BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXIX
F
3
NAPOLI
XXIX
F.
3.

Digitized by Google

Digitized by Google

VLYSSIS ALDROVANDI
PATRICII BONONIENSIS
QVADRVPEDVM OMNIV̄ BISVLCORV̄
HISTORIA.
IOANNES CORNELIVS VTERVERIVS BELGA
colligere incœpit.
THOMAS DEMPSTERVS BARO A MVRESK SCOTVS I.C.
perfectè absoluit.
HIERONYMVS TAMBVRINVS
in lucem edidit
AD ILLVSTRISSIMVM, ET REVERENDISSIMVM
D. PARIDEM LODRONIV̄. COMITEM
ARCHIEPISCOPVM. ET PRINCIPEM
SALISBVRGENSEM.
SEDIS APOSTOLICAE LEGATVM NATVM
Cum Indice copioſiſſimo
SVPERIORVM PERMI
Cum Priuilegio S. CAES. MAIE
FORTITVDO
ET
MAGNANIMITAS
BONONIAE Apud

Digitized by Google

AMPLISSIMO
ET AVGVSTISSIMO
SALISBVRGEN. ECCLESIÆ
ARCHIEPISCOPO ET PRINCIPI
PARIDI LODRONIO
COMITI
SEDIS APOSTOLICÆ LEGATO NATO.

NOBILISSIMI, atque doctiſſimi Viri Vlyſſis Aldrouandi abſolutiſſima hæc de Quadrupedibus Biſulcis hiſtoria, nobiliſſimum ſimul, ac doctiſſimum Principem expetebat, vt illa, ob Argumenti præſtantiam, cæteris eiuſdem Auctoris Operibus iam editis nihilo inferior, non inferiorem Patroni auctoritatem inueniret. Illud mihi animo meditanti, tu Auguſtiſſime Princeps occurriſti, cuius comitas, morum ſuauitas, caſtimonia, ac, ſupra iuuenilem ætatem, prudentia, Ciuitati Bononiæ, dum per biennium in Collegio Nobilium fuiſti, clarè adeo effulſit, vt te, non modo ad iſtam dignitatem, ſed ad maiorem etiam à Natura genitum iudicauerit, quæ glorioſum ſibi valde ducit, quod duos Antiſtites, è ſuo contubernio ad Ampliſſimam iſtam ſedem, continuato honore, dederit, Celſitudiniq; tuæ, famæ augumentum, ac ſupremos apices auguratur, vt ibi tandem domineris, vnde Nobiliſſima gens tua originem trahit: cuius primus Parens, quam longè recolitur memoria, patricia, Romæ, dignitate, ex Idolatriæ tenebris, ad Euangelij lucem emerſit, eaq; de cauſa, à ſæuiente in primos Chriſtianos Nerone proſcriptus, Brixiam fortunarum ſuarum ſedem elegit, moxq; in Rhetico tractu, Caſtrum Romanum, quod prius Lodronium appellabant, erexit: ex hac Proſapia inuictus, & longus Nepotum ordo, nihil interrupta ſerie, proceſſit: nec ego, quod eſt notiſ-

ſimum recenſeo, ſed apices ſecuturus, clariſſimos, recentiori memoria, nobiliſſimi ſtemmatis iſtius viros, nec omnes, ex veræ virtutis ſpecula diſpiciam. Paris, apud vicinos in amore, apud hoſtes in terrore habitus, hæredes reliquit Petrum, & Georgium, qui, auito Patrimonio, eoq; ampliſſimo, quattuor oppida adiecere, ac ſub annum 1442 Sacri Romani Imperij Comites renunciati fuere. Ludouicus de Chriſtiana Republica optime meritus, germanicarum copiarum, pro Ferdinando Romanorum Rege in Hungaria ductor, in funeſto illo Chriſtianorum ab Exechio receptu, ſummo Duce exercitum deſerente, ſe, veluti piacularem victimam, Turcarum ſæuitie, inuicto animo obiecit, vt quos viuus, fortuna aduerſante, non poſſet, fortiſſimè cadens ſuperaret, namq; turmarum quæ ſubſtiterant Imperator ſalutatus, equo deſiliens, vt gregarij militis petulantiæ obuiam iret, ſuos ad pugnam adhortatus, victoriam diu ancipitem fecit, cùm tandem, poſt multam inimicorum internecionem, quaſi mortem ſibi imminentem vindicaturus, perijt, nec tamen interijt; Illius .n. caput, quaſi Victoriæ trophæum, Conſtantinopolim Solimano delatum, ſe victum, de victore triumphum reportaſſe, loquaci ſilentio clamabat. Ex eadem gente Ioannes Baptiſta, inuictiſſimo Carolo Quinto à ſacro Cubiculo, bello Germanico, eiuſdem Cæſaris auſpicijs Præfectus, tranſlato in Inſubriam bello, acerrimè rem gerens, ad Caſalem eſt interemptus, cuius non fortunarum modo, ſed virtutis hæres Albericus, bello Belgico inclytus, Meſſanæ in Sicilia, extremum diem clauſit. Hieronymus, cognomento Aenobarbus varios à rebus geſtis titulos ſibi parauit. alter Hieronymus, in Belgio, Inſubria, Luſitaniaq; diutina ſtipendia meritus, ob inſignem fortitudinis bellicæ commendationem, Doriphoris Catholicæ Maieſtatis Præpoſitus. Gaſpar Aulæ Præfectus, Maximiliani Auguſti ſecretorum etiam conſcius, multiſq; Legationibus præſtantiſſimè obitis celebratus. Frater huic Paris, qui bello Alemanico, contra Chriſtianæ Religionis hoſtes ſuſcepto, egregiam Carolo Quinto operam nauauit, cuius probitas adeo ſublimis, fides adeo inculpata, vt Maximilianus filios ſuos Rudolphum, qui poſtea ei in Imperio ſucceſſit, & Erneſtum Archiducem in Hiſpaniam proficiſcentes illius curæ commiſerit, cum titulo Cubicularij maximi: Ille, obſequij gloria in ſuos Principes nemini ſecundus, ſuſcepit Nicolaum Celſitudinis tuæ Parentem, qui, ephebus, Sereniſſimis Auſtriæ Principibus ab auro potorio fuit, Tyrolenſis comitatus deinde Proconſul, mox, creſcente ætate, honorum incrementa adeptus, expeditionibus Inſubrica, Luſitanica, Geneuenſi ita ſe geſſit, vt immortalem famam apud Hiſtoricos Hiſpanos ſit conſecutus; tandem duplicis Germanorum Legionis, à Philippo Tertio, Tribunus nominatus, ſuæ virtutis præmium a maximi Principis iudicio recepit, cui, adhuc Superſtiti, maiora in dies, ipſa merita pollicentur. At ego, calamum ad aliorum, qui in iſta familia maxime claruerunt, Laudes currentem comprimo, ne hiſtoriam videar contexiſſe, ſed ingentium virtutum admirator, ac tanti ſplendoris intuitu, oculorum acie hebetatus, vt noctua ad Solem, caliginem, quibuſdam veluti radijs emiſſis, diſcutio, & Salisburgenſem Eccleſiam tibi traditam, animo gratulor, quæ ſi Antiſtites, genere, & virtute

nobi-

nobiliſsimos ſemper habuit, ijs Celſitudinem tuam nihilo inferiorem, anteacta vita promittit: &, lubens quidem, Ampliſsime Præſul acta tua præclariſsimè geſta intueor: primùm Metropolitæ iſtius Sedis Canonicum te video, tum Præpoſitum, mox, gliſcente in immenſum honore, Cubicularium maximum, Cameræ, vt vocant Præſidem ſecretiori Principum prædeceſſorum conſilio admiſſum; exinde ad Pontificem, Cæſarem, ac Bauariæ Ducem Legationibus perfunctum, & cum Mandatis de rebus planè arduis deſtinatum: quæ tamen omnia, licet impetratu non obuia, à ſumma tua prudentia, ac ſingulari dexteritate feliciter confecta, in cauſa fuere, cur Nobiliſsimus iſte, ſimul & ſapientiſsimus Canonicorum cœtus te, tantis muneribus functum, Archiepiſcopatus honore inſigniret. Eo dignitatum numero Auguſtiſsime Princeps auctus, ne dedigneris me tenuem Celſitudinis tuæ clientem aliquod clientelæ Donarium, meritorum, ac virtutis tuæ Fano æternum, Aldrouando conciliatore, conſecrare; quod ſi impetrauero, vt humiliter rogo, maximum laboris mei præmium tuliſſe arbitrabor. Vale magnum Eccleſiæ columen, ac diù feliciſsimus vale. Bononiæ Kalendis Aprilis 1621.

Celſitudinis Tuæ

Humiliſsimus ſeruus, & cliens

Hieronymus Tamburinus.

Digitized by Google

Ad Illuſtriſsimum, & Reuerendiſsimum D.

PARIDEM LODRONIVM

COMITEM

ARCHIEPISCOPVM,

& Principem Salisburgenſem.

D. CAMILLI GONZAGÆ MARCH.
& ſacri Romani Imperij Principis. Collegij Nobilium Bononiæ.

ACcipe ***FELSINEAE*** *tibi debita munera laudis;*
Tu quoq; ***FELSINAE I*** *ſplendor, Honorq; Laris.*
Noſtra tuæ quondam Muſæa addicta Minerua
Optabant meritis talia ferre tuis.
Annuit optatis doctrina clarus ***VLYSSES,***
Ingenio Mundum menſus vtrumq; ſuo:
Hic eſt, Oceanum qui nullo errore per amplum
Errauit, terras vidit, iterq; Poli.
Tu tamen Ille es, quo nos exultamus alumno;
Quem cultu inſignem ſacra tiara facit.
QVADRVPEDVM *Liber hic genus exhibet omne ferarum;*
Quas miteſcentes vngula ſecta notat.
Hinc Tu noris, oues, quibus optima paſcua præſtas,
Hanc quoq; in humana ducere mente notam.
Hinc pariter concepta tibi Nos vota canemus:
Det ventura citò proſpera verba Deus.
Vt genus omne ouium, libro Ille expreſsit in iſto;
Sic Tu ſupremus Paſtor in orbe regas.

IN

IN EVNDEM

D.Galeoti Pici Principis Mirandulani. Coll. Nobil.

MVSARVM in gremio excoluit Te FELSINA quondam.
Et Puero Nutrix lactea dona dedit.
Nunc meritis, oſtroq; grauem veneratur Alumnum;
Doctaq; fert docto munera docta Viro.
Naturæ Liber interpres miracula pandit
Beluarum; noſtrum pandat, & obſequium.
Hoc numeroſa tenet, ceu ſaltum, Belua volumen:
Venatum huc, Princeps, ſi libet, ire potes.
Nil opus eſt ferro, curſu, clamore, plagis-ve;
Præda tuos ſupplex accidit ante pedes.
Tu, Princeps, turbam ne dedignare precantem;
Te nanq; in Beluis FELSINA tota colit.

IN EVNDEM

Co.Io.Pauli Pepuli Bononienſis. Coll.Nobil.

NON iam FELSINEO Graius contendat VLYSSES:
Aſtra ſuper victrix, FELSINA, tolle caput.
Verſare ille dolos mendax, & fallere doctus:
Hic quæcunq; docet, non niſi vera docet.
Ille diu victor terris iactatus, & alto:
Maior hic inuidiæ non vada cæca timet.
Illum Mæonius celebrauit carmine Vates:
Hic, DEMPSTERE, tua clarior arte nitet.
Ille hominum mores multorum vidit, & Urbes:
Non vagus, in Patria, plus videt iſte ſua.
Alcinoi hoſpitio iactat ſe naufragus ille:
Nimirum hæc noſtro gloria ſola deeſt;
At tu ſi lato, LODRONI, exceperis ore;
Nil erit hic Grais conditione minor.

IN

IN EVNDEM

Io.Franciſci Maurocœni Patricij Veneti. Coll.Nobil.

NOBILIVM cætus, ſophiæ quem FELSINA nutrit,
Te puerum gaudet continuiſſe ſinu:
Hic, lac exſuxit tua virtus, inclite Princeps,
Quæ iam grandæuo robore firma viget;
Hanc dignam meritis laudem ſi forte recuſas,
Virtuti faciet Bellua prona fidem.

IN EVNDEM

Comitis Borſij S.Bonifacij Patauini. Coll.Nobil.

ILLVSTREM fætum tibi Tellus Itala mittit,
Qui gremium, Princeps, geſtit adire tuum.
Lactis odor niuei, tua quod clementia fundit,
Prolem in diſtantem pertrahit vſque ſinum.
Laus eſt rara; tuis properant quod, & extera pendent
Ingenia, ò diues Paſtor, ab vberibus.

IN EVNDEM

Comitis Franciſci à Puteò Taurinenſis. Coll.Nobil.

DOCTAM ALDROVANDVS ſobolem conceperat; illi,
Atq; huic ſed duram fata dedere necem.
Suſcitat extinctos THOMAS, clariſsime Præſul,
Vt ſub te longos viuat vterq; dies.
Ergo foue, ſerua; doctum ne deſpice munus:
Rem facere, & factam par retinere decus.

IN EVNDEM

Comitis Franciſci Pepuli Bononienſis. Coll.Nobil.

DISSIMILIS natura Feris, incultaq; libro;
At ſimili quæuis Te colit obſequio.
Ora ſonant, audin? vario diſcordia cantu:
Omnibus in laudes vox tamen vna tuam.
Viue diu, Princeps, creſcit tua fama per Orbem:
Quid faciant homines, ſi coluere Feræ?

IN

IN EVNDEM

Comitis Franciſci Riccij Ferrarienſis. Coll. Nobil.

ACCIPE iucundo, quæ dat Tibi FELSINA vultu,
Munera: ſunt animi tot monimenta ſui.
Te, memor, his magnum donis veneratur Alumnum,
Et mentem, & munus ſacrat, & officium.
Accipe: quot laudes, Princeps, virtute mereris,
Tot Tibi doctrinæ grata rependit opes.

IN EVNDEM

Thomæ Tamburini Bononienſis.

ABLATAM thalamis, Patriam deduxit in Vrbem
Priamides Helen: Præda cruenta nimis.
Tu PARIS, Iliaci renouaſti furta, ſed arte
Tuta, Palladias depopulatus opes.
Rettulit ille neces pro furto; munera, ſed tu
Pallade pro rapta FELSINA ab Vrbe refers.

Ad Hieronymum Tamburinum.

MELLIFLVVM gratatur opus tibi clara iuuentus,
Doctaq; Nobilibus ſpargere mella fauis;
Hæc PARIDI ſophiæ ſacras dum mella: viretis
Sedula, qui in noſtris dulcia legit apis.
Libarent auidis ſophiæ, vt meliora labellis,
Haud alio poteras credere mella fauo.

Collegium Nobilium Bononienſi.

Iſtud

Iſtud Volumen de Quadrupedibus Biſulcis Excellentiſſimi, & celeberrimi Vlyſſis Aldrouandi, vidi Ego Don Marcellus Baldaſſinus Clericus regularis Congregationis S. Pauli, & Rector ſacræ Pœnitentiariæ Cathedralis, atque pro Archiepiſcopali Curia Bononienſi reuiſor deputatus; Et quod nihil contra ſanctæ fidei dogmata, vel probatos mores, aut ſacri Indicis regulas contineret, & non paruam vtilitatem Viris ſtudioſis allaturum eſſet, vt typis mandaretur approbaui.

Idem qui ſupra Don Marcellus Baldaſſinus.

Volumen hoc Excellentiſſimi D. Vlyſſis Aldrouandi de Quadrupedibus Biſulcis vidi maxima cura, ac diligentia elaboratum, ac fabricatum; & quia inde animaduerti non paruam ſtudioſos percepturos eſſe vtilitatem, neq; in eo reperiri, quod ſit contra Regulas Pontificij Indicis, ideo typis mandari poſſe cenſui.

Imprimatur ergò.

Ego Fr. Hieronymus Onuphrius, Theologus Bononiæ Collegiatus, atq; ibidem Lector publicus, ac ſac. Inquiſit. Conſultor, pro Reuerendiſs. P. Inquiſ. Bonon.

Summa Priuilegij S. Cæſareæ Maieſtatis.

Priuilegio Sacræ Cæſareæ Maieſtatis cautum eſt, ne quis aliquam hiſtoriarum Vlyſſis Aldrouandi Bonon. quæ agunt de animalibus, & per conſequens, etiam de Quadrupedibus Biſulcis, in toto, vel in parte abſq; voluntate, & proprio authoris, aut eius hęredum conſenſu, intra decennium, à die quo abſolutum fuerit volumen inchoandum, recudat, aut alibi recuſam vendat, ſub pœna, quotieſcunque deprehenſus fuerit, priuationis omnium librorum, & decem marcharum auri puri, prout latiùs patet in dyplomate Cæſareo dato in arce regia Pragæ, die prima Aprilis, anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo nono.

Rodulphus Imperator.

Rodulphus Coradutius.

Ad mandatum Sacræ Cæſareæ Maieſtatis proprium
Io. Barnitius.

Digitized by Google

LECTORI MEO.

THOMAS DEMPSTERVS humaniorum litterarum in Archigymnaſio Bononienſi Profeſſor primarius.

INTER ea humanitatis, & honorificentiæ argumenta quibus Illuſtriſſimus Senatus Bononienſis me affecit; iſtud non vltimo loco repoſuerim, quod cum Ioannes Cornelius Vteruerius Belga deſignatus fuiſſet cuſtodiæ inæſtimabilis illius Theſauri, aut, vt verius dicam, Sacrarij θαυματοφυλακίῳ. quod æternæ famæ Vlyſſes Aldrouandus S. P. Q. B. legarat, è viuis deceſſiſſet, curam perficiendi tam digni operis mihi demandarit. Et quid ni inter clariſſimos ingenij mei labores hoc reputem? nam ſiue opus ipſum ſpectetur, variam eruditionem deſiderat, nec perfunctoriè tractandum erat, ſiue Vteruerij merita reputo, ingentia ſunt. ille enim vir omnibus ſcientijs inſtructiſſimus, &, vt verè dicam, SINE REPREHENSIONE NON SINE INVIDIA, ſiue maximi Senatus honoratiſſimum Calculum æſtimo, æſtimati non poteſt, me peregrinum ad tantum dignitatis aſſumptum, & ſi verum eſt GRATISSIMVM eſſe ETIAM IN MINORIBVS REBVS GRAVISSIMI PRINCIPIS IVDICIVM CONSEQVI, quantò gratius eſſe debet in re tam ardua non vnius Principis, ſed totius Senatus prudentiſſimi ſuffragia conſecutum, ſed quod culmen eſt VLYSSI ALDROVANDO, in partem curarum adſcitum quis non ſibi honorificum ducat? cuius audito nomine percipitur quicquid magni aut excelſi, aut nobilitas, aut literatura præfert, generis quippe ſplendor, ac Senatorius ſanguis paucos pares, nullos ſuperiores habebat: Literatura verò ſupra fidem, nam vt cætera taceantur, quis indefeſſam induſtriam, tàm variam lectionem, tàm accuratas obſeruationes, tàm acre iudicium, tàm inconniuentes oculos, tàm firmam manum, aut in alio vnquam vidit? aut in illo ſatis poteſt admirari? qui non quemlibet ex vetuſtis ſcriptorem numero librorum à ſe compoſitorum, & dignitate operum ſuperauit, ſed et naturæ ipſius latifundia extentis ingenij, & ſtudij terminis adæquauit, &, vt ſemel dicam, fuiſſe perhibetur *Cenſorin. cap. 5.* *Plin. lib. 4. epiſt. 8.*

PIVS, IVSTVS, VERVS, REPREHENSIONIS EXPERS. *Tzetzes Chiliad. 2. cap. 64.*

Sileant ergo Ægyptij, nec Ædeſium ſuum iactent, nec Tiberius princeps Cymbalum mundi ſuum illum alumnum vocet, Nec Heliopolitæ Acamathum ſuum extollant, & Auguſtus Cæſar pareat, tàm immodicè Arium honoribus decorare, nihil hic ſibi vindicat Cardianus, nec Timæus Tauromænita, nec Potamon licet eruditum laudet impotens Princeps: audacter dixero, fabula eſt quicquid in iſto ſtudiorum genere priſci, aut recentiores attigerunt, & præ illo ſordet, vt non minus ille omnem omnium doctorum Genium imbibiſſe, & veluti in naturam transfudiſſe ſuam cenſeatur quam ἑξηκοντάλιθον gemma ſexaginta aliarum virtutes complectitur. Cum iſtius tanti viri fama ſuperſtite, & gloria nunquam moritura nomen meum eſſe coniunctum, quis non videt quam ſit honorificum? dedi operam, & ſi Bibliotheca illius excluſus, ne tanto fauentiſſimi Senatus iudicio indignus viderer, nec ego ſanè ἀγυρόχους, aut eos quos contumeliæ notos fecerunt vllatenus curo, præſtiti quod potui, immortalis ALDROVANDI veſtigijs inhæſi, prudentiſſimo Senatui morem geſſi, ſi tibi placui, voto & muneri meo ſatis eſt. VALE. A tuo. *Solin. c. 34.* *Tzet. Chiliad. 9. c. 57*

VLYSSIS ALDROVANDI
PHILOSOPHI
ET PATRITII BONONIEN.
IN LIBROS DE QVADRVPEDIBVS
BISVLCIS PROLEGOMENA.

DE ſolipedis (τοῖς μώνυχοις) integro iam volumine actum eſt. Hiſce Ariſtoteles τὰ διχηλὰ opponit, quorum pedes in binas finduntur vngulas, quare & διχηλᾶ vocantur, quaſi bifida, aut bipartita: Latini ſimili ratione ſignificanter biſulca dicunt, quamuis nonnunquam latiùs hæc vox ſumatur, pro omni videlicet eo, quod in duas diuiſum eſt cuſpides, quo modo biſulcam caudam Plinius, biſulcos arborum ramos Columella, biſulcam linguam Plautus dixit. *Bifida quæ. Biſulca.* Hoc autem quadrupedum genus vngulam propriè diuidere in ſacris biblijs legimus: nam licet multifida, vt lepus, canis, leo, & id genus alia pedes in digitos habeant ſciſſos, non dicuntur tamen vngulam diuidere, quin ne camelus quidem, quem alioqui Ariſtoteles inter biſulca recenſuit, quoniam non eo quo boues, oues & capræ, modo, vngulæ eius diuiduntur. *Vngulã quæ diuidant.* Biſulcorum duo reperio genera, aquaticum vnum, terreſtre alterum. *Biſulcorum genera quot.* Ex aquatilibus ſolum hucuſq; noui hippopotamum. Terreſtrium alia armantur cornibus, alia cornibus carent. Cornigera omnia ruminant: ex non cornutis ſolus camelus. *Quæ animalia ruminẽt.* Si igitur de ruminatione, & de cornibus, ne eadem ſæpius repetere cogamur, quædam præfatus fuero, nemo puto, vitio vertet. Eſt autem ruminare deglutitum ſemel pabulũ, mox ad os regurgitare, quod Apuleius rumigare vocauit, Plinius & Quintilianus remãdere, Græci μηρυκάζειν, vel μηρυκᾶν, παρὰ τὸ μηρύειν, quod eſt reuoluere, vnde & latini nonnulli ruminationem nomẽ loco, ad quem cibus reuoluitur, ſed à quo ſurſum ad os repellitur, dixiſſe videntur, nimirum à rumine, quod vt ait Feſtus, locus eſt in ventre, quò cibus demittitur, & vnde redditur: & per translationem pro ipſo etiam ſumitur ventriculo: *Ruminatio vnde dicta. Rumẽ quid.* Hinc illud Pomponij in Proſtibulo, vt idem Nonius citat: *Ego rumorem parui facio, dum ſit rumen qui impleat*: è contrario Seruius ruminationem à ruma deducit, quam ait eminentiorem colli partem eſſe, ad quam demiſſus cibus à certis reuocatur animalibus: *Ruma quid.* & ab eo non diſſentit Feſtus, cùm rumare antiquos dixiſſe ait pro ruminare, & cùm ruma à veteribus diceretur mamma, à qua hodieque ſubrumi dicuntur agni, hoc eſt, qui adhuc, vt Perottus loquitur, ſub mamma habentur: *Rumare qđ.* ita pariter rumẽ ipſa vocabatur mãma, vt clariſſimè docet nos Plinius, dum inquit: *Colitur ficus arbor in foro ac comitio Romæ nata, ſacra fulgoribus ibi conditis: magiſq; ob memoriam eius, quæ nutrix fuit Romuli, ac Remi conditoris appellata, quoniam ſub ea inuenta eſt lupa infantibus præbens rumem: ita enim vocabant mammam.* *lib. 15. c. 18.* Qua de cauſa ipſa quoque ficus rumulla fuit appellata: Ouidius id teſtatur in Faſtis: *Ficus rumula.*

Arbor erat, remanent veſtigia, quæque vocatur
Romula nunc ficus, rumula ficus erat.

Hinc Rumina ſiue Rumia dea, quæ lactentibus pueris præſidebat, dicta eſt, & ruminus Iupiter, *Rumina dea.*

Ruminus Iupiter. Rumis. lib. 2. Frumen. lib. 5. Var. lect. cap. 13. Lib. 7. cõtra gentes. Ruminationis neceſsitas. Ventres plures pro dentibus. Lib. 6. c. 3. lib. 3. de par. c. 14. Cameli dentes, & ventres. Ventrium nomina, & deſcriptio. lib. 2. Hiſt. ult. Ventrium vſus, & qualitas. Vtres cur circulares.

quòd animalia ruma ſiue rumice aleret. Sed & irrumare pro lactare apud veteres habemus, quaſi
rumam in os inſerere, quod verbum poſtmodum in fœdæ libidinis ſignificationem eſt tranſlatum.
Appellatur hæc eadem pars rumis: teſtis eſt Varro de lingua Latina. *Antiquo* (inquit) *vocabulo mam*
ma dicebatur rumis, vnde dicuntur ſubrumi agni lactentes: necnon frumen, vt Seruius annotauit his
verbis: *Frumen eminens ſub mento gutturis pars: laringem Græci vocant; latini & Celſus fauces.*
Arbitratur Hieronymus Mercurialis ruminandi vocabulum ab erumnis potuiſſe manare, quando
Arnobius ſcribit, *erumnas eſſe prima in gurgulionibus capita*: ego tamen à rumine potius, aut à ruma
ideſt mamma deduxerim: cum enim ruminant quadrupedes, ſugere quodammodo videntur. Eſt
autem ruminatio iſtiuſmodi animantibus apprimè vtilis ac neceſſaria, propterea quòd cùm pabulo
veſcantur duriore, id more aliorum primo conterere læuigareque nequeunt, ob ſuperioris mandi-
bulæ dentium inopiam: & quia inferiores etiam minimè habent ſerratos: quamobrem rudi pri-
mùm ea & leui quadam inciſione fracta & comminuta obliguriunt, quæ tepida quadam humidita-
te imbibita in prima alui cauitate molliora redduntur, atque mox ad fauces teneriora repulſa me-
lius attenuantur, (perinde ac ſenibus contingere ſolet, qui cùm & ipſi dentium laborent inopia, pa-
nem priuſquam ori admouent, vino aliouè conſpergunt humore, atque eo emollitum modo, callo-
ſis ſuis ſubinde gingiuis nullo propemodum negocio conterunt, vnde ſenes ruminare circumfertur.)
Dentium enim defectum, ventrium multitudine ſagaciſſima natura compenſauit, ſicuti nos monuit
Galenus in opere de anatomicis adminiſtrationibus, vbi ait; Animal quod ſuperiores dentes non ha
» bet, ventriculos neceſſario plures habere, vt in primum ſtatim pabulum ingerat, mox ex hoc rumi-
» nans ore conficiat, dein rurſus in alium ventrem deglutiat, ex hoc rurſus in alium transferat. Docuit
» id quoque Ariſtoteles, vbi ex profeſſo de ventris diuerſitatibus agit & partium eodem pertinentiũ.
» Ventres (inquit) nec magnitudine, neque ſpecie ſimul ſimiles inter ſe ſunt: ſed quæ in ſanguineo ge-
» nere vtrinque dentata, & viuipera ſunt, hæc ſimplicem habent vẽtrem, vt homo, canis, leo & reliqua
» quorum pedes in plures digitos finduntur, & quæ aut ſolipeda ſunt, vt equus, mulus, aſinus, aut biſul
» ca quidem, ſed vtraque parte dentata, vt ſus, niſi aliqua præ ſui corporis magnitudine, aut difficulta
» te cibi non ad concoctionem idonei, ſed ſpinoſi & lignei, multiplicem habeant, vt camelus; quemad
» modum cornigera habent, quippe quæ non vtraque parte dentata ſunt, & camelus quidem (quan-
» quam cornibus caret) ideo non ſupernè dentata eſt, quòd ei magis neceſſarium eſt, ventrem talem
» habere, quam dentes priores. Cùm itaque ventrem ſimilem non vtrinque dentatis habeat, den-
» tes etiam ſimili modo ſortitur, vtpote parum neceſſarios. Quin etiam cùm cibus durus ſpinoſusq;
» ſit, natura dentium portione terrena ad palati callum atque duritiam abuſa eſt. Habent hæc ſingu-
» la plures ventres, vt ouis, capra, ceruus & ſimilia, vt cùm officium oris non ſatis in molendo cibo ad-
» hibetur propter inopiam dentium, munus ventriũ expleat, dum alius ab alio cibum recipit, ſcilicet
» primus inconfectum, ſecundus aliquantulum confectum, tertius plenius, quartus perquã plenè con-
» fectum. Ita fit vt genus hoc animalium receptacula cibi habeat plura, quibus nomina hæc aut in-
» dita ſunt, aut indere licet, κοιλία, κεκρύφαλος, ἐχῖνος, ἤνυστρον, ideſt, venter, aranœum ſiue reticulum,
» omaſum & abomaſum. Hoſce eoſdem ventres idem philoſophus ſic depinxit: Quadrupedes vi-
» uiperæ, cornigeræ, altera maxilla dentatæ quaternos eiuſmodi habent ſinus, quæ quidem & rumina-
» re dicuntur: gula enim incipiens ab ore deorſum tẽdit ad pulmonem ſeptumque tranſuerſum: hinc
» ſe ad ventrem applicat maiorem, qui parte interiore aſper interceptuſque eſt, ac prope gulæ cõmiſ-
» ſuram ſinum ſibi adnexum habet, quem ex argumento reticulum appellant. Eſt enim ventri ſimi-
» lis extrinſecus, intus reticulis mulierum implexis, magnitudine multò quàm venter maior. Hunc
» excipit omaſum parte interiore aſperum, cancellatum, cruſtatum, magnitudine reticuli. Aboma-
» ſum venter ab eo alius iungitur, magnitudine amplior omaſo, forma oblongior, cancellis intus, &
» cruſtis multis, magnis & leuibus inornatus, mox inteſtinum conſequitur. Cornigera altera ma-
» xilla dentata omnia ad hunc modum, ſuum habere ventrem, certum eſt. Hæc omnia ille. Primus
itaque venter magnitudine atque capacitate reliquos ſuperat, vt ruminantia maiorem pabuli copiã
deglutire poſſent, & tanquam in penario loco reconditum reſeruare, ac mox maiori ocio regurgitan
do remandere ſiue ruminare. Quartus inteſtini inſtar oblongus eſt, cùm cæteri conglobati ac ro-
tondiores exiſtant, cæterùm in medio extuberat. Natura autem priores omnes circulares fecit, quo
niam præ cæteris capaciſſima eſt iſtiuſmodi figura. Debebant enim pabuli plurimum recipere. Pri-
mus & ſecundus pabuli ſinus extremitati œſophagi finitimi ſunt, ille quidem vt cibos ruditer com-
manſos, hic verò vt remanſos reciperet, ne tum attenuati pabuli, tum rudis inutilis permiſtio confu-
ſioque fieret. In prima alui cauitate rudis adhuc eſca cernitur, quin & feſtucæ & vix lacerati ſurculi.
In ſecundo autem ſinu amplius conficitur cibus, & magis adhuc in tertio elaboratur, vt in nouiſſimo
tandem concoctio abſoluatur: vbi nempe in chylum ſiue cremorem lacteum abit. Omnium item
interior tunica dura eſt, durior tamen omnium prioris ventriculi, qui ſcabra & aſpera alimenta reci-
pit.

pit. Hæc præ ceteris etiam eſt aſpera, ne ſi lubrica eſſet, iſtiuſmodi rudis cibus in ſequentem prolaberetur. Sed & palatum ſimiliter durum eſt & aſperum, idque duplicem ob finem, cum ſcilicet quem iam primo ventri aſſignauimus; (Cum enim pronè paſcantur iſtiuſmodi animantes & primoribus ſuperioris maxillæ dentibus ſint deſtitutæ, oſque molli membrana veſtitum habeant, pabulū nullo negocio ex ore lubrico elaberetur.) tum ad faciliorem durioris pabuli contritionem. Quid enim inferiores dentes ſoli facerent? Vidit hunc alterum naturæ finem Galenus loco nuperrimè citato: Sed non (inquit) quia cornigera ſunt, ideo plures habent ventriculos, vel ruminant: quia autem durum ſpinoſumque cibum aſſumunt, non indigent dentibus ſuperioribus, quippe & camelus, quanquam cornibus careat, tamen & ruminat, & multos habet ventres, quoniam ſpinoſum ligneūque alimentum depaſcitur. Huius autem gratia interior quoque oris membrana ex toto aſpera eſt, & ea quæ ventribus obducta eſt, ſimiliter. Non eſt autem ſolummodo aſpera iſtiuſmodi tunica, verum vt ex Ariſtotele paulò ante dicebamus, dura & calloſa. Ad hæc, tria in eodem Galeno obſeruo: primùm dum ait, *non quia cornigera ſunt, ideo plures habent ventriculos & ruminant*; cùm certum ſit quia cornigera ſunt, tot ventres habere, atque ruminare, nam dentium materia abit in cornua, quod docuit ipſe Ariſtoteles his verbis: Cæteris animalibus quibus hæc materia non in cornua ceſſit, aut dentium ipſorum magnitudinem communi omnium incremento natura auxit, aut dentes exertos, veluti cornua, è maxillis produxit. Noto ſecundò, quod inquit: *non indigent dentibus ſuperioribus, quia cibum durum ſpinoſumq́ aſſumunt*: Quo enim durius aſperiuſque pabulum eſt, eò non ſolū magis egent dentibus, ſed & validiſsimis: tertiò eundem interni ventris aſperitati vſum tribuit, quē aſperitati palati, cùm huic duplex ſit vſus, retinendi ſcilicet alimentum, ne elabatur, & conterendi. Vnde viri docti Galeni codicem deprauatum eſſe arbitrantūr: cæterùm eam tantùm partem reſtituunt, quæ de dentibus agit. Ioannes Aemilianus Ferrarienſis in ſua naturali de ruminantibus hiſtoria arbitratur, particulum οὐ negatiuam deprauatè legi pro copulatiua καὶ, nimirum ſic: ἀλλ᾽ οὐ διότι κεράσφορα, διὰ τοῦτο πλείονας ἔχει γαστέρας, ἢ μηρυκάζει, ἀλλὰ τὰ φρυγανώδη διαδίειν τροφὴν, καὶ δεῖσθαι τῶν ἄνωθεν ὀδόντων, id eſt: Sed non quia cornua gerunt, ideo plures ventres habent, vel ruminant, at quia cibo aſpero duroque veſcuntur, ac ſuperioribus dentibus carent. Quam reſtitutionem ſequitur Mercurialis, diſsimulato tamen Aemiliani nomine. Negat verò etiam Mercurialis omnia hiſce dentibus priuata animalia duro eſſe palato (contra Auerroem quem nos ſecuti ſumus) argumēto, quod in iſtiuſmodi cornigeris materia in cornibus fabricandis, ita cōſumpta ſit, vt non ſemper palato & linguæ durandis ſufficere queat. Sed producendum erat aliquod animal cornutum, cui molle ſit palatum. Reddit idem Auerroes, rationes, cur quatuor natura fecerit ventres, non autem plures aut pauciores, illas ſcilicet, quæ ferè à nobis declaratæ ſunt. Quòd plures ſint dati (inquit) fuit cauſa, priuatio dentium, cibi durities, concoquendi imbecillitas, longa diſtantia, & magna cibi ad membra nutrienda diſsimilitudo, ita vt pluribus opus ſit tranſmutationibus. Quod verò quatuor, nec plures paucioreſvè, hanc cauſam exiſtimat eſſe idem philoſophus, vt nempe primus venter cibū inconcoctum reciperet, quod eſt velut horreum, nihilque ferè in illum operaretur, alij verò tres conficerent, eos verò etiam tres datos, quoniam ita naturæ commodum fuit. Nam tria habent duo extrema, atque medium, primus incipit cibum conficere, medius in cibum mediocriter operatur, tertius ipſum perficit. Iam verò Ariſtoteles alicubi non omnibus cornigeris, vna tantum parte dentatis ruminationem conuenire teſtatur, ſed domeſticis duntaxat. Rumināt (inquit) quæ ſuperiore dentium ordine carent, vt boues, oues, capræ. Ex feris nullum adhuc ruminare conſtat, præterquam ea quæ aliquando cum hominibus exigunt, vt ceruus: hunc enim ruminare planum eſt. Quem locum à Plinio negligenter redditum Pierius arbitratur, cum ita habeat: *Ruminant præter iam dicta ſylueſtrium cerui, cum à nobis aluntur*. quaſi verò (inquit ille) cicuratio ſit ruminationis cauſa. Sed enim, vt reor, vel aliquid deeſt, vel quod adduci non poſſum, Ariſtotelem non expreſſit, qui eo probat argumento ceruos ruminare, quia idem faciunt alti à nobis. Aliter etiam quàm Plinius, declarat eundem Ariſtotelis locum Albertus in octauo de animalibus, cùm ait: Nullum autem animal agreſte ruminare videtur, niſi creentur ad figuram alicuius domeſtici ruminantis, præter ſolum ceruum, & ea quæ ſunt ſimilia ceruo, ſicut capreolus, & equiceruus. Rurſus quod vna tantùm parte dentatis ruminatio propria ſit, haud vniuerſaliter verum eſt, ſunt enim nonnulla quæ vtrinq; dentata cùm ſint, ruminant tamen, vt ſcarus inter piſces, inter quadrupedes mus Ponticus, vt refert Ariſtoteles, & ex eo Plinius. Ruminat autem ſcarus, quia non vt cæteri piſces dentes habet ſerratos, ſed obtuſos, ſicuti ex hiſce philoſophi verbis colligitur: Piſcium generi (inquit) dati ſunt dentes, ſed ſerrati propè dixerim omnes. Genus enim quoddam exiguum eſt, quod non ſerratos habet dentes, vt qui Scarus appellatur, qui vnus & ruminare meritò ob eam rem creditur. Cur verò Ponticus mus ruminet, non habeo, quid dicam. Cùm tamen & vulgares noſtri mures ruminent, vt Plinius, & Albertus teſtantur, & Pōticum quoque murem minimè ſerratos dentes habere, non eſt à ratione

Palatum cur aſperum.

In Galenum animaduerſio.

Li. 3. de par. animal. c. 1.

Galen. emendatur.

Syntag. 7.

Lib. 5. Var. lect. cap. 14.

In com. ad 3. de part. 14.

Cur plures ventres dati.

Li. 9. hiſ. vlt.

Quæ cornigera ruminēt.

Lib. 10. c. 73.

Hierogl. l. 8.

Ruminātia vtrinque dentata.

Scarus cur ruminet.

3. de par. 14.

alienum: iſtiuſmodi enim dentes vulgaribus noſtris muribus eſſe Plinius annotauit. Hic lib. 11. cap.
Lib.10.c.73 37. elephantum quoque tradit quatuor habere ventres, quem tamen nemo etiam dixit ruminare.
In ſacris præterea leporem & cuniculum ruminare legimus, ruminareque vero ſimillimum exiſtit.
Lepus curru minet. Lepus enim referente philoſopho coagulum habet, quod ruminantibus proprium eſt: ad hæc vterque ſoli inter quadrupedes digitatos herba veſcuntur. Hieronymus Mercurialis arbitratur iſtiuſ-
Lib.5. Var. lect. cap. 15. modi animantia (cuniculum, leporem, & murem Ponticum,) non potuiſſe plures ventres habere,
Lepus & cuniculus cur quatuor ventres habeāt. quoniam parua ſunt animalia. Etenim videmus (inquit) quæcunque eos habent, vel magna eſſe, vel ſaltem non parua. Quia verò ventrem nequaquam craſſum, ſed tenuem, & pinguedinis expertem (nam leporem & cuniculum non pingueſcere Plinius dixit, & ſenſus confirmat) habuerunt, ideo cibum alioqui mollem non facilè ſuſtinent, præſertim quando multus ſumitur, nec dentibus bene
Lib.11.c.37. præparatur, ſed ſtatim ob timorem deglutitur: ob quod ventriculus oneratus, cibum illum remittit in os: vbi rurſus eatenus præparatur, quatenus à ventriculo facilè confici queat. Immò vt in diſſectionibus videmus, cùm natura lepori & cuniculo ventriculum gracilem, ac tenuiſsimis membranis cuteque tectum dediſſet, neque quatuor ventres dare potuiſſet, vt reliqua ratione hæc compenſaret, præter ruminationem duo fecit, primò, inteſtina gracilia ijs pro ventriculo vno parauit: deinde cæcum inteſtinum, quod in alijs paruum effecerat, in his ampliſsimum atque capaciſsimum omnium effecit, quo eſſet tanquam poſtremus quidam ventriculus, vbi abſolueretur chylus: ſiquidem huiuſ-
Elephātocur quatuor ventres. modi inteſtinum ſemper materia chyloſa plenum inuenitur. Elephantus autem quod habuerit quatuor ventres (inquit ibidem Mercurialis) in cauſa eſſe potuit corporis magnitudo & forſan paucitas dentium ſuperiorum, quos ſolum quatuor habere, & veterum authoritate & experientia compertum eſt.
Plinij error. 2.de hiſt.2. lib.11.37. Quanquam melius eſt fateamur, Plinium erraſſe, cum Ariſtotelem malè intellexerit, qui ſcribit, elephanti inteſtina adeò ſinuoſa eſſe, vt quatuor ventres habere videatur, ſicut pariter fefellit, vbi dixit, ruminantia geminum ventrem habere. Hucuſque Mercurialis, cuius eruditiſsimi viri rationes, quas de leporis cuniculique ruminationibus adfert, vt quidem neutiquā aſpernandæ ſunt, ita contrà nedum conſtat, cur mures, ac potiſsimum Pontici ruminent: hos enim cùm ſint ex latentibus hyeme animantibus, pingueſieri ratio ipſa ſuadet. Iam verò inter verè ruminantes, boui ma-
Odyſſ. M. gis quàm cæteris ruminantibus ruminationem adaptari, ſatis ſuperque ex ijs innoteſcere ait Ioan. Aemylianus ſyntag. 8. quæ Homerus alicubi cecinit, ſub indignati Solis, non Vlyſsis, vt ipſe ait, perſona, Iouem, vniuerſumque deorum conſeſſum alloquentis:

> Εἰ δὲ μοι οὐ τίσωσι βοῶν ἐπιεικέ' ἀμοιβὴν,
> Δύσομαι εἰς Ἀΐδαο, καὶ ἐν νεκύεσσι φαείνω.

Vbi, inquit, Homerus ſcripſit bobus ἐπιεικέα ἀμοιβὴν, id eſt, vtilem ac congruam ruminationem. Cæterùm ſi in hoc ſenſu Homerum interpretemur, nullum planè eius verſus habebunt ſenſum. Queſtus erat Sol ſiue Apollo boues ſuos ab Vlyſsis ſocijs occiſos, Iouique & cæteris dijs immortalibus cominatur, niſi boum ſuorum necem vlciſcantur, ſe ad inferos deſcenſurum, lucemque ſuam mortuis tantum præbiturum, quamobrem Homeri interpretes latini ſic vertunt:

> *Quodſi mihi non luant boum condignam talionem*
> *Diſcendam ad Plutonis domum, & inter mortuos lucebo.*

Quamobrem etſi ἀμοιβὴ pro ruminatione ſumi poſsit, ſignificat enim etiam mutationem, necnon etiam viciſsitudinem, & ruminatio quædam viciſsitudo eſt, hic tamen, vt dicebam, non habet ſenſum. Boui verò præ cæteris omnibus ruminationem competere, libentur admitto; eique aſſentior.
Lib.6.c.6. Nam & Columella, languentis bouis inditia recenſens, ait. *Propter quæ bos neque ruminat, neque lingua ſe detergit*: Etenim non ignorabat rerum ruſticarum conſultiſsimus, quam eſſet boui conſentanea ipſa ruminatio: ideoque prius diuturniorem eius ruminationem commendauerat, vt quæ illius vires incolumes ſeruet. Dicemus igitur ruminationem propriè eorum eſſe, quæ altera tantùm parte dentes habent, impropriè leporis, cuniculi, muriumque, quare & Dantes Aligerius ſolis illam biſulcis attribuit, cùm in ſuo purgatorio ſic canit:

Cant. 16.

> *Le leggi ſon: ma chi non pon man ad eſſe?*
> *Nullo; però che'l paſtor che precede,*
> *Ruminar può, ma non hà l'unghie feſſe.*

Ruminationis modus et via. Cùm itaque talis in propriè ruminantibus ſit ventrium, palatique conſtitutio atque vſus, videndum modò de ruminationis modo atque via, per quam nimirum cibus ex priori ventre in os repellitur, & mox rurſus ab ore effunditur. Petrus Apponenſis in commentarijs, quos in Ariſtotelis problemata edidit, ait interiorem gulæ tunicam in iſtiuſmodi brutis ex duplici fibrarum genere eſſe contextam,
14. de vſu part. 14. 3. de facul. natural. longis videlicet ac tranſuerſis, illis vt pabulum ab ore ad ventrem feratur; his, vt ab eodem ventre ad os regrediatur. Atqui Galenus ſingula inſtrumenta dum agunt, rectis fibris quidem ad ſe trahere aſſerit, tranſuerſis verò excernere; retinere autem vtriſque ſimul. Proinde alicubi rationem reddens,

dens,cur homo difficulter vomat,cùm prius gulæ ſiue œſophagi conſtructionem indicaſſet,hoc ceu „
corollarium addidit. Atque idcirco deglutire facilius eſt,quam vomere, quia deglutimus vtraque *Curvomitus*
ventris tunica operante; interna trahente quidem; externa ſe contrahente; vtraque trudente: vomi- *difficilis.*
mus verò,altera tantùm,quæ foris eſt,agente,nec vlla in os trahente. Haud fuit tamen ſententia
Apponenſis: nam licet,dum tranſuerſales interioris tunicæ ipſius gulæ fibras in iſtiuſmodi anima-
libus,rectis validiores eſſe aſſeueramus, (pabulum namque deuorare non poſſent) nihilominus ſi re
ctas fibras atque tranſuerſas,ſeſe mutuò impedire dixerimus,quoticſcumque vna cooperãtur, quan
doquidem rectæ attrahere nequeunt,ſi à tranſuerſis diſtrahuntur: tranſuerſę item nequeunt expel-
lere,à rectis turbatæ. Ex qua nimirum lucta tertia quædam naſcitur operatio,quæ neq; attractio,
neque expulſio,at retentio appellatur. Sed enim ſi dum operantur rectæ,tranſuerſæ fuerint ocioſę,
attrahendi facultas tunc exerceri poterit,& è contrario quando tranſuerſæ operantur, ſi rectæ quie-
ſcant,facultas expellendi tunc temporis ſuo munere fungi poterit. Dici itaque poteſt ruminantia,
rectis fibris alimenta deglutire,ocioſis tranſuerſis,& è cõtrario à vẽtre ad os repellere, trãſuerſis ope
rantibus,rectis verò ocioſis. Vel fortaſſis rectiùs dicemus, rectas interioris tunicæ gulæ ruminan-
tium fibras, non modò vtiles eſſe ad pabulum ingurgitandum,vt in alijs animalibus contingit, ſed
etiam ad idem regurgitandum: Quare vomendi illa difficultas, de qua ex Galeno diximus, hìc
locum non habet, cùm in ruminantibus rectæ fibræ ad fauces conuellantur, dum pabula re-
gurgitant, quemadmodum item in ingurgitatione ad ſtomachum contrahuntur. Neque à ve-
ro fortaſsis etiam recedemus, ſi dixerimus Galenum per omnes fibras intelligere, non modò
rectas tranſuerſaſque, quarum meminerat, quin imo obliquas etiam, quæ ex eiuſdem ſenten-
tia (eodem libro) facultatis retentricis miniſtræ ſunt. Per eandem autem viam ſiue partem con-
trarios fieri motus, minimè abſurdum eſt, ſi diuerſis fieri temporibus, (vt hìc fit) dicamus: idque
probè oſtendit Galenus his verbis: Iam nec illud difficile compertum eſt, & tractionem, & expul- *3. de fac. nat.*
ſionem diuerſis temporibus per eundem meatum fieri, ſi modò uentris ſtomachus quam gulam vo- *cap. 15.*
camus,non cibos tantùm potionemque in ipſum ducere, ſed etiam in nauſeis contrario fungi mini- „
ſterio cernitur. Etiam veſicæ quæ ſub iecore eſt,collum cùm vnum ſit,tamen per ſe veſicam non ſo- „
lùm implet,ſed etiam vacuat. Vteri præterea ſtomachus,quod collum appellamus, pari modo, ſi- „
cut intra ſeminis,ita foras partus via eſt. Cæterùm hiſce rurſus aduerſari videtur philoſophum,qui „ *Sect. 10. pro-*
ruminantibus ructare negatum eſſe tradit. Nam ſi ructare non poſſunt,neque etiam poterunt eru- *bl. 43.*
ctare, hoc eſt, eructando eijcere. Vbi nota, verbum ructare, gulæ indicare conatum, quo nititur à *Ruminãtia*
ventre aliquid ad os propellere: & quod reijcitur, vel quid flatulentum eſt, & ſpirituoſum, vel quid *non ructant.*
ſolidum. In ruminantibus ſpiritus nequaquam educitur, ſed alimenta ad os reuomuntur: quam-
obrem ibi philoſophus etiam ait: Quin etiam ruminantibus ructare negatum eſt, quoniam plures „
continent ventres, & quem reticulum appellamus. Facultas etenim meandi tam ſuper quam ſub- „
ter flatibus multifariam præſtatur: itaque humor conſumitur, antequam in flatum vertatur, qui fla- „
tus mouet, vel ructum, vel crepitum. Cùm igitur Columella rerum ruſticarum ſcientiſsimus bo- „
uem tradit ſæpenumero ructare, Ariſtoteli non aduerſatur. Hic enim de ſanis, ille de ęgris loqui- *Lib. 6. cap. 1.*
tur: id quod & noſtri agricolæ confirmant; nam ſi bos aliquis ieiunus ructauerit, pathoguo- *Ructatio qđ*
monicum ſignum eſſe aſſerunt. Sicut itaque conſtat pabulum in ruminantibus per eundem quo *in boue indi-*
deſcenderat meatum ad os, vt ruminatione, id eſt, noua contritione, exactiùs minuatur ac contera- *cet.*
tur, repelli: ita modò obſeruandum eſt, poſtquam contritum eſt, per quem meatum, & ad quem ven
trem feratur. Diximus ex ſententia Ariſtotelis cibum remanſum ex vno ventre in alterum mitti,
quouſque à poſtremo in inteſtina labatur: ita vt in primo diſponatur, in ſecundo incipiat confici, in
tertio adhuc coquatur, in vltimo verò perfectam adipiſcatur coctionem. Verùm Galenus citante *Li. de admi-*
Mercuriale prȩcitato loco, cibum ait, primò, ex ventriculo reuomi in os: deinde ab ore in reticulum, *niſt. anat. c. 3*
inde in omaſum, tandem in adomaſum mitti. Et ne quis dubitet (inquit Mercurialis) quomodo
ſecunda vice in reticulum, non autem prima, labatur, ſciendum eſt, foramen in gula eſſe ſatis angu-
ſtum, quod pertingit ad reticulum, & per quod cibus prima vice, cùm ſit craſsior & ſolidior, adhuc
minimè tranſire poteſt: tranſit verò ſecunda vice quando liquidus & mollis ita factus eſt, vt iã tran-
ſire queat. Conciliare tamen licere arbitratur Ariſtotelem & Galenum, ſi dicamus, (inquit) illum *Ariſt. & Ga*
loqui de tempore, quo non ruminant; nempe quando cibus primùm in ventrem ingreſſus, inde per *lenus conci-*
foramen commune ingreditur reticulum, & ſic in alios ventres, abſque eo, quòd ad os redeat; Gale- *liati.*
num verò ſermonem habere de tempore ruminationis, quod, vt dicemus, minimè perpetuum eſt.
Atque hoc ſolum intelligendum eſſe de ijs ruminantibus quæ plures habent ventres. Quod ſi ali-
qua ſint, quæ ruminent, & vnum ventrem habeant, vt narrat Ariſtoteles de mure Pontico & in Le-
uitico habetur de lepore & cuniculo: procul dubio cibum remanſum ad ſecundum ventriculum rur
ſus mitti oportet. Hæc itaque Mercurialis. Equidem philoſophus non de vnum habentibus ven-

A 3 trem

trem, ſed de plures habentibus loquitur: quare vel Ariſtoteles foramen, quod ait Mercurialis pertin
gere in reticulum, non aduertit: vel falſum eſt, viam ab ore ad reticulum dari, quæ non prius ad pri-
mum ventrem pertingat. Mihi eam viam neceſſariam eſſe minimè videtur. Dixi enim ex Ariſto-
tele aſperam eſſe prioris ventris tunicam, ideoque & retinere & conterere male contritum in ore pa
bulum aptam eſſe, quod cùm ita ſit, iam contritus rurſus in ore, lubricumque retinere, remorarique
ſua aſperitate non poterit, & per conſequens ſubinde in ſecundum ventrem ſiue reticulum elabetur.
Vtcunque eſt, diligens anatomici inſpectio controuerſiam dirimet. Cùm ruminant, quietem po-
Ruminãtia geſtiũ poſcunt. ſcuut; Quamuis enim ruminent etiam in agris, & vbicunque mediocres perferunt labores, plerum-
que tamen (de cicuribus loquor) in mandris id muneris obeunt: Iacent (inquit Ariſtoteles) potiſ-
ſimum cùm ruminant, & hybernis præcipuè menſibus ſolent ruminare. Septem ferè menſibus hoc
faciunt, quæ intra tecta aluntur. Gregales leuius minuſque tempus ruminant, quoniam foris paſcun
Lib. 10. c. 73 tur. Quæ Plinius ſic reddidit. *Ruminant præter iam dicta ſylneſtrium cerui, cùm à nobis aluntur. Om*
Ruminantia cur iaceant. *nia antem iacentia potiùs quàm ſtantia & hyeme magis quam æſtate, ſeptenis ferè menſibus.* Cur au-
tem iacentia potiùs quàm ſtantia ruminent, Mercurialis hanc reddit rationem, tanquam ex iiſdem
authoribus, apud quos tamen illa non legitur, etſi alioqui non omnino ſit aſpernanda: eò quòd (in-
quit) dum iacent, ventriculus comprimitur à terra, compreſſus verò faciliùs idem in os repellit, ſicut
videmus vomentes facilè id agere, ſi manu ventriculum comprimant. Ruminant etiam potiſsimũ
æſtiuo tempore, dùm feruet Sol, ſiue in ipſa meridie, cæterùm vmbram captant, ſicuti caprarũ exem
plo eleganter nobis expreſſit Dantes in ſuo præcitato Purgatorio:

Cant. 27.

Quali ſi fanno ruminando manſe
Le capre, ſtate rapide e proterue
Sopra le cime, prima che ſian pranſe.
Tacite à l'ombra, mentre che'l Sol ferne
Guardate dal Paſtor, che'n sù la verga
Poggiato s'è, & lor poggiato ſerue.

Similiter Petrarcha.

Ruminate ò mio grege al'ombra eſtina
L'erbe paſcinte.

Sed & Virgilius.

Ah virgo infelix, tu nunc in montibus errai;
Ille latus niueum molli fultus hyacintho
Ilice ſub nigra pallentes ruminat herbas.

Cur hyeme ruminent. Hoc eſt, vt Seruius exponit, vel aridas, vel quæ ventris calore propria viriditate caruerunt. Ex quo
Virgilij loco tanquam ex architypo, & è tabula hoſce ſuos verſus deprompſit Calphurnius:

Has pete nunc ſalices, & lenas flecte ſub vlmos,
Nam cùm prata calent, illic requieſcere noſter
Taurus amat, gelidaq; iacet ſpatiatus in vmbra,
Et matutinas reuocat palearibus herbas.

Cur verò hyeme magis quàm cæteris anni temporibus ruminent, iſthæc fortaſsis ratio aſsignari po
terit, quòd eo tempore niſi duro aridoque paſcantur pabulo, quod difficulter immutatur, ſicuti con-
trà facillimè teneriuſculum, quales ſunt herbæ, quæ æſtiuo vigẽt tempore, quam rationem ipſe quo-
que videtur innuere philoſophus, dum inquit, quòd quæ gregatim ac foris paſcuntur, leuius minu-
tiuſque ruminent, quàm quæ in ſtabulis obuerſantur. Author eſt idem philoſophus, animantia qui-
Ruminatione delectari. bus ruminare in more eſt, proficere, delectarique non minus ruminando, quàm edendo: quem locũ
Syntag. 2. explicans Ioan. Aemylianus, denotare ait, non modò parem voluptatem percipi ab ipſa ruminatio-
ne, ſed multò etiam maiorem, quandoquidem guſtus, alimentorum ſapores exactè perfecteque ſen
tire nequit, cuiuſmodi ea ſunt, quæ à ruminantibus prius deuorantur, ſed quæ iam ruminationis be-
neficio læuigata ſunt, in arctiſsimos linguæ meatus ſeipſa inſinuant, guſtuſque inſtrumenta valen-
Lactãtia nõ ruminant. tiùs feriunt. Notandum verò iſtiuſmodi animantia non tunc ruminare, cùm etiamnum lacte nu-
triuntur: eò quia lac (inquit Mercurialis) facile coctu, præparatum & liquidum eſt, ita vt per foramen
7. de animal. cap. 4. commune cum reticulo in illud è ventre labatur. Albertus Magnus ſentit, ruminantia poſt ſepti-
mum ætatis menſem ruminare. Sed putat Mercurialis hunc virum deceptum eſſe, ex mala verborũ
Ariſtotelis intelligentia, qui, vt dictum eſt, ruminantia ſolùm id ſeptẽ menſibus agere ſcribit, Equi-
dem ante id tempus, & quàm primùm herbas depaſcuntur, ruminare certum eſt, & notauit etiam
6. de loc. affe. cap. 6. Galenus, vbi hœdi recentiſsimè in lucem editi hiſtoriam recenſet. At longè (inquit) maiori admi-
ratione dignum eſt, quòd poſtquam & folia & teneros ramuſculos deuorauerat, paulò poſt rumina-
re cœpit, &c. Haud tamen accuſandum puto Albertum, qui de ijs loquitur iuuenculis, vt ita vocem,
" quibus abundè ſemper lac maternum ſuppetit ad id vſque tempus. Nam, vt idem etiam Mercurialis
3. Hiſt. 21. " ſubiungit, poſt lactationem animalia ruminationem incipiunt: ea autem in ſeptimum ferè menſem,

niſi

niſi impediamus, perdurat. Scribit præterea Ariſtoteles huiuſmodi animalium, quæ non vtrinque dentata ſunt, lac ſolummodo coire, ideoque ex eo caſeum fieri: atque id & copioſius & caſeo vtilius exiſtere. Cùm verò teſte Herodoto apud Scythas ex equarum lacte coagulato caſeus fiat, quē in equi hiſtoria hippacen vocari diximus, conijcit Mercurialis, Ariſtotelem de ea loqui coagulatione, quæ fit in ventriculo, non autem de artificioſa: cui hac in re facilè accenſuerim, cùm proprium ſit ruminantibus habere coagulum. Habēt (inquit) quod coagulum vocatur, omnia quæ plures continent ventres: carent quæ vnum habent, excepto lepore. Habent quibus hoc datum eſt, non in magno ventre, nec in reticulo, neque in vltimo, quod abomaſum appellauimus, ſed in eo, qui inter vltimum, & duos primos poſitus eſt, quod omaſum vocatur. Habent hæc omnia coagulum propter lactis craſſamentum: carent quibus ſinguli ventres, quòd eorum lac tenue ſit, quamobrem cornigerorum lac ſpiſſatum, mutilorum nequaquā. Lepori coagulum fit, *διὰ τὸ νέμεσθαι ὀπώδη πόαν. ὁ γὰρ τοιοῦτος χυμὸς συνίστησιν ἐν τῇ κοιλίᾳ τὸ γάλα τοῖς ἐμβρύοις*, hoc eſt, vt Theodorus vertit, quoniam herbam ſucci lactei paſcatur: talis enim humor lac in ventriculo ſtringit, facitque coloſtrum.

Ruminantium lac quale.

Coagulum. 3. de part. 15

Sed duos errores non obſcuros (inquit Mercurialis) commiſit, vnum quod hæc verba *ὀπώδη πόαν*, nō rectè herbam ſucci lactei interpretatus eſt. Nam vt alibi indicauimus, *ὀπὸς* tam apud Hippocratē, quàm apud alios pro coagulo *κατ' ἐξοχὴν* capitur, quo quidem pacto ab Ariſtotele capi vero ſimilius eſt, nempe qui dicat, iccirco coagulum habere leporem, quòd is herbam coaguli effectricem paſcatur. Sed forſan Gaza Plinium etiam hac in re imitari voluit, qui eam vocem ex Græcis ſic ſæpe interpretari conſueuit. Alterum & forſan multò maiorem, cùm addit ea verba: *facitque coloſtrum*, quæ nec in Ariſtotele leguntur, nec vera ſunt. Siquidem coloſtrum ſiue coloſtra, vt docet Nonius Marcellus, eſt lac nouum in mammillis, Lucilius:

Li. 5. Var. 12

Hiberam inſulam fomento omni colore coluſtra.

Coloſtrũ q d.

Et Laberius: *Siquidem mea coluſtra fretus terris ſtudere feciſſet ſumere aquam ex fonte.* Item Plaut. *Meum cor, mea coluſtra, meus molliculus caſeus;* Plinius: *Concipere nutrices exitioſum eſt. Hi ſunt enim infantes qui coloſtrati appellantur, denſato lacte in caſei ſpeciem. Eſt autem coloſtra prima à partu ſpongoſitas lactis.* Item alias: *Pullis earum, vbi pingue pabulum, biduo à partu maternum lac guſtaſſe lethale eſt, genus mali vocatur coloſtratio.* Ex quibus omnibus clariſſimum eſt, pueros vocari coloſtratos, qui aut lacte matris, quæ mox peperit, aut nutricis prægnantis vtuntur: atq; ob id coloſtrū, ſeu coloſtram dici, aut lac nouum, aut lac mulieris vterum gerentis. Hucuſque ille: cui de coloſtro lubens accenſeo, ſed pro *ὀπώδη πόαν* Gaza meo iudicio non malè herbam lactei ſucci tranſtulit, in qua ſcilicet ſignificatione eadem voce vtitur Theophraſtus, pro re autem coagulum efficiente nuſquam, quamuis tamen ſenſus in idem reſiliat. Nam herbæ illæ ſucci lactei, puta lactuca, lactuca leporina Apuleij, ſiue ea ſit Sonchus ſiue condrilla aut hieracium, cum refrigerent, & aſtringant, coagulare leporis lac poterunt. Sed vt ad cornigera & verè ruminantia reuertamur, hæc ideo coagulum habere ait idem Mercurialis, vel quia ſicco prædita ſunt temperamento, merito cuius in ventriculo ſpiſſetur lac, vel propter ſiccitatem atque facultatem herbarum coagulantium, quibus matres dum lactant, veſcuntur. Dicit verò etiam Ariſtoteles coagulum in ſolo multiuentrium, ſiue ruminantium omaſo conſtere, eiuſque rei rationem dediſſe in problematibus. Quamobrem cum in ijs quæ nunc habemus, illud non reperiatur, putandum eſt (inquit Mercurialis) Ariſtotelem in Phyſicis problematibus, quæ à Plutarcho, Apollonio, Atheneo, & Laertio citantur, nunc verò deſiderantur, illud declaraſſe. Si quid autem proferre licet, Mercurialis, ego (inquit) dicerem, in primo ventre lac parum mutari: in ſecundo mutari quidem atque incaleſcere, ſed non adeo, vt poſſit in caſei formam craſſeſieri: in quarto percoqui & ſtatim in inteſtina, inde per meſeraicas in corpus diſtribui; in tertio verò ſolùm craſſeſieri poſſe, atque ibi retineri; tum quia locus ſatis calet, & lac præparatum iam eſt, vt facilè craſſeſieri queat, tum quia ſic craſſefactum non facilè per foramen abomaſo & omaſo commune in abdomen trāſmittitur. Quare inuenitur coagulum in omaſo, quia ibi cauſa effectrix, nimirum calor, magis craſſefacere valet, & quia ſimul retineri poteſt: in alijs vel non æquè calor viget, vel ob lubricitatem, ſi fiat, vt in abomaſo retineri nequit. Vnde aſſentiri nunquam potui Auerroi, qui coagulum eſſe excrementum digeſtionis tertij vnetriculi, atque ob illud, tanquam veſicam propter bilem, id factum eſſe contendit. Hactenus Mercurialis. Cur modò lacte ruminantia abundent, fortè hæc ratio dari poterit, quòd eorum fœtus eo præcæteris indigeant, propter ſuperioris mādibulæ dentium inopiam. Iam ex omnibus quæ hactenus à nobis dicta ſunt, vnicuique notum eſſe arbitror, duo eſſe ruminantium genera, vnum quod vtrinque dentatum eſt, alterum inferiori mandibula tantùm. Hoc genus propriè ruminantium nomine intelligi extra controuerſiam eſt. Suntq; omnia biſulca, & vno excepto, ut dixi, camelo, cornigera; Quæ cornua gerunt (inquit Ariſtoteles) biſulca magna ex parte per naturam ſunt, ut bos, ceruus, capra. Quod autem idem & ſolipes & bicorne ſit, nullum eſt, quod nos adhuc nouimus. At ſolipes, ideq; unicorne eſt, quanquam rarum, ut aſinus

Li. 8. Sat. 10

In Virgine.

In Pœnulo.

28. lib. cap. 9

lib. 11. c. 41

Ruminãtia cur habeant coagulum.

Cur coagulũ in omaſo tantum.

3 de part. animal. c. vlt.

Ruminãtia cur lacte abũdent.

2. Hiſt. 1.

nus Indicus: ille enim & unicornis & ſolipes eſt: unicornis uerò, idemque biſulcus Oryx. Haud præter noſtrum itaque fuerit inſtitutum, docere ad quem finem cornua eis Natura largita ſit, quæque eorundem ſit materia, ac diuerſitas. Niſi itaque cornua haberent, multorum aliorum animantium iniurijs exponerentur (quamuis quibuſdam etiam obſint) Vnde dicebat Philoſophus: Carēt ijs quæ non viuipera ſunt. Cornua vel alijs quibuſdam ineſſe dicimus, ſed per ſimilitudinem & tranſlationem, cum nullum ex ijs cornu officio fungatur. Gerunt enim quæ animal pariunt, cornua ad vim, aut inferendam, aut depellendam, quod nulli ex cæteris, quæ cornua habere dicuntur, contingit. Nullum enim vtitur cornibus, vel ad conuincendum, vel ad defendendum, quæ virium ſunt officia. Quæ igitur pedes multifidos habent, cornu omnia carent: cuius rei cauſa eſt, quòd cornu auxilij gratia habetur. Multifidis autem non deſunt alia auxilia. Dedit enim natura alijs vngues, alijs dentes pugnaces, alijs partem aliam, qua ſeſe tueri atque defendere poſſent: at verò biſulcorum pars maior cornua gerit, & ſolipedum nonnulla ad vim inferendam, quædam etiam ad defendendum. Quibus autem cornua natura non dedit, eorum ſaluti præſidijs conſuluit alijs, vt pernicitate corporis equis opitulata eſt, magnitudine camelis: magnitudinis enim exuperantia ſufficit ad necem arcendā, quod camelis contingit, atque etiam melius elephantis. Quædam etiam dente exerto armantur in genere biſulco, vt ſues. Quibus autem cornua præ nimio exceſſu ſuperuacua ſunt, ijs alterum auxilium natura adhibuit, vt ceruis velocitatem. Grandis enim illa & multifida cornuum magnitudo potius obeſt, quàm prodeſt. Bubulis etiam, capreiſque interdum cornua inutilia ſunt: nam etſi contra nonnulla reſiſtunt, & cornibus ſe defendunt, tamen feroces pugnaceſque belluas fugiunt. Bonaſis (nā ij quoque pari aduncitate cornua reflexa inter ſe in orbē colligunt) excrementi profuſionē natura pro auxilio dedit; hoc enim cum metuunt, ſe tuentur. Hac eadem profuſione, alia quoque ſeruari certum eſt. Plura autem auxilia ſimul, quorum ſingula ſatis eſſent, nulli natura tribuit. Aurei planè ſuper hac re extant Phocilidis verſus, quos tacuiſſe nefas ſit:

Cornua cur animātibus data.
3. de part. 2.
Animaliū diuerſa arma.
Cornua q. bus inutilia.

Ὅπλον ἑκάστῳ νεῖμε θεὸς, φύσιν ἱεροφόρτον,
Ὄρνισι μὲν πολλὴν ταχυτῆτ', ἀλκήν τε λέουσι.
Ταύροις δ' αὐτοχύτοις κεράεσσι, κέντρα μελίσσαις
Ἔμφυτον ἄλκαρ ἔδωκε, λόγος δ' ἔρυμ' ἀνθρώποισι

Arma unicuique dedit Deus, naturam diuinam,
Auibus quidem magnam celeritatem, & robur leonibus,
Taurisq; in ſponte natis cornibus, & apibus aculeos,
Innatum tutamen dedit; ratio propugnaculum eſt mortalibus.

Cùm itaque cornua facta ſint à natura, tum ad defendendum, tum ad offendendum, prouerbialiter cornua tollere aliquem dicimus pro eo, quod eſt animo efferri, ex Horatij nimirum epodis, vbi ait: *Namque in malos acerrimus parata tollo cornua.* Alicubi rurſus de Baccho. *Et addis cornua pauperi;* In quo ſenſu & Ouidius loquens ſimiliter de temulentia:

Cornua tollere quid.

Tunc veniunt riſus, tunc pauper cornua ſumit.

Hucque ſpectat illud Græcorum: πρὸ τούτου σε ᾤμην κέρατα ἔχειν, id eſt, *antehac credebam tibi eſſe cornua.* Qui verò iniuriam repellere parati ſunt, hi cornua dicuntur obuertere, in quo ſenſu Plautus ait:

Cornua obuertere quō dicantur.
In Pſeudolo

Peiorem ego hominem, magisq; verſutè malum
Nunquam edepol quemquam vidi, quàm hic eſt
Nimisq; ego illum ſimia hominem metuo & formido malè,
Ne malus item erga me ſit, vt erga illum fuit.
Ne in re ſecunda nunc mihi obuertat cornua
Si occaſionem capſit, qui ſiet malus.

Elegantiſsimè verò, ſimul, & facetiſsimè ſumpta hinc metaphora Euclio pauper ſe aſellū quaſi contemptum, Megadorum verò diuitem bouem, quaſi armis ſuis ſuperbientem, ac minitantem generū ſibi futurum reſpuit, dum inquit:

Venit hoc mihi in mentem Megadore te eſſe hominem diuitem
Factioſum; me item eſſe hominem pauperum pauperrimum
Nunc ſi filiam locaſſem meam tibi, in mentem venit
Te bouem eſſe, & me eſſe aſellum; vbi tecum coniunctus ſiem,
Vbi onus ferre nequeam pariter, iaceam ego aſinus in luto,
Tu me bos magis haud reſpicias, guarus quaſi nunquam ſiem,
Et te vtar iniquiore, & meus me ordo irrideat,
Neutribi habeam ſtabile ſtabulum, ſi quid deuortij fiat,
Aſini me mordicus ſcindant, boues incurſent cornibus.

Cornutā beſtiam petere quid.

Extat apud Comicum etiam in hoc ſenſu prouerbium, *Cornutam beſtiam petis,* de eo, qui laceſſit

cum,

eum, qui paratus eſt retaliare iniuriam. Id quidem indicaturi nonnulli homines eximij pro criſtis cornua vſurparunt, quaſi ad impetendum, ſcilicet & terrendum. Hinc ijs vtebatur Pyrrhus, vt meminit Plutarchus: *Agnitus fuit ab eximia criſta, & à cornibus hircinis.* De Philippo Macedonum Rege Liuius: *In arborem illatus impetu equi, alterum cornu galea ad eminentem ramum perfregit.* *Lib. 27.* Silius de Afro quodam.

Caſſide cornigera dependens infula.

Sed, & in Virgilio eſt *Lib. 12.*

Enſemq; clypeumque, & rubra cornua criſtæ,

Alia tamen fortaſſis mente, inquit Lipſius in Analectis lib. 3. de militia Romana dialogo quinto, & criſtæ ipſæ plumeæ ſectæ, & diuiſæ intelliguntur, velut in cornua. Suidas tale: *Cornu veteres, capillos aut iubas vocabant.* At in noſtris quoque galeis quàm crebra cornua? Eadem olim apud Gallos in cotidiano vſu: Diodorus teſtis: *Galeas areas capiti circumponunt, quæ magnas eminentias verticeſque habent, & magnificam opinionem ſpectantibus obijciunt. Alijs enim naturalia cornua appoſita ſunt, alijs autem aut quadrupedum animalium expreſſa effigies.* Similiter etiam animalium rictibus caſſides adornabant. Statius: *Lib. 3.*

ore ferarum,

Et rictu horrificant galeas.

Cornu quid in ſacris. Accipitur igitur cornu in ſacris literis pro robore ac fortitudine, necnon etiam pro regno: & ob ſublimitatem, & libertatem eius, vt ait D. Baſilius, in bonam partem accipitur, & in multis locis ſacri eloquij pro gloria vſurpatum inuenimus. *Homil. in Pſal. 28.* Idem Baſilius aliam præterea in cornibus animantium agnoſcit vtilitatem, corpori dum ait conciliare decus, atque ornamentum: *Cornu (inquit) in reliqua corporis parte eſt eminentius & ſolidius: ſimul quidem ornamentum affert capiti: ſimul verò præſens armatura eſt ad propulſandas iniurias.* *In comment. in Eſai. c. 5.* *Cornua cur in capite.* Cur autem in ſublimi corporis parte, nimirum vertice capitis ea collocauerit natura, nobis dimonſtrauit Ariſtoteles his verbis. *3. de part. 2.* Rectè capiti cornua mandauit, nec vt Aeſopi Momus vitio dat, quod taurus non in armis cornua gerat, vnde ferire vehementius queat, ſed capite parte corporis imbecillima. Non enim ingenio perſpicaci ille Momus hæc deprehendit. Vt enim in alia quauis parte cornua haberentur, fruſtra ponderi eſſent, nulla in re vtilia; multa etiam officia impedirent: ſic armis quoque infixa ſedem omnino ineptam tenerent. Non ſolùm enim vnde ictus fiant vehementiores, conſiderandum eſt, ſed etiam vnde remotiores; itaque cùm careant manibus, & nec pedibus imis affixa gerere poſſint, neque genibus, (flexus enim impediretur) capite gerant, neceſſe eſt, quemadmodum à natura conſtitutum eſt. Quin etiam ad cæteras corporis motiones ita maximè geri ſine vllo impedimento poſſunt. *Cornua cur mucronata.* Sed vt ad cauſam cornuum finalem reuertamur, vt laceſſere, & propulſare iniurias poſſent iſtiuſmodi animantia, cornua eorum in ſolidum mucronem deſinere opus fuit, & ne flecterentur, in ipſo eorundem exortu, oſſeam ferè ſubſtantiam natura fecit, vt dixit idem Philoſophus eodem loco: Cæteris aliquatenus caua & mucrone demum concreta ſunt, quoniam ad ictus hoc ſit commodius, ſed ne pars caua debilis ſit, quà cuti annectitur, ſolidum quiddam oſſibus exortum ingreditur eam, impletque totam. Sic enim ſita compactaque, & ad vim inferendam commodiſſima, & ad reliqua vitæ munera inoffenſiſſima habentur. Accidit ipſa materia, ex qua cornua procreantur (loquor autem de magis propinqua,) quæ nihil aliud eſt quàm excrementum oſſeum atque neruoſum. Quod enim ſit oſſeum manifeſte ibidem docuit, inquiens: Proximas eſſe oſſibus partes, oſtendit tactus etiam illas, vngues, vngulas tum ſolidas, tum biſulcas, cornua, roſtra auium, quæ omnia præſidij gratia adiuncta ſunt animalibus. Eſt & alia quædam cornuum cauſa finalis; nam vt Cælius annotauit, ea ex Grammaticis Græcis nonnulli ſcribunt, item pro capillis poſita inueniri, quoniam vtraque naſcantur eodem modo: *Lib. 30. 2.* adeſtque inquit ille, etymum quoque cur cerata pro capillis autument inueniri; inde enim dici videri nomen, *ὅτι συνεχῶς κείρονται*, id eſt, quod præciduntur aſſiduè, vnde de Paride apud Homerum, *κερ' ἀγλαὸν*, ideſt coma illuſtrem venuſtumque interpretantur; Et apud Sophoclem *ὀρ'θόκερος φρίκη* pro eo quod eſt *ὀρ'θόθριξ* & *κέρας βοός*, pro ſetis intelligunt bubulis. *Cornuũ differentia.* Eſt verò haud exigua cornuum diuerſitas; cùm non idem ſit omnibus color, non eadem figura, magnitudo, ſoliditas, non item numerus idem, non idem in omnibus ſitus. Rurſus alijs decidunt, alijs minimè. Color nonnullis variat, nonnullis eſt ſimplex, albus, nigricans, cinereus, flaueſcens. Figura quibuſdam recta, vt Orygi (loquor enim de biſulcis duntaxat, nam aliàs tale aſino Indico etiam tribuitur,) alijs (cæteris omnibus, ni fallor,) inflexa, ſiue curua, vnde à curuitate cornu dictum Varro exiſtimauit; *Cornu vnde dictum.* Quorum rurſus duo exiſtunt genera; quædam enim leuiter tantum reclinantur, quædam in anfractum & velut in gyrum circumducuntur. Rurſus quædam leuia ſunt, quædam aſpera; quædam ſimplicia, quædam in ramos diſperſa, quædam tenuia, quædam craſſa, quædam lata, quædam anguſta. Magnitudo nonnullis parua, nonnullis mediocris, alijs ingens. Et quamuis

uis ſolida ſint cornua omnia, ſolidiora tamen dicemus,quæ plena ſunt, quàm quæ vacua & caua,
nam & arundo plena, caua ſolidior eſt atque robuſtior. Numero itém licet pleriſque bina ſint, ab
vtroque videlicet capitis parte vnum, Sunt tamen quibus vnum tantum ac ſingulare,ſunt quibus
Vnicornu terna,item quibus quaterna. Quibus id eſt ſingulare, id in fronte obtinuere,cuius rei ratio ibidem
curin media aſsignatur à Philoſopho, Sunt etiam quæ ſingulari cornu armantur, vt Oryx, & quem aſinum In-
fronte. dicum vocari diximus; Oryx biſulcum, aſinus ille ſolipes eſt. Gerunt ſanè medio ſui capitis cornu
„ fixum,ea quæ vnum habent. Sic enim maximè pars vtraq; cornu obtinebit, cum medium commu-
„ ne pariter vtrique extremo ſit. Solipes potius quam biſulcum eſſe vnicorne rectè videri poteſt. Vn-
„ gula enim tam ſolida quam biſulca eandem naturam habet quam cornu. Itaque ijſdem ſimul &
„ vngulam findi & cornu congruum eſt. Fiſſio etiam vngulæ & cornu ex defectu naturæ euenit. Ita-
„ que cum exuperantiam vngulæ ſolipedum natura dediſſet, rectè dempſit supernè, fecitque vnicor-
„ ne. Atqui quærendum modò eſſet, num iſtiuſmodi vnicornia ſiniſtro dextroque moueantur, quod
Vnicornia ſi faciant,vt facere vero eſt ſimillimum,accuſanda adhuc fuerit ipſa natura, quòd biſulca ea non fe-
an vtrimq; cerit, nam dicebat eo loci Philoſophus,maximam animalium partem,vt corpus dextro ſiniſtroque
moueantur. quibus ſe mouent,diſtinguitur, ſic & cornua bina eadem illa de cauſa gerere, ſuo ipſius naturæ in-
genio. Et parui etiam momenti eſſe videtur argumentum quod Philoſophus adfert de integris ſo-
lipedum vnicornium vngulis, biſulcum enim oryx eſt,vnicorne tamen,biſulcus rhinoceros, & ipſe
Lib.8.c.21. quoque vnicornis. Indicos etiam boues vnicornes, & tricornes dari apud Plinium legimus. Dan-
Situs. tur & arietes quaternis præditi cornibus, dantur & qui quinque accepere,item qui ſex. Situ itaq;
etiam variant cornua: alijs enim ſunt in centro frontis, vt orygi,alijs in naribus,vt rhinoceroti,ple-
riſque in vertice capitis. Poſſint præterea aliæ cornuum conſtitui differentiæ, vtpote cum alia ſint
immobilia, qualia pleriſque, alia aurium modo mobilia, vt bobus Phrygijs, vt teſtatur his verbis
Cornua „ Ariſtoteles. Adhærent cornua cuti potius quàm oſſi,vnde fit,vt in Phrygia & alibi boues ſint, qui
quibus mo- „ cornua perinde vt auriculas mouent. Et præter iſtiuſmodi boues,cornua etiam mouet Eale. Teſtis
bilia. „ eſt Plinius: *Eale* (inquit) *magnitudine equi fluuialis, cauda Elephanti, colore nigra vel fuſca, maxil-*
Lib 8.c.21. *la apri, maiora cubitalibus cornua habens mobilia, quæ alterna in pugna ſiſtit, variatque infeſta aut*
obliquè, vtcunq; ratio monſtrauerit. Rurſus cornua alijs decidunt,alijs permanent. Nam quam-
2. Hiſt.1. uis Ariſtoteles inquiat: Soli ceruo cornua quotannis decidere,initio à bimatu,cæteris verò eſſe per-
Quibus cor- petua,niſi per vim aliquam amittant,eique ſubſcribat Plinius,videmus tamen capreolos,alces,non-
nua decidãt. nullaque alia, deciduis eſſe cornibus, id quod non ignorauit Albertus. Decidere autem ceruis cor-
Lib.11.c.37. nua Ariſtoteles ait tum vtilitatis cauſa, ut onere leuentur, tum ex neceſsitate,præ pondere. Inſuper
3.de animal. cornua aliis quàm aliis ſunt robuſtiora,aliiſq; ad propulſandam iniuriam,aliis ad inferendam ido-
tra.2.c.1. nea; Eſt denique & in ſexu differentia,fœminæ enim uel cornibus carent,uel quàm mares ea ha-
3. de par.2. bent minora: ſicuti quoque cætera earum arma imbecilliora ſunt. Sunt enim mares & robuſtiores,
Sexus. & audaciores, ut cenſuit idem Philoſophus, ubi ait: Partes quæ ad inuadendum,aut ad defenden-
3. de par.1. „ dum ſpectant,quæque à natura ijs tribuuntur, quæ aut ſola aut præ cæteris uti poſsint; & quibusuis
„ utendi præcipua, dente & ſi quid eiuſmodi aliud ſit: cumque mares robuſtiores,magiſque animoſi
„ ideo aut ſolis ijs aut melius ijs partes eiuſmodi datæ ſunt. Quas enim in fœminis quoque haberi
„ neceſſe eſt, ut quæ cibo accommodentur, eas habent quidem & fęminæ,ſed minus quam mares,
„ quæ autem ad rem nullam neceſſariam ſpectent, ijs carent. Quapropter in ceruorum genere,cùm
Fœminis „ maribus cornua ſint,fęminis deſunt. Vaccarum etiam cornua & taurorum inter ſe diſtant. Quod
cur cor- „ idem in pecore etiam cernimus. Hæc ille. Ratio alia ab alijs redditur. Sunt qui ad corporis frigidi-
nua mino- „ tatem referunt, ſunt qui in materiæ defectum. Tentaſſe enim & in fęminis naturam quod ſpecie
ra. erat proprium; uerùm materia caruiſſe, quandoquidem in omni animantium genere minus ſane
terrei recrementi fęmina obtinet; ideoque generoſiores in ouium ſpecie cornutas haberi, quòd ſci-
licet ad marium naturam corporis habitu propius accedant: proinde & ambientis iniurias meliùs
Cerua cor- ferre. Ceruam igitur velut quædam cornuum rudimenta habere, naturam tamen ob allatam ra-
nua. tionem non potuiſſe perficere. Qui verò corporis frigiditati illud tribuunt,qua genus fœmininum
præditum eſt: Hippocratis potiſſimum authoritate nituntur,qui in opere de aquis,aere, & locis te-
Boues ſine ſtatum reliquit, in Europa circa paludem Mæotidem apud Scythas Nomades vocatos, boues eſſe
cornibus ſine cornibus: reddens enim eius rei rationem, immenſam ait eius regionis frigoris acerbitatem eſ-
vbi. ſe. Hoc idem met (inquiunt) Ariſtotelis etiam ſuffragio ſtabiliri poterit, qui tradit in Africa arie-
8. Hiſt.28. tes ſtatim cornigeros naſci,nec ſolùm mares,vt Homerus ſcribit,ſed etiam fęminas: Contra in Pon-
to per prouinciam Scytharum nullis cornua eſſe. Videri itaque id prouenire,quia Africa æſtuet,al-
Lib.11.37. geat verò Scythia: quandoquidem immodica frigiditas natiuum labefactat calorem: ideoq; cùm
Cornuum oues quaſdam cornutas cernimus, eas præ cæteris calidas exiſtere. Tetigit præcipuas cornuum
differentia differentias etiam Plinius: *Cornua* (inquit) *multis quidem, & aquatilium, & marinorum & ſerpen-*
ex Plinio.

tium

Digitized by Google

nium varijs data ſũt modis: ſed quæ iure cornua intelligãtur quadrupedi tantũ generi. Actæonẽ enim & Cippum etiã in latina hiſtoria fabuloſos reor. Nec alibi maior laſciuia natura luſit animaliũ armis. Sparſit hæc in ramis, vt ceruorũ: alijs ſimplicia tribuit, vt in eodẽ genere ſubulonibus ex argumẽto dictis: aliorũ ſinxit in palmas, digitoſq; emiſit ex ijs, vnde platycerotas vocãt. Dedit ramoſa capreis, ſed parua, nec fecit decidua: Cõuoluta in anfractũ arietũ generi, ceu ceſtus daret, infeſta tauris. In hoc quidẽ genere,

Platycerotæ

& fœminis tribuit: in multis tantũ maribus. Rupicapris in dorſũ adũca; Damis in aduerſũ. Erecta autẽ rugarũq; ambitu cõtorta, & in leue faſtigiũ exacuta, vt lyras diceres Strepſiceroti, quẽ addacẽ Africa appellat. Mobilia eadẽ, vt aures, vt Phrygiæ armẽtis, Troglodytarũ in terrã directa, quæ de cauſa obliqua ceruice paſcũtur. Alijs ſingularia, & hæc medio capite, aut naribus, vt diximus. Iã quod alijs ad incurſũ robuſta, alijs ad ictũ: Alijs adũca, alijs ad iactũ plurimis modis, ſupina, cõuerſa, cõuexa. Omnia in mucronẽ migrantia. In quodã genere pro manibus ad ſcabendũ corpus. Cochleis ad prætentandũ iter. Hactenus Plinius, nulla de colore cornuũ facta mẽtione, eſtq; circa quã diximus colorũ varietatẽ haud exigua ambiguitas. Scribit enim Ariſtoteles vngues, pilos, cornua & id genus alia ab ipſa cute efflorеſcere, eiuſdẽq; colore infici: quod ab eodẽ Philoſopho cõfirmatur binis alijs in locis; eiuſcemodiq; infectionis rationẽ reddẽs, ait, propterea quod in oĩbus alimentũ per cutẽ ad exteriorem ambitũ percolatur. Dubitãdi autẽ ratio talis eſt: Boũ cornua mucronẽ habẽt nigricantẽ, cum tota ferè alba ſint. Si itaq; cutis cornua ſuo colore inficeret, nõ reciperẽt, apparet, vt hãc colorũ varietatẽ. Et quamuis in eodem libello Ariſtoteles dicat nigredinẽ fieri à vetuſtate, & cornuũ extremitates cũ prius erũpant, cæteris eorũ partibus ſint veteriores, non ſatisfacit tamẽ ratio: nam omniũ cornuũ mucrones deberent eſſe nigri: ad hæc nigrorum animantium deberent eſſe nigra: rubrorum rubra. Poſtremò cùm vnicolor ſit cutis, vnicoloria deberent eſſe cornua, verſicolaria tamen quædam etiam legimus, dummodo verum eſt, quod Aelianus de Aſino vnicorni memoriæ prodidit.

Streptſiceros.

2. de generat. cap. 4.

3. Hiſt. 9. & lib. de colorib.

De colore cornuum obſeruatio.

De ſoliditate etiam aduertendum eſt, omnia cornua intus vacua, ab vtraque extremitate, ſolida eſſe à natura facta: in ipſa quidem baſi, vt firmiùs fronti infigerentur; in cuſpide autem, vt ad ictum eſſent robuſtiora: notabatque Ariſtoteles ſolidũ quod interiorem replet cauitatẽ, nequaquã cornuum eſſe particulã, imo verò quandã cranei extuberantiã. Bicornia ſolidis armata cornibus perpauca admodũ ſunt, ne nimio pondere grauarent. Quemadmodũ enim inania ſunt oſſa minimis quibuſdã exceptis, quę in manibus præſertim, & pedibus ad firmandas neruorũ, ſeu mauis tendinũ propagines molita eſt natura. Ceruo duntaxat cornuũ ſoliditatẽ tribuit Ariſtoteles: Ceruo (inquit) ex cornigeris vni cornua tota ſolida, cæteris caua quadantenus. Sunt tamen & capreoli cornua ſolida, licet multò minora: Sũt & alcis, & fortaſſis etiã aliorũ. Quod obſeruans Albertus: *Adhuc* (inquit) *multorũ animaliũ cornua ſunt vacua iuxta caput, & in extremo ſolida, præterquã in ceruo, & habentibus cum ceruo naturam ſimilem, ſicut caprea, & hircoceruus, & huiuſmodi, quæ in vtroq; termino ſunt dura, & ſunt multæ ramificationis.* Notandũ deniq; quod idẽ Philoſophus cornua vocet partes oſsibus proximas. Non enim materia ſimpliciter oſſea eſt, ſed etiã neruoſa, quia ſic firmiora ſunt, quod & Galenus aſſerit his verbis: Omnes enim animaliũ particulas prominentes, & nudas ex tali ſubſtantia creauit, qualis neq; quaſſari facilè propter mollitiẽ, neque rumpi propter ſiccitatẽ poſſet: talis autẽ particula vngula eſt, tã ſolida, quàm binda, talis calcar, talis cornu. Dicet verò aliquis, ſi materia cornu neruoſa eſt, vim etiã habebit ſentiẽdi, cuius omnino expertia ſunt cornua, item ſi terreſtris eſt materia, qui fiet vt molleſcant, quod tamen cornua facere, & veteres tradunt, & vſus etiam aſtruit. Prior ſcrupulus tollitur, ſi dicamus materiam non ſimpliciter neruoſam eſſe, ſed fæculentam, quæ ob intemperiem, & craſſitiem, ſenſum non admittit. Alterius quæſiti ſolutionem habemus apud Ariſtotelem his verbis; Sed quæ terrena admodum oriuntur, parum humoris caloriſque adepta, hæc dum refrigerantur, humore cum calore euaporante duram terrenamque formam capiunt, vt vngues, vngulæ, cornua, roſtra, quamobrem igne molliuntur. Mollificabilia enim ſunt ſecundum illum, quæcunque non ex aqua concreta conſtant, ſed quæcunque ad terram potius ſpectant, & nec eorum humor vniuerſus afficcatus eſt, nec inæqualiter, ſed tractilia ſunt, & non humectabilia, aut ductilia, & non aquea, atque ignis opera ac feruore mollificabilia, vt ferrum, cornu, lignum. Vbi rurſus obſeruandum, quod Ariſtoteles per totum humidum intellexit humidum craſſum, & ſenſui peruium, non autem quod totùm prorſus humidum per vapores euaneſcat, atque diſſipetur: & idcirco cum frigore concreſcant, iſtiuſmodi res, calore dein molliores fiunt: calore namque inſitus ille humor funditur, qui fuſus mollitiem parit, vbi durities, cum intus prius lateret, extiterat: veluti etiam flexile, & tractabile fit corium arte elaboratum, ſi igni admoueatur, quod antea rigidum perſentiebatur. Quamuis itaque iſtiuſmodi res terreſtres ſint, ſibi tamen aliquantulum humoris, & id quidem glutinoſum retinuerunt, quod ab igne ad ſenſum reuocatur. Habent modo cornigeræ animantes proprias corporis quaſdam alias partes, & cum nullis alijs communes, vt eſt talus, & ſeuum: quaſdam cum alijs quidem communes, cæterùm ſitu differentes, vt vterus, mammæ, lien. De talo hæc legimus apud Ariſtotelem. Talum

De ſoliditate cornuum obſeruatio.

3. de par. 1.

3. de par. 2. 2. Hiſt. 1.

3. de animal tract. 2. c. 2.

Cornuum materia.

1. de vſu par. 12.

2. de gener. cap. 4.

4. Meteor. 9.

Partes cornigeris ſiue ruminantibus propria.

2.Hiſt.1. lum etiam aſinus ille Indicus(vnico cornu in medio frontis armatus)ſolus in ſolipedum genere poſ-
Talus. ſidet. Sus ambiguus eſt (aliàs ſolipes,aliàs biſulcus)quò fit vt etiam talo careat probiore. Permul-
ta ex biſulcorum numero talum habent. At verò multifidum nullum adhuc talum huiuſmodi ha-
,, bere cognitum eſt,vt ne hominem quidem habere certum eſt. Sed lynci ſemitalo ſimile quiddam;
,, leoni autem tortuoſum in anfractum eſt, quale effingunt. Omnia verò quibus datus eſt talus,cru-
,, ribus eum poſterioribus continent, ita vt erectus in ſuffragine parte ſui prona foras; ſupina intror-
,, ſum ſpectet, & quæ ventres vocantur,intus aduerſæ ſibi poſitæ ſint,& iubam habeant, & cornua bi-
4.de par.10. na, orbem in inflexu mutuo colligentia gerant,vt bonaſus. Et alicubi rurſus: Pedes quadrupedum
,, inter ſe differunt, alijs enim ſolidi, alijs bifidi,alijs multifidi.Solidi ſunt eorum,quibus pro corpo-
,, ris magnitudine copiaque terrenæ portionis pro cornu, aut dente,materia ad vnguis naturam ſe-
,, ceſſerit. Sed enim ex ea copia pro pluribus vnus vnguis, ſcilicet vngula coaleſcit. Talo etiam ob
,, eam rem carent (quod magna ex parte dixerim) atque etiam quod ſi talus adeſſet,crura poſteriora
,, difficiliùs flecterentur. Celerius enim,& aperiuntur, & clauduntur, quæ ſingulis angulis conſtant,
,, quàm quæ pluribus. Talus autem,vt qui clauus eſt,tanquam alienus artus duobus hiſce inſeritur,
,, pondus quidem afferens,ſed gradum efficiens tutiorem. Hinc enim & ea quæ talum habent,non in
,, prioribus,ſed poſterioribus tantum cruribus continent, quoniam leuiora flexibilioraq; eſſe debent,
,, quæ præcedant; firmiora autem contentioraque eſſe poſteriora congruit. Ad repugnandum etiam
,, inferendumque ictum vehementiorem commodius ita conſtant. Genus autem hoc animalium
,, cruribus ita vti poſterioribus ſolet. Biſulca talum habere certum eſt: ijs enim poſteriora ſunt ple-
,, niora. Et quoniam talum habeant, ſolipeda eſſe non poſſunt, quaſi os quod pedi deeſt, maneat in
,, ſuffragine. Digitatis talus non eſt. Nam ſi eſſet,digitata non eſſent,ſed tantum latitudinis finde-
,, retur, quantum talus occuparet. Quamobrem quæ talum habent, magna ex parte biſulca ſunt.
Seuum. Cur modò biſulca cornigera non adipem, ſed ſeuum habeant, & quomodò iſtæ pinguedines inui-
3.de par.5. cem differant,clariſſimè nos docuit alicubi idem Philoſophus: Seuum(inquit)& adeps (στεὰρ καὶ
,, πιμελὴ) inter ſe differunt ſanguinis ratione. Eſt enim eorum vtrumq; ſanguis concoctus per bonita-
,, tem enutriendi, conſiſtitq; ex eo quod in pulpam quidem animalis non abſumitur, ſed concoctio-
,, nis alimentiq; bonitate præditum eſt. Indicat id pinguedo eorum, cum pingue inter humida com-
,, mune ignis & aeris ſit: quamobrem nullum ex ijs quæ ſanguine carent, vel adipem habet, vel ſeuũ,
,, quandoquidem ſanguis deeſt. Quorum autem ſanguis corpulentior eſt; hæc ſeuum potius habent:
,, ſeuum enim terrenum eſt. Vnde fit, vt modo fibroſi ſanguinis cogatur, tam ipſum quàm eiuſmodi
,, ius,cũ parũ aquæ,multum terræ contineat. Quamobrẽ quę non vtrimq; dentata,ſed cornigera ſunt,
,, hæc ſeuũ habent. Naturam eorum refertã eſſe huiuſmodi elemento patet,eò quòd cornua gerunt,
,, taloſq; obtinent,quæ quidem omnia natura ſunt arida,& terrena. At verò genus vtrimq; dentatũ,
,, & cornuũ expers, & multifidum, vice ſeui adipem habet,quæ non cogitur, nec ſiccitate aliqua fran
,, gitur,quoniam eius natura minus terrena eſt. Hactenus Philoſophus, ſed & inſequẽte capite ſeuum
Medulla. ab adipe differre ait,& ſimiliter oſſiũ medullas in cornigeris ſeui ſpeciem gerere,in vtrinq; dentatis,
3.de par.12. & multifidis referre pinguedinẽ ob allatã modò rationẽ. Lienem cornigera eodem teſtante habent
Lien. rotundũ,vt capra,ouis & reliqua omnia: niſi aliqua pro ſua magnitudine auctiorem in longitudinẽ
habeãt, vt boues: At multifidis prolixus omnibus eſt, vt homini, cani: Solipedibus autem medium
4 de par.14. tenet,& promiſcuus eſt. Partẽ enim alterã habet latã, alterã anguſtã,vt equo,mulo,aſino. Inteſtina,
Inteſtina. vt alicubi ait,omnia quàm in alijs ſunt ampliora, pabuli ratione,vt cõficiãt quod cibi ingerũt incon
Vulua. fectũ. De vulua verò ſic ſcribit poſt explicationem eius ſitus. Ad hæc diſcrimen vuluarum eſt, quòd
cornigera,& vna parte dentata,acetabula habent vuluæ,dũ partũ gerũt,atq; parte etiam vtraq; den
tata animalis fœcunda,pedibus pr ędita,vuluã lęuẽ omnia habent,& partus ipſi vuluæ,non acetabu-
4. de par.10. lis adhæret. Poſtremò mammas non eo quo cætera loco habent, vt & ipſe annotauit his verbis.
Mammæ. Quibus ſolida vngula aut cornua, & partus numero pauciori, hæc mammas inter femora habent,
,, eaſque binas, quæ autem numeroſo partu, & pede multifido ſunt, hæc aut plures per ventrem du-
,, plici ordine, vtroque de latere gerunt, vt ſues, vt canes, aut binas tantum medio ventre, vt Leo, cu-
,, ius rei cauſa eſt, non quia parciſsimè generat,(nam plures quam duos interdum edit)ſed quod mi-
,, nus lacte abundat. Cibum enim, quem rarò aſſumit, quoniam carniuorus eſt, in corpus abſumit.
,, Elephas duas tantum habet, eaſque ſub armis. Quæ autem non multifida, ſed deprola ſunt, aut
,, cornuta, hæc inter fœmora mammas habent, vt equa, aſina, camelus. Hæc enim ſingulos pa-
,, riunt,& pes equo,& aſino ſolidus,camelo biſulcus: ceruа etiam,capra,vacca,& reliqua generis eiuſ-
,, dem mammas parte eadem gerunt. Cuius rei cauſa eſt,quod hæc ſurſum verſus capiant ſui corpo-
,, ris incrementa. Itaque vbi confluuium, & copia excrementi ſanguinis, qui locus ſanè infra eſt, &
,, circa effluentis materiæ oſtia, ibi mammæ à natura poſitæ ſunt. Qua enim parte motus agitur ali-
,, menti, inde etiam capi alimentum poteſt, &c. De ſitu mammarum in digitatis ſuo loco dicetur.

VLYS-

Digitized by Google

VLYSSIS ALDROVANDI PHILOSOPHI ET PATRITII BONONIEN.

DE QVADRVPEDIBVS BISVLCIS LIBRI PRIMI CAPVT PRIMVM, QVOD EST DE BOVE.

ORDINIS RATIO.

MAXIMA profectò, ac plurima ſunt emolumenta, quæ ex biſulcorum animantium genere, de quo toto hoc agetur volumine, percipimus: nec erubeſco profiteri, ex his ſolis diuites æquè ac pauperes, honeſtè lautèq; viuere poſſe. Præterquam enim quòd omnia, quæ ad ſuſtinendam vitam hominis ſunt neceſſaria, ſubminiſtrant, carnem videlicet ad cibum, lac ad potum, lanam & corium ad corporis tegumentum, noſtros inſuper labores cùm in excolendis agris, tum in quolibet ferendo trahendoque onere, ſi quæ alia adiuuant. Rangiferos nuncupatos in quibuſdam Septentrionalibus plagis alunt ad vehicula, currus, traheas, equitandique vſum: adhæc mulgentur, & omne genus lactarij ex ipſorum lacte conficitur. Bubalus vulgò nuncupatus, etſi ad plauſtra, & aratra minus ſit idoneus; in trahendis tamen per terram magnis ponderibus, in aliquot Italiæ locis vſurpatur, maximam quoque adferens commoditatem, ſuiſque lactarijs plurimos ſaturans. Camelus doſſuarium præcipuè iumentum, incredibili onuſtus pondere immenſa emetitur terrarum ſpatia. Sed ne longiùs abeamus, (camelus enim in Oriente potiſsimùm, rangifer niſi in vltimis ferè Septentrionis regionibus datur, & bubalus etiam non in omni Italia notus eſt,) notiſsima vbique terrarum pecora nobis hæc cuncta præbent; Ouillum pecus, vt Columellæ verbis vtar, præcipuè nos contra frigoris violentiam protegit, corporibusque noſtris liberaliora præbet velamina, tum etiam caſei lactiſque abundantia non ſolùm agreſtes ſaturat, ſed etiam elegantium menſas iucundis, & numeroſis dapibus exornat: quibuſdam verò nationibus frumenti expertibus victum commodat; ex quo Nomadum Getarumque plurimi, γαλακτοπόται dicuntur. Hædum quia tenerrima eius caro, pinguis & palato noſtro eſt gratiſsima, ab edendo dictum Iſidorus credidit: hic item pelles dat agninis neutiquam viliores, quibus ſimiliter veſtes hodieque fulciuntur honeſtiores. Dant & ceruus & bubalus corium aduerſus omnes penè aeris iniurias commodiſsimas. Suem verò Græci teſte Varrone à natura donatam dicebant ad epulandum: itaque ipſi animanti animam datam pro ſale, qui ſeruaret carnem. De bouis corij multiplici vſu ſuo loco plura dicentur, nũc autem hoc tantùm dixiſſe iuuerit, ocreas inde, & calceos fieri, quibus tibias pedeſque contra aquam niuemque armamus. Carnis bonitate nulli poſthabendus

Vtilitas biſulcorum. *Rangifer.* *Bubalus.* *Camelus.* *Ouis.* *Lib. 7. cap. 2.* *Hædus.* *Ceruus.* *Sus.* *Bos.*

eſt,

Vitulus. eſt, maxime in infantia, quocunque etiam modo paratus: vitulum enim legimus, priuatim oportunis olim in locis fuiſſe ſaginatum, vt ad epulas parandas, celebrandaque conuiuia, ſuauires redderentur eius carnes. cuiuſmodi cupedias incantatrix illa fęmina Sauli regi parauit, & paterfamilias perdito filio apponi iuſsit. Sed & adultos boues apud priſcos in tanto honore fuiſſe conſtat, vt E
Odyſſ. δ. regibus etiam apponerentur, vt Menelai exemplo indicat Homerus Telemacho eam apponentis in cœna: Inquit enim:

Ὣς φάτο, καί σφιν νῶτα βοὸς παρὰ πίονα θῆκεν
Ὄπτ' ἐν χερσὶν ἑλὼν τάρ καὶ γέρα παρθέσαν αὐτῷ,
Οἱ δ' ὀνείαθ' ἑτοῖμα προκείμενα χεῖρας ἴαλλον.
Sic dixit: & ipſis dorſa bouis pinguia appoſuit
Aſſa, in manibus accipiens, quam portionem poſuerant
Hi in cibos paratos manus immiſerunt.

Lib. 7. Ananius verò vetuſsimus iamborum ſcriptor apud Athenæum, cùm indicaſſet, quibus anni temporibus quidam ex celebrioribus piſcibus palato ſunt gratiores, ſubdit: βοῦς δὲ πιανθεὶς, δοκέω μεν καὶ μεσέων νυκτῶν ἡδὺς κ' ἡμέρης, ideſt; *Bos verò ſaginatus, & medijs noctibus, vt videtur, & interdiu cibus eſt gratus.* Sed & nomen ipſum à nutriendo factũ aiunt: βῶ quippe eſt alo: cæterum non ſola F
id præſtat carne, verum etiam ſuo labore. Eum enim ad plauſtra & aratra præcipuè natum eſſe apparet, cùm ob eximium corporis robur, tùm quod ceruicem ei priuatim iugo ferendo aptam natura dedit, vt Cicero teſtatum reliquit, vbi diuinam prouidentiam in cæteris quoque animantibus exa-
Lib. 2. de nat. deorum. minat: *Quid de bobus, inquit, loquar? quorum ipſa terga declarant, non eſſe ſe ad onus recipiendum figurata: ceruices autem natas ad iugum, tum vires humerorum, & latitudines ad aratra extrahenda.* Hinc illa bouis inter cætera biſulca prærogatiua; quod in agricultura laborum noſtrorum factus ſit ſocius, frumenta quotannis copioſè admodum ſuppeditans, ideoque apud Athenienſes Cereris ac
Ouis. Triptolemi miniſter habitus. Ouem verò etiam magni factam ab antiquis; & in magno quoque
In problem. fuiſſe honore ex eo innoteſcit, quoniam nummis vtebantur, qui vt Plutarchus teſtatur, ouis ac bouis effigie erant ſignati, & cùm in omni pecore omnem ſuam haberent ſubſtantiam, duo iſthæc potiſsimum animantia coluiſſe, & in his alendis fuiſſe intentos, præcipuaſque habuiſſe facultates cla-
Peculiũ vnde dictum. rum eſt: nam & patrimonium ob hoc peculium vocabatur, vt Columella teſtatur his verbis: *In ruſticatione, vel antiquiſſima eſt ratio paſcendi, eademque quæſtuoſiſſima, propter quod nomina quoque,* G
In præfat. lib. 6. *& pecunia, & peculij tracta videntur à pecore, quoniam id ſolum veteres poſſiderunt, & adhuc apud quaſdam gentes vnum hoc vſurpatur diuitiarum genus.* Idem teſtatur Plinius: *Pecunia* (inquit) *ipſa*
Pecunia: Lib. 18. c. 3. *à pecore appellabatur, & nunc in tabulis cenſorijs paſcua dicuntur omnia, ex quibus populus reditus*
Paſcuum quid. *habet, quod in hoc ſolum vectigal fuerat.* Græci etiam, vt Ioſephus Scaliger meminit in Varronem, πρόβατα, ſic oues etiam vocant, à prouentu dixerunt, & πρόβασις Homero prouentus eſt, quòd eorum copia, inquit, in pecu: & videas apud Homerum πολύμηλος, & πολύαρνις, ideſt multas poſſidentes oues, & agnos non ſemel pro opulentis diuitibuſque poni, idem & Agamemnonem, quem aliàs cæteris regibus, qui ipſum ad expugnandam Troiam comitati ſunt, imperantem facit, creberrimè ποιμένα λαῶν, ideſt paſtorem populorum appellat, quod Heſychius alijque interpretantur βασιλῆα τῶν ὄχλων, ideſt, turbæ ſiue multitudinis populorum regem. Si modò & dignitatem vtriuſ-
Ex bouene an ex oue maior vtilitas. que pecoris, & quas ſuppeditant vtilitates ponderemus, ouem bos indubitatè vincet. Theologi quinque bouis, quatuor ouis commoda enumerant: Bos, inquiunt, immolatur, arat, paſcit carne, lac dat, & corium diuerſis vſibus ſubminiſtrat: Ouis verò immolatur, editur, lac & lanam tribuit:
Cap. 22. vnde eſt quod in Exodo ſcribitur: *Si quis furatus fuerit bouem, aut ouem occiderit, aut vendiderit,* H
quinque boues pro vno boue reſtituet, & quatuor oues pro vna oue. Quamuis autem vterque immo-
Victima optima. letur, ex bobus tamen, vt Plinij verbis vtar, victimæ habebantur optimæ, & lautiſsima erat deorum placatio: boues item maiores vocabant hoſtias, oues verò minores: illoſque dijs maioribus, has minoribus ſacrificabant: ſed & illos mactabant, qui triumphantes Vrbem intrabant, has qui ouantes tantùm. Et quamuis in omni pecore veterum poſitæ eſſent diuitiæ, hæ tamen boum præcipuè typo
Cap. 22. indicabantur, idque in ſacris literis: ſiquidem apud Matthæum, vbi dicitur: *Tauri mei & altilia occiſa ſunt*, D. Hieronymus regias opes per metaphoram indicari teſtatur. Et veteri Scythico adagio, Octapodes dicebantur, qui duos poſsidebant boues, de ijs qui ruſticanis opibus abundabant. E contrario alicubi ex Septuaginta interpretum verſione ex penuria boum, annonæ indicatur caritas: *Ficus non adferet fructus, & non erunt germina in vineis, mentietur opus oliuæ, & campi non facient eſcas, defecerunt eo, quod comederent oues, & non ſunt boues in præſepibus.* Qui locus explicatur decimoquarto prouerbiorum, vbi dicitur: *Vbi non ſunt boues, præſepe vacuum eſt; vbi autem apparent plurimæ ſegetes, ibi manifeſta eſt fortitudo bouis.* Addo ego: vbi plena ſunt præſepia, ibidem frumento plena ſunt horrea. Quamobrem & nos in hoc de biſulcis opere, primas boui partes aſsignabi-

A gnabimus, Cadmi in primis imitatione, qui ſimiliter, cùm bos Phœnicum lingua aleph vocaretur, hanc literam inter alias primo loco honoratus eſt, quia & boui eundem tribuendum putabat, non ſecundum aut tertium, vt fecit Heſiodus, qui in eo opere, quod inſcribitur opera & dies, in optima domus ſiue familiæ conſtitutione ab ipſa vxore bouem aratorem neceſſarium eſſe dixit: *Cadmus.* *Plutarch. ſympoſ.*

Οἶκον μὲν πρώτιστα, γυναῖκά τε, βοῦν τ' ἀροτῆρα.

In primis domus & mulier, boſque adſit arator.

Quem locum Poetæ citans Ariſtoteles: *nam bos*, inquit, *pauperibus pro ſeruo eſt*. Eleganter pariter ac appoſitè Columella prouentus, qui ex agricultura habentur, hominumque boumque labores dixit hoc verſu: *Polit. 1.*

Iaculatur Iupiter imbres

Grandine dilapidans hominumque boumque labores.

Quia verò longè maior eſt, vtiliorque boum quàm hominum labor, Virgilius nulla facta hominis mentione, bouem priuatim celebrans ſic canit:

Et pluuia ingenti ſata læta boumque labores *Georg. 1.*

Diluit. Et rurſus: *Georg. 2.*

Agricola incuruo terram dimouit aratro,

Hinc anni labor, hinc patriam paruoſque nepotes

Suſtinet, hinc armenta boum, meritoſq; iuuencos.

Recta autem ratione meritos iuuencos ait, ſicuti namque communis labor eſt, ita etiam communis debet eſſe laboris fructus. Super qua re Vegetij audiamus ſententiam: *Cuncta legumina ſiue frumenta (inquit) bobus meritò aratriſque debentur. Vinearum ipſarum vſus periret, niſi eorum adminiculis carpenta ſudarent: quid de diuerſorum onerum comparatione referamus, dum inter mobilia, & quicquid grauius eſt, abſque vehiculis penè reddatur immobile? Reliqua omnia animalia, ipſæque cohortales aues, ex eorum capiunt labore ſubſtantiam: Vnde enim equis hordeum, vnde cibum canibus, vnde porcis pabulum dominorum ſolertia ſubminiſtraret, ni parentur boum labore frumenta? Et ne longum faciam, bobus debet alimenta, quicquid ali poteſt. Apud alios genus mularum, apud alios camelorum, apud paucos elephantorum, licet exiguus vſus eſt, nulla poteſt ratio eſſe ſine bobus.* Accedit quod ipſe etiam deus immortalis, vt ait Aeſchyli Prometheus, referente Plutarcho, munera hominibus rependens, ea dat, quæ noſtris ſubire laboribus apta ſunt, fœtus nimirum equorum, aſinorumque & boum genus: quamobrem quoque in priſca illa ætate præcipuum fuiſſe diuitiarum ſtudium Pauſanias author eſt, luculenta habere, equorum, & boum pecuaria: idemq; elicitur ex Homero, apud quem Achilles apud Agamemnonem ſeſe purgans, cur à bello abſtineret, negat ſe læſum, aut vlla iniuria à Troianis affectum. *Bobus quæ debeantur.* *In prologo lib. 2. Veterin.* *Lib. de ſolert. animal.* *In Meſſaniis.*

C

Οὐ γάρ πώποτ' ἐμὰς βοῦς ἤλασαν, οὐδὲ μὲν ἵππους.

Non enim equos vnquam mihi ſubduxere boueſque.

Equos autem ſub curru, ad aratrum prodeſſe bouem vetus Pindari dictum, vtrumque nimirum hoc pecus præ cæteris homini commodare indicantis: ſed rectius fortaſſis equum dixiſſet, ferendo homini vtilem, vt bouem aratro conducere dicebat, illumque belli tempore, hunc pace vtiliorem quo nimirum ſenſu Theſeum referunt iam belli pertæſum bouis imagine nummum cuſiſſe, vt & ciuium ſuorum animos à bello amoueret, & ad agriculturæ ſtudium inflammaret: Arationem autem pacis ſymbolum in primis facit Horatius 4. Car. Ode 5. *Vt equus & bos neceſſarij.*

D

Quærit patria Cæſarem

Tutus bos etenim rura perambulat,

Nutrit rura Ceres &c.

Clariſſimè Ouidius 1. Faſt.

Bella diu tenuere viros, erat aptior enſis

Vomere, cedebat taurus arator equo.

Atque inde etiam, vt mea fert opinio, veterum Germanorum illud memorabile dimanauit inſtitutum, vt equum frænatum, & ſcutum cum framea, boueſque iunctos vxori ducendæ dotis nomine mitterent: vt vxor (inquit Tacitus) venire ſe laborum, periculorumque ſociam his incipientis matrimonij auſpicijs admoneretur, idem in pace, idem in prælijs ſe paſſuram auſuramque: laborem enim iuncti boues, bellum paratus equus, & data arma ſignificabant. Eſt autem boum labor duplicem præcipuè ob cauſam celebratus, cùm quia vnanimis, ac æqualis, tùm quia grandis ac continuus. De æqualitate vnanimitateque venuſtiſſimam apud Homerum lego ſimilitudinem: *Germanorum mos in ſponſalitijs.* *Iliad. N.*

Αἴας δ' οὐκέτι πάμπαν ἀπίστατο Ὀϊλῆος ταχὺς υἱὸς

Ἵστατ' ἀπ' Αἴαντος Τελαμωνίου, οὐδ' ἠβαιόν

Ἀλλ' ὡς ἐν νειῷ βόε οἴνοπε πηκτὸν ἄροτρον·
Ἶσον θυμὸν ἔχοντε τιταίνετον, ἀμφὶ, δ' ἄρα σφιν
Πρυμνοῖσιν κεράεσσι πολὺς ἀνακηκίει ἱδρὼς,
Τὼ μέν τε ζυγὸν οἶον ἐΰξοον ἀμφὶς ἐέργει,
Ἱεμένω κατὰ ὦλκα, τέμνει δέ τε τέλσον ἀρούρης
Ὣς τὼ παρπεβαῶτε μάλ' ἕστασαν ἀλλήλοιιν.

Aiaces ambo, vt bobus ſimiles.

Aiax autem non procul omnino Oilei velox filius
Stabat ab Aiace Telamonio, ne paulum quidem,
Sed ſicut in nouale boues nigri compactum aratrum
Aequalem animum habentes trahunt; circa autem ipſorum
Ima cornua multus erumpit ſudor,
Hos quidem iugum ſolum bene politum vtrimque diſtendit
Vadentes per ſulcum, inciditur autem fundus arui.
Sic hi congreſſi, valdè ſtabant inter ſe.

Boum labor laudatur.

Quàm indefeſſus autem & continus ſit idem labor, grauiſſimi quoque indicant authores Heſiodus, & Virgilius, vterque agriculturæ conſultiſſimus, nam vt ille canit, oriente inchoat aurora, & vt ille oſtendit, ad veſpertinum vſque crepuſculum perdurat, quod videlicet tempus, ex reditu boum ab opere ſuo ſignificat, inquiens: F

Aſpice, aratra iugo referunt ſuſpenſa iuuenci,
Et ſol decedens creſcentes duplicat vmbras.

Parum autem hoc eſſet, niſi ab ipſo veris initio laborem occiperent, & ad hyemem vſque perferrent, quo tempore tanquam emeritos milites coronis & laborum ſuorum fructibus dignos eſſe Ouidius innuit; dum canit:

State coronati plenum ad præſepe iuuenci:
Cum tepido veſtrum vere redibit onus.
Ruſticus emeritum palo ſuſpendit aratrum,
Omne reformidat frigore vulnus humus.

Optima cultura.

Iungitur & equus multis in locis aratro, arant item muli, eorumque cultura ab Homero præcipue celebratur; inuenias tamen optimam culturam, ex qua feliciſſima meſſis expectatur, a ſolo boue *βύφαρον* ab antiquis nuncupatam: eamque tanti fecit antiquitas, vt eum qui primò boues iunxit ad aratrum, non vulgari qualis hominibus debetur, honore dignum cenſeret, ſed diuino cultu proſequeretur, & inter deos immortales referret, vt meminit D. Auguſtinus: *Boues*, inquit, *primò iungens ad aratrum, inter deos eſt tranſlatus*: traditque Euſebius de Aegyptiorum loquens Theologia, nonnullos vſus vtilitatiſque cauſa multa ex animalibus in deorum numero apud Aegyptios ſuſcepta contendere: bouem enim ipſam tam partu ſuo quàm arandi opera conducere: eſtque bos eiſdem, vt legitur apud Clementem Alexandrinum, terræ, agriculturæque & alimenti ſymbolum. Et Georgius Cedrenus tradit Cecropem Athenienſium regem, vrbiſque eorum conditorem primum bouem admiratum eſſe, & Iouem cognominaſſe. Decanini quoque noui orbis populi hodieque referente Ioanne Hugonis in ſua in illas regiones nauigatione, bouem ſanctitatis opinione inter domeſtica alia humaniſſimè tractant: teſtaturq; Ludouicus Romanus Calecutenſes vtilia ad vitam humanam animantia, neutiquam necare, vt ſunt, inquit, boues & oues, tamq; tenero amore ea proſequi, vt cum prætereunt, manibus leniter demulceant, ac deoſculentur: quod ſi vero quis ea, vel de induſtria, vel caſu læſerit, eum pœnas luere, non aliter, quàm ſi furtum ac latrocinium commiſiſſet. G H

Lib. 2. de præpar. Euang. cap. 1.
Boues vbi honorati.
Lib. 5. Stromat.
Cap. 28.

Gratitudo laudata.
Lib. 19. c. 27. lect. antiq.
Bouem vbi occidere non liceret.

Quod vitæ inſtitutum & ſi partim ridiculum, partim atrox videatur, tamen imitanda aliqua honeſtatis ſpecie nititur; nolunt enim, vt ex hoc videtur, ijs à quibus beneficium acceperunt, ingrati aut iniurij videri. Athænis verò longo tempore ſeruatum fuiſſe Cælius annotauit, ne bouem, cuius opera, vel aratro, vel curru vtebantur, omnino immolarent, *ὅτι καὶ οὗτος εἴη ἂν γεωργὸς καὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις καμάτων κοινωνός*, ideſt, quoniam & hic colonus ſit, ac laborum quoque noſtrorum particeps: vnde regnante ibi Erechtheo, cùm ſacro quodam bouem mactari neceſſe eſſet, vt ſacrum ritè perageretur, neque legi fraus fieret, inſtitutum fuiſſe traditur, vt popa, quem ibi *βούφονον* appellant, ſimul ac bouem percuſſiſſet, relicta ad aram ſecuri, arrepta ſtatim fuga, ſolum verteret, & ex Attica prorſus fugeret, quod facinus ne impunitum relinqueretur, decretum fuit, ſecurim ipſam in iuditio ream conſtituere, exq; eo illam iudicandi quotannis conſuetudinem inoleuiſſe ferunt. Aelianus author eſt, eius diei, in quo iſthæc patrabantur, feſtum vacari ſolere dypolia, & buphonia: & Alexander ab Alexandro ex Plutarcho nempe, Solonem eius legis authorem fuiſſe aſſerit. Sed & Pythagoræ fuit inſtitutum, ne quis, vel ſibi, vel dijs iſtiuſmodi operoſa vtiliaque homini animalia interimeret, ſed ſues potius, & capras, illas nimirum quia agris

Lib. 3. Var. hiſt.
Lib. 3. c. 12.
In Solone.

A infeſtæ ſunt, has quia vites depopulantur: de quo præcepto ita ſcribit Ouidius: *Metamorph. 15.*

Et prima putatur
Hoſtia ſus meruiſſe mori, quia ſemina pando
Eruerit roſtro, ſpemque interceperit anni.
Vite caper morſa Bacchi mactatus ad aras
Dicitur vltoris: nocuit ſua culpa duobus.
Quid meruiſtis oues, placidum pecus, inque tuendos
Natum homines, pleno quæ fertis in vbere nectar?
Mollia quæ nobis veſtras velamina lanas
Præbetis, vitaq; magis quàm morte iuuatis?
Quid meruere boues, animal ſine fraude doloque,
Innocuum, ſimplex, natum tolerare labores?
Immemor eſt demum, nec frugum munere dignus,
Qui potuit curui dempto modò pondere aratri
B *Ruricolam mactare ſuum, qui trita labore*
Illa, quibus toties durum renouauerat aruum,
Tot dederat meſſes, percuſſit colla ſecuri.
Nec ſatis eſt, quod tale nefas committitur: ipſos
Inſcripſere deos ſceleri, numenque ſupernum
Cæde laboriferi credunt gaudere iuuenci,
Victima labe carens, &c.

Et paucis interpoſitis.

Vnde fames homini vetitorum tanta ciborum eſt?
Audetis veſci genus ò mortale? quod oro
Ne facite, & monitis animos aduertite noſtris,
Cumque boum dabitis cæſorum membra palato,
Mandere vos veſtros ſcite, & ſentite colonos.

Et mox rurſus:

C *Quàm malè conſueſcit, quàm ſe parat ille cruori*
Impius humano; vituli qui guttura cultro
Rumpit, & immotas præbet mugitibus aures?
Aut qui vagitus ſimiles puerilibus hædum
Edentem iugulare poteſt, aut alite veſci
Cui dedit ipſe cibos? quantum eſt quod deſit in iſtis
Ad plenum facinus? quæ tranſitus inde paratur?
Bos aret, aut mortem ſenioribus imputet annis,
Horriferum contra Boream ouis arma miniſtret,
Vbera dent ſaturæ manibus preſſanda capellæ.

Et alio opere rurſus. *Lib. 4. Faſt.*

A boue ſuccincti cultros remouete miniſtri,
Bos aret, ignauam ſacrificate ſuem.
Apta iugo ceruix, non eſt ferienda ſecuri,
D *Viuat, & in dura ſæpe laboret humo.*

Habemus item inter Catonis præcepta:

Thure deum placa, vitulum ſine creſcat aratro.

Iſtiuſmodi Pythagoræ fortaſſis præceptum Phryges ſecuti fuerint, quos videlicet Aelianus teſtatur, morte mulctaſſe, qui bouem occidiſſet aratorem: & ne longiùs habeamus, apud Romanos in tanta veneratione fuere boues, vt præterquàm quòd ob interemptos nonnulli in exilium miſſi ſunt, tam etiam capitale apud eos fuiſſe ex Varrone, Plinio, Columella alijſque conſtat, bouem occidiſſe, quàm ciuem. Ad cuius legis ſeueritatem pertinet, quod his verbis ſcribit Valerius Maximus. *Nō ſupprimenda illius quoq; damnatio, qui pueruli ſui amore corruptus, rogatus ab eo ruri, vt omaſum in cœnā fieri iuberet, cum bubulæ carnis in propinquo emendæ nulla facultas eſſet, domi boue occiſo, deſideriū eius impleuit, eoq; nomine publica quæſtione afflictus eſt, innocens, niſi tā priſco ſæculo natus fuiſſet.* Quam legem hodieq; in Cambaię regno durare in eorū narrationibus inuenio, qui de ſuis nauigationibus ſcriptitarunt. Illud verò etiā memoratu non indignū eſt, quod D. Hieronymus tanquā vbiq; imitandum narrat, Valentem nimirum Imperatorem, lege per Orientem cauiſſe, ne quis vitulorū carnibus veſceretur, *vtilitati agriculturæ*, inquit, *prouidentē, & peſſimā Iudaizantis*

Phrygum mos.
Lib. 12. de animal. c. 34.
Lib. 8. cap. 1.
Valentis lex de non occidendis vitulis.

vulgi emendantem conſuetudinem pro altilibus, & lactentibus vitulos abſumentes. Sed & Conſtantinus lege executores, Cod. Quæ res pig. obl. poſſ. ob ciuilia debita boues aratorios pignori capi vetuit, vt Cuiatius annotauit cap. 20. lib. 4. obſeruat. ne culturæ abſtraherentur. Cum autem bella adhuc ignorarent homines, aureo nempe illo maiorum ſæculo, ab eſu iſtius animantis omnino abſtinebatur, & vt M. Tullius ait, vis eis nulla vnquam afferebatur, &

Lib. 2. de nat. deor.

Ferrea tùm verò proles exorta repente eſt
Auſaque funeſtum prima eſt fabricarier enſem,
Et guſtare manu victum domitumque iuuencum.

Tanta putabatur, inquit ille, *vtilitas percipi ex bobus, vt eorum viſceribus veſci ſcelus haberetur.* Similiter etiam Virgilius canit:

Georg. 2.

Ante etiam ſceptrum Dictæi regis, & antè
Impia quam cæſis gens eſt epulata iuuencis,
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.

In cuius verſus explicatione Seruius quoque ait, maiores boues comeſſe nefas putaſſe. Itaque Plutarchus in carnis edaces inuectus, quòd iam ad operarios vſque boues peruentum ſit, lamentatur, animalia, videlicet, quibus ob laborum ſuorum emolumenta omnino erat parcendum: quæque Britanni olim æquè ac hominum capita cenſebant, & quorum eſus apud Scythas non niſi vindictæ cauſa erat in vſu. Si quis enim apud eos, vt tradit Lucianus, læſus erat, nec ſuppetebat vlciſcendi facultas, immolato boue carnes minutim ſectas coquebat, ipſe in tergore humi ſtrato ſedebat, manibus in tergum reductis, id quod maximum ſupplicandi apud illos genus habebatur. Accedebat quicunque vellet opitulari, & carnium portione guſtata, dextroque pede tergori impoſito, pollicebatur pro viribus ſe auxilio futurum, atque hoc fœdus ibi ſanctiſſimum habebatur. Similiter, & Moloſſi, vt Suidas tradit, nunquam niſi fœdera inituri boues necabant, tunc autem in multa eos minuta diſſecabant fruſta. Cæterùm cum poſtmodum omne genus pecudis in cibum hominum ceſſit, mirum eſt quàm enumerabiles greges ali cęperint, id quod Neſtor in primis apud Homerum indicat, prædam, quam Elidenſibus Itymoneo interempto ſe eripuiſſe gloriatur, enumerans: fuiſſe autem boum quinquaginta armenta, totidemq; ouium greges, ſuumq; & caprarum: adhæc equas centum, quibus ſui ferè omnibus ſuberant pulli. Quorundam verò pecus tam numeroſum fuit, vt numerus ferè in fabulas ceſſerit, ſicuti quòd tradunt de Augeæ ſtabulo. Narrant enim teſte Pauſania boum in primis, & caprarum tam numeroſa habuiſſe armenta, vt bona pars regionis propter fimum illorum, inutilis ac inculta iaceret. Iſraelitas quoque in paſcendo pecore valde occupatos fuiſſe, vel inde innoteſcere poteſt, quòd Salamon in templi ſui dedicatione viginti boum millia mactaret. ſed & Romani ipſi hac in re non exiguum collocarunt ſtudium, quod oſtendit Plinius C. Cæcilij Claudij Iſidori exemplo, eum enim ſcribit teſtamento edixiſſe, quamuis multa ciuili bello perdidiſſet, tamen relinquere iuga boum tria millia ſexcentum, reliqui pecoris quingenta quinquaginta ſeptem millia. Tametſi autem omne genus pecoris alerent, nihilominus in alendis bobus præcipuè erant intenti, & vt electiores poſſiderent, varias peragrabant regiones. Longè celeberrima olim erat in Pylo vrbe ſpelunca, in qua Neſtoris, & ante eum Nelei ſtabulum fuiſſe dicitur boum Theſſalicarum de grege Iphicli: atqui non Neleus tantum has Iphicli boues poſſidendi cauſa eò profectus eſt, ſed & Euriſtheus Herculi imperauit, vt ex Hiſpania boues, quas ibi eximia ſpecie eſſe intellexerat, ad ſe abigeret. Eiuſdem quoque pecoris ex Erythea abacti mira fuiſſe incenſum cupiditate Erycem in Sicilia conſtat ex eo, quòd cùm in luctæ certamen cum Hercule deſcendiſſet, hinc Herculis boues, illinc Erycis regnum præmia victori propoſita fuerint. Cupiditatis tantæ cauſa fuit, quia ipſi arabant heroes, arationiſque ſe æquè, ac belli peritos eſſe gloriabantur, vt Vlyſſis Itacæ regis exemplo indicat Homerus:

In Toxaride

Humilitas à Scythis vt indicata.

Moloſſi quā-do boues mactarent.

Pecus quando ali cœptū.

Iliad. 11.

Augeæ ſtabulum.

Lib. 33. c. 15.

Pauſanias in Meſſanicis.

Qui olim ararent.

Odyſſ. Σ.

Εὐρύμαχ' εἰ γὰρ νῶϊν ἔρις ἔργοιο γένοιτο
Ὥρῃ ἐν εἰαρινῇ, ὅτε τ' ἤματα μακρὰ πέλονται,
Ἐν ποίῃ, δρέπανον μὲν ἐγὼν εὐκάμπες ἔχοιμι,
Καὶ δὲ σὺ τοῖον ἔχοις, ἵνα πειρησαίμεθα ἔργου,
Νήστιες ἄχρι μάλα κνέφαος, ποίη δὲ παρείη,
Εἰ δ' αὖ καὶ βόες εἶεν ἐλαυνέμεν οἵπερ ἄριστοι
Αἴθωνες, μεγάλοι, ἄμφω κεκορηότε ποίης,
Ἥλικες, ἰσοφόροι, τῶν δὲ σθένος οὐκ ἀλαπαδνόν.
Τετράγυον δ' εἴη, εἴκοι δ' ὑπὸ βῶλος ἀρότρῳ,
Τῶ κέ μ' ἴδοις εἰ ὦλκα διηνεκέα προταμοίμην.
Εἰ δ' αὖ γὰρ πόλεμον ποθὲν ὁρμήσειε Κρονίων
Σήμερον, αὐτὰρ ἐμοὶ σάκος εἴη, καὶ δύο δοῦρε

Καὶ κυνέη πάγχαλκος ἐπὶ κροτάφοις ἀραρυῖα
Τῷ κέ μ' ἴδοις πρώτοισιν ἐνὶ προμάχοισι μιγέντα.
Eurymache, ſi enim nobis contentio operis eſſet,
Tempore in verno, quando dies longi ſunt
In herba falcem quidem ego bene flexam haberem;
Tu autem, & talem haberes, vt experiremur opus,
Ieiuni vſque ad tenebras, herba autem adeſſet.
Si autem rurſus, & boues eſſent ad impellendum optimi
Pingues (αἴθωνες, malim nigri) magni, ambo ſaturati herba,
Aequales, æqualiter portantes, quorum robur non imbecillum.
Aratrum autem eſſet, obediat autem gleba aratro,
Tunc me videres ſi ſulcum longum proſcinderem,
Si autem rurſus, & bellum alicubi moueret Saturnius,
Hodie, & mihi ſcutum eſſet, & dua lancea,
Et galea tota area in temporibus congruens,
Tunc me videres primis in pugnantibus mixtum.

Similiter apud Romanos, cùm maximè florebat reſpublica, illi etiam arabant, qui eius gubernaculis præerant. *Serentem*, inquit Plinius, *inuenerunt dati honores Serranum, vnde cognomen. Aranti quatuor ſua iugera in Vaticano, quæ prata Quintia appellabantur, Cincinnato viator attulit dictaturam, & quidem, vt traditur, nudo, plenoque puluere etiamnum ore.* Idem author eſt apud eoſdem Romanos probro notatos cenſorio, ſi qui male agros coluiſſent, & Cato etiam ait, cùm virum bonum colonum dixiſſent, ampliſſimè eum laudaſſe credebant: imo verò cùm octo dies continuos agris excolendis impenderent, vnum duntaxat, nimirum nonum rebus vrbanis, nundiniſque deſtinabant, ne ab opere homines auocarent. Quidam etiam ex patritijs, quia optimè bobus vtebantur, & vt alios arandi peritia vincere ſe oſtentarent, bubulcos ſe vocari gloriæ duxerunt: ſed & ipſa reſpub. ludos quotannis boum cauſa celebrabat, quos, vt idem Plinius ait, bubetios ab his animalibus nuncupabant. Quouſque autem boues talium virorum manibus tractabantur, tam vberes redditus terra reddebat, vt ſeptem tantum iugera familiæ honeſtiſſimæ non ſolum ſufficerent, ſed ne plura poſſiderent, lege cautum eſſet, illum verò in primis beatum dicerent, *qui*, vt Horatij verbis vtar, *procul negotijs, vt priſca gens mortalium, paterna rura bobus exercebant ſuis.* Ad quam veterum Romanorum conſuetudinem alludebat idem Poeta, vbi cuncta ſe ſcribit fauſta ominari Mæcenati ad bellum Actiacum cum Auguſto contra Antonium, & Cleopatram proficiſcenti, non eo tamen fine, vt inde ditior euadere ſperet, aut velit, id quod iſtiuſmodi indicat hypalloge.

Lib. 18. c. 3. Romani, vt agriculturæ ſtudioſi.

Ludi bubetij.

In Epodo Ode 5.

Libenter hoc & omne militabitur
Bellum in tuæ ſpem gratiæ,
Non vt iuuencis illigata pluribus
Aratra nitantur meis.
Pecuſque Calabris ante ſydus feruidum
Lucana mutet paſcua.

Hoc eſt, non vt illigati tauri ſub aratris nitantur, incumbantque proſcindendæ terræ, ſeu vt habeam plura aratra, hoc eſt, vt euadam opulentior, & plures colendas deſiderem villas, poſſeſsioneſuè. Ex quibus ſatis clarè intelligi poſſe arbitror, boues Romæ permagni ſemper fuiſſe factos, id quod M. Varro prædicans, bubulum gregem cæteras pecudes honore ſuperare debere ait, præſertim autem in Italia, quæ ab hoc nuncupationem traxiſſe videtur, quod olim Græci tauros *ἰταλοὺς* vocarent, & in ea Vrbe, cuius mœnibus condendis mas, & fœmina aratro terminum ſignauerunt. Quomodo aut mœnia ſignarentur docet his verbis Feſtus Pompeius: *Primogenius ſulcus dicebatur, quem in condenda noua Vrbe tauro, & vacca deſignationis cauſa imprimebant. Conditores enim Ciuitatis taurum in dextram, vaccam intrinſecus iungebant, & incincti ritu Gabino, ideſt, toga parte caput velati tenebant ſtiuam ſiue aratri manicam incuruam, vt glebæ omnes intrinſecus caderent, & ita ſulco ducto loca murorum deſignabant, aratrum ſuſpendentes circa loca portarum: Hoc eodem modo diffinitum Varro fuiſſe ait, quæ nam eſſet muris porta, cum Roma eſt condita. Tradebantur autem iſtiuſmodi vſus Etruſcorum libris qui rituales nominati ſunt, in quibus ſcriptum erat, quo ritu Vrbes conderentur, item aræ ædeſque ſacrarentur, curiæ, tribus & centuriæ diſtribuerentur.* Varro verò ſic ſcribit: *Oppida condebant in Latio, Etruſco ritu iunctis bubus, tauro & vacca interiore aratro circumagebant ſulcum. Hoc faciebant religionis cauſa die auſpicato, vt foſſa & muro eſſent præmunita: Terram vnde exculpſerant, foſſam vocabant, & introrſum factum murum: poſtea quod fiebat orbis, vrbs,*

Italia vnde dicta.

Mœnia vt ſignarentur.

Li. 4. de ling. Lat.

prin-

principium quod erat poſt murum, pomerium dictum, eiuſque ambitu auſpicia vrbana finiuntur. E

Faſt. 4. Hæc ille. De Romæ mœnibus ſic meminit Ouidius.

Inde premens ſtiua deſignat mœnia ſulco
Alba iugum niueo cum boue vacca tulit.

Coloniarum deductio, vt [illegible]. Multa qua [illegible] olim Romanis. Atque hinc poſtmodum puto dimanauit, quod in nummis, tam Græcis, quam Latinis per boues, vel tauros coloniarum deductiones intelligebant. Iam verò cum pecuniariæ mulctæ certus apud eoſdem modus eſſet præfinitus, quem tranſcendere minimè fas eſſet, quibus autem maxima indicebatur mulcta, tria ij millia, & viginti aſſes ſoluere cogebantur, quia plus triginta bobus, & duabus ouibus nemo taxari poterat, æſtimatuſque erat bos centuſſibus, ouis verò decuſsibus, hoc eſt, centum, vel decem aſſibus; centuſſibus autem teſte Varrone, non eſt maius æris vocabulum: Super

Lib.3. cap.5. qua lege conſulendus eſt Alexander ab Alexandro, ego interim Plinij ſuper eadem verba recitabo: *Non omittenda*, inquit, *priſcarum legum beneuolentia, cautum quippe eſt, ne bouem prius quàm ouem nominaret, qui indiceret mulctam*, & meritò quidem legum beneuolentiam earum vocat, quę ne agriculturæ damno eſſent, ouibus potius quam bobus mulctari reos iuberent. Vt verò creſcente ſerpenteque luxu boues vilioribus manibus tractari cœperunt; non ille etiam qui olim ex boum F

Terra cur minus vberes fructus reddat. laboribus prouentus capitur. Teſtatur id etiam Plinius, inquiens: *Quæ nam ergo tanta vbertatis cauſa? Ipſorum tunc manibus Imperatorum colebantur agri, vt fas eſt credere, gaudente terra vomere laureato, & triumphali aratore, ſiue illi eadem cura ſemina tractabant, qua bella, eademque diligentia arua diſponebant, qua caſtra: ſiue honeſtis manibus omnia lætius proueniunt, quoniam, & curioſius fiunt*; Et mox paucis, quæ ſuo loco recitauimus, interiectis, *Tales tum etiam viatores erant, quod nomen inditum eſt ſubinde, & ex agris Senatum duceſque accerſentibus: at nunc eadem illa vincti pedes, damnatæ manus, inſcripti vultus exercent, non tamen ſurda tellure, quæ parens appellatur, colique dicitur, & ipſa, honore his aſſumpto, vt non inuita ea, & indigne credatur id fieri. Sed nos*

Boues pro dote. *miramur ergaſtulorum non eadem emolumenta eſſe, quæ fuerint Imperatorum.* Dantur nunc boues pro ſponſalitio munere ſoceris apud ruſticos; olim verò heroibus, vt ex Homero elicitur, qui Iphidamantem Antenoris filium centum boues dotis nomine ſocero perſoluiſſe ait, ſed teſtimonium adducam.

Πρῶθ' ἑκατὸν βοῦς δῶκεν, ἔπειτα δὲ χίλι' ὑπέστη
Αἶγας ὁμοῦ καὶ οἶς, τά οἱ ἄσπετα ποιμαίνοντο. G
Primum centum boues dedit, deinde quoque mille promiſit
Capras ſimul & oues, quæ ei multæ paſcebantur.

Lib.4. cap.8. Apud Indos verò olim, vt annotauit Alexander ab Alexandro, iugo boum ſponſas quoque, mercari permittebatur, ita tamen vt ex ſua quiq; tribu vxorem ducerent: cæterùm ego apud Strabonem reperio, Indos multas accepiſſe vxores iugo boum emptas. Idem Alexander author eſt, in

Lib. 5. c. 19.8. Virtutis præmium. Deliacis certaminibus, qui egregiam pugnando nauaſſent operam in virtutis exhibitæ teſtimoniũ, bouem accepiſſe, & nos paulò antè Erycem, ac Herculem in luctæ certamen deſcendiſſe diximus, illumque regnum ſuum, hunc boues, quas ex Hiſpania ducebat, victoriæ præmia propoſuiſſe. Sed & Achilles apud Homerum curſu certantibus bouem poſuit, magnum & adipoſum, naualiſq; certaminis præmia ſtatuit, lebetes, tripodes, equos, mulos, & boum fortia capita. Bouem item victo-

Lib.5. Aeneid. ri pollicetur Aeneas in pugillatu, auro & vittis velatum apud Virgilium.

Nunc ſi cui virtus, animuſque in pectore præſens
Adſit, & euinctis attollat brachia palmis:
Sic ait, & geminum pugnæ proponit honorem, H
Victori velatum auro vittiſque iuuencum.

Decius Mus bobus donatus. P. Decius Mus tribunus militum, cum Romanum exercitum ab hoſtibus Sabinis circumuentum circuitione montis conſeruaſſet, Conſul Cornelius Coſſus concione aduocata peregit Decij laudes; cumulatiore etiam teſtimonio recentioris conſilij, cum alijs militaribus donis, auream illi coronam, centum boues, & in his album auratis cornibus donauit: ſingulis qui cum eo fuerant, militibus, duplex frumentum, binoſque in præſentia boues, binaſque tunicas. Milites eam conſulis gratitudinem clamore approbantes, coronam gramineam decuſſæ obſiodionis argumentũ Decio impoſuerunt: ipſe centum boues à conſule datos militibus expeditionis illius ſocijs dono dedit. Ita

Lib.22.c.5. quidem hanc hiſtoriam narrat Sabellicus; atquì Plinius, *Quidam*, inquit, *Imperatores, & ſæpius donati, (*coronis*) ſunt: velut P. Decius Mus, tribunus militum ab exercitu: altera ab his qui in præſidio obſeſſi fuerant, quanta eſſet eius honoris authoritas, confeſſus religione: ſiquidem donatus bouem*

Lælius 30. bobus donatus. *album Marti immolauit, & centum fuluos qui ei virtutis cauſa dati fuerant ſimul ab obſeſſis.* Scipio ſimiliter Lælio, poſt expugnatam vrbem ob egregiè nauatam operam triginta donauit boues, vt Silius Italicus canit.

Pha-

A *Phaleris hic pectora fulget,*
Hic torque aurato circundat bellica colla,
Ille nitet celſus muralis honore corona,
Lætus ante omnes, cui dextera clara domuſque
Ter deno boue.

Lego & in Plutarcho Ageſilaum ab Ephoris fuiſſe mulctatum, quòd is vnicuilibet ſenum bouem præmium virtutis mitteret, eamque attuliſſe rationem facti, quòd publicos largiendo priuatim ſibi conciliaret, ſuoſque faceret. Inuenio & Lyricos poetas tauro donatos: Ad lyram ſua cantabant carmina, ſtatuebaturque eis chorus quinquaginta virorum, & tauro donabantur. Fuere denique tributi nomine non ſemel perſoluti boues, vt ex hiſtoria conſtat. Dubrauius & Aeneas Syluius teſtantur Carolum Magnum Bohemis tributum indixiſſe, vt quotannis boues centum, & triginta penderent, & Bonfinius author eſt Henrici Tertij tempore Poloniæ ducatum imperio ſubiectum fuiſſe, quotanniſque boues centum & viginti ſoluere coactos. Victo cæſoq; à Clotario Francorum rege, Bertholdo Saxonum Duce ad Viſurgum fluuium, Saxones ſimiliter, vt narrat Crant-
B xius, Francis annuam tributum quingentorum boum pendere coacti ſunt. E contrario Siculos in Tranſyluania tam pertinaces libertatis amatores fuiſſe idem Bonfinius tradit, vt mori potius quã tributa perſoluere mallent, Vngariæque regibus nunquam ſtipendia ſoluere voluiſſe, neque vt id facerent, nulla vnquam vi cogi potuiſſe: noſtra tamen tempeſtate, precibus tantum ac in regis gratiam, inquit adducti ſunt, vt Matthiæ Coruino quibuſdam temporibus domeſticatim bouem ſoluant. Poſtremò boues furto ſubrepti, belli cauſa aliquando fuerunt, quemadmodum eleganter indicat Homerus depingens Achillis clypeum:

Lib. de frater. amore.

Lyrici tauro donati.

Boues pro tributo ſoluti.

Lib. 2. Saxon. cap. 32.

Boues belli cauſa.

Iliad.

Τοῖσι δ' ἔπειτ' ἀπάνευθε δύο σκόποι εἵατο λαῶν
Δέγμενοι ὁππότε μῆλα ἰδοίατο, καὶ ἕλικας βοῦς.
Οἱ δὲ τάχα προγένοντο δύω δ' ἅμ' ἕποντο νομῆες,
Τερπόμενοι σύριγξι· δόλον δ' οὔτι προνόησαν.
Οἱ μὲν τὰ προϊδόντες ἐπέδραμον, ὦκα δ' ἔπειτα
Τάμνοντ' ἀμφὶ βοῶν ἀγέλας καὶ πώεα καλὰ
Ἀργεννῶν οἴων· κτεῖνον δ' ἐπὶ μηλοβοτῆρας
C Οἱ δ' ὡς οὖν ἐπύθοντο πολὺν κέλαδον παρὰ βουσὶν
Ἰράων προπάροιθε καθήμενοι, αὐτίκ' ἐφ' ἵππων
Βάντες ἀερσιπόδων μετεκίαθον. idest

His autem deinde procul duo ſpeculatores ſedebant populorum,
Obſeruantes quando oues viderent & curuè incedentes boues
Illi verò cito procedebant, duoque vnà ſequebantur paſtores,
Oblectantes ſe ſe fiſtulis: inſidias enim neutiquam præſenſerant,
Illi quidem hæc prouidentes incurrunt: moxque deinde
Cædebant vndique boum armenta, & greges pulchros
Candidarum ouium: interficiebant autem inſuper paſtores
Illi autem poſtquam audierunt multum ſtrepitum apud boues
Conciones ante ſedentes, confeſtim equos
Aſcendentes celeres inſecuti ſunt.

Manifeſtò verò id de Lacedæmonijs, & Meſſenijs refert Pauſanias. Res ita propemodum geſta
D eſt; Polychares quidam Meſſenius boues habebat multas, quibus alendis cùm propria non ſuppeditarent paſcua, locabat eas Spartano homini Euæphno in ipſius agro paſcendas, ea mercede, vt eſſet fœturæ particeps; ſed cùm is perfacilè quæſtui fidem poſthaberet, in Laconiam nauibus veniens, pecus mercatoribus venundedit, atque inde quaſi inopinatæ rei nuncius vltrò ad Polycharem venit, prædones in eum agrum compaſcuum facta excurſione, extortaque ſibi per vim præda, boues ſimul & bubulcos abegiſſe. Quæ cùm Polychari perſuaderet, ſuperuenit de bubulcis vnus, qui boues venundatas, non furto ablatas dixit &c. Celæno etiam apud Virgilium bellum Troianis pro cæſis ſtratiſque iuuencis imminere ita vaticinatur.

In Meſſenicis.

Aeneid. 3.

Bellum etiam pro cæde boum, ſtratiſque iuuencis
Laomedontiadæ, bellum ne inferre paratis?
Et patria inſontes Harpyas pellere regno?
Accipite ergò animis, atque hæc mea figite dicta,
Quæ Phœbo Pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo
Prædixit, vobis Furiarum ego maxima pando,
Italiam curſu petitis, ventoſque vocatis;

Ibitis

Ibitis Italiam, portuſque intrare licebit: E
Sed non ante datam cingetis mœnibus vrbem,
Quàm vos dira fames, noſtraque iniuria cadis
Ambeſas ſubigat malis abſumere menſas.

Ex quibus omnibus, quæ hucuſque dicta ſunt, luce clarius eſt, in omni pecore præcipuam fuiſſe bouis prærogatiuam: cumulatiſſima tamen etiam ex vaccis habemus emolumenta: ipſæ enim etiam iunguntur aratris, plauſtra trahunt, & lac in primis ſuppeditant, ex quo redditus quibuſdam in locis prouenit incredibilis. Nouere id Batauí, qui ex caſeo & butyro, quæ in externa loca exportantur, in ſingulos annos ducenties ſeſtertium cogere dicuntur, quæ ſumma ad decies centena Caroleorum millia extenditur, præter ea quæ in quotidianum alimentum, quo vix alio bona tenuioris fortunæ hominum pars victitat, cedunt, vt Adrianus Iunius aſſerit. Optimo igitur iure biſulcorum hiſtoriam ab hoc animante auſpicabimur, quod vt Aelianus ait, (cuius facundiſſimi ſcriptoris de illius encomio, epilogi loco ſententiam præterire nec poſſum, nec debeo,) plurimas commoditates » habet: cùm homines ex eo infinitis commodis afficiantur: primùm namque cum hominibus boum » ſocietas rei ruſticæ, & vectionis variorum onerum intercedit: deinde lactis magna vtilitas ex boue F percipitur, aræ exornantur, ac hominum conuentibus copioſiſſimas præbet epulas. Bos etiam mortuus, generoſa quædã res & dignitatis plena exiſtimanda eſt, quod apes ex illius reliquijs na» ſcuntur, animalia operoſiſſima, & mellis fructum vtiliſſimum, ſuauiſſimumque homini comparantia. Dixerit tamen fortaſſis aliquis, tauri ſanguinem homini lethalem eſſe, ideoque naſci non debuiſſe, aut ſanè ſine ſanguine debuiſſe generari: iſtiuſmodi hominem D. Ambroſius ingratum nominat, quoniam huius animantis virtus, inquit, ad cultum agrorum vtilis, aut ad vſum plauſtrorum » habilis, ad alimoniam ſuauis, diuerſo munere fulcit agricolas, quibus deus, bona ſi ſua norint, vni» uerſa donauit.

Vaccarum vtilitates. Batauorum vtilitas ex vaccis. Lib. 3. c. 57. Epilogus. Apes ex bobus. Lib. 3. Hexam. cap. 9.

SYNONYMA. ETYMOLOGIAE.

MVTAT hoc animantium genus nomen pro ætatis & ſexus ratione: etſi Varro ſolam citet ætatem, dum ait: *In bubulo genere, ætatis gradus dicuntur quatuor: prima vitulorum, ſecunda iuuencorum, tertia boum nouellorum, quarta vetulorum: diſcernuntur in prima vitulus & vitula: in ſecunda iuuencus & iuuenca: in tertia & quarta taurus & vacca. Ex quibus vocabulis vacca ſolummodo ſignificatum nunquam immutat.* Bos apud Latinos, ſicuti & βοῦς apud Græcos propriè quidem dicitur, qui caſtratus eſt, vt aptior aratro fiat, aut vt ad cibum ſaginetur, tamen præter proprium hunc ſuum ſignificatum, taurum quoque & vaccam comprehendit: ſicuti non vno loco in progreſſu hiſtoriæ noſtræ patebit. Addit Ioannes Tzetzes βοῦν aliquando etiam vitulum ſignificare. Varino βοῦς nomen eſt genericum, πόρτις ſpecificum, de qua voce mox. Significat ei autem non ſingulos tantum, ſed etiam gregem, & armentum. Sæpius Poetis fœminino genere effertur, potiſſimum vbi de paſtoribus ſermo. Hi enim vaccas potius quàm boues paſcunt lactis cauſa: Virgilius: G

Bos propriè dictus. Egl. 1.

Ille meas errare boues, vt cernis & ipſum
Ludere quæ vellem &c.

Apud Græcos verò βοῦς ſynecdochicè partem pro toto capiendo in eodem genere capi pro pelle bouina Euſtathius tradit, vt ἐλέφας pro oſſe elephantino, ideſt, ebore: indeque apud Homerum H βοῦς τυκτὰς, & βοῦς αὔας dici clypeos ex bubulo corio: eodemque ſenſu βοῦς Heſychio eſt μάστιξ, ideſt flagellum, fiebant enim flagella ex hoc potiſſimum corio: ſed & Plautum nonnulli volunt bouem in hoc vſurpaſſe ſignificatu. Eſt & piſcis nomen, quem bouem Plinius etiam appellat, referens eum inter piſces planos: meminitque eiuſdem Ariſtotelis, & nos de eo egimus in noſtra Ichthyologia. Item πέμματος, ideſt, condimenti ſpecies apud Euſtathium; vnde ἕβδομος βοῦς, qui poſt ſex σελήνας ideſt placentulas latas rotundaſque ſeptimus conficiebatur, cornua habens in modum nouæ lunæ. Aliter verò expoſitum βοῦς ἕβδομος, habes apud Suidam, & Camerarium. Olim erat etiam numus Atticus, bouis imagine percuſſus, didrachmum alio nomine dictus: de quo ſuo dicemus loco. Teſte Polluce χυτρόπους, ideſt, ollarum ſuſtentaculum quoque βοῦς vocatur. Adhæc ſuturarum in veſtibus commiſſuras, ſeu τὰς ἐν τοῖς χιτῶσι τῶν ῥαφῶν συμβολάς, βοῦς vocatas fuiſſe idem author teſtatur. Bos ligniuorus vocatur apud Theſſalos Cerambix. Auis eſt, inquit Antoninus Liberalis ex Nicandri libro de immutatis, ligniuora, conſpiciturque in lignis, curuis dentibus, malas ſemper mouens, nigra, oblonga, ſolidis alis, adſimilis magnorum cantharorum. Pueri pro ludo habent, caputque amputantes circumferunt, quod ſimul cum alis ſimilitudinem gerit lyræ è teſtudine conſe-

Bos pro pelle. Bos piſcis. Bos auis.

A confectæ. Sed reuertor ad bouem propriè dictum, hunc trionem latinos vocare Iſidorus teſtatur, ex Aulo Gellio nimirum, qui de Septentrionum agens etymologia, *Vulgus*, inquit, *Grammaticorum, Septentriones à ſolo numero ſtellarum dictos putant. Triones enim per ſeſe nihil ſignificare aiunt, ſed vocabuli eſſe ſupplementum: ſicut in eo, quod quinquatrus dicamus, quòd quinque ab idibus dierum numerus ſit, atrus nihil. Sed ego quidem cum Lælio & M. Varrone ſentio, qui triones ruſtico vocabulo boues appellatos ſcribunt, quaſi quoſdam teriones, hoc eſt, aranda colendæq; terræ idoneos. Itaque hoc ſidus quod à figura poſituraque ipſa, qui ſimile planſtri videtur, antiqui Græcorum ἅμαξαν dixerunt; noſtri quoque veteres à bubus iunctis Septentriones appellauerunt, id eſt, à ſeptem ſtellis, ex quibus quaſi iuncti triones figurantur.* Bucera ſæcla apud Lucretium: Lib. 6. Lib. 2. c. 21. Bos trion dictus. Triones cur ſic dicti. Bucera ſæcla. Lib. 5. & 6.

Lanigeraque ſimul pecudes & bucera ſæcla,
Omnia ſunt hominum tutela tradita,

Turnebus & Lambinus boues interpretantur, quia Feſtus, *bucerum pecus*, inquit, *de bubus dicimus*, & idem Lucretius: Lib. 26. c. 13 Lib. 2.

Buceriæque greges, & equorum duellica proles.

B Taurus verò propriè vocatur bos antequam caſtratur, maritus ſcilicet & dux vaccarum. Vnde tauros boues mares vocauit Varro: *Obſeruandum eſt*, inquit, *vt boues mares boni ſint feminis.* Videas tamen ſæpenumero etiam pro boue ac præcipuè robuſto, ac forti accipi. Virgilius: Taurus. Georg. 1.

Ergo age terræ
Pingue ſolum primis extemplo à menſibus anni,
Fortes inuertant tauri.

Et rurſus:

Quam primum paſti repetunt præſepia tauri.

Ouidius in Faſtis.

Bella diu tenuere viros; erat aptior enſis
Vomere, cedebat Taurus arator equo.

Sic & Græci, quamuis propriè ταῦρον vocent, βοῦν τέλειον καὶ ἐνόρχην, ideſt bouem marem & non caſtratum: ſimpliciter tamen etiam pro boue efferunt, vt ex hoc verſu innoteſcit:

Ἵπποι μὲν σφηκῶν γένεσις, ταῦροι δὲ μελισσῶν, ideſt,
C *Equis veſpæ oriuntur, ex tauris verò apes.* ideſt ex bobus.

Homerus tamen aliquando βοῦς ταῦρος dixit per appoſitionem, vt in hoc verſu:

Ἠΰτε βοῦς ἀγέληφι μέγ᾽ ἔξοχος ἔπλετο πάντων Ταῦρος,
Sicut bos in armento valde eximius eſt omnium *Taurus*

Oppianus verò Poeta Græcus elegantiſſimus, vbi de tauris ſcribit, tauri nomine tanquam digniore omne bubulum pecus complectitur, cæterùm cùm & alia magnitudine, & robore excellentia quadrupedia tauri nomẽ ſibi aſciuerint, vt tauri Aethiopici, qui ſunt rhinocerotes, & tauri Lucę qui ſunt elephanti, non incongruè ad alia item magna ac fortia animantia id nomen applicabimus Gręcorum imitatione, quibus omnia quę robore aut mole corporis præſtant, ταῦροι dicuntur; quod tamen & Martialem feciſſe inuenio, qui mamillare indicaturus maximum ac robuſtiſſimum, ex taurino id corio factum cecinit, inquiens: Lib. 2. de venat. Lib. 14.

Taurino poteras pectus conſtringere tergo
Nam pellis mammas non tegit iſta tuas.

Ταῦρος ſecundum Etymologum, dictus eſt quaſi τανύουρος, à caudæ extenſione (nimirum ἀπὸ τοῦ D τείνειν τὴν οὐρὰν) vel quaſi γαῦρος ideſt ſuperbus: atqui ταῦρος, ſiue taurus vocem Syram eſſe, atque vnà cum alijs à Cadmo in Græciam importatã, ſcire ſe profitetur Scaliger pater. Syri autem tor, & taur nominant. Patri ſubſcribit filius in opere de verborum etymologijs: idem etiam ſentit Geſnerus. Eſt autem taurus vox etiam valde æquiuoca, vt annotauit Quintilianus his verbis: *Homonyma vel vitanda apud iudicem ignarum ſignificationum, vel interpretanda ſunt, vt taurus animal ſit, an mons, an ſignum in cælo, an radix arboris, niſi diſtinctum non intelligitur.* Ptolomæus, & Mela Taurum montem Aſiæ eſſe tradunt, orbis maximum, ſi Euſtathio fides à magnitudine nomẽ ſortitus (nos iam diximus, omnia magnæ molis & viribus præſtantia, veteribus tauri nomine indicari) vniuerſam Aſiam diſcriminat. In Lycia taurus vocatur, deinde Hæmodes, mox ſupra Iberiam in Bactris Caucaſus, tum Paropamiſus, inde Caſpiæ pilæ, mox Niphates, tum Armeniæ pilæ, & vbi iam noſtra maria attingit, iterum Taurus, vt ſcribit Pomponius: numeroſis & nouis nominibus quacunque incedit inſignem dicit Plinius; plurima namque præter dicta alia quoque nomina habet, vt Imaus, Cragus, Circius, Pariedrus &c. de quibus Ptolomæus dictis locis, Strabo lib. 2. & 11. Plinius lib. 5. cap. 27. Solinus Polyhiſt. cap. 41. Oroſius lib. 1. Hormiſtæ cap. 2. Ammianus Marcellinus lib. 23. & Iſidorus lib. 14. Origin. cap. 8. Dionyſius Periegetes, à forma, quòd tauri Taurus unde dictus. Exerc. 206. §. Lib. 8. c. 2. Taurus mõs. Lib. 5. & 6. Georg. Lib. 1. c. 15.

for-

formis ſit, vocatum ſcribit. Et M.Varro, *Ad Syriam mons Taurus*, inquit, *nomen à pecore habet*, E
Stephanus verò ſic dictum tradidit, vel ob magnitudinem, vel quòd eius pars ad mare prominens Taurinam faciem referat. Contra Cælius non à tauro quadrupede, à quo & reliqua magna, & violenta tauri dicuntur, vt idem Stephanus & Euſtathius ſcribunt, Tauri monti nomen inditum putat, ſed à tauro monte magna violentaque omnia tauros appellari ait, Stephani Euſtatijque verba contrario, quàm decuit, ſenſu accipiens, nam & Dionyſius Afer interprete Rhemnio Fannio taurum montem appellatum canit:

Cornua quòd ſummis ſcopulis imitatur acutis:

Suidas verò boui hunc montem perſimilem dicit ſaltanti, & poſteriores pedes in altum reiectanti, & mox collum incuruatum attollenti. Plinius dicit hos montes in vniuerſum Ceraunios Græcis vocari, Mela etiam ſub eodem vocabulo maximam eius partem comprehendit. Ceraunum Euſtathius circa Caucaſum, & Caſpium mare locat: Q. Curtius videtur ſub duobus nominibus tantum deſignare Tauro, & Caucaſo: In ſacris literis Arath appellatur Ario Montano, & Becano teſtibus. Propriè autem taurus dicitur, quà Pamphiliam & Ciliciam ab Armenia minore, & Cappadocia diſtinguit, quæ cauſa Tibullo ſcribendi fuit; F

Quantus & ethereo contingens vertice nubes
Frigidus intonſos Taurus arat Cilices.

Sic & Ouidius dixit.

Metam. 2. *Ardet Athos, Taurusque Cilix.*

Seneca inquiens

In Medea. *Peſtes vocat, quaſcunque feruentis creat*
Arena Libyæ; quaſque perpetua niue
Taurus coercet frigore Arctoo rigens.

non tam de Tauro propriè dicto, quàm de Boreali eius parte agit, quæ Caucaſus dicebatur, perpetuis niuibus obſeſſa, vnde & teſte Iſidoro nomen nacta, quæ pars tum frigidiſſima, tum venenorum feraciſſima. Valerius Flaccus;

Lib. 5. Arg. *Vltimus inde ſinus: ſæuumque cubile Promethei*
Cernitur in geminas conſurgens Caucaſus Arctos.

Claudianus: G

Lib. 1. in Ruffin. *Quicquid lethali germine pollens*
Caucaſus, aut Scythica vernant in gramine rupes.

Tauri populi. Tauri & Tauroſchytæ dicuntur populi, ad Boſphorum Cimmerium, peninſulam in Europa inhabitantes, eodem Boſphoro, Byce palude & Carcinite ſinu circumfuſam, tenui tantum Iſthmo continenti adhærentem, quæ de incolarum nomine Taurica appellatur. Fuere moribus immaniſsimis, vt qui hoſpites omnes Dianæ ſoliti ſunt immolare, vt Pomponius tradit. Quidam Tauros vocari tradunt, quòd ab Aegyptijs oriundi eſſent, qui bouem & Apim colebant. Etymologus verò tradit Scythicam gentem eſſe, & Aegyptiorum more bouem & Apim venerari. Quare alij ſic dictos aiunt à tauro, eò quod Oſiris illic bubus iunctis terram arauerit. Apud hos eſt Taurica inſula, quæ & Mæotica nominatur. Euſtathius verò à tauro monte dictos ait, non illo tamen, de quo diximus. Alius, inquit, hic Taurus eſt, quàm qui in Orientem vergit: aut Septentrionalis quędam eius portio eſt, ſub qua Cimmerij habitant, gens Schythica: & Taurica Cherroneſus ingens ſita eſt verſus occaſum Mæoridis faucibus adiacens, quam aliqui aiunt tum figuratum magnitudine Peleponneſo parem eſſe. Regionis illius incolæ Tauroſcythæ vocantur à Tauro mõte, qui illic eſt, quod H
Tauroſcythæ qui. etiam Herodotus non ignorauit, cum & ipſe de montibus Tauricis, ideſt Scythicis mentionem faciat. Hos populos ab Antonino Pio uictos Iulius Capitolinus ſcribit. Haud ſcio, an de hoc loco loquatur Polybius his verbis, Vbi autem ad Hermeum Europæ ventum eſt, quo in loco anguſtiſſimum fretum memorauimus, ruens ex Ponto in oppoſitam partem cum impetu aqua violenter reflectitur, agitaturque in oppoſita Aſiæ loca, inde rurſus verſus Europæ promontorium, Circa aras dictum, curſum tenet, hinc denuo acta fertur in eum locum, quem incolę Bouem vocant. Eſt autem in Aſia, vbi primum conſtitiſſe Io, cum traiecißet, in fabulis memoratur. Tacitus habet Taurum montem apud Cattos; Pomponius in Germania, ſed peculiarem locum ei non aſsignat. Fortè (inquit Abrahamus Ortelius) inter alpes in Saliſburgenſi archiepiſcopatu, vbi hodie multa loca Thaura vocantur. Rhenanus tamen pro Tauro Germaniæ monte, Taunus legendum ſcribit, apud Pomponium & Tacitum; ſed ipſe viderit. Alius denique Taurus mons videtur, de quo apud Etymologum & Varinum legimus ex authore innominato, Taurus mons regionis illius glandes producens pabulum ſuibus. Pendebant etiam ex monte illo tributa, quæ redditus Tauricos appella-
Taurici redditus. bant. Taurus Ptolomæo Siciliæ quoque promontorium eſt, quod Fazello, & Aretio Cabo di S.

Cro-

Digitized by Google

Taurus fluuius.

A Croce appellatur. Eſt & Taurus fluuius Liuio circa Pamphiliam, item in Peloponneſo, circa Trœzenem, Athenæo teſte, ex quo aqua Tauria nominatur apud Sophoclem, vt Cælius annotauit. Hunc Heſychio Aegitanrum vocati Ortelius ait in voce ταυρεῖον τέμα. Taurus à Plinio & Solino vocatur quoque alucus maris, apud Alexandriam Aegypti. Locus item in Sicilia taurus dicebatur, ſexaginta ſtadijs diſtãs à Syracuſis, vt tradit Diodorus: & alius locus Straboni ſic dictus circa Hierichontis ingreſſum. Paludis inſuper nomen eſt in Gallia Narbonenſi, iuxta Oranum fluuium ac tandẽ Taurus vrbs eſt apud Cedrenum, Iſmaelitis vicina, Armeniæ forte. Eſt verò etiam Taurus ſecũdum Zodiaci ſignum, ita dictũ, vt D. Honorius ait, quòd Sol ſub hoc ſigno poſitus radios ſuos, vt taurus cornua fortiùs exerat, & terrã arabilem reddat. Alij ad ſabulã de Ioue in candidũ taurũ trãſformato, vt Europa potiretur, referunt; Iouem nimirũ beneficij, quod ex tali transformatione acceperat, taurum inter ſydera collocaſſe: Quibus fauere apparet Senecã in principio Herculis furentis:

Lib. 14.

Taurus ſignum cœleſte.

Lib. de imagine mundi.

Hinc, quà tepente vere laxatur dies,
Tyriæ per vndas vector Europæ nitet.

Ideſt, Iupiter in taurum transfiguratus. Et Calphurnius Baſſus in comment. Phænom. Cæſaris Germanici, taurum, inquit, quidam inter aſtra putant poſitum propter Iouem, quòd in bouem fabuloſè ſit conuerſus. Nigidij ſummæ authoritatis Grammatici alia fuit ſententia, ea quoque à Baſſo refertur, cuius verba, quia vulgò non ſatis emendata extant, adſcribam, vt legi puto debere: igitur ſcribit ille: Nigidius hũc ait Iouem à Neptuno fratre per gratiam abduxiſſe, qui in ſigura tauri ſenſum humanum haberet, quẽ Iupiter Sydonem miſit, vt Europam Agenoris filiã ad ſe portaret: iſq; per pelagus Sidonem venit, ibiq; Europam inter æquales ſuas ludentem in tẽplo Aeſculapij conſpexit, eamq; repentino raptu collocatã ſuo tergo deuexit ad Iouem in inſulã Cretam. Ob hanc itaq; cauſam Iupiter taurũ Sideribus dignatus eſt immortali memoria inferre. Hæc quoq; Euripidi, teſte Hygino congruunt. Erathoſtenes autẽ hunc eũ eſſe putat, qui Paſiphaen iniit. Virgiliũ verò etiã ad Europæ fabulam reſpexiſſe volunt, ex eo quòd candidum vocet hunc cæleſtem taurum. Ego verò candidum potius dixiſſe arbitror propter ſeptem Hyadas, quas habet in fronte, niſi potius ipſas intelligat per aurata cornua. Poetæ verſus ſunt.

B

Vere fabis ſatio; tunc te quoque medica putres
Accipiunt ſulci, & milio venit annua cura.
C *Candidus auratis aperit cùm cornibus annum*
Taurus, & aduerſo cedens canis occidit aſtro.

Quibus verſibus tempus deſcribit circiter medietatem Aprilis, quo tempore Sol poſſidet dimidium tauri. Aliàs in Bucolicis idem tempus ſic indicauit:

Eglog. 3.

Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos
Nunc frondent ſylua, nunc formoſiſſimus annus,

Virgilium lepidè ſic imitatus eſt Franc. Petrarcha.

Quando'l Pianeta, che diſtingue l'hore,
Ad albergar col Tauro ſi ritorna;
Cade virtù da l'infiammate corna
Che veſte il mondo di nouel colore.

Sed & Martialis ad eiuſdem imitationem canit:

Sydera iam Tyrius Phryxei reſpicit agni
Taurus, & alternum Caſtora fugit humus.
D *Ridet ager, veſtitur humus, veſtitur & arbor.*

Rectè autẽ Virgilius annum aperire dixit, quandoquidẽ antequã Sol taurum intrat, terra ob frigus adhuc ita conſtricta eſt, vt ad plantarum generationẽ ſit inidonea. Ad Solis ergò naturam refertur taurus: cuius nimirum forma Solem etiam olim celebrabant Heliopolitani, & Nitiron appellabãt. Apis item bos in ciuitate Memphi cultu Aegyptiaco, Solis inſtar excipiebatur: & in oppido Hermunthi, vt Macrobius author eſt, in celebri Apollinis templo Soli conſacratum taurum Bacchin cognominantes adorauerunt, inſignem miraculis conuenientibus naturæ Solis. Erat enim auerſo pilo hirſutus, ſetis aduerſum caput tendentibus, contra naturam omnium animalium; & per ſingulas horas mutare colores affirmabatur, Quo curſus Solis auerſus, & perpetua illa in generatione rerum animatarum mutatio notabatur, quam Solis calor ſuis radijs facit. Quemadmodum igitur, terrenus noſter bos homini, quem microcoſmum nuncupant, ſiue paruum mundum, frugi eſt, ita & cœleſtis iſte bos inferiori mundo innumeras præbet vtilitates; & non frugis ſolummodò author, ſed & humani generis, ideoque Veneri dedicatus: quare non immerito Iulium Maternum arguit Pierius, quod qui Taurum habuere in horoſcopo ſuo, ijs impudicitiã minetur, cùm eum prolificum potius fœcundumq; fore dicere debuiſſet, ne notam eam cœlo, vnde omnia bona, inureret.

Sol tauri forma cultus.

Saturnal. Lib. 1.

Galeottus Martius in libro de doctrina promiſcua, quaſi Materno ſubſcribens cap. 2. Quid Iupiter, E
inquit, in tauro moliatur, poetæ abſtruſo figmento monſtrarunt. Iupiter enim in taurum mutatus Europam rapuit. Iupiter igitur in tauro, qui eſt domicilium Veneris, in genitura alicuius molles, effæminatos, raptoreſque fœminarum efficit. Mathematici verò Tauro aſcendente genitos, laborioſos, perpetuæ deditos ſeruituti fore aiunt, quòd hoc animal præcipuè ad iugum naſcatur: furijs verò agitandum, cui decimus octauus tauri gradus naſcenti affulſerit, eaq; de cauſa locum eum tauris duobus ſeſe cornu petentibus ſignatum veteres voluere. Creditur ceruici præeſſe. De hoc tauro citantur à Probo & Pomponio Sabino in primo Georg. Virgilij, illa Getulici, in epigram. vereor vt mendoſa: nam Pomponius ita citat:

Non aries illum verno feret aere cornu,
Gnoſia nec geminos præcidunt cornua taurum;

Probus verò ita:

Non aries illum verno feret aere cornu,
Gnoſia nec geminos præcidunt cornua taurum.

Taurus mõſtrũ marit. Taurus in Senecæ Hippolyto monſtrum marinum eſt: cuius aſpectu territi equi Hippolyti, ipſum F
curru excuſſerunt. Id autem ibi ſic deſcribitur;

Cærulea taurus colla ſublimis gerens
Erexit altam fronte viridanti iubam.
Stant hiſpidæ aures: cornibus varius color,
Et quem feri dominator habuiſſet gregis.
Et quem ſub vndis natus: hinc flammam vomit,
Oculi hinc relucent; cærula inſignis nota.
Opima ceruix, arduos tollit toros,
Nareſque hiulcis hauſtibus patulæ fremunt:
Muſco tenaci pectus ac palear viret,
Longum rubenti ſpargitur fuco latus,
Tum pone tergus: vltima in monſtrum coit
Facies; & ingens bellua immenſam trahit
Squamoſa partem. G

Lib. 10. c. 60. Eſt & auis nomen, vt Plinius teſtatur inquiens. *Eſt auis quæ boum mugitus imitetur in Arelatenſi*
Taurus auis *agro Taurus appellata, alioquin parua.* Petrus Bellonius, & Geſnerus, vt in noſtræ Ornithologiæ tertia parte oſtendimus, Ardeam ſtellarem eſſe conijciunt, quoniam huic mugitus ille conuenit, indeq; alijs quoq; botaurus nuncupatur, Pliniumque hanc auem, quæ alioqui magna eſſet vocanda, paruam potuiſſe dicere, ſi ad tantam vocem conferatur. Roſtro enim in aquas, lutum vel terram inſerens, bombos taurinæ aut bubulæ voci ſimillimos emittit, eoſque ſi Alberto credimus, tempore verno magis, cùm libidine accenditur, tamque ſonoros, vt ab Hollandis, apud quos abundat, cor-
Taurus inſecti genus. ruptoque nomine Pittor quaſi butorus nominatur, intellexi, vt vltra miliare audiatur. Tauri vocantur eidem Plinio, ſcarabei terreſtres ricino ſimiles: nomen, inquit, cornicula dedere, additque ab alijs pediculos terræ vocari. Apparet id genus ſcarabeorum intelligere, quod paſſim per terram ſerpere potius quàm progredi conſpicitur, nigricans, oblongo corpore, lunatis nodoſiſque cor-
Carabus. nibus, inſigne, vulgo portapeſo appellatum. Carabum Ariſtoteles inter ea inſecta recenſet, quæ coleoptera, ideſt vaginipennia nominantur, Theodorus Gaza modò taurum, modò fullonem in-
Pincerna tauri dicti qui. terpretatur haud rectè. Epheſij teſte Heſychio pincernas ſolent appellare tauros; non quoslibet H
tamen, nec vbiuis, ſed in Neptuni tantùm feſto, vt ex Athenæo conſtat. Idem Heſychius ait eſſe qui taurum dici aiunt τὸν παιδεραστὴν, ideſt, pædiconem, & muliebre pudendum, virileque, & ex Philænodemo τὰς κριθὰς ait nominari ταῦρον. κριθὴ autem non tantùm hordeum eſt, ſed etiam
In Pace. membrum virile, vt videre eſt apud Ariſtophanem: quamobrem id potius intelligi putem, quàm
Taurus pro pudenda. ſegetem, etſi hæc cornua habere videatur. Accipitur autem taurus pro ipſo pudendo per ſynecdochen, nam eius alioqui tantùm pars eſt: quæ vt Euſtathius ait, eſt τὸ ὑπὸ τὸν ὄσχεον, ſeu ὄρρος intericeta inter ſcrotum & podicem. Pollux verò ταῦρον & ὄρρον diſtinguit. τὸ δὲ ῥαφὴ inquit,
Lib. 2. μὲν σκροτιαῖος, ὑπὸ δὲ τὸν καυλὸν διὰ τοῦ ὀσχέου μέσου ὑπὸ τὸν ὀνομαζόμενον ταῦρον εἰς δακτύλιον καταλῆγον, περίναιον ὀνομάζεται καὶ τράμις καὶ ὄρρος, ideſt, vt Rodulphus Gualtherus vertit; Quod autem ſutulæ ſimile, ſub pene per medium ſcrotum tranſit, ſub parte quam taurum vocant, deſinens in natibus, perinæum, tramis, & orthos nominatur. Quæ Pollucis verba Geſnerus ita intelligit, vt taurus ei ſit locus ille, qui inter anum, & ſcrotum interiacet, linea autem media, quæ ſub cole eſt, ac inde per ſcrotum & taurum ſuturæ inſtar extenditur ad anum vſque, tramis, orthos & perinæon appelletur, nempe in homine. Sic igitur taurum à cæ-

teris

A te.is tribus nominibus differre putat, quæ tamen aliqui cum tauro, inquit, cõfundunt. Apud Etymologum, vbi ſcribitur, Ταῦρος, ὁ ὑπὸ τῶν ἀχαιῶν τόπος οὕτως ὀνόμασται παρὰ τὴν ἀτάτασιν, legendum ὁ ὑπὸ τὸ ὄσχιον, id quod quidam non aduertens, in Lexico Græcolatino taurum interpretatur locum Achaiæ. Ab hoc tauro Tragici teſte eodem Polluce virginem, caſtamque, nec vnquam coniugij expertem ἀταύρωτον appellant. Suidas citat hunc Ariſtophanis verſum: *In lyſiſtrato.*

Οἴκαδ' ἀταυρώτη διάξω τὸν βίον.

Significauit eo, inquit author adagiorum in prouerbio, *abijt & taurus in ſyluam*, vitam cælibem fæminæ, negligentis taurum, ideſt, maritum. Sic & Horatius. *pereat male quæ te*

Lesbia quærenti taurum monſtrauit inertem

Tacuit autem author adagiorum impudicam tauri ſignificationem, modeſtiæ cauſa. Eodem ſenſu, ſed alia ratione, ἄταυροι vel ἀπόταυροι dicuntur Ariſtoteli Pyrrhicæ iuuencæ, Theodorus ſetauras vertit, quæ annis aliquot Venere intactæ ſeruabantur, vt incrementum ampliter caperent. Varinus hinc quoq; ταυρῶν verbum formari arbitratur. Huc pertinent, quę à Cælio annotata ſunt his verbis. Scitè admodum & doctè hippobinum vſurpant pro eo, qui meretricio amore debacchetur, aut qui *Pyrrhicæ iuuencæ. Lib. 21. c. 22.*

B inexplebiliter Venerea conſectetur, quã latinorum nonnulli etiam laſtaurum dicunt, ſed Gręcè tamen, vt ex Athenæo liquet. Nam eo verbo Pompeius Leneus nobiliſſimo hiſtorico, velut næuum inuſſit. Id uerò ſignare hominem libidinis ualidæ, in libro de Grammaticis & rhetoribus author Suetonius eſt. Cuiuſmodi narratur Proculus inter minuſculos Romanorum tyrannos, qui cum ex Sarmatia puellas abduxiſſet centũ, ex ijs decem una conſtuprauit nocte, omnes intra quintumdecimum diem. Vocabuli ratio hæc, quia Græcorũ lingua λα dictiones intendit, taurus verò eſt pudendorum pars, ſicuti adnotatum à Galeno ſcimus, nec non à Quintiliano. Eam ſub oſcheo poſitã Euſtathius interpretatur. Alij laſtaurum dici putant, quaſi λασιόταυρον, quod hiſpido ſit pudendo, vt idem Euſtathius aſtruit. Nam laſtaurocacabum apud Chryſippũ in libro περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς, legimus eſſe delicatioris edulij genus, vti eſt apud Athenęum, vt quod ſit libidinis incentiuũ. Heſychio λάσταυροι ſunt οἱ περὶ τὸν ὄρρον δασεῖς καὶ πόρνοι τινὲς ὄντες. Quæ prior expoſitio conuenit cum ea quam Cælius ex Euſtathio recitauit. Suidas quoq; exponit ὁ δασὺς τὸν ταῦρον. Sed & ὑποταύριον aſſertur pro vulua iumentorum ex Abſyrto Hippiatro. De nauigij genere taurus vocato ſuo dicetur loco. Vacca, ideſt, vxor tauri, fæmina nempe in hoc genere peculiare apud Græcos nomẽ habe- *Hippobinus. Laſtaurus. Laſtaurocacabus. Vacca.*

C re non videtur, ſed vt à boue mare diſtinguatur, ἡ βοῦς dicitur addito fęminini generis articulo. Quæ ſterilis eſt, taura dicitur. Teſte verò Columella in Italia quondã Altinę regionis incolę vaccas humilis ſtaturæ & lactis abundantes, ceuas appellabant. Florentinus author Gręcus βουβάλειαν aut δάμαλιν reddit: & in Gloſſario δάμαλις exponitur vacca, nec non in Geoponicis Conſtantini, κυοφορεῖ δ' ἡ δάμαλις μῆνας δέκα legitur pro vacca Venerem experte & grauida, Sed & à Theocrito in hoc ſignificatu vſurpatur hoc verſu: *In Oariſty. Damalis.*

Καλόν τοι δαμάλας φιλέειν, οὐκ ἄζυγα κώραν. *Damalio.*

Eſt tamen δάμαλις, vel δαμάλη potius iuuenca, & δαμάλης iuuencus, quem in Alexandri Cæſaris vita Lampridius Damalionem vocat. Sunt qui δαμάλεις dici arbitrentur per antiphraſim, contraria ratione, quam δάμαρ pro vxore: ſed fortè ſic tunc vocabitur, quaſi nondum domitum animal, vel iugum expertum, vt modò diximus ex Varino. Phocion omne animal in iuuenta ſic vocari poſſe exiſtimat. Apud Varinum δαμάγη vox corrupta legitur pro δαμάλης. Iſidorus vaccam dictam ait quaſi boaccam; eſſe enim ex qualitate mobilium nominum, ſicut leo leæna, draco dracæna: vitulum verò & vitulam à viriditate, ſicut virgo. Et quamuis ex Varrone dixerimus in prima huius *Lib. 12. c. 1. Vacca unde dicta. Iuuencus.*

D generis animantium ætate, vitulum & vitulam dici, in ſecunda verò iuuencum & iuuencam, authores tamen non videntur uituli, & iuuenci diſcrimen obſeruaſſe, & ipſe quoque Varro hac in re non ſatis ſibi conſtans eſſe uidetur, nam & iuuencum eſſe ait, qui iam ad agrum colendum iuuare poteſt; id quod & alij tradunt: Plautus: *In Trucul.*

Vidi equidem iuuencum ex indomito domitum
Fieri atque alias belluas. *Lib. 8.*

Plinius clarius: *Optimè cum domito iuuencus imbuitur.* Quamobrem iuuenci nomen bouem nobis indicabit, qui iam non amplius vitulus. Quod autem de maſculo dico, idem & de fęmina intelligo. Columella id docet. *Nam ubi plauſtro aut aratro iuuencum conſueſcimus, ex domitis bubus valentiſſimum, cum indomito iungimus &c.* Iſidorus quoque iuuencum dictum eſſe ait, quia incipiat iuuare hominum uſus in excolenda terra, vel quia apud gentiles Ioui ſemper vbique immolabatur. Poetæ iuuencos & iuuencas etiam vocant, boues & vaccas, necnon etiam vitulos, quibus nondum erupere cornua, vt Seneca: *Lib. 6. c. 2. Lib. 6. In Hercul. fu.*

Ludit prato liber aperto
Nondum fronte rupta iuuencus.

Quem tamen locum explicans Aſcentius ait, nondum habens ruptam frontem trudendo plauſtro. E
Iſidorus præcitato loco vitulam ait paruam eſſe & nondum enixam: enixam autem iuuencam eſſe
aut vaccam. Dicitur autem etiam iuuencus de alijs animantibus, ac in primis de homine adole-
ſcente, vt Porphyrion teſtatur in hoc Horatij.

Te ſuis matres metuunt iuuencis,
Te ſenes parci, miſeraque nuper
Virgines nuptæ.

Catullus ad puerum: *Qui floſculus es iuuenculorum:*
Ouidius: *Graia iuuenca venit.*

Lib. 5. Plinius idem de auibus; *Ex ijs iuuenca plura quàm veteres, ſed minora oua pariunt.* Sed & equos
iuuencos dixit Lucretius, qui ætate florent:

Denique non hinnitus item differre videtur,
Inter equas vbi equus florenti ætate iuuencus
Iunix. *Pinnigeri ſæuit calcaribus ictus amoris.*

In Milite. Iunix quoque eadem videtur, quæ iuuenca; ſic enim Plautus: F
Sat. 2. *Quàm mox ad ſtabulum iunix recipiat ſe pabulo.*

Apud Perſium verò, vbi ait:

Tot tibi cum in flamma iunicum omenta liqueſcant.

pro cuiuſlibet ætatis boue intelligi poſſe videtur. Cornutus tamen in hoc Perſij loco: Iunices, in-
Vitulus. quit, teneræ ætatis boues, quæ nondum ad ſummam magnitudinem peruenerunt: dicuntur autem
3. de amore. à iuuenibus, vnde comparatiuus iunior, quia ſunt iuniores iuuenibus. Vitulus & vitula etſi pri-
mæ ætatis nomen ſit, vt perquam ſignificanter indicat Ouidius:

2. de arte. *Et vituli nondum metuenda fronte minaces,*

Et rurſus:

Quem taurum metuis, vitulum mulcere ſolebas.

tamen pro alia ætate etiam accipitur, vt in hoc Virgilij:

Ego hanc vitulam (ne forte recuſes
Aegl. 3. *Bis venit ad mulctram, binos alit vbere fœtus)*
Depono. G

Georg. 3. Idem poeta alias, quos prius vocauerat vitulos, domituræ iam idoneos hoc verſu;

Iam vitulos hortare, viamque inſiſte domandi,

paulò poſt vocat iuuencos:

Iunge pares, & coge gradum conferre iuuencos.

Sed & Columella ait, ne quis id a poetis factum tantummodo credat; *Talis nota vitulos,* Ideſt,
iuuencos vel boues indomitos & rudes &c. Plinius, vt obſeruauit Geſnerus, alibi vitulum maſcu-
lum dixit tanquam vituli appellatione, vitula quoque intelligi poſſit, quod tamen nec ei, nec mi-
Vitellus. hi quoque videtur; eſt enim contra Grammaticorum morem; rectiuſque idem Plinius alicubi vi-
tulis maribus dixit. Apparet autẽ veteres quoq; vitellum nominaſſe, nã præterquam quòd ita ho-
Vitulus vnde dictus. dieque in Italia nuncupatur, Apitius quoq; carnem vitellinam dixit. Vitulum Iſidorus dictum
putat à viridi ætate, ſicut virgo; alij à vitulando, id eſt laſciuiendo dici volunt, alij à vita deriuant,
quia, inquiunt, potens eſt vitæ tolerandæ; quam quidem etymologiam probat Goropius, ſed in
Vitula Dea. alium ſenſum torquet. Vitula dicit in Vertumno, diminutiuum a vita, ſed cum vita habeat pri-
Lib. 4. mam ſyllabam longam, vitula verò breuem; ſignificat in vita lætitiam & iucunditatem breuiſſimã H
eſſe, Vitula enim habebatur dea præſidens vitæ lætæ. Et in Hermathena rurſum. Vitulus, inquit,
non ab antiqua voce Italus dictus eſt, vt videtur Feſtus opinari, ſed à vita, formula illud quidem di-
minuentium, at non ita vt minus vitæ habere dicatur, ſed habere vitam gratioſiorem & delicatio-
rem, vti dum corculum, ocellos, baſiolum & ſimilia nominamus. Quia enim omnia in prima & in
viridi adhuc ætate, maiore, quàm poſt, gaudio exultant & geſtiunt; à vitula fit vitulor, eodẽ modo,
quo ab os oſculum, & deinde oſculor. Tametſi vitula, pro viridi ætate non ſit in vſu; eſt tamen in vſu
pro ipſa lætitiæ dea, iuxta Hylli de dijs ſcribentis teſtificationem, quam Piſo victoriam eſſe non be-
Vita læta quando agatur. ne putauit, cùm generatim cuiuſuis lætitiæ præſidem vitula ſignet, quod videlicet, tum ſolum gra-
tioſam vitam ſiue vitulam agamus, cùm gaudijs indulgemus. Quamuis itaque poſt victoriam culta
ſit, ex eo tamen minimè colligendum, eandem cum victoria fuiſſe. Feſtus vitulor à vitulis deriuat,
Vitulari quid. vt à catulus fit catulire. Nonius melius vitulantes gaudentes, à veteribus dictos putat à bonæ vitæ
commodo, quia cum viuere dicamus, qui in ſumma verſatur lætitia: è quo colligas, vitulor, eius iu-
dicio, factum eſſe à uita, à qua & uitulus, quãuis tẽpus in prima ſyllaba mutetur, quod in alijs quoq;
fieri ſcimus. Hæc itaque Goropius. Alia rurſus eſt Geſneri coniectura de uituli etymologia; conij-

cit

A cit enim vitulos dictos, quia vitulos olim Græci ἰταλὺς & πίταλης ſiue πετήλυς dixerunt. Nos quoque ſuprà ex Varrone boues ἰταλὺς olim vocatos fuiſſe annotauimus. Is autem Piſonis citat teſtificationē, *Italia*, inquit, *à vitulis nominata, vt ſcribit Piſo.* Et mox rurſus: *Bos maxima debet eſſe authoritate, præſertim in Italia, quæ à bubus nomen habere eſt exiſtimata. Græcia enim antiqua, (vt ſcribit Timæus) tauros vocabat ἰταλὺς, à quorum multitudine & pulchritudine, & fœtu vitulorum, Italiam dixerunt.* Sic & Columella, nec dubium, inquit, quin (vt ait Varro) cæteras pecudes bos honore ſuperare debeat, præſertim autē in Italia, quę ab hoc nūcupationē traxiſſe creditur, quòd olim tauros Græci ἰταλὺς vocarent. Et apud Feſtum quoq; legimus Italiā dictam eſſe, quòd magnos Italos, hoc eſt, boues habeat: vitulos enim Italos dictos. Alij verò, (inquit rurſus Varro in loco paulò ante citato,) ſcripſerunt, quòd è Sicilia Hercules perſecutus ſit eò nobilem taurū, qui diceretur Italus. Πέταλοι verò, vt ex Achæo Eretrienſi in Aethone Satyrico, docet Athenæus, vituli dicūtur ἀπὸ τῶν κεράτων, ὅταν αὐτὰ ἐκπέταλα ἔχωσι, id eſt à cornibus, quod ipſa habeant ecpetala, id eſt, vt Cælius interpretatur, patula, vel parua exiliaque: quam poſteriorē interpretationem ſequi apparet Henricum Stephanum, nam in ſuo theſauro: videtur, inquit, dici de tenera adhuc ætate vitulorum. Alij

Italia vnde dicta. *Lib. 2. c. 1. Cap. 5.* *In præfat. lib. 6.* *Petali vituli cur dicti. Lib. 9.*

B verò priorem, etſi planè contrariam, approbantes, aiunt vitulos à cornibus vocari πέταλης, cū explicata diſtentaque illa iam habent. Πέτηλοι quidē, vt etiam petilum apud Latinos, pro paruo graciliq; accipitur, Heſychius enim πέτηλας exponit paruas palmas & fruticoſas, nūquam tamē ἐκπέταλοι pro paruo accipitur, ſed patulum & planum, & in latitudinē extenſum ſemper ſignificat: proinde phialæ, planioraq; ac latiora pocula, qualia pateras à patendo Latini dicunt, ποτήρια ἐκπέταλα Græcis nominantur, quin & folia latiuſcula πέταλα & πέτηλα dicūtur, & πεταλῶτον, quod amplū vegetumq;, & πέτασος genus pilei lati, & petaſitis herba ampliſſimis latiſſimiſq; folijs: quę omnia à verbo πετάω formantur, quod eſt extendo & dilato. Fefellit Cælium Athenæus ex authore pręcitato ſues quę acornes ſunt, πεταλίδας cognominātē: cæterùm non aduertit ideo ſues petalidas dici, quòd iam non quoſlibet æquarent vitulos, ſed illos, quorum iam in latitudinē extendebantur cornua, vtpote magnas, magnæque molis & perpingues, id quod in ſubſequentibus Athenæus clariſſimè indicat: Simili, inquit, ratione vt Achæus petalidas, ſic Eraſtothenes in Anterinnye, ſues larinos vocat, à larinis bobus ſumpta tranſlatione, quos ἀπὸ τῦ λαρινεύεσθαι nuncupat, nimirum quod vberiore pabulo pingues ſint. Debuerat itaq; Cælium res ipſa monere, ne ecpetala, parua exiliaque

Petilū quid. *Pocula ecpetala.* *Sues cur petalides dicta.* *Boues larini cur ſic dicti.*

C cornua redderet; pingue enim & paruo & gracili contrarium eſt: quare & ipſe alicubi ecpetala pocula interpretatur latiora, argumento quod πέταλα folia ſint latiora. Ne quid verò temerè in Cælium virum eruditiſſimum ſtatuiſſe videar, circa eiuſdem vocis ſignificationem, ſententiam adferā Iſaaci Caſauboni, qui linguæ Gręcæ peritia omnes eruditos facilè ſuperat. Hic in ſuis in Athenęum animaduerſionibus ſic ſcribit: Adultas porcas & iam grandiores πεταλίδας Græci vocabant, ſicut teſtimonio Achæi poetæ probat dipnoſophiſta. Propriè ea appellatio ſuibus non conuenit; ſed vitulis aut bobus, qui patentia cornua habeant. Hos enim Græci πιτάλης ſiue πετήλυς, latini patales dixerunt. Idem teſtatur in Excerptis apud Athæneum non πέταλοι ſcriptum eſſe, ſed πέτηλοι. Ita etiam, inquit, & Heſychius, πεταλίδων ὑῶν. μετήχθη ἀπὸ τῶν μόσχων. πέτηλοι γὰρ ὗτοι λέγονται. Nec dubitat, quin & Athenæus & Heſychius ab eodem authore, vetere nimirum Achęi interprete, hæc ſumpſerint, & vtrumque vſum pro ſuis: atque hoc eò notauiſſe, vt alterum eiuſdem Gloſſographi locum emendaret, qui doc[illegible]is viris fraudi fuit: Ait enim: βῦς πιτλωός, ὁ ἀναπεπταμένα τὰ κέρατα ἔχων Scribendum π[illegible]λός. Quemadmodum autem patalium boum appellatio ad ſues tranſlata eſt: ſic & larinorum boum. His enim, non illis primò tributum eſt hoc nomē.

D Ioannes Meurſus in exercitationibus criticis à Scaligero diſſentit, quod apud Plautum, patalē legit pro patulū, hoc loco. *Vt ego verò ruri hamaxari mauelim patalem bouem*, cùm omnes veteres, inquit, conſtanter habeant patulum. Et ſanè meliores Feſti editiones ita præferunt, non patalem. Deinde ex Iunio Philargyrio & Seruio ſcimus patulos boues nuncupari, qui cornua latè diſtantia habeant: ijdem quoq; propatuli dicti, teſte hoc ipſo Feſto in Propatulum. Sed, vt quod ſuper hoc loco cē ſeo ſemel dicam, ſcripſit Plautus patulem ἀρχαικῶς, nam veteres nomina ſecundæ declinationis etiam tertia indifferenter efferebant. Hoc Feſtus antiquitatis diligentiſſimus ſcientiſſimuſq; annotauerat, ſed locus poſtea corruptus, & patulem in patalem mutatum eſt. Confirmat hoc coniecturam meam, quod ſi patulum Plautus dixiſſet, iam hoc non nouum nec annotatione dignum ſit. Auſus eſt quidam in Lexico Græcolatino ecpetala cornua ramoſa exponere, falſæque iſtius interpretationis teſtem citare Athenæum. Vbi quæſo ramoſa ſunt boum cornua? Sed reuertor ad vitulum: quod rurſus nomen vſurpatur etiam de alijs animalibus, ac præcipuè de quadrupedibus maioribus. Plinius de elephantis: *Atque ita ſalutato ſydere in ſyluas reuertuntur, vitulorum fatigatos præferentes.* Idē balenarum vitulos dixit: propriùs autem catulos dixiſſet, inquit Franciſcus Maſſarius, nam eodē libro de delphinis loquens: *agunt*, inquit, *vere cōiugia, pariunt catulos decimo menſe æſtiuo*

Plauti locus cōſideratus. *Boues patuli.* *Vituli nominis æquiuocatio.* *Lib. 8.* *Lib. 9. 6.*

tempore; vt catulus tam de piſcibus animal parientibus, vt balænis, delphiniſq; & huiuſmodi, quàm E
de quadrupedibus viuiparis, vt leonibus, vrſis, & alijs quàm plurimis, ac etiam ſerpentibus dica-
Hinnulus quid. tur, exceptis ceruis capreiſque, ac damis, cæteriſq; ſimilibus, quorum fœtus hinnuli propriè vocan-
Pullus. tur: verùm de equis, aſinis, atque etiam oua parientibus pulli appellantur. Inepte autem quidam ne dicam ſtultè in dictionarijs ſuis Virgilium in præcitato verſu, *Iam vitulos hortare, &c.* vitulos de equis interpretantur, cum procul omni dubio de boum fœtibus poeta ſit intelligendus:
In Cratilo. & Plato vitulum dicendum eſſe negat, ſi ex boue pullus naſcatur equinus. Nunc proſequamur. Bu-
Buculus. culus etſi diminutiuum ſit à boue, ideſt paruus bos, non ad quantitatem corporis, ſed ad ætatem
Lib. 6. cap. 2. potius pertinet, vt conſtat ex hoc Columellæ, vbi, vt opinor, pro iuuenco accipitur: *Cum deinde buculos comprehenderis, perducito ad ſtabulum, & ad ſtipites religato.* Similiter bucula vaccam iu-
Georg. 1. uenem, & adhuc teneram denotat, etſi Virgilius pro ipſa vacca adulta dixiſſe videatur,
Bucula.

Aut bucula cælum
Suſpiciens patulis captauit naribus auras.

Id enim omni boui conuenit. Aliàs vtitur in proprio ſignificatu eodem libro.

Aut errans bucula campo. F

De diuinat. 1. Cicero: *Itaque ex auro quod exterebratum eſſet, buculam curaſſe faciendam, & eam in ſumma columna collocauiſſe*: Plinius: *Myronem Eleutris natum & ipſum Ageladis diſcipulum, bucula maxi-*
Lib. 34. c. 8. *mè nobilitauit.* In eodem puto ſignificatu vaccula accipienda; ſed & hac voce ita vſus eſt poeta, vt
Vaccula. pro quauis vacca exigui corporis intelligi poſſit.

Vaccula nonnunquam ſecreta cubilia captans.

Græci in hoc ferè ſenſu βοΐδιον dicunt & βοϊδάριον & ταυρίδιον pro vtroque ſexu, pro boue nimirum, vel per ætatem, vel aliter paruo. Apud Heſychium & Varinum βοΐδιον & βωΐδιον triſyllabum pro tetraſyllaba βοΐδιον legitur. Hermolaus Barbarus & Ariſtophanes Grammaticus iuuencam à So-
Μόσχος. phocle γηγενῆ βύβαλιν dictam teſtantur, & λιοντοχόρταν βύβαλιν apud Aeſchylum legi. Μόσχος
Idyll. 9. teſte Ammonio generis eſt communis, pro vitulo nimirum & vitula, vnde apud Theocritum vbi ait Daphnis;

Ἁδὺ μὲν ὁ μόσχος γαρύεται, ἁδὺ δὲ χ' ἁ βῶς,
Ἁδὺ δὲ χ' ἁ σύριγξ, χ' ὁ βουκόλος, ἁδὺ δὲ κ' ἤγων,
Suauiter vitulus mugit, ſuauiter verò & vacca G
Suauiter canit & fiſtula, & bubulcus, ſuauiter verò & ego.

Geſnerus legit ἁ μόσχος, ideſt vitula, idq; carminis metrum ait poſtulare. Dictus autem eſt μόσχος, vt Etymologus tradit, vel quod μῶ vocem edat, aut παρὰ τὸ ὀσμᾶσθαι τῇ μητρὶ, aut παρὰ τὸ μῶ τὸ ζητῶ, καὶ (forte διὰ) τὴν σχέσιν ἣν ἔχουσι πρὸς τὰς μητέρας: ideſt, aut quod matrem olfaciant, aut quod μῶ voce quærant, aut propter affectionem, quam habent verſus matrem. At quamuis, vt Pollux do-
Lib. 2. c. 12. cet, vocentur μόσχοι τῶν βόων τὰ νέα ideſt boum filij, nouellæ nimirum ac teneræ ætatis, hodieque etiam vitulus vulgò in Græcia μοσκάρι nuncupetur, hæc tamen vox admodum eſt polyſemos. Eſt enim & μόσχος etiam nouellum & tenerum germen, ſeu ramulus tenellus: nam Heſychio μόσχοι ſunt οἱ νέοι βλαστοὶ, ideſt iuuenilia ſarmenta, exponitque μόσχοισι, τοῖς νεοφύτοις βλαστήμασιν. Videntur autem metaphoricè dici, quòd ita ex arboribus pullulent, vt vituli è bobus naſcuntur. Sunt qui
Lib. 1. c. 1. μόσχους interpretantur ſtolones. Quid autem ij ſint indicat Varro. *Nullus*, inquit, *in eius fundo*
Stolo quid. *reperiri poterat ſtolo, quod effodiebat circum arbores è radicibus, quæ naſcerentur è ſolo, quos ſtolones*
Lib. 17. c. 1. *appellabant.* Plinius autem ſtolones in arboribus appellari ſcribit fruticationem inutilem: alibi verò pullulos ex radicibus prouenientes, ſobolem denſam radicibus pullulantem. Hermolaus Bar- H
barus μόσχους, interpretatur pampinos & capreolos, ex Galeno, qui in Lexico Hippocratis ait, ὄσχος γὰρ καὶ μόσχος, τὰ κλήματα καὶ αἱ ἕλικες. Verba Hermolai hæc ſunt: Moſchon Græci
Lib. 2. Coral. cap. 291. vitulum, vnde moſcheuma in agriculturæ vſu dictum exiſtimant, qui vitulamen in literis ſacris interpretati ſunt, cùm latinè dici poſſet viuiradix. Moſchos & pediculum ſignificat, quo
Vitulamen. frondes, & fructus ramis annexi pendent, qui & petiolus & à Palladio tenax appellatur; Di-
Viuiradix. citur & moſchos ſiue quod idem eſt oſchos pampinus & capreolus & clauicula, quæ Græci helicas & ligna & clemata & amphidas quoque appellant, vt Galenus inquit. Henricus Stephanus quoque μόσχους ait viuiradices verti. Sunt autem, inquit, viuiradices (quæ ἐνρίζα φυτὰ
Lib. 5. Geopon. appellantur Conſtantino,) ſemina ſeu plantæ viuæ, quæ è loco ſuo ſublatæ aliò transferuntur, quod à Varrone ſecundum ſeminum genus vocatur, vt παράφυτας (quod tertium genus ſemi-
Lib. 1. c. 49. num ab eo appellatur,) eſt quod ex arbore demptum demittitur in humum ac deplantatur; & ſpecialiter in olea vocatur claucola ſiue talea. Sed ſi Græcos Grammaticos ſequamur, μόσχος, inquit idem Henricus Stephanus, nullo modo viuiradix erit, ſed potius ſtolo aut ſurculus nondum auulſus: in vite autem palmes aut pampinus: nam hæc potiùs νέοι κλάδοι ſeu ἁπαλὰ βλαστήματα

dici

A dici poſſe videntur, quàm viuiradices; quòd hæ per ſe plantæ ſint, illa autem in arbore adhuc conſiſtant. Idipſum autem patebit ex ſequentibus. Homerus autem μόσχος adiectiue vſurpauit pro ἁπαλὲς, vt Suidas quoque exponit, & μόσχοις λύγοις dixit tenera vitilia ſeu vimina é vite pullulantia, ſeu τοὺς ἁπαλοὺς ἀκρέμονας καὶ μᾶλλον παραφυάδας τοῦ λύγου, vt Euſtathius exponit de duobus Priami filijs; *Iliad. Λ.*

ὥποτ' Ἀχιλλεὺς
Ἴδης ἐν κνημοῖσι δίδη μόσχοισι λύγοισι
Ποιμαίνοντ', ἐπ' ὄεσσι λαβὼν, καὶ ἔλυσεν ἀποίνων.
quos olim Achilles
Idæ in iugis ligauit teneris viminibus,
Paſcentes apud oues deprehendens, & demiſit pro pretio redemptionis.

Vbi Euſtathius μόσχοις λύγοις exponit τοὺς ἁπαλοὺς καὶ τρυφεροὺς ex Appione & Herodoto, tradens tranſlatum eſſe ἀπὸ τῶν ἐπ' ἁπαλῶν βοῶν, ὅ ἐστι μόσχων, ad τὰ τρυφερὰ καὶ λυγώδη φυτά. Ariſtophanis Scholiaſtę ſubſtantiuè quoque μόσχος eſt ἡ ἁπαλὴ καὶ νέα λύγος, ſubiungenti tamen locum Ho-
B mericum iam citatum; & Heſychio itidem μόσχος eſt νέος λύγος: ſed duo ſubſtantiua ſine intercedente adiectiuo aut particula, copulari nequeunt; ita rectius, inquit Henricus, in meo manuſcripto Homero μόσχοισι λυγοισι exponitur ἁπαλοῖς ἱμαντώδεσι φυτοῖς: quemadmodum & a Nicandri Scholiaſte accipitur. In vulgari Lexico μόσχος exponitur etiam petiolus ſiue pediculus, tenaxque Palladio, quo folia & fructus annexi dependent in ſuis plantis, pro quo ſcribendum μίσχος, quod in ea ſignificatione agnoſcitur ab Heſychio, licet perperam eius codex habeat μίαχος, ſed reponẽdum eſſe μίσχος ordo etiam alphabeticus oſtendit. Hæc itaque ille: Poſſe tamen interdum μόσχους etiam reddi plantaria vel viuiradices ex ijs locis ſciri ait, qui in μοσχίδιον & μοσχεύω proferuntur. Μοσχεύω autem interpretatur ſurculis ex arbore demptis ſero; ramis tenerrimis ex arbore demptis ſero; ramis tenerrimis ex arbore auulſis plantæ: plantaria ſeu viuiradices inſtituo. Theophraſt⁹ de palma; Τὰς μὲν ῥάβδους φασὶ μοσχεύειν περὶ Βαβυλῶνα τὰς ἁπαλωτάτας καὶ ὅταν ἐμβιώσωσι, μεταφυτεύουσι. Hinc, vt credit, deſumptum videtur, quod apud Plinium legimus itidem de palmarum ſatione; *Et ab alta radice auulſæ vitalis eſt ſatus, & ramorum tenerrimis. In Aſſyria ipſa quoque arbor ſtrata in ſolo humido tota radicatur, ſed in frutices, non in arborem. Ergo plantaria in-* *Lib. 13. c. 4.*
C *ſtituunt, anniculaſq; transferunt.* Eſt autem illic μοσχεύειν ab ea ſignificatione nominis μόσχος, qua ponitur pro plantario ſeu viuiradice, hoc eſt planta traduce, quæ cùm radices alicubi egit, in alium locum transfertur. Sic μοσχεύειν τὰ κλήματα Budæus interpretatur, viuiradices facere ex ſarmentis, apud Theophraſtum in tertio de cauſis plantarum; ſicque ſemper vertit Theodorus, id quod Geſnerus improbat, qui μοσχεύειν Theophraſto etiam ſumi oſtendit pro amputare, vt in hoc loco, qui legitur in tertio tertij; ἐπὶ τῶν δένδρων ἔνιοι μοσχεύουσιν, οἱ δὲ περιαιροῦσι τὴν θαλείαν τῶν κλάδων. ideſt, vt ipſe vertit, arborum ſtolones circa truncum intra & radicem aliqui reſecant, alij etiam luxuriantem in ramis germinationem abſcindunt, aliquandoque μοσχευόμενα ſunt potius rami tenelli, qui ex arbore in humum deferuntur, vt ſunt in oleis taleæ ſeu claucolæ, in vitibus malleoli, & μεμοσχευμένον ſtolo reciſus. Sic quoque μοσχίον accipitur pro nouello germine aut ſtolone. Heſychio & Suidæ μόσχια ſunt ἁπαλὰ φυτὰ, paroxitonως apud vtrumque. Μοσχία ab eodem Heſychio exponitur κρομμύου τὸ σπέρμα. In hac poſteriori ſignificatione capitur etiam μοσχίδιον, videlicet pro nouello germine: nam Suidas μοσχίδια exponit τὰ νέα βλαστήματα, Heſychius autem μοσχεύματα. Aliàs μοσχίον eſt vitulus nouellus, & à Polluce etiam accipitur pro agnello *Moſchion.*
D recens nato; ſiquidem ait: καὶ αἱ τῶν προβάτων ἡλικίαι. τὸ μὲν ἀπὸ γονῆς, εἴποις ἂν μοσχίον. τὸν δὲ ἔτειον ἀρνα, εἴποις ἂν ἀμνὸν ἢ ἀρνίον. εἶτα εἴποις ἀρνόν. εἶτα λειπογνώμονα. Suſpicetur tamen fortaſſis aliquis propter articulũ maſculinum τὸν legendum eſſe: μοσχίαν: præſertim cùm apud Euſtathium quoq; μόσχιας ſcribatur, apud quẽ eędẽ ouini generis ętates ita recẽſentur. Ἴστρος ἐν Ἀττικαῖς λέξεσιν ἄρνα φησὶν, εἶτα ἀμνὸν, εἶτα ἀρνειόν, εἶτα λειπογνώμονα. ἐλέγετο δὲ καὶ μοσχίας ὁ τριετὴς κριός: niſi potius ſubaudiendum ſit ἀρνὸν aut pro τὸν legendum τό. Eſt modò τοῦ μόσχου apud recentiores Græcos longè alia ſignificatio medicos præſertim, pro nimirum pretioſiſſimo eo odoris genere, quod ex quadrupedis cuiuſdam exotici, ex biſulcorum genere vomica colligitur, de quo ſuo loco agetur, Sunt qui hunc μόσχον à D. Hieronymo Muſcum reddi putant, vbi ait. *Odoris autem ſuauitas & diuerſa thymiamata, & amomum & cyphi, & ananthe, muſcus, & peregrini muris pellicula, quòd diſſolutis & amatoribus conueniat, nemo niſi diſſolutus negat.* Et in Epiſtola ad Principiam virginem; *Illa enim ſolent purpuriſſo & ceruſſa ora depingere, ſericis nitere veſtibus, ſplendere gemmis, aurum portare ceruicibus, auribus perforatis rubri maris pretioſiſſima grana ſuſpendere, fragrare muſco, mu-re.* Quorum ſententiam refellit Hermolaus Barbarus, muſcum iſtum D. Hieronymi eundem eſſe cenſens cum βρύω, ideſt muſco arborum, μόσχον autem veteribus & ipſi etiam Galeno ignotum *Moſchus.* *Lib. 2. aduerſus Iouinianum.* *Muſcus.*

ſuiſ-

fuiſſe. Cæterùm nunquid vel Hermolao, vel illis ſit aſſentiendum, ſuo proprio loco ventillabimus. E
Portis. Vitulum autem, Græci noſtri temporis μοσκάρι nominant, πόρτις Varino ſunt vitulæ, quæ paulo adultiores factæ, δαμάλεις dicantur (neutras aut Venerem, aut iugum expertes eſſe ait) adultæ demum βόες, id eſt vaccæ. Heſychio quoque πόρτις eſt νεογνός βοῦς, μόσχος, δάμαλις. A πόρτις fœminino licet, vox diminutiua fit πόρταξ in maſculino genere, & ab hac rurſus πορτάκιον, id eſt
Poris. paruus vitulus, iuuenculus. Geſnerus πόρτις dici ait pro πόρις abundante litera T. πόρις autem ab Henrico Stephano redditur vitulus, & vitula & iuuencus & iuuenca. Meminit, inquit Suidas aſſerens πόριες, exponenſq; νέαι βόες, μόσχοι. Vtitur autem Homerus, in Odyſſ. dicens: ἄγραυλοι πόριες περὶ βοῦς ἀγελαίας. Dicitur autē πόρις ſecūdum Varinum παρὰ τὴν πορείαν, id eſt ab itinere. Suidas verò & Etymologus de hac voce ſcribunt ſic: πόρτις ἡ μικρὰ βοῦς, ἡ ἀρξαμένη νῦν τῆς κατὰ νομὸν πορείας, vel δάμαλις ἡ ἄρτι πορεύεσθαι δυναμένη. id eſt iuuenca quæ iam poteſt viam ingredi.
Erinas. Geſnerus πόρις à par voce hebraica deduci poſſe arbitraur. Ἐρινάς Heſychius, & Varinus exponunt νέας βοῦς. Ἐρινάδες verò ipſi ſunt ὄλυνθοι ἢ σῦκα ἄρρενα, id eſt ficus mares. Et Nicander caprificū arborē ſic vocat, quę & ἐρινεὸν & ἐρινὸν vocatur. Qua vtraq; voce vtitur Theophraſtus. item ἐρινεὸς, & ἐρινός. Μογιλαῖος quoq; Gloſſographo vitulus eſt. Haud ſcio an à μόγος, id eſt la- F
Inis: bor, ſiue ærumna. Cum annum adimpleuit ἶνις vocatur, vt Varinus docet his verbis. Græci ἶνιν vocant τὴν ἐνιαυσιαίαν καὶ μόνον ἕνος ἐτῶν βοῦς, id eſt bouem anniculam. Eſt & Heſychio ἶνις anni-cula, ἶνις enim exponit ἐνιαυσιαῖς, vt & Scholiaſtes Homeri in ſimili quodam cum hoc eius loco:

Σοὶ δ' αὖ ἐγὼ ῥέξω βοῦν ἦνιν, εὐρυμέτωπον
Ἀδμήτην, ἣν οὔπω ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγεν ἀνήρ, idest
Tibi autem ego ſacrificabo iuuencam hornam, latifrontem
Indomitam, quam nondum ſub iugum duxit vir.

Prin. Exponunt & Lexicographi ἦνιος, τελείαν, νέαν. Πρὶν Heſychio, & Varino eſt taurus. Suidæ verò πρὼν & πρωὼν, nihil quàm eminentior montis pars eſt. Henricus Stephanus monet eo loco pro πρῶνες ſcribendum eſſe πρηῶνες. Eidem Varino κίλλιξ exponitur bos, aut agnus, qui alterum cornu peruerſum habet, & κολαβοίλαι, tauri. Ita & Heſychius habet Κορωνίος bos, cui cornua ſunt lunata, vt Ko-
Ros. ρωνός taurus ὀρθόκερως eidem. Ῥοῖς ſecundum Io: Tzetzen, genus eſt taurorum Scythicorum, & ῥοί-
Chil. 11. 293 στυγλυφὶς exponit ταυρογλυφίς. Etymologus Pellam vrbem Macedoniæ, nomen boui acceptum re-
Pella. ferre ſcribit, quoniam ab eo ſit inuenta: πέλλαν enim, inquit, vocant bouem coloris nigri, vt pelian G aſinum. Κνώδαλον etſi vox generica, & ſimpliciter beſtiam, aut animantem ſignificet, præcipuè autem aquaticam, vt Aſtrophanis ait Scholiaſtes; Aeſchylus tamen boues vocat κνώδαλα. Apud eum enim Promethus vinctus dicit Κἄζευξα πρῶτος ἐν ζυγοῖσι κνώδαλα, Ζεύγλαισι δουλεύοντα σώμασίν θ', ὅπως θνητοῖς μεγίστων διάδοχοι μοχθημάτων γένοινθ'. Ac boues ibi intelligi, patereait Henricus Stephanus, ex his quæ ſequunt, ὑφ' ἅρματά τ' ἤγαγον φιληνίους ἵππους. Similiter ἱερεῖον quodlibet quidē eſt animal, quod immolatur, ſed per excellentiam tamen intelligitur bos, vt Varinus teſta-
Egel. tur. Hebræi vitulū vocant egel, ſed tunc cū quinq; punctis ſcribi Santes Pagninus ait, eſſeq; qui volunt intelligi vitulum plantitalem, ipſe autem varia citat Sacræ Scripturæ loca, in quibus ſimpliciter pro vitulo accipitur: item vbi in fœminino genere pro vitula; oſtenditq; etiam plauſtrum ſignificare, nimirum à rotunditate, cum egel in ſua radice ſit teres. Rabbi Salomon, & Abraham Eſra e-
Par. gel interpretantur vnius anni bouē, ne quis vertat primi anni. Par item his eſt iuuencus, imo, inquit Pagninus, & ſenex, ſecundum Rab David in libro radicum vocatur par, ſed ex contextu Sacrarum litterarum videtur, quod non eſset magnus in annis. Paruus vocatur egel, vitulus. Quidam ad parah reducunt, qui ſcilicet iam prolificet, vbi vitulus eſse deſijt. Talmudici, vt hic citat Kimchi, fa- H
Cap. 26: ciunt triennem. Vulgò vocatur taurus. Eſt autem ætatis mediæ inter vitulum, & bouem. In Exodo ſcribitur, Accipe par vnum filium bouis, id eſt iuuencū: ex quo videtur quod non eſset magnus in annis: vel hoc dixit ad diſcrimen ſenioris. Hieronymus: tolle vitulum de armento. Rabbi Salomoth etiam exponit vitulum, ita ſcribens, Accipe par ad expiandum opus egel (vituli) qui eſt par. Et Rabbi Abraham in cummentarijs, quia dixit par &c. ſignificat, quod non erat magnus. Et ſic di-cuntur filij columbæ, & hircus caprarū. Adfert deinceps Pagninus aliquot loca, in quibus par pro
Parab. iuuenco vſurpatur. Fœmininum verò parah interpretatur iuuencam, & vaccam. Hieronymus etiā vitulum reddidit: ſed pro ſignificatione vaccæ aliquot recitat authoritates, ſic & parah baſàn id eſt, præpingues vaccæ, atq; ita metaphoricè appellantur delicatæ, & primariæ fœminæ iuxta Kimchi Hamos 4. ſicut & alias iuuencias tauros populorum appellari potentes, & duces populorū. Geſnerus par ait eſse bouem; & iuuencum ſiue vitulum ſignificare non putat, niſi ben bakar addatur.
Schor. Schor quoq; Hebræis bos eſt, vel taurus, Sic autem quidam teſte eodem Pagnino, iam habitiorem & craſſiorem bouem diſtento corpore plenum, iuſta iam ætate & magnitudine dici putant. Egel, inquit eſt vitulus, par iuuencus iam adultior, cùm generat, & fructificat. Schor taurus iam ple

nè

Digitized by Google

A nè diſtentus,& compactus. Explodit etiam quod quidam recentiores curioſiores hinc putent Iſrae *Serapis de dictus*
lem dictum iſchorin in radice iſchor. Haud diſparis etiam eſſe curioſitatis,quod Serapim hinc dictũ
putant,quaſi bouis faciem,& id praua imitatione Aegyptios à Ioſeph ſumpſiſse,qui cum ſua fami-
lia illic boues immolarit: quod & poſtea Iſraelitæ indeſerto, & ſub Ieroboam ſunt ſecuti: quaſi
eſset Apis bos e cœlo delapſus. quòd boues in ſacrificijs igni cælitus delapſo conſumerentur. Aeq;
friger,quod quidam Serahn ab vrendo, à shòrap,alij quaſi egelir apim paruum aſpectu dictum pu
tant: quòd Patriarchæ Chriſtum,vt puerum fide aſpicerẽt:Malim hac in re externos & qui ſcripto-
res,& D. Auguſtinum de Ciuitate Dei,quàm friuolis,& incertis vti coniecturis, Hæc ille. In ge- *Lib.18. c.5.*
neſi,vbi dicitur *Et fuit mihi Schor* (bos) *& aſinus*,intelligi debet in plurali,pro fuerunt mihi boues *Cap. 32.*
& aſini: ſunt enim nomina ſpecierum,& collectiua. In alio verò eiuſdem libri loco, nimirum iſto: *Cap. 49.*
Subneruauerunt Schor,quidam bouem,nõnulli murum expoſuerunt.Rabbi Iahacob filius Elhazar
putat eſse cognomentum dominatoris: ſicut,& alias ſcriptura magnos principes vocat arietes,& *Cap.33.*
hircos. Sic & in Deuteron. Ioſeph bouem appellauit,ob eius amplam magnitudinem. Non de
ſunt qui bouem,vt ſonat,exponant,quod beſtias eneruarent: Quamuis enim eorum oues,& boues
B & aſinos ceperint,fieri poteſt, vt partẽ ceperint,partem ſubneruauerint,quia oneri illis fuiſset ab-
ducere omnes beſtias vrbis,cùm abirent tanquam fugientes. Quidam recentiorum ſic vertunt,pro
libidine ſua euerterũt propugnaculum,vt ſit idem cùm Schor,quod exponunt ædificium,vnde pro-
ſpicitur,vel quid foras extenditur,& procurrit per omnes commiſsuras compactum, & more bouis
completũ,propugnaculũ,promontorium.Monet uerò Pagninus Chaldæum magis eſse hoc nomẽ,
cùm pro Hebræo humah murus,paſſim Chaldæus interpres ſchor,& Schora dicat. Schor pro boue *Tau.*
in plurali vau mouetur. Tau,ut ait Rabbi Dauid in libro radicũ eſt bos ſylueſtris,urum alij,alij tu-
ronẽ uocant. Connumeratur inter animalia fera,quorũ eſus cõceditur. Per antiphraſin quidam di- *Cap. 14.*
ctũ uolunt,quod ſe circũſcribi non patiatur,uel a ſtupiditate. In Deuteronomio utau & bos ſylue-
ſtris,ſeptuaginta ὄρυγα,id eſt,orygem,& inuerſis, id eſt tranſpoſitis litteris Catua, ſicut bos ſylue-
ſtris in reti,D. Hieronymus,ſicut oryx illaqueatus,ſeptuaginta, ſicut beta ſemicocta, R. Abrah in
comment. genus auis eſse ſcribit. Sed in Deuteron. conſtat genus eſse animalis, cùm inter minora
animalia annumeretur,& idem ſit tau,& tua ſecundum R. Selom.& R. Dauid. Porro illud Chal-
deor. Deuteron. R. Sol. exponit bouem ſylueſtrem. Quòd uerò attinet ad Aben Hetzram,ſimpli-
C citer habet inſtar auis,ita ut illud poſſit accipi uel de aue in genere,uel ad emolliendam compara- *Bakar.*
tionem. Bakar etiam exponitur bos.. Pagninus alijque generalẽ nomen ſeu collectiuum eſſe vo-
lunt,complectens armenta ideſt maiora animantia, quæ gregatim paſcuntur,vt boues, vaccas,vi- *Pecoris diſtinctio in ſacris.*
tulos. Sacræ enim literæ pecus diſtinguunt in duo genera, maiora videlicet & minora animantia
quadrupeda,& minora vocant tzon,ideſt,greges,maiora bakãr,ideſt,armenta.Bakar autem ab in-
ſpectione nomen accepit, curaque & inquiſitione hominum, quòd hominum gubernatione opus
habeant. Pagninus multa ſacræ ſcripturæ loca producit, in quibus priuatim pro boue accipitur:
atque confundi cum plurali nominis uanè (hoc enim etiam ſignificat,& manè inquirere,) ſed
ſenſus, inquit, id facilè diſtinxerit: & Hamos.6.12. *num arabit in bakarim*, ideſt bobus, D. Hiero-
nymus in bubalis: A bakar fit verbum in coniugatione Kal,quod ſignificat paſcere boues.Hamos
7. 14. Non ſum propheta &c. ſed bukar, ideſt paſcens boues, ideſt armentarius, vt diuus tranſtulit
Hieronymus,quaſi inquirens & curans armenta.Abir ſignificat robuſtum,& per excellentiam &
antonomaſiam abarim numero plurali Pſal. 22. exponitur pro tauris robuſtis: ſunt tamen qui ca-
ballos reddunt. Meria genus eſſe aiunt boum maiorum, bubalum. Sunt qui bene ſaginata pecu-
D des,ut boues & oues intelligant: uocem enim marah ſaginare ſignificare ſcribunt rabini Kimhi,
& Salamon in commentarijs Amos. 5.D.Hierónymus pinguia uertit. Abraham ex ſententia Rab. *Aleph.*
Saadiæ dicit animal eſſe maius boue, quod in hiſce regionibus non extet. Eſt & Aleph bos He-
bræis, à docilitate & aſſuefactione ad labores ſic dictus,vt Geſnero videtur. Eſt verò & aleph dux
ſiue ductor, qui alijs præeſt,rector. Hebræi doctores inquiunt aleph ideſt duces à rege tantum dif-
ferre, & eo inferiorem eſſe corona. Verùm Pagninus generalius eſſe ait, vt ſignificetur hoc nomi-
ne quiſquis eſt alicui tanquam ὁδηγὸς, quem vt magiſtrum reueretur,& ſequitur in omnibus,vnde
præcipuum quoque & intimum amicum ſignificat,ex quo quis pendet, & cuius conſilio atque au-
thoritate velut præeunte agit omnia, quaſi doctorem dicas,& verbum aleph docere ſignificat. Hoc *Pſal.55.*
nomine Dauid Achithophelem appellat,quaſi præceptorem & magiſtrum ſuum.Hinc bouem etiã
dictum putarim,inquit,quod in gregibus hoc ſit maximum animans,potius quàm à manſuetudine
aut aſſuefactione cum alijs; Hinc & primam alphabeti literam aleph quidam dictam putant,quòd
velut dux cæteras præcedat, vel à millenario numero,quem quoque ſignificat quòd poſt abſolutas
alphabeti literas ad reliquos numeros ſignificandos, ad mille deſignanda,ſit ad initium alphabeti
redeundum. Sic Pagninus. Cæterùm cum aleph vel ipſo etiam teſte,ſit quoque familia,ſic appel-
lata.

lata,ut ipſe ait, quòd millia, ideſt multi ſint in ea,bos fortè ſic quoque appellari potuerit,tanquam E
Alpha. omni familiæ præ cæteris neceſſarius. Vtcunque eſt, Grammatici Græci alpha ſimiliter exponunt
caput bouis, quod alias vno vocabulo βούκρανον appellatur. Bos Chaldæis eſt tor, à qua voce Græ-
cos & Latinos taurum dixiſſe docti arbitrantur. Inuenitur & tora apud recentiores, & torata fæmi-
Thebe. ni generis. Matthæus Syluaticus taur exponit taurum, nimirum ex Arabico dialecto. Θῆβα verò
Syrorum lingua eſt vacca: qua duce, vt ſuo dicetur loco, Cadmus Thebas condidit. Antequam mo-
Bos an iumē- do aliarum nationum nomenclaturas bubulo generi attributas adducam, non erit præter noſtrum
tũ dicendus. inſtitutum, inquirere, nunquid bos quoque iumentum dici poſſit. Negat id Vlpianus ad ædilitium
edictum, & Pomponius de verborum ſignificatione ait armentorum nomine magis boues contine-
ri, quàm iumentorum. His quoque Plinius fauere videtur, iumentum de equino potius grege quàm
de bubulo dici indicans his verbis: *Iumentorum fimum quidam bubulo præferunt.* Et alicubi quoq;
Lib. 17. c. 9. eruum bubus & iumentis vtiliſſimum eſſe tradit. Cæterùm hac in re Plinius ſibi parum conſtans
eſt, nam paulò ante dixerat: *Tranſpadanis cineris vſus adeo placet, vt anteponant fimo iumentorum,
quod quia leuiſſimum eſt, ob id exurunt,* vbi nimirum boues vocat iumenta, nã equi ſtercus ad vren-
Lib. 16. c. 13 dum inutile: Et alicubi: *Iumentis,* inquit, *folia fraxini ſunt mortifera, cæteris ruminantium inno-
cua Græci prodidere. In Italia nec iumentis nocent.* Ait etiam iumentorum corpore exanimato apes F
gigni, quod etiam boui proprium, nam ex equo veſpæ generantur. Columella à iuuando iumenta
dici autumat, ex eo quod noſtrum laborem, vel onera ſubuectando, vel arando iuuent. Columellæ
Lib. 12. c. 1. ſubſcribit Iſidorus, *Iumenta,* inquit, *nomina unde traxerũt, quòd noſtrum laborem, vel onera ſuo adiu-
torio ſubuectando vel arando iuuent. Nam bos carpenta trahit, & duriſſimas terræ glebas vomere ver-
tit. Equus & aſinus portant onera, & hominum in gradiendo laborem temperant. Vnde & iumenta ap-
pellãtur ab eo, quòd iuuent homines. Sunt enim magnarum virium animalia.* Et quamuis modò Var-
ro armenta boues vocari voluerit, quaſi aramenta tertia litera ſublata, tamen armentum teſte Fe-
ſto, omne id genus pecoris dicitur, quod eſt idoneum ad opus armorum: vt ſunt equi ac boues, nam
Armentum equis in bellum curritur, clypei verò boum corijs armantur. Græci proprium vocabulum, quod
quid. equidem noui, quod iumento vel armento reſpondeat, non videntur habere, namque κτῆνος omne
illud denotare videtur pecus, in quo veterum poſitæ erant diuitiæ, vt nomen ipſum indicat, dicitur
enim κτῆνος teſte Euſtathio ἀπὸ τῆς κτήσεως, ideſt à poſſidendo: quanquam ſint etiam qui à κτείνω
deducant, ideſt, interficio, vt κτῆνος propriè dicatur de illo quadrupedum genere, quæ mactari & im- G
Grex. molari ſolent. Notatione dignum eſt, quod quamuis grex, vt Valla teſtatur, dicatur de paruo pe-
core, vt ouibus & capris, Tibullus ita priuatim vocet boues,

Illa deo ſciet agricola pro vitibus vuam,
Pro ſegete ſpicam, pro grege ferre dapem.

ideſt pro bobus, vt Ianus Duſa exponit in ſuis præcidaneis. Ouidius egregiè gregem, à maiori pe-
core diſtinguens, dicebat:

Mille greges illi, totidemque armenta per herbas
Paſcebant. Similiter Virgilius:
Hæc ſatis armentis: ſuperat pars altera curæ
Lanigeros agitare greges, hirtaſque capellas.

Cùm verò grex pro armento accipitur, tunc videas adiunctum nomen adiectiuum. Virgilius:

Aut aliquam in magno ſequitur grege.

Pecus. Sic Horatius cùm vellet ſignificare boum armenta, dixit *greges mugientium*. Latiſſimum verò
pecoris nomen, pro omni nimirum animali, vt Seruius, & Acron teſtantur, quod humana effigie H
caret. Horatius tamen hoc loco:

Omne cùm Protheus pecus egit altos
Viſere montes,

Lib. 29. c. 2. armenta intelligit. Sed plura de hac voce dicemus in oue. Adrianus Turnebus ſcribit ſeſe ani-
Cornutus. maduertiſſe Accium dixiſſe cornutos pro cornutis & aratoribus bobus, ſine boum tamen adiectio-
ne; Sunt autem hæc Actij verba:

Forte ante auroram radiorum ardentem indicem
Cum ſono in ſegetem agreſtes cornutos cient,
Vt rorulentos ferro terras vuidas
Proſcindant, glebaſque aruo ex molli exciteant.

Lib. 3. Quemadmodum modò vt Athanis in primo rerum Sicularum teſtatur, referente Athenæo, Diony-
ſius bouem appellabat γαπόναν ideſt telluris aratorem, quo ſenſu etiam γαῖος dictus eſt, ita etiam
ζεῦγος, quo communiter nomine iugum intelligitur, biga itẽ, trigæ & quadrigæ, adeoque quoduis
vehiculũ, pro ipſis quoq; bobus ac generalius pro armentis ſumitur. Bouem Itali boue dicunt, vel

Nomina aliarum nationum.

A bue, alicubi tamen etiam, vt apud nos bò, Galli beuf, Hiſpani buey, Germani ochs & rind, Belgis os, Angli ope, fortè quaſi opera, aut opes, ob allatā ſæpe rationem: Illyrijs Vvul. Taurum Itali Hebraica voce toro, ruſtici noſtri etiam bò: Galli toreau, Hiſpani toro, buy rezio, Germanis Stier, Farr Varren: mummelſtier, Vvucherſtier, bullen. Belgæ ſimiliter Stier, & vt Adrianus Iunius annotat, in ſuo nomenclatore, varning, varre, bulle, Angli bulle, Illyrij iunczi quaſi iunicem, aut iuuencum. Vaccæ apud Italos duplex nomen, eas enim quæ boum munere funguntur, labores noſtros arando & trahendo adiuuantes, iugales non incongruè dicendas, vel ſimpliciter vaccas dicunt, vel ab officio vacche da tirare, quæ verò ſoli incũbunt proli & lactis tantùm vſum præbẽt bergaminas, vocabulo, vt Nicol. Erythræus credit Germanico, quaſi mõtanas, ſiue vt ipſe ait, quòd gregatim in mõtibus paſcantur, Bergh autẽ Germanis tam ſuperioribus quàm inferioribus montem ſignificat. Varro matrices vocat, ſed & fructuarias rectè dici poſſe Cælius arbitratur. Gallis vacca ſimpliciter eſt vacche, Hiſpanis vaca, Germanis Ku, aut Kuhe, Belgis Koe, Anglis corre: in Inſula Madagaskar ſiue S. Laurẽtij agomba. Vitulus nobis vitello, (vitula, vitella) Gallis eſt uaeu, Hiſpanis ternera, nimirum à teneritudine, Germanis Calb, Belgis calf, Anglis Calfe. Ioannes Goropius Calf appel-

Lib. 4. Hermathena.

B lari uitulum ſcribit, quaſi callef, ideſt, inquit, pulchra uita, à cal ſcilicet & lef, quod idem eſt, quod pulchrè & iucundè uiuo. Dici autem calf ferè de omni maiore pecore in prima & viridi ętate conſtituto, quo tempore laſciuiendo pulchrum nobis exhibet, atque iucundum ſpectaculum, & quaſi florem ipſius ætatis. Cal verò antiquiſſimam vocem pro pulchro vſurpatam, cùm multa alia, tùm potiſſimum Hebræorum etiam indicat cal & Græcorum καλός. Sed fortaſſis callef indicabit vitam robuſtam, cùm ſit calf ideſt vitulus in robuſtiſſimum animal euaſurus. Solent enim Belgarum plurima vocabula inuerſa in contrariam planè torqueri ſignificationem. Calf autem ſi retrò legas, habebis flac, ideſt imbecillum, & debile, vnde Latini flaccidum quoque efformarunt. Iuuencus nobis vulgò eſt manzuolo, manzo verò bos iam addultus, (& carne di manzo caro buhula) vterque, ni fallor ab officio, manzuolo quaſi ad terram excolendam iam proximè ſit futurus idoneus, manzo qui eam iam colit. Manſum enim nonnulli teſte Roberto Cenali, terram eſſe aſſeuerant culturæ annuæ vnius aratri capacem, circiter viginti iugera continentem. Sic & iuuenca nobis eſt manzuola. Galli, quoad obſeruare licuit, proprium vocabulum non habent, ſed circumſcribunt ieune beſte vocantes ideſt beſtiam aut animal iuuenile, ſi mas eſt, ſi fæmina ieune vacche. ſimiliter faciunt

Manſum quid.

C Hiſpani, quibus buey nouillo iuuencum, vachilla verò iuuencam ſignificat. Germani marem Zeitochs, fæminam Zeitku dicunt, Belgæ veerſe aut hoeckeling ab angulo, ſolent enim Belgæ, Hollandi & Friſij iuuencas à fœtis, & quę mulgentur, ſeperare, & in poſtremum locum in angulos ſtabulorum reijcere, tanquam adhuc inutiles. Angli iuuencum à ionge oxe, iuuencam heſſar dicunt.

GENVS. FORMA. DESCRIPTIO.

BOVEM ex genere eſſe biſulcorum, hoc eſt, quorum ungula biſulca eſt, ſiue bifida, ex ipſamet clarum eſt autopſia, & ex veterum quoque teſtificationibus. *Hippopotami*, inquit Plinius, *ungula bina, quales bubus*. Ouidius in metamorphoſi.

Puluereumque ſolum pede pulſauere biſulco.

Quæ autem ſit ea in ipſa ungula cauitas, de qua ſic meminit Laertius: Quidam Demetrio authore tradunt Epimenidem accipere ſolitum à nymphis cibum, cumque intra bouis un-

Lib. 1.

Epimenides vt nutritus.

D gulam ſeruare, mihi hactenus non ſatis conſtat. Quidam author obſcurus ungulam tradit, niſi in utero abſoluatur, moriturum ipſum animal: ſcireque intereſt βοὸς πόδα ab Atticis uocari, uiuentis pedem, mortui autem βόειον πόδα, ut Ammonius & Varinus obſeruarunt. Cùm uerò biſulcorum alia cornigera ſint, alia acornia, bos ex cornigeris eſt, item uacca & taurus, diſſimilia tamen gerunt cornua, neque etiam æquè robuſta. Tauris teſte Plinio minora tenuioraque, quàm ſunt bubus. Et Democritus, vt citat Aelianus, bubulo pecori caſtrato, ait tortuoſa, gracilia, & longa naſci cornua: contrà teſtibus prædito euaſci ſecundum radicem craſſa, recta, minuſque prolixa. Idem Aelianus de taurorum cornibus ſic ſcribit: Cornua tauris omnibus rigida & minimè flexibilia exiſtunt, eamque ob rem cornibus perinde armati furibundè appetunt, atque homines armis hoſtes feriunt. Ariſtoteles quoque de caſtratis loquens hominibus, eos ita commutari tradit, ut etiam cæterorum animantium quæcunque caſtrata; nam & tauros & uerueces ſua cornua è contrario genere, quòd fæminæ quoque eorum contrà quàm mares armentur cornibus: itaque illos maiora exciſos gerere, hos minores. Idem Ariſtoteles in eadem mox rurſus ſectione eandem dubitationem ſoluit, cur boues caſtrati maiora gerant cornua. Cur ſpadones (inquit calui eſſe nequeunt? An eò quod multum cerebri obtinent, quod ſanè his contingit, quia rem uenercam non agunt: ſemen enim labi per

Cornuũ varietas.

Lib. 12. c. 19.

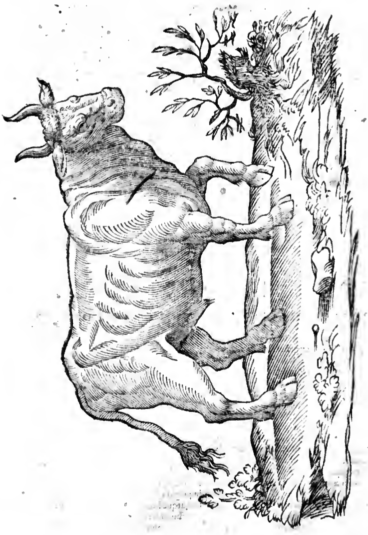
Lib. 2. c. 20.

Sect. 10. Probl. 38.

Probl. 36.

ſpi-

„ ſpinam è cerebro videtur. Qua de cauſa boues quoque caſtrati cornua gerere maiora putantur, nec E
Lib. 4. H. circa finem. non & mulieres & pueri cur calui non ſint, eadem ratio eſſe creditur. Dixit verò etiam Ariſtoteles: cornua tauris robuſtiora eſſe quàm vaccis: quo tamen in loco contrarium habet Albertus Ma-

F

H

Cornuli boū & vaccarū differentia. gnus: Cornua (inquit) vaccarum fortiora, & maiora & longiora ſunt cornibus taurorum: deceptus fortè Plinij verbis, qui tauris minora quàm bubus, tenuioraque cornua eſſe ſcribit; ſed Plinius boum nomine non vaccas, ſed boues caſtratos intelligit. Horum verò cornua à vaccinis ſic diſtinguuntur,

quip-

A quippe quòd illorum & maiora & tortuoſiora ſint, harum & minora & vno flexu conſpicua, cuiuſmodi ferè ſunt nouæ lunæ cornua. Caua cornuum pars in bubus, vt alijs etiam ferè omnibus, ex cute potius, vt ait Ariſtoteles, oritur, quàm ſolidum quiddam oſſe enaſcens ſubit, impletque totam. Ait etiam cornua vaccæ calefacta facilè in quamuis partem flecti, nec non & iuniorum tepefacta incera, duciqueque facilè quò volueris. Plinius quidem hoc quoque tradidit, ſed & aliud addit, quod nunquid rationi conſonum ſit, & veritati, ambigi poteſt. *Boum attritis, inquit, vngulis, cornua vngendo aruina, medentur agricolæ: Adeo ſequax natura eſt, vt in ipſis viuentium corporibus feruenti cera flectantur, atque inciſa naſcentium in diuerſas partes torqueantur, vt ſingulis capitibus quaterna fiant.* Apparet autem cum ex diuerſis authorum locis, quæ alibi de propriè dictis in capite cornibus legerat, & alibi de cornu, ideſt cornea ſubſtantia vngularū, imprudenter, ac præcipitanter copulaſſe. Quid enim vngulis cū cornibus capitis ita cōmune, vt hæc illis attritis inungi debeant? Cornu autem vocabulum propter ſubſtantiæ ſimilitudinem ad vngulas transfertur. Virgilius de equo:

Cornuū natura. *Cornu de vngula.*

Solido grauiter ſonat vngula cornu.

Vnde & equi cornipedes poetis ſunt dicti: In eandem ſcillam incidiſſe aduerti quoſdam Grammaticos Græcos. Vbi namq; Dionyſius Afer πᾶνα κεράονυχα cognominat, Scholiaſtes eius nō exponit cornupedē (ſicut aliàs etiam Latini poetæ Pana vocitāt capripedem & ſemicaprū), ſed ὀξύκερων, ideſt, qui acuta in capite habeat cornua: Hæc enim eius ſunt verba, ὡς τῦ ὄνυχος ἐνταῦθα ὀξυτῆτα δηλῶντος, καθὰ καὶ ὅτε ἀκροονυχίαν ὄρης φάμεν. Differunt modò cornua boū in propria ſumpta ſignificatione, figura, ſitu & numero. Quorū cornua ſurſum reflexa ſunt, Licinij Seruio vocātur, vt Iunius annotauit in ſuo nomenclatore: ſinuoſi verò, quorū cornua in diuerſum tendunt. Apud Neuros, bobus in humeris cornua eſſe Ariſtoteles teſtatur teſte Aeliano. Columella mutilos dici ait, qui cornibus carent: ſed & ſine cornibus haberi naturaliter mox ſuo loco patebit, vbi omnes boū differentias recitabimus pro regionū ratione, in quibus habitant. Ipſum autem animal, vtpote domeſticum, & vbiq; terrarum notiſſimū non attinet deſcribere, & ſi quis velit, inutilem ſumpturus fuerit laborem imo verò etiam ἀδύνατον, propter nimirum coloris varietatē: Nam quamuis Ariſtoteles inquiat bouē ex ijs eſſe quæ non genere, vt pauo, ſed parte tantùm variant: miranda tamen hæc eſt varietas, vt tot ferè ſint differentiæ, quot loca, vbi naſcuntur: vt cornuum quoq; diuerſitatem ſubticeam, de qua iam diximus. Pilum gerit hoc animal, qui quotannis, vt ait Ariſtoteles, decidit. Tenuiorem eū eſſe

Pan ceronux. *Cornuū differentiæ.* *Lib. 7. c. 3.* *Boum diuerſitas.* *Pilus.*

C quàm Suum, idē alicubi aſſerit, addita ratione, quòd coriū bouis ſit denſius, quam ſuum, & ideò excrementa, quę exeunt per denſiores meatus, eſſe tenuiora quàm quæ per laxiores. Quāuis autē denſum ſit eius corium in toto corpore, in ceruice tamen & dorſo id durius denſiuſque habetur, vti & in ouibus, & peculiari nomine κόλλοψ appellatur, ita dictū vt Euſtathius affirmat, quoniā ex ipſo ἀναβρασθομένου, ideſt feruefacto fit ἡ κόλλα, ideſt, gluten. Vnde metaphoricè κόλλοπας dictos tradunt exoletos & calloſos pueros, τοὺς σκληροὺς καὶ παρηβηκότας παῖδας, ſeu, vt Heſychius tradit, τοὺς σκληροὺς ὑπὲρ τὴν ἀκμὴν πάσχοντας, aut τοὺς ἀκολασταίνοντας ὑπέραγμα, ſupra ętatis vigorē libidināt es, vnde & κολλοποδιώκτης, qui pueris exoletis & durioribus inhiat. Varinus verò collopas Græcis vocari ait coria duriora circa ceruicem ſuū & taurorum, ex quibus, inquit fiunt κόλλαβοι dicti, ideſt, clauiculi, quibus remittūtur & intendūtur fides in citara. Sed & κόλλα etſi glutinum ſignificet, accipitur etiā ab Heſychio pro pelle bouis in dorſo, vnde quoque præcipuè glutinum conficiebant. Ceruices itaque ob corij duritiem ad ingū natas ex Cicerone diximus, tum vires humerorum & latitudines ad aratra extrahenda. Quæ in collo conſpicitur reduplicatio πάλαος appellatur, vt ait Varinus. Hippocrates author eſt, boui craſſam eſſe labrorum prominentiam, craſſam item & obtuſam ſuper-

Sect. 10. Probl. 62. *5. de generat. c. 3.* *Corium vbi durius.* *Collops.* *Colla.*

D nam maxillam, ideoque in breues herbas ſubijcere non poſſe. Cum enim dixiſſet, emarceſcere hoc animal maximè vltima hyeme, huius rei velut rationem agglutinans, inquit: Rectè enim ſcripſit Homerus, ex omni pecore boues tempore hoc maximè pati, atque inter boues qui arant, cùm hyeme laborent: his igitur maximè articulus excidit, quoniam maximè extenuantur. Namque aliud pecus paſcere exiguas herbas poteſt: bos non item, priuſquam grandiores fiant. Aliud enim pecus tenuem habet labrorum prominentiam, tenues item malas: bobus contra labrorum prominentia craſſa eſt: malæ item hebetes, ac craſſæ, atque ideo exiguis herbis non poſſunt eas ſubijcere. Deinde etiam Hippocrates Homerum citat, quod ver bobus gratum eſſe ſcripſerit, cùm illis grandior herba iucundiſſima ſit. Vere enim herbæ potiſſimùm augentur, molliores que quàm reliquis anni temporibus exiſtunt, quem Hippocratis locum explanans Galenus, inquit. Hæc quidem paſcere exiguas herbas poſſunt, cuiuſmodi ſunt equi, aſini, muli: at ex ijs quæ ab vna tantùm parte ſunt dentata, illa duntaxat, quibus labri prominentia tenuis eſt. Atque idcirco inter animalia, quæ herbis veſcuntur, ſoli boues, hyemè paſtu indigent, quoniam nequeunt exiguam herbam aut σαρκάζειν, ideſt dentibus abſcindere, aut labris prehendere. Boues enim non habent labra ita tenuia, vt exiguā herbam circumplicare atq; comprehendere poſſint, quemadmodum & capræ & oues. Hæc tria animalium genera multifidos pedes habēt, ſed ſolidi pedis ſunt, quæ vtrinq; ſunt dētata. In qua ſanè Ga-

Lib. de articul. *Labiorum prominētia.* *Bos cur exiguas herbas paſcere nequeat.*

leni explicatione, poſtrema verba negotiũ faceſſunt, cùm nequaquã veritatẽ ſemper habeat, quod E
animalia vtrimq; dentata ſolipeda ſint: nam & digita omnia vtrimq; dentes habent, & inter biſul-
ca etiam ſues: & quamuis omnia ſolipeda vtrimq; ſint dentata, non propterea omnia quæ vtrimq;
Galeni locus emendatus. dentata ſunt, ſolipeda ſunt: quamobrem ſic legendum putarim: ſed ſolidi pedis quæ ſunt, vtrimq;
Frons. ſunt dentata. Frontem ſiue tauri ſiue bouis imagine Y ſigurari Cælius annotauit teſte Iacobo Da-
lechampio in ſuis annotamentis in Plinium. Democritus, vt Ariſtoteles & Aelianus annotarunt,
boues, hoc eſt, exectos latiorem tauris frontem habere dixit. Nam hic ibidem cùm multę ſint venę,
ab ijs oſſa dilatari, ſimul & cornuum eruptionem, quoniam craſſior exiſtat, frontis latitudinem
promouere: caſtratis verò, quod ſedes cornuum & initium enaſcendi perparuum habeat circulum,
Oſſium capitis qua duriora. minus dilatari hanc partem. Inter vtrumque cornu, maxima oſſium eſt durities, itaq; iniurijs valdè
reſiſtens, ac fractu contumax: quod non latuit Virgilium, cùm Entelli ſummam in brachio poten-
tiam indicaturus, ita in eum locum cæſtus illiſiſſe aſſerit, vt ad cerebrum vſque ictus penetraret:

Dixit, & aduerſi contrà ſtetit ora iuuenci,
Qui donum aſtabat pugnæ, duroſque reducta
Librauit dextra media inter cornua cæſtus, F
Arduus, effractoque illiſit in oſſa cerebro.

Oculi. Oculos habent teſte Ariſtotele nigros, item latos & planos: quales, qui ex nobis habent, bubulis ſi-
miles exiſtimari Adamantius ait; quos ceu pulchros cõmendant, crebroque celebrantur ab Home-
ro in Iunone: Lingua longa, lata & aſpera: hanc boui auulſam per totam diem palpitare, Cardanus
Lingua. ſcribit. Scaliger reddit rationem. Boui, inquiens, natura vegeto craſſior ſanguis, qui eſſet caloris
Palear. fundamentum, diù concluſus fuit. Palear ſeu potius palearia vocantur pelles illæ, quæ ex gutture
boum dependent, quaſi pellearia. Hæc fortaſſis intelligit his verbis Varinus: λογάλιον, τὸν βόων
Dentes. ὑπὸ τὸ τράχηλον χάλασμα: eſtque ipſi etiam λογάνιον pars corporis. Dentes eis ſunt continui, &
Lib. 2. cap. 28. bis, inquit Ariſtoteles, mutantur. Mutant autem bimi, vt ait Plinius. Superiori dentium ordine
carent, ideſt primoribus quatuor, ideoq; ruminant. Robur in mordendo pro corporis molis ratione
Lib. 11. de vſu part. haud magnum eſt, vt docet Galenus his verbis: Aſinis verò & bobus & ſuibus, & (vt ſimpliciter di-
Cur morſu nõ valeant. cam,) quibus maxilla eſt magna, ſolus tem[illegible]s muſculus eſt maximus proportione magnitudi-
nis ipſius maxillæ, nõ tamen robuſtus quide[illegible] quemadmodũ fortibus & ferocibus. Nã propter duo
hæc temporales muſculos natura magnos [illegible] actionis in mordendo robur, & magnitudinem G
" maxillæ interioris: cuius gratia cùm eſſent facti, illius tũ actioni, tum conſtructioni iure fuerunt cõ-
" ſentanei. Cùm igitur dentes ſerratos habentibus robur in mordendo inſit, maximus ſimul & fortiſ-
" ſimus ipſis muſculus extitit: verùm maximus tantum, non etiã neruoſus atq; robuſtus, neq; in agen-
" do præpotens, in bobus eſt, aſinis ac ſuibus, atq; alijs animalibus, quæ maxillam quidem inferiorẽ
" habent magnam, in mordendo tamen nullum eis eſt robur: ſatius enim fuit magnã maxillam à ma
" gno muſculo moueri. Hæc ille, cui tamen ratio aduerſari videtur, cùm equus, aſinus & bos duriſſi-
" mas corrodant ſtipulas, & ſus in dentibus ſua agnoſcat arma, quibus non ſolùm ſe ipſam tuetur, ſed
" & alijs etiam plurimũ ſit noxia, vt in Apri hiſtoria patebit. Inguinis ſiue penis tanta eſt tentigo ac
Penis. duritia, vt ſi contingat, vt initurus vaccam ab naturali aberrauerit loco, eam illam, in quã occurſa-
Mamma. rit, partem vulneret, non ſecus ac ſi telo eam acuto impetijſſet. Vaccę mammas habent inter femo-
ra, binas vt habet Ariſtoteles, quatuor vt Plinius, ſingulis papillis, quas habẽt quatuor, teſte etiam
Ariſtotele, mammam, vt apparet, tribuens. Cur autem ea parte mammas gerant, cauſam eſſe phi-
loſophus ait, quod bubulum genus, aliaq; ruminantia ſurſum verſus capiant corporis ſui incremen-
ta; itaq; vbi confluuium & copia excrementi ſanguinis, qui locus ſanè, inquit, infra eſt, & circa ef- H
fluentis materiæ oſtia, ibi mammas poſitas eſſe. Vide etiam in prolegomenis, vbi quoq; de ventri-
bus eorum multa diximus. Sunt autem vt in magno animali decuit, maximæ, quamobrem per-
quam appoſitè Martialis mammoſæ mulieris vbera ijs aſſimalat, dum ait:

Taurino poteras pectus conſtringere tergo,
Nam pellis mammas non capit iſta tuas.

Podex. Podicem hiare innuit Horatius in Epodo, vetulæ cuiuſdam libidinoſæ hiantem anũ illi aſſimilans:

Hietq; turpis inter aridas nates
Podex velut cruda bouis.

ideſt, durę aut indomitę, vt Porphyrio exponit, ſed placet Aſcentij expoſitio, malè digerentis, ideo-
Cauda. que alui fluxum patientis. Tenor caudæ longus eſt, pili breues, contrà ac equis, vt ait etiam Ari-
ſtoteles. Plinius caulem vocat. Horum caudis, inquit, eſt longiſſimus caulis, atque in vna parte
hirtus, infima nimirum, vt oſtendit paulò inferius. *Leoni infima parte ſetoſus, vt bubus & ſorici.*
Bouis laryngis anatomen, necnon etiã auditus organorum, diligenter admodum docet Iulius Caſ-
ſerius Placentinus, hancque priorem partem etiam Fabritius ab Aquapendente. Caro ſicca eſt &
atrabiliaria. Nerui etſi bobus etiam duri & robuſti, tauri tamen potiſſimùm neruoſi nuncupãtur, &
durio-

A dariotibus quàm caſtrati neruis celebrãtur. Horum quoque ſanguis fibris refertus eſt, ideoq; omnium celerrimè coit & dureſcit teſte Ariſtotele, qui & alias ait: Tauro & aſino, inter ea quæ animal generant, craſſiſſimus & nigerrimus ſanguis eſt. De venenoſa eius natura ſuo loco dicemus. Bos laxum habet fœmoris articulum magis quàm alia animalia & ob id etiam magis quàm alia pedem trahit, maximè cũ macilentus eſt & ſenex; Quamobrem Poetæ Græci de electioribus bobus loquẽtes ſæpenumero vocant *εἰλίποδας*, id eſt flexipedes, ſiue flexis pedibus incedentes, quaſi veloces, vt Varinus exponit. Seruius hoc ſenſu Virgilium ait dixiſſe: *Errabunda boum veſtigia*. Sed & mulieres *εἰλίποδες* dicuntur ab Eupolide, *διὰ τὴν ἔνδεσιν τῶν μηρῶν*, vt ex Pauſania Euſtathius recitat, id eſt, vt vulgare Lexicon interpretatur, quod faſcientur, vt loquitur Spartianus, vel faſciolis femora implicent. Eodem quoque ſenſu idem Poeta boues *ἕλικες* vocat, quo *εἰλίποδες*, vel quorum ſuffragines commodè voluuntur aut flectuntur, vel *ἕλικες* vocat nigros, ſicut *ἕλικον ὕδωρ* nigram interpretantur aquam, vel qui cornua habent *ἑλικοειδῆ* hoc eſt intorta, quam interpretationem ferè omnes ſequuntur interpretes Latini, & nos ſuo loco. Lapillum vulgò feruntur geſtare in capite, eumq; ſi necem timeant, expuere: D. Auguſtinus non ſolum in capite ait habere lapillos, ſed & in reni-

Lapis in capite.

B bus. De iſtiuſmodi lapillis dicam in vſu in medicina, vbi & de lapillo in veſicula fellis. Non ſemel a medicis os de corde cerui præſcribi videas, quod multi, vt ſuo loco patebit, rident, & pro eo os de corde bouis vſurpari inquiunt. Bouem autem in corde os habere manifeſtò teſtatur Plinius his verbis. *In equorum corde & boum oſſa reperiuntur interdum*, ſed Ariſtoteles ſic ait: *Cor ſine oſſe eſſe omnium quæ nos huc vſque nouerimus, præterquam equi & generis boum cuiuſdam, quod in corde oſſiculum continere aiunt*. Ego qui in eo os obſeruarit, neminem nunc habeo in promptu: neruoſum verò ipſorum, maximè verò tauri cor eſſe, nemini dubium eſſe debet. Lienis figura ab alijs biſulcis cornigeris euariat, cùm enim cæterorum ſit rotundus, boum lien pro ſua magnitudine auctior eſt in longitudine. Galenus ait nigriorem eſſe quàm in ſue, præſertim vbi conſenuerint. Renes teſte Plinio humanis ſimiles, velut è multis renibus compoſiti. Idem ait Ariſtoteles, addens inſuper quomodo ab humanis & vituli marini renibus differant. Bubulis, inquit, renibus ſimiles ſunt renes vituli marini, ſed ſolidi, non caui: item hominum renes, quippe qui tanquã compoſiti ex multis renibus exiguis conſtent, neque æquabiles ſunt, quomodo renes ouium cæterarumque quadrupedum. Tali eorum à cameli talis differunt, vt idem tradit Plinius, quòd paulò maiores ſint. Idem

Os an in corde.

Lib. 2. Hiſt. 15.

Lien.

Lib. de atrabile.

Renes.

Tali.

C ait in iuuencarum ſecundo ventre pilæ rotunditate nigricantem tophum reperiri, nullo pondere. Alicubi verò, de lapillo memorans, quem aiunt reperiri in ceruo: ſubdit; *Nam de pumice qui in vaccarum vtero ſimili modo inuenitur, diximus in natura boum*; non alium quam citatam iam locum indicans, memoriæ tamen lapſu: quod enim hic pumicem, ibi tophum nominauerat, & licet illud parum referat, quod ibi in iuuencarum ſecundo ventre rectè reperiri dixerat, hic ait in vaccarum inueniri vtero, quod falſum eſt: neque etiam in iuuencarum tantùm ventre, ſed & iuuencorum, boumque & vaccarum reperiri laniones non ſemel obſeruarunt. Habeo ego duas in muſæo iſtiuſmodi pilas, ſic vocare potius, quàm cum Cardano ouum bouis, placet; vnam colore ruffo, alteram atro, quod illa ex ruffi coloris boue, hæc ex nigro eſſet eruta; cùm ſit earum ortus ex pilis, quos in ipſa ruminatione lambendo, vt fit nonnunquam, exteriores corporis partes deglutiendo colligunt; admiſtaq; pituita paulatim in oualem figuram ferè cogunt. Cardani de his pilis ridiculam ſententiam mirum eſt, cur Scaliger non exagitauerit. Quædam etiam, inquit, ſunt lapidibus ſimilia, quæ in animalibus reperiuntur, nec tamen ſunt lapides, vt ouum bouis. Hoc

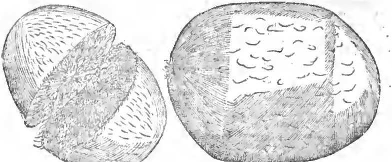
Topbus in ventriculo.

Lib. 7. de ſubtil.

Ouum bouis quid Cardano.

D ſanè in ventriculo illius inuenitur magnitudine anſerini oui, ferrugineo colore, leuiſſimum. Cogitur ex cibi excrementis, & motu rotunditatem acquirit, pituita cogente. Vnde ſi frangatur, ex pilis conſtare videtur: durus eſt, pro leuitate tanta. Ita natura ludit, vt etiam quandoque boues oua pariant.

PILÆ IVVENCARVM. E

F

E L E C T I O.

ETSI ſint, qui de qualitatibus pecoris ex ſolo noſcant intuitu iudicium ferre, quod de Michaele Balbo Imp. tradit Georgius Cedrenus, quem videlicet de boum ouiumque fœcunditate, ac lactis abundantia, deq; recenti fœtu ita iudicaſſe ait; cuius G item quiuis matris eſſet; operæpretium tamen fuerit, eas ex antiquis repetere notas, quibus vel vitia, vel virtutes boum indicarunt. Triplicem itaque potiſſimum ob cauſam boues olim alebantur, vel enim ad agriculturam, vel ad culturam, vel ad ſacrificium: quare etiam in electione eorum alij alia obſeruabant: quod non obſcurè hiſce verſibus demonſtrauit Virgilius,

Poſt partum cura in vitulos traducitur omnis:
Continuoq; notas & nomina gentis inurunt:
Et quos aut pecori malint ſubmittere habendo;
Aut aris ſeruare ſacris, aut ſcindere terram;
Et campum horrentem fractis inuertere glebis.

Vbi tamen de vſu ad cultrum nulla eſt mentio, ſed contrà eligi iuuencos ait prolis ſeminandæ gratia: monetque interim quantum interſit ſcire genus, parentes, patriamque eorum quos emendos ſuſcipimus: quamobrem in primis empturis *fortes ad aratra iuuencos*, vt ipſe loquitur, matres di-

Georg. 3. *Vacca quæ ad prolem apta.*

ligentiſſimè deſcribit his verbis: H

Corpora præcipuè matrum legat: optima toruæ
Forma bouis, cui turpe caput, cui plurima ceruix,
Et crurum tenus à mento palearia pendent:
Tum longo nullus lateri modus: omnia magna,
Pes etiam, & camuris hirta ſub cornibus aures.
Nec mihi diſpliceat maculis inſignis, & albo;
Aut iuga detrectans, interdumque aſpera cornu,
Et faciem tauro propior; quaque ardua tota,
Et gradiens ima verrit veſtigia cauda.

Lib. 6. c. 21. Quæ omnia cum Columella optimè quidem conueniunt, ſed exactior apud poetam electio eſt.
„ Vaccæ, inquit Columella, probantur altiſſimæ formæ, longæque, maximis vteris, frontibus latiſſi-
„ mis, oculis nigris & patētibus, cornibus venuſtis & leuibus, & nigricātibus, piloſis auribus, cōpreſſis
„ malis, palearibus & caudis ampliſſimis, vngulis modicis, & modicis cruribus. cætera quoq; ferè ea-
„ dē in fœminis, quæ & in maribus deſiderantur, & præcipuè vt ſint nouellæ, quoniā cùm exceſſerint

decem

Digitized by Google

A decem annos, fœtibus inutiles ſunt. Ceuas vocari etiam ait, quæ humilis ſtaturæ, lactis abundantes. Tales apud ſuos commendari teſtatur Geſnerus. Idem Columella de forma tauri ſic ſcribit: Tauros maximè membris ampliſſimis, moribus placidis, media ætate probandos cenſeo; cætera ferè omnia in his obſeruabimus, quæ in bubus eligendis: neque enim alio diſtat bonus taurus à caſtrato, niſi quod huic torua facies eſt, vegetior aſpectus, breuiora cornua, toroſior ceruix, & ita vaſta, vt ſit maxima portio corporis, ventre paulò ſubſtrictiore, qui magis rectus, & ad incundas fæminas habilis ſit. Hæc ille: Addunt alij, generoſum taurum probari, ſi facies ſit minax, ſi anteriores pedes fortiter figat, ac terram fodiat: ſi cauda erecta, ſed modicè incuruata ſit. Si cornua in promptu ad feriendum. Varro obſeruari cupit, vt ſint boni ſeminis, additque eorum formam quoque ſpectandam eſſe, & qui ex his orti ſunt, vt reſpondeant ad parentum ſpeciem: Reſpondere autem iuuencos ſuis parentibus, moribuſque & robore ſimiles eſſe teſtatur etiam Horatius, à bubus & equis ſumpta metaphora, & ad homines translata:

Lib.6 c.20.
Tauri optimi ſigna.

Fortes creantur fortibus & bonis.
Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum
B *Virtus, nec imbellem feroces*
Progenerant Aquilæ columbam.

Refert præterea noſſe, quibus regionibus orti ſint tauri, vt Varro teſtatur. Boni enim generis eſſe in Italia, pleroſque Gallicos ad opus: contrà iugatorios Liguſticos. Tranſmarinos Epiroticos non ſolùm meliores totius Græciæ, ſed etiam Italiæ: tametſi quidam (inquit) de Italicis, quos propter magnitudinem præſtare dicunt, ad victimas farciunt, atque ad deorum ſeruant ſupplicia. Qui ſine dubio ad res diuinas propter dignitatem amplitudinis, & coloris præponendi. Quod eò magis fit, quòd albi in Italia non tam frequentes, quàm qui in Thracia, vbi alio colore pauci. Columella verò quæ in emendis bubus ſequenda, quæque vitanda ſunt, non ex facili, inquit, dixerim, cùm pecudes pro regionis cœlique ſtatu, & habitum corporis, & ingenium animi, & pili colorem gerunt: aliæ formæ ſunt Aſiaticis, aliæ Gallicis, Epiroticis alia: nec tantùm diuerſitas prouinciarum, ſed ipſa quoque Italia partibus ſuis diſcrepat. Pet. Creſcentienſis boues ait melius de vicinis locis comparari, quia non illa ſoli, aut aeris varietate terrentur. Alij etiam ſiue geoponici, ſiue veterinarij aiunt, omnem bouem indigenam longè meliorem eſſe quàm peregrinum, quòd neque aquæ, neq; C pabuli, nec cęli mutatione tentetur, neque infeſtetur conditione regionis; ſicut ille, qui ex planis & campeſtribus locis, in montana & aſpera perductus eſt, vel ex montanis in campeſtria: itaq; etiam, cùm cogimur ex longinquo boues accerſere, curandum eſſe, vt ex ſimilibus patrijs locis traducantur: Qualis modò ſit eligendus iuuencus laboribus potiſſimum deſtinandus, ſic docet Varro, qui gregem inquit, armentorum emere vult, obſeruare debet primùm, vt ſint hæ pecudes ætate potius ad fructus ferendos integræ, quàm iam expertæ, vt ſint bene compoſitæ, vt integris membris oblongæ, amplæ, nigricantibus cornibus, latis frontibus, oculis magnis & nigris, piloſis auribus, compreſſis malis, ſublimiſq; gibberi, ſpina, leniter remiſſa, apertis naribus, labris ſubnigris, ceruicibus craſſis ac longis, à collo palearibus demiſſis, corpore amplo, bene coſtatos, latis humeris, bonis clunibus, caudam profuſam vſque ad calces, vt habeant inferiorem partem frequentibus pilis ſub criſpam, cruribus potius minoribus, rectis genibus, eminulis, diſtantibus inter ſe, pedibus non latis, neque ingredientibus qui diſplodantur, nec cuius vngulæ diuaricent, & cuius vngues ſint leues & pares: corium attactu non aſperum ac durum; colore potiſſimum nigro, dein rubeo, tertio heluo, quarto albo: molliſſimus enim hic, vt duriſſimus primus: de medijs duobus prior quàm poſterior D melior, vtrique pluris quàm nigri & albi. Rubeus itaque color maximè Varroni probatur, mox heluus, dein niger, deterrimus habetur albus. Homerus tamen nigros & nigras boues creberrimè nominans, hunc præcipuè colorem probaſſe, mihi videtur, etiam in ipſa agricultura, vt ſubinde patebit, ſic & Statius de vtroque ſexu:

Patria.
Iuuenci electio.
Color qui melior.
Lib.6. Theb.

Centum ibi nigrantes armenti robore tauros
Lenta mole trahunt, idem numeruſque colorq;
Matribus, & nondum lunata fronte iuuencis.

Apparet & album colorem non ſolùm etiam non fuiſſe improbatum, ſed potius commendatum, nam & Paſiphaen candidi bouis amore flagraſſe ait Ouidius,

Lib.1. de arte.

Forte ſub vmbroſis nemoroſæ vallibus Idæ
Candidus armenti gloria taurus erat,
Signatus tenui media inter cornua nigro,
Vna fuit labes, cætera lactis erant,
Illum Gnoſiadeſque Cydoniadeſque iuuencæ
Optarunt tergo ſuſtinuiſſe ſuo.

Digitized by Google

Equidem Philoſtratus ductorem illum gregis pugnacem deſcribit, ſuperbum, exultantem, ſpecio- E
ſum cornibus, colore niueo, lato gutture, ceruice craſſa, palearibus latè longèq; pendentibus, armis ad aſpectum inhorreſcentibus, qualem quippe faciem habere teſtatur Pierius in numo argenteo, cuius inſcriptio: M. L. THORIVS. Niſi dicamus hunc a ſpecie, illos a robore commendari, nã & Iupiter Europam, tauri forma auecturus, in album ſe potius quàm alterius coloris taurum transfigurauit, vt idem canit poeta:

Metam. 2.

Quippe color niuis eſt, quam nec veſtigia duri
Calcauere pedis, nec ſoluit aquaticus auſter.
Colla toris extant, armis palearia pendent,
Cornua parua quidem, ſed quæ contendere poſſes
Facta manu, puraque magis perlucida gemma,
Nulla in fronte mina, nec formidabile lumen,
Pacem vultus habet,

Sic ni fallor Theocritus agriculturę conſultiſsimus rubeos boues vaccarum, quas Phaetonti Sol donauerat, maritos vocat; candidos verò Soli ſacros his verſibus nuncupat: F

Ταῖς δὲ τριηκόσιοι ταῦροι συναμ' ἐστιχόωντο
Κνήμαργοι θ' ἕλικές τε. διηκόσιοί τε μὲν ἄλλοι
Φοίνικες. πάντες δ' ἐπιβήτορες οἵγ' ἔσαν ἤδη
Ἄλλοι δ' αὖ μετὰ τοῖσι δυώδεκα βουκολέοντο
Ἱεροὶ Ἠελίῳ χροιὴν δ' ἔσαν ἠΰτε κύκνοι
Ἀργησαί, πᾶσιν δὲ μετέπρεπον εἰλιπόδεσσιν
Cum illis vnà trecenti tauri incedebant,
Cruribus albis, incuruis cornibus: & ducenti alij
Ruffi, qui omnes vaccarum inſcenſores erant:
Rurſum alij inter hos duodecim paſcebantur
Sacri Soli: erant autem colore velut cycni
Met. 10. *Candidi, & inter omnes boues excellebant,*

Candidus quoque color requirebatur in victimis. Idem Ouidius:

Veluti qui candida tauri G
Rumpere ſacrifica molitur colla ſecuri;

Car. 4. Od. 1. Sed plura, vbi de ſacrificijs. Horatius vitulum ita depingit, vt præter candidam in fronte maculam cætera ſit fuluus, Varroni aſtipulans,

Te decem tauri, totidemque vaccæ
Me tener ſoluet vitulus relicta
Matre, qui largis iuueneſcit herbis
In mea vota,
Fronte curuatos imitatus ignes
Tertium lunæ referentis ortum
Qua notam duxit niueus videri,
Cætera fuluus,

Signa à corporis partibus.

Celebrantur etiam boues à peculiari aliqua parte. Varinus κάμινυς vocari ait, robuſtos, quadratos, coſtiſque & coxis plenos. Si palearia laxa prolixaque à collo dependent, generoſitatis ſignum eſſe, ex hoc quoq; Senecæ innoteſcit: H

In Hippolyto.

Muſco tenaci pectus ac palear viret.

Phœbi boues Homerus εὐρυμετώπους vocat, id eſt latifrontes, quo epitheto aliàs etiam non ſemel vtitur, (vtitur & Heſiodus, necnon Theocritus, ac alij paſsim) laudatque eaſdem à cornuum pulchritudine, ὀρθοκραίρας etiam aliàs boues vocans, quaſi erectis præditos cornibus, aliàs ἕλικας, id eſt cornibus tortis. Coronius nuncupatur, vt Cælius annotauit, cui cornua ſunt μηνοειδῆ, id eſt, lunata: Eſt vbi etiam ἐριμύκας nuncupat, id eſt valdè mugientes, quaſi vox etiam ſonora ſit bonitatis inditium. Cæterùm illud ante omnia curandum eſt, vt viribus ad trahendum comparentur æquales, ne valentioris robur alteri procuret exitium: poeta ἰσοφόρους appellat: qui & hoc requirit, vt etiam ſint ἥλικες, id eſt, æquales;

Coronius bos.
A voce.

Εἰ δ' ἂν καὶ βόες εἶεν ἐλαυνέμεν οἵπερ ἄριστοι,
Αἴθωνες, μεγάλοι, ἄμφω κεκορηκότε ποίης,
Ἥλικες, ἰσοφόροι, τῶν δὲ σθένος οὐκ ἀλαπαδνόν.
Si autem rurſus & boues eſſent ad impellendum optimi
Aithones, magni, ambo ſaturati herba

A *Aequales, aequaliter portantes, quorum robur non imbecillum.*

Quo loco interpretes Latini αἴθωνες reddunt pingues, ſed mauelim nigros dici, nã & ἵπποι αἴθωνες ipſi ſunt equi nigri. Et Heſychio αἴθων eſt λαμπρον, πυῤῥον, μέλαν. Et poeta Solis boues, quas oportuit, optimas, formoſiſsimaſque & cæteris robuſtiores eſſe, nigro colore delineat. Poſsit tamen etiam rubeus color intelligi, quam cæteris ferè præferri ex Varrone diximus: & obſerua colorẽ rubeum non eum eſſe quem nos rubrum appellamus & Græci ἐρυθρὸν, ſed quem πυῤῥον expoſuimus ex Heſychio; niſi placet ad animum referre, & feruidos reddere (quo ſenſu αἴθων ἀνὴρ, ideſt vir feruidus dicitur, ideſt feruido ingenio præditus:) vel ad corporis motum, quo modo Leo etiam αἴθων appellatur, qui cum ardore fertur, vel ardẽte impetu: Pingues quidem boues ſpecioſi ſunt, & ruſticis noſtris expetiti: eos tamen ab agriculturæ conſultis probari non inuenio: imo verò, aiunt tam vitium eſſe bubulci pinguem quam exilem bouem reddere. Humilis enim & modica, inquiunt, corporatura pecoris operarij debet eſſe, neruiſq; & muſculis robuſta, non adipibus obeſa, vt nec ſui tergoris mole, nec labore operis degrauetur. Fuere & vnicolores in honore, quod vel inde conijcio, quòd iſtiuſmodi taurorum duo millia cornibus auratis, aurea frontis ornamenta habentes in cele-
B berrima illa Ptolomæi Philadelphi pompa fuerint, vt Athenæus nobis atteſtatum reliquit. Creſcentienſis in moribus hæc conſiderari cupit, vt ſint arguti, manſueti, adhortationibus parentes, clamoris, verberumque patientes, cibique appetentes; ſed ſicuti commendantur edaces, ita quoque probantur, qui cibum lentè conficiunt; quandoquidem iſtiuſmodi boues, corporis robur citra maciem conſeruent melius, quã qui feſtinanter mandunt. Cubitor vocatur Columellæ qui libẽter decumbit in ſulco, & vitio decumbendi obnoxius eſt. Quod ſi modo iam iã araturos boues quis emere cogatur, is in primis ætatis quoq; rationẽ habere debet, emetq; qui iam quintum annũ adimpleuerunt. Quinquennes enim teſte Philoſopho maximè vigent; quocirca Homerum quidam rectè dixiſſe, inquit, aiunt, *Quinquẽnem taurum, & bouis luſtro florentis.* Plinius ſimiliter robur ipſis eſſe inquimatu dixit; hinc & luſtralia exta dicta ſunt perpinguia; quia tunc bos perfectæ eſt ætatis. Emebantur olim vendebanturq; vt nunc eadem lege; reſtituuntur enim hodieq; niſi ſint ſani, & niſi arationis vectioniſq; periti; ſic Varro; *Eos,* inquit, *cùm emimus domitos, ſtipulamur ſic, illos ne boues ſanos eſſe, noxiſq; præſtari? Cũ emimus indomitos, ſic: illoſne iuuencos ſanos rectè, deq; pecore ſano eſſe, noxiſque præſtari ſpondeſne. Paulo verboſius hæc, qui Manilij actiones ſequuntur lanij qui ad cultrum bouẽ*
C *emunt, & qui ad altaria hoſtias ſanitatem non ſolent ſtipulari.* Alfen. in l. ſi ex plagis §. quidam. D. ad l. Aquil. proponit quendam boues vendidiſſe ea lege, vt daret experiendos; id quod & noſtri ſæpe agricolæ faciunt, ceterùm quod Varro ait lanios de ſanitate boum non ſtipulari, id fortaſsis in Italia, (apud nos enim omnes emunt vendunteq; qui ad macellum ire loriſque pertrahi poſſunt) locum habet, at in multis Belgij locis, nominatim apud Batauos in occiſis partes viſceraque perſcrutantur, & vel minimum vlcuſculum venditorem condemnat.

Bos modò araturus qualis eſſe debeat.

Lex in emptione & venditione.

LOCVS.

NON dicemus hic, quem locum bubulum genus amet, ſed ea recenſebimus loca, quę vel ob eius præſtantiam, vel copiam celebrentur, vel diuerſos & a noſtratibus differentes boues habent. In regno Adeæ vaccæ ſunt, vt Franciſcus Aluarezius annotat in itinerario Aethiopico, ac alij etiam fatẽtur, qui ſuas quoq; nauigationes in idem
D regnum, typis euulgarunt, magnitudine æquantes camelum, niuis inſtar candidas, ſine cornibus, auribus proceris ac pendulis. Ipſam verò etiam Aethiopiam bubus abundare reperio, adeò vt viginti vaccas vno permutari equo ijdem nauigatores teſtentur. Tauri verò Aethiopici tãtoperè celebrati, an non alij ſint quàm rhinocerotes, vt pleriq; ſentiunt, ſuo loco ex Politiano ventilabimus. Oppianus taurorum diuerſa memorans genera, primùm nominat Aegyptios. Et Ariſtoteles quoq; boues in Aegypto maiores quàm Græcia naſci ſcripſit; Qui Africæ mediterranea incolunt, non alia teſte Hippocrate, vel quicunq; ille ſit author libri de ſacro morbo, habent pecora præter capras & boues; Idem Franciſcus Aluaretius libro præcitato, inquit, in Africa paſsim in Pretoianis ditione è boum cornibus vaſa fieri potoria, quæ quinq; ſexue metretas ſingula capiant; ex quo conijcere licet ingentis quoq; ibi molis boum eſſe corpora: cùm tamen è contrario Africam boues habere dicant non maiores noſtratibus vitulis. Scaliger pater bubalim veterum eſſe retur; dum ait; Bubalim cuius ſanguis, & inſtrumentum pugnę cornua tantùm ab Ariſtotele deſcripta ſunt: Plinius ait eſſe vitulo ſimiliorẽ. Quid igitur ea ſit? An Gazella? Nõ ſanè. Quare quod ex Africanis hiſtorijs percipere potui, tibi libenter impertitum curabimus. Africanorum boum paruitas tanta eſt, vt noſtratium vitulorũ vix æquent magnitudinem. Multi tamẽ roboris, ac laboris patientiſsimi ſunt. Plinius

Cap. 119.

Vacca cameli magnitudine.

Tauri Aethiopici.

Boues Aegyptij.

Lib. de ſacro morbo.

Cap. 13.

Vaſa ex bou cornibus.

Boues magnitudine uituli.

Exerc. 206. 5.

Bubalis.

Boues Africana.

nius alicubi ſcribit, plurimũ lactis eſſe vaccis Alpinis, quibus ſit minimũ corporis, plurimũ laboris, E

Vacca ceua dicta.
Lib. 2. c. 22.

capite non ceruice iunctis, ceterum cùm de Altinis idem ſcribat Columella, quas incolæ eius regionis Ceuas appellent, apud illum quoq; Altinis reſtituendũ videtur: etſi Alpini quoq; Hiſpaniæ populi, qui vt Gellius tradit, circa Iberum colunt, & Hiſpania, vt mox patebit, boũ optimorũ ſit ditiſſima. Altinum autẽ, vrbem olim in littore Venetiæ florentiſſimam fuiſſe iuxta Aquileiam Geſnerus ait, Leander verò Herodiano, Tacito, Pomponio, & Ptolomæo ait eſſe Venetiæ vrbem mediterraneã, vt Ortelius annotauit in ſuo theſauro Geographico, & Villanouanus, inquit, Torcello dici ait.

Angliæ boues.
Lib. 1. de Angl. hiſt.
Equi Anglici quales.

Angliæ boum carnes apprimè palato gratas eſſe, ac ſapidas: Boterus aſſerit, mirum verò quod de earundem ibi multitudine nihil dicat: de qua tamẽ abundè agit Polydorus Virgilius in hæc verba: Videre licet in Anglia armenta boum, & equorum ac ouium greges interdiu noctuq; paſſim errare, per montes & valles, per agros compaſcuos ad paſcendum cõmuniter relictos, aut per fundos, quos „ poſt collectos fructus conſuetudine quadam peruetuſta vicinus quiſq; communes habet ad alendũ „ pecus. Idcirco equis teſticuli amputantur, vt cantherij facti ſub dio maiori compendio paſcantur. „ Equarum bona pars non ſuccuſſat ſed graditur, neq; tamẽ ſuccuſſarij gradarijuè valentiſſimi ſunt, „ vt animalia mitia minuſque ferocia. Eadem eſt natura bobus, quapropter plures ſimul ad vnum F „ aratrum atque currum coniungantur: nã ſimiliter bobus ac equis aratur terra, plauſtraq; trahuntur, „ quorum ad onera ferenda, maximus eſt vſus: At bos & veruex animalia ſunt, in primis propter cõ„ uiuia nata, quorum caro non alibi fermè iucũdioris ſaporis, ſed bubula præcipui eſt, cùm præſertim „ ſale conditur, in aliquor dies. Nec id ad modũ mirũm: nam illud animal ab omni labore vacuum, ad „ communẽ cibum nutritur. Boues quoq; qui poſt longos labores, iam vetuli occiduntur, non carent ſua gratia, tametſi caro durior eſt.

Boues ſine palearibus.
Boues Aonij.
Lib. 12. c. 20.
Arabici.
Cap. 15.
Vacca cornibus ceruinis.
Vnicornes.
Boues Arcadicus.
Lib. 25. c. 8.
2 Hiſt. 1.
Boues retortis cornibus.
Vitulus marinus.
Lib 6. c. 7.
Lib. 2. c. 45.
Exerc. 199.
Vacca Belgica.

In Americæ parte Septemtrionali Hiſpani viderunt, vt Dalechampius annotauit, boues ſine palearibus, ſed gibboſas, eaſq; ſua lingua vaccas cocorbadas vocãt. Nos mox ex Plinio & Ariſtotele tales Syriacas eſſe notabimus. Aoniorum boum varijs coloribus diſtinctorum perpetuas indiuiſaſq; vngulas eſſe, eorumdemq; vnicum cornu, quod ex media fronte exeat, legimus apud Aelianum, qui alias Arabicis bobus ac vaccis egregia innaſci cornua ſcribit, eius rei rationem hanc ex Democrito adnectens, quòd ad ea humor confluat copioſius, vnde generoſa illa germina nutriantur. Scribit præterea Ludouicus Barthema in Arabiæ felicis itinerario, ſeſe vidiſſe vaccas Sultano donatas fuiſſe, quibus erant cornua ceruinis ſimilia, colore verò nigro, additque inſuper vidiſſe ſe ibidem vaccas quibus vnicum in fronte erat cornu, idq; ad ſpinam G reflexum. Arcadicus bos de magnis dicitur, ſed qui præterea ſunt ſtupidi. Plinius de Arcadico pecore ſic ſcribit: *Arcades quidem non medicaminibus vti, ſed lacte circa ver, quoniam tunc maximè ſuccis herbæ turgeant, medicenturque vbera paſcuis. Bibunt autem vaccinum, quoniam boues omniuora ferè ſunt in herbis.* Apud Arachotas boues teſte Ariſtotele, ſylueſtres ſunt, qui differunt ab vrbanis, quantum inter ſues vrbanos, & ſylueſtres intereſt. Sunt colore atro, rictu leuiter adunco, cornua gerunt reſimatiora. Armenijs duplex cornu ſic erraticis flexionibus tanquam hedera retorquetur, ſi Aeliano fides præbenda, ac ſi mucrone petitur, ob corneam duritatem, non ſine damno ferrum retunditur. Ad Aſnam oppidum in Nilo capi tradunt hiſtoriæ Africanæ vitulum marinum magnitudine vituli noſtratis, cui ſex menſes exacti ſunt, vt annotauit Scaliger, haud ſcio, an phocam intelligat. Leguntur & Atabyriæ boues, de montis Rhodij nomine ſic nuncupatæ, vt Cælius annotauit. Bengala prouincia teſte M. Paulo Veneto maximos habet boues, qui craſſitudine, non magnitudine elephantos æquant. Belgica paſcua referente Scaligero ſunt adeò læta, vt vaccæ, quæ ſuo lacte vitulos educant, nihilo ſecius familiam lacte ſaturent. Puſillæ ſunt, nigræ ac deformes. Tales quoque Hollandicas vaccas eſſe Iunius aſſerit, nec verè Albertus, in H Friſia, Hollandia, & Geldria, propter abũdantiam pabuli magna corpora habere ſcribit; verè autem pleraſque quarum maculoſæ ſint pelles, lacte abundare. Sed quid Iunius dicat, addamus, Hollandus videlicet, Hollandiæ hiſtoriam verè tradens: Paſcui agri bonitate, inquit, cum alijs certare, & verticem attollere nobis licet, abſit dicto inuidia, vnde præcipui reditus ac prouentus exiſtunt: ſiquidem è caſeis & butyro, quæ exportantur in extera loca, in ſingulos annos ducenties ſeſtertium cogi putatur, quæ ſumma ad decies centena Caroleorum millia extenditur: præter ea quæ in quotidianum alimentum, quo vix alio bona tenuioris fortunæ hominum pars victitat, ceduntur. Tot illa boum armentis abundat, tam læta vaccarum parens, ac nutrix eſt, his copijs quam Britannia longè ſuperior, ſiue opimitatem, & aruinæ vbertatem ſpectes, ſiue laxiores, capacioreſque vberum ſinus, qui triplo plus lactis fundunt: ſola cornuum celſitudo, & vaſtitas in

Vacca Britannica.

Britannicis bobus excellit. Conſtat namque aliquibus Hollandiæ partibus æſtiuis diebus, quatuor & quadraginta lactis heminas in mulctralia ſingulas refundere. Habent aliæ prouinciæ aurariorum, & argentariorum metallorum riuos, aut ærarias plumbariaſque fodinas iactant, quæ bona negauit nobis naturæ inuidia, hoc, de quo dictum eſt, liberalitatis genere damnum illud

diſſol-

Digitized by Google

A diſſoluens atque compenſans: quando ijs quæ nobis ſuperſunt, vberrimi prouentus copijs non fini-
timas modò prouincias, ſed & longè diſſitas, Galliam, Hiſpanias, Africæ litora & antarcticum, no-
ſtroque, oppoſitum orbem inſtruimus, atque explemus quodammodo. Lactis bubuli, quod caſeo
fertilius eſt, præſtantia atque excellentia ſumma, vt & butyri omnium iudicio hic eſt. De caſeorum *Caſeus Hollandicus.*
bonitate cum quibuſuis etiam nationibus in certamen venire non erubeſcat Hollandia, non dubi-
tāda palmæ gloria, & niſi exoticas delicias, fracta luxuria ac profunda ingluuie palata præferrent,
niſi rerum venalium pretijs maioribus accenderetur gulæ ingenium, & (vt dictitabat Heliogaba-
lus) orexis. Laudatiſſimum caſeum lunæ imagine ſignatum, ſicut & Veſtinum, Epigrammatarius
commendat, neque diſſentit Plinius: ſed ille ſola molis magnitudine, vt pluribus ſufficeret, hic vt
obſonij vicem pani coniunctus præſtaret, commendationis caput ſecum adferunt, ſi rectè intelli-
gantur Martialis verſiculi, qui in Xeniorum libro extant.

Caſeus Hetruſcæ ſignatus imagine lunæ,
Præſtabit pueris prandia mille tuis,
Si ſine carne voles ientacula ſumere frugi,
B *Hæc tibi Veſtino de grege maſſa venit.*

Quaſi verò non in quouis etiam noſtro gregali, & vulgari caſeo bubulo dotes iſtas quiſque agno-
ſcere poſſit. Nunc luxuria, quæ per improbam laſciuiam parata & facilia faſtidit, gratiam præcipuā
Parmenſi caſeo & Placentino tribuit: at noſtra Teſſalia metas lactis dat anchoræ forma ſignatas, *Caſeus Parmenſis.*
celeberrimi inter primas nominis, illique vicina Grinnia, principatus tamen illi defertur, qui ad
pagum Comitis Arenæ vocabulo inſignem, Graueſandiam inde dictum conficitur, qui acri ſucco
ſitim alere, & poculi gratiam accendere creditur. Proxima palma Edammenſi cedit, quem Par-
menſi nihilo inferiorem, ſi vetuſtatis accedat commendatio, cenſores iſti, qui præſtantiora omni-
bus alijs eduliorum domicilia veſtigant ad modum Cybiraticorum illorum ſodalium, de quibus
apud Ciceronem eſt, prædicant. Atque iſta quidem vna eſt & verè aurea vbertas, quam lactis, ca-
ſeorum & butyri larga copia inuehit, vnde ceu è diuite Amaltheæ cornu mirum quanta opum af-
fluentia Hollandiam ditet. Hæc itaque Iunius. Scaliger loco nouiſſimè citato Britonibus, ſcri-
bit eandem agri eſſe fertilitatem, eandemque vaccarum vtilitatem. In mediterranea Bithyniæ, Bi-
thynica Theijs imminent, inquit Strabo, & regionem Saloni proximam, paſcendis bobus idoneam *Lib. 12. Geog.*
C habent, vnde & Salomenſis caſeus dicitur. Circa Bæotiæ vrbem Pœmandriam, quæ & Tanagra *Caſeus Salomenſis.*
dicitur, optimi boues naſcuntur, vt Varinus notauit; Apud Burgundiones tauri ſunt ſylueſtres, de
quorum robore atque audacia ſic ſcribit Agathius. Sed cùm interea venatum Theodibertus rex *Lib. 1. de bel.*
iſſet, miræ magnitudinis taurus porrectis in altum cornibus, ei obuiam venit; erat autem is non ex *Boues ſylueſtres.*
puſillis hiſce, qui terram aratro ſcindunt, ſed ſylueſtris, montanus, feruſque, & cornupeta, & ma-
gna corporis mole, vnde quodcunque obuium habet, obterendo occidit, iſtiuſmodi multi in his
terris aluntur; vmbroſæ namque ibi ſunt ſyluæ, denſi montes, locaque ipſa frigidiora: quibus om-
nibus animal ſuapte natura delectatur. Hunc nempe taurum Theodibertus cum è loco ſuperiore
in ſe ruentem vidiſſet, mox conſtitit, vt venabulum obiecturus; tùm ille, vt in proximo fuit, curſu *Theodiberti regis obitus*
delatus, impetu arborem haud ſanè magnam fronte, & cornibus impetit, quæ ſtatim omnis con-
cuſſa procubuit, ſimulq; ex ea ingens diffractus ramus, & ſolo violenter impactus, Theodiberti ca-
put afflixit: tum ille, cùm letifera eſſet & incurabili plaga affectus, ſupinus mox cecidit, & vixdum
domum delatus, die eadem è vita exceſſit. Similem ferè hiſtoriam ſubinde recenſebimus aliam.
In Caledonia Scotiæ ſylua olim, vt aſſerit Ioannes Leslæus Scotus Epiſcopus Roſſenſis in deſcri-
D ptione Scotiæ, frequens erat bos ſylueſtris, nunc rarior, qui colore candidiſsimo, iubam denſam ac *Boues ſylueſtres in Caledonia ſylua.*
demiſſam inſtar leonis geſtat, truculentus ac ferus, ab humano genere abhorrens, vt quæcunq; ho-
mines vel manibus contrectarint, vel halitu perflauerint, ab ijs multos poſt dies abſtinuerint. (Hoc
& Cardanus teſtatur in opere de rerum varietate.) Ad hoc tanta audacia huic boui indita erat, vt
non ſolùm irritatus equites furenter proſterneret, ſed etiam ne tantillum laceſsitus, omnes promi-
ſcuè homines cornibus, ac vngulis peteret, ac canum qui apud eos ferociſsimi ſunt, impetus planè
contemneret. Eius carnes cartilaginoſæ, ſed ſaporis ſuauiſsimi. Erat is olim per vaſtiſsimam illam
Caledoniæ ſyluam frequens, ſed humana ingluuie iam abſumptus, tribus tātum locis eſt reliquus,
Striuilingi, Cummernaldiæ & Kincarniæ. Eadem quoque teſtatur Hector Bethius Deidonanus
& ipſe quoque Scotus, & patriæ ſuæ hiſtoricus: Gignere ſolet, inquit, ea ſylua boues candidiſsimos
in formam leonis iubam ferentes, cætera manſuetis ſimillimos, verùm adeo feroſi indomitoſque,
atque humanum refugientes conſortium, vt quas herbas, arboreſq; aut frutices humana contrecta-
tas manu ſenſerint, plurimos deinceps dies fugiant: capti autem arte quapiam (quod difficillimum
eſt) mox paulo præ mæſtitia moriantur. Cùm verò ſeſe peti ſenſerint, in obuium quemcunq; ma-
gno impetu irruentes, eum proſternunt, non canes, non venabula, nec ferrum vllum metuunt. Fe-

runt

runt itaque Robertum Bruſium adepto regno pacatiſque rebus ſolatij cauſa venantem, mortis periculo proximum fuiſſe. Nam cùm negligentiùs abſque comitibus, quocunque animus ferebat, peruagaretur, ecce illi obuius huius generis taurus ictus venabulo, atque in furorem actus præſentē ferèm perniciem adferens, occurrit, nec quicquam erat, quo imminens diſcrimen ſubterfugere rex poſſet. Verùm perſpectantibus vniuerſis, ac motu prope ſtupentibus, vir quidam præſenti animo, animam pro rege ſalurus, arreptis feræ cornibus quanta potuit maxima vi renitens, non modò curſum impetentis retinuit, ſed belluam quoque illa ſua magna virtute in terram proſtrauit, qua confeſtim accurrentium venabulis confoſſa impendens regi exitium auertit. Hunc virum rex ob ſeruatam ſalutem magnificè donatum Turnbul, id quod tauri deiectorem ſignificat, appellari exinde voluit. Extant huius nominis familiæ haud mediocris nobilitatis, quibus ille initium nominis amplitudiniſque primus dediſſe fertur. Huius autem animalis carnes eſui iucundiſſimæ ſunt, atque in primis nobilitati gratæ, verùm cartilaginoſæ. Cæterùm cùm tota olim ſylua naſci ea ſolerent, in vna tantùm nunc eius parte reperiuntur, quæ Cummirland appellatur, alijs gula humana ad internecionem redactis: Sic ille. In agro Camanduano (verba ſunt Scaligeri ſenioris) boues aiunt eſſe maximos, breuibus tamen cornibus & hebetibus. Nulla macula candor vitiatur. Cameli gibbus eis & robur par, vnde nos eis nomen indidimus Bocameli. Onera ſuſcepturi, camelorum more ad agaſonis iuſſum genua flectunt. Haud ſcio, an eoſdem intelligat Plinius, *Carici boues*, inquit, *in parte Aſiæ, fœdi viſu, tubere ſuper armos à ceruicibus eminente, luxatis cornibus, excellentes in opere narrantur: cæteri nigri coloris, candidiue, ad laborem damnantur.* Incolæ capitis bonæ ſpei boues habent egregios ſimiles Hiſpanis. In Caſpia terra innumerabiles boum, & equorum greges eſſe Amyntas referente Aeliano tradit, in Manſionibus quas ſic inſcripſit. S. Claræ vocatæ inſulæ Orientales vaccarum alunt magna armenta. In ijs libris quos Cnidius Cteſias de rebus Indicis cōſcripſit, Cynamolgorum gentem, ait eodem referente Aeliano canes permultos magnitudine Hyrcanis canibus pares, alere ſolere. Quamobrem verò ſit hæc natio tam canum ſtudioſa, cauſam idem affert. Cum ab æſtiuo ſolſtitio ad mediam hyemem, tanquam apum examina, aut concitata veſparum vis, ſic armenta numero ampliora boum ferorum eos cornibus vehementer incitata appetant, & noceant: hi non aliter hæc retondere valentes, canes quos magna cura aluerunt, in ipſos immittunt, qui facilè boues debellant & interimunt: deinde autem commemorari homines, quas eſculentas carnes exiſtimant, ſibi auferunt, reliquas canibus impertiunt, libenterque communicant, tanquam pro accepto beneficio grati. Reliquo anni tempore cum non amplius boues eò accedunt, ad venandas alias feras ſecum ducunt: Cybariti tauri nominantur à Tranquillo in Gordiano, vt citat Dictionarium poeticum ex Stephano, qui à Cybaris ſic dici ait. De Cyprijs bubus à Græcis hoc effertur adagium, Κύπριος βȣ̃ς, ideſt, bos Cyprius. Varinus ait conuenire ἐπὶ κοπροφάγȣ καὶ εἰκαίȣ, ideſt, in ſordidiſſimum & viliſſimum hominem: vel vt Suidas habet, χυδαίȣ καὶ ἀναιδȣ̃ς. Author adagiorum Suidam alioſque ſecutus in brutum & ſtolidum iaci ſolitum ait: propterea quòd Cyprij boues magis bruti ferantur, quippe qui ſtercore humano paſcantur. Refertur a Diogeniano. Eudoxus etiam aſſerit Cyprios boues κοπροφάγειν. At Plinius narrat Cyprios boues hominum excrementa expetere non paſtus cauſa, ſed vt hoc remedio torminibus medeantur. Quamobrem rectiùs meo iudicio adagium refertetur ad eorum ſagacitatem, quòd torminibus lethali ſæpe morbo ſic medeantur. Pardalis namque eodem modò ſtulta eſſet dicenda, quoniam contra aconiti venenum eodem vtitur remedio: adhæc ſtulti quoque eſſent dicendi homines, qui in dolore colico & ventris torſionibus ad auxilium ab excrementis boum, vel equorum, vel gallinarum ſæpe confugiunt. Miranda itaque hæc potius ingenij ſolertia eſt, certum illic inuenire auxiliū, vbi nemo ſperaſſet. Geſnerus præterea ex hac Cypriorum boum natura apud Ennium, non Cyprio boui merendam, vt ex eo citat Feſtus Pompeius, (oſtendens quadrare, quoties conuiua ſordidus & inſipidus ſordido atque inſipido excipitur conuiuio,) ſed merdam legendum ait, vt res ipſa habet, & ſenſus inde prouerbio fit clarior. Darien noui orbis prouincia vaccas habet teſte Lopetio, vngulis minimè bifidis, mulis non abſimiles, magnis auribus, proboſcide elephantis. Color eis eſt cinereus, caro delicata. Incerti nominis author in itinerario ad Indos Orientales, vt citat Simon Maiolus, ait in vrbe Diu, quæ in Cambaia eſt, boues eſſe exiguos quidem, prægrandibus, & rectis cornibus, ſed præter oneris ferendi induſtriam, & ſub freno currere, & equitare dociles reddi equorum gradariorum more. De Epiroticarum vaccarum magnitudine, atque lactis copia hæc legimus apud Ariſtotelem: Epirotice vaccæ præ ſua præcipua magnitudine, amphoras ſingulas ſingulæ implent lacte, menſuraque eius dimidium mammis duabus præſtant. Erectus qui mulget,
„ aut paululum ſe inclinat; quoniam ſedendo vbera contingere nequeat. Cæteras etiam quadru-
„ pedes magnas terra eadem Epyrus producit, excepto aſino: ſed præcipuè boues, & canes, atque
„ etiam oues Pyrrhicas, à Pyrrho rege cognominatas. Et rurſus. Boues præcipuè magnos fert Epyrotica

Margin notes: E — F — G — H (section letters at right margin)

Excer. 206. 6. *Boues gibboſi.* *Lib. 17. c. 17.* *Lib. 26. c. 31.* *Canes tauros venātes.* *In Gordiano.* *Boues Cyprij.* *Lib. 28. cap. vlt.* *Ennius emēdatus.* *Vaccæ integris vngulis.* *Colloq. 7.* *Boues vbi equitentur.* *Boues Epirotica.* *3. Hiſt. 21.*

A rotica terra: quas incolæ Pyrrhicas vocant Paſtum enim abundè præbet,& loca ſingulis anni temporibus accommodata habet. Has ait interprete Theodoro ab incolis per annos nouẽ intactas venere ſeruari: ſed cùm Plinius quatuor annis ita ſeruari ſcribat, Geſnerus ita apud Ariſtotelem quoque legendum arbitratur, præcipuè cùm facilis ſit lapſus ex δ. in θ. Plinij verba ſunt hæc: *In noſtro orbe Epiroticis laus magna, à Pyrrhi (vt ferunt) iam inde regis cura. Id conſecutus eſt, non ante quadrimatum ad partus vocando. Prægrandes itaque fuere: & hodieque reliquiæ ſtirpium durant. At nunc anniculæ ad fœcunditatem poſcuntur: tolerantius tamen bimæ.* Cælius ait Pyrrhicas dictas iſtiuſmodi boues putari ab ignea mobilitate, aut à colore, eſſe item qui diminutiuum putant ex forma Aeolica; ipſe verò Plinio & Ariſtoteli ſubſcribit, qui à Pyrrho rege nominis rationem deducũt. Ouidius ad earum magnitudinem reſpiciens, & Calydonium illum aprum magnitudine præcipua excelluiſſe indicans, hunc Pyrrhico ſiue Epirotico boui aſſimilauit, inquiens:

Lib. 6. c. 7. *Boues Pyrrhica cur ſic dicta.* *Metam. 8.*

Vltorem ſpreta per agros
Miſit aprum, quanta maiores herbida tauros
Non habet Epirus, ſed habent Sicula arua minores.

B In Epiro præſtantiſſimos boues eſſe etiam Pindarus canit in Nemeis: *Neoptolemus*, inquit, *latam obtinet Epirum, vbi montium iuga excellentiſſimos boues fouentia, à Dodona primum ad Ionium mare protenduntur.* Lycus Reginus Epiroticos boues à Geryonæis manaſſe prodit, quos Herculi per Epirum tranſeũti Larinus nomine buſſequa ſurripuerit; ſiue (quod vero ſimilius Proxeno videtur) Hercules ipſe Ioui Dodonæo cõſecrarit, vnde ſint boues Larinæi, quos tamen Apollodorus à Lyco diſſentiens, non à cuſtode, ſed à ſagina vocatos autumat Larinæos, quaſi dixeris altiles, (hoc & nos ſuprà ex Athenæo diximus,) alij quoniã magnas habeant nares, cuiuſmodi in tota ferè Epiro ſpectari tradunt. Tzetzes quidem à Larino paſtore ſic vocari ait, cæterùm tanquam magnos, quoniam is & magno eſſet corpote & helluo. Iacobus Dalechampius in doctiſſimis ſuis ſcholijs, quę ſingulis Plinij capitibus appendit, ait ſeſe inueniſſe etiam Ceſtrinos nuncupari. Erythræi boues, vt tradit Aelianus, mobilia ſimiliter cornua, vt aures habent. Idem mox de Phrygijs referemus. Erythra autem Bœotiæ vrbs eſt, Pauſaniæ, Plinio, Diodoro & Thucydidi. Theſſaliæ ad Euripeum fluuium videtur apud Strabonem, apud Stephanum vrbs Locridis, & alia Libyæ. Erythræ verò Ioniæ oppidum maritimum, vt Ptolomæus docet & Strabo. Et Erythræ Liuio eſt oppidum Aeoliæ;

Boues Larinæi. *Ceſtrini.*

C quare difficile fuerit iudicare, cui loco boues illi debeantur. Nominatur verò etiam Eretria à Plauto tanquam ibi boum eſſent olim nundinæ.

Eretria. *In Perſa.*

Nunc mihi Eretria erit hæc tua domus,
Dominus (inquit) *me boues mercatum Eretriam miſit:*

Vrbs eſt Theſſaliæ. In Eubæa boues ferè omnes albos eſſe Odoardus Barboſa affirmat. Sed & Aelianus id quoque meminit his verbis: Confluentem candidi coloris efficientem Crathis fluuius emittit. Nam ouillum & bubulum pecus & omnis grex quadrupes, ſicut Theophraſtus ait, de nigro ruffoq; albus fit. Boues quoq; in Eubœa ferè omnes albi naſcuntur, quare & argyboæon poetæ Eubœam cognominant. In Galata Africæ monte boues noſtris Italicis octimeſtribus vix pares cùm ſenuerint Leonius teſtatur, eoſdem puto intelligens, quos ex Scaligero recenſui. In eadem Africa regio eſt Garamantum, aut vicina quædam, vbi boues præpoſterè paſcuntur, ſi Herodoto fides eſt habenda. Nam offenſantibus in terra cornibus, progrediendo paſci, inquit, nequeunt, alioqui nihil differentes à cæteris bubus, præter craſſitudinem pellis atque duritiam. Apud Solinum igitur, vbi habet: *Garamantum armenta obliquis ceruicibus pabulantur. Nam ſi r reiecta ad paſtum*

Boues vbi omnes albi. *Lib. 12. c. 36.* » » *Boues exigui.* *Lib. 4.* *Boues retrò paſcentes.*

D *ora dirigant, officiunt prona in humum cornua & obnixa:* pro reiecta legendum apparet recta. Idem mox de Libycis dicam ex Aeliano. De Germanorum bubus cum alijs communicandis legitur epiſtola perquam elegans Theodorici regis ad Noricos apud Caſſiodorum; *Grata ſuſcipienda eſt ordinatio quæ dantem iuuat & accipientem pro temporis neceſſitate lætificat. Nam quis putare poſſit onus, vbi maius meretur in commutatione compendium? Et ideo præſentibus decreuimus inſtitutis, vt Alamannorum boues, qui videntur pretioſiores propter corporis granditatem, ſed itineris longinquitate defecti ſunt, commutari vobiſcum liceat, minores quidem membris, ſed idoneos ad labores, vt & illorum profectio ſanioribus animalibus adiuuetur, & veſtri agri armentis grandioribus inſtituantur. Itaque fit, vt illi acquirant viribus robuſtos, vos forma conſpicuos; & quod rarò ſolet emergere, in vna mercatione, ne vtrique videamini deſiderata compendia percepiſſe.* Geſnerus Helueticos boues commendari ait à teneritudine carnis cum alibi, tum iuxta Zofingam oppidum agri Bernenſis. In Sueuia quoque regione vicina circa regionem Bar, pingues præcipuè ſeuo haberi. Apud Gymnetas boum ſylueſtrium teſte Strabone, maxima eſt multitudo, ex quorum, inquit, carnibus vitam trahunt: at cùm nihil capiunt, ſicca eorum coria prunis aſſantes, ijs pro cibo vtuntur. Gens ni fallor, eſt Indiæ, de qua mox. Boues ex Hiſpania transvectas in multo maiores euadere in Hiſpaniola ſcribit Petrus

Boues Germanorum. *Lib. 3. Variar. Epiſt. 50.* *Boues Heluetiorum.* *Lib. 16.* *Boues ſylueſtres.*

Mar-

Martyr Mediolanenſis: bouesque elephantis, porcos mulabus, quando de armento eſt ſermo, comparari, hyperbolicè tamen. E
Hiſpaniolæ fœcunditas. Recitat Franciſcus Lopezius, vaccam proletariam in hac eadem inſula, cùm nullum ibi animal eſſet præter cuniculos, canes; ſerpenteſque innoxios, in viginti ſex annis, octingentos fœtus edidiſſe, dum ex filijs filij rurſus procreantur. Neque vllum animal minus fœcundum, quod decem menſibus vterum gerat, vnum tantum pariat, decem vix annis viuat. Refert tamen, ſeu ob loci temperiem, ſeu quod natura iniurijs quibuſcunque ad propagationem fauere videatur, ſeu quòd illa inter cæteras fœcundior eſſet, plerumque peperiſſe geminos. *Boues Hiſpani.* Ipſa quoq; Hiſpania apud veteres a boum præſtantia celeberrima, dummodo verum eſt, Erytheam eius inſulam eſſe; Hinc enim, Geryonis, qui ibi regnabat, boues Herculem abduxiſſe tradunt: Heſiodus: *In Theogonia.*

Καλλιρόη τέκε παῖδα. βροτῶν κάρτιστον ἁπάντων
Γηρυονῆα. τὸν κτεῖνε βίη Ἡρακληείη,
Βοῶν ἕνεκ' εἰλιπόδων ἀμφιῤῥύτῳ εἰν Ἐρυθείῃ.
Callıroe peperit filium mortalium præſtantiſſimum omnium
Geryonem, quem interfecit vis Herculana,
Boues propter flexipedes circumflua in Erythea. F

Dionyſius Afer:

Ἤτοι μὲν γαίῃσι βοοτρόφον ἀμφ' Ἐρύθειαν
Ἄτλαντος περὶ χεῦμα θεουδέες Αἰθιοπῆες,
Μακροβίων υἷες ἀμύμονες, οἵ ποθ' ἵκοντο
Γηρυόνος κατὰ πότμον ἀγήνορος. ideſt,

Aethyopes Macrobij circa Erytheam (vel etiam in ipſa) *bubus abundantem inſulam habitant, iuxta Atlanticum mare, qui quidem illuc poſt Geryonis mortem venerunt.* Nam cùm ipſe viueret (vt Euſtathius eius Scholiaſtes ait) inhabitabilis erat propter eius inhoſpitalitatem. Fertur autem Hercules boues eius abacturus, æreo lebete in eam nauigaſſe, vt Euphorion teſtatur, *Lebes æneus.*

Χαλκείῳ ἀκάτῳ εὐπληθέος ἐξ Ἐρυθείας.

Item Alexander Epheſius:

Χαλκείῳ δὲ λέβητι μέγαν διενήξατο πόντον,

Fortaſſis autem lebes nauigij genus fuerit, cui etiam lembi piratici vocabulum colludit: idque æreũ appellari potuit, propter aliquid ex ære in eo factum: vel inſigne aliquod æreum in prora puppiuè. G
Erythea quæ. Sunt, inquit idem Euſtathius, qui Erytheam inſulam ipſas Gades interpretentur, contra Dionyſij ſententiam: alij inſulam quandam vicinam, quæ à Gadibus freto vnius ſtadij tantum diſtet: in quã ſententiam eos adduxit paſcuorum illius loci vbertas: nam lac ouium ſerum ibi reddere negant, adeoque pingue, vel craſſum eſſe, vt ad caſeum conficiendum aquam copioſam affundi deſideret, & pecus intra triginta dies ſuffocetur, niſi minuatur ſanguis. Hactenus ille, Hecatæus etiam, vt citat Cęlius, Herculem miſſum eſſe, vt Geryonis boues abduceret, cæterùm non quidem ad terram Hiſpaniam, nec ad Erytheam vllam inſulam: ſed loca circa Ambraciam atq; Amphilochos Geryonem imperio tenuiſſe: indeque abactas boues, quæ mira ſpecie in illis comperiantur locis, herbida regione & paſcuis admodum læta. Alij verò Erytheam Hiſpaniæ inſulam faciunt, Geryonemque in Hiſpania regnaſſe volunt, tricorporemq; à poetis fingi, quoniam trium Hiſpanicarum inſularum rex eſſet, Balearidum videlicet duarum & Ebuſi. Quo ſenſu Ouidius:

Prodigiumq; triplex armenti diues Iberi
Geryones, quamuis in tribus vnus erat.

Gades. Erytheam autem eandem putant cum veterum Gadibus, in cuius inſulæ meditullio duas aiunt ſupereſſe hodieq; vetuſti ædificij turres, torres de Hercoles incolis dictas. Herculem autem ibi olim delubrum habuiſſe, authores ſunt Strabo, Plinius, Mela. Apud poetas pro Erythea, non ſemel Erythrea ſcribitur: vt apud eundem Ouidium in faſtis. H *Lib. 1.*

Ecce boues illuc Erythreidas applicat heros.

Sic & apud Propertium.

Amphytryoniades qua tempeſtate iuuencos
Egerat à ſtabulis O Erythrea tuis.

Cùm igitur Gadibus tanta ſit ſoli vbertas, qualem ex Euſtathio diximus, Herculemq; ibi dilituiſſe ob allatam rationem, ac authoritatem conſtet, nos quoq; Hiſpaniæ eam laudem deferemus, eoque maximè, cum ibi propter ſalſuginoſę aquę copiam ſalubriores etiam quàm alijs in locis fuerint. Teſtaturque Bernardinus Gomeſius, ſale atque optima paſtorum ſolertia fieri, vt vituli, qui in agro Cæſarauguſtano, ad ripas Iberi amnis enaſcuntur, reliquos Europæ teneritate, ac ſapore ſuperent. *Lib. 1. de ſale.* *Vituli optimi.* Habere autem hoc oppidum inter tam multa atque præclara ſuæ laudis inſignia, peculiaria quedã rerum ornamenta, montem, à quo ſaxeæ quædam ſalis glebæ extrahuntur, quæ lactentibus vitulis,

dum

A dum in ſtabulis tenentur, obijciuntur, vt illas toto eo tempore lingant, quo matres paſcẽtes abſunt: quo linctu, guſtu vehementer excito ſic inhiant, (inquit) matru vberibus, vt ea pleniſſima licet, cùm auidiſſime ſugant; tum eo alimento ad humanum cibum, & temperatiſsimi & ſuauiſsimi fiant. Neque enim lac tametſi dulce, cùm pingue ſit, tanta guſtus appetentia è mammis ſugeretur propter dulcedinem, niſi ſale & natura condientibus, illud ſaperet ſubſalſum: quemadmodum poeta quidem peracutè tetigit inquiens;

Capella linctu ſalis
Occultum in lacte referre ſaporem.

Boues ſolidis vngulis.

In India boues ſolidis vngulis vnicornes naſci Cteſias ſcribit, teſte Plinio: aliqui tricornes. Meminit eorundem Solinus de Indiæ agens mirabilibus. *Sunt præterea boues vnicornes & tricornes, ſolidis vngulis, nec bifidis.* Idem Plinius ait bobus Indicis altitudinem tradi camelorum, cornua in latitudinem quaternorũ pedum. Aelianus ex cornuum amplitudine, boum eorundem dimetitur magnitudinem. Ptolomæo ſecundo (inquit) ex India cornu allatum ferunt, quod tres amphoras caperet: vnde conijcere poſſumus, bouem illum, à quo eiuſmodi tantũ cornu extitiſſet, maximum fuiſſe. *Boues Indi magni.*
B Idem de Indicorum boum, haud ſcio, an eorundem, velocitate & de curſu certamine hæc prodidit: In bubulo pecore quod incitato curſu valet, curam Indi ponunt: & ſimul de eorum velocitate rex, & permulti principes decertant, neque turpe ducunt, pro huiuſmodi animalium genere, auro, argẽtoue ſponſionem facere. Currendi meta bobus hæc conſtituitur, vt inter ſe nexi & iugati triginta ſtadia currant. Aequales & pares equis boues currunt, neq; velocitate boues ab equis internoſcas: ac ſi quando rex de ſuis bobus cum quopiam ſponſionem fecerit, in tantum contentionis ſtudium procedit, vt is ipſe in curru ſequatur, atq; adeo aurigam incitet. Is ſane quidẽ equos ſtimulis cruentat, à bubus verò manus abſtinet, ſiquidem ij nullis admotis ſtimulis incitatiſſimo curſu feruntur. Ac nimirum tam ambitioſa eſt bubuli certaminis contentio, vt non diuites modò, ſed inferioris ſtatus homines in eiuſmodi certaminibus permultum verſentur. *Lib. 15. c. 24* *Boues curſu valẽtes.* A Plinio tauri atrociſſimi ſyluestres, maiores agreſtibus recenſentur, velocitate ante omnes, colore fuluo, oculis cæruleis, pilo in contrarium verſo, rictu ad aures dehiſcente, iuxta cornua mobilia, tergoris duritia ſilicis, omne reſpuens vulnus, feras omnes venantur. Ipſi non aliter quàm foueis capti, feritate ſemper intereunt. *Lib. 8. c. 21.* Diodorus Siculus ſcribit hoc animal carnibus paſci, feritate excedere, penituſque eſſe inexpugnabile; *Lib. 4.*
C corpore maius eſſe domeſticis tauris, habere equi velocitatem, ore vſque ad aures fiſſo, rubicundo colore, oculis albis noctequc fulgentibus: cornua veluti aures mouens, in certamine firma tenet; pili contra naturam cæterorum animalium verſus caput ducuntur. Et hæc ferè viribus fortitudineq; mirabili pugnat cum cæteris beſtijs, quas ſuperatas comedit. Eſt quoq; infeſtus admodum armentis, nihil nec paſtorum vires, neq; canum multitudinem timens. Dicitur eius pellis haud quaquam uulneribus patere. Cùm multi conantur illum ui capere, fruſtra defatigantur. In foueam delapſus, aut alio captus dolo, ſeipſum ex ira ſuffocat, priſtinæ libertatis amore. Solinus eadem ferè quæ Plinius more ſuo de eiſdem tauris habet. Indices, inquit, tauris color fuluus eſt, volucris pernicitas, pilus in contrarium verſus, hiatus omne quod caput. Hi quoq; circumferunt cornua flexibilitate qua malint, tergi duritia omne telum reſpuentes, tam immiti ferocitate, vt capti animas proijciant furore. *Cap. 65.* Quærendum num ſint hi tauri, ijdem cum ijs bobus, de quibus iam ex Aeliano diximus. Sunt item apud Indos alij boues, vt ibidem tradit Aelianus, qui maximos hircos ſuperare non videntur; ij etiam coniugati velociſſimè currunt, nec minus ſtrenuè quàm Græci equi curſum conficiunt. Petrus Bellonius ſcribit, equos nobiliorũ Damaſci vrbis incolarum, quales ſunt Sangiaci & Baſſæ, in- *Lib. 2. Obſervat. 92.*
D ter reliqua ornamenta habere caudas bouis Indici pilis admodum tenuibus & candidis, tanti apud eos pretij, vt ſingulæ quatuor, vel quinque ducatis æſtimentur, eamque ob cauſam Satrapas duntaxat ijs vti, qui equorum gutturi eas appendunt. *Ornamenta ex caudis boum.* Haud etiam ſcio, anne iſtiuſmodi tenuibus pilis boues ſint ex iam memoratis. Lego etiam in tertia parte rerum Indicarum in India bouem marinum dari, & indigite voce Ignaragnam nuncupari, diciq; habitare iuxta caſtrum S. Spiritus, aliiſq; quibuſdam locis, vbi frigus remiſsius eſt. *Marinus bos.* Animal eſſe immenſæ molis, veſciq; herbis duntaxat, quæ rubri ſint coloris. Corporis mole noſtrates boues ſuperare, pellem habere ſimilem elephanto, bina iuxta pectus brachia, ſub quibus mammæ lateant, quibus fœtus ſuos enutrit. Capite atque ore noſtrates boues referre. Carne eſſe ſuauiſsima, Indiſque præcipuè expetita. Ex pinguedine liquamen parari ſimile butyro, quo in condiendis cibis vtuntur. Oſſa eius duritia ebori vix cedere. Itacam, quod enutriendis bubus ſit apta, *βώβοτον* vocat Homerus. Italia noſtra quales ferè boues habeat, iam ex Theodotici regis epiſtola diximus. Quanta verò hic ſit copia, Cardanus innuit his uerbis. Aluntur tot hominum millia in Italia bubula carne, nunquam tamen deficiente cibo. Varro tradit propter amplitudinem præſtare dici, ideoq; ad victimas farciri, atque ad deorum ſeruari ſupplicia. Cæterum non in tota Italia eiuſdem ſunt qualitatis, quantitatiſq;, unde dicebat Columella. *Quæ* *Boues Itali.*

Digitized by Google

in emendis bubus ſequenda, quæque vitanda ſint, non ex facili dixerim, cum pecudes pro regionis cœli, ſtatu, & ſtatum corporis & ingenium animi & pili colorem gerant: aliæ formæ ſunt Aſiaticis; aliæ Gallicis, Epiroticis aliæ nec tantum diuerſitas prouinciarum, ſed ipſa quoq; Italia partibus ſuis diſcrepat. Campania plerumque boues progenerat albos & exiles, labori tamen & culturæ patrij ſoli non inhabiles. Vmbria vaſtos & albos, eademque rubros; nec minus probabiles animis, quàm corporibus. Hetruria & Latium compactos, ſed ad opera fortes. Apenninus duriſſimos, omnemq; difficultatem tolerantes, nec ab aſpectu decoros. Hæc ille. Vmbria autem præcipuè inde celebris, ac potiſſimum circa Clitumnum amnem & Menaniam oppidum, cuius inde campos tauriferos vocat Lucanus: E

Vmbriæ boues. *Lib. 1.*

Et qui tauriferis vbi ſe Meuania campis
Explicat.

Clitumnus amnis. Clitumnus verò celeberrimus non ſolùm quòd maximos ac optimos aleret boues, verùm etiam quod albos redderet, quales ſacrificijs triumphantium expetebantur: Hinc illud Virgilij:

Hinc albi Clitumne greges, & maxima tauri
Victima, ſæpe tuo perfuſi flumine ſacro,
Romanos ad templa deum duxere triumphos. F

Lib. 8. Inde verò & Silius:

Canis venientes montibus Vmbri,
Hos Aſis Sapisq; lauant, rapidaſque ſonanti
Vertice contorquens vndas per ſaxa Metaurus
Et lauat ingentem perfundens flumine ſacro
Clitumnus taurum &c.

Inde & illud Propertij,

Et pecus & niueos abluit vnda boues.

Lib. 1. Plinius verò diffusè ſcribit, eam oram tauros gignere omnium Italiæ maximos, in quibus plurimi ſint albi. Sabinos quoq; ſpectatos appatet habere boues. Nam & apud Liuium legere eſt, bouẽ olim in Sabinis cuidam patri familiæ miranda magnitudine ac ſpecie eſſe natum, cui monumentum miraculo fuerint Romæ in veſtibulo templi Dianæ fixa per multas ætates cornua. Appatet & Lemni inſulæ boues olim fuiſſe in pretio, ſiquidem Homerus eos celebrare videtur his verbis:

Lemni boues.

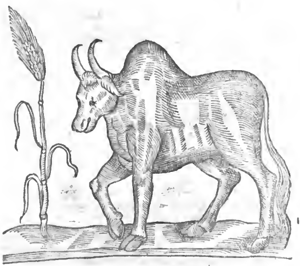
Αἰδὼς Ἀργεῖοι, κάκ' ἐλέγχεα, εἶδος ἀγητοί. G
Πῆ ἔβαν εὐχωλαὶ, ὅτε δὴ φαμὲν εἶναι ἄριστοι,
Ἃς ὁπότ' ἐν Λήμνῳ κενεαυχέες ἠγοράασθε,
Ἔσθοντες κρέα πολλὰ βοῶν ὀρθοκραιράων. id eſt,
Pudor Argiui, mala opprobria, forma (tantum) admirandi,
Quò abierunt iactationes, cum dicebamus nos eſſe optimos
Quas olim in Lemno vana iactantes dicebatis
Comedentes carnes multas boum erecta cornua geſtantium.

Lenticorum boum cornua atq; aures ex vna ſtirpe cognata, atq; ſimul contexta eſſe teſtatur Ariſtoteles, vti citat Aelianus. Qui præterea ſcribit, auditione ſe accepiſſe, in Libya Indis finitima, retrorſus paſcentium boum eſſe armenta; Cauſam cur ſic paſcantur, eſſe, quòd non ritè collocata à natura ante oculos cornua habeant, & quæ ante pedes ſunt, videre non queant: ex eoq; fieri, vt ingreſſionem ad caudam retorquentes, herbam depaſcantur. Ad hos à Lotophagis triginta dierum ſpatium eſſe Herodotus teſtatur, eandem planè rationem, quòd ita paſcantur, afferens. Cælius verò ante Aelianum ſolum & primum opinatur Herodotum in Libya boues iſtos opiſthonomos, id eſt retrò paſcentes reperiri ſcripſiſſe, id exprimentibus cornibus quæ adnuunt proclinanturque in ima: cuius verò hiſtoriam conuellere Athenæum ſub aliena perſona, quoniam a nullo præterea hiſtoricorum ſit comprobata. Verba Athenęi hęc ſunt: Minus fidei habet, quod Alexander Myndius ſcribit, in Libya boues quoſdam opiſthonomos appellari, quia non antrorſum paſcentes ambulent,
„ ſed retrorſum euntes herbam vellant, eſſeque impedimenta cornua, ne ſecundum naturam herbam carpant, ſurſum verſus non incurua, vt in cęteris animantibus, ſed deorſum inflexa, quę oculorum lumini velut tenebras offundant. Parum quidem hoc credibile eſt, præſertim cùm nullus alius hiſtoricus atteſtetur. Habet autem Libya alios etiam boues, velocitate commendatos, de quibus hunc in modum idem Aelianus ſcribit: Libycorum boum, qui feri ſolutique errant, tanta eſt innumerabilitas, tanta item celeritas, vt vnum inſequentes venatores interdum fallantur: quòd nimirum in alios feros incidant, & ille interim ſub dumeta ſaltuſuè ſubiens ſe ſubducat, alij autem ſimiles exoriantur, & venatorum oculos fallant. Horum quempiam ſi quis ingrediatur inſequi, primùm cohibendus eſt equus: ſic enim feſſum longinquitate temporis comprehendet. Sin ab initio ſtatim equi habenas laxarit, illo demum defeſſo, bouem non capiet. H

Lib. 16. c. 33. *Boues retrò paſcentes.* *Lib. 4.* *Lib. 3. prope finem.*

A Quamuis verò multi quotannis capiantur, & mactentur, ſobolis tamen eorum ſucceſſio perfœcunda eſt. Cum vitulis etiam tauri oberrant:item vaccæ vnà,aliæ fœtæ,aliæ fętus expertes. Quo ſi quis vitulum adhuc tenerum ceperit, & non ſtatim occiderit,ex eo duplici commodo afficietur. Nam præterquam quòd & ipſe commoditatem affert,matrem ſuam pariter in captiuitatem inducit. Poſtea enim quàm venator vitulum fune alligauit, ab eo ſecedit: illa filij deſiderio inflammata, tanquam a ſilo ſtimulata fertur, cupiens diſſoluta reſte eum abducere; ac nimirum cornua impingit,vt vinculum laxet & diſtrahat. At enim alterutro cornu in funis complicationem inſerto,vnà cum vitulo conſtricta tenetur,bis miſera mater, quæ neque ſobolem ſuam liberarit,& ipſa inſuper vinculo ineuitabili comprehenſa ſit. Cuius venator cùm iecur diſtraxit,& pellem exemit, carnem relinquit auibus & feris:vitulum verò integrum ſecum aufert,qui & in cibo ſuauiſſimus eſt & lacti denſando coagulum præbet. Hæc itaque Aelianus. Athenæus author eſt vitulum quinque drachmis vendi in *Lib. 8. c. 1.*
Luſitania,quaſi ibi vitulorum quoque ſit copia. Quà Macinum ad Cathaium vergit,boues albos nigroſq; gigni equina cauda,ſed piloſiore ad pedes vſq; protēſa: pilos caudæ habere ſubtiliſſimos, *Boues cauda equina.*
in modum plumæ volatilis,magno in pretio eſſe, quos equites in cacumine lancearū ſuſpendentes

B

C

egregiæ nobilitatis inſigne ducunt, ſcriptum reliquit Aeneas Syluius,qui hanc regionem Sericam

D eſſe conijcit. Quęrendum an hi ſunt illi boues,de quibus paulò antè ex Bellonio mentionē fecimus. In Madagaſcar inſula tantam boum eſſe copiam tradunt nauigationum in nouum orbem authores,vt bouem cochleari aut alia viliori re commutarent. Gibbum habent in dorſo ex mera puraq; pinguedine. Iconem adieci ex Diario nautico Batauorum in Indiam Orientalem. Albi & nigri *Equiboues.*
iubati boues equina cauda in prouincia Mangi. Quocirca equiboues, vt opinatur Scaliger,haud *Exerc. 217. 4.*
ineptè nominari poſſunt. Idem ait ex eorum iubis flabella texi. Equis componi ornamenta:lancearum cuſpidibus appendi, vt in Germania vulpis caudam. Nicolaus de Comitibus eoſdem boues & in Cambaia haberi aſſerit, & paullò fuſiùs de ijs ſcribit. In Mangi,inquit,prouincia Indica *In itinerario.*
Orientali boues ſylueſtres criniti ſunt,equorū prolixiore iuba,quæ ad pedes vſq; protenditur,quorū cornua ab occipite in ſpinā tanta longitudine extenduntur, vt eleuato capite cornibus attingant *Boues equina iuba.*
caudā. Sunt autem grandia cornua,vt incolæ amphorarum loco illis vtantur. Cauda quoq; illis eſt quā equis elegantior. Mela locus aut vrbs videtur apud Ouidiū in Faſtis,pabulo boū cōmendata: *Lib. 4.*

Sacrorumq; Melam paſcua læta boum. ideſt, ſacraficio deſtinatorum.

Meſopotamia regio eſt authore Strabone, fœcunda & maximè paſcendis bobus idonea,ferens quę *Lib. 16.*
ſemper virent. In Monzambique tanta eſt boum abundantia, vt Luſitani quindecim vaccas vna

E permu-

permutarent nouacula, vel etiã cymbalo. Circa Molottidẽ narrãt, inquit Athenæus, bobus inuſitatę magnitudinis cornua eſſe, ex quibus pocula quo modo fiant, Theopõpus memorię tradit. In Moſchia carnes bubulas ad mẽſuras nõ vendũt, ſed emptoris tanrùm oculis ſubijciunr, adeò copia faſtidium parit, vt vel quatuor libræ carnis vno conſtent matchetto. Frigus verò ibi tã vehemens eſt, vt animãtes, vt boues & porci, qui hyeme capiũtur & excoriãtur, lapidũ inſtar indureſcãt, nec alio modo ſcindi queãt, vt Ioſephus Barbarus in ſuo ad Tanaim itinerario teſtatur, niſi in hypocauſtũ protrahantur, vt incaleſcãt. Plinius author eſt, omnia plenilunio expurgari maria, quædã & ſtato tempore: circa Meſanã & Mylas fimi ſimile expui in litus purgamenta: vnde fabula Solis boues illic ſtabulari. Meminit & loci & boũ Apollonij interpres. Mylæ (inquit) Siciliæ Cherroneſus, in qua Solis boues paſcebãtur. Apud Myſos, boues cornuũ expertes ſunt, nõ itẽ in Scythia, vbi minimè cornibus boues mutili ſunt. Nec mihi moleſtus quiſpiam eſſe debebit, quòd contra ſcribam atq; Herodotus, cùm ait bubulo generi non eſſe in Scythia cornua: Ideòque cornibus mutilum eſt, quod vniuerſum caluariæ os nullas commiſſuras habeat, nihilq; humorum confluentium propter duritiem reſiſtentem capiat, & verò venæ per hoc ipſum os pertinentes, propterea graciliores & debiliores, quia minus alantur. Itemque eorundem, qui à cornibus nudi ſunt, eò ſicciorem ceruicem, ac minus fortem eſſe neceſſe eſt, quod ipſorum pertenues venæ ſint. Hæc Geſnerus recitat, tanquam ex Aeliano, qui tamen hac de re breuius eodem tamen Geſnero interprete ſcribit in hæc verba: Apud Myſos boues onera vehunt, cornuum expertes totis etiam gregibus: cuius rei cauſa non in frigiditatem, ſed peculiarem naturæ vim reijcienda eſt. Argumentum in promptu eſt. Nam in Scythia quoque boues cornibus non carent. Nec mihi moleſtus quippiam eſſe debebit, quod contra ſcribam, atque Herodotus. Nam qui hæc retulit, hiſtoriam ſuam, ſe afferre teſtatus eſt, non incertam (vt Herodotus) famã decantare. Apud Nabathæos (Arabię fęlicis populos) boues magnos eſſe teſtatur Strabo. Apud Nigros nuncupatos populos, vaccæ nullæ ruſſæ ſunt, omnibus verò color niger vel albus, vel ex vtroq; mixtus. In Nomadibus, qui ad Mæoticas paludes hyemant, & dies ęſtiuos in camporum æquoribus viuũt, ex bobus partim ſine cornibus naſci, partim ferrula ideo exſecari tradit Aelianus, quòd hęc pars vim frigoris ſufferre nequeat. Strabo verò Nomadũ boues equoſq; cæteris teſtatur longiores eſſe, fortè de alijs quã Aelianus populis intelligens. Ortelius ait Nomades Straboni Aſiæ populos eſſe ad ſiniſtram in Caſpium intrãti. Plutarchus in libro de oraculorum defectu ait Iſtrum accolere. Diodoro etiam Nomades ſunt in Africa, & Zophoni quoque vocantur. Tauri Pæonij, vt ſcribit Pauſanias, hirto corpore cùm omni ex parte, tum præcipuè pectoribus & mentis. Theopompus verò, referente Ant. Mizaldo apud Pæonas tradit, boues tam magna geſtare cornua, vt tribus aut quatuor vini ſextarijs vix adimplerentur, ex iiſque reges ac proceres, pocula conficere, labris ebore aut argento obductis. In Pæonide verò palude tradit Aelianus ex Zenothemide quoſdam procreari piſces, quibus adhuc palpitantibus, ſi eos bubulo pecori obijcias edendos, expleri non minus libenter quam cæteri boues fœno: contrà ab eorundem mortuorum eſu ita abhorrere, vt non attingat. Pannonia quam nũc communiter Vngariam vocamus, copioſiores ferre boues fertur, quàm quælibet alia prouincia: qua de abundantia fœcunditateque Sigiſmundus Baro in hunc ferè modũ ſcribit. Hungaria pecoris adeo abundans eſt, vt iure mirari poſſis, vnde proueniant tot & tanta boũ, & ouium agmina, quæ in exteras regiones, Italiam, Germaniam, Bohemiam, mittit. Nam cùm per Morauiam, Auſtriam, Stiriam, Slauoniam, perq; alias Hungarię vicinas prouincias multæ pateant viæ, per quas pecus agminatim expellitur, obſeruatum eſt per ſolam viam Viennenſem vno anno plus quam octoginta millia boum in Germaniam acta eſſe. Geſnerus ſcribit, boues quidẽ eſſe pinguiſſimos, ſed quia hyemes etiam ſub dio tranſigant, & liberi paſcantur, parum manſuetos eſſe, & minus tenera carne. Circa Axium flumen Paphlagonum per Mygdouiam fluens boues teſte Herodoto, ſunt agreſtes prægrãdibus cornibus. Incolæ Paros, vt in volumine legimus, quod nouus orbis inſcribitur, omni iumentorum & minoris etiam pecoris genere carent. Regio Comãdu ab eiuſdem nominis vrbe appellata in Perſia, boues habet maximos & in vniuerſum candidos, cornua breuia & minimè acuta in capite geſtantes, camelino gibbo dorſo eorum imminẽte, teſte Paulo Veneto, vnde tã fortes, inquit, redduntur, vt ad magna onera geſtanda facilè aſſuefiant. Et cùm clitellæ gibbo imponuntur, genu, vt cameli flectunt, & rurſum ſuſcepto onere ſurgũt, ſic ab hominibus edocti. Eſt & Reobarle Perſidis regio, vbi eodem referente boues ſunt maximi prorſus albi, pilo tenui, ac molli, breuiſſimis cornibus, obtuſa acie, gibboſi ſimiliter vt pręcedentes, ſimiliterq; onera ferentes. Ariſtoteles ait puſillas eſſe buculas; quas Phaſiana regio fert, quæ tamen ſingulæ abundè beneficio pabuli mulgentur. Phœnicum libri teſtantur, inquit Aelianus, indigenas vaccas ea eſſe magnitudine, vt vel proceriſſimi paſtores cùm mulgent, ſtare aut etiam (ſi minus proceri ſint,) in ſcabellum aſcendere habeant neceſſe, vbera vt poſſint pertingere: Hoc modò de Epiroticis ex Ariſtotele ferè recitauimus: qui ait, & in Phrygia boues eſſe qui cornua, vt aures mouent. Idem teſta-

Marginal notes:

Lib. 2. c. 53.

Boues ex cornes.

Lib. 17.

Tauri hirti.

In Boeticis.

Cornua maxima.

Lib. 17. cap. 30.

Boues piſcibus veſcentes.

Vngaria vt bobus abundet.

Boues agreſtes.

Boues gibboſi.

Lib. 1. c. 22.

Boues prorſus albi.

Boues puſilli.

Lib. 16. cap. 33.

E F G H

A teſtatur Plinius. Idem de Erythreis Aelianus, qui de eiſdem Phrygijs ſic quoque ſcribit. Boues Phrygij rubro colore & flammeo, altaque & toroſa ceruice præſtant. Eorum ab alijs cornua longè diuerſa ſunt; neque enim conſiſtunt, ſed flexibilia huc illuc flectuntur. Pygmæorum boues, & aſini ad noſtrorum arietum magnitudinem accedunt, ſi Cteſię fides tradenda eſt. Quiuira boues habet gibboſas, quarum corio incolæ veſtiuntur, vt Lopezius tradit. Regna Aquilonaria, præſertim Vermelandia ac Dalia, propter paſcua vberrima, boues habent electiſſimos, inquit, Olaus Magnus, etiam prouinciæ Veſtrogothorum: hique boues ſingulis annis non tam proceritate corporis, quàm numero magno multiplicãtur. Habet & Noruegia, Suetia & Finlandia ſimiles, ad ęſtiualia, ſeu hyemalia plauſtra, ſeu etiam agrorum vſum aptiſſimè diſpoſitos. Sed nunquam vaccæ trahendis plauſtris, aut agris præparandis aptantur: imo nec vlli oneri, ob ſpem vitulorum gignendorum ſubduntur. Sed hi adhuc tenerrimi à matribus ſegregati, ſæuiente frigoris horrore, in ęſtuarijs ad hoc ſpecialiter ordinatis nutriri ſolent: hyemeque productiore aſperioriq; inualeſcente, putaminibus quernis, loco fœni vel culmi, iumenta veſcuntur. Aeſtate verò, in lucidiſſimis noctibus paſcua ſumunt ſub cura paſtorum propter improbos vermes & bruchos, quos ipſi cuſtodes piceis *Bruchi in lobus.*
B fumis, vhiq; pinorum combuſtione flammantibus exurunt, aut arcent: ſed non ex integro, quia ingruenti autumnali tempore, bruchi ingrediuntur cutes macrorum boum, ibique hybernant, vt tempore vernali cutim exeant, ac hoſpitem vexent, veluti erucæ folia arborum depaſcentes, quarum ſeminario folliculo inhærentes, hyemem tranſigant quietiorem. Boues tamen, quibus vermes huiuſmodi ſunt infeſti, è cœtu aliorum, quantum induſtria permittit, ſeorſum impinguandi mactandique ſegregantur; tuncq; dorſo tenus velut cribrum cutis perforata apparet, pretium ſui diminuẽs aliena labe. In ijs autem locis ſaniùs conſeruantur, celeriuſque impinguantur, vbi nec muſcarum

Boues puſilli.

Lib. 17. c. 2.

C

D

aculeis, nec bruchorum ſtimulis agitantur & fatigantur, & herbarum virentium ſatietate non priuantur. Hactenus Olaus. Eſt & in eiſdem regionibus magna ſylueſtrium boum multitudo, Noruegia ſcilicet, Islandia, Feronia, Hitlandia & Gothia, quorum cornua vulgaribus minora ſunt, ſub mento barba prolixa dependet: animantia ſunt ferocia, nec homini parentia, nec alijs quadrupedibus. Venatores inter arbores ſe abſcondunt: ipſi verò ab ijs vulnerati, vel iniuriam vleiſcuntur, vel ſeipſos interimunt. Tantum eſt vindictæ deſiderium. Iconem horum boum ex Cornelio Iudæo: in tabula Europæ mutuatus ſum. Eandem ni fallor, iconem exhibet Olaus Magnus, ſed marinæ vaccæ eſſe ait, atque de ea ſic ſcribit: Vacca marina monſtrum eſt magnum, robuſtum, ira-

cundum, & iniurioſum, edens partum ſibi ſimilem, ſed non ſupra geminum, vnum tamen ſæpius, B quem plurimum diligens felicite ſecum ducit, quocunque tandem ſe per mare tranſmittit, aut in terra greſſus dirigit, decem menſibus impregnatur: demum hoc animal aliquando cxxx. annis, per caudæ ipſius amputationem probatum eſt vixiſſe. Plinius Cornutam inter belluas marinas nomi-

F

G

H

Boues dentibus elephātinis. *To. 5.*

nat, nec vllam eius deſcriptionem addit. Quærendum num hoc animal indicet. In Aquilonari verò plaga noui orbis boues pregrandes æquè in mari ac terra degunt, vt tradit Iacobus Cartarius in noua Francia apud Ramuſium, addens binos eis prominere dentes ab ore elephantum modo. Sed & Scaliger tradit in Oceano Septentrionali vaccam dici viſam cum geminis cornibus. Sauro-

matum

Digitized by Google

A matum boues cornibus carere teſtis eſt Hippocrates. Supra Gallouidiam Scothiæ Caricta ſita eſt *Boues acornes.*
Siluriæ quondam pars quædam quæ dictanè ſit à Carectonio numeroſiſſima olim ciuitate, cuius
adhuc ruinæ ædium oſtendunt magnificentiam, an ab alia aliqua re haud ſatis conſtat, inquit He-
ctor Boethius in deſcriptione regni Scothorum: Crebræ ſunt in ea arces natura operibuſq; munitiſ-
ſimæ, & præter reliqua armenta ingenti magnitudine excellentia boues quarum caro tenera ſua- *Boues pro ſuo adipem habentes.*
uiſque eſui eſt, cæterùm pingue nunquam concreſcit, olei liquidi modo ferè ſemper fluens. De
Scythiæ bobus varia traduntur. Herodotus agens de Scythiæ frigore, boues ibi ſine cornibus eſſe *Lib. 4.*
teſtatur. Et hæc mihi videtur eſſe cauſa, cur omnino bouino generi cornua non ſuccreſcant, aſti- *Boues acornes.*
pulante ſententiæ meæ Homero hoc in Odyſſea carmine;

Et Libyen, vbi ſunt cornuti protinus agni.

Quod rectè dictum eſt, in locis calidis maturè cornua exiſtere, at in vehementioribus frigoribus,
aut non oriuntur ſtatim, aut ſi oriuntur, vix oriuntur. Geſnerus haud ſcio ex quo de Scythicis bo-
bus hæc refert: Scythici, in quorum dorſo gibber eſt, & proceriſſimi, & ex omni parte albi, perpar- *Boues gibboſi.*
uis cornibus ſunt & minimè acutis, ſimiliterque vt cameli eminenti dorſo exiſtunt. ſimul & cùm
B dorſo clitellæ imponuntur, perinde vt cameli genuflectunt, rurſumq; ſuſcepto onere ſurgunt, quod
ipſum hominum, qui ijs ad grauiſſimorum onerum vectiones vtuntur, diſciplina facere dicuntur.
Nos hoc de Phrygijs & Perſicis narrauimus, & ipſe etiam Geſnerus quærendum eſſe ait, numquid
differant à Caricis, de quibus id etiā diximus ex Plinio, nec diſſimilia quoque de Syriacis adtere-
mus: cæterùm Iulius Pomponius Sabinus in Virgilij commentans Georgica, nulla gibbi facta mē-
tione, ait in tota Scythia Europæa & in Myſia, ac Sarmatia boues eſſe paruos: illas enim regiones
non magnitudine animalium, ſed numero fertiles eſſe; verum nihilominus etiam eſſe quòd in Scy-
thia trans Tanaim vſque ad mare Caſpium, ſint boues magni & coloris nigri: cæterùm hic mitio-
rem eſſe aerem. Siculas boues celebrat Horatius, inquiens, *2. Car. Od. 16.*

Te greges centum, Siculæq; circum
Mugiunt vaccæ. *Boues Siculi.*

Eas ad victimas peti ſolere in Mena fluuio dictum eſt. Eſt in eadem inſula Taurominium mons
multis bobus abundans, & ſupra eum vrbs eiuſdem nominis, dicta propter eorundem copiam. Sin-
gui vrbs eſt & prouincia magna Tanguriæ, bobus inſignis ſyluestribus, quorum pili byſſo ſunt te-
C nuiores, vt legitur in Epiſtola Aſiatica. De eiſdem M. Paulus Venetus: In Ergimul Tartarorū pro-
uincia in vrbe Singui boues ſylueſtres elephantum proceritate pilo perenni ac leni ac prorſus albo,
aut prorſus nigro, qui in humeris, leonum more prælongus eſt, non minus pedes tres, mira mollitie
perinde ac ſericum. Supra Synderouiam quam Turcæ tenebant, Vngari iuſſu regis Vladiſlai, du-
ctu Pauli Kiniſij ad dies quindecim, per centum milliaria paſſuum ferro igniqùe omnia vaſtantes,
tantum prædæ coaceruarunt, vt nec iumenta, nec currus ad eam reuehendam vlli ſufficerent. In ca-
ſtris quinque boues aureo nummo veniebant, narrante Bonfinio. Syriacis tauris non ſunt palearia, *Lib 4. decad. 5.*
vt ait Plinius, ſed gibber in dorſo; & Ariſtoteles ait in Syria boues n.. dos ſcapularum flectere, more *Boues Syrij.*
camelorum. At Aelianus abſque vlla gibberis mentione, hæc ſcribit: Syrij bellicoſi ſunt, magno *8. Hiſt. 28.*
robore & lata fronte, aſpectu truculento, non obeſo corpore, neque rurſus macilento, ad curſum &
pugnam præſtant. Similiter eos celebrat Oppianus, qui eoſdem Aſſyrios etiam & Pelleos vocat, &
in Cherroneſo naſci ſcribit, atque hos ipſos eſſe, quos Herculem ex Erythea abſtuliſſe fama ſit. Eſt
autem Pella ciuitas Syriæ, quæ aliàs Apamea, à Pella Macedoniæ ſic dicta, & Berenice poſtea, vt
Stephanus teſtatur. Idem Cherroneſum Syriæ ciuitatem, eandem Apameę facit. Secundum alios
D Pella Cæleſyriæ ciuitas eſt, quæ & Butis vocabatur. Pauſanias tamen ſentire videtur, Herculem
boues ex Macedonica Pella abegiſſe, cùm loca circa Ambraciam, atque Amphylochos Geryonem
imperio tenuiſſe tradat. Boues apud Tanaim maximos eſſe, atque pulcherrimos teſtatur Ioſephus
Barbarus in itinerario ad Tartaros, tantoque numero, vt ad omnia Italiæ macella explenda ſuffi-
ciant. Ea autem venire via, quæ è Polonia ducit: & armenta quædam per Vualachiam & Tran-
ſyluaniam in Germaniam vſque tranſire, vnde poſtea in Italiam abigantur: Addit inſuper boues *Boues clitellarij.*
ijs in locis geſtare onera & clitellas, quoties vſus requirit. Sed Scaliger apud Tartaros maximos
ait reperiri boues breuibus cornibus & hebetibus, nulla macula candorem vitiari, cameli gibbum, *Exerc. 206. 6.*
& robur eis par eſſe, indeque bocamelos dictos, vt ſuprà diximus in agro Comanduano. Addit-
que ibidem in quadam prouincia Orientalium Tartarorum, cuius, inquit, mihi nominis nunc non *206. 7.*
venit in mentem, etiam tricornes eſſe, memoriæ proditum. Theſſaliam olim vaſtabant tauri fero-
ciſſimi, quos cùm animoſiores iuuenes equis inſidentes ſuperarent, Centauri dicti ſunt. Ortelius ait
in Tranſyluaniæ ſyluis boues eſſe iubatos. Aiuntque bobus ita abundare eam gentem, vt quoties
moritur rex, quælibet familia bouem ſoluat. Varro tradit boues iuxta Toronam paucis ante par-
tum diebus, lacte carere: reliquo tempore habere perpetuo. Ventrem ferre decem menſes. Troglo-
dyta-

Digitized by Google

Boues vnicornes.
Exerc. 206, 7.

dytarum armentis cornua in terram directa eſſe Plinius tradit, eaque de cauſa obliqua ceruice paſci. Valachiam autem numeroſe boues alere, inde conijcere licet, quod Vladislaus Poloniæ rex anno 1436. Valachis tributum impoſuerit centum equorum & quadrigentorum boum in ſingulos annos. In Zeila vrbe Aethiopiæ ſunt vaccæ nigræ teſte Ludouico Barthema in itinerario Aethiopiæ, quarum cornua ceruinis ſunt ſimilia: item aliæ ruffæ vnico in fronte bipedali cornu, cuius tamen acies vergitur in dorſum. Vtrarumque meminit Scaliger his verbis: In agro Zeila oppidi quod eſt in Aethiopia, vaccæ ſunt colore atro, cum ceruinis cornibus, quas idcirco ceruias appellauimus. Alijs vnicum e fronte media prodit cornu pedali maius, curuitate ſupina. Eius enim cuſpis retrorſum conuexa eſt: ipſæ pilo ruffo: tu cæruleum ſcribis & tibi contradicis. E

NATVRA. MORES. INGENIVM.

Lib. 9.
Māſuetudo.

BOS tam manſuetis eſt moribus, vt Apuleius manſuetiſſimum cunctorum vocet quadrupedum: & Ouidius hanc eandem manſuetudinem explicaturus, dicebat: F

Quid meruere boues, animal ſine fraude doloque
Innocuum, ſimplex, natum tolerare labores?

Tam celebris autem ſemper fuit iſtiuſmodi manſuetudo, vt Menandro homo ſuaptè natura manſuetus, inde βοίδης appelletur. Solet verò etiam aſpectus animantium manſuetudinis morum ſimilium, & è contrario inditium eſſe, quod tamen in bubulo genere locum non habet, quorum aſpectus propriè toruus nuncupatur, & toruitas, vt Pompeio placet, quaſi taurorum acerbitas eſt, & ne quis iſtiuſmodi epitheton à natura bubuli generis in malam ſemper partem accipi contendat, is id etiam de ipſa vacca fœtus ſuos miro proſequente amore dici, audiat elegantiſſimum poetam Claudianum:

Aſpectus boū toruus.

Vitulum (inquit) *non blandius ambit*
Torua parens.

Adamantius ait bouem iſtiuſmodi vultu & moribus grauitatem quandam & ſimplicitatem præ ſe ferre. Sunt tamen etiam qui etſi domiti, ſemper tamen neſcio quid de natura ferina ſibi retinent, & obuios quoſq; cornu petunt: Olim iſtiuſmodi bobus fœnum è cornibus ſuſpendebatur pro ſigno G feritatis, vt quiſque ſibi caueret. Vnde illud Horatij:

Fœnum cur ex cornu boū ſuſpenſum.

Fœnum habet in cornu, longè fuge.

Cur verò fœnum potiùs quàm aliud quiduis pro ſigno ferocitatis eſſet, Plutarchus inde factum autumat, quòd copioſiore pabulo non modò boues, ſed & reliquæ animantes ferociant. Lucretius dum boues medios ait eſſe inter leones & ceruos, moderati animi eſſe eos innuit, nec timidos, nec etiam audacia infames, cuius verſuum venuſtas atq; eruditio me inuitat, vt etſi numeroſi ſint, huic loco inſeram:

In quæſt. Rom. 71.
Lib. 3.
Animus moderatus.

Eſt etiam color ille animo, quem ſumit in ira
Quum ferueſcit & ex oculis micat igneus ardor,
Eſt & frigida multa comes formidinis aura,
Quæ ciet horrorem in membris & concitat artus.
Eſt etiam quoque pacati ſtatus aeris ille
Pectore tranquillo qui fit, vultuque ſereno.
Sed calidi plus eſt ollis, quibus acria corda, H
Iracundaque mens facilè efferueſcit in ira.
Quo genere inprimis vis eſt violenta leonum,
Pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes;
Nec capere irarum fluctus in pectore poſſunt:
At ventoſa magis ceruorum frigida mens eſt,
Et gelidas citius per viſcera concitat auras,
Quæ tremulum faciunt membris exiſtere motum.
At natura boum placido magis aere viuit,
Nec nimis irai fax vnquam ſubdita percit
Fumida ſuffundens cæca caliginis vmbras:
Nec gelidi torpet telis perfixa panoris,
Inter vtroſque ſita eſt, ceruos, ſæuoſque leones.

Taurorum natura.

Verùm quis hic fortè boues integros, nondumque exectos intelligat, qui ſuaptè natura, vel ipſo teſtante Ariſtotele, animoſi ſunt, iracundi, furibundique, quoniam eorum ſanguis fibroſus, omnium-

que

A que celerrimè dureſcit & coit. *Tauri*, inquit Plinius, *in aſpectu generoſitas, torua fronte, auribus ſetoſis, cornibus in procinctu dimicationem poſcentibus: ſed tota comminatio prioribus in pedibus ſtat, ira gliſcente alternos replicans, ſpargenſque in altum arenam, & ſolus animalium eo ſtimulo ardeſcens. Tradunt iratum coſtas per caudam verberare*. Columella cùm dixiſſet de vaccis crepuſculo reuocandis ſono buccinæ, *non eadem*, inquit, *in tauros* (quæ in vaccas) *exercentur imperia, qui freti viribus per nemora vagantur, liberoſque egreſſus redituſque habent, nec reuocantur, niſi ad coitus feminarum*. Varinus ait iſtiuſmodi ſolitarios & robore ſuo fidentes tauros ἀτιμαγέλας vocari. Aelianus quoque ait, taurum animo eſſe incitatum, eoq́; impetu cornibus appetere; & ea inſuper impotentis animi effrenatione ferri, nihil vt eum, neque bubulcus, neque metus vllus reprimere queat. Ariſtoteles iſtiuſmodi animoſitatis generoſitatiſque quodam modo rationem reddit in Phyſiognomonicis, dum ait: Θυμοειδῆ, ideſt animoſa, ſunt quorum craſſa & plena ceruix eſt: referuntur enim ad tauros animoſos. Euripides de tauro loquens, qui nauem ingredi recuſabat, iracundiæ eius iſthæc ſigna poſuit. *In Helena act. 5.*

Sed taurus, inquit, *noluit*
B *Recto pede per tabulas ingredi,*
Quin emugiebat, truces in orbem vertens oculos
Sublato dorſo & collimato ad cornua lumine;
Omneſque à contactu arcebat.

Ex quibus intelligimus, tripliciter iram indicare, aſpectu, voce, atque opera. Aſpectus ille propriè toruus vocitatur ab ipſomet animante, exponiturque ſeuerus & terribilis, Eſtque bouis proprium epitheton. Hinc apud Ariſtophanem βλέπειν ταυρηδὸν, ideſt intueri taurinè, pro eo quod eſt torue: Eius verba ſunt: βλέψεν ἐν ταυρηδὸν ἐγκύψας κάτω, ideſt: *Itaque ore prono intuetur tauricum*. Plato demonſtrat hunc Socrati fuiſſe morem, vt taurinis oculis intueretur, vt videlicet animi ſui generoſitatis indices oculi eſſent. Virgilius, vt oſtendimus, hanc toruitatem in vaccis commendauit: *Optima toruæ Forma bouis*. Mugitu verò etiam iracundiam indicari, notum quoque eſt ex Homero, apud quem Xanthus fluuius conatibus Achillis obſtitutus, præ iræ vehementia taurino more mugire dicitur, & Hippodamas quoque moribundus. Irati verò tauri vocem ſolito magis ſo- *Taurus vt iram indicet.* *In ranis.* *Taurice intueri quid.* *Tauri irati vox.*
C noram eſſe non obſcurè innuit loco præcitato Ariſtoteles, *Animalia*, inquiens *fortia grauiorem habent vocem, vt taurus & leo; timida acutam*: nam alias vel ipſo Ariſtotele teſte, tauri vox acutior eſt quàm vaccæ. Ipſo denique opere iracundiam demonſtrare, aſperrima ſæpè cùm inter ſe, tùm cùm alijs etiam animantibus dimicatio oſtendit, in qua tanta eſt voluptas, vt vituli adhuc certamina geſtiant, quæ impleant ætate robuſta, vt teſtatur Claudianus, dum canit.

Sic paſcua paruus
Vendicat, & nec dum firmatis cornibus audax
Iam regit armentum vitulus, ſed prælia differt
In iuuenem.

Sic & Martialis:

Truces in alta valle mugiunt tauri,
Vituluſque inermi fronte prurit in pugnam.

Quàm atroces autem ſint, appoſitè explicauit antiquitas, cùm tauris flumina ſimilia dixit teſte Feſto: *Taurorum* (inquit) *ſpecie ſimulacra fluminum, id eſt, cum cornibus, quæ ſunt atrocia, vt tauri*. Aelianus author eſt in varia hiſtoria apud plurimas gentes, fluuios imagine boum pingi, Eraſinum *Flumina cur tauris ſimilia dicta.*
D apud Stymphalios, & Metopum; apud Lacedemonios Eurotam, apud Sicyonios & Phliaſcos, Aſopum; apud Argiuos Cephiſum. Aſopum tamen Athenienſes humana facie, cornibus tantum à fronte prominentibus fecerunt. Eadem ſpecie Achelous apud Aetolos, quem Sophocles ἀνδρείῳ τύπῳ βούκρανον appellat, Sed & Oceanus fluuiorum omnium pater, ab Euripede, ταυρόκρανος vocatur: Græcos in hac re, vt in alijs multis, ſecuti ſunt etiam Romani, vt celeberrimi authores teſtantur: Sic enim de Pado perpulchrè Virgilius: *In Trachinys.* *In Oreſte.*

Et gemina auratus taurino cornua vultu *Georg. 4.*
Eridanus. Idem de Tiberi: *Aeneid. 8.*
Corniger Heſperidum fluuius regnator aquarum
Adſis o tandem, & propius tua numina firmes.

Sic tauriformem Aufidum Horatius, Granicum bicornem Ouidius, Rhenum bicornem idem Virgilius, vt alios taceamus, qui etiam taurina ſpecie flumina nobis produnt. Eandem quoque ob cauſam fluuio deo tauros factos eſſe fingebant. Sic enim in quæſtionibus tradit Ariſtoteles. Διατί ἐν τῆς ἴλιοι τοῖς περὶ τὰς ποταμοὺς γίνονται, οἱ καλούμενοι βύμυκοι: οὓς μυθολογοῦσι ταύρους ἱεροὺς εἶναι τοῦ θεοῦ: Idem βύμυκας appellat ſonos illos fluentis aquæ ſubterraneos in locis petroſis: arbitrantur

trantur enim etiam nonnulli flumina inde taurina facie effingi; quòd aquarum impetus in anfra- E
ctibus ac locis potiſſimum ſubterraneis ſonos mugitibus taurorum non abſimiles edant: Author
enim in deorum natura Phurnutus fluuios plerumque effingi κερασφόρους καὶ ταυρώπας ex vndarum
violẽto impetu, qui mugitibus aſſimile inſonet quiddã. Nam & de Scamandro Homerus dixit: ἠΰ-
γενὴς ὡς ἔτε ταῦρος. quin & ratione eadem Neptunus Myceetas appellatur; alij verò, quòd ſinuoſis
flexibus ramos ſuos cornuum inſtar expandant, terramque veluti boues aratro proſcindant. Nec
deſunt, qui cauſam huius ſimilitudinis interpretentur, quòd loca fluuijs vicina & irrigua maximè
pabuli lætitia vigere & florere ſoleant. Sunt denique qui amnes eadem violentia, impetuq; & ro-
bore, præcipuè vbi procellis ac tempeſtatibus augentur, in modum tauri ira perciti, efferri volunt,
quæ ſententia cum Feſto ferè congruit: congruitque Acheloi fabula, qui cum Hercule dimicatu-
rus, primò in anguem ſe, vt hac facie ille expauefceret, mox ea figura victus, in taurum, animal pu-
gnaciſſimum, & in pugna atrociſſimum figurauit: eandemq; fortaſſis ob rationem fingebant irim
capite tauri præditam exhaurire flumina. Ita autem irim fingi Plutarchus teſtatur: Atque hinc
Hercules tauro inſidet & cur. etiam fortaſſis eſt, quòd Hercules taurum ex Creta in Atticam ducens, eius potius quàm alterius
animantis tergo inſidere voluit, huiuſque imitatione Domitianus, qui futurum cælum ac immor- F
talitatem ſibi repræſentaturus, tauri dorſo ſimiliter inſidens, ſuperiores ſcenæ partes in ſpeciem cœ-
li confectas petijt, vt ſuo pòſt loco patebit. Tauros quoque ignem ſpirantes circa templum eſſe in
Colcho Græci fabulantur. Verum taurorum nomen, (inquit Diodorus Siculus) à cuſtodum robo-
re tractum eſt: a crudelitate verò cædis hoſpitum, tauros ignem conflare confictum. Plinius pro-
l fitetur ſe tauros de imperio vidiſſe demicantes, & ideo demonſtratos rotari cornibus, cadentes ex-
cipi, iterumque reſurgere, modò iacentes ex humo tolli, bigarumq; etiam curſu citato, velui auri-
gas inſiſtere. Laudem quoque dimicationis alacritatem Statius ſic expreſſit:

Lib. 4. Theb.

Similes vidi concurrere tauros,
Idem ambobus honos, vnuſque ab origine ſanguis,
Ardua collatis obnixi cornua miſcent
Frontibus, alternaque truces moriuntur in ira.

Cant. 1. St. 62. Et Ludouicus Arioſtus Sacrapantis cum Bradamante bellaturi pugnam deſcripturus ait:

Non sì vanno i Leoni, ò i tori al ſalto
A dar di petto, ad accozzar ſi crudi G
Come quei duo guerrieri al fiero aſſalto.

Taurorũ pugnæ cauſa. Cauſa plerumque pugnæ eſt ipſa iuuenca. Per libidinem enim offerantur, teſte Ariſtotele: & qui
Metam. 9. ſuperiore tempore ſocij iugi concordia paſcebantur, coitus tempore diſſident, & alter alterum libi-
dinis rabie inuadit. Hinc illud Ouidij congreſſum Herculis cùm Acheloo deſcribentis:

Nõ aliter vidi fortes concurrere tauros,
Cum pretium pugnæ toto nitidiſſima ſaltu
Expetitur coniux, ſpectant armenta pauentque
Neſcia, quem maneat tanti victoria regni.

Amor. 2. Idem alicubi, inquit:

Vidi ego pro niuea pugnantes coniuge tauros
Spectatrix animos ipſa iuuenca dabat.

In Hippolyto. Huc ſpectat & hoc Senecæ,

Venere inſtinctus ſuſcepit audax
Grege pro toto bella iuuencus. H

Aeneid. 12. Appoſitiſſimè igitur Virgilius Turnum & Aeneam de Lauinia virgine dimicantes, tauris compa-
rat, & ſic canit:

Ac velut ingenti Silla, ſummoque Taburno
Cum duo conuerſis inimica in prælia tauri
Frontibus incurrunt, pauidi ceſſere magiſtri,
Stat pecus omne metu mutum, muſſantque iuuencæ,
Quis pecori imperitet, quem tota armenta ſequantur.
Illi inter ſeſe multa vi vulnera miſcent,
Cornuaque obnixi infigunt, & ſanguine largo
Colla animoſque lauant, gemitu nemus omne remugit.

Lib. 2. de venat. Hanc taurorum concertationem elegantiſſimus poeta Oppianus pulcherrimè deſcribit, quem lo-
cum, vt à Pet. Gyllio translatus, & Aeliani hiſtoriæ de animalibus inſitus, & à Geſnero correctus eſt,
» hic apponam. Sequitur (inquit) vt dicam, quemadmodum pro vaccis taurorum maximè riualis,
» & perpugnax natio, acerrimè inter ſe certet. Vnus præſtantiſſimus in minorum taurorum & vacca-

rum

A ram armentum dominatur. Hunc magnum regem perhorret grex armẽtorum cornibus armatum, ,,
vaccæ hunc maritum ſuum impotenti ferocitate ſuperbientem, eo maximè tempore timent, cum ,,
diuerſorum armentorum tauri alij in alios mugiunt, & ab reliquis ſeparati, ceruicem iactantes in- ,,
ter ſe minicantur. Tum ſanè vtrimque vehemens inſtat pugna. Primùm infeſto obtutu inuicem in- ,,
tuentur, atque agreſti iracundia ardentes, ignem naribus ſpirant, & terram pedibus ſpargunt, & ,,
pulueruIenta iactatione & martiali ſpiritu contentiſſimè vociferans vterque prouocat alterum. Ac ,,
poſteaquam tuba ſignum dederunt, ad pugnam acerbam effreni impetu ruentes, inter ſe mutuis ,,
vulneribus cadunt. Et quemadmodum in pugna nauali duæ præſtantes naues permultis militibus ,,
armatis fulgentes, & vehementi vento & remis propulſæ, contrarijs proris roſtra inter ſe mutua al- ,,
lidunt, & concrepant armis & ſtrepitu virorum: Sic taurorum in cœlum tamdiu ſonitus fertur con- ,,
currentium, dum eorum alteruter ex certamine victoriam retulerit. Oppianum quàm breuiſſimè ,,
quidem, cæterùm exactiſſimè expreſſit Torquatus Taſſus,

Non altramente il toro, oue l'irrite
Geloſo amor, co' ſtimuli pungenti
B *Horribilmente mugge, e co' muggiti*
Gli ſpirti in ſe riſueglia, e l'ire ardenti
E'l corno aguzza à i tronchi, e par ch'inuiti
Con vani colpi a la bataglia i venti
Sparge co'l piè l'arena, e'l ſuo riuale.
Da longe sfida à guerra aſpra e mortale.

Niſi dicamus Virgilium fuiſſe imitatum, qui non minus diligenter, hoc certamen deſcripſit, & tan- *Georg. 3.*
ta etiam virtute poetica, vt ea præterire nefas fore duxerim:

Sed non vlla magis vires induſtria firmat,
Quàm Venerem, & cæci ſtimulos auertere amoris,
Siue boum, ſiue eſt cui gratior vſus equorum.
Atque ideo tauros procul, atque in ſola relegant
Paſcua poſt montem oppoſitum, & trans flumina lata,
C *Aut intus clauſos ſatura ad præſepia ſeruant.*
Carpit enim vires paulatim, vritque videndo
Fœmina: nec nemorum patitur meminiſſe, nec herbæ:
Dulcibus illa quidem illecebris, & ſæpe ſuperbos
Cornibus inter ſe ſubigit decernere amantes.
Paſcitur in magna ſylua formoſa iuuenca:
Illi alternantes multa vi prælia miſcent
Vulneribus crebris: lauit ater corpora ſanguis:
Verſaque in obnixos vrgentur cornua vaſto
Cum gemitu: reboant ſyluæq. & magnus Olympus.

Victori amata iuuenca fit præmium, victorique ea cedit, vti innuit Horatius: *Lib. 1. ſerm. ſat. 3.*

Nam fuit ante Helenam cunnus teterrima belli
Cauſa: ſed ignotis perierunt mortibus illi, *Amata victori cedit.*
Quos Venerem incertam rapientes more ferarum
Viribus editior cædebat, vt in grege taurus.

D Hinc furibunda illa victoris petulantia, & elati animi ſuperbia, de qua legitur in Eccleſiaſtico: *Cauendum ne animos, veluti taurus extollamus.* Eandem ſub Herculis victoris exemplo ſignificauit *Cap. 6.* *Lib. 2. Argonaut.*
Val. Flaccus, dum canit:

Qualis per paſcua victor
Ingreditur, tum colla tumens, tum celſior armis
Taurus, vbi adſueti pecoris ſtabula alta reuiſit,
Et patrium nemus, & bello quos vltus amores.

Huc referenda videntur hæc Plinij verba: *Taurorum colla & truces in ſublime iactus, tigrium rapinas &c. miramur, cùm rerum natura nuſquam magis quàm in minimis tota ſit.* Heſychius κερουτίας, γαυρίας exponit, ideſt ſuperbos, ἀπὸ τῶν ὑψαυχενούντων ταύρων, ideſt à tauris qui ferociores (in victoria videlicet) & elata ceruice ſunt. Appoſitè autem κερουτίαι dicentur, cùm in cornibus maximè ſuperbiant: cuius mentio apud Pſalmographum: *Cùm nobis aderas, inimicos noſtros cornu petebamus;* *Pſal. 44.*
κερατιοῦμεν enim habet Græcus codex, proque valida & victrici pugna Theologi commentantur. *In enarrat.*
D. Chryſoſtomus enodans hoc prophetæ: *Vinea facta eſt, in dilecto, in cornu, in loco vberi,* metaphoram ait eſſe ductam à cornu bubulo, quandoquidẽ talis adagio in vulgus exierit, de his qui ad tutũ *c. 5. Eſaia.*

aliquem

aliquem locum confugiunt. Nam quando,inquit,iumentorum omnium fortiſſimus eſt taurus,id E quod fortius eſt in eo animali,conſueuere pleriq; appellare,nempe cornu. Sed & ſcriptura plerumque eos qui in tuto conſiſtunt,vocat cornu Monocerotis. Itaque in cornu perinde eſt hic,atque in ſecuritate,in faſtigioſo ac ſublimi loco. Hæc ille. Taurus autem in cornibus ſecuritatem ponit,quia in ijs arma ſua natura dedit, id quod ipſe quoque non ignorat;vt in prolegomenis dictum eſt, & Horatius quoque atteſtatur:

Cornu Monocerotis qui dicti.

Dente lupus,cornu taurus petit: vnde,niſi intus
Monſtratum? Sceuæ viuacem crede nepoti
Matrem: nil faciet ſceleris pia dextera, mirum:
Vt neque calce lupus quenquam, neque dente petit bos.

Sed reuertor ad pugnam: in qua ſi ſuperbit victor, è contrario victus maximo pudore afficitur, à conſpectu amatæ aufugiens, & in denſis ſyluis ſeſe abdens, vt diuinus poeta diſertiſſimè tradit his carminibus:

Nec mos bellantes vnà ſtabulare, ſed alter
Victus abit, longeque ignotis exulat oris, F
Multa gemens, ignominiam, plagaſque ſuperbi
Victoris, tum quos amiſit inultus amores:
Et ſtabula aſpectans regnis exceſſit auitis.

Mox verò ceu vel oblitus pudoris, ſeu potius pudorem decuſſurus, victorem nouo prælio laceſſit, & vincit etiam, vt idem ait poeta,

Ergo omni cura vires exercet: & inter
Dura iacet pernox inſtrato ſaxa cubili,
Frondibus hirſutis, & carice paſtus acuta,
Et tentat ſeſe, atque iraſci in cornua diſcit,
Arboris obnixus trunco, ventoſque laceſſit
Ictibus, & ſparſa ad pugnam proludit arena.
Pòſt vbi collectum robur, vireſque receptæ,
Signa mouet: præcepſq; oblitum fertur in hoſtem
Fluctus vt in medio cæpit cum albeſcere ponto G
Longius, ex altoque ſinum trahit, vtque volutus
Ad terras immane ſonat per ſaxa: nec ipſo
Monte minor procumbit: at ima exæſtuat vnda
Vorticibus, nigramque altè ſubiectat arenam.

De eodem pudore,ac verecundia,ignominiæque vindicta eadem tradidit Oppianus,eodem interprete Gyllio. Victus,inquit,cum dolens de pugna à ſe male pugnata,tum verecundans in armento comparere, in ſyluam proficiſcitur, & ſeparatim à cæteris paſcitur, ac in montibus aliquandiu ſe tanquam athleta quiſpiam exercet,dum collegerit vires,quibus cùm ſe confirmatum ſentit, ſtatim vociteratur, adeo vt ſylua ad eius mugitus vehementer reſonet: Ac poſteaquam validiorem ſuum quàm hoſtis mugitum eſſe perceperit, iam robori ſuo confidere incipit,& ad prælium deſcendens, facilè antè victorem vincit, vt qui paſtionibus ſe exercuerit, & remotus ab omni Venere virium eneruatrice vixerit: Sic Oppianus, ex Ariſtotele fortaſſis, qui,coit,inquit,qui vicerit:cumq; is Venere iam debilitatus languerit; aggreditur victus ille languentem, & plerumq; ſuperat. Idem poetæ quoq; alij innuere videntur, ſicuti Lucanus deſumpta ab hac tauri fuga,comparatione,fugam H Pompeij delineans:

Lib. 2. Pompeius vt tauro aſsimilatus.

Pulſus vt armentis primo certamine taurus
Syluarum ſecreta petit, vacuoſque per agros
Exul in aduerſis explorat cornua truncis;
Nec redit in paſtus,niſi cum ceruice recepta
Excuſſi placuere tori, mox reddita victor
Quoslibet in ſaltus comitantibus agmina tauris
Inuito paſtore trahit: Sic viribus impar
Tradidit Heſperiam, profuguſque per Appula rura
Brunduſii tutas conſcendit Magnus in arces.

Similiter Silius Italicus Lucanum vt apparet imitatus, Hannibalem victum,vltionem parentem, aſſimilat tauro,qui victus,cedit grege & ſtabulis, & in ſolitudine nouam pugnam contra victorem meditatur: Canit autem:

Lib. 16. Hannibal vt aſsimilatus tauro.

Brutia mærentem caſus patriaque ſuoſque

Hanni-

Digitized by Google

A *Hannibalem accepit tellus. Hic aggere ſeptus*
In tempus poſita ad renouandum bella coquebat:
Abditus in ſylua ſtabulis cùm ceſſit ademptis,
Amiſſo taurus regno gregis, auia clauſo
Molitur ſaltu certamina: iamque feroci
Mugitu nemora exterret: perque ardua curſu
Saxa ruit, ſternit ſyluas, rupeſque laceſſit
Irato rapidus cornu: tremit omnis ab alto
Proſpectans ſcopulo paſtor noua bella parantem.

Elegantiſſimè verò, ſimul & clariſſime id indicauit Statius: *Lib. 2. Theb.*

Veluti dux taurus amata
Valle carens, pulſum ſolito quem gramine victor
Iuſſit ab erepta longè mugire iuuenca,
Cum profugo placuere tori, ceruixque recepto
B *Sanguine magna redit, fractaque in pectore vires,*
Bella cupit, ſaltuſque & capta armenta repoſcit,
Iam pede, iam cornu melior: pauet ille reuerſum
Victor, & attoniti vix agnouere magiſtri.

Et mox rurſus: *Lib. 3.*

Iamque remenſus iter feſſo Danaëia Tydeus
Arua gradu, viridiſque legit deuexa Proſymna,
Terribilis viſu, ſtant fulti puluere crines,
Squallidus ex humeris cadit alta in vulnera ſudor;
Inſomneſq; oculos rubor excitat, oraque retro
Sorbet anhela ſitis. Mens altum ſpirat honorem
Conſcia factorum. Sic nota in paſcua taurus
Bellator redit, aduerſo cui colla, ſuoque
Sanguine, proſciſſique natant palearibus armi.
C *Tunc quoque laſſa tumet virtus, multumque ſuperbit*
Pectore deſpecto: vacua iacet hoſtis arena
Turpe gemens, crudoſque vetat ſentire dolores.
Talis erat, &c.

Abditus itaque non ſolùm ignominiam vindicaturus ad conſueta reuertitur ſtabula, ſed vt erepta potiatur amica. Non enim diminuitur amoris flamma, ſed potius magis accenditur, id quod in Rodomonte non inuenuſtè expreſſit Arioſtus:

Come partendo afflitto tauro ſuole
Che la giouenca al vincitor ceſſo habbia,
Cercar le ſelue, e le riue più ſole
Lunga da i paſchi, ò qualche arida ſabbia.
Doue muggir non ceſſa à l'ombra, e al Sole
Ne però ſcema l'amoroſa rabbia,
Così ſen va dal gran dolor confuſo
D *Il Rè d'Algier da la ſua donna eſcluſo.*

Sunt verò etiam tauri qui ſua natura ferociores, & validiores robore ſuo freti, ſolitarij paſcuntur, quos ἀτιμαγέλας vocari Varinus teſtatur. Ἀτιμάζειν enim contemnere eſt, indeque nomen eis factum, quod gregatim paſci aſpernentur. Falluntur ergo qui ἀτιμάζειν dicunt, quos in pugna victos ſolitarios degere diximus: neque enim id vel virium fiducia, vel gregis & vaccarum contemptu; ſed metu & dolore, vt dictum eſt, faciunt. Cùm verò per ſe abſque vaccis paſcuntur, nam & hoc aliquando vidimus, ἀτιμαγελεῖν Ariſtoteles tradit, Theodorus coarmentari reddidit, contrario planè ſenſu, vt etiam aduertit author adagiorum: dearmentari enim potius, vel abarmentari ipſi vertendum erat: niſi dicamus & ipſum ſic vertiſſe, ſed librarios peruertiſſe. Vaccæ etiam, cùm primum exacta hyeme in paſcua emittuntur, ceu laſciuientes, quæuis proximam cornibus adoriuntur; & quæ tum victa fuerit, totam deinceps æſtatem alteri cedit. Armentum ipſum per ſocietates, & conſuetudines paſcit teſte Ariſtotele, etſi vnus bos aberrauerit, reliqui ſequuntur, quapropter boarij niſi præuenerint, totum armentum requirant neceſſe eſt. Taurus autem totius armenti dux eſt, atque honor, vt Virgilius canit:

Tauri ſolitarij.

Vaccarum pugna.

Eglog. 5.

Vitis vt arboribus decor eſt, vt vitibus vuæ E
Vt gregibus tauri, ſegetes vt pinguibus aruis,
Tu decus omne tuis.

Dux, inquam, eſt, etiamſi flumina ſint trananda, quemadmodum habemus apud Statium, Hippomedontem ducem tauro duci comparantem perquam eleganter, vt ſolet, & doctè.

Tunc ferus Hippomedon magno cum fragmine ripæ
Cunctantem deiecit equum: ducibuſq; relictis
Gurgite de medio freno ſuſpenſus, & armis
Ite viri, clamat. Sic vos in mœnia primus
Ducere, ſic clauſas voueo perfringere Thebas,
Præcipitant cuncti fluuio, puduitque ſecutos.
Ac velut ignotum ſi quando armenta per amnem
Paſtor agit, ſtat triſte pecus: procul altera tellus
Omnibus, & latè medius timor: aſt vbi ductor
Taurus iuit, fecitq; vadum: tunc mollior vnda, F
Tunc faciles ſaltus, viſæq; accedere ripæ.

Cæterùm non præit tantum, verùm etiam feris quibuſcunque iniuriam inferentibus ſeſe viriliter opponit, fortiſſimorum imitatione imperatorum, qui ſeipſos pro toto exercitu deuouerunt. *Tauros videmus*, (inquit Caſſiodorus) *fœminas ſuas cornuali conſertatione defendere*. Sic Angelus Bargæus de Euſtachio duce;

Ante alios omnes heros ſe primus agebat.
Sic etiam armento longinqua ad paſcua eunti
Incomitata ferox præfert veſtigia taurus
Viribus atque animis in pugnam, inque arma paratis.

Lib. 3. de finib. bonor. & malor. Imo verò leones non patitur vitulis qui ſuæ commiſſi ſunt tutelæ, iniuriam inferre. Teſtis eſt M. Tullius his verbis: *Atque vt tauris natura datum eſt, vt pro vitulis contra leones ſumma vi impetuq; contendant: ſic ij qui valent opibus atque id facere poſſunt, vt de Hercule & Libero accepimus, ad ſeruandum genus hominum natura incitantur.* *Tauri leonibus ſe opponunt.* Iam & hoc maximè ad ductoris tauri laudem referendum eſt, quod regnandi ſocium non patitur, ſed ſolus monarchiam exercet, & quamuis Polybius id G omnibus animantibus agminatim paſcentibus, vt capris, & gallis gallinaceis commune eſſe dicat: *Lib. 6. de repub.* Ariſtoteles tamen tauro eam gloriam & apum regulo aſcribit, regiam poteſtatem inquiens idcirco naturæ magis conuenire, quia vnus ſit Sol in cęlo, in armentis taurus vnus, in apibus rex vnus præ- *In Homero.* ſit. Homerus quoque formam regiam teſte Plutarcho, & excellentem ſic aſſimilauit:

Qualis in armento bos præſtantiſſimus omni.

Sed integrum poetæ ſenſum aſcribam.

Ἠΰτε βοῦς ἀγέληφι μέγ᾽ ἔξοχος ἔπλετο πάντων
Ταῦρος, (ὁ γάρ τε βόεσσι μεταπρέπει ἀγρομένῃσι)
Τοῖον ἄρ Ἀτρείδην θῆκε Ζεὺς ἤματι κείνῳ
Ἐκπρεπέ᾽ ἐν πολλοῖσι καὶ ἔξοχον ἡρώεσσιν. ideſt,
Velut bos in armento, valde eximius eſt omnium
Taurus: (hic enim boues inter relucet congregatas,)
Talem Iupiter Atridem poſuit die illo,
Valde præſtantem & eximium inter multos heroes, H

Tauro tyrannus ſimilis. Idem ob imperium taurus tyranno aſſimilatur, vt quidam vir doctus in declamatione tyrannicidæ Luciani reſpondente ſcribit in hæc verba: Quando autem ante hac vnquam fando auditum eſt duos vna in ciuitate ſediſſe tyrannos? id quod magis etiam natura repudiat, quàm eodem in corpore gemina capita. In eiſdem aluearibus duo ſe reges pariter non ferunt. In armentis taurus tauro cedere cogitur: In iiſdem luſtris non conuenit duobus inter ſe leonibus: & tyrannus, quo nullum animal eſt efferacius, parem in eadem vrbe patietur? Non vides neceſſario fieri, vt è duobus aut alter alterum oppugnet, aut alter alteri cedat? Quale modò iſtud tauri in ſuum gregem ſit *Lib. 2 de venat.* imperium, ſic canit Oppianus interprete Lippo:

Imperat armenti rex vnus fortis & audax;
Omnibus ex æquo bubus, teneriſq; iuuencis.
Namque armenta tremunt, regis dum excanduit ira,
Vt eum terribili mugitu perſonat auras,
Formidet proprium formoſa iuuenca maritum.

Hunc

A Hunc ſuum imperatorem non formidine pœnæ, vt fit in ijs locis, vbi tyrannis imperitat, ſed naturali quodam amore proſequũtur, etiam annoſum, adeoque viribus iam deficientem, attamen tanquam de toto grege optimè meritum, id quod ex cicatricibus, & detruncatis cornibus agnoſcunt, adhuc venerantur, ſicuti Statius ſub Adraſti iam ſenio confecti perſona docet:

Ipſe annis ſceptriſq; ſubit venerabilis æquè
Vt poſſeſſa diu taurus, meat arduus inter
Paſcua, iam laſſa ceruice, & inanibus armis:
Dux tamen, haud illum bello attentare iuuencis
Sunt animi. Nam trunca vident de vulnere multo
Cornua, & ingentes plagarum in pectore nodos.

Eſtque huic pecori inſitus a natura mutuus inter ſe, ac reciprocus quidam amor, de quo ſic Diuus Auguſtinus, totus vt vides, in extollendo iſtiuſmodi affectu: *Bos bouem requirit, ſeque non totum putat, & frequenti mugitu pium teſtatur affectum, ſi fortè defecerit, cum quo ducere collo aratra conſueuit. Et ego te frater non requiram? Aut poſſim vnquam obliuiſci tui, cum quo vita huius* B *ſemper aratra ſuſtinui? labore inferior fui, ſed amore coniunctior, non tam mea virtute habilis, quam tua patientia tolerabilis qui pio ſemper ſollicitus affectu latus meum, tuo latere ſepiebas: charitate, vt frater; cura, vt pater; ſollicitudine, vt ſenior, reuerentia, vt iunior.* De eadem mugitus frequentia, quo vel amiſſas, vel ereptas proſequuntur, mentio quoq; extat apud Liuium, de bobus, niſi me fallit memoria, Herculis loquentem, quos Cacus ſurfuratus erat, & in ſpelunca abdiderat: *Inde* (inquit) *cùm acta boues quadam, ad deſiderium (vt fit) relictarum mugiſſent.* Sic & Virgilius proditum fuiſſe Caci furtum cecinit:

Amor mutuus.

Lib. 1.

Mugitu amorem teſtantur.

Quærentem nulla ad ſpeluncam ſigna ferebant:
Interea cum iam ſtabulis ſaturata moueret
Amphitryoniades armenta, abitumq; pararet:
Diſceſſu mugire boues atque omne querelis
Impleri nemus, & colles clamore relinqui,
Reddidit vna boum vocem, vaſtoque ſub antro
Mugijt, & Caci ſpem cuſtodita fefellit.

C Eundem etiam amorem atteſtantur, cum lingua etſi aſperiuſcula lambendo demulcentes, inuicem quodammodo exoſculantur, ſeu potius, vt Oppianus teſtatur, vt ſe mutuo ſolentur prurituː Hic enim docturus, quo modo vrſa ſuos catulos lambendo perficiat, ita ſcribit vertente Lippo.

Inuicem lābunt.

Lib. 3. de Venat.

Tum lingua partus effingit, non ſecus atque
Mutua lambendo fingunt formoſa iuuenca
Corpora, cornigerique boues, quibus aſpera lingua
Titillat, mulcetq; cutim, nec lambere ceſſant:
Tantiſper gaudent pruritu membra ſuaui,
Oblectantque animos paſtorum terga ſequentum.
Sic catulos fingit, &c.

Celeberrimus verò amor eſt maternus, vaccarum (inquam) erga ſuum fœtum: Celebrat eum idem Oppianus:

Amor matris erga fœtus.

Lib. 1.

Οἷον δ' ἑλκομένας περὶ πόρτιας ἀγαλόωσαι
D Μητέρες, ὠκ ἀπάτερθε γυναικείων στενάχουσι
Κωκυτῶν, αὐτὰς δὲ συναλγυνηστονομῆας.

Vertit Lippus:

Arrepta vitula genetrix triſtatur, & atros
Ingeminat luctus, paſſim furiata per agros
Fœmineos fundit fletus clamore tremendo.

Lucretius venuſtiſſimè quoque matris ob ereptum fœtum, luctum ploratumque depinxit his verſibus:

Lib. 2.

Nam ſæpè ante deum vitulus delubra decora
Thuricremas propter mactatus concidit aras,
Sanguinis exſpirans calidum de pectore flumen,
At mater virides ſaltus orbata peragrans
Linquit humi pedibus veſtigia preſſa biſulcis:
Omnia conuiſens oculis loca ſi queat vſquam

Conſpicere amiſſum fœtum, completque querelis E
Frondiferum nemus aſſiſtens, & crebra reuiſit
Ad ſtabulum, deſiderio perfixa iuuenci.
Nec teneræ ſalices, atque herbæ rore vigentes
Fluminaq; vlla queunt ſummis labentia ripis
Oblectare animum, ſubitamq; auertere curam.
Nec vitulorum aliæ ſpecies per pabula læta
Deriuare queunt animum, curaque leuare:
Vſque adeò quiddam proprium, notumq; requirit.

Metam. 2.
Apollinis luctus ob occiſam amaſiã.

Apollinis ob occiſam, quam deperibat, Coronidem, luctum, iſtiuſmodi vaccæ aſſimilans Ouidius, qualis quantuſque eſſe queat; ſignificat:

Quæ poſtquam fruſtra temptata, rogumque parari
Vidit, & arſuros ſupremis ignibus artus:
Tum verò gemitus (neque enim cœleſtia tingi F
Ora licet lachrymis,) alto de corde petitos
Edidit; haud aliter, quam cùm ſpectante iuuenca
Lactentis vituli dextra libratus ab aure
Tempora diſcuſſit claro caua malleus ictu.

Lib. 4. Faſt.

Similem etiam ploratum Cereris fuiſſe ait obereptam à Plutone Proſerpinam, vbique terrarum inueſtigantis:

Vt vitulo mugit ſua mater ab vbere rapto
Et quærit fœtus per nemus omne ſuos:
Sic dea non retinet gemitus, & concita curſu
Fertur, & è campis incipit Enna tuis.

Claudianus, vt eſt in omni re figuranda facillimus, quàm cara matri Proſerpina filia eſſet, ſic expreſſit:

Hanc fouet, hanc ſequitur: Vitulam non blandius ambit
Torua parens: pedibus quæ nondum proterit arua,
Nec noua lunatæ curuauit germina frontis. G

Deidamia vaccæ ſimilata.

Deidamia mater Pyrrhi, à Q. Calabro ſimiliter vaccæ, quæ ſuum fœtum tam blandè veſtigat, aſſimilatur. Hæc (inquit) intellecta filij ſui morte, ſubitò latis circumfuſa pectoribus, magno ſublato clamore, perinde ac vacca in montibus magnum tollit mugitum, iuuencam ſuam quærens in vallibus; reſonant autem circumcirca longa ardui montis iuga: ſic eius ploratu miſcebantur vltimi altæ aulæ receſſus. In ſacris literis pro re ſupernaturali, admirandaque, miraculoſè refertur, quòd vaccæ trahentes plauſtrum cum arca domini, cùm exaudirent mugitus vitulorum ſuorum, redderent quidem & ipſæ mugitum, qui erat ſignum naturalis affectus, tamen ſe ab incœpto itinere non deflecterent. Ex quo miraculo calamitates ſibi ob ereptam arcam imminentes diuinarunt Palæſtini. Cæterùm non demonſtrat ſolummodo ſtorgen illam plorando, & quærendo mater, verùm etiam quando eripere volentibus fœtum feris ſeſe viriliter opponit, ac eum tuetur, vt teſtatur Statius Pheretis & Lyci conflictum deſcribens:

Mater pro fœtu pugnat.
Lib. 9. Theb.

Inde Pheres, acerq; Lycus, ſed caſſa Pheretis
Haſta redit. Lycus excelſo terrore comantem H
Perſtrinxit galeam, conuulſa cuſpide longè
Diffugere iuba, patuitque ingloria caſſis.
Ipſe nec ire retro, nec in obuia concitus arma
Exilit, inque eadem ſeſe veſtigia ſemper
Obuerſus cunctis profert, recipitque, nec vnquam
Longius indulget dextræ, motuſque per omnes
Corpus amat, corpus ſeruans, circumque ſupraque
Vertitur, imbellem non ſic amplexa iuuencum
Infeſtante Lupo, cùm primum fœta tuetur
Mater, & ancipiti circum fert cornua gyro.
Ipſa nihil metuens, ſexuſq; oblita minoris
Spumat, & ingentes imitatur fœmina tauros.

Iliad. P.
Menelaus vaccæ aſſimilatus.

Inducitur & Menelaus ab Homero, acriter depugnans pro Patrocli morte, ceu vacca pro occiſo fœtu, Summo autem cum iudicio vaccæ eum aſſimilat, quem nimirum ſatis imbellem ferè vbique deſcri-

A deſcribit, cæterùm pro ſuis ſe & libenter, & alacriter, nulli non periculo obijcientem.

Βῆ δὲ διὰ προμάχων κεκορυθμένος αἴθοπι χαλκῷ,
Ἀμφὶ δ' ἀρ' αὐτῷ βαῖνε περὶ πόρτακι μήτηρ
Πρωτοτόκος, κινυρὴ, οὐ πρὶν εἰδυῖα τόκοιο.
Ὣς περὶ Πατρόκλῳ βαῖνε ξανθὸς Μενέλαος
Πρόσθε δέ οἱ δόρυ τ' ἔσχε καὶ ἀσπίδα πάντοσ' ἐΐσην,
Τὸν κτάμεναι μεμαὼς ὅς τις τοῦ γ' ἀντίος ἔλθοι. ideſt,
Iuit autem per primos pugnatores armatus fulgenti ære:
Circa autem ipſum iuit, ſicut aliqua circa vitulum mater,
Primò enixa, querula, non ante experta partum:
Ita circa Patroclum iuit flauus Menelaus:
Ante autem ſe haſtilia tenebat, & ſcutum vndiq; æquale,
Eum interficere paratus, quicunque ſibi obuius veniret.

Celeberrimus itaque & à multis decantatus vaccarum erga ſuos vitulos amor eſt, non minor mo-
B dò etiam eſt vitulorum erga ſuas matres: quem tamen tunc temporis præcipuè produnt, cùm illæ diutiùs quàm maternus affectus patitur, abſint, ac mox hilares ad cariſſimos natos redeunt. Habes hinc etiam comparationem ex eodem poeta naturæ animantium conſultiſſimo, de Vlyſſe, ad ſocios ſuos reduce, qui eum cum cæteris ſocijs interijſſe crediderant, nunc verò eo conſpecto tanta afficiuntur lætitia, vt à lachrymis ſeſe temperare nequeant: *Vitulorum amor erga ſuam matrē.*

Εὗρον ἔπειτ' ἐπὶ νηῒ θοῇ ἐρίηρας ἑταίρους
Οἴκτρ' ὀλοφυρομένους, θαλερὸν κατὰ δάκρυ χέοντας.
Ὡς δ' ὅταν ἄγραυλοι πόρτιες περὶ βοῦς ἀγελαίας
Ἐλθούσας ἐς κόπρον, ἐπὴν βοτάνης κορέσωνται,
Πᾶσαι ἅμα σκαίρουσιν ἐναντίαι. οὐδ' ἔτι σηκοὶ
Ἴσχουσ', ἀλλ' ἀδινὸν μυκώμεναι ἀμφιθέουσι
Μητέρας. ὣς ἐμὲ κεῖνοι ἐπεὶ ἴδον ὀφθαλμοῖσι,
Δακρυόεντες ἔχυντο. ideſt:
C *Inueni deinde iuxta nauem celerem dilectos ſocios,*
Miſerabiliter lugentes, vberes lachrymas profundentes.
Vt cùm in agro degentes buculæ circa vaccas armentarias
Venientes ad mandram: poſtquam herba ſaturæ ſunt,
Omnes ſimul ludunt oppoſita, neque ipſa ſtabula
Detinent; ſed indeſinenter mugientes circumcurrunt
Matres: ſic me illi poſtquam viderunt oculis,
Lachrymantes circumdabant.

Calaber verò etiam eundem amorem, imo potius dolorem & in matre & in fœtu ſignificanter indicauit, ſub Polyxenæ Hecubæ matri ereptæ, & pro hoſtia ad Achillis tumulum pertractæ perſona. Sic fati, inquit, circa Achillis tumulū ſedulo officio diſtringebātur: illam autem abduxerunt, vt paſtores iuuencam in denſis virgultis matri à bubulcis ereptam in hoſtiam: hæc verò magno reboans mugitu animi cruciatu afficitur plorans: ſic tum Priami filia, circumquaque omnia vlulatu miſcebat inter hoſtium manus diffluentibus vbertim lachrymis: vt quando oliuæ fructui nondum hybernis irrorationibus nigrore ducto fœda tempeſtate magna vis olei excutitur, tum circumſtri-
D dent longa vela funibus à iuuenibus intenſa: ſic ærumnoſi Priami filiæ ad duri Achillis tumulum tractæ, cum gemitu miſerè per genas diffluebant lachrymæ, & illi gremium impleuerunt, & cutis verè ebori ſimilis rigabatur, ac tum aliud peius miſeræ Hecubæ inuaſit animum, quod priorem cumularet luctum: nam illi ob oculos poſuit miſerum, & triſte inſomnium, quod per quietem ſuperiori nocte oblatum erat, certè exiſtimabat ſe ad Achillis tumulum ſtare plorantem, & comæ ad ſolum vſque à capite diffluebant, & vtriſque vberibus purpureus dimanauit ſanguis, quo tumulus inundaretur: moxque plorans admodum vociferabatur ob filiam, me miſeram, quid vel primum, vel nouiſſimum querar animi vulnere conſciſſa ac multis referta malis &c. *Hecubæ dolor.* Sicuti modò iſtiuſmodi, quam diximus, tauri erga ſuum gregem, vaccæ erga vitulum, & vituli erga matrem pietas laudi omninò vertenda eſt, ita contra famoſa eſt omnium voracitas, eoq; magis, quia ferociores minus validos à papulo arcent, melioremq; ac herboſiorem prati partem ſibi occupant. In paſcendo maxima eſt auiditas, & inexplebilis voluntas, mirumque eſt, quantum vna menſa abſumant, propter immenſam ventris capacitatem, qualem Epicureis ad vitam eam ferinam deeſſe, propterea dicebat Plutarchus, in volumine aduerſus Colotem. Ad hanc voracitatem referendum illud Virgilij: *Voracitas bubula.* *Egl. 8.*

Ite domum paſti, ſi quis pudor, ite iuuenci;

Addit enim, *ſi quis pudor*, cùm ſit inuerecundi plurimo ſe ingurgitare cibo. Quantoperè verò ani-
Egl. 8. mus horum animantium in paſcendo ſit intentus, eleganti innuit metaphora, dum muſam Damo-
nis & Alpheſibœi paſtorum tanta ait harmonia dulcedineque plenam fuiſſe, vt bubulum pecus pa-
buli immemor, aures cantui præbens, à paſcendo abſtineret.

Paſtorum muſam Damonis & Alpheſibœi,
Immemor herbarum quos eſt mirata iuuenca
Certantes, quorum ſtupefactæ carmine lynces
Et mutata ſuos requierunt flumina curſus.

Niſi velimus poetam indicare muſicæ ſtudioſum eſſe hoc animal, quod nimirum audito ſono aui-
dius eſcam ſumere, atque compreſſius paſci in herbis Paulus Diaconus tradit: nec non etiam Pli-
nius. Et Olaus Magnus apud Septentrionales, vrſos, delphinos, ceruos, oues, vitulos, imo & agnos
Lib. 5. c. 37. delectari muſicis melodijs ait. Eſt & eiuſdem edacitatis mẽtio apud Hieremiam prophetam, *Quo-*
Cap. 50. *niam exultatis & magna loquimini, diripientes hereditatem meam: quoniam effuſi eſtis ſicut vituli ſu-*
per herbam & mugiſtis ſicut tauri. Vulgò etiam famoſa eſt boum indoles, & etiam Galli hominem F
imperitum & ſtupidum vernaculo adagio vn grand vacu, ideſt magnam vaccam nominant, & nos
quoque boazzo, quaſi magnum bouem, & eodem ſenſu nonnulli βούγαιον interpretantur apud Ho-
merum, & βουάγριος, idem qui ſtupidus aut ſtultus. Cur autem talis eorum ſit natura, Plinius ſan-
Stupiditas guinis potius, quam corij craſsitiem in cauſa eſſe innuit, his verbis: *Sunt qui ſubtilitatem animi con-*
vnde. *ſtare non tenuitate ſanguinis putent, ſed cute, operimentiſque corporum magis aut minus bruta eſſe, vt*
Lib. 11. c. 39. *oſtrea & teſtudines: boum tergora, ſetas ſuum obſtare tenuitati immeantis ſpiritus, nec purum liqui-*
dumq; tranſmitti: ſic & in homine cùm craſſior callofiorvè excludat cutis; ceu verò non crocodilis & du-
ritia tergoris tribuatur & ſolertia. Hippopotami corij craſſitudo talis, vt inde tornentur haſtæ, & tamẽ
quodam ingenio medica diligentia. Elephantorum quoque tergora impenetrabiles cetras habent, cùm
tamen omnium quadrupedum ſubtilitas animi perhibeatur illis. Ergo cutis ipſa ſenſu caret, maximè
in capite. Hæc itaque Plinius, quibus ſanè non probat illorum ſententiam, qui corij craſsitiei inge-
nij tarditatem aſcribebant. Sanguinem autem tauri craſsiſsimum & quam maximè fibroſum eſſe
Taurus cur diximus; bouis ergò etiam craſſus vt ſit, neceſſe eſt, taurino tamen tenuior eſt: iam verò taurus boue
boue ſtupi- ſtupidior, quod equidẽ vnquam obſeruaui, non eſt: bos autem, cùm ob hoc tum quia exectus, mori- G
dior. bus eſt placidioribus: Ariſtoteles certe boues ſcribit ingenio eſſe miti, remiſſas & minimè peruica-
Mãſuetudo. ces. Tamque placidum animal eſt, vt ex porrigentis manu oblatum blandè admodum cibum ca-
Mahumetis piat. Hinc Mahumetis pſeudoprophetæ ſceleratiſsimi illa fallacia, qua Arabum animos ſibi conci-
aſtus. liauit. Vt enim ſe prophetam ad eorum ſalutem diuinitus miſſum, ſicuti profitebatur, veluti pro-
digijs quibuſdam atteſtaretur, populo aſsignata die conuocato ad certum locum, quaſi legem di-
uinitus miſſam, in ſignis ac prodigijs accepturo, columba quę in vicino erat, ad hoc ipſum fallaciter
edocta, ſuper humerum eius ſermocinantis aduolans ſtetit, & in eius aure iuxta morem grana inibi
repoſita comedens, quaſi verba legis ei ſuggerere ſimulauit; & taurus ſimiliter ad hoc ipſum cõſue-
tudine quadam edoctus, vt de manu eius pabulum acciperet, ad vocem eius coram populo venit,
Lib. de ſal. & quaſi legis noua mandata cęlitus miſſa, quæ ipſe cornibus eius alligauerat, detulit, vt Antonius
Mahu. do- Geufræus tradit interprete Gulielmo Godelæuo. Plutarchus in eo volumine, in quo diſputat, terre-
ctrina. ſtriane an aquarilia plus ſapiant, è natura ait bouis eſſe, cùm ex feritate ad manſuetudinem tra-
Ad parendũ ductus eſt, vt ad parendum facilis ſit. Equidem ſolis plerumque bubulci adhortationibus duriſsi-
facilitas. mos tolerat labores, vel ſaltem ſtimuli motu, vel leui incitatus ſcutica, vt Sophocles ait interprete H
In Aiace. Georgio Ratellero,

Non enim his qui corporis
Sunt mole vaſtæ atq; ſpatioſis præditi
Humeris, oportet maxime niti viris,
Verum magis prudentia qui præualet
Vbique dominantur; ita vaſto corpore
Bos ſemitam in rectam leui compellitur
Flagello.

Docilitas. Non ſolùm verò manſuefacti faciles ſunt ad parendum, ſed & docile acquirunt ingenium, id quod
non ſolùm in arando oſtendunt, ſed in trahendis potius plauſtris. Ipſi enim nullo ſæpe duce viam
In Geopon. norunt, domumque reuertuntur. Florentinus author eſt, agnoſcere vocem bubulci, iuſſiſq; armen-
tarij aut præfecti parere & obſecundare. Campos ſteriles fœcundis diſtinguere norunt: hos enim
arare, ſteriles nolle Martialis innuit, quaſi ex iſtiuſmodi labore nullum expectent fructum, etſi la-
bor quàm in illis longè ſit remiſſior;

In ſte-

Digitized by Google

A *In ſteriles campos nolunt iuga ferre iuuenci,*
Pingue ſolum laſſat, ſed iuuat ipſe labor.

Mirum verò in primis eſt, quod ex Cteſia Cnidio Plutarchus, & Aelianus de Suſianis bobus me- *De ſolert. animal.*
moriæ prodiderunt. Suſis (inquit ille) boues ſnut, quæ regium ibi hortum rigant portatilibus hau-
ſtris, quorum numerus eſt definitus, & quæuis bos quotidie centum id genus vaſa aquæ plena cò » *Memoria.*
portat: plura vt portet, nulla ratione, ne vi quidem vlla efficies. Nam ſæpe quidem tentatum eſt, »
ſed bos, vbi conſtitutum numerum abſoluit, ſubſiſtit, neque amplius progreditur: ita accuratè ſum- »
mam concipit, & in memoria conſeruat. Ille verò: Suſidas boues (inquit) numerandi ſcientiam »
tenere Cteſias ſcribit. Nam Suſis regi ſingulæ quotidie centum cados in hortos ſicciores & minus »
riguos hauriunt: quem quidem laborem, ſiue quòd ſit eis certus & conſtitutus, ſiue etiam quia diù »
multumque in eo ſe exercuerint, promptiſſimè obeunt. Nullam enim earum ad opus remolleſce- »
re videres. Ad alterum verò ſupra quam diximus, cadum exhauriendum nec verberibus nec blan- »
ditijs inducere poſſis. Memoria itaq; in eis minimè fluxa ac labilis eſt. Id quod ijdem rurſus ſcri- »
ptores etiam innuunt. Nam Plutarchus eodem volumine in theatris mirabiles addiſcere mores aſ-
B ſerit: Aelianus verò profitetur boues inſtitutos ſeſe in theatris inclinare & erigere, & motus vel ho-
mini ipſi difficiles ſaltare: Idem tradit ad feretrum portandum, ſub iugum miſſum quietum mane-
re, ſiue velis illos erecto capite quieſcere, ſiue ad terram inclinato abijci, tum in ceruice & dorſo
puerum puellamuè geſtari pati: equidem & vidiſſe ſe, qui ſupra nihil ſe commouente s tauros ſalta-
rent. Habent item illatæ iniuriæ memoriam, vt idem Aelianus teſtatur, bouem licet manſuetum *Lib. 4. c. 35.*
inquiens, non facilè tamen illius qui ſibi ſtimulos admouet, obliuionem capere: at iniuriam animo *Iniuria memoria.*
ac memoria vel longiſſimo interuallo continere, pœnas pro maleficio ſibi illato ſumere. Nam cùm
eſt ſub iugum (inquit) miſſus, loriſq; conſtrictus, quodammodo ſimilis eſt homini in vincula conie-
cto, & ſe quidem trahi, quo impellitur, acquieſcit. Vt verò ſolutus eſt, alias ad bubulcum verſus
pedem ſuum laxans, aliquod illius membrum contriuit: alias ſæpe in cornua incitatus, incurſu il-
lum interfecit: cùm tamen in cæteros ſubito manſuetus exiſtat, ac quietus in ſtabulum ingrediatur,
neque enim ferus in eos exiſtit, qui iram ſibi non mouent. In Cypro ſibipſis medicos eſſe boues, ſu- *Vbi ſibi ipſis medici.*
pra oſtenſum eſt, contra nimirum tormina, humanis ſibi mederi excremẽtis. Nam alias tetros odo-
res non perferunt, imo ne proprij quidem excrementi, ſi Aeliano credimus. Scribit namque boum, *Tetros odores oderunt. Lib. 4. c. 25.*
C ne in area ad trituram accommodata ſpicas interim edant, dum proculcant, nares bubulo fimo il-
lini: hacq; aſtuta machinatione perfici; ab illarum vt ſeſe eſu abſtineant: atque hoc nimirum animal
ab huiuſmodi tetri odoris aſperſione deterritum, nihil, ne ſi fame quidem acerrima premeretur, vn-
quam edere. Valere auditu præ cæteris animantibus creditur, vna cum ceruo, quamuis Ariſtopha- *Auditus.*
nis Scholiaſtes, vt in Aſini hiſtoria annotauimus, murem & aſinum præferant: ſuperari vero à tauro
ceruum, quandoquidem ceruus, etſi acerrimi ſit auditus, tantiſper tamen eo excellere, quàm diu ar-
rectas auriculas tenet, at vbi eas dimiſerit, non ſolùm non præſtare auditu, verùm etiam laborare
ſurditate: in tauro autem aures ad audiendum promptas eſſe, ac præſertim eo tempore, quo fœmina
furitu exagitata mugierit, audit enim eius vocem quantumlibet per triginta ſtadia abfuerit, vt
Aelianus teſtatur. Quærendum ergò nunquid Mithridates Ponti rex hanc ob cauſam ceruum, & *Lib. 10. c. 27.*
taurum vitæ ſuæ cuſtodes adhibuerit, quamuis accedentem ex ſola ipſius reſpiratione agnouiſſe *Taurus cur Mithridatis cuſtos.*
idem Aelianus dicat. Mithridates Ponticus (inquit) cùm ſomnum caperet, ſui corporis cuſtodiam
non modò armis & ſatellitibus excubitoribus committebat; ſed & tauro & equo & ceruo, quos mã-
ſuefactos habebat. Ij enim ad cuſtodiam eius dormientis aduigilantes, ſi quis accederet, illius ſen- »
D ſum ex ipſa reſpiratione, quàm mox percipiebant, atque ille mugitu, alter hinnitu, alius ſua propria »
voce, cum à ſomno excitabant. Ne quis verò inſomnes eſſe boues exiſtimet; non ſolùm enim dor- »
miunt, ſed ſomniant etiam, vel Ariſtotele etiam teſte, quemadmodum genus omne quadrupedum, *4. Hiſt. c. 10.*
quod animal parit. Idem ait vaccas purgari menſtruis, menſura quidem amplius quàm oues, & *Dormiunt, & ſomniãt.*
capras: proportione verò multo minus, minus item quàm equas: purgari autem cùm coitum affe- *Menſtrua purgatio.*
ctat, quantum heminę dimidium, aut paulò plus: eſſeq; tunc potiſſimum coeundi tempus cùm pur-
gatur. Ait item eaſdem acriorem quam tauros vrinam reddere: reddere etiam tenuiorem, cum ge- *Vrina vaccarum.*
rit in vtero, idq; cùm cæteris animantibus commune habere, tunc autem temporis tenuiorem eſſe,
quia aliàs cum ea ſanguis menſtruus expurgetur. Bibere more equorum, aliorumq; omnium quo- *Vt bibunt.*
rum dentes continui ſunt, nimirum ſorbendo; quo modo Ichthyophagos quoque bibere Strabo te- *Lib. 16.*
ſtatur. In edendi more à capris & ouibus diſcrepat: hæ enim ſumitates tantum herbarum depa- *Vt edant.*
ſcuntur, ita vt multum de ipſis remaneat: bos verò ad radices vſque eas depopulatur. Hinc elegans
illa comparatio Balac regis Maobitarum: *Videns autem Balac filius Sephor omnia quæ fecerat Iſrael* *Num. 22.*
Amorrhæo, & quod pertimuiſſent eum Maobita & impetum eius ferre non poſſent, dixit ad maiores na-
tu Madian: Ita delebit hic populus omnes qui in noſtris finibus commorantur, quomodo ſolet bos her-

bas

Digitized by Google

An patientes caloris & frigoris. *bas ad radices carpere.* Caloriſnè an frigoris patientiores ſint, non facilè dixerim. Columella quidem omnis extremi frigoris tolerantiorem equino armento vaccam eſſe ait, ideoq; facilè ſub dio hybernare. Aliàs verò inquit: Tolerat frigus hoc armenti genus, & poteſt facilè hybernare ſub dio: prouidendum verò quo ſe recipiunt, frigidus locus ne ſit: algor enim eas & fames macreſcere cogit. Et Heſiodus Ianuarium menſem bobus inimicum eſſe cecinit in eo volumine, quod opera & dies inſcribitur: E

Οὐκ ἀιεὶ θέρος ἐσσεῖται. ποιεῖσθε καλιάς.
Μῆνα δὲ λιωαιῶνα κὰκ' ἤματα, βουδόρα πάντα.
Τοῦτον ἀλεύασθαι, id eſt,
Non ſemper æſtas erit, facite nidos.
Menſem verò Ianuarium, malos dies, bobus nocentes omnes,
Hunc vitate.

LIBIDO. COITVS. PARTVS. F

QVANTA tauri ſit in Venerem rabies, ſatis quodammodo indicatum eſt, cùm de atrociſſimo quod pro amata ſuſcipiunt iuuenca certamine ageremus. Ariſtoteles author eſt, coitus tantùm tempore cum fœminis paſci, cæteroſq; oppugnare mares: cæteris verò temporibus mares inter ſe conuerſari, idque coarmentari appellari. Huc ſpectat illud Ouidij in Faſtis:

Depoſita ſequitur taurus feritate iuuencam:
Quem tota ſaltus, quem nemus omne tremit.

Negat Plinius taurum ſæpius quàm bis die inire: ſed hoc quidem verum erit, ſi iam de annoſiore accipiamus. Seniores enim (vt inquit Ariſtoteles,) nec ſæpius quidem fœminam eandem, eodem quidem ſuperueniunt die, niſi ex interuallo: at iuniores & eandem ſæpius cogunt, & pluries petunt, ac ſuperueniunt, vigore ſuæ ætatis. Quò ſpectat hoc Horatij in anum libidinoſam.

Pereat male quæ te
Lesbia quærenti taurum monſtrauit inertem. G

Quamuis taurum hic pro ipſo libidinis inſtrumento quidam etiam accipiant, vt aliàs oſtendimus.

Penis tentigo. Tanto ardore genitalem neruum contendit ad vaccam adiunctus, vt ſine motu ſemen emittat, & ſi à muliebri genitali neruus in aliam corporis partem aberrauerit, vaccam rigidiſſima intẽtione vulneret, vt teſtatur Orus Apollo. Vſq; adeò verò illi ſemen promptuarium eſt, vt exectũ vaccam impleuiſſe Ariſtoteles tradat: quem locum quodammodo commentans Scaliger: non mirum (inquit)

Exerc. 246. ſi taurus Ariſtotelicus exectus, impleuit vaccam. Potuit enim ſemen in vaſis vltimis viuificum continere: quanquam haud ſcio, cuinam omnium animantium, ſi ei partes illæ abſcindantur, aut eximantur, tanto in dolore poſſit excitari Veneris appetitus.

Cur libidinoſus. Cauſam tantæ libidinis Philoſophi ſtatuunt, abundantiam atque exuperantiam caloris. Collumellæ iudicio vnus mas quindecim vaccis abundè ſufficit. Sed Varro multò plures tribuit, inquiens habere ſe tauros totidem, quot Atticus, ad matrices ſeptuaginta, duos, vnum anniculum, alterum bimum. Hoc ſecundum aſtri exortum ſe facere, quod Græci vocant Lyram, fidem Latini: tum denique tauros in gregem redigere. Si deſit quam amet, mareeſcit. Teſtis eſt Seneca. *Taurus armento pereunte marcet.* Virgilius idem indicat:

In Oedipo.
Egl. 3.

Eheu quàm pingui macer eſt mihi taurus in aruo, H
Idem amor exitium eſt pecori, pecoriſque magiſtro.

Ouidius de Polyphemo & Galatea;

Nec tu Galatea moueris.
Talia nequicquam queſtus, (nam cuncta videbam)
Surgit, & vt taurus vacca furibundus adempta,
Stare nequit, ſyluaque & notis ſaltibus errat:

2. de remed. amor. Idem aliàs rurſus:

Non facile eſt taurum viſa retinere iuuenca,
Fortis equus celeri ſemper adhinnit equa.

2. de Arte. Et rurſus:

Læta ſalitur ouis, tauro quoq; læta iuuenca eſt.

Cur à vaccis ſeparentur. Ne itaq; in perpetua verſentur libidine, amoreuè, à vaccarum armento ſeparari debent, & ex oculis earum eripi, quoniam continuus aſpectus ad libidinem incitat, vt Virgilius ait;

Georg. 3.

Sed non vlla magis vires induſtria firmat,

Quàm

A *Quàm Venerem & cæci ſtimulos auertere amoris*
Siue boum, ſiue eſt cui gratior vſus equorum:
Atque ideo tauros procul, atque in ſola relegant
Paſcua, poſt montem oppoſitum, & trans flumina lata,
Aut intus clauſos ſatura ad præſepia ſeruant
Carpit enim vires paulatim, vritq; videndo
Fœmina, nec nemorum patitur meminiſſe nec herbæ.

Quæ ſanè ratio, ſic ad firmandos tauros valet, vt procul abſint à vaccis, quarum, vt dictum eſt, aſpectu Venereis concitantur ſtimulis, nec viribus validis poſſunt augeri, eadem ad hominum mentes, eorum puta, qui taurorum more, in Venerem proni ſunt, ſanandas, perutilis reperitur: nimirum, vt ſe longiùs remoueant, ne videri queant, quarum aſpectu ſaucientur, & inde amoribus earum dies noctesq; ſollicitentur. Cuius præcepti magiſtrum, vel conſilij ducem habemus Propertium, cuius verſiculos memoria digniſſimos accipe: *Lib. 3.*

Magnum iter ad doctas proficiſci cogor Athenas
B *Vt me longa graui ſoluat amore via.*
Creſcit enim aſſiduò ſpectando cura puellæ,
Ipſe alimenta ſibi maxima præbet amor.

Omnino quid tam in genere quoq; noſtro, ideſt, humano, verum eſt, quàm fœminam vrere, dum videtur? præſertim ſi quàm eximia pulchritudo tacitè commendauerit. Tales fœminæ oculis dolores inurunt, de quibus Alexander Magnus. Cum enim (author Plutarchus) poſt Perſas ſubactos intueretur captiuas, & forma & magnitudine corporis excellentes, inquit: ὡς εἰσὶν ἀλγηδόνες ὀμμάτων αἱ περσίδες: Democritus, vt ſcriptum inueni apud Tertullianum, excæcando ſemetipſum, quod mulieres ſine concupiſcentia aſpicere non poſſet, & doleret, ſi non eſſet potitus, incontinentiam emendatione profitetur. Retulit hoc ex Plutarcho opinor, libello de curioſitate. Huc refer illud eiuſdem poetæ: *Aſpectus cõtinui noxa.* *Apoleg. c. 45* *Egl. 8.*

Vt vidi, vt perij, vt me malus abſtulit error.

Plotinus ἔρωτα ἀπὸ τῆς ὁράσεως ab aſpectu ſeu viſu deductum putat: ſiquidem plerumque amor ab
C aſpectu naſcitur; quod item confirmat Græcorum parœmia, ἐκ τοῦ ὁρᾶν γίγνεται τὸ ἐρᾶν. Idipſum ait etiam Propertius.

Si neſcis, oculi ſunt in amore duces.

Et multò explicatiùs: *Lib. 1. Eleg. 1.*

Cynthia prima ſuis miſerum me cepit ocellis
Contactum nullis antè Cupidinibus,
Tum mihi conſtantis deiecit lumina faſtus,
Et caput impoſitis preſſit amor pedibus.

Sed reuertor ad tauros, quorum etſi tam effrenis ſit in Venerem concitatio, à conceptu tamen ipſius vaccæ, modeſti, caſtique nihil vlterius tentant, vt Orus teſtatum reliquit, cuius rei tamen cauſam in vacca à multis poni Pierius ait, quæ videlicet taurum propter rigorem illum genitalis, nimiamque tentiginem, veluti cerua etiam, necnon teſtudines faciunt, raro patiatur: vnde dixerit Horatius de fugitiua puella: *Taurus à grauida abſtinet.*

Nondum ſubacta ferre iugum poteſt
Ceruice, nondum munia comparis
D *Aequare, nec tauri ruentis*
In Venerem tolerare pondus
Circa virentes eſt animus tuæ
Campos iuuencæ, nunc fluuijs grauem
Solantis æſtum, nunc in vdo
Ludere cum vitulis ſalicto
Prægeſtientis: tolle Cupidinem
Immitis vuæ &c.

Sed enim ſpectandum hoc exemplum continentiæ (inquit Pierius) habere cauſam in tauro manifeſtum eſt ex eo, quod is ſponte a conceptu, diuortio quaſi facto ſecubat, ac vt in Epiro maxime videre eſt, trium plerumque menſium ſpatio non apparet, ſed errabundus, vt apud Virgilium eſt, *Continentia exemplum.*

Latus niueum molli fultus hyacintho
Ilice ſub nigra pallentes ruminat herbas.

Et vt ait Ariſtoteles, ἀτιμαγελεῖ, hoc eſt, ſeorſum à vaccarum conſortio, grege, conuictuque paſcitur: atque ita fortaſſis intelligendus Theocritus, dum inquit, ἦρα χὠ ταῦρος ἀν ὕλαν, ideſt, *in ſyluam*

uam abſceſſit taurus. Haud minus modò famoſa eſt vaccarum ſalacitas, & in Venerem concita- E
6. Hiſt. 18. tio. Teſtatur Ariſtoteles, libidine adeò accendi, vt bubulci eas terrere, & capere nequeant: indi-
Vaccarũ libido. tiumque ſuæ libidinis indicare genitalis ſpecie prominentiore. Crebriùs mingere, more equarũ. Tauros etiam ſuperuenire, & ſequi ſedulò, & aſſiſtere. Turgere ad coitum prius minores, quàm
Egl. 8. maiores. Addit Virgilius, cùm vritur, taurum anxie inueſtigare. Canit autem:

Talis amor Daphnem, qualis cùm feſſa iuuencum
Per nemora, atque altos quærendo bucula lucos
Propter aquæ riuum, viridi procumbit in vlua
Perdita, nec ſeræ meminit decedere nocti,
Talis amor teneat, nec ſit mihi cura mederi.

Sic Q. Calaber de Aenone mortem ſibi illatura: Vt quando per montes iuuencam tauri amore captam animus extimulat, vt celeribus pedibus impetuoſe feratur: hæc igitur amore æſtuans non metuit paſtorem, nam fertur impetu nemini reſtringendo, ſi alicubi in virgultis conſuetum taurum
Lib. 1. de arte. conſpexerit: ſic illa impetu abrepta longum confecit iter, &c. Addit Ouidius coram tauro exultare, amoriſque ſui ceu lætitia quadam indicium præſtare, agens de Paſiphae tauri amore percunte; F

Ah quoties vultu vaccam ſpectauit iniquo,
Et dixit; domino, cur placet iſta meo?
Aſpice vt ante ipſum, teneris exultat in herbis,
Nec dubito, quin ſe ſtulta placere putet.

Aelianus addit, cùm appetit coitum (appetere autem non diutius quàm tres horas) tum quàm ma-
Quando coitum appetit. ximum mugitum edere: quaſi nimirum eo inuitet marem ad coitum. Idem alicubi tradit, in Aegypti vico qui Schuſſa nuncupetur, non magno quidem, ſed certè eleganti, Venerem religioſè & ſan-
Venus Vrania. ctiſſimè coli, Vraniæ nomine: atq; vaccam etiam ideo venerari, quia affinitatem & conuenientiam cum ipſa dea habere exiſtimetur. Etenim huiuſmodi beſtia (inquit) tantopere ad Venerem incitata eſt, vt cùm maris mugitum audit, ad coitum vehementiſſimè exardeſcat: atque adeò, vt harum rerum experientes confirmant, taurum à triginta ſtadijs ipſo mugitu amatoriam ſignificationem,
Qua ætate coire incipiant. quaſi teſſeram Veneris dantem, exaudiat. Cæterùm omnia iſthæc tolerari in matura ætate iſtius beſtiæ poſſint: at Ariſtoteles author eſt iuuenculam aliquando anniculam peperiſſe, vt educari, augerique, quantum genus exigeret, licuerit: recentiorem verò quam anniculam non pati Venerem, niſi G
Mulieres qua vaccæ dicantur. oſtento. Iam enim vel quarto ætatis menſe coiſſe, perſpectum eſſe. Ex hac vaccæ in Venerem concitatione fluxit, vt libidinoſiores mulieres, iuuencas aut vaccas olim dicerent. Sic Helenam Oenoe in epiſtola ad Paridem apud Ouidium iuuencam appellat, inquiens:

Graia iuuenca venit, quæ te patriamque domumq;
Perdat, Io prohibe, Graia iuuenca venit

Nec aliam ob cauſam Io & Prœtides in vaccas conuerſæ ſcribuntur, niſi quia factæ ſunt impudi-
Lib. 1. de arte. cæ: De Io ſic idem poeta:

Nec fuga lanigera Memphitica templa iuuenca,
Multas ipſa facit, quod fuit illa Ioui.

id eſt, multas mulieres facit vaccas, ſiue impudicas, ſicuti ipſa fuit, cùm ſui copiam Ioui faceret. At-
Luctus tempus apud Romanos. que hinc puto etiam fluxit mos ille Romanorum antiquiſſimus, & à Numa inſtitutus, vt Plutarchus author, vt ſi quæ mulier intra decimum menſem (longiſſimum enim luctus tempus decimo menſe fuit terminatum, ac tam diu etiam mulieres à morte maritorum viduæ permanebant,) iterum nupſiſſet, eam leges Numæ prægnantem vaccam immolare iuberent. Nos hodieq; impudicas H feminas, maximè ipſa ſcorta quæ ſine vlla verecundia corpora ſua proſtituunt, vulgò vaccas nuncupamus, etiam ex antiquitate: in comedijs quippe Ariſtophanis comperitur fuiſſe Athenis meretriculas celebres Cynnam & Salauaccham, vt Cælius annotauit, qui obeliſcos buporos, quorum
Lib. 2. mentio eſt apud Herodotum, magnos interpretatur, (quia βȣ, particula in compoſitione ſæpenumero magnitudinem innuit, vt ſuo loco dicetur,) & Vallam ridet, qui aſſandis bobus apros reddidit: ſed cùm eos Rhodopis ex meretricio quæſtu ditata eos fecerit & Delphis dicarit, & πόρος quã-
In milite. doque etiam ſignificet quæſtum aut prouentum, βύποροι fortaſſis dicti fuerint, quaſi ex vaccino ſi-
In Caſſandra. ue meretricio reditu facti. Eſt & iunix à Plauto pro meretricula ſumpta his verbis:

Eadem illi inſidias dabo,
Quam mox horſum ad ſtabulum iunix recipiat ſe à pabulo.

Iuuenca occultinuba. Eodem ſenſu Lycophron iuuencam occultinubam vocat Cillam, quæ cum Priamo occultam aliquando habuerat amicitiam:

Γ' ἂλμα πάππυ, καὶ χαμευνάδος μόρος
Τῆς λαθρονύμφυ πόρτιος μεμιγμένα

A *Συμμέμικται*, ideſt;
Vbi ſaltus aui & meretricis fata
Iuuencæ occulti nuba cum vitulo
Confuſa ſunt.

Inuenio denique πεζὰς μόσχας pro meretriculis vſurpari ignobilioribus, quæ organa muſica non habent, quaſi pedeſtres dicas. Atque hinc pudenda muliebria βυβάλιον, virilia ταῦρον veteres dixerunt. Cæterùm haud ſcio quàm verè mulieres nimia prurientes libidinis titillatione vaccæ dici queunt. Illæ enim ſemper, in otio, in negotio, & in ſomno etiam virum appetunt, cùm vaccæ, ſi Aeliano credimus, non diutius quàm tres horas appetant, & niſi taurus trium illarum horarum ſpatio accurrerit, in aliud certum tempus, naturam claudunt. Mulieres inſuper grauidæ ad partum vſque virum admittunt, vaccæ verò nullo poſt conceptum tempore: concipit autem primo plerumque initu. Quòd ſi verò conceptio pererrauerit, viceſimo pòſt die marem repetit, vt Ariſtoteles & Plinius teſtantur. Fit item vt libidinem in ea excitare, atque ad coitum inuitare cogamur. Mulieres verò, cur non maritos ipſę inuitent, pudor retinet. Si autem vacca, vt taurum appetat, volueris, ſalſam bouis carnem iuglandis magnitudine, in os ei ingeri Geoponici iubent: Vel, cùm vitulus menſis vnius ætatem attigerit, ſalem vaccæ lingendum tam calefacito, quàm ferre calidiſſimum manu potes, & quater aut quinquies vaccæ offerto, mox taurum deſiderabit. Nos vulgò herbam toram quaſi taurinam vocamus orobanchen, quòd vaccæ ea deuorata (vt paſtores facto periculo atteſtantur) ſtatim taurum adeant. Torpet & taurus quandoq; ad coitum: Quod ſi contingat, Quintilij præcipiunt, vt caudam vramus ceruinam, conteramuſque ac liquemus cum vino: eoq; remedio pudendum tauri atque teſticulos vngamus, quo facto confeſtim ad inſaniam vſque in Venerem prurituram pollicentur; idque haud in tauris duntaxat, ſed in ipſo quoque hominum genere vſu euenire. Columella verò quod ſi aut vacca coitum recuſat, aut taurus non appetit elici cupiditatem ait, odore genitalium admoto naribus. Iidem Quintilij, ſi vacca non exceperit tauru, præcordium ſquillæ, hoc eſt, tenerrimas ſquillæ partes, atque (vt quiſpiam dixerit) ipſum pingue, aqua tundi iubent, exque eo, vt fuerint abſterſi, vaccarum ſinus inungi. Quod ſi verò tauri nimium pruriant, oleum illitum ſoluere pruritum. Si dextrum genu arctiſſime ligetur, coire (inquit Mizal-
C dus) non poterit, etiamſi ante oculos vaccam habuerit laſciuo mugitu illum ad copulam inuitantem. Vaccæ cùm in Venerem concitantur, & taurum appetunt, ταυριᾷν dicuntur, quaſi taurire dicas, ſicut καπρᾷν, ideſt, ſubare cùm ſcrophæ libidine accenduntur, & aprum deſiderant: vtraque enim hæc verba de fœminis tantùm dicuntur, non etiam de maribus, vt quidam crediderunt. Quod modò attinet ad ipſum coitum: hic teſte Ariſtotele laboroſior eſt, quam equi: idem reddens rationem, cur bos vno initu vaccam impleat, ait id fieri meritò, quoniam agit, (inquit) tam vehementer, vt fœmina vix tolerans ſuccumbat, quamobrem Plinius ingredi in conceptu tradit: hucque fortè ſpectat illud Ouidij:

Mulieres impudica an rectè vaccæ dicenda.

Vacca vt taurum appetat.

Herbatora.

Taurus vt excitetur ad coitum.

Coitus.

Lib. 2. de arte.

Ferre nouæ nares taurorum terga recuſant
Aſſiduo domitas tempore fallit odor.

Hoc verò Virgilij dictum: *Egl. 1.*

Paſcite, vt ante boues pueri, ſubmittite tauros,

dictum quidam volunt per epiſinalaphen, pro ſupermittere: nec enim ſaliendis vaccis tauri propriè ſubmittuntur, ſed ſupermittuntur. Aliter tamen (inquit Pontanus) explicari illud verbum poteſt, nempe ſubſtituere, quo nimirum ſignificatu id accepit Iuſtinianus his verbis: *ſed ſi gregis vſum fru-*
D *ctum quis habeat, in locum demortuorum capitum ex fœtu fructuarius ſubmittere debet.* Eſt autem teſte Ariſtotele tunc potiſſimùm coeundi tempus, cùm fœmina a menſibus purgatur. Et quamuis iuuenca aliquando annicula pepererit, vt ex eodem diximus, ſuadet tamen Varro, vt non minores ineantur, quàm bimæ, vt trimę pariant, eoq; melius ſi quadrimæ: pleraſque autem parere ait in decem annos, quaſdam etiam in plures. Palladius etiam inutiles eſſe ſcribit fœtibus, cùm decimum ætatis annum exceſſerunt; attamen ſi ante bimatum conceperint, partum earum remouere placere, ac per triduum ne laborent, vbera exprimi, poſtea mulctra prohiberi. Nec ante ętatem trimam tauros his oportere admitti. Idem Palladius, cùm dixiſſet, hoc eſſe admirandum, quod fertur, ex boue caſtrato, vaccam, ſi ſtatim admiſeris, concipere: ſi abundantia pabuli eſt in regione, qua paſcimus, author eſt, poſſe annis omnibus in fœturam ſubmitti: ſi verò indigetur hoc genere, alternis temporibus onerandas eſſe, maximeque ſi eædem vaccæ alicui operi ſeruire conſueuerunt. Varro ait, maximè idoneum tempus eſſe à delphini exortu, vſque ad dies quadraginta, aut paulo plus. Quę enim ita conceperit, temperatiſſimo anni tempore parere. Sed Plinius quoque, *coitus,* (inquit) *à delphini exortu ad pridie nonas Ianuarij diebus triginta, aliquibus & autumno: gentibus quidem, quæ lacte viuunt, ita diſpenſatus, vt omni tempore anni ſuperſit id alimentum.* Ariſtoteles ait, tempus admiſſurę

Submittere tauros quid.

Lib. 2. de rer. diuiſ.

Coeundi tempus, & ætas apta.

opti-

optimum, ſecundum alios, medium veris exiſtere: initiumque coitus pleriſq; quidem menſe Aprili & Maio: ſed nonnullas etiam ad autumnum vſq, tempus coeundi protrahere. Columella verò & Palladius Menſe Iulio fœminas maribus præcipue permitti volunt, vt eo tempore conceptos proximo vere adultis iam pabulis edant, quia decem menſium partus ſic poſſit maturo vere concludi. Nam decem menſibus ventrem (inquiunt) perferunt, neque ex imperio magiſtri, ſed ſua ſpōte marem patiuntur. Atque in id ferè, quod dixi, tempus, naturalia congruunt deſideria, quoniam poſt vernam pinguedinem geſtientes, & pabuli ſatietate exhileratæ laſciuiunt. Cæterùm quemadmodum hoc potiſſimum admittendi tempus probo ob allatam rationem, ita è contrario, vt omnes tunc ad coitum permittantur, improbo. Hinc enim eſt, quod hyemali tempore ac in ipſis etiam bacchanalibus, cùm gulæ maximè incumbimus, tanta vitulinæ carnis ſit penuria. Idem Columella tradit, menſem vnum obſeruari ſolere ante admiſſurā, ne fœminæ cibo & potione ſe impleant, ideoque pabuli partem eis ſubſtrahi debere, quòd exiſtimetur facilius graciliores & macras (macreſcētes) concipere, ac ſemen attrahere: nimiam verò corporis obeſitatem, ſteriles reddere: Contrà tauros duobus menſibus ante admiſſuram herba & palea ac fœno pleniores facere conuenire, & à fœminis ſecernere, vt vires habeant, & fortiùs ineant. Hoc & armentarios & opiliones obſeruare. Concepiſſe cognoſcitur, ſi Ariſtoteli, vt debemus, credimus, cùm menſes ceſſarunt, ſpatio temporis bimeſtri, trimeſtri, quadrimeſtri, ſemeſtri: id tamen difficile perceptu eſſe ait, niſi quis iam dudum ſecutus, aſſuetuſque. Ferunt ventrem menſes decem teſte Varrone, decimo pariunt. Plinius negat,
» quicquid antea genitum eſt, vitale eſſe: eſſeq; authores, qui dicant, ipſo complente decimum men-
» ſem die, parere. Ariſtoteles ait, quam diu viuunt, coire, & parere: parere ſingulos, raroque geminos.
» Alibi etiam ait: Ferunt vterum menſes nouem, decimo pariunt. Sunt qui decem totos menſes ex-
» ceptis paucis diebus affirment. Quod autem in lucem præcurrerit hæc tempora, id abortiuum eſt,

Quādo ſponte Venerem appetant.

Conceptus ſigna.

Partus.

E

F

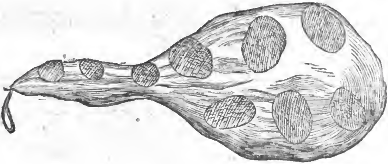
G

H

» vitaleque minimè, etiamſi paulò maturauerit partum: præmolli namque, imperfectaque vngula
» prodit. Hæc ille. Adieci iconem qua vituli ſitus in vtero exprimitur: item alias duas, quibus ſecundina ſeu mēbrana vteri interna, qua fœtus contineri ſolet, cum ſuis cotiledonibus, externaq; oſtenditur.

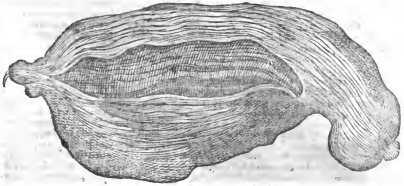
A

B

C

D

G

Digitized by Google

ditur. Negatur vacca ante partum, lacteſcere. Quamuis verò ſingulos pariat, raroque binos, ætate E
tamen Ptolomæi iunioris, vacca quædam, teſte Diogeniano eodem partu ſex edidit vitulos: mira-
Lib. 2.
que eſt harum animantium in Hiſpaniola fœcunditas, nam vt Franciſcus Lopezius tradit, plerum-
Gemelli vna tantum parte feruntur.
que binos pariunt, & vndecimo menſe taurum admittunt. Hoc itaque mirum fuerit, etiam ſi
geminos ferant, vtrumque tamen niſi dextra vteri parte ferri, quod teſtatur Plinius his verbis:
Lib. 12. c. 2.
Boues grauidas negant, præterquam dextero vuluæ ſinu ferre, etiam cum geminos ferant. Agri cul-
turæ authores Varro, Columella & Africanus tradunt, mas vbi iuuencam ſuperuenit, certis ſignis
Mas, an fœmina.
comprehendere licere, quem ſexum generauerit, quoniam ſi parte dextra deſiluit, marem ſemi-
naſſe, manifeſtum eſſe; ſi læua, fœminam, id tamen verum eſſe non aliter apparere, quam vbi poſt
Forda & horda quæ.
vnum coitum fordæ, (ideſt, vaccæ prægnantes, quæ & hordæ dicuntur, vnde hordicalia Romæ fe-
ſta, quo die hordæ boues immolabantur. Vnde Ouidius:
4. Faſt.

Forda ferens bos eſt, fœcundaq; dicta ferendo

Et rurſus:

Pontifices forda ſacra litate boue.)

non admittunt taurum, quod & ipſum rarò accidit. Nam quamuis plena fœtu non expletur libi- F
Maſculæ prolis typus.
dine, adeò vltra naturę terminos etiam in pecudibus, plurimum pollent voluptatis illecebrę. Aegy-
ptij ſacerdotes, vbi maſculam prolem myſticè deſcribere (inquit Pierius) vellent, taurum ab inſcen-
Partus quando patri aut matri ſimilis.
tione in dextram ſe partem demittentem figurabant, ſi verò fœmineum ſexum exprimere voluiſ-
ſent, eundem in læuam auertentem ſe pingebant. Parmenides verò etiam, fœtum tunc patri ſimi-
lem eſſe aſſerit, cùm à dextra locorum parte editur, matri verò cum à læua. Hippocrates item tra-
dit, ſiniſtro teſte obligato marem generari, dextro verò fœminam; tantiq; eſſe dextrarum ſiniſtra-
rumque partium in maribus fœminiſque dignoſcendis obſeruationem, vt ſi mammarum prægnan-
tis mulieris dextra flacceſcat, macraue repentè fiat, ſi gemellos paritura fuerat, maris abortum
fieri putent: ſi verò ſiniſtra macreſcat, fœminam deperdi. Quin & Onirocritæ hæc eadem intelli-
Ex dentibus amiſſis coniectura.
gunt, cùm imaginari dextra parte dentes amiſſos, marium conſanguineorum obitum ariolantur,
ex ſiniſtra verò fœminarum. In dextra autem parte vteri materni ſæpius moueri mares, in læua ve-
rò fœminas conſtat. Albertus ſibi compertum ait, mulierem quandam fœminas tantùm parere ſo-
litam ea de cauſa, quòd à conceptu ſemper in læuum latus decumberet: admonitam verò cœpiſſe
in dextram conquieſcere, ac ſolos deinde mares genuiſſe. Neque verò diſſimulandum, quod ad Ae- G
gyptiorum commentum facit, Septentrioni vim maſculam ineſſe, quod neque quidem Ariſtoteles
Septentrionis vis in generatione marium.
diſſimulauit: docet enim is, ſi maſculos plures creari volumus, admiſſuræ tempore dies ſiccos & ha-
litum Septentrionis eligendum, & contra eum ventum greges paſcendum, ſin verò fœminas gene-
rari velimus, Auſtri captandos flatus & in eum paſcua dirigenda, quod vis in eo vento muliebris
inſit. Africanus quoque hanc rem tangit, dum ait: *ſi marem velis, Aquilone ſpirante admiſſuram*
De dextra læuaq; mundi parte diſceptatio.
faciendam, ſi fœminam, Auſtro. Sed enim de dextris læuiſq; mundi partibus magnum eſt inter au-
thores diſſidium. Vna enim cum Aegyptijs, dextras mundi partes ſolſtitiales, ſiniſtras brumales
intelligit Empedocles, de quo ita Galenus: Ἐμπεδοκλῆς δὲ δέξια εἶναι τὰ κατὰ τὸν θερινὸν τροπι-
κὸν, ἀριστερὰ δὲ κατὰ τὸν χειμερινόν. Neque deſunt, qui primas olim fœminas ad ortum & meri-
diem terra genitas, mares verò ad Septentrionem, & Occaſum fabulentur. Plato tamen Ariſtote-
leſque alia ratione orbem diuidentes, Orientales eſſe dextras, a quibus initium motus; læuas au-
tem occiduas tradidere, vt idem Galenus recitat: Πυθαγόρας καὶ Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης δεξιὰ τοῦ
Lib. 6. de Ling. Lat.
κόσμου ἔφασαν εἶναι τὰ ἑῷα, ἀφ' ὧν ἀρχὴν εἶναι τῆς κινήσεως, ἀριστερὰ τὰ ἑσπέρια. Contrà Varro cœ-
lum ait dictum templum, eius cœli partes quatuor conſtitui, ſiniſtram ab Oriente, dextram ab Oc- H
caſu, anticam ad meridiem, poſticam ad Septentrionem. Cui Plinius ſubſcribit, dicens, errantia
ſidera contrarium mundo curſum agere, quippe læuum ſemper illo in dexteram præcipitari: quam-
uis Feſtus anticam cam cœli partem, quæ ad meridiem Sole illuſtratur, dexteram vocat, ita enim
anticam interpretatur: poſticam verò ad Septentrionem, ſiniſtram. Alcinous in Græcorum monu-
mentis adnotatum ait, morem ſacrificandi diù ſeruatum, vt circumcurreretur aras, curſum au-
ſpicari ab læuo dextrorſum Zodiaci quadam imagine, cuius motus ſit mundo diuerſus ad exortum
vergens; mox verò ab dexteris læuorſum procurrerent, quo motu cælum rotari manifeſtum. Contrà
Lib. 1.
Aegyptiorũ poſitionẽ Titus Liuius dexteras ad meridiem partes augurũ inſtituto, ad ſeptẽtrionem
Pſal. 89.
ſiniſtras ſtatuta ait. Ad hanc ſententiam facit, quod apud Hebræos legitur, *Aquilonem & dextrum*
tu creaſti: quod nonnulli Auſtrum interpretantur, alij mare. Cum Hebræis verò conſentiunt, &
Chaldæi, qui Auſtrum ponunt: Sed enim & Auſter pro mari nõ ineptè accipitur, ſi Sphæra recta ſta-
tuatur polis ad finitorem inclinatis. Nam Aegyptii, quos Cleomedes nõ poſtremi nominis author
ſecutus eſt, ipſam mundi totius figuram aliter deſcripſere, vtpote qui Auroram eſſe caput, Borea-
lia dextera, Auſtralia ſiniſtra conſtituere, maritimiſque piſcibus tum ob alias cauſas, tum ob id

præci-

præcipuè abſtinebant, quod Nilum à ſiniſtra Ortum, quippe fœminea fœcundaque parte, in dexteram quippe virilem, ſterilemque (ita enim erant eorum commenta) illapſum, quippe vbi mare ſit, corrumpi dicerent, atque ita dextram oram, hoc eſt, maritimam, conſiderato Aegypti ſinu, perditionis ſymbolum ſtatuebant. Neq; hic diſſimulandum, quod apud Eucherium, vbi de Aquilone loquitur, qui pro Dæmone accipiatur, inuenies eum vocari dextrum, atque ita ipſum quoque ſibi nomen dexteri aſciſcere. Nam & Hieronymus quartis Hebræorum caſtris Aquilonem dexterum appellari tradit, ſed falſum ait nomen, cùm de dæmone eius venti domino intelligatur, qui vndicunque ſiniſter, ſiniſtra omnia mortalibus aggerat appetenda: Cauſam tamen Eucherius ſuper dexteri nomine aliam ab hac arbitratur, quippe quod perperam agere, dexter adſit obſecundando, ſuadendo, procliuiter attrahendo. Nam illud palam eſt, ait, in ſacris literis, diabolum geſtare Aquilonis nomen, eaque locutione, quicquid bonis conatibus aduerſatur, accipi: is enim bonorum operum ardorem extinguit, ac omnia frigefacit: & ob id & infideles & impij, contumaces ſceleratique homines, eo notantur hieroglyphico: vnde illud: *Ab Aquilone pandetur omne malum*. Et quia flatus vehemens quò frigidior, eò magis ignem, in quem inciderit, exuſcitar,

Aegypty cur piſcibus abſtinerēt.

Diabolus aquilo dictus.

B dictum: *Ab Aquilone exardeſcent mala ſuper terram*. Tetigere & poetæ noſtri dexteras læuaſque cœli partes. Sed enim Maro & Naſo, nullius addicti iurare in verba magiſtri, eas non diſtinxere. Lucanus Aegyptiorum adhæſit factioni, & ſententiam ipſe ſuam declarauit eo loco.

Ignotum notis Arabes veniſtis in orbem,
Vmbras mirati nemorum non ire ſiniſtras:

hoc eſt, in Auſtrales partes non porrigi. In hoc autem id intereſt, vbi quis vniuerſi ſtatuat caput: quo ſuper argumento plura dicere noſtri non eſt inſtituti, quare iam filum orationis noſtræ repetemus. Taurus poſt conceptum vaccæ nunquam cum illa coit, vt Orus Apollo teſtatur. Plinius verò etiam ait, tauros non ſæpius quàm bis die inire. Vaccæ non omnes generationi idoneæ ſunt: reperiuntur enim, etiam quæ ſua natura ſunt ſteriles, quas tauras antiqui nuncuparunt. Ioannes Baptiſta Porta, cùm oſtendiſſet mulas veloces ex onagro, & aſina generari, minus peculiare genus, ait eſſe ex tauro, & aſina fortiſſimi muli: nam & quartum (inquit) genus reperitur, quod Gratianopoli, vt ſcribitur, inuenitur, & Gallica voce Iumar appellatur. Geſnerus à fide-

Tauri in coitu temperantia.

Vacca taura dicta.

Lib. 2. Mag. nat. c. 9.

C dignis audiuit viſum equum ad radicem montis Spelungi in Rhetia ex equa & tauro generatum. Nos autem Ferrariæ vidimus aliquos forma muli, capite vitulino, quibus cornuum loco duo inerant tubercula, indefeſſæ & indomitæ ferociæ, coloris nigri, oculis taurinis. Eo ſpectaculo mirum in modum delectabamur. Audiuimus in aliquibus Galliæ partibus vulgares eſſe, etſi per Galliam tranſiens non viderim. Hactenus Porta. Vacca cùm fœtauerit, ex auena fomentum ſtatim admouetur, vt prorſus liberetur. Si poſt fœturam viribus exhauſta erit, adeo vt conſiſtere vix queat, flores fœni ſacco ſalario infarcti & in aqua decocti, dorſo lumbiſque benè calidi imponantur; bis die ſal offeratur & in Solem progredi permittatur, ac cibus ibidem præbeatur. Columella cùm partum edidit, niſi cibis ſit fulta, quamuis ſit bona nutrix, labore fatigatam, nato ſubſtrahere alimentum aſſerit: itaque & cytiſum viridem (de quo mox,) maceratumque eruum præbendum, vel tenero oleo commiſto, torrido, molitoque, milio, & per vnam noctem lacte macerato ſaliuandum, vel ſi hoc præſidium non adeſt, faba freſa, & vinum rectè tolerare, idque præcipuè in magnis gregibus fieri oportere. Aprili menſe (inquit Palladius) vituli naſci ſolent, quorum matres abundantia pabuli iuuentur, vt ſufficere poſſint tributo laboris & lactis. Ipſis autem vitulis toſtum, molitumque milium cum lacte miſceatur, ſaluiati more præbendum. Varro ait, cùm parere cœperint,

Muli ex tauro & aſina.

Vacca fœta vt curanda.

D ſecundum ſtabula, pabulum ſeruari oportet integrum, quod egredientes guſtare poſſint: faſtidioſæ enim fiunt. Sed hæc ad curatoris pertinent officium, de quo nunc deinceps dicemus.

CVRATORIS OFFICIVM.

QVO propriè huius pecoris curator, Latinè dicatur, vocabulum in procinctu non habeo, cùm ſit bubulcus ille præcipuè qui bobus vtitur ad arandum, & buſequa, vel bubſequa qui eos ſequitur, quod in eundem ſenſum reſilit. Græci βουκόλος ſignificanter dixerunt, nam etiamſi communiter bubulcum vertant, tamen βουκόλος dicitur, vel tanquam βουκόμος (nam & hippocomum dicimus qui equos curat,) vel quoniam Græci cibum etiam κόλον vocant, vnde & κόλαξ, ideſt, adulator eſt appellatus. Curator iſte ab Homero per pleonaſmum alibi dictus eſt, βοῶν ἐπὶ βουκόλος ἀνήρ, vt αἰπόλος αἰγῶν. Habes multa in lexicis Græcorum bucoli ſynonyma, qualia ſunt, βουτρόφος, βουφορβὸς, βουπελάτης, βουπόλος, βοονόμος, βόοσκος, βοόσσοος, βούτης, Atticè: βοσκὸς, βουνόμος, βουίτης, vel βουΐτης,

Curator vt vocatus.

βοωνίτης, βοηλάτης; quod tamen poſtremum vocabulum Pollux exponit pro eo, qui boues iugo ſubmittit. Videtur tamen pro aratore magis accipiendum: ſed poteſt, pro vtroque, vt & bubulcus apud Latinos. Nos curatorem vocabimus, (nam & Cato curatiores dixit boues pro pinguiores, habitioreſque; & alicubi etiam nihil eſſe, quod magis expediat, quam boues bene curare:) eiuſq; officium ab ipſis inchoabimus vitulis, ſiquidem, vt canit Maro; E

Poſt partum in vitulos cura traducitur omnis.

Hic autem à domitura eorum exordium ſumit, de qua nos poſtea, deinde de alimonia ipſorum his verſibus agit:

Vitulorum cura. *Interea pubi indomita, non gramina tantùm,*
Nec veſcas ſalicum frondes, vluamque paluſtrem,
Sed frumenta manu carpes ſata, nec tibi fœta
More patrum niuea implebunt mulctralia vacca,
Sed tota in dulces conſument vbera natos.

De ouibus idem præcipit apud Calphurnium Alycon pater Cantho filio:

Parce tamen fœtis, neu ſint compendia tanti, F
Deſtruat vt niueos venalis caſeus agnos.

Non conuenit tamen hoc præceptum in omnibus vaccis, cum ſint earum aliæ magnæ, & mediocres, quæ ſobolis tantùm gratia nutriri ſolent, vt vituli ad cultrum, & boues plauſtris, & aratris neceſſarij, ex eis generentur, de quibus poeta loquitur, harum enim lac, etſi ad cibum & conficiendum caſeum vtile ſit, tolli tamen eis non debet, ſed pro nutrimento vitulis relinqui; Aliæ minores ſunt, quę lactis tantùm & caſei gratia nutriuntur; ideoque vituli quindecim a partu diebus occidendi, quod præceptum diligenter obſeruare Batauos intelligo, quorum vaccas paruo, & deformi corpore eſſe ſuo loco dictum eſt. Si matrix amiſit vitulum, ei ſupponere iubet Varro, eos quibus non ſatis lactis præbent matres. Batavi qui ad lac tantum matres alunt, natos quos educare animus eſt, matribus eripiunt, atque ſeorſim lacte enutriunt. Semeſtribus iam vitulis idem Varro furfures triticeos ait obijci, & farinam hordeaceam, & teneram herbam, & vt bibant mane & veſperi curare. Vetat autem, ne lactentes cum matribus cubent, quoniam ſæpenumero contingit obteri: ad eas verò manè oportere adigi; & cùm redierint è paſtu: cumque creuerint vituli, leuandas matres, & pabulum viride obijci in præſepibus. Noſtri agricolæ grandiuſculos cum matribus educant in paſcua, ſed ne ſugant, ſtimulo quodam impediunt, vituli capiti ita alligato, vt dum mammas ore contingere cupit, matrem eo pungat, quæ dolore irritata calcibus eum repellit. Siue modò de vitulis ſiue de matribus, aut bobus ſermo ſit, ſtabuli in primis ratio habenda eſt, bubilia Latini dicunt, & bouilia, Græci βουστασίας. Quæ qualia eſſe debeant, ex veterum placitis docet Conradus Heresbachius his verbis: Conſtituantur loco ſicco, vel lapide vel glareis, aut arena conſtrata, illa quòd imbres reſpuant, hæc quòd celeriter ſorbeant, tranſmittantque: ſed vtraque deuexa aliquatenus, vt humor ſi incidat, poſſit diffluere & elabi, ne fundamenta parietum, vel vngulæ pedum corrumpantur. Obuertantur autem parti meridianæ, & vt facile ſiccentur, & frigidis ventis non ſint obnoxia, interim tamẽ ne egeant Septentrionis & Orientis luminibus, quæ hyeme clauſi, æſtate patefacta refrigerent, ac breuiter, ſi fieri poſſit, vt neque frigore, neque calore infeſtentur, & ab humore ſuſpenſa ſint. Columella duplicia bubilia fieri vult, æſtiua & hyberna, & illa quidem ſine tecto, parietibus altis circumſepta, in quibus ſine violentia ferarum conquieſcant. Lata eſſe oportet bubilia pedes ad minimum octo, vt ſimul ad procumbendum ſit capacitas, ne in anguſtijs conceptum altera alterius elidat, & vt inualida robuſtioris ictus euitet, & bubulcis, atque iugarijs ad circumeundum laxa miniſteria præbeat. Vegetius bubulia ad focum & orientis cæli regionem ſpectare vult ideo, quod boues lumen & ignem ſpectando minus horridi & manſuetiores fiãt. Ignis autem beneficio naturali pecori amicus, ſiue quod inutilis & peſtifer humor diſcutitur, & exudat, ſiue quod conceptum è paſtu aut opere frigus expellitur, flammarumque halitu interna curari exiſtimant. Plinius tradit, in incendijs ſi fimi aliquid egeratur è ſtabulis, facilius extrahi, nec recurrere oues, boueſq, ferri. Stabula diſtinctis præſepibus, faliſtis, longurijſq; dirimantur. Præſepia non altius edita eſſe cõuenit, quàm vt bubulũ pecus ſine incommodo ſtans veſci queat: & ne à vicino pabulum diripiatur, ab vtraq; parte ſingulis pecoribus præſepia clauduntur. Cannabeis funibus alligantur, ne ſe mutuò lædant. Cato clatratas faliſcas habere vult, clatros autem inter ſe oportere pede diſtare, profiteturq; ſi ita feceris, pabulum boues non eiecturos. Idem Columella hybernę ſtabulationi boum præparare iubet ſtramenta, quæ, (inquit) menſe Auguſto intra dies triginta ſublatę meſſis præciſa, in aceruum extrui debent: quorum defectio cùm pecori, tum agro eſt vtilis; liberãtur arua ſentibus, qui æſtiuo tempore per caniculę ortũ reciſi, plerumq; radicitus intereunt, & ſtramentis pecoris ſubiectis plurimum ſtercoris efficiunt. Hæc cùm ita curauerimus, tum & omne (inquit)

Margin notes (left): *Vituli ne ſugant.* (beside "ne & veſperi curare"); G (right, beside "leuandas matres"); *Stabulum.* (beside "Latini dicunt"); *Lib. 3. de re ruſt.* (beside "ſtrata, illa quòd"); H (right, beside "ſtijs conceptum"); *Præſepia.* (beside "recurrere oues"); *Cibus procurandus.* (beside "arua ſentibus").

pabuli

A pabuli genus præparabimus, dabimuſque operam, ne penuria cibi macreſcat pecus: Leuis autem
cura paſcui eſt: nam vt lætior herba conſurgat, ferè vltimo tempore æſtatis incenditur: ea res &
teneriora pabula recreat, & ſentibus vſtis fruticem ſurrecturum in altitudinem compeſcit. Ipſis
verò corporibus affert ſalubritatem, iuxta conſeptum ſaxis, & canalibus ſal ſuperiectus, ad quem *Salis vſus ſalubritas.*
ſaturæ pabulo libenter recurrunt, cum paſtorali ſigno quaſi receptui canitur. Nam id quoque
ſemper crepuſculo fieri debet, vt ad ſonum buccinæ pecus, ſi quod in ſyluis ſubſtiterit, ſepta repe-
tere conſueſcat: ſic enim cognoſci grex poterit, numeruſq; cenſeri, ſi veluti ex militari diſciplina in-
tra ſtabularij caſtra manſerit. Quantopere autem ſale delectentur, & ex eius linctu proficiant, teti-
gimus etiam, ex Bernardino Gomeſio, cùm de bubus Hiſpaniæ loqueremur. Plinius ait, pecudes
armentaque & iumenta, ſale maximè ſolicitari ad paſtum, multo largiore lacte, multoq; gratiore
etiam in caſeo dote. Paxamus tradit ſalem nutrimentis commixtum, mirè conducere: & Columel-
la eſſe ait non paucos qui largo ſale pabula miſcent. Sotion mandat, vt lotio ipſorum buccas collua-
mus, adnatam pituitam extrahentes, linguamq; à vermibus repugnantes (gignuntur enim (inquit)
in linguis boum vermes) ac ſale deniq; linguam ipſam inſpergentes. Cato ait; ſi morbum metues, *Ad morbi*
B ſanis dato ſalis micas tres, folia lauri tria, porri libras tres, vlpici ſpicas tres, allij ſpicas tres, thuris *metum.*
grana tria, herbæ ſabinæ plantas tres, rutæ folia tria, fabulos albos tres, carbones viuos tres, vini ſex-
tarios tres. Hæc omnia ſublimiter legi, teri, dariq; oportere. Ieiunus ſiet, qui dabit. Per triduum de
ea potione vnicuiq; boui dandum: itaq; diuidendum, vt cum ter vnicuiq; dederis, omnem abſumas;
boſq; & qui dabit faciendum, vt vterq; ſublimiter ſtent, vaſe ligneo dãdum. Vbi vuæ (inquit idem) *Pellis agui-*
variæ cœperint fieri, bubus medicamentum dabis quotannis, vti valeant. Pellem anguinam, vbi *nevſus.*
videris tollito, & condito, ne quæras, dùm opus fiet; Eam pellem & far & ſalem & ſerpyllum, hæc *Lib. 30. 16.*
omnia vnà conterito, cùm vino dato bubus omnibus, vt bibant. Plinius hoc remedium repetit, ſed
paulo aliter, *Anguina pelle (inquit) & ſale & farre cum ſerpyllo contritis vno die, deiectiſq; cum vi-
no in fauces boum vua matureſcente, toto anno eos valere quidam ſcripſerunt.* Columella quoque
nonnullos teſtatur, pellem ſerpentis obtritam cum vino miſcere. Hic ait eſſe etiam remedio cum
dulci vino tritum ſerpyllum & conſciſam & in aqua maceratam ſcillam. Iſtiuſmodi enim potio-
nes trium heminarum menſura ſingulis diebus per triduum datas, aluum purgare, depulſiſq; vitijs,
C recreare vires. Maximè tamen haberi ſalutarem amurcam, ſi tantundem aquæ miſceas, & ea pe- *Amurca.*
cus inſueſcas, quia protinus (inquit) dari non poteſt, ſed primo cibi aſperguntur, deinde exigua por-
tione medicatur aqua, mox pari menſura datur ad ſatietatem. Eundem amurcæ vſum his verbis.
Cato ante illum commendauit. Boues vti valeant, & curati bene ſient, & qui faſtidient cibum, vti
magis cupidè appetant, pabulum, quod dabis, amurca ſpargito, primo parum, dum cõſueſcant, po-
ſtea magis: & dato rarentur bibere, commiſtam cum aqua æquabiliter quarto quintoq; die: hoc ſi *Morbi vt de-*
feceris, ita boues & corpore curatiores erunt, & morbus aberit. Non omittẽdum etiam illud ex Ve- *pellantur.*
getio remedium, quod diapente vocari poteſt, quoniam vno tantum medicamento, betonica nem-
pe, theriacam diateſſaron apud veteres antidotum excedit: Tres vncias baccarum lauri, gentianæ,
ariſtolochiæ longæ, myrrhę & betonicę, diligentiſsimè detere, & miſce cum mero, ex quo trinas he-
minas triduo iugiter iumento per os dabis. Morbos, ægritudineſq; depellet. Inter exordia tædianti
boui aduerſus omnes morbos, ſuccurrere idem author teſtatur, hanc potionem. Tres ſemuncias
ſquillæ minutatim conciſas, præterea radices teneræ popinum (vox corrupta videtur) effoſſas, &
diligenter coctas, cõtundes in pila, & tria ex eis pondera (fortè pondo,) addito ſextario ſalis, in vini
ſeptem ſextarios mittes, & per ſeptem dies per os bubus ſingulos ſextarios digeres. Quod ſi toto an-
D no aduerſus omnes ægritudines deſperatas, boues ſtagnare (legendum apparet, ſeruare, vel ſalua-
re, vel ſaluiare) volueris incipiente vere, id eſt ab idibus Februarij quindecim diebus continuis
hanc potionem dabis, quæ vſq; adeo ſalutaris eſt, vt approbatum ſit integro anno boues ſic curatos
nullius morbi contagione tentari. Negat Columella profuturũ cibis ſatiari pecora, niſi omni adiu- *Sanitas, vt*
uentur diligentia, vt ſalubri ſint corpore, vireſq; conſeruetur, quæ vtraq; cuſtodiri largè dato per tri- *conſeruada.*
duum medicamento, quod componitur pari pondere triti lupini, cupreſſiq;, & cum aqua nocte vna
ſub diuo habito: id verò quater anno fieri ait debere vltimis tẽporibus veris, æſtatis, autũni & hye-
mis. Idem ferè remediũ deſcribitur à Vegetio, ſed locus apud eũ legitur aliquãtum vitiatus: Folio-
rũ lupini (legitur apud eũ, caprina nullo ſenſu,) foliorũ myrti ſylueſtris, foliorũ cupreſſi, ſingulorum
vncias tres diligentiſſimè deteres & infundes in congiũ aquę & vna nocte ſub dio manere patieris,
& inde vnicuiq; tepefactos per triduũ ſingulos ſextarios dabis, idq; quater in anno, vt prædictũ eſt.
Idem ait, ouũ crudum cum hemina ſalis & ſextario vini per ſingula capita diffundi per commodũ
eſſe, apparetq; frequentiſſimũ huiuſmodi remedij vſum fuiſſe. Nam & Columella etiam ſæpe nau-
ſeam & languorem diſcuti ſcribit, ſi integrũm gallinaceũ ouum crudum ieiunis faucibus inſeras, ac *Ouum cru-*
poſtero die ſpicas vlpici vel allij cum vino conteras, & in naribus infundas. Sed & Cato, bos ſi ægro- *dum.*

tare cœperit, dari iubet ei continuò ouum vnum gallinaceum crudum, integrum: poſtridie caput E
vnum vipici conteri, & id vaſe ligneo & cum hemina vini, cogi, vt ſublimiter bibat, boſque illius
qui dabit, ſublimiter etiam ſtet: a ieiuno ieiuno boui dandum. Noſcenda ſunt etiam curatori pecu-
liaria quædam ſimplicia, in boum medicatione perquam vſitata. Commendatur autem in eorum
morbis, ſeuum, ſulphur viuum, allium ſylueſtre, ouum coctum. Quæ omnia Plinius trita in vino
propinari vult, aut adipem vulpis. Quoſdam inuenio & marrubium dediſſe cum oleo & vino. Ve-
getius id manè infundendum monet. Quidam teſte Columella porri fibras, alij grana thuris, alij
ſabinam herbam, rutamque cum mero diluunt, eaq; medicamenta potanda præbent. Multi cau-
libus vitis albæ & valuulis erui bubus medentur. Conſtantinus iubet, ne boues debilitentur, oro-
bum, ideſt, eruum comminutum aqua diſtemperari, propinariq; ſingulis menſibus. Proderit etiam
Ne debilitentur. authore Vegetio, ſi thuris puluerem cum mero ſiue per nares inieceris, ſiue per os dederis. Si ſyl-
phium contuſum ex vino meraco & nigro in nares bobus infundas, omnem obſcurum eorum affe-
Ad morbos manifeſtos. ctum facilè perſanabis, vt Paxamus ait. Democritus autem conſulit, vt vere ipſo incipiente, ſquil-
læ aut rhamni radicem boum pabulo permiſceamus quatuordecim dierum ſpatio. Si verò manife-
ſto morbo (de manifeſtis morbis mox copioſiùs dicemus) laborent, elelisphacum montano ex loco F
collectum, praſſiumq; in aqua quam bibituri ſunt boues, pari dierum numero infundens offerensq;
illos reſtitues. Id quod non ſolùm bubus (inquit,) ſed etiam alijs pecoribus opitulatur. Iuuat &
Lib. 24. cap. 11. medica herba: de qua poſtea inter cibos. Druidæ teſte Plinio Samolum herbam nominauere, na-
ſcentem in humidis: & hanc ſiniſtra manu legi à ieiunis contra morbos ſuum boumque iuſſere, nec
Samolus herba qua. reſpicere legentem, nec alibi quàm canali deponere, ibique conterere poturis. Sunt qui teſtante
Dalechampio, ſi modò is vniuerſalis plantarum hiſtoriæ author eſt, hanc Plinij herbam eam eſſe
contendunt, quæ ab herbarijs anagallidis aquaticæ nomine oſtenditur, & in Germanorum & Bel-
Limeum. garum officinis becabunga nuncupatur, à Dodonæo alicubi minus rectè cæpea. Idem ait Limeum
herbam appellari à Gallis, qua ſagittas tingunt in venatu medicamento, quod venenum ceruarium
vocant. Ex hac in tres modios ſaliuati addi, quantum in vna ſagitta addi ſoleat, ita offam dimitti in
boum faucibus in boum morbis. Alligari poſtea ad præſepia oportere, donec purgentur. Inſanire
enim ſolere. Si ſudor inſequitur, aquam frigidam perfundi. Huius quoque herbæ nuſquam alias
meminit. Geſnerus exiſtimat de generibus aconiti eſſe, quod Ariſtoteles in miris narrationibus
Xenicum. Xenicum appellet. Nam id quoq; venenum (inquit) eſſe ſcribit, quo Celtæ ſagittas inficiant, cer- G
Tora. uos aliaſque feras venaturi. Toram hodie vocant. In Gallia ſanè ante non multos annos aconiti ce-
rulei radicibus ad purgationes etiam hominum periculoſa & capitali inſcitia vtebantur: quod &
Lunaria. Io. Syluius in ſuis Gallis reprehendit, & ipſe in Sabaudia fieri obſeruaui. Aliqui lunariam vocant,
forte quod folium ei rotundum & orbiculare ſit inſtar Lunæ plenæ. Idem Geſnerus in libro de her-
bis Lunarijs aſſerit eſſe aconitum primum Dioſcoridis. Naſcitur ſponte in montibus quibuſdam
Sabaudiæ & Valeſiæ noſtræ, radiculis cum recentes ſunt, omnium candidiſſimis, ſcorpionum ſpe-
cie, præſertim cauda; in quibuſdam manifeſta. Folium alijs plantis ſingulare eſt, alijs bina, terna,
quaterna, aut etiam quina ab vna radice. De eius veneno in epiſtola ad ipſum miſſa hæc deſcri-
pſit: Venenum lethale, ex ea conficitur, quo ſi gladius aut ſpiculum aut ſagitta infecta fuerit, & ho-
minem vulnerauerit (mirabile dictu) niſi pars læſa ſubito abſciſſa fuerit, vt nequeat veneni mali-
gnitas in reliquum corpus ſerpere, totum ſanguinem ita corrumpit, atque coagulat, vt ſtatim occi-
dat, nec vllo remedio aut medicamine, quod ſciant, vitæ ac ſaluti ſuccurri poſſit. Itaque neceſſe eſt
eum qui percuſſus fuerit, miſerè perire. Si verò aliud animal huiuſmodi veneno intincta ſagitta,
verbi gratia vrſus, aut alia fera, percuſſum fuerit, bino aut trino ſaltu facto moriens cadit, cuius car- H
nes ſi edantur, nihil nocent homini. Quo datur intelligi, id venenum ſoli ſanguini inimicum eſſe;
Nam & contrà veneno illi ſanguis ita inimicus eſt, vt ſi in olla, in qua ſeruatur venenum, ſanguis in-
ciderit, venenum ſuam vim amittat, nec amplius nocere poſſit. Idem ex alterius epiſtola refert,
herbæ huius radicem ſeruari aliquandiu in loco humido, poſtea contundi, vbi contuſa fuerit, ſagit-
tas tingi. Vim illius experturi (inquit) acum eo ſucco inficiunt, qua ranā pungunt, quæ ſi illico mo-
riatur, præſentaneum venenum indicant. Teſtatur Dalechampius, peritum ſibi narraſſe herbarium,
comitem ſuum, cùm in arduo monte effoſſam illam herbam ſtatim olfeciſſet, concidiſſe, velut exa-
nimatum, vixq; frictionibus & vino faucibus inſtillato fuiſſe reuocatum. Dicebat hic idem aliquā-
do etiam ſibi obſeruatum, ſanguinem è vulnere effluentem, admota illa herba tuſa cum radice ſub-
Ad omnes morbos. ſtitiſſe, deinde verſus plagam recurriſſe. Idem Geſnerus tradit, quoſdā apud ſuos, valetudinis gra-
tia bubus conſeruandæ pridie diui Martini, hoc eſt, quarto idus Nouembris cepas præbere ac inge-
Rubia ſyluatica. rere. Eſſe etiam qui ad omnes occultos morbos, viſcerum præſertim vt pulmonis & iecoris, tam ho-
minum quàm pecorum, edendas offerant radiculas rubeæ ſyluaticæ, quam vulgo (inquit) vocamus
iecorariam. Naſcitur in ſyluis tantùm & vmbroſis locis, alia quam vulgaris rubia agreſtis, conge-

ner

A ner tamen; breuior eo, caulibus rectis, folijs maioribus, ſimiliter per genicula radiatis, candidis flo-
ſculorum corymbis. Spergulam intelligit odoratam, alyſſon multis putatam antiquorum. Peririo- *Spargula o-*
res quidam etiam apud ſuos vt tradit, ſeptimo quoq; die, ſi domi ſit pecus: ſin abſit in montibus per *dorata.*
ſingulos menſes ſemel remedium hoc cum linctu (ſalem ſic vocant) vorandum exhibent, quod ex
hedera terreſtri vulgò dicta, baccis iuniperi, viſco de pyro arbore, & pulmonaria arboribus adna-
ſcente conficiunt: conſeruare à morbis multis. Ingeri eis etiam contra omnes morboſas ſuſpitio-
nes gentianæ quandam ſpeciem, flore cæruleo, radicibus albis, amariſſimis, & quaſi de induſtria *Gentiana*
decuſſatim inciſis, vnde aliqui cruciatam vocitant. Apud antiquos erat pabuli genus (inquit Pli- *minor.*
nius) quod Cato ocymum vocat, quo ſiſtebant, (legendum, citabant, vt ex ſequētibus palam fiet,)
aluum bubus. Id erat è pabulis, ſegete viridi deſecta, antequam gelaret. Sura Manilius id aliter in- *Lib. 18. cap.*
terpretatur, & tradit fabæ modios decem, viciæ duos, tantundem eruiliæ in iugero autumno miſce- *16.*
ri & ſeri ſolitum. Melius & auena Græca, (non ſylueſtri quam Virgilius appellauit: Auena Græca *Ocymum.*
bromos: auena cui ſemen cadit ægilops, Dalechampius,) cui non cadit ſemen, admiſta. Hoc voci-
tatum ocymum, boumq; cauſa ſeri ſolitum. Varro appellatum à celeritate proueniendi, è Græco
B quod ὠκὺς dicunt. Hæc ille. Sed Varro etiam ocymum amplius dictum ſcribit, quòd citat aluum
bubus, de eodem videlicet Suræ Manilij ocymo intelligens: nam ocimum per iota herba illa odo- *Ocimum.*
rata eſt, quam vulgò nomine Græco baſilicum, ideſt olus regium nuncupamus: quæ videri poteſt
ſic dicta à verbo ὄζειν, quaſi ozimum, quaſi herba odorata. Varronis de ocymi etymologia verba
hæc ſunt: *Ocymum, vel quòd citò proueniat dictum, vel quòd citet aluum bubus, quibus purgandi gra-
tia datur. Farraginis vel pabuli genus eſt; nempe ſegetes ſectæ virides antequam ſiliquentur: contrà ex
ſegete, vbi ſatæ admiſta, hordeum & vicia & legumina, pabuli cauſa ſunt. Inde quod fiat ferro cæſum,
farrago dictum; aut quod primum in farracea ſegete ſeri cœptum. Ea equi, iumenta, verno tempore* *Farrago.*
purgantur atq; etiam ſaginantur. Haud rectè etiam Plinius ocymum à veteribus pabulum appel-
latum ſcribit. Cato enim manifeſtè his uerbis diſtinguit, *Sementim facito ita, ocymum, viciam, fœ-* *Cap. 27.*
num Græcum, fabam, eruum, pabulum bubus ſerito. Et rurſus manifeſtius: *Per ver cum arabitur, an-* *Cap. 54.*
tequam ocymum naſcatur, des quod edant bubus pabulum. Varronis modo etiam erratum eſt, quod
ocimum in horto, ideſt baſilicum etiam per y. ſcribat, ſimiliterque ab ὠκὺς deducat. Appareq; ex *Ocymum*
recitatis ocymum ſui generis fuiſſe herbam, quæ viridis ſecabatur, vel pabuli vel purgationis cau- *quid.*
C ſa: moxque quaslibet ſegetes ſiue vnius ſiue diuerſorum generum, quæ eandem ob cauſam ſecabā-
tur, ſic vocitari cœpiſſe: ita quoq; farraginem propriè dictam, ſeminum & leguminum diuerſorum
miſcellam. Sunt qui ocymum illud priuatim ſumptum illud frumenti genus eſſe credunt, quod fa-
gopyrum Dodonæus appellauit, nonnulli frumentum paganicum, quod ſaginādis bobus vtile ſit, *Fagopyrū.*
& in nonnullis Germaniæ locis in hunc vſum hodieque ſeratur: cæterùm num inde etiam purgen-
tur, huc vſq; non obſeruaui. Curator itaque verno tempore farraginem ſalubritatis conſeruandæ
gratia ſuo pecori etiam ſubminiſtrabit. Profuerit etiam ſanguinem tunc detrahere: quandoqui- *Sanguinis*
dem ſæpè viſum eſt, detracto ſanguine à non paucis affectibus boues fuiſſe liberatos. Inciditur au- *miſſio.*
tem vena iuxta caudam, & in roſtro, & alijs etiam locis. Tanta autem apud antiquos boum habi-
ta eſt cura, vt à ſuperſtitioſis quoque remedijs ad conſeruandam eorum ſanitatem non abſtinue- *Remedia ſu-*
rint: Galenus, dummodo is eſt author libelli de facilè parabilibus, ne boues ægrotent, hanc ſuper- *perſtitioſa.*
ſtitioſam curam habet: Cornu cerui ſuper Pauls dei ſacellum ponito, candelamque deſuper accen- *Cap. 100.*
dito, & ne interdiu accenſam obliuione demittito: & in tempore Sanctum Demuſarin inuocato, ac
tollito; armenta tua & vitam cuſtodiant. Sed & Cato, Galeno multò antiquior, docet quomodo *Vota pro bo-*
D pro bobus vota fiant, cuius verba etſi prorſus ſuperſtitioſa etiam aſcribam, quæ qui nolet, obeliſcum *bus facta.*
inducat; *Votum pro bobus, vt valeant, ſic facito. Marti Syluano in ſylua interdius, in capita ſingula
boum vota facito: Farris adorei libras tres, & lardi pondo quatuor, pulpæ pondo quatuor ſemis, vini
ſextarios tres ſemis. Id in vnas liceto conijcere, & vinum idem in vnum vas liceto conijcere: Eam
rem diuinam vel ſeruus vel liber licebit faciat. Vbi res diuina facta erit, ſtatim ibidem conſumito. Mu-
lier ad eam rem diuinam ne adſit, neuè videat, quomodo fiat. Hoc votum in annos ſingulos ſi voles, lice-
bit vouere*, Idem alibi: *Dapem* (inquit) *pro bubus pyra florente facito: Eam hoc modo fieri oportet: Ioui
dapali culignam vini quantumuis polluceto. Ea die feriæ bubus & bubulcis, & qui dapem facient.
Cum polucere oportebit, ſic facies. Iupiter dapalis, quod tibi fieri oportet, in domo familiaque mea culi-
gnam vini dapi eius rei ergò. Macte vino inferiori eſto. Macte hac illace dape polucenda eſto. Ma-
nus interluito: poſtea vinum ſumito. Iupiter dapalis, macte iſtace dape polucenda eſto. Macte vino
inferiori eſto. Veſtæ ſi voles dato: daps Ioui aſſaria pecunia vrna vini Ioui caſtè. Profanato ſine conta-
gione. Poſtea dape facta ſerito milium, panicum, lentim, allium.* Hæc Cato, nunc regulas recitabo,
quæ in ſanis & quorum opera vtimur, bobus vacciſque magno ex parte bono curatori ſunt obſer-
uandæ. Nihil autem eſt teſte eodem Catone, quod magis expediat quàm boues bene curare. Hic
in pri-

in primis vetat eos paſci per hyemem, cùm non arabunt: argumento quod viride cum edunt, id E
ſemper expectant, aitq; fiſcellis opus eſſe, ne herbam ſectentur, cùm arabunt: Quod præceptum noſtri agricolæ diligenter obſeruant, fiſcellis ora munientes. Eſt autem ibi obſeruandum, paſcere boues, Catoni eſſe viridem herbam offerre. Ne verò debilitentur, Conſtantinus orobum, ideſt eruum comminutum aqua iubet diſtemperari, ſicq; ſingulis menſibus propinari, quod tamen remedium etiam reperio apud Catonem. Horatius verò, cùm domi detinentur liberi à laboribus, diligenter etiam curandos eſſe innuit de villico ſuo loquens:

Ne debilitentur.

Et tamen vrges
Iampridem non tacta ligonibus arua bouemque
Diſiunctum curas, & ſtrictis frondibus exples.

Poſt laborem vt curandi.

Cum reuocantur ab opere, parum faſtidij eſt, ſed res perutilis teſte Vegetio, vt colla eorum vino tepido perfundantur, & diutiſſimè perfricentur: cùm verò de via vel paſtu redeunt, priuſquam deducantur ad bouile, pedes aqua vt diluantur, ne inhærentes corpori ſordes vlcera generent, vel vngulæ fiant molliores, vel certè moleſtiam manducantibus, vel inquietudinem afferant dormituris. Vidi qui ſtrigili non aliter quàm in equis fieri ſolet, vterentur, vel ſaltem qui faſciculo ſtramenti F
diligentiſſimè deſtringerent. Niſi enim ſæpenumero diſtringantur, in coriaginem (la cotta vulgò apud nos vocatur) facillimè incurrunt. Infeſta hæc peſtis eſt bubulo pecori. Pellis ita tergori adhæreſcit, vt apprehenſa manibus deduci à coſtis nequeat. Quæ res non aliter euenit, quàm ſi bos, aut ex languore aliquo ad maciem perductus eſt, aut ſudans in opere faciendo refrixit, aut ſi ſub onere pluuia madefactus eſt. Quod malum vbi incurrerent, cùm ab opere redeunt, adhuc æſtuantes anhelanteſque, vino aſpergantur, & offula panis vino infuſa ex Vegetij præcepto, faucibus eorum inſeratur: Quod ſi non iuuerit, proderit decoquere laurum, eaque calida fouere terga multoq; oleo & vino confeſtim ſubigere, ac per omnes partes apprehendere, & attrahere pellem, & velut à coſtis ſeparare, id quod optimè fieri aiunt ſub dio Sole feruente. Quidam fruges vino & adipe commiſcent, eoq; medicamento tepido poſt fomenta prædicta vtuntur. Caueat autem etiam curator, ne vllo anni tempore, minimè ſaltem æſtiuo boues ad curſum concitet. Natura enim pigra cùm ſint animalia, & labori potius quàm velocitati commoda, vehementer læduntur, ſi ad opus cogantur inſuetum, & naturæ ſuæ contrarium. Columella & Vegetius authores ſunt, aut aluum eorum ad perniciem ſolui, aut febriculas commoueri. Caueat item ne aut longo itinere, aut vllis gra- G
uioribus, quàm par eſt, oneribus affligantur: nimiam enim laſſitudinem ſequitur, vt idem Vegetius affirmat, ægritudo, & omne (inquit) animal eſt debile ſi rumpitur. Cato pollicetur cum laborant, non iri laſſos, ſi oleo & terebinthina vnà coctis cornua illinantur, res vtiliſſima ſi vera. Ex mala autem cura pediculis non ſemel infeſtantur. Quod vbi fit, abluuntur decocto veratri albi in aqua cum ſauma & axungia vetere, ſic enim ab ijs, alijſque ſordibus ac moleſtijs liberantur. Iuuencas tamen hoc decocto tanquam vehementiore contingi vetant. Geſnerus ex libro quodam Teutonico aduerſus boum vitulorumque pediculos refert vnguentum. Conſtat cremæ lactis ſemiſextario, butyri menſura quæ duas iuglandes æquet, & reſinæ pari, ſalem abundè addes & pariter ferueſacies, cum opus erit, illines. Porrò ne etiam infeſtentur à muſcis, lauri fructum contundens, oleoque incoquens, ex ea boues inungito, aut bubula etiam ſaliua illine: ſic non faſtidio fore Africanus promittit. Magnam verò in primis pernitiem ſæpe adfert hirudo hauſta cum aqua: faucibus enim adhærens, ſanguine ſe replet, & incremento ſuo tranſitum cibis præcludit. Hæc ſi tam difficili loco eſt, vt manu detrahi non poſſit, Columella fiſtulam, vel arundinem inſeri iubet, atq; ita calidum oleum infundi: quo contactu animal confeſtim decidere tradit: additq; poſſe etiam per fiſtulam H
denſi cimicis odorem immitti, qui vbi ſuperponitur igni, fumum emittit, & conceptum nidorem fiſtula vſque ad hirudinem perfert, iſq; (inquit) nidor depellit hærentem. Si tamē vel ſtomachum vel inteſtinum tenet, calido aceto per cornu infuſo necatur. Eſt etiam parua rana in arundinetis, teſte Plinio & herbis maximè viuens, muta ac ſine voce, viridis, ſi fortè hauriatur, ventres boum diſtendens. Incauti quoq; vorant aliquando araneos & reuomunt. Eſt etiam mortifer ipſis ſerpentis ictus: eſt & magnorum animalium noxium virus. Nam & vipera & cecilia, ſæpe cùm in paſcua bos improuidè ſupercubuit, laceſſita onere morſum imprimit: Muſque araneus, quem Græci μυγάλην appellant, quamuis exiguis dentibus, non exiguam peſtem molitur. Venena viperę depellit ſuper ſcarificationem ferro factam herba quam vocant perſonatam, trita & cum ſale impoſita: plus etiam eiuſdem radix contuſa prodeſt; vel Symonianum trifolium quod inuenitur contragoſis locis efficaciſſimū traditur, odoris grauis, neq; abſimilis bitumini, & idcirco Græci id ἀσφάλτιον appellant, noſtri autem propter figuram vocant acutum trifolium, nam longis & hirſutis folijs viret, caulemq; robuſtiorem facit quam pratenſe. Huius herbæ ſuccus vino miſtus infunditur faucibus, atque ipſa folijs cum ſale trita malagmatis more, ſcarificationi intēditur, vel ſi hanc herbam

Coriago quid.

Curſus noxa.

Vt non laſſentur.

Rana bobus qua noxia. Si à ſerpente morſus, et mare araneo.

viri-

A viridem anni tempus negat, ſemina eius collecta & leuigata cum uino dantur potanda, radiceſque ſuo caule tritæ & farina & ſale commiſtæ ex aqua multa ſcarificationi ſuperponuntur. Eſt etiam præſens remedium, ſi conteras fraxini tenera cacumina quinq; librarum, cum totidem vini & duobus ſextarijs olei, expreſſumque ſuccum faucibus infundas, itemque cacumina eiuſdem arboris trita cum ſale læſæ parti ſuperponas. Cæciliæ morſus tumorem, ſuppurationemque molitur. Idem facit etiam muris aranei. Sed illius ſanatur noxa, ſubula ænea, ſi locum læſum compungas, cretaque cimolia ex aceto linas. Mus perniciem, quam intulit, ſuo corpore luit: nam animal ipſum oleo merſum necatur, & cùm imputruit, conteritur, eoque medicamine morſus muris aranei linitur. Vel ſi id non adeſt, tumorque oſtendit iniuriam dentium, cuminum conteritur, eiq; adijcitur exiguum picis liquidæ & axungiæ, vt lentorem malagmatis habeat. Id impoſitum perniciem ſubmouet. Vel ſi antequam tumor diſcutiatur, in ſuppurationem conuertitur, optimum eſt ignea lamina reſecare, & quicquid vitioſi eſt, inurere, atque ita liquida pice cum oleo linire: ſolet etiam ipſum animal viuum creta figulari circundari; quę cùm ſiccata eſt, collo boum ſuſpenditur: ea res innoxium pecus à morſu muris aranei præbet. Hæc omnia Columella, ex quo eadem reſcripſit Vegetius, quamuis

Mus araneus morſum ſuum ipſe ſanat.

B quædam aliter, in eundem tamen ſenſum reſultantia recenſeat. Geſnerus ait, mures araneos apud ſuos, hoc eſt, in Heluetia, vt à ruſticis intellexit, minus quidem venenoſo eſſe morſu; ſed aliud malum inferre, vngulas boum in ſtabulis erodentes. Quod ad morſum, (inquit) magis conqueruntur de muſtelis: à quibus vulneratas partes, pelle muſtelina in eum vſum reſeruata demulcent. Cato author eſt, ſi bouem aut aliam quamuis quadrupedem ſerpens momorderit, melanthij acetabulum, & quod medici vocant, ſmyrnium contritum, & per nares indi & ad ipſum morſum, ſtercus ſuillum apponi. Ariſtoteles ait, non deeſſe, qui allium cum butyro coctum in aqua pecori à ſerpentibus morſo exhibeant. Geſnerus in libro Germanico hoc ait ſe obſeruaſſe remedium, ſi bos à ſerpente morſus fuerit, butyrum de menſe Maio cum ſale ad focum permiſce & illine: vel pelle muſtelina locum demulce. Scorpio etiam aliquando infeſtus eſt, vidiq; qui terra Melitenſi (gratiam D. Pauli vulgò vocant) per os infuſa & uulneri applicata ita læſum curarunt. Sed reuertor ad uitia noxaſque quæ ex labore eueniunt. Si qui artus eorum luxati fuerint, ſunt qui in aqua natare compellant, ut commotione illa reſtituantur. Sæpe etiam uel grauitate longioris itineris, uel cùm in proſcindendo, aut duriori ſolo, aut obuiæ radici obluctatur, conuellit armos. Quod cùm accidit, è

Ad morſum muſtelæ.

Ad luxationem partiū.

C prioribus cruribus, ſanguis (inquit Columella, ex quo hæc ferè) mittendus eſt: ſi dextrum armum læſit, in ſiniſtro, ſi læuum, in dextro, ſi uehementius utrumque uitiauit, item in poſterioribus cruribus uenæ ſoluentur. Perfractis cornibus linteola ſale, atq; aceto & oleo imbuta ſuperponuntur, ligatiſq; eadem per triduum infunduntur. Quarto demum axungia pari pondere cum pice liquida & cortice pineo, leuigatoq; imponitur. Et ad ultimum cùm iam cicatricem ducunt, fuligo infricatur. Si in opere collum contuſum erit, præſentiſſimum remedium eſt ſanguis de aure emiſſus: aut ſi id factum non erit, herba, quæ uocatur auia, cum ſale trita & impoſita. Si ceruix mota & deiecta eſt, cōſiderabimus, quam in partem declinet, & ex diuerſa auricula ſanguinem detrahemus. Ea porro uena, quæ in aure uidetur eſſe ampliſſima, ſarmento prius uerberatur: deinde cùm ad ictū intumuit, cultello ſoluitur, & poſtero die iterum ſanguis ex eodem loco emittitur, ac biduo ab opere datur vacatio. Tertio deinde die iniungitur labor, & paullatim ad iuſta perducitur. Quod ſi ceruix in neutram partem deiecta eſt, mediaque intumuit, ex vtraque auricula ſanguis emittitur, qui cùm intra biduum (triduum fortè, nam ſic habet Vegetius,) quàm bos vitium cepit, emiſſus non eſt, intumeſcit collum, neruiq; tenduntur, & inde nata durities iugum non patitur. Tali vitio comperi-

Ad colli contuſionem.

D mus, aureum eſſe medicamentum ex pice liquida & bubula medulla, & hircino ſeuo & vetere oleo, æquis ponderibus compoſitum atque incoctum. Hac compoſitione ſic vtendum eſt, cùm diſiungitur ab opere, in ea piſcina, ex qua bibit, tumor ceruicis aqua madefactus ſubſecatur, prædictoque medicamēto defricatur, & illinitur. Si ex toto propter ceruicis tumorem iugum recuſet, paucis diebus requies ab opere danda eſt. Tum ceruix aqua frigida defricanda, & ſpuma argenti illinenda eſt. Celſus quidem tumenti ceruici herbam, quæ vocatur auia (ama, Veget. aliàs amati & amaticum,) contundi, & imponi iubet. Clauorum, quæ ferè ceruicem infeſtent, minor moleſtia eſt: nam facilè operanti lucerna inſtillatur. Potior tamen ratio eſt, ne naſcantur: Neuè colla caluefcant, quæ non aliter glabra fiunt, niſi cùm ſudore aut pluuia ceruix in opere madefacta eſt: itaque cùm id accidit, veteri lateri ſiter conteritur, eoque inſrito, priuſquam diſiungantur, colla conſpergi oportet: deinde cùm id ſiccum erit, ſubinde oleo imbui. Petrus Creſcentienſis, collum quoque nimio pondere lædi ait, & maximè ſi pluuia acceſſerit. Interdum etiam collectis humoribus exulcerari locum affectum, & pharmacis, quæ conſolident, cutemque generent, curandum, qualia in equis etiam vſitata ſint, quamuis & peculiaria quędam ſint, quibus bobus medemur, qualia ferè (inquit) ſunt, ex quibus vnguentum Agrippæ dictum componitur. Fit etiam vt cum negli-

Ad clauos colli & glabritiem.

gentius

gentiùs curentur, in ſcabiem incurrant. Hanc, vt tradit Plinius, ſal illitus tollit, daturq; lingen- E
dus, & oculis iumentorum inſpuitur. Columella ait ſcabiem extenuari trito allio defricto, eodem-
que remedio curari rabioſæ canis, vel lupi morſum, qui tamen & ipſe impoſito vulneri vetere ſalſa-
mento, æquè ſanetur; Et ad ſcabiem aliam præſentiorem medicinam eſſe, cunilam bubulam, & ſul-
fur contrita, admiſtamq; amurcam cum oleo, atque aceto incoctam: deinde tepefactis ſciſſum alu-
men tritum ſpargi. Id medicamentum candente ſole illitum maximè prodeſſe. Florentinus verò
ſcabiem boum vrina veteri, atque butyro illitam curari aſſerit: alioſque ex reſina & humida pice,
vino ſimul vnitis vngere, ac ſic mederi. Plinius etiam teſtatur inueniſſe ſe boum ſcabiem corcho-

Ad vngulas contritas.

to Alexandrini cibi celerrimè ſanari. Sæpe item pedes, niſi aduertat curator, conterunt. Si itaque
attritæ fuerint vngulæ, agricolæ teſtante Plinio cornua vngendo aruina medentur. Idem negat
ſubteri pedes, ſi prius cornua pice liquida perungantur. ex Catone nimirum, qui habet ſic: *Boues pe-
des ne ſubterant, priuſquam in viam quoquam agas, pice liquida cornua infima vngito.* Quibus lo-
cis per cornua vngularum ſubſtantiam intelligendam eſſe ſuprà admonui. Columella aliud habet
remedium. Subtriti pedes (inquit) eluuntur calefacta bubula vrina: deinde faſce ſarmentorum in-
cenſo, cùm iam ignis in fauillam recidit, feruentibus cineribus cogitur inſiſtere, ac pice liquida cum F
oleo, vel axungia cornua eius vnguntur. Si talum aut vngulam vomer læſerit, picem duram, atque
axungiam cum ſulphure & lana ſuccida inuolutam candente ferro ſupra vulnus inuri iubet: quod
idem remedium (inquit) optimè facit exempta ſtirpe, ſi fortè ſurculum calcauerit, aut acuta teſta,
vel lapide vngulam pertuderit, quæ tamen ſi altiùs vulnerata eſt, latiùs ferro circunciditur, & ita
inuritur, vt ſuprà præcepi, deinde ſpartea calceata per triduum ſuffuſo aceto curatur. Item ſi vo-
mer crus ſauciauerit, marina lactuca quam Græci τιθυμάλλον vocant, admiſſo ſale imponitur. Co-

Ne claudicent.

lumella ait: Minus claudicabunt armenta, ſi opere diſiunctis, multa frigida lauentur pedes, & de-
inde ſuffragines, coronæ, ac diſcrimen ipſum, quo diuiſa eſt bouis vngula, vetere axungia defrice-
tur. Cum fiſſuræ in pedibus dehiſcunt, inuenio qui ſanguinem detrahi iubent. Hetruria (inquit Pli-
nius) myriophyllon (Hermolaus legit millefoliam) appellat herbam in pratis tenuem, a lateribus
capillamenti modo folioſam eximij vſus ad vulnera: ad boum neruos abſciſſos vomere, ſolidari ea,
rurſusque iungi addita axungia affirmans. Videre etiam eſt non ſemel, intumeſcere boues, id quod

Si intumeſcant.

præcipuè fit, cum aliquid noxij aut venenoſi deuorarint. Commendatur in primis calendulæ ſuc-
cus aquæ permixtus in potu. Geſnerus aſſerit præſtantiſſimam antidotum, omnibuſque vulgaribus G
theriacis longè præferendam, & multis experimentis celebrem, ab amico quodam excepiſſe huiuſ-
modi: Gentianæ radix in pollinem redacta, & ſtillatitio liquori ex fæcibus vini (aquam ardentem
vocant, vulgò aqua di vita) permixta infunditur in fauces bouis: Aut ſi gentiana defuerit, liquor

Ad vlcus malignum.

etiam ſolus. Quod ſi autem maligno aliquo vlcere laboret, quale eſt quod vulgò vermem appel-
lamus, ſunt qui carduos edendos apponunt: alij radicem valerianæ ore commanſam ſuperalligant

Ex ſuibus & gallinis noxa.

vlceri, aiuntque prodeſſe etiam homini. Sues autem procul à præſepibus arcebit curator, nec mi-
nus etiam gallinas; Si namq; fimus Suis fortè à bobus deuoretur, lædit teſte Vegetio mirum in mo-
dum, præcipuè autem quod egerit ſus ægra, peſtilentiam facere valet, vt mox dicemus. Cùm vero
gallinæ fimum ſumpſerit bos inter pabula, ſtatim nimio ventris dolore torquetur, inflatuſque mo-
ritur: Cui, vt ille author teſtatur, hac ratione ſuccurri conuenit: Apij ſeminis vncias tres, cumini ſex-
tarium ſemis, & duas libras mellis commiſce, & tepidum per os infunde, ac tam diu ambulare com-
pelle, & confricandum cura manibus plurimotum, donec ventrem potio moueat. Giſni (vox cor-
rupta videtur, & fortè legendum, folia fici, nam Abſyrtus equis hoc modo periclitantibus, folia
caprifici triduo ex aqua tepida bibenda tribuit,) quoque cum vino deterere, & per os dare, credi- H
tur ſalutare remedium. Lixiuium quoque ex arbore vlmi, vel cuiuſcunque generis ligni cinerem,
dummodo bene coctum, cum oleo miſcere, & liquidum ac tepidum diffundere per fauces aduerſus
ſtercus (gallinæ) plurimum prodeſt. Hæc Vegetius. Sed & pennæ pabulo immixtæ noxam eandem
inferre audio. Cæterùm iſthæc fortaſſis ad medicum potius veterinarium, quàm ad ipſum curato-
rem pertinent, cuius nimirum officium præcipuum eſſe videtur de pabulo proſpicere, idque idoneo
tempore offerre, quamobrem in ſequenti rubrica de pabulo ac potu agemus, hic tamen corollarij

Sani ab ægris vt dignoſcantur.

loco curatorem docebimus, quibus ſignis boues ſanos ab ægris dignoſcere queat. Cognoſcuntur
itaque ſani, ex robore atque agilitate, in opere enim facilè cùm punguntur, ſe mouent, onuſque to-
lerant: membra eorum plena ſunt, & erectas habent auriculas, pabulum auidiſſimè arripiunt, ala-
criterque deuorant.

CIBVS.

Digitized by Google

A

CIBVS. POTVS.

BOBVS (inquit Columella) pro temporibus anni pabula diſpenſantur. Veſcuntur autem, teſte Ariſtotele, & fruge, & herba: herba nimirum vel viridi, vel ſicca: ſicca autem vel fœno, vel ſtipulis. Dicam prius de viridi, quàm maximè appetunt: quam cum paſcunt χλωράζειν eos Græci dicunt: Atq; inde eſt, quod Homerus bobus inquiat ver eſſe gratiſſimum. Nec aliam etiam ob cauſam loca amant irrigua, in quibus ſcilicet herba luxuriat, & quàm alibi tenerior eſt. Apud Homerum Mercurius boues Apollini ſurreptas iuxta lacum paſcit herba, in ſtabulo verò lotum præbet & cyperum, ſed verſus eius aſcribam.

Τῆμος ἐπ' Ἀλφειὸν ποταμὸν δῖος ἄλκιμος υἱὸς
Φοίβου Ἀπόλλωνος βοῦς ἤλασεν εὐρυμετώπους.
B Ἀδμῆτες δ' ἵκανον ἐς αὔλιον ὑψιμέλαθρον,
Καὶ ληνοὺς προπάροιθεν ἀριπρεπέος λειμῶνος,
Ἔνθ' ἐπεὶ εὖ βοτάνης ἐπεφόρβει βοῦς ἐριμύκους
Καὶ τὰς μὲν συνέλασσεν ἐς αὔλιον ἀθρόας οὔσας,
Λωτὸν ἐρεπτομένας ἠδ' ἑρσήεντα κύπειρον. ideſt,
Tunc in Aphenum amnem Iouis potens filius
Phœbi Apollinis boues agitauit latifrontes.
Indomita autem peruenere ad ſtabulum altum,
Et lacus ante valdè decori prati.
Vbi deinde ex bona herba pauit boues valde mugientes.
Et has quidem ſimul ego ad ſtabulum congregatas
Lotum comedentes, & roſcidum cyperum.

Et alicubi vbi Hectorem leoni comparat armenta inuadenti, ſtragemque in ea edenti.

Αὐτὰρ ὅ γ' ὥστε λέων ὀλοόφρων βουσὶν ἐπελθὼν,
C Αἵ ῥά τ' ἐν εἱαμενῇ ἕλεος μεγάλοιο νέμονται
Μυρίαι. &c. ideſt,
Sed is tanquam leo pernitioſus bobus ſuperueniens,
Quæ in prato paludis magna paſcuntur,
Infinita.

Theocritus in Hercule leonis interfectore Augiæ regis innumera fuiſſe canit armenta, ideoque in diuerſis locis habuiſſe paſcua, vbique tamen iuxta fluenta:

Ποίμναι μὲν βασιλῆος ἐΰτριχες Αὐγείαο
Οὐ πᾶσαι βόσκονται ἴαν βοσιν, οὐδ' ἕνα χῶρον·
Ἀλλ' αἱ μέν ῥα νέμονται ἐπ' ὄχθαις ἀμφ' Ἐλισοῦντος,
Αἱ δ' ἱερὸν θείοιο παρὰ ῥόον Ἀλφειοῖο,
Αἱ δ' ἐπὶ Βουπρασίου πολυβότρυος, αἱ δὲ καὶ ὧδε.
Χωρὶς δὲ σηκοί σφι τετυγμένοι εἰσὶν ἑκάσταις.
Αὐτὰρ βουκολίοισι περιπλήθουσί περ ἔμπης
D Πάντεσσιν νομοὶ ὧδε τεθηλότες αἰὲν ἔασι
Μηνίου ἂμ μέγα τῖφος· ἐπεὶ μελιηδέα ποίην
Λειμῶνες τέλθουσιν ὑπόδροσοι εἰαμεναί τε
Εἰς ἄλις, ἥ ῥα βόεσσι μένος κεραοῖσιν ἀέξει. &c. ideſt.
Greges quidem lanigeri, regis Augiæ
Non omnes in iiſdem paſcuis, aut eodem in loco paſcuntur,
Sed alij ad circumque ripas fluentis Eliſuntis,
Alij ad ſacra fluenta diuini Alphei;
Alij ad Buprasium vitiferum: alij & hic.
Separatim & illis ſtabula extructa ſunt ſingulis;
Verùm armentis, quamuis magno numero ſint, tamen
Omnibus paſcua hic virentia ſemper ſunt,
Circa magna paluſtria Menij, nam dulces herbas
Prata ferunt roſcida & loca irrigua
Abundè, quæ cornutis bobus robur augent.

Simi-

Egl. 7. Similiter cecinit Virgilius: E

Et ſi quid ceſſare potes, requieſce ſub vmra
Huc ipſi potum venient per prata iuuenci:
Hic viridis tenera pretexit arundine ripas
Mincius: Idem alias.

Georg. 2.
Sin armenta magis ſtudium, vituloſque tueri
Aut fœtus ouium, aut vrentes culta capellas,
Saltus & ſaturi petito longinqua Tarenti
Et qualem infœlix amiſit Mantua campum
Paſcentem niueos herboſo flumine cycnos.

Georg. 3. Clariſſime verò de boue oneri nimio ſuccumbente:

Ecce autem duro ſudans ſub vomere taurus
Concidit, & miſtum ſpumis vomit ore cruorem:
Extremoſque ciet gemitus. It triſtis arator
Mærentem abiungens fraterna morte iuuencum, F
Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
Non vmbra altorum nemorum, non mollia poſſunt
Prata mouere animum;

Et alibi ruſſus de tauro Paſiphaes:

Forſitan illum
Perducant aliqua ſtabula ad Gortynia vacca.

Lib. 4. Argonaut. Ita & Valerius Flaccus ait:

Proxima Bebrity panduntur littora regni,
Pingue ſolum & duris regio non inuida tauris.

Ita & Herculem fingunt boues Geryonis ſurreptos iuxta Tyberim loco herbido, læto refeciſſe pabulo. Laudo itaque qui βυνοὺς, loca interpretantur paluſtria, bubuſque paſcendis apta, pro quibus
Lib. 3. Aduerſ. apud Suidam βυνόμυς ἀκτάς legimus, ideſt paſcua littora, & βυνόμυς ἐπιστροφάς, loca in quibus boues paſcuntur. Eadem & buceta vocantur, vt Turnebus ait: & βυκολὶς γῆ, terra eſt, vbi commodè
Buceta quæ. Syluas amant. boues paſcuntur. Amat etiam ſyluas hoc pecus, maximè vbi fontes abundant; id quod Itacæ G
exemplo docet Minerua apud Homerum, quæ, vt ait:

Odyſſ. N.
Ἤτοι μὲν τρηχεῖα καὶ οὐχ ἱππήλατός ἐστιν,
Οὐδὲ λίην λυπρὴ, ἀτὰρ οὐδ' εὐρεῖα τέτυκται,
Εὖ μὲν γὰρ ὁ σῖτος ἀθέσφατος, εὖ δέ τε οἶνος
Γίγνεται. αἰεὶ δ' ὄμβρος ἔχει, τεθαλυῖά τε ἔρση
Αἰγίβοτος δ' ἀγαθὴ καὶ βούβοτος. ἔστι μὲν ὕλη
Παντοίη, ἐν δ' ἀρδμοὶ ἐπηετανοὶ παρέασιν.
Certè quidem aſpera & non equitabilis eſt,
Neque valdè ſterilis, at neq; lata eſt
Bene quidem enim triticum multum, & bene autem vinum
Adeſt, ſemper autem pluuia habet illam vireſcenſq; ros:
Paſcendis commoda & bubus. Eſt quidem ſylua
Omnigena: benè autem irrigationes perpetua adſunt.

Apud Heſiodum, vbi hic bouem ὑλοφάγον vocat, interpres vertit arboriuoram, malim qui ſyluas H
depopulatur. Quamuis autem iſtiuſmodi loca ament, ſicciora tamen propterea non ſunt omnino
Locorum aridorum vtilitas. ſpernenda, ſed habent etiam, in quibus, irrigatis præferuntur, quod diſcimus ex Columellæ hiſce verbis: *Vaccas paſci oportet in locis viridibus & aquoſis: amant enim paſcua locorum irriguorum: Quamuis butyrum (vt audio) colore ſaporeque præſtantius ſit ex paſcuis ſiccioribus quàm paluſtribus.*
Pabuli menſura vt ſeruanda. Idem ait ſi regionis ratio patitur, nullus melior cibus eſt, quàm viride pabulum. Vbi verò deeſt, eo ordine miniſtrari iubet, quo pabuli copia & laborum coget acceſſio. Ait item maritima, & aprica hyberna hoc armentum deſiderare, quia melius frutetis & his herba innaſcente ſaturetur: æſtate in opaciſſimis nemorum commodè paſci, vbi virgulta & frons multa; & in montium altis frondoſiſque magis quàm planis paſcuis. Nam melius nemoribus herbidis & frutetis & carectis, quàm lapidoſis locis durari vngulas. Nam tam fluuios riguoſque deſiderare, quàm lacus manu factos: quoniam fluuialis aqua quæ ferè frigidior eſt, partum abigit, & cæleſtis iucundior eſt. Hæc ille, & rurſus: Boues rectè paſcendi non vna ratio eſt: nam ſi vbertas regionis viride pabulum ſubminiſtrat, nemo dubitat, quin id genus cibi cæteris præponendum ſit: quod tamen niſi riguis & roſcidis locis non contingit: itaq; in ijs ipſis vel maximum commodum eſt, quod ſufficit vna opera duobus

A bus iugis, quæ eodem die alterna temporum vice vel arant, vel paſcuntur: Et quamuis modo peculiaribus herbis delectentur, ſunt tamen omniuoræ, vt teſtatur Plinius his verbis: *Tradunt Arcades quidem non medicaminibus vti, ſed lacte circa ver, quoniam tunc maximè ſuccis herba turgeant, medicenturque vbera paſcuis. Bibunt autem vaccinum, quoniam omniuora ferè ſunt in herbis.* Certè & Dioſcorides omnibus herbis, & copioſè paſci tradit, ideoque lac earum purgandi cauſa per ver bibi. Huc ſpectat illud coqui apud Plautum, quo alios coquos ridet, quod tam diuerſis herbis cœnam condiant quaſi boues eſſent alturi: *Omniuoræ ſunt.* *Lib. 25. c. 8.* *Lib. 2. 62.* *In Pſeudolo.*

Non itidem cœnam condio, vt alij coqui
Qui mihi condita prata in paſcuis proferunt
Boues qui conuiuas faciunt, herbaſque oggerunt,
Eas herbas, herbis alijs porrò condiunt. &c.

Nunc quibus maximè ſtirpibus delectentur, indicemus. Nulla autem planta gramine per agros copioſior, vtpote à gradiendo nomen obtinente. Hoc præcipuum boum pabulum. Virgilius: *Quibus ſtirpibus delectentur.*

Frigida Daphni boues ad flumina, nulla, neque amnem
Libauit quadrupes, nec graminis attigit herbam. *Egl. 5.*

B Et Nemeſianus Maronianæ elegantiæ conſectandæ ſtudioſiſſimus, ait: *Gramen.* *Egl. 2.*

Nulla meæ trinis tetigerunt gramina vaccæ
Luciferis; nulloque biberunt amne liquores
Siccaque fœtarum lambentes vbera matrum
Stant vituli, & teneris mugitibus aera complent.

Non ſemel tamen gramen generaliter pro omni herba ſumitur, atq; hoc ſenſu Q. Calaber de Pentheſilea loquens hac vtitur ſimilitudine: „At illa alibi alios ſternere proparabat, vt quando iuuenca „ſuauis graminis amore capta, verno tempore in roſcidum aliquem hortum inſilit, & abſente domi„no aliundè aliò fertur, lædens omnes tenellas plantas: nam has quidem decernit, has verò pedibus „proterit: ſic certè Mauortia virgo in Græcorum naues turmatim impreſſionem faciens, hos quidem „obtruncat, alios verò metu exanimauit. Quantum autem detrimenti hortis inferat hoc armentum, innuit Virgilius, dum canit: *Georg. 2.*

Texendæ ſæpes etiam & pecus omne tenendum eſt, *Hortis vt*
Præcipuè dum frons tenera, imprudenſque laborum. *noceant.*

C Cæterùm non omne anni fert tempus viride pabulum, quamobrem Heſiodus monet, vt de fœno paleiſque in futuram proſpiciamus hyemem: *Fœnum.*

Χόρτον δ' ἐσκομίσαι καὶ συρφετὸν, ὄφρά τοι εἴη
Βουσὶ, καὶ ἡμιόνοισιν ἐπηετανόν. idest,
Fœnum autem importato & paleas, vt tibi ſit
Bobus ac mulis annuum pabulum.

Apparetque fœnum præcipuum huius pecoris pabulum eſſe: nam & in ſacris literis habemus: *Ecce Behemoth quem feci tecum, fœnum quaſi bos comedet.* Plinius ait, fœnum alibi bis tantum, alibi ter aut quater anno ſecari: ſed armentorum id cura, (inquit) iumentorumq; progeneratio ſuum cuique conſilium dabit optimum, maximè quadrigarum quæſtus. Inter cæteros frutices cytiſus mirum in modum commendatur: Quamobrem Columella cytiſum in agro eſſe quàm plurimum maximè referre ait, quod bubus & omni generi pecudum vtiliſſimus ſit, quia ex eo citò pingueſcit, & lactis plurimum præbet ouibus: tum etiam quod octo menſibus viridi eo pabulo vti & poſtea arido poſſit: *Iob. 40.* *Cytiſus.*

D præterea in quolibet (inquit) agro quamuis macerrimo celerrimè comprehendit: omnem iniuriam ſine noxa patitur. Satio autem huius ſtirpis (fuſius enim de tam ſalutari omni pecudi ſtirpe dicere conuenit) ſecundum eundem ſcriptorem, vel autumno circa idus Octob. vel vere fieri poteſt. Cùm terram bene ſubegeris, areolos fieri iubet, ibique velut ocymi, ſemen cytiſi autumno ſerito. Plantas deinde vere diſpouito, ita vt inter ſe quoquo verſus quatuor pedũ ſpatia diſtẽt. Si ſemen non habueris, cacumina cytiſorum vere diſponito, & ſtercoratam terram circum aggerito. Si pluuia nõ inceſſerit, rigato quindecim proximis diebus, ſimulatq; nouam frondẽ agere cęperit, ſarrito, & poſt triẽnium deinde cędito & præbeto. Equo abunde eſt viridis pondo xv. bubus pondo vicena: cæteriſque pecoribus pro portione virium. Poteſt etiam ante Septembrẽ ſatis cõmodè ramis cytiſus ſeri, quoniam facilè comprehendit & iniuriã ſuſtinet. Quod ſi modò aridum pręberi eanni qualitas poſtulet, iubet, vt parciùs prębeamus, quoniã vires tũc maiores habeat, priuſq; aqua maceremus, & exemptũ paleis permiſceamus. Cũ aridũ facere volũtas eſt, circa mẽſem Septemb. vbi ſemen eius grandeſcere incipiet, cædi iubet, paucíſq; horis, dũ flacceſcat, in Sole haberi, deinde in vmbra exiccari, atq; ita cõdiri. Plinius cytiſum inter ea recenſet, quę nõ multo indigẽt ſucco, ideoq; in tenuiore terra ſerẽda ſunt. Idẽ de eius laudibus hæc memoriæ prodidit: *Frutex eſt & cytiſus, ab Ariſtomacho Athenienſi* *Cytiſi ſatio.* *Lib. 13. cap. 24.*

miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus verò etiam ſuum. ſpondetque iugero eius annua HS. M M. vel mediocri ſolo reditus. Vtilitas quæ eruo, ſed ocyor ſacietas, per quam modico pingueſcente quadrupede, ita vt iumenta hordeum ſpernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia, aut melior, ſuper omnia pecorum medicina à morbis omni vſu præſtante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atq; in aqua decoctum, potui cum vino dari iubet: firmiores celſioreſque infantes fore. Viride etiam gallinis, aut ſi aruerit, madefactum. Apes quoque nunquam defore cytiſi pabulo contingente, promittunt Democritus & Ariſtomachus. Nec aliud minoris impendij eſt. Seritur cum hordeo, aut vere, ſemine vt porrum, vel caule autumno ante brumam. Si ſemine madidum. Et ſi deſint imbres, ſatum ſpargitur. Plantæ cubitales ſeruntur ſcrobe pedali. Seritur poſt æquinoctia tenero frutice. Perficitur triennio. Demetitur verno æquinoctio cum florere deſinit, vel pueri, vel anus vtiliſſima (fortè viliſſima) *opera. Canus aſpectu, breuiterque ſi quis exprimere ſimilitudinem velit, anguſtioris trifolij frutex. Datur animalibus poſt biduum ſemper, hyeme verò quod inaruit madidum. Satiant equos dena libra, & ex portione minora animalia: obiterque inter ordines allium & cepe ſeri fertile eſt. Non æſtuum, non frigorum, non grandinum aut niuis expaneſcit iniuriam. Inuentus hic frutex in Cythno inſula, inde tranſlatus eſt in omnes Cycladas, mox in vrbes Græcas, magno caſei prouentu: propter quod maximè miror rarum eſſe in Italia. Adijcit Hyginus, ne hoſtium quidem, propter nullam gratiam ligni.* F

Lib.5.c.11. Hactenus Plinius. Columella teſtatur à cytiſo dulce & pingue lac produci. Mulieresque ſi lactis
Lac dulce ex cytiſo. inopia premuntur, cytiſum aridum in aquam macerari oportere aſſerit, & cùm tota nocte permaducerit, poſtero die expreſſi ſucci ternas heminas permiſceri modico vino, atque ita potandum dari: ſic & ipſas valituras, puerosque abundantia lactis confirmandos iri. Sed dicet aliquis oſtendendum erat, cytiſi eſum bubus, non homini, vtilem eſſe, non alijs quadrupedibus. Is audiat Maronem conſultiſſimum quoque agriculturæ.

Egl.9. *Sic cytiſo paſtæ diſtendant vbera vaccæ.* Et rurſus:
Georg.3. *At cui lactis amor, cytiſum, lotoſque frequentes*
Ipſe manu, ſalſaſque legat præſepibus herbas.

3.Hiſt.21. Cæterùm etſi lac tantoperè augeat, non omni tamen anni tempore, eius eſus pecori vtilis, ſi Ariſto-
» teli credimus. Cytiſus (ait) auget lac, vt eruum, ſed dum floret, incommodus eſt, vrit enim tantiſ-
9.Hiſt. » per, & extinguit. Nam aliàs etiam inquit Pabuli genus aliud copiam lactis extinguit, vt Medica
21. » herba, & præcipuè ruminantibus: aliud auget, vt cytiſus & eruum. Vbi obſeruandum eruum qui- G
Eruum vt laudatum. dem pro eſu bubali pecoris ſummoperè a veteribus commendari, cæterùm addita cautione, ne menſe Martio ſeminetur. Teſtatur enim Columella vniuerſum hunc menſem negari ab agricolis
Lib.2.c.11. huic legumini conuenire, quòd eo tempore ſatum pecori ſit noxium, & præcipuè bubus, quos (inquit) pabulo ſuo cerebroſos reddit. Plinius verò non ſolùm Martio menſe ſatum, noxium eſſe bobus dici aſſerit, ſed item autumno grauedinoſum: innoxium autem fieri primo vere ſatum. Alicubi quoque idem Plinius, enumeratis primùm quæ ex erui vſu proueniunt, malis, madefactum pluribus diebus miteſcere cùm dixiſſet, bubus iumentiſque vtiliſſimum eſſe ſcribit, quaſi etiam crudum
Lib.1.Alim. non innoxium ſit: Equidem Dioſcorides boues eruo elixato pingueſcere ſcribit, & Galenus: Boues
» apud nos (inquit) tum apud alias pleraſque gentes eruo prius in aqua dulcorato paſcuntur, homines verò ab hoc ſemine prorſus abſtinent. Eſt enim inſuauiſſimum & praui ſucci. Et libro inſequenti boues eruo ita paſci ſcribit, vt helleboro coturnices, cicuta ſturni. Quamobrem haud omnino probare poſſum Iacobum Pontanum, qui in hoc verſu Maronis:

Egl.3. *Eheu quàm pingui macer eſt mihi taurus in aruo,*
Idem amor exitium eſt pecori, pecoriſq; magiſtro: H

pro aruo legit eruo. Mirum eſt, inquit, in pingui eruo, hoc eſt, in tam bono & alibili pabulo tau-
In Muſtell. ros eſſe macros. Fuiſſe verò erui vſum apud veteres vulgarem, Grunnio ſeruus etiam apud Plautum indicat. *Eruum daturine eſtis bobus quod feram?* Varinus eruum inde βούρωκτον, fortè βου-
Lib.18.cap.15. τρώκτον nominat. Democritus, ne boues fiant debiles, id maceratum ſingulis menſibus in potu exhibet. Plinius ſingulis boum iugis quinos modios ſufficere in paſtu ait. Obſeruandũ autem etiã quod
Medica herba. ait Ariſtoteles, medicam herbam, copiam lactis extinguere, cùm tamen Sotion nõ poſtremus Græcorum Geoponicorum cytiſo aut medica herba lactentes boues nutriri aſſerat: ſicque plus contenturas lactis. Idem quoque affirmat M. Varro. Qui in Hiſpania rem obſeruarunt, vbi quotidianus in iumentorum pabulo eius vſus eſt, referunt nullo cibo prius magiſque lætari & pingueſcere iumenta pecuſq; omne: parcius tamẽ dari, quoniam inflet & multum creet ſanguinem; quẽ deducere poſtea
In horto medico. neceſſe ſit, annotante Virgilio Marcello. Fieri itaq; poteſt (inquit Ioacchimus Camerarius,) vt lactis abundantiæ conducat, modo non ad ſacietatem vſq; vaccis præbeatur: id quoq; Plinius quoq; vetat, alioquin nihil mirum Ariſtotelem vera ſcribere, & vniuerſo in ſanguinem, adipem, & carnes alimento redacto, non ſupereſſe quod in lac conuerti debebat. Sic Camerarius, cuius quidem ratio-

nes

A nes non illaudandæ ſunt, cæterùm in lactentibus vaccis meo iudicio locum non habent. Omnia enim quæ multum & copioſum præbent alimentum, lac etiam præbent copioſum, & corpus ſimiliter multum augent: at in lactentibus lac generatur copioſum, corpus tamen non augetur, quia quod ad corporis augmentum accedere debebat, à lactantibus trahitur animalibus; & contrà in nõ lactentibus, in corporis alimentum abſumitur. Iacobus Dalechampius ſyluestrem medicam in pleriſq; Hiſpaniæ locis, præſertim in regno Valentino diligenter ſeri ſcribit, eoq; iumenta ſaginari. Albertus Magnus, quæ ex Ariſtotele de medica diximus, vicinitate nominis deceptus, ad melicam ſiue melegam, ideſt, milium Indicum imprudenter tranſtulit: (& Hiſpani medicam melguas dicunt, vt Luſitanus quidem apud Dioſcoridem annotauit,) cùm ſit medica teſte Dioſcoride trifolio pratenſi ſimilis. Quanquam autem hæc quoque olim vulgaris fuerit, & per totam Italiam pro pecore ſata, noſtro tamen tempore nos (inquit Matthiolus) deſeruiſſe videtur. Theophraſtus aſſerit omne emaciatum armentum ex ea pingueſieri, ægrotantiq; pecori remedio eſſe. Ad maciem equorum, vt Columella prodidit, nulla res tantum quantum medica poteſt. Eſt & loti eſus omni pecori commodiſſimus, ideoque in multis Italiæ locis eo agri conſeruntur. *Lotus.* Alimentum plurimum optimumque B præbet, quia ſubdulcis eſt, & ſemel ſata herba reſtibili per aliquot annos (quod de medica veteres etiam ſcribunt,) fœcunditate germinat. In ſyluis carice quoque delectatur, ex cuius eſu robur acquirere etiam innuere apparet ſcientiſſimum poetam, ſiquidem taurum in certamine victum, noua meditantem prælia frondibus ſe explere ac carice canit, ac mox in certamen deſcendere; *Carex.* *Georg. 3.*

Ergo omni cura vires exercet, & inter
Dura iacet pernix inſtrato ſaxa cubili,
Frondibus hirſutis, & carice paſtus acuta.

In Narbonenſi prouincia, vt memoriæ prodidit Plinius, nobilis fons Orge nomine eſt, in quo herbę naſcuntur, in tantum expetitæ bobus, vt merſis capitibus totis eas quærant: Additque hoc miraculum; quod ſit certum illas in aqua naſcentes, niſi imbribus ali. Ergo ſuam (inquit) quiſque terram aquamque nouerit. *Lib 18. cap. 22.* Ad quem Plinij locum Dalechampius commentans ait, in Ligeri amne, qua per Velaunios fluit, hoc idem boues facere, & in Sebuſianorum piſcinis. *Gramen mirè à bobus expetitum.* Et in vniuerſali ſtirpium hiſtoria, agens de Cinna gramine, in Sebuſianorum lacunis (inquit) ſtagnis & pigris aquis, gra- C men naſcitur longiſſimis folijs, ſubrubris, innatantibus aquæ, quorum tam auidi ſunt boues, vt dum ea perſequuntur, ad ventrem vſque ſe immergant, & toto capite ſub aquam deiecto, ea depaſcantur: quo pabulo eximiè ſaginantur boues, vaccæ verò lacte multo fœcundiores ſunt, quàm in finitimis locis, extra regionis illius paluſtrem ſitum. Ait autem id gramen quibuſdam Ciliciam cinnam putari, qui aliter apud Dioſcoridem de hoc gramine agentem legunt, quàm in vulgaribus codicibus legitur, in quibus nimirum dicitur boues inflammare, illi verò ex antiquo (inquit) codice legũt: γεννᾶται δὲ ἐν Κιλικίᾳ εἶδος ἕτερον, ὃν Κίνναν ἐπιχωρίως καλοῦσιν, ὅτις ὑγρὰ βρωθεῖσα πολλάκις πίμπλησι τοὺς βόας: ideſt: *Gignitur in Cilicia etiam ſpecies* (graminis) *alia, quam vernaculo ſermone appellant cinnam, quaque vorata crebrò, atque viridis boues replet.* Natus eſt alterutris error, quod illi πίμπρησιν, ideſt, inflammat, hi πίμπλησι, ideſt, replet, legant ſenſu planè diuerſo. Polygonum ait Tragus mirè etiam à bobus expetitur, quamobrem multis in locis faſces ex eo collectos offerũt. Ariſtoteles vlmum apibus gratam, & frondibus eius boues pingueſcere teſtatur. Iucundiſſimum ſane bubus pabulum adfert hæc arbor. *Vlmus.* Maximè autem commendatur Attinia teſte Columella, noſtrate procerior lætiorque, frondem iucundiorem bubus præbens, qua cùm aſſiduè pecus alueris, & *Lib. 5. c. 6.* D poſtea generis alterius frondem (inquit) dare inſtitueris, faſtidium bubus affert. Itaque ſi fieri poteſt, totum agrum genere vno Attiniæ vlmi conſeremus; ſin minus, dabimus operam, vt in ordinibus diſponendis, pari numero vernaculas & Attinias alternemus, ita ſemper miſta fronde vtemur, & quaſi hoc condimento illectæ pecudes fortius iuſta cibatiorum conficient. Noſtrates agricolæ nullam frondem maioris faciunt, ſed hac præcipuum corpori robur addi, vireſq; mirum in modum reſtaurari perſuaſum ſibi habent; quamobrem poſt exantlatos magnos labores, eam illis exhibent. Obſeruaui etiam ſalignam frondem ab ipſis commendari, ſed quam ſimiliter à veteribus commendatam reperio: *Salix.* nam præterquam quod ſalicis ſit mentio apud Maronem in educatione pullorum ad aratra, *Georg. 3.* Lucretius illo antiquior teneram ſalicis frondem ceu cupedias quaſdam bubuli pecoris celebrans, *Lib. 2.* ait vaccam ob amiſſum fœtum ſuum tanto teneri dolore, atque mœſtitia, vt ne ſalix eam ab eo dimouere queat, nec limpidiſſimæ fluentis aquæ;

Nec teneræ ſalices, atque herbæ rore vigentes
Fluminaque vlla queunt ſummis labentia ripis
Oblectare animum, ſubitamque auertere curam.

Opulus quia raram, neque idoneam frondem pecori præbet, à pleriſque teſte Columella repudiata *Opulus.*

H 2 eſt.

Lib. 6. c. 3. eſt. Fraxinus certè capris & ouibns grata eſt, nec inutilis bubus. Ficulnea folia bubus probè dari E
Quercus poſſunt, inquit etiam Columella, ſi ſit eorum copia. Quernam tamen frondem ceu meliorem præ-
Olea. fert, vel oligneam, ſed eius generis quæ ſpinas non habet. Noſtri agricolæ quernam frondem improbant, quamobrem niſi in otio agentibus offerunt: contra Columellæ, vt vides, præceptum: ſed
Lib. 3. Eleg. & Propertius de Io loquens, huius frondis meminit:
33.

Cùm te iuſſit habere puellam cornua Iuno,
Et pecoris duro prodere verba ſono,
Ah quoties quernis laſiſti frondibus ora,
Manſiſti ſtabulis abdita paſta tuis.

Odyſſ. M. Et Vlyſſis ſocij boues Apollinis cum hordeo carerent, querna fronde paſcunt:

Αὐτίκα δ' ἠελίοιο βοῶν ἐλάσαντες ἀρίστας
Ἐγγύθεν (οὐ γὰρ τῆλε νεὸς κυανοπρῴροιο
Βοσκέσκονθ' ἕλικες καλαὶ βόες εὐρυμέτωποι)
Τὰς δὲ περιστήσαντο καὶ εὐχετόωντο θεοῖσι,
Φύλλα δὲ δρεψάμενοι δρυὸς ὑψικόμοιο.
Οὐ γὰρ ἔχον κρῖ λευκὸν ἐϋσσέλμου ἐπὶ νηός. idest. F

Statim autem Solis ex bobus abigerunt optimas
Cominus (non enim longè à naue nigro roſtro
Paſcebantur nigra pulchra boues latis frontibus)
Eas verò circumſtabant, & vota fecerunt dijs.
Folia autem decerpſerunt tenerrima quercus alticomæ.
Non enim habebant hordeum album in bene tabulata naue.

Plinius folia querna populeaque animalibus Cato (inquir) iubet dari non perarida: bubus quidem
Arundo. & ficulnea, ilignaque & hederacea. Dantur & ex arundine, & lauro. De olea locus eſt non in-
Eidyll. 4. elegans apud Theocritum, apud quem Battus ait:
Olea.

Θαρσέω. βάλλε κάτωθε καὶ μοσχία. τᾶς γὰρ ἐλαίας
Τὸν θαλλὸν τρώγοντι τὰ δύσσοα. σίτθ' ὁ λέπαργος. idest.

Animum recipio: pelle infernè vitulas: nam olea
Ramos radunt, infelices. Heus abi hinc tu albe.

Alnus ni- Alni nigri folia etiam bubus vtile pabulum eſſe reperio, quia lactis copiam generant, ea arbor in G
gra. ripis Sapinæ noſtræ frequentiſſima. Vitigineis præcipuè autem inhiant, maximè cum adhuc ſunt
Vitis. teneræ ipſæ arbores. Spinis & clatris arundineis eas aduerſus omnis pecoris impetum muniunt agricolæ. Virgilius nihil eſſe quod magis vitibus ſit infeſtum, quodque maiorem adferat peſtem, ait, quàm pecoris morſum; ideoque ſepes diligenter texendas eſſe, vt planè nullus detur aditus atque acceſſio:

Texendæ ſepes etiam, & pecus omne tenendum eſt,
Præcipuè dum frons tenera imprudenſq; laborum,
Cui, ſuper indignas hyemes, ſolemque potentem,
Syluestres vri aſſiduè, capreæq; ſequaces
Illudunt, paſcuntur oues, auidaque iuuencæ.
Frigora nec tantum cana concreta pruina,
Aut grauis incumbens ſcopulis arentibus æſtas
Quantum illi nocuere greges, durique venenum H
Dentis, & admorſo ſignata in ſtirpe cicatrix.

Improbant verò agricolæ foliorum vitigineorum eſum, præcipuè ſi boues ex labore feſſi ſunt, quoniam vires, vt credunt, minimè reſtaurant. Nunc de frugibus dicendum, nam teſte Ariſtotele,
Hordeum. etiam his veſcuntur. Inter quas, vt ex allato paulò antè Homeri loco conſtat, hordeum cuius vi-
Olyra. ce quernam frondem, cùm eo carerent, offerunt ſocij Vlyſſis Solis præſtantiſſimis bobus, non po-
Arinca. ſtremum locum obtinere videtur. Idem poeta iumentis olyram dari monuit, quia in Græcia diffi-
Lib. 18. cap. culter excutitur Plinius arincam videtur interpretari: Nam alicubi inquit, *Iumentis arinca datur*
10. *ab Homero. Hæc eſt quam Græci olyram vocant:* vnde etiam errare eos, (inquit Dodonæus in hi-
Cap. 4. ſtoria frugum) manifeſtum eſt, qui olyram ſiligineın latinè interpretãtur. Arincam enim à ſiligine Plinius diſtinguit, & præter hæc ſiligo tritici eſt ſecundaria ſpecies, olyra autem Dioſcoride teſte, Zeæ: Cæterùm carius fuerit iſtiuſmodi pabulũ, ſi de ipſis intelligamus granis, quę nobis hominibus ſagaciſſima parens natura genuiſſe videtur. Certè Homerus, cùm ideo olyram præbendam iumentis inquit, quia difficulter excutitur, de recẽtibus ipſis ſtipulis, ac de toto etiã herba manifeſtè loquitur; quo nimirum modo noſtri hodieq; ruſtici auenam loliumq; verno tempore iumentis præbent.

Plinius

A Plinius verò dum inquit: *Hordei ſtipulam bubus gratiſſimam ſeruant*, de arida quoque intelligi po- *Hordei ſti-*
teſt. Minus commodè, vt ait Varro, tuemur armentum paleis, quæ vbique, & quibuſdam regio- *pula.*
nibus ſolæ præſidio ſunt. Eæ probantur maximè ex milio, tum ex hordeo, mox etiam ex tritico: *Milium.*
ſed iumentis iuſtam operam reddentibus, hordeum præter has præbetur. Ioan. Baptiſta Porta ad
boum equorumque pabulum in Italia milium ſeri tradit: quod ſi de arido loquitur, vel ſaltem vbi
excuſſum eſt, Migliarolam noſtri ruſtici vocant, vero verius eſt: alioqui integros agros panico cõſi- *Panicum.*
tos hic videas non alium ob finem, quàm ad boum pabulum, commendarique ab ipſis obſeruaui,
præberique à magnis laboribus. Fabæ largius datæ teſte Ariſtotele, copiam efficiunt lactis. Ci- *Cicera.*
cera verò etiam teſte Columella bubus erui loco datur freſa in Hiſpania Betica, quæ cum ſuſpenſa *Lib. 2. c. 11.*
mola diuiſa eſt, paulum aqua maceratur, dum leneſcat: atque iſta miſta cum paleis ſubtritis peco-
ri præbetur. Sed erui duodecim libræ, ſatisfaciunt, (inquit) vni iugo, ciceræ ſedecim. Lupinus *Lupinus.*
item eodem Columella teſte, bouem per hyemem coctus, maceratuſque probè alit: famem quoque
ſi annonæ ſterilitas inceſſit, hominibus commodè propulſat. Plinius ait: *Lupino eſt vſus proximus,
cum ſit & hominum & quadrupedum generi vngulas habenti communis: Maceratus calida aqua homi-*
B *ni cibo eſt: nam bouem vnum modij ſinguli ſatiant, validumque præſtant.* Ait & Florentinus, mace-
ratum in aqua marina & fluuiatili triduo, dulceſcere & ita ſiccatum ad vſum recondi, & quadrupe-
dum generi in cibo eſſe; boues cum paleis ſatiare, hominibus commodè cum triticea aut hordea- *In Pœnulo.*
cea farina in panes digeri. De Lupinorum eſu iocus legitur apud Comicum faceti ſſimum face-
tiſſimus.

Ag. *Hic trecentos nummos numeratos habet.*
Ad. *Ergò nos inſpicere oportet iſtud aurum Agoraſtocles,*
Vt ſciamus quid dicamus pro teſtimonio.
Ag. *Agite, inſpicite, aurum eſt.* Co. *Profectò ſpectatores comicum*
Macerato hoc pingues fiunt auro in Barbaria boues.

Vocant autem aurum comicum, quoniam in ſcena nummis ex lupino factis pro aureis vtebantur, *Aurum comicum.*
indeque eſt quod ait Horatius:

Nec tamen ignorant, quid diſtent æra Lupinis,

C ideſt, ſciunt quantum probati nummi diſtent à falſis, itemque boni viri à malis. Iam verò præter
frondem, & fruges, fructibus quibuſdam etiam veſcuntur. Cato glandes poſt ſementem legi præ- *Fructus.*
cipit & in aquam conijci, vt inde ſemodius patrata ſementi, verno modius bobus ſingulis detur: *Glans.*
Glandem quoque hyeme Columella eiſdem in pabulo exhibet. Plinius Columellæ quodammo-
do ſubſcribens, *bobus glandem circa brumam aſpergi* (inquit) *conuenit, in ſingula iuga modios 240.
Largior valetudinem infeſtat: & quocunque tempore detur, ſi minus triginta diebus continuis data
ſit, narrant verna ſcabie pœnitere.* Porta quoque glandes, boum vocat cibum, citans hoc Plauti: *In Truculento.*

Rus mane dudum hinc ire me iuſſit pater,
Vt bubus glandem prandio depromerem.

Quo tamen loco vir magnus, pro bubus legit ſubus, quia ſuum præſertim eſca eſt. Hoc enim pe-
cus diffuſum, & grauiſſimum facit, vt Varro ſcribit. Ioannes Meurſus ob allatas authoritates ni- *Lib. 1. cap. 4.*
hil immutandum aſſerit. Sed & noſtri ruſtici brumali præſertim tempore glandes offerunt. Stra- *Nucles da-*
bo author eſt nucleos dactylorum, ſine palmularum in aqua maceratos apud Babylonios bobus *ctylorum.*
ouibuſque in pabulum exhiberi. Idem & in India fieri tradit. Inuenio & apud Theophraſtum bo- *Olearum.* *Lib. 16.*
D ues aliaque iumenta viſco ali, indeque pingueſcere. Apud Ichtyophagos, ideſt populos qui ex ſo- *Viſcum.*
lis piſcibus victitant, Theophraſtus referente Plinio, boues quoque piſce veſci tradit, ſed non niſi vi- *Lib. 2. de*
uente, & Herodotus apud Pæones qui Praſiadem paludem habitant, equis & ſubiugalibus piſces *cauſ. pl. c. 23.*
pro pabulo præberi tradit. Mirari etiam ſoleo cicuta non abſtinere, nec viridi, nec arida. Scatent *Lib. 11. c. 53.*
item prata omnia omni ferè ranunculorum genere, quorum nullum quoq; noxium illis eſſe appa-
ret. Vnà enim cum reliquis herbis aridis abſumuntur. Cyprij boues cur humanis veſcantur ex- *Stercus.*
crementis, ſuprà explicatum eſt, vbi corrigendum Athenæi locum omiſſum hic reſtituemus ex *Lib. 3. c. 15.*
Iſaaco Caſaubono. Deinde an ignoras ſuillos artus eximiam eſſe Veneri hoſtiam, in Cypro; he- *Athenæus*
re, adeo ſuibus illa delectatur, vt cùm cogeret boues ſtercoribus veſci, ſues ea neceſſitate exe- " *correctus.*
merit. Ibi enim pro σκατοφαγεῖν legebatur καταφαγεῖν, hoc ſenſu: Ita in Cypro ſues amat Ve- "
nus, vt id animal edi vetuerit, boues verò voluerit. Sed quis neſcit (inquit Caſaubonus) quæ "
περὶ τῶν σκατοφάγων βόων vetuſtas fabulata eſt: conſulat Feſtum in Cyprio boue, & parœmio- " *Turdorum*
graphos. Marcus Varro turdorum fimo ex auiarijs ad agros lætificandos principatum dat: quod *fimus.*
etiam pabulo boum ſuumque magnificat: neque alio cibo celerius pingueſcere teſte Plinio aſſe- *Aqua.*
uerat. Nunc de potu dicendum. Andreas Baccius in doctiſſimo ſuo opere de thermis, aquas *Lib. 5. c. 2.*
paluſtres tradit, admodum delectare iumenta in potu, & equos eatum vſu impinguari, nec vbi

 ex labo-

ex labore aut citato incaluerint itinere, dolorum pericula incurrere, vt ſi frigidas bibant & cru- E
das. Columella ait, non tam fluuios riuoſque deſiderare, quàm lacus manu factos: quoniam flu-
uialis aqua, quæ ferè frigidior eſt, partum abigat, & cœleſtis iucundior ſit. Ariſtoteles tamen, bouem
contrà quàm equum niſi aqua ſit clara, frigida atq; limpida, nolle bibere teſtatur, & Cato iubet per
æſtatem boues aquam bonam & limpidam, vt bibant, ſemper curandum, vt valeant, referre. Vege-
tius verò ait aquam quidem iſtius generis animal non requirere nitidiſſimam, nec vſque adeo lædi,
ſi ſordidam biberit: attamen diligentis bubulci eſſe, procurare, vt mundam ſemper & optimam bi-
bat, Varro vult vt ad aquam æſtate bis appelletur, hyeme verò ſemel. Quo tempore potus & cibus,
Quo tempore potus, & cibus offerendus. & quoties ſit exhibendus, audi Columellæ præceptum: *Tempus exhibendi alimenti bobus hyeme
erit, primò quidem, dum galli occinunt: ſecundo autem, ſecundum matutinum crepuſculum: quo tem-
pore etiam dandus eſt potus, ac reliquum alimenti quod ſupereſt, id veſperi exhibendum eſt. At æſtate
primo quidem diluculo nutriendi ſunt boues: ſecundo autem poſt id, hoc eſt, meridie, ac ſubinde potus eſt
dandus. Quo quidem modo, circa horam nonam iam tertio cibans, denuo aquam adminiſtrabis. Verum
hyeme quidem potus ſit illis aqua calidior, tepida autem æſtate.* Idem Columella ait, bobus pro tem-
poribus anni pabula diſpenſari: Ianuario menſe ſingulis treſi & aqua macerati erui quaternos ſex- F
tarios miſtos paleis dari conuenire, vel lupini macerati modios, vel cicerculæ maceratæ ſemodium,
Vinaceorũ vtilitas. & ſuper hæc affatim paleas, licet etiam ſi ſit leguminum inopia, & elata & ſiccata vinacea, quæ de-
lora eximuntur, cum paleis miſcere. Nec dubium eſſe, quin ea longè melius cùm ſuis folliculis an-
tequam eluantur, præberi poſſint, quia & cibi & vini vires habeant, nitidumque, & hilare & cor-
pulentum pecus faciant: grano tamen abſtinere. Noſtri agricolæ vinacea iſthæc cum furfuribus
etiam equis exhibent, & granis columbas alunt. Ait etiam frondis aridæ corbis pabulatoria (vtor
enim eius verbis) modiorum viginti ſufficere, vel fœni pondo triginta, vel ſi non, modium viridis
laureæ & iligneæ frondis: hiſque ſi regionis copia permittat, glandem adijci, cæterùm hanc niſi ad
ſatietatem detur, ſcabiem parere: poſſe etiam, ſi prouentus vtilitatem facit, ſemodium fabæ freſæ
præberi. Menſe Februario plerumque eadem cibaria ſufficere: Martio & Aprili debere ad fœni
pondus adijci, quia terra proſcinditur: ſat autem fore pondo quadraginta ſingulis dari: ab idibus
tamen menſis Aprilis vſque ad idus Iunias viride pabulum rectè ſecari: poſſe etiam in calendas Iu-
lias frigidioribus locis idem præſtari: à quo tempore in calendas Nouemb. tota æſtate, ac deinde
Frons quæ vtilis. autumno ſatiari vult fronde, quam non ante ait eſſe vtilem quàm cùm maturuerit, vel imbribus, G
vel aſſiduis roribus, probarique maximè vlmeam, pòſt fraxineam, & ab hac populneam, vltimas eſ-
ſe iligneã & querneam, & lauream, ſed poſt æſtatem neceſſariè deficientibus cæteris, poſſe etiam &
folia ficulnea probè dari, ſi ſit eorum copia, aut ſtringere arbores expediat: iligneam tamen, vel me-
liorem querneam eſſe, ſed eius generis quod ſpinas non habet: nam id quoq; vti iuniperus, reſpui à
pecore propter aculeos. Nouembri menſe ac Decembri, per ſementem, quantum appetit bos, tan-
tum præbendum eſſe, plerumque tamen ſufficere ſingulos modios glandis & paleas ad ſatietatem
datas, vel lupini macerati modios, vel erui aqua conſperſi ſextarios ſeptem, permiſtos paleis, vel ci-
cerculæ ſimiliter conſperſæ ſextarios x i i. miſtos paleis, vel ſingulos modios vinaceorum, ſi ijs, vt
ſuprà dixi, largè paleæ adijciantur, vel ſi nihil horum eſt, per ſe fœni pondo quadraginta. Vegetius
Saturos eſſe oportere. nos admonet, maximè eſſe ſtudendum, vt competentibus redundantibuſq; ſaturi ſemper habean-
tur & pingues: teſtaturque omnem ægritudinem exordium ſumere ex macie: exhauſtumq; animal
celerius laborem frangere, æſtum vexare, frigus penetrare. Non ſolùm enim æſtiuis menſibus pa-
ſcuum ſufficere, vbi frondes diuerſi generis addantur, & minuat varietas ipſa faſtidium. Hyeme
non tantùm paleis, ſed fœno quoque, & hordeo & ſæpius eruo ſaginandos eſſe boues. Nullum au- H
tem vberiores ciborum repudiare expenſas, qui conſiderare voluerit boum per inopiam pereun-
tium, quàm cariota ſunt pretia. Cato ait pabulum hoc modo parari darique oportet. Vbi ſemen-
tim patraueris, glandem parari legique conuenit, & in aquam conijci; Inde ſemodios, ſingulis bu-
bus in dies dari oportet, aut modicum vinaceorum, quos in dolium condideris. At ſi non labora-
bunt, paſcantur, ſatius erit. Interdiu paſcito: noctu fœni pondo xxv. vni boui dato. Si fœnum non
erit, frondem iligneam & ederaceam dato. Paleas triticeas & hordeaceas, viciam, acus fabaginum,
vel de lupino, item de cæteris frugibus omnia condito. Cùm ſtramenta condes, quæ herboſiſſima
erunt in tecto condito, & ſale ſuperſpargito. Deinde ea pro fœno dato. Vbi verno dare cœperis,
modium glandis aut vinaceorum dato, aut modium lupini macerati & fœni pondo quindecim. Vbi
Ocymum. ocymum tempeſtiuum erit, dato primum. Manibus carpito, id renaſcetur; quod falcula ſecueris, nõ
renaſcetur. Vſque ocymum dato, donec areſcat, ita temperato, poſt viciam dato, poſtea panicum
dato, ſecundum panicum frondem vlmeam dato. Si populneam habueris, admiſceto, vt vlmea ſa-
Cap. 60. tis fiet. Vbi vlmeam non habebis, quernam & ficulneam dato. Idem rurſus, bubus cibaria annua
in ſingula iuga lupini modios cxx. ac glandis modios ccxl. fœni pondo lxxi. ocymi tantundem: fa-
bæ

A bæ modios xx. viciæ modios xxx. eſſe ait. Præcipitque vt præterea ſatis viciæ ſeras: pabulum cùm ſe-
ras, multas (inquit) ſationes facito. Varro ait: pabulum primum, ocymum, farraginem, viciam, *Lib. 1 c. 31.*
nouiſſimum fœnum ſecari oportere. Quid ſit ocymum, ſuprà indicauimus: farrago dupliciter, pu-
to, intelligi poteſt, vel pro ſeminum leguminumque diuerſorum miſcella; vel cùm diuerſarum her- *Farrago.*
barum, vel frugum ſemina inuicem permixta terræ mandamus, vt inde miſcella colligatur herba-
rum. Ruellius tradit, duplici ratione apud Gallos ſecalen ſeri, vel ſimplicem, vel triticum aut far *Secale.*
miſceri æquis ferè partibus. Miſcellaneam hanc ſegetem illis miſtellam quaſi miſcellam nomi-
nari: conditiuamque excuſſis etiam granis farraginem ruſticos appellare, quemadmodum & faſces
& manipulos inde compoſitos, farreum. Eam per hyemem iumentorum pecudumque pabulo ce-
dere, & pro lætamine etiam eſſe: idque cauſæ fuiſſe arbitratur, cur ſecale Plinio farraginis genus
fuerit. Farrago ex recrementis farris prædenſa ſeritur, admiſta aliquando & vicia. Eadem in
Africa fit ex hordeo, vnde hordeacea farrago dicitur. Farragini quæ ex hordeo eſt, Columella
pabulorum ſecundas partes tribuit, eam in reſtibili ſtercoratiſſimo loco & altero ſulco ſerere con- *Farrago hordeacea.*
uenit. Fit optima cum cantherini hordei decem modijs iugerum obſeritur, circa æquinoctium
B autumnale, ſed impendentibus pluuijs, vt conſita rigataque imbribus celeriter prodeat, & confir-
metur ante hyemis violentiam. Nam frigoribus cùm alia pabula defecerunt, ea bubus cæteriſq;
pecudibus optimè diſſecta præbetur, & ſi depaſcere ſæpius voles, vſque in menſem Maium ſufficit.
Quòd ſi etiam ſemen ex ea voles percipere, à calendis Martijs pecora depellenda, & ab omni no-
xa defendenda eſt, vt ſit innoxia frugibus. Hactenus Ruellius. Pingueſcunt boues teſte Ariſtotele,
ijs quæ flatum cient, vt eruo & faba freſa, atque etiam ipſa fabarum herba. Et ſeniores, ſi cute in- *Vt pingueſcant.*
ciſa ſpiritum adigas, deinde præbeas pabulum, pingues (inquit) facies. Adhæc hordeo vel integro,
vel pinſito, & à gluma ſeparato pingueſcunt, & dulcibus, vt ficu, & paſſa: vino etiam & frondibus
vlmi: ſed præcipue Sole & calida aqua. Hæc ille, quę fere Plinius repetit, atque explicat quodam-
modo, nam inciſa cute ſpiritum in viſcera arundine adigi ſcribit. Porta verò, neſcio an ex proprio *Lib. 2. Mag.*
periculo, falſam pinguedinis ſpeciem boues repræſentaturos ait, ſi in ſeniorum crura inciſa ſpiritum *nat. c. vlt.*
adigas, ac mox pabulum præbeas. Idem Porta, nos (inquit) Surrento domi alimus, eique ciborum *Lib. 14. cap.*
reliquias præbemus, vel duabus matribus vitulos ſubmittimus, ſic copioſo lacte alti, vix ſuſtinent *5.*
pinguedine ambulare. Præterea in præſepijs ſalis lapides ſternimus, vt lambendo ſitiant & bibant,
C & ſic inuſitatæ pinguedinis & teneritatis efficimus. Obſeruaui ego recrementis illis quæ poſt ex-
preſſum ex nucleis nucum, oleum, in liborum ferè figuram efformantur, boues inſigniter ſaginari
præſertim brumali tempore in ſtabulis, audioque in Hollandia ſimilia liba, ſed ſeminis, vel rapari,
vel cannabis recrementa copioſè præberi vaccis in potu, vt inde & habitiores fiant, & lactis inſuper
fœcundiores. Optimè autem & boues & vaccæ ſaginabuntur in paſcuis herbidis, & frumento, item
rapis, braſſica, pomis: aut ſi paſcua deſint in ſtabulis, miſta paleis triticeis, hordaceiſue farina. In lo-
cis vbi fit cereuiſia, farina eius excrementis permixta mirum in modum hæc animalia impinguat.
Vidi non ſemel qui vinacea cum furfuribus exhiberent, non ſine vtilitate. Item pingueſcere So-
tion tradit, ſi redeuntibus à paſcuis prima die braſſicam conciſam acri aceto maceratam præbeas,
deinde paleas excuſſas & furfuribus triticeis miſtas ad dies quinque, aut ſex ſequentibuſque die-
bus pabulum paulatim auxeris: & hyeme quidem circa gallinacei horā nutrieris, dein circa dilucu-
lum. Ariſtoteles ait, facilè ſaginari ſi labore abſtineant. Aiunt nonnulli poſt laborem pingueſce-
re, at ſi ante laborem victu & ocio abundent, citiùs emori. Apparet autem veteres etiam in tene-
bris eos ſaginaſſe, præcipuè coquos, id quod colligo ex hiſce Plutarchi verbis: Veri amoris ne mini- *In amatorio.*
D ma quidem particula in gynæcio extat: negoque ego nos dum aduerſus mulieres aut virgines affi-
cimur amore: nam neque muſca lac, neque fauos apis amat; neque ſaginatores & coqui beneuolen- »
tia cum vitulos, & aues in tenebris ſaginant, &c. Mirum autem exiſtit, quantum pinguedinis ali- »
quando corpori adijciant, Varro memorat iuuencam quandam pinguedine carnis adeo auctam *Vt pingueſcant.*
eſſe, vt in eius corpore ſorex exeſa carne nidum fecerit, & mures pepererit: quod in ſue etiam in
Arcadia ſpectatum ſit. Quæ res ſi vera eſt, vt tanto viro fides præſtanda eſt, iam minus miror, quod
de Dionyſij tyranni voracitate pinguedineque his verbis prodidit memoriæ Aelianus, Dionyſium *Lib. 9. Var.*
Heracleotam filium Clearchi fama eſt ex quotidiana voracitate luxuque paulatim ſe ipſum nimia *hiſt.*
carne ac pinguedine impleuiſſe. Immenſa igitur corporis craſſitudo & carnis incrementum, ſpiran- » *Dionyſii*
di facultatem ei adimebant, Medici verò, hoc ei remedium illius morbi præſcripſerunt, vt tenuiſſi- » *pinguitudo.*
mis acubus ad hunc vſum paratis, latera tranſmitteret, eaſque per ventrem impelleret. Id negotium »
alijs datum eſt: & donec acus carnem agnatam & quaſi alienam transfoderet, ille non aliter iacuit »
quàm lapis: cùm verò tranſiſſet eò, vbi validum erat, & genuinum corpus, neque ex nimia pingue- »
dine aſcititium, tum perſentiſcebat, & è ſomno excitabatur. Ex quibus hiſtorijs in cute ob nimium »
adipem ſenſum tactus mortuum eſſe diſcimus, quia, ni fallor, ſpiritus ad eam, vt dictum eſt, non per-
uenit.

uenit. Vt itaque ad boues reuertamur, hi in remotiſſimis ad Septentrionem Oceani Germanici inſulas adeò pingueſcunt, vt periculum ſit, ne præ nimia moriantur pinguedine. E

GRESSVS. INCESSVS.

Leporem boue venari.

LENTVS planè, tarduſque, ne dicam, piger, ingreſſus boum eſt, de quo antiquum habemus adagium; Αργέμας βοῦς, ideſt, *lente bos*, ſubaudiendum, incedit, vel mouet pedem. Hinc & boue leporem venari dicimus, cuius dicti meminit Plutarchus in volumine de animi tranquillitate: Non is (inquit) fortunatus eſt, qui iaculari aratro, aut boue leporem venari voluit, neque ei qui fruſtra verriculo aut funda captauit ceruum, vllus malus aduerſatur genius, ſed ſtultitia & peruerſitas eum ad tentanda impoſſibilia adigunt. Idem Plutarchus in commento de Iſide & Oſiride tradit mulieres Eleenſes publicis & ſolennibus votis ad hunc modum ſolitas Bacchum inuocare, vt accederet βοέῳ ποδὶ, ideſt bubulo pede, ſiue quòd huic animanti, cùm ſit viribus immenſis præditum, deinde F tanta corporis mole, tamen peculiare videatur, quaſiq; proprium pedetentim ingredi, nulloq; ſtrepitu, vel quòd pedes bouis arua calcata reddunt meliora, cùm reliquorum animantium noceant. D. Hieronymus ad B. Aurel. Auguſtinum ſcribens, cumque deterrere cupiens, ne iuuenis ſenem prouocet; *Memento* (inquit) *Daretis, & Entelli, & vulgaris prouerbij, quòd bos laſſus fortius figat pedem.* Quod prouerbium ad lentum quoque animantis inceſſum referendum videtur: nam bos laſſus tardius quidem ſolito incedit, cæterùm vt fit in omni laſſitudine, ob diſſolutos ſpiritus corpus redditur grauius, atque adeo pes fortius in terram propter pondus imprimitur, etſi author adagiorum à veteri trituræ more adagium ductum videri inquiat, cùm ſuperactis à bubus ſuper manipulos plauſtris grana excutiebantur: partim à rotis in hoc armatis, partim à taurorum vngulis. Qui moraliter Eleenſium mulierum preces interpretantur, Bacchum bubulo pede ad ſe vt veniret, oraſſe aiunt, vt ſuam ita modeſtiam oſtentarent, cùm nihil minus fœminam decet, quàm præcipitantia, vel ardor audaciæ. Petrarcha ad idem reſpexit adagium, dum ait:

Eleēſes mulieres, vt Bacchū inuocare ſolita.

Bos laſſus fortiùs figit pedem.

Lachrimando & cantando i noſtri verſi,
E col bue Zoppo andrem cacciando l'aura. G

Βοιβάρος interpretatur, qui inſtar bouis tardus, grauis & ſtupidus eſt.

ÆTAS.

Lib. 9. c. 64.

Aetas vt cognoſcātur.

Quam diu viuant.

BOVM ætas (inquit Pet. Creſcentienſis) cognoſcitur, quando mutant dentes; Mutant enim anteriores anno euoluto, & decem vel octo menſibus: deinde poſt ſex menſes paulatim amittunt proximos, donec intra triennium omnes mutauerint. Quo quidem tempore optimè habiti ſunt, & in vigore ad decem vſque vel quindecim annos perſeuerant. Viuūt ad quatuordecim vſq;, vel quindecim annos. In ſtatu dētes habent pulchros, longos & æquales: qui per ſenectutem eis imminuuntur, nigreſcunt, & corroduntur. Non aduerſatur Plinius, etſi longiorem ætatem eis tribuere videatur inquiens: *Vita fœminis quindecim annis longiſſima, maribus viginti: robur in quimatu:* Nam & Ariſtoteles inquit: Viuunt magna ex parte fœminæ annos quindecim, atque etiam mares exciſi: nonnullis ætas vel ad viginti annos, atque etiam plures, ſi corpore bene habito ſint: nam exciſos aſ- H ſuefaciunt, & duces conſtituunt boum, vt ouium, qui plus temporis quàm cæteri viuunt vſu exercitij & copia pabuli. Vigent quinquennes maximè: quocirca Homerum rectè quidam dixiſſe aiunt: *Quinquennem taurum, & bouis luſtro florentis:* Geſnerus ait, ſuos ideſt Heluetios ex circulis quibuſdam qui circa vaccarum cornua naſcuntur supernè ferè, de ętate iudicare: illos autem in quimatu ferè ternos eſſe, poſtea plures. Eſſe etiam, qui quoties fœta fuerit, toties ſingulos adnaſci circulos putent.

Qua ætate vigeat.

CASTRANDI RATIO.

In caſtratione quid obſeruandū.

IN caſtrandi ratione duo potiſſimum obſeruanda, tempus nimirum & modus: tempus autem ætatis & anni. Vitulis (inquit Ariſtoteles) tempus caſtrandi anniculis eſt, alioqui minores deformioreſque euadunt. Cui minimè diſſentiunt Varro, & Sotion in geoponicis, dum volunt non caſtrari vitulos ante bimatum, addita ratione, quòd difficulter, ſi aliter feceris, ſe recipiant: qui autem poſtea caſtrantur,

duri

A duri & inutiles fiant. Mago itē, vt Columella & Palladius teſtātur, caſtrandos vitulos cenſet, dū adhuc teneri ſunt. Idē Mago pro anni tēpore Maium eligit, eodē Palladio teſte, hic verò Iunio menſe rectè caſtrari inquit. Modū caſtrationis habemus in primis apud Ariſtotelē. Modus (inquit) caſtrādi hic eſt. Tractos deorſum teſtes, atq; obtentos, preſſoſq; in imum ſcroti, cultello adacto extrudūt, mox fibras ſurſum, quoad maximè fieri poteſt, reprimūt, & plagā infarciūt capillamentis, vt ſanies effluere poſſit, etſi inflāmatur, ignem adhibēt ſcroto, & reſpergūt. Græcè legitur, ἐκτέμνονται τὸν τρόπον τοῦτον. καταχλίνοντες καὶ ἀποτέμνοντες τῆς ὀσχέας, κάτωθεν τοὺς ὄρχεις ἀποθλίβουσιν, εἶτα ἀναστέλλουσι τὰς ῥίζας ἄνω, ὡς μάλιστα, καὶ τὴν τομὴν θριξὶ βύουσιν, ὅπως ὁ ἰχὼρ ῥέῃ ἔξω: καὶ ἐὰν φλεγμαίνῃ, κατακαύσαντες τὴν ὀσχέαν, ἐπιπάττουσι. οἱ δὲ ἐνόρχαι τῶν βοῶν ἐὰν ἐκτμηθῶσι, τὸ φανερὸν συγγινῶσι. Quæ verba nōl. tis clara ſunt, imo obſcura & corrupta: in quibus explicandis labore, atq; opera vtemur Geſneri, qui καταχλίνοντες καὶ ἀποτέμνοντες τῆς ὀσχέας, vertit, Vitulis reſupinatis, ſcrotoq; inciſo, teſtes per inferiorem ſcroti partē exprimūt, (& abſcindunt, vel excidunt, quod deeſt in Græco: addendum igitur, καὶ ἐκτέμνουσι, vel ſimile verbum:) deinde neruos à quibus pendebant, quàm penitiſſime fieri poteſt, ſurſum recondunt. Quod Ariſtoteles dixit, ἀποθλίβουσι, ideſt digitis vel inſtrumento aliquo ex-

Caſtrandi modus.

Lib. 9. Hiſt. 50.

Ariſtoteles declaratur.

B trudunt, Paul. Aegineta ſic effert: ἐκπιέσαντες δὲ οἱ δίδυμοι, ἐκτεμνέσθωσαν. Propriè ſanè ἐκπιέζειν dicimus τὸ ἐκθλιβόμενον, vt pomorum nuclei digiti expreſſi, Græci ἐκπυρηνίζειν vocant proprio, & eleganti vocabulo. Albertus Magnus totum hunc locum ſic reddidit. Proſternitur ad terram „ vitulus, & diuiditur corium iſchei, & exprimuntur teſticuli, & ligantur nerui teſticulorum fortiter: „ & tunc abſcinduntur teſticuli, & eriguntur (ideſt ſurſum reponuntur) radices neruorum, cineribus „ iniectis in vulnus; & ſi coquantur (ideſt vruntur) nerui, melius erit contra ſanguinis fluxum. „ Quæ pleraque ad Ariſtotelis ſententiam quadrare puto: quanquam de ſuo adiecit neruos (ſcilicet cremaſteres) præligari, ex vulgi experientia nimirum: Nam quòd cineres pro capillamentis ſupponit, cùm veteres rei ruſticæ authores in hoc imitetur, facilè condonabimus. Nam & in libro de ſimplicibus medicamentis ad Paterniarum, qui inter nothos Galeni circumfertur, ita legimus: Cinis in recentia vulnera penitius infarctus, ſanguinem ſiſtit; ideoque omnibus pecoribus caſtratis cinis impoſitus prodeſt, omnibuſque abſciſſis. Theodorus Gaza pro καταχλίνοντες legiſſe videtur κλίνοντες, cùm non opus eſſet quicquam mutare. Obſcurum eſt etiam quod vertit, etſi inflammatur, ignem adhibent ſcorto, & reſpergunt. Primùm enim loco inflammato, ignem vel cauterium adhi-

Cap. 148.

C bere, verè eſt ignem igni addere, & augere malum: deinde quod inflammationem reſpergi ait, nec quiſquam vnde, vel quonam medicamento ea reſpergi debeat, ex verbis eius intelligere queat, reprehenſione dignum mihi videtur. Paſtores (inquit Niphus μεταφράζων Ariſtotelis verba, vt aliquo modo Gazæ tranſlationem fulciat) puluerem aut aliud medicamentum ad hoc præparatum inſpergunt. Sed abſurdum eſt Ariſtotelem remedij inſpergendi nomen tacuiſſe putare, præſertim cùm eo omiſſo, obſcura & ineptæ conſtitutionis relinquatur oratio. Albertus Magnus ridiculè & indoctè ſic vertit. Si autem apoſtema acciderit in loco illo, puluerizatus teſticulus & loco ſuper- „ poſitus, erit conueniens cura eius. „ Mihi poſt κατακαύσαντες diſtinguendum videtur, non poſt ὀσχέας, vt Gaza fecit, & ita vertendum; Quod ſi locus inflammetur, vrunt, & ſcroto inſpergunt: intelligo autem idem remedium, quod proximè vulneri infarciendum dixerat, nempe τρίχας, ideſt, capillamenta, aut lanas. Lanæ enim, teſte Dioſcoride, vulneribus à principio ſtatim ex aceto, oleo, vinoue vtiliter imponuntur; crematarum præterea cinis cruſtas inducit, carnem excreſcentem cohibet, & ad cicatricem vlcera perducit. Ab initio igitur, vbi ſiſtere tantùm ſanguinem oportet, lana mollis ſimpliciter adhibetur, deinde vbi locus intumeſcit (quod Ariſtoteles φλεγμαίνειν di-

Lanæ vſus ad vulnera.

D xit, vt conijcio: ſæpe enim hoc verbo Græci parum propriè vtuntur,) & pus colligitur, vehementiore remedio, ſiccante expurganteq; opus eſt, quod quidem non amplius lanæ, ſed vſtarum cinis præſtare poteſt. Poſtremò in citato Ariſtotelis loco vltima verba, ἐὰν ἐκτμηθῶσι τὸ φανερὸν συγγινῶσι, procul dubio ſic reſtitui debent, ἐὰν ἐκτμηθῶσι πρόσφατοι, ἔτι γεννῶσι. quod cùm ex ſimili loco Ariſtotelis, cum ex Gazæ conuerſione & Columellæ Palladijque verbis confirmari poteſt. Hæc hactenus (inquit Geſnerus) dixerim ſuper vitulorum caſtratione, non tam repræhendendi & emendandi aliorum ſcripta, quàm negocium ipſum clarius explicandi inſtituto. Mago, vt Palladius, & Columella referunt, neque id ferro facere, ſed ſciſſa ferula comprimere teſticulos, & paulatim conſtringere cenſet: idque optimum genus caſtrationis putat, quod adhibetur ætati teneræ ſine vulnere. Nam vbi iam induruit, melius (inquit Columella) bimus quàm anniculus caſtratur: idque facere (verno, vt rectè addit Palladius) vel autumno luna creſcente præcipit, vitulumque ad machinam deligare: deinde priuſquam ferrum admoueas, duabus anguſtis ligneis (ſtagneis Palladius, fortè ſtanneis, neutrum tamen probatur,) regulis veluti forcipibus apprehendere teſtium neruos, quibus comprehenſis, ſtatim teſtes ferro reſecare & expreſſos (Palladius ſimpliciter habet, ferro reſecant, & ita recidunt) ita reſcindere, vt extrema pars eorum adhærens prædictis neruis, (capitibus neruo-

Lib. 1. de gener. anim. cap. 4.

rum

rum ſuorum) relinquatur. Nam hoc modo nec eruptione ſanguinis periclitatur iuuencus, nec in E
totum effeminatur adempta omni virilitate, formaque ſeruata maris, generandi vim depoſuit, quā
Caſtratis, cur & quādo coitus vetandus. tamen ipſam non protinus amittit. Nam ſi patiaris eum à recenti curatione fœminam inire, con-
ſtat ex eo poſſe generari: ſed minimè id permittendum, ne profluuio ſanguinis intereat. Verùm
vulnera eius ſarmentitio cinere (cinere ſimpliciter, Sotion.) cum argenti ſpuma linenda ſunt: ab-
ſtinenduſque eo die ab humore (potu Palladius,) & exiguo cibo alendus. Sequenti triduo velut
æger cacuminibus arborum, & defecto viridi pabulo oblectandus, (præbeautur ei teneræ arborum
ſummitates & frutecta mollia, & herbæ viridis coma, dulciora ſagina roris aut fluminis, Palladius,)
prohibenduſque multa potione. Plagam etiam pice liquida & cinere, cum exiguo oleo (vt Sotion
etiam habet) vlcera iſta poſt triduum (à caſtratione ſcilicet) linire, (vulnera diligenter vngere, Pal-
ladius) oportet, quo & celerius cicatricem ducant, nec à muſcis infeſtentur. Hæc Columella. Sed
melius genus caſtrationis (inquit idem Palladius) ſequens vſus inuenit. Alligato enim iuuenco,
atque deiecto, teſticuli ſtricta pelle clauduntur, atque ibi lignea regula premente, deciduntur igni-
tis ſecuribus, vel dolabris, vel quod eſt melius, formato ad hoc ferramento, vt gladij ſimilitudinem
teneat. Ita enim circa ipſam regulam ferri acies ardentis imprimitur, vnoque ictu & moram do- F
loris beneficio celeritatis abſumit, & vſtis venis, ac pellibus à fluxu ſanguinis ſtrictis plagam cica-
trix quodammodo cum ipſo vulnere nata defendit. Sunt quibus in tenera vitulorum ætate prior
caſtrandi modus minimè improbatur, quoniam & ipſo vires, vt dictum eſt, non vſq; adeo frangun-
tur, quod in ea ætate valde conuenit, tum quia non omnino effœminantur, cùm teſtes eis non omni-
no demantur, ſed atterantur tantùm: id quod teſtibus iam ætatis progreſſu durioribus, vt diffici-
lius, ita nimio cum dolore fieret. Quæ quidem rationes vero ſunt veriores, mihi tamen non pro-
bantur, quoniam eo modo caſtratos periculum ſit, ne aliquando coeant, id quod hominum exem-
Lib. 6. c. 68. plo docet Paulus Aegineta, duplicem in ijs caſtrandis modum explicans, alterum κατὰ θλάσιν, id
eſt per contuſionem (hominem enim ita caſtratum θλασίαν Græci, vel θλιβίαν appellant) alterum
" κατὰ ἐκτομὴν, ideſt exectionem: Caſtrandus (inquit) in ſedili reſupinatur, & ſcrotum cum teſticulis
" ſiniſtræ manus digitis premitur: & per ſcrotum ita extenſum duas lineas rectas, per vtrumque teſti-
" culum vnam, ſcalpello incides: vbi exilierint teſticuli, cute detracta excidentur, ita vt tenuiſſimum
" ſolum naturale vaſorum commertium relinquatur. Atque hic modus eo qui per contuſionem fit,
" magis probatur: nam quibus teſtes ſolùm contuſi ſunt, nonnunquam Venerem appetunt: nimirum G
Lib. 7. c. 27. de variet. rer. quod pars aliqua teſticulorum contuſionem ſubterfugerit. Idem Aegineta aſſerit, caſtrationem
per contuſionem in infantibus ſolùm fieri ſolere. Hieron. Cardanus ad magnitudinem iuuare au-
thor eſt, plurimumque excreſcere vitulos, cum incrementi tempore caſtrantur, quoniam ex caſtra-
Qui ex caſtratione multum creſcant. tione humidiora reddantur corpora. Quamuis autem tam nobili ac in primis ad ſpeciei conſer-
uationem neceſſario membro priuentur, vires tamē quàm antè non minores obtinent, id quod Cy-
ri teſtimonio tradit Xenophon de ſpadonibus ſiue exectis agens. Quod autem maximè aliquis pu-
tet ſpadones robore corporis carere, ne hoc quidem Cyro videbatur; quippe qui coniecturam face-
Caſtrationis vtilitas. " ret ex alijs animalibus; quod & contumelioſi equi, vbi excidantur à morſu contumeliaque ceſſant,
" nihilo tamen minus ſunt bellicoſi. Et tauri exciſi, animi elationem inobedientiamque dimittunt,
" ſed corporis viribus & vſu colendi agri non priuantur. Et canes item eodem modo ſi excidantur,
" ceſſant à relinquendis heris, ſed ad cuſtodiam & ad venationem nihilo ſunt deteriores. Et homi-
" nes itidem quietiores ſiunt, ſi hac priuentur libidine, ſed minimè negligentiores circa imperata, ne-
que minus equitandi ſtudioſi, neque ad iaculandum minus apti, neque ambitioſi minus &c.

H

DOMANDI RATIO.

Lib. 8. Omne animal domari poſſe. NIGIDIVS apud Priſcianum dicebat omne pecus indomitum habere quiddam in-
ſe ferum, ſed tamen ea natura eſſe, vt curari & dominari poſſit, ideſt, domari, vt ex-
ponit Ioan. Meurſus parte prima excitationum criticarum. Idem teſtatur Ouidius
ferociſſimorum animantium exemplo:

2. de arte.

Obſequium tigreſque domat, tumidoſque leones,
Ruſtica paulatim taurus aratra ſubit.

1. de arte. Et antea quoque dixerat:

Sed tamen & tauri ceruix oneratur aratro.
Frenaque magnanimi dente teruntur equi.

Quando feritatem exuant. Ferinam tamen illam naturam non breui, niſi id remedijs præſtetur occultis, vt deinceps patebit,
4 de triſt. 5. ſed longiuſculo temporis interuallo exuunt, quod idem etiam poeta atteſtatur, dum canit:

Tem-

A *Tempore ruricolæ patiens fit taurus aratri*
Præbet & incuruo colla premenda iugo,
Tempore paret equus lentis animoſus habenis,
Et placido duros accipit ore lupos.

Et rurſus:

Tempore difficiles veniunt ad aratra iuuenci,
Tempore lenta pati frena docentur equi.

Non apparet autem omnem æque huius pecoris ætatem domituræ idoneam eſſe. Video autem maximè commendari tertium ætatis eorum annum. Plinius. *Domitura boum in trimatu, poſtea ſera, ante præmatura.* Plinio Varro ſubſcribit. At Columella & Palladius quartum annum non aſpernantur, aſſerentes neque ante tertium annum, neque poſt quintum annum iuuencos domari placere. Referre etiam Maro innuit, qua menſis die domitura inchoëtur, dum canit:

Aetas domaturæ apta.

Georg. 1.

Septima poſt decimam felix, & ponere vites
Et prenſos domitare boues, & licia telæ
Addere.

B Cæterùm quæſitum diu & anxiè in eruditorum ſcholis, quæ ſit hæc ſeptima poſt decimam dies. Seruius (inquit Rhodiginus) multa quidem affert, ſed quia dictorum rationes minus protulit, poſteris amplius quærendi curam iniecit non mediocrem. Nos ergo quæ apud cæleſtium rerum peritos obſeruauimus, hinc iam attexere pergemus. Illud autem traditur primùm, Lunæ calorem eſſe imbecillem prorſus, adeo vti nequaquam ita vnquam augeſcat, vt ſiccitatem queat inducere: cæterùm ad humectationem vſque modò progredi. Vnde & illud conſecutione quadam manifeſtum, pro luminis copia, & ex eo etiam caloris, corpora humectari. Conſimiliter ad defectum tendente lumine humectationis detrimenta fieri & caloris. Sciendum & illud: Lunam priore dichotomia excalfacere plus atque humectare, quàm ſequenti, ratione (vt prætexuimus) augeſcentis aut decreſcentis luminis. Ex iis deprehendere periti rerum increſcentis lunæ ſpatia eſſe plantationibus velut decretoria, quoniam humoris exuperantia ſemen madeſcens celerius vendicet incrementa. Vbi verò deteritur lumen, cædi optimè materiam, quæ areſcat tunc, attenueturue; propterea nec cariem computreſcat. Quamobrem apud Maronem, cùm ſeptima poſt decimam nominatur, neutiquam

Septima poſt decimã quæ dies.

Lib. 20. c. 3.

Lunæ calor quando paucus.

Plantandi tempus.

C decimam ſeptimam intelligi poſſe, quamuis id non abnuat interpres. Hanc ſiquidem ponendis vitibus incommodam cenſeri, propè in confeſſo eſt ob luminis detrimenta. Verùm probabilius id, aut ſeptimam ſignificari, quæ ſit poſt decimam prima & melior, id eſt, quartamdecimam, quæ dies comprobari omnium calculis poteſt, luna tum plenam faciente viſitationem: aut dies collaudaſſe duos, credamus poetam agricolationis peritiſſimum, ſeptimum ac decimum, ſed hunc eo amplius. Septima vtique luna dimidio orbe cæſa conuiſitur; decima amphicyrtos, id eſt, vtrinque gibboſa: Et vtrobique humor calorque radicibus affundi affatim poteſt. Quod verò decima ſeptima die ſubuectari in aream fruges, poeta Heſiodus prodit, non aliunde videri notum poteſt, quod item ex Procli interpretatione liquet, quàm quòd à circumacto lunari orbe protolluntur ferè ventorum flatus euentilandis frugibus percommodi. Scire tamen licet, M. Manilium ſeptimam poſt decimam ex Maronis imitatione, pro decimaſeptima accepiſſe: ſic enim de cancri partibus ſcribit:

Aſtron. l. 4.

Prima rapit, nec ter quinta clementior vſus
Septima poſt decimam luctum & viceſima portat.

Ex quibus ergo colligitur, Maronem tunc domari iuuencos voluiſſe, cum maximè calida humidaque luna eſt.

D Columella poſt recitata eligendi emendiq; iuuenci optima ſigna, *Tales notæ* (inquit) *vitulos oportet, dum adhuc teneri ſunt, conſueſcere, manu tractari, ad præſepia religari, vt exiguus in domitura labor eorum, & minus ſit periculi: verùm neque ante tertium, neque poſt quintum annum iuuencos domari placet, quoniam illa ætas adhuc tenera eſt, hæc iam prædura: eos autem qui iam de grege feri comprehenduntur, ſic ſubigi conuenit. Primùm omnium ſpatioſum ſtabulum preparetur, vbi domitor facilè verſari, & vnde digredi ſine periculo poſſit. Ante ſtabulum nullæ anguſtiæ ſint, ſed aut campus aut via latè patens, vt cum producentur iuuenci, liberum habeant excurſum, ne pauidi aut arboribus, aut obiacenti cuilibet rei ſe implicent, noxamque capiant. In ſtabulo ſint ampla præſepia, ſupraque tranſuerſi aſſeres in modum iugorum à terra ſeptem pedibus elati configantur, ad quos religari poſſint iuuenci; diem deinde quo domituram auſpiceris, liberum à tempeſtatibus, & à religionibus matutinum eligito, canabinisque funibus cornua iuuencorum ligato: ſed baculi, quibus copulantur, lanatis pellibus inuoluti ſint, ne tenera fronte cornua lædantur; cum deinde buculos comprehenderis, extra ſtabulum producito, & ad ſtipites relegato ita, vt exiguum laxamenti habeant, diſtentque inter ſe aliquanto ſpacio, ne in colluctatione alter alteri noceat: ſi nimis aſperi erunt, patere vnum diem noctemque deſæuiant: ſimulatque iras concoxerint, mane producantur, ita vt & aliquis ante & à tergo complures,*

Lib. 6. c. 2.

Stabulũ domituræ aptum.

Præſepia.

plures, qui ſequantur, retinaculis eos contineant, & vnus cum claua ſalignea procedens modicis ictibus ſubinde impetus eorum coerceat: ſin autem placidi & quieti boues erunt, vel eodem die, quo alligaueris, ante veſperum licebit producere, & docere per mille paſſus compoſitè & ſine pauore ambulare: cùm domum perduxeris, arctè ad ſtipites religato, ita ne capite moueri poſſint, tum demum ad alligatos boues, neque à poſteriore parte, neque à latere, ſed aduerſus placidè, & cum quadam vocis adulatione venito, vt accedentem conſueſcant aſpicere: deinde nares perfricato, vt hominem diſcant odorari. Mox etiam conuenit tota tergora & tractare & reſpergere mero, quo familiariores bubulco fiãt. ventri quoq; & ſub fœmina manum ſubijcere, ne ad eiuſmodi tactum poſtmodum paueſcant, & vt ricini, qui plerumque feminibus inhærent, eximantur: idque cùm fit, à latere domitor ſtare debet, ne calce contingi poſſit. Poſt hæc deductis malis, educito linguam, totumque eorum palatum ſale defricato, libraleſque offas in præſulſa adipis liquamine tinctas, lingula demittito, ac vini ſingulos ſextarios per cornu faucibus infundito: nam per hæc blandimenta triduo ferè manſueſcunt, iugumque quarto die accipiunt, cui ramus illigatur, & temonis vice trahitur: interdum & pondus aliquod iniungitur, vt maiore niſu laboris exploretur patientia vacuo plostro ſubiungendi, & paulatim longius cum oneribus producendi ſunt. E

Vt ad aratrum inſtituantur. *Sic perdomiti mox ad aratrum inſtituantur, ſed in ſubacto agro, ne ſtatim difficultatem operis reformident, neuè adhuc tenera colla, dura proſciſſione terræ contundant. Quemadmodum autem bubulcus in arando bouem inſtituat primo præcepi volumine: curandum ne in domitura bos calce aut cornu quenquam contingat, nam niſi hæc caueantur nũquam iſtiuſmodi vitia, quãuis ſubacta, eximi poterunt. Verũ iſta ſic agenda præcipimus, ſi veteranum pecus non aderit. nam ſi aderit, expeditior, tutiorque ratio domandi eſt, quam nos in noſtris agris ſequimur nam vbi plauſtro aut aratro iuuencum conſueſcimus, ex domitis bubus valentiſſimum, eundemq; placidiſſimum cum indomito iungimus, qui & procurrentem retrahat & cunctantem producat: ſi verò non pigeat iugum fabricare, quo tres iungantur, hac machinatione conſequemur, vt etiam contumaces boues grauiſſima opera non recuſent: Nam vbi piger iuuencus medius inter duos veteranos iungitur, aratroque iniuncto terram moliri cogitur, nulla eſt imperij reſpuendi facultas: ſiue enim efferatur aut proſilit, duorũ arbitrio inhibetur. ſeu ſubſiſtit, duobus gradientibus etiã obſequitur; ſeu conatur decumbere, à valentioribus ſubleuatus trahitur, propter quã vndiq; neceſſitate contumaciam deponit, & ad patientiam laboris pauciſſimis verberibus perducitur,* F

Ne decũbat in ſulco. *eſt etiam poſt domituram mollioris generis bos, qui decumbit in ſulco: cum non ſæuitia, ſed ratione cenſeo emendandum: nam qui ſtimulis aut ignibus, alijſque tormentis id vitium eximi melius, iudicant, veræ rationis ignari ſunt, quoniam peruicax contumaciã plerumque ſæuientem fatigat. Propter quod vtilius eſt circa corporis vexationem fame potius & ſiti cubitorem bouem emendare: nam cum vehementius afficiunt naturalia deſideria, quam plagæ. Itaq; ſi bos decubuit, vtiliſſimum eſt ſic pedes eius vinculis obligari, ne aut inſiſtere, aut progredi aut paſci poſſit: quo facto inedia & ſiti compulſus deponit* G

Bos indigena cur peregrino melior. *ignauiam, quæ tamen rariſſima eſt in pecore vernaculo, longeque omnis bos indigena melior eſt quàm peregrinus, &c.* M. Varro verò, nouellos cùm quis emerit iuuencos, ſi eorum colla in furcas deſtinata incluſerit, ac dederit cibum, diebus paucis manſuetos fore pollicetur, & ad domandum pronos. Tum ita ſubigendum, (vtor autem eius quoque verbis) vt minutatim aſſuefaciant, & tironem cum veterano adiungant: imitando enim (inquit) facilius domantur. Et primùm eos æquo in loco & ſine aratro, tum eo leni ſimul arare faciant, & principio per arenam aut molliorem terram, dum conſueſcant. Quos ad vecturas alimus, item inſtituendum, vt inania primùm ducant plauſtra, & ſi poſſis, per vicum, aut per oppidum, vbi creber crepitus ſit, ac varietas rerum conſuetudine celeberrima, ad vtilitatem adducito. Neque pertinaciter quem feceris dexterum in eo manendum: Quod ſi alternis fit ſiniſter, fit laboranti in alterutra parte requies. Vbi terra leuis, vt in Campania, H
ibi non bubus grauibus, ſed vaccis aut aſinis quod arant, eò facilius ad aratrum leue adduci poſſunt & ad molas, & ad ea ſi quæ ſint, quæ in fundo conuehuntur. In qua re alij aſellis; alij vaccis ac mulis vtuntur, exinde vt pabuli facultas eſt. Nam facilius aſellus quàm vacca alitur, ſed fructuoſior hæc. Cauto agricolæ hoc ſpectandum quo faſtigio ſit fundus: in confragoſo enim ac difficili hæc valentiora parandum, & potiùs ea quæ plus fructum reddere poſſunt, cum idem operis faciunt. Sed hæc ad arandi modum potius pertinent, de quo mox. Sin blanditijs, vt ſæpè fit, domari nequeat, labor quoque aliquando eos domat, vt indicat idem Varro in Manio:

Sternit iuuencus quem labos mollem facit.

Fit non ſemel, vt valdè ſint contumaces, & immorigeri, in quorum domitura, non tam peritia domitoris valet, quàm corporis quoque robur. Vnde illud Val. Flacci:

Flaccus correctus.

Vt valido qui robore tauros
Sub iuga; & inuito detorquet in ilia cornu.

quo loco pro ilia nonnulli illada legunt, ideſt vincula, quod improbat Pius noſter ciuis, qui inſuper inuito cornu exponit, detrectante ſeruitium iugi; vt intelligas (inquit) domitorem feros boues ac

man-

A manſueſcere difficiles, arrepto per vim cornu exteriori, retorquere caput bouis indomiti in ilia, &
pet vim cogere adhærere, ita inuitum pariter concorditerque iugum accipere quod detrectauerat.
Naturaliter autem iugum auerſatur, vt monuit etiam Ouidius: *Iugum odit bos.*

Odero ſi potero, ſi non inuitus amabo,
Nec iuga taurus amat, quæ tamen odit, habet. *3. Amor. Eleg. 11.*

Verberibus item adiguntur, vbi labori reſiſtunt. Vnde illud eiuſdem:

Verbera plura ferunt, quàm quos iuuat vſus aratri
Detrectant preſſi dum iuga prima boues. *1. Amor. eleg. 2.*

Raſis author eſt, bouem ferum, ſi fune laneo ligetur, ſubinde manſueſcere. Tradit verò etiam Ae- *Remedia*
lianus manſueſcere taurum, ſi dextrum ipſius genu faſcia deligetur, quam rem veriſſimã eſſe Pierius *quibus mã-*
Valerianus aſſerit, hocque cùm Romæ Clementis VII. principatu quidam Græculus effeciſſet, du- *ſueſcat.*
cto ſæpius ferociſſimo tauro pet vniuerſam vrbẽ, quem tenui admodum funiculo, ita religarat à ge-
nu, peritiſſimi (inquit) Magi nomen apud imperitos aſſecutus eſt. Plinius vim lyſimachiæ tantam
eſſe ſcribit, vt iumentis diſcordantibus iugo impoſita, aſperitatem cohibeat. Vaſcones teſte Scalige
B ro aiunt herba quam Martagot corruptè dicunt, tauros alligatos ferociam deponere. Plinius aliiq; *Lib. 25. c. 6.*
caprifico eam vim attribuunt. *Caprificus* (inquit ille) *tauros quamlibet feros collo eorum circundata,* *Lyſimachia.*
in tantum mirabili natura compeſcit, vt immobiles præſtet. Ait item, *caules caprifici, ſi carni bubulæ in-* *Exerc. 178.*
ter elixandum addantur, magno ligni compendio eam percoquunt. Ratio huius caprifici facultatis eſt *2.*
à Plutarcho (inquit Cælius Calcagninus) in libro τῶν συμποσιακῶν perquiſita, ſed iniuria temporũ *Martagot.*
deſiderata. Nunquid verò id vi illa propria, atq; inſita caprifico euenit, quam Græci ναρκωτικὴν, *Caprificus.*
ideſt, torporem ſegnitiemq; inuehentem vocãt, qua & echineis & torpedo inter piſces pollet? Nam *Lib. 2. epiſt.*
& caprifici cinere, cui ſeptica & ſmectica poteſtas ineſt, ideſt quæ detergere poſſit & erodere, medi- *quæſtion.*
ci pro ſpodio vtuntur. An fortè odore acri & ſtyptico id contingit, qui vim illã ferocientis tauri op-
primat compeſcatq; & quaſi obſtupefaciat? Nam inter ea quę ſolent maximè naturam proſternere,
odor cẽſetur. Sic amaricinum bubus acre venenum eſſe, Lucretius cecinit. An profectò id magis ac- *Odoris vis.*
cidit ad inſuetudinem, & inertia ponderis? Eſt enim caprificus non adeo multæ ſarcinæ: quare ex eo
clypei militares faciles admodum, & commodi geſtatu fiunt: licet alia cauſa potior, quod accepto
ictu lignũ id ſtatim coaleſcat & plagã contrahat. Eo itaq; taurus oppreſſus, nouitatem leuitatis ad-
C mirans conſiſtit, & qui maiori ſarcinę obluctaretur, ad minimam immobilis manet. Sic fulmina du-
riſsima quæque expugnant, in facilioribus nullam omnino vim exercent. De Marpeſia caute tradi- *Marpeſia*
tum eſt, quod ad maximos impetus immobilis, leuiſsimo deinde attactu commouetur, & quã toto *cautes.*
nixu corporis non potes concutere, mox vel digito facilè impuleris. Hæc Calcagninus. Gillius ex
Plutarcho citat, ſi ad ficum alligetur taurus manſueſcere, quod Geſnerus improbat, & de caprifico *Symp. 2. q. 7*
intelligere mauult: equidem Plutarchus alicubi de echineide ſiue remora piſce agens, eam vim ca- *Symp. 7.*
prifico, ſiue vt interpres vertit, agreſti ficui tribuit; alias verò etiã ficui ſimpliciter, videlicet, vbi quę- *quæſt. 10.*
rit quæ cauſa ſit, quod mactatæ carnes ſi de ficu ſuſpendantur, mox tenereſcant: Equidem (inquit) »
ſpiritum validum & vehementem à ficu exhalare, cùm viſus planè teſtatur, tum id quod de tauris »
fertur: ſcilicet ficui alligatũ taurum etiam ferociſsimum, quieſcere, tactumq; admittere & omnino »
ferociã quaſi elangueſcentem deponere. In acrimoniam tamẽ arboris maior pars cauſa collata eſt. »
Eſt enim arbor hæc omnium plantarum ſucci pleniſsima, quo & ficus ipſa (in codice iſthęc aſteriſco »
notantur, quaſi vel corrupta ſint, vel manca) & lignum & cortex plenus eſt. Itaq; ficulnum lignũ cre »
matum fumo maximè mordet & combuſti cinis lixiuium prębet ſumma tergendi vi præditum. Hęc »
D verò omnia ſunt caloris. Iã quod ſuccus eius lac coagulat iniectus, ſunt qui dicant, non fieri inęqua- »
litate figurarum lactis, quæ ab eo appræhendantur, & conglutinentur eliſis in ſuperficiem læuibus, »
ac rotundis: ſed quòd ob calorem eliquet humoris inſtabiles & aquoſas partes. Argumento etiam »
eſt id, quod inutilis ſucci dulcedo ſit, quia potum facit peſsimũ. Non enim læue ab inęqualibus, ſed »
frigidum & crudum à calore ſiſtitur: & ad hoc ſales faciunt vtpote calidi: repugnant autem iſti ap- »
præhenſioni & glutinationi, cũ maximè natura iis vim diſſoluendi dederit. Spiritum igitur calidũ, »
acrem, incidendique vi præditum ficus emittit, iſq; incidit & concoquit carnẽ auis. Hęc omnia Plu- »
tarchus, quæ etſi potius rationem reddant, cur caro è ficu ſuſpenſa, mox teneteſcat, nihilominus, ea-
dem quoq; aſsignare videtur, cur taurus ei alligatus ferociam deponat. Magis verò ſolis olim etiã *Magos ſolis*
verbis auri immurmuratis boues mitiſsimos reddidiſſe, ex eo innoteſcit, quod de Pythagora me- *verbis do-*
moriæ proditum eſt; Refert id Cælius Rhodiginus his verbis: Narratur idem Pythagoras, bouẽ vbi *maſſe boues.*
prope Tarentum conſpexiſſet fabaceam ſegetem mordicatim corrumpentẽ, tum etiam calcantẽ pe *Lib. 19. c. 2.*
dibus, bubulco inſinuaſſe, bouem moneret, frugibus parceret. Ridens buſequa; Ego inquit, bouatim
non didici, tu qui videre ſcholarum id genus, experiens, obeas vicem meam. Eueſtigio Pythagoras
auribus ſeſe admouens, ſui artificii quępiã immurmurauit. Res additur mira. Obedientiſsimus bos,

vt ab eo qui amplius ſaperet, edoctus, lacerare mox ſegetē deſtitit:quin etiā in futurū eiuſmodi pabulo abſtinuit. ſed & bubulū deſijt obſequiū,factuſq; de rureſtri colono ambulator vrbanus, Tarenti placidè conſenuit, de manibus hominū victitans, vt ſolida demū ac plena admiratio fiat. E
Vacca quæ domanda. Iā verò vaccas quaſdā ſuapte natura ſteriles eſſe dictū eſt, & tauras nominari. Has quoq; Columella, ne fœcundarū locū occupent, ablegari, aratroq; domari cupit, quoniā laboris & operis nō minus (inquit) quam iuuenci propter vteri ſterilitatē patientes ſunt. Nunc verò fœcundæ quoq; paſſim domantur. Quis prius boues domauerit & aratro iunxerit, dicemus cum de laboribus eorum in agris agemus.

V O X.

AMANVENSIS incuria factum eſt, quod hic de voce agamus, quod antè poſt rubricam de ætate oportuit. Variat autem ea pro ætate, & ſexu. Plinium enim & Ariſtotelem authores habemus, bubus tantùm fæminis vocem eſſe grauiorem, in alio omni animantium genere exiliorem (ideſt, tenuiorem & acutiorem) quàm maribus, idq; maximè in homine patere.
Vitulorum vox. Vitulis etiam grauiorem quàm adultis perfectiſq, idē philoſophus aſſerit: vocemq; ſi caſtrentur, è contrario mutari, quia quę caſtrātur, tranſeūt in fæminā: in cæteris animalibus vocem grauiorē eſſe, fœminis acutiorem. F
Vacca. *In Physiognom.* Albertus Magnus vaccā ait, eò quod corpore atrabiliario, ideſt frigidæ & craſſę conſtitutionis ſit grauiùs ſonare: tauros autē beneficio ſexus magis ad temperamentū accedere, eiuſq; gratia vocem habere acutiorē. Cętera omnia (inquit Ariſtoteles) cùm natu minora ſunt, vocē emittūt acutiorem, vituli autem bubuli grauiorem, vt & vaccæ quàm tauri. Vituli enim & vaccę partē quam mouent, nō habent validā, alteri propter ætatem, alterę propter fœmineæ ſexus naturam. Vas nempe per quod primū ſpiritus fertur, amplum in ijs eſt, multumq; aeris mouere cogitur: multum autē, pręſertim ſi tardè moueatur, grauè ſonat: cęteris animalibus vas illud anguſtius eſt. Eſt verò vbi idē Ariſtoteles taurò vocē grauē tribuit, inquiens, Animalia fortia grauiorem habent vocem, vt taurus & leo: timida acutam. Minimè tamē dicendum fuerit ſibi cōtradicere, quandoquidem illam hoc in loco comparatione aliorum animalium grauem dicit, ipſeq; obiectioni huic vt occurrat, mox addit: Verùm pręſtiterit fortaſſis, non ex acumine aut grauitate vocis, animal timidum aut forte iudicare, ſed validā vocem fortitudinis, remiſſam, & infirmam timiditatis ſignum faciemus. Fœminis autem in hoc genere vocem, cùm libidine accenduntur, quàm alio tempore grauiorem eſſe inuenio: Tauris verò, vel cùm prælia meditantur, aut cùm non rectè occiſi, fugā moliuntur, vtrumq; teſtatur Maro: De pugnaturis enim ait: G
Aeneid. 12.

Mugitus veluti cùm prima in prælia tauri
Terrificos cient.

Lib. 2. De fugam molientibus loquitur, vbi de Laomedonte à ſerpentibus ſeſe liberante.

Clamores ſimul horrendos ad ſidera tollit,
Quales mugitus, fugit cùm ſaucius aram
Taurus, & incertam excuſſit ceruice ſecurim.

Qui ita mugit taurus, ἐρυγὼν Græcis vocatur, vnde illud Homeri ἤρυγεν ὡς ὅτε ταῦρος. Aliàs taurus
Boare. vehemētem edens vocem ἐρίμηλος, & ἐρίμυκος eſt Varino, Heſiodo etiam ἐρίβρυχης. Boare propriè
Lib. 6. de ling. lat. videtur horum animantium, vt baubare canū. Pro boare Varro habet bouare; *Bouare* (inquit) *dicuntur boues cum vocem emittūt.* Boare tamen magis eſt in vſu. Pacuuius boire dixit: clamore & ſonatu reſonantes bount, ſed hoc antiquum & inuſitatum eſt. Boare metaphoricè de quolibet magno
In Amphit. ac vehementi ſonitu ſtrepituq; ſumitur. Plautus: *Tela frangunt, boat cœlum fremitu virum.* In quo
Georg. 3. ſenſu Maro compoſito verbo vtitur: *Reboant ſyluæq; & magnus Olympus:* vbi Seruius: reboo græcum H
eſt: nam apud Latinos nullū verbum eſt quod ante o, finalem habeat o: excepto inchoo, quod tamē maiores aliter ſcribebant, aſpirationem interponētes duabus vocalibus. Seruio itaq; boo nihil aliud
Lib 7. eſt quam βοᾶν. Vſurpatur verò etiam in alijs animalibus. Apud Apuleium aſinus ſe boare dicit:
Lib. 3. idemq; author boatum vocat magnum præconis clamorem: *Sic rurſus præconis (inquit) amplo boatu citatus accuſator quidam ſenior exurgit.* Qui tam graui clamore boat, βαρυβόας Gręcis vocatur. Vulgaris verò boum vox μύκημα dicitur, ſiue μύκησις, & μυκηθμὸς ἀπὸ τοῦ μυκᾶσθαι quod Latini mugire dicunt, vt ipſam vocem mugitum; apparetque vtramque dictionem à boum voce factam eſſe, quamuis ad alios ſonos vtraq; vſurpetur. Vt enim μυκᾶσθαι de aſinis pręterea & de camelis dicitur, vt annotat Henricus Stephanus, nec non de alijs etiam tam animatis quam inanimatis, quæ mugitum boatumq; quendam reddunt, ita quoq; mugitum de varijs admodum vocibus ſoniſq; Latini vſurpant. Plinius de monocerote dixit, item de montibus & nemoribus: de terra Virgilius:

Egl. 6. *Terram mugire videbis.* Seneca:
In Thyeste.

Fateor, tumultus pectora attonitus quatit,
Penituſque voluit, rapidior & quò neſcio,

Sed

A *Sed rapior, imo mugit è fundo ſolum,*
Tonat dies ſerenus, &c. Et rurſus:
Rupiſſe canem fama & noſtris In Oedipo.
Erraſſe locis, mugiſſe ſolum. Et iterum:
Cum ſubito cæco terra mugitu fremens
Concuſſa cæcos traxit ex imo ſonos. Claudianus:
Ecce rupes mugire fragor. Terram naturaliter

Quibus locis terra mugiens prodigij loco habetur, At Ariſtoteli ex cauſis naturalibus prouenit. Ait enim ſub terra omnes vocum differentias emitti, adeò vt videatur ſæpè ὥσπερ λέγουσιν οἱ τερατολογοῦντες, μυκᾶσθαι τὴν γῆν: & in problematibus ait in paludibus quæ iuxta flumina ſunt, fieri ſonos, qui vocantur bomugi. Cæterùm quilibet ſonus ingens huius animantis voci comparari poteſt, qualis eſt tubarum. Statius: mugire. Meteor. 2. Thebaid. 2.

Tum plurima buxus
Æraque taurinos ſonitu vincentia pulſus.

B Sic Homerus ſtrepitum exaggeraturus quem regia oſtia edebant dum aperirentur, taurino mugitui eum aſſimilat, dum canit:

Ε'ν δὲ κληῖδ' ἧκε, θυρέων δ' ἀνέκοπτεν ὀχῆας
Α'ντα τιτυσκομένη. τὰ δ' ἀνέβραχεν ἠΰτε ταῦρος
Βοσκόμενος λειμῶνι. τόσ' ἔβραχε καλὰ θύρετρα
Πληγέντα κληῖδι, πετάσθησαν δέ οἱ ὦκα. id eſt:
In autem clauem immiſit, ianuarum autem abſcidit lora
E regione intendens: hæ autem reſonauerunt ſicut taurus
Paſcens prato, tantum ſonuerunt portæ pulchræ
Percuſſæ claui, apertæ ſunt autem ei citò.

AFFECTVS CORPORIS, Eorumque cura.

C AFFECTVS quibus bubulum genus affligitur, vt in homine, vel interni ſunt, vel externi. De externis qui communiter eos infeſtant diximus in curatoris munere, quod ad ipſum quoque eorum cura pertineat, vel ſaltem pertinere debeat. Nunc de internis potiſſimum agemus, qui vulgaribus hominibus ferè ignoti ſunt, ideoq; ad mulomedicos referuntur. Febrientis ſigna ponit Didymus; non admittit cibum, deorſum nutat, lachrymatur, ſordes in oculis habet, circa oculos cauatur. Eum (inquit) curant hoc modo: Ex opacis locis gramen capito, & lauato, eique edendum præbeto, aut vitis folia. In potu exhibeatur aqua quidem frigidiſſima, verùm non ſub dio, ſed maximè loco vmbroſo: aures verò & nares ſpongia aqua imbuta detergantur: Quidam cauterio faciem ipſius perurunt, & partes ſub oculis itidem, eaſque ſpongia vrina veteri calida imbuta bis per diē confricant, donec cruſtæ excidant, & vulnera cicatricem recipiant. Lancinantur etiam aures, vt ſanguis effluat. Quidam polentam vino ſubigunt, & edendam præbent, alij muria diſſoluunt, & amiculis concalfaciunt: alij cytiſum præbent cum vino, id quod non bubus tantùm, ſed & alio pecori auxiliare eſt. Columella verò febri- Febrientis ſigna & cura.
D tantis bouis quoque ſigna ait eſſe iſthæc: Calor totius corporis maximè circa os, linguam & aures, manantes lachrymæ, caput grauatum, & nutans, oculi lippi, compreſſi (id eſt, ſemiclauſi) & introrſum ceu in foueam reconditi, fluidum ſaliuis os: calidus, longior & cum quodam impedimento ſpiritus, interdum & cum gemitu, venarum inquietudo, cibi faſtidium. Cauſæ ſunt, immoderatus labor, aut calor. Ferè enim ægrotant boues, cum laborauerint propter æſtus, aut propter frigora, aut propter nimium laborem, aut ocium diuturnum, aut ſi cùm exercueris, ſtatim ſine interuallo cibum potumq; dederis. Conuenit autem febricitanti abſtineri cibo vno die, poſtero deinde exiguum ſanguinem ieiuno ſub cauda emitti, atque interpoſita hora modicæ magnitudinis coctos braſſicæ coliculos triginta ex oleo & garo ſaluiati more demitti, eamque eſcam per quinque dies ieiuno dari. Præterea cacumina lentiſci aut oleæ, vel tenerrimam quoque frondem aut pampinos vitis obijci, tum etiam ſpongia labra detergeri & aquam frigidam ter die præberi potandam. Quæ medicina ſub tecto fieri debet, nec ante ſanitatem bos emitti. Varro ait, vt citat Pet. Creſcentienſis. Bos febricitans perfunditur aqua & perungitur oleo, & vino tepefacto. Sitienti datur frigida. Si hac nō proficitur, demitur ſanguis, maximè à capite. Sed hęc apud Varr. non referuntur, nec vlla alia pecoris remedia. Ipſe verò Creſcentienſis febricitantis bouis hanc curationem poſuit. Cōducit eis victus Cauſa febris.

ratio frigida: quamobrem à labore ceſſent, & in loco frigido continentur, ſalicum frõdibus & pampinis obtecti. In cibo etiam ſalicum frondes conueniunt, & quæ refrigerent herbæ, & hordeum infrigedatum. Si pleniores videbuntur, detrahatur ſanguis. Aquam bibant de malis acidis & prunis, E

Peſtis. ipſaq; mala & pruna comedant. Contingit non ſemel vt peſte afficiatur hoc animal, eademq; tan-

Lib. 4. de topere ſæuiente, vt nulli parcat. Aimoinus Monachus teſtatur, in expeditione illa quam habuit Ca-

geſt. Frãcor. rolus Magnus in Danos tantam fuiſſe boum peſtilentiam, vt penè nullus in tanto exercitu ſupereſ-

cap. 98. ſet, quin omnes vſque ad vnum interirent, & non ſolùm ibi, ſed & ſuper omnes Imperatori ſubiectas prouincias, illius generis animalium mortalitatem immaniſsimè graſſatam eſſe. Facilius au-

Metam. 7. tem quam homines morbo iſto torqueri, claſsici ſcriptores aſſerunt, vt Ouidius:

Strage canum primo, volucrumque auiumque boumque

Peſtis cau- *Inque feris ſubiti deprenſa potentia morbi eſt.*

ſa. Ex Homero, puto, qui de peſte agens, inquit:

Iliad. A. Οὐρῆας μὲν πρῶτον ἐπῴχετο, καὶ κύνας ἀργούς.

Ad quem Homeri locum Ammianus reſpiciens ita ſcribit, Affirmant etiam aliqui terrarum halitu

Lib. 19. denſiore craſſatum aera, e mittendis corporis ſpiraminibus reſiſtentem necare nonnullos: qua cauſa F

animalia, præter homines, cætera iugiter prona, Homero authore, & experimentis deinceps mul-

In Oedipo. tis, cùm talis inceſſerit labes, antè nouimus interire. Ita & Seneca ſimiliter de peſte loquens.

Prima vis tardas tetigit bibentes
Laniger pingues male carpſit herbas.

Lib. 6. Cauſa ferè aeris corruptio, vt Lucretius inquit.

Fit quoque vt in noſtrum quum venit denique cælum
Corrumpat, reddasq; ſui ſimile atque alienum.
Hac igitur ſubito clades noua peſtilitaſque
Aut in aquas cadit, aut fruges perſidit in ipſas,
Aut alios hominum paſtus, pecudumque cibatus
Aut etiam ſuſpenſa manet vis aere in ipſo,
Et quum ſpargentes miſtas hinc ducimus auras;
Illa quoque in corpus pariter ſorbere neceſſe eſt
Conſimili ratione venit bubus quoque ſæpe G
Peſtilitas, etiam pecubus balantibus ægror.

Sæuitia morbi tanta eſt, vt inter arandum, dum modo ſaluberrimus videbatur, mox inopinato mortuus concidat, vt idem ait, citato loco Ouidius:

Concidere infelix validos miratur arator
Inter opus tauros, medioque recumbere ſulco.

Georg. 3. ex Virgilio, qui præterea ex victus ratione morbum prouenire negat, cùm ſimplici vtantur cibo atque potu:

Ecce autem duro ſudans ſub vomere taurus
Concidit, & miſtum ſpumis vomit ore cruorem:
Extremoſque ciet gemitus: & triſtis arator,
Mærentem abiungens fraterna morte iuuencum:
Atque opere in medio defixa relinquit aratra:
Non vmbra altorum nemorum, non mollia poſſunt
Prata mouere animum: non qui per ſaxa volutus H
Purior electro campum petit amnis: at ima
Soluuntur latera, atque oculos ſtupor vrget inertes.
Ad terramque fluit deuexo pondere ceruix.
Quid labor aut benefacta iuuant? quid vomere terras
Inuertiſſe graues? atqui non Maſſica Bacchi
Munera, non illis epulæ nocuere repoſtæ.
Frondibus & victu paſcuntur ſimplicis herbæ:
Pocula ſunt fontes liquidi, atque exercita curſu
Flumina, nec ſomnos abrumpit cura ſalubres.

Quæritur autem poeta neque benemerito tauro, graſſante hoc immaniſſimo morbo, labores præteritos & tot impenſas operarum quicquam prodeſſe: neque illum à peſtilentia defendere, quod duriſſimas terras collo toties inuertiſſet, & maxima beneficia in communi vita mortalibus præſtitiſſet. Quaſi dicat: An non igitur iure optimo exclamet quiſpiam? quę nam iſta rei iniquitas, quòd inculpata & ſalutaria hominibus iumenta communi pęna cum ſceleratis hominibus plectuntur? Hęccine

A cine gratia reddenda de hominum vita bene merentibus bobus? hoccine officium deorum immor-
talium, peſte occidere innocentes atque immerentes pecudes? Atqui illis morbus iſte non obuenit
ex aliqua cibi aut potionis intemperantia. Neque enim illis aut vinum ſapidiſſimum, aut epulæ ex-
quiſitiſſimæ morbos afferre poſſunt, quem voluptarijs & genio deditis hominibus. Quippe victu
vtuntur ſimplici herbarum & graminum. Potui illis eſt humor fontium, aut riuorum amniumque
decurrentium aqua: neque ipſæ ſtudio rei augendæ, quod faciunt auari, ſomnos ſibi abrumpunt: ſed
omnis curæ, omniſque ſollicitudinis expertes, in diem viuunt. At nihilominus tamen communi lue
cum voluptarijs & cum ſceleratis hominibus armenta & pecudes intereunt. Teſtatur idem poe-
ta, etiam ad aras pertractos, & iam iam dijs immortalibus immolandos ante mallei ictum concidiſ-
ſe ex hoc morbo, atque expiraſſe:

Sæpe in honore deum medio ſtans hoſtia ad aram,
Lanea dum niuea circumdatur infula vitta,
Inter cunctantes cecidit moribunda miniſtros:
Aut ſi quam ferro mactauerat ante ſacerdos,
B *Inde neque impoſitis ardent altaria fibris*, &c.

Idem teſtatur Ouidius:

Dum vota ſacerdos
Concipit & fundit purum inter cornua vinum
Haud expectato ceciderunt vulnere tauri.

Seneca vero loco mox citato: occiſum à ſacerdote taurũ vice ſanguinis ſaniẽ profudiſſe meminit;

Colla tacturus ſteterat ſacerdos
Dum manus certum parat alta vulnus
Aureo taurus rutilante cornu
Labitur ſignis: patuit ſub ictu
Ponderis vaſti reſoluta ceruix:
Nec cruor ferrum maculauit, atra
Turpis è plaga ſanies profuſa eſt

Et mox inquit:

C *Incubant pratis pecudes relictæ,*
Taurus armento pereunte maeret.

Malidem præcipuè nuncupaſſe videntur, quanquam & alij etiam ſint peſtilentiales morbi, ijque *Malis quid.*
cùm interni, tum externi. Interni ſunt mania, morbus articularis, ſubrenalis, & ſubtercutaneus.
Mania infectis bobus eripit ſenſus, vt nec audiant more ſolito, nec videant: ex qua paſſione celeri- *Mania.*
mè moriuntur, quamuis hilares pingueſque videantur. Articularis eſt, quoties interdum de prio-
ribus, interdum de poſterioribus pedibus claudicant boues, cùm habeant vngulas ſanas. Eſt ſubre-
nalis quoties à poſterioribus debilitas apparet, & lumbi dolere creduntur. Subter cutaneus eſt, quo-
ties humor peſſimus in diuerſis partibus bobus erumpit, & decurrit: Externi ſunt, farciminoſus &
elephantiaſis: Farciminoſus eſt, quoties per totum corpus tubercula exeunt, aperiunt ſe, & quaſi ſa-
nantur, & iterum in alijs locis exeunt: Elephantiaſis verò, quoties velut ſcabies minutæ cicatrices
exeunt extra corium, & ad ſimilitudinem lenticulæ. Hi omnes morbi contagione ſunt pleni, etſi
vnum animal apprehenderint, celeriter ad omnia tranſeunt, & ſic interdum aut integris armentis,
aut omnibus domitis afferunt interitus. Imperante Romano, intendit ſeſe morbus peſtilens nomi- *Craca.*
D ne craca, iam dudum boues (vt Georg. Cedrenus narrat) Romanorum tentans atque perdens. Fe-
runt incœpiſſe, imperante Romano ſene. Cùm enim proxime Boni ciſternam palatium ille conde-
ret in quo ſe ab ardore Solis æſtiuo refrigeraret, dum fundamenta parantur, effoſſum ferunt bouis
mamorei caput, quod ab ijs qui repererant, confractum & in fornacem calcariam iniectum eſt: Ex
eo tempore in hunc vſque diem peſtis armenta boum per vniuerſam Romanorum ditionem infe-
ſtare (inquit) nunquam deſijt. Malis ſi quando bouem infeſtauerit, iſtis agnoſci ſignis aiunt. Erit *Malis.*
bos pilo horridus, & triſtis, ſtupentibus oculis ceruice deiecta, ſaliuis aſſiduis per os fluentibus, inceſ-
ſus pigrior, ſpina rigidior, faſtidium maximum, pauca ruminatio: Eſtque duplex, vna cognomento
humida, altera ſicca. In illa per os & nares humor bobus effluit, & faſtidium ægritudoque conſe-
quitur. In hoc nullus humor apparet, ſed animal quotidie maceſcit, & fit deterius, nec iuxta con-
ſuetudinem appetit cibos. Malidi etiam addendum videtur malum Ariſtoteli κραῦρος nuncupa- *Lib. 8. c. 23.*
tum, Theodoro Gaza neſcio qua ratione ſtruma: Euenit (inquit) ſtruma, vt calidius frequentiuſ- *Craurus.*
que ſpiretur: quod denique in homine febris, idem in boue ſtruma eſt: inditium morbi, vt demiſſæ *Struma.*
aures flacceant, & vt comedere nequeant: breui moriuntur, adapertiſque pulmo inſpicitur putris.
Sic ille vertit: Κραῦρος à Grammaticis exponitur ſiccus, aridus friabilis, rigidus: oppoſitum τῷ γλί-

ρος apud eundem Ariſtotelem in ſecundo de partibus animalium. Heſychius κραυρᾶν eſſe apum E
morbum dicit, cùm vermes & araneas gignunt. In ſuibus etiam Ariſtoteles paulo antè de eo-
dem morbo κραυγᾶν dixerat, capitis dolorem & grauitatem definiens, qui plures ſimul inuadat,
& tribus aut quatuor diebus intermat; interdum tamen vino per nares infuſo curetur. Ventris
Branchus. etiam profluuium incurabile eodem nomine vocari ſcribit. Branchum etiam (Gaza raucedi-
nem reddit) in ſuibus morbum eſſe Ariſtoteles ibidem prodit, in quo maxilla præcipuè, & par-
tesq́ circa branchias inflammentur; eumque in alijs quoque corporis partibus fieri, vt pede vel au-
re interdum: putreſcere protinus membrum, & vlcus ſerpere, donec ad pulmonem deueniat,
quo tacto mortem ſequi: creſcere hoc vitium celeriter, nec poſſe ſuem quicquam edere, cùm ita
ægrotat; curari a porcarijs, cùm malum adhuc modicum ſenſerint, haud alio modo quam tota par-
te abſciſſa qua cœperit. Albertus Magnus Græca voce corrupta crocharon ineptè vocauit, ineptior
etiam cùm vocem Arabicam eſſe ait. rectè verò, vt iudico (inquit Geſnerus, ex quo omnia ferè hæc)
mali originem facit à defluxu capitis: additque experimento conſtare, heptaphyllon (vel & vulgus
vocat, tormẽtillam) tum bubus tum equis in potu paſtuuè dari. Hæc omnia hoc loco referre placuit,
quoniam κραῦρος Ariſtoteli dictus morbus, tum in bubus, tum ſuibus, non alius mihi videtur, quàm F
malis humida à Vegetio & recentioribus Græcis appellatus: quibus cum etiam branchus propter
periculum, eiuſq; celeritatem & pulmonis noxam conuenit, differt autem quòd in quibuſuis etiam
Gutta ro- extremis partibus incipiat, iiſque ſectis curetur. Non alius etiam quàm malis humida videtur mor-
bea. bus ille boum, quem Itali vulgò, vt Pet. Creſcentienſis ſcribit, guttam robeam vocant. Is inuadit ex
pabulo potuque nimio, præcipuè poſt humidas depaſtas herbas, & propter ocium & aeris humidi-
tatem. Vultus & oculi inflantur, & niſi curetur, bos moritur. Curatur autem detracto ſanguine ſub
lingua hoc modo. Duæ glandulæ ſub lingua cultri acuti mucrone pluribus in locis ſecantur, & ſan-
guis copioſè demitur. Fit etiam ſuffitus cum thure ad nares bouis. Qui plura de malide, eiuſque no-
minibus & differentijs volet, equi hiſtoriam adeat. Hic priuatim nunc de ijs dicemus remedijs
quæ boui malide laboranti conueniunt. Huic morbo ſi inter initia ſubuenire tentaueris, bos diſcri-
men euadet: ſin per negligentiam tardior adhibeatur cura, vetuſtioris morbi non poteſt ſuperari
pernicies roborata. Inter exordia igitur adhibebis remedia quæ ſupra deſcripſimus tanquam om-
nibus morbis communia. Columella præcipit, vt confeſtim mutetur cęli ſtatus, & in plures diſtribu-
to pecore longinquæ regiones petantur, atque ita ſegregentur à ſanis morbidi, ne quis interueniat G
Contagio. qui contagione cæteros labefaciat. Nam paſcendo (inquit) herbas inficiunt, bibendo fontes, ſtabu-
lo præſepia, & quamuis ſani boues odore morbidorum afflante depereunt: vſque eò etiam mor-
tua cadauera vltra fines villæ proijcienda ſunt, & altiſſimè obruenda ſub terris, ne fortè ipſorum
corporum (halitu) interna ſanorum contingantur & pereant. Idem Columella panacis & eryn-
gij radices fæniculi ſeminibus mixtas & cum defruti ac moliti tritici farina, candentiq; aqua con-
ſperſas ſaliuati ægrotum pecus iubet. Similiter & Vegetius, panacem (inquit) à ſeplaſiarijs compa-
Eryngiũ " ra. Eryngion autem herba dicitur, quæ in litore naſcitur prope vndam maris: florem habet quaſi
qua herba " aureum vel galbineum: folia eius ſunt quaſi folia cardui ſylueſtris, inter arenas littorum largiſſimè
Vegetio. " ſpargitur: has effodies & in vmbra ſiccatas ſeruabis aduerſus morbum tam equorum quam boum
" plurimum proſunt. Potio ex eis componitur iſta: Radicum panacis & eryngij & ſeminis fæniculi,
" ſingulorum vncias tres pariter deteras diligenter, addaſque farinæ triticeæ ſextarium, ita vt prius
" frumentum frangas, & molas: quæ omnia de calida feruente conſperges, & cum melle vel ſapa no-
" uenas offas ſingulis diebus digeres. Vbi obſeruandum eſt, longè diuerſum eſſe eryngion Vegetij,
hic deſcriptum, ab eo quod deſcriptum eſt a Dioſcoride. Hoc enim in aſperis & campeſtribus na- H
ſcitur, illud proximè aquas in maris littore: huic flores colore modò viridi, aliquando albo, interdũ
(imo plerumque) cæruleo, illi aureo: quare Carolo Cluſio facile ſubſcripſerim, qui illud Vegetij
6. Hiſt. pl. eryngium eſſe oſtendit eam ſpinam, quam Theophraſtus ſcolymon nuncupaſſe videtur, vt idem
cap. 4. quoque Cluſius cenſet. Salmanticenſi agro & tota Caſtella frequentiſſimam eſſe ait, vulgo vocari
Cardon lechal ſiue lecher, ideſt carduum lacteum, quia eius folia lacte conſperſa videantur, foliaq;
etiam lac edant, quo Salmaticenſes omne lac coagulant. Nihil hac ſpina in hac noſtra vrbe, potiſſi-
mum per mœnia frequentius, ringium plebs & pharmacopolæ, qui non aliud eryngium nouerunt,
vocant, eruuntq; radices, illi propter dulcedinem in cibum, hi tum ob hoc, tum ad medicinę vſum.
Quærendum modo eſſet, num hoc etiam eryngium Columella, ex quo Vegetius hoc remedium
mutuo accepiſſe videtur, intelligat, vt ſcilicet aliud ſit eryngium geoponicorum & mulomedico-
rum ab eo quo vtuntur medici noſtri. Exhibito hoc medicamento, tum Columella paribus caſiæ
myrrhæq; & thuris ponderibus ac tantundem ſanguinis marinæ teſtudinis miſcere potionem ait,
cum vini veteris ſextarijs tribus, itaque paruam rem infundi. Sed ipſum (inquit) medicamentum
pondere ſex vnciarum diuiſum, portione aqua per triduum cum vino dediſſe ſat erit. Hoc & Vege-
tius

A tius repetit, aliaque addit. Sanguinem marinæ teſtudinis colliges & per os cum vino dabis, quam „
quia inuenire difficile eſt, vulgarium teſtudinum prodeſſe exiſtimant: quod vtrum bene opinentur, „
vſus viderit. Nam authores de terreſtri teſtudine (non) tractauerunt. Puluerem etiam caſiæ fiſtu- „
læ, nec non etiam thuris pro æqua parte admiſcebis, ex eo vnam ſemunciam cum ſextario vini ve- „
teris in die per nares bouis infundes. Quod medicamentum per triduum facies. Morbi quoque „
quos ſuperius nominauimus, amati ſunt, & non niſi amatis potionibus ſuperantur. Nam contraria „
contrarijs potionibus curantur ratione medicinæ, ideoque puluerem herbæ abſynthij & crudorum „
lupinorum, herbæ quoque centaureæ vel peucedani æquis ponderibus diligenter miſceto, & in ſex- „
tario vini veteris trina cochlearia ſingulis diebus, additis vncijs tribus olei, per os dato. Geſnerus ex „
libro Germanico manuſcripto, in quo diuerſa remedia pro bubus præſcripta legebantur, hoc quo-
que exſcripſit: Si peſtilentia bubus ingruerit, radices aſari in aqua decoquito, & in potu exhibeto;
vel ipſas contritas aquæ inſpergito, & faucibus infundito: vel teſtas limacum: ſufficiunt autem ſin-
gulis bubus ſingulæ. Alij (inquit) herbam cruciatam gentianę ſpeciem (vt ſuprà dixi) pariter cum
limacum teſtis terunt, & per os infundunt. Alij virgam auream contritam pani imponunt, & ori
B inſerunt. Columella authore præſens remedium eſt radicula, quam paſtores conſiliginem vocant. *Radicula.*
Ea (inquit) *in Marſis montibus plurima naſcitur, omnique pecori eſt maximè ſalutaris. Læua manu* *Conſiligo.*
effoditur ante ſolis ortum: ſic enim lecta maiorem vim habere creditur. Vſus traditur talis, ænea ſubu-
la pars auriculæ latiſſima circumſcribitur, ita vt manãte ſanguine tanquam O: literæ ductus appareat
orbiculus. Hoc & intrinſecus, & ex ſuperiore parte auriculæ cùm factum eſt, media pars deſcripti or-
biculi eadem ſubula tranſuitur, & facto foramini prædicta radicula inſeritur, quam cùm recens plaga
comprehendit, ita continet, vt elabi non poſſit: in eam deinde auriculam omnis vis morbi peſtilenſque
virus elicitur, donec pars, quæ ſubula circumſcripta eſt, demortua excidat & minimæ partis iactura
caput conſeruatur. Non exigua eſt huic conſiligini ſimilitudo cum Helleboro nigro cùm forma & viri-
bus, adeoque in illius penuria hellebori nigri radicibus vti licebit. Cornelius Celſus, vt idem denique
Columella citat, viſci etiam folia cum vino trita per nares infundi iubet. Teſtatur Geſnerus in
Rhetia Heluetica prope thermas Fabarias pagum eſſe Vattim appellatum, vbi cum peſtilentia pe-
cori ingruit, ſchedas quaſdam Magicis characteribus inſcriptas & funiculo alligatas ſupra viam
extendunt, & pecudes, vt ſubtus tranſeant, impellunt; affirmareque ſic peſtem ilico finiri. Schedas
C illas (inquit) à mago quodam ante annos centum dono ſe accepiſſe teſtantur, vt reconciliarentur,
cùm ille à vicino monte deducto dracone herbas & fruges, quà duxerat, proſtrauiſſet. Nunc alios
boum affectus proſequamur, à capite exordio ſumpto. Paxamus tradit, cùm bos aures demittens *Cephalal-*
non comedit, cephalalgia torqueri. Vultque in hoc affectu, vt thymo vino macerato, allijſque, & *gia.*
ſale, lingua ipſa cõfricetur. Hordeum etiam crudum ex vino ſumptum opitulari aſſerit. Quin etiam
foliorum lauri quantum manu apprehendi poſſit, in os inferens aut tantundem corticis mali Puni-
ci, mirè contuleris. Myrrham præterea ad magnitudinem fabæ, cum duabus ſimiliter heminis vini
diſtemperans, infundenſque per nares, dolorem exterminabis. Iulius Alexandrinus teſtatur ſe vidiſ-
ſe bouem epilepticum, & apud Plutarchum reperio, boues etiam furere dici, & Proetides quod ſe
Iunoni prætuliſſent, dicuntur bouina laboraſſe inſania. Iſtiuſmodi autem maniam ſenſum eripere *Lib. 13. de*
bubus aiunt, vt nec audiant more ſolito, nec videant, exque hac paſſione celerrimè moti, quanquam *ſalub. c. 7.*
hilares pingueſque videantur, contagioſum affectum eſſe & malidis ſpeciem. Geſnerus tradit ſuos *In Gryllo.*
(Heluetios) inſaniæ quoddam genus bubus infeſtum vocare vernacula lingua Hirnmutig, à cerebri
vitio, cui vertigo ſiue in orbem diſcurſus adiungatur: iuniores hoc morbo frequẽtius vexari putari,
D præſertim ſi inter cornua ſæpius aut vehementius feriantur: vel cornua nondum confirmata nimiũ
contrectentur. Sic affectos ſi mactauerint lanij, carnem vendere non licere. Plures mori, nonnullos
verò curari terebello iuxta cornua frontem verſus ad craneum vſque adacto, ita vt ſanguis effluat;
eſſe qui vermem viuum aliquando ex vulnere illo egredi aſſeuerent, vt ex paronychijs hominum.
Sibi verò neutrum veriſimile videri. Interdum quoq; cibos reſpuit, tumore palati, vt ait Columel- *Palati tu-*
la, crebrumque ſuſpirium facit, & hanc ſpeciem præbet, vt bos in latus pendere videatur. Ferro pa- *mor.*
latum opus eſt ſauciare, vt ſanguis profluat, & exemptum valuulis eruum maceratum, viridemque
frondem, vel aliud molle pabulum dum ſanetur, præbere. Solent etiam eodem aſſeuerante Colu- *Linguæ.*
mella faſtidia cibi afferre vitioſa incrementa linguæ, quas ranas veterinarij vocant. Hæc ferro reci-
duntur, & ſale cum allio pariter trito vulnera defricantur, donec laceſſita pituita decidit. Tum vino
perluitur os, & interpoſito vnius horæ ſpatio virides herbæ, vel frondes dantur, dum fracta vlcera
cicatrices ducant. Si neque ranæ fuerint, neque aluus citata, & nihilominus cibos non appetet, pro-
derit allium pinſitum cum oleo per nares infundere, vel ſale vel cunila defricare fauces, vel eandem
partem allio tunſo & halecula lenire. Sed hæc his ſolis faſtidio eſt. Ranæ vitium inſtar lati vermis
linguam occupare, à ſuis ſe audiuiſſe Geſnerus ait, ſubnigrum, & nono die niſi curetur, interimere:
ſignum

Digitized by Google

ſignum eſſe ſaliuam defluentem. Curari cuſpide lignea, qua rana rubeta transfixa ſit, melius verò ſi E in eadem aruerit. Sanari etiam ſtercore canino candido, ſale, ruta, fuligine, & ſaluia pariter contritis & exertæ linguæ infricatis. Cæterùm linguæ puſtulis ita medeberis ex præcepto Florentini: Bouem oportet collocare ſupinum, & capite reclinato linguam, an puſtulas habeat, inſpicere: quas quidem candenti ferro acutoque exurere conuenit. Dein verò agreſtis oleæ folijs contuſis, ſaleque etiam, vlcera inungenda ſunt, aut ſale tenuiſſimo & oleo: aut butyro & ſale: Aut cucumeris agreſtis radix ſicca contuſa vnà cum ficubus in paſtum eſt apponenda: Aut etiam farinæ hordeaceæ, triticique torrefacti pollinis, ſingulorum heminas duas vino madefactas offerto. *Oculorum affectus.* Oculorum vitia, vt Columella teſtatur, plerumque melle ſanantur: nam ſiue intumuerunt, aqua mulſa triticeæ farinæ (inquit) conſpergitur & imponitur; ſiue album in oculo eſt, montanus ſal Hiſpanus, vel Ammoniacus, vel etiam Cappadocicus minutè tritus & immiſtus melli, vitium extenuat: facit idem trita ſepiæ teſta & per fiſtulam ter die oculo inſpirata: facit & radix quam Græci σιλφίον vocant, vulgus autem noſtra conſuetudine laſerpitium appellat: huius quantocumq; ponderi decem partes ſalis Ammoniaci adijciuntur, eaque pariter trita oculo ſimiliter infunduntur: vel eadem radix contuſa, & cum *Armoraceaque.* oleo lentiſci inuncta, vitium expurgat: epiphoram (hoc eſt ſi genæ humorem profundunt, lachrymiſque viſus ſuffunditur, ſic enim habet Vegetius, apud quem etiam omnia hæc leguntur,) ſupprimit polenta (ex hordeo) conſperſa mulſa aqua, & inſupercilia genaſque impoſita: paſtinacæq; agreſtis ſemina, & ſuccus armoraceæ: cum melle collinita, oculorum ſedant dolorem (Vegetius hic armoraceam interpretatur paſtinacam agreſtem: paſtinaca quoq; agreſtis, inquit, quam armoraceã vocant, cum melle trita oculorum ſedat dolorem; alij armoraceam intelligunt raphanum ſylueſtrem) ſed quotieſcunque mel, aliuſuè ſuccus remedijs adhibetur, circum liniendus erit locus pice liquida cum oleo, ne à muſcis infeſtetur: nam & ad dulcedinem mellis, aliorumque medicamentorum, non hæ ſolæ, ſed & apes aduolant. *Tuſſis.* Recens tuſſis (inquit idem Columella) optimè ſaluiato farinæ hordeacæ diſcutitur. (Vegetius ſi recens fuerit tuſſis, ſextarium farinæ hordeaceæ cum vno ouo crudo & hemina paſſi per os dari boui ieiuno iubet,) Interdum magis proſunt gramina conciſa, & his admiſta faba freſa. Lentes quoque valuulis exemptæ, & minutè molitæ miſcentur aquæ calidæ ſextarij duo, factaque ſorbitio per cornu infunditur. Veterem tuſſim ſanant duæ libræ hyſſopi macerati aquæ ſextarijs tribus. Nam ſi medicamentum teritur, & cum lentis minutè, vt dixi, ſextarijs quatuor more ſaluiati datur, ac poſtea aqua hyſſopi per cornu infunditur. Porri etiam ſuc- G cus cum oleo, vel ipſa fibra cum hordeacea farina contrita remedio eſt. Eiuſdem radices diligenter lotæ, & cum farre triticeo pinſitæ, ieiunoque datæ vetuſtiſſimam tuſſim diſcutiunt. Facit idem pari menſura eruum ſine valuulis cum torrefacto hordeo molitum & ſaluiati more in fauces demiſſum. Didymus hordeum redactum in pollinem madefactumque, atque palearum partes tenerrimas optimè repurgatas, cumque illi farinæ orobi mixtæ heminas tres, diuiſis prius omnibus in tres partes, tuſſientibus bobus tribus vicibus præberi iubet in cibum. Quidam eodem teſtante artemiſiam herbam purgantes, macerantesque aqua, ex ea exprimunt ſuccum, quem quidem ante aliud pabulum ſpatio ſeptem dierum infundunt. Hæc & apud Conſtantinum Cæſarem leguntur, *Pulmonaria.* Pulmonariam quidem vocant imperfectam quandam herbam lichenis ſpecie, arboribus maximè adnaſcentem. Hanc cum ſale anheloſis & tuſſientibus bubus vulgus apud Heluetios, vt Geſnerus refert, edendam commendat, maximè cum pulmo turgidior excreuerit, & vt ipſi (inquit) loquuntur collum ſubiuerit. Nullam huius herbæ apud veteres mentionem reperimus. Pulmoni exulcerato & ſanguinis ſputo conferre creditur, ſiccat enim & aſtringit, vt Matthiolus teſtatur. Eſt & altera eodem nomine multo notior, folijs boraginis, ſed acutioribus & albicantibus apud nos maculis H conſperſis. Hanc ſimiliter ad explenda pulmonis vlcera eruditi paſſim celebrant, à Plinio, vt apparet, inuitati, qui hanc ad amuſſim delineans, aduerſus morbos viſceris ſui nominis eſſe tradit, in *Parietaria.* cibo ſumptam, vel potam. Hieronymus Tragus parietariam vulgarem à veteribus, tum iumentis tum bubus ad tuſſim & anhelãdi difficultatem dediſſe teſtatur: mulieresque quæ bubus medentur, matricariæ vulgò dictæ pollinem ſali admiſcere veſperi, vt lingant. Eo medicamento boues purgari, reſpirandique difficultate & inflatione liberari. Idem Tragus aſſerit pecori pulmonario ſuorum aliquos, agarico, gentiana & rhapontico permixtis mederi: Aſari contritas radices cum ſale tum ouibus ad pulmonis vitia & tuſſim dari, tum bubus, vt purgentur: alios aduerſus eaſdem cauſas & lentam pulmonum pituitam veronicæ herbæ pollinem ſali immiſcere. Tuſſim & anhelitus anguſtiam nonnulli vinaceis aut iuniperi baccis ſali admixtis in hoc animali curant, vt annotauit Geſ- *Iudæi niſi ſanis bobus veſcuntur.* nerus; qui & ad verſus aſthma ariſtolochiam longam à Germanis vſurpari tradit, & ſolanum perpetuum, quod glycypicron vocant, hoc aut boum ceruicibus aduerſus id malum paſtores appendere. Affectus iſtiuſmodi pulmonum à Iudæis fuere execrati: nam cùm propter diuerſa mala carnem non ſani bouis abominentur, de quibus in libris eorum Thalmudicis per multa præcipi aiunt, tum

ſi pul-

A ſi pulmones coſtis hæſerint, vel etiam omentum peritonæo: quos quidem adhæſus partium exulcerationem interdum ſequi à ratione nõ eſt alienum: Eſt & illa grauis pernities, cum pulmones exulcerantur, vnde tuſſis & macies, & tandem phthiſis inuadit. Quæ ne mortem afferant, Columella, radicem coryli inuſtam ita, vt ſuprà docuimus, perforatæ auriculę inſeri iubet, tum porri ſuccum inſtar heminæ pari olei menſura miſceri, & cum vini ſextario potandum dari diebus compluribus. Apud Vegetium verò ſic legitur; Radix conſiliginis, ſuccus porri, omnium hemina pari menſuræ olei miſcetur. Sed Columellæ lectio præferenda eſt. Alexander Benedictus Veronenſis agens de *Lib. 11. cap.*
curatione oppilationum ſtomachi, ait aduertendum eſſe, quod cùm in meſentericorum opilatione *7. curation.*
quidam inter ſtomachum & iecur, hoc eſt ſub ipſis hypochondrijs tumor extare videtur, cum ventris exterioris extenuatione; tabeſcit ea pars alimenti defectu, reſolutiſq; viribus intẽpeſtiue fluit venter; quoniam ſuccus ex oppilatione ad iecur non tranſit; ex cibis craſſioris ſubſtantiæ id euenire (inquit) ſolet. Si vetus id malum eſt, mortem portendit: hærere enim cutis ventri videtur intenta. In bobus labore conſumptis cordapſon vocant ruſtici. Irremediabile ferè malum eſt: vel in homine quoniam quæ aperiunt, & duram præſertim oppilationem procurant, calidiora ſunt, propterea cor- *Cordapſon.*
B pus magis exiccant, & quæ è diuerſo ſiccitati occurrunt, boni nutrimenti humectantia ſunt, quæ cum plurimum oppilant, ob id prius aperientibus opus eſt quàm humectantibus, quia oppilatio nutrimentum ne tranſeat, prohibet: vtrumque præſtat ptiſana & aqua hordeacea plus quam ſit veriſimile, nam aperit & humectat arefacta membra: ſed ijs paulatim ſingulis diebus quid pluſculum aſſumendo, æger (idem de boue dicendum) aſſueſieri debet nec vllo pharmaco vexandus eſt, aut vlla ſanguinis miſſione. Si cruditate laborauerit bos, eius ſigna ſunt, (inquit Columella) crebri ru- *Cruditatis*
ctus & ventris ſonitus, faſtidia cibi, neruorum intenſio, hebetes oculi: propter quæ bos neque rumi- *ſigna.*
nat, neque lingua ſe deterget. Remedio erunt aquæ calidæ duo congij & mox triginta braſſicæ caules modicè cocti, & ex aceto dati. Sed vno die abſtinendum eſt alio cibo. Quidam clauſum intra tecta continent, ne paſci poſſit. Tum lentiſci oleaſtrique cacuminum pondo quatuor, & libra mellis vnà trita permiſcent (inquit) aquæ congio, quam nocte vna ſub dio habent, atque ita faucibus infundunt; Deinde interpoſita hora macerati erui quatuor libras obijciunt, aliaque potione (alio cibo, vel potione, Vegetius) prohibent. Hoc per triduum fieri, dum omnis cauſa languoris diſcutiatur. Nam ſi neglecta cruditas eſt, & inflatio ventris & inteſtinorum maior dolor inſequitur, qui nec
C capere cibos ſinit, gemitus exprimit, locoque ſtare non patitur, ſæpe decumbere, & agitare caput (Vegetius, non agitare caput habet, ſed volutare cogit,) caudamque crebrius agere. Manifeſtum remedium eſt proximam clunibus partem vinculo vehemẽter obſtringere, vinique ſextarium cum olei hemina faucibus infundere, atq; ita citatum per mille & quingentos paſſus agere. Si dolor permanet, vngulas circumſecare, & vncta manu per anum inſerta fimum extrahere, ruſuſque agere currentem. Si nec hæc profuit res, caprifici aridæ conteruntur, & cum dodrante aquæ calidæ dãtur. (Vegetius aliter, ſi tardius proficit, tres partes lauri diu conteruntur, & cum duplici aquæ calidę dãtur.) Vbi nec medicina proceſſit, myrti ſylueſtris foliorum libræ duæ deligantur, totidemque ſextarij aquæ calidæ miſti per vas ligneum faucibus infunduntur. atque ita ſub cauda ſanguis emittitur, qui cum ſatis profluxit, inhibetur papyri ligamine. Tum concitatè agitur pecus eo vſq; dum anhelet. Sunt & ante detractionem ſanguinis illa remedia; tribus heminis vini tres (quatuor Vegetius) vnciæ pinſiti allij permiſcentur, & poſt eam potionem currere cogitur. Vel ſalis ſextans, cum cepis decem (decem vncijs ceparum, Veget.) immittuntur aluo, atque ita bos agitur. Eadem ferè remedia ad ſtrophos, ideſt, tormina Paxamus præſcripſit, vt paulò poſt referemus, etſi idem de cruditate
D ſeorſim agat. Bubus cruditate laborantibus (inquit) medebimur, aquam calidam propinantes, braſſicæque aceto perfuſæ apponentes faſciculum vnum. Aliqui partes teneriores braſsicæ elixantes, & contundentes, ex oleo eas illis per cornua infundunt; ſtragulíſque ſimul bouem laborantem calefacientes, lenta illum exercent deambulatione. Id quod non ſolùm boues, ſed omnia pecora iuuat. Alij rurſus agreſtis oleæ tandem vna & altera die ſex heminas infundunt. Inflantur boues (inquit Petrus Creſcentienſis (ventribus ipſorum obſtructis, aut flatu repletis, ſi manu vel digito *Inflationis*
feriantur, partes circa ilia & coxas, tympani modo reſonant: viſu etiam inflati appareant, & dolore *cauſa.*
torquentur, & quandoque in terram ſe proſternunt, ac libenter procumbunt. Curantur clyſtere vel cannula, vt equi etiam: aut manu pueri oleo illita extrahuntur ſtercora: aut vena caudæ acuto cultello inciditur, quæ parte inferiore quatuor ab ano digitis diſtat. Periculum & hoc vitij affert, quo *Ruminatio*
vulgus interdum quæritur, boues ruminandi facultatem amiſiſſe. Ruminantibus enim omnis ferè *ceſſans.*
cibus ore elabitur, vnde totius corporis macies ſtatim conſequitur. Curandum eſt igitur, vt manu inſerta in fauces ingeratur, ſiue illud ipſum, quod boui ægro exciderat, ſiue quod alteri ruminanti ex ore ſubtractum fuerit, ita tamen ne nimium, vel omne alimentum illi ſubſtrahatur, ac idem qui in ægro curatur affectus, in ſano crectur. Abſurdo ruſtici quidam pharmaco ruminationem reſti-

tui

Digitized by Google

tui putant,ſordibus vaginarum excuſſis, & buccellæ panis ori inſerendæ inſperſis. Si bos cibum fa- E
Si cibum faſtidit. ſtidiet, pabulum eius amurcæ ſufficienti portione inſpergi iubet Florentinus:olei etiam,reſinæ aut
terebinthinę,ſingulorum æquis partibus miſtis,ad radicem vſque cornua bouis deungi. Pleroſque
ſanè affectus faſtidij ſymptoma comitari, vt malidem humidam, capitis dolorem, cruditatem tu-
Cholera. morem palati,alui profluuium,tormina,ventris dolorem,alios. Florentinus cholera laborantibus,
Dolor ventris. crura cauterio vſque ad vngulas exurenda eſſe aſſerit,poſteaq; lauacro calidæ aquæ fouenda, con-
tegendaque ſtragulis Ventris & inteſtinorum dolor ſedatur viſu nanſium(anſeris Vegetius)& ma-
ximè anatis, teſte Columella, quam ſi conſpexerit, cui inteſtinum dolet celeriter tormento libera-
tur. Eadem anas maiore profectu mulos & equinum genus conſpectu ſuo ſanat. Sed interdum
Tormina. nulla prodeſt medicina. Sequitur torminum vitium,quorum ſignum eſt cruenta & mucoſa ventris
proluuies. Remedio ſunt cupreſſim quindecim ceni,totidemque gallæ,& vtrorumque ponderum
vetuſtiſsimus caſeus,quibus in vnum tunſis admiſcentur auſteri vini ſextarij quatuor, qui pari mẽ-
ſura per quatriduum diſpenſati dantur: nec deſinit lentiſci, myrtique, & oleaſtri cacumina viridis
(ita vt lentiſci myrtique & oleaſtri cacumina præbeantur, Vegetius,) Aluus corpus ac vires carpit,
operique inutilem reddit: quæ cùm accident,prohibendus erit bos potione per triduum, primoque F
die cibo abſtinendus. Sed mox (ſecundo die) cacumina oleaſtri,& arundinis,item baccæ lentiſci,
& myrti dandæ,nec poteſtas aquæ (poſt triduum etiam, Veget.) niſi quàm parciſsimè facienda eſt.
Sunt qui teneræ laurus caulium libram,cum abrotani macerati pari portione dent,cum aquæ cali-
dæ duobus ſextarijs, atque ita faucibus infundant, eademque pabula obiiciant. Quidam vinaceo-
rum duas libras torrefaciunt, & ita conterunt, & cum totidem ſextariis vini auſteri,potandum me-
dicamentum præbent, omniq; alio humore prohibent,nec minus cacumina prædictarum arborum
obiiciunt. Quod ſi neque ventris reſtiterit concitata proluuies,neque inteſtinorum ac ventris do-
lor,ciboſque reſpuet;& prægrauato capite,ſi ſæpius,quàm conſueuit,lachrymæ ab oculis,& pituita
à naribus profluent: vſque ad oſſa frons media vratur,aureſque ferro ſcindantur. Sed vulnera facta
igne dum ſaneſcunt, defricare bubula vrina conuenit. At ferro reſciſſa melius pice & oleo curan-
tur. Paxamus ait; Qui bos torminibus diſcrutiatur (loquitur autem de illis quos Græci στρόφοις vo-
cant,) minimè vno in loco conſiſtit,nec cibum tangit,ſed mugit. Parum igitur nutrimenti illi offe-
rendum eſt, caroque circa vngulas vſque ad ſanguinem perpungenda. Alij circa caudam ſolutio-
nem facientes,donec effluat ſanguis,poſtea linteolo deligant. Alij cepas cum ſale cõdentes admo- G
uenteſque ſedi quàm penitiſſimè fieri poſſit,poſtea boues impellunt,eoſque cogunt ad curſum. Alij
terentes nitrum, perfundenteſq; per os iniijciunt. Nos ſupra boues ſibi ipſis aduerſus tormina, ex-
crementis hominum in Cypro mederi diximus ex Plinio. Idem Paxamus aduerſus diarrhœam,
Diarrhœa. rhamni (inquit) folia contundens, aſphaltoque miſcens, da comedenda. Quidam folia mali pu-
nicæ macerata farinæque miſta offerunt. Alij farinæ hordei cotylas duas, & farinæ tritici torrefa-
Alui fluxus. cti mediam cotylæ partem miſcentes aqua porrigunt. Si boui aut vitulo aluus nimium fluat,aliqui
toſtam auenæ farinam faucibus immittunt, & panem toſtum inſperſo ſale: oxylapathi quoque ſe-
men in cibo iuuare certum eſſe aiunt. Contrà ſi excrementa alui retineantur,muſcerdam & canna-
bis ſemen in fauces inſerunt; vel vaccinum lac calidum,vel coquinariam colluuiem veterem infun-
Sanguinis fluxus. dunt. Si pecori ſanguis per anum,aut vterum aut nares profluat,farinam triticeam cum ouo & bu-
tyro & lotio exequili hauſto quidam permiſcent, & maſſam inde coctam in cineribus calidis co-
Sang. mictio. quunt & pecori præbent. Cùm verò boues ſanguinem mingunt, rarò aiunt,euadere:aiuntque ſo-
lere aliquando hunc morbum gigni,cùm prata paſcuis aperiuntur,propter nimiam pabuli pingue-
dinem, aucto nimirum ſanguine ex alimenti copia. Remedia aiunt tentari huiuſmodi. Hordeum H
in aqua decoquitur,ſimulque lardum & panis: decoctum iſtud infundunt. Nonnulli blitum,(quod
circa fimeta & ſolo pingui prouenire ſolet, caulibus & folijs rubris,) tuſum ſalitumque præbent.
Alij ſecreto experimento iuglandium nucamenta in ouo exhibenda celebrant. Sunt qui ipſam
cruentam vrinam dum redditur excipiunt,& rurſus ſtatim per os infundunt. Alij ad ſiſtendum ſan-
guinis mictum vix quicquam efficacius eſſe aiunt,herba Roperti,vel gratia dei vulgò dicta, quam
eam ob cauſam paſtores in montibus teſte Geſnero in Germania alicubi vocant herbam vrinalem.
Inſerunt autem herbæ Roperti manipulos aliquot contuſos. Alij tormentillæ herbam ſimul & ra-
Vrinalis herba. dicem terunt & ſali miſcent: alij muſcum de nuce arbore in cibo præbent.& niſi profuerit,butyrum
crudum admiſcent;alij oxylapathi folia contuſa,ſalitaque ori immittunt. Oportet autem hoc mor-
bo periclitantes boues, in ſtabulo quieſcere, ne ſubitaneus (vt vocant) ſanguis ſuperueniat, & fęno
paſci. Ariſtoteles author eſt,accepiſſe ſe,vaccam fuiſſe Perinthi,cui cibi excrementum extenuatum
per veſicam tranſmittebatur, diſſectuſque anus denuo propere coaleſcebat, nec reſecando vitium
Lienis affectus. euinci potuiſſe. Lien etiam boum, vt ait Creſcentienſis, quandoque lentis craſsiſq; humoribus in-
farcitur, vnde non liberantur,& diuturnus fit affectus dignoſcuntur ex tuſſi,cùm aliàs infeſtante,

A tùm maximè cùm ad curſum aguntur. Præter cætera autem ſolent vitulis nocere lumbrici, qui ferè naſcuntur ex cruditatibus. Itaq; moderandū eſt, vt bene concoquant: aut ſi iam tali vitio laborant, lupini ſemicrudi teruntur, & offæ ſaluiati more faucibus ingeruntur. Prodeſt etiam cum arida ficu & eruo contrita herba ſantonica, & formata in offam, ſicut ſaluiatum demitti. Facit idem axungiæ pars vna tribus partibus hyſſopi mixta. Marrubij quoque ſuccus & porri valet eiuſmodi necare animalia, author eſt Columella. Sunt qui boum atque vitulorum lumbricos expelli dicunt, infuſo ſucco quem expreſſeris è folijs & radicibus betæ rubeæ: idem medicamentum pueris etiam conducere. Alij pollinem burſæ paſtoris dictæ aduerſus eoſdem commendant: quorum iuditium improbo, cum ſit alia, herba contra lumbricos dicta, naſturtij ſylueſtris genus, quod ſimillima ſeminis habet conceptacula, ad lumbricos maximè commendata. Hippocrates bobus cur, & quando potiſſimum coxæ articulus laxetur, his verbis docuit: Differt etiam habitus quidam corporis: nam & his quibus bene ſe habet membrum, & carnoſis minus excidit, & facilius incidit: Vbi verò ipſi tenuiores & magis excarnes fuerint, tunc & magis excidit, & difficilius incidit. Argumentum autem quod hæc ita ſe habeant, hoc eſt: Bobus enim tunc magis femora excidunt ex acetabu-

Lumbrici.

Lib. de articulis.

Coxæ luxatio.

B lo, cum tenuiſſimi exiſtunt. Fiunt autem tenuiſſimi boues ad finem hyemis: tunc igitur etiam maximè luxantur: ſi tamen & huiuſmodi quiddam in medicina ſcribere conuenit: Verùm cōuenit vtique. Bene enim Homerus didicit quod ex omnibus pecudibus boues quàm maximè laborent hoc tempore, & ex bobus potiſſimum aratores, eò quòd hyeme operentur. His itaque maximè excidūt articuli; nam reliqua quidem pecora breuem herbam depaſci poſſunt, boues autem non ita valde, prius quam alta fiat. Reliquis enim tenuis eſt labri prominentia, craſſa item & obtuſa ſuperna maxilla, quapropter in breues herbas ſubijcere non poteſt. Rurſus ſolipeda animalia, vtpote vtrimq; dentata, & dentes inter ſe committere poſſunt, & ſub breuem herbam dentes ſubijcere queunt, delectanturque tali herba magis quàm alta: breuis enim herba in totum melior ſolidiorque eſt, quam alta: adde quod alta etiam prius fructum effert: ob hoc igitur ita cecinit:

Boues cur luxentur.

Haud ſecus ac bobus nigris gratiſſima veris
Tempora proueniunt.

quia gratiſſima ipſis apparet alta herba. Sed & aliàs bos laxum habet hunc articulum magis quàm alia animalia, & ob id etiam magis quàm alia pedem trahit, & maximè cùm macilentus eſt, etiam

C ſenex: propter omnia hæc etiam maximè boui excidit. Hactenus Hippocrates. Ariſtoteles boues duobus potiſſimùm morbis vexari ſcribit κραυρῷ, de quo diximus, & podagra ægrè curabili facere autem hanc, vt pedibus intumeſcant, & quamuis non intereant, tamē vngulas amittere; valere melius cornibus pice calida illitis. Idem alicubi ait: Vngulas cùm dolore articulorum laborat bos, non amitti, ſed pedes tantummodo intumeſcunt vehementer. Pierius Valerianus verò ſcribit ex bubulo pede podagroſum hominem antiquitus indicatum fuiſſe; Bos enim (inquit) præcipuè vngulis cum dolore articulorum laborat, quo quamuis non intereat vngulas tamen interdum amittit, & pedes vehementer intumeſcunt vnde fictum ab Aegyptijs, tauri cæleſtis pedem extra regionem ſuam in Aethiopas exporrigi, quorum & pedes & articulos eſſe tumoribus obnoxios exploratum eſt; & in Italiam tranſgreſſos, pauciſſimos inueniri qui non articulorum vitio laborent. Vtcunq; eſt, Ariſtoteles ait non ſentire boues pedum dolores, ſi illorum cornua illinantur cera, aut oleo aut pice; ſi verò attritæ fuerint vngulę, cornua vngendo mederi agricolas Plinius tradit; nec ſubteri pedes boum ſi prius cornua pice liquida perunguntur; quod & antiquiſſimus Cato dixit, his verbis. *Boues pedes ne ſubterant, priuſquam in viam quoquam agas, pice liquida cornua infima vngito:* per cornua

Podagra.

Podagroſi typus.

Contra pedū dolores.

Ad vngulas attritas.

D vtrerque vngularum ſubſtantiam intelligens, vt antea quoque annotauimus. Columella verò ſubtritos pedes elui aſſerit calefacta bubula vrina; deinde faſce ſarmentorum incenſo, cùm iam ignis in fauillam recidit, feruentibus cineribus cogi inſiſtere, ac pice liquida cum oleo, vel axungia cornua eius illini. Sanguis demiſſus in pedes, teſte eodem Columella, claudicationem affert; quod cùm accidit, ſtatim vngulam inſpici vult; tactu autem feruorem demonſtrari ait, bouemque affectam partem vehementius premi non pati. Sed ſi ſanguis adhuc ſupra vngulas in cruribus eſt, fricatione aſsidua diſcuti. (Vegetius ad triduum trito ſale perfricat) vel cùm ea nihil profuit, ſcarificatione demi. At ſi iam in vngulis eſt, inter duos vngues cultello leuiter aperiri iubet (Vegetius etiā intus mundat) poſtea linamenta, ſale, atque aceto imbuta applicari, ac ſolea ſpartea pedem indui, maximèq; dari operam, ne in aquam pedem mittat, & vt ſiccè ſtabuletur. Hunc eundem ſanguinē, niſi emiſſus fuerit, ſaniem creaturum ait, & ſi ſuppurauerit, tardius curari, primùm autem ferro circumcidi, & expurgatum deinde pannis, aceto, & ſale, & oleo madentibus inculcatis, mox axungia vetere & ſeuo hircino pari pondere decoctis, ad ſanitatem perduci. Si ſanguis in inferiore parte vngulę eſt, extremam partem ipſius vnguis ad viuum reſecare, & ita emitti ac lineamentis (ſtuppa vel linteolis cum ſale, & oleo, & aceto infuſis, Vegetius, & ſic ille paulò ante) pedem inuolutū ſpar-

Claudicatio.

tea

tea muniri. Mediam vngulam ab inferiore parte non expedire,vt aperiatur,niſi eo loco iam ſuppuratio facta eſt. Si dolore neruorum claudicat,oleo & ſale genua poplites ſque & crura confricanda eſſe,donec ſanetur. Si genua intumuerunt calido aceto ſouenda eſſe, & lini ſemen,aut milium detritum conſperſumque aqua mulſa imponendum; ſpongias quoque feruenti aqua imbutas & expreſſas,atque melle litas rectè genibus applicari,ac faſcijs circundari. Quod ſi tumori ſubeſt aliquis humor, fermentum, vel farinam hordeaceam ex paſſo aut aqua mulſa decoctam,imponi, & cum maturuerit ſuppuratio,reſcindi ferro,eaq; emiſſa,vt ſuprà docuimus,linamentis curari. Poſſe etiam (vt Cornelius Celſus,inquit,pręcipit) lilij radicem aut ſcyllam cum ſale,vel ſanguinalem herbam, quam πολύγονον Græci appellant,vel marrubium ferro recluſa ſanare:ferè autem omnem dolorem corporis ſi ſine vulnere eſt,recentem fomẽtis melius diſcuti;veterem autem vri, & ſupra vulnus butyrum, vel caprinus inſtillatur adeps. Florentinus ſi ob partis frigiditatem bos claudicet, pedem (inquit) abluere conuenit, locumque affectum (vbi ſcalpello fuerit manifeſtatus) fouere veteri vrina: dein ſale conſpergere,atque ex ſpongia peniculouè alio mundare. His factis,adeps hircina, aut bubula, probè contuſa, parti dolenti ex ferro inſtillanda eſt,ſin autem, quod calcarit erectum palum, aut aliquid ſimile, bos claudicare videatur,cætera quidem omnia ſimiliter facienda ſunt, F ceram autem cum oleo vetere,melle, cum orobi farina ſolutam refrigeratamque vlceri imponere debes. Poſtea verò,accipiens incretam teſtulam,ficuſque,aut mala Punica tundens,atque permiſcens,vlceri circumponito:ac linteo aliquo deligato adeò curioſè,vt externarum rerum nihil ſubingrediatur,donec bos ipſe firmior poſſit ſtare. Sic ſiquidem percurabitur;tertia autem die ſimili medendi ratione ſuccurrito. Si claudicet ob materiæ influxum, oleo & paſſo concoctis pars ipſa calefacienda eſt, ac dein calida polenta hordeacea illi imponenda. Cæterùm,vbi pars ipſa tenera & mollis eſt reddita, aperienda eſt,extergendaque: poſtea verò folia liliorum,aut ſquillam ex ſale, aut polygonon, aut denique praſium contuſum imponere expedit. Si quid verò pedem penetrauerit, Creſcentienſis ita curari iubet;vt extrahatur cum radicibus arundinis tritis,vel radicibus dictamni ſuprapoſitis & faſcia alligatis, vel alijs medicamentis, quæ ſpinis extrahendis adhibentur in equis,vt in illorum hiſtoria docuimus.

Si vomer talum læſerit.

Si talum aut vngulam vomer læſerit, Columella picem & axungiam cũ ſulphure & lana ſuccida inuolutam candente ferro ſupra vulnus inuri præcipit, (Vegetius verò candente ferro ſupra vulnus imponi iubet, & vngi, vt verendum ſit, apud Columellam legendumque eſſe pro inurito, inuoluto.) Quod idem remedium optimè facere monet exempta G ſtirpe, ſi fortè ſurculum calcauerit,aut acuta teſte, aut lapide vngulam pertuderit, quæ tamen ſi altius vulnerata eſt, latius vult ferro circumcidi, atque ita inuri, vt ſuprà præcepit, deinde ſpartea calceata per triduum ſuffuſo aceto curari. Item ſi vomer crus ſauciauerit,marina lactuca,quã Græci τιθύμαλλον vocant, admiſto ſale imponi:aſſeritque minus claudicatura armenta,ſi opere diſiunctis multa frigida pedes lauentur, & deinde ſuffragines,coronæ, ac diſcrimen ipſum qua diuiſa eſt bouis vngula,vetere axungia defricetur.

Vermes in vlceribus.

Tabaci facultas.

Cùm verò de vermibus qui in vlceribus quandoque proueniunt,nihil ſit dictum,addam remedium ſimpliciſſimum ex Ioan.Fragoſo. Hic agens de tabaco: Vlcera antiqua (inquit) licet ad oſſa vſque penetrent, ſintque cancroſa mundari perhibent,carne repleri & ad cicatricem perduci herbæ huius (tabaci) ſucco indito & ſuperimpoſitis folijs: præſuppoſito tamen bono regimine & præmiſſis euacuationibus vniuerſalibus. Quæ vtilitas etiam cognita eſt in vlceribus narium,tinea & impetiginibus ac ſimilibus,fricando cum folijs talem fęditatem. Hęc eadem vtilitas eius in curandis vlceribus,non tantùm obtinuit in hominibus,ſed etiam in alijs animalibus,quia per vniuerſam quaſi Indiam, præcipuè in S. Domenico & S. Ioanne de portu de vite,frequentia ſunt vlcera in vaccis,bobus & alijs animalibus,quæ ſeſe mutuò vulnerant in monti- H bus, & ob ſummam regionis humiditatem facilè putreſcunt illa vulnera, vſq; eò vt repleantur vermibus: quæ quidem ſublimato curare erant ſoliti: hoc autem ipſum cùm tanti eſſet pretij, vt pluris conſtaret, quàm animal ipſum, quod curabatur; inuenerunt per experientiam, infuſo ſucco iſtius herbæ non ſolùm interfici & eijci vermes,ſed etiam mundari vlcera,& ad cicatricem perduci. Et illud ipſum præſtat in animalibus domeſticis & veterinarijs, curando contuſiones ipſorum. Scimus quendam vlcere antiquo narium laborantem, è quo ſanies manabat,non ſine ſuſpitione contagij, inſtillato ſucco iſtius herbæ per nares magnam eieciſſe multitudinem vermium, atque ita curatus eſt. Hactenus Fragoſus. Facilius adhuc remedium hoc eſt. Quidam (inquit Conſtantinus Cæſar) vlcera aqua irrorant frigida,& ſic enecant vermes. Atque hactenus de corporis bubuli generis affectibus. Conuenit uerò huic maximè loco machinæ illius deſcriptio,qua boues aliaque iumenta

Machina in quę curatur bos.

clauſa ligataque tenentur,ut medicamenta,admittant. Deſcribitur à Columella & Vegetio. Machina (inquit ille) fabricanda eſt,ut & propior tutuſque acceſſus ad pecudem medentibus ſit,nec in ipſa curatione quadrupes reluctando remedia reſpuat. Eſt autem talis machinæ forma. Roboreis axibus (aſſibus) compingitur ſolum, quod habet in longitudinem pedes nouem & in latitudinem

pars

A pars prior dupondium ſemiſſem (duos pedes, & ſemis, Vegetius) pars poſterior quatuor pedes. Huic „
ſolo ſeptenum pedum ſtipites recti ab vtroque latere quaterni applicantur: ij autem quatuor angu- „
lis affixi ſunt, omneſque tranſuerſis ſex temonibus quaſi vacerræ inter ſe ligantur, ita vt a poſteriore „
parte quæ latior eſt, velut in caueam quadrupes poſſit induci, nec exire alia parte prohibentibus ad- „
uerſis axiculis: primis autem duobus ſtatuminibus imponitur firmum iugum (tranſuerſum tigillum „
ad modum iugi, ad quod equorum capita, vel boum religantur, Vegetius) ad quod iumenta capi- „
ſtrantur, vel boum cornua religantur: vbi poſſunt etiam numelli fabricati, vt inſerto capite deſcen- „
dentibus per foramina regulis ceruix teneatur: cæterùm corpus laqueatum, & diſtentum temoni- „
bus obligatur, ſicque immotum animal medentis arbitrio eſt expoſitum. Machina iſthæc vulgò „
nuncupatur vn trauaglio, quaſi miſeria, aut ærumna, vnde non pauci miſerijs afflicti ærumnoſique, „
vt ab ijs liberentur, tabellas in templis diuis ſuſpendere ſolent, in quibus iſtiuſmodi machinæ inclu- „
ſi ita depinguntur, vt genibus flexis diuorum implorent auxilium. „

B CAPIENDI RATIO.

AETHIOPES Gymnetę, (inquit Diodotus Siculus) aſperam incolentes patriam, ra- *Lib.4.c.3.*
riſq; aquatum fontibus ſuper arbores, ferarum timore dormientes ſub auroram ad aquarum decurſus armati prodeuntes ſe abſcundunt inter arborum frondes: ſub æſtum verò Solis agreſtes boues, tum caloris, tum ſitis impatientia ad aquas potus cauſa confluunt; repletos graueſque aqua, Aethiopes, cùm haud facile moueri poſſint, ex arboribus deſcendentes adoriuntur, ac lignis aduſtis, ſaxiſque & ſagittis occiſos, per cœtus diuiſos edunt. Ludouicus Arioſtus laqueis quoque capi innuit, dum canit: *Cant. 11. st. 45.*

Come toro ſaluatico che al corno
Gettar ſi ſente vn improuiſo laccio
S'alza, di quà e di là s'aggira intorno
Si colca & leua, e non può vſcir d'impaccio.

C PRÆSAGIA.

PLINIVS inter ſigna futuræ tempeſtatis, boues recenſet cœlum olfacientes, ſeſeque *Lib.18.35.*
contra pilum lambentes, ſed Theophraſtus ait (inquit Iacobus Dalechampius) ſi *Tempeſta-*
anteriorem vngulam lingant, ſententia longè diuerſa. Cæterùm Theophraſtus *tis ſigna.*
in opere de pluuiæ ſignis ita habet: Bos lambens anteriorem vngulam, tempeſta- „
tem, vel imbres imminere oſtendit: Item ſi ſurſum eleuato capite in cælum aſpi- „
ciens odoretur, pluuiam præſagit. Hoc poſtremum ſignum poſuit etiam eximius *Georg. 1.*
Mantuanus Poeta:

Aut bucula cælum
Suſpiciens, patulis captauit naribus auras.

D In quem locum Seruius. Hic locus omnis (alia ſcilicet quoque tempeſtatis ſigna, quæ poeta ibi recitat) de Varrone eſt, Varrone nimirum Atacino: qui ſic habet, quod attinet ad bouem:

Et bos ſuſpiciens cælum (mirabile viſu)
Naribus aereum patulis decerpſit odorem.

D. Ambroſius in Hexamero, boues (ait) impendente pluuia ad pręſepia ſe tenere norunt: ijdem vbi „ *Lib.6.c.4*
naturali ſenſu mutationem cæli collegerint, foris ſpectant, & vltra præſepia ceruices extendunt „
ſuas vna omnes ſpecie, vt prodire ſe velle teſtentur. Antonius Mizaldus, qui de præſagijs etiam „
ſcripſit, tradit, ſi boues cum inſolito mugitu ad ſtabula triſtes ſub veſperam proficiſcentur, & vitulæ præter modum & uſum ſalientes abſente (præſertim ad viſum) ſtimulo, vitulabuntur, tempeſtatem paucos dies ſine dubio deorſum graſſaturam, veluti de pictura quadam repræſentare affirmat. Bos ad dextram coxæ vertebram inclinatur, vt Aelianus tradit, ſi iam proximum eſt, vt pluat: ſin ſerenum tempus propè futurum eſt, ad ſiniſtram incuruatur: præterea ſi mugit, & terram olfacit, pluuia impendet. In ſecretis ſecretorum quæ Ariſtotelis nomine circumferuntur, ſcriptum eſt boues magis ſolito comedentes, & in dexteram iacentes, tempeſtatem denunciare. Ait autem etiam Ariſtoteles vaccas, ſi per ęſtatem fuerint fœcundiores, pluuioſam inſtare hyemem indicare: & aliàs *Lib.7.c.8.*

etiam ait, idem contingere, cùm vaccæ plures grauidæ ſunt & facilè initum patiuntur. Quod fieri non poſſet, vt Alberto placet, quod nimirum animal ſiccum fœcundo, & genitali humore abundet, niſi iam à cæleſti influxu ſtellarum, quæ annum regunt, humor in eis commoueatur. Aelianus boues teſtatur impendentem peſtem, & terræ motum & cœli ſalubritatem, & frugum fertilitatem præſentire, cæterùm quibus hæc indicent ſignis, non exprimit. E

Peſtem præſentiunt.

PHYSIOGNOMONICA.

Ignauiæ ſignum.

ARISTOTELES in phyſiognomonicis, illos quibus facies carnoſa eſt, remiſſi & negligentis animi eſſe conijcit: quibus magna, ignauos ſeu tardos: quibus oculi magni, ſimiliter: quibus admodum caui, mites, & illos etiam ignauos, quibus frons magna ſit: poſtremò querulos, & indignabundos, quibus vox primùm grauis: in fine acuta fuerit: quod eadem omnia in bubus ſimiliter ſe habeant. Nos autem ſuprà ex Adamantio diximus bouem vultu ſuo, & moribus ſimplicitatem quandam F præ ſe ferre.

SYMPATHIA. ANTIPATHIA.

Apes bobus amicæ.

OCCVLTA planè eſt amicitia inter apes & boues. Columella ex Higinio ſcribit per vernos dies (circa calendas Aprilis, Palladius) curandas eſſe beſtiolas iſtas adapertis alueis, vt omnia purgamenta, quæ ſunt hyberno tempore congeſta, & araneis qui fauos corrumpunt, detractis, fumus immittatur, factus incenſo bubulo fimo. Is enim (inquit) quaſi quadam cognatione generis, maximè eſt apibus (apium ſaluti) aptus: Tineæ (inquit) & papiliones plerumque fauis adhærentes decidunt, ſi fimo medullam bubulam admiſceas, & his incenſis nidorem admoueas. Plinius hæc paulò aliter: *Circumlini* (inquit) *alueos apum fimo bubulo vtiliſſimum. Cognatum hoc ijs innaſcentes beſtiolas necat, araneos, papiliones, teredines; apeſque ipſas excitat.* Rectè autem dixit, cognatione quadam G generis, cum ex mortuis etiam bobus ortum apes habeant, quod mirum eſt non annotaſſe Ariſtotelem, ſed fortè ignorauit. Plinius enim Virgilium citat, non Ariſtotelem. *In totum* (inquit) *reparari ventribus bubulis recentibus cum fimo obrutis: Virgilius iuuencorum corpore exanimato, ſicut equorum veſpas, atque crabrones, ſicut aſinorum ſcarabæos mutante natura ex alijs quædam in alia.* Cæterùm ante Virgilium M. Varro, duplicem apum ortum eſſe prodidit partim videlicet ex apibus, partim ex bubulo corpore putrefacto. Itaque Archelaus in epigrammate ait eſſe eas, *βοὸς φθιμένης πεποιημένα τέκνα.* In Aegypto loca quædam eſſe aiunt, vbi ſi defodiatur taurus, ita vt cornua duntaxat ſupra terram emineant, eaque deinde ſerra amputentur, apes euolent, putredine enim taurum in iſtud animalculum immutari. Quò videtur etiam Philetas (inquit Antigonus) animum intendiſſe, homo admodum curioſus. Vocat enim apes taurigenas hoc verſu:

Taurigenas ſic fatus apes longinquus adiſti.

Lib. 11. cap. 10.

Metam. 15. Sed & Ouidius ait:

Nonne vides quæcunque mora fluidoque calore
Corpora tabuerint, in parua animalia verti? H
I quoque delectos, mactatos obrue tauros
(Cognita res viſu) de putri viſcere paſſim
Florilegæ naſcuntur apes; quæ more parentum
Rura colunt, operique fauent, in ſpemque laborant.

Vt apes ex bobus fiant.

Si modò apes eo modo generari volueris, Florentinus referente Conſtantino Cæſare, iubet vt domus tibi ſit alta decē cubitorum, latitudinis totidem cubitorum, & reliquis lateribus comparibus. Ingreſſus in illa formetur vnus, feneſtræ quatuor, ab vnoquoq; vna. In hanc inducas bouem triginta menſium, carnoſum, valde pinguem, faciaſque aſtare ipſi iuuenes multos, qui ipſum fortiter verberent, & fuſtibus cæſum occidant, ſimul cum cornibus ipſa etiam oſſa comminuentes, diligentem autem animaduerſionem habeant, ne quid bouis cruentent. Nō enim ex ſanguine (inquit) apis generatur, & circa primas plagas non violenter in ipſum irruant. Statim verò obturetur omnis bouis meatus linteolis tenuibus ac puris, pice tinctis, veluti ſunt oculi, nares, & os, & quæ à natura productæ ſunt partes ad euacuationes neceſſarias: deinde thymo ſubſtrato multo, boueq; ſupino ſuper ipſum inclinato, domum egrediantur, & ſtatim ianuam & feneſtras luto denſo oblinant, vt neq; aeri,

neque

A neque vento vllus ingreſſus ac perſpiratio pateat. Tertia autẽ hebdomadæ vndiq; domum aperire oportet, & lumen aerémq; durum admittere, præterquam ex ea parte, vnde vehemens ventus procedit. Si enim ſic contigerit, ingreſſum qui ſecundum ventum ſitus eſt, clauſum relinquere oportet, & luto velut prius oblinere. Vndecima deinde poſthanc diẽ vbi aperueris, inuenies plenam apibus racematim inter ſe coagmentatis, & ex boue reliqua cornua & oſſa ac pilos, & præterea nihil. Aiunt ex cerebro gigni reges, ex carnibus verò alias apes. Naſcitur autẽ & ex ſpinali medulla rex. præſtare tamen ex cerebro natos & magnitudine & pulchritudine & robore omnibus alijs traditur. Primam porrò mutationem & trãsformationem carnium in animalia & velut conceptũ quendam, ac generationẽ inde cognoſces. Adaperta n. domo parua, & alba ſpecie, inter ſeq; ſimilia, & nõ perfecta, neque iam omnino animalia circa vitulum multiplicata videbis, immobilia quidem omnia, paulatim verò augeſcentia. Videbis etiam alarum excretionem iam articulatam, videbiſq; proprium colorẽ accipientes apes, circumſedenteſque regem & aduolantes: verum breuibus & ſubtrementibus alis propter inſuetudinem volandi, & membrorum debilitatem. Aſſident autem feneſtras impetuosè impellentes, & violantes ſe mutuo, ob deſiderium lucis. Præſtat tamen apertiones & obturationes
B feneſtrarum, velut dictum eſt, alternis diebus facere. Timor eſt enim, ne aut apum naturam tranſmutent, aut ob longiorem ſtabuli concluſionem aere priuatæ velut ſuffocatione pereant. Eadem fere Virgilius his verſibus docuit: Geor. 4.

Sed ſi quem proles (apum) *ſubitò defecerit omnis,*
Nec genus vnde nouæ ſtirpis reuocetur, habebit,
Tempus & Arcadij memoranda inuenta magiſtri
Pandere, quoque modo cæſis iam ſæpe iuuencis
Inſyncerus apes tulerit cruor; altius omnem
Expediam prima repetens ab origine famam.
Nam qua Pellæi gens fortunata Canopi
Accolit effuſo ſtagnantem flumine Nilum
Et circum pictis vehitur ſua rura phaſelis,
Quaque pharetratæ vicinia Perſidis vrget,
Et viridem Aegyptum nigra fœcundat arena
C *Et diuerſa ruens ſeptem diſcurrit in ora,*
Vſque coloratis amnis deuexus ab Indis,
Omnis in hac certam regio iacit arte ſalutem.
Exiguus primum, atque ipſos contractus ad vſus
Eligitur locus hunc anguſtique imbrice tecti
Parietibuſque premunt arctis, & quattuor addunt,
Quattuor à ventis obliqua luce, feneſtras.
Tum vitulus bima curuans iam cornua fronte
Quæritur: huic geminæ nares, & ſpiritus oris
Multa reluctanti obſtruitur; plagiſque perempto
Tunſa per integram ſoluuntur viſcera pellem.
Sic poſitum in clauſo linquunt, & ramea coſtis
Subijciunt fragmenta, thymum caſiaſque recentes.
Hoc geritur Zephyris primum impellentibus vndas
D *Ante nouis rubeant quam prata coloribus, antè*
Garrula quam tignis nidum ſuſpendit hirundo.
Interea teneris tepefactus in oſſibus humor
Aeſtuat, & viſenda modis animalia miris,
Trunca pedum primo, mox & ſtridentia pennis
Miſcentur, tenuemque magis, magis aera carpunt:
Donec vt æſtiuis effuſus nubibus imber
Erupere, aut vt neruo pulſante ſagittæ,
Prima leues ineunt ſi quando prælia Parthi.

Cur verò ex bobus putrefactis generentur apes, occulta ratio eſt, vel ipſo Galeno teſte in eo volumine, cuius titulus eſt, an animal id ſit quod in vtero continetur: Neque enim (inquit) quo pacto „ vermes in plantis gignuntur, atque ex equis bobuſque veſpæ & apes, facile nos dicere licet, verùm „ à natura ſimpliciter fiunt, nam neque aues docet volare quiſpiam, neque nos intelligere, audire, „ videreque. Iſtiuſmodi apum ex putrefactis bubus ortum verum eſſe ipſa autopſia didicit Bernardinus Gomeſius, cuius viri verba, cùm huic miraculo aliud ſuperaddant, lubens aſcribam: Sagunti

(inquit) dum animi recreandi gratia apud aluearia verſarer, ac ſummoperè mirarer inter ſingula- B
ria earum opera, in primis fucorum obſequium, atque benignitatem, tum in ipſis incluſum apum ſeminarium, quod vnum me quidem in magnam admirationem traduxit. Referam enim rem nouam, inauditam, neque viſam hactenus, neque ab vllo ſcriptore, quod ſciam, memoriæ proditam.

Caput bouis in fuco. Nam cùm interim captus à me fucus, digitis atque vngue medius premeretur, ſi fortè vice aculei aliquid emitteret: ecce ruptis viſceribus, atque poſterioris partis pellicula, album, ceu croceum caput bouis, expanſis & tortuoſis cornibus, roſtroque adunco, affabrè formatum derepente emerſit. Quam rem ſummè qui aderant, admirantes, atque idcirco id ipſum denuo experiri efflagitantes, alijs ſubinde quinque fucis, à me, vt antea preſſis, totidem ſimiliter boum capita eruperunt; natura quidem cui meritò ſumma ineſt cura apum) in hoc portento, ſeminalem ipſarum rationem, atque vnde tandem inſtaurandæ ſint, per fucos mirè oſtendente. Quemadmodum modo apes occultam

Crabro boui inimicus. quandam cum bobus amicitiam exercent, ita contra infeſtos ſibi habent crabrones, quamuis alioqui fauifica quoque animalia. Horum nimirum aculeo icti, ceu immaniſſimo quodam dolore affecti, ad curſum incitantur, ex fuga fortaſſis auxilium ſperantes, quo modo Dedalionem fugiſſe Oui-

Metam. 11. dius cecinit: *Quater inde repulſus* F

Concita membra fuga mandat, ſimiliſque iuuenco
Spicula crabronum preſſa ceruice gerenti,
Qua via nulla ruit, iam tum mihi currere viſus
Plus homine eſt, alas pedes ſumpſiſſe putares.

Aſilus ſiue Oeſtrum. Niſi dicamus Ouidium figuratè crabronem dixiſſe pro aſilo ſiue œſtro quo maximè affliguntur ac vexantur, vexatique ſimiliter tanta velocitate feruntur ad curſum, vt non niſi ab equis ſuperari queant vnde origo fabulæ de Theſſalis: Quendam autem Theſſalum regem aiunt bobus œſtro exagitatis, ſatellites ſuos ad eos reuocandos ire iuſſiſſe, cùm autem curſu non ſufficerent, aſcendiſſe equos, & eorum velocitate boues inſecutos, ſtimulis ad tecta reuocaſſe. Vnde cùm multo velocius quàm homo poſſet, currere cernerentur aut potius eorum equi, circa flumen Peneon potarent in-

Centaurorũ fabula vnde exorta. clinatis capitibus, locum fabulæ dederunt, vt Centauri eſſe crederentur. Homerus naturæ animantium conſultiſſimus boues verno tempore œſtro infeſtari cecinit fugientes procos œſtro percitis bubus comparans:

Odyſſ. X.

Οἱ δ' ἐφέβοντο κατὰ μέγαρον, βόες ὣς ἀγελαῖαι G
Τὰς μέν τ' αἰόλος οἶστρος ἐφορμηθεὶς ἐδόνησεν
Ὥρῃ ἐν εἰαρινῇ, ὅτε τ' ἤματα μακρὰ πέλονται. idest,
Hi autem fugerunt in domum, boues tanquam gregaria,
Quas quidem doloſum æſtrum impetu aggreſſum exagitauit.
Tempore in verno, quando dies longi ſunt.

Quibus poſterioribus verbis indicat poeta, ſe non initium veris, ſed potius finem intelligere, ſiquidem quando magis feruet ſol, œſtrum etiam magis boues vexat, quamobrem circa meridiem ideoque aut manè tantum aut veſperi ſub occaſum ſolis paſcenda eſſe acrius armenta ab eo pungi Ma-

Georg. 3. ro atteſtatus eſt his verſibus:

Eſt lucos Silari circa, ilicibuſque virentem
Plurimus Alburnum volitans, cui nomen aſilo
Romanum eſt: æſtron Graci vertere vocantes:
Aſper, acerba ſonans, quo tota exterrita ſyluis
Diffugiunt armenta, furit mugitibus æther H
Concuſſus, ſyluaque, & ſicci ripa Tanagri.
Hoc quondam monſtro horribiles exercuit iras
Inachiæ Iuno peſtem meditata iuuencæ.
Hunc quoque (nam medijs feruoribus acrius inſtat)
Arcebis grauido pecori, armentaque paſces
Sole recens orto, aut noctem ducentibus aſtris.

Epiſt. 58. Hunc Virgilij locum citans Seneca, videtur dicere œſtrum ſuo tempore Latinum nomen non habuiſſe, Ait enim: *Hunc quem Græci æſtrum vocant, pecora peragentem, & totis ſaltibus diſſipantem,*

De adulat. *aſilum noſtri vocabant. Hoc Virgilio licet, credas.* Plutarchus œſtrum adulatori aſſimilans, videtur

Adulatori ſimilis. indicare, inter alias corporis partes auribus potiſſimum infeſtum eſſe: *Tauris ferunt,* (inquit) *aſilum ſub aures ſubire, itemque canibus ricinum: & adulator aures ambitioſorum laudibus occupans, iiſque*

Lib. 2. de piſcib. *adhærens, non facilè depellitur.* Atqui Oppianus ilia & medium latus infeſtare ſcripſit, cuius aureos verſus aſcribere non erit, puto, odioſum:

Καὶ γάρ τοι καὶ βουσὶν ἀνάρσιος εἶσι πελάσσῃ,

Οἶστρος

A Οἶςρος, ὅτι χρίμψει τι βοὸς λαγόνεσσιν ἀραιαῖς
Οὔτε τι βυφορβῶν μέλεται σέβας οὔτε νομῆος,
Οὐδ' ἀγέλης, ποίην δὲ, καὶ αὔλια πάντα λιπόντες
Σεύονται λύσσῃ τεθοωμένοι. οὐδέ τις αὐτοῖς
Οὐ ποταμὸς, οὐ πόντος ἀείμβατος, οὐδὲ χαράδραι
Ρωγάδες, οὐ πέτρη τις ἀφοίτητος καθερύκει
Ριπὴν ταυρείην, ὅτ' ἐπιζέσῃ ὀξὺ κελεύων
Βυσῦπος, ὁ τρηρῇσιν ἐπισπέρχων ὀδύνῃσιν
Πάντῃ δὲ βρυχὴ πάντα δὲ οἱ ἄλματα χηλῆς
Εἰλεῖται. τέως μὲν ἄγει δριμεῖα θύελλα
Καὶ τὸ μὲν ἰχθύσιν ἄλγος ὁμοίιον, ἠδὲ βόεσσι.

Hoc eſt, vt Laurentius Lippius breuiter vertit:

Quin etiam fortes tauros infeſtat aſilus
Ilibus & lateri medio cum fixus inhæret.
B *Nec iam paſtores curant, nec paſcua læta*
Et virides herbas, ſtabulum atque armenta relinquunt.
Confoſſi furiunt rabie, non flumina poſſunt
Non mare, non valles, præruptaque ſaxa tenere,
Mugitu complent ſyluas, ſtimuloque coacti
Exiliunt, flectuntque pedes horrore minaci,
Piſces atque boues angit furibunda procella.

Oppiano ſubſcribit Q. Calaber, Græcos attonitos fugienteſque bubus iſtiuſmodi peſte vexatis aſſimilans: Cæterùm Græci (inquit) attoniti reddebantur bobus ſimiles, quos indefeſſe ſub iugo & aratro connitentes ſubter ilia aſpero ferit roſtro aſilus, ſanguinem ſitiens, illi autem magna accenſi indignatione ab opere procul fugiunt, quare qui aratrum ſequitur, diſcrutiatur animi, rei difficultate laborans, ac bobus metuens, ne à tergo irruenti aratro, ferrum pedibus illiſum neruos præſecet. Lib. 11. " " " Tabanus. Nonnulli œſtrum cum tabano & myope quoque eundem faciunt, alij diſtinguunt, vt in opere de inſectis oſtendimus, vtcunque autem eſt, tabano ſaltem miro modo quoque vexari ſolent: cuius rei Lib. 2. de re ruſt. c. 5.
C mentio etiam apud Varronem: *Itaque* (inquit) *quod eas æſtate tabani infeſtare ſolent, & beſtiolæ quadam minuta ſub cauda, ne concitentur, aliqui ſolent includere ſeptis.* Μύωψ etiam ſimiliter celebratur, ideoque & pro ſtimulo quo boues vrgentur, accipitur. Sorion diligentiſſimus Geoponicus, ne œſtrum ſiue aſilus boues exagitet, hoc nobis reliquit remedium: Minimè (inquit) accedet eis, ſi quis contuſas lauri baccas & aqua incoctas, per loca in quibus paſcuntur boues, eas diſperſerit: mox enim diffugient, neſcio qua naturæ vi. Quod ſi adhuc infeſtare non deſinant, ceruſam bubus aqua leuigatam inungunt. Habent etiam boues inter inſecta inimiciſſimam bupreſtim, vt nomen ipſum indicat, de quo ſic Plinius: *Bupreſtis animal rarum in Italia, ſimillimum ſcarabæo longipedi. Fallit inter herbas bouem maximè, inde nomen inuenit: deuoratumque tacto felle, ita inflammat, vt rumpat.* Bupreſtis vnde dicta. Dicitur itaque bupreſtis (βύπρηςις) παρὰ τὸ τὸν βοῦν ἐμπιμπρᾶσθαι, quod nimirum boues incendat & vrat. Aliter tamen ſentit Etymologiaſtes, dici inquiens, quòd ſummopere intumeſcere faciat Lib. 30. c. 4. hominem. βύπρηςιν (inquit) φασὶ λέγεσθαι διὰ τὸ τοὺς γευσαμένους αὐλῆς μεγάλως πίμπρασθαι. τυτέςι φυσᾶσθαι. τὸ γὰρ βῦς ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἔτασσον οἱ Ἀρχαῖοι: καὶ βυπαῖδα τὸν μέγα παῖδα, id eſt Bupreſtem dicunt nominari, quod eos qui eam guſtarint, inflatos ac tumidos reddat multum, quod
D πίμπρασθαι Græci dicunt. Βῦς enim nomen, magnum antiquis ſignificabat, vnde βυπαῖδα, magnum puerum dicunt. At quamuis vtraque etymologia tolerari queat, prior tamen meo iuditio ſequenda eſt, vtpote & ab antiquiſſima Nicandro celebrata, verſibuſque illis eleganter indicata:

Η καί που δαμάλεις ἐργάςορας ἄλλοτε μόσχους
Πίμπρασθαι ὁπότε θῆρα νομαζόμενοι βατεύσαι
Τούνεκα τὴν βύπρηςιν ἐπικλείουσι νομῆες, id eſt.
Sæpe pigram hæc vaccam, vitulum quandoque ſalacem
Perdit, paſcentes ſuaquando armenta magiſtri
Diſcernunt, & ob id bupreſtin nomine dicunt.

Heſychio teſte hoc idem inſectum etiam βυδάκη nuncupatur, quaſi boues morſu petens: quod tamen nomẽ aſilo aut tabano potius conuenit, cui in ore aculeus eſt, cum bupreſtis niſi deuorata perniciem afferat, vt ex Plinij verbis colligitur. Marcellus Virgilius caput de bupreſti apud Dioſcoridem commentans, nouiſſe nunc etiam rura hoc animal aſſerit, ſeſe vidiſſe peremptum aliquando Lib. 2. c. 54. eo veneno bouem: non ſatis tamen oſtendere ruſticos eius animalis formam, diuerſiſque appellationibus diuerſis locis, & diuerſa forma deſcribi & appellari. Muſcæ quoque boues ſummopere Muſca.

Lib. 23. cap. 30. vexant, & quomodo prohibeantur, iam antè oſtenſum eſt: Mirum autem eſt quod narrat Cælius; E
in Leucade, (vbi in promontorio eminentiori Apollinis ſtat templum, quem Actium nuncupant, futura inibi (vt aſſolet) panagyri, in qua & honori diuino editur ſaltatio) boucm muſcis immolare fuiſſe receptiſſimi moris, quæ illius diſtentæ cruore confeſtim credebantur euaneſcere, hac veluti mercede amplius delinitę, ac vt ſignificãter dicunt Græci, δικαιωθεῖσαι; cùm omnino Piſçæ animaduerterentur ἀδίκαστοι, & proinde probiores quoque, vt quæ dei reuerentia quadam, non mercedis vi, iuſtitiæ opus inirent. Ariſtoteles cùm aſinum, neque pediculis, neque crotonibus infeſtari di-
Ricinus. xiſſet: boues verò contrà vtriſque, oues & capras crotonibus, ſubdit in canibus fieri qui cynoraiſtæ
5. Hiſt. 55. vocentur. Quæ Plinius periphraſtice ſic videtur reddidiſſe, nomine tamen non expreſſo: *Eſt ani-*
Croton. *mal eiuſdem turpitudinis, infixo ſemper ſanguini capite viuens, atque ita intumeſcens, vni animalium*
Lib. 11. cap. 34. *cui cibi non ſit exitus: dehiſcitque nimia ſacietate, alimento ipſo moriens. Nonnunquam hoc in iumentis gignitur, in bubus frequens, in canibus aliquando* (imo ſæpiſſimè) *in quibus omnia. In ouibus & capris hoc ſolum. Aeque eſt mira ſanguinis & hirudinum generi in aquaſitis. Namque & hæ toto capite condantur.* Vbi notandum eſt (quod additum velim operi noſtro de inſectis, capite proprio) alium
Ricinus duplex. eſſe ricinum qui canes infeſtat, ab eo qui boues: nam qui hos, crotonis ſemini & forma & colore eſt F
ſimilis, vnde etiam nomen accepiſſe putem, cùm ille qui canibus eſt infeſtus, multo ſit minor, nigriorque quales quoque ex canum auriculis non ſemel legi, vt illum ex bubus; quamobrem prudenter addebat Ariſtoteles, In canibus cynoraiſtas nuncupari, vt ſcilicet à vero ricino ſiue crotone diſtingueret. Boues autem atque oues, & capræ à turpiſſimo hoc inſecto diuexati, minus pingueſcunt, imo & carnes eorum reddunt quodammodo abominandas, & ipſi quoque ad labores, fiunt lentiores. Quamobrem non fuerit præter noſtrum inſtitutum, docere quibus remedijs vel fugentur, vel
Ricini vt occidantur. interimantur. Si itaque quadrupes amurca, ſic vt biduum, vel triduum conſudent, illinatur cum aqua in qua lupinus deferbuerit, dein mari vel ſalſa lauentur, ricini non infeſtabunt. Si veterinum (inquit Didymus) pediculis obſitum eſt, aut ricini hærent, aceris radices tuſæ in aqua coqui debẽt, & decocti iure tepido perfundi, ſic vt imber totum corpus proluat: ſed villi prius a capite ad dorſi ſpinam detondendi. Sunt qui ſolo cedriæ liquore vtuntur. Alij mandragoræ radicis decocto conſimiliter irrorant. Sed cauendum ne eam deguſtent, quippe cum periculum adferat. Alij ciperi radicem decoquunt, & iuris imbre lauant. Ricini quoque pice liquida cum ſuilla adipe cocta contacti decidunt, qui mana non ſunt uellendi, ne faciant ulcera. Chamæleon niger quoque teſte Pli- G
Lib. 22. cap. 18. nio ricinos canum necat, haud scio, num etiam ricinos boum. Eſt & ricinus ipſe qui bubulo ſanguine turget, utilis in medicina. Iſtiuſmodi enim ſanguinem Q. Serenus ad inueterata ulcera, quæ
Cap. 35. iam in fiſtulas abiere, celebrauit his verſibus:

At ſi iam veteri ſuccedat fiſtula morbo
Muſtelæ cinere immiſſo ſanabitur vlcus
Sanguine vel ricini quem bos geſtauerit ante.

Superius de illis ſcribentes, quæ curatori bubulco maximè ſunt cognoſcenda, quædam animantia bubus potiſſimum infeſta oſtendimus, & remedia quoque attulimus: inter quæ in primis erat uipe-
Vipera. ra, de qua ſic cecinit Maro:

Sæpe ſub immotis præſepibus, aut mala tactu
Vipera delituit, cælumque exterrita fugit:
Colubær. *Aut tecto aſſuetus coluber ſuccedere & vmbræ,*
Peſtis acerba boum, pecorique aſpergere virus
Fouit humum: cape ſaxa manu, cape robora paſtor, H
Tollentemque minas, & ſibila colla tumentem
Deijce: iamque fuga timidum caput abdidit altè,
Cum medij nexus, extremæque agmina caudæ
Soluuntur, tardoſque trahit ſinus vltimus orbes.

Annotauit eandem hanc uiperæ cum boue antipathiam quoque Ouidius hoc uerſu:
2. de remed. *Parua necet morſu ſpatioſum vipera taurum.*

Sed & draco eum perſequitur, ut Lucanus teſtatur, dum canit.
Draco. *Vos quoque qui cunctis innoxia numina terris*
Lib. 9. *Serpitis aurato nitidi fulgore dracones,*
Peſtiferos ardens facit Africa: ducitis altum
Aera cum pennis, armentaque tota ſecuti
Rumpitis ingentes amplexi verbere tauros.

Hinc Lycophron Diomedem, uel quiſquis ille fuit, qui Iphigeniam immolauit, Draconem uocat, illam uerò uittatam uaccam.

A *Ἢν ἐς βαθεῖαν λαιμίσας πολυανδρίαν*
Στεφηφόρον θῦν δεινὸς ἄρταμος δράκων
Ῥαισοτριπάτρῳ φασγάνῳ κανδάονος, ideſt,
Quam ſuper profundum decollans mulctrale
Vittatam vaccam crudelis vorax draco,
Tripatris enſe perdes Candaoris.

Habet item quadrupedes aliquot ſibi inimicos bubulum genus, vrſum præcipuè, lupum, tigridem, & leonem, vtpote animantia quæ ex venatu victitant, imbelliora que proſequuntur. De vrſo hæc prodidit Ariſtoteles: *Taurum vrſus aperto Marte aggreditur, conſerta iam pugna, ſternit ſe reſupinum, dumque taurus ferire conatur ipſe ſuis brachijs amplectitur cornua, ore morſum armis defigit, proſternitque aduerſarium.* Plinius verò pugnam iſtam paulò aliter delineat: *Vrſi* (inquit) *tauros, ex ore cornibuſque eorum pedibus omnibus ſuſpenſi, pondere fatigant. Nec alteri animalium in maleficio ſtultitia ſolertior.* Longè rurſus aliter Aelianus. Vrſa (inquit) vbi ex famè laborans taurum inuadit, non omni robore, nec rectà & aperto Marte pugnam committit, ſed obliquo impetu ceruicem appetens, deprimit ac mordet. Hic quidém oppreſſus mugit, & denique ſuccumbit: illa autem deuorando expletur. Lupus quoque teſte Ariſtotele, boues inuadit, alitur enim carne. Apparet autem aperto Marte non audere inuadere. Auerſum enim inuadere Philos ſcribit, quòd cornuum ferale acumen horreat: ideoq; noctu potius quàm interdiu infeſtum eſſe Statius innuit dum canit: *Vrſus.* *Lib.6.c.9.* B *Lupus.*

Sic denſa lupum iam nocte ſub atra *Li.8.Theb.*
Arces ab oppreſſo paſtorum turba iuuenco,
Improbus erigitur contrà, nec cura vetantes
Impetere, illum, illum ſemel in quem venerat, vrget.

Et antea dixerat: *Haud aliter ſaltu diuertitur orbus* *Lib. 3.*
Paſtor ab agreſtum nocturna ſtrage luporum,
Cuius herile pecus ſyluis inopinus adegit
Imber, & hyberna ventoſa cacumina Luna,
Luce patent cædes, domino perferre recentes
Ipſe times caſus, hauſtaque informis arena
C *Queſtibus imples agros, ſtabulique ſilentia magni*
Odit, & amiſſos longo ciet ordine tauros.

Atque hinc puto eſt, quod Aruntem cùm Camillam occidiſſet, lupo aſſimilarit Maro, (qui occiſo iuuenco, latebras quærit, quod imbellis eſt) animali, vt inquit Iacobus Pontanus, audaci quidem ad faciendum & ſatis temerario, at timido poſt factum: fugit enim mox & latebras quærit: Poetæ verſus ſunt: *Aruns lupo ſimilatus.* *Lib.11. Aeneid.*

At veluti ille prius quàm tela inimica ſequantur,
Continuò in montes ſeſe auius abdidit altos,
Occiſo paſtore lupus, magnoque iuuenco
Conſcius audacis facti, caudamque remulcens
Subiecit pauitantem vtero, ſyluaſque petiuit,
Haud ſecus ex oculis ſe turbidus abſtulit Aruns.

Hoſtiliter nihilominus, & inſigni percitus rabie armenta boum inuadit Lupus, quod ſignificauit nobis Ouidius hac fabula: *Metam.11*

D *Feſſos ad littora curua iuuencos*
Appuleram, medio cùm Sol altiſſimus orbe
Tantum reſpiceret, quantum ſupereſſe videres:
Parſque boum fuluis genua inclinarat harenis,
Latarumque iacens campos ſpectabat aquarum:
Pars gradibus tardis, illuc errabat, & illuc,
Namque alij celſoque extant ſuper æquora collo.
Templa mari ſubſunt, nec marmore clara, nec auro,
Sed trabibus denſis, lucoque vmbroſa vetuſto,
Nereides, Nereuſque tenent. Hos nauita ponti
Edidit eſſe deos, dum retia litore ſiccat
Iuncta palus huic eſt denſis obſeſſa ſalictis
Quam reſtagnantis fecit maris vnda paludem.
Inde fragore graui ſtrepitus, loca proxima terret
Bellua vaſta lupus, ſyluiſque paluſtribus exit,

Obli-

Digitized by Google

Oblitus & ſpumis & craſſo ſanguine rictus E
Fulmineus, rubra ſuffuſus lumina flamma.
Qui quanquam ſæuit pariter rabieque fameq;
Acrior eſt rabie: neque enim ieiunia curat
Cæde boum, diramque famem finire, ſed omne
Vulnerat armentum, ſternitque hoſtiliter omnes.
Pars quoque de nobis funeſto ſaucia morſu,
Dum defenſamus, leto eſt data: ſanguine littus
Vndaque prima rubet, demugitæque paludes.

Hæc omnia itaque Ouidius, quibus famelica luporum natura aduerſari videtur, qua aliàs non alia inuadunt pecora priuſquam vel deuorarint, vel ventrem ſuum explerint. Sed decuit Lupum à deo immiſſum, vt magnam ſtragem ederet, odij potius quàm famis rationem habere, ad quam ſolandam à cadaueribus bubuli generis minimè abſtinet, adque ad hoc reſpexit Ludouicus Arioſtus, dum ait:

Cant. 14. ſt. 37.

Come lupo o maſtin, ch'vltimo giugne F
Al bue laſciato morto da' villani,
Che troua ſol le corna, l'oſſa e l'vgne,
Del reſto ſon sfamati augelli e cani,
Riguarda in van il teſchio, che non vgne
Coſi fa il crudel barbaro in quei piani, &c.

Lib. 6. *Aſſentator lupis comparatus.* *Tigris.*

Elegans Cratis Philoſophi apud Dioginem Laertium de aſſentatoribus legitur ſimilitudo. Dicebat enim, deſertos eos qui cum aſſentatoribus eſſent, non ſecus ac vituli cùm inter lupos ſunt: neq; enim cum illis qui bene velint, neque cum his, ſed inſidiatores. Viuit & tigris ex venatu raptuque, quamobrem, & ipſa occultum quendam ſuo aſpectu timorem huic pecudi incutit, ipſaque veluti quodam odio inuadit, ac graſſatur, multaque ſæpe edita ſtrage laſſa expletam famem dolet, nouãque ſtragem meditatur, id quod Thyodamantis ex hoſtium vulneribus defeſſi, exemplo ita oſtendit Statius:

Iam tarda manus, iam debile ferrum
Et caligantes nimijs ſucceſſibus ira. G
Caſpia non aliter magnorum in ſtrage iuuencum
Tigris vbi immenſo rabies placata cruore,
Laſſauitque genas, & craſſo ſordida tabo
Confudit maculas: ſpectat ſua facta doletque
Defeciſſe famem.

Lib. 12. Theb.

Aliàs verò idem poeta rabiem ſæuitiamque eiuſdem tigridis, bubuli generis è contrario timorem expreſſit:

Non ſecus afflauit, molles ſi quando iuuencas
Tigridis Hircanæ ieiunum murmur, & ipſe
Auditu turbatur ager, timor omnibus ingens,
Qua placeat, quos illa fames deſcendat in armos.

Leo. *Lib. 8. Theb.*

Similiter planè pauent leonem, & hic contrà ſimiliter eorum cæde oblectatur. Audi eundem poetã:

Sic ait: & belli maiora ad præmia mente
Ducitur, innumeris veluti leo fortè potitus H
Cædibus, imbelles vitulos, molleſque iuuencas
Tranſmittit, magnum furor eſt in ſanguine mergi.
Nec niſi regnantis ceruice recumbere tauri.

Lib. 2. Argon.

Quo nouiſſimo verſu modum indicauit, quo taurum leo inuadere aſſolet, quem tetigit etiam Valerius Flaccus, de Hercule loquens:

Qualiter impleuit gemitu, cum taurus acerbo
Auia frangentem morſu ſuper alta leonem
Terga ferens.

Lib. 1. Epig.

Martialis id quidem etiam annotauit, ſed leonis inſuper gaudium quo ex ſuperato tauro afficitur, præterea addidit, atque generoſitatem cùm niſi magna, ac viribus valentia inuadat animantia, imbellia contrà dedignetur.

Intres ampla licet torui lepus ora leonis
Eſſe tamen vacuo ſe leo dente putat
Quod ruet in tergum, vel quos procumbet (aliàs prorumpet) *in armos.*

Alta

A *Alta iuuencorum vulnera figet vbi?*
Quid fruſtra memoram dominum, regemque fatigas.
Non niſi delecta paſcitur ille fera.

Idem eodem libro in eodem ſenſu:

Ricibus his tauros non eripuere magiſtri
Per quos præda fugax itque reditque lepus.

Et alicubi rurſus ait:

In tauros Libyci ruunt leones Lib. 12.
Non ſunt papilionibus moleſti.

Ariſtoteles quoque eſu bouis, non voce gaudere aſſerit leonem, è voce autem ſentire eum propinquum eſſe, & gaudere vtique hac putari. E contrario boues voce leonis audito, mirum eſt, vt contremiſcant quod tetigit Seneca his verbis: Lib. 3. de mirib. In Troadib.

Fremitu leonis qualis audito tener
Timidum iuuencus applicat matri latus
B *At ille ſæuus matre ſummota leo*
Prædam minorem morſibus vaſtis premens
Frangit, vehitque: talis è noſtro ſinu
Te rapiet hoſtis.

Statius verò Leonis gaudium, quo dum manè famelicus ex antro prodit afficitur, cum primis luculenter expreſſit:

Qualis vbi primum leo mane cubilibus altis
Erexit rabiem, & ſæuo ſpeculatur ab antro,
Aut ceruum, aut nondum bellantem fronte iuuencum,
It fremitu gaudens, licet arma gregeſq; laceſſant
Venantem, prædam videt, & ſua vulnera neſcit.

Virgilius verò tum potiſſimum lætari ait, cum taurum ipſum cernit eminus, ad prælium ſe apparantem, Turnum leoni, Pallantem tauro aſſimilans. Aeneid. 10.

Deſiluit Turnus biiugis, pedes apparat ire,
C *Cominus: vtque leo ſpecula cùm vidit ab alta,*
Stare procul campis meditantem prælia taurum
Aduolat; haud alia eſt Turni venientis imago.

Quin ita etiam bubuli generis cæde gaudet leo, vt in tota graſſetur armenta, agroſque cadaueribus compleat: Hinc illud Claudiani: Lib. 3.

Mœrebat regio ſæui vaſtata leonis
Incurſu, pecudum ſtrages, paſſimque iuuenci
Semineces, & adhuc infecta mapalia tabo
Sparſaque ſanguineis paſtorum funera campis.

Idem poeta ſæuitiam leonis quam in boues exercet, nobis quoque exactè delineauit, Proſerpinam iuuencæ, Plutonem eius raptorem leoni aſſimilans, accanens: Lib. 2. de rapru.

Ille velut ſtabuli decus armentique iuuencam
Quum leo poſſedit, nudataque pectora fodit
Vnguibus, & rabiem totos exegit in armos,
D *Stat craſſa turpis ſanie, nodoſque iubarum*
Excutit, & viles paſtorum deſpicit iras.

Multæ ſimiles apud Homerum de leone, & bobus leguntur ſimilitudines, quas quidem præterire tanti poetæ authoritas dignitaſque non permittit, ſed quia prolixum nimis foret, Græcos, Latinoſque ſimul eius recitare verſus, ſoluta eas oratione proferemus. Dioclei itaque geminos filios, Crithona & Orſilochum, qui gratificantes Agamemnoni, ac Menelao, Græcos ad Troiæ excidium comitati fuerant, ſic Aeneæ manibus interemptos eſſe ſcribit, vt duo leones in arduis nemoroſiſſiſque montibus ſub matre leæna educati, confici ab his paſtoribus ſolent, quorum ſtabulantes tauros, ouesque ipſi diripuerant. Agamemnon verò Troianos, qui in fuga lentiores erant, in locis patentibus adortus, vrgebat atque mactabat; atque vt leo armenta bouis intempeſta nocte adortus, omnes quidem in fugam timore diſpellit, ſed vnum rapit, reſciſſaque prius ceruice, mox ſanguinem ſorbet, ac viſcera cuncta depaſcit, ſic ille, ex omnibus, quos inſequebatur, poſtremum quemque feriebat. Menelaus iuſſus ab Aiace, vt Antilochum Neſtoris filium ad Achillem mitteret, Patrocli ſocij ſui cædis nuncium, è veſtigio abijt, more leonis, qui à caula canes & viros inſultibus fatigat: illi autem tota nocte vigilantes pingues boues defendunt, neque capi patiuntur: hic carnis auidus inſultat, Ilid. E. Iliad. A. Agamemnō leoni ſimilis. Iliad. P.

tru-

fruſtra tamē:nam crebra iacula validis vibrata manibus & faces licet velox formidat, manè autem E
Iliad. M. triſtis diſcedit: ſic Patroclum ſtrenuus bello Menelaus perquam inuitus dimittere. Eadem penè
ſimilitudo de Aiace legitur, quem Hector à pugna compeſcuerat. Stetit (inquit) Aiax inops conſilij,
& leonino aſpectu nouum tumultum intuebatur. Tum reiecto poſt tergum ſcuto, ſe in fugam vertit,
perculſus, inuitus, mœrens, non magis ſua quàm nauium cauſa: ideoque modico gradu & genu à
genu vix moliens abibat, vrgentibus eum retrò Troianis veluti agreſtibus viris cum agreſtibus ca-
nibus villoſum leonem, quem ingreſſum boum ſepta, cupientemque iam adoriri opimum taurum,
illi non ſinunt, acutis iaculis, incenſiſque facibus inceſſentes, atque hunc in modum tota nocte con-
ſumpta, etſi maximè violenta fera eſt, tamen tot terroribus coercita, ſub ortum Luciferi mœſta di-
ſcedit. Ipſe verò etiam Patroclus leoni quoque, ſed aliter comparatus erat antè, ſarpedonem occi-
dens, qui ex inflicto à Patroclo vulnere, quantus erat in puluere iacens, pulueremque ipſum cruen-
tum moribundis manibus ſtringens, ac lamentans inſtar rugientis, & vt magnanimus taurus vali-
duſque, dum ab adorto armentum leone trucidatur, ſub illius dentibus gemit: ſic Lyciorum rex ſub
Iliad. M. Patrocli ferro gemebat. Ipſe autem etiam Lyciorum rex ſiue Sarpedon leo antea vocatus eſt, quem
nimirum Iupiter, cùm neque Hectori cæteriſque Troianis fas vnquam fuiſſet fores portæ, atque re- F
Odyſſ. Z. pagula perrumpere, in hoſtes tanquam leonem in boues excitauit. Vlyſſes denique leoni compa-
ratur, qui in monte nutritus, fidens viribus, minitans ſpiranſque, ac oculis ardentibus ingreditur in
boues, aut oues inuaſurus, fame ſuadente, in domum frequentem irruit, & in pecudes graſſatur: Sic
In Amarti- Vlyſſes puellis formoſis quanquam nudus, inſtante neceſſitate, congredi decreuit. Nonnunquam
genia. ipſos quoque occidunt paſtores. Prudentius.

Tunc etiam innocuo vitulorum ſanguine paſci,
Iamque iugo edomitos rictu laniare iuuencos
Occiſo paſtore truces didicere leones.

Cant. 18. Ludouicus Arioſtus ſcribit catulos leoninos tauri aſpectu terreri primum, ſed cum eum mox leæna
St. 14. 15. morſicus inuaſerit, ceu ſuppetias allaturos, ſimul etiam illum inuadere:

Come ſe dentro à ben rinchiuſa gabbia
D'antica leoneſſa vſata in guerra
Per c'hauerne piacer il popol l'habbia
Tal volta il toro indomito ſi ſerra.
I leoncin, che veggion per la ſabbia G
Come altero, e muggiando animoſo erra
E veder ſi gran corna non ſon' vſi,
Stanno da parte timidi e confuſi.
Ma ſe la fiera madre à quel ſi lancia
E ne l'orecchia s'attacca il crudel dente;
Voglion anc' eſſi inſanguinar la guancia,
E vengon in ſoccorſo arditamente,
Chi morde al tauro il doſſo, e chi la pancia;
Così contra il Pagan fa quella gente, &c.

Idem Arioſtus ait Taurum aliquando cornibus leonem efferre, idque ſine læſione, ſumpto vtroque
argumento ex Romanorum ſpectaculis, in quibus taurorum & leonum certamina edebantur.

Come il leon, che tolto ſu le corna
Dal bue ſia ſtato, & che'l dolor non ſenta, H
Si ſdegno, & ira, & impeto l'affretta,
Stimula e sforza à far la ſua vendetta.

Lib. 32. c. 7. Eſt parua rana (inquit Plinius) in arundinetis & herbis maximè viuens, muta ac ſine voce, viridis,
Sus. ſi fortè hauriatur, ventres boum diſtendens. Suis fimum bobus noxium eſſe, ſuprà quoque anno-
In paralle- tauimus. Vbi & de fimo gallinarum, & hirundinis de morſu muris aranei, ac de hirudine hauſta.
lis. „ Contrà equis non bene conuenire cum tauris ex hoc Plutarchi loco apparet; Theſeus Neptuni fi-
Hippolyti „ lius ſuſcepto filio Hippolyto ex Amazone Hippolyta ei ſuper induxit nouercam Phædram Minois
mors. „ filiam: quæ priuignum deperire orſa, ad inceſtum per nutricem internunciam ſolicitauit. Ille reli-
„ ctis Athenis Trœzenem ſe contulit, ibique venando incubuit. Impura autem iſta, cùm ſpe ſua deci-
„ diſſet, mendacibus de caſto priuigno exaratis literis, vitam laqueo finijt. Theſeus literis fidem ha-
„ bens à Neptuno petijt, vt Hippolytum perderet. Nam ab eo ius trium votorum habebat. Neptunus
„ Hippolyto ad oram maris currum agitanti taurum immiſit, quo territi equi Hippolytum contri-
uerunt. Verum marinum monſtrum erat iſte taurus, vt Fabulam Ouidius diſertiſſimè retulit his
Metam. 15. verſibus:

Pittheiam

Pittheiam profugo curru Træzena petebam
Iamque Corynthiaci carpebam littora ponti,
Cùm mare ſurrexit, cumuluſque immanis aquarum
In montis ſpeciem curuari, & creſcere viſus,
Et dare mugitus, ſummoque cacumine findi.
Corniger hinc taurus ruptis expellitur vndis,
Pectoribuſque tenus molles erectus in auras,
Naribus & patulo partem maris euomit ore.
Corda pauent comitum: mihi mens interrita manſit
Exilijs contenta ſuis: cum colla feroces
Ad freta conuertunt, erectiſque auribus horrent
Quadrupedes, monſtrique metu turbantur, & altis
Præcipitant currum ſcopulis, &c.

Nos ſuprà monſtrum hoc ex Seneca deſcripſimus. Aliàs idem Ouidius hoc monſtrum, ſimplici- *a. de remed.*
B ter taurum vocat: *amor. 2.*

Perdat opes Phædra, parces Neptune nepoti,
Non facies pauidos taurus auitus equos.

Inter aues inimicum habent boues tauriuè coruos, qui aduolantes feriunt & eorum oculos lacerāt. *Coruus.*
Inuenio autem, quod maximè quoque miror, ſeuum ipſis inimicum eſſe, ſed ſuumnè proprium aut *Seuum.*
aliorum quæ ſimiliter ſeuum habent pro adipe, necdum didici. Aiunt tamen ſi lingua bubula eo
perungatur, morituros citius quam comeſturos, niſi prius aceto, & ſale abſtergatur. Si nares tauri *Oleum roſa-*
oleo roſaceo illinantur, tenebris offuſis, vertiginoſum euadere Africanus teſtatur. Sunt etiam ſtir- *ceum.*
pes, quibus aliquid ineſt, quod bobus aduerſatur. Carnes eorum caprificus vt teneras reddat, & *Caprificus.*
quomodo ei alligati feritatem deponant tauri, ſuprà in domandi ratione dictum eſt. Quibus ad- *Lib. 1. cap.*
de ex Dioſcoride: Bubulis carnibus coquendo ſummi coliculi caprificorum additi coctura earum *149.*
adiuuant. Vt verò aſinis grata eſt ferula, ita cæteris iumentis venenum eſſe Plinius aſſerit, item & *Ferula.*
laſer naribus inditum tauros inflammare. Nigro helleboro verò necari, itaque id cauere, cum can- *Laſer.*
dido veſcantur. Alias etiam ait: *Chamæleonis nigri ſuccus iuuencas necat anginæ modo, quare à qui-* *Elleborus ni-*
C *buſdam vlophonon vocatur*. Idem de fraxino ſcribens ait: *folia iumentis mort fera, cæteris ruminan-* *ger.*
tium innocua. Quod eſt falſum. Theophraſtus enim de taxo id dixit, non de fraxino. Decepit *Fraxinus.*
hominem nominis vicinitas: Taxus Græcè μίλος, fraxinus μελία dicitur. Theophraſti de taxo *Plinij error.*
verba ſunt: φασὶ δὲ τὰ μὲν λόφουρα ἐὰν φάγῃ τῶν φύλλων, ἀποθνήσκειν, τὰ δὲ μηρυκάζοντα οὐδὲν πάσχειν, *Taxus.*
ideſt: Aiunt veterina, ſi folia comederint, mori, ruminantia verò nihil pati. Pertinet verò hoc ad *Lib. 3. Hiſt.*
ſympathiam. Galion herba eſt cubitalis foliolis anguſtis & per genicula radiatis ſimul pluribus, *c. 10.*
flore flauo, conferto, muſcoſo, odorato, abſtinent eo, vt inuenio, boues: vt & vrticæ ſimili herba fœ-
tida, & marrubij quodam genere fœtido, quod in aruis & noualibus naſcitur, aliud quam ballote,
longioribus & in acutum exeuntibus folijs, crenatis. Circa Scytharum & Medorum dictam Thra- *Hordeū vbi*
ciæ regionem, locum eſſe aiunt, (vt legimus apud Ariſtotelem, vel quiſquis ille eſt, authorem de *bubus no-*
mirabilibus,) viginti ferè ſtadiorum ſpatio, qui hordeum producit, quo homines quidem veſcun- *xium.*
tur, equi verò & boues, cæteraque animalia abſtinent. De Cinna gramine, inflamnetne boues, an *Cinna gra-*
impinguet potius, ſuprà aliquid diximus, vbi de cibo & potu. Geſnerus communem lectionē apud *men.*
Dioſcoridem, vt apparet, ſecutus, forſan (inquit) aconiti aliqua ſpecies eſt. Nam Theophraſtus aco-
D nitum deſcribit herbam breuem, quæ nihil ſuperuacui habeat, frumento ſimilem, ſemine tantum *Aconiti de-*
non ſpiceo. Quod ſi ita eſt, nihil impedit, quin etiam gramini ſimile, aut quædam eius ſpecies di- *ſcriptio.*
catur. Nam (vt obiter moneam) aconiti nomen ad varias formiſque differentes herbas vagum
videtur, cùm aliud cyclamini, aliud platani, aliud ſeridis, aut iridis potius folijs aconitum ab anti-
quis commemoretur. Sola inexpugnabilis veneni vis tabifica omnibus illis, vt video, communis
eſt. Hæc ille, quæ in plantarum hiſtoria diligenter examinabimus. Idem teſtatur, apud ſuos pro-
uenire herbam noxiam, qua non ipſi ſolùm boues abſtinent, ſed etiam gramine circumcirca naſcē-
te, licet eodem equi veſcantur. Ruſtici quidam (inquit) apud nos malum florem, alij malum Hen- *Malus flos.*
ricum appellant, vt atriplicis, (alij lapathi genus faciunt) quoddam ſylueſtre genus, bonum Hen- *Malus Hen-*
ricum. Caulis ei altus, pedalis, ſolidus & ſubſtantia quadam humida mollique infarctus. Flores *ricus.*
hirſuti, purpuraſcentes, in ſpicam congeſti, vt in teſticulo canis ferè, ſemina rotunda inſtar milij.
Guſtu aſtringit. Radice albiſſima, nodis quibuſdam exaſperata, & veluti ſquammata (vt ſaxifraga
alpina, cui folia ſimilia folijs fraxini, & vt ſanicula alba Heſſorum,) longiſſima, ad quinque vel ſex
cubitos deſcendente, quamuis raró integra effodiatur: recens planè frigida, & humida tactu perci-
pitur. Vites vicinas corrumpit, & frigore ſuo lædit. Quamobrem diligenter à vinitoribus effoſſa in
aquam

aquam reijcitur, ne in terra denuo comprehendere poſſit. Plurimum circa eum graminis abundat. E Folijs caret. Vis enaſcenti tanta, vt vel per pauimentum, ſi quod obſiſtat, eluctetur. Vere tantùm prodit. Flos Solis impatiens, craſſus, aquoſus, intra triduum vi Solis marceſcit. Natales ei vineæ collinæ, & prata ſyluis proxima. Autumno, vt audio, rurſus erumpit. Eadem, ni fallor, Aegole- *Aegolethros Plinij.* thros Plinij fuerit, de qua ille, *Herba eſt* (inquit) *ab exitio & iumentorum quidem, ſed præcipuè caprarum, appellata ægolethros. Huius flores concipiunt noxium virus aquoſo vere marceſcentes. Ita fit,* *Lib. 21. cap 13.* *vt non omnibus annis ſentiatur hoc malum. Ex his floribus apes Heraclea in Ponto mel venenatum conficiunt.* Hæc Plinius: Nec aliud quicquam de ea proditum legi. *Mel Heracleoticum.* Mel Heracleoticum (vt ſcribit Ruellius) ex herba fieri candida commemorant, quæ ægolethros vocetur: ſimiliter etiam Hermolaus Barbarus legit, tanquam ex Plinio. *Lib. 3. c. 21.* Quanquam autem illius noſtræ ſuperficies ex albo palleat, radix albiſſima ſit, ex Plinio tamen de colore eius nihil cognoui: *Lib. 18. cap. 17.* ſed alia Plinij herba alba videtur, panico ſimilis, occupans arua, pecori quoque mortifera. Forſan & hæc aconito Theophraſti quod frumento ſimile facit, congener fuerit. *Lib. 2. c. 35.* Hieronymus Tragus inter vitia frugum ſexto loco deſcribit herbam panico culmis nodiſque, ac foliorum vaginis ſimilem, prorſus inutilem & vitioſam, inter milium & panicum naſcentem. Et mox aliam ſuperiori non diſſimilem, ſed longè maiorem, F cuius folia ab initio planè milium referant, longis & aſperis ariſtis armatam, quæ lapparum inſtar veſtibus hæreant, in aruis milio & hordeo conſitis frequentem. Hanc ait valde noxiam eſſe, & euitari à bubus. Harum altera procul dubio erit illa Plinij herba alba panico ſimilis. *Phalaris altera Dioſc.* Hieronymus ipſe alteram phalaridem Dioſcoridis eſſe conijcit, quod ne ſim prolixior in præſentia non refutabo: *Miliaria.* alteram miliariam Plinij, quam ille milium implicãdo enecare ſcribit, cum ex duabus illis ab Hieronymo deſcriptis neutra implicet. Forſitan autem illa poſterior non aliam ob cauſam bubus noxia eſt, quàm quòd interiora partium ſuarum aſperitate lædat. Herbæ iam dictæ, quam ægole- *Orobanche.* thron reor, perquam ſimilis orobanche eſt, niſi radice differret, & caule magis purpuraſcente; Ha- *Aconitum.* ctenus Geſnerus. Aconito quoque nullum pecus, nullum animal paſcitur, & ſi fructum & folium nil nocere prædicent, vim mortiferam in radice tantùm haberi. Boues, oues, iumenta omnia, imo omnem quadrupedem necat, impoſita verendi fœminei ſexus radice, folio quidem intra eundem diem, vt Ruellius ſcribit. Geſnerus tradit ſeſe in montibus obſeruaſſe circa ipſa vaccarum ſtabula & tuguria paſtorum magnam ſæpe cærulei præcipuè aconiti copiam, nam cùm à bubus (inquit) non *Bona herba.* attingatur, copioſiſſimum prouenit, quemadmodum, & alia quædam herba mirè frequens, qua ſi- G militer boues abſtinent, bonam Germanicè vocant, cubitali aut altiore caule, erecto: folijs incanis, lapathi quodammodo figura, floribus luteis, odoratis, ſed parum grato odore, calendulæ ſimilibus, minoribus tamen & anguſtioribus in capituli circuitu folijs. Herbam lixiuio inijciunt, vt flauo co- *Caltha alpina.* lore id commendet. Hanc caltham alpinam vocare licebit, donec alius aliud nomen adferat. (Ex conyzis alpinis eſſe videtur,) Eſt & alia qua boues abhorrent, amplexicaulis, annua, conuoluulo ſimilis natura folijſque, quæ etiam ad paganicum frumentum accedunt, acutiora tantum nigrioraque ſunt, cuius & ſemen refert figura triangula, ſed minus eo & nigrius eſt. Radix palmi longitudinem non excedit, ſimplex, rotunda. Luxuria omnis in coliculos abit, quibus color ſpadiceus genicula vt in polygono. Flores plurimi, albi, exigui, inodori, inſipidi. Naſcitur cùm alibi, tum in- *Lib. 2. c. 33.* ter cannabim quam inuadit. Hanc Hieronymus Tragus orobanchen propter ſimile maleficium eſſe ſuſpicatur, non affirmat tamen, cum deſcriptio veterum longè diſſideat. Poſtremò quædam *Perſonata.* folijs latis blakken Germanis dicta (perſonatam eſſe conijcio) cùm rore madida à bobus depaſcitur, inflat eas adeo, vt aliquando rumpantur, niſi curſu agitati incaleſcant, & per aluum reijciant. *Color ruber.* In Burgundia frequentius hoc malum euenire aiunt, quod maior eius herbæ ibi copia ſit. Colo- H *Lib. de Ira.* rem rubrum, & qui proximi ſunt, horrent tauri, eoque conſpectu efferantur. Teſtantur id veterum non pauci. Seneca: *Taurum color rubicundus excitat, vrſos, leoneſque mappa proritat.* Plutarchus: *Rubram veſtem non ferunt, qui ad tauros* (Gillius hunc locum citans, legit ad boues, de quibus tamen nulla extat authoritas) *accedunt, neque ſplendidam qui ad elephantos, quod eiuſmodi colore eas beſtias conſtet efferari.* Inuenio autem, maximè irritari nigros tauros, ſed verendum eſt, ne nigrorum taurorum bufalos vulgò vocatos intelligant, qui & ipſi hoc colore irritantur, vt ſuo loco dice- *Metam. 12.* tur, de Phœniceo colore ſic Ouidius:

Haud ſecus exarſit, quam Circo taurus aperto
Cùm ſua terribili petit irritamina cornu,
Phœniceas veſtes, eluſaque vulnera ſentit.

Phœniceus color. Qualis autem color ſit phœniceus, phœnix & phœnicopterus aues, & phœnicis, ideſt, palmæ fructus oſtendunt, atque Vlpianus hunc quodammodo locum declarans Digeſtis de furtis, vbi ait: *Eidyl. 32.* *Cum eo qui pannum rubrum oſtendit, fugauitque pecus, vt in fures incideret, furti actio eſt.* Irritatur *Ruffus.* tamen & alijs coloribus, qui ad rubrum inclinant, qualis eſt ruffus, fuluuſque, quod teſtatur Theo-

critus

A critus de armento agens, quod Phaethonti filio donauit Apollo, taurum inquiens viſa pelle leonis in Herculem ea obtectum impetum feciſſe. Sic enim poetæ mentem cum Vito Vuinſemio interpretor: Aliàs enim leonem, vt oſtendimus taurus timet, & niſi coactus repugnat. Poetæ verſus ſunt:

Τῶν μέν τε προφέρεσκε βίηφί τε καὶ σθενεῖ ᾧ
Ἠ δ' ὑπεροπλίῃ Φαέθων μέγας. ὃν ῥα βοτῆρες
Ἀστέρι πάντες ἔισκον, ὅθ' οὕνεκα πολλὸν ἐν ἄλλοις
Βουσὶν ἰὼν λάμπεσκεν, ἀρίζηλος δ' ἐτέτυκτο.
Ὅς δή τοι σκύτος αὖον ἰδὼν χαροποῖο λέοντος
Αὐτῷ ἔπειτ' ἐπόρουσεν ἐΰσκοπῳ Ἡρακλῆϊ,
Χρίμψασθαι ποτὶ πλευρὰ κάρη στιβαρόν τε μέτωπον, idest,
Inter hos autem, excellebat viribus, & robore ſuo
Atque animo elato, Phaeton ingens: quem quidem paſtores
Stellæ, omnes comparabant, propterea quod eximiè inter alios
B *Boues incedens lucebat, & inſigniter conſpicuus erat:*
Qui cùm aridam pellem, videret leonis fuluoculi,
In ipſum irruit circumſpectum Herculem.

Illud verò in primis admirandum eſt, certaque eius ratio aſſignari nequit, quod Aſinius ſcribit, boues deinde non araturos, qui aliquem ad ſupplicium deuexerint: vel ſi arent, terram non eſſe laturam fructum. Geoponici verò, nominatim Sotion, traduit, quod oporteat obſeruare ſeminantem, ne ſemina boum cornibus incidant. Hæc enim κεροσβόλα, hoc eſt, intractabilia nominari: dicique, & ſterilia eſſe & inutilia, & coctioni in idonea. Plinius ait, in incendijs ſi fimi aliquid egeratur è ſtabulis, facilius extrahi, nec recurrere boues oueſque ferri, quod quis etiam non miretur?

Lib. de ſumpt. fun.

Cerosbola ſemina.

A V G V R I A.

C
Oracula.

APVLEIVS de ſacerdotibus quibuſdam impuris, atque nequam, omnia per boues eorumque labores, fauſta præſagientibus ſcribit in hæc verba: *Puriſſimi* (ironicè) *illi ſacerdotes, nouum quæſtus genus ſibi comminiſcuntur: ſorte vnica proca ſulis plurimis euocata conſulentes de rebus varijs plurimos ad hunc modum cauillantur. Sors hic erat. Ideo coniuncti terram proſcindunt boues, vt in futurum læta germinent ſata, tum ſi qui matrimonium ſorte cooptantes interrogarentur, rem ipſam reſponderi aiebant: iungendos connubio, & ſatis liberum procreandis. Si poſſeſſiones præſtituaturus quæreret, meritò boues, vt & iugum, & arua ſementis florentia pronunciari. Si quis de profectione ſolicitus, diuinum caperet auſpicium, iunctos iam paratoſque quadrupedum cunctorum manſuetiſſimos, & lucrum promitti de glebæ germine. Si prælium capeſciturus, vel latronum factionem proſequuturus, vtiles necne proceſſus ſciſcitaretur, additam victoriam forti præſagio contendebant, quippe ceruices hoſtium iugo ſubacturi & prædam de rapinis vberrimam fructuoſamque capturi. Ad iſtum modum diuinationis eius aſtu captioſo corraſerans non paruas pecunias.* Hæc Apuleius. Pauſanias verò refert, quomodo apud Meſſenios ad tumulum Ariſtomenis de ſucceſſu, vel felici, vel infelici prædicerent. Ceremoniæ ſunt huiuſmodi. Aræ deſtinatum taurum ad pilam non procul à ſepulchro alligant. Is cùm ferox, & vinculorum ſit inſolens, euadere conatur: Quod ſi dum tumultuatur & exilit, pila moueatur, ſecundum eſt Meſſenijs omen: ſin prorſus immota ea pila ſteterit, calamitatem ſibi aliquam portendi interpretantur. Idem memoriæ prodidit, quomodo Argiui diuinatione ex tauro à lupo confecto Danao regnum conceſſere. Apud Argiuos eſt (inquit) longè omnium templorum nobiliſſimum Apollinis Lycij, in quo quod æſtate noſtra extat dei ſignum, Attali fuit Athenienſis opus antiquiſſimum è ligno Danaus dedicauit cum ipſa æde. Fuiſse verò illis temporibus ſigna omnia è ligno, & in primis quæ Aegyptij feciſſent, crediderim. Ac Lycium quidem Apollinem huiuſmodi de cauſa dedicauit Danaus: Cùm Argos veniſſet, de regno cum Gelanore Sthenelæ filio contendit: ac cùm coram vterque ad populum multa, & ea maximè probabilia & iuri conſentanea dixiſſet, neque omnino quæ Gelanor afferebat,

Lib. 9.
Sacerdotum quorundam fraus.

D

In Meſſenicis.

„ *Succeſſus* „ *cuiuſque* „ *indicatio.*

„ *Danaus* „ *cur ligneũ* „ *Apollinem* „ *dedicarit.*

„ rebat, minus æqua viderentur, cauſa ampliata eſt in craſtinum. Poſtero die prima luce, in boum E
„ gregem in pomœrio paſcentium lupus impetum fecit, atque is taurum gregis ducem adortus eſt.
„ Viſum eſt Argiuis Gelanori cum tauro, cum eſſe Danao aptiſſimam conuenientiæ rationem: quòd
„ ſcilicet, vti lupus animal eſt homini minimè familiare: ſic propemodum ad id temporis nulla fuiſ-
„ ſet Danaus Argiuorum vſus conſuetudine. Quare cùm taurum lupus confeciſſet, e re nata Argiui
„ Danao imperium adiudicarunt. Tum Danaus lupum ab Apolline miſſum interpretatus, Lycij
Pyrrhi mors. Apollinis ædem dicauit. Argiui verò ſimulacra poſtmodum in foro ſculpta habuerunt, quibus vi-
ſis Pyrrhus Epirotarum rex oraculi recordatus, quo ſignificatum ipſi fuerat, tunc moriturum, cum
tauri & lupi certamen vidiſſet, ſummoperè commotus, & interfectus eſt. Seruio Tullo regnante, re
Lib. 7. c. 3. ferente Val. Maximo, cuidam patrifamilias in agro Sabino, præcipuæ magnitudinis & eximię for-
mæ vacca nata eſt, quam oraculorum certiſſimi authores in hoc à dijs immortalibus editam reſpõ-
Vacca Dianæ immolata. derunt, vt ſi quis eam Auentinenſi Dianæ immolaſſet, eius patria totius terrarum òrbis imperium
obtineret. Lætus eo dominus, bouem cum ſumma feſtinatione Romam actam, mactandam in
Auentino ante aram Dianæ conſtituit, ſacrificio Sabinis regimen humani generis daturus. De qua
re antiſtes templi certior factus, religionem hoſpiti intulit, ne prius victimam cæderet, quàm proxi- F
ma ſe aqua abluiſſet, eoque alueum Tyberis petente, vaccam ipſe immolauit, & vrbem noſtram
tot ciuitatum, tot gentium dominam ſacrificij furto reddidit. Sic Valerius. Plutarchus pauló
In Quæſt. Rom. 4. clàrius Iubam, & Varronem authores citans. Cur reliquis (inquit) Dianæ fanis ſoliti ceruorum
cornua affigere, ei quod in Auentino eſt, boum cornua affixerunt? Fortaſſis vt monimentum eſſet
Ceruorũ cornua in Dianæ templis. antiqui caſus. Fuit quidam in Sabinis Antro Coratius. Is vaccam habebat magnitudine, & for-
ma reliquis præſtantem: monitúſque à vate quodam, qui in Auentino bouem hanc Dianæ immo-
laſſet, ei fata ſummam poteſtatem deferre, vrbemque ipſius, Italiæ totius regno potituram Ro-
mam ſe contulit, bouis ibi mactandæ gratia. Seruus autem regi Seruio clam id vaticinium, idque
rex Cornelio pontifici indicauit. Tum Cornelius Antroni mandauit, vt ante ſacrificium aqua Ti-
beris profluente ſe ablueret: ſic enim legibus præſcriptum eſſe litaturo. Ita hic lotum abijt: inte-
rim Seruius occaſionem immolendæ vaccæ in honorem Dianæ præcepit, mactatæque cornua tem-
pla affixit. Hoc & Iuba narrat, & Varro, niſi quod hic Antronis nomen non habet, deceptumq; non
a Cornelio ſacerdote Sabinum, ſed ab æditu refert. Retulit idem augurium quoque Plinius ſe-
cundus in volumine de viris illuſtribus de Seruio rege loquens, ſed paulo aliter. Hic (inquit) La- G
tinorum populis perſuaſit, vti exemplo eorum qui Dianæ Epheſiæ ædem feciſſent, & ipſi ædem
Dianæ in Auentino ædificarent. Quo facto, bos cuidam Latino miræ magnitudinis nata eſt. Re-
ſponſum ſomnio datum; eum populum ſummam imperij habiturum, qui prius bouem illam im-
molaſſet. Latinus bouem in Auentinum egit, & cauſam ſacerdoti Romano expoſuit. Ille calli-
dus, dixit prius eum viuo flumine manus abluere debere. Latinus dum ad Tyberim deſcendit, ſa-
Ennead. 2. l. 6. cerdos bouem immolauit. Ita imperium ciuibus, ſibi gloriam facto, conſilioque vendicauit. Le-
ges hæc eadem apud Sabellicum qui ex hiſce potiſſimum authoribus hiſtoriam conſarcinauit. E
Bouis caput effoſſũ quid portenderit. contrario cùm Eliſæ ſiue Didonis comites vrbem condituri terram foderent, capite bouis inuen-
to, cœptum reliquiſſe in equi hiſtoria fuſius diximus, propterea quod perpetuos ſibi labores, &
ſeruitutem illinc futuram, quales boum ſunt, inde ominarentur. Boum peſtem quam Crabam
Par. 4. Annal. vocabant, initium (inquit Glyca) habuiſſe perhibent ſub Romani ſenioris imperio. Cum enim
proximè Boni ciſternam Romanus conderet, in qua ſe ab ardore ſolis æſtiuo refrigeraret, dum
fundamenta iacerentur, effoſſum ferunt bouis marmorei caput: quod ij, qui repererant, confra-
ctum, attritumque calcariam in fornacem coniecerint. Ex eo tempore in hunc vſque diem peſtis H
Luculli victoria vt indicata. armenta boum per vniuerſos imperij Romani fines infeſtare nunquam deſijt. Cùm verò Lucul-
lus contra Tigranem moueret, boues Dianæ Perſicæ ſacræ, vt Plutarchus refert in eius vita, vi-
ctoriam portenderunt. Earum enim vna tranſgreſſo Euphratem exercitu, profecta ad petram
quandam quæ ſacra deæ habebatur, conſtitit in illa, demiſſoque capite, vt quæ reſte detrahun-
Aureliani augurium. tur, præbuit Lucullo ſemetipſa hoſtiam. In ea villa, in qua paupere natus eſt Aurelianus Impe-
rator, natum eſſe vitulum, annotauit Sabellicus, candore eximio, in latere purpureis maculis, de-
Ilium vbi, & cur conditũ. pictam coronam habentem, qui imperium ei portenderit. Ilium verò legimus accepto oraculo,
vt vaccam ſecutus, vbi illa primum procumberet, illic vrbem conderet, ad Ates colles deueniſſe,
In Bœoticis. Iliumque, ibidem poſuiſſe, quos colles eam ob cauſam Lycophron βουπλανήτους, quaſi vacci-
uagos nuncupauit. Vulgatus eſt etiam inter Thebanos ſermo (inquit Pauſanias) Cadmum Del-
Bos Cadmi dux. phis in Phocidem venientem, ducem itineris habuiſſe bouem, emptam illam de Pelagontis bubul-
cis, & in vtroque latere inſignem fuiſſe candida nota in lunæ ſpeciem iam plenæ. Oportebat
autem Cadmum cum ſocijs, & exercitu, ex oraculi reſponſo ibi conſiſtere, quo loco bos feſſa pro-
cubuiſſet.

Google

A cubuiſſet. Illum ipſum locum hodie quoque oſtendunt. Aliàs verò ait Mycaleſſum vrbem appellatam, quod bos ea, quæ ad Thebas Cadmo, & eius socijs dux fuit, illic immugierit. Augurium illud feliciſſimè narrat Ouidius, dum canit: *Mycaleſſus vrbs.* *Metam. 3.*

Patriamque, iramque parentis
Vitat Agenorides, Phœbique oracula ſupplex
Conſulit, & quæ ſit tellus habitanda requirit.
Bos tibi Phœbus ait ſolis occurret in aruis,
Hac duce carpe vias, & qua requieuerit herba
Mœnia fac condas, Bœotiaque illa vocato.
Vix bene Caſtalio Cadmus deſcenderat antro,
Incuſtoditam lente videt ire iuuencam.
Nullum ſeruitij ſignum ceruice gerentem;
Subſequitur, preſſoque legit veſtigia greſſu,
Authoremque viæ Phœbum taciturnus adorat.
B *Iam vada Cephiſi, Panopeſque euaſerat arua:*
Bos ſtetit, & tollens ſpecioſam cornibus altis
Ad cœlum frontem, mugitibus impulit auras:
Atque ita reſpiciens comites ſua terga ſequentes
Procubuit, teneraque latus ſubmiſit in herba.
Cadmus agit grates, peregrinæque oſcula terræ
Figit: & ignotos montes, agroſque ſalutat.

Quod modò ad Oracula attinet, lego apud Plutarchum, & ex eo apud Cælium peſte olim Lacedæmona vexante redditum oraculum mali vim ceſſaturam, ſi nobilem virginem quotannis immolaſſent. Quibus autem obtemperarent Lacedæmonij, ac fortè mactanda duceretur ſuo ornatu Helena, deuoluans aquila gladium abreptum, & ad armenta, quæ βουκόλια vocant, delatum ſuper iuuencam demiſit. Quo prodigio παρθενοκτονίαν, idest, virginum immolationem deſijſſe, quod Ariſtodemus (inquit) author tradit. Idem obueniſſe Romæ in Valeria Luperca Ariſtides prodidit. Pauſanias verò refert Philippo regi ambiguum oraculi reſponſum mortem portendiſſe, quia non ſemel C periturus eſſet. Philippum quidem (inquit) facilè ſibi quiuis perſuadeat, rerum geſtarum magnitudine omnes Macedonum reges, qui antè fuerunt, quique ipſum ſecuti ſunt, ſuperaſſe: nemo tamen, qui recta ſit in rebus exiſtimandis ſententia, ei boni imperatoris laudem tribuerit, nempe, qui ſemper iuſiurandum contempſerit, fœderum religionem nunquam ſanctam habuerit, vnuſque omnium in minimis fidem duxerit: pœnas tamen non vtique ſeras deo, cuius læſerat maieſtatem, dedit, neque enim natu grandior annorum quadraginta ſex, Delphici oraculi vocem vitæ exitu comprobauit. Conſulenti de Perſico bello redditum fuerat reſponſum: *Oracula.* *In Parall. minorib.* *Iuuenca pro virgine immolata.* *In Arcadicis.* *Philippi mors vt prædicta.*

Ἔστεπται μὲν ὁ ταῦρος, ἔχει τέλος, ἔστιν ὁ θύσων: idest,
Serta gerit taurus, finem manet, aſtat aruſpex.

Quod non ad Perſarum regem, ſed ad ipſum Philippum referendum fuiſſe, rei euentus ſatis perſpicuè demonſtrauit.

AVSPICIA. PRODIGIA.

D ARVSPICES de rerum euentu reſponſuri hoſtiarum, maximè bubuli pecoris inſpiciebant, cor, pulmonem, iecur, atque fel: haſque partes exta vocabant; & extiſpicium eorundem inſpectionem, vt extiſpices ipſos aruſpices. Exta ſi bona nunciabantur, tunc conſultores litaſſe dicebantur: deoſque placatos, propitiatoſque aruſpices indicabant, promittebantque ijs volentibus & propitijs benè ac feliciter euenturum, quod aggredi erat in animo. Bona autem & læta appellabant exta, quæ ſplendida, bene colorata, integra, plena, ſolida & abſq; vlla macula, labe & vitio erant. Contrà quæ pallida, tabida, liuida, marcida, exilia, vitioſa, aut quæ omnibus ſuis partibus non conſtabant, & quibus aliquid deerat, quæque aliqua labe, aut tetris notis aſperſa, & quæ ſua ſede mota, & naturali ſitu minimè poſita erant, ea non bona, atque etiam triſtia appellabant, irataque, & minacia: item ſi cor deeſſet, vel ſi iecur ſine capite inueniretur. Præ cæteris verò, in extis iecur diligentiſſimè tractabant, & nitidumnè id eſſe, atque plenum, an horridum & exile, cum capite, an ſine capite, conſiderabant, & quid inde læti triſtiſuè præuiderent, renunciabant. Qua propter Philo- *Exta bona ſiue læta, & non bona ſiue triſtia.* *Iecoris dignitas in aruſpicina.*

Lib. 8. de vita Apollonij. ſtratus, τὸ δ᾽ ἧπαρ (inquit) ἐν ᾧ φασὶ τὸν τῆς αὐτῶν μαντικῆς εἶναι τρίποδα, οἱ δεινοὶ ταῦτα. Latini autem iecur pro ipſis etiam extis accipiunt. Iuuenalis: E

Aut cur
In carbone tuo charta pia thura ſoluta
Ponimus & ſectum vituli iecur.

Syllæ immolanti iecur extrema ſui parte ſpeciem laureæ coronæ præ ſe tuliſſe fertur, mirabili futuræ fęlicitatis oſtento. Vnde & Aruſpicinam ἡπατοσκοπικὴν τέχνην vocat Phlegon, qui eius originem à ſybillinis carminibus repetit. Iam caput iecoris ex omni parte diligentiſſimè aruſpices cōſideraſſe, & ſi id inuentum non eſſet, nihil durius accidere potuiſſe Cicero tradit. E contrario læta

Lib. 28. c. 1. credebantur exta, cùm caput iecinoris duplex, vel geminum reperiebatur. Nam interdum capita
Capita extorum geminata. extorum geminata inuenta Plinius teſtis eſt. Id quod Marcello immolante eueniſſe, Valerius Maximus, & Plinius memoriæ prodiderunt: Liuius verò auctum viſum fuiſſe in capite ſcribit: quod & Plutarchus in Marcelli vita refert. Lætum etiam ſi viſcera trepidabant, ſpirabantque: Qua de cau-
Lib. 1. c. 6. ſa Arnobius aduerſus Gentiles lib. 7. gaudium fuiſſe ſcribit, *vidiſſe ex reſiduo victimarum cæſarum*
Lib. 11. cap. 37. *ſpiritu exultantia adhuc corda, tremebundaſque & palpitantes in viſceribus venas.* Hinc, & Virgilius. F

Aen. 4.

Pecudumque recluſis
Pectoribus inhians, trepidantia conſulit exta.

Seneca Oedipo:

Erepta viuis exta pectoribus tremunt,
Spirantque venæ, corque adhuc pallidum ſalit.
At ille fibras tractat, ac fala inſpicit,
Et adhuc calentes viſcerum venas notat.

Erepta autem dixit, quia ideo rapiebantur exta, vt ſpirantia adhuc & palpitantia conſuli poſſent. Virgilius:

Tum ritè ſacratas
In flammam iugulant pecudes & viſcera viuis
Eripiunt.

Sed vt ad cor, & iecur reuertamur, non habebatur tantum modò infœlix auſpicium, cum ſine G capite iecur inueniebatur, ſed etiam, ſi deforet cor. Paulus, ait, peſtifera auſpicia dicebant eſſe, cum
Cæſaris mors. cor in extis, aut caput in iecore non fuit. Prius oſtentum portentumque Cæſari ſacrificanti, quo die cæſus eſt, accidiſſe, qui de eius vita ſcripſere, omnes atteſtantur. Sed & Pertinaci quo die à mili-
Pertinacis. tibus interemptus eſt, cor in hoſtia non repertum Iulius Capitolinus in eius vita author eſt. Poſterioris verò portenti exempla nō pauca in veterum monumentis extant: Nam & eodem Cęſare im-
Lib. 1. de diuinat. molante, iecur ſine capite inuentum Cicero narrat. Quin etiam cum Marcellus ſummo ſtudio niteretur, vt Pœnorum exercitum, aut proſterneret, aut Italia pelleret, ſolemnique ſacrificio voluntates deorum exploraret, quæ prima hoſtia ante foculum decidit, eius iecur ſine capite inuentum Vale-
In Marcello. rius Maximus, Liuius & Plinius literis prodiderunt. Quod & Plutarchus more Romano κεφαλὴν ἥπατος appellat, ſicuti & Appianus, de Cæſaris ſacrificio, quo die in curia cæſus eſt, agens. Simili caſu Conſulum alteri primam hoſtiam immolanti caput iecinori defuiſſe Liuius: & Q. Petilium ſacrificantem, in iecinore caput non inueniſſe: alterum quoq; conſulem, quòd caput iecinori defuiſſet, tribus hoſtijs minimè perlitaſſe memorat. Sic & Iulius Obſequēs Catone, Poſthumo, Herennio Coſſ. immolantibus caput iecinoris inuentum non fuiſſe, Apollinique Decem viris immolantibus H caput iecinoris defuiſſe refert. Idem Lupum ſpretis religionibus, cùm in extis caput non inueniſſet, manus infeliciter cum hoſtibus conſeruiſſe, amiſſoq; exercitu in prælio occubuiſſe ſcriptum reliquit. Arrianus Pythagoram antequam Alexander obiret, hoſtiam immolaſſe & ſine capite iecur inuentum, idemque illi contigiſſe pro Epheſtione, & Perdicca ſacrificanti, qui omnes ſtatim poſt
Lib. 11. cap. 32. mortui ſunt. Plinius etiam, cum C. Marius Vticæ immolaret, caput iecoris non inuentum: Defuiſſe quoque Calendis Ianuarijs conſulatum ineunte Caio Principe, quo anno interfectus eſt: ſimiliterque Claudio ſucceſſori eius quo menſe interemptus eſt, memoriæ prodidit. Nec diſpari euentu Pertinacem, cùm triſte prodigium prima hoſtia à ſe immolata procurare vellet, in alia, caput extorum non deprehendiſſe Iulius Capitolinus ſcribit. Sed & caput extorum cæſum, triſtis oſtenti loco habitum, pręterquam in ſollicitudine ac metu (tunc enim peremiſſe curas) Plinius ſuperiore loco
Metam. 15. tradit; vnde Ouidius;

Magnoſque inſtare tumultus
Fibra monet, cæſumque caput reperitur in extis.

Georg. 1. Fibrarum autem etiam maxima habebatur ratio, quas minaces ideo Maro dixit.

Triſti-

A *Triſtibus aut extis fibra apparere minaces.*

Ouidius quantum eis tribueretur indicans ait: *Metam. 16.*

Protinus ereptas viuenti corpore fibras
Inſpiciunt, mentemque deum ſcrutantur in illis.

Et rurſus:

Fibra quoque ægra notas veri monituſque deorum
Perdiderat, triſtes penetrant ad viſcera morbi.

Sic & Tibullus fibram, deorum conſciam vocat: *Lib. 2. El. 1.*

Viden' vt felicibus extis
Significat placidos nuncia fibra deos?

Seruius fibras interpretatur iecoris extremitates: quem ſecutus Iſidorus: *Fibræ, ait, ſunt iecoris extremitates, ſicut extremæ partes foliorum in vitibus, ſiue quaſi linguæ eminentes. Dictæ autem fibræ, quod apud Gentiles in ſacris ad Phœbi aras ferebantur ab ariolis, quibus oblatis, atque ſuccenſis acciperent reſponſa.* Notandum verò cor non ſemper in extorum parte habitum ex Plinio diſci, qui L. B Poſthumio Albino ſacrorum rege poſt centeſimam viceſimam tertiam Olympiadem, cum rex Pyrrhus ex Italia diſceſſiſſet, primùm aruſpices cor in extis conſpexiſſe tradit. Triſtium extorum ſigna omnia Seneca, atque Lucanus infeliciſſimum deſcripturi auſpicium expreſſerunt, quorum verſus, vel ideo nobis minimè ſunt prætereundi. Sic igitur Manto Tireſiam vatem affatur apud Senecam: *Fibra quid. Lib. 11. c. 1. Cor quando inſpici cœptum. Lib. 11. cap. 37. In Oedipo. Lib. 1.*

Genitor quid hoc eſt? non leui motu vt ſolent,
Agitata trepidant exta, ſed totas manus
Quatiunt, nouuſque proſilit venis cruor:
Cor marcet ægrum penitus, ac merſum latet,
Liuentque venæ, magna pars fibris abeſt,
Et felle nigro tabidum ſpumat iecur,
At ſemper omen vnico imperio graue:
En capita paribus bina conſurgunt toris
Sed vtrumque cæſum tenuis abſcondit caput
C *Membrana, latebram rebus occultis negans.*
Hoſtile valido robore inſurgit latus,
Septemque venas tendit, has omnes retrò
Prohibens reuerti limes obliquus ſecat.
Mutatus ordo eſt, ſede nihil propria iacet.
Sed acta retro cuncta: non anima capax
Sed parte dextra pulmo ſanguineus iacet:
Non læua cordis regio: non molli ambitu
Omenta pingues viſcerum obtendunt ſinus

Apud Lucanum verò Arunte aruſpice immolante, extaque perſcrutaturo:

Nec cruor emicuit ſolitus, ſed vulnere largo
Diffuſum rutilo dirum pro ſanguine virus.
Palluit, attonitus ſacris feralibus Aruns
Atque iram Superum raptis quæſiuit in extis.
D *Terruit ipſe color vatem, nam pallida tetris*
Viſcera tincta notis, gelidoque infecta cruore
Plurimus aſperſo variabat ſanguine liuor,
Cernit tabe iecur madidum, venaſque minantes
Hoſtili de parte videt, pulmonis anheli
Fibra latet, paruuſque ſecat vitalia limes
Cor iacet, & ſaniem perhiantes viſcera rimas
Emittunt, produntque ſuas omenta latebras.
Quodque nefas nullis impunè, apparuit extis,
Ecce videt capiti fibrarum increſcere molem
Alterius capitis; pars ægra & marcida pendet:
Pars micat, & celeri venas mouet improba pulſu.
His vbi concepit magnorum fata malorum
Exclamat, vix fas ſuperi, quæcunque monetis
Prodere me populis: neque enim tibi ſumme litaui

L 3 Iupiter

Iupiter hoc ſacrum, cæſique in pectore tauri E
Inferni venere dei: non funda timemus,
Sed veniet maiora metu: Dij viſa ſecundent
Et fibris ſit nulla fides, ſed conditor artis
Finxerit iſta Tages, flexa ſic omina Thuſcus
Inuoluens, multaque tegens ambage canebat:

Exta regalia. *Muta.*

Erant & aliæ extorum in aruſpicina qualitates, & differentiæ. Regalia enim exta Feſto interprete appellant, quæ potentibus inſperatum honorem pollicebantur, priuatis & humilioribus hæreditates, filiofamilias dominationem. Muta verò, vt idem author eſt, dicebantur, ex quibus nihil diuinationis animaduertebant. Magni inſuper referre credebant, num repugnarent victimarijs hoſtiæ, num ſi placidè ac quietè ſtantes, atque etiam annuentes. Si enim hoc, gratum dijs, ſi illud, ingratum fore ſacrificium diuinabant. Erat verò in primis mali ominis ſignum, ſi hoſtia iam iam mactanda aufugiebat, quemadmodum idem poeta Lucanus oſtendit, hoc quoque inter alia quæ Pompeij cladem indicarunt, prodigia recenſens:

Hoſtia aufugiens. *Lib. 7.*

Non tamen (inquit) *abſtinuit venturos prodere caſus* F
Per varias fortuna notas: nam Theſſala rura
Cùm peterent, totus venientibus obſtitit æther,
Inque oculis hominum fregerant fulmina nubes,
Aduerſaſque faces, immenſoque igne columnas
Et trabibus mixtis auidos typhonas aquarum
Detulit, atque oculos ingeſto fulgure clauſit:
Excuſſit criſtas galeis, capuloſque ſolutis
Perfudit gladijs, ereptaq; pila liquauit
Aethereoque nocens fumauit ſulphure ferrum
Necnon innumero cooperta examine ſigna,
Vixque reuulſa ſolo, maiori pondere preſſum
Signiferi miſere caput, rorantia fletu
Vſque ad Theſſaliam Romana & publica ſigna.
Admotus ſuperis diſcuſſa fugit ab ara G
Taurus, & Emathios præcepſ ſe iecit in agros:
Nullaque funeſtis inuenta eſt victima ſacris.

Lib. 1. c. 6.

Ita & Valerius Maximus de Pompeio loquens ſcribit à principio. *Cn. Pompeium Iupiter omnipotens abundè monuerat, ne cum C. Cæſare vltimam belli fortunam experiri contenderet: Egreſſo à Dyrrachio aduerſa agmini eius fulmina iaciens, examinibus apum ſigna obſcurando, ſubita triſtitia implicatis militum animis, nocturnis totius exercitus terroribus, ab ipſis altaribus hoſtiarum fuga.* Tale quoque oſtentum de tauro fugiente, in prodigium interpretatur Tacitus, inter cætera quæ exitium Vitellio portendebant, his verbis: *Acceſſit dirum omen, profugus altaribus taurus, diſiecto ſacrificij apparatu, longè vbi ferire hoſtias mos eſt, confoſſus.* Suetonius in Tito: *Sabinos petit, aliquanto triſtior, quod ſacrificanti hoſtia aufugerat, quodque tempeſtate ſerena tonuerat.* Idem in Galba. *Cum per omne iter dextra ſiniſtraque oppidatim victimæ caderentur, taurus ſecuris ictu conſternatus, rupto vinculo eſſedum eius inuaſit.* Similiter Silius Italicus de perfidia Syphacis regis agens, ait taurum quem immolabat, aufugiſſe, quoniam ipſe violato fœdere à Scipione Romaniſque ad Pœnos ſe verterat, ducta in vxorem Aſdrubalis filia. H

Vitellij exitium. *Annal. 19.* *Cap. 10.* *Cap. 18.* *Lib. 5.* *Lib. 16.*

Audiuit (Scipionem) *læto Maſſylus* (Syphax) *& annuit ore*
Complexuſque virum: firmemus proſpera (dixit)
Omina, nec votis Superi concordibus abſint.
Cornigerumque Iouem, Tarpeiumque ore vocemus,
Et ſimul extructis ceſpes ſurrexerat aris
Victimaque admota ſtabat ſubiecta bipennis:
Cùm ſubita aruptis fugiens altaria taurus
Exilijt vinclis, mugituque excita latè
Impleuit tecta, & fremitu ſuſpiria rauco,
Congeminat: trepida terrorem ſparſit in aula,
Vittaque maiorum decoramen fronte, ſine vllo
Delapſa attactu nudauit tempora regis.
Talia Caſicola caſuro triſtia regno
Signa dabant, ſaui que aderant grauia omina fati.

Lib. I I. Taurus tur bas excitãs.

A Inauſpicatius adhuc magiſque piaculare erat ſacrificium ſi taurus ſiue hoſtia ante fugam furere, turbaſque excitare videretur, in quo ſenſu Statius:

Tum ferus ante ictum ſpumis delubra cruentat
Taurus, & obſtantum medijs è cœtibus exit
Turbidus, inſano feriens altaria cornu.
Diffugiunt famuli, & regem ſolatur aruſpex.
Ipſe inſtaurari ſacrum male fortis agique
Imperat & magnos ficto premit ore timores.

Taurus ad aras mugiẽs Lib. 1.

Infauſtum item ſi ad aras iam immolandus pertractus, mugiret plurimum: Silius id oſtendit inter prodigia, quæ Flaminio cladem prænunciabant.

Nec rauco taurus ceſſauit flebile ad aras
Immugire ſono, preſſamque ad colla bipennem
Incerta ceruice ferens altaria liquit.

Huc pertinet illud Virgilij, quo clamorem Laomedontis cum taurorum immolandorum, fugien-
B tiumque mugitibus comparat.

Clamores ſimul horrendos ad ſidera tollit,
Quales mugitus, fugit cùm ſaucius aras
Taurus, & incertam excuſſit ceruice ſecurim.

Hoſtia fugiẽs cur mactaretur.
Lib. 4. c. 8.
Lib. 24.

Fugientem ipſam hoc modò hoſtiam, quæque altaria detrectaret, vbicunque narciſcerentur, mactari oportebat, ne piaculum fieret, vt annotauit Alexander ab Alexãdro, & ante eum Seruius: valdeque erat prodigioſum, ſi capta ægrè retrahebatur ad aras, vt conſtat ex hiſce Ammiani Marcelli verbis: *Abundè ratus poſt hac proſperitates ſimiles aduentare, complures hoſtias Marti parabat Vltori, & ex tauris pulcherrimis decem ad hoc productis nondum aris admoti voluntate ſua nouem procubuere triſtiſſimi: decimus verò diffractis vinculis lapſus ægrè reductus eſt, & mactatus, ominoſa ſigna monſtrauit.* Si enim primis hoſtijs non litabant, aut ſi primùm negligentia, aut caſu aliquo non rectè initum aut curatum ſacrum foret, illis denuo augeri & ſæpius ad expianda numina permittebatur, donec ritè perlitatum animaduerterent, vt idem Alexander ſcribit, & ex Tullio conſtat, Suetonio, Seruio, alijſque. Adrianus Turnebus antiquorum rituum peritiſſimus piaculare quoque ſa-

Lib. 6. c. 21.
Hoſtia caſus.
Lib. 2. de Diuinat.
Aruſpicina vanitas.

C crificium fuiſſe ſcribit, ſi hoſtiam in aliam partem corporis, quàm oporteret, decidiſſet: Cæterùm vanæ huic atque ridiculæ Hetruſcorum (ab his enim dimanaſſe ſatis notum eſt) diſciplinæ, maximè quæ ad extiſpicium pertinet, fidem nullam habet Chriſtianus, & ne ipſi quoque Gentiles omnes habuere, ac M. Tullius præſertim, cuius ſuper hac re ſententiam, etſi prolixius indicatam adſcribere, præter noſtrum inſtitutum eſſe non iudico. Vt ordiar (inquit) ab aruſpicina, quam ego reip. cauſa, communiſque religionis colendam cenſeo: ſed ſoli ſumus: licet verum exquirere ſine inuidia, mihi præſertim de pleriſque dubitanti: Inſpiciamus, ſi placet, exta primùm: perſuaderi igitur cuiquam poteſt ea, quæ ſignificari dicitur extis, cognita eſſe ab aruſpicibus obſeruatione diuturna? At quàm diuturna fuit iſta? aut quam longinquo tempore obſeruari potuit: aut quo modo eſt collatum inter ipſos, quæ pars inimici, quæ pars familiaris eſſet? quod fiſſum, periculum; quod, commodum aliquod oſtenderet? An hæc inter ſe aruſpices Hetruſci, Elij, Aegyptij, Pœni contulerunt? at id, præterquam quod fieri non potuit, ne fingi quidem poteſt. Alios enim alio more videmus exta interpretari, nec eſſe vnam omnium diſciplinam. Et certè, ſi eſt in extis aliqua vis, quæ declaret futura, neceſſe eſt, eam aut cum rerum natura eſſe coniunctam, aut cõformari quodammodo numini deo-

Fiſſum.
Fel gallinaceum.
Democriti de extis ſententia.

D rum. Atqui diuinatio cum rerum natura tanta, tamque præclara in omnes partes, motuſque diffuſa, quid habere poteſt commune? non dicam gallinaceum fel (ſunt enim, qui vel argutiſſima hęc exta eſſe dicant,) ſed tauri opimi iecur, aut cor, aut pulmo, quid habet naturale, quod declarare poſſit, quid futurum ſit? Democritus tamen non inſcitè nugatur, vt phyſicus: quo genere nihil arrogantius: Quod eſt ante pedes, nemo ſpectat: cæli ſcrutantur plagas. Verùm is tamen habitu extorum & colore declarari cenſet, hæc duntaxat, pabuli genus, & earum rerum quas terra procreet, vel vbertatem, vel tenuitatem: ſalubritatem etiam, aut peſtilentiam extis ſignificari putat. O mortalem beatum: cui certè ſcio ludum nunquam defuiſſe. Hunccine hominem tantis delectatum eſſe nugis, vt non videret, tum futurum id veriſimile, ſi omnium pecudum exta eodem tempore in eundem habitum ſe coloremque conuerterent? Sed ſi eadem hora aliæ pecudis nitidum, atque plenum eſt, aliæ horridum, & exile: quid eſt, quod declarari poſſit habitu extorum & colore? an hoc eiuſdem modi eſt, quale Pherecydeum illud, quod eſt à te dictum? qui cùm aquam vidiſſet ex puteo hauſtã, terrę motum dixit futurum: parum, credo, imprudenter, quòd cum factus eſſet motus, dicere audet, quæuis id effecerit. Etiamne futurum eſſe aquæ iugis colore præſentiunt? Multa iſtiuſmodi dicuntur in ſcholis: ſed credere omnia vide ne non ſit neceſſe. Verùm ſint ſanè iſta Democritea vera: quã-

Terręmotus ſignum.

de

Digitized by Google

do ea nos extis exquiſiuimus, aut quando aliquid huiuſmodi ab aruſpice inſpectis extis audiui- E
mus? ab aqua aut ab igni pericula monent: tum hæreditates, tum damna denunciant; fiſſum fami-
liare aut vitale tractant: caput iecinoris ex omni parte diligentiſſimè conſiderant: ſi verò id non eſt
inuentum, nihil putant accidere potuiſſe triſtius: hæc obſeruari certè non potuerunt, vt ſupra docui.
Sunt igitur artis inuenta, non vetuſtatis, ſi eſt ars vlla rerum incognitarum. Cum rerum autem na-
tura quam cognationem habent? quæ vt vno conſenſu iuncta ſit & continens, quod video phyſicis
placuiſſe, eiſque maximè, qui omne quod eſſet, vnum eſſe dixerunt: quid habere mundus poteſt cū
theſauri inuentione coniunctum? Si enim extis mihi pecuniæ amplificatio oſtenditur, idque fit na-
tura: primùm exta ſunt coniuncta mundo, deinde meum lucrum natura rerum continetur. Nonne
pudet phyſicos hæc dicere? vt enim iam ſit aliqua in natura rerum cognatio, quam eſſe concedo:

Murium ie-cuſcula. Pulegium aridum.

multa enim Stoici colligunt, nam & muſculorum iecuſcula bruma dicuntur augeri; & pulegium
aridum floreſcere ipſo brumali die, & inflatas rumpi veſiculas & ſemina malorum quę in his medijs
incluſa ſint, in contrarias partes ſe vertere: iam neruos in fidibus alijs pulſis reſonare alios: oſtreiſq;
& conchilijs omnibus contingere, vt cum luna creſcant pariter, pariterque decreſcant, arboreſque,
vt hyemali tempore, cum luna ſimul ſeneſcentes, quia tum exſiccatæ ſint, tempeſtiuè cædi putentur. F

Lunæ motu quæ guber-nentur.

quid de fretis, aut marinis æſtibus plura dicam? quorum acceſſus ac receſſus lunæ motu gubernan-
tur. Sexcenta licet eiuſmodi proferri, vt diſtantium rerum cognatio naturalis appareat. Demus
hoc, nihil enim huic diſputationi aduerſatur. Num etiam, ſi fiſſum cuiuſdam modi fuerit in iecco-
re, lucrum oſtenditur? qua ex cogitatione naturæ, & quaſi concentu atque conſenſu, quam *συμπά-θειαν* Græci appellant, conuenire poteſt aut fiſſum iecoris cum lucello meo, aut meus quæſticulus
cum cælo, terra, rerumque natura? concedam hoc ipſum, ſi vis: etſi magnam cauſę iacturam fecero,
ſi vllam eſſe conuenientiam naturæ cum extis conceſſero: ſed tamen eo conceſſo, qui euenit, vt is,
qui impetrare velit, conuenientem hoſtiam rebus ſuis immolet? Hoc erat quod ego rebar non poſ-
ſe diſſolui. At quàm feſtiuè diſſoluitur. Pudet me, non tui quidem cuius etiam memoriam ad-
miror: ſed Chryſippi, Antipatri, Poſidonij qui idem iſtuc quidem dicunt, quod eſt dictum à te, ad
hoſtiam deligendam, ducem eſſe vim quandam ſentientem atq; diuinam, quæ toto confuſa mun-
do ſit. Illud verò multò etiam melius, quod & à te vſurpatum eſt, & dicitur ab illis: cùm immolare
quiſpiam velit, tum fieri extorum mutationem, vt aut abſit aliquid, aut ſuperſit: deorum enim nu-
mini parere omnia. Hæc mihi iam crede, ne aniculæ quidem exiſtimant. An cenſes eundem vitu- G
lum ſi alius delegerit, ſine capite iecur inuenturum? ſin alius, cum capite? hæc deceſſio capitis, aut
acceſſio, ſubitonè fieri poteſt, vt ſe exta ad immolantis fortunam accommodent? Non perſpicitis
aleam quandam ineſſe hoſtijs deligendis, præſertim cùm res ipſa doceat? cùm enim triſtiſſima ex-
ta ſine capite fuerunt, quibus nihil videtur eſſe dirius: proxima hoſtia litatur ſæpè pulcherrimè. Vbi
igitur illæ minæ ſuperiorum extorum? aut quę tam ſubita facta eſt deorum tanta placatio? Si affers,
in tauri opimi extis, immolante Cæſare cor non fuiſſe: id quia non potuerit accidere, vt ſine corde
victima illa viueret, iudicandum eſſe tum interiſſe cor, cùm immolaretur, qui fit vt alterum intelli-
gas, ſine corde non potuiſſe bouem viuere; alterum non videas, cor ſubito non potuiſſe neſcio quò
auolare? ego enim poſſum vel neſcire quæ vis ſit cordis ad viuendum: vel ſuſpicari contactum ali-
quo morbo bouis exile & exiguum & vietū cor, & diſſimile cordis fuiſſe. Tu verò quid habes, qua-
re putes, ſi cor paullò antè fuerit in tauro opimo, ſubitò id in ipſa immolatione interiſſe? An quod
aſpexerit veſtitu purpureo excordem Cæſarem, ipſe corde priuatus eſt? Vrbem philoſophiæ, mihi
crede, proditis, dum caſtella defenditis. Nam dum aruſpicinam veram eſſe vultis, phyſiologiam to-
tam peruertitis. Caput eſt in iecore, cor in extis: iam abſcedet, ſimul ac molam & vinum inſperſe- H
ris. Deus id eripiet, vis aliqua conficiet, aut exedet. Non ergo omnium interitus atque obitus na-
tura conficiet, & erit aliquid, quod aut ex nihilo oriatur, aut in nihilum citò occidat. Quis hoc phy-
ſicus dixit vnquam? aruſpices dicunt, his igitur, quàm phyſicis potius credendum exiſtimas? Quid
cùm pluribus dijs immolatur, qui tandem euenit, vt litetur alijs, alijs non litetur? quæ autem incon-
ſtantia deorum eſt, vt primis minentur extis, benè promittant ſecundis? aut tanta inter eos diſſen-
ſio, ſæpe etiam inter proximos, vt Apollinis exta bona ſint, Dianæ non bona? quid eſt, tam perſpi-
cuum, quàm, cum fortuito hoſtiæ adducantur, talia cuique exta eſſe, qualis cuique obtigerit hoſtia?
At enim id ipſum habet aliquid diuini, quæ cuique hoſtia obtingat, tanquam in ſortibus, quæ cui
ducatur. Hæc & plura Cicero. Quibus nunc prodigia adiungamus, quæ & ipſa infauſta habeban-

Prodigia. Bos locutus. Lib. 5. c. 26.

tur: ita nunc voco, ſi vel humana voce bos eſſet locutus, vel monſtroſus erat natus, vel quid egiſ-
ſet, quod naturæ eius contrarium eſſet. Plinius teſtatur frequens eſſe in prodigijs bouem locutum:
quo nunciato Senatum ſub dio haberi ſolitum. Alexander ab Alexandro, ideo id factum ait, quod
ſub dio habere ſenatum, & patrum concilium genus expiationis eſſe putarent. Locutus eſt autem
bos humana voce anno quadrageſimo ſexto ante Saluatorem noſtrum natum poſt mortem Cæſa-

ris,

Digitized by Google

A ris, P. Dolabella faſces tenente. Liuius ait Cn. Domitio,& L. Quintio Coſſ. bouem locutum in hæc verba: *Caue tibi Roma:* quod maximè terrebat Coſ. Cn. Domitium. Bouem cum cura ſeruari alique aruſpices iuſſiſſe. In Sicilia quoque bouem locutum, alium in Latio, Hannibalis bello pendente,& Q. Fabio Maximo,& M. Marcello Coſſ. idem Liuius recolit,& ex eo D. Auguſtinus. *Lib. 3. de ciuitate Dei, cap. 31.* Inter cætera autem portenta, quæ Cæſaris mortem portendere, bos in ſuburbano quodam Romæ ad arantem locutus eſt, fruſtrà ſe vrgeri, non enim frumenta, ſed homines breui defuturos, vt annotauit Euſebius,& Appianus quoque bouem eo tempore humano ſermone vſum fuiſſe tradidit Iulius *Lib. de tēp.* Obſequens refert bouem in Sicilia locutum, cap. 34. & cap. 38. iterum Priuerni,& cap. 41. rurſus in agro Romano, & iterum cap. 53. locutum & dicentem, *Roma tibi caue:* & cap. 66. in Campano agro:& 74. Fruſinonæ: cap. 95. iterum Romæ,& iterum in Amiterno cap. 86. & Romæ cap. 103. & 113. Trithemius in Hirſaugienſi Chronico recitat, bouem quendam ſuum paſtorem ter humana voce allocutum, monuiſſeque Hieroſolymam breui à Chriſtianis capiendam iri. Aiunt item bouem locutum in templo Hieroſolymitano eodem die, quo ipſa vrbs à Romanis deſtructa eſt. Flauius Ioſephus verò & Zonaras inter cætera prodigia & præſagia, quæ Hieroſolymæ excidium præ- *Lib. 3. de bell. Iud. c. 12.*

B ceſſerunt, teſtantur, azymorum die feſto, cum ad hoſtiam bos duceretur, agnum in medio fani peperiſſe: ad quod forte alluſit Iuuenalis: *Saty. 2.*

Scilicet horreres maioraque monſtra putares,
Si mulier vitulum, vel ſi bos ederet agnum?

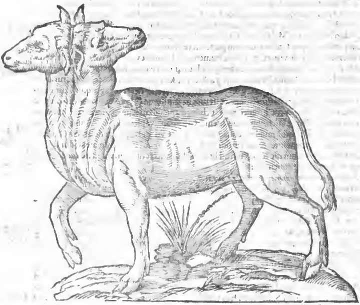
Heliſæo autem Propheta in Galgalis edito, bos aurea in Selom Iſraelitarum, clamore maximo vociferata eſt, vt Epiphanius in vitis prophetarum refert, excidium ſuũ, diabolum præuidiſſe inquiẽs. Tempore Ioan. Tzetzæ vulgo ferebatur oraculi inſtar, vt ipſe narrat, hoc dictum, βοῦς βοήσει, καὶ ταῦρος θρηνήσει: quod ipſe ita interpretatur: vt per bouem in fæminino genere Conſtantinopolim *Chil. 9. cap. 277.* (quæ ingenti exercitu Alemanorum, & aliorum à Romanis nimirum miſſo tum temporis obſidebatur) intelligat, quæ à tauris, ideſt, Italis ſiue Romanis condita eſt: Nam taurum (inquit) Latini etiam Italum vocabant: Exclamante autem boue, ideſt Conſtantinopoli, nimirum bellico & claſſico clamore, taurum ideſt Italiam repugnantem ploraturam ait. Bello quod contra Antiochum geſtum eſt, Romæ duos boues in Carinis ſua ſponte per ſcalam in ſummum ædificij euaſiſſe Romana teſtatur hiſtoria, & meminit Sabellicus. Eos verò aruſpices viuos comburi iuſſiſſe,& cinerem in *Lib. 7. dec. 5*

C Tyberim deijci: de quo prodigio conſulendus eſt Obſequens. Sed & arator bos decuſſo iugo in triclinium, in quo cænabat Veſpaſianus, irrupit, miniſtriſque fugatis, quaſi repente defeſſus, procidit ad ipſius accumbentis pedes, ceruicemque ſubmiſit: portendere viſus terrarum orbem amariſſimo Vitellianæ dominationis iugo preſſum, opem à gente Flauia depoſcere, quæ iam rerum eſſet potitura. Sed & aliàs bos in foro boario in tertiam conſignationem ſua ſponte aſcendit, atque inde habitatorum tumultu territus, ſeſe deiecit. Obſequens teſtatur vitulum maſculum eſſe natum, qui alios duos in ventre habebat. At ætate Ptolomæi vacca quædam eodem partu ſex edidit vitulos, ſi Diogeniano credimus. Mirandæ verò magnitudinis vitulus natus eſt anno ab vrbe condita 199. vt Obſequens ait: De puero cum capite bouis ſic Ariſtoteles: *Iam puerum ortum capite arietis aut bouis referunt; idemque in cæteris membrum nominant animalis diuerſi: vitulum capite pueri, & ouem capite bouis aſſeuerant.* *Puer caput bouis habẽs. 4. de gen. c. 3.* Perinthi fertur fuiſſe vacca, cui excrementum extenuatum per veſicam tranſmittebatur, eò quòd anus foramine peruius non eſſet. Euagrius in hiſtoria Eccleſiaſtica multa prodigia, calamitates Romanorum Niſibin Perſiæ vrbem obſidentium portendentia viſa eſſe aſſerit, inter cætera tamen in ipſo belli initio vitulum recens editum, viſum eſſe, qui duo capita *Lib. 5. c. 8.* *Vitulus biceps.*

D haberet ex vna ceruice excreſcentia. Fulgoſus quoque teſtatur prodigij loco haberi debere, quod vitulus biceps in Sabiuis natus memoraretur Calixto III. Pont. Saturæ vitulus biceps natus, anno *Lib. 1. de prodig.* ante natum Chriſtum 122. eius icon hæc eſt Vuilæ. in Turgauiæ oppido vitulus ſimiliter biceps procreatus eſt anno à Virginis partu 1433. & eiuſdem oppidi portis per dies plures, ſpectaculi gratia affixus eſt. Eodem anno in Turgauia fame laboratum eſt maximè,& adeò quidem, vt eſus carnium ciuibus à ſacerdotibus contra leges pontificias ſit diebus ieiunij conceſſus. Similis etiam natus in Sabinis menſe Februario 1456. Cracouiæ verò alius 1499. quo anno Tartari Poloniam vaſtarunt. (Eodem quoque anno in Alſatia non procul à Tabernis viſum caput tauri, toruis oculis, inter cuius cornua ſtella inſolitæ magnitudinis emicuit. Ortum eſt bellum Maximiliani cum Heluetijs, quod copioſè Heluetiorum chronicis deſcribitur. Huius capitis, & quorundam aliorum monſtrorum ex Lycoſthene adieci: ſicuti iſtius bicipitis anno D. Natiuitatis 120.) Alium vitulum bicipitem Mediolani natum Cardanus his verbis deſcribit. Habebat capita perfecta duo, vnum *Lib. 14. de var. rer. c. 75.* quod habuit ſuam linguam, ac dentes, nares, oculos, aures, ſed iuncta capita erant in occipitio, quorum vnum maſculi rotundum, alterum fæminæ oblongum, ſpeciem diuerſi ſexus præferebant. Animal vitula erat exenteratum, ac ex matre exciſum: occiſa quòd diutius partum traheret, quàm

vt ſer-

E

F

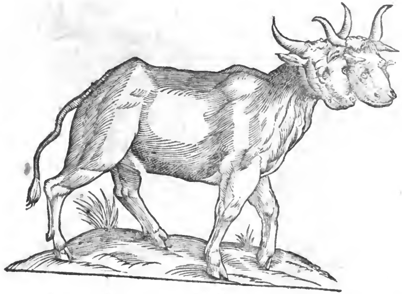
G

H

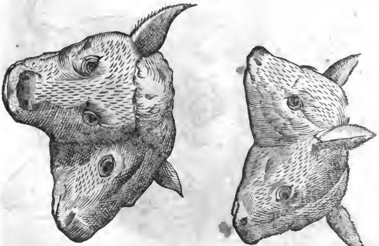
Digitized by Google

B

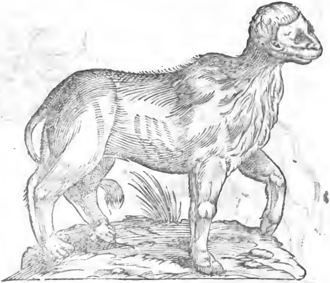
C

D

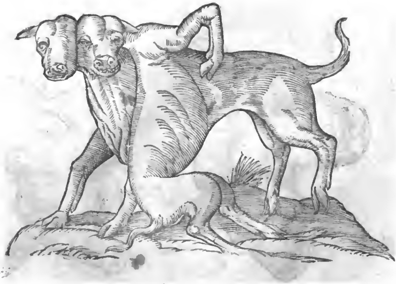
Digitized by Google

E

F

G

H

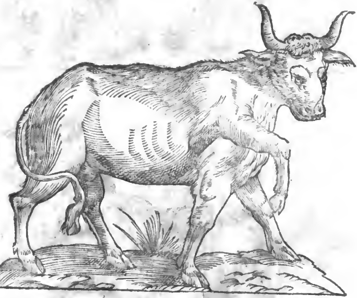
Digitized by Google

A vt ſeruari poſſit. Superuixit, vt referebant, fœtus, dimidiæ horæ ſpatio, & erat in caupona Cancri. Tranſlatum eſt (inquit idem Cardanus) eo anno regnum ad Cæſaris filium, multiſque incommodis à Gallis acceptis, quia vitulus laborem ſignificat, & ſexus, multorum ducum infelicitatem, & fugam, atque amiſſas abſque expugnatione vrbes, & arces, prouinciamque abſque prælio. Biceps item anno 1551. menſe Decembri in Schinna pago, quem Longum nominant, proximè Friburgum: Alius rurſus natus Comi anno 1152. vt Paulus Morigia refert in hiſtoria Mediolanenſi, item alius Cremonæ 1565. ſed qui octo haberet pedes. Habes quoq; caput vituli geminum nati Morenzani propè Venetias (tempus non ſatis memini) duplici rictu, quatuor oculis, ternis verò auribus, quarum nimirum vna, vbi capita inuicem coniunguntur, vt figura ipſa oſtendit: binæ aliæ in fronte cuiuſque capitis, ſitum habent. Adiectum aliud caput geminum, non aliter ferè differt, quam quod binas tantum habeat aures. Ad oppidum verò Bitterfeld vitulum tradunt in agro repertum, oculis, naribus, & auribus humanis, vertice tonſo & miniato, rictu & pectore vitulino cruribus anterioribus vitulinis, poſterioribus humanis & breuibus admodum, ſed vtriſque deſinentibus partim in vngulas vitulinas, partim in humanos digitos, qui vngulis ſuberant, & ſeparatim propendebant.

B Hoc monſtrum deſcribit Caſparus Peucerus. Sic apud Cælium Rhodoginum legimus, apud Sibarim olim paſtorem nomine Crathin ex frequentioribus cum capra congreſſibus (quod turpe fœdumque dictu eſt) capram quidem humano capite patri ſimillimo, corpore verò caprino matrem referente genuiſſe: quem poſtea ductor caprarius, ac anteſignanus hircus, zelotypia laborans, oblata occaſione humi pro more dormientem, maximo impetu cornibus inuaſit, ac corriualẽ crebrioribus ictibus vulneratum interfecit:

Lib. de Teratoſcopi.
Lib. 25. cap. 32.

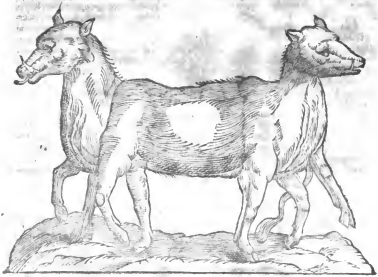
C

D

In Thuringiæ vico an. D. 1551. vitulus natus eſt ſextipes, maſſam carnis e latere dependentem geſtans. Eodem loco vehemens tempeſtas orta ſegetes agrorum longe lateque proſtrauit: crebrò fulminatum de cælo: ex quo etiam globus ardens prolapſus, terræ magno omnium metu procubuit. Eodem etiam anno bos Baſileæ Rauracorum, a quodam circulatore quinque pedibus circumductus eſt. Hoc anno Henricus II. Francorum rex, cum Mauritio Saxonum duce Electore, Alberto Brandenburgenſi, atque alijs quibuſdam Germaniæ principibus

E

F

G

H

Digitized by Google

A

B

C

D

Digitized by Google

confœderatus, magno cum exercitu contra Hiſpanos in Germaniam irrupit, conciliumque Tridētinum diſſipauit. Anno ſequenti Bonnæ inferioris Germaniæ, haud ignobilis, atque ad Rhenum quatuor milliaribus à Colonia Agrippina ſiti oppidi decimoſeptimo Cal. Iunij natus eſt vitulus biceps, duobus ſcilicet corporibus, capitibus, caudis, ſed tribus tantum oculis præditus. Anno 1555. dum comitia imperialia Auguſtæ Vindelicorum, à Sereniſſima Romanorum regia Maieſtate Ferdinando celebrantur, ſeptem milliaribus ab Auguſta vrbe natus eſt vitulus Maij vigeſimo primo die, in pago quodam Leder nomine, duas habens facies, oculos quatuor, duos quidem in fronte anteriori, in lateribus verò alteros, per omnia alioquin in membris quidem ſingulis vero vitulo ſimilis, qui inſuper quàm primum in lucem editus eſt, animam actutum exhalauit. Hæc ſcribit Marcus Frytſchius. Anno mox inſequenti pridie nonas Ianuarij in Germaniæ quodam pago Epiſcopatus Dilingenſis, vitulus duobus tantùm poſterioribus pedibus natus eſt, tantæ tamen velocitatis, vt corpore erecto currens, vitulos omnes facilè ſuperaret. Eodem anno tertio vero Martij in oppido Bergerdorff monſtrum natum eſt aliqua ratione vitulum referens. Sextipes erat, gemino capite, vno podice. Diſiuncta autem erant capita in longitudine, quorum vnum Orientem, aliud verò Occidentem ſpectare videbatur. Tres pedes huic, tres alteri inhærebant, caudæ duæ. Vi-

Monſtrum biceps oculis quatuor.

In Meteologicis.

Vitulus bipes velociſſimus.

geſimo verò quarto Iulij deforme admodum aliud monſtrum vacca enixa eſt in pago Cleidorff, diſtante tria milliaria à Papenberga, quod Fincelius quoque deſcripſit. Pedes habuit quatuor vitulinos, caput humanum, virile, atra barba, geminis auribus humanis & modicis capillis, pectus itē humanum, & mammoſum, cætera vitulo ſimile. Natum eſt monſtrum in prædio viduæ nobilis. His modo addam prodigioſos quoſdam fœtus alios. Habes autem inter eos primum bouem cui tertium in ceruice cornu enatum, ijs qui in capite ſunt, multo quidem eſt breuius, cæterùm craſſitudine inſi-

A

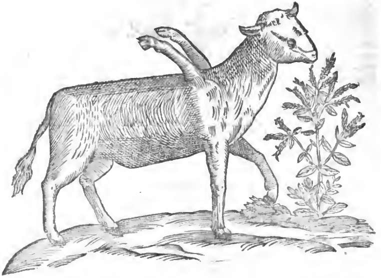
B

C

D

ne inſigni. Picturam eius mihi communicauit Antonius Gigas, qui Epidauri natum aſſerebat. Altera icon vituli eſt, quodammodo bicorporis. Etſi enim vnicum tantùm habeat caput, tergoris tamen apparebat diuiſio, & ab qualibet parte ſua dependebat cauda: quatuor retro habebat pedes, binos antè, & alium rurſus in fine ceruicis, vt pictura oſtendit. Hoc monſtrum circumferebat circulator anno Domini 1578. & in agro Vicentino dicebat prognatum. Alias apud alium quoque circulatorem obſeruaui pulcherrimum hoc monſtrum quod deinceps oſtenditur, erectum, bicorpor planè, capite verò duntaxat vnico, ſed quinis inſignitum auribus, quarum binæ ad latera, vt fit naturaliter, reliquæ capitis verticem occupabant. Apud Siculos natum aiebat anno Domini 1581. Habes item mox iconem vituli, facie agni, duobus ex tergoris initio enaſcentibus pedibus: ac denique bouis integris quidem membris, ſed cruribus adeo breuibus, vt nanum iure merito nuncupare liceat.

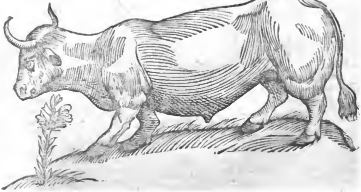
E

F

G

H

Digitized by Google

A

INSOMNIA.

QVIDAM Onirocritæ (inquit Pierius Valerianus) dicunt taurum per inſomnium imaginari, inditium eſſe diſertiſſimæ prolis ſuſcipiendæ: quò fortè ſpectat Virgilianum hoc, taurum Pollioni paſcendum, *Lib. 3.*

Iam cornu petat, & pedibus qui ſpargat arenam. *Taurus in ſomnio viſus.*

propterea quod noua illa carmina faciat, qui quidem ſunt ingeniorum fœtus. Κατὰ πάρεργον, & hoc addam (quamuis non ſim neſcius quod Grammatici ſuper locutione, *noua carmina* diſputent) dici poſſe Virgilium ad Pindaricum illud reſpexiſſe, quod Olympijs habetur Epharmoſto: Αἴνει δὲ παλαιὸν μὲν οἶνον, ἄνθεα δ' ὕμνων νεωτέρων. Vinum quippe à vetuſtate commendare congruum eſſe; à nouitate autem poemata. Florem enim pro recenti repoſitum aiunt interpretes. Hæc ille. Oportuit autem explicare, quo modo viſus in ſomnijs taurus prolis *Virgilius explicatus.*
B ſuſcipiendæ ſignum ſit. Inuenio enim Hebræis coniectoribus tauros dormientes per inſomnium viſos ceſſationem ac ignauiam portendere: lætitiam verò ſi laſciuientes currenteſque ſint viſi; lucrum autem ſi paſcentes: ſi duo inuicem pugnantes, negociorum velocitatem: arantes boues, lætiſſimam prænunciare frugem, opulentamque rerum felicitatem. Quò referendum eſt ſomnium Pharaonis, quod tale eſt. Vidit ſeptem vaccas formoſas & carne nitidas, de fluuio aſcendere, atque in paluſtri gramine paſcere: his ſuccedere totidem deformes, atque macilentas, à quibus pulchræ illæ, & pingues deuorarentur. Expergefactus rex, cùm denuò obdormuiſſet, in ſomno ſibi viſus eſt videre ſeptem ſpicas ab vno culmo enaſci pulchras atque eximias: poſt has, alias ſeptem, vitio aeris inanes ac tenues, & ab his præclaras illas atque plenas conſumi. His viſis perturbatus eſt rex, neq; tamẽ fuit, qui ei ſomnium hoc interpretari poſſet. Ibi tum recordatus Ioſephi eſt pincernarum præfectus. Ioſephus ergo vocatus, ſeptem vaccis formoſis, itemque ſeptem ſpicis præclaris, ſeptem annos fertilitatis deſignari exponit: ſeptem macris vaccis, atque inanibus ſpicis ſeptem annos penuriæ inſecutæ, qui omnes fertilium annorum opes eſſent abſumpturi. Inſomnij veritatem, geminatione confirmari, & quod ſecundò ſpicæ viſæ eſſent; eò inditium de frugibus terræ perhiberi, ac deum *Somniũ Pharaonis.*
C rem acceleraturum. Pulcherrimè quoque Ouidius narrat hac elegia, quam ob elegantiam hic addidimus, ſe per quietem vidiſſe candidiſſimam iuuencam, huicque comitem taurum, eoque dormiente, cornicem aduolaſſe, ac roſtro iuuencæ ipſius pectus inceſſiſſe, ita vt eam relicto tauro, obire ad alia taurorum armenta coegerit. Poſt hanc ſomnij narrationem interrogat ſomniorum interpretem, quid hæc ſibi viſa apportent: eumque inducit ita reſpondentem: Taurum ſignificare Naſonem; iuuencam autem eius amicam: cornicem verò lenam, quæ garrulitate ſua puellæ animum peruertens, futura ſit cauſa, vt ab amica ſua Naſo deſeratur. *Amor. 3. Eleg. 5.*

Nox erat, & ſomnus laſſos ſubmiſit ocellos,
Terruerant animum talia viſa meum
Colle ſub aprico celeberrimus ilice lucus
Stabat, & in ramis multa latebat auis.
Area gramineo ſuberat viridiſſima prato,
Humida de guttis lenè ſonantis aquæ.
Ipſe ſub arboreis vitabam frondibus æſtum,
D *Fronde ſub arborea ſed tamen æſtus erat.*
Ecce petens varijs immiſtas floribus herbas
Conſtitit ante oculos candida vacca meos,
Candidior niuibus tunc cum cecidere recentes
In liquidas nondum quas mora vertit aquas
Candidior, quod adhuc ſpumis ſtridentibus albet
Et modo ſiccatam, lacte, reliquit ouem.
Taurus erat comes huic, feliciter ille maritus
Cumque ſua teneram coniuge preſſit humum.
Dum iacet, & lentè reuocatas ruminat herbas *Ruminatio.*
Atque iterum paſto paſcitur antè cibo,
Viſus erat, ſomno vires adimente ferendi
Cornigerum terra depoſuiſſe caput.
Huc leuibus pennis cornix delapſa per auras
Venit, & in viridi garrula ſedit humo.

Terque bouis niuea petulanti pectora roſtro E
Fodit, & albentes abſtulit ore iubas.
Illa locum, taurumque diu cunctata reliquit,
Sed niger in vaccæ pectore liuor erat.
Vtque procul vidit carpentes pabula tauros
(Carpebant tauri pabula læta procul.)
Illuc ſe rapuit, gregibuſque immiſcuit illis,
Et petijt herbæ fertilioris opem.
Dic age, nocturnæ quicunque es imaginis augur,
Si quid habent veri, viſa quid iſta valent?
Sic ego: nocturnæ ſic dixit imaginis augur
Expendens animo ſingula dicta ſuo.
Quem tu mobilibus folijs vitare volebas,
Sed male vitabas, æſtus amoris erat.
Vacca puella tua eſt: aptus color ille puellæ eſt, F
Tu vir, & in vacca compare taurus eras.
Pectora quod roſtro cornix fodiebat acuto,
Ingenium dominæ lena mouebit anus.
Quod cunctata diu taurum ſua vacca reliquit,
Frigidus in viduo deſtituere toro.
Liuor & aduerſo maculæ ſub pectore nigræ
Pectus adulterij labe carere negant
Dixerat interpres: gelido mihi ſanguis ab ore
Fugit, & ante oculos nox ſtetit alta meos.

Suidas notauit boues in ſomnis mortuos viſos famem portendere, citatque hos ſenarios:

Βόας ἰδεῖν εἰς κακὴν πρᾶξιν φέρει
Νεκροὶ βόες δηλοῦσι τοὺς λιμοῦ χρόνους.
Boues in ſomnis videre, ſignificat malum
Mortui boues ſignificant famis tempus. G

Lib. de Inſomnijs. Hippocrates ait: Panes ex caſeo & melle factos, per ſomnum comeſtos, maximum alimenti exceſſum ſignificare.

HIEROGLYPHICA.

Opus, & labor. BOVIS typo opus laboremque indicari, valde protritum eſt. Pingebant autem Aegyptij vtriuſque ſexus cornua, tauri cornibus opus, vaccæ verò laborem anxietatemque indicantes, quamuis in impreſſis Hori codicibus βόος dictio vtroque lemmate (inquit Pierius) deſideretur: ſcribendum enim eſt ex vetuſtis codicibus manuſcriptis, βόος ἄῤῥενος κέρας & interius, βόος θηλείας κέρας. Sunt tamen qui nulla maris fœminæque differentia, bouillum caput exertum pelle, purgatumque carne, pro labore, ac tolerantia proponant. Eucherius quoque bouis ſignificationem ad omnes trahit,

Fructus ex laboribus. qui vitam laboribus exercent, & Moſaicum illud: *Non alligabis os bouis trituranti*, interpretatur, ne H mercede ſua fraudendum intelligat. Si verò fructum ex laboribus perceptum indicare velint, caput huiuſmodi (verba ſunt Pierij) floribus & corollis redimitum faciant, corymboſque & ſerta hinc inde à cornibus ſuſpendant cuiuſmodi faſcia molem æliam ambibat, vt fruſta quædam quæ adhuc integra operis parte permanſerunt, oſtendunt: ſiue id ſacrificiorum videlicet Tauroboli aut quid huiuſmodi ſit indicium, cùm iuxta viciſſim & patina adſcalpi ſoleat, quod præcipuè in templorum parietibus, inter triglyphos vbique ſpectamus: eaque de cauſa capita illa coronata plurimũ habentur: ſiue larga laborum præmia interpretari malimus, vt Romæ in eadem Adriani mole patina, munificentiam, bouillo capite labores, ſiue res fortiter geſtas oſtentantibus. Nam poſt vitæ præclare actæ curſus, laboreſque ſuperatos, apotheoſis ipſa præmium Imperatorijs familijs decernebatur: aut ea excitabantur mauſolea, vel pyramides. vel columnæ, quæ ibi conditos ſupra mortales euectos gloria commonſtrârent. Apud Petrum Melinum Romæ vidimus caput bouis antiquiſſimi operis ſcitè factum & venuſtè, quod olim fuit ad trabis alicuius ſimam aut mutilum, aut coronam, pro fultura accommodatum, eo omnino geſtu factum, vt laborioſo nixu ſuſtentaſſe aliquid videatur. Eſt enim caput gutturi appreſſum, criſpantibuſque palearibus conatus ſpeciem oſtentat,

quod

A

B

quod proculdubio ad tolerantiæ laboriſque ſignificatum referendum eſt. Hactenus Pierius. Habeo ego lucernam terream antiquiſſimam bubuli capitis effigie, quæ, vt conijcio, indicare voluerũt, laborum honeſtorum perpetuam debere eſſe memoriam, prout perpetua eſt iſtiuſmodi, lucernarũ *Ex laboribus quies.*
C atque immortalis flamma ac lux. Solutus verò bos & præſepi redditus, partam a laboribus quietem oſtendit: quod antiquiſſimum Aegyptiorum hieroglyphicum Græci adagio proſecuti ſunt, *βοῦς ἐπὶ φάτνῃ*, dicentes, id eſt, *bos in præſepio*, cùm exautoratum hominem, & donatum iam rude, otioque & tranquilliori vitæ reſtitutum ſignificare voluerint, quia ſcilicet moris eſt boues ab laboribus ad præſepe ſiſtere, atque illis pabulum ſumminiſtrare: quamquam ſunt, qui prouerbium ad mollioris vitæ ſignificatum detorqueant, & ingenium à labore procliue ad libidinem ex hoc intelligi contendant. Eſt vbi bos coronatum pacis hieroglyphicum eſt. Scribit enim Ammianus Marcellinus: *Lib. 24.*
qui Anathan nunimentum, quod fluentis Euphratis circumluitur, contra Iulianum & Romanos *Pacis ſymbolum.*
defendebant, cùm Romanis ſe dedidiſſent, præ ſe bouem coronatum agẽtes, quod eſt (inquit) apud eos ſuſceptæ pacis inditium, deſcendere ſuppliciter. Iam verò Aegyptij cum admirabilem quandam in tauro, continentiam animaduertiſſent ſacerdotes, hominem temperantia præditum (inquit *Temperantia.*
Pierius) ab humanarum quippe rerum affectu non alienum, cæterùm modeſtiæ ſtudioſiſſimum, ſignificare ſi vellent, taurum naturæ admodum robuſtæ, ac validæ faciebant, quod cùm animal hoc in libidinem vſque adeo concitatum, & furens, non ſæpius quàm bis die inſcendit, a conceptu verò
D ipſius vaccæ modeſtus caſtuſque nihil vlterius tentet, ſponteque diuortio quaſi facto ſecubat, ac vt in Epiro maximè videre eſt, trium plerumque menſium ſpatio non apparet, & vt Ariſtoteles ait, *ἀτιμαγελεῖ*, hoc eſt, vt Gazæ vertendum erat, abarmentatur, hoc eſt, vt ſuo loco dictum eſt, ſeorſum à vaccarum conſortio, grege, conuictuque paſcitur. Iidem Niliaci ſacrorum cuſtodes, cùm homi- *Petulantia frenum.*
nem à priori petulantia ſibi modeſtius conſulentem ſignificare vellent, nõ ſimplici forma taurum, ſed caprifico caput, colla, armoſq; redimitum pro huiuſmodi virtutis hieroglyphico proponebant. Caprifico enim ea, vt oſtenſum eſt, vis eſt, vt laſciuientium taurorum, & quantumuis ferocientium naturam vſque adeo compeſcat eorum collo circundata, vt immobiles propemodum eos reddat. *Bonorũ obſequium.*
Alia porrò picturæ ſpecie, hominem ea modeſtia præditum, vt facilè eum queas à perperam factis auertere, indicare ſi vellent, taurum genu dextero illigatum pingebant: hunc enim ſi dextero alligaueris genu manſuetum & vincula conſequentem inuenies, vt in domatione diximus. Ipſe autem bos per ſe pictus, manſuetudinis hieroglyphicum ſignum eſt: mirum enim eſt, quàm mãſuetis *Manſuetudo.*
ſit moribus, vt ſuo loco oſtendimus; Quàm diuerſum autem illud eſt, quod manſuetudinem ex boue picto ſignificantes, ferocitatem itidem & furibundam petulantiam per taurum indicabant, vbi fœni faſciculum cornibus adalligaſſent. Vnde in prouerbium quoque adducta res eſt, vt cùm ca-

uendum

uendum à quopiam ſignificare velimus, illum dicimus fœnum in cornu gerere. Angelus Politianus E in præfatione in Suetonium, antiquos paſtores feris tauris faſciculos iſtiuſmodi alligaſſe cornibus aſſerit, vt inſinuarent, nulla alia ab re nimiam illam ferociam, quàm ab ſaturitate prouenire. Aegyptij ſacerdotes, vbi maſculam prolem myſticè deſcribere vellent, taurum ab inſcenſione in dextram ſe partem demittentem figurabant: ſi verò fæmineum fœtum exprimere voluiſſent, eundem in læuam auertentem ſe pingebant. Compertum ſiquidem eſſe taurum à conceptu diſcedentem, ſi deflexerit in dextram, marem eſſe genitum: ſi ab læua abſceſſerit, fœmineum eſſe fœtum aliàs oſtenſum eſt. Per auriculam verò tauri pictam, ijdem Aegyptij & auditum, & obſequij ſedulitatem pingunt, quia taurus, vt diximus, præ cæteris quadrupedibus quàm maxime auditu viget, & audito à longè prurientis iuuencæ mugitu promptiſſimè illi ſatisfacturus accurrat.

Proles mas, an fæmina.

Auditus. Obſequium.

S Y M B O L A.

Renati regis ſymbolũ.

RENATVS Siciliæ rex, volens intelligi (inquit Claudius Paradinus in opere de ſymbolis heroicis) concepiſſe ſe ſpem, in maiorem adhuc principem, quàm ipſe foret, paulatim euadendi, atque difficultates ſuas omnes aliquando ſuperandas ſymbolum ſuum ex boue, inſignia eius collo geſtante appoſitis verbis PAS A PAS. F figurari iuſſit, eo ipſo bouem tarde quidem, ſed maximum tamen iter nihilominus conficere declaraturus: Idem Renati ſymbolum refert Gabriel Symeon, ſed Latinè Lemma citat, GRADATIM. Idem Claudius Paradinus aliud pingit ſymbolum cum lemmate, TERROR ET ERROR. idque expreſſit capite bouis, quod in vertice flammas edentem faſciculũ geſtat, alludẽs nimirum ad aſtum Hannibalis, qui vt ſuo mox loco dicetur, terrore Romanis hoc modo incuſſo e periculo eque manibus eorum ſe eripuit. Expreſſit verò Camerarius hoc idem ſymbolum paulò ſignificantius. Ita enim boues accenſis onuſtos faſcibus pingit vt ex ſylua quadam prorumpere videantur. Bos ornatus paratuſque ad ſacrificium, adſtans altari, in quo accenſus eſt ignis, retrò verò bouem aratrum, cum verbis: IN VTRVMQ; PARATVS. Virum ſignificat (inquit Hieronymus Ruſcellus in inſigni Honofrij Panuinij, ad omnes labores ſuſcipiendos pro vtilitate reip. proque religione ſi opus fuerit, mortem non recuſaturum. Camerarius, qui hoc quoque G ſymbolum pinxit, eumque author Ruſcellum citat, ex antiquo nummo (inquit) Iulij Cæſaris, in cuius altera parte bos ad ſacrificia deſtinatus, ſtans ante aram exprimitur, cum inſcriptione IOVI OPT. MAX. SACRVM. hoc ſymbolum videtur habuiſſe originem. Hic verò auctor illius addidit aratrum, cùm hoc animal potiſſimum ad opera ruſtica expedienda, aptum natum eſſe nemini ſit dubium. Conuenit in illos qui non ſolum pietate, ac religione, ac omni laudabili doctrina cupiunt excellere atque alijs præire (quod per ſacrificium cum boue peractum oſtenditur) ſed etiam alijs pluribus laboribus, ſecuti bos arans, indeſeſſo ſtudio hominibus vtui eſſe atque inſeruire ſtudent. Adſcripſit autem in primis hoc ſymbolum ſibi (vt Hieronymus Ruſcellus refert) Onophrius Bonfinius Veronenſis ordinis Auguſtiani Cœnobita, vir admodum laborioſus, vt multa tam ſacra quam profana ſcripta ab ipſo compoſita teſtantur, inter quæ præclarum quoque illud opus deſcriptionis totius Italiæ, ad imitationem Pauſaniæ, Strabonis, & aliorum confecit, quod nuper ex Italica in linguam Latiuam conuerſum quoque extat & à pluribus legitur. Hæc Camerarius addito hoc emblemate.

Terror & error.

Panuinij ſymbolum.

Ferre iugum, iugulumque dare, eſt bos aptus vtrimque H
Sic pia turba facit, grata deo referens.

Mutatus ab illo.

Idem Camerarius aliud depingit ſymbolum cum lemmate, MVTATVS IN ILLO, in quo taurum caprifico caput, collumque atque armos redimitum exprimit, (icone, vt apparet, ex hieroglyphicis Pierij Valeriani, accepta,) hoc addito verſu,

Corniger vt blandus fit amictus fronde: at inertem
Frugi vix facias, ut bene preſſus eat.

Petulantiæ frenum.

Vt enim, inquit, caprificus taurorum collo circumdata, eos compeſcit ſic frænum petulantiæ eſt ſæpe aduerſa fortuna hominibus rebus ſecundis nimis ſeſe efferentibus, vel alijs vitijs impunè indulgentibus, & idem quoque præſtat doctrinæ ſanioris inſtitutio, & ad virtutem ac honeſtatem aſſuefactio, quibus animi hominum effrenes ad modeſtiam & manſuetudinem reducuntur, quod præclarè Horatius ſubiecit his verſibus:

Lib. 1. epiſt.

Nemo adeo ferus eſt, vt non miteſcere poſſit,
Si modo culturæ patientem accommodet aurem.

Qui ſimiliter introducit Polemonem Athenienſem perditæ luxuriæ adoleſcentem, qui ebrius & coro-

A coronatus fortè ingreſſus ſcholam Xenocratis, cùm philoſophus hic acriter de induſtria eſſet in luxuriam inuectus, coegit pœnitentia ductum oratione ſua Polemonem, vt depoſita priore mala vita philoſophiæ ſerio operam daret, qui etiam eidem Xenocrati poſtea ſucceſſor fuit datus. Ait autem poeta de ipſo:

Potus vt ille
Dicitur ex collo furtim carpſiſſe coronas,
Poſtquam eſt impranſi correptus voce magiſtri.

Cùm verò boues ferociores & magis generoſi hoc habeant proprium vt in paſcuis & pratis locum quempiam peculiarem occupent, nec alios facile admittant, idem Camerarius bouem robuſtum ſimiliter in paſcuis lætis ſolum paſcentem delineauit, cum lemmate: NEMINEM ADMITTO. adiecitque hoc diſtichon:

Solus opima tenet bos paſcua, prata tuetur,
Tu quoque ſic dotes ſolus habeto tuas:

Vſumque hoc ſymbolo ait, regem Poloniæ Stephanum Batorium magnanimum, & prudentem admodum, nec non literatum principem, ſatis quidem appoſitè, cùm paſcuis ſimul ac bobus iſta re- *Stephani*
B gio abundet, non obſcurè innuentem, ſe ad regni illius poſſeſſionem magnis laboribus, & periculis *Batorij regis ſymbolum.*
acquiſitam, nullum facilè ſocium eſſe admiſſurum, cum ſecundum Thyeſtem apud Senecam, *Non capiat regnum duos*. Et alibi apud eundem: *Nec regna ſocium ferre, nec tada ſciant.* Idemque Lucanus affirmat: *Lib. 1.*

Nulla fides regni ſocijs, omniſque poteſtas
Impatiens conſortis erit.

Illuſtriſs. item principem Maximilianum Sfortiam ducem Mediolan eodem ſymbolo delectatum eſſe, cum inſcriptione: MELIORA QVAERO: Volentem ſignificare forſitan, ſe inſtar bouis, in paſcuis ſemper optima quæque quærentis & ſeligentis, conſilijs quoque melioribus & prudentioribus cupere frui: quoſdam tamen opinatos eſſe, tacitè hoc ſymbolo eum innuiſſe, ſe regionem adhuc vberiorem appetere. Bouis bregma, laurea inſignitum corona, duobuſque ligonibus, à cornibus dependentibus, totidemque palmæ ramulis, cùm inſcriptione: VICTORIA EX LABORE HONESTA ET VTILIS; ſignificat honorem, vel victoriam cum vtilitate ex labore, prouenire. Symbolum hoc Achillis Bocchij eſt. Boues aratro iuncti cum verbis: SIC VOS NON VOBIS:
C ſignificat nonnullos alienis frui laboribus, reſque præclarè ab alijs geſtas ſibi adiungere, vt Gabriel Simeon annotauit. Idem ſymbolum ſiue emblema pinxit idem Bocchius cum inſcriptione. FORMICAE ARATRA NON SIBI FERVNT BOVES. Appingit autem formicam cornui boum arantium, eaque ſuper re hoc poſuit iambicum:

Arantis olim fortè per cornu bouis
Formica viſa errare, arare ſe dixit:
Sic vos aratra fertis, haud vobis boues.

Expreſſitque hoc aliter hoc diſticho,

Per cornu formica bouis dum forte vagatur,
Quid nam ageret quidam quærit, aramus ait.

Bos ſiue taurus cornupeta, ita delineatus, vt impetu in arborem facto eam proſternere enitatur, cũ verbis: IRASCI TENTAT, aut CORNV ACVIT. iuuenem indicat (inquit Scipio Bargalius Senenſis) qui ad gloriam militarem aſpirans, ſe in armis exercet. Emblema Alciati inſcriptum, ἀνέχου καὶ ἀπέχου, ideſt, *ſuſtine & abſtine.*

D *Et toleranda homini triſtis fortuna ferendo eſt*
Et nimium felix ſæpe timenda fuit.
Suſtine (Epictetus dicebat) & abſtine, oportet
Multa pati, illicitis abſque tenere manus.
Sic ducis imperium vinctus fert poplite taurus
In dextro: ſic ſe continet à grauidis.

PICTVRÆ.

VLCANVS vt omnibus numeris abſolutiſſimum fabricaret Achillis clypeum, varijs eum quoque illuſtrauit imaginibus, inter quas armentum quoque boum, vt Homerus ait, ex auro & ſtanno fecit, impetu quodam è ſtabulo in paſcua, & fluuiũ ſonantem & clamoſum, canniſque abundantem, properantem. Aurei paſtores quatuor boues agebant, nouem veloces canes ſequebantur. Illic & duo leones terribiles, *Achillis clypeus.*

Digitized by Google

les, inter primos boues, taurum mugientem ceperant, diſtrahebantque. Canes eos & iuuenes vr- E
gebant. Illi laniata tauri pelle, viſcera & atrum ſanguinem deuorabant. Paſtores contrà prope-
Eurypili ſcutum. rè canes emittebant, qui à leonibus ad eſcam conuerſi latrabant. Q. Calaber Homeri ſimia in ſcu-
to Eurypuli inter alia ab artifice ſculptum fuiſſe tradit, indefeſſum Augiæ ſtabulum, quod Hercu-
les iuxta profundum Alphei fluxum purgauerat: adhæc taurum igniuotum, qui quamuis eſſet in-
uictus, flexit tamen (inquit) validum cornu, porro circa illum duo indefeſſi vituli impetum ſuſti-
nentes porrigebantur; at hic viſus eſt mugitum emittere. In ſignis verò militaribus Romanorum
inter cæteras effigies quoque erat Minotauri, ſed quæ, vt ſcribit Pierius Valerianus, tunc extolleba-
Minotaurus cur in ſignis Romanor. tur, cùm ſecretò & tacitè rem gerendam admonebantur: oſtendebat enim (inquit) hieroglyphicum
id, conſilia ducum non minus occulta eſſe debere, quàm fuerit Minotauri ſedes, quippe labyrin-
thus. Vlyſſes, ne ad bellum Troianum raperetur, ſtultitiam ſimulans, araturus bouem, cum equo
iungebat. Hunc ita pinxit Euphranor Iſthmius, vt teſtatur Plinius, huius nobiliſſimi pictoris labo-
Lib. 35. cap. 11. res recenſens. *Nobiles eius tabulæ* (inquit) *Vlixes ſimulata veſania bouem cum equo iungens &c.*
Dionyſius vero, vt ibidem tradit, pinxit Hippolytum emiſſo tauro expaueſcentem: item Europen
tauro inſidentem, etſi hoc non addat Plinius, nam in eam picturam iocari videtur epigramma- F
tarius:

Lib. 14. 180.

Mutari melius tauro pater optimè diuum
Tunc poteras, Io cum tibi vacca fuit.

Argutè inquit poeta (inquit Domitius Calderinus) tunc oportuiſſe Iouem mutari in taurum, cùm
Io, quam amabat, verſa eſt in vaccam, fefelliſſet enim cuſtodem, & iniſſet vaccam. Pauſia autem
Bouis mira pictura. teſtante eodem Plinio ibidem, fecit & grandes tabulas, ſicut ſpectatam in Pompei porticibus, boū
immolationem. Eam enim picturam primus (inquit) inuenit, quam poſtea imitati ſunt multi, æqua-
uit nemo. Ante omnia cùm longitudinem bouis oſtendere vellet, aduerſum eum pinxit, non tranſ-
uerſum: vnde & abundè intelligitur amplitudo: dein cùm omnes, quæ volunt eminentia videri,
candicantia faciant, coloremque condiant nigro: hic totum bouem atri coloris fecit, vmbræq; cor-
pus ex ipſa dedit, magna prorſus arte in æquo extantia oſtendens, & in confracto ſolida omnia (In
manuſcripto codice legitur, ex ipſo dedit, quod magna prorſus arte in æquo egit extundente, &
confringente omnia.) Sicyone & hic vitam egit, diuque fuit illa patria picturæ. Tabulas deinde
in publico omnes propter æs alienum ciuitatis addictas, Scauri ædilitas Romam tranſtulit. G

SIMVLACRA.

Iouis tauro inſidẽtis ſtatua. IVPITER, de quo iam diximus, tauri forma Europam ferens hodieque inter alias
ſtatuas antiquas oſtenditur, vt memini in opere de ſtatuis, quod vernaculo ſermo-
ne conſcriptum adoleſcens edidi. Polemon Hiſtoricus in libro de depoſitis in La-
Lib. 14. cap. 11. cedæmone ærei cuiuſdam bouis meminit his verbis, vt citat Athenęus: Amicę Cot-
tinæ imago, ob cuius apparitionem domicilium quoddam nunc etiam colli maxi-
Bos aueus. mè propinquum nuncupatur, vbi Dionyſij templum conſpicitur, quæ cum pluribus
eorum quæ ſunt in ciuitate, eſt cognita. Eſt autem ipſius depoſitum ſupra æreum quendam bouem
Boues lauacrum ſuſtinentes. Chalciæcæ Mineruæ imago. Salamon ante fores templi ſui ad abluendas ingredientium manus
lauacrum aheneum fecit, quod duodecim boues ſuſtinebant, qui quidem per diuerſas partes atten-
debant, ſed in vno loco per poſteriora colligebantur, de quorum myſtico ſenſu ſuo loco. Fuit verò
Lib. 13. in Pyrene ænea bos referente eodem Athenæo, tam affabrè facta, vt taurus viuam arbitratus, eam H
In Achaicis. iniret. In fano Apollinis in Olympia dedicato, nudum dei fuiſſe ſignum Pauſanias ſcribit, pedi-
bus tantùm calceatis, quorum altero bouis caluæ inſiſtit. Arbitratur autem Pauſanias hoc figmen-
In Eliacis. to reſpexiſſe fictorem, quod Apollo, vt ex eodem recitauimus, bobus delectaretur. Apud Eleos re-
Corcyræi cur bouē in Olympia dedicarint. ferente eodem binæ fuerunt ex ære boues, quarum alteram Corcyræi, alteram Eretrienſes dedica-
runt. Vtraque Eretrienſis Phileſij opus. Quamobrem verò Corcyræi bouem in Olympia vnam,
& vnam ita Delphis dedicarint, cùm ad Phocenſium res peruenerit hiſtoria, exponemus. Atenim
quod de Olympica eorum boue me audire memini, id nempe eſt: Paruulum puerum cum ſub ea
boue ſedens pronus, ſublatum temerè caput tam vehementer æri impegiſſe, vt ex eo vulnere non ita
multis poſt diebus è vita exceſſerit. Elæi bouem cædis ream extra Altin exportare in animo habe-
bant: ſed Apollinis Delphici oraculo moniti ſunt, vt bouem eo ritu expiarent, quo ſolent Græci in-
conſultæ cædis fraudem eluere. De alio eorundem Corcyræorum dono, quod Delphis dedicarũt,
In Phocicis. „ aliàs idem Pauſanias ſcribit in hæc verba. Sacram ingreſſis aream taurus ex ære præ oculis eſt,
„ Theopropi Æginetæ opus, Corcyræorum donum. Proditum memoriæ eſt Corcyræ aliquando

alijs

A alijs bobus relictis, taurum è paſtu redeuntem, contra pelagus mugitus edidiſſe: cumque per totum „
diem illic conſtitiſſet, bubulcum ad mare deſcendiſſe: conſpexiſſe verò infinitum prope thunnorum „
numerum, quod cùm indicaſſet Corcyræis, illi (quod thunnos capere, operam luſerant) ſciſcitatum „
Delphos miſere. Ex Apollinis verò reſponſo taurum Neptuno mactant, confectoque mox ſacro pi- „
ſces capiunt. Donum è decima prædæ in Olympiam & Delphos mittunt. Tradit ruſus ibidem „
Caryſtios ex Euboea & ipſos bouem æneum Apollini ſtatuiſſe de Perſica victoria. Boues quidem ideo dedicaſſe (& Platæenſes) quòd barbaris è Græcia expulſis & alias fortunas incolumes habuerint, & libero ſolo terram arare potuerint. Apud Atticos Theſei conſpiciebatur pugna contra eum qui eſt Minois taurus appellatus, ſiue (inquit idem Pauſanias) is homo, ſiue monſtrum (quod iam fama obtinuit) fuerit. Eſt & taurus ibi Areopagitarum donum. Apud Argiuos fuiſſe quoque ait longè omnium templorum nobiliſſimum Apollinis Licij, in quo Bitonis fuerit ſtatua, vir humeris taurum portans. Verſibus enim Lyceam teſtatum reliquiſſe, cum pompa Nemeorum Ioui ab Argiuis traduceretur, Bitonem eo fuiſſe corporis robore, vt ſublatum taurum portaret. Quomodo autem Danaus Argiuorum imperio potitus ſit cùm lupus taurum confeciſſet, in augurijs dictum

Caryſtiorũ bos æneus.

Bitonis ſtatua.

B eſt. Pierius ait hanc pugnam in Argiuorum foro ex ære fabrefactam fuiſſe, quod & nos meminimus, vbi de Pyrrhi morte. Huius tamen ſimulacri Pauſanias non meminit. De aheno bouis capite antiquiſſimi operis ſcitè & venuſtè facto, quod apud Petrum Melinum Romæ vidit, ex eodem Pierio diximus paulo antè in hieroglyphicis. Zetus & Amphion ac Dirce & taurus, vinculumque ex eodem lapide, Pamphili Praxitelis diſcipuli opus celebrat Plinius. In Aegina ingẽs erat bos ęneus, quem ſeruare prouerbio dicebantur exulatum eò miſſi, vt in prouerbijs dicetur: vbi & de hoc *bos in ciuitate*, quod in vulgi iocum ceſſit. Lyſias enim bouis æream imaginem in arce collocauerat Athenis, cùm in agris boum vſus ſit. Effertur & aliud adagium de lapideo boue: *Athos celat latera Lemniæ bouis*. Tradunt etenim ea in inſula bouis fuiſſe ſimulacrum ingens candido factum lapide: id verò ab Atho Thracię monte quamuis longè diſſito interuallo, tamen ob ſummam celſitudinem obſcurare vmbra ſua: cuius rei meminit Plutarchus in opere de facie in orbe Lunæ his verbis: *In Lemno neutrum noſtrum fuiſſe, liquido noui: tamen ambo peruulgatum hoc iambicum ſæpe audiuimus: Athos adumbrat terga Lemnia bouis*. Incidit enim, vt conſentaneum eſt, montis vmbræ buculæ æneæ, per mare in longum porrecta haud paucioribus 10 cc. ſtadijs. Obumbrandi altitudinem

Lib. 35 c. 5.

Bos lapideus.

Athos æneã bouem adũbrat.

C eſſe in cauſa, quod multipliciter excedentia quantitatem corporum interuallo vmbram faciant. Atabyrim verò montem Siciliæ citat ex Timæo Pindari Scholiaſtes, addẽs in eo boues ænæas fuiſſe qui mugirent, quoties iniquè ibi quicquam fierent. Hoc annotauit Gyraldus, vt citat Abrahamus Ortelius in ſuo theſauro geographico. Atqui Io. Tzetzes, Rhodius (inquit) eſt mons nomine Atabyrius, æreas olim habens boues, quæ mugitum emittebant, cum immineret Rhodo periculum: Citat verò etiam Pindarum & Callimachum. Myronem teſte Plinio ænea maximè nobilitauit bucula, celebratis verſibus laudata, quando aliena (inquit) plerique ingenio magis quàm ſuo commẽdantur: Ait autem celeberrimum fuiſſe ſtatuarium Eleuthris natum & Ageladis diſcipulum, Syracuſanum, atque Aeginetico ære vſum eſſe. In quam buculam in Anthologio Græcorum epigrãmatum diſticha ſunt elegiaca vnum & triginta diuerſorum poetarum, tetraſticha quatuor: Sexaſtichon Iambicum vnum. In eandem apud Auſonium epigrammata vndecim legimus, quæ partim propter elegantiam; partim quod miram artificis artẽ indicent hic adſcribã: Primum itaq; tale eſt:

Atabyris mons.

Syntag. 2. deorum.

Myronis bucula.

Lib. 34. 8.

Lib. 4. ſect. 7.

Bucula ſum cælo genitoris facta Myronis
Aerea: nec factam me puto, ſed genitam.
D *Sic me taurus init: ſic proxima bucula mugit,*
Sic vitulus ſitiens vbera noſtra petit.
Miraris quòd fallo gregem? gregis ipſe magiſter
Inter paſcentes me numerare ſolet. Alterum. Bucula loquitur;
Vbera quid pulſas frigentia matris ahena
O vitule: & ſuccum lactis ab ære petis?
Hunc quoque præſtarem: ſi me pro parte paraſſet
Exteriore Myron, interiore deus.

Tertio Dædalum alloquitur, qui Paſiphaæ taurum fabricauit ligneum, vt ſuo loco dicetur.

Dædale cur vana conſumis in arte laborem?
Me potius clauſa ſubyce, Paſiphaæ
Illecebras vera ſi vis dare Dædale vaccæ:
Viua tibi ſpecies vacca Myronis erit.

Quartum ſecundo congruit,

Erraſti, attendens hæc ilia noſtra iuuenca;

les, inter primos boues, taurum mugientem ceperant, diſtrahebantque. Canes eos & iuuenes vrgebant. Illi laniata tauri pelle, viſcera & atrum ſanguinem deuorabant. Paſtores contra properè canes emittebant, qui à leonibus ad eſcam conuerſi latrabant. Q. Calaber Homeri ſimia in ſcuto Eurypuli inter alia ab artifice ſculptum fuiſſe tradit, indefeſſum Augiæ ſtabulum, quod Hercules iuxta profundum Alphei fluxum purgauerat: adhæc taurum igniuorum, qui quamuis eſſet inuictus, flexit tamen (inquit) validum cornu, porro circa illum duo indefeſſi vituli impetum ſuſtinentes porrigebantur; at hic viſus eſt mugitum emittere. In ſignis verò militaribus Romanorum inter cæteras effigies quoque erat Minotauri, ſed quæ, vt ſcribit Pierius Valerianus, tunc extollebatur, cùm ſecretò & tacitè rem gerendam admonebantur: oſtendebat enim (inquit) hieroglyphicum id, conſilia ducum non minus occulta eſſe debere, quàm fuerit Minotauri ſedes, quippe labyrinthus. Vlyſſes, ne ad bellum Troianum raperetur, ſtultitiam ſimulans, araturus bouem, cum equo iungebat. Hunc ita pinxit Euphranor Iſthmius, vt teſtatur Plinius, huius nobiliſſimi pictoris labores recenſens. *Nobiles eius tabulæ* (inquit) *Vlixes ſimulata veſania bouem cum equo iungens &c.* Dionyſius vero, vt ibidem tradit, pinxit Hippolytum emiſſo tauro expaueſcentem: item Europen tauro inſidentem, etſi hoc non addat Plinius, nam in eam picturam iocari videtur epigrammatarius: F

Eurypili ſcutum.

Minotaurus cur in ſignis Romanor.

Lib. 35. cap. 11.

Lib. 14. 180.

Mutari melius tauro pater optimè diuum
Tunc poteras, Io cum tibi vacca fuit.

Argutè inquit poeta (inquit Domitius Calderinus) tunc oportuiſſe Iouem mutari in taurum, cùm Io, quam amabat, verſa eſt in vaccam, feſelliſſet enim cuſtodem, & iniſſet vaccam. Pauſia autem teſtante eodem Plinio ibidem, fecit & grandes tabulas, ſicut ſpectatam in Pompei porticibus, boũ immolationem. Eam enim picturam primus (inquit) inuenit, quam poſtea imitati ſunt multi, æquauit nemo. Ante omnia cùm longitudinem bouis oſtendere vellet, aduerſum eum pinxit, non tranſuerſum: vnde & abundè intelligitur amplitudo: dein cùm omnes, quæ volunt eminentia videri, candicantia faciant, coloremque condiant nigro: hic totum bouem atri coloris fecit, vmbræq; corpus ex ipſa dedit, magna prorſus arte in æquo extantia oſtendens, & in confracto ſolida omnia (In manuſcripto codice legitur, ex ipſo dedit, quod magna prorſus arte in æquo egit extundente, & confringente omnia.) Sicyone & hic vitam egit, diuque fuit illa patria picturæ. Tabulas deinde in publico omnes propter æs alienum ciuitatis addictas, Scauri ædilitas Romam tranſtulit.

Bouis mira pictura.

G

S I M V L A C R A.

IVPITER, de quo iam diximus, tauri forma Europam ferens hodieque inter alias ſtatuas antiquas oſtenditur, vt memini in opere de ſtatuis, quod vernaculo ſermone conſcriptum adoleſcens edidi. Polemon Hiſtoricus in libro de depoſitis in Lacedæmone ærei euiuſdam bouis meminit his verbis, vt citat Athenæus: Amicę Cottinæ imago, ob cuius apparitionem domicilium quoddam nunc etiam colli maximè propinquum nuncupatur, vbi Dionyſij templum conſpicitur, quæ cum pluribus eorum quæ ſunt in ciuitate, eſt cognita. Eſt autem ipſius depoſitum ſupra æreum quendam bouem Chalciæcæ Mineruæ imago. Salamon ante fores templi ſui ad abluendas ingredientium manus lauacrum aheneum fecit, quod duodecim boues ſuſtinebant, qui quidem per diuerſas partes attendebant, ſed in vno loco per poſteriora colligebantur, de quorum myſtico ſenſu ſuo loco. Fuit verò in Pyrene ænea bos referente eodem Athenæo, tam affabrè facta, vt taurus viuam arbitratus, eam iniret. H In fano Apollinis in Olympia dedicato, nudum dei fuiſſe ſignum Pauſanias ſcribit, pedibus tantùm calceatis, quorum altero bouis caluæ inſiſtit. Arbitratur autem Pauſanias hoc figmento reſpexiſſe fictorem, quod Apollo, vt ex eodem recitauimus, bobus delectaretur. Apud Eleos referente eodem binæ fuerunt ex ære boues, quarum alteram Corcyræi, alteram Eretrienſes dedicarunt. Vtraque Eretrienſis Phileſij opus. Quamobrem verò Corcyræi bouem in Olympia vnam, & vnam ita Delphis dedicarint, cùm ad Phocenſium res peruenerit hiſtoria, exponemus. Atenim quod de Olympica eorum boue me audire memini; id nempe eſt: Paruulum puerum cum ſub ca boue ſedens pronus, ſublatum temerè caput tam vehementer æri impegiſſe, vt ex eo vulnere non ita multis poſt diebus è vita exceſſerit. Elæi bouem cædis ream extra Altin exportare in animo habebant: ſed Apollinis Delphici oraculo moniti ſunt, vt bouem eo ritu expiarent, quo ſolent Græci inconſultæ cædis fraudem eluere. De alio eorundem Corcyræorum dono, quod Delphis dedicarũt, aliâs idem Pauſanias ſcribit in hæc verba. „ Sacram ingreſſis aream taurus ex ære præ oculis eſt, „ Theopropi Aeginetæ opus, Corcyræorum donum. Proditum memoriæ eſt Corcyræ aliquando

Iouis tauro inſidẽtis ſtatua.

Lib. 14. cap. 11.

Bos æneus.

Boues lauacrum ſuſtinentes.

Lib. 13.

In Achaicis.

In Eliacis.

Corcyræi cur bouẽ in Olympia dedicarint.

In Phocicis.

alijs

A alijs bobus relictis, taurum è paſtu redeuntem, contra pelagus mugitus edidiſſe: cumque per totum „
diem illic conſtitiſſet, bubulcum ad mare deſcendiſſe: conſpexiſſe verò infinitum prope thunnorum „
numerum, quod cùm indicaſſet Corcyræis, illi (quod thunnos capere, operam luſerant) ſciſcitatum „
Delphos miſere. Ex Apollinis verò reſponſo taurum Neptuno mactant, confectoque mox ſacro pi- „
ſces capiunt. Donum è decima prædæ in Olympiam & Delphos mittunt. Tradit rurſus ibidem „
Caryſtios ex Eubœa & ipſos bouem æneum Apollini ſtatuiſſe de Perſica victoria. Boues quidem *Caryſtiorũ*
ideo dedicaſſe (& Platæenſes) quòd barbaris è Græcia expulſis & alias fortunas incolumes habue- *bos æneus.*
rint, & libero ſolo terram arare potuerint. Apud Atticos Theſei conſpiciebatur pugna contra eum qui eſt Minois taurus appellatus, ſiue (inquit idem Pauſanias) is homo, ſiue monſtrum (quod iam fama obtinuit) fuerit. Eſt & taurus ibi Areopagitarum donum. Apud Argiuos fuiſſe quoque ait longè omnium templorum nobiliſſimum Apollinis Licij, in quo Bitonis fuerit ſtatua, vir humeris *Bitonis ſta-*
taurum portans. Verſibus enim Lyceam teſtatum reliquiſſe, cum pompa Nemeorum Ioui ab Ar- *tua.*
giuis traduceretur, Bitonem eo fuiſſe corporis robore, vt ſublatum taurum portaret. Quomodo autem Danaus Argiuorum imperio potitus ſit cùm lupus taurum confeciſſet, in augurijs dictum

B eſt. Pierius ait hanc pugnam in Argiuorum foro ex ære fabrefactam fuiſſe, quod & nos meminimus, vbi de Pyrrhi morte. Huius tamen ſimulacri Pauſanias non meminit. De aheno bouis capite antiquiſſimi operis ſcitè & venuſtè facto, quod apud Petrum Melinum Romæ vidit, ex eodem Pierio diximus paulo antè in hieroglyphicis. Zetus & Amphion ac Dirce & taurus, vinculumque ex eodem lapide, Pamphili Praxitelis diſcipuli opus celebrat Plinius. In Aegina ingẽs erat bos ęneus, *Lib. 35 c. 5.*
quem ſeruare prouerbio dicebantur exulatum eò miſſi, vt in prouerbijs dicetur: vbi & de hoc *bos in ciuitate*, quod in vulgi iocum ceſſit. Lyſias enim bouis æream imaginem in arce collocauerat Athenis, cùm in agris boum vſus ſit. Effertur & aliud adagium de lapideo boue: *Athos celat latera* *Bos lapi-*
Lemniæ bouis. Tradunt etenim ea in inſula bouis fuiſſe ſimulacrum ingens candido factum lapide: *deus.*
id verò ab Atho Thraciç monte quamuis longè diſſito interuallo, tamen ob ſummam celſitudinem obſcurare vmbra ſua: cuius rei meminit Plutarchus in opere de facie in orbe Lunæ his verbis: *In Lemno neutrum noſtrum fuiſſe, liquido noui: tamen ambo peruulgatum hoc iambicum ſæpe audiuimus: Athos adumbrat terga Lemniæ bouis*. Incidit enim, vt conſentaneum eſt, montis vmbræ bu- *Athos æneã*
culæ æneæ, per mare in longum porrecta haud paucioribus 10 ce. ſtadijs. Obumbrandi altitudinem *bouem adũ-*

C eſſe in cauſa, quod multipliciter excedentia quantitatem corporum interuallo vmbram faciant. *brat.*
Atabyrim verò montem Siciliæ citat ex Timæo Pindari Scholiaſtes, addẽs in eo boues ænæas fuiſ- *Atabyris*
ſe qui mugirent, quoties iniquè ibi quicquam fierent. Hoc annotauit Gyraldus, vt citat Abraha- *mons.*
mus Ortelius in ſuo theſauro geographico. Atqui Io. Tzetzes, Rhodius (inquit) eſt mons nomine *Syntag. 2.*
Atabyrius, ęreas olim habens boues, quæ mugitum emittebant, cum immineret Rhodo periculum: *deorum.*
Citat verò etiam Pindarum & Callimachum. Myronem teſte Plinio ænea maximè nobilitauit bu- *Myronis bu-*
cula, celebratis verſibus laudata, quando aliena (inquit) plerique ingenio magis quàm ſuo commẽ- *cula.*
dantur: Ait autem celeberrimum fuiſſe ſtatuarium Eleuthris natum & Ageladis diſcipulum, Sy- *Lib. 34. 8.*
racuſanum, atque Aeginetico ære vſum eſſe. In quam buculam in Anthologio Græcorum epigrã- *Lib. 4. ſect.*
matum diſticha ſunt elegiaca vnum & triginta diuerſorum poetarum, tetraſticha quatuor: Sexaſti- *7.*
chon Iambicum vnum. In eandem apud Auſonium epigrammata vndecim legimus, quæ partim propter elegantiam; partim quod miram artificis artẽ indicent hic adſcribã: Primum itaq; tale eſt:

Bucula ſum cælo genitoris facta Myronis
Aerea: nec factam me puto, ſed genitam.
D *Sic me taurus init: ſic proxima bucula mugit,*
Sic vitulus ſitiens vbera noſtra petit.
Miraris quòd fallo gregem? gregis ipſe magiſter
Inter paſcentes me numerare ſolet. Alterum. Bucula loquitur;
Vbera quid pulſas frigentia matris ahenæ
O vitule: & ſuccum lactis ab ære petis?
Hunc quoque præſtarem: ſi me pro parte paraſſet
Exteriore Myron, interiore deus.

Tertio Dædalum alloquitur, qui Paſiphaæ taurum fabricauit ligneum, vt ſuo loco dicetur.

Dædale cur vana conſumis in arte laborem?
Me potius clauſæ ſubijce, Paſiphaæ
Illecebras veras ſi vis dare Dædale vaccæ:
Viua tibi ſpecies vacca Myronis erit.

Quartum ſecundo congruit,

Erraſti, attendens hæc ilia noſtra iuuenca,

Non manus artificis lac dedit vberibus. B

In quinto bucula bubulcum hortatur, ne propius accedens, ipſam exagitet.

Paſce greges procul hinc, ne, quæſo bubulce, Myronis
Aes, veluti ſpirans cum bobus exagites.

Sextum eiuſdem eſt cum primo ſenſus.

Me vitulus cernens immugiet: irruet in me
Taurus amans: paſtor cum grege mittet agens.

Septimo redditur ratio, cur vocalis eſſe noluerit hæc bucula.

Aerea mugitum poterat dare vacca Myronis:
Sed timet artificis deterere ingenium:
Fingere nam ſimilem viua, quàm viuere plus eſt.
Nec ſunt facta dei mira, ſed artificis.

Oſtenditur verò octauo nihil præter vitam deeſſe.

Aerea bos ſteteram, mactata eſt vacca Mineruæ,
Sed dea proſtratam tranſtulit huc animam. F
Et modo ſum duplex, pars ærea, pars animata
Hac manus artificis dicitur, illa dea.

Nonum rurſus cum tertio conuenit:

Quid me taure paras, ſpecie deceptus, inire?
Non ſum ego Minoæ machina Paſiphaæ

Decimi, & vndecimi verſus iambici ſunt, & eiuſdem penè ſenſus.

Nec dum caduco Sole iam ſub veſpere,
Ageret iuuencas cùm domum paſtor ſuas,
Suam relinquens, me minabat, vt ſuam.

Vndecimum.

Vnam iuuencam paſtor fortè amiſerat,
Numerumque iuſſus reddere,
Me defuiſſe conquerebatur: ſequi
Quæ noluiſſem cæteras. G

Lib. 1. Epiſt. 24. Meminit huius eiuſdem æreæ buculæ Symmachus in Epiſtola ad eundem Auſonium his verbis: *Licet alienas ſpectare virtutes: nam & Phidiæ Olympium Iouem & Myronis buculam hominum pars magna mirata eſt.* Meminit & Propertius:

Atque aram circum ſteterant armenta Myronis
Quatuor artificis viuida ſigna, boues.

Menæchmi vitulus. Menæchmus vitulum fecit, vt Plinius teſtatur, qui genu premebatur, replicata ceruice. Romæ in foro boario bos erat æneus ex ære Aeginetico, licet conſtet æs non gignere, vt inquit idem Plinius: *Lib. 34. c. 8.* ſed ea inſula temperatura officinarum ita nobilitata eſt, vt bos æneus inde factus in foro boario fuerit, qui (vt idem tradit) Aeginetici æris exemplar fuit. Mentio huius bouis eſt apud Ouidium *Lib. 6.* in Faſtis:

Pontibus & magno iuncta eſt celeberrima Circo
Area quæ poſito de boue nomen habet.

Bos aureus. De aureo verò boue apud Liuium legimus hæc: L. Minutius decemuir præfectus annonæ crea- *Minutius cur boue aureo donatus.* tus, quòd Melium ob diſtributum plebi frumentum, regnum affectare indicaſſet, moxque ipſo H à magiſtro equitum interfecto, frumentum Melianum in modios æſtimatum plebi diuidiſſet, aureo boue extra portam trigeſimam donatus eſt à Senatu, & dictatore. Peruetus (inquit Sabelli- *Phalaridis tyranni bos æneus.* cus) eſt fama & opinio ab omnibus recepta, nullum tyrannidem crudelius Phalaride exercuiſſe, quippe qui exquiſitiſſimis non contentus ſupplicijs æneo vſus eſt tauro, quo miſeri mortales incluſi mugitus ædere viderentur, cùm medio cruciatu ingemiſcerent. In quo illud minus crudeliter fecit, quod tam monſtruoſæ machinæ artificem omnium primum inuento affecit ſupplicio. De eodem Paulus Oroſius ita ſcribit: Ea tempeſtate Phalaris Siculus Agrigentinus arrepta tyranni depopulabatur, qui crudelis mente commentis crudelior, omnia nefarie in innocentes agens, inuenit aliquando quem iuſtè puniret iniuſtus. Nam Perillus quidam æris opifex affectans tyranni amicitiam, aptum munus crudelitati illius ratus, taurum æneum fecit, cui fabrè ianuam è latere compoſuit, quæ ad contrudendos damnatos receptui foret: vt concluſis idem ſubiectis ignibus torrerentur, ſonum vocis extortæ capacitas concaui æris augeret, pulſuque ferali competens imagini emitteret, nefarioque ſpectaculo; mugitus pecudis, non hominis videretur (ne ſcilicet ſi humana vox ederetur, tyrannum ad miſericordiam concitaret,) ſed Phalaris factum amplexus authorem execratus.

A cratus, & vltionem materiæ præbuit, & crudelitati. Nam ipſum opificem ſua inuentione puniuit. Deſcribit & Ouidius idem inuentum, inuentique pœnam his verſibus: *Lib. 3. Triſt. 11.*

Sauior es triſti Buſiride, ſæuior ille
Qui falſum lento torruit igne bouem.
Quique bouem Siculo fertur donaſſe tyranno;
Et dictis artes conciliaſſe ſuas,
Munere in hoc rex eſt vſus, ſed imagine maior
Nec ſola eſt operis forma probanda mei.
Aſpicis à tergo latus hoc adapertile tauri?
Hac tibi, quem perdes, conijciendus erit.
Protinus incluſum lentis carbonibus vre,
Mugiet, & veri vox erit illa bouis.
Pro quibus inuentis, vt munus munere penſes
Da precor ingenio præmia digna meo.
B *Dixerat. At Phalaris, pœnæ mirande repertor*
Ipſe tuum præſens imbue, dixit, opus.
Nec mora monſtratis crudeliter ignibus vſtus
Exhibuit geminos ore gemente ſonos.

Inquit, & alias idem poeta: *Lib. 1. de arte.*

Et Phalaris tauro violenti membra Perilli
Torruit, infelix imbuit author opus.
Iuſtus vterque fuit; neque enim lex iuſtior vlla eſt,
Quàm necis artifices arte perire ſua.

Meminit eiuſdem ſimulachri, ſi ita vocari poteſt æneus iſte bos tam crudeli hominum neci deſtinatus, Silius:

Cuius cælata gerebat
Taurum parma trucem pœnæ monumenta vetuſta
Ille vbi torreret ſubiectis corpora flammis
Mutabat gemitus mugitibus, arctaque veras
C *Credere erat ſtabulis armenta effundere voces:*
Haud impune quidem: nam diræ conditor artis
Ipſe ſuo moriens immugit flebile tauro.

Claudianus elegantiſſimè quoque oſtendit, iuſtum eſſe, vt quilibet crudelioris inuenti ipſe pœnas luat: *Lib. 9.*

Quàm bene (inquit) *diſpoſitum terris? vt dignus iniquè*
Fructus conſilij primis authoribus iſtet.
Sic multos fluuio vates arente per annos
Hoſpite qui cæſo monuit placare tonantem
Inuentas primum Buſiridis imbuit aras,
Et cecidit ſæui quo dixerat hoſtia ſacri.
Sic opifex tauri tormentorumque repertor
Qui funeſta nouo fabricauerat æra dolori,
Primus inexpertum Siculo cogente tyranno
D *Senſit opus, docuitque ſuum mugire iuuencum.*

Rectè itaque Plinius inquit: *Perillum nemo laudat ſæuiorem Phalaride tyranno, qui taurum fecit, mugitus hominis pollicitus igne ſubdito, & primus eum expertus cruciatum iuſtiore ſæuitia. In hoc à ſimulacris deum hominumque deuocauerat humaniſſimam artem. Ideone vt conditores eius elaborauerant, vt ex ea tormenta fierent? Itaque vna de cauſa ſeruantur opera eius, vt quiſquis illa videat, oderit manus.* *Lib. 34. cap. 10.* Ipſe verò Phalaris apud Lucianum, qui duodeco volumina conſcripſit, de hoc tauro ſic loquitur. Erat quidam Perilaus noſtratis gentis homo, egregius quidem & ingenioſus artifex: cæterùm naturá malus & improbus. Ille tota via cùm a ſententia mea aberraſſet, putauit ſe mihi rem admodum gratam facturum, ſi nouum quoddam ſupplicij genus excogitaſſet, quaſi pręomnibus rebus præcipuam in ſumendis ſupplicijs voluptatem cupientiſſimè caperem. Iam verò boue fabricato, ad me venit, ferens illum, aſpectu ſanè pulcherrimum, atq; accuratiſſimè ad veri bouis imaginem expreſſum: Tantum illi motus, & mugitus deerant, quò minus viuus eſſe putarẽt. Viſo autem illo, ſtatim exclamabã: Dignum munus Pythio mittendus eſt hic taurus Apollini. Porrò Perilaus aſſiſtens. Quid ſi, inquit, ſapientiam, quę in illo eſt, perdiſceres, ac vſum, cui prębẽdo for-

matus eſt? Et iam dicto, taurum per dorſum aperit: ſi quem, inquit, cruciatibus torquere volueris, coniecto illo in machinam, ac dorſo iterum incluſo, haſce tibias naribus bouis admotas accommoda: ac ille quidem incluſus plorabit, vociferabiturq; inuſitatis ac ineffabilibus detentus doloribus; cæterum vociferatio per tibias cantum: tibi abſoluet ſtridulum, & lugubre quoddam modulabitur: quin etiam inſuper mugitus ciebit triſtiſſimos: ita vt ille inter modulandũ tormentis cruciefur: tu verò ſingulari voluptate afficiaris. Porro ego his auditis crudelem machinam extremè auerſatus ſum, & immanem illam inſtrumenti indolem prorſus reſpui, conuenienſque, & debitum illi ſupplicium impoſui. Et age, inquam, ò Perilae, ne vana videatur eſſe tua promiſſio, ipſe nobis tu taurum ingreſſus, veram artis tuæ induſtriam comprobato, ac vociferantes imitare, vt certò cognoſcam, num ea quæ iactas carmina per tibias cantata exaudiantur. Perilaus nihil cunctatis his dictis promptè obtemperat. Ego autem poſtquam ingreſſus eſt, concluſo tauro, ignem iuſſi ſuccendere. Recipe, dixi, debitum arti tuæ tam admirandæ præmium, vt magiſter muſices, ipſe prius omnium canas. At ille enimuerò iuſtiſſima paſſus eſt, ſua ipſius excellenti fruens induſtria. Porrò autem ego viuentem, & adhuc ſemiuiuum ſpirantem iuſſi eximere, ne ſi immoreretur, nece ſua opus contaminatum impiaret: illum inhumatum per ſcopulos præcipitari imperaui. Taurum verò piaculis mundatum, deo dedicandum legaui, omnemq; de illo hiſtoriam iuſſi aſcribere, dedicantis mei nomen, Perilaum artificem illius, immanem ſententiam, meam in puniendis maleficis æquitatem, conueniens ſupplicium, primos artificis concentus & modulationes. præterea primam muſices experientiam. Hæc itaq; Lucianus. Baptiſta Campofulgoſus ſimillimi planè tauri fabricam Aruntio Paterculo tribuit. Aruntij Paterculi fabri (inquit) ferum atq; immane fuit ingenium. Aeneum enim taurum tanta conflauit arte, vt damnati, qui in eo includerentur, adhibito igne, cùm præ dolore gemerent, taurinos mugitus edere viderentur. Cùm autem Cenſorino Aegeſto tyranno in Sicilia dono dediſſet, iuſte, vt is primus inuenti ſui periculum faceret, à Cenſorino coactus eſt: quemadmodũ de perſimili tauro, fabrum ad experimentum ſimile Phalaris tyrannus coegit. Laudabilius multo fuit opus Mycerini Aegyptiorum regis opus, etſi ligneum. Hic enim referente Herodoto, cùm vellet filiam, cuius morte ſupra modum dolebat, excellentiori aliquo genere ſepelire, quàm cæteri, feciſſe ligneam bouem dicitur, quam cum inauraſſet, in ea filiam ſepeliſſe defunctam. Neque humi bos hæc condita eſt, ſed ad meam vſque memoriam in propatulo fuit in vrbe Sai apud regiam in conclaui quodam exornato poſita. Cui ſingulis diebus omnifarij odores inferuntur, noctibus autẽ perpetuò lucerna aſtat. Sunt qui de hac boue referunt, Mycerinum amore filiæ ſuæ captum vim ei intuliſſe, deinde illam cum præ mœrore ſe ſuſpendiſſet, patrem in hac boue ſepeliſſe: ſed hoc nugatorium putat Herodotus. Bos ipſa cùm cæterum corpus operta eſt, tum verò ceruicem & caput craſſo admodum auro; cuius inter media cornua circulus annexus eſt, Soli aſſimilatur. Neque ſtans eſt bos, ſed in genua cubans, magnitudine quanta eſt grandis vacca viua. Effertur autem è conclaui quotannis, & poſtquam Aegyptij verberarunt deum quendam, quem in tali negocio nõ puto mihi nominandum, tunc & bouem in lucem proferunt. Aiunt etiam eam oraſſe patrem Mycerinum, vt defuncta quotannis ſemel Solem intueretur.

Lib. 9. c. 2.
Taurus aeneus Aruntij Paterculi.
Mycerini bos lignea.

N V M I S M A T A.

AEGINENSES, vt refert Aelianus, primùm inter vniuerſos Græcos numiſma percuſſerunt: qua in re pleriſque alijs ſcriptoribus aduerſatur. Plutarchus in primis, primũ nummum Athenis bouis figura Theſeum inſtituiſſe teſtatur, vel ob Marathonium taurum, vel ob memoriam ducis Minois, vel quòd ad agriculturam ciues prouocare vellet. A quo nummo, & nomen hecatombœon, quod eſt centum boum, & decabœon, quod eſt decem boum factum Pet. Gregorius Tholoſanus non dubitare ſe profitetur, atque ita explicari ait ſententiam Homeri, vbi agit de permutatione armorum Diomedis & Glauci, cuius etiam (inquit) meminerunt Iuſtinianus, & Iulius Paulus:

Lib. 12. Var. hiſt. c. 10.
Hecatombœon.
Synt. iur. p. 3. lib. 36. c. 2.
Homerus explicatus.

Ἔνθ' αὖτε Γλαυκῷ Κρονίδης φρένας ἐξελέτο ζεύς
Ὅς πρὸς τυδείδην Διομήδεα τεύχε' ἄμειβε,
Χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων. ideſt,
Tum verò Glauco mentem ademit Saturnius Iupiter
Qui cum Tytide Diomede arma permutauit.
Aurea aeneis, valentia centum bœa, nouem bobus valentibus.

Explicat autem ea verba de moneta Athenienſium, non autem vt tot boues, arma valerent. Receditque à ſententia Pauli iuriſconſ. qui refert ea ad boues, animalia inquam. Miraturq; id neminem antea

A anteà obſeruaſſe, etſi de emendatione loci illius in pandectis cogitauerint (inquit) Alciatus, Ioan. Baptiſta Pius, Budæus, Angelus Politianus: ſecuti etiam Plinium, qui hoc putat quoque verum. *Lib. 31. c.* Hoc etiam doceri ait ex alio loco eiuſdem poetæ, vbi ſic facit filium Priami Achilli loquentem: *cap. 1.*

> *Καί μ' ἐπέρασσας ἄνευθεν ἄγων πατρός τε φίλων τε,* *Iliad. Φ.*
> *Λῆμνον ἐς ἠγαθέην· ἑκατόμβοιον δέ τοι ἦλφον.*
> *Νῦν δὲ λύμην τρὶς τόσσα πόρων.* ideſt,
> *Et me vendidiſti procul, abducens à patre & amicis*
> *Lemnum* (ſcilicet inſulam) *in claram: centum autem boum pretium tibi inueni:*
> *Nunc verò redimetur, ter tantum dans.*

Vbi Scholiaſtes communis, in verbum *ἑκατόμβοιον*, ſic ſcribit: legitimum & iuſtum pretium centũ boum. Antiqui antequam nouiſſent numiſmata, permutationes ſeu cõmertia faciebant, quadrupedibus, vnde poſtea adinuentis numiſmatibus, bouem in ipſis impreſſerunt, indicantes antiquum morẽ. Eſt & prouerbium, *Bos in lingua*, ideſt, numiſma: adaptatur enim hæc parœmia in Rhetores, qui pecunias accipiebant, ne accuſarent aliquem, ſed ſilerent. Lucianus: *τὸ μὴ ἁλῶναι τὴν ὑπὲρ πόλεως ἐπρίατο παρὰ τῆς Ἀθηνᾶς βοῶν δώδεκα*: ideſt, *à Minerua emit, ne vrbs caperetur, duodecim bobus.* Iu- *Hecatombœon. Decabœon. Bos in lingua. Lib. de ſacrific.*

B lius Pollux etiam ſcribit, olim apud Athenienſes numiſmatis genus à ſculptura vulgò bouem dictum. Vulgò autem dici, nouiſſe & hoc Homerum, dicentem Hecatombæa ennea bœon: atque in legibus Draconis licere inuenire decabœon. Et in ſpectaculo apud Delios, ſi cui munus dandũ erat, præconem pronunciare ſolitum, tot boues illi donandos eſſe: bouem autẽ valuiſſe duabus drachmis Atticis; vnde fuiſſe qui crederent hoc numiſma Deliorum fuiſſe proprium, non Athenienſium. Hactenus ex Toloſano. Notandum autẽ apud Pollucem pro *ἑκατόμβοιον* corruptè legi *ἑκατόμβην*, quod non aduertens Cælius Rhodiginus, nouem boũ hecatomben exponit, ignorans locũ hunc eſſe Homeri de armorum Glauci & Diomedis permutatione. Homeri Scholiaſtes ſcribit priſcos in altera parte numiſmatis bouem, in altera faciẽ regiam inſculpſiſſe. Geſnerus conijcit eius pretij hunc nummum fuiſſe, quo tum temporis boues ſinguli veniebant: ideoq; non æreum neq; argenteum, ſed aureum fuiſſe colligit, eiuſq; ſententię teſtimonium citat Etymologi, qui aureos quoſdam nũmos boues appellatos refert in Hecatombe: in cuius quoq; vocis mentione, hæc etiam ſcribit, *βοῦν* alij põderis nomen, alij pretium bouis interpretantur, alij didrachmum nũmum boue inſignitum, alij pedem. Hinc nimirum formata compoſita *ἑκατόμβοιον, ἐννεάβοιον*, & reliqua huius terminationis. *Lib. 9. Pollux corruptus.*

C Iam cùm Pollux ſcribat, didrachmum eum fuiſſe Athenis, ideſt, duas drachmas appendiſſe (quanquam de vtro metallo ſentiat, non expreſſerit, magiſque de argento (inquit) quàm auro ſentire videatur, quod tamen bouis pretio minimè conuenit) ex ipſo de pondere ſaltem, ex Etymologo autem & re ipſa de metallo conſtare ait. Nam quod didrachmus nummus non argenteus ſolùm, ſed etiam aureus fuerit, cùm alij, tum Robertus Cenalis Epiſcopus Abrincenſis vir in hoc argumento exercitatiſſimus, pluribus veterum teſtimonijs approbant. Valet autem (inquit Robertus) drachma auri ſeſcunciam argenti, hoc eſt drachmas duodecim argenteas, quæ Gallico numiſmate æſtimandæ ſunt libris Turonicis duabus & ſolidis totidem. Nunc autem vrgente auri inopia, vel hominum, ſeu temporum iniquitate, ſcutum coronatũ ea æſtimatione permutatur, pauloque amplius. Et rurſus alibi, triplicem olim aureum fuiſſe ſolidum docet, vnum drachmalem, alterum didrachmalem, tertium ſextularem, eſt autem ſextula, vnciæ ſexta pars. His confirmatis: Aureus iſte didrachmalis (inquit) æquabat põdere Philippeum nummum, qui olim apud nos erat: cui ſucceſſit apud Anglos nummus Odoardeus, ſeu Nobilis ad roſam: nec obſtat quod hodie pluris æſtimetur. Cur autem bos dictus ſit nummus, triplex mihi ratio reddi poſſe videtur, vna ab effigie, altera ab æquali pretio, & *Sextula. Bos nũmus cur dictus.*

D tertia fortè à magnitudine nummi, quod is inter aureos maximus fuerit. Huiuſmodi igitur bouem nummum olim fuiſſe, nec amplius etiam bouis communis pretium hucuſque dixerim. Hæc itaque Geſnerus. Romani Athenienſes fortaſſis imitati nummos ſuos bouis quoq; aliorumque pecorum imagine decorarunt. Plinius Seruio regi eos tribuit his verbis: *Seruius rex ouium boumq; effigie primus æs ſignauit. Hinc pecunia dicta, quod pecudes ſignatas haberet, quadam bouem.* Hunc puto numũ intelligit Plautus: *Boues bini hic ſunt in crumena*, niſi dicamus pretiũ intelligi, quo bini boues emãtur: nam poſt ſubiungit: *Argentum hic eſt, quod me dudum rogaſti: &: Dominus me boues mercatũ Eretriam miſit.* Prior tamẽ expoſitio magis placet. Quid n. attinuiſſet, vt à cornu cauẽdum eſſe diceret? Cur modo in Seleuci regis nummis quibuſdã taurus, quibuſdã cornua duntaxat ſpectentur, alia ratio eſt, quippe quòd is Alexandro ſacrificaturo ſyluestrẽ taurũ è vinculis elapſum ambabus tenuit manibus. Fuluius Vrſinus inter nũmos Iuliæ familiæ, vnum depingit, qui ab vna parte Iulij Cæſaris caput oſtendit laurea corolla redimitũ, & retro id laureum ramum, ante verò caduceũ: ab altera parte taurum ad curſum concitatũ atq; furentem, cum his literis: L. LIVINEIVS REGVLVS. Quẽ denarium Vrſinus ipſe cuſum ab eo Liuinello arbitratur poſt Cęſaris mortẽ, duobus adductus *Lib. 18. c. 3. Numus Romanus. In Perſa. Seleuci nũmus. Cæſaris.*

argumentis,primùm quia lauri ramus imaginis occipitio adiectus eſt, quem Auguſto miſſum è cę- E
Lib.15.cap. vlt. lo fuiſſe tradit Plinius: (quamuis Dio non Auguſto ſed Liuiæ, nec de cælo ſed ab aue in eius ſinum
iniectum dicat,)deinde quia hic idem Liuineius ſub C. Cęſare Triumuiro R.P.C.cudendæ mone-
tæ præfuit,vt ex Auguſti denario,in quo Liuineij ipſius nomen inſcriptum,eſt colligi poteſt. Quo-
nam verò qui altera parte expreſſus eſt,taurus pertineat,à multis quidem quæſitum eſſe ait: nihil
tamen à quoquam,quod magnopere probandum ſit,in medium prolatum adhuc eſſe: Ipſe autem
opinatur tauri huius imagine ſpectaculum à Cæſare dictatore anno DCCVIII. ipſo, & Lepido
Lib.8.c.45. Coſſ. editum ſignificari: de quo his verbis meminit Plinius: *Theſſalorum inuentum eſt, equo iuxtà
quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare. Primus id ſpectaculum dedit Romæ Cæſar Di-
ctator &c.* Eo autem anno quo Cæſar ludos fecit, L. Liuineium, cùm Aedilis curulis eſſet, vt ex
eius denarijs in Liuineia familia notatis colligitur,his ludis præfuiſſe credendum eſt. Liuineium
verò Aedilis filium, vt ſpectaculum magnificentiſſimum celebraret, in quo nouæ taurorum vena-
tiones exhibitæ fuiſſent,patriſque ędilitium honorem illuſtraret,non hunc modo denarium,ſed al-
terum etiam qui eſt inter Liuineiæ familiæ denarios impreſſus,in quo Cæſaris hæc venatio, & pa-
ternæ ædilitatis monumenta expreſſa ſunt, cudiſſe veriſimile eſt. Hæc Vrſinus, eam tamen vena- F
tionem non exprimens,ſed de Voconia familia agens,duos C.Cæſaris dinarios exhibet,vtrumque
ab vna parte Cæſaris effigiem,ab altera vitulum exprimentem.Prior ea parte qua Cæſaris eſt ima-
go,cætera nudus eſt:altera verò parte qua vitulus,ſupra vitulum, ſcriptum eſt: Q. VOCONIVS.
Ad latera S. C. Infrà: VITVLVS Q. DESIGN. Altero retrò effigiem Cæſaris expreſſus videtur
lituus,antè verò ſcriptum eſt. DIVI. IVLI. Supra verò vitulum Q.VOCONIVS. Infrà, VITV-
LVS. Priorem nummum quoque ſuo operi inſeruit Antonius Auguſtinus, nec non & Aeneas Vi-
cus. Vrſinus ait in antiquis denarijs vnam tantum Vitulorum familiam reperiri, & ad hoc cogno-
men reſpexiſſe videri Q.Vocomium eum qui monetam cuſit,cum in altera denariorum parte vitu-
lum ſignauit. Inter denarios Auguſti Cæſaris vnum oſtendit Sebaſtianus Eritius, in quo ab vno
Denarius Auguſti. latere effigies eſt Auguſti iam maturæ ætatis cum inſcriptione tali . . . AVG.GER.IMP. ab al-
tero boum iugum,non autem vt ille credit,bini tauri,ſed taurus & vacca qui à viro quodam impel-
luntur. Taurus enim & vacca coloniarum erant ſymbolum. Inſcriptum eſt ab hoc latere COL.
IVL. AVG. Auguſtum colonias conduxiſſe, Suetonius his verbis teſtatur: *Ad hunc modum vrbe,
vrbaniſque rebus adminiſtratis: Italiam duo de triginta coloniarum numero deductarum ab ſe refre-* G
*quentauit;operibus ac vectigalibus publicis plurifariam inſtruxit, etiam iure ac dignatione vrbi quo-
dammodo pro parte aliqua adæquauit,cogitato iure ſuffragiorum, quæ de magiſtratibus vrbicis decu-
riones colonici in ſuam quiſque coloniam ferrent: & ſub diem comitiorum obſignata Romam mitterent.*
Addit idem Eritius reperiri alium eiuſdem argumenti numum, cum effigie Cereri,& inſcriptione
CASSI. Pingit alium eiuſdem Auguſti nummum argenteum, in quo ab vna parte Imperatoris eſt
effigies cōſiſtentis ætatis cum literis: CAESAR. ab altera taurus,cum inſcriptione,AVGVSTVS.
Arbitratur autem in honorem Auguſti excuſum hunc fuiſſe denarium,quod Taurilios celebraſſet,
de quibus ſuo loco. Adducit interim prætereà ſententiam Clementis Teuenini,in hoc argumento
verſatiſſimi,cui non alienum videbatur à vero,tauri hic exprimi imaginem,quia denarius ipſe forte
cuſus fuerit à Statilio Tauro, qui huic negocio aliquando præfuit. Pingit & alium Auguſti dena-
rium,in quo is iuuenili ætate exprimitur,cum inſcriptione: AVGVSTVS.DIVI F. Ab alia parte
pictus eſt taurus cornupeta,velut in aliquem impetum facturus, ſub quo ſcriptum eſt: IMP. X. Ar-
bitratur & hunc numum ab eodem triumuiro, monetarumque præfecto Statilio Tauro factum.
Antonius Auguſtinus alium oſtendit nummum Auguſti,qui ab vna parte expreſſam habet eius ef- H
figiem cum literis: AVGVSTVS DIVI F.ab altera taurum ſuprà quem ſcriptum eſt. L.BACCI.
Infrà MV. FESTO. Retrò taurum C. VI. CEL. Antè II.VIR. Habet & ſimiles nummos quinque
alios. In quorum priore ab vna parte,vbi effigies eſt Auguſti,talis eſt inſcriptio: AVGVSTVS DI-
VI.F. ab alia parte ſupra tauri dorſum,MVN. ſub pedibus ERGAVICA. alter ab vna parte ean-
dem habet effigiem & inſcriptionem: ab altera verò à tergo, & ſupra taurum ſcriptum eſt L. BAB.
PRISCO. ante pectus, II. VIR. ſub pedibus C. GRAV.BROC. Supra tauri dorſum in tertio de-
nario inſcriptio legitur II. VIR.ITER. ſub pedibus.M.PITAE TRAV.Q.VRSO.Quarto Laurea
corona totam Auguſti effigiem ambit,& à lateribus ſcriptum eſt,ſiniſtro CAESAR. Dextro, AV-
GVSTVS. ab altera numi parte,ſub ipſo tauro ſcriptum eſt, MVN.CAIAG.IVL. Quintus ac po-
ſtremus non Auguſti eſt,ſed Tiberij,nam inſcriptio eſt: TI.CAESAR DIVI AVG.F. eius effigies
laureata eſt.Supra bouem ab alio latere literæ ſunt,MVNIC. Infrà ſub pedibus. CASCANTVM.
Exhibet idem Antonius iuga boum quibus Romanorum coloniæ ſignificantur,quatuor. In quorū
primo laureati Auguſti imago eſt, & ab alio latere,vbi boues, ſuprà eſt ſcriptum: COL. CAESA-
REA. Infra II.VIR.& mox. C.SABINO. P.VARO. alteri inſcriptum eſt, TI.CAESAR. DIVI.
AVGV-

A AVGVSTI. F. AVGVSTVS. ſupra boues ab alia parte. C. CA. Infra II. VIR. à latere M. CA-
TO. LVETTIACVS. Tertium rurſus Auguſti eſt, habetque ſimplicem inſcriptionem, AVGV-
STVS. ſub bobus verò ſcriptum eſt: COL. IVL. VAL. Poſtremus cum eadē Auguſti imagine, &
nomine, ab altero latere ſub pedibus tauri literas habet, AVGVSTA: ſuprà verò. COL. AST. Ha-
bet item numiſma Tiberij Cæſaris, in quo taurus ab vna parte inter cornua ceu X. literā, ſed intra
clauſam continet, & ſuprà inſcriptum habet, MVNICIP. Infrà GRACCVR. Pinxit & in alio nu-
mo eundem taurum, ſed ſine vlla inſcriptione, vlliſue literis, habet verò nummus iſte ab alia parte
aram, vel tale quid, cui arbuſtum inſiſtit, cupreſſo ſimile: cum literis C. V. T. T. Videre item eſt bo-
ues iunctos in numo Veſpaſiani, & alios ſimiliter iugatos in C. Marij C. T. numo: in quibus aratio- *Veſpaſiani*
nis partes procuratas, & rei frumentariæ commoda declarari Pierius credit, mihi prior ſententia *nummus.*
magis placet, nam & in Seueri nummo quodam æreo coloniarum ſymbolum eſt; depingitur num-
mus iſte ab Eritio. Inſcriptio eius ab vno latere: IMP. CAES. M. AVR. SEV. ALEXANDER. ab
alio latere ſub bobus: COL. POSTR. Circumcirca: M. TR. A. ANDRIANAE. ſuſpicatur non Ro-
mæ, ſed ab aliqua Colonia cuſum eſſe iſtiuſmodi denarium, honoris cauſa, quod & de illis dicendū
B eſt, quos ex Auguſtino recenſuimus; Eiuſdemque argumenti eſt alter in Commodi gratiam excu-
ſus, in quo ab vna parte inſcriptum eſt: M. COMM. ANT. P. FELIX. AVG. BRIT. P. P. ab altera *Commodi.*
parte, à boum lateribus, S. C. Infra. COS. VI. ſupra. COLL. ANCOM. P. M. TR. P. XV. IMP. VIN.
Græcia in honorem Claudij æreum fecit numum cum inſcriptione TI. ΚΛΑΤ. ΚΑΙΣΑΡ. qui ab *Claudij.*
alia parte effigiem habet tauri cornupetæ, cum inſcriptione ΑΥΤΟΚΡΑΤ. ideſt, Imperator. Suſpi-
catur tamen Eritius, ad ludos tauricos referendum eſſe. Exhibet item æreum numiſma Antinoi, *Antinoi nu*
quod ab auerſa parte tauri habet effigiem, & vtrobique literæ ſunt, ſed quæ prorſus corroſæ legi nō *mus.*
poſſunt. Factum ait à Græciæ aliqua ciuitate honorandi Antinoum cauſa, alludente videlicet hu-
ius animantis icone ad eius modeſtiam manſuetudinemque, cuius bos apud Aegyptios ſymbolum
(inquit) eſt hieroglyphicum. Quàm manſuetis autem ipſe fuerit moribus, ex propria eius cogno-
ſcitur imagine. Ait autem reperiſſe ſe hunc eundem nummum eiuſdem Antinoi, cum bouis effi-
gie, in quo inſcriptiones optimè erant expreſſæ, ſcriptum autem fuiſſe à latere, in quo ipſius Antinoi
facies: ANTINOOC. HRΩC. & ab alio latere CMYPHAIOIC. Videre etiam eſt apud eun-
dem Eritium aliud numiſma cum effigie ab vna parte Antonini Pij, & ab altera bigæ iunctas binas
C vaccas, quæ à muliere quadam ad curſum concitantur: Equorum enim more habenis reguntur. In-
ſcriptio eſt ab vna parte. M. AVREL. ANTONINVS. PIVS. AVG. GER. ab altera: P. M. TR. *Antonini*
P. XVIII. IMP. III. COS. III. P. P. & S. C. Mulier illa Luna eſt, ſiue Diana. Gordiani denarius ab *Pij.*
eodem exhibetur; qui in auerſa parte oſtendit mulierem ſtolatam vtraque manu veſtem ſuam *Gordiani.*
expandentem qua à latere ſiniſtro leo tegitur, à dextro taurus, cum his literis: P. M. S. COL. VIM.
ANTI. Factum ait hunc numum ab Antio vrbe Romanorum Colonia, quæ (inquit) mulieris illius
typo exprimitur, vti leo pro ipſa terra, (argumento quod Cybelæ facer eſt) taurus autem pro agri-
culturæ ſtudio. Habet denique alterius Gordiani numum, ſeu potius à Sardis in eius honorem
excuſum, in quo ab vna parte Gordianus ipſe iuuenili ætate expreſſus eſt; (ſimilem numum Licinij
Gallieni oſtendit Iacobus de Strada cum inſcriptione PNSCOLVIM. AN. XII.) cum inſcriptio-
ne: ΑΥΤ. Κ. Μ. ΑΝΤ. ΓΟΡΔΙΑΝΟC: ideſt Imperator, Cæſar M. Antonius Gordianus: ab alia par-
te corona (ipſe ciuicam eſſe ait, mihi laurea potius videtur) caput vaccinum & cornucopiam am-
bit. Circumcirca ſcriptum legitur: ΕΠΙ. ΡΟΥΦΕΙΝΟΥ. CΑΡΔΙΑΝΩΝ: Β. ΝΕΩΚΟΡ: . . . .
ideſt, tempore Ruphini Sardianorum Neochori: iſtiuſmodi numiſma factum Eritius iudicat, cùm
D apud Sardianos templum aliquod ædificaretur, quandoquidem moris fuiſſe olim conſtet, ex reci-
tanda mox Taciti authoritate, fundamenta numis roborare, quibus Imperator, iſque qui templi
præſes eſt, indicari ſolent. Verba Taciti ſunt: *Vndecimo Cal. Iulias ſerena luce ſpatium omne quod* *Lib. 20.*
templo dicabant, euinctum vittis, coronisque ingreſſi milites, quibus fauſta nomina, felicibus ramis, de- *Templorum*
in virgines Veſtales cum pueris, puellisque, patrimis, matrimisque, & quadrimis & fontibus, omni- *dedicatio.*
busque hauſta pluere. Tum Heluidius Priſcus prætor præeunte Planto Heliatio Pontifice, illuſtrata
boue taurisque area, & ſecundum ceſpitem redditis extis, Iouem, Iunonem, Mineruam, præſidesq; im-
perij deos precatus, vti cœpta proſperarent, vittas quibus ligatus lapis innexique funes erant, contigit.
Simul cæteri magiſtratus, & ſacerdotes, & ſenatus, & eques, & magna pars populi ſtudio lætitiaque
connixi, ſaxum ingens traxere: paſſimque iniecta fundamentis argenti, aurique ſtipes & metallorum
primitiæ nullis fornacibus victa, ſed vt gignuntur. Pingit item nummum alium Gordiani Iunio-
ris, in quo Hercules leonis corio veſtitus cum erecto tauro, quem cornu apprehenſum tenet, lucta-
tur, cum inſcriptione ΑΔΡΙΑΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ. Iacobus de Strada alios tres oſtendit nummos,
in quibus vnum in quo ab vno latere figura bouis, altero Galli cernitur, ante quem cultri in vagina
poſiti ſunt. Prope eum velabrum infixum eſt, in quo hæc capita leguntur: LEO. III. GAL. Inſcri-
ptio eſt:

Iuliani numus. *Maxentij.*

ptio eſt ; CVLTV ROMAE. Infrà ſcriptum TRO. In numiſmatis Iuliani Apoſtatæ parte altera taurus conſpicitur, & ſupra eum duæ ſtellæ, ad pedes verò anteriores aquila cum inſcriptione : SECVRITAS REIP. Infrà : T. CONST. Depingit verò etiam hunc numum Antonius Auguſtinus. Numus à Decentio Magnentij fratre excuſus, argenteus, continet ex altera parte ſtatuam Herculis nudam, exuuio leonis de collo pendente, taurum humeris efferentem, dextraque clauam gerentem, cum inſcriptione: VIRTVS AVGG. Infrà, PT. Reperiuntur modò aliarum etiam aliquot familiarum Romanarum numini cum huius animantis effigie. Vrſinus enim inter Antiæ familiæ nummos vnum oſtendit, in quo tauri caput infula redimitum conſpicitur, cum ſubſcriptione. C. ANTIVS, & ab altera parte ara accenſa, cum literis RESTIO. Dubitari autem non poteſt, inquit Vrſinus, quin ad ſæculares ludos, quibus id animal ſacrificabatur, quibuſque ex Reſtionum familia, quindecem vir aliquis interfuerit, referendus ſit. Altero loco inter nummos Caſſiorum expreſſus eſt, in quo Cereris effigies eſt, & auerſa parte boues iuncti aratro, quorum ceruicibus malleus imminet, cui appicta eſt litera Q. Infra ſub animantium pedibus ſcriptum eſt. L. CASSI. & altera parte à Cæreris latere CAEITIVS. Poteſt hic denarius, vt idem Vrſinus conijcit, ad legem Caſſiam frumentariam pertinere, latam in ipſo conſulatu à C. Caſſio Varo Coſ. cum M. Terentio Varrone Lucullo anno DCLXXX. cuius facit mentionem Aſconius in III. Verrina. Eius fortaſſe filius L. Caſſius à Cæitio, cuius ad Atticum meminit Cicero, adoptatus, & Cæitianus dictus, in patris memoriam denarium cum Cæreris imagine, quæ rei frumentariæ præeſt, ſignauit: niſi fortè (inquit) coloniam aliquam earum, quæ à Cæſare aut Auguſto deductæ ſunt, indicare Caſſius voluit: nec enim placet, vt ad Cereris ſignum referatur cũ inſcriptione EX FAMILIA CASSIA, cuius Dionyſius meminit, propter ea quòd damnato Sp. Caſſio eiuſque diruta domo dedicatum id ſignum fuit: nec veriſimile eſt tantum familiæ dedecus voluiſſe Caſſium cuſis ea nota denarijs vulgare. Ex Poſthumiæ patritiæ familiæ nummis, vnus eſt, in quo ab vna parte Dianæ effigies expreſſa cernitur: ab altera taurus, & vir ſtolatus, & in medio ara flagrans, cum inſcriptione: A. POST. A. F. SP. ALBIN. Cuſus fuit denarius iſte, vt idem Vrſinus cenſet, ab A. Poſthumio Sp. Albini Magni filio in memoriam A. Poſthumij Albini, qui, vt ſcribit Liuius, decemuir ſacris faciũdis factus eſt anno DLXXXI. P. Aelio Ligure, C. Popilio Lenate Coſſ. quique ludis ſæcularibus quartis Magiſter decemuirorum, aut certè decemuir interfuit, cum in eo collegio fuiſſet annos plus minus viginti, ſi Cenſorinum & quos ipſe ſecutus eſt ſcriptores, nos quoque ſequi velimus; decemuiros autem, & poſtea quindecimuiros ludis ſæcularibus præfuiſſe. Ad quos ludos ſpectant ea quæ in hoc nummo expreſſa eſſe diximus, Dianæ ſcilicet imago, in cuius honorem ludi illi celebrabantur, & bos ad aram ſtans in monte erectam, quòd id animal his ludis Apollini & Dianæ, cuius templum erat in Auentino monte, ſacrificari conſueuerat. Horatius in carmine Sæculari :

Antianum numus. *Caſſiorum.* *Poſthumiorum.* *Lib. 42.* *Ludi ſæculares cur celebrati.*

E / F / G (margin letters)

Quique vos bobus veneratur, albis, &c.
Quæque Auentinum tenet, Algidumque
Quindecim Dianæ preces virorum
Curet, &c.

Itaque Magiſter ipſe quindecimuirorum ſiue decemuirorum aræ aſtans in eodem denario ſignatus eſt. Thoriæ familiæ plebeiæ nummus æreus aduerſa parte Iunonis Soſpitæ ſimulachrum habet impreſſum, cum his literis, I. S. M. R. hoc eſt IVNO SOSPITA MAGNA, ſeu MAXIMA REGINA. Vtrumque enim cognomen Iunoni tributum fuiſſe, Virgiliani verſus demonſtrant:

Thoriorum numus.

Tibi enim, tibi Maxima Iuno
Mactat ſacra ferens &c. Et H
Iunonis Magnæ primùm prece numen adora.

Ouidius quoque in Faſtis Iunonem Magnam appellauit his verſibus:

Monte ſub Eſquilio multis incæduus annis
Iunonis Magnæ nomine lucus erat.

In altera denarij parte Thorius impreſſit taurum, vel familiæ nomen indicans ab eo animale deductum (nam multa nomina, inquit Varro habemus ab vtroq; pecore, vt Porcius, Ouilius, Caprilius, Equitius) vel certè ad legem reſpiciens, quam tulit Sp. Thorius Tribunus plebis in eos quorum à pecore agri publici depaſti eſſent. Cuius meminit Cicero his verbis: *Qui cùm ageretur in Senatu de agris publicis & lege Thoria, & premeretur Lucilius ab ijs, qui à pecore eius depaſci agros publicos dicerent.* Taurus autem iſte ita pictus eſt, vt ad curſum velociſſimum concitatus videatur. Q. litera ſupra taurum eſt, infrà verò ſcriptum, L. THORIVS BALBVS Iunonis Ceſpitæ autem effigiem expreſſit, vt ſe Lanuuio ortum eſſe indicaret, quæ nimirum eo in oppido colebatur. Inter Volteiæ familiæ numiſmata, vnum eſt quod aduerſa parte inſcultum habet caput barbatum, laurea corolla condecoratum, à cuius ceruice A. litera conſpicitur: altera verò parte Europa virgo tauro inſidens

Lib. 2. de re ruſt. c. 1. *De Oratore 2.* *Iuno Ceſpita vbi culta.* *Volteiorum numus.*

A ſidens currenti, ſub quo ſcriptum eſt L. VO L. F. STRAB. ideſt L. Volteius L. F. Strabo: Quò verò pertineat, certi aliquid afferre nequeo (inquit Vrſinus) niſi quod ſuſpicor, Iouis templum eius procurationis fuiſſe: à quo quidem deo in taurum conuerſo abductam Europam in Cretam inſulã poetæ fabulantur: eamque fabellam eleganti expreſſam pictura cum alibi Romæ ex veteribus ſcriptoribus fuiſſe conſtat, tum in ipſo quoque Iouis templo, vt pingeretur Volteium curaſſe credendum eſt. Hæc Vrſinus. Hubertus Goltius in Græciç populorum numiſmatibus, aliquot etiam nobis exhibuit, quæ bouis, tauriue imaginem inſulptam habent. Quorum bina ad Syracuſanos pertinent, vt ex inſcriptione conſtat. *Syracuſanorum.* Vtrique enim inſcriptum eſt, ΣΤΡΑΚΟΣΙΩΝ. Vtrumque ab vna parte muliebre habet caput, Dianæ fortaſſis, aut Aretuſæ, ab altera taurum cornupetam: ſed in vtro appicti cernuntur duo delphini, cum binis literis ſimul coniunctis NK. quibus fortè Nicocles denotatur, vt Galtzius conijcit, ſed coniecturæ ſuæ nullam reddit rationem. *Poſſidoniatarum.* Poſſidoniatæ verò ſuis numiſmatibus vrbis originem aut nomenclaturam indicaturi, Neptuni qui Ποσειδῶν Græcis vocatur, tridentem expreſſerũt, & auerſis aliquot partibus taurum, qui Neptuno immolabatur: ad quod fortè etiam reſpexerunt Syracuſani, quorum quoque vrbs maritima erat. In primo numo, ea parte

B qua taurus eſt, inſcriptum eſt, ΠΟΣΕΙΔΩΝΕΑ. altera Neptuni tridentem vibrantis icon eſt. Altero eiuſdem dei ſimilis per omnia cernitur effigies, ante ipſum ſcriptum eſt, ΠΟΣΕΙ. & a parte qua taurus eſt, ΠΟΣΕΙΔΩ: Tertium ante taurum, & ab altera parte à tergo Neptuni arboris cuiuſpiam ramus eſt, mali punici forte, nam in quarto fructus additus eſt, malo punico apprimè ſimilis. Supra taurum ſcriptum eſt, ΠΟΣΕΙΔ. Antè verò Neptunum ΣΗΕΝΩ. In quarto ab vtraque nummi parte ſcriptum eſt ΠΟΣ. *Thuriorũ.* Thurinorum numiſmata omnia ab vna parte galeatæ Palladis, ab altera tauri cornupetæ effigiem expreſſa habent: Palladis autem, quod Athenienſium tribus præ cæteris potentior in ea vrbe eſſet, vt Goltzius aſſerit. Quæ dea cum belli ſit præſes, taurum fortè cornupetam etiam altera parte expreſſerunt, animal ſcilicet bellicoſum, & vbi victum eſt, noua meditans prælia: id quod primo & ſecundo denario appicta ſub tauro lancea ſignificare videtur. Adde quod ſub ipſa lancea piſcis etiam quatuor duntaxat pinnas habens expreſſius eſt, aphya, ni fallor, Phaloris Athenienſium portu celebratus apud Athenæum. *Lib. 7.* In vtroque hoc numiſmate caſſis Palladis criſtata effigie exornata eſt Sirenis, vel Nereidis, aut Tritonis, hoc eſt, monſtri marini, ſuperiore parte referentis hominem, inferiore ſiue poſteriore piſcem, ſed in tortuoſæ caudæ ſpiram, deſinentem.

C Priori à parte tauri inſcriptum eſt ΘΟΥΡΙΩΝ. & ſub hac inſcriptione litera conſpicitur Φ. forte ΦALANTOS. Altero ſimplex eſt inſcriptio, ΘΟΥΡΙΩΝ. In Tertio Palladis caſſis ſimiliter criſtata, vt & in cæteris omnibus exornata eſt ala auis, noctuæ fortaſſis, quæ apud Athenienſes celeberrima, & Palladi inſuper erat dicata. Ab altera parte ſupra taurum mulier vna manu palmæ ramum, altera ſertum gerens exprimitur in aere ſuſpenſa ac quaſi volitans, Victoriæ forte effigies, & ſub tauri pedibus ſcriptum eſt ΘΟΥΡΙΩΝ. Quarto tauri pars tantum media, caput videlicet, ceruix, & pedes anteriores, expreſſa: & à tergo vnica tantum legitur litera Θ. Caſſis Palladis coronata eſt olea. Quinto ſub ipſo tauro in medio pedum litera Ξ. conſpicitur, vel quod cum ea maximam ſimilitudinem gerit, ſuprà ΘΟΥΡΙΩΝ; in deæ verò galea alatus equus poſteriori parte, in tortuoſam caudæ ſpiram deſinens, qua effigie Neptuni (qui & ipſe Athenis colebatur, cuique hoc animal immolabatur,) equos à multis depingi, in equi hiſtoria eſt oſtenſum. In ſexto galea coronata eſt, vt in quarto. Tauro ſupraſcriptum eſt ΘΟΥΡΙΩΝ. Intra pedes litera eſt Γ. & ſub pedibus piſcis qualis in primo & ſecundo. Septimo Palladis caſſis Pegaſum habet impreſſum, ſiue equum alatum: & ab altera nummi parte ſub ipſo tauro, expreſſa eſt anchora, inſcriptio verò, ΘΟΥΡΙΩΝ.

D ΕΥΦΑ. Octauo ſub tauro Delphinus eſt, ſuprà inſcriptum, ΘΟΥΡΙΩΝ. ΣΩ. & intra pedes anteriores, & poſteriores litera Ξ. *Arpanorum nummi.* Inter numiſmata Arpanorum, vnum eſt, & poſtremo loco à Goltzio depictum, quod ab vna parte taurum oſtendit cornupetam, cui ſubſcriptum eſt ΔΑΞΟΥ. ab altera equum currentem, cum inſcriptione, ΑΡΠΑΝΩΝ. *Sybaritarũ.* Habet & Sybaritarum denarius taurum molliter incedentem, & caput ad latera torquentem, infra quem ſcriptum eſt, ΣΥΒΑ. ab altero latere caput Palladis galeatum & coronatum. *Maſſilienſium.* Inter nummos Maſſilienſium poſtremo loco ab eodem pictus oſtendit taurum cornupetam cum quodam piſce binas tantum pinnas habente; Infra ſcriptum eſt, ΜΑΣΣΑΛΙΗΤΩΝ Ab altera parte caput mulieris velatæ ac coronatæ, paſſis capillis, à cuius tergo prora eſt nauis. Goltzius ait, eſſe qui Ariſtarchæ ſacerdotis Dianæ faciem eſſe credunt: taurum verò cornupetam, coloniæ ſymbolum eſſe piſciculum autem qui tauro imminet, ideo additum, quòd eo loci, vt Mela teſtatur, eiuſmodi genus piſcium effodiatur, aut quod maritima ſit colonia. Refert etiam inter prodigia Liuius, quod alij naturæ loci attribuunt, in eo Galliæ agro, quà aratrum inducebatur, ſub exiſtẽtibus glebis, piſces emerſiſſe. *Numiſmata cum effigie Minotauri.* Exhibet modò idem Goltzius aliquot populorum nummos, cum effigie Minotauri, hoc eſt, facie humana, virili, barbata, catera tauri. Quã iconem in primis Gelenſes expreſſerunt, vt originem ſuam ad Cretenſes ſe referre indicarent. Sed

& ipſe

& ipſe Minos Cretenſium rex (ex cuius vxore Paſiphae, & tauro Minotaurum natum poetæ fin- B
gunt) vt Dædalum à Cocalo Sicanorum rege repoſceret, circa hæc littora exercitum expoſuiſſe
traditur, atque ipſi quoque Cretenſes, qui vlturi regis ſui mortem Cocali dolo interfecti poſtea in
Siciliam traiecerant, poſtquam Camicum vrbem quam Dædalus Cocalo ædificauerat, fruſtra per
quinquennium obſediſſent, obſidione ſoluta circa hanc oram ſedes ſibi poſuiſſe ſcribuntur. Primus
igitur & ſecũdus eorum nummus ab vna parte equitem oſtendunt nudum, ſed in priori, in quo ſub
ipſo equo ſcriptum eſt ΙΕΡΩΝΟΣ. equus ad ſaltum eſt compoſitus, eques verò pilum vibrat: alte-
ro equus currit, & eques vibrat gladium, & infra equi pedes ſcriptum eſt ΙΕΡΩΝ. altera Minotau-
rus eſt, anteriori tantum parte pictus: & vtrique adſcriptum eſt ΓΕΛΑΣ, ſed in vno ſub pedibus, al-
ro ſupra tergus. Vtrobique Minotaurus altero pede terræ incumbit. Tertio eadem Minotauri ef-
figies, ſed longioribus cornibus, & vtroque pede terræ incumbens: à cuius tergo litera K. expreſſa
eſt, & delphinus parte ſuperiore: altera parte caput imberbe ſerto decoratum. Goltzius Apollinis
eſſe ait, quod mihi minimè videtur, propter paſſos capillos qui ex velato capite dependent: Adſcri-
ptum eſt ΓΕΛΑΣ. Eadem facies ſiue viri ſiue mulieris quarto in numiſmate cernitur, ſed loco co-
ronæ, vitta eſt alba, & collecti ſunt capilli, eademque aſcriptio eſt, ΓΕΛΑΣ. Altero nummi latere F
Minotauri icon eſt integri: & ſupra litera K. Κωκαλος fortè de quo dictum eſt, intra O, O, O. Quin-
tum oſtendit Minotauri partem anteriorem, cum inſcriptione, ΓΕΛΑΣ. altera verò parte trigam,
& poſt equos columnam, infra quos ſcriptum eſt ΙΕΡΩΝΟΣ. Sexto eadem quidem expreſſa eſt
triga, ſed equos ad curſum concitat, non Hiero ipſe, ſed alata mulier, cui rurſus alia in aere ſuſpen-
ſa corollam capiti imponere ſatagit. Inſcriptio eſt, ΙΕΡΩΝΟΣ. ſub equis, pecten exprimitur, ani-
mal marinum, marinæ vrbis typus: altero latere anterior pars Minotauri, & lanceæ cuſpis cum
inſcriptione ΓΕΛΑΣ: Eadem planè Minotauri effigies, eademque inſcriptio eſt in ſeptimo, quod
numiſma altera parte bigam habet, duorum mulorum, quos à viro quodam rectos alata victoria
ſuperuolitans coronare nititur: ſubſcriptum eſt, ΙΕΡΩΝ. Octauo rurſus eadem Minotauri imago
eſt, & inſcriptio, ſed in aduerſa parte habet trigam, cuius equi ad velociſſimum curſum concitantur
à viro quodam ei inſidente: inſcriptio eſt, ΙΕΡΩΝΟΣ. Fuit Hiero iſte Gelæ frater, vterque Ge-
lenſium rex. Hiero ter Olympicis victoriam adeptus eſt, id quod trigis & biga in numiſmatibus il-
Neapolitanorum nummi. lis indicauit. Bigam autem mulorum primum ad certamina ab eo iunctam Pauſanias tradit. Nea-
politanorum numiſmata omnia aduerſa parte Dianæ habent effigiem, auerſa verò Minotauri in- G
tegram figuram: & in omnibus etiam alata victoria in aere ſuſpenſa ambabus manibus corollam
ferens minotaurum coronare ſatagit. Eſt tamen in omnibus nummis quædam diuerſitas. In primo
à tergo capitis Dianę icon eſt auis, quã vel columbã, vel turturem eſſe conijcio, propterea quod ca-
ſtitas in hac dea præcipuè celebretur: antè verò corona: ſub ipſo capite ſcriptum eſt, ΑΡΤ. ideſt,
Α'ρτεμις, ideſt, Diana. Ab alio latere intra ipſius Minotauri pedes depictus eſt delphin: ante eum
litera, Α. Infra ſcriptum, ΝΕΟΠΟΛΙΤΗΣ. In ſecundo à tergo capitis deæ tripos eſt: & in altera
nummi parte intra pedes monſtri binæ ſunt literæ ΙΣ. ſub quibus ſcriptum eſt, ΝΕΟΠΟΛΙΤΩΝ.
Tertium à tergo deæ aliud habet inſtrumentum, quatuor innixum pedibus, quadrangulum cuius
explicationem non reperio: Incumbit autem ei ſimpulum, ſiue vas ſacrificijs vſurpatum: Ad ſacri-
ficia pertinere conijcio. Intra pedes Minotauri ab altero latere, litera vna eſt Θ. Infrà ſcriptum,
ΝΕΟΠΟΛΙΤΩΝ. Quarto poſt deæ caput, elephas appictus eſt, ſed non ſatis feliciter expreſſus, &
ſub ipſo capite ſcriptum, ΑΡΤ. Intra pedes verò Minotauri ab altera parte, Δ. & mox, ΝΕΟΠΟ-
ΛΙΤΗΣ. Quintum à tergo Deæ viri habet imaginem altera venabulum, altera manu arcum ge-
ſtantis: ſub capite ſcriptum eſt, ΑΡΤΕΜΙΣ. ab altera parte intra pedes Minotauri litera Π, & infrà H
ſcriptum, ΝΕΟΠΟΛΙΤΩΝ. Sextum retrò deæ Dianæ caput, pharetram habet, & ſub capite ſcri-
ptum eſt ΑΡΤΕΜΙΣ. Sub pedibus Minotauri ab alia parte ſcriptum eſt, ΝΕΟΠΟΛΙΤΩΝ. Intrà
vero eodem litera eſt Ξ. Septimo intra monſtri pedes literas habet ΣΩ. & mox ΝΕΠΟΛΙΤΗΣ. in
aduerſo verò parte a ceruice Dianæ vir venabulum vibrans, infrà caput ſcriptum, ΑΡΤ. Octauo à
ceruice deæ, c[illegible]ſtæ quadam fragmentum: & ſub Minotauro eadem inſcriptio, ſed intra pedes ſcri-
ptum eſt ΑΤΣ. In nono retrò caput eiuſdem deæ, cui ſubſcriptum eſt ΑΡΤ. ſimpulum, & intra pedes
Minotauri ab altero latere litera eſt Φ. & infrà ſimiliter ſcriptum, ΝΕΟΠΟΛΙΤ[illegible]Σ ſicuti & in de-
cimo, in quo intra pedes ſcriptum eſt ΕΠΙ à tergo vero deæ ΕΤΞ. & ſub [illegible] ΑΡΤ. I[illegible]nde[illegible]imo qua-
tuor delphini caput Dianæ ambiunt. Sub ipſo Minotauro inſcriptio [illegible] Ν[illegible]Π[illegible]ΛΙΤΩΝ. & in-
tra pedes ΘΕ. In duodecimo verò Κ. ΝΕΟΠΟΛΙΤΗΣ. Tertiumdecimũ a Dianę ceruice imaginẽ
habet alati inſecti, vel muſcæ, vel apis, veſpæue, aut cicadæ, a facie verò inſcriptio eſt, ΑΡΤΕΜΙΣ. ab
alio latere intra pedes Minotauri ſcriptum eſt ΠΛΑ. Infrà ΝΕΟΠΟΛΙΤΩΝ. Decimoquarto in
medio pedum ΙΣ. ſine alia inſcriptione: ab altera parte à ceruice deæ Sphynx, monſtrum alatum,
ſuperiore parte virgo, inferiore leo: infra ſcriptum ΑΡΤ. Decimoquinto à tergo capitis deæ lite-
ram

A ram habet Δ. infrà verò eſt ΝΕΟΠΟΛΙΤΩΝ. ab alio latere in medio pedum Minotauri legitur ΙΣ. Decimoſexto ac poſtremo intra pedes tauri legitur ΜΥ. ſed Υ. inſeritur ipſi Μ. infrà ſcriptum, ΝΕΟΠΟΛΙΤΗΣ. Ab alia nummi parte poſt caput Dianæ pentagonum eſt, ſalutis ſignum: & inſcriptio tam obſcurè impreſſa eſt, vt lectionem non admittat. Goltzius haſce nouiſſimas imagines Dei Hebonis eſſe conijcit, qui a Neapolitanis pro Baccho colebatur: arbitraturq; in eorum numiſmatibus Minotaurum laureo ſerto à Victoria donandum toties apparere, & Dianam in altera eorundem parte propter gymnicum certamen & muſicum quinquennale Neapoli magna Græcarum vrbium frequentia, & conuentu celeberrimo, ſingulo quoque luſtro ex oraculo celebratum: Quanquam nec hæc quoque improbabilis (inquit) coniectura videri poſſit, Neapolitanos huiuſmodi numiſmatum ſuorum ſymbolis originem ſuam ad Theſeum, maioreſque ſuos Athenienſes, quorum Coloni Chalcidenſes erant, voluiſſe referre: in quam cogitationem eum induxit Macrobius, apud quem ex Pherecyde refertur, Theſea cùm in Cretam ad Minotaurum duceretur, votum pro ſalute atque reditu ſuo Apollini οὐλίῳ & Artemini οὐλίᾳ concepiſſe, vtriſque vt ſalutis ſuæ actoribus. Puteolanorum quoque numiſmata ſimiliter Apollinis οὐλίου faciem aduerſa, Minotaurum *Hebō deus.* *Puteolanorū nummi.*

B auerſa parte exprimunt. Cùm enim Cumanorum ſint colonia, Cumani vrbis ſuæ vti antiquiſſimæ originem è Græcia atque Euboia Inſula à Chalcidenſibus, Chalcidenſes ab Athenienſibus repetunt. Pingit autem Goltzius huius populi numiſmata duo. In vtramque victoria in aere ſuſpenſa, Minotaurumque coronatura cernitur. In priore in medio pedum literæ ſunt ΑΡ. infra quas ſcriptū eſt ΠΥΤΕΟΛΙΤΩΝ, ab altero latere nuda Apollinis (vt ille iudicat, mihi potius Dianæ videtur) imago eſt. Altero ante dei vel deæ effigiem inſcriptio eſt, ΠΥΤΙΟΛΙΤΗΣ. ab aduerſa parte ſub tauri pedibus ſimiliter ſcriptum, ΠΥΤΕΟΛΙΤΗΣ. in medio pedum ΞΕ. Totidem ſunt Sueſſanorum, cum eiuſdem vel dei vel deæ laureatæ effigie, & Minotauro. Sed in priore à ceruice diui litera eſt Ο. & Minotaurum victoria ſerto decorare nititur: infraque ſcriptum eſt ΣΥΕΣΑΝΩ. quæ inſcriptio legitur in altero ea parte qua Apollo expreſſus eſt: ſub Minotauro nimirum in medio pedum in auerſa parte litera eſt Φ. Calenorum numiſmata ſunt ſex, Minotauri imagine, in quorum primo ab aduerſo latere Apollinis habet iconem cum inſcriptione, ΚΑΛΕΝΙΤΩΝ. altero Minotaurum cum eadem inſcriptione, & ſuprà Lyram ſiue teſtudinem ipſius dei. Secundus numus in eadem aduerſa parte Apollinis ſimiliter laureati effigiem habet, ſed mutilam inſcriptionem, ΚΑΛΕΝΩ. Et ab altera parte Victoria alata Minotaurum coronatura, ſertumue impoſitura in aere ſuſpenſa cer- *Sueſſanorū nummi.* *Calenorum nummi.*

C nitur, quæ tamen altera manu palmæ ramum geſtat. Sub Minotauro ſimiliter ſcriptum eſt, ΚΑΛΕΝΩ: & ante eius pectus litera aſcripta eſt Δ. Tertius ei ſimillimus, ſed Victoria ſolam porrigit coronam, & intra pedes Minotauri, vnica tantum litera eſt Κ. ab alia parte Apollo laureatus, cum inſcriptione ΚΑΚΕΝΙΤΩΝ. Quarto à tergo dei, litera Δ. antè ΚΑΛΕΝΩ. Auerſa verò parte ſupra Minotaurum Lyra: ſub pedibus ſcriptum, ΚΑΛΕΝΩ. intra eoſdem ΔΙ. Quintus viri barbati faciem habet, cum inſcriptione ΚΑΛΕΝΩ. Altera parte Victoria Minotaurum coronare nititur: & intra pedes litera eſt Κ. Sextus à tergo Apollinis Lyram habet, antè verò ſcriptum eſt ΚΑΛΕΝΩ. ſupra verò Minotaurum frumenti alicuius ariſtata ſpica cernitur: Intra pedes litera Φ. ſub eiſdem ſcriptum, ΚΑΛΕΝΩ. Numiſma Capuanorum ab vna parte tripodem habet elegantiſſimè expreſſum, cum inſcriptione ΚΑΠΥΑΝΩΝ. altera verò anteriorem Minotauri partem, cornibus ſurſum flexis, ac maximis. Suprà literæ ſunt ΟΟΟΟ. ad latus Κ. Cur verò Capuani Minotauro denarium ſuum ſignarint, Goltzius hoc modo conijcit: Minotauro opicorum vrbes ferè omnes, quarum extant numiſmata, pecuniam ſignaſſe obſeruo, Neapolitanos videlicet, quos inter opicos refert Stefanus: itidem Puteolanos, Sueſſanos, Calenos, & Capuanos, quos inter opicos tamen recenſeri non video: *Capuanorū numus.*

D ita ecquid cauſæ ſubſit, cur & illi Minotauro ſignarint, neſcio: certè Atellani, & Nolani, de quibus ex ſerie numiſmatum nunc ſcripturi ſumus, inter opicos cenſentur, ijdemque vt & cæteri plerique Minotaurum in nummis ſuis ſignarunt. Nummus Atellanorum aduerſa parte effigiem habet bifrontem, in cuius vertice vaſculum eſt & à latere quatuor pilulæ, ſiue literæ ΟΟΟΟ auerſa verò Minotaurus, ſub quo ſcriptum eſt ΑΤΕΛΛΑΝΩΝ. Supra minotaurum Solis imago. Nolani ab vno latere ſuorum nummorum galeatæ, laureatæque Palladis iconem habent, vt ex noctua quę galeæ inſidet, conſtat, ab altero Minotaurum, cum inſcriptione, ΝΩΛΑΙΩΝ. *Atellanorū.* *Nolanorū.*

I N S I G N I A.

AEGYPTIIS Regibus, vt tradit Diodorus Siculus, mos olim erat, aut tauri, aut leonis aut draconis priorem partem in capite ferre, inſignia principatus: item ignem, arboremque. Suidas tradit capiti ſtatuæ Seleuci regis addi cornua, quòd immolante Alexandro cùm taurus effugiſſet, beſtiam cornibus prehenſam retraxiſſet: qua de re iam in numiſmatibus etiam facta eſt mentio: vbi etiam dictum Theſeum numiſmata *Aegyptiorū regum inſignia.* *Lib. 2. c. 2.*

miſinata bouis imagine ſignauiſſe: qui ipſi quoque pro inſigni fuit. Teucri verò, Myſi & Thraces ſuper æneas galeas bouis aures & cornua apponebant, vt apud Herodotum,& ex eo apud Alexandrum ab Alexandro legimus. Maro de ornamentis picturiſq; clypei Turni Rutilorum regis canit: E

Lib. 7. *Turni clypeus.*

At leuem clypeum ſublatis cornibus Io
Auro inſignibat, iam ſetis obſita, iam bos,
Argumentum ingens, & cuſtos virginis Argus,
Cælataque amnem fundens pater Inachus vrna.

Lib. 14. Cauſam iſtiuſmodi picturæ quodammodo reddit Silius Italicus:

Ductor Groſphus erat, cuius cælata gerebat
Taurum parma trucem pœna monumenta vetuſta.

Cimbrorum inſigne. *In Hercule Prodítio.* *Cliuenſium inſigne.* Marius verò boues iugo iunctos pro inſigni habuit, fortè ob debellatos Cimbros quibus nimirum taurus pro inſigni fuit. Stephanus Vimandus Pighius Campenſis de Cliuenſium ducum inſigni ſcribit in hæc verba: Armorum quoque inſignia quibus Aelium hunc principem ornatum, atque inſtructum fuiſſe legimus, Romanam originem præ ſe ferre, & ex eadem hauſta diſciplina videntur: Erant autem hæc: Galea taurini capitis exuuio purpureo tecta, in cuius cono ex aurea corona F in altum expanduntur bina tauri cornua, clypeus oblongus purpurei coloris, in cuius vmbone medio pyropus rotundus (carbunculum appellant fœciales nunc temporis) ſolis globum referens, & octo radijs aureis triſulcis fulgens. *Aelij à Sole nuncupati.* *Sol Netiros.* Quo ſymbolo ſtirpis originem & gentilitij nominis rationem tacitè demonſtrauit. Aeliam namque gentem à Sole, non ſecus atque Aureliam eſſe nuncupatam, nomen ipſum declarat: quamuis priſci Latini aſpirationes admodum vitantes per diphthongum ſcribere nomen hoc maluerint: poſteri tamen Græciſmum amplecti volentes, Aelios, Helios dixerunt à Sole. Galeæ autem parerga atque inſignia illa ornamenta Romanam antiquitatem & veterem philoſophiam præ ſe ferunt: qua Zodiaci, vt ſigna vniuerſa, ſic & Taurus, ad naturam Solis referuntur. *Apis bos.* *Lib. 1. Saturn.* Tauri enim forma Solem colebant Heliopolitani olim, quem Netiron appellabant. Apis item bos in ciuitate Memphi cultu Aegyptiaco Solis inſtar excipiebatur: & in oppido Hermunthi, vt Macrobius author eſt, in celebri Apollinis templo, Soli conſecratum taurum Bacchin cognominantes adorarunt, inſignem miraculis conuenientibus naturæ Solis. Erat enim auerſo pilo hirſutus, ſetis aduerſum caput tendentibus, contra naturam omnium animalium: & per ſingulas horas mutare colores affirmabatur, quo curſus Solis auerſus, & perpetua illa in generatione rerum anima G tarum mutatio notabatur, quam Solis calor ſuis radijs facit. Itaque gentilitij nominis originem *Rhenus bicornis quibus pro inſigni.* hæc galeæ inſignia taurini capitis exuuio referunt. Quin etiam Rheni bicornis effigiem, vicinarumque in inferiore Germania regionum principatum notant: quem à declinantis imperij Romani temporibus domus hæc continua ſucceſſione obtinuit. Corniger enim Rhenus non ſolum effingebatur ab antiquis, ſed etiam cæteri fluuij alicuius nominis &c. Tauros, tragos, Creos ſiue arietes olim Græci, ac Romani naues quaſdam nominaſſe etiam conſtat, ab eiuſmodi animalium figuris, quibus earum proræ adornabantur. Taurus verò ille, in quem mutatum fuiſſe Iouem, cum Europam abduceret, fingunt, nauis fuit, ſecundum mythologos, qua eam tranſuexit, cui pro inſigni erat taurus. *Nauis taurus dicta.*

ÆNIGMA.

EXTAT Ioacchini Camerarij in Exercitijs eius Rhetoricis elegans de tauro ænigma huiuſmodi. H

Mœchus eram regis: ſed liguea membra ſequebar,
Et Cilicum mons ſum, ſed mons ſum nomine ſolo,
Et vehor in cælo, ſed in ipſis ambulo terris.

APOPHTHEGMATA.

In apophth. Lacon. GERADATA quidam è priſcis Spartanis interrogatus ab hoſpite (inquit Plutarchus) qua pœna Spartæ in adulteros vindicetur, nihil enim ſe videre hac de re à Lycurgo ſtatutum, reſpondit: Nullus apud nos fit adulter. Inferenti, quid autem ſi aliquando exiſteret? taurum (inquit) pendere cogitur, tantæ magnitudinis, vt capite trans Taygetum porrecto ex Eurota bibat. Dicenti, quomodo poſſet tãtus inueniri taurus; Subiecit, quo verò pacto Spartæ poſſit adulter exiſtere, vbi diuitiæ, luxus, & fucus igno-

miniosa

A miniosa cenſentur; verecundia autem, modeſtia, & ſubditorum obedientia imperium obtinent? Dionyſius Senior, referente eodem Plutarcho, cum in tyrannidis exordio à conſpirantibus in eum ciuibus obſideretur, amici conſulebant ei, niſi vellet in poteſtatem eorum redactus, necari, vt deponeret dominatum. At ipſe bouem cùm videret, quem coquus mactabat, ilico concidentem: Quid, anne durum ſit (inquit) ſi mortis timore adeo breuis tantum imperium derelinquamus? Zeno teſte Diogene Laertio, exercebat aduerſus Arceſilaum inimicitias: Vnde cum vidiſſet taurum mõſtruoſum matricem habentem. Me miſerum, inquit, datum eſt Arceſilao epicherema aduerſus euidentiam. D. Hieronymus ad B. Auguſtinum ſcribens, cum deterrere voluit, ne iuuenis ſenem prouocaret, Bos laſſus, inquiens, fortius figit pedem: propterea quod tardius quidem ad pugnam excitantur hi, qui iam ſunt ætate quaſi feſſi: verùm ijdem grauius ſæuiunt, atque vrgent, ſi quando ſenilis illa virtus irritata recaluit.

Imperandi cupiditas.
Lib. 7.

EPIGRAMMATA.

B

ANTIPHILI Epigramma de bucula quadam cæca, quæ reuerſa ex paſcuis, & caſu vulnerata in oculum, viſum recepit:

> Ἐκ θοίνης φάος εἶχεν ἐπ᾽ ἀχράδα μηκὰς ἰοῦσα.
> Ἐκδ᾽ ἐφάνη τυφλὴν μηκετ᾽ ἔχουσα κόρην.
> Διστῶν τὴν ἑτέρην γὰρ ἑκὼν τρίσιν ὀξὺς ἀκάνθης
> Ὄζος. ἰδ᾽ ὡς τέχνης δένδρον ἐνεργότερον.

Aliud Philippi, in quo ad ruſticum poeta loquitur, vt vaccæ parcat ob geminum laborem, nempe lactationis & aratri:

> Καὶ τὸν ἀρηραῖον γυρήτομον αὔλακα τέμνει
> Μηροτυπεῖ κέντρῳ πειθομένη δάμαλις,
> Καὶ μετ᾽ ἀροτροπόνῳ ζεύγλας πάλι τῷ νεοθηλεῖ
> Πινομένη μόσχῳ δεύτερον ἄλγος ἔχει.
C
> Μὴ θλίψῃς αὐτὴν ὁ γεωμόρος. οὗτος ὁ βαιὸς
> Μόσχος ἐὰν φείσῃ. σοὶ τρέφεται δάμαλις.

Quo loco pro γυρήτομον alij legunt, inquit Brodæus, γεωτόμον. Aliud eiuſdem inſcriptum, τίνας ἂν, εἴποι λόγους Μελεάγρος, βόος μέλλοντος θύεσθαι τῷ Διὶ, καὶ μυκωμένου:

> Αὐτὸς ὁ βοῦς ἱκέτης ἐπὶ βώμιος αἰθέριε Ζεῦ,
> Μυκᾶται, ψυχὴν ῥυόμενος θανάτου.
> Ἀλλὰ μίθες κρονίδη τὸν ἀροτρέα. καὶ σύ γὰρ αὐτὸς
> Πορθμεὺς Εὐρώπης ταῦρος ἄναξ ἐγένου.

Vincentius Obſopœus, qui in epigrammata Greca annotationes ſcripſit, huic epigrammati extemporalem hanc ſuam verſionem adiecit.

> *Ipſe tibi ſupplex mugit bos ductus ad aram*
> *Iupiter, vt vitet triſtia fata necis.*
> *Mitis aratorem Saturnie mittito, quippe*
> *Europes vector, tu quoque taurus eras.*

D Aliud Pauli Silentiarij de Paſiphaes amore erga taurum. Inſcriptum eſt: Τίνας ἂν εἴποι λόγους πρὸς ἔρωτα Πασιφάη ἐρῶσα τοῦ ταύρου.

> Εἰ πόθιέν μ᾽ ἐδίδαξας ἐν οὔρεσι ταῦρον ἀλήτην,
> Μυκηθμὸν μὲ δίδαξον, ὅπως φίλον ἄνδρα καλέσσω.

Ad hoc diſtichon ſcitiſſimè alluſit Marullus his verbis:

> *Cùm male formoſum ſequeretur in ania taurum*
> *Sic Venerem contra Gnoſia queſta fera eſt,*
> *Si mihi bos fuerat de a vir te dante futurus,*
> *Cur non inſana Prætidos ora dabas?*

Aliud Philippi de iuuenca, quæ cùm eſſet mactanda Dianæ, inter ſacrificandum peperit: & ob eam rem libera dimiſſa eſt, propter Dianam, quæ partui præeſt.

> Νηδύι βριθομένην δάμαλιν Ἀρτέμιδι κούρῃ
> Στῆσαν νηοκόροι, θῦμα χαριζόμενοι
> Ἣ σφάζειν μέλλοντα, προέφθασεν εὔτοχος ὠδὶς
> Πέμφθη δ᾽ ἐς ἀγέλην, τεκνογονεῦσ᾽ ἄφετος.

Ἐξῆς

Ἠϊθεὸς, ὠδίνων γὰρ ἐπίσκοπος, οὐδ' ἐδίκαζε
Τικτύσας κτείνεσ', ἃς ἐλεεῖν ἔμαθεν.

Aliud eiuſdem, in quo tauri laborantes in mari, & trahentes lorum retis loquuntur, dolentes quòd poſtquam terram arauerint, iam etiam mare ſit ſulcandum, hoc eſt, piſcandum.

Ταῦροι πρηῢ τέμνοντες, ἀροτρευτῆρες ἀρούρης,
Εἰν ἁλὶ τῆς γαίης ἂν τί χάμεν καμάτης;
Αὔλακα τὴν ἀσίδηρον ἐν ὕδασιν ἕλκομεν ἄμφω,
Μακροτέρων, φοίνον ἅμμα σαγηνόδετον,
Ἰχθύσιν ἐκ σαχύων λατρεύομεν οἱ ταλαεργοί
Ἤδη καὶ πελάγει κάρπον ἀρῶσι βόες.

Aliud Archiæ eiuſdem penè argumenti, in boues videlicet trahentes nauigia.

Οὐ μόνον εὐάροτον βόες οἴδαμεν αὔλακα τέμνειν,
Ἀλλ' ἴδε καὶ πόντου νῆας ἀφελκόμεθα.
Ἔργα γὰρ εἰρήνης δεδιδάγμεθα. καὶ σὺ θάλασσα
Δελφῖνας γαίῃ ζεῦξον ἄρο τροφόρειν.

Hoc Vrſinus non indoctè ſic tranſtulit,

Non ſolùm humentes proſcindere vomere terras
Scimus, & ex alto ducimus ecce rates.
Pacis opus docti ſumus, & delphinas aratro
Iunge mare, & iunctos arua ſecare iube.

Bobus piſcari vbi vſitatum. Ioannes Brodæus in commentario huius epigrammatis, ait hoc piſcandi genus hodie Græcis eſſe vſitatum, atque Italis, quibus vocetur, la tirata. Poſſumus, & Plinium audire dicentem: *Sunt & quibuſdam amnibus haud minores, Silurus in Nilo, Eſox in Rheno, Attilus in Pado inertia pingueſcens ad mille aliquando libras, catenatus captus hamo, nec niſi boum iugis extractus.* (*Lib. 9. c. 15.*) Addam Græcis hiſce Latinum aliud epigramma Claudiani, inſcriptum, DESCRIPTIO ARMENTI.

Non tales quondam ſpecies tulit armentorum
Tellus tergemino ſubdita Gerioni.
Non tales Clitumne lauas in gurgite tauros
Tarpeio referunt quos pia vota Ioui.
Non tales Tyrias ſparſiſſe iuuencus arenas
Dicitur, optatum quando reuexit onus.
Non Cretans ager, nec amati conſcia tauri
Gnoſos, nec ſimiles pauerit Ida feras.
Ipſe & diſpariles monſtro diffuſus in artus
Qui crimen matris condidit ore nouo.
Cres puer haud talem potuiſſet reddere formam,
Portaſſent totum ſi fera membra patrem.

PROBLEMATA.

Sect. 10. Probl. 1. Cur nō tuſſiat.

QVÆRIT Ariſtoteles, cur in animantium genere, alia tuſſiunt, alia non? verbi gratia homo tuſſit, bos non. Vtrum (inquit) quod cæteris maxima ex parte incrementum aliorſum ſe vertit: homini autē eo conuerti natura voluit: An quod homo maximum, humidiſſimumque cerebrum continet. Tuſſis autem pituita diſtillante fieri ſolet. Idem mox etiam inquirit, cur non iumenta, non boues, aut omnino quæ cornua gerunt, non ructare ſoleant? An propter ventris ſiccitatem (inquit,) celeriter enim conſumitur, percolaturque humor, qui dum immoratur inflaturque, ructationem mouere poteſt. Iumentis tamen, ob colli etiam prolixitatem, flatus deorſum ſe vertit, quamobrem his crepitus ventris maximè incitatur. Auium cornigerorumque genera neutrum faciunt. Quin etiam ruminantibus ructare negatum eſt, quoniam plures continent ventres, & quem reticulum appellamus. facultas etenim meandi tam ſuper quàm ſubter flatibus multifariam præſtatur. Itaque humor conſumitur, antequam in flatum vertatur, qui flatus moueat, vel ructum, vel crepitum. Inquirit etiam, cur capris, & ouibus lac plurimum demulgetur, quæ corpore non maximo ſunt, homini autem, & boui minus, ſcilicet ad corporis proportionem? Vtrum quod his copia (inquit) in corpus abſumitur, cæteris in excrementum ſe confert, ouibus autem & capris quantum excrementi acceſſerit, omne in lac tran-

Probl. 43. Cur non ructet. Probl. 6. Cur parum lactis præbeat.

ſit.An

A ſit. An quod plura gignunt quàm quæ magno ſunt corpore, itaque plus attrahunt excrementi, quoniam plura alendum ſit. An his grauidis plus excrementi propter corporis imbecillitatem redundat, lac autem, excremento conſiſtere certum eſt. Alexander Aphrodiſienſis ad quæſtionem, cur plurima ex animalibus ſuas peruibrare caudas ſoleant, cum notos ſibi agnoſcant: & cur leo iratus coſtas per caudam verberet, atque etiam taurus. Quoniam (inquit) dorſi medullam ad caudam vſque habent porrectam, quæ vim continet animalem, & motionis authorem: igitur cum animal notum ſibi agnoſcat, per caudam quaſi per manum ritu hominum excipit, & partem ſui corporis mouet, quæ agilior & promptior eſt: Leonum verò & taurorum anima, vt per iram affici poteſt, ſic cãdem naturam propterea moueri vehementius cogit, vt etiam homines ſæpe manus, aut aliquam ſui corporis partem per iram percutere nouimus. Cùm enim ilico vlciſci animus nequeat, alio quodam modo feruorem ſuum extinguit, id eſt, ictu aut ſtrepitu, aut alio quolibet generis eiuſdem remedio. Hæc ille Antonius Lodouicus medicus Olyſſiponenſis quærit, cur boues & omnia veterina caudas ad nates recondere inſtante hyeme conſueuerunt? vt eſt apud Heſiodum in Ergis dum ait:

Lib. 1. Prob. 144.

Taurus, & leo cur irati caudam per coſtas verberent.

Sect. 5. Probl. 4.

B
Tunc frigent pecudes, caudas perque inguina ponunt,
Atque boum pellem, ventorum flamina perflant,
Hirſutum & pecus faciunt horrere caprarum,
Vmbroſum eſt ouium vellus; nec frigora lædunt,
Porcorumque greges, perſtent quod corpore ſetæ.
Atque ſenes reddit, trochorum more, rotundas
Vis ingens Borea: mollis ſed virgo domorum
Quæ manet in latebris, laſitans ſub matre ſenera
Nec Veneris nouit fraudem, aut certamina lecti,
Frigora non ſentit, corpus ſed enim vnguine craſſo
Vngens, atque lauans, recubat non horrida noctes.

An vt ſe à frigoris (inquit) ventorumque iniuria tueantur? nã cum graciles tenueſq; nates habeant, (quas pygas Græci appellant, vnde vropygium auium cauda deducitur,) ni ſe caudæ defenſaculo protegerent, facilè à frigore penetrarentur. Quibus & ea de cauſa fuere caudæ conceſſæ, vt pudibundas particulas, quæ non reuerenter oculis oſtenderentur, obuelarent: pudori ſcilicet in omnibus C proſpiciente natura, atque cauente vſque adeo, vt inhoneſtæ partes à viſu occulantur, vt quæ eam ob rem glandem colis præputio obtexerit, nullius rei gratia, præterquam pulchritudinis, & pudoris: etſi nonnulli reperiãtur, qui ob voluptatem percipiendam maiorem, non parum conducere autument: vnde & apud recutitos appellatos, incircumciſorum eſt venus, veluti prouerbio celebrata. De Simia verò vtpote ridiculo animante, nihil prouidit natura, aut conſulendum ſibi putauit, ſi pelle defectum nudumque penem obtineret, quo nihil turpius conſpiciat aliquis. Auibus autem nõ tam muniminis cauſa, quàm temonis, & gubernaculi, fuit caudarum vſus tributus, vt melius ſe in volatu dirigerent: nam cum caudas expandunt, magnam aeris vim ſubtus ſuſcipiunt, quò ſe commodius fulciant. At homini carnoſas & pinguiuſculas glanduloſaſque habenti ad ſeſſionem nates, nihil alio quouis opus fuit, quo ſe ab ambientis moleſtijs tutaretur. Plutarchus in quæſtionibus Græcis quærens, quo ſenſu fiat, quod qui Aeno bouem Caſſiopœam abducunt, ijs virgines quę eos deducunt vſque ad fines, accinunt:

Cauda cur animantibus data.

Penis cur obtectus.

Simia cur nates detecta.

Caudę cur auibus.

Quæſt. 36.

O vtinam in dulcem nunquam patriam redeatis?

Aenianes primum (inquit) à Lapithis pulſi circa Aethiciam, deinde apud Moloſſidem, & Caſſio-D pæam habitauerunt: quæ regio cum ipſis nulli eſſet vſui, moleſtoſque præterea haberent vicinos, in Cirrhæum campum Onoclo rege ducente tranſiuerunt: vbi cùm grauis ſiccitas & crebra vrgeret, oraculo (vt fertur) iuſſi Onoclum interfecerunt, rurſumque vagati, eam occupauerunt regionem, quam nunc obtinent bonam, & feraciſſimam: itaque non iniuria à dijs petunt, ne vnquam in patriam antiquam redeundum ſit, ſed lætis rebus ibi permanendum. Idem Plutarchus etiam quærit, cur Eleorum mulieres Bacchum in ſacro carmine hortantur, vt bubulo pede ad ipſas accedat? ac bis accinunt, Digne taure? Hymni hæc eſt forma. Veni heros Bacche maritimum ad templum Sanctum cum Gratijs, ad templum pede bubulo. An quia bouigenã nonnulli (inquit) & taurum cognominant Bacchũ? aut bubulo dicunt pro magno? ſicut boopin poeta dixit magnis prędità oculis, & bugaiũ, qui ſe glorioſè iactaret. Aut potius quia pes bouis innoxius eſt, cornua dãnoſa, ſic deũ hortantur, vt lenis veniat, atq; innoxius? Aut quia multi hunc deũ aratri & ſationis inuentorẽ fuiſſe putãt? Apud eundem etiam Plutatchum in ſymppoſiacis quæſtio eſt, quid ſit apud Platonem κεράσβολος, & cur ſemina quę in boum incidunt cornua, incoctibilia, & dura fiant? Semper, inquit, quærendi materiam præbuerunt Kerasbolus, & Ateramon: non quid ſignificarent (liquet enim ea ſemina, quæ in boum cornua inciderunt, fructum edere durum, & incoctum creditum fuiſſe: atq; inde vo-

Quæſt. 36.

Bacchus bouigena, & taurus dictus.

Sect. 7. q. 2.

Cerasbolus.

Ateramon.

cabulo tranſlato hominem præfractum, atque contumacem ateramona & Kerasbolon dictum) ſed E
de ipſa cauſa dubitatum fuit, cur hoc ſeminibus in boum cornua incidentibus accideret. Ego ſæpè
denegaui amicis cauſæ inuentionem: maximè cùm eam non inueniri poſſe Theophraſtus innuiſſet,
Occulta quorum ratio incerta. cùm multis collectis, quorum nos cauſæ fugerent, inuenirique non poſſent (quod genus ſunt, quòd gallina poſtquam ouum edidit, feſtuca adhibita ſeſe luſtrat: quod vitulus marinus coagulum ſuum deglutit, ceruus cornu ſuum defodit, eryngium ſi vna caprarum id in os ſumat, vniuerſum gregem ſiſtit,) etiam illam de kerasbolo adiunxiſſet quæſtionem: vbi res quidem creditur, ſed cauſa, aut neutiquam poteſt, aut difficillimè inueniri. At enim Delphis in cæna ſodalium quodam me compellarunt, dicentes non modò,

Conſilium melius iam repleta incidere aluo,

ſed etiam ad reſpondendum de propoſitis queſtionibus à vino nos reddi multo quàm aliàs alacriores & audaciores, ideoque poſcentes vt de propoſita te aliquid pronunciarem. Ego cùm id denegarem, adſtipulatores habui non viles, Euthydemum ſacerdotij collegam mihi, & Patroclem ad finem, qui non pauca id genus ex agricultura & venatione proferebant: quale eſt quod grando ab ijs qui ei obſeruandæ ſunt, præfecti ſanguine talpæ, vel centonibus mulieribus auertitur, quod fructus F
caprifici ſylueſtris alligatus hortenſi ficui, non ſinit fructum huius defluere, ſed continet, atque vnà maturat: quod ceruas vbi capiuntur, ſalſam lachrymam, apros dulcem emittere eſt deprehenſum. De quibus, ſi inquiſitionem ſuſcipias, illicò Euthydemus abs te poſtulabit rationem de apio & cumino, quorum illud inter germinandum ſi calcetur, & cõteratur, aiunt melius creſcere: hoc ſi ferant diris imprecationibus, & conuitijs adhibitis. Hæc cùm Florus riſum iocumque putaret, de iſtis autem non debere cauſæ tanquam incomprehenſibilis inueſtigationem omitti: reperi, inquam, medicamentum, quo vſus hunc adducas, vt aduerſus nos dicat, vt tu quoque ſoluas quædam propoſitorum. Videtur mihi frigus iſtam indomitam rigiditatem ingenerare, comprimens & cogens habitum, vſque ad duritiem: calor autem diſſolubiles res, molleſque redigit. Itaque non rectè contra Homerum hoc à quibuſdam dicitur.

Non tellus fruges, ſed ſuggerit annus.

Nàm quæ loca calorem habent natura inſitum, temperiem aere mitem præbente, molliores efferũt fruges. Ergo quæ à manu ſtatim in terram proueniunt ſemina, ea penetrantia fouentur, ac magis dum occultantur, calore ac humore terrę fruuntur. Quæ verò in boum impingunt cornua, ea nõ po- G
tiuntur illa, quam Heſiodus optimam vocat, poſitus commoditate: ſed delabentia & loco ſuo aberrantia, iactata magis quàm ſata videntur: proinde aut frigoribus planè corrumpuntur, aut his eorum in nudas incidentibus tunicas rigida, exucca & lignoſa redduntur. Vides nimirum lapidum quoque, & lignorum partes terra contentas, atq; ſtirpes molliores ijs conſeruare à tepiditate ſoli quàm ſint quæ eminent. Itaq; etiam fabri lapides operi habiles defodiunt ſub terram, tanquã maturandos, & coquendos à calore: qui ſub dio vndiq; iacent, frigore rigidi, & intractabiles rediguntur, operiſque reſiſtunt. Fructus quoque etiamſi in area maneant diutius ſub dio, & nudi, magis ferunt dirigeſcere, quàm qui ſtatim conduntur. Sæpenumero etiam ventus ventilantibus ſuperueniens, frigore ſuo fruges prædura ſefficit; quod Philippis Macedonica vrbe aiunt eueniſſe. Reconditis palea opitulatur. Mirari autem non debemus, ſi audiamus agricolas narrare, de duobus contiguis ſulcis alterum incoctilem fructum terre: & quod maximum eſt fabarum alias alium gignere ſatu ſuo fætum: nimirum quod alijs minus ſpiritus frigidi, vel aquæ incidit. Hęc omnia Plutarchus, quibus vt ſummatim dicam, cur id accidat, vt ſemina quæ in cornua boum impegerint, aut nõ proueniant, aut proueniant ſicciora durioraque, hanc adfert cauſam, quod ea quæ a manu calida ſta- H
tim excepta terra fouentur, magis adiuuantur calore, qui ſeminibus eſt amicus: At quæ in cornua incidant, protecta magis videntur, quàm ſeminata, & mora frigus colligunt. Quod autem attinet ad vocem κερασβόλος: qui ſcripſit etymologicon indicat hanc vocem ſemel duntaxat vſurpatam à
Lib. 9. de legib. Platone, ſumptamq; à leguminibus (vnde fortè Hermolaus κερασβόλα ſemina, vocat legumina inobſequioſa & cõtumacia,) quæ nec igni nec aqua molleſcant, Interpres ineptè vertit, fulminis tactu prædura, quaſi κεραυνοβόλα dictum eſſet. Gaza verò apud Theophraſtũ ateramnon incoctibile vertit, ſed & crudum verti poteſt, vnde & ὕδωρ ἀτέραμνον dicitur, ideſt, aqua cruda: & ἀνὴρ ἀτεράμων,
In Veſpes. apud Ariſtophanem vir eſt durus, inexorabilis & corneæ fibrę. Eſt & ateramon Plinio herbę genus,
Ateramon herba. inquit enim: *Circa Philippos ateramon nominant in pingui ſolo herbam, qua faba necatur: teramon, qua in macro, cùm vdam quidam ventus afflauit.* Cęterum Plinius aut eius libertus authorum Græcorum exſcriptor, ex vocibus τεράμονα & ἀτεράμονα, ideſt, coquibilia & coctu difficilia, quibus le-
Lib. de cauſ. plant. c. 13. & 14. gumina Theophraſtus indicauit, præſertim fabam, & lentem, herbas fęcit admodum oſcitanter. Vnde Hermolaus in Corollario ad fabam Dioſcoridis, Plinius (inquit) Theophraſtum intelligit, nonnunquam fieri, vt teramos in ateramon tranſeat, cùm vapore atq; halitu terræ madidam, indi-

A gena quidam ventus afflauerit. Aliter Theodorus, qui duo illa, teramon & ateramon ſiue ateramnon pro coctibili, non pro herbis ita nuncupatis accipit. Theophraſtus certè alio loco facilè ſignificat veriorem Theodori, quàm Plinij ſenſum fuiſſe. Vt verò reuertamur ad ipſam Plutarchi quęſtionem. Quibuſdā doctis veriſimile fit, ortam hanc perſuaſionem de ſeminum duritate, quòd quæ dura & in coctilia ſunt, cornu duritiem ac tenacitatem & inſuper colorem præ ſe ferant, tanquam vitio per contagium nato. Raſis nulla duritatis facta mentione, ſemina (inquit) quæ dum ſparguntur, boum cornibus attacta fuerint, non euadunt in bonam frugem & grana producunt exigua. Boū cornua cur in Auentino ſuſpendantur, cùm in cæteris Dianæ templis ceruorum tantummodo affigantur, recitaui inter prodigia ex eodem Plutarcho.

LEGES DIVINAE, SACRAEVE, Ac Gentilitiæ.

B

QVANTO odio Deus proſequatur homicidium, ex hiſce eius legibus, quas nobis in Exodo præſcripſit, innoteſcit: *Si bos cornu percuſſerit virum, aut mulierem & mortui fuerint, lapidibus obrueretur, & non comedentur carnes eius, dominus bouis innocens erit.* Quo loco Septuaginta habent, λίθοις λιθοβοληθήσεται ὁ ταῦρος, ideſt, lapidibus lapidabitur taurus, quaſi poſſit lapidari (inquit D. Auguſtinus) niſi lapidibus: (ſimiliter tamen etiam in Hebræo textu legi annotauit author catenę, aitque eſſe Hebraiſmum.) Ad iuſtitiam autem pertinere ait, vt animal hominibus noxium perimatur: Et quod de tauro poſitum eſt, à parte totum intelligendum eſſe, quidquid de pecoribus vſu humano ſubditum, infeſtum eſt hominibus. Sed ſi neceſſe (inquit) eſt occidi, nunquid lapidari. Quid intereſt enim animal quod auferendum eſt, qua morte auferatur? Deinde quod addit, carnibus eius non eſſe veſcendum, quò pertinet, niſi omnia iſta ſignificent aliud, quod ſcriptura maximè ſolet intueri? Author Catenæ latius exponendam ait hanc legem, nempe de rabido cane, equo calcitroſo, & omni pecore quod nocet: vetari autem carnem edi in execrationem facti, ne & ipſi efferi reddantur & atroces:

Cap. 21. Homicidiū, vt Deo diſplicеat.

C eatenus enim domino inuiſum eſſe homicidium, vt nec beſtiæ homicidæ carnes nobis permittat edendas, tantum abeſſe à nobis debere omnem crudelitatem & atrocitatem. Innocens autem iudicatur dominus bouis, nec venit iure damnandus, vel accuſandus ad reſtitutionē damni illati, quia cornupetam bouem ſuum eſſe neſciebat. Verùm obſerua quod neglectori & ceſſatori imputetur id peccatum, quod negligentia ipſius ab alio deſignatum, ideoq; ibidem additur: *Quodſi bos cornupeta fuerit ab heri, & nudius tertius, & conteſtati ſunt dominum eius, nec recluſerit eum, occideritque virum aut mulierem, & bos lapidibus obruetur, & dominum illius occident. Quod ſi pretium ei fuerit impoſitum, dabit pro anima ſua quicquid fuerit poſtulatus.* Ad explicationem huius loci facit hoc D. Thomæ: Animalia bruta mandantur occidi non propter aliquam ipſorum culpam, ſed in pęnam dominorum, qui talia animalia non cuſtodierant ab huiuſmodi peccatis, & ideo magis puniebatur dominus, ſi bos cornupeta fuerat ab heri & nudiuſtertius (in quo caſu poterat occurri periculo,) quàm ſi ſubito cornupeta efficeretur, vel occidebantur animalia in deteſtationem peccati, & ne ex eorum aſpectu aliquis horror hominibus incuteretur. Hæc Thomas. Quod autem de pretio redemptionis dicitur, id non repugnat (inquit author catenæ) alteri ſacræ ſcripturæ loco, vbi

Bruta infeſta cur occidantur.

D dicitur, *Non accipies pretium redemptionis ab homicida,* quia ibi loquitur ſcriptura de homicida voluntario, hic verò de eo propter cuius negligentiam homo interierit, cum bouem ligare & recludere debuerit. Multa igitur cura præcipitur, & docetur adhibenda iumentis, ne proximis damno ſint, multo magis familię reliquæ, & maioribus. Vicini enim mutuis beneficijs certare debent, & auxilio, non inferre damna vel lædere. Præmonendi diligenter ſunt patresfamilias, ne eis etiam inſcijs familia noceat vicinis. Et non antea & leui cauſa repetenda damna, dicente ſcriptura, vt cōteſtetur dominus iumenti prius, & admoneatur periculi, ſi fortè ignoret cornupetam bouem & recludendum non putet: Quod ſi admonitus, negligens tamen fuerit, tunc demum illati damni reus erit. Verùm ſi pretiū pro recuperatione vitæ ei taxatū fuerit, illud dabit, & ſe redimere poterit. Additur autem in lege: *Filium quoq; & filiam, ſi cornu percuſſerit, ſimili ſententia ſubiacebit.* Vbi Hugo de ſancto Victore; filiū quoq; & filiam non intelligas illius, cuius eſt bos, ſed alterius, quod apparet per hoc quod ſubiungit de ſeruo: *Si ſeruum ancillamq; inuaſerit, triginta ſiclos argenti dabit domino, bos verò lapidibus opprimetur.* Caietanus ait: occiſis perſonis liberis à cornupeta ex negligentia domini, pœna ſtatuitur arbitraria, occiſis autem ſeruis, quantitas pœnæ ab ipſa lege definitur. Alia lex. *Si quis aperuerit ciſternam, & foderit, & non operuerit eam, cecideritque bos, vel*

aſinus, reddet dominus ciſterna, pretium iumentorum, quod autem mortuum eſt, ipſius erit. Docetur E
hic ſolicita obſeruatio, ne lædatur quoquo modo proximus in perſona & rebus: ideò pericula dili-
genter præcauenda vndique, circumſpectio & prouidentia commandatur in rebus omnibus. Alia.
Si bos alterius bouem vulnerarit. *Si bos alicuius bouem alterius vulnerauerit, & ille mortuus fuerit, vendent bouem viuum & diuident*
pretium, cadauer autem mortui inter ſe diſpertient. Quærit autem D. Auguſtinus in quæſtionibus
ſuis ſuper Exodum, nunquid in ſolo tauro (ſic enim habet alia litera) hæc iuſtificatio ſeruanda eſt,
Quæſt. 82. & non de omni pecore in tali caſu? Proinde à parte totum & hoc intelligendum eſt, ſed hoc de car-
nibus occiſi pecoris fieri non poteſt, quæ non veſcuntur. Caietanus notari vult, quod dicendo ſi bos
percuſſerit bouem, æqualitatem animalium inſinuauit, & propterea non dixit (inquit) vitulum aut
agnum percuſſum. Et æqualitate inter percutiendum & percuſſum ſuppoſita, ſtatuitur diuidēdum
tam pretium viui quàm mortui bouis, nam ſi inæqualitas eſſet (puta quod mortuum animal parum
valeret) non eſſet æquis portionibus facienda diuiſio, ſed ad æquitatem reducenda. Additur. *Si au-*
tem ſciebat quod bos cornupeta eſſet ab heri, & nudiuſtertius, & non cuſtodiuit eum dominus ſuus, red-
det bouem pro boue & cadauer integrum accipiet. Vides iterum in hac lege, quanta ſollicitudine
Furti pœna, & damni illati. deus exigat, ne quid damni proximus noſtra ignauia patiatur. Alia lex de furti pœna: *Si quis fura-* F
tus fuerit bouem aut ouem, vel vendiderit, quinque boues pro vno boue reſtituet, & quatuor oues pro
vna oue. Secundum literam (inquit Strabus) quinque boues pro vno boue, & quatuor oues pro
vna oue redduntur: quia bos quinque vtilitates habet, ouis quatuor: Bos enim immolatur, arat, pa-
ſcit, lac dat, corium etiam diuerſis vſibus miniſtrat. Ouis verò immolatur & paſcit, lac, & lanam
tribuit. Theodoretus ſimiliter ait: Quinque boues pro vno, & quatuor oues pro vna reſtitui iubet,
quia peccata maiora maiori mulcta pœnaque digniora ſunt: vnde & Dominus ait: *Cui multum da-*
tum eſt, multum requiretur ab eo. Caietanus vero hanc legem ſic exponit: Si quis furatus fuerit bo-
uem aut ouem, lege aut agnum, & vendiderit vel occiderit. De occiſione in macello loquitur lite-
ra Hebraica, & intendit, ſiue vendiderit animal viuum, ſiue occiderit comedendum. Et exigit hæc
lex duas conditiones, videlicet furtum & venditionem ſeu iugulationem, alioquin non eſt locus
pœnæ huius legis. Et appellatione bouis & agni, intellige omnia animalia tam magna, quam par-
ua. Lex enim ſimilia omnia comprehendit, alioquin oporteret multiplicare leges iuxta numerum
rerum. Et ſcito quod iſta lex de furto, eſt iuxta textum Hebraicum vna, diſtincta in quinque par-
tes, quarum prima tractat de fure conſummato, qui furatus eſt & vendidit: ſecunda de fure inuen- G
to nocte in furando, tertia de eodem inuento die, quarta de fure carente, vnde reddat, & quinta de
fure, apud quem inuenitur res furto ablata. Quinque boues pro vno boue reſtituet. Magnitudo
pœnæ cum differentia ſubiuncta inferius, quod ſi bos inuentus fuerit apud furem, duplum dunta-
xat reſtituet, cogit ad inueſtigandum rationem tantæ pœnæ. Et eſt ratio, quia vendens aut iugu-
lans bouem, tollit & à ſe facultatem reſtituendi idem, ad quod realiter tenetur, & à domino facul-
tatem inueniendi animal ſuum, nam veriſimile eſt quod vendet diſtrahendo, vt non facilè inuenia-
tur à domino. Quia itaque furto accumulauit has impotentias, tam grandi pœna punitur. Et qua-
tuor oues pro vna oue. Diſparitatis iſtius (quòd pro boue quinque, pro agno verò quatuor reſtituū-
tur) ratio eſt quia maius crimen, non ſolùm æquali proportionaliter pœna, ſed etiam plus eſt pu-
niendum. Punirentur enim æqualiter ſecundum proportionem, ſi quadruplum vtrobique reſtitue-
retur: punitur autem pluſquàm proportionaliter fur bouis quàm fur agni, reſtituendo quinque bo-
ues pro vno, ne quis audeat maiora crimina attentare. Hęc intellige ſecundum communem lectio-
nem, ſecus autem ſi Hebraica verba penſentur, nam Hebraicè, & Chaldaicè habetur. *Et quatuor*
oues pro agno. Iuxta hoc enim plus proportionabiliter fur bouis quàm fur agni punitur, quia plu- H
ris ſunt quatuor oues quam quinque agni: Et ratio maioris pœnæ, eſt maior pronitas ad furandum
agnum quàm bouem, ne paſſim itaque, aut facilè furtum agni, & ſimilium committeretur, maior
adiecta eſt pœna. Hactenus Caietanus. At verò author catenæ etiam admonet, dictionem Se He-
braicam & pro agno, & pro oue, & pro pecore poni: Et hinc factum eſſe, quod ouem aliqui, agnum
alij, nonnulli pecus tranſtulerint. Furtum igitur punire redditione taxata lege, non morte, vel fur-
ca: Et quia nihil ferè non prodeſt hominibus eorum quę duo hæc proferunt animalia, propter ma-
gnitudinem damni, magna etiam taxantur pœna. An quia animalia hæc paſſim in campis paſcun-
tur, facilis eorum eſt ablatio? Vt ergo facilitatem & pronitatem reprimat, animalia proximi furto
auferendi, ſeueram taxat pro huiuſmodi furtis pœnam. Sed quare iubentur (inquit) reddi quinque
boues & tantum quatuor oues? Reſpondent quidam Hebræi, quòd bos cùm multo maior ſit oue,
non poſſit facilè abſcondi, & abduci, niſi à fure furtis aſſueto. Alij, quod interim dominus bouis la-
bore eius in agricultura fuerit deſtitutus, damnum hic per quintum bouem farcitur. Ouis autem
nomine, pecus domeſticum dicunt intelligi, agni, & capræ. Alia lex. *Si inuentum fuerit apud eum*
quod furatus eſt, viuens ſiue bos, ſiue aſinus, ſiue ouis, duplum reſtituet. Quo loco, vt idem teſtatur
author

A author Catenæ, Chaldaica litera, & Hebraica ſic habent: *ſi autem iumentum fuerit in manu eius quod furto ſublatum eſt, ab oue vſque ad aſinum, & vſque ad bouem, ſi fuerint viui, duplum reſtituet.* Sed hoc (inquit) idem eſt cum litera noſtra. Duplum autem intelligi videtur debere quod reddat, bouem ſcilicet quem abſtulit, & alium, & pecudem quam eſt furatus, & aliam. Sic etiam quintuplum intellige, quatuor, & illum quem furatus eſt. Hic videmus aliam eſſe pœnam furis, apud quem furtum adhuc eſt, aliam eius qui vendidit aut mactauit, maiorem ſcilicet. Nam cum adhuc res ſublata ſupereſt, reſtitui poteſt ſuo domino, daturque quiddam pro contumelia: ſi verò perdita res eſt, rem ſoluet & contumeliam qua affectus eſt dominus. Notat Caietanus, quod altera primæ in hoc capitulo legis pars ex parte rei ablatæ promulgetur: Primam enim partem fuiſſe, ſi quis furatus fuerit bouem, & vendiderit, ſeu occiderit; alteram partem eſſe, ſi nec vendiderit, nec occiderit, ſed apud ſe retinuerit furto ablatum animal viuum: & ex hoc quod aſinus adiungitur, haberi duo: alterum quod iam dictum eſt, quod appellatione bouis & agni, intelliguntur in hac lege animalia omnia magna & parua, alterum, quòd ex eo quod aſinus, & non aſinus ſubiugalis, nec aſinus gregarius dicitur, lex iſta comprehendit etiam bouem non gregarium, & ſi-

B militer equum, & mulum, & reliqua animalia. Alia lex tractans de depoſitis animalibus: *Si quis commendauerit proximo aſinum, bouem, ouem, & omne iumentum ad cuſtodiam, & mortuum fuerit, aut debilitatum, vel captum ab hoſtibus, nullusque hoc viderit, iuſiurandum erit in medio, quòd non extenderit manum ad rem proximi ſui, ſuſcipietque dominus iuramentum, & ille reddere non cogetur.* Lex iſta (inquit Caietanus) diſponit in quinque caſibus, & primum tres caſus ſimul, videlicet ſi depoſitum animal fuerit mortuum, vel fractum, vel prædatum nemine vidente: ſtatuit enim quod in his caſibus ſtetur iuramento depoſitarij, ita quod dominus rei depoſitæ teneatur acquieſcere iuramento. Et dicitur captum ab hoſtibus, quod in prædam abductum eſt, iungitur autem nemine vidente, quia ſi fuiſſent teſtes, non opus eſſet iuramento. Deinde diſponit quartum caſum, videlicet ſi commendatum animal furto ablatum fuerit, inquiens: Quòd ſi furto ablatum fuerit, reſtituet damnum domino. Depoſitarius videlicet domino animalis: non dicit reſtituet duplum, ſed abſolutè reſtituet, vt intelligamus, quod ſufficit reſtituere tantum, quanti pretij erat animal ſurreptum. Demum quintum caſum expedit, ſi animal comeſtum fuerit à beſtia: ſi comeſtum (inquit) à beſtia, deferat ad eum quod occiſum eſt, & non reſtituet. Alia. Qui coiuerit cum iumento, morte moriatur. Quo loco Septuaginta habent πάντα κοιμώμενον μετὰ κτήνους θανάτῳ ἀποκτενεῖτε αὐτούς. id eſt,

Lex de depoſitis animalibus.

C omnem dormientem cum iumento, morte occidetis eos. Horribile (inquit author Catenæ) exprimitur opus, horribili iuditio puniendum vt vitetur diligentiùs, quia naturæ & naturarum authorī infame eſt, & vehementiſſime inuiſum. Sine omni miſericordia occidatur vel diſpenſatione, hoc eſt, enim morte moriatur. D. Thomas ait: Grauitas in peccato magis attenditur ex abuſu alicuius rei, quàm ex omiſſione debiti vſus. Et ideo inter vitia quæ ſunt contra naturam, infimum locum tenet peccatum immunditiæ, quod conſiſtit in ſola omiſſione concubitus ad alterum. Grauiſſimum autem eſt peccatum beſtialitatis, quia non ſeruatur debita ſpecies. Vnde ſuper illud Geneſis trigeſimoſeptimo: *Accuſauit fratres ſuos crimine peſſimo*, dicit Gloſſa, quòd cum pecoribus miſcebantur. Poſt hoc autem eſt vitium Sodomiticum, cum ibi non ſeruetur debitus ſexus. Alia. *Si occurreris boui inimici tui, aut aſino erranti, reduc ad eum.* Hæc lex (inquit author Catenæ) modum ponit affectibus & inimicitijs, ne ſint nimium vehementes, & euadunt ad perniciem proximi. Prohibet autem ſuo more ſcriptura rem ſub perſona, odium pro hoſte. Bouis autem nomine intelligit, quæcunque habet is, quem odis, per quæ illi incommodare, vel impedire commodum potes. Vt enim odium non ſemper vt velles, exuere te poſſe credas, manum tamen potes continere, & pedes

Coeuntis cũ iumento pœna.

D regere in alicuius rem, vel promouendam, vel impediendam. Fac ergo proximo quod ſibi fieri optares, & optare deberes, & periculum eius, aut damnum impediendo impedias. Et quia Iudæi crudeles erant, ideo ſancta lex ad pietatem etiam erga bruta animalia exercenda inducit, vt ex hoc ad maiorem poſtmodum erga homines inducerentur. Ex hoc enim quod videbat inimicus ab inimico animal domum reductum, compellebatur quodammodò ad deponendum odium contra eum ſuſceptum. In quo ſenſu etiam Iſidorus: Bouem & aſinum reduci iubet (inquit) odienti proximum ſuum, vt hac ratione odientis animum ſibi conciliet. Nam ſi omnino implacabilis, atque inexorabilis non fuerit, fieri non poteſt, quin hac in illum humanitate animus illius non manſueſcat. Alia lex contra illos qui diebus feſtis magis opprimunt & excruciant ſeruos, nec eis vel parum quid temporis ad diuinis intereſſendum impendere volunt: *Sex diebus operaberis, ſeptima die ceſſabis, vt requieſcat bos & aſinus tuus, & refrigeretur filius ancillæ tuæ & aduena.* Ex quo ſcripturæ loco D. Hieronymus ſeptenarium numerum ſanctum eſſe colligit. In ſabbato enim quod ſeptimus hebdomadæ dies, eſt requieuit deus ab omnibus operibus ſuis: & iubet ne quid in eo operis ſeruilis fiat, niſi ea tantum quæ ad animam pertinent, & ne in eo onera portemus. Inuenio modò,

& apud

Gentium leges de boue.

& apud Gentiles leges de boue. Eo enim ſurrepto aut occiſo, condictio, & bouis, & corij, & carnis domino competebat, ſcilicet ſi & corium, & caro contrectata fuiſſent: cornua quoque condicebantur: ſed ſi dominus condictione, bouis pretium conſecutus fuiſſet, & poſtea aliquid eorum de quibus ſuprà dictum eſt, condiceret, omnino exceptione commouebatur: Contrà ſi corium condixiſſet, & pretium eius conſecutus, bouem condiceret, deferente fure pretium bouis detracto pretio corij, doli mali exceptione ſummouebatur, 1.l. ſi ſeruus ſurtiuus, §. vltimo, D. eodem. Si verò quis iumentum morboſum vitioſumque pro ſano, & integro vendidiſſet, edicto ædilium emptori ſuccurrebatur, idque edictum ædilitium dicebatur, vnde & edictiones ædilitiæ; vt annotauit Calepinus in ædilis. E

Edictũ ædilitium.

MORALIA. MYSTICA.

Lib. 35. in cap. 42. Iob.
Luxurioſorum dementia.
Prouerb. 3.
Labor prædicatoris.
Deut. 25.
Plebs Iſraelitica.
Eſa. 1.
Laborantes bobus ſimiles.
Cap. 50.

BOVEM, taurum, vitulum, & vaccam, modò in bonam, modò in malam partem moraliter, myſticèq; accipi, ſuis pòſt quibuſque locis patebit. D. Gregorius, in bobus enim, inquit, aliquando luxurioſorum dementiam, aliquando laborioſam fortitudinem, aliquando humilitatem exprimi Iſraelitarum. Quia enim bouis nomine per comparationem luxurioſorum dementia deſignatur, Salomon indicat, qui cùm male ſuadentis mulieris petulantiam præmiſiſſet, adiunxit: *Statimque eam ſequitur, quaſi bos ductus ad victimam.* Rurſum quia bouis nomine, labor prædicatoris exprimitur, legis verba teſtantur, quæ ait: *Non obturabis os boui trituranti*: ac ſi apertè diceret: Prædicatores verbi à ſtipendiorũ ſuorum perceptione nõ prohibeas. Rurſus quia bouis nomine plebs Iſraelitica figuratur, propheta aſſerit, qui redemptoris aduentum denuncians dicit: *Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui*. Per bouem ſcilicet Iſraeliticum populum, iugo legis edomitum ſignans, per aſinum verò gentilem populum indicans, voluptatibus deditum & grauius brutum. Hæc Gregorius. F Recitabo ego prius theologorum loca, in quibus hoc genus animantis in bonam partem accipitur, & quia labores eius maximè commendantur, dicam quid ij nobis indicent. D. Bernardus itaque in paruis ſermonibus, boues eſſe ait, qui in opere dei ſtrenuè exercentur, qui ſeminant in lachrymis, ſed in gaudio metunt: qui (inquit) quæ ſunt huius mundi, arbitrantur vt ſtercora: Piger verò cuius G Sabbata videntes hoſtes derident, de honeſtatur ab hoſtibus in ocio ſuo, ſicut boues ſtrenui in laboribus ſuis honeſtantur à deo. Quem enim maligni ſpiritus pigrum vident ad ſpiritualia exercitia, in cogitationibus eius ingerunt importunè terrena: velut de ſtercoribus boum maſſas coagulantes, & pigrum ſicut dignus eſt, lapidantes. Gloſſa etiam ordinaria boues arantes interpretatur, homines pro bono communi laborantes. Et Beda in quæſtionibus ſuper Deuteronomium, explicans hanc ſacræ paginæ ſententiam, *Non alligabis os boui trituranti* Dictum eſt (inquit) quod in bouis nomine vita vniuſcuiuſque operantis exprimitur, additque quodam in loco dici ab Apoſt. Paulo: *ſi nos vobis ſpiritualia ſeminauimus, magnum eſt, vt carnalia veſtra metamus.* Hoc autem ſignificare, *Non alligabis os boui trituranti*: vnde & apoſtolum alio loco dicere, *Dignus operarius mercede ſua.* Arnobius quoque boues interpretatur, qui laborant ſub iugo domini, ad hæc Pſalmiſtæ verba: *Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, oues & boues vniuerſas.* At Ambroſius venditores ouium, & boum eos putat, qui de labore alieno, vel ſimplicitate fœdi auctionatores quaſdam nundinas aucupantur. Gregorius verò etiam in explicatione horum verborum: *Boues arabant, & aſinæ paſcebantur iuxta eos, & irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia, &c.* Quid (inquit) in figura per boues, quàm bene operantes: quid aliud per aſinas quàm quoſdam ſimpliciter viuentes accipimus? H Quæ benè iuxta boues paſci referuntur: quia mentes ſimplicium etiam cum alta capere non poſſunt, eò magis vicinæ ſunt, quo & fraterna bona ſua per charitatem credunt, cumque inuidere alienis ſenſibus neſciunt, quaſi in paſtu ſe minimè diuidunt. Simul ergo ſe aſinę cum bobus reficiunt, quia prudentibus coniuncti tardiores eorum intelligentia paſcuntur. Sabæi autem captiuantes interpretantur. Heſychius Hieroſolymitanus etiam ait, bouem pleriſque diuinarum literarum locis pro homine poni, qui iuſtitiæ ſit operibus intentus. Dicunturque boues arantes, vt Gloſſa ordinaria declarat, cogitationes charitatis, quæ corda duorum arando proſcinduot. Eucherius per boues accipit apoſtolos, qui ſuſcepto Chriſti iugo vniuerſum terrarum orbem euangelico vomere perarauerunt. Et D. Hieronymus in explicatione huius Eſaiæ ſententiæ: *Et tauri tui & pulli aſinorum qui operantur terram, commiſtum migma comedent, ſicut in area ventillatum eſt*: vel vt Septuaginta legunt: *Tauri veſtri & boues veſtri qui operantur terram, comedent paleas commixtas in hordeo ventilato.* Similiter ait: In rerum omnium abundantia, cęleſti pluuia deſcendente, & illo pane qui de cęlo deſcendit, quem qui commederit, nunquam eſuriet, paſcentur agni in loco ſpatioſiſſimo, qui ſequuntur

In Euang. Lucæ c. 20.
Cogitatio charitatis.
Apoſtoli.
Cap. 30.

A quuntur agnum quocunque vadit, & qui ſemper ad dextram ſunt. Tauri autem principes gregis,
de quibus legimus: *Congregatio taurorum in vaccis populorum, & pulli aſinorum quibus ſedens do-* Pſal. 17.
minus ingreſſus eſt Hieruſalem, qui operantur terram, ſic de area comedent, vt fuerit ventilatum, ne
quid videlicet in cibo eorum miſtum ſit palearum, de quibus in Hieremia ſcriptum eſt: *Quid pa-* Cap. 23.
leis ad triticum dicit dominus? & quæ in Euangelio comburuntur igni inextinguibili. Porro iuxta
LXX. iumenta quę necdum rationis ſapientięque ſunt plena, & de quibus vnum loquitur ad Deum:
Sicut iumentum factus ſum apud te, paſcentur in loco pinguiſſimo & ſpatioſo, qui non affert ſpinas, & Luc. 3.
tribulos, ſed quaſi terra Iſrael melle, & lacte decurrit, & plenam paſcentibus, tribuit libertatem. Tau-
ri autem & boues, qui operantur terram, ideſt, Apoſtoli & viri Apoſtolici, de quibus & Apoſtolus
Paulus ſcriptum interpretatur: *Non alligabis os boui trituranti. Nunquid de bobus cura eſt deo?* Sed 1. Cor. 9.
vtique de his dicit, qui operantur terram ſuam: & de quibus idem loquitur. *Dei agricultura, Dei* Lib. 7. de
ædificatio ſumus, &c. Sed & Euſebius interpretans hunc locum: *in die ipſius Emanuel, quæ eſt dies* præparat.
aduentus Chriſti, nutriet homo iuuencam boum & duas oues & erit ex eo, quod plurimum faciet lac: Euang.
butyrum & lac comedet omnis, qui relictus fuerit in terra. In quibus verbis, dixerit (inquit) aliquis,
B Iudaici populi famem paupertatemque immenſam ſignificari, quippe qui neque triticeo naturali-
que cibo ſit abundaturus, ex eo quod neque terram arabit, neque ſeminabit, neque metet, neque
greges ouium, neque boum armenta poſſeſſurus, ſed habiturus duas oues, & iuuencam vnam, qui-
bus lac ſibi ipſi ſuppeditet: aut aliter, figuratè loquens, eum qui in terra relictus ſit, ſignificare dixe-
rit ex Iudæis, qui in Saluatorem, ac Dominum noſtrum crediderint: Apoſtolorum atque Euange-
liſtarum chorum, è quibus vnuſquiſque, cum ſecundum electionem gratiæ relictus ſit, & ob id, reli-
ctus in terra nominatus, iuuencam boum, & duas oues dicitur nutriturus, ternos videlicet per ſin-
gulas Eccleſias ordines; vnum quidem eorum qui præſint, duos autem eorum qui ſubiecti ſint: cum
Eccleſiæ Chriſti populus in duos ordines ſit diuiſus, in eorum qui credunt, & eorum qui nondum
ad lauacri regenerationem aſſumpti ſunt: ad quos etiam Dominus Apoſtolus ait, *Lac vobis potum* 1. Cor. 3.
dedi, non eſcam. Eos verò qui iam in habitu perfectiore conſtiterint, iuuencam boum meritò appel-
lat, quippe qui perfectiorum boum fœtus ſint, cuiuſmodi ipſe fuit Apoſtolus, qui de ſeipſo, atque
ijs qui ſimili modo, vt ipſe, laborant, ita ait: *Nunquid de bobus cura eſt deo?* An propter vos omnino
dicit? Erit autem quoque ordo eorum qui Eccleſiæ præſunt, quibuſque arandi & colendi animas
hominum cura mandata eſt iuuencæ boum nomine ſignificatus: quippe qui apoſtolicorum rituum
C ac præceptorum fœdus exiſtat: quique etiam in virtute vſque adeò incrementum accepturus dici-
tur, vt ex fœtus multiplicitate, tantum genitalis rationaliſque lactis introductorijs doctrinis ſit ſuf-
fecturus, vt ex eo innumerabiles alij nutriendi ſint. Hæc Euſebius. Quod verò Salamon in ſuo tem-
plo duodecim boues æneos fecit, quos in æreo labro conſtituit, qui facie quidem per diuerſas par-
tes attendunt, ſed in vno loco per poſteriora colliguntur, nihil aliud quàm duodecim apoſtolos de-
ſignari Beda ait, qui facie quidem per diuerſa reſpiciunt, ſed ita in labro ſunt poſiti, vt poſteriori- In quæſt.
ribus adunentur: qui in hac præſenti vita ad prædicationis officium in diuerſis mundi partibus ſunt ſup. l. 3.
diuiſi: in illa verò vita quæ huic vitæ poſterior eſt, quia poſt hanc videbitur æterna, gloriæ vnitate Reg. c. 2.
conueniunt. Per diuerſum ergò mundum prædicando reſpiciunt, ſed in vnum eueniendo conſi-
ſtunt. Ideò autem æreis quia clamor prædicationis eorum in toto mundo inſonuit, ſicut ſcriptũ eſt:
In omnem terram exiuit ſonus eorum. Labrum autem orbem terræ intelligimus, cuius ambitum
luſtrauerunt Apoſtoli, docentes gentes vt baptizarentur in nomine Patris, Filij & Spiritus Sancti.
Alias verò dixerat: Bene (inquit) ſequitur: *Et ſtabat ſuper duodecim boues, è quibus tres reſpiciebãt* Lib. de tẽplo
ad Aquilonem, & tres ad occidentem, & tres ad meridiem, & tres ad orientem. Per boues quippe Salam.
D Apoſtolos & Euangeliſtas, imò omnes verbi miniſtros debere intelligi, Apoſtolo docente cogno-
ſcimus, qui exponens mandatum legis, quo dictum eſt, *Non alligabis os boui trituranti. Nunquid* Deut. 25.
de bobus (inquit) *cura eſt Deo?* an propter nos vtique dicit. Nam propter nos ſcripta ſunt, quoniam 1. Cor. 9.
debet in ſpe, qui arat, arare, & qui triturat, ſpei ſuæ fructus percipere. Duodecim ergò boues, duo-
decim Apoſtoli ſunt, & omnes qui vice eorum ſuſceperunt Eccleſiam ſanctam, qui nimirum boues
mare ſibi ſuperpoſitum portant, cùm Apoſtoli Apoſtolorumque ſucceſſores iniunctum ſibi euan-
gelizandi officium prompta implere deuotione ſatagunt: Et tres ad Aquilonem, & tres ad Occidẽ-
tem, & tres ad Meridiem, & tres ad Orientem reſpiciunt, cùm in vniuerſis quadrati orbis partibus
fidem ſanctæ Trinitatis prædicant. Nam & Apoſtoli eo myſterio duodecim, hoc eſt, quater terni
ſunt electi, vt fidem & confeſſionem ſanctæ Trinitatis per quatuor mundi plagas euangelizantes
baptizarent, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, quorum videlicet Apoſtolorum ſucceſſo-
rumque eorum verba, actus & paſſiones perfacilè in præſenti videre, vel legendo cognoſcere vale-
mus, quæ verò illos in futurum maneat gloria retributionis, necdum vidére poſſumus. Vnde aptè
ſubditur: *Quorum poſteriora vniuerſa intrinſecus latitabant.* Intrinſecus namque latitant vniuerſa
boum

Digitized by Google

boum poſteriora, quia qua mercede ſancti prædicatores in perpetuum donentur, in interni arbitri E
examine iam diſpoſitum eſt; ſed nobis qui adhuc foris ſumus, manet omnimodis occultum, &c. Ia-
cobus de Vitriaco Cardinalis cùm dixiſſet, Agricolam boues iugo iungere, ſpiritualiter ſpectare ad
Dominica in ſexageſima. ſummum Agricolam, qui tanquam colonus venit in terram, vt ait Hieremias, & tot habet boues
quot prælatos, in agro eccleſiæ laborantes: de quibus dicitur in Iob: ***Boues arabant & aſinæ paſce-
bant iuxta eos,*** id eſt, ſimplices & rudes populi. Principales autem & fortiores (inquit) boues, erant
duodecim Apoſtoli qui ſignificantur per duodecim boues æreos, qui ſuſtinebant luterem æneum
ante fores templi Salamonis. Luter in quo abluebantur ſacerdotes, diuinam ſcripturam ſignificat.
Cap. 14. De his bobus dicitur in Parabolis; ***Vbi boues non ſunt, præſepe vacuum eſt.*** Vbi enim prædicatores
deſunt, corda ſubditorum à bonis ſpiritualibus vacua ſunt. Dicuntur autem prælati boues, quia for-
tes, quia ruminant, dum in lege Domini meditantur die ac nocte, quia findunt vngulam per diſcre-
tionem & duplicem charitatem Dei, & proximi, & vtrumque teſtamentum recipiunt. Quia terram
arant, id eſt, terrenorum corda vomere prędicationis ſcindunt, quia iugo premuntur, ſicut dicit Do
minus in Euangelio: ***Tollite iugum meum ſuper vos***, & Hieremias: ***Bonum eſt viro cùm portauerit
iugum Domini in adoleſcentia.*** Quia loris diſciplinæ ad præſepe Domini ligantur. Quia paleam co- F
medunt, id eſt, ſcripturam, vel groſſa & non delicata cibaria, quod pręcipue pertinet ad eos, qui gra-
num conferunt pauperibus, & hoſpitibus, ſicut Ciſtercienſes paleam, id eſt, groſſa cibaria ſibi reti-
nentes. Quia immolantur carnem ſuam cum vitijs, & concupiſcentijs crucifigentes. Quia firmiter
pedem figunt, ne labantur, firmi ſcilicet in fido & recti corde, ſicut de ſanctis animalibus Ezechiel
ait: ***Pedes eorum, pedes recti, & planta pedis eorum quaſi planta pedis vituli.*** Et quia cornibus duo-
rum teſtamentorum ventilant hæreticos, & inimicos Chriſti, quæ cornua in manibus eorum ſunt.
De Chriſto autem, qui fuit bos immaculatus pro nobis, ſumptus ex armento Patriarcharum, ſpiri-
tualiter dicitur, cornua in manibus eius. Fuit enim bos cornutus, non ſolum propter duplicem na-
turam, ſed quia cornua crucis in manibus habuit. Hic igitur agricola boues iugo iungit, vnde & bi-
nos miſit ante faciem ſuam, propter concordiam & dilectionem, & duo præcepta charitatis. Alij
etiam agricolæ, id eſt, prælati Eccleſię, boues, id eſt, fortia opera, & exteriores actiones, ſub iugo Do-
mini iungunt, dum opera eorum in vnum conueniunt, & ad Deum referuntur, coniuncta in fide, &
charitate. Alioquin non placerent Deo ſine fide, quæ per dilectionem operatur. De his bobus in
Deuteronomio dicitur: ***Non operaberis in primogenito bouis***, id eſt, exterioris actionis primodia, G
in exercitio publicè actionis non oſtendens, propter humanum fauorem. Agricola ſtimulo boues
pungit, verbis, ſcilicet, ſacræ ſcripturæ: de quibus Salamon ait in Eccleſiaſte; ***Verba ſapientis quaſi
ſtimuli, & quaſi claui in altum defixi.*** De hoc ſtimulo dicitur in primo Regum, quod faber ferrarius
non inueniebatur in tota terra Iſrael: Philiſtæi enim cauerant, ne facerent Hebræis gladium, aut
lanceam, & retunſæ erant acies vomerum, & ligonum vſque ad ſtimulum corrigendum. Philiſtæi
enim, id eſt, dæmones, pro poſſe laborant, ne ſit faber ferrarius, id eſt, prædicator in Eccleſia Dei, &
quod lanceæ, & ſtimuli redundantur, ne boues ſtimulentur. De hoc ſtimulo dicitur in Eccleſiaſte.
Cap. 38. ***Qui tenet aratrum, & qui gloriantur in iaculo, ſtimulo boues agitat***, boues ſcilicet illos, de quibus
Cap. 22. iterum in Eccleſiaſtico dicitur. ***De ſtercore boum lapidatus eſt piger***, id eſt, opprobrijs & increpatio-
nibus prælatorum, vel ſtercora boum dicuntur tranſitoria, quæ ſancti tanquam ſtercora reputant,
pro quorum illicita concupiſcentia lapidabitur piger, quia ſpiritualibus ocio torpet. Agricola tem-
peſtate aeris non abigitur, quia aduerſitatibus non cedit prælatus. Aquæ enim multæ non potue-
runt extinguere charitatem, nec flumina obruent eam, ſicut dicitur in Canticis. E contrà de timi-
Cap. 8. dis prælatis, qui non ſunt boues Domini, ſed vaccæ diaboli, dicitur in Eccleſiaſte: ***Qui obſeruat ven-*** H
Prælati timidi. ***tum, non ſeminat; qui conſiderat nubes, non metet.*** Vento enim tentationum & nubibus aduerſitatũ
exterriti, à bono opere ceſſant; Hæc & alia Cardinalis de Vitriaco. Diuus quoque Bernardus eo-
Lib. de modo bene viuendi, ſerm. 18. rundem æneorum boum ſculptura Prælatos Eccleſiæ indicari ait. Prælati (inquit) Eccleſiæ porta-
re debent ſubditos ſuos quos corrigunt, & corrigere quos portant. Hinc Salomon in baſibus templi
Domini imaginem leonis & bouis, & cherubim opere ſculptorio fecit pingere. Quid aliud deſi-
Prelatorum efficium. gnant baſes in templo, niſi Prælatos in Eccleſia? Quicunque ſolicitudinem regiminis ſuſcipiunt tã-
quam Baſes, portant onus ſuppoſitum Cherubim plenitudo ſcientiæ interpretatur. In baſibus che-
Leo terror ſeueritatis. rubim monſtratur, quia Prælati Eccleſiæ pleni debent eſſe cæleſti ſcientia. Per leonem terror ſeue-
ritatis figuratur; per bouem verò patientia manſuetudinis oſtenditur. Itaque in baſibus neque leo-
Bos patientia. nes ſine bobus, neque boues ſine leonibus exprimuntur; quia Prælati Eccleſiæ aliquando rigidè,
aliquando cum dulcedine, aliquando cum aſperitate, aliquando verbis, aliquando flagellis debent
ſubiectos ſuos corrigere, quia ille qui blandis verbis caſtigatus non corrigitur, neceſſe eſt, vt acrius
corrigatur, & arguatur. Beatus verò Theodoretus per boues interpretatur perquam ſignificanter
etiam ſacerdotes, in interpretatione horum prophetæ verborum; ***Defecerunt ea quòd comederent***

oues,

Digitized by Google

A *oues, & ſunt boues in præſepio:* Boues (inquit) non exiſtentes in præſepibus, ſacerdotes dicit quorum altaria olim percelebria, deſerta remanſerunt: nam quemadmodum boues arant terram, ſic populi animas ſacerdotes excolunt, tanquam paſtum ab eo accipientes ex quæ altaribus ſicut præſepibus afferuntur: de quibus etiam Paulus inquit: *Non alligabis os boui trituranti:* itemque qui altaribus deſeruiunt, cum altari participant. Ita, & Beda quærens, cur Samuel nec bouem ſe cuiuſpiam, nec aſinum tuliſſe perhibeat? quia, inquit, prophetica ſcilicet legaliſque ſcriptura nemini, vel triplicitatem rectè conuerſandi ad proximum, vel grauitatem corripiendi & inſtruendi proximum, ſiniſtra ſuggerendo ſubtraxit. Aſinus, namque qui ingenita manſuetudine, & hominum neceſſaria, & ipſos homines portare conſueuit, amorem fraternæ vtilitati accommodum deſignat. Bos autem, cui non ſolùm impoſita caro onera geſtare, ſed & arua vertendo ſulcos ſeminibus præparare moris eſt; eos nimirum qui non modò fratrum infirma tolerare, verùm eorundem quoque pigreſcentia corda caſtigando euertere, & ad ſuſcipiendũ verbi ſemen ſolent excolere, demonſtrat: quibus ſolis perſonis duabus tota, ni fallor, operariorum Eccleſiæ ſolet caterua comprehendi. Non ergo Samuel bouem cuipiam, non aſinum tulit: quia nec peritiam docendi eruditis, nec ſimplicio-

Lib. 2. expoſ alleg. in Samuelem.

B ribus quibuſque piè viuendi cum fratribus modeſtiam vetus ſancta ſcriptura præcipuit. Et rurſus in expoſitione eiuſdem prophetæ verborum: *Et facta plaga prima, qua percuſſit Ionathas & armiger eius quaſi viginti virorum, in media parte iugeri, quam par boum in die arare conſueuit.* Media (inquit) pars iugeri arandi, eſt Eccleſia, quæ in terris adhuc inter reprobos conuerſata, correptione prædicatorum gaudet ad gignendos vitæ fructus exerceri. Par boum in die arans, cõcordia doctorum eſt, de legis & euangelij diſciplina ſub eodem fide iugo conuenientium, in luce preceptæ ſcientiæ ſubditorum corda caſtigans, & ad ferendum deo fructum ſpiritus excolens, de quo Salamon ait: *Vbi autem multæ ſegetes, ibi manifeſta fortitudo bouis.* Et rurſus Pſal. 8. vbi dicitur: *Oues ſcilicet & boues.* Boues in hominibus dicuntur præcones veritatis fructificantes, atque alios in fide generantes, propter quod etiam in fœminino genere protulit, *boues vniuerſas.* In angelis verò illi poſſunt dici boues, qui aliquando ſalutem hominibus præconantur, per quod Deo eos fructificantur. Cur verò prædicatores, & prælati per boues indicentur, lic docet Incognitus in Pſalmos in præcitatum Pſalmiſtæ locum: *Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius oues, & boues vniuerſas; inſuper & pecora campi.* Ait enim oſtendi hic altum Chriſti dominationis imperium: oſtendi autem bonos ei ſubiectos, & malos: bonoſque eſſe in duplici differentia: quoſdam videlicet innocentes & ſubdi-

Prædicatores cum bobus aſſimilati.

C tos: quoſdam verò etiam præſidentes, & prælatos. Priores ſignificari per oues. *Oues meæ, vocem meam audiunt, & ſequuntur me.* Secundos indicari per boues. Boues enim terram ſcindunt, & eam fructificare faciunt: Sic & boni (inquit) prælati corda per ſubditorum prædicando, & corrigendo ſcindunt dicentes ad pænitentiam; & illa fructificare faciunt per virtutum opera. Et ſicut deficientibus bobus manet terra inculta, ſic bonis prælatis deficientibus, ſteriles ſubditi manent. Et de iſtis bobus prælatorum bonorum dicitur, *Vbi non ſunt boues, præſepe vacuum manet, vbi autem plurimæ ſegetes, ibi manifeſta eſt fortitudo bouis.* Similiter plane eundem locum declarat Caſſiodorus: Oues (inquit) electum ſignificat populum Chriſtianum: ſicut & in Euangelio Dominus Petro dicit Apoſtolo: *Paſce oues meas.* Qui ideo comparantur ouibus, quia ſe, præſtante Domino, innoxia conuerſatione moderantur; deinde quia mundi excubias ſine aliquo ſenſu doloris amittunt. Nam ſicut ouis tundentem ſe non increpat, ita nec iuſtus cupiditatem ſe expoliantis accuſat. Boues autem prædicatores deſignant, qui humana pectora mandatis cæleſtibus exarantes, virtutum meſſem germinare fecerunt. Nec vacat, quod dicit, *Inſuper*, quia non ſolum illi Sancti ſubiecti ſunt, ſed etiam peccatores, ſæpe enim de conuerſis talibus maiore gloria triumphat Dominus Chriſtus.

Boni quot & qui.

Populus Chriſtianus.

D Pecora enim ſunt, dum in camporum libertate, id eſt, in mundi iſtius voluptate paſcuntur. Oues ſunt, qui iam intra ſepta domini clauduntur. D. Auguſtinus alio primum, mox eodem ferè ſenſu eandem ſententiam Dauidis exponit. Videtur (inquit) relictis cæleſtibus virtutibus, & poteſtatibus, & omnibus exercitibus Angelorum, relictis & iam ipſis hominibus, tantùm ei pecora ſubieciſſe. Niſi oues, & boues intelligamus animas ſanctas, vel innocentiæ fructum dantes, vel etiam operantes, vt terra fructificet, id eſt, vt terreni homines ad ſpiritualem vbertatem regenerentur. Has ergo animas ſanctas, non hominum tantum, ſed etiam omnium Angelorum oportet accipere, ſi volumus hinc intelligere omnia eſſe ſubiecta Domino Noſtro Ieſu Chriſto. Nulla enim creatura ſubiecta non erit, cui primates (vt ita dicam) ſpiritus ſubijciuntur. Sed vnde probabimus oues poſſe accipi etiam ſublimiter beatos, non homines, ſed Angelicæ creaturæ ſpiritus? An ex eo quod Dominus dicit ſe reliquiſſe nonaginta oues in montibus, id eſt, in ſublimioribus locis, & deſcendiſſe propter vnam? Si enim vnam ouem lapſam humanam animam accipiamus in Adam, quia etiam Eua de ipſius latere facta eſt (quorum omnium ſpiritualiter tractandorum, & conſiderandorũ nunc tempus non eſt) reſtat, vt nonaginta nouem relictæ in montibus non humani, ſed Angelici ſpiritus intelli-

Animæ ſanctæ.

Digitized by Google

intelligantur. Nam de bobus facilis expoſitio eſt huius ſententiæ, quõ ipſi homines non ob aliud E
boues dicti ſunt, niſi quod euangelizando verbum Dei Angelos imitarentur, vbi dictum eſt, *boui*
Homines cur boues dicti. *trituranti os non infrænabis*. Quanto igitur faciliùs ipſos Angelos nuncios veritatis, boues accipimus, quando Euangeliſtæ participatione nominis eorum, boues vocati ſunt. Subieciſti ergo oues, & boues vniuerſas, ideſt, omnem Sanctam ſpiritualem ſcripturam. In qua etiam ſanctos homines accipimus, qui ſunt in Eccleſia, in illis videlicet torcularibus, quæ ſub alia ſimilitudine lunæ, & ſtellarum, inuſitata ſunt. Inſuper (ait) & pecora campi. Nullo modo vacat, quod additum eſt, *Inſuper*. Primo quia pecora campi poſſunt intelligi oues, & boues. Vt ſi rupium & arduorum locorum pecora capræ ſunt, bene intelligantur oues pecora campi. Itaque etiam ſi ita poſitum eſſet: *Oues, & boues vniuerſas, & pecora campi*, rectè quæreretur, quid ſibi vellent pecora campi, cùm etiam oues
Lib. de offic. Miſſæ. & boues hoc poſſunt intelligi. Quod verò additum eſt, *Inſuper*, cogit omnino ad neſcio quam differentiam cognoſcendam. D. Amalarius Archiepiſcopus Treuirenſis bouem exponit prædicatorem: In lectione paſcitur auditor quaſi quodammodo bos. Ad hoc enim paſcitur bos, vt in eo exerceatur opus agriculturæ. Bos enim prædicator eſt: Vnde ſcriptum eſt in lib. legis: *Non alligabis os*
Deut. 25. *bouis triturantis*: Paſtus eſt enim bos, vt exerceat opus. Cantor enim eſt quaſi bubulcus, qui iubu- F
1.Cor.3. lat bobus, vt hilarius trahant aratrum. Cantor eſt de his, de quibus dicit Paulus: *Dei adiutores ſumus*. Boues ſunt qui reſpondent primo cantori: de quibus iterum dicit: *Dei agricultura eſtis*. Trahentibus bobus aratrum, ſcinditur terra, quando cantores intimos anhelitus commouentes trahũt dulcem vocem, & proficiunt ad publicum: qua corda ſuorum ſiue cæterorum compungunt ad lachrymas, ſiue ad confitenda peccata: Et D. Hieronymus, *bouem viduæ auferre pro pignore*, vt eſt apud Iob. 24. ſignificare ait, tollere prædicatorem de Eccleſia. Angelomus item monachus ad ea verba, (quæ leguntur 2. Reg. 6.) *Extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam, quoniam calcitrabant boues, & declinauerunt eam*: Boues calcitrare (inquit) eſt prædicatores Euangelij liberius circa fidem agere, neque ſecundum conſuetudinem legis ingredi, ſed ſabbata, neomenias, circumciſionem, victimaſque ſpiritualiter interpretari, quos velut errantes corrigere tentabant, qui deſcẽdentes de Iudæa docebant fratres: quia niſi circumcidamini ſecũdum morem Moyſi, non poteſtis
3. Reg.4. ſalui fieri: Et rurſus in explicatione horum verborum: *Erat autem cibus Salamonis per ſingulos dies, triginta chori ſimilæ, & decem chori farinæ, decem boues pingues, & viginti boues paſcuales, &c.* decem boues pingues doctores decalogos interpretatur, viginti verò boues paſcuales, prædicatores G
noui teſtamenti, qui quaſi geminatum decalogum (inquit) in ſe habent, cùm nouum & vetus teſta-
Prædicationis labores. mentum æqualiter prædicant pleni dilectione Dei, & proximi. Significant item boues, prædicationis labores, atque fructus, vt declarat D. Gregorius in declaratione horum verborum: *Et verſus*
Lib. 5. expoſ. in 1. Reg. 14. *populus ad prædam, tulit oues, & boues, & vitulos, & mactauere in terra, comedítque populus cum ſanguine*. Oues quidem (inquit) tollit, qui innocentiæ ſuæ cauſas multiplices ad elationem, recolit. Boues in prædam tollit, quando labores prædicationis ſuæ cogitat, & quicquid alijs loquendo, velut terram excolendo profecit, memorando coaceruat. Vitulos tollit, cùm de eo extollitur, quòd compreſſi motu laſciuiæ ad mentem reducuntur. Quia enim duo in magna iuſtorum laude præcepta ſunt, videlicet ſplendor charitatis cum luce boni operis, dum æſtimatione ſua quiſque arrogans extollitur, & oues, & vitulos tollere perhibetur. Oues quidem in innocentia bonorum operum, vitulos verò in mortificatione corporalium paſſionum. Quibus nimirum boues inſeruit, quia perfectè non extollitur, qui ſe infirmum, & impotentem in parte aliqua contemplatur. Magnus quidem apud ſe iam eſt æſtimatione pudicitiæ, & boni operis, ſed in faſtu amplioris elationis ſe eleuat, dum perfectum ſe recolit in labore prædicationis. Sed hæc omnia ad quem finem perducantur, ſubſequenter expoſitum eſt: Et mactauere in terra. In terra oues, & boues, & vitulos mactare, eſt de virtutum conſcientia ima & carnali lætitia exultare: Vnde & per Ozeam de elatis & arrogantibus dicitur: *Victimas demergebant in profundum*. In profundum quidem victimas mergunt, qui cæleſtes virtutum hoſtias non in cælum per gratiarum actionem, ſed ad terram per appetitum vanæ laudis inclinant. Et mox quibuſdam interpoſitis rurſus: Bos ergò, & aries in lapide occiditur, quando exemplo redemptoris omnis cornuta elatio condemnatur, quando electus quilibet & bene agit, & optimè docet, ſed nec vita eum erigit propria, nec eruditio aliena. In ariete quippe robur propriæ innocentiæ exprimitur, in boue autem labor, & fortitudo prædicationis. Qui in petra occiduntur, vt ſic electam mentem gaudendo reficiant, vt ei miſtum in ſe cruorem carnibus non impendant. Hoc quidem electus prædicator non ſolùm loquitur, ſed etiam perſuadet. Vnde & ſubditur: *Adduxit itaque populus, vnuſquiſque, bouem in manu adducere*, eſt peccatum elationis pœnitentiæ afflictione delere. Dum enim operando delet, quod ſuperbiendo deliquit; mactandum bouem in lapide manu ducit. Gloſſa ordinaria, vbi dicitur, *Vbi non ſunt boues, præſepe vacuum eſt, vbi autem apparent plurima ſegetes, ibi manifeſta eſt fortitudo bouis*: boues exponit doctores, præſepe, audito-

A ...rum multitudinē ſegetes, opera, ſeu fructus bonorum operū: atq; incaſſum ergo ſuperbū tumere, & indocta eloquētia verberare aures & corda ſubditorū, quia vbi non ſunt docti prędicatores, fruſtra ad audiendum confluunt fideles. Vbi ergo plurimę operationes apparent, patet quia nō hæreticus: ſed ille pro verbi fruge laborauit, qui & verbū caſto ore ruminare, & viā veritatis recto diſcretionis pede noſſet incedere. Bos alitur de præſepi: doctor verbo audientes nutrit: ſed & labore bouis præſepe repletur: & bos de prę ſepi ſuo reficitur fructu. Sic fidelis prędicator & audiētes verbo reficit, & eadē refectione apud Deū proficit. Quo etiam loco Nicolaus de Lyra, hoc (inquit) exponitur dupliciter: Vno modo de bobus ad literā, quibus ſolū antiquitus vtebantur ad agriculturā, & adhuc vtūtur in plurimis terris, & ideo vbi erat defectus boū, ibi erat etiā defectus agriculturę & ſegetū, & per oppoſitū abundantia ſegetū, vbi erat abundantia boū. Alio modò exponitur, vt per boues doctores intelligātur, qui laborant in agro Dominico, & ideo vbi eſt defectus doctorū, ibi eſt paucitas fidelium, qui per ſegetes deſignantur; & vbi eſt pluralitas fideliū, ibi apparet manifeſtè labor doctorū, & prædicatorum. Et ſenſus eſt (inquit Ioannes Arboreus,) vbi deſunt doctores peritiſſimi & optimi concionatores, quorum induſtria, labore & ſtudijs vinea Domini excolitur, trigeſcit auditorium, &
B fruſtra turba plebeiorū, & vulgus imperitiſſimū confluit, & concurſitant ad audiendum balbutientiſſimū & imperitiſſimum prædicatorem. Cùm verò magna eſt Chriſtianorū copia & honeſtæ vitæ officia exercentur, vtiliſſimus prædicatorum labor, & ſapientū doctrina inclareſcit. Et ad hos boues æſtus & frigoris patientiſſimos, quibus pro opera cibus debetur, alludit Paulus, profer'ēs quod in lege Moſaica ſcriptū eſt: *Non alligabis os boui trituranti.* Sed & Rabanus ad præceptū de furto bouis, & ouis. Poſſumus (inquit) hanc diſtantiā inter bouem & ouē facere, vt in boue accipiamus bene laborantem doctorem in agro Dominico, qui terrā cordium carnalium vomere euangelico ſcindit, vt fructus virtutū germinare poſſit. In oue, ſimplicē auditorē, qui tantū ſua ſimplicitate contentus eſt. quanto enim maior eſt vtilitas in qualibet re, tāto maius damnū in eius perditione. Et quantò minor cōmoditas in poſſeſſione aliqua, tāto minor eſt dolor in ipſius amiſſione: quod ſignificat maior numerus in bouis reſtitutione, & minor in ouis. Qui enim quemlibet doctorē à plebe dominica per fraudē euellit, multis nocet, & pro hoc neceſſe eſt, vt omnes ſenſus corporis ſui penitentiæ ſtudio ſubigat, quā ſecundum legē Domini, pleniter exoluat. Qui autē aditorem ſimplicē à ſtatu ſuo per malitiam ſubuertit, corpus ſuū quod quatuor conſtare elementis manifeſtum eſt, vt ieiunijs & vigilijs
C caſtiget, neceſſe eſt, donec perfectam remiſſionē à Domino recipere mereatur. Item alio modo. Bos quippe ſubiugale eſt animal, & populū priorem ſignificat, qui ſub lege Moyſis cōſtitutus, iudicium legis expectabat, Apoſtolo teſte, qui ait: *Quicunq; in lege peccauerunt, per legē iudicabuntur.* Ergo bos furatus & occiſus, ſiue venditus, quinq; bobus rectè penſatur, cùm homo Iudæus cōtra legē lęſus ſecūdum legē vlciſcitur. Vnde & in ipſa lege ſcriptum eſt: *Qui occiderit hominē, morte moriatur:* Et itē, *Oculum pro oculo, dentē pro dente, manū pro manu, & reliqua.* Ouis autē quod ſimplex eſt animal, hominē euangelicum ſub gratia Dei conſtitutum, ſignificat, membrum videlicet illius ouis, de quo Propheta ait: *Tanquam ouis ad occiſionē ductus eſt, & non aperuit os ſuū,* cuius imitator exiſtens ſeruat illud, quod in Euangelio ſcriptum eſt, *ſiquis percuſſerit te in dexterā maxillam, præbe illi, & alteram.* Et item: *Diligite inimicos veſtros, & benefacite his, qui oderūt vos:* ſed ne huius ſimplicis animalis læſio multa preteriri videatur, legiſlator iubet, quòd quatuor oues pro vna ouè reddātur. Igitur ouis perdita quadruplā reſtitutionē poſcit, quia quiſquis ſimplicitatē Chriſtianā per fraudē læſerit, neceſſe eſt, vt euangelicam doctrinā, digna pœnitentia iterum illam reſtituere feſtinet. Iā verò Iſidorus Peluſiota in epiſtola ad Ecdicium, doctores niſi doctrinæ ſuæ fructibus perfruantur, la-
D bores illibenti animo perferrę ait more boū, qui niſi ex laboribus ſuis alantur, ſegnes euadūt. Boues ij (inquit) quibus os camo nō exercetur, alacrius meſſem conficiunt; qui autē laboribus ſuis frui prohibentur, ſegnitie torpent, ac laborē auerſantur. Eodem modo magiſtri, cùm per inobedientiam & contumaciā minimè ipſis contumelia infertur, læris animis labores ferunt. Cum autē nullum ſuſceptorum laborum fructū perſpiciunt, eos incaſſum docere piget. Quarē ſi ea quæ nunc rurſum quęſiuiſti, ex me intelligere aues, ea quæ prius didiciſti, reipſa oſtende. Sin autē te minimè ſcire ea apparet, quorſum hæc quoq; tibi exponemus? D. Gregorius, explicans hunc ſacræ paginæ locum; *Si quis aperuerit ciſternam & foderit, & non aperuerit eam, cecideritq; bos vel aſinus in eā, Dominus ciſternæ reddet pretium iumentorum:* aperire ciſternam exponit intellectu valido ſcripturæ ſacræ arcana penetrare, per bouem verò & aſinum, mundū ſcilicet & immundū animal, fidelē quemq; & infidelē. Qui ergo ciſternam fodit, (inquit) cooperiat, ne illuc bos vel aſinus ruat; id eſt, qui in ſacro eloquio iam alta intelligit, ſublimes ſenſus coram non capientibus per ſilentium tegat, ne per ſcandalū mentis, aut fidelem paruulum, aut infidelē qui credere potuiſſet, interimat. Ex morte enim iumētorum debet pretium: quia illud ſcilicet admiſiſſe conuincitur, vnde ad agēdam pęnitentiam reus tenetur. Quiſquis namq; ad alta ſcientię fluenta perueniens, cum hæc apud bruta audientiū corda non con-

Rom. 2.

Lib. 17. in 26. Iob.

Exod. 21.

texerit,pœnæ reus addicitur,ſi per verba eius in ſcandalũ ſiue munda ſeu mens immunda capiatur. E
Operienda eſt itaque ciſterna,quia coram paruulis mentibus tegenda eſt alta ſcientia, ne vnde cor
docentium ad ſumma attollitur,inde infirmitas auditorum ad ima dilabatur.Eſt etiam vbi eidẽ D.
Populus Iudaicus. Gregorio bos populũ Iudaicum deſignet,videlicet exponenti iſtud Iobi:*Nunquid rugiet onager, cũ*
habuerit herbam, aut mugiet bos, cùm ad plenum præſepe ſteterit. Herba(inquit) onagri & fęnum bo-
Iob. 9. inc. uis,eſt mediatoris incarnatio,per quã ſimul gentilitas & Iudæa ſaturatur. Quia enim per Prophetã
4 Iob. dicitur.*Omnis caro fœnum,* vniuerſitatis conditor ex noſtra ſubſtantia carnẽ ſumens fęnum fieri vo-
luit,ne noſtra in perpetuum caro fœnum remaneret. Tunc ergo herbã onager inuenit,cùm gentilis
populus gratiam diuinæ incarnationis accepit. Tunc bos vacuũ præſepe non habuit, cùm plebi Iu-
daicę eius carnẽ expectanti lex exhibuit,quam diu expectatam prophetauit. Vnde & natus Domi-
nus,in præſepe ponitur , vt videlicet ſignaretur, quia ſancta animalia, quæ ieiuna diu apud legẽ in-
uenta ſunt, incarnationis eius fœno ſatiarentur. Præſepe enim natus impleuit,qui cibũ ſemetipſum
Ioan. 6. mentibus mortalium præbuit,dicens: *qui comedit carnẽ meam, & bibit ſanguinẽ meum, in me manet,*
& ego in eo. Sed quia diu & electorũ gentilium vota dilata ſunt, & ex Hebraico populo ſancti quiq;
longo tempore redemptionẽ ſuã expectando gemuerũt,benè beatus Iob prophetiæ myſterio enar- F
Iob. 6. tans,ex vtraq; natione cauſas afflictionis inſinuat,dicens:*Nũquid rugiet onager, cùm habuerit her-*
Inc. 13. Luc. *bam, aut mugiet bos, cùm ante plenũ præſepe ſteterit?* Ac ſi apertè dicat: Idcirco gentilitas gemit,quia
eam necdũ redemptoris ſui gratia reficit,atq; ideo Iudæa mugitus dilatat,quia legẽ tenens, ſed le-
gis authorẽ non videns,ſtans ante præſepe ieiunat. Quæ nimirũ lex,quia ante mediatoris aduentũ
nequaquã ſpiritualiter,ſed carnaliter tenebatur,rectè ſubiungitur: *Aut poterit comedi inſulſum, &c.*
Ambroſius item declarans hæc Saluatoris verba:*Hypocrita, vnuſquiſq; veſtrũ Sabbato non ſoluit bo-*
uẽ ſuum aut aſinum, & ducit adaquare? Cur non aliud (inquit) animal indicauit , niſi vt oſtenderet
aduerſantibus licet ſynagogæ principibus,futurũ tamen vt Iudaicus, & gentilis populus ſitim cor-
poris æſtumq; mundi iſtius Dominici fontis vbertate deponat? *Agnouit enim bos poſſeſſorem ſuum,*
& aſinus præſepe Domini ſui. Itaq; ille populus qui antea fœni vilis,quod priuſquã euellatur, areſcit
alimonia paſcebatur,panẽ illũ qui è cęlo deſcendit,accepit. Et ideo per vocationẽ duorum populo-
rũ Eccleſiam dicit ſaluam futurã,quę tempore legis impleto & dominicæ reſurrectionis ętate,tem-
pus ſuæ abſolutionis acceperat. Quã clamans ergo Dominus,quã pius in vtroq;,cùm aut miſeretur,
aut vindicat. In ſynagogæ typo arborem excidi iubet,in typo Eccleſiæ fęminam ſaluat. Quàm dul- G
cis parabola : facilis autẽ ſolutio. Vinculum vinculo comparat,vt inſimulatio Iudæorum actu eorũ
redarguatur. Nam cùm ipſi animalibus Sabbato ſoluant vincula,reprehẽdunt Dominũ, qui homi-
Lib. 5. epiſt. nes à peccatorũ vinculis liberauit. Et ruſus in epiſtola ad Clementianũ. Noli auare recondere,ne
fias nudo quidẽ nomine Chriſtianus,opere Iudęus,cùm aduerteris onera tua tibi eſſe ſupplicio. Di-
ctũ eſt enim tibi non per vmbrã,ſed in Sole:Si cuius opus mãſerit,mercedẽ accipiet, ſi cuius arſerit,
detrimentũ patietur. Et ideo tanquã perfectus eruditus in lege,confirmatus in Euangelio , vtriuſq;
fidẽ ſuſcipe teſtamenti, *Beatus enim qui ſeminat ſuper omnẽ aquã, vbi bos & aſinus calcat,* ſicut hodie
lectũ eſt.qui ſeminat ſuper populos,& qui ſequũtur teſtamenti vtriuſq; doctrinã. Bos eſt ille arato-
rius,legis iugũ portans,de qua lex dicit: *Boui trituranti os nõ alligabis:* qui habet ſcripturarũ cornua
diuinarũ. Pullũ autẽ aſinæ Dñs in Euangelio in figura populi gẽtilis aſcendit. Puto autem (quoniã
diues eſt verbũ Dei)quòd etiã illud intelligere debeamus,quia bos habet cornua plena terroris,tau-
rus ferociã habet,aſinus manſuetudinẽ:quod bene ad præſentia deriuatur,quia beatus,& ſeueritatẽ
& mãſuetudinẽ tenet,vt altero diſciplina ſeruetur,altero innocentia nõ opprimatur. Nimia.n.ſeue-
ritas extorquet plerũq; terrore mendaciũ. Deus diligi maluit,quã timeri,&c. Ita D.Cyrillus in de- H
Lib. 3. in Iſaiam. claratione eiuſdẽ ſentẽtiæ. *Beati ſerentes ſuper omnẽ aquã, vbi bos & aſinus calcãt.* Traducto(inquit)
ſermone ad agriculturæ opera,& ad ferocitatẽ agrorũ,cõmoratur in trãſlatione,& beatos nominat
ſeminãtes ſuper aquã, vbi bos,& aſinus calcant. Aquã enim ſcriptura diuino ſpiritu prodita diuinũ
& cæleſtẽ ſermonẽ appellat,& Sanctorũ myſtarũ prædicationẽ. Loquũtur enim in ſpiritu eam ipſi.
Confirmabit etiã ipſe Seruator dicẽs:*Vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri qui loquitur in*
vobis. Cùm ſit enim viuificus Dei ſermo,idcirco & qui dein meritò aquæ cõparatur. Viuifica eſt.n.
aqua,efficienſq; omnis fecũditatis. Tales igitur aquæ intelligibiles cũ nobis ſuppeditẽtur,colere ſo-
lemus virtutis officia,ſtudemuſq; pietatis inſudare laboribus. In his aquis bos & aſinus calcãt,ideſt,
Iudæorum populus & gentium. Iuſtificauit namq; Deus circumciſionem ex fide & pręputium per
Ephes. 2. fidem: Et vt Paulus ait: *Interſtitio maceria diruto, & lege mandatorum in decretis abrogato, condidit*
duos in vnum nouum hominem, faciens pacem, & reconciliauit Deo, iugum imponens ambobus vnum,
& coniungens animorum conſenſu, per fidem & charitatem, & ſanctificationẽ. Boui verò aſſimilat Iu-
dæorum gentem: mundũ enim eſt animal, ſecundum legem, Bos,& oblatus eſt in odorem bonę fra-
grantiæ Deo. Aſinus autem immundus. Et quidẽ cùm primogenia animantiũ iuſſiſſet offerri Deo;

Sancti-

A *Sanctific abis enim mihi*(inquit)*omne primogenitũ aperiens vuluam*;reijcit aſinũ,ſic dicens,*Omne aperiens matricẽ aſini,mutabis oue*. Verùm enimuerò etiamſi impurus fuerit, propterea quod errauerit
fortè gentium populus,tamen ſanctificatus eſt per fidẽ. In Chriſto etenim iuſtificatus eſt, & vetera
peccata Sacroſancto baptiſmate abluit,& promiſcuè,cũ Iudæis iugo Seruatoris noſtri ſubiectus eſt.
Beda verò etiã explicans: *Et pannis eum inuoluit,& reclinauit eum in præſepio,&c.* Et quædam (in- *In homilijs*
quit)præcipui gratia Sacramenti in præſepio ſibi ſedẽ elegit,vbi animalia ſolent ad veſcendum cõ- *hyemal. de*
uenire. Iuſinuauit enim iã tunc,quia fideles omnes in Sacroſancta altaris menſa eiuſdẽ Incarnatio- *ſanctis.*
nis ſuæ myſterijs eſſet refecturus: indicauit etiã quia cũ cunctos ſibi humiliter obſequentes internæ
ſoleat ſuauitatis gratia recreare,de quibus bene perProphetam dicitur:*Cognouit bos poſſeſſorem ſuũ,*
& aſinus præſepe Domini ſui. In boue etenim deſignat populum Iudæorũ, qui iugum legis portare,
& eius conſuerat verba ruminare:in aſino autẽ exprimit populũ gentiũ,qui ſordibus idolatriæ ſem-
per manebat immundus. Ex quo vtroq; populo plurimi ad Euangelij gratiam conuerſi,& poſſeſſo-
rem,à quo creati ſunt,cognouerunt,& cæleſtibus eius quærebant alemonijs ad perpetuam creſcere
ſalutem,&c. Et rurſus vbi declarat,*Non arabis in boue ſimul,& aſino*, ait: In bouis nomine populus ex *In quæſt. ſu*
B circumciſione poſitus ſub iugo legis accipitur: in aſino autem populus gentiũ pertinens ad Euãge- *per Deut.*
lium. In boue quippe ſimul & aſino arat,qui ſic recipit Euangelium, vt Iudaicarum ſuperſtitionũ,
quæ in vmbra,& imagine præceſſerunt,ceremonias non relinquat. Item nõnunquam in boue bene
operantium vita,in aſino ſtultorum vecordia deſignatur. Quid eſt ergo,*Non arabis in boue ſimul,&*
aſino? ac ſi diceret,fatuum ſapienti in prædicatione non ſocies,ne per eũ,qui rem implere non valet,
& illi qui præualet,obſiſtas. Bouẽ quippe,& aſinum ſi neceſſe ſit,vnuſquiſq; ſine detrimento operis
iungit:ſapientẽ verò,& ſtultũ,non vt vnus præcipiat,& alter obtemperet:ſed vt pariter ęquali pote-
ſtate adnuncient verbũ Dei,non ſine ſcandalo quiq; comites fiant. At D. Gregorius,vbi apud Iob
legitur: *Boues arabant,& aſinæ paſcebantur iuxta eos,& irruerunt Sabæi,tuleruntq; omnia,& pueros*
percuſſerunt gladio: per arantes boues,grauiores noſtras cogitationes interpretatur: quæ dũ cor ſtu- *Cogitatio-*
dioſa exercitatione cõficiunt,vberes profectuũ fructus reddunt:per paſcentes verò aſinas,ſimplices *nes grauio-*
motus cordis;quos dũ ſtudioſè à duplicitatis(inquit) errore compeſcimus,quaſi in cãpo liberæ pu- *res.*
ritatis nutrimus. Sed plerumq; hoſtis (quẽ per Sabæos intelligit) callidus cum graues cogitationes
in corde conſpicit,ſub introducta eas voluptatis delectatione corrumpit:& dũ motus cordis ſimpli-
C ces videt,ſubtilia inuentionum acumina oſtendit:vt dum laus de ſubtilitate quęritur, puritatis ſim-
plicitas amittatur:& ſi vſq; ad opus prauũ pertrahere non valet,tentando tamen bonorum cogita-
tionibus ſubrepens nocet, vt cũ turbare bona mentis noſcitur,ea quaſi funditus abſtuliſſe videatur.
Poſſunt etiã per arantes boues,cogitationes charitatis accipi,quibus prodeſſe alijs conamur,cũ fra- *Cogitatio-*
terni cordis duritiam prædicando ſcindere cupimus. Poteſt etiã per aſinas, (quæ nimirum ſeſe one- *nes charita*
rantibus,nulla ferocitatis inſania reſiſtunt) patiẽtiæ manſuetudo deſignari. Et ſæpe hoſtis antiquus *tis.*
cùm velle prodeſſe nos loquẽdo alijs conſpicit,in quodã torpore ocij mentẽ mergit, vt alijs prodeſ-
ſe non libeat,etiã cum à proprijs vacat. Arantes ergo boues ſubtrahit,cùm cogitationes mentis,fra-
ternæ vtilitatis fructibus deditas,per ſubmiſſum negligentiæ torporẽ frangit,&c. Eſt etiam vbi per
quinq; boues,quinq; corporis ſenſus indicãtur,vt vbi dicitur, *Iuga boũ emi quinq; & eo probare illa,* *Quinque*
habe me excuſatum. Sic enim ea verba declarat D. Gregorius,quid in quinq, iugis boum, (inquiẽs) *ſenſus.*
niſi quinq; corporis ſenſus accipimus? Qui rectè quoq; iuga vocati ſunt, quia in vtroq; ſexu germi- *In Euang.*
nãtur. Qui videlicet corporales ſenſus,quia interna cõprehendere neſciũt,ſed ſola exteriora cogno- *homil. 36.*
ſcunt;& deſerentes intima , ea quæ extra ſunt,tangunt,rectè per eos curioſitas deſignatur:quæ dum
D alienã quærit vitã diſcutere,ſemper ſua intima neſciẽs,ſtudet exteriora cogitare. Graue namq; cu-
rioſitatis eſt vitiũ,quæ cum cuiuſlibet mentẽ ad inueſtigandam vitã proximi exterius ducit,ſemper
ei ſua intima abſcondit,vt aliena ſciens ſe neſciat,& curioſi animus quanto peritus fuerit alieni me-
riti,tanto fiat ignarus ſui. Propter hoc namq; & de eiſdẽ quinq; iugis boum dicitur, *Eo probare illa*
rogo te,habe me excuſatum: Ipſa enim excuſantis verba à vitij ſui ſignificatione nõ diſcrepant, dum
dicit,*Eo probare illa:* quia videlicet aliquãdo pertinere probatio ad curioſitatẽ ſolet. D. Auguſtinus
in Euangelium Lucæ ſerm. 29. de verbis Domini: quinq; hic boũ iuga dici ait,quia per ſenſus iſtos
carnales(quos pro ea indicari dixerat,) terrena requiruntur. Boues enim terrã verſant. Sunt autem
homines remoti à fide, terrenis dediti,carnalibus occupati,nolunt credere aliquid,niſi ad quod ſui
corporis ſenſus quinq;pertito perueniunt. Iã verò Theodoretus,vbi ſcribitur ; *Defecerunt à cibo bo-*
ues,& non erunt boues in præſepibus expiationis eorũ: Eos qui ex tribu Leui erãt boues vocat, qui le-
gis cultũ reſpuentes,proponebant illum populo,vt planum eſt ex Paulo,qui dicit : *Nũquid de bobus* *1. Cor. 9.*
cura eſt Deo? An propter nos vtiq; hoc dicit: Iſti verò boues ait,nõ inuenientur in præſepibus. Cete-
tũ hęc omnia illis accident, inquit,eò quod noluerunt recipere ſuã medicinã;& quę eſt hęc,niſi Sal-
uatoris noſtri doctrina? Quomodo verò bos & aſinus Dei ſignificent cõtemptorem, oſtẽdit D. Ba- *In c. 1. Eſa.*

ſilius in declaratione huius loci. *Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui, &c.* Bo- E
ui & aſino (inquit) confertur Dei contemptor. Neq; enim cùm in honore eſſet, intellexit: quare cō-
aratus eſt iumentis inſipientibus, & ſi ilis factus eſt eis: Equidē tales ſunt qui non rectà ratione, ſed
pro affectionum impetu ſuā inſtituunt vitam, à vacuitate rationis trāſuerſim abrepti ad pecualem,
& brutalem vitam. Ad exprimendā verò ſimilitudinem, ea aſſumpſit animalia, quæ nobiſcum edu-
cantur, & vernacula conſuetudine notiora ſunt, vt vel ſuppudeſcamus iſtis deprehēdi inſipiētiores,
& ad ea collari minus obtinere beneuolentiæ quam refundamus in poſſeſſorem noſtrū. Bos ſiquidē
nobis mācipatus eſt agricolationem, vt cooptaretur, qui & ſui paſtoris vocē intelligit, eumq; agno-
ſcit qui pro conſuetudine ſibi porrigit pabulū. Aſinus, vel non iuſſus rectà cōtendit ad conſueta ſta-
buli ſui loca. Quòd ſi his vtiq; rationis expertibus tanta ineſt familiaritas erga ſuū prouiſorē, quan-
tam dimēſionis menſurā erga Deū, par eſt repoſci à rationali creatura? Obſerua autē quia teſtimo-
nio iſtius ſcripturæ probatur bos præ aſino pleniorē obtinere intelligētiam. Bos enim ſuū nouit poſ-
ſeſſorem: aſinus autē pręſepe, idq; ſolùm docente ſcriptura, quò animal ſit ſuffarciendo ventri dedi-
tiſſimum, eoq; locum agnoſcit, & ſolùm ſuæ voluptati deſtinatum. Bos verò nonnullā habet, & eam
vtilem intelligentiā proprię honeſtatis, ac boni. Hinc factum vt cum animalia ſint nullā inter ſe ha- F
bentia conſuetudinē, vetitum ſit in Deuteronomio, arare in boue & aſino, in vnum; hoc eſt, cum qui
Eſa. 32. ſit ex prompto animo, & laborum toleranti connectere ei, qui ſit voluptatum amantior, & captiuus
tenetur affectibus. Non enim de bobus cura eſt Deo: ſed id noſtri cauſa ſcriptum prorſus eſt. Contrà
verò alio loco copulātur; Beatus enim qui ſeminat ſuper omnem aquam, vbi bos, & aſinus calcant:
hoc eſt, qui ſermone ad docendū appoſito, exuſcitat vim animæ generoſam, ac laborum patiētem,
nec eius obſequitur voluptatibus. Quēadmodum enim animal geſtandis oneribus natū, ſic & cōcu-
piſcibilis portio animæ onere peccatorū prægrauata peſſumit, ac præcipitantur. Equidem bos ſuum
nouit poſſeſſorem: Iſrael autem me nō nouit ſuū creatorem. Et aſinus præſepe agnouit ſui Domini:
Iſrael autē me non intellexit. Et præſepia quidē multa ſunt; at certè aſinus nuſquā aberrat à pręſepe
poſſedentis. Deus autē cùm ſit vnus, populus perfidus, & immemor beneficiorū poſt eos hallucina-
tur, & deerrat qui nihil minus ſunt quàm dij. *Me non intellexit.* Qui cœlo enarrante innoteſco, qui
terra, mariq; me exhibeo cognobilem, qui per Solem, Lunam, Aſtra, deniq; per omnē creaturā nul-
li non palam ſignificor. Peculiari quidē ſimilitudine bouis expreſſus eſt Iſrael: Aſini autem ſimula-
cro ſimplex, ac rudis popellus. Quātò enim differt bos ab aſino, tantidē eſt diſcriminis, ſi Iſrael (qui G
videns Deum interpretatur) cum vulgo componatur qui populus appellatur abſolutè. Bos quan-
Superbia. doq; etiam ſuperbiam indicat, vt Beda teſtatur exponens illud Pſalmiſtæ: *Offeram tibi boues cū hir-*
Pſal. 65. *cis*, ideſt, inquit, incendā in me ceruicoſitatem, & ſuperbiā, quæ per bouem (infrà, & de tauro id di-
cemus) deſignatur, & incendam in me peccatorum fœtorem, qui per hircū: E contrario boues etiam
ibidem interpretatur magiſtros triturantes ipſum, hircos verò in peccatis fœtidos, non tantùm per
ſe hircos, ſed ita vt boues ſint cum hircis, ideſt, vt illi qui prius erant hirci à bobus ſint triturati, & eis
corporati, quia hoc etiam placet sacrificiū, ſi peccatores hic conuertantur, & bouis concorporentur.
D. Ambroſius verò diſputans, qua ratione, ſi propter peccata hominibus eueniant mala, impij tan-
Cap. 4. in interp. Iob. l. 2. ta bonorum copia abundent: Iuſtus (inquit) optat flagellari, vt recipiatur à Domino, nec beatitudi-
nem putat, ſi non abortit bucula ſua, ſicut putant ſtulti. Per bouem enim quid ſignificatur, niſi ru-
ralis culturæ laborē qui ſemper redit in orbem, & nunquam deſinit: ſed cùm expleri videntur, reuo-
catur in exordium. Iſti ſunt qui colunt Sodomam, & Gomorrham. Ergo qui colunt Aegyptū, gle-
baſque terrarum aratro quodam mentis ſolidæ inuertunt, laborem ſibi pariunt, & dolorem metūt.
Ideo bucula eorum non abortit, ſed parit, vt augeatur labor eorum, & quæ conceperunt, omnia ge- H
nerant ſine timore Dei. Iuſti autem longè aliter gloriantur. Non enim in abundantia diuitiarum,
nec in partu pecorum, ſed in Domino gloriantur: dicentes: *De timore tuo in vtero accepimus, & par-*
turiuimus ſpiritum ſalutis, &c. Rabanus ad ea verba Exodi: *Si autem ſciebat quod bos cornupeta eſ-*
Contumax diſcipulus. *ſet ab heri, & nudiuſtertius, & non cuſtodiuit eum Dominus ſuus, reddet bouem pro boue, & cadauer*
integrum accipiet. Secundum altiorem intelligentiam, bouis nomine contumacem diſcipulū deno-
tari poſſe ait, qui per factum ſuperbię laniat, & reliqua pecora gregis dominici infeſtat. Talis ergo
(inquit) ſi inſcio magiſtro aliquem virum, aut fœminam, hoc eſt, quemlibet fortem, aut infirmū cor-
nu proteruiæ ſuæ perfoderit, & eis mortem animæ intulerit, lapidibus duræ ſententiæ obruatur, &
comedantur carnes eius, hoc eſt, non imitentur actus eius. Dominus autem bouis illius ita innocēs
eſſe probabitur, ſi neque conſenſu, neque conſilio foucbat actum illius, quia (dicente Domino)
anima qua peccauerit, ipſa morietur, & iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & impietas impij erit ſuper
eum. Si autem magiſter, & doctor tales diſcipuli mores ſciebat, & à Scripturis ſacris ſeſe con-
teſtatus, curam infeſti pecoris habere negligebat, iam actus illius particeps factus, pœnæ illius vti-
que meritò particeps erit, quia ſecundum Apoſtolum, non ſolùm qui malefaciunt, ſed etiā qui con-
ſentiunt

A ſentiunt facientibus, digni ſunt morte. Quod ſi pretium ei fuerit impoſitum, dabit pro anima ſua, quicquid fuerit poſtulatus. Elemoſynis vtique, & dignis pœnitentiæ fructibus, à perpetua morte feſtinet liberare. Filium quoque, & filiam ſi cornu percuſſerit, ſimili ſententiæ ſubiacebit. In filij, vel filiæ nomine, quem congruentius poſſumus accipere, quàm bonum auditorem, qui ea quæ ſunt Dei, diligenter diſcere, atque operibus exercere ſtudet, & hoc pro vitæ æternæ deſiderio? Hunc quoque ſi percuſſerit, homicidæ iudicio mulctandus erit. Quod autem ſequitur, *Si ſeruum ancillamque inuaſerit, triginta ſiclos argenti dabit Domino, bos verò lapidibus opprimetur.* Quis verò ſeruus, vel ancilla melius intelligi poteſt, quàm ille, qui in domo Eccleſiæ exiſtens, præſentia tantùm diligit, & ob eorum quæſtum, laborem totum impendit? qui nondum in filiorum numero meruit adſcribi, quia hæreditatem cæleſtis patriæ quærere neglexit? Huic quoque ſi ille ſuperbus cornupeta in rebus quas diligit, aliquid incommodi intulerit, & eum in hoc contriſtauerit, prouiſor ipſius, damnum illatum iuſta emendatione ſecundum legis mandata per fidem, ſpem, & charitatem emendare debet, necnon & authorem ſceleris duris diſciplinis corripere, qui contra id quod ſcriptum eſt, Neminem concutiatis, nemini noceatis, procaciter egit. Et iterum, *Quod tibi*

Animi motus ſuperbus.

B *non vis fieri, alteri ne feceris.* Poteſt, & aliter iſta ſententia intelligi, vt ſignificatione bouis cornupetæ, ſuperbum animi motum accipiamus: quem ſi Dominus, hoc eſt ſpiritus, qui rectè debuit in homine principari, non conſtringit, & propter viam ſuam ſpiritualiter animalibus facit interitum, vel corporibus ingerit incommodum, reatus ſceleris redundat in authorem ſimul, & cuſtodem illius, qui eum prohibere debuit, & non fecit. Vnde ſcriptura dicit; *Omni cuſtodia ſerua cor tuum, quia ex ipſo vita ſeu mors procedit.* Et item, *Cor hominis diſponit viam ſuam.* Et item: *cor ſapientis erudiet os eius, & labijs illius addet gratiam.* Et alibi: *De fructu* (inquit) *oris viri, replebitur cor eius, & germina laborum eius ſaturabunt eum.* Accipitur item bos pro diabolo: Ita enim oſtendit D. Gregorius in explicatione iſtius Iobi: *Fœnum ſicut bos comedet.* Si prophetarum (inquit) ſolicitè verba diſcutimus, hæc & illa vno ſpiritu prolata reperimus. Eſaias namque, cùm cerneret vitam peccantium ab antiquo & inſatiabili hoſte deuorari, ait: *Leo ſicut bos comedet paleas.* Quid autem fœni palearumque nomine, niſi carnalium vita ſignatur? De qua per Prophetam dicitur, *Omnis caro fœnum.* Qui ergo hic Behemoth, illic leo, qui hic fœnum, illic paleæ nominantur. Sed perſcrutari mens nititur, cur iſte, vel apud Eſaiam leo, vel hic dominica voce Behemoth in commeſ-

Diabolus.
Lib. 32. c. 2.

C ſatione fœni, vel paleæ, vtroque loco non equo, ſed boui comparetur. Quod tamen citius agnoſcimus, ſi in vtriſque animalibus, quæ ſit nutrimentorum diſtantia perpendamus. Equi namque fœnum quamlibet ſordidum comedunt, aquam verò non niſi mundam bibunt. Boues autem aquam quamlibet ſordidam bibunt, ſed fœno non niſi mundo veſcuntur. Quid eſt ergo quo boui, qui mundo pabulo paſcitur, Behemoth iſte comparatur, niſi hoc quod de iſto antiquo hoſte per Prophetam alium dicitur. *Eſca eius electa?* Neque enim ſe eos gaudet rapere, quos prauis ac ſordibus actionibus implicatos in imis ſecum reſpicit voluntariè iacere. Fœnum ergo comedere, ſicut bos, appetit, quia ſuggeſtionis ſuæ dente conterere mundam vitam ſpiritalium quęrit. Sed quęrendum video, quomodo Behemoth iſte fœnum ſicut bos comedens, vitam ſpiritualium conſumere dicitur, cùm fœni nomine (ſicut ſuprà dictum eſt) vita carnalium deſignatur. Eſca quoque eius electa non erit, ſi fœnum comedens, carnales rapit. Sed ad hæc citius occurrit, quia nonnulli hominum, & apud Deum fœnum ſunt, & apud homines ſanctitatis nomine cenſentur, cùm & ante humanos oculos aliud oſtendit vita, & ante diuina iudicia, aliud intendit conſcientia. Ij itaque ad humana iudicia electi ſunt, ſed apud ſubtile Domini examen fœnum. An ante diuinos ocu-

D los Saul fœnum non erat, de quo Samuel Propheta populo dicebat, *Certè videtis quem elegit Dominus, &c.* Idem D. Gregorius explicans id eiuſdem Iobi: *Quingenta quoque iuga boum, & quingenta aſinæ, &c.* in Scriptura Sacra (inquit) boum nomine aliquando hebetudo fatuorum, aliquando bene operantium vita deſignatur. Quia enim bouis nomine ſtultorum vecordia figuratur, rectè per Salamonem dicitur: *Statimque eam ſequitur quaſi bos ductus ad victimam.* Rurſum quia boum nomine vita vniuſcuiuſque operantis exprimitur, legis præcepta teſtantur, quæ per Moyſem præcepit, dicens: *Non alligabis os boui trituranti.* Quod apertè rurſus dicitur: *Dignus eſt operarius mercede ſua.* Aſinorum quoque nomine ſtultorum pigritia, aliquando immoderata petulantium luxuria, aliquando gentilium ſimplicitas deſignatur. Stultorum pigritia, aſinorum appellatione figuratur, ſicut per Moyſem dicitur. *Non arabis in boue ſimul & aſino:* Ac ſi diceret, fatuum ſapientibus in prædicatione non ſocies, ne per eum, qui implere rem non valet, illi qui præualet, obſiſtas. Immoderata quoque petulantium luxuria, aſinorum appellatione exprimitur, vt Propheta teſtatur, qui ait: *Quorum carnes ſunt, & aſinorum.* Aſinorum rurſus nomine ſimplicitas gentilis oſtenditur. Vnde Hieruſalem tendens Dominus, aſellum ſediſſe perhibetur. Quid eſt enim ſedendo aſinam Hieruſalem venire, niſi gentilium ſimplicia corda poſſidendo, ea ad viſio-

Inc. 1. Iob.
Hebetudo fatuorum.
Vecordia ſtultorum.

Digitized by Google

nem pacis regendo & præſedendo perducere?quod vno, & facili teſtimonio oſtenditur,quia & per E
boues Iudæi operarij, & per aſinum gentiles populi deſignantur, cùm per Prophetam dicitur: *Cognouit bos poſſeſſorem ſuum & aſinus præſepe Domini ſui.* Quis enim bos niſi Iudaicus populus extitit, cuius ceruicem iugum legis attriuit? Et quis aſinus niſi gentilitas fuit, quam quilibet ſeductor reperit quaſi brutum animal, & nulla ratione renitens, quo voluit, errore ſubſtrauit? Bos ergo poſſeſſorem, & aſinus præſepe Domini cognouit, quia & Hebraicus populus Deum quem colebat, ſed ignorabat, reperit, & gentilitas legis pabulum quod non habebat, accepit. Quod igitur ſuperius nominatis ouibus, & camelis dicitur, hoc inferius in bobus & aſinis replicatur. Habuit verò & ante redemptoris aduentum Iudæa boues, quia ad prædicandum miſit operarios, quibus voce veritatis dicitur: Væ vobis hypocritæ, qui circumitis mare, & aridam, vt faciatis vnum proſelytum: & cùm fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quàm vos. Quot graue iugum bouis preſſerat, quia exteriora literæ mandata tolerabant. Quibus veritatis voce dicitur: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, qui a mitis ſum, & humilis corde.* Quod ergò in Euangelio bene laborantibus requies promittitur, hoc eſt quod hic iuga boum quingenta memorantur. Quia qui redemptoris Dominio colla ſubijciunt, quò niſi F
Lib. 8. in c. 8. Iob. ad requiem tendunt? Idem rurſus docens quid ſit non operari in primogenito bouis &c. in primogenito bouis operari eſſe, ait bonæ conuerſationis primordia, in exercitio publicæ actionis oſtendere. Ouium verò primogenita tondere, eſſe ab occultationis ſuæ tegmine, humanis oculis inchoãtia bona opera noſtra denudare. In primogenito ergo bouis operari nos prohiberi, atque à primogenitis ouium detõdendis compeſci, quia etſi quid robuſti incipimus (inquit) exercere hoc in aperto citius non debemus. Et cùm vita noſtra, ſimplex quid atque innocuum inchoat, dignum eſt, vt ſecreti ſui velamina non relinquat, ne nudum hoc humanis oculis quaſi ſubducto vellere oſtendat. Ad ſola ergo diuina ſacrificia boum primogenita, ouiumque proficiant, vt quicquid fortè ſimplex, innocuumque incipimus, hoc ad honorem intimi iudicis, in ara cordis immolemus. D. verò Hiero-
Cap. 2. in Iocl. nymus, vbi ſecundum lxx. dicitur: *fleuerunt armenta boum, quia nõ erant paſcua eis, & greges ouium diſperierunt:* compellit (inquit) nos non de bobus, & armentis accipere, quæ dicta ſunt, ſed de his, qui propter ſimplicitatem, boues vocantur & oues; de quorum paſcuis Saluator loquitur: *Ingredietur & egredietur, & paſcua inueniet.* Hęc autem omnia intellige ſub metaphora erucæ, locuſtæ, bruchi, & rubiginis, quod ſublatis frugibus, atque vaſtatis, fames, & peſtilentia cuncta poſſederint. Idẽ G
Cap 44. D. Hieronymus apud Ezechielem, vbi dicitur. *Septem diebus facies hædum pro peccato, & vitulum*
Delicta generalia. *ex bobus, & arietem de ouibus immaculatum facient ſeptem diebus.* In hirco, & vitulo, & ariete (inquit) tria generalia delicta monſtrantur, quibus omne mortalium ſubiacet genus. Aut enim cogitationibus, aut ſermone, aut opere peccamus. Cogitatio refertur ad arietem, quæ prima eſt omniũ peccatorum, & ex qua alia duo peccata naſcuntur. Hœdus autem ſiue hircus, ad eloquium ſiue ſermonem, qui ſemper de excelſioribus diſputat. Opera verò propriè vitulo deputantur: quoniam vomeri, & labori, & terrenis operibus mancipatus eſt. Hæc igitur immaculata per ſeptem dies veri ſabbati, atque perfecti offerre debemus, & expiare altare, vt oratio noſtra munda perueniat ad
Taurus regis typus. Deum. Nunc de tauro dicamus, quem regis typum longè melius quam leonem exprimere Dion Chryſoſtomus in oratione ſecunda de regno oſtendit: Homerus (inquit) regem putat omnium optimum eſſe oportere. Hoc autem præcipuè in Agamemnone, quando primum ordinat exercitũ, alioſque ductores omnes enumerat, & nauium multitudinem, declarat. Illic enim, nullum prorſus de bonitate certamen cum eo vlli heroum reliquit; ſed quantum taurus præcellit armentum robore, & magnitudine, tantum præcellere ait regem, ita dicens: H

Ηΰτε βῦς ἀγέληφι μεγ' ἔξοχος ἔπλετο πάντων,
Ταῦρος, (ὁ γάρ τε βόεσσι μεταπρέπει ἀγρομένῃσι)
Τοῖον ἄρ' Ατρείδην θῆκε Ζεὺς ἤματι κείνῳ
Εκπρεπέ' ἐν πολλοῖσι καὶ ἔξοχον ἡρώεσσιν. ideſt,
Taurus vt armentis præſtat longè omnibus vnus
Ille, boues alios qui inter præcellit agreſtis
Illa talem Agamemnona fecit luce videri
Iupiter, heroeſque inter præcellere multos.

Hoc autem mihi non ſimpliciter dixiſſe videtur fortitudinem eius duntaxat laudare, & demonſtrare ſolens (nam ſic, & leoni comparans bene eum videtur aſſimilaſſe) verùm & naturæ manſue-
Tyrannum quæ animalia exprimant. tudinem oſtendens, proque ſubiectis prouidentiam. Taurus enim non ſolùm ex generoſis animantibus eſt, neque ſui ipſius cauſa fortitudine vtitur, quemadmodum leo, & apes, & aquilæ, perſequẽtes cætera animalia, ſuique deuincentes cibi gratia: quare potius quis tyrannidis eos dicat, quàm regni exemplum eſſe. Taurus autem manifeſtè & in alijs, vt mihi videtur, ad regni regiſque imaginem

A nem factus eſt. Cibus enim ei paratus & facilis, in ſilentio paſcitur, vt nullum neceſſe ſit vi oppri-
mere, aut circumuenire illius cauſa: ſed quemadmodum beatis regibus, abſque defectu, atque co-
pioſè ſemper ſuppetunt quæ ſunt neceſſaria. Regnat autem & principatum gerit inter ſui generis
animantia, cum beneuolentia (vt aliquis dicere poſſet) & ſollicitudine: cùm quod præcedat ad pa-
ſcua, tum quod beſtia apparente non fugiat, ſed pro toto armento propugnet, & infirmis auxilio
ſit, & prouideat, quo pacto multitudinem à ſæuis & beſtijs conſeruet, quemadmodum & principē
facere decet, & eum qui reuera rex ſit, & non indignus maximo inter homines honore. Interdum
quidem alio armento conſpecto, certamen init cum illius ductore victoriæ cauſa, vt & ipſe melior
appateat, meliuſque eſſe ipſius armentum. Atqui in hominum poteſtate ſitum eſt, ne bella gerant.
Cæterùm cùm inter inſipientia animalia homo & optimus, principatuique aptiſſimus à natura fa-
ctus ſit, admittatur tamen melioris imperium, & robori quidem & furori, atque vi nullius ſuccum-
bat, rationi verò & prudentiæ voluntariè ſe ſubijciat: quomodo quis & hoc non cenſeat pro diſci-
plina eſſe, regalique decreto, modeſtis regibus quòd oporteat hominibus ſimilibus genere cum im-
perare, qui optimus eſſe videatur, iuſtèque eum & ſecundum naturam habere imperium, & multi-
B tudinem quidem ſubditorum ſeruare conſilijs proſpicientem, & bellum gerentem cum opus ſit, cu-
ſtodientemque à feris, & iniquis tyrannis? Aduerſus alios autem reges quicunque ſint, certamen
ſuſcipere oporteat eum de virtute, & quærere (ſi fieri poſſit) vt omnes vbicunque ſint homines ſibi
vtilitatis publicæ gratia ſubijciat? Deos autem meliores ſequi, ſicuti boues (puto) paſtores, & præ-
ſtantiorem, atque beatiſſimam naturam honore afficere, ſuos dominos & principes illos exiſtiman-
tem, & in maximi, & primi regis Dei declarantem eſſe poſſeſſione, primum quidem ſemetipſum,
vt pretioſiſſimum, deinde alios quoque ſub ſe conſtitutos? Siquidem, quemadmodum modeſti pa- *Tyrannidis*
ſtores faciunt, quando taurus ſæuus & ferus factus, imperat petulanter & prẹter naturam, ſuum qui- *non tolerā-*
dem ipſius deſpiciens armentum, & damno afficiens, exteroſque inſidiantes reformidans, protru- *da typus, &*
dens ad pericula imbellem multitudinem, & cùm nihil difficultatis adſit, iniuria afficiens & auda- *contrà.*
ciam oſtentans nunc quidem acutè, & minaciter mugiendo, nunc autem infeſtis cornibus feriendo
non reſiſtentem, & oſtendens robur aduerſus inferiores, & non repugnantes, boum autem multitu-
dinem non ſinens paſcere quietè propter terrorem, & timorem: tum Domini & paſtores talem re-
mouent, & occiduṅt, vt qui idoneus non ſit, neque commodus, vt imperet armento. Qui autem mi-
tis eſt erga ſequentes boues, animoſus autem, & imperterritus aduerſus feras, grauiſque & magni-
C ficus, quique poteſt tueri, & præcedere armentum, & paſtoribus cedit obeditque, eum ſinunt præ-
eſſe vſque ad nouiſſimam ſenectutem, etiamſi iam grauior corpore factus ſit. Similiter etiam dij, &
ille magnus rex regum, vtpote communis curator & pater hominum atque deorum Iupiter, ſi quis
hominum factus fuerit violentus, iniuſtuſque, & iniquus princeps fortitudinem oſtendens non
hoſtibus, ſed ſubditis, & amicis, inexplebilis voluptatum, & inexplebilis pecuniarum, velox ad ſu-
ſpicandum, ad iram prouocatus implacabilis, acutior ipſa calumnia, inperſuaſibilis ſermonibus,
aſtutus, inſidiator, obiectus, contumax, malos in altum tollens, melioribus inuidens, non intelligēs
eruditionem, neminem exiſtimans amicum neque habens, vt rem ipſo inferiorem: illum procul ab-
ijcit remouetque, vt qui ſit indiguus vt regnet, & particeps ſit ſui honoris cognominiſque: remo-
uetq; cum dedecore, & vituperio: quemadmodum puto Phalarim atq; Apollodorum, & alios mul-
tos horum ſimiles. At fortem, & humanum & beneuolum ſubiectis, honorantemque virtutes, ſi-
mulque certamen inſtituentem, ne quid bonis deterior videatur, & iniquos cogentem reſipiſcere,
bonis autem ferentem ſuppetias, eum propter virtutem approbatum plerumque perducit ad ſene-
ctutem &c. Apud Pſalmiſtam, vbi dicitur, *Increpa feras arundinis, congregatio taurorum in vaccis* *Pſal. 67.*
D *populorum, vt excludant eos, qui probati ſunt argento*, Pierius Valerianus, taurorum congregatio-
nem à Theologis, pontifices & ſcribas & reliquos Iudæorum principes intelligi ait, qui & temera-
rij & cornupetæ eſſent, Chriſtumque, & Apoſtolos ferociter inceſſuri forent. Similiter apud eun- *Pſal. 22.*
dem, vbi ait: *Circumciderunt me vituli multi, tauri pingues obſederunt me*: interpretem tradit per
vitulos plebem Iudæorum intelligi, laſciuientem quippe, ſolutamque iuuentutem, omni prorſus
regula carentem: per tauros pontifices, ſcribas & ſeniores, propter ętatem nimirum & prærogatiuā,
qua cæteris anteſtabant, pingues appellatos, quia multis Dei donis ante alios omnes fruebantur.
Incognitus in ſua expoſitione Iudæos quoque hic intelligi putat tam per vitulos, & quam per tau-
ros. Vitulus enim (inquit) laſciuum animal eſt, & in vno propoſito non manens ſemper diſcurrit.
Sic & Iudæi in fide promiſſa Deo non ſtabiles, ad idolatriam proni diſcurrebant. Vnde ſtatim poſt
exitum de Aegypto beneficiorum Dei obliti, vitulum conflatilem adorauerunt, vt dicitur in Pſal.
105. *Et fecerunt vitulum in Oreb. &c.* Taurus autem eſt animal indomabile, & ſuperbum, vt ait
Gregorius: ſic & Iudæi indomita ceruice, & ſuperbi ſemper Deo reſtiterunt, propter quod eis dice-
bat Stephanus: *Dura ceruice & incircumciſi corde, quem prophetarum non ſunt perſecuti patres ve-
ſtri?*

ſtri? D. Iuſtinus Martyr, cum dixiſſet, Iudæos ſeſe ſemper Deo ingratos,& faſtu tumidos propter E
genus ſuum exhibuiſſe,recitaſſet,eandem Pſaltis ſententiam: *Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues circumdederunt me.* Nocte ea(inquit)quando in monte olearum ipſum inuaſeruut populares,veſtri à ſcribis & Phariſæis,iuxta præſcriptum eorum ſummiſſi, circſidederunt nimirum:cum
illi,quos vitulos cornupetas,& ante tempus pernicioſos verbum vocat: Et illud: *Tauri pingues circumdederunt me*,eos deſignauit, qui eadem quæ vituli fecerunt, cùm ad magiſtros veſtros ducerentur. Eos verbum propterea tauros nominat, quòd tauros,vt vituli extent, authores eſſe norimus.

Superbi, diuites. Principes plebis.

Sicuti ergò vitulorum tauri, patres ſunt: ſic magiſtri veſtri authores filijs ſuis fuere, vt egreſſi in
olearum montem ipſum comprehenderent, & ad ſe adducerent. Ibi Theodoretus tauros quoque
vocat,ait, Iudæorum multitudinem ob eorum vſitatam audaciam: iuuencas verò populorum eos
qui ex gentibus crediderunt, propter nouitatem vocationis. Prædicere igitur diuinum oraculum
Iudæorum impetos factos in principio diuini præconij contra homines pios. At Gulielmus Pepinus Pariſienſis,theologus,Ordinis Prædicatorum,hunc poſteriorem Pſaltis locum interpretatur de
ijs qui indignè bona occupant Eccleſiæ,vt ſubinde patebit.Moraliter (inquit)per quatuor illa animalia, quæ eiecit Chriſtus de porticu templi, ſignificantur multa genera clericorum, qui ſunt pro- F
hibendi ab impetrandis beneficijs, & Eccleſiæ dignitatibus,inſuper etiam expellendi per viam iuris ab impetratis, maximè ſi ſeſe non correxerint,aut ſaluti ſuæ prouiderint. Primo igitur per boues
cornutos intelliguntur illi,qui per preces armatas,ſiue in manu forti,aut brachio extento intrant &
perueniunt ad Eccleſiaſtica beneficia,etiam vſque ad ſuperiores dignitates. Et tales boues, ſeu verius tauri,vno cornu percutiunt canonicè electos,alio verò cornu percutiunt electores,& quotquot
vident fauere veritati, & parti canonicè electorum minas & terrores,atque varia damna inferunt.
Sic cùm ſuis importunitatibus,violentijs,& moleſtijs præualent,atque per hunc modum abundant
beneficijs. Et de talibus poteſt intelligi illud Pſal. *Boues eorum craſſa*, ſcilicet propter huiuſmodi
beneficiorum abundantiam: vel ad literam craſſæ, quia ſæpè tales boues impinguantur vltra modum, ita vt vix poſſint contineri in pelle ſua. Et de talibus piè conqueritur lamentando mater Eccleſia dicens illud Pſal. *Circumdederunt me vituli multi*. Iſtud refertur ad filios nobilium, & potentum, qui hic appellantur vituli, eò quòd non quærunt niſi ſaltare, & currere poſt laſciuias ſæculi, & qui volunt viuere ſine freno, & in libertate. Tales ergò vituli hodie circumdant Eccleſiam
quando quærunt Abbatias, Epiſcopatus, & huiuſmodi Eccleſiaſticas dignitates. Vel dic,quod vi- G
tuli multi circumdantes Eccleſiam, ſunt multi iuuenes nepotuli Prælatorum Eccleſiaſticorum expectantium mortem auunculorum ſuorum, vt poſſint intrare ad eorum beneficia, ſiue per reſignationem,ſiue per aliam viam. Deinde conqueritur Eccleſia,de alijs dicens *Tauri pingues obſiderunt me*. Iſtud refertur ad alios nobiles Eccleſiaſticos, qui hic dicuntur tauri propter lubricitatem,de
multis loquor. Item obſeſſores Eccleſiæ propter violentiam,quam ſiue per ſe,ſiue per ſuos inferunt
quandoque Prioratui,Abbatiæ,aut Cathedrali Eccleſiæ nolenti eos recipere in paſtores. Tales ergo vituli, & tauri, atque boues cornuti meritò deberent expelli de templo Domini, ideſt, priuari

Carnalia. Matth. 22.

beneficijs impetratis,& reddi inhabiles ad impetrandum in poſterum. Significari per tauros etiam
carnalia indicat D. Hieronymus; Vbi enim dicitur: *Prandium paratum, & tauri, & altilia occiſa:*
vt ex carnalibus (inquit) ſpiritualia intelligantur. At D. Auguſtinus in enarratione Pſal. 67. ad
hæc verba, *Congregatio taurorum inter vaccas populorum, vt excludantur ij, qui probati ſunt argento*: Tauros vocari tradit propter ſuperbiam duræ indomitæque ceruicis. Significare enim hæreti-

Hæretici.

cos: vaccas autem populorum, ſeductiles animas intelligendas putat, quia facilè hos tauros ſequuntur. Non enim populos vniuerſos (inquit) ſeducunt,in quibus ſunt graues,& ſtabiles:vnde H
ſcriptum eſt, *In populo graui laudabo te:* ſed in eis populis quos inuenerint vaccas, ex his enim ſunt
qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur varijs deſiderijs erroris, ſemper diſcentes, & ad veritatis ſcientiam nunquam peruenientes. Eſt tamen vbi

Homil. 41. in cap. 22. Matth.

taurus etiam in bonam partem accipitur: etenim D. Chryſoſtomus,vbi in Euangelio dicitur: *Dicite inuitatis, Ecce prandium meum paraui, tauri mei, & ſaginata occiſa ſunt, & omnia iam parata, venite ad nuptias:* ideſt(inquit)ex omni lege, & ex omnibus Prophetis ſcripturarum menſas ornaui.

Prophetæ.

Qui ſunt tauri, & ſaginata occiſa? Prophetæ qui occiſi ſunt pro ſalute populi: Sancti quoque occiſi
ſunt pro ſalute eiuſdem populi,quemadmodum docet nos Apoſtolus,dicens; *Ego autem impendar & ſuperimpendar pro animabus veſtris:* Item alibi: *Ego enim iam delibor*, Hominis Libatio alicui
pro aliquo offertur. Deo ergo immolandus fuerat Paulus pro populo quem docebat. Sic & Prophetæ occiſi ſunt, vnuſquiſque pro ſalute populi,quem docebat. Et quoniam mors Prophetarum
ſuſtentabat quidem ex parte ſalutem humanam,non tamen plenè ſaluare poterat totum mundum;
ideo nouiſſimè immolatus eſt agnus,qui totius mundi reatum innocentia ſua detergeret. Propterea, & in diebus Scenopegiæ, quæ interpretatur fixio tabernaculi, diuerſæ hoſtiæ occidebantur in

figura

A figura Sanctorum, nouiſſimè autem occidebatur, & agnus. Sic ergo agnum illic occiſum intelligimus præcedentium Sanctorum occiſiones. Sed & Chriſtus de figurata Sanctorum ſuorum immolatione dicebat: *Holocauſta medullata offeram tibi cum incenſo, & arietibus, offeram ſibi boues cum hircis.* Nec enim Chriſtus aliquando huiuſmodi animalia obtulit patri. Obtulit autem rationabiles arietes, ideſt, principes omnium Chriſtianorum. Obtulit boues rationabilem terram colentes. Obtulit etiam hircos ex gentibus, qui pro nomine Chriſti ſunt paſſi. Hæc autem diximus, vt oſtendamus tauros, & ſaginata occiſa, intelligi debere Sanctos occiſos. Omnes ergo Prophetæ, & Chriſtus ideo occiſi ſunt, vt hoc ſpirituale tabernaculum firmiter figeretur. Denique ſicut viſcera agni, ita eloquia Chriſti homines non manducauerunt, niſi poſtquam occiſus eſt. Nam poſt mortem eius Euangelia prædicata ſunt & credita, & in eis homines qua die nutriuntur. Sic & viſcera eius Prophetarum, ideſt, eloquia non ſunt antè ſuſcepta, niſi poſtquam occiſi ſunt. Quis audiuit, aut credidit verbis Eſaiæ viuentis? Si enim ſuſcepiſſent ſermones eius, nunquam eum ſerraſſent: ſed poſtquam occiſus eſt; tunc poſtmodum Iudæi ſuſceperunt prophetias eius, & cœperunt leges in Synagogis ſuis. Quis Hieremiæ ſuſcepit verba viuentis? Si enim ſuſcepiſſent verba eius, nunquam

B eum poſt multas iniurias lapidaſſet: Sed poſtquam occiſus eſt, poſtea conſecrauerunt prophetias eius, & cœperunt legere eas in conuentu. Et ſic inuenies actum in omnibus Prophetis, quia viuentes eos nemo coluit, ſed poſt mortem. Vnde & Dominus dicit. *Qui ædificatis ſepulcra prophetarum, & dicitis, ſi fuiſſemus in diebus patrum noſtrorum, non fuiſſemus participes eorum in ſanguine Prophetarum.* Sicut enim viuentis animalis viſcera nemo manducat, ita viuentium prophetarum ſermones nemo ſuſcepit, ſed poſt mortem ipſorum. Saginati erga ſunt gratia Dei pleni. Ideo dixit, *& ſaginata, & tauros:* non quia, & tauri non fuerunt ſaginati, ſed quia omnes ſaginati non fuerunt tauri. Ex Prophetis enim omnibus quidem tantummodo Prophetæ fuerunt, quidam autem Prophetæ, & Sacerdotes, ſicut Hieremias, ſicut Ezechiel, ſicut filius Ioiadæ. Ergo ſaginata dicit Prophetas tantummodo, qui fuerunt Spiritu Sancto repleti. Tauros autem qui & Prophetæ fuerunt, & Sacerdotes: Sicut enim tauri duces ſunt gregis, ita Sacerdotes ſunt principes populi. Quoſdam autem legi dicentes, tauros hic dici martyres, tunc in primis pro Chriſto occiſos, Apoſtolis adhuc viuentibus: ſaginata autem paruulos, Spiritu Sancto pingueficatos. Quorum omnium interfectiones, multas ſpiritualium gaudiorum epulas præbuerunt, & nuptias Chriſti adornauerunt. Hactenus ille. Minimè verò prætereundum etiam eſt hoc loco, quod Theologi noſtri (inquit Pierius) Ia-

C cobis prædiuinationem de Ioſippo, *Tauri decor eius*, transferunt ad Chriſtum: Taurus quidem ob vtramque diſpoſitionem, alius ferus, vt iudex, alius manſuetus, vt aſſertor, qui generi humano ſalutem dedit, cuius cornua eſſent crucis extrema. Nam & de parte nauis, antennam dictũ inuenimus:

Cornua velatarum obuertimus antennarum.

Hac autem virtute crucis, & hoc more cornutus, ait Tertullianus, vniuerſas gentes etiamnum ventilat, per fidem auferens à terra in cœlum, & tunc ventilabit per iudicium, deijciens de cælo in terram. Vbi etiam de Simeone & Leui loquitur: *In concupiſcentia ſua ſubneruauerunt taurum*, de Chriſto identidem intelligi volunt, cuius neruos Sacerdotes præcipuè, clauis ſuffigendos curauerunt. Eſt & vbi vitulus Chriſtum ſignificat, vt oſtendit venerabilis Beda, declarans illud geneſios, *Poſt hæc apparuerunt Abrahæ tres viri, &c.* Et in conuiuium vitulum præparauit ſaginatum. Iſte autem vitulus ſaginatus, inquit, Domini Ieſu corpus eſt. Ipſe vitulus pro redeunte filio occiditur. Butyrum pinguiſſimum, euangeliorum eſt documentum. Lac quippe iuxta Apoſtolum, priſcæ legis habet figuram. Vitulum autem cum lacte & butyro Abraham edendum appoſuit, quia nec corpus Domini ſine lacte legis ſine butyro eſſe poteſt. Et rurſus, vbi dicitur in Euangelio: *Et adducite*

Christus vitulus. Cap. 18.

D *vitulum ſaginatum & occidite.* Vitulus, inquit, ſaginatus, ipſe Dominus eſt, ſed ſecundum carnem; & bene ſaginatus, quia caro eius adeo ſpirituali eſt opima virtute, vt pro totius mundi ſalute ſufficiat in odorem ſuauitatis, nidorem videlicet immolationis, ad Deum mittere, & pro omnibus exorare. Adducere autem vitulum & occidere, eſt prædicare Chriſtum & mortem eius inſinuare. Tunc etenim cuique noſtrum quaſi recens occiditur, cùm credit occiſum. Tunc caro eius comeditur, cùm eius paſſionis Sacramentum, & ore ad emundationem percipitur, & corde ad imitationem cogitatur. *Et manducemus, & epulemur, quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit, perierat & inuentus eſt.* Non ſolùm filius qui reuixit & inuentus eſt, verùm pater & ſerui illius, Sacroſancti vituli, qui propter filium occiſus erat, carne refecti epulantur. Quia patris cibus, ſalus eſt noſtra, & patris gaudium, noſtrorum eſt remiſſio peccatorum. Nec tantum Patris, ſed & Filij, & Spiritus Sancti. Quia ſicut vna in diuinitate voluntas & operatio, ita & vna eſt delectatio ſanctæ, & indiuiduæ Trinitatis. Vnde beatus Abraham tres Angelos hoſpitio accipiens, vitulum tenerrimum, & optimum occidiſſe, eiſque cum lacte, pane, & butyro epulandum legitur obtuliſſe: quia qui beatam Trinitatem rectæ deuotionis officijs reficere, ideſt lætificari deſideras, mortem quoque debet vnigeniti

geniti Filij Dei In carne, quæ eſt vna in eadem Trinitate perſona, piæ confeſſionis ſynceritate cele- E
re,&c. quæ omnia repetit in homilijs quadrageſimalibus. Et rurſus, vbi ſcriptum eſt: *vt adducant ad te vitulam rufam ætatis integræ, in qua nulla ſit macula, nec portauerit iugum*, Vitula rufa, caro (inquit) Saluatoris eſt, Roſea ſanguine paſſionis, ætatis integræ, quia perfectæ ætatis paſſus eſt Chriſtus. Quod non eſt impoſitum ſuper illam iugum, oſtendit quod caro Chriſti non eſt ſubiugata peccato. Quod extra caſtra eiecta eſt, adſtante Eleazero Sacerdote, ſignificat quod Chriſtus extra Hieruſalem crucifixus eſt, & populus, & Sacerdotes in crucem Chriſti conſenſerunt. Et ſicut immundi ſunt, qui offerunt vitulum, ſic & qui crucifixerunt Chriſtum, peccatores omnes habentur. Sicut autem mundus eſt, qui colligit cinerem aſperſionis; ſic omnes mundi ſunt qui Chriſti paſſionem in omnibus gentibus prædicauerunt, & doctrinam illius aſperſerunt. Hæc ille, & alia quæ referri debeant, vbi de ſacrificijs. D. etiam Ambroſius ad præcitatum Euangelij locum commentans: Bene autem (inquit) carnem vituli, quia ſacerdotalis eſt victima: quæ pro peccatis fiebat. Epulantem patrem inducit, vt oſtenderet, quoniam paternus cibus eſt ſalus noſtra, & patris gaudium, noſtrorum redemptio peccatorum eſt. Et hic quidem ſi ad patrem referas, quia hoſtia pro peccatis filius eſt, delectatur pater reditu peccatoris, ſupra delectatur filius inuenta oue, &c. Sic & D. Chryſo- F
ſtomus in homilia de patre, & duobus filijs: Addit (inquit) & vitulum ſaginatum iugulandum in conuiuij exhibitione: ſine dubio Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, quem dedit pater in victimã pro ſalute noſtra: quem vitulum nominat propter hoſtiam corporis immaculati: Saginatum autem verè dixit, quia pinguis & opimus in tantum eſt, vt pro totius mundi ſalute ſufficiẽs ſit ad odorem ſuauitatis, & nidorem immolationis ad Deum mittere, & pro omnibus exorare. Propter quod etiam myſtica ratione dictum eſt patrem dare alijs immolandum hunc vitulum, ipſum verò gaudere, & epulari in victima vituli Dei. Sic enim, inquit, delexit hunc mundum, vt filium ſuum vnicũ pro ſalute eius daret. Non ergo ipſe immolauit, ſed alijs immolandum tradidit. Permittente enim patre, conſentiens filius, ab hominibus crucifixus eſt. Ipſe autem pater, qui fide noſtra paſcitur, & filij pro nobis immolatione lætatur, gaudet in reditu filij, & conuiuatur in vitulo, quia miſericordię ſuæ fructum immolatione filij ſui gaudens creator acquiſitione populi credentis epulatur, &c. Sed Chriſtus quoque quaſi vitulæ, capræ, arietis, turturis, columbæque ſpeciem gerit, inquit D. Cyrillus, quod huiuſmodi ratione pro viribus explicat. Scriptura ſacra filium ſæpenumerò ob vim maximam eius, inuictiſſimam diuinamque potentiam vitulo comperare ſolet. Mas enim fæmina ſem- G
per fortior habetur, cùm eam ſemper ducat, atque excellat. Filius namque cùm patrem omnium, Deumque, principium habeat cunctarum certè creaturarum naturam maieſtatemque excellit. Cũ autem humanam aſſumpſiſſet naturam, ſub lege veluti cuiuſdam duces imperio conſtitutus eſt. Quamobrem, *non veni*, (inquit) *ſoluere legem, ſed adimplere*. Quod humanitati quoque Chriſti accommodandum exiſtimo, ſi rectè intelligere velimus. Chriſtus ergo vitula habitus eſt, cùm humanam naturam accepiſſet, vituli perſonam, ideſt, Moſen in ſe gerens, legem ſcilicet, quam ipſe Moyſes tulit. Sed ob eam cauſam capræ aſſimilatur, quia ſe ipſe pro peccatis noſtris, vt ſacræ teſtãtur literæ, obtulit. Caprà enim vt pro peccatis offeratur, lege ſancitum eſt. Sed arieti eò comparatur, quòd rationalium ouium paſtor ſit. Vnus enim, inquit, veſter magiſter eſt Chriſtus. Et nos populus paſcuæ eius, & oues manus eius, vt diuus Dauid inquit. Sed cùm fratribus ſimilis eſſet, ſeque ipſum exinaniſſet, aries quidem accipitur, ſed dux etiam intelligi poteſt. Arietes enim ſemper gregibus præſunt. Ergo vitula appellatur, quia ſub lege natus eſt. Capram quoque enim intelligas velim, quod eam pro peccatis ſacrificare ſoleant. Aries etiam idcirco appellatus eſt, quia dux profectò habetur, cuius veſtigia ſequi qui voluerint, feſtinarintque, bonis in paſcuis, pinguique loco, vt H
Propheta inquit, profectò collocabuntur, ſed in atrijs quoque Domini ſacris donec veniat, certè diuertent. Nam ſi ipſe nos in ſupernis manſionibus collocauerit, cùm & aries habitus ſit, princepſque propterea gregis, atque ſub lege veluti vnus ex hominibus conſtitutus fuerit, legemque ſicuti Deus ſuperauerit, meritò is omnis noſtra iuſtitia eſt, etſi inter iniquos reputatus, pro totiuſq; humani generis ſalute occiſus fuerit. Adhæc turturis, columbæque ſpeciem gerit. Nam ipſe intellectualis, ac facundiſſima turtur eſt, illaque eloquentiſſima auis, quę è cælo Euangeliorum præconijs in toto orbe terrarum iucundiſſimè, ſuauiſſimèque cecinit. Quem ipſa quoque ſponſa, gentium ſcilicet Eccleſia affatur: *Oſtende*, inquiens, *mihi faciem tuam, & audire me fac vocem tuam, quia vox tua ſuauis eſt, & facies tua pulchra*. Ipſe certè ea columba eſt, quæ ſimplex, innocens, ſineque vllo dolo habetur. *Non enim inuentus eſt*, inquit, *dolus in ore eius*. Sed triennis vitula quæ accipitur, cæterarumq; beſtiarũ genera, perfectionem diuinitatis vnigeniti planè oſtẽdunt. Sed beſtias, inquit, diuiſit, aues tamen duæ integrę permanſerunt. Quia enim vnigenitus Dei Filius carnẽ aſſumpſerit, quaſi diuiditur: & ad duplicem quandam contemplationem huiuſmodi oratio extenditur. Nonnunquam enim diuinam eius ineffabilemque è Deo natiuitatem intelligimus, nonnunquam humani-

tatis

Num. 19.

Vitula rufa Chriſtus.

Luc. c. 15.

A tatis eius myſterium enarramus, cùm rem huius diſpenſationis profundiſſimam explicamus, aperimuſque eis, qui eam prorſus ignorant. Sed quamuis eius oratio duplex quodammodo habeatur, vnus tamen & idem duntaxat Chriſtus eſt. Quòd huiuſcemodi notam aues illæ duæ, quę diuiſæ nõ ſunt, nimirum oſtendunt. Aues enim (inquit) non diuiſit. Sed Chriſtus veluti terreſtris ob humanitatem, vitulus, capra & aries accipitur: vti tamen cæleſtis ſupernuſque cùm Deus ſit, auis intelligitur, &c. Iam verò D. Hieronymus in commentarijs in Oſeam, vbi propheta ait: *omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum, & reddemus vitulos labiorum noſtrorum.* Vitulos labiorum, laudes ait in Deo eſſe, & gratiarum actionem. *Sacrificium enim* (inquit) *Deo ſpiritus contribulatus.* Igitur illo iam tempore carnalibus victimis reprobatis, placabilis Deo hoſtia, eſt pura confeſſio. Qui reddituros ſe eſſe dicunt labiorum vitulos, & Dei laudes perpeti voce canituros, etiam illud repromittunt quod nequaquam in Aſſyrijs ſpem habeant, neque ſuper equos Aegyptios, quia fallax equus ad ſalutem: & vltra non adorent opera manuum ſuarum: vitulos aureos quos in Dan Bethelq; conflauerãt, & iccirco, inquiunt, Nequaquam operi manuum noſtrarum dicemus, Dij noſtri, quia tu eius qui in te eſt pupilli miſereberis, hoc eſt, populi Iſrael, de quo dixeras: *Filius primogenitus meus Iſ-* *Lib. 3. c. 14.* *Laudes in Deo & gratiarũ actio.*

B *rael. Et filios genui & exaltaui, ipſi autem me ſpreuerunt.* Et in alio loco: *Filij alieni mentiti ſunt mihi.* Pupillus autem vocatur quia Deum perdidit patrem. Quidam autem pupillum expoſuit, qui à malo patre receſſerit diabulo, & idcirco Dei miſericordia ſubleuetur. Ad omnem quoque dogma peruerſum quotidie Propheta loquitur, & ſectatores eius ad pœnitentiam vocat, inquiens: *Conuertimini ad Dominum Deum veſtrum qui corruiſtis ſiue elanguiſtis, Domini perdita ſanitate. tollite vobiſcum verba, veram fidei confeſſionem, & dicite: Aufer iniquitatem qua in corde noſtro verſatur, & accipe bona fidei* qua corde creditur ad iuſtitias, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Vituli & victimæ ſiue fructus labiorum ſunt in Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, & in paſſionem & reſurrectionem Domini credere; quam qui obtulerit ei, nequaquam ſperabit in rege Aſſyrio &c. Quid ſit verò in Pſalmo quinquageſimoprimo, *Tunc imponent ſupra altare tuum vitulos,* declarat Caſſiodorus his verbis. Vitulos poſuit aut pro innocentibus adultis, quorum ætas prima eſt, & à iugo peccati ceruix probatur aliena, & ideo in tali verbo permanſit, vt actum illum præteritæ legis indicaret fuiſſe rerum imaginem futurarum. Siue illos prędicatores Euangelij promittit, quorum imaginem in vituli figura Lucas Euangeliſta ſuſcepit, qui non mugitibus aera verberarent, ſed orbem terrarum Dominicæ fidei prædicatione complerent. Siue illos magis vitulos debemus aduertere qui *Innocentes, adulti prædicatores, Martyres, Chriſtus.*

C animas ſuas in hoſtiam ſuauitatis ſacris altaribus obtulerunt. Nam & pater Auguſtinus, cùm de figuris illis Euangelicis ageretur, quodam loco ipſum Dominum vitulum dicit, qui ſe hoſtiam obtulit pro ſalute cunctorum. Quapropter ſiue de adoleſcentibus, ſiue de prædicatoribus, ſiue de martyribus ſentiatur, tales tamẽ Propheta vitulos altaribus Domini potuit promittere, quos Chriſtianæ religioni nouerat conuenire. Et in alio Pſalmo ſcriptum eſt: *Et placebit Deo ſuper vitulum nouellum, cornua producentem & vngulas.* Hic pſalmodiæ virtus exponitur, quia multo acceptior eſt laus puro corde fuſa Deo, quàm poteſt pecudum placere mactatio. Iſte enim prioris oblationis mos fuit, vt pro peccatis offerretur nouellus vitulus. Significabat enim hæc victima innocentis, ac nouæ vitæ munera ſecutura, quæ defenſionem haberet in cornibus: pedum verò munimen in vngulis, per quas ſeculi iſtius aſpera, conuerſatione ſanctiſſima calcaremus. Cornua producentem: Quod ait cornua, illud ſignificat, quia Chriſtianorum populus per dies ſingulos virtute Domini ſemper augetur. At verò F. Laurentius à Villauicentio Xeraſanus Auguſtinianus Eremita doctor Theologus Louanienſis, & Philippi Hiſpaniarum Regis Maximi Eccleſiaſtes in phraſibus ſacrę Scripturæ, vitulorum nomen non abſurde ad petulantem & indomitam iuuentutem referri poſſe ait, quæ *Pſal. 68.* *Petulans & indomita iuuentus.*

D ab impijs patribus in delicijs & ocio educata, laſciuiendo bonos lædit viros, mox enim ab vnguiculis, vt dicitur, irridere, inquit, & etiam laceſſere audet pietatis ſtudioſos. Sic Pſal. 21. per Prophetam accuſat Dominus ludibria Iudæorum, qui illum in crucem adigere ſunt aggreſſi: *Circundederunt me vituli multi,* &c. Quid ſibi verò velit vitulus aureus, quem fecerunt filij Iſrael in ſolitudine, vel quid ſignificet, quod Moyſes ipſum vitulum igne combuſſit, minutatimque concidit, & in aquam aſpergens potum populo dedit, docere nititur Beda: In vitulo, inquiens, diaboli ſignificari corpus, ideſt, inquit, homines in omnibus gentibus, quibus ad hæc ſacrilegia caput, hoc eſt, author eſt diabolus. Aureum propterea, quia videntur idolatriæ ritus, velut à ſapientibus inſtituti. De quibus dicit Apoſtolus: *Quoniam cognoſcentes Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorũ: dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt, & immutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & in volucrum, & quadrupedum, & ſerpentium:* ex hac quaſi ſapientia iſte vitulus aureus, qualia ſolebant Aegyptiorum etiam ipſi primates, & tanquam docti homines adorare figmenta. Hoc ergò vitulo ſignificatum eſt omne corpus, ideſt, omnis ſocietas gentilium idolatriæ *Vitulus aureus quid denotet.*

dedi-

deditorum. Hanc ſacrilegam ſocietatem Dominus Ieſus illo igne comburet, de quo in Euangelio dicit. *Ignem veni mittere in terram.* Vt quoniam non eſt qui ſe abſcondat à calore eius, dum in eum credunt gentes, igne virtutis eius diabolica in eis forma ſoluatur. Totum deinde corpus comminuitur, ideſt, ab illa malæ conſpirationis conflatione deſciſſum, verbo veritatis humiliatur, & comminutum in aquam mittitur, vt eos Iſraelitæ, ideſt, Euangelij prædicatores ex baptiſmo in ſua membra, ideſt, in Dominicum corpus transferat. Quorum vni Iſraelitarum, ideſt, Petro de ipſis gentibus dictum eſt ſic: *Macta & manduca: quare etiam non concide & bibe?* Ita ille vitulus per ignem zeli, & aciem verbi, & aquam baptiſmi ab eis potius quos abſorbere conabatur, abſorptus eſt. Quod modo quatuor illa animalia ſignificent, quæ D. Ioanni viſa ſunt, vt legitur in Apocalypſi: non erit præter noſtrum inſtitutum declarare, eoque magis cum hiſtoria Aquilæ ſuper hac re obiter tantùm & per tranſennam actum ſit. Verba Ioannis ſunt: *Et in medio ſedis & in circuitu ſedis quatuor animalia plena oculis antè & retro. Et animal primum ſimile leoni, & ſecundum animal ſimile vitulo; & tertium animal habens faciem quaſi hominis, & quartum animal ſimile aquilæ volanti:* In quatuor animalibus non eſt dubium (inquit Franciſcus Ribeta Villacaſtinenſis præsbyter Societatis Ieſu in commentarijs in Apocalypſin) Ioannem alludere ad quatuor illa animalia Ezechielis cap. 1. Et vtroque in loco (quamuis nonnulli aliter interpretati ſunt) celeberrima tamen & receptiſſima ſententia eſt, tã veterum, quam recentiorum, quatuor Euangeliſtas indicari. Ita docuit Ireneus lib. 3. aduerſus hæreſes, cap. 2. Victorinus Martyr, Athanaſius in Synopſi ſacræ Scripturæ ad finem: Hieronymus in Ezechielem, & in prohæmio commentariorum in Matthæum, & lib. 1. contra Iouinianum, prope medium, Auguſtinus lib. 1. de conſenſu Euangel. cap. 6. Gregorius homilia 3. & 4. in Ezechiel. Iſidorus in prologo librorum noui teſtamenti, Theophilus in allegorijs Euangeliorum: Beda, Ambroſius, Haymo, & reliqui in hunc locum Apocalyp. Hoc explicat Irenæus his verbis: *Primum animal* (inquit) *ſimile leoni, efficabile eius & principale, & regale ſignificans.* Quod mox de Ioanne ſiue de eius Euangelio, interpretatur dicens. *Aliud enim* (Euangelium) *illam quæ eſt à patre, principalem & efficabilem, & glorioſam generationem eius enarrat, dicens ſic: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, & omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Propter hoc & omni fiducia plenum eſt Euangelium illud, talis eſt enim perſona eius.* De ſecundo ſic ait: *Secundum verò ſimile vitulo, ſacrificalem & ſacerdotalem ordinationem ſignificãs.* Quod poſtea ita exponit. *Id verò quod eſt ſecundum Lucam, quoniam quidem ſacerdotalis characteris eſt, Zacharia ſacerdote ſacrificante Deo inchoauit. Iam enim ſaginatus parabatur vitulus, qui pro inuentione minoris filij inciperet mactari.* De tertio ita loquitur: *Tertium verò habens faciem quaſi humanam, eum qui eſt ſecundum hominem, aduentum eius manifeſtè deſcribens.* Et poſtea. *Matthæus verò eam, quæ eſt ſecundum hominem, generationẽ eius enarrat: Liber* dicens, *generationis Ieſu Chriſti, filij David, filij Abraham.* Et iterum: *Chriſti autem generatio ſic erat. Humanæ formæ igitur hoc Euangelium: propter hoc per totum Euangeliũ humiliter ſentiens, & mitis homo ſeparatus eſt.* Quartum in hunc modum deſcribit: *Quartum verò ſimile aquilæ volitantis, Spiritus in Eccleſiam aduolitantis gratiam manifeſtans.* Et mox ipſum ita explanat. *Marcus verò prophetico ſpiritu ex alto adueniente hominibus initium fecit: Initium, dicens, Euangelij, quemadmodum ſcriptum eſt in Eſaia Propheta: Volatilem, pennatam imaginem Euangelij monſtrans: propter hoc & compendioſam & præcurrentem annunciationem fecit. Propheticus enim character eſt hic, & ipſum verbum Dei illis quidem, qui antè Moſem fuerunt, patriarchis ſecundum diuinitatem & gloriam colloquebatur: ijs verò qui in lege, ſacerdotalem & miniſterialem actum præbebat: Poſt deinde nobis homo factus, munus cæleſtis ſpiritus in omnem miſit terram, protegens nos alis ſuis, &c.* In his verbis illud primum obſeruandum eſt, quod Sanctus Irenæus differre videtur à cæteris: quòd in animalibus non Euangeliſtas, ſed Euangelia ipſa intelligit. Verùm hoc nihil refert, quoniã idem dicitur, ſiue dicantur Euangelia ſimilia eſſe, ſiue ipſi Euangeliſtæ propter ſua Euangelia, vt dicunt ferè cæteri. Quod ſi propriè dicendum ſit, & ſeuuiter hæc ſint diſtinguenda, Euangeliſtę propter ſua Euangelia ſignificantur in animalibus. Quod enim poſtea in hoc capite & ſequenti ſcriptum eſt, & quatuor animalia ſimul cùm viginti quatuor ſenioribus die & nocte laudare Dominum, & dare illi gloriam & honorem, & reſpondere, Amen, magis propriè ad Euangeliſtas refertur, quàm ad Euangelia. Alterum eſt, quatuor tantùm animalia oſtendi, & his potius figuris, quàm alijs, vt doceamur diſpoſitionem Dei in omnibus ſæculis, ideſt, qualiter ſe Deus cum hominibus geſſerit in varijs ſtatibus. Ab Adamo vſq; ad Moſem Dei filius hominibus loquebatur, oſtendens ſuam diuinitatem & gloriam, vt ab illis coleretur & amaretur. Tempore veteris legis loquebatur hominibus tradens eis ritum ſacerdotij & miniſtrandi in ſacrificijs. Poſtea homo factus eſt, & docuit ad extremum, & Spiritum ſanctum miſit in terram, vt homines protegeret & doceret. Propterea in leone ſignificatur prima locutio, in vitulo ſecunda, in homine tertia, quarta in aquila. Et hoc eſt, quod ait Irenæus: Qualis igitur diſpoſitio

Animalia D. Ioanni viſa.

Cap. 4.

E B G H

ſpoſitio

A ſpoſitio filij,talis & animalium forma,& qualis animalium forma,talis & character euãgelij. Quadriformia autem animalia,& quadriforme Euangeliũ,& quadriformis diſpoſitio Domini. Deinde alteram rationem ſubijcit,cur quatuor Euangelia & quatuor animalia ſint. *Quatuor*, inquit, *data ſunt teſtamenta humano generi*, (ideſt,quater cùm illis Deus fœdus inijt,& legẽ illis dedit,) *vnum quidem ante cataclyſmum,ſub Adam,ſecundum verò poſt cataclyſmum,ſub Noe,tertiũ verò legislatio ſub Moſe,quartum verò quod renouat hominẽ,& capitulat in ſe omnia,quod eſt per Euangeliũ, eleuãs & penniger ans homines in cæleſte regnum, &c.* Tertiũ eſt,quod leonem Ioanni comparat aquilam Marco,cùm è contrario Ioannes aquilæ, Marcus leoni ſoleat comparari. Communis expoſitio eſt, Matthęum in homine ſignificari,quod quaſi hominẽ deſcripſerit,inquiens, *Liber generationis Ieſu Chriſti &c.* Marcum in leone,quoniã Euangelium incipit a clamore Ioannis in deſerto, quaſi à rugitu leonis: in vitulo Lucam,quia à Zachariæ incipit ſacerdotio. Eſt enim vitulus animal ſacrificijs aptum: in aquila Ioannẽ intelligunt propter eius exordium,qui ad excelſum euolans cępit, *In principio erat verbum.* Hæc eſt ſentẽtia Hieronymi & reliquorũ ſcriptorũ in locis modò indicatis. Quãuis Auguſtinus in Matthęo & Marco differt à cęteris: Mauult enim Matthęũ in leone ſignificari, in

Aquila an Ioanni, an Marco tribuenda.

B homine Marcũ: quoniã Matthęus regiam Chriſti cõmendat dignitatem,quem è regibus ortũ oſtẽdit: Marcus nec de ſtirpe eius regia,nec de ſacerdotio quicquam dicens,in eis tantùm verſatur,quæ homo Chriſtus operatus eſt. Hanc docet quorundam fuiſſe ſententiã ante ſe,eamq; refert hic Ambroſius: eandem amplectitur Beda hic,& in epiſtola ad Arcã Epiſcopũ,quę eſt ante cõmentarios in Lucam. Ratio Auguſtini & Bedę hęc eſt: in priori expoſitione coniecturã ſumi de initio cuiuſcunq; Euangelij,æquius autẽ eſſe,vt de toto Euãgelio ſumatur,quàm de initio. Quod ſi de toto Euangelio ſumatur,Matthęum ſimiliorẽ eſſe leoni quàm Marcum, quoniam prius demonſtrat ſtirpẽ regiã Chriſti,mox adorationẽ Magorum &c. Verùm pręferenda eſt communis expoſitio,quoniam initia Euangeliorum intuenda eſſe,vt intelligatur,in quo quiſq; Euangeliſtarum animali ſignificatus ſit, oſtendit Ezechiel cùm ait: *Similitudo autẽ vultus eorũ facies hominis,& facies leonis à dextris ipſorũ quatuor.* Quæ ita exponit Hieronymus. Facies principia dicit Euangeliorũ, è quibus homo & leo, hoc eſt,natiuitas Chriſti & prophetæ vox tonantis in eremo dextras partes tenent. Vituli autẽ, victimarum & ſacerdotij Iudęorum,in ſiniſtris eſt quod abolitũ tranſiuit ad ſacerdotiũ ſpirituale &c. Aquila autẽ,quę & ſuper natiuitatẽ & ſuper prophetiã eſt,quę Domini expletur aduentu, & ſuper ſacerdotiũ,quod præterijt,& extra hæc omnia eſt,de natiuitate referens ſpirituali, quomodo pater

C in filio,& filius in patre ſit &c. Victorinus. Animalia igitur,quod differentia vultibus ſunt,hanc habet rationẽ. Simile leoni animal Euangelium ſecundum Marcũ, in quo vox leonis in eremo rugiẽtis auditur: *Vox clamãtis in deſerto,parate viam Domini.* Hominis autem figura Matthęus,enititur enunciare nobis genus Marię,vnde carnẽ accepit Chriſtus. Ergo dũ enumerat ab Abraham vſq; ad Dauid,& vſq; ad Ioſeph,tanquã de homine locutus eſt: ideo prædicatio eius hominis effigiẽ oſtendit. Lucas ſacerdotiũ Zachariæ offerẽtis hoſtiam pro populo & apparentẽ ſibi angelũ dum enarrat: propter ſacerdotiũ & hoſtię conſcriptionẽ,vituli imaginẽ tenet. Ioannes Euangeliſta aquilæ ſimilis aſſumptis pennis ad altiora feſtinans de verbo Dei diſputat. Marcus Euangeliſta ſic incipit: *Initiũ Euangelij Ieſu Chriſti,ſicut ſcriptũ eſt in Eſaia propheta. Vox clamantis in deſerto.* Hęc eſt leonis effigies. Matthęus: *Liber generationis Ieſu Chriſti,filij Dauid,filij Abrahã.* Hęc eſt facies hominis. Lucas autẽ dicit. *Fuit ſacerdos nomine Zacharias,de vice Abia et mulier ei de filiabus Aarõ.* Hęc eſt imago vituli. Ioannes ſic incipit: *In principio erat verbũ,& Verbũ erat apud Deum, & Deus erat verbũ. Hoc erat in principio apud Deũ.* Hęc eſt ſimilitudo aquilę volantis &c. Et Gregorius. Quod.n. quatuor hęc pennata animalia ſanctos quatuor Euangeliſtas deſignent, ipſa vniuſcuiuſq; libri Euãge-

Homil. 4. in Ezechiel.

D lica exordia teſtantur. Nam quia ab humanã generatione,cępit,iure per hominem Matthæus: quia per clamorẽ in deſerto,rectè deſignatur per leonẽ Marcus: quia à ſacrificijs exorſus eſt, bene per vitulũ Lucas: quia verò à diuinitate Verbi cępit,dignè per aquilã ſignificatur Ioannes &c. Addamus his,omnia quæ de formis Euangeliſtarũ dicuntur,ad Chriſtum eſſe referenda. Atq; hoc in reliquis apertius eſt,quàm in Marco & Luca. Non ſolùm ergo Marcus in leone intelligitur propter clamorẽ Ioannis in deſerto,ſed ob id maximè,quòd regiã Chriſti poteſtatem indicat,cùm ait: *Initium Euãgelij Ieſu Chriſti,filij Dei,&c.* ex quo continuò is eſſe cognoſcitur,qui in Pſal. 2 loquitur: *Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem Sanctum eius:* & cui pater pollicetur: *Poſtula à me,& dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Docet etiam eum eſſe qui per prophetas promiſſus eſt, & quem prophetæ & Ioannes præcedunt, vt præcones & famuli regẽ. Lucas à legis ſacerdotio incipiens, quod typus erat noui, ſubindicat eum, cuius ſcribit hiſtoriam, verum eſſe ſacerdotem,qui genus humanũ cum Deo conciliet, & quem vetera ſacrificia promittebant. Quare rectè in boue oſtenſus eſt, quoniam bos aptus ſacrificijs eſt, & in initiatione ſummi ſacerdotis immolabatur, vt legimus Exod. 29. Sed huic rationi & expoſitioni illud vehementer aduerſari videtur, quòd apud Ezechielem ſingula animalia quaternas facies habere dicuntur:

Digitized by Google

Et quatuor facies vni, & quatuor pennæ vni: quomodò ergò facies poteſt ad initium Euangelij E
cuiuſque Euangeliſtæ referri, cùm ſinguli non quatuor initia, ſed vnum habeant? Gregorius do-
cet cur ſingula animalia quaternas habeant facies, affirmatque per faciem notitiam intelligi, id
eſt, id per quod quiſque cognoſcitur, & hoc in loco fidem ſignificari, per quam à Deo cognoſci-
mur. Quatuor ergo facies erant homini, quia quod de fide incarnationis Domini Matthæus tra-
didit, hoc ipſum eſt quod cæteri Euangeliſtæ tradiderunt. Atque ita de reliquis. Verùm hac ex-
planatione dubitatio noſtra non ſoluitur, quoniam faciem hominis aut leonis, & reliquorum ani-
malium ad initia librorum Euangelij retulimus. Videtur ergò ita eſſe reſpondendum. Quatuor
quidem facies erant cuique animali, ſed inter eas vna eminebat, à qua nomen habet animal illud,
atque hæc initium Euangelij reſpicit, vt diximus, quia & maior erat cęteris, & prior oculis Prophe-
tæ occurrebat. Verùm quoniam huic faciei, id eſt, huic initio Euangelij ſimilia ſunt; quæ ſunt
apud alios Euangeliſtas, & ſimilitudo faciei non poteſt cerni, niſi in facie altera, eleganter ſingu-
lis Euangeliſtis quaternæ facies tribuuntur, vt vnuſquiſque eorum ſimilis cæteris tribus intelliga-
tur, id eſt, in progreſſu ſui Euangelij haberi, quod reliqui ſuorum initio ſignificarunt: Exempli cau-
ſa, Matthæus faciem habet hominis, quia Chriſti humanam generationem initio deſcribit, ſed F
habet etiam faciem leonis, quia Ioannis clamorem, & quaſi rugitum leonis cap. 3. narrat, quo Mar-
ci initio ſimilis eſt. Habet & faciem vituli, quia ſimilis eſt Lucæ, nam Lucas ſacrificium deſcri-
bens, in quo Ioannis ortus promiſſus eſt, id indicare voluit (vt Hieronymus ſubindicat in verbis ci-
tatis) ſacerdotium vetus in nouum per Chriſtum fuiſſe commutatum, quia omnes *Prophetæ & lex*
vſque ad Ioannem, Matth. 11. Et hoc idem Matthæus ſignificauit eiſdem verbis, quæ nunc retuli-
mus. Habet faciem aquilæ, quia Ioanni ſimilis eſt, cùm de diuina Chriſti natura, qua æqualis eſt
patri loquitur, vt cap. 11. *Omnia mihi tradita ſunt à patre meo Et nemo nouit filium niſi pater, ne-*
que patrem quis nouit niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Et cap. vltimo. *Baptizantes eos in*
nomine Patris, & Filij &c. Quibus multa ſunt ſimilia. Idem de cæteris Euangeliſtis dici facilè po-
teſt, neque enim eorum quiſquam eſt, qui non multa dixerit, quæ Chriſti humanitatem diuinita-
temque demonſtrent. Multa etiam ſcripſerunt de Ioannis voce in deſerto clamantis, vt Lucas
capit. 3. Ioannes capit. 1. Sacrificia quoque veteris legis per Chriſti ſacrificium eſſe abroganda
cum lege ipſa non tacuerunt, vt cùm ait Ioannes capit. 1. *Lex per Moſen data eſt gratia, & veri-*
tas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Et cap. 3. *Qui habet ſponſam ſponſus eſt*, & reliqua vſque ad finem G
capitis: & cùm Chriſtum in Cruce clamaſſe ſcribit: *Conſummatum eſt.* Eodem pertinet quod
ſcripſit Marcus cap. 2. cùm ait. *Nunquid poſſunt filij nuptiarum, quamdiu ſponſus cum illis eſt, ie-*
iunare? Videlicet indicat Chriſtum eſſe ſponſum Eccleſiæ, qui nouam legem, nouum Sacerdotium
allaturus erat, & quem Ioannes oſtenderat amicus ſponſi. Et capit. 1. cum docet ex Malachia Ioan-
nem eſſe Chriſti præcurſorem, idem ſignificauit, quia *lex & Prophetæ vſque ad Ioannem.* Apertius
etiam cap. 9. cum præſentibus Moſe, & Elia vox auditur de cælo: *Hic eſt filius meus cariſſimus, au-*
dite illum. Vaccæ quoque myſticus ſenſus non vbique idem, nam & hæc tam in malam quàm in
bonam partem vſurpatur. Rupertus prædicatores interpretatur vaccas illas, de quibus in primo Re-
gum ſexto ſcribitur in hæc verba: *Nunc ergo arripite, & facite plauſtrum nouum vnum; & duas vac-*
cas fœtas, quibus non eſt impoſitum iugum, iungite in plauſtro, recludite vitulos earum domi, &c. Quid
enim (inquit) vaccæ, niſi fideles quoſque in Eccleſia ſignauit, qui dum ſacri eloquij præcepta con-
ſiderant, quaſi ſuper impoſitam Domini arcam portant? De quibus hoc etiam notandum, quod
fuiſſe fetę memorantur, quia ſunt plerique, qui in via Dei intrinſecus poſiti, foris carnalibus affecti-
bus ligantur. Sed non declinant à recto itinere: quia arcam Dei portant in mente. Ecce enim vaccæ H
Bethſamis pergunt, Bethſamis quippe domus Solis interpretatur. Et Propheta ait: *Vobis autem qui*
timetis Dominum, orietur Sol iuſtitia. Si igitur ad æterni Solis habitationem tendimus, dignũ pro-
fectò eſt, vt de itinere pro carnalibus affectibus declinemus. Tota enim virtute penſandum eſtis,
quod vaccæ dei plauſtro ſuppoſitæ, pergunt & gemunt. Dant ab intimis mugitus, & tamen de iti-
nere non retorquent greſſus. Amorem quidem per compaſſionem ſentiunt, ſed colla poſterius non
deflectunt. Sic nimirum prædicatores ſancti, ſic fideles quiq; eſſe debẽt intra ſanctam Eccleſiam, vt
compatiantur proximis per charitatem, & tamen de via Dei non exorbitent per compaſſionem.
Arcam quippe vaccis ſuperpoſitam Bethſamis pergere, eſt cũ ſuperna ſcientia, ad internæ lucis ha-
bitaculum propinquare. Sed tunc verè Bethſamis tendimus, cùm viam rectitudinis gradientes, ad
vicina erroris latera, nec pro affectu pignorũ declinamus. Sic namq; ſic neceſſe eſt, vt incedere de-
beant, qui ſacrę legis iugo ſuppoſiti, iam per internam ſcientiam arcam Domini portant, quatenus
per hoc quod propinquorum neceſſitatibus condolent, à cœpto rectitudinis itinere non declinent.
Quorum nimirum gratia, mentem noſtram tenere debet, ſed reflectere non debet, ne hæc eadem
mens, aut ſi affectu tangitur, dura ſit, aut plus tacta, ſi inflectitur, remiſſa: Similiter ferè Diuus
Gregorius in explicatione eorundem verborum, quid enim (inquit) plauſtri nomine, niſi aut vni-
uerſa

Homil. 3. in Ezech.

Vacca quid myſticè ſignificet.

Fideles per vaccas ſignificati.

Malach. 4.

Digitized by Google

A uerſa ſimul ſancta Eccleſia, aut vnaquæque cuiuſque fidelis anima deſignatur? Cuius profectò
plauſtri rotæ ſunt vtrumque teſtamentum. Nam dum ſancta Eccleſia, vel electa quælibet mens
per vetus, & nouum teſtamentum inſtructa, ad æternam vitam nititur, quaſi ſublimibus prælatis
rotis, ad propoſitum locum per altum fertur. Sed plauſtrum fieri nouum præcipitur, vt videlicet,
qui ad æterna gaudia peruenire deſiderat, per præceptum dilectionis noui hominis ſplendore
veſtiatur. Hoc quippe plauſtrum innouari præcipiebat Dominus dicens: *Hoc eſt præceptum meum
vt deligatis inuicem, ſicut dilexi vos.* Hinc Paulus præcepit dicens: *Renouamini ſpiritu mentis* Ioan. 5.
veſtræ, & induimini nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt. Hinc Romanos alloquens Epheſ. 4.
ait: *Non eſt in commeſſationibus & ebrietatibus, non in contentione & æmulatione, non in cubilibus,* Rom. 13.
& impudicitijs, ſed induimini Dominum Ieſum Chriſtum. Plauſtrum igitur nouum facit, qui &
vtrumque teſtamentum rectè intelligit, & ſplendore ſanctæ conuerſationis indutus, ad ſuperna ſeſe
deſideria extendit. Poſſunt quoque rotæ quibus hoc plauſtrum graditur, electi cuiuſque geminum
deſiderium deſignare, quia quiſquis iam opulante Deo præſentem vitam in ærumnam peregrinationis
tenet, ad futuram beatitudinem idcirco peruenire deſiderat, vt impaſſibilis & im-
B mortalis fiat, vt videlicet per vnū eam quam horret, miſeriam deſerat, per aliud eam quā promere-
tur beatitudinem, nūquam perdat. Vaccæ autem ſunt ſancti prædicatores: qui quia gemino præce- Prædicatores.
pto charitatis inſignes ſunt, & in noua conuerſatione conuerſorum animas gignunt, rectè iam binario
numero, quàm fœminino genere deſignantur. Vituli autem ſunt deſideria terrena. Cùm ergo
vaccæ plauſtrum trahunt, domi vitulos claudunt: quia dum electis fidelibus ad ſupernam patriam
ducatum præbent, ea deſideria quæ eis reprobatam vitam ſuggerunt, prodire ad effectum
prohibent. Claudunt quippe vitulos, cum iam ſuperba deſideria in ipſo ſuggeſtiones initio intra
conſcientiam conterunt, & proficere eo ad effectum operis non permittunt. Vnde & vaccæ quibus
non eſt iugum impoſitum, ad trahendum plauſtrum exquiri perhibentur: quia prædicatores
electis fidelibus prouidendi ſunt, qui per nulla onera criminis ſubiecti ſint imperio diabolicæ potestatis.
De quo profectò iugo per prophetam dicitur: *Computreſceret iugum à facie olei.* Bene
autem proceſſus ſenſuum ordini concordat verborum: quia etſi aduerſa dominatione ſunt liberi,
neceſſe eſt vt ſemper ſint de futura conuerſatione ſuſpecti. Vaccæ ergò & ſine iugo ſunt, & tamen
earum vituli domi clauduntur: quia ſancti prædicatores aduerſarijs ſpiritibus ex virtute dominantur,
ſed ab edomandis paruis deſiderijs eo intentionem non auferunt, quo de ſanctitate, qua ſe or-
C natos aſpiciunt, ſecuritatem in hac vita perpetuam habere non poſſunt. Et quia talibus diuinæ
cognitionis gratia latius aperitur, aptè arca Domini tolli, & ſuper plauſtrum poni præcipitur. Quod
autem imponi arca auditoribus ſuper plauſtrum iubetur, hoc profectò inſinuat, videlicet quod in
ſancta Eccleſia plures ordines præſulum inuenimus: quia dum prærogatiua alij alijs digniores ſunt,
etiam authoritatem præcipiendi ſortiuntur ex culmine ordinis altioris. Cùm ergo arca Domini
reduci præcipitur, ſuper plauſtrum nouum poni perhibetur: quia profectò ad æternam patriam
cum cognitione ſacramentorum ſpiritualium rectè graditur, qui hoc quod de ſancta ſcriptura dicit,
per nouæ conuerſationis pulchritudinem non relinquit. Diuus Iſidorus verò vaccas illas Allo-
philorum arcam degeſtantes, fugam ſanctorum renunciantium ſæculo deſignaſſe aſſerit, qui nul- Sancti renunciantes
lum delicti iugum traxerunt. Nam ſicut illę pignorum affectibus (inquit) à recto itinere minimè ſæculo.
digreſſæ ſunt, ita ſancti mundo renunciantes, parentelæ obtenti, non debent à bono propoſito prępediri,
&c. Sic & D. Bernardus in opere de modo bene viuendi ad ſororem: Per vaccas Philiſtæo- Serm. 3.
rum, quæ ducebant arcam Domini ad terram Iſrael, intelligi ait figuram eorum qui propter De-
um dereliquerunt ſæculum. Nam Philiſtæi, inquit, ſicut iunxerunt vaccas plauſtro, vituloſque eo-
D rum reduxerunt domi, & ſuper plauſtrum impoſuerunt arcam teſtamenti Domini: ita iugum Chri-
ſti leue, & ſuaue impoſitum eſt ſuper ceruices ſeruorum Dei. Et ſicut vaccæ amore filiorum ſuorum
mugiebant, & tamen non declinabant ad dextram, neque ad ſiniſtram, ſed recto tramite incedebant
vſque Bethſemas, qui erat in introitu terræ Iſrael: ita ſerui Dei recto tramite incedere
debent, & pro amore parentum ſuorum, non debent ad dextram, neque ad ſiniſtram declinare à
bono opere, vel propoſito, ſed recto itinere, vſque ad Bethſemas, ideſt, vſque ad introitum cæleſtis
regni peruenire. Et ſicut vaccæ pro filijs ſuis mugiēdo pergebant: ita conuenit ſeruis Dei, pro parentibus
ſuis mugire, ideſt, pro eis debent orare, vt bene ſit eis, & vt à malo liberentur, atq; in bono
confirmentur. Idē D. Bernardus in tractatu de paſſione Domini: qualiter diligendi, & qualiter odi-
endi ſint amici, per eaſdem vaccas trahentes plauſtrum cum arca Domini, perdoceri nos teſtatur:
quarum vituli dum eſſent recluſi domi, ipſę vaccæ arcam geſtantes, & recto itinere pergentes Beth- Amici vt amandi, & odiendi.
ſames, cùm audirent voces vitulorum, dederunt quidem mugitum, qui erat ſignum naturalis affe-
ctus, nec tamen ſemel ſe ab arrepto itinere receperunt. Tu verò ſi iam portas ſiue profeſſione aperta,
& ſolenni, ſiue occulto propoſito iugum Domini, ideſt, regulam quamcunque per Spiritum

Sanctum à patribus inſtitutam: ſi te prædictorum vermium (truncum crucis corrodentium) ſug- E
geſtiones incipiunt corrodere, imitare vaccas Allophylorum portantes arcam Domini; redde
mugitum, idest, ſignum affectus, hoc eſt, condole, compatere, conſolare eos qui naturali amore
coniuncti ſunt: nihil tamen minus ſerua viam incœptam, hoc eſt, perfice bonum propoſitum di-
rigendo pedes tuos verſus Bethſames, verſus domum Solis, hoc eſt, ad cæleſtem patriam, vbi eſt
ſumma & ſpiritualis habitatio Solis noſtri Domini Ieſu, qui eſt Sol iuſtitiæ, quæ in illa domo lu-
cet in virtute ſua habitans lucem inacceſſibilem. Sic ſunt amandi amici, vt affectus amoris erga
illos conſequetur; ſicut ſunt & odiendi, vt eorum amor nequaquam Dei amori præferatur; inimo,
nec animæ noſtræ commodum amori illius præferre debemus, ſed tanquam odiſſe animas no-
ſtras, affligendo illas ieiunijs, vigilijs, caſtigationibus, vt doceamus eas Dominicis obedire præ-
ceptis, & cætera. Gloſſa ordinaria, vbi in Geneſi Dominus dicit ad Abraham: *Sume mihi vac-*
Humilitas. *cam triennem, &c.* moraliter interpretatur humilitatem eò quòd vacca iugo ſubmittitur, quæ
bene (inquit) dicitur triennis, quia per humilitatem homo ſubijcitur maiori, æquali & minori. At
Rupertus lib. 5. in Geneſim de Trinitate, & operibus eius, quid ſibi voluerit quod ait, *Sume mihi*
vaccam trimam, & capram trimam, & arietem annorum trium, turturem quoque, & columbam, F
omnem hanc aſſumptionem, propheticam aſſumptionem eſſe ait. Vacca quippe, capra & aries,
quæ profectò ſeruilia ſunt animantia, nam & lacte ſuo dominos ſuos paſcunt, & lanis operiunt,
tres præſignant (inquit) generationes, per quas ſemen Abrahæ ſeruiturum erat in terra non ſua:
nam generatione quarta, inquit Deus, reuertentur huc. Eſt autem vacca trima, & capra tri-
ma, & aries trium annorum. Cur hoc? Videlicet quia patres, vel Patriarchæ primi, per quos in-
uocatum eſt nomen Domini ſuper illos, tres numero ſunt, à quibus denominationem ſuſcipere
Dominus Deus dignatus eſt, vt diceretur Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob. Sub
iſtis namque nominibus Trinitas vnus Deus, ſæculis illis prædicari voluit, quia nondum capere
poſſent homines manifeſta nomina eiuſdem Trinitatis. Volucres quæ deſcenderunt ſuper horum
animantium cadauera, quas & abigebat Abraham, rapaces & importunos Dominos, Aegyptios
ſcilicet, ſignificauerunt, qui per Abrahæ meritum, à deuoratione generis illius tandem abigendi
erant. Generatio quarta qua erant reuerſuri, per liberam ſignificatur auium naturam, per tur-
turem, ſcilicet, & columbam. Nec ſolùm pro libertate eiuſdem reuerſionis, verum & pro ſpiri-
tuali gratia prophetarum, & ſacerdotum, quorum primi, vel principes in eadem reuerſione Moy- G
ſes, & Aaron extiterunt. Proinde *tollens*, inquit Scriptura, *omnia hæc diuiſit per medium*, ſubaudi-
tur quadrupedia, *& vtraſque partes contra ſe altrinſecus poſuit: aues autem non diuiſit.* Etenim
Carnales. carnales qui per quadrupedia ſignantur, lites & ſeditiones murmurando contra Dominum factu-
ri erant: ſpirituales verò vnanimem ſeruare concordiam, immò & ſeditioſos ad pacem reuocare
habebant. Venerabilis verò Beda in expoſitione eiuſdem loci: per vaccam triennem ſignifica-
tam eſſe ait plebem poſitam ſub iugo legis: per capram triennem, eandem plebem peccatricem,
Plebs poſita per arietem trium annorum eandem plebem regnaturam: animalia autem hæc ideo trima dici,
ſub iugo. quia per articulos temporum, vſque ad Noe, & inde vſque ad Abraham, & inde vſque ad Dauid.
Tanquam tertiam ætatem gerens ille (inquit) populus adoleuit per turturem, & columbam,
ſpirituales in illo populo ſignificatos eſſe: quorum ætas temporalis ideo taceatur, quia æterna me-
ditantes, tranſgreſſi ſunt temporalia deſideria. Quod vero tria iſthæc animalia diuidantur ad-
uerſum ſe inuicem partibus conſtituta, quia carnales, & in veteri populo, & nunc inter ſe diui-
duntur. Porro aues inter ſe non diuidi, quia ſpirituales indiuidui ſunt, ſchiſma non cogitant, ſi-
ue à turbis ſe remouent, ſiue intra illas conuerſantur, vt turtur, vt columba, vtraque tamen auis H
ſimplex, & innocens. Eodem iſthæc modo interpretatur Eucherius. Sed & Diuus Auguſti-
nus in enarratione Pſalm. centeſimotertij. Habemus, inquit, aues ſignificantes aliquid ſpi-
rituale: Non fruſtra dictum eſt, *Renouabitur iuuentus tua ſicut aquila:* non fruſtra dictum eſt
de Abraham, *Aues autem non diuiſit.* Abraham in illo ſacrificio ſatis myſtico accepit tria ani-
malia, arietem trimum, vaccam trimam, capram trimam, & turturem, & columbam. Diuiſus
eſt aries, & aduerſus ſe partes conſtitutæ. Diuiſa capra, nihilominus partes aduerſus ſe conſtitutæ.
Diuiſa vacca, ſic etiam de ipſius carne factum eſt: & ſubiecit ſcriptura, Aues autem non diuiſit. De-
inde dicitur, Trimus aries, trima vacca, trima capra. De auium ætate tacetur. Vnde rogo vos,
niſi quia ſignificantur in auibus quidam ſpiritales, quorum ætas temporalis propterea tacetur,
quia æterna meditantur, & tranſgrediuntur, deſiderio, & intellectu omnia temporalia? Spiri-
tales viri qui de omnibus iudicant, & à nemine iudicantur, itaque ipſi ſoli non diuiduntur in
hæreſes, & ſchiſmata. In ariete intelliguntur præpoſiti, ducunt enim greges. In vacca plebs in-
telligitur Iudæorum: habuit enim iugum legis, ſub quo laborabat. In capra intelligitur Eccleſia
de gentibus, in quibuſdam liberis ſaltibus inſultabat, & amaro paſcebatur oleaſtro. Trima ſunt di-

cta

A cta animalia, quia tertio tempore gratia reuelata eſt. Nam primum fuit ante legem, ſecundum ex quo lex data eſt, tertium quod nunc eſt, ex quo regnum cœlorum prædicatur. Quid ergo dicimus, quod aries non diuidatur? Nonne Epiſcopi fuerunt authores ſchiſmatum, & hæreſium? Porrò autem ſi plebs ipſa non diuideretur, ideſt, ſi vacca non diuideretur, ſi capra non diuideretur, erubuiſſent fortaſſe illi in diuiſionibus ſuis, & ad compagem remeaſſent. Diuiduntur duces, diuiduntur & plebes, vt cæcus cæcum ſequatur, & ſimul in foueam cadant. Ponuntur aduerſus ſe inuicem. Aues autem non diuiſit. Spiritales non habent diuiſiones, non cogitant ſchiſmata &c. At verò Sanctus Iſidorus ſcripturus quia vterque populus, Iudæorum & Gentium, ſub Chriſti regimine vaticinijs prophetarum vocentur, ſcribit in hæc verba: Eſaias dicit, *Et erit in die illa, nutriet, & homo vaccam boum, & duas oues, & præ vbertate lactis, comedet butyrum*. Vacca boum plebs eſt ex Iudæa, veniens ex ſemine Patriarcharum: Oues duæ, Eccleſia veniens de Gentibus, & idcirco duæ oues, & vna vacca, quia auctior eſt ex gentibus Eccleſiæ numerus quàm ex Iudæa. Homo autem qui nutriet eas, ipſe eſt Chriſtus, qui per Hieremiam dicit. *Conuertimini filij reuertentes dicit Dominus, quia ego vir veſter & adſumam vos: vnum de ciuitate, & duos de cognatione. Et dabo vobis*

Lib. de gentium vocatione c. 3.

B *paſtores iuxta cor meum, & paſcent vos ſcientia & doctrina.* Superius namque dixerat per Eſaiam. *Nutriet homo vaccam vnam & duas oues,* quem hominem Deus nunc ſemetipſum eſſe oſtendit, qui aſſumet duos, de cognatione, & vnum de ciuitate. Quia minor eſt numerus credentium ex circumciſione quàm ex præputio. Hanc autem ciuitatem Iudæam dicit ſiue Hieruſalem, cognationem verò eius gentes: paſtores autem Apoſtolos, vel Eccleſiæ doctores, Chriſti gratia prædicantes, &cæt. Et rurſus ſermone ſecundo de tempore in Dominica in quinquageſima. Vacca triennis & aries annorum trium, & capra triennis, & turtur, vel columba, figurā omnium gentium prætulerunt. Dicta ſunt autem trium annorum, quia omnes gentes in Trinitatis erāt myſterium crediture. Et quia tota Eccleſia Catholica non ſolùm habet ſpiritales, ſed habet etiam & carnales, quamuis nonnulli in trinitatem ſe credere dicant, carnales tamen ſunt, quia crimina & peccata vitare diſſimulant. Quia ergò cum carnalibus ſunt etiam ſpiritales, ideo turtur, & columba ſunt additæ. In turture, & columba ſpiritales poſſunt ſignificare, vt in illis tribus animalibus carnales intelligi. Ergò diligenter attendite quia illa tria animalia diuiſiſſe in duas partes dicitur Abraham, & contra ſe inuicem poſuiſſe. *Aues,* Scriptura inquit, *non diuiſit*. Quare hoc fratres? Quia in Eccleſia Catholica carnales diuiduntur, ſpiritales omnino non diuiduntur: & ſicùt dicit Scriptura, contra ſe inuicē

Gētium omnium typus.

C præparantur. Quare carnales & diuiſi & contra ſe poſiti ſunt? Quia omnes luxurioſi, & amatores mundi, contra ſe inuicem diuiſiones & ſcandala habere non deſinunt. Iſti ergò diuiduntur, quia ſibi inuicem aduerſantur. Aues autem, ideſt, ſpiritales non diuiduntur. Quare ſpiritales non diuiduntur? Quia eſt illis cor vnum, & anima vna in Deum. Eſt in illis vnum velle ac nolle, &c. Sed & alicubi in ſacris literis per vaccam laſciuia voluptaſque carnalis indicatur. Nam D. Gregorius, vbi apud Moyſem dum in ſacrificio vacca mactatur, offerri cum hyſſopo lignoque cedrino biſtinctus coccus præcipitur, vaccam (inquit) mactamus, cum carnem à laſciuia ſuæ voluptatis extinguimus, quam cum hyſſopo lignoq; cedrino, ac cocco offerimus, quia cum maceratione carnis ſacrificium fidei, ſpei & charitatis adolemus. Hyſſopus quippe interna noſtra mundare conſueuit: lignum cedrinum nulla putredine deficit, quia ſpem cæleſtium terminus non conſumit. Coccus verò rubro colore flammeſcit, quia quem implet charitas, incendit, &c. Et mox. Quid ergo per hyſſopum niſi Chriſti humilitas deſignatur? Ipſa eſt enim, quæ omnem in nobis reprimit contumaciam, ſicut herba illa pulmoni inflato adhibet medicinam, &c. Iuxta legis quoque teſtimonium, inquinatas mundabat eiuſdem herbæ faſciculus vaccæ rufæ cruore intinctus. Quid autem per vaccam niſi ad ſa-

Laſciuia, et volutas carnalis.

6. Moral. cap. 25.

Hyſſopus.

Cedrus.

Coccus.

D crificium aſſumpta incarnationis Dominicæ infirmitas deſignatur? Sicut enim per maſculinum ſexum ſolet fortitudo intelligi, ſic & per fœmininum poteſt infirmitas deſignari, & de eo ſcriptum eſt: *Quia & ſi mortuus eſt ex infirmitate, ſed viuit ex virtute Dei*. Ipſe eſt enim Summus Pontifex noſter, qui in ara crucis pro totius mundi ſanitate, ſui corporis hoſtiam obtulit. Hæc autem vacca rufa dicitur, vt in ea ſanguinis Chriſti rubor euidenter demonſtretur. De quo in Canticis Canticorum ſponſa loquitur dicens: *Dilectus meus candidus & rubicundus:* Candidus nimirum ex diuinitatis ſpecie, rubicundus ex paſſionis cruore. Hoc itaque hyſſopo ille ſolummodo aſpergitur, qui vias paſſionis Dominicæ imitatur. Sanctificatur verò aſperſus, ſicut per Paulum dicitur: Si enim ſanguis taurorum, & vitulorum & cinis vitulæ aſperſos inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis, quanto magis ſanguis Chriſti, qui per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo, emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis ad ſeruiendum Deo viuenti? &c. Sed reuertor ad ſignificatum laſciuiæ. Diuus Hieronymus apud Oſeam, vbi dicitur. *Quoniam ſicut Vacca laſciuiens declinauit Iſrael: nunc paſcet eos Dominus quaſi agnum in latitudine.* (Septuaginta habent: *Quoniam ſicut vacca aſilo percuſſa inſaniuit Iſrael, nunc paſcet eos Dominus ſicut agnum in ſpatioſo.*)

Vacca rufa.

Hæretici.

tioſo.) per laſciuientem vaccam exponit Hæreticos, his verbis: Quia ergo inſaniuit Iſrael, & per- E
cuſſus fornicationis ſpiritu, incredibili furore bacchatus eſt; ideo non mulro poſt tempore, ſed dum
propheto, dum ſpiritus hos regit artus, paſcet eos Dominus quaſi agnum in latitudine. Quia meta-
phorā à vacca laſciuiente ſiue œſtro quā cęperat, ſeruat in reliquis, vt captiuitatem in Aſſyrios, & in
latiſſimam Medorum terram diſperſionem populi Iſrael, quaſi in campo latiſſimo & in ſpatioſa
terra, gregis & agnorum paſturam vocet. Super hæreticis prona intelligentia eſt: ad quos, vel de
quibus dicitur: *Si ſemel fornicaris hæretice, ſaltem tu Eccleſiaſtice non delinquas, nec ingrediaris in
Galgalam*, hæreticorum conciliabula, vbi peccata omnium reuelantur, & inſtar porcorum volutan-
tur in cœno. Ne te aſcendere putes ad ſuperbas & arrogantes falſorum dogmatum fictiones. Non
eſt enim ibi domus Dei, ſed domus idoli. Nec iuraueris per nomen Chriſti, cuius maieſtatem mi-
ſcendo idolis polluiſti. Sicut enim vacca percuſſa aſilo, percuſſi ſunt hæretici ardentibus Diaboli
ſagittis, & legis notitiam reliquerūt: ideo paſcentur in lata & in ſpatioſa via, quę ducit ad mortem,
& patientia Domini bonique paſtoris eos nutriet ad interitum. Et rurſus, vbi ait Propheta Amos.
Cap. 4. *Audite verbum hoc Vaccæ pingues, quæ eſtis in monte Samariæ quæ calumniam facitis egenis, & con-
fringitis pauperes: quæ dicitis Dominus veſtris, afferte, & bibemus.* (Vbi pro vaccis pinguibus lxx. F
poſuerunt δαμάλεις τῆς βασανίτιδος. Aquila & Theodotio ipſum verbum hebraicum, Hieronymus
Symmachi interpretationem ſequitur, qui ait αἱ βόες εὔτροφοι, ideſt, boues ſaginatæ:) Loquitur ad
principes Iſrael & optimates quoque decem tribuum, qui delicijs, & rapinis vacabant, vt audiant
ſermonem Dei, & non aratores boues, ſed vaccas pingues de armento ſe eſſe nouerint: ſiue quæ nu-
triantur in paſcuis Baſan, quæ ſunt loca herbarum fertiliſſima: ac per hoc ſignificat eos, non agri-
culturæ, ſed immolationi, & eſui præparatos. Vos vaccæ pingues eſtis in monte Samariæ, & humi-
les quoſque contringitis, & dicit Dominis veſtris (ideſt, paſtoribus, per quos reges intelligimus,)
Date nobis & bibemus, ideſt, iubete tantùm, & nos cuncta vaſtabimus. Ex eo autem quod poſuit:
Ebrietas. *date nobis & bibemus*, & non dixit, date & comedemus, ebrietatem earum ſignificat in vino, atque
luxuriā, quæ ſtatum mentis euertunt. Iurauit itaque Dominus Deus in ſancto ſuo, vel in ſemetipſo,
vel in filio, vel in templo, vel in omni qui ſanctus eſt, & appellatur templum Dei, quòd aduentura
ſit dies, non longè & poſt multa ſæcula; ſed iam imminens dies captiuitatis & anguſtiæ: in quo vac-
cæ leuentur in contis, & reliquiæ earum in ollis feruentibus. Hoc autem ſignificat quod capiantur
in prælio, & portentur, atque auferantur iure victoriæ; ſeruans tamen cœptam vaccarum metapho- G
ram, vt quas eſſe pingues dixerat vaccas, earum carnes narret in contis vel ſcutis eſſe portandas. Et
ſicut lebes feruentiſſimus minutos piſces pariter inuoluit: ita & vaccas Baſan abſque vllo ordine
captiuitatis miſerijs opprimandas, &c. Et mox. Verbum autem Domini, quòd vaccæ Baſan iuben-
tur audire, ſecundum cœptam tropologiam, hæreticis præcipit; qui ventri & gulæ ſeruientes, rectè
appellantur vaccæ pinguiſſimę, ſiue vaccæ ignominioſę; hoc enim interpretatur Baſan, ideſt αἰσχύνη,
quam ſi confuſionem dicere voluerimus, Babylonem magis, quàm Baſan interpretabimur. Hę vac-
cæ pingues, ſiue ignominioſæ & aridæ (nam Baſan, & hoc intelligitur) in monte Samariæ ſunt; cui
& in Oſea dicitur. *Aufer vitulum tuum Samaria.* Et rurſum in eodem. *Quia ſeducens erat vitulus
tuus Samaria:* & ideo in monte Samariæ; quia ſemper eriguntur in ſuperbiam, & ſibi ſublimia re-
promittunt. Samaria quoque cuſtodia dicitur, non quod cuſtodiant ſermones Domini, ſed quia
cuſtodes præceptorum eius, eſſe ſe iactent. Quæ calumniam faciunt egenis & confringunt paupe-
res. Egenum & pauperem intellige Eccleſiaſticum virum qui veritatis ſimplicitate contentus, hęre-
ticorum ſupellectilem, & eloquentiæ fulgorem, argumentorumque diuitias non requirit. Hæ vaccę
dicunt Dominis ſuis: *Afferte & bibemus.* Dominos earum, vel principes peruerſorum dogmatum H
poſſumus appellare, Valentinum, & Marcionem, & Arium, & Eunomium, aut eos qui per multipli-
ces libros ab alijs malè inuenta corroborant. Iſtis dicunt vaccæ Baſanitides; *Afferte nobis, & bibe-
mus.* Niſi enim illi dederint, iſti quod deuorent, non habent, imo quod bibant, vt inebrientur. Vt
autem ſciamus aquas, & pocula ſignificare doctrinam; Dominus loquitur ad Samaritanam. *Omnis
qui biberit ex aqua hac, ſitiet iterum: qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non ſitiet in æternū.*
Ergo qui de Samaritanæ, ideſt, de hæreticorum aquis biberint, ſemper ſitient, & ardorem faucium
ſiccarum refrigerare non poterunt, &c. Et mox. *Et iurat Dominus Deus tuus in ſancto ſuo contra
vaccas ſagina & dapibus feruientes, ſiue iurat in ſanctis ſuis, & eos qui cum ipſis ſunt, mittant in le-
betes, ſiue portent.* Et vel ipſæ vaccæ ſint negociatores peſtilentes, vel ipſi qui veniunt, vt portēt eas;
& eijciantur nudæ, inuicem ſe videntes proijcianturque ſuper montem Remman, dicit Dominus
Deus. Debemus enim & iuxta Septuaginta dicere, ne fruſtra eos propoſuiſſe videamur. Quando
venerit contra hæreticos dies iudicij, atque vindictæ, tunc auferentur in armis, hoc eſt cum armis
ſuis, quibus aduerſus Eccleſiam dimicauerant; vel victi armatura Dei, & ab illius pugnatoribus ſu-
perati, mittentur in lebetes, vt exurantur & excoquantur, qui fuerunt prius negociatores peſtilen-
tes;

A tes: ad hoc enim negociabantur, vt morti traderent, quos deceperant. Cumque excocti fuerint & exuſti, egredientur nudi, nihil eorum habentes, quæ ſibi antea præſumebant. Et videbunt ignominiam ſuam ſuper montem Remman, qui interpretatur ſublimitas, vt in ſuperbia ſua conterantur. Poſſumus iuxta literam, quando venerint dies captiuitatis ſuper vaccas Samariæ, intelligere, quod ſuperent eos in prælio, & opprimant armis ſuis, & in congreſſione ſuperatas, compellant ad vrbes munitas, quæ comparentur ollis feruentibus: vt quo modo Hieruſalem habens clauſos populos & obſeſſos, aſſimilatur ollæ feruenti & plenæ carnium: Sic & vrbes Samariæ ollis feruentibus comparentur, quæ fame & peſtilentia clauſos populos exire compellant, & ire in captiuitatem mutuo ſe videntes, & transferri in Armon montes Armeniæ, qui Medis, Perſiſque confines ſunt. Hæc itaque Hieronymus. Iacobus de Vitriaco S. R. E. Cardinalis quid ſeptem illæ vaccæ, totidemque ſpicæ à Pharaone in ſomno viſæ (de quibus ſuprà dictum eſt) moraliter myſticeque ſignificent, facundiſſimè declarat in hæc verba: Vidit Pharao in ſomnis ſeptem boues pulchras, & craſſas nimis, quæ in locis paluſtribus paſcebantur. Vidit & alias ſeptem de flumine emergentes, fœdas, macieque conſumptas, quæ deuorarunt primas. Secundo vidit ſeptem ſpicas in culmo pullulantes, plenas & for-

Somnium Pharaonis.

B moſas: & totidem alias tenues & percuſſas vredine, vento ſcilicet vrente; deuorantes omnem priorem pulchritudinem. Septem pingues vaccę, ſeptiformis ſpiritus plenitudinem ſignificant. Septem fœdæ & macilentæ vaccæ, ſeptem, ſcilicet, ſpiritus nequiores: de quibus Dominus in Euangelio loquitur, qui deuorant omnem ſpiritualem pinguedinem, quoniam ad ingreſſum vitiorum egrediũtur virtutes. Paſcuntur autem pingues in locis paluſtribus, reputatione malorum, vel in locis paluſtribus, ideſt, humilibus. Super humiles enim ſeptiformis ſpiritus requieſcit. Macilentæ autem in locis virentibus & vberrimis: quia mali in hoc mundo virent & diuitijs abundãt. Septem ſpicę plenæ, ſignificant bonorum plenitudinem. Septem macilentæ, malorum operum fertilitatem. Mala enim ſequentia bona opera deſtruunt, & virtutum pinguedinem abſorbent.

VSVS IN SACRIFICIIS HEBRÆORVM.

C TRIPLEX (inquit D. Thomas) erat ſacrificiorum genus. Quoddam, quod totum comburebatur, & ideo dicebatur holocauſtum, & offerebatur Deo ſpecialiter ad reuerentiam Maieſtatis ipſius, & amorem bonitatis eius: Secundum dicebatur, pro peccato, quod offerebatur ad remiſſionem peccati, cuius vna pars comburebatur, altera cedebat in vſum Sacerdotum, niſi cum offerebatur pro peccato totius populi, vel pro peccato ſacerdotis, nam tunc totum comburebatur. Tertium vocabatur Hoſtia pacifica, quæ offerebatur Deo, vel pro gratiarum actione, vel pro ſalute, vel proſperitate offerentium ex debito beneficij, vel accipiendi vel accepti. Huius vna pars incendebatur, altera cedebat in vſum ſacerdotum, tertia in vſum offerentium, &c. In his aues immolabantur & quadrupeda, ſed inter illas, columba tantùm & turtur, ex his bos, (pro qua voce aliquando taurum, aliquando vaccam nominari videas) ouis (arietem ſæpe litera ſacra vocat) capra ſiue caper ſiue hircus. Cur autem iſthęc animalia inter cætera omnia ſcligerentur, docet Philo Iudæorum diſertiſſimus, in doctiſſimo illo ſuo, quem de victimis conſcripſit, libello. Animalia (inquit) quæ in ſacris mactari ſolent, aut terreſtria ſunt, aut volucria: ſed volucrium cùm ſint infinitæ ſpecies, duas tantùm ſelegit Moſes legifer: quoniam Columba inter natura manſuetas, & gregatim volitantes eſt mitiſſima; turtur verò inter

1. q. 103. art. 3. ad 8.

Sacrificiũ quotuplex.

Animalia quę et cur mactari ſoleat.

D ſolitarias cicuratu facillima. Terreſtrium quoque innumeris gregibus omiſſis, tria præcipuè ſecreuit genera, boum, ouium, caprarum, vt mitiora, manſuetioràque. Siquidem armenta magna boum, magni greges caprarum, & ouium, ab vno quouis aguntur, nec ſolùm viro, ſed & puero, dum exeũt in paſcua, rurſumque ſuo tempore decenter ad ſepta redeunt. Quod autem animalia hæc ingenio miti ſint prædita, vel illud euidens eſt indicium, quod omnia veſcantur herbis, non carnibus, nec vnguibus aduncis armata, nec continua ſerie dentium, nam gingiuæ dentibus aliquot deſtitutæ ſunt. Præterea maximè vitam iuuãt hæc animalia. Arietes veſtitum præbent tegendis corporibus: boues arando terram ſementi præparant, & fruges ipſas tritura reddunt alimento vtiles. Ex caprarum pilis, ac tergoribus contextis, conſutiſque fiunt penulæ viatoriæ, velaminaque militibus, & alijs, quos neceſſitas aliqua cogit extra vrbes ſub diuo degere. Qualia autem hæc animalia eſſe debeant, vt Deo immolentur, continuò ita idem Philo docet. Requiruntur autem integra hæc omnia, illæſa partibus omnibus, & maculis etiam næuiſque carentia. Tanta autem cautela vtuntur in hoc negotio, & qui offerunt victimas, & ipſi ſacrifici, vt probatiſſimi ſacerdotum, peritiſſimique ab extremis pedibus exorſi per totum corpus inquirant, quæ ſunt conſpicua, ne uentre fęminibuſque celetur, uel minima labecula. Adhibetur autem hęc cura non propter uictimas, ſed ut ſine omni

Animalia immolanda qualia eſſe debeant.

culpa

„ culpa ſint, qui eos mactandas offerunt. Submonentur enim his ſymbolis, vt quoties accedunt ad al- E
„ taria, vel nuncupaturi vota, vel reddituri, nullum vitium nullumque morbum afferant in anima,
„ ſed conentur omnino nitidam, & immaculatam in conſpectu Dei producere, ne viſam auerſetur.

Lib. de ſacrif. Hæc Philo. Immaculatum autem (vt annotauit Abulenſis, citante Franciſco Ribera Villacaſtinẽſi præsbytero ſocietatis Ieſu, ex quo ferè iſthæc deſcripſimus,) non vocat, quod pelle totam vnicolorem habet, nulliſque alterius coloris notis diſtinctam, quæ maculæ vocari ſolent, & immaculoſa animalia, vt *Maculoſa tegmina lyncis*, ſed quod integrum eſt, ideſt, quod & omnibus ſuis membris *Macula quid.* conſtat, & inſignem deformitatem non habet. Macula enim vocatur defectus alicuius membri, vel deformitas, Hebraicè mum, quod lxx. μῶμον vertunt, ideſt, reprehenſionem, hoc eſt, vitium reprehenſione dignum, & immaculatum vertunt ἄμωμον, ideſt, irreprehenſibile, quod irrideri non poſſit. Leuit 21. *Homo de ſemine tuo per familias qui habuerit maculam, non offeret panes Deo ſuo.* Quid autem maculam dicat, ſtatim explicat. *Si cæcus fuerit, ſi claudus, ſi vel paruo, vel grandi, vel torto naſo, ſi fracto pede, ſi manu, ſi gibbus, ſi lippus, ſi albuginem habens in oculo, ſi iugem ſcabiem, ſi impetiginem in corpore, vel hernioſus. Omnis qui habuerit maculam de ſemine Aaron ſacerdotis non accedet offerre hoſtias Domino.* (Ex quibus verbis illud intelligimus, quod eſt, in Cantico Canticorũ. F *Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te.*) Et cap. 72. *Immaculatum offeret, vt acceptibile ſit.* Omnis macula non erit in eo. Si cæcum fuerit, ſi fractum, ſi cicatricem habens, ſi papulas, aut ſcabiem, aut impetiginem, &c. Immaculatum ſemper in Hebræo vocatur tamin, ideſt, integrum, atque perfectum, lxx. ἄμωμον, ideſt, irreprenſibile. Cum igitur legimus Exod. 12. *Erit autem agnus abſque macula:* non eſt intelligendum, cum aut omnino album, aut nigrum poſci, ſed integrũ & ſine deformitate; Eodem enim modo hoc dicitur in Hebræo, & in Græco, quemadmodum & in verbis: quæ nunc interpretamur ex 1. cap. Leuitici. Notandum tamen, quod offerens aliquod animal ſpontaneè in ſacrificium, poterat offerre illud, etiam ſi haberet amputatas aures & caudam, nõ tamen ſi offerret ex voto, niſi votum caderet ſupra tale animal, vt annotat Toſtatus ad hæc verba Leuit. 22. *Bouem & ouem aure & cauda amputatis, voluntariè offerre potes, votum autem ex iis ſolui non poteſt.* *Munda, & immunda.* Notandum etiam animalia dici etiam munda, & immunda; immunda quæ ſecundum ſpeciem ſuam ad immolandum Domino erant illicita, quæcunque autem ea eſſent, omnia ſcilicet quadrupeda præter bouem, ouem, & capram, etiamſi ad cibum eſſent apta. Cauſa modò cur Deus munda, & immaculata volebat eſſe omnia iſthæc animalia quæ offerebantur ei, erat (inquit Toſta- G *In cap. 26. Matth.* tus) honor ſuus, quia ſacrificia quæ Deo offerebantur, non erant ad ſupplendam aliquam indigentiam Dei, quia Deus carnibus nõ veſcitur, & ſi veſceretur, non peteret ſacrificia, quia ipſe habet carnes plurimas, Pſal. 49. *Non in ſacrificiis tuis arguam te*, ſcilicet, etiamſi illa non offeras: *Holocauſta autem tua in conſpectu meo ſunt ſemper. Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos, quoniam mea ſunt omnes feræ ſyluarum, iumenta in montibus & boues. Cognoui omnia volatilia cæli, & plenitudo agri mecum eſt. Si eſuriero, non dicam tibi: meus eſt enim orbis terræ, & plenitudo eius. Nũquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo?* Non ergo vult iſta Deus propter aliquam neceſſitatem, ſed propter honorem, ſicut dicitur ibi, *Immola Deo ſacrificium laudis.* Et poſtea dicit: *Sacrificium laudis honorificabit me.* Sed Deus iudicat ſe contemni, ſi offerantur ei animalia maculata. Ergò non ſunt offerenda, quia nõn honoratur ſic. Ita patet Mala. 1. c. ſcilicet, *ad vos o ſacerdotes qui deſpicitis nomen meum, & dixiſtis in quo deſpeximus nomen tuum? offertis ſuper altare meum panem pollutum, & dicitis, in quo polluimus te? In eo, quod dicitis, menſa Domini deſpecta eſt, ſi offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum eſt? offer illud duci tuo, & ſi placuerit ei; aut ſi ſuſceperit faciem tuam, quaſi dicat, cùm duces, qui homines ſunt, non ſuſcipiant talia, neque ego* H *ſuſcipiam.* Hæc itaque Toſtatus. *Sexus animalium immolandorũ.* Obſeruabatur etiam animalium ſexus. Nam etſi in holocauſto niſi maſculos immolari liceret, vt conſtat ex cap. 1. Exodi: in ſacrificiis tamen pro peccato & in pacificis interdum licebat offerre fæmellas: nec non in voluntariis, vt oſtendit idem Toſtatus, Exod. 34. quæſt. 15. Cum enim dixiſſet, quod ideo primogenita animalia fęminini generis non immolabantur Domino, quia Deus volebat perfecta animalia ſibi immolari, genus autem fæmininum eſt imperfectum: Si fortè (inquit) arguas, quòd aliquando offerebantur capræ fæmellæ, & oues, atque vaccæ, vt patet Leuit. 3. & 4. & 5. cap. Reſpondetur quod ſacrificiorum, quędam erant ſpontanea, & quædam erant coacta: in ſpontaneis magis permittitur offerri, quodcunque voluerimus: in ſacrificiis autem neceſſariis non permittuntur offerri fęminę, ſed ſoli maſculi, niſi ſit ex ſignificatione aliqua. Patet hoc in ſacrificiis pro peccato, quę licet ſint neceſſitatis: tamen quia magis conuenit ſignificatio in fęmina, quàm in maſculo, ponitur fęmella: ſacrificia autem quę ſunt pacifica, quia ſunt totaliter voluntaria, poſſunt offerri maſculi, & fęminę ſecundum voluntatem offerentis, vt patet Leuit. 3. cap. Sacrificia autem quę ſunt votiua, quia ſunt ſacrificia neceſſitatis, non fiunt de fęmellis, vt patet Leuit. cap. 22. Patet etiam fundamentum huius reſponſionis, quia ſi aliquis voueret offerre

aliquod

A aliquod animal, tenebatur dare illud, ſine aliqua macula: ſi autem offerret animalia pacificorum, poterat offerre cum quibuſdam maculis, vtpote amputatis auribus, vel cauda, vt patet Leuit. 22. Sacrificium autem primogenitorum erat de neceſſarijs, ergò ſolùm fieri debebat de maſculis. Item ſacrificiorum quædam erant directè in Deum, ſcilicet ad laudem eius, alia autem erant ex alijs cauſis, ſcilicet quia nobis pacificabatur in eis, quæ petebamus, vel vt concederet petitiones, aut vt remitterentur peccata. Primo modo ſoli maſculi offerebantur, & iſta erant ſacrificia holocauſtorum, in quibus ſolùm mandantur offerri maſculi, vt patet Leuit. 1. alia erant pro alijs cauſis. Et ibi non erat neceſſarium ſemper offerre maſculum, ſed interdum offerebantur famellæ, vt in quibuſdã pro peccato, & in hoſtijs pacificis: ſacrificium autem primogenitorum erat ad laudem Dei, qui eduxerat ex Aegypto Iudæos, & liberauerat primogenita eorum ab exterminatore, ideo maſculus eſſe debebat, &c. Iſtiuſmodi autem ſacrificium, quod potiſſimum ad honorem fiebat Dei, holocauſtum vocari diximus: totumque comburi, id quod nomenclatura ipſa indicat. ὁλοκαυστὸν enim dicunt Græci, quaſi ὁλοκαυστον, ideſt, totum combuſtum, quare ſimiliter Hebræis càlil dicitur. Fiebat autem holocauſtum de illis generibus animalium, quæ ſola Domino cædi lege diximus, hoc eſt, de *Holocauſta de quibus fieret.*

B bobus, de ouibus, de capris, de columbis, ſiue turturibus. De ſingulis deſertè loquitur legiſlator Leuit. 1. Ac primùm de bobus ait. *Si holocauſtum fuerit eius oblatio, ac de armento maſculum immaculatum offeret ad oſtium tabernaculi teſtimonij ad placandum ſibi Dominum: ponetque manum ſuper caput hoſtiæ, & acceptabilis erit, atque in expiationem eius proficiens, immolabitque vitulum coram Domino, & offerent filij Aaron ſacerdotes ſanguinem eius per altaris circuitum, quod eſt ante oſtiũ tabernaculi, detractaque pelle hoſtiæ artus in fruſta concident, & ſubijcient in altari ignem ſtrue lignorum antè compoſita, & membra, quæ ſunt cæſa, deſuper ordinantes, caput videlicet, & cuncta, quæ adhærent iecori, inteſtinis & pedibus lotis aqua, adolebitque ea ſacerdos ſuper altare in holocauſtum, & ſuauem odorem Domino.* Quod autem hic dicitur ad placandum ſibi Dominum, &c. videri poſſit S. Thomæ repugnare, qui, vt diximus, holocauſta Deo offerri ait ſolita ad reuerentiam Maieſtatis ipſius: non tamen repugnat. Qui enim holocauſtum offert, ad Dei honorem, & reuerentiam offerret, ſicut ſcribit Philo de victimis. *Primo* (inquit) *illi generi, quod ſolum Dei honorem ſibi proponit, lex aptè holocautoma tribuit, quando victima integra igne abſumitur, humana cupiditate nihil inde ſibi vſurpante.* Et poſtea: *Atque ita holocautoma ſolius eſt Dei, cui ſemper debetur honor, etiam ſi*

C *nihil expectaremus ab eo gratiæ.* Verùm nihil impedit eum qui offert hoc honore, atque hoc reuerentiæ inditio Deum ſibi placatum, ac propitium velle. Nihil etiam impedit Deum eodem honore placari, ac beneuolum reddi offerenti, etiamſi nihil ille de placatione cogitaret. Sed illud in primis obſeruabatur, vt ipſe qui offerret, manus victimę imponeret, quaſi iram Dei deprecans, eamque non in ſuum, ſed in victimæ illius caput immitti petens: quod ex Leuit. 16. intelligimus, in quo ſcriptum eſt: *Poſtquam mundauerit ſanctuarium, & tabernaculum, & altare, tunc offerat hircum viuẽtem; & poſita vtraque manu ſuper caput eius, confitentur omnes iniquitates filiorum Iſrael, & vniuerſa delicta, atque peccata eorum, quæ imprecans capiti eius emittet illum per hominem paratum in deſertum.* Cætera, quod ad ſenſum hiſtoricum pertinent, manifeſta ſunt. Hoc tantùm addendum, in holocauſto pelles victimarum fuiſſe ſacerdotum, Leuit. 7. *Sacerdos qui offert holocauſti victimam, habebit pellem eius.* De ſecundi generis animalibus ita in eodem capite primo legiſlator. *Quod ſi de pecoribus oblatio eſt, de ouibus, ſiue de capris in holocauſtum: maſculum abſque macula offeret, immolabitque ad latus altaris, quod reſpicit ad Aquilonem, coram Domino. Sanguinem verò illius fundent ſuper altare filij Aaron per circuitum, diuidentque membra, caput, & omnia quæ adhærent iecori,*

D *& imponent ſuper ligna, quibus ſubijciendus eſt ignis. Inteſtina verò, & pedes lauabunt aqua, & oblata omnia adolebit ſacerdos ſuper altare in holocauſtum & odorem ſuauiſſimum Domino.* In quibus ea tantum adnotemus, quæ à priori holocauſto differunt. In primis agnum, & hœdum anniculos eſſe oportebat, vitulum grandiorem etiam mactare licebat, vt teſtatur Ioſephus ſacerdos. Legitur & in nonnullis codicibus, *Agnum maſculum anniculum, & abſque macula offeret:* cùm in Hebræo, & in tranſlatione lxx. & in Chaldaica paraphraſi hoc tantùm ſit, quod poſuimus: *Maſculum abſque macula offeret.* Anniculus autem intelligitur, qui annum non exceſſerit, licet totum minimè expleuerit. Illud etiam peculiare huius holocauſti, immolari ad latus altaris Aquilonare, non ſuper altare, ſed iuxta, cauum enim erat altare, nec eiuſmodi, vt ſuper illud animalia immolarentur. Cur autem ad latus Aquilonare, dicemus in myſtica ſignificatione: ſunt enim permulta in his, quæ ſignificationis tantùm cauſa præcepta ſunt. Sanguis phiala exceptus per parietes altaris fundebatur. Et cùm dicit: *Quibus ſubijciendus eſt ignis*, perinde eſt, ac ſi diceret, ligna quibus carnes imponendæ ſunt, ſint ſupra ignem altaris: neque enim aliunde ignis offerebatur, ſed ſemper erat in altari, ſicut legimus Leuit. 6. *Ignis autem in altari ſemper ardebit, quem nutriet ſacerdos ſubijciens ligna manè per ſingulos dies, & impoſito holocauſto deſuper adolebit adipes pacificorum. Ignis eſt iſte perpetuus,*

Lib. 3. Antiq. c. 10.

Agnus anniculus.

petuus, qui nunquam deficit in altari, &c. Hic ignis miraculo à Deo datus eſt, Leuit. 9. & vſque ad E
captiuitatem Babylonicam ſeruatus, vt eſt in 2. Mach. cap. 1. quo quia vti noluerunt in ſacrificio
Nadub & Abiu filij Aaron, ſed alienum ignem attulerunt, ſubitò à Deo extincti ſunt. Leuit. 10. Ita
ergò ait: *Super ligna, quibus ſuperijciendus eſt ignis,* ideſt, ſuper ligna quæ ſupra ignem altaris im-
ponentur, vt vtantur. Ita etiam dixit paulò ante: *Et ſubycient in altari ignem ſtrue lignorum com-
poſita, & membra, quæ ſunt cæſa, deſuper ordinantes:* hoc eſt, cum ſtruem lignorum ante compoſue-
rint, & membra victimæ ſuper illa collocauerint, admouebunt illis ignem, qui infrà eſt in altari. Vt
Myſtica holocauſti ſignificatio. modò iam ad myſteria in ijs, quæ de holocauſto dicta ſunt, latentia veniamus, in quorum expla-
natione hoc magis Dei auxilio indigemus, (inquit Ribera) quod duces, quos ſequi inſtitueramus,
non idem filum expoſitionis vbique tenent, ſed illud relinquentes, alterum ſubitò accipiunt: vt
Origenes, qui vitulum in holocauſtum offerendum, cùm ſemel Chriſtum eſſe dixiſſet, cùm pellis ei
detrahi iubetur, repente ad verbum Dei, quod eſt in ſcriptura, & ad ſenſus eius diuertit: quod nos ſe
Vitulus optima victima. qui nō poſſumus, de eodē enim omnia intelligenda ſint proculdubio exiſtimamus. Vitulus optima
omnium victimarum erat, quæ in holocauſtum offerri poterant, & Deo gratiſſima, qui enim vitu-
lum habere non poterat, agnum aut hœdum offerebat, ſicut & qui hæc non habebat, offerebat tur- F
Vitulus Chriſti caro. turem, aut pullum columbæ. Vitulus autem Chriſti caro eſt in ara crucis pro humano genere
oblata. Homo qui vitulum offert, ipſe Chriſtus eſt, quia (vt ait Apoſtolus) *tradidit ſemetipſum pro
nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis:* quæ victima omnium præſtantiſſima, & Deo
Ephes. 1. acceptiſſima fuit. Maſculus verò eſt vitulus (vt ait Origenes) quia peccatum, quod eſt fœmininæ
Homil. 1. in Leuit. fragilitatis, ignorat. Solus ergo ille maſculus, ſolus ſine macula eſt, per *qui peccatum non fecit, nec
dolus inuentus eſt in ore eius.* Ad oſtium tabernaculi offertur, ideſt, non intra oſtium, ſed extra oſtiū.
Iohan. 1. Extra oſtium enim fuit Ieſus, quia *in ſua propria venit, & ſui eum non receperunt*. Non eſt ergo in-
greſſus tabernaculum illud, ad quod venerat, ſed ad oſtium eius oblatus eſt in holocauſtum, quia
Matth. 21. extra vrbem paſſus eſt. Nam & illi mali coloni venientem filium patris familias eiecerunt foras ex-
tra vineam, & occiderunt. Ad placandum Dominum offerre dicitur, quia peccata noſtra ſuſcepit
Pſal. 21. luenda, & quaſi ſua reputat, quæ noſtra ſunt, ſicut teſtatus eſt, cùm dixit: *longe à ſalute mea verba
delictorum meorum*. Denique caput noſtrum eſt, & ſibi dari cenſet, quod membris ſuis datur. Ma-
nus ſuper caput hoſtiæ impoſuit, quia volūtate patris carni ſuæ impoſuit peccata noſtra, pœnas pro
Cap. 53. eis exoluturus, ſicut ſcripſit Iſaias. *Et poſuit Dominus in eo iniquitatem omnium noſtrum.* Et Apoſto- G
Rom. 15. lus. *Etenim Chriſtus non ſibi placuit, ſed ſicut ſcriptum eſt: Improperia improperantium tibi ecide-
Pſal. 68. runt ſuper me.* Origines. *Poſuit ergò & manum ſuam ſuper caput vituli, hoc eſt, peccata generis hu-
mani impoſuit ſuper caput ſuum. Idem ſanguinem fudiſſe dicit ſacerdotes filios Aaron in circuitu al-
taris, quia Annas & Caiphas, & cæteri ſacerdotes qui conſilium inierunt contra Dominum, erant filij
Aaron, & ipſi obtulerunt, & ſanguinem fuderunt in eodem loco, in quo erat altare, ideſt, in Ieruſalem,
Luc. 13. ſicut ipſe dixerat: Quia non cupit prophetam perire extra Ieruſalem*. Sed melius, vt opinor, dice-
mus, ipſum eſſe Sacerdotem, qui & hoſtia fuit, non quidem filium Aaron, ſed ſignificatum tamen
per filios Aaron. Ipſe ſe patri obtulit, & ſanguinem fudit in circuitu altaris, ideſt, crucis: ipſa enim
altare huius ſacrificij fuit, & ſanguis ex ipſa verſus omnes partes fuſus eſt, vt ſciremus omnes orbis
terræ nationes participes futuras fuiſſe ſanguinis & crucis Chriſti. Pellis detracta eſt hoſtiæ, cum
veſtibus omnibus ſpoliatus eſt, & eas diuiſerunt inter ſe milites. Artus in fruſta conciſi ſunt, cùm ſa-
crum corpus tam vehementer in crucem diſtentum eſt, vt quaſi diuiſi artus, & oſſa locis ſuis emo-
Pſal. 21. ta, & à ſe mutuo ſeparata viderentur, iuxta quod ipſe ait: *Foderunt manus meas, & pedes meos: di-
numerauerunt omnia oſſa mea*. Ignis quo crematur hoc holocauſtum, verè non humanus ignis, ſed H
diuinus, ideſt, ardentiſſimus amor, quo Chriſtus totum ſe obtulit nobis vſque ad conſumptionem,
qua eſſe poterat, ideſt, vſque ad mortem. Ligna fuerunt miſeriæ noſtræ, quæ eius amorem excita-
bant. Inteſtina & pedes abluebantur aqua, vt ſignificaretur, in hac victima nihil immundum futu-
rum fuiſſe, ſed quæ in alijs immunda eſſe ſolent, in ea puriſſima & immaculatiſſima inueniri. Se-
Martyrum holocauſtū. cundum dignitate holocauſtum erat ex pecoribus, quod offerebant, qui vitulum non habebant.
Primum ergo holocauſtum eſt Chriſti ſeipſum in cruce Patri offerentis: ſecundum eſt minus diui-
num, ideſt, martyrum, qui Chriſtum imitantes ſemetipſos obtulerunt. Hoc holocauſtum agni eſt,
aut hœdi, qui maſculus ſit, & immaculatus. Agnus martyr eſt propter innocentiam & manſuetudi-
nem, quia inimicis minimè reſiſtit, ſicut ait Ieremias: *Et ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad
victimam:* Et Iſaias: *ſicut ouis ad occiſionem ducetur, quaſi agnus coram tondente obmuteſcet, & non
aperiet os ſuum.* Maſculus propter fortitudinem, immaculatus propter ſanctitatem. Idem in hœdo
intelligitur, quia natura filius iræ erat, & ad vitia procliuis, vt virtutes quibus anima ornatur, &
vitia, quibus caruerit, non naturæ bonitati, ſed gratiæ Dei tribuat. Natura enim non agnus erat, ſed
hœdus. Immolatur ad latus altaris, quod reſpicit Aquilonem, quod de vitulo dictum non eſt,

quia

Digitized by Google

A quia pars Aquilonaris frigidior eſt, & obſcurior: & martyres, quamuis ſancti ſint, habent tamen
ignorantiam, & peccata minima, quæ illa ſanguinis effuſione deleantur. Chriſtus tamen neutrum
habuit, & omnino pro alienis peccatis mortuus eſt. Altare, in quo ſe Deo offerunt martyres, ſancta
Eccleſia eſt, vt enim Deo placere non poterat hoſtia, quæ ad altare non offerretur: ita nullum ſacri-
ficium extra Eccleſiam illi gratum eſt. Et quia veſtigia ſanguinis martyrum manent in Eccleſia, &
ad Dei, ac martyrum ipſorum gloriam, atque ad exhortationem noſtram magna omnium fideliū
exultatione celebrantur, rectè ſanguis per circuitum altaris à filijs Aaron fundi iubetur; ſacerdotū
enim opera tota hos triūphos Eccleſia cognoſcit, & colit. Mēbra diuidūtur, quia libenter ſe pro Deo
martyres à parētibus, cognatis, amicis, & ab omni poſſeſſione, & voluptate ſeparant, & diuidunt, vt
Deo offerant. Quare non iniuria ea quæ iecori adhærent, cōmemorata ſunt, quibus intimi affectus,
& quæ cordi maximè adhærebant, intelliguntur. Ignis, quo hoc holocauſtū crematur, idē eſt, quo &
nobilius illud holocauſtū Chriſti crematū eſt, id eſt, ardens Dei amor: ligna exēpla paſſionū Chriſti
& aliorū martyrū, memoriaq; inſigniū Dei beneficiorū, quibus amor ille in horas in illis augetur,
& latius ſeſe diffundit. Inteſtina reliquijs concoctorū ciborum, pedes puluere ſordidantur. Ita inte-
B ſtinorū ſordes immoderatum affectum rerum huius ſæculi adhærentem indicant: puluis autem affe-
ctus, quaſi autem animæ ſolum tegentes, & qui facile excuti non poſſunt, ſignificat. Et quia ſiquid
tunc eſt amoris rerum huiuſmodi, quod vel in corde inhæreat, vel animam quodammodo fœdet,
pœnitentiæ dolore diluunt martyres ſancti, & pedes, antequam crementur, aqua lauantur. Tertiū
holocauſtum erat de ouibus, quod eorum erat, qui cùm ſanguinem pro Chriſto fundere non poſ- *Holocauſtū*
ſint, quia deeſt tyrannus qui fundat, vltro ſe ipſo per aſſiduam carnis macerationem, & voluntatis *de ouibus.*
ſuæ abnegationem, quaſi viuas hoſtias Deo mactant, totoſque ſe illi dedunt. Sed hoc ſacrificij ge-
nus pertinet ad ornithologiam: quare tranſeo ad ſacrificium de hoſtia pacifica, cuius ritus tradidit *Hoſtia paci-*
Moſes Leuit. 3. his verbis: *Quod ſi hoſtia pacificorum fuerit eius oblatio, & de bobus voluerit offerre* *fica.*
marem ſiue fœminam, immaculata offeret coram Domino. ponetque manum ſupra caput victimæ ſuæ,
quæ immolabitur in introitu tabernaculi teſtimonij, fundentq; filij Aaron ſacerdotes ſanguinem per al-
taris circuitum: & offerent de hoſtia pacificorum in oblationem Domino adipem, qui operit vitalia, &
quicquid pinguedinis eſt intrinſecus, duos renes, cum adipe: quo teguntur ilia, & reticulum iecoris cū
renunculis, adolebuntque ea ſuper altare in holocauſtum lignis igne ſuppoſito in oblationem ſuauiſſimi
C *odoris Domino.* Poterat hæc hoſtia ex ouibus offerri, atque etiam ex capris, eodem prorſus ritu, quo
cùm erat ex bobus, niſi quod cùm erat ex ouibus, & offerebatur agnus, cauda etiam tota incende-
batur Domino. Deinde addit legiſlator: *Omnis adeps Domini erit iure perpetuo in generationibus,*
& cunctis habitaculis veſtris: nec ſanguinem; nec adipem omnino comedetis. Quæ ad ritum huius
ſacrificij pertinent, partim iam explicauimus, partim explicabimus, cùm de ſacrificio pro peccato
agemus. Cur in hoc ſacrificio hoſtiæ ſexus non obſeruaretur, ex Toſtato etiam diximus. Iſtiuſmo-
di hoſtiam pacificam ſiue pacificorum in gratiarum actionem pro accepto beneficio offerebant,
aut ex voto, aut ſpontè, vt ſcilicet à Deo impetrarent, quod volebant, aut eum magis placarent, &
magis propitium haberent, vt ex his verbis, quæ leguntur Leuit. 7. declaratur, quibus quæ huic ſa-
crificio deſunt, indicat ipſe legiſlator: *Hæc eſt lex hoſtiæ pacificorum, quæ offertur Domino. Si pro gra-*
tiarum actione oblatio fuerit, offerrent panes abſque fermento conſperſos oleo, & lagana azyma vncta
oleo, coctamque ſimilam, & collyridas olei admiſtione conſperſas, panes quoque fermentatos cum hoſtia
gratiarum quæ immolatur pro pacificis, ex quibus vnus pro primitijs offertur Domino, & erit ſacerdo-
tis qui fundit hoſtiæ ſanguinem: Cuius carnes eadem comedentur die, nec remanebit ex eis quidquam
D *vſque manè. Si voto, vel ſponte quiſpiam obtulerit hoſtiam, eadem ſimiliter edetur die, ſed etſi quid in*
craſtinum remanſerit, veſci licitum eſt: quicquid autem tertius inuenerit dies, ignis abſumet. Si quis
de carnibus victimæ pacificorum die tertia comederit, irrita fiet oblatio eius, nec proderit offerenti:
quin potius quæcunque anima tali edulio ſe contaminauerit, præuaricationis rea erit. Caro quæ aliquid
tetigerit immundum, non comedetur, ſed comburetur igni. Qui fuerit mundus, veſcetur ex ea. Anima
polluta quæ ederit de carnibus hoſtiæ pacificorum, quæ oblata eſt Domino, peribit de populis ſuis. Et quæ
tetigerit immunditiam hominis, vel iumenti, ſiue omnis rei, quæ polluere poteſt, & comederit de huiuſ-
modi carnibus, interibit de populis ſuis. Cur verò Dominus carnes hoſtiæ oblatæ pro gratiarum
actione eadem die comedi iubeat, eius verò quæ voto, vel ſpontè offertur, eadem die aut ſequenti,
tertio nihil edi permittat, à Philone in libello de victimis, diſertiſſimè traditur, de poſteriori, quam
pro ſalute vocat, hæc in primis ſcribens. *In hoc genere duobus tantum diebus epulari fas eſt, ita vt*
nihil reliquiarum ſuperſit in tertium, idq; de cauſis pluribus: vna quia ſacræ menſæ vſus tempeſtiuus
eſſe debet, curando ne quid corrumpatur mora temporis, cum carnium, vel conditarum, natura ſit obno-
xia putredini: altera quia victimarum partes non ſunt in penum retrudendæ, ſed in medium proponen-
da omnibus indigentibus, tam enim ſunt non offerentis, ſed eius cui litatum eſt, qui cum ſit beneficus,
ac mu-

ac munificus, vult conuiuis vocatis communicari ſuum epulum: poſtrema, quia ſacrificium hoc pro ſa- E
lute duorum offertur, corporis & animæ: proinde ſuus cuique dies epularis tribuitur, quod æquum vi-
deatur, vt primę diei conuiuium admoneat nos ſalutis animæ, ſicut poſtera dies ſanitatis corporis. Quo-
niam autem tertium nihil eſt, cui propriè quæratur ſalus, ſerio vetitum eſt preferri epulum vſq; diem
tertium, ita vt ne per obliuionem quidem liceat ſupereſſe reliquias abſque piaculo, &c. Quodque Mo-
ſes ait: *ſi quis de carnibus victimæ pacificorum tertio die comederit, irrita fiet eius oblatio, nec proderit*
offerenti, his verbis enunciant. *Quòd, ſi quis hos ritus negligat, ſe verè diuina voce obiurgabitur. Hoc-*
cine homo ridendum putas ſacrificium? Nihil moror tua ſacra profana polluta, execrataque, carnes
iſtas, quas tibi ipſe coxiſti, ventri ſeruiens, ne in ſomnis quidem doctus rationem veri ſacrificij. Dein-
de de hoſtia thodah, quam ipſe cum lxx. interpretatur hoſtiam laudis, Hieronymus verò gratiarũ
actionis, quod idem eſt, qualis ſit docens, & cur ita dicatur, ita loquitur. *Cum aliquis in nullam ad-*
uerſitatem incidit, vel rerum externarum, vel corporis, ſed quieta tranquillaque vita fruitur proſperè
degens, & feliciter abſque offenſis, &c. neceſſe eſt, vel Deo gubernatori debeat ſanitatem continuam, &
non interpellata commoda, atque in vniuerſum ſynceras felicitates nullis vitiatas calamitatibus, &
horum largitorem demereatur hymnis, laudationibus, ſacrificijs & alijs gratiarum actionibus, quæ om- F
nia comprehenduntur laudis nomine. Hanc victimam non biduo, ſicut priorem illam pro ſalute, ſed ipſa
prima die lex iubet abſumi, vt qui experti ſunt propenſum, paratumque fauorem cæleſtis numinis in-
cunctanter de hoc ſacrificio impartiantur alijs. Hactenus Philo. Hebræis iſtiuſmodi hoſtia nuncu-
patur Zebah ſelamin, ideſt, hoſtia pacificorum, ſeu perfectorum, vtrumque enim ſignificare aiunt
ſelim. Sunt ex Hebræis qui putant, ideò ita vocari hoc ſacrificium, quod pacem faceret inter offe-
rentes & Deum & ſacerdotes, quia in eo ſuum cuique tribuebatur, ſanguis & adeps altari, pectus &
armus dexter ſacerdoti, reliqua caro offerenti: deinde etiam quia pro pace & incolumitate & ſalu-
...oſtia ſa- te offereretur, atque ideo à lxx. θυσία σωτηρίου, ideſt, hoſtia ſalutaris vocatur, ſiue etiam, θυσία τῶν
...aris. εἰρηνικῶν, ideſt hoſtia pacificorum & quia ſæpe in gratiarum actione offerebatur, a Ioſepho εὐχα-
Lib. 3. c. 10. ριστήριος θυσία dicitur, ideſt, hoſtia gratiarum actionis, qua etiam cauſa à quibuſdam ex recentiori-
bus ſacrificium retributionum, ſeu compenſationum appellatum eſt. Iſychius & Radulphus lib. 2.
...ſtica ho- in Leuit. cap. 1. hoſtiâ hac pacifica minus perfectorum vitam ſignificari docent. Sed quoniam bre-
...æ pacifica uius & apertius a Rodulpho traditum eſt, eius verba proferam: In holocauſtis perfectorũ vita, (in-
...ificatio. quit) in hoſtijs verò pacificis mediocris conuerſatio deſignatur. Sunt quippe nonnulli, qui quam- G
uis ſumma virtutum faſtigia non ambiant, offenſum tamen Deum habere refugiunt, indeque licet
bona ſumma non expleant, mala tamen ſumma deuitant. Iſti ergò hoſtias pacificas, ſiue (vt lxx.
tranſtulerunt,) ſalutares offerunt, quia ſaluari quidem volunt, ſed ſufficit eis ſaluentur, quamuis in-
ter extrema ſanctæ Eccleſiæ membra reputentur. Hoſtiarum igitur pacificarum eadem penè quæ
ſuperior, diuiſio eſt: alia namque bouis, alia ouis, alia verò capræ oblationem continet. Bouem im-
molat quiſquis in ſæculari vita mundi actibus deditus de ipſis laboribus ſuis Deo miniſtrat. Ouem
offert, qui laborare non ſufficiens, & infirmitate & ætate, ſeu etiam paupertate à miſericordiæ acti-
bus reuocatus per ſolam innocentiam Deo placet: pax enim in terra hominibus bonæ voluntatis.
Sed & capræ hoſtiam litat, quiſquis veterem conuerſationem meliores præpoſiti caſtigatione im-
mutat. Auium nulla hic fit mentio, quia contemplationis virtus perfectioribus tribui ſolet. Hęc Ro-
dulphus. Iſychius in boue eos intelligit, qui circa agenda, quæ legis ſunt, vacant. Sed quoniam hoc
commune eſt omnibus, qui ſalui fieri cupiunt, præſtat (inquit Ribera) eos intelligi, qui labores vti-
litaris aliorum cauſa perferunt, nec ſibi ſe, ſed publico bono natos putant, vt qui pauperes alunt,
qui rempubl. gubernant, qui bonas artes docent, qui concionantur. Hęc enim hoſtia maior & gra- H
tior Deo eſt, quàm ouis, aut capra, ideſt quàm ſola innocentia vitæ, aut ſola veterum peccatorum
correctio. Hi marem, & fęminam offerre poſſunt, quia & perfectiora interdum Deo offerunt, atque
fortiora, etſi minus perfecta, atque fortia offerant in hoc vitæ genere minus perfecto, tolerabile eſt.
In holocauſto vbi perfecta virtus eſt, fæmina non offertur. Sed ſiue mas, ſiue fæmina ſit, immacula-
tam hoſtiam eſſe oportet, ideſt, integram, & omni deformitate carentem; ſiue magnæ virtutis ſiue
paruæ ſit, nulla tamen labe eius opera vitientur, vt rectè Deo offerantur. Manum ſuper caput ho-
ſtiæ ponimus, cùm nos plenè Deo deuouemus, atque ita omnia facimus, vt eum nobis placare ſtu-
deamus, illique ſoli placere. Atque ideo etiam in introitu tabernaculi immolatur, quia Deum in-
tueri debemus, & ad eum omnia conuertere, non ad hominum gratiam. Caput hoſtiæ finis actio-
num eſt: finis enim in ijs quæ ad actionem ſpectant, principij vim & rationem habet. Sanguis verò
immundus in lege cenſetur, & crebro in malum accipitur; quare tũc ſanguinem fundimus, cum ex
vita, & ex actionibus noſtris omnes prauas cupiditates eijcimus. Sæpe enim Deo placere cupimus,
& in ipſa honeſta actione, ſi bene diſcutiamus, ſanguinem fędantem omnia inuenimus, ideſt, laten-
tem cupiditatem glorię, aut honoris, aut voluptatis, quę etſi minus ſentiebatur, magis ad agendum
moue-

A mouebat, quàm caritas Dei. Hunc ſanguinẽ eijcere debemus, vt munda ſit hoſtia. Hunc ſanguinem
fundi iubebat Paulus, cùm dicebat, *Siue ergo manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis, omnia in
gloriam Dei facite.* Et non fundẽtibus dictum eſt. *Manus veſtræ ſanguine plenæ ſunt.* Eũ fundunt fi-
lij Aaron, ideſt, iuſti, qui ſacrificiũ pontificis noſtri Chriſti, vt poſſunt, imitantur, offerentes Deo ſe-
metipſos in odorẽ ſuauitatis, & cor purũ, atq; humile. Et in circuitis altaris fundunt, dũ Chriſti vir-
tutes mente reuoluentes, vitioſos affectus à ſe reijciunt. Altare. n. noſtrum Chriſtus eſt, cui quicquid
patri gratũ futurũ eſt imponimus & per eũ offerimus, ſicut ait Petrus: *Offerẽtes ſpiritales hoſtias ac-*
ceptabiles Deo per Ieſum Chriſtũ. Adeps hoſtię affectus animę noſtrę eſt, quo opera pingueſcũt, ſi bo- *Adeps.*
nus ſit, & nitorẽ accipiunt & anima ipſa molleſcit, & Deo tractabilis redditur, quod optabat Dauid *Pſal. 62.*
dicens: *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, & labijs exultationis laudabit os meũ.* Contrà
ſi malus ſit, opera peiora reddit, animumq; emollit ad malũ. Quod igitur maximè offerre Deo de-
beant, qui in hoc vitæ genere verſantur, ipſe indicat, cùm ait: *Et offerẽt de hoſtia pacificorũ in oblatio-*
nẽ Domino adipem, qui operit vitalia, & quicquid pinguedinis eſt intrinſecus, duos renes cum adipe quo
teguntur ilia, & reticulũ iecoris cũ renũculis, adolebuntq; ea ſuper altare in holocauſtũ lignis igne im-
B *poſito in oblationem odoris ſuauiſſimi Domino.* Quæ quoniam eleganter à Radulpho mihi videntur *Lib. 2. in Le*
explicata, verba eius referã: Adeps qui operit vitalia, eũ qui ad hanc vitã habetur, affectum ſignifi- *uit. cap. 1.*
cat. Delectat enim nos viuere, & ſi fieri poſſet, ad mortẽ nos accedere nunquã vellemus. In vitalibus
verò ſedes animæ eſt, & quaſi quoddam vitę huius retinaculũ. Pinguedo quoq; quæ intrinſecus eſt,
eorum innuit amorẽ, quæ in hac vita poſſidentur, vt eſt, domus, agri, pecunia, pater & mater, & alij *Pinguedo.*
propinqui, quę omnia ſi abundent in hac vita, quaſi beatos vidẽtur facere poſſidentes. Iã in duobus
renibus quid intelligitur, niſi genuina illa voluptas, quæ coniunctione maris & fœminæ procedit?
Hoc & ipſe numerus indicat, quod duo ſunt renes, vt quaſi duarũ perſonarum, ad quas voluptas illa *Renes.*
pertinet, mentionẽ tactã intuearis. His autẽ adeps quo tegũtur ilia, ſiue (vt alibi dicitur) qui eſt iux-
ta ilia adiungitur. Ilia ſitu ipſo membrorũ genitalibus appropinquãt. Adeps igitur ipſe, qui renibus
in ſacrificio copulatur, voluptatis illius denotat affectum: qui tamen cum ilia tegere, aut ilibus iux-
ta eſſe deſcribitur, cautela nobis timoris tribuitur, vt ſcilicet cogitemus, quia ſi mẽs prauæ concupi-
ſcẽtię ſubditur, nõ longè eſt, vt etiam corpus prauo operi ſubſternatur: mors enim ſecus introitũ de-
lectationis poſita eſt. In iecoris verò, ideſt hepatis reticulo, quid niſi nocẽdi appetitũ accipimus? He- *Iecur.*
C par ſiquidẽ fõs ſanguinis eſt: & quid per ſanguinẽ niſi crudelitas deſignatur? Vnde & D. Gregorius
illud Iſaiæ ſic exponit, vt dicat: *Manus veſtræ ſanguine plenæ ſunt*, ideſt, opera crudelitate. Ignis quo
hęc cremãda ſunt, eſt ille, de quo Eccleſia ait: *Vre igne ſancti Spiritus renes noſtros, & cor noſtrũ Do-*
mine. Ligna ſunt exẽpla Sanctorũ qui conſtanter hanc hoſtiã Deo mactarunt. Cùm offerebatur an-
tẽ agnus, cauda tota incendebatur Domino: quia cauda finis corporis eſt. Quid igitur (inquit idem *Agni cauda*
Radulphus) niſi conſummatio ſanctæ deuotionis accipitur. Et vide quos potiſſimũ de perſeuerantia *cur incende-*
monuerit: Nõ enim de boue caudã offerri præcipit, ſed de oue. Reuera nãq; ſimplicibus & deſidio- *retur.*
ſis de inconſtãtia timendũ eſt. Qui. n. ſanctis laboribus ſe exercent, lucris quotidianis, & propoſiti ſui „
ſucceſſu lætificati, voluptate maxima ſaginantur, & in maius proficiendi deſideriũ quotidiè ſuccen- „
duntur, quia ſcriptũ eſt. Anima operantiũ impinguabitur. Qui verò laborẽ refugientes, pigritiã am- *Prouerb. 13.*
plectũtur, faſtidio ſuo grauati in aliud trãſire quaſi melius aliquid reperturi, & conſiliũ ſæpe mutare
coguntur. Idẽ de capram immolãte cenſendũ eſt. Qui enim penitentiam veterum peccatorum agit,
& facta deflet, ne deflenda faciat, quo carnẽ magis affligit, eo magis eius animũ Deus ſpirituali lęti-
tia perfundit, eaq; magis ad laborandũ incitantur, vt minus illi de inconſtãtia timendũ ſit. Cęterum *Adeps Deo*
D omnis adeps meritò Domini erit iure perpetuo, quia omnis noſter affectus in eũ conferendus eſt, & *offerendus.*
per eũ in reliquas res. Non eſt comedendus adeps hoſtiæ, quia cũ Deo aliquid offerimus, nõ noſtro
affectui ſatisfacere, ſed illi placere quęrendũ eſt. Sed neq; ſanguis comedẽdus eſt, quia ab omni pra- *Sanguis non*
uarũ cupiditatũ guſtatu longè abeſſe debemus. Sequitur modo ſacrificiũ pro peccato. Hoc non ſem- *comedẽdus.*
per eodẽ modo fit, ſed variatur perſonis, & hoſtiarũ genere, & cauſis offerendi. Perſonis, quia aut pro *Sacrificij pro*
peccato pontificis offertur, aut pro peccato populi, aut principis, aut plebei hominis: Hoſtiarũ gene- *peccato va-*
re: quia aut vitulus offertur, aut hircus, aut capra, aut vacca, aut agna: Cauſis offerẽdi, quia aliter of- *rietas.*
ferunt qui per ignorantiã peccant, aliter qui ſcientes & volentes. De omnibus ſingulatim dicẽdum *Aues cur pro*
eſt, ſi prius annotauerimus, in his aues non offerri, vt in holocauſto, quoniam victimæ diuiduntur, & *peccato non*
pars ſingularum ſacerdoti tribuitur, pars igni datur: turtures verò & pulli columbarũ paruę aues ne- *offerantur.*
queunt in tot partes rectè diuidi. De victima peccãtis Pontificis ait legiſlator: *Anima quæ peccauerit* *Leuit. 4.*
per ignorantiã, & de vniuerſis mandatis Domini, quæ præcepit, vt fierent, quippiã fecerit, ſi ſacerdos qui
vnctus eſt, peccauerit, delinquere faciens populũ, offeret pro peccato vitulum immaculatũ Domino. Et
adducet illum ad oſtiũ tabernaculi teſtimonij coram Domino, ponetq; manũ ſuper caput eius, & immo-
labit eum Domino; Hauriet quoq; de ſanguine vituli, inferens illum in tabernaculum teſtimonij: Cum-
que intinxerit digitum in ſanguine, aſperget eum ſepties corã Domino contra velũ Sanctuarij, ponetq;

Digitized by Google

de eodem ſanguine ſuper cornua altaris thymiamatis gratiſſimi Domino, quod eſt in tabernaculo teſti- E
mony: Omnẽ autẽ reliquum ſanguinẽ fundet in baſin altaris holocauſti in introitu tabernaculi. Et adi-
pẽ vituli offeret pro peccato, tã eũ qui vitalia operit, quã ea quæ intrinſecus ſunt: duos renunculos & re-
ticulũ quod eſt ſuper eos iuxta ilia, & adipem iecoris cũ renunculis, ſicut offertur de vitulo hoſtię pacifi-
corũ, & adolebit ea ſuper altare holocauſti. Pellẽ verò & omnes carnes cum capite, pedibus & inteſtinis
& fimo, & reliquo corpore offeret extra caſtra in locũ mundum, vbi cineres effundi ſolent, incendetq; ea
Leuit. 4. *ſuper lignorũ ſtruẽ, quæ in loco effuſorũ cinerũ cremabuntur.* De peccato verò principis per ignorantiã
talis lex eſt. *Princeps per ignorantiam peccans, offeret hoſtiam Domino hircũ de capris immaculatũ, po-*
netq; manũ ſuã ſuper caput eius: cumq; immolauerit eũ in loco, vbi mactari ſolet holocauſtũ coram Do-
mino, quia pro peccato eſt; tinget ſacerdos digitum in ſanguine hoſtiæ pro peccato tangens cornua altaris
holocauſti, & reliquũ fundẽs ad baſin eius. Adipẽ verò adolebit ſuprà, ſicut in victimis pacificorũ fieri ſo-
let. Rogabitq; pro eo ſacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei. Offerre autẽ iubetur hircũ de capris:
quia dignior eſt pontificis, aut etiã totius populi perſona, quã principis: peccata principis minori ho-
ſtia expiantur, ideſt, hirco: non autẽ hirco ſimpliciter, ſed hirco ex capris, ſiue (vt eſt in Hebræo) hir-
co caprarũ, ideſt, nouo & tenero hirco, ita enim loquũtur Hebręi: Obſeruandũ etiã in hoc ſacrificio, F
& in ſequenti, carnes victimarũ nõ cremari extra caſtra, quemadmodũ in ſacrificio pontificis & to-
tius populi, quoniã horum ſanguis non inferebatur in Sancta, ſicut ſanguis vituli oblati pro peccato
pontificis, aut totius populi, ſed extra tabernaculũ ſanguis aſpergebatur, & tangebantur cornua al-
taris holocauſti, nõ altaris thymiamatis: quod Paulus legis peritiſſimus adnotauit: *Quorũ enim* (in-
Heb. 13. quit) *animaliũ infertur ſanguis pro peccato in ſancta per pontificẽ, horũ corpora cremãtur extra caſtra.*
Peccatũ plebeij per ignorantiam. Plebeius homo, qui more ſcripturæ vocatur de populo terræ, offerre iubetur caprã aut etiã ouem. Fit
autẽ ſacrificiũ eodẽ ritu, quo cũ offertur hircus pro peccato principis. Plebeiũ nunc voco quẽlibet de
populo, qui princeps non ſit. Et quia minus digna perſona eſt quã principis, minorẽ etiã victimã of-
Lib. de vict. fert, nec marẽ, ſed fęminã. Huic. n. fęmina conuenit, ſicut mas magiſtratui, vt ait Philo, minus quip-
Peccatũ per ignorãtiam contra ceremonias. pe virilitatis, vt ita dicã ſapiẽtiæ habet priuatus homo quã princeps. Si quis verò ceremonias ſacro-
rũ per ignorãtiã violaret, vt ſi oleo ſacræ vnctionis aut thymiamate Deo dicato vteretur, aut ederet
ſactos cibos, quos ſolis ſacerdotibus edere licebat, arietẽ offerre iubebatur ꝑpter cultũ Deo rebuſq;
ſacris debitũ. De peccato ſine ignorãtia cõmiſſo legislatoris hęc sũt verba: *Anima quæ peccauerit, &*
Peccatum ſine ignorantia. *contẽpto Domino negauerit proximo ſuo depoſitum, &c. & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus* G
ſolent peccare homines, pro peccato ſuo offeret arietẽ immaculatum de grege, & dabit eũ ſacerdoti iuxta
menſurã, ęſtimationẽq; delicti. Qui rogabit pro eo corã Domino, & dimittetur illi pro ſingulis, quæ faciẽ-
do peccauit. Quod de mẽſura ęſtimationeq; delicti dicit, hoc ita intelligẽdũ eſt, vt ꝓ maiori peccato
melior & pretioſior aries offeratur, vilior & deterior pro minori, vt iudicauerit ſacerdos. Abulẽſis ve-
rò hoc loco vult arietẽ hic exigi emptũ duobus ſiclis, quoniã paulò antè dixit de eo qui per errorẽ in
ceremonias peccauerat: *Offeret pro delicto ſuo arietẽ immaculatũ de gregibus, qui emi poteſt duobus ſi-*
clis: Quare cũ nũc ait: *Iuxta mẽſurã ęſtimationẽq; delicti,* ipſe ita interpretatur. Tãtus erit valor iſtius
arietis qui offertur, quãta æſtimatio, vel mẽſura poſita in ariete pro peccato, ideſt, duorũ ſiclorũ. At
nõ animaduertit, vbi pretiũ duorũ ſiclorũ cõſtituitur, nõ addi. *Iuxta menſurã æſtimationẽq; delicti,*
quia iã certũ pretiũ definiebatur: Vbi verò dicit: *Iuxta menſurã æſtimationẽq; delicti,* nõ cõſtitui pre
tiũ duorũ ſiclorũ, quĩ cõſtitui nõ poterat, cùm pretiũ arietis immolãdi arbitrio ſacerdotis relinque-
retur. Verba ergo ipſa Abulẽſis expoſitionẽ refutãt. Quomodo. n. erit aries iuxta menſurã ęſtimatio-
Typus confeſſionis ſacramẽtalis. nemq; delicti, ſi eiuſdẽ pretij ſit, qui pro peccatis omnibus offertur. Itaq; haud obſcurã hic vmbrã &
figurã cõfeſſionis noſtrę videmus, quãdoquidẽ & de occultis peccatis hic agitur, vt apertè docuit Io- H
ſephus, dicẽs: *Qui cũ ſciẽs peccauit, nemine cõſcio, arietẽ offeret lege ita iubẽte, etc.* & is qui peccaret, iu-
Lib. 3. Antiq. c. 10. betur adire ſacerdotẽ, & peccatũ illi detegere, vt ꝓ eius arbitrio aries elegatur, & ipſe pro peccatore
oret. Quid modò fieret de hoſtia ꝓ peccato, docet legislator his verbis: *Iſta eſt lex hoſtię pro peccato.*
Leuit. 6. *In loco, vbi offertur holocauſtũ, immolabitur corã Domino. Sanctũ Sanctorũ eſt. Sacerdos qui offert, co-*
medet eã in loco ſancto, in atreo tabernaculi. Quidquid tetigerit carnes eius, sãctificabitur. Si de sãgui-
ne illius veſtis fuerit aſperſa, lauabitur in loco ſancto. Vas autẽ fictile, in quo cocta eſt, cõfringitur: quòd
ſi vas æneũ fuerit, defricabitur, & lauabitur aqua. Oĩs maſculus ex genere ſacerdotali veſcetur de car-
nibus eius, quia Sanctũ Sanctorum eſt. Hoſtia enim quæ caditur pro peccato, cuius ſanguis infertur in
tabernaculum teſtimonij ad expiandum, in Sanctuario non comedetur, ſed comburetur igni. Pontifex
peccans, offerre iubetur pro peccato ſuo vitulum immaculatum Domino. Multum enim grauita-
tis affert peccato perſona ſacerdotis, & maximè pontificis: idcirco cum ille qui vnctus eſt, & conſe-
cratus Deo, peccat in Deum, maiori victima indiget, maiorem pœnitentiam poſtulat peccatum
illud, vitulum offeret, qui pluris quàm cæteræ hoſtiæ emitur. Sit autem immaculatus vitulus, ideſt,
plena atq; integra pœnitentia, quę dolorem habeat magnum, confeſſionem verecundam, & humilẽ
addat, ad ſatisfaciẽdum ſit parata. Adducat illum ad oſtium tabernaculi coram Domino, ideſt, ge-

mat

A mat & lugeat coram Domino. Manum ſuper caput vituli ponit cùm ab ipſo pęnitētiæ & luctus ini-
tio Deum iuſtum & bonum confitetur, ſeipſum omnibus plagis, omni ſupplicio dignũ cognoſcit. Et
quoniam in ſanguine peccatum ſignificari notum eſt dicēte Propheta: *Et ſanguis ſanguinē tetigit*,
de ſanguine vituli haurit, & infert illum in tabernaculum teſtimonij, cùm Deo peccata ſua vniuer-
ſa confitetur cum dolore, & ſeipſum accuſans, ſacrificiũ laudis offert Deo in odorem ſuauitatis, pau
latim appropinquans altari thymiamatis, in quo incenſa, ideſt, preces & laudes offerũtur. Dein di-
gitum intingit in ſanguine, quē aſpergit coram Domino cõtra velut ſanctuariũ, cũ timore debito,
& cũ humilitate agnoſcens nõ digitũ ſolum, ſed totam manum ſe fuiſſe in ſanguine intinctũrũ, niſi
Dei ſeruantis miſericordia fuiſſet adiutus: hoc eſt, non peccatũ illud modò quod commiſit, ſed om-
nia in ſe fuiſſe cõmiſſurum, niſi ſeruatus à Deo fuiſſet. Et quoniam ſeptē ſunt peccata, quæ capita &
fontes reliquorũ ſunt, à quibus Dei gratia liberatus eſt, meritò ſepties aſpergit ſanguinē. De eodem
ſanguine ponit ſuper cornua altaris thymiamatis, quæ rectà ſurſum tēdebant, vt cũ preces & laudes
in cælũ miſerit, & Dei miſericordia peccatorũ obliuiſcentis directa fuerit oratio eius ſicut incenſum
in conſpectu Dei, minimè efferatur, ſed ſanguinis, ideſt, pręteritæ ſuę turpitudinis recordetur, & hu-
B militer tremat, & ſuppliciter clamet: *Libera me de ſanguinibus Deus, Deus ſalutis mea*. Et quia ſatis
non eſt peccata Deo cõfiteri, ſed ore confeſſio homini fit ad ſalutem, omnem reliquum ſanguinem
fundet in baſin altaris holocauſti, ideſt, illa nõ vniuerſè, ſed ſigillatim ſacerdoti aperiet, ita vt nihil
reliquum ſit ſanguinis, nihil taceatur, quod animam polluat, & cruentet. Et quoniã altare Chriſtus
eſt, baſis altaris eſt ſacerdos, qui pro Chriſto peccata remittit audita. Nam baſis humilis quidē eſt,
ſed ſuper illã altare collocatur; ita in ſacerdote, quãuis homo ſit, atq; peccator, virtus Chriſti eſt, &
qui ad eum venit, ad Chriſtum aſcendit. De adipe & renunculis, & de ijs quę ex hac hoſtia offeren- *Adeps & renunculi.*
da ſunt, ſuprà dictum eſt. Cùm omnes ſuos affectus & omnes cupiditates ſacerdos ſupra altare ado-
leuerit, omnibus videntibus pellis & carnes, &c. ideſt, reliqua omnia quę ex hoc ſacrificio ſuperfue-
rint, crementur extra caſtra, vbi populus non videat, & nihil penitus remaneat, omnia in loco mun-
do vertantur in cineres. Etenim peccata ſacerdotũ non debent in publicum iactari, neque in locum
immundum, ideſt, in detractorũ conuenticula, & in prophanas ac maleficas linguas, ſed danda eſt
opera, vt taceantur, & omnes eorum reliquiæ igne charitatis conſumantur, & perpetuo ſilentio cõ-
tegantur, nihilq; ſit, quod relinqui poſſit in exemplum. Hęc eadē aliter exponit Origines his verbis:
In morali autē loco poteſt Pontifex iſte ſenſus pietatis & religionis videri, qui in nobis per orationes & *Homil. 2. in*
C *obſecrationes, quas Deo fundimus, velut quodam ſacerdotio fungitur. Hic ſi in aliquo deliquerit, omnē* *Leuit.*
continuò qui intra nos eſt, bonorum actuum populũ peccare facit. Neque .n. recti operis aliquid gerimus,
cùm in prauum declinauerit dux bonorum operum ſenſus, & ideo ad huius emendationem non qualiſ-
cunq; hoſtia, ſed ipſius ſaginati vituli requiritur in ſacrificium. Magnũ eſt etiam totius populi pec- *Sacrificium*
catũ, atq; eò maius quò plurium eſt. Vt enim totius populi pęnitentia facillimè placari ſolet Deus; *pro peccato*
ita tot hominũ animis in malũ conuenientibus vehementius irritatur. Magna ergo hoſtia indiget, *totius popu-*
ideſt maiore dolore, maiori ſatisfactione. Ideò vitulus hic etiam offerri iubetur, qui pluris emitur, *li.*
quàm reliquæ hoſtię. Omnia itaq; erunt eodē quo priora ſenſu interpretanda. Eademq; erit de pec-
cato principis interpretatio, ſed minor in eo hoſtia offertur, quia minus eſt peccatũ principis quàm *Principis*
ſacerdotis aut totius populi. Eadem ad peccatũ plebeij hominis, & ad reliqua quę poſtea dicuntur, *peccatum.*
accõmodãda ſunt. Sed aries pro maiori peccato offertur, qui pretioſior eſt capra & oue. At qui ouē,
& arietem offerunt, tacitè admonentur, vt in poſterum innocentiæ ſtudeant, dentq; operam, vt qui-
bus aut iniuria aliqua aut exemplo nocebant, omni ratione proſint. A ſacrificio pro peccato differt,
id quod pro delicto vocatur, de cuius ritu in Leuitico hęc legimus: *Hae quoq; eſt lex hoſtia pro deli-* *Cap. 7.*
D *cto, Sancta Sanctorum eſt. In loco vbi immolatur holocauſtũ, mactabitur & victima pro delicto. Sanguis* *Sacrificium*
eius per gyrum altaris offertur. Offerent ex ea caudã, & adipem qui operit vitalia, duos renunculos & *iugi.*
pinguedinem, qua iuxta ilia eſt, reticulumq; iecoris cum renunculis, & adolebit ea ſacerdos ſuper alta- *Numer. 28.*
re, &c. Quomodo autē iſthęc peccata inuicē differant, eleganter admodum ac diſertè docet Ribe-
ra: Ego interim ex eodē hic addam ſacrificium iugi, etſi priuatim ad agni hiſtoriam pertineat. Qua-
le autem hoc ſacrificium ſit, & cur iuge dicatur, lex ipſa docet: *Hac ſunt ſacrificia qua offerre debetis*
agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocauſtum ſempiternum: Vnum offeretis manè, &
alterum ad veſperum, decimam partem Oephi ſimila, qua conſperſa ſit oleo puriſſimo, & habeat quartã
partem hin. Holocauſtum iuge eſt quod obtuliſtis in monte Sinai in odorem ſuauiſſimum incenſi Domi-
ni, & libabitis vini quartam partem hin per agnos ſingulos in Sanctuario Domini: Alterumque a-
gnum ſimiliter offeretis ad veſperam iuxta omnem ritum ſacrificij matutini, & libamentorum eius,
oblationem ſuauiſſimi odoris Domino. De eo eadem dixerat in Exodo. *Hoc eſt quod facies in al-* *Cap. 29.*
tari, agnos anniculos duos per ſingulos dies iugiter, & catera. Ideò ergò iuge ſacrificium diceba- *Cap. 8. 11.*
tur, quia iugiter omnibus diebus offerebatur. Cuius ſæpe meminit Daniel Propheta, voca- *12.*

R 2 baturque

Digitized by Google

baturq; ſiue iuge ſacrificium,ſiue holocauſtum iuge,aut ſempiternũ, vt in locis indicatis videmus. E
Idem dicitur ſacrificium matutinum,& ſacrificium veſpertinum. Hic cum agno anniculo & imma-
culato,ideſt,integro,ac nihil deforme habente, vt diximus, offerebatur decima pars Oephi ſimilæ
conſperſę oleo,ideſt, ita factę,vt farinæ aquę cum oleo infunderetur, aut oleum ſolum pro aqua.
Oleum autẽ quo ſimila conſpergenda eſt,debet eſſe mẽſura quartę partis hin. Cùm enim ait, *Et ha-
beat quartam partem hin*, ſubaudiendum eſt oleum, quod apertius explicatum eſt in Exodo: *Deci-*
Cap. 29. *mam partem ſimila conſperſa oleo tuſo,quod habeat quartam partem hin*. Eadem mẽſura vini erat ad-
Oephus qd. hibendum,ideſt,quartæ partis hin. Eſt autem Oephi ſiue Oepha decima pars cori,vt videmus Eze-
Hin quid. chiel.45.ideſt,tres modij:nam corus triginta modios habet,vt author eſt Hieronymus in eundẽ lo-
cum Ezechielis, & in caput tertiũ Oſeæ,& Epiphanius in libro de menſuris & ponderibus. Modius
3. Antiq.10 habet ſedecim ſextarios,heminas triginta duas. De hin ita Ioſephus: Ea eſt mẽſura priſca Hebręo-
rũ duos cohas Atticos cõtinens,qua oleum ac vinum metiuntur:nam vinũ circa altare libant. Duo
cohæ Attici capiunt ſextarios duodecim. Oleum puriſſimum vocat bene contuſum & expreſſum ex
oleis. Hoc iuge ſacrificium publicis expenſis offerebatur,vt ibidem teſtatur Ioſephus, nec erat dies
quo non offerretur,etſi feſti dies inciderent, quibus aliæ victimæ cędendę erant,vt ſabbatum, neo- F
Cap. 28. menia,azyma,&c.vt latè videmus in eodem 28. capite Numerorum,ita cędebantur,vt iuge ſacrifi-
Sacrificij iu- cium non intermitteretur. Hoc autẽ iuge ſacrificium legis,ſignificat iuge ſacrificiũ Euangelij,quod
gis ſignifica- omnibus diebus offertur in Eccleſia,vt ex Danielis c. 12. facilè intelligitur, qui ad tẽpora Antichri-
tio. ſti reſpiciens, *Et à tempore* (inquit) *cùm ablatum fuerit iuge ſacrificium & poſita fuerit abominatio in*
Agnus Chri- *deſolationem dies mille ducenti nonaginta*. Itaq; Agnus qui quotidie offerebatur, Chriſtũ ſine dubio
ſtus. ſignificabat in cruce patri offerendum. Quod intelligens Io. Baptiſta digitoq; Chriſtum oſtendẽs,
clamabat: *Ecce agnus Dei,ecce qui tollit peccata mundi:* ac ſi diceret, hic eſt agnus quẽ ſibi pater of-
ferri voluit,vt mundum ſibi reconciliaret,hic eſt qui tollit peccata hominum,quę agnus legis tolle-
re non potuit. Hinc toties in Apocalypſi vocatur *agnus*. Manè ſignificabat tempus legis & prophe-
tarum & legis naturæ: Veſper finis temporum eſt,quo Chriſtus venit in mundũ & omne quod vſq;
ad conſummationem ſæculi ſupereſt. Vt ergò ſciremus omnes qui ſalui facti ſunt, ac fient ab initio
mundi vſq; ad aduentum Chriſti, & ab eo vſq; ad finem ſęculi, per ſanguinem agni in cruce occiſi
ſeruari, agnus manè & veſperi immolabatur. Sed cur agnus in iugi ſacrificio ſumptus eſt ad Chriſtũ
Homil. 24. ſignificandum? Origines: *Dicitur agnus quia voluntas & bonitas eius qua Deum repropitiauit homi-* G
in Numer. *nibus,& peccatorum indulgentiam dedit,talis extitit humano generi quaſi agni hoſtia immaculata,&*
Lib. 21. ſen- *innocens,qua placari hominibus diuina creduntur*. Auguſtinus: *Agnus eligitur, vt ſimplicitas & in-*
tent. c. 2. *nocentia deſignetur. Maſculus quaritur,vt virtus comprobetur,immaculatus, vt ſine crimine,&cat.*
Agnus igitur electus eſt ad figuram Chriſti propter innocentiam & manſuetudinem. Neſcit enim
Iſai. 53. agnus vel nocere alicui, vel nocenti reſiſtere. Atq; ita de Chriſto dictum eſt: *Oblatus eſt,quia ipſe vo-*
luit,& non aperuit os ſuum. Sicut ad occiſionem ducetur,& quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet,
& non aperiet os ſuum. Anniculus agnus tener eſt & ſacrificio aptiſſimus: ita Chriſtus nihil in ſe du-
rum aut ingratum habens, optima & acceptatiſſima Deo hoſtia fuit. Immaculatus,quia Chriſtus
integer & perfectus fuit,& nihil habuit deforme: Simila quę pars farinæ ad nutrimentum aptiſſima
eſt,conſperſa oleo,& vinum offeruntur cum agno,quia Chriſtus non ſolùm occidi voluit,ſed etiam
in ipſo ſacrificio reliquit nobis ſacramentum corporis, & ſanguinis ſui ſub ſpecie panis & vini, quo
mirificè animæ noſtræ alerentur,confirmarentur,lætificarentur. Et quia dulciſſimo miſericordiæ
affectu hoc nobis ſacramentum inſtituit, meritò ſimila oleo conſperſa offertur. Sed maior ſimilæ
quàm vini menſura eſt,quia ſub ſpecie panis multò plures illud accepturi erant,quàm ſub ſpecie vi- H
ni. Olei, & vini par menſura eſt, vt tanta eius in nos miſericordia intelligatur, quanta virtus ſan-
guinis eſt. Hactenus de ſacrificijs ferè ex Ribera, ſi quis autem pleniorem explicationem requirat,
Originis legat homilias in Leuiticum & in Numeros 23. & 24. prețerea Iſychij, & Radulphi com-
mentarios in Leuiticum,ac Procopij Gazęi in eundem librum & in Numeros,necnon Cyrillum,ac
pręcipuè Philonem. Dicam modò quæ ſuperioribus, non incongrua ſunt, ac in primis, cur Moy-
ſes, cum Dei nomine mandata explicaſſet, mox populum ſanguine ſacrificiorum conſpergeret,
vt legimus in Exodo: *Scripſit autem Moyſes vniuerſos ſermones Domini, & mane conſurgens*
Cap. 24. *ædificauit altare ad radices montis, & duodecim titulos per duodecim tribus Iſrael. Miſitque iuuenes*
de filijs Iſrael, & obtulerunt holocauſta, immolaueruntque victimas pacificas Domino, vitulos duode-
cim. Tulit itaque Moyſes dimidiam partem ſanguinis, & miſit in crateras, partem autem reſiduam
fudit ſuper altare: Aſſumenſque volumen fœderis, legit audiente populo: qui dixerunt: Omnia qua
locutus eſt Dominus: faciemus & erimus obedientes. Ille verò ſumptum ſanguinem reſperſit in popu-
Euchariſtia *lũ,& ait: Hic eſt ſanguis fœderis quod pepigit Dominus vobiſcum, ſuper cunctis ſermonibus ſuis*. Qui-
typus. bus verbis,& actione in primis Euchariſtiam præſignificatã, multis probari docet Thomas Bozius
Eugubinus

A Eugubinus congregationis oratorij presbyter in libro de coniunctione corpotis Eccleſię & Chtiſti.
Nam primo loco(inquit) Lucæ cap. 22. diſertis verbis Chriſtus ait: *Hic calyx nouum teſtamentum*
eſt in meo ſanguine. Secũdo totidem verbis Chriſtus vſus eſt in Euchariſtię inſtitutione, quot Moy-
ſes in veteris teſtamenti ſanctione: ſic enim cap. 26. Matth. dictum. *Hic eſt ſanguis meus noui te-*
ſtamenti. Conſona ſunt itaque verba ipſa, & actio ad vnguem. Tertio ſicut Moyſes primò recenſuit
Dei præcepta, deinde ſanguine populum aſperſit, illaq; aſperſione teſtamentum ſanxit, eodem mo-
do Chriſtus prius mandata ſua latè propoſuit, vt eſt apud Ioannem, mox ſanguinem ſuum in pecto
ra diſcipulorum infudit per Euchariſtiam. Quarto Moyſes ſanguinem quo Hebræos tinxit, in
cratere collocauit: ſic etiam Chriſtus in calice ſuum ſanguinem diſcipulis propinauit. Quinto Moy
ſes è ſanguine commixto duodecim vitulorum, duodecim tribus reſperſit; ſic Chriſtus duodecim
diſcipulis ſanguinem ſuum in vnam ſubſtãtiam commixtum, quamuis duodecim ſorbitionibus, vt
ita dicamus, traditũ dedit ex vno cratere. Quocirca niſi in euchariſtia ſit Chriſti corpus & ſanguis,
ſed ea ſit ſimplex commemoratio paſſionis Chriſti: quod egit Moyſes, magis explicaret paſſionem
Chriſti, & eius memoriam, quàm panis, & vini comeſtio, atque ita quod eſt abſurdum proculdu-
B bio, vmbra eſſet ſolidior, & in corpotis artus, lineamenta, & colores magis conformata, quàm cor-
pus ipſum: corpus eſſet vmbræ loco, vmbra corporis, inuerſaque eſſent illa, & præpoſtera. Quare
ſint, opus eſt dicamus in Euchariſtia eſſe verum ſanguinem, corpuſque Chriſti, ne ipſius inſtitutio
tam frigidè referat memoriam paſſionis, tam frigide nos ad illam moueat. Huc ſpectat, quod eodẽ
vitulorum ſanguine Moyſes tinxit altare, librum legis, ac vaſa templi, quibus omnibus nos ipſi ſi-
gnificabimur imbuendi ex omni parte Chriſti ſanguine, veluti templa ac vaſa Dei, nos ipſi volu-
mina legis diuinæ. Hinc Tertullianus concludens Chriſto fuiſſe verum corpus, ex hoc argumenta-
tur, quia ſicut olim populus à Moyſe vero ſanguine vituli eſt aſperſus, ſic nos verum Chriſti ſangui-
nem corpuſque ſumimus, quod argumentum mutuatus eſt à Sancto Irenæo. Audi eum loquentem:

Lib. 24. aduerſ. Marcion.

Sanguine nam vituli populum, ſimul omnia vaſa
Atque ſacerdotes, & ſcripta volumina legis
Sparſit aquæ mixto, vates ſic iuſſus ab alto
Non propriam ſpem, nec ſpeciem virtute vacantem
Exemplo vituli paſſurum in corpore Chriſtum,
C *Qui iuga dura ferens humeris temonis aratro*
Fortiter abrupit ſua pectora vomere ferri,
Infundens ſulcis animæ ſui ſanguinis vndam.
Nam templi vaſa hæc deſignant corpora noſtra,
Ipſe Dei templum verum non ante dicatum
Namque ſuo ſocios homines ſibi ſanguine fecit,
Atque ſacerdotes voluit ſui corporis eſſe.
Ipſe Patris ſummi perfectus iure ſacerdos
Auditum, viſum, greſſum mundauit inertem,
Aſperſitque libros teſtes præſaga locutus
Demonſtrans legem ſuo tinctam ſanguine ſancto.

Minimè etiam præteriri debet, quid ſibi velit lex imaginaria, quæ iubet vitulum pro peccato ſacer-
dotis immolari, & ſanguine eius ſepties digito populum aſpergi; deinde duos hircos offerri; vnum
in quo ſors Domini veniſſet, occidendum eſſe, & de ſanguine eius, ſimiliter vt de ſanguine vituli di-
D gito ſacerdotis populum aſpergendum: Alterum verò, in quo omnia peccata & maledictiones po-
puli imponendæ eſſent, in locum deſertum deducendum, ibique dimittendum. Docet id venerabi-
lis Beda his verbis in quæſtionibus ſuper Leuiticum. Meritò & hoc loco de huius vituli ſanguine
ſepties populum digito ſacerdotis aſpergi iubetur, vt redemptio noſtra & purificatio in Chriſti ſan-
guine lata per gratiam ſeptemplicis ſpiritus demõſtretur. Duo autem hirci duorum populorum fi-
guram perſpicua ratione demonſtrarunt, propter originalem peccati præuaricationem, hircorum
formam gerentes, quorum eſt ſimilitudo in Euangelio. Hœdi, ideſt peccatores ad ſiniſtram futuri,
ſed ex eis qui in Chriſtum crediſſent, & pœnitentiam delictorum ſuorum toto corde egiſſent, ba-
ptiſmi gratiam conſecuti. Hi in ſimilitudinem huius hirci qui in ſorte Domini venit, figuram acci-
piunt, cuius ſanguis cum ſanguine vituli permiſceri iubetur, vt conſortes paſſionis Chriſti effecti,
participes gloriæ ipſius efficiantur. Sed quid eſt hircum in ſortem Domini venire, niſi vt populus
credentium, cuius ille figuram habebat, conſors & cohæres Domini haberetur in regno. Sicut Apo-
ſtolus ait: *Hæredes quidem Dei ſumus, cohæredes autem Chriſti.* Alius verò hircus qui in ſortem Do-
mini non venit, ſimilitudinem habet infidelium, qui nunquã in Chriſto credere voluerunt. Hi vti-
que accipiunt maledictionem totius populi, & omnes iniquitates humani generis & proijciuntur

Lex imaginaria.

R 3 inde-

in deſertum locum. Sed quid eſt omnes iniquitates & maledictiones accipere, niſi quia omnia pec- E
cata, quæ ab Adam vſque ad Chriſtum humanum genus admiſit, illi ſoli ſunt percepturi, qui nec
credere in Chriſto, nec expiari Chriſti ſanguine voluerunt: & ſic onuſti & prægrauati iniquitatibus
& maledictionibus totius humani generis, in deſertum locum projicientur, ideſt, in tenebras exte-
riores, vbi eſt fletus & ſtridor dentium: & in ſtagno ignis, quod eſt gehenna, ibi ignis eorum non
extinguetur, & vermis eorum non morietur. Idem Beda in explicatione huius Pſaltis ſententiæ:
Pſal. 65. *Holocauſta medullata offeram tibi cum incenſo arietum offeram tibi boues cum hircis.* Holocauſta
Holocauſta medullata. medullata interpretatur placentia. Pinguia enim holocauſta (inquit) erant acceptabiliora: ſcilicet
offeram tibi laudem integram, & charitatem intimam, quæ placent tibi: & hoc cum incenſo arie-
tum, ideſt per orationem ſanctam pro me ab arietibus, ideſt, à ſanctis patribus, qui nos in fide ge-
nuerunt, & per meam orationem non diſſentientem à traditione ipſorum ſanctorum patrum: quæ
Deo ita eſt acceptabilis, ſicut ſuauis eſt alicui odor incẽſi: Verè enim Deo eſt gratum, quod quidem
probatur ab auctoritate ſanctorum patrum non eſſe diſſonum. Offeram inquam holocauſta, & of-
feram tibi boues, ideſt magiſtros meos triturantes me: Et hircos, ideſt, in peccatis fœtidos offeram
tibi, non tantùm per ſe hircos, ſed ita vt boues ſint cum hircis, ideſt, vt illi qui prius erant hirci, à bo- F
bus ſint triturati & eis incorporati: quia hoc etiam tibi placet ſacrificium, ſi peccatores hic conuer-
tantur & bonis concorporentur. Nec te turbet quod dicit, offeram boues & hircos, quia in illo prio-
ri populo, qui hic loquitur, quaſi vnus fuerunt & boues & hirci conuerſi. Poteſt etiam hoc totum de
præſenti legi, vt ſic dicatur, introibo tandem in domum tuam ſuper cæleſtem, & vt introeam, reddã
tibi nunc interim vota mea, illa ſcilicet quæ labia mea interiora diſtinxerunt, ideſt, diſcreuerunt,
ſcilicet vt me accuſem, te laudem. Te Dominum dico, me ſeruum. Te me non indigere, me ſine te
eſſe non poſſe, & ſimilia. Et quæ os meum exterius maximè locutum eſt in tribulatione, vbi oportet
me deuotiorem eſſe. Tribulatione dicit mea, ideſt mihi vtili & neceſſaria. Holocauſta mea diſtin-
xerunt, inquam, labia mea, vota tibi reddenda, & hæc diſtinguendo offeram tibi holocauſta mea,
ideſt, intima charitate intus referta, vt non te tantùm amem in ſuperficie, ſed in intimo amore, &
exterius ſaginata fide, & ſpe & bona operatione. Pecus enim medullatum, & interius medullis eſt
plenum & exterius ſaginatum. Et eſt, quaſi dicat: Non debet eſſe vacuum & aridum, quod tuæ ma-
ieſtati eſt offerendum. Vacuum quidem à charitate, aridum verò à fide, vel ſpe. Et hoc faciam, vel
cum incenſo arietum, vt prædiximus, vel quia vt quidam libri habent, cum incenſu, quod ſignificat G
incendium. Ita poſſumus dicere, offeram tibi holocauſta cum incenſu arietum, ideſt, incendendo,
& deſtruendo in me laſciuiam, quæ per arietem deſignatur: & offeram tibi boues cum hircis, ideſt,
& boues & hircos item cum incenſu, ideſt, incendam in me ceruicoſitatem & ſuperbiã quæ per bo-
uem deſignatur, & incendam in me peccatorum fœtorem, qui per hircum deſignatur: & hęc incen-
ſa tibi offeram, quia hoc erit delectabile tibi ſacrificium. Hactenus Beda. Et Georgius Franciſcus
Venetus in nouiſſimo hoc ſenſu idem ſacrificium interpretatur, pro peccato (inquit) offerri iubetur
hircus, pater videlicet hœdorum, qui in ſiniſtra reponentur iudicandi, vt per hircum oblatum hir-
Pars in homine hirco ſimilis. cina aut hœdina pars, quæ eſt in homine, expietur. Eſt enim laſciua portio in homine ſimilis hirco,
aut hędo, aut capræ matri eius laſciuienti & demolienti vineas; Idcirco expiandus, comprimendus,
vinciendus & deducendus eſt in ſeruitutem melioris portionis, ſicuti de alio animali huic ſimili di-
citur in Canticis: *Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas.* De hœdis quoque ibidem
dicitur; Paſce hœdos tuos iuxta tabernacula paſtorum, illorum videlicet qui in ſcriptura dicti ſunt
bene paſcere oues, quorum princeps eſt ille qui ait: *Ego ſum paſtor bonus & animam meam do pro oui-
bus meis.* Offerendi igitur & caſtigandi ſunt huiuſmodi appetitus, qui demoliunrur vineam, illam H
vtique quæ, vt Iſaias ait, domus Iſrael eſt, & cœtus electorum, atque hæreditas Domini: de qua in
parabolis loquens Chriſtus, inquit: *Ite & vos in vineam meam, in quam intrare nequit caro, & ſan-
guis, ac portio illa laſciuiens.* Ideo in hirco veniebat offerenda & expianda; in quo eſt maior & ma-
gis inueterata laſciuia quàm in hœdo, adeo vt valde fœteat, ſicut & carnes nimium laſciuientium,
& multò magis quàm carnes caſtè viuentium. Offerendus quoq; venit pro peccato vitulus, vel bos
armentorum rex, faſtus videlicet & ſuperbia animalis hominis, qui gloriatur in malitia & lætatur,
cùm malè fecerit. Quæ duo laſciuia ſcilicet & faſtus procedunt à duobus præcipuis fontibus ſca-
turientibus in deteriori homine, concupiſcibili videlicet & iraſcibili, quæ ab homine pergente ad
Deum ipſi Deo offerenda ſunt, vt longo & egregio ſermone diſſerit Origines ſuper Numeris. De-
duxit (inquit) Dominus populum ſuum in manu Moyſis, & Aarõ, hoc Ideo, quia alterius manus tã-
tummodo non ſufficiebat. Moſes enim ſcientiam legis indicat, Aaron verò ſacrificandi Deo, & im-
molandi peritiam. Nam ſi exiens de Aegypto & conuerſus ad Deum ſuberbiam adijciam, taurum
per manum Aaron ſacrifico, ſed vitulum ſi adhuc tenera ſuperbia & elatio eſt: Si verò petulantiam
laſciuiamque peremero, hircum Domino iugulaſſe me quoq; Aaron manu credam &c. Eadem di-

A uina lex vitulum pro ſacerdotio immolari mandans per membra hoſtiæ quæ incendebantur, ſacræ
exercitationis modum naturali ratione ſubindicat, quæ fibram iecoris, (inquit Baſilius Magnus)
non iecur totum & adipem qui ventrem operiret, non ventrem ipſum; renum verò non ſolùm adi- *Fibra iecoris, nō iecur incendatur.*
pem, verùm ipſos quoque cum adipe renes incendi in holocauſtum iubet. Iecoris quippe, quod cō-
cupiſcentię inſtrumentum eſt, iuxta quod & de eo qui concupiſcentiæ fuerat telo percuſſus, dicitur,
Eris quaſi ceruus ſpiculo percuſſus in iecore, veluti fibram ſingularem ſcilicet peccati concupiſcentiā, *Lib. de virginis.*
in qua & fel inuenitur, incendere, reliqua verò felle ac peſſima cupiditate liberam ac puram ad ap-
petenda bona quæque & honeſta ſeruare ſecundum naturam integrā conuenit. Porrò ventris quod
ſuperfluum eſt, vnde pinguiore, & hebetiore euadimus ſenſu, auferre decet, ſolumque quod eſt ne-
ceſſarium ſeruare. In renibus verò non adipem ſolùm ingentem obſcœni liquoris copiam exſpumā-
tem ad libidinem, verùm & renes ipſos expiare, ac ſanctificare naturaliter omnino iubemur. Signi-
ficat profectò per hæc ſermo diuinus, & neceſſarium victum nobis eſſe amplectendum, & concupi-
ſcentiam ſtudioſius ad meliora transferendam, & caſtitatis munditiam tota intentione ſectandam.
Quia enim poſſibile non erat abſque cibo viuere, eſcarum receptaculum, ventrem ſcilicet nudum
B abſque vllo omnino gulæ vitio relinquens obſidentem illum adipem rectiſſimè tollit. Rurſus quia *Caſtitas vt Deo grata.*
itidem erat impoſſibile, boni nos aliquid habere, niſi naturalē concupiſcentiæ vim ad illud ambien-
dum haberemus, improbam cupidinis ſpeciem quaſi fibram iecoris cum felle præcidens, probabile
concupiſcendi genus ad virtutes appetendas purum innocuumque relinquit. At verò in renibus
quia neque ad vitæ neceſſaria vt venter, neque ad concupiſcendum vt iecur, neceſſarij ſunt, ſolamq;
& vnicam concubitus concupiſcentiam capiunt, non horum ſolùm adipem, ſed ipſos quoque igni-
bus tradit. Nempe enim ſine renibus, id eſt, ſine coniugio in terris viui poteſt: virginitatiſque vita,
nullo inferior angelis ad perpetuam gloriam hinc iam exerceri. Quibus profectò omnibus id no-
biſcum agitur, vt omni ſapientia eruditi & inſtructi aduerſus voluptatem totam quaſi contra mul-
torum capitum hydram ſapienter ſtemus, neque ſub ſpecie excidendi emergentia aſſiduè per ſenſus
capita ad pullulationem plurimorum ea ſemper iteremus: Verùm ſumma tolerantia laboris, atque
continentia præcipua fortiter illa incendamus, corporaq; noſtra hoſtiam ſanctam placentem Deo,
tanquam vitulum pro ſacerdotio ſtudioſè offeramus, & modò quidem prauam concupiſcentiam
veluti fibram iecoris, modò ſuperfluitatem cibi, quaſi adipem, quo venter operitur, modo totam ſi-
mul concupiſcentiam coitus, veluti renes vnà cum adipe ſemen illis miniſtrante diuino continentię
C igne conſumamus, vt iuxta propoſitam virginitatis deſtinationem omni praua ac turpi concupiſcē-
tia, omnique voluptate ſuperiores euadentes, per continentiæ ſacra certamina propoſito certanti-
bus præmio, immortalitatiſque corona digni inueniamur. Hæc Baſilius. Suprà per vituli oblationē
Chriſtum intelligi oſtenſum eſt: qui ſimiliter per vitulæ, ſiue vaccæ rufæ immolationem ſignifica-
tur, (de qua in Numeris legimus cap. 16.) & per cinerem eiuſdem populi expiatio. Sic enim dicitur
de illa ad Moyſem & Aaron. *Præcipe filijs Iſrael, vt adducant ad te vaccam rufam ætatis integræ,* *Vacca rufa immolatio.*
in qua nulla ſit macula, nec portauerit iugum; tradeſiſque eam Eleazaro Sacerdoti, quæ educta extra
caſtra immolabitur in conſpectu omnium, & intinget digitum Eleazar in ſanguine eius, & aſperget cō-
tra fores tabernaculi ſepties, combureique eam cunctis videntibus tam pellem & carnes eius, quam
ſanguinem & fimum flammæ tradetis. Lignum quoque cedrinum & hyſſopum coccumque bis tinctum
ſacerdos mittit in flammam quæ vaccam vorat; & tunc demum lotis veſtibus & corpore ingreditur in
caſtra, commaculatuſque erit vſque ad veſperam. Sed & ille qui combuſſerit, lauabit veſtimenta ſua,
& corpus & immundus erit vſque ad veſperam. Colliget autem vir mundus cineres vaccæ & effundet
eos extra caſtra in loco puriſſimo, vt ſint multitudini filiorum Iſrael in cuſtodiam, & in aquam aſperſio-
D *nis: quia pro peccato vacca combuſta eſt. Habebunt hoc filij Iſrael & aduenæ ſanctum iure perpetuo, &*
qui tetigerit mortuum & propter hoc ſeptem diebus fuerit immundus. Aſpergetur ex hac aqua die ter-
tio & die ſeptimo mundabitur. Si die tertio aſperſus non fuerit, vel ſeptimo, non poterit emundari. Vi-
tula rufa (inquit Beda,) caro eſt Saluatoris, roſea ſanguine paſſionis, ætatis integræ, quia perfecta *Caro Saluatoris.*
ætate paſſionem ſuſcepit. Quod autem non eſt impoſitum ſuper illam iugum, hoc oſtendit, quod
caro Chriſti non eſt ſubiugata delicto, neque victa ab vllo peccato. Quod autem apprehenſam eie-
cerunt filij Iſrael extra caſtra aſtante Eleazaro ſacerdote, populum Iudæorum ſignificat & conſen-
ſum ſacerdotum in necem Domini, qui eiectum ex Hieruſalem eum crucifixerunt. Sicut ergo qui
offerunt vitulam immundi ſunt: ſic & qui apprehenderunt Dominum, peccatores habentur, & ſicut
is qui colligit cinerem aſperſionis, mundus eſt: ſic & omnes mundi ſunt qui paſſionem Chriſti præ-
dicarunt gentibus & in toto orbe terrarum doctrinam eius aſperſerunt, populoſque Domino colle-
gerunt. Lignum autem & hyſſopum crucem putamus & baptiſmum. Per hyſſopi enim faſciculum
aſpergebantur agni ſanguine, quo mundari ſolebant; typicè figurantes lauacrum baptiſmatis, &
ablutionem æterni fontis. Per coccum autem bis tinctum, figuram ſacri ſanguinis ſignificari, quo
pecca-

Digitized by Google

peccatores abluuntur: bis tinctum autem, quia per eum & corpore & corde mundamur. Hæc enim E
tria ad purgationem peccatorum ſunt tradita: Primò per cedrũ, fides ligni crucis; ſecundò per hyſ-
ſopum martyrium: tertiò per coccum, ſanguinis Dominici ſacramentum. Sicut autem illuc die ter-
tia, purgari iubentur; ita & omnis anima purgatur ab omnibus delictorum ſordibus, quæcunque
credit Chriſtum Dominũ noſtrum die tertia a mortuis reſuſcitatum. Huiuſmodi etiam homo mũ-
dus erit in die ſeptima, id eſt, in regno Sanctorum adueniente Domino, & beatus ac lætus partem
cæleſtis illius regni potietur. Qui autem non fuerit aſperſus, id eſt, huius gratiæ fide munitus, peri-
bit anima illa de regno ſancti ſanctorum, & de populo fidelium. Ex ſanguine autem huius vitulæ
Tabernacu- ideo ſepties tabernaculum iubet aſpergi: quia ſeptem ſunt ſpiritus Sancti chariſmata, quę per Chri-
lum cur ſe- ſti ſanguinem ſuper Eccleſiæ populos diſtribuuntur, per quã ab omni delicto purgantur, ſicut Apo-
pties ſangui ſtolus ait: *Iam abluti eſtis in ſanguine Chriſti & paſſioné eius*. Quod verò vitula cum pelle & oſſi-
ne vitulæ a- bus ſuis comburitur, & agnus ille paſchalis pari modo concrematur, ne oſſa eius confringantur: hoc
ſperſum. oſtendit, quod Domini Ieſu Chriſti corporis in paſſione non eſſent confringenda crura, ſicut Euã-
geliſta teſtatur. Moraliter autem vacca rufa, cuius cinis expiatio populi eſt, non aliter immolari &
offerri ad altare Domini poterit, niſi quia terrena opera non fecerit, iugumque delicti non traxerit, F
Lib. 4. nec vinculis peccatorum fuerit alligatus. Huc vſque ille, & ſimiliter ferè D. Auguſtinus in quæſtio-
nibus ſuper Numeros: Iuuenca rufa, carnem Chriſti (inquit) ſignificat Sexus fœmineus eſt propter
infirmitatem carnis: rufa eſt, propter ipſam cruentam paſſionem. Quod autem ait, Accipiant a te:
in ipſo Moyſe figuram legis oſtendit, quoniam ſecundum legem ſibi viſi ſunt occidere Chriſtum,
quia ſoluebat ſecundum ipſos ſabbatum, & ſicut putabant, obſeruationes legitimas prophanabat.
Quod autem *ſine vitio* dicitur hæc iuuenca, mirum non eſt: hanc enim carnem cæteræ hoſtiæ etiam
figurabant, vbi ſimiliter ſine vitio pecora immolari iubentur. Erat quippe illa caro in ſimilitudine
carnis peccati, ſed non caro peccati. Veruntamen hic vbi euidentius legis diſtinctionem Deus vo-
luit commendare, parum fuit dicere ſine vitio, niſi diceretur, *quæ non in ſe habet vitium:* quod ſi re-
petendi cauſa dictum eſt, fortaſſe non fruſtra eſt, quod eam rem ipſa repetitio firmius commenda-
uit: quanquam & illud non abhorret à vero, vt ideo additum intelligatur, quæ non habet in ſe vi-
tium, cùm iam dictum eſſet, iuuencam ſine vitio, quia in ſe non habuit vitium caro Chriſti, in alijs
autem habuit, qui membra ſunt eius. Quæ enim caro in vita ſine peccato, niſi illa ſola, quæ in ſe non
habet vitium? *Et non eſt poſitum ſuper eam iugum*. Non enim ſubiugata eſt iniquitati, cui ſubiuga- G
Pſal. 115. tos liberauit, & eorum vincula dirupit, vt ei dicatur: *Dirupiſti vincula tua, tibi ſacrificabo hoſtiam
landis*. Super illius quippe carnem, non eſt poſitum iugum, qui poteſtatem habuit ponendi ani-
mam ſuam, & iterum ſumendi eam. *Et dabis eam ad Eleazarum ſacerdotem*. Cur non ad Aaron?
niſi fortè ita præfiguratum eſt, non ad tempus quod tunc erat, ſed ad poſteros huius ſacerdotij paſ-
ſionem Domini peruenturam? *Et eijcient eam extra caſtra*. Sic & eiectus eſt Dominus paſſurus ex-
tra ciuitatem. Quod autem ait: *in locum mundum*, ita ſignificatum eſt, quia non habuit cauſam ma-
lam. *Et occident eam in conſpectu eius*, ſicut occiſa eſt caro Chriſti in conſpectu eorum, qui futuri
erant in nouo teſtamento Domini ſacerdotes. *Et accipiet Eleazar ſanguinem eius & aſperget con-
tra faciem tabernaculi teſtimonij in ſanguine eius ſepties*. Hæc teſtificatio eſt Chriſti ſecundum ſcri-
pturam fudiſſe ſanguinem in remiſſionem peccatorum: ideo contra faciem tabernaculi teſtimonij,
quia non aliter declaratum eſt quàm fuerat diuino teſtimonio prænunciatum. Et ideo ſepties, quia
ipſe numerus pertinet ad ſpiritalem. *Et cremabunt eam in conſpectu eius*. Puto quia concrematio
ad ſignum pertinet reſurrectionis. Natura eſt quippe ignis, vt in ſuperna moueatur, & in eum con-
uertitur, quod crematur. Nam & ipſum cremare de Græco in Latinum ductum verbum eſt à ſuſpẽ- H
ſione. *Quod vero additum eſt, in conſpectu eius*, id eſt, in conſpectu ſacerdotis, hoc mihi inſinuatum
videtur, quia illis apparuit reſurrectio Chriſti, qui futuri erant regale ſacerdotium. Iam quod ſequi
tur, *Et pelles eius & carnes & ſanguis eius cum ſtercore eius comburetur*, idipſum expoſitũ eſt, quo-
modo concremabitur: & ſignificatum eſt, quod non ſolum ſubſtantia mortalis corporis Chriſti, quę
commemoratione carnis & pellium & ſanguinis intimata eſt, verùm etiam contumelia & abiectio
plebis, quam nomine ſtercoris ſignificatum puto, conuerteretur in gloriam, quam combuſtionis
flamma ſignificat. *Et accipiet ſacerdos lignum cedrinum & hyſſopum & coccinum, & immittet in me-
dium combuſtionis iuuencæ*. Lignum cedrinum ſpes eſt, quæ debet in ſuperius firmiter habitare.
Hyſſopus fides, quæ cùm ſit herba humilis, radicibus hæret in petra. Coccinum charitas, quod fer-
uorem ſpiritus igneo colore teſtatur. Hęc tria debemus mittere in reſurrectionem Chriſti, tanquam
Coloſ. 3. in medium combuſtionis illius, vt cum illo ſit abſcondita vita noſtra, ſicut dicit Apoſtolus: *Et vita
noſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo*. *Et lauabit veſtimenta ſua ſacerdos & lauabit corpus ſuum
aqua, & poſtea introibit in caſtra, & immundus erit ſacerdos vſque ad veſperam*. Lauatio veſtimen-
torum & corporis, quid eſt, niſi mundatio exteriorum & interiorum? Et hæc ſacerdos. Deinde ſe-
quitur:

Digitized by Google

A quitur: *Et qui comburet eam*, eos figuratos arbitror qui Chriſti carnem ſepelierint, reſurrectioni
eam velut conflagrationi mandantes. *Et congregabit homo mundus cinerem iuuencæ & ponet extra* *Iuuencæ cineris.*
caſtra in locum mundum. Quid dicemus cinerem iuuencæ, reliquias videlicet illius interfectionis,
& combuſtionis, niſi famam, quæ cõſecuta eſt paſſionem reſurrectionemque Chriſti: quoniam ſunt
reliquiæ homini pacifico. Nam & cinis erat quia velut mortuus ab infidelibus condemnabatur, &
tamen mundabat, & reſurrexiſſe à fidelibus credebatur. Et quia hæc fama apud nos maximè claruit,
qui in cæteris gentibus erant, & non erant de conſilio Iudæorum: ideo dictum eſſe exiſtimo, *&
congregabit homo mundus cinerem iuuencæ*: mundus vtique ab interfectione Chriſti, quæ Iudæos
fecerat reos. *Et reponet in locum mundum*, ideſt, honorabiliter tractabit. Tamen *extra caſtra*. quia
extra celebrationem Iudaicæ conſuetudinis honor Euangelicus claruit. *Et erit ſynagoga filiorum
Iſrael in conuerſationem*, Aqua aſperſionis purificatio eſt. Poſtea declarat plenius quemadmodum
ex hoc cinere fiebat aqua aſperſionis, vnde mundabantur à cõtactu mortuorum, quod vtique ſignificatur
ab iniquitate moribundæ, vel morticinæ vitæ. Sed mirum eſt quod ſequitur. *Et qui congregat*,
inquit, *cinerem iuuencæ lauabit veſtimenta ſua, & immundus erit vſque ad veſperam*. Quomodo
B erit ex hoc immundus qui mundus acceſſerat: niſi quia & ij qui ſibi videntur mundi, in fide Chri-
ſtiana ſe agnoſcunt, quia omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, iuſtificati gratis per ſanguinem
ipſius: Hunc tamen lauare veſtimenta ſua dixit, non etiam corpus ſuum, credo quod illius cineris
congregatione & repoſitione in loco mundo; ſi hæc ſpiritaliter intelligantur, iam intrinſecus vult
intelligi fuiſſe mundatum, ſicut Cornelius audiens & credens quod prædicauerat Petrus, iſtã mun- *Act.*
datus eſt, vt ante viſibilem baptiſmum cum ſuis qui aderant, acciperet donum ſpiritus Sancti.
Hæc & plura Auguſtinus. Incognitus verò in pſalmos, exponens hoc Dauidicum: *Aſperge me
Domine hyſſopo, & mundabor &cæt.* notari debere ait virtutem aſperſionis, quia per ipſam primò *Pſal. 51.*
peccata mundantur (inquit) quod probat Apoſtolus dicens: ſi enim ſanguis hircorum & vitu- *Aſperſionis*
lorum aſperſus, inquinatos ſanctificat ad emundationem &cæt. quanto magis ſanguis Chriſti, *virtus.*
&c. ſecundò diſcordes pacificantur, vt ait Petrus, In aſperſione ſanguinis Chriſti eſt pax. Tertio *Ad Heb 9.*
porta cæli nobis reſeratur. Exod. 12. *Sanguine qui eſt in limine, aſpergite ex eo ſuperliminare, &* *Epiſt. 1. c. 1*
vtrumque poſtem. Et hæc aſperſio debet fieri ſepties, ideſt, contra ſeptem peccata, propter quod in
Leuitico dicitur: *Sanguine aſperget ſepties contra velum*, ideſt contra peccata, quod velum, vel ve- *Cap. 4.*
C lamen dicitur, quia velat, vel obfuſcat intellectum peccatoris. Principaliter autem eſt aſperſio ſan-
guinis figuralis: vbi notandum, quod quadruplici figurali ſanguine in antiqua lege fiebat aſperſio, *Aſperſio ſan*
ſcilicet ſanguine hœdi, vituli, hirci & vaccę & paſſeris: ad ſignificandum quod ſanguine multiplicis *guinis qua-*
peccati à nobis debemus aſpergere & expellere. Primò aſpergebatur ſanguis hœdi, Exod. 11. *Im-* *druplex.*
molabit hędum, &c. & faſciculum aſpergite in ſanguine, &c. Quid enim ſanguis hœdi niſi vitam ſi- *Luxuria.*
gnificat luxurioſam. Huius ſanguis aſpergitur, cùm luxurioſa vita virtute continentiæ diſſipatur.
Sic enim figuraliter ſanguine Iezabel aſperſus eſt paries, & equorum vngulæ, &c. vt dicitur quarto
Regũ nono. Iezabel enim, quæ fluxus ſanguinis interpretatur, ſignificat ipſam luxuriã, quæ in quo-
dam fluxu conſiſtit. Secũdo aſpergebatur ſanguis vituli. Leuit. 4. *Tollet de ſanguine vituli, & aſper-* *Superbia.*
get ſepties digito contra propitiatorium ad Orientem. Quid enim vitulus niſi ſuperbos ſignificat, qui
vt vituli ſunt ſine iugo ſuperioris: immo nec Deo ſubijci volunt, vt dicit Magiſter in glo. ſuper illo
verbo: *Circumdederunt me vituli multi*. Et ſic ſanguis vituli figuraliter aſpergitur, cùm ſuperbia
ſpargitur & deponitur: vnde dicitur Leuit. 4. *Sanguine vituli ſepties aſpergens altare, ſanctificet il-
lud ab immunditijs ſuis*. Vbi per altare cor noſtrum, in quo ſacrificium Deo offerebamus, intellige.
D Tertio aſpergebatur ſanguis hircorum, 2. Paralipp. 29. *Aſperſerunt ſanguinem hircorum coram al-* *Auaritia.*
tari pro peccato populi. Quid enim ſanguis hirci, niſi auaritiam ſignificat, cuius tanta eſt caliditas,
vt adamantem, quem nec ferrum, nec ignis donare poteſt, ſolus diſſoluat. Quarto aſpergebatur ſan-
guis vaccæ, Num. 19. *Vaccam rufam ætatis integræ, in qua nulla ſit macula, immolabit, intingens di-
gitum in ſanguine eius, aſperget contra fores tabernaculi*. Secundum enim quod ait Magiſter in
gloſſa ad Hebræos nono. Vacca rufa eſt caro Chriſti infirma. Sexus enim fæmineus poſitus eſt pro-
pter infirmitatem carnalem. Rufa eſt, quia caro Chriſti in paſſione ſanguine fuit cruentata. Aeta-
tis erat integræ, quia Chriſtus in paſſione fuit triginta trium annorum. Abſque macula fuit, quia
in illa nullum fuit peccatum. Huius ergo ſanguinem figuraliter ſepties aſpergimus, cum per me-
morię ſuę paſſionis corda noſtra ab omni purgamus peccato &c. Idem in explicatione alterius Pſal-
tis ſententiæ: *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos*, ideſt, inquit, ſacrificiũ *Pſal. 49.*
vitulorum, vel hircorum, ſcilicet publicata lege Euangelica. Illa enim duo animalia maximè Chri-
ſtum figurabant, ſcilicet vitulus propter habilitatem nutrimenti. Nam vt dicit Magiſter de proprie-
tatibus rerum, vitulus inter cætera animalia habet carnes laudabilis nutrimenti, quia eſt facilis di-
geſtionis propter calorem, & humidum dominans in illo. Sic & Chriſtus eſt nobis cibus perfectiſ-
ſimi.

Digitized by Google

ſimi nutrimenti, quoad vitam nutrimur æternam. Ioan. 6. *Caro mea verè eſt cibus.* Hircus verò ſignificat Chriſtum ratione ſuæ poteſtatis. Nam tantæ poteſtatis dicitur eſſe hircus, quod caliditate ſui ſanguinis frangit adamantem, qui nulla alia re domari poteſt. Et ſic ſignificat Chriſtum, qui calore ſui ſanguinis, ideſt charitate in ſuo ſanguine exhibita ſuperauit diabolum, quem nullus alius ſuperare potuit. Si ergò illa ſacrificia facta per vitulum & hircum, figurabant ſacrificium corporis Chriſti, ideò meritò per iſtud ſacrificium illa ceſſare debuerunt. Et hoc eſt, quod dicit, inſtituto ſacramento euchariſtiæ. Magis moraliter, per vitulum & hircum ſignificantur duo peccata, quæ inter cætera regnabant in Iudæorum populo: ſcilicet per vitulum accipe peccatum auaritiæ, per hircum peccatum luxuriæ, &c. Sed hęc alterius loci ſunt. Supereſt modo, vt aliquid de ſacrificio Abrahæ dicamus, de quo in Geneſi legimus; *Sume mihi vaccam triennem, & capram trimam, & arietem annorum trium, turturem quoque & columbam. Qui tollens vniuerſa hæc, diuiſit ea per medium, vt vtraſque partes contra ſe altrinſecus poſuit: aues autem non diuiſit.* Quod ſacrificium explicaturus D. Ambroſius: Præterirem (inquit) huiuſmodi interpretationem ſacrificij, niſi quibuſdam hinc ſcrupulum naſci animaduerterem, eò quod aruſpicinæ quædam ſcribi videatur ſolemnitas, quod poſt immolationem diuiſa ſunt animalia, & contra faciem alterutrum poſita, & conſedit illis Abraham. Sed ſi vim interrogationis præmiſſæ & futuræ reſponſionis conſideremus, aduertere poterimus ſpei noſtræ, & fidei conuenire huius ſacrificij diſciplinam. Vitulus enim aratorium animal eſt, deditum terræ & labori. Capra ad aquarum ſimilitudinem per ænigmata figuratur, eò quod αἶξ Græcè παρὰ τὸ ἀίσσειν nomẽ acceperit, ab eo quod eſt impetu ferri. Sic enim currit ſicut aqua. Poſſumus vel fluuiorum ſono, vel curſu maris violentis æſtimare fluctibus. Aeri comparatur aries, quia omnibus animantibus vtilius hoc animal generi humano reperitur, quandoquidem & veſtis nobis vſum exhibet, ſicut aer huius ſpiritus vitalem nobis miniſtrat ſubſtantiam. Vnde & hunc ordinem factum puto, vt prius diceret: *Sume mihi vitulum & capram, & tertio loco diceret arietem*, eò quòd prima illa, hoc eſt, vitulus & capra terris & mari, materialibus comparentur elementis, & quia fæminea dicãtur: at verò aries maſculinum quoddam animal eſt, vehemens natura & violentum cornibus. Similiter autem aries huius ſpiritus vitalis eſt, vt maſculus, auctor & cauſa gignentium, mouens terrarum genitalia, & velut quadam ſe miſcens copula. Aliud ad terram, aliud ad mare, aliud & aerem vitalem, myſticè figuratur horum trium animantium genus. Hæc traditio naturalis eſt, ſed moralis etiam concurrit & ſuppetit. In omnibus enim hominibus, caro, ſenſus, & verbũ eſt. Caro noſtra, vitula eſt; laborat, vt ferat; laborat, vt colligat; laborat, vt pariat; innumeris fatigatur laboribus; vnde & Græci δάμαλιν ἀπὸ τοῦ δαμᾶσθαι λίαν, eò quòd dometur nimis. Maſculorũ boũ labore, aratro & iugo fungitur, fæmineos partus repræſentat cũ multo vbere. Caro quoq; noſtra vitæ iſtius ſubiugatur neceſſitatibus, crebris quatitur doloribus, & multarum ærumnarum quodam curuata partu ſeneſcit. Iam illud quis ignorat, quod vehementior ſit vis animæ, cui velut nupta adhęret in iſtius vitæ curſu corporalis ſubſtantia? Senſus autem noſtri caprarum modo velut ſaltu quodam aliſexiliunt, & paſcuntur præruptionibus, impetu ipſo ipſi commotiones excitantes animæ, & concutientes eam. Ad omnem occaſionem præſto ſunt, vel occurſu fæmineæ pulchritudinis, vel odore ſuauitatis alicuius. Audita pariter & tactu mouentur velociter, quibus etiam animæ inflectunt conſtantiam, & velut à natura ſui alienant eam: Vnde plerique ὁρμητικὴν dictam putant, quia ὁρμὴ impetus dicitur, eò quod ex quodam impetu ſenſuum inflexionis, atque alienationis noſtræ cauſa naſcatur: fæminei autem ſexus ſpeciem habet. Et etiam ſenſus noſtri αἰσθήσεις Gręcè dicuntur fæmineo vocabulo. Effœtarum modo animarum cito vacuantur, vbi partes ſuæ generationis delectationiſque effuderunt, & iterum excitatis cupiditatibus nouos referunt impetus. In ariete verò verbi ac ſermonis noſtri habetur ſimilitudo, quod ſit vehemens, ſicut & ſermo noſter efficax operationis & quadam ornatus noſtri & tegminis cauſa ſit. Aries per vſum veſtium ordine quodam gregem ducens, ſicut ordo quidam vitæ vſuſque noſtri verbo explicatur. Arbitror autem quod illud verbum magis intelligere debeamus, quod eſt verbum Dei cum quo aries iſte habere videatur nõ mediocrem cognationem. Quod verbum nos verè tegmine velleris ſui veſtiuit, & in domum introducit æternæ ſalutis. Qui ſe pro nobis immolandum obtulit, qui tanquam ouis ad victimam ductus eſt, & ſicut aries coram tondẽte ſe ſine voce, ſic non aperuit os ſuum, &c. Aliam expoſitionem, ſed non abſimilem antea attuli ex Beda. Addam hic expoſitionem Iſidori. Iſte eſt (inquit) modus promiſſi ſeminis Abrahæ, & iſta eſt figura. Per vaccam enim ſignificata eſt plebs poſita ſub iugo legis: per capram eadem plebs, peccatrix futura. Per arietem, eadem plebs etiam regnatura. Animalia ideo trima dicuntur, quia per articulos temporum, ab Adam vſque ad Noe, & inde vſq; ad Abraham, ac deinde tanquam tertiam uſque ad Dauid ætatem gerens ille populus adoleuit. Per turturem & columbam ſpiritales in eo populo deſignati ſunt, indiuidui filij promiſſionum & hæredes regni futuri, quorum ætas temporalis ideo tacetur, quia æterna meditantes, tranſgreſſi ſunt de-

ſideria

Sacrificium Abrahæ. Cap. 15.

Lib. 2. de Abrah. c. 8.

Capra aquæ cõparatus, aries aeri. Vitulus terræ.

E F G H

A ſideria temporalia. Sed quid eſt quod animalia illa tria diuiduntur aduerſus ſe inuicem partibus
conſtitutis,niſi quod carnales & in populo veteri & nunc inter ſe diuiduntur? Porrò aues idcirco nō
diuiduntur, quia ſpiritales indiuidui ſunt: ſchiſma non cogitant, non ſeducuntur ab hæreticis, ſed
pax eſt ſemper in ipſis. Sed hac de re alias etiã aliquid dictũ eſt:ſufficereque puto iſthæc quæ hacte-
nus de Hebræorum ſacrificijs dicta ſunt;properemus ad ſacrificia gentiũ,cũ prius duas aureas γνω- *Lib.de plantat.Noe.*
μας Philonis recitauerimus: *Deus omnes male ſibi conſcios,etiamſi quotidie centum boues immolent,*
auerſatur: inſontes verò etſi nihil omnino ſacrificent, amplectitur. Gaudet enim Deus aris nullo igne
calentibus,quas cingit virtutum chorus. Altera ſententia eodem libro legitur. *Nemo malus ſacri-*
ficat reuera, etiamſi perenni ſacrificio decem millia boum immolaret quotidie. Nam præcipua victima
mens ipſa eſt integra: læſis enim non eſt fas aras attingere.

VSVS IN SACRIFICIIS GENTIVM.

B IN ſacrificijs gentium duo fuiſſe hoſtiarum,ſiue victimarum genera docent Treba- *Lib.1.de religione.*
tius, & Macrobius, & ex Ipſis Alexander ab Alexandro, vnum, in quo cum litaba-
tur,voluntas Dei per exta exquirebatur, alterum,iu quo ſola anima Deo conſecra- *Lib.3.c.5. ſatur.*
batur,quæ hoſtia animalis ideo appellabatur. Vtrumque diuinus poeta oſtendit,&
primò quidem illud in quo voluntas numinum per exta monſtrabatur: *Lib.3.c.12.*

Mactat lectas de more bidentes,

Et mox: *Pecudumque recluſis*

Pectoribus inhians ſpirantia conſulit exta.

Alterum, in quo hoſtia animalis dicitur, quod eius tantùm anima,vt dictum eſt ſacratur,oſtendit,
cùm facit Entellum victori Eryci mactare taurum.

Hanc tibi Eryx meliorem animam pro morte Daretis
Perſoluo.

Haſce animales hoſtias frequenter fuiſſe,ouem, ſuem,capram,bouem,gallinam & anſerem Gyral-
dus & idem Alexander tradunt, cæterùm ſine idoneo,ni fallor,authore. Certè Feſtus Pompeius ex
commentarijs ſacrorum pontificalium hæc verba refert: *Hic ouis,hac agnus, & porcus, tauri, ver-*
C *benaque,perplonere pateram,refrina faba,præmiſſium,ſeu præmetum,perſillum.* Et Pauſanias ait, in
Eliacis,ex vitulis, agnis, hœdis veterem aruſpicinam fuiſſe, poſtea Cyprios primos omnium addi-
diſſe ſuẽ. Earum quibus voluntas deorum per exta diſquirebatur, aliæ amburbiales dictę, quod cir-
cum terminos Vrbis ducerentur; aliæ ambaruales, quæ circum arua rei diuinæ cauſa duci conſue-
uerunt ab his qui pro frugibus ſacrificia faciebant:alię ambegni,bos videlicet & veruex,cum ad eo-
rum vtraque latera agni in ſacrificium agebantur, aliæ præcidaneæ,aliæ ſuccedaneæ: Legite Feſtũ,
& Seruium. Nos de extiſpicijs bouis ſuprà diximus, hic de animatis potiſſimum dicturi:quorũ quo-
que duo erant genera, hoſtia videlicet maior, & minor. Maiores Hàrugas dicebant teſte Donato
ab hara, in qua concludi ſolebant. Hæ tantùm ex bubulo genere,vnde dicebat Plinius: *Ex bobus vi-*
ctima optima, & lautiſſima deorum placatio. Clariſſimè id oſtendit Ouidius in 4. Faſtorum. *Lib.33.c.3.*

De duce lanigeri pecoris, qui perdidit Hellen
Sol abit,egreſſa victima maior adeſt.
Vacca ſit,an taurus,non eſt cognoſcere promptum *Metam 11.*
Pars prior apparet, poſteriora latent.

D Iſtiuſmodi maiorum hoſtiarum duntaxat cornua inaurabantur,vt Plinius teſtatur his verbis: Deo-
rum honore in ſacris nihil aliud excogitarum eſt, quàm vt auratis cornibus hoſtiæ maiores dunta-
xat immolarentur. Tertullianus: Hunc tibi Iupiter bouem cornibus inauratis vouemus eſſe futu-
rum. Ouidius.

blandis induta cornibus aurum
Conciderant icta niuea ceruice iuuenca.

Iuuenalis: *Lib.9.*

Et auratam Iunoni cæde iuuencam.

Plutarchus de Pauli Aemilij triumpho: Poſt eos ducebantur auratis cornibus boues centum vigin-
ti,vittis ornati & ſertis. Tibullus;

Semper inaurato taurus cadit hoſtia cornu

Martialis ad Apollinem:

Felix tunc ego debitorque voti
Caſurum tibi ruſticas ad aras

Ducam

Ducam cornibus aureis iuuencum E

Homerus apud Ciceronem:

Aurigeris diuum placantes numina tauris

Lego autem in Iliade Homeri.

Iliad. K. Τὺν τοι ἐγὼ ῥέξω χρυσὸν κέρασι περιχεύας, ideſt,

Mactabo hunc ſuperis auratum cornua taurum.

Aeneid. 9. Virgilius:

Et ſtatuam ante aras aurata fronte iuuencum.

In Oedipo. Seneca:

Aureo taurus rutilante cornu labitur ſegnis.

Saty. 13. Minor verò hoſtia coronata duntaxat erat. Vnde agnam coronatam vocat Iuuenalis:

Quæque coronata luſtrari debeat agna.

Victimæ coronatæ. Lib. 16. c. 9. Coronabantur tamen etiam maiores: quoniam omnes victimas coronari ſolitas indicat Plinius, dum ait: Ferunt coronas primum omnium Liberum Patrem impoſuiſſe capiti ſuo ex hedera. Poſtea deorum honori ſacrificantes ſumpſere victimis ſimul coronatis. Huc ſpectat illud Næuij: F

Sed velatas frondentes comas cornua taurum,

Coronabantur autem illius Dei fronde, cui ſacrum fiebat. Quaſcunque autem hoſtias cùm immolabant, niſi puræ eſſent & lectæ, ad rem diuinam non proficere putabant. Fuitque opinio ex hœdis & agnis potius, quia mites ſunt, quàm ex gallinaceis, ſuibus, & tauris, quoniam animo abundāt, deos conſuli & futura prænoſci: adeoque videas ouilli pecoris hoſtiam non quia amplitudine, ſed quia animæ eſt placidioris, pontifices maximam duxiſſe. Fiebat autem animalium iſtarum diligens examen, & niſi electa admittebantur, quia pernoſci niſi ex ſana victima futura non poſſe ſibi perſuadebant, Vingilio teſte;

Aut ſi quem ferro mactauerat ante ſacerdos,

Inde neque impoſitis ardent altaria fibris,

Nec reſponſa poteſt conſultus reddere vates.

quamobrem ſi clauda erant, morboſa, aut vitioſa, ſi fixam haberent aurem, vel ſi caudam aculeatā, aut linguam nigram, ceu contaminata, dijſque minimè accepta ac grata, vt habebantur ait idem.

Hoſtiæ puræ & impuræ quæ. Alexander, qui itidem ſcribit, ſolida vtilia niſi cæſis tribus hoſtijs, tauro, ariete, & verre, pura nō haberi, ſed tamen vt hi omnes ſolidi firmique ſint: nam vitulos ad aras humeris hominum allatos, & claudicantes, & cuius cauda ad articulum ſuffraginis non pertingit, non litare animaduerſum eſſe; idq; apud Aegyptios ſeruari tanti ceremonijs, vt linguam boui exerendo, & caudæ pilos explorando, ſi vel vnum pilum nigrum reperirent, hoſtiam tanquam impuram non admitterent. Græcis autem tauri an puri ſint, farina explorantur, caper ciceribus, capra frigida aqua; Sed quod hic de ſolidis vtilibus Alexander ait, id procul omni dubio deprompſit ex eo, quod ſcribit Feſtus Pompeius; G

Lib. 17. *Solitaurilia hoſtiarum trium diuerſi generis immolationem; tauri, arietis, verris, quod omnes ea ſolidi integrique corporis ſint:* & paucis interiectis dicit, ſolum Olcè ſignificare totum & ſolidum. De claudicantibus hiſce hoſtijs eadem tradit Gyraldus, nullum authorem eius rei laudans. Legimus tamē apud Plinium etiam hoc inter alia reprobatæ victimæ ſigna. Verba eius hæc ſunt. *Huic tantum animalium omnium* (boui videlicet) *quibus procerior cauda, non ſtatim nato conſummata, vt cæteris menſura creſcit vni, donec ad veſtigia ima perueniat. Quamobrem victimarum probatio in vitulo, vt articulum ſuffraginis contingat: breuiore non litant. Hoc quoque notatum, vitulos ad aras humeris hominis allatos, non ferè litare, ſicut nec claudicante, nec aliena hoſtia Deos placari, nec trahente ſe ab aris.* Aegyptiorum verò illas ceremonias enarrauit Herodotus. Boues mares (inquit) Epaphi eſſe cenſent: eaque de re hunc in modum explorant. Si pilum in eo nigrum, vel vnum viderint, nequaquam mundum cenſent. Explorat autem ſacerdotum aliquis ad id conſtitutus, pecude conſtante & erecta, tum etiam reſupinata: Lingua etiam exerta explorans, an pura ſit ijs ſignis, quæ ego alio referam in libro. Inſpicit & caudæ pilos, nunquid eos habeat ſecundum naturam procreatos. Eum ſi fuerit his omnibus mundus, notat alligato cornibus byblo, deinde applicita terra ſigillati anulo impreſſa, adducitur. Nam immolanti eo ſigillo non notatam, pœna morte ſancita eſt; & hunc quidem in modum pecus exploratur. De Græcorum modò exploratione Alexander ſecutus eſt Plutarchū, qui in volumine de Oraculorum defectu ſic ſcribit. Antequam oraculum petimus, victimam immolamus, coronamus, libamus. Sacerdotes enim & alij, quorum eſt immolare victimam & libare, ac habitum eius & motū obſeruare, aliam eius rei cauſam habent, quàm nos qui oracula petimus. Nam hoſtiam oportet, & quoad corpus & quoad animum attinet puram eſſe, integram atque incorruptam. De corporibus iudicium non eſt difficile. Animam explorant, farinam tauris, ciceres ſuibus apponentes. Si enim non guſtent, non eſſe ſanos iudicant. Capram argui frigida affuſa, ſi nō

Syntagm. 17.

Lib. 8. c. 45. H

Lib. 2.

Boues vt Aegyptij explorent.

t Græci.

mo-

A moueatur. Non enim eſſe animæ ſecundum naturam affectæ,non moueri,neq; affici cum libamenta inuerguntur. Ioſephus Scaliger & dentium,& cornuum quoque rationem habitam fuiſſe tradit in eruditiſſimis ſuis coniectaneis ſiue annotationibus in quartum librum M. Varronis de lingua Latina. Bidentes(inquit)erant hoſtiæ,quæ & cornigeræ eſſent,& duos dentes eminulos haberent; in qua ſententia eſt Feſtus,etiamſi aliter diſputetur apud Gellium. Heſychius; *κεραΐδες, τῶν προβάτων τὰ θήλεα τὰ ἔνδον ὀδόντας ἔχοντα*. Aliter,vt puto,ſi carerent illis, *ἀτελεῖς* erant,& ad ſacrificia ineptæ. Nam ſi bidens dicta eſt,quaſi biens,cur bidentis,non bidennis, aut biennis dicitur? Atqui magis aperit etymum,quod & ambidentes apud veteres vocarētur. Sed id requirebatur in hoſtia, vt duos dentes haberet longiores,quemadmodum & in tauro *θηλείᾳ*, vt diuerſa cornua haberet,& patentia,Ab eo dicebantur Patales boues. Obſeruabāt itidē ſexum hoſtiarū.Aegyptij n. maſculos tantū boues ſacrificabāt,vt meminit(ex Herodoto)Athenagoras in oratione pro Chriſtianis in idolomanicam Aegyptiorum ſuperſtitionem inuectus. *Apollinem*(inquit) *& Dianam, Dionyſii, & Iſidis liberos eſſe tradunt, quorum nutrix ſeruatrixque Latona fuerit,quos quia cæleſtes orti eſſent, primos habuere reges. Et tum ignorantia vera in Deum religionis & pietatis,tum autem ut imperio gra-*

Dentium & cornuum ratio in explorandis hoſtijs.

Ambidens quid.

Sexus obſeruatus.

B *tificarentur, deos eos ſimul cum coniugibus eſſe duxerunt. Idcirco puros quidem boues maſculos & vitulos cuncti Aegyptij in re diuina ſacrificant: fœminas autem illis mactare non licet, quæ Iſidi ſunt conſecratæ: cuius imago muliebri forma ad inſtar bouis cornuta eſt, ſicut Græci ipſam Io pingunt*. Alexander ab Alexandro ex Strabone Barbaris quoque circum montem Caucaſum, & apud Derbices Perſicam gentem, fœmineum animal victimam dare, aut eius carnibus veſci ſub graui documento vetari ſcribit: Idem verò ait, ex Seruio in octauum Aeneidos in hunc locum: *Lib. 11.*

Et cæſa iungebant fœdera porca.

Annotatum fuiſſe in omnibus ſacris (Græcorum fortè & Romanorum) fœminei generis victimas fuiſſe potiores: itaque ſi per marem litare non poterant,fœminam ſuccedaneam dabant,non e contra. Plinius ait. *Ex bobus, vitulis, & pecudibus, laudatiſſima vitulæ ad deorum placamenta habebantur*. Fuit tamen cur maribus mares,fœminis fœminas hoſtias immolarent. Cyrene enim apud Virgilium vitulos Orpheo, vitulas Euridicę immolari iubet: *4.Georg.*

Tu munera ſupplex
Tende,petens pacem,& faciles venerare Napeas.
C *Namq; dabunt veniam votis,iraſque remittent.*
Sed modus orandi qui ſit,prius ordine dicam.
Quattuor eximios præſtanti corpore tauros,
Qui tibi nunc viridis depaſcunt ſumma Lycæi,
Delige,& intacta totidem ceruice iuuencas.
Quattuor his aras alta ad delubra dearum
Conſtitue,& ſacrum iugulis demitte cruorem:
Corporaque ipſa boum frondoſo deſere luco.
Poſt vbi nona ſuos aurora oſtenderit ortus,
Inferias Orphei lethea papauera mittes,
Et nigram mactabis ouem, lucumque reuiſes
Placatam Euridicem vitula venerabere cæſa.
Haud mora continuò matris præcepta faceſſit,
Ad delubra venit; monſtratas excitat aras:
D *Quattuor eximios præſtanti corpore tauros*
Ducit & intactas totidem ceruice iuuencas.
Poſt,vbi nona ſuos aurora induxerat ortus,
Inferiat Orphei mittit, lucumque reuiſit.

Scio interim Dijs maribus etiam vitulas immolatas: Ouidius de Numa poſt è cælo miſſam à Ioue peltam,

Tollit humo munus, cæſa prius ille iuuenca,
Quæ dederat nulli colla premenda iugo.

Ex quibus etiam diſcimus,in quibuſdam etiam ſacrificijs ętatis morumq; hoſtiarum rationem habitam fuiſſe: tales enim de quibus proximè diximus,iniuges dicebantur, ideſt, quæ nunquam domitæ ac iugo ſubditæ fuerunt. Quarum & Virgilius meminit: *Aetatis ratio.*

Nunc grege de intacto ſeptem mactare iuuencos
Præſtiterit,totidem lectas de more bidentes.

Et vt iniuges euidentius exprimeret,addidit,

Et intactas totidem ceruice iuuencas

S Mani-

Digitized by Google

Mineruæ quales hoſtiæ immolatæ.

Manilius Chreſtus in libro de hymnis deorum, ait Mineruæ iniuges boues ſaccrificari ſolitas, illa videlicet cauſa, quòd & virginitas iugum neſciat maritale, & virtus nunquam ſit iugo prementi ſubiecta: Idem Fulgentius in libro ad Chalcidium repetit. Sed Mineruæ integræ etiam ætatis hoſtias immolari mox patebit: quare rectè Phurnutus ait: Mineruam Græcorum quidam ἀγελαΐδα vocāt, ſiue tanquam ducem populorum, ſiue quòd indomita ſit, ſicuti boues armentinæ, quas etiam præcipuè ei ſacrificabant. Similiter iuuenca & operum & coniugij ignara immolabatur Cybelæ, vt legimus in Faſtis Naſonis de hac dea, cùm Romam perferretur: E

Lib. 4.

Ante coronarunt puppim, & ſine labe iuuencam
Mactarunt operum coniugijq; rudem.

Legimus item diu ſeruatum apud Athenienſes, & Solonis lege interdictum fuiſſe, ne bouem, cuius opera vel aratro, vel curru vterentur, omnino immolarent, vt in exordio operis diximus. Bos autem qui iugo ſubactus fuiſſet, purus non putabatur, vt hominum manu & labore ruſtico contaminatus. Fœtus vero eius non ante trigeſimum diem, idoneus ſacris ac purus putabatur; ſicuti pecoris ſeptimo, ſuis verò niſi decimo, ideo ſacres dicti: creditumque bouem quinquennalem, inſignem Ioui victimam eſſe: Homerus: F

Iliad. B. Bos quinquennalis.

Αὐτὰρ ὁ βοῦν ἱέρευσεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων
Πίονα, πενταέτηρον ὑπερμενεῖ Κρονίωνι idest:
Sed hic bouem ſacrificauit rex virorum Agamemnon
Pinguem, quinquennem, valdè potenti Saturnidæ.

Iliad. H.

Et rurſus:

Τοῖσι δὲ βοῦν ἱέρευσεν ἄναξ ἀνδρῶν Ἀγαμέμνων
Ἄρσενα, πενταέτηρον ὑπερμενεῖ Κρονίωνι. idest,
His autem bouem ſacrificauit rex virorum Agamemnon
Marem, quinquennem, valde potenti Saturnidæ.

Quos verſus non deſignato tamen libro citat Seruius octauo Aeneidos in eum locum;

Perpetui terga bouis & luſtralibus extis.

Huncque locum intelligit ipſe de boue quinquennali. Eligitur autem huius ætatis bos, quia hæc perfecta eſt in hoc animante, vt prius ſuo loco diximus, eligebatur & ſus eiuſdem ætatis, vt in ſubulci ſacrificio docet idem poeta pro reditu Vlyſsis: G

Οἱ δ' ὗν εἰσήγαγον μάλα πίονα πενταέτηρον.
Hi autem ſuem adduxerunt valdè pinguem, quinquennem.

Donatus enarrans hunc Virgilij locum:

Ipſe tibi ad tua templa feram ſolennia dona.

ſcripſit hoſtiam nec macie, nec ætate confectam eſſe debere. Diſcimus autem etiam ex hic recitatis locis, hoſtias quoque quæſita; quæ pinguedine alias vincerent, præque pinguedine ſplenderent, niterentque, quo ſenſu nitentes tauros dixit Virgilius:

Superoque nitentem
Cælicolę regi mactabam in littore taurum.

Boues Italici cur ſacrificijs apti.

Quamobrem Italici boues præferebantur, quia, vt teſtatur Varro, propter amplitudinem corporis præſtare dicuntur, & ad victimas farciri, ſeruarique ad deorum ſupplicia, ideſt ſacrificia, maximè ſi ex agro Faliſco, aut Meuania eſſent. Ouidius;

Faſt. 1.

Colla rudes operum præbent ferienda iuuenci,
Quos aluit campis herba Faliſca ſuis. H

4. de Ponto Epiſt. 4.

Erant autem huius agri boues albi. Teſtis eſt idem Ouidius;

Colla boues niuei certa prębere ſecuri,
Quos aluit campis herba Faliſca ſuis.

Et rurſus:

Agnaque tam lactens, quam gramine paſta Faliſco
Victima, Tarpeios inficit icta focos

Quorum verſuum interpretatio petenda eſt ex ſuperioribus, vbi in primis ex Plinio diximus, in agro Faliſco Clitumni aquam potatam candidos feciſſe boues. De bobus citauimus & hoc Virgilij:

Hinc albi Clitumne greges, & maxima taurus
Victima, ſępe tuo perfuſi flumine ſacro,
Romanos ad templa deum duxere triumphos.

Clitumnus amnis.

In cuius loci explicatione Seruius, Clitumnus (inquit) eſt fluuius in Meuania, quæ pars Vmbriæ, partis Tuſciæ, de quo fluuio dicit Plinius in hiſtoria naturali, quòd animalia quæ eum potauerunt,

albos

A albos fœtus creant. Quibus verbis velut digito indicat, illum à me prolatum Plinij locum. Meminit autem iſtiuſmodi alborum ſacrificijs deſtinatorum boum etiam Propertius: *Lib. 2. eleg.*

Qua formoſa ſuo Clitumnus flumina luco
Integit, & niueos abluit vnda boues.

Meminit & Statius Papinianus. *Lib. 3. Syl.*

Nec ſi vacuat Mauania valles
Aut præſtent niueos Clitumna noualia tauros.

Eſt autem vbi albi, eſt vbi nigri boues ad ſacrificia requiruntur, vt ſuis quibuſque locis innoteſcet. Obſeruatumque eſſe olim à ſacrificantibus tradit Macrobius, vt ſi hoſtia quæ ad aras duceretur, *Lib. 3. Satur. 5.* fuiſſet vehementius reluctata, oſtendiſſetque ſe inuitam altaribus admoueri, amoueretur, quia inuito Deo offerri eam putabant. Quæ autem ſtetiſſet oblata, hanc volenti numini dari exiſtimabant. Non quæuis itaque victimæ eligebantur in ſacrificia, ſed quæ præſtantiores eſſent, multò antè reſeruabantur: quare cùm è grege deligerentur, egregiæ victimæ dictæ ſunt, at cùm eximerentur ex armentis, ſacræ, eximiæ. *Victimæ egregiæ quæ, & quæ eximiæ.* Nam trifariam armenta diuidebant antiqui, cùm aliam partem de-
B ſtinarent fœturæ, aliam laboribus, aliam reſeruarent ad altaria vt meminit poeta in Georgicis: *Lib. 3.*

Continuoque notas, & nomina gentis inurunt:
Et quos aut pecori malint ſubmittere habendo,
Aut aris ſeruare ſacris, aut ſcindere terram.

Briſſonius diſtinctius ex Donato in Hecyram Terentij: *Porcos maiores, qui ad ſacrificandum excepti liberius paſcebantur, eximios appellatos antiquos ait: ſicut boues ad hoc electos, egregios, oues verò lectas.* *Lib. 1. Formul.* Virgilius tamen cuius verſus paulò ante recitaui, eximios etiam tauros vocat, & Macrobius pra citato loco, eximijs in ſacrificijs vocabulum, non poeticum ait eſſe epitheton, ſed ſacerdotale nomen. Veratius enim (inquit) in pontificalibus quæſtionibus docet, eximias dictas hoſtias, quę ad ſacrificium deſtinatæ, eximuntur è grege: vel quòd eximia ſpecie, quaſi offerendæ numinibus eligantur. *Hoſtię eximiæ quæ.* Quod eximuntur autem eximias, quod eliguntur, præſtanti corpore Virgilius ibi dixit. Imitati itaque ſunt Gentiles, Hebręos, quibus, vt oſtendimus Deus Optim. Maxim. iuſſit ſibi offerri meliora, pulchrioraque & robuſtiora: ita & Ariſtoteles in Sympoſio: *nihil* (inquit) *mutilum ac diminutum dijs offerimus, ſed integra omnia atque abſoluta.* In ipſo modo ſacrificandi munere,
C quædam ad ipſam ſpectant hoſtiam, quædam ad vouentem, quædam denique ad miniſtrum, & ſacerdotem. Ducebantur autem, non trahebantur victimæ. Cicero. Cum cenſor populum luſtraret, bonis nominibus qui hoſtias luſtra[illegible] eligebantur. *Lib. 1. de Diuinat.* Obſequens; Taurus cum ad immolationem duceretur, ob hæc ipſa corruit. Ouidius; *Lib. 1.* Virgilius:

Ducuntur niuea populo plaudente iuuenca. *3. Amor. 12*
Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aras. *Georg. 2.*

Rectè autem poeta dixit ſtabit. Admota enim adductaue hoſtia ad aras dicebatur ſtare: cæterum vinctaue eſſet, aut ſoluta omni vinculo, dubitari poſſe apparet: Ex Iuuenale enim vinctam fuiſſe conſtat: *Sat. 12.*

Sed procul extenſum petulans quatit hoſtia funem

Et Iſidorus victimam dictam eſſe ait à quibuſdam, quòd vincta ad aras ducebatur. *Li. 6. etym.* Contrà Seruius ait, Nil ſolet eſſe religatum: & ſcrupulum hunc diſcutiens ait: Victimas ipſo tempore ſacrificiorum minimè ligatas eſſe oportere, ſed antea cùm ducebantur, ligabantur. Contrà fiebat apud Senones, nam lucum ſacrum venerabantur, quem niſi vinculo ligatus, ingredi nemo poterat. Et in Scythia
D quoque Marti cùm fieret ſacrum, victima primis pedibus ligata, ad aram ſiſtebatur, cui laqueum in collo inijciebant, ac baculo circumducto ſtrangulabant ſine precatione, & votis, vt mox ex Herodoto enarrabimus. Vinciebatur autem ſtantium ad aras earum capita infula lanea & candida vitta. Virgilius: *Georg. 3.*

Sæpe in honore Deum medio ſtans hoſtia ad aras
Lanea dum niuea circundatur infula vitta,
Inter cunctantes cecidit moribunda magiſtros.

Et rurſus: *Aeneid. 2.*

Et ſalſæ fruges & circum tempora vitta.

Item rurſus in funere Polydori:

Stant Manibus aræ
Cæruleis mœſta vittis.

Et rurſus eodem libro:

Hic Helenus cæſis primùm de more iuuencis,
Exorat pacem diuum, vittaſque reſoluit

Sacrati capitis. E

Argonaut. 1. Valerius Flaccus:

Tibi caruleis in littore vittis
Et Zephyris Glaucoque bouem, Thetidiq; iuuencum,
Deijcit Ancaus: Et rurſus.
Veteris ſub nocte cupreſſi
Sordibus & multa pallens ferrugine taurus
Stabat adhuc, cui carulea per tempora vitta:

Sat. 12. Alludit item ad hoc Iuuenalis, dum canit:

Alter enim ſi concedas, mactare vouebit
De grege ſeruorum magna, & pulcherrima quaque
Corpora, uel pueris & frontibus ancillarum
Imponet uittas, & ſi qua eſt nubilis illi
Iphigenia domi, dabit hanc altaribus.

Notandum autem, vittas non ſemper in ſacrificijs fuiſſe candidas, ſed etiam aliquando cęruleas, vt F recitatis poetarum locis clarè conſtat: niſi fortè cæruleæ eſſent in funeralibus, in alijs candidæ. M. Varro inſulas tradit eſſe dictas in hoſtijs, quod inſulæ quæ adduntur, intra hoſtiarum cornua velamenta erant è lana. Miniſtrum, popam etiam vocant, & victimarium, & cultrarium. Huius erat cædere victimam: Ouidius:

Nominis eſſe poteſt ſuccinctus cauſa miniſter,
Hoſtia calitibus quo feriente cadit.

Spartianus in vitæ Getæ: *Hoſtiam* (inquit) *popa nomine Antoninus, percuſſit.* Sed antequam cæderet, feriretque, tenebatur rogare, ageretnè, hac voce, eum cuius iuſſus expectabatur, compellans, Agon? Reſpondebat præco, hoc age; qua voce eum admonebat, vt erecto & attento animo, in cā *Agonalia* curam intentionemq; incumberet, nec perfunctoriè, aut oſcitanter, aliaſuè res agens ſacris operam *vnde dicta.* daret. Ab Agon Agonaliorum ferias nomen inueniſſe nonnullis placuit, vt Varroni, dum ait: *Lib. 5. de* *Agonales dies, per quos rex in regia arietem immolabat, dicti ab Agon? eo quod interrogatur à prin- ling. Lat.* *cipe ciuitatis, & princeps gregis immolatur.* Ouidius.

Lib. 2. Faſt. *Quattuor adde dies ductis ex ordine Nonis,* G
Ianus Agonali luce piandus erit.
Nominis eſſe poteſt ſuccinctus cauſa miniſter,
Hoſtia calitibus quo feriente cadit.
Qui calido ſtrictos tincturus ſanguine cultros,
Semper, Agatnè rogat, nec niſi iuſſus agit.

Quem magiſtratuum iuſſum interceſſiſſe, etiam Dionyſius Halicarnaſſæus declarat, & oſtendit *Lib. 6.* idem Ouidius ad Gracinum Conſulem deſignatum ſcribens:

Lib. 4. de Pōto. 9.
At cùm Tarpeias eſſes deiectus in arces,
Dum caderet iuſſu victima ſacra tuo.

Succinctus miniſter qui. In recitatis autem Faſtorum verſibus, miniſter ſiue popa ſuccinctus cognominatur à poeta, quoniam is erat habitus poparum, cum hoſtias erant mactaturi. Succingere autem eſt veſtis lacinias cingulo coercere, vt ſolemus, quo expeditiores ſimus ad aliquod opus faciendum: nec aliam ob cauſam ſeſe ſuccinxiſſe popas docere videtur Suetonius Caligulæ exemplo, qui ſcilicet admota altaribus victima, ſuccinctus poparum habitu, elato altè malleo, cultrarium mactauit: quo loco M. H Antonius Sabellicus, ſuccinctum interpretatur expeditum, ne videlicet alio quam vellet habitu impeditus, ictum detorſiſſe videretur. Ex quo etiam Suetonij loco diximus hoſtias malleo fuiſſe à *Lib. 2. Met.* miniſtro occiſas, id quod & Ouidius manifeſtius docet, locum ſimul indicans, in quem malleus *Hoſtiæ vt occiderentur.* illidi ſolebat:

Haud aliter quàm cum ſpectante iuuenca
Lactentis vituli dextra libratus ab aure,
Tempora diſcuſſit, claro caua malleus ictu.

Sed antequam a mallo percuteretur, cornibus, ne mallei ictum effugeret tenebatur, vt facilè colli- *Lib. 1.* gas ex hoc Lucani.

Impatienſque diu non grati victima ſacri,
Cornua ſuccincti premerent cùm torua miniſtri.

Metam. 7. Vbi iam procidiſſet, iugulabatur cultro. Ouidius:

Subito collapſa ſine ictibus vllis,
Exiguo tinxit ſubiectos ſanguine cultros.

Sed

A Sed quos Ouidius ſubiectos dicit, Virgilius dicit ſuppoſitos:

Ac vix ſuppoſiti tinguntur ſanguine cultros. Et aliàs:

Supponunt alij cultros.

Sic & Dionyſius, ϖίπλοντες ὑποτιθεῖσαν τὰς σφαγίδας: ita.n.legendum docet (inquit Briſſonius) nō modò Pollux, qui inter organa τὰ πρὸς θυσίαν ponit σφαγίδας; ſed & Gloſſarium, in quo, culter, σφαγίς. Obſeruandū tamen cultros etiam impoſitos dici, & ſic apud Senecā legit Martinus Delrius in Oedipo ex manuſcripto codice, vbi legitur in vulgatis codicibus oppoſito: *Iuuēca ferro ſemet impoſito induit, & vulnere vno cecidit.* A Cleone autem in primo Argonauticorum, ſi Natali in Mythologicis credimus, proditum fuit, veteres ſuperis ſacrificantes, reſupinatarum iugulum ſurſum conuertiſſe, earundem collum deorſum terram verſus deprimere ſolitos, cùm inferis ſacrificabant, quod & Myrtilus docet in ſecundo Lesbicorum, his verbis; ἐκάθασαν οἱ ἱερεῖς τὰ ἔντομα τοῖς κάτω θεοῖς ἐναγιζόμενοι ἐν τῇ γῇ ἀποσιμοῦσθαι τὰς κεφαλὰς. οὕτω γὰρ θύουσι τοῖς ὑποχθονίοις. Τοῖς δὲ οὐρανίοις ἄνω ἀναστρέφουσι τῶν ἱερείων τὸν τράχηλον σφάξαντες. Rectè ergò Virgilius dixit *ſuppoſiti*, cùm loquatur de inferorum ſacrificio, quo culter quodammodo victimæ iugulo ſupponebatur.
B Rectè etiam Seneca dixit *impoſito*, cùm agebat de ſuperorum ſacrificio, quo culter hoſtię collo quaſi imponebantur; Vnde apparet veriſſimam eſſe in Delrij codice manuſcripto ſcripturam. Iiſdem quoque cultris hoſtiam, vt Plautino verbo vtar, exenterabant, aut vt Ouidio pręeunte dicā, viſcera eius aperiebant. Gręci verò, vti legimus apud Apollonium ad hanc rem vtebantur ῥοπάλῳ. Ῥόπαλον autem ſignificat clauam, geſtamen ſcilicet Herculis: & ab Heſychio exponitur etiam βακτηρία, ideſt, baculus, Apud Atticos tamen enſis ſiue cultri vſum fuiſſe clariſſimè docet Aelianus in varia hiſtoria hiſce verbis: Atticis in more eſt, vt cum occiſo boue reliqua omnia à cæde liberaſpronuncient, ſingulis ordine iudicatis; ſolum autem enſem condemnent, & dicant illum cædis authorem extitiſſe; & eius diei, quo hæc patrant, dypolia vocant, & buphonia. Cuius quoque rei meminit Pauſanias, in Atticis, ſed enſes nomine celebrat bipennem. In Prytaneo (inquit) de ferro, alijſque inanimatis fit iudicium, cuius rei hoc inditium fuiſſe arbitror. Erechtheo Athenis regnante, bouem ſacerdos is qui buphonus eſt appellatus, ad Poliei Iouis aram occidit, ſtatimque relicta bipenni ex finibus exceſſit, bipennis iudicio abſoluta eſt, & eum quidem vſum quotannis ſeruant. Eundem verò etiam cultrum ante mactationem, à fronte vſq; ad caudam ducebant, vnde
C illud Virgilij,

Lib. 1. Faſt. Lib. Argonaut. Lib. 8.

Et tempora ferro

Summa notant pecudum, &

Indos verò non iugulaſſe, ſed præcluſo ſpiritu necaſſe victimas ne quid deperiret, neuè quid mancum Deo offerretur, Strabo author eſt. Perſæ etiam & Cappadoces non gladio, ſed ſtipite mactabant eas, vt idem teſtatur, in Cappadocia (inquiens) vbi maxima eſt Magorum multitudo, qui Pirethi vocantur, & multa Perſicorum deorum templa, non cultro ſed ſtipite quodam mactant tanquam malleo verberantes; fortè ῥόπαλον intelligit, ſed & apud Homerum querni trunci ad hoc vſum legimus;

Lib. 17. Lib. 13.

Κόψε δ' ἀνασχόμενος σχίζῃ δρυὸς, ideſt,

Percuſſit autem in altum tollens, querno ſtipite.

Tandem amputabatur caput, hinc illud Iuuenalis. Saty. 12.

A grandi ceruix ferienda miniſtro

Clariſſimè Seneca;

D *Qualiſque ad aras colla taurorum prius*

Deſignat oculis, antequam ferro petat. In Agamemnone.

Sic huc, & illuc impiam librat manum. Et rurſus;

Stat ecce ad aras hoſtia, expectat manum

Ceruice prona.

Aequè clarè Perſius:

Torna mimalloneis implerunt cornua bombis

Et ſectum vitulo caput ablatura ſuperbo Sat. 1.

Baſſaris & lyncem menas flexura corymbis

Euion ingeminat, reparabilis aſſonat Echo.

idq; fiebat per ſecurim. Horatius:

Nam quæ niuali paſcitur algido

Deuota, quercus inter & ilices,

Aut creſcit Albanis in herbis

Victima, pontificum ſecureis

Ceruice tinget. E

Lib. 3. Deſcriptio eſt magnæ victimæ, quam indicat decere pontifices. Securi autem victimas percuſſas
Metam. 7. fuiſſe crebrò lector deprehendet. L. Anneus Florus. *Nec gladio, ſed vt victimis, ſecuri percutiunt.*
Ouidius,

Muneribuſque deos implet, feriuntque ſecurei
4. *Triſt.* *Colla toroſa boum vinctorum cornua vittis.*
eleg. 2. Idem alibi:

Candidaque adducta collum percuſſa ſecuri
Faſt. 4. *Victima, purpureo ſanguine tingit humum.* Et rurſus:
Apta iugo ceruix non eſt ferienda ſecuri

In verſibus quoque de nuce, ſi modò eius ſunt,

Vt nè grauem patiens vbi tolli vacca ſecurim,
Aut ſtringi cultros in ſua colla videt.

Metam. 12. Vnde & ſacrifica ſecuri colla tauri rumpere, idem poeta alicubi dixit. Huc facit & illud Virgilij;
Aeneid. 11. *Quales mugitus fugit cum ſaucius aras* F
Taurus, & incertam excuſſit ceruice ſecurim.

Lib. 1. *Ar-* Valerius Flaccus bipennem vocat.
gonaut. *Non illo certior alter*
Pinguia lethifera perſtringere colla bipenni.

Scribit Alexander ab Alexandro apud Perſas non modo qui ſacrificabant, ſed hoſtias etiam, & qui
Coronarum ſacris intererant, feſta fronde fuiſſe exornatos (id quod Gyraldus quoq; prodidit) Indis contra, nã-
vſus in ſa- que ex his coronatum ſacrificare neminem. Sed & apud Romanos non ſolùm coronati erant ſa-
crificijs. cerdotes, ſed etiam vaſa, quibus vtebantur, & victimæ immolandæ, quibus coronæ circa collum apponebantur, earumque cornua, ſi maiores eſſent, inaurabantur, vittiſque coloribus dijs quibuſque gratis innectabantur; quò nimirum referendum illud Ouidij, quod iam iam recitabamus:

Colla toroſa boum vinctorum cornua vittis.

Lib. 9. Huc ſpectat & illud Virgilij:

Et ſtatuam ante aras velata fronte iuuencum.

Aeneid 4. Erat item mos, vt capitibus hoſtiarum ſtantium ſub ictu, cultroque vinum infunderetur. Virgi- G
lius ſacrificandi modum ſic breuiter delineans.

Principio delubra adeunt, pacemque per aras
Exquirunt: mactant lectas de more bidentes
Legifera Cereri, Phœboque Patrique Lyæo,
Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curæ,
Ipſa tenens dextra pateram pulcherrima Dido,
Candentis vaccæ media inter cornua fundit.

Et aliàs:

Quattuor hic primum nigrantes terga iuuencos
Conſtituit, frontique inuergit vina ſacerdos.

Metam. 7. Ouidius:

Dum vota ſacerdos
Concipit & fundit purum inter cornua vinum.

Hunc eundem ritum indicant duo illi verſiculi, quorum author Euenus, in caprum vites depa- H
ſcentem:

Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω,
Ὅσσον ἐπισπεῖσαι σοὶ τράγε θυομένῳ.

Lib. 1. Quos verſus Ouidius in Faſtis ſic reddidit:

Rode caper vitem, tamen hinc cùm ſtabis ad aras
In tua quod fundi cornua poſſit, erit.

Vini duplex Erat autem duplex vini vſus, cùm enim thus flammis inijcebatur, affundebatur etiam thuri vinum.
vſus. Teſtatur id Ouidius in Metamorphoſi:
Lib. 13. *Thure dato flammis, vinoque in thura profuſo,*
Cæſarumque boum fibris de more crematis,
Regia tecta petunt.

Fundebantur, aut potius aſpergebantur, & fruges in caput victimæ, aut mola ex farre molito, &
Aeneid. 12. ſale, vt teſtatur Seruius in declaratione huius Virgiliani;

Illi ad ſurgentem conuerſi lumina Solem

Dant

Digitized by Google

A *Dant fruges manibus ſalſas.*

Addit tamen cultros eiſdem rebus fuiſſe aſperſos, id quod & Saluſtius teſtatur, *Et far* (inquit) *quod dicitur mola ſalſa, qua & frons victimæ & foci aſpergebantur & cultri.* Sed & exta eodem luſtrabantur, Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. *Ideoq; in ſacrificijs mola qua vocabatur ex farre & ſale conſtat, exta farre ſperguntur.* Quoties autem aut thus, aut vinum ſuper victimam fundebatur, dicebant, inquit Gyraldus, *Mactus eſt taurus, thure, vel vino,* hoc eſt, cumulata eſt hoſtia, & magis aucta; id Lib. 10.
quod & Iſidorus ſcriptum reliquit; Quæ tamen ad victimarum probationem proficere, crediſſe veteres Alexander ab Alexandro ſcribit. Probabantur item à conſulibus & prætoribus, & ad tubę ſonum mactabantur, vt oſtendit Cicero in oratione in legem Agrariam in Rullum, dum inquit; *Erant hoſtiæ maiores in foro conſtitutæ, quæ ab ijs prætoribus de tribunali, ſicut à nobis conſulibus de conſilij ſententia conſtitutæ, ad præconem & ad tibicinem immolabantur.* Cæterùm quia diuerſa ſæpe eſt etiam ſacrificantium intentio, diuerſiſque Dijs ſacrificia fiebant, nõ mirum etiam ſi diuerſi fuerint ritus ſacrificandi, hoſtiarumq; diuerſitas; non arguet lector, ſi hac in re non ſatis exacta methodo agamus. Poſt inſperſas fruges, ſetas inter cornua victimæ manu exceptas tanquam prima Aeneid. 6.
B libamina in ignem mittere oſtendit Maro, dum canit;

Et ſummas carpens media inter cornua ſetas
Ignibus impoſuit ſacris libamina prima

Quod tamen ſumptum videtur ex Homero,

Ἀλλ' ὅ γ' ἀπαρχόμενος κεφαλῆς τρίχας ἐν πυρὶ βάλλεν Odyſſ. 12.
Ἀγριόδοντος ὑός

cogebaturque ſacerdos ad Orientem ſe conuertere. Cæſa victima alij vaſa, vt ſanguinem exciperent, cadenti hoſtiæ ſupponebant, in quo ſenſu Maro; Aeneid. 6.

Supponunt alij cultros, tepidumque cruorem
Suſcipiunt pateris.

Mox flamen, aut Sacerdos, aut aruſpex, ſi ex ea voluntas Dei exquirebatur, ferreo cultro viſcera, & iecinora rimabatur, & an perlitatum foret, explorabat attentè. Apud Galatas autem non aruſpex, Galatarum ritus.
ſed philoſophus aderat, ſine quo ſacrum dijs nullum exhiberi poterat; exiſtimabant enim Diodoro Siculo teſtante, per diuinæ naturæ conſcios, ſacra fieri oportere, tanquam dijs propinquiores. Lib. 6.
Fuiſſe autem eum cultrum ferreum, oblongum, eburneo manubrio, æneis clauis ære Cyprio & ca- Lib. 17.
C pulo argẽteo ornatum, docuit Feſtus, qui & Seceſpitam vocari ſolitum inquit. Rimabantur autem Seceſpita.
cultro viſcera, quoniam ea manu tangere vetitum erat, ne qua offenſa, pollutis ſacris, contraheretur: licet aduerſari huic ſententiæ videatur Plutarchus, aliter Græcos viſcera rimari ſolitos indicãs, dum ait; *Eò cùm aſcendiſſet, ſacriſque eſſet operatus, ab aruſpice ad ſe allata exta vtraque manu excipiens, Arato, & Demetrio Phario monſtrauit.* Vtcunque eſt: hoſtia tunc perfecta dicebatur. Eam In Arato. Hoſtia perfecta quando dicta.
ſacerdos aris imponens foculo accẽſo comburebat. Hoc enim in omni ſacrificio ſeruari ſolet, vt de ſingulis oblatis, aut Deo immolatis, particulas tanquam libamina, vt holocauſtum fieret, in ignem mitterent. quamuis contrarium innuere videatur Virgilius hoc verſu: Aeneid. 6.

Et ſolida imponit taurorum viſcera flammis:

Vbi Seruius, ſolida ergò ait, ideſt holocauſtum, quod detractis extis, aræ ſuperimponebantur, quæ omnia abluta, elixa etiam reddebantur, vnde infert,

Fundit ardentibus extis.

Cum autem flammis ea ſuperponebant, mittebant deſuper thus & coſtum: eaque viſcera licet nunquam abluta, elixa per ſe fiebant, vinumque aris poſtmodum fundebatur, & tum porrici hoſtia di-
D cebatur, Virgilius id docet: Aeneid. 6.

Dij quibus imperium eſt pelagi, quorum æquora curro,
Vobis lætus ego, candentem in littore taurum Porricere quid.
Conſtituam ante aras voti reus, extaque ſalſos
Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.

Vbi tamen Seruius: exta (inquit) porriciuntur, ideſt, porriguntur, niſi fortè dicamus, ea fluctibus maris offerri, quod ſi eſt, proijciam, ideſt, porrò iaciam, legendum eſt. Cæterùm non rectè id à Seruio dictum, intelliges ex his quæ poſtea dicentur: & vt redeam, idem Virgilius allatam explicationem ceu corroborans in eodem libro ſic canit:

Ipſe caput tonſæ folijs euinctus oliuæ,
Stans procul in prora pateram tenet, extaque ſalſos
Porricit in fluctus, & vina liquentia fundit.

Quo loco Seruius nihil dicit. Macrobius autem illum priorem locum interpretans: *Ex diſciplina,* 3. Satur. 2.
ait, *aruſpicum, & ex præcepto pontificum verbum hoc* (videlicet porriciam) *ſolenne ſacrificantibus eſt,*

ſicut

Google

ſicut Vranius ex libro primo Pictoris ita diſſertationem huius verbis executus eſt: Exta porriciunto, dijs danto in altaria, aramuè, focumuè, eouè quò exta dari debebant. Porricere ergò nō proijcere proprium ſacrificij verbum eſt. Sed his adde Liuium, *Secundum eas preces cruda exta cæſa victima (vt mos eſt) in mare porricit, tubaque ſignum dedit proficiſcendi:* necnon & hoc Plautinum; E

Decad. 3. lib. 9.

In Pſeudolo.

Nam ſi ſacrificem ſummo Ioui
Atque in manibus exta teneam, vt porriciam, interea loci
Si lucri quid detur, potius rem diuinam deſeram.

In Romano martyre. Prudentius dum ſacrificij ritum delineat, Romanum potiſſimum intelligere vero ſimillimum eſt, & ſenſus ipſe verborum quoque docet.

Sacrificandi ritus apud Romanos.

Reſpondit his Romanus, eccum præſto ſum,
Meus iſte ſanguis verus eſt, non bubulus,
Agnoſcis illum, quem loquor miſerrime
Pagane veſtri ſanguinem ſacrum bouis.
Cuius litata cæde permadeſcitis?
Summus ſacerdos nempe ſub terram ſcrobe
Acta in profundum conſecrandus mergitur, F
Mirè infulatus, feſta vittis tempora
Nectens, corona tum repexus aurea,
Cinctu Gabino ſericam fultus togam,
Tabulis supernè ſtrata texunt pulpita
Rimoſa rari pegmatis compagibus
Scindunt ſubinde vel terebrant aream,
Crebroq; lignum perforant acumine
Pateat minutis vt frequens hiatibus,
Huc taurus ingens fronte torua, & hiſpida
Sertis reuinctus aut per armos floreis,
Aut impeditis cornibus deducitur.
Nec non & auro frons coruſcat hoſtia,
Setaſque fulgor blattealis inficit: G
Huc vt ſtatutum eſt immolanda bellua
Pectus ſacrato diuidunt venabulo.
Eructat amplum vulnus vndam ſanguinis
Feruentis, inque texta pontis ſubditi
Fundit vaporum flumen, & latè æſtuat.
Tum per frequentes mille rimarum vias
Illapſus imber tabidum rorem pluit,
Defoſſus intus quem ſacerdos excipit,
Guttas ad omnes turpe ſubiectans caput,
Et veſte & omni putrefactus corpore,
Qui nos ſupinat, obuias offert genas.
Supponit aures, labra, nares obicit,
Oculos & ipſos perluit liquoribus,
Nec iam palato parcit, & linguam rigat, H
Donec cruorem totus atrum combibat,
Procedit inde Pontifex viſu horridus,
Oſtentat udum verticem, barbam grauem:
Vittas madentes atque amictus ebrios.
Hunc inquinatum talibus contagijs
Tabo recentis ſordidum piaculi,
Omnes ſalutant, atque adorant eminus:
Vilis quod eum ſanguis, & bos mortuus
Fœdis latentem ſub cauernis lauerint:
Addamus illam vis hecatomben tuam?
Centena ferro cùm cadunt animalia,
Variaque abundans cæde reſtagnat cruor,
Vix ut cruentis augures natatibus
Poſſint meare per profundum ſanguinem.

Sed

A *Sed quid macellum pingue pulninarium?*
Quid maximorum laucin itores gregum?
E viſcerata carne crudos criminor,
Sunt ſacra, quando noſmetipſi exciditis,
Votiuus & cum membra detruncat dolor
Culterum in lacertos exerit fanaticus,
Sectiſque matrem brachijs placat deam,
Furere, & rotare, ius putatur myſticum.

Vt verò iam proſequamur; Dij non apud omnes nationes hoſtiarum erant participes. Perſæ enim *Lib. 15.*
vt Strabo teſtatur, ex immolata victima nihil prorſus eis adolent, ſola anima Deos contentos eſſe *Dij vbi ſola*
rati. *Cum verò Magus* (inquit) *qui ſacrificio præeſt, membratim carnes in quemque diuiſerit, abeunt,* *anima ho-*
nulla parte dijs relicta. Dicunt enim Deum nihil velle præter hoſtiæ animam. E contrario Græci ex *ſtiarum co-*
cæſa victima nonnunquam capite & ventre excepto, cætera dabant dijs, linguas verò præconibus, *tenti.*
vt annotauit Gyraldus. Iidem femora hoſtiarum in duo fruſta conciſa igni ſubijciebant, vt ex his
B holocauſtum fieret, viſceribuſque ſuper prunas aſſas pro ientaculo mox carnibus veru decoctis diſcumbentes veſcebantur. Licebatque ex legis præſcripto portiunculam ad domeſticos afferre, & amicis partes victimarum impartiri. Extraneos autem ad ſacra adhibere fas non erat. Crura boum concremaſſe, clariſſimè docet Homerus, apud quem nimirum Iupiter ait:

Εμον δ' ὀλοφύρεται ἦτορ *Iliad. X.*
Ἕκτορος, ὅς μοι πολλὰ βοῶν ἐπὶ μηρί᾽ ἔκηεν, ideſt,
Meum autem angitur cor
Ob Hectorem, qui mihi multa boum femora adoleuit.

Sed & Apollo apud eundem Homerum, Deos ingratitudinis accuſat, impioſque vocat, propterea *Iliad. Ω.*
quod Hectorem nollent ſuis reſtitui, cùm tamen vobis (ait) crura boum ſæpius cremarit, perfectarumque caprarum.

Σχέτλιοί ἐστε θεοί δηλήμονες, οὔ νύ ποθ' ὑμῖν
Ἕκτωρ μηρί' ἔκηε βοῶν, αἰγῶν τε τελείων, ideſt,
Improbi eſtis Dij, noxij; nonne quondam vobis
Hector crura cremauit boum, caprarumque perfectarum.

C Apud eundem poetam ſacra facturus ſacerdos, Deum precatur manibus erectis: Victimæ ad aram ſunt, miniſtri lotis manibus οὐλοχύτας tenent, hordeum ſcilicet ſale conſperſum, quod in omnibus ſacrificijs adhibuiſſe Græcos conſtat, vt molam Romanos, farre, ſale & aqua. Primas enim fruges, hordeum Græci, far Romani eſſe credebant. οὐλοχύτας fuſis precibus hoſtiæ inijciebat ſacerdos, mactabatq; detracto corio, femora amputata miniſtri componebãt, quibus ſparſo vino ignem adhibebat ſacerdos, dijſque adurebat viſcera ſupra prunas pro ientaculo aſſa parabantur, reliqua membra conciſa torrebantur verubus, eaque comedebant ſacerdotes qui ſacrificio intererant, poculis coronatis bibentes, & Dei laudes canentes. Quintus Calaber Homeri ſimia etiam ſcribit *Lib. 14.*
Græcos incenſa vrbe Troia multa boum femora lignis ſuperpoſita cremaſſe. Sed & Pauſanias tradit, de ſtatua Phrixi, arietem, a quo eſt in Colchos delatus, immolantis loquens, ſucciſa Phrixum Græco ritu femora dum torrentur, intueri. Apud Lacedæmonios autem in publica viſceratione primi reges erãt, quibus duplum quàm cæteris dabatur. Delphis verò aſſuetum erat, vt immolantes victima cæteris excluſis veſcerentur, vt meminit Plutarchus: Contrà in ſacris Hecatæ ei qui *In Sympo-*
ſacrum faciebat, de ſacrificio veſci non permittebatur. Apponebantur exta aſſa ſemper heroicis il- *ſiacis.*
D lis temporibus, quibus nimirum elixorum adhuc non erat vſus: quo ſenſu etiam Seruius enarrat illud Virgilij: *Lib. 1. Aen.*

Pars in fruſta ſecant, verubuſq; trementia figunt.

Apud Romanos verò boues etiam fuiſſe elixatos manifeſte ſatis memorat Liuius, vbi ſic ait: *Ex ex-* *Boues vbi to-*
poſuit patribus conſcriptis, bouis ſe ſcenaris, quem immolauiſſet, iecur defluxiſſe: id ſe victimario nun- *ſti, & vbi*
cianti parum credentem, ipſam aquam effundi ex olla, vbi exta coquerentur, iuſſiſſe, &c. Sed & arietis *elixi.* *Dec 5. lib. 1*
exta non veru cocta, ſed elixa in olla apponebant, quoniam aliter ritu præpoſtero factum fiebat.
Fuere verò etiam apud quos extorum nullus erat vſus, Thiſetę enim Aſiæ populi & Argini, vt Gy- *Arietis ex-*
raldus refert, oſſa tantùm victimarum in ignem mittebant, ipſi autem veſcebãtur carnibus. At Lu- *ta vt coque-*
ſitani ex hoſtijs immolatis nihil planè concidebant, ſed exta perſpiciebant, itaque diuinabant. *rentur.*
Rurſus ſacerdotes Aegyptij immolata victima, caput abſcindebant, idque diris carmininus exe- *Aegyptiorũ*
crati, in flumen deijciebant. (cum precatione ſolenni, vt ſi quid aduerſi caſurum foret, in caput il- *immolandi*
lud redundaret,) niſi Græcum inuenirent negociatorem, qui id mercaretur, quemadmodum me- *ritus.*
moriæ prodidit Herodotus his verbis: *Pecude quæ obſignata eſt ad aram, vbi immolabatur, adducta,* *Lib. 2.*

Digitized by Google

ſta, pyram incendunt, deinde ſupra pecudem libato contra templum vino ac Deo innocato eam mactãt, mactatæ caput aſportant in forum ſi nundinæ ſint & Græci negociatores adfuerint, illis vendunt qui ſi non adfuerint, in flumen abyciunt. Execrantur autem capita in hæc verba, ſi quid mali aut ipſis immolantibus aut vniuerſæ Aegypto futurum ſit, id in caput hoc conuertatur. Eodem porro ritu circa capita pecudum immolandorum, & vini libamina, omnes pariter Aegyptij in omnibus templis vtuntur. Atque ex hoc ritu fit quod nemo Aegyptiorum de capite illius animalis deguſtet. Addit idem author eſſe tamen ſacrorum delectum, & alium apud alia templa adolendi modum ab eis inſtitutum, de quo mox rurſus ex eodem ſcribemus. Illud modo obiter dixiſſe abſonum non erit & à noſtro inſtituto alienum, immolata iam victima, ſi non litatum eſſet, alias denuo augeri, iterum ac ſæpius, & maioribus hoſtijs ſacra inſtaurari ſolita, donec inuenta tandem pace Deorum ac propitiato numine, ritè perlitatum exiſtimarent. Ad quem ritum, vt credit Turnebus reſpexit Virgilius in perſona Entelli, qui ait: E

Sacrificiorũ repetitio. *Lib. 14. aduerſ. cap. 4.* *Lib. 10.*

> *Hanc tibi meliorem animam pro morte Daretis*
> *Perſoluo.*

Lib. 12. Ita & aliàs idem (inquit) poeta: F

> *Hoc habet hæc melior magnis data victima diuis.*

Lib. 20. cap. 24. Quo & prouerbium Græcum pertinet, *δευτέρων ἀμεινόνων.* Aliter tamen alibi idem Turnebus poetam exponit. Ex comparatione Græcorum (inquit) melius aliquanto hic locus intelligitur. Cùm enim Daretem tanquam hoſtiam ſacris vouiſſet, & interficere decreuiſſet, proinde quaſi ea hoſtia grata non eſſet heroi futura, nec litatura, ſuccedaneam ſeſe meliorem dare demonſtrat. Nam in ſacris ſuccedaneis Græci per euphemiſmum *δευτέρων ἀμεινόνων* dicere ſolebant. Diuerſas modò ob cauſas ſacrificabant gentes, ſed potiſſimum, vt Deos placarent. Quæcunque autem hoſtiæ placandorum eorum cauſa aris inferebantur, dona vocabantur, aut munera. Virgilius:

Sacrificandi cauſæ. *Georg. 4.*

> *Tu munera ſupplex.*

Aeneid. 1. Idem alibi:

> *Pingues centum cum matribus agnas*
> *Munera lætitiamque Dei.*

Lib. 2. de legib. Cicero: *Impius ne audeto placare donis iram deorum.* Plautus in prologo Rudentis: *Iouem ſe placare poſſe donis, hoſtijs:* G

Aeneid. 11. Virgilius rurſus:

> *Dona ferunt, onerantque aras, mactantque iuuencos.*

Lib. 10. Et rurſus:

> *Ipſe tibi ad tua templa feram ſolemnia dona.*

3. de Arte. Huc item pertinet hoc Ouidij:

> *Munera crede mihi placant homineſque deoſque*
> *Placatur donis Iupiter ipſe datis.*

Ad deos placandos. *Aeneid. 3.* Ad deorum autem placationem hoſtias fuiſſe mactatas, habemus in primis apud eundem Virgilium, vbi de Aeneæ nauigatione in Italiam loquitur:

> *Hic Helenus cæſis primum de more iuuencis*
> *Exorat pacem diuum, vittaſque reſoluit*
> *Sacrati capitis.*

Deus nõ omni ſacrificio placatur. *Aei. 5.* *Aeneid. 4.* Non ſemper tamen gratum erat dijs ſacrificium, nec in omni ſacrificio placabantur. Sic Hecuba apud Euripidem fruſtra boues à Troiadibus immolatos ait. Phocylides verò etiam ſummoperè H errare eos oſtendit, qui mactatis bobus, deos beneuolos propitioſque fore ſibi perſuadent. Sacrificabant itidem, cum deorum implorarent auxilia, ſic Cloanthus vt Mneſteum nauali ſuperaret certamine, taurum dijs marinis vouet apud Virgilium:

> *Et fors æquatis cepiſſent præmia roſtris,*
> *Ni palmas ponto tendens vtraſque Cloanthus,*
> *Fudiſſetque preces, diuoſque in vota vocaſſet.*
> *Dij, quibus, imperium pelagi, quorum æquora curro,*
> *Vobis lætus ego candentem in littore taurum*
> *Conſtituam ante aras, voti reus: extaque ſalſos*
> *Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.*
> *Dixit; eumque imis ſub fluctibus audijt omnis*
> *Nereidum Phorcique chorus, Panopæaque virgo:*
> *Et pater ipſe manu magna Portunus euntem*
> *Impulit.*

Quod

A Quod autem dicit, ſe hilari animo taurum ex voto oblaturum dijs, ſciendum, reſpexiſſe ad id, quod vota lætiſſimis animis ſoluebant. Tibullus;

Cum debita reddet,
Certatim ſanctis lætus vterq; focis.

Apud eundem Virgilium Aſcanius Iouis auxilium imploraturus, candidum iuuencum vouet: *Aeneid. 9.*

Talia iactantem dictis, ac dira canentem
Non tulit Aſcanius, neruoque obuerſus equino
Contendit telum: diuerſaque brachia ducens,
Conſtitit ante Iouem, ſupplex per vota precatus.
Iupiter omnipotens audacibus annue cœptis.
Ipſe ſibi ad tua templa feram ſolemnia dona,
Et ſtatuam ante aras aurata fronte iuuencum
Candentem pariterque caput cum matre ferentem:
Iam cornu petat, & pedibus qui ſpargat arenam.
B *Audijt & cœli genitor de parte ſerena*
Intonuit læuum.

Inuenio item mactato tauro ſanguinem contigiſſe, cùm quid magnum ac egregium ſe præſtituros iuramento aſtringerẽt. Aeſchylus enim de ſeptem Argiuorum ducibus Polynicem ab Eteocle fratre Thebis pulſum reducturis ſic ſcribit: *Sanguis mactatæ hoſtiæ contactus et cur.*

Ἄνδρες γὰρ ἑπτὰ θούριοι λοχαγέται,
Ταυροσφαγοῦντες εἰς μελάνδετον σάκος
Καὶ θιγγάνοντες χερσὶ ταυρείου φόνου,
Ἄρη, καὶ ἐνυὼ, καὶ φιλαίματον φόβον
Ὡρκωμότησαν, ἢ πόλει κατασκαφὰς
Θέντες, λαπάξειν ἄςυ καδμείων βίᾳ,
Ἢ γῆν θανόντες πρόσθε φυράσειν φόνῳ. ideſt,

Viri ſeptem feroces ductores cohortium
Taurum mactantes in ſcutum ferro compactum
Et attingentes manu bouinum ſanguinem,
C *Martem & Bellonam & ſanguine gaudentem Metum*
Sanctè iurarunt, aut vrbe euerſa perdituros ſe Oppidum Cadmeorum vi,
Aut terram mortuos prius commixturos ſanguine.

Quotieſcunque autem etiam oracula conſulere volebant, victimas prius immolabant, vt ſuprà ex Plutarchi volumine de oraculorum defectu recitauimus. Diomedes apud Homerum, Troianorũ caſtra ſpeculaturus, inuocat Mineruam, pollicetur que ſeſe ei immolaturum bouem indomitam, & cornua inauraturum. Druidæ viſcum collecturi, duos candidos tauros mactant, vt teſtatur Plinius his verbis: *Nihil habent Druidæ (ſic Galli ſuos appellant Magos) viſco, & arbore, in qua gignatur (ſi modo ſit robur) ſacratius. Iam per ſe roborum eligunt lucos: nec vlla ſacra ſine ea fronde conficiunt, vt inde appellati quoque interpretatione Græca poſſint Druidæ videri. Enimuerò quicquid adnaſcatur illis, è cœlo miſſum putant, ſignumque eſſe electæ ab ipſo Deo arboris. Eſt autem id rarum admodum inuentu & repertum magna religione petitur: & ante omnia ſexta luna, quæ principia menſium, annorumque his facit, & ſeculi poſt triceſimum annum, quia iam virium abundè habeat, nec ſit ſui dimidia. Omnia ſanantem appellantes hoc vocabulo, ſacrificijs epuliſque ritè ſub arbore præparatis, duos admo-* *Iliad. K.* *Druidarũ in colligẽdo viſco ceremonia.*
D *uent candidi coloris tauros, quorum cornua tunc primum vinciantur. Sacerdos candida veſte cultus arborem ſcandit. Falce aurea demetit. Candido id excipitur ſago. Tum deinde victimas immolant, precantes vt ſuum donum Deus proſperum faciat his quibus dederit. Fœcunditatem eo poto dari cuique animali ſterili arbitrantur: contraque venena omnia eſſe remedio. Tanta gentium in rebus friuolis plerumque religio eſt.* Hactenus Plinius. Cùm verò amicis ſuis periculum quoddam immineret, & cum id euaſerant, dijs ſimiliter ſacrificabant, quod non obſcurè oſtendit Iuuenalis, vbi ad Coruinum ſcribens ait ſe pro ſalute amici ſui Catulli, qui graui maris agitatus tempeſtate, periculum omnino euaſerat, vota dijs eſſe perſoluturum: *Ad euitandum periculum.* *Saty. 12.*

Natali Coruine die mihi dulcior hæc lux,
Qua feſtus promiſſa deis animalia ceſpes
Expectat, niueam reginæ cædimus agnam.
Par vellus dabitur pugnanti Gorgone Maura.
Sed procul extenſum petulans quatit hoſtia funem
Tarpeio ſeruata Ioui, frontemque coruſcat

Quippe

Quippe ferox vitulus templis maturus & aræ E
Spargendusque mero, quem iam pudet vbera matris
Ducere, qui vexat naſcenti robora cornu.
Si res ampla domi, ſimiliſque affectibus eſſet,
Pinguior Hiſpulla traheretur taurus, & ipſa
Mole piger, nec finitima nutritus in herba,
Læta, ſed oſtendens Clitumni paſcua ſanguis
Iret, & à grandi ceruix ferienda miniſtro
Ob reditum trepidantis adhuc, horrendaque paſſi
Nuper, & incolumem ſeſe mirantis amici.

Quidam etiam benefactoribus, vt Pyrrhias apud Plutarchum. Quis eſt, inquit, qui bouem benefactori immolauit? Apud Ithacam in ſtatione erat nauis piratica, in eaque ſenex cum teſtis picem cõtinentibus. Ad hanc fortè fortuna portitor appulit Ithacenſis, nomine Pyrrhias, qui ſenem nullius ſui commodi cauſa, ſed precibus ac miſeratione illius inductus redemit, cadorum etiam nonnullis hortatu eius emptis. Poſtquam diſceſſu prædonum data eſt licentia, ſenex Pyrrhiam ad fictilia F iſta adduxit, oſtenditq; multum auri argentique pici permixtum: ita Pyrrhias ſubitò ditatus, cùm alijs officijs ſenem coluit, tum bouem ei immolauit. Hinc prouerbio dictum. Nemo bene merito bouem immolauit præter Pyrrhiam. Polluci, & Caſtori ſacrificabant, poſt iter feliciter perfectum. Horatius Lib. 1. Carm. Od. 36.

Et thure & fidibus iuuat
Placare, & vituli ſanguine debito
Cuſtodes Numidæ deos
Qui nunc Heſperia ſoſpes ab vltima &c.

In agrorũ luſtrationibus. Iam verò & in agrorum luſtrationibus, hoſtiæ cædebantur, vt indicat Virgilius hoc verſu:

Cum faciam vitula pro frugibus, ipſe venito. ideſt,

cum faciam rem diuinam, non aue, non capra, ſed vitula: tanquam dicat, cùm vitulam pro frugibus ſacrificauero, quod eſt, cum vitula rem diuinam fecero. *Egl. 3.* Ad hæc vt pecus eſſet fœcundum & ex fœcunditate ditеſcerent, quam ſtolidam petitionem ridet Perſius, dum canit: *Ad impetrãdas diuitias.*

Poſcis opem neruis, corpuſque fidele ſenectæ G
Eſto age, ſed grandes patinæ, tucetaque craſſa
Annuere his ſuperos vetuere, Iouemque morantur.
Rem ſtruere exoptas cæſo boue, Mercuriumque
Acerſis fibra, da fortunare Penates,
Da pecus & gregibus fetum: quo peſſime pacto
Tot tibi cum in flammas iuuicum omenta liqueſcant?
Attamen hic extis & opimo vincere ferto
Intendit, iam creſcit ager, iam creſcit ouile,
Iam dabitur, iam iam, donec deceptus, & expes
Nequicquam fundo ſuſpiret nummus in imo

In timore. Inopinato aliquo timore perculſos, Deos tanquam placaturos, hoſtias mactaſſe Boeti exemplo diſcimus, qui nimirum ſenex Iouem, Neptunum & Mercurium deos eſſe diſſimulantes conuiuio excepturus, cùm Neptunus ex hauſto primo poculo, iuberet vt alterum præberet Ioui, & ipſe Iouis nomine exaudito expauеſceret, H

Vtque animo rediјt, cultorem pauperis agri
Immolat & magno torret in igne bouem.

F. ſt. 5. inquit Ouidius. Vbi notandum bouem agricultorem immolari dijs, quod alias non licebat, vt ſuprà dictum eſt, hic autem licet, quia alius, quem cæderet Boetus, non erat. Sacrificabant etiam nonnulli, vt boni probique haberentur, quod non obſcurè indicat Horatius, dum ait: *Lib. 1, epiſt. 16.*

Vir bonus, omne forum quem ſpectat & omne tribunal,
Quandocunque deos vel porco, vel boue placat: *Probitas ſimulata.*
Iane pater clarè, clarè cum dixit Apollo:
Labra mouet, metuens audiri, pulchra Lauerna
Da mihi fallere, da iuſto ſanctoque videri
Noctem peccatis, & fraudibus obijce nubem.

Præda pars dijs dabatur. Romanis, vt ait Seruius, mos fuit, vt bella geſturi, de parte prædæ aliquid numinibus pollicerentur, adeò vt Romæ fuerit vnum templum Iouis prædatoris, non quòd prædæ præeſſet, ſed quod ei aliquid ex præda deberetur. Appareт itaq; huc reſpexiſſe Virgilium, dum canit: *Aeneid. 3.*

Huc

A *Huc vbi delati, portus intrauimus, ecce*
Læta boum paſſim campis armenta videmus,
Caprigenumque pecus nullo custode per herbam:
Irruimus ferro, & diuos, ipſumque vocamus
In prædam partemque Iouem: tunc littore curuo
Extruimuſque toros, dapibuſque epulamur opimis.

De præda item dijs immolabant, & partes etiam ijs interdum ſuſpendebant de tholo & conſecrabant, vt Dianæ aprorum capita & ceruorum. Hinc illud eiuſdem poetæ: *Egl. 7.*

Setoſi caput hoc apri tibi Delia paruus
Et ramoſa Micon viuacis cornua cerui.

Et rurſus:

Si qua ipſe meis venatibus auxi
Suſpendiuè tholo, aut ſacra ad veſtigia fixi.

Sed & in pompa Romani triumphi, ſecundum tibicines, qui modos triumphales faciebant, ibant *Triumphātium ſacrificium.*
B boues albi, cornibus inauratis, vittis & ſertis reuincti ad ſacrificia Ioui Capitolino. Iuuenalis:

Pone domi lauros, duc in Capitolia magnum
Cretatumque bouem. *Saty. 10.* Martialis:
Cæde iuuencorum domini calet area felix *Lib. 14. epig. 4.*
Quintuplici cera cum datur altus honos.

Quintuplex cera ſiue quintuplices tabellæ dicebantur à numero quinque foliorum, cùm alijs pugillares leuioribus rebus eſſent dedicati. His triumphus decretus nunciabatur Imperatori, aut conſuli: quem nimirum morem diſtichon id indicat. Meminere iſtiuſmodi ſacrificij paſſim poetæ cæteri. Horatius: *Cera quintuplex quid.*

Io triumphe, tu moraris aureos *In Epodo.*
Currus & intactas boues

Et rurſus in carmine ſæculari ad Apollinem & Dianam, de Roma.

Quæque vos bobus veneratur albis
Clarus Anchiſæ Venerisque ſanguis
C *Impetret bellante prior, iacentem*
Lenis in hoſtem.

Huc ſpectat illud etiam Virgilij: *Georg. 3.*

Ad delubra iuuat, cæſoſque videre iuuencos

Nec non & hoc, de triumphis Auguſti: *Aeneid. 10.*

At Cæſar triplici inuectus Romana triumpho
Mœnia, Dijs Italis votum immortale ſacrabat,
Maxima tercentum totam delubra per vrbem
Lætitia, ludiſque viæ, plauſuque fremebant.
Omnibus in templis matrum chorus, omnibus aræ:
Ante aras terram cæſi ſtrauere iuuenci.

Ouidius:

Nunc pro Cæſaribus ſuperis decernere grates
Albaue opimorum colla ferire boum.

D Et rurſus:

Deque triumphato viſcera toſta boue.

Celebrantur autem in hac pompa boues, qui ex Clitumni aqua epota albi euaſerant. Idem id teſtatur poeta: *Georg. 2.*

Hinc albi Clitumne greges, & maxima taurus
Victima, ſæpe tuo perfuſi flumine ſacro
Romanos ad templa deos duxere triumphos.

Idem quoque indicat Ouidius: *4. de Ponto.*

Colla boues niueos certæ præbere ſecuri,
Quos aluit campis herba Faliſca ſuis.

Sic & Iuuenalis: *Sat. 12.*

Pinguior Hiſpulla traheretur taurus, & ipſa
Mole piger, nec finitima nutritus in herba,
Læta ſed oſtendens Clitumni paſcua ſanguis
Iret, & à grandi ceruix ferienda magiſtro.

Apertiſſimè Claudianus in conſulatu ſexto Honorij: E

In quibus victorijs boues immolati.

> *Quin & Clitamni ſacras victoribus vndas*
> *Candidaque Latys prabent armenta triumphis*
> *Viſere cura fuit.*

Lib. 11. de re milit. c. 2.

Ouatio vnde dicta.

Notandum verò iſtiuſmodi ſacrificijs boues immolatos ſacratoſq; fuiſſe, non in vulgaribus triumphis, ſed in magnis duntaxat: vt oſtendit Robertus Vulturius his verbis: Illud quoque nec prætermittendum, triumphi genus ab ouatione, hoc eſt, clamore Bacchico, ſicuti multi putauere, ouationem appellari, tametſi ouantes illam canenteſque tranſmittent, vt Plutarchus inquit, at quum milites in magno triumpho, & plena victoria bouem, in hoc immolare ouem conſueuerunt, vnde huic triumphi generi nomen extat: vtque qui de pugna venientes cum multitudine obuiam ad numina minora ibant, & ibi fugatis hoſtibus oues dijs immolabant, ouantes dicebantur, ſic & ouatio propriè minor triumphus, & qui ouationem meretur, & vno equo vtitur, & à plebeis, vel equitibus Romanis deducitur ad Capitolium, & de ouibus ſacrificat, vnde &, vt dictum eſt, ouatio: qui autem triumphat, equis albis vtitur quatuor, & Senatu præeunte in Capitolium de tauris ibi ſacrificat. Eidem Ioui ſimiliter multos boues albos libenter victor mactabat Marcus Imperator: In quẽ proinde illud iactabatur, ſanè, perquàm ſalſum & iocoſum: Οἱ λευκοὶ βόες Μάρκῳ τῷ Καίσαρι, ἂν σὺ νικήσῃς, ἡμεῖς ἀπολώμεθα, ideſt, *candidi boues Marco Caſari, ſi tu viceris, nos perymus.* C. Marius victoriæ admodum auidus antequam cum Cimbris pugnam iniret, ſi victoria potiretur, boues ſecentum immolaturum vouiſſe legitur. Dignum autem ac opportunum etiam arbitror, Spartanorum legiſlatorem contemplari, qui aliquanto aliter, ac Romanorum more ſacrificandum inſtituit. Nam cùm Romani, vt dictum eſt, victoria per hoſtium cædes parta, bouem ſacrificare conſueſſent: cùm verò ſine pugna, & ſanguine rerum potiti eſſent, ouem immolare; hi contra in victoria pacata taurum ſacrificabant: ſi verò pugnando viciſſent, Gallum. Nam etſi bellaciſſimum hominum genus eſſent, & apud omnes haberentur, ampliora tamen magiſq; homine digna, quæ ratione ac prudentia, quàm quæ vi aut fortitudine facta ſint, iudicabant, vti præcitato loco Valturius ſcribit, ex Plutarcho in Laconicis, vbi Marti ſacrificaſſe legimus. Alij tamen Græci etiam bouem mactabant, vt Perſei exemplo Ouidius innuit, qui pro Andromeda cum monſtro illo dimicaturus, inquit; F

In Marcum Imp. ſcõma.

Spartanorũ in victoria ſacrificium.

Metam. 4.

> *Taurus tibi ſumme deorum,*

ſubaudi, mactabitur. Et Aiace à cõgreſſu Hectoris reuerſo Agamemnon Ioui bouẽ ſacrificat quinquennem. Bacchum autem omnium primum bouem ab hoſtibus ereptum ſacrificaſſe, Ouidius ait; G

Faſt. 3.

> *Cinnama tu primus, captiuaque thura dediſti*
> *Deque triumphato viſcera toſta boue.*

Lib. 7.

Georg. 1.

Xerzes autem, teſte Herodoto, aſcenſo Pergamo, loci viſendi cupiditate Mineruæ Iliadi mille boues immolauit, niſi hunc numerum pro magno poſitum ſimpliciter dicamus, quemadmodum & hic apud Virgilium;

> *Et cultor nemorum, cui pinguia Caa*
> *Tercentum niuei tondent dumeta Iuuenci.*

Alludit poeta ad Ariſtæum, qui ſæuiente aliquando in armenta peſtilentia, Ioui multos albos tauros ſacrificauit. Quo nimirum modo idem numerus intelligi debet in hoc Theocriti;

> Ταῖς δὲ τριηκόσιοι ταῦροι συναμ' ἐστιχόωντο.

Sic & Catullus inquit:

> *Quare & Hendecaſyllabos trecentos*
> *Expecta.* Et rurſus; H
> *Veranni, omnibus è meis amicit*
> *Antiſtes mihi millibus trecentis.*

Lib. 5. c. 3.

Clearchi fœdus.

Aeneid. 3.

Alexander ab Alexandro ſcribit vulgò ferri à nonnullis Clearchum Lacedemoniorum ducem cum Barbatis quibuſdam hoc modo fœdus ſanxiſſe, videlicet cæſo Ioui tauro, lupo, apro & ariete, Græci gladios, Barbari lanceas in ſanguine victimarum intingerent. Suidas verò ait; Græci qui cum Cyro aduerſus Perſas aſcenderunt, fœdus percuſſerunt, mactato tauro, lupo, apro & ariete; in clypeum intingentes, Græci enſem, Barbari haſtam iureiurando addito neutros ſe deſerturos, ſed belli fore ſocios. Barbari verò inſuper iurarunt, ſe ſine fraude ducturos eſſe. Præſtaturi item aliquid magni aut egregij, à ſacrificijs exordiebantur, ſic Aeneas ad Thraces delatus apud Virgilium de ſe canit;

> *Sacra Dionæa matri, diuiſque ferebam*
> *Auſpicibus cœptorum operum, ſuperoque nitentem*
> *Cælicolum regi mactabam in littore taurum.*

Vt quis item ſanitatem recuperaret, victimas dijs ac potiſſimum Ioui etiam immolabant. Audi

Mar-

A Martialem de Marone loquentem: *Ad ſanitatem recuperandam.*

Pro ſene ſed caro votum Maro fecit amico,
Cui grauis & feruens hemitriteos erat.
Si Stygias ager non eſſet miſſus ad vndas *Lib. 12.*
Vt caderet magno victima grata Ioui,
Cœperunt certam medici ſpondere ſalutem
Ne votum ſoluat, nunc Maro vota facit.

Peregrinos cum exciperent hoſpitio, vt indicat Athenæus, cùm ait: *At quale deceat eſſe ſympoſium quod externis exhibetur, docuit nos Lycia rex, qui Bellerophontem admodum magnificè excepit:* *Lib. 5. c. 1.*

Excipit hoſpitio peregrinum fortè diebus
Ille nouem, totidemque boues mactauit ad aras.

Calliſtratus de Tarentinis loquens, Ciuitas (inquit) Tarentinorum, ſingulis ferè menſibus boues ſacrificat, conuiuiaque publica facit, ita vt priuatorum multitudo ſemper ferè inter pocula verſetur. Refertur hoc ab eodem Athenæo, lætitiæ temporibus victimas etiam cæſas fuiſſe indicante. *In ſympoſiis.* *Lib. 3.*

B In ludis pariter ſæcularibus triduum & trinoctium populus operabatur ad aras Iouis, & Apollinis, quibus mactabatur candidus taurus, & hinc canebatur carmen à pueris matrimis patrimiſque: deinde Iunonis, cui iuuenca itidem candida, & hæc quidem interdiu: noctu verò Dianæ, Proſerpinæ, Terræ, & Parcarum, quibus furuiæ hoſtiæ, luminaque accendebantur. Inuenio, & apud eundem Athenæum (ex Arithmetico) Pythagoram mactaſſe bouem, cùm reperiſſet, quod trianguli latus, quod recto angulo ſubtenditur, æquiualeret lineis reliquis triangulum comprehendentibus, adfertque carmen ipſius Arithmetici in eam rem: *Lib. 4. c. 20.* *Lib. 10. c. 3.* *Pythagoras cur immolarit taurum.*

Inclyta Pythagora cum primùm inuenta figura eſt
Inclyta propter quam victima bos cecidit.

Dicitur autem idem Pythagoras Muſis quoque bouem immolaſſe præter inſtituta ſua, de quibus ex Ouidij Metamorphiſi in operis exordio diximus, & Cotta apud Ciceronem, id non credit, quia ne Apollini quidem Delio hoſtiam immolare voluerit, ne aram ſanguine conſpergeret. Thales Mileſius cum trianguli in circulo inſcriptionem inueniſſet, Laertio referente, dijs bouem immolauit. Cæterùm aliæ quoque immolationis cauſæ deinceps in ſingulorum deorum ſacrificijs

C indicabuntur. Plinius de cinnamomo colligendo ſic ſcribit. *Cinnamomum in Aethiopia gignitur, nec metitur, niſi permiſerit Deus: Iouem hunc intelligunt aliqui, Aſſabinum* (alijs Sabin) *illi vocant quadraginta quatuor boum, caprarumque & arietum extis impetratur venia cadendi.* Quantoperè autem Iuppiter bouis immolatione gaudeat, indicat Homerus, apud quem nimirum Agamemnon poſt fugatos ab Hectore Græcos, a Ioue impetrat, vt Græci à fuga ſe recolligant, quia ei ſæpe boum pinguedinem cruraque combuſſiſſet. Verba Agamemnonis ſunt. *Iliad. 8.* *Iupiter vt bobus delectetur.*

Ζεῦ πάτερ, ἦρα τιν' ὑπερμενέων βασιλήων
Τῇ δ' ἄτῃ ἄασας, καὶ μιν μέγα κῦδος ἀπηύρας.
Οὐ μὲν δή ποτέ φημι τεὸν περικαλλέα βωμὸν
Νηῒ πολυκλήϊδι παρελθέμεν ἐνθάδε ἔρρων.
Ἀλλ' ἐπὶ πᾶσι βοῶν δημὸν καὶ μηρί' ἔκηα
Ἱέμενος Τροίην εὐτείχεον ἐξαλαπάξαι.
Ἀλλὰ Ζεῦ τόδε πέρ μοι ἐπικρήηνον ἐέλδωρ. ideſt,

Iuppiter pater, anne vllum potentium regum
D *Tali clade afflixiſti, & ipſum magna gloria priuaſti?*
Non tamen vnquam aſſero tuam perpulchram aram
Naue tranſtrata præterijſſe, cùm huc malo fato venirem,
Sed ſuper omnibus boum pinguedinem & femora combuſſi.
Deſiderans Troiam bene muratam expugnare.
At Iuppiter hoc mihi perfice deſiderium
Nos ipſos ſaltem permitte effugere & euadere.

Pauſanias mentione Danai facta, eiuſque ſolij: Ibidem (inquit) Bitonis eſt ſtatua humeris taurum ſuſtinens, de quo Lycias poeta ſcripſit, quod cùm ſacrificium Argiuo Ioui in Nemeam ducerent, Biton vir admodum robuſtus, humeris ſublatum geſtauerit. Atqui taurum Ioui immolari vetitum fuiſſe aiunt. Euangelus enim apud Macrobium: Et ex his (inquit) quæ nota ſunt nobis, Maronem pontificij diſciplinam iuris neſciſſe conſtabit: quando enim diceret, *In Corynthiacis.* *Lib. 3. Sat. cap. 10.*

Cælicolum regi mactabam in littore taurum,

ſi taurum huic Deo immolari vetitum? aut didiciſſet, quid Atteius Capito comprehendit: cuius verba ex libro primo ſacrificiorum hæc ſunt: *Itaque Ioui tauro, verre, ariete, immolari non licet.*

Labeo verò libro 68. intulit niſi Neptuno, Apollini,& Marti,taurum non immolari. Adhæc Prætextatus renidens,quibus deorũ immoletur tauro, ſi vis cum Virgilio cõmunicare, ipſe te docebit: E

Taurum Neptuno,taurum tibi pulcher Apollo.

Vides in opere poetæ verba Labeonis? Ita vt hoc doctè,ita illud argutè. Nam oſtendit ideo non litatum, ideo ſecutum;

Horrendum dictu,& viſu mirabile monſtrum.

Ergo reſpiciens ad futura,hoſtiam contrariam fecit. Sed & nouerat hunc errorem nõ eſſe inexpiabilem. Atteius enim Capito, quem in acie contra Maronem collocaſti,adiecit hæc verba: Si quis fortè Ioui tauro fecerit, piaculum dato. Committitur ergo res, non quidem expianda, inſolita tamen:& committitur non ignorantia,ſed vt monſtro locum faceret ſecuturo. Huc vſq; Macrobius. Atteio & Labeoni ſubſcribit Seruius,in declaratione huius eiuſdem poetæ verſus:

Aeneid.9. *Et ſtatuam ante aras aurata fronte iuuencum.*

Conſultè enim hic dictum è Virgilio putat iuuencum, quia Ioui de tauro non immolaretur, niſi triumphi nomine:quod ideo tamen admiſſum(inquit)quia non tantùm Ioui,ſed alijs dijs,qui bello proſunt, ſacrificabant. Idem Seruius ſimiliter ſupra illud præcitatum,

Cælicolum regi mactabam in littore taurum, F

Ioui taurum mactari contra rationem ſacrorum fuiſſe affirmat: Vnde quia illi taurum immolauit, ſtatim ſubſecutum prodigium. Seruij verba hæc ſunt: Contra rationem taurum mactat Ioui, vnde putant ſubſecutum prodigium. Ioui enim iuuencus vbique mactatur,vt

Statuam ante aras aurata fronte iuuencum, Item:

Cornu petat & pedibus quo ſpargat arenam.

Et Iuuenalis:

Qui vexat naſcenti robora cornu.

Lib. 1.c.15. Nam in victimis ætas eſt conſideranda. Seruium ſecutus Natalis Comes in ſua Mythologia, eadem habet; Reprehenditur verò vterque ab aliquibus recentioribus Criticis, inquit Franciſcus

Cap.26. Ferdinandius de Cordoua in didaſcalia multiplici, ſed præcipuè à Martinantonio Delrio in commẽtario Herculis furentis Senecæ,authoritate in primis Virgilij omni exceptione maiori, necnon etiam aliorum non vulgaris notæ poetarum, qui Ioui taurum immolatum, ſeu immolandum di-

Metam.4. cunt. Ouidius:

Dijs tribus ille focos totidem de ceſpite ponit G

Læuum Mercurio,dextrum tibi bellica virgo.

Ara Iouis media eſt: Mactatur vacca Mineruæ,

Alipedi vitulus,taurus tibi ſumme deorum. Idem:

Faſt. 1. *Immolat ex illis taurum tibi Iuppiter vnum,*

In Herc. furente. Seneca noſter Tragicus;

Tibi Deorum ductor indomiti ferent

In Medea. *Centena tauri colla.* Et aliàs:

Primus ſceptriferis colla tonantibus

Taurus celſa ferat tergore candido.

Ferdinandius Seruium ab hac calumnia defenſurus adfert præcitatorum à Macrobio authorum

Ioui quando taurus immolaretur. authoritates, quibus vt ſtemus,neceſſe eſſe retur,nec ideo tamen Virgilium, Ouidium & Senecam rituum ignorantiæ damnemus: Dicendumque in mactando Ioui tauro piaculum committi, ſicut & in verre & ariete,niſi cùm triumphi nomine tauro fiebat, (vt Hercules apud Ouidium loco citato,deuicto dicitur feciſſe Caco)tunc enim & ſue quoque fiebat. Homerus: H

Iliad.7. *Mactandumque ſuem Soli, Iouique ſupremo.*

In paruo Hercule. Theocritus etiam:

Atque marem mactare Ioui decet è grege porcum.

Aliàs quia contra ſacrorum ritus immolabatur, ſtatim prodigium, vel maximum aliquod ſeque-

Cap. 57. batur malum. Suetonius in Caligula prodigia, quæ eius præceſſerunt necem, enarrans: *Superuenitque illico quidam Caſſius quoque nomine iuſſum ſe ſomnio affirmans immolare taurum Ioui.* Vnde conſultò Virgilium Aeneam induxiſſe Ioui taurum immolantem dubium non eſt, vt ſcilicet monſtro locum faceret ſecuturo, ita aſſeuerante Macrobio: ſimiliter & Ouidium & Senecam conſultò idem feciſſe credendum. Ille enim Perſeum ante nuptias Ioui tauro facientem inducit, vt ingenti prælio, quod in nuptijs deinde commiſſum eſt,ac Phinei, & ſociorum metamorphoſi anſam præberet: hic verò in Hercule furente poſt Alcidis è Tartaro redeuntis ſacrificium, ipſius ſtatim furorem; in Medea poſt Chori promiſſa ſacrificia, Medeæ finxit parricidia: inauſpicatas enim fore nuptias non ritè peragendum ſacrificium oſtendebat: (Ita ibi ſenſere Aſcenſius & Daniel Se-

necæ

A necæ interpretes,) minus namq; ritè peracta ſacra immane aliquod malum portendebant, quod non obſcurè innuit Lucanus, dum Aruntem Thuſcum Dijs alijs à Ioue tauro ſacrificantem, ac viſo in extis maximo portento, ſic proclamantem inducit: *Lib. 1.*

Vix fas Superi quæcunque mouetis
Prodere me populis, neque enim tibi ſumme litaui
Iuppiter hoc ſacrum, cæſique in pectore tauri
Inferni venere Dei.

Ac ſi aruſpex dicat: quare talia portendunt fibræ, ſi nullum piaculum admiſſum, nec erratum in hoſtia eſt? ita namque illum exponit locum egregius Lucani interpres Lambertus Hortenſius. Cur autem taurorum ſacrificia dedignetur Iuppiter, cauſam reddit Natalis, quia nimirum furibūdum animal rerum omnium gubernatori, quem cęteris Dijs humaniorem, temperātiorem ac prudentiorem eſſe decebat, minimè conuenit. Triumphi verò nomine Ioui mactabatur (inquit Seruius) quia non tantum Ioui, ſed alijs etiam dijs, qui bello præſunt, ſacrificabatur. Aliam ego rationem addo. Hoſtiæ dijs duplici de cauſa cenſebantur gratæ, vel quia ſimiles, vel quia diſſimiles ip-

Iupiter cur tauros auerſetur.

B ſorum qualitatibus & placitis; ita latè referente in Faſtis Naſone, necnon & Mureto: Ioui ergo triūphatores taurum immolabant, vel vt hoſtilis ferociæ & furoris domitori, vel vt forti ſimul, ac temperato (qualem eſſe Iouem credidit antiquitas) talem enim per taurum deſignabant Aegyptij, vt Orus Apollo Niliacus in ſuis hieroglyphicis teſtatur, cui ex parte quoque Pierius aſſentitur. Hæc itaque Ferdinandius, qui tamen omnibus veterum authoritatibus, quos citat Delrius non reſpondet. Donatus (inquit hic) etiam taurum Iouis ſacrificio adhibet, & Iulianus Apoſtata ſuperſtitionis Ethnicæ diligentiſſimus, quadam ad Libanium epiſtola ſcribit, BerrhϾ ſe in arce more regio taurum immolaſſe, & Silius Scipionem idem factitaſſe:

Faſt. 1.
Lib. 3. Var. cap. 7.

Cadit ardua taurus
Victima Neptuno, pariter, pariterque Tonanti.

An ergò (inquit) iure id Pontificio priuatis interdictum, regibus deorumque filijs licuit tantum, ijſque omnibus qui ſuperiorem in terris non agnoſcebant? ſuſpicor. Mira alias ſcriptorum diſſidentium pugna. Nec illud quidem Iuuenalis patitur ſubſiſtere qui priuatis quoque ſacrificijs taurum tribuit. Sed quid ſi Satyricum dicam id reprehendere? Haud ſatis itaque quod illi opinantur, cla-

Sat. 12. in principio.

C rum eſt. Sed eſto, quod tauros noluit ſibi mactari Iupiter, boues voluit, vt ex antè recitatis paſſim locis conſtat. Authorque eſt Euſebius in Chronicis, Cecropem, qui Athenienſium fuit rex, & primus imperauit, bouem immolantem Iouem appellaſſe. Author etiam eſt Procopius, & ex eo Dubrauius à Slauinis ſyluas & Nymphas coli, & Dæmonas alios, ijſque ſacrificia facere & inter ſacrificandum vaticinari. Habere præterea lege cautum, à maioribuſque traditum, vt inter deorum, vnum illum qui ſit fulminis fabricator (Hoc autem è cæteris vni tribuitur Ioui,) dominum omniū rerum, ac ſolum Deum eſſe credant, illique boues, & hoſtias eius generis alias mactent. Inuenio autem & alba boum oſſa eidem Deo immolata fuiſſe; eiuſque rei rationem adfert Heſiodus in Theogonia, quod ea doloſè mentem Iouis perſcrutatus immolaſſet Prometheus: Inquit autem:

Ζεὺς δ' ἄφθιτα μήδεα εἰδώς
Γνῶ ῥ' οὐδ' ἠγνοίησε δόλον κακὰ δ' ὄσσετο θυμῷ.
Θνητοῖς ἀνθρώποισι, τὰ καὶ τελέεσθαι ἔμελλεν.
Χέρσι δ' ὅγ' ἀμφοτέρῃσιν ἀνείλετο λευκὸν ἄλειφαρ,
Χώσατο δὲ φρένας, ἀμφὶ χόλος δὲ μιν ἵκετο θυμὸν,
D Ὡς ἴδεν ὀστέα λευκὰ βοὸς δολίῃ ἐπὶ τέχνῃ.
Ἐκ τοῦ δ' ἀθανάτοισιν ἐπὶ χθονὶ φῦλ' ἀνθρώπων.
Καίουσ' ὀστέα λευκὰ θυηέντων ἐπὶ βωμῶν. id eſt,

Iuppiter autem æterna conſilia ſciens,
Cognouit certè nec ignorauit dolum: mala autem præuidebat animo
Mortalibus hominibus, quæ & perficienda erant.
Manibus verò hic vtriſque ſuſtulit album adipem.
Iraſcebatur autem mente: ira verò eius occupabat animum,
Vt vidit alba oſſa boum, doloſa arte.
Ex illo tempore dijs ſuper terram genus hominum
Adolent oſſa alba odoratis in aris.

Neptuno autem cur taurus ſacrificaretur, ratio aſſignata eſt, frementi ſcilicet & turbulento Deo, ferox & furibundum animal, cuius inſuper mugitu delectari creditur propter maris impetum & vndarum boatum, cui aſſimilatur. Varinus in ἱερὰ καλὰ, taurum Neptuno immolari ſolitum ait; διὰ τὸ τῆς κατὰ σφοδρότητα κινήσεως πληκτικὸν, ἔτι καὶ διὰ μυκητικὸν, καὶ διὰ τὰς ἐν τῷ ὕδατι καμ-

Neptuno taurus, & qualis immoletur.

πὰς, δίκλω κέρατων. Phæacum duces naue ſua à Neptuno in ſaxum conuerſa, duodecim ei tauros E
vouent, ſi miſereatur:

Ποσειδάωνι δὲ ταύρους
Δώδεκα κεκριμένους ἱερεύσομεν, αἴκ' ἐλεήσῃ,
Μηδ' ἡμῖν περίμηκες ὄρος πόλει ἀμφικαλύψῃ. ideſt,
Neptuno autem tauros .
Duodecim electos ſacrificemus, ſi miſereatur,
Neque nobis ingentem montem vrbi impoſuerit.

Panionia ſacrificia. De Panionijs ſacrificijs, quę Neptuno fiebant, Strabo ſic ſcribit. *Cum terramotus in ſublime pelagus extuliſſet, & ipſam inſtar diluuij abſorpſit, ſimul & Neptuni templum Heliconij, quod & ætate noſtra Iones præcipuis honoribus adorant, ibiq; ſacrificium operantur, quod ab vniuerſis Ionibus factum Panionia vocant. Huius ſacrificij Homerum quidam meminiſſe referunt, cum inquit:*

Αὐτὰρ ὁ θυμὸν ἄϊσθε καὶ ἤρυγεν ὡς ὅτε ταῦρος
Ἤρυγεν ἑλκόμενος Ἑλικώνιον ἀμφὶ ἄνακτα. ideſt,
Ille animum ſpirat, ſic ructans taurus, vt olim F
Pertrahitur, regis ructans Heliconij ad aras.

Poetamque Ionica colonia iuniorem eſſe coniectant, qui eius ſacrificij Panionici meminerit, quod in Prienenſium agro Iones communi celebritate Neptuno conficiunt Heliconio, cum & ipſi Priennenſes ab Helice originem duxiſſe ferantur. Itaque huic ſacrificio hominem Priennenſem iuuenili ætate vigentem regem perficiunt, qui rei diuinæ curam ſuſcipiat. Ampliorem enim faciunt coniecturam ob ipſum de tauro dictorum à vate propoſitum. *Iones quando litare ſe putent.* *Iones enim tunc ſe facto ſacrificio litare arbitrantur, cùm taurus inter immolandum mugitus emittit. Qui verò contrà ſentiunt, ad Heliceen dicta illa ex coniectura transferunt, deq; tauro & de ipſius immolatione, perinde ac eo in loco talis conſuetudo verſetur.*
Hæc Strabo. Immolabantur autem Neptuno tauri nigri. Homerus,

Τοὶ δ' ἐπὶ θινὶ θαλάσσης ἱερὰ ῥέζον
Odyſſ. Υ. Ταύρους παμμέλανας ἐνοσίχθονι κυανοχαίτῃ
Ἐννέα δ' ἕδραι ἔσαν πεντηκόσιοι δ' ἐν ἑκάστῃ
Εἵατο, καὶ προὔχοντο ἑκάστοθι ἐννέα ταύρους.
Ἔνθ' οἱ σπλάγχν' ἐπάσαντο, θεῷ δ' ἐπὶ μηρία καῖον. G
Hi autem in littore maris ſacra faciebant
Tauri nigri cur ſacrificarentur Neptuno. *Tauros totos nigros Neptuno cæruleo capillitio.*
Nouem autem ſedes erant, quingenti autem in vnaquaque
Sedebant, & ante habebant in vnaquaq; nouem tauros,
Tunc hi inteſtina comedebant. Deo autem ilia comburebant.

Cuius rei cauſam aſſignare videtur Homeri Scholiaſtes & interpres, quia ſcilicet huiuſmodi color eſt, qui prouenit ex profunditate maris, ſed verba eius more noſtro aſcribam: Ταύρους μὲν διὰ τὸ βίαιον τῆς θαλάσσης. μέλανας δὲ διὰ τὴν χρόαν τοῦ ὕδατος τὴν ἐκ τοῦ βάθους, ideſt, *Tauros quidem ob maris violentiam, nigros verò propter eum, qui ex profunditate fit aquæ colorem.* Idem ferè ſcribit Phurnutus. Atram autem, nigram, obſcuramuè maris aquam dicere, mos vbique eſt, vnde etiam aquilam ab aquæ colore, quippe fuſco, dictam volunt, deumque ipſum cærulicomum & cæruleo indumento veſtitum paſſim inuenimus. In Pindaro verò Neptuno tauri ἀργᾶντες ſacrificabantur, ideſt, albi, quod quidem fieri poteſt, inquit Varinus διὰ τὴν πολιὰν ἅλα, propter canum maris colorem, ſed veteres ἀργᾶντες intelligunt albos pinguedine, vt contrà quædam pinguia pro albis dicuntur, qua- H
lia ſunt κρηδίμνα λιπαρὰ, τὰ λευκὰ καὶ λεῖα. Gyraldus ταῦρον ἀργὸν (fortè ἀργᾶντα, vt ex Varino citauimus) in Pindaro in Olympijs, à quibuſdam album interpretari cùm dixiſſet, propter maris ſpumam, ab alijs verò non album, ſed florentem ſeu nitentem, aut procerum; ego, inquit, velocem expono; nam ſic canes cognominatos videmus. Vtcunque eſt, Deo illi pectus prævalidum, armiq; taurorum in morem camoſiores attribuuntur. Hinc in Syracuſanorum quodam numo latum conſpicias portum, in cuius medio ea membrorum habitudine taurus procumbit. Idem Pindarus in Nemeis in laudem Alcimedis Æginetæ, Ἐν Ἀμφικτυόνων ταυροφόνῳ τριετηρίδι Τίμασε Ποσειδᾶ, Νιον ἄντιμενος. Quo loco interpres taurophonon trienteridem exponit, in quo tauri Neptuno feriientur. Repetebant autem Iſthmiorum certamen tertio quoque anno. In maritimis autem ſacrificijs exta in fluctus iactabantur, vt ex Virgilio oſtenſum eſt, & ex hoc Silij Italici quoq; innoteſcit:

Sacrificia maritima.
Cui numen pelagi placauerat hoſtia taurus,
Iactaque cęruleis innabant fluctibus exta.

Lib. 1. Apud Athenæum, vbi ait: Neſtor ob ſuauiſſimos & cariſſimos liberos in maris littore Neptuno boues immolat, cùm rex eſſet & multos haberet, qui ſuis iuſſis obtemperarent. Sanctiſſimum enim

dijſque

A dijſque gratiſſimum ſacrificium eſt, quod pro domeſticis viris & erga nos beneuolis peragitur; boũ
nomine tauros intelligo. Aliquot etiam Græci Neptuno de cruribus taurorum rem ſacram facie-
bant. Vlyſſes ariete, apro & tauro litauit. Non ſolùm enim tauros, ſed alias etiam quandoque victi-
mas ei immolabant: etſi tauro præcipuè delectaretur, vnde ταῦρος, vel ταύρειος ſiue vt Suidas ſcri-
bit, ταύριος, Heſychio Neptunus exponitur, & ταυρία feſtum Neptuni. Apud Heſiodum in ſcuto
vbi ait: καὶ ταύρειος ἐννοσίγαιος, Scholiaſtes addit, ταύρειος Neptuni epitheton eſſe Bœeticè, quod
ei deo tauri mactabantur in Helicone, vel vt alij dicunt in Oncheſto, idque vel propter vndarum
fluctuumque ſonitum: vel vt alij, quia Neptunus taurina induebatur galea, ex quo etiam ταυ-
ρόκρανος, ideſt, tauriceps dictus eſt. Inuenio & apud Athenæum (ex quo id quoq; tranſcripſit Cæ-
lius diſſimulato authoris nomine,) qui potus miniſterio præficiuntur, dici quidem œnochoos ſole-
re; in Neptuni verò feſto (apud Epheſios ſcilicet) tauros appellatos. Porrò vt Neptuno tauros, ita
eadem ratione fluuijs eoſdem immolabant: præcipuè autem Alpheo taurum legimus immolatum. *Fluuijs cur*
Homerus de Neſtore loquens: *tauri immo-*
Ἔνδιοι ἱκόμεσθ' ἱερὸν ῥόον Ἀλφειοῖο, *lati.*
B Ἔνθα Διὶ ῥέξαντες ὑπερμενεῖ ἱερὰ καλὰ, *Iliad. Λ.*
Ταῦρον δ' Ἀλφειῷ, ταῦρον δὲ Ποσειδάωνι,
Αὐτὰρ Ἀθηναίῃ γλαυκώπιδι βοῦν ἀγελαίην. ideſt,
Sub meridiem peruenimus ad ſacrum fluxum Alphei,
Ibi Ioui cum feciſſemus potenti ſacra pulchra,
Taurumque Apheo, taurumque Neptuno,
Sed Mineruæ glaucos oculos habenti iuuencam gregalem.

Euſtathius rationem reddit: οἱ δὲ παλαιοὶ λέγουσιν οὕτω συντόμως, ὡς οἰκεῖος ὁ ταῦρος ποταμίῳ ῥεύματι
τά τε ἄλλα, καὶ ὅτι βίαιός ἐστι τοῖς κέρασιν ἀναβάλλων τὴν γῆν. ἐξ οὗ καὶ ταυρηδὸν ἐπίρρημα παρὰ τῷ κω-
μικῷ ἀντὶ τοῦ ἀγρίως, &c. Nos verò etiam ſuprà ſcripſimus fluuios plerumque effingi κερασφόρους καὶ
ταυρῶπας, ex vndarum violento impetu, qui mugitibus aſſimile quiddam inſonet. Nam & de Sca-
mandro ait Homerus, ἤϋγεν ὡς ὅτε ταῦρος. Quatuor igitur ferè cauſæ, quòd vbi ſe in mare exone-
rant, remugiunt: altera quòd boum inſtar ſulcant proſcinduntque tellurem; tertia quoniam paſcua
circa ripas eſſe ſolent: poſtrema quoniam curuis ambagibus cornua imitantur. Quin & eadem ra-
tione Neptunus appellatur myceetas. Taurinæ vero formæ illius rationem promit Sophoclis inter-
C pres, quòd veluti boues flumina terram proſcindant, vel quòd fluuijs ferè adiacent paſcua. Sed ne
quis ſolos Græcos tauros fluminibus ſacrificaſſe putet, audiat is Philoſtratum de Indo fluuio lo- *Lib. 2. c. 9.*
quentem. *Audiuiſſe etiam ſe ab Indis tradunt regem ad flumen accedere, cum augeri dies incipiunt,*
& illic equos, nigroſque tauros flumini tanquam Deo ſacrificare. Indi namque nigrum albo præferunt
propter colorem, vt arbitror: peracto autem ſacrificio dicunt ipſum in flumine demergere aureum mo-
dium illi ſimilem, quo ipſi frumenta metiuntur. Cur verò id rex faciat, nihil certè ſciunt. Opinantur
autem menſuram illam demergi propter fructuum abundantiam, quorum pleroſque agricolæ modijs
metiuntur: aut propter aquarum moderationem, ne terras inundent. Mactabantur item tauri Apol-
lini, Virgilius:

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

Chryſes apud Homerum ob recuperatam filiam, & vt Apollo iram remitteret, peſtilentiamque *Iliad. A.*
quam ob eius raptum Græcis immiſerat, Apollini hecatombem ſacrificat. Eſt autem hecatombe *Apollinis ſa-*
apud Varinum, non quoduis ſed ſumptuoſum ſacrificium, & propriè quod bobus centum conſtat: *crificia.*
impropriè verò hecatombe dicitur etiam de alijs animalibus ſiue pecoribus præter bouem: interim *Hecatombe*
D tamen tanquam per excellentiam ſolis bobus conſtaret, nomen retinuit. Numerus quoque cente- *quid.*
narius pro multitudine ſimpliciter ponitur. Eodem Varino annotante Iunius menſis hecatom- *Hecatom-*
bœon vocatus inde eſt, eò quod plurimæ in eo hecatombæ fierent. Erat autem hic menſis apud *bœon mẽſis.*
Athenienſes Apollini ſiue Soli ſacer, cuius quia tunc magnus ſit curſus, inde tempori factum no-
men quando numerus ἕκατον, vt ait Cælius, ſignare magnitudinem aduertitur plerumque. Gyral-
dus ait eſſe qui putent, primum Græcorum menſem hecatombœona vocatum ab Ioue. Sed
hoc nomine Apollo nuncupatus eſt ab Athenienſibus, alijque menſem ipſum libentius Apollini
attribuunt. Idem alibi hunc menſem à Lacedæmonijs ſic appellatum ſcribit: aitque hoc ſacrum
fuiſſe interdum centum boum, ſed & ouium interdum, caprarum & Suum. Eſſe etiam qui centum
pedum victimarum dixerint; quoſdam item non à victimarum numero, ſed quòd centum Pelopõ-
neſi vrbes, id ſacrum facerent, dici voluerunt. Heſychius ab hecatombœo Apolline Athenis dicto
hecatombœa celebritatem & certamen nominata docet. Hecatombe (ait Iulius Capitolinus) tale *Hecatombe*
ſacrificium eſt: Centum aræ vno in loco ceſpititiæ extruuntur, & ad eas centum ſues, centum oues *quale ſacri-*
mactantur. Nam ſi imperatorium ſacrificium ſit, centum leones (vel vt alij legunt) oues, quod pa- *ficium.*
rum

rum mihi placet, inquit Gyraldus,) centum aquilæ & cætera huiuſmodi animalia centena ferun- E
tur. Quod quidem & Græci quondam feciſſe dicuntur, cùm peſtilentia laborarent, & à multis Imperatoribus id celebratum conſtat. De ouibus autem etiam dici Homeri conſtat hoc teſtimonio:

Ἀρνῶν πρωτογόνων ῥέξειν κλειτὴν ἑκατόμβην.

Etymologus ait hecatombem aliquibus perfectum ſacrificium interpretari, ſiue à centum bubus, ſiue à centum pecoribus, ideſt (inquit) viginti quinque animalibus. Apparet autem legendum eſſe, ſiue à centum pedibus pecorum vigintiquinque. Homeri de hecatombe quam Chryſes ſacerdos immolauit, verſus ſunt.

Αὐτὰρ ἐπεί ῥ' εὔξαντο, καὶ οὐλοχύτας προβάλοντο,
Αὐέρυσαν μὲν πρῶτα, καὶ ἔσφαξαν, καὶ ἔδειραν,
Μηρούς τ' ἐξέταμον, κατά τε κνίσσῃ ἐκάλυψαν.
Δίπτυχα ποιήσαντες ἐπ' αὐτῶν δ' ὠμοθέτησαν,
Καῖε δ' ἐπὶ σχίζῃς ὁ γέρων, ἐπὶ δ' αἴθοπα οἶνον
Λεῖβε. νέοι δὲ παρ' αὐτὸν ἔχον πεμπώβολα χερσίν.
Αὐτὰρ ἐπεὶ κατὰ μῆρ' ἐκάη, καὶ σπλάγχν' ἐπάσαντο.
Μίστυλλόν τ' ἄρα τἆλλα καὶ ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειραν,
Ὤπτησάν τε περιφραδέως, ἐρύσαντό τε πάντα
Αὐτὰρ ἐπεὶ παύσαντο πόνου, τετύκοντό τε δαῖτα
Δαίνυντ', οὐδέ τι θυμὸς ἐδεύετο δαιτὸς ἐΐσης.
Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο,
Κοῦροι μὲν κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.
Νώμησαν δ' ἄρα πᾶσιν, ἐπαρξάμενοι δεπάεσσιν.
Οἱ δὲ πανημέριοι μολπῇ θεὸν ἱλάσκοντο,
Καλὸν ἀείδοντες Παιήονα κοῦροι Ἀχαιῶν. ideſt,

Sed poſtquam precati ſunt, & fruges ſalſas proiecerunt,
Retrotraxerunt quidem primum & iugularunt & excoriarunt,
Coxaſque ſecuerunt, aruinaque cooperuerunt
Duplicata facientes, ſuper ipſis autem cruda poſuerunt:
Adolebat autem in aſſulis ſenex, ſuper autem rubrum vinum G
Libabat, iuuenes autem ad ipſum tenebant veru a quinque ordines habentia manibus.
Sed poſtquam coxa aduſta ſunt, & viſcera guſtarunt,
Ac minutatim ſecuerunt alia, & in verubus transfixerunt,
Aſſarunt accuratè, traxeruntque omnia
Cæterùm vbi quieuerunt à labore, præparaueruntq; conuiuium
Conuiuati ſunt, neque in aliquo animus indiguit cibo æquali.
Sed poſtquam potus & eſca deſiderium exemerunt,
Pueri quidem crateras coronauerunt vino,
Diſtribueruntque omnibus, incipientes poculis:
Hi autem tota die cantu Deum placabant
Latum canentes Pæana pueri Achiuorum.

Eiſdem planè verſibus ab Vlyſſis ſocijs Solis boues mactatos in Odyſſea ſcribit: Citaui autem libèter poetæ verſus, quoniam totus ferè ſacrificandi ritus in ijs deſcribitur. Conſtat enim ex his im-

Sacrificandi ritus.

molantes precari primùm, & vota Deo facere ſolitos; deinde prothymata celebrare, ſic vocāt, quæ H
ante ſacrificium fieri conſueuere, vt eſt vaporatio thuris, aut id genus primitiæ quæcunque, vt olochyta, ideſt hordeum ſale cōſperſum, quod ante ſacrificium aris inſpargebatur, mox ea omnia quæ poeta recenſet. Hecatomben verò boum intelligi ab ipſo, oſtendit his verſibus, quos paulò ante de Agamemnonis ſacrificio recitauerat:

Οἱ δ' ἀπελυμαίνοντο, καὶ εἰς ἅλα λύματ' ἔβαλλον
Ἔρδον δ' Ἀπόλλωνι τεληέσσας ἑκατόμβας
Ταύρων ἠδ' αἰγῶν παρὰ θῖν' ἁλὸς ἀτρυγέτοιο.
Κνίσση δ' οὐρανὸν ἷκεν ἑλισσομένη περὶ καπνῷ. ideſt.

Illi autem luſtrabantur & in mare ſordes iaciebant
Faciebant autem Apolloni perfectas hecatombas
Taurorum & caprarum, iuxta littus maris infructuoſi.
Nidor autem ad cælum ibat inuolutus circa fumum.

Tauris autē qui Apollini immolabantur, inaurari cornua Senatus Romanus voluit. Extat. n. Senatus conſultum de ludis Apollinaribus primùm faciendis, quod Macrobius recitat primo Saturnalium,

A lium, in quo decemuiri præceptum fuit, vt Græco ritu hoſtijs ſacrum fieret, Apollini boui aurato, & capris duabus albis auratis, Latonæ boue fæmina aurata. Hinc Martialis falsè Apollinem, vtpote poetarum numen rogat, vt Stellæ poetæ conſulatum ſummoperè optanti à Domitiano impetret, ſe autem ei iuuencum auratis cornibus mactaturum, ſi ſatisfecerit voto:

Campis diues Apollo ſic myrinis.
Sic ſemper ſenibus fruare cycnis.
Docta ſic tibi ſeruiant ſorores
Nec Delphis tua mentiatur vlli.
Sic Pallatia te colant amentque
Bis ſenos citò me rogante faſces
Det Stella bonus annuatque Cæſar.
Felix tunc ego debitorque voti
Caſurum tibi ruſticas ad aras
Ducam cornibus aureis iuuencum.
B *Nata eſt hoſtia Phœbe, quid moraris?*

Non caret autem myſterio, quod tauri Apolloni conſecrarentur. Sunt enim tauri coloni quidem terræ, & ad frugum prouentum Solis effectum ſuo labore adiuuant. Apollinem autem etiam bobus in primis gaudere Alceus ſcribit in hymno in Mercurium, quem etiam Apollini boues ſuffurantem inducit, & longè ante Alcæum Homerus fingit Apollinem armenta Laomedontis mercenarium pauiſſe, & Neptunus in Iliade Apollinem ſic alloquitur, *Tauri cur Apollini ſacrificati.*

Φοῖβε, σὺ δ' εἰλίποδας ἕλικας βοῦς βουκολέεσκες.

Vocatur autem etiam Apollo Nomius, ſed ratio nominis diuerſa. Dicunt enim aliqui nomen hoc tributum ei, quod Cyclopibus interfectis, amiſſaque diuinitate, Admeti armenta pauerit: νέμειν enim eſt paſcere. Alij malunt dictum à legibus, hoc eſt, ἀπὸ τῶν νόμων. Ipſum ſiquidem Arcadibus quondam imperaſſe, legeſque eis dediſſe, verùm ob nimiam earum ſeueritatem regno pulſum, ad Theſſaliæ regem Admetum confugiſſe, ab eoque eam quæ circa Amphryſum eſt, regionem impetraſſe: indeque factum eſſe, vt eius pecora pauiſſe creditus ſit. Sunt qui per Solis boues annos fatales intelligi volunt, illudque Homeri:

Νήπιοι, οἳ κατὰ βοῦς Ὑπερίονος Ἠελίοιο.

C *Dementes qui vt ſacros tibi maxime Phœbe, Aſſumpſere boues.*

In Achaia, vt Pauſanias tradit, templum eſt Apollinis & ſimulacrum eius nudi, calceos tamen pedibus induti, quorum altero bouis cranium calcat. Scribit item Thebanos priſcis temporibus Apollini cognomento Polio, ideſt cano, tauros immolaſſe, ſed cùm ita accidiſſet, vt ſtato feſtoque die hoſtiam cædendi tempus inſtaret, qui verò vt taurum adducerent, miſſi fuerant, non venirent, de plauſtro prætereunte bouem alterum arreptum mactarunt, ex quo inſtitutum, domito boue facere. Annotatum verò etiam eſt ab Alexandro, etſi Athenis octauo die cuiuſque menſis Neptuno ſacrum fieret, non tamen de tauro ſemper factum fuiſſe; neque Apollini Græcos ſemper tauro, ſed multiplicis generis victima ſacrificaſſe; namque Homero (inquit) teſte alius tauro, alius ariete, aliquis hirco ſacrum fecit. Taurus verò etiam Marti ſacrificabatur in bello. Alexander ab Alexandro (ex Liuio) ſcribit, exercitum apud Romanos luſtrari, niſi ſue, oue & tauro qui puri eſſent, non fuiſſe fas, qui poſtquam ter circum inſtructas (inquit) acies ducti erant, præcedente pompa & greſſu compoſito Marti immolabantur. Eidem bouem teſte Plutarcho mactabant Lacones, cùm callido conſilio hoſtes ſuperaſſent. Quomodo verò Scythæ Marti immolent Herodotus tradit in hæc verba: *In Arcadicis.* *Martis ſacrificium.* *Lib. 3. c. 12.* *In Lacon. inſtitut. lib. 4.*

D Victima ipſa primoribus implicita pedibus ſiſtitur, cuius a tergo ſtans immolator, amota in primis infula pecudem ferit, eaque concidente, Deum inuocat, cui eam mactat, deinde circumdat laqueum collo, tum iniecto baculo circumducit, hoſtiamque ſtrangulat non incenſo igne, non votis nuncupatis, non ſumptis libamentis, ſed vbi pecudem ſtrangulauit, eique pellem detraxit, ad coquendum ſe conuertit. Verùm cùm Scythica regio lignorum ſit admodum inops, hoc ab illis ad carnem coquendam excogitatum eſt. Vbi victimam pelle denudarunt, denudant quoque oſſa carnibus, dehinc eas in lebetes eius gentis (Lesbijs crateribus aſſimiles, niſi quod ſint multò capaciores) iniiciunt ſubiectis atque ſuccenſis oſſibus hoſtiarum coquunt. Si autem non adfuerit lebes omnes carnes hoſtiarum in aluos illarum, & cum aqua commiſcent, atque oſſa ſuccendunt. Quibus pulcherrimè ardentibus, & aluis facile capientibus, carnes oſſibus ſeparatas, ita fit, vt bos ſeſe ipſe ipſe coquat, & item cætera pecora immolata per ſemetipſum quoque elixum ſit. Coctis carnibus is qui immolauit, earum atque inteſtinorum libamenta ante ſe porricit. Immolant autem cum alia pecora, tum præcipuè equos. Et alijs quidem dijs hunc in modum & alias pecudes immolant. Erat item taurus victima Plutonis. Oſtendit id in primis Horatius: *Scythæ vt taurum immolent.* *Plutonis victima.* *Lib. 2. Od. 14.*

Non

Digitized by Google

Non ſit triennis, quotquot ſunt dies, E
Amice places illachrymabilem
Plutona tauris.
eidemque pocula miſta mero & lacte libabant. Tibullus:
Interea nigras pecudes promittite Diti
Et niuei lactis pocula miſta mero.
4.Thebaid. Huc ſpectat & illud Statij:
Velleris obſcuri pecudes, armentaque ſiſti
Atra monet, quæcunque gregum pulcherrima ceruix
Ducitur.

Obſeruant etiam eruditi ſacrorum, & cum his Grammatici, quod ſterilibus pecudibus iuuencis & vino, lacte, melle Diti ſacra fieri ſint ſolita. Virgilius Proſerpinæ ſacrificat etiam vaccam ſterilem, nigraſque pecudes dijs omnibus inferis ſacrificari oſtendit, & quomodo eis ſacrificetur, pulcherrimè delineat his verſibus:

Aeneid. 6.
Spelunca alta fuit, vaſtoque immanis hiatu, F
Scrupea, tuta lacu nigro, nemorumque tenebris
Quam ſuper haud vllæ poterant impune volantes
Tendere iter pennis, talis ſeſe halitus atris
Faucibus effundens ſupera ad conuexa ferebat:
Vnde locum Graij dixerunt nomine Aornum.
Quatuor hic primum nigrantes terga iuuencos
Conſtituit: frontique inuergit vina ſacerdos,
Et ſummas carpens media inter cornua ſetas
Ignibus impoſuit ſacris libamina prima,
Voce vocans Hecaten, caloque Ereboque potentem.
Supponunt alij cultros, tepidumque cruorem
Suſcipiunt pateris: ipſe atri velleris agnam
Aeneas matri Eumenidum, magnæque ſorori
Enſe ferit, ſterilemque tibi Proſerpina vaccam, G
Tum Stygio regi nocturnas inchoat aras:
Et ſolida imponit taurorum viſcera flammis,
Pingue ſuperque oleum fundens ardentibus extis.

Quo loco Iulius Pomponius hoc adiecit ſcholiolum: Antiqui Plutoni mactabant taurum, & Proſerpinæ iuuencam, quam nunc appellat ſterilem vaccam, id eſt, caſtam, & pudicam, vel ab ætate, in qua non eſt fas pati taurum: vel quia ſeruabatur caſta pro ſacris Proſerpinæ. Silius:

Lib. 13.
Ordine mactari pecudes iubet, acer operto
Ante omnes taurus regi, tum proxima diuæ
Caditur Aethnea caſta ceruice iuuenca.

Macrobius verò Proſerpinæ porcam dicit iugulari: ſed Virgilio ſubſcribit Prudentius contra Symmachum, Romanorum hanc dementiam ridens:

Quid? quod & iſtos
Dant tibi Roma Deos inferni gurgitis vmbra:
Eumenidum domina Stygio caput exerit antro, H
Rapta ad Tartarei thalamum Proſerpina Regis,
Etſi quando ſuos dignatur adire Quirites
Placatur vacca ſterilis ceruice reſecta.
Et regnare ſimul caloque Ereboque putatur,
Nunc bigas frenare boues, nunc ſæua ſororum
Agmina viperto ſuperis immittere flagro.

Subſcribit & Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. de Valerio Publicola loquens: Apud eandem aram publicè nuncupatis votis cæſiſque atris bobus, Diti maribus, fœminis Proſerpinæ, lectiſternioque, ac ludis trinoctio factis aram terra, vt antè fuerat, obruit. Proſerpinalia intelligit Feſta, de quibus etiam Plutarchus in Lucullo: Aderant Proſerpinalia feſta, nec bouem nigram, qualis in his ſacris Odyſſ. K. mactari ſolet, ob circumfuſum hoſtem parare potuerunt, &c. Maro vero tranſtulit hæc ferè ex Homero, apud quem Circe Vlyſſem docet, quomodo ad inferos deſcendere queat, eiſdemque ſi in patriam incolumen reuerti detur, nigras pecudes, ſterilemque vaccam ſacrificet. Canit autem Homerus ex interpretatione Simonis Lemnij:

Cumque

A *Cumque huc appuleris, tunc heros ſiſte carinam*
Effodiaſque ſcrobem iubeo, cubitoque remenſus
In longum ducas, tantum quoque lata feratur,
Omnibus hic fundas vmbris libamina ſupplex:
Primò melitos ſuecos, mulſamque liqueſcens,
Dulcia deinde ſacri feruentia vina Lyæi:
Tertia fac illis accedat & aquoris vnda:
His etiam canas addens confunde farinas,
Imbellesque vmbras genibus reflexus adora
Et vaneſcentes animas in vota vocato,
Si liceat patrios Ithaca repetiſſe penates
Te mactaturum ſterilem promitte iuuencam
Quæcunque excellat, quam tota armenta ſequantur;
Extructamque pyram fructu cumulare benigno
B *Te velle, æquorea Ithaca Laertis in arce.*
Tireſiæ fac latus ouem cum vellere pullo
Deuoueas, quicunque greges per paſcua vincat
Hæc vt vota vmbris feciſti littore curuo
Ad fluuij curſus retro te verte regreſſus,
Pallentemque Erebum verſus ueſtigia torque.
Lanigerumque pecus mactes, mollemque bidentem
Hic aries fumet, ſed & illic fœmina nigris
Velleribus iaceat, quæ placet victima manes.

Quæ autem apud inferos Hecate ſeu Proſerpina, vocatur in cælo Luna, & Diana, cuius currum vaccæ trahebant, eidemque immolabantur, propter cornuum ſpeciem, (quod haud rectè Lactantius & ex eo Alexander ab Alexandro dicunt de tauro); vel in memoriam immolatæ à Seruio vaccæ, de qua alibi ex Plutarcho diximus. Idem Plutarchus author eſt Athenienſes annua ſolemnia *In Lucullo.* Dianæ Perſicæ exhibere ſolere boue lampadis charactere notata. Nigros verò etiam ſiue tauros ſiue iuuencos mortuis ſuis cædebant, id quod Aeneæ exemplo Virgilius docet, qui Anchiſæ patri *Aeneid. 5.*
C eos mactat, ritumque totum delineat.

Hoc magis inceptos genitori inſtaurat honores
Incertus geniumque loci, famulumuè parentis
Eſſe putet: cadit quinas de more bidentes,
Totque ſues, totidem nigrantes terga iuuencos
Vinaque fundebat pateris: animamque vocabat
Anchiſæ magni, maneſque Acheronte remiſſos,
Nec non & ſocij, quæ cuique eſt copia, læti
Dona ferunt, onerantque aras, mactantque iuuencos:
Ordine ahena locant alij, fuſique per herbam
Subijciunt verubus prunas & viſcera torrent.

Vbi vides victimas impares indicare. Conſueuiſſe tamen Romanos ſuperis impares, inferis verò pares ſacrificare Seruius tradit in illud eiuſdem poetæ: *Numero Deus impare gaudet.* Et Solinus *Cap. 3.* tradit propter dies impares dijs ſuperis Ianuarium dicari, & propter pares Februarium quaſi abo-
D minoſum dijs inferis deputari. Similiter & alijs infelicitatis authoribus nigrum aliquod pecus mactabatur. Virgilius:

Nigram hyemi pecudem, Zephyris felicibus albam.

Auerno tamen ſi Alexandro fides, propria victima erat bos fuluus: Iunoni de tauro albo antiqui rem ſacram faciebant, ſeu de iuuenca potius alba, vt docti autumant, & ſubſequentibus authoritatibus poetarum notum fiet. Quantum autem iſtiuſmodi immolatione afficeretur hæc dea, hinc *Iunonis ſacrificium.* etiam innoteſcit. Ea ab Argiuis colebatur olim in templo quodam extra vrbem: eò mulier ſacerdos bobus albis iuncto inſidens ſolemni die quotannis vehi ſolebat. Cùm autem boues albi quondam deeſſent, ſacerdos filiorum mater duorum, iugo boum loco eos ſubmiſit, & ſic ad templum inuecta eſt. Cùm autem à dea muneris aliquid pro hoc labore filijs ſuis petijſſet, filij eà nocte in ſomno, inquit Palephatus, exceſſerunt, id quod & Plutarchus annotauit in ſermone de laude mortis. Apud Virgilium:

Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curæ,
Ipſa tenens dextra pateram pulcherrima Dido

Condentis

Caudentis vacca media inter cornua fundit. E

Quemadmodum verò Ioui bos Italus ex Phaliſco Romæ immolabatur, vt oſtenſum eſt, ita & Iuno iuuenca, vel vacca delectabatur ex eodem agro, teſtis eſt Ouidius, in deſcriptione totius ſacrificij, quod etſi paulò prolixius, haud tædet aſcribere:

3. Amorũ. Eleg. 13.

Cùm mihi pomiferis coniux foret orta Phaliſcis
Mœnia contigimus victa Camille tibi.
Caſta ſacerdotes Iunoni feſta parabant
Percelebres ludos, indigenamque bouem,
Grande mora pretium ritus cognoſcere; quamuis
Difficilis cliuis huc via præbet iter
Stat vetus & denſa prænubilus arbore lucus,
Aſpice, concedes numinis eſſe locum.
Accipit ara preces, votiuaque thura piorum
Ara per antiquas facta ſine arte manus.
Hic vbi perſonuit ſolenni tibia cantu: F
It per uelatas annua pompa uias,
Ducuntur niueæ populo plaudente iuuencæ,
Quas aluit campis herba Phaliſca ſuis.
Et uituli nondum metuenda fronte minaces.
Et minor ex humili uictima porcus hara.
Duxque gregis cornu per tempora dura recuruo
Inuiſa eſt dominæ ſola capella deæ.
Illius inditio ſyluis inuenta ſub altis
Dicitur inceptam deſtituiſſe fugam.
Nunc quoque per pueros iaculis inceſſitur index,
Et pretium auctori uulneris, ipſa datur.
Qua uentura dea eſt, iuuenes timidæque puellæ
Præbuerant latas ueſte iacente uias.
Virginei crines auro, gemmaque premuntur, G
Et tegit auratos palla ſuperba pedes.
More patrum ſancta uelatæ ueſtibus albis
Tradita ſuppoſito uertice ſacra ferunt.
Ore fauent populi tunc, cum uenit aurea pompa
Ipſa ſacerdotes ſubſequiturque ſuas.
Argiua eſt pompæ facies: Agamemnone cæſo
Et ſcelus & patrias fugit Haleſus opes.
Iamque pererratis profugus terraque marique
Mœnia felici condidit alta manu.
Ille ſuos docuit Iunonia ſacra Phaliſcas,
Sint mihi, ſint populo ſemper amica ſuo.

In Batto. *Taurus rufus vbi Iunoni immolatus.*

Apud Athenienſes verò Iunoni taurus immolabatur ruffus, & hic quidem ſedulò electus, quod me docet Theocritus, dum canit:

Λέπτὸς μὲν χ' ὡ ταῦρος ὁ πύῤῥιχος. εἴθε λάχοιεν H
Τοὶ τὸ Λαμπριάδα τοὶ δαμόται, ὅκκα θύοντι
Τᾷ Ἥρα, τοῖον δὲ κακοχράσμων δὲ ὁ δᾶμος, ideſt,
Macilentus quidem & hic rufus taurus eſt, utinam ſortiantur
Lampiadæ tribules, quando ſacrificant
Iunoni, talem: improbus enim eſt populus.

Deridet poeta Athenienſium in ſacrificijs parſimoniam. Ab hac eadem dea Heræa vrbs dicta fuit, quæque & Hecatombea vocabatur, quòd ei ibi centum boues immolarentur: vt Varinus annotauit, inquiens, celebrari ab Argiuis illi deæ Hecatombæam centum bubus immolatis: præmium tunc certaminis ſcutum æneum propoſitum fuiſſe, & coronam myrteam: vel vt alij (inquit) in certamine Hecatombæorum Argis, æs præmium dabatur, quoniam Archinus, qui rex Argiuorũ fuit, & huius certaminis author, cum apparatus armorum cura ei deligata fuiſſet, arma etiam præmij loco dari voluit. Mineruæ verò etiam nihil caprini generis, ſed vaccam aut boues iniuges immolabant, vt tradit Alexander ab Alexandro ex Fulgentio, & Manilius Chreſtus in libro de hymnis deorum, & ex eo Pierius Valerianus aiunt huic deæ iniuges boues ſacrificari ſolitas, ideſt, quæ iugum

Mineruæ quæ animalia immolarentur.

Lib. 3. c. 12.

A gum nunquam tulerunt, illa videlicet cauſa, quòd & virginitas iugum neſciat maritale, & virtus nunquam ſit iugo prementi ſubiecta. Et Phurnutus ait, Mineruam à Græcorum quibuſdam Αγιλείδα vocari, ſiue tanquam ducem populorum, ſiue quòd indomita ſit tanquam boues armentinæ. Neſtor apud Homerum Mineruæ, vt Telemacho ſit propitia iuuencam vouet indomitam lata fronte, quamuè nullus adhuc iugo ſubiecit cornibus auratis: ſicque implorantem exaudit Minerua. Filij verò ex patris iuſſu ſacrum deæ parant: id quod his verbis deſcribitur: Bos ſubitò ex agro venit, veniuntque Telemachi ſocij ex naui: venit demum aurifex, arma manibus fabrilia artis miniſtra tenens, incudem, malleum, forfices, quibus aurum induxerunt, venit & Minerua vota exaudiens. Neſtor verò aurum præbuit, deinde cornibus faber induxit, vt dea ſimulacrum hoc videns, gratum haberet. Bouem cornibus ducunt Stratius, & Echephron. Vas lauandis manibus in pulchro lebete Aretus è thalamo ferens, ſumpſit: alia famula molas è caniſtro, ſecurim verò Thraſymedes acutam in manu tenens, bouem percuſſit. Perſeus autem vas ad ſanguinem excipiendum habebat. Neſtor verò peluim, & molam adminiſtrabat, multaque Mineruam orabat, primitias tribuens, capitis crines igni inijciendo. At poſtquam orauit, & B molas iecerunt, ſtatim Thraſymedes iuxtà ſtans, ſecurim impulit, venaſque ceruicis boui incidit, viribus ille ſtatim defecit. Neſtoris autem filiæ nuruſque & vxor pudica Eurydice, maior natu filiarum Clymeni, vlularunt. Illi deinde bouem ex humo corripientes, tenuere, Piſiſtratus continuò iugulauit, vnde largus & nigrans effluxit ſanguis, oſſa demum anima deſtituit. Poſt hæc eum in partes diuidunt, operiuntque nidore, duplicata, ac cruda igni imponentes, ſenex ſub lignis torrebat, deinde vinum libant. Iuuenes autem circum aſtantes, lintea manibus tenebant. Poſtquam verò cocta ſunt, & viſcera effuſa, in partes diuidunt: alia quoque verubus figunt, aſſantque igni, veru in manibus tenentes. Diomedes autem ſpeculaturus quoque caſtra Troianorum, Mineruæ auxilium implorans, vouet bouem indomitam auratis cornibus, atque ait:

Κέκλυθι νῦν καὶ ἐμεῖο Διὸς τέκος ἀτρυτώνη
Σπεῖό μοι ὡς ὅτε πατρὶ ἅμ' ἕσπεο Τυδεῖ δίῳ.
Ω'ς νῦν μοι ἐθέλουσα παρίστασο, καὶ μὲ φύλασσε.
Σοὶ δ' αὖ ἐγὼ ῥέξω βοῦν ἧνιν, εὐρυμέτωπον
Ἀδμήτην, ἣν οὔπω ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγεν ἀνήρ.
C Τήν τοι ἐγὼ ῥέξω, χρυσὸν κέρασιν περιχεύας.

ideſt,

Audi me & nunc Iouis filia indomita
Sequere me, ſicut cùm patrem ſequebaris Tydeum diuinum.
Sic mihi nunc volens adſis & me ſerua
Tibi autem ego ſacrificabo iuuencam hornam, latifrontem
Indomitam, quam nondum ſub iugum duxit vir
Hanc tibi ego ſacrificabo, aurum cornibus circumfundens.

Vaccam tamen etiam huic deæ immolari ſolitam indicat Ouidius: *Metam. 4.* *Vacca Mineruæ ſacrificata.*

Dijs tribus ille focos totidem de ceſpite ponit,
Læuum Mercurio, dextrum tibi bellica virgo
Ara Iouis media eſt, mactatur vacca Mineruæ, &c.

Eundemque morem indicat & alicubi: *Metam. 11.*

Pallada mactatę placabat ſanguine vaccæ.

D Atque ita intelligendum eſt quod ait rurſus alio loco. *1.Triſt.9.*

Hæc ſi contigerint, merita cadet agna Minerua
Non facit ad noſtras hoſtia maior opes.

Hiſce enim verbis ſignificat poeta, in exilium proficiſcens, ſi ad eam regionem ab Auguſto ſibi cõſtitutam, ad quam naui, quæ in Mineruæ tutela erat, ferebatur, ſe Mineruæ, à qua id beneficij acciperet, agnam mactaturum, ſed cùm ſciret deæ illi vaccam, non agnam mactari ſolitam fuiſſe, ſeipſum corrigens ſubdit, non eſſe virium atque opum ſuarum, eam pecuniæ vim, qua vacca ematur, poſſe ſoluere. In hoc quoque ſenſu Auſonius ait:

Aerea bos ſteteram, mactata eſt vacca Mineruæ.

Porrò eidem etiam Deæ boues immolabantur indomiti, & fortaſſis item domiti, de indomitis locus eſt pulcherrimus apud eundem Homerum, vbi Helenus vates Hectori ſuadet, vt Hecuba Mineruæ veſtem offerat gratioſiſſimam, eidemque polliceatur ſacrificium duodecim boum indomitorum, ſi Troianorum fuerit miſerta; *Boues indomiti.* *Iliad. Z.*

Πέπλον ὅς οἱ δοκέει χαριέστατος ἠδὲ μέγιστος
Εἶναι ἐνὶ μεγάροις, καί οἱ πολὺ φίλτατος αὐτῇ.

Θεῖναι Ἀθηναίης ἐπὶ γούνασιν ἠϋκόμοιο. E
Καί οἱ ὑποσχέσθαι δυοκαίδεκα βοῦς ἐνὶ νηῷ
Ἤνις, ἠκέστας ἱερευσέμεν, αἴ κ' ἐλεήσῃ, ideſt,
Peplum quod ei videbitur pretioſſimum & maximum
Eſſe in domo, & ei longè chariſſimum ipſi
Ponat Minerua in genibus pulchricomæ,
Et ei voueat duodecim boues in templo
Anniculos, indomitos ſacrificaturam; ſi miſerta fuerit.

Ad quem poetæ locum Io. Spandanus hoc appendit ſcholium. Nota, hic duo Numini offerri: donum & ſacrificium. Donum eſt peplum, Mineruæ conueniens, quia illud genus veſtis muliebre eſt: ſacrificium autem duodecim boum, quod animal illi etiam ſolebat immolari. Omnia ergò complexus eſt poeta, quæ à nobis deo offerri debent, donum in perpetuum, ſacrificium ad tempus. Donum noſtrum eſt integritas animi; ſacrificium autem preces, & cultus Dei? Athenienſes verò etiam annua ſolemnia Mineruæ non capra, nec boue, ſed tauris & agnis exhibere ſolent, inquit Alexander ab Alexandro præcitato loco, nimirum ex eodem Homero, qui ſic ſcribit in catalogo poſt principium: F

Peplum. *Lib. 2.*

Ἔνθα δέ μιν ταύροισι καὶ ἀρνειοῖς ἱλάονται,
Κοῦροι Ἀθηναίων περιτελλομένων ἐνιαυτῶν, ideſt,
Illic enim ipſam (Mineruam) *tauris & agnis placant*
Pueri Athenienſium circumuoluentibus annis.

Et Natalis de Comitibus, celebrantur (inquit) Lampadophoria in huius honorem deæ, cui taurus candidus aliquando, aut indomita iuuenca immolari conſueuit ab antiquis. Iam verò Herodes Atticus Sophiſta, cui diuitiarum initium ex theſauro a patre prope domum inuento fuit, centum boues vno die Mineruæ ſacrificare ſolitus fuit, vt Philoſtratus refert. Eſtque annotatione præcipuè dignum id quod Lycurgus in libro de ſacrificando, & Philochorus lib. 2. & Staphylus lib. 9. de Athenis ſcribunt citante Varino: ſi quis Mineruæ bouem ſacrificaſſet, oportebat etiam Pandryſo ouem vnà cum boue ſacrificare, quod ſacrificij genus ἐπίβοιον & ἐπιβοίον appellabant, eò quòd poſt bouem immolatum celebraretur. Herodotus author eſt, Xerxem in Pergamo Priami regia Mineruæ Iliadi mille boues immolauiſſe, quarum libamine Magi heroibus parentauerint. At Arabes, vt Alexander annotauit, heroibus tauro, capro, & ariete litabant. Cædebantur porro boues fordæ, ideſt, prægnantes in curijs decimo ſeptimo calendas Maias, Telluri ipſa ſimilitudine placituræ, vt annus fœcundior proueniret. Terra enim hoc tempore quaſi grauida eſt. Fordicalia, & fordicidia vocabantur iſtiuſmodi ſacrificia; & hordicalia, quia prægnans vacca etiam horda vocatur teſte Varrone. Ouidius ea diligenter ſic delineauit iſtiuſmodi ſacrificia: G

4. Mythol. 5 *Lampadochoria.* *Epiboon.* *Lib. 2.* *Telluris ſacrificium.* *Faſt. 4.*

Tertia poſt Veneris cùm lux ſurrexerit idus,
Pontifices forda ſacra litate boue.
Forda ferens bos eſt, fœcundaque dicta ferendo,
Hinc etiam fœtus nomen habere putant.
Nunc grauidum pecus eſt, grauida quoque ſemine terra
Telluri plena victima plena datur.
Pars cadit arce Iouis, ter denas curia vaccas
Accipit, & largè ſparſa cruore madet.
Aſt vbi viſceribus vitulos rapuere miniſtri. H
Sectaque fumoſis exta dedere focis:
Igne cremat vitulos, quæ natu maxima virgo eſt
Luce Palis populos, purget vt ille cinis.
Rege Numa fructu non reſpondente labori
Irrita decepti vota colentis erant.
Nam modò ſiccus erat gelidis Aquilonibus annus,
Nunc ager aſſidua luxuriabat aqua,
Sæpe Ceres primis dominum fallebat in herbis.
Et leuis obſeſſo ſtabat auena ſolo.
Et pecus antè diem partus edebat acerbos
Agnaque naſcendo ſæpe necabat ouem.
Sylua vetus, nullaque diu violata ſecuri
Stabat Mænalio ſacra relicta deo:
Ille dabat tacitis animo reſponſa quieto.

Nocti-

A *Noctibus, hic geminas rex Numa mactat oues.*
Prima cadit Fauno, leni cadit altera ſomno,
Sternitur in duro vellus vtrumque ſolo.
Bis caput intonſum fontana ſpargitur vnda
Bis ſua faginea tempora fronde tegit.
Vſus abeſt Veneris, nec fas animalia mentis
Ponere, nec digitis annulus vllus ineſt.
Veſper vbi tectus ſupra noua vellera corpus
Ponis adorato per ſua verba deo.
Interea placidam redimita papauera frontem
Nox venit, & ſecum ſomnia nigra trahit
Faunus adeſt ouiumque premens pede vellera duro
Edidit à dextro talia verba throno.
Morte boum tibi rex tellux placanda duorum
B *Detque ſacras animas vna iuuenca duas.*
Excutitur terrore quies, Numa viſa reſoluit,
Et ſecum ambages cæcaque iuſſa refert.
Expedit errantem nemori gratiſſima coniux,
Et dixit grauidæ poſceris exta bouis.
Exta bouis grauida dantur, fæcundior annus
Prouenit, & fructum terra pecuſque ferunt.

Oſtendit poeta Numam horum ſacrorum authorem fuiſſe, & cum modò nimia ſiccitas, modò nimiæ pluuiæ ſterilitatem facerent, Faunum conſuluiſſe, & ab eo ſacrificandæ bouis fordæ ritum accepiſſe. Cinis autem vitulorum, de quo dixit, ſeruabatur in templo Veſtæ, ſiue Telluris, vt inde ſuffimen fieret, quo populus Palilibus purgaretur, vt poſtea ipſe rurſus poeta docet, dum canit: *Populus cinere prægnātis vacca purgatus.*

Alma pales faueas paſtorum ſacra canenti
Proſequor officioſi tua facta meo:
C *Certè ego de vitulo cinerem, ſtipulamque fabalem*
Sæpe tuli plena Februa toſta manu.
Certè ego tranſilui poſitas ter in ordine flammas
Virgaque rorales laurea miſit aquas
Mota dea eſt, operique fauet, naualibus exit
Puppis, habent ventos iam mea vela ſuos.
I pete virginea populus ſuffimen ab ara,
Veſta dabit, Veſta murmure purus eris.
Sanguis equi ſuffimen erit, vituli que fauilla
Tertia res duræ culmen inane fabæ.

Scribit Alexander ab Alexandro Ambaruale ſacrum, niſi de porca fœcunda & grauida, aut vitula, fieri non conſueuiſſe. Ego de vitula nihil reperio, neque ipſe etiam authoritatem vllam recitat. Eam autem victimam maturis frugibus ter circum arua ducere conueniebat, omneſque poſt eam clamantes ſequi, ex quibus vnus quernа ornatus fronde, cum ſolenni ſaltatu, compoſito carmine, *Lib. 3 c. 12.* *Ambaruale ſacrum.*
D Cereri decantabat laudes; ac poſtquam lacte, vino, & fauo libaſſent, antequam fruges meterent, porcam Cereri immolabant, quæ præcidanea dicta eſt. Ouidius, cur ei porca immoletur reddit hanc rationem. *Porca præcidanea Cereri immolata.*

Prima putatur
Hoſtia ſus meruiſſe mori, quia ſemina pando
Eruerit roſtro, ſpemque intereeperit anni.

Sed de hac re aliàs: Apud Hermionenſes verò Cereri boues aut tauros immolari ſolitos fuiſſe Aelianus teſtatur his verbis: Cererem Hermionenſes colunt, & ſplendida ei magnificaque ſacra faciunt. Feſtum id Ctonium appellant. Aiunt ſanè maximos boues à muliere Cereris ſacerdote ad aram è grege ſe abduci atque feriri permittere, quod Ariſtocles his carminibus teſtatur, *Feſtum Ctonium.*

O fœcunda Ceres Siculas veneranda per oras
Cecropioſque agros: hoc ego præcipue
Miror, in Hermione quod magno robore taurum
Quemque viri poſſent vix domuiſſe decem,
E grege deductum ſola aure adducit ad aram

 B

Sancta tibi mulier: qui puer vt ſequitur.
Hae tua vis Ceres eſt, tu nobis eſto benigna
Per teque Hermione, læta beata fuat.

Ctoina dea. De hiſce eiſdem Ctonijs ſacris quæ apud prænominatos populos fiebant, Pauſanias quoque ſcribit in hæc verba: Ctonia certè & ipſa dea appellatur, & ſtati dies feſti, qui æſtate anni in eius honorem agitantur, Ctonia dicuntur. In ijs hoc ritu ſupplicatio fit. Pompæ agmen ducunt ſacrificuli, & qui annuos magiſtratus ferunt: ſequuntur fœminæ ac viri. Ipſis etiam pueris ſolemne eſt deam cum pompa deducere. Incedunt autem ij cum albis veſtimentis, capitibus coronas ferentes. Sunt *Comoſandalus flos.* eæ corollæ è flore contextæ quem Comoſandalum incolæ appellant: Hyacinthum ego illum eſſe exiſtimo. Eſt enim ei tum magnitudine, tum colore perſimilis. Habet præterea eaſdem luctus indices literas. In extremo agmine ſequuntur, qui eximias boues vinculis diſtentas & ferociter reluctantes ad templum trahunt: ibi earum vnam immiſſis retinaculis intrò agunt: tunc qui ad fores apertas ſteterant, vbi bouem intromiſſam videat, fores obdunt: Eam aniculæ quatuor de induſtria intus relictę, falcibus exceptam conficiunt. Collum earum vna, vt caſus tulerit, hoſtię præſecat. Rurſus pate factis foribus ij, quibus id negocij datum eſt, alteram bouem, mox tertiam ac quartam intrudunt: ac ſingulæ eodem modo ab illis aniculis mactantur. Aliud in hoc ſacro miraculum euenit: In quod latus prima bos conciderit, in idem & reliquæ procumbunt. Hæc ille: Cybelę quoque vaccas immolatas fuiſſe veriſimile, quia ipſi ſacræ erant. Ouidius: F

Ipſa ſidens plauſtro porta eſt inuecta Capena
Sparguntur iuncta flore recente boues.

Veneris ſacrificia. In Cypro Veneri albæ immolabantur iuuencæ, vt oſtendit Ouidius:

Metam. 10.

Feſta dies Veneris tota celeberrima Cypro
Venerat, & blandis induta cornibus aurum,
Conciderant icta niuea ceruice iuuencæ.

Lib. 10. cap. 27. Lilius Gyraldus & ex eo Alexander (ſed nullo vterq; authore) ſcribunt, ſolùm apud Tuſſas in Aegypto, vbi Venus cornuta colebatur, vaccam ei immolatam fuiſſe. Scribit quidem Aelianus id de Chuſis, non de Tuſſis, ſed & hanc Venerem non cornutam vocat, ſed Vraniam ſiue cæleſtem: nec alicubi reperies Venerem cornutam, niſi apud illos, cæleſtem autem ſiue vraniam apud plurimos. Acron vero in hoc Horatij, Carm. 1. Od. 19. G

Hic viuum tibi ceſpitem, hic
Verbenas pueri ponite, thuraque
Bimi cum patera meri
Mactata lenior veniet hoſtia.

Aen. 11. benè (inquit) verbenas ceſpitem & thus Veneri promittit, quæ non placatur ſanguine, adducitque authoritatem Virgilij:

Tum Venus, haud equidem tali me dignor honore.

Item:

Ipſa Paphum ſublimis abit, ſedeſque reuiſit
Læta ſuas, vbi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, ſertiſque recentibus halant.

Verùm quamuis certum ſit apud prius ſæculum incruenta fuiſſe omnia ſacrificia, herbaſque & fructus pro holocauſto dijs oblatos, progreſſu tamen temporis Veneri a què ac alijs dijs cruenta ſacrificia in vſu eſſe cœpiſſe Iacobus Cruquius ex allata à nobis de Aegyptia Venere authoritate arguit. Et in eodem ſententia eſt Chriſtophorus Landus, neque eſt (inquit) contra Virgilium: H

Haud equidem tali me dignor honore.

Nam conſtat alibi de hoſtia ſacrificari Veneri. Mihi & hoc Virgilij:

Hic amor, hoc ſtudium, dum ſacra ſecundus aruſpex
Nunciet, & lucos vocet hoſtia pinguis in altos.

de Venere intelligendum videtur. Et Martialis canit:

At tu Diua Paphi remitte noſtris
Illæſum iuuenem, remitte votis.
Sic Martis tibi ſeruiant Kalendæ,
Et cum thure, meroque, victimaque
Libetur tibi candidas ad aras
Secta plurima quadra de placenta.

Eydill. 63. Daphnis apud Theocritum, vitulam Amori, bouem verò Veneri vouet, poſtquam puellæ pudiciam eripuit:

Ρέξω

A Ῥέξω πόρτιν Ἔρωτι, καὶ αὐτᾷ βοῦν Ἀφροδίτᾳ.

Baccho verò in primis ſacer erat taurus. Scribit autem Athenæus tauro & pardali aſſimilari ipſum ex ebriorum violentia. Nam quod in tragœdia, cui attitulatio eſt Tyro, Sophocles (inquit Cælius) taurophagum vocat Dionyſium, id interpretantur, quia dithyramborum poetis in victoria daretur bos. Alij crudelem, & immitem accipiunt, quando & Ariſtophanes Cratinum ita infamauit: ſed ad vinolentiam magis referendum alij putant, quòd philœnus eſſet is, hoc eſt, vino indulgeret largiùs: Dicitur autem primum iugauiſſe boues, eorumque opera frugem iacto ſemine reddidiſſe, eaque ex re illum cum cornibus effinxerunt, quod Diodorus docet. Feſtus verò ait cornua eius ſimulacro addi, quoniam inuentorem vini dicunt, eò quòd homines nimio vino truces fiunt, vnde Horatius;

Bacchi ſacrificium. Lib.7.c.15. Lib.5.

Te vidit inſons Cerberus aureo
Cornu decorum.

Vide mox rurſus, vbi de Api. Aegyptij verò, vt Alexander notat Baccho taurum & Lunæ ſuem, reliquis dijs boues mares, vituloſque & anſeres immolant, capram & hircum nullo modo. Pau-B ſanias tradit memoratu dignum, apud Cynæthaenſes Arcadici nominis gentem, quod huius Dei templum habent, in quo feſtos dies anni ſumma hyeme agitant, adipe peruncti: ſublatum humeris è grege taurum, quem ipſe Deus, vt deligerent in mentem venire voluiſſet, ad templum deportãt: hoc ſolenne ipſis eſſe ſacrum. Lindij in Rhodo ad aram quam βούζυγον dicunt, duos boues Herculi immolant, eumque maledictis & execratione celebrant, quòd ipſe Theodamantis agricolæ bouem edens, eius contumelijs lætaretur, vt tradit Alexander Sardus Ferrarienſis in opere de moribus, & ritibus gentium. De quo eodem ſacrificio hæc memoriæ prodidit Lactantius Firmianus: Apud Lindum, quod eſt oppidum Rhodi, Herculis ſacra ſunt: quorum à cæteris longè diuerſus eſt ritus: ſiquidem non εὐφημίᾳ (vt Græci appellant) ſed maledictis & execratione celebrantur: eaque pro violatis habent, ſi quando inter ſolemnes ritus vel imprudenti alicui exciderit bonum verbum. Cuius rei hæc ratio redditur, ſi tamen vlla eſſe in rebus vaniſſimis poteſt. Hercules, cùm eò delatus eſſet, famemque pateretur; aratorem quendam aſpexit operantem, ab eoque petere cœpit, vt ſibi vnum bouem venderet. Enimuero ille negauit fieri poſſe, quia ſpes ſua omnis colendæ terræ, duobus illis iumentis niteretur. Hercules ſolita violentia vſus, quia vnum accipere non potuit, vtrum-C que ſuſtulit: atq; infelix, cùm boues ſuos mactari videret, iniuriam ſuam maledictis vltus eſt: quod homini eleganti & vrbano gratiſſimum fuit. Nam dum comitibus ſuis epulas apparat, dumque alienos boues deuorat; illum ſibi amariſſimè conuiciantem, cum riſu & cachinnis audiebat. Sed poſtquam Herculi diuinos honores ob admirationem virtutis deferre placuit, à ciuibus ei ara poſita eſt, quam de facto βούζυγον, ideſt bouis iugum nominauit: ad quam duo iuncti boues immolarentur, ſicut illi, quos abſtulerat aratori: eumque ipſum ſibi conſtituit ſacerdotem, ac præcepit, vt iiſdem maledictis ſemper in celebrandis ſacrificijs vteretur, quòd negaret ſe vnquam epulatum eſſe iucundius. Iſta quoque legas apud Philoſtratum, & apud Nazianzenum στηλιτευτικῷ prima, cuius iſta ſunt verba: ὁ βουθοίνας τὸν γεωργὸν τυραννήσας, καὶ τὸν ἀρότην βοῦν λαφύξας, καὶ τὴν κλῆσιν λαβὼν ἐκ τῆς πράξεως; hoc eſt: *Boui manduco ille, qui oppreſſo vi agricola, bouem aratorem abligurijt, è re ipſa nomen adeptus:* & paulò pòſt: Λινδίοις εὐσεβὲς τὸ καταρᾶσθαι τῷ βουθοίνᾳ; ideſt, *Pium opus habebatur apud Lindios, diras imprecari Bouimanduconi Herculi, illique conuicia facere, cultus loco erat.* Huc ſpectat illud ab eodem ad Nemeſiũ obſcurius dictũ. καὶ Λίνδος ἐφυβρίζεις ἱεροῖσι, ideſt, *Lindus qua ſacris conuiciatur.* Fuit tamen etiam ab Euandro inſtitutũ Herculis ſacrificium ſine conui-D tijs: vt oſtendit Pomponius ex Diodoro Lætus de origine eiuſdem ſic ſcribens: *Victor Hercules caſo Geryone Chryſauri filio in Eritra, quæ eſt inſula Oceani Hiſpani, abacto nitidarum boum armẽta in Latium venit, & prope Tyberim loco herbido procubuit, vt læto pabulo reficeret boues. Cacus latronum princeps eximias boues duas, caudis in ſpeluncam traxit, Hercules ſomno excitus luſtrato grege cum partem abeſſe numero ſenſit, omnia circuit, aduerſa veſtigia comperit, confuſus nouitate rei ex loco infeſto agere armentum cœpit: cùm actæ boues deſiderio relictarũ mugiſſent, reddita fuit è ſpelunca vox, quæ Herculem conuertit: Inuenta fraude, Cacum neci dedit. Concurſum trepidantium paſtorum, aduenam reum cædis faciunt apud Euandrum, qui miraculo literarum, inter rudes artium homines ea loca tum regebat. Is intuens habitum, formamque viri, rogat, qui vir eſſet, vbi nomen, patremque & patriam accepit, quia ſic Carmentis mater eius vaticinata fuerat, extemporalem aram Herculi erexit, iuuencum indomitum mactauit. Inde ſeruatum eſt, vt quotannis Romani bouem indomitum Herculi immolent, & Hercules epulum populo dedit. Sacrum fieri voluit à Potitijs & Pinarijs, quæ tum familiæ maximè inclytæ ea loca incolebant. Fortè euenit, vt Potitij præſto eſſent, hiſque exta apponerentur, & Pinarij quia tardi fuere, extis adeſis, ad cæteram venirent depem. Potitij ab Euandro edocti antiſtites ſacri eius diu fuerunt: poſtea cùm interijſſent, empti de publico ſerui, officium exercuerunt:*

Herculis ſacrificium. Lib.3.c.6. Lib.1.

Ara ab Euandro erecta, cui Hercules decimas ſoluit, maxima vocatur, & proxima eſt foro boario, vbi ex voto decima fiunt. Tradunt qui velit diues fieri, Herculi decimas ſoluat. Hinc opes M. Luculli facta memorantur, & ipſe Hercules theſaurorum deus putatur. Huc vſque Lætus. Syracuſij verò iuxta E
Lib. 6. c. 2. Cyanem, vt memorat Diodorus Siculus, ſingulis annis dies feſtos celebrant, in quibus ſacra faciũt priuatim paruis victimis: publicè tauros in paludem immergunt, morem Herculis (inquit) imitati, *Myops deus muſcarum.* qui eiuſmodi ſacris, quo tempore Geryonis boues per Siciliam deduxit, vſus eſt. Myopi, ſiue muſcarum deo taurus immolabatur in Olympijs, vt Plinius teſtatur his verbis: *Mirabile eſt Olympiæ ſacro certamine, nubes muſcarum immolato tauro, deo quem Myodem vocant extra territorium id abire.* Syluano, ideſt ſyluarum deo in ſingula boum capita, adoreo, lardo & vini ſextario ſubtaxata menſura votum fiebat, vt obſeruauit Alexander ab Alexandro. Quærendum autem nunquid ora-
Lib. 3. c. 22. cula edentibus niger immolaretur taurus: id enim indicare apparet Plutarchum in eo volumine quod de oraculorum defectu conſcripſit: Habeo (inquit) rem apprimè memorabilem, quæ me præſente apud Mopſi oraculum euenit, quam vobis referam. Præfectus Ciliciæ homo dubiæ de dijs ſententiæ (quod ei accidiſſe puto propter imbecillitatem incredulitatis de dijs conceptæ) cætero qui contumelioſus & prauus, cùm circa ſe haberet Epicureos, qui freti pulchra (ſi dijs placet) illa F ſua phyſiologia religioni illudunt, motus illorum vocibus libertum ad oraculum Mopſi miſit, tanquam exploratorem in caſtra hoſtium, cum tabella obſignata, in qua nemine conſcio quæſtionem ſcripſerat. Libertus cùm pro more noctem in delubro exegiſſet, ac obdormiſſet, facta die, tale narrauit ſomnium; Viſum ſibi fuiſſe aſtare virum pulchrũ, qui vna hac voce, nigrum edita ſtatim deceſſerit. Abſurdum enim hoc nobis videbatur, multumque hæſitationis inijciebat. At præfectus conſternatus, flexiſque genibus generatus Mopſum aperuit tabulam, oſtenditque nobis hanc inſcriptionem. Albumnè tibi, an verò nigrum immolabo taurum? Itaque & Epicureis quoque pu-
In quæſt. Rom. dor eſt iniectus & præfectus ſacrificio peracto iſto, deinceps Mopſum coluit. Eodem referente Plutarcho narrat Metrodorus in Ionicis Smyrnæos antiquitus ſacrificaſſe Bupreſti taurum nigrum, *Bupreſtis deus.* conciſumque in fruſta vnà cum ipſa pelle igni totum cremaſſe. Quotieſcunque modo aliquid inuentu rarum aut difficile ſacrificio adhiberi oporteret, illud cera, vel pane effictum apponere ſatis *Simulacra ficta ſacrificata* erat. ſimulacraque eiuſmodi ficta ac commentitia, ac ſi ipſa res repręſentaretur, eandem vim vigoremque habebat, id quod à Græcis obſeruatum Alexander ab Alexandro annotat. Cùm enim (inquit) Cyziceni nigram bouem Palladi quotannis immolarent, & preſſi obſidione bouem compa- G
Lib. 3. c. 13. rare nequirent ex frumento illam effinxerunt, eoque pacto perſoluto voto, numen expiarunt. Trãſtulit autem id ex Appiano, qui de Cyzico vrbe loquens, *Dicitur* (inquit) *ea vrbs dotalis eſſe & à Ioue Palladi filiæ attributa, quam Cyziceni ſummo honore venerantur: Solemnibus itaq; inſtantibus, in quibus bouem nigram ſacrificare mos fuit, cum ea carerent, ex frumento ſacrificia fecerunt*. ſed cõtinuò ſubdit: *Interim bos nigra è pelago ad eos accurrit, quæ clauſtra aditus ingreſſa & in vrbem delata, vltrò in templum venit, ibique ad altare conſtitit, quam Cyziceni ſumma ſpe immolarunt*. Scri-
In Lucullo. bit etiam Plutarchus: Aderant Proſerpinalia feſta, nec bouem nigram qualis in his ſacris mactari ſolet, ob circumfuſum hoſtem parare potuerunt, ſed pro boue placentam offerendam conficiunt.
Dialia feſta. Athenienſes quoque in feſtis Iouis Militij quæ Dialia vocant, extra vrbem ſæpe non veras victimas, ſed commodè effictas obtulere: Et cùm aliquando Locrenſes publicum ſactum facturi, bouẽ deſiderarent, compoſito ex minutis lignis bouis ſimulacro, dijs rem diuinam fecerunt: atque hinc vulgus adagionem arripuit, Λοκρικὸς βοῦς, vt citat author Adagiorum: qui item in hoc alio adagio ἕβδομος βοῦς, ideſt, *Septimus bos*, ait antiquitus poſt ſextam lunam bouis imaginem è farina pinſi conſueuiſſe, qui ſeptimam lunam cornibus referret: eſſe tamen qui malũt hinc natum prouerbium H quod cùm apud veteres ſex animantium genera mactari dijs ſolerent, ouis, ſus, bos, capra, gallina, anſer; pauperes non habentes viuum animal, bouis ſimulacrum è farina fingere conſueuerint, is quoniam ſenſu vitaque careret, in ſtoliditatis obiecit prouerbium: ſed duplicem (inquit Geſnerus) commiſit errorem: Scribit enim Suidas, ex quo id tranſcripſit, hanc placentam cornutam fuiſſe, κατὰ μίμησιν τῆς πρωτοφαοῦς σελήνης, hoc eſt, inſtar Lunæ quæ à coitu primum apparet, quo tempore eam Græci ἀρτίτοκον, & μηνοειδῆ vocant, Latini corniculantem: inde dichotomos, ideſt, diuiduo, vel dimidio orbe cæſa vocatur, primo ſcilicet, vt nos loquimur, ſui motus quadrante confecto: ſed feſellit ipſum quod Suidas ſcribit, ὅτι ἐπὶ ἓξ ταῖς σελήναις ἐπεθύετο οὗτος ἕβδομος, vbi ille per ſex
Luna placẽta dicta. lunas, ſex placentas, vt debuit, ſed lunaris motus ſex dies accepit, nec animaduertit, quod mox ipſe Suidas lunas interpretatur placentas latas & rotundas. Eaſdem Pauſania teſte πελάνους vocabant, vt Vatinus citat, ex quo etiam clarius quàm Suida, author adagiorum hallucinatus deprehenditur.
Bos placenta cornuta. Solebant etiam nonnulli poſt quatuor placentas, communes ſcilicet, quinto loco bouem, ideſt placentam vnam cornutam immolare, quanquam frequentius poſt ſex. Pollux pelanos placentas à bubus diſtinguit: nam dijs omnibus eas communiter immolari ſolitas ait, bouem verò (ideſt cornutam

putam

A nitam placentam) priuatim Apollini, Dianæ, Hecatæ & Lunæ. Addit præterea pelanos à figura dictas eſſe, vt etiam boues, ſed qualis earum figura fuerit, nec ipſe exprimit, nec alibi reperio; niſi quod Etymologus inter cætera pelani etyma, ἀπὸ τῦ πεπλατύνθαι deriuatum conijcit, ideſt, à latitudine: At latitudo non figura eſt, ſed figuræ aut quantitatis potius accidens. Ariſtophanis interpres in Acharnentibus, cùm expoſuiſſet ἐλατῆρα placentam latam ſiue panem latum, quæ pulte ſuperpoſita immolaretur, ſubijcit, εἰσὶ δὲ καὶ λαγαροειδεῖς, παρὰ τὸ λαγαρόν, καὶ πελανοὶ παρ' Εὐριπίδῃ; nimirum vt indicaret ex latis placentis huius generis, alias ventroſas & intus inanes fieri, alias verò ſolidas. Athenæus & ex eo Cælius ſcribunt Empedoclem cùm Olympijs viciſſet equis, quod animatis ex præſcripto abſtineret, vtpote Pythagoricus, ex myrrha, thure, & aromatibus alijs bouem concinnaſſe, quem ad panegyrin conuenientibus diſtribuerit. Scribit verò etiam idem author adagiorum, cum ruſtici quidam Herculi Alexicaco bouem eſſent immolaturi, iſq; rupto fune profugiſſet, nec eſſet quod ſacrificaretur: malum arreptum ſuppoſitis quatuor ramis crurum vice, deinde additis alteris duobus ceu cornuum loco, bouem vtcunque fuiſſe imitatos, idque ridiculum ſimulacrum pro victima ſacrificaſſe Herculi. Iulius Pollux libro de vocabulis rerum primo, fabulã

Pythagora ſacrificium.

Malus pro boue immolata.

B aliquanto ſecus narrat, nempe ad hũc modus, Solenne eſt (inquit) apud Bœotos Herculi malis rem diuinam facere, cumque iam adeſſet dei feſtum, & immolandæ victimæ tempus vrgeret (porro hoſtia erat aries) cùm ea ſerius adduceretur, propterea quod Aſopus fluuius ita ſubito creuiſſet, vt trãſiri non poſſet, pueri qui iuxta aram ludebant, ſacrificij ritum nihilominus peregerunt. Pulchro cuipiam malo quatuor ſtipulas vice pedum addiderunt, rurſum alias duas cornuum loco, imaginantes ſeſe ad eum modum arietem immolare. Creditum eſt Herculem hac victima magnopere delectatum: proinde manſiſſe apud Thebanos hunc morem, vt malis ſacrificaretur Herculi. Cognomen hinc additum Deo, vt Ἡρακλῆς μήλων, vel μήλιος, ideſt Hercules malorum, vel pomaceus vocaretur. Tametſi verò etiam omnibus ferè dijs ſuæ eſſent victimæ, ſuaque conſtituta ſacra, quæ præteriri, & tranſgredi non erat fas, qui tamen tenuioris erant fortunæ, & tauros, vitulos, arietes, ſimiliſque victimas emere non poterant, ea lege liberabantur, nec minus tamen eorum quàm diuitum gratum dijs erat ſacrificium, quod manifeſtè teſtatur Tibullus, ſiquidem decantaturus laudes Maſſalæ, cum ob earum molem deterreretur, rogat, vt more ipſe deorum, qui ſæpenumero paruis contentantur micis, ingenij ſui vires metiatur,

Hercules pomaceus.

Pauperum ſacrificia.

Lib. 4. eleg. 1.

Parua que cæleſtes pacauit mica, nec illis
C *Semper inaurato taurus cadit hoſtia cornu.*

Huc ſpectat & hoc Statij: *Lib. 1. Syl.*

Qua nunc tibi pauper acerra
Digna litem? nec ſi vacuet Meuania valles,
Aut præſtent niueos Clitumna nonalia tauros
Sufficiam. Sed ſæpe deis hos inter honores
Ceſpes & exiguo placuerunt farra ſalino.

Item ex hoc Horatij:

Te decem tauri, totidemque vaccæ
Me tener ſoluet vitulus relicta
Matre, qui largis iuueneſcit herbis
In mea vota.

Idem Horatius etiam deos ait precibus & non magni ſumptus ſacrificijs placari propitiarique, vt & in agris fruges vbertim vinaque proueniant, & domi natis alumniſque omnia proſperè ſucce-
D dant, autumnumque ſuis grauem fructibus incolumes ſubterfugiant: eos quidem nõ eſſe ambitioſos, nec amare ſplendidas opimas & multas uictimas, ſed manus innocentes, puras & immanes à ſcelere, rapina, iniuriaque, quas cum pio farre multo gratiores ait ad propitiationem victima quauis vel exquiſitiſſima. Sed oden ipſam propter elegantiam aſcribam.

Lib. 3. car. od. 23.

Dij orationibus gaudent.

Cælo ſupinas ſi tuleris manus
Naſcente Luna, ruſtica Phidile,
Si thure placaris, & horna
Fruge lares, auidaque porca
Nec peſtilentem ſentiet Africum
Fecunda uitis, nec ſterilem ſeges
Rubiginem, aut dulcis alumni
Pomifero graue tempus anno
Nam quæ niuali paſcitur Algido
Deuota, quercus inter & ilices,

Aut creſcit Albanis in herbis E
Victima, pontificum ſecures
Ceruice tinget. Te nihil attinet
Tentare multa cæde bidentium
Paruos coronantem marino
Rore deos, fragilique myrto.
Immunis aram ſi tetigit manus,
Non ſumptuoſa blandior hoſtia
Mollibit auerſos Penates
Farre pio & ſaliente mica.

Huc pertinet & hoc Ouidij in epiſtola Acontij ad Cydippen:

Non bone mactato cæleſtia numina gaudent,
Sed qua præſtanda eſt & ſine teſte fide.

In Athenienſium repub. pars vna erat ex quatuor illis, in quas à Solone populus ille erat diſtinctus: erant autem ἱππεῖς iſti quorum ſinguli ſi opus eſſet, equum agere poſſent, & ἱππάδες θυσίαι F ſacrificia, quæ pro equeſtri illo ordine peragebantur, vt Heſychius tradit. Bos quoque ipſe, qui ſacrificio illi deſtinabatur, ἱππὰς nuncupabatur, vt idem tradit. Apud Romanos, quod obſeruatu quoque dignum eſt, duobus dijs vnam hoſtiam mactari non licebat, quia vtri Deo res diuina fieret, haud facilè dignoſcebatur. Liuius enim tradit, Marcellum alias atque alias obiectas animo religiones tenuiſſe, in quibus quod cum bello Gallico ad Claſtidium Honori & Virtuti vouiſſet, dedicatio eius à pontificibus impediebatur, quòd negarent vnam cellam amplius quàm vni Deo rectè dicari, quia ſi de cælo tacta aut prodigij aliquid in ea factum fuiſſet, difficilis procuratio foret, quod vtri Deo diuina res fieret, ſciri non poſſet. Neque enim duobus, niſi certis deis ritè vna hoſtia fieret. Notandum etiam non ſemper accepta dijs fuiſſe ſacrificia: ſed ſæpe etiam repudiata. Repudiatæ hoſtiæ notas tangit Ouidius, dum canit:

Vna hoſtia cur dijs duobus non litetur.

Decad. 3. lib. 7.

Sacrificia repudiata.

Metam. 8.

Templa vides contrà gradibus ſublimia longis,
Iuppiter illa tenet: Quis non altaribus illis
Irrita thura dedit? quoties pro coniuge coniunx,
Pro nato genitor, dum verba precantia dixit, G
Non exoratis animam finiuit in aris?
Inque manu thuris pars inconſumpta reperta eſt?
Admoti quoties templis, dum vota ſacerdos
Concipit, & fundit purum inter cornua vinum,
Haud expectato ceciderunt vulnere tauri?
Ipſe ego ſacra Ioui pro me patriaque tribuque
Cum facerem natis, mugitus victima diros
Edidit, & ſubito collapſa ſine ictibus vllis
Exiguo tinxit ſubiectos ſanguine cultros.
Fibra quoque ægra notas veri, monituſque deorum
Perdiderat, triſtes penetrant ad viſcera morbi,
Ante ſacros vidi proiecta cadauera poſtes.

Iones verò tunc de ſacris ſibi benè promittebant, cùm taurus mactandus magnum ederet mugitũ: vt annotauit Varinus in Helice: & Pauſanias author eſt Meſſenios taurum, quem manibus Ariſtomenis mactaturi ſunt, columnæ quæ in eius ſepulchro eſt, alligare: Quod ſi ille dum vinculum euadere conatur, & ſaliendo tumultuatur, columnam commouerit, lætum omen interpretari, ſin minus, triſte. H

In Meſſen.

IDOLOLATRIA.

Apis Aegyptiorũ deus.

Lib. 8. c. 46.

CELEBERRIMVS apud diuerſos ſcriptores eſt Apis Aegyptiorum deus, ad cuius imaginem Hebræi ſuum poſtmodum vitulum conflatilem in deſerto conſarcinarunt, vt deinceps oſtendetur, cùm priùs de Apide eiuſque forma & origine, cultuq; dixerimus. Geſnerus de eo loca præcipuorum authorũ diligẽter collegit, quibus tamen nos quædã etiam addemus. De eo igitur, primum Plinius ſcribit in hæc verba: *Bos in Aegypto etiam numinis vice colitur. Apim vocant. Inſigne ei in dextro latere candicans macula, cornibus lunæ creſcere incipientis. Nodus ſub lingua, quem cantharum appellant. Non eſt fas eum*

certos

Digitized by Google

A *certos vitæ excedere annos, merſumque in ſacerdotum fonte enecant, quæſituri luctu alium quem ſubſtituant, & donec inuenerint mœrent, deraſis etiam capitibus: nec tamen vnquam diu quæritur. Inuentus deducitur Memphim à ſacerdotibus. Sunt delubra ei gemina, quæ vocant Thalamos, auguria populorum. Alterum intraſſe lætum eſt, in altero dira portendit. Reſponſa priuatis dat, è manu conſulentium cibos capiendo. Germanici Cæſaris manum auerſatus eſt, haud multò poſt extincti. Cætero ſecretus cum ſe proripuit in cœtus, incedit ſummoto lictorum, grexque puerorum comitatur carmen honoris eius canentium: intelligere videtur, & adorari velle. Hi greges repentè lymphati futura præcinunt. Fœmina bos ei ſemel anno oſtenditur, ſuis & ipſa inſignibus, quanquam alijs: ſemperque eodem die & inuenire eam, & extingui tradunt. Memphi eſt locus in Nilo, quem à figura vocant phialam, omnibus annis ibi auream pateram argenteamque mergentes, diebus quos habet natales Apis: ſeptem hi ſunt, mirumque neminem per eos à crocodilis attingi: octauo poſt horam diei ſextam redire beluæ feritatem.* Hæc ille. Locum de cantharo ſub lingua illuſtrat Porphyrius in opere de abſtinentia carnium, ſic ſcribens. *Scarabeum animal rerum diuinarum indocti abominantur, quod Aegyptij ſummopere venerantur: animatam Solis effigiem putantes. Lunæ præterea taurum dedicarunt, quem Apin*
B *nuncupant, nigrum præ cæteris, & ſigna Solis & Lunæ habentem. Mutuatur enim ex Sole Luna lumen. Solis ſymbolum eſt coloris nigredo (nam & Solis ardor nigriora reddit humana corpora) & qui ſub lingua eſt Scarabeus. Lunæ verò coloris diuiſio.* Adijcit in Iſide Plutarchus cantaros pilulam excrementitiam ſenſim in aduerſum protrudere, ſicuti contrarium mundo Sol curſum agit, ab occaſu in exortum fertur. Apis (inquit Aelianus) apud Aegyptios efficaciſſimus Deus creditur, ex vacca quę fulgure afflata conceperit, naſcitur, Epaphum Græci vocant; Atque huius generis antiquam ſtirpem repetentes, Io Argiuam Inachi filiam illius matrem fuiſſe teſtantur, ſed hunc ſermonem, ve mendacem Aegyptij reijciunt, temporis longinquitatem teſtem citantes. Epaphum enim multis poſt ſeculis extitiſſe ferunt. Primùm verò Apim permultis annorum millibus in homines veniſſe. Inſignes eius notas Herodotus, & Ariſtagoras explicant. Quibus Aegyptij nō aſſentiuntur; nouem enim & viginti eas huic ſacro boui aptas & conſentaneas eſſe dicunt. Quænam ſint, tum quemadmodum per corpus ſparſæ, tum vt ipſis quaſi floribus inſignitus ſit, aliunde intelligendum. Cuiusnam autem ex ſideribus naturam vnum quodque inſigne per notas deſignet, Aegyptij ſatis superque declarant. Etenim Nili aſcenſum, vnum inſigne ſignificare aiunt: aliaque inſignia aliarum rerum ſignificationes eſſe, haud profectò prophanis & diuinæ hiſtoriæ imperitis intellectu facilia.

Cantharus ſub lingua Apis.

Ortus.

C Cùm autem fama emanauit, Aegyptiorum deum exortum eſſe, ex ſcribis & ſacerdotibus quidam, vt documentum procreationi à patre traditum inſignium notarum inditium accuratè exquirunt, eò vbi diua vacca partum ex ſeſe ediderit, accedunt, atque ibidem domum ad orientem Solem, vbi ſanè alatur, quatuor menſes, excitant. Poſtea autem quàm ibi nutritus eſt exoriente Luna, ſcribæ, ſacerdotes, & prophetæ eodem proficiſcuntur, & ſimul nauem huic ſacram inſtruunt, eaque ipſum Memphim tranſportant, vbi ſedes huic ſunt & commorationes ſuaues; tum curricula, puluetationes, exercitationes, & vaccarum formæ præſtantia inſignium ædes, tanquam thalami, in quos ingreditur, cùm quam amat, ſuperuenire appetit. Itemque eſt puteus & fons aquæ potabilis. Nam eiuſmodi huic ſemper conducere miniſtri & ſacerdotes aſſerunt: non item ex Nili potione, ne propter dulcedinem in immenſam molem pingueſcat. Iam verò quas pompas, quæ ſacrificia Aegyptij conficiant, cùm nouæ alluuionis aduentum, tum dei exortum celebrantes, quas etiam ſaltationes tum agant, quos conuentus habeant, tum quemadmodum omnes vrbes & viri immortaliter gaudeant, longum eſſet explicare. Is autem, ex cuius armento hæc diuina beſtia exorta fuerit, beatus habetur, ſummamque Aegyptiorum admirationem habet. Is bos præſentione valet: Ne ſanè,
D vel puellas, vel aniculas ad tripedem ſeſſitantes habet, neque ſacra potione implet: ſed pueri diuino afflatu concitati, extra ludentes, atque inter ſe ad numerum ſaltantes, conſulentibus futura prædicunt. Hactenus Aelianus. Cæterùm Herodotus de ſacro iſto Aegyptiorum boue non ſemel etiam meminit, & primùm libro ſecundo in hæc verba; Sacerdotes in Aegypto, boues mares Epaphi eſſe cenſent, eaque de re hunc in modum explorant. Si pilum in eo nigrum vel vnum viderint, nequaquam mundũ cenſent. Explorat autem hæc ſacerdotum aliquis ad id conſtitutus, pecude cùm ſtãte & erecta, tum etiam reſupinata: lingua etiam exerta explorans an pura ſit ijs ſignis, quæ ego alio referam in libro. Inſpicit & caudæ pilos, nunquid eos habeat ſecundum naturam procreatos. Eum ſi fuerit his omnibus mundus, notat alligato cornibus byblo: deinde applicita terra ſigillari anulo impreſſa, abducitur. Nam immolanti eo ſigillo non notatam, pœna morte ſancita eſt. Et hunc quidem in modum pecus exploratur. Sacrificandi autem is eis eſt ritus. Pecude quæ obſignata eſt, ad aram vbi immolatur, abducta, pyram incendunt: deinde ſupra pecudem libato contra templum vino, ac deo inuocato, eam mactant; mactatæ caput aſportant in forum ſi nundinæ ſint & eis Græci negociatores adfuerint, atque illis vendunt, qui ſi non adfuerint, in flumen obijciunt. Execrantur

Exploratio.

Sacrificandi ritus.

Digitized by Google

tur autem capita in hæc verba, vt ſiquid mali aut ipſis immolantibus, aut vniuerſæ Aegypto futu- E
rum ſit, id in caput hoc conuertatur. Eodem porro ritu circa capita pecudum immolandorum, &
vini libamina, omnes pariter Aegyptij in omnibus templis vtunrur. Atque ex hoc ritu fit, vt nemo
Aegyptiorum de capite illius animantis deguſtet. Eſt tamen ſacrorum delectus, & alius apud alia
templa adolendi modus ab eis inſtitutus: Quam igitur deam maximam eſſe cenſeant, & cui maxi-
mum feſtum celebrent, iam nunc dicam. Poſteaquam ieiunauerunt pridie feſti, atque obdormie-
runt, bouem immolant, eumque corio exuunt, & aluo tota vacuant. Inteſtina intra ventrem adi-
pemque linquunt, crura truncant, & extremos lumbos, armoſque ac ceruicem. His actis, reliquum
bouis corpus ſtipant panibus puris & melle, & vua paſſa, & ficis, & thure, & myrrha, vtque alijs
odoribus; Vbi hæc infarſerunt, adolent, multum vini oleique infundentes, ieiuni tamen priuſquam
ſacrificent. Dum ſacrificium ardet, omnes verberantur. Poſtquam vapulauerunt, dapes ex ſacrifi-
cij reliquijs proponuntur. Boues mares, eoſdemq; mundos ac vitulos vniuerſi Aegyptij immolāt:
Iſidis ſimulacrum. at fæminas eis immolare non licet, vtpote Iſidi conſecratas. Nam Iſidis ſimulacrum muliebre eſt,
bubulis præditum cornibus, quemadmodum Io Græci deſcribunt. Boueſque fæminas, omnes iti-
dem Aegyptij venerantur ex omnibus pecudibus longè plurimum, eoque nemo Aegyptius Aegy- F
ptiaue Græci viri aut os ſuauiaretur, aut cultro aut veru, vel olla illius vteretur, aut pura bouis car-
Vt boues ſepeliant. ne Græco cultro inciſa veſceretur. Boues qui demortui ſunt, hunc in modum ſepeliunt; Fæminas
quidem in flumen abijciūt, mares autem in ſuburbanis ſinguli defodiunt, vno aut altero cornu ex-
tante, ſigni gratia. Vbi computruerunt, & ſtatum tēmpus aduenit, præſto eſt ad ſingulas vrbes na-
uis ex inſula, nomine Proſopitide, quæ eſt in Delta, habetque nouem ſchœnarum ambitum. In qua
cum alia ſunt frequentes vrbes, tum ea vnde proficiſcuntur naues ad oſſa tollenda, nomine Atar-
bechis, vbi templum Veneris extructum eſt. Vbi autem effoderunt oſſa, aſportant, eaque vno in lo-
co cuncti ſepeliunt. Quem porrò in modum boues, in eundem defuncta alia pecora ſepeliunt. Ita
enim apud eos circa hæc legibus comparatum eſt: nam ne hæc quidem interimunt. Huc vſque ille.
Et rurſus in eodem libro de Api ait; Pſammitichus potitus Aegypto fecit in Memphi tum Vul-
cano veſtibula ad ventum auſtrum vergentia, tum è regione veſtibulorum aulam Api, in qua cum
apparuit, Apis educatur, vndique columnis cinctam, ac figuris refertam, in qua aula loca ſtant co-
lumnarum coloſſi duodenum cubitorum. Apis autem Græca lingua Epaphus eſt. Et mox in ſe-
quenti libro rurſus; Cambyſe Memphim regreſſo, parte copiarum amiſſa, Apis apparuit; Aegy- G
ptij, vbi Apis extitit, veſtimenta quàm pulcherrima terre, & celebrando feſta operam dare. Id tunc
Cambyſes Apim vulnerat. facientes Aegyptios Cāmbyſes intuens, ratuſque ob res à ſe male geſtas, prorſus illos eſſe in his
gaudijs, præpoſitos accerſit Memphis, & inſolitæ ab ijs lætitiæ cauſam requirit; qui cùm reſponde-
rent, quo tempore Deus illis appareret, (longo autem interuallo apparere ſolitum) omnes Aegy-
ptios ſolennem celebrare lætitiam: mentiri iuſſos morte mulctauit. Mox ſacerdotibus eadem refe-
rentibus dixit; Si quis Deus manſuetus ad Aegyptios veniret, fore vt ſe non lateret, & Apim eos
adducere iuſſit. Eſt autem hic Apis, idemque Epaphus è vacca genitus, quę nullum dum alium po-
teſt concipere fœtum quàm Aegyptij aiunt fulgure ictam concipere ex eo Apim. Habet hic vitu-
lus, qui vocatur Apis hæc ſigna; Toto corpore eſt niger, in fronte habens candorem figuræ quadra-
tæ, in tergo effigiem Aquilæ, cantharum in palato, duplices in cauda pilos. Poſteaquam Apim ſa-
cerdotes adduxere, Cambyſes veluti vecordior, educto mucrone cum vellet ferire ventrem, femur
percuſſit, cachinnanſque ad ſacerdotes inquit; O capita nequam, huiuſmodi dij exiſtunt, ſanguine
atque carne præditi & ferrum ſentientes? dignus nimirum Aegyptijs hic deus. Nos certè ludibrio
habuiſſe non iuuabit. Hęc locutus, imperauit his quorum munus erat, vt ſacerdotes quidem flagris H
cæderent, Aegyptios autem, (vt quemque feriantem adipiſcerentur,) occiderent. Ita feſtum ſolu-
tum eſt; Sacerdotes mulctati, Apis ſauciatus femur. in templo iacens extabuit; quem è vulnere ex-
tinctum tumulauere ſacerdotes, clam Cambyſe. Ob hoc ſcelus (vt Aegyptij aiunt) continuo Cam-
byſes inſanijt, cùm ne compos mentis quidem fuiſſet, exorſus primum perpetrare facinus, necando
Smerdim germanum fratrem & ſororem, quæ ei & uxor erat in Aegyptum vſque ſecuta. Sic ille.
Porrò ſicuti Memphitæ Apim bouem ſacrum habuere, ita & Heliopolitani poſt Solis templum
Mneuis bos. Mneuin bouem pro deo coluerunt, qui in ſepto quodam nutriebatur, Ammianus quoque Marcel-
Lib. 22. linus inter multa quæ de Api ſcribit, & hoc ferè ait: *inter animalia ab antiquis cōſecrata Neumis, &*
Apis reponuntur. Neumis idem Soli, Apis Lunæ dedicatus: qui diuerſis notarum figuris expreſſus, &c.
quare conſiderandum, (inquit Geſnerus) an Mneuis pro Neumis legendum apud Marcellinum,
Serapis vnde dictus. apud quem & longè plura inuenies. Varroni non ſubſcribendum putat Geſnerus, quod Nym-
phodorum ſecutus, Apim poſt mortem Serapim appellatum eſſe velit, quia arca, in qua mortuus
ponitur, σορὸς dicatur Græcè, & ibi venerari ſepultum cœperint, priuſquam templum eius eſſet ex-
structum, & Sorapim primò, deinde una litera commutata Serapim dictum. Minus etiam probat
Plutar-

A Plutarchi coniecturam, cui Serapis dictus videtur παρὰ τὸ σεύεσθαι καὶ τὸ σοῦσθαι τὴν τοῦ παντὸς ἀνακίνησιν; quod Deus ipſe ſit vniuerſi motus author: æquiuôq; eſſe arbitratur Aegyptio Deo Hebraicum, & congeneris linguæ nomen, quàm Græcè attribuere: quare an Serapis eadem vocabuli origine nominatus ſit, quà Seraphim Hebraicè Angelorum genus ob ardorem amoris, vel claritatem viſionis ita dictum, peritioribus huius linguæ diſcutiendum relinquit. Ipſi quidem pulchrè conuenire uidetur, non ſolùm uox in utriſque, ſed uocis etiam ratio, cùm alij à fulgure, alij Lunæ ſplendore Serapim concipi voluerint. Vſurpatur autem Saraph verbum apud Hebræos pro ardere, & vrere. Varronis ſententiam tueri apparet D. Auguſtinum in opere de ciuitate Dei, his verbis: *His temporibus Rex Arginorum Apis nauibus tranſuectus in Aegyptum, cum ibi mortuus fuiſſet, factus eſt Serapis omnium maximus Aegyptiorum deus. Nominis autem huius cur non Apis etiam poſt mortem, ſed Serapis appellatus ſit, facillimam rationem Varro reddidit; quia enim arca, in qua mortuus ponitur, quod omnes iam σαρκοφάγον vocant, σορὸς dicitur Græcè & ibi eum venerari ſepultum cœperunt, priuſquam templum eius eſſet extructum, velut Soroſapis vel Sorapis primò, deinde vna litera, vt ſolet, commutata, Serapis dictus eſt. Conſtitutum eſt etiam de illo, vt quiſquis eum hominem dixiſ-*

Lib. 18. c. 5.

B *ſet fuiſſe, capitalem penderet pœnam. Et quoniam ferè in omnibus templis, vbi colebantur Iſis & Serapis, erat etiam ſimulacrum, quod digito labijs impreſſo admonere videretur, ut ſilentium fieret: hoc ſignificare idem Varro exiſtimat, vt homines eos fuiſſe taceretur. Ille autem bos quem mirabili varietate decepta Aegyptus in honorem eius delicijs affluentibus alebat, quoniam eum ſine ſarcophago viuum venerabantur, Apis non Serapis uocabatur, quo boue mortuo quoniam quærebatur & reperiebatur vitulus coloris eiuſdem, hoc eſt, albis quibuſdam maculis ſimiliter inſignitus mirum quiddam, & diuinitus procuratum eſſe credebant. Non enim magnum erat dæmonibus ad eos decipiendos phantaſiam talis tauri, quem ſola cerneret, oſtentare uaccæ concipienti atque prægnâti, unde libido matris attraheret, quod in eius fœtum iam corporaliter appareret: ſicut Iacob de uirgis uariatis, ut oues & capræ variæ naſcerentur, effecit. Quod enim homines coloribus & corporibus ueris, hoc dæmones figuris fictis facillimè poſſunt animalibus concipientibus exhibere.* Quærit etiam Geſnerus, an apud Marcellinum pro Neumis legi debeat Mneuis; Ita quidem paſſim apud claſſicos ſcriptores: diuerſimodè tamen hanc vocem ſcribi obſeruo, nam & Euſebius Nineuin vocat: *Sol & luna* (inquit) *maximus bos & nigerrimus quem Nineuin appellant, ad imaginem ſolis colitur, nam & ſolis ardor, nigriora humana corpora reddit. Habet autem caudam ille bos & totum corpus pilis ad contrariam partem quàm in*

Lib. 3. de præpar. Euang. c. 3.

C *alijs bobus inclinatis: denſiſſimam, quoniam & ſol e contra totius motum uidetur: teſticulos maximos habet, quoniam Venerea cupiditas caliditate, uiget, & Sol ſeminarium naturæ appelletur.* Ruffinus vero etiam quis ſit Serapis hæc ſcribit. *Diuerſa de eo fertur opinio paganorum. Alij Iouem putant, cuius capiti modius ſuperpoſitus, vel quia cum menſura modoque cuncta indicet moderari, uel uitã mortalibus frugum largitate præberi. Alij uirtutem Nili fluminis cuius Aegyptus opibus & fœcunditate paſcatur. Quidam in honorem noſtri Ioſeph formatum perhibent ſimulacrum, ob diuiſionem frumenti, qua famis tempore ſubuenit Aegyptus. Alij repertum in hiſtorijs Græcorum ueteribus ferunt: Apin quendam patrem familias ſeu regem in Aegypto Memphis poſitum, cùm famis tempore frumentum apud Alexandriam defeciſſet, ex proprio affatim ciuibus alimenta præbuiſſe. Quo defuncto in honorem eius inſtituerint Memphis templum, in quo bos quaſi indicium optimi agricolæ nutritur, habens quadam coloris inſignia, qui ex nomine eius Apis appelletur: σορὸν uerò id eſt ſepulchrum, in quo corpus eius inerat, Alexandriam deduxerint, & σορὸν Apis primo ex compoſitione Sorapin, poſt uerò per corruptionem Serapin nominarint. Quod an uerum ſit, aut nihil omnino, de his Deus uiderit.* Hunc Apin eundem eſſe volunt cum Oſiride tantoperè ab eiſdem Aegyptijs culto. Strabo, *Memphis* (inquit) *Ae-*

Lib. 2. Hiſt. Eccleſ.

Serapis quis ſit.

Oſiris.

Lib. 17.

D *gyptiorum regia Apidis templum habet, qui idem eſt quod Oſiris. Ibi bos Apis in ſepto quodam alitur, & pro deo habetur, albus frontem & quaſdam paruas corporis partes, cætera uerò niger, quibus ſignis indicant, qui ſit ad ſucceſſionem idoneus, alio uita functo. Ante id ſeptum aula quædam iacet, in qua eſt aliud ſeptum matris eius. In hanc aulam nonnunquam Apis emittitur, præſertim ut peregrinis oſtendatur. Videtur enim per feneſtram quandam in ſepto, & extra etiam ſi uelint. Vbi uerò paululum laſciuierit, rurſum in propriam manſionem recipitur.* Iſidem quidam etiam ab Apide non videntur diſtinguere. Sic enim Euſebius: *Iſide deo boue albo naturaliter mortuo & magnificè ſepulto, Aegyptij quouſque alium inuenerint ſimilem, in perpetuo luctu ſunt, quem ſimul ac inuenerint, ad urbem Nili ſtatim adducunt, quo ſolo tempore mulieribus ipſum uidere conceditur. Obuiam namque prodeuntes ſublatis ueſtibus genitales partes ei oſtendunt, nec unquam poſtea hunc deum mulieribus uidere licet.* Alij Apin Solem, Iſidem Lunam eſſe arbitrantur: primoſque aiunt homines in Aegypto hunc mũdi ornatum admirantes, vniuerſorumque naturam, duos eſſe deos & quidem æternos crediſſe; Solem & Lunam, & illum quidem Oſiridem (Straboni idem eſt cum Api,) hanc verò Iſidem appellaſſe, vt Diodorus ſcribit. Bos etiam ei ab ipſis ſacrificabatur: Immolabant & Oſiridi verſicolo-

Iſis cum Apis cõfunditur.

rem

Metam. 9. rem quia is talis credebatur: Ouidius: *Sanctaque Bubaſtis, uarijſque coloribus Apis.* E
nunquam etiam permitterentur immolari boues ruffi, quod colore Typhoni qui Oſiridem necauit, ſimiles viderentur. Aegyptij enim Typhonem tyrannum Oſiridis interfectorem, ab Oro cæſum, vt tradit Plutarchus in eo opere quod de Iſide & Oſiride conſcripſit, ſuggillant in nonnullis feſtis: in quibus (inquit) homines ruffos ludibrio habent, aſinum autem præcipitãt, vt Copitæ, quod fuerit ruffus Typhon ac colore aſinino. Lycopolitæ item tubis quod aſinino clangorem aſſimilem edant, prorſus non vtuntur; quin etiam boues qui ruffi ſunt, ſacrant vſque adeo exquiſitè in eo religioſi, vt ſi vel pilum habeat nigrum vel album vnum, non litari arbitrentur eo: quippe hoſtiam dijs
Lib. 1. c. 6. non eſſe gratam. Aliàs autem idem Euſebius ex Diodoro: *Iſim* (inquit) *latinè Priſcam dicere poſ-*
Priſca dea. *ſumus, Lunæ hoc nomine indito, quoniam ſempiterna priſcaque ſit, cui quatuor cornua pingunt, vel quia cum alinoides ſit, cornuta videatur, vel quod bos ei apud Aegyptios ſit dedicata.* Alij Oſiridem, & Iſidem coniuges fuiſſe aiunt. Fuiſſe illum Iouis filium ex Niobe Phoronei filia, ſucceſſiſſeque Phoroneo in regnum Argiuorum: poſtea tamen Aegileum fratrem præfeciſſe regno Achaiæ, & ad Aegyptios transfretaſſe gloriæ cupiditate: quos cùm ſubegiſſet, Iſidem (quæ & Io vocabatur) Inachi primi regis Argiuorum filiam duxiſſe vxorem, vbi cùm illa literas, ipſe varias artes Aegyptios F
docuiſſet, vtrumque diuinos honores meruiſſe. Sanè Plutarchus tradit in honorem Oſiridis, & Iſidis coniugum ob beneficium monſtratæ agriculturæ, alterum ſub tauri, alterum ſub vaccæ ſpecie, vt Solem, & Lunam fuiſſe cultos. Tandem à Sityphone Aegyptio, vel (vt Seruius ait) à Typhone fratre clàm eum fuiſſe occiſum, diuque ab Iſide quæſitum. Tandem apud Phialam iuxta Syenem laceratum repertum eſſe, ſepultumque ab ea in Abato inſula eius paludis, quæ Memphi proxima, & Styge, id eſt mœror inde ab ea appellata: nec niſi ſacerdotes, certis diebus, eoſque mitratos eò accedere voluiſſe. Sed cùm apparuiſſet Aegyptijs deinde bos quidam, Oſirin putaſſe, adorauiſſeque vt Deum, & vocauiſſe Apim, id eſt, bouem eorum lingua. Plutarchus refutat ſententiam Phylarchi, quòd ſcripſerit primum ex India Bacchum adduxiſſe boues duos, quorum Apis
Bacchus an Oſiris ſiue Apis. alter, alter Oſiris ſit dictus. Bacchum verò ipſum cum Oſiri eundem eſſe inde autumat, quia plerique Græcorum Bacchi ſimulacra faciunt tauri forma, & Eleorum mulieres vota facientes precantur, vt ad ſe Deus veniat bubulo pede, & Argiuis Bacchus eſt bouigena. Quibus adde ſepeliendi apud Aegyptios Apim ritum. Sepeliunt autem eius corpus ſacerdotes illud rate efferentes, quod à Bacchicis ſacris ſane non multum abeſt: quando nebridas ſibi inijcientes arripienteſque tyrſos in G
Dionyſij organiſmis & vlulatibus & excurſibus quaſi Deo afflati vtuntur. Reuocant ſubinde ipſum tubarum concentu ex aqua, in abyſſum, id eſt, profundiſſimam partem agnum iacientes, quaſi id muneris πυλαόχῳ, id eſt, iuniori Cerbero emiſſionis præmium demittentes; tubas verò thyrſis abſcondunt, vt Socrates in libro ſacrorum ſcriptum reliquit. Diximus & ex Diodoro, Baccho ideo fuiſſe cornua attributa, quia primus boues iugo iunxerit, & Bacchus idem ſit, qui Oſiris. Ab Argiuis item βουγενὴς id eſt, boue genitus colebatur, eundemque plerique Græcorum ταυρόμορφον, id eſt, tauriformem, & ταυροκέφαλον, id eſt, tauricipitem, item ταυρωπὸν ab Orpheo effingebant, & appellabant. Quinimo etiam taurus dictus eſt, & illi cornua attributa, & cognomen etiam factum ταυρόκερως, id eſt, tauricornis, vt eſt apud Nicandri commentatorem. Idem & ab Orpheo in hymnis βούκερως & δίκερως, id eſt, buceros & bicornis. Hinc Naſo:

Accedant capiti cornua, Bacchus eris.

Aliàs tamen Diodorus Dionyſium ſiue Bacchum cornutum prodidit quòd Iouis Ammonis filius fuerit, qui arietino capite cũ cornibus fuiſſe dicatur. Sunt qui cornua pro audacia ſumunt, vt Phurnutus, quòd audaces truceſque vinum faciat: & Feſtus ait, Bacchi cornua ad ebriorum truculentiam referri, Plinius ad eorum furorem. Plato verò in ſecundo de legibus, Xenophon, Athenæus & H
Nicandri Scholiaſtes, cauſam volunt, quod antiquis cornua in vſum cederent poculorum. Sed re-
Apis ut reſpõſa daret. uertor ad Apim bouem: hunc etiam reſponſa dediſſe teſtatur Fauorinus in commentarijs, Eudochique aſtrologi, cùm eſſet in Aegypto, pallium linxiſſe; eoque prodigio ſacerdotes, eum virum clarum futurum, ſed parum victurum reſpondiſſe: quod oſtendit Diogenes Laertius hoc epigrammate:

A boue cornuto propriam prædicere ſortem
Eudoxum fama eſt quondam Memphitis in vrbe
At quia ſermonem vitulo natura negauit,
Nil dixit, ſtolam lingens obliquus aperte.

At ſuprà ex Plinio Germanici Cæſaris exemplo, ſi manu oblatum pabulum ſumpſiſſet à conſulentibus, ſecundos euentus, atque omnia proſpera portendiſſe dictum eſt, ſi verò abnueret, in dubio malo & memorandis cladibus diuinaſſe. Conſulendi enim atque adorandi huius bouis inſania Romanos etiam tenuit, nam & Lampridius teſtatur, Titum Veſpaſianum Imp. optimum in conſa-

A crando apud Memphim boue Api & diadema (vt de ſacerdotibus dictum) geſtaſſe, de more priſcę religionis, & glorioſus Eccleſiæ doctor Hieronymus ad Syluinam ſcribens, *Ad tauri*, inquit, *Aegyptij ſacra ſemel maritum admitti*. Colebant verò Romani præcipuè Iſidem & Cybelem, & per hæc duo numina grauiſſime iurabant: Martialis:

Lib. 8. Epig. 87.

Non per myſtica ſacra Dindymenes,
Non per Niliacæ bouem iuuencæ,
Nullos denique per deos deaſque
Iurat Gellia, ſed per vniones.

Tacitus & apud Sueuos Iſin cultam fuiſſe ſcribit, cuius ſimulachrum fuerit in modum Liburnæ conformatum: qua de figura ſic ratiocinatur, vt religionem aliundè inuectam putet. Lucianus itē de nauigij forma colligitur, numen eius nauigationi præfuiſſe. Appuleius cymbium eam læua tenuiſſe ſcribit, liburnicæ nimirum ſub pocula effigiem. Sicuti verò in Bacchi ſacris quem Api eundem putari dixi, ſacerdotes fanatici per plateas & oppida cymbalis & crotalis perſonantes obſtrepabant, ita ſimiliter in Iſidis ſiue Syriæ deæ feſtis factitari ſolitum Apuleius tradit, ancipitique ferro
B brachia diſſecantes, aut morſibus ſuis muſculos incurſantes, ſtipes æreas argenteaſque multis vertatim afferentibus ſinu recipiebant patulo, de quorum quæſta plura idem author tradit. Huc ſpectat hoc eiuſdem Martialis:

Iuro per Syros tibi tumores
Iuro per Berecyntios furores.

Quò verò in honore cultuque apud Tithorenſes Iſis ſit, tradit in hæc verba Pauſanias. Ab Aeſculapij, ſtadia fermè XL. abeſt circum ſepta area, cùm penetrali ſacrario Iſidis: religione ſanctiſſimum eſt eorum omnium, quotcunque Græci Aegyptiæ deæ conſecrarunt. Neque enim quantum ſoli in ambitu patet, habitari Tithoræenſes fas ducunt, neque ad id penetrale acceſſus eſt alijs quam quos Iſis ipſa per ſomniorum viſa ſibi præ cæteris delectos aduocauerit. Quod ipſum in ijs quæ ſupra Mæandrum ſunt vrbibus, faciunt ſubterranei dij. quos enim intra penitralia deſcendere facile patiantur, per nocturnas imagines exuſcitant. Et Iſidi ſane Tithoreæ binæ celebrantur quotannis nundinæ, verè ſcilicet anni & autumno. Tertio verò ante ambas nundinas die quibus introire penetralia fas, arcano ſe illi quodam ritu luſtrant: & eorum quæ porrecta fuerant ſuperio-
C ribus nundinis extorum reliquias in eundem ſemper locum deportatas, defodiunt. Abeſt locus ille, quantum conijcimus, a penetrali ſtadia duo. Solennis eſt hic eius diei ritus. Poſtero die inſtitores tabernas ſibi erigunt ex arundine & alia fortuita quauis materia. Poſtremò tertio die qui ad eum mercatum conuenere, vendunt mancipia & quoduis genus pecudes: veſtem etiam, argentum & aurum Pomeridianis iam horis ad ſacra animum adijciunt: immolant lautiores, boues & ceruos: tenuiores, anſeres & meleagrides aues: Impuras hoſtias ſuem & capram ducunt, eas idcirco non cædunt. Summa eſt religio, vbi adoleuerint victimas intra aditum, vbi extructa iam pyra eſt, demittere: Colligare verò illas neceſſe habent lineis vel byſſinis vinculis. Eſt hic ſacri apparatus ab Aegyptijs traditus. Cum pompa verò quæ immolantur omnia tranſmittuntur, ac iam intra aditum ſacris receptis, qui ſunt foris, tabernis exuſtis properè abeunt. Hominem aliquando aiunt non illum quidem ex eorum numero, quibus non eſt adyto interdictum, ſed planè profanum, cùm cœpta iam eſſet pyra incendi, præ curioſitate & confidentia ingredi auſum, ac ſibi illum viſum videre lemurum plena omnia, reuerſumque Tithoræam, cum quæ viderat, cuncta enarraſſet, ſtatim animam efflaſſe. His conſimilia de Phœnice quodam homine audiui: Aegyptios Iſide feſtos
D dies agitare, qua anni parte lugeri ab ea Oſirin dicunt: ac per illos ſanè dies incipere Nilum anniuerſario auctu excreſcere, quò fit, vt incolarum turba dictitet, augeri Nilum atque impleri, lateque ex eo arua irrigari, Iſidis lachrymis. Eo ipſo tempore Romanum hominem, qui Aegyptum prouinciam obtinebat, quendam mercede conductum iuſſiſſe Iſidis adytum intrare quod Copti erat: redijſſe illum, ſed mox, vbi quæ conſpexerat, expoſuit, è vita diſceſſiſſe. Homeri igitur illud facilè exiſtimari poteſt nihil à vero abhorrere, non poſſe cuiquam hominum bene vertere, cui deos perſpicue cernere contigerit. Hæc itaque Pauſanias. In tabula Torquati Bembi cuius titulus eſt, Vetuſtiſſimæ tabulæ æneæ hieroglyphicis, hoc eſt ſacris Aegyptiorum litteris celatæ typus, quem ex Torquati Bembi muſæo publicæ vtilitatis ergo Cæſari Ferdinando &c. Aeneas Vicus Parmenſis publicauit, dedicauitque, inter alia hieroglyphica etiam bouis expreſſa eſt imago bicornis, collo, & pectore nigræ, cætera albæ; necnon alterius, quæ tricornis eſſe videtur, vel neſcio quid in medio cornuum oſtendit; cuius tergori auis alis prædita latiſſimis inſidet. Suſpicatus ſum aliquando, nunquid Iſidis figura eſſet, quare etiam in gratiam eorum qui antiquitatis ſtudioſi ſunt, hic exhibere iconem iſtiuſmodi lubet. Haud temerè igitur Iudæos multi voluerunt ab Aegyptijs, cùm recens ab eis migraſſent, hoc idololatriæ genus accepiſſe, vt vituli aurei effigiem ſibi colendam

Iſis vbi in honore. In Phocicis.

Iſidis nundinæ.

Vitulis conflatilis Hebræorum origo.

X propo-

E

F

G

Cap. 32.

proponerent, qua de re in Deuteronomio legimus: *Videns autem populus, quod moram faceret deſcendendi de monte Moyſes, congregatus aduerſus Aaron, ait: Surge, fac nobis deos, qui nos præcedant. Moyſi enim huic viro, qui nos eduxit de terra Aegypti, ignoramus quid acciderit ei. Dixitque ad eos Aaron. Tollite inaures aureas, de vxorum filiorumque & filiarum veſtrarum auribus, & afferte ad me. Fecit populus, quæ iuſſerat, deferens inaures ad Aaron. Quas cum ille accepiſſet, formauit opere fuſorio ex eis vitulum conflatilem. Dixeruntque: Hi ſunt dij tui Iſrael qui te eduxerunt de terra Aegypti. Quod cum vidiſſet Aaron, ædificauit altare coram eo, & præconis voce clamauit dicens: Cras ſolemnitas domini eſt. Surgenteſque mane, obtulerunt holocauſta & hoſtias pacificas, & ſedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere.* De grauitate peccati huiuſce idololatriæ ſic diſſerit Toſtatus: *Feceruntque ſibi vitulum conflatilem.* Hic (inquit) declaratur in ſpetiali peccatum, ſcilicet quod peccatum Iſraelitarum non fuit in aliquo paruo, ſed in máximo faciendo

Idololatriæ peccati grauitas.

contra primum mandatum fabricando deum, & fuit iſte deus vitulus conflatilis, ideſt, factus per H conflatilem in forma fuſurio auro liquido immiſſo, de quibus omnibus rationes ſupra aſſignatæ ſunt. *Et adorauerunt.* Hic explicat deus per ſingula grauitatem huius ſceleris, vt videatur Moyſi magis dignum punitione. Fuit enim prima culpa ſiue gradus, quia fecerunt ſibi vitulum conflatilem: nam dato quod hoc ſolum factum fuiſſet, erat grauis culpa, & contra primum mandatum, ſed nec hoc ſolum manſit, quoniam ſecuta eſt alia culpa ſecunda, ſcilicet quia adorauerunt eum, inclinantes ſe coram eo, tanquam coram deo ſuo vero: quod adhuc grauius culpæ genus eſt: nam primum, ſcilicet fabricatio vituli, vel cuiuslibet alterius ſtatua non erat peccatum, niſi ſecundum, quód ad adorandum fiebat: ergo ipſa adoratio in ſeipſo grauior erat. Si ergo iſti mox vt vitulum fabricauerunt pœnitentes de iniquitate ſua inchoata, & concepta cum non contriuiſſent comminuentes in puluerem, vel flammis exurentes, licet peccatum præcedens graue foret, remediabile tamen erat. Nunc autem quia adorauerant grandis erat effecta iniquitas. *Atque immolantes.* Iſtud eſt tertium grauamen peccatum, ſcilicet quod immolauerunt illi vitulo: nam adoratio erat quædam exhibitio reuerentiæ facta illi vitulo aureo: iſta tamen aliquando fit hominibus, licet differat ab effectu exhibentis, vtrum ſit latria, vel dulia. Et ideo hoc exiſtente adhuc, nō

erat

Digitized by Google

A erat plena manifeſtatio, vtrum dicerent iſtum vitulum eſſe deum, vel non: cùm autem immolaue-
runt ei, declarauerunt eum deum eſſe, quia ſacrificium ſoli deo fit. *Hoſtias.* Duo genera ho-
ſtiarum obtulerunt, hoſtias pacificas, & hoſtias in holocauſtum. *Dixerunt, iſti ſunt dij tui Iſrael.*
Iſta fuit quarta aggrauatio peccati: nã dato quid immolaſſent hoſtias vitulo aureo, & per hoc ma-
nifeſtarent eum eſſe deum in operis exhibitione, tamen adhuc non manifeſtabant eum eſſe deum
in voce: cùm autem proclamauerunt eum eſſe deum, qui eduxerat de Aegypto, publicè eum deum
eſſe notificauerunt. *Qui te eduxerunt.* Iſta ſunt verba populi Iſrael loquentis ad ſe, ita quod qui-
libet de populo dicebat ad totum populum; Iſti ſunt dij Iſrael, qui te eduxerunt de Aegypto, & eſt
hic quintum grauamen peccati. Nam licet dixiſſent publicè illum vitulum eſſe deum, & per hoc
aliquo modo tollerent indirectè honorem veri Dei, quia illum etiam deum faciebant, quod ad ſo-
lum verum & vnicum Deum pertinet, tamen non tollebant directè honorem veri Dei, quia nihil
quod ipſe habebat, tollebat ei. Cùm autem dixerunt, qui te eduxerunt de terra Aegypti, grauiſſi-
mè peccauerunt, quia cum ſolus Deus verus eduxiſſet Iſrael de Aegypto, & non erat cum eo deus
alienus, vt teſtatur Pſalmiſta, iſti dicebant hunc deum qui erat vitulus, eduxiſſe eos, quod conſe-
B quenter tollebant illum verum deum non feciſſe. Hucuſque Toſtatus. Non mirum igitur, quod
iratus deus, vindicare tam enorme peccatum voluerit, vt diuina pagina ibidem teſtatur in hæc ver-
ba: *Locutus eſt autem Dominus ad Moyſen, dicens: Vade, deſcende, peccauit populus tuus, quem edu-
xiſti de terra Aegypti. Receſſerunt citò de via, quam oſtendiſti eis: feceruntque ſibi vitulum conſta-
tilem & adorauerunt, atque immolantes ei hoſtias dixerunt. Iſti ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerunt
de terra Aegypti: Rurſumque ait Dominus ad Moyſen, Cerno quod populus iſte duræ ceruicis ſit; di-
mitte me, vt furor meus iraſcatur contra eos, & deleam eos.* Et mox ait ſcriptura. *Percuſſit autem
Dominus populum pro reatu vituli, quem fecerat Aaron.* Quæritur autem nunquid Aaron in hoc ido- *Aaron an idololatra.*
lolatriæ delictum vnà cum populo inciderit. Ipſe quidem ſe apud Moyſen purgat. Hoc enim ro-
gante, *quid ei feciſſet populus, vt induceret ſuper illum peccatum maximum,* ille reſpondet, *Ne indi-
gnetur populus meus: tu enim noſti populum iſtum, quòd pronus ſit ad malum: dixerunt mihi, fac nobis
deos, qui vos præcedãt, huic enim Moyſi qui nos eduxit de terra Aegypti, neſcimus quid acciderit. Qui-
bus ego dixi; quis veſtrum habet aurum? Tulerunt & dederunt mihi, & proieci illud in ignem, egreſ-
ſusque eſt hic vitulus.* Theodoretus Aaron propoſitum in vitulo formando quærendum eſſe ait:
C Ita enim futurum, vt omnino venia indignum fuiſſe non iudicemus. Nam cum frater illius Moyſes
(inquit) quadraginta dies in montis vertice conſtitiſſet, & populus ille rabie quadam inſaniret, at-
que in Aegyptum remigrare vellet, primò quidem populi impetum verbis compeſcere tentauit,
ſed poſtquam dicto audientes minimè eſſe intellexit, mulierum aureas inaures poſtulauit, vt ani-
mum ornatus pecuniarumque maximè amantem, ſuperſtitionis inſaniæ tanquam militem militi
in acie opponeret. Verùm ne hac quidem ratione rabiem eorum extinxit. Qua propter vitulum
neceſſario formare coactus eſt. Huiuſmodi igitur propoſitum à diuina benignitate illi ignoſcen-
dum erat: id quod Moyſes ipſe in Deuteronomio ſatis declarauit, cùm ait. *Deprecatus ſum Domi-
num pro Aarone fratre meo, & mortuus non eſt.* Addit author catenæ in Exodum, proieciſſe quidem
Aaronem vniuerſam auri maſſam in ignem, & egreſſum eſſe vitulum, ſed non virtute ignis & ar-
tis, vt Hebræi dicunt, ſed quòd in illo populo magna eſſet colluuies Aegyptiorum, inter quos erant
(inquit) Magi, qui ſua arte id egerunt, vt præter omnium expectationem egrederetur vitulus; nam
celebris erat apud Aegyptios cultus eius bouis, quem Apim appellabant. Sic tandem populum
timuit Aaron, & abſente fratre nihil auſus eſt agreſti populo negare. Et fortè non potuit futura
D credere, quæ domino permittente, ob inſignem populi perfidiam & inobedientiam facta ſunt. Quę
autem maior iniquitas & ſtultitia fieri potuit, quàm ſtatim acclamare diuinis vocibus, *Hi ſunt dij* *Ingratitudo Hebræorum.*
tui Iſrael. Vbi honoris gratia plurali numero explicant vnum deum, nouum illum ſuum aureum
vitulum. Ingratitudo denique impia fuit contra deum, cùm ex eo auro, quod dominus Deus eo-
rum illis tradiderat ſpoliatis Aegyptijs, in iniuriam dei, deos Aegyptios coluere, quos ſanè ſuo bo-
no ſenſerant proſtratos & victos, à ſuo illo vero deo & ſancto. At verò Caietanus, Aaron (ait) pri-
matum nolens perdere, ædificat altare coram vitulo, non expectans rogari, ſed ſtatim vt vidit vi-
tulum, primus ædificauit illi altare ad ſacrificandum ei. Et præconis voce clamauit, dicens, *Cras
ſolemnitas domini eſt.* Non meretur tanta blaſphemia Aaron excuſationem, quam aliquos ſecuti
poſuimus circa petitionem inaurium, ſed potius meretur accuſationem, vt pro honore futuri ido-
li petierit inaures aureas ex vxoribus, filijs & filiabus. Inſaniuit enim ipſe longè magis quàm
alij, nam alij niſi elohim & elohe, quæ ſunt nomina communia attribuerunt idolo, ipſe autem
incommunicabile, & ineffabile nomen tetragrammaton attribuit idolo, nullo ad hoc inſti-
gante, & quod peius eſt, voce publica. Et vide ſtudium Aaron ad accelerandum ſacrificium,
vt vidit vitulum, ædificauit altare & clamauit, *Cras feſtum vitulo, tanquam ſummo Deo.* Non

poterat feſtum citius indici. Ecce quò ducit ambitio principatus. Burgenſis verò populum vult E
ideo vitulo diuinos exhibuiſſe honores, quoniam vitulus iſte videbatur exercere quædam opera
ſimilia operibus vitæ, ſicut eſt comeſtio, & huiuſmodi, idque potuiſſe fieri operatione dæmonum,
qui in vitulo fabricato hoc fecerint, vt eos attraherent ad idololatriam, ſicut ſolent (inquit) facere
dando reſponſa in idolis, vt homines decipiant, & ſic ille vitulus aureus non erat verus vitulus, ſed
Pſal. 105. in quantum videbatur comedere fœnum. Dicitur enim in pſalmo fuiſſe in ſimilitudinem uituli
comedentis fœnum. E contrario Thoringus in ſua replica correctorij contra Burgenſem. Hęc (in-
Vitulum au- quit) Burgenſis cum fingentibus fingit, vt excuſet inſaniam populi Iudaici, cùm aliquando Iudæus
reũ non fuiſ- fuerit, quaſi iudicium rationis in eis non fuerit ſic abſorptum, vt crederent rem penitus inanima-
ſe viuum. tam eſſe Deum. Simile argui poteſt fieri, ſi vitulum viuum crederet eſſe deum, & multò fortiùs cõ-
flatilem comedentem fœnum crederet eſſe deum. Non enim oportet hic dubitare de oppreſſione
iuditij rationis per malitiam populi abundantem, & fortiſſimam complacentiam ad idololatran-
dũ. Quis enim dubitabit iuditium rationis abſorptum, vbi traduntur obliuioni ea etiam quę in va-
Pſal. 105. cuis mẽtibus hærent? de quibus dicitur: *Obliti ſunt Deũ qui ſaluauit eos, qui fecit magnalia in Aegy-
pto, mirabilia in terra Cham, terribilia in mari rubro.* Vbi videatur gloſſa magiſtralis de extrema F
illius populi obcæcatione: vnde ad ipſorum inſaniam palliandam non oportet fingere vitulum il-
De mirab. lum comediſſe. Nam beatus Auguſtinus vult, quòd filij Iſrael in deſerto cum adorare idolum vel-
ſac. ſcript. lent, nõ aliam ſtatuam quàm uitulum fecerunt, quia uitulus in Aegypto iuxta ſepulchrum Ioſeph
c. 15. ſculptus adorabatur ab Aegyptijs, à quibus Iudæi didicerunt. Idem dicit Gloſſa interlinearis in-
fra ſuper uerbo, *Fecit eis vitulum,* &c. & tamen cum uitulum comedere non uiderunt, nec prædicta
figmenta ſunt ad propoſitum literæ præſentis, cum dicitur: *Quòd cùm vidiſſet Aaron, ædificauit
coram eo altare,* &c. Nam hic non dicitur populus in uitulo aliquid uidiſſe, ſed ſolus Aaron, quem
conſtat circa vitulum deceptum non fuiſſe, quaſi per operationem diabolicam inclinatus fuiſſet ad
vitulum colendum, quia & ipſe Burgenſis nullum malum imponit ipſi Aaron, niſi factum ſcanda-
lizatiuum, & cùm ſufficeret ad illam inſaniam populi malitia & pronitas ad idololatrandum, non eſt
theologicè dictum, quod diuina permiſſio acceſſerit, permittendo dæmones, vt per huiuſmodi
exercitium vitæ in vitulo populum ſic peculiariter deductum ſeducerent, & alia pars excuſatio-
nis illi populo remaneret, quaſi ſeductus eſſet deo permittente. Præterea ſimilitudo de paganis
recipientibus reſponſa in idolis, & iſtis peſſimis Iudæis, quam Burgenſis adducit, non valet, nec G
probat vitulum conflatilem apparenter comediſſe, per hoc quod adducit de pſalmo: *In ſimilitu-
dine vituli comedentis fenum,* quia non vult litera pſalmi, quod conſtat de comeſtionem exercuerit
vel aliquod aliud opus ſimile operi vitæ, ſed quòd verus vitulus comederit fœnum, cui iſtud ido-
lum fuit ſimile in figura & forma artificiali, non in actu comedendi: ideo dicitur eos mutaſſe glo-
riam Dei, non in vitulum, ſed in ſimilitudinem, ideſt, idolum & imaginem veri vituli comedentis
fœnum. Nec ideò dixit Aaron: *Egreſſus eſt hic vitulus,* quaſi greſſus ille vituli aliquid operis vitæ
oſtenderit, quia egreſſus ille fuit opere fuſorio, prout probat beatus Auguſtinus & gloſſa ſupra
præall. In eo capite ponit Burgenſis digreſſionem modicum facientem ad literæ veritatem, quia
multa extra literam præſupponit contra quandam ſui ipſius regulam prætenſam, poſitam in quæ-
ſtione ſua præambula. Supponit enim quod vitulus ſit viſus à populo exercere opera vitæ & co-
medere, & huiuſmodi, quod ex litera non habetur. Item ſupponit quod populus non petiuit deos,
vt coleret, ſed vt haberet eos ductores, quod etiam ex litera non ſequitur; imo ex litera iuncta gloſa
habetur oppoſitum, quia dicitur in litera interlineari ſuper verbo, *Fecit eis vitulum,* bouem in
Aegypto adorauerunt, & fortaſſis aliud Idolum non ſuſcepiſſent; vnde patet quod populus petijt H
deos quos coleret, imo vt ductores eos nemo expeteret, niſi eis cultum exhibere propoſuiſſet, à quo
enim quis petit in ea neceſſitate conductus beneficium, reſtat vt ei debitum exhibeat cultum ad
Deum verum, cùm non habuiſſet recurſum ad deos poſtulatos, habebat animum inclinatum vt vi-
detur, nec petierunt eos vt columnam, vel angelum, quia huiuſmodi in ſcripturis deos vocari non
Lib. 6 ſupra eſt conſuetum. Hucuſque Thoringus. Et D. Cyrillus, quomodo Iudæi (inquit) ſe iactare poſ-
Ioan. c. 5. ſunt, quòd ex ijs qui idololatriæ dediti fuerint, non deſcenderunt, ſed vana & friuola eſt eorum
iactantia. Nam & patres eorum in deſerto adorauerunt vitulum conflatilem, & cùm à iudicibus
regerentur ſæpius abierunt poſt deos alienos, & traditi ſunt in manus perſequentium. Deniq; cùm
regũ principatu gubernarentur, frequenter admodũ prolapſi ſunt in cultum idolorum, tandem Ba-
bylonicam perpeſſi captiuitatẽ in ſcelerum ſuorum pœnã. Si non fuerit vnquam in progenitoribus
eorum iſta fornicationis abominatio, quare igitur Hieremias propheta, imo Dominus per Hiere-
miam, Iudæam de fornicatione increpat, atq; vt ab illa deſiſtat, clemẽtiſſimè cõmonet, dicens, *Tu
In Oſeam. autẽ fornicata es cũ amatoribus multis, tamẽ reuertere ad me, dicit dominus, & ego ſuſcipiã te.* Sed &
D. Hieron. ait: Multa ſępe Iſrael accepit idololatrię vulnera, & maximè illud quãdo in eremo vituli
conflа-

A conflauerunt caput, atq; dixerũt: *Iſti ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Aegypti:* Et rurſus: Propterea ait Propheta: *Vaſtabũtur & miſeri erũt, & ſemper timentes, & formidantes, quia praeuaricati ſunt in Deũ, adorantes vitulos aureos, & relinquentes eũ qui redemit eos de Aegyptia ſeruitute, & eduxit in excelſo brachio, ipſi verò locuti ſunt contra Dominũ mendacia, dicentes de idolis, Hi ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Aegypti, & non clamauerunt ad Dominum in corde ſuo, ſed in idololatria fornicationibus volutabantur.* Iſidorus ſcribit, in hoc vitulo corpus Diaboli ſignificari, *Vitulus aureus corpus diaboli.* ideſt (inquit) homines in omnibus gentibus, quibus ad hæc ſacrilegia caput, ideſt author eſt diabolus. Aureus vitulus, quia videntur idololatriæ inſtructi à ſapientibus, de quibus dicitur: *Dicentes enim ſe eſſe ſapientes ſtulti facti ſunt, & mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis,* &c. *Roman. 1.* Et hac ſapientia iſte vitulus aureus qualia ſolebant etiam Aegyptiorum ſapientes adorare figmenta. In vitulo ergo ſignificatum eſt omne Diaboli corpus, ideſt, omnis ſocietas Gentiliũ idololatriæ deditorum. Hanc ſacrilegam ſocietatem Chriſtus combuſſit ignẽ, de quo ait: *Ignẽ veni mittere in terrã* &c. Et alibi: *non eſt qui ſe abſcondat à calore eius,* dum in eum credunt gentes, igne virtutis eius diabolica forma ſoluitur, deinde corpus comminuitur, ideſt, ab illa malæ conſpirationis collatione diſcuſſum, verbo veritatis humiliatur, & comminutum in aquam mittitur, vt eos Iſraelitæ, ideſt Euangelij prædicatores ex baptiſmo in ſua membra, ideſt, dominicum corpus transferant: vnde Petro dicitur. *Macta & manduca, concide & bibe.* Ita vitulus per ignẽ cœli & aciem verbi per aquam ab eis potius quos abſorbere conabatur, abſorptus. *Luc. 12. Pſal. 18.*

B *Act. 10.* Quæ poſteriora Iſidori verba pertinent ad explicationem, cur Moyſes vitulum illum aureum combuſſit. Cum enim appropinquaſſet ad caſtra (vt in eodem capite legitur) viditque vitulum & choros, iratus valde, arripuit vitulum, quem fecerant, combuſſit & contriuit vſque ad puluerem, quem ſparſit in aquam, & dedit ex eo potum filijs Iſrael. *Vitulus aureus cur à Moyſe combuſtus.* Quibus verbis deſcribi aiunt peccati examinationem, quod debuit nimirum fieri ante punitionem, quia non omnes culpabiles erant nec æqualiter. Fieri ergò primò examinationem per ſignum, cùm dicitur. *Et dedit ex eo potum filijs Iſrael.* Dicit Rabbi Salomon quòd iſtæ aquæ potatæ erant nociuæ culpabilibus, cauſando in eis inflationem & languorem per quem poterant ab eis diſcerni: alijs autem erant dulces & vtiles, ſicut aquæ in ſacrificio Zelotipiæ, oſtendebant per effectum culpam mulieris vel eius innocentiam, vt habetur. Alij autem doctores dicunt, quod color auri manſit circa ora eorum, qui erant culpabiles, ita quod barbæ eorum videbantur aureæ, & ſic ab alijs diſtinguebantur. Porro Stephanus Cantuarienſis notari vult, quòd populus nõ adorauit totum vitulum, ſed caput vituli. Vitulus (inquit) eſt luxuria, caput delectatio.

C Hanc Diabolus cupit ab homine adorari, ideſt, vt delectetur in peccato: Vel quia caput prima pars eſt, vult ſemper ipſum eſſe in principio, non in fine. *Vituli caput cur adoratũ.* Diuus verò Ambroſius cur caput vituli exierit, ideo factum arbitratur: quia ſignificabatur futurum quod Hieroboam poſteriore tempore hoc genus ſacrilegij induceret, vt populus Hebræorum adoraret vitulos aureos, ſiue quòd omnis perfidia ſimilis immanitatis atque beſtialis inſipientiæ ſit. De aureis autem vitulis ab Hieroboam rege erectis hæc legimus: *Dixitque Hieroboam in corde ſuo; nunc reuertetur regnum ad domum Dauid, ſi aſcenderit populus vt faciat ſacrificia in domo Domini in Hieruſalem, & conuertetur cor populi huius ad dominum ſuum Roboam regem Iuda, interficientque me & reuertentur ad eum. Et excogitato conſilio, fecit duos vitulos aureos, & dixit eis, Nolite vltrà aſcendere in Hieruſalẽ. Ecce dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Poſuitque vnum in Bethel, & alterum in Dan, & factum eſt verbum hoc in peccatum. Ibat enim populus ad adorandum vitulum vſque in Dan. Et fecit phana in excelſis, & ſacerdotes de extremis populi, qui non erant de filijs Leui. Conſtituitque diem ſolennem in menſe octauo, quintadecima die menſis, in ſimilitudinem ſolennitatis, quæ celebrabatur in Iuda. Et aſcendens altare ſimiliter fecit in Bethel, vt immolaret vitulis, quas fabricatus fuerat, conſtituitque* *3. Reg. 12. Hieroboam idololatria.*

D *in Bethel ſacerdotes excelſorum quæ fecerat. Et aſcẽdit ſuper altare quod extruxerat in Bethel, quintadecima die menſis octaui, quem finxerat de corde ſuo & fecit ſolennitatem filijs Iſrael & aſcendit ſuper altare, vt adoleret incenſum.* Idem teſtatur Flauius Ioſephus ſacræ paginæ omnino aſtipulans: *Lib. 8. c. 3.* *Nec multò poſt inſtante Scenopegia* (inquit) *cogitans ſecum, quòd ſi permitteret populo Hieroſolymitanam profectionem, & feſti illic celebrandi poteſtatem faceret, populus captus religione templi & ceremonijs, facile mutata voluntate, ſeque relicto ad priorem regem accedere poſſet: idque non dominationi ſuæ tantum, verùm etiam vitæ periculoſum foret, ſtatuit hoc modo rebus ſuis conſulere. Duas vitulas ex auro fecit, & conſtructis totidem delubris, altero apud Bethela, altero apud Danam, quod oppidum ſitum eſt ad minoris Iordanis fontem, effigies illas vtrobique conſecrauit, & conuentu indicto decem tribuum quibus ipſe præerat, pro concione in hunc modum eſt allocutus: Viri populares, notum vobis exiſtimo, quod nullus locus deo eſt uacuus, & quod is nullo certo loco includitur, ſed ubique nos exaudit, ubique cultores ſuos reſpicit. quare non placet mihi, hoc tempore nos Hieroſolymã urbem diſſitam longo itinere proficiſci religionis ergò. Homo illud templum ſtatuit, quemadmodum & ego duas*

aureas vitulas conſecraui, alteram in Bethelis, alteram in Dana, vt pro locorum opportunitate ex pro- E
pinquioribus oppidis ad eas confluentes, illic Deum adoretis. Nec deerunt ſacerdotes ac Leuitæ ex vo-
bis per me deſignati, ne quid Leuiticam tribum & Aaronis progeniem deſideretis. Ergo quicunque ex
vobis ſacerdotium ambit, vitulum & arietem deo mactet, quo ritu ferunt etiam primum ſacerdotem
Aaronem creatum eſſe. His verbis populum decepit, author ei factus patriæ religionis deſerendæ: quę
cauſa fuit Hebræis omnium calamitatum vt bello ab exteris gentibus deuicti, poſtremo in captiuitatē
abducerentur. Porrò apparente iam ſeptimi menſis feſtiuitate, volens & ipſe apud Bethela eam cele-
brare, ſicut à duabus tribubus Hieroſolymis celebrabatur, ante vitulam altare poſuit, moxque aſſum-
pta pontificis perſona, cum ſuis ſacerdotibus ad illud aſcendit; cumque iam holocautoma in conſpectu
totius populi pararet incendere, deo mittente ſuperuenit à Hieroſolymis propheta, nomine Iadon: Is in
mediam multitudinem progreſſus, audiente rege ad altare ſermonem vertit. Altare, altare, hæc dicit
Dominus. Deus. fore quendam prædicit de genere Dauidis, Ioſiam nomine, qui mactabit ſuper te fal-
ſos ſacerdotes illius temporis & impoſterum ad impietatem populum ſeducentium oſſa ſuper te incen-
det. Et vt nemini dubium ſit prædictionem hanc non eſſe vanam, prodigio confirmabitur. Rumpetur
protinus altare hoc, & adipes victimarum in eo congeſti in humum effundentur. His propheta verbis F
irritatus Rex, intendit in eum manum, iubens hominem comprehendi: moxque ſideratum brachium
diriguit, vt reducere manum non poſſet, torpente membro exanimi. Altare quoque diruptum impoſitas
Cap. 10. *victimas effudit, ita vt vates dei prædixerat, &c.* De hiſce vitulis loqui videtur Oſeas propheta
dum ait: *Vaccas Bethauen coluerunt habitatores Samariæ, quia luxit ſuper eum populus eius, & edi-*
tui eius ſuper eum exultauerunt in gloria eius, quia migrauit ab eo: In cuius loci explicatione D. Hie
Idola vaccæ ronymus, in Bethauen (inquit) ideſt Bethel (Bethel teſte eodem, interpretatur domus Dei, poſtquā
cur dicta. vituli aurei in ea poſiti ſunt, appellata eſt Bethauen, ideſt, domus idoli) vaccas aureas coluerunt ha-
bitatores Samariæ: quas cum irriſione non vitulos ſexus maſculini, ſed vaccas ideſt, fęminas appel-
lauit, vt videlicet Iſrael non ſolùm deos vitulos, ſed deas vaccas coleret. Et vt oſtenderet vaccas
Bethauen, vnum in Bethel vitulum ſentiendum, non intulit. luxit ſuper eis populus, ſed ſuper eo,
ideſt, vitulo aureo. Si autem luxit populus, quare editui eius ſuper eo exultarunt? Tradunt Hebræi
vitulos aureos à ſacerdotibus furto eſſe ſublatos, & pro his æneos & deauratos ſuppoſitos. Cùm
igitur lugeret populus tempore neceſſitatis & anguſtiæ, etiam vitulos aureos inter munera cætera
Aſſyrijs regibus & maximè regi Sennacherib ab Iſrael rege eſſe directos, exultabant editui, quod G
fraus eorum nequaquam poſſet argui vel deprehendi. Et hoc eſt, quod ait: editui eius ideſt vituli,
ſuper eo exultauerunt in gloria populi, hoc eſt, in vitulo quem habebant pro gloria: quia migraſſet
ab eo, ideſt à populo & tranſlatus eſſet ad Aſſyrios. Et vt ſciamus, inquiunt, hoc eſſe quod dicitur,
perſpicuè ſequens verſus oſtendit: *Siquidem ipſe in Aſſur delatus eſt munus regi vltori:* ſtatim ſe-
quitur: *Confuſio Ephraim capiet, & confundetur Iſrael in voluntate ſuas ſiue in conſilio ſuo.* Depre-
henſa enim fraus deauratorum vitulorum, regi Iſrael literis indicatur, & vnde ſe placere exiſtima-
uerant, inde vel maximè confunduntur, & offendunt eos quibus munera miſerant, exiſtimantium
non furta ſacerdotum, ſed fraude regum atque conſilio hoc eſſe perfectum. Legimus in regum vo-
lumine, regem Iſrael Manahen, regi Aſſyriorum Phul mille argenti talenta miſiſſe, vt eſſet manus
eius cum eo, ideſt, vt præberet ei auxilium, inter quæ nonnulli arbitrantur etiam vitulos aureos eſ-
ſe directos. Iuxta ſpiritualem intelligentiam laborandum eſt, quo modo omnia hæreticis coopte-
mus. Vaccas Bethauen ſiue domus *ôn*, quod interpretatur labor, coluerunt hęretici, qui ſe in cuſto-
dia mandatorum dei, hoc eſt, Samaria habitare iactabant, dieque iudicij quando germinabit quaſi
amaritudo iudicum ſuper ſulcos agri, lugebit populus ſuper eum, hoc eſt ſuper vitulum & ſuper H
dogma peruerſum quod putabat Deum: Sed & editui, non dixit exultabunt, ſed exultauerunt (ad
præteritum tempus referens) ſuper gloria ſua, qua quondam glorioſa confinxerāt. eo quod migraſ-
ſet à populo, à quo fuerat derelicta. Quicquid autem loquuntur hæretici & pulchro ſermone com-
ponunt, mittunt munera regi ſuo diabolo, ad illum cuncta referentes, vnde confuſio capiet eos in
æternum & confundentur in voluntatibus ſuis. Huc quoque ſpectat hoc eiuſdem prophetæ: *Ar-*
gentum ſuum & aurum ſuum fecerunt ſibi idola vt deſpereant. Proiectus eſt vitulus tuus Samaria,
iratus eſt furor meus in eos: vſquequo non poterunt emundari? Quia ex Iſrael & ipſe eſt: artifex fe-
cit illum, & non eſt Deus, quoniam in aranearum telas erit vitulus Samariæ. Ad quem locum idem
D. Hieronymus, vt aranearum (inquit) fila diſſoluuntur in ventum; ita vitulus Samariæ redigetur
in nihilum. Proijcit Dominus hæreticorum vitulos & Samariæ: qui ſe dicunt legis præcepta ſerua-
re. Qui vituli hærent humo, operantur in terra, non ſpiritu, nec oculos ad cœlum leuant, & idcirco
iratus eſt furor Domini ſuper eos & miratur, quæ ſit tanta peruerſitas, vt nolint relinquere idola,
quæ ſibi fabricati ſunt, & ament ſordes hæreticas pro eccleſiæ munditijs. Quos vitulos non accepit
Iſrael (qui Dominum videre ſe fingit à cæteris gentibus: ſed de ſcripturis ſanctis ſibi ipſe conflauit

intel-

A intelligentiæ prauitatem & artifex eſt Dei ſui; qui citò peribit, & aranearum telas imitabitur, qui
leui rumpuntur attactu. Rupertus verò ad priorem prophetæ locum (*Vaccas Bethauen coluerunt* *Vacca Be-*
habitatores Samariæ,) commentans. Non dixit, (inquit) tantùm vaccas coluerunt, ſed vaccas Be- *thauen.*
thauen coluerunt. Magna quippe diſtinctio vaccarum eſt earum, quæ figi poterant in Bethauen,
ideſt, in domo idoli, & earum quæ gradiuntur in armentis & ſpatiantur in paſcuis. Iſtæ namq; vac-
cæ viuunt & ſentiunt: illæ aureæ ſiue ex alio quocunque metallo formatæ, non ſolùm inſenſibilia,
verùm & inanimata ſimulacra ſunt. Conſtat autem quia corpore inanimato corpus animatum vi-
uens & ſentiens longè præſtantius eſt. Pulchrè igitur & vehementer redarguit nimis depreſſam
hominum ſtultitiam, dicendo, *vaccas Bethauen*, ideſt, vaccas non ſaltem viuentes & lactis alimo-
niam præſtantes, ſed inanimatas vaccarum ſimilitudines coluerunt. Ait inſuper hoc eſſe notãdum,
quia non dixit coluerunt reges Samariæ, ſed coluerunt habitatores Samariæ. Colere namque rectè
dici, qui ſua voluntate & animi diligentia celebrat & adorat, ſiue veneratur. Non ergò populum *Colere que-*
excuſabilem videri, ſermonem hunc propheticum pati, cùm dicit, *vaccas Bethauen coluerunt habi-* *rum ſit.*
tatores Samariæ. Hoc enim non propriè (inquit) dictum eſſet, aut dici poſſet, ſi regibus vitulos co-
B lentibus, metu tantum, & non propria fuiſſent obſecuti voluntate, ſi inuiti paruiſſent, & non ſponte
conſentiſſent. Iam verò noſtro etiamnum tempore bos diuinis colitur honoribus apud nonnullos
noui orbis populos. Iulius Cæſar Scaliger tradit, qui Cuchin regnum incolunt, bouem peculiari *Exerc. 258.*
cultu pro deo habere, & nuncupari Tambaram, & in Ieſuitarum epiſtolis legimus, in quibuſdam *Vbi boues a-*
Indiæ locis à vaccarum eſu omnino abſtineri, quod eas pro dijs habeant, & Geſnerus neſcio ex quo *dorentur.*
annotauit in Lac regno in vltima Indiæ parte verſus meridiem bouem hodieque adorari: & Pau-
lus Venetus ait incolas regni Var omnes idololatras eſſe, multoſque eorundem adorare bouem, vt *Lib. 3. c. 24.*
rem ſanctam, nec vllum occidere, cumque aliquis bos moritur, perungere domos ſuas eius adipe:
eſſe verò etiam qui licet boues non occidant, tamen ab occiſis non abſtineant.

HISTORICA.

IOANNES Vaſæus in Chronico Hiſpaniæ de quodam qui viduæ vaccam arripue- *Vacca abla-*
rat, diuinitùs punito, hanc refert hiſtoriam. Hermigildus in Epiſcopum Compo- *ta furto pœ-*
C ſtellanum electus, poſt electionem prauis deſiderijs huius præſentis exilij deditus, *na.*
dum vixit, iniquitatis dominio mentis colla ſubmiſit. Cùm autem paulò ante diem
ſui exitus vehementi ira commoueretur, cuidam viduæ vnam vaccam cuius lacte
ſe filioſque ſuos paſcebat, auferri præcepit. Altera ergò die ei cum militibus ſuis inter epulas ſeden-
ti dapifer ſuus vnum ex inteſtinis illius vaccę, quod Galleco vocabulo Duplicia vocatur, in ſcutella
argentea inter alia fercula appoſuit. Ipſe verò dapum diuerſitatę iam diſtentus, atque nectaris li-
quore ingurgitatus, cum priori morſu appoſitæ dupliciæ quam comedere voluit, medio ventris, eis
qui intererant, videntibus, crepuit. Poſtquam autem ſepultus fuit, monumentum eius combuſtum
fuiſſe, à quamplurimis audiuimus & etiam ipſius combuſtionis ſigna proprijs oculis ipſi conſpexi-
mus. Hæc ibi. In alio libro antiquo legi, quod œconomus huius Epiſcopi vaccam illam accepit à
vidua octo filios habente: Quæ cùm ad pedes pontificis cum lachrymis ſe proieciſſet, nullam conſe-
qui miſericordiam potuerit. Reliqua reſpondent, ſed illud adijcitur, quod Hermigildus iſte pręſul
lumbos præcinctos non habuerit. Hæc Vaſæus. Hiſtoria Eccleſiaſtica quam tripartitam vulgò *Lib. 1. c. 11.*
nũcupant, de Sancto Ammone hoc narrat miraculum: Iniuſti parentes alicuius à cane rabido per- *Ammo ſan-*
D cuſſum filium & penè moriturum obtulerunt ei, & eiulantes deprecabantur, vt curaretur. Tum ille *ctus.*
ad eos: Non eget, inquit, mea curatione, ſed vos ſi vultis, reddite bouem quem rapuiſtis dominis
tuis, ægrotus repente ſanabitur; quod etiam contigit. Nam vt reſtitutus eſt bos, paſſio mox receſſit
à puero. Mirum etiam quod his verbis refert D. Auguſtinus: Ardurus nomen eſt fundi prope Car- *Lib. 22. de*
thaginem, vbi eccleſia eſt, & in ea memoria Stephani Martyris. Puerum quendam paruulum cùm *ciuitate Dei*
in area luderet, exorbitantes boues, qui uehiculum trahebant, rota obtriuerunt, & confeſtim palpi- *cap. 8.*
tauit exſpirans. Hunc mater arreptum ad eandem memoriam poſuit, & non ſolum reuixit, verùm
etiam illæſus apparuit: Sebaldus regis Daciæ filius, vt ſcribit Curio, nocte prima nuptiarum ſpon- *Lib. 2. Chro-*
ſam deſerens, in eremum fugit, & ibi quindecim annos manſit. Romam profectus à Gregorio vn- *nol.*
decimo in Germaniam prædicandi cauſa miſſus fuit, & prope Nerimbergam in oratorio fratrum
D. Martini mortuus eſt, eumque boues indomiti ſepulturę duxerunt. Saligniacus, vt citat Chriſtia-
nus Adrichomius in theatro terræ ſanctæ, agens de horto balſami, quod fonticulus ibi eſſet paruus *Boues fe ſti*
& non ſufficiens irrigationi totius horti, tradit Saracenos alium fodiſſe iuxta illum puteum, ex quo *obſeruato-*
quatuor boues protraherent aquam per rotam, ſperãtes ex vicinitate fontis aquam fore ſalubrem, *res.*
at lon-

Digitized by Google

at longè aliter rem eueniſſe, donec miſſis canalibus, aquam putei ducerẽt in fontem,quo facto largiter & ſalubriter ex aquis mixtis rigabatur balſami hortus. Mirum dictu. Veruntamen à meridie Sabbati vſque ad aurotam diei Lunæ boues nullo verbere impelli potuiſſe,vt in protrahenda aqua B

Lib. 8. c. 7.

laborarent:quod eſt fidei(inquit)noſtræ teſtimonium celebre. Narrat Euſebius ſe in perſecutione Diocletiana in Palæſtina & in Tyro Phœniciæ ſpectaſſe proprijs oculis, quòd ferociſſimæ beſtiæ, vt tauri,vrſi,pardi & ſimiles, quibus Martyres erant obiecti, licet fame & ferro ignito ad furorem irritatæ eſſent,tamen ad Martyres aut accedere voluerint, aut in eos impetum facientes, obturatis faucibus reſilierint: & alios quidem accedentes extrinſecus arripuerint,& malè tractarint,ſolis verò martyribus pepercerint.

Martyribus feræ obediũt.

Lib. 1. c. 7.

Lib. 5. de reb. Hiſpan. c. 13.

Nicephorus eandem referens hiſtoriam ſcribit taurum cuidam martyri lingua pedes lambiſſe,& religiosè quodammodo ab eo diſceſſiſſe. Rodericus Toletanus de tauro in Epiſcopum immiſſo iſtiuſmodi refert hiſtoriam. Veremundus rex Sanctorum Patrum canonicas ſanctiones ſeruari præcepit, & licet aliàs ſatis eſſet prudens,ſuſurronibus & detractoribus aures bibulas inclinabat. Accidit autem quòd tres ſerui de familia eccleſiæ Sancti Iacobi,quorum vnus vocabatur Zadon,alter Cadon,alter Anſilon,apud regem,dominum ſuum Athaulphum de crimine peſſimo accuſarent, & quòd etiam promiſerat Saracenis ſe legem Mahometicam ſuſcepturum, & Galleciam traditurum. F Rex autem credidit, eò quòd Epiſcopus eſſet filius principis qui regi Sancio in pomo mortis poculum propinarat. Cumque prædictus Epiſcopus vocatus ad curiam quinta feria ante paſcha veniſſet Ouetum,conſulentibus ſibi aliquibus,vt antequam in eccleſiam deſcenderet,ſe regis conſpectui præſentaret, Epiſcopus conſtanti animo ſic reſpõdit,quòd prius ſe præſentiæ Saluatoris omnium exhiberet,& poſt in præſentia tyranni principis compareret: intranſque eccleſiam Saluatoris ilico indutus ſacris veſtibus diuina officia celebrauit. Rex autem taurum ferocem præceperat adduci,vt in venientem Epiſcopum deſæuiret. Sed Epiſcopus innocens cùm talia præſentiſſet,conſummatis officijs,ad locum,vbi taurus æſtuans mugiebat,acceſſit intrepidus, & mox taurus ad Epiſcopum veniens, cornua in manus eius dimiſit, quibus dimiſſis ad montem,vnde venerat, remeauit. Epiſcopus autem cornua,quæ ſibi taurus dimiſerat,coram altari deponens Domino Saluatori cum cæteris fidelibus ſoluit laudes, actore ſalſæ ſuggeſtionis, & eorum ſemine maledicto coarctans &c. Rex autem viſo miraculo perturbatus, obrulit Epiſcopo ſatisfactionem, ſed Epiſcopus regem videre noluit: Hæc ille.

Taurus cornua demittit in manus ſancti.

Quomodo autem Robertus Scotorũ rex in ſylua Caledonia feras perſecuturus,ab obuio ſylueſtri tauro fuerit liberatus, dictum eſt,cùm G de Caledoniæ ſyluę tauris ageremus. Extat Seueri rhetoris & poetæ Chriſtiani carmen bucolicum de mortibus boum,in quo miratus paſtor, cur tot ex ſuo grege boues in ſingulos dies ſæua illa & peſtilenti lue corriperentur & abſumerentur, ex ſodalis verò ſui armento nullus omnino, *Dic age,* inquit:

Boues ſigno crucis à peſte præſeruati.

Quis te ſurripuit cladibus his deus,
Vt peſtis pecudum,quæ populata ſit
Vicinos,tibi nulla ſit.

Reſpondet alter:

Signum quod perhibent eſſe crucis Dei
Magnis qui colitur ſolus in vrbibus
Chriſtus perpetui gloria numinis
Cuius filius vnicus.
Hoc ſignum medijs frontibus additum
Cunctarum pecudum certa ſalus fuit. H
Sic verò Deus hoc nomine præpotens
Saluator vocitatus eſt.
Fugit continuo ſæua lues gregis,
Morbis nil licuit.

Lib. 2. c. 11.

Vacca à dæmone exagitata.

Extat item elegantiſſima,memoratuque digniſſima de vacca à dæmone exagitata,& à Diuo Martino liberata,hiſtoria apud Sulpitium Seuerum qui huius viri ſancti vitam deſcripſit. Per idem ferè tempus,inquit,Martino à Treueris reuertenti fit obuiam vacca,quam dæmon agitabat, quæ relicto grege ſuo in homines ferebatur, & iam multos noxiè petulans confoderat. Verùm vbi nobis cœpit eſſe contigua, ij qui eam eminus ſequebantur, prædicere magna voce cœperunt, vt caueremus. Sed poſtquam ad nos toruis furibunda luminibus propius acceſſit,Martinus eleuata obuiam manu pecudem conſiſtere iubet. Quæ mox ad verbum illius ſtare cœpit immobilis. Cùm interea videt Martinus dæmonem dorſo illius ſuperſedentem, quem increpans, deſcende, inquit,funeſte deſcende de pecude, & innoxium animal agitare deſiſte. Patuit nequam ſpiritus & receſſit. Nec defuit ſenſus in bucula, quin ſe intelligeret liberatam. Ante pedes ſancti viri, recepta quiete,proſternitur

A ſternitur, deinde iubente Martino gregem ſuum petijt, ſeque agmini cæterarum oue placidior im-
miſcuit. Imperante Nerone Romam profectus eſt Simon Magus, cùm artibus Magicis multa edi-
diſſet prodigioſa, ſibi Dei nomen (inquit Georgius Cedrenus in compendio hiſtoriarum) arroga-
uit. Quo tempore magnus ille Apoſtolus Petrus Romam cùm veniſſet, ſtatuit Simonem adire. *Simonis Magi & D. Petri certamẽ.*
Erat ante fores Simonis canis prægrandis catena vinctus, cuius opera Simon arcebat quoſcunque
ad ſe accedere nollet, idque primum miraculum occurrebat ad Simonem intraturis. Petrus canem
ita magnum & efferatum cernens, cognito multos ab eo fuiſſe interfectos, quod ante iuſſum Simo-
nis ingredi conati eſſent: apprehendit eum, ſolutumque intrare ad Simonem iuſſit, eique humana
voce dicere, Petrum ſeruum Chriſti cupere ipſum conuentum. Cum canis ſtatim intrò accurriſſet,
itaque eſſet locutus, obſtupuerunt, qui cum Simone erant, percontatiq; ſunt, quis nam iſte Petrus,
& quæ eius tanta poteſtas eſſet; Simon reſpondit: non debere hoc eos mirari, nam ſe idem præſta-
turum; ſimul cani mandat, vt humana voce Petrum intrò venire iubeat. Quod cùm canis feciſſet,
ita ad Simonem intrauit Petrus, cumque edendis miraculis certarent Petrus ſanandis morbis ſu-
perior fuit, multique fidem amplexi, baptizati ſunt. Quodam die Simon ingentem taurum ad ſe
B adduci iuſſit, cumque ei in aurem aliquid dixiſſet, is ilicò mortuus eſt: quem taurum Petrus, Deum
comprecatus, in vitam reuocauit: quod populus cernens, admiratus eſt, faſſuſque magis eſſe viuifi-
candi quam necandi miraculum, &c. Idem Cedrenus rurſus de Zambre & ſancto Syluestri ſimili- *Zãbres Iudaeus cum S. Silueſtro cõtendit.*
ter miraculis contendentibus ſic ſcribit. Cum diſſeruiſſet prolixè Silueſter, Chriſtiq; res ex ſacris
literis accuratiſſimè demonſtraſſet, Iudæique admodum ſuperarentur: quidam eorum, Zambres
nomine, reliquos Iudæos ita eſt affatus. Si Silueſtri ſermones admittitis, neceſſe eſt vos leges ma-
iorum veſtrorum deſerere, vanumque hominem ſequi, quem illi morte mulctarunt. Verùm mihi
Imperator obſequatur, iubeatque ferum taurum adduci, vt hac ego die coram oſtendam, quanta
vis ſit nominis Dei noſtri. Non enim verbis ſed factis veritatem demonſtrabo. Silueſter Imperato-
rem hortatus, vt taurum talem iuberèt adduci, interim Zambrem interrogat, cur taurum requirat?
Zambres, quia nomen noſtri Dei nulla creatura audire poteſt, quin moriatur, volo eius vim in hoc
tauro apertè monſtrare. Sylueſter. Quomodo autem illud nomen tu didiciſti? Ex aliquonè id au-
diſti, an legiſti? Zambres. Neque charta, neque lapis, neque lignum eius nominis eſt capax. Ego
autem cùm ieiunaſſem, in argenteam peluim nouam immiſſa aqua id addidici. His dictis, ſimul
etiam taurum multi viri vndique funibus vinctum attraxerunt, feriſſimum ac prægrandem. Ibi
C Silueſtrum ſubſannas Zambres. Nunc, ait, verbis tuis eorumque argumentis finis aduenit. Si confi-
dis in nomine Dei tui, pronuncia agèdum id in aures tauri huius, atque ita veritatem tuæ religio-
nis Imperatori proba. Sin verò, ipſe pronunciabo: omneſque ſtatim ad me accurrent, fidemque
mihi habebunt. Et Zambres, Iudæis & reliquis exhortantibus, nomen ad aures tauri protulit; atq;
ilicò taurus magno mugitu edito, oculis eliſis expirauit. Hic Iudæis exultantibus, ac contra Silue-
ſtrum multa iactantibus, Chriſtianis autem graui dolore oborto, Silueſter Imperatorem rogauit,
vt ſilentium turbæ imperaret. Quo facto, ipſe ſublimi ſtans loco; Audite, inquit, proceres ac prin-
cipes, populique omnes verba mea attentis percipite auribus. Prædico dominum vniuerſi mundi
Ieſum Chriſtum, qui cæcis viſum, ſurdis auditum, mutis loquelam reſtituit, manus aridas ſana-
uit, claudos in integrum repoſuit ſtatum, leproſos purgauit, luxatos artus firmauit, mortuos in vi-
tam reduxit. Vnde liquidò eſt demonſtratum, nomen illud, quod ad necandum taurum Zambres
inuocauit, diaboli eſſe. Si enim mortuo vitam reddere non poteſt, vtique vitæ & ſalutis hoſtis eſt,
qui viuum necare, mortuum autem viuificare nequit. Tum Zambres tunicam ſuam diſrumpens:
Optime, inquit, Imperator atque æterne, quem à nemine vinci poſſe dicebas, ego Dei omnipoten-
D tis auxilio vici. Iuſtum ergò eſt, non permitti ei multa loquendi longum ſpatium: ſemper enim in-
audita comminiſcens, Deo auerſa dicendi finem nullum facit, ſuaq; loquacitate imperio tuo mo-
leſtus eſt. Ei Auguſtus reſpondit. Nomen omnipotentis Dei, eiuſque inuocatio, primò omnium
vitæ & ſaluti conſulit. Itaque tu etiam ſiquidem à Deo es, taurum in vitam reuoca, tum credemus
te diuinitus victoriam conſecutum. Quod ſi hoc præſtare nequeas, in promptu eſt, diabolicis præ-
ſtigijs ſe vſum fuiſſe. Sed & Silueſter, audi, inquit, Iudæe, veritatem ex tuis libris propoſitam. In
Deuteronomio Deus fatur. *Videte, Videte, quod ego ſum, & extra me non eſt Deus. Ego interficiam* *Cap. 32.*
& vitæ reddam; ego feriam, idemq; ſanabo. Itaque tempeſtiuè inuocatus necat, tempeſtiuè inuoca-
tus rurſus in vitam reſtituit. Proinde in alteram aurem tauri nomen Dei inclama, & ſi is reuixerit,
fidem verbis tuis adhibebimus. Zambres. Nonne dixi, optime Imperator, verbis Silueſtrum à ne-
mine vinci poſſe? Iube igitur eum non verbis, ſed facto aliquo ſua comprobare nobis. Silueſter. Vis
ergo Iudæe, vt ego inuocato nomine Domini mei Ieſu Chriſti, taurum excitem? Zamb. Id non ef-
ficies, ne ſi alis quidem ſubuoles. Imperator: Tuam ò Zambres, impudentiam miror, Perijſti, vt
verbis omiſſis certamen factorum inſtituatur. Iam Silueſter promittit id ſe facturum, quod tu fieri
non

non poſſe contendis. Par eſt ergò te confiteri, hunc eſſe verum deum, qui mortuos in vitam redu- E
cere valet: hunc autem impoſtorem eſſe & diabolum, qui necat, & vitam reddere non poteſt. Tum
Zambres iurauit: ſi quidē Silueſter taurum excitabit à morte, vniuerſa Iudaica lege deſerta, Chri-
ſtianam amplectemur fidem. At beatus Silueſter, manibus aliquandiu in cælum intentis & cum
Taurus mortuus reſuſcitatur.
lachrymis precatus ad taurum adit, magnaque voce ait, Ego, Domine mi Ieſu Chriſte, coram om-
nibus ſanctiſſimum tuum nomen inuoco, vt vniuerſi intelligant taurum hunc à diabolo necatum,
inuocato tuo viuifico & illuſtriſſimo nomine in vitam reductum eſſe. Simul propius taurum aſſi-
ſtens, alta voce inclamauit. In nomine Ieſu Chrſti, quem impij Iudæi opera Pontij Pilati in cru-
cem egerunt, ſurge cum maieſtate. Ilico taurus totum corpus commouens ſurrexit: quem Silue-
ſter vinculis ſolutum, abire vnde venerat, & intereundum, neminem lædere iuſsit. Hoc tam in-
gens miraculum Iudæi cernentes, eoque perculſi, ſtatim ſe ad pedes beati Silueſtri vniuerſi abiece-
runt, & ſanctum baptiſmum eum flagitarunt. Ipſa quoque felicißima regina Helena ad pedes Sil-
ueſtri accidit, locumque ſibi pœnitentiæ concedi petijt &c. Haud minorem admirationem habet,
Lib. 2. miracul.
quòd à Cæſario Neiſterbachenſi ordinis Ciſtercienſis ſcriptum eſt de quodam vſurario à Dæmone
ad pœnarum loca rapto. Ab eo nimirum ibi viſum quendam honeſtum militem nuper mortuum, F
Vaccam furatus, à vacca punitur.
Helyam nomine de Riningen, burgrauium in caſtro Hurſt, vaccæ furenti inſidentem aduerſo cor-
pore, ita vt dorſum haberet ad cornua vaccæ, quæ huc illucq; diſcurrebat, & crebris ictibus dorſum
militis cruentabat: cui cùm vſurarius diceret; domine quare ſuſtinetis tantam pœnam? reſpondit.
Vaccam iſtam rapui ſine miſericordia cuidam viduæ, & ideo ſine miſericordia oportet me ab illa
In Parallelis.
pœnam hanc ſuſtinere. Hiſce modò veriſsimis hiſtorijs lubet ex Plutarcho duo dæmonis afferre
ludibria: Peſtilentia (inquit) Lacedæmonem vrgente, diuinitus ſignificatum ceſſaturam luem ſi
Bucula pro virgine cæſa.
pro more generoſam immolarent virginem. Helena autem cum eſſet aliquando ſorte ducta & or-
nata produceretur, aquila deuolans gladium arripuit, & in armentum deferens buculæ impoſuit;
quo factum eſt, vt cæde virginis abſtineretur. Hæc ille ex Ariſtodemo tertia congerie fabularum.
Idem ex Ariſtitide lib. 19. Italicorum, Falerijs ait graſſante peſte, oraculo indicatum eſſe, finem fo
re mali, ſi quotannis Iunoni virgine litarent. Ea ſuperſtitio cùm perduraret, ſorte lecta victimæ lo-
co Valeria Luperca, ſtrictum ab ea gladium rapuiſſe aquilam, aiunt depoſitoque in ea quæ combu-
renda igni erant bacillo, cui exiguus erat præfixus malleus, gladium inieciſſe buculæ cuidam, pro-
pter templum paſcenti. Id cùm intelligeret virgo, bucula mactata rem ſacram feciſſe, ſublatoque G
malleo ſecundum domos circumiuiſſe, lenique ictu excitauiſſe ægrotantes, valere vnicuiq; dicen-
do. Addam verò etiam & hoc de Pythagora. Narratur hic (inquit Cælius) bouem, vbi prope
Tarentum conſpexiſſet fabaceam ſegetem morſicatim corrumpentem, tum etiam proterentem pe-
Bos Pythagoræ obedit.
dibus, bubulco inſinuaſſe, bouem moneret, frugibus parceret. Ridens buſequa: Ego (inquit) boua-
tim non didici, tu qui videre ſcholarum id genus experiens, obeas vicem meam. E veſtigio Py-
thagoras auribus eius admouens, ſui artificij quæpiam immurmurauerit. Res additur mira.
Obedientiſsimus bos, vt ab eo qui amplius ſaperet, edoctus, lacerare mox ſegetem deſtitit: quin
etiam in futurum huiuſmodi pabulo abſtinuit: ſed & bubulum deſijt obſequium, factuſque de ru-
ſtico colono ambulator vrbanus, Tarenti placidè conſenuit, de manibus hominum victitans.

MYTHOLOGICA.

Fabula Europæ & Iouis.
EVROPAM Agenoris Phęnicum regis, & Meliæ nymphæ filiam, tanta corporis præ- H
ſtantia atque pulchritudine fuiſſe narrant, vt omnes ſuæ tempeſtatis mulieres fa-
cilè ſuperaret. Hanc vbi Iupiter ſummopere deperiret, dicitur in candidum ac pul-
cherrimum taurum eſſe conuerſus, atque ad littus maris deſcendiſſe, quò Europa
cum ſocijs virginibus aliquando adire conſueuerat. Huius tauri miram quandam
atque inuſitatam pulchritudinem Europa admirata dicitur ſeorſum à ſocijs ad eum ſpectandum
primum acceſsiſſe, deinde etiam liberius manibus contrectaſſe, ac denique ipſum taurum tãquam
equum ludendo aſcendiſſe, à quo per dolum dicta eſt ſuper mare fuiſſe in Cretam vſque deporta-
ta, vti ſcriptum eſt ab Ouidio his uerſibus.

Ille pater rectorque deum, cui dextra triſulcis
Ignibus armata eſt, qui nutu concutit orbem,
Induitur faciem tauri, mixtuſque iuuencis
Mugit, & in teneris formoſus obambulat herbis.
Quippe color niuis eſt, quam nec veſtigia duri
Calcauere pedis, nec ſoluit Aquaticus Auſter.

Colla

A *Colla toris extant, armis palearea pendent,*
Cornua parua quidem, ſed quæ contendere poſſes
Facta manu, puraque magis perlucida gemma.
Nulla in fronte minæ, nec formidabile lumen.
Pacem vultus habet. Miratur Agenore nata,
Quod tam formoſus, quod prælia nulla minetur?
Sed quamuis mitem metuit contingere primo,
Mox adit, & flores ad candida porrigit ora.
Gaudet amans, & dum veniat ſperata voluptas,
Oſcula dat manibus, vix ah, vix cætera differt,
Et nunc alludit, viridique exultat in herba.
Nunc latus in fuluis niueum deponit arenis
Paulatimque metu dempto, modo pectora præbet
Virginea palpanda manu, modo cornua ſertis
B *Impedienda nouis: auſa eſt quoque regia virgo*
Neſcia quem premeret, tergo conſidere tauri,
Tum deus à terra, ſiccoque à littore ſenſim
Falſa pedum primo veſtigia ponit in vndis.
Inde abit vlterius, mediyque per æquora ponti
Fert prædam, pauet hæc, littuſque ablata relictum
Reſpicit, & dextra cornu tenet, altera dorſo
Impoſita eſt, tenues ſinuantur flamine veſtes.

Fabulantur etiam Iouem, vbi ſeſe quis eſſet Deus, priſtina forma recepta confeſſus fuiſſet, ad præclari huiuſce facinoris memoriam ſempiternam inter ſidera tauri imaginem collocaſſe: Idem poeta id quoque eleganter recenſet in Faſtis: *Taurus inter ſidera relatus.* *Lib. 5. Faſt.*

Idibus ora prior ſtellantia tollere taurum
Indicat, huic ſigno fabula nota ſubeſt.
Præbuit vt taurus Tyria ſua terga puellæ,
Iuppiter & falſa cornua fronte tulit.
C *Illa iubam dextra, læua retinebat amictus*
Et timor ipſe noui cauſa decoris erat,
Aura ſinus implet, flauos mouet aura capillos,
Sidoni ſic fueras aſpicienda Ioui.
Sæpe puellares ſubduxit ab æquore plantas
Et metuit tactus aſſilientis aquæ.
Sæpe deus prudens tergum demittit in vndas,
Hæreat vt collo fortius illa ſuo.
Littoribus tactis ſtabat ſine cornibus vllis
Iuppiter, inque deum de boue verſus erat.
Taurus init cœlum, te Sidoni Iuppiter implet
Parſque trium terræ tertia nomen habet.
Hoc cœli ſignum, Phariam dixere iuuencam,
Quæ bos ex homine eſt ex boue facta dea.

D Quod verò ad Europæ fabulam attinet, Palaphatus à tauro vectam fuiſſe negat, eò quod neque taurus, neque equus (inquit) tam profundum pelagus transfretare potuiſſe videatur; neque vtique puella Europa ſupra taurum tam ferum animal aſcendere voluiſſet. Atque adeo ſi Iuppiter Europam in Cretam accedere in animo habuiſſet, meliorem ſane viam, quem hæc erat, inuenire potuiſſet. Veritas rei hoc habet. Cretenſis vir quidam, cui Taurus nomen erat, bellum in Tyrrhena regione gerebat. Hic cùm plures alias in eo loco puellas rapuiſſet, Europam præcipuè regis filiam, poſtremò captiuam abduxit. Qua ex re dicere homines ſolebant, Europam regis filiam Taurus aſportauit, ob idque fabula hæc conficta fuit. Hæc Palæphatus. Alij verò etiam ſub hac fabula Tauri latere hanc tropicam aiunt veritatem: Quod Iuppiter eum rapuit Europam, habuit nauem præſignem tauri forma; vel taurum in puppi figuratum: Ita Cælius & Varinus Europæ taurum apud Lycophronem non aliud fuiſſe aiunt quam ταυρόμορφον τύπωμα πλοίου, ideſt tauriforma præſigne nauigium. Nominabantur autem naues nominibus illorum (inquit Baytius) quæ prætendebant inſignium. Aſcanius verò Martinengus Brixianus Canonicus regularis Auguſt. iſtiuſmodi longè aliud deſumit ex hac fabula myſterium. Fingunt (inquit) poetæ Europam adoleſcentulam *Fabulæ explicatio.* *Naui tauri formæ.*

tulam

tulam pulcherrimam, cum à tauro cuius dorſo inſidebat, per vndoſum mare veheretur, in Orientem E ſemper facie retrorſum conuerſa (è Phœnicia ſiquidem in Cretam ferebatur) patrium littus reſpexiſſe. Europa animæ typus eſt, hæc inſidet tauro petulanti, huic noſtræ carni, vtinamque habenas temperantiæ non dimittat: fertur per profundum & immenſum pelagus huius mundi, tum placidis, tum fluctuantibus vndis, tum proſperis, tum aduerſis rebus iactatum. Sed quid? Retrò conuerſa ad ortum ſemper reſpicere debet, ad Deum, vnde originem traxit. Studere enim ei incumbit, quomodo placeat deo, vt ſicuti à Deo proſilijt, ita ad deum redeat. Porrò ſi ad deum ſemper anima oculos verterit, oculus eius ſimplex erit, totumque corpus lucidum cernetur, ſi intentio operis ſancta extabit, totum quoque opus perfectum prodibit, & ſemper opera eius in luce perficientur. Sic ille. Idem Iuppiter tauri formam indutus per Cererem quoque compreſſiſſe legitur. Arnobius enim de Cerere in tauri forma ab eo deluſa ſic ſcribit: *Parit menſem poſt ſeptimum, luculenti filiam corporis, quam ætas mortalium conſequens, modò Liberam, modò Proſerpinam nuncupauit quam cum verueceus Iupiter bene validam, floridam & ſucci eſſe conſpiceret plenioris* &c. Mox ſubdit; *In draconis terribilem formam migrat, ingentibus ſpiris pauefactam colligat virginem, & ſub obtentu fero molliſſimis ludit ac adulatur amplexibus: fit vt & ipſa de ſemine fortiſſimi compleatur Iouis, ſed non* F *eadem conditione qua mater. Nam illa filiam reddidit lineamentis deſcriptam ſuis; at ex partu virginis tauri ſpecie fuſa Iouialis monumenta pellaciæ. Auctorem aliquis deſiderabit rei, tum illum citabimus Tarentinum, notumque ſenarium, quem antiquitas canit, dicens,*

Lib. 5.
Iuppiter vt Cererem cõpreſſit.
Anima typus.

Taurus draconem genuit, & taurum draco.

Ipſa nouiſſima ſacra, & ritus initiationis ipſius, quibus Sebadijs nomen eſt, teſtimonio eſſe poterunt veritati. In quibus aureus coluber in ſinum dimittitur conſecratis, & eximitur rurſus ab inferioribus partibus atque imis. Porro & Euſebium audiamus de eadem re loquentem: *Ceres* (inquit) *Perſephonen peperit, educatur puella, κόρη* ſcilicet, *(Periphatten nonnulli appellant,) cui Iuppiter, qui genuit, draco factus coniungitur.* Vnde in Sibaziorum myſterijs draco in ſpinam inuolutus, in ſacrificijs, ad factorum memoriam, immò verò in teſtimonium tantæ turpitudinis, vt ſic dixerim, adhibetur. Peperit & Periphatte tauriformem filium, vnde poetæ quoque nonnulli taurum laudant draconis patrem, & draconem rurſus tauri patrem. Et in montem arcana hæc facta ducentes, paſtoralem ſtimulum celebrant: paſtoralem (vt puto) ſtimulum, ferulam, quod lignum bacchantes ferunt, appellantes. Cælius tradit ſe ſcire Iouem ab Lycophrone inde taurum nuncupari. E contrario G Paſiphae Solis filia, & Minois Cretenſium regis vxor tauri amore flagraſſe, eoque ligneo vaccæ ſimulacro quod ſeptum eſſet iuuencæ corio, à Dædalo fabricato incluſam, poſitam fuiſſe poetæ fabulantur, & ex eo congreſſu Minotaurum, cuius altera pars homo eſſet, taurus altera, vt eſt in Ariadna apud Ouidium:

Paſiphaes fabula.

Nec tu mactaſſet nodoſo ſtipite Theſeu
Dextera parte virum, dextera parte bouem.

Metam. 8. Et alibi rurſus:

Te vero coniuge digna eſt
Quæ toruum ligno decepit adultera taurum,
Diſcordemque vtero fœtum tulit.

Tauri à Paſiphae adamati deſcriptio.

Taurum porrò ipſum, quem ad inſaniam vſque Paſiphae deperibat, idem poeta in Arte amandi deſcribit, eiuſdemque nefandum amorem:

Fortè ſub vmbroſis nemoroſæ vallibus Idæ
Candidus armenti gloria taurus erat. H
Signatus tenui media inter cornua nigro,
Vna fuit labes: cætera lactis erant.
Illum Gnoſiadeſque Cydoniadeſque iuuencæ
Optarunt tergo ſuſtinuiſſe ſuo.
Paſiphae fieri gaudebat adultera tauri,
Inuida formoſas oderat illa boues.
Nota cano: non hoc quod centum ſuſtinet vrbes
Quamuis ſit mendax, Creta negare poteſt.
Ipſa nouas frondes, & prata tenerrima tauro
Fertur inaſſueta ſubſecuiſſe manu.
It comes armentis, nec ituram cura moratur
Coniugis, & Minos à boue victus erat.
Quid tibi Paſiphae pretioſas ſumere veſtes,
Ille tuus nullas ſentit adulter opes?

Quid

Digitized by Google

A *Quid tibi cum ſpeculo montana armenta petenti?*
Quid toties poſitas fingis inepta comas?
Crede tamen ſpeculo, quod te negat eſſe iuuencam,
Quàm cuperes fronti cornua nata tua.
Siue placet Minos, nullus quæratur adulter,
Siue virum mauis fallere, falle viro.
In nemus & ſaltus thalamo regina relicto
Fertur, vt Aonio concita baccha deo.
Ah quoties vultu vaccam ſpectauit iniquo,
Et dixit, domino cur placet iſta meo
Aſpice, vt ante ipſum teneris exultat in herbis;
Nec dubito quin ſe ſtulta decere putet.
Dixit & ingenti iam dudum de grege duci
Iuſſis, & immeritam ſub iuga curua trahi.
B *Aut eadem ante aras, commentaque ſacra coegit,*
Et tenuit læta pellicis exta manu.
Pellicibus quotiens placauit numina cæſis
Atque ait exta tenens, ite placete meo.
Et modo ſe fieri Europam, modo poſtulat Io,
Altera quod bos eſt, altera vecta boue.
Hanc tamen impleuit vacca deceptus acerna
Dux gregis & partu proditus author erat.

Ferunt Minoem quotannis ſpecioſiſſimum omnium taurum Neptuno ſolitum de more ſacrifica-
re: aliquando tamẽ etſi taurus ei adeſſet cęteris præſtantior, aliũ ſacrificaſſe deteriorem; Neptunum
verò eam ob rem iratũ, tauri amorẽ Paſiphae vxori inieciſſe. Alij verò aiunt, quod cũ Minos ad bel-
lum exiturus, Iouẽ patrem rogaſſet, vt dignam tanto ſacrificio aliquam ſe victimã offerret, taurum
eximię pulchritudinis oblatum, armentis ducem præfecit, ac alium pro illo immolauit, ideoq; ſen-
ſiſſe poſtea Minoem ex ira Iouis ob eam fraudem amorẽ tauri, vxori ſuę fuiſſe immiſſum. Alij de-
C nique Venerem, poſt indicatũ ſuum à Sole adulterium cũ Marte, in vniuerſam Solis ſtirpem ſæuiſ-
ſe aiunt, ideoq; & Ariadnam Paſiphaes & Minois filiam, ingratum & duriſſimum Theſeum exper-
tam fuiſſe, vt modò patebit. Cùm autem natum fuiſſet illud monſtrum, labyrinthus extructus eſt
cũ inexplicabilibus viarum ambagibus & fallacijs, ita vt cum quis viam egredientem & ad exitum
perducẽtem ſe reperiſſe putaret, tum nouum ingreſſum & prioribus multo difficiliorẽ experiretur;
atq; id in illum incluſum fuit. Factus erat ad Aegyptij illius Laberynthi formam, qui fuit apud vo-
catam ciuitatem Crocodilorũ, cuius operis magnificentiã deſcripſit Herodotus his verbis. *Vbi om-* *Lib. 2.*
nia ſacra executi ſunt, placitũ eſt eis aliquod relinquere ſui commune monumentũ, ex eoq; placito fece- *Labyrinthi*
runt labyrinthũ, paulò ſupra ſtagnum Mœrios, maximè vrbem verſus qua dicitur Crocodilorum: quem *deſcriptio.*
ego aſpexi fama maiorem. Si quis enim ex Græcorum narratione muros & operis ſpeciem ratiocinetur,
minus concipiet, quàm pro labore & ſumptu huius labyrinthi. Tametſi enim Epheſi templum eſt memo-
ratu dignum, & in Samo, tamen pyramides erant narratione maiores, quarum ſingulæ multis ac ma-
gnis operibus Græcorum æquiparandæ ſunt. Sed eas quoque labyrinthus anteceſſit. Etenim duodecim
eius aulæ ſunt tecto opertæ, portis oppoſitis altrinſecus: ſex ad aquilonem contiguæ, totidem ad Auſtrum
D *vergentes, eodem extrinſecus muro præcluſæ. Bifaria in eo ſunt domicilia, vna ſubterranea, altera ſu-*
periora illis impoſita, vtraque numero tria millia, quingenta. Quorum ea quidẽ quæ ſuperiora ſunt, ipſi
vidimus, & quæ aſpeximus, enarramus: ſubterranea verò auditu didicimus. Nã præpoſiti Aegyptiorum
nolebant vllo pacto illa monſtrari, quòd dicerent ibi ſepulchra eſſe tum eorum regum qui ædificandi la-
byrinthi fuere authores, tũ ſacrorũ crocodilorum. Ita de inferioribus ędificijs fando cognita referimus.
Superiora ipſi aſpeximus humanis operibus maiora. Nam egreſſus per tecta & regreſſus per aulas di-
uerſiſſimi, infinita me admiratione afficiebant. Ex aula in conclauia tranſitur, ex conclauibus in cubi-
cula, è cubiculis in ſolaria alia, è conclauibus in alias aulas. Horum omnium lacunar quemadmodum
parietes, lapideum eſt, ſculpsilibus paſſim figuris ornatũ. Singulæ aulæ maxima ex parte digeſto lapide
albo, celũnarum ambitu redimitæ. Angulo quo finitur labyrinthus, adhæret pyramis quadraginta paſ-
ſuum in qua grandia ſunt inſculpta animalia, ad quam iter ſub terra fit, &c. Ad huius igitur, vt di-
ctum eſt imitationem labyrinthum in Creta excogitauit Dedalus, in quem includebantur iuuenes
tributi nomine ad Minoem miſſi, qui à Minotauro vorari putabantur, vt Androgei mortem filij vl-
ciſceretur ab Athenienſibus interfecti. Hic enim cum Athenas conſenſu Athenienſium omnium,
inquit Diodorus Siculus, conceſſiſſet, Aegeo regnante, inq; certaminibus ſuperaret athletas om- *Lib. 5. c. 5*

Y nes,

Digitized by Google

nes,in conſuetudinem Pallantis filiorum venit. At Aegeus ſuſpicans, ne quando propter Androgei amicitiam à Pallantis filijs auxilio Minois regno pelleretur, inſidijs Androgeo paratis,ad ſpectaculum celebre proficiſcentem Thebas per quoſdam eius regionis accolas circa Inoen terræ Atticæ interficiendum curauit. Cæde filij perturbatus Minos, Athenas venit,ſupplicium interfectoris Androgei petens. Spretis eius verbis,bellum Athenienſibus indixit,addita execratione,qua aduerſus Athenienſes ſiccitatem famemque imprecatus eſt. Siccitate tum Atticos,tum reliquã Græciam vrgente,corruptis terræ fructibus,belli duces,quomodo hæc mala auerti poſſent,Deum conſuluere. Is iuſſit eum ad Aeacum Iouis & Aeginæ Aſopi filiæ adire,iuberéq; vt pro ſe vota faceret. Quibus perfectis,ſiccitas cum penes alios Græcos ceſſaſſet,ſolos Athenienſes vexauit. Coacti igitur ſunt rurſus à Deo implorare tantę remedia calamitatis. Hanc deſituram ferunt Deum reſpondiſſe,ſi pro Androgei cæde,Minoi quas vellet,pœnas dediſſent. Parẽtibus deo Athenienſibus,pręcepit Minos, pueros ſeptem & totidem virgines ſingulis annis Minotauro quoad viueret,vorãdos tradi. Annis ſeptem tranſactis, rurſus cùm in regionem Atticam cum magno exercitu trãſiſſet Minos,ac bis ſeptem pueros petiſſet, traditi ſunt. Theſeus verò cum eſſet nauigaturus, acceſſit ad gu- E
bernatorem Aegeus præcipiens,ſi Minotaurũ ſuperaſſet filius,vt albis velis portũ intrarent:nigris, F
quemadmodũ & antea in Ioniam fecerant,ſi periſſet. Theſeus in Cretam cum nauigaſſet,Ariadne Minois filia eius ſpecie,ac decore capta, & conſiliũ operãq; dedit Minotauri occidendi,& labyrinthi egreſſum docuit,atq; id,vt alij addunt,fili beneficio. Cæterùm veritas hiſtoriæ hæc eſt, vt ex ſcriptoribus hiſtoriarum tradit Lambertus Hortenſius in explicatione iſtius poetæ Lucani locum:

Lib. 2.

Fabulæ explicatio.

Vrbs eſt Dictæis olim poſſeſſa colonis,
Quos profugos Creta vexere per æquora puppes
Cecropiæ,victum mentitis Theſea velis.

Theſeus(inquit)tertio tributi tempore,querelis ciuium ſuorum aduerſus patrem perpulſus fuit,cur extra ſortẽ Minoi ſe dandum obtulerit. Collaudata ab omnibus ciuibus populari indole & fortitudine adoleſcẽtis,cum neq; precibus,neq; lachrymis paternis ab inſtituto abduci valeret. Conſcẽſa naui patrem hortabatur, vt ſuam vitam pro deplorata haberet, ſed certam ſpem conciperet,quin periculi magnitudinẽ vel ingenio vel viribus corporis vinceret. Patet his verbis Theſei in ſpem fu- G
turi ſucceſſus erectus,cũ ab initio nautis nigra vela in mœroris argumentum dediſſet,quibus Cretã peterent, addidit & alba,vt ſi ſecunda fortuna omnia ſuccederent,ijs in Atticã nauigarẽt. Simonides puniceũ fuiſſe ait. Tradunt Theſeo Delphis primò ſacrificanti, oraculo reſponſum fuiſſe,felici euentu Veneris beneficio vſurũ. Omiſſis hic quę de labyrintho & Minotauro prodigioſè fabulãtur;

Taurus à Theſeo necatus quis fuerit.

Taurus reuera vir fuit gladiatorio corpore ac viribus & ſingulari ferocia,quiq; in certaminibus vincere aſſueuiſſet. Hic morũ inſolentia & credita ſtupri cõſuetudine cur Paſiphae multa apud inſulanos & regẽ flagrabat inuidia. Inſtabat certamẽ,in quo nemo audebat cũ homine congredi. Theſeo petenti facilè id conceſſum fuit. Superauit Theſeus Taurũ. Aderat ſpectaculo Ariadna,quæ tacitis oculis perluſtrata,vni ei optauit nubere. Minos,vt maiori ignominia Taurũ notaret, Theſeo obſides

Pro labyrinthum quid poetæ indicarint.

reſtituit,& in perpetuũ tributũ Athenienſibus remiſit. Poetæ verò per illũ labyrinthũ nihil aliud ſignificare voluerũt,niſi perplexã eſſe multiſq; difficultatibus vitã hominũ,cũ ex alijs alię ſẽper grauiores oriãtur:è quibus nemo ſe,niſi per ſingularẽ prudentiã & fortitudinẽ explicare põt. Neq; ẽt illud in priuatã ſolũ vitã cadit,ſed multo magis in magiſtratus & in auaritiã,& in ambitionẽ hominũ, q̃ oĩa mirificis difficultatibus sũt implicita. Nã ſi viri boni & prudẽtes potius quã ambitioſi sũmę rerũ H
præeſsẽt,oẽs difficultates prope,quibus humana vita vexatur,delerentur. qm̃ nihil eſt adeo formidabile aut arduũ,aut laborioſũ, quod virtute nõ ſuperetur. Fabulã Virgilius ſic breuiter eſt cõplexus:

Aeneid. 6.

Hic crudelis amor tauri, ſuppoſtaque furto
Paſiphae,miſtumque genus,proleſque biformis
Minotaurus ineſt,Veneris monumenta nefandæ.
Hic labor ille domus & inexplicabilis error.
Magnum reginæ ſed enim miſeratus amorem
Dædalus,ipſe dolos tecti, ambageſque reſoluit
Cæca regens filo veſtigia.

Paſiphae igitur,vt ex ijs quæ ex Lãberto recitauimus,cũ eo tẽpore quo Minos aduerſus Athenienſes militabat,cùm rem cum Tauro,ſiue gladiatorio,ſiue vt alij aiunt,militum duce habuiſſet, atq; ex eo filium,quem de patris nomine Taurum appellauit,ſuſcepiſſet,fabulandi in eũ quo dictũ eſt modũ,cauſam prębuit. Sunt verò etiã qui ex huius Tauri cõcubitu & ex Minoe eos partu natus eſſe dicũt geminos filios,Androgeum ex Minoe,Taurũ autẽ ex Tauro. Cęterum hoc non ſolũ fabuloſum eſt,ſed prorſus etiã abhorret à veritate, quoniã ſeminis recepti vas in muliere,vbi ſemel auidè ſemẽ imbiberit, atq; hauſerit,conſtringitur,neq; amplius aperitur,antequã perduxerit ad maturitatem.

Hanc

A Hinc fabulam ad hiſtoriam deduxit Tzetzes, qui ſcribit à Neptuno immiſſum Taurum fuiſſe ducem, qui cum ingenti claſſe ſuppetias Minoi ferebat, quem cum vidiſſent Cretenſes, priuſquam dimicaretur, Regem Minoem ſalutarunt. Eius Tauri viri ſanè elegantis & ſtrenui ducis amore capta eſt Paſiphae Minois vxor, Dædaloq; conſcio & adiutore in priuata domo lignea cũ illa dicitur concubuiſſe, ex quo natus eſt puer, qui & adulteri, & legitimi mariti Paſiphaes nomen reportauit. Ego verò (inquit) altiorem quandam & vtiliorem ſententiam ſub his latere crediderim, quoniã nõ hiſtoricæ ſolùm narrationis cauſa fabulæ inſtituebantur, ſed vel rerum naturaliũ, vel morum informandorum. Paſiphae Solis & Perſeidis filia, quid aliud eſt quàm anima mortaliũ, quæ tũ plurimũ ratione & conſilio pollet, cùm corpus ſolis virtute materiam corporis, optimè digerente, fit purius? aut quid aliud eſt Perſeis, quàm ipſa materia humida, è qua corpus gignitur? Hęc ipſa anima cũ Minois iuſtiſſimi atq; optimi viri ſit vxor, ſi ad illigitimas voluptates declinauerit, deſciſcere à legitimo marito dicitur, & in adulteri ferociſſimi tauri complexum refugere. Vbi enim à ratione animus deſciuerit, vel ad iram, vel ad cupiditates ſe referens, tunc omnibus turpis apparet, & tauri formam recipit. Quare ſi quis fabulæ turpitudinẽ ſummã ineſſe arbitratur, neſtriamque mulierẽ exiſtimat *Chiliad. 1. c. 19.* *Anima mortalium.*

B Paſiphaen, quę tam turpes & tam illegitimas voluptates expetiuerit, quo pacto non turpiſſimũ putauerit, ſeipſum vel libidine, vel ira, vel alijs turpiſſimis animorũ motibus cędere? Concedẽdæ quidem ſunt corpori voluptates, quas natura neceſſario expetit, quippe cùm neq; ira, neq; voluptas inutiliter à deo data ſit: ſed illæ tantùm cõcedendæ quas Iuppiter aut Neptunus conceſſerit, quod per eum taurum ſignificatur, ad corporis vires reficiendas ſcilicet, & ad propagandam ſobolem. Cuius rei id vel maximum eſt argumentũ, quod vel ira ad res agendas, vel libido ad procreandũ, vel reliqui animorum motus conferunt ſemper ferè cum moderatione & corpori & negocijs: cùm plurimũ obeſſe ſoleãt, niſi moderatio adhibeatur. Ex illegitimo verò voluptatũ, harumq; motionũ vſu multa monſtra naſcuntur, neceſſe eſt, ac nõ ſolùm Minotauri, quæ ita homines implicant, vt qui ſemel ab æquitate declinauerit, legeſq; cõtempſerit, difficillimè poſtea à ſceleribus coerceatur: cùm mos, diuturnaq; conſuetudo natura poſtea fiat aſſuetis hominibus. Neq; aliud ſanè labyrinthi viarum inexplicabilis circuitio ſignificare voluit, niſi illum, qui ſemel illegitimis ſeſe dediſſet, ſine ſumma difficultate ſe explicare poſtea nõ poſſet ante extremum vitæ diẽ, aut ſine ſumma Dædali ingenioſi admonitoris artificio. Legitur verò etiam de Minoe Neptunum decipere conante, deq; tauro primùm ab Hercole, ſecundũ à Theſeo ſuperato alia ſiue hiſtoria ſiue fabula, quæ talis eſt: Minos Neptuno ſacrificaturus, victimã optauit maieſtate illius dignam cui Neptunus taurũ obtulit pulcher-

C rimum: eum cum ſeruare vellet Minos, iratus Neptunus tauro furorem immiſit, à quo tota ferè inſula fuit deuaſtata. Ad eum domãdum miſſus eſt Hercules, quem vinctũ ad Euryſtheũ duxit. Ab eo verò dimiſſus, cum Atticam deuaſtaret, à Theſeo fuit interfectus, vt indicat etiam Ouidius in enumeratione præclarorum Theſei geſtorum: *Tauri Marathonij fabula.*

Te maxime Theſeu *Metam. 7.*
Mirata eſt Marathon Cretæi ſanguine tauri.

Marathõ autẽ cãpus eſt & ſylua iuxta Athenas à Marathone heroe, vt Pauſanias ſcribit, dictus, vnde taurus ipſe Marathonius quoq; dictus eſt. Fabulam his verbis enarrauit idem Pauſanias: *Cretẽſium agrum cum alium, tum eũ qui Tetriuns amni adiacet, taurũ infeſtum reddidiſſe: fuiſſe enim priſcis temporibus belluas multo immaniores, atq; hominibus formidoloſiores: cuius rei teſtimonio ſunt Nemaus & Parnaſius leo, dracones in pluribus Græciæ locis: apri etiam Calidonius & Erymanthius, & in Corynthiorum finibus Crommyonius. Has feras partim terram protuliſſe, partim dijs fuiſſe ſacras: nonnullas etiam ad homines plectendos extitiſſe ferunt. Taurum enim hunc Cretenſes Neptuni ira immiſſum memorant, quòd Minos latè mari toti, quod Græciam alluit, imperans, nihilo quàm cæteris dijs Neptuno maiorem honorem haberet. E Creta verò eundem taurum in Peloponneſum traieciſſe, vnumq;* *In Atticis.*

D *fuiſſe de duodecim Herculis laboribus. In Argiuorum verò campos actum, per Corynthiacum Iſthmũ in Marathoniam Atticæ regionem fugiſſe: illi inter alios multos, quos caſus obtulerat, Minois etiam filium Androgeum interfeciſſe: Minoem grauiter eo caſu commotum, cùm id Athenienſium fraude accidiſſe interpretaretur, comparata claſſe Athenas oppugnatum veniſſe, ac non prius Athenienſes vexare deſiiſſe, quàm ſe pacti eſſent pueros ſeptẽm ac totidem virgines quotannis in Cretam miſſuros, qui Minotauro quem Minos in labyrintho Gnoſi incluſerat, traderentur. Marathonium verò taurũ poſtea Theſeum fama eſt in arcem egiſſe, & ipſi deæ mactaſſe, cuius rei imaginem Marathoniorum curia dedicauit.* De Acheloi in taurum immutati cum Hercule lucta hæc finxerunt poetæ. Achelous fluuius Deianiram Oenei Aetolorum regis filiam in matrimonium popoſcit; quæ etiam ipſi fuerat promiſſa. Verùm cum Hercules in agrum Calydonium profectus eſſet, ipſe quoque in matrimonium popoſcit Deianirã, quæ ei quoq; promiſſa eſt. Virginis itaq; pater decreuit, vt is illa potiretur, qui in luctæ certamine ſuperior eſſet: Ineunt igitur Hercules & Achelous luctam, in qua cum alter ſuperior eſſet, Achelous ad notas artes decurrit, ac cùm ſe & in anguem, & in taurũ fruſtra mutaſſet, victus, alteroque cornu mutilatus, pudore ſe in ſuum fluuium coniecit. Nymphæ verò cornu il- *Herculis & Acheloi fabula.*

Cornu copiæ & eius origo. lud ſuſcipientes, omni fructuum genere repleuerunt, cornuque copię appellauerunt. Hoc verò inde E
factum eſſe Strabo eſt author, quod cũ Achelous limo quẽ ducit, limites ſemper confunderet, bella inter Aetolos & Acarnanes vicinos ciebat: cumque arbitri nulli eſſent, armis non iudicio certabãt. Victoriã verò reportabant, qui plus viribus valebant. Quare cùm Hercules fluuiũ dãnoſè labentem aggeribus & foſſis intra alueũ cohibuiſſet, tanquã debellaſſet Acheloũ, victorię pręmium reportauit Oenei filię Deianiræ nuptias. Eam quidem Sophocles Tragicus hoc modo loquẽtem induxit.

Μνηςὴρ γὰρ ἦν μοι ποταμὸς, Ἀχελῷον λέγω.
Ὅς μ' ἐν τρισὶ μορφαῖσιν ἐξῄτει πατρὸς,
Φοιτῶν ἐναργὴς ταῦρος, ἄλλοτ' αἰόλος
Δράκων ἑλικτος. ἄλλοτ' ἀνδρείῳ τύπῳ,
Βούπρωρος, ἐκ δὲ δασκίου γενειάδος,
Κρουνοὶ διεῤῥαίνοντο κρηναίου ποτοῦ. idest,
Flumen ſuit procus mihi, Acheloum fero.
Formis tribus qui me petiuit à patre F
Taurus, deinde plurimis ventrem notis
Pictus draco, vir inde cui caput bouis:
Mento fluebant riuuli potabiles
Vnda nitentis, fontibus ſimillimi.

Cornu Amalthea. Addunt nõnulli Amaltheæ cornu capręid eſſe quod Hercules ab Acheloi fronte fractũ Oeneo dono dedit: ex quo quidẽ pleriq; talẽ educunt hiſtoriam. Acheloum. n. ſicut flumina reliqua tauro cõparant ob ſonos ipſos & alueorum circumflexiones, quas cornua vocant. Draconi quoque propter obliquatã ipſius magnitudinẽ. Herculẽ quoq; omnibus alioqui mortalibus beneficum Oeneo affinitate coniunctũ aggeribus ac foſſis fluuium doloſè fluentem coercuiſſe aiunt, eamq; regionẽ fertiliſſimam reddidiſſe, hocq; Amaltheę cornu eſſe. Hoc verò idem & Diodorus ſcribit. *Hercules* (inquit) Lib. 5. *in Calydoniorum gratiam fluuium Acheloum in alium curſum diuertens, plurimos agros ex aqua irrigatione fertiles praſtitit*, cuius rei & poetæ quidam meminere ſcribentes cum Acheloo Herculem ſub tauri ſpecie certaſſe, qui cùm in congreſſu tauri alterum cornu fregiſſet, Aetolis illud quod Amaltheæ cornu vocant, dono dedit fructu omnium vuarum, malorũ, aliorumq; eiuſmodi pomorum copia repletum. Fingunt verò poetæ Acheloi cornu foſſam à fluuio ductã, pomis verò ac malis G
punicis & racemis monſtrari regionis fertilitatem, quã fluuij humor pręſtet. Amaltheæ verò cornu durum eſſe aiunt, qua ex re operis illius difficultas ſignificatur. Cornu verò etiam rectè diuitiæ indicantur: nam vt in cornu virtus eſt animaliũ, ita & fortunæ vires ſunt in diuitijs, & ſicut cornu carnem extuberat & ſupercreſcit, ita diuitiæ foris ſtipant hominem, vnde etiam eſt, quod quia diuitijs potiſſimum fidere ſolemus, omnia etiam alia quibus præcipuè fidimus ita vt nihil nobis vnquã defuturum ſperemus, vt eruditioni aut virtuti cuidam alteri, aut cum omnia affaſim ſuperfluunt, rectè cornucopiæ vocare poſſumus: nam ſic & Pſeudolus Seruus apud Plautum ait:

Nam ipſa mihi opportunitas, non potuit opportunius
Aduenire, quàm hæc cauata eſt mihi opportunè epiſtola,
Nam hæc mihi cornucopia eſt, vbi ineſt quicquid volo.

Metam. 9. Fabulam Ouidius diſertiſſimè deſcribit, Acheloum ſic inducens loquentem:

Inferior virtute, meas diuertor ad artes,
Elaborque viro, longum formatus in anguem, H
Qui poſtquam flexos ſinuaui corpus in orbes,
Cumque fero moui linguam ſtridore biſulcam
Riſit. Et paucis interpoſitis:
Sic quoque deuicto reſtabat tertia tauri
Forma trucis, tauro mutatus membra, rebello.
Induit ille toris à laua parte lacertos,
Admiſſumque trahens ſequitur, depreſſaque dura
Cornua figit humo, meque alta ſternit arena:
Nec ſatis hoc fuerat, rigidum fera dextera cornu
Dum tenet, infregit, truncoque à fronte reuellit.
Naiades hoc pomis & odoro flore, repletum
Sacrarunt, diueſque meo bona copia cornu eſt,
Dixerat, & nympha ritu ſuccincta Diana
Vna miniſtrarum fuſis vtrimque capillis
Inceſſit, totumque tulit prædiuite cornu
Autumnum, & menſas felicia poma ſecundas.

Idem

A Idem tamen poeta de Amaltheæ cornu aliam fabulam refert. Nam Amaltheam quæ Ioui lac prębebat, alterum è cornibus in arbore fregiſſe ait, quod quædam Nympha ſuſtulit,

cinxitque recentibus herbis:
Et plenum pomis ad Iouis ora tulit,
Ille vbi res cœli tenuit, ſolioque paterno
Sedit, & inuicto nil Ioue maius erat,
Sydera nutricem, nutricis fertile cornu
Fecit, quod dominæ nunc quoque nomen habet.

Diodorus verò de copiæ cornu aliam quoque narrat hiſtoriam, Hammonem ſiquidem ſcribit iuxta Ceraunios montes ambulantem conſpectam virginem nomine Amaltheam forma pulcherrimam adamaſſe, filiamque ex ea ſuſcepiſſe, ſpecie ac robore corporis inſignem. Amaltheam verò *Amalthea virgo.*
propinquæ regioni præfeciſſe cornu bouis perſimili, ex quo occiduum cornu ſit nominata. Et quoniam ea regio eſſet vineis, cæteriſq; fructiferis arboribus referta, à muliere autem regeretur, Amaltheæ cornu eam dixiſſe, propterea que & poſteros homines optimam copioſamque fructibus pa- *Cornu Amaltheę vnde dictum.*
B triam ab ea ſimilitudine Amaltheæ cornu appellaſſe, vt ſuo quoque loco dicetur fuſius. De bobus modò Geryonis ab Hercule abactis iſtiuſmodi narratur fabula. Iuſſit Euryſtheus, vt Hercules puniceos Geryonis Hiſpaniæ regis boues, qui hoſpites vorarent, ad ſe adduceret, quare ad illos opprimendos contendit. Dicitur Geryon Chryſaoris & Callirrhoes filius triplex corpus habuiſſe, ca- *Herculis & Geryonis fabula.*
nemque duorum capitum in Erythea, ac ſeptem capitum draconem ex Typhone & Echidna genitum, qui boues ipſos cuſtodirent. Habuiſſe verò ſuæ crudelitatis miniſtrum impigrum, atque diligentem Eurytionem. Huc profectum Herculem Geryone, caneque quem alij Orthrum, alij Orum appellant, draconeque & paſtore Euryrhione interemptis boues ex Oceani inſula Gadira ad Tarteſſum per id temporis celeberrimam Iberiæ ciuitatem abigiſſe. Verùm cùm eos in Lybiam per Iberiam abigeret, dicũtur Dercylus & Alebion Neptuni filij boum pulchritudine allecti, illos ſurripuiſſe, & egiſſe in Ethruriam, à quibus cùm taurus aufugiſſet & tranaſſet in Siciliam, Italiam poſtea nominarint. Tyrrhenorum enim lingua, taurus Italus dicebatur. Cùm Hercules veniſſet in Siciliam iter feciſſe à Peloriade ad Erycem, cui apud mare Nymphæ balnea pararunt. Et cùm Eryx Siciliæ rex taurum illum cepiſſet, neque repetenti Herculi reddere vellet, ad certamen ventum eſt ei in quo Eryx cœſtu percuſſus diem ſuum obierit. Dicunt tamen quidam non cœſtu, ſed
C paleſtra interemptum fuiſſe Erycem Veneris & Butæ filium, cum alter boues, alter regnum victori prœmium propoſuiſſet. Diodorus Siculus Herculis omnes enarrans labores, hanc fabulam ad *Lib. 5. c. 2.*
iſtiuſmodi hiſtoriam reducit: Decimus deinceps labor Herculi ab Euryſtheo iniunctus, vt Geryonis boues, qui in Iberia in locis verſus Oceanum ſitis paſcebantur, ad ſe adduceret. Hercules ſciens hunc laborem magni difficiliſque eſſe certaminis, exercitum præparauit huic aptum expeditioni. Vulgata erat per orbem fama, Chryſaurum (hoc enim à diuitijs nomen contraxerat) qui vniuerſæ Iberiæ imperaret, tres habere propugnatores filios, tum robore corporis, tum armis egregios: exercitum præterea cuilibet fortiſſimorum militum eſſe. Quarum rerum gratia motus Euryſtheus exiſtimans eam fore difficilem expugnationem, hoc Herculi certamen indixit. At ille priorum à ſe geſtorum memor, fidenter id periculum adiens, exercitum in Creta coegit, exiſtimans inde facilè copias ſe traducturum. Optimè enim ſita inſula eſt, ex qua in vniuerſum orbem exercitus educi poſſit. Verum antea Herculi Cretenſes cumulatiſſimos honores impenderant: quibus ductus, in horum gratiam omnem feris beluis inſulam ita purgauit, vt nullum agreſtius animal in ea deinceps, neque vrſus, neque lupus, neque ſerpens, neque aliud quid ſimile ſit repertum. Hęc ideo me-
D rita in inſulam contulit, quòd Iupiter ibi natus altuſque fuerit. Ex ea igitur in Lybiam nauigans, eaque peragrata & à feris expurgata ad Oceanum qui ad Gades eſt peruenit, ibique ab vtraque continentis parte columnis poſitis, in Iberiam cum exercitu tranſijt, Chryſaurią; filios tribus magnis exercitibus ſidentes, ſingulari prouocatione ſuſtulit. Capta Iberia, greges boum ſecum adducens, iterque per Iberiam faciens, cum quidam eius gentis rex, vir iuſtus præ cæteris ac probus, cum magno honore affeciſſet, partem boum regi dono dedit. Quos ille Herculi dicans ſingulis annis ex his pulchriorem illi taurum ſacrificauit. Hos ſacros in Iberia boues ad noſtra tempora conſtat perſeueraſſe. Inde in Italiam tendens, per alpes ad Lygures & Tyrrhenos, indeque ad Tiberim fluuium, vbi nunc Roma eſt peruenit. Deinde à Tiberim profectus per littus Italię, cùm ad mare deſcẽdiſſet, apprimè anguſtum, boues quidem nando in Siciliam, ipſe cornu bouis innixus mare traiecit. Appropinquantem ſuæ ditionis locis, ad paleſtram prouocauit Eryx Veneris ac Butæ eius orę regis filius. Orta præmij contentione, cum Eryx patriam, Hercules præmium certaminis boues offerret: indignatus primum Eryx, dicitur, boues minoris æſtimationis ſuæ regioni compa- *Eryx ab Hercule victus.*
rari: Herculem verò reſpondiſſe, boues ſibi pluris eſſe: quibus ſi priuaretur, immortalitatem eſſet

amiſſurus. His acquieſcens Eryx, in eo certamine victus, patria ſpoliatus eſt. Circundata Sicilia, E
deinceps per mediterranea iter cum bobus faciens, Sicanos ei inſtructo exercitu obuios commiſſo
acri certamine deuicit. Poſt hæc per Leontinum agrum pergens, apud eos æterna ſui reliquit mo-
numenta. Agrenei velut Olympios deos feſtis diebus ſacriſque Herculem coluere. Cùm haud pro-
cul vrbe iter ſaxoſum eſſet, boues ſaxis tanquam ceræ veſtigia impreſſerunt, quare ei loco, vbi boum
veſtigia impreſſa ſunt, templum Geryoni conſtruxit. Hinc in Italiam rurſus cum bobus profectus,
cum iuxta littus progrederetur, Lacrinum furem boues furantem peremit. Moxq; pedibus Adria-
ticum ſinum circumuectus, in Epirum primo tranſijt, deinde in Peloponneſum. Huculque ex Dio-
doro. Fabulantur verò etiam Herculem poſt ductos ad Tarteſſum boues, poculum ſuum Soli red-
didiſſe. Nam dicitur Hercules cùm ad boues contenderet, Solis radijs nimium calefactus, arcum
vel in ipſum Solem intendiſſe, quare Sol eius vires & animi magnitudinem admiratus, aureum po-

Lib. 3. Hiſtoriar.

culum illi donauit, in quo Oceanum ad boues capiendos traiecit, vt ait Pherecides, quamuis Theo-
lytus illum in lebere nauigaſſe ſcribat. Quid modò hoc figmento poetarum ſignificetur, oſtendit

Lib. 2. Horarum.

breuiter his verbis Cælius Rhodiginus: Theogoniæ Heſiodicæ (inquit) interpretes, Herculis no-
mine Solarem intelligunt poteſtatem: Geryonem verò cuius boues ab illo orbi terrarum illatas fa- F

Lib. 6. c. 7.

bulantur, hyemem eſſe volunt, ἀπὸ τῦ γαρύειν, τυτ᾽ ἐςὶ βοᾶν. ob hyberni temporis tumultũ. Hyemẽ

Tonitrum mugitus ſimilatum.

verò Sol perimit ab hyemali tropico ad vernũ conuerſus æquinoctium. At boum nomine tonitrua
intelligunt, quadam ſoni ſimilitudine: quæ Geryonis dicuntur, quod hyeme quidem non fiant, ſed
illam ſtatim conſequantur, vel quia ex huneſta eius natura mox hæc proueniant. Idem ait Pierius
Valerianus. Quod verò pertinet (inquit) ad mugitum, mythologi philoſophi abactas Geryonis bo-
ues impulſu Herculis, tonitrus hieroglyphico ſignificato intelligi debere autumant. Quæ quidem
ſententia eorum eſt, qui Heſiodi philoſophiam interpretantur, ea ſcilicet de cauſa, quòd poetæ ple-
rumque tonitrus auditos mugire dixerint. Abigi verò ab Hercule dicuntur, quia Solem per Her-
culem intelligebant. Solis igitur calor in nubes illapſus, earumque rigore coarctatus, ſimul ac de-
fractis nubibus erumpit, mugitu ſeos ciere conſueuit. Sed proſequar fabulas, Hercules, vt ex Dio-
doro diximus, in Italiam cum bobus Geryonis profectus, Lacrinum furem boues furantem occi-
dit: Lacrinum fortè vocans, quem alij Cacum dicunt, fuſiuſque hac de re narrant. Ex recentioribus

Lib. 2. antiquit. Rom. cap. 5.

Ioannes Roſinus agens de Ioue ſic ſcribit. Iouis inuentoris appellatio ab Hercole originem traxit:
cùm enim Hercules cum bobus Geryonis in agrum Palantinum perueniſſet, & ibi boni pabuli na- G
ctus copiam per paſcua dimiſiſſet, ipſe autem labore feſſus procubuiſſet, ſomnoque ſe dediſſet, la-

Caci & Herculis fabula.

tro quidam eius loci, Cacus nomine, paucas aliquot, Hercule dormiente abegit, & in propinquam
ſpeluncam, vbi degebat, abdidit, quas auerſas, vnam poſt aliam, caudis eò traxerat: vt quærentem
indicium falleret, veſtigijs in contrariam partem ducentibus. Hercules ſomno excitus, cùm recen-
ſuiſſet numerum, & aliquot boues ſenſiſſet deeſſe, ad ſpeluncam Caci contendit & Caco deuicto,
atque ad terram proſtrato boues ſuas recepit & eduxit, ſpeluncam etiam diruit: cumque cædem
expiaſſet aqua fluminis, in proximo aram Ioui inuentori poſuit, quæ eſt Romæ prope portam ge-
minen, & ob inuentas boues deo iuuencum vnum ſacrificauit. Sed & Liuius hanc ſiue fabulam ſiue
hiſtoriam diſertiſſimè memorauit, item ſummi poetæ Virgilius & Ouidius quorum omnium ver-
ba, vel ideo recitabimus, vt ſummorum poetarum & principis hiſtorici deſcriptiones inter ſe com-

Lib. 1.

parare poſſimus. *Herculem in ea loca Geryone interempto boues mira ſpecie* (inquit Liuius) *abegiſſe
memorant; ac propè Tiberim fluuium, quam præ ſe armentum agens nando traiecerat, loco herbido, vt
quiete & pabulo læto boues reficeret, & ipſum feſſum via procubuiſſe: ibi cum eum cibo vinoque grauatum
ſopor oppreſſiſſet, paſtor accola eius loci, nomine Cacus ferox viribus, captus pulchritudine boum,* H
*cùm auertere eam prædam vellet, quia ſi agendo armentum in ſpelũcam compuliſſet, ipſa veſtigia quærentem
dominum eò deductura erant, auerſos boues eximium quemque pulchritudine caudis in ſpelũ-
cam traxit. Hercules ad primam auroram ſomno excitus, cùm gregem perluſtraſſet oculis & partem
abeſſe numero ſenſiſſet, pergit ad maximam ſpeluncam, ſi fortè eò veſtigia ferrent: quæ vbi omnia fo-
ras verſa vidit, nec in partem aliam ferre, confuſus atque incertus animi, ex loco infeſto agere porrò
armentum occœpit. Inde cùm acta boues ad deſiderium (vt fit) relictarum mugiſſent, reddita incluſa-
rum ex ſpelunca boum vox Herculem conuertit: quem cùm vadentem ad ſpeluncam Cacus vi prohibe-
re conatus eſſet, ictus claua fidem paſtorum ne quicquam inuocans, morte occubuit.* Sic Liuius. Poe-
tæ verò Cacum monſtrum deſcribunt, & Vulcani filium fuiſſe fingunt, ore fumum ignemque vo-
mentem. Virgilius:

Hic ſpelunca fuit, vaſto ſubmata receſſu,
Semihominis Caci, facies quam dira tegebat
Solis inacceſſam radys, ſemperque recenti
Cæde tepebat humus, foribuſque affixa ſuperbis

Ora

A *Ora virum triſti pendebant pallida tabo.*
Huic monſtro Vulcanus erat pater: illius atros
Ore vomens ignes, magna ſe mole ferebat.
Attulit & nobis aliquando optantibus ætas
Auxilium, aduentumque dei. Nam maximus vltor
Tergemini nece Geryonis, ſpoliſque ſuperbus
Alcides aderat, tauroſque hac victor agebat
Ingentes, vallumque boues, amnemque tenebant.
At furijs Caci mens effera, ne quid inauſum
Aut intentatum ſceleriſuè doliuè fuiſſet:
Quatuor à ſtabulis præſtanti corpore tauros
Auertit, totidem forma ſuperante iuuencas.
Atque hos, ne qua forent pedibus veſtigia rectis
Cauda in ſpeluncam tractos, verſiſque viarum
B *Indicijs raptos, ſaxo occultabat opaco.*
Quærentem nulla ad ſpeluncam ſigna ferebant.
Interea, cum iam ſtabulis ſaturata moueret
Amphytrioniades armenta, abitumque pararet,
Diſceſſu mugire boues, atque omne querelis
Impleri nemus & colles clamore relinqui.
Reddidit vna boum vocem, vaſtoque ſub antro
Mugijt & Caci ſpem cuſtodita fefellit.
Hic verò Alcida furijs exarſerat atro
Felle dolor: rapit arma manu, nodiſque grauatum
Robur, & aerij curſu petit ardua montis.
Tum primum noſtri Cacum videre timentem
Turbatumque oculis.

Et mox poſt ſpeluncæ deſcriptionem,

C *Ergo inſperata deprenſum luce repente*
Incluſumque cauo ſaxo, atque inſueta rudentem
Deſuper Alcides telis premit: omniaque arma
Aduocat & ramis, vaſtiſque molaribus inſtat.
Ille autem (neq; enim fuga iam ſuper vlla pericli eſt)
Faucibus ingentem fumum (mirabile dictu)
Euomit, inuoluitque domum caligine cæca,
Proſpectum eripiens oculis, glomeratque ſub antro
Fumiferam noctem, commiſtis igne tenebris.
Non tulit Alcides animis: ſeque ipſe per ignem
Præcipiti iecit ſaltu, quam plurimus vndam
Fumus agit, nebulaque ingens ſpecus æſtuat atra.
Hic Cacum in tenebris incendia vana vomentem
Corripit in nodum complexus & angit inhærens
D *Eliſos oculos & ſiccum ſanguine guttur.*
Panditur extemplo foribus domus atra reuulſis,
Abſtractæque boues, abiurataque rapinæ
Cælo oſtenduntur: pedibuſque informe cadauer
Protrahitur, nequeunt expleri corda tuendo
Terribiles oculos, vultum, villoſaque ſetis
Pectora ſemiferi, atque extinctos faucibus igne.

Similiter ferè canit Ouidius. *Faſt. 1.*

Ecce boues illuc Erithreidas appulit heros
Emenſus longi clauiger orbis iter.
Dumque huic hoſpitio domus eſt Tegeæa, vagantur
Incuſtoditæ lata per arua boues.
Mane erat excuſſus ſomno Tyrinthius heros
De numero tauros ſenſit abeſſe duos.
Nulla videt quærens taciti veſtigia furti,

Traxerat auerſos Cacus in antra ferox. E
Cacus Auentinæ timor, atque infamia ſyluæ,
Non leue finitimis hoſpitibuſque malum.
Dira viro facies, vires pro corpore, corpus
Grande, pater monſtri Mulciber huius erat.
Proque domo longis ſpelunca receſſibus ingens
Abdita vix ipſis inuenienda feris.
Ora ſuper poſtes, affixa atque brachia pendent;
Squallidaque humanis oſſibus albet humus.
Seruata male parte boum Ioue natus abibat,
Mugitum rauco furta dedere ſono.
Accipio reuocamen ait, vocemque ſecutus
Impia per ſyluas victor ad antra venit.
Ille aditum fracti perſtruxerat obiice montis F
Vix iuga mouiſſent quinque bis illud onus.
Quod ſimul euerſum eſt, fragor æthera terruit, ipſa
Ictaque ſubſedit pondere molis humus.
Prima mouet Cacus collata prælia dextra
Remque ferox ſaxis, ſtipitibuſque gerit.
Queis vbi nil agitur, proprias male fortis ad artes
Confugit, & flammas ore ſonante vomit.
Quas quoties perflat, ſpirare typhœa credas
Et rapidum Aetnæo fulgur ab igne iaci.
Occupat Alcides, adductaque claua trinodis
Ter quater aduerſi ſedit in ore viri.
Ille cadit, mixtaſque vomit cum ſanguine flammas
Et lato moriens pectore plangit humum.

Lib. 4. eleg. 10. Scripſit item Propertius de hoc Caci furto lepidiſſimos verſus, quos etiam lubet aſcribere, ne quis fruſtra eos huc maximè facientes deſideret: G

Amphytrioniades qua tempeſtate iuuencos
Egerat à ſtabulis ò Erythræa tuis,
Venit ad inuictos pecoroſa palatia montes
Et ſtatuit feſſos feſſus & ipſe boues
Quà Velabra ſuo ſtagnabant flumine, quoque
Nauta per vrbanas inſtificabat aquas.
Sed non infido manſerunt hoſpite Caco
Incolumes; furto polluit ille locum
Incola Cacus erat, metuendo raptor ab antro
Per tria partitos qui dabat ora ſonos,
Hic, ne certa forent manifeſta ſigna rapina
Auerſos cauda traxit in antra boues.
Nec ſine teſte deo: furem ſonuere iuuenci, H
Furis & implacidas diruit ira fores.
Mænalio iacuit pulſus tria tempora ramo
Cacus, & Alcides ſic ait: ite boues,
Herculis ite boues; noſtra labor vltima clauæ,
Bis mihi quæſita, bis mea præda boues,
Aruaque mugitu ſancite boaria longo,
Nobile erit Romæ paſcua noſtra forum.

Lib. 2. Herculis & Caci pugna explicatio. Fabulam declarat Fulgentius in mythologicis his verbis: *Si fumum fures eructuant, quis innolan-*
tem dum negat, agnoſcat? Ergo aut caliginem aut fumum obijcit, ne agnoſci poſſit: aut in fumum va-
neſcit ſubſtantia qua furtiuè ſuccedit. Cacus enim Herculis boues furatus eſſe dicitur, quos caudis in
ſpelunca tractos abſcondit, quem Hercules preſſi gutture interemit. Κακὸ enim Græcè malum dici-
mus. Ergò omnis malitia fumum eructuat, ideſt, aut quod contraria ſit veritati, ideſt luci; aut quod
acerba ſit videntibus, vt fumus oculis, aut quod ſemper occultas obſcuraſque cauillationes ebijciat.
Ideo autem duplex quod multi formis malitia non ſimplex ſit. Triplici etiam modo nocet malitia, aut
in euidenti, vt potentior; aut ſubtiliter, vt falſus amicus, vt impotens latro. Ideo etiam ſubtractos bo-
ues

Digitized by Google

A *nes tranſuerſis ducit veſtigijs, quod omnis malignus aliena vt inuadat, tranſuerſa defenſionis vtitur via. Ideo & bona Herculis concupiſcit: quia omnis malignitas contraria eſt virtuti. Denique in ſpelunca abſcondit, quia nunquam malignitas aperta liberiore fronte ſit, ſed virtus & malos interficit, & ſua vindicat.* Hæc Fulgentius. De tauro monſtro, terræ filio, anteriore parte taurum, poſteriore ſerpentem referente, apud Ouidium hæc legitur fabula: *Taurus terræ filius. Faſt. 3.*

Stella Lycaoniam vergit declinis ad arcton
Miluus, hac illa nocte videnda venit.
Quid dederit volueri, ſi vis cognoſcere, nomen
Saturnus regnis à Ioue pulſus erat:
Concitat iratus validos Tytanas in arma,
Quaque fuit fatis debita tentat opem.
Matre ſatus terra monſtrum mirabile taurus
Parte fuit ſerpens poſteriore fuit.
B *Hunc triplici muro, lucis incluſerat atris*
Parcarum monitu Styx violenta trium.
Viſcera qui tauri flammis adolenda dediſſet,
Sors erat, æternos vincere poſſe deos.
Immolat hunc Briareus facta ex adamante ſecuri
Et iam iam flammis exta daturus erat.
Iuppiter alitibus rapere imperat; attulit illa
Miluius, & meritis venit in aſtra ſuis.

Idem poeta Ceraſtas populos, quòd hoſpites ſuos mactarent, à Venere in tauros mutatos ait. Aiũt Cyprum olim incoluiſſe & binis inſignes fuiſſe cornibus, & ab ipſis inſulam illam ceraſtim fuiſſe nominatam. Poeta canit: *Metam. 10. Ceraſtæ populi in tauros.*

Gemina quondam quibus aſpera cornu
Frons erat, vnde etiam nomen traxere Ceraſtæ.
Ante fores horum ſtabat Iouis hoſpitis ara
Lugubris ſceleris, quam ſiquis ſanguine tinctam
C *Aduena vidiſſet, mactatos crederet illic*
Lactentes vitulos, Amathuſiacaſque bidentes;
Hoſpes erat caſus: ſacris offenſa nefandis
Ipſa, ſuas vrbes, Ophiuſaque arua parabat
Deſerere alma Venus: ſed quid loca grata? quid vrbes
Peccauere mea? quod, dixit, crimen in illis?
Exilio pœnam potius gens impia pendat,
Vel nece, vel ſi quid medium eſt, mortiſque fugæque.
Idque quid eſſe poteſt, niſi verſa pœna figuræ?
Dum dubitat, quo mutet eos: ad cornua, vultum
Flexit, & admonita eſt, hac illis poſſe relinqui,
Grandiaque in toruos transformat membra iuuencos.

Ius in vaccam immutatę fabula non vno modo refertur. Plerique filiam fuiſſe aiũt Inachi regis Argiuorum & fabulam hoc modo narrant, Iuppiter cum ob formæ elegantiam maxime eam diligeret, ab Inacho fluuio redeuntem tenebris ſuperinductis detinuit & oppreſſit: Iuno verò cum ex alto tenebras videret, ſuſpicata maritum ſuum alterius amore frui, in terras deſcendit, tenebraſq; ſoluit: Quod Iuppiter ſentiens, nę pateret crimen, puellam in vaccam transformauit, eamque Iunoni poſcenti ægrè conceſſit: Iuno autem nec tum ſuſpitionibus libera, Argo centoculo cuſtodiendam tradidit, quem Mercurius à Ioue miſſus ſopitum interfecit: quapropter Iuno dolens vaccæ œſtrum immiſit, quo per multa loca agitata, tandem in Aegyptum venit, ibique preco Iouis à Iunone eidem formæ eſt reſtituta, & ab Aegyptijs Iſis nominata, Oſiridi regi nupſit, poſt mortem verò pro dea culta eſt. Sic ferè ſed prolixè admodum fabulam recenſet Ouidius, quem lector adire poterit, non enim conſultum videtur integras paginas eius verſibus implere. Sunt qui Ionem Iunonis ſacerdotem fuiſſe volunt, & ab hac in vaccam immutatam, vbi illam à Ioue vitiatam compeririſſet, tum verò iuraſſe Iouem, ſe minimè cum illa fuiſſe congreſſum. Iunonem tamen eam à Ioue munus popoſciſſe, & Argo ſeruandam tradidiſſe, qui eam in monte Mycenæo ad oliuam quãdam (Plinius ſuo tempore Argis adhuc durare dici tradit,) alligauerit. Scriptum reliquit Andreas Tenedius in nauigatione Propontidis Ionem non modò non fuiſſe perfunctam Iunonis ſacrificio, ſed fuiſſe quoddam ſcortum, quæ veneficijs Iouem in amorem irretire niteretur, ſic enim referri ab *Fabula Ius. Metam. 1.*

enar-

Digitized by Google

enarratore Theocriti, ad quam Iyngis opera vſa fuerit. Eam igitur à Ioue Iyngis artificio adductò, in nebula, vt lateret compreſſam, ſed cum id ſenſiſſet Iuno, ac Zelotypia capta eò acceſſiſſet eã contrà à Ioue in vaccam cãdidam mutatam, vt omnem ſuſpitionem Iunoni leuaret hac arte: Cùm verò Iuno eam vaccam vidiſſet, donum à Ioue poſtulaſſe, at veritum illum, ne, ſi illam negaſſet, dolus pateret, quamuis inuitum, tamen largitum eſſe. Cùm verò diu ſub Argi cuſtodia, qui centum habebat oculos, aſſeruata fuiſſet, Iouem tandem illius miſertum mandauiſſe Mercurio, vt raptam Ionem, interfecto Argo abduceret: tum Mercurium ſumpta paſtoris forma conatum eſſe cum fiſtula per ſoni ſuauitatem Argum in ſomnum inducere, ac tandem virga tactum ſopiuiſſe, deinde cum vaccam rapere vellet, Argum ab Hierace iuuene imprudente fuiſſe excitatum. Cùm verò rem tegere amplius Mercurius non poſſet, Argum ſaxo occidiſſe. Illa re valdè commotam Iunonem primùm Argum in pauonem cum totidem oculis in pennis mutaſſe, deinde œſtrum vaccæ immiſiſſe, quo illa grauiſſimè agitata ſit, id quod etiam teſtatur Virgilius, inquiens, E

Georg. 3.

Hoc quondam monſtro horribiles exercuit iras, F

Inachiæ Iuno peſtem meditata iuuencæ.

Hanc igitur furore vexatam, primum mare, quod ab ipſa Ionium vocatum eſt, aiunt tranaſſe; poſtea verò montem Hæmum per Illyridem profectam tranſcendiſſe, ſinumque Thracium traiecisſe, qui ab ea poſtea vocatus eſt Boſphorus. Nam duo fuerunt Boſphori, Cimmerius & Thracius. In Scythiam verò profectam, multa deinde Europæ & Aſiæ maria tranauiſſe, atque in Aegyptum tandem perueniſſe ad Nili ripas, vbi dicatur priorem hominis formam recuperaſſe, vt ſignificauit Theocritus his verſibus:

In Europa.

Θηεῦντο δὲ ποντοπόρον βοῦν.

Ενθ᾽ ἦν Ζεὺς ἐπαφώμενος ἠρέμα χειρὶ θεΐη

Πόρτιος, ἣν χηλῆσιν ἑπταπόρῳ παρὰ Νείλῳ

Ἐκ βοὸς εὐκεράοιο πάλιν μετάμειβε γυναῖκα. ideſt,

Fluctiuagamque bouem ſpectabant in maris vndis.

Iuppiter hic aderat, niuea qui terga iuuencæ

Tractabat dextra, ſeptemflui ad oſtia Nili

De boue cornuta facta eſt mox fœmina pulchra. G

Idem ſcribit Aeſchylus in Promethco. Apollodorus verò in libro de dijs ſcriptum reliquit, iſtud ipſum contigiſſe iuxta Iopem ciuitatem, quæ ab Ioue nomen acceperit, cùm Argum diuina opera ſuperaſſet, Ἰόπη δὲ πόλις (inquit) καλεῖται, ὅτι ἐκεῖ Ἰὼ τὸν Ἄργον νικήσασα, γέγονεν ἄνθρωπος, ideſt, *vocata fuit Iope ciuitas, quòd ibi poſt Argum diuina ope ſuperatum, Io facta eſt homo.* Scribit idem Apollodorus Ionem priſtina forma recuperata ad Nili fluenta Epaphum è Iouis congreſſu peperiſſe, quem Iuno Curetibus occultandum tradiderit: id cùm reſciuiſſet Iuppiter, fertur (inquit) Curetes interfeciſſe, quo tempore Io profecta eſt in Syriam ad filium inueſtigandum, quo inuento in Aegyptum redijt. Strabo tamen antrum quoddam in Eubœa fuiſſe ſcribit in littore maris Aegei, quod vocetur aula bouis, vbi Io dicta ſit Epaphum peperiſſe. Poſt partum igitur dea facta fuiſſe dicitur, & ab Aegyptijs Iſidis nomine culta, & tempeſtatibus ac nauigantibus præfecta, vt teſtatur Lucianus in dialogo Zephyri & Noti. Hæc ferè ſunt quæ de Ione Inachi filia fabuloſè dicta ſunt ab antiquis ſcriptoribus. Herodotus in Clio raptam fuiſſe Ionem ſcribit à Phœnicibus & in Aegyptum deportatam, quod ſcriptum etiam fuit ab Ephoro & à Phœnicibus vulgò creditum eſt. At longè alia fuit Perſarum ſententia, quippe qui putarint, quòd vbi Io Argis fuit compreſſa à quodam nauclero nauis Phœniciæ, parentes verita, quia cognouiſſet ſe ferre in vtero, cum Phœnicibus lubens nauigarit. Quod autem bos facta mare tranarit, id falſum omnino eſſe creditur, ſed datum fuiſſe fabulæ locum, quia in naui quæ priorẽ partem tauri pictã haberet in prora, nauigarit. Cùm igitur in illa naui mare illud, quod Aſiam ab Europa diſterminat, cuius in littore extructum eſt Byzantium, traieciſſet, locus dictus fuit Boſphorus, quia bos illac inceſſerit. Alij crediderunt tumultuarias nauiculas ab accolis, qui vellent traijcere, fuiſſe factas, quæ quoniam à bobus traherentur, locus fuerit ita appellatus. Alij maluerunt Boſphorum fuiſse appellatum ab eo tauro, quem rex Aegyptiorum pro Ioue miſit ad Inachum. Cum verò mortuus fuiſset, hũc oſtẽdens, circumtulerunt, quoniam illud animal non erat antea notum, neque viſum in Græcia, vt ait Soſiphanes in Meleagro: cùm verò apparuiſset longè exiſtentibus ſupra vndas natans taurus ille, quòd erat ſuper tabulatum, ſinus ille ab inceſsu bouis, dictus fuit Boſphorus. Fingebatur verò Iſidis ſtatua cornuta, quæ ex palmarum folijs habeat calceamenta, cùm luna ſit palmarum fertilitatis cauſa. Victimæ ei vitulæ erant conſecratę, vti ex Herodoto ſuo loco dictum eſt. Inquiunt poſtea Epaphum Aegypti imperium adeptum vrbem Memphim ædificaſse, matremque poſt mortem, Iſidis nomine coli imperaſse; atque hæc illa ſunt, quæ attinent ad hiſtoricam expoſitionem. Quod ad phyſicam ſpectat,

Lib. 10.

Ius fabulæ explicatio. H

Iſidis ſtatua cur cornuta.

A ſpectat, Io modò Luna dicta eſt, modò credita eſt terra. Nã dicitur Io fuiſſe Argi & Iſmenes (quod teſtatus eſt Cecrops) vel Neptuni, vel Inachi fluuij, vel aquæ omnino, filia, cum terræ ſolum Io crederetur. Nam terra procul exiſtentibus videtur paulatim ex vndis exoriri. Hanc Iuppiter compreſſit in nebula, cùm Iuppiter nimirum æthereus Sol intelligatur, per quem vapores è terra aſſiduè exurgunt. Fabulantur Ionem in vaccam mutatam fuiſſe animal fertilitatis terræ ſtudioſum, cuius omnis induſtria ſit in colendis agris, ob vbertatem ipſius terræ: nam cum Iuno acceſſit, mitior calor ſcilicet aeris, tum Iuppiter illam in vaccam conceſſit, cùm neque ob nimium calorem aſſiduum, vt neque ob frigus terra fiat ferox. Iuno Argum cui centum erant oculi, illam ſeruandam dedit, quia cælum cui plurimę ſunt ſtellæ tanquam oculi, aſſiduè terram intuetur, & ob ſuum curſum tempora aſſiduè varians plurimum adiuuat ad fertilitatem. Harum ſtellarum ſiue horum oculorum altera pars dormit, altera vigilat, quia ſemper dimidium cęli videtur Sole illuſtrari, cum dimidium ſtellas frequentes oſtentet; atque ſtellæ quæ Solis lumine obſcurantur, dicuntur dormire. At cur Iuppiter Argum occidere Mercurio imperauit? quia ratio plurimũ poteſt in agricultura. Hęc vacca cæſo Argo dicitur liberata fuiſſe, totumque ferè terrarum orbem peragraſſe, & omnia tranaſſe

B maria: quia prudentia & induſtria agricolarum videtur aeris etiam bonitatem aut fortunæ malitiam ſuperare, cùm tellus colonorum induſtria maximè fiat fertilis. Hæc ipſa ratio agriculturæ in omnes terras dedita peruenit tandem Aegyptum, quæ tellus, quoniam ob ſuam fertilitatem ac bonitatem maximè patefaciat vim naturæ & feracitatem, dicta eſt vacca priorem formam ibi recuperaſſe. Ad hos cum Iſis transfretaſſet mulier omnino formoſiſſima ſuæ ætatis ab Api Aegyptiorũ rege vxor ducta eſt: quam dicunt nonnulli Mercurium cæſo Argo ſene prudentiſſimo Argiuorum rege, vt ipſe imperio potiretur, pulſum è Gręcia, cùm res parum feliciter illi ſucceſſiſſent, comitatum fuiſſe. Ibi cum Iſis agriculturam, atque multas res humanæ vitę perutiles Aegyptijs oſtendiſſet, pro dea culta eſt & diuini honores illi fuerunt inſtituti. Enimuero ego (inquit Natalis Comes, ex quo ferè hæc omnia) fabulam hanc vniuerſam ad lunæ curſum potius accommodandam putarim: quã dixerunt eſſe Inachi vel Neptuni filiam, cùm Luna ſenſim humectet nocturno lumine, vt ait Ptolomæus in Almageſto. Hanc dixerunt filiam Inachi à Ioue compreſſam fuiſſe in nebula, cum Iuppiter etiam Sol aliquãdo ſit, etenim in horum planetarum coniunctionibus nubes aut nebulæ plerumque gignuntur. Mox ob accedentem Iunonem Io in vaccam mutatur, quia ſemper ferè die tertio ſaltem à coniunctione luna exit cornuta, vaccæq; cornua imitatur. Nam niſi ante diem quar-

C tum illa ſe è nubibus explicauerit, puriorique aeri obtulerit, pluuiæ aſſiduè prope in vniuerſum mẽſem ſignificantur. Hanc exeuntem à coniunctione, & è nubibus egreſſam excipit Iuno & Argo ſeruandam tradit, quia illa cæteris omnibus ſtellis eſt inferior, à quibus deſpicitur. Occiditur Argus Iouis iuſſu, & vacca ab Argo liberatur, quia Sole lumen & vires Lunæ impartiente, illa omnium ſtellarum vires ſuperat, magiſque conſpicuæ ſunt Lunæ quàm ſtellarum omnium aliarum vires & actiones in humanis corporibus, quas exercet luna, vbi aliquantulum excreuerit. Hæc Io dicta eſt orbem terrarum peragraſſe, & modò in Scythiam, quæ regio eſt ad Septentrionem, modò in Aegyptum peruagata, quia cùm Luna velociſſima ſit, mariaque omnia ſecum trahat, tum modò ad ſeptentrionem, modo ad auſtrum declinat ab ecclìptica. Ibi verſa eſt in deam quam cornutam finxerunt, cùm primam formam recuperaſſet, quoniam primi omnium mortalium Aegyptij, cum oculos in cœlum ſuſtuliſſent, vidiſſentque cœlum, Solem, Lunam, Aſtra perpetuo motu moueri, & plurimum diuinis rebus humanis prodeſſe, à perpetuo curſu deos vocarunt, atque Solem & Lunam præcipuè diuinis honoribus coluerunt, vt teſtatur Euſebius & Plato. Alij fabulam hanc ad uitam humanam, moreſque mortalium exprimendos retorſerunt, dixeruntque Ionem eſſe hominum parum *Lib. 2. de preparat. Euang.*

D cordatorum animas, quæ primum cum Ioue coniunctæ in nebula, & è cælo in hæc corpora tenebrarum plena delapſę, in belluas uertuntur, neq; cupiunt aut diuinitatem ſummi dei, aut acceptam immortalitatem ſpeculari. Sic uerò mutatæ donantur Iunoni, quoniam auaritia & omnium libidinum cumulus homines inuadit, quæ multo etiam plures ſunt, quàm oculi Argi. Paulò pòſt cùm maturior ætas aduenerit, mittitur à Ioue Mercurius, qui Argum occidat, quoniam ratio libidines denique refrænat, eſtque omnium uoluptarum ſacietas. Deinde œſtrum è Iunone immittitur, qui ſtimulus eſt conſcientiæ, & rerum præteritarum, ætatiſque inutiliter tranſactæ recordatio. Hæc facit ut intelligamus nos antea toto cęlo, ut aiunt, aberraſſe, & ut prudentiores facti priſtinam hominum formam reſumamus, ac dij immortales denique per ſanctitatem uitę, & innocentiam & iuſtitiam & humanitatem in omnes uiros bonos efficiamur. Antoninus Liberalis de Mercurio Solis boues furto auferente, ſcribit in hæc uerba: *Auctores eius quam ſubijcimus, narrationis ſunt, præter Nicandrum in libro de immutatis, Heſiodus in magnis Eœis ſiue Orientalibus, Didymarchus libro metamorphoſeon tertio, Antigonus alterationibus & Apollonius Rhodius in Epigrammatis, vt Pamphilus libro primo, ait, Argus Phrixi F. & Permiele Admeto nata, filium habebant Magnetem nomine, qui*

In Cratylo.

Fabula de Mercurio & Solis bobus.

qui vicinam Theſſaliæ regionem incoluit: eam cui ab eo Magneſiæ nomen homines fecerunt. Filius fuit E
ei Hymenæus excellenti forma. Hunc cùm Apollo canentem audiuiſſet, amoreque eius correptus à domo
Magnetis non diſcederet, Mercurius armento boum Apollinis quod iuxta boues Admeti paſcebat, inſi-
dias tendit. Ac primum quidem canibus armenta ea cuſtodientibus, veternum anginamque immit-
tit: & oblita boum cuſtodiæque ſunt. Buculas ita Mercurius abigit duodecim & boues iugi ignaros cen-
tum, taurumque armenti virum. Caudis ſingulorum aliquid ſylueſtris materiæ appendit, ad delenda
boum veſtigia agitque armentum per Pelaſgos, Achaiam, Phthiofidem, Locridem, Bœotiam, Megaren-
ſem agrum, indeque in Peloponneſum per Coryuthum & Lariſſam, Tegeam vſque: inde ſecundum Ly-
cæum & Mænalum montes profectus eſt cum iis, & ſpeculam Batti. Habitabat is Battus in ſummo ſco-
puli: cumq; iuuencorum qui præteragebantur, vocem exaudiſſet, domo egreſſus, ſenſit eos eſſe furtiuos,
pactuſque eſt mercede ſilentium, de iis reticendi. Eam Mercurius iurato ſe nemini de his quicquam
relaturum Batto ſtipulatur. Mercurius cùm eas in ſpeluncam Prioris ad Coryphaſium abdidiſſet com-
pulſas, quæ eſt è regione Siciliæ & Italiæ; ad Battum mutata forma reuertitur, periculum facturus,
an is iuramentum eſſet ſeruaturus. Data ergò mercedis loco chlæna, percontatur, annè furtiuas boues
præteragi vidiſſet? Ibi Battus chlæna recepta indicium facit de bobus. Mercurius bilinguem eum eſſe F
ægrè ferens, adacto baculo in ſaxum commutat, quod & frigori & æſtui omni eſt obnoxium. Alij Mer-
curium Batto, vt taceret, vaccam donaſſe volunt, vt in primis Ouidius, qui integram hanc fabulam
Metam. 2. ſic recenſet:

Illuderat tempus, quo te paſtoria pellis
Texit, onuſque fuit baculus ſylueſtris oliuę.
Alterius diſpar ſeptenis fiſtula cannis,
Dumque amor eſt curæ, dum te tua fiſtula mulcet.
Incuſtodita Pylios memorantur in agros
Proceſſiſſe boues: videt has Atlantide Maia
Natus, & arte ſua ſyluis occultat abactas.
Senſerat hoc furtum nemo, niſi notus in illo
Rure ſenex. Battum vicinia tota vocabat.
Diuitis hic ſaltus herboſaque paſcua Nelei,
Nobiliumq; greges cuſtos ſeruabat equarum. G
Hunc timuit, blandaque manu ſeduxit, & illi
Quiſquis es hoſpes ait, ſi fortè armenta requiret
Hæc aliquis, vidiſſe nega, neu gratia facto
Nulla rependatur, nitidam cape prǣmia vaccam.
Et dedit, accepta, voces has reddidit hoſpes,
Tutus eas, lapis iſte prius tua furta loquetur.
Et lapidem oſtendit: ſimulat Ioue natus abire,
Mox redit, & verſa pariter cum voce figura
Ire boues, fer opem, furtoque ſilentia deme.
Iuncta ſuo pariter dabitur tibi fęmina tauro.
At ſenior poſtquam merces geminata, ſub illis
Montibus, inquit, erant, & erant ſub montibus illis.
Riſit Athlantiades, & me mihi perfide prodis,
Me mihi prodis? ait, periuraque pectora vertit H
In durum ſilicem, qui nunc quoque dicitur index.

Fictam autem iſtiuſmodi fabulam fuiſſe volunt, quia Mercurij planeta, quibus dominatur in horoſcopo, homines facit ingenio quidem promptos & eloquentes, at callidos tamen & aſtutos & ad furta propenſos.

A P O L O G I.

Lib. 29. c. 2. *Taurus & rana.*

SCITA fabella ſiue apologus legitur de rana & tauro: perrexiſſe olim ingentem taurum (vtor verbis Celij Rhodiginij) ad aquas reſtinguendæ ſitis gratia. Erat ibi fortè ranarum, vt aſſolet plurimum. Dum verò auidius bellua ſe aquis inſerit, ranunculos ibi attriuit aliquos. Re autem adeo tetra & formidoloſa perterritus vnus confeſtim mandat fugæ præſidium, & ſedulitate mira, quantam in id genus cędere probabile eſt, peruenit ad matrem, narrat fratrum miſerabile exitium, vt a ſtaturoſo neſcio quo fo-

rent

A rent immaniter exculcati. At illa nimis inſcita, nimiſque exoculata, vt quæ filio aliqua volebat videri, tumeſcere amplius cœpit, ac flatu modò magnitudinem captare, rogans, ecquid tanta foret pernicialis bellua? Cui is, multò maior, inquit, illa etiamnum inflari plus, ac ſubinde cœpit, cupiens omnino magnitudinem viſam exhibere filio. At is fruſtra conari illam animaduertens. Non ſi te ruperis (inquit) par vnquam futura es. Id prouerbij formam habet. Apologum ſatyris ſuis inſeruit Horatius, qui ſic canit: *Li. 2. Sat. 3.*

Abſentis ranæ pullis vituli pede preſſis,
Vnus vbi effugit, matri denarrat, vt ingens
Bellua cognatos eliſerit: illa rogare,
Quantane? num tantum ſufflans ſe, magna fuiſſet.
Maior dimidio, num tantum? cùm magis atque
Se magis inflaret; non, ſi te ruperis inquit,
Par eris.

Alij ruptam fuiſſe ranam aiunt, cum vellet bouem voce imitari. Martialis iſthac vulgari fabula va-
B nitatem Otacilij pauperis contendentis cum Torquato diuite rerum omnium magnificentia deridet, vaticinaturque fore, vt ita rumpatur Otacilius volens æquari Torquato, quemadmodum rana dirupta eſt, cùm vocem bouis vellet emittere.

Ad lapidem Torquatus habet prætoria quartum,
Ad quartum breue rus emit Otacilius.
Torquatus nitidas vario de marmore thermas
Extruxit: cucumam fecit Otacilius,
Diſpoſuit daphnona ſuo Torquatus in agro,
Caſtaneas centum ſeuit Otacilius.
Conſul Torquatus; vici fuit ille magiſter,
Nec minor in tanto viſus honore ſibi.
Grandis vt exiguam bos ranam ruperat olim,
Sic puto Torquatus rumpet Otacilium.

Inter apologos Leonis Baptiſtæ Alberti, legitur & iſte. Bos amputatis cornibus arietabat in arborem, conuiciaq; iaciebat in eam, dicẽs, aliquando te in terram proſtratam per vias miſerè tractabo *Bos & arbor.*
C per terram trahens: Cui arbor, interea tu amputatis cornibus, nihil potes. Alius. Bubulcus armentum taurorum paſcens, amiſit vitulum, luſtrando omnem ſolitudinem, indagando moram traxit. Vbi inuenire nihil potuit, precatus eſt Iouem, ſi furem, qui vitulum cepit, oſtenderit, hœdum in ſacrificium oblaturum. Cęterum proficiſcens in quercetum quoddam inuenit à leone deuorari vitulum. Trepidus igitur & perterrefactus, eleuatis manibus ſuis in cœlum, ait, O domine Iuppiter, promiſeram tibi hœdum me daturum eſſe, ſi furem inuenirem, nunc taurum tibi recipio ſacrificaturum, ſi huius manus effugero. Fabula quadrat in homines infortunatos, qui dum carent, vt inueniant, precantur, cum inuenerint, quærunt effugere.

P R O V E R B I A.

Μὴ κατὰ βοὸς εὔχη, Ne contra bouem opta. Author adagiorũ, adagium (inquit) admonet viram non eſſe inſtituendam iuxta votum animi, neq; quiduis ſperandum à *Ne cõtra bouem opta.*
D ſuperis, ſed vt ea duntaxat ſibi quiſque promittat, quæ poſſit induſtria conſequi. Refertur in collectaneis Diogeniani. Videtur autẽ ducta metaphora ab agricola qui negligens adhibere bouis operam in colendis agris, optat, vt citra ſuum laborem proueniat ſeges. Hæc ille, ſed ſenſus (inquit Geſnerus) clarior videretur, ſi pro κατὰ præpoſitione legas ἄνευ, vt ita legatur, Ne optes ſine boue. Oppidò quàm eleganter Horatius hoc carmine,

Optat ephippia bos piger, optat arare caballus,

vitium illud ſignificat humanis ingenijs inſitum, vt ſemper alienam ſortem magis mirentur, ſuam contemnant ac faſtidiant, optent inexperta, experta damnent. Illud verò etiam Homeri:

Οὐ γὰρ πώποτε ἐμὰς βοῦς ἤλασαν, οὐδὲ μὲν ἵππους, id eſt
Non enim equos vnquam mihi ſubduxere boueſque

prouerbiali figura videtur vſurpatum pro eo, quod eſt, nunquam me læſerunt, aut affecerunt iniuria, cùm negamus nobis eſſe cauſam, cur illum aut illum odiſſe debeamus. Sumptum eſt ex Iliados Homericæ libro primo, vbi Achilles contendens cum Agamemnone, negat ſibi cauſam eſſe, quamobrem cum Troianis bellum ſuſcipiat, niſi vt illi morem gerat. Dictum eſt autem ex antiquis

A *gandum*. Locus ex Moſe ſumptus. Nam boui trituranti os obligare, eſt mercedem mercena-
rio, & victum abnegare. Habebant enim Iudæi nonnunquam conductitios boues. Sic idem
Paulus: *Legem non propter boues, ſed propter nos ſcriptam, vt non negemus mercenario, opera-* 1. Timoth.
rio, & in primis victum verbi miniſtro, de ſuo miniſterio. Nam boues triturantes dicuntur ac no- 5.
minantur à Paulo. Etiam allegoricè poteſt ſignificari, ne prohibeatur doctori verbum liberè præ-
dicare, quod deuorent ſtipulas & paleas, ideſt, conuertant impios homines, & Chriſto incorporent.
A bobus item trituram exercentibus, quibus quod os obligatum habeant, non licet veſci tritico,
quod excutunt, *βοῦς ἐπὶ σωρῷ*, ideſt, *bos in acerno*. Dicitur quemadmodum ait Suidas, de ijs qui *Bos in acerno.*
in media rerum copia conſtituti, non ſinuntur præſentibus bonis frui, vt ſimile videlicet ſit pro-
uerbium illi: *Tantalus inter vndas ſitiens*. Simile quiddam refert Iulius Pollux de ſeruis in pi- *Lib. 7.*
ſtrino laborantibus, quibus machina rotunda circa ceruicem addebatur, ne manum ori liceret ad-
hibere: id factum ne deuorarent farinam. Quod bubus faciebant Iudæi, hoc illi faciebant homi-
nibus. Dici verò etiam poteſt, de ſplendidè, ampliterque viuentibus. *Βοῦς ἐπὶ φάτνῃ, bos ad præſe-*
pe, in emeritos dici conſueuit, quique iam ob ætatem ocio, & abdomini ſeruiunt. Philoſtratus in
B Caſſandra: *Ἀλλ᾽ ἐν μειρακίοις καὶ γυναιξὶ βοῦς ἐπὶ φάτνῃ*, ideſt, *verùm inter adoleſcentulos ac mu-*
lieres, bos ad præſepe. De Agamemnone loquitur, voluptuariam agente vitam. Effertur item ad
hunc modum *βοῦς ἐπὶ αὐλίῳ γέρων*, ideſt, *bos in ſtabulo ſenex*: Rurſum hoc modo: *βοῦς ἐν αὐλίῳ κά-* *Bos in ſtabu-*
θη, ideſt, *bos in ſtabulo deſides*, de ijs qui molliter & in otio viuunt, ſiue, vt Suidas ait, de homini- *lo.*
bus ad nullam rem vtilibus. Athenæus refert quiddam non illepidum, nec alienum ab hoc pro- *Lib. 8.*
uerbio. *Cantor quidam imperitus, cùm Stratonicum excepiſſet conuiuio, ac Stratonicus eo fruſtra-*
retur, non habens alterum quicum ſermocinaretur, confregit poculum ac popoſcit maius, multoſque
cyathos cùm accepiſſet, ſoliquo calicem oſtendiſſet, affatim bibens obdormijt, cætera fortunæ committens.
Cum autem forte commeſſabundi quidam ſuperueniſſent cantori, ex notis, Stratonicus ilico factus eſt ſo-
brius. Ii cùm audiſſent, quod ſemper multum vini bibens fuiſſet inebriatus, compendio reſpondit: In-
ſidiator enim & ſceleratus ille cantor, tanquam bouem ad præſepe, data cœna, occidit. Origo adagij
eſt à more veterum, qui boues à laboribus ad præſepe ſiſtebant, atque illis pabulum ſubminiſtra-
bant. Congruet verò etiam in illos qui in ſuum aluntur exitium: quemadmodum ij, qui ſe volu-
ptatibus mundi explent, orco quid aliud quàm victimæ nutriuntur, veluti bos ad præſepe? *Βοῦς*
ἐνάλιος, ideſt, *Bos maritimus*, de magnis, inſulſis, & ad nihil vtilibus, quales ſunt phocæ, tan- *Bos mariti-*
C tùm paſcentes, nec operi, nec eſui vtiles, contrà quàm boues terreſtres. Refertur a Suida. Au- *mus.*
thor adagiorum ſuſpicatur legendum, *βοῦς ἐν αὐλίοις*; vt ſit idem cum antedicto, quia ſic (inquit)
refertur in collectaneis Tarrhæi ac Didymi, eſtque hemiſtichium Iambici trimetri. Sed & Sui-
dæ excuſa ſic legere tradit Geſnerus exemplaria, idq; bis repetere. Sic & Apoſtolium Byzantium,
ſic & alios authores habere. *Γέρων βοῦς ἀπένθητος οἰκετῶν*, ideſt, *bos ſenex vacat luctu domeſtico-* *Bos ſenex*
rum: hoc eſt, ſenum mors quod tempeſtiua videatur, non lugetur ab amicis. Quin & hodie ſi- *nō lugetur.*
quando nunciatur obitus hominis natu grandis: Nihil acerbum inquiunt, non perijt in cunabu-
lis. Mortem iuuenum complorant ij quoque, ad quos nihil attinet. *Γηρᾷ ὁ βοῦς, τὰ δ᾽ ἔργα πόλλ᾽ ἐ-*
τῷ βίῳ, Bos conſeneſcit, at opera multa ſunt bouis: Prouerbialis ſenarius, cùm ob ætatis imbecilli-
tatem aliquis inutilis redditur ab obeundum munus. Nam diuitum vulgus haud aliter miniſtris
vtitur, quàm equis & canibus, aut paulò etiam inhumanius, dum vſui ſunt, alliciunt; vbi ſenuerint,
reijciunt. Vnde conſultum eſt, vt vnuſquiſque ſibi paret, quo ſenectutem ſuam commodius fo-
ueat, alatque, ne tum cogatur, ex aliena liberalitate pendere, cùm à nemine non contemnitur: ac
meminerit Diogenis apophthegmatis, qui rogatus, quidnam eſſet in hac vita calamitoſiſſimum,
D reſpondit, *γέρων ἄπορος*, ideſt, *ſenex egens*. Sed fortè ſenſus Senarij clariùs ita reddi poſſit: Bos
licet iam ſenecta inutilis, merito tamen illorum operum, quæ plurima iam olim confecit, reijci vel
contemni non debet. *Βοῦς ὑπὸ ζυγόν*, ideſt, *bos ſub iugum*, vbi quis aſſiduè laborat, aut vbi ſe *Bos ſub iu-*
quis laborioſo inuoluit negocio. Dictum item à bubus agricolis. Quin & hic erit locus vten- *gum.*
di, cum negabimus aliquem ad id trahendum negocij, ad quod adminiſtrandum parum ſit ido-
neus, ſed eum qui ſit aptus, quod bos iugo ducendo natus videatur, non item canis aut ceruus.
Bos clitellas. Quintilianus parœmiæ quam ait eſſe ceu breuem apologum, hoc adfert exemplum.
Non noſtrum onus, bos clitellas? Satis conſtat ex apologo ſumptum; verùm quis ſit is apolo- *Bos clitel-*
gus, equidem nondum reperimus. Marcus Tullius in Epiſtola cuius initium eſt, Laodiceam *las.*
veni pridie Calendas ſextiles; videtur ad hoc adagium alludere; & nobis (inquit adagiorum *Lib. 5. Inſt.*
author) anſam coniectandi præbere. *Inde* (inquit) *ire ad Taurum cogitabam, vt cum Maphra-* *Orat.*
gone collatis ſignis, ſi poſſem, de ſeruo tuo decidere. Clitella boui ſunt impoſitæ. Illane? Non eſt
noſtrum onus, ſed feremus. Quibus ex verbis odorari licet, non noſtrum onus, bos clitellas,

prouerbium fuiſſe, recuſantis munus aliquod, veluti parum accommodatum ſibi. Neque enim boum eſt, clitellis tergo impoſitis oneta geſtare, ſed potius aſinorum, ac mulorum. Prouerbium vſurpauit & Ammianus. *Βῦς ἐπὶ δέσμα, bos in vincula.* Heſychius indicat in eandem ſententiam dici, qua illud, *κύων ἐπὶ δέσμα*, id eſt, *canis in vincula*. Dicebatur, vbi quis ſeipſum in ſeruitutem, aut in malum aliquod inijceret. A canibus ſumptum vltra ſe præbentibus vinciendos cibi lenocinio. Author Zenodotus. *Μένε βῦς ποτὲ βοτάνην*. id eſt, *Expecta bos olim herbam*. Dicendum, vbi quid ſerò contingit. Laborat enim bos in agricolando, ſed aliquando guſtatura herbam enatam. Finitimum illud: *Et adhuc tua meſſis in herba eſt*. *Βῦς ἀμητὸν ἐπιτηρῶντες*, id eſt, *Boues meſſis tempus expectantes*, vel *βῦς εἰς ἀμητόν*, dici ſolitum, vbi quis ingentium emolumentorum ſpe laborem ſumeret. Nam boues meſſis tempore inter trituram paſcuntur, & pabulum largiùs apponitur. Alijs verò temporibus moleſtior eſt arandi labor, quòd nullo præſente fructu leniatur. *Ἀτρέμας βῦς*, id eſt, *placidè ſiue lentè bos*, ſubaudiendum, *incedit*, aut ſimile quiddam. Congruet in illos, qui placidè ac paulatim, citraque tumultum, ſed tamen aſſiduitate rem conficiunt. Equorum laus eſt velocitas. Boues non valent celeritate, ſed viribus & aſſiduitate pollent, non impetu. Eodem pertinet illud. *Bos laſſus fortius figit pedem*. D. Hieronymus oppidò quàm elegans adagium vſurpauit, ad beatum Aurelium Auguſtinum ſcribens, eumque deterrere cupiens, ne iuuenis ſenem prouocaret: propterea quod tardiùs quidem ad pugnam excitantur hi, qui iam ſunt ætate quaſi feſſi: verùm ijdem grauius ſæuiunt, atque vrgent, ſi quando ſenilis irritata recaluit. *Memento* (inquit) *Daretis, & Entelli, & vulgaris prouerbij, quòd bos laſſus fortius figat pedem*. A veteri trituræ modo ductum apparet, cùm circumactis à bubus ſuper manipulos plauſtris grana excutiebantur: partim à rotis in hoc armatis, partim à taurorum vngulis. Poteſt alluſum videri, & ad hoc, quòd iuuenes corporis agilitate præpolleāt. Senes in ſtataria pugna, ac viribus ſuperiores ſunt, id quod & Virgilius innuit Entelli congreſſu. *Τὸν θέλοντα βῦν ἔλαυνε*, id eſt, *volentem bouem agito*. Vtere eorum opere, qui ex animo faciunt. Stultitia eſt venatum ducere inuitas canes, vt ait Plautus. Refertur ab interprete Theocriti. Simile dictum etiam hodie perſeuerat vulgo celebratum, incommodum eſſe bubus inuitis plauſtrum ducere, aut inuitis equis plauſtrum agere. Videtur autem ex Theognide ſumptum,

Inuitum ne me ſcutica, Himuliſque ſubactum
Vi ſtudeas vnquam ducendo inducere plauſtro.

Significatur his adagijs non ſat feliciter ſuccedere, quod à nolentibus extorquetur: neque eorum officio vtendum, qui non ex animo operam ſuas nobis commodant. *Τῷ βοῒ τὸν λαγὼ κυνηγετεῖν*, id eſt, *Boue venari leporem*, dicuntur, qui rem abſurdam, ſtultam ac præpoſteram aggrediuntur. Plutarchus in commentario de animi tranquillitate: Neque enim qui aratro velit iaculari, ac boue venari leporem, infortunatus eſt: neque eo qui piſcatorijs retibus ceruos non ceperit, vllus malus aduerſatur genius, ſed ſtultitia & peruerſitas aggrediuntur, quæ fieri non poſſunt. Non quiduis eſt accommodum ad omnia, veluti ſi quis homini ſtudijs & ocijs nato, bellum aut rempub. adminiſtrandam mandet, boue venatur leporem, aut ſi ſtupido & inſulſo iudicia committat. *Ἡ ἅμαξα τὸν βῦν ἐλαύνει*, id eſt, *currus bouem trahit*, de re quæ præpoſterè geritur: veluti ſi vxor præſcribat marito, ſi diſcipulus deprehendat præceptorem, ſi populus imperet principi, ſi ratio pareat affectui. Lucianus in Terpſione. *Nunc id euenit, quod vulgò dici ſolet: Plauſtrum ſæpenumero bouem ipſum aufert.* Translata metaphora à plauſtris per decliue terro labentibus, vnaque ſecum bouem auferentibus. In ſimilem ſenſum torqueri poteſt illud diuini poetæ:

Ante lupos rapient hædi, vituli ante leones:

illudque Iuuenalis:

Si mulier vitulum, vel ſi bos ederet agnum.

Sed & Suidas, in res abſurde geſtas hoc recitat prouerbium, *Ἀλώπηξ τὸν βῦν ἐλαύνει*, id eſt, *Vulpes bouem agit*. Nihil enim vulpi cum agriculatione. Ait tamen licere etiam torquere ad eum, qui non ex animo, ſed alio ſpectans fingit ſe quippiam velle facere. Huc ſpectat & illud: Ne ſi bos quidem vocem edat: nec non & hoc: *Prius locuſta bouem pariet*. *Βῦς ἀλλότριος τὰ πολλὰ ἔξω βλέπει*, id eſt, *bos alienus ſubinde foras proſpectat*: de ijs qui apud alienos non ſatis ex animi ſententia tractantur, eoque ſæpius ſuos deſiderant. Vnicuique domi, ac velut in ſuis præſepibus iucundiſſima vita, peregrè multa ſunt, quæ lædant, plurima deſunt. Alluſiſſe videtur ad hoc prouerbium Plutarchus: *Verum nec ipſos contemnatis, neuè foras proſpiciatis*, id eſt, ne aliunde petatis, quod ab ipſis Platonis interpretibus ſumi poteſt. Proinde rectè dicetur, *ἔξω βλέπων*, qui non contentus ſuis aliunde pendet. Sic & Satyricus:

Nec te quæſiueris extra.

Margin notes: *Lib. 26.* — *Bos in vincula.* — *Expecta bos herbam.* — *Lentè bos.* — *Bos laſſus fortiùs figit pedem.* — *Volētem bouem agito.* — *Boue venari leporem.* — *Currus bouem trahit.* — *Bos alienus foras ſpectat.* — *In Sympoſ. 8. 2.*

Margin letters: E, F, G, H

Ταῦρος

A *Ταῦρος ὑπερκύψας τὸ Ταΰγετον ἀπὸ τοῦ Εὐρώτα πίνει*, ideſt, *Taurus porrecto vltra Taygetum capite bibit ex Eurota*, de re vehementer abſurda. Simillimum illud, *quid ſi cælum ruat?* Natum ex apophthegmate Geradæ Lacedæmonij: is ab hoſpite quodam interrogatus, quæ pœna foret adulteris apud Lacedæmonios, negauit eſſe vllos adulteros apud Lacedæmonios: at inſtens ille, quid ſi quis exiſteret, inquit, quam pœnam daret? is, inquit, taurum maximum dependeret, qui producto vltra Taygetum montem capite, biberet ex Eurota; cumque hoſpes arridens, & vnde taurus tam ingens? Lacedæmonius viciſſim, at vnde apud Lacedæmonios adulteri? Refertur à Plutarcho in vita Lycurgi. *Ab aſinis ad boues tranſcendere* dixit Plautus, cuius verſus in procemio operis recitauimus, pro eo quod eſt, ex humiliore conditione additiorum partes tranſire. *Εἰ μὴ δύναιο βοῦν, ἔλαυνε ὄνον*, ideſt, *ſi bouem non poſſis aſinum agito*, ideſt, ſi non potes, vt vis, vtcunque potes facito: Si fortuna ſplendidior non contingit, eam ſortem quę contingit, boni conſules: ſi quod optas, non licet, id quod eſt, proximum amplectere. Plutarchus in commentario, cui titulus de vitando ære alieno prouerbialem ait eſſe ſententiam in hoc verſu:

Si bouem nõ poſſis, aſinũ agito.

Οὐ δύναμαι τὴν αἶγα φέρειν, ἐπιτίθετέ μοι βοῦν, ideſt,

B *Tauro oneratis, cum nequeam portare capellam.*

Vbi quis quod leuius eſt, recuſat, & quod multò ſit intolerabilibus, imponi ſibi poſtulat: Veluti ſi quis impatientia paupertatis, nam ad id accommodat Plutarchus, vſuris inuoluat ſeſe, quod onus vix diuitibus ſit tolerabile. *Βοῦς ἐφ' ἑαυτῷ κονίεται*, ideſt, *Bos aduerſus ſeipſum puluerem mouet*, ſiue feſtinat. Vbi quis ad ſuum ipſius malum volens lubenſque ducitur. Nam boues, vt ſunt manſueti, facilè ſe præbent vinciendos, neque grauatim obtemperant iugo. Quidam accommodant in eos, qui prudentes ac ſcientes ſemet in præuiſum periculum injiciunt, bouis in morem, qui ſibi patitur injici vincula, quibus ad cædem ducatur. Refertur à Zenodoto. Huc facit & hoc, *Ἐκ τοῦ βοὸς τοὺς ἱμάντας λαμβάνειν*, *ex ipſo boue lora ſumere* dicuntur, qui quò lædant quempiam, id ab ipſo quẽ lædunt accipiunt: veluti ſi quis verſibus laceſſeret eum, à quo carminis componendi rationem didiciſſet; aut tyrannus pecuniam extorqueat à ciuibus, qua ſatellitium ad opprimendam ciuitatem alat; aut ſi quis præſidijs rethoricis rethoricen oppugnaret. Metaphora ſumpta ab agricolis, qui lora cædunt è boum tergoribus, quibus boues vinciunt. Vtitur adagio Plutarchus. Quid igitur, inquit, dixerit quiſpiam? ſatis eſt ipſa corporis natura, morborum materiam in ſe continens, ac iuxta quod ioco dici ſolet, tanquam ex ipſo boue lora ſumens, ita ex ipſo corpore dolores. Heſiodi,

Bos aduerſus ſeipſum puluerẽ mouet.

Ex ipſo boue lora ſumere.

C carmen,

Μηδ' ἂν βοῦς ἀπόλοιτ', εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη, ideſt,

Ne bos intereat, vicinus ſi improbus adſit.

Columella tanquam prouerbiale refert. Illud autem Ariſtophanis in Acharnenſibus: *Παρετίθει δ' ἡμῖν ὅλους ἐκ κριβάνου βοῦς, Καὶ τίς εἶδεν πώποτε βοῦς κριβανίτας*, ideſt, *Deinde nobis præbuit, è clibano totos boues, & quis rogo, conſpexit vnquam clibano coctos boues?* prouerbialis eſt hyperbole de barbarica rerum copia, ſiue de lautitijs affatim adminiſtratis. Antiquitus enim erant in delicijs cibi in clibano cocti. Vſus erit, quoties ſplendorem conuiuij efferemus, aut etiam inſignem edacitatem. Cõſimili figura vocabant hecatomben. *Πάντα ἐκτραγὼν τὸν βοῦν, εἰς τὴν οὐρὰν ἀπέκαμεν*, ideſt, *toto deuorato boue, in cauda defecit*, hoc eſt, reliquo negotio peracto, in extremo fine delaſſatus eſt. Videtur eſſe ſenarius, ſed deprauatus. *Βοῦς ἐπὶ πίνακος ἀργυροῦ*, ideſt, *bos in quadra argentea*: in eos qui perſonam ſuſtinent, officium aliquod egregium pollicentem, nec vlli tamen ſunt vſui, niſi ad voluptatem aut factum. Author adagiorum ait ſimillimum eſſe ei, quod alibi retulimus, *bos ſeptimus*, in cuius explicatione binos eius errores ex Geſnero deteximus. Sed & in huius adagij declaratio-

Boue toto deuorato in cauda defecit.

D ne rem acu non videtur attigiſſe. Citans enim hoc ex Suida epigramma non inelegans,

Πῶς βοῦς ὑπάρχων αὔλακας γῆς οὐ τέμνεις,
Ἀλλ' ὡς πάροινος ἀγρότης ἀνεκλίθης,
Πῶς οὐχὶ καὶ σὺ πρὸς νομὰς ἀποτρέχεις,
Ἀλλ' ἀργυροῦ εἴδωλον ἕστηκας Τράγε
Ἕστηκα τὴν σὴν ἐξελέγχων ἀργίαν. ideſt,

Quinam ſit vt bos cum ſies, aruum non ares
Sed ebrij in morem recumbis ruſtici?
Quin hirce tu quoque curris hinc in paſcua,
Sed potius hic imago ſtas argentea?
Hic ſto tuam redarguens inertiam.

Addenſq; meminiſſe huius bouis Iulium Pollucem, ſenſum epigrammatis haud aſſecutus videtur fuiſſe, cùm bos ille, cuius eo loco meminit Pollux, ſit genus placentæ, vt ſuo loco diximus, bos verò in hoc epigrammate, imago, ſiue pictura bouis in tabella (ſic enim etiam rectius vertemus, quàm

 in qua-

in quadra) argentea: quare ſi ex hoc epigrammate ſiue apologo potius prouerbium facere libet, E
conueniet in otioſos & ignauos, quique externa ſpecie tantùm, non re ipſa, munus ſuum exercent. *Πάντα ἐκτραγὼν τὸν βῦν, ἐς τὴν οὐρὰν ἀπέκαμεν*, ideſt *toto boue deuorato, in cauda defecit*, hoc eſt, reliquo negocio peracto, in extremo fine delaſſatus eſt. *Ἐπὶ βύρσης ἐκαθίζετο*, ideſt, *in tergore bouis deſedit*, ideſt, ſupplex implorat auxilia. Natum adagium a conſuetudine vernacula. Scythis, quemadmodum teſtatur Lucianus in Taxaride. Nam apud hos, ſi quis fortè læſus eſſet, neque ſuppeteret vlciſcendi facultas, immolato boue carnes minutim ſectas coquebat, ipſe in tergore humi ſtrato ſedebat, manibus in tergum reductis: idque maximum ſupplicandi genus apud illos habebatur. Accedebat quicunque vellet opitulari, & carnium portione guſtata, dextroque pede tergori impoſito, pollicebatur pro viribus auxilio futurum: atque hoc fœdus ſanctiſſimum apud Scythas habebatur. Plutarchus in cõmentario de his qui ſerò à numine puniuntur, prouerbialiter effert & hoc: *Boum extrema cornua inungere, quando eorum vngulæ mollitie tentantur*, ridiculum eſt. Conueniet in imperitos medicos, qui ſæpe parti, cui non debetur, medicamentum applicant. D. Hieronymus ad Pammachium ait: *Oleum perdit & impenſas, qui bouem mittit ad ceroma*. Ceroma dicitur vnguentum, quo olim inungebantur athletæ: bos autem ad certamina inutilis eſt. Itaque bouem ad ceroma mittere dici poteſt, qui docet indocilem, aut ad id muneris adſciſcit aliquẽ, ad quod obeundum minimè ſit idoneus. *Aſinus ad Lyram*, prouerbium in aſino recitauimus. cæterùm cum Cleon quiſpiam, cui nomen inditum Boui, ſcitè caneret voce, lyra verò non perinde vteretur: Stratonicus canentem audiens: *olim* (inquit) *aſinus ad lyram dictus eſt, nunc verò bos ad lyram*. *Βοῦς Κύπριος*, *Bos Cyprius*, Suidas dici ait de homine futili & ſtupido; Aiunt enim (inquit) boues Cyprios veſci ſtercoribus. In eundem ſenſum torquet author adagiorum; cæterum cum Plinius ſcribat Cyprios boues hominum excrementa appetere, non paſtus cauſa, ſed vt hoc remedio torminibus medeantur, id ad eorum ſagacitatem potius referendum eſſe ſuo loco antea annotauimus. Idem adagiorum author, ait Feſtum Pompeium, verſum hunc Sotadicum citare ex Ennio: *Cyprio boui merendam*: oſtendereque conuenire, quoties conuiua ſordidus & inſipidus ſordido, atque inſipido accipitur conuiuio: ſed cum adagij eandem referat originem, contrarium quoque ſenſum habebit, & fortè apud Ennium pro *merendam* legendum eſt, *merdam*. *Bos Arcadicus*, vt annotauit Lambertus Hortenſius in octauum Lucani, de magnis dicitur & ſtupidis, ſicuti & *Arcadicum germen*. Vide in priori tomo, *Aſinus Arcadicus*. *Λοκρικὸς βοῦς*, *Locrenſis bos*: de re nihili aut G
de munere leuiculo dici poteſt. Cùm aliquando Locrenſes publicum ſacrum facturi, bouem deſiderarent, compoſito ex minutis lignis ſimulacro, dijs rem diuinam fecerunt: atq; hinc vulgus adagium arripuit. *Ἄθως καλύπτει πλευρὰ Λημνίας βοός*, ideſt, *Athos celat latera Lemnia bouis*. Vbi quis officit, aut moleſtus eſt, aut gloriam cuiuſpiã obſcurat, aut alioquin obſiſtit. Tradunt in Lemno bouis fuiſſe ſimulachrum ingens, candido factum lapide. Id Athos mons quamuis longè diſſitus, interuallo, tamen ob ſummam celſitudinem, obſcurat vmbra ſua. Eſt autem Athos Thraciæ mõs ingens, adeo vt vmbram iaceat ad ſtadia trecẽta, teſte Stephano. Meminit huius Apollonius:

Ἠριδὶ νισσομένοισιν Ἄθω ἀνέτελλε κολώνη,
Θρηικίη, ἣ τόσσον ἀπόπροθι Λῆμνον ἐοῦσαν,
Ὅσσον ἐς ἔνδιον κεν εὔστολος ὁλκὰς ἀνύσσαι,
Ἀκροτάτῃ κορυφῇ σκιάει, καὶ ἐς ἄχρι Μυρίνης, ideſt,
Solis ad exortum vada ſalſa ſecantibus alto
Vertice ſe oſtendit Athos, mons Thracius, is qui
Diſſitus à ſacra tanto diſcrimine Lemno, H
Quantum alata die valeat tranſmittere nauis
Hanc tamen aerij contingit verticis vmbra
Quin longinquam etiam contingit ad vſque Myrinem.

Prouerbij meminit & Plutarchus in moralibus, tùm alias, tum in commentario quem inſcripſit de facie apparente in orbe Lunæ, teſtans vmbram porrigi per ſeptingenta ferme ſtadia. *Βοῦς ὁ Μολοττῶν*, ideſt, *bos Moloſſorum* dicebatur de ijs, inquit Suidas, qui multis negocijs implicantur, & diſtrahuntur. Nam Moloſſi fœdera inituri, bouem in multa minuta fruſta diſſecabant; eodem ſenſu interpretatur prouerbium prouerbiorum author, qui articulum ὁ inprudenter coniungit cùm *μολοττῶν*, & reddit bos Homolottorum, cum Homolotti dicti populi ſint nulli: aitque poſſe & ad rem referri, vt ſi quis argumentum nimis minutatim diuidat, ita vt conſcindere & concerpere magis quam diuidere videatur, quo poſteriori ſenſu rectius, quàm priori vſurpabitur meo iudicio. *Θυμὸς ἑπταβόειος*, *Animus heptabœus*, de magno fortique & inuicto: Sumptum à clypeo Aiacis, quem Homerus heptaboeum appellat, quòd ſeptem boum tergoribus eſſet obductus, atque ob id impenetrabilis: *Βυδόρῳ νόμῳ*, *Taurina lege*, de ijs, qui boum inſtar excoriatione digni ſunt. *Πρὶν ἐσφάχθαι,*

δέρεις,

In tergore bouis deſedit.

Boum extrema cornua inungere.

Bos Cyprius.

Lib. 28. cap. vlt.

Locrenſis bos.

Argonaut. 1.

Bos Moloſſorum.

Animus heptabæus.

A δέρειν, *Priusquam mactaris, excoriaris*. Dicendum vbi quid præpoſterè fieri videtur, videri poteſt ſumptum ex Homero, apud quem ſæpe excoriatur taurus, priuſquam occiditur: hinitimum illi, actũ agere. Ἀγαμέμνονος θῦμα, idest, *Agamemnonis victima*. Quondam in duros & perſuaſu difficiles dicebatur. Inde natum quod Agamemnone rem diuinam in Troia facturo bos effugerit, vixque multo negocio comprehenſus, reductus eſt. Tantum Zenodotus. Quadrabit etiam in eos, qui nolentes & adacti quippiam agunt. Olim in ſacris ſpectabatur, vt hoſtia lenis & volens aſtaret; quod ſi refracto fune profugiſſet, infauſtum omen habebatur. Nobis videtur & huc poſſe referri, quod Agamemnon in Aulide filiam Iphigeniam ſacrificauit, ſed inuitus. Recenſetur a Zenodoto. *Mactata hoſtia lenior*, prouerbiali figura dixit Horatius in odis, *Mactata veniet lenior hoſtia*. De ſpontaneis ac manſuetis. Sumptum etiam eſt a ſacrificijs, in quibus explorabatur hoſtia ducto per frontem cultro, idque mactare vocabant. Vnde qui ſpectata ſunt virtute, eos mactos virtute vocant. Οὐδεὶς εὐεργέτῃ βοῦν ἔθυσεν, ἀλλ᾽ ἢ Πυῤῥίας, idest, *nemo benemerito bouem immolauit præter Pyrrhiam*. Hoc prouerbio quondam vtebantur, ſi quando quis extitiſſet homo inſigniter gratus, qui beneficium acceptum ampliter repenſaret. Plutarchus in quæſtionibus Græcanicis, vnde ſit na-

Agamemnonis victima.

B rum, enarrat, cuius verba in rubrica de vſu in ſacrificijs recitauimus. Βοῦς ἐν πόλει, *bos in ciuitate*, Dicitur, vbi quis ad nouos honores euehitur. Lyſias bouis imaginem æream in arce collocauit Athenis. Ea res in vulgi iocum ceſſit. Nam in agris boum vſus eſt, non in vrbibus. Quadrabit & in eos, qui præter meritum euehuntur ad ſummos honores Βουκολήσεις, idest, *Seruabis bouem*, aut *bucolicus eris*. Hoc velut ænigmate ſignificabãt exilium. Siquidem qui oſtraciſmum per eijciebantur, in Argiuam exulatum ibant. Ac illic bos erat æneus inſigni magnitudine. Refertur in Plutarchi collectaneis. Heſichius teſtatur extitiſſe in Phaſmate Menandri. Βοῦς ἐπὶ γλώττης, *Bos in lingua*, in eos qui non audent liberè quod ſentiant dicere. Tranſlatum vel a robore animantis, quaſi linguam opprimens, non ſinat eam eloqui: vel hinc quòd Athenienſium numiſma quondam bouis obtinuit figuram: quare qui mulctæ pendendæ metu deterriti reticerent, aut qui pecunia corrupti loqui non auderent, bouem ſub lingua habere dicebantur. De iſtiuſmodi nummo fuſiùs ſuo loco dictum eſt. Qui ſcripſit Scholia in Homerum adagium citat ad hunc modum, βοῦς ἐπὶ γλώσσῃ βέβηκεν, idest, *bos in lingua incedit*, admonens id dici ſolitum, vbi quis pecuniæ cauſa taceret. Theognis, βοῦς μοι ἐπὶ γλώσσῃ, idest, in lingua mihi bos. Philoſtratus in vita Apollonij; γλῶτταν τε

Bos in ciuitate.

Seruabis bouem.

C ὡς πρῶτος ἀνθρώπων συνέσχε, βοῦν ἐπ᾽ αὐτῇ σιωπῆς εὑρὼν δόγμα, idest; *Linguam primus hominum coercuit, bouem in illa silentij inueniens decretum* de Pythagora loquitur ſilentij authore. Item in Scopeliano Sophiſta: καὶ οὐ χρὴ θαυμάζειν εἰ πεπεδημένοι τὴν γλῶτταν τινὲς καὶ βοῦν ἀφωνίας ἐπ᾽ αὐτῶν βεβλημένοι, idest, *neque mirandum eſt, ſi quidam habentes linguam vinctam, boue ſilentij eam occupante*. Extat apud Aeſchylum in Agamemnone: Τὰ δ᾽ ἄλλα σιγῶ, βοῦς ἐπὶ γλώττης μέγας βέβηκεν, *Cætera taceo, linguam occupauit bos quidem ingens*. Legitur verò etiam Demoſthenes id ſibi gloriæ vertiſſe, quod vt taceret plus accepiſſet, quàm qui diu orauerat. Βοῦς ἐν γνάθοις φέρει, *bouem in maxillis fert*, de hominibus voracibus dici Suidas teſtatur, & Zenodotus. Natũ vt conijcimus (inquit adagiorum author) vel à Theagene athleta Thaſio, vel a Milone Crotoniata, quorum alter bouem ſolidum ſolus comedit, teſte etiam Græco epigrammate, tum auctore Poſidippo apud Athenæum: alter vt narrat apud eundem Theodorus Hieropolites, in Olympijs taurum quadrimum humeris ſuſtulit, ac ſtadij ſpatio geſtauit, eumque eodem die ſolus comedit. Cuius rei meminit & A. Gellius in Noctibus Atticis. Legimus item de Bithone, quod ſtatuam apud Argiuos meruit, quia ſolus taurum humeris geſtaſſet, & Polydamas, vt Pauſanias refert, apprehẽſum è me-

D dio grege maximum, & ferociſſimum taurum, poſteriore pede altero ſubſultantem & contrà nitentem tam obnixè detinuit, vt vix & relictis quidem vngulis effugere potuerit. Seleucum Nicanorem Syriæ regem quoque tradunt taurum ſylueſtrem ſacrificio in Alexandria elapſum, cum ſeſe ei oppoſuiſſet, vtraque manu tenuiſſe. Refert item Anton. Liberalis ex tertio alteratorum Nicandri Phylium amore Cygni Apollinis filium taurum ab armento manu ad Iouis aram pertraxiſſe. Buthus verò athleta vicit Pithijs ludis, & bouem integrum vno die deuorauit: & Hercules quoq; βουθοίνας vocabatur, quod aliquando eſuriens bouem integrum deuoraſſet: de hoc Butho legitur in eundem ſenſum βοῦθος περιφοιτᾷ, idest, *Buthus obambulat*: Aiunt tamen etiam de leuibus dici ac ſtolidis. Prouerbij eundem porrò ſenſum habet illud Ouidij:

In Eliac. post.

> *Quid facis Oenone? quid arenæ ſemina mandas?*
> *Non profecturis littora bobus aras?*

In epiſt. Oenones ad Pãdem.

Simillimum ei hoc Iuuenalis:

> *Nos tamen hoc agimus, tenuique in littore ſulcos*
> *Ducimus, & ſterili littus verſamus aratro.*

Eleganter Martialis:

Lib. 1.

In ſteriles campos nolunt iuga ferre iuuenci, E
Pingue ſolum laſſat, ſed iuuat ipſe labor.

3. de Arte. Poteſt & hoc eiuſdem Ouidij prouerbialiter efferri:

Quem taurum metuis, vitulum mulcere ſolebas.

Taurum tollet qui vitulum ſuſtulerit, adagium, in fornice natum, vt videtur, ſed quod ad vſum verecundiorem, commodè torqueri poſſit, ſi quando ſignificabimus maiora peccaturum adultum, qui puer vitijs minoribus aſſueuerit. Extat in fragmentis Arbitri Petronij, his quidem verbis: Obſtupui ego, & nec Gitonem verecundiſſimum puerum ſufficere huic petulantiæ affirmaui, nec puellam eius ætatis eſſe, vt mulieris patientiæ legem poſſit accipere: Itaque, inquit, Quartilla, minor eſt quam ego fui, cùm virum paſſa ſum? Iunonem meam iratam habeam, ſi me vnquam meminerim virginem fuiſſe. Nam infans cum paribus inquinata ſum, & ſubinde prodeuntibus annis, maioribus me pueris applicui, donec ad hanc ætatem perueni. Hinc etiam natum eſt prouerbium illud, vt poſſe dicatur taurum tollere, qui vitulum ſuſtulerit. Non abſurdum videtur, adagium ad Milonis Crotoniatæ factum referri, qui quotidie vitulum aliquot ſtadijs geſtare ſolitus, eũdem taurum factũm, citra negociũ geſtaſſe legitur. Atq; ita quadrabit in eos, qui paulatim rebus etiam maximis F aſſueſcunt. Ἔβα καὶ ταῦρος ἀν' ὕλαν, ideſt, *Abijt & taurus in ſyluam*. Paſtorale prouerbium, allegoria ſubturpicula, ſignificans diuortium ac neglectum veteris amicæ. Tametſi licebit in vſum verecundiorem trahere hoc modo, ſi per iocum accommodabitur ad eos, qui priſtinos amicos negligere videntur, & à familiarium congerronumq; grege deſueſcere. Aut in illos etiam, qui à ſolitis deſciſcunt ſtudijs, diuerſumque vitæ ſequuntur inſtitutum. *In Theocryto.* Theocritus nominatim etiam prouerbij vice refert:

Αἶνος θην λέγεταί τις, ἔβα καὶ ταῦρος ἀν' ὕλαν, ideſt,
Fertur & hoc olim, in ſyluam ſecedere taurum.

Quæritur autem amans, ſe iam pridem ab amica relictum, plurimumque iam eſſe temporis oſtendit, quòd Cyniſca, ideſt, Catella (nam id erat nomen puellæ) ſe Lyco quodam oblectet, neque omnino curet ad priſtinam redire conſuetudinem; non magis quàm tauri, qui & ipſi nonnunquam à vaccarum armentis ſecedunt, & aut reliquis aggregantur tauris, aut ſolitarij per nemora vagantur, G nullo fœminarum deſiderio tacti. Eum ſeceſſum, eumque vaccarum neglectum, quaſiq; diuortium paſtoribus peculiari verbo vocari ἀτιμαγελεῖν alicubi diximus. Non abhorret verò ab hac forma quod eſt apud Ariſtophanem in Lyſiſtrata:

Οἴκοι δὲ ἀταυρώτη διάξω τὸν βίον, ideſt,
Domi abſque tauro cœlibem vitam exigam.

Sic enim ſignificauit vitam cœlibem fœminæ negligentis taurum ideſt, amicum. Βλέπειν ταυρηδὸν, *Tueri taurinè.* ideſt, *tueri taurinè* pro eo quod eſt torue. Pierius Valerianus in hieroglyphico obtutus amatorij, Neq; tamen illud (inquit) omitti debet, obtutum amatorium, qui modeſtia ſeruata fiat, ad tauri oculos referri ſolitum a peritiſſimis. Vnde illud βλέπειν ταυρηδὸν, quod tum in Platonis, tum in Xenophontis conuiuijs & Phædone & alibi, eadem ferè ſententia poſitum inuenias: tametſi nonnulli rem ad indignationis ſignificatum retraxere, toruumque tueri interpretantur: quo ſignificato apud Ariſtophanem ſuper Aeſchylo dictum, ἔβλεψε γοῦν ταυρηδὸν ἐγκύψας κάτω: *Aſpexit igitur taurice ad humum lumina deiectus*. Hac enim facie iratus Aeſchylus inducitur ab Ariſtophane. Neque ſum neſcius toruitatem à taurorum ferocia dictam, & etymologiarum authores tradunt, H qui toruitatem tauri acerbitatem interpretantur. Huic longè diſſimile eſt βοῶπις, quo quidẽ oculorum pulchritudo atque gratia ſignificatur. In ijs tamen quos ſuperius citaui nimirum de amatorio obtutu intelligitur, in quo modeſtia primas obtinet, iſque plurimum fieri ſolet in obliquum, & id toruum eſt. Sic Pierius. *Pauperi vitulus caſtrũ.* *Pauperi vitulus eſt caſtrum*, pro eo quod quiſque ſuis quantumuis exundantibus fortunis grauetur, hiſce difficilibus temporibus. Suus enim moribus cuique difficillimus eſt, inquit alicubi Plinius: Ne hoc hac tempeſtate vſurpandum apud afflictos, quod dici ſolet, *De minimis non curat prætor*. *Ex turpi vacca turpis vitulus*, prouerbium ſimile videtur ei; *Mali corui, malum ouum*: quare ſimiliter etiam aptè vſurpabitur, quoties à malo præceptore diſcipulus malus proficiſcitur, ex improbo patre improbus filius, ex patria illaudata vir illaudatus, denique facinus ſceleſtum à viro ſceleſto. *Regia bucula.* Βασιλικὸν βοΐδιον, ideſt, *Regia bucula*, de prodigioſa fœcunditate ferebatur, Natum è miraculo rei geſtæ. Aetate Ptolomæi iunioris vacca, quædam eodem partu ſex edidit vitulos: author Diogenianus. Μόσχος ᾄδων Βοιώτιον, ideſt *Moſchus canens Bœoticum*, in multiloquos & inepte loquaces. Moſchus hic citharœdus fuit imperitus, qui citra reſpirationem vocem in longum producebat. Bœoticum autem vocant cantionis genus veluti Phrygium aut Doricum: Ariſtophanes in Acharnenſibus.

Ἀλλ' ἕτερον ᾠδήν, ἡνίκ' ἐπὶ Μόσχῳ ποτὲ

Δεξίθεος

A *Δεξίθεος εἰσῆλθ' ᾀσόμενος Βοιώτιον*, ideſt,
Sed aliud eſt quod me oblectauit, cùm ſcilicet ἐπὶ μόσχῳ
Dexitheus ingreſſus eſt, vt caneret Bœoticum.

Scholiaſtes *ἐπὶ μόσχῳ* exponit poſt Moſchum, qui ineptus citharœdus Agregentinus fuerit: alij propter vitulum, eò quod victori præmium daretur vitulus. Bœoticum autem melos Terpandrum inueniſſe ferunt, ſicut & Phrygium: cæterum Dexitheus optimus fuit citharœdus, & victor in Pithijs: alij eundem frigidum & ineptum fuiſſe aiunt. Tantum Scholiaſtes. *Iumenta computruerunt* *Cap. 1.* *in ſtercore ſuo:* Metaphora valdè prouerbialis à Ioel propheta vſurpata ad denunciandum tribubus Iudæ & Hieruſalem vim futuræ cladis, cùm vel iumenta fame peritura eſſent. Eleganter hærebit, inquit Polydorus Virgilius, in homines ſceleratos, quibus fœdè viuendo, mors turpis accidit. Ex eo figura deducta, quòd iumenta morbo vel fame debilitata, iacendo ſuper ſuum ſtercus vitam finire ſoleant. *Octapedes, ὀκτάποδες,* Scythico prouerbio dicebantur, qui duos poſſiderent boues, & currum vnum, meminit Lucianus in Scytha. Dici poterit per iocum in hominem qui ſibi locuples videatur, vel in eum cui ruſticanæ ſunt opes. *Fœnum habet in cornu, longe fuge,* inquit Horatius.

B Conuenit in homines maledicos & feroces, inde trāſlatum, vt Acroni placet, quod antiquitus bubus cornupetis fœnum pro ſigno in cornu appenderetur, quò ſibi cauerent, qui fortè occurriſſent. Reliqua vide in ſuperius dictis. Ruſticorum noſtrorum adagium eſt, *Chi non hà buoi ſuoi, non può arare in lunedì,* in eos, qui magnum aliquid præſtituri, quo id exequantur, non habent: vel conuenit, cum quis coactus aliena vti opera, ſe eius voluntati accommodat, etiam inuitus. Aliud eorundem: *Serraremo la ſtalla, quando ſono robbati i buoui:* quod expreſſit Strozza pater:

Nunc ſero medicina datur, nec inania poſt hac
Proderit amiſſo claudere ſepta boue.

Eiuſdem penè eſt ſententiæ cum eo, *Malo accepto ſtultus ſapit*

DENOMINATA. COGNOMINATA.

BOυ particula cum nominibus multis & verbalibus componitur, & nō bouem ſignificat, ſed potius ſignificationem eiuſmodi dictionum auget, Menas apud Varronē,
C Noui (inquit) maieſtatem boum, & ab his dici pleraque magna. Nos ex Euſtathio tauri nomine apud veteres omnia magna, & violenta ſignificari diximus: Græci *στρατηγικὸν μόριον* vocant: eodem modo etiam equi nomen propter corporis magnitudinem in compoſitis vſurpari ſuo loco diximus, vt hippoſelinum, hippolapathum, hippognomon. Hippolapathum Plinius eandem ob cauſam bulapathum vocare videtur his verbis: *Lapathorum generibus Solon bulaphatum adiecit, radicis tantum altitudine differens, & erga dyſentericos effectu, potu ex vino.* *Bulapathū.* Idem & buſelinum dixit: *Buſelinum* (inquit) *prodidere quidam differre breuitate caulis à ſatiuo, & radicis colore ruffo, eiuſdem effectus praualere contra ſerpentes potum, & litum.* M. Varro bumammas vuas vocat, quas Macrobius circa finem libri tertij bumammias vocat, Plinius Græcè bumaſtos, *bumaſti vua* (inquit) *tumens mammarū modo, in pergulis ſerūtur alba, nigraque.* *Vua bumā-ma.* Sunt qui eas eſſe volunt, quas Zibibas in Italia, in Belgio vuas oblongas dicunt, quod non probo: nam ſunt & aliæ & longiores & craſſiores, papilliſque vaccarum (has enim māmarum nomine intelligo) ſimiliores, vulgus baccatus vocet, quo nomine alias tamen etiā intelligunt. Theodorus Gaza pro bumelia bubulam fraxinum reddidit, fortaſſis rectius & ſignificantius Græ-
D cam vocem ſeruaturus; nam & Plinius: *Fraxinum* (inquit) *ampliſſimam lentiſſimamque bumeliam vocant in Macedonia.* Buſyca ficus ſunt grandiores & fatuæ authore Feſto: Ruellius putat vulgò ficus mariſcas appellari: *Βούβοσις* idem eſt Heſychio quod *πολυφαγία*, ingens voracitas, vt *βούλιμος*, ſiue *βουλιμία*, & *βούβρωστις*, & *βούπεινα* ingens fames, *βουγάϊος* magnus iactator, vel qui valde ſe iactat: *βουκόρυζος* valdè ſtultus, admodum mucoſus. *βούνεβρος* magnus hinnulus, ſiue grandis & adultus hinnulus. *βούπαις* magnus puer: *βούπαλις*, certamen in quo maximè luctandum eſt: *βούπαλος* magnus luctator: quamuis Heſychius *βούπαλον* generalius exponat *μέγα*. Suidas verò *βούπαλον* interpretatur *ὄνον* in quodam loco apud Ariſtophanem, poſſis & bouis modò ſtupidum interpretari, vt *βουβαρόν*. *βούφαγος* magnus norator, heliuo magnus. Sunt & alia fortè iſtiuſmodi vocabula, aliaque effingi poſſunt, ſed de denominatis verè à bobus hic dicendum, quorum cùm ferè propriū ſit arare, itaque quæ circa hoc munus occurrunt vocabula, & quę ad aratorem, vel ſaltem bubulcum pertinent, primò enumerabo. Quem autem nos bubulcum, Græci *βουκόλον* appellitant, vel tāquam *Bubulcus.* *βουκόμον*, (nam & *ἱπποκόμον* dicimus, qui equos curat,) vel quoniam Græci cibum etiam colon vocant: vnde & colax, ideſt, adulator appellatus. Etymologo *βούκολος* vocabulum non bubulcum

tan-

tantum ſignificat, ſed etiam animalia quædam. Ego huius nominis animal hactenus nullum re- E
Cinclus auis. perio: niſi quod bucolinen Cinclum autem Varrinus interpretatur. Carmen bucolicum Seruius dictum ait eſſe à cuſtodia boum, ideſt, ἀπὸ τῶν βυκόλων: præcipua enim ſunt (inquit) animalia apud ruſticos: de cuius carminis origine ſic Celius: Dianam Siculi Lyen cognominarunt, quoniam ab ea eſſent morbo ſoluti, vnde natum vt ruſtica multitudo theatrum ingreſſa victoriam caneret, quã de Syracuſanis mox adeptus eſt rex Hiero, quæ prima creditur bucolicorum origo, quæ omnium princeps carmine celebrarit Daphnis, mox Theocritus. Diomedes heroicum verſum, etiam hexametrum & bucolicum, alijſque nominibus dici teſtatur. Bucolici tamen propriè dicti verſus hoc ferè à cæteris heroicis differunt, quod quintum locum dactylus claudit abſoluta dictione, qualis eſt:

Nos patriæ fines & dulcia linquimus arua.

Bucolicum, bucoliſcus, bucoli, bucoliaſtæ, inſcriptiones ſunt idylliorum apud Theocritum. Varinus bucoliſmum, genus ait eſſe molopœiæ, ideſt cantionis & ſaltationis: vtrumque ruſticorum, & à Theocrito deſcriptum eſſe βυκολιάζω & βωκολιάζω Doricè, eſt carmen paſtoritium modulor. Bucolia in Aegypto apud Hieronymum, ceu bubulcorum loca intelligi Celius arbitratur. Βυκο- F
Iliad. Θ. λεῖν eſt boues paſcere, quod bubulcitarier Plautus dixit. Homerus:

Φοῖβε, σὺ δ' εἰλίποδας ἕλικας βοῦς βυκολέεσκες,

quod Ionicum eſt pro ἐβυκόλεις, additumque habet βοῦς κατὰ ταυτολογίαν, vt οἶνον οἰνοχοεῖν dicitur, additumque habet βοῦς. Impropriè autem ſimpliciter accipitur pro paſco ſiue alo, ſic Philoſtratus dixit βυκολεῖσθαι ἵππον αὐταῖς, equitatum ab eis paſci. Cui ſimile citat Varinus, ex quodam poeta, τρισχίλιαι ἵπποι ἐβυκολῦντο, vnde compoſita voce ἱπποβυκόλοι apud Euripidem, Dionyſius de Nomadibus Libyæ populis: Ἀλλ' αὔλως ἄτεθῆρες ἀνὰ δρυὰ βυκολέοντας, quod paulò antè dixerat βόσκοντας σὺν παισὶν ἀν' ἤπειρόν τε καὶ ὕλην. Scholiaſtes Ariſtophanis in Veſpis βυκολεῖς exponit etiam τρέφεις, vnde metaphoricè capitur etiam in ea ſignificatione, qua apud Latinos paſco & lacto. Quo pertinet id quod Heſychius annotat, βυκολεῖσθαι χρυσαῖς ἐλπίσιν, paſci bona ſpe, vt Ouidius dixit: *Spes eſt quæ paſcat amantes.* & Virgilius: *Vana ſpe lactat amantem*: Vſurpatur item pro demulceo, delinio, item & decipio veluti bouem ſtupidum: Lucianus: ἀλλότριοι κόσμοι τὸ τῆς G
φύσεως αἰσχρὸν ἐκβυκολῶσι, hoc eſt, aſcititius ornatus naturæ dedecus & turpitudinem fallit, mitigat, lenit: vnde βυκόλημα, lenimen, lenimentum, ſolatium, ideſt, θέλγητρον, vt Suidas in hoc loco exponit, ὅπως ἔχῃ τι βυκόλημα τῆς λύπης, ἐνέθηκε τοῖς τοίχοις ποικίλας γραφὰς ζῴων. Et βυκολισμὸς, delenitio, deceptio, & βυκολητὴς, deceptor. Sunt & compoſita in eadem ſignificatione, vt ἀποβυκολῶ, & διαβυκολέω, errorem induco, decipio, delineo, permulceo, antecedens verbum ſic exponitur à Varino ex incerto authore, φθάνει τις ταῖς ἐλπίσιν ἡμᾶς ἀποβυκολῶν; poſteriori in eo ſenſu vtitur Lucianus, διαβυκολεῖ αὐτοὺς, καὶ ἐπελπίζει, ideſt, lactat ipſos, & vana ſpe paſcit. Ab ἀποβυκολεῖν fit ἀποβυκόλημα, impoſtura, deceptio, propriè tanquam abducendo ex alieno grege, ſed capitur etiam pro quolibet impoſturæ genere: alias ἀποβυκολεῖν eſt abgrego, à grege abduco, aberrare, & euagari facio, propriè aberrare facio à grege: ſed capitur etiam generaliter pro aberrare facio. Volunt autem quidam ἀποβυκολεῖν propriè dici bubulcum ſcabioſos boues à grege, ſeu armento abducentem. Βυκολίζειν idem quod βυκολεῖν. Multa in Lexicis Græcis bucoli leguntur ſynonyma, qualia ſunt βυτρόφος, βυφορβὸς, βυηλάτης, βυπόλος, βυνομος, βοόσκος, βοόδοτος, βούτης, Attikus; βοσκός, βυνομος, βυίτης, vel βυιτὴς, oxytonum: βυίτης, βοἰλάτης. Horum poſtremum H
Pollux à bubulco diſtinguit, & exponit pro eo qui bouem iugo ſubmittit. Videtur autem pro aratore magis accipiendum, ſed poteſt pro vtroque, vt & bubulcus Latinis. Βυκαῖος arator, ὁ τὴν βουκαιὰν τὴν γῆν, vel etiam bubulcus: quidam & meſſorem interpretantur. Βυήνεας interpretantur
Bubulcus. boues agere, ſed & Pollux ex Ariſtophane pro boues agere aut impellere citat βοηλατεῖν; & βοηλατικὴ, ars eſt agitandi boues ſeu bucolica, vt à Ficino exponi ſcribunt vulgaria Lexica, βοηλασία verò boum abactio, βοηλάτης qui boues abigit, item qui boues agitat: apud Homerum βοηλασίην exponunt ἀπέλασιν, ideſt abactum, non boum ſolum, ſed quorumuis pecorum: alicubi pluribus vocabulis rem eandem exprimit poeta: ἡ γὰρ ἡμᾶς βοῦς ἤλασαν, & alibi abigeum, vel abactorem ἐλατῆρα βοῶν appellat; Inuenio & βοηλάτης pro eo qui boues iungit, apud Pollucem, item pro bubulco. Μεσαβῶν autem propriè eſt boues iungere abuſiue verò etiam alia animalia, vt Varinus teſtatur,
Lib. 2. vnde Μεσόβοιον & μεσάβοιον medium inter boues iunctos lignum, vt Suidas exponit, vt verò alij, ἡ τῦ ζυγῦ γλυφὴ ἔνθα αἱ αὐχένες τῶν βοῶν δέδενται, vt alij, λῶρον τὸ παρὰ τῷ ζυγῷ, ᾧ προσδέδεται ὁ ἱστοβοεὺς, lorum quo temo iugo alligatur. Polluci verò idem eſt cum ἐχέβοιον, ideſt lorum boues aratro adiungens & applicans: verba eius ſunt: ὁ δὲ πλατὺς ἱμὰς ὁ τῷ ζυγῷ παρακείμενος, ἐχέβοιον, ἢ μεσόβοιον καὶ μεσάβοιον καλεῖται. Ἱστοβοὺν verò & ἱστοβοεὺς, lignum eſt aratri longius; quod inter vtrumq; bouem medium eſt, & cui boues quaſi aſſiſtunt, temo; quod enim in curru & ἀπήνῃ eſt ῥυμὸς,

A εἶτ ῥυμὸς, id in aratro eſt ἰσοβοεὺς, vt tradit Euſtathius, addens, babarè dici σαβάριον quaſi ἰσοβοάριον. Polluci eſt τὸ μετὰ τὴν γλώχυλον; at Tzetzi ἰσοβοεὺς, ἔνδρυον, & ῥυμὸς, idem ſunt. Heſiodus diſtinguit: cùm enim docuiſſet πρίνινον γύην eligendum eſſe, eumque firmiſſimum atque ſolidiſſimum, addit:

Εὖτ' ἂν Ἀθηναίης δμῶος ἐν ἐλύματι πήξας,
Γόμφοισιν πελάσας προσαρήρεται ἰσοβοεῖ.

Βοεὺς verò lorum eſt è bubulo corio factum, βόειος ἱμὰς, vt Homerus etiam vocat, dum canit: Odyſſ. B.

Ἕλκον δ' ἱστία λευκὰ ἐϋστρέπτοισι βοεῦσι.

Ideſt, τοῖς ἐν βοείων δερμάτων κάλοισι, vt Euſtathius declarat. Bura ſiue buris pars aratri poſterior, quæ manu bubulci tenetur, ita dicta, quaſi βοὸς οὐρὰ, quod ad ſimilitudinem bubulæ caudæ ſit incurvata. Varro: *Et ſæpe fracta bura relinquunt vomeres in arvo.*
Virgilius:

Continuo in ſyluis magna vi flexa domatur.

Βυσσόον flagellum interpretatur Varinus, ſed quia boues non flagellantur, aut flagello impellun-
B tur, flagellum intelligi debere videtur, quia ex bubulo fieret corio: ſtimulo enim punguntur boues, qui βουπλὴξ nominatur, quamuis & hac voce flagrum intelligatur ex loro bubulo; item ſecuris qua bos occiditur. Βούπληγες, paſſiuè dicuntur à bobus icti, actiuè βουπλῆγες, quo feriunt boues, vt Suidas teſtatur. βούπληκτρον idem quod βουπλὴξ, citatum ex Epigrammate, idem & βούκεντρον eſt, vt ait Euſtathius, πέλεκυς nimirum τῶν βοῶν ἀναιρετικὸς, ἢ μάστιξ γενομένη ἀπὸ τμήματος βύρσης. Βούκεντης qui ſtimulo boues impellit. Βουφάρος eſt à bobus aratus, Varino phares aratio eſt, & buphares terra quæ arati facilè poteſt. Βουστροφὴ in aratione eſt, vbi ſulcus deſinit & vnde alter incipit, à boum conuerſione, Latini verſuram dicunt. Βουβόσιον, locus vbi boues paſcuntur, vt Callimachi Scholiaſtes exponit: Strabo vocat χώραν ἀρίστην βουβοσίοις, ſolum paſcendis armentis peraccommodum: Similiter βουνόμον exponunt deſertum, ſiue locum vbi boues paſci queunt, Homerus verò Ithacam quod bobus & capris paſcendis eſſet apta βούβοτον & αἰγίβοτον nuncupauit. Βουλυτὸς tempus pomeridianum ſeu veſpertinum, quo boues ſoluuntur, & a laborum onere liberantur, vt tradit Euſtathius, ſeu vt Heſychius, δειλινὴ ὀψία. Βούδορα ἤματα ab Heſiodo dicuntur frigidiſſimi dies, in quibus flante Aquilone tum boues, tum alia quadrupedes excoriantur: Bo-
C reas enim (inquit)

Καί τε διὰ ῥινοῦ βοὸς ἔρχεται, οὐδέ μιν ἴσχει.

Βουκάπηλος apud Pollucem is videtur, qui boues vendit. Βουκάπαι, τῶν βοῶν αἱ φάτναι Heſychio, ideſt boum præſepia. Βουθύτης qui boues mactat, at βούθυτος idem eſſe dicitur quod βουθύσιος, ideſt ad boum mactationem pertinens, vnde βουθυσία ideſt boum mactatio ſeu immolatio. Accipitur pro ſacrificio magno & ſolenni, βουφόνος etiam eſt qui boues cædit, ſiue mactat, ſiue immolat. Hinc βουφόνια, boum cædes ſeu mactationes, feſtum apud Athenienſes antiquum & celebre, ſic dictum, vt Cælius annotauit, quod poſt myſteria celebraretur per bouis immolationem. De eo ſic Lib. 10. c. 6.
Suidas; Feſtum apud Athenienſes perantiquum, quod poſt initia Cereris, in memoriam veteris euentus celebrari dicunt. Nam in feſto Iouis ferunt taurum ſacris placentas deuoraſſe, paratas ad ſacrificium, quem Thaulon quidam arrepta ſecuri, vt tradit Andotion, ſtatim interfecerit. Alia ſunt tauropolia ſacrificia, quæ Dianæ fiebant & Marti apud Amazonas, vti Diodorus ſcribit. Alia Taurilia.
etiam ſunt taurilia, ſeu taurij ludi dijs inferis conſecrati, quorum origo (inquit Alexander ab Ale- Tauri ludi.
xandro fertur antiquiſſima. Cùm enim regnante Tarquinio Superbo vis morbi & inſanabilis per- Lib. 6. c. 19.
D nities per omnes vrbis regiones & compita peruagata eſſet, aſſiduiſque funeribus exhauſta ciuitas foret, atque ob eſum carnium taurorum peſtifer annus grauidas mulieres ita affeciſſet, vt ſiſti peſtilentia nequiret, in deorum inferorum placamenta hos ludos concelebrarunt, qui taurij dicti, quòd ob taurinæ carnis morbum inuenti primum celebratique ſunt, in quibus metas circumcurrere, velut in Circenſibus ſeruatum eſt. Tranſtulit hæc Alexander ex Varrone & Feſto Pompeio: cuius hæc ſunt verba: Regnante Tarquinio Superbo cùm magna incidiſſet peſtilentia in mulieres „
Rom. grauidas, quæ fuerat facta ex carne diu vendita taurorum, ludi ob hoc dijs inferis inſtituti, „
taurij ſunt vocati. Ambroſius Calepinus ex Perotto etiam boalia & bupetias nuncupati ait quam- Boalia.
quam (inquit) duobus hiſce nominibus potius ſacrificia quædam ſignificentur, quę pro boum ſalute fieri ſolent. Aliàs boalia βουπορία interpretatur aitque apud Atticos antiquos ludos fuiſſe boum gratia inſtitutos, bupetiaſque, ſiue bupetios vocari: & in hoc feſto ſolennem boum & taurorum venationem fieri ſolere, quemadmodum nunc quoque Venetijs & ferè per totam Italiam fieri ſolet eo die, qui quadrageſimæ proximus eſt. Alia rurſus ſunt Solitaurilia, nempe quæ ſingulo perfecto Solitaurilia
luſtro per Cenſores celebrari mos erat, ad luſtrandum vrbem, ſue, oue & tauro, aut verre, ariete & tauro, qui circum vrbem ducebantur, tumque multa religione luſtrum condebatur. Feſtus ait, Solitaurilia,

litaurilia, hoſtiarum trium generis diuerſi immolationẽ ſignificare, tauri, arietis, verris, quod omnes integri ſolidiq; corporis ſint: ſolum enim lingua Oſcorum ſignificat totum & ſolidum. Varro verò ait: Populus Romanus cùm luſtratur Solitaurilibus, circumaguntur, verres, aries, taurus. E

De re ruſt. cap. 141.
,, Quo pacto autem Solitaurilia fierent docet his verbis Cato: Agrum luſtrare ſic oportet: Impera
,, Suouitaurilia circumagi cum diuis volentibus, quodq; bene tibi eueniat mando tibi Mani, vti il-
,, lace Suouitaurilia fundum, agrum, terramq; meam quota ex parte ſiue circumagi, ſiue circumfe-
,, renda cenſeas, vti cures luſtrare. Ianum, Iouemq; vino præfamino, ſic dicito, Mars pater te pre-
,, cor, quæſoq; vti ſies volens propitius mihi, domo, familiæq; noſtræ, quoius rei ergò agrum, terram,
,, fundumq; meum Suouitaurilia circumagi iuſſi, vti tu morbos viſos inuiſoſque, viduertatem, vaſti-
,, tudinemque, calamitates intemperiaſque prohibeſcis, defendas, auerrunceſque: vti tu fruges, fru-
,, menta, vineta, virgultaque grandire beneque euenire ſinas, paſtores pecuaq; ſalua ſeruaſſis, duiſq;
,, bonam ſalutem valetudinemq; mihi, domo familiæque noſtræ. Harumce ergò fundi, terræ, agri
,, que mei luſtrandi, luſtrique faciendi ergò ſicuti dixi macte hiſce Suouitaurilibus lactentibus im-
,, molandis eſto. Mars pater eiuſdem rei ergò, macte hiſce ſuouitaurilibus lactentibus eſto. Item
,, cultro facito ſtruem, & fertum vti adſiet. Inde obmoueto. Vbi porcum immolabis, agnum, F
,, vitulumque ſic oportet. Eiuſque rei ergò macte hiſce ſuouitaurilibus immolandis eſto, nomina-
,, re vetat Martem, neque agnum, vitulumque. Sin minus in omnes litabit, ſic verba concipi-
,, to. Mars pater, ſi quid tibi in hiſce ſuouitaurilibus lactentibus, neque ſatiſfactum eſt, te hiſce
,, ſuouitaurilibus piaculo. Si vno duobuſque dubitauerit, ſic verba concipito. Mars pater, quod
,, tibi illic parco, neque ſatisfactum eſt, te hoc porco piaculo. Aliud rurſus ſacrificij genus erat

Trittys.
trittys vel trias; non abſimile tamen; conſtabat ex hirco, ariete & tauro, vt Varinus annotauit. τριττύα ſacrificium à tribus animalibus dictum, ſed Epicharmus conſtaſſe ſcribit duabus ouibus & boue, vel boue, capra & oue, vel hirco, ariete & tauro. Hoc ſacrificij genus βούπρῳρος etiam dicebatur, eò quod bos præcederet, vt prora nauem. Scholiaſtes Ariſtophanis in Pluto in hoc loco. Ἔνδον βουθυτεῖ ὗν καὶ τράγον καὶ κριὸν ἐστεφανωμένος, abutitur, inquit, buthytiæ vocabulo, vt ſacrificij magnitudinem & perfectionem indicaret, quod hecatomben vocant. Perfectum enim ſacrificiũ ſue, tauro hirco, & ariete conſtat, quod trittyn appellant: Athenienſes verò eodem nomine ſacrificium ex reliquis tribus, etiam abſq; boue. Videtur etiam trittyan quandam inſinuare Ariſtophanes, cùm chorus inquit in Chremylo inmolari ſuem, hircum & arietem. Apud Gyraldum τρίττυα & τρύττυα & τρίττυρα legitur, quas omnes voces Geſnerus ineptè ſcribi putat, & ſemper trittys oxytonum fœminini generis ſcribendum. Idem Gyraldus ex Heſychio annotat ſacrificium hoc Enyalij hoc eſt, Martis eſſe, quod tribus animalibus cum teſticulis id eſt non caſtratis fieret, vel vt alij tradunt (Callimachus apud Etymologum) ſue, ariete, tauro. Hoc ex Heſychio addendum G

Trias.
triadem alio nomine dici hoc ſacrificium. Iſter quidam, vt Etymologus habet, ex bubus, capris & ſuibus hoc ſacrificium perfici author eſt, quæ quidem omnia maſcula & trima eſſent. Apud Heſychium non rectè legitur, θύεται δὲ πάντα τρία pro τριετῆ. quanquam latinorum quidam nullam hoſtiam maiorem minoremuè bidente, id eſt, bima eſſe debuiſſe prodiderint. Βούπρωρον (inquit

Buproron.
Varinus) ſacrificiũ ex centũ ouibus conſtabat & boue vno, οἱ δὲ τὴν ἡβῶσαν ἢ βοάρχην σημαίνει δὲ καὶ βουπρόσωπον. Ariſtophanis Scholiaſtes iã modo citato loco idẽ illud ſacrificiũ quod buthyſiã & trittyn vocari diximus, hecatõben vocari ẽt tradit, ſed hecatomben (ἑκατόμβην) ſacrificiũ aiunt eſſe centum bouum (quale Conon Lacedæmonijs deuictis, dijs obtuliſſe ſcribitur) ſeu pecorum, (partem capiendo pro toto, Nam ἑκατόμβῃ Homerus complectitur etiam ἄρνας & αἶγας, id eſt, oues & capras) quomodo & Pindarus dixit πάντα ἑκατὸν θύειν. Alij intelligunt θυσίαν ἐξ ἑκατὸν βάσεων, H id eſt ποδῶν, in qua immolarentur animalia quadrupeda viginti quinque, quorum pedes centum numero. Alij finitũ numerum pro infinito acceperunt, vt ἑκατόνζυγον ναῦν pro πολύζυγον, & ſimilia. Vnde & Euſtathius χιλιότομβην fingit. Iulius Capitolinus in vita Maximi & Balbini paulo aliter deſcribit.
,, Hecatombe autem (inquit) tale ſacrificium eſt; Centum aræ vno in loco
,, ceſpititiæ extruuntur, & ad eas centum ſues, centum oues mactantur. Nam ſi imperatorium
,, ſacrificium ſit, centum leones, centum aquilæ & cætera huiuſmodi animalia centena feriuntur.
,, Quod quidem & Græci quondam feciſſe dicuntur, cùm peſtilentia laborarent, & à multis impera-
,, toribus id celebratum conſtat. Ὠῶν ἑκατόμβη, id eſt ouorum hecatombe, per iocum apud veterẽ quendam legitur. Ab hecatombe fit ἑκατόμβοια, feſtum quo hecatombe peragebatur, celebrari

Hecatombæus mẽſis
ſolitum antiquitùs in Laconica ſingulis annis, eò quòd ἑκατόμπολις eſſet, vt Euſtathius author eſt, & ἑκατομβαιὼν mẽſis cuiuſdam nomen ab iſtis ſacrificijs fieri tum ſolitis denominati, quẽ Hippodromium Bæotis, Macedonibus Loum vocari ſcribit Plutarchus. Etymologus κρονίωνα ante appellatum fuiſſe: Gaza verò ſolſtitium æſtiuum in hunc incidiſſe, primumq; Atticorum fuiſſe author eſt. Interpretum Plutarchi alij Maium & Aprilem, alij Iunium, quidam & Auguſtum dixerunt,

A tunt. Eſt verò etiam ἑκατόμβοιος centum boum pretio æſtimabilis, ita ſcilicet dicta quædam moneta, quam bouem vocatam fuiſſe diximus in principio operis. Budæus, vbi de βοῦς monetã eam ſignificante tractat, ἑκατόμβοιον dici ait quicquid duabus minis Atticis æſtimabile eſſet, id eſt (inquit) ducentis drachmis. Plutarchus de eadem moneta ſic ſcribit, ἔκοψε δὲ καὶ νόμισμα, βοῦν ἐγχαράξας, ἢ διὰ τὸν Μαραθώνιον ταῦρον, ἢ διὰ τὸν Μίνωος στρατηγὸν ἢ πρὸς γεωργίαν τοὺς πολίτας καλῶν. ἀπὸ ἐκείνου δὲ φασὶ τὸ ἑκατόμβοιον καὶ τὸ δεκάβοιον, id eſt, Nummum etiam incudit boue inſculpto, incertum propter Marethoniumnè taurum, an Minois ducem, an vt ciues ad agriculturam adhortaretur. Inde ductum aſſerunt, vt in æſtimatione pretij rerum, valere centum aut decem bobus dicatur. Inde hecatombæa arma apud Homerum, vt quidam volunt, vbi poeta permutationem armorum Diomedis & Glauci deſcripſit, inquiens: Lib. de aſſe. In Theſeo.

> Ὃς πρὸς Θυδείδην Διομήδεα τεύχε' ἄμειβε Iliad. ξ.
> Χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων,

id eſt, vt in Pandectis archetypis legitur, aurea æreis, centenaria nouenarijs. Βουτρόφος etſi propriè ſit bubulcus, vel ſaltem is qui boues alit, eodem tamen etiam nomine ordo quidam intelligitur ſa-
B cerdotum, inde nomen habẽs, quòd boues dijs immolandos publicè nutriret, vt annotauit Etymologus. cui ταυρία etiam feſtum eſt Neptuni. Apud Heſychium, Ταυρεία δὲ, κέφαλη, ἢ παιδεία (fortè παιδία, id eſt ludus) παρὰ ταραντίνοις, videtur ſanè locus corruptus. Et in Bacchi honorẽ, qui in Cyzico tauriformis colebatur, ταυροχολία dicebatur feſtum quoddam illic celebrari ſolitũ, vt idem Heſychius & Varinus habent, fortè ταυροπολία legendum, quanquam & Tauricæ Dianæ feſtum ſic nuncupetur. Apud Heſychium & Varinum mottophagia eſt ſacrificiũ quoddam celebratũ in Salamine Cypri: Apud Suidam per τ ſimplex ſcribitur: dubitauerim ſanè tamen, an μοσχοφαγία ſcribi debeat. Βούκερως, bubulis præditus cornibus, vt Βούκερον ἄγαλμα apud Herodotum, id eſt, ſtatua ſiue ſimulacrum bubulis præditum cornibus. Poetæ eadem voce tanquã latina quoque vtuntur, Ouidius. *Armentaque bucera pauit*, id eſt, boues ipſos valdè cornutos: Lucretius bucera ſecla dixit, pro ipſis bobus: Mottophagia. Buceria greges.

> *Lanigeraq; ſimul pecudes, & bucera ſecla.* Buceros.

Idem & bucerias greges dixit in eodem ſignificatu: Metam. 6.

> *Sæpè itaq; ex vno tondentes gramina campo*
> C *Lanigera pecudes & equorum duellica proles,*
> *Buceriaq; greges, ſub eodem tegmine cœli:*

Citat hunc verſum Nonius in voce buceriæ, & in voce greges, docens greges reperiri etiam in genere fœmineo. *Bucerum* (inquit Feſtus) *de bobus dicimus. Eſt autem bucerum vox ducta è duabus Græcis, βοῦ, bos, & κέρας, cornu.* Buceræ porrò, quod quidam putant, legi non poteſt; nam κέρας, vnde hoc nomen factum eſt, habet priorem ſyllabam breuem. Animas in myſterijs gentiliũ theologorum meliſſas, id eſt apes & βουγενεῖς appellatas, & Buclopum deum, qui generationem latenter audiret Cælius Rhodiginus prodit: Apes verò ipſæ βουγενεῖς cognominantur, quòd ex bobus oriantur, ſed & Bacchum βουγενῆ tradit Plutarchus. Bubona dea etiam à bobus dicta, inuocabatur, vt boues fortunaret. Meminit eius inter alios D. Auguſtinus. Vitula verò ſiue Vitulina dea à vitulis, quæ lætitiæ præerat, quare magno cultu eam habuere Romani. Hinc vitulari, quod verbum Pierius Valerianus interpretatur lætitiæ ſignum præbere & exultando geſtire. Apud veteres (inquit) vitulantes, gaudentes lætabundoſq; dici comperias, vt non temerè apud coniectores Hebræos legas, laſciuientem currentemque taurum per ſomnium imaginari, futuræ lætitiæ ſi-
Anima apes dicta. Lib 22. c. 3. Bubona dea. Vitula.

D gnum eſſe. De Vitula ſeu Vitulina dea hæc legimus apud Macrobium. *Hyllus libro quem de dijs compoſuit, ait Vitulam* (aliàs Vitulinam) *vocari deam quæ lætitiæ præeſt. Piſo ait Vitulam Victoriã nominari. Cuius rei hoc argumentum profert, quod poſtridie Non. Iulias re bene geſta, cum pridie populus à Tuſcis in fuga verſus ſit (vnde populifugia dicuntur) poſt victoriam certis ſacrificijs fiat vitulatio. Quidam nomen eius animaduerſum putant, quòd potens ſit vita toleranda. Ideo huic deæ pro frugibus fieri ſacrificia dicuntur, quia frugibus vita humana toleratur. Vnde hoc eſſe animaduertimus, quòd ait Virgilius: Cum faciam vitula pro frugibus. Vt vitula dixerit pro vitulatione: quòd nomen eſſe ſacrificij ob lætitiam facti ſuperius expoſuimus. Meminimus tamen ſic legendum per ablatiuum: cùm faciam vitula, id eſt, cum faciam rem diuinam, non oue, non capra, ſed vitula, tanquam dicat, cùm vitulam pro frugibus ſacrificauero, quod eſt, cùm vitula rem diuinam fecero.* Li. 3. Satur.

Tantum Macrobius. Varro in libro Rerum diuinarum ait, quod pontifex in ſacris quibuſdam vitulari ſoleat, quod Græci παιανίζειν vocant. (Hinc illud Virgilij, *Lætumq; choro pæana canentes.*) Titius verò vitulari interpretatus eſt voce lætari. Feſtus itẽ & Nonius teſtantur veteres pro lætari, vitulari dixiſſe. Plautus in Perſa: *Commodauſq; lubens vitulorq; meritò.* Πορτάζει, ſecundum Heſychium & Varinum, eſt δαμαλίζεται. Ego neutrius huius verbi mentionem reperio: videtur

autem idem ſignificare quod uitulari apud latinos, ideſt lætari, uel iuueniliter exultare, ut uituli: E
qui uerò ita exultant Heſychius & Suidas μοσχαῖας dici etiam tradunt. Μοσχηδὸν autem eſt in morē
vituli, ut ταυρηδὸν in morem tauri, Μοσχηδὰ apud Eſychium & Varinū exponitur ἑξῆς καὶ ἀνελλιπῶς,
id eſt continua deinceps ductu & ſine intermiſſione, qualis fortè & uitulorum ſuctus eſt ex uberibus
matrum, ut propriè ad potum referatur, quo ſenſu tamen μοσχηδὸν libentius vſurpauerim. Μοσχίας
Moſchias. Euſtathio eſt aries trienuis. De moſchijs leporibus dicam ſuo loco. Bucede Plauto, qui loris bubulis
vapulat: *Illi*, inquit, *bucedæ erunt potius, quàm ego ſim reſtio*, id eſt, quam ego me ſuſpendam. Boya,
In Muſtell. *Bucede.* ut Iſidorus ait, eſt torques damnatorum, quaſi iugum boum, ex genere uinculorum. Tantum ille.
Quærendum num inde boiam nos vulgo uocemus in Italia ipſum tortorem ſiue carnificem? Βουκά-
Lib 5. *Boya.* πη præſepè boum eſt, κάπτειν enim eſt edere. Βόλιτον Etymologus dictum ait eſſe quaſi βόος λιτὸν,
Bolitum. quòd liquidiora ſint bouis excrementa, quàm reliquorum animalium. Citat autem Hipponactem,
qui βολίτου κασιγνήτην dixerit, fœminam opinor extremè contemptam. Alij uerò βόλιτον aſellorū
retrimentum propriè dici uolunt Cælio teſte, nimirum ex Ariſtophanis ſcholiaſte, in Batrachos, ubi
de Empuſa legitur, quod pedem alterum habeat βολβίτινον: & in Ranas, vbi Io θάτερον σκέλος βολ-
βίτινον habere dicitur, hoc eſt, ut ille exponit, ὄνειον, id eſt, aſininum, dicens ideo à quibuſdam ὀνόκω- F
λον appellari, cùm tamen alioqui tribus in locis apud Ariſtophanem (inquit Henricus Stephanus)
βοῶν etiam mentio fiat, & ipſe alibi βοῶν ὀπίλετον eſſe dicat. Quod verò βόλιτον pronunciant At-
tici, reliqua Græcia βόλβιτον vocant. Propriè autem fimum bouis exponi Pollux etiam author eſt,
& ex ueteri prouerbio notum eſt: βολίτου δίκην in eos, qui ob minima delicta puniuntur: extabat
Butyrum. enim Solonis lex etiam aduerſus fimi bubuli fures. Butyrum fit ex lacte, & à boue nomen acce-
lib. 10. de fa cul. med. ſim plic. pit. Quia ex lacte uaccino quod craſſum, ac cæteris pinguius eſt, butyrum præcipuè conficitur,
unde Galenus: Miror autem quo pacto Dioſcorides ex ouillo & caprillo confici referat: namque
ex bubulo fieri noui, ac proinde nuncupatum eſſe butyrum exiſtimo. Quibus uerbis Galenus no-
men magis, quàm rei naturam contemplatus eſſe uidetur, nam & Plinius alias etiam ex omni lacte
Elia. or. 1. butyrum fieri poſſe aſſerit. Βουστροφηδὸν vocant Græci genus quoddam ſcribendi, vt Pauſanias ait,
arcam Cypſeli hoc modo inſcriptam fuiſſe tradens, quod quidem tale fuit, à fine videlicet prioris
verſus, ſecundum verſum conuertere, vt in diaulo curſu fit. Dictum verò eſt ab arandi ratione, cùm
in extremo ſulci in alterum ſulcum boues conuertuntur, ut Grammatici obſeruant Græci. De hac
lib. 6. eadem re ſic Iſidorus: *Verſus autem vulgo vocati, quia ſic ſcribebant antiqui, ſicut aratur terra:* G
à ſiniſtra enim ad dextram primum deducebant ſtylum, deinde conuertebatur ab inferiore rurſus ad
Buccina. *dextram verſus, quos & hodie ruſtici verſus appellant.* Hæc Iſidorus, vt Lil. Gregorius Gyraldus
Lib. 4. de mi lit. Rom. dia log. 10. obſeruauit. De buccina ita ſcribit Iuſtus Lipſius. Buccina initio fuit cornu bouillum, nec à boue
malè deriues, ut inſtrumentum quod bubus canit, aut quod boues canit, aut uocat. Varro tamen
buccinatorem à vocis ſimilitudine & cantu dictum mauult, quia bou bou canit: quod Iſidorus in-
eptè flexit, & buccinam à voce, quaſi vocinam deriuat, quod Pagani ea uocabantur. Βοὸς κέρας
verò apud Homerum eſſe aiunt cornu, quod lineæ piſcatoriæ iuxta hamum circumponitur, alij pi-
Centauri. lum, ut Varinus refert. Qui ſint laſtauri & atauroti ante adiximus. Centauri uerò qui ſint & un-
de nomen traxerint, Ludouicus Viues in 18. D. Auguſtini librum de ciuitate Dei, cap. 13 ſic ſcri-
bit: Quidam Theſſalus rex bobus œſtro exagitatis, ſatellites ſuos ad eos reuocandos ire cum iuſſiſ-
ſet, illique curſu non ſufficerent, aſcenderunt equos & eorum uelocitate boues ſecuti, eos ſtimulis
ad tecta reuocarunt. Sed hi uiſi, aut cùm irent uelociter, aut eorum equi cùm circa flumen Pe-
neon potarent capitibus inclinatis locum fabulæ dederunt, ut Centauri eſſe crederentur. Dicti-
que ſunt Centari ἀπὸ τοῦ κεντεῖν τοὺς ταύρους. Seruius in tertium Georgicorum. At Palæphatus re- H
fert: Cum tauri præferoces Lariſſam & eam Theſſaliæ regionem vaſtarent, Ixion rex præmium
propoſuit ijs, qui tauros arcerent. Iuuenes è Nephelo pago cùm equos manſuefactos & edoctos
conſcendiſſent (nam prius curribus utebantur) tauros abegerunt. Accepta ob hoc pecunia, in-
ſolentiores facti, iniurijs affecerunt & ipſum Ixiona & Lariſſæos, qui tum Lapathæ dicebantur,
Ita ut inuitati ad nuptias Perithoi mulieres eorum raperent. Quæ res præbuit occaſionem fabu-
læ, quòd Centauri dicantur, quòd ſemiequi, quod filij Ixionis (quia ab eo miſſi & donati) quod ex
Buſiris. nubibus, nam nephele eſt nubes. Buſiris Aegypti rex (à quo ciuitati quoque nomen) ab auia Io
in vaccam mutata hoc nomen fortè inditum habet, uel παρὰ τὸ βοῦς εἴργειν, ut Etymologici author
conijcit, ideſt à conterendis & iungendis bobus, ut qui uel ſolus duos boues includere ſub iugum
poſſet, aut quòd duos boues, quoquo uellet, ſolus traheret, παρὰ τὸ βοῦς καὶ τὴν σειρὰν. tanti roboris
Buthus. fuiſſe enim fertur. Buthus, de quo prouerbium citauimus, *Buthus obambulat*, fuit athleta, quem aiūt
vicisse in Pythijs ludis. Meminit Heſychius. Author adagiorum, fieri (inquit) poteſt, ut ab edaci-
tate id nominis ei inditum fuerit, ut etiam Herculi βουθοινία. Alij uerò arbitrantur Græcos à ſtulto
& ſimplici bouis ingenio, ut Butalionis, quod Etymologus alicubi ſcribit, ſic etiam Buthi no-
men

A men finxiſſe: in qua ſignificatione etiam reperitur *βύδιος*, Heſychius enim hoc in loco: Βύδιος,
παρὰ Λυσιππω τῶ ὄνομα, (legendum videtur *ὄνομα*) *Κύων δὲ τις ἰβοα διδυμίνος ὥσπερ βυδιος*,
Seleucus, inquit, inſipientem & ſtultum exponit. Mœlibeus nomen paſtoris apud Theocritum *Melibæus.*
& Virgilium, ita dictus, quòd haberet curam boum; Alpheſibœus verò & ipſe paſtor à boum in- *Alpheſibæus*
uentione nominatus. Alpheſibœas item vocabant omnes puellas elegantioris formæ, quaſi
quæ reperirent procos, qui boues ſibi darent dotis nomine. Eo enim pecore vti ſolere antiquiſ-
ſimos in æſtimandis rebus nondum introducto vſu nummorum, non ſemel oſtenſum eſt. Sic,
inquam, dicebantur, quæ propter pulchritudinem reperirent magnam dotem (vxores enim à vi-
ris, non, vt nunc, viros ab vxoribus dotem accipere mos erat) Ita Euadne dicta eſt, quòd bene do-
tata eſſet a Capaneo coniuge, *ἕδνα* enim vocabant nuptialia munera. Tantum Muretus. Ale-
xandri equum bucephalum appellarunt teſte Plinio, ſiue ab aſpectu toruo, ſiue ab inſigni taurini
capitis armo impreſſi. Nos plura de eo in equo diximus. Pierius Valerianus ita Theſſalos equos
ait fuiſſe nominatos, fallique qui putant equum illum à bouillo capite, vel à cornibus, quibus ani-
mal id præditum fuiſſe dicitur, ita nuncupatum. Equos autem nonnullos apud Theſsalos, bu-
B cephalos fuiſse nuncupatos, oſtendere Ariſtophanem *ἀναγύρῳ*. Ab equo illo vrbs quædam, Aſi-
norum caput, Bucephala dicta fuit eodem Plinio teſte, quia ibi eſſet ſepultus: Stephanus *βουκεφά-
λειαν* vocat. De tauro ſiue botauro oue, & ſcarabęo diximus in æquiuocis. Ait item Plinius boas *Boa ſerpens*
in Italia ſerpentes, in tantam magnitudinem exire, ut Diuo Claudio principe occiſæ in Vaticano *lib. 8. ca 14*
ſolidus in aluo ſpectatus ſit infans. Ali primo bubuli lactis ſucco, vnde (inquit) nomen traxere.
Iſidorus de boa paulò aliter. *Boas* (inquit) *anguis Italiæ immenſa mole perſequitur greges ar-* *Lib. 12.*
*mentorum & bubalos & plurimo lacte irriguis vberibus ſe innectit & ſugens interimit, itaque inde
à boum populatione boas nomen accepit.* Bupreſtis nomen eſt oleris, de quo mox, & animalculi ex *Bupreſtis.*
genere inſectorum, id quòd cum Plinius vel non aduerteret, uel non caperet, Græcos inconſtan-
ter de bupreſti ſcripſiſſe tradit his verbis. *Bupreſtim herbam Græci, magna inconſtantia laudibus
ciborum etiam habuere. Idemque remedium tanquam contra venenum prodiderunt. Et ipſum* *Lib. 30. c. 4.*
*nomen inditum eſt, boum certè venenum eſſe, quos diſſilire deguſtata fatentur. Quapropter nec
de hac plura dicemus.* De ipſo verò animali, alio loco ſic ſcribit. *Rarum in Italia animal bupre-
ſtis eſt, longipedi ſcarabæo ſimillimum. Fallit inter herbas bouem maximè, vnde & nomen inue-
C nit: deuoratumque tacto felle ita inflammat, vt rumpat.* Non abſimilem etymologiam habemus
in hiſce Nicandri verſibus:

Η καί που δαμάλεις ἰργάτορας, ἄλλοτε μόσχυς
Πίμπρᾶσι, ὅππότι θῆρα νομαζόμενοι δατεῦνται
Τούνεκα τλὺ βούπρηστιν ἐπικλείουσι νομῆες. id eſt
*Sæpe pigram hæc vaccam, vitulum quandoque ſalacem
Perdit, paſcentes, ſua quando armenta magiſtri
Diſcernunt, & ob id bupreſtim nomine dicunt.*

Dici itaque videtur bupreſtin *παρὰ τὸ τὸν βῦν ἐμπιμπρᾶσθαι*, quòd boues incendat & vrat.
Secus tamen docet Etymologiaſtes: dici enim ait, quòd ſummopere intumeſcere faciat homi-
nem: *βούπρηστιν*, inquit, *φάσι λέγεσθαι διὰ τὸ τοὺς γευσαμένους αὐτῆς μεγάλως πιμπρᾶσθαι: τουτέστι
φύσασθαι, τὸ γὰρ βοῦς ἐπὶ τῦ μεγάλυ ἔτασσον οἱ ἀρχαῖοι, καὶ βουπαῖδα τὸν μέγαν παῖδα*: id eſt bupre-
ſtem dicunt nominari, quòd eos qui eam guſtarunt, inflatos ac tumidos reddat multum, quod
πιμπρᾶσθαι Græci dicunt. Βοῦς enim nomen magnum antiquis ſignificabat, vnde *βουπαῖδα* ma-
D gnum puerum dicunt. Vtraque quidem etymologia tolerari poteſt, attamen prior videtur præ-
ferenda, vtpotè quam & Aelianus videtur ſequi, dum ait: Bupreſt in inſectum ſe bubulum pecus
deuorauerit, tantoperè inflammationibus torquetur, vt & rumpatur, & non ita multò poſt efflet
halitum extremum. Idem quoque animalculum *βυδάκη* quoque nuncupatur teſte Heſychio,
fortè quod boues frequenti morſu ſit infeſtum. Cretenſes hodieque *βουπρισιν* dicunt. Marcel-
lus Virgilius in commentario ſuo ad caput de bupreſti apud Dioſcoridem aſſerit, Italiæ rura
nunc quoque noſſe hoc malum, vidiſſeque ſe peremptum aliquando eo ueneno bouem, non ſatis *Bupreſt.*
tamen oſtendere ruſticos eius animalis formam, diuerſiſque appellationibus diuerſis locis, & di- *lib. 17. c. 17*
uerſa forma deſcribi, & appellari. In Græcis Geoponicis Paxami verba inſcripta *περὶ βουπρήστεως*,
duo latini interpretes de bupreſti uertunt. Geſnerus mauult de uentris boum inflatione, vt ni-
hil (inquit) referat, an *βου* particula hic intenſiua ſit, an ad boues propriè pertineat. Quan-
quam enim ex bupreſti inſecto vorato turgeat, & infletur uenter, idem tamen affectus alias
quoque ob cauſas interdum inuadit. Mulomedici in equis *χελώπρησιν* vocant, id eſt *τοῦ κε-
νῶνος καὶ λαγόνος πρῆσιν ὅταν ἐμφύσωσι*: ſit autem talis inflammatio aliàs in ventriculo, aliàs

Aa 2 in

Digitized by Google

in inteſtinis. Accedit quòd in Geoponicis caput iam citatum περὶ βουπρήστεως inſcribitur E
per η non per ς in penultima: Et Columella tria in Geoponicis capita, de cruditate, bupre-
ſti, & torminibus inſcripta, ſub vno de cruditate comprehendit, nulla bupreſtis mentione
facta, ſonitum autem ventris & inflationem tanquam ſigna, & ſymptomata cruditatis non om-
mittit. Sed idem fortaſſis remedium vtrique malo conueniet, quod Paxamus ita præſcribit:
Aduerſus hanc noxam quidam oleum in nares infundunt bubus: alij caprifici groſſos aqua di-
luunt & naribus infundunt. Dioſcorides certè poſt vomitiones & clyſteres, caricas in cibo
prodeſſe docet & cum vino potum earum decoctum aduerſus bupreſtin inſectum. Cæterùm
oleum bubus per nares infundi, donec ructent ad inflationem ſedandam, in Plinio legitur: Nec
tamen negauerim oleum contra omnia venena bibi cùm aliàs, tum ad vomitum proritandum.
Tantum Geſnerus: & aliàs rurſus: Bupreſtis ſiue Scarabei genus boues inflantis, ſiue alia ven-
tris inflatio accipiatur, æquè ad ipſos boues ac morbi magnitudinem, vocabuli etymon referri
Bucardia. ti poteſt. Bucardia Plinio gemma eſt, bubulo cordi ſimilis, Babylone tantùm naſcens. Iaco-
Lib. 37. ca. 10. bus Dalechampius ait eſſe genus Callaidis ſiue Turcicæ, ſeſeque uidiſſe hanc gemmam profite-
tur. Græci, ut lexicographi exponunt βουκάδιον & βουκάρδιον λίθον appellant. Bootes uel Bo- F
tus à boue ducto nomen, latinè bubulcus, cæleſte ſydus, quod arctophylax uocatur: Stellula
enim eſt iuxta urſam minorem quæ more bubulci plauſtrum ſequi uidetur: Cicero de natura
deorum:

Arctophylax vulgò qui dicitur eſſe Bootes,
Quòd quaſi temone adiunctam præ ſe quatit Arctum.

Ouidius: *Arctophylax formam terga ſequentis habet.*
Iuuenalis: *Frigida circumagunt pigri ſarraca Boota.*
Aratus: *Tardus in occaſum ſequitur ſua plauſtra Bootes.*

Plantæ. Sunt qui Arcadem Iouis ex Caliſtone filium in Booten mutatum dicant: Pluribus tamen placet,
Areſta bouis Caliſtonem in Vrſam maiorem, Arcadem in minorem conuerſum. Areſtam bouis uel boum uo-
Roſtrum bo- cat herbariorum uulgus, quam Græci anonidem, & ononidem, quòd in opere arantes boues ſi-
uis. ſtat ac remoretur, radicum tenacitate uomeri non cedens. Bouis roſtri decoctum utile ad fluxum
uentris ſi eo lauentur pedes, legimus in Roſa Anglica. Sunt qui ſymphytum maius eſſe conij-
ciunt. Panaces quod è Macedonia affertur, bucolicon uocant, inquit Plinius; armentarijs ſpon- G
Lib. 25. cap. te erumpentem ſuccum excipientibus: hoc celerrimè euaneſcit. Dioſcorides hoc genus panacis
4. Heracleum ſiue Herculeum vocat ſine dubio, vt ab Aſclepio & Chironio diſtinguat: ex huius ra-
Panax Her- dice liquor denſatus opopanax dictus nomen in officinis pharmacopolarum adhuc retinet. A quo
culeum. panace panax Herculeum Plinij, ne quis erret, pl ne diuerſum eſt, ait enim origanum eſſe Hera-
cleoticum. Differunt teſte Varino βούτυρον eſt βούτυρος, nam βούτυρον eſt butyrum, βούτυρος her-
ba quædam Dionyſio. Conicerem ita vocari, quia plurimum ex eius eſu butyrum vaccæ gene-
Bupreſtis. rent. Bupreſtis oleris genus apud Theophraſtum, ſed cùm eodem nomine inſecti intelligatur ge-
nus maleficæ naturæ, vt oſtendimus, Plinius id non aduertens, oſcitanter in hæc verba prorupit:
Lib. 7. Hiſt. *Bupreſtin magna inconſtantia Græci in laudibus ciborum habuere; ijdemque remedia tanquam contra*
cap. 8. *venenum prodiderunt*, &c. Heſychius ſic herbam ab inſecto diſtinguit. βούπρηστις olus, βουπρῆστις
inſectum maleficum. Iacobus Dalechampius bupreſtin herbam quibuſdam eam eſſe ait, quæ vul-
gò auricula leporis vocatur, & à Dodonæo pro bupleuro oſtenditur. Varinò verò βούπραστις vel
Bupleuron. βούπρηστις potius, genus eſt oleris ſylueſtris ſimile ſinapi: Bupleuron quoque eidem genus eſt ole-
ris. Deſcribitur à Plinio *herba ſponte naſcens, caule cubitali, folijs multis longiſque, capite ane-* H
thi, laudata in cibis Hippocrati, & Nicandro in medicina. Cui deſcriptioni non malè videtur qua-
drare auricula illa leporis, cuius folia rectè dicemus longa, vt pote in herba vmbellifera, minus
verò rectè inter paſtinacas erraticas cenſeri debet, etſi ita iudicauerit Geſnerus: Syluaticus bupleu-
rum exponit coſtam bouis, aitque eſſe dulbub: quid autem ſit dulbub nec ipſe declarat, nec apud
Bugloſſum. quemquam huc vſque reperi. Bugloſſos boum linguæ ſimilis. Geſnerus ſimilitudinem iſtam
ad figuram pariter & ad aſperitatem refert, & vtrumque boragini noſtræ conuenire arbitratur,
quanquam & aliæ (inquit) quædam herbę ad bugloſſi deſcriptionem accedant, omnes ferè vi-
Cap. 4. ribus ijſdem præditæ. Ita poſtmodum cenſere alij. Cato de inſitione loquens: *Inſuper (in-*
Lib. 17. cap. *quit) lingua bubula obtegito, ſi pluat, ne aqua in librum permeet; eam linguam inſuper librum*
14. *alligato, ne cadat.* Citat hunc locum etiam Plinius, & genus herbæ interpretatur: Cæterùm
Buphthal- mireris, cur herbam exponat, cùm Cato ligulam è corio bubulo factam intelligat; & alioqui ſit
mus. abſurdum linguam bubulam herbam inſuper librum alligari, ne cadat, quod Cato ait. Buphthal-
Li. 25. ca. 8. mus ſimilis (inquit idē Plinius) boū oculis. Quæ ſimilitudo ad flores referri debet, ut oſtendit Dio-
lib. 3. c. 139 ſcorides,

A ſeſerides, Flores (inquit) producit luteos maiores quàm anthemidis, oculis ſpeciem referentes, *Lib. 3 cap.*
vnde nomen traxit, & Galenus buanthemon exponit buphthalmum. Varinus olim Romanis boa- *39.*
riam vocatum fuiſſe ait, herbamque eſſe quæ apud ſuos in cibum veniat. Caules verò mandi, *In gloſſis.*
etiam Plinius tradit, quamobrem nec Dodonæi, nec Matthioli buphthalmum probo, illius
quia hellebori modo purgat, huius quia caulis durus eſt & eſui ineptus. Cæterùm buphthalmus
etiam quibuſdam teſte Plinio aizoon maius nuncupatur, alijs zoophthalmos, & apud Dioſco-
ridem buphthalmos inter ſynonyma aizoi legitur: boephthalmos Oſthani ſideritis. Boanthe-
mon Galenus libro præcitato buphthalmon exponit, quod & Chryſanthemon vocetur. βέπτι-
νον Varino trifolium herba, & βύμανις & βύπαςον herbarum genera. Butomum in paludibus *Butomum*
naſci tradit Democritus in Geoponicis, folia ferre irinis proxima, quibus boues iucundè veſcantur,
vnde nomen ei datũ: vbicunq; prodierit, ſolum excauandis aquilegijs idoneũ fatetur. Theophra-
ſtus verò butomo folium ait eſſe arundinaceum, angulare, caulem inoffenſiſſimum, qui malum
magnitudine ſidæ proximum producat in lacu: fœminam ſterilem eſſe, ad nexus vtilem. Herba-
rij & officinæ, vt Ruellio placet, vocant hodie iuncum cabacinum, quòd folijs eius tegetes & ſpor- *Lib. 2. de*
B tulæ, ſicut ex ſparto texuntur: nanque corbulas, quibus ficus & vuas paſſas recondunt, corbas, vel *nat. ſtirp.*
potius cabas (inquit) ſolent appellare. Andreas Cæſalpinus butomi nomine deſcribit id genus iun *cap. 128.*
ci, quod a florum eleganti ſpecie, floridum herbarij cognominant. Sed butomus Theopraſto du- *Lib. & cap.*
plex, mas nimirum & fæmina; Ego hucuſque iſtius iunci vnicum tantum genus obſeruaui, nec *17.*
ille plura recenſet. Scio tamen multis peritis herbarijs butomum idem eſſe cum Sparganio Dio- *Sparganiũ.*
ſcoridis, & Dodonæus iuncum floridum pro Sparganio oſtendit, binis in libris, in hiſtoria her-
barum videlicet Gallica, & in compendio hiſtoriarum. Sparganium autem à Dioſcoride deli-
neatur folijs gladioli ſed arctioribus & magis inclinatis: pilulis in ſummo caule, in quibus ſemen:
pilulas vocans quod Theophraſtus malum magnitudine ſidæ proximum. Dodonæus tamen bu-
tomum à Sparganio diſtinguit: nam pro butomo in hiſtoria deſcribit Sparganium ab alijs puta-
tum, eam videlicet quam ipſe in hiſtoria frumentorum platanariam à ſimilitudine pilularum cum
fructu platani nuncupat. Equidem Matthiolus dubitat, nunquid hæc reuera ſit Sparganium,
quandoquidem non in ſummo caule, ſed infra eius ſummum multo & alibi quoque pilulæ exo-
riuntur: quare & Dalechampius hoc putatum Sparganium pro phlæo fæmina exhibuit: contrà
C Lobellius & Pena quin ſit genuinum Sparganium, idemque cum Theophraſti butomo, non du-
bitant. Idemque Pena aliam quàm Democritus butomi etymologiam adducit. βούτομον enim
interpretatur admodum ſcindens, quia eius herbæ folia acie ſua manus arripientis ſauciant. Sed
plura hac de re in plantarum hiſtoria. Lappæ genus Plinio boarium cognominatur his verbis: *Lappa boa-*
Lappa boariæ radix pota articulis medetur. Geſnerus hanc boariam lappam, arcion Dioſcori- *ria.*
dis eſſe iudicat, quam à Romanis perſonariam, & lappam vocari ſcribit. Accedunt etiam (in- *Lib. 26. cap.*
quit) vires ſimiles. Radix enim eius, (eodem Dioſcoride teſte) conciſa et emplaſtri modo im- *11.*
poſita, obortos membrorum fractis oſſibus circa articulos dolores ſedat. Vulgò lappam maio-
rem & bardanam appellant. Boariæ nomen factum ei credit, quòd cùm procera ſit, bubus faci-
le adhæreat; vt lappa canaria canibus, quæ à reliquis eiuſdem nominis (Plinij verbis vtitur) ſola
humilitate differt. Alij tamen longè diuerſam oſtendunt, diuerſa etiam ratione ducti, quod
nempe prætereuntium veſtibus pertinaciter adhæreat, quemadmodum aparine, quam lappam
vertit Plinius. Herba eſt in agris pinguibus & ſtercoratis prouenieus, radice apio hortenſi non *Lib. 21. cap.*
diſſimili, odorata cum manditur, caule palmum alto, folijs coriandi aut potius caucalis, per *cap. 17.*
D obliquam valde & crebrò inciſis, floribus in vmbella exalbo & ſubluteo ſubrubeſcẽtibus, fructu ob-
longo, ſpinoſo, vt in caucali, ſemine nigro, ad figuram fructus formato. Ruſtici noſtri iſtiuſmodi
echinato fructu herbas vulgò grappellas nuncupant. Quare cum hæc in agris naſcatur, boaria di-
cta fuerit, quaſi priuatim ad boues pertinens, cum propriè ſit boarium, quod ad boues pertinet, vt
arua boaria, teſte Feſto, quod in eis boues venderentur. Cunilæ bubulæ nomine duas ſpecies *Cunila bu-*
diuerſas apud veteres celebratas fuiſſe apparet, liguſticum, & origanum ſylueſtre. Crateuas *bula.*
enim liguſticum ſic vocat ſed falsò, vt Plinius ſcribit, & mox, cùm dixiſſet, cunilæ præter ſa- *Lib. 16. cap.*
tiuam plura eſſe genera: *quæ* (inquit) *bubula appellatur, ſemen pulegij habet, vtile ad vul-* *16.*
nera commanducatum impoſitumque &c. Hanc cunilam bubulam, origanum ſylueſtre Græco- *Lib. 3. cap.*
rum eſſe Ruellius validiſſimis argumentis conuincit. Geſnerus bubulam appellatam conijcit, *cap. 25.*
quod inter boum remedia fortè olim in vſu fuerit, quanquam apud ſcriptores in Hippiatrica
ſolùm mentionem eius inueniat apud Columellam, qui ſic ſcribit: *Si bilis moleſta iumento eſt,* *Lib. 6. cap.*
venter intumeſcit, nec emittit ventos. Manus vncta inſeritur aluo, & obſeſſi naturales exi- *30.*
tus adaperiuntur, exemptoque ſtercore poſita cunila bubula, & herba pedicularis cum ſale tri-
ta & decocta, melli miſcentur, atque ita facta collyria ſubijciuntur, quæ ventrem mouent, bi-

lemque omnem deducunt. Si verò inde, vt ille conijcit, bubula cunila dicta eſt, gallinaceam cunilã E
etiam à medendis gallinacei generis auibus cognominatam eſſe conijci poterit, quæ origanum eſt
Origanum butes. Heracleoticum. Eſt & butes origanum apud Cydoniatas, idem nimirum, vt idem Geſnerus iudi-
cat, bubulo, vt vel nomine proditur. Femur bubulum Plinio herba eſt, neruis vtilis, recens in ace-
Femur bubulum. to & ſale trita. Hæc quæ ſit, non ſatis conſtat. Videndum an eadem ſit, inquit Geſnerus, quam
alibi ſcribit myriophyllon dici in Hetruria, qua boum nerui abſciſſi addito axungia ſolidantur. Eo-
Lib. 24. cap. 19. dem teſte aliqui fœnogrecum buceras vocant, quoniam corniculis ſemen ſit ſimile: immò verò (in-
quit Dalechampius) quòd ſemen longis ſiliquis veluti corniculis includitur. ſimilibus ſcilicet bu-
bulis aut capræ, vnde & ægoceras ibidem vocari dicitur. Alibi quoque buceros apud eundem le-
gitur, nimirum *βύκερως*: ſunt qui buceron ſcribant. Apud Varinum pro eodem ſemine, ſeu potius
pro eadem ſiliqua *βουκέρας* legitur. Nicandro eſt *βουκέραος* in Alexipharmacis:

Ἄλλοτε, βουκέραος σιτηγόνου ὄρπα κεραίας
Εὐκνήμοις πετάλοισιν ἐπλεονεκίοισιν αἶξι.

Ex hoc autem *βουκέραος* per contractionem *βύκερως* factum eſſe aiunt. Buceraon verò etiam apel-
Bucranion. lari anagallidem Menetheus teſtis eſt, vt Galenus annotauit in Gloſſis. Vitem nigram aliqui bu- F
Taurion. cranion vocant; quod nomen aliqui antirrhino tribuunt, vt Galenus, annotante Gorræo. Taurion
inter lychnidis coronariæ nomenclaturas legitur in Dioſcoride, & taurus apocathemenes Magis
Herba tora. eodem referente, lychnis ſylueſtris eſt. Ab vtraque toto cælo differt, quam toram vulgò herbarij
vocant, de qua ſuprà diximus, & in lupo dicemus, quia aconitum lycoctonon quibuſdam putatur.
Hoc ſaltem in præſentia lectorem monet Geſnerus, lychnidi & aconito non ſolum nomina commu
nia eſſe, cùm ille taurion, hæc tora vel taura vocetur: ſed etiam effectus; vtrauis enim admota ſcor-
piones torpeſcere Dioſcorides tradit. De tora verò vulgò apud nos vocata, quòd vaccæ ea deuo-
rata, vt paſtores facto periculo teſtantur, taurum ſtatim adeant, quam Dioſcorides orabanchen vo-
cat, antea diximus. Eſt & alia taura, de qua Hermolai Barbari hæc ſunt verba: Sunt qui oxyn pu-
tent eſſe quam vulgus tauram & triada, id eſt, trinitatem, & ſphragida, hoc eſt, ſigillum Salamo-
nis appellauit: folio triplici aut vno potius in terna diſpoſito, radice capillamentis multiplici: flore
cum maculis quibuſdam candidis cæruleo. Aſtringit, ad ſtomachum diſſolutum & enterocelas in
cibo datur. Tantum Barbarus. Heſychius tradit, Phanodemum hordeum ſcribere appellari *ταῦ-
ρον*, quoniam cornutum ſit. Fortè ariſtas quibus hordei ſpica armatur, cornua dixerit. Rectius G
tribulus tauroceros cognominatus eſt Dioſcoridi propter cornutos aculeos. Idem ait, Marrubiũ
Vaccaria rubra. ſanguinem tauri vocari. Inuenio & Roſmarinum tauri oculum nominari. Vaccariam rubrã vo-
cant herbarij, (iſatim ſylueſtrem nonnullis dictam) quoniam vaccæ libenter eam depaſcantur.
Triticũ vaccinum. Quidam condurdum Plinij eſſe volunt. Inter vitia frugum eſt, quod triticum vaccinum vulgò ap-
pellatur, quia vaccis pabulo gratum eſt & innoxium. Germani ſimiliter kuuueyſsen vocant, &
Galli blè de Vache & blè de beuf nuncupant quaſi triſolium vaccinum aut bubulum. Herba eſt
caule pedali, vel altiore, folijs nigricantibus, binis, mucronatis: ſpicã florum purpuream ædit, folijs
etiam inſertis eiuſdem ferè coloris, aſperſis maculis quibuſdam flauis: radice breui inutili, meſſis
tempore poſtquam defloruit, in ſingulis conceptaculis bina ternaue ſemina, tritici ſimillima, colore
tamen puniceo producit. Eodem colore panis, ſi fortè immiſceatur, infici ſolet. Prouenit in agris,
qui triticum vel zeam alunt. Herbarij doctiores Galeno aiunt melampyrum vocari, à quo melam-
pyrum Dioſcoridis, quod myagrum eſt, plurimum differat. Sunt qui Plinij, & Theophraſti ſte-
Lib. 18. cap. 17. lephiron eſſe volunt, alij verò alopecuron. Gaſpar Bauhinus credit apud eundem Plinium æram
vocari, quamuis hoc nomen etiam lolio tribuatur. Tabernemontanus triticum nigrum & boui- H
Bœotia. num appellat. Bœotia vnde ſit dicta, alij aliter tradunt. Sunt qui ita dictam velint à rege eius lo-
ci Bœoto, quem Arne mater Aeolis enixa, vt patrem lateret, abiecerit *εἰς βοῶνα*, id eſt, boum ſtabu-
lum. Euphorion.

Τὸν ῥα Ποσειδάωνι δαμασσαμένη τέκε μήτηρ,
Βοιωτὸν δ' ὀνόμηνε, τὸ γὰρ καλέουσι βοτῆρες,
Οὕνεκά ῥα πατρώοισι βοῶν ἀπεθήκατο κόπροις

Alij Bœotiam dictam malunt à boue, quam ex Apollinis oraculo Cadmus ſecutus eſſe legitur, &
quo in loco illa moribunda procubuit, Thebas cõdidit; cum regio illa Aonia prius diceretur: quam
Metam. 3. ſententiam ſequitur Ouidius, cum ait:

Bos tibi Phœbus ait, ſolis occurret in aruis
Nullam paſſa iugum, curuiq; immunis aratri:
Hac duce carpe viam, & qua requieuerit herba,
Mœnia fac condas, Bœotiaq; illa vocato.

In eodem ſenſu Seneca:

Me-

A *Monituq; Phœbi iuſſus erranti* *In Oedipo.*
Comes ire vaccæ quam non flexerat
Vomer, aut tardi iuga curua planſtri
Deſeruit fugas; nomenq; genti
Inauſpitata de boue tradidit.

Sunt denique qui malint, inde vocatam fuiſſe Bœotiam, quia regionis illius tractus, craſſiore (vt aiunt) & concretiore cælo, hebetiores producat homines & mente neque agili, neque vegeta, ſed pingues & rudes. Legimus autem & Antimachum recitantem apud Thebanos librum Thebaidos, cùm vidiſſet attentum neminem, clauſo codice dixiſſe, εἰκότως καλεῖσθε Βοιωτοί, βοῶν γὰρ ὦτα ἔχετε, id eſt, *iure vocamini Bœoti, qui quidem aures habetis boum*, quaſi ad etymologiam nominis alluderet, quæ ex βοῦς & ὦτα compoſita ſit. Bouillæ ſunt in Latio, vt meminit Plinius haud procul ab vrbe Roma, dictæ, vt exiſtimat Nonius, quaſi bouis hillæ, ab eo quòd bos illuc aduenerit, inteſtina ex vulnere trahens, quæ veteres dixerunt hillas. Erat autem vicus inter vrbem Romam & Ariciam in via Appia, in quo cæci & mutilati corporis homines mendicabant: vn- *Bouillæ. Lib. 3.*
B de Perſius:

Dic clarè, non audeo inquis *Saty. 6.*
Exoſſatus ager iuxta eſt, age ſi mihi nulla
Iam reliqua ex amitis, patruelis nulla, proneptis
Nulla manet patrui, ſterilis matertera vixit,
Deq; auia nihilum ſupereſt, accedo Bouillas
Cliuumque ad Virbi.

Byrſa corium & tergus Græcis dicitur; vnde & βυρσεῖς coriarium appellitant. Hinc arcē in media Carthaginenſium vrbe Byrſam appellatam fuiſſe aiunt; quod Dido cùm fratrem fugiens in Africam perueniſſet, ab Iarba tantum ſoli emerit, quantum taurino tergore poſſet circundare, diſſecto verò deinde tergore in minutiſſimas laminas, tantum loci eo circumdederit, quantum arci extruendæ ſatis eſſet. Ad hanc ſiue fabulam ſiue hiſtoriam alludit Virgilius, dum canit. *Byrſa.*

Vbi nunc ingentia cernes *Aeneid. 1.*
Mœnia, ſurgentemq; noua Carthaginis arcem;
C *Mercatiq; ſolum facti de nomine Byrſam,*
Taurino quanto poſſent circundare tergo.

Coniunxit poeta (inquit Nonius) hæc duo nomina, Carthaginem & Byrſam, vt res vicinas: βύρσα enim Græcè corium, Carthago à cartha deduci videtur, vtrobiq; vocabulo ex taurino tergo deriuato: poſtea tamen diuerſa ſignificata accepere. Byrſa enim teſte Strabone, Carthaginis arx eſt, vt Athenis Acropolis, Thebis Cadmeia. Carthago autem vniuerſa vrbs eſt, &c. Silius quoq; non longè ab operis ſui exordio de Carthaginis loquens origine, inquit: *Lib. 7. cap. 5*

Tum pretio mercata ſolum, noua mœnia ponit,
Cingere qua ſecto permiſſum littora tauro.

Georgius Braum in theatro vrbium teſtatur, Oſſeuburgum Germaniæ vrbem ſimiliter à bubula pelle nomen accepiſſe. Strabo ait in littore Eubœæ antrum quoddam fuiſſe in Aegeum vergens, quod aula bouis ſit vocatum, quia Io Epaphum ibi peperiſſe dicatur. Booneta (Βοώνητα) Pauſania teſte locus ſiue via eſt Spartæ, quod idem eſt, ac ſi bobus empta dicas, ait & Polydori regis domum fuiſſe; quæ eo mortuo de dote vxoris empta ſit. boues fuiſſe pretium: quoniam eo tē- *Oſſenburgū. Aula bouis. Booneta.*
D pore necdum eſſent nummi auro argentouè ſignati, ſed quæ quiſq; vellet, per commutationem, bubus ſeruitijs, rudi argento, & auro vltrò citroque datis & acceptis compararet. Βούβαστις vicus Aegypti & dea, vt Etymologus declarat, inquiens: Nam Io Inachi filia in bouem mutata, & poſt multos terra marique errores Aegyptum ingreſſa; cùm per humidum agrum incederet, veſtigia luto impreſſit: quæ cùm regi illius loci ab anterioribus pedibus iota literam, à poſterioribus omega præferre viderentur, Io nomen vaccæ impoſuit, & vicum à bouis greſſu bubaſin nominauit. Et rurſus: Βούβαστος πόλις Αἰγύπτου καὶ Βυβαστίτις πόλις. gentile Bubaſtites. In hoc Dianæ quam Bubaſtin nominant, clariſſimum fuit templum. Nominatur & Bubulcorum ciuitas in Aegypto, vt Strabo aſſerit. Bouis aurei templum locus eſt in Palæſtina, vt citat Ortelius. Βυθόη, Illyriæ ciuitas ſic dicta, vt Etymologus ait, quòd Cadmus è Thebis fugiens iugo boum inuectus, celerrimè illuc peruenerit & ciuitatem condiderit, ἀπὸ τῶν βοῶν καὶ τῆς θοῆς φυγῆς. Alij dictam volunt, ἀπὸ τοῦ βουθόη παραγενέσθαι (addendū videtur αὐτῇ τὸν Κάδμον) vel à Buto viro t in th mutato. Sunt qui ineptè Buthye per y ſcribant. Βυθία verò Ioniæ ciuitas & regio eſt Stephano, haud ſcio cur ſic dicta. Buthrotum vrbs eſt Epiri in Theſprotijs (prope Oricum portum, vt habet Euſtathius in Dionyſium, vel vt Strabo, Orchinum,) in qua regnauit Helenus Priami filius: vel Epiri colonia, *Bubaſtis. Lib. 16. Buthoē. Buthia. Buthrotum.*

non

A noris Aſiæ populis,qui è regione Thracum habitant: poſtea uerò Boſphorum Thracium dictum,
ſiue quòd Io vacca oeſtro percita illic tranauerit,ſiue ut alijs placet (Arriano teſte) quòd alia quæ-
dam vacca,quàm Phryges monente oraculo ſequebantur,ut eam ducem itineris haberent, intrepi-
de anguſtias illas maris inter Chalcedonem & Byzantium traiecerit: qua & illi tutò ſecuti ſunt,
ad cuius rei memoriam bos ænea apud Chalcedonios poſtea conflata eſt:& eandem fortaſſis ob cau
ſam locus quidam illic Damalis etiamnum vocatur. Cæterùm Ionis vaccæ traiectus ad Boſpho-
rum Cimmerium ab alijs refertur. Eſt & Indicus quidam Boſphorus. Et eſt præterea eiuſdem
nominis portus iuxta Byzantium, qui literis quibuſdam mutatis perperam ita vocatus eſt pro
φωσφόριον. Nam cum Philippus in obſidione cuniculis actis locum ex improuiſo oppreſſurus eſſet,
Hecate φωσφέρος dicta, lumen a facibus,quæ per cuniculos lucebant,ciuibus oſtendit, unde illi obſi
dione liberati Phoſphorion ciuitatem appellarunt. Sed redeo ad vtrumque Boſphorum: Hæc lo-
ca ita fuiſſe ab Ioue in uaccam immutata dicta ſignificauit etiam Prometheus apud Aeſchylum,
ubi omnia euentura Ioni puellæ uaticinatur,inter quæ hæc etiam ſunt:

Σαφῶς ἐπίστασ᾽ ἰόνιος κληθήσεται
B *Τῆς σῆς πορείας μνῆμα τοῖς πᾶσι βροτοῖς.* idest
Scias apertè, Ionius vocabitur.
Tua viæ monumentum is omnibus viris.
Ἔσται δὲ θνητοῖς εἰσαεὶ λόγος μέγας
Τῆς σῆς πορείας, βόσπορος δ᾽ ἐπώνυμος, idest
Semper viros inter vigebit de tuo
Curſu loquela, & Boſporus cognomine.

Alij appellatum malunt Boſphorum ab eo tauro,quem rex Aegyptiorum miſit pro Ione ad Ina-
chum: Cùm uerò mortuus fuiſſet, hunc oſtendentes circumtulerunt, quoniam illud animal non
erat antea notum,neque viſum in Græcia,ut ait Soſiphantes in Meleagro: Cùm uerò apparuiſſet
longè exiſtentibus ſupra undas natans taurus ille,quod erat ſuper tabulatum, ſinus ille ab inceſſu
bouis dictus fuit Boſporus. Varro inter boum laudes recenſet,quòd Boſphorus unus Thracius, al-
ter Cimmerius ab eis dicti ſint. Procopius Booſporon urbem eſſe ait ita dictam,quòd incolæ quo-
tannis boues loco pecuniæ ſubminiſtrarent. Idem Varro Italiam a uitulis dictam ſcribit,authorem
C citans Pitonem. Vide ſuprà in Synonymis. Moſchouitas quidam interpretantur populos illos,
qui a Ptolomæo Hamaxobij,à Pomponio Mela Hamaxobitæ dicuntur, populi Sarmatiæ in Euro
pa,qui ædium uice plauſtris utebantur: hamaxa enim Græcis plauſtrum eſt: quamuis alio hodie lo
co quàm olim ſiti uideantur. Tauromenium Naxiorum Coloniam Goltzius à tauro nomen habe-
re ait. Collis enim(inquit)qui urbi condendæ imminebat,taurus à tauri ſimilitudine dicebatur.
Romæ Exquilina vocata porta,etiam taurina uocabatur,ut Alexander ab Alexandro tradit; à ca- *Porta tau-*
pite tauri inſculpto. Extra eam de nocentibus ſumebantur pœnæ. De tauris populis & Tauro mon *rina.*
te abundè etiam diximus in ſynonymia. Taurinum,ut hodie uocant, ſiue Auguſta Taurinorum, *Lib.4.c.16.*
urbs Celtica eſt Maſſilientium Colonia, ταυρόεις Stephano dicta, & ciues eius Tauroentij. Apol- *Taurinum.*
lodorus ſcribit conditores huius urbis uectos eſſe naui ταυροφόρῳ idest,cuius inſigne erat taurus: qui
à Phocenſium claſſe reiecti,ad terram appellantes,urbem inde nominauerunt. Albertus ait eſſe, *Peloponeſus*
qui ædificatam uelint à Lamiſone nepote Noæ,eamque à nomine ſuo appellaſſe Lamiſonem qua- *cur bos di-*
ſi taurum,quia Lamiſon Hebrais ſit taurus,indeque manaſſe poſtmodum, quòd à tauro hodieque *cta.*
nomen obtineat. Inuenio & Peloponneſum bouem fuiſſe cognominatam,indeque Demetrij Pha
D rij dictum extare,quo hortabatur Philippum,ut Meſſiniorum urbem & Corynthum præſidijs fir-
maret,ſi Pelopponeſi cupidus eſſet: ambobus enim,inquiebat,cornibus bouem tenebis, cornua uo-
cans Ithonem,& Acrocorynthum. De Tauro illo,ex quo Minotaurus natus fertur, dixi ſuprà in
fabuloſis. Statilij Tauri bis conſulis ac triumphalis meminere Varro,Suetonius,Dio,alij. Plinius *Lib.34.cap.*
etiam Sex. Pacuuij Tauri ædilis plebis. Et Tauri cuiuſdam Quæſtoris ad Armeniam miſſi, memi- *5.*
nit Ammianus Marcellinus. Fuit & Taurus quidam in Creta medicus,ut Varinus citat; itē Tau- *Lib. 14.*
rus Berytius philoſophus Platonicus,qui referente Suida, ſub Antonino Pio uixit. Quærendum
etiam an Taureas,Tauriſcus & Tauroſthenes à Tauro dicti ſint. Iuniorum familiæ Bubulcum no-
minarunt,inquit Plinius,qui bobus optimè utebatur. De Q. Voconio Vitulo quæſtore deſignato *Buzygia fa*
diximus in numiſmatibus. Inuenio & Athenis fuiſſe familiam Buzygiam agnominatam à Buzy- *milia.*
ge quodam heroe(alij Herculi Buzygi idem attribuunt)qui omnium primus iunctis bobus terram *Lib.4.ca.3.*
araſſe creditur. Diodorus Siculus ait Æthiopes Troglodytas parentum nomina minimè indere
filijs,ſed tauri,arietis,ouis: & hos quidem patres,hos matres(quoniam ab his, non à parētibus quo-
tidianus præbeatur uictus)appellare. Cur uerò Cleontem citharoedum, bouem cognominaret, *D.Tho. bos*
Stratonicus,in prouerbijs,ni fallor,declaratum eſt. D.Thomas Aquinas,cùm in coæquales pueros *mutus dictus*
taci-

Digitized by Google

taciturnus eſſet, bos mutus, ut Marulus ſcribit & Surius in eius uita, à quibuſdam dicebatur: uerùm E
magiſter cognito eius ingenio, bos, inquit, iſte mutus talem mox edet mugitum, ut uocem eius admiraturus ſit vniuerſus mundus. Attalum Pergami regem tauri filium fuiſſe uocatum tradit Pauſanias his uerbis. Gallorum exercitum ex Europa in Aſiam ad vrbium perniciem tranſmiſſurum prædixit in oraculis ſuis Phaennis ætate vna antequam res gereretur:

In Phocicis Attalus tauri filius dictus.

Hoſtilis Gallorum acies tunc milite multo
Littora complebit: tranſmiſſis fluctibus Helles
Vaſtabit populans Aſiam. Sed Dij grauiora
Intentant illis, pelagi propè cærula ſedes
Qui poſuere ſuas: ſed enim his quoq; Iuppiter ipſe
Auxilio clari mittet tauri generoſam
Progeniem, triſti qua ſternet funere Gallos.

Tauri filium dixit Attalum Pergami regem, quem ipſum Tauricornem etiam idem Apollo nominauit.

Bacchus taurus dictus.

Neptunus autem cur ταῦρος, vel ταύρειος, & ταυρόκρανος ſit dictus, aliàs dictum eſt. Sed & Bacchus Ταῦρος κερασφόρος dictus eſt, quoniam veteres cornibus potabant loco poculorum, vt meminit Euſtathius, quare & κερατοφυὴς dicebatur. Athenæus, Plato (inquit) ſecundo de legibus vini viſum ſanitatis gratia conceſſum ait: verùm ab ingenio hominum ebriorum, Dionyſium tauro & pardali conferunt, eò quod inebriati ſæpè quædam per violentiam agere conentur. Alcæus, Ἄλλοτε μὲν μελιαδέος, ἄλλοτε δὲ ὀξυτέρῳ τριβολῶν (Geſnerus ad ſenſum legit ἀντιβολῶν) ἀρρητυμένος, forte (inquit idem) ἀρρήτῳ μένος) id eſt, *vino placidum aliquando ingenium contingit, aliquando vehemens & violentius quàm verbis exprimi poſſit:* Quidam etiam θυμικοί, id eſt, *feroces, & animoſi fiunt*, qualis nimirum taurus eſt. Euripides ταῦροι δ' ὑβρισταὶ, κ' ἐκ κέρως θυμούμενοι, id eſt, *Tauri proterni ſunt & cornibus ferociunt.* Sunt qui natura pugnaces prorſus efferantur, vt pardalis effigies eis conueniat. Hæc Athenæus. Sophocles in tragœdia, quæ inſcribitur Tyro (Tereus perperam ſecundum Varinum) taurophagum vocat Dionyſium, quoniam τοῖς τὸν διθύραμβον νικήσασι βοῦς ἐδίδετο, vt tradit lexicum meum vetus (inquit Henricus Stephanus) & Etymologus, qui ταυροφάγον exponi poſſe etiam aiunt ὠμηστὴν, id eſt crudiuorum (Cælius crudelem & immitem vertit) Inde translatum dicūt nomen id ad Cratinum, ut apud Plutarchum in libro, Vtrum Athenienſes litterarum, an rei bellicæ peritia magis claruerint: Μηδὲ Κρατίνου τοῦ ταυροφάγου γλώσσης βακχεῖ ἐτελέσθη. Arnobius etiam, G
Bacchanalia (inquit) *prætermittemus inania, quibus nomen Omophagijs Græcum eſt, in quibus furore mentito & ſequeſtrata pectoris ſanitate, circumplicatis vos anguibus, atque vt vos plenos dei numine, ac maieſtate doceatis, caprorum reclamantium viſcera cruentatis oribus diſſipatis.* Βοῶπις cognominatur ſæpenumero Iuno apud Homerum, quòd boum inſtar excelſos & rotundos oculos habeat: vel vt alij, magnos, quod in muliebri facie laudabatur, & inde etiam Europæ nomen impoſitum eſſe videtur. Conuenit autem hæc appellatio aeri, quem ſub Iunonis nomine tegebant: ut qui longè latèque pellucidus & viſui peruius circumquaque pateat. Quidam à ſono & voce deducunt, παρὰ τὴν βοὴν καὶ ἔπα, propter ſonitus qui in aere reddi ſolent. Tantum Varinus: Etymologus verò in Iunone exponit, formoſam & pulchris decoram oculis: Credebantur enim boum oculi pulchri. Poeta idem epitheton alijs ſæpè etiam deabus tribuit. Idem Varinus Dianam βύσβατον appellari à Thracibus ſcribit. Eandem etiam Tauricam ſiue Taurionem dictam inuenias, eam nempè quæ à Tauris Scythica gente colebatur. Tauris enim eam etiam opitulari putant, & generalius cæterorum pecorum gregibus. Eadem & ταυροπόλος ſiue ταυροπόλη, & ταυροπὸς vocatur, tum ob eandem rationem, tùm quod eadem ſit cum Luna, quam tauris aut vaccis vehi fingunt, tùm ut alij referunt, quia taurum à Neptuno in Hippolytum immiſſum œſtro affixo per vniuerſam terram exagitauerit. Sed & alij dicunt, Iphigenia cùm è Scythia in Africam aufugiſſet, Deæque ſimulacrum dicaſſet, ταυροπόλον Dianam appellatam, propterea quod è Tauris populis eò allata eſſet. Alij nomen ex hiſtoria ea deſumptum putant, quòd Nicander ait taurum à Diana ſuppoſitum loco Iphigeniæ, cùm eam in Aulide Græci eſſent immolaturi: quamuis Phanodemus vrſam eam fuiſſe dicat, plerique verò ceruam. Dionyſius Afer, non à gente tantùm, ſed à tauro Dianam ita vocatam ait: quia vt Euſtathius, ea regio armentis abundet, quibus præſit dea. Alij denique Tauropolam dictam aiunt, διότι ἔβαλε, διὰ καὶ ταυροβόλος: inde quod telum immiſerit (tauro nimirum) unde & Taurobolos, inquit Suidas, eſt dicta. Tanta fuit in ea ſuperſtitione varietas & inconſtantia. Apparet autem & Apollinis cognomentum fuiſſe ſiquidem Euſtathius, explicans hoc Dionyſij Afri de ſitu orbis: H

Li. 5. aduerſus Gentis.

Iuno boopis dicta.

Diana Taurica.

Γ'καρον ἐνναλίην, ὅτι ταυροπόλοιο θεοῖο
Βωμοὶ κνισσήεντες ἀέξοντα καπνὸν ἔχουσι.

Lib 5

ait vel Dianam intelligi vel Apollinem. Diana verò Tauropoliæ meminit etiam Diodorus Siculus:

A lus: qui inſuper Tauropolia ſacrificia Dianę & Martis apud Amazonas vocari ſcribit. Strabo quoque ait in Icaria Inſula templum Dianæ fuiſſe, quod Tauropolium à dea diceretur, id quod in decimoſexto repetit, vbi fuit & oraculum. Colebatur eadem dea hoc cognomine etiam ab alijs populis, vt ex his Liuij verbis liquet. *Amphipolim cum iam fama pugnæ perueniſſet, concurſuſque matronarum in templum Dianæ, quam Tauropolam vocant, ad opem expoſcendam fieret, &c.* Heſychio nõ tantum Diana, ſed & Minerua Tauropolos dicitur: ταυροπόλος (inquit) ἡ Ἄρτεμις καὶ ἡ Ἀθηνᾶ. & Suidas tradit Mineruam eo nomine in Andro venerari & ταυροβόλον ibidem etiam dici, idcirco quod Anius taurum Atridis dederit, & vbicunque ille de naui exiliret, Mineruæ ædem condendam iuſſerit, ita enim ſecundam fore nauigationem: taurus autem in Andrum exilijt. Memores ergo præcepti reges, illi ſtatuam erigendam curauere, quæ poſtea id cognomenti Mineruæ dederit. Alia verò ratio eſt, cur eadem dea Βοαρμία vocata ſit, nimirum παρὰ τὸ συναρμόσαι καὶ ζεῦξαι, id eſt quod coniuxerit in iugum & aratrum boues. Colebatur autem hoc cognomine, vt Varinus annotauit apud Boeotos. Cælius ait etiam Βουδείαν cognominari, quia humana excogitatum prudentia eſt, boum opera terram colere. Sed & Hercules Βουζύγης, id eſt boum iunctor dicebatur teſte Suida, B & Βουθοίνας, id eſt boum deuorator: quòd vnum ex bobus aratoribus, vt ſuprà dictum eſt, Theodamantis mactarit ac deuorarit: quamobrem & buphagos & buthæna cognominatur. Athenæus indicat latum auem Herculi attributam à priſcis, quod & ille fuerit ἀδδηφάγος, atq; itidẽ Βουφάγον eſſe vocatum. Idem Hercules Βοατίδας dictus eſt, propterea quod Geryonis boues Ioui adduxerit, vt Etymologus citat.

Lib 14. *Lib. 4. dec. 5* *Minerua tauropolos.* *Minerua boarmia.* *Lib. 10.*

EPITHETA.

EPITHETA bouis & vaccæ iſthæc corraſit Geſnerus: Arator, armoſus, agreſtis, agricola. Æripes Ouidio, qui habeat pedes tanquam ex ære ſolidos: Albus, candens, cerebroſus Columellæ, contumax, corniger, cornupeta, decorus Columellæ ab aſpectu, durus, duriſſimus eidem, formoſa Ouidio primo de arte, ferus, hirſutus, immunis aratri eidem, incuſtodita eidem, Indigena eidem, Indomita Flacco, & C Porphyrio: Intacta, id eſt, iugum non paſſa, Lectus, Ouidio, Minax, eidem, Nitida, & niuea, eidem. Omniuoræ in herbis, Plinio. Opimi, Varroni: Ocioſus, Horatio: Paſſa iugum, Ouidio: paſti, Virgilio; Patuli, quorum cornua in diuerſum ſuprà modum patent. Pauidi, Claudiano, Perdomiti, Columellæ, Piger, Horatio, Tolerantes laborum, Columellę, Ruricula, Ouidio. Boues perpetuo epitheto (inquit Geſnerus) toruos poetæ vocant, quod præcipua frontis aſperitas in hoc pecore appareт. Tardi, Ouidio. Trux, tumidus, tutus, Horatio: Validus, vetulus, Iuuenali Armenti epitheta, bucetum, validum, totuum, ſpumans, lanigerum, diſcolor. Iuuenci & iuuencæ epitheta, cornigeræ, formoſæ, fortes, laborifer, lunata fronte, petulans, torua fronte, pulcher, rudes operum, totuus, validus. Ἀργοὶ βόες apud Homerum, non albi, cùm nigri mortuis immolarentur, neque ueloces, hos enim εἰλίποδας vocare ſolet poeta; ſed qui iam excoriari propter pinguedinẽ albi apparẽt. Οἴνοπες, qui vini colorem referunt, nigri, quo ſenſu etiam Οἴνοπα πόντον poeta cognominat: βόες ὀρθόκραιρας, quibus erecta ſunt capita; nam κραῖρα Atticè caput eſt. Εἰλίποδες βόες qui pedes inter ambulandum conuoluunt. Pauſanias mulieres etiam Εἰλίποδας vocat. Ἕλικες, eodem ſenſu, quo εἰλίποδες, vel quorum ſuffragines commodè voluuntur, aut flectuntur; vel nigri (vt & ἑλικὸν ὕδωρ D aquam nigram interpretantur,) vel qui cornua habent ἑλικοειδῆ; hoc eſt, intorta. Hæc omnia in Varini lexico legimus. Taurorum epitheta: Aeripedes: Ouid. ideſt, pedes ære ſolidos habentes. Agreſtes differunt à ſylueſtribus, Plinius: Alacres, Claud. Acer, Silio, Arator, Ouidio, Bellator, Statio, Corniger apud Ciceronem. Exiinij præſtanti corpore tauri, Virg. Iners, Statio. Ingens, Virgil. Macer, eidem, & Nitens, Toruus, Ouid. & trux, eidem, & validus: & apud Græcos. πρηΰτένοντες, ἀροτρευτῆρες ἀρότρης, ταλαεργοί, ὑψαύχενες ἤγουν ὑπερήφανοι: ἐρίμυκος, ἐρίγμηλος, κραταίπους, Pindaro: αἴθωνες, κρατεροί, μεγαλήτορες, εὐρυμέτωποι, Ἄγραυλοι, σθεναροί, χηλαλκεῖς, ἀγριόθυμοι, Μυκηταί, βλοσυροί, ζηλήμονες, εὐρυγένειοι. Quæ omnia licet ab Oppiano Syrijs priuatim tribuantur, de omni tamen etiam genere taurorum dici poſſunt. Idem taurum vocat armenti κεραὸν μέγαν ἡγεμονῆα, & πόσιν ἀγελάοντα. Vituli epitheta. Ferox, Templis maturus, Iuuenali: Imbelles, Statio, lactentes, Ouidio. Tener, Horat. Apud Græcos, ἀταλός, νεαλής, Nicandro, ἄγραυλοι πόριες Homero.

Armenti epitheta. *Taurorum epitheta.* *Vituli epitheta.*

VSVS IN CIBIS.

PRÆTER partes eſui aptas in hoc bubulo genere, etiam habemus ipſum lac, & ex hoc caſeum & butyrum. Partes quibus communiter veſcimur, ſunt caro, cerebrum, lingua, cor, iecur, lien, renes, omaſum, inteſtina, pedes, & medulla. Carnis præcipuus vſus eſt: & quamuis ſuperſtitioſè Aegyptij vaccina abſtinerent, taurina autem veſcerentur, illa tamen ſeu potius bubula apud omnes alias nationes erat nō ſolum prælata, ſed taurinam tanquam omnino abominandam non attingebant. Romanos ſuprà annotauimus taurios ludos dijs inferis inſtituiſſe, & prohibuiſſe, ne amplius venderetur caro iſtiuſmodi, quod ex eius eſu peſtilentia in grauidas mulieres regnante Tarquinio ſuperbo incidiſſet. Plautus, cum bubulam dicit abſolutè, ſubauditur caro. *Agninam caram, caram bubulam*: Et Varinò βυβιλα eſt χρέα βόεια, caro bubula: Pollux verò βοεικὸν χρέας dixit eandem carnem, vt ſuillam ὑεικὸν; rectiùs tamen βόειον dicamus, & ὕειον. Nunc planè plebeia eſt, olim etiam heroibus appoſita, vt in exordio operis demonſtratum eſt. Cuius rei rationem reddit Athenæus. Apud Homerum (inquit) inſignis eſt heroum vita. Nam cùm frugalitatem in iuuenibus virtutem eſſe primariam conuenientiſſimamque perſpiceret, & quæ maximè illam ætatem deceat, eandem præterea, quæ honeſta & bona ſunt omnia ſuppeditare, huius amorem illorum animis volens inſerere & principio ſtatim, & rurſum deinceps, vt omni conatu, & ſtudio ad res præclaras contenderent, & ſua cōmunicantes mutuis ſe beneficijs iuuarent, victum omnibus, paucis contētum & paratu facilem fuiſſe monſtrat, nimirum hoc reputans, voluptatum ac cupiditatum vim maximam circa potum & cibum verſari: qui verò à frugalitate nunquam recedunt, eos moderatos & in reliquis officijs vitæ continentes futuros. Itaque victum omnibus ſimplicem tribuit, eundemque regibus pariter ac priuatis iuuenibus, ſenibus, nempè carnes aſſas, eaſdemque vt plurimum bubulas, & diebus feſtis, & in nuptijs, & alio quouis heroum conuictu: non autem candylem, thria, ametas, & quæ melle parantur dulciaria, regibus ſeparatim exhibet, ſed ea promiſcuè, quorum vſu valerent & corpore & animo. Aiacem igitur poſt certamen cum Hectore ſuſceptum boum tergoribus Agamemnon, honorario ſcilicet præmio donat: idem Neſtori iam ætate prouecto ac Phœnici carnem aſſam dat: Alcinoum, quamuis delicatiori vitæ & voluptatibus addictum, bubula quoque veſci poeta narrat, abſterrens nos videlicet ab effræni cupiditate. Quin & Menelaus, cùm filiorum ſuorum nuptias celebrat, Telamacho bouis terga iuſſit apponi,

In Aulularia.

Lib. 1.

Bubula cur heroibus appoſita.

Cibus antiquorum.

E F G

Aſſa, quæ honoris cauſa miniſtri attulere, &c.

Aeneid. 8. Didicit hanc frugalitatem ab Homero ſuo Virgilius, vt neque varios neque conditos cibos, neque alias quàm bubulas eaſque aſſas & in ſacrificio ſolemni & Aeneæ hoſpiti apponeret:

Tum lecti iuuenes certatim, araque ſacerdos
Viſcera tota ferunt taurorum, onerantq; caniſtris
Dona laborata Cereris, Bacchumque miniſtrant.
Veſcitur Aeneas ſimul & Troiana iuuentus
Perpetui tergo bouis, & luſtralibus extis.

Lib. 24. cap. 40. *Perpetui tergo bouis*, quod eſt, (inquit Turnebus) totius bouis quàm longus erat. In quo tamen *perpetui*, pro perpetuo dixiſſe videri poteſt cuipiā, cùm præſertim Homerus dixerit νώτοισι διηνεκέεσσι, id eſt, *ſolidis, longis, porrectis, totis*. locus Homeri quem Virgilius imitatus eſt, in Odyſſea ξ. & Iliad. η. H

Νώτοισι δ' Αἴαντα διηνεκέεσσι γέραιρεν.

Quem verſum interpretum alius aliter transfert. Valla, *ſumptis bouis cum tergore carnibus, Aiacem donat honoris gratia*. Iuſtopolitanus, *doniſque Aiacem magnis honorauit*: niſi deprauatum eſt ſcriptum (inquit Iacobus Pontanus) indiligentia librarij, & ſuppoſitum donis, pro dorſis: Caſtalio, *tergoribus verò Aiacem longis*. Cæterùm vt clariſſimè uterque poeta intelligatur, addam exactam declarationem ex eodem Turnebo, qui alicubi more Græcorum declarato, cuius & Iliade Homeri eſt mentio, in ſacrificijs (inquit) primum hoſtia partem adolebant & exta coquebant, eiſque veſcebantur: deinde ex alijs viſceribus poſtea epulabantur, id quod ex Homero facilè perſpici poteſt, ita ſcribente.

Lib. 7. c. 13

Νέοι δὲ παρ' αὐτὸν ἔχον πεμπώβολα χερσί.

Iliad. A. *Veſcendi victimis mos.*

Nam quintuplex illud veru craticulæ ſimile tenebant, exta torrentes. Sequitur enim.

Αὐτὰρ ἐπεὶ κατὰ μῆρ' ἐκάη, καὶ σπλάγχν' ἐπάσαντο.

quo

A quo quidem ſignificat, exta tum cocta fuiſſe & comeſa eſſe, cùm coxæ decorum aris vrebantur. Re- „
liqua poſtea viſcera aſſabant ad reſiduam dapem. Homerus: „

Μίστυλλόν τ' ἄρα τ' ἄλλα, καὶ ἀμφ' ὀβελοῖσιν ἔπειραν.

In Herculis ſacro Liuius idẽ declarat à Romanis fieri ſolitũ, cui Græca res diuina fiebat, his verbis; „ *Lib. 11.*
Fortè ita euenit, vt Potitij ad tempus praſtò eſſent, iiſq; exta apponerentur, Pinarij extis adeſis ad cæte- „
ram venirent dapem. Hæc tamen Maro de eodẽ Herculis ſacro loquens confudit, non tã, vt reor, vo- „
luntate, quàm carminis lege, qua coacti interdum poetæ, res & tempora nõ ſatis diſtinguunt. Cùm „ *Quibus*
autẽ extorum Maro mentionẽ fecit, hoc ipſo participes ſacrificij intellexit & ſignificauit. Nam qui „ *exta victi-*
à ſacris arcebantur, ijs de extis guſtare nefas erat, vt homicidis. Ariſtophanes: Οὐκ ἔστιν ὅπως οὐχὶ τε- „ *marũ pro-*
θύσεται, κἂν χρῇ σπλάγχνων μ' ἀπέχεσθαι. Sed cur luſtralia appellauit Maro? Vtrumnè quòd pinguia? „ *hibita.*
cùm peracto luſtro Cenſores, opimas & pingues, eximiaſque victimas immolarent? An verò quòd „ *Exta lu-*
de quinquennali eſſent boue? Ego has interpretationes exquiſitiores, quàm veriores crediderim, ac „ *ſtralia*
luſtralia dicta putauerim, vel quòd primus Hercules poſt Caci cædem ad aram maximam, facto ſa- „ *quæ.*
cro ſe purgauerit & luſtrauerit: vel potiùs, quòd cùm omnia nos ſacra luſtrent & ſe purgent, exto- „
B rum eſu id maximè conſequimur, & ſacrificiorum participes ſumus, à quibus impij arcentur. Itaque „
ſolemnia omnia exta eam vim habere putabantur: quæ autem hic luſtralia exta Maro dicit, Liuius „
ſolemnia nominat, ob ſolemne ſacrificium. Tantum Turnebus. Fuiſſe autem carnes de tergo victi- *Caro tergo-*
mæ immolatæ in maximo honore, neque proponi conſueuiſſe eas, niſi principibus & excellentibus *ris victima-*
viris, teſtatur Euſtathius: *νωτιαῖα κρέα παρατίθεσθαι ἐοίκε τοῖς ἐν ὑπεροχῇ, καὶ Ἡρόδοτος βιβλίῳ ἐν γέ-* *rum quibus*
ρα. εἶναι τοῖς βασιλεῦσι σπάρτῃ, καὶ τοὺς θυομένων τὰ δέρματα, καὶ τὰ νῶτα λαμβάνειν, καὶ πρώτους ἵζειν *propoſita.*
ἐν τῷ δείπνῳ, καὶ διπλάσια νέμειν αὐτοῖς τὰ πάντα. Magnos autem viros bubulæ eſu delectatos fuiſ-
ſe, ſpretis alijs gulæ cupedijs, Lyſandri Spartiatæ exemplo etiam oſtendit Aelianus; Cui videlicet *Lib. 3. Var.*
in Ioniam proficiſcenti hoſpites, quos habebat in Ionia, cum alijs multis etiam bouem & placen- *cap. 20.*
tam dono miſerunt: ſed is placentam contemplatus, rogabat, quid nam illud cupediarum eſſet: cui *Lyſandri*
cùm is qui attulerat, reſponderet, ex melle, caſeo, alijſque quibuſdam confectam eſſe: hoc (inquit *continentia.*
Lyſander) ijs date, qui nouerunt: non enim hic eſt liberi & ingenui hominis cibus: bouem verò
patrio ritu mactandum apparandumque curauit, & cum voluptate comedit. Hercules apud Eubo- *Herculis.*
lum, vt Athenæus recitat, olera delicatiora, qualia ab Apitianæ ſectæ hominibus expeti ſolent, cu-
C iuſmodi erat in primis laſerpitij caulis, quæque Venerem ſtimulant, vt bulbus, recuſans, ait velle
ſe ſatiari cibis, quibus vires roborantur, quique ad bonam valetudinem conducunt, qualis (in-
quit) eſt caro bubula elixa. Idem Athenæus & ex eo Cælius alijque, tradunt rem ſcitu non in- *Lib. 1.*
dignam, ex Pythagoræ inſtituto propagatam, videlicet Empedoclem quòd animatis ex præſcri- *Empedoclis*
pto, vt pote Pythagoricus abſtineret, cùm aliquando Olympia equis viciſſet, ex myrrha, thure, *bos fictus.*
aromatibuſque alijs bouem concinnaſſe, eumque ad panagyrim conuenientibus diſtribuiſſe, quaſi,
vt ego conijcio, ſignificare vellet, niſi animatis abſtineret, non alia quàm bubula carne ſe oblectan-
dum iri. Id etiam parœmiæ quadam imagine (inquit Cælius) vſurpari à nobis poteſt, in ijs quæ
ſaccharo paſſim cooptari conformarique animaduertimus. Inuenio etiamnum in regno Senega
non alia quàm bubula carne incolas veſci. Apud Hebræos bos quoque lege Moſaica ſacrificijs & *Lib. 19. c. 7.*
cibo erat conceſſus, quoniam ruminat, & vngulam habet bifidam. Bouem occidendi morem oſten- *Occidendi*
dit Homerus: *modus.*

Ὡς δ' ὅτ' ἂν ὀξὺν ἔχων πέλεκυν αἰζήϊος ἀνὴρ,
Κόψας ἐξόπιθεν κεράων βοὸς ἀγραύλοιο,
D *Ἶνα τάμῃ διὰ πᾶσαν, ὁ δὲ προθορὼν ἐρίπῃσιν.*
Ὣς ἄρ' ὅγε προθορὼν πέσεν ὕπτιος. ideſt,
Quemadmodum verò quando acutam habens ſecurim iuuenis vir
Cedens poſt cornua bouis agreſtis
Neruum incidat totum, hic verò proſiliens cadit:
Ita hic proſiliens cecidit ſupinus.

Nunc verò multis in locis malleus obtuſus inter cornua adigitur; quem morem antiquum quoque *Aeneid. 5.*
eſſe Virgilius indicare videtur ſub perſona Entelli, qui taurum certaminis quo vicerat, præmium, &
qui, vt ipſe canit,

Donum aſtabat pugnæ, duroſque reducta
Librauit dextra media inter cornua cæſtus,
Arduus, effractoque eliſit in oſſa cerebro.
Sternitur, exanimiſque tremens procumbit humi bos.

Prometheus autem teſte Plinio primus bouem occidit. Idem teſtatur Porphyrius: Veteres in conui- *Lib. 7. c. 36.*
nijs lautis magnificiſque integros quoque boues appoſuiſſe teſtis inter alios eſt Ariſtophanes, in

Boues integri appoſiti. Acharnenſibus: Παρετίθει δ' ἡμῖν ὅλους ἐκ κριβάνου βοῦς Καὶ τίς εἶδεν πώποτε βοῦς κριβανίτας. ideſt, *deinde nobis præbuit è clibano totos boues, & quis rogo, conſpexit vnquam clibano coctos boues?* Antipha- E
Lib. 4. nes apud Athenæum facit quendam quærentem de frugalitate Græcorum, qui paullulum carnium
apponerent, cùm maiores (inquit) ſoleant totos boues, ceruos & arietes apponere. Quin & regi Per-
ſarum coquus, totum camelũ aſſum atq; etiamnũ calidũ appoſuit. Idem in eodem libro tradidit ex
Herodoto, apud Perſas diebus natalitijs fuiſſe morem, vt diuites bouẽ, aſinũ, equũ & camelũ appo-
Lib. 1. obſer. c. 60. nerẽt totos in clibano aut camino coctos. Refert Bellonius Turcas cùm in Aſia minore ſiue Natolia
puer aliquis circũciditur, cuius parentes re mediocriter lauta ſunt, integrũ bouẽ; immiſſo in eius al-
uum integro veruece, qui gallinã, cui ouum inſertũ ſit, etiã in aluo contineat, craſſa ſude infigere ſo-
lere & luculento magnoq; igne aſſare, qui à pueri ſanguine iunctis abſumatur. Qui mos Turcarum
etiam antiquis eſt celeberrimus, ſed porcum, non bouẽ Troianũ vocant, quaſi alijs incluſis animali-
bus grauidũ, vt Troianus ille equus grauidus fuit armatis. Erãt ea animalia, vt eſt apud Athenæũ &
Lib. 9. c. 6. Macrobiũ, turdi aliæq; auiculæ, suminis vuluæq; fruſta, aliaq; cõplura. Cincius in ſuaſione legis Fã-
Lib. 3 c. 3. niæ obijcit ſæculo, quod porcũ Troianũ menſis inferat. Durauit mos torrendi integros boues ad no-
Lib. 1 antiq. conuiuial. ſtram vſq; ferè ætatem: Io. Gulielmus Stuckius in deſcriptione epuli Cæſariani, nominatim quod à F
Maximiliano II. exhibitum fuit, veteri etiã (inquit) cõſuetudine bos integer, multis alijs animalibus
Epulum Cæſarianum. fartus, ligneo veru in foro torrebatur, ex quo parte alia ad inauguratũ Romanorũ regem, reliquum
direptioni multitudinis ceſſit. Idẽ in Caroli V. coronatione factũ fuiſſe Iouius annotauit: *Is* (inquit)
Lib. 25. *dum Bononia coronabatur, è lacubus qui in ſummo Prætorianæ porticus fornice fuerant fabrefacti, per ſiphones rubra & alba vina fundebantur, panes ab alto in ſubiectos milites ſpargebantur, torrebaturq; in machina verſatili bos integer, ingens, hœdis, veruecibus ac omni ferè volucrum genere fartiſſimus, vt in tanta feſta hilaritate milites ſub armis in acie ſtãtes, ad manũ paratis obſonijs cũ iucunditate veſcerentur.* Hæc Iouius. Increſcẽte verò apud Romanos luxu quã maximè vileſcere cepit, eſus carnis
bubulę; piſciũ verò in honore haberi, hinc acris illa Catonis peroratio, *bouẽ minus quàm piſcẽ venun-
dari*. Et nunc quoq; plebi, & ijs quorũ robuſtus eſt ventriculus relinquitur: bona tamen pars à ditio-
ribus in coquinam trahitur, nõ vt edatur, ſed quia ius præbet quod vitulino alijſq; præfertur. Vtrum
tamen aſpernãdus ita ſit, vt fit à noſtris medicis bubulæ eſus in diſputationẽ verti poteſt. Cornelius
Carnis qualitas. Celſus namq;, cuius non exigua inter medicos præcipuę authoritatis eſt authoritas; ex domeſticis
animalibus bubulam plurimi alimenti & ſtomacho aptiſſimi eſſe dicit, & inter ea connumerat, quæ G
Lib. 2. de rat. vict. minime corrumpuntur. E contrà Hippocrates bubulã carnẽ quidem validam eſſe teſtatur, ſiſtereq;
ſed difficulter cõcoqui, quoniã craſſi & multi ſanguinis (inquit) eſt hoc animal, caroq; lac & ſanguis
,, grauis eſt. Quorũ lac tenue, ſic & ſanguis & caro. Idẽ in eodẽ volumine Cholerã ſiccã maximè fieri
,, ait ex carnis bubulæ eſu: atrabiliariaſq; affectiones inde exacerbari: eſſe enim inſuperabilẽ eius natu-
Hippocrates explicatur. ,, rã, & non cuiuſuis ventriculi ipſas cõcoquere: Addit verò mox: At optimè liberabitur, qui per elixis
,, vtentur, & perquã vetuſtis: vbi tamẽ Galenus hanc appendit obſeruationem: Hæc ſermonis (inquit)
,, textura, vniuerſaliorẽ habet admonitionẽ nõ in melãcholicis. Nã bubulis carnibus & perlixis & ve-
,, tuſtis vti pręſtat, ſicut & alijs omnibus, quę difficulter cõcoquuntur. At impropriè voce hac βέλτιστα,
,, ideſt, optimè, eſt vſus. Neq; enim melancholico laborãtes morbo, neq; homo alius quiſpiã vel ſanus
,, vel æger, optimè liberatur, bubulas carnes & perelixas & vetuſtas ingerẽs, Nẽpe inter oĩa quę edun-
,, tur, hæ non bonã pręſtant alimoniã: bene tamen talia ingerentes cæteris minus lædũtur. Si verò pro
,, voce hac βέλτιστα dixeris ἥκιστα, ideſt, minimè, ſermonem reddes integrum. Idem etiam Hippocrates
,, in volumine de internis affectibus de hepatico quodam morbo agens: dolores quidem (inquit) eodẽ
,, modo premunt in hepar & color differt a priore: malicorij enim formã habet. In tempore verò ęſta- H
,, tis maximè incidit. Fit autẽ à bubulæ carnis eſu & vini potu nimio. Hęc enim omnia iſto anni tẽpo-
Lib. de attenn. victu. ,, re hepati ſunt infenſiſſima, & bilẽ maximè ad hepar adducunt. Galenus ait: Hirci & boues carnem
,, quidẽ habent minimè humidã, pituitoſam ac lentam, nocent tamẽ admodũ ob duritiẽ & in alteran-
,, do difficultatem. Idem aliàs, carnes bubulę (inquit) alimentũ corpori ſuggerunt non mediocre, neq;
3. de Alim. 1. ,, diſſipatu facilẽ; ſanguinẽ tamen generant, quàm conueniat, craſſiorem. Quod ſi quis temperamento
,, naturali melancholicus magis fuerit, affectu aliquo melancholico præhendetur, ſi largius his ve-
Affectus melancholici. ,, ſcatur. Affectus autem melancholici ſunt cancer, elephas, ſcabies, lepra, febris quartana, & quæ pe-
,, culiari nomine melancholia nominatur. Lien item quibuſdam à tali ſucco intumuit, quam rem
,, cachexia, ideſt, prauus habitus, & hydropes ſæpenumerò ſunt ſubſecuti. Cæterùm quantum
,, carnes bubulæ totius ſuæ ſubſtantiæ craſſitie ſuillam ſuperant, tanto ſuillæ bubulas lentore antece-
,, dunt. Porro quemadmodum ex ſuibus, qui ætate ſunt florenti, ijs iuuenibus qui bono corporis
,, ſunt habitu, conueniunt, ſic & boum qui nondum florentem ætatem attigerunt. Bos enim tem-
,, peramento quàm ſus, multò ſicciore, quemadmodum & vir ætate florens, quàm puer. Iure
,, igitur ijs animalibus, quæ natura temperamento ſunt ſicciore, adoleſcens ætas ad mediocri-

tatem

A tatem ipſam cõfert: humidiorũ verò natura, quod ſibi ad probam & conuenientẽ temperiem deeſt, ab ætate florenti adſumit. Non modò itaq; vituli carnes habent ad conficiendum perfectis bubus præſtantiores, ſed etiam hœdi capris. Et paulò poſt: Animalia quæ herbas è terra emergentes, aut arborum ſurculos aut germina depaſcuntur; ea omnia cùm his abundant, habitiora ſunt ac pinguia, nobiſq; alendis accõmodatiora. Quamobrẽ illa quibus herbas denſiores paſci eſt naturale, hyeme, vere primo & medio fiũt graciliora, ac praui ſucci; vt boues, qui procedente tẽpore manifeſtò fiunt obeſiores, ſucciq; melioris, cùm herbę augentur & denſeſcunt, & ad ſemen producendum feſtinant. Quæ verò exigua & gracili herba nutriri queunt, ea primo ac medio vere præſtãt vt oues, ęſtate prima ac medio capræ, cùm fruticum germina ſunt frequentiſſima. Et rurſus eodem libro: Caro leporũ ſanguinem quidem gignit craſſiorẽ, ſed melioris ſucci, quàm bubula & ouilla. Item in aphoriſmos: *Lib. 2. aph. 18.* Caro bubula tardius, & paulatim alit, Iſaac & ex eo fortè Platina inquiunt: frigidæ & ſiccæ naturæ hæc caro eſt, impurũ & atrabiliarium præſtat alimentum, & morbos eiuſdẽ humoris alumnos creat, quartanas, ſcabiem, lepram, ſplenis vitia & hydropem, in illis pręſertim, quorũ temperiem iſtis affectibus aptam inuenerit: tardè à ventriculo deſcendit, & aluum ſiſtit. Quia aut frigidæ & ſiccæ tem-
B peraturæ eſt, ideo Heſiodus eam calidiſſimo anni tempore pręſcribit agricolis, ſed ne ſiccitas ſicco tempore perniciẽ adferat, non quamlibet, ſed bouis nondum enixæ, quę humiditate adhuc abũdat:

Ἀλλὰ τότ' ἤδη
Εἴη πετραίη τε σκιὴ καὶ βίβλινος οἶνος
Μᾶζά τ' ἀμολγαίη, γάλα τ' αἰγῶν σβεννυμενάων.
Καὶ βοὸς ὑλοφάγοιο κρέας μήπω τετοκυίης, idest,

Sed tunc iam (ardente nempe Sirio)
Sit petroſaque vmbra, & Biblinum vinum
Libumque lacteum, lacque caprarum non amplius lactantium,
Et bouis arborinora caro nondum enixa.

Cæterùm caro iſthæc, vt Symeon Sethi ait, multum nutrit, & qui ab ea gignitur ſanguis ſupra menſuram craſſior eſt, propterea his qui temperamento ſunt melancholico, diuerſos & melancholicos morbos infert. Difficulter etiam concoquitur & redditur, ſed ſi cõcoquatur, abundè & probè nutrit, & ſi cum ouilla carne comparetur, frigida eſt, ſanguinemque melancholicum gignit. De nutrimen-
C ti eius copia dictum perquam elegans facetumq; apud Plutarchum eſt Euphranoris pictoris, Theſeum à ſe pictum, Parrhaſij Theſeo comparantis, hunc videlicet roſas comediſſe, à ſe pictum bubulas carnes. Reuera enim Parrhaſij erat pictus effectuſque nitidè, & ſimilis nonnihil alterius; ſed Euphranoris (inquit Plutarchus) videns aliquis, non inſcitè diceret, *Euphranoris pictoris dictum.*

Ad ciues ingenti pectore præditi Erechthei *Iliad. β.*
Quem Ioue nata Minerua aluit.

Si quis modò bubulam comedere expetat, vel cogatur, eius lęſionem quę futura timetur, ſic moderari iubet Symeon Sethi. Cũ aceto, allijs & ruta intingat. Nos vulgò intingimus, embammate facto ex petroſelino, iure, pane, aceto, ſapauè prout tempus anni poſtulat. Crebrò etiã ex condimento editur, quod iure, pipere & ſapa paratur, piperatum vocatur lautioribus. Belgę ex ſinapi intinctu. Platina ait elixã debere eſſe tum hanc, tũ & vaccinam. Diximus ex Plinio caules caprifici ſi addãtur magno ligni cõpendio eam percoquere. Apicius ita parat: *In vitulinã ſiue bubulam cum porris ſuccedaneis vel cepis, vel colocaſijs: liquamen, piper, laſer & olei modicũ.* Belgę, ac potiſſimum Bataui & Friſij, viciniq; alij boues in fruſta diſſectos (quod fit menſe potiſſimũ octobri & nouẽbri ſale macerant, ſal- *Ne bubula noceat.* *Sale condita & fumo indurata qui veſcantur.*
D ſamentiſq; iſtis toto ferè anno veſcũtur, partem tamen etiam fumo torrent, palato gratiſſimã & in cupedijs habitam. Salſamentis eiſdem veſci etiam Heluetios Geſnerus his verbis indicat. Qui bubulam carnem apud nos ſale condiunt (quod ferè idibus Octobris, vel circa feſtũ D. Galli primum faciunt, & deinceps per hyemem tantũ) in plenilunio incipiendũ cenſent: ſic enim maiorẽ vegetioréq; carnẽ permanſurã: vt magis ſapidã, ſi ſub interlunium ſaliatur. Si diutius ſeruari velint (ſeruant autẽ multi integro anno) per dies circiter viginti in vaſe ſalitã relinquunt, ac infumandum poſtea in Camino ſuſpendunt, vbi donec benè ſiccetur, dies plus minus duodecim relinquitur, prout altius aut humilius pendet, & plus minuſuè ignis ac fumi paſſa eſt. Vbi primũ ſuſpenſa eſt, accenſis iuniperi ramis & mox extinctis pleriq; fumigant. Nonnulli carnis colorem commendari putant, & rubeſcere magis, ſi aridis vrticæ faſcibus ſuffiatur. Qui ſeruare nolunt, vno die cum ſale relictam ſuſpendunt, & mox poſt vnum & alterum diem elixant: ſic enim pleriſque tenereſcere, ac in cibo ſapidior fieri videtur. Antequam ſuſpendatur, quæ diutius in vaſe ſalita fuit, muria ſua, quę ex ſale & carnis ſucco confluxit, diligenter abluunt: ſunt qui frigida lauare malint. Optima quæ de iuuencis, aut vitulis ſumitur, vetulorum nimis dura & ingrata, certè difficillima concoctu fit, cùm fuſtis inſtar dureſcat. Hoc etiam obſeruari ſolet, vt caro ſalienda iuxta fornacem pius expoſita aliquan-

diu incaleſcat:inde ſalita opertaq; in vaſe in penus collocatur. Carnes oſsibus adiunctæ cæteris ſuperponuntur, vt ad uſum ſubinde auferantur: ſeruatæ enim deteriores fiunt. Hactenus Geſnerus. E

Lib. 13 c. 8. Improbat iſtiuſmodi carnem Bruyerinus Gallus in opere ſuo nunquam ſatis laudato de re cibaria: In amplis (inquit) familijs boues mares fœminæque ſale condiuntur ad cibaria annua famulorum operarumque, ſed ij non admodum pingueſcunt; deinde eximitur muria & penſilis ſeruatur: quæ adeo induratur, vt poſtea pertinaciſſime coctura domctur, guſtatuque ſuauitatem nullam refert. Breſillum noſtrates cognominant, credo, à ſimilitudine illius ligni duri & rubentis, quod ex inſulis, Breſilis dictis, inuehitur ad nos: rubet enim quodammodo bubula penſilis diſſecta, inſignirerq; dura. Eximij potores acerrimum ſitis ſtimulum eſſe prædicant, æquè ac pernas ſuillas: parcius tamẽ attingendam eſſe præmonemus: quippe parum aut nihil alit, viuitq; diutiſſimè in ſtomacho, ac difficillimè perficitur, & confecta, peſſimũ ſuccum præbet. Non negarim appetentiam quandoq; eius momento aſſumpto recreari, præſertim in ſenioribus & vini auidioribus. Elixa repoſita, in taleolas aut fruſtella conſciſſa ex aceto, apio inſperſo in commeſſationibus meridianis gratiſsimè manditur.

2. Prob 52. & 2. 17. *Cur quædam aura concoquant.* Quærit Alexander Aphrodiſienſis: quam ob cauſam plerique cibos craſſos atque difficiles concoquere faciliùs poſſunt, vt carnes bubulas; faciles & ſucci cõpotes laudabilis, vt piſces ſaxatiles, ęgrè F concoquunt? Rationẽ (inquit) alij ad conſuetudinem referunt; alij ad habitum quendam naturalem ingenio humano inexplicabilem: alij ventris calore immodico cibos concoctu faciles vltra modum pro ſua facilitate concoqui, atq; perfringi corrumpiq; cenſent: difficile verò & quod modicè immu-„ tatur, concoqui tantũ, non præterea quicquã vitiari. Nam & paleæ quoniam perquã facilè afficiun-„ tur, in cinerem vertuntur ab igne largo & rapido, quod ligno querno accidere non poteſt. Materiam „ enim patientem cauſæ reſpondere efficienti cõuenit; aliter fieri nõ poteſt, vt effectus is prodeat, quẽ „ vel natura, vel hominis ingeniũ ſpectat. Tantũ Alexander. Vide etiam Galenũ in libro de conſuetudine capite primo & ſecũdo.

Aetas obſeruanda. Eſt verò ætas in bubula carne omnino obſeruãda. Varro boues caſtrari vult ante bimatũ, nec poſtea, quia duri ſunt. Horũ caro, quoniã nondũ laboribus fracti ſunt, medięq; ſunt ætatis, vtilior cenſetur: raro tamen macellum intrant niſi crure fracto, aut alia cauſa inutiles ad agriculturã facti fuerint. Robur in quinatu eſſe, prudentiſſimos rerum naturę tradere, viuereque ad quindecim annos, & ad viginti longiſsimè, atq; etiam plus viuere vſu exercitij & copia pabuli diximus; quare quo iuniores eò meliores eſſe & coctu faciliores, ratio dictat; ſed lanij qui ad cultrũ boues emunt, non ſolent ea cõſiderare, ſed vt pingues tantũ ſint & habitiori corpore; nam ætatẽ parùm G aut nihil morantur, cùm bene norint, vetulos potius, quàm iuuenes ſaginę aptos. Similiter de vaccis ſtatuendum; quę enim iam incipiunt parere, haud iugulantur, maius enim inde detrimentũ ſentiretur, quàm vtilitas, quare vetulæ etiã ſolent ad laniũ peruenire, quando aut ſenectute ſterileſcunt, aut alia de cauſa inutiles fiunt; verùm pauperum tantùm menſas aut ſordidorũ ſubire debeant, & ad cibos elegantiores damnari, quoniam bubula inſalubrior multò earum caro eſt, magiſq; atræ bilis fęcunda & craſsi ſanguinis, vnde fit quod lanij ſimul cum bubula permixtã venundent. Apud Gallos teſte Bruyerino nonnunquã lanij boues ad oſtentandum altilis ſaginę molẽ, per vrbium cõpita floribus herbarũ ornatos circumferunt, etiam (ſi dijs placet) præeunte tibicine. Additq; ſe vidiſſe ex ijs, quos Auerni mittunt, tam inſigni obeſitate graues, vt non niſi plauſtro impoſitos, qui emerant, alio transferre poſſent.

Morboſos boues vbi mactare vetitum. Morboſos boues præcipuis in vrbibus mactare lege cautũ eſt. Qui contrà faciunt, deprehenſos mulcta graui mulctari: cognoſci morboſos quando fœno aut pabulo obiecto abſtinent; id euerare Heduis appellari, quaſi verum elicere. Quare minus laudãda noſtræ vrbis lex, quæ crure rupto boues, vel aliter ita læſos, vt pedibus ad macellum venire nequeant, aliàs ſaluberrimos, vendi in macello vetat, macie cõtrà ſenioq; adeo confectos admittit, vt vix in pedes conſiſtere queant, nec H valetudinis vllam habet rationem; illud tantum quęritur, vt pede iter ad macellum vſque perficiat: quamobrẽ haud dubitandũ eſt, quin magnæ ſæpe populo clades accidãt. Vitiata enim caro vitiatos humores ſpirituſq; generat, & cùm bubula aliàs parum, vt oſtenſum eſt, ſit vtilis veſcentibus, tũ pręſertim incommodiſsima cenſeri debet. Bubulæ ac vaccinæ carni vitulina temperamẽto opponitur.

Caro vitulina. *Lib. de cib. bon. & mal. ſuc.* In omni animalium genere (inquit Galenus) carnes vetulorum duræ, ſiccæ & cõcoctu difficiles ſunt: iuniorum contrà, humidæ & molles, atq; idcirco commodius concoquuntur: his tamẽ exceptis, quæ vbi in lucem editæ ſunt, protinus in cibo ſumuntur: namque omnes huiuſmodi muccoſæ ſunt, & pręcipuè quæ ſuapte natura humidiore ſunt carne, vt agni & ſues: verũ hœdi & vituli, vt qui natura ſunt ſicciores, multò melius concoquuntur nutriuntq;. Petrus Creſcentienſis, vitulos vaccarũ illarũ, quas lactis tantùm & caſei cauſa nutrimus, quindecim a partu diebus elapſis occidẽdos eſſe monet, atq; carnes eorum temperatas eſſe, & faciles concoctu ſalubrioreſque illis qui vitam ducunt ocioſam. Hanc itaque menſæ nobilium non iniuria crebro (inquit Platina) repetunt: & Baptiſta Fiera canit:

Aſſiduos habeant vitulos tua prandia in vſus,
Cui madida & ſapida iuncta tepore caro eſt.

Noſtri

A Noſtri territorij ruſtici vix ante trigeſimum ętatiſ diem matribus eripiunt, Trentinos vulgus laniotum vocat. Bruyerinus tradit in multis Galliarum tractibus menſem vnum & aliquando eo minus natos, aut ſeſquimenſem lanijs tradi, teſtaturq; Romanos, aliorumq; Italorum permultos, ſemeſtri aut etiam anno toto à lacte eos nõ depellere; cauereq; vt expertes herbarum, aliorumq; pabulorum id temporis degant: Sic enim & iucundiores, pretioſiores & ſalubriores ipſorum carnes fieri, perſuaſiſſimom habere: proinde Pontificias & Cardinalitias menſas lautiſſimas exiſtimare, ſi vitulina apponatur: Galliarum proceres ſic educare etiam tentaſſe, & eo cibo mirè delectatum Fräciſcum Galliarum regem; huius nominis primum ſe vidiſſe: Cæterùm vitulinam carnem in ſplendidis vrbibus eſſe quidem vulgatiſſimi cibi, ſed quę tamen facilè primas teneat inter grandiorum animalium carnes, ſiue elixetur, ſiue aſſetur; ruraque ita rem ſuam diſpenſare, vt nullo non tempore ſuperſint; indeque ſanè grande vectigal percipere. Mirum itaq; cur noſtri ruſtici non ſimiliter res ſuas diſponant. Rara enim apud nos hyberno tempore iſta caro eſt. Olim verò etiam oportunis locis ſaginabantur vituli, atque ad conuiuia paranda ſuauiores fiebant; erantque apud Hebræos in præcipuo honore.

Vituli ſaginati.

Pullum Gallinaceum, gallinamuè, hœdum aut arietem occidere (inquit Fr. Didacus Stella) ſolemne

B feſtum non faciebat: erat enim nimis tritum & vulgare: verùm vitulum occidere, preſertim paſchalem & ſaginatum apud Iudæos ſolemniſſimum erat, quod in paſcha illi, alijſque diebus feſtis maximis faciebant. Sic Abraham, cùm vidit illos tres angelos, vt eos lautiùs & opulentius hoſpitio exciperet, gregem adijt, & occidit vitulum tenerrimum. Idem mulier illa fecit pythoniſſa, quæ cùm regem Saulem domi ſuſciperet, quod ſe tanto honore affectam videret, paſchalem vitulum occidit. (Similiter pater perdito filio vitulum ſaginatum mactari & apponi curauit,) Hi enim vituli, ita molliter educati & in delicijs habiti, apud Iudæos non niſi ſolenniſſimis feſtiuitatibus mactabãtur. Quare nihil aliud Chriſtus Dominus voluit ſignificare per hunc vitulum ſaginatum (quem cum peccatoribus murmurantibus Pharaſæis, comediſſe apud Lucam legitur) ſymphoniam & chorum, niſi quantum perciperet gaudium cum peccatoribus diſcumbens & manducans quod ſummam feſtiuitatem, ſummamque lætitiam & voluptatem, indicabat. Vt autem exaggeraret huius feſtiuitatis pretium & valorem, poſuit vitulum ſaginatum & chorum, ſummaque alacritate dixit, manducemus & epulemur. Hactenus Stella.

Enarrat. in cap. 15. Luca.

Donatus Antonius Ferrus medicus & Philoſophus Triuicanus in enchiridio ſuo de podagra, de vitulinæ carnis bonitate hæc exarauit: Vituli præſertim lacten-

Tract. 3.

C tes apprimè laudantur, cùm temperatæ ſint complexionis, & propterea quocunque anni tempore comedi poſſunt. Verùm à partu tribus quatuorue menſibus remoti ſint, atque annum vnum non diù tranſeuntes, velut qui Surrentini nuncupantur: ſunt enim guſtui grati, optimi ſucci, ac facilis concoctionis, bonum generant ſanguinem, ac temperatiſſimum nutrimentum. Et multi horum carnes hœdinis laudabiliores eſſe ſentiunt, quoniam melioris ſunt nutrimenti, cùm in hędinis quædam ſit mucilago, quando decoquuntur. Et hoc eſt quod aſſerebat Auerroes, *Et carnes vitulinæ ſunt bonæ carnes, propterea quia non habent illam viſcoſitatem, frigiditatem ſiccitatemque quàm bubula tenent: & eorum carnes ſunt alijs magis odoriferæ, & quantum eſt in hoc hædinis meliores exiſtunt.* Et hinc ſolui poteſt controuerſia, quæ inter medicinæ authores in carnium electione reperitur: Quam plurimi enim hœdinas extollunt, & ipſæ quidem ſunt præſtantiores alijs, ſi ex parte facilioris digeſtionis ac temperatæ complexionis conſiderentur: meliores porrò generant humores: ſi verò ex parte minoris viſcoſitatis, ac melioris odoris carum, ſic vitulinæ laudabiliores exiſtunt: ſi denique ex parte maioris, robuſtioris ac irreſolubilioris nutrimenti ſuillæ carnes cæteris ſunt meliores. Hucuſq; ille.

Collect. 5.

Hædina an vitulina caro præſtet.

Platina ait: Elixum debet eſſe vituli pectus; dorſum tamen ſeu ſpinam maliſappellare, aſſatu-

Lib. 6.

D ram requirit. (coqui noſtri dorſum, vitello da roſto, hoc eſt aſſationi aptum, cęteram carnem, vitello da leſſo, ideſt aptam elixationi vocant) coxas eiuſdam in pulpamentum rediges. Qui varios eius apparatus petit, Bartholomæi Scappi Pij V. coqui primum & ſecundum de arte coquendi adeat.

Apparatus. Lib. 8. c. 5.

Apicius vitulinæ carnis varios etiam, ſed quàm breuiſsimè apparatus pręſcribit, quare verba eius recitabo: *Piper, liguſticum, apij ſemen, cuminum, origanum, cepam ſiccam, vuam paſſam: mel, acetum, vinum, liquamen, oleum, defrutum. In vitulinam ſiue bubulam cum porri ſuccedaneis, vel cepis, vel colocaſiis, liquamen, piper, laſer & olei modicum. In vitulinam elixam: Teres piper, liguſticum, careum, apij ſemen: ſuffundes mel, acetum, liquamen, oleum: calefacies, amylo obligas & carnem perfundes. Aliter in vitulina elixa: Piper, liguſticum, fœniculi ſemen, origanum, nucleos, caryotam: mel, acetum, liquamen, ſinapi, & oleum.* Apud nos elixatur, vt reliquorum pecorum caro: Geſnerus tradit, quoſdam, vt appetitui conſulant excitando, eodem ferè coquere modo quo piſces: in aqua (inquit) prius elixant deſpumantque & ſaliunt (parciùs autem ſaliri ea conuenit, in quibus ius magna ex parte feruendo conſumi debet,) & cùm ſemicocta videtur, vinum affundunt, deinde cepas per tranſuerſum conciſas, poſtremò cum parum iuris iam ſupereſt, butyrum feruefactum, aliqui butyro in ſartagine farinæ aliquid addunt, & aceti modicum, & croceum ex aromatibus pollinem, ipſaſque cepas. De

carne vitulina ſalienda paulò antè etiam ex eodem dixi:relinquitur autem,vt ipſe aliàs tradit, cum E
Lib.8.c.36. ſale in vaſis ferè non vltra diem antequam ſuſpendatur in caminum. Artocreas quomodo paretur
Artocreas. ex carne vituli,&c. Platina docet his verbis: Aut vituli aut hœdi aut capi carnem elixabis,elixam,
& encruatam, minutatim concides, & in mortario tundes: huic deinde parum caſei recentis, tan-
tundem veteris & triti, parum petroſelini, & amarici,conciſa,oua quinque bene diffracta,abdo-
men porcinum,aut vber vitulinum conciſum,modicum piperis,pluſculum cinnami,minimum gin-
giberis,tantum croci,vt colorem concipiat,addes. Curabis coquatur eo modo,quo albam diximus.
Hoc edant Scaurus & Cęlius,qui nimiam macilentiam cum obeſitate libenter permutarent. Vehe-
menter enim alit,corpus obeſat,hepar iuuat,obſtructionem tamen & calculum facit. Et aliàs. Pa-
Lib.6.c.9. ſtillum ex vitulo, alijſque cicuribus animantibus hunc in modum parat: Cicures (inquit) appello,
Paſtillus. omnia quæ domi aluntur, vt vitulum, capum, gallinam & ſimilia. Ex his paſtillum ſic facies: Car-
nis macræ quantum voles ſumito,minutatimque gladiolis concidito. Vitulinum adipem cum aro-
matibus huic carni bene miſceto, inuoluta cruſtillis in furno coquito. Cocta vbi probè fuerint,duo
vitella (ſic non ſemel loquitur) ab albore ouorum excreta cum modico agreſtę,cumque iure perpin-
gui bene tudicula agitata, in paſtillum infundes. Sunt qui modicum croci ad ſpeciem addant. Fieri F
& hic paſtillus in patella bene vncta,etiam ſine cruſta poteſt. In hoc & multum alimenti ineſt:tardè
concoquitur,pauca recrementa in ſe habet,cor,hepar & renes iuuat, obeſat,& ventrem ciet. Et mox
Cap. 12. ibidem: Paſtillum olla ſic facito. Carnem vitulinam cum adipe minutatim conciſam, in ollam po-
nito: pipiones, & pullos, ſi voles, adijcito. Ollam ipſam ad carbones longè à flamma, ne concitatè
efferueat,ponito. Vbi ebullire cœperit deſpumato:paſſulas deinde imponito. Cepam poſtremò mi-
nutatim conciſam, cum larido frigito: frictam in ollam indito. Vbi omnia probè cocta exiſtimaue-
ris, agreſtam & aromata ſuffundito. Sunt qui & duo vitella ouorum bene agitata cum agreſta in-
fundant. Multum alet, tardè concoquetur, nauſeam faciet, ſtomacho nocebit, hepar & renes con-
Lib.6.c.18. calefaciet, ſperma augebit, caput & oculos lædet. Idem: In pulpam vitulinam: Ex coxa vitulina
carnem macram abſcindito, in fruſta oblonga & ſubtilia concidito, batuitoque cum gladioli coſta,
ita ne reſcindatur; ſtatimq; ſale & feniculo trito ſuffundito;amaricum deinde ac petroſelinum cum
larido bene conciſum, & aromatibus ſparſum ſuper pulpas extendito:eaſque ſtatim inuolutas in ve-
ru ad ignem ponito: ne deſiccentur, caueto; coctas conuiuis ſtatim appones. Multum alet, corpus
Cap. 19. ſolidum reddet, pauca recrementa relinquet. Idem in pulpam Romanam: Carnem vitulinam in G
fruſta non maiora ouo ſic concidito, ne alterum ab altero reſcindatur:ſalemque ac coriandrum aut
feniculum tritum ſtatim inſpergito; aſperſam, inter duas tabulas aliquantulum opprimito. Veru
deinde traiecta cum teſſella laridi, ne ſe contingant, neuè nimium deſiccentur, ad ignem voluito,
donec coquantur. Multi hoc eſt & groſſi nutrimenti: tardè etiam concoquitur & aluum aſtringit.
Cap. 20. Et mox ſubinde: Eſitium ex pulpa: Ex coxa vitulina pulpam accipito, eamque vel cum adipe eiuſ-
dem, vel cum larido minutatim concidito: Amaracum & petroſelinum contundito, vitellum oui
cum caſeo trito tudicula agitato, aromata inſpergito: corpus vnum facito, ac omnia cum ipſa carne
miſceto. In omentum deinde vel porcinum, vel vitulinum teſſulatim inciſum, hoc pulmentum ad
Mortadella. oui magnitudinem inuoluito, ad focum in veru lento igne decoquito. Mortadellam vulgares hoc
Cap. 22. eſitium vocant, quod certè parum incoctum quàm nimium, ſuauius eſt. Tardè ob hanc rem conco-
quitur, obſtruit, calculum creat, cor tamen & hepar iuuat. Rurſus: Farcimina. Pulpæ vitulinæ atq;
adipi ſuillæ benè tunſæ, tritum caſeum tum veterem, tum pinguem, aromata bene tunſa, duo aut
tria oua tudicula agitata: ſalis tantum quantum res ipſa requiret, & croci quo crocea ſint, admiſce-
bis, admixtaque in inteſtinum bene lotum, & perquam tenuatim productum, inijcies. Cocturam in H
cacabo requirunt. Bona non niſi biduo durant. Seruari tamen in dies quindecim aut plures po-
terunt, ſi plus ſalis & aromatum addideris, ſiue ad fumum deſiccaueris: Et rurſus; Pulmentarium
Cap. 26. in carbone: Carnem macram ex coxa vitulina in buccellas non nimium ſubtiles conciſam, cultri co-
ſta contundito; ſale deinde & feniculi ſemine bene trito vtrimque aſperſam inter duas tabulas per
Iuuencorum dimidium horæ comprimito. Inde in craticula ad carbones concoquito, in vtramque partem cre-
caro. brò vertendo, addendoque teſſellas laridi, ne igne inareſcat. Coqui non admodum hoc pulmen-
tarium debet; calidum item conuiuis apponatur, quo magis appetentiam & deſiderium bibendi
excitet. Hoc Bibulus vtatur, qui ſitim in ſe demortuam quęrit. Non erit modo difficile de iuuen-
corum & iuuencarum carnibus rectè iudicare, ſi quæ de bubula & vaccina, & vitulina diximus, ar-
ctiſſimè memoria tenueris. Certum eſt enim ætate & duritiam & ſiccitatem augeri. Commodio-
res igitur ſunt, quàm quæ ab adultis & prouectioris ætatis quæruntur; inferiores verò authoritate,
vitulinis. Bruyerinus tradit montanis gentibus Lugdunenſibus in cibis mirè placere ſemeſtres aut
anniculas, bimas & trimas; item Matiſconenſi agro atque Heduenſi; eaſque tauras appellare, Lug-
dunenſes brauas; Iuuencos rarius mactare; Ipſe iuuencas quæ Venerem non ſunt expertæ, laudabi-
liores

A liores exiſtimat. Tales dijs immortalibus ac potiſſimum Palladi mactari ex Homero diximus. Horatio maximè probatur vitulus, qui matri ereptus iam ipſe læto ſe enutrit pabulo: Lib. 4. car. Od. 2.

Te decem tauri, totidemque vaccæ,
Me tener ſoluet vitulus relicta
Matre qui largis iuueneſcit herbis
In mea vota.

Sed tempeſtiuum eſt, vt de alijs quoque partibus aliquid dicamus. Geſnerus ait lixari etiam vituli caput ad prima fercula prandiorum: certè apud nos in omni honeſto conuiuio id elixatum infertur, palato quàm gratiſſimum, maximè illæ partes quæ auribus ſunt proximæ, pingues nimirum, & teneritudine laudabiles. Parandi modum non inelegantem nobis reliquit Iulius Alexandrinus, his verbis, eſum eius ſummoperè commendans. Vituli caput depilatum (inquit) deterſumque curioſè, vt candor maneat (miro candore apud nos inferuntur) elixabis aliquandiu, cum cute ſua. Huic edendo non ſalubriter minus quàm voluptuoſè apponi in ſcutella acerrimi ſemper aceti aliquid ſolet, cum zinzibere multo & cinnamomi modico, ob multarum inibi partium lẽtorem, ac craſſitiem, B quæ edi impunè non poſſent, non antea diſſiccandi detergendique facultate munitis. Sin decoquere in furno aſſareque placuerit: aromate replendum prius aliquo, allium alij herbaſque odoriferas ingerunt ad eoſdem vſus, incidendi nempe & abſtergendi, vt craſſi glutinoſique humoris vitetur noxa. Et huic quoque tamen apponi acetum commodè pro intinctu poterit, quo ſimul incidendi vis efficacior accedat, ſimul exaſſatæ exuſtæque fortè partes refrigeratione aliqua temperentur. Caput vitulinum, inquit Platina, aut bubulum, aqua calida depilato, ſi elixum voles, vbi coctum fuerit, in alliatum mergito: ſi aſſum placuerit, repletum aromatibus allio ac pleriſque odoriteris herbis, in furno decoquito. Licebit (inquit Iulius Alexandrinus) & cerebrum elixo capiti eximere vitelliſque ouorum duorum cum piperis & omphacij modico, verſatis diligẽter tudicula, ſalis quod ſatis ſit miſcuiſſe, mixtaque hæc in ſartagine frixiſſe. Edi calidum adhuc hoc debuerit: refrigeratum enim & inſipidum reddetur & maiores vires nocendi ſumet: actu nimirum, præter refrigerandi poteſtate vim, idipſum iam frigidum ſcilicet in præſenti, vt conduplicata ita frigefaciendi potentia, nocendi etiam vnà ſtatim vires ingeminet. Geſnerus ait cerebrum capiti exemptum ſeorſim in aqua modicè coctum, mox tunicis liberatum, in vino coqui, & inſpergi aromatibus. Eſſe qui cum la- C cte mixtum & cepis minutatim inciſis, butyro frigunt & aromatibus condiunt. Platina ait: In cerebrum vitulinum: Ex capite elixo ac cocto cerebrum erues, cum quo duo vitella ouorum tudicula bene agitata, modicum piperis, parum agreſtæ, ſalis quantum ſat erit, miſcebis. Mixta hæc omnia in ſartagine cum liquamine tantiſper friges, donec quod breui quidem fiet, concreta ſimul fuerint.

Vituli caput. (margin)
Lib. 6. c. 30. (margin)
Lib. 6. c. 31. (margin)

De maxilla Cratinus teſte Athenæo, vbi de foro cupediarum agit, mentionem facit in Plutis: *Ob bouinam maxillam pugnans.* Sophocles in Amyco: *Maxillas iam molles apponit:* Plato in Timæo: *Supremaſque maxillas illis ſub faciei natura colligauit:* Xenophon in libro de Hippice: *Maxillam contractam, longam.* In Belgio Germaniaque ſuperiori lingua bubula in pretio habetur, maximè ſi bene fuerit apparata. Apparandi modum recenſet Geſnerus. Cùm enim dixiſſet vbera elixa, mox inciſa torreri in craticula, & ſale & aromatibus (pipere & caryophyllis maximè) inſpergi. Similis (inquit) & linguæ apparatus eſt, & pedum & oris ſiue buccæ, vel ſi mauis roſtri. Alij partes, pedes, inquam & buccas quæ in carnario elixa emuntur, ex aceto frigida edere malunt cum cepitio & pipere. Lingua etiam per medium inciſa, ſaliri, vt reliqua caro, & infumari ſolet, cibo diuitibus etiã grato. Quibuſdam in locis bubulas linguas principibus debent: tanta earum æſtimatio. Nouerunt D nimirum etiam Mercurij olim ſacerdotes hanc lautitiam, nec temerè Mercurio ex victimis deberi linguam dicebant, nimirum tanquam deorum præconi & ſermonis deo. Nam & alioqui lingua in ſacrificijs præconibus donabatur. Hinc iocus ille Ariſtophanis in Pluto: Ἡ γλῶττα τῷ κήρυκι τουτουὶ τέμνεται, iucunda amphibologia, cùm lingua tam præconis quàm bouis intelligi poſſit. Idem in Pace: Ἡ γλῶττα χωρὶς τέμνεται, quod interpres admonet prouerbialiter dictum. Homerus Odyſſ. γ. Ἀλλ᾽ ἄγε τάμνετε μὲν γλώσσας. Apud Plutarchum, Antipater, cùm incidiſſet mentio de Demade iam ſenio imbecilli, tractoque, *velut*, inquit, *ex immolata victima, ſolus venter & lingua ſupereſt.* Apparet ſanè linguam ceu profanum membrum ſacris adhiberi non ſolitum, quod ego quidem ad gulam hominum, religionem prætexentium, retulerim. Præfertur autem in cibo bubula cæteris & à nonnullis operoſius paratur: nam condimentis farctam in veru aſſant. Aliarum pecudum quia minores ſunt, cum ſuis capitibus relinqui ſolent. Hucuſque ille. Ad vbera quod attinet, apud nos elixari ſolent, & mox addita pinguedine aut butyro frigi in ſartagine, & aromatibus inſperſa inferri. Ventres (trippam vulgus vocat) elixantur, & cum ſuppoſito pane ex iure ſuo comeduntur. Cibus patum gratus, niſi aromatibus, caſeoque condiatur, ideoque plebeius, niſi ventres ſint vitulorum præpinguium. Celebratur nihilominus ab antiquis, vt annotauit Athenæus: Ventris (inquit) in cibum

Maxilla. (margin)
Lib. 3. c. 9. (margin)
Lingua bubula eſus. (margin)
Aeſtimatio. (margin)
Lingua cur ſacris non adhibita. (margin)
Vbera. (margin)
Ventres. (margin)
Lib. 3. c. 9. (margin)

bum parati Ariſtophanem in Equitibus meminiſſe quiſpiam dixit: φήσω σ' ἀδικατίους κοιλίας πωλεῖν, idest, Accuſabo te quod ventres fraudato decimis populo vendas. Et rurſus: Τί μ' ὦ'γαθ' οὐ πλύνειν ἐᾷς τὰς κοιλίας Πωλοῦντι τὰς ἀλλᾶντας, ἀλλὰ καταγελᾷς, idest, *Cur me bone vir, ventres lauare non ſinis? Hillaſque vendere? cur me derides?* Et rurſus: Ἐγὼ δὲ γ' ἤνυστρον βοὸς, καὶ κοιλίαν ὑείαν καταβροχθίζας, κᾆτ' ἐπιπιὼν τὸν ζωμὸν ἀναπόνιπτος Λαρυγγιῶ τοὺς ῥήτορας, καὶ Νικίαν ταράξω: idest: *Ego verò bouis omaſum & ventrem ſuis, cùm abligurero, ebiberoque ius, illotus ſonora voce exagitabo rhetoras ac perturbabo Niciam.* Et rurſum: Ἡ δ' ὀβριμοπάτρα γ' ἑφθὸν ἐκ ζωμοῦ κρέας, καὶ χόλικος ἠνύστρου τε καὶ γαστρὸς τόμον. idest. *Hæc verò ſplendidi patris filia elixam è iure carnem, inteſtini, omaſi,* E

Omaſum. *ventris fruſtum.* Omaſum autem inter gulæ cupedias olim, ſaltem apud Romanos fuiſſe, ex his Pli-

Lib. 8. c. 45. nij verbis innoteſcit: *Hoc animal tanta apud priores cura, vt ſit inter exempla damnatus à populo Romano, qui concubino procaci rure omaſum ſe ediſſe negante, occiderit bouem, actuſque in exilium, tan-*

Lib. 8. *quam colono ſuo intercempto.* Meminit eiuſdem damnationis Valerius Maximus: *Non ſupprimenda* (inquit) *illius quoque damnatio, qui puerili ſui nimio amore corruptus, rogatus ab eo ruri, vt omaſum in cœnam fieri iuberet, cum bubulæ carnis in propinquo emendæ nulla facultas eſſet, domito boue occiſo deſiderium eius expleuit: eoque nomine publica quæſtione afflictus eſt.* Inteſtina quoque elixa adfe- F

Inteſtina. runtur quibuſdam in locis ex laniena, & domi modico vino affuſo, cum butyro, cepis, & aromati-

Lactes. bus percoquuntur; Lactes verò in primis apud nos commendantur, & ditiorum magnarumq; menſas cohoneſtant. Sed video & ab antiquis celebrari. Τῶν χορδῶν enim, idest, vt Dalechampius vertit, lactium, inteſtinorum vt Natalis Comes, (quæ etſi communior vocis ſit ſignificatio, vnde χορδὴ etiam vocatur ipſa chorda ſeu fides ex inteſtino contorto & areſacto, quæ teſtudini lyræue aut alio inſtrumento muſico intenta ſonos melodicos edit pulſu; placet tamen altera verſio) meminit Epicharmus teſte Athenæo, eaſque ὀρύας (ὀρύνειν & ὀρύειν eſt cumulare (inquit idem Dalechampius

Hira quid. hinc fortaſſis lactes ὀρύαι dicuntur, quòd cumulatis anfractibus flexuoſæ ſint. Hiras, nomine non abſimili Latini veteres authore Feſto, inteſtinum ieiunum appellarunt) vocauit, inſcripta quadam ex ſuis fabulis τῆς ὀρύας titulo. Ariſtophanes in Nubibus: Ἐκεῖ μοι χορδὴν τοῖς φροντισταῖς παραθεῖτε: idest, *impensè hæc mea contemplantibus lactes apponunto.* Alexis in Leucadia ſiue Fugitiuis: χορδαρίου τόμος ἥκει, καὶ περικομμάτιον, idest, *Puſillarum lactium aduenit reſectamentum ac fruſtulum.* Ariſtophanes in Proagone: Ἐγευσάμην χορδῆς ὁ δύστηνος τέκνον. Πῶς εἰσίδω ῥύγχος περικεκαυμένον, idest: *Me miſerum lactes, ò gnate deguſtaui: Quo pacto ambuſtum roſtrum aſpicere potero?* Ad haſce G

Sat. 2. fortaſſis etiam cupedias reſpexerit Perſius:

Aut quid nam eſt, qua tu mercede deorum
Emeris auriculas, pulmone & lactibus vnctis?

Illos enim irriſione proſequitur, qui deos capi muneribus exiſtimant, nec obſtat, quod ſimul pul-

Pulmo. monem nominat. Nam & hodie pulmo non vbique locorum vt apud nos fit, qui feris eum relinquimus, reijcitur, imo verò Geſnerus inter exta eum nominans, parandi eius cum cæteris in cibum modum docet: Exta (inquit) ſic voco arteriam cum pulmone corde & iecore cohærentibus apponuntur aut ſimpliciter elixa, aut condimentario iure cum vino cocta: ſed ius relinquitur copioſum, & aromatibus cum croco adiectis pani ῥαφανίδιο diſſecto in patinis infunditur, idq; inter lauta etiam

Lactes vnde dicta. primæ menſæ fercula numeratur. Lactes apud nos corrupto nomine vocantur lartefine, quemadmodum & ipſæ à lacte, vt ſcribit Priſcianus, vel propter candorem, vel propter mollitiem, aut certè

In Curcul. ab antiquo verbo lacio, idest, allicio, propterea quod cibum alliciant. Plautus: *Ita vacuitate cibi ve-*

Lib. 11. cap. 37. *nio laxis lactibus.* Ita vocantur inteſtina graciliora per quæ labitur cibus, ex quibus & ieiunum eſt. Plinius videtur ſentire, lactes dici tantùm in homine & ouibus: ſic enim ſcribit: *Ab hoc ventriculo la-* H

In Vitellio. *ctes in oue & homine, per quas labitur cibus.* Murænarum tamen lactes dixit Suetonius: & Spartianus ſcribit, Murænarum lactibus & Luporum in mediterraneis oris Heliogobalum pauiſſe ruſticos ſuos: Illud verò mirum Theodorum Gazam pro meſenterio lactes interpretari, cum vtriuſque linguæ fuerit conſultiſſimus, niſi quiſpiam ſuſpicetur, partem & id quod continetur, pro eo quod continet, acceptum. Etenim meſenterio lactes inuoluuntur, vt à ſpinæ contactu duro munitiores ma-

Pedes. giſque ſectos reddat. Pedes etiam per ſe elixos proſtare in carnario ſuprà annotauimus, & vt vulgò parentur, indicauimus. Ab eorundum eſu minimè etiam abſtinuit antiquitas, quin & Athenæus præcitatis locis de foro cupediario eos celebrat ex Theophilo in Pancratiaſte: A. Ἑφθῶν μὲν σχεδὸν τρεῖς μνᾶς. B. Λέγ' ἄλλο. A. Ῥυγχίον, κωλῆν, πόδας τέτταρας ὑείους. B. Ἡράκλεις. A. Βοὸς δὲ τρεῖς. idest. A. *Elixæ carnis propemodum libras tres.* B. *Reliqua memora.* A. *Roſtrum, armum,* (κωλῆν: ſignificat & hæc vox anteriorem partem victimæ & pudenda) *pedes ſuillos quatuor.* B. *Proh Diue Hercules.* A. *bubulos tres.* Anaxilas in coquis: Τῶν Αἰσχύλου πολὺ μᾶλλον εἶναί μοι δοκεῖ Ἰχθύδι' ὀπτᾶν. τί σὺ λέγεις ἰχθύδια; Συσσίτους μέλλεις ποτ' ἀνιάσειν, ὅσον Ἀκροκώλι' ἑψεῖν ἐστὶ ῥύγχη, πόδας. idest, A. *Multò ſatius eſſe credo quam Aeſchyli verſus ediſcere, Aſſare piſciculos.* B. *cur piſciculos ais? Conuiuas vt agros tractaturus*

A *turus eſt; quantò potius eſt extremos artus elixare, roſtra, pedes.* Obſeruandum hic rectè à Dalechampio ἀκροκώλια verti extremos artus. Alicubi tamen ἀκροκώλιον γεννικὸν, ſimpliciter apud eũdem Athenæum traducit bouis maſculi artus, quæ verſio ab Iſaaco Caſaubono etiam notatur, quãdoquidem κῶλα dicuntur in homine brachia, & pedes; in brutis anteriores & poſteriores pedes; ἀκροκώλια in macellis & culinis ſunt, (inquit) extremi pedes mactatarum victimarum: quare Ariſtoteles & Heraclides Tarentinus ponunt illa inter cibos μυξώδεις, habentesque aliquid ὄλχιμον καὶ γλίσχρον. Poſſunt etiam ἀκροκώλιον appellatione intelligi, omnes vndeunde præciſæ τῶν ἱερείων partes extremę, quibus veſcuntur, vt aures, roſtra, & ſimilia. Galenus vocat τὰ ἀκρέα μόρια τῶν πεζῶν ζώων: ἀκρέα cuim non ἄκρα. Solet enim Hippocratis vocem illam vſurpare: vt libro tertio de facultatibus alimentorum de pedibus ferè accipi videas: itaque vt pedes, ſic ἀκροκώλια alia vocant ὀπίσθια, alia ἐμπρόσθια, quorum Hippocrates meminit tertio Διαίτης. Gaza apud Ariſtotelem primus vertit trunculos, Celſi imitatione. Gloſſarij author interpretatur κωλεὸν, de quo infra lib. 9. In Gloſſis ſcribitur, Trungulus, κολοβὸς, ἰγκόλεος. Scribo, Trunculus, κολοβὸς, ἐγ. κωλεός. illud ἐγ valet ἔνιοι. ſic alibi in illo libro. Deinde legerunt interpretes, cùm editis γεννικὸν, vel γεννητικὸν, quod ex uerſione patet, *maſculi*. *Acrocolia.* *Trunculus.*

B Scripſimus nos verè γεννικὸν, generoſum idest grande. Ariſtophanes, ὦ γεννικώτατον κρέας: Scholiaſtes exponit κρέας ἰσχυρὸν ὃ οὐ κατεργάζεται πυρί: firmæ carnes & difficile coctiles. Malim ad quantitatem referre, & magnas carnes intelligere. Sic apud eundem Comicum γενναίας μάζας, ſiue grandes mazæ. Euſtathius quoque ſic interpretatur: cuius doctiſſimi uiri authoritate ſuſpitiones meas confirmatas uidi libenter. Sic ille, γενναία σταφυλὴ, τάχα ἡ μεγάλη. Hæc omnia Caſaubonus. Athenæus indicaturus heroas etiam elixam comediſſe bubulam carnem, id oſtendit pedis illius bubuli exemplo, quem Homerus ſcribit à procis in Vlyſſem proiectum, quē (inquit) nemo aſſauerit. Diogenem Cynicum, quod pedem bouis crudum deuoraſſet, mortuum fuiſſe ſcribit Diogenes Laertius. Non inelegantem pedes uitulinos apparandi modum docet his uerbis Platina: Non diſplicuit, inquit, mihi Palelli hoſpitis noſtri patina, qui pedes uitulinos bene lotos & coctos cum iuſculo aromatibus inſperſo, in cœnam more Romano attulit. Inditum quoque aliquid ex aceto purarim; adeo appetentiam excitabant. Apponi hæc patina prima menſa conſueuit. Boni & facilis extat alimenti; pectori confert, tuſſim lenit, meatus urinæ exulceratos ſanat, dyſentericis prodeſt. A medicis tamen anteriores magis quam poſteriores, animalium partes probantur. *Lib. 1.* *Mors Diogenis.* *Lib. 5. c. 15.* *Pedum apparatus.*

C

VSVS IN MEDICINA.

De carnis bubulæ temperamento præcedente rubrica diximus. Hippocrates, ſi vlcerata ac puſtulis plena fuerint ſumma vteri labra, carnem bubulam ſumi iubet & butyrum ſiue adipem anſerinum & aniſum aut crocum aut ſpodium Cyprium: Hæc omnia vult teri & carni oblita apponi. Si feruido ac ſuperficiario vlcere, pudenda laborent, ſic curare eodem authore oportet. Carnem bubulam longitudine duorum palmorum paruorum, craſſitudine verò ligni quod in foramen bipennis immittitur, pudendi videlicet virilis forma, vſque ad veſperam apponat; noctu verò auferet: poſtero autem die rurſus apponat, vſque ad meridiem, & bibat vinum dulce, melle ad vinum admiſto. Et aliàs rurſus: Si vlcera fiant, ac mordeant, bubulam carnem adipe illinito: & ſi ſordida fuerint, eluito & fomentum ex fici radice adhibeto, & poſtea de pinguedine in vino dulci bibat. *Ariſtolochia oblonga in ſumma* (inquit Plinius) *gloria eſt, ſi modò à conceptu admota vuluis in carne bubula, mares figurat, vt traditur.* *Lib. de morb. mulier.* *Caro quibus conueniat.* *1. de morb. mul.*

D Ad hominis morſus carnem bubulam decoctam imponi iubent referente eodem Plinio: ſed efficacius uituli, ſi non ante quintum diem ſoluatur. Idem ait: *Bubula caro tumorem ſanat:* Et alibi: *Calida impoſita panos & apoſtemata diſcutit, vt ſanguis quoque & fel eiuſdem pecudis.* Marcellus Empiricus carnem uaccinam (Plinius habet bubulam) recentem ueretro impoſitam ulcera eius & epiphoras mirè ſanare: eandemque rancorem (Plinius roſionem uocat) ſtomachi temperare ex uini & aceti æqua portione diſcoctam & cibo ſumptam. Teſtatur Symeon Sethi bubulæ carnis ius uentris fluxus ex flauabile compeſcere. Plinius deniq; ait ius è carne uaccina, vt medullam etiam, vlcera oris & rimas ſanare. Idem alicubi carnem uituli tradit recentia ulcera non pati intumeſcere. Marcellus ait: Caro uitulina recens cum aceto cocta, madidaque alis impoſita, fœtorem hirci teterrimum tollit. Cornelius Celſus agens de curatione communi aduerſus omnes morſus ſerpentinum: ſi neq; qui exugat, eſt, neque cucurbitula, ſorbere oportet (inquit) ius anſerinum, uel ouillum, uel uitulinũ, & uomere. Plinius autẽ aduerſus morſum canis rabidi id celebrat his uerbis: *Canis rabidi morſu facta vulnera circumcidunt ad viuas vſque partes quidam, carnemque vituli admouent & ius ex eodem carnis decocta dant potui, aut axungiam cum calce tuſam,* ſcilicet admouent. Idem uituli ius uulgatiter *Iuris vſus.* *Lib. 5. c. 27.*

riterdatum, inter auxilia cœliacorum & dyſentericorum tradi aſſerit. Carnem verò vituli alicubi E
quoque dicit, ſi cum ariſtolochia maſſatam edant mulieres circa conceptum, mares parituras promitti: Feminum verò vituli cinerem ſordida vlcera, & quæ cacoethe vocant, è lacte mulieris ſanare. Raſis verò boum coxas vri ſcribit, bibique vt ſanguinem fluentem & menſes cohibeant: & Galenus tauri femora uſta ſanguinem ſiſtere teſtatur; & Auicenna dicit: vaccarum fem ora cremata ſanguinis & alui quoque profluuium compeſcunt. Sorbitio ex pedibus vituli Brudi Luſitani. Pedes vituli anteriores duos, aut arietis omnes in aqua plus ſatis coquito: radicum plantaginis, petroſelini, ſingulorum manipuli vnius tertiam, hepaticæ, hordei ab vno cortice exuti, prunorum & paſſularum, ſingulorum vnam: addito mali granati acidi tres, ius dato, vt oportet, ex reliquo fac ſorbitionem. Quod ſi coctionem pedum, antequam malum granatum adijcias, herbas abſtrahas, ius colans, tertiam ſui partem ſucci acidi mali granati immittas, pane & zucaro ſimul coquas, quouſque permixta ſint, cibum ijs valdè idoneum & plurimis alijs ægrotantium parabis. Quem vt conuenientiſsimum memoria dignum ducito. Nam multum nutrit, corpus refrigerat & humectat, particulas cogit, tenues humores inſpiſſat, bilis feruorem reprimit, ventriculum & iecur roborat, ſitim ſedat. De iecore hoc reperio apud Plinium: *Iecur vaccinum cœliacis & dyſentericis medetur*. Haly verò non F
ſimpliciter, ſed vſtum præſcribit: Iecur (inquit) bouis vſtum potumque ventris & ſanguinis profluuium inhibet. Iecur vituli maſculi & tantundem foliorum ſaluiæ, minutatim pariter concidantur, collectus inde ſtillaticius liquor potui datur, vt ait Geſnerus, tum viris, tum mulieribus, qui durum tumorem tranſuerſum in imo ventre ſupra pudenda acceperint. De Liene hæc idem Plinius. *Lien bubulus in melle editur, ex vino datur ad lienem ſedandum: recens autem aſſus vel elixus in cibo.* Itẽ. *Eadem de cauſa emi lienem vituli, quanti indicatus ſit iubent Magi, nulla pretij contatione, quoniam hoc quoque religioſè pertineat, diuiſumque per longitudinem annecti vtrimque, & induentem pati decidere ad pedes, dein collectum in vmbra areſcere, cùm hoc fiat, ſimul reſidere lienem ægri vitiatum, liberarique eum morbo dicitur*. Sic ille, ſed nugaciſsimum ac nimis ſuperſtitioſum hoc medicamentum eſt. De omaſo ſic: *Linguæ exulcerationi & arteriarum prodeſt ius omaſi gargarizatum*: apparet enim de bubulo accipiendum eſſe, de illo enim lacte proximè dixerat, quanquam ſimul etiam de caprino: vel fortè conuenit vtrique: Item: *Omaſi quoque iure poto, venena expurgari putant priuatim verò aconita & cicutas*. A recentibus & calidis adhuc vituli extis (ideſt, arteria, pulmone, corde & iecore) minutatim conciſis liquor in vaſis Chymiſticis elicitur, referente eodem Geſnero, G
cui æquales partes ſaluiæ & meliſſophylli liquorum ſimiliter extractorum, admiſcentur: inde membra frigida, vel reſoluta, vel tabida, manè & veſperi aliquandò perfricantur, & mox calidis pannis inuoluuntur. Hippocrates ad faciem ornandam, hepar tauri teri iubet cum oleo, illini autem cum uino meraco: Idem & nyctylopem iubet medicamentum deorſum purgans bibere, & caput purgari, ceruicemque eius quam maximè ſcarificari, & fame ad multum tempus premi: ubi uerò remiſerit, unum aut duo fruſta, prout maxima deuorare poteſt, de hepate bubulo crudo in melle tincta exhiberi. Membrum tauri in aceto maceratum & illitum, ſplendidam teſte Sexto, facit faciem: Raſis ait, genitale tauri rubri aridum tritum, & aurei pondere propinatum mulieri, faſtidium coitus afferre: è contrario quidam recentiores, vt in viris Venerem excitent, tauri membrum cæteris huius facultatis admiſcent. De medulla ſcribit Galenus in hæc verba: Medullæ animalium vim habent dura & ſcirrho affecta corpora molliendi, ſiue muſculi, ſiue tendines, ſiue ligamenta, ſiue denique viſcera indurauerint. Semper autem optimam expertus ſum ceruinam, deinde iuuencorum, ſeu vitulinam: Hircorum verò & taurorum acrior eſt, magiſq; deſiccat, vnde fit, vt ſcirrhoſas duritias diſſoluere non valeat. Cæterùm ex ceruina & vitulina medullas peſſi etiam mollientes ad matricis H
quadam vitia componuntur, & pharmaca ex medulla confecta, molliendique vi prædita foris quoque vtero imponuntur. Accipitur autem non ſolùm oſſium medulla, quæ verè medulla eſt, ſed ex ſpina quoque dorſi, quæ reliqua ſiccior ſquallidiorque eſt, & ob eam cauſam ſeorſim vtraſque repono. Hactenus Galenus. Dioſcorides breuiter, *ἅπαντες δὲ εἰσι μαλακτικοί, ἀραιωτικοί, θεραπευτικοί, πληρωτικοὶ ἑλκῶν*. ideſt, *Omnes* (medullæ) *molliunt, medicatæ ſunt, rarefaciunt, vlcera explent*: quo loco pro θεραπευτικοὶ legendum θερμαντικοὶ, quomodo legit Plinius, qui ſic habet. *Communis ratio medullarum eſt, omnes molliunt, explent, ſiccant, excalfaciunt*. Interpretes quidem Dioſcoridis ſequentes Plinium excalfacere transferunt, textum tamen Græcum non reſtituunt. Ἀραιωτικοὺς ijdem etiam rarefacere vertunt, & rectè quidem meo iudicio (inquit Geſnerus) fecerunt, quòd non in hac etiam voce Plinium imitati ſint, qui ξηραντικοὶ legit. medullas autem ſiccare neque ratione, neque authoritate vlla niti opinor. Quanquam enim malactica, ideſt mollientia ea propriè dicantur, quæ calefaciunt & exiccant, ſed vtrumque moderatè omnino, magis tamen calfaciendo ea quàm ſiccando primi ordinis modum excedere poſſe ſcio. Nam Galenus mollientia conferens pus mouentibus: hæc æqualem calorem ei qui in homine ſecundum naturam eſt, efficere docet, illa multò maiorem;

proinde

Lib. 3. de vict. feb. cap. 11.
Iecur.
Lien.
Lib. 28. cap. 13.
Omaſum.
Lib. 28. cap. 10.
2. de morb. mul.
Lib. de viſu.
Genitale.
11. de ſimpl. cap. 5.
Medulla.
Dioſcoridis locus corrigitur.
Mollientia propriè dicta quæ.

Digitized by Google

A proinde vt mollientia pleraque, ita medullas maximè, calfacere abſolutè dici poteſt, ſiccare non itē, niſi cum additione, quod moderatè omnino & in primo ordine. Nihil enim eorum quæ ſcirrhi in modum indurata ſunt, (inquit Galenus) vel validè ſiccantibus, vel excalfacientibus validè, curari poteſt. Similiter *ἀραιωτικὰ* ideſt, rarefacientia Galenus calida moderatè & tenuium partium eſſe ſcribit, *καὶ ἥκιστα ξηραίνειν*, ideſt, & minimè ſiccare; non quod non ſiccent, ſed quod minimum ſiccēt, cuius generis chamæmalum eſſe ait, ordine primo calidum & ſiccum. Verùm Dioſcorides, qui non rarò Græcis vocabulis abutitur, quod ad ſecundas medicaminum facultates, hac etiam voce rarefaciendi pro laxandi abuſus mihi videtur in medullis: molliunt enim medullæ quæ dura ſunt, laxantque intenſa, magis quàm rarefaciant denſa, aut obſtructa aperiant, præſertim cùm pinguiuſculæ ſint; & emplaſticæ facultatis nonnihil habeant, recentes præcipuè: accedunt enim medullæ natura in ruminantibus ad ſeuum, in cæteris ad adipem. Quamobrem rectè Galenus, vbi de medullis agit, non calfacere, non ſiccare, non rarefacere, aut tale quid aliud præſtare ſcribit, ſed mollire tantum: quanquam & *διαλύειν*, ideſt, diſſoluere obiter eis tribuit, non ſatis propria ſignificatione. In tranſlatione Serapionis pro *ἀραιωτικὸς* habetur reſolutiuæ, & pro *θεραπευτικὸν*, ſedatiuæ: vnde hoc ſaltem conſtat,
B olim etiam hunc locum incertæ lectionis fuiſſe, vt minus mirum ſit Plinium quoque & Dioſcoridē, qui ab alijs nimirum hæc deſcripſere, non eodem modo legiſſe. Porrò quod Plinius medullam explere, Dioſcorides vlcera explere dixit, nec ipſe rectè dictum exiſtimo, nec apud vllum ex probatis inuenio medicis. Nam quæ ſarcotica, ideſt, carnem generare & vlcera explere propriè dicuntur, ſiccare modicè & abſtergere ſine morſu debent: ego verò nullam in medullis abſterſionem ſentio. Fieri quidem poteſt, vt per accidens aliquando carnem inducant, præſertim cum aliis mixtæ. Multa enim per ſe lædunt, aliis admiſta eundem affectum ſanant: quod ſarcoticis etiam contingit. Oleū ſordes colligit, ſic & cera: ærugo rodit: tria hæc miſta carnem regenerant, magis etiam ſi quid ſarcotici adiungas. Scio Plinium commendare medullam ceruinam aut vaccinam ad vlcera oris, ſed cum reſina, item vituli vel bouis ad dyſentericos, ſed aliis admixtis; & vitulinam priuatim ad exulceratas vuluas cum ſeuo, quibus tamen alia ratione, quam ſarcotica prodeſt, aut ſi illa quoq; interdum, per accidens tamen. Hæc itaque omnia Geſnerus: nunc quæ de vitulina, taurinaque & bubula medulla priuatim authores tradunt, proſequemur, illud tamen prius admonentes, Galeni (ex quo præcipuè medullarum vires ſunt diſcendæ) præcitatis de medullis verbis, addi poſſe, recentibus la-
C xando veteribus inſuper diſcutiendo vtendum eſſe: calor enim paulatim augetur. Quia autem medullarum, vt Dioſcorides teſtatur, probatiſsima eſt ceruina, mox vitulina, poſt hanc taurina, de bubula vltimo loco dicemus, primo autem de vitulina, mox de taurina dicam, vltimum de bubula. Vſus omnium eſt vel internus, vel externus, *Vituli aut bouis medullæ* (inquit Plinius) *excoquuntur cum farina & cera, exiguoque oleo, vt ſorberi poſſint, præcœliacis & dyſentericis.* Addit & in pane ſubigi. *Medulla vſus.* Marcellus item vaccinam cum farina tenui ſubactam, & inſtar excocti panis in cibo datam, mirè dyſenteriam ſanare ſcribit, maximè ſi & caſeus bubulus recens manducetur. Vituli medulla cum pari pondere ceræ & olei, vel roſacei, addito ouo, duritiæ genarum illinuntur, eodem annotante Plinio: cæterùm Marcellus, *Medulla* (inquit) *cum cera & oleo roſaceo æquis ponderibus liquefacta & permixta, & ad emplaſtri modum impoſita, duritiae palpebrarum, & ſi qua illic in modum pilularum naſcuntur, commollit & diſcutit.* Idem Marcellus vituli medullam ait cum cymino contritam infuſamque quamuis magnos dolores auriculæ ſtatim releuare, & intra triduum tollere. Breuiter vt ſolet Plinius: *Vituli medulla admixto cumino trito infuſa prodeſt in aurium dolore & grauitate.* Eadē, vel etiam vaccina eodem teſtante vlcera oris ac rimas emendat, ſanatque manantia verendorum
D vlcera, & in uino uel aqua decocta cum ſeuo exulcerationibus uuluarum impoſita prodeſt. Componuntur ex eadem medicamenta ad molliendum uterum, tum foris applicanda, tum peſsis inditis, ut ex Galeno recitaui, ubi taurinam acriorem ſicciorem que eſſe ait. Marcellus hanc quoque ad aurium dolores celebrat: *Gliris* (inquit) *pingue, & gallinæ adeps & medulla bubulina* (bubula fortè) *vel taurina, liquefacta tepenſque, ſuffuſa auribus plurimum prodeſt.* Eadem tauri medulla in uino trita & potata, torminoſos emendat, ut teſtatur Sextus: ſed Aeſculapius non torminoſos habet, ſed tremulos, quod fortè magis probandum eſſe arbitratur Geſnerus, cùm Raſis etiam ad neruorum cōtractiones ea utatur, quamuis foris illita, his uerbis: Medulla tauri ad ignem liquata, ſi miſceatur quarta pars myrrhæ rubentis, & olei laurini tantundem, manuſque ac pedes inunguntur, diluculo & ueſperi, neruorum contractiones ſoluit, lenitque artus. Idem Raſis medullam bubulam, necnon & ſeuum neruis commotis conferre & mollire teſtatur, ſi inunguntur. Plinius medullam bubulam *Lib.28.cap. 1.* ex dextro crure priore tritam cum fuligine, pilis ac palpebrarum uitijs, angulorumq; occurrere ait: calliphlebarique modo fuliginem in hoc uſu temperari: optimè ellychnio papyraceo, oleoque ſeſamino, fuligine in nouo uaſe pennis deterſa: efficaciſsimè tamē euulſos ibi pilos coercere. Simile quid etiam refert Marcellus, *Lucernam fictilem* (inquit) *de papyro & medulla vaccina concinnato, atq; eius*

fumo

fumo ſine fuligine, pro calliphlebaro vtere, quo palpebras exeſas & glabras ſæpius inungendo, decentiſ- E
ſimas facies. Alias Plinius ait: *Vlcera oris emendat ceruina vel vaccina medulla cum reſina.* Colu-
mella, ſi media boum ceruix intumuit, ait ſe comperiſſe, aureum eſſe medicamentum, ex pice liqui-
da & bibula medulla & hircino ſeuo & vetere oleo æquis ponderibus compoſitum atque incoctum.
Hippocrates deſcribens medicamenta emollientia & ad ciendum idonea, quo fortis purgatio fiat:
thapſiæ radicem, medullam bouis, adipem anſerinum, toſaccum, hæc trita ac feruefacta per quatri-
duum iubet, vt apponat, & bibat porri ſuccum, ac vinum dulce album. Marcellus verò medullam
vaccinam cum farina tenui ſubactam, & velut excoctum panem cibatui datam, mirè dyſentericum
ſanare profitetur, maximè ſi & caſeus bubulus recens manducetur. Idem ex Plinio quoque de viru-
Seui vires. lina medulla recitaui. Nunc de pinguedine ſiue ſeuo dicendum. Quia autem taurinæ pinguedinis
frequens medicis vſus eſt, non fuerit præter noſtrum inſtitutum ex Dioſcoride docere, quomodo ea
Taurini adi- præparetur, & odoramentis imbuatur, præſertim cùm ad aliorum quoque animalium pinguedines
pis prepara- idem apparatus ex æquo pertineat. Priuatim (inquit) taurorum pingue ſic curari debet. Renibus
tio. euulſum pingue profluente amnis aqua abluito, detractiſque tunicis, fictili nouo, poſtquam exiguũ
ſalem inſperſeris, liquefacito: dein in nitentem aquam excolato, & vbi concreſcere cępit, manibus F
iterum confricando vehementer lauato, aqua ſæpius affuſa, refuſaque, donec quam optimè elotum
videatur, rurſus in olla cum pari modo vini odorati decoquito, & cùm iterum efferbuerit, dempto
ab igni vaſe, ibidem ſinito pernoctare: poſtridie ſi grauiter adhuc oleat, noua olla repetitum, vino
odorato perfundatur: eadem quæ prius fiant, dum omne virus euaneſcat. Colliquatur & ſine ſale,
præſertim affectionum earum cauſa, quibus ſal aduerſari ſolet, ſed ita paratum non magnopere al-
beſcit. Eodem modo pardorum (παρδάλεων, id eſt, pantherarum, vt etiam Plinius habet, & capi-
tis in Dioſcoride titulus,) ac leonum pinguia curari oportet: (in Græco additur, & apri & cameli, &
equi & ſimilia: quæ verba interpretes omittunt, eam nimirum ob cauſam, quòd in titulo capitis nõ
habeantur: Plinius tamen cameli adipem ſimiliter curari reſtatur.) Hæc Dioſcorides, apud quem
bubuli ſeui curatio etiam legitur, quam modo recitabo: nunc de taurino adipe Plinium audiamus:
Quæ ratio adipis (inquit) *eadem in his quæ ruminant, ſeui eſt, alijs modis non minoris potentia. Perfici-
tur omne, exemptis venis aqua marina vel ſalſa lotum, mox in pila tuſum, aſperſum marina. Crebrò po-
ſtea coquitur, donec odor omnis aboleatur. Mox aſſiduo ſale ad candorem reducitur. A renibus autem
omne laudatiſſimum eſt. Si verò vetus reuocetur ad curam, liquefieri prius iubent, mox frigida aqua la-* G
*uari ſæpius, dein liquefacere affuſo vino quam odoratiſſimo. Eodemque modo ac ſæpius coquunt, donec
virus euaneſcat. Multi priuatim ſic taurorum, leonumque ac pantherarum & camelorum pinguia cu-
rari iubent. Vſus dicetur ſuis locis.* Tantum Plinius. Cæterùm odoramentis imbuendi taurinum
& vitulinum, nec non & ceruinum pingue, & eiuſdem animalis (cerui) medullam, hanc rationem
præſcribit Dioſcorides. Pingue quod odoratum reddi debet, demptis quo diximus, modo membra-
nis, elotum & vino quàm odoratiſſimo, nulla maris aqua diluto feruefactum, pernoctare ſinitur: al-
terum id genus vinum eadem menſura infunditur, colliquatur & exquiſitè colatur: nouemque eius
heminis, iunci Arabici ſeptem drachmæ adijciuntur. Quod ſi ipſum odoris fragrantioris fieri voles,
quadraginta floris eiuſdem, cinnamomi, cardamoni, & nardi ſingulæ vnciæ. Omnia exactius tun-
duntur, & affuſo vino odorato, in vaſe operto, quod ſuper carbones firmiter collocatum ſit, ter effer-
ueſcunt, & ſemoto ab igni vaſe inibi pernoctant: poſtridie vinum affunditur, aliudque generis eiuſ-
dem adijcitur: ter ſimili modo bene conferueſcat: deinde matutinis exempto adipe vinum effunda-
tur: & abluto vaſe, ſiquid imo ſubſidẽs hæſit, detergatur: poſtremò eliquatum pingue & excolatum,
ad vſus reconditur. Hoc autem modo odoramentis imbuitur, quod antea curatum eſt: verùm ante- H
dicta prius inſpiſſari ſolent, quò facilius ſibi odoramentorum vires adſciſcant. Itaq; aſſumens quod-
cunque horum voles, cum vino feruefacito, impoſitis vnà myrti ramulis, ſerpyllo, cypero, itẽ aſpa-
latho plenius tuſo: Aliqui tamen ad hunc vſum, vno duntaxat horum contenti ſunt: cùm autem ter
efferbuerit, exemptum leniter, & linteo colatum, aromatis vt expoſitum eſt, imbuitur. Hactenus
Lib. 11. de Dioſcorides. Nunc de adipis ſiue ſeui taurini facultatibus in genere prius agemus ex Galeno, de-
ſimpl. facul. inde particulatim ex diuerſis authoribus: Is igitur ſcribit in hæc verba: Taurinus adeps ſuillo multò
cap. 4. calidior eſt & ſiccior. Hoc interim addendum, marem fœmina eſſe tum calidiorem tum ſicciorem:
Seui tauri- marem autem caſtratum adſimilari fœminæ, velut quidquid iuuenilis eſt ætatis: Et inter iuuenilia
ni vires. fœmina mare humidior eſt & minus calida. Sic & adeps vitulinus taurino minus tum calidus eſt,
tum ſiccus. Cæterùm quanto calidior ſicciorque ſuillo eſt taurinus adeps, tanto ſuperatur à leoni-
no. Itaque tanquam in medio conſiſtens, meritò vtrique medicamentorum miſcetur generi, & ei
ſcilicet quod ſcirrhoſis medetur, & ei quod phlegmonas concoquit; cuiuſmodi eſt tetrapharmacum
quod vocant, ex cera, reſina, pice & adipe conſtans. Nam ſiue in hoc taurinum, ſiue vitulinum, ſiue
hircinum, ſiue caprinum, ſiue ſuillum indideris, ſemper puri mouendi aptum, & concoctorium me-
dicamen

Digitized by Google

A dicamen effeceris: taurinus tamen foſſoribus & meſſoribus, & omnibus carnem duram habentibus,
ſiue ob naturalem temperiem, ſiue ex ratione ac forma vitæ magis conuenit. Hæc ille, & alia quędã
de adipe in genere: quibus explicatis reprehendit illos, qui aſtringendi vocabulo apud Græcos abu-
tuntur: ex quibus etiam Dioſcorides non rectè caprinum adipẽ ſuillo magis aſtringere ſcribit; item *Dioſcorides*
taurinum, bubulum & vitulinum aliquantum aſtringere (quanquam poſterioris huius dicti Gale- *notatur.*
nus illic non meminit) cum potius aliquid caloris & acrimoniæ habere dicendum ei fuiſſet, & ca-
prinum ſuillo acriorem eſſe, & calidiorem ſiccioremque. Quod modo ad particulares taurini adi-
pes facultates: Sextus cum reſina & cretà Cimolia impoſitum, omnem duritiem diſcutere tradit: cę-
terum Aeſculapius cum cera imponi iubet, & fortè melius, cum ad Galeni iam dictum tetra phar-
macum accedat. Plinius ait: *Vincit maculas in facie taurinum ſeuum vitulinumuè fel, cum ſemine*
cumini, ac cinere è cornu ceruino, ſi canicula exoriente comburatur. Et rurſus. *Arborum reſina panos &*
ſimilia cum ſeuo taurino & melle ſanant. Item. *Parotides miro remedio comprimit adeps vrſinus, pari*
pondere cum ſeuo taurino & cera permixtus, atque appoſitus. Item: *Ruta emendat vitiligines, verru-*
cas, ſtrumas & ſimilia, cum ſtrychno & adipe ſuillo ac taurino ſeuo. Item: *Ad fœminarum ſtrumas ci-*
B *nis aſpidum cum ſeuo taurino imponitur.* Item: *Podagris medetur vrſinus adeps, taurinumque ſeuum,*
pari pondere, & cera: addunt quidam hypociſthidem & gallam. Rurſus: *Medicorum aliqui axungia ad*
podagras uti iubent, admixto anſeris adipe, taurorumque ſeuo & æſypo. Vitulina pinguedo ſiue ſeuum *Vitulina*
quomodo odorametis imbui debeat paulò ante dictum eſt ex Dioſcoride, qui pręterea docet, quo- *pinguedo,*
modo à putredine conſeruetur: ſi quis (inquit) incuratum adipem anſerinum, gallinaceum aut vi- *à putredine*
tulinum a putredine tueri velit, ita faciendum eſt: Quemuis adipem diligenter elotum & ſiccatum *cõſeruetur.*
in vmbra ſuper cribrum, per lintea munda manibus vehementer exprimat, linoque conſutum vm-
broſo in loco ſuſpendat, & poſt multos dies noua charta inuolutum frigido loco reponat. Pinguia
autem indito melle vindicantur à putredinis vitio. Apud Marcellum, vbi legitur: *Vituli adeps ex*
fæmina (id eſt vitula) *ſublata cum aqua cotylis tribus decocta & ſorbitionis more ſumpta, cœliaco pluri-*
mum prodeſt: pro fæmina legendum videtur feminę, vt paulò pòſt apud eundem ex inguinibus.
Plinius etiam dyſentericis & cœliacis ſeuum vitulinum aut bubulum dari meminit. Cæterùm vſus
eius exterior, multò eſt frequentior, & vt à capite inchoemus, ſeuum hoc cum ſale ſubactum vtiliſ-
ſimè adhiberi ptyriliaſi Marcellus aſſerit, & Plinius cum ſale tritum capitis vlceribus vtiliſſimum
C eſſe. Si eodem palpebras craſſiores perunxeris, extenuabis eas (inquit Marcellus) & ad ſanitatem
perduces. Plinius verò ait: *ſeuum vituli cum anſeris adipe & ocymi ſucco, genarum* (palpebrarum
puto) *vitijs aptiſſimum eſt.* Idem remedium alibi ad aurium dolorem & grauitatem commendat,
& Marcellus quoque, qui tepidum infundi iubet. Et rurſus alibi in Plinio idẽ remedium (niſi quod
nihil referre ait, vitulinę an bouis ſeuum capiatur) vlcera oris & rimas emendare docet. *Eſt & alia*
mixtura (inquit) *ſeuo vituli cum medulla cerui & albæſpinæ folijs vnà tritis: Idem præſtat & medulla*
(videlicet vitulina) *cum reſina, vel ſi vaccina ſit.* Marcellus promittit, ſi vituli adipem, ocimo adie-
cto pariter tepefactum, auriculæ infuderis, amariſſimo incommodo laborantem continuò liberatu-
rum. Apud Plinium, vbi habet: *Cuminum ſyluestre auribus inſtillatur ad ſonitus atque tinnitus,*
cum ſeuo vitulino atque melle; quid ſi legas? vel medulla, vt ſuprà habuimus ex eodem authore &
Plinio quoque. Idem ait: *Manantia verendorum vlcera ſanat ſeuum cum medulla vituli in vino*
decoctum: Item, *Inflationibus in ſede ſeuum vituli auxiliatur, maximè ab inguinibus, cum ruta.* Itẽ.
Teſtium tumor cum ſeuo vituli addito nitro cohibetur. De eodem remedio Marcellus, *Adeps vituli*
(inquit) *& nitri modicum, vnà permixta & ceroti modo impoſita teſticulis, tumores omnes & dolores*
D *perſanare dicuntur.* Bubulum modò ſeuum, ſiue taurinum, ſiue vitulinum aliquantum aſtringere *Seuum bu-*
Dioſcorides tradidit, ſed reprehendi à Galeno diximus, quòd aſtringendi vocabulo abutatur. Id ve- *bulum vt pa-*
rò renibus maximè detractum, exemptis membranis, aquà marina ex alto petita eluendum eſt; *retur.*
mox in pila tundẽdum diligenter, affuſa maris aqua. Cum verò diſſolutum fuerit, in fictilem ollam
conijciendum, & marina aqua, quæ non minus quadrante ſupereminear, proluendum: decoquen-
dum donec omnis aboleatur odor, additis ſeui Atticas minas quaternis, Tyrrhenicę ceræ drachmis:
excolatumque detractis quæ peſſum ierant ſordibus, in nouo fictili reponendum, opertumque ſoli
inrendius credendum, vt ad candorem reducatur, & odoris virus euaneſcat. Tantum Dioſcorides.
Plinius ſeuũ vitulinũ ſeu bubulum cõtra venena ſcribit, quæ exulceratione enecant, auxiliari. Idem *Lib. 28. cap.*
ait diuerſis locis: *Oculorum epiphoras bubulo ſeuo cũ oleo cocto illinunt: Cum adipe anſerino tepefactũ* *10.*
in aurium grauitate infundunt. Vlcera oris ac rimas cum adipe anſeris & ocimi ſucco emendat. (Mar-
cellus verò ait: *ſeuum vituli vel bouis cum adipe anſerino impoſitum, rimas ſciſſuraſque oris optimè*
iungit.) *Rigores ceruicum bubulo ſeuo optimè perfricantur, nam continuo molleſcunt, & dolor omnis*
abſcedit. *Efficax eſt vitijs ſedis. Clauos ſanat cum thuris polline: lepras, furunculos, lichenes & pſo-*
ras ſal emendat cum paſſa vua exempto eius ligno, & ſeuo bubulo atque origano ac fermento vel pane.

In

In furunculis illinitur ſeuum bubulum cum ſale, ſimilique modo caprinum. Sole adusta ſeuo bubulo cum E
roſaceo aptiſſimè curantur. Raſis hoc ſeuum neruis commotis conferre aſſerit, & inuncta mollire:
Vlcera capitis ſubitò ſanantur teſte Marcello, ſi aſini ſtercoris ſucco, & ſcillæ contritæ quantum ſa-
tis videbitur, & bubulæ adipis tantundem miſcueris, atque ad capitis vlcera veluti ceroto vſus fue-
1. de morb. mul. ris. Hippocrates ſi vlcera fiant in pudendis, bubulum adipem illini iubet, & myrtum in vino coqui
aut oleæ folia & rubi & mali punicæ. Nunc de felle dicendum. Auicenna vaccinum validius eſſe ait
Fel. quàm aliarum quadrupedum; ſed Dioſcorides taurinum ouillo, ſuillo, hircino atque vrſino præfert:
Lib. 10. de ſimpl. 12. & poſtea, Vrſinum (inquit) ouillumuè, eadem taurino poteſt, ſed minore efficacia. Galenus taurorũ
fel calidius ſicciuſque eſſe ait, quàm boum caſtratorum: ſeque obſeruaſſe quorundam taurorum bi-
lem cæruleam, flauã, vt ait, nimirum ſuperaſſata, quod ob nimiam fatigationem ſitimque continge-
re arbitratur, quare medicamento præparando iniji vetuit. Facile autem eſſe ait ex colore conijce-
re, quodnam fel calidius acriuſque ſit, quod contra. Alibi ait ſupra ouillum acre eſſe. Hippocrates
ait, tam acre eſſe, vt erodere etiam poſſit: ſi qua verò fellis bubuli acrimonia eſt, ea vino (inquit) albo
lenitur, quod frigidum eſt. Dioſcorides teſtatur fel taurinum miſceri cum melle vulnerarijs empla-
ſtris, theriaciſque medicamentis, quæ foris inunguntur. Melle autem mixtum Raſis vlcera maligna F
ſanare ſcribit. Plinius cum de vlceribus crurum & tibiarum paulò antè locutus eſſet, vlcera cætera
ſanare ait cum cyprino oleo, Dioſcorides cum melle vtiliter tradit inungi contra phagedænas; ſed
Plinius, *Phagedænis & fiſtulis* (inquit) *immittitur cum ſucco porri aut lacte mulierum.* Ambuſtis te-
ſte eodem prodeſt; Sextus illitum ſuper Simiæ morſum, per ſanare ait. Vlcera in capite tanquam
proprius morbus præcipuè infantibus naſcuntur, ſed & viros & mulieres grauiter moleſtant: hæc fel-
le taurino cum aceto tepefacto illita, efficaci remedio ſanari Marcellus teſtatur. Mixtum autem cũ
nitro & vino & oleo quod ſatis ſit, vlcera capitis, vel feruefcentem ſcabiem ſanare. Plinius ait: *Alo-
pecias felle taurino, cum Aegyptio alumine tepefactis illinunt:* Cum nitro cretaque Cimolia lepras
furfureſque efficaciſſime exterit teſte Dioſcoride. Fel tauri vel aſini, vtrumque per ſeſe aqua infra-
ctum, euitatiſque ſolibus ac ventis poſt detractam cutem, maculas in facie vincit, vt refert Plinius,
& in faciem illitum, lentigines purgat: Comitialibus quoque dari ait ſeuum caprarum cum felle
taurino pari pondere decoctum, & in folliculo fellis reconditum, ita ne terram attingat, potum ve-
rò ſub limine ex aqua. Raſis verò duram lapidis inſtar ſubſtantiam, quæ in felle bubulo reperitur,
Alchenon quid. Alchenon vocat, comitialibus ait, prodeſſe, & aciem oculorum promouere, ac quid humoris colli- G
garur, prohibere, & ſi deſit alchenon, ſubſtitui iubet ſiliqui denarium de felle tauri nigri. Collyria te-
ſte eodem Plinio fiunt felle taurino cum oui albo, aquaque diluta, inunguntur per quatriduum:
& Aeſculapius ait, cum melle & balſamo oculorum vitia ſanare, Geſnerus, vt apud Sextum reperi-
tur, potius legit hoc modo: Cum mulſo & melle Attico iunctum, ſuffuſionem & caliginem oculo-
rum ſanat. Idem Sextus aſſerit, mulſo infuſum & auribus inſtillatum, ſanare earum dolorem. Sed &
Plinius ait; Aurium dolori & vitijs medetur præcipuè fel taurinum cum porri ſucco tepidum; vel
cum melle ſi ſuppurent: contraque dolorem grauem, per ſe tepefactum in mali corio: atqui Dioſco-
rides aliter: Sanat, inquit, purulentas aures, & in his rupta cum caprino humanoue lacte inſtillarũ.
Marcellus verò etiam ait: *Purulentæ & obtuſæ auriculæ & dolorem tolles, & auditum confirmatiſſimũ
reddes, ſi prius eluas eum laſere cum recenti caprino aut mulieris lacte permixto, deinde inſtilles tepi-
dum fel taurinum cum oleo cedrino æquis portionibus mixto.* Auicenna præterea reſtis eſt fel tauri
conferre recentibus aurium vlceribus; & Raſis, ſi duæ vel tres guttæ eius inſtillentur auri tinnienti
conducere: Dioſcorides porri ſuccum addens, cum porri (inquit) ſucco ſibilis aurium medetur: Idem
ait, anginis cum melle inungi, quod & Plinius annotauit, qui & dentes eo efficaciter collui ait. Mar- H
cellus ex felle iſthoc, ſale, aceto, melle, oleo veteri, æquali portione ſimul mixtis, cum opus fuerit,
pinna perfricare iubet fauces diutius laborãtes. Si tormina ſint dyſentericis cornus ceruini cinerem
aut fel taurinum cymino mixtum, & cucurbitæ carnes vmbilico imponi tradit Plinius. Ad lumbri-
cos egerendos felle taurino madefactam lanam vmbilico apponi iubet Marcellus. Dioſcorides ſe-
dis vitia ad cicatricem perducere ait, & Plinius, ſedis (inquit) vitijs præclarè medetur in linteolis
conceptis, rimaſque perducit ad cicatricem: Auicenna item ani vlceribus mederi ait. Qui occluſas
hæmorrhoides taurino felle aperiunt, ijs interdum imbecillum, interdum verò ſuprà quàm conue-
niebat acre teſte Galeno apparuit; ſed facilè (inquit) ex colore quodnam fel vehementius, quod re-
miſſius ſit, diſcerni poteſt. Sextus fel taurinum in lana collectum & ſuppoſitum ano, ventrem teſta-
tur ſoluere: idemque facere infantibus ſuper vmbilicum poſitum, & lumbricos proijcere. Et Plinius
Malagma purgatoriũ. cum abſynthio tritum, ac ſubditum paſtillo, aluum ſoluere profitetur. Malagma purgatorium ad
paruulos, ſi ob infirmitatem potionem purgatoriam bibere non poſſunt, tale recenſet Marcellus:
*Lupinos crudos ſiccos in ollam nouam miſſos in furno torrebis, ſiccatoſque ac tunſos vel molitos cum felle
taurino vel vitulino miſcebis, ac pro malagmate ad imum ventrem, ab vmbilico deorſum verſus impo-
nes.*

A *nes. Nam ſi ſupra vmbilicum impoſueris* (inquit) *ſtercus omne ſurſum vocabis: impoſitum autem deorſum verſus, & bilem detrahet, & pituitam deduces.* Idem Marcellus, butyro & medulla ceruina & felle taurino cum oleo cyprino aut laurino perfricta genua ſanare memorat. Plinius contra genitalium & ſcroti dolores cum melle vtiliter mungi: pterygia digitorum leuare aqua calida diſſolutum: quoſdam adijcere ſulphur & alumen pari pondere omnium. Illinuntur & vuluæ in dolore felle taurino, vt ſcribit Auicenna. Cum aqua colocynthidis recentis datum mulieri in partu laboranti, Raſis citò partum educere promittit. Equidem Plinius mulierum purgationes adiuuare ſcribit lana ſuccida appoſitum: Olympiam Thebanam addidiſſe hyſſopum & nitrum: Tauri fel trium dimidiorum obolorum Atticorum pondere, in vino ieiunæ bibendum dato, & efformato quoque ex ipſo catapotia deuoranda, vt menſes detrahantur: præceptum hoc eſt Hippocratis. Si ſterilitas ob partus vexationem fiat, Olympias Thebana, vt idem Plinius refert affirmat felle taurino, & adipe ſerpentium & ærugine, addito melle, medicatis locis ante coitus, emendari. Hippocrates, cum mulier genituram ſuſcipere non poteſt, fel tauri ferue fieri iubet, & alumen Melium, & cornu cerui vſtū teri, & permiſtis ac in glandulas efformatis vſurpari. Idem ad oſcula vteri obdurata, fel taurinum

B & ſalem feruefieri vult & ſulphure toto admiſſo in oblongam ſpinā & tractum efformari & ad duos dies ac noctes nudam ad ipſos vteros apponi, & deinde rurſus mercurialem: poſt hæc myrrham puram inſpergi, & roſaceo & irino vnguento admiſſo dilui, indeq; vteri oſculum quàm penitiſsimè illini. Nunc de bubulo dicemus. Hoc melli admixtum, ferrum infixum authore Raſi, vel ſpinam extrahit: bdellium in eo diſſolutum iuncto aceto & fiſtulæ infuſum iuuat. Idem fel ad craſſitudinem mellis ſubactum, & illitum permixto alumine & myrrha, ea quæ veretris ſerpunt, mira celeritate perſanare author eſt: ſuprà verò betam vino coctam rectè imponi. Apud Plinium verò ſic legitur: *Vitia quæ in verendis ſerpunt, fel bubulum ſanat, cum alumine Aegyptio ac muria ad craſſitudinem mellis ſubactum, inſuper beta ex vino cocta impoſita, vt caro quoque bubula.* Ait etiam: *Panos & apoſtemata in quacunque parte fel bubulum diſcutit, vt ſanguis etiam, & caro bouis calida impoſita. Strumas diſcutit tepidum illitum, vel aprinum:* Marcellus verò non aprinum, ſed caprinum ad ſtrumas commendat his verbis: *Fel bubulum vel caprinum ad incipientes ſtrumas optimè facere experimenta docuerunt. Nam penitus creſcere non ſinentur, ſi eo aſſiduè tangantur.* Auicenna ait: Bubulum fel cum nitro & cimolia furfures amolitur, ſi caput inde lauetur. Hippocrates ad vlcera inueterata, hoc

Fel bubulū.

Lib. 28. cap. 15.

C recenſet remedium: Fel bubulum ſiccum, mel quam optimum, vinum album, in quo cocta ſint loti ramenta, thus, myrrha æqualis, flos æris ſimiliter: Ex liquidis autem vinum ſit plurimum, deinde mel, pauxillum verò fel. In vſu eſt etiam ad collyria contra vngues oculorum. Raſis, fel vaccæ nigræ (inquit) ſi eo illinantur oculi debiles, ſcripturam amilli non percipientes, prodeſt: quid ſibi velit vox amilli non aſſequor: ſenſus forſitan eſt (inquit Geſnerus) iuuari eos qui ſcripta remotiora legere non poſſunt, quos Græci μύωπας vocant, luſcioſos vel luſcitioſos Latini. Plinius tamen nyctalopas luſcioſos interpretatur, eorumque oculos felle capræ inungi ſcribit. Tantum Geſnerus. Idem Raſis in felle boum inueniri ait aliquid lapidi ſimile, figura annuli, quod philoſophi vocent alcheron: id autem tritum & naribus attractum, aciem oculorū promouere, & prohibere, ne quis humor deſcendens in oculis colligatur: item ſi magnitudine lentis inde capiatur cum ſucco betæ, & hauriatur naribus, comitialibus prodeſſe. Quod ſi autem deſit id alcheron, iubet ſubſtitui ſeſquidenarium de felle tauri nigri, vt præcitauimus. Hunc lapidem aliqui etiam guers & maſſatum vocant, vt Matthæus Syluaticus ſcribit, Arabica nimirum dialecto: Aduerſus grauitatem audiendi fel bubulum cum vrina hirci, auriculæ quæ moleſtiam ſurdiginis patitur, inſtillari iubet Marcellus, ſta-

Lapis in felle bouis.

D timque auxilium pollicetur, & Plinius; *Si grauitas* (inquit) *ſit audiendi, fel bubulum cum vrina capræ vel hirci medetur, vel ſi pus ſit.* Et rurſus: *Fel teſtudinum cum vernatione anguium aceto admixto, vnicè purulentis auribus prodeſt: Quidam bubulum fel admiſcent, decoctarumque carnium teſtudinis ſuccum, addita æquè vernatione anguium, ſed diu in vino teſtudinem excoquunt.* Et iterum: *Senectus ſerpentium* (quæ non vetuſtior anno ſit) *feruente teſta vſta inſtillatur auribus roſaceo admixto, contra omnia quidem vitia efficax, ſed contra grauecolentiam præcipuè. aut ſi purulenta ſunt ex aceto, melius cum felle caprino vel bubulo, vel teſtudinis marinæ.* Rurſum: *Aurium dolori & vitijs medetur fel apri vel ſuis vel bubulum, cum oleo cicino & roſaceo æquis portionibus: præcipuè verò taurinum, cum porri ſucco tepidum, vel cum melle ſi ſuppurent.* Haly ait: Fel bouis tinnitui & ſonis aurium inteſtinis medetur, ſi cum goſſypio imponatur; & ſi cum oleo inſtilletur, contractum ex frigiditate dolorē lenit. Auicenna felle bouis palatum illini ſcribit ad prouocationem, quamnam verò, non explicat: intelligit fortaſſis apophlegmatiſmum, ideſt, pituitæ à capite detractionem. Sunt qui morbum regium pelli credant faſcia linea in bubulo felle calido tincta, & corpori ſub coſtis incincta: quod triduo faciendum aiunt, ita vt quotidie renouetur medicamentum. Si mulier diù non concepit, menſibus apparentibus tertia aut quarta die, Hippocrates alumen tritum vnguento dilutum, lana exce-

Lib. de nat. mul.

ptum apponere iubet, & per tres dies appoſitum haberi: tertia verò die fel bouis radi, & ramentum E
oleo dilutum ac ſubactum, linteo exceptum apponi, & tres dies appoſitum haberi: ſequenti verò cũ
viro concũbere. Idem Hippocrates ad ducendos menſes iſtiuſmodi glandem componit: Pulegium,
myrrham, thus, fel ſuis aut bouis cum melle ſubigito & glandem efformato. Induratam vuluam
aperit fel iſtud teſte Plinio, roſaceo admixto, foris vellere cum reſina terebinthina impoſita. Mixtũ
vino & medullæ colocynthidis ac melli, ano illito, aluum proritare Raſis ſcribit, Hippocrates vti-
tur ſimiliter in ſuppoſitorijs: Glãdulas (inquit) facito ex mellis, aniſi acetabulo, bituminis drachmis
duabus, felle bouis, myrrhæ drachmis tribus, elaterij portione. Hæc in vaſe æneo coquito & anſeris
adipem admiſceto, & vbi voles, glandulis anſerino aut ouillo adipe illinito, lana autem vtere molli.
Auicenna, ait hæmorrhoides aperire: in quẽ vſum Galenus & alij taurino præcipuè vtuntur. Mariſcę
aut fici, vt quidam ſcribunt, ſi felle bubulo linantur, indubitanter abolentur. Genus etiam maligni
& depaſcentis vlceris, in tibijs præcipuè, quod vulgus lupum vocat, ſanari quidam promittunt, im-
poſita cataplaſmate ex ſucco carlinæ (qui radice contuſa expreſſus ſit) & chelidonij maioris & felle
bubulo, ita vt partes ſingulorum æquales miſceantur. Mirum videtur, quod ſcribit Proſper Alpinus
libro tertio de medicina Aegyptiaca cap. 3. nonnullas mulieres in Aegypto, vt pingueſcant, F
Fel vitulinum. in balneis accipere nouem diebus fellis vaccini chirat, in aqua calaſ diſſoluti. Vitulinum modo fel
lendes exterminat teſte Marcello, ſi caput eo perungatur: & Plinius ait: *alopecias ſanat vrina homi-
nis vetus, ſi cyclaminum adijciatur, & ſulphur, efficacius tamen & vitulinum fel, quo cum aceto cale-
facto, tolluntur & lendes.* Ait item: *Vincit lepras ac furfures cum ſemine cunilæ, ac cinere è cornu cer-*
Lib. 28. cap. 18. *uino, ſi canicula exoriente comburatur.* Idem Plinius fel vituli calefactum cicatrices extenuare dicit:
medicos autem adijcere myrrham & mel & crocum, æreaque pyxide condere; aliquos & florem
æris admiſcere; cæterùm imprudenter ad cicatrices cutis refert, cùm ad oculorum cicatrices tantum
pertineat, quod vel ipſa ocularium medicamentorum materia monere ipſum debuiſſet. Idem me-
dicamentum Marcellus Empyricus inter oculorum remedia his verbis deſcribit: *Fel vituli diligen-
ter collectum ad cotylæ menſuram in vas æreum mittitur, tenuiq; igne admoto ita excoquitur, vt ſpiſ-
ſetur, deinde mellis boni tantum mittitur, quantum fellis illius decocti remanſerit, adijciuntur poſtea
myrrha trita drachmæ duæ, croci vna, & æris flos pauxillum, ac poſtea ſimul omnia diu coagitata, ad ter-
tias decoquuntur: quod medicamen in pyxide ærea debet reponi, ſatis vtile & leucomatis & cicatrici-
bus, & omnibus vitijs oculorum, ſi aſſiduè inde & opportune inunguntur.* Idem Marcellus ait: *Cum fel-* G
*le vitulino & aceto pari menſura ſerpentis ſenectus, id eſt, exuuiæ decocta, & lanula madefacta medi-
camentum auriculæ inſertum, maximæ vtilitatis eſſe creditur, ſi prius feruenti aqua de ſpongia aurem
foueris.* Vitulinum fel ſi in purgationibus fuerit ſub coitu aſperſum vuluæ, etiam duritiam ventris
teſte Plinio emollit, & profluuium minuit, vmbilico peruncto, atque in totum vuluæ prodeſſe: Mo-
dum ſtatuunt fellis pondere denarij ad apij tertiam, admixto amygdalino oleo, quantum eſſe ſatis
appareat, hoc in vellere imponunt. Maſculi fel vituli cum mellis dimidio tritum, ſeruatur ad vul-
uas. Inuenio & cimices eo fugari, ſi nimirum amurcam coctam, felle bubulo mixtam cum oleo eis
Corium. inſperſeris. Author eſt Didymus. Habet & corium, & quod ex eo fit glutinum, ſuum in medicina
vſum. Plinius teſtatur perniones ſanari corio combuſto, melius ſi ſit ex veteri calceamento: eiuſ-
demque cinerem cum melle phagedænas in vlcerum genere abrodere: necnon etiam ait, veteris ſo-
leæ crematæ cinerem calceamentorum attritus ſanare: quod & Dioſcorides ſcriptum reliquit, qui
inſuper ambuſtis & intertriginibus hunc cinerem mederi ait, ſi illinatur. Hermolaus Barbarus ex
oleo illinendum tranſtulit. Coria vetera (inquit Galenus) quæ videlicet veteramentorum ſunt vſta,
ad attritiones commodari calceamentorum ſcriptum à quibuſdam eſt: tãquam ſcilicet hoc faciant H
ex antipathia quadam. Certè quæ phlegmone obſidentur, haud quaquam iuuantur, nempe quia
reſiccantur. Eſt enim talis cinis teſiccatorius. Ac nos ſanè quandoque in agro ad vlcus huiuſmodi
ex attritione ſumus vſi. Curat autem talis cinis non abs re vlcera ambuſta, & quæ vocantur inter-
Glutinum. trigines in fęminibus exiſtentes. Gluten ex corio bubulo Græci taurocollam vocant. *Ex corijs boum*
(inquit Plinius) *excoquitur, taurorumque præcipuum. Præſtantiſſimum fit ex auribus taurorum, &
genitalibus. Nec quicquam efficacius prodeſt ambuſtis. Sed adulteratur nihil æquè, quibuſuis pellibus
inueteratis, calceamentisque etiam decoctis. Rhodiacum fideliſſimum, eoque pictores & medici vtun-
tur.* (Hodie à noſtris pharmacopolis præſtantius, colore ferè ſpadiceo, quam maximè durum, & vi
triferè inſtar fragile, Germanicum cognominatur, & duplo carius vulgari quod ſubatrum eſt, ver
ditur,) *Id quoque quo candidius, eò probatius. Nigrum & lignoſum damnatur.* Et alibi. *Ichthyocollã*
(inquit) *quidam ex ventre piſcis eiuſdem nominis, non ex corio fieri dicunt, vt glutinum taurinum.*
Plinio aſtipulatur Dioſcorides hoc modo ſcribens: Collan id eſt glutinum, aliqui xylocollan vocãt
Glutinis inuentio. quod in ligno ferruminando eius ſit vſus, alij taurocollan. Probatiſſimum Rhodium eſt. Ex boum
corijs conficitur, colore candido, & lucem tranſmittit: nigrum deterius. Huius inuentionem Da-
dalo

A dalo teſte Plinio debemus, quo tenaci nexu hærerent ſimul, quę alia ratione coniungi aptius non poterant. Ineſt corijs omnibus mucoſus lentor, alijs minor, alijs copioſior, vt in bubus: ex quo gluti- *Glutinis inuentio.*
num faciunt: Fabri affirmant, vbi conglutinata ſunt ligna, minus frangi, quàm vbi continua. Callopa Gręci vocant pellem taurinæ ceruicis, (vel partis inferioris in ceruice) vnà cum pinguedine adhærente, vnde priſci collabos faciebant. Alij ſuum & boum duriora coria circa collum interpretātur, vnde collabi fierent. Sunt autem κόλλαβοι fidium epitonia, ideſt clauiculi in cithara, quibus *Collabus quid.*
intenduntur & remittuntur fides Κόλλα τῦ βόος, eſt pellis in dorſo bouis, vnde gluten conficiebant, & κόλλα vertunt coriorum quędam ſegmenta, ex quibus glutinum coquitur. Alicubi Plinius, *Glutinum* (inquit) *vulgare è pellibus flore temperatur feruente aqua, minimo aceti aſperſu. Nam fabrile gummiſq; fragilia ſunt.* Et alibi rurſus optimum & electum ſcammonium, ſpecie ait eſſe nitidum & taurino glutini ſimile. Nunc de medico eius dicamus vſu. Eo, vt dictum eſt, ambuſtis nihil quicquam efficacius habetur: Auicenna autem cum melle & aceto ijs illini iubet: Scabiem hominis teſte Plinio abolet in aceto liquefactum, addita calce. Et Auicenna ait: Cum aceto illitum impetiginem tollit & ſcabiem ſi profunda non fuerit. Marcellus itidem aceto remiſſum, adiecto ſul-
B phure leni igne decoctum, itá vt ad mellis craſſitudinem perducatur, ſurculoque ficulo dum coquitur, agitatum ac bis per diem impoſitum, impetigines agrias, ideſt feras, potentiſſimè ſanare aſſerit. Sanat & recentes plagas ferro illatas, vt ait Plinius, liquefactum & tertio die ſolutum. Miſcetur cum aceto & melle, eaque lotione lendes tolli author eſt Auicenna: Ait etiam Plinius: *Medetur dentibus fabrile glutinum in aqua decoctum illitumque, & mox paulo detractum, vt confeſtim colluatur vino, in quo decocti ſunt cortices mali punici dulcis.* Item: *Glutinum taurinum cū tribus obolis cum calida aqua bibitur in vetere ſanguinis excreatione.* Ad eundem vſum Marcellus commendat glutinum quo charta glutinatur; *hoc enim* (inquit) *calidum in modum ſorbitionis hauritur, vel ex aqua calida ſanguinem exſcreantibus datur:* Idem ait; *Glus taurina aqua calida reſoluta, caliaci ventris inflationi vtiliter imponitur:* Ego (inquit Geſnerus) magis probo Plinij lectionem, quæ huiuſmodi eſt: *Infundunt dyſentericis & glutinum taurinum aqua calida reſolutum.* Antiſpodij vires referre taurini glutinis cinerem leges apud Plinium, lib. 34. cap. 13. Cornus bubuli vſus medi- *Cornus bubuli facultas & vſus.*
cos reperio iſtiuſmodi. Ex cornu bubuli ſummis partibus cinis, tuſſim ſanat, ſi Plinio credimus: Idem bubuli cornus mucronem exuſtum duorum cochlearium menſura, addito melle, pilulis de-
C uoratis, phthiſicis prodeſſe tradi ait: Raſis verò cinerem de cornu vaccæ cum aceto illitum, impetiginem curare teſtatur, & naribus immiſſum, ſanguinem profluentem ſiſtere. Marcellus cornu iſtud iubet comburi (ex ea parte, qua capiti hæret) & in puluerem tenuiſſimum redigi, atque ex eo puluere cochlearia duo cum aquæ calidæ cyathis tribus, & paululo aceti, ieiuno ſplenitico per triduum dari bibendum. Cæterùm & vngula ſuum habet vſum. Raſis author eſt, vngulam vac- *Vngulæ vſus.*
cæ vſtam & potam à muliere cui lac defecerit: reſtituere lac, & corpus lactantis corroborare, nimirum ſi illis exhibeatur in iuſculo, vino, vel liquore alio idoneo, ut Antonius Mizaldus addit. Eædem carbonibus impoſitæ mures ſuffitu, ut hic idem annotauit, enecant, uel alio abigunt. Vngulas vaccarum elixas, & cum ſinapi comeſtas, reſiſtere omni ueneno, tradit Santes Ardouinus ex Kyrando. Plinius ait: *Bouis vngula cinis ex aqua ſtrumas diſcutit:* nimirum illitus. Scobs de talo bouis uino excepta, & dentibus mobilibus appoſita, eos confirmat, teſte Galeno: alij uerò non ſcobem tali, ſed cremati cinerem, & dentes, gengiuaſque laxas eo confricari iubent (vt Plinius, & Raſis, & Haly, quorum interpretes pro talo calcaneum, & os bouile imperitè verterunt) dentes ita firmandos, & mitigandos dolores polliciti. Alibi etiam Plinius ait, eundem cinerem
D cum myrrha dentifritium eſſe. Cum cera & medulla ceruina ambuſtis medetur. Scobs eius cum melle pota, lumbricum educit, ſi Galeno fidem habemus. Et Raſis ait. Cum vino, & melle perimit lumbricos cucurbitæ granis ſimiles. Eadem Scobs eiſdem authoribus cum aceto mulſo ſplenem minuit turgidulum; & tollit præterea leucas, ideſt, impetiginem albam. Haly item lepræ teſtatur prodeſſe: Idem aſtipulante etiam Galeno, Venerem mediocriter ſtimulare ait. Friuolum licet videatur, (inquit Plinius) non tamen omittendum propter deſyderia mulierum. Talum candidi iuuenci quadraginta diebus noctibuſque, donec reſoluatur in liquorem, decoctum, & illitum linteolo, candorem, cutiſque erugationem præſtare. De coxis vſtis earundemque facultatibus iſthæc legimus. Coxæ boum vruntur, bibunturque, vt Raſis ſcribit, vt ſan- *Coxæ vſtæ.*
guinem fluentem, & menſes cohibeant. Galenus tauri femora vſta etiam ſanguinem ſiſtere ſcribit, & Auicenna: Vaccarum (inquit) femora cremata, ſanguinis & alui quoq; profluuium compeſcunt. Celebratur inter omnia coagula potiſſimùm leporinum. Pares tamen illi vires habere tra- *Coagulum.*
dit Dioſcorides, hœdi, agni, hinniculi, dorcadis, capreæ, dorci, cerui, uituli & bubali coagula. Dixerat autem uenenatorum morſibus, cœliacis, & inteſtinorum torminibus, leporis coagulum utile eſſe potum in uino trium obulorum pondere: utile & fœminarum fluxionibus, concreto ſanguini,

difficilibuſque pectoris excreationibus: conceptus item adiuuare, vuluæ cum butyro poſt menſtruas purgationes appoſitum. Potum fœtus in vtero enecare, & à puerpetio ſtatim ſterilitatem facere. E
Lib. 32. Apud Plinium, vbi ſcribitur: *Lethargicos coagulum vituli adiuuat in vino potum oboli pondere*, non de coagulo terreſtris vituli, ſed marini, intelligi debet, cùm ſit liber trigeſimus ſecundus, in quo hoc recenſetur, de aquatilibus. Idem author eſt membranam è partu bouis madida vlcera in facie ſanate:
Lib. 28. cap. 12. Scribit item in iuuencarum ſecundo ventre pilæ rotunditate nigricantem tophum reperiri, nullo pondere; ſingulare (vt putant) ægrè parientibus, ſi tellurem non attigerit.
Membrana è partu bouis. Alibi quoque capiti bouis tradi teſtatur lapillum ineſſe, quem ab eo expui ſi necem timeat: inopinatis præciſo capite exemptum, adalligatumque mirè prodeſſe dentitioni: Item cerebrum eiuſdem ad eundem vſum adalligate iubere. Mirum quod ſcribit Marcellus, ex eadem aqua de qua bos, aut aſinus biberit,
Lib. 30. cap. 15. paululum ſumptum & potatum, tollere efficaciter capitis dolorem. Inter genera lactis, quæ non ſolùm pro victu, ſed etiam pro medicinæ vſu, præcipuè celebrantur, bubulum haud poſtremum locum
Lac. obtinet. Præcipuè autem celebrantur, mulieris, bouis, ouis, capræ, bubali, aſinæ, equæ, cameli. Primas aiunt obtinere humanum, caprinum ſecundas, ouillum craſſum eſſe & pingue, & parum ſeri habere: vaccinum item craſſum & cæteris pinguius, exque hoc butyrum præcipuè confici: aſininum F
autem admodum aquoſum & ſeroſum, ſine vllo pingui, eaque de cauſa hecticis maximo iuuamento dari: ſuillum quoque lac crudum aqueumque eſſe, equinum & camelinum caſeoſum. Quo au-
3. de Aliment. fa. tem lac liquidius, vt docet Galenus, magis, quo autem craſſius minus, aluum ſubducit: quippe quòd ſua caſeoſa, vt ita dicam ſubſtãtia, vt ibidem ait, aluum ſiſtit, ſeri facultate ducit: proinde caprinum
2. de diata. lac magis per aluum ſecedit, ſed bubulum minus, ouillum verò ſiſtit. Doctrina hæc quoque eſt Hippocratis ita ſcribentis: Ouillum aluum ſiſtit, caprinum verò magis per aluum ſecedit, bubulum ve-
Lib. 28. c. 9. rò minus. Equinum autem & aſininum magis ſecedunt. Lego tamen apud Plinium ſtomacho accommodatiſſimum eſſe caprinum, bubulum medicatius, eoque aluum ſolui quàm maximè. Idem ſcribit Arcades tradi non medicaminibus vti, ſed lacte circa ver, quoniam tunc maximè ſucciſturgeant, medicanturque vbera paſcuis: bibere aũt vaccinum, quoniam omniuoræ ferè ſunt in herbis. Teſtaturque Dioſcorides lac bubulum per ver bibi purgandi cauſa, quoniam omnibus herbis, & multum paſcitur id animal. Cuncta venena expurgari eo tradunt Græci, (inquit idem Plinius, idem tamen etiam refert Dioſcorides) maximè ſupradicta (ideſt quæ roſiones, vſtioneſque inferunt) & ſi ephemerum impactum ſit, aut ſi canthatides datæ, vomitione omnia egeri. Priuatim verò teſte eo- G
dem prodeſt his qui colchicon biberint, aut cicutam, aut dorycnium, aut leporem marinum. Cortex glandis (arboris, non fructus, vt Geſnerus exponit) decoctus lacte vaccino ſerpentis plagæ illinitur. Oris vulnera recentia ad ſanitatem reducit, vt quidam citat ex Dioſcoride. Apud Plinium, nitrum in facie exulcerationes ſanat cum melle & lacte bubulo, eodemque aut caprino tonſillæ aut arteriæ exulceratæ leuantur: gargarizatur tepidum, vt eſt expreſſum aut calefactum: caprinum vtilius cum malua decoctum & ſale exiguo. Idem remedium refertur a Marcello his verbis: *Lac caprinum vel bubulum vel ouillum recens mulſum, dum calet, vel etiam calefactum gargarizatum, tonſillarum dolores & tumores cito ſedat.* Idem Marcellus ait: *Lac bubulum recens mulſum & lento igne calefactum gargarizatumq; arteriam conſtrictam infuſo catarrho, & fauces exaſperatas priſtinæ ſanitati reſtituta perſanat.* Idem ad phthiſim: *Picem pracoquam ſiue quam viſcoſam vocant, & rubricam Scythicam, quam alij piſſaſphaltum vocant, cum ſeui ceruini remiſſi cyatho vno, & lactis bubuli vel ouilli pari menſura, ſi quis iam periclitanti phthiſico in potu vel in cibo quotidie dederit, mirè ei ſubuenit.* Ait item: *Lac bubulum tepidum incoctum ſubinde ſumptum, exulceratum quoque ſtomachum ſanabit.* Hoc & Plinius teſtatur inquiens: *Stomachum exulceratum lactis aſinini potus reficit, item bubuli:* Hippo- H
crates alicubi lac vaccæ nigræ præſcribit & ſeſamum tritum, ad quadraginta dies, ex partu ſanguinem vomenti, donec probe habeat. Dioſcorides exulceratos alui fluores & teneſmos lacte ouillo bubulo uè, aut caprino, ignitis calculis (interpres addit, marinis) decocto ſiſti atteſtatur, & Marcellus ait, laborantibus teneſmo, ideſt, inquit, qui de perfrictione aſſidua ſedere cupiunt, & nihil deijciunt, lac bubulum decoctum, frequenter potum, maximè prodeſſe. Plinius etiam dicit: *Teneſmus ideſt crebra, & inanis voluntas egerendi, tollitur poto lacte aſinino, item bubulo.* Aetius in bilioſis fluxionibus lac bubulum aut caprinum, tepidum recens mulctum auxiliari ait in potu: aut ad ignem decoctum, aſſiduèque agitatum, donec ad tertias fit reductum: quod ipſum & per fluuiales ſilices: (*καχληκας* Græci vocant) ferrique laminas igni candefactas, ac in lacte extinctas fieri poteſt. Cæterùm in decoquendo (inquit) ſuperſtantem concretionem ſiue ſpumam cochliari aut penna auferre oportet. Hoc enim nullum compendioſius remedium ad fluxiones reperiri poſſe. Quandoquidem autem febricitantibus lac ipſum in nidorem aut etiam acorem conuerti conſueuit, maiuſque nocumentum quàm commoditatem inferre: tunc ſanè in præſens, ipſum non exhibendum. Idem Aetius eadem ferè in cœliacorum etiam diæta tradit, ita exhibitum ſimul ſiſtere ac temperare flu-

xiones

A xiones inquiens. Sed & Galeno teſte bubulum lac dyſentericos iuuat, & Plinius: *Bubuli lactis decocti potus*, inquit, *inter cæliacorum & dyſentericorum remedia numeratur: dyſentericis addi mellis exiguum præcipiunt: & ſi tormina ſunt, cornus cerui ni cinerem, aut fel taurinum cumino mixtum, & cucurbita carnes vmbilico imponere*. Noſtri quoque temporis medici vt dyſenteriæ occurrant, in vaccino lacte ſtomoma ſiue ferri aciem optimam nouies candefactam extinguunt, idque calidum propinant ægro, vel per clyſterem inijciunt. Nonnulli in aqua etiam ægro bibenda aciem ſimiliter extinguunt. Alij lac vaccinum in olla ad ignem ponunt, & duos lapides nigros fluuiatiles ſimul & aciem candefaciunt, & lacti imponunt, ac ne exundet ebulliendo cauent: lac ita medicatum quàm calidiſſimum bibi præcipiunt. Aetius, de ſuppuratis renibus tractans: lac cum melle poſt puris eruptionem eis præberi iubet, & primum quidem aſininum aut equinum: ad vlcera enim expurganda (inquit) conducit: cùm verò repurgatione amplius opus non habent, & morſus fiunt obtuſiores, indigetque æger nutrimento, tum etiam bubulum lac eis exhiberi cupit duarum aut trium heminarum menſura. Sunt qui aiunt referente Plinio vaccini lactis potu conceptus adiuuari. Hippocrates, cùm vulnerato inteſtino reſpiratio prodit infernè inconſpicua iuxta vulnus, & euacuan- *Epidem. 2. ſect. 6.*

B tur pectora, dari lac & vinum iubet, pari aquæ menſura ammixta. Aitque alicubi: ſi capitis os doleat, fractumque ſit, lac vinumque pari modo propinato. Geſnerus teſtatur aliquos noſtro tempore aduerſus quartanam remedium prędicare, ſi ex vino & lacte confuſis liquor in balneo Mariæ (vt vocant) extractus per aliquot dies bibatur. Præterea Hippocrates, cum fluxus albus obortus fuerit *Lib. de nat. mul.* qui vel ventris mouet profluuium, vel ad vterum vertitur, &c. pharmacum bibi iubet, à quo ſuperna purgentur, & lac aſininum. Poſtquam autem (inquit) infra purgata fuerit, bubulum lac bibat ad dies quadraginta, ſi poterit, meracum (vt Cornarius transfert, in Græco eſt, *ἄκρητον οἶνον*) ſub dio per noctem expoſitum, quarta aquæ parte ammixta, & quæ ſequuntur: iubet autem aquam paulatim imminui, & eius loco plus lactis tepidi recens emulſi admiſceri, donec rurſus ferè merum lac fiat. Nam *ἄκρητον* non de vino ſolùm dicitur, ſed de quouis mero & non mixto. Totus ſanè ille apud Hippocratem locus, difficilis & obſcurus videtur. Hoc ſaltem ſi non ex iſto loco, ex ſuperioribus tamen conſtat, vinum lacti permixtum inter remedia quondam fuiſſe. Sanos verò in cibo idem facere noſtrates (inquit Geſnerus) metris huic argumento accommodatis reprehendunt; quorum hic ſenſus eſt: *Lac non Lyæo de iecore. Eſt abluendum, ſed liquidis Argenteiſque nymphis Ei, qui diu frui*

C *volet, Dextra valitudine.* Nimirum quod facilè lac vino permixtum aceſcat, & ſimul in ventriculo corrumpantur, aut etiam fortè coagulandi in eo lactis periculum ſit: Auicenna certè Empiricos Indos alioſque docere ſcribit, lac cum acidis vel acetoſis edendum non eſſe, quoniam diuturni morbi inde oriantur, vt lepra & alij. Ex lacte habemus, butyrum, caſeum, & ſerum. Dicam de vtrorumque vſu, ſed medico tantum. Poſtularent enim per ſe tractatum integrum, ac prolixum. Habuerunt (inquit Hieronymus Mercurialis) veteres varia butyri genera, ſed pharmaci potius loco; præſertim *Lib. 1. Var.* apud nobiles, quàm cibi, illis in uſu erat, ut non immeritò Plinius butyrum gentium barbararum *lect. c. 16.* laudatiſſimum cibum, quique diuites à plebe diſcerneret, appellarit. Hac namque ratione factum *Butyri vſus* puto, vt Athenæus, qui in ſuo conuiuio nullum cibi genus prætérijt, butyri nunquam mentionem *medicus.* fecerit. Plinij verba quædam, vbi de butyri effectibus ſermonem habet, mihi ſuſpecta redduntur, nimirum hæc: *Natura eius aſtringere, mollire, replere, purgare.* Nam præterquam quod duo iſta ſibi aduerſantur, mollire & aſtringere, à nullo quoque authore butyro aſtringendi facultatem attributam legi: neque id rationi & eius temperaturæ conſonum videtur. Quocirca pro aſtringere, digerere reſtituendum duco, cum præcipua quam butyro Galenus aſcribit, facultas, ſit digerendi

D vis. Dioſcorides ait, replere, purgare & carne veſtire. Galenus facultatis ait eſſe concoquentis, *Lib. 10. de* paululum habere etiam digerendi potentiæ, in medijs nimirum corporibus ſecundum duritiem & *ſimpl. med.* mollitiem. Nam id ſemper (inquit) memoria tenere oportet, quicquid ſimpliciter ac ſine addito *fa.* profertur, de medijs temperatura corporibus intelligi. Nam corporum planè durorum tumores præter naturam hoc nequit medicamen digerere. At quæ in mollibus ſunt phlegmonę eas & concoquit & digerit perfacilè. Nam parotidas & bubonas & oris phlegmonas, aliaſque partes complures prorſum illo ſolo curauimus, nimirum puerilibus corporibus & mulieribus perpetientibus. Sed & gingiuis puerorum dentientium aſſiduè illitum nihilo imbecillius melle gingiuas extenuat, per quas exitus eſt dentibus: & alios omnes in ore affectus phlegmonoſos, poſteaquam fluxio reſtiterit, digerit pariter & concoquit. Proinde cataplaſmatis inditur, quæ extrinſecus imponuntur parotidibus, hypochondrijs, & bubonibus. Sed & in ventrem deuoratum, & ex eo diſtributum, magnificè confert expuitionibus ex pulmone, idque in pleuriticis & peripneumonicis affectibus, cum hoc quòd eos etiam concoquat. Atque ſi ſolùm lingatur, magis quidem concoquit, verum minus educit: ſin cum melle & amygdalis amaris, plus educit, ſed minus concoquit. Hactenus Galenus. Vitalis de Furno cardinalis & medicus eximius, de butyro eiuſque natura ſcripſit in hæc verba: Buty- *Cap. 60.*

rum

,, rum naturaliter calidum eſt & humidum, cum dominio caliditatis viſcoſum & vnctuoſum. Idem E
,, ſæpe comeſtum, ſtomachum humectat, ventrem ſoluit, pectus lenit; vlcera pectoris & inteſtinorum
,, ſanat: maximè valet quando recens humanæ complexioni proximum Valet etiam ad leniendum
,, pectus & pulmonem, curandumque maximè ſi ibi fuerit apoſtema, quia propria eius uis maturare,
,, humores & ſuperfluitates omnes pectoris diſſoluere & mundificare, maxime ſi cum melle, uel zuca-
,, ro comedatur. Butyrum repugnat uenenis, membra humectat, aſperitatem oculorum eius litura
,, mollificat & emendat, apoſtema diſſoluit & maturat, uulnera pectoris, pulmonis, inteſtinorũ mor-
,, ſus mitigat, neruos contractos emollit & laxat. Contra uenena interna ſingulare eſt remedium, ſi
,, is qui uenenum potauit, in lacte calido ſolutum bibat abundè: nam ſua pinguitudine meatus ob-
,, ſtruit, ne uenenum ſubito ad cor ſurrepat. Recens autem eſt laudabile, uetuſtum uerò minus. Va-
,, let item, ut ait Conſtantinus, contra ictum Scorpionis, ob allatam nimirum rationem. Sua calidita-
,, te reſoluit, uiſcoſitate uerò & humiditate ſua mundificat & abſtergit. In magna tamen quantitate
,, comeſtum, ſtomacho nocet, digeſtionem impedit, quia lubricat & ſupernatat; unde male digeritur.
Clariſſimè uerò butyri uires tradidit Dioſcorides: Natura (inquit) eſt oleoſum & emolliens, unde
largius epotum uentrem reſoluit: prodeſt, ubi oleum non adfuerit, contra uenena. Cum melle ſi F
infricetur, dentitiones adiuuat, gingiuarum pruritus, & oris ulcera in infantibus emendat: Illitum
foris capaciora alimentorum facit corpora, & ab albidis puſtulis per ſumma ſcatentibus aſſerit. Cõ-
tra inflammationes & duritias uuluæ, quod nec uirus reſipet nec uetuſtatem ſentit, butyrum efficax
eſt: dyſentericis & coli exulcerationibus infunditur: in medicamenta addi ſolet, quæ pus mouent,
utile præſertim cùm nerui, aut cerebri membranæ, ueſicæ ceruix, uulnera acceperit. Id autem pur-
gat, replet, carnem creat, ab aſpide percuſſis utiliſſimè imponitur. Recens obſonijs additum olei ui-
Fuligo butyri. cem penſat, & adipis uice fungitur in bellarijs. Colligendæ ex eo fuliginis ratio hæc eſt: Butyrum
in lucernam nouam ingeſtum accenditur, fictilique operculato quod supernè in ſiphunculi ſpeciem
deſinat, & infima parte cuniculos clibani modo habeat, crematur, & ſubinde aliud in abſumpti lo-
cum ſufficitur, dum coaceruetur fuliginis modus quem facere inſtitueris: penna poſt deradicatur
ad uſus. Eius effectus eſt in medicamentis oculorum, exiccare & aſtrinxere: fluxiones cohibet, &
ulcera celeriter ad cicatricem perducit. Hæc itaque omnia Dioſcorides. Hippocrates non ſemel
2. de morb. mul. butyro utitur. Poſtquam puris ſputum in ſuppuratis ex peripneumonia iam prodierit, urticæ ſemẽ,
thus, origanum in uino albo, melleque ac oleo modico, ipſi infundi iubet, idque per triduum, poſteà G
Lib. de ſteril. uerò butyrum, & reſinam in melle eliquatã. Si cognoſcere uoles (inquit idem) an mulier præguans
fiat, butyrum & lac mulieris maſculum gerentis bibendũ dato, & ſi eructauerit, concipiet, ſi minus,
non. Idem ait: Si mulier recens enixa fuerit, butyrum & alumen melle ſubactum in linteo ſubdito.
1. de morb. mul. Cùm in purgatione puſtulæ circa oſculum uteri fuerint, ſic curare oportet: Carnem bubulam cum
butyro, aut adipe anſerino & aniſo tritis illine, & ipſam carnem in pudendum inde. Ad inflamma-
tum ex partu uterum: butyrum, thus, reſinam, mel ſimul liquefacito & affuſo uino tepida infundi-
to. Si exulceratum fuerit os uterorum, butyrum, thus, myrrham, reſinam, medullam ceruinam, in-
fundito. Et rurſus: Si quid in uteris fuerit exulceratum, butyrum, thus, myrrham, reſinæ parum in-
2. de morb. mul. fundito. Item: Si uerò ulceratum fuerit pudendum, butyro colluito, deinde pharmacum bibendum
dato, & ulcera butyro, reſina, myrrha, flore argenti illinito. Et rurſus alicubi: Si ex feruido & ſuper-
De nat. mulier. ficiario ulcere pudẽda fuerint ulcerata, adipem bubulum & butyrum & anſeris adipem & ſuſinum
unguentum miſceto, & ex his pudenda illinito, & aqua tepida colluito. Idem Hippocrates caſeo
Caſei vſus. quoque aliquando utitur pro cibo medicamentoſo. Agens enim de tertia tabis ſpecie. Quarto au-
Lib. de inter. affect. tem menſe, (inquit) quinto quoque die leuiter fomento utatur, & edat obſonium plurimum: ſint H
autem obſonia caſeus & carnes ouillæ coctæ paucæ. Alibi etiam inquit: Caſeum acrem, & rutam,
2. de morb. mul. uino nigro pari aqua temperato diluito, & poſt totius lotionem excepto capite, bibito ad uterorum
futuros cancros. Minimè uerò etiam ſilentio inuoluendum quod ſcribit Donatus ab Altomari, ca-
ſei Siculi glandem melle illitum, puero aſcaridibus laboranti contuliſſe. Marcellus ad omnes epi-
phoras uentris, caſeũ uaccinũ mollem imponi iubet quo tempore dyſentericis potiones ferro can-
denti calefactas dari conuenit. Plinius item: *Caſeus recens vaccinus* (inquit) *cœliacis & dyſenteri-
cis immittitur: item butyrum heminis quatuor, cum reſina terebinthina ſextante, aut cum malua de-*
Serũ lactis. *cocta, aut roſaceo.* Sextius eoſdem effectus caſeo equino, quos bubulo tradit. De ſero lactis uerò ſic
ſcribit Aetius in cura melancholiæ: Vtile eſt lactis ſero uentrem ſubducere: ueruntamen id non ſit,
quod ex caſeo fuerit expreſſum: melius enim eſt id, quod per decoctionem ex lacte ſeparatur, præ-
ſertim equino, uel bubulo &c. Marcellus, ut morantem aluum ſerum impellat, mel adijcit, & ſalis
quantum ſit ſatis: quod probo: nam per ſe potum in multis per urinæ uias redditur. Cæterùm cali-
dumnè ſit, an frigidum, diſputarunt nonnulli hactenus: quam quæſtionẽ Braſauolus in tertio apho-
riſmorum diligenter, atque exactè pertractauit, præſertim commentans hæc Galeni uerba: *Hac au-*
tem

A *tem lactis pars, ſeroſa dicta, vim habet abſtergendi.* Inquit itaque Braſauolus: Serum abſterſiuum dicitur: propterea dubitandum videtur, quam qualitatem obſterſiuam habeat, & an ſerum tale ſit, vimque exulcerandi habere poſſit. *Serum vt abſtergere dicitur.* Videtur in primo ſtatim diſputationis veſtibulo ſerum ſi abſterſiuum ſit, calidam qualitatem habere, imo Dioſcorides ſerum non ſolùm abſtergere dicit, ſed etiam è corpore humores educere, quod eſt caliditatis inditium, vnde & Galenus, vbi de ſero pertractat, inquit: Veteres ad aluum exonerandam creberrima hac potione vſi ſunt, & de lacte ipſo tractans, *Lib. 3. de facul. alim.* cauſamque cur ſoluat, aſſignans, inquit eſſe propter multum ſerum, quod habet admixtum. In fine etiam huius partis, in qua de lacte agit, lac triplicem ſubſtantiam habere docet, caſeoſam, ſeroſam, & butyroſam: De ſeroſa parte loquens: inquit, craſſitiem humorum extenuat, & aluum ſubducit. Et in fine illius partis, in qua de acido lacte diſſerit, inquit: Tanto magis lac ſubducere, quanto plus habebit ſeri, hæc autem ſunt caliditatis opera, noſque experientia docet, iecoris obſtructionem ſero aperiri, & ſingulis annis multi ex ſeri caprini potu ab obſtructione liberantur. Mauritani quoque & Damaſceni medici ſerum calidum eſſe teſtantur. Meſue etiam dicit, aquam lactis, calidam, *Lib. 2. cap. 444.* & ſiccam eſſe in primo gradu, vſque ad ſecundum, & Auicenna de lacte tractans, inquit, quod na-

B tura eius aquoſitatis eſt calida: noſque idem hoc medio ſuadere poſſumus, quia nullus eſt, qui non concedat, vrinam eſſe calidam. Vrina autem eſt aquoſitas ſanguinis: at ſimile eſt in lacte ſerum, quod in ſanguine aquoſitas, ideo eandem qualitatem habebit: A natura enim aquoſitas ad hunc finem generatur, vt ſanguis per omnes corporis venas deducatur. Deinde illa aquoſitas reuertitur, & ad vrinæ meatus tranſit, atque exit, quia nullum aliud officium habet, nec nutrire poteſt: in lacte ſerum eſt hæc aquoſitas, quæ lacti mixta eſt: lac enim nihil aliud eſt quàm ſanguis in carne illa mãmillarum glandoſa iterum coctus, quæ dum concoquit, rubrum colorem aufert & album inducit: talis autem glanduſa caro frigida, & humida eſt, vnde hoc quod in lacte ſerum dicitur, eſt ſanguinis aquoſitas, quæ cum per vias vrinarias exit, vrina nuncupatur, cùm verò vrina ſit calida, & ipſa ſit aquoſitas ſanguinis, quæ ſerum dicitur, ſerum ipſum calidum eſſe oportet. Nec ad illud tanquam ad aſylum fugiendum eſt, quòd vrina in renibus caliditatem acquiſierit, per quos aquoſitas illa quæ ſerum dicitur, non tranſiuit, quoniam & in ipſis mammis altera coctio facta eſt. Nec ad iſtud tutò confugere poteris, quòd mammarum caro frigida ſit, quia id opus concoctionis lactis per caliditatem fit. Adde quod in venarum diſſectionibus, aquoſitas illa, quæ a ſanguine ſeparatur, ca-

C lorem, ſaporem & vrinæ ſubſtantiam habet, tamen ad renes adhuc non tranſiuit: nec tamen iremus inficias, illius aquoſitatis caliditatem in renibus magis intendi, quum & ipſa ſuapte natura calida ſit: cùm verò ad renes profluit, & per meatum vrinarum exit, ſanguinis diſpoſitionem oſtendere putatur: Ex his igitur inferendum videtur, ſerum calidę temperaturæ eſſe. At in oppoſitam ſententiam Galeni verba facere videntur, qui vbi diſputat, propter quid mel ob caliditatem validiorem amari- *4. de ſimpl. med facult. cap. 16.* tudinem contrahat: lac verò dulcius efficiatur: in illo capite dicit, lac ex tribus ſubſtantijs compoſitum eſſe, caſeo, butyro, & ſero: poſtea addit, at excrementum illud ſeroſum, & frigidum & humidũ eſt, & alicubi ſerum etiam frigidum facit, immo & ad hoc probandum ratio quædam philoſophica *Lib. 3. de arte curan. & lib. 7.* in prompta eſt. Nam Ariſtoteles in quarto Meteorum, ſi is liber Ariſtotelis ſit, docet, ſolum ea quæ frigida ſunt, liquida, coagulari per frigus: At illa enumerans quæ frigore coagulantur, inquit: vt ſunt quædam vina, acetum, lixiuium, ſerum, igitur ſerum frigidum eſt, tum ex Philoſophi ſententia, tum ex ratione ipſa, quæ ita eſſe demonſtrat. In hàc igitur ambiguitate, quid dicere oporteat, inexplicatum videtur, quoniam rationes, & magnorum virorum authoritates hinc inde tanquam inſtructæ acies militare videntur: immo ſi calidum ſit, quia euacuat & abſtergit, erit in Galeno con-

D tradictio, qui in tertio de alimentorum facultatibus, ipſum ſoluere dicit, in quarto autem de ſimpl. med. facultatibus, c. 16. frigidum & humidum iudicauit, immo & in decimo eiuſdem operis, ipſum calidum ponit, quia & extergendi & ſubducendi vim habet. Nos igitur vt hanc controuerſiã eo meliori modo quo fieri poteſt, conciliemus, aliquã caliditatẽ ſero ineſſe dicamus, tamen non talem, tãtamuè, quin a frigidioribus partibus ſuperetur, ratione huius caliditatis & acredinis cuiuſdam, non multum manifeſta, tamen quæ aliquo modo ſentiatur, ſi quis penſiculatè guſtet, in ipſo vires ſunt attenuandi, detergendi & ſubducendi per aluum, ſuapte autem natura & pro maiori parte frigidũ, & humidum eſt, ob maiorem mixtæ aquoſitatis copiam. Dioſcorides propter hanc paruam caliditatẽ & acredinem dicit ſerum efficacius in purgando eſſe quàm lac, *Lib. 2.* & quod his datur, quos ſine acrimonia purgare volueris, quales ſunt, atrabile laborantes, comitiales, lepræ, elephãtiaſes, & toto corpore papularũ eruptiones. Experientia verò frigidum eſſe docet, propterea vulgus noſtrum menſe Maij, vt bilis calorem ſupprimat, & erumpentibus pruriginoſis puſtulis ſuccurrat, ſerum copioſè propinat: ſed caprinum potiſſimum quærit, aut aſininum, & intentum aſſequitur: adde quod id lac apud authores frigidius exiſtimatur, in quo plus ſeri inuentum ſit, vt de aſinino Galenus refert. Serum igitur frigidum eſſe conſtat, quod eius quoque guſtus, qui inſipidus eſt, probare videtur. Nec

ratio illa te commoueat, vt ipſum calidum eſſe fatearis, quoniam abſtergat; etenim aqua hordei E
idem efficit, tamen frigidam eſſe conſtat: ſubducit verò ſerum ob modicam illam acredinem & cali-
ditatem, quam in ſe habet. Hæc de ſero dicta ſuperſint, in quo & caliditatem aliquam, & aliquam
acredinem ineſſe putamus, quæ abſtergit, & aphthas in puerorum ore facit: his autem modicis qua-
litatibus, Damaſceni & Mauritani illecti, ſerum calidum eſſe profeſſi ſunt, cùm tamen abſolutè non
fit. Hæc omnia itaque Braſauolus, quibus tanquam pro corollario addo ex Plinio, ſerum ante om-
Vrinæ vſus. nia orthopnoicis prodeſſe cum naſturtio. Nunc de vrina dicendum. Inuenio apud Galenum in li-
bro de facilè parabilibus, ne cui penis arrigi poſſit, ſuccinum vſtum lotio bouis caſtrati extinguito:
Lib. de ſte- hoc in cibis aut potionibus vtitor, quod remanet in vaſe reponito. Hippocrates autem ad ſterilita-
rilib. tem, vbi (inquit) fomentum toti corpori adhibueris, medicamentum bibendum dato ſurſum, ac
deorſum purgans, deinde lacte aſinino poſtea in potu exhibito vterum per fiſtulam duobus diebus
Lib. de nat. foucto cum vrina muliebri putrida nitro iniecto, tertio verò die cum vrina bubula. Purgatorium ex
mul. eodem, ſi mulier non concipiat. Tauri vrinam collige trium heminarum menſura, deinde artemi-
ſiam herbam, aut parthenium, aut adiantum, aut laurum viridem, & cedri ramenta ſimul contun-
de; deinde in effoſſa ſcrobe carbones accende & impoſita olla vrinam tauri infunde, & contuſa in F
mortario adijce: poſtea ſellam circumpone, & artemiſiam herbam, aut hyſſopum, aut origanum im
pone, & muliere ſuper hæc collocata, donec ſudet, foue. Vbi verò ſudarit, laua cum calida, & in la-
uacrum artemiſiam & laurum immitte; deinde ſubdititium medicamẽtum adhibe: aut artemiſiam
aut bulbinum in vino albo tritum lanæ inuolutum ſubdat. Hæc ad tres dies faciat, & deinde cum
viro dormiat. Tantum Hippocrates. Bialcon autem, vt citat Plinius, ad Venerem ſtimulandam tau-
ri à coitu vrinam bibi iubet, lutoque ipſo illini pubem. Lepras ac ſurſures tollit vrina tauri, vel ad-
dito nitro aſini circa canis ortum, vt tradunt Plinius & Marcellus, qui etiam ait: *Lotio taurino ca-
put ſi laueris, porriginem vetuſtiſſimam tollit*. Et Plinius: *Ad porriginem* (inquit) *vtque non tædia
animalium capillis increſcant, fel hircinum cum vrina tauri prodeſt*. Capitis item vlcera manantia
eodem Plinio teſte vrina tauri efficaciter ſanat: ſi verò vetus ſit, etiã furfures adiecto ſulphure emen-
Sanguis bu- dat. Dioſcorides ait: Vrina tauri ſi cum myrrha inſtilletur, aurium dolores lenit. Sed Plinius: *Si
bulus.* *maior* (inquit) *ſit grauitas aurium, vrina capri, vel tauri, vel fullonia* (id eſt humana) *vetus calefa-
cta prodeſt, vapore per lagena collum ſubeunte: admiſcent & aceti tertiam partem, & aliquid vrinæ vi-
tuli, qui nondum herbam deguſtauerit*. Si ſanguis reijciatur, efficacem tradunt, citante eodem Pli- G
nio, bubulum ſanguinem, modicè & cum aceto ſumptum. *Nam de taurino* (inquit) *credere teme-
rarium eſt*: cuius nimirum internus vſus maleficus eſt, vt modò patebit. Haly ſanguinem vaccinum
vuulneri infuſum, emanantem ſanguinem ſiſtere tradit: Raſis verò abſceſſus concoquere, ſi cum ſe-
uo ad ignem emplaſtrum fiat; emollire etiam tumores duros. Panos idem & apoſtemata curat, vt
ait Plinius, vt fel quoque & caro bouis ſi calida imponantur. Canum item ſcabies ſanatur eodem
ſanguine recenti, iterumque cùm inareſcat illito, & poſtero die abluto cinere lixiuio. Sanguis ve-
Sãguis tau- rò taurinus, authore Dioſcoride diſcutit, mollitque duritias cum polenta illitas; & Plinius ait: Pa-
rinus. nos & apoſtemata in quacunque parte hunc eundem ſanguinem aridum diſcutere: qui tamen, vt
Lib. 10. de oſtendimus, idem de bubulo ſimpliciter eodem ferè loco tradit. Galenus reprehendens curioſum
ſimpl. med. vſum ex ſanguine animalium quorundam, quorum loco faciliora paratu alia & præſtantiora medi-
fa. cap. 4. camenta habemus: Vrſorum (inquit) ſanguis ſi abſceſſibus imponatur, fieri poteſt, vt concoquat:
Adijciam verò etiam caprinum, hircinum, taurinum: licetque tibi, ſi voles, præteritis ſexcentis me-
dicaminum parabilium, quibus concoquuntur abſceſſus; vrſos, tauros, ac hircos mactare, quolibet
ſcilicet vſu. Nec enim ſemel quiſpiam impoſito in partem medicamento, promiſſum eius exiget, H
nec etiam ſi refrixerit, vt iam cogatur. Tantum Galenus. Aeſculapius ait: Sanguis tauri ſerpentes
necat: illitus verò maculas omnes de facie tollit: quæ poſterior facultas legitur quoque apud Sex-
tum. Aridus iſtiuſmodi ſanguis tritus contra parotidas prodeſt teſte Plinio, & quidam magnificant
eundem aduerſus podagras per ſe. Aridus verò cum cotyledone herba phagedænis, & fiſtulis im-
mittitur. Sequitur, vt de malignitate eiuſdem dicamus: eiuſque ſignis & antidotis, collatis authorũ
Sanguinis locis. *Celerrimè* (inquit Plinius) *coit, atque dureſcit, ideo peſtifer potu maximè*. Mirari autem ſubit,
taurini ma- cur aduerbium maximè addiderit, quaſi etiam aliter quàm potus lædere poſſit, id quod authorum
lignitas. nemo tradidit, nec ratio indicat. Neque enim tota ſubſtantia venenoſus eſt hic ſanguis, non magis
quàm lac; ſed ex accidenti cum coagulatur: quod fit in ſanguine priuatim, cum recens bibitur, non
aliàs: & ne tum quidem, exemptis fibris, quæ condenſationis cauſam habent. Plutarchus in libro de
ſuperſtitione ſcribit, Midam, antiquiſſimum illum Phrygiæ regem, contracta ex ſomniorum dirita-
te, animi ægritudine, cùm formidabilis affectio augeſceret indies, tauri ſanguine copioſius hauſto,
conceſſiſſe ab humanis. Idem leges apud Strabonem, & Euſebium, & Cælium Rhodiginum. Simi-
Lib. 8. liter Pſammenitus rex Aegyptiorum, victus à Cambyſe, cùm denuo ad defectionem ſolicitaſſet
Aegy-

A Aegyptios, hauſto ſanguine taurino perijt, vt teſtatur Herodotus. Deprehenderunt etiam hoc venenum in diuina re mortales (inquit Marcellus Virgilius) cùm iugulatis ad ſacrificium tauris, qui aderant ſuperſtitioſiores, calentem adhuc biberent, noua & indigna Deo ratione hac, ſanctitatem incolumitatemq; ſuam ſe augere exiſtimantes: nullus tamen clarius hoc genus mortis quam Themiſtocles fecit, qui poſt pulſum è Græcia Xerxem exul à patria, accepto ab Artaxerce exercitu, ſiue volens, ſiue deſperans, quæ illi contra Græcos pollicitus fuerat, præſtare, in Ioniæ Magneſia decepto cultrario ipſe taurum in ſacrificio tenens, exceptum poculo ſanguinem repentè hauſit, vt eſſet eo tempore antepoſita vitæ mors, perpetuum voluntatis honoriſque ſui teſtimonium, quod ſemper ciues ſui meminiſſent: canereque pro ſe in Helena Sophocles: *Lib. 3.*

> Ἐμοὶ δὲ λῷστον αἷμα ταύρειόν γ' ἐκπιεῖν
> Καὶ μή γε πλείω τῶνδ' ἔχειν δυσφημίας.

Et Ariſtophanes in Equitibus ſuis.

> Βέλτιστον ἡμῖν αἷμα ταύρειον πιεῖν
> Ὁ Θεμιστοκλέους γὰρ θάνατος αἱρετώτερος.

B Frequentius quondam taurini ſanguinis periculum hoc fuit: noſtra ætate nulla id afferente religionis occaſione, nullum aut rariſſimum eſt. Hæc Virgilius: Et Natalis Comes ſcribit ex Diodoro Siculo, Aeſonem Iaſonis patrem, cum ob inſperatum Argonautarum reditum Pelias eum obtruncare decreuiſſet, ſacrificantem hauſto taurino ſanguine fatis conceſſiſſe. Eſt tamen, vbi ſanguis iſte minime venenoſus eſt, vt teſtatur Plinius his verbis: *Taurinus ſanguis recens inter venena eſt, excepta Aegyra. Ibi enim ſacerdos Terræ vaticinatura tauri ſanguinem bibit, priuſquam deſcendat in ſpecus. Tantum poteſt ſympathia illa de qua loquimur, vt aliquando religione vel loco fiat.* Eſt autem Aegyra vrbs inter Aetolos & Peloponneſiacos, Plinio & Pomponio teſtibus: Eſt & Aegira inſula apud Plinium. Αἴγειρα (inquit Stephanus) vrbs eſt Achaiæ ab Homero Hypereſia dicta: Philon Ciliciæ vrbem facit Aegiram. Quam autem Aegiram intelligat eo loco Plinius, conſtat ex Pauſania, qui in Achaicis eiuſdem rei meminit his verbis: Ab eo tumulo triginta circiter ſtadium via ad Gæum ducit. Telluris id fanum eſt, quam Euryſternon (ideſt lati deam pectoris) cognomento nuncupant. Signum deæ vetuſtiſſimum. Sacerdotium mulieri decernitur: quo ſtatim ſuſcepto, vitam illa agit cælibem omne ætatis reliquum tempus, quanquam & antè eam oportuit cum vno tantùm viro matrimonij cauſa fuiſſe. Taurini ſanguinis hauſtu periculum faciunt: quo illa epoto, ſi legi fraudem fecerit, ſtatim flagitium dicitur morte luere. De ſymptomatibus noxiſque quæ ſanguinis taurini potum ſubſequuntur, audiendus eſt Dioſcorides. Tauri (inquit) recens iugulati ſanguis epotus ſpirandi difficultatem ſtrangulatumque concitat: faucium tonſillarumque meatus præcludit cum neruorum diſtentione, lingua rubeſcit: dentes inficiuntur: quædam concreti ſanguinis veſtigia, inter eorum commiſſuras reſtant. Paulus Aegineta omnia quidem Dioſcoridis verba ſuper hoc veneno in ſuum codicem tranſcripſit; variat tamen in nonnullis, quæ vt hęc ſcribendo Geſnerus obſeruauit, breuiter ex eodem annotabo: μετὰ πνιγμοῦ ἰσχυροῦ, Aegineta pro πνιγμῷ habet σπασμῷ, idque probo, nam πνιγμῷ, ideſt ſuffocationis mentionem iam prius fecerat. Proinde etiam interpretes rectè non ſuffocationem, ſed conuulſionem, vel neruorum diſtentionem verterunt: & Nicander in Alexipharmacis, vbi de hoc maleficio tractat, ſic ſcribit: *Lib. 6. Mythol. cap. 7.* *Lib. 28. c. 9.* *Symptomata ex ſang. taurino.*

C

> Ὁ δὲ σπαδόνεσσιν ἀλύων
> Ἀνδήκας ἐν γαίῃ σπαίρει μεμορυγμένος ἀφρῷ. hoc eſt,
> *Ille verò conuulſionibus vexatus*
> *Subinde humi ſpuma pollutus palpitat.*

D Poſterius hoc ſignum de ſpuma, quam ore nimirum reddit, qui bibit, aliorum nullus commemorat. Sed non opus eſt, quod quis ſolicitus ſit de ſignis huius veneni: neque enim ita latere poteſt, aut cibis potionibuſuè immiſceri, vt alia quædam venena: Euenire tamen poſſet, vt in ſtultis & inſanis hominibus, qui vel ſponte vel oblatum bibiſſent hunc ſanguinem, aliquis horum ſignorum vſus eſſet. Rurſus vbi in Dioſcoride rectè legitur, ὀδόντες βεβαμμένοι, ideſt, cruento colore infecti dentes: Aegineta & Aetius perperam habent βεβρωμένοι, vtriuſque interpretes quidam ineptiſſimè reddunt corroſi. Nicandri Scholiaſtes Ariſtotelem citat de ſanguine taurino his verbis: Οἱ λαμβάνοντες δὲ πινόμενον, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα δηλητήρια πολλάκις ἀγχοῦσι· ἔστι γὰρ ἀτονώτερον τοῦ τῶν ἄλλων ζώων αἵματος, ὡς Ἀριστοτέλης· διὸ καὶ ἀφρόνως εἶπε, τινὲς ἀποκαρτεροῦντες πίνουσιν αὐτὸ καὶ τελευτῶσι. Et rurſus paulò poſt; Ἀτονώτατον πάντων αἱμάτων Ἀριστοτέλης τοῦτο φησι. Ego apud Ariſtotelem ἄτονον uocem quæ infirmum ſignificat, de taurino ſanguine nuſquam reperio: ſed apud eum ita legimus, Παχύτατον δὲ καὶ μελάντατον τῶν ζωοτόκων αἷμα, ταῦρος καὶ ὄνος ἔχουσι: quamobrem in Nicandri etiã Scholiaſte pro ἀτονώτερον, vel παχύτερον, vel μελάντερον leges, uel utrumque, & ſimiliter pro ἀτονώτατον eadem vocabula in ſuperlatiuo gradu. Hoc admiſſo, vt neceſſe eſt, verborum quæ ex ſcholijs *Lib. 3. Hiſt. animal cap. 19.*

cita-

citauimus, hic ſenſus erit: Cùm cætera venena ſæpe fallant, & lateant, vt vel ab inuitis cautiſq; ſu- E
mantur: taurinus ſanguis eiuſmodi eſt, vtpote nigerrimus & craſſiſſimus in toto ſanguinis genere,
Ariſtotele etiam teſte, vt latere non poſſit, nec niſi a volentibus ſumi, quibus ſtultitia, aut deſperatio
hoc faciendum perſuaſerit: Quamobrem rectè Nicander dixit ſi quis hoc venenum biberit ἀφροσύ-
Sanguinis taurini poti cura. νῃ, ideſt, ſuapte ſtultitia, non fraude & dolo, & inſidijs. In cura huius veneni præcipui medicinę au-
thores & quorum authoritate aliàs nobis ſtandum eſt, diſſentire videntur. Etenim Dioſcorides vo-
mitum à ſanguinis iſtius hauſtu vitandum eſſe mouet: quandoquidem ſanguinis globi, ſeu grumi;
attractu illo in ſublimè relati, magis gulæ inculcantur. Idem Aetius & Aegineta præcipiunt: Cæte-
rùm Galenus, aduerſus ſanguinem taurinum epotum (inquit) remedium eſt acetum bibere, & vo-
mere. Geſnerus mihi rectè ita conciliare videtur: Dioſcorides & alij vomitum rectè prohibere vi-
dentur, illum ſcilicet qualis poſt cætera venena moueri ſolet, nempe ab vſu dulcium pinguiumque,
vt olei, hydrelęi, hydromelitis &c. Galenus probat, ſed à ſolo aceto, vt quod grumos diſſoluat, neq;
ſimpliciter educat, & gulæ infarciat. Certè a lacte coagulato in ventriculo, ſimiliter vomitiones vi-
2. de Antid. cap. 42. tandas Dioſcorides, Aetius & Aegineta præcipiunt, ne hærens in gulæ anguſtijs coagulatum lac
ad exitum eluctando ſuffocet. Hoc etiam obiter monet idem Geſnerus, eadem ferè omnia quę lac F
coagulatum in ventre diſſoluunt, & quæ ſanguinem ſuum cuiuſque in ventriculo, vel alibi concre-
tum diſcutiunt, contra ſanguinem taurinum quoque antidoti locum obtinere. Statim autem (in-
quit Dioſcorides) exhibenda ſunt medicamenta, quæ concretum ſanguinem diſcutiunt, aluum ſub-
ducunt: & rurſus paulò pòſt aluum reſoluendam conſulit, vt Galenus quoque loco iam citato, & Ni-
cander hoc verſu:

Ἠ' ἐ καὶ ἐκφλοιοιο καταχθέος ἕρματα γάστρος, ideſt,

Vel etiam exprimas oneratı excrementa ventris.

medicamento ſcilicet purgante. Nam quod Scholiaſtes illic addit, ἢ καὶ τῆς συκῆς φλοιοῦ, tanquam
poeta de cortice fici hic aliquid dicat, id ita accipi, neque ſenſus, & conſtructio loci illius admittit,
neque cum alijs ſcriptoribus conuenit. Ibidem Scholiaſtes ſcribit, Κλύσαι φησὶ τὸν γάστερα, ideſt,
poeta aluum clyſtere vacuandam monet. Et Aetij interpres; Aluus (inquit) pinguibus & lubricis
infuſis eluatur. Apparet verò clyſteris vſum inter huius veneni remedia, etſi non ſit reprehenden-
dus, authores non præcepiſſe. Nam & Nicandri verba commodius de medicamento purgante per
os ſumendo acceperis; & Aetij locus videtur corruptus. Dioſcorides enim, à quo is ſua tranſcripſit, G
ſic habet. Δεῖ γὰρ τὴν κοιλίαν ὑπάγειν εἰώθε δὲ τοῖς σωζομένοις ἀποδίδοσθαι διὰ τῆς ἕδρας καὶ ῥοώδη
(Aegineta melius, κοπρώδη καὶ δυσώδη,) ideſt, Aluum ſoluere oportet. Nam ijs qui ſeruantur ſter-
coroſa & fœtida per ſedem egeri conſueuerunt: Ruellius legit κοπρώδη καὶ ῥυώδη, ideſt ſtercoroſa,
fluida. Præterea ſtomachum & ventrem hordeacea farina ex aqua mulſa perungere (καταπλάσ-
σειν, ideſt, in cataplaſmatis formam redacta fouere) oportet, vt idem addit Dioſcorides, Galenus ve-
rò profuturum etiam promittit, ventrem ſubducere, eundemque lupinorum farina & nitro ex oxy-
melite decoctis contegere; nimirum vt inde fluat, vt ſolet in epomphalijs dictis medicamentis. For-
ſan & apud Dioſcoridem (inquit Geſnerus) non κριθίνῳ, ſed θερμίνῳ legendum: Nam & ad aluum
ciendam, & ad grumos diſſoluendos quantum Lupini hordeo præſtent, medici omnes ſciunt. Me-
minit huius veneni etiam Ferdinandus Ponzettus Cardinalis, ſed nihil affert egregium, vt neque
alij recentiores, quorum libros in præſentia adiui. Quare nunc remedia qua particulatim apud au-
Remedia aduerſus ſanguinem taurinum. thores inueniuntur ordine literarum, ex Geſnero, qui diligenter ea collegit, ſubnectam, vt inuenire
& cõferre facilius ſit. Acetum per ſe prodeſt ad vomitum ciendum, vt ex Galeno dixi: alij id nequa-
quam ad vomitum exhibent, ſed uel mero, uel aqua diluto (poſcam uocant) alia medicamenta quæ H
ſanguinis grumos diſſoluere poſſunt, admiſcent. Ad hæc quoque coagulatum acetum per ſe bibi Ga-
Acetum. lenus conſulit, non tamen ad uomitionem. Amarantus celebratur ab Aetio: quam herbam Dioſco-
Amaranthus. rides heliochryſon, uel helichryſon uocat. Sed quænam hæc ſit, uel quo nomine Geſneri tempore
diceretur, medici contendebant. Eurycius Cordus, & Leonardus Fuchſius putant (inquit) eandem
eſſe, quæ hodie vulgò ſtichas citrina nominatur, in qua ego folia abrotoni deſidero & potius age-
raton Dioſcoridis eſſe conijcio. Io. Ruellius cotulam non fœtidam. Ego Matthæoli Senenſis ſen-
tentiæ magis acceſſerim, qui helichryſon apud Tuſcos abundè naſci ſcribit, locis incultis, & pratis
ſiccioribus, collibus, & arenoſis fluminum ripis, altitudine cubiti, folijs abrotoni, per interualla di-
geſtis in caule quem rectum & ſolidum habet: vmbella in cacumine aurea, quæ vulgaris millefolij
aut eupatorij. Meſuei ſpeciem referat: flores uel aridi duriſſimè uigent & ſeruant colorem: quamob-
rem initio ueris antequam alij prouenjant, uſus eorum eſt ad corollas. Rara apud nos (inquit idem
Geſnerus) hæc herba eſt, aut nulla: apparet autem athanaſiæ, uel tanaceti uulgò dicti generibus an-
numerandam eſſe, ut etiam Meſuei eupatorium quod Monſpeſſuli herbam D. Mariæ uocant: in
Italia quidam herbam Iuliam, contra lumbricos utentes. Omnibus una florum ſpecies, umbellæ ui-

delicet

A delicet aureæ florum corymbi ſicci, quod pulchrè cum Dioſcoride facit: & hæc cauſa eſt quod decerpti etiam longo tempore ſeruentur; nihil enim aut parum ſucci amittunt. Omnibus ſapor acris cum amaritudine quadam: Omnibus odor quidam ſuus eſt, non ingratus, & qui vel moſchi aliquid reſipere videatur. Quare minimam in hoc genere iuam moſchatam nonnulli appellant, quam ex agro Meſauci oppidi vallis Tellinæ, vt vocant, amicus quidam ante annos aliquot ad me miſit. Illa quam deſcribit Matthæolus, aut certè congener prorſus, Baſileæ proximè vrbem locis arenoſis emicat, qua torrens influit. Nos tanacetum noſtrum in aliorum locum non minore effectu, cum ad alia præſtanda, quæ de helichryſo veteres promittunt, tum ad ſanguinem vbicunque reſoluendum, ſubſtituemus. Helichryſi meminit Galenus in amaranto tantùm, vt Aetius quoque: Aegineta in amaranto primum ex Galeno, deinde in helichryſo ex Dioſcoride, quaſi vnam & eandem herbam eſſe neſciret. Amarantum (inquit Galenus) incidit & attenuat: coma eius cum vino pota menſes detrahit, (quod & Plinius ſcribit,) Creditur & ſanguinis grumos non in ventre ſolum, ſed etiam veſica liquefacere, in quem vſum cum vino mulſo bibendum eſt. In ſumma, fluxiones omnes potum exiccat, ſed B ſtomacho nocet. Helichryſum Dioſcorides etiam chryſanthemum, & amarantum vocari ſcribit, eoque ſimulacra deorum coronari: (quod diligentiſſimè ſeruaſſe Ptolomæum regem Aegypti Plinius teſtatur) Virga, inquit, eſt candida, virens, recta, firma vel ſolida. Folia habet ex interuallo anguſta, abrotono ſimilia: comam aureæ lucis, in orbem: vmbellam circinatam quæ ſiccis veluti corymbis conſtat, (ad Solis repercuſſum, aureæ lucis in orbem veluti corymbis dependentibus, qui nunquam marceſcunt, Plinius) radicem gracilem, (& in ſuperficie terræ, vt Theophraſtus addit) Naſcitur in aſperis & torrentium alueis (χαραδρώδεσιν, aquoſis conuallibus, vt Marcellus Virgilius vertit, Plinius in fruteris naſci ſcribit,) Coma cum vino pota medetur anguſtijs vrinæ, ſerpentium morſibus, coxendicis doloribus (lumborum vitijs, Plinius,) & ruptis. Menſes eadem trahit, concretumque in grumos in veſica & ventre ſanguinem cum mulſo pota abſumit. Catharrum etiam ſiſtit, trium obolorum pondere ieiunis data in diluta vini albi potione. Miſcetur etiam veſtibus, vt integras ab eroſionum noxis tueatur. Hæc Dioſcorides. Duritias etiam & inflationes diſcutit, vt Plinius teſtatur. Marcellus Virgilius in ſua tranſlatione virgam ei breuem non rectè attribuit, vbi nos in Græco ῥαβδίον λευ-
C κὸν, ideſt, virgam albam legimus: Theophraſtus certè tribuit & φύλλον λευκὸν, καὶ τὸν καυλὸν δὲ *Lib. 9. c. 21.*
λεπτὸν καὶ σκληρὸν, ideſt, folium candidum, caulem verò tenuem, & durum. Plinius Theo- *Lib. 21. cap.*
phraſti verba ſic reddit. *Heliochryſos florem habet auro ſimilem, folium tenue; cauliculum quo-* *25.*
que gracilem, ſed durum. Hoc coronare ſe Magi, ſi & vnguenta ſumantur ex auro, quod apyron vocant, ad gratiam quoque vitæ gloriamque pertinere arbitrantur. Hinc patet Plinium in Theophraſto, neque caulem, neque folium λευκὸν, ideſt album, ſed vtrumque λεπτὸν, ideſt tenue, vel gracile legiſſe: Ipſe præterea loquendi modus, καὶ τὸν καυλὸν δὲ λεπτὸν, ideſt, caulem quoque tenuem (ſic enim potiùs vertendum, quàm caulem verò) aliam quoque partem, de qua prius dixerit, ſimiliter tenuem eſſe oportere admonet. Græci quidem ſæpenumerò λεπτὸν dicunt, non ſolùm quod craſſo opponitur, ſed ſimpliciter paruum. Conuenit etiam quod Dioſcorides στενὸν, ideſt, anguſtum dixit, à Theophraſto λεπτὸν appellari. Quod ad caulem, ſi legas in Dioſcoride, vt vulgata exemplaria habent, λευκὸν χλωρὸν, ideſt, candidum viridem, abſurdus erit ſenſus, niſi quis λευκόχλωρον, ideſt, ex viridi albicantem legi poſſe exiſtimet, ſicut μελάγχλωρον dicimus, ſed præſtiterit cum Theophraſto & Plinio λεπτὸν legere, quàm de noua lectione D diuinare. Non probo etiam Ruellium qui ῥάβδιον hic ex Dioſcoride ramulum transfert, cum virgam, aut caulem debuiſſet: nam Theophraſtus καυλὸν habet, Plinius coliculum: quamquam, capite vigeſimo quinto, libri vigeſimiprimi, quod totum de heliochryſo eſt, Plinius etiam ſibi diſſimilis, ita ſcribit: *Heliochryſum ramulos habet candidos, folia ſubalbida, &c.* Sed nec illud, quod reddit veluti ſiccis corymbis dependentibus, quanquam alium Plinij locum in hoc imitatus: neque enim in Græcis dependere eos legimus; & res ipſa declarat in tanaceto, & ſimilibus herbis, vmbellas ſiue corymbos (ambigunt enim ferè inter vtrunque) non pendulos, ſed rectos eſſe. Reprehendendus eſt etiam Theodorus, qui in Theophraſti loco iam citato, pro heliochryſo aureliam reddens, ſic vertit: Aurelia folium habet candidum, fructum tenuem, durumque: abſurdiſſimus hic error eſt, quo pro caule ſemen ſuppoſuit. Seminis enim ſcriptorum nullus mentionem facit: caulem verò huiuſmodi eſſe, omnibus conuenire ſatis ex antedictis conſtat. Venio ad vires amaranti: Vtuntur eo ad ſerpentium morſus *Amaranti*
vino: & ad ambuſta cremato, & melli mixto, vt Theophraſtus ſcribit: Plinius ſimpliciter ait: *vires.*
ambuſtis cum melle imponitur. Hę vires ad herbę ſuperficiem & comam, vel florem maximè pertinent: Theodorus verò ita tranſtulit, vt herbane an radix accipienda ſit, in dubio relinquatur.

Iam pro his verbis Dioſcoridis, ἴσχει δὲ καὶ κατάῤῥον, ideſt, ſiſtit etiam catarrhum, vel diſtillatio- E
nem à capite, ab Hermolao redditur, profluuia mulierum ſiſtere. Legitur ſane in manuſcriptis
quibuſdam Græcis codicibus Dioſcoridis, vt Marcellus Virgilius obſeruauit, non καταῤῥοῦν,
ſed ῥοῦν tantùm, ideſt profluuium; & ſic legit etiam Plinius, ſed fluxionis vocem ad muliebrem
tantùm contraxit: nam loco præcitato folia heliochryſi trium obolorum pondere mulierum
profluuia in vino albo ſiſtere ſcribit. Nec aliter fortè Galenus legit, ſcribens: καὶ πάντων ἐστὶν
ἁπλῶς ῥευμάτων ξηραντική: ſed melius quam Plinius, ad quemuis fluxum, non muliebrem tan-
tùm, vim vocabuli extendit. Hoc etiam melius, quod fluxiones vſu eius, non ſimpliciter ſiſti,
vt Plinius, & Dioſcorides verbum ἴσχειν vſurpans (quod aſtringentium potius, & obſtruen-
tium eſt) ſed exiccari docet: memor ſcilicet incidendi, attenuandique, & menſes prouocandi
facultatem ei ſe attribuiſſe. Aegineta helichryſum catarrhis ſubuenire ſcribit. Quod ſi mu-
liebria profluuia exiccat, de pituitoſis præcipuè, & albis (vt vocant) intellexerim: ea enim &
diureticis, & menſes cientibus, vt aſaro & ſimilibus, ab initio præſertim adhibitis, multò feli-
cius quàm ſolis aſtringentibus curantur. Inter Dioſcoridis nomenclaturas, chryſocome etiam
& centaurium minus amaranti cognomen habent, & ocimaſtrum amarantis cognominatur: F
nihilominus tamen, & inter ſe & ab heliochryſo diuerſæ ſunt omnes hæ plantæ; vt improban-
dus ſit Aeginetæ interpres Andernacus, qui amarantum Aeginetæ (quod & Galeni amaran-
tum, & heliochryſos Dioſcoridis eſt) centaurium minus interpretatur, de quo tamen Aegi-
Lib. 21. c. 11. neta alibi ſeorſum agit. Plinius alicubi heliochryſon inter vernos flores connumerat: *Sequi-
tur* (inquit) *œnanthe, melanion, ex ſylueſtribus heliochryſos*, quem locum ex Theophraſti hi-
ſtoriæ plantarum libro ſexto, capitulo ſeptimo tranſtulit. Eſt & alterum amaranti genus,
Lib. 21. c. 8. quod Plinius ita deſcribit; *Amaranto non dubiè ars à natura vincitur* (hoc eſt, nullum in ve-
ſtibus æquè formoſum purpuræ ſplendorem ars vlla effingere poteſt, ac in amaranto natura
nobis exhibuit.) *Eſt autem ſpica purpurea verius, quàm flos aliquis, & ipſe ſine odore. Mi-
rumque in eo gaudere decerpi, & latius renaſci. Prouenit Auguſto menſe. Durat in autum-
num; Alexandrino palma, qui decerptus aſſeruatur. Mirumque poſtquam defecere cuncti flo-
res, madefactus aqua reuiuiſcit, & hybernas coronas facit. Summa eius natura in nomine eſt,
appellato, quoniam non marceſcat.* Hæc Plinius: Cuius poſtrema verba: *Summa in eius na-
tura nomine eſt*, ſic interpretor, quaſi medicinæ inutilem hunc amarantum dixiſſet, nec ob G
aliud appetendum, quàm quia & elegans flos eſt, & non marceſſit: quæ ſumma eius laus, vel
ex nomine deprehenditur. Huius amaranti, (quem Plinij, vel purpureum amarantum, cogno-
minandum cenſeo, diſcriminis gratia,) nec alius quiſpiam veterum, nec ipſe Plinius, alibi,
mentionem facit. Recentiores quidam florem amoris vocant, Galli ialouſiam quaſi zeloty-
pam, & nobiles flores, & paſſeuolours, quod ſerici villoſi purpuram vincat: Itali fior di vellutto,
& alij fior di grana, ideſt florem ſerici villoſi, & florem cocci. De quo pluribus ſcriberem ſi quid
ad medicinam faceret, etſi iam nimis longè digreſſum me video. Hoc ſaltem prætereundum
Matthæoli errores. non duxi, duplicem in eo Matthæoli errorem eſſe: primùm quod Aetij de amaranto verba, quæ
ille ex Galeno mutuatus eſt; non intelligit omnino ad aureum amaranthum, ideſt heliochryſum
pertinere, & tanquam de purpureo accipi debeant, confidenter aſſerit; deinde quod Ruellium,
& Fuchſium immeritò reprehendit, quòd amaranthi potione è vino fluxus omnes ſiſti ſcripſe-
rint, quæ quidem non illorum, ſed Galeni verba ſunt, vt ſuprà oſtendi. Accedit tertius error, quod
Aetium teſtem citat fluxiones omnes eo prouocare, cùm ille non prouocari, ſed contrà ſiccari
Circea. ſcripſerit, Galenum in hoc ſecutus. Hieronymus Tragus amarantum purpureum Circeam eſ- H
ſe ſuſpicatur, helichryſum verò linariæ quandam ſpeciem, quos errores in præſentia alij refellen-
dos relinquo. Mihi ſatis ſit in vnica planta tam multos varioſque veterum & recentiorum errores,
aliud agendo indicaſſe. Hæc omnia itaque Geſnerus. Pergo tandem ex eodem vt cœperam, reme-
dia illa ordine alphabeti recenſere, quæ contra taurinum ſanguinem in ventre coagulatum à
Braſſica. veteribus commendantur. Braſſicæ ſemen conferre ait Dioſcorides. Nicander idem cum ace-
Caprificus. to copioſo propinat; & Plinius ait; *Braſſica ſylueſtris ſemen toſtum auxiliatur.* Caprifici fructus
(Latini groſſos, Græci olynthos vocant,) lacteo ſucco turgentes, ex poſca propinantur à Dioſcori-
de: vbi Marcellus Virgilius pro olynthis reddit, ficorum caprificorumuè groſſos: quoniam Græca
Lib. 1. vox (inquit) vtriuſque arboris immaturum adhuc pomum ſignificet, & Dioſcorides vtriuſque lac
æqualem habere poteſtatem tradiderit. Aegineta verò etiam groſſos caprifici cum poſca præbet
& nitro; Galenus aceto diluit, id quod & Nicander facit, qui groſſos caprifici ἐρινὰ vocat; ar-
bor ipſa ἐρινεὸς dicitur: Scholia ἐρινὰ exponunt olynthos, vel ramos fici, quod minus placet. Et
Plinius ait; *Groſſi caprifici pota reſiſtunt ſanguini taurino poto & lacti coagulato.* Aetius groſſos
propinari iubet ex fico maximè ſylueſtri liquore plenos, cum nitro & poſca; aut fici ſuccum eodem

mo-

A modo: aut ramulos fici tritos cum nitro, & poſca: At verò ſylueſtris fici ſuccum comeſtum, eueſtigio grumos diſſoluere tradit. Aggregator citat ex Plinij libro vigeſimotertio etiam lignum caprifici ſumptum prodeſſe, ego eo in libro cap. 7. vbi de caprifico agit Plinius, ex groſſis tantùm remedium inueni. Dioſcorides, & Aetius lixiuium quoque commendant ex fici lignorum cinere.
Prodeſt autem etiam contra lac coagulatum lixiuij genus, quod πηλοποιητικὸν vocant, Dioſcoride teſte: interpretes eam vocem relinquunt, quidam luto traiectum aut vino factum reddit. Idem ſic nominat Aegineta multis in locis, & Galenus circa finem libri decimi de compoſitione medicamentorum ſecundum locos ὕδωρ πηλοποιητικὸν vocat. Item libro ſexto ſecundum genera, & ſæpè alias Græcis medicis hæc appellatio in vſu eſt. Eſt autem nihil aliud quàm lixiuium, quale figulis in vſu eſt. Galenus libro ſexto methodi. Cum nullum medicamentum ad manum haberem, petiui coniau ſtacten, ideſt lixiuium liquidum, vbi vidiſſem pelopœon, ideſt figulum agro vicinum. Eadem eſt στακτὴ τῶν πηλωταρίων Aetio libro 12. capitulo 42. Hæc ex Iani Cornarij commentarijs in Galenum de compoſitione medicamentorum, ſecundum locos. Ego verò nullum lixiuij vſum apud noſtros figulos reperio: quod ſi quem Cornarius nouerat, quale id lixiuium eſſet, *Lixiuium pilopoeticū quid.*

B indicare debuerat: Sed quorſum eſſet? ad lutumnè lauandum? fruſtra nimirum, quod vel prouerbium monet, quo *laterem lauare*, pro inanem ſumere operam, dicimus. Melius certè fecerunt, qui vocabulum hoc tanquam ignotum prætererunt, & aquam lixiuam nobis ſimpliciter reddiderunt. Decepit ipſum (vt Linacrum etiam, libro ſexto Methodi vertendo) quòd paſſim omnes codices πηλοποιϊκὸν per η ſcribunt, cùm per iota deberent. Nam πηλὸς per η lutum ſignificat, vnde πηλοπλάθον, & πηλουργὸν aliqui figulos interpretantur, πηλοποιὸν verò in ea ſignificatione, nuſquam hactenus legi. Πιλοποιὸς autem per iota, & inde formata vocabula πιλοποιϊκὸς, πιλοποιΐα, πιλοποιϊκὴ legimus apud Pollucem. Eſt autem pilopœus hic artifex, qui πῖλους, vel πιλία, vel πιλίδια, ideſt pileos, vel pileolos conficit ex lana, illa præcipuè puto quam feltriam vocamus. Eundem artificem πιλητὴν, συμπιλητὴν, & πιλώτην vocari Pollux tradit: aliqui etiam πιλωτάριον. Illorum opera πιλωτὰ Græci vocant, quod lanæ inter ſe confertæ conſtipatæque ſint: πίλωσιν, & συμπίλησιν, denſationem huiuſmodi. Quamobrem non capitis ſolùm, ſed etiam pedum regmina, vel tibialia ſic parata Græci πῖλους nominant. Nam cùm reliqui ex lana panni, à textoribus contexi ſoleant, hoc genus conſtipando tantum fit. Pilotarij igitur iſti, præſertim cum rubro viridiuè colore lanas tingere voluerint, lixiuio vtuntur, ex cinere quem vulgo clauellatum vocant: qui *Laterem lauare, prouerbium.* *Lib. 7. c. 30.*

C combuſtis animalium oſſibus fit. Audio alicubi pileos omnes iam factos, cuiuſcunque coloris ſint, tali lixiuio ab eis ablui. Vtuntur eo & alij tinctores, ad certa colorum genera. Sunt qui præferunt cinerem illum qui ex fæce vini in maſſas coacta cremataque fit. Hæc lixiuij genera, quoniam plus acrimoniæ habent, & diſſecantis, abſtergentiſque facultatis ſunt, vulgari lixiuio non ſolùm ad lactis, aut ſanguinis grumos in ventriculo concretos, ſed ad alios etiam vſus extra corpus, à medicis præferri debent, vt neruorum vlcera, ſcabiem malignam, &cæt. Hæc admonere operæpretium viſum eſt, cum ſex, aut ſeptem Dioſcoridis, Galeni & Aeginetæ interpretes, hac in re omnes hallucinati ſint. Aduerſus lac coagulatum quidem lixiuium pilotariorum auxilio eſſe ſolus Dioſcorides, & imitatus eum Agineta, ſcripſerunt. Galenus, Aetius, & Nicander, vbi de eodem veneno agunt, non meminere. Hoc omnino monendus eſt medicinæ tyro, non temerè lixiuium vllum, præſertim vehemens, intra corpus non propinandum eſſe, cùm erodendi & ſepticam vim propemodum habeat: Et ſi quando vſum eius neceſſitas poſtularit, recuratione vtendum per pinguia, & abluentia, vel obtundentia morſus, vt butyrum, &c. Omne coagulum cum aceto, ra-

D diceque ſylphij, ſeu laſeris, aut eiuſdem liquore, taurini ſanguinis grumos diſſipat, teſte Dioſcoride. Sed Aegineta, cuius lectionem probari video, coagulum ex aceto ſeorſim commendat, & rurſus ſylphij radicem cum liquore ſeorſim. Sed & Dioſcorides quoque aduerſus lac coagulatum, coagulum quoduis cum aceto præbet, aut ſilphij radicem, liquoremuè cum poſca. Galenus coagulum ex aqua propinat, vel laſerpitij, & nitri æquas partes ex aceto mulſo. Nicander probat coagulum capreæ (προκὸς ὅ ἐστι δορκάδος, vt Scholia exponunt,) Plinius verò coagulum hœdi ſumi ait contra ſanguinem taurinum, & leporis ex aceto. Calaminthæ, ideſt nepetæ arida folia, eorumque ſuccum Dioſcorides aduerſus lac coagulatum auxiliari ſcribit, quamobrem coniecerim in ſanguinis taurini periculo etiam prodeſſe, præſertim cùm remedia cætera pleraque vtriſque eadem ſint. Conyzæ folia cum pipere proſunt, vt idem Dioſcorides, & Aegineta ſcribunt: Aetius etiam lixiuium addit. In excuſo Dioſcoride Græco non benè legitur, κονύζης σπέρμα pro φύλλα. Celebrat eandem facultatem in conyza etiam Nicander hoc verſu: Ἀγλὰ δὴ ῥάδικα κακοφλοίοιο κονύζης. De fico diximus in caprifico, & de helichryſo in amaranto. Laſer, vel ſilphij radix ex aceto præſcribitur ab Aetio, & eiuſdem obolus ſemiobolusuè à Galeno. Nitrum etiam per ſe prodeſſe tradit Dioſcorides: Galenus nitri obolos duos in vino diſſolutos ex- *Calamintha.* *Conyza.* *Laſer.* *Nitrum.*

hibet: Plinius verò cum laſere id dari ait, ex Nicandro fortè, qui ſic canit: E

Ἠ' ἐ νίτρου σποδὴν ὀδελῷ πορε τρικλόον ἄχθος

Ευτριβίος, χρίνε δὲ ποτῷ ἐνι δευκεῖ (lege ἐν ἀδευκεῖ, ex Scholiaſte, ideſt ſuaui, vel vetere & ſubamaro vino) βάκχῳ,

Ἐν καὶ σιλφιόεσσαν ὁποῖό τε μοιρίδα λίτρων. ideſt,

Aequas portiones radicis laſeris eiuſque liquoris admiſceto.

Piper. Piper celebratur per ſe ab eodem poeta; Dioſcorides, vt citauimus, conyzæ folijs miſcet. Petro-
Petroleum. leum laudatur à quibuſdam recentioribus ad ſanguinis grumos diſſoluendos: nec dubitandum, quin ad taurinum quoque ſit vtile. Agathocles, vt citat Plinius, contra ſanguinem tauri ſonchi
Sonchus niger. nigri ſuccum demonſtrat: Dioſcorides & Aegineta ſuccum rubi. Nicander verò rubi germina conteri iubet, nimirum ad ſuccum quoque exprimendum, quo loco tranſlatio Loniceri ſemina
Rubus. habet pro germina, vitio forte typographico. Thymus cùm & ſanguinem concretum diſcutere,
Thymus. & lac coagulatum diſſoluere prædicetur, in tauri quoque ſanguine reſoluendo non ignauus exiſtimandus eſt. Atque hactenus de ſanguine taurino, & remedijs contra eundem: Supereſt mo-
Fimi taurini vires. dò, vt de fimi viribus, vſuque medico dicamus. Fimus tauri tumores, & duritias ſoluit, vt prodidit Aeſculapius. Sextus verò, ſi cum aqua calida bibatur, omnes dolores ſanare profitetur. F Malas eodem rubeſcere aiunt, non crocodileam illini melius, ſed foueri frigida, & antè, & poſtea iubent teſte Plinio. Sextus calidum alopecijs imponit. Multò frequentior vſus fimi eſt vi-
Fimus bubulus. tulini, ſed frequentiſſimus bubuli: de quo quæ generatim prodidit Galenus præuertemus, mox peculiares facultates annexuri. Is itaque alicubi ſic ſcripſit: Stercus animalium vim habet maximè
Lib. 10. de ſimpl. c. 17. digerentem. Verùm ſtercus humanum ob fœtorem abominandum eſt. At bubulum, caprinum, & ex alijs quibuſdam animalibus, neque grauiter olet, & multa experientia non tantùm nobis, ſed
,, & alijs medicis me natu maioribus comprobatum eſt. Et mox rurſus: Stercus bubulum (inquit)
Cap. 22. ,, pro paſtu vario exiguam habet differentiam, eſtque & ipſum facultatis exiccatoriæ. Verùm at-
,, tractoriam etiam obtinet, vt monſtrat, dum apum veſparumque morſus iuuat. Quanquam hæc
,, vt à proprietate ſubſtantiæ totius iuuentur, fieri poteſt. Cæterùm medicus quidam medicamen-
,, torum peritus, in Myſia quæ in Helleſponto eſt, aqua inter cutem laborantes, bubulo ſtercore
,, oblinens, in Solem exponebat. Atque hic ipſe impoſuit, & partibus ruſticorum phlegmone ob-
,, ſeſſis, humidum illud verò collectum, cum herbam boues paſcuntur. Manifeſtum autem eſt hoc G
,, eſſe alio moderatioribus multò viribus: dico autem aliud, cum paleis veſcuntur. Nam hoc me-
,, dium eſt inter id quod modò diximus; & quod prouenit ab erui paſtu. Liquet ergò quemadmo-
,, dum id quod ex paſcuo herbaceo prouenit, ad phlegmonas accommodatur, ſic iſtud aqua inteſta-
,, tis eſſe idoneum. Scire tamen oportet, omnia id genus medicamenta duris agreſtium hominum
,, corporibus aptari, nempe foſſoribus & meſſoribus, & qui opus obeunt tam validum: in quibus vti-
,, que Myſius ille medicus & ad cheradas adhibebat, & ad tumores omnes ſcirrhoſos, ex aceto in ca-
,, taplaſmatis formam compoſitum imponens. Hæc Galenus; Plinius bubulum fimum in cinere calefactum, aut caprinum in vino, vel aceto decoctum, illini ſcribit in his, quæ rumpere opus eſt: recens verò etiam illini igni ſacro. Auicenna ait: Omnes tumores, & abſceſſus calidos cum aceto impoſitum ſedat. Idem ex Galeno iam dictum eſt. Armentariæ bouis fimum (inquit Dioſcorides) ſi recens admoueatur, uulnerum inflammationes mitigat: Folijs autem inuoluitur, & calefactum cinere feruenti ſuperponitur: illitum ex aceto duritias, panos & ſtrumas diſcutit. Craſſos item abſceſſus diſſoluit, ut ait Haly. Cum melle recentia uulnera non patitur intumeſcere, teſte Plinio. Ad ulcera antiqua tibiarum quidem referente Geſnero hoc arido medicamento utuntur: H teſtæ ouorum, ueteres calceamentorum ſoleæ, & bubulum fimum de Menſe Maio, arida teruntur, & inſperguntur ulceri: ſuperinditur etiam typha paluſtris: ſic ulcus exiccari aiunt. Naribus inflatum, ſanguinis profluuium cohibere tradit Raſis. Aliqui ad eundem uſum acetum addunt: alij non ipſum fimum, ſed eius cinerem inflari iubent, ut Haly. Reperio fimum hoc cum melanthio carbonibus impoſitum, ſi naribus hauriatur, mederi hemicraniæ. Conuenit etiam abſceſſibus, qui poſt aures fiunt, ſi Auicennæ credimus. Plinius ait, bubulum fimum feruens ex aceto decoctum ſtrumas diſcutere, eaſdemque & alios ſcirrhoſos tumores diſcutere modò ex Galeno quoque diximus. Magi, ut idem Plinius refert, fimi bubuli fimo conſperſo puerorum urina illinunt digitos pedum, manibuſque leporis cor adalligant, contra quartanam. Marcellus fimo iſto uſto ſuccum betæ admiſceri, atque inde caput porriginoſum lauari oportere aſſerit. Phthiſicis prodeſſe aiunt, inquit Plinius, fimi aridi, ſed pabulo uiridi paſto boue fumum arundine hauſtum: & Auicenna teſtatur, ſtercus uaccinum eſſe ex medicamentis, quibus pulmoni, eiuſque tabi, & ſimilibus noxijs medemur. Archigenes apud Galenum in octauo de compoſitione med. ſecundum loca, Stercus armentariæ bouis aridum vino coctum, ad ſtomachum apponi iubet, quibus bilem atram

gene-

A generantibus ſtomachus inflatur. Potum vel clyſtere infuſum, ventri ob inteſtinorum vlcera fluen-
ti ſalubre eſſe Raſis profitetur. Quidam recentiores morbum arquatum pelli ferunt, ſi è bubulo fi-
mo recente ſiue viridi liquor in chymiſtico inſtrumento ſeparatus potetur. Ad coli dolorem, Mar-
cellus recitat hoc remedium: Stercus bubulum recens exprime per linteum mundum, & ſuccum
eius in qualibet potione colico da bibendum, ſtatim ſubuenies: quod remedium efficaciſſimum
eſſe multa experimenta docuerunt. Germani, præſertim Heluetij, vt refert Geſnerus, colicam
etiam matricis nomine vocant, & quod abſurdius eſt, in viris quoque: celebrant autem etiam me-
dicamentum illud Marcelli iam dictum: Fimum vaccinum nempe vino permiſcent, ſuccumque
linteo percolatum, ægroto calidum propinant. Alij hoc fimum oui dimidiati magnitudine quin-
que vncijs vini permixtum colant, & minutim inciſa addunt aromata, zinziber, caryophyllos, ma-
cis, & cinnamum: Hoc ægrum, vbi primum noxam ſenſerit, vna potione haurire, & inſuper ſudare
præcipiunt. Veteres verò etiam hydropicis propinaſſe Galenus indicat his verbis: Bouis ſtercus
aridum vſtum, tribus cochlearijs potum, hydropicos iuuat. Et Plinius ait: *Hydropicis auxiliatur fi-* Lib. ad Pi-
mi ceruini, maximè ſubulonis, ſed & bubuli (de armentinis loquor) quod bolbitum vocant, cinis cochlea- ſon. c. 12.
B *riorum trium in mulſi hemina: bouis fœminæ in mulieribus, & ex altero ſexu in viris, quod veluti my-
ſterium occultarunt Magi.* Iuuat verò eoſdem extrinſecus applicatum, ſi diutius ad Solem deſicce-
tur, vti ſuprà ex Galeno recitaui; & Raſis ait: Hydropico plurimum prodeſt fimo bubulo inungi ad
Solem, & confricari corpus totum. Idem rurſus: Ex eodem arido, aceto optimo & aqua in mor-
tario diligenter admixtis, cataplaſma toti ventri calidum contra aquam citrinam (ideſt hydro-
pem) vtiliſſimè imponitur. Inuenio etiam ſi ſtercus vaccæ, aut capræ addas emplaſtro de baccis
lauri ad pondus omnium, ad hydropem fieri mirabile remedium. Heraclitum Epheſium tradit
Diogenes Laertius, cùm aqua inter cutem laboraret, ad vrbem deſcendiſſe, medicoſque per ænig-
mata ſciſcitatum fuiſſe, an poſſent ex imbre ſiccitatē facere: Illis non intelligentibus ſeipſum boum
ſtabulo incluſiſſe, fimoque bubulo obruiſſe, quod eo calore noxium & abundantem humorem ex-
hauriri poſſe crederet: vbi verò ne ſic quidem ſe aliquid profeciſſe conſpexerat, mortuum fuiſſe.
Prodeſt & vituli fimum, vt modò patebit. Coxendicis cruciatus fotu bubulum fimum compeſce-
re Dioſcorides author eſt. Et Plinius ait: Iſchiadicis fimum bubulum imponunt, calfactum in
folijs cinere feruenti. Similiter Marcellus, fimum bubulum (inquit) feruentem, quem in cinere
C ardente calefeceris, coxarum dolori imponito, plurimum prodeſt. Raſis verò teſtatur, recens ca-
taplaſmatis inſtar impoſitum podagram leuare. Dioſcotides præterea ait priuatim eius ſuffitu,
quod à maſculo boue redditum eſt, procidentes vuluas reprimi. Reperio item apud antiquum
quendam, maximum beneficium præſtari fimo maſculi bouis, hiſtericis mulierum ſumigatum
propeudentibus. Plinius non ſolum tali ſuffitu procidentes vuluas reprimi ſcribit, ſed præterea
partus adiuuari. Hippocrates in libro de natura muliebri, vbi medicamenta refert menſibus, &
ſecundis detrahendis idonea, cùm odoramenta quædam (crocum, calamum, roſas, ſtyracem, cneo-
rum,) pauco melle ſubigenda recenſuiſſet: hæc (inquit) ſuffiantur ſtercore bubulo: id velut aceta-
bulum olearium formetur, habeatque fundum tenue, & ſit ſiccum. Ignis autem ſit ſarmentitius,
in quo ſtercus iaceat, & ex illo mulier inſidens contecta ſuffiatur. Et paulò pòſt: Stercus bubu-
lum, cedri ramenta, & bitumen ſuffito. Et rurſus: Stercus bubulum contuſum, ac cribratum, ace-
ti dimidia menſura, & decocti erui, leniter pro fomento adhibeto. Et paulò poſt initium eiuſdem
libri, aduerſus aquam inter cutem vteri, pharmacum (inquit) deorſum purgans bibendum da-
re oportet; poſt pharmacum verò, vteros bubuli ſtercoris fomento fouere. Si dolores vteri re-
D pentini irruerint, & animi deliquia affuerint, in ſecundo de morbis mulierum, roſarum folia,
cinnamomum, myrrham puram, metopum, papaueris ſuccum: hæc in paſtillos drachmales ef-
formari iubet, & ſuper fruſto amphoræ candenti poni, & pro ſuffimento vti: aut ſtyracis modi-
cum in oleum mitti ac vti velut priore: omnia quæ in vnguenta inijciuntur, tondi, & cribrari, &
ſuper ſtercus bubulum mitti, itemque ſtyracem, & metopum, roſaceum oleum quàm optimum,
& Aegyptium album affundi, & poſt purgationes ſuffiri. Purgatorium quod ſterilem purgare po-
teſt ex eiuſdem libro primo, de morbis mulierum: Si os vteri non rectè habuerit, ſtercus bubulum
tuſum, & cribatum, quatuor chœnicum menſura, & aceti heminas decem, & vrinæ bubulæ tan-
tundem, & ſalſuginis marinæ heminas viginti pro fomento adhibeto, & ad multum tempus hoc
leuiter facito, deinde lota ubi lenticulæ decoctum, & mel ac acetum miſta bibit, uomat: & fari-
nam ſorbendam dato, & uinum odoratum uetus ſub dio per noctem expoſitum inſuper biben-
dum. Cibum autem ea die ne guſtet: ſequenti verò granum gnidium deuorandum dato: tertio ve-
rò pharmacum vrinam ciens exhibeto, ita vt vuas paſſas, & cicer album duarum chœnicum men-
ſura ſumas, & aquæ ſemicongios tres affundas; deinde facta coctura excoles, & ſub dio per noctem
exponas, & poſtera die bibendum præbeas, & ſubdititijs pharmacis vtatur. Aliud purgatorium mē-

ſium: Stercus bubulum vel conchę teſtam efformato, & cupreſſi ramenta ammiſceto ac ſubigito, & in Sole ſiccato, & in hoc ſuffimenta inijcito, ac ſuffito. Si vterus ad inguina incumbat & innitatur, inter alia remedia bubulum quoque ſtercus ſuffiri iubet, ac cornuum bouis ramenta. Et mox fomenta recitaturus, quibus diſcedit: Stercus (inquit) bubulum contuſum, aceti dimidia menſura, & decocti eruiex aqua marina aut dulci ſimiliter dimidia adiecta pro fomento adhibeto. Nunc de vitulino fimo dicamus. Suffiri eo percuſſos à Scorpione prodeſſe Plinius aſſerit, ignique ſacro recens illini: cinerem eius ex aceto verrucas auferre: cum oleo & gummi manu ſubactum, æſtates, & quæ diſcolorem faciunt cutem, emendare: Hydropicis auxiliari fimum vituli maſculi illitum: fimi vituli cinerem cum ſemine ſtaphylini, æqua portione ex vino: Inteſtinorum flatus diſcutere in vino decoctum: teſtium tumorem cohiberi ex aceto decocto: Melancholicis in vino decoctum remedio eſſe. Manantia verendorum vlcera ſeuum cum medulla vituli ſanare, in vino decoctum, vel caprinum cum melle rubique ſucco: vel ſi ſerpant, fimum etiam (vitulinum intelligo, quod ſupra etiam ad ſordida vlcera, & Ignem ſacrum prodeſſe ex eodem oſtendi, quanquam & capræ ſtercus canceroſos cum melle mixtum ſanare apud Sextum legitur) prodeſſe cum melle dici, aut cum aceto recens luxatis vtile eſſe. Articulorum attritis mederi fimum vituli qui nondum herbam guſtauerit: Fimi item vitulini cinerem, cum lilij bulbis decoctis addito melle modico, podagris prodeſſe, è maribus præcipuè vitulis. Marcellus quoque ſtatim ſubueniri ſcribit, ſi vitulinum fimum recens articulis laborantibus illinatur.

Vitulinum fimum.

E

F

VSVS IN AGRICVLTVRA:
Eiuſque Inuentio.

Lib. 2. de inuent. rer. cap. 7.

Arationis inuentores.

BOVES ad aratrum (inquit Polydorus Virgilius) Diodorus libro quarto & quinto, ait Dionyſium ſecundum, ex Ioue & Proſerpina, vel vt alij ſentiunt, ex Cerere, primum iunxiſſe, cùm terra prius manibus hominum coleretur. Plinio verò libro ſeptimo teſte, aratrum Briges (aliàs Bizeſer) Athenienſis inuenit, vt alij tradunt, Triptolemus, de quo poeta in primo Georgicorum meminit, cùm dixit:

Vneique puer monſtrator aratri.

G

Quo in loco Seruius: Alij (inquit) Triptolemum, alij Oſirim, quod verius eſt: nam Triptolemus frumenta diuiſit. Tacuit autem de nomine, quia non vnus in orbe monſtrator aratri fuit, ſed diuerſi in diuerſis locis. Ex quo Trogus prodidit Habidem Hiſpaniæ regem barbarum populum primo docuiſſe boues aratro domare, frumentaque ſulco ſerere. De Oſiride vt oſtendimus, ſentit etiam Tibullus. Cæterùm omnia ferramenta ruſtica, quibus terra vertitur, ſimul, vt puto, cum aratro Cererem comperiſſe, Virgilius proculdubio hoc verſu demonſtrat:

Prima Ceres ferro mortales vertere terram
Inſtituit.

Quod vel Seruius approbat, dicens; Ceres prima omne genus agriculturæ hominibus indicauit: Nam quamuis vel Oſirim, vel Triptolemum aratrum inueniſſe dicant, illa tamen omnem agriculturam docuit: quia ferrum dicendo omnia agriculturæ ferramenta expreſſit. Verùm aut illi quos commemorauimus, nouiſſimi, vel alij alibi hæc commonſtrarunt. Nam vt Euſebij, & Lactantij teſtimonio conſtat, ante multas tempeſtates quàm eſſet Ceres, frumenti vſus apud mortales erat, præſertim apud Hebræos & Aegyptios, vti ex Ioſepho cognoſcere licet, &c. Hæc Polydorus Virgilius, quæ ceu ſcholiolis quibuſdam illuſtrare non erit præter noſtrum inſtitutum: & quod ad Bacchum in primis attinet, cum quidam Sebaſim nominarunt: & quia primus boues iunxiſſe creditur, vetuſtas, cùm vellet eius rei argumentum reddere, cornua fronti eius affinxit, quamuis vt oſtendimus alio loco, cornua ei addantur, vt inuentorem vini indicent, eò quòd homines nimio vino truces fiunt. Plutarchus quærens cur Eleorum mulieres Bacchum in ſacro carmine hortantur, vt bubulo pede ad ipſas accedat? inter alias rationes, eam etiam reddit, quia multi hunc Deum aratri & ſationis inuentorem fuiſſe putant. Cornuti Bacchi meminit Horatius.

H

In quæſtionib. Græc. 36.

Lib. 2. Car. Ode. 19.

Te vidit inſons Cerberus aureo
Cornu decorum, leniter atterens
Caudam, & recedentis trilingui
Ore pedes, tetigitque crura.

Bacchus idē cum Noe.

Apparet autem Bacchum hunc, eundem eſſe cum Noe. Bacchus enim fertur ab inferis rediſſe ad ſuperos integer & illæſus à Cerbero, cæteriſque Orci monſtris: ita Noe poſt diluuium terra iam fugatis

A gatis diuino nutu aquis delapſiſque Sole illuſtrata exiccataque, arcam vnà cum vxore, & liberis egreſſus poſt multos menſes quaſi ab inferis rediiſſe creditus eſt poſteris diuini iudicij ignaris. De Oſyri verò ita ſcribit Iulius Pomponius, commentans illud poetæ, *Puer monſtrator arator*, Traditur in Aegypto Oſyris primus omnium mortalium araſſe terram bubus, propterea illi duo boues ab Aegyptijs coluntur. Eorum nomina ſunt Apis, qui colitur in Memphi vrbe; & Meuri, qui colitur in Heliopopoli. Et ſacris Iſidis præferuntur ſpicæ, & ruſtici meſſis tempore ſpicarum manipulos Iſidi conſecrant. Fuit autem Iſis Oſyridis ſoror. Hinc Ricardo Bartholino in vndecimo Auſtriados, ſiue de bello Norico Oſyris frugifer cognominatur, imitatione nimirum Papinij, qui ſic canit: *Oſyris.*

Seu te roſeum Titana vocari
Gentis Achamenia ritu, ſeu præſtat Oſyrim
Frugiferum, ſeu Perſei ſub rupibus antri
Indignata ſequi torquentem cornua Mithram.

Siquidem Oſyris, vt Diodorus author eſt, apud Aegyptios, vt & alibi retuliſſe me puto, Sol eſt exiſtimatus, qui & Titan, & Mithra. Oſyris autem ideo frugifer dicitur, quòd aratri ferebatur inuen-
B tor, vt præ cæteris clariſſimè indicauit ſeptima primi Tibullus, dum canit:

Primus aratra manu ſollerti fecit Oſyris
Et teneram ferro ſollicitauit humum,
Primus inexpertæ commiſit ſemina terræ,
Pomaque non notis legit ab arboribus,
Hic docuit teneram palis adiungere vitem,
Hic viridem dura cadere falce comam.

Scribit Athenienſis Athenagoras Chriſtianus Philoſophus, acceptum Oſyrim pro ipſa frumēti ſemente: & Euſtathius in Dionyſium poetam, refert Tauros populos ab animali quadrupede tauro cognominatos: propterea quòd ibi iunctis bobus Oſyris terram arauerit. Cererem tanquam præcipuam huius rei inuentricem celebrat Naſo: *Ceres.*

Prima Ceres docuit turgeſcere ſemen in agris, *3. Amor.*
Falce coloratas ſubſecuitque comas.
Prima iugis tauros ſupponere colla coegit,
C *Et veterem curuo dente reuellit humum.*

Et alibi rurſus:

Prima Ceres vnco glebam commouit aratro, *5. Metam.*
Prima dedit fruges, alimentaque mitia terris.

Item aliàs.

Prima Ceres homine ad meliora alimenta vocato *4. Faſt.*
Mutauit glandes vtiliore cibo.
Illa iugo tauros collum præbere coegit,
Tunc primum ſoles eruta vidit humus.

Tibullus alicubi hanc inuentionem dijs ruſticis aſcribit, inquiens:

Illi etiam tauros primi docuiſſe feruntur, *Lib. 2. eleg.*
Seruitium & plauſtro ſuppoſuiſſe rotam. *prima.*

Alij rurſus ex veteribus iugare Iouis inuentum eſſe aiunt, indeque ζεῦξαι deductum à Græcis eſſe. *Dij ruſtici.*
Ipſum autem aiunt primum iumenta iunxiſſe, vt ea in frugum ſatu nobis operam præſtarent; nam, *Iupiter.*
D vt Virgilius ait:

Ante Iouem nulli ſubigebant arua coloni. *1. Georg.*

Apparet autem pacis tempore adinuentam fuiſſe hanc artem, nam & Propertius ait:

Pax candida primum *Aratio pa-*
Duxit araturos ſub iuga curua boues. *cis opus.*

Hucque fortè referendum illud Ouidij de Auguſto.

Grata deis, domuique tua religata cathenis
Iam pridem veſtro ſub pede bella iacent.
Sub iuga bos veniat, ſub terras ſemen aratas,
Pax Cererem nutrit: pacis alumna Ceres.

Boues autem tanquam præ cæteris omnibus arationi aptiſſimos patres antiquiſſimi elegerunt. Prouerbiorum decimoquarto ſcriptum eſt: *Vbi autem plurima ſegetes, ibi manifeſta fortitudo bouis.* Eſtque inter veterum adagia, *Equus in quadrigis, in aratro bos.* Cicero ad arandum natum eſſe hoc animal ſcribit his verbis: *Ariſtippum Cyrenaicoſque omnes non eſt veritum in ea voluptate, quæ maxima dulcedine ſenſum moueret, ſummum bonum ponere, contemnentem iſtam vacuitatem doloris. Hi*

non

non viderant, vt ad curſum equum, ad arandum bouem, ad indagandum canem; ſic hominem ad duas res, vt ait Ariſtoteles, intelligendum & agendum eſſe natum, quaſi mortalem deum. Inter leges Moſaicas apud Flauium Ioſephum legimus: *Bobus terra aranda eſt, & nulla cum eis altera animalia iungenda ſunt: ſed proprium hoc genus ſit ad arandum.* Apud antiquos etiam Græcos inuenias bouem, quod terræ laboribus exercendis ſit deſtinatus, γαῖον appellari: & Varro ait boues hinc aramenta primum fuiſſe vocatos, poſtea verò eliſa litera armenta. Boues autem arationi cæteris alijs animãtibus cur ſint idoneores, abundè in exordio operis oſtenſum eſt. Plinius authot eſt vno boum iugo cenſeri anno facilis ſoli quadragena iugera; difficilis tricena, iuſtum eſſe. Saſerna verò apud Varronem ad iugera ducenta arui, boum iuga duo ſatis eſſe ſcribit: Cato in oliuetis ducentorum quadraginta iugerum boues ternos, ita fit vt Saſerna dicat verum, ad centum iugera iugum opus eſſe, ſi Cato ad octogena. Sed ego neutrum horum (inquit Varro) ad omnem agrum conuenire puto, & vtrumque ad aliquem. Alia enim terra facilior, aut difficilior eſt alia. Terram duram proſcindere niſi boues magnis viribus non poſſunt, & ſæpe fracta bura (pars aratri poſterior, quæ manu bubulci tenetur, ita dicta quaſi βοὸς οὐρὰ, quod ad ſimilitudinem bubulæ caudæ ſit incuruata,) relinquunt vomeres in aruo. Similiter Plinius inquit: *Syria tenui ſulco arat, cùm multifariam in Italia octoni boues ad ſingulos vomeres anhelent.* Appellabatur autem iugerum, quod vno iugo boum in die exarari poſſet, vt Plinius ait; Actus, in quo boues agerentur, cum aratur, vno impetu iuſto. Hic erat centum uiginti pedum, duplicatuſque in longitudinem iugerum faciebat. Boum uerò in arando promptitudinem, atq; alacritatem perquam eleganter expreſſit Homerus, utrumque Aiacem lubenti animo concordique uoluntate Troianos inuadentes eis aſſimilans his uerſibus.

E

Lib. 4. antiq. Iud.

Bos quātum terra arare poſſit.

Iugerum quid. F

Boum in arando promptitudo.

Iliad. N.

Ἀλλ' ὥς' ἐν νειῷ βόε οἴνοπε πηκτὸν ἄροτρον
Ἶσον θυμὸν ἔχοντε τιταίνετον, ἀμφὶ δ' ἄρα σφιν
Πρυμνοῖσιν κεράεσσι πολὺς ἀνακηκίει ἱδρώς,
Τὼ μέν τε ζυγὸν οἶον ἐΰξοον ἀμφὶς ἐέργει,
Ἱεμένω κατὰ ὦλκα, τέμνει δέ τε τέλσον ἀρούρης.
Ὥς τὼ παρβεβαῶτε μάλ' ἵσαταν ἀλλήλοιιν. idest,

Sed ſicut in nauali boues nigri compactum aratrum
Aequalem animum habentes trahunt: circa autem ipſorum
Ima cornua multus erumpit ſudor: G
Hos quidem iugum bene politum ſolum vtrinque diſtendit
Vadentes per ſulcum: inciditur autem fundus arui:
Sic hi congreſſi valde ſtabant inter ſe.

Statius etiam Acronis & Achemenidis robur in euertenda porta indicaturus eos comparat bobus inaratum ſolum arantibus.

Tandem humeris obnixus Acron, & pectore toto
Pronus Achemenides ferrata robora portæ
Torſerunt, quanta pariter ceruice gerentes,
Profindunt inarata diu pangea iuuenci.

Requiri autem æqualitatem ætatis, magnitudinis, & roboris, indicat Dianira apud Ouidium, per ſimilitudinem probans inconuenientiam ſui amoris:

Quam malè inæquales veniunt ad aratra iuuenci,
Tam premitur magno coniuge nupta minor.

Sit autem & vterque æquè in arando doctus, domituſque; Aliàs enim alter alterius operam ludit, & valentioris robur alteri procurat exitium, ſiue vt Varro ait, *ne opere firmior, imbecilliorem conficiat:* Elegantiſſima hinc apud Statium comparatio de diſcordia duorum Germanorum: H

Lib. 2 Syluar.

Sic vbi delectos per torua armenta iuuencos
Agricola impoſito ſociare affectat aratro:
Illi indignantes, quis nondum vomere multo
Ardua nodoſos ceruix deſcendit in armos,
In diuerſa trahunt, atque æquis vincula laxant
Viribus, & vario confundunt limite ſulcos.
Haud ſecus indomitos præceps diſcordia fratres
Aſperat, &c.

Idem poeta quàm ſignificanter iugum cur accipiatur pro pari boum, indicauit, dum oſtendit arationem vni tantùm boui non eſſe committendam.

Amiſſo qualis conſorte laborum,
Deſerit inceptum media inter iugera ſulcum

Taurus

A *Taurus iners, colloque iugum deforme remiſſo*
Parte trahit, partem lachrymans ſuſtentat arator.

Iam verò, cùm vt dictum eſt, terra duritie uar..t, boum quoque alij aliam arare ſunt idonei. Boum vulgarium (inquit Creſcentienſis) quidam ſunt maiores, quorum vſus eſt in locis planis: alij minores, qui ferè ad montes remittuntur: medioeres vtriſque conueniunt locis: oportet autem adultos boues non iuniores laboribus deſtinare. Et Varro ait: *Vbi terra leuis, vt in Campania, ibi non bobus grauibus, ſed vaccis & aſinis quòd arant, eo faciliùs ad aratrum leue adduci poſſunt, & ad molas, & ad ea ſi qua ſunt, quæ in fundo conuehuntur. in qua re alij aſellis, alij vaccis ac mulis vtuntur, exinde vt pabuli facultas eſt. Nam facilius aſellus quàm vacca alitur, ſed fructuoſior hæc. Cauto agricola hoc ſpectandum quo faſtigio ſit fundus: in confragoſo enim & difficili hæc valentiora parandum, & potius ea, quæ plus fructum reddere poſſunt, cum idem operis faciunt.* Heſiodus agriculturæ quoque conſultiſſimus boues magnis laboribus deſtinatos nouennes eſſe vult, quod tunc robore præcipuè valeant: ſed locum recitabo:

Boũ pro terræ qualitate varietas.

Aetas.

Βόε δ' ἐνναετήρω,
B Α'ρσενε κεκτῆσθαι (τῶν δὲ σθένος οὐκ ἀλαπαδνόν.)
Ἥβης μέτρον ἔχοντε, τὼ ἐργάζεσθαι ἀρίστω.
Οὐκ ἂν τώγ' ἐρίσαντες ἐν αὔλακι καμμὲν ἄροτρον
Ἄξειαν, τὸ δ' ἔργον ἐτώσιον αὖθι λίποιεν.. ideſt,

Boues verò nouennes
Maſculos comparato (horum enim robur non imbecillum eſt)
Adoleſcentiæ menſuram habentes. Hi ad laborandum optimi
Non vtique hi contendentes in ſulco laborando aratrum
Fregerint, opus verò imperfectum reliquerint.

Varro non minores trimos, neque maiores quadrimos comparandos ad arationem cenſet. Pares itẽ eligendos viribus, amplis cornibus & nigris potius eligendos ſuadet, lata item frõte, naribus ſimis, lato pectore, craſſis coxendicibus. Sed & Homerus his verſibus eleganter docet quales cùm natura, tum arte boues eſſe debeant. *Aequalitas.*

Εἰ δ' αὖ καὶ βόες εἶεν ἐλαυνέμεν οἵπερ ἄριστοι, *Odyſſ. Σ.*
C Αἴθωνες, μεγάλοι, ἄμφω κεκορηότε ποίης,
Ἥλικες, ἰσοφόροι, τῶν δὲ σθένος οὐκ ἀλαπαδνόν.
Si autem & rurſus boues eſſent ad impellendum optimi,
Pingues (αἴθωνες, nigri) magni, ambo ſaturati herba
Aequales, æqualiter portantes, quorum robur non imbecillum.

Eſt tamen vbi idem poeta mulos bobus in arando præferre videtur:

Ἀλλ' ὅτε δή ῥ' ἀπέην ὅσσον τ' ἐπίουρα πέλονται *Iliad K.*
Ἡμιόνων (αἱ γάρ τε βοῶν προφερέστεραί εἰσιν *Muli vt bobus præferantur.*
Ἑλκέμεναι νειοῖο βαθείης πηκτὸν ἄροτρον)
Τὼ μὲν ἐπεδραμέτην. ideſt,
Sed cùm iam aberat, quantum internalla ſunt. ſ. longè
Mularum (hæ enim bobus præſtantiores ſunt
Ad trahendum in nouali profundo compactum aratrum)
Hi quidem accurrerunt.

D Quem poetæ locum ita interpretatus eſt Ariſtarchus referente Didymo. Quantum emiſſo ſimul ab aliquo tum mulorum, tum boum iugo anteuertuntur à mulis boues, tantum ſpatium ſinentes iſti Heroes Dolonem progredi in via, conuerſi perſecuti ſunt. Præuertunt autem (inquit Geſnerus) muli boues arando, non quod robuſtiores ſunt, ſed quod celeriores, ſi pariter emittantur. Aduertit hoc etiam Laurentius Valla, qui ſic latinè iſthæc reddidit: *Qui vbi tantum proceſſit, quantum muli in fine ſulci boues præceſſiſſe ſolent (muli enim quàm boues aratrum inducendo ſulco celerius trahunt) poſt eum ambo currere cœperunt.* Sed & ipſe Homerus alio in loco ceu ſeipſum explicans, celeritatem mulorum in arando, non fortitudinem aut robur celebrat, dum canit: Locus eſt de velociſſimo Clytonei curſu: *Muli ut boues præuertere dicantur.*

Τῶν δὲ θέειν ὄχ' ἄριστος ἔην Κλυτόνηος ἀμύμων. *Odyſſ. Θ.*
Ὅσσον τ' ἐν νειῷ οὖρον πέλει ἡμιόνοιιν
Τόσσον ὑπεκπροθέων λαοὺς ἵκεθ' οἱ δ' ἐλίποντο. ideſt,
Horum currendo longè optimus erat Clytoneus inculpatus,
Quantum in nouali terminus ſolet eſſe mularum.
Tantum præcurrens ad populum venit: alij verò relinquebantur.

Vlyſſes

Vlyſſes etiam apud eundem ſtultitiam ſimulans, ne ad Troiæ excidium cum cæteris Græciæ heroibus traheretur, boue, & aſina iunctis, arat. Cranzius author eſt, aratrum Vandalicum bobus perfici binis, equiſque totidem: nimirum ad celeriorem arationem. Quanta autem boum in arando ſolo ſit neceſſitas, non obſcurè innuit Heſiodus: E

Φράζεσθαι δ' εὖτ' ἂν φωνὴν γεράνου ἐπακούσῃς,
Ὑψόθεν ἐκ νεφέων ἐνιαύσια κεκληγυίης
Ἥ τ' ἀρότοιό τε σῆμα φέρει καὶ χείματος ὥρην
Δεικνύει ὀμβρηροῦ. κραδίην δ' ἔδακ' ἀνδρὸς ἀβούτεω. ideſt,
Boum in arando neceſſitas. *Conſidera vero cùm vocem gruis audieris*
Altè ex nubibus quotannis clangentis,
Quæ & arationis ſignum affert, & hyemis tempus
Indicat pluuiæ, cor autem rodit viri bobus carentis.
1. de remed. Amor. *Lucrum ex aratione.* Incredibile enim ex aratione expectatur lucrum. Ouidius:
Rura quoque oblectant animos, ſtudiumque colendi
Qualibet huic curæ cedere cura poteſt. F
Colla iube domitos oneri ſupponere tauros,
Sauciet vt durum vomer aduncus humum.
Obrue verſata Cerealia ſemina terra
Quæ tibi cum multo fœnore reddat ager.
Lib. 1. eleg. 9. Propertius:
Lucra petens habili tauros adiungit aratro,
Et durum terræ ruſticus vrget opus.
Boues vt iungendi. *Lib. 18. cap. 19.* *Lib. 2.* *Araturos boues quàm arctiſſimè* (inquit Plinius) *iungi oportet, vt capitibus ſublatis arent: ſic minimè colla contundunt.* Eiuſdem iunctionis boum ita meminit Columella, non minus ſcitè quàm feſtiuiter: *Igitur in opere boues arctè iunctos habere conuenit, quò ſpecioſius ingrediantur ſublimes & elatis capitibus, ac minus colla eorum labefactentur, iugumque melius aptum ceruicibus inſidat, hoc enim iuncturæ genus maximè probatum eſt. Nam quod in quibuſdam prouincijs vſurpatur, vt cornibus illigetur iugum, ferè repudiatum eſt ab omnibus, qui præcepta ruſticis ſcripſerunt. Plus enim queunt pecudes collo & pectore conari, quàm cornibus.* Hæc & multa id genus ille: Palladius quoque de his ita agit: *Boues melius collo, quàm cornibus, capite iunguntur, quos vbi ad verſuram venerint, arator retineat, & iugum propellat, vt eorum colla refrigerentur.* Cur verò collo, & pectore plus queant quam cornibus, ratio eſt, quantum iudicare poſſum, & Columella teſtatur, quod hoc modo tota mole, totoque corporis pondere nitantur: quamuis aliam rationem reddant alij his verbis: Fortiſſima bouis pars caput eſt, ideoque cornibus prædita, quæ iugo alligantur. Ceruix etiam ei firmæ robuſtæque carnis eſt, quamobrem non deſunt, qui iugum ceruici committant. In Italia collo trahebant. Horatius in Epodo. Od. 2. G

Videre feſſos vomerem inuerſum boues
Collo trahentes languido.

Κερυλκὸς exponitur qui cornibus trahit aratrum, κερατισοῦς verò, vel κερασαλκεῖς, vel κερουχεῖς dicunt, qui tauros cornibus trahunt. ζύγιος verò eſt iugatorius. Μέσαβα inciſuræ in iugo quibus ceruices iugo alligantur. Dolent autem cùm primò iugum imponitur, ceruici, vt indicat Phædra apud Ouidium ad Hippolytum ſcribens:

Venit amor grauius, quò ſerius vrimur intus, H
Vrimur, & cæcum pectora vulnus habent.
Scilicet vt teneros lædunt iuga prima iuuencos
Frænaque vix patitur de grege captus equus.

Sed & in arando modus adhibendus eſt; nimio enim labori ſæpenumero ſuccumbit, aliquandoque
Epiſt. lib. 1. etiam obit: quò ſpectat hoc Horatij:
Verùm vbi oues furto, morbo periere capellæ,
Spem mentita ſeges, bos eſt enectus arando,
Offenſus damnis, &c.

vnde etiam eſt, quod diebus feſtis, non aliter ac ipſi homines ferientur vt idem teſtatur poeta:
Ludit herboſo pecus omne campo
Cùm ſibi nona redeunt Decembris
Feſtus in pratis vacat otioſo
Cum boue pagus.

Ne laſſentur. Ne verò etiam nimium laſſentur, inuenta etiam ſua ſunt remedia, Democritus, oleo & terebinthina

A na vnà coctis, vngit cornua. Plinius ait: *Securiculam inſitiuam pendere oportet, qua intercidantur radices. Hoc melius quàm conuelli aratro, bouéſque luctari.* Securiculam illam Cato falculam ruſtariam vocat, (vt ait Turnebus). In qua ruri ſecantur rubi per agrum ſerpentes: Inſitiuam verò hic quidam exponunt, vruo aut clauo inſertam, vt ex eo pendeat. Quidam legunt. inciſiuam ab incidendo, ſiue, vt ait, intercidendo. Columella idem quoque ait, aliaque inſuper præcepta addit, his verbis: *Boues cum ad arborem venerint, fortiter retinere ac retardare, ne in radicem maiore niſu vomis impactus colla commoneat, neue, aut cornu bos ad ſtipitem vehementius offendat, aut extremo iugo truncum delibet, ramumque deplantet, bubulcus voce potius quàm verberibus terreat: vltimaque ſint opus recuſantibus remedia, plagæ. Nunquam ſtimulo laceſſat iuuencum quod retrectantem, calcitroſumque eum reddit, nonnunquam tamen admoneat flagello. Sed nec in media parte verſuræ conſiſtat, detque requiem in ſumma, vt ſpe ceſſandi totum ſpatium bos agilius enitatur. Sulcum autem ducere longiorem quàm pedum centum viginti, contrarium pecori eſt, quoniam plus æquo fatigatur, vbi hunc modum exceſſit. Cùm ventum erit ad uerſuram, in priorem partem iugum propellat, & boues inhibeat, vt colla eorum refrigeſcant, quæ celeriter conflagrant (niſi aſſiduè refrige-*
B *rentur) & ex eo tumor, ac deinde vlcera inuadunt. Nec minus dolabra quàm vomere bubulcus vtatur, & præfractas ſtirpes, ſummaſque radices, quibus arbuſto conſitus implicatur, omnes refodiat, ac perſequatur.*

Lib. 18. cap. 19.

Securicula quid.

Lib. 26. cap. 13.

VSVS AD EXCVTIENDA Frumenta.

POTIOR ruſticorum pars in Italia iunctis bobus grana in areis excutiunt: qui mos antiquiſſimus eſt: Varro: *E ſpicis in area excuti grana oportet, quod fit apud alios iumentis iunctis, & tribulo.* Columella paulò aliter: *Et ſi pauca iuga ſunt, adijcere tribulam, & traham poſſis, quæ res vtraque culmos facillimè comminuit.* Quo poſtremo nomine noſtrorum ruſticorum inſtrumentum, quod boues iuncti retrò cum impoſito pondere trahunt, intelligere videtur. Batiturum ipſi vocant à batuendo, quod eo ſimi-
C liter ac flagellis, ita voco bacqlos illos quorum ceu flagellorum vſus eſt, grana excutiantur: quamuis alias etiam traha ſit genus vehiculi ſine rotis, cuius brumali tempore, cum terra niue veſtitur, vſus eſt. Tribulus tamen, ſiue tribula id rectè dicetur, tribus enim conſtat lateribus vnde tribulum dictum volunt. Varro huic poſteriori opinioni aſtipulatur, inquiens: *Tribula vel tribulum eſt tabula ſaxo vel ferro* (ſic nunc ſit) *aſperata, qua frumēta tereretentur: in frequenti etiam nunc Italia vſu.* Eiuſdem boum in area vſus meminit Aelianus. *Ne boues* (inquit) *in area ad trituram accommodata ſpicas interim edant, dum proculcant, eorum bubulo fimo nares illinendæ ſunt; &c.* Ipſi autem boues etiam ſine tribulo pedibus ſpicas terebant, quod inter cæteros meminit Homerus, Achillis equum tot pedibus ſuis cadauera calcare inquiens, quot ſolent in area boues conterere ſpicas.

Lib. 1. c. 52.

Lib. 2. c. 21.

Ὡς δ' ὅτε τις ζεύξῃ βόας ἄρσενας εὐρυμετώπους
Τριβέμεναι κρὶ λευκὸν ἐϋτροχάλῳ ἐν ἀλωῇ,
Ῥίμφα τε λέπτ' ἐγένοντο βοῶν ὑπὸ πόσσ' ἐριμύκων.
Ὣς ὑπ' Ἀχιλλῆος μεγαθύμου μώνυχες ἵπποι
D Στεῖβον ὁμοῦ νέκυας τε καὶ ἀσπίδας. ideſt,
Vt autem quando quis ſubiugauit boues mares latifrontes,
Ad terendum hordeum album rotunda in area,
Citoque tenuia fiunt boum ſub pedibus vehementer mugientium.
Sic ſub Achille magnanimo vnica vngula equi
Calcabant ſimul mortuoſque & clypeos.

VSVS AD VECTVRAM.

NON ſolum etiam iugatorum boum ad plauſtrorum curruumque, vt nunc quoque fit, varijs rebus onuſtorum vecturam olim fuit vſus, verùm etiam ad naues per aduerſa flumina vehendas, vt modò patebit. Quomodo autem ad plauſtrorum curruumque vecturam inſtituantur, ſuo loco dictum eſt. De hoc vſu intelligendum eſt hoc Plauti:

Ita te amabit ſarculum E
Vt ego me ruri hamaxari mauelim patalem bouem,
Cumque eo ita noctem in ſtramentis pernoctare perpetim.
Quam tuas centum cœnatas nocteis mihi dono dari.

Iuſiurandum olim ruſtico conſuetum, quaſi ſarculum eſſet illi cariſſimum, proinde enim haben-
dum eſt, ac ſi dixiſſet: Ita me amabit Iupiter, vt ego me tanquam bouem eſſe, & hamaxari, ideſt
currum agere & trahere, cumque eo noctem in ſtramentis, ideſt ſtraminibus traducere mallem
perpetuo, quàm centum noctes ſaturam tecum cubare: cęnatas autem noctes dicit, quòd qui in-
Promptitudo ad trahendum. cœnati cum ſcortis cubant, ijs fortè friget Venus. Quanto autem conamine, affectuque ac prom-
ptitudine grauiſſima onera protrahant currui alligati, remigantium Græcorum exemplo indicat
Q. Calaber his verbis: *Hi autem ſudore diſtillantes, remum duxerunt, vt quando boues iugo preſſi,*
ligneum currum vltra ſemper nitentes trahunt, axe ob impoſitum onus ſtridorem edente, multus per
ceruices & humeros ſudor vtriſque diffluit ad ſolum vſque, ſic cum magnis viribus laborabãt iuue-
Lib. 1. de bello Gothor. *nes, &c.* Procopius de nauium vectura per boues ſcribit in hæc verba: *In portu hoſtia naues ex com-*
poſito oneraria aſtant, & boum vis ingens parata quàm proximè: nam mercatores cùm ex alio orbis F
tracta in portum hunc ſe nauibus conferunt, oneribus in actuarias naues, & ad fluminis naturam
Boues naues trahũt. *conſtructas depoſitis, per Tyberim Romam aduenigant, non velis vſi aut remis, quandoquidem nullo*
vento impelli hac poſſunt nauigia, circumflectente & crebrò quidem ſe flumine, & ad multum ſpatij
tortuoſis finibus dilabente, & remorum in eo nullus eſt vſus aduerſis vndis innauigantibus, ſed la-
queis ad onerarias illigatis, & boum deinde ad colla ſuſpenſis veluti plauſtra Romani via Portuenſi
Piſces ex aqua vbi bobus extracti. *has pertrahunt.* Plinius agens de Attilo piſce, vt immenſam eius iudicaret molem, roburque, ni-
ſi à bobus, hamo alligatum extrahi ex aqua poſſe ait: *Sunt & in quibuſdam amnibus haud mino-*
res thynnis, Silurus in Nilo, eſox in Rheno, attilus in Pado, inertia pingueſcens, & ad mille aliquan-
do libras, catenato captus hamo, nec niſi iugis boum extractus. Quod autem Plinius de Attilo, id
Lib. 9. c. 15 de Siluro ſcribit Aelianus: Myſi, (inquit) non ij qui Telephi Pergamum incolunt, ſed inferiores,
Lib. 14. c. 25. qui ad Pontum, hi peſcandi rationem obſeruant huiuſmodi. Iſtrianus natione piſcator, ad Iſtri ri-
pam boum par impellit, non ad arandum (nam quemadmodum in ſermonem hominum venit:
Myſorum mos in piſcando Siluros. „ nullo boui communitas cum delphino intercedit, ſic piſcatoris manibus vnde amicitia cum ara-
„ tro?) ſed ad piſcandum potius iugatos boues, aut equos in ea loca primùm impellit, (iugum ipſe G
„ humeris gerens) vbi commodam ſibi, & ſedem & piſcationem arbitratur; atque ad ripam iumen-
„ tis pabulum apponit, vnde interea hęc complentur, dum ipſe funis bene robuſti alterum caput ad
„ medium iugum alligat, ex altero capite hamum appendit validiſſimum illum acutiſſimumque,
„ quem aſſo tauri pulmone inſtructum, ad illiciendum Silurum ſuauiſſimam ei eſcam deijcit, poſt-
„ quam ex linea, ad quam hamus alligatus eſt, quantum ſatis ſit plumbi, ad moderandum tractum
„ appendit. Vbi ſilurus bubulæ eſcæ ſenſum percepit, ſtatim eſcam appetens, hamum incautè totis
„ faucibus deuorat, & nimia gulæ auiditate transfixus imprudens, dum ex eo euadere cupit, omni-
„ bus viribus funem exagitat. Quod quidem ipſum animaduertens piſcator, cum ſummo gaudio
„ quàm mox à ſeſſione exurgit, & boues equoſuè admotis ſtimulis incitat, tanquam arator iam ex
„ piſcatore factus, vt qui in fabulis ſubitò perſonam mutant: ac immenſis cum cetaceo piſce bene
„ robuſto luctatio eſt: Nam hic Iſtri alumnus omni virium contentione in altitudinem ſe deprimit,
„ illa contrà retrahunt: ſed piſcis vincitur, ex amborum tractu, atque in ripam iugo extrahitur. Di-
„ ceret ſanè aliquis Homeri ſtudioſus, mulos hoc pacto in Patrocli funere, quod poeta celebrat,
„ quernos aduexiſſe truncos. Hæc itaque Aelianus. H

VSVS GESTATORIVS.

Exercit. 90. & 217. 2. Colloq. 7. dier. canicul. QVAMVIS ſcriptum reliquerit M. Tullius, *boum terga declarare non eſſe ad onus*
accipiendum figurata: ceruices autem natas ad iugum, tum vires humerorum & la-
titudines ad aratra extrahenda, & quamuis etiam in veteri prouerbio dicatur,
boui clitellæ impoſitæ ſunt, vbi mandatum eſt negocium părum apto, vt ſuo loco
dictum eſt: eſt tamen vbi boues aſinorum mulorumque more clitellati onerãtur.
Scaliger pater Aethiopas ait Troglodytas bobus ad ſarcinas vti. Et alibi ruſus: Ex Malabar ad
Biſinagar (inquit) ſarcinas vehunt aſinis & puſillis equis, bobus etiam clitellarijs. Et Odoardus
Barboſa in itinerario Indico Orientali, referente Simone Maiolo Epiſcopo Vulturiacenſi tradit
in Cambaiæ Cheul boues edoctos ferendo oneri clitellis adhibitis aſinorum ac mulorum vicem
referret. Quin addit (inquit) incerti nominis author in Itinerario ad Orientales Indos in vrbe
Diu,

A Diu, quæ eiuſdem prouinciæ eſt, boues exiguos quidem prægrandibus, ac rectis cornibus, ſed præ-
ter oneris ferendi induſtriam etiam ſub freno currere, & equitare dociles eſſe equorum gradario-
rum more. Rhamnuſius id habet itinerationum tomo, poſt itinerarium Nearchi. Sed & Bello- *Lib. 2. Ob-*
nius ait: In planitie Antiochiæ ruſticos obſeruauimus lignorum faſces boum tergo imponentes *ſeruat. cap.*
& tritici ſaccos, aliaque huiuſcemodi, interdum etiam, cùm defeſsi eſſent, ipſorum tergo inſiden- *106.*
tes: nam cùm iter non vrgeant, boum miniſterio vtuntur, quemadmodum nos equorum. Sed
quid oportet externa, adeoque remota reminiſci? Tritenti vrbe Italiæ, vt ibidem Maiolus ſcribit,
incolæ bobus vacciſque vtuntur mulorum, aſinorumque vice, onerarijque equi munus implent:
Cumque regionis illius iuga montium inacceſſa ferè videantur, plauſtra onuſta ab ijs percom-
modè in ipſa vſque iuga trahuntur nullo maiore labore quàm per campeſtina.

VSVS IN SPECTACVLIS.

DE tauris ſiue taurilibus ludis, qui dijs inferis fiebant, (& de tauria Neptuni celebri-
B tate, iam antè dictum eſt) in quos æs quod conſumebatur, taurium dicebatur, te-
ſte Feſto. Vocabantur & boalia ijdem ludi. Fiebant autem cum bobus quem-
admodum nunc quoq; fieri ſolet apud nonnullos Italos Septuageſimæ tempore,
quod tempus quidam carnipriuium vocant, præſertim Venetijs eo potiſsimum
die quem Giouedì graſſo, quaſi diem Iouis pinguem appellamus. Audio non carere periculo:
quare vitandi ſunt iſtiuſmodi ludi. Morientes enim in agitatione taurorum carent Eccleſiaſtica
ſepultura, vt ſcribit Sebaſtianus Medicus in tractatu de ſepulturis. Ludicrum hinc, puto, dima-
nauit. Aquileienſes ob dimiſſos olim Voldardicum Patriarcham, & duodecim eius canonicos
quotannis pinguem opimumque taurum & duodecim porcos ſoluere coacti ſunt à Vitale Mi-
chaele Venetorum tunc principe, qui eos ceperat, & Venetias deduxerat. Dabantur ea ani-
malia populo diripienda, vt annotauit Leander in ſua Italia: Similiter bubetiæ ſiue bubetij
ludi, ſic enim boalia quoq; appellantur, boum gratia teſte Plinio inſtituti ſunt. Strabo author eſt, *Lib. 17. Geo-*
Memphi in dromo taurorum certamina fieri ſolere inter ſe pugnantiũ, quos nonnulli dedita ope- *gr.*
ra ad hoc ipſum alant, quemadmodum nonnulli equos: nam diuiſi (inquit) inter ſe pugnam com- *Tauri iuni-*
C mittũt, qui victor iudicatur, præmium habet. Apud Romanos in Circo tauri diuerſa quoq; edide- *cem pugnan-*
runt certaminum ſpectacula. Varro Circum ipſum caueam vocare videtur, dum inquit: *Ornitho-* *tes.*
nis oſtium debet eſſe humile & anguſtum, & potiſſimum eius generis quod cochleam appellant, vt ſolet
eſſe cauea, in qua tauri pugnare ſolent. Irritabantur ad pugnam fictis vt dicam hominibus, vt in-
nuit Martialis in libro de ſpectaculis loquens de Rhinocerote: *Epig. 22.*

Namque grauem geminu cornu ſic extulit vrſum,
Iactat vt impoſitas taurus in aſtra pilas.

Erant ſiquidem vt Feſtus Pompeius ſcribit, pilæ viriles effigies, atque item muliebres ex lana, quæ *Pila quæ.*
compitalibus ſuſpendebantur in compitis, quod eſſe deorum inferorum putarent, quos vocãt la-
res, quibus tot pilæ, quot capita liberorum, ſeruorum, mulierum circa compita habitabant, pone-
bantur, vt eſſent ijs pilis & ſimulachris contenti, viuiſque parcerent. Hiſce verò imaginibus nul-
lius omnino pretij veſtes circumponebantur. Ab hac pilarum ſimilitudine, vt ſcribit Martialis in-
terpres, veſtes quæ in ſpectaculo tauris obijcerentur irritandis, pilæ ſunt nuncupatæ: quòd à tauris
peterentur, tanquam effigies hominum: Vel (inquit) pilæ dicebantur, quòd in globum & luſoriæ
D pilæ ſpeciem conuolutæ iactabantur: Quanquam rudis antiquitas, vt Pædianus author eſt, ho-
mines è ſtramine formaret ad eum vſum: poſtea (inquit) luxus in tantum auctus eſt, vt veſtes
etiam purpureæ obijcerentur; quod ſignificaſſe Ouidius quoque videtur, dum ita canit: *Metam. 12.*

Haud ſecus exarſit, quàm Circo taurus aperto,
Cum ſua terribili petit irritamina cornu,
Phœniceas veſtes, eluſaque vulnera ſenſit.

Introducebantur etiam venatores, qui iaculo feras occidebant. Martialis id etiam docet de Car-
pophoro ſcribens:

Dorica quàm certo venabula dirigit ictu
Fortis adhuc teneri dextera Carpophori:
Ille tulit geminos facili ceruice iuuencos:
Illi ceſſit atrox bubalus, atque biſon &c.

Dicit poeta duos eſſe in arena tauros ab eo interfectos: ſed vel iocosè (inquit Turnebus) facilè tu-
lit hoc præmium cæſorum duorum iuuencorum, neq; eo ceruix eius laborauit facili niſu portan- *Lib. 17. c. 3*
tis: vel ſine ioco, facilè ſuſtulit & interfecit boues, eorum ceruice ad conficiendum minimè du-

ra & repugnante, ſed facilè venabulorum ferro violata, quam quidem poſteriorem ſententiam veriorem puto, nihil tamen vetat diuerſos ſenſus ſcribere, quorum intelligentiæ verba repugnare non videantur. In ijs ludis quos Nero in honorem Teridatis exhibuit, Teridates ſuperiore loco, in quo ſedebat, belluas iaculo traiecit, duoſque tauros vno ictu vulnerauit & confecit, vt teſtatur Tranquillus: apud quem etiam legimus in Claudio cap. 21. *Theſſalos equites exhibuit, qui feros tauros per ſpacia Circi agunt, inſiliuntque defeſſis & ad terram cornibus detrahunt.* Cæſar verò dictator edidit ſpectaculum taurorum cum equis Theſſalis, in quo certamine tauri ſuccubuere. Plinius verò Theſſalorum inuentum eſſe ſcribit, equo iuxtà quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare. Primum id ſpectaculum dediſſe Romæ Cæſarem dictatorem. Fuit item ſpectaculum in quo tauri tam placidi, & manſueti exhibebantur, vt pueros ferrent, omni feritate depoſita. De quo hoc apud Martialem epigramma legitur: B

Teridatis fortitudo. *Tauri equis pugnantes.* *Lib. 8. c. 45.* *Pueri tauris inſidentes.*

Adſpice quàm placidis inſultet turba iuuencis,
Et ſua quàm facilis pondera taurus amet.
Cornibus hic pendet ſummis; vagus ille per armos
Currit, & in toto ventilat arma boue. F
At feritas immota riget, non eſſet arena
Tutior, & poſſent fallere plana magis,
Nec trepidant greſſus, ſed de diſcrimine palma
Securus puer eſt, ſolicitumque pecus.

Rhinoceros tauros vincit. Quàm facilè autem taurus pugnans rhinoceroti in certamine ſuccumberet, indicat idem poeta in epigrammate de rhinocerote:

Præſtitit exhibitus tota tibi Cæſar arena,
Quæ non promiſit prælia rhinoceros.
O quàm terribiles exarſit pronus in iras,
Quantus erat cornu, cui pila taurus eras?

Repetit verò idem ſpectaculum in apophoretis:

Nuper in Auſonia domini ſpectatus arena
Hic erit ille tibi, cui pila taurus erat.

Elephas. De elephanto & tauro in arena pugnantibus, eiuſdem habemus epigramma, in quo inſultat poeta tauro mortuo, qui tandem potitus certo obſtaculo, quòd cum pilas peteret, maximè quærere videbatur, occubuerit: G

Qui modo per totum flammis ſtimulatus, arenam
Suſtulerat raptas taurus in aſtra pilas,
Occubuit tandem cornuto ardore petitus,
Dum facilem tolli ſic elephanta putat.

Idem certamen ſignificauerat paulò antè de ſupplice elephante loquens:

Quod pius & ſupplex elephas te Cæſar, adorat,
Hic modo qui tauro tam metuendus erat:
Non facit hoc iuſſus, nulloque docente magiſtro,
Crede mihi, numen ſentit & ille tuum.

Nec ad aliud quoque alludit hoc diſticho:

Grandia taurorum portant qui corpora, quæris
An Libycas poſſint ſuſtinuiſſe trabes? H

Lib. 1. 52. *Leo.* Pugnaſſe item tauros leonibus diſcimus ex eodem poeta in carmine in leporem:

Non facit ad ſæuos ceruix, niſi prima, leones,
Quid fugis hos dentes ambitioſe lepus?
Scilicet à magnis ad te deſcendere tauris,
Et, quæ non cernunt, frangere colla velint.
Deſperanda ſibi eſt ingentis gloria fati,
Non potes hoc tenuis præda ſub hoſte mori.

Lib. 5. Meminit eiuſdem pugnæ etiam Silius,

Haud ſecus è ſpecula praeceps delatus opaca
Subſidens campo, ſummiſſos contrahit artus.
Cum vicina trucis conſpexit cornua tauri
Quamuis longa fames ſtimulet, leo: nunc ferus alta
Surgentes ceruice toros, nunc torua ſub hirta
Lumina miratur fronte, & iam ſigna mouentem

Et ſpar-

A *Et ſparſa pugnas meditantem ſpectat arena.*

Nam in Circo, non aliter ac loco aperto ſparſa arena pugnam meditabatur taurus: id quod etiam teſtatur Ouidius, inquiens: *Lib. 4. de Triſtib.*

Iam furor in pugnas, at nondum cornua ſumpſi,
Nec mihi ſumendi, cauſa ſit vlla velim.
Circus adhuc ceſſat, ſpargit tamen acer arenam
Taurus, & infeſto iam pede pulſat humum.

De pugna verò taurorum & vrſorum elegantiſſimum habemus epigramma Sannazatij, ſcriptum de Borgia Alexandri Pontificis filio: quod tale eſt: *Vrſus.*

Qui modò proſtratos iactarat cornibus vrſos,
In latebras taurus concitus ecce fugit,
Nec latebras putat eſſe ſatis ſibi: Tybride toto
Cingitur, & notis vix bene fidit aquis.
Terruerat montes mugitibus, obuia nunc eſt
B *Et facilis quiuis præda ſine arte capi.*
Sed tamen id magnum, nuper potuiſſe vel vrſos
Sternere, nunc omnes poſſe timere feras.
Ne tibi Roma nouæ deſint ſpectacula pompæ,
Amphitheatrales reddit arena iocos.

Haud iniucundum quoque fuiſſe videtur ſpectaculum, in quo canes pugnabant, vel ſaltem moleſti erant tauro: hincinde eum quidem inuadentes, ſed remorari eum nequeuntes, quemadmodum venuſta hac de Rolando in furorem acto ſimilitudine oſtēdit Ludouicus Arioſtus, dū canit: *Canes.*

Chi ha viſto toro, à cui ſi dia la caccia
E che à le orecchie habbia le Zanne fiere,
Correr muggiando, e trarre ouunque corre
I cani ſeco, & non poterſi ſciorre.
Imagini ch'Orlando foſſe tale
Che tutti quei guerrier ſeco trahea.

C Meminit & Torquatus Taſſus, ſed paulò aliter.

Tal gran tauro talhor nel ampio Agone
Se volge il corno à i cani, ond'è ſeguito
S'arretrar eſſi, & s'à fugir ſi pone,
Ciaſcun ritorna à ſeguitarlo ardito.

Inter Pyrrhicarum argumenta, quas Nero edidit, taurus Paſiphaen ligneo iuuencæ ſimulacro abditam iniit, vt multi ſpectantium crediderunt, teſte Suetonio.

VSVS IN BELLO.

APVD priſcos diuerſa animantia ad belli vſum traxiſſe, non ad vecturam eorum, quæ ad belli vſum ſunt neceſſaria, ſed vt dimicando ipſos iuuarent milites diſcimus ex Lucretio, vbi ait: *Lib. 5.*

D *Tentarunt etiam tauros in munere belli.*

Et mox clarius:

Iactabantque ſues, tauri, pedibuſque terebant,
Et latera ac ventres hauribant ſubter aquarum
Cornibus, ad terramque minanti mente ruebant.

Inter verò ſtratagemata Hannibalis Barchini, quo nullus hoſtium ſæpius vicit Romanos, quamuis punico aſtu potius quàm viribus, illud videtur fuiſſe vaferrimum, quo cùm ipſe magna quidem arte à Fabio Maximo eſſet interclusus, Romanum præſidium, quod abire volenti fuerat obiectum, ludificatus per Caſſinatem ſaltum euaſit. Ludibrium dici poſſit, quod bobus ſarmentis ad cornua incenſis in aduerſum montem ab hoſte obſcura nocte adactis, Romanus miles noua ſpecie territus præſidio abſceſſerit. Liuius rem ſic enarrat: *Incluſus inde videri Hannibal, & ad Caſilinum obſeſſus: cùm Capua & Samnium, & tantum à tergo diuitum ſociorū Romanis commeatus ſubueheret: Pœnus contra inter Formiana ſaxa, ac Linterni arenas, ſtagnaq; perhorrida ſitu hybernaturus eſſet. Nec Hannibalem fefellit, ſuis ſe artibus peti, itaque cum per Caſilinum euadere non poſſet, petendique montes, & iugum Callicula ſuperandum eſſet: nec vbi Romanus incluſum* *Hannibalis aſtus.*

 vallibus

vallibus agmen aggrederetur, ludibrium oculorum ſpecie terribile, ad fruſtrandum hoſtem commentus, principio noctis furtim ſuccedere ad montes ſtatuit: Fallacis conſilij talis apparatus fuit. Faces vndique ex agris collectæ, faſceſque virgarum atque arida ſarmenta, præligantur cornibus boū, quos domitos, indomitoſque multos inter cæteram agreſtem prædam agebat. Ad duo millia fermè boum effecta: Aſdrubalique negocium datum, vt primis tenebris noctis ad armentum accenſis cornibus ad montes ageret, maximè ſi poſſet ſuper ſaltus ab hoſte inſeſſos. Primis tenebris ſilentio mota caſtra, boues aliquanto ante ſigna acti. Vbi ad radices montium, viaſque anguſtas ventum eſt, ſignum extemplo datur, vt accenſis cornibus armenta in aduerſos concitentur montes, & metus ipſe relucentis flammæ ex capite, calorque iam ad viuum, ad imaque cornua adueniens, velut ſtimulatos furore agebat boues: quo repentè diſcurſu haud ſecus quam ſyluis montibuſque accenſis, omnia circum virgulta ardere: capitumque inquietatio excitans flammam hominum paſſim diſcurrentium ſpeciem præbebat. Qui ad ſaltus tranſitus locati erant, vbi in ſummis montibus ac ſuper ſe quoſdam ignes conſpexerunt, circumuentos ſe eſſe rati, præſidio exceſſere: qua iugens emicabat flamma, velut tutiſſimum iter petentes ſumma montium iuga: tum in quoſdam boues palantes à ſuis gregibus inciderunt: & primò cùm procul cernerent, velut flammas ſpirantium miraculo attoniti conſtiterunt: deinde vt humana apparuit fraus, tum verò inſidias rati eſſe, cum multo maximoque ſtrepitu concitant ſe in fugam, leuibus armaturæ hoſtium incurrere: Cæterum nox æquato timore neutros pugnam incipientes, ad lucem tenuit. Apud Silium Italicum Hannibal ſic loquitur:

E F

Verùm age (nunc quoniam res arctę) percipe porrò
Quæ meditata mihi, latos correpta per agros
Armenta aſſueto belli de more ſequuntur,
Cornibus arentes edicam innectere ramos,
Sarmentique leues fronti religare maniplos.
Admotus cùm ſeruorem diſperſerit ignis
Vt paſſim exultent ſtimulante dolore iuuenci,
Et vaga per colles ceruice incendia iactent,
Tum terrore nouo trepidus laxabit iniquas
Cuſtos excubias, maioraque nocte timebit, &c.

Lib. 7. Et mox rurſus: G

Inſtant trepidi, ſtimulatque ruentes
Nauus abire timor, dum cæca ſilentia, dumque
Maiores vmbræ, rapida iam ſubdita peſte
Virgulta, atque altis ſurgunt è cornibus ignes.
Hic verò, vt gliſcente malo & quaſſantibus ægra
Armentis capita, adiuta pingueſcere flamma
Cœpere, & vincens fumos erumpere vertex:
Per colles dumoſque lues agit atra, per altos
Saxoſi ſcopulos montis, lymphata feruntur
Corpora anhela boum, atque obſeſſis naribus igni
Luctantur fruſtra rabidi mugire iuuenci:
Per iuga, per valles errat Vulcania peſtis,
Nuſquam ſtante malo, vicinaque littora fulgent.
Hac facie ſubita volitantum in montibus altis H
Flammarum, queis tunc cecidit cuſtodia ſorti,
Horrere, atque ipſos nullo ſpargente vagari
Credere, & indomitos paſci ſub collibus ignes:
Iamque fugam Rutili media in formidine quærunt,
Atque abeunt, fauceſque viæ citus occupat armis
Pœnus, & in patulos exultans emicat agros.

Lib. 2. Alicubi rurſus idem Hannibal ita ſe euaſiſſe gloriatur apud eundem poetam, & de ſeipſo ita loquitur:

Non ita me experti Fabius, Fabioque magiſter
Turbarum expertor, cùm clauſos milite colles
Euaſi victor, ſparſoſque per arua iuuencos
Iactare accenſis ſtimulaui cornibus ignes.

Hiſpanorũ ſatus. *Lib. 2. c. 4.* Hiſpani verò contra Amilcarem boues vehiculis adiunctos in prima fronte conſtituerunt, vt tradit Frontinus; vehiculaque tedæ ac ſæpi & ſulphuris plena ſigno pugnæ dato, incenderunt: actis dein-

A deinde in hoſtem bobus conſternatam aciem perruperunt. Idem teſtatum reliquit Valturius: *Aduerſus* (inquit) *Amilcarem Hiſpani boues vehiculis adiunctos in prima fronte locarunt, vehiculaq; reſinę, ſulphuris ac ſapi plena, vbi æneatores pugnæ ſignum dedere, incenderunt: actis deinde ac exagitatis ſic bobus conſternatam ac diſſipatam hoſtium aciem reliquerunt.* Præ cæteris verò vaferrimum fuit Cnopi ſtratagema, quo abſque vllo cùm ſuo, tum ſuorum diſcrimine ſuperatis hoſtibus, vrbe quam cingebat potitus eſt. Refert id Poliænus his verbis: *Cnopus ex Codridarum genere, Ionicam coloniam in Aſiam deducens, cum Erythræis bellum gerebat. Oraculo edoctus, ducem itineris ſacerdotē Hecates Chryſamen ſibi adiunxit. Quę pharmacis ſibi potionata taurum de grege maximum & pulcherrimum, cornua eius inaurauit tanquam adductura ad ſacrificium, in conſpectu hoſtium extructa ara. Taurus œſtro percitus, exilyt, magniſque editis mugitibus fugit. Hoſtes in ſua caſtra taurum ferri videntes, quaſi fauſtum omen ſuſcipiebant, comprehenſumq; dys immolabant, ac de mortuo quilibet partē arripiebāt. Quo facto omnes repente furore correpti, diſcurrere, exilire, ſaltare, cuſtodias relinquere. Cnopus in occaſionē intētus, omnibus interfectis, vrbe floreſtiſſima potitus eſt.* *Lib. 6. c. 12.* *Cnopi regis ſtratagema.* *Lib. 8.*

B VSVS AD POENAM ET VITVPERIVM.

CVM Nyctæi (inquit Georgius Cedrenus in compendio hiſtoriarum) qui Cadmo in Bœotiæ regno ſucceſsit, filia Antiopa, ſacerdote Solis Theobæus Bratonis F. à Ioue genus ducens, ac frater Nyctæi corpus miſcuit: indeque geminos ea eſt enixa, Amphionem & Zethum, qui iuſſu fratris expoſiti ſunt prope montem Cithœronem. Sed quidam ruſticus Ordio nomine, cùm prole careret, ſuſtulit eos, atque educauit. Cùm autem Antiopa apud Dircen aſſeruaretur, vt propter flagitium commiſſum ſuo tempore pœnas lueret, cùm in Argiuorum terra bellum extitiſſet, ibique Lycus moraretur, Dirce Nyctæum blandè ſolicitauit de liberanda Antiopa. Is verò tauro eam potius fero alligandam, itaque necandam profanatæ virginitatis cauſa imperauit. Hoc cùm inaudiuiſſent Amphion, & Zethus, ab eo qui ipſos educauerat, Antiopæ ſe eſſe filios, cum manu ruſticorum irruerunt, necatiſque militibus, Dircen tauro alligatam interfecerunt, ipſi cum matre Antiopa in Bœotiam profecti, &c. *Antiopa tauro alligata.*

C Alij aliter hanc ſiue hiſtoriā ſiue fabulā narrant ſic. Dircen Lycus Thebarum rex vxorem duxit, repudiata Antiopa, ſed hęc verita, ne Antiopā reuocaret, impetrauit a marito vt poſſet eam in vinculis detinere. Antiopa verò tēpore partus ſoluta, quos vt fabulantur Poetæ ex Ioue conceperat, peperit, Amphionem videlicet & Zetum, qui poſtea Lycum interfecerunt, Dircen verò caudæ indomiti tauri alligarunt, quæ diu ita per terram raptata, tandem deorum commiſeratione in ſui nominis fontem conuerſa eſt, non procul à Thebis. Meminit huius pœnæ ac fabulæ Propertius hoc diſticho: *Dirce tauro alligata.* *Lib. 3.*

> *Tu reddis pueris matrem, puerisque trahendam*
> *Vinxerunt Dircen ſub trucis ora bouis.*

Meminit & Plautus: *Cras quaſi Dircen olim (vt memorant) duo gnati Iouis deuinxere ad taurum, item ſtringam hodie carnarium, id tibi profectò taurus fiet.* Macrinus Imper. cùm per frumentarium didiciſſet, duos milites ancillæ hoſpitis, pudorem violaſſe, geminos boues miræ magnitudinis aperiri iuſsit, atque his milites ſingulos inſeri, capitibus boum exſectis, quò faciliùs vna colloqui poſſent, vt refert Iulius Capitolinus in Macrino. Guidonem Turrianum proditorem Guelfum Mediolano exegerat Henricus VII. Imp. Cui cùm fauerent Cremonenſes, Laudenſes, & Cremenſes, miſsis clauibus Henrico, ſe & ſua Cæſari ſubiecerunt. Brixiani in rebellione contumaces (hiſtoria hæc legitur apud Cuſpinianum) perſeuerabant, quos Theobaldus Bruſſatus, qui Spiræ militari parazonio à Cæſare donatus, eiuſque beneficio in patriam receptus erat ab auxilio, ad defectionem ſollicitabat, in rebellioneque detinebat. Longa igitur obſidione Brixiam premens, fame, ferro, flammiſque tandem domuit. Cum aut Theobaldus in monte, qui Brixiæ imminet, cum paucis militibus quotidie Cæſaris caſtra ſpecularetur, tandem capta rupe, & obſeſſa milites occiduntur & ſpoliantur. Inter cadauera Theobaldus, qui ſe mortuum ſimulabat, vt hoſtium manus elaberetur, repertus, ad Cæſarem perducitur. Quem acerbiſsimis verbis vt proditorem inceſsit, illumque diligentiſsimè curari iuſsit, ne morte ſuperueniente, ſupplicio eriperetur, ſed vt diutius affligeretur: Crudeliſsima dehinc eiuſdem audita ſunt flagitia; quæ in propinquos, in generum ſæuiſsimus latro patrauerat. Sed cùm octo diebus corpus medicinis eſſet firmatum (vulnus enim lethale habuit) equo alligatur perfidus, per exercitum rapratur, in quatuor deinde partes diſſectus. Tum ex aduerſo vrbis perticæ defixæ ſunt, in quarum faſtigio caput, pedes & manus deligantur: Brixiani etiam quatuor capti, bobus alligati dilace- *In Pſeudolo.* *Stupri pęna.* *Brixiani bobus alligati.*

D

In Ibin. rantur. Acami filius in Oriente olim Tetrarcha, cùm à Memnone victus eſſet, iuuenci pelle fuit E
Aearnides tauro inſutus. inſutus & ſub menſa detentus: ad quam hiſtoriam alludit Ouidius:

Aut, vt Aearnides inſutus pelle iuuenci,
Turpiter ad dominum prẹda ferare tuum.

Paulus Chupotus Sigiſmundi Imp. præfectus Eruoiam Spaletij ducem in aula Imperatoris, quia ipſius aſpectus moreſque ruſticum hominem præſeferebant, nunquam aliter quàm expreſſo *Lib.9 c.10.* bouis mugitu ſalutabat. Hinc factum, vt tradit Fulgoſus, vt cùm Eruoia à Sigiſmundo defeciſſet, multoſque ex ipſius ducibus ac præfectis cepiſſet, dimiſiſſetque omnes ſine pretio humanè, vnum Paulum detinuerit, eiq; nudo ſtatim pellem bouis aſſui iuſſerit, velle ſe, vt voci illi perſonę quoque imago reſponderet. Apud Armenos noſtro tempore (vt ſcribit Bartholomæus Georgeuits) mulier adultera ſuper aſinã vicatim ducitur, & nuda flagris cæditur, & tandem inteſtina bouis in *Adulterij pęna.* collo geſtans lapidibus obtuitur. Cæterùm vir adulter, iniectus carceribus, poſt aliquot menſes pecunia redimitur.

VARIVS CORNVVM VSVS. F

Lib. 11. c. 8. PRISCOS fama eſt, inquit Athenæus interprete Iacobo Dalechampio, atque primos homines boum cornibus olim bibiſſe. Liquet hoc ex eo, quod adhuc dum *Pocula ex cornibus boum.* aqua vinum permiſcent, κεράσαι dicunt (ἀπὸ τῦ κέρατος, à cornu) & vas, in quo vinum miſcetur, craterem appellant, ἀπὸ τῦ κέρατος, quaſi κερατῆρα, (ideſt corneum) quoniam in cornua potio fundatur. Manet etiam nunc cornuum ad hunc vſum fabrica. Quidam eiuſmodi pocula rhyta vocant. Poetarum quoque multi antiquos bibentes cornibus inducunt. Pindarus in Centauris ſic: *Poſteaquam indomita odorem vini ſuauem fera perceperunt, magno impetu concitati mox candidum lac menſis repulerunt, ac vltrò vinum bibentes argenteis cornibus petulanter laſciuierunt,* (ἐπλάζοντο, hallucinabantur, errabant vagi, vt temulenti ſolent,) Xenophon libro expeditionis, cùm exponit celebratum conuiuium apud Thracem Seuthen, ad hunc modum ſcribit: *Mutuò quidem ſe primò ſalutarunt, deinde vt Thracibus mos eſt, vini cornua protenderunt.* (Apud Xenophontem legitur, προὔπινον, ideſt, præbiberunt, quod annotauit etiam Leopardus cap. 3. Emendationum.) Idem libro ſexto, quo loco agit de Paphlago- G
nibus, ait: *Decumbentes verò in lectis ex palea, fronde & gramine ſtratis, cęnabant ac potabant corneis poculis.* Aeſchylus in Perrhæbis, eos ſic oſtendit corneis poculis vti: *Cornibus argento ductili factis, quibus aurea fuerunt emiſſaria impoſita:* Sophocles in Pandora: *Aureum cùm aliquod plenum cornu ebiberet, ſub mollibus vlnis idem rurſus plenum teret.* Hermippus in vnguentis: *Scin quid agendum mihi ſit? hunc nunc calicem ne dato: Verum è cornu rurſum ſemel tantùm, quod bibam.* Lycurgus rhetor in oratione ſua contra Demadem, inquit Philippum regem cornu ſolitum ijs præbibere, quos exciperet amicè & benignè. Theopompus ſcribit in ſecunda Philippica reges Pœonum ex boum (Pannoniorum, Plinius) qui apud illos naſcuntur, cornibus, tam amplis, vt tres aut quatuor congios capiant, pocula facere, labris auro & argento circumtectis. Philoxenus Cytherius in opere quod cœnam inſcripſit, ait: *Nectarea potio bibebatur è ſummis partibus aliorum cornuum quę aurea fuerunt: ſenſim verò ea ſeſe pitiſſantes irrorabant.* Athenienſes cornibus etiam argenteis bibebant. Palam hoc fit, ex eorum tabulis, quæ auctione publica veneunt, inciſum literis columnæ, quæ in arce poſita, donaria indicat, cornu, poculum nimirum argenteum, magno la-
Bacchus cur cornutus. bore confectum, &c. Hæc itaque omnia Athenæus: qui eam ob cauſam Bacchum quoque cornu- H
tum fingi ſcribit, & tauṙum à compluribus poetis nuncupari, & taurina facie conſpici in Cyzico.
Lib. 12. Mirum autem cur eundem cornuum vſum apud Romanos prætererit: ſed fortè id fecerit, quia ferè apud pauperes is eſſet, quemadmodum colligere eſt ex hoc Martialis, in quo recenſet ſupellectilem Vacerræ, qui cùm eſſet pauper, more tamen Senatorum ipſis Calendis Iulij rus ibat. Inquit itaque poeta:

Ibat tripes grabatus & bipes menſa
Et cum lucerna, corneoque cratere,
Matella curtorupta latere meiebat.

Hunc eundem morem hodieque in tota ferè Septentrionali plaga ſeruant. Ioannes Ferrerius Pedemontanus ſcribit in inſulis Orchadenſium, qui ſunt è nobilitate primi è cornibus bibere, quemadmodum ego (inquit) anno D. 1540. cum illic pręſens eſſem, in comitatu R. Do. Roberti Reid,
Lib. 14. earum inſularum vſque ad vltimam Tylem præſulis digniſſimi, vidi. Fiebant porro & alia
Guttus corneus. vaſa ex cornibus. Martialis cornei gutti ſic meminit, vt tanto eum factum dicat artificio, vt cum ſit ex bubulo, ex rhinocerotis cornu effictus videatur:

Ge-

A *Geſtauit modo fronte me iuuencus*
Verùm rhinocerota me putabis.

Habemus item hodie ex cornu cucurbitulæ quoddam genus, quo paſſim medici vtuntur, Cornet- *Cucurbitu-*
tas à cornu nuncupant. Frequens earum vſus in ſcabie. Habent & Aegyptij corneas cucurbitu- *le corneæ.*
las, cæterùm à noſtratibus figura diuerſiſſimas, & vtendi modo, vt oſtendit Proſper Alpinus in *Lib.2.c.13.*
opere ſuo de medicina Aegyptiorum: Spiritus, inquit, ſiue oris attractione, ſiue ore attracta, vel *Aegyptiorũ*
attracta reſpiratione apponuntur. Igne enim vel calenti aqua ipſas cuti affigere nemo illorum *cucurbitu-*
audit. Sed ore tantum attracta reſpiratione, moliuntur opus & ſic cuti affigunt. Qui modus ad- *la.*
mouendi cucurbitulas planè ei ſimilis videtur, quem Hero Alexandrinus in libro ſpiritualium
nobis, prodidit. Cornua taurorum parua, perpolita & perforata exiſtunt, quibus vtraque extre-
mitas, latiſſima quippe & anguſtiſſima ſiue acutiſſima, meatu peruio conſtat. Cornu anguſtior
extremitas eſt perforata, vt operator ore eam excipiendo, per ipſum ſpirationem intrò attractam,
cucurbitulam altero ore expanſo latiori, effigere cuti poſſit. Ea verò cuti eo modo affixa, anguſtio-
ris extremi acuti meatus, vel foramen continuò ex ore detractum fruſtulo pellis ouilis ſaliua ma-
B defacta, & emollita clauditur, cuteque exinde in aliquem tumorem ducta, cucurbitulæ paruum
foramen pelle obductum, & clauſum detegitur, atque aperitur, quo aperto continuò cucurbitula
à cute excidit, atque chyrurgo rurſum eam cuti apponere volente, rurſum os latum magnum cui
applicitum, extremi cornus paruum foramen ore excipit, turſumque ſpiritum intra trahit, quouſ-
quouſque probè affixam illam cuti adhærere viderit, quo viſo continuò extremum pellicula nu-
per dicta lingua reuoluta claudit, ne flatus inde reſpirare queat. Hoc idem illi faciunt, volen-
res vnà ſanguinem mittere eadem cute ſcarificata: namque eodem modo cucurbitulam cuti an-
nectunt vel affigunt: atque extremi cornus paruum foramen ore excipiunt, ſpiritumque in ſe tra-
hentes ſanguinem foras trahunt: quem etiam valenter trahit ſola cucurbitula eo modo cuti affi-
xa: quam non trahere, vt volunt, ſanguinem, cùm viderint, opem ferunt, ſpiritum ore valenter per
paruum extremi cornus foramen trahentes. Cæterùm ſæpius chirurgis ore ſanguinem, vt dictum
eſt, trahentibus in cucurbitulam affixam illud incommoditatis afferunt, vt ſanguis ſæpius in tra-
hentium chirurgorum ore trahatur, quando ipſæ roſtrum, vel cornu acutum extremum, cuius
per foramen fit attractio, non altiùs multum emineat à corpore cucurbitulæ, neque corpus eſt ita
C magnum, vt multum ſanguinem contineat, quod ſanguinem eductum ſuſcipit, atque retinet. Tã- *Lucerna cor-*
tum Proſper Alpinus. Fuiſſe item apud veteres lucernas corneas, vt nunc quoque ſunt, manifeſtè *nea.*
nos docet Plautus, dum ait: *In Amphit.*

Quo ambulas tu, qui Vulcanum in cornu concluſum geris?

Cur cornua librorum olim eſſent ornamenta, rationem hanc reddit Adrianus Turnebus: vt in cal- *Lib.22.cap.*
ce librorum (inquit) coronidem appingebant antiqui, ſimiliter ſuſpicor in fronte eorundem lunu- *10.*
lam ad ornatum deſignaſſe: cuius ſuſpitionis cauſam Auſonius præbet ita ſcribens:

Quos legis à prima deductos menſe libri *Cornua li-*
Doctores patria ſcio fuiſſe mea. *brorum or-*

Menis enim lunula eſt, quæ cùm corniculata ſit, idcirco & cornua latini ea ornamenta librorum *namenta.*
vocauere. Tibullus: *Lib.3. Eleg.*

Atque inter geminas pingantur cornua frontes. *1.*

Ouidius: *Faſt.1.*

Candida nec nigra cornua fronte geras.

D Sed & in fine cornua ponebantur, vt ex Martiale conſtat, dicente: *Lib.11.cap.*
Explicitum nobis vſque ad ſua cornua librum *108.*
Et quaſi perfectum Septiciane refers.

Quamuis modo M. Varro ſcribat; *Cornua dicebantur olim, quæ nunc tuba, eò quòd ea quæ iam ſunt* *Lib.4. de mi-*
ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu: Iuſtus Lipſius tamen apud Romanos alias docet fuiſſe tubas, *lit. Rom.*
alia cornua, diuerſaque habuiſſe in militia munia, vt inde conſtet tubas poſtmodum eſſe inuen- *dial.10.*
tas, nam & claſſicum, quo conſul ad concionem vocabat, idem eſſe quod cornu ſiue corneam tu- *Cornua à tu-*
bam indicant Lucillius & Propertius. Ille enim inquit: *bis diuerſa.*

Rauco conuentionem ſonitu & curuis cogant cornibus. *Lib.7.*

At hic: *Buccina cogebat priſcos ad verba Quirites.*

nimirum Romulæo illo æuo. Idem Dionyſius teſtatur, inquiens: *Plebem miniſtri quidam corni-*
bus bouillis, (κέρασι βοείοις,) idest, buccinis, inſonantes ad concionem cogebant. Vterque de bucci-
na, cui claſsici nomen propriè etiam aptare Vegetius videtur. *Claſſicum* (inquit) *appellatur, quod* *Claſſicum.*
buccinatores per cornu dicunt. Sed & Seneca in Oedipo: *Lib.11.cap.*

Sonuit reflexo claſſicum cornu: *22.*

Tamen

Cap. 32. Tamen contra (inquit Lipſius) ſoli etiam tubæ Suetonins adſcribit in Cæſare: *Rapta ab vno tuba, ingenti ſtrepitu claſſicum exorſus eſt*. Sed in his talibus non aliud eſt, vt idem ait Lipſius, quàm τὸ πολεμικὸν ſiue τὸ παρακλητικὸν σημαίνειν, bellicum & incitatorium canere, certis videlicet mo- E
Lib. 11. *cap.* 18. dis. Quod in pugna quidem legitima fiebat omni illo inſtrumento & cornuum & tubarum. Fabius: *Quid autem aliud in noſtris legionibus cornua ac tuba faciunt? quorum concentus quanto eſt*
Lib. 11. *cap.* 22. *vehementior, tanto Romana in bellis gloria cæteris præſtat*. Vegetius: *Quoties pugnatur & tubicines & cornicines pariter canunt*. Horatius quoque lituum à cornu diſtinguit:

Lib. 2. *Od.* 1. *Iam iam minaci murmure cornuum*
Lituus. *Præſtringis aures, iam litui ſonant*.

Idem facit Seneca:

Sonuit reflexo claſſicum cornu
Lituuſque adunco ſtridulos cantus
Eliſit ære.

Et Lucanus item apertè ſeiungit:

Stridor lituum, clangorque tubarum. F

Litui quid. Quid autem ſit lituus indicat Feſtns: *Liueus* (inquit) *quod litis ſit teſtis. Eſt enim genus buccinæ incurua, quo qui cecinerit, dicitur Liticen*. Sonum dat acutum: Ennius:

Inde loci lituus ſonitus effudit acutos.

Statius:

Et Lituis aures circumpulſantur acutis.

Seneca verò ſtridulum tribuit in præcitato loco. Et alibi ait:

Iam tacet murmur graue claſſicorum
Iam ſilet ſtridor litui ſtrepentis.

E quibus colligit Lipſius grandem ac patulum canalem hunc non fuiſſe. Fuiſſe igitur medium aliquid inter tubam & cornu: non rectum prorſus, vt illa, nec totum incuruum, vt iſtud. Quin tamen confundant interim ſcriptores, haud abnuit, vt Ammianus, inquit, *Vocum, lituorumque intonante fragore cohorruit*: de claſſico ipſo & laxè & diffusè ea voce eſt vſus, vt idem alibi: *Litui*
Tubæ figura. *itinerarium ſonant*: de tubis cornibuſque. Tubæ verò olim erat figura, cuius hodie ferè apud Europæos vides: Aere directo ducta eſt, canali ad exitum latiore: itaque Ouidius diſcriminat à G cornibus:

Non tuba directi, non æris cornua flexi.

Et Iuuenalis:

Cornicini, ſiue hic recto cantauerit ære.

Lib. 4. Neſcio, inquit, cornicinem hunc an tibicinem fuiſſe dicam. Hac cauſa cùm quidam in hoc Propertij verſu mutarent,

Et ſtruxit querulas rauca per oſſa tubas.

ipſe id non probat, quoniam ποιητικῶς per tubam cornu intelligere poteſt: poteſt dicere, primas tubas ab exemplo cornuum ſtructas: poteſt denique ſimpliciter capi, & aſſeri in ipſa tuba oſſeum aliquid fuiſſe quod inſitum aut impactum ad ſonorem. Euſtathius varia tubarum genera recenſet, & inter ea quarto loco, Paphlagonicum, cuius os effigie erat bouis, graui mugitu, ſurſum inflandum. Quamuis autem hæc ita ſe habeant, nihil tamen verius, quòd ex Varrone diximus, cornua dici, quod ea quæ nunc ſunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu: Prima enim origo fuit à
Tubarum origo. boum cornibus, & paſtorum inſtituto. Nam illi ſic calabant pecus aut boues. Propertius: H

Nunc intra muros paſtoris buccina lenti
Cantat.

Lib. 4. Columella: *Ad ſonum buccinæ pecus ſepta repetere conſueſcat*. Et in Dionyſio ſuprà fuere κέρατα βοεία, cornua bubula, de conuocando populo per buccinam. Ergo olim nihil diſcriminis inter buccinam & cornu: poſtea fuit, & cornua iſta ex ære facta grandiora & magis reflexa. In lapidi-
Lib. 11. *c.* 7. bus apparent. Diſtinguit & Vegetius apertè, Tubicines, cornicines, buccinatores, qui vel tuba, vel ære recuruo, vel buccina committere prælia ſolent. At olim, vt dixi, confundebant: nec aliter Dionyſij hæc exaudio, in claſſium deſcriptione σαλπιγκτὰς καὶ βουκανιστὰς recenſentis, qui Liuio ſunt tubicines & cornicines; ipſi, inquam, Dionyſio, tubicines, & buccinatores. Confundere etiã poſtea Vegetius videtur: *Buccina* (inquit) *quæ in ſemet æreo circulo reflectitur*. Sed vt rem dicam, implexa iſta in Vegetio, vti cum cornu etiam facit, quod ex vris agreſtibus argento nexum, temperato arte ſpiritu auditur. Inconſtans eſt, & antè ex ære recuruo id conflauit. Vnde autem Ro-
Buccina. manis vrorum ea copia? ſed hæc inferioris æui ſunt, & à barbaris fortè deſumpta. Buccinam ſeiunctam à prioribus fuiſſe, etiam vigiliæ oſtendunt. Nemo illic cornu aut tubam ſonniſſe dixerit:

ſed

A ſed buccinam ſignanter plerique omnes. Exempla diſcimus ex ipſis vigilijs. Polybius: *Eius enim Centurio curam habet ad quamquam vigiliam, buccina ſignum dandi*: Laſcaris tuba dixit, ſed eſt in Græco clarè *βυκανᾷν*, nec aliter factum (inquit Lipſius) Buccina huic rei ſeruijt. Liuius: *Vbi ſecunda vigilia buccina ſignum datum eſſet*. Idem. *Vt ad tertiam buccinam præſto eſſent*. Propertius: Lib. 5.

Et iam quarta canit venturam buccina lucem. Silius:

Mediam ſomni cum buccina noctem
Divideret, iamque excubias ſortitus iniquas
Tertius abrupta vigil iret ad arma quiete.

Frontinus: *Sulla bello ſociali profectus, relicto buccinatore, qui vigilias ad fidem remanentium diuideret, & quarta vigilia commiſſa eum ſequeretur, incolumes ſuos perduxit*. Cicero huc aſpexit: *Te gallorum, illum buccinarum cantus exuſcitat*. Saluſtius communi verbo & multitudinis numero eſt vſus: *Marius quàm maximum ſilentium haberi iuſſit, ne ſigna quidem, vt ſolent, per vigilias canere*. An quia reuera plura, an quia pluries. Iſtud Auſonius ſignificat: Lib. 1. c. 5. In Iugurta.

Ter clara inſtantis Eoi
B *Signa canit ſerus, deperſo Marte, ſatelles*.

At illud è Vegetio firmes: *A tubicine* (inquit) *omnes vigiliæ committuntur, & finitis horis à cornicine reuocantur*. Itaque tubam adhibet ad initia, cornu ſiue buccinam ad finem. Et certum eſt iam olim ſigna omnia ceciniſſe initio vigiliarum, aut potius paulò antè ipſas, cùm ſcilicet Prætorium dimitteretur, Polybius, de Scipionis ſtratagemate, quo caſtra Syphacis incendit: *Iſt enim mos Romanis, ſub tempus cœnæ buccinatores & tubicines omnes canere ad Prætoris tabernaculum, vt tunc vigiliæ nocturnæ conſtituantur*. Ambigit Lipſius an Liuius item eò reſpexerit, ſiue Aſdrubal apud Liuium: qui ſuſpitione iniecta de aduentu alterius conſulis in caſtra Liuij, attendi iubet, ſemel biſuè ſignum canat in caſtris. Et ſtatim addit: *Illud veterem ducem & aſſuetum Romano hoſti monit, quod ſemel in Prætoris caſtris ſignum, bis in conſularibus referebāt ceciniſſe: Duos profectò conſules eſſe*. Putarem (inquit Lipſius) de ipſo iſto claſſico intelligendum: ſed Liuius ſingulariè ſignum dicit; & Silius ea in re buccinam nominat: Lib. 15.

Bis clarum buccina ſignum
Præterea gemino prodebat iuncta magiſtro
C *Caſtra regi.*

Vt fortaſſis ad vigilias ipſas hæc ſint referenda, & in vnis caſtris buccinam vnam ſonuiſſe, niſi cū duo prætoria & duo duces. In Tacito autem quod legitur, inter ſolennes militiæ ritus. Initia vigiliarum per centurionem nunciari, conuiuium buccina dimitti: referebat olim ad claſſicum: ſed reſiſtit: quia ante cœnam videtur illud ceciniſſe: hæc buccina finit cænam. Sed & ea hic ſola: in Polybio omnia ſigna. An non magis hic mos & ſenſus? Ante cęnam claſſicum ceciniſſe; eo ſigno Prætorem alioſq; cænaſſe; tum centurionem nunciaſſe Vigilias incipere, & mox ad primam buccinam conuiuium dimiſſum, vt quiſque ſcilicet ad ſe iret, nec vltra diſcurſu vllo caſtra inquietarentur. Hoc nunc placet. Ex hiſce itaque vigilijs buccinam ſeiunctam à prioribus inſtrumentis fuiſſe arguit. Nemo enim illic cornu, aut tubam ſonuiſſe dixerit, ſed buccinam ſignanter plerique omnes. Nunc quid buccina ſit, dicendum: Cornu fuit bouillum initio vt dixi, nec à boue malè deriues, vt inſtrumentum quod bubus canit, aut quod boues canit & vocat. Varro tamen buccinatorem à vocis ſimilitudine & cantu dictum mauult, quia bou bou canit; quod Iſidorus ineptè flexit, & buccinam à voce quaſi vocinam deriuat, quòd Pagani ea vocabantur. Vtvt de D verbo eſt, rem in re Romana teneo: an illud ipſum cornu? vix puto, ſed & hanc ex ære factam, ſimilitudine tamen retenta & ſono. Hactenus ex Lipſio, qui pulcherrimum Quintiliani locum præterijt: *Duces maximos & fidibus & tibijs ceciniſſe traditum, & exercitus Lacedæmoniorum muſicis accenſos modis. Quid autem aliud in noſtris legionibus cornua ac tubæ faciunt? quorum concentus quanto eſt vehementior, tanto Romana in bello gloria cæteris præſtat*. Athenæus cornua & tubas ab Hetruſcis reperta eſſe tradit. Geſnerus refert Vriam Heluetiorum pagum nunc quoque cornu in bello vti, mugitu terribili. Scaliger, cornu, inquit, pro tibia Tyrrhenos vſos & Cretas legimus: Etiam Romani olim ad prælia, etiam Heluetij. Nunc Germani cornua è buxo efficta multis foraminibus inflant magno ſpiritu, non ſine gratia ac decore, præſertim nocturnis feſtiuitatibus. Vocem namque humanam in primis imitantur, eamque vehementer contentam. Arcus quoque ex cornibus factos fuiſſe Statius innuit: *Buccina quid.* *Lib. 1. poet. c. 20.* *Lib. 1. Inſtit. orat.* *Lib. 1. poet. c. 20.* *Arcus ex cornibus.* *Lib. 4.*

Depromit pharetra telum breue, quod neque flexis
Cornibus, aut ſolito torquet ſtridore.

Et rurſus:

Et niſi curuato torſiſſem ſpicula cornu.

Virgilius in Cyri: E

Gnoſia Naupacto contendens ſpicula cornu.

Idem in Gallo:

Iam mihi per rupes videor, lucoſque ſonantes
Ire, libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula.

Lib. 2. Et Virgilium imitatus Silius.

Crebra Cydaonio fundebat ſpicula cornu.

Cydon autem vrbs eſt in Creta, cuius habitatores arcu clarucrunt. Qui bombardas vt vocant, gerunt milites, puluerem accendendum in cornibus pulchrè adornatis reconditum habent. Noſtrates boum aliaque cornua ad multas delicias conferunt, atque inter cæteros Regienſes ad quoduis opus ex auro, vel argento, vel ære formandum & expoliendum, mira quadam arte, reſecant in laminas quam minutiſſimas, aut in truncos triquetræ figuræ, vnde modò pedites, duces, reges, equos, turres, belliſſime cum ad vſum effingunt, vt mortalium mentes eo genere luſus oblectent, qui à luſu ciuitatum antiquiſſimo, mea quidem ſententia ductus eſſe videtur, modò currente rota in ſphæras precatorias & figuras conglobatas rotundant: Interdum craſſiora cornua in pectines denteſcunt, in fœminarum & puerorum vſum, aut excauantur feliciſſimè, in varia vaſcula, commoda cùm ſcribis, tum literatis viris. Scribit Herodotus, & ex eo Alexander ab Alexandro Teucros, Myſos & Thraces ſuper æneas galeas bouis aures & cornua appoſuiſſe: Pyrrhum verò & Philippum cornua hircina. Galatas partim cornua, partim animalium effigies. Habent & Venatores ſuum cornu cuius mugitu palantes canes reuocant: Sed mirum quod bubulo cornu annotauit Gaudentius Merula remedium aduerſus rubiginem: Vbi (inquit) rubiginem conglobari vides in aere, bouis cornu ſiniſtrum vnà cum ſtercore eius vrito & fumum multum per ambitum ſegetis facito. F

Lib. 2. c. 20.

Lib. 4. Memorab. c. 41.

VARIVS CORII VSVS.

VARIVS, ac multiplex bubuli corij in militia olim fuit vſus. Nam in primis omnia quæ ab aere infeſtari, rubiginemque, ſimileſque iniurias alias pati poſſunt, tegumentis coriaceis ſeruabantur. Docet nos id inter cæteros Plutarchus in Lucullo, qui cum exiguis copijs in Tigranem iens, cum rex ille faſtu cæcus fugere cum putaret, & iter ingredi, Taxiles quidam Romanę militiæ gnarus, at ò rex, inquit, neque veſtem nitidam viri iſti capiunt, iter ingredientes, neque ſcutis ſplendentibus & nudis galeis vtuntur, vti nunc, cùm coriacea detraxerunt armorum tegmina, ſed reuera pugnaturienſium hic ſplendor eſt, & in hoſtes ita euntium. Sic intellige Frontinum de Manio Curio: *Quatuor legiones eduxit armatas & conſiſtere, omnibus detectis armis, velut in acie iuſſit.* Ioſephus etiam ait, cùm Romani iuſſu T. Veſpatiani luſtrarentur, vt pecuniam acciperent: illi verò, vt mos eſt, arma ſua detegentes, thecis hactenus incluſa & tecta, vndique armati prodibant. Sic & Cæſar: *Hoſtiumque iam paratus ad dimicandum animus, vt non modo ad inſignia accommodanda, ſed etiam ad galeas induendas, ſcutiſque tegumenta detrahenda tempus defuerit.* Erant verò etiam ipſa ſcuta, loricæque & parmæ, necnon & galeæ ex bubulo taurinouè corio: non tam apud Romanos, quàm alios etiam populos. Polybius de haſtatorum militum armis agens, in deſcriptione ſcuti ait: *Eſt ex duplici tabulatione, taurino glutino cum linteo compactum. dehinc vituli bouiſq; corio tegitur exterior ſuperficies.* In Græco eſt μοσχείῳ δέρματι, ideſt vitulino corio, potius profectò bouis, inquit Lipſius, quia id robuſtius; & Varinus ταυρείην ſcutum vocari ſcribit, à ſuperficie quæ taureo tergore operitur, per ſynecdochen. Homerus videtur præferre corium boum ſylueſtrium ad hunc vſum. Scutum enim ſimpliciter βοάγριον appellat hoc verſu: G H

Armorum tegmina.

Lib. 4. Strateg. c. 1.

Lib. 5. Excidij.

Commen. 2.

Scuta, lorica & galea ex corio.

Lib. 3. de mil. 10.

Odiſſ. Π.

Καλλιπέειν καὶ δοῖα βοάγρια χερσὶν ἑλέσθαι. ideſt:

Relinquere, & duo ſcuta manibus capere.

Corij huius bubuli ſcutis inducti apud Græcos, Latinoſque frequens mentio eſt, & præcipuè poetas, qui coria etiam multiplicant, & adaugent. Apud Homerum nominatim plurima reperies ſuper hac re loca: Merionis cum Deiphobo pugnantis ſcutum taurinum inde cognominat: Sarpedonis verò ceu pulcherrimum, & aduerſus quoslibet ictus reſiſtens delineat, inquiens:

Iliad. N,

Αὐτίκα δ' ἀσπίδα μὲν πρόσθ' ἔσχετο πάντοσ' ἐΐσην,
Καλὴν, χαλκείην, ἐξήλατον, ἣν ἄρα χαλκεὺς
Ἤλασεν, ἔντοσθεν δὲ βοείας ῥάψε θαμειὰς

Χρυσείοις

A *Χρυσείοις ῥάβδοισι διηνεκέσιν περὶ κύκλον.* ideſt,

Statim autem ſcutum antè tenebat vndique æquale,
Pulchrum, æneum, lamina ænea extrinſecus obductum, quod faber
Parauerat: intus autem pelles bouinas aſſuit ſpiſſas,
Aureis virgis longis circa orbem.

Dixit autem poeta pelles ſpiſſas, vt fortitudinem roburque Sarpedonis indicaret, nam quo robuſtiores, eò pluribus boum pellibus ſcuta tegebant, quod idem poeta Aiacis fortiſſimi herois exemplo oſtendit, cuius ſcutum ἑπταβόειον fuiſſe tradit, hoc eſt ex ſeptem bubulis pellibus factum. Inquit autem: *Iliad. H.*

Αἴας δ' ἐγγύθεν ἦλθε, φέρων σάκος ἠΰτε πύργον,
Χάλκεον, ἑπταβόειον, ὅ οἱ Τυχίος κάμε τεύχων
Σκυτοτόμων ὄχ' ἄριστος, Ὕλῃ ἔνι οἰκία ναίων.
Ὅς οἱ ἐποίησεν σάκος αἰόλον, ἑπταβόειον,
Ταύρων ζατρεφέων, ἐπὶ δ' ὄγδοον ἤλασε χαλκόν. ideſt;

B *Aiax autem cominus acceſſit, ferens ſcutum inſtar turris*
Aereum, è ſeptem corijs boum factum, quod ei Tychius elaborauerat fabricans,
Coriariorum præſtantiſſimus, in Hylæ ædes habitans,
Qui ei fecit ſcutum varium, ſeptem bubulis pellibus conſtans
Taurorum ſaginatorum, octauum autem induxit æs.

Mox autem quam eſſet impenetrabile oſtendit, cum haſtam Hectoris omnium Troianorum fortiſſimi penetrare nequiſſe ait:

Καὶ ἀμπεπαλὼν προΐει δολιχόσκιον ἔγχος,
Καὶ βάλεν Αἴαντος δεινὸν, σάκος ἑπταβόειον,
Ἀκρότατον κατὰ χαλκὸν, ὃς ὄγδοος ἦεν ἐπ' αὐτῷ,
Ἓξ δὲ διὰ πτύχας ἦλθε δαΐζων χαλκὸς ἀτειρής.
Ἐν τῇ ἑβδομάτῃ ῥινῷ σχέτο. ideſt,

Et vibrans proiecit longam haſtam
Et percuſſit Aiacis ingens ſcutum, ex ſeptem pellibus boum factum,
C *Summam iuxta laminam æream, quæ octaua erat in ipſo,*
Sex autem pellium plicas penetrauit findens haſta indomita
In ſeptima aut pelle hæſit.

Hinc apud Ariſtophanem θυμὸς ἑπταβόειος, animus heptaboeus, de forti, magnoque & inuicto dicitur. Aiacis ſcuti meminit & Ouidius: *Animus heptaboeus.*

Scilicet Aiaci coniux ornata veniret? *De arte lib. 3.*
Cui tegmen ſeptem terga fuere boum?

Et alibi:

Dominus clypei ſepſemplicis Aiax.

Statius imitatus Homerum: *Thebaid. 7.*

Sed potius celſos vmbrantem hunc aſpice latè
Hipſea quadriiugos clypei ſeptemplice tauro.

Iuſtus Lipſius, vt in re nota exempla iſthæc ſponte omiſit, Statium tamen quia propriè ad Polybium & ad verum accedit, citat teſtem; *Lib. 3.*

D *Nec pudor emerito clypeum veſtiſſe iuuenco.*

Idem. *Graues clypeos cæſis veſtire iuuencis.*

Sed & Liuius (inquit) teſtimonium in re miſerabili, ſuggerit, de obſeſſis Caſilini ab Annibale: *Lib. 23.* *Poſtremò ad id ventum inopiæ eſt, vt lora detractaſque ſcutis pelles, vbi feruida molliſſent aqua, mandere conarentur.* Silius de Saguntinis. *Lib. 2.*

Reſolutaque nudos
Liquentes clypeos, armorum tegmina mandunt.

Hegeſippus de Iudæis; qui in vrbe ſacra à Veſpaſiano obſeſſi: *Et cum iam famis ſolatia non reperirent, detrahebant coria ſcutis, vt cibo eſſent ſibi, quæ præſidio non eſſent.* Addam ego exempla quædam ex Virgilio:

Procul Orphitus armis
Ignotis & equo venator Iapyge fertur,
Cui pellis latos humeros erepta iuuencos
Pugnatori operit.

Rurſus de Bitia à Turno occiſo.

A imperiū regente. Sed illud in primis notandum, quod iu corio quidem bubulo eius capita & cōditiones exararunt (inquit Petr. Crinitus) priſcis literis, vt refert Dionyſius: cumque inſtar clypei foret, in templo Iouis locarunt. Qua in re Pompeius Sextus, Dionyſius accedit, vt in eius cōmentarijs probatur, quos à Verrio Flacco collegit, etſi iuramentum Dionyſius vocat, in quo ſanciendo eximium bouem immolarunt: Clypeum (inquit Pompeius) ob rotunditatem veteres corium bouis appellarunt, in quo Romanorum fœdus cum Gabijs foret deſcriptum. Iam verò militum tentoria pellibus eiſdem obtegebantur: vnde ſub pellibus eſſe dicebantur. Liuius: *Militem Romanum in labore ac opere pruinisque obrutum ſub pellibus durare.* Rurſus: *Aut ſub pellibus habendos milites fore.* Sed & Porphyrio explicans illud Horatij: *Lib. 16. c. 3* *Lib. 3.* *Tentoria ex boum corijs.* *Lib. 5.* *Lib. 37.*

Quoniam in propria non pelle quieſſem. *Lib. 1. ſerm.*

inde ſumptum (inquit) quod ductores ſub pellibus dormirent. Arrianus de geſtis Alexandri: *Pelles ſub quibus milites hybernabant leui & ſicca herba compleuit.* Huc pertinet illud Ciceronis: *Vt non multum imperatori ſub ipſis pellibus ocij relinquatur.* Pelles denique tentorias legimus apud Pollionem Trebellium, vbi Imperatori Claudio donatas ſcribit pellium tentoriarum decurias B triginta. E contra ſaucijs etiam ſubſternebantur, Homerus de Eurypylo: *Lib. 1.* *Academ. 2.* *Pelles ſaucijs ſubſtrata.*

Ἠ' καὶ στέρνοιο λαβὼν ἄγε ποιμένα λαῶν *Iliad. Λ.*
Ἐς κλισίην. θεράπων δὲ ἰδὼν ὑπέχευε βοείας. ideſt.
Dixit, & ſub pectore prahenſum ducebat paſtorem populorum
Ad tentorium. Famulus autem conſpicatus, ſubſtrauit pelles bouinas.

Erant & in lecti vſum. Idem poeta de Vlyſſe: *Odyſ. Υ.*

Χλαῖναν μὲν συνελὼν καὶ κώεα τοῖσιν ἔνευδεν,
Ἐς μέγαρον κατέθηκεν ἐπὶ θρόνου. ἐκ δὲ βοείην
Θῆκε θύραζε φέρων, ideſt,
Veſtem autem ſimul capiens & pelles in quibus dormiebat
In domum depoſuit in ſede: extra autem bouinam
Poſuit foras portans.

Diomedes quoque apud eundem dormit in bubulis pellibus.

Αὐτὰρ ὅγ' ἥρως
C Εὗδ', ὑπὸ δ' ἔστρωτο ῥῖνον βοὸς ἀγραύλοιο.
Αὐτὰρ ὑπὸ κράτεσφι τάπης τετάνυστο φαεινός. ideſt.
Sed hic heros
Dormiebat, ſubſtraueratque pellem bouis agreſtis.
Sed ſub capite ſtragulum extenſum erat ſplendidum.

Meminit Clemens Alexandrinus, vbi docet quomodo ſe in ſomno gerere oportet. *Gloriæ vana Cynica* (inquit) *ad dormiendum eſt quemadmodum Diomedes ſe exercere,* *Lib. 2. Pædag. c. 9.*
Agreſtiſque bouis conſtrarat tergora ſubtus,
Niſi fortè cogat caſus aliquis.

Quod autem maximè miror, etiam crudas pelles ſubſternebant. Homerus de eodem Vlyſſe oſtendens tamen id hominum fuiſſe pauperrimorum:

Αὐτὰρ ὄγ', ὥς τις πάμπαν ὀϊζύρος καὶ ἄποτμος
Οὐκ ἔθελ' ἐν λέκτροισι καὶ ἐν ῥηγέσσι καθεύδειν,
Ἀλλ' ἐν ἀδεψήτῳ βοίῃ καὶ κωέσιν οἰῶν
D Ἔδραθεν ἐν προδόμῳ. ideſt:
At hic tanquam aliquis omnino ærumnoſus, infortunatus,
Noluit in lectis & in coopertmentis dormire,
Sed in cruda bouina & pellibus ouium
Dormiuit in veſtibulo.

Apud Theocritum tales fuiſſe paſtorum lectos Menalcas paſtor indicat: *Eidyll. 9.* *Lecti paſtorum.*

Αἴτνα μᾶτερ ἐμὰ, κἠγὼ καλὸν ἄντρον ἐνοικῶ
Κοίλαις ἐν πέτρησιν. ἔχω δέ τοι ὅσσ' ἐν ὀνείρῳ
Φαίνονται, πολλὰς μὲν ὄϊς, πολλὰς δὲ χιμαίρας,
Ὧν μοι πρὸς κεφαλᾷ καὶ πὰρ ποσὶ κώεα κεῖται. ideſt.
Aetna mihi mater eſt, & ego pulchrum antrum inhabito
Concauo in ſaxo, & poſſideo quæcunque in ſomnio
Apparent, multas quidem boues, multaſque capras,
Quarum mihi ad pedes & caput vellera iacent.

Ff Ioan-

Nauigia corio operta. *Myoparo.* *Lib. 4.*

Ioannes Rauiſius Textor de diuerſis agens nauigiorum generibus, tradit naues antiquitus in Oceano Britannico fieri ſolere ex corio circumſutas. Sed & alijs in locis idem corij fuit vſus: Nam & myoparo Piratarum nauicula ex corio & viminibus erat contexta, vt Robertus Valturius ſcribit. Lucanus item de Cæſare canit: B

Vt habuit ripas Sicoris, campoſque reliquit,
Primum caua ſalix madefacto vimine, paruam
Texitur in puppim, cæſoque induta iuuenco
Vectoris patiens tumidum ſupereminet amnem.
Sic Venetus ſtagnante Pado, fuſoque Britannus
Nauigat Oceano ſic cum tenet omnia Nilus
Conſeritur bibula Memphytis cymba papyro.

Lib. 48. Dio Caſſius de Saluidieno, qui cymbas quaſdam contra Sextum Pompeium ridiculè inſtruxit: *Coriacea nauigia, vt ſolent ij, qui Oceanum nauigant, facere, eſt aggreſſus, introrſus ea virgis leuibus intexens, extrorſus verò bouis crudum corium in modum rotundioris clypei.* Eiuſdem figuræ

Lib. 2. de Aff. c. 3. *Lib. 1.* *Armeniorum Nauigia.*

nauigijs coriaceis vtuntur Aſſyrij, nimirum in ſpeciem clypei orbiculatis, non puppi, non prora diſcretis, vt ſcribit Ioannes Bohemus addens in Armenia ſuper Aſſyrios texi crudo corio exteriori parte obducto. Tranſtulit id ex Herodoto, qui ſic ſcribit Nauigia illorum quæ ſuper flumen ,, commeant Babylonem, omnia ſunt orbiculata atque coriacea, quæ pecuarij Armenij, qui ſu- ,, pra Aſſyrios incolunt, ex cæſis ſalicibus faciunt, inſtruuntque pellibus, nudo illarum extrinſe- ,, cus poſito in modum ſoli: neque puppe diſcreta, neque prora acuminata, ſed in ſpeciem clypei ,, magis orbiculata. Tale nauigium ſtramentis ſtipatum fluuio deferendum permittunt, cum ,, alijs rebus, tum verò dolijs è palmarum vino onuſtum, dirigentibus illud duobus, cum totidem ,, palis, quorum alter palum introrſum trahit: alter exterius pellit. Fiunt autem nauigia hæc & ,, magna admodum & minora, quorum maxima quæque ferunt pondus quinque millium ta- ,, lentorum, ſingula ſingulos aſinos viuos intus habentia, maiora etiam plures. Poſtquam igi- ,, tur nauigantes Babylonem peruenerunt, onuſque expoſuerunt, lignis nauigij atque omnibus ,, ſtramentis venundatis, pelles aſinis imponunt, eoſque in Armeniam agitant. Aduerſo enim ,, flumine nauigari præ illius rapiditate nullo pacto poteſt. Legimus item in relationibus eorum qui ſuas in Indias nauigationes ediderunt; in Mozambica regione naues ex bubulo corio conſutas haberi, quibus merces Zofalam deferunt, & inter alios Ioannes de Baros tradit talem eſſe nauem Meliqueaz, & cur talis ſit, rationem adfert, ne igne offendatur, ſi fortè quibuſdam aſtutijs cum inijcerent hoſtes: quamobrem recentibus potiſſimum pellibus vtebantur: quandoquidem ob aqueam ſubſtantiam, vt ait Cardanus in opere de rerum varietate, prohibent ignem accendi, ob leuitatem autem eliditur, nec ſubſiſtere poteſt. Rectè igitur Feſtus in Iambico ad Probum: F G

Sed rei ad miraculum
Nauigia iunctis ſemper aptant pellibus,
Corioque vaſtum ſemper percurrunt fretum.

Coria fluminis vice.

Eſt autem & in pellium vſu id animaduertendum, ſubſterni remigibus ſeſſionis gratia, ne pygas atterant; hypereſium vocat eam Thucidides. Eſt etiam vbi recentia boum coria fluminis vicem obierunt. Annibal enim interclusas à Romanis ad Tarentum naues plauſtris alijſque machinis per recentia lubrica boum tergora tranſuexit, vt Silius teſtatur his verſibus:

Hic (miranda) mouens claſſem quę condita portu H
Aſtabat; namque anguſtis è faucibus æquor
Erumpit ſcopulos inter, patuloque receſſu
Effundit campis ſecretum gurgite pontum.
Incluſas igitur, quibus haud enare dabatur
Arce ſuperpoſita clauſtris maris extulit aſtu,
Perque auerſa tulit portatus in arua carinas,
Lubrica roboreis aderant ſubſtramina plauſtris
Atque recens cæſi tergo prolapſa iuuenci
Aequoream rota ducebat per gramina puppim.

Idem alicubi feciſſe Auguſtum teſtatur Tzetzes pugnantem aduerſus Antonium. Cùm (inquit) pugna inter vtroſque eſſet æqualis, neutro vincente Cæſar Octauius præpotentem victoriam Romanis peperit militari induſtria: Pellibus boum ſternens faſtigia, recens excoriatorum, & per ipſas ſua natura lubricas nauium multitudine immenſa tracta in mare, quod erat à tergo claſſis

Aegy-

A Aegyptiorum, ſtatim in fugam eos vertit attonitos. Maiorem verò admirationem habet, quod de Arabum rege quodam memoriæ prodidit Herodotus. Eſt (inquit) magnum in Arabia flumen nomine Corys exiens in mare, quod dicitur rubrum: Ab hoc flumine fertur Arabum Rex, canalem ex bouinis alijſque crudis corijs conſitum, tanta longitudine produxiſſe, vt ad loca arida per illum aquam produceret, inque ipſo arido ſolo ingentes ciſternas fodiſſe, qua recepta aqua potum ſuppeditarent. Habet modò corium alios quoque in bello vſus. Fiunt enim etiam ex eo teſte Hierone ſcalæ ad aſcenſum murorum in vrbium oppugnationibus. Magnum item in teſtudine bellica, quam ſic deſcribit Agathius: Eſt autem teſtudo viminibus intertexta concamerataque & in tecti ſpeciem facta, firmior quidem præ denſitate & ipſo curuamine eodem contextu latera habet ad ſolum uſque demiſſa & protegentia ſubeuntes ne à latere feriantur, coria deſuper undiquaque ſuper iniecta & obſirmata integunt machinam, ut maiori ſint munimento, ſagittarumq; & iaculorum ictus excutiant, intus milites ſunt in tuto deliteſcentes, qui machinam trahunt, & quacunque uolunt, deportant, ubi uerò uel turri uel mœnibus hæc applicatur, tunc maiori ex parte milites adiacentem terram demoliuntur. Coriaca fuere etiam lora, ac in primis,

B quibus galeæ ligantur ſub mento. Homerus, de Paride.

Lib. 4. *Canalis ex corio.* *Cap. 2.* *Scala coriacea.* *Teſtudo bellica.* *Lorea coriacea.*

Ἄγχε δέ μιν πολύκεστος ἱμὰς ἁπαλὴν ὑπὸ δειρὴν
Ὅς οἱ ὑπ' ἀνθερεῶνος ὀχεὺς τέτατο τρυφαλείης
Καί νύ κεν εἴρυσσέν τε, καὶ ἄσπετον ἤρατο κῦδος,
Εἰ μὴ ἄρ' ὀξὺ νόησε Διὸς θυγάτηρ Ἀφροδίτη
Ἥ οἱ ῥῆξεν ἱμάντα βοὸς ἶφι κταμένοιο. ideſt,

Præfocabat autem ipſum acu pictum lorum teneram ſub gulam
Quod ipſius ſub mento retinaculum diſtenſum erat galea,
Et quidem traxiſſet, & magnam tuliſſet gloriam
Niſi citò intellexiſſet Iouis filia Venus,
Quæ ipſi rupit lorum bouis fortiter occiſi.

Ex bubulis loris Hectorem è curru ſuſpendit Achilles, ijſdem trahebantur currus, ſicuti apud nos nobilium pilenta: Idem Homerus de Neſtore Antilochum filium monente, quomodo equos ad metam flectere deberet.

C Ὃς δέ κε κέρδεα εἰδῇ ἐλαύνων ἥσσονας ἵππους,
Αἰεὶ τέρμ' ὁρόων, στρέφει ἐγγύθεν, οὐδέ ἑ λήθει
Ὅππως τὸ πρῶτον τανύσῃ βοέοισιν ἱμᾶσιν. ideſt,

Qui autem & vtilia nouit agitans deteriores equos
Semper metam inſpiciens flectit propè, neque eum latet
Quo pacto primum extendat bouinis loris.

Habenas, ex eodem corio quia conſtabant, ἱμάντες βόειοι non ſemel vocat, ideſt lora bubula: & ἱμὰς ab Euſtathio exponitur στρεπτός τις βοὸς, funiculus ex loris bubulis tortus: & fortaſsis omne lorum inde conſtabat, nam & retinacula nauium priſci ex corio faciebant, quod periti inquiunt docere Maronem, cùm inquit:

Sic fatur lachrymans, claſſique immittit habenas.

Habenas (inquiunt) dixit per metaphoram equorum, aut Homerũ ſecutus qui ait στρέπτοισι βοέοισι, ideſt *loris retortis*. Atque hinc fortè eſt quod ἱμάντες etiam uocent pugilum cæſtus, quos nimirum Apollodorus eandem ob cauſam uocat ῥινοὺς βοῶν τμηθέντας. Cæſtus autem è bubulo co- *Pugilum cæſtus.*

D rio fuiſſe habemus etiam apud Virgilium. *Aeneid. 5.*

Sic deinde locutus
In medium geminos immani pondere cæſtus
Proiecit, quibus acer Eryx in prælia ſuetus
Ferre manum, duroque intendere brachia tergo.
Obſtupuere animi, tantorum ingentia ſeptem
Terga boum plumbo inſutâ, ferroque rigebant. *Virgilius declaratus*

Quo loco *tantorum* exponit Seruius, virorum fortium, cum ſubinde dicat: *Ante omnes ſtupet ipſe Dares.* Nam ſentire tantorum boum, cum ſeptem dixerit, ſtultum eſt. Ita poſt tantorum ponenda eſt diſtinctionis nota. Et approbat hanc ſententiam Naſcimbenus. Ego tamen (inquit Pontanus Ieſuita) ad boues puto pertinere poſſe *tantorum*, vt intelligamus cæſtus non ex eo tantum commendari, quia è ſeptem boum corijs compoſiti, ſed etiam ingẽtium ac validorum boum, quo ponderoſiores eos euadere neceſſe fuit. Cuius doctiſſimi viri ſententia mihi non diſplicet: Lector interim ſequatur, quam lubet. Quamuis autem Caſtor equorum domitor, Pollux pugil optimus paſſim vocetur, Caſtor tamen etiam in pugillatu celebratur à Theocrito, cuius verſus

velideo recitabo, quia & ex ijs conſtat, cæſtus ex bubulo corio factos fuiſse: E

Οἱ δ' ἐπεὶ οὖν σπείραισιν ἐκαρτύναντο βοέιαις
Χεῖρας, καὶ περὶ γυῖα μακροὺς εἵλιξαν ἱμάντας
Ἐν μέσσον σύναγον, &c. ideſt,
Illi igitur ſpiris cùm muniniſſent bubulis
Manus, & circum membra inuexiſſent longa lora,
In medium congreſſi ſunt.

In Arcadicis. „ Idem habemus & apud Pauſaniam; Nondum (inquit) inſtituerant pugiles cæſtus, attenuato in „ acutum loro, ad vtriuſque manus articulum (quam Græci *καρπὸν* vocant) religari: ſed è crudo „ bouis corio implicatis arte quadam vetere inter ſe lorulis (milichas appellabant) & ad volas re„ uinctis depugnabant, quo fiebat vt digiti nudi relinquerentur. Hæc ille. Sunt præterea noſtrorum militum baltea ex bubulo ferè corio, qualia & olim fuiſſe, Varro indicat, dum ait: *Balteum*
Balthea. *eſt cingulum è corio bullatum*: bubulo nimirum, teſtis eſt Propertius de veteribus loquens Roma-
Lib. 4. Eleg. nis:

11. *Picta nec inducto fulgebat parma pyropo,* F
Præbebant cæſi baltea lenta boues.

Nummi coriacei. Apud rerum ſcriptores inuenias ſæpe imperatores exercituum rei pecuniariæ inopia, ſcortea perſoluiſſe ſtipendia, eorumdemque vſum in obſeſſis fuiſſe vrbibus, mox verò illatis pecunijs iuſtum vnicuique pretium reſtitutum. Præclara Venetijs eſt Michaelium familia, quæ aureos inſculptos clypeis geſtat, quod illi honori, vt aiunt, datum; quia bella quod contra Saracenos pro Hieroſolymis Balduino rege ſuſceptum fuerat, duce claſſis & Venetiarum Dominico Michaele, deficiente ſtipendiorum commeatu, qui remigibus & ſocijs naualibus exolueretur, excogitauit is corium ſignare minutioribus fruſtis, idque pro ſtipendio, alijs pro argenteorum, alijs pro aureorum pretio numeratis, imperauit promulgatione ſolenni, vt pro certi pretij denarijs à lixis, & cauponibus & cuiuſque mercis inſtitoribus acciperentur, multa indicta recuſantibus: ita occurſum exercitus neceſſitati: cumque domum reuerſus eſſet, publicam fidem perſoluturus, conuocatis omnibus, qui pecunias ſcorteas eas haberent, totidem argenteas ijs, alijs aureas repræſentauit. Lazius verò putat tale genus nummorum à Friderico Cæſare primo repertum fuiſſe. Nummi iſti ſcortei erant ex corio, quorum inuentionem Numę tribuunt. G
Eum enim Plutarchus alijque populo Romano congiarium dediſſe tradunt, ſcorteos aſſes. Donatus etiam in hoc Virgilij:

Aeneid. 1. *Taurino quantum poſſent circundare tergo.*

tradit, pecuniam ex corio bubulo priſcis temporibus fuiſſe, hincque pecuniam dictam, quod ex pecore originem duceret. Vnde & illud D. Hieronymi ad Rufinum: *Vt cùm montes auri pollicitus fueris, ne ſcorteum quidem nummum de theſauris tuis proferas.* Lacedemonij etiam ſcorteo
Collect. cap. 42. numo vtebantur, vt tradit Nicolaus *περὶ ἐθῶν*, & ex eo Stobæus, & Seneca, cuius hæc verba ſunt: *Aes alienum habere dicitur, & qui aureos habet, & qui corium forma publica percuſſum, quale apud*
Lib. de beneſ. 5. c. 13. *Lacedæmonios fuit, quod vſum numeratæ pecuniæ præſtat.* Pierius verò exiſtimat nummos illos ſcorteos à Numa diſtributos, teſſeræ potius vicem, quàm pecuniæ geſſiſſe: temporarius enim (in-
Burſa. quit) fuit. Vulgò hodie etiam burſas vocamus loculos, in quibus nummos reſeruamus, à *βύρσα* nimirum, quia prius ex bubulo corio fiebant, ſicut & equiperæ, & quas valiſias vulgus vocat: quæ ligno ſæpe fulciuntur, coriaceos riſcos videtur vocare Terentius, Græci ſimiliter *δερματίνους ῥίσκους*:
Vtres. Vtres item quibus vinum & oleum deferri ſolet, ex bubulo corio fuiſſe Æoli exemplo poetę H
Odyſſ. K. indicant. Homerus:

Δῶκε δέ μοι δείρας ἀσκὸν βοὸς ἐννεώροιο·
Ἔνθα δὲ βυκτάων ἀνέμων κατέδησε κέλευθα. ideſt,
Dedit mihi autem excoriatum vtrem bouis nouennis,
In quo procelloſorum ventorum ligauit flatus.

Metam. 14. Ouidius ſimiliter:

Aeolon Hippotaden cohibentem carcere ventos,
Quos bouis incluſos tergo (memorabile munus)
Dulichium ſuperaſſe ducem.

Folles. Iſtiuſmodi autem Aeoli vtres non incongruè folles vocabimus: nam & Virgilius ait:
Georg. 4.
Ac veluti lentis Cyclopes fulmina maſſis
Cum properant, alij taurinis follibus auras
Accipiunt, redduntque, alij ſtridentia tingunt
Aera lacu, gemit impoſitis incudibus Aetna.

quam-

A quamuis reuera fabrorum folles, qui & noſtro tempore ex eodem fiunt corio, intelligat. Videas *Scutica.*
& ſcuticas hodieque ex bubulo corio factas, quales & olim erant, potiſſimum ad ſeruitia punien- *Saty.6.*
da. Apud Iuuenalem, vbi ait:

Taurea punit

Continuo flexi crimen facinuſque capilli. *In Pœnulo.*

Scholiaſtæ ſcuticam ex corio bubulo exponunt. Seruus apud Plautum; *Vt enim vbi mihi vapu-* *In Amphy-*
landum eſt, tute corium ſufferas. Alias rurſus: *Faxo vt bubulis corijs onuſtus ſis faturni hoſtia.* *trione.*
Item. *Heri in tergo meo tres facile corios contriuiſti bubulos.* Hinc *de corio ſatiſfacere*, cùm
quis ob illatam iniuriam flagris conciditur. Ipſe autem ictus ſiue flagrum *βυςαυὴ* dicitur, & *In Aſina-*
βυςάυη, & *βοωπλήξ*. Zea verò, vel Zetion vocabatur locus, quo ſeruitia punienda mittebantur, *ria.*
ad quod idem Comicus alluſit, cùm dixit: *Qui polentam pranſitant, & vbi viuos homines mor-* *Sedes.*
tui incurſant boues. Huc ſpectat illud eiuſdem: *Abſtinebit centione bubula.* Sedemus verò etiam
in pellibus, non tam bubulis, quàm arietum. Proci apud eundem poetam in corijs ſedent boum,
quos ipſi occiderant.

B *Ἥμενοι ἐν ῥινοῖσι βοῶν οὓς ἔκτανον αὐτοί.*

Geſnerus teſtatur ſuos, id eſt Heluetios hodie tergoribus bubulis vti etiam ad cõficiendum pulue-
rem tormentorum bellicorũ. Eſt vbi bubulo corio menſa ſternitur. Hunc enim in modum de Tur-
carum menſa ſcribit Ioan. Bohemus: Scamnum aut ſedile, aut aliud fulcimentum nemo cuiuſ- *Lib. 2. de*
cunque dignitatis conditioniſuè exiſtet, requirit, ſed decentiſſima quadam membrorum, & ve- *Aſia.*
ſtium compoſitione ſuper terram puerorum more recumbit. Menſa ſuper quam veſcuntur, vt
plurimum è corio bubulo parata eſt, aut ceruino non concinnato, & adhuc hirſuto, rotunditatem
habens, quatuor vel quinque palmarum latitudinis circulos multos per circuitum inſutos fer-
reos, quibus cùm corrigiæ inductæ ſunt, inſtar burſæ clauditur, expanditur & portatur. Ex eo- *Lectica.*
dem corio lecticæ fiunt, more ab antiquis recepto, quoniam præ cæteris pellibus aeris iniurijs
reſiſtit: ſed & coniugales lecti bubulo corio operiebantur, ſicuti notum eſt ex Homero, apud *Odyſſ.Ψ.*
quem Vlyſſes, vt ab vxore recognoſceretur lectum ſuum coniugalem diligentiſſimè delineat:
Truncus (inquit interprete Raphaelo Regio Volaterrano) erat ingens oleæ inter aream tha-
lami, vegetus valdè ac viridis, craſſitudine columnæ, hunc ego pro fundamento thalami ie-
C ci, quem denſis ſupra lapidibus conſtruxi, ex ramis verò ipſius oleæ inciſis portas aptè com-
pactas conſtitui. Germen denique radicis ipſius affabrè ferro expoliui, & ad perpendiculum di-
rexi, deinde terebra diligenter terebraui: ex hoc itaque lectum lectique fulcra extruxi, auroque
& argento & ebore variè ornaui: loris poſtmodum bubulis purpureis ſubtus conſtraui: Andreas
Diuus Iuſtinopolitanus hoc poſtremum vertit ſic: Extrà autem extendi pellem bouis purpurè
ſplendidam: & ſic quoque vertit Ioannes Spondanus: Græcè legitur,

Ἐκ δ' ἐτάνυσσα ἱμάντα βοὸς φοίνικι φαεινόν.

Rurſus ſimiliter ac noſtro æuo calcei ex bubulo fiebant corio. Alutam vocant pellem concinna- *Calcei.*
tam ad calceos, ſed potiſsimùm molliorem, ex qua nimirum ſuperior eorum pars conficeretur, *Aluta.*
quod non obſcurè innuit Iuuenalis, dum canit: *Saty.7.*

Appoſitum nigræ Lunam ſubtexit alutæ.

Nobiles enim Romani Lunæ imaginem in calceis depictam gerebant. Hinc & illud Martialis. *Lib.1. 50.*
Lunata nuſquam pellis, & nuſquam toga: id eſt, nuſquam videbis nobiles. Accipitur verò etiam
aluta pro alijs coriaceis rebus, vt pro ſubligaculo, vt apud eundem Martialem: *Lib.7.39.*

D *Inguina ſuccinctus nigra tibi ſeruus aluta,*
Stat, quoties calidis tota foueris aquis.

Hieronymus Vida calceos non inuenuſtè tegmina taurea nominabat:

Taurea nudatis circumdat tegmina plantis.

Heſiodus ad calceorum vſum pellas probat boum, qui fortiter ſunt occiſi:

Ἀμφὶ δὲ ποσσὶ πέδιλα βοὸς ἶφι κταμένοιο
Ἄρμενα δήσασθαι, πίλοις ἔντοσθε πυκάσσας, id eſt,
Circum verò pedes calceos bouis fortiter occiſi
Aptos ligato, pilis intus condenſans.

Soleis autem calceamentorum, coria adultorum boum conueniunt. Carbinatas Græci vocant, vt
Xenophon, calceos factos ex rudi corio bubulo, *ἐκ τῶν νεοδάρτων βοῶν*, vt Varinus habet. Hermo-
laus Barbarus in Corollario ad ſaxifragam Dioſcoridis, Carbatinis (inquit) legendum in ſecundo
hiſtoria animalium volumine Ariſtotelis cap. 1. (vbi camelos quæ per exercitum longiore itinere
fatiſcunt, carbatinis calceari ſcribit) non carbaſinis eſt. Sunt autem carbatinæ, quas Catullus
ad Victium carpatinas crepidas vocauit, calceamenti genus è Caria tranſlatum, quod hodieque

vulgò ſic vocatur, detractis vtique poſterioribus ſyllabis & ſ, litera principio adiecta, vt aſſolet. E
Nam & carpiſculus calceamenti genus eſt, vt Fl. Vopiſcus ait in Aureliani Cæſaris vita. Quidam tamen carbaſa etiamnum vocant boum coria, quæ Cæſar alutas appellauit: nam, vt Suidas agit, vbi defeciſſent calcei, carbatinis vtebantur ex crudis boum tergoribus recens detractis, vt illud Virgilianum:

Veſtigia nuda ſiniſtri
Inſtituere pedis, nudus tegit altera pero.

Sunt verò & ſculponeæ apud Plautum & Varronem calceamenti genus, a ſictitia voce ſonum ſignificante, vt Turnebo videtur, quem certè ſonum repræſentant ferè calcei lignei, quibus tenuiores vtuntur hyberno tempore, è ſolido ligno conſculptis. Has verò ex bubulo corio conſtitiſſe,
Cap. 28. oſtendere ſatagit Franciſcus Ferdinandius in ſua Didaſcalia multiplici: Quare cùm non facilè ſit diiudicare, quid ſculponearum nomine intellexerint veteres, cùm ſit ſingularium & parum viſitatarum vocum comes hallucinatio, non fuerit præter noſtrum inſtitutum, aliorum etiam ſuper eis, ac in primis Ferdinandij ſententiam in medium afferre. Fabius Plantiades Fulgentius in libello de ſermonum antiquorum expoſitione, quem citat & ſequitur Alciatus in Plautinarum vocum Lexico, Sculponeas dici ait: ceſtus plumbo ligatos. Contrà verò Robertus Stephanus in ſuo F
theſauro, & Calepinus diligentes viri ſculponeas eſſe volunt calceos lana confectos, & quo magis mirer, pro ſua vtrique opinione eoſdem afferunt authores, Næuium imprimis, qui iuxta Fulgentium in Philemporo comœdia ſic ait:

Sculponeis batuenda ſunt huic latera probè.

Plautum deinde, qui ita in Caſina:

Qui quæſo potius quàm ſculponeas,
Quis batuatur tibi os ſenex nequiſſimè?

Quæ fermè verba prouerbij loco vſurpauit Scaliger filius in commentarijs ad librũ Manilij primum. Sed, vt verum ingenuè fatear, neutra mihi videtur verò conſentanea opinio, non Fulgentij, tum ex inferius dicendis, tum quia, cur quæſo laborioſum ceſtorum pondus deſideraret Chalinus, vt os aut latus batueret ſenis, cùm longè facilius id fuſtes, lora, flagra, quæ frequenter ad manus habentur, præſtare poſſent: Non Roberti & Ambroſij, & qui nullo teſtimonio probant, ſculponeas fuiſſe ex lana confectos calceos, & quia nullo quempiam afficere poſſent dolore, ſi lanei eſſent calcei, contra quàm ſuperius adducta poetarum loca intendunt. Quare ſculponeas ego G
calceos eſſe credo ruſticanos ex duriſſimo confectos bouino corio, illos nimirum, quos abarcas, vel quos capatos bacunos vulgus noſtrum (in Hiſpania) vocat: Et hoc Catonis teſtimonio: is enim in libris de re ruſtica, de veſtimentis ruſticanæ familiæ præſtãdis agens: *Sculponeas* (inquit) *bonas alternis annis dare oportet*. Familiæ autem ruſticanæ calceos non ex lana, ſed ex duriſſimo potius bouino corio conuenire quis non videt? Quod etiam Varronis confirmatur authoritate, quam pro ſua opinione, imo contra ipſam adduxit Robertus Stephanus:

Aſpicio ſculponeatam bigas ſequi cornutas.

Non enim veriſimile eſt peditem aut ceſtorum onuſtam pondere, aut laneis calceis bigas alicubi ſecuturam. Iam verò ad Plautinum locum, vt noſtram comprobet ſententiam, accedamus. Parat Stalino ſenex conuiuium, Olympio villico imperat, vt varia piſcium genera coemat:

Emito ſepiolas, lepadas, lingulacas
Hordeias.

Tunc Chalinus ſeruus herum ſenem illudens, quod hordeias afferri iuſſiſſet: *Immo triticeias* H
ſi ſapis, inquit. Iubet etiam ſenex villico, vt emat ſoleas, piſcium nempe genus aliud à Plinio inter non illaudata connumeratum: tunc ludens in ambiguo Chalinus ac hero illudens, quia ſoleæ
Lib. 8. c. 11. plura ſignificant, vt docet Quintilianus, ſolearum piſcium loco calceos intelligit, hoc enim ex ſo-
In Moſtellaria. leæ ſignificatis vnum. Idem Plautus:

Cedo ſoleas mihi, vt arma capiam, pol ego occidam patrem.

tunc inquam ſoleas intelligens calceos, non ſoleas, quin potius ſculponeas, vtpotè duriores in eodem calceamenti genere, quibus ſenis os batuatur, importari deſiderat. Ab his ſculponeis fortaſ-
Veſtes coriaceæ. ſis originem traxit Italorum ſcarpa, ſcarpone, & ſcalfarone. Iam verò & integras ex corio veſtes confici inuenio. D. Auguſtinus, & ex eo Petrus Crinitus tradunt, Sarabitas ſacerdotes, qui in Ae-
Lib. 3. cap. vlt. gypto poſiti ſunt, in foraminibus petrarum habitantes, indui boum & porcorum pellibus, cingi funibus palmarum, ſpinas ad calcanea portare ad cingulum ligatas, diſcalceatos, &c. cauernis exeuntes ad feſtum Scenophegiæ pergere Hieroſclymam, & Sancta Sanctorum intrantes paupertatem & abſtinentiam à ſe prædicare ſeruari. Si quis verò ad humilitatem eorum id referat, vt videtur referendum, eſſe tamen alios populos intelliget, qui bubulis tantum corijs induuntur. In-

colæ

Digitized by Google

A colæ nimirum Capitis bonæ ſpei ex pellibus bubulis amiculos ſibi faciunt, exteriori parte nuda-
fouentes corpora, vt apud ſcriptores de nauigationibus ſuis in Indias legimus. Sed & in omni fe-
rè Europa videas peregrè cũtes coriaceis indui pallijs,& vmbraculis etiam vti ex eodo corio cùm
ad Solis ardorem,tum ad arcendas pluuias, aliaſque aeris iniurias. Illud verò ſumma dignum
eſt admiratione, quod de nautis, qui per mare,per quod nauigatur in regionem Sin, narrat Be-
niaminus Tudelenſis in ſuo itinerario, quod ex Hebræo Latinum fecit Benedictus Aria Monta- *Nautæ pelli-*
nus,quomodo nimirum aliquando pellibus inuoluti bubulis auium ope ex ineuitabili aliàs nau- *bus induit.*
fragio euadant. Aiunt (inquit) mare illud interdum æſtuoſiſſimum eſſe aſtro Cheſil ſubiectum, *ex naufra-*
cuius vi tantus nonnunquam excitetur ventus, vt nulli mortalium nauigando ſuperari poſſit, aut *gio euadãt.*
effugi: Intrudit enim nauigia in ipſas maris anguſtias,vnde extricari & effugere non poſſunt:hæ-
rentque diutius, quoad commeatu omni abſumpto homines pereant: neque verò rarò naues hoc
modo periclitantur; Verùm huic incommodo hominum induſtria proſpectum eſt,atque euaden-
di ratio eſt adinuenta,quam cognoſcere non fuerit iniucundum. Sic autem res habet. Boum co-
ria integra quamplurima in nauibus imponuntur, nauigantium hominum numero paria, qui
B cùm vento acti in illas anguſtias intruduntur,ſinguli ſingula ſubeunt,atque collo introrſum com-
plicato,ita colligant,vt aquæ aditus obcludatur,tum ſeſe rotantes & mouentes in mare è nauigio
deijciunt, quos cùm maximæ aquilæ illis regionibus familiares gryphes dictæ proſpiciunt,boues
aut animalia alia eſſe putantes, aduolantes eripiunt,atque in aridam exportant,vt ipſis diſruptis
paſcantur; verùm opportuna celeritate vſus qui intra corium includitur homo, feram ipſam gla-
dio confoſſam vulnerat & occidit,atque hoc pacto plures euadunt. Tantum ferè ille. Eſt preterea
præſegminum huius corij non pretereundus vſus,maximè in agris ad lętificandum eos fimi loco,
cui ab agricolis omnino præferuntur, quoniam non minus lætificet,& longè diutius eius pingue *Præſegminũ*
vt vocãt,perduret. Noſtri agricolæ ad cannabis culturam,ex qua ſummum nobis lucrum eſt,ſum- *corij vſus.*
moperè commendant. Io. Bapt. Porta in ſuo pomario,poma ijs ſaturari gaudere tradit, nomina-
tim citriam arborem. Quid ſit caſia Theophraſti & Plinij ſuo loco indicabo. Confectos eius ſur-
culos, corio bubulo præſuere Theophraſtus teſtatur, vt eo putreſcente enati vermes lignum ero-
dant. Iam verò cum de ſcutis eſſet ſermo, eò ſæpè in militia peruentum eſſe diximus; vt miles ad
ſolandam famem pellibus ſcutis detractis veſcerentur. Vbi erat addendum, Pyræum cùm obſi- *Coria eſita-*
C deret Sylla, incolas teſte Appiano abſumptis omnibus iumentis, coria elixaſſe, & in alimentum *ta.*
vertiſſe. Idem ait de Numantinis; Haud multò poſt deficiente omni comeatu, cum neque fru- ,, *de bell. Mi*
ctus iam vllos,aut pecora,aut herbas haberent,coria primum macerata, aquaque mollitia eſita- ,, *trid.*
re, vt quondam alij in belli neceſſitate cœperunt. Cambyſi per inuia & arentia trahenti exerci- ,, *De bell.*
tum, cùm deeſſent neceſſaria,nec quicquam ſubminiſtraret ſterilis & inculta humaniſq; veſtigijs ,, *Hiſp.*
deſtituta regio, tenerrima primum frondium cacumina, deinde coria igne mollita neceſſitas ci- *Corij præpa-*
bum fecit,vt ſcribit Robertus Valturius in ſeptimo de re militari. Cum verò multa de corio dixe- *randi.*
rimus,neceſſarium fuerit,vt quomodo id præparetur,indicemus. Præparandi non vna eſt ratio. *Lib. 1. obſer.*
Bellonius refert Illyrios myrti folijs ſua coria denſare, Macedones rhoe, Aegyptios ſiliquis aca- *cap. 52.*
ciæ, Aſiæ minoris incolas glandium eſculi calicibus, Gallos quercus libro, Phrygios corticibus pi-
ni ſylueſtris. Antiquos paraſſe etiam oliuo diſcimus ex hoc Valerij Flacci:

Vt bouis exuuias multo qui frangit oliuo,
Dat famulis, tendunt illi, tractuque viciſſim
Taurea terga domant, pingui fluit vndique tellus.

D Sed hoc puto factum, vt aquæ melius reſiſtat. Fit id apud nos ſeuo. Poſtremò ſuprà ex Plinio &
Dioſcoride indicauimus, quale ſit optimum gluten, nunc dicamus parandi eius rationem, quæ le-
gitur in libro Seruitoris vulgò nominato; Accipe de extremitatibus, boum aut pecudum, ideſt *Gluten vt*
(inquit) coria manuum & pedum & capitum, & ablue bene, ab omni ſorde eorum & à terra & im- *fiat.*
ple ex eis ollam magnam & cooperi coria cum aqua, & pone ollam in furno panis à principio no-
ctis vſque mane, deinde extrahe & cola, & ſi aqua coagulatur, benè: ſi non, oportet, quod iterum
ponas in furno ſecunda vice, vel plus, donec aqua illa incraſſetur: Et quando erit refrigerata, coa-
guletur; deinde incide in fruſta, & dimitte ſiccari, in loco ventoſo non humido, vel calido, donec
fiat, ſicut vitrum. Tantum ille. Vſus eius ad agglutinandum. Lucretius: *Lib. 6.*

Glutine materies taurino ita iungitur vnà,
Vt vitio venæ tabularum ſæpius hiſcant,
Quàm laxare queant compages taurea vincla.

E

VARIVS QVARVMDAM
Aliarum partium vſus.

Neruorum vſus.
Tom. 2.

EX bubulis neruis flagella fiebant fractu contumaciſſima, & quàm maximè flexibilia, vnde etiam factum eſt, quòd inter tormenta recenſeantur, quibus ſancti Martyres torquebantur. His Dioclerianus, vt teſtatur Surius, Diuum Georgium vapulare iuſſit, donec eius caro terræ ſanguine effluente ex plagis agglutinaretur. Iiſdem Niceta Martyr acerrimè flagellatus eſt, cùm deos argenteos domi ſublatos contregiſſet, vt legimus apud Marulum. Similiter S. Iſidorus Alexandrinus teſte eodem Surio vapulauit ſub Decio, cùm nollet idolis ſacrificare, & ſic fortè martyres alij flagellati ſunt. Ob eandem verò etiam cauſam, quia videlicet propter molliriem in quamuis partem nullo negocio torqueri poſſint, optimè nerui in arcu vſum præbent, de quo ſic Claudianus: F

Lib. 15. c. 5.
De hiſtrice.

Quis labor humanus tantum ratione ſagaci
Proficit? eripiunt trucibus cortinia caprit
Cornua ſubiectis eadem lenteſcere cogunt
Ignibus, intendunt taurinos mittere neruos,
Inſtruitur pinnis ferroque armatur arundo.

Cap. 18. de machinis.

Eliguntur ad iſtiuſmodi, aliaque inſtrumenta quæ fracturæ contumaciſſimè reſiſtere volumus, nerui qui ſunt in humeris, id quod oſtendit Hieron, de conſtructione monangonis agens; *Huius* (inquit) *contextionem ex robuſtioribus & quam plurimum exercitatis neruis animalis fieri dicunt, verbi gratia, cerui quidem ex ijs, qui in cruribus pedibuſque: tauri ex ijs qui in humero ſunt.* Apud paſtores bubuli nerui, filorum quibus veſtes conſuuntur, vſum habuiſſe videntur: ſiquidem Heſiodus pelles hœdorum cum iam frigus inchoat, bubulo neruo conſui iubet, dum canit:

Πρωτογόνων δ' ἐρίφων, ὁπόταν κρύος ὥριον ἔλθῃ,
Δέρματα συῤῥάπτειν νεύρῳ βοός. ideſt,
Primogenitorum verò hædorum, cùm frigus tempeſtiuum venerit, G
Pelles conſuito neruo bouis.

Dentium vſus.
Oſſium.
Lib. 12. cap. 21.

Dentium bubulorum vſus eſt ad poliendam chartam, more ab antiquis recepto. Plinius: *Scabritia chartarum leuigatur dente conchaue, ſed caducæ literæ fiunt.* Noſtro æuo oſſium nullus quod equidem noui, vſus eſt. Eorum in vitium ſatione ſic meminit Plinius: *Eſt & luxurioſa ratio vites ſerendi, vt quatuor malleoli vehementi vinculo colligentur in parte luxurioſa; atque ita vel per oſſa bubuli cruris, vel per colla fictilia traiecti obruantur, binis eminentibus gemmis, &c.* Tradunt Cleãthem philoſophum, quæ à Zenone audierat, oſſibus boum & teſtis fictilibus perſcribere ſolitum, cùm pecunia non ſuppeteret ad chartas emendas. Sanguis verò bubulis malthis faciendis eſt perquam idoneus, quòd quàm cæterorum animalium craſſior ſit, & citò coeat, dureturque: præcipuè taurinus, quem eo nomine etiam inter venena eſſe diximus, ideoque is calidariæ malthę, vbi craſſior & firmior materia requiritur, frigidariæ autem bubulus ſimpliciter additur à Palladio. *Malthæ calidaria*, inquit, *ad balnea compoſitio huiuſmodi eſt: Sanguini taurino & oleo florem calcis admiſce, & rimas coniunctionis obducito: item ficum & picem duram & oſtrei teſtas ſiccas ſimul tundes. His omnibus iuncturas diligenter adlinos. Maltha verò frigidariæ compoſitio talis eſt; ſanguinem bubulum, florem calcis, ſcoriam ferri, pilo vniuerſa contundes & ceroti inſtar efficies & curabis adlinire, ſicubi frigida balnei inter rimas labetur.* Sic ille. Sanguis verò vituli & carnes vitulinæ valde conciſæ in vas fictile miſſæ, ibique per decem dies relictæ, ineſcationis piſcium aptiſsima eſt materia, vt docet Tarentinus. Ex ſeuo laudatiſsimas fieri candelas, præcipuè ex iuuencis, & circa trimatum, in omni Europa notiſsimum eſt. Felle bubulo aſſerit Apuleius ſemina maceranda, antequam ſpargas, aduerſus mures agreſtes. Laudat hoc remedium Plinius: *Mures* (inquit) *abiguntur cinere muſtelæ vel felis diluto & ſemine ſparſo, vel decoctarum aqua: ſed redolet* (frumentum) *virus animalium eorum, etiam in pane: ob id felle bubulo ſemina attingi vtilius putant.* Raſis præterea ait. Si radici arboris fel vaccinum illinatur, non accedent ad eam formicæ. Sed & cimices teſte Palladio extinguuntur amurca & felle bubulo, lectis aut locis perunctis. Alij tauri, vel hirci fel aceto diluunt, indeque lectum & parietes illinendo cimices necari affirmant. Lycium adulterari etiam amurca & felle bubulo Plinius tradit: De Indico verò Lycio ſimpliciter ſcribit aliquos felle bubulo vitiare. Teſte item eodem felle taurorum aureus ducitur color, Hermolaus addit, atramentis atque pellibus, qualia cholobaphina cognominant: ſed & ipſe Plinius alicubi ait: H

Sanguinis.
Maltha calidaria, & frigidaria.
Lib. 1. tit. 41.
Seuum.

A ait: *Taurino præcipua potentia, etiam in ære pellibuſque colore aureo ducendis*: & apud Pollucem legimus. χολοβάφος, χολοβαφίνη, οὕτω γὰρ ἐπὶ τῶν πλασμάτων οἱ Ἀττικοὶ τὸν χρυσοειδῆ ἐκάλεσαν. Ex ſetis equinis noſtro æuo lineæ fiunt piſcatoriæ, quas olim ex bubulis etiam fieri ſolere ab Homero indicari, nonnulli volunt, ita canente de Iride: *Seta.*

Η῞ δὲ μολυβδαίνῃ ἰκέλη ἐς βυσσὸν ὄρουσεν,
Η῞τε κατ' ἀγραύλοιο βοὸς κέρας ἐμβιβαυῖα,
Ε῎ρχεται ὠμηστῇσιν ἐπ' ἰχθύσι κῆρα φέρουσα, id eſt,
Ipſa autem glandulæ plumbeæ ſimilis in profundum dilapſa eſt
Quæ in agreſtis bouis cornu poſita
Deſcendit crudiuoris piſcibus mortem ferens.

Opinionem ſuam ſtabiliunt, quoniam κέρας, quod alias cornu ſignificat, hic ſignificat crinem, vnde κείρασθαι tondere, & κουρὰ tonſura, & κεροπλαστης ille apud Archilochum, ſtudioſus comæ ornandæ. Cæterùm hallucinari eos ait Plutarchus. Nam ſetis (inquit) equinis vtebantur, iiſdemque maſculis, quòd equarum caudæ vrina madefactæ ſetas habeant inualidas: funiculo verò ante B hamum apponitur corniculum, quod piſces peruorant, ſi quid aliud attingant. Alius verò erat ſetarum bubularum apud veteres vſus, nimirum ad ſcopas veſtiarias ad puluerem excutiendum, ſordeſque detergendas. Meminit Martialis in Apophoretis:

Sordida ſi flauo fuerit tibi puluere veſtis
Colligat hunc tenui verbere cauda leuis.

id eſt, cauda bouis in ſpeciem muſcarij Pauonini excutiendo pulueri delegata, quemadmodum Pauonis cauda abigendis muſcis. Aelianus verò muſcaria olim facta ait ex boum ſylueſtrium caudis: Adhæc penicillos & peniculos vocabant, quod ex cauda conſtarent, quæ etiam penis, peniculus, penicillus, & peniculamentum dicebatur. Iiſdem menſæ ſtergebant & ſoleas. Erat præterea earundem ſetarum apud pictores vſus, nam & hi ſuos inde habebant peniculos, vt notum eſt ex hoc Afranij:

Lares ludentes peni pinxit bubulo.

Troglodytæ, vt refert Diodorus Siculus, ſenio confecti, nec armenta ſequi valentes, gutture bouis cauda adſtricto, finiunt vitam. Qui mortem differunt, licet nolentes, eodem modo, admonitos C tamen antea vita priuant; idque habent beneficij loco. Vngulis bouillis beſtiolas à vitibus arceri aiunt, idque annotauit Gaudentius Merula in quarto memorabilium. Fimi bubuli vſus ad lætificandos agros nulli non notus, ei tamen multorum aliorum animantium fimum Theophraſtus præfert, inquiens: Acerrimus hominis fimus eſt, vt & Chartodras omnium optimum cum eſſe aſſuerat; ſecundum ſuillum, tertium caprarum, quartum ouium, quintum boum, ſextum iumentorum. Idem ferè tradit Plinius, qui tamen his omnibus à Varrone præferri ſcribit turdorum fimum ex auiarijs: cui proximum (inquit) Columella è columbarijs facit, mox gallinarijs. Apparet tamen falli Theophraſtum, præcipuè cum ſuillo fimò ſecundum gradum bonitatis aſcribit, quod nimirum viliſſimum ab omnibus agricolis haberi ſolet, imo quod maiorem nocendi quàm iuuandi vim habere exiſtimatur. Caprinum item anne ouillo etiam præferendum ſit, dubitari non temerè poteſt, ſiquidem capræ frondes & virgulta carpunt, quæ ſunt aridiora, quàm herbæ pingues quibus veſcuntur oues. Iumentorum item bubulo præferendum fuerat, præcipuè aſinorum, qui nimirum cibum ſubtiliter terunt, egregieque conficiunt, quicquid ore aſſumunt. Vnde aliorum apud antiquos aliam fuiſſe ſententiam Plinius indicat; dum ait: *Quidam etiam bubulo iumento-* *Vngularum vſus & fimi.* ,, ,,

D *rum fimum præferunt, ouillumque caprino.* Eſt tamen, vt ait Creſcentius, bubulum ſtercus ſtercorandis agris, & arboribus, ac vineis vtile: & idem Plinius alibi boum fimum iumentorum præferri ſcribit. In Phtyſiorum agris videre eſt domos bolitinis parietibus, id eſt fimo bubulo calcis vice oblitis, in alijs ad ignis materiam ob ligni inopiam ſiccari, quod de Tartaris quoque ſcribunt coſmographi. Eodem fimo aſperguntur folia arborum, teſte Plinio, ne animal paſtu maleficum ea decerpat. Ad diuertendas pruinas ſtercus bouillum (inquit Gaudentius Merula) in vinea per loca diuerſa depones, & ipſum ſub auroram pruinis imminentibus accēde: cinerem alij per vineam diuentillant, alij ſerò vites in ordinem redigunt. Periculum pruinarum imminet, ſi circa finem menſis Aprilis, aut exordia ſequentis Maij luna decreuerit ventis perſlantibus. Idem Gaudentius profitetur aridum bouis ſtercus frumento inſpergi, vt melius conſeruetur. Plinius iubet eo inungi aluearea hyeme: aitque vtiliſſimum eſſe alueos apum circumlini eo. (Varro intus & extra circumlinir) hyemeque ſtramento operiri conducere, & crebrò ſuffiri, maximè hoc fimo: cognatum hoc ijs innaſcentes beſtiolas necare, araneos, papiliones, teredines, apeſque ipſas excitare. Idem ſcribit Columella his verbis: *Per vernos dies, vt Higinius ait,* (circa calendas Aprilis, Palladius) *curandæ ſunt apes adapertis alueis, vt omnia purgamenta, quæ ſunt hyberno tempore congeſta, exi-* *Lib. 17. c. 9.* *Lib. 17. cap. 28.* *Lib. 4. Memorab. cap. 40.* *Lib. 21. cap. 14.*

man-

mantur, & araneis qui fauos corrumpunt detractis, fumus immittatur incenſo bubulo fimo. Is enim E
quaſi quadam cognatione generis maximè eſt apibus aptus. Tantum ille, & rurſus: *Tineę & papiliones plerumque fauis adhærentes decidunt, ſi fimo medullam bubulam miſceas, & his incenſis nidorem admoueas.* Palladius verò ait: *Caſtrandis alnearijs fumus admouetur ex arido fimo bubulo, quem in pultario factis carbonibus conuenit excitare.* Chinenſes eodem fimo, vt in Ieſuitarum literis legimus, piſces alſit, vt pingues euadant, & Ioannes Hugonis Hagenſis, in Goa tradit vaccarum fimo caſas inungi aduerſus pulices, & Vveckerus ex innominato, ex bubulo fimo fumigium fieri ad fugandos cimices.

Vrina vſus. De vrina bubula ex Higinio ſcribit Palladius: *Quidam agris examinibus apum, ne intereant, bubulam vel hominis vrinam alueis apponunt. Campas nonnulli ficulneo cinere perſequuntur: ſi permanſerint, vrina bubula aut amurca æqualiter miſta conferueant, & vbi refrixerint olera omnia hoc imbre conſperge.*

DE BOBVS FERIS, ET PRIMVM De Vro. Cap. II. F

Bouis nomẽ varium. SVPRA in bouis manſueti ſiue domeſtici hiſtoria, multa admodum diuerſa boum genera enumeraui, quorum aliquot fera eſſe, non dubito; eos tamen ab alijs non ſeparaui, quoniam authores ferine an manſueti eſſent, non ſatis declatarunt. Bouis verò etiam nomine multa peregrina & ſyluestria animalia, magna & cornuta præcipuè, quorum propria nomina ignorabant, appellauerunt, vt elephantes, boues lucas: rhinocerotes, Aethiopicos boues: Cæſar etiam alces & rangiferos boum nomine comprehendere videtur, nimirum propter animalium illorum magnitudinẽ & lactis vſum. Ego alces & rangiferos à bobus feris ſeparabo. Boues feri etiam dicuntur ſyluestres: nam ſyluestres ab agreſtibus differunt, vt indicat Plinius, inquiens: *Tauri agreſtes differunt à ſylueſtribus:* agreſtes intelligens quos Græci ἀγραύλους nominant, qui quanquam manſueti ſint, & ex manſuetis nati, liberi tamen ſolutique in agrorum, ſyluarum, aut montium paſcuis relinquuntur, nec ad ſtabula reuocantur: ſylueſtres verò feros, vt ſunt, vri, biſontes, & alij, quos Græci vocant ἀγρίους, non tam G à locis ab hominum conſuetudine remotis, quàm natura ſiue ingenio fero & ſylueſtri.

NOMENCLATVRA EIVSQVE RATIO.

Vri etymũ. VRVS authore Macrobio Gallica (Germanica potius) vox eſt, qua feri (inquit) boues ſignificantur. Seruius Græcam vult originem ab ὀρῶν, ideſt, à montibus, vbi potiſſimum verſantur. Apud Germanos hodieque vrochs nuncupatur, compoſita voce ex Vr & ochs, Belgis Vros, vnde Latini haud dubio vrum conformarunt, Vr autem Germanis eſt ſylueſtre, aut vetus, aut principale. Ochs autem bos eſt. Geſnerus Vr ſylueſtre hic interpretatur, ſimiliter gallum ſylueſtrem Germanis Vrhan vocari aſſerens. Poteſt tamen Vr pro principali ſiue potenti interpretari vt ſit vros, ſiue vrochs, bos potens, magnus, vaſtus, maximarum virium, quales vro aſcribuntur. Apud Sueuos & Bauaros &
Exec. 206. 3. alios quoſdam Germanos, qui u, in au mutare ſolent, auerochs appellatur. Scaliger patet Polonis, ſaltem in Samogithia & Mazouia, quorum ait animal eſſe populare, tradit vocari thur: Geſnerus verò Tur, vel Turonem Polonis nominari ait bouem ſylueſtrem domeſtico majorem, minorem verò uro, quem Ipſe ueterum Tarandum eſſe contendit, ut dicemus in Tarandi hiſtoria. H
Et Sigiſmundus Baro in ſuis rerum Moſcouiticarum commentarijs urum quidem ſcribit in ſola Mazouia repetiri, & indigenis thur uocari, ſed cùm Germanis idem animal dicat uocari biſontẽ, biſontem autem Germanicè aurox, non ſatis clarè ac diſtinctè loquitur, cum biſontem Germani, ut modò patebit, Viſent dicant. Ego Scaligero ſubſcripſerim, præcipuè cùm & Martinus Cromerus in ſua Polonia dicat: Vri, ideſt, ſylueſtres boues quos nos thuros dicimus, in ſolis Maſouiticis ſyluis apud Viskitcos extant. Eliota Anglus vros Anglicè exponit bugles, vel buffes, tanquam hoc nomen à bubalo diuerſum ſit, quem alibi à bugill interpretatur. Sic Eraſmus Stella in libro de origine Bruſſorum, Buffelus (inquit) quadrupes habet barbam, veluti capra, ſimilis alioqui boui per omnia, non alium quàm vrum intelligens. Iacobus Zieglerus in Schondia ſua tradit in Angermannia ducatu Europæ maximè Septentrionali & confini Laponiæ inter præcipuas feras, venari vros & biſontes, quos patria lingua dicant elg, ideſt aſinos ſylueſtres: ſed elg Germanis eſt

alce,

A alce, vt dicetur poſtea: Idem Scaliger vrum Lituanis Zumbronem nominari, ſe inueniſſe ſcribit: eodemque nomine Illyrica lingua dici Geſnerus intellexiſſet: Atqui Sigiſmundus Baro Zumbronem Lituanorum biſontem eſſe profitetur, id quod Martinus Cromerus quoque facit, ſed his biſons veterum vrus eſt, & Albertus Zubronis nomine bonaſum delineat circa finem libri vigeſimi ſecundi. Quærendum num Rhizes vocatæ Iphricrati teſte Strabone belluæ forma tauris perſimiles; vita verò & magnitudine & pugnãdi viribus elephantes referẽtes, apud Heſperios Aethiopes naſcentes, vri ſint. Non enim rhinocerotes eſſe, quod Geſnerus credit, arbitror, cùm quòd Strabo rhinocerotem ſibi viſum dicat aliàs, tùm quod Iphicrates cornu è naribus enaſcẽs, quod rhinoceroti proprium eſt, non tacuiſſet. Probè interim noui a Plinio ſcriptum eſſe, Vros & biſontes Græcos in experimentis non habuiſſe: addit tamen boue fero refertas fuiſſe Indiæ ſyluas: cur non itaque & in ea Aethiopia? D. Hieronymus bubulum ſcribens eſſe bouem ſyluestrem tam indomitum, vt iugum ceruicibus non recipiat, & cum ſylueſtris bos ſit, propter feritatem nolit terram ſcindere, non alium intelligit quàm vel biſontem, vel vrum, ſed vrum potius, quem vulgus Romanum olim, & ipſe etiam Martialis hoc verſu,

Rhizes. — *Lib. 16.* — *Lib. 3. comment. in Amos c. 3.* — *Bubalus.*

B *Illi ceſſit atrox bubalus atque biſon.*

bubalum appellabat, vt teſtatur Plinius his verbis: *Scythia animalia gignit pauciſſima, inopia fructuum: pauca contermina illi Germania, inſignia tamen boum ferorum genera, iubatos biſontes, excellentique & vi & velocitate vros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomen imponit, &c.* Non enim Raphaeli Volaterrano, nonnulliſque alijs aſſentior, qui pronomen quibus, non ad vros ſolum referunt, ſed etiam ad biſontes. Iis enim non ſolum aduerſatur allatus Martialis verſus, ſed imprimis Solinus, qui ſua omnia ex Plinio tranſcripſit, cuius hæc ſunt verba: *In tractu ſaltus Hercinij & in omni ſeptentrionali plaga biſontes frequentiſſimi ſunt, &c. Sunt & vri, quos imperitum vulgus vocat bubalos.* Neque etiam ab Hieronymo bubalum vulgo dictum intelligi poſſe reor, vt Franciſcus Ribera Ieſuita credidit, quod bubalus olim Italis foret incognitus. Nam probandũ erat, bubalum olim ad arationem ineptum fuiſſe propter nimiam feritatem, ſicuti adhuc ineptus eſt vrus: Apud Virgilium in Georgicis, vbi agit de vitium cultura, & inquit:

Cap. 25. — *Lib. 2.*

Texendæ ſæpes etiam, & pecus omne tenendum,
Præcipuè cum frons tenera, imprudenſque laborum,
C *Cui ſuper indigenas hyemes, ſolemque potentem*
Sylueſtres vri aſſiduè, capreæque ſequaces
Illudunt:

Et rurſus, vbi de boum peſtilentia:

Lib. 3.

Tempore non alio dicunt regionibus illis
Quæſitas ad ſacra boues Iunonis, & vris
Imparibus ductos alta ad donaria currus,

Seruius alijque interpretes, vros interpretantur boues ſylueſtres, cùm potius pro quibuſuis magnis & egregijs bubus ibi acceperis, vt tauri nomen quandoque etiam vſurpatur: nam & in Græcorum ſcriptis Argiuæ Iunoni, de qua hic mentio eſt, ſimpliciter boues albos, factos fuiſſe legimus apud Palæphatum.

GENVS, DIFFERENTIÆ,
D
Forma, Deſcriptio.

VRVM ex bubus feris eſſe, profitenter omnes, cæterùm quis reuera is ſit, niſi diligenter aduertas, difficillimè ex authoribus, qui de eo ſcribunt, diſces: pleriq; enim vel cum biſonte, vel cum bonaſo, vel bubalo, alijſuè confundunt. Ego ex collatis veterum & recentiorum ſcriptis ſpero me qui verus ac genuinus ſit vrus, docturum. Cæſar itaque in ſexto commentariorum ſuorum de bello Gallico, *In ſylua Hercynia* (inquit) *naſcuntur qui appellantur vri. Ii ſunt magnitudine paulò infra elephantos, ſpecie & colore & figura tauri. Magna vis eſt eorum, & magna velocitas: neq; homini, neque feræ quam conſpexerunt, parcunt. Hos ſtudioſè foueis captos interficiunt. Hoc ſe labore durant adoleſcentes, atq; hoc genere venationis exercent: & qui plurimos ex his interfecerunt, relatis in publicum cornibus, quæ ſint teſtimonio, magnam ferunt laudem. Sed aſſueſcere ad homines, & manſuefieri, ne paruuli quidem excepti poſſunt. Amplitudo cornuum & figura & ſpecies multum à noſtrorum boum cornibus differt. Hæc ſtudioſè conquiſita ab labris argento circumcludunt, atque in ampliſſimis epulis pro poculis vtuntur.* Hæc itaque Cæſar. Plinius ait: *Pauciſſima animalia Scythia gignit inopia fruticum,*

Vrus à veteribus deſcriptus.

pau-

pauca contermina illi Germania, inſignia tamen boum ferorum genera, iubatos biſontes, excellenti- que & vi & velocitate vros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomen imponit, cùm id gignat Africa vituli potius ceruinè quadam ſimilitudine. Et rurſus: *Vrorum cornibus barbari Septentrionales potant, vrnaſque binas capitis vnius cornua implent. Alij præfixa his pila cuſpidant. Apud nos in laminas ſecta tranſlucent, atque etiam lumen incluſum latius fundant, multaſque ad delicias conferuntur, nunc tincta, nunc ſublita, nunc quæ ceroſtrata picturæ genere dicuntur.* Sic ille, ex quo Solinus: *In tractu Hercyniæ ſyluæ & in omni Septentrionali plaga ſunt etiam vri, quos imperitum vulgus vocat bubalos, cùm bubali penè ad ceruinam faciem in Africa procreentur. Iſtis porrò quos vros dicimus, taurino cornua in tantam modum protenduntur, vt dempta ob inſignem capacitatem inter regias menſas potuum gerula fiant.* Ad hanc cornuum magnitudinem & capacitatem reſpiciens Seneca, vri cornua lata vocat, inquiens,

In Hippoly-to.

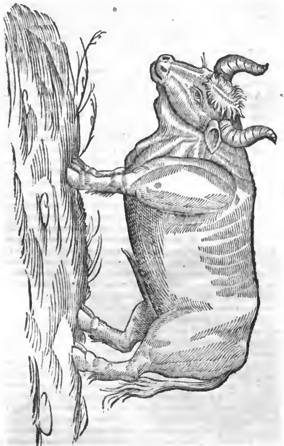
Tibi dant varia pectora tigres,
Tibi villoſi terga biſontes
Latiſque feri cornibus vri.

Latos

A Latos enim expono capaces. Atque hæc ferè ſunt, quæ apud veteres de vro legimus, ex quibus conſtat, animal eſſe, tauro quidem ſimile, ſed multò maius, robuſtius, velociſſimum, cornibuſque quàm taurus, multò amplioribus. Geſnerus vrum nobis depingit, ex tabula Moſcouiæ Antonij Vueid, ſicuti ipſe tradit in paralippomenis ſui operis de quadrupedibus, tauri genus barbatum, cætera tauro ſimillimum, quemadmodum icon ipſa docet: Barbatum eſſe vrum etiam Eraſmus Stella in libro præcitato profitetur, inquiens: Buffelus quadrupes habet barbam veluti capra, ſimilis alioqui boui per omnia, & eſt in Bruſſia quidem ferociſſimus. Caligula hos primus Romæ exhibuit in theatro, quos populus putauit eſſe tauros ſylueſtres. Et rurſus: Vrus ſub mento villos longiuſculos habet in arunci ſpeciē, cæteris tauro perſimilis. Idem omnino videtur, cuius in appendice à Sebaſtiano Munſtero miſſam ait iconem, & ſic de eo ſcribit: Vri quoque effigiem ad viuum expreſſam Sebaſtianus Munſterus nobis communicauit, à noſtra, ideſt priori, nonnihil diuerſam. Corpus vri, quem pictura illa repræſentat, perquam craſſum eſt, tergo ſummo ferè gibboſo, (hoc icon minus exprimit) Longitudo ei è capite ad caudam breuior, quàm proceritas &

B

C

D

ventris, laterumque & dorſi craſſitudo poſtulet. Cornua denſa, nigra, breuia, oculi verſus exteriorem canthum rubicundi: os latum, craſſus & ſimus naſus. Craſſum & amplum caput: facies, vt ſic vocem, lata. Tempora villoſa (icon villos in medio temporum potius oſtendit) Mentum barbatum, ſed breuibus villis nigris: Color ferè niger, maxime in temporibus, mento, collo, &c. in facie, lateribus, cruribus, cauda ad puniceum vergit. Tacuit fortaſſis vterque, nimirum Eraſmus & Munſterus cornuum vaſtitatem, quoniam & hæc biſonti conuenit, id quod tamen Sigiſmundus Baro, qui vrum cū biſonte videtur confundere, his verbis negat. In Lituania reperitur biſons, qui patrio nomine Suber vocatur, Germanice aurox. Vri etiam quos indigine Thur, Germani biſontes vocant, in ſola Mazouia reperiuntur. Vrus autem eſt forma bouis nigri, habet longiora cornua quàm biſons. Nec te moueat dictio Germanica, quę vrum biſontem vocat, & biſontem aurox. Nam ex commentarijs Cæſaris habes, Germanos vrorum cornibus pro inſignioribus poculis quondam vſos fuiſſe, quem vſum etiam hodie Samogithæ obſeruant. Vrorum porrò cornua, quæ etiam noſtro tempore in quibuſdam templis auro & argento exornata, veluti rara quædam monumenta reperiuntur, & longitudine & colore à biſontis cornibus aliquanto breuioribus poculiſque minimè aptis, facilè diſcernuntur. Icon autem vri, quam eiuſdem nobiliſſimi baronis cura Geſnero communicauit Vuolfangus Lazius, à præcedenti in eo potiſſimùm differt, quod minimè barbata eſt. Quamobrem hæcnè an illa genuina ſit, in pręſenti ego, qui animal ipſum nunquam vidi, certò ſtatuere nequeo, gratiam habiturus alicui, qui oculatus teſtis veritatem ſit dicturus, hoc interim non tacebo, villorum eorum apud veteres nullam eſſe mentionem. Equidem & Iulius Scaliger rerum exoticarum ſtudioſiſſimus illorum quoque non meminit; Vrus (inquit) à vulgari tauro nihil differt, niſi magnitudine & viribus, quibus illum ſuperat. Cornua vaſtiſſima, non ſolùm, vt refert Cæſar, olim ad vſum paterarum, ſed etiam nunc in Samogithia & Mazouia, quorum eſt animal populare. Neque etiam meminit Martinus Cromerus, cui item biſon vrus eſt, vt patet ex deſcriptione, quæ talis eſt. Biſontium Pruſſia ducalis eiq; finitima Mazouia ferax eſt, & imprimis Podolia: vbi agminatim in campis non modò hæ feræ, verùm etiam feri equi paſcuntur. Eſt autem biſons prægrandis, verùm perniciſſima fera, magnis & introrſus leuiter incuruis cornibus nigris armata, quibus equum cum ſeſſore correptum in ſublime identidem iactat; & arbores mediocri craſſitudine euertit. Magnitudinis eius illud quoque eſt argumentum quod in capite eius inter cornua tres (duo, Munſterus) homines poſſint conſidere. Habet villoſum & hiſpidum corium, & ſub mento palearia. Caro eius condita in delicijs eſt magnatibus & principibus. Cornu ſonorum, & ob id venatoribus in vſu eſt, zubrum ſeu zambrum vocant noſtrates; Imo & Græci recentiores: Sic ille. Iconem iſtiuſmodi cornu ad edendum ſonum concinnatum aliquando mihi communicauit Ioacchinus Camerarius Norimbergenſis reipub. archiater. Id totum totum erat aterrimum, & quibuſdam lineis per longitudinem ſtriatis. Neque barbæ quoque mentionem facit Albertus Magnus, qui & ipſe urum cum biſonte confundit; *Vri* (inquit, in excuſis codicibus legitur vrni ſine vllo ſenſu) *quos nos Germanicè Viſent vocamus, cornua ingentia duo geſtant, qua capaciſſima ſunt, ita vt multi potum in ea infundant & reſeruent etiam in eis.* Idē alibi inueniri ſcribit in genere boum, nigros, magnos, *qui à quibuſdam* (inquit) *vocantur bubali, & apud Germanos Vnoſent* (legendum Vuiſent, vt aliàs habet, quanquam hac voce biſontem indicari ex eodem ſuo loco probatur) *hi perquam robuſti ſunt, adeo vt irritati equum ſimul & equitem cornibus ventilent, magnitudine aquant magnum dextrarium* (ſic nos inſignem & egregium equum vocamus) *& facies illorum bouin* (vtor ipſius verbis quanquam barbaris, quoniam non ſatis clara videntur) *aliquantulum declinat inferius: ita quod habent eminentiam ſuper mediam lineam deſcendentem inter oculos: & declinatio arcus illius eſt verſus os & verſus frontem declinatio alta, & eleuatio in medio. Cornua eis maxima & ad dorſum recurua, vt faciliùs eum eis eleuare & ventilare ſeu reycere poſſint quod innaſerint. Plura eorum genera ſunt, quibuſdam alta & longa cornua: alijs breuia craſſa & robuſta. Nota hac genera ſunt Sclauis & Vngaris & finitimis Germanis.* Quę Alberti verba Sigiſmundum Baronem, & Cromerum fortaſsè deceperunt, vt vrum Germanis biſontem appellari ſcriberent. Ego his poſterioribus Alberti verbis, quibus Viſent, in maiores & minores diſtinguit, minores biſontes dixerim, maiores verò vros, & ad hos priuatim omnia pertinere priora: ad Bonaſum autem neutra referri poſſunt, quandoquidem huius cornua ad pugnam ſunt inutilia. Non potuit tamen effugere Albertus, quin & bonaſum cum zubronibus quos vros eſſe diximus, implicaret. *Zubrones* (inquit) *vt fertur, boum ſunt generis longitudine aliquando quindecim cubitorum: cornibus maximis, trium cubitorum longitudine, colore ſubnigris: tanta velocitate, vt reiectam alui proluuiem conuerſum animal cornibus quandoque excipiat, antequam in terram cadat.* (Hoc pertinet ad bonaſum) *In ſyluis maximè Septentrionalibus degit, tanto robore, vt equum cum equite cornibus in altum proijciat, iternumq; excipiat,*

Biſon & vrus cornibus differunt.

Exerc. 206. 3.

Lib. 1. Polonia.

Lib. 22. de Animal.

Lib. 2. c. 2.

Lib. 22. circa finem.

Bonaſus cū vro confuſus.

E F G H

A

B

C

D

Taurus à Philippo occiſus qui. *Lib. 6. Anthol.* *In ſupplemen. lib. 5.*

piat, donec excæcauerit. Capi aliter non poteſt quàm foueis aut venatore circa craſſiſſimi trunci arborem circumeunte, & feræ infeſtantis latera interim venabulo perforantis, (Hęc pertinent ad vrum.) *Alui excrementum tanto cum flatu eiaculatur, vt in ſequentem canem aut venatorem inquinatum inutilem reddat, vel vt alij excæcet.* Hoc rurſus Bonaſo tribuit Ariſtoteles. Taurus ille ſylueſtris qui Macedoniam vaſtabat ad pedem Orbeli montis Macedonię à Philippo rege iaculo, (ἀιγανίᾳ κυναγίτιδι) confoſſus, cuius pellem & cornua ὀργυιαῖα, vel τεσσαρακαιδεκάδωρα, id eſt quatuordecim palmorum, in veſtibulo templi Herculis conſecrauit, fortaſſis vrus fuerit: in quem extant epigrammata doctiſſima, Simmiæ duo, & Antipatri vnum: quali quoque non indignum eſt vri illud cornu ab Heluetijs diligentiſſimè conſeruatum, & annotauit Sabellicus ex Iouio, nam ad Mediolanum cum Gallis congreſſi, cùm in noctem vſque prælium protractum eſſet, duces, vt reliquias exercitus colligerent, ſignum ingenti claſſico propoſuerunt, quo ſparſi errabundique milites ad vexilla vocarentur. Id erat ampliſſimum cornu ſylueſtris vri, operoſo argento in labris exornatum, quod à maioribus per manus traditum apud Vranienſes Heluetiæ libertatis authores cum magna cura ac religione cuſtoditur. Eius itaque beneficio plurimi cum ſint conſeruati, quod æuiternam ei pariat gloriæ memoriam, carmen meretur. Geſnerus aſſerit ſe Moguntiæ & Vuormatiæ, Germaniæ ad rhenum ciuitatibus ingentia ſylueſtrium boum capita duplo (vt ei videbantur) domeſticis maiora, cum reliquijs quibuſdam cornuum ędificijs publicis affixa (ante ſecula aliquot, vt fertur) olim cum admiratione inſpexiſſe. Ex ijs autem quæ hactenus dicta ſunt, ſatis puto clarum eſt, vrum Septentrionalis plagæ feram eſſe, (vt mirum ſit, ſcripſiſſe Seruiuium in Pyrenæis habitare montibus, qui Galliam ab Hiſpania diuidunt:) ferocia item, viribuſque & mole corporis præſtantem, vnde ab Auguſtino Richardo Bartholino Perutino non incongruè monſtrum appellatur, dum canit:

Lib. 7. Auſtriad.

Dum repetit Suenos, dirum & mirabile monſtrum
Apparet ſylua in media, quo non fuit vlla
Importuna magis labes, quam Sarmata telis
Et nunc durati nequeunt ſuperare Geloni.
Hunc veteres dixere vrum, qui per memora alta
Taurinis crudeſcit cornibus, & ferit aſtra.

CAPIENDI RATIO.

EX Cæſaris commentarijs dictum eſt, vrum foueis capi: idque Alberti Magni teſtimonio etiam confirmauimus, qui etiam addit capi uenatore circa craſſiſſimi trunci arborem circumeunte, & feræ infeſtantis latera interim venabulo perforante: quem poſteriorem capiendi modum hodieque obſeruari teſtatur Eraſmus Stella: Soliti erant *(inquit)* antiquitus caueis ad hoc ex opera (foueis ad hoc in terra) factis eos capere, captoſque iugulare; forte quòd ea tempeſtate ferro caruere Boruſſi: Poſterioribus verò, lectis ad hoc præcipuæ virtutis & audaciæ iuuenibus, canibus eos inſequi placuit, venabuliſque cominus & eminus petere, arboribus ſeſe robuſtioribus ſemper condendo, ne à fera impetantur, quæ cornibus arbori inſertis, vindictæ auida inhæret, donec inſequentium telis ſaucia concidat. Similiter ait Munſterus in deſcriptione Pruſſiæ, perquam atroces eſſe, nec homini nec feris parcere, etſi à venatoribus, qui inter arbores (inquit) ſe cõtinent, telis & iaculis petãtur, adeo exardeſcere & efferari, vbi ſe cruentos vident, nec vlciſci ſe poſſe hoſtem, vt crebrò in ipſas arbores impetu ſe ipſi coniiciant. Cæterùm multò iucundior eorum eſt venatio, non abſimilis tamen, apud Lituanos, quam exactiſſimè nobis refert Martinus Cromerus præcitato loco: De biſontium (ita vros vocat) venatione ſcire operæpretium eſt, quòd in campis Podolicis ſegregati ex agmine ſinguli ab equitibus ſagittarijs ordine in gyrũ diſpoſitis conficiuntur. Vnus.n. poſt alium ferę adequitantes, iaculantur, citatiſquę equis refugiunt. Efferata autem illa ictu & vulnere, refugientem inſequitur. Interim ferit etiam alius: quem illa rurſus priore dimiſſo inſequitur, donec defatigata labore & vulneribus concidat. In ſyluis verò ij deprehenſi opportuno aliquo loco deiectu arborum à ruſticanis hominibus ad id coactis, quaſi intra ſepes includuntur, plures etiam quàm ſinguli, ita vt effugere inde non poſſint. Deinde extructa ex tempore principi & magnatibus, ac fœminis cauea ſiue tabulato editiori, ex quo tutò ſpectare poſſint, venatores cum venabulis ad ſuam quiſque arborem diſponuntur. Mox ab equitibus ſtrepitu & clamore, admiſſuque

Lib. 3. Geog.

A miſſuque canum fera excitata è vepretis in medium propellitur: quæ à venatore poſt arborem latente, vt cuiq; maximè appropinquarit, venabulo petitur, efferataq; ictu, arborem, cuius obiectu ille ſe tegit, cornibus petit, & cum arbor ſit gracilior, quam vt ambobus cornibus in eam poſſit impingere, fronte ac toto corporis niſu in eam incumbit, cornibus vtrinque prominentibus. Vrget interim ſemel adactum in præcordia ferrum venator ſenſim cedens appetenti ſe feræ, ac circum arborem girãti: nec deſunt canes grandiores morſibus adiuuantes, donec ea examinata vel defatigata prorſus concidat. Quod ſi venator ictum fruſtratus ſit, aut minus opportunè intulerit, aut à fera etiam correptus & proculcatus fuerit, aliquis è vicinioribus rubrum pannum feræ obiectat. Hoc enim colore maximè efferatur. Ibi ea dimiſſo priori, hunc petit recipientem ſe ad ſuam arborem, & ab eo feritur & conficitur. Linguæ eius contactus vitatur, qua longius exerta attrahit ad ſe hominem, ſi vel extremam veſtis eius oram contingat. Eſt enim ea ſcabra. Hactenus Cromerus. *Vt efferatur.*

B

MYSTICA.

BVBALVS (vrum intelligit) D. Hieronymo eſt populus Iudaicus ſuperbus pertinax & indomitus, explicanti nimirum hæc prophetæ Amos verba. *Nunquid currere queunt in petris equi & arari poteſt in bubalis?* Vtriuſque (inquit) domus Iuda in qua erat templum, ruinas, & ſciſſiones, equis & bubalis comparat, quarum priores in petris currere nequeunt: poſteriores tam indomiti ſunt, vt iugum ceruicibus non recipiant, & cum ſylueſtres boues ſint, propter feritatem nolint terram vomere ſcindere. Vos autem cum equi & bubali naturam ſuam mutare non poſſint, mutaſtis naturam dei, vt dulcem amarum faceretis, & fructum iuſtitiæ eius in abſynthium verteretis, quæ eſt herba amariſſima, &cæt. Similiter Rupertus Abbas in declaratione eiuſdem ſententiæ, ad ſuperbiam Iudæorum eam refert. Quod dicit (inquit) *aut nunquid arari poteſt in bubalis*, quod ſubſequitur, qui dicitis: nunquid non in fortitudine noſtra aſſumpſimus nobis cornua, nihilominus iocum in verbis habet amarum & ad illum pertinentem riſum, de *3. Comm. in Amos c. 6. Iudæi cur vri dicti.*

C quo ſapientia. *Ego quoque* (inquit) *in interitu veſtro ridebo:* ideſt, ac ſi dicat: Quoniam eſtis ſuperbi, qua propter iuraui in anima mea, dicens: *Deteſtor ego ſuperbiam Iacob, & domum eius odi:* quoniam (inquam) in fortitudine veſtra cornua vos aſſumpſiſſe dicitis, eritis ergo mihi ſicut bubali, qui tam indomiti ſunt, vt iugum ceruicibus non recipiant, & cum ſylueſtres boues ſint, nolint propter feritatem vomere ſcindere terram. Ita vos mihi eritis vtique inutiles operi vel regno Dei, vobiſque euagantibus & diſperſis, adhibebo mihi boues alios domitos, dicamque eis, *tollite iugum meum ſuper vos, & regno Dei fructum operabuntur*, iuxta illud; *Amen dico vobis quia auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius, &c.* *Matth. 11. Ibid. 21. Rom. 10.*

DE BISONTE. CAP. III.

D NOMENCLATVRA, DESCRIPTIO, Hiſtoria denique tota.

BISON vt pote animal Septentrionalis plagæ proprium, & olim etiam Germaniæ in ſaltu Hercyniæ ſyluæ, non Thraciæ quæ alio nomine Biſtonia vocatur, vt Oppianus arbitratur, nomenclaturam debet, ſed Germanis quibus Viſent nominatur. A Viſent enim u, in b, conuerſo, quod non tam Latini, quam Græci, facere ſolent, biſon & *βίσων* dimanauit quanquam excuſi Oppiani codices *βίςων* habent, carminis nimirum ratione. Dion in hiſtoria Auguſta *βίσσωνες* vocat. Irenicus in ſeptimo exiges, cap. 11. contendit Vizontes dici debere. Albertus vt præmonuimus Viſent nomine æquè vrum ac biſontem intelligit. *Plura* (inquit) *eorum genera ſunt, quibuſdam alta & longa cornua, alijs breuia, craſſa & robuſta*: ex quibus maiores, vros, minores, biſontes, intelligi dixi. Ipſe etiam hoc nomine (Viſent, quanquam apud ipſum in u, litera, vbi quadrupedes literarum ordine enumerat, corruptè legatur pro Viſontes, vel potius biſontes,) biſontem exactiſſimè & ad mentem veterum

delineauit. *Animal* (inquit) *eſt boui ſimile, collo ſetoſo & iubis, vt equus, ſed pernicius & truculentius, vt captum domari haudvnquam poſſit.* Hæc enim eum ex Solino tranſcripſiſſe apparet, qui nimirum de biſonte ſic ſcripſit: *In tractu ſaltus Hercyny & in omni Septentrionali plaga, biſontes frequentiſſimi ſunt, boues feris ſimiles, ſetoſi, colla iubis horridi, vltra tauros pernicitate vigentes, capti aſſueſcere manu nequeunt.* Plinius etiam iubatos tantùm dicit biſontes. Seneca, cuius verſus in vroi ecitauimus, villoſos, cum barbatum inſuper Oppianus delineet, & icon priori loco poſita talem etiam oſtendat. χαίτην enim eis tribuit non ſolum circa ceruicem, ſed etiam ἀμφ' ἁταλοῖσι γενείοις. Et Pauſanias boues Pœonicos circa pectus & γένυν maximè piloſos facit: biſontes autem ex Pœonicorum boum genere eſſe alibi dixerat. Verſus Oppiani ſunt:

Cap. 23.

Biſontes iubati & barbati.

Lib. 2. de venation.

Ἔστιν ἀμαιμάκετον φονίοις ταύροισι γένεθλον
Τοὺς καλέουσι βίσωνας: ἐπεὶ πάτρης τελέθουσι
Βιστονίδος Θρήκης. ἀτὰρ ἔλλαχον εἴδεα τοῖα.
Φρικαλέην χαίτην μὲν ἐπωμαδὸν αἰθύσσουσιν
Αὐχένι πιαλέοισι, καὶ ἀμφ' ἁταλοῖσι γενείοις:
Οἷά τε λαχνήεντες ἀριπρεπὲς εἶδος ἔχουσι
Ξανθόκομοι βλοσυροὶ, θηρῶν μεδέοντε λέοντες.
Ὀξεῖαι κεράων δὲ πυριγλωχῖνες ἀκωκαὶ
Χαλκείοις γναμπτοῖσιν ἐπείκελοι ἀγκίστροισιν:
Ἀλλ' οὐχ ὡς ἑτέροισιν ἐναντίον ἀνηλείσιν
Νεύουσι ξυγερῶν κεράων ἐπικάρσιον αἰχμήν:
Ὕπτια δ' εἰσορόωντα πρὸς αἰθέρα φοίνια κέντρα.

Gyllius hæc ita reddidit: Biſtones ad faciendas cædes prompti, horribili ceruice & pingui, rubro pilo & oculis terribilibus: cornuum mucronibus aduncis & hamatis, non inter ſe reflexis, ſed ſurſum verſus ſurgentibus. Eos cum impegerunt vel in hominem, vel feram in ſublime tollunt. Eorum lingua quidem anguſta, ſed aſperrima, tanquam ferrum limare poteſt, vt cùm lingit, ſanguinem eliciat. Hæc qui cum Græcis (inquit Geſnerus) conferet, facilè deprehendet, primùm omiſſa poetæ verba, quibus biſontem iubam circa armos terribilem in craſſa ceruice quatere ait, nec non circa maxillas aut mentum, vt ita vocem, vt barbatus videatur: deinde vbi iubatis ſiue hirſutis & fuluis & terribili aſpectu leonibus biſontem comparat, hoc totum à Gyllio in biſontem congeri nulla interim leonis mentione: cùm poeta præter iubam, reliqua non conferat. Ego certè biſontes non ξανθοὺς ideſt fuluos & multò minus rubros, vt Gyllius reddidit, eſſe puto, ſed nigricantes. Quod ad cornua, Oppiani verborum ſenſus hic mihi videtur, ea non eſſe patula vel extenſa, vt in cæteris bubus, nec è regione in diuerſum ad latera abire vel extendi (epicarſiou enim tranſuerſum eſt) ſed rectà ſurgere, ita tamen vt ὕπτια ſint, ideſt, dorſum verſus inclinent: & circa finem hami inſtar tum recurua, tum acuta eſſe, vnde & κέντρα vocat ab acumine. Gyllij verba, *non inter ſe reflexis*, nullam in Græcis rationem habent. Ad hæc linguam biſontis Oppianus propter aſperitatem limæ confert, non autem inſtar ferri limare poſſe dicit: ne quis fortè intelligat eam limarum quoque vſum præſtare. Ego me ante paucos annos biſontis cornu videre memini, quod aurifaber quidam habebat, vt labra argento includeret ad vſum poculi: nigredine ſplendebat, duos dodrantes longum, aduncum inſtar vnguium in rapacium auium genere, vnde imperiti quidam gryphis pedem eſſe conijciebant: capiebat vini plus quàm duas libras. Hæc omnia Geſnerus. Addam etiam verſionem Bodini, ne quis temerè Gyllium à Geſnero reprehenſum exiſtimet:

Gylli errores.

Eſt aliud vaſtum membris & ſanguine gaudens
Taurorum genus: hi nomen gentile ferentes,
Biſtoniæ latos populantur Biſtones agros
Extrema Thracum regione: figura decoras
Pendentes ceruice iubas palearibus atque
Nodoſis quaſſant humeris, capitique ſuperbo,
Non ſecus ac freti magna virtute leones,
Effera colla iubis feriunt, ceruicis honorem,
Cornuaque effulgent ignita cuſpide acuta
Aureus vt curuo mucrone reflectitur hamus.
Non tamen hæc apices ſummos in ſeipſa retorquent
Vt reliquis, verùm reſupina feruntur ad aſtra.
Quare ſi fortè inuadant hominemue feramuè,
Sublimes validis attollunt cornibus: arcta
His etiam lingua eſt, ſed acutis aſpera ſpinis.

Ferri-

A *Ferrinoram dicas planè te cernere limam,*
Namque cute m rigida lingua lambendo cruentant.

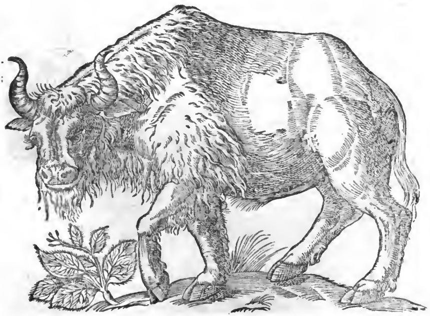
Idem Gyllius biſontem cerui ſpeciem ſimilitudinemque gerere ſcribit, & à media fronte inter aures vnum cornu in excelſitatem magis dirigi, quàm ea quæ nobis nota ſunt cornua; quæ deſcriptio neutiquam biſonti quadrat; ſed Gyllius ex Cæſaris lib. 6 tranſcripſit, nulla authoris, vt ſolet, tacta mentione, vbi tamen biſontem Cæſar non nominat, ſed ſimpliciter ait: *Eſt* (in Hercynia ſylua) *bos cerui figura, cuius à media fronte inter aures vnum cornu exiſtit excelſius, magiſq; directum his, quæ nobis nota ſunt cornibus: ab eius ſummo ſicut palmæ, ramique latè diffunduntur: eadem eſt fœminæ mariſque natura, eadem forma magnitudoque cornuum.* Hęc Cęſar: quibus vt ſuo loco patefiet, diuerſiſſimum à biſonte animal deſcribit. Nam quod non ſit biſon, vel quilibet ex ſuperioribus iudicet. Biſontem verò etſi non nominet, pulcherrimè delineauit Calphurnius; *Aeglog. 7.*

Vidimus & tauros, quibus aut ceruice leuata
Deformis ſcapulis torus eminet, aut quibus hirta
Iactantur per colla iuba, quibus aſpera mento
B *Barba iacet, tremuliſque rigent palearia ſetis.*

Laurentius Surius Carthuſianus in commentario rerum ſuo tempore geſtarum ſcribit in Lithuania, vros eſſe, biſontes item & alces; errare qui vros vocant biſontes, cùm biſontes (inquit) ab vris bouinam formam habentibus differant, quando biſontes iubati ſunt, & villoſi circa collum, & in armos barba à mento propendente, pilis moſchum redolentibus, capite breui, oculis grandioribus & toruis, quaſi ardentibus, fronte lata, cornibus plerumq; adeo deductis & porrectis, vt in ijs tres benè corpulenti homines inſidere queant. In tergo extat gibbus elatior priore, & poſteriore *Biſon vt ab vro differat.*

C

D

corporis parte humiliore. Cum hac deſcriptione icon hæc, quam Vuolfgangus Lazius, Geſnero communicauit, vt in appendice hiſtoriæ quadrupedum (ex qua eam mutuo accepimus) teſtatur,

A tur,exactè conuenit. Huius fortaſſe generis fuerint tauri floridæ noui orbis Inſulæ. quos butrones barbari ſua lingua nuncupant vti ſcribit Ambroſius Paræus Chirurgus Regius, qui iſtiuſmodi tauros nobis depinxit,& nos ex eo lectoribus etiam communicamus. Cornua,inquit, gerunt pedalia,& gibbum in dorſo,Camelino ſimilem: pilo eſt promiſſo,& fuluo, cauda leonina. Nunquam cicuratur, ex pellibus fiunt tegmina,quibus barbari aduerſus hyemis uehementiam utuntur. Cornibus uerò,quibus alexiteriam uim ineſſe ſibi perſuadent,aduerſus uenena ſe muniunt. Idem uerò Geſnerus præterea biſontem album Scoticum ſiue calydonium non male credit uocari, ſyluestrem ferumque illum bouem, quem in Calidonia ſylua reperiri in bouis hiſtoria diximus. Candidiſsimum eſſe aiunt in formam leonis iubam ferre,cætera manſuetis ſimillimum, uerùm adeo ferum & indomitum,atque humani conſortij hoſtem,ut quas herbas aut frutices humana contrectatas manu ſenſerit, plurimos deinceps fugiat: captum autem arte quadam mox paulò præ mæſtitia mori. Cum uerò ſe peti ſenſerit, in obuium quemcunque magno impetu irruere,& proſternere;non canes,non uenabula, nec ferrum ullum metuere.

B

CAPIENDI RATIO.

QVOMODO olim biſontes caperentur, Pauſanias docet his verbis. Biſontis Pæonici caput ex ære fabrefactum, Dropion Deontis filius, Pæoniorum rex Delphos miſit. Biſontes belluarum omnium viui difficillimè capiuntur: nullæ enim ſunt adeo validæ plagæ,quæ irruentis feræ impetum ſuſtineant. Eius venatio ita comparatur. Supinum deligunt locum,& in conuallem decliuem: eum præualido ſepto vndique muniunt: cliuum deinde & proximam cliuo planitiem recentibus boum corijs inſternunt: recentium ſi non ſuppeditarit copia,arida aſperſione olei lubricant; Ibi in equis exercitatiſſimi homines,biſontes intra illum ambitum cogunt,qui per vncta coria delapſis in præceps, ad imam vſque planitiem deuoluuntur. Illic ad quartum aut quintum diem neglecti relinquuntur laſsitudine & fame debilitati, cadentibus iam animis facilè conficiuntur. Sunt qui ad eos manſuefaciendos artem adhibeant, & iacentibus adbuc pineæ nucis nucleos interioribus exemC ptos teſtulis apponant: alium enim cibum nullum bellua tunc appeteret: poſtremò vinculis diſtrictos abigunt:& ad hunc biſontes modum capiuntur. Tantum Pauſanias.

In Phocicis.

Biſon captus quo cibo gaudeat.

VSVS IN MEDICINA.

QVEMADMODVM plantæ ſiue ſtirpes ſyluestres domeſticis & quæ in hortis aluntur,viribus ſunt efficacioribus,ita de animalibus quoque iudicaſſe apparet Plinium his verbis: *Vros & biſontes Græci in experimentis non habuerunt, quanquam boue fero refertis India ſyluis: portione tamen eadem efficaciora omnia* (quàm ex domeſticis vel gregarijs bubus) *ex his credi par eſt*, videlicet quod ad medendi vſum.

D

VSVS IN SPECTACVLIS.

QVAMVIS autem tam feræ, indomitæque naturæ ſit biſon, erant tamen olim qui non ſolum ipſum,ſed & alia ſimiliter effera domarunt,domitiſque equorum loco ad currus, eſſedaq; vti docuerunt in ſpectaculis, ſicuti Martialis hiſce endecaſyllabis teſtatur: *Lib. 1. Epig. 105.*

Picta quod iuga delicata collo
Pardus ſuſtinet, improbaque tigres
Indulgent patientiam flagello,
Mordent aurea quod Lupata cerui;
Quod frenis Lybici domantur vrſi,
Et quantum Calydon tuliſſe fertur,
Paret purpureis aper capiſtris
Turpes eſſeda quòd trahunt biſontes,
Et molles dare iuſſa quod choreas
Nigra bellua nil negat magiſtro

Quis ſpectacula non putet deorum? E

Ex eiuſdem poetæ libello de ſpectaculis conſtat Vrum & biſontem in theatris etiam iaculis confixos eſſe: Carpophorum enim laudans, quod ſtantes feras ſuperaret dexteritate iaculandi præcipua, ait:

Dorica quàm certo venabula dirigit ictu
Fortis adhuc teneri dextera Carpophori:
Ille tulit geminos facili ceruice iuuencos:
Illi ceſſit atrox bubalus, atque biſon.
Hunc leo cum fugeret, præceps in tela cucurit,
I nunc, & lentas corripe turba moras.

Conſueuerunt ſpectatores in theatro Circoque pugnantes feras excitare ad fugam. Nunc autem monet eos poeta, nullum eſſe remedium feræ Carpophoro pugnanti: nam & ſtantem ſternit, fugientem adeo perterret, vt ruat in tela aliorum.

DE BONASO CAP. IV. F

NOMENCLATVRA, EIVSQ. RATIO.

BONASVS Pæonia fera, Ariſtoteli libro ſecundo hiſtoriæ animalium capite primo βονασσος vocatur; quæ tamen vox apud ipſum non vno modo ſcribitur, quandoquidem eſt vbi per n ſimplex, eſt vbi per n duplex, eſtque vbi per σ ſimplex,
Bolinthus. eſtque vbi per σ duplex legitur. In libro verò mirabilium narrationum βόλινθον
Monapus. appellat: & in nono hiſtoriæ animalium à Pæonibus lingua vernacula μόναπον, ſiue, vt alij ſcribunt, μόνωπον vocati teſtatur. Cur autem iſtiuſmodi fera bonaſus ſiue bonaſſus vocetur, hactenus apud neminé reperio: μόνωπος verò ſiue μόναπος forte dicetur Pæonibus, quorum lingua cum Illyrica ferè eadem eſt, a iubis, quas Angli mane, Germani mone appellant. Au-
Vacca Inda. guſtinus Niphus bonaſum ſcribit à recentioribus vaccam Indam vocari: in quo decepit eum Albertus Magnus, qui Solini de tauris Indicis & bonaſo diuerſis in locis ſcripta, confundit. Idem Al- G
bertus bonaſum cum zubrone ſiue vro implicat, vt in vro oſtenſum eſt. Apud eundem etiã lib. 22.
Bonachos. bonachos pro bonaſo corrupte ſcribitur: & rurſus in eodem libro in E litera, enchytos, vbi totam
Enchytos. bonaſi hiſtoriam ex Ariſtotele recitat: alij enchires ſcribunt, neſcio quibus tam barbarè & abſurdè ſcribendi occaſionibus, niſi quod ex Arabicis tranſlationibus ſumpta videntur, qui Græcorum dictiones pleraſque abſurdiſſimè corrumpunt, adeo vt originem amplius non agnoſcas. Raphael Volaterranus bonaſos eodem modo capi ſcribens, quo nos biſontes diximus ex Pauſania, bona-
Lib. 7. ſum quoque haud agnouiſſe videtur.

GENVS, FORMA, DESCRIPTIO, Hiſtoria, denique tota.

ARISTOTELES, qui ſolus certè bonaſi meminit, (nam Aelianus & Plinius ſua H
proculdubio ex eo deſcripſerunt, Solinus ex Plinio,) agens de quadrupedibus quę
Lib. 2. „ pilis integuntur, bonaſum aſſerit ex capronatis eſſe. Ipſorum (inquit) quadrupedũ
Hiſt. c. 1. „ pilis intectorum, alijs corpus totum eſt hirtum, vt ſui, vrſo, cani: alijs collum hir-
„ tius pari vndique modo, vt leoni & reliquis iubatis: alijs prona tantum ceruicis,
„ à capite ad ſummos armos villi geruntur, vt equo, vt mulo & reliquis capronatis, quo in genere
„ bonaſus quoque è ſylueſtribus cornigeris enumerandus eſt. Mox verò ex boum genere eſſe vi-
Cap. 16. „ detur indicare, quando interiora omnia bubus ſimilia continere dicit: ſed & in deſcribendo ipſo, tantamque hiſtoriam referendo tauro ipſum aſſimilat. Bonaſus (inquit) gignitur in terra Pæonia,
Lib. 9. c. „ monte Meſſapo, qui Pæoniæ & Mediæ terræ collimitium eſt, & monapios (μόναπος) appellatur,
45. „ magnitudine tauri, ſed corpore quàm bos latiore (ὀγκωδέστερος, οὐ γὰρ προμήκης ἐστιν) breuior enim & in latera auctior eſt. Tergus diſtentum eius locum ſeptem accubantium occupat. Cætera forma bouis ſimilis eſt, niſi quod ceruix iubata armorum tenus (μέχρι τῆς ἀκρωμίας) vt equi eſt, ſed villo molliore, quàm iuba equina, & compoſitiore: color pili totius corporis flauus: iuba prolixa,

& ad

Digitized by Google

A & ad oculos vſque demiſſa, & frequens (πυκνὴ, ideſt, denſa) colore inter cinereum & ruffum: non qualis equorum quos partos vocant, eſt, ſed villo ſupra ſqualidiore, ſubter lanario, nigri aut admodum ruffi nulli ſunt, vocem ſimilem boui emittunt: cornua adunca in ſe flexa & pugnæ inutilia gerunt, magnitudine palmari, aut paulò maiora, amplitudine non multò auctiore, quàm vt ſingula ſemiſextarium capiant, nigritie proba, antiæ (προκόμιον) ad oculos vſque demiſſæ, ita vt in latus potius quam antè pendeant. Caret ſuperiore dentium ordine, vt bos & reliqua cornigera omnia: crura hirſuta, atque biſulca habet, caudam minorem quàm pro ſui corporis magnitudine, ſimilem bubulæ: excitat puluerem, & fodit, vt taurus: tergore contra ictus præualido eſt. Carnem habet guſtu ſuauem, quamobrem in vſu venandi eſt. Cum percuſſus eſt, fugit: niſi defatigatus nuſquam conſiſtit (καὶ ὑπομένει ὅταν ἐξαδυνατῇ) repugnat calcitrans, & proluuiem alui, vel ad quatuor paſſus (ὀργυιάς) proijciens: quo præſidio facilè vtitur, & plerumque ita adurit, vt pili inſectantium canum abſumantur: ſed tunc ea vis eſt in fimo, cùm bellua excitatur, & metuit: nam ſi quieſcit, nihil vrere poteſt. Talis natura & ſpecies huius animalis eſt. Tempore pariendi vniuerſi (ἀθρόοι) in montibus enituntur: ſed priuſquam fœtum ædant, excremento alui circiter eum lo-

Caro qualis.
Vt ſe defendat.
Vbi pariant, & quomodo.

B cum, in quo pariant, ſe quaſi vallo circundant & muniunt: largam enim quandam eius excrementi copiam hæc bellua egerit. Hactenus Ariſtoteles interprete Gaza. Deſcribit autem rurſus hoc animal ab initio libri Mirabilium narrationum: nonnullis tamen immutatis. Ipſa enim fera non magnitudine tauri, ſed boue maior, & robuſtior deſcribitur: pro bonaſo legitur bolinthus: pro Meſſapo monte Heſſæus: pro μόναπον, μόνωπος pro ἑπτάκλινον, ὀκτάκλινον. Iuba prolixa ad oculos, additur à vertice. Cornua adunca, καταςραμμένα, ideſt deorſum verſa, καὶ τὸ ὀξὺ κάτω παρὰ τὰ ὦτα, ita ut mucro infernè iuxta aures ſit: contrà quàm in hoc poetæ verſu, *Patulæ camuris ſub cornibus aures*, etſi tum infra tum ſupra aures eis habeantur. Et pro μελανία χαλῆ καὶ λιπαρά, μέλαν σφόδρα εἶναι, διαςίλβειν δὲ ὡς εἶναι λελιπασμένα, hoc ſenſu, cornua aiunt nigro colore adeo ſatutata eſſe, vt tanquam per vncta ſplendeant, Quod modò ad Gazæ tranſlationem: in ea non pauca Geſnerus aduertit, quæ bonaſi hiſtoriam non ſolum obſcuram reddunt, verùm etiam eam corrumpunt. Equidem mirum eſt Gazam in comparatione bonaſi coloris ad ἵππους παρώας Græcam vocem reliquiſſe (quamuis partos in verſione corruptè legitur pro paroos,) cùm alibi ſemper, etiamſi deſint, latina fingere ſoleat. In Heſychio & Varino legimus, παρῶοι λέγονται ἵπποι

Alia deſcriptio & hiſtoria.
Gazæ errores.

C τινὲς τὸ χρῶμα πύῤῥοι: Paroi dicuntur equi quidam colore ruffi. Mihi (inquit Geſnerus) animus inclinat, paroos dici qui inter ruffum & cinereum ſint equi, vt οὐχ negatio abundet: ſic enim multò commodius cohærebit ſenſus, hoc pacto: Iuba bonaſi inter cinereum & ruffum colore eſt, qualis in parois equis conſpicitur: hoc tamen intereſt, quod ſqualidior bonaſis pilus eſt iubę (Gaza rectè addit ſupra ideſt foris) infrà verò ideſt, intus, lanæ inſtar mollis. Verus tranſlatio pro κάτωθεν vertit, pili eius in alijs membris lanæ aſſimilantur, & pro cruribus hirſutis, rari pili, contrario ſenſu, quod cum negatione legerit οὐ δασεῖα. Item pro Græcis verbis, μεταξὺ τέφρου καὶ πυῤῥοῦ, ideſt, inter cinereum & ruffum, vt Gaza vertit, habet inter nigrum & ruffum, quod fortè probari poteſt propter ſequentia, vbi neque nigros admodum neque ruffos inueniri bonaſos Ariſtoteles ſcribit: quaſi eoſdem colores ſemper in eis miſceri innuat. Iam quod τῷ μεγέθει σπιθαμιαῖα transfert magnitudine palmari, melius dodrantali tranſtuliſſet, nam per ſpithamen eruditi dodrantem intelligunt: Et licet triplicem palmum faciunt nonnulli, paruum, quatuor digitorum, quem παλαιςὴν maſculino, vel παλαιςίδα fœminino genere Græci vocant, Polluce teſte; maiorem, quinque, doron Græcè dictum, etſi Pollux doron & palæſten pro eodem accipit: maximum octo digito-

Equi paroi.
Iuba.
Color.
Cornuũ magnitudo.
Dodrans ut à palmo differat.
Spithame quid.

D rum: dodrans tamen tres minores & propriè dictos palmos continet, ideſt, digitos duodecim. Polluci ſpithame extenſio eſt à pollice ad minimi digiti finem, lichas verò ad finem lichani, ideſt, indicis. Quamobrem partim uitandæ gratiæ homonymiæ præſtiterit ſpithamiæon reddere dodrantale: partim, ut propriè loquamur. Nam pro duodecim digitorum menſura, palmi nomen rariſſimum eſt, pro quatuor uſitatiſſimum. Iam uerò dubitauerit aliquis, quonam modo cornua magnitudine dodrantalia ſint, & ad quam dimenſionem menſura ea pertineat, longitudinemnè an circumferentiam, an circumferentiæ diametrum: quod ſi quis capacitatem conſideret, quæ dimidiati congij eſt, omnino ad imæ circumferentiæ diametrum, qua cauitas orbicularis maximè patet, dodrantis menſuram pertinere intelliget. Neque enim alijs duobus modis bonaſi cõmunes boues excedunt; cùm illis plerumque tum longiora dodrante, tum ambitu etiam ampliora cornua ſint, diametro autem imæ circumferentiæ dodrantali nunquam. Cæterùm in eadem cornuum capacitate pro Græca uoce ἡμιχουν, quę dimidium congij ſignificat, Gaza imperitiſſime ſemiſextarium uertit; cum chus, ideſt congius ſextarium ſexies capiat, unde & ſextario nomẽ apud Latinos. In mirabilibus narrationibus legitur, ἡμιχόου πλεῖον, ideſt, plus quàm dimidium congij. Eſt autem congius menſura liquidorum, quæ vini uel aquæ libras decem capit, teſte Paulo Aegi-

Congius.
Sextarius.

neta

ncta, qui etiam ξέςῃ ſextario uncias uiginti attribuit. Alius eſt aridorum ſextarius, ἐκτεὺς apud E
Græcos, cuius dimidium ἡμιέκτον. Huic nomen quod medimni Attici pars ſexta ſit: chenices capit
octo: conſtituunt autem chœnices octo modium Aegyptium, vel Italicum. Chœnix xeſtas, id-
eſt ſextarios liquidorum, duas capit. Quod ſi quis de illo intelligat, ſemiſextarius chœnices qua-
tuor capiet, ideſt ſextarios liquidorum octo, qui vini vel aquæ libras tredecim & vncias quatuor
caperent. Ita ſemiſextarius aridorum ad ſemicongium liquidorum, duplus erit, & ſuper tripartiẽs
quintus, vt vncias quatuor omittam. Sed chus liquidorum eſt menſura, & Ariſtotelem de liquidis
intellexiſſe veriſimilius eſt, quoniam cornibus huiuſmodi pro poculis vtebantur. Sed fortè Ga-
zam defenderit aliquis D. Hieronymi authoritate, qui commentariorum in Ezechielem libro pri
mo, choa Atticum, ſextarium Italicum eſſe ſcribit. At hoc authorum alius nemo ſcribit, & aduer-
ſus Alciatum Hieronymo patrocinãtem, Georgius Agricola doctiſſimè diſſerit, vbi Plinium etiã
erroris incuſat, qui in vini nectaritis apparatu, vbi Dioſcorides choas ideſt congios ſex habet, ipſe
ſiue ex Dioſcoride, ſiue alio Græco authore transferens, totidem ſextarios reddit, quod itidem,
vel ipſius vel librariorum negligentia factum conſtat, cùm alibi ſemper pro Græcorum ſextario
congium reponat. Sed Gazam fortaſſis offendebat nimia capacitas, ſi dimidiũ congij reddidiſſet. F
Atqui alia legimus longè capaciora cornua qualia Plinius vrorum eſſe ſcribit, ex quibus barbari
Septentrionales potant, vrnaſque binas capitis vnius cornua implent. Amphora duas capit vr-
nas, vrna congios quatuor Volutio teſte, & approbante Georgio Agricola. Vnum igitur vri bouis
cornu congios quatuor capere poterat. Aelianus Ptolomæo ſecundo ex India cornu allatum ſcri-
bit, quod tres amphoras caperet. Tres amphoræ congios vigintiquatuor efficiunt. De corij modò
magnitudine non ſatis clarè loqui apparet Ariſtotelem, qui id ἑπτάκλινον eſſe ait, Gaza vertit,
quod diſtentum, locum ſeptem accubantium occupat: in Mirabilibus verò narrationibus, de eo-
dem dicitur, excoriatum κατέχειν τόπον ὀκτάκλινον, quod locum occupet octo accumbentium:

Amphora.
Vrna.
Corij magnitudo.

Oſtendit itaque Geſnerus iſtiuſmodi vocabula ex cline compoſita non ſolum accipi pro loco, in
quibus accumbebant veteres, nimirum pro ipſis cænaculis, ſed item pro ſpatio, quod locum illum
continebat, quod inter cæteros idem Ariſtoteles non obſcurè docet, cum in eodem libro fontem
in Siciliæ Paliſcis eſſe ait, ὡς δεκάκλινον, ideſt, qui circiter decem accumbentium obtinet locum.
Cum verò veriſimile ſit, ſingulorum accumbentium locum, non vltra duos cum dimidio pedes
latitudinem extendiſſe, cùm amplitudo iſta diſcumbenti ſufficiat, ſeptem iſtiuſmodi ſpatia longi- G
tudinem ferè efficient pedum XVII. cum dimidio, talemque pellis bonaſi longitudinem Ariſto-
teles intelligere videre poteſt, cum longè, vt indicauimus, longiores deſcribantur vri. Cæterùm
obijcere quiſpiam queat, iſtiuſmodi longitudinem Ariſtoteli aduerſari, vtpote qui bonaſum τὸ
μέγεθος ἡλίκον ταῦρος, ideſt magnitudine tauro æqualem deſcribit. Cui obiectioni reſpondet
Geſnerus, in hoc erratum videri: nam in Mirabilibus idem animal multò maius, ſimul & robu-
ſtius facit, fierique poteſt, vt caudæ quoque longitudo ſuperiori menſuræ adiungenda ſit. Hepta-
clinos igitur bonaſi longitudo non erit pedibus ſeptendecim: quæ verò latitudo ſit, ex proportio-
ne longitudinis, in communium boum pellibus deprehendetur: necnon ex Vitruuio, qui triclinia
propriè ſic dicta longiora duplo quàm latiora eſſe vult: lata itaque fuerit pedes octo cum dimi-
dio, ſed quia Ariſtoteles latitudinem eius admirari quodammodo videtur, etiam latior. Nõ pla-
cet porrò quod Gaza vbi Ariſtoteles ait, proluuiem alui vel ad quatuor orgyias proijciens, pro
orgyias vertit paſſus: quanquam & vetus Ariſtotelis translatio, vt apparet apud Albertum in En-
chyto lib. 22. ita verterit. Licet enim paſſus dictus videatur à paſſis, ideſt extenſis manibus, ſecun-
dum Grammaticos: apud authores tamen in hac ſignificatione, nuſquam reperiri puto: proinde à H
pedibus paſſis, ideſt quàm maximè ſine periculo poſſunt, diuaricatis extenſiſque, nomen hoc po-
tius factum crediderim. Eſt enim ea menſura circiter pedes quinque vel paulò maior. Quod au-
tem paſſum pro quinque pedibus veteres dixerint, facile eſt calculare ex Plinij hiſce verbis: *Sta-
dium CXXV. noſtros efficit paſſus, hoc eſt pedes ſexcentos XXV*. Eſt igitur paſſus duorum greſſuum
vt ſit greſſus cubitus vnius & pedis, hoc eſt pedum duorum ſemis: Orgyia verò Græcis eſt τὸ μετὰ
τῶν ἰδίων χειρῶν μέτρον, ut Suidas docet, ideſt menſura quæ manibus extenſis fit, quæ ſua cuique
etiam ſtatura uel proceritas eſſe ſolet. Eſt autem cubitorum quatuor, ideſt, pedum ſex. Varinus
Orguian manuum ait eſſe extenſionem unà cum pectoris latitudine (quod & Pollux ſcribit) di-
ctam παρὰ τὸ ὀρέγειν καὶ ἐκτείνειν τὰ γυῖα, ὅ ἐστι τὰς χεῖρας. Nos (inquit Geſnerus) ulnam potius in-
terpretabimur. Eſt enim ulna ſpatium, ut Seruius inquit, quantum utraque extenditur manu: at-
que ita exponit maior lexicographorum pars teſte Henrico Stephano: equidem ὀργυιὰ Heſychio
etiam eſt ἡ τῆς ἀμφοτέρων χειρῶν ἔκτασις, ambarum manuum extenſio. Vnde conſtat orgyiam
excedere menſuram paſſus. Multo uerò maior grauiorque lapſus eſt Plinij, qui iugerum reddi-
dit. *Tradunt* (inquit) *in Pæonia feram, quæ bonaſus vocetur, equina iuba, cætera tauro ſimilem, cor-*
nibus

Paſſus quid.

Orgyia quid.
Lib. 2.
Vlna.

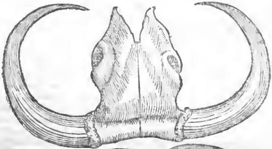
Iugerum quid.

A *nibus ita in ſe inflexis, ut non ſint utilia pugnæ, quapropter fuga ſibi auxiliari, reddentem ea fimũ, interdum & trium iugerum longitudine: cuius contactus ſequentes, ut ignis aliquis amburat.* Quis autem tam inſanæ fuerit mentis, ut inducat in animum, ad tantum ſpatium proluuiem

B

C

D

alui à bonaſo eiaculari? cùm ſit iugerum, ut ſuperiùs ex eo diximus, quod uno die boum iugo uno exarari poteſt: id quod Columella etiam teſtatur, & M. Varro: In eo tamen Plinium ſecutus eſt Solinus, qui ſtatim poſt Phrygię, & Lydiæ mentionem. *In his locis* (inquit) *animal naſcitur,*

ſcitur, quod bonaſum dicunt, cui taurinum caput, ac deinceps corpus omne, tantùm iuba equina : E
cornua autem multiplici flexu in ſe recurrentia, vt ſi quis in ea offendat, non vulneretur. Sed quic-
quid præſidij monſtro illi frons negat, aluus ſufficit. Nam cùm in fugam vertitur, proluuie citi vē-
tris fimum egerit per longitudinem trium iugerum: cuius ardor, quicquid attigerit, adurit. Ita
egregiè noxia ſummouet inſequentes. Tantùm Solinus, qui præterea non rectè uidetur ſcribe-
re, cornua bonaſi multiplici flexu in ſe recurrere, nam ex Ariſtotele, & Plinio conſtat, ita tan-
tum in ſe inflexa eſſe, ut pugnæ ſint inutilia. Equidem icon, quam Geſnero debemus, Norim-
berga miſſam a Cornelio Sittardo medico, cornua in vnum ſolum circulum imperfectum cō-
uerti oſtendit: & eiuſdem ferè figuræ ſunt, quæ hic ex eiuſdem appendice ſubieci, priori loco
picta, apparetq; in bonaſo euenire, quod in vulgaribus bobus, in quibus figura cornuum ple-
Cornuū bonaſi deſcriptio. rumq; variare ſolet. Deſcriptionem ad ſceleton factam trium harum, quas damus figurarum
Geſnero ex Anglia miſit præſtantiſſimus medicus Ioannes Caius his verbis. Mitto ad te caput
vaſti cuiuſdam animalis, cui nudum os capitis vna cum oſſibus, quę cornua ſuſtinebant, grauiſ-
ſimi ponderis ſunt, & iuſtum ferè attollentis onus. Quarum curuatura ita ſe promittit, vt non
rectà deorſum vergat, ſed obliquè antrorſum. Quod quia videri nequit in facie proſpiciente, F
curaui vt appareret in auertente in latus. Spatium frontis inter cornua palmorum Romanor.
trium eſt cum ſemiſſe. Longitudo cornuum, pedum duorum, palmorum trium, & digiti ſemiſ-
ſis eſt. In ambitu vbi capiti iunguntur, pedis vnius & palmi ſemiſſis ſunt. Huius generis caput
aliud Varuici in caſtello vidi, quo loco magni, & robuſti Guidonis, comitis olim Varuicenſis,
arma ſunt: cuius cornuum oſſibus ſi ipſa cornua addas, multò fierent longiora, & alia figura
Vertebra. atq; curuatura. Eò in loco etiam vertebra colli eiuſdem animalis eſt, tanta magnitudine, vt niſi
longitudine trium pedum Rom. & duorum palmorum cum ſemiſſe circumdari poſſit. Acquè
Omoplata. & ad id animal pertinere exiſtimo omoplatam illam quæ viſitur catenis ſuſpenſa è porta Se-
ptentrionali Couentriæ, cui vt nulla ſpina eſt (ſi bene memini) ita lata eſt vna ſua parte pedes
tres, digitos duos: longa pedes quatuor, palmos duos. Ambitus acetabuli, quod armum exce-
pit, pedum trium eſt, & palmi vnius. Circumdat os integrum, non niſi pedum vndecim, palmi
vnius longitudo & ſemiſſis. In ſacello magni Guidonis, quod poſitum eſt, non amplius mille
Coſta. paſs. à Varuico oppido, ſuſpenditur coſta huius item animalis (vt ego quidem reor) cuius am-
bitus quo loco minima eſt, palmorum trium eſt: longitudo ſex pedum cum dimidio. Sicca ea G
eſt, & in extima ſuperficie carioſa, pendit tamen libras nouem cum ſemiſſe. Ex vulgo, apri eſſe
coſtam putant, a Guidone occiſi: pars vaccæ, quæ prope Couentriam in foſſa quadam com-
morabatur, multis infeſta: Quæ poſterior opinio ad verum potius accedit puto, cum bonaſi
forſan eſſe poſſit. Vri eſſe dicere vetant cornua recurua. Hæc forſan ſuperuacua ſunt, quod in
libro tuo bonaſi faciem depinxiſti: tamen quia dubitauerim de animali hoc, volui cogitandi
materiam tibi miniſtrare, vt ſi fortè alius animalis oſſa eſſent, tu per otium nomen nobis ape-
rires. Hæc ille: cuius coniecturis ipſe etiam cum Geſnero aſſentiar, donec aliquando fortaſſis
aliquid certius exploratum nobis fuerit. Bonaſum quidem boum ferorum omnium longè ma-
Lib. 7. ximum veteres faciunt. Aelianus interprete Gyllio Bonaſum ſcribit magnitudine ſimilem eſ-
ſe tauro piloſo, (hoc eſt, vt ego conijciò biſonti, cum quo, vt oſtendi Albertus bonaſum etiam
confudit,) & ſtercus eius quo præ vexatione acre (inquit) & igneum reddit, ſi in venatorem
quempiam inſequentem inciderit, mortem afferre, cum alij veteres, vt præmonuimus, adurere
tantùm ſcripſerint. In eiuſdē Aeliani Græci codicis manuſcripti coronide quadam teſte Geſ-
nero legitur, de bonaſo: Propter capronas viſum impedientes, non rectè ſed obliquè intuetur: H
Color eius ſimilis eſt terræ, & locis in quibus moratur, & cornua gerit διὰ τὸ ἀντιτείνειν ἀλλήλοις
μὴ βλάπτοντα, ideſt innoxia quòd ad ſe inuicem conuertantur: Vbi notandum eſt, quod de
coloris mutatione dicit, non ad bonaſum, ſed ad tarandum, vt ſuo loco monſtrabitur, perti-
nere: & num capronæ etiam tam ſint proceræ, vt viſum impediant, inquirendum eſt: ſecus
Lib. 3. de partib. c. 2. enim ferè icon noſtra indicat, & Ariſtoteli id aduerſari videtur. Notandum etiam apud Ari-
„ ſtotelem, vbi rurſus bonaſi meminit his verbis: Bonaſis quoniam cornua eis ad ſeſe reflexa ſunt
„ excrementi profuſionem natura pro auxilio dedit: hoc enim cùm metuunt, ſe tuentur. Hac
„ eadē profuſione alia quoq; ſeruari certum eſt: obſcuriùs à Gaza verſum eſſe, quibus pari adun-
Gazæ alij errores. citate cornua reflexa inter ſe orbem colligunt: Poſſent. n. accipi hæc verba, tanquā de alijs quo-
que ſimiliter aduncorum cornuum animalib. eo in loco tractaſſet Ariſtoteles, quod tamen non
apparet. Nam bubalis & capreis, de quibus proximè dixerat, licet adunca, & parū vtilia pugnę
cornua fortè ſint, nō pari tamen aduncitate, ſed longè alia, quâm bonaſorum ſunt. Alijs item in
locis, bonaſum Ariſtoteles ſcribit ſyluestrem eſſe, biſulcum, capronatum equorum inſtar, iu-
bam habere, & cornua bina orbem inflexu mutuo colligentia, vt idem Gaza vertit pro Græcis
ver-

A verbis, γαμψὰ πρὸς ἄλληλα: quæ itidem tranſlatio obſcurior eſt. Intelligi enim poteſt, ac ſi
cornua pariter incuruata ambo in orbem colligantur, vt ſi quis brachia ante pectus extenſa in
gyrum vertat: cùm per ſe vtrumque ſubtus aures curuatum γαμψὸν, ideſt aduncũ potius quàm
orbiculare ſit. Poſtremò ad alui profuſionem quod attinet, ſiue ſtercoris reiectionem, id in cur-
ſu, prolixiore præſertim, feruidius ſit, & longius reijcitur, inteſtinis videlicet curſu calefactis, *Proluuies cur longius proijciatur.*
& ob calorem flatibus excitatis, vt fit in humore: quibus incluſis violẽta per anguſtum, magno
impetu eruptio fit: accedit & locorum compreſſio ex vehementi motu.

DE BVBALO VETERVM. CAP. V.

BVBALI nomen (inquit Geſnerus) omnino incertum eſt, non hodie ſolùm, ſed *Bubali nominis diuerſitas.*
Plinij ſæculo etiam confuſum. Alius enim Græcorum bubalus eſt, cui nullum
aliud apud Latinos nomen contigit, vt peregrinis plerisq;: de hoc nomine in-
B ter capreas, quibus adnumeratur, docebo: Alius quem vulgò bubalum vocant
qui de boum ſyluestrium genere eſt, nec vllum peculiare apud Græcos, quod
ſciam, nomen habet. Cùm inter ſylueſtres alij quidam certa habeant nomina ſiue propria, ſiue
à regionibus ſumpta, vt bonaſi, biſontes, indici, &c. Accedit hoc etiam difficultatis, quod di-
uerſos ſylueſtres boũs, (vt Plinij tempore olim vros) hodiè multi, præſertim in illis regionibus
ad quas aliundè adducuntur, vulgus bubalos appellat. Sic ille, & rurſus. Apud Græcos, vbicũ-
que mentio fit bubali, de Africano ſemper intelligimus, & ſimiliter apud Latinos veteres. nam
recentiores omnes pro bouis ſylueſtris genere hoc nomen vſurpant. Ego quidem in hoc aſſen-
tior Geſnero, quod bubalus veterum planè ſit diuerſus à vulgari, quem ſcilicet Romæ, & Flo-
rentiæ nunc buffelum vulgò vocant, non aſſentior tamen, quod ex caprarum genere ſit, cùm
caprarum illud genus non βύβαλος, ſed βύβαλις nuncupetur. Non me latet interim in Græ- *Bubalus, & bubalis differunt.*
cis Oppiani codicibus de venatione βύβαλος legi pro ſpecie capreæ, cæterùm eum locum cor-
ruptum, vel ab amanuenſi, vel à librario non dubito, quandoquidem opere de piſcibus idem
genus capreæ βύβαλις ipſi nominatur, vt ſuo loco apparebit. Fefellit fortaſſis Geſnerum Ari- *Lib. 3. de par. cap. 2.*
C ſtoteles, qui βύβαλον cum dorcade, ideſt caprea ſimul nominat, & Heſychius, qui βύβαλον in-
terpretatur δορκάδιον, ideſt capreolum, deceptus nimirum depreuatis Oppiani exemplaribus.
Ex Ariſtotelis locis, quæ ſunt de bubalo nihil ipſe certi expiſcari potuit, quo opinionem ſuam
poſſit ſtabilire. Citato enim loco ait: Bubalis capreiſque interdum cornua inutilia ſunt: nam
etſi contra nonnulla reſiſtunt, & cornibus ſe defendunt, tamen feroces pugnaceſque fugiunt. *Bubali animal eſſe timidum.*
Ex quibus verbis nihil aliud habemus, quàm bubalorum & caprearum æqualem timiditatem.
Timida autem eſſe animalia, non obſcurè idem Ariſtoteles aliàs etiam indicat, cùm timidiſſi-
mis, & imbellibus alijs bubalos rurſus annumerat, vt dum inquit Bubalorum, & ceruorum ſan »
guini fibræ nullæ inſunt: quare ſanguis eorum non ſimiliter, vt aliorum concreſcit. Et rurſus: »
Bubali ſanguis aliquanto amplius ſpiſſatur, quàm leporis & cerui, quippe qui proximè ouillo, »
aut paulò minus conſiſtat. Dioſcorides etiam clariſſimè à capreis videtur diſtinguere, agens
de leporino coagulo. Pares (inquit) ille vires habent, hædi, agni, hinnuli, dorcades, capreæ »
quam à latitudine cornuum platycerota dicunt, dorci, cerui, vituli, & bubali coagula. Quam-
obrem Scaligero potius aſſentior, qui bubalim (bubalum malim, vt ipſe aliàs etiam vocat) par- *Bubalus quid.*
D uum bouis genus eſſe credit curſu celerrimum, & his verbis perpulchrè delineat. Bubalin (in-
quit,) cuius ſanguis, & inſtrumentum pugnæ cornua tantùm ab Ariſtotele deſcripta ſunt, Pli- »
nius ait eſſe vitulo ſimiliorem (ceruoue:) Quid igitur ea ſit? An Gazella? non ſane. Quare »
quod ex Africanis hiſtorijs percipere potui, tibi libenter impertitum curabimus. Africanorum »
boum paruitas tanta eſt, vt noſtratium vitulorum bimulorum vix æquent magnitudinẽ. Multi »
tamen roboris, ac laboris patientiſſimi ſunt. Dant autem, & Lant, & Elant inuenio appellatũ. » *Boum Africanorum pernicitas.*
Facie bubula eſt, ſed vt minor, ita multò agilior, atque expeditior. Eiuſmodi fertur eſſe celeri- »
tate, vt curſu feras omnes anteuertat. Corium adeò firmum, vt cuiuis telorum ferreo generi »
ſit impenetrabile. Sclopi tamen globulo peruium. Pilus eis albet. Aeſtate capiuntur; quòd »
arenæ feruore vngulæ moueantur, ac vacillent. Hoc quoque loco ſubtilitas eſt in philoſo-
phia. Ariſtoteles biſulcis talũ ad robur datum ſcribit: Cæteris quibus eſſet celeritas deſtinata
non itẽ. Arbitror enim, huic feræ omnium celerrimæ, quę ſit adeo boui ſimilis, ne bubulu quidẽ
deeſſe talum. Equos ſuos Arabes, qui in Africa ſedes poſuere, ita demũ probant, ſi eorũ curſus
cum huiuſce beſtiæ velocitate conferri poſſit. Fortaſſe Lant, bubalis (bubalus) eſt. Nam Plinius

A

B

ambiguè, vitulo, ceruouè ſimilē facit. Plinij verba ſunt: *Vris imperitum vulgus bubalorũ nomen imponit, cum id gignat Africa vituli potius ceruivè quadam ſimilitudine*. Quę Plinij verba ego ita accipio, vt ijs bubalum cum bubali confundat. Arbitror enim ſimilitudinem cerui ad bubali pertinere, Pliniumque nominis vicinitate deceptum; Cerui autem, & caprea corporis ſpecie non male conueniũt. Et Oppianus ſubinde à ceruo agit de eurycerote, ab hoc de bubali, & ab hac de dorcadibus. Bellonius alium fortaſſis bubalum Africanum deſcribit in ſuis per Orientem obſeruationibus. Alterius enim coloris pilum facit, neque velocitatis tantæ omnino meminit: In eo tamen cum Scaligero nobiſque conuenit, quod paruum eſſe inquiat, & Plinij bubalum. Summa (inquit) voluptas eſt homini ſtudioſo, & rerum antiquarum ſcrutatori ſi in peregrinum aliquod, & rarum animal incidit, vt illud veteri nomine exprimere norit: nam ſi deſcribere aliquam rem aggreditur, non expreſſa propria appellatione, næ is operam ludere videtur. Itaque cum exiguum Africanum bouem primùm conſpiceremus quadrato, & bene habito corpore, & expolito: ſubitò nobis ſuſpitio incidit, id animal eſſe, quod veteres Græci bubalon nuncuparunt: Animaduertendum tamen eſt, ne vocabulorum affinitas nobis imponat, nec pro hoc animali vulgarem buffalum intelligamus. Nos porrò in eo omnes bubali notas reperimus: ſed & ex Aſamia in Cairum deuectus fuerat, licet in Africa etiam inueniantur. Iam ætate grandis erat, corpore minor ceruo, ſed habitiore, & maiore quàm caprea, tam quadrato, & bene formato corpore, vt oculis gratus eſſet eius aſpectus: nam eius pilus flauus adeo ſplendens, & læuis erat, vt expolitus videretur. Aluum magis ruffum ad flauum colorem tendentem habet quàm dorſum, quòd ad fuſcum accedit. Bubuli pedes, breuiaque & firma illi ſunt crura, collum craſſum, & breue, exiguis præditum palearibus: caput bubulo ſimile: cuius vertici inſident cornua nigra, & admodum incurua, vt Gazellæ, lunæque creſcentis in modum inflexa, quibus haud multum ſe tueri poteſt, cum in ſeſe ſint recurua: Bubulis auribus præditus eſt, armos ſubleuatos, & plenos habet: caudam, vt Chamelopardalis vſque ad poplites promiſſam, nigris pilis fultam, duplo quàm equini craſſioribus. Bouis mugitum habet, ſed non adeò ſonorum. Breuiter ſi quis imaginetur ſe conſpicere puſillum bouem, quadrato corpore, pilo fuluo, & ſplendente, cornibuſque lunatis, ſurrectis, & in ſe recuruis, bubali ideam habebit. Hæc Bellonius addita hac icone. Iſidorus etiam bubalos vocatos eſſe ſcribit, eò quòd ſunt ſimiles boum, ſed cum addit adeo eſſe indomitos, vt præ feritate iugum ceruicibus non recipiant, veterum bubalum cum vulgari, ideſt, buffelo implicat. Ceterum Horatius Fontana cognatus meus eques Hieroſolymitanus, qui non ſemel Africæ oras, ſed & aliarum regionum Turcæ ſubiectarum perluſtrauit, longè ab hoc buba-

Lib. 2. c. 50.

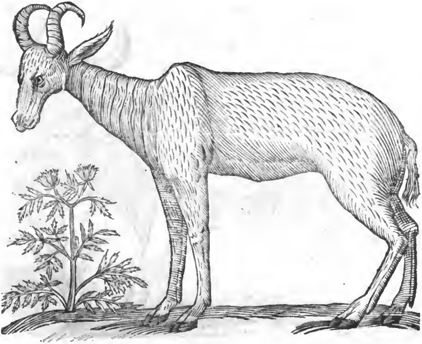
Bubali Bellonij deſcriptio.

C D

lo

Alo diuerſam mihi iconem ad viuum, vt affirmabat, expreſſam Beneuento tranſmiſit: capite nimirum, colloque longè proceriotibus, atque exilioribus: cornibus item retrò inflexis, & vt in rupicapra incuruis. Aures pro capitis portione habet maiuſculas, iuxta colli initium: facies ceruina, aut capreolum potius quàm bouem referens, quare quibuſdam capreolùm Africanum dici inquiebat ex capreolis tamen eſſe, caudæ proceritas negat, etſi quàm in boum genere longè ſit breuior. Totum animal excepto roſtro & cornibus, quæ nigricant, flaueſcit. Pilo eſt longiuſculo.

B

C

DE BVFFELO, SIVE BVBALO VVLGARI.

Cap. VI.

D

BVFFELVM etiam ex boum (ferorum potiſsimum) genere eſſe, tota ipſius corporis figura loquitur: quo verò nomine à veteribus appelletur, hucuſque me latet; Quamuis enim per Græciã & Aſiam, vt teſtatur Per. Bellonius, tam ſint frequentes, vt nullum animal frequentius conſpiciatur, ideoque mirum prorſus videatur, Ariſtotelem, qui in animalium perquiſitione ſepties centena quinquaginta coronatorum millia, expenſas faciente Alexandro, inſumpſit, illius non meminiſſe: falluntur equidem, qui βύβαλον Ariſtoteli memoratum, buffelum eſſe ſuſpicantur. Illius enim bubalus cornibus quidem ſe defendit, ea' tamen non ſemel ei inutilia ſunt, præſertim aduerſus feras pugnaces, timidumque animal eſt: è contrario buffelus audax, feruſque & infeſtus homini; Adhęc calcibus pugnans teſte Scaligero; quoniam inepta ad pugnam ſunt cornua, quia retrorſum auerſa ac demiſſa cuſpide. Videtur autẽ Ariſtoteles buffelum, nullo expreſſo nomine inter ſylueſtres boues enumeraſſe; vbi nimirũ ſcribit apud Arachotos (Indiæ ciuitatem,) boues ſylueſtres eſſe, qui differunt ab vrbanis, quantũ inter ſues vrbanos & ſylueſtres inter eſt: colore atro, corpore robuſto,

Lib. 2. Obſ. c. 50.

Buffelus Ariſtotelinus.

rictu leuiter adũco,cornua gerunt reſupinatiora. Conſentiunt n.color,robur,& cornuum figura. B
Fueritque fortè etiam iſte noſter buffelus bos ille ſylueſtris niger, ex quo ſi ſanguine ricini lumbi perungantur, mulieri tœdium Veneris fieri dicit Oſthanes apud Plinium. Quis ſit bubalus apud Martialem etiam oſtenſum eſt. Cum itaque antiqua huius quadrupedis nomenclatura lateat, ego vulgari nomine clarioris doctrinæ gratia buffelum appellabo cum & Germanis omnibus ſimiliter appelletur: & Gallis beuffle, Hiſpanis bufano. Anglis verò bugill, Illyrijs bauvuol.

F

G

FORMA. DESCRIPTIO. H

BVFFELVS animal eſt boui ſimile, ſed maius altiuſque, corpore valde craſſo, cute duriſſima, membris macilentis: pilos habet nigros, paucos, & paruos, & in cauda ferè nullos. Frons eſt aſpera, criſpa, & intricata pilis: Caput vt plurimum pronum ad terram, paruum proportione totius corporis. Cornua & longa, intorta, nigra. Albertus alicubi vallicoſa barbarica dictione eis cornua tribuit & nigra ſicut capræ: Et alicubi parua ſicut capræ domeſticæ, & aliàs (inquit) interius iuxta collum dependent verſus internam pectoris partem: aliàs erecta ſunt. Collum eſt craſſum, longumque. Inferior dorſi pars caudam verſus decliuis. Cauda breuis, parua, & nullis ferè (vt diximus) pilis: Crura craſſa robuſta, & reliqui corporis reſpectu breuia.

LOCVS.

A

LOCVS. VOX. MORES. INGENIVM.

BVFFELOS gaudere morari in aquis tradit Petrus Creſcentienſis. Romæ,
Florentiæ, & in alijs quibuſdam Italiæ vrbibus animal eſt frequentiſſimum, cęterum
vnde locorum, huc peruenerit, omnino ignoro. Aſiam, Græciamque eiſ-
dem abundare ex Bellonio indicatum eſt. Idem & apud Aegyptios haberi etiã
teſtatur, ſed qui magnitudine alios vincant. Eiſdem ſcatere Bornay inſulam *Lib. 2. obſ.*
tradit Franciſcus Lopez. Neque deſunt in Sian, vt Boterus ait in ſuis relatio- *cap. 26.*
nibus. Mugitus eis terribilis. Lac habet buffela & tempore coitus & in principio partus, vt an- *Mugitus.*
notauit Auguſtinus Niphus. Intuitu ſimplicitatem & manſuetudinem præ ſe ferunt, ſuntque re-
miſſi aliàs, & ſatis manſueti: vbi tamen contingit irritari, perquam iracundi & indomiti euadunt.
Irritantur autem prouocanturque colore præcipuè rubro, adeo vt in Cardinales quandoque im- *Vt irriten-*
B petum faciant. Albertus author eſt pugnare pręcipuè pedibus & vngulis (ex Scaligero etiam di- *tur.*
ximus calcibus pugnare,) quas (inquit) magno niſu defigit, & iterum iterumque conculcat ea qui- *Vt pugnēt.*
bus iraſcitur. Perſequendo rectà fertur, neque declinat. Tradit Creſcentienſis, vbi iraſcitur, aquam
ingredi & ſe mergere ad os vſque vt ſanguis æſtuans reſtinguãtur. In hoc eodem genere, vt idem
Albertus refert, vacca alterius quàm ſui generis vaccæ vitulum non admittit vberibus, ſed odore
agnitum reijcit: ſin autem vitulus vaccino ſtercore illinatur, odore decepta lactat & pro ſuo edu-
cat. Laboris ſimiliter ac bos vulgaris eſt patiens, & perquam robuſtus. Ferreus aut æneus cir-
culus per nares ei traijcitur, cui alligato fune, vel habena ducitur ac regitur, quo minus homini re-
pugnare poſſit. Tradunt cùm nimium ſit onus, quod ipſi trahendum eſt, in terram decumbere,
& ne verberibus quidem facilè ad ſurgendum cogi, niſi leuato prius onere. Auicenna ſcribit bu-
balum crocodilo infeſtum eſſe, cumque extra aquam repertum conculcarè. Quod Geſnerus de
Africano bubalo intelligendum exiſtimat, duabus motus rationibus, cùm quod pleraque ſua ex *Antipathia.*
Græcis deſcripſerit, tum quod crocodilus Africæ ſit peculiaris. Cæterùm buffelorum in Aegypto
etiam copiam eſſe, iam ex Bellonio dictum eſt, eoſque vbi iraſcuntur, pedibus hoſtem conculcare
C ex Alberto.

VSVS IN CIBIS.

CARNES bubalinæ (inquit Creſcentienſis) nimium melanchòlicæ ſunt, & ne bo-
ni quidem ſaporis, quare & parum probantur: crudæ adhuc forma & colore non
adeo indecoræ ſunt, coctæ verò omnino. Teſtantur Romæ venales proſtare, Iu- *Caro qua-*
dæiſque gratiſsimo eſſe in cibatu, verùm tanto lentore præditas, vt in parietem *lis.*
adactæ, tenaciſſimè adhęreant. quamobrem nitidioris vitæ epulis abdicantur. Re-
ctè Baptiſta Fiera.

Bubalus hinc abeat, nenè interet prandia noſtra,
Non edat hunc quiſquam: ſub iuga ſemper eat.

Caſei vero bubalini quos Piſtorienſis ager copioſè ſubminiſtrat, Marzolinorum nomine, vt ſcri-
bit Ioannes Bruyzinus Gallus in volumine de re cibaria. figura ferè ouali, bubulis longè præfe- *Caſeus Mar*
D runtur, vtpote palato gratiores grata illud acrimonia pungentes, ſed ſalubritate puto inferiores. *Zolinus.*

VSVS IN MEDICINA.

EX vngulis vel cornibus buffelorum annuli fiunt, qui ſi in digitis vel manuum vel
pedum ſubinde geſtentur, mirificè à quibuſdam laudantur aduerſus neruorum
conuulſiones ſeu ſpaſmos. Sunt qui ijſdem quaterna fila ex totidem metallis, au-
ro, argento, ære, & ferro fabricata innectant; tanquam efficaciores ſic fiant, tum ad
ſpaſmos, tum ad alia quædam vitia. Aliqui tandem ſperant ex annulo confecto
de ſolis iſtis filis inter ſe contortis. Non deſunt teſte Geſnero, qui inſuper mentiantur annulos ex
cornu vel vngula bubali in coitu diſsilire, quod alioqui puto chryſolithis & ſmaragdis tribuitur.
Adamus Lonicerus bubali vrinam cum myrrha & oleo auribus inſtillatam, dolorem ex frigore
natum lenire ſcribit, & excrementa paſcentis lenire tumores.

VSVS

VSVS IN COLENDIS AGRIS. E
& ad Vecturam.

BVFFELVS quoniam robuſtus eſt, & patiens laboris, ducendo currui, & vehendis oneribus, ac etiam terræ arandæ eo vtuntur. Petrus Creſcentienſis ad plauſtra & aratra non ſatis idoneos eſſe aſſerit, ſed in trahendis per terram magnis ponderibus exerceri, ligatos arteficialiter quibuſdam catenis. Et Albertus ait, maximo conatu onera trahere, adeo vt ad primi impetus niſum maiorem in genua ſe demittant, & rurſus erecti pergant: teſtaturque vnum tantumdem ponderis, quantum equi duo fermè, trahere valere.

VSVS CORNV, ET CORII. F

FIVNT paſſim ex buffelorum corio veſtes, ac præcipuè thoraces: duriſſimum enim id, ac craſſiſſimum eſt, ictibuſque reſiſtens: præfertur tamen bubulum ad calceos. In Narſinga equorum ornamenta eo tegunt. Siani verò regni incolæ ex cornibus eorum arcus ſuos conficiunt. In lege, *Argumento ſunt: Sed ſtragulas & bubolonicas quæ equis inſterni ſolent*: ſunt qui ſentiant hoc in loco legendum, bubalinas, vt ſubintelligatur pelles eſſe, non veſtes, tanquam ex bubalorum pellibus ſtragulis ad equos fieri ſolitis. Ego (inquit Bayfius) legendum puto Babylonicas, quam lectionẽ mox teſtimonijs fulcit.

Bubalonica.

Lib. de cauſis.

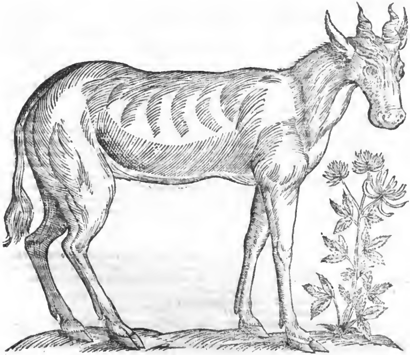
PROVERBIA. G

VVLGARE per omnem Europam conuitium eſt, vt craſſi & inepti homines, iuniores præſertim, ſerui item & tenuioris fortunę alij, prouerbialiter vocentur buffeli. Ad vulgare noſtratum adagium: *Si laſcia menare per il naſo come vn buffelo*, alludit Ludouicus Arioſtus, dum ait:

Non vo più che colei, che fu del vaſo
Dell'incauto Epimetheo à fuggir lenta,
Mi tiri come buffelo per il naſo.

DE BOVE STREPTICEROTE.
Caput VII.

ANTE aliquot annos ex aula Imperatoris Rodulphi II. miſſæ mihi fuere exoticorum aliquot animantium icones diligenter admodum, & pulcherrimè expreſſæ, atque inter eas huius quoque quod hic exprimitur animantis, quod non incongruè bouem dicemus ſtrepticerotem, à cornuum conſtitutione ſunt, enim turbinata, quemadmodum figura ipſa oſtendit: Ipſi capreoli genus eſſe exiſtimabant, quoniam faciẽ capreolo potius, quàm boui ſimilis eſt: Sed capreoli cauda breuiſſima, huic bubula, quamuis breiuſcula, totum animal colore ceruo ferè ſimile. Sed quid de natura eius dicam non habeo. Velocitate valere ex crurum exilitate conijci poteſt. H

DE OVE. CAP. VIII. E

ORDINIS RATIO.

PECVNIAM, & peculium pecori debere ſuam nomenclaturam à principio huius operis indicatum eſt, quòd in eo apud priſcos illos parentes, omnes collocatę eſſent diuitiæ, ideoque vbique terrarum, qui ditiſſimi erant, pecora pauiſſe, honeſtiſſimumq; fuiſſe ſtudium rei pecuariæ docent ſatis veterum exempla (vt ſacræ paginæ Heroas illuſtriſſimos in præſentiarum non commemoremus) vt meminit M. Varro, vbi

Lib. 2. de re ruſtic. c. 2. de rei paſtoritiæ dignitate diſputatur. *De antiquiſſimis* (ait) *illuſtriſſimus quiſque paſtor erat, vt oſtendit græca, & latina lingua, & veteres poetæ: qui alios vocant πολύαρνας, alios πολυμήλους, alios πολυβούτας, qui ipſas pecudes propter caritatem aureas habuiſſe pelles tradiderunt, vt Argis Atreus, quam ſibi Thyeſten ſubduxiſſe queritur: vt in Colchide, ad cuius arietis pellem profecti regio genere dicuntur Argonautæ, vt in Libya ad Heſperidas, vnde aurea mala, id eſt, ſecũdum antiquam conſuetudinem, capras, & oues, quas Hercules, ex Africa in Græciam exportauit, ea enim græci ſua voce appellarunt μῆλα.* Et paulo poſt: *Romanorum* verò, inquit, *populum à paſtoribus eſſe ortum quis non dicit? Quis Fauſtulum neſcit paſtorem fuiſſe nutritium, qui Romulum, & Remum educauit? Non ipſos quoque fuiſſe paſtores obtinebit, quod Parilibus potiſſimum condiderunt Vrbem?* &c. Fuiſſe porro antiquam quoque tem paſtoritiam, F

Paſtoritiæ rei nobilitas.

Tres vitæ gradus. idem author eodem loco docet, vbi de eius origine dicit. *Tres enim gradus humanæ vitæ con*ſtituit, *primum naturalem, cum* (inquit) *viuerent homines ex ijs, quæ inuiolata vltrò ferret terra. Ex hac vita in ſecundam deſcenderunt, paſtoritiam, è feris, atque agreſtibus, vt ex arboribus, atque virgultis decerpendo glandem, arbutum, mora, pomaq; colligerent ad vſum: Sic ex animalibus, cùm propter eandem vtilitatem, quæ poſſent, ſylueſtria deprehenderent, ac concluderent, & manſueſcèrent. Tertiò denique gradu à vita paſtorali ad agriculturam deſcenderunt:* Hæc ille:

Faſtor. 3. Romanos paſtores fuiſſe. Scribit tamen Ouidius Romulo populi vicini affinitatem contrahere cupienti nocuiſſe, quod G à Fauſtulo inter paſtores educatus eſſet, & aliquando oues pauiſſe crederetur, inquit enim;

> *In ſtabulis habitaſſe, & oues pauiſſe nocebat;*

Faſtor. 1. Cùm tamen antè dixiſſet:

> *Paſcebatq; ſuas ipſe ſenator oues.*

Sed & Plinius teſtatur, pecus aliquando vnicum Romanis fuiſſe vectigal; durauitque hoc paſtoritium ſtudium apud Romanos diutiſſimè, ſed increſcente luxu, pecus illis paſcendum tri-

Satyr. 1. buebant, qui nimirum tenuioris eſſent fortunæ, teſtis eſt Iuuenalis de Coruino, inquiens;

> *quid confers purpura maius*
> *Optandum, ſi Laurenti cuſtodit in agro*
> *Conductas Coruinus opes?*

Ideſt, ſi in paupertatem prolapſus eſt, vt paſcendæ ſint illi oues alienæ? Habebantque qui opulentiores erant paſcendo ſuo pecori ſaltus hybernos, & æſtiuos, quod non obſcurè indicat Ho-

In Epod. od. 1. ratius, ſeſe prædicans libenter militaturum, nullius latifundii, nullorumque ſaltuum mercede, nec opum vlla ſpe, ſed in ſolius Mecænatis gratiam: H

> *Pecuſuè Calabris ante ſydus feruidum*
> *Lucana mutet paſcua.*

Græci paſtoritiæ rei ſtudioſi. At in Græcia hoc paſtoritium ſtudium ita viguiſſe ex Homero, alijſque antiquiſſimis ſcriptoribus, poetiſque conſtat, vt non Reges tantum, ſed ipſos etiam Deos immortales, paſtores fuiſſe tradant: Paſtor apud Homerum eſt Apollo, Mercurius, Dij alij, & apud eundem Minerua Vlyſſi apparet habitu paſtoris; quales, inquit, regum filij ſunt. Similiter apud Apollonium

Odyſſ. N. Orpheus Nymphas vocat, ὀιοπόλους, hoc eſt, vt interpretatur Scholiaſtes, quæ ouium curam

Lib. 4. Argon. gerunt, atque inde etiam ἐπιμηλίδες dicuntur. Sol itidem filio ſuo apud Theocritum eximium hoc donum præbuiſſe legitur, vt diuitijs rei pecuariæ abundaret præ omnibus hominibus. Tã

Eid. 32. numeroſum autem pecus poſſidebant. vt vel numerum ipſum vix callerent, uel ſaltem nume-

Metam. 13. rare pauperis eſſe iudicarent, teſtatur id Polyphemus apud Ouidium, de ſuo pecore inquiens:

> *Nec ſi fortè roges poſſum tibi dicere, quot ſunt*
> *Pauperis eſt numerare pecus.*

Eid. 8. Idque innuit Menalcas apud Theocritum, Daphnidi, qui in certamine de cantus præſtantia vitu-

A vitulum ſe depoſiturum, præmium victoriæ dicenti, dummodo Menalcas agnum matri æqualem deponeret, reſpondet, id ſe præſtare non poſſe, quoniam parentes quotidiè numerum pecudis recenſerent.

ὐ θησῶ ποκα ἀμνόν. ἐπεὶ χαλεπός θ' ὁ πατήρ μευ,
Χ' ἁ μάτηρ. τὰ δὲ μᾶλα ποθέσπερα πάντ' ἀριθμεῦντι. ideſt,
Nunquam deponam agnum. Nam pater meus difficilis eſt,
Et mater. numerant verò veſperè ſemper oues omnes.

Similiter ait Virgilius:

Eſt mihi namque domi pater, eſt iniuſta nouerca,
Biſque die numerant ambo pecus, alter & hædos.

In omni autem pecore genus bubulum humano generi vtiliſſimum eſſe, ſuo loco rationibus euidentiſſimis oſtenſum eſt. Ab hoc ouillum pecus reliquis vtilius eſſe, ideoque ſecundas partes ei tribuendas eſſe, & ratio ipſa ſuadet, & veterum authoritatibus conuincitur; Quandoquidem, vt ait Columella: *Poſt maiores quadrupedes ouilli pecoris ſecunda ratio eſt, quæ prima ſit, ſi* *Ouilli pecoris vtilitas.*
B *ad vtilitatis magnitudinem referas. Nam id præcipuè nos contra frigoris violentiam protegit, corporibuſque noſtris liberaliora præbet velamina.* Ita, & Plinius: *Magna* (inquit) *pecori gratia in vſu vellerum, vt boues victum hominum excolunt, ita corporum tutela pecori debetur*, vnde Homerus κατ' ἐξοχὴν oues vocat præ cæteris animalibus εἰροπόκους, quòd earum tantùm lanæ tonderi ſoleant. Et Varro ſcribit, quadrupedum ſylueſtrium, quas vtilitatis cauſa deprehenſas homines incluſerunt, vt manſueſcerent, primas non ſine cauſa putari oues aſſumptas, & propter vtilitatem & propter placiditatem. *Maximè enim*, inquit, *natura quieta, & aptiſſimæ ſunt ad vitam hominum: Ad cibum enim lac, & caſeum adhibitum, ad corpus veſtitum, & pelles attulerunt.* Idem ait: *fructuum ex pecore*, (ideſt, ex oue) *ſpecies ſunt duæ, vna eſt tonſura, altera, quæ latiùs patet, de lacte, & caſeo, quam ſcriptores græci ſeparatim τυροποιΐαν appellarunt, atque ſcripſerunt ea de re permulta.* Sic & Ouidius: *Metam. 15.*

inque tuendos
Natum homines (pecus) *pleno quæ fertis in vbere nectar.*
Mollia quæ nobis veſtras velamina lanas
C *Præbetis, vitaque magis, quàm morte iuuatis.*

Ne quis verò caſei, lactiſq; vſum & eſum ruſticas tantùm menſas exornare putet, is Columellam audiat dicentem: *Ex ouillo pecore, caſei lactiſque abundantia, non ſolùm agreſtes ſaturat, ſed etiam elegantium menſas iucundis, & numeroſis dapibus ornat. Quibuſdam verò nationibus frumenti expertibus victum commodat, ex quo Nomadum, Getarumque plurimi γαλακτοπόται dicuntur*; Id quod minùs mirabitur, qui Ariſtotelem conſulit dicentem: *Ouium omnium maximè quadrupedum lac diu edurare, quippe quibus mulctra menſium octo ſpacio continuetur.* Ad hæc ex hoc ouium lacte, quod bubulo, alijſque comparatum, pinguiſſimum eſt, probatum fieri butyrum, teſtatur Dioſcorides. Ob quas tam ſingulares commoditates, ouem aiunt apud Aegyptios fuiſſe ſacram, vt ſcribit Plutarchus, & meminit Iuuenalis: *Ouis cur Aegyptijs ſacra.* *Lib. de Iſide, & Oſyrde.*

lanatis animalibus abſtinet omnis
Menſa.

Videlicet apud Aegyptios. Sed & in Geneſi legimus Aegyptios omnes ouium paſtores deteſtatos fuiſſe. Quæ verba nos monere ſcribit Thomas Boſius, iam tum colendarum ouium ſu- *Cap. 46.* *Lib. 12.*
D perſtitionem inhæſiſſe Aegyptijs, & ob id abominandos fuiſſe illis paſtores ouium, qui nimirum illas ſine honore, ad eſumque humanum reſeruant, cùm contrà Aegyptij honorificentiſſimè cuſtodiant, habeantque oues, & veluti ipſos Deos venerentur, quod teſtatur Diodorus Siculus, quocirca non omnes Aegyptijs fuiſſe deteſtandos paſtores, ſed ouium duntaxat, teſtaturque Plutarchus libro præcitato, ſolos ex Aegyptijs Lycopolitas ouibus veſci, quia idem λύκος, ideſt, lupus facit, quem pro Deo habent. Cæterùm Strabo ſcribit vltra Momemphim, vbi nitrariæ duæ, à quibus Nitriotica Præfectura dicta eſt, coli Serapin, & apud hos ſolos in Aegypto ouem occidi. At verò Troglodytæ pecorum nomina filijs ſuis indunt, vt tauri, arietis, ouis, propterea quod ab ijs, non à parentibus alantur. Iam & Apolloniæ, quæ in ſinu Ionico eſt, ſacras Soli oues fuiſſe, græci ſcribunt, quæ interdiu ſecundum fluuium paſcerentur, noctu verò ſtabulantes in antro quodam ab Vrbe non procul cuſtodirent delecti viri, diuitijs, & genere inter populares ſplendidiſſimi, ſingulis annis ſinguli. Quod ex oraculo quodam Apolloniatæ oues eas permagni facerent. Proinde Euenio (vt fertur) vaticino vigilias edormiente contrucidatis ouium pleriſque, lupis graſſantibus, publico Apolloniatarum decreto, cùm ſe is minùs tueri quiuiſſet, exoculatum fuiſſe, aiunt: Et apud Plutarchum habemus Athenis lege *Lib. 1. c. 4.* *Lib. 17. Geograph.* *Troglodytarū nomina.* *Oues Soli ſacra.* *Athenienſiū edictum.*

cau-

cautum fuiſſe, vt ſi quis viuum excoriaret arietem, actio contra ipſum inſtitueretur, Ἀθηναῖοι, E
Plutarch. in orat. de eſu carnium lib. inquit, τῷ ζῶντα τὸν κριὸν ἐκδείραντι, δίκην ἐπιθεῖναι. Androtion vero, referente Athenæo, apud Athenienſes antiqua lege ſtatutum ait, ne quis ex grege centum capita habente, pecudem intonſam, aut quæ nondum peperiſſet, iugularet: quod gregis augendi gratia ſeruaretur,
9. cap. 5. & idcirco eas quæ iam adultæ eſſent, comedere licuiſſe, additque Athenæus ſuo etiam tempore in Palladis ſacrificijs, neque agnam mactari, neque guſtari caſeum ſolere. Quo loco ἄπεκτον ἄρνα (vt id obiter annotamus) cùm rectè eſſent interpretati agnum intonſum, miror cur
Athenæi locus reſtitutus. addiderint ineptam appendicem, *impexumve*: diuerſo enim ſenſu τὸ πέκειν de pecude, & de lana; ἄπεκτος agnus dicitur tenellus, anniculo minor, nondum πεκτιχθεὶς, vt loquitur Theocritus, hoc eſt, cui neque vulſa, neque tonſa lana eſt; lana ἄπεκτος, non pectita, non carminata.
Mulcta qualis olim apud Romanos. Apud Romanos quoque non niſi ouium, boumq; impendio mulctacia olim dicebatur, quemadmodum in boue dictum eſt pluribus, quibus adde ex Gellio; *Mulcta, quæ ſuprema appellatur, vtpotè qua nulla maior inſtituta fuit, in ſingulos dies duarum ouium, triginta boum, pro boum ſci-*
Lib. 11. cap. 1. *licet copia, proque ouium penuria. Sed cum huiuſmodi mulcta pecoris, armentique a magiſtratibus dicta erat, adigebantur boues, ouesque, alias precij parui, alias maioris: Eaque res faciebat* F
inæqualem mulctæ punitionem. Idcirco poſtea lege Ateria conſtituti ſunt in oues ſingulos æris deni, in boues æris centeni: Minima autem mulcta eſt ouis vnius. Nunc quoque quando a Magiſtratibus populi Romani more maiorum mulcta dicitur, vel minima, vel ſuprema, obſeruari ſolet, vt oues genere virili appellentur: Ac niſi in eo genere diceretur, negauerunt iuſtam videri mulctam: Varronis verba quibus minima mulcta dicebatur à Prætore, ſunt hæc: *Quando citatus neque reſpondit, neq; excuſatus eſt, ego ei vnū ouē mulctā dico. Ouibus duabus mulctabantur apud antiquos* (inquit Feſtus) *minoribus criminibus: In maioribus autem bobus, nec vltra hunc numerum excedebat mulctatio, qua poſteaquam ære ſignato vti ciuitas cœpit, pecoraque mulctitia, aut incuria corrumpebantur, vnde etiam peculatus crimen vſurpari cœptum eſt, facta eſt æſtimatio pecoralis mulctæ, & boues centenis aſſibus, oues denis æſtimatæ. Inde ſuprema mulcta, id eſt, maxima, appellatur tria millia æris: Item viceſſis minoribus delictis: Et rurſus peculatus furtum dici captum eſt à pecore, quia ab eo initium fraudis eſſe cœpit. Siquidem ante æs, aut argentum ſignatum, ob delicta, pœna grauiſſima erat duarum ouium, & triginta boum. Ea lege ſanxire T. Menenius Lanatus, & P. Septius Capitolinus Coſs. Quæ pecudes, poſtquam ære ſignato vti populus Romanus cœ-* G
pit, Tarpeia lege cautum eſt, vt bos centuſſis, ouis decuſſis æſtimarentur: hac vſque Feſtus. Var-
Homicidij pœna. ro verò etiam ait, ſuo æuo mulctam ex vetere inſtituto bobus, & ouibus dici ſolitam. Tradit etiam Seruius apud maiores homicidij noxium pœnam arietis damno luiſſe, idque in Regum
Lib. 2. Aen. 6. legibus tradi; Et Sabellicus refert, quod Germanis olim homicidium certo pecorum numero lueretur, atque ita vniuerſam domum ſatisfactionem cepiſſe. Troglodytis verò vxores, cùm
Adulterij. ſint communes, niſi quæ Tyrannorum ſunt, ex quibus, qui vnam corruperit, is teſte Strabone oue mulctabatur. Vt verò ad huius pecoris vtilitatem, quam nobis affert, reuertatur oratio, ſci-
Oues vbi pro tributo. re conuenit oues non vno in loco tributi nomine perſolutas eſſe: ſiquidem apud Strabonem legimus Cappadoces Perſis pendere præter cætera, ouium quinquaginta millia, Medos duplū
4. Regū. c. 3. ferè; & Meſa Maobitarum Rex, vt ſacra teſtatur pagina, Iorano Achabi filio Iſraelitarū Regi, pendebat centena agnorum millia, & totidem lanatorum arietum: Item Ioſaphat Iudæo-
2. paralipom. cap. 17. rum Regi Sanctiſſimo pendebant Arabes ſingulis annis, arietum 7700. & capros totidem. Et ne longius abeamus: Scribit Ambroſius Leo Nolanus à Stabijs quotannis magnum, & al-
Odyſſ. Φ. bum agnum cum cornibus auratis Nolam ad Præſulem tributi, honoriſq; nomine mitti. Erat H etiam, quod minimè prætereundum eſt, agnina caro præmium eis, qui gryphos enodabant, nec non & poetis: vnde Ἀρνῳδοὶ dicebantur, qui agni præmia canebāt, vt annotauit Ioſephus Scaliger, addens, huius rei meminiſſe Auſonium in epiſtola ad Theonem his verſibus:

Verùm protinus ede quod requiro
Nil quæro, niſi quod libris tenetur,
Et quod non opicę legunt papyri,
Quas ſi ſolueris ò poeta nugas
Toſtam tibi trado ſimulq; & agnam.

Lanæ honor apud Romanos. Vbi in omnibus exemplaribus legitur: toſtam tibi trado ſimul vacunam. Apud Homerum verò Vlyſſes à Laerte patre, & ſenioribus totius Ithacæ ad Meſſenios legatus mittitur ad repetendas oues, quas illi agrum Ithacenſem depopulati vnà cum paſtoribus abſtulerant. Nec
Lib. 28. c. 2. alium ob finem lanam veteres Romani religioſè colebant, quòd inter cæteros teſtatum reliquit Plinius de lanarum medicinis tractaturus. *Lanis authoritatem veteres Romani etiam religioſam habuere, poſtes à nubentibus attingi iubentes*: Alludit ſcilicet ad veterum illum morem,

quo

A quo ædium, in quas accedebat ſponſa, ianua, marito illam operiente, lana cingebatur, & coronabatur, multaque lauro ornabatur: Poſtes etiam vittis laneis contegebantur, quas ab introgreſſa tangi mos erat, & adipe ſuillo, oleoque, vel lupino vngi, ne quid veneficum, aut peſtilens noceret, ſed & ſponſæ, cùm ex domo patris ad maritum prodibant, colum lana comptam & fuſum cum ſtamine geſtabat, quod teſtatur Plutarchus: ἡ νύμφη, inquiens, εἰσφέρει μὲν ἠλακάτην, καὶ τὴν ἄτρακτον, additque, quod propius huic loco eſt, ἐρίῳ δὲ τὴν θύραν περιστρέφει τοῦ ἀνδρὸς, ideſt, *Sponſa quidem infert colum, & fuſum: lana verò ianuam circumdat viri*. Nec prætereundum, quod tradit Rhodiginus Cælius: In lanata pelle nouas nuptas ſedere ſolitas, vel more vetuſto, quòd priſcis temporibus in pellium ſtratis dormirent, vel quòd lanificium viro præſtituras ſe, eo ſymbolo pollicerentur, habebantque ex ouis lana cingulum, quod, vt apud Verrium Flaccum legimus, vir in lecto ſoluebat: erat enim lanificium eo tempore in ſummo precio, & honore, adeò, vt id etiam præcipuæ Heroinæ exercerent. Plinius de Tanaquili Romanorum Regina. *Lanam cum colo, & fuſo Tanaquilis, quæ eadem Caia Cæcilia vocata eſt, in templo Sangi duraſſe, prodente ſe, author eſt Marcus Varro: factamque ab ea togam*

Spõſa noua cur lanam, & fuſum marito ferret.

Lib. 27. c. 14.

Lanificij honor.

B *Regiam vndulatam in æde Fortunæ, qua Seruius Tullius fuerat vſus. Inde factum, vt nubentes virgines comitaretur colus, & fuſus cum ſtamine &c.* Fertur autem Tanaquilis, ſiue Caia Cæcilia Tarquinij Priſci Regis vxor optima lanifica fuiſſe, ideoque in eius memoriam ſempiternam inſtitutum fuit, vt nouæ nuptæ ante ianuam mariti interrogatæ, quænam vocarentur, Caiam ſe eſſe dicerent. Præter autem cultum, & tutelam contra frigora, lanæ ſuccidæ plurima præſtant homini remedia ſaluberrima, de quibus ſuo loco. Quid mirum itaque ſi in ouium tonſura cùm alibi, tùm potiſſimum apud Hebræos liberalia, atque honeſta, magnificaque celebrarentur conuiuia. Equidem Abſalonus, eò tempore, quo oues ſuas in Baalhaſor Ephraimiticæ ditionis loco, tonderi curauit, ſplendidum ſeruis ſuis conuiuium adornaſſe, & ad illud Dauidem patrem, fratreſque ſuos omnes inuitaſſe legitur. Similis conuiuij mentio fit in Samuele. Nabal enim Ziphæus vir diues, cui tria ouium millia, & mille capræ fuiſſe dicuntur, oues ſuas, quas in Carmelo (qui locus fuit Tribus Iudæ) habebat, totondiſſe legitur. Id cùm Dauid in deſerto fame, ſitique grauiter conflictatus reſciuiſſet, ſeruos ſuos ad illum miſit, qui commemoratis ſuis in illum, eiuſque paſtores beneficijs collatis, humaniſſimis verbis ab

Conuiuia in ouium tõſura.

Lib. 1. c. 25.

C illo peterent, vt, ſe quoque nunc feſtiuitatis illius, atque conuiuij participem faceret. In die bono inquiunt illi, hoc eſt, læto feſtiuoque ad te venimus. At verò Nabal, & re, & nomine ſtultus, iuſtæ huic Dauidis petitioni ſatisfacere noluit, ſimulque durum illius nuncijs, & inhumanum reſponſum dedit: Tollamne, inquit, panem meum, & aquam meam, & victimam meam, quam mactaui tonſoribus meis, vt dem illam viris, quos non noui, vnde nam illi ſint? &c. Ex quibus autem omnibus colligimus id quod noſtri eſt propoſiti, conuiuia huiuſmodi tonſoria, vt ita loquar, magnifica fuiſſe; Sequitur enim eodem in capite conuiuium hoc Nabalis quaſi regium fuiſſe, hoc eſt valde luxurioſum, in quo videlicet ipſe ſe nimio vino obruit. Sic Iudas, vt in libro Geneſis ſcriptum eſt, animi ſui ex dolore, ob amiſſam vxorem, reficiendi, recreandique cauſa, vnà cum quodam amico ſuo ad ouium tonſuram iuiſſe dicitur. Sed & apud Latinos oues tondere, vt & ſementem facere, omninò non fuit licitum, priuſquam Catulatio (græcis eſt περισκυλακισμὸς) hoc eſt ex cane ſacrum fieret, vt Gyraldus teſtatur de Dijs gentium. Ex his ergo omnibus conſtat, illam ouium tonſuram magna cum feſtiuitate, lętitia, atque conuiuijs fuiſſe celebratam, id quod mirum non eſt, quando quidem, vt dictum eſt, priſci illi He-

Catulatio.

D bræi, vt ex multis ſacræ Scripturæ locis conſtat, paſtoritiæ rei mirum in modum fuerunt dediti, ſuaſque opes, atque diuitias, tum in alio pecore, tum in primis in ouibus habebant, quarum nimirum maxima eſt fæcunditas, atque vtilitas. Itaque cùm in illis tot præſertim numero tondendis plurimum paſtoribus, atq; famulis eſſet laboris exantlandum, iuſta profectò de cauſa, patres familias, atque domini illos conuiuiali huiuſmodi lætitia recreare rurſus, atque exhilarare voluerunt. Adde quòd illa ouium tonſura typus videtur fuiſſe atque figura futuræ illius tonſuræ, hoc eſt mortis, atque paſſionis ſalutiferæ Domini Noſtri Ieſu Chriſti, ceu ouis puræ, atque immaculatæ, quæ cùm tonderetur, atque mactaretur, nullam vel minimam vocem impatientiæ teſtem edidit, ſecundum illud Eſaiæ vaticinium: *Ouis inſtar ductus eſt ad victimam, & quaſi agnus coram tonſoribus obmutuit*, ad hominum ſcilicet conuitia; *& os ſuum non aperuit*, ad conuitia ſcilicet regerendum.

Paſſionis Chriſti typus.

Cap. 53.

SYNONYMA ÆQVIVOCA.

Ouis. IDEM hic euenit in oue, quod diximus de boue, mutat enim hoc quoque ani-
Aries. mal nomenclaturam pro ſexus, & ętatis diuerſitate; fœminam enim, ouem, ma-
Agnus. rem, arietem dicunt, agnum verò, qui nec dum annum exceſſit. Nam quam-
Rerum humanlib. 27. uis Feſtus ouem ab antiquis maſculino genere dictam ſcribat, vt ouibus duo-
bus, non duabus; Et quamuis etiam ex Varrone apud Nonium legamus, *vt*
In Terētio. *etiam putantibus, qui oues duos, non duas dicunt, Homerum ſecutos, qui ait, Μῆλ' ὄϊες τε.* Item,
quando citatus neque reſpondit, neque excuſatus eſt, tum ego vnum ouem mulctam dico: tamen
extra mulctam, de qua ibi loquitur, ouis fœminam in hoc genere denotat: Plinius, *Arietis*
dextro teſte præligato, oues tantum gigni quidam ſcripſerunt, ideſt, fœmellas, atque ita apud om
nes paſſim ſumitur, vt & ouicula pro parua oue. Ouaria verò eſt ouium multitudo, à qua &
Adaſia. ouiarium pecus dicitur. Adaſia vocatur, teſte Feſto, vetula recentis partus: Matrices, quæ F
agnos nutriunt Palladio, quas Florentinus τοκάδας dixit paſcales, quæ paſſim paſcuntur à pa-
Minæ. ſco, ſiue à paſcuis, quaſi paſcuales, vt ait Feſtus: Minæ quæ ventre ſunt glabro, Apicæ verò, quæ
Apicæ. non amplo corpore ſunt, nec multam lanam habent circa totum corpus: Lanata, & bidens, epi-
Lanata. theta quidem ſunt ouium, ſæpe tamen abſolutè pro oue capiuntur. Plinius. *Quanquam ſtul-*
Bidens. *tiſſima animalia lanata.* Iuuenalis:

Interea dum lanatas, toruumque iuuencum
Cedit.

Bidentes verò, qui ideo oues dici docuerat Grammaticus, quod duos tantùm dentes habeřēt,
Lib. 7 ſaturn. c. 9. » ridetur apud Macrobium. Atqui hoc, inquit Auienus, vel nunquam contingere, vel ſi contin-
» gat, oſtentum eſſe, & factis piaculis procurandum. Tum Seruius citato Pomponij ex Atta-
» linis verſu, in hoc verrem bidentem legimus, oſtendit, non proprium hoc Epithetum eſſe ouis,
» Et Nigidius (inquit) in libro de extis, bidentes appellari ait, non oues ſolas, ſed omnes beſtias
» bimas. Et in commentarijs ad ius Pontificum pertinentibus, legi bidennes primò dictas, d,
» litera ex ſuperfluo (vt ſæpe aſſolet) interiecta, ſicut pro reire, reamare, rearguere, dicitur redi- G
» re, redamare, redarguere. Ergo bidentes primùm dictæ ſunt, quaſi biennes. Quamuis Higinus
» qui ius Pontificum non ignorauit, bidentes appellari ſcripſit hoſtias, quæ per ætatem duos
» dentes altiores haberent, per quos ex minore in maiorem tranſcendiſſe conſtat ætatem. Hæc
Macrobius. Et Nonius Marcellus ſcribit: *bidentes qui exiſtimant ob eam cauſam oues à Vir-*
gilio dictas, quod duos dentes habeant, peſſimè, ac vitioſè intelligunt. Nam nec duos dentes ha-
bent, & hoc quidem & genus monſtri eſt, & melius intelligi poteſt, ſi biennis dixerit authoritate
Pomponij in Attalana. Mars tibi voueo facturum, ſi vnquam redierit, bidenti verre. Luberius
paupertate, viſus hac nocte bidentes propter vitam facere: Et Nigidius Figulus dicit bidental,
Bidental. *quod bimæ pecudes immolentur.* Idem legere eſt apud Aulum Gellium, cuius verba breuitatis
cauſa omitto. Illud tantum notabo, quod ait, Higini opinionem, an vera ſit, non argumentis,
ſed oculis indicari oportere. Higini ſententiam ceu veram amplectitur Ioſephus Scaliger in
ſuis doctiſſimis coniectaneis, in explicatione iſtius Varronis: *Et in Pontificalibus libris biden-*
tes, vbi non ſine graui errore ſcriptum erat videntes: Certè, inquit, bidentes erant hoſtiæ, quæ
& cornigeræ eſſent, & duos dentes eminulos haberent; citatque teſtimonium Feſti: *Bidentes* H
ſunt oues duos dentes longiores cæteris habentes, additque hoc etiam Heſychij: Κεραΐδες τῶν
προβάτων τὰ θήλεα τὰ ἔνδον ὀδόντας ἔχοντα. Aliter, vt credit, ſi carerent illis, ἀτελεῖς erant, &
ad ſacrificia ineptæ. Nam ſi bidens, inquit, dicta eſt quaſi biens, cur bidentis, non bidennis, aut
Ambidētes. biennis dicitur? Atqui magis aperit etymum, quod & ambidentes apud veteres vocarentur.
Sed id requirebatur in hoſtia, vt duos dentes haberet cæteris longiores, quemadmodum & in
Duidens. tauro τελείῳ, vt diuerſa cornua haberet, & patentia hæc ille. Inuenio tamen etiam apud eundē
1. de diuin. Feſtum ouem appellari ambidentem, ſiue bidentem, quæ ſuperioribus, & inferioribus eſt den-
Hoſtiæ balantes. tibus; Eiq; duidens hoſtia eſt bidens. Quia modo balare, de ouis voce propriè dicitur, Cicero,
oues, vel agnos hoſtias balantes nuncupauit: Et Virgilius gregem balantum, pro ouium, dixit;
Georg. 1. Et quãtũis pecus dicatur, omne id, quod humana lingua, & effigie caret, & propriè teſte Iſidoro,
Lib. 12. c. 1. pecorum nomen ijs animalibus accommodari ſoleat, quę ſunt aut ad veſcendum apta, vt oues,
Pecus. & ſues; aut vſui hominũ accõmoda, vt equi, & boues, differatq; inter pecora, & pecudes, vt idē
ait, veteres inquiēs cõmuniter in ſignificatione omnium animaliũ, pecora dixiſſe; pecudes ve-
rò tantũ illa, quæ eduntur, quaſi pecuedes? Plinius tamen pecudē ſæpiſſimè pro oue ponit, quē-
admodum

A admodum in primis clarum fiet, vbi agemus de vſu in medicina; & alibi inquit: *Elephanti tanta narratur clementia, contra minus valida, vt in grege pecudum*, (ideſt ouium) *occurrentia manu dimoueat*, ſed & idem pecus pecoris genere neutro, peculiariter pro oue dixit: *Eſt & in Hiſpania non maximè abſimile pecori* (ideſt oui) *genus muſmonum caprino villo, quam pecoris velleri propius.* Marcellus etiam Empiricus pulmonem pecudis exponit pulmonem ouis.
Dicitur & pecu genere neutro in ſingulari, & pecua in plurali, in eadem ſignificatione, & ſimi- *Pecu.*
liter pro ouibus aliquando abſolutè. Actius: *paſſimq; præda pecua balabant agris.* Plautus: *Pa-* *In Bacchid.*
ſtor harum dormit, cùm hæ eunt, ſic à pecu balitantes: hinc Dionyſius Lambinus apud Lucre- *Lib. 6.*
tium, vbi in vulgatis pleriſq; ſcribitur codicibus.

Conſimili ratione venit bubus quoque ſæpe
Peſtilitas, etiam pecudum balatibus agris.

In nonnullis, *pecudum talaribus agrè*, & in manuſcriptis, *pigris balatibus agror*, non indoctè reſtituit, *pecubus balantibus agror.* Iuuenalis addidit epithetum balans,

pecudem ſpondere ſacello
B *Balantem.* (ideſt ouem)

Et Lucretius, eaſdem *lanigeras pecudes* dixit. Martialis, *pecoriſq; maritum lanigeri*, ipſum arie- *Lib. 2.*
tem. Virgilius, *lanigaros agitare greges*, pro totũ pecus ouillum. Apud quem, vbi ait Corydon: *Egl. 2.*

Quàm diues pecoris niuei quàm lactis abundans:

illud *niuei* ad vtrumque, ad pecus, inquam, & ad lac referri poteſt: ſi ad pecus, tum quiddam maius, & glorioſius dicit: eſſe videlicet ſe diuitem pecoris, quod magnum erat, neque id tantùm, ſed quod miræ cuiuſdam felicitatis eſt, candidiſſimi. Vrſinus, vocem niuei ad lactis referri malè exiſtimat iudicio Iacobi Pontani: Nititur autem Vrſinus aliquot aliorum teſtimonijs, ac inprimis Tibulli:

Et niues lactis pocula miſta mero.

Et Athenæi: Κλέαρχός φησι τὸ μὲν ὕδωρ, ὥσπερ καὶ τὸ γάλα, λευκὸν λέγεσθαι, οἶνον δὲ, καθάπερ
καὶ τὸ νέκταρ, ἐρυθρόν; ideſt, *Clearchus ait, aquam ſicut & lac album dici, vinum verò ſicut &* *Lib. 2.*
nectar, rubrum. Cratinus ἐν Ὀδυσσεῦσιν, ἕστι πανημέριος χορταζόμενος γάλα λευκόν, ideſt, *Toto die album paſcens lac.* Varro in Satyra Andabata, ſeu Andabatæ, ſi modo illa inſcriptio
C mendo vacat:

Candidum lacte papilla cum fluit, ſignum putant partus
Quod hic ſequatur mulierem è partu liquor.

Ego verò Vrſino ſubſcripſerim, cùm Polyphemus apud Ouidium, inquiat: *Metam. 13.*

Lac mihi ſemper adeſt niueum.

Quem locum ipſemet Pontanus, Ouidium ex Virgilio tranſtuliſſe profitetur. Apud Græcos *Ἀμνόα.*
longè plura, quàm apud latinos, reperio ſynonyma, quæ ordine nunc recenſebo alphabetico.
Ἀμνόα Heſychio annotante, ouis eſt, aut ſecundum alios, agnus, qui aliàs ἀμνὸς eſt, vt ſuo loco docebitur. βάρα eidẽ eſt grauedo capitis, νόσημά τι καρηβαρικόν, ſed addit Laconibus ita vocari θρέμματα, ideſt, pecora, vt modò patebit. Idem tradit Varinus, & vtriq; βαρακάκαι (fortè βαρανάκαι, vt Geſnerus iudicat) pelles caprinæ apud Celtas. βηχίοις apud Hippocratẽ, interpretatur Varinus προβατίοις, ſimiliterq; exponit Galenus in Exegeſi Hippoc. apud quẽ in multis exẽplaribus ſcribitur βηκίοις: Apparet autẽ diminutiuũ eſſe à βήκη, quę Heſychio eſt χίμαιρα, ideſt, capra, apparetq; ita dici per onomatopæiam, talẽ enim vocẽ ouium, caprarumq; eſſe ſuo
D loco patebit: Et Heſychius teſtatur manifeſtè τὰ πρόβατα, (ideſt oues) dicta quoq; βῆκα, παρὰ τὸ βῆ βῆ. Hinc fortè Lacones, vt annotauit Heſychius, βειχάδας appellãt pelles pecorũ quę morbo perierunt, ſed & Varinus βαίτην exponit μηλωτὴν diphtheram, ſiſyram. Βόσκημα idẽ quod
pecus, ſiue animal omne, quod paſcitur. Xenophon ἔλαβεν παμπληθῆ, καὶ βουκόλια, καὶ ἱππο- *4. Hellen.*
φόρβια, καὶ ἄλλα παντεδαπὰ βοσκήματα, ideſt, *accepit permulta, & boum, & equorum armenta,* Βόσκημα.
& alia pleraq, pecora. Sic & βοσκήματα θαλάσσης apud quẽdam poetam legimus, pro, piſces.
Eſt & βοτὸν idem, quod βόσκημα: Heſychius enim βοτὸν ait, ad omnia animalia terreſtria, volucria, aquatica, ſylueſtriaq; extendi, & ſic dici ἀπὸ τοῦ βόσκεσθαι. Etymologus tamen βοτὰ ex- Βοτόν.
ponit, πρόβατα & βοσκήματα, & Bottion ipſi Macedonũ gẽs eſt, & Bottia regia dicta ἀπὸ τῶν βοτῶν i. à pecoribus, quibus abũdat, & εὔβοτος γῆ, exponitur terra paſcẽdis ouibus apta. γλῶσσα εὐίρων βοτῶν, apud Cratinũ, ac ouib. teſte Scholiaſte Ariſtophanis, dicitur. Γοῖτα Heſychio, & Var. eſt οἶς cũ dẽſo ſpiritu. Διδόης in theſauro linguę latinę exponitur bidẽs, diciturq; de oue.
Δίκυμα Suidæ ſunt τὰ διδυμοτόκα πρόβατα, oues quæ gemellos pariunt, vel pepererunt. Va- Γοῖτα.
rinus verò ſimiliter quidem exponit, ſed mediam circumflectit. Ἔγγαλον, πρόβατον γάλα ἔχον, ideſt, ouis lac habens; quidam pro adiectiuo illud ſumentes, adijciunt ſubſtantiuum πρό-

A ricus Stephanus, Heſychium mutato genere, dicere, τὸ κάρνον, (qui & paulò ante à Galatis,
ſeu Gallis καρνὸν vocari dixerat τὴν σάλπιγγα, ideſt, tubam, pro quo Euſtathius habet κάρνυξ: *Tuba Galatica.*
Nam pagina 1139. recenſens aliquot tubarum ſpecies, tertiam dicit eſſe Galaticam, quæ à
Celtis vocetur κάρνυξ.) Idem & κάρκαρα exponit μάνδρας. μάνδρας autem ipſi ſunt ἕρκη, φραγμοί,
ἔλαι συκὼ βοῶν, καὶ ἵππων, ideſt, ſtabulum, ſeptum, clauſtrum boum, & equorum. Κεραΐδες *Κεραΐδες.*
Heſychius, & Varinus exponunt τῶν προβάτων τὰ ἔνδον ὀδόντας ἔχοντα, hoc eſt oues intus dẽ-
tes habentes: Quidam verò teſte Henrico Stephano peculiariter κεραΐδας eſſe volebant, ver-
mes cornu infeſtantes, qui nempe ſic legebant apud Homerum: *Odyſſ. Φ.*

τόξον ἐνώμα
Πάντη ἀναστρωφῶν πειρώμενος ἔνθα, καὶ ἔνθα
Μὴ κεραΐδες ἔδοιεν. Ideſt,
Arcum monebat,
Penitus reuoluens experiens huc, & illuc
Ne cornua vermes ediſſent.

B Vbi pro κεραΐδες rectiùs fortaſſis legetur, quemadmodum etiam legit Spondanus κέρα ἶπες,
& nos etiam in opere de inſectis; Eſt enim ἴψ vermiculus peculiatiter cornibus infeſtus, quam-
uis Theophraſtus ἶπα in vitibus noxium vermem faciat: Nam cum Alcæo rectiùs puto diſtin- *Ips.*
guemus, vt ἶπες ſint, qui cornua rodunt, ἶκες verò qui vites. Eſt item κεραῒς ſalaciſſima quædam
auicula, à qua Medeam κεραΐδα vocat Lycophron, vt vulgaria Lexica tradunt ex eius Scho-
liaſte. In loco autem Homerico, quem modò citaui, nonnulli, vt Henricus Stephanus ex Eu-
ſtathio notauit, pro κέρα ἶπες; legebant κεραΐπες, à κεραΐψ, vt κεραΐπες (inquit) eſſent vermes
cornua redentes. Apud Heſychium, vbi legitur, ἴψ, εἶδος σκώληκος κρεατοφάγον, legendum κε-
ρατοφάγον. Μὰ Varinus Phrygibus dicit eſſe πρόβατα, ideſt, oues. Vox ficta videtur à voce, *Μὰ.*
à qua nimirum apud Latinos mamma, apud Græcos μαμμᾶν puerorum balbutiẽtium ſonum
edere, & μάμμη, ideſt, auia. μίτασσαι Suidæ ſunt τὰ ὕπαρνα πρόβατα, ideſt, oues agnos ſub *Μίτασσαι.*
vberibus habentes. Rectius Euſtathio μεσήλικες per Epentheſin ſyllabæ τα, pro μέσαι, ideſt,
mediæ ætatis inter agnos, & iam grandiores natu oues; Vtitur autem eo vocabulo Ho- *Odyſs. I.*
merus:

C Χωρὶς μὲν πρόγονοι, χωρὶς δὲ μέτασσαι
Χωρὶς δ' αὖ ἕρσαι. Ideſt:
Separatim quidem natu maiores, ſeparatim miores,
Separatim agni recens nati.

Μῆλα communiter omnes ſunt quadrupedes, propriè verò pecora minora, &, vt ait Heſychius *Μῆλα.*
κατ' ἐπικράτειαν, τὰ πρόβατα, καὶ αἶγες; & Homerus μῆλα etiam vocat capras, vt hoc in
verſu:

Μῆλ' ὀΐες τε καὶ αἶγες ἰαύεσκον.

Et nos, inquit Varinus, Melotam quoq; vocamus pellem captinam (alij quamuis pellem me- *Melota.*
lotam dici aiunt,) & rurſus μῆλα, inquit, Homerus, vocat omnes quadrupedes, ὡς ἀπὸ μέ- *Odyſs. ρ.*
ρους, ideſt, per Synecdochen partis pro toto: non enim ſolas oues mactabant proci, ſed ſues
etiam pingues, & capras, & boues armentinos. At verò Henricus Stephanus in hoc Home- *Odyſs. ξ.*
ri loco:

ἕκαστος ἐπ' ἤματι μῆλον ἀγινεῖ
Ζατρεφέων αἰγῶν, ὅς τις φαίνηται ἄριστος.
vnuſquiſq; in die pecudem fert
Saginatarum caprarum quæcunque appareat optima.

Per excellentiam verò dicitur de ouibus abſolutè; vnde μηλόβαι, & μηλοβάται Heſychio ſunt
D ποιμένες, ideſt, ouium paſtores, quas voces mendæ ſuſpicione non carere, putat Henricus Ste-
phanus. In quo ſignificatu legimus apud Homerum μηλοβοτῆρας; & in Epigrammatibus
μηλοβότας: μηλόβοτος verò ab ouibus depaſtus, & apud Heſychium, & Varinum, μηλόβοτον
πεδίον. campus eſt, in quos benè paſcuntur. μηλονομεὺς, & μηλονόμος, opilio ſiue paſtor ouium.
μηλονομεὺς etiã accipitur pro quodã bruchi genere; eſt & μηλάτης ouiũ paſtor, & μήλατα ſunt
oues: Vnde μηλάτων ἀπάργματα, quę verba Euſtathius in exemplũ affert, authoris nomẽ ſub-
ticẽs, ſed videtur ex quopiã Tragico ſumpta. Affert autẽ genitiuũ hũc μηλάτων in exemplũ Me
taplaſmi. At in Lexico habetur nominatiuus ſingularis μήλατον: quẽ ego, inquit Henr. Stepha-
nus, teſtimonio quopiã idoneo poſſe confirmari nõ puto: ſed temerè potius aſcriptũ ab aliquo
fuiſſe, tanquã nimitũ μήλατον neceſſe eſſet dici, ſi μήλατα diceretur: Varro τοῦ μήλη Etymolo-
giam tradit his verbis: *Ad Oeta arietis pellem profecti regio genere dicuntur Argonautæ, vt in*

Libya ad Heſperidas, vnde aurea mala, id eſt ſecundum antiquam conſuetudinem capras & oues, quas Hercules ex Africa in Græciam exportauit. Ea enim ſua voce Græci appellarunt μῆλα. Nec multo ſecus noſtri ab eadem voce, ſed ab alia litera Bela vocarunt. Non enim me (Mee) ſed bee ſonare videntur oues vocem efferentes, à quo poſt belare dicunt, extriſa e litera, vt fit in multis. E

Bela.

Οἶς. Οἶς duabus ſyllabis à Varino vertitur ouis fœmina, atq; ab Atticis etiam οἶς proferri monoſyllabum, & in maſculino quoq; genere, ita certe Ariſtoteles τὸν οἶν dixit, τὸν κριὸν, id eſt, arietem, vt οἰὶ κυρύττοντι, id eſt, arieti arietanti. Apud Suidam locus in vocabulo ὄϊς à librarijs corruptus eſt, idem tamen rurſus ait, ὄϊς ὄιος ſine diphthongo poeticum eſt, ὄϊς verò contractum commune, cuius genitiuus ὀιὸς vltimam acuit, vt differat ab οἶος, id eſt ſolus. Apud Homerum quidem nunquam reperias οἶς monoſyllabum in recto caſu, ſed ὄϊς diſſyllabum: In obliquis etiam niſi carmen impediat, diphthongũ nõ facit, vt εὐτρόφῳ οἰὶ ἐοικώς: & ſanè aptius ſcribitur diſſyllabum, neq; enim vllum tale monoſyllabum reperitur, præter hoc ipſum οἶς Atticum & φθοῖς. Homerus: Τεῖσι δ' ὄϊς λάσιος, & rurſus Νῶτον ἔθηκ' ὄιος. Apud Heſychium, vbi ſcribitur οἶς, πρόβατον, ἢ τοῖς ἑαυτοῦ, ἢ τοῖς σοῖς, Geſnerus monet ſine ſpiritu ſcribendum eſſe, ſi ita interpreteris, nam cum tenui ſpiritu inquit ſignificat ouem, cum denſo, tuis, vel ſuis, ſine ſpiritu vtrumuis: F

Lib. 4. de generat. animal. cap. 3.

ſic οἰῶν etiam in genitiuo plurali idem Heſychius exponit μόνων, προβάτων, αἰγῶν, quod vt rectè fiat, οιων ſine accentu ſcribi oportebit, & hoc quidem animaduerſo multę in græcorum lexicis interpretationes alioqui ineptæ excuſabuntur: Sic apud Hebræos ſine punctis ſcripta diuerſis exponuntur modis. Tantum Geſnerus. Ὄϊς diſſyllaba vox Ionica eſt, ſed Attici vnica ſyllaba dicunt τὰς οἶς, & in ſingulari τὸν οἶν, Iones ὄϊν, vt author eſt Scholiaſtes Ariſtophanis. Eſt & οἰὶ Atticus datiuus, ὄϊ Ionicus datiuus, vt patet Ariſtophanis Pace, vbi pro ſtatua pacis conſecranda ſacra faciunt ὄϊ; Et cum Trygeus moneret, hanc vocem eſſe Ionicam, chorus ſubijcit: Melius ita quadrare, ἵν' ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὡς χρὴ πολεμεῖν λέγῃ τις, οἱ καθήμενοι ὑπὸ τοῦ δέους λέγωσ' Ἰωνικῶς οἴ &c. Vbi Scholiaſtes οἴ vocem ſcribit eſſe lugentium & indignãtium. Et Varinus ait ab οἶς accuſatiuus Atticus eſt οἶν, monoſyllabus itidem, & maſculinus, Communis verò ὄϊν, poeticus ὄϊδα ab ὄϊς (ſic legit Geſnerus, non ὄϊς ὄϊδος) aſſumpto i, vnde & caſus plurales ὄϊδες, οἶς; ὄϊδας οἶς. At verò Henricus Stephanus, cùm diſſyllabi exempla primo loco poſuiſſet ex Homero, Theocrito, Xenophonte, & Ariſtotele, ſubdit. Triſyllabum autem Ionicum eſſe, idq; ait teſtari etiam Ariſtophanem in Pace; ὄϊς & ὄϊν aliosq; caſus biſyllabos eſſe Attica, vt, inquit, Heſychius & alij teſtantur, adducens Homeri multorumq; aliorum authoritates. Vtcuq; G

Ouis vnde dicta. eſt à Græco ὄϊς, ouem antiquos dixiſſe teſtatur Varro, quoniam ouis ipſis ita vocaretur, non vt nunc, πρόβατον. Atqui Ioannes Goropius Becanus tradit græcorum ὄϊν, & latinorũ ouem dici à Cimbricorũ Oi, quo ouis vocabulo apud illos audire ait. Audio tamen apud Belgas, ac potiſſimum Batauos Oi prędicari priuatim de ariete. Iam verò quemadmodum μηλωτὴ pellis

Lib. 4. Hermat.

Ὤα. eſt ouilla, nimirum παρὰ τῶν μήλων; ita etiam ὄα ab Heſychio exponũtur μηλωτή, καὶ ἡ σὺν τοῖς ἐρίοις δορὰ, ἡ δὲ ἐν τοῖς ἱματίοις ὦα id eſt, ouilla pellis, & corium ſimul cum ipſa lana, aut etiam fimbria ſiue ora in ipſis veſtibus. Varinus ὄα rectè ſcribi ait per o, ὦα verò cum ω per ectaſin vtrumq; pro melota ſiue diphthera. Et Suidas etiam ὦα interpretatur melotam diphtheram, & fimbriam veſtis. Ὤϊαι Heſychio, & Varino ſunt μηλωταὶ, λάγναι, ἄκραι, ἔσχατα, id eſt, pelles ouillæ, oræ. Apud Heſychium ὦα ſcribitur paroxytonum. ὦα verò circumflexum apud veteres Atticos per ſynalœphen pro ὀϊέα, qua voce vtitur Hermippus apud Varinum in μῆλα, & in ὄα. ὥρα μάττειν ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς, καὶ τὴν ὦαν περιδεῖσθαι περὶ τὴν ὀσφὺν. Hoc obiter ſe animaduertiſſe ſcribit Geſnerus, ὦαν à pleriſq; ſcribi ſine i. quod tamen orthographia ſubſcribendum monet: Legitur & ὤϊα. Et Heſychius, & Varinus ὠϊὰ exponũt μηλωτὴ, ὤας, κώδια, ὠϊσχαὶ μηλωταὶ, βαῖται, ἤγουν διφθέραι; Et apud Varinum ὄϊαι tribus ſyllabis ſunt diphtheræ, melotæ; ſed Heſychius habet ὦιαι biſyllabum (vt Suidas quoq;) Idem & Varinus ὠϊὰς interpretantur τῶν προβάτων τὰ σκεπαστήρια δέρματα, hoc eſt, pelles quibus oues propter pretium lanæ integuntur, vt puriorem eam conſeruent, vnde & pellitæ nuncupantur. Eademq; pellis apud eoſdem ἰῶα (Heſychius aſpirat) uocatur, ἡ τοῖς προβάτοις παρατιθεμένη διφθέρα. Cælius ait ſeſe inueniſſe, pellẽ qua ſuccingebantur mulieres in balneis, uel qui illas abluebant, uocatam fuiſſe ὦα lutrida, nũc verò oam per ſe, ſic verè dici ſolere Melotam, hoc eſt, pellem ouillam, indeque probabile eſſe fluxiſſe nomen, hoc eſt ἀπὸ τῆς ὄϊος, id eſt, ab oue. At Pherecrates inſtrumẽta pædotribices enumerans, ait: ἤδη μὲν ὦαν λουμένῳ προζώννυται, id eſt, iam oam præcingit ei, qui lauaretur, vt nõ ſolùm mulieres, ſed etiam viros ὦας pudendis adhibuiſſe appareat. Deſumpſit hæc Cælius ex Polluce libro 7. cap. 13. & lib. 10. cap. 47. Cæterùm militibus, inquit ibidem Pollux, ὦα etiam pro mactra ſeruit, quod Hermippus inſinuat, in militibus dicens. Νικᾷ δὲ ᾠὰ λιθίνην μάκτραν, hoc eſt, præſtat autem oa (ſcilicet pellicea mactra) lapideæ mactræ. Grammatici μάκτραν inter- H

terpre-

Digitized by Google

A terpretantur vas idoneum ſubigēdæ farinæ. Pollucis verò verba ſunt: ὦα τὸ ἐξωτάτω τοῦ χιτῶνος
ἑκατέρωθεν. λίγνα δὲ (λέγνα potius) τὰ ἐν τῷ ἱματίῳ ἑκατέρου μέρους, οὐχ ὅπου ὦα. τὴν ὦαν δὲ καὶ
ὄαν λέγουσιν. Quibus verbis hic ſenſus conſtitui videtur, ὦα vocatur extrema pars tunicæ vtrim-
que, ſuperior ſcilicet circa collum, & inferior, vbi fimbriæ aliquando aſſuuntur. Apud Sui- Οἴξ.
dam οἴξ exponitur αἴξ ἢ, πρόβατον, & apud Heſychium, & Varinum ὄϊεσι, προβάτοις. Ποίμνη Ποίμνη.
non quidem ouem, ſed ouium gregem ſignificat, vt apud Homerum de Inſula quadam Cy- Iliad. I.
clopea:

οὔτ᾽ ἄρα ποίμνῃσιν καταΐσχεται, οὔτ᾽ ἀρότοισιν, ideſt,

Neque tamen gregibus continebatur, neque arationibus.

Attamen ait etiam βόσκειν μηκάδας αἶγας, ideſt, *paſcere capras mugientes.* Sophocles in Epiſt. 1. ad
Aiace: ἐν ποίμναις πιτνῶν, ideſt, in ouium greges irruens. Diuus Paulus: τίς ποιμαίνει ποίμνην, Corinth. c.
καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος τῆς ποίμνης οὐκ ἐσθίει; Ideſt, *Quis gregem paſcit, & ex lacte gregis non edit.* 9.
Sic ποίμνας ποιμαίνειν, ideſt, *ouium greges paſcere,* Apollonius dixit, quod Plato ποιμαίνειν τὰ Lib. 2. Ar-
πρόβατα, Herodianus autem id verbum ſine adiectione caſus loquens de Maximino, poſuit, gon.
B pro oues paſco, vel opilio ſum. ποιμαίνων ἐν τοῖς Θρᾳκίοις ὄρεσι, ideſt, *paſcens in Thracia monti-* Lib. 1. de
bus. ποίμνιον idem quod ποίμνη, nimirum grex ouium, aliquando tamen etiam alios quoque Rep.
greges ſub ſe comprehendit, ut teſtatur Euſtathius, & indicat Plato inquiens ποίμνια, καὶ πρό- Lib. 7.
βατα. Vtraque item uox allegoricè accipitur de grege ouium Chriſti. Lucas. μὴ φοβηθῆτε τὸ Ποίμνιον.
μικρὸν ποίμνιον. Petrus: Ποιμάνατε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον. Sic ποίμνη apud Matthæum: Διασκορ- Cap. 12.
πισθήσονται τὰ πρόβατα τῆς ποίμνης, *diſpergentur oues gregis,* nimirum percuſſo paſtore. Ioan- Epiſt. 1. c. 5.
nes γενήσεται μία ποίμνη, καὶ εἷς ποιμήν, ideſt, *fiet vnus grex & vnus paſtor.* Sunt etiam, qui Cap. 26.
interpretentur ouile, ut idem ſit cum ποιμνήιος σταθμός, & ποιμνήιος σηκός, ideſt, ſtabulum ouil- Cap. 10.
li gregis. Inuenio etiam apud Heliodorum ποίμνας προβάτων. Oppianus uerò ποιμνίων καὶ
εἰπολίων ὀλετῆρα, lupum cognominat. Poetæ autem pro ποίμνιον ποιμνήιον dicunt. Πρόβατα Πρόβατα.
quaſuis pecudes, & pecora ſignificant, cùm alioquin oues peculiariter eo deſignentur. Sic Gal. Iliad. ζ.
cōm. 1. in lib. de art. πρόβατα dici Hippoc. ſcribit, ἅπαντα τὰ βοσκήματα, pecudes, aut pecora
omnia, ut & apud Hom. πολλὰ δέ οἱ πρόβατ᾽ ἔσκε, i. *multa ſunt illi pecora.* Vbi Gal. πρόβατα in-
dicari uult ἀγέλας βοσκημάτων, hoc eſt pecudū gregē, armentū, eaq; notione, hanc uocē priſcis
C vſurpari. Et Scholiaſtes ibidē ſcribit, priſcos omnes quadrupedes πρόβατα, vt & Heſych. τετρά-
ποδα, i. quadrupedes exponit: quod & Suidas facit, & apud Herodotū πρόβατον uſurpatur pro
omni pecore, ita, ut etiā uaccas cōprehendat, & idē Scholiaſtes Hom. Quadrupedes oēs, inquit,
priſci πρόβατα nominabant διὰ τὸ πρὸ τῶν ὀπισθίων βάσιν, ἑτέρας ἐμπροσθίους ἔχειν (ſcitē πρὸ
τῆς τῶν ὀπισθίων βάσεως, ἑτέραν τῶν ἐμπροσθίων) Hinc & Heſiodus ait, χαλεπὸς προβάτοις, χα-
λεπὸς δ᾽ ἀνθρώποις. Pleriq; uerò etiam πρόβατον interpretantur, quaſi πρόβασιν, quod rerum
earum quæ ad victum faciunt, opulentiam ſignificat. Scholiaſtes verò Hom. etiam exponit Iliad. M.
πρόσοδον, ἀπὸ τοῦ προβαίνειν, vnde peculiariter πρόβατα dicta videntur. πρόβασις quoque pe-
corum, aut armentorum poſſeſſionem, aut gregem indicat, & τὰ διὰ ποδῶν προβαίνοντα, vt ſcri-
bit Euſtathius. Homeri Scholiaſtes τῶν τετραπόδων κτῆσιν exponit, vt & Heſychius, τὴν τῶν
βοσκημάτων κτῆσιν. Πρόβατα etiam apud Hippocratem, Erotianus quadrupedes omnes expo-
nit, cùm ſcribit: πρόβατα, οὕτω κοινῶς καλεῖ πάντα τὰ τετράποδα νῦν, ideſt, πρόβατα nunc com-
muniter vocat quadrupedia omnia: quam certè dictionem ea in notione multis in locis vſur-
pat Hippocrates, vt libro περὶ φύσιος παιδίου ὁμοίως δὲ καὶ τὰ πρόβατα, θηρία τε, καὶ τὰ ὄρνεα,
D ideſt, *Eodem modo ſe habent pecudes, & feræ, & volucres:* Hic enim pecudum genus indicat, vt
& libro περὶ σαρκῶν: καὶ ἀποπατέει ἐπειδὰν γένηται τάχιστα, καὶ οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὰ πρόβατα,
ideſt, *Celerrimè tum homines, tum pecudes, vbi nata ſunt, aluum exonerant.* Et in libro de aere,
locis, & aquis: ἕπονται δὲ αὐτοῖς, καὶ τὰ πρόβατα ἐόντα, καὶ αἱ βόες, καὶ οἱ ἵπποι, ideſt, *eos autem
ſequuntur, & pecora, & boues, & equi.* Vbi oues tamen accipiunt interpretes. Sic libro de mor-
bo ſacro: οὐ γάρ ἐστιν αὐτοῖς ἄλλο πρόβατον οὐδὲν ἢ αἶγες, καὶ βόες, ideſt, *neque enim vlla alia ipſis
ſunt pecora præter capras & boues,* (ſic enim legit Gal. comm. 1. in lib. de artic. cum προβάτιον
paſſim legatur) Etſi ibidē πρόβατα oues ſignificare videtur, γνοίη δ᾽ ἄν τις τόδε μάλιστα τοῖσι προ-
βάτοισι, τοῖς καταληπτέοισι γινομένοισιν ὑπὸ τῆς νόσου ταύτης. i. *Id ipſum autē quā maxime cognoſcet
ex ouibus hoc morbo correptis:* Vbi tamen pecudes etiam intelligi poſſunt, libri quoq; περὶ τῶν
ἐντὸς παθῶν (pag. 199. 43.) δοκεῖ δὲ καὶ ἐν ἀνθρώποισι γίνεσθαι τοιαῦτα πολλῷ μᾶλλον, ἢ ἐν προ-
βάτοισιν. Ideſt, *videntur autem talia potius hominibus contingere, quàm pecudibus.* de tubercu-
lis pulmonis agitur, quæ pecudibus, & quadrupedibus fiunt, vt illic ſcribitur, vnde hydrops
naſcitur. Libro de artic. (pag. 587. 15.) ὅτι πάντων τῶν προβάτων βόες ὅτι μάλιστα πονέουσι ταύ-
την τὴν ὥρην, ideſt, *quod ex omnibus pecudibus boues, hoc tempore quàm maximè laborant.* At ve-
rò

Digitized by Google

rò ibidem (pag. 608. 23.) Ἐγὼ δέ ποτε πνεύμονος προβάτου ἀπότμημα ἐνέθηκα. ideſt, *Ego verò aliquando pulmonis ouilli fruſtulum reſectum impoſui.* Sic enim de pulmone ouillo in nares fractas immittendo ſumpſerunt interpretes, cùm de alijs pecudibus etiam accipi queat. Velut libro περὶ αἱμορροΐδων (pag. 520. 41.) οὐδὲν γὰρ χαλεπώτερον, ἤπερ προβάτου δειρομένου τὸν δάκτυλον μεταξὺ τοῦ δέρματος, καὶ τῆς σαρκὸς περαίνειν. Ideſt, *Neq; enim maiore negotio id fiet, quàm ſi dum pellis oui detrahitur, digitum inter pellem, & carnem medium immittas.* Etſi de quauis pecude intelligi poteſt. Similiter etiam libro 2. περὶ γυναικ. (pag. 267. 12.) in fluore muliebri albo. καταῤῥεῖται ἐκ τοῦ προβάτου οὖρον, ideſt, *defluit velut vrina ouilla*, dixit Cornarius, cùm de alia pecude etiam accipi poſſit. Et in principio Leuitici legimus oues, & capras pecorum nomine demonſtrari: Si obtuleris de pecoribus (ἀπὸ τῶν προβάτων) agnum vel hædum, vel ouem, ſiue capram. Et nos deniq; ſuprà ex Varrone diximus πρόβατον cùm pro oue accipitur vocem non eſſe antiquam, ſed antiquos οἶν dixiſſe. Nihilominus poſtmodum πρόβατον pro oue per excellentiam poſitum eſt, quia ouis pacis tempore immolabatur, tanquam quieta, & ſimplex, tamque frequens ea vox facta eſt, ut etiam latini, quamuis pro pecore potius, quàm oue, eaverentur. Plinius, *In eadem Africa familias quaſdam effaſcinantium Iſogouns, & Nymphodorus tradunt, quarum laudatione intereant probata, areſcant arbores, emoriantur infantes.* Notandum verò etiam apud Pindarum vſurpari de equis, quandoquidem præſepe equorũ Diomedis vocat προβάτων τράπεζαν, vt teſtatur Ariſtophanes Grammaticus apud Euſtathium: A πρόβατον diminutiuum eſt προβάτιον, vt ab oue ouicula. προβάτιον verò atticum eſt. Heſychio, & Varino προβατήματα ſunt πρόβατα. Eſt item πρόβατον nomen piſcis marini apud Aelianum, de quo ſic ſcribit: *In latebris abdita latent maris incolæ oues* (τὸ πρόβατον) *& hepati, & à piſcatoribus Propentis nominari ſoliti: ij quidem quamuis natura maximi videantur, tamen ad natandum ſegnes ſunt. Non enim à ſuis latibulis longè aberrant: Imò verò circum ea ipſa ſemper volutantur. Infirmioribus piſcibus adnatantibus inſidias faciunt.* Πῶυ, quam vocem Henricus Stephanus deducit à πάω, πῶ, quod eſt poſſideo, apud Homerum paſſim ſignificat gregem, vt πῶυ οἰῶν, & πώεα οἰῶν, vt Iliad. Ο. πῶυ μέγ' οἰῶν. & Iliad. γ. Ὅς' οἰῶν μέγα πῶυ. Et Heſychius, & Varinus exponunt πώεα, βοσκήματα, ποίμνια, alioqui etiam per ſe exiſtimatur dici, vt Henricus Stephanus annotauit, de grege ouium, ſeu ouili. Ῥῆνες Heſychius exponit, ἄρνες, πρόβατα, & Ῥήνεα, πρόβατα, οἶα. Geſnerus ῥῆνες proprie ait eſſe agnos, Synecdochicè verò oues, vnde compoſita πολύῤῥηνες, hoc eſt, vt in theſauro exponitur, qui multas poſſident oues, aut generaliùs, etiam multa pecora. Item εὔῤῥην Etymologo eſt ὁ καλλιπρόβατος, ideſt, pulchras ferens oues, ſeu pulchras agnas. Pro ῥῆνες legitur etiam ἀρῆνες, vnde apud Pauſaniam ἀρηνοβοσκὸς vt citat Varinus, apud Sophoclem, vt Heſychius, eſt ὁ προβατοβοσκός, additque Varinus etiam reperiri ἐρηνοβοσκὸς & apud eundem inuenitur etiam, ἀρετοβοσκός, & ἐῤῥηνοβοσκὸς, ſed neutrum probat Geſnerus. Apud Hippocratem vbi legitur, καὶ εἰρηνικὰς ἀμφὶ τὰ σκέλεα ἑλίσσειν, Cornarius vertit, *tegumenta cruribus circundato:* Caluus, *faſcia lanea crura munire*, ita vt hic εἰρινέας δεσμὰς legiſſe videatur. Fortaſſe (inquit Autius Fœſius) εἰρινέας κνημῖδας intelligi poſſint, vt ſint tibialia lanea ad arcendum tibiarum frigus. Aut certè εἰρινέας legiſſe videntur, ab ἔριον vel εἴριον, quod lanam ſignificat, vnde tegumenta aut faſcias laneas ſubaudiunt: Verùm mihi non parum ſuſpecta eſt hæc lectio, ac vereor, ne ῥηνικὰς legendum ſit, iſq; locus à Galeno exprimatur in Exegeſi, cùm ῥηνικὰς ἀρνακίδας, hoc eſt, pelles agninas exponit. Quæ certè commodùm ad prohibendum frigus cruribus circundabuntur, velut braccæ femora muniunt: quemadmodum libro περὶ ἐπικυήσιος, ἀρνακίδας προςτίθεναι θερμὰς, hoc eſt, pelles agninas cum villis & lana ventri in ſuffitu muliebri admouere iubet, ad arcendum frigus, & fumum ne exſpiret, continendum. Sed & alibi in eodem opere (lib. 5.) apud Hippocratem ῥηνικοῖσι pro ῥηνικαῖσι, vitiosè legitur, vt repoſuimus ex manuſcriptis codicibus: ἐπικαταδεῖν δὲ εἰρίοισιν οἰσυπηροῖσι καὶ ῥηνικαῖσι, *Lanis verò ſuccidis, & pellibus agninis circundare oportet*: ſic ῥηνίον, ἀρνακὶ exponit Galenus in Exegeſi: pro quo ῥημίον & ῥινίον vitiosè legũt exemplaria quædam. Idem & ῥηνὸς, ἀρνὸς exponit. Hæc omnia Fœſius. Σφάγιον Heſychio, & Varino eſt, πρόβατον, θῦμα, ἢ ἐν ᾧ τὸ τῶν ἱερείων ὑποδέχεται αἷμα τόπος, ideſt, ouis, victima, aut etiam locus, in quo victimarum ſanguis excipitur: in qua poſteriori ſignificatione vſurpat etiam Pollux, vbi coquinaria quædam vaſa recenſet, καὶ σφάγιον, inquit, ὃ ὑποδέχεται τὸ αἷμα τῶν ἱερείων: & rurſus de libatorijs vaſis loquens καὶ σφάγιον, εἰ θύεις, ὃ ὑφέξεις τῷ τῶν ἱερείων αἵματι. Aliàs & σφαγεῖον dicitur, & à Suida itidem exponitur, τὸ τοῦ αἵματος δεκτικὸν ἀγγεῖον; additque à poeta vocari ἀμνίον. Frequentiùs tamen σφάγιον accipitur pro victima, ſiue pro omni beſtia, quæ immolabatur: Thucidides, Μάντεις σφάγια προὔφερον τὰ νομιζόμενα, ideſt, *Aruſpices ante expeditionem victimas mactabant.* Σφαγία verò Heſychio, & Varino eſt ἡ τῆς ἱερουργίας ἡμέρα, dies quaſacra

Margin notes: E; F; Probatum.; Probatō piſcis.; Lib. 9. c. 38. de animal.; Πῶυ.; Ῥῆνες.; G; Hippocrates correctus, & expoſitus.; H; Σφάγιον.; Lib. 10. Cap. 18.; Lib. 6.

Digitized by Google

A ſacra fiunt iugulatis mactatiſq; victimis: vnde & σφαγιάζομαι, ideſt, victimas iugulo, ſiue ſa-
crificio. Iiſdem ὕπαρος eſt ποίμνη ἄρνας ἔχουσα, quo loco, vel ποίμνη priuatim ouem ſignificat, Ὕπαρος.
vel ἄρνος latiùs patet. Lexica vulgaria ὕπαρος exponunt ouem, idque ex Euripide, vt annota-
uit Henricus Stephanus. Petrus Victorius aſſerit ſuos Agricolas in uillaticis gregibus oues quę Lib. 3. var.
non conceperunt, χήρους appellare, nimirum μεταφορικῶς, quo etiam modo Sophocles, ubi lect. c. 11.
calamitoſum illum regem facit, de aduerſis ſuis rebus queri, filias ſuas ſimiliter χήρους nuncu- Χήρος.
pat, cum alias χήρος ſit inculta terra. Hebræi quoque uaria, ac diuerſa nomina habent, qui- In Oedip.
bus ouem, aut genus ouillum intelligunt. Zon ſcribitur, inquit, Pagninus, aleph quieſcente: cō- Tyr.
muniter hæc dictio, & legitur cum vau; & ſignificat communiter minuta animalia, ut oues, & Hebraica.
capras. Et ut inquit Rabbi Dauid, capitur interdum pro particulari aliqua ſpecie, ut puta pro Zon.
oue tantum, aut ſolum pro capra, quandoq; complectitur utrumque: Interdum eſt commune In libro ra-
uocabulum omnium minutorum animalium: Quandoq; & de grandioribus, ut puta de bobus dic.
dicitur, vt exemplis commonſtraturum Pagninus ſeſe ait. Inuenitur pro eodem Zonech, pſal-
mo 18. Septuaginta pro Zon ſæpe transferunt πρόβατα, Hieronymus oues, Amos 7. In prin-
B cipio Leuitici legimus oues, & capras pecorum nomine demonſtrari. *Si obtuleris de pecoribus (ἀπὸ προβάτων) agnum, vel hædum, & ouem, vel capram*, Geneſeos 4. Chaldæus, Ana transfert,
(vertunt enim Syri aliquoties Zade in Ain) Arabs Genas, Perſæ Goſpand. Seh noſtri inter-
pretes plerumque ouem reddiderunt: Significat autem pecora minora, nempe oues, & capras,
tum fæminas, tū mares; Inuenitur & in maſculino, & in fæminino genere. In maſculino, Exod.
12. Seh tamim redditur agnus integer: In fæminino Ieremiæ 50. Seh pheſura, vertitur grex Seh.
diſperſus, vnde conijci poteſt, in fæminino eſſe nomen generale, in maſculino verò priuatum.
Rachel, vnde plurale Rachelim, Rabbi Iſaac, interpretatur Kapſah, ideſt, vt vertunt, agnam,
& Dauid Kimhi ſimiliter; aiunt tamen proprie eſſe ouem fæminam, vt Kebeſch marem, à quo
tamen fæmininum Kipſah. Eſaiæ 53. legimus Rachel nec, Lamah, quod interpretantur ouis Rachel.
obmuteſcens. Geneſeos 31. Septuaginta pro Rachel vertūt πρόβατα, Hieronymus oues, Chal-
dæus tachlak, ideſt oues tuas: Arabs akalak. Perſa chomeſchan thu. Keſithah ſeptuaginta,
Geneſ. 33. & Iob 42. interpretantur ἀμνάς, Hieronymus agnus, & ouis, Abraham Eſra, agnus,
vel ouis parua, author concordantiarum, monetaquædam, Auguſtinus Steuchus, denarius, vel
C obobus: Nicolaus Lyranus, obobus, & D. Kimki, & R. Salomon ex ſententia R. Akiba, qui te-
ſtatur ſe profectum in Arabiam, audiuiſſeque quòd nummum, vel potius denarium, & Siclum
vocarint Keſithah. Taiſch plurale Teiaſchim Abraham Eſra Geneſ. 30. exponit pecus macu- Keſithah.
loſum, & varium, ſeptuaginta τράγους, ideſt, hircos, vt & D. Hieronymus, Geneſeos 32. om-
nino pro hircis accipitur, vt ait Geſnerus, qui ſcribit quoſdam ſeſe audiuiſſe arietes, vel totum
genus ouium interpretari, quod tamen non probat, vt in hirco dicetur. Et Munſterus ait, Tai-
ſchi eſſe arietem, vel ſecundum alios, hircum minorem, qui antecedit gregem ouium; & facilè
aſcendit rupes & loca alta, Prouerbior. 30. Plurale eſſe Teiaſchim hædos, Geneſeos 30. Bel-
lunenſis aldan exponit ouium in vtroque ſexu (videtur autem Dan à Syris pro Zon Hebraico. Aldan.
Sade mutato in Daled) Alliat caudatum ouium; Hara garien ſtercus pecorum, & Syluaticus
garien pecora, Geſnerus verò ait ſeſe meminiſſe, quod legerit oues nodre à Saracenis Ganame Ganame.
dici. Albertus, alijque nonnulli à nabis quo nomine Aethyopes Camelopardalin intelligunt,
Anabula vocem detorſiſſe videntur, pro eodem animali, quamobrem non benè audiunt apud
eruditos, quāquā etiā eos defenderit aliquis, quoniā Ana Chaldaicè vt puto, ouē ſignificat, cùm
D Camelopardalis ouis fera à Plinio etiā appelletur, eſt tamē Alberto Ana longè aliud animal, de
quo ſic ſcribit: *Ana animal dicunt eſſe orientis validiſſimis dentibus, acutis & longis, & vngui-* Ana Alber-
bus acutis perquàm ſæuum gregarium, & valde amans qua ſui generis ſunt, animalium, alienis to quale ani
infeſtum. Si quod enim alterius generis acceſſerit animal, gregatim reſiſtunt, & vel fugant, vel pe- mal.
riment; dentibus & vnguibus ſe defendit ita, vt ſolitarium etiam ab aliquo robuſtiori deprehen-
ſum plerumque euadat. Sed proſequor ſynonyma. Ouis Hiſpanis eſt oueia, Gallis brebis, voce Synonyma
mutuata, vt ſcribit Perionius, à Græcorum πρόβατον, mutato π. in ſuam mediam b. Ait autem vulgaria.
hoc nomen ferè fæminas ſignificare, nam mares (inquit) montons, & eas quibus teſtes execti Oueia.
ſunt, beliers nuncupant; & primum à membro dictum eſt; vnde mutonatos veteres dixere eos, Lib. de orig.
quibus inſigne erat membrum. Illud autem à latino verbo arietis ortum eſt. Colon, & merca- ling. Gall.
tores totum genus ouium vno appellant nomine, nempe omaille, à nomine Græco μαλλὸς, Bribis.
quod vellus ſignificat, vel à ἀπὸ, ideſt, ab oue. Idem teſtatur ouem Gallis oueille appellari, Omaille.
ſeu potius ouegli à diminutiuo eius, nempe ab ouicula mutato c, in g. Germani ſchaaff dicunt:
& in quibuſdam Germaniæ locis referente Geſnero oues fæminas maecherling: lactarias, hoc
eſt quæ lactis gratia aluntur, taeſchle: in Sueuia & fæminam quæ agnos & reliquas oues ad
paſcua

paſcua ducit, ein ouvv, cuius plurale euvv. Inferiores verò Germani, ſiue Belgæ Schaep di- E
cunt, Angli Scheepe, Scoti priſca lingua teſte Hectore Boethio in deſcriptione Scotiæ heirth,
(quo nomine Germani ferè ceruum intelligunt) Illyr. ouuczt, vel skop. Incolæ Madagaſcar,
Aries unde dictus. vt ſcribunt Bataui in diario nautico, agarone. Atque hactenus de oue, ſequuntur Syno-
nyma maris, hoc eſt arietis, quem ab aris Iſidorus dicit air, propterea quod hoc pecus à
Lib. 4. de linguas. Gentilibus primò mactatum, atque in aris immolatum ſit. Ar Varro arietem dictum ſcribit,
quòd eum dicerent veteres ares, noſtri aruiga, inquit, *hinc aruigus, hæ ſunt, quarum in ſacrifi-
cijs exta in olla, non in veru coquuntur, quas & Actius ſcribit, & in pontificalibus libris videmus
in hoſtijs eam aruigem, quæ cornua habet, quoniam is cui oui mari teſticuli dempti, & ideo vt na-
tura verſa veruex declinatum.* Hæc Varro. Sed, vt ait Turnebus, addere debuit Varro, vtrum
Romani, an Græci ſcilicet ares dicerent, & veteres, inquit, latinos intelligere videtur, quia
veteribus græcis erat ἄρνν. Et Ioſephus Scaliger eodem loco pro aruiga ſcribendum putat
Aringa. aringa, citatque hoc Heſychij: Ἄριχα ἄῤῥεν πρόβατον, quæ ſcriptura, inquit, reponenda in Fe-
ſto, & Donato, apud quos mendosè aruga, & Haruga legitur. Græci κριὸν vocant, ἀπὸ τοῦ κέρως
Κριός. (aliàs κάρα) vt Macrobius ſcribit, quoniam maximè cornibus valet. Suidas verò & Varinus F
aiunt: Κριὸς ὁ τὸ κάρα ἱέμενος, ὡς ὁ δὲ κορύπτων Ἦλαυν᾽ ὀπίσω, hoc eſt, aries qui capite irruit ve-
luti qui arietans, aut ſimiliter capite irruens inuaſit à tergo. Aliqui verò deriuant παρὰ τὸ κε-
κρίσθαι τὰς τρίχας, quod in eo ſeligantur pili, Διαφέρουσι γὰρ αἱ τρίχες τοῦ κριοῦ τῶν ἄλλων, hoc eſt,
differunt autem crines arietis ab alijs, vt addit Etymologus. Deduxeris verò etiam, quæ eiuſdē
Etymologi coniectura eſt, παρὰ τὸ κρείειν καὶ ἡγεμονεύειν τῶν προβάτων, hoc eſt, quod regat, &
ducat oues. Equidem Aratus primam producit, ſicut & Homerus bis odyſſæa 9. & Diony-
ſius Afer.

Ἄλλοι δ᾽ ἐξ ἀγέλης κριοί, ἄλλοι δὲ καὶ ἀμνοί, hoc eſt,
Alij verò ex grege arietes, alij verò agni.

Quam etymologiam non obſcurè corroborare apparet Theophylactum in epiſtolis dum ait:
ὁ ταξίαρχος τῶν προβάτων, ὁ θαυμαστός μοι κριὸς ἀπόλωλε, καὶ ποιμαντικῆς ἡγεμονίας χηρεύει τὰ
θρέμματα: Ideſt, *Dux ouium mirabilis aries, mihi perijt, & pecora paſtorali imperio orbauit.*
Probatur, & Cælio etiam prius allatum etymum: Nam & inde κριὸς ἀσελγόκερως nuncupa-
tur, hoc eſt, non vt Suidas, μεγαλοκερώς, ſed vt Heſychius, ὁ ἐξυβρίζων τοῖς κέρασι, cognomina-
tur. Atque hinc etiam Græci κριὸν, & Latini arietem nuncupanr machinamentum bellicum, G
Aries, machina bellica. quod in oppidorum muros, quemadmodum ipſum animal vel in homines, vel in ſui generis
alium, arietabat, de quo etſi paſſim multa apud authores diuerſos legantur, non fuerit tamen
præter noſtrum inſtitutum, de eo paulò fuſiùs agere, nimirum ex Iuſto Lipſio, apud quē Ora-
Lib. 3. Poliorcet. dial. nus; arietis, inquit, origo vetus, ſed parum certa: Cum pars ad Græcos & Epeum referant, in-
ter quos Plinius: *equum qui nunc aries dicitur, in muralibus machinis, Epeum inueniſſe ad Tro-
iam*; pars ad Tyrios, ideſt, Carthaginenſes, inter quos Vitruuius: *Primùm ad oppugnationem
aries ſic inuentus memoratur. Carthaginenſes ad Gades oppugnandas caſtra poſuerunt: cùm
autem caſtellum antè cepiſſent, id demoliri ſunt conati: poſteaquam non habuerunt ferramenta
ad demolitionem, ſumpſerunt tignum, idque manibus ſuſtinentes, capiteque eius ſummum mu-
rum continenter pulſantes, ſummos lapidum ordines deijciebant, & ita ex ordine totam munitio-
nem diſſipauerunt.* Ego ſi quis arbitrum petat, Vitruuio magis accedam, quàm Plinio; Si enim
Græcorum res, & iam inde à Troiano bello, cur Homerus non meminit, ille fons, & theſaurus
rerum artiumque? Cur multis ſeculis nemo poſtea? Nec probabile eſt rem tam præſentanei H
vſus ſemel repertam, ſubito deperiſſe. Vbicunque autem ſic dixere à ſimilitudine, & recipro-
Carcamuſa. catione ictus arietini: Dixit deterior ætas Carcamuſas opinor à ſono. In obſidione Pariſienſi
Abbo: *Arietes, Carcamuſas vulgo reſonatos*: eadem, aut ſequens etiam cancrum, neſcio an à ſi-
Cancer. militudine aliqua fabricæ, aut quia itentidem retroiret, ſed aries iſte non vniformis, aut ſim-
plex: triplicem reperio, eſt rudis, & à prima inuentione, quem manibus lacertiſq; validi homi-
nes ſuſtinent & agunt, talis in columna Traiani ſic pictus extat, & Daci eo vtuntur. Poſſet
Lib. 1. huc duci illud Lucani, apud quem miles iactar:

*Tu quoſcumque voles in planum effundere muros
His aries actus diſperget ſaxa lacertis.*

Et hoc Sidonij:

*Nec Pharij nunc regna precor, nec vt hiſce lacertis
Frangat hydaſpeas aries impactus eritras.*

Aries compoſitus. Lacertorum vtrobique mentio, & ſi hi quoq; in ariete compoſiti adhibiti, de quo addo: Cōpo-
ſitus enim mihi eſt, qui trabem quoq; alteram iungit & ſtatuit, à qua pendulus vi maiore, co-
natu

Digitized by Google

A natu leuiore, vibratur. Hunc quoq; Pœnis ſuis Tertullianus primitùs repertum aſſerit: *& Arie-*
tem (inquit) *nemini adhuc libratum illa dicitur Carthago, ſtudijs aſperrima belli, prima omnium*
armaſſe in oſcillum penduli impetus, commenta vim tormenti de bile pecoris capite vindicantis.
Cùm enim oſcillationem ei tribuit, manifeſtè compoſitum hunc demonſtrat. Sed & Vitruuius
idem cum eo, qui vult ſtatim à rudi illa inuentione, fabrum quēdam Tyrium nomine Pephaſ-
menon hac ratione inductum, malo ſtatuto altero ex eo vti trutinam ſuſpendiſſe, & reducēdo,
& impellendo vehementibus plagis Gaditanorum murum deieciſſe. Hic in plurimo vſu, &
inter Romanorum opera ex profeſſo Ioſephus Flauius deſcripſit tertio Excidij: *Eſt*, inquit,
aries, trabs prægrandis, quæ malum nauis adſimilat. Is ſolidatur in capite graui ferro, in arietis
formam, vnde & nomen adſumpſit. Dependet medius funibus ſuſpenſus ex alia trabe velut truti-
na, quæ trabs tignis vtrimq; firmis munita eſt, & fulta. Repulſus porro magna virorum manu re-
trorſum, iiſdemque antrorſum ſtatim, & cum impetu reflectentibus, quatit muros prominulo fer-
ro. Neque eſt vlla turris tam valida, aut mœnia tam lata, quæ, vt primas maximè plagas tulerint,
ſuſtinere, & ſubſiſtere aſſiduas eas poſſint. Hæc Ioſephus. Nec pigebit per verba eius ambulare,
B & lucem, aut fidem iis dare: Ait, *trabs prægrandis quæ malum nauis adſimilat*, imò ex ipſis na-
uium malis interdū lecta & adſumpta. In Agellio, P. Craſſus, cùm opus eſſet firma, ac procera *Lib. 1. c. 13.*
trabe, qua arietem faceret, ſcripſit ad magiſtrum architectona Moleatenſium, vti ut ex duobus
malis, quos apud eos uidiſſet, uter maior eſſet, cum mittendum curaret. Ammianus genus ar- *Lib. 23.*
boris materiemq; diſtinxit, *Eligitur abies, vel ornus excelſa.* Sane excelſa. Et Plutarchus inter
Antonij machinas bello Partico memorat arietem longitudine pedum LXXX. At Vitruuius,
ac Græci formant & pedum CVI. imò, & CXX quos ex vno ligno fuiſſe vix putem Porrò hæc
prima Ioſephi, Hegeſippus laxè ita reddit: *Magnitudo arboris in modum mali naualis quam non*
ventorum procella, non velorum ſinus flectant. Pergit Ioſephus. *Graui ferro in arietis formam.*
Ita & Ammianus: *Cuius ſummitas duro ferro concluditur, & prolixo arietis efficiens prominu-*
lam ſpeciem, quæ forma huic machinamento vocabulum indidit. Hegeſippus diffuſiùs; *nomen*
hoc ſpecies dedit, eò quòd valida, ac nodoſa arboris caput ferro veſtitur, & quod vt frons arietis
prætenditur, quæ obductis laminis turgeſcit, & prominet. E cuius medio quaſi cornu procedit ferri
ſolidioris. Notate. Primum caput arboris ferro tegitur, & affigitur laminis paulò longiùs: An-
C trorſus in acumen producitur, quod cornu Hegeſippus dixit. Nec enim aliter eius verba ca-
pienda cenſeo, neque res fuit. Ammianus alibi hoc acumen vocat: *Vicit* (inquit) *omne prohi-* *Lib. 20.*
bendi commentum acumen arietis, coagmenta fodiens lapidum. Atque is finis, & opus præcipuū
arietis fuit, cum grandiores, firmioreſque lapides, more priſco muris inderentur, iuncturas pe-
netrare, & findere, & lapides emoliri. Lucanus:

Nunc aries ſuſpenſo fortior ictu
Incuſſus, denſi compagem ſoluere muri
Tentat, & impoſitis vnum ſubducere ſaxis.

Hoc acumen, & ferrum, ἐμβολὴν ſiue roſtrum etiam Græci dixerunt, notante Suida: Et fuit *Lib. 3.*
interdum trifidum, quadrifidum in mucrone, vti ſolent nauium roſtra. Iidem communius, &
κεφαλὴν ſiue caput, ſicut latini. In Ioſepho hiſtoriola huic rei eſt. *Quidam* (inquit) *Iudæus Elea-*
zarus nomine, periculum imminens ab ariete iam admoto muris videns, lapidem prægrandem ita
violente iecit, vt caput machinæ diffringeret (ὥϛε ἀπορρᾶξαι τὴν κεφαλὴν τῦ μηχανήματος) *quod*
cùm vidiſſet, deſcendit etiam de muris, & magno ſtupore hoſtium, id ſecum in mœnia tulerat, niſi
quod quinque ſagittis confixus vnà cum ipſo capite iterum decidit. Quod ita legendum, exau-
diendumq; eſt, non vt totum caput (graue id fuit) ſed decuſſam anteriorem eius partem, tule-
rit ſic raptim in Vrbem. At Ioſephus: *Dependet medius funibus ſuſpenſus ex alio trabe.* Quę ſic
Hegeſippus; *Ea arbor ſuſpenſa funibus, ad ſuperiora, atq; robuſta arborum nexis multorum ma-*
D *nu validè in murum impellebatur*; Sed variat à Ioſepho, quod ab arboribus nectit, ille ab vna
arbore: Senſus tamen eſt, vel ab vna media, tranſuerſaq; arbore pependiſſe, quam duæ aliæ ſu-
ſtinerent, vt in iugo, aut patibulo, ſiue à duabus reclinatis, & vtroque capite coniunctis. Quod
dicere ita putatur: *Suſpenſis vtrimque tranſuerſis aſſeribus, & ferratis quaſi ex lance vinculis*
trabis alterius continetur. Vbi ferratis etiam vinculis, ſiue catenis eum nectit: ad funes tamen
Ioſephus, & Hegeſippus dixerunt; ſed quid vetat ad firmitudinem catenas etiam fuiſſe: Has
trabes, & ligaturam Lucanus intellexit:

nunc coniunctas aſtringere nodis
Inſtabat, ferroque trabes, quo frangeret altos
Portarum poſtes, quateretq; morantia clauſtra.

An non eadem Ammianus, dum ſcribit, arietem vetuſtum diſſolutum fuiſſe, vt facilius vehe- *Lib. 20.*
retur

Digitized by Google

retur, iterumque inſtructum? magis hoc eſt, quàm vt ipſum trabem ſolutilem intelligamus. E
Pergit Flauius: *Repulſus magna virorum manu*. Quantum manum ſcilicet admittebat longi-
tudo. Nec enim niſi ordo virorum vnus vtrimque admoueri potuit: Et ſingulis ad ingreſſum,
& motum, minimùm dandi duo pedes: Sed recens ſcilicet manus manui ſuccedebat, eratque
perpetuus hic ictus: Ita arietes non ita multi inſtructi, etiam in magna obſidione, & plures ta-
men adhibiti ad miniſteria, aut tutelam, Appianus in Punico: *Oppugnandæ Carthagini duos
vaſtos arietes admouet, quorum alter à ſex mille peditibus impelleretur, alter à ſociorum naua-
lium multitudine*. Titus ad Hieroſolyma tres arietes habuit, ex Ioſepho, tot quot legiones. Nõ
quia tota legio in dirigendo, aut impellendo occupata, ſed intuendo, curando, per vices admi-
niſtrando; Denique claudit Ioſephus: *Neque eſt vlla turris tam valida, aut mœnia tam lata, &c.*
Obſeruate vim machinæ, quæ magis èluceſcat, ſi cogitentur veterum muri, validi hercules ſu-
pra noſtram fidem. Atqui aries tamen tractu, & tempore diſcuſſit. Ideo exterminatorium in-
Inſtrumentum exterminatoriũ. ſtrumentum Paulus Diaconus dixit. *Exterminatorio inſtrumento facto, quod arietem vocant,
ciuitatem adeptus eſt*. Sed & alio latere, exterminatorium, quia his admotum ſignum perden-
dæ Vrbis, vbi hodie mos aut lex eſt durius in eos conſuli, qui tormenta expectarint, ſic olim F
Lib. 17. qui arietem. Cicero in offic. *Et cum ijs quos deuiceris, conſulendum eſt, tum hi qui armis poſitis
ad imperatoris fidem confugiunt, quamuis murum aries percuſſeris, recipiendi ſunt*. Cæſar: *Re-
Lib. 2. de bello gall. ſpondit ſe magis conſuetudine ſua, quàm merito eorum Ciuitatem conſeruaturum, ſi priuſquam
aries murum attigiſſet, ſe dedidiſſent, ſed deditionis nullam eſſe occaſionem, niſi armis traditis*.
Lib. 3. Atque hic eſt compoſitus aries, quod ſic in Ioſepho: προσῆγον κριὸν γέῤῥοις τε διηνεκέσι, καὶ κα-
θύπερθε πεφραγμένον δέῤῥει, πρός τε αὑτῶν καὶ τοῦ μηχανήματος ἀσφάλειαν. Ideſt, *Produxere
Arietem viueis tectum, & ſupernè corio munitum, ad ſuam, machinæ tutelam*. De vineis apud
Lib. 4. Propertium etiam eſt,

Dumque aries cornu murum pulſabat aheno
Vineaq; inductum longa tegebat opus.

Teſtudo arietaria. Longa, inquit, vinea, & in Ioſepho διηνεκῆ γέῤῥα, ideſt, *perpetua crates*. Etſi pro hiſce tegu-
mentis receptum etiam, vt ſolida teſtudine totus aries tegeretur; teſtudo arietaria, vel teſtu-
Lib. 10. do aries dictus. Hunc quoq; Carthago reperit. Et Vitruuius ita: *Cetras Charcedonius de ma-
teria primùm baſin ſubiectis rotis fecit, ſupraque compegit arrectarijs, & iugis varas, & in his
ſuſpendit arietem, corijſque bubulis texit, vbi tutiores eſſent, qui in ea machinatione ad pulſandũ* G
*murum eſſent collocati, id autem quia tardos conatus habuerat, teſtudinem arietariam capit ap-
pellare*. Totam ipſe eam deformat, & minutè, ac menſurate, vt architecti videatur, de eadem
Vegetius: *De materia, ac tabulatis teſtudo contexitur, quæ ne exuratur incendio corijs, vel cili-
cijs, centonibuſque veſtitur, hæc intrinſecus accipit trabem, quæ aut adunco præfigitur ferro, &
falx vocatur: aut certè ipſius caput veſtitur ferro, & appellatur aries. Teſtudo autem à ſimilitu-
dine veræ teſtudinis nomen ſumpſit: quia ſicut illa modò reducit, modò profert caput, ita machina-
mentum trabem*. Intelligi à Claudiano aliquis dixerit.

Tum tua murali libretur machina pulſu,
Saxa rotet præceps aries, protectaque portas
Teſtudo feriat, ruat euerſura iuuentus.

Lib. 1. Gothicon. Nam potius à teſtudine ferire facit, quod non niſi ab iſta poteſt; niſi ſynecdochicè hi capiendi,
qui ſub ea latent. At certò eam adhibet & deſcribit Procopius in rebus Vitigis; & poſteriore
Cancer. æuo Colmarienſe Chronicon, in quo Cancer appellatur. *Poſt hæc Cancrum ad ciuitatem per-* H
*duxerunt. Fuit cancer inſtrumentum magnum, fortè pariter, & ponderoſum. In eo trabs ma-
gna, pariter longa in vna parte groſſa, in altera parte parua. In groſſiori parte, ſiue in capite fuit
ferro forti circumdata, & in fronte ipſius Cancri fortiſſimè colligata. Trabs hæc ſupra quadam
inſtrumenta iacuit, quo faciliter moueretur*. Poſtrema verba de Cylindris intelligenda viden- I
Cap. 11. tur, de quibus & in Vitruuio legitis, atque etiam in Herone: Illum eundem videte alijs etiam
Cap. 15. 16. & 17. in locis apud eundem, vbi ſimul plures arietes etiam ſuſpendit: Cancri nomen habuit à regreſ-
ſione, & reciprocatione in ictu: An & quia in obliquum moueretur, & pergeret?, an quia teſtu-
do ignota Germaniæ ipſi finitimum, & teſtaceum animal ſuppoſuere? Iam verò & Helepolis
Helepolis. Lib. 23. arietis quædam etiam ſpecies videtur ex Ammiani deſcriptione: *Pro* his, inquit, *arietum ma-
chinamentis, crebritate iam deſpectis conditur machina ſcriptoribus hiſtoricis nota, quam Hele-
polin græcè cognominamus. Cuius opera diuturna Demetrius Antigoni filius, Rhodo, alijſque Vr-
bibus oppugnatis, Poliercetes eſt oppugnatus: ædificatur autem hoc modo. Teſtudo compaginatur
immanis axibus roborata longiſſimis, ferreiſque clauis aptata, & contegitur corijs bubulis, virga-
rumque recenti textura, atque limo aſperguntur eius ſuprema, vt flammeos detractet, & miſſiles
caſus.*

Digitized by Google

A *caſus. Conſeruntur autem eius frontalibus triſulca cuſpides praacuta, ponderibus ferreis graues, qualia nobis pictores oſtendunt fulmina, vel fictores, vt quicquid petierit, aculeis exſertis abrumpat; Hanc ita validam molem, rotis, & funibus regens numeroſus intrinſecus miles, languidiori murorum parti viribus admouet concitis, & niſi deſuper propugnantium valuerint vires, colliſis parietibus aditus patefacit ingentes.* Quamuis autem hæc machina teſtudo videatur arietaria; Ex Vitruuio tamē, Plutarcho, & Diodoro conſtat (etſi inter ſe varient, & diſſideant,) turrim fuiſſe, ſed multipliciter & magno opere inſtructam, quinimò diſertè ab teſtudine arietaria ſeparat Appianus in Mithridatico: Χώματα δὲ πολλὰ ἤγειρε, καὶ μηχανὰς ἐπήγνυτο, πύργους καὶ χελώνας κριοφόρους, ἑλέπολιν ἑκατὸν πήχεων, ἐξ ἧς ἕτερος πύργος ἐπῄρτο, καταπέλτας, καὶ λίθους καὶ βέλη ποικίλα ἀφιείς. Ideſt, *Aggeres multos ſtruxit.* (Rex Mithridates ad Cyzicum) *& machinas confixit, turres, & teſtudines arietarias, & helepolin centum cubitorum è qua & alia turris ſurgebat, catapultas, lapides, & varia tela emittens.* Lubet modò etiam verba Heronis, quibus arietem in teſtudine deſcribit & ſuſpendit, obiterq; alia genera adiungit, & tangit, hic addere, ne quid ad clariorem doctrinam deeſſe videatur, quod lector de ariete deſi-
B derare poſſit. Ea autem ſunt à Barocio ita verſa: Verùm principis Biſantij familiares arietem »
cubitorum centum, & viginti iuxta longitudinem faciebant: Ab ipſius autem calce iuxta craſ- »
ſitiem quidem pedalem, in latitudinem ferè palmorum quinque: In anteriori autem parte co- »
arctabant ipſum in pedalem latitudinem, & trium palmorum craſſitiem: Helicas ferreas qua- »
tuor qui ſeſe in longitudinem ad decem cubitos extendant, in anteriori parte clauis affigentes: »
totumque arietem tribus funibus, octo iuxta craſſitudinem, circumquaq; digitorum exiſtenti- »
bus, ſuccingentes: ac loris eum circulariter ligantes, iuxta medium tribus quidem interuallis, »
quatuor verò ſuſtentaculis conſtringebant. Funes verò, qui ab alijs cānabinis funibus ab arie- »
taria machina pendentibus, arietem ipſum ſuſtinent, atque inferunt, à ferreis contextis catenis »
initium ſumebant: At ſcalam etiam nauticam faciebant aſſere in arietis elatione anterius cla- »
uis affixo, habenteque rete contextum iuxta craſſitiem ſufficiens, & iuxta diſtantiam quatuor, »
vel etiam plurium digitorum foramina habens, vt facilè ſupra murum aſcendatur. Appende- »
bant autem ipſum, & mouebant in teſtudine rotis octo prædita: quippe quæ iuxta quidem in- »
ternam pauimenti longitudinem quadraginta duo: Iuxta verò latitudinem viginti octo cubi- »
C tos habeat. Ipſa prætereà quatuor crura, quę in pauimento ad altitudinē iuxta angulos affigū- »
tur, ex duobus ſimul iunctis lignis ſingula faciebant, longitudinē habentia ſingula cubitorum »
viginti quatuor, & in craſſitiem palmorum quinque, iuxta verò latitudinem vnius cubiti exi- »
ſtentia; In ſuperiori verò arietariæ machinæ parte, thoraceum tanquam ſepimentum ſtruebāt, »
vt in ea tutè ſtare poſſent ſpectantes ea, quæ aduerſus arietem ab aduerſarijs mittuntur. Eiuſ- »
modi autem arietem ſexies mouebant deſtruentes à ſeptuaginta cubitis altitudinis, ruiſuſq; ad »
latera ad ſeptuaginta cubitos peruertentes: à centum autem viris allatus mouebatur. Totum »
verò quod mouebatur pondus, talentorum ferè quadringentorum erat. Sciendum autem eſt, »
quod arietum alij quidam à virorum multitudine reguntur, iuxta quorundam antiquorum »
mechanicorum opinionem: Alij verò à contra nitentibus lignis diſtenduntur, alijq; demum ſu- »
per cylindros propelluntur: Poſſunt autem quandoq; etiam funibus circumuolutis adductio- »
nem, & reuerſionem facientes, percuſſionem efficere. Verùm ad artificem ſpectat iuxta magni- »
tudines arietum decentem quoque operationis vſum, ac motionem excogitare. Hæc itaque »
omnia ex Lipſio. Hoc idem inſtrumentū bellicum Torquatus Taſſus latino nomine meminit: *Cant. 11.*

D *Così la torre ſopra, e più di ſotto*
L'impetuoſo il batte aſpro Ariete,
Onde comincia homai forato, e rotto
A diſcoprir le interne vie ſecrete.

Alicubi tamen Italica voce vtitur, montone; *Cant. 18.*

E in numero infinito anco ſon viſte
Catapulte, Monton, Gatti, e Balliſte.

Metaphoricè autē hæc eadē machina accipitur pro oppugnatione argumentorum. Cicero: *Nā iacere telum voluntatis eſt, ferire quē nolueris fortunę: Ex quo aries iſte ſubijcitur in veſtris actionibus.* Sic affectionum titillatus arietes D. Hieronymus, vt annotauit Cælius, quibus quatitur fides, quos Euangelij retundēdos aſtruit muro. Eleganter etiam Theodoricus Rex apud Caſſiodorum, ait: *Atq; ideo ſociata debetis præparatione contendere, vt præſenti diligenti à futuri laboris euadatis incommoda. Hac eſt .n. ciuilis euerſio, ſine oppugnatione diſſidium, aries, vt ita dixerim, fabricarum.* Eſt etiam κριὸς, ſiue Aries, ſignum cæleſte, ideo poſitum, vt ait Honorius in libro de imagine mundi, & Macrobius, quia ſicut aries tota æſtate in dextro latere, ac to-

In Topic. *Lib. 27. cap. 24.* *Epiſt. 38.* *Aries ſignū cęleſte.* *Lib. 28. c. 2.*

ta hyeme in ſiniſtro cubat: Sic Sol ſub iſto ſigno gradiens dextram cęli partẽ perambulat. Cælius verò arietem cæleſtem ideò *κριὸν* dici tradit, quia cùm in eo fuerit Sol, inter diem, & noctem quodammodo indicat, quod *κρίνειν*, inquit, nuncupant: & quòd in eo ſigno inter hyemem poſitus, & æſtatem, ipſe rurſus iudicetur. Idem Cęlius cùm oſtendiſſet mundum verno tempore potiùs quàm autumnali fuiſſe conditum, proindeq; factum eſſe air, vt principem in ſignorum duodecim limbo locum aries habere credatur: Quippe in genituris omnibus, inquit, cælum medium, principem habet locum: Nam & ex hoc totius geniture fundamenta colligunt. Inde concinnè admodum ex hoc ſigno reliquis omnibus initium factum, præſertim cum ſtellarum pars maxima, ſed & lumina vtraque, Sol, ac Luna radios ſuos in hoc collimarint. Aſtipulatur & Manilius. E

Lib. 1. 4. 9.

Lib. 1. Aſtron.

Vt ſit idem mundi primum quod continet arcem.

Et mox: *Aurato princeps aries in vellere fulgens.*

Authot ramen eſt Theon, ab ariete ordiri Aegyptios, quod ſigna omnia cum membris reſponſum habeant, ac analogum: quippe eſſe caput arietem, cōiectant, quoniam in capite ſit animæ principatus, & ouium dux ſit aries. Porrò quia in eo ſigno æquinoctium contingit, quo argumento mundanæ originis coniectant pleriq;, aſtrologos ad Solis in arietem introitu de totius anni fato pronuntiare; At verò etiam Ioannes Stæflerus Iuſtingenſis Mathematicus, quare in ſignorum ordinatione, Aries ſit primum ſignum circuli Zodiaci, rationem adducit Ptolomæi in quadripartito; *Quapropter* inquientis, *cum circulus ſignorum naturali careat principio, velut & omnis circulus, illius principium ſignum vernalis æquinoctij, quod eſt Aries, poſuere: Ab illo ſcilicet initium ſumpſere à quo complexio creſcit humida: Sicut & in animatis prima pars annorum vitæ eſt tempus, in quo eorum complexio exiſtit humidior.* Vbi commentator Hali Heben Rhodan ſic ſcribit: *Ptolomaus vult dicere, quod circulus non habet punctum ſpecialem, vt ſit principiũ naturale, poſuerunt tamẽ antiqui principium à principio æquinoctij veris, & hoc eſt ſignum Arietis.* Et infra. *Antiqui ſecuti ſunt naturam, & inuenerunt quod humiditas temperata in animalibus eſt in principio, & propter hoc dixerunt conuenire, & naturale principium firmamenti ſit conueniens ætati eidem, quod eſt principium veris. Et hoc quia natura facit res terrenas ſequi corpora cæleſtia, & ſic ſemper ſunt ea ſequentes:* Hæc commentator. Aliam rationem & luci diorem affert Albumaſar in ſuo introductorio, quem legito, habet enim pulchram materiam, vnde hæc paucis extrahitur oratio: Ex quo in rebus naturalibus primò eſt generatio, & vltimò eſt corruptio: Et generatio longè præſtantior eſt corruptione, cùm per illam res acquirant eſſe, per hanc nō eſſe. Sed quia calidum temperatum eſt principium generationis, & motus animatorum: frigidum autem contra, principium corruptionis, & diminutionis rerum: Idcirco iuſtè ab ariete ſumpſit Zodiacus principium, & non à Libra: Cum enim Sol arietem perambulat, accedit tempus temperarè calidum, & incipiunt res generari, augmentari, renouari, vegetabilia pullulare, teſte Ouidio: F G

Tract. 1. capit. 10.

Lib. 2. c. 5.

1. Faſtor.

Omnia tunc florent, tunc eſt noua temporis ætas,
Et noua de grauido palmite gemma nitet.

Contra in libra propter ſiccitatem, & frigus corrumpi, diminui, & areſcere, ſed quia generari, augmentari, renouari, & pullulare, ſunt res nobiles, & amicæ naturæ, cōtra corruptio, detectio, & diminutio res ignobiles, & naturæ inimicę. Pierius etiam ſcribit apud Aſtronomos arietem pro anni principio capi, & eo notari hieroglyphico, variamque eſſe ingeniorum ſedulitatem iſtius rei rationem afferre conantium: Hebræis præſertim nonnullis Libram potius caput aſſerentibus, quòd par fuerit omnia perfecta & ſeminibus ſꝑta ſummo ab opifice creari, eo verò tempore fruges omnes maximè maturuiſſe. Quòd verò aries inde locũ occupauerit, ex lege factum ad illius temporis ſolennitatem celebrandam, quo liberati ſunt ex Aegypto. Sed quòd aiunt tunc temporis nonnulli, quo mundus eſt genitus, Arietem cæli medium tenuiſſe, in mũdi quippe vertice conſtitiſſe, quiſnã id potuerit coniectare, non videre, ſe cùm in ſphærica cæli figura, neque vertex, neque imum, neque ortus, neque occaſus, qui eodem temporis articulo ſint ijdem, eodem momento gentibus omnibus dari potuerit. Nam niſi omnibus ea ratio gentibus, inſeruiat, admittenda (inquit) non eſt. Solem verò qui dicat in hoc vel illo ſigno fuiſſe, nemo non intelligat. Aſtronimi quidem in ariete volunt, & Virgilij doctrina non paruam his authoritatem adiungit, dum ita ſuper verni temporis amœnitate canit: H

Vide Macrob. 1. de ſom. Scipion. 21.

Non alios primæ creſcentis origine mundi
Illuxiſſe dies, aliumuè habuiſſe tenorem
Crediderim: Ver illud erat, ver magnus habebat
Orbis, & hybernis parcebant flatibus Euri.

Cùm

A *Cum primùm lucem pecudes hauſere, virumque*
Terrea progenies duris caput extulit aruis,
Immiſſaque feræ ſyluis, & ſydera cælo,
Nec res hunc teneræ poſſunt perferre laborem,
Si non tanta quies iret, frigusque caloremque
Inter, & exciperet cœli indulgentia terras.

Arietem cæleſte ſignum (inquit Sipontinus) aliqui putant eſſe illum, quo vectus eſt Phryxus,
alij verò hunc eſſe arietem dicunt, qui Libero patri per deſerta Libyæ exercitum ducenti, &
ſiti laboranti apparuit, fontemque amœniſſimum oſtendit; qua propter Liber pater templum
Ioui Ammoni eo in loco conſtituit, & ſimulachrum cum arietinis cornibus fecit, arietem inter
ſydera figurauit, ita vt cùm ſol in eo ſigno foret, omnia naſcentia recrearentur, quod veris tem-
pore fit, ea maximè ratione, quod per eum Liber ſiti pereuntem exercitum liberauerat. Duo-
decim præterea ſignorum principem tradunt hunc eſſe voluiſſe, quòd optimus exercitus ſui
ductor fuiſſet. Sunt etiam qui ſcribant, quo tempore Bacchus Aegyptum tenebat, Ammonem
B quendam ex Africa veniſſe, & pecudum multitudinem ad Liberum duxiſſe, quò faciliùs, & il-
lius gratiam ſibi conciliaret, & ipſe aliquid inueniſſe diceretur. Itaque pro beneficio agrum
ei à Baccho datum, qui eſt contra Thebas Aegyptias: & qui ſimulacra eius fecerunt, cornuto
capite ea figuraſſe, vt homines memoria tenerent, hunc primùm pecus oſtendiſſe, Bacchum
verò memoriæ gratia arietem in cælum tranſtuliſſe. Hæc Sipontinus, ex Hygino; cuius ver-
ba recitabimus inter fabuloſa. Ad priorem verò ſententiam à Sipontino recitatam accedit *Lib. 10. epi-*
Martialis, inquiens: *gr. 51.*

Sydera iam Tyrius Phryxi reſpicit agni
Taurus, & alternum Caſtora fugit hyems.
Ridet ager, veſtitur humus, veſtitur & arbos
Iſmarium Pellex Attica plorat Itin.

Quod modò ſpectat ad vires huius ſyderis, & effectus, calidæ, humidæq; eſt complexionis, id- *Arietis ſy-*
circo Sol ad eum progreſſus ab Auſtrali declinatione ad cliuum Septentrionalem vapores, *deris vires.*
aſpirationeſque vehementes, quadam vi educit è terra, quo fit ut pluuiæ excitentur aliquanto
C frequentiores, quàm in Piſcibus aut Aquario conſtitutus. Quo tempore aer ipſe propter Solis
radiorum ualdè obliquam imbecillitatem, in niuem potiùs, quàm in pluuiam reſolui conſue-
uit; Sole igitur arietem permeante, imbres & grandines excitantur, quod aer eo tempore ſic
afficitur, ut licet calor creſcat in dies, repentino ſubinde frigore cõgeleſcat, qua ratione, qui ua-
por erat exhalaturus, in pluuiam frigore contractus rigeſcat mox in grandinem. Idcirco Ptolo-
mæus arietem tonitruoſum uocat, & grandinoſum propter Solis acceſſum. Aiunt, qui natus
eſt arietis facie prima, futurum ruffum, ſimum, uentre paruo, & ſtricto; habiturumque ſupra pe-
dem ſiniſtrum ſignum, & in cubito, manus ſiniſtræ amicis abundaturum, & ipſum fore tenacẽ;
ſub ſecunda facie natos, nigredinem cum pulchritudine coniunctam habituros, habitudinem
corporis futuram temperatam, iram præter modum præcipitem, malæ uoluntatis ſimulatores,
pluribuſque abundaturos hoſtibus. Qui ultima facie naſcuntur arietis, futuros iterum ruffos,
colore croceo, ſolitudine gaudere, aiunt autem arietem in tres facies deduci, ſicut & in Zodia-
co ſigno, primam Martem obtinere, ſecundam Solem, tertiam Venerem; ſed & arietẽ in quin-
que partes aſtronomi diuidũt, & primas Ioui aſſignant, idcirco ſalutares, & beneuolas, fæcun-
D das, multi ſeminis eſſe aiunt, & in his naſci probati moris homines: Secundæ partes Veneri tri-
buuntur; Vnde hilaritudo, inquiunt, ſplendor, integritas, & elegantia. Tertias dant Mercurio,
vnde fit ingenij bonitas, & acumen: Quartas Marti, vnde petulantia, proteruitas, impotentia.
Quintas ſub Saturni tutela eſſe credunt, vnde dimanat ſterilitas, inuidia, & nocendi ſtudium.
Cum ſtella Iouis in Ariete ſteterit, Martis domo, annum aiunt futurum Boreæ flatibus obno-
xium, cum aliquantula parte Euri, hyemem frigidam, & niuoſam. Poſt æquinoctium vernum,
aerem in aquas molles, & denſas mutari. Aeſtatem ſuo procedere ordine, & ſalubri, timen-
dam eſſe ne bellorum tumultus inſurgat: Futuram volucrium penuriam; Luna in ariete exiſtẽ-
te, ſi primùm tonitru euenerit, conſternatos, & dubię rationis quoſdam in regione futuros, pro-
gnoſticatur. Item futuros hoſtes hominũmque fugam, poſtea verò quietum ſtatum, vt author *Aries Solis*
eſt Zoroaſtes. Eſt porrò Aries mobile ſignum, ſicut & Cancer, Libra, & Capricornus, &c. Sol *exaltatio.*
in decimonono gradu arietis ſuam habet exaltationem. Ptolomæus autem poſuit totum arie-
tem eſſe Solis exaltationem, cuius opinioni ſubſcripſit, quicquid Philoſophorũ fuit, poſt eum.
Et quemadmodum membra quædam humani corporis ſignis addicta ſunt ſuis, ſic etiam orbis
terrarum regiones, quæ orbis ipſius membra ſunt, ſignis fouentur ſuis, vt ab Ariete, ſicut Pto-

E

SYNONYMA ÆQVIVOCA.

Ouis. IDEM hic euenit in oue, quod diximus de boue, mutat enim hoc quoque ani-
Aries. mal nomenclaturam pro ſexus, & ętatis diuerſitate; fœminam enim, ouem, ma-
Agnus. rem, arictem dicunt, agnum verò, qui nec dum annum exceſſit. Nam quam-
Rerum humanar. lib. 27. uis Feſtus ouem ab antiquis maſculino genere dictam ſcribat, vt ouibus duo-
bus, non duabus; Et quamuis etiam ex Varrone apud Nonium legamus, *vt*
In Terẽtio. *etiam putantibus, qui oues duos, non duas dicunt, Homerum ſecutos, qui ait*, Μῆλ' οἴς τε. Item,
quando citatus neque reſpondit, neque excuſatus eſt, tum ego vnum ouem mulctam dico: tamen
extra mulctam, de qua ibi loquitur, ouis fœminam in hoc genere denotat: Plinius, *Arietis
dextro teſte præligato, oues tantum gigni quidam ſcripſerunt*, ideſt, fœmellas, atque ita apud om
nes paſſim ſumitur, vt & ouicula pro parua oue. Ouiaria verò eſt ouium multitudo, à qua &
Adaſia. ouiarium pecus dicitur. Adaſia vocatur, teſte Feſto, vetula recentis partus: Matrices, quæ F
agnos nutriunt Palladio, quas Florentinus τοκάδες dixit paſcales, quæ paſſim paſcuntur à pa-
Minæ. ſco, ſiue à paſcuis, quaſi paſcuales, vt ait Feſtus: Minæ quæ ventre ſunt glabro, Apicæ verò, quæ
Apicæ. non amplo corpore ſunt, nec multam lanam habent circa totum corpus; Lanata, & bidens, epi-
Lanata. theta quidem ſunt ouium, ſæpe tamen abſolutè pro oue capiuntur. Plinius. *Quanquam ſtul-
Bidens. *tiſſima animalia lanata*. Iuuenalis:

*Interea dum lanatas, toruumque iuuencum
Cedit.*

Bidentes verò, qui ideo oues dici docuerat Grammaticus, quod duos tantùm dentes haberẽt,
Lib. 7 ſaturn. c. 9. » ridetur apud Macrobium. Atqui hoc, inquit Auienus, vel nunquam contingere, vel ſi contin-
» gat, oſtentum eſſe, & factis piaculis procurandum. Tum Seruius citato Pomponij ex Atta-
» linis verſu, in hoc verrem bidentem legimus, oſtendit, non proprium hoc Epithetum eſſe ouis,
» Et Nigidius (inquit) in libro de extis, bidentes appellari ait, non oues ſolas, ſed omnes beſtias
» bimas. Et in commentarijs ad ius Pontificum pertinentibus, legi bidennes primò dictas, d,
» litera ex ſuperfluo (vt ſæpe aſſolet) interiecta, ſicut pro reire, reamare, reargnere, dicitur redi- G
» re, redamare, redarguere. Ergo bidentes primùm dictæ ſunt, quaſi biennes. Quamuis Higinus
» qui ius Pontificum non ignorauit, bidentes appellari ſcripſit hoſtias, quæ per ætatem duos
» dentes altiores haberent, per quos ex minore in maiorem tranſcendiſſe conſtat ætatem. Hæc
Macrobius. Et Nonius Marcellus ſcribit: *bidentes qui exiſtimant ob eam cauſam oues à Vir-
gilio dictas, quod duos dentes habeant, peſſimè, ac vitioſè intelligunt. Nam nec duos dentes ha-
bent, & hoc quidem & genus monſtri eſt, & melius intelligi poteſt, ſi biennis dixeris authoritate
Pomponij in Attalana. Mars tibi voueo facturum, ſi vnquam redierit, bidenti verre. Luberius
paupertate, viſus hac nocte bidentes propter vitam facere: Et Nigidius Figulus dicit bidental,*
Bidental. *quod bimæ pecudes immolentur*. Idem legere eſt apud Aulum Gellium, cuius verba breuitatis
cauſa omitto. Illud tantum notabo, quod ait, Higini opinionem, an vera ſit, non argumentis,
ſed oculis indicari oportere. Higini ſententiam ceu veram amplectitur Ioſephus Scaliger in
ſuis doctiſſimis coniectaneis, in explicatione iſtius Varronis: *Et in Pontificalibus libris biden-
tes*, vbi non ſine graui errore ſcriptum erat videntes; Certè, inquit, bidentes erant hoſtiæ, quæ
& cornigeræ eſſent, & duos dentes eminulos haberent; citatque teſtimonium Feſti: *Bidentes* H
ſunt oues duos dentes longiores cæteris habentes, additque hoc etiam Heſychij: Κεραΐδες τῶν
προβάτων τὰ θήλεα τὰ ἔνδον ὀδόντας ἔχοντα. Aliter, vt credit, ſi carerent illis, ἀτελεῖς erant, &
ad ſacrificia ineptæ. Nam ſi bidens, inquit, dicta eſt quaſi biens, cur bidentis, non bidennis, aut
Ambidẽtes. biennis dicitur? Atqui magis aperit etymum, quod & ambidentes apud veteres vocarentur.
Sed id requirebatur in hoſtia, vt duos dentes haberet cæteris longiores, quemadmodum & in
Duidens. tauro τελείῳ, vt diuerſa cornua haberet, & patentia hæc ille. Inuenio tamen etiam apud eundẽ
1. de diuin. Feſtum ouem appellari ambidentem, ſiue bidentem, quæ ſuperioribus, & inferioribus eſt den-
Hoſtiæ balantes. tibus; Eiq; duidens hoſtia eſt bidens. Quia modo balare, de ouis voce propriè dicitur, Cicero,
oues, vel agnos hoſtias balantes nuncupauit: Et Virgilius gregem balantum, pro ouium, dixit;
Georg. 1. Et quãtis pecus dicatur, omne id, quod humana lingua, & effigie caret, & propriè teſte Iſidoro,
Lib. 12. c. 1. pecorum nomen ijs animalibus accommodari ſoleat, quę ſunt aut ad veſcendum apta, vt oues,
Pecus. & ſues; aut vſui hominũ accõmoda, vt equi, & boues, differatq; inter pecora, & pecudes, vt idẽ
ait, veteres inquiẽs cõmuniter in ſignificatione omnium animaliũ, pecora dixiſſe; pecudes ve-
ro tantũ illa, quæ eduntur, quaſi pecuedes? Plinius tamen pecudẽ ſæpiſſimè pro oue ponit, quẽ-
admodum

A admodum in primis clarum fiet, vbi agemus de vſu in medicina; & alibi inquit: *Elephanti tanta narratur clementia, contra minus valida, vt in grege pecudum*, (ideſt ouium) *occurrentia manu dimoueat*, ſed & idem pecus pecoris genere neutro, peculiariter pro oue dixit: *Eſt & in Hiſpania non maximè abſimile pecori* (ideſt oui) *genus muſmonum caprino villo, quam pecoris velleri propius*. Marcellus etiam Empiricus pulmonem pecudis exponit pulmonem ouis.
Dicitur & pecu genere neutro in ſingulari, & pecua in plurali, in eadem ſignificatione, & ſimi- *Pecu.*
liter pro ouibus aliquando abſolutè. Actius: *paſſimq; prada pecua balabant agris*. Plautus: *Pa- In Bacchid.*
ſtor harum dormit, cùm haec ut, ſic à pecu balitantes: hinc Dionyſius Lambinus apud Lucre- *Lib. 6.*
tium, vbi in vulgatis pleriſq; ſcribitur codicibus.

Conſimili ratione venit bubus quoque ſæpe
Peſtilitas, etiam pecudum balatibus agris.

In nonnullis, *pecudum talaribus agrè*, & in manuſcriptis, *pigris balatibus agror*, non indoctè reſtituit, *pecubus balantibus agror*. Iuuenalis addidit epithetum balans,

pecudem ſpondere ſacello
B *Balantem*. (ideſt ouem)

Et Lucretius, eaſdem *lanigeras pecudes* dixit. Martialis, *pecoriſq; maritum lanigeri*, ipſum arie- *Lib. 2.*
tem. Virgilius, *lanigaros agitare greges*, pro totũ pecus ouillum. Apud quem, vbi ait Corydon: *Egl. 2.*

Quàm diues pecoris niuei quàm lactis abundans:

illud *niuei* ad vtrumque, ad pecus, inquam, & ad lac referri poteſt: ſi ad pecus, tum quiddam maius, & glorioſius dicit: eſſe videlicet ſe diuitem pecoris, quod magnum erat, neque id tantùm, ſed quod miræ cuiuſdam felicitatis eſt, candidiſſimi. Vrſinus, vocem niuei ad lactis referri malè exiſtimat iudicio Iacobi Pontani: Nititur autem Vrſinus aliquot aliorum teſtimonijs, ac inprimis Tibulli:

Et niuei lactis pocula miſta mero.

Et Athenæi: Κλέαρχός φησι τὸ μὲν ὕδωρ, ὥσπερ καὶ τὸ γάλα, λευκὸν λέγεσθαι, οἶνον δὲ, καθάπερ *Lib. 2.*
καὶ τὸ νέκταρ, ἐρυθρόν; ideſt, *Clearchus ait, aquam ſicut & lac album dici, vinum verò ſicut & nectar, rubrum*. Cratinus ἐν Ὀδυσσεῦσιν, ἐστ πανημέριος χορταζόμενος γάλα λευκὸν, ideſt, *Toto die album paſcens lac*. Varro in Satyra Andabata, ſeu Andabatæ, ſi modo illa inſcriptio
C mendo vacat:

Candidum lacte papilla cum fluit, ſignum putant partus
Quod hic ſequatur mulierem è partu liquor.

Ego verò Vrſino ſubſcripſerim, cùm Polyphemus apud Ouidium, inquiat: *Metam. 13.*

Lac mihi ſemper adeſt niueum.

Quem locum ipſemet Pontanus, Ouidium ex Virgilio transtuliſſe profitetur. Apud Græcos *Ἀμνόα.*
longè plura, quàm apud latinos, reperio ſynonyma, quæ ordine nunc recenſebo alphabetico.
Ἀμνόα Heſychio annotante, ouis eſt, aut ſecundum alios, agnus, qui aliàs ἀμνὸς eſt, vt ſuo loco docebitur. βάρα eidẽ eſt grauedo capitis, νόσημά τι καρηβαρικόν, ſed addit Laconibus ita vocari θρέμματα, ideſt, pecora, vt modò patebit. Idem tradit Varinus, & vtriq; βαρακάκαι (fortè βαρανάκαι, vt Geſnerus iudicat) pelles caprinæ apud Celtas. βηκίοις apud Hippocratẽ, interpretatur Varinus προβατίοις, ſimiliterq; exponit Galenus in Exegeſi Hippoc. apud quẽ in multis exẽplaribus ſcribitur βηκείοις: Apparet autẽ diminutiuũ eſſe à βήκη, quę Heſychio eſt χίμαιρα, ideſt, capra, appareta; ita dici per onomatopæiam, talẽ enim vocẽ ouium, caprarumq; eſſe ſuo
D loco patebit: Et Heſychius teſtatur manifeſtè τὰ πρόβατα, (ideſt oues) dicta quoq; βῆκα, παρὰ τὸ βῆ βῆ. Hinc fortè Lacones, vt annotauit Heſychius, βεικάδες appellãt pelles pecorũ quę morbo perierunt, ſed & Varinus βαίτην exponit μηλωτὴν diphtheram, ſiſyram. Βόσκημα idẽ quod
pecus, ſiue animal omne, quod paſcitur. Xenophon ἔλαβεν παμπληθῆ, καὶ βουκόλια, καὶ ἱππο- *4. Hellen.*
φόρβια, καὶ ἄλλα παντοδαπὰ βοσκήματα, ideſt, *accepit permulta, & boum, & equorum armenta, Βόσκημα.*
& alia pleraq; pecora. Sic & βοσκήματα θαλάσσης apud quẽdam poetam legimus, pro, piſces.
Eſt & βοτὸν idem, quod βόσκημα: Heſychius enim βοτὸν ait, ad omnia animalia terreſtria, vo-
lucria, aquatica, ſylueſtriaq; extendi, & ſic dici ἀπὸ τοῦ βόσκεσθαι. Etymologus tamen βοτὰ ex- *Βοτόν.*
ponit, πρόβατα & βοσκήματα, & Bottion ipſi Macedonũ gẽs eſt, & Bottia regia dicta ἀπὸ τῶν βοτῶν i. à pecoribus, quibus abũdat, & εὔβοτος γῆ, exponitur terra paſcẽdis ouibus apta. γλῶσσα εὐήρων βοτῶν, apud Cratinũ, ac ouib. teſte Scholiaſte Ariſtophanis, dicitur. Γοῖτα Heſychio, & Var. eſt οἶς cũ dẽſo ſpiritu. Διδόνς in theſauro linguę latinę exponitur bidẽs, diciturq; de oue.
Δίκυμα Suidæ ſunt τὰ διδυμοτόκα πρόβατα, oues quæ gemellos pariunt, vel pepererunt. Va- *Γοῖτα.*
rinus verò ſimiliter quidem exponit, ſed mediam circumflectit. Ἔγγαλον, πρόβατον γάλα ἔχον, ideſt, ouis lac habens; quidam pro adiectiuo illud ſumentes, adijciunt ſubſtantiuum πρό-

ricus Stephanus, Heſychium mutato genere, dicere, τὸ κάρνον, (qui & paulò ante à Galatis, ſeu Gallis καρνὸν vocari dixerat τὴν σάλπιγγα, ideſt, tubam, pro quo Euſtathius habet κάρνυξ: *Tuba Galatica.* Nam pagina 1139. recenſens aliquot tubarum ſpecies, tertiam dicit eſſe Galaticam, quæ à Celtis vocetur κάρνυξ.) Idem & κάρκαρα exponit μάνδρας. μάνδραι autem ipſi ſunt ἕρκη, φραγμοί, ὗλαι συχὼ βοῶν, καὶ ἵππων, ideſt, ſtabulum, ſeptum, clauſtrum boum, & equorum. Κεραΐδες *Κεραΐδες.* Heſychius, & Varinus exponunt τῶν προβάτων τὰ ἔνδον ὀδόντας ἔχοντα, hoc eſt oues intus dẽtes habentes: Quidam verò teſte Henrico Stephano peculiariter κεραΐδας eſſe volebant, vermes cornu infeſtantes, qui nempe ſic legebant apud Homerum: *Odyſſ. Φ.*

τόξον ἐνώμα
Πάντη ἀναστρωφῶν πειρώμενος ἔνθα, καὶ ἔνθα
Μὴ κεραΐδες ἔδοιεν. Ideſt,
Arcum mouebat,
Penitus reuoluens experiens huc, & illuc
Ne cornua vermes ediſſent.

B Vbi pro κεραΐδες rectiùs fortaſſis legetur, quemadmodum etiam legit Spondanus κέρα ἶπες, & nos etiam in opere de inſectis; Eſt enim ἴψ vermiculus peculiariter cornibus infeſtus, quamuis Theophraſtus ἶπα in vitibus noxium vermem faciat: Nam cum Alcæo rectiùs puto diſtinguemus, vt ἶπες ſint, qui cornua rodunt, ἶκες verò qui vites. *Ips.* Eſt item κεραῒς ſalaciſſima quædam auicula, à qua Medeam κεραΐδα vocat Lycophron, vt vulgaria Lexica tradunt ex eius Scholiaſte. In loco autem Homerico, quem modò citaui, nonnulli, vt Henricus Stephanus ex Euſtathio notauit, pro κέρα ἶπες; legebant κεραΐπες, à κεραΐψ, vt κεραΐπες (inquit) eſſent vermes cornua rodentes. Apud Heſychium, vbi legitur, ἴψ, εἶδος σκώληκος κρεατοφάγον, legendum κερατοφάγον. Μὰ Varinus Phrygibus dicit eſſe πρόβατα, ideſt, oues. *Μά.* Vox ficta videtur à voce, à qua nimirum apud Latinos mamma, apud Græcos μαμμᾶν puerorum balbutiẽtium ſonum edere, & μάμμη, ideſt, auia. μίτασσαι Suidæ ſunt τὰ ὕπαρνα πρόβατα, ideſt, oues agnos ſub vberibus habentes. *Μίτασσαι.* Rectius Euſtathio μεσσήλικες per Epentheſin ſyllabæ τὰ, pro μέσαι, ideſt, mediæ ætatis inter agnos, & iam grandiores natu oues; Vtitur autem eo vocabulo Homerus: *Odyſſ. I.*

C Χωρὶς μὲν πρόγονοι, χωρὶς δὲ μέτασσαι
Χωρὶς δ' αὖ ἕρσαι. Ideſt:
Separatim quidem natu maiores, ſeparatim miores,
Separatim agni recens nati.

Μῆλα communiter omnes ſunt quadrupedes, propriè verò pecora minora, &, vt ait Heſychius *Μῆλα.* κατ' ἐπικράτειαν, τὰ πρόβατα, καὶ αἶγες; & Homerus μῆλα etiam vocat capras, vt hoc in verſu:

Μῆλ' ὄϊές τε καὶ αἶγες ἰαύεσκον.

Et nos, inquit Varinus, Melotam quoq; vocamus pellem caprinam (alij quamuis pellem melotam dici aiunt,) *Melota.* & rurſus μῆλα, inquit, Homerus, vocat omnes quadrupedes, ὡς ἀπὸ μέρους, ideſt, per Synecdochen partis pro toto: *Odyſſ. ρ.* non enim ſolas oues mactabant proci, ſed ſues etiam pingues, & capras, & boues armentinos. At verò Henricus Stephanus in hoc Homeri loco: *Odyſſ. Ξ.*

ἕκαστος ἐπ' ἤματι μῆλον ἀγινεῖ
Ζατρεφέων αἰγῶν, ὅς τις φαίνηται ἄριστος.
vnuſquiſq; in die pecudem fert
Saginatarum caprarum quæcunque appareat optima.

Per excellentiam verò dicitur de ouibus abſolutè; vnde μηλόβαι, & μηλοβάται Heſychio ſunt D ποιμένες, ideſt, ouium paſtores, quas voces mendæ ſuſpicione non carere, putat Henricus Stephanus. In quo ſignificatu legimus apud Homerum μηλοβοτῆρας; & in Epigrammatibus μηλοβότας: μηλόβοτος verò ab ouibus depaſtus, & apud Heſychium, & Varinum, μηλόβοτον πεδίον. campus eſt, in quos benè paſcuntur. μηλονομεὺς, & μηλονόμος, opilio ſiue paſtor ouium. μηλονομεὺς etiã accipitur pro quodã bruchi genere; eſt & μηλάτης ouiũ paſtor, & μήλατα ſunt oues: Vnde μηλάτων ἀπάργματα, quę verba Euſtathius in exemplũ affert, authoris nomẽ ſubticẽs, ſed videtur ex quopiã Tragico ſumpta. Affert autẽ genitiuũ hũc μηλάτων in exemplũ Metaplaſmi. At in Lexico habetur nominatiuus ſingularis μήλατον: quẽ ego, inquit Henr. Stephanus, teſtimonio quopiã idoneo poſſe confirmari nõ puto: ſed temerè potius aſcriptũ ab aliquo fuiſſe, tanquã nimirũ μήλατον neceſſe eſſet dici, ſi μήλατα diceretur: Varro τῶ μῆλη Etymologiam tradit his verbis: *Ad Oeta arietis pellem profecti regio genere dicuntur Argonautæ, vt in*

 Lybia

Libya ad Heſperidas, vnde aurea mala, id eſt ſecundum antiquam conſuetudinem capras & oues, quas Hercules ex Africa in Græciam exportauit. Ea enim ſua voce Græci appellarunt μῆλα. Nec multo ſecus noſtri ab eadem voce, ſed ab alia litera Bela vocarunt. Non enim me (Mee) ſed bee ſonare videntur oues vocem efferentes, à quo poſt belare dicunt, extrita e litera, vt fit in multis. E

Bela.

Οἶς.

Lib. 4. de generat. animal. cap. 3.

Οἶς duabus ſyllabis à Varino vertitur ouis fœmina, atq; ab Atticis etiam οἶς proferri monoſyllabum, & in maſculino quoq; genere, Ita certe Ariſtoteles τὸν οἶν dixit, τὸν κριὸν, id eſt, arietem, vt οἰὶ κριοῦ ὄντι, id eſt, arieti arietanti. Apud Suidam locus in vocabulo ὄϊς à librarijs corruptus eſt, idem tamen rurſus ait, ὄϊς ὄϊος ſine diphthongo poeticum eſt, οἶς verò contractum commune, cuius genitiuus οἰὸς vltimam acuit, vt differat ab οἶος, id eſt ſolus. Apud Homerum quidem nunquam reperias οἶς monoſyllabum in recto caſu, ſed ὄϊς diſſyllabum: In obliquis etiam niſi carmen impediat, diphthongū nō facit, vt ἐϋστρόφῳ οἰὸς ἀώτῳ: & ſanè aptius ſcribitur diſſyllabum, neq; enim vllum tale monoſyllabum reperitur, præter hoc ipſum οἶς Atticum & φθοῖς. Homerus: Τοῖσι δ᾽ ὄϊς λάσιος, & rurſus Νῶτον ἔθηκ᾽ ὄϊος. Apud Heſychium, vbi ſcribitur οἶς, πρόβατον, ἢ τοῖς ἑαυτοῦ, ἢ τοῖς σοῖς, Geſnerus monet ſine ſpiritu ſcribendum eſſe, ſi ita interpreteris, nam cum tenui ſpiritu inquit ſignificat ouem, cum denſo, tuis, vel ſuis, ſine ſpiritu vtrumuis: F
ſic οἰῶν etiam in genitiuo plurali idem Heſychius exponit μόνων, προβάτων, αἰγῶν, quod vt rectè fiat, οιων ſine accentu ſcribi oportebit, & hoc quidem animaduerſo multę in græcorum lexicis interpretationes alioqui ineptæ excuſabuntur: Sic apud Hebræos ſine punctis ſcripta diuerſis exponuntur modis. Tantum Geſnerus. Ὄϊς diſſyllaba vox Ionica eſt, ſed Attici vnica ſyllaba dicunt τὰς οἶς, & in ſingulari τὸν οἶν, Iones ὄϊν, vt author eſt Scholiaſtes Ariſtophanis. Eſt & οἰὶ Atticus datiuus, ὄϊ Ionicus datiuus, vt patet Ariſtophanis Pace, vbi pro ſtatua pacis conſecranda ſacra faciunt ὄϊ; Et cum Trygeus moneret, hanc vocem eſſe Ionicam, chorus ſubijcit: Melius ita quadrare, ἵν᾽ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὡς χρὴ πολεμεῖν λέγῃ τις, οἱ καθήμενοι ὑπὸ τοῦ δέους λέγωσ᾽ Ἰωνικῶς οἶ &c. Vbi Scholiaſtes οἶ vocem ſcribit eſſe lugentium & indignātium. Et Varinus ait ab οἶς accuſatiuus Atticus eſt οἶν, monoſyllabus itidem, & maſculinus, Communis verò ὄϊν, poeticus ὄϊδα ab ὄϊς (ſic legit Geſnerus, non ὄϊς ὄϊδος) aſſumpto i, vnde & caſus plurales ὄϊδες, οἶς; ὄϊδας οἶς. At verò Henricus Stephanus, cùm diſſyllabi exempla primo loco poſuiſſet ex Homero, Theocrito, Xenophonte, & Ariſtotele, ſubdit. Triſyllabum autem Ionicum eſſe, idq; ait teſtari etiam Ariſtophanem in Pace; οἶς & οἶν alioſq; caſus biſyllabos eſſe Attica, vt, inquit, Heſychius & alij teſtantur, adducens Homeri multorumq; aliorum authoritates. Vtcuq; G

Ouis vnde dicta.

Lib. 4. Hermat.

Ὄα.

eſt à Græco ὄϊς, ouem antiquos dixiſſe teſtatur Varro, quoniam ouis ipſis ita vocaretur, non vt nunc, πρόβατον. Atqui Ioannes Goropius Becanus tradit græcorum ὄϊν, & latinorū ouem dici à Cimbricorū Oi, quo ouis vocabulo apud illos audire ait. Audio tamen apud Belgas, ac potiſſimum Batauos Oi predicari priuatim de ariete. Iam verò quemadmodum μηλωτὴ pellis eſt ouilla, nimirum παρὰ τῶν μήλων; ita etiam ὄα ab Heſychio exponūtur μηλωτὴ, καὶ ἡ σὺν τοῖς ἐρίοις δορὰ, ἢ δὲ ἐν τοῖς ἱματίοις ὦα id eſt, ouilla pellis, & corium ſimul cum ipſa lana, aut etiam fimbria ſiue ora in ipſis veſtibus. Varinus ὄα rectè ſcribi ait per o, ὦα verò cum ω per ectaſin vtrumq; pro melota ſiue diphthera. Et Suidas etiam ὦα interpretatur melotam diphtheram, & fimbriam veſtis. Ὤιας Heſychio, & Varino ſunt μηλωταὶ, λαγναὶ, ἄκραι, ἔσχατα, id eſt, pelles ouillæ, oræ. Apud Heſychium ὦα ſcribitur paroxytonum. ὦα verò circumflexum apud veteres Atticos per ſynalæphen pro ὀΐα, qua voce vtitur Hermippus apud Varinum in μῆλα, & in ὄα. ὥρα μάττειν ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς, καὶ τὴν ὤαν περιδεῖσθαι περὶ τὴν ὀσφύν. Hoc obiter ſe animaduertiſſe ſcribit Geſnerus, ὤαν à pleriſq; ſcribi ſine i. quod tamen orthographia ſubſcribendum monet: Legitur & ὤϊα. Et Heſychius, & Varinus ὠϊὰ exponūt μηλωτὴ, ὤας, κώδια, ὠϊσχαὶ μηλωταὶ, βαῖται, ἤγουν δερματῖναι; Et apud Varinum ὄϊαι tribus ſyllabis ſunt diphtheræ, melotæ; ſed Heſychius habet οἶαι biſyllabum (vt Suidas quoq;) Idem & Varinus ὠίας interpretantur τῶν προβάτων τὰ σκεπαστήρια δέρματα, hoc eſt, pelles quibus oues propter pretium lanæ integuntur, vt puriorem eam conſeruent, vnde & pellitæ nuncupantur. Eademq; pellis apud eoſdem ὑώα (Heſychius aſpirat) uocatur, ἡ τοῖς προβάτοις παρατιθεμένη διφθέρα. Cælius ait ſeſe inueniſſe, pellē qua ſuccingebantur mulieres in balneis, uel qui illas abluebant, uocatam fuiſſe ὦα lutrida, nūc verò oam per ſe, ſic verè dici ſolere Melotam, hoc eſt, pellem ouillam, indeque probabile eſſe fluxiſſe nomen, hoc eſt ἀπὸ τῆς ὄϊος, id eſt, ab oue. At Pherecrates inſtrumēta pædotribices enumerans, ait: ἤδη μὲν ὤαν λουμένῳ προζώννυται, id eſt, iam oam præcingit ei, qui lauaretur, vt nō ſolùm mulieres, ſed etiam viros ὤας pudendis adhibuiſſe appareat. Deſumpſit hæc Cælius ex Polluce libro 7. cap. 13. & lib. 10. cap. 47. Cæterùm militibus, inquit ibidem Pollux, ὦα etiam pro mactra ſeruit, quod Hermippus inſinuat, in militibus dicens. Νικᾷ δὲ ᾠὰ λιθίνην μάκτραν, hoc eſt, præſtat autem oa (ſcilicet pellicea mactra) lapideæ mactræ. Grammatici μάκτραν interpre- H

terpre-

A terpretantur vas idoneum ſubigẽdæ farinæ. Pollucis verò verba ſunt: ὦα τὸ ἐξωτάτω τοῦ χιτῶνος
ἑκατέρωθεν. λέγνα δὲ (λέγνα potius) τὰ ἐν τῷ ἱματίῳ ἑκατέρου μέρους, οὐχ ὥσπερ ὦα. τὴν ὦαν δὲ καὶ
ὄαν λέγουσι. Quibus verbis hic ſenſus conſtitui videtur, ὦα vocatur extrema pars tunicæ vtrim-
que, ſuperior ſcilicet circa collum, & inferior, vbi fimbriæ aliquando aſſuuntur. Apud Sui- Οἴξ.
dam οἴξ exponitur αἴξ ἢ, πρόβατον, & apud Heſychium, & Varinum ὄρεσι, προβάτοις. Ποίμνη Ποίμνη.
non quidem ouem, ſed ouium gregem ſignificat, vt apud Homerum de Inſula quadam Cy- Iliad. I.
clopea:

οὔτ' ἄρα ποίμνῃσι καταΐσχεται, οὔτ' ἀρότοισιν, ideſt,
Neque tamen gregibus continebatur, neque arationibus.

Attamen ait etiam βόσκειν μηκάδας αἶγας, ideſt, *paſcere capras mugientes*. Sophocles in Epiſt. 1. ad
Aiace: ἐν ποίμναις πιτνῶν, ideſt, in ouium greges irruens. Diuus Paulus: τίς ποιμαίνει ποίμνην, Corinth. c.
καὶ ἐκ τοῦ γάλακτος τῆς ποίμνης οὐκ ἐσθίει; Ideſt, *Quis gregem paſcit, & ex lacte gregis non edit*. 9.
Sic ποίμνας ποιμαίνειν, ideſt, *ouium greges paſcere*, Apollonius dixit, quod Plato ποιμαίνειν τὰ Lib. 2. Ar-
πρόβατα, Herodianus autem id verbum ſine adiectione caſus loquens de Maximino, poſuit, gon.
B pro oues paſco, vel opilio ſum. ποιμαίνων ἐν τοῖς θρᾳκίοις ὄρεσι, ideſt, *paſcens in Thraciæ monti-* Lib. 1. de
bus. ποίμνιον idem quod ποίμνη, nimirum grex ouium, aliquando tamen etiam alios quoque Rep.
greges ſub ſe comprehendit, ut teſtatur Euſtathius, & indicat Plato inquiens ποίμνια, καὶ πρό- Lib. 7.
βατα. Vtraque item uox allegoricè accipitur de grege ouium Chriſti. Lucas. μὴ φοβηθῆτε τὸ Ποίμνιον.
μικρὸν ποίμνιον. Petrus: Ποιμάνατε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον. Sic ποίμνη apud Matthæum: Διασκορ- Cap. 12.
πισθήσεται τὰ πρόβατα τῆς ποίμνης, *diſpergentur oues gregis*, nimirum percuſſo paſtore. Ioan- Epiſt. 1. c. 5.
nes γενήσεται μία ποίμνη, καὶ εἷς ποιμήν, ideſt, *fiet vnus grex & vnus paſtor*. Sunt etiam, qui Cap. 26.
interpretentur ouile, ut idem ſit cum ποιμνήιος σταθμός, & ποιμνήιος σηκός, ideſt, ſtabulum ouil- Cap. 10.
li gregis. Inuenio etiam apud Heliodorum ποίμνας προβάτων. Oppianus uerò ποιμνίων καὶ
αἰπολίων ὀλετῆρα, lupum cognominat. Poetæ autem pro ποίμνιον ποιμνήιον dicunt. Πρόβατα Πρόβατα.
quaſuis pecudes, & pecora ſignificant, cùm alioqui in oues peculiariter eo deſignentur. Sic Gal. Iliad. ζ.
cõm. 1. in lib. de art. πρόβατα dici Hippoc. ſcribit, ἅπαντα τὰ βοσκήματα, pecudes, aut pecora
omnia, ut & apud Hom. πολλὰ δέ οἱ πρόβατ' ἔσκε, i. *multa ſunt illi pecora*. Vbi Gal. πρόβατα in-
dicari uult ἀγέλας βοσκημάτων, hoc eſt pecudũ gregẽ, armentũ, eaq; notione, hanc uocẽ priſcis
C vſurpari. Et Scholiaſtes ibidẽ ſcribit, priſcos omnes quadrupedes πρόβατα, vt & Heſych. τετρά-
ποδα, i. quadrupedes exponit: quod & Suidas facit, & apud Herodotũ πρόβατον uſurpatur pro
omni pecore, ita, ut etiã uaccas cõprehendat, & idẽ Scholiaſtes Hom. Quadrupedes oẽs, inquit,
priſci πρόβατα nominabant διὰ τὸ πρὸ τῶν ὀπισθίων βάσιν, ἑτέραν ἐμπροσθίως ἔχειν (ſcribe πρὸ
τῆς τῶν ὀπισθίων βάσεως, ἑτέραν τῶν ἐμπροσθίων) Hinc & Heſiodus ait, χαλεπὸς προβάτοις, χα-
λεπὸς δ' ἀνθρώποις. Pleriq; uerò etiam πρόβατον interpretantur, quaſi πρόβασιν, quod rerum
earum quæ ad victum faciunt, opulentiam ſignificat. Scholiaſtes verò Homeri etiam exponit Iliad. M.
πρόσοδον, ἀπὸ τοῦ προβαίνειν, vnde peculiariter πρόβατα dicta videntur. πρόβασις quoque pe-
corum, aut armentorum poſſeſſionem, aut gregem indicat, & τὰ διὰ ποδῶν προβαίνοντα, vt ſcri-
bit Euſtathius. Homeri Scholiaſtes τῶν τετραπόδων κτῆσιν exponit, vt & Heſychius, τὴν τῶν
βοσκημάτων κτῆσιν. Πρόβατα etiam apud Hippocratem, Erotianus quadrupedes omnes expo-
nit, cùm ſcribit: πρόβατα, οὕτω κοινῶς καλεῖ πάντα τὰ τετράποδα νῦν, ideſt, πρόβατα nunc com-
muniter vocat quadrupedia omnia: quam certè dictionem ea in notione multis in locis vſur-
pat Hippocrates, vt libro περὶ φύσιος παιδίου ὁμοίως δέ καὶ τὰ πρόβατα, θηρία τε, καὶ τὰ ὄρνεα,
D ideſt, *Eodem modo ſe habent pecudes, & feræ, & volucres*: Hic enim pecudum genus indicat, vt
& libro περὶ σαρκῶν: καὶ ἀποπατέει ἐπειδὰν γένηται τάχιστα, καὶ οἱ ἄνθρωποι, καὶ τὰ πρόβατα,
ideſt, *Celerrimè tum homines, tum pecudes, vbi nata ſunt, aluum exonerant*. Et in libro de aere,
locis, & aquis: ἕπονται δὲ αὐτοῖς, καὶ τὰ πρόβατα ἐόντα, καὶ αἱ βόες, καὶ οἱ ἵπποι, ideſt, *eos autem
ſequuntur, & pecora, & boues, & equi*. Vbi oues tamen accipiunt interpretes. Sic libro de mor-
bo ſacro: οὐ γάρ ἐστιν αὐτοῖς ἄλλο πρόβατον οὐδὲν ἢ αἶγες, καὶ βόες, ideſt, *neque enim vlla alia ipſis
ſunt pecora præter capras & boues*, (ſic enim legit Gal. comm. 1. in lib. de artic. cum προβάτιον
paſſim legatur) Etſi ibidẽ πρόβατα oues ſignificare videtur, γνοίη δ' ἄν τις τόδε μάλιστα τοῖσι προ-
βάτοισι, τοῖς καταληπτέοισι γινομένοισιν ὑπὸ τῆς νόσου ταύτης. i. *Id ipſum autẽ quã maxime cognoſcet
ex ouibus hoc morbo correptis*: Vbi tamen pecudes etiam intelligi poſſunt, libri quoq; περὶ τῶν
ἐντὸς παθῶν (pag. 199. 43.) δοκέει δὲ καὶ ἐν ἀνθρώπῳ γίνεσθαι τοιαῦτα πολλῷ μᾶλλον, ἢ ἐν προ-
βάτοισιν. Ideſt, *videntur autem talia potius hominibus contingere, quàm pecudibus*. de tubercu-
lis pulmonis agitur, quæ pecudibus, & quadrupedibus fiunt, vt illic ſcribitur, vnde hydrops
naſcitur. Libro de artic. (pag. 587. 15.) ὅτι πάντων τῶν προβάτων βόες ὅτι μάλιστα πονέουσι ταύ-
την τὴν ὥρην, ideſt, *quod ex omnibus pecudibus boues, hoc tempore quàm maximè laborant*. At ve-

ſò

A ſacra fiunt iugulatis mactatiſq; victimis: vnde & σφαγιάζομαι, ideſt, victimas iugulo, ſiue ſa-
crifico. Iiſdem ὕπαρνος eſt ποίμνη ἄρνας ἔχουσα, quo loco, vel ποίμνη priuatim ouem ſignificat, *Ὕπαρνος.*
vel ἄρνος latiùs patet. Lexica vulgaria ὕπαρνος exponunt ouem, idque ex Euripide, vt annota-
uit Henricus Stephanus. Petrus Victorius aſſerit ſuos Agricolas in uillaticis gregibus oues quę *Lib. 3. var.*
non conceperunt, χήρους appellare, nimirum μεταφορικῶς, quo etiam modo Sophocles, ubi *lect. c. 11.*
calamitoſum illum regem facit, de aduerſis ſuis rebus queri, filias ſuas ſimiliter χήρους nuncu- *Χῆρος.*
pat, cum aliàs χῆρος ſit inculta terra. Hebræi quoque uaria, ac diuerſa nomina habent, qui- *In Oedip.*
bus ouem, aut genus ouillum intelligunt. Zon ſcribitur, inquit, Pagninus, aleph quieſcente: cō- *Tyr.*
muniter hæc dictio, & legitur cum vau; & ſignificat communiter minuta animalia, ut oues, & *Hebraica.*
capras. Et ut inquit Rabbi Dauid, capitur interdum pro particulari aliqua ſpecie, ut puta pro *Zon.*
oue tantum, aut ſolum pro capra, quandoq; complectitur utrumque: Interdum eſt commune *In libro ra-*
uocabulum omnium minutorum animalium: Quandoq; & de grandioribus, ut puta de bobus *dic.*
dicitur, vt exemplis commonſtraturum Pagninus ſeſe ait. Inuenitur pro eodem Zonech, pſal-
mo 18. Septuaginta pro Zon ſæpe transferunt πρόβατα, Hieronymus oues, Amos 7. In prin-
B cipio Leuitici legimus oues, & capras pecorum nomine demonſtrari. *Si obtuleris de pecoribus*
(ἀπὸ προβάτων) agnum, vel hædum, & ouem, vel capram, Geneſeos 4. Chaldæus, Ana transfert,
(vertunt enim Syri aliquoties Zade in Ain) Arabs Genas, Perſæ Goſpand. Seh noſtri inter-
pretes plerumque ouem reddiderunt: Significat autem pecora minora, nempe oues, & capras,
tum fæminas, tū mares; Inuenitur & in maſculino, & in fæminino genere. In maſculino, Exod.
12. Seh tamim redditur agnus integer: In fæminino Ieremiæ 50. Seh pheſura, vertitur grex *Seh.*
diſperſus, vnde coniici poteſt, in fæminino eſſe nomen generale, in maſculino verò priuatum.
Rachel, vnde plurale Rachelim, Rabbi Iſaac, interpretatur Kapſah, ideſt, vt vertunt, agnam,
& Dauid Kimhi ſimiliter; aiunt tamen propriè eſſe ouem fæmінam, vt Kebeſch marem, à quo
tamen fæmininum Kipſah. Eſaiæ 53. legimus Rachel nee, Lamah, quod interpretantur ouis *Rachel.*
obmuteſcens. Geneſeos 31. Septuaginta pro Rachel vertūt πρόβατα, Hieronymus oues, Chal-
dæus rachlak, ideſt oues tuas: Arabs akalak. Perſa chomeſchan thu. Keſithah ſeptuaginta,
Geneſ. 33. & Iob 42. interpretantur ἀμνάς, Hieronymus agnus, & ouis, Abraham Eſra, agnus,
vel ouis parua, author concordantiarum, monetā quandam, Auguſtinus Steuchus, denarius, vel
C obolus: Nicolaus Lyranus, obolus, & D. Kimki, & R. Salomon ex ſententia R. Akiba, qui te-
ſtatur ſe profectum in Arabiam, audiuiſſeque quòd nummum, vel potius denarium, & Siclum
vocarint Keſithah. Taiſch plurale Teiaſchim Abraham Eſra Geneſ. 30. exponit pecus macu- *Keſithah.*
loſum, & varium, ſeptuaginta τράγους, ideſt, hircos; vt & D. Hieronymus, Geneſeos 32. om-
nino pro hircis accipitur, vt ait Geſnerus, qui ſcribit quoſdam ſeſe audiuiſſe arietes, vel totum
genus ouium interpretari, quod tamen non probat, vt in hirco dicetur. Et Munſterus ait, Tai-
ſchi eſſe arietem, vel ſecundum alios, hircum minorem, qui antecedit gregem ouium; & facilè
aſcendit rupes & loca alta, Prouerbior. 30. Plurale eſſe Teiaſchim hædos, Geneſeos 30. Bel-
lunenſis aldan exponit ouium in vtroque ſexu (videtur autem Dan à Syris pro Zon Hebraico. *Aldan.*
Sade mutato in Daled) Alliat caudarum ouium; Hara garien ſtercus pecorum, & Syluaticus
garien pecora, Geſnerus verò ait ſeſe meminiſſe, quod legerit oues nodie à Saracenis Ganame *Ganame.*
dici. Albertus, alijque nonnulli à nabis quo nomine Aethyopes Camelopardalin intelligunt,
Anabula vocem detorſiſſe videntur, pro eodem animali, quamobrem non benè audiunt apud
eruditos, quāquā etiā eos defenderit aliquis, quoniā Ana Chaldaice vt puto, ouē ſignificat, cùm
D Camelopardalis ouis fera à Plinio etiā appelletur, eſt tamē Alberto Ana longè aliud animal, de
quo ſic ſcribit: *Ana animal dicunt eſſe orientis validiſſimis dentibus, acutis & longis, & vngui-* *Ana Alber-*
bus acutis perquàm ſenum gregarium, & valde amans qua ſui generis ſunt, animalium, alienis *to quale ani*
infeſtum. Si quod enim alterius generis acceſſerit animal, gregatim reſiſtunt, & vel fugant, vel pe- *mal.*
rimunt; dentibus & vnguibus ſe defendit ita, vt ſolitarium etiam ab aliquo robuſtiori deprehen-
ſum plerumque euadat. Sed proſequor ſynonyma. Ouis Hiſpanis eſt oueia, Gallis brebis, voce *Synonyma*
mutuata, vt ſcribit Perionius, à Græcorum πρόβατον, mutato π. in ſuam mediam b. Ait autem *vulgaria.*
hoc nomen ferè fæminas ſignificare, nam mares (inquit) montons, & eas quibus teſtes execti *Oueia.*
ſunt, beliers nuncupant; & primum à membro dictum eſt; vnde mutonatos veteres dixere eos, *Lib. de orig.*
quibus inſigne erat membrum. Illud autem à latino verbo arietis ortum eſt. Colon, & merca- *ling. Gall.*
tores totum genus ouium vno appellant nomine, nempe omaille, à nomine Græco μαλλὸν, *Brebis.*
quod vellus ſignificat, vel à ὀΐλυ, ideſt, ab oue. Idem teſtatur ouem Gallis oueille appellari, *Omaille.*
ſeu potius ouegli à diminutiuo eius, nempe ab ouicula mutato c, in g. Germani ſchaaff dicunt;
& in quibuſdam Germaniæ locis referente Geſnero oues fæminas maecherling: lactarias, hoc
eſt quæ lactis gratia aluntur, taeſchle: in Sueuia & fæminam quæ agnos & reliquas oues ad
paſcua

paſcua ducit, ein ouvv, cuius plurale euvv. Inferiores verò Germani, ſiue Belgæ Schaep dicunt, Angli Scheepe, Scoti priſca lingua teſte Hectore Boethio in deſcriptione Scotiæ heirth, (quo nomine Germani ferè ceruum intelligunt) Illyr. ouuczt, vel skop. Incolæ Madagaſcar, E

Aries vnde dictus. vt ſcribunt Bataui in diario nautico, agarone. Atque hactenus de oue, ſequuntur Synonyma maris, hoc eſt arietis, quem ab aris Iſidorus dicit ait, propterea quod hoc pecus à Gentilibus primò mactarum, atque in aris immolatum ſit. *Lib. 4. de lingua lat.* Ar Varro arietem dictum ſcribit, *quòd enm dicerent veteres ares, noſtri arniga*, inquit, *hinc aruigns, hæ ſunt, quarnm in ſacrificijs exta in olla, non in veru coquuntur, quas & Actius ſcribit, & in pontificalibus libris videmus in hoſtijs eam aruigem, quæ cornua habet, quoniam is eni oni mari teſticuli dempti, & ideo vt natura verſa vernex declinatum*. Hæc Varro. Sed, vt ait Turnebus, addere debuit Varro, vtrum Romani, an Græci ſcilicet ares dicerent, & veteres, inquit, latinos intelligere videtur, quia veteribus græcis erat ἄρην. Et Ioſephus Scaliger eodem loco pro aruiga ſcribendum putat *Aringa.* aringa, citatque hoc Heſychij: Ἄριχα ἄῤῥεν πρόβατον, quæ ſcriptura, inquit, reponenda in Feſto, & Donato, apud quos mendosè aruga, & Haruga legitur. Græci κριὸν vocant, ἀπὸ τοῦ κέρως *Κριός.* (aliàs κάρα) vt Macrobius ſcribit, quoniam maximè cornibus valet. Suidas verò & Varinus F aiunt: Κριὸς ὁ τὸ κάρα ἱέμενος, ὡς ὁ δὲ κορύπτων Ἤλαυν' ὀπίσω, hoc eſt, aries qui capite irruit veluti qui arietans, aut ſimiliter capite irruens inuaſit à tergo. Aliqui verò deriuant παρὰ τὸ κεκρίσθαι τὰς τρίχας, quod in eo ſeligantur pili, Διαφέρουσι γὰρ αἱ τρίχες τοῦ κριοῦ τῶν ἄλλων, hoc eſt, *differunt autem crines arietis ab alys*, vt addit Etymologus. Deduxeris verò etiam, quæ eiuſdē Etymologi coniectura eſt, παρὰ τὸ κρείειν καὶ ἡγεμονεύειν τῶν προβάτων, hoc eſt, quod regat, & ducat oues. Equidem Aratus primam producit, ſicut & Homerus bis odyſſæa 9. & Dionyſius Afer.

Ἄλλοι δ' ἐξ ἀγέλης κριοί, ἄλλοι δὲ καὶ ἀμνοί, hoc eſt,
Alij verò ex grege arietes, alij verò agni.

Quam etymologiam non obſcurè corroborare apparet Theophylactum in epiſtolis dum ait: ὁ ταξίαρχος τῶν προβάτων, ὁ θαυμαστός μοι κριὸς ἀπόλωλε, καὶ ποιμαντικῆς ἡγεμονίας χηρεύει τὰ θρέμματα: Ideſt, *Dux ouium mirabilis aries, mihi perijt, & pecora paſtorali imperio orbauit.* Probatur, & Cælio etiam prius allatum etymum: Nam & inde κριὸς ἀσελγόκερως nuncupatur, hoc eſt, non vt Suidas, μεγαλοκερως, ſed vt Heſychius, ὁ ἐξυβρίζων τοῖς κέρασι, cognominatur. Atque hinc etiam Græci κριὸν, & Latini arietem nuncupant machinamentum bellicum, G *Aries, machina bellica.* quod in oppidorum muros, quemadmodum ipſum animal vel in homines, vel in ſui generis alium, arietabat, de quo etſi paſſim multa apud authores diuerſos legantur, non fuerit tamen præter noſtrum inſtitutum, de eo paulò fuſiùs agere, nimirum ex Iuſto Lipſio, apud quē Oranus; *Lib. 3. Poliorcet. dial.* arietis, inquit, origo vetus, ſed parum certa: Cum pars ad Græcos & Epeum referant, inter quos Plinius: *equum qui nunc aries dicitur, in muralibus machinis, Epeum inueniſſe ad Troiam*; pars ad Tyrios, ideſt, Carthaginenſes, inter quos Vitruuius: *Primùm ad oppugnationem aries ſic inuentus memoratur. Carthaginenſes ad Gades oppugnandas caſtra poſuerunt: cùm autem caſtellum antè cepiſſent, id demoliri ſunt conati: poſteaquam non habuerunt ferramenta ad demolitionem, ſumpſerunt tignum, idque manibus ſuſtinentes, capiteque eius ſummum murum continenter pulſantes, ſummos lapidum ordines deycieban, & ita ex ordine totam munitionem diſſipauerunt.* Ego ſi quis arbitrum petat, Vitruuio magis accedam, quàm Plinio, Si enim Græcorum res, & iam inde à Troiano bello, cur Homerus non meminit, ille fons, & theſaurus rerum artiumque? Cur multis ſeculis nemo poſtea? Nec probabile eſt rem tam præſentanei H vſus ſemel repertam, ſubito deperiſſe. Vbicunque autem ſic dixere à ſimilitudine, & reciprocatione ictus arietini: *Carcamuſa.* Dixit deterior ætas Carcamuſas opinor à ſono. In obſidione Pariſienſi Abbo: *Arietes, Carcamuſas vulgo reſonatos*: eadem, aut ſequens etiam cancrum, *Cancer.* neſcio an à ſimilitudine aliqua fabricæ, aut quia itentidem retroiret, ſed aries iſte non vniformis, aut ſimplex: triplicem reperio, eſt rudis, & à prima inuentione, quem manibus lacertiſq; validi homines ſuſtinent & agunt, talis in columna Traiani ſic pictus extat, & Daci eo vtuntur. Poſſet *Lib. 1.* huc duci illud Lucani, apud quem miles iactat:

Tu quoſcumque voles in planum effundere muros
His aries actus diſperget ſaxa lacertis.

Et hoc Sidonij:

Nec Pharij nunc regna precor, nec vt hiſce lacertis
Frangat hydaſpeas aries impactus eritras.

Aries compoſitus. Lacertorum vtrobique mentio, & ſi hi quoq; in ariete compoſiti adhibiti, de quo addo: Cōpoſitus enim mihi eſt, qui trabem quoq; alteram iungit & ſtatuit, à qua pendulus vi maiore, conatu

natu

Digitized by Google

A natu leuiore, vibratur. Hunc quoq; Pœnis ſuis Tertullianus primitùs repertum aſſerit: *& Arie-*
tem (inquit) *nemini adhuc libratum illa dicitur Carthago, ſtudij aſperrima belli, prima omnium*
armaſſe in oſcillum penduli impetus, commenta vim tormenti de bile pecoris capite vindicantis.
Cùm enim oſcillationem ei tribuit, manifeſtè compoſitum hunc demonſtrat. Sed & Vitruuius
idem cum eo, qui vult ſtatim à rudi illa inuentione, fabrum quẽdam Tyrium nomine Pephaſ-
menon hac ratione inductum, malo ſtatuto altero ex eo vti trutinam ſuſpendiſſe, & reducẽdo,
& impellendo vehementibus plagis Gaditanorum murum deieciſſe. Hic in plurimo vſu, &
inter Romanorum opera ex profeſſo Ioſephus Flauius deſcripſit tertio Excidij: *Eſt*, inquit,
aries, trabs prægrandis, quæ malum nauis adſimilat. Is ſolidatur in capite graui ferro, in arietis
formam, vnde & nomen adſumpſit. Dependet medius funibus ſuſpenſus ex alia trabe velut truti-
na, quæ trabs tignis vtrinq; firmis munita eſt, & fulta. Repulſus porro magna virorum manu re-
trorſum, iiſdemque antrorſum ſtatim, & cum impetu reflectentibus, quatit muros prominulo fer-
ro. Neque eſt vlla turris tam valida, aut mœnia tam lata, quæ, vt primas maximè plagas tulerint,
ſuſtinere, & ſubſiſtere aſſiduas eas poſſint. Hæc Ioſephus. Nec pigebit per verba eius ambulare,
B & lucem, aut fidem iis dare: Ait, *trabs prægrandis quæ malum nauis adſimilat*, imò ex ipſis na-
uium malis interdũ lecta & adſumpta. In Agellio, P. Craſſus, cùm opus eſſet firma, ac procera Lib. 1. c. 13.
trabe, qua arietem faceret, ſcripſit ad magiſtrum architectona Moleatenſium, vti ut ex duobus
malis, quos apud eos uidiſſet, uter maior eſſet, eum mittendum curaret. Ammianus genus ar- Lib. 23.
boris materiemq; diſtinxit, *Eligitur abies, vel ornus excelſa.* Sane excelſa. Et Plutarchus inter
Antonij machinas bello Partico memorat arietem longitudine pedum LXXX. At Vitruuius,
ac Græci formant & pedum CVI. imò, & CXX. quos ex vno ligno fuiſſe vix putem. Porrò hæc
prima Ioſephi, Hegeſippus laxè ita reddit: *Magnitudo arboris in modum mali naualis quam non*
ventorum procella, non velorum ſinus flectant. Pergit Ioſephus. *Graui ferro in arietis formam.*
Ita & Ammianus: *Cuius ſummitas duro ferro concluditur, & prolixo arietis efficiens prominu-*
lam ſpeciem, quæ forma huic machinamento vocabulum indidit. Hegeſippus diffuſiùs; *nomen*
hoc ſpecies dedit, eò quòd valida, ac nodoſa arboris caput ferro veſtitur, & quod vt frons arietis
prætenditur, quæ obductis laminis turgeſcit, & prominet. E cuius medio quaſi cornu procedit ferri
ſolidioris. Notate. Primum caput arboris ferro tegitur, & affigitur laminis paulò longiùs: An-
C trorſus in acumen producitur, quod cornu Hegeſippus dixit. Nec enim aliter eius verba ca-
pienda cenſeo, neque res fuit. Ammianus alibi hoc acumen vocat: *Vicit* (inquit) *omne prohi-* Lib. 20.
bendi commentum acumen arietis, coagmenta fodiens lapidum. Atque is finis, & opus præcipuũ
arietis fuit, cum grandiores, firmioreſque lapides, more priſco muris inderentur, iuncturas pe-
netrare, & findere, & lapides emoliri. Lucanus:

Nunc aries ſuſpenſo fortior ictu
Incuſſus, denſi compagem ſoluere muri
Tentat, & impoſitis vnum ſubducere ſaxis.

Hoc acumen, & ferrum, ἐμβολὴν ſiue roſtrum etiam Græci dixerunt, notante Suida: Et fuit Lib. 3.
interdum trifidum, quadrifidum in mucrone, vti ſolent nauium roſtra. Iidem communius, &
κεφαλὴν ſiue caput, ſicut latini. In Ioſepho hiſtoriala huic rei eſt. *Quidam* (inquit) *Iudæus Elea-*
zarus nomine; periculum imminens ab ariete iam admoto muris videns, lapidem prægrandem ita
violente iecit, vt caput machinæ diffringeret (ὥστε ἀπορρᾶξαι τὴν κεφαλὴν τοῦ μηχανήματος) *quod*
cùm vidiſſet, deſcendit etiam de muris, & magno ſtupore hoſtium, id ſecum in mœnia tulerat, niſi
quod quinque ſagittis confixus vnà cum ipſo capite iterum decidit. Quod ita legendum, exau-
diendumq; eſt, non vt totum caput (graue id fuit) ſed decuſſam anteriorem eius partem, tule-
rit ſic raptim in Vrbem. At Ioſephus: *Dependet medius funibus ſuſpenſus ex alio trabe.* Quę ſic
Hegeſippus; *Ea arbor ſuſpenſa funibus, ad ſuperiora, atq; robuſta arborum nexis multorum ma-*
D *nu validè in murum impellebatur*; Sed variat à Ioſepho, quod ab arboribus nectit, ille ab vna
arbore: Senſus tamen eſt, vel ab vna media, tranſuerſaq; arbore pependiſſe, quam duæ aliæ ſu-
ſtinerent, vt in iugo, aut patibulo, ſiue à duabus reclinatis, & vtroque capite coniunctis. Quod
dicere ita putatur: *Suſpenſis vtrimque tranſuerſis aſſeribus, & ferratis quaſi ex lance vinculis*
trabis alterius continetur. Vbi ferratis etiam vinculis, ſiue catenis eum nectit: ad funes tamen
Ioſephus, & Hegeſippus dixerunt; ſed quid vetat ad firmitudinem catenas etiam fuiſſe: Has
trabes, & ligaturam Lucanus intellexit:

nunc coniunctas aſtringere nodis
Inſtabat, ferroque trabes, quo frangeret altos
Portarum poſtes, quateretq; morantia clauſtra.

An non eadem Ammianus, dum ſcribit, arietem vetuſtum diſſolutum fuiſſe, vt facilius vehe- Lib. 20.
retur

retur, iterumque inſtructum? magis hoc eſt, quàm vt ipſum trabem ſolutilem intelligamus. E
Pergit Flauius: *Repulſus magna virorum manu*. Quantum manum ſcilicet admittebat longitudo. Nec enim niſi ordo virorum vnus vtrimque admoueri potuit: Et ſingulis ad ingreſſum, & motum, minimùm dandi duo pedes: Sed recens ſcilicet manus manui ſuccedebat, eratque perpetuus hic ictus: Ita arietes non ita multi inſtructi, etiam in magna obſidione, & plures tamen adhibiti ad miniſteria, aut tutelam, Appianus in Punico: *Oppugnandæ Carthagini duos vaſtos arietes admouet, quorum alter à ſex mille peditibus impelleretur, alter à ſociorum naualium multitudine*. Titus ad Hieroſolyma tres arietes habuit, ex Ioſepho, tot quot legiones. Nō quia tota legio in dirigendo, aut impellendo occupata, ſed intuendo, curando, per vices adminiſtrando; Denique claudit Ioſephus: *Neque eſt vlla turris tum valida, aut mœnia tam lata, &c.* Obſeruate vim machinæ, quæ magis èluceſcat, ſi cogitentur veterum muri, validi hercules ſupra noſtram fidem. Atqui aries tamen tractu, & tempore diſcuſſit. Ideo exterminatorium in-

Inſtrumentum exterminatoriū. ſtrumentum Paulus Diaconus dixit. *Exterminatorio inſtrumento facto, quod arietem vocant, ciuitatem adeptus eſt*. Sed & alio latere, exterminatorium, quia his admotum ſignum perdendæ Vrbis, vbi hodie mos aut lex eſt durius in eos conſuli, qui tormenta expectarint, ſic olim F

Lib. 17. qui arietem. Cicero in offic. *Et cum ijs quos deuiceris, conſulendum eſt, tum hi qui armis poſitis ad imperatoris fidem confugiunt, quamuis murum aries percuſſerit, recipiendi ſunt*. Cæſari *Re-*

Lib. 2. de bello gall. *ſpondit ſe magis conſuetudine ſua, quàm merito eorum Ciuitatem conſeruaturum, ſi priuſquam aries murum attigiſſet, ſe dedidiſſent, ſed deditionis nullam eſſe occaſionem, niſi armis traditis*.

Lib. 3. Atque hic eſt compoſitus aries, quod ſic in Ioſepho: προσῆγον κριὸν γέῤῥοις τε διηνεκέσι, καὶ καθύπερθε πεφραγμένον δέῤῥει, πρός τε αὐτῶν καὶ τοῦ μηχανήματος ἀσφάλειαν. Ideſt, *Produxere Arietem vineis tectum, & ſupernè corio munitum, ad ſuam, machinæ tutelam*. De vineis apud

Lib. 4. Propertium etiam eſt,

> *Dumque aries cornu murum pulſabat aheno*
> *Vineaq; inductum longa tegebat opus.*

Teſtudo arietaria. Longa, inquit, vinea, & in Ioſepho διηνεκῆ γέῤῥα, ideſt, *perpetua crates*. Etſi pro hiſce tegumentis receptum etiam, vt ſolida teſtudine totus aries tegeretur; teſtudo arietaria, vel teſtu-

Lib. 10. do aries dictus. Hunc quoq; Carthago reperit. Et Vitruuius ita: *Cetras Charcedonius de materia primùm baſin ſubiectis rotis fecit, ſupraque compegit arrectarijs, & iugis varas, & in his ſuſpendit arietem, corijſque bubulis texit, vbi tutiores eſſent, qui in ea machinatione ad pulſandū* G *murum eſſent collocati, id autem quia tardos conatus habuerat, teſtudinem arietariam capit appellare*. Totam ipſe eam deformat, & minutè, ac menſurate, vt architecti videatur, de eadem Vegetius: *De materia, ac tabulatis teſtudo contexitur, quæ ne exuratur incendio corijs, vel cilicijs, centonibuſque veſtitur, hæc intrinſecus accipit trabem, quæ aut adunco præfigitur ferro, & falx vocatur: aut certè ipſius caput veſtitur ferro, & appellatur aries. Teſtudo autem à ſimilitudine vera teſtudinis nomen ſumpſit: quia ſicut illa modò reducit, modò profert caput, ita machinamentum trabem*. Intelligi à Claudiano aliquis dixerit.

> *Tum tua murali libretur machina pulſu,*
> *Saxa rotet præceps aries, protectaque portat*
> *Teſtudo feriat, ruat euerſura iuuentus.*

Lib. 1. Gothicon. Nam potius à teſtudine ferire facit, quod non niſi ab iſta poteſt; niſi ſynecdochicè hi capiendi, qui ſub ea latent. At certò eam adhibet & deſcribit Procopius in rebus Vitigis; & poſteriore

Cancer. æuo Colmarienſe Chronicon, in quo Cancer appellatur. *Poſt hæc Cancrum ad ciuitatem per-* H *duxerunt. Fuit cancer inſtrumentum magnum, fortè pariter, & ponderoſum. In eo trabs magna, pariter longa in vna parte groſſa, in altera parte parua. In groſſiori parte, ſiue in capite fuit ferro forti circumdata, & in fronte ipſius Cancri fortiſſimè colligata. Trabs hæc ſupra quadam inſtrumenta iacuit, quo faciliter moueretur*. Poſtrema verba de Cylindris intelligenda viden-

Cap. 11. tur, de quibus & in Vitruuio legitis, atque etiam in Herone: Illum eundem videte alijs etiam

Cap. 15. 16. & 17. in locis apud eundem, vbi ſimul plures arietes etiam ſuſpendit: Cancri nomen habuit à regreſſione, & reciprocatione in ictu: An & quia in obliquum moueretur, & peteret? an quia teſtudo ignota Germaniæ ipſi finitimum, & teſtaceum animal ſuppoſuere? Iam verò & Helepolis

Helepolis. Lib. 23. arietis quædam etiam ſpecies videtur ex Ammiani deſcriptione: *Pro* his, inquit, *arietum machinamentis, crebritate iam deſpectis conditur machina ſcriptoribus hiſtoricis nota, quam Helepolin græcè cognominamus. Cuius opera diuturna Demetrius Antigoni filius, Rhodo, alijſque Vrbibus oppugnatis, Poliercetes eſt oppugnatus: ædificatur autem hoc modo. Teſtudo compaginatur immanis axibus roborata longiſſimis, ferreiſque clauis aptata, & contegitur corijs bubulis, virgarumque recenti textura, atque limo aſperguntur eius ſuprema, vt flammeos detractet, & miſſiles caſus*.

A *caſus. Conſeruntur autem eius frontalibus triſulca cuſpides praacuta, ponderibus ferreis granes, qualia nobis pictores oſtendunt fulmina, vel fictores, vt quicquid petierit, aculeis exſertis abrumpat; Hanc ita validam molem, rotis & funibus regens numeroſus intrinſecus miles, languidiori murorum parti viribus admonet concitis, & niſi deſuper propugnantium valuerint vires, colliſis parietibus aditus patefacit ingentes*. Quamuis autem hæc machina teſtudo videatur arietaria; Ex Vitruuio tamẽ, Plutarcho, & Diodoro conſtat (etſi inter ſe varient, & diſſideant,) turrim fuiſſe, ſed multipliciter & magno opere inſtructam, quinimò diſertè ab teſtudine arietaria ſeparat Appianus in Mithridatico: Χώματα δὲ πολλὰ ἤγειρε, καὶ μηχανὰς ἐπήγνυτο, πύργους καὶ χελώνας κριοφόρους, ἑλέπολιν ἑκατὸν πήχεων, ἐξ ἧς ἕτερος πύργος ἐπῆρτο, καταπέλτας, καὶ λίθους καὶ βέλη ποικίλα ἀφιείς. Ideſt, *Aggeres multos ſtruxit*. (Rex Mithridates ad Cyzicum) *& machinas confixit, turres, & teſtudines arietarias, & helepolin centum cubitorum è qua & alia turris ſurgebat, catapultas, lapides, & varia tela emittens*. Lubet modò etiam verba Heronis, quibus arietem in teſtudine deſcribit & ſuſpendit, obiterq; alia genera adiungit, & tangit, hic addere, ne quid ad clariorem doctrinam deeſſe videatur, quod lector de ariete deſi-

B derare poſſit. Ea autem ſunt à Barocio ita verſa: Verùm principis Biſantij familiares arietem cubitorum centum, & viginti iuxta longitudinem faciebant: Ab ipſius autem calce iuxta craſſitiem quidem pedalem, in latitudinem ferè palmorum quinque: In anteriori autem parte coarctabant ipſum in pedalem latitudinem, & trium palmorum craſſitiem: Helicas ferreas quatuor qui ſeſe in longitudinem ad decem cubitos extendant, in anteriori parte clauis affigentes: totumque arietem tribus funibus, octo iuxta craſſitudinem, circumquaq; digitorum exiſtentibus, ſuccingentes: ac loris eum circulariter ligantes, iuxta medium tribus quidem interuallis, quatuor verò ſuſtentaculis conſtringebant. Funes verò, qui ab alijs cãnabinis funibus ab arietaria machina pendentibus, arietem ipſum ſuſtinent, atque inſerunt, à ferreis contextis catenis initium ſumebant: At ſcalam etiam nauticam faciebant aſſere in arietis elatione anterius clauis affixo, habenteque rete contextum iuxta craſſitiem ſufficiens, & iuxta diſtantiam quatuor, vel etiam plurium digitorum foramina habens, vt facilè ſupra murum aſcendatur. Appendebant autem ipſum, & mouebant in teſtudine rotis octo prædita: quippe quæ iuxta quidem internam pauimenti longitudinem quadraginta duo: Iuxta verò latitudinem viginti octo cubi-

C tos habeat. Ipſa præterea quatuor crura, quę in pauimento ad altitudinẽ iuxta angulos affigũtur, ex duobus ſimul iunctis lignis ſingula faciebant, longitudinẽ habentia ſingula cubitorum viginti quatuor, & in craſſitiem palmorum quinque, iuxta verò latitudinem vnius cubiti exiſtentia; In ſuperiori verò arietariæ machinæ parte, thoraceum tanquam ſepimentum ſtruebãt, vt in ea tutè ſtare poſſent ſpectantes ea, quæ aduerſus arietem ab aduerſarijs mittuntur. Eiuſmodi autem arietem ſexies mouebant deſtruentes à ſeptuaginta cubitis altitudinis, ruiſuſq; ad latera ad ſeptuaginta cubitos peruertentes: à centum autem viris allatus mouebatur. Totum verò quod mouebatur pondus, talentorum ferè quadringentorum erat. Sciendum autem eſt, quod arietum alij quidam à virorum multitudine reguntur, iuxta quorundam antiquorum mechanicorum opinionem: Alij verò à contra nitentibus lignis diſtenduntur, alijq; demum ſuper cylindros propelluntur: Poſſunt autem quandoq; etiam funibus circumuolutis adductionem, & reuerſionem facientes, percuſſionem efficere. Verùm ad artificem ſpectat iuxta magnitudines arietum decentem quoque operationis vſum, at motionem excogitare. Hæc itaque omnia ex Lipſio. Hoc idem inſtrumentũ bellicum Torquatus Taſſus latino nomine meminit: Cant. 11.

D *Così la torre ſoura, e più di ſotto*
L'impetuoſo il batte aſpro Ariete,
Onde comincia homai forato, e rotto
A diſcroprir le interne vie ſecrete.

Alicubi tamen Italica voce vtitur, montone; Cant. 18.

E in numero infinito anco ſon vïſte
Catapulte, Monton, Gatti, e Balliſte.

Metaphoricè autẽ hæc eadẽ machina accipitur pro oppugnatione argumentorum. Cicero: *Nã* In Topic.
iacere telum voluntatis eſt, ferire quẽ nolueris fortunę: Ex quo aries ille ſubijcitur in veſtris actionibus. Sic affectionum titillatus arietes D. Hieronymus, vt annotauit Cælius, quibus quatitur fides, quos Euangelij retundẽdos aſtruit muro. Eleganter etiam Theodoricus Rex apud Caſſiodorum, ait: *Atq; ideo ſociata debetis præparatione contendere, vt præſenti diligentia futuri laboris euadatis incommoda. Hæc eſt.n. ciuilis euerſio, ſine oppugnatione diſſidium, aries, vt ita dixerim, fabricarum*. Eſt etiam κριὸς, ſiue Aries, ſignum cæleſte, ideo poſitum, vt air Honorius in libro de imagine mundi, & Macrobius, quia ſicut aries tota æſtate in dextro latere, ac to-

Lib. 27. cap. 24. Epiſt. 38. Aries ſignũ cęleſte. Lib. 28. c. 2.

ta hyeme in ſiniſtro cubat: Sic Sol ſub iſto ſigno gradiens dextram cęli partē perambulat. E Cælius verò arietem cæleſtem ideò κριὸν dici tradit, quia cùm in eo fuerit Sol, inter diem, & noctem quodammodo indicat, quod κρίνειν, inquit, nuncupant: & quòd in eo ſigno inter hyemem poſitus, & æſtatem, ipſe rurſus iudicetur. Idem Cęlius cùm oſtendiſſet mundum verno tempore potiùs quàm autumnali fuiſſe conditum, proindeq; factum eſſe ait, vt principem in ſignorum duodecim limbo locum aries habere credatur: Quippe in geniturìs omnibus, inquit, cælum medium, principem habet locum: Nam & ex hoc totius genituræ fundamenta colligunt. Inde concinnè admodum ex hoc ſigno reliquis omnibus initium factum, præſertim cum ſtellarum pars maxima, ſed & lumina vtraque, Sol, ac Luna radios ſuos in hoc collimarint. Aſtipulatur & Manilius.

Lib. 1. 4. 9.

Lib. 1. Aſtron.

Vt ſit idem mundi primum quod continet arcem.

Et mox: *Aurato princeps aries in vellere fulgens.*

Author tamen eſt Theon, ab ariete ordiri Aegyptios, quod ſigna omnia cum membris reſponſum habeant, ac analogum: quippe eſſe caput arietem, cõiectant, quoniam in capite ſit animæ principatus, & ouium dux ſit aries. Porrò quia in eo ſigno æquinoctium contingit, quo argu- F mento mundanæ originis coniectant pleriq;, aſtrologos ad Solis in arietem introitu de totius anni fato pronuntiare; At verò etiam Ioannes Stæflerus Iuſtingenſis Mathematicus, quare in ſignorum ordinatione, Aries ſit primum ſignum circuli Zodiaci, rationem adducit Ptolomæi in quadripartito; *Quapropter* inquientis, *cum circulus ſignorum naturali careat principio, velut & omnis circulus, illius principium ſignum vernalis æquinoctij, quod eſt Aries, poſuere: Ab illo ſcilicet initium ſumpſere à quo complexio creſcit humida: Sicut & in animatis prima pars annorum vitæ eſt tempus, in quo eorum complexio exiſtit humidior.* Vbi commentator Hali Heben Rhodan ſic ſcribit: *Ptolemæus vult dicere, quod circulus non habet punctum ſpecialem, vt ſit principiū naturale, poſuerunt tamē antiqui principium à principio æquinoctij veris, & hoc eſt ſignum Arietis.* Et infra. *Antiqui ſecuti ſunt naturam, & inuenerunt quod humiditas temperata in animalibus eſt in principio, & propter hoc dixerunt conuenire, & naturale principium firmamenti ſit conueniens ætati eidem, quod eſt principium veris. Et hoc quia natura facit res terrenas ſequi corpora cæleſtia, & ſic ſemper ſunt ea ſequentes:* Hæc commentator. Aliam rationem & lucidiorem affert Albumaſar in ſuo introductorio, quem legito, habet enim pulchram materiam, vnde hæc paucis extrahitur oratio: Ex quo in rebus naturalibus primò eſt generatio, & vltimò G eſt corruptio: Et generatio longè præſtantior eſt corruptione, cùm per illam res acquirant eſſe, per hanc nõ eſſe. Sed quia calidum temperatum eſt principium generationis, & motus animatorum: frigidum autem contra, principium corruptionis, & diminutionis rerum: Idcirco iuſtè ab ariete ſumpſit Zodiacus principium, & non à Libra: Cum enim Sol arietem perambulat, accedit tempus temperatè calidum, & incipiunt res generari, augmentari, renouari, vegetabilia pullulare, teſte Ouidio:

Tract. 1. capit. 10.

Lib. 2. c. 5.

1. Faſtor.

Omnia tunc florent, tunc eſt noua temporis ætas,
Et noua de grauido palmite gemma nitet.

Contra in libra propter ſiccitatem, & frigus corrumpi, diminui, & areſcere, ſed quia generari, augmentari, renouari, & pullulare, ſunt res nobiles, & amicæ naturæ, cõtra corruptio, detectio, & diminutio res ignobiles, & naturæ inimicę. Pierius etiam ſcribit apud Aſtronomos arietem pro anni principio capi, & eo notari hieroglyphico, variamque eſſe ingeniorum ſedulitatem iſtius rei rationem afferre conantium: Hebræis præſertim nonnullis Libram potius caput af- H ferentibus, quòd par fuerit omnia perfecta & ſeminibus fœta ſummo ab opifice creari, eo verò tempore fruges omnes maximè maturuiſſe. Quòd verò aries inde locũ occupauerit, ex lege factum ad illius temporis ſolennitatem celebrandam, quo liberati ſunt ex Aegypto. Sed quòd aiunt tunc temporis nonnulli, quo mundus eſt genitus, Arietem cæli medium tenuiſſe, in mũdi quippe vertice conſtitiſſe, quiſnã id potuerit coniectare, non videre, ſe cùm in ſphærica cæli figura, neque vertex, neque imum, neque ortus, neque occaſus, qui eodem temporis articulo ſint ijdem, eodem momento gentibus omnibus dari potuerit. Nam niſi omnibus ea ratio gentibus, inſeruiat, admittenda (inquit) non eſt. Solem verò qui dicat in hoc vel illo ſigno fuiſſe, nemo non intelligat. Aſtronimi quidem in ariete volunt, & Virgilij doctrina non paruam his authoritatem adiungit, dum ita ſuper verni temporis amœnitate canit:

Vide Macrob. 1. de ſom. Scipion. 21.

Non alios primæ creſcentis origine mundi
Illuxiſſe dies, aliumuè habuiſſe tenorem
Crediderim: Ver illud erat, ver magnus habebat
Orbis, & hybernis parcebant flatibus Euri,

Cùm

A *Cum primùm lucem pecudes hauſere, virumque*
Terrea progenies duris caput extulit aruis,
Immiſſaque feræ ſyluis, & ſydera cælo,
Nec res hunc tenera poſſunt perferre laborem,
Si non tanta quies iret, friguſque caloremque
Inter, & exciperet cæli indulgentia terras.

Arietem cæleſte ſignum (inquit Sipontinus) aliqui putant eſſe illum, quo vectus eſt Phryxus, alij verò hunc eſſe arietem dicunt, qui Libero patri per deſerta Libyæ exercitum ducenti, & ſiti laboranti apparuit, fontemque amœniſſimum oſtendit; quapropter Liber pater templum Ioui Ammoni eo in loco conſtituit, & ſimulachrum cum arietinis cornibus fecit, arietem inter ſydera figurauit, ita vt cùm ſol in eo ſigno foret, omnia naſcentia recrearentur, quod veris tempore fit, ea maximè ratione, quod per eum Liber ſiti pereuntem exercitum liberauerat. Duodecim præterea ſignorum principem tradunt hunc eſſe voluiſſe, quòd optimus exercitus ſui ductor fuiſſet. Sunt etiam qui ſcribant, quo tempore Bacchus Aegyptum tenebat, Ammonem
B quendam ex Africa veniſſe, & pecudum multitudinem ad Liberum duxiſſe, quò faciliùs, & illius gratiam ſibi conciliaret, & ipſe aliquid inueniſſe diceretur. Itaque pro beneficio agrum ei à Baccho datum, qui eſt contra Thebas Aegyptias: & qui ſimulacra eius fecerunt, cornuto capite ea figuraſſe, vt homines memoria tenerent, hunc primùm pecus oſtendiſſe, Bacchum verò memoriæ gratia arietem in cælum tranſtuliſſe. Hæc Sipontinus, ex Hygino; cuius verba recitabimus inter fabuloſa. Ad priorem verò ſententiam à Sipontino recitatam accedit Martialis, inquiens: *Lib. 10. epigr. 51.*

Sydera iam Tyrius Phryxæi reſpicit agni
Taurus, & alternum Caſtora fugit hyems.
Ridet ager, veſtitur humus, veſtitur & arbos
Iſmarium Pellex Attica plorat Itin.

Quod modò ſpectat ad vires huius ſyderis, & effectus, calidæ, humidæq; eſt complexionis, idcirco Sol ad eum progreſſus ab Auſtrali declinatione ad cliuum Septentrionalem vapores, aſpirationeſque vehementes, quadam vi educit è terra, quo fit ut pluuiæ excitentur aliquanto *Arietis ſyderis vires.*
C frequentiores, quàm in Piſcibus aut Aquario conſtitutus. Quo tempore aer ipſe propter Solis radiorum ualdè obliquam imbecillitatem, in niuem potiùs, quàm in pluuiam reſolui conſueuit; Sole igitur arietem permeante, imbres & grandines excitantur, quod aer eo tempore ſic afficitur, ut licet calor creſcat in dies, repentino ſubinde frigore cōgeleſcat, qua ratione, qui uapor erat exhalaturus, in pluuiam frigore contractus rigeſcat mox in grandinem. Idcirco Ptolomæus arietem tonitruoſum uocat, & grandinoſum propter Solis acceſſum. Aiunt, qui natus eſt arietis facie prima, futurum ruffum, ſimum, uentre paruo, & ſtricto; habiturumque ſupra pedem ſiniſtrum ſignum, & in cubito, manus ſiniſtræ amicis abundaturum, & ipſum fore tenacē; ſub ſecunda facie natos, nigredinem cum pulchritudine coniunctam habituros, habitudinem corporis futuram temperatam, iram prætet modum præcipitem, malæ uoluntatis ſimulatores, pluribuſque abundaturos hoſtibus. Qui ultima facie naſcuntur arietis, futuros iterum ruffos, colore croceo, ſolitudine gaudere, aiunt autem arietem in tres facies deduci, ſicut & in Zodiaco ſigno, primam Martem obtinere, ſecundam Solem, tertiam Venerem; ſed & arietē in quinque partes aſtronomi diuidūt, & primas Ioui aſſignant, idcirco ſalutares, & beneuolas, fæcun-
D das, multi ſeminis eſſe aiunt, & in his naſci probati moris homines: Secundæ partes Veneri tribuuntur; Vnde hilaritudo, inquiunt, ſplendor, integritas, & elegantia. Tertias dant Mercurio, vnde ſit ingenij bonitas, & acumen: Quartas Marti, vnde petulantia, proteruitas, impotentia. Quintas ſub Saturni tutela eſſe credunt, vnde dimanat ſterilitas, inuidia, & nocendi ſtudium. Cum ſtella Iouis in Ariete ſteterit, Martis domo, annum aiunt futurum Boreæ flatibus obnoxium, cum aliquantula parte Euri, hyemem frigidam, & niuoſam. Poſt æquinoctium vernum, aerem in aquas molles, & denſas mutari. Aeſtatem ſuo procedere ordine, & ſalubri, timendam eſſe ne bellorum tumultus Inſurgat: Futuram volucrium penuriam: Luna in ariete exiſtēte, ſi primùm tonitru euenerit, conſternatos, & dubiæ rationis quoſdam in regione futuros, prognoſticatur. Item futuros hoſtes hominùmque fugam, poſtea verò quietum ſtatum, vt author eſt Zoroaſtes. Eſt porrò Aries mobile ſignum, ſicut & Cancer, Libra, & Capricornus, &c. Sol *Aries Solis exaltatio.* in decimonono gradu arietis ſuam habet exaltationem. Ptolomæus autem poſuit totum arietem eſſe Solis exaltationem, cuius opinioni ſubſcripſit, quicquid Philoſophorū fuit, poſt eum. Et quemadmodum membra quædam humani corporis ſignis addicta ſunt ſuis, ſic etiam orbis terrarum regiones, quæ orbis ipſius membra ſunt, ſignis fouentur ſuis, vt ab Ariete, ſicut Pto-

lomæus affirmat, Britannia Inſula, Gallia, Germania, Baſtarnia. Ea Syriæ pars inferior, quæ E
κοίλη dicitur, cuius partes ſunt Palæſtina, Idumæa, Iudæa. Cum Luna arietem ſubit, balnea,
Quæ corpus moueant. & lauacra fiunt ſalubria. Hieronymus Cardanus in commentario Aphor. 15. ſection. 4. In quo
Hipp. Cum volueris magis ducere helleborum, moueri iubet corpus, cùm verò ſiſti, ſomnum
fieri, & non moueri: Septem dicit eſſe, quæ hoc faciunt: Et inter ea primum aſtrorum diſpoſi-
tionem: Nam ſi Luna, inquit, fuerit in ruminantibus ſignis, quæ ſunt aries, taurus, & capricor-
nus, facilè Medicina euometur, aut nauſeam magnam mouebit: Et ſi vomitoria ſit, per vomi-
tum melius educet. Si in ſignis fixis, maximè Tauro, vel Leone, vel Saturno, & Ioui iuncta, aut
oppoſita, vel in radijs trigonis eorum, vel quadratis, vel cum planetis ſtãtibus, maximè ſiccio-
ribus, vt ſunt Saturnus, Mars, & Mercurius occidentalis, parum, aut nihil educet. Contra ap-
plicata velocibus, & maximè humidis, vt ſunt Iupiter, & Venus, & ſtellæ ex earum natura, ac
in ſignis mobilibus, quæ ſunt Aries, Libra, Cancer, & Capricornus, augebitur opus medicinæ
purgantis, & ſimiliter planetæ aſcendentes, ad abſidem, & retrocedentes, ſi Luna eis applicet,
Naues quæ arietes dictæ. aut in angulis ſint, vomitum prouocant, nauſeamque excitant. Videntur præterea κριοὶ naues
quædam dictæ, quod arietis haberent inſigne, vt Lexica vulgaria annotant ex Bayſſio, ſed & F
Pollux ait, naues quędam Libycæ (Λίβια, fortè Λιβυκὰ, vt Calcagninus etiam legit, & Rho-
diginus) quas arietes, & hircos vocant: vnde Taurum etiam, qui Europam auexit, tale nauigiū
fuiſſe conijcimus, & Varinus in κριός, aliquos ſcribit Phryxum non in ariete per mare vectum
dicere, ſed in naui, cuius prora arietis imaginem inſigne præferebat, ἐπὶ κριοπρώρου σκάφους:
Inuenio etiam arietis ſimulacro inſignes naues apud Romanos fuiſſe, indeque arietes nuncu-
pari. Idem Varinus, & Suidas κριὸν vaſis vinarij genus faciunt: ἐν ταῖς οἰνικαῖς ἀποστάσεσι κριὸς
Vas aries dictum. καλεῖται τὸ κεράμιον τὸ πρῶτον, ᾧ τὰ λοιπὰ ἐπιστρέφεται; Erant autem Ceramia vinaria vaſa te-
ſtacea, quæ nimirum certa ad diuerſas menſuras, magnitudine fiebant, aut capacitatis ſuis no-
tis quibuſdam, & veluti punctis interius ſignabantur, per interualla, quæ ἀποστάσεις dixerim,
inquit Geſnerus, qui in hoc forſan genere vas, quod ſemel iuſta magnitudine, & iuſtis inter-
uallis, paratum veluti regula, & archetypum aliorum obſeruabatur, κριὸν dictum arbitratur,
quòd primarium, & præcipuum eſſet, & reliquæ menſuram eius ſequi deberent, vt oues ſuum
Aries ornamentum columnæ. ducem. Eſt item κριὸς vocabulum architecturæ, authore Heſychio, quo ſignificatur ornamen-
tum quoddam inſtar tortilis pampini, & clauicularum, ſiue capreolorum, in capitulis columnę
Corinthiæ, & Ionicæ: Volutam, & Helicen vocat Vitruuius, vt vulgaría Lexica exponunt. He- G
Arietes marini. ſychio eſt μέρος τι τοῦ κορινθιακοῦ κίονος. Porrò arietis nomine animalia deſignantur marina: Pli-
nius: *Vt à belluis ordiamur, arbores, phyſeteres, balænæ, priſtes, tritones, Nereides, Elephanti, ho-*
Lib. 32. cap. 11. *mines, qui marini vocantur, rotę, orſæ, arietes, muſculi, & alij piſcium forma, arietes, delphini, ce-*
lebreſq; Homero vituli. Quo loco, quidam teſte Iacobo Dalechampio in ſuis ſcholijs, primùm
à Plinio appellatum eſſe volunt animal arieti, bellicæ machinæ ſimile: Secundò verò aliud,
Lib. 9. c. 44. quod ſimile ſit arieti, & cornibus, & capite. Idem Plinius aliàs *arietem graſſari*, ait, *more la-*
tronis, & nunc grandiorum nauium in Salo ſtantium, occultatum vmbra ſi quem nandi voluptas
inuitet, expectare, nunc elato extra aquam capite, piſcantium cymbas ſpeculari, occultumque ad-
natantem mergere. Quem marinum arietem belluam marinam eſſe Rondeletius arbitrãtur,
Lib. 9 c. 5. ſed nomine tantùm cognitam. Atque alibi idem Plinius ſcripſerat, *Tiberio Principe contra*
Lugdunenſis prouinciæ littus in Inſula ſimul trecentas amplius belluas reciprocãs, deſtitutis Ocea-
nus miræ varietatis, & magnitudinis; nec pauciores in Santonum littore, interque reliquas Ele-
phantos, & arietes candore tantum cornibus adſimilatis, &c. Quo loco Franciſcus Maſſarius H
Arietes marini. ſcribendum eſſe arbitratur *aſſimulatis*. Et quoniam de ambabus belluis, ſcilicet Elephantis,
& arietibus ſimul loquitur Plinius, dentes, inquit idem Maſſarius, Elephanti marini hic Pli-
Dentes elephanti cornua dicti. nius videtur cornua appellaſſe, ne ſi dentes dixiſſet, arietes, de quorum cornibus, non denti-
bus ſermo eſt, ab appellatione cornuum excluſiſſe videretur. Nam ſi dentes elephantorum
dixiſſet, opus fuiſſet, arietum quoque cornua vt expreſſiſſet: Sed tolerabilius Plinio viſum, vtriſ-
que animalibus ſeruiendo, cornua appellare. Nam authores ſunt, vt Iuba, & Pauſanias (vide
etiam hiſtoriam noſtram de Elephante quadrupede) qui elephanti dentes, cornua appella-
runt: quod alibi etiam hac de cauſa feciſſe videtur, dentes elephanti cornua impropriè nuncu-
pando, vt libro 18. quando ait: *Atque cùm in arbores exacuant, limentque cornua, elephanti,*
& duro ſaxo rhinocerotes; ne ſi dentes elephanti dixiſſet, rhinocerotes, quod cornua, non
dentes exacuunt, ſimiliter excluſiſſet. Sit ergo ſenſus, cornua harum belluarum, hoc eſt,
elephantorum, & arietum, non in effigie ſiue forma, ſed in candore tantum inter ſe ſimi-
lia ſunt, vtraque enim cornua eboris candorem præferunt. Ex quo facilè redarguuntur, qui
elephantos marinos candidam promuſcida habere, prodiderunt. Poſſes, & aliter interpre-

tari

A tari, vt cornua harum belluarum non eodem, modo, quo diximus, aſſimulata à Plinio fuiſſe credas, ſed quòd cornua elephanti marini ſint candore ſimilia cornibus, ſiue dentibus elephanti terreſtris, & ea quæ ſunt marini arietis, ſint cornibus arietis quadrupedis candore ſimilia: arietis namque quadrupedis cornua ſunt magna ex parte candida. Aelianus de hiſce puto arietibus marinis hunc in modum ſcribit: *Lib. 15. c. 2.*
„ Marini arietes, quorum quidem nomen apud multos peruagatum eſt, ſed non tamen hiſtoria omnino explicata, niſi quatenus à pictoribus, ac fictoribus oſtenditur. Circa Corſicum & Sardonum fretum hybernant, atque ex ſumma aqua eminentes ſpectantur: Simul & maximi delphini circum eos natant. Mas aries frontem alba vitta redimitam habet, vt hanc vel Lyſimachi, vel Antigoni, vel alterius cuiuſpiam regum Macedonum diadema dicas. Aries verò fœmina, quemadmodum barbæ appendiculas gallinaceæ quaſdam poſſident, ſic ipſa cirros ex imò collo pendentes habet. Neque modo eorum vterq; mortua, ſed & viua corpora exeſt, & conficit. In natando magnos fluctus facit: tempeſtate quam ex ſua agitatione ciet, naues funditus euertit. Ac eos qui ſecundum mare verſantur, rapit, nam qui Corſicam incolunt, dicunt virum, qui ex tempeſtate naufragium fe-

B ciſſet, natandi benè peritum, vbi per multum maris natando tranſmiſiſſet, circa Corſicam Crepidinem quandam aſſecutum, aſcendiſſe, ibique conſtitiſſe, tanquam periculo iam omni exemptum, atque ſecurum; poſt verò quàm aries famelicus eum oculis comprehendiſſet, conuolutum, agitatumq; poſteriore ſui parte plurimum mare concitaſſe, deinde ab intumeſcente æſtu elatum, inſtar procellæ & turbinis hominem corripuiſſe. Hæc de ariete circa Corſicam. Cæterùm Oceani accolæ fabulantur veteres Atlantidis reges, qui genus ad Neptunum referunt, in capitibus ſuis arietum marium tænias geſtaſſe, imperij inſigne & reginas ſimiliter cirros, quos diximus, fœminarum arietum. Tanto narium robore prædita eſt huiuſmodi bellua, ſpiritum vt vehementer, & permultum anhelet, & immenſum aera reſpiratione ad ſe attrahat, eaque aſpiratione marinos vitulos ad hanc rationem comprehendat. Cùm enim arietem illi nouerunt vicinum eſſe, ad moliendas ipſis inſidias, in terram celerrimè enatantes, in ſpecus ſaxorum conduntur. Is cognita fuga inſequitur: & contra antrum ſtans, ex corporis odore prædam intus eſſe percipit, & narium illecebra quadam acri inter ſe, & vitulos aerem inter medium attrahit. Hi tanquam vel ſagittam, vel ſpiculum, ſic ſanè ſpirationis ipſius aduentum

Vituli marini vt ab arietibus marinis cõprehendatur.

C declinant, & refugiunt; Tandem tamen violentiſſimo anhelitus ductu inuiti, & tanquam loris quibuſdam, aut funibus conſtricti, ex latebra extrahuntur, & ſtrident, & ab ariete deuorantur. Ex earum naribus enatos pilos, harum rerum periti magnos vſus afferre teſtantur: Hactenus Aelianus. Oppianus, ni fallor, etiam eaſdem belluas intelligit hoc verſu:

Κριοί τ᾽ ἀργαλέοι, καὶ ἀπάσιον ἄχθος ὑαίνης, hoc eſt, vt vertit Laurentius Lippius. *Lib. 1. ἀλιευτικ.*

Cornu aries pugnax, & ſacrum pondus hyanæ.

Cæterùm etſi cornibus hanc belluam infeſtam eſſe exiſtimem, authores tamen, qui hoc prodiderunt, habeo nullos, quare forſitan, rectiùs ſimpliciter verterur, moleſtus, ſiue infeſtus, quo modo, nimirum idem Oppianus aliàs vſurpauit. *Lib. 3. de venat.*

Τρίγγων δ᾽ ὕτω τι πέλει κατὰ δάσκιον ὕλην

Ῥίγιον εἰσιδέειν οὔτ᾽ ἀργαλεώτερον ἄλλο.

Ideſt, neque infeſtius quicquam. Aliàs eidem Oppiano κριὸς ſiue piſcis eſt, ſiue bellua, placidiſſimis moribus, vt patet ex hiſce eius verbis: *Aries animal marinũ placidum.*

οἱ μὲν, ἴασιν

D *Κριὸς μηλονόμων τιθασὸν βοτὸν, ὁ δὲ θαλάσσης*

Κριοῖς μειλιχίοισι συνοίσεται, ὅς κε πελάσσῃ.

Vertit Laurentius Lippius:

Eſt aries terræ mitis, natat æquore vaſto

Mitior, vt nequeas hunc aſſimilare priori.

Heſychius apud Athenienſes conchas aſperas (nimirum murices, & purpuras, in quarum teſtis mucrones tanquam cornicula eminent) κριὸς nominari tradit. Supra Pellenen, iuxta Aegiras fluuius è monte delabitur κριὸς dictus, vt ferunt ἀπὸ τιτᾶνος κριοῦ, vt ait Pauſanias in fine Achaicorum. Suidæ verò, & Varino κριὸς eſt Vicus Atticæ. Eſt & Cretæ ad occidentem, promontorium Sirenas verſus eodem nomine, teſte Plinio, & κριοῦ μέτωπον, ideſt, arietis aſpectus. Eidem Plinio promontorium eſt in Taurica, aduerſum Carambico Aſiæ promontorio, per medium Euxinum procurrens CLXX. millia paſſuum interuallo: Et aliàs grues pontum trãſuolare ſcribit inter duo promontoria κριοῦ μέτωπον & Carãbin. Legimus item Thyeſtis ſepulchrum κριὸς vocatũ. i. arietes in agro Archiuo prope quod viſebatur regio Myſia, vt citat Cælius ex Corinthiacis Pauſaniæ: Hic verò in agro Archiuo, inquit, Thyeſtis ſepulchro appoſitus

Aries fluuius. *Aries Cretę promontorium.* *Sepulchrũ Thyeſtæ.*

 ſpe-

A ricus Stephanus authores velle dici etiam κτίλον de alio quouis cicure animali, & nos iam ab Heſychio actiuè exponi diximus πρᾶος, τιθασσός, ideſt, manſuetus, cicur, vt ſanè etiam apud Nicandri Scholiaſten ex Empedocle: ἦσαν γὰρ κτίλα πάντα, καὶ ἀνθρώποισι προσηνῆ θῆρές τ' ἀνθρωποί τε φιλοφροσύνη τε δεδήει: Nec non, & Heſiodo χρὴ δέ σε πατρὶ κτίλον ἔμμεναι, ideſt, oportet te patri ctilon permanere: Nam & his locis κτίλα eſſe vult, τὰ ἥμερα, καὶ πρᾶα; Quin & Nicandrum ᾠὰ κτίλα ἥμερα καὶ τιθασσὰ, vel λιπαρὰ dixiſſe vult idem Scholiaſtes in hoc loco θηριακῶν de dracone aduerſario aquilæ;

ἠρήμωσε καλιὰς,
Αὐτοὺς ὀρνίθων τε τόκον κτίλα τ' ᾠὰ βρύκων. ideſt:
inuaſit nidos,
Sic & auium (aquilarum) *partum, & oua mitia deuorans.*

Vbi non ſolùm ex iudicio Henrici Stephani mitia, ſed & tenera reddere queas. Apud Varinum pro κτίλος, ſcribitur etiam κτῆλος, & ςίλος, ſed neutrum eruditis probatur, quamuis poſtremum reperiatur quoque apud Heſychium, cui, vti & Euſtathio aries trimus μοσχίας nuncu- Κτῆλος. Μοσχίας.
B patur. Μοσχίας autem aliàs eſt, quaſi ad vitulum accedens. Et apud Pollucem οἱ μοσχίαι ſunt *Lib. 5. c. 15.* catuli τῶν λαγωῶν, ſiue, vt vulgare lexicon interpretatur, lepuſculi. Sed & μοσχίον idem pro agno nouello accipit, adeo vt μοσχίαι, & μοσχία ad plurium animalium catulos referantur, quàm ad boum fœtus, hoc eſt, vitulos. Ὀκρίβας Suidæ, & Varino, eſt ἄγριος κριὸς, aries ſyluaticus, Ὀκρίβας. forſan, inquit Henricus Stephanus, παρὰ τὸ τὰς ἄκριας βαίνειν, quod per vertices montium eat. Item κλίμαξ, ideſt, ſcala, vtpote qua vtamur ad conſcendenda loca prærupta, & edita. Sed propriè ita, inquit, nominatur τὸ λόγιον, ἐφ' οὗ οἱ τραγῳδοὶ ἠγωνίζοντο, locus in quo Tragœdi decertabant, ſeu vt alij volunt, κιλλίβας τρισκελὴς ἐφ' ᾗ ἵσταντο οἱ ὑποκριταὶ, καὶ τὰ ἐκ μετεώρου ἔλεγον, menſa tripes, ſupra quam ſtabant hiſtriones, & ex alto dicebant. Vulgariter verò hodie κριός, *Lib. 1. obſeruat.* ſiue aries nunc in græcia κριάρι dicitur, quamuis Petrus Bellonius, modernis græcis Striphocheri dici ſcribat. At fieri poteſt, quod nomenclatura ſecundum gentium varietatem variet. *Nefrendes.* Sextus Pompeius Feſtus veteres ſcribit arietes dixiſſe nefrendes, additque rationem, quod dẽtibus frendere non poſſint: Atqui Geſnerus conijcit, arietes eo nomine non caſtratos vocari, ad veruecum differentiam. Nam, vt idem, inquit, ſcribit: Sunt qui nefrendes teſticulos dici putẽt,
C quos Lanuuini appellant Nebrundines (alij legunt nefrundines) Græci νεφροὺς, Prenestini Nefrones; Aut fortè arietes adhuc teneri: nefrendes enim infantes ſunt nondum frendentes, ideſt, frangentes. Varro, & Fulgentius, porcos propriè nefrendes vocari aiunt, qui non amplius lactent, necdum tamen fabam frendere poſſunt. Apud Martialem, pecoris maritus lanigeri, portitor Helles, maritus Phryxæus, pro quouis ariete ſumuntur; & Ouidio, aries coniunx lanigeræ ouis, & laniger abſolutè etiam appellatur. Hiſpani carnero dicunt, Itali montone. Scoppa Grammaticus verò veruecem rectè quidem Italicè interpretatur caſtrone, & caſtrato, ſed non rectè montone, etſi Geſnerus arietem ideo montonem nuncupari putet, quaſi mutilum, propter teſtes ademptos, cùm montone videatur dici, vel à montibus, in quibus plerumque colitur, vel ab Italico, montare, quod eſt, aſcendere, quia oues in coitu aſcendit. Galli belier, vel ran dicunt, quam poſteriorem vocem imitantes Belgæ, ram dicunt, & forſan etiam Illyri, qui Beran. Angli etiam ram dicunt, vel tap. Germani vvider. Tradit Geſnerus ſuis, ideſt, Heluetijs, arietem vocari hermannum, ideſt gregis maritum, aitque vſurpari etiam pro viri nomine *Synonyma* proprio per baptiſmum imponendo. Kar, à quo plurale Karim, D. Kimhi exponit Kebes, ideſt, *Hebraica.*
D agnum, item celim, & athudim, ideſt, arietes, & hircos. Accipitur hæc vox etiam pro oue, vt *Kar.* dictum eſt; ail verò & eel (quæ vox ſcribitur etiam ſine iod) Geneſeos 15. ſeptuaginta vertunt κριός, Chaldæus dikerin, arietes, Arabs kapſa (kapſah cum aſpiratione in fine, ouem etiam vel agnam ſignificare diximus) Perſa nerameikh. Andreas Bellunenſis leſan alhamel, interpretatur linguam arietis, ſiue plantaginem, quæ græcis ἀρνόγλωσσον eſt. Hamel autem quibuſdam Germanis etiam aries eſt, alij tamen hammel, vocant veruecem. Vetus verò quidam γλωσσόγραφος pro lingua arietis habet aſel alkame, quas voces corruptas eſſe indicat Geſnerus. Sectarium arietem, ſiue exſectum, quomodo græci vocent apud ſolos Heſychium, & Varinum reperio, quibus ἔθρις nuncupatur, latini veruecem dicunt, quamuis Iſidorus & alij quidam recen- Ἔθρις. tiores pro ariete, ideſt, oue non caſtrata vſurpent, & ſi Dijs placet, veruecis etymologiam de- *Veruex.* ducãt à viribus, quod ſcilicet cæteris ouibus ſit fortior, vel quod ſit vir, ideſt, mas, vel quod vermes in capite habeat, quorum pruritu ad pugnam, & impetum feriendi excitetur, cum veruex, teſte Varrone, dicatur à natura verſa, cui oui mari teſticuli dempti ſunt: hinc alijs veruex mas eſt inter oues, cui inuerſi, vel adempti ſunt teſticuli; Apud Feſtum in ſolitaurilium mentione *Veruex ſectarius.* verbices, pro veruecesrupte legi conijcit Geſnerus. Sectatius ueruex, qui gregem agnorum

præ-

præcedens ducit, inquit, idem Feſtus, tanquam ſcilicet verueces agnis ducendis præficiantur, E
vt capi aliquando pullos ducunt: Arietes verò ouibus, cùm agnos ſpernant. Apparet ſectarium
à Feſto dici, quòd eum ſequantur agni, ſic apud Catonem capite 100. porcos quoque ſectarios
legimus, & Hermolaus ait, aries veruex uè, κριὸς & κτίλος præcipuè ſectarius, (ſed κτίλος ſim-
pliciter grecis, gregis ducem ſignificare, dictum eſt) & Vvilichius veruex, inquit, aries caſtra-
tus, qui ſubinde ſectarius eſt. Veruex Italis ab exſectis teſtibus vulgò caſtrone nuncupatur, ipſa
verò caro, caſtrato: Germani hammel dicunt, qua voce item vtuntur Belgæ, frequentius ta-
men vveren vocant, Angli vvether shepe. Germani verò vvider vocant arietem, & vtraq; voce
1. Faſtor. Belgica ſcilicet, & Germanica ſignificatur repetitio. Ouidius non ineleganter, ſeminaris ouis
viſcera dixit, pro vervecis. Diſtincto modò hoc pecore, quo ad nomenclaturas, earumque
æquiuocationes ſecundum ſexum, ſupereſt, vt indicemus, quæ ad ætatem pertinent: In his au-
tem explicandis, enumerandiſque ſatisfactum fuerit, ſi illæ tantum afferantur, quibus ætas te-
Agnus. nerior indicatur, reliquæ enim ex ſuperioribus peti poſſunt. Agnum itaque dicunt ouis fætum,
In aſinaria. qui annum nondum egreſſus eſt; Recens enim natum agnellum videntur dixiſſe, ſic nimirum
Plautus: *Dic igitur me tuum paſſerculum, gallinam, coturnicem, agnellum, hadillum*, ſumitur ta- F
men etiam agnus non ſemel, vt patebit, pro omni illa ætate, quæ intra annum conſiſtit, vti &
agna de ſæmella. Feſtus verò auillas agnas dici, ait recentis partus, fortè quaſi ouillas, forma
diminutiua. Apud Pompeium Feſtum duas habemus agni etymologias, quarum prima eſt,
agnus dicitur à græco ἁγνὸς, quod ſignificat caſtum: Eò quòd ſit hoſtia pura, & immolationi apta.
Altera, *agnus ex græco ἀμνὸς deducitur; quod nomen apud maiores communis erat generis, ſicut*
Agnus fru- *& lupus.* Priori loco pro ἁγνὸς rectius ſcribetur ἁγνὸς cum aſpiratione, vnde nimirum etiã ali-
tex. qui latini agnum aſpirant hagnum ſcribentes. Similiter & ἄγνος, hoc eſt, caſtus, frutex, quem
perperam agnum caſtum vulgus herbariorum vocat, dicitur ſic Galeno authore, quòd caſtita-
tẽ conſeruet ijs, à quibus, aut eſtur, aut bibitur, aut ſubſternitur, vel vt Dioſcorides tradit, quo-
niam matronæ in Theſmophorijs Athenienſium caſtitatem cuſtodientes, folijs huius cubitus
ſibi ſternebant. Non ſatis itaq; probanda eſt etymologia Iſidori dum ait, *agnus dicitur à græ-*
Herba viua *co vocabulo, quaſi pius: nam inter omnia terræ animantia maximè inuenitur innocens, & manſue-*
agnus di- *tus: nullum enim lædit dente, aut cornu, aut vngue*, rectius enim hagnum caſtum fuiſſet inter-
cta. pretatus, quàm pium. Alias etiam latinam adferens etymologiam, & latinis *agnum putari*
Exercit. *dictum*, inquiens, *quod agnoſcat matrem ſuam præcæteris animalibus*, à Varrone diſſentit, qui G
CLXXXI. agnum dictum putat, quòd agnatus ſit pecori ouillo: Eſt præterea agnus, præter memoratum
n. XXIX. fruticem, herba Scythica admirandæ planè naturæ, de qua ſic Iulius Cæſar Scaliger in exerci-
„ tationibus ſuis aduerſus Cardanum. Tartarum horda primaria Zauolha eſt vetuſtiſſimæ nobi-
„ litatis commendatione. In eo agro ſerunt ſemen, ſeminis melonum ſimilimum, ſed minus ob-
Borametz. „ longum. Ex eo ſatu planta exit, quam borametz, ideſt, agnum vocant. Creſcit enim agni figu-
„ ra ad pedum ferè ternum altitudinem: quem pedibus, vngulis, auribus, toto capite, præterquã
„ cornibus repræſentat. Pro cornibus pilos gerit ſingularis cornu ſpecie; Obducitur corio tenuiſ-
„ ſimo, cuius detracti vſus ad tegmina capitis incolis. Ferunt internam pulpam gammari referre
„ carnes. Cæterùm è vulnere quoque ſanguinem manare. Dulcedine eſſe admirabili, radicem
„ humo exertam ſurrigere ad vmbilicum vſque. Illud miraculi fouet magnitudinem. Quamdiù
„ vicinis obſidetur herbulis, tamdiù viuere, quaſi agnum in læto paſcuo: abſumptis illis, tabeſce-
„ re, atque interire. Idq; non ſolùm vel caſu, vel tractu temporis, ſed etiam experiundi gratia,
„ ſubtractis, atque ablatis euenire. Quin illud auget admirationem, appeti à lupis eam, non ita H
„ ab alijs beſtijs, quæ carne veſcantur. Hoc quaſi condimentum, atque intritum ad fabulæ &
„ agni alluſionem. Illud ſcire velim, inquit Scaliger, ab vno ſtipite quatuor diſſita crura cum ſuis
„ pedibus, qui poſſint prouenire, atque produci. Eadem Sigiſmundus Liber Baro in ſuis com-
„ mentarijs de rebus Moſcouiticis refert. Sed verba eius, vt huic admirandæ rei fides à lectore ha-
„ beatur Scaligero, adſcribam: Inter Vvolgam, & Iaick fluuios circa mare Caſpium habitabant
„ quondam Sauuolhenſes reges. Apud hos Tartaros rem admirandam, & vix credibilem De-
„ metrius Danielis, vir (vt inter barbaros) grauis, ac fide ſingulari, nobis narrauit: patrem ſuum
„ aliquando à Principe Moſcouiæ ad Sauuolhenſem regem miſſum fuiſſe: In qua dum eſſet le-
„ gatione, ſemen quoddam in ea inſula, melonum ſemini, paulò maius, & rotundius, alioqui
„ haud diſſimile, vidiſſe: Ex quo in terram condito, quiddam agno perſimile, quinque palmarũ
„ altitudine ſuccreſceret: Idque eorum lingua boranetz (Scaliger habet borametz:) quaſi agnel-
„ lum dicas, vocaretur: Nam & caput, oculos, aures, cæteraq; omnia in formam agni recens edi-
„ ti, pellem præterea ſubtiliſſimam habere, qua plurimi in eis regionibus ad ſubducenda capitis
„ tegumenta, vterentur. Eiuſmodi pelles vidiſſe ſe, multi coram nobis teſtabantur, aiebat inſu-

per

A per plantam illam, ſi támen plantam vocari, fas eſt, ſanguinem quidem habere, carnem tamen nullam, verùm carnis loco, materiam quandam Cancrorum carni perſimilem. Vugulas porrò non vt agni, corneas, ſed pilis quibuſdam ad cornu ſimilitudinem veſtitas: radicem illi ad vmbilicum, ſeu ventris medium eſſe; viuere autem tamdiu, donec depaſtis circum ſe herbis, radix ipſa inopia pabuli areſcat. Miram huius plantæ dulcedinem eſſe propter quam à lupis, cæteriſque animalibus rapacibus appeteretur. Ego quamuis hoc de ſemine, & planta pro commento habuerim, tamen & antea tanquam à viris minimè vanis auditum retuli: Et nunc tanto libentiùs refero, quòd mihi vir multæ doctrinæ Guilelmus Poſtellus narrauit, ſe audiuiſſe à quodam Michaele apud Rempub. Venetam publico Turcicæ & Arabicæ linguæ interprete, quod viderit à finibus Samarcandæ Ciuitatis Tartaricæ, cæterarumque regionum, quæ ad Euroaquilonem mare Caſpium reſpiciunt, vſque in Chalibontidem, deferri quaſdam pelles delicatiſſimas, plantæ cuiuſdam in regionibus illis naſcentis, quæ aliqui Muſſulmani ad capita ſua raſa fouenda pileis medijs inſerere, ac pectori quoque nudo applicare ſoleant. Plantam tamen non ſibi viſam eſſe, nec nomen ſe ſcire, niſi quod illic Samarcandios vocetur, eamque eſſe ex anima-
B li inſtar plantæ in terram defixo, quæ cùm ab aliorum narratione non diſſideant, mihi (inquit Poſtellus) penè perſuadent, vt hanc rem minus fabuloſam putem, ad gloriam Creatoris, cui omnia ſunt poſſibilia. Hæc itaque omnia Sigiſmundus. Refert verò etiam hanc hiſtoriam ceu veram Ioannes Khuuenius Breidbachius Archiducatus Carinthiæ Phyſicus:

Lib. 1. Zodiaci.

Sauromatas iuxta memorant floreſcere plantam,
Cuius lanigerum fructus tibi pendulus agnum
Efformet penitus, referatq́ per omnia, molli
Obductus corio, capiti velamina vulgò
Vnde parant. carnem decocti albiſſima cancri
Pulpa refert: dulciſque è vulnere ſanguinis inſtar
Punicei manat ſuccus: ſe ſubrigit ipſa
Pube tenus radix tellure exerta virenti.
Graminibus ſeptus (dictu mirabile) fructus
Lætus, vt agnus, agri per pinguia paſcua viuit:
C *Graminibus verò euulſis tabeſcit, & ager*
Occidit. Eſtque illud magis admirabile; prędo
Quòd truculentus eum lupus appetat ore cruento,
Dilanietque auidus, rapiatque, trahatque, voretque
Faucibus, vt veros ſolitus crudelibus agnos.

Eſt verò agna etiam genus menſuræ in agrorum diuiſione, de qua ſic Columella: *Actus quadratus finitur vndique pedibus centum viginti. Hoc duplicatum facit iugerum, hunc actum prouinciæ Bæticæ ruſtici agnam vocant.* Eſtque etiam meretricis nomen apud Horatium putidis naribus:

Lib. 5. *Agna menſura genus.* *1. Serm. ſatyr. 3.* *Agna meretrix.*

amatorem quod amica
Turpia decipiunt cæcum vitia, aut etiam ipſa hæc
Delectant: veluti Balbinum polypus agnæ.

Ἄρς vertitur agnus, vel agna: apud Homerum, vbi habet,

Ἄρς. *Iliad. α.*

Αἴκέν πως ἀρνῶν κνίσσης αἰγῶν τε τελείων
D Βούλεται ἀντιάσας. ideſt,
Si fortè agnorum aruinam, caprarumque perfectarum
Vult aſſecutus

Quo loco Euſtathius dicit addi τελείων, vt poeta ſignificet agnos grandiores, cum ἄρνες ſint adhuc immaturiores, ac minores. Certè & Polluci ἄρνες ſunt τὰ τῶν προβάτων νέα, & Varinus in τράγοι, oues, inquit in tenera ætate, ἄρνες, & ἀμνοὶ dicuntur; aliàs tamen Varinus ἄρνες interpretatur ſimiliter πρόβατα, rectè additurus μικρὰ, quod fecit Heſychius. Apud Aratum legimus ἄρνασι in datiuo plurali, & de eiſdem in recto ἀμνοὶ, & Feſto arne caput eſt agni. Communis autem eſſe generis hanc vocem manifeſtatur ex hoc Homeri:

Iliad. γ.

Οἴσετε ἄρν' ἕτερον λευκὸν, ἑτέρην δὲ μέλαιναν,
Γῇ τε, καὶ ἠελίῳ. Ideſt:
Adferte autem agnos alterum album, alterum verò nigrum
Tellurique & Soli.

Scholia notant eo loco ἄρν' eſſe numeri dualis. Quidam teſte Varino, ἄρνας deriuant παρὰ τὴν ἀρὰν, ὅ ἐστι τὴν εὐχὴν, quod ad vota & ſupplicationes agnus hoſtia adhiberetur. Notandum verò

verò etiam, tradere Euſtathium ἄρνες non habere nominatiuum monoſyllabum, ſed ἄρην, ἄρενος, & per ſyncopen ἀρνός: eumque vel ab ἀρᾶ eſſe, quod in votis precibuſque faciendis agni ſacrificarentur: vel à ῥὴν vt à σαφὶς ἀσαφὴς & ſimilia. Apparet tamen etiam ἄρς accipi pro pecore, nam πολύαρνς non ſolùm eſt multos habens agnos, verùm etiam pecore abundans, diues, à B

Iliad. β. parte nimirum totum intelligendo, vt docet Euſtathius, atque ita accipit Homerus hoc verſu:

Ατρεὺς δὲ θνήσκων ἔλιπε πολύαρνι θυέστῃ. id eſt,

Atreus autem moriens reliquit diuiti pecudum Thyeſtæ.

Aliud autem planè ſunt ἄρνες Heſychio, ei nempe κάπηλοι, κάπηλος autem exponit ipſe, μεταπράτης, ὁ τὰ πρὸς τὴν κάπην πιπράσκων. κάπη δὲ ἡ τροφή. id eſt, *qui cibos vendunt:* alij verò κάπηλον exponunt, qui vinum venale habet, cauponem: Et ipſi etiam Heſychio πηλὸς ſecun-

Lib. 8. Hiſt. cap. 7. dum Iones eſt οἶνος, id eſt, vinum. Aliud denique ἄρνες Theophraſto, de ijs loquenti ſeminibus, quæ multorum pedibus conculcata niſi proximo anno pullulant. Βλαστάνουσι δὲ τῷ ὑστέρῳ ἔτει· καὶ ἀπὸ τῶν καταπατουμένων, καὶ συμπατουμένων, ὥστε μηδὲν εἶναι δῆλον, ὡς εἰπεῖν. οἷον ὅταν διέλθῃ στρατόπεδον, καὶ οἱ στάχυες μικροί, καὶ τούτους ὡς καλοῦσιν ἄρνας. Quæ Theodorus ſic reddidit: Exeūt ſequenti anno etiam, ſeminibus depreſſis, conculcatiſque; vt nihil quaſi appareat, videlicet F

Theophraſtus reſtitutus. cùm tranſeunte exercitu, ſemina concuſſa in terram corruerint: nec non & eorum, quos agnos vocitant. Quid autem hic Theophraſto ἄρνες ſint, difficile eſt iudicare, tamen ſi coniecturę locus detur, crediderim hęc non ſatis exactè à Theodoro reddita. Senſus enim videtur eſſe, quòd triticum, de quo author egerat, ita ab exercitu conculcatum, terræque firmiter impreſſum, vt ſequenti tantùm anno erumpere poſſit, propter temporis breuitatem, & ſpicas producat exiguas, & quæ ἄρνες, id eſt, agni nuncupantur, quare ἄρνας ſiue agnos interpretor triticum exiguum, & quod ob eandem temporis breuitatem ad iuſtam magnitudinem peruenire non potuit, adeo, vt eiuſdem generis tritico inculcato comparatum, velut agnus videatur in adultis

Lib. 7. ouibus. Heſychius & Varinus ἄρναπον exponunt τὸν ἄρνα, & ab iiſdem ἀρίον exponitur πρόβατον, & ἀμνός: ἀρνὸς verò agnus eſt qui annum exceſſit, ſcribitur enim apud Pollucem. Τὸ δὲ ἔτειον ἄρνα εἴποις ἂν ἀμνὸν ἢ ἀρνίον, εἶτα εἴποις ἀρνὸν, ὡς καὶ ἄρην παρὰ ποιηταῖς, hoc eſt agnum vnius anni diceres ἀμνὸν, aut ἀρνίον, poſtea ἀρνὸν, qui & ἀρὴν apud poetas dicitur, vbi tamen ἀρνειὸν aliquis fortaſſe, inquit Henricus Stephanus, legere malit, quamuis apud Etymologum Horus ex Herodiano dicat ει in ἀρνειὸς prorſus πλεονάζειν. Moderni græci agnum ἀρνὶ dicunt.

Ἄμνος. Ἀμνὸς vulgò exponitur agnus, quam vocem atticè aſpirari ſcribit Euſtathius, vſitatum eſt vocabulum, vt & ἀμνὴ, id eſt, agna pro quo etiam inuenitur ſcriptum ἄμνη, cum tamen paſſim ſcribatur ἀμνός. Scribitur & ἀμνὶς, & ἀμνὰς in eadem ſignificatione. Theocritus in principio, εἰδυλ' 5. G

οὐκ ἀπὸ τᾶς κράνας σῖτθ' ἀμνίδες; id eſt,

An non à fonte fugitis agni?

Interpres vertit oues, ſed Scholiaſtes annotat ἀμνίδες ibi dici τὰ μικρὰ προβάτια, tanquam ἀμενηνά, quaſi ſine robore, ita & Varino, & Etymologo ἀμνὸς dictus eſt quaſi ἄμενος id eſt, infirmus; μένος enim robur ſonat: Iidem tamen etiam deducunt à voce μνοῦς, quæ primam, & teneram agni lanam ſignificat, vt ſit ἀμνός, ὁ ἐστερημένος τῶν νηπίων τριχῶν, qui iam exuit primam lanuginem. Apud Suidam ſcribitur cum aſpiratione ἁμνὸς, & atticè ἀμνώς, & fœmininum ἀμνὴ, ſed improbatur viris doctis. A Varino ἄμνις exponitur ὁ ἀμνός, vbi Geſnerus mauult oxytonum, vt, inquit, Etymologus habet, diminutiuum eſſe ſcribens. Eidem Varino, ac etiam He-

Ἀμνέα. ſychio ἀμνέα eſt πρόβατον, quibuſdam verò ἀμνὸς, & Heſychius ἀμνὸν etiam exponit μαλλόν, H idest lanam, aut ouem nuper natam, ἀμνάδας verò virgines, aut oues. ἄμναμοι οἱ ἀπόγονοι κυρηναϊκῶς, κυρίως δὲ οἱ τῶν ἀρνῶν ἀπόγονοι, ἢ παῖδες, vt ait Varinus, id eſt, Secundum Cyrenaicos poſterius geniti, propriè verò agnorum vltimi, ſiue pueri, dici autem παρὰ τὸ ἀμνὸς ſcribit Suidas. Accipitur verò etiam ἀμνὸς pro alijs animalibus: Nam Oppianus imprimis fœtus ſylueſtrium caprarum, ἀμνοὺς dixit: & Ariſtoph. in auibus ἀμνὸν καμήλου per iocum protulit. Et apud Theocritum Cerua grauida ἀμνοφόρος dicitur, quaſi gerens in vtero ἀμνοὺς, vel vt Scholiaſtes ἀμνίδας καὶ βρέφη φορίδας, hoc eſt, agnellos, vel catulos ferentes, accipiendo inquit Henricus Stephanus ἀμνοὺς latius pro fœtibus ceruæ, id eſt, hinnuleis; tanquam videlicet ἀμνὸς generale ſit nomen ſignificans cuiuslibet animalis catulum. Locus habetur εἰδυλ' 11.

Τρέφω δέ τοι ἕνδεκα νεβρὼς
Πάσας ἀμνοφόρως. id eſt,
Alo tibi vndecim hinnulos
Omnes fœtos:

Addit Scholiaſtes aliam eſſe lectionem μαννοφόρως, μάννον autem eſſe τὸν περιτραχήλιον κόσμον,

A μον, τὸ λεγόμενον μαννάκιον, ideſt, ornamentum quod collum cingit, & μαννάκιον nuncupatur.
Βάρεχοι Heſychio ſunt ἄρνες. Ἔρση ſiue ἕρση eſt ros: plurale ἕρσαι, quod nõ ſolum δρόσοι, verùm
etiam οἱ ἐν τῷ χειμῶνι γινόμενοι ἔριφοι, & τὰ ἁπαλὰ τῶν προβάτων iudicantur: ideſt rores & ha-
di geniti in hyeme, & oues tenellæ, ideſt, agnæ: Quo ſenſu Homerus accepit his verbis: *Odyſſ.*

διακεκριμέναι δ' ἕκασται
Ἔρχατο. χωρὶς μὲν πρόγονοι, χωρὶς δὲ μέτασσαι
Χωρὶς δ' αὖθ' ἕρσαι.

Vbi Scholiaſtes quoque exponit αἱ νεογναὶ καὶ ἁπαλαί, ac veluti δροσώδεις, tenellæ agnæ, & re-
centes à partu. Varinus etiam alibi ex Ariſtophane Grammatico, caprilli pecoris nomina pro
ætate diuerſa enumerans, ἰσοῦνες etiam inquit in ætate quadam dicuntur, & ἐπιπρηθῆνες. ἰδύ-
ντην (ſub audi πρόβατον) Heſychius, & idem Varinus exponunt nouellam, & teneram ouem *Idulis.*
lactentem, quæ nondum guſtauit herbam, ideſt agnum, vel agnam. Idulis, hoc eſt, teſte Feſto,
agna alba, idibus enim à Flamine Iouis cædebatur. Κάθετος genere maſculino dicebatur etiã
agnus, qui in mare demittebatur, ὁ καθιέμενος, εἰς τὸ πέλαγος ἀμνός, vt Harpocrates, & Suidas
B exponunt. Citat autem Suidas ex Lyſia, & Melitone; aliàs κάθετος eſt ſurrogatus, vt apud Sy-
neſ. ἐπειδὴ σπάταλον εἶναί τινα φησὶ παρά σου τὸν καταχθέντα κάθετον ἐξεργάσασθαι τὸν φόνον. Id *Epiſt. 44.*
eſt, vt vertit Cornarius: Quando quidem Spatalum eſſe quendam aiunt, à te inductum, ac im-
miſſum ad perpetrandam cædem: Ita & Budæus interpretatur ſubmiſſum percuſſorem. At κά-
θετος in fœminino genere eſt perpendiculum, vt κατὰ κάθετον apud Lucianum, ad perpendi-
culum, vt Vitruuius loquitur, ad lineam, vt Cicero. Eſt enim & linea perpendicularis; Item al-
titudo rectis lineis ſubuecta, ſiue altitudo perpendiculariter ardua, vt Budæus interpretatur
apud Strabonem: accipiturq; etiam pro linea piſcatoria, quæ velut perpendiculum in aquam
demittitur, item pro reti in epigrammate quodam, vt teſtantur vulgaria lexica. Κίλλιξ Heſy- *Κίλλιξ.*
chio eſt ἀμνὸς (in eius codice perperam legitur σάμνος) ἢ βοῦς τὸ ἓν κέρας ἔχων διεστραμμένον, id
eſt agnus aut bos, cui alterum cornu diſtortum eſt; (In theſauro ſcribitur etiam per vnum λ)
Κίλλαι verò ipſi ſunt ὄνοι id eſt aſinæ, & Dores etiam κίλλον τὸν ὄνον dicunt, aliàs κιλλὸς eſt aſi-
nus, & τέττιξ πρωϊνὸς ὑπὸ κυπρίων, id eſt, cicada matutina à Cyprijs; Μεθλην, τὰ ἄρνα expo-
nunt Heſych. & Varinus; μέτασσαι vt ſuperior Homeri verſus docet, intelliguntur oues mediæ
C ætatis. Vnde apud Varinum vbi ait: Homerus ouium, & caprarum ætatem diſcriminans adul-
tas προγόνους vocauit, mediæ ætatis μεσάτας, & ἕρσας adhuc teneras, pro μεσάτας lege μέτασ-
σας. Μοσχίον quamuis propriè eſt vitulus, Pollux tamen etiam pro agno nouello accipit, vt ſu-
perius dictum. Ὀρσὸς eſt agnus ſerotinus, nam Heſychio ὀρσοὶ ſunt τῶν ἀρνῶν οἱ ἔσχατοι γινόμε-
νοι, id eſt, agni vltimò nati, nimirum qui latinis cordi dicuntur. Ῥὴν ὁ. agnus, Ῥὴν agna eſt
Varino in φρὴν. Agni autem non ſolum ῥῆνες dicuntur, ſed etiam ἀρῆνες, vnde per ſyncopen
ἄρνες, hinc ἀρνοβοσκὸς, id eſt opilio, vt idem tradit. Reperitur & ῥάνα apud eundem, & Heſy-
chium pro ἄρνα, Dorice fortaſſe pro ῥῆνα, & pro eodem Cypri, eiſdem teſtibus, ῥυῆνα dicunt.
Πρατίνιον ijdem dicunt eſſe ouem teneram, vel nuper natam, vel agniculam, vel quæ primum
coire incipit. Πρατῖνες verò agnos anniculos, & nos paulò antè ex eodem Varino, ita etiam ca-
pras in quadam ætate vocari diximus. Σηκίτης pro quo Doricè σακίτης, vt apud Theocritum: *Idyl.*

Ἄρνα τὺ σακίταν λαψῇ γέρας, ideſt,
Agnum tu ſtabularium accipies pro præmio.

Vbi Scholiaſtes, σακῖται δὲ ἄρνες ὡς ἔτι γάλακτος δεομένους οἱ νομεῖς τῶν μητέρων χωρίζοντες, ἰδίᾳ
D βόσκουσι καὶ ἐν ἰδίῳ σηκῷ κλείουσι. Dicuntur igitur σηκῖται ἄρνες agni adhuc lactentes, tamen ob
teneriorem ætatem ſtabulo incluſi, diuerſi ab ijs qui cum matribus ad paſcua ducuntur, ſeu
agni ſubrumi, qui intra ſepta adhuc cohibentur. Vitus verò Vinſemius in eodem loco inter-
pretatur agnum ablactatum, qui iam factus eſt pars gregis. Τρανὸν Heſychio, & Vari- *Τρανὸν.*
no, ouis ſex menſium. Φαγίλον Ariſtoteles, vt citat Plutarchus, agnum eſſe dicit; & He- *Probl. Græc.*
ſychio φαγιλοι agni ſunt, & Suidæ denique φαίκαλον τὸ ἀρνίον, quod tamen Heſychius fœ- *14.*
tum, & infantem interpretatur. Apud Hebræos Se accipi, & pro agno, & pro oue, & pro *Hebraica.*
pecore ſuprà dictum eſt. Kebes agnus eſt anniculus, & per metatheſin Keſeb. Gedi D.
Kimhi putat tam ex ouium, quàm ex capratum genere dici hedum, & agnum, propterea
quòd ſæpe adiungitur uox haiſſim, id eſt, caprarum: Rabbi Abraham ſolis capris nomen at-
tribuit, ut ſolet etiam Arabica lingua. Carim agnos, & campos ſignificat: hinc etiam non-
nulli pſalmo 64. ubi ſcribitur; *arietes ouium*, vertunt, ut ſcribit Gilbertus Genebrardus Theo-
logus Pariſienſis, induti ſunt campi ouibus, ſed fortaſſe, inquit, Septuaginta rectius, quoniam
non campi Iudææ alebant greges magna copia, ſed montes. Ita enim ſcriptura ſolet illam re-
gionem diſtinguere, ut plana, & campeſtria eſſent frugifera, montana compaſcua, & arborum

veſcarum

ueſcarum feracia. Necobſtat Carim eſſe abſolutum. Nam apud poetas & Prophetas abſolutū pro ſyntactico crebrò occurrit, uel iunxerunt cum ſequenti, legeruntque Care mcha tſon. Geneſeōs 31. pro eo quod nos poſuimus, inquit Hieronymus, *mutauis mercedem meam decem vicibus*, Septuaginta interpretes poſuerunt, decem agnis, neſcio qua opinione ducti, cùm uerbū Hebraicum monim numerum magis, quàm agnum ſonet. Geſnerus uerò conijcit in tranſlatione Septuaginta interpretum non Δέκα ἀμνῶν legendum, ut uulgati codices habent, ſed δέκα μνῶν, ideſt, decem minis: Mana enim, unde plurale manim, minam, inquit, uel libram hebræis ſignificat. Hiſpanis agnus eſt Cornero, Italis agnello, Gallis agneau, & diminutè agnelet, Germanis lamb, lamblin, Belgis lam, nomine à naturali ſtultitia, uel etiam ab infirmitate inapoſito, ſiquidem lam eiſdem eſt, aliqua parte mutilum eſſe, ſolentque pleruṁq; ſuas dictiones inuertere, quomodo ex lam, ſit mal, hoc eſt, ſtultū. Angli in prima ętate à lambe, ſecunda à hogg. E

GENVS. DESCRIPTIO.

Differentiæ. F

2. Hiſtor. c. 1.

OVem ex genere eſſe biſulcorum, non ſolùm αὐτοψία ipſa loquitur, ſed Ariſtoteles etiam ſcripto publicauit, inquiens: *Ouis biſulca eſt, forcipem enim pro vngula habet*. Inanem autem ſumpturus videretur operam, qui vel in agno, vel in ariete, vel in oue animantibus ſcilicet planè domeſticis, & quæ nobiſcum ferè degunt, deſcribendo laboraret. Quare ea tantum repetam, quæ veteres ceu annotatu digna, de hoc pecore prodiderunt, ad formam eius pertinentia, & vt à capite exordiamur, ſcire conuenit id infirmiſſimum ei à natura conceſſum, ſi fides habenda eſt Plinio. Cerebrum in eo ἀυχμηρὸν, hoc eſt, vt Theodorus vertit, ſqualidiuſculū, hoc eſt, minus pingue, quale quidem eſſe ratio ſuadet, cæterùm de oue in græco textu nihil, ſic enim Philoſophus: οὐδ' ἐγκέφαλοι, τῶν μὲν πιμελωδῶν, λιπαρὸς οἷον ὑός, τῶν δὲ στεατωδῶν αὐχμηρός. Ipſe tamen Theodorus ſic vertit: Cerebrum, vt adipe pingueſcentium pinguiuſculum eſt, uelut ſuis: Sic ſebo obeſorū, ſquallidiuſculum ſentitur, vt ouis: Cornua tenuiora fęminis plerumque ſunt, ſcilicet in cęteris animantibus cornutis, aut vt ait Plinius, vt in pecore, pecoris, vt apparet, nomine omnia cornuta intelligens, vel ſaltem quę in paſcuis aluntur, additque multis ouium nulla eſſe, nec ceruarum; quare neſcio quàm bene à Scaligero ſit ſcriptum, arietes noſtrates cornutos eſſe, fæminas verò cornibus carere, niſi fortè in Gallia omnes oues ſint excornes. Eſt vbi arietes, agniue ab ipſo partu cornuti naſcantur, ut ſubinde in ſubſequenti rubrica, in qua de huius pecoris ſecundum locorum diuerſitatem, differentijs agetur, Sunt autem arietis cornua ſemper ferè contorta.. Cicero:

Caput. — *3. Hiſtor. cap. 17.* — *Cornua.* — *2. de plantis Ariſt.* — G — *Lib. de natura Deor.*

Ex incontortis aries cum cornibus haret.

5. Metamor. Ouidius de Ioue Ammone:

Duxque gregis dixit ſit Iupiter, vnde recuruis
Nunc quoque formatus Lybis eſt cum cornibus Ammon.

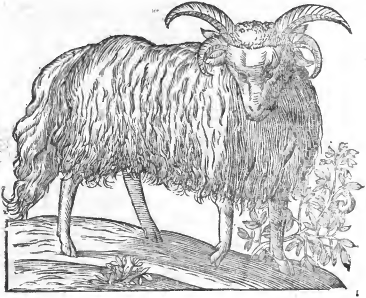
3. amorum, Eleg. 13. Idem: *Duxque gregis cornu per tempora dura recuruo.*

Plinius: *Conuoluta in anfractum cornua arietum generi, ceu caſtus, natura dedit*. Quidam obſcurus in modum circuli replicari ſcribit. Sæpius etiam plura, quàm bina gerunt. Cardanus H enim veruecem quatuor cornibus inſigne ſe vidiſſe ſcribit. Habebis hic iconē arietis ſex cornibus præditi, quem, neſcio, vnde acceptum, mihi communicabat Magnificus, rerumq; mearum admodum ſtudioſus Iaſon Vizanius noſter popularis. Item alterius tricornis. Fit verò etiam in hoc pecude, quod in tauro, quod ſcilicet vbi fuerint euirati, ſitum cornuum mutent, quemadmodum teſtatur Ariſtoteles, inquiens: Homines ita commutantur, vt etiam cæterorum animantium, quæcunque caſtrata. Nam & tauri, & verueces ſua cornua è contrario gerunt: quod fæmina quoque eorum, contrà quàm mares armantur cornibus. Itaque illi maiora exciſi gerunt, hi minora. Oculorum ſitus, vt in cæteris animantibus, quæ manibus carent: quę vt prorſus in latera deſpiciant, neceſſe fuit, ideoque plus eorum oculi, quam in ijs qui manus habent, inter ſeſe diſtant, ſed maximè inter ſe diſtant oculi ouium, eo quod maximè prono capite ingrediantur præ cęteris: eorum color, teſte Philoſopho, ὑδαρής, ideſt aquinus, hoc eſt fuſcus, aut ſubniger. Sunt præterea ijs quemadmodum & bobus, & alijs ſimplicis ingenij animalibus magis patuli, quàm ijs, quę ſua natura ſunt inſidioſa & maligna, annotante Adamantio. Labra in ſuo genere tenuia contra ac in bobus, quorum labrorum prominentia craſſa eſt, Teſtatur

10. probl. 38. — *5. de gener. anim. cap. 1.* — *Labra.*

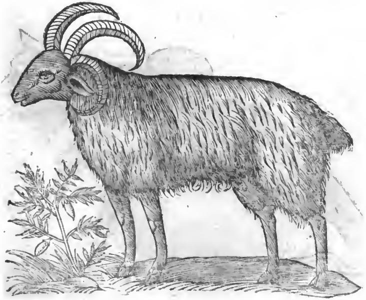
id ex

A

B

C

D

Digitized by Google

Id ex Homero Hippocrates, his verbis: Rectè enim ſcripſit Homerus ex omni pecore (*πάντων τῶν προβάτων*) boues hoc tempore maximè pati, atque inter boues qui arant, cum hyeme laborent: his igitur maximè articulus excidit, quoniam maximè extenuantur. Namq; aliud pecus (*τὰ ἄλλα βοσκήματα*) paſcere exiguas herbas poteſt, bos non item, priuſquam grandiores fiant. Aliud enim pecus tenuem labrorum prominentiam, tenues item malas: bobus contra labrorum prominentia craſſa eſt, malæ item hebetes & craſſæ, atque idcirco exiguis herbis non poſſunt eas ſubijcere: Quo loco annotauit Galenus *πρόβατα* ab Hipp. dici pecus, ſignificare nimirum volente vniuerſum pecus, quemadmodum, inquit, & in libro de comitiali morbo, vbi ad verbum legitur *οὐκ ἔστιν ἄλλο πρόβατον, οὐδὲν ἢ βόες καὶ αἶγες*. Simul (inquit) apud poetam legitur, vbi ait, *πολλά τε οἱ πρόβατα ἐστί*: uult enim ſignificare gregem pecudum, armentumq;, quam uocem è maioribus multi ſimiliter uſurparunt. Tantum Galenus. *βοσκήματα* autem hoc eodem loco potiſſimum oues, & capras denotant, quoniam horum potiſſimum labra amputationi exiguarum herbarum, & recenter erumpentium propter tenuitatem apta ſunt. E

Dentes. *Dentes poſſidet continuos*, vt ait Plinius: Et alibi, *continui*, inquit, *aut vtraque parte oris ſunt, vt equo: aut in ſuperiore primores non ſunt, vt bobus, omnibuſque quæ ruminant: matribus plures quàm fœminis dentes in homine, pecude-capriſve*: lego, capriſq;, nam ſic Ariſtoteles: *Oui pauciores ſunt dentes, quàm arieti*. Cur uerò bidentes nuncupentur inter ſynonyma diximus. F

2. Hiſt. c. 3. Petrus Creſcentienſis ſcribit ouium dentes mutari poſt annum unum, & dimidium, nempe duos anteriores, & poſtea per ſex menſes, duos proximos, deinde cæteros, ita ut tribus annis, uel ad ſummum quatuor eijciantur omnes: eſſe autem iunioribus dentes inęquales, in ſtatu ęquales, ętate prouectis diſcalceari (ſic loquitur) hoc eſt à carne denudari, minui, & corrumpi. Ventres, ut in reliquis ruminantibus plures, uidelicet, ut cum officium oris non ſatis in molendo cibo adhibetur propter inopiam dentium, uentres munus expleant. Difficilis itaque intellectu locus hic Plinianus, *à vētriculo lactes ſunt in homine & oue, per quas labitur cibus, in cæteris ile, à quibus capaciora inteſtina ad aluum.* Habes hic agni ventres apertos: A, Ventriculum: B, Reticulum. C, Omaſum. D, Obomaſum, denotat.

Teſtes. Idē Plinius pecori, & armēto teſtes ait eſſe

G

H

ad

A ad crura deciduos, ouibuſque & capris in fœminibus mammas binas: addit Ariſtoteles totidē papillas. Eſt ubi fel habent, eſt ubi non. Ouium & caprarum, inquit Ariſtoteles, pars maxima habet fel, & quidem terris quibuſdam adeo largè, ut exuperantia prodigii loco habeatur, ut in Naxo. Sed aliis quibuſdam locis omninò carent, ut apud Chalcidem Euboicam, parte quadā agri: Quod ſic repetit Plinius: *In iecore eſt fel non omnibus datum animalibus: In Eubœæ Chalcide nullum pecori: in Naxo prægrande geminumq; vt prodigij loco vtrumque habeatur aduenis:* Idem ait: *abſynthium Ponticum appellatur à Ponto, vbi pecora pingueſcant illo, & ob id ſine felle reperiuntur.* Id quod etiam teſtatur Aelianus: Oues, inquit in Ponto, ſiue felle eſſe dicunt: Contra in Naxo inſula duplici felle pręditas. Idem Aelianus ait in regionibus perfrigidis cum niue, & hyeme vehementi anni tempus infeſtum eſt, fellis expers eſſe ouillum pecus, intraque ouilia compulſum, nouo pabulo non vti: Deinde ineunte uere cum ad paſtiones proficiſcitur felle impleri, quod ipſum Scythicis ouibus uſu maximè euenire ſolere dici. Inuenio etiā apud Plinium, ni fallor, in Scepſi Aſię regione lienes minimos eſſe pecori tradi, & inde ad lienem inuenta remedia. Ariſtoteles oui lienem tribuit rotundum; idem, ouium, cęterarumque qua-

Fel. *Lib. 4. de part. c. 2.* *Lib. 11. cap. 37.* *3. de part. c. 12.*

B drupedum renes æquabiles eſſe ſcribit, non ſicut bouum, qui tanquam ex multis exiguis renibus compoſiti videntur. Denſius item ſeuum ouibus circa renes naſci, quàm cæteris animalibus. Et alibi tradit, renibus pingui vndiquè obductis, eas interire, idquè vbertate pabuli fieri, vt in Sicilia agro Leontino, vnde ſero dici agere oues ad paſcua paſtores loci illius ſolere, quo minus capiant pabuli. Teſtatur Bellunenſis in arietibus caſtratis in Syria adipem inter cutem, & carnem abundare, vt in porcis. De talo, ſiuè aſtragalo ipſius pecoris hunc in modum diſſerit Scaliger. Talus in alijs eſt ad poplitem, in hominibus ad pedem, quia datus eſt ob firmitudinem. Firmitas autem debebatur homini in pede, ad quē pertinebat onus totius corporis, quòd per lineam rectam incumberet, & firmaret talus pedis flexionem. In quadrupede autem fibulā illam eſſe oportuit ad angulum, in quem os cruris ſuperius, & inferius ſinuantur, vt quod deeſſet roboris in rectitudine, ſupplementum acciperet à fibula in obliquitate &c. Ouillis pedibus anterioribus, ac poſterioribus concretio quædam inhæret, parte, qua terram calcant (vt refert Leuinus Lemnius) vermiculi ſub rotunda forma, lanuginoſa intus, ac crinita congerie, qualis eſt in roſarum ſpongiolis, ac calicibus, quibus ſemen includitur, molli, tenuique lanugine im-

Lien. *Seuum. Renes.* *3 hiſt. c. 10.* *Talus.* *Exerc. 124. 21.* ,, ,, ,, *Pedes.* ,, *Lib. 3. de occult. nat. miraculis.*

C plicitum: Exemi autem, inquit, tale quiddam ſæpius ex decoctis eius pecudis pedibus, teredini qui vermiculanti, ac carioſo ligno ineſſe ſolet, aut nucibus auellanis prorſus affine, atq; aſſimile. Quod ſi quis aut incuria, aut huius rei ignorantia pedes ouillos ederit, quibus illa concretio non ſit exempta, confeſtim nauſea, ac ſtomachi dolore afficitur, omniquè momēto ad ructus ac vomitationes incitatur. Perſuaſum autem promiſcua multitudo, venenoſum quid ſubeſſe huic concretioni, quod vt non auſim certò aſſeuerare, aut ijs aſſentiri: Ita facilè crediderim, capillatam illam congeriem, piloſamquè lanuginem, quę biſulcis fiſſisq; vngulis inhæret, concoctioni officere, atq; ventriculo negotium faceſſere. Opilliones autem paſtoreſq; ouium ea ſunt opinione imbuti, nullum hoc animante in curſu fore velocius, omniaq; quadrupedia pernicitate ſuperaturum, niſi tale quiddam articulis, quibus ſe fulciunt, ſubeſſet. Qua de re quid ſtatui debeat, non auſim ex arte pronuntiare: hoc tantùm teſtatus obſeruaſſe me has pecudes fugitantes, vbi canes ac lupi prædæ inhiantes, illas inſectantur, celerrimo quidem curſu ſe ſubducere, ſed non longius progredi, ac mox reſpectantes ſubſiſtere, ea vt opinor ratione, quod præter pauidum animum, & meticuloſum aliquid eas remoretur pedibus ſubditum, & quod anheloſæ

Oues cur nō veloces.

D ſint, ac pulmonis vitijs obnoxiæ &c. Caulis caudæ villoſus eſt, quemadmodum vulpibus, & lupis, ſed ouibus procerior, ſed de latitudine, & longitudine ouium in diuerſis regionibus. Pellis denſitatem inſignem eſſe indicat Heſiodus, penetrari eam à Boreæ vi negans, cùm aliàs penetret pellem bouis, & caprarum, redditque rationem, quod ipſarum villi ſint annui; poſtquam enim venti illius vim delineaſſet, ſic canit:

Caulis caudæ pellis.

Θῆρες δὲ φρίσσουσ᾽ οὐρὰς δ᾽ ὑπὸ μέζε᾽ ἔθεντο
Τῶν καὶ λάχνῃ δέρμα κατάσκιον᾽ ἀλλά νυ, καὶ τῶν
Ψυχρὸς ἐὼν διάησι δασυστέρνων περ ἐόντων
Καί τε διὰ ῥινοῦ βοὸς ἔρχεται, οὐδέ μιν ἴσχει
Καί τε δι᾽ αἶγα ἄησι τανύτριχα. πώεα δ᾽ οὔτι,
Οὕνεκ᾽ ἐπηεταναὶ τρίχες αὐτῶν, οὐ διάησιν.
Ἲς ἀνέμου Βορέου. ideſt.

Feræ autem horrent caudaſque ſub pudenda ponunt
Eæ etiam quarum vellere cutis denſa eſt, & quas
Frigidius exiſtens perflat, hirſuta, licet pectora habentes

E

Quin etiam bouis pellem penetrat, neque ipſum cohibet,
Etiamque per capram ſtat hirſutam: ouium autem greges non item,
Eo quod annui ipſarum villi ſunt non perſtat
Vis venti boreæ.

Probl. ſect. 10.38. Ariſtoteles id non pelli, ſed pilis, ſiue lanis tribuit, his verbis: Sues hybernum pilum non amittunt, cùm cæteræ quadrupedes, vt canes, & boues amittere ſoleant. Nimirum quoniam cæteræ quadrupedes magis obnoxiam frigori cutem habent, & pili refrigerati defluunt. Sus verò calidiſſimus eſt, & pilos habet pingui infixos, &c. Oues etiam, ac homines propter ſui pili tum denſitatem, tum copiam non ita affici appulſu frigoris poſſunt, non enim altius refrigerationi ſubire licet, vt poſſit vel humorem gelare, vel calorem concoquendo ſeuocare. Qualis autem ouium pilus ſit aliàs idem Ariſtoteles oſtendit, ſunt quæ mollem quidem, inquit, habeant pilum, ſed minus tenuem, vt lepores, contra quàm oues: Et rurſus timida animalia ferè molles pilos habent, vt ceruus, lepus, & oues. Cæterùm ſecundum pilum, lanamue, mirum eſt, quantum variet hoc pecus. Ariſtoteles author eſt, oues frigidi tractus contrà quàm homines affici. F Scythas enim molli eſſe pilo; at oues Sauromaticas duro. Horatius oues Tarentinas pellitas cognominat:

Pilus.

Oues pellitæ cur dictæ.

Dulce pellitis ouibus Galeſi.

Non vt Glareanus (à quo immeritò vapulat Porphyrio) quaſi crediderit aliquas oues eſſe abſque pellibus, ſed vt oſtenderet differentiam lanæ, nam quæ lanam habent duriorem, non ſunt pellitæ, id eſt, non teguntur pellibus, quales ſunt montoſæ, paſcales, hirtæ, ſoloces, vt habet Lucilius:

Paſcali pecore, ac montano hirco, atque ſoloce.

Sed & lana etiam ſolox vocatur, & ſolocia Titinnio: *Ego ab lana ſolocia ad puram data.* At Tarentinæ, de quibus loquitur poeta, quod mollioris ſint velleris, dicuntur pellitæ, teguntur enim contra aeris incommoda; Et Polybio dicuntur μαλακὰ πρόβατα, de quibus quoque Varro libro 2. cap. 2. *Peraquè*, inquit, *faciendum in ouibus pellitis, quæ propter lanæ bonitatem, vt ſunt*

G

H

Ta-

A

B

C

Tarentinæ, & Altinates, pellibus integuntur, ne lana inquinetur, quo minus vel infici rectè, vel lauari, ac parari poſſit: Harum præſepia, ac ſtabula, vt ſint pura, maiorem adhibeant diligentiam quàm hirtis. Dicuntur eædem etiam Græcæ & tectæ, & Aſianæ, quod ſub tecto maiore ex parte alerentur, vel quod propter velleris precium integerentur, ſed prior fortè etymologia verior: Nam quæ hirſutæ ſunt, Colonicæ dicebantur, quia in agris colebantur: Plinius: *Ouium ſumma genera duo, tectum & colonicum; illud mollius, hoc in paſcuo delicatius, quippe, cum tectum rubis paſcatur.* Beroaldus vir eruditus fretus his Columellæ verbis, *diſſimilem rationem poſtulat; hirtum, atque Tarentinum;* putat idem eſſe Tarentinum & hirtum, magno ſanè errore, quis neſcit ita loqui latinos, diſſimilem naturam pecus habet, atque homo? Plautus: *Illi ſunt alio ingenio atq; tu.* Dicebantur, & apud Rhodios hæ pellitæ oues πρόβατα δέρμασιν ἐσκεπασμένα. Colonicæ etiam montanæ dicuntur, vnde ὀρεινὸν ἱμάτιον, ideſt montanũ veſtimentum, ex lana ſqualida, & non pectinata. Pollux: τὸ δὲ ἄκναμπτον ἱμάτιον οἱ μέσοι χωμικὸν, ὥσπερ ἐν ὄρει εἰργασμένον, ἤτοι οὐκ ἐγναμμένον καλοῦσιν. Quanta verò ſit lanæ diuerſitas penes regionum varietatem, mox oſtendetur, vbi etiam de partium quarundam, ac potiſſimum caudæ varietate ſermo fiet: Appoſui iconem arietis noſtratis hirſuti, longiſſimis pilis tecti; nec non alterius, in quo hoc potiſſimum memorabile, quòd caput tantùm & pedes haberet aterrimi coloris, & caudam lõgiſſimam. Noſtrates autẽ non omnes fœcundę ſunt, nam, vt ait Ariſtoteles, ſunt in equorũ, itemq; in ouium genere, quę nullam faciant prolem, ſed multorum genus totum ſterile eſt. Eſtq; & in moribus differentia: reperiũtur enim, eodem Ariſtotele teſte, oues ferę, & Dionyſius Afer, Οἶς ἀγραύλους vocat oues non feras, ſed in agris paſcentes, & manẽtes ſub dio: Ipſę autem ferę nullo ferè negotio manſueſcunt, author eſt Columella inquiens: *Cùm in municipium Gaditanum ex vicino Africa miri coloris ſylueſtres, ac feri arietes, ſicut aliæ beſtiæ munerarijs deportarentur, patruus meus quoſdam mercatus in agros tranſtulit, & manſuefactos tectis ouibus admiſit:* Et apud Varronem legimus, oues quas paſcimus, ortas eſſe ab ouibus feris, & capras, quas alimus, à capris feris: Idemque alibi ait: *etiam nunc in locis multis genera pecudum ferarum ſunt aliquot, vt in Phrygia ex ouibus, vbi greges videntur quam plures;* ait item Quintum Fuluium Leporarium dici habere, in quo pręter cætera animalia incluſa ſunt oues ferę:

D

Colonicę.

Oues feræ.

& Iulius Capitolinus teſtatur ſuo tempore extitiſſe Gordiani ſyluam memorabilem, in qua E picta tunc continerentur tum alia diuerſa animalia, tum oues feræ centum, quæ omnia populo diripienda conceſſerat, die muneris, quod ſextum edebat: Et Aelianus ait montes eſſe dici in intimis regionibus Indiæ, vbi quæ apud nos beſtiæ domeſticæ ſunt, feræ ſint, vt oues, capræ, boues: Sunt autẽ oues feræ, vt ex Oppiano Gillius tradit, nõ multò quidẽ noſtris ouibus domeſticis maiores, ſed certè ad currendũ velociores, & ad pugnandum fortiores, tum retortis cornibus, tum infeſtis, & robuſtis frontibus armatæ, ſæpe in ſyluis apros impetuoſos ad terram abijciunt, & proſternunt, interdum impetu facto inter ſe pugnãt, neque vbi ſemel pugna commiſſa eſt, fas putant fugere, imò frontibus conſertis alterutram eſt neceſſe, aut victoriam referre, aut ſtratam iacere mortuam.

LOCVS.

Oues Abidenæ.
Lib. 3. c. 32.
Lib. 11. c. 29. & lib. 16. cap. 31.
Exerc. 217. nu 8.
Aries Adimain.
Lib. 7.

NON hic quibus locis, hoc eſt, montanisne an campeſtribus, paluſtribuſve gaudeant hæ pecudes ſum recitaturus, ſed loca recitabo, in quibus vel à noſtratibus euariant, vel copioſius, vel minus abundant. Abidenas itaque oues nullas videri albas, ſed nigras omnes dici Aelianus prodidit, & alibi inquit; Ariſtotelis filius Nicomachus in Budianorum regione ait albam ouem nullam naſci, ſed nigras omnes eſſe, quo vltimo loco fortaſſe pro Budiani legẽdum eſt Abideni, vel contrà primo Budiani pro Abideni. Vtcumq; eſt, id forſan, aut à cæli, aut aquarum temperie eſt. In Adimain Libyæ ſolitudinibus Iulius Cæſar Scaliger: animal ait eſſe forma arietina, aſelli magnitudine, ſeſſoris patiens, tametſi non ad eum vſum, ſed propter lac habeatur. Contrà quàm noſtr aribus, fœminis cornua, maribus nulla: Ipſe hoc animal, arietem nuncupat Adimain. De eodem Adimain ſic ſcribit Ioannes Leo Africanus: Adimain animal domeſticum, arietem forma refert, ſtatura aſinum. Aures habet oblongas & pendulas. Libyci his animalibus pecoris vice vtuntur, quorum lacte maximam caſei, & butyri copiam conficiunt: lanam tametſi curtam gerant, habent mediocrem: fœminæ ſaltem cornua geſtant: Ego quandam iuuenili feruore ductus, horum animalium dorſo inſidens, ad quartam milliarij partem delatus fui. In deſertis Libyæ frequenter reperiuntur, alioquin rari, licèt plerumque in agris G Numidiæ videantur, quod prodigij loco habent; hæc ille. In Aegypto lana ouium pilo propior, quàm lanæ, teſte Plinio, ex qua veſtis detrita vſu tingitur, ruſuſque æuo durat; Hæc regio, vt tradunt Aelianus, & Diodorus tam abundè herbida eſt, vt bis anno oues ex ſeſe pariãt, biſque tondeantur: Sed & Ariſtoteles ait in Aegypto oues maiores eſſe quàm in Græcia, eiuſq; rei cauſam attribui cibo, qui alijs largè, alijs parcè ſit. At verò Italus quidam in libro de itinere ex Venetijs Hieroſolymam, referente Geſnero, ait in Aegypto circa vrbem Damia, tam vervece s rotundis, & amplis caudis ſpectari tanti interdum ponderis, vt vix eas ſuſtineant. Et Leo Afer hiſtoricus ſe vidiſſe affirmat, ouium Aegyptiacarum caudas, quæ pondere libras quinquaginta, interdum verò centum viginti æquarent. Idem & Bellonius aſſerit, & Cardanus. Eſ-

8. hiſt. c. 28.

H

ſe

A ſe tamen etiam in Aegypto vulgare noſtrum ouium genus ex adiecta arietis imagine, quam
ex antiquo lapide Aegyptioue obeliſco excerpſi, manifeſtatur. In Aethiopia oues non habent *Lib 4. c.1.*
lanam, quod teſtatur Diodorus Siculus & Dinon, referente Aeliano, ouillum ibi pecus à lana *Lib. 17. c. 10.*
quidem inops eſſe ait, veruntamen pilis camelorum hirſutum eſſe: & Strabo aſſerit, oues apud *Lib. 7.*
Aethiopes lanam habere caprinam. Ioannes Bohemus, oues Aethiopum paruas eſſet ſcribit, *Lib. 1. c. 5.*
additq; incolas huius pecudis cauda pudenda ſua obtegere, & apud Ariſtotelem legimus eiuſ-
dem huius regionis oues, vel ad duodecim, vel ad tredecim annos vitam agere, Capras etiam *Lib 7. hiſtor.*
ad decem, & vndecim. In Africa arietes ipſi ſtatim gignuntur cornuti, id enim Ariſtoteles tra- *cap. 18.*
didit, his verbis: In Africa ſtatim arietes cornigeri generantur, nec ſolum mares, vt Homerus *Lib. 7. tract.*
ſcribit, ſed etiam fæminæ, quod Albertus Magnus Nubiæ peculiariter tribuit inquiens: in Nu- *2. c. 4.*
bia regione Africæ oues pariunt agnos cornutos, ibique non modò mares, ſed & ipſæ oues cor-
nua gerunt: Cui miraculo æquandum eſt, quod in eadem Africa oues, teſte Plinio, quarto tan-
tùm die bibant. Paulò verò antè diximus ex Columella, iu municipium Gaditanum ex vicino *10. probl. 46.*
Africæ miri coloris, ac feros arietes cùm deportarentur à patruo eius fuiſſe mercatos. Agreſtes *Lib. 7.*
B autem in Africa arietes in magna copia parere ſcribit Ioannes Bohemus in opere de moribus *Aries Africanus.*
diuerſarum gentium. Bis verò ibi oues parere ſcribit Ariſtoteles. Cornelius Celſus rationem *Lib. 9. de-*
reddit, quia lautè & voluptuariè viuunt, ſatietatis ita venerem comitem inquit eſſe, vt ibi oues *ſcript. Afr.*
bis in ſingulos annos pariant. Ioannes Leo Africanus arietem Africanum delineat in hęc ver-
ba: Neque his arietibus ullum ab alijs diſcrimen, præterquam in cauda, quam latiſſimam cir-
cumferunt, quæ cuique quò opimior eſt, eò craſſior obtigit, adeo vt nonnullis decem aut uigin-
ti pendeat libras, cùm ſua ſpõte impinguantur: Verùm in Aegypto farciendis veruecibus plu-
rimi intenti, furfure, hordeoq; ſaginant, quibus adeo craſſeſcit cauda, ut ſeipſos dimouere non
poſſint: Verùm qui eorum curam gerunt, caudam exiguis uehiculis alligantes gradum pro-
mouere faciunt. Vidi in Aſiota Aegypti ad Nilum Ciuitate, centum & quinquaginta millibus
paſſuum ab Alcairo ſita, huiuſmodi caudas libras octuaginta ponderare, alijs ſe uidiſſe aſſir-
mantibus, quæ ſemiducentas (ſic loquitur) libras expendiſſent. Omnis itaque horum anima-
lium pinguedo in cauda, nec uſquam niſi Tuneti, & in Aegypto reperiuntur. Agrigentum Pin-
darus μηλόβοτον vocat, quaſi pecudes paſcens, huius Vrbis nomine totam intelligẽs Siciliam, *Anglia lana.*
C quæ hac pecude abundat. Anglia cu præſtantiſſimam ſuppeditet lanam, Cardanus hanc af-
fert rationem: pabula, inquit, ſterilia ſubtilitatem lanæ augent, ideoque Anglica lana nunc, vt
olim, Mileſia, celebratur. Nec mirum cum nullum animal venenatum mittat Anglia, & ſine
luporum metu (nulli enim hodie in Anglia lupi reperiuntur) pecus uagetur. Rore cæli ſitim ſe-
dant greges, ab omni alio potu arcentur, quòd aquæ ibi ouibus ſint exitiales. Alij uerò ouium
lanam molliorem, & ſubtiliorem reddi aiunt, ſi depaſcantur agros uel nouales, antequam are-
tur; & relictos frumenti culmos ſtatim à meſſe: Idque non ſolùm lanam reddere meliorem, ſed
eadem opera agros fimo ouium ſtercorari, & hoc præcipuè in Anglia à diligentioribus obſer- *Lib. 1. hiſt.*
uari. Atqui Cardano adſtipulatur Polydorus Vergilius his uerbis: Colles paſſim multi, nullis *Anglic.*
arboribus conſiti, nulliſque aquarum fontibus irrigui, in Anglia, qui herbam tenuiſſimam, at-
que breuiſſimam producunt, & tamen abundè ouibus pabulum ſuppeditant per eos ouium
greges candidiſſimi uagantur, quæ ſiuè cæli, ſiuè bonitate terræ, mollia & longè omnium alia-
rum tenuiſſima ferunt uellera, ſed terræ ſterilitati id comprimis teſte Virgilio aſſignandum *Georgic. 3.*
eſt, qui ea de re ſic docet:

D *Si tibi lanitium cura, primum aſpera ſylua,*
Lappeque tribulique abſint; fuge pabula lata.

Etſi uerò nunc Anglicana lana multò eſt precioſiſſima, ueteres tamen Scriptores de ea nihil
meminerunt: nam Virgilius Mileſiam ut optimam celebrat: alij alias (recitat hic Polydorus *Georgic. 4.*
multa loca, de quibus nos ſuis quibuſque locis:) Hinc igitur cognoſcere licet nullam olim Bri-
tannis, Angliſue lanigeri pecoris curam fuiſſe. Sed illos poſt ætatem Plinij, uel omninò tar-
diſſimè eam ſuſcepiſſe, ac lanam per Francos Mercatores, ut iuniores, ad alias gentes dela-
tam, quo factum eſt, ut Itali etiam nunc Anglicam lanam uocent Franciſcam, perindè, qua- *Lana Franciſca.*
ſi eam Francia ferat, & ſic homines paulatim magis effecti ſunt induſtrij. Eſt uerò illud
admiratione dignum, quod oues iſtæ præter rorem cæleſtem nullum bibunt potum, adeò vt
etiam à paſtoribus de induſtria à fontibus arceantur, quando experientia cognitum, dare bi-
bere illis eſſe exitiale: nunquam autem oues Anglicanas bibere teſtatur etiam Bellonius. In *Lib. 2. obſer.*
Antandria, teſte Ariſtotele, duo ſunt fluuij, quorum alter candorem, alter nigriciem pecori- *c. 60.*
bus facit, id quod Aelianus etiam memoria prodidit, ad diuerſam potionem, inquiens, colo-
rum mutationem faciunt oues, quod quidem ipſum ex natura & ui amnium uſu eis euenire eo

anni

anni tempore, cùm ineuntur, ſolet. Itaq; ex albis commutatio in nigras fit, contraque ex nigris in albas conuertuntur. Hæc cum ad Antandrum amnem accidunt, tum ad Thraciæ fluuium, cuius nomen Thraces accolæ tibi dicent, tum verò ad Troiam Scamander ex aqua ſua potantes oues fuluas facit, &c. In Apollonia, quæ regio eſt in ſinu maris Ionij, oues tradidit Herodotus fuiſſe ſacras Soli, quæ perdiem ſecundum eum fluuium paſcerentur, qui è Lacmone Apolloniæ monte ad Oricum portum olim vocatum, in mare defluebat; Has pernoctem, qui diuitijs, & nobilitate inter illos præſtant ſingulari, per anni ſpacium domi ſeruare ſoliti fuerunt, cuius rei nos in exordio rationem reddidimus. Apula lana, vt ait Plinius, laudatiſſima, & quæ in Italia Græci pecoris appellatur, alibi Italica, albus in ea color nobilis, vt ait Martialis: E

Oues Solis. *In Calliope.* *Lana Apulæ.*

Velleribus primis Apulia, Parma ſecundis
Nobilis, Altinum tertia laudat ouis.

Lib. 2. de Sale. c. 36. Ipſæ autem oues, villo breues, vt ait Plinius, nec niſi penulis celebres. Alit autem hæc regio plurimas oues, laudatiſſimas propterea quòd, vt ſcribit Bernardinus Gomeſius, maritima cùm ſit ſalſuginoſum ſolum habeat, ideoque omnium in alendis pecoribus longè ſit fæcundiſſima, eſt enim (inquit) ſumma dignũ admiratione, quod cum terra inibi leuis, ac ſabuloſa ſit, ideoq; eius paſcua haud frequenti, ſed rara admodum, & perpuſilla herba vireſcant, tantoperè propagando gregi ſufficiant. Tanta quippe herbulis illis ineſt vis, vt quamuis tenui ex paſtu, à ſalſugine tamen cùm impinguato, tum ad excitandum paſcendi appetitum optimè condito, incredibilis ea pecudum multitudo creſcat, quæ non modo Neapolitanis, ſed Venetis, atque Illyricis populis ſuſtentãdis ſuppetat. Verùm de numero pecoris, & ex paſcuis eorum redditu annuo clariùs his verbis Iouius: Verno tempore armenta, quæ niuoſis Prætutinorum Pelignorumque montibus deducta, in lucidis apricis Apuliæ campis hyemem abſumpſere, à paſtoribus reducuntur, qui non procul à Gargano monte cùm tranſeunt, portorium regijs Neapolitanis publicanis perſoluere conſueuerunt. Ex eo vectigali ſupra centum millia aureorum minimum quotannis penduntur: Quod Galli, recepto iam à Neapolitanis Ferdinando II. Aragonio, occupaturi, ad ſanctum Seuerum, innumerabilem pecoris multitudinem coegerunt; Verùm cùm pecuniam ex vectigali ſe exacturos ſperarent, Ferdinãdus vniuerſum equitatum ductu Foglia Apuliæ vrbe emiſit; acceſſitaque leui armatura Franciſci Gonzagæ Mantuani, & tumultuario prælio pluribus ſimul locis inito, magnam pecoris partem auertit, & abripuit, eo euentu, vt Galli gregibus in vtriuſque partis militum prædam conuerſis, & captis, diſperſiſque paſtoribus, fugatiſque demum publicanis, omnem denique præoccupãdæ pecuniæ facultatem amiſerint. Erant, quod vix dictu credibile eſt, ſupra ſexcenta millia minoris pecoris, maioris verò circiter ducenta millia. Fuit eius editi facinoris ſpectaculum valde deforme, & miſerabile, cùm eo tumultu innocentiſſimorum populorum opes inexpectata clade conciderint: Videre enim erat milites inter ſe latronum more de præda decertare, armenta ipſa aſpectu armatorum, & concurſu rapientium, metu conſternata vndique diffugere: paſtores vinctos trahi tumultuoſoque cõtentionis genere cuncta permiſcere, & quod propè ridiculum erat, milites deſperatione maioris lucri, oues raptim detondere, & alias iugulatas excoriare, vt lana, ac pellibus potirentur: hactenus Iouius. At verò Scipio Mazella Neapolitanus in deſcriptione regni Neapolitani, de eiuſdem loci diuitijs, & redditibus ſcribens, teſtatur, anno milleſimo quingẽteſimo octuageſimo ſecundo ex hoc pecoris vectigali, ſoluta fuiſſe aureorum ſexcenta, viginti duo millia, & centum ſexaginta tres; minoris verò pecoris eo anno fuiſſe quadraginta ſeptem, & ſexaginta vnum millia; maioris verò nouem millia, & ſexcenta. Arabia ita pecorum fertilis eſt, teſte Diodoro; vt nationes plurimas vitam paſtorum agentes innutriat. Herodotus duo ibi ait eſſe ouium genera admiratione digna, quæ nuſquam alibi viſuntur: Vnum quod caudas habet tam longas, vt non ſint tribus breuiores cubitis, ſi quis trahi ſinat, vlcera contractura ſcùm per terram atteruntur. Nunc, inquit, vnuſquiſq; paſtorum hactenus eſt doctus arte fabrili, vt ploſtella faciant, quæ ſingularum caudis ſubligent, ſuper quæ ploſtella caudas ipſas alligent. Alterum genus ad cubitalem latitudinem caudas gerere, quæ omnia tanquam admiratione digna ex Herodoto recitat Aelianus. Vltra Peluſiacum Oſtium, vbi Arabia ad rubrum mare pertingit, quod Eryrhæum ab Erythro rege Perſei & Andromadę filio, non ſolum à colore Varro dicit appellari, in ipſo littore maris fontem eſſe idem Varro ſcribit, teſte Solino, quem ſi oues biberint, mutent vellerum qualitatem, & antea candidæ amittant, quod fuerint vſque ad hauſtum, ac fuluo poſtmodum nigreſcant colore. In Arabia Petræa tanta eſt pecorum, & camelorum multitudo, vt incolæ eorum lacte potiſſimum viuant, vt ſcribit Chriſtianus Adrichomius in opere de terra Sancta. Vertomannus ſcribit in ædibus regis Arabum fuiſſe perpinguẽm verucem, cuius cauda, adeo obeſa fuerit, vt libras quadraginta appenderet. In Arabia Felici, te-

Lib. 4. hiſt. *Lib. 2. c. 10.* *Arabicæ oues.* *Lib. 3.* *Cap. 46.* *Lib. 2. c. 5.*

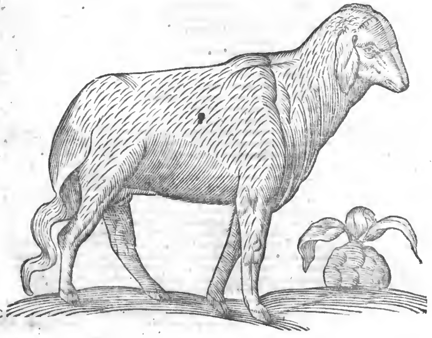
F G H

ſte

A

B

C

ſte Diodoro oues ſunt, quæ pingues, & magnas habent caudas, & Vertomannus, prope Reame vrbem Arabiæ Felicis veruecum ait, reperiri genera, quorum cauda pondo eſſet librarum quadraginta quatuor, carere cornibus, adeoque eſſe obeſos & pingues, vt uix incedere poſſint; Sed & Ludouicus Bertema in Arabia Felici oues eſſe ait, quarum cauda uiginti ſex ſit librarum, additque ibidem arietes eſſe crinitos, uſque in terram, Aries, cuius hic imago exhibetur, falsò quibuſdam Indicus cognominatus ex Arabia felici delatus perhibetur. Cornibus omninò caret, lanam habet promiſſam, cauda terram contingit. Arcadia montem habet Menalum ouibus refertum, ſed & tota Arcadia, Homero atque etiam Orpheo πολύμηλος cognominatur ab ouium copia, unde, & Homerus Mercurium ſcribit in hymno de Pane, oues pauiſſe in Arcadia; & Virgilius ibidem optima eſſa pecuaria propter montes, atque ideò etiam optimos paſtores Thyrſum, & Corydonem Arcades fingit, *Lib. 3. c. 12.* *Cap. 15.* *Ecloga 7.*

D *Fortè ſub arguta conſederat Ilice Daphnis*
Compuleruntq; greges Corydon, & Thyrſus in vnum.
Thyrſus oues, Corydon diſtentas lacte capellas,
Ambo florentes ætatibus, Arcades ambo.

Argiuorum agri hoc eodem pecore olim abundabant, quemadmodum apud Homerum oſtēdit Diomedes genus ſuum exponens. Armenij etiam qui genus ſuum à Phrygibus deducunt, Herodoto teſte, πολυπρόβατοι ſunt. In Aſia rubram habent lanam. Atiat vrbs Aethiopica, oues habet, ut ſe uidiſſe teſtatur Leonius, cauda ad octuaginta pondo, ſed & centum quinquaginta extitiſſe refert, tantæq; amplitudinis, ut huiuſmodi oues reliquum corpus ob ſolius caudæ pondus loco mouere nequeant. Atticam lanam Athenæus tanquam pręcipuam commendat, & πεδινὰ, teſte Suida, Atticæ pars eſt apud Lyſiam, & alios Rhetores, ſic dicta, quoniam habebat ouium paſcua, uidentur ſauè eædem oues pedicæ, uel pediacæ græcis dici, quæ hirtæ, uel colonicæ latinis, uel paſcales, ut Cato, & Lucilius nominant, quaſi paſcuales, quòd paſſim paſcantur. Bæticis ouibus ſuus ex pabulo color, potu & aere natura fit, non arte, ad quod reſpexit Iuuenalis de Catullo loquens timente naufragium, eiecturoque ueſtes: *Iliad. Ξ.* *Lana Aſiatica.* *Attica.* *Lib. 12.* *Bætica.* *Satyr. 12.*

Qua-

Quarum generoſi graminis ipſum E
Infecit natura pecus, ſed & egregius fons
Viribus occultis, & Bæticus adiuuat aer.

Sunt autem ibi rubræ: Martialis de Corduba.

Albi quæ ſuperas oues Geleſi
Nullo murice, nec cruore mendax
Sed tinctis gregibus colore viuo.

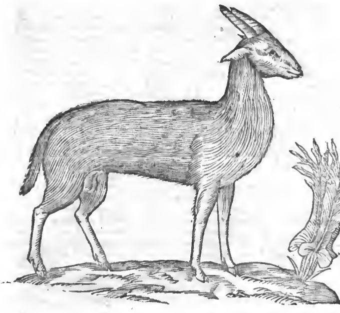
Lib. 9. epigr. 62. Et rurſus de Platano Cordubenſi.

In Tarteſſiacis domus eſt notiſſima terris,
Qua diues placidum Corduba Bætin amat:
Vellera natiuo pallent vbi flaua metallo,
Et linit Heſperium bractea ſua pecus.

Belgica lana. Belgis tam copioſos & ouium & porcorum greges eſſe Strabo aſſerit, vt hinc & ſaporum, &
ſalſamentorum abundantia, non ſolùm Romæ, ſed & pluribus Italiæ partibus ſuppeditet: la-
Lib. 4. nam autem aſperam quidem eſſe, cęterùm oblongis villis; vnde & hirſuta texant ſagula quę la- F
nas appellant. Geſnerus tamen oues quaſdam ex inferiori Germania mollem, & criſpam lanã
gerere ait, & ſuis Flemmingh nuncupari, ideſt, Flandricam. In Bæotia duo eſſe flumina opina-
tur Varro, referente Solino, natura licèt ſepari, miraculo tamen non diſcrepante, quorum alte-
rum inquit, ſi ouillum pecus debibat, pullum fieri coloris, quem induerit (videtur locus corru-
ptus: Geſnerus legit, pullum fieri colorem vellerum) alterius hauſtu quæcumque vellerum fu-
ſca ſunt, in candidum verti. De Budianorum regione ſuprà dictum, vbi de Abidenis. In Cæuo-
la prouincia arietes grandia gerunt cornua, ipſique ſunt equinæ proceritatis, vt ſcribit Petrus
par. 5. tract. 24. Hiſpalenſis, caudã nihilominus perexiguam habent, vt refert Frãciſcus Vaſquez apud Ramu-
ſium. Camandu regio ſic dicta ab vrbe nominis eiuſdem, arietes habet non minores aſinis, &
Arietes magnitudine aſinorum. caudam ferentes tam longam, & latam vt triginta librarum pondus habeant, ſuntq; pulcher-
rimi, & pingues, atq; ad eſum optimi, vt tradit M. Paulus Venetus. Canuſinis ouibus lana fulua
eſt, teſte Plinio, ſiuè ruffa, vt Martialis habet, *Roma magis fuſcis, veſtitur Gallia ruffis.* Et Canu-
Lib. 1. c. 22. ſinatum Syrum dicit, pro Canuſina veſte ornato, vt, *Canuſinatus noſtri Syrus aſſere ſudet.* La-
Lib. 11. nas iſtiuſmodi erythras vocari inuenio. Cappadoces quantopere hoc pecore abundant Strabo G
Lana Canuſina. innuit; Perſis quinquaginta millia ouium quotannis pendere ſcribens. Apud Chalcidem Eu-
boicam quadam agri parte oues felle omninò carere ex Ariſtotele, & Plinio ſuprà dictum eſt;
Lib. 16. c. 32. In Chio inſula oues eſſe minutiſſimas inopia pabuli, ſed caſeum tamen ex ijs laudatiſſimum
fieri tradit apud Aelianũ Aeſchylides in libro de agricultura; Cytiſum enim folia fici, & oleæ
decidua ijs obijcere, & variorum leguminum paleas, quibus illæ in pabulo acquieſcant, ſed &
ſpinas quaſdam ab ijs ſeri ait, è quibus quod emanarit, lac coagulari, & in optimum caſeum
conuerti, quem Cynthium nominant, eiuſque talentum vænire drachmis centum & nonagin
ta. Addit & agnos huius Inſulæ egregios haberi, & maiore cæteris precio vendi: hæc Aelianus
Caſeus Cynthius. ſed pro Cynthius fortaſſis legendum acanthius, nam hodieque ſpinam albam nouimus, cuius
ſemine, nec non & ſucco lac coagulatur, nullam verò ſpinam quę lac caſeo aptum præbeat, & ſi
Lib. 6. c. 6. talem alicubi extare non negarim. In Cirno, ſiuè Corſica oues ſignaculis diſtinctæ, vt refert
Coraxorum lanitium. Diodorus, etiam nullo cuſtode, patrono ſeruãtur. In Clazomeniorum agris pecora, teſte Her-
molao, procreari aiunt, alijs locis leucophæa, aliis pulla, aliis coracino colore. Coraxorum la-
Lib. 3. nitium omnium pulcherrimum eſſe Strabo profitetur, ideoque admiſſarios arietes talẽto emi. H
Crathim fluuium candorem facere in lanis, Theophraſtus tradidit, teſte Plinio. Cretenſes, vt
apud Bellonium legimus, arietum & caprarum tàm numeroſos greges habent. vt ex eorũ ca-
Lib. 1. c. 14. ſeo & lana magnam pecuniæ vim colligant. Idem aſſerit arietum ibidem genus eſſe, cuius ma-
Cretenſes arietes. gni greges aliis haud minores vulgò conſpiciantur, prӕſertim in monte Ida, quos paſtores Stri-
phoceri nominent, noſtris in hoc diſſimiles, quòd noſtri cornua inflexa, & contorta geſtant, hi
verò omninò erecta, vt vnicornu, in ambitu caniculata coclcæ in modum contorta. Cùm pri-
mùm tantos eorum greges conſpiceret, ignarus veteres eius meminiſſe, in mentem (inquit) ſu-
bijt inquirere, ſi quid cum vnicornu commune haberet. Arietem noſtratem magnitudine non
ſuperat. Illius effigiem hic ſubiecimus, non quod eam ab aliquo authore deſumpſerimus: nemo
etenim de eo quidquam tradidit (præter eius nomen, quod in Plinio legimus) eiuſue iconem
præbuit: Hactenus Bellonius. Cynocephali alunt ouillum, & caprinum pecus, ex lac bibunt, te-
ſte Aeliano. Erythræa Inſula Straboni tantæ eſt fæcunditatis, vt pecudes pabuli copia ſit ne-
ceſſe exſcreatione ſanguinis purgari, additque inde fingi, quę de Gerionis armentis prodũtur,
& Euſtathius in Dionyſium Aſtrum Erythæam inſulam eſſe ait, vel eandem quæ Gades, vel

pro-

A

B

C

proximam freto vnius ſtadij diſcernente, eam pabuli vbertate ita gliſcere, vt ouium lac, ſerum
non habeat, & inſuper ad conficiendũ caſeũ multam aquam admiſcere oporteat propter pin-
guedinẽ, quin & intra triginta dies ſuffocari illic pecus dici, niſi aliquid ſanguinis detrahatur.
In Erethriæorum agris pecora, teſte Hermolao, procreari aiunt, alijs locis leucophæa, alijs pul-
la, alijs coracino colore. De Gadibus eadem quæ de Erythæa diximus, Strabo ſcribit: Phere-
cides inquit, Gades Erytheam videtur appellaſſe, in qua Gerionem habitaſſe volunt extra co- *Lib. 3.*
lumnas Herculis: alij verò adiectam huic vrbi inſulam, quam ſtadij interuallo Euripus inter-
labens ſegregat. Lætitia pabuli ſumma: pecudum lac ſerum non efficit, caſeumq; multum im-
miſcentes aquam conficiunt; tantum exuberat pingue; trigeſimo die animal ſuffocatur, niſi
D quicquam cruoris exhauriatur, herba quam paſcuntur oues ſicca quidem eſt, ſed incredibilem
gignit aruinam. Quibus ex rebus fabulam de Gerionis armentis confictam eſſe aiunt. Idem
Strabo Gadiloneticam regionem eſſe ſcribit poſt Halyos oſtia vſque ad Armeniam, felicem *Lib. 12.*
quidem, & totam campeſtrem, & omnium feracem, oues habere mollis pellis, & lanæ, id quod
in tota Cappadocia, atque Ponto rarum (inquit) eſt. De Galeſo fluuio dicetur, vbi de Taren- *Galliceones.*
to. Gallicas oues ſuo tempore earumq; pręcipuas Altinates precioſiores habitas tradit Columel- *Lib. 24. cap.*
la, Mileſijs ſcilicet, Calabris, Apuliſq;. Scribit verò etiam Turnebus in Gallia Narbonenſi la- *11.*
pideos campos thymo abundare, eoque infinita pecudum millia conueniſſe, meminit, inquit,
Plautus: *Vetulæ ſunt Thymianæ*; propter ſcilicet longinquitatem viæ macreſcentes, ideoq; ma-
læ. Thymianiæ in vetetibus libris reperiſſe ſcribit Ioachimus vtriuſque lingua hodie princeps,
quæ vox quid ſignificet, conſulendum Apollinis oraculum, inquit, ibidem Turnebus, niſi thy-
mum amantes explices, & hic etiam ait, ſe vidiſſe, quæ Thymiania defenderent, vt rei diuinæ
aptas, quales emebantur à parcioribus, viliores, & macriores, additque etiam ſe & minæ le gẽ-
dũ eſſe exiſtimaſſe, ſed quin thymianæ tueamur, & defendamus, nihil eſſe videri cauſæ. Apud
Garamantas ouillum pecus carne, & lacte alitur, teſte Aeliano. In Gariata Scotiæ regione eſt

mons

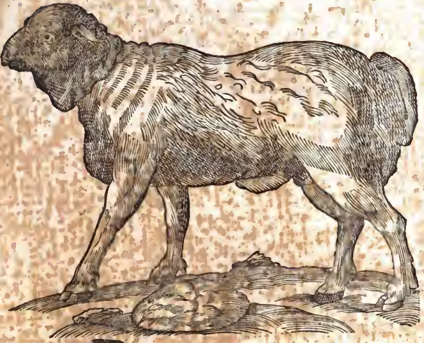
mons quidam Dounder, aureus ab incolis appellatus, inquit Hector Boethius in deſcriptione E
Scotiæ, quod oues in eo flauæ ſint, habentes dentes coloris aurei planè, carnes verò velut croco
Lib. 2. de venat. tinctas, pauloq; plus quàm ea eſt, quam ferunt lanam. In Gortynide Oppianus, vt refert Aelianus, tradit, & ruffas, & quadricornes eſſe oues. De Gotlandiæ, ideſt, bonæ terræ, arietibus,
Lib. 17. c. 1. „ & agnis in hæc verba ſcribit Olaus magnus: Inſula eſt in Gothico mari, regno Gothorum, ſeu
„ Succiæ ſubiecta, Gothlandia, ideſt, bona terra ab omnibus eam frequentantibus ſic nominata,
„ eo quod inter aquilonares inſulas meritò felix, & abundans, ob plures naturæ dotes computa-
„ ri, & magnificari debeat. Hæc arietes, ſiue veruces cæteris robuſtiores, & proceriores producit, quibus quaterna, vel octona cornua creſcunt, tantumq; ferociç à cornibus mutuant, vt tempore coitus, niſi ferra, vel lima demantur, cæteris animantibus ſunt nocumento, ipſique paſtori rebelles, lanam habent longam, & mollem, quam aliquando Romæ exigua veſte reſolutam artifices bireta facientes, mirè commendarunt. Heluetia, teſtante Geſnero, cum alibi, tum etiã in ſummis Alpibus oues alit, idque altius quàm capras, capræ enim frutices ſequuntur, qui excelſis cacuminibus deſunt. In Heſtiæotide (vetus lectio Heſtia quæ vox nuſquam reperitur, Hermolaus Heſtiæam mauult legere, quæ pars fuit Theſſaliæ, Straboni, Ptolomæo, & cæteris, F
Homero verò & Thucididi, oppidum Eubœç: Stephanus & in Acarnania vrbẽm huius nominis eſſe dicit) fontes duos eſſe tradit Eudicus, referente Plinio, Ceronem, ex quo bibentes oues nigræ fiant: Mellan, ex quo albæ; ex vtroque verò variæ. Hirta inſula Hebridum vna ab ouibus quas priſca lingua hirt Scoti vocant dicta, vt habet Hector Boethius in deſcript. Scotiæ, fert enim, inquit, oues, vel maximos hircos altitudine ſuperantes, cornua bubulis craſſitudine ęqua, ſed longitudine aliquanto etiam ſuperantia, prætcrea caudas in terram vſq; prominentes habentes; cincta eſt hæc inſula rupibus vndiq; altiſſimis, niſi qua anguſto difficiliq; portu vix nauem recipit, olim haud ſine diſcrimine, nunc tantum Solſtitio æſtiuo ad eam acceſſus patet, quo tempore Sacerdos à Leuiſſa vicina inſula nauigio ad eos accedit, infantes eo anno natos baptiſmatis ſacro tincturus, atque aliquot exinde dies illic remanẽs ſacra adminiſtrat, quibus peractis, ac receptis ex bona fidẽ omnium rerum eo anno natarum decimis, ad ſuos reuertitur.

Hiſpaniæ oues. Hiſpania, vt teſtatur Plinius, lanas nĩgri velleris habet pręcipuas, quod & Strabo meminit, in Hiſpania lanitium coracino colore naſci tradens. Marineus verò in Hiſpania oues innumeras
Lib. 1. de reb. Hiſpan. haberi ſcribit, multos ſe ibi paſtores nouiſſe inquiens, quorum vnuſquiſque ouium triginta G
millia poſſidebat, ideoq; lanas molliſſimas earum non Hiſpaniæ ſolùm populis, ſed externis etiam gentibus abundantiſſimè ſuggeri: Et Damianus à Goes, eques Luſitanus tradit, hac etiã
In Hiſtor. Hiſpan. tempeſtate in Hiſpania regulos multos, quos paſtores, inquit, Hiſpani vocant, tricena, & quadragena millia ouium poſſidere, & magnam boum, mulorumque multitudinem. Ex quo apparet, aut fruſtra iactari à Strabone, in Hiſpania talẽtari precio arietes admiſſarios emi; & aſinos quoque admiſſarios, & aſinas ad ſeturam quadragenis ſeſtertijs: Strabonis verò verba ſunt pe-
„ culiariter de Bætica, nimirum iſthæc latinè expreſſa; multa autem veſtis antea inde veniebat,
„ nunc autem lanæ magis quàm à Coraxis, pulchritudine eximia, ſiquidem propter hoc arietes
„ talentari precio emuntur ad admiſſuram. In eadem regione agnos largius quàm alicubi nutrire, aſſerit Iulius Alexandrinus. Icaria inſula nunc Nicaria appellata, non admodum montibus prædita, atq; raris ſyluis, ſed frumentis, & optimis paſcuis pro ouibus abundat, è quibus ingen-
Lib. 2. obſer. c. 8. tem caſeorum numerum colligi, teſtis eſt Bellonius. Ida mons μαλλωτὶς à græcis appellatur, ab ouium multitudine quaſi πολυπρόβατος, nam μαλλωτὴ apud eos ſignificat vellus, ſeu pel-
Lib. 5. lem lanatam. Ager ad Illyrium ſpectans, paſcendis ouibus perquam idoneus, vt tradit Strabo. H
Libr. mirabil. Ferunt apud Illyrios pecora (τὰ βοσκήματα, capras & oues intelligo) bis anno parere, & quidem plerumque geminos, inquit Ariſtoteles, multa verò etiam ternos, & quaternos, quandoq;
Oues Indicæ. etiam quinos & plures. Item lactis ſexqui congium in diem ab eis emulgeri. Indorum oues alicubi caudas cubitum latas habere Cteſias tradit, teſte Aeliano, qui aliàs etiam ſcribit, oues
Lib. 3. c. 3. Indiæ & capras ad maximorum magnitudinem aſinorum accedere audiuiſſe ſe, quatuor fętus
Lib. 4. c. 32. cum plerumq; pariunt, tres verò cùm minimum: nunquam enim ibi, inquit, neque ouillum pecus, neque caprinum tribus minus edit. Caudæ ouillæ longitudo ad pedes vſque pertinet, caprinæ verò ad eam procedit longitudinem, vt terram ferè contingat, idcirco eas paſtores ouibus matricibus abſcindunt, quod tum ſic facilius incantur, tum ex earũ adipe oleum exprimatur. Arietum quoq; diſſecant caudas, atq; adipem extrahunt, & iterum conſuunt. Eatenuſque deinde lectio coniunctiſſimè committitur, cicatricis, vt ne tenue quidem veſtigium appareat. Hæc itaq; Aelianus, quorum præcipua ex eodem Cteſia deſcripta ſunt. Idem Aelianus montes eſſe dici ait in intimis regionibus Indiæ, vbi quæ apud nos beſtiæ domeſticæ ſunt, feras eſſe aiunt, vt oues, boues, & capras. Nos paulò antè cùm ageremus de Arabia Felici, arietis, ſeu

verue-

Digitized by Google

A

B

C

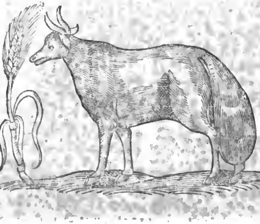

D

cis peregrini imaginem exhibuimus, cuius cauda ad terram vſque pertingit, at Iulianus Gryphonius ſororis nepos filius Roma ex pontificia ne, an ex Cardinalis, vel alterius Principis aula, alíud mihi communicauit genus arietis planè ſine cornibus & cauda, loco eius neſcio quid babens extuberans, & ſub mento veluti palearia; totus candicat præter caput, & extremas vngulas, quæ ſunt nigra. Indici arietis nomine etiam miſſus alter iſte, inſigniter mutonatus, reflexis, & conuolutis cornibus, quę vt & totum caput, excepto roſtro, coloris eſt cornei; roſtrum autem pedes, & teſtes, caudæq; pars inferior candicant, cætera rufus. Iſtriæ, ſeu potius Hiſtriæ, Liburniæque lana pilo propior quàm lanæ, vt ait Plinius. In Italia genus quoddam arietum eſſe tradit Geſnerus ex relatione cuiuſdam ſui amici, quod natura & ab ineunte ætate quaterna, aut ſena cornua aliquando gerat, ſed hos imbelles eſſe, tenui, ac infirmo corpore, lana inuti-
Lib. 12. li. Laodicea oues in Aſia breues villo ſummam nobilitatem habent, teſte Plinio. Strabo Laodicenſis, inquit, ager, qui ad Lycum amnem cognominatur, oues gignit præſtantiſſimas, non non ſolùm mollitie lanæ, ſed etiam colore coracino, itaq; magnum inde faciũt quæſtum. Hermolaus tamen ait alijs locis in illis agris pecora eſſe leucophæa, alijs pullo, alijs coracino colore; de eodem vellere meminit Plinius in octauo, vbi & pulliginem coloris genus facit, vt idem F
annotat Hermolaus. Liburniæ lana propior eſt pilo, quàm lanæ, pexis aliena veſtibus, vt loquitur Plinius, & quam ſola ars ſcutulato textu commendat in Luſitania. Liguria, vt meminit Strabo, lanam habet τραχεῖαν, ideſt, hirtam, ex qua τὸ πλέον τῆς οἰκετίας τῶν Ἰταλιωτῶν, ideſt, vt vertit interpres, bona pars ſeruitiorum veſtitur. Ex eadem Liguria Cebanum cognomento caſeum mitti ouium maximè lactis, author eſt Plinius. Lipara inſula quæ hodieque nomen retinet, niſi fallat Leander, antea dicebatur μηλογωνίς ab ouium prouentu, quamuis
Lib. 8. c. 1. Ortelius ab initio ſcribat per ι. Inter Luſitaniæ fertilitatem, quam pluribus deſcribit Athenæus ex Polybio agnis trium vel quatuor obolorum precium eſſe conſueuiſſe ait, ſuem, quæ ad centum librarum pondus accedat, quinque drachmis in cęnam emi, ouem duabus. In Libya vt
Libyæ oues. citat quidam tanquam ex Ariſtotele, citò apparent cornua in capitibus arietum, & ſecundum Homerum, arietum etiam fœminæ cornutæ ſunt, ſed Geſnerus arbitratur pro ceruis falsò interpretem trãſtuliſſe arietes, ex Hebraica ſcilicet, vel Arabica lingua, quoniam eel, vel ail arietem ſignificat, aial ceruum, eoq; maximè cum vtraque vox eiſdem ſcribatur literis, vt niſi puncta acceſſerint, non ſit diſcernere præterquam ex ſenſu: Ipſe tamen Geſnerus in hiſtoria de bo- G
Lib. 4. ne citat hoc Herodoti. In Scythia maximum frigus mihi videtur eſſe cauſa, cur omnino cornua bouino generi non ſuccreſcant, ſententiæ meæ adſtipulante Homeri carmine, quod ita
Odyſſ. 4. habet:

Et Libyen vbi ſunt cornuti protinus agni.

Quod rectè, dicunt in locis calidis maturè cornua exiſtere, nam in vehemẽtibus frigoribus aut non oriuntur ſtatim pecoribus cornua, aut ſi oriuntur; vix oriuntur. In Lycaonia vicum eſſe in
Lib. 12. vrbis modum prope Garszabora, ſcribit Strabo, eamque regionem quamquam ſit ſicca oues

H

ta-

A tamen mirificè nutrire, ſed aſperas producere lanas, ex quibus maximas nonnulli compararent
diuitias. Amyutam autem ſuprà trecentos ouium greges in his locis habuiſſe. Lydiæ & Mace-
donicæ oues ex piſcibus pingueſcere dicuntur, vt meminit Aelianus. Theophraſtus verò tra- *Lib. 12.*
dit, teſte Plinio, in Macedonia, qui candida ſibi naſci pecora velint, ad Aliacmonē ducere: qui
nigra aut fuſca ad Axium. In Madagaſcar inſula, tanta eſt ouium copia, vt tres vel quatuor co- *Lib. 15. cap.*
chleari ſtanneo commutarint, reperiri etiā ibi oues caudis maximi ponderis, vt icon ipſa oſten- *25.*
dit, teſtantur Bataui in prima parte deſcriptionis itineris ſui naualis in Indiam Orientalem. In
Magneſia oues, teſte Ariſtotele, bis pariunt. Maſſagetarum montani habent oues, non tamen
multas, quas minimè occidunt, lactis, & lanæ gratia parcentes, ex qua veſtes ſibi campeſtres
conficiunt, & quamuis regionem culturæ aptam habeant, eam tamen nō colunt, ſed ex ouibus
piſcibuſque, Scytharum, Nomadumq; more viuunt. Mediolanenſis lana, teſte Strabone, eiuſ- *Lana Me-*
dē cū Liguſtica bonitatis, atq; vſus. In Meſopotamia bis parere oues tradidit Albertus: In ter- *diolanenſis.*
ris calidis, inquit, & humidis, bis oues concipiūt ſicut in Meſopotamia, & D. Hieronymus ſcri-
bit, ouiū Meſopotanicarū, & Italicarū vnā eſſe naturā, vt bis pariāt, vnde inquit in Virgilio: *Bis* *Meſopota-*
B *grauidæ pecudes, bis pomis vtilis arbos*. At verò Q. Curtius Meſopotamiæ agri, inquit, tā vberi, & *mia fertili-*
pingui ſolo ſunt, vt à paſtu repelli dicantur, ne ſatietas perimat: Cauſa fertilitatis eſt humor, *tas.*
qui ex vtroq; amne manat, nimirum Euphrate, & Tigri, toto ferè ſolo per venas aquarum reſu-
dante. Oues ex Mileto tanquam præcipuas commendat Athenæus, his verbis: Clirus Ariſto- » *Lib. 12.*
telicus in ijs quæ ſcripſit de Mileto aſſerit, Polycratem ſamium illum Tyrannum, omnia quæ » *cap. 19.*
erant ob delitias, congregaſſe, atq; inter ea oues ex Mileto, & ex Attica. Meloeſſa (μηλόεσσα) »
Inſula eſt ex Syrenuſis è regione Lacinij extremi Italiæ promontorij, non tam à pomorum,
quàm à pecoris abundantia dicta. Mileſiæ oues tertium bonitatis locum obtinent, Columellæ *Mileſia o-*
iudicio. Apud Moſcos, ſiue Moſcouitas in deſertis cāpis circa Boriſthenen, Tanain, & Rha, ouis *ues.*
eſt ſylueſtris; quam ipſi Seigach, Poloni Solhac appellant, narrante Sigiſmundo Barone, ma-
gnitudine capreolæ, breuioribus tamen pedibus, cornibus in altum porrectis, & quibuſdam
circulis notatis, (ex quibus Moſci manubria cultellorum tranſparentia faciunt) velociſſimi cur-
ſus, & altiſſimorum ſaltuum. In Mutinenſi agro lana, vt meminit Strabo, eſt mollis, & ea potiſ- *Lib. 5.*
ſimum regio, quæ ad fluuium Scutanam pertinet, fert omnium longè optimam. Nabathæi, eo- *Mutinenſis*
C dem Strabone teſte, oues habent albas. In Naxo inſula oues duplici eſſe felle Aelianus, & Pli- *lana.*
nius teſtantur. Apud Nomades præſertim in locis Aethiopiæ vicinis, oues carne, & lacte nu- *Lib. 16.*
triunt, vt refert idem Strabo. In Orcadibus inſulis oues penè omnes geminos, imò pleræq; tri- *Lib. 17.*
geminos partus edunt, vt ſcribit Hector Boethius in deſcript. Scothiæ. Ormenium Homerus *Lib. 1. Iliad.*
πολύμηλον vocat, quia hoc pecudis genere abundat. Apud Pancheam oues plurimum ab alijs *Lib. 9. c. 10.*
differunt mollitie, teſte Diodoro. Circa Patauium oues lanam habent mediocrem, vt ex Stra-
bone ſcribit Bayphius, ex qua precioſiſſima tapeta, & gauſapinæ fiunt. Iuuenalis ibi etiam pel-
les agninas olim commendatas fuiſſe indicat, cum ait:

Euganea quantumuis mollior agna.

Parmenſes lanas veteres poſt Tarentinas commendarunt. Non procul à Patrenſium ciuitate *In Achai-*
fluuium eſſe, memorat Pauſanias, Miligum, & poſt illum, alium Charadrum, ex quo pecora tē- *cis.*
pore veris bibentia, vt plurimum mares parere dicantur, eamq; ob cauſam paſtores in diuer- *Lib. 7. c. 31.*
ſam à flumine partem ea abigant, bubus tantum exceptis, quoniam tauri eis ad ſacrificia, & la-
bores, vaccis vtiliores ſint, inter reliqua verò pecora fœminæ maribus præferantur. In Perù re-
D gione, quod ſit calida, oues ad aſellorum magnitudinem creſcere, aſſerit Cardanus in opere
de rerum varietate, longis cruribus, craſſo corpore, capite longo, collo, & effigie quaſi Cameli,
carne optima, agnorum maximè, caſtratos aratum ducere & dorſo ferre ligna, & alia, non cla-
mare, nec moleſtos eſſe, colore eſſe albo, nigro, & cinereo. Et Leuinus Apollonius Gandobru- *Lib. 1.*
ganus Middelburgenſis in opere de Peruuiæ regionis inuentione, & rebus in ea geſtis de hiſce *Oues equo-*
ouibus diligenter in hæc verba ſcribit: Equorum egentiā quamquam imparibus, & ineptis ad *rum vicem*
bellum viribus, ouiū copia ſupplet, quę equis magnitudine pares, & cętera forma pręter toroſi *ſupplentes.*
pectoris ſtrumam camelis perſimiles, quinquaginta onerū pondo ſuſtinēt, & virū in terga ſub-
latum ad aliquot paſſuū millia vehunt, veſci tamen ſi vrgeantur, ſedentes ore conuerſo ringē-
tes fœdo odore conſpurcant ſi onuſtæ ſint, tum humi ſe acclinant, nec inde vlla verberum ve-
hemētia, ipſis aſinis contumaciores, niſi penitus clitellis exonerētur, propelli poſſunt, vtile pro-
fectò animantiū genus non ad ſupplendā modò abſentiā equorum in ſarcinis, viriſq; vehendis
commoditatem, ſed ad alimoniam etiam, & optimi lucri vſum: lanæ enim tenuitate, longitu-
dineq; & copia facilè noſtras ſuperant, & ipſius carnis ſuaui gratitudine veruecium, atq; iuuē-
corum noſtratium delectabilē ſaporem adęquant, frumēto veſcuntur, ſed pauciſſimi cibi ſunt,

vſque adeo ferè exigui potus, vt illo triduo, quatriduove abſtineant: Barbari ſi quando vulgari epulo ſolemne feſtum celebrare decreuerint, ad ferinæ carnis apparatum mirificam venationem inſtituunt, quinque quatuorve hominum millia latum aliquot iugerorum ambitum complectuntur, gradatimque ad cantici ſtrepitum propinquantes in continentem pedetentim coronam ſubeant, ita deinde horribili clamore excitas luſtris feras, & pauido diſcurſu effugere conantes, ſed arcta corona circumcluſas magna multitudine rapiunt, cæduntque. In Phrygia ouium ferarum greges videri, ſuprà ex Varrone diximus. Circa Piſcenas prouinciæ Narbonenſis lana litticæ, & Liburnicæ ſimilis teſte Plinio, ideſt pilo propior, quàm lanæ. Piſtorium ad Pratum in Hetruria agnorum pelles ſubminiſtrat nigras, atque optimas, quæ hodie maioris fiunt quàm olim Cuniculi Anglici, vt ſcribit Ioannes Laurẽtius de Anania in ſua Coſ- E
Lib. 14. epigram. 157. mographia. Polentia iuxta Alpes, oues habet cani velleris, vnde apud Martialem lanæ Polentinæ ſic de ſe loquuntur:

Non tantùm pullo lugentes vellere lanas,
Sed ſolet & calices hæc dare terra ſuos.
Lana quidem triſtis, ſed tonſis apta miniſtris, F
Quales non primo de grege menſa vocat.

Lib. 12. In Ponto atque Cappadocia, vt memorat Strabo, perrarum eſt vt oues mollem pellem, & lanam habeant. Dicunt autem oues ibi ſine felle eſſe, Plinius id teſtatur his verbis: *abſynthium Ponticum appellatur à Ponto, vbi pecora pingueſcunt illo, & ob id ſine felle reperiuntur:* Apud Pſyllos Indos (nam ſunt etiam alij in Africa) oues, teſte Aeliano, agnos noſtros magnitudine non ſuperant. Idem de Pygmæorum ouibus memoria prodidit Cteſias. Pyrrhicas oues in Epyro prouenire, tradit Ariſtoteles, egregia magnitudine a Pyrrho rege ita cognominatas.
Oues Rhetica. Apud Rhetos, vt ex amici cuiuſdam literis ſe accepiſſe tradit Geſnerus, arietes prouectę ætatis, puta ſex, aut ſeptem annorum ad priora cornua producunt alia veluti adnata parua, bina vel terna, vel etiam plura, illa autem non ante quintum, aut ſextum annum adnaſci, primis interim proficientibus robore, & craſſitie: eoſdem robuſtos, ac feroces eſſe, & à paſtoribus aliquã-
Lib. 4. c. 3. do ad pugnam hoſtiliter concurrentes inequitari. Sabæorum mare albo colore eſſe videtur, cui inſulæ Felices ſunt propinquæ, & in ijs pecora, teſte Diodoro, etiam omnino alba, cornua fœminis natura deſunt. Sardiniam Aelianus optimam pecorum parentem nuncupat. Sauro- G
maticæ oues duro ſunt pilo, vt ait Ariſtoteles, contrà ac Scythæ, quibus pilus eſt mollis. Scamander amnis, vt idem Ariſtoteles ait, oues flauas reddere creditur, ideoque Xanthum nuncupatum pro Scamandro ab Homero. Scepſis Aſiæ regio appellatur, in qua lienes minimos eſſe pecori tradunt, & inde ad lienem inuenta remedia. Apud Scothos in parte quadam Anguſiæ regionis, cui nomen vallis elke oues tam mollem, candidam, delicatamque & tam ſubtili villo lanam ferre aſſerit Hector Boethius in Scothiæ deſcriptione, vt vix ſimilis in tota reperiatur Albione. In Scythia oues, equos, & mulos ſæpe præ frigore mori Dionyſius Afer annotauit; Aelianus verò in regionibus perfrigidis, inquit, cùm niue, & hyeme vehementi, anni tempus infeſtum eſt, fellis expers eſt ouillum pecus; intra enim ouilia compulſum nouo pabulo nõ vtitur, deinde ineunte vere cùm ad paſtiones proficiſcitur, felle impletur, quod ipſum Scythicis ouibus vſu maximè euenire ſolere aiunt. Paulò ſuperius diximus in Scythia, Herodotum ſcribere agnos naſci excornes. Sunt & in Septentrione alicubi arietes mutili. Siciliam laudatas ſubminiſtrare oues diſcimus ex hoc Virgilij:

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ H
Lac mihi non æſtate nouum, non frigore deſit.

Imitatus enim eſt poeta Theocritum, cuius verſus de pecoris præſtantia, atq; fructibus inſulæ huius pabulo vberrimæ ſunt hi:

Α᾿λλ᾿ ὠυτὸς τοιῦτος ἰὼν, βοτὰ χίλια βόσκω,
Κ᾿ηκ τύτων τὸ κράτιςον ἀμελγόμενον γάλα πίνω.
Τυρὸς δ᾿ ὐ λείπει μ᾿ ὔτ᾿ ἐν θέρει, ὔτ᾿ ἐν ὀπώρῃ
Ο᾿υ χειμῶνος ἄκρω. ταρσοὶ δ᾿ ὑπεραχθέες αἰεὶ. ideſt,
Verùm ego ille, qui talis ſum, oues mille paſco:
Et lac optimum, quod ex illis mulgetur, bibo:
Nec caſeus mihi deſit in æſtate, neque in autumno,
Neque ſumma etiam hyeme: fiſcellæ enim ſunt onerata ſemper.

Oues Syriaca. Sybarim fluuium nigritiam bobus, ac pecoribus præſtare, Theophraſtus, teſte Plinio, ſcriptum reliquit. In Syria Ariſtoteles, ait oues eſſe cauda lata ad cubiti menſuram. Plinius paulò aliter: *Syria*, inquit, *cubitales ouium caudæ plurimumque in ea parte lanitij*. Varro verò &

Creſcu-

A Creſcentienſis in caudis obſeruare iubent, vt ſint in Syria breuibus, in Italia prolixis. Tarenti-
nam lanam prędicat Plinius, inquiens habere oues ſuæ puliginis, & circa id oues ſummam no- *Lana Tarẽtina.*
bilitatem habere, & Varro ait; *oues pellitæ propter lanæ bonitatem, vt ſunt Tarentinę, & Alti-*
nates: pellibus integuntur, ne lana inquinetur, quo minus, vel infici rectè poſſit, vel lauari, ac pa-
rari. Et Palladius, Tarentinas oues, ſiue græcas moris eſſe ſtabulo potius quam campo nutri-
re, & pertuſis ſtabulis ſolum, in quo clauduntur, inſternere, vt ſic tuta cubilia propter iniuriam
precioſi velleris, humor reddat elabens, tribuſque per annum totum diebus aprico die oues vn-
gerę oportere oleo, & vino, nec non & propter ſerpentes, qui plerumque ſub præſepibus latent,
cedrum, vel galbanum vel mulieris capillos, aut ceruina cornua frequenter vri oportere: Scri-
bit & Columella hoc pecus Tarẽtinum vel græcum, niſi cum Domini pręſentia eſt, vix expedi *Oues Tarẽtinæ quales,*
re haberi, quod & curã & cibum maiorem deſiderat, nam cum ſit vniuerſum genus lanigerum, *& vt alẽdæ.*
cæteris pecudibus mollius tum ex omnibus Tarentinum eſt molliſſimum, quod nullam Domi-
ni, aut magiſtri inertiam ſuſtinet, multoq; minus auaritiã, nec æſtus, nec frigoris patiens. Rarò
foris, plerumq; domi alitur, & eſt auidiſſimum cibi, cui ſi detrahitur fraude villici, clades ſequi-
B tur gregem Singula capita per hyemem rectè paſcuntur ad præſepia tribus hordei, vel freſę cũ
ſuis valuulis fabæ, aut cicerculæ quatuor ſextarijs, ita vt & aridam frõdem præbeat, aut ſiccam
vel viridem medicam, cytiſumve, tum etiam cordi fæni ſeptena pondo, aut leguminum paleas
affatim. Minimus agnis vendundis in hac pecude, nec vllus lactis reditus haberi poteſt, nam
qui & ſubmoueri debent, pauciſſimos poſt dies, quàm editi ſunt, immaturi ferè mactantur, or-
bæque nati ſuis matres alienæ ſoboli præbent vbera, quippe ſinguli agni binis nutricibus ſub-
mittuntur, nec quicquam ſubtrahi ſubmiſſis expedit, quo ſaturior lactis agnus celeriter confir-
metur, & parta nutriti conſociata minus laboret in educàtione fœtus ſui, quam ob cauſam dili-
genti cura ſeruandum eſt, vt & ſuis quotidie matribus, & alienis non amantibus agni ſubru-
mentur. Plures autem in eiuſmodi gregibus, quàm in hirtis maſculos enutrire oportet, nam
priuſquam fœminas inire poſſint mares caſtrati cum bimatum expleuerint, enecantur, & pelles
eorum propter pulchritudinem lanæ maiori precio, quàm alia vellera, mercantibus traduntur.
Liberis autem campis & omni ſurculo, ruboque vacantibus ouem græcam paſcere meminceri-
mus, ne & lana carpatur, & tegumen. Nec tamen ea minus ſedulam curam foris, quia non quo-
C tidie procedit in paſcua, ſed maiorem domeſticam poſtulat; nam ſæpius detergenda, & refri-
geranda èſt, ſæpius eius lana diducenda, vinoq; & oleo inſuccãda, nonnunquam à toto eſt elu-
endà, ſi diei permittit apricitas, idque ter anno fieri ſat eſt &c. Tarentina itidem paſcua cele-
brat Virgilius, inquiens: *2. Georgic.*

Sin armenta magis ſtudium, vituloſque tueri
Aut fœtus ouium, aut vrentes culta capellas,
Saltus, & ſaturi petito longinqua Tarenti,
Et qualem infelix amiſit Mantua campum,
Paſcentem niueos herboſo flumine Cycnos,
Non liquidi gregibus fontes, non gramina deſunt
Et quantum longis carpent armenta diebus,
Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.

Oues verò etiam Calphurnianus paſtor prædicat: *Egl. 2.*

Mille ſub vberibus balantes paſcimus agnos,
D *Totque Tarentinę præſtant mihi vellera matres.*

Maximè verò iuxta Tarentum Galeſus fluuius mollitie lanæ propter paſturæ copiam, & dulce-
dinem commendatur, vnde illud Horatij:

Vnde ſi parca prohibent iniquæ
Dulce pellitis ouibus Galeſi
Flumen, & regnata petam laconi
Rura Phalantho.

Meminit, & Martialis, de Erotio puella loquens:

Puella ſenibus dulcior mihi cycnis
Agna Galeſi mollior Phalanini. *Tarentum molle cur dictum.*

Quo loco alij legunt Phalantini, à Phalante conditore Tarenti. Idem Horatius Tarentum
molle cùm dixit, ſi Macrobio credimus, erraſſe videri poteſt, qui etymologiam reſpiciens *Lib. 2. Satyr. 4.*
idem eſſe Terentum, & Tarentum crediderit, nam quæ dicuntur oues Tarentinæ, eas Te-
rentinas debere dici credit, quod Terentum Sabinorum ſit molle: Sed Flaccus, inquit *Lib. 1. c. 24.*
Turnebus potius ad populi fortaſſis mores, quàm vocis mutationem reſpexit. Faborinus *Lib. 3. c. 18.*

verò apud Macrobium. Tarentinas oues, inquit, & nuces dicunt, quæ ſunt Terentinæ à Tereno, quod eſt Sabinorum lingua molle, vnde Terentios quoque dictos putat Varro, hinc molle Tarentum dixit Horatius, & apud Varinum legimus, τέρενα græci vocant τὰ ἁπαλὰ, ideſt, tenera, & mollia. Circa Tarnaſari vrbem Indiæ tanta eſt pecudum copia, referente Vertomanno, vt duodeni verueces ſingulo aureo veneant, additque conſpici illic verueces alios cornua haud abſimilia damis habentes, noſtris longè maiores, ferocioreſque. In Tartariæ regione Camandu arietes ſunt non minores aſinis, vt tradit Paulus Venetus, caudæ tam longæ & latę, vt triginta librarum pondus æquens, pulcherrimæ & cibi optimi. Tegea oppidum eſt Arcadiæ, quia pecoribus abundat, εὔμηλος dicta à Simonide poeta in Tegeatas, hoc eſt, eius vrbis incolas, qui contra vim Lacedæmoniorum patriam ſuam defenderunt, ſcribens hoc epigramma, quo eos εὐθυμάχυς, quaſi fortes, ſiue rectà in faciem pugnantes vocat, ne ſi ipſi debellentur, totius Græciæ libertas pereat, deſtruatur que: E

Lib. 6. c. 7. — *Lib. 1. cap. 22.* — *Lib. 3. epigr.*

Εὐθυμάχων ἀνδρῶν μνησώμεθα, τῶν ὅδε τύμβος
Οἱ θάνον, εὔμηλον ῥυόμενοι Τέγεαν.
Αἰχμηταὶ πρὸ πόλιος. ἵνα σφίσι μὴ καθέληται
Ἑλλὰς ἀποφθιμένοις, κάρτος ἐλευθερίας. F

Tibareni populi ſunt Trapezonti imminentes, Chalybibus vicini, ouium præſtantiſſimi cultores, vt dicit Priſcianus, ſeu Rhemnius in Dionyſij Geographia, vbi ponitur hic verſus:

Hic pecorum eſt diues nimirum gens Tibarenum.

Euſtathius in Dionyſium iuxtà minorem Armeniam habitare ſcribit, & πολύῤῥηνες dici. In Trinacria, ſicuti recenſuit Homerus, veteres fabulati ſunt Solem habuiſſe proprios ouium greges & boum armenta, quæ Horę, & Nymphæ paſcerent. Hæc non procul à Tænaro fuiſſe ſcribit idem Homerus. Ex Turditania Hiſpaniæ frequens olim veſtitus veniebat, teſte Strabone, nũc verò Coraxorum, inquit, amplius lanitium omnium pulcherrimum, vnde admiſſarij arietes talento emuntur, telarum exuperans tenuitas, atq. copia, quas Saltiatæ conſtruunt. Apud Vmbricos pecora (τὰ βοσκήματα) ter anno parere dici tradit Ariſtoteles.

Odyſſ. M. — *Lib. 3.* — *In mirabilibus.*

E L E C T I O. G

Lib. 3. de re ruſtic.

VARRO cenſet, inquit Conradus Heresbachius, prius ætatis rationem habendam, oues comparaturo, vt neque vetulæ, neque meræ agnæ ſint, quod alteræ iam nondum, alteræ iam non poſſunt dare fructum, ſed ea melior ætas, quam ſequitur ſpes, quam ea quàm mors; bimæ igitur eligendæ; quæ trimatum exceſſerint, reijciẽdæ. Aetas in dentibus cognoſcitur, nam vetulis ambeſi. Deinde ouem quærendam amplo corpore, lana multa & molli, villis altis, ac denſis toto corpore, maximè circum ceruicem, & collum, ventrem quoque vt habeat lanoſum (quæ collo, & ventre nõ ſunt piloſæ, apicas vocatas fuiſſe antea dictum eſt, quas reijciebant) ceruice prolixa, ampli vteri, cruribus humilibus. Si non niſi lanatas, & intonſas comparaueris, melius coloris vnitas apparebit. Color albus cum ſit optimus, tum etiam vtiliſſimus, quod ex eo alij plurimi fiant colores, ipſe verò non ex alio, tametſi non deſit precium apud quoſdam fuſco, & pullo, atque etiam rutilo, quem vocãt ἐρυθρὸν, eanam comã improbabis, quod ſit incerti coloris. Neſtor Iliados K, exploratori adituro Troianorũ caſtra promittit donandã à ſingulis optimatib. gręcis οἶν μέλαιναν θῆλυν ὑπόῤῥηνον, ouẽ nigrã, & grauidã, teſte Columella: Florẽtinus, interprete Andrea à Lacuna, optimas oues eſſe ait, quæ tenuem, fluidamq; poſſident lanam: quæ enim incriſpantur lanugine, eæ quidem natura languida haberi: græcè legitur, ἄριστα δὲ εἶναι πρόβατα, τὰ ἔχοντα ἐρία ἡπλωμένα. Τὰ δὲ παρυλότριχα σαθρὰ εἶναι τῇ φύσει διαβεβαιοῦνται. Quę Geſnerus ſic vertit: Maximè probantur oues, quibus rectæ, & extẽſæ ſunt lanæ, nam criſpas (lanas) facilius natura corrumpi affirmant. Si quis autem non lanas, ſed oues ipſas, quarum criſpæ ſunt lanæ, citius corrũpi aſſerat, huic, inquit, non aliter reſponderim, quàm expectare me ſentẽtiam opilionis, aut hominis, qui oues, aut poſſederit, aut curauerit. Ariſtoteles aſſerit inter oues frigoris patientiores eſſe, quibus cauda amplior, quàm quibus porrectior, & glabras exutiores quàm veſtitiores, criſpas etiam algoris impatientes eſſe, & alibi ait, iudicant paſtores ouem validiorem, cùm hybernis temporibus pruinam, quam ſuſceperit, ſeruat: nam quibus virium minus, parum prę ſua imbecillitate conſtantes, diſcutiunt ſuo motu, quantum ſuſceperint. Quæ Albertus longè aliter ſiue vertit, ſiue peruertit, his verbis: Oues excutientes à caudis glaciem, ferociores ſunt, & melius, ac diutius durant, non excutientes autem, citò moriuntur. Eſt item macilentiæ, & obeſitatis

Oues quæ frigoris patientiores.

H

A tis ratio habenda, nam vt macilentas nemo probauerit, ita obeſæ nimium, difficulter pariunt, quædam etiam iu ipſo partu moriuntur, antequam abſoluant. Cæterùm empturo oues, ſanitas earum perſpecta exactè eſſe debet, quæ de re ſic Petrus Creſcentienſis: Sanitas, & infirmitas ouium, inquit, certis ſignis cognoſcitur; nam ſi aperiantur earum oculi, & venæ ſint rubicundę, & ſubtiles, ſanæ ſunt: Sin albæ, vel rubicundæ, & craſſæ apparuerint, infirmæ. Item ſi manu apprehenſæ in ſchina prope anchas (in ſpina dorſi prope coxendices) comprimuntur, nec flectuntur, ſanæ, & validæ ſunt: Si verò flectuntur, infirmæ. Item ſi capite in pelle colli, & antè tractæ vix trahi poſſunt, ſunt ſanæ, & robuſtæ; Si facilè ſequuntur, infirmę. Item ſanę per viam animoſius incedunt, imbecilles moleſtiùs, & capite inclinato. De arietum electione ſic breuiter Varro: *Quos arietes ſubmittere volunt, potiſſimum eligunt ex matribus, quæ geminos parere ſolent.* Et rurſus; *imprimis videndum, vt boni ſeminis pecus habeat: Id ferè ex duabus rebus poteſt aduerti, ex forma, & ex progenie: Ex forma, ſi arietes ſint fronte lana veſtiti benè, intortis cornibus, pronis ad roſtrum, rauis oculis, lana opertis, auribus amplis, pectore, & ſcapulis, & clunibus latis, cauda lata & longa. Animaduertendum quoque lingua ne nigra, aut varia ſit, quòd ferè, qui talem ha-*

Arietis electio.

B *bent, nigros aut varios procreant agnos: Ex progenie autem animaduertitur, ſi agnos procreāt formoſos:* Quod ait Varro de lingua, idem teſtatur Plinius his verbis: *Arietum maximè ſpectantur ora, quia cuius coloris ſub lingua habuere venas, eius & lanitium eſt in fœtu, variumque ſi plures fuere, & mutatio aquarum potuſque variat.* Et ante Plinium Virgilius, cuius authoritatem citans Columella, inquit; *non ſolum ea ratio eſt probandi arietis, ſi vellere candido veſtitur, ſed etiā ſi palatum, atque lingua concolor lanæ eſt. Nam cum hæ corporis partes nigræ, aut maculoſæ ſunt, pulla vel etiam varia naſcitur proles, idque inter cætera eximia talibus numeris ſignificauit Virgilius:*

Illum autem (quamuis aries ſit candidus ipſe)
Nigra ſubeſt vdo tantum cui lingua palato
Reijce, ne maculis infuſcet vellera pullis
Naſcentum.

Vna eademq; ratio eſt in erythręis, ac nigris arietibus, quorum ſimiliter neutra pars debet eſſe diſcolor lanæ, multoque minus ipſa vniuerſitas tergoris maculis variet: Ideo niſi lanatas oues emi nō
C *oportet, quo melius vnitas coloris appareat, quæ niſi præcipua eſt in arietibus paternæ notę plerumque natis inhærent; Habitus autem maximè probatur, cùm eſt altus, atque procerus, ventre promiſſo, atque lanato, cauda longiſſima, denſique velleris, fronte lata, teſtibus amplis, intortis cornibus, non quia magis hic ſit vtilis (nam eſt melior mutilus aries) ſed quia minimè nocent; intorta potius quàm ſurrecta, & patula cornua; quibuſdam tamen regionibus, vbi cæli ſtatus vuidus, ventoſuſque eſt, capros, & arietes optauerimus, vel ampliſſimis cornibus, quod ea porrecta, altaque maximam partem capitis à tempeſtate defendant. Itaque ſi plerumque eſt atrocior hyems, hoc genus eligemus: Si clementior, mutilum probabimus marem, quoniam eſt illud incommodum in cornuto, quòd cum ſentiat ſe velut quodam naturæ loco, capitis armatum, frequenter in pugnam procurrit, & fit in fęminas quoque procacior. Nam riualem (quamuis ſolus admiſſuræ non ſufficit) violentiſſimè perſequitur. Nec ab alio tempeſtiuum patitur iniri gregem, niſi cum eſt fatigatus libidine: Mutilus autem cùm ſe tanquam exarmatum intelligat, nec ad rixam promptus eſt, & in venere mitior.* Hęc itaque Columella. Si verò agnos comparaueris, vitabis, qui ex ouibus primiparis nati ſunt, harum enim fętus minores eſſe, Plinius aſſerit, ſciendumque quo anni tempore nati

Agnorum electio.

D ſunt, nam verno tempore nati, maiores, robuſtiores, pinguioreſque eſſe, quàm autūno, ac hyeme, quidam citant ex Ariſtotele, & Auicenna. At verò Plinius ait, *coeūt oues à tertio Idus Maias ad 13. Calendas Augusti. Gerunt partus diebus centum quinquaginta, poſtea concepti inualidi. Cordos vocabant antiqui poſt id tempus* (fortè ſimpliciter poſt tempus, legendum vt etiam Varro habet) *natos*. Multi hybernos agnos præferunt uernis, quoniam magis interſit ante ſolſtitium, quàm ante brumam firmos eſſe, ſolumque hoc animal utiliter bruma naſci.

NATVRA, MORES, INGENIVM.

OVILLVM pecus inter cętera animantia omnia maximè indiget paſtore: quia nec uires habet, quibus ſe defendat, nec arma, quibus repugnet, nec uelocitatē, ut fugere poſſit, nec induſtriam, qua ſe abſcondat. Equidem Ariſtoteles ſcribēs animalia differre timiditate, manſuetudineque & ferocia, placiditateque, addit genus ouile amens eſſe, & moribus ſtultiſſimis, quippe quod omnium quadrupedum

Oues cur paſtore egeāt. Lib. 9. hiſt.

Google

Ouium ſtultitia & ſimplicitas. drupedum ineptiſſimum ſit, repit, inquit, in deſerta ſine cauſa: hyeme obſtante ſæpe egreditur B
ſtabulo, occupatum à niue, niſi paſtor compulerit, abire non vult, ſed perit deſitteus, niſi mares
à paſtore ducantur; ita enim reliquus grex conſequitur: Et vetus etiam prouerbium eſt, προ-
βάτων ὐδὲν ὄφελος ἐὰν ὁ ποιμὴν ἀπῇ, *ouium nulla vtilitas, ſi paſtor abſit*. Sed eſt præcipuè famo-
ſa eius ſtoliditas, atque ſimplicitas, qua aſino nequaquam inferior eſſe videtur, cùm & Aelia-
nus inquiat; Ouis, & aſinus ineptiſſimis ſunt moribus, & animis degeneribus; & Adamantius
inquit, in ouis ingenio ſe prodit τὸ ἐυηθὲς, id eſt ſimplicitas, vel ſtultitia, hinc προβατώδης dici-
tur homo ſtolidus, & fatuus, & quaſi ouis ingenium referens, quemadmodum & ἀμνοκῶν, qui
In Equitib. refert agnum, ſiue agni mentem habens. Ariſtophanes:

Καὶ σκεπτεῖς γε τῶν πολιτῶν ὅςις ἐςὶν ἀμνοκῶν, id eſt,
Et vides ciuem ſimplicem.

Vbi Scholiaſtes οἷον προβατώδης, τουτέςι μῶρος, καὶ ἐυήθης. Videtur autem, vt obiter hoc dicam,
ἀμνοκῶν dici pro ἀμνοκοῶν; ἀμνοκοῶν, quaſi ἀμνονοῶν; ſcribit enim Euſtathius, ἀμνοκῶν, ἀμνὸς
τὰ ἐς τῶν παρὰ τὸ κοεῖν (ὅ ἐςι νοεῖν) ὡς ἀμνός; quod & Varinus ſcribit in βῦς. Idem Ariſtophanes
In Veſpis. taxans vecordiam populi Athenienſis, oues illos vocat, ἐκκλησιάζειν πρόβατα συγκαθείμενα, F
In Bacchidibus. id eſt, *in concione ouillum ſedet pecus*. Similiter Nicobulus ſenex apud Plautum, filium ſuum &
Philoxeni agnos vocat, nō tam, vt in allegoria perſeueret, nam à Bacchidibus meretricibus ſe-
nes illi etiam oues vocati fuerant, verùm etiam, vt iuuenes illos tanquã ſimplices facilè à ſcor-
tis decipi, ac in amore detineri oſtenderet; & perquam lepidè apud eundem Plautum Strato-
phylax ſeruus aſtaphium ancillam Cluſinum pecus nuncupat; quemadmodum & nos vulgò
In Mercatore. mulierculas inertes, & fatuas, pecoras, quaſi pecudes nuncupamus, & Scaliger Ariſtotelis ca-
lumniatores, pecora. Alias hominem amentem, veruecem vocauit, & rurſus alicubi inquit; *Ego*
In Captiuis. *ex hac ſtatua Verueccia volo cogitare meo minore quid ſit factum filio*. id eſt, ex ſeruo qui veluti
imago veruecis eſt, hoc eſt ſine ratione & prudentia non aliter ac veruex: Non inlepidè etiam
Diogenes Cynicus virum quendam indoctum, ſed ſplendidè veſtitum χρυσόμηλον appellauit;
6. Meth. c. 3. Facetiſſimè item Cercidas poeta, vt quidam in lexico græcolatino citant, ἄνδρας κριομύξας di-
cebat inſulſos, & vt ille loquitur, vernecum in patria natos, & Galenus κριομύξης appellat vi-
ros, ni fallor, nullius iudicij, hoc eſt, vt dici ſolet, naris minimè emunctę, oues enim ſemper mu-
corem habent in naribus. Similiter etiam diuinæ literæ pleriſq; locis homines diuinæ inſtitu- G
tionis expertes, indocileſq; nunc oues, nunc pecora nuncupant, de quibus ſcilicet olim dictum
eſt: *homines, & pecora ſaluabis Domine*. Antidamus in moralibus, vt Mart. Anton. Delrius ci-
tat, quæritur hominem pecudum potius vitam viuere, & quaſi belluina ei mens foret, ſtupidũ
& vagum, huc illuc cũ ea terram rapi, ſolo inhærere, nec aſſurgere, aut erigi in cælum: Eius ver-
ba hęc ſunt. *Fabrè compactum animal, hominem, quis ferat ſic eſſe pecuatum? Quis auerruncaſſit*
tam aretinas hominum mentes? Sic vulgati libri Placiadis hoc fragmentum contribuunt, &
ipſe aretinas interpretatur teſteas, uel argillaceas. Veteres tamen libri habent, aricinas: forſan
ſcripſerat Antidamus arietinas, hoc eſt, ſtolidas, & fatuas, euincit uocula pecuatum, ſed uereor
ne cui petulco hædo in hanc coniecturam lubeat arietarier. Vlyſſes apud Plutarchum in Gryl-
lo, quærit, nunquid etiam oui, atque aſino ſit ratio tribuenda. Id quidem affirmat Gryllus, ſed
imbecillam eam eſſe, inquit, reſpectu aliorum animantium, ſtupiditatem nimirum, ac fatuita-
tem quarundam beſtiarum acumine, & verſutia aliarum demonſtrari, uerbi gratia ſi conferas
eum uulpe, lupo, aut ape, aſinum, aut ouem, perinde inquit, eſt, ac ſi tecum cõponas Polyphe-
mum, aut cum auo Autolyco Glaucum illum Corinthium, de quo eſt apud Homerum. Sed & H
In 5. Tuſcul. quæſt. Cicero, oſtendens in priuatione viſus nihil eſſe mali, Homerumq; qui & ipſe cæcus fuiſſe per-
hibetur, ſuę ſententiæ minimè aduerſari, cum inducto eodem Polyphemo arietis fortunas lau-
dare videatur, quòd, quò vellet ingredi poſſet, & quę vellet, attingeret; rectè nimirum id à poe-
ta ſcriptum fuiſſe, cùm ipſe Cyclops, quem immanem ferumque finxerat, ipſo ariete ſapientior
non eſſet. Verba Ciceronis ſunt: *At verò Polyphemum Homerus cum immanem ferumque finxiſ-*
ſet, cùm ariete etiam colloquentem facit, eiuſq; laudare fortunas, quod quò vellet ingredi poſſet,
Homines piloſos inertes eſſe & ſtupidos. *& qua vellet, attingeret: Rectè hic quidem, nihilo enim erat, quàm aries ille prudentior.* Ab hac
ſtolida huius pecoris natura perquam eruditè Syneſius Cyreneus in Caluicici laude, homines
quo ſunt nudiores, hoc eſt, minus piloſi, eò ſapientiores, & quò hirſutiores ad pecuinam natu-
ram magis accedere, oſtendit; Animalia, inquit, bruta per totum corpus pilis magis intecta
ſunt. Homo autem quoniam particeps eſt euidentioris vitæ, nudus eſt plurimo congenito one-
re; quo verò nō ſuperbiret, ſi nihil communionis ad mortalia haberet, paucis locis pilos habet.
Quiſquis igitur neque paucos pilos habet, hic eſt ad alium hominem, quod homo ad beſtiam.
Quemadmodum autem homo animalium in terra ſapientiſſimum eſt, ſimulque nudiſſimum,

ſic in

A ſic in confeſſo eſt, omnium pecorum ſtolidiſſimam eſſe ouem (*quàm ſtultiſſima animàlia lanata, quæ timuere ingredi, vnum cornu rapto ſequuntur:* Plinius) Hæc autem eſt, quæ non diſcretos, ſed in globum coactos pilos emittit. Quare efficitur hanc ipſam pilorum rem bellum habere aduerſus prudentiam: nulli enim ſimul conuenire volunt. Si verò oportet etiam quid conferre venatoribus, ſunt enim amici viri, & ars, quam tractant, illi canes ſapientiſſimi ſunt, quorum aures, & ventres nudi ſunt. Hirſuti verò ſtolidi ſunt, & temerarij, præſtatque ipſos à venatione abeſſe. Si verò etiam Plato ſapiens eius bigæ quam anima agitat, iniuſtum equum circa aures hirſutum, & ſurdum dicit. Quid etiam pulchri de pilis præſignat? Imò etiam non dicente Platone, neceſſe eſt ſurdum eſſe eum, qui hac parte hirſutus eſt, qua audimus. Sicut cęcum, qui ea parte hirſutus eſt, qua videmus. Viſus autem omnium animæ facultatum diuiniſſimus eſt, at verò etiam nudiſſimus, qui Dionyſij vidit myſteria, quicquid in tripudio eſt, hirſutum pilo eſt, partim proprio, partim alieno comoſum, nihil enim ita Bacchicum eſt, vt pellis ceruina, hos quidem omnes videas concuti, & ſe iactare, & indecoris ſaltationibus velut ebrietate correptos, eoq; delatos, vt à natura decerrent. Iam verò ipſius arietis non caſtrati medullam ita hu-

Mãſuetudo.

B manæ naturę contrariam eſſe Ariſtoteles teſtatur, citante Baptiſta Porta, vt memoriæ functionem aboleat. Sunt modò oues ſemper manſuetę, & innocentes, & cùm cætera animalia in partu, vel à partu ſæuire ſoleant, hæ eodem Philoſopho teſte, non ſæuiunt, ſicuti poſtmodum inter problemata dicemus, & ex Varrone diximus ad hominum vitam aptiſſimas eſſe, & ad nutriendum ab ijs aſſumptas, non ſolùm propter utilitatem, uerùm etiam propter placiditatem, cùm ſint naturæ maximè quietæ, & ut Textor ait, omnium quadrupedum mitiſſimæ, maximè in infantia, hinc illud Plauti: *Dic igitur me tuum paſſerculum, gallinam, coturnicem, agnellum, hædillum.* Aelianus author eſt, oues omnium maximè animalium ad parendum faciles eſſe: etenim ad uerba paſtoribus obedire, & canibus obtemperare, & capras ſequi ſimul, & inter ſe amare: Habent nimirum oues præter paſtorem ſuum pro cuſtode etiam canem, unde eſt quod Homerus uigiles caſtrorum, canibus, & paſtoribus aſſimilet; ubi ad locum, inquit, excubiarum uentum eſt, reperiunt præfectos excubiarum, & ipſos excubitores nuſquam dormientes, nuſquam ſtratos, nuſquam curam remittentes, ſed vigilantes ſub armis omnes, ſedenteſq; ex aduerſo Troianorum, intenſis oculis in hoſtium caſtra, ſemper ſpeculantes, ſi quando illi ſe mo-

Lib.7. Phytognomon 2.
10.probl.37.
In aſinaria.
Iliad.K.

C ueant: non aliter inſomnem, ac ſolicitam noctem agentes, quàm cuſtodes ouium canes, audito rapacis ferę ſono, quam ex montano ſaltu venientem ad rapinam pecoris, ipſi, ac paſtores magno cum fremitu ab ouili arcere laborant. Et rurſus de Sarpedone; Sarpedon clypeum ſiniſtra præferens, & duo iacula dextera quatiens, ire perrexit tanquam leo montium alumnus, qui diutina efferatus inedia, hortante fame ad rapinam in caulas ouium ſe, quamuis munitas intendit, ubi ſi cuſtodiam cum lanceis canibuſq; ad tutelam gregis offenderit, nihil tamen minus ſecurus periculi ſui inſilijt in oues, aut rapina potiturus, aut vulnus pro rapina accepturus, tali Sarpedon animo ad inuadendum murum euertendaque propugnacula rapiebatur. Additur autem canis quaſi ſatelles corporiſque cuſtos, ac potiſſimum aduerſus lupos. Varro: *Canis ita cuſtos eſt pecoris, vt eius quod eo comite indiget ad ſe defendendum, in quo genere ſunt maximè oues, deinde capra: has enim lupus captare ſolet, cui opponimus canes defenſores.* Hinc & Virgilius inquit:

Iliad. M.

Nec tibi cura canum, fuerit poſtrema, ſed unà
Veloces Spartæ catulos, acremq; moloſſum
D *Paſce ſero pingui, nunquam cuſtodibus illis*
Nocturnum ſtabulis furem, incurſuſque luporum
Haud impacatos à tergo horrebis Iberos.

Ideſt, abactores, latrones, prædones, quoniam Iberi quondam latrocinijs viuentes pecora abigebant. Pollux huiuſmodi canes ποιμνίτας vocat. Rectè autem canum additur cuſtodia, nam non ſolùm oues imbelles ſunt, inuicemq; tueri ac protegere ignorant, imò verò nequeunt, ſed etiam ſua natura meticuloſæ & timidæ, idque teſte Ariſtotele cum omnibus, quorum molliſſimus eſt pilus, commune habent. Quintus Calaber vel quolibet repentino, atque inopinato caſu perhorreſcere facta iſthac ſimilitudine indicat. Memnoni bonam exercitus Græci partem delenti, Græci terga vertunt, perinde ac ſaxo aliquo ab arduo monte præcipitato, quod cælitus indefeſſus Iupiter ſuſpirioſo fulmine in præceps egit, hoc nimirum per loca ſyluis obſita, & longas valles diuulſo, ſubtus reſonant, ſi quæ illo voluto per ſyluas paſcantur oues aut boues, aut quicquam aliud formidine implentur, & exiliunt, accipientes horridum ac triſtem illum ſonitum: ſic Græci horrendam Memnonis haſtam magno impetu fugiunt. Homericus verò Priamus comparaturus fortitudini Hectoris cæteros, filios ignauiamque, molliti€, & timiditatemq;

Lib.2.paralyp.
Timiditas.
Iliad.Ω.

temque exprobraturus, eos agnorum, hædorumque publicos nuncupat raptores, ceu aptiores, E
magiſq; idoneos pugnare cum agnis, atq; hædis animalibus ſcilicet imbellibus, timidiſſimiſq;
& quæ illatam ſibi iniuriam vindicare nequeunt, quàm cum Græcis. Sed quid eſt igitur, quod
3. carm. od. 18. Horatius agnos audaces vocet? reſpondet Acron, non ſemper audaces dici agnos, ſed illa tan-
tùm die, qua celebrantur Faunalia feſta, quaſi qui numinis interuentu nō timeant lupos, quod
Agni cur audaces dicti. honori Fauni applicat, feſtiuitatis ſuæ tempore lupos agnis nocere non ſinentis. Preter canem,
& paſtorem itineris ducem habent etiam arietē, quem tamen paſtor primò inſtituit, atque do-
cuit: Singulis ouilibus, inquit Ariſtoteles, ſinguli duces conſtituuntur, qui quoties ſuo nomine,
à paſtore vocantur, antecedunt, quod ab ineunte ætate facere aſſueſcūt. Imò vel ſolos ſibilos pa-
7. Sympoſ. q. 8. ſtoris intelligunt, quemadmodum tradit Plutarchus, diſputās, quænam potiſſimum acroama-
ta cœnæ ſint adhibenda, hanc adferens ſimilitudinem: Tibiam ne ſi velimus quidem, à menſa
» arcere licet, nam libationes eam exigunt vnà cum corona, & vbi pæani accinens diuinum cul-
» tum abſoluit, ſuaui cantu deſinens per aures tranſit, iucunda eos perfundens voce, quæ tran-
» quillitatem ad animum penetrantem efficit, vt ſi quid triſtitiæ, & curarum mero non ſit diſcuſ-
» ſum, id venuſtate & manſuetudine cantilenæ circumuentum conquieſcat, ſiquidem modum F
» tibia non excedat, neque nimios animo afferat motus, eumq; exagitet, atq; extra ſe rapiat mul-
» titudine ſonorum, atq; modulorum emollitum, & ad errandum procliuem redditum. Nam ſi-
» cut pecora orationem hominis non intelligunt, ſibilis autem, atque palpitationibus accuratis
» & fiſtulis, aut conchis excitantur, ac ſopiuntur à paſtoribus; Ita quod anima habet pecoris, gre-
» giſque naturam reſipiens, rationiſq; non capax, neque eius dicto obtemperans, cantilenis, &
» rhythmis incantantes componere ſolent, ac pacare. Sed & Albertus ſcribit, cùm muſicis ſonis
oblectantur, melius paſcere. Et Aelianus teſtatur Arabes dicere apud ſe ouium greges muſica
plus ſanè quàm cibo pingueſcere. Sed vt ad ducem eorum reuertamur. Videres manè cùm
Lib. 1. exeunt è ſtabulis ad paſtum, militari, ac bellico veluti ordine incedere, præcipuè ſi à paſtore di-
ſpoſiti fuerint, non aliter atq; milites diſponuntur à ſuo duce; Calaber de Troianis. Cæterùm
Lib. 8. » multi Troiani circumfuſi turmatim ſequebantur Penteſileam in propudioſam pugnam, vt
Thebaid. » oues arietem, qui paſtoris induſtria, omnibus impulſis præcurrit. In eodem ſenſu Statius:

ſic fatus, & omnia ritè
Diſponit, qui bella gerant, qui mænia ſeruent,
Quas in fronte manus, medio quas robore ſiſtat. G
Perſpicuas ſic luce fores, & virgea paſtor
Clauſtra leuat, dum terra recens iubet ordine primos
Ire duces, media ſtipantur plebe marita,
Ipſe leuat grauidas, & humum tactura parentum
Vbera, ſuccidua ſque adportat matribus agnas.

Iliad. 3. *Vlyſſes arieti comparatus.* Talem arietem Vlyſſem fuiſſe ait Homerus:

Α'υτὸς δὲ κτίλος ὡς ἐπιπωλεῖται ςίχας ἀνδρῶν.
Αρνειῷ μὶν ἔγωγε ἔϊσκω πηγεσιμάλλῳ,
Ο'ς' οἰῶν μέγα πῶϋ διέρχεται ἀργεννάων. ideſt,
Ipſe autem ſicut aries luſtrat ordines virorum
Arieti ipſum ego aſſimilo villoſo,
Qui ouium magnum gregem percurrit albarum.

Iliad. 13. *Aeneas.* Talis & Aeneas apud eundem: H

Αἰνείας δ' ἑτέρωθεν ἐκέκλετο οἷς ἑτάροισι,
Δηΐφοβόν τε, Πάριν τ' ἐσορῶν, καὶ Α'γήνορα δῖον,
Ο'ἱ οἱ ἅμ' ἡγεμόνες Τρώων ἔσαν. αὐτὰρ ἔπειτα
Λαοὶ ἕποντ' ὡσεί τε μετὰ κτίλον ἕσπετο μῆλα
Πιόμεν' ἐκ βοτάνης, γάνυται δ' ἄρα τε φρένα ποιμὴν
Ω'ς Αἰνεία θυμὸς ἐνὶ σήθεσσι γεγήθει
Ω'ς ἴδε λαῶν ἔθνος ἐπισπόμενον ἑοῖ αὐτῷ. ideſt,
Aeneas autem ex altera parte hortatus eſt ſuos ſocios,
Deiphobumque, Parimque aſpiciens, & Agenorem diuinum
Qui cum eo duces Troianorum erant: At deinde
Copia ſequebantur, vt poſt arietem ſequuntur pecudes
Bibiturae ex herba: lætatur autem mente paſtor:
Sic Aeneæ animus in pectoribus lætatus eſt
Vt vidit copiarum agmen ſequens ipſum.

Apud

A Apud eundem Homerum Vlyſſes ſocios, ne à Polyphemo agnoſcerentur, ouibus reconditos ſummo manè primò emittit, ipſe verò ſub ariete latens ſubſequitur, quod cum contra naturam eſſet arietis, præcedentium temporum, quibus ſolebat gregem antecedere, ſiue exeundo in paſcua, ſiue in ſtabula redeundo, miratus Cyclops hanc nouitatem eum alloquitur, cauſamq; huius inſolitæ ignauiæ diligenter inquirit. Eſt nihilominus quando ſine paſtore, duceq; veſperi ad ſtabula reuertuntur, cum ſcilicet paſtor tardius, quàm ſolet eas cogere intendit, id quod Theocritus eiuſdem Cyclopis exemplo oſtendit, cuius ſcilicet oues, cùm diutius quàm ſolebat remoraretur, Galateam ſuam expectans, ſua ſponte domum rediiſſe tradit: *Odyſſ. I.*

Πολλάκι ταὶ ὄϊες ποτὶ τωὔλιον αὐταὶ ἀπῆνθον
Χλωρᾶς ἐκ βοτάνας. idest,
Sæpe oues ad ouile ſine duce ſua ſponte redibant
Ex viridi gramine.

Sic & Ouidius ait:

Lanigeræ pecudes nullo ducente ſecutæ.

B Iam verò quamuis exeundo, redeundoque ordinem præeunte ariete ſeruent, paſcentes tamen per paſcua ſine ordine vagantur, quod errare latini vocant, & metaphoricè etiam de hominibus prædicant, maximè de mulieribus. Virgilius de mulierculis Troianis capta Troia:

Tum pauidæ tectis matres ingentibus errant.

Et quamuis alias oues ſint animalia placidiſſima, aries tamen pugnaciſſimus eſt, nam ſimul ac ipſi cornua increſcere incipiunt, nullam non petulantiam, laſciuiamque & ferocitatem præ ſe ferre videtur, nec tantum in ſui genere ſimiles laceſſere, incurſitareque, verùm homines ipſos impetere nemo non quotidie cernit, atque inter alios, ipſos etiam dominos, quorum opera nutritur, ac nutritus eſt, cornibus laceſſit. Qua fortè de cauſa Marti cæleſtis aries dicatus legitur, & ſi Aſtrologis credimus, à Marte in humano corpore regere dicitur, in quo iracundiæ & bilis ſedem Philoſophi collocant: Vnde Adamantius immolatos apud Hebræos arietes apud nos iracundiam iugulari debere intelligi voluit, cùm ſcilicet hoc animal pugnaciſſimum perhibeatur, hinc Feciales illos apud Romanos bellũ hoſtibus indicturos, arietem pręſe egiſſe exiſtimo, (quamuis alij alias rationes adducant, vt ſuo loco dicetur) Id quod à Fonteo quoq; animad- *Arietis pugnacitas.*

C uerſum video, vt verò commodius & fortius aduerſarium cornibus impetat, retrocedit, ac reſiliens impetu renouato, in hoſtem fertur. Huc reſpiciẽtes Nicobulus, & Philoxenus ſenes apud Plautum Bacchidibus meretricibus minantur ſeſe, niſi filios ſuos reſtituant, in eas inſtar arietis, impetum facturos: *In Bacchid.*

Qui niſi nobis producuntur, iamque emittuntur foras,
Arietes truces nos erimus, iam in vos incurſabimus.

A cuius ſimilitudine bellica illa machina, de qua ſuprà fuſius dictum, aries appellari meruit: Item verbum arieto, quod idem eſt quod percutio, & deiicio, quo ſenſu Plautus:

Quis proteruè meas ædes arietat?

Item Curtius: *Macedo gladium cœperat ſtringere, quẽ occupatum complexu, pedibus repente ſubductis Dioxippus arietauit in terram.* Inuenio arietem naturali feritate, quando iraſcitur, aut etiam ſtupet, aut timet, dextro pede terram percutere, & hoc maximè libidinis tempore, quo ſcilicet creberrimè in pugnam procurrit, & fit in fæminas quoque procacior, nec non riualem violentiſſimè proſequitur. Ariſtoteles: Arietes, tauri, & hirci per libidinem, inquit, efferãtur. Qui *In Truculento.*

D enim ſuperiore tempore ſocij iugi concordia paſcerentur, coitus tempore diſſident, & alter alterum libidinis rabie inuadit. Ouidius:

Cum mare trux aries cornu decertat: at idem *4. Faſtor.*
Frontem dilectæ lędere parcit ouis.

Quomodo autem hæc ſæuitia corrigatur docet Columella his verbis: *Capri, vel arietis petulci ſæuitiam, hac aſtutia repellunt, menſuræ pedalis tabubulam robuſtam confignunt aculeis, & aduerſam fronti cornibus religant: Ea res ferum prohibet à rixa, cum ſtimulatum ſuo ictu ſe ſauciet.* Epicharmus autem Syracuſanus qui pecudum medicinas diligentiſſimè conſcripſit, affirmat, pugnacem arietem mitigari, terebra ſecundum auriculas foratis cornibus, qua curuantur inflexu. Quod poſtremum remedium præter Plinium, meminit etiam Albertus, & Florentinus. Ceſſat verò etiam pugnacitas caſtratione, ad quod alludit Apuleius, *Denique niſi vobis ſuadeo nolentibus, poſſum ſpacio modico interiecto, quo mercatum proximum obire ſtatui, petitis è domo ferramentis, huic curæ præparatis ad vos actutum redire, trucemque amatorem iſtum, atque inſuauem diſſitis femoribus emaſculare, & quouis veruece mitiorem efficere.* Hucque pertinet illud Luciani: καὶ σοὶ τοῦτον σωφρονέστερον προβατίου παρέξω τῇ τομῇ, idest, *hunc ego tibi modeſtio-* *Arietis ſæuitia vt corrigatur.* *Lib. 7. de aſino aur.*

deſtiorem ouicula reddam exſectione. Vt modò reliqua proſequamur, ſuprà ex Macrobio dictum eſt, arietem per ſex menſes hybernales ſiniſtro incubare lateri, ab æquinoctio verno ſuper dextrum latus, quo modo ſcilicet Sol ab eodem tempore dextrum hemiſphærium, reliquo ambit ſiniſtrum, & quamuis idem etiam ſcribat Aelianus, id tamen falſum videtur noſtris lanijs, cum ab vtroque latere maculati arietes, & ex incubitu ſordidati nunquam nõ ſint. Amat hoc etiam pecus fontes frigidos, Horatius de fonte Blanduſiano: E

Lib. 10. cap. 18.
3. carm. 13. ode.
Amant fontes frigidos.

Tu frigus amabile
Feſſis vomere tauris
Præbes, & pecori vago.

Vt paſcant. Radicitùs herbas carpunt, & arbores deſtruunt, & plurimis plantis morſus earũ exitialis, vt ait Albertus: Sedulo verò etiam & ſtabiliter paſcere ſolẽt, contrà ac capræ, quæ crebrò loca permutant, teſte Ariſtotele. Idem Ariſtoteles ait, ouem inter omnia animalia diu lac præbere; habere enim lac per octo menſes: Et quamuis ingenio nihil vel parum ſaltem valeant, cum tamen in montibus & ſyluis paſcere ſoleant, ſi quæ fortè ſit eis fouea expoſita, ſi præcipitium appareat, obeunt, vt circumeunt, nec ſibimet mortem accerſunt, nam quaſi quadam pædagogia docentur, lege à natura tributa, oportere ſuam ſe tueri, & curare vitam, inquit D. Cyrillus. Sunt item natura prouidę de cibo, nam, vt ſcribit D. Baſilius in Hexamero Diuin. offic. Et oues antecedẽte hyeme pabulum copioſius, auidiusq; ventri ingerunt, proinde quaſi ſibi viaticum prouidẽtes pro indigentia cibi futura. Idem etiam ſcribit in oratione vigeſima de principatu, & potẽtia, vbi addit inſuper, inde oſtendi apud animantia rationis expertia quendam futurarum ſenſum ineſſe, noſq; præterea ijs admoneri, ne in hac vita hæreamus, ſed in futura omnem curam, ſtudiumque ponamus. Quamuis modò ex omnibus animalibus ſint veſtitiſſimę, frigoris tamen ſunt impatientiſſimę, ait tamen Ariſtoteles, capras frigoris eſſe impatientiores, quàm oues, & inter ipſas oues illas minus id perhorreſcere, quibus cauda amplior, quam quibus porrectior, & glabras exutiores, quàm veſtitiores, criſpas tamen etiam algoris impatientes eſſe, meminit huius etiam rei Homerus loquens de Iride vel belli, vel tempeſtatis nuncia: F

Lib. 1. c. 3. in Exam.
Homil. 9.
Prouidẽtia.
Frigoris impatientes ſint.
Iliad. ρ.

Δὴ γὰρ νόος ἐτράπετ᾽ αὐτοῦ
Ἠΰτε πορφυρέην ἶριν θνητοῖσι τανύσσῃ
Ζεὺς ἐξ ὐρανόθεν, τέρας ἔμμεναι ἢ πολέμοιο
Ἢ καὶ χειμῶνος δυσθαλπέος, ὅς ῥά τε ἔργων
Ἀνθρώπους ἀνέπαυσεν ἐπὶ χθονὶ, μῆλα δὲ κήδει. idest, G

Namque mens mutata eſt eius,
Veluti purpuream Irim mortalibus cùm extenderit
Iupiter cælitus, ſignum, vt ſit, vel belli;
Vel etiam tempeſtatis frigidæ, quæ quidem ab operibus
Homines quieſcere facit in terra, pecoribus verò nocet.

Amor mutuus. Aiunt nec minus æſtiui vaporis patientes eſſe, amant ſe inuicem, & vnà, vt teſtatur Albertus, condolet alteri, nam ſi alteram viderit ſana imbecillem, ſoli pro ea ſe obijcit, & vmbram, ei obtendit: nec minus mirum etiam videri poteſt, quod ſcripſit Didymus referente Mizaldo, quod oues eum ſequi ſoleant, qui vellere ipſarum aures obturauerit. Equidem apparet quàm maximè ſe inuicem amare, author enim eſt Ioannes Tetzes, oues agreſtes cùm conſenuerint à proprijs liberis enutriri, & cantatiſſimus apud omnes eſt amor matris erga fętus: Homerus:

Centuria 9. aphor. 55.
Chiliad. 4.
Iliad. Δ.

Τρῶες δ᾽ ὥς τ᾽ ὄϊες πολυπάμμονος ἀνδρὸς ἐν αὐλῇ H
Μυρίαι ἑςήκασιν ἀμελγόμεναι γάλα λευκὸν
Ἀζηχὲς μιμακῦιαι, ἀκούσασαι ὄπα ἀρνῶν.
Troiani verò ſicut oues locupletis viri in aula
Innumeræ ſtant, dum mulgentur lac album,
Continuò balantes, audita voce agnorum.

Lib. 5. Similiter Quintus Calaber eiuſdem poetę ſimia, die illa, qua Aiax Telamonius ſeipſum iugulauit, totis caſtris tantum gemitum exortum ſcribit, qualis exaudiri ſolet, cùm ouibus ſui ſubducuntur agni, quę frequentiſſimo balatu teſtantur maximam ſibi iniectam perturbationem quòd ſtabula ſuis prolibus ſpoliata ſint. Noſcere autem ſuos agnos odore poſteriorum aſſerit Albertus. Non minor amor eſt agnorum erga parẽtes, nam, vt ait Aelianus, ſimul, vt in lucem ſunt ſuſcepti, circum matres ſtatim concurſant erratico ſaltu. *Agnus ſimpliciſſimus*, inquit D. Ambroſius, *cùm à matre quandoque aberrat, frequenter eam balatu abſentem excitat, multiſq; licet verſetur in millibus ouium, recognoſcit vocem parentis & feſtinat ad eam. Nam quamuis cibi, & potus deſiderio teneatur, tranſcurrit tamen aliena vbera, licet humore lactis grauida exundens,*

Vt liberos agnoſcant.

A *dent, ſoliuſque materni lactis fontes requirit.* Et rurſus: *Quid agniculos ſimplicius, quos minuſculæ paruulorum comparamus infantiæ? Sæpe ex his in magno grege agniculus per ouilia tota vagatur, errat à matre, & cum eam reperire non poſſit, balatu frequenti abſentem citat, vt reſponſura vocem excitet, quo ab eius ſono errabunda replicet veſtigia, multis licet verſetur in millibus ouium, recognoſcit vocem parentis, feſtinat ad matrem, lactis quoque materni ſibi notos fontes requirit, quamuis cibi deſiderio teneatur, & potus: tranſcurrit tamen aliena vbera grauida, licet humore lactis exundent, ſolam matrem requirit, ſolius ſibi materni vberis pauperes ſuccos ſignificat abundare. Illa quoque inter multa agniculorum millia ſolum filium nouit, vnus quamuis plurimorum balatus, eadem ſpecies, ſed illa tamen fœtum ſuum diſcernit à cæteris, & ſolum filium tacito pietatis teſtimonio recognoſcit, paſtor errat in diſcretione ouium, agniculus in agnitione matris neſcit errare, paſtor fallitur ſpecie, ſed ouis pietate non fallitur. Vnus odor omnibus, ſed habet tamen natura odorem ſuum domeſticum, quem ſoboles chara, ſpeciali quadam videtur proprietate redolere.* Et Baſilius præcitatis locis ait: Agnus inter ſexcentas oues matris vocem internoſcit, atque ad eam properat, ipſoſque lactis fontes requirit: Ac ſanè macilentis conten-
B tus eſſe ſolet maternis mammis, etiamſi aliarum mammas graues, plenaſque percurrerit. Mater quoq; inter innumerabiles ſuum agnoſcit, quamuis vna ſit vox omnium, idem color, odor ſimilis, quantum noſtro olfactu iudicare poſſumus. Inuenta matre lactat & cùm lactat caudam, teſte Alberto, velociſſimè agitat, lætitiam puto indicans eandem quam canis in aduentu heri ſui. Celebrat hanc eandem agni intelligentiam Lucretius, dum canit: *Lib. 2.*

Præterea teneri tremulis in vocibus hœdi
Cornigeras norunt matres, agnique petulci
Balantum pecudes, ita quod Natura repoſcit
Ad ſua quiſq; ferè decurrunt vbera lactis.

Theocritus item in Epithalamio Helenæ, vbi ſic puellæ loquuntur: *Idyl. 18.*

Ἄμμες δ᾽ ἐς δρόμον ἦρι, καὶ ἐς λειμώνια φύλλα
Ἕρψεῦμες, στεφάνως δρεψεύμεναι, ἁδὺ πνέοντας
Πολλὰ τεῦ ὦ Ἑλένα μνωσάμεναι, ὡς γαλαθηναὶ
Ἄρνες γειναμένας ὄιος μασὸν ποθέοισαι. ideſt,

C *Nos autem ad curſum in vere* (v. manè) *& ad folia in pratis naſcentia*
Ibimus, vt colligamus ſerta ſuauiter redolentia,
Sæpe de te cogitantes ò Helena: ſicut lactantes
Agnæ, quæ matris ouiculæ vbera deſiderant.

Vnde latini, vt ſcribit Iſidorus, agnum ab agnoſcendo dictum putant, eò quòd præ cæteris animalibus matrem ſuam noſcat. Qua in re homine felicior eſt, qui, vt ſcribit Aelianus, ſuos ſerò admodum parentes agnoſcere incipit. *Agnus vt homine felicior.* Sunt verò etiam humani generis amantes: Scribit enim Plutarchus arietem quendam Aegyptium, cithariſtriam Glauciam deperiſſe; in quo amore, teſte Aeliano, Ptolomæi Philadelphi riualis fuit. *Lib. 4. c. 25.* Id quod, & Plinius videtur indicaſſe his verbis, *Glaucen Ptolemæo regi cithara canentem eodem tempore ab anſere, & ariete amatam proditur:* *Lib. 1. c. 6. & lib. 5. cap. 29. et 8. cap. 11.* Magis tamen homini familiares ſunt capræ, vt teſtatur Ariſtoteles his verbis: Cubant difficilius oues, quàm capræ, magis enim capræ quieſcunt, acceduntq; ad hominem familiarius, & quod ad cubandi modum attinet, oues capraſq; vniuerſas cubare ait, per cognationem. *Vt cubent.* Idem ait oues craſſiorem reddere vrinam, quàm ſui ſexus, mares: *Vrina.* Menſes verò &
D ipſis, & capris tempore cocundi indicari, idemque poſt coitum etiam fieri ad tempus, mox deſiſtere, donec partutiant: tum denuò indicari; Itaque paſtores proximum eſſe partum intelligere: à partu autem purgationem ſequi abundè, primùm leuiter, cruentam, poſtmodum valde. Dicique poſſit ſanguine lento præditum eſſe hoc pecus, in quo ſpiritus tardius extinguuntur, ſcribit enim Auerroes ſe vidiſſe arietem, qui amputato capite huc, atque illuc ambularet. Ariſtoteles tradit oues etiam ſomniare; idem Plinius quoque ſcribit. *7. phyſicor.*

COITVS, PARTVS.

IPSÆ quidem oues, atque etiam capræ anniculæ, teſte Ariſtotele, coeunt, atque vterum ferunt, ſed capræ potius: & mares quoque in ijs ipſis generibus eodem illo tempore ineunt; ſed proles, inquit, differt, quatenus præſtantior ea eſt, quàm ſeneſcentes mares, & fœminæ procrearint. *Coitus initium.* Vnde iſtiuſmodi precox

coitus improbatur, ſed quo ætatis anno ad procreationem ſint admittendæ, alij aliter tradunt. E

Quo ætatis anno ad ſobolis propagationem apta.

Columella vult fœminam debere bimam ſubmitti, aitque vſque ad quinquennium fœturę neceſſariam eſſe, anno verò ſeptimo deficere, curandumq; eſſe, ne minori quadrima, ne verò ei quę exceſſit annos octo, proles ſubmittatur, neutram enim ętatem ad educandum eſſe idoneã: tum etiam, quod ex vetere materia naſcitur, plerumq; congeneratum parentis ſenium referre nam vel ſterile, vel imbecille eſſe. Idem ferè tradit Creſcentienſis: Florentinus verò & ipſe arietes, & oues fœtas, hoc eſt, matrices ad prolem probari debere ait, cùm in tertio anno conſiſtunt. Ariſtoteles verò, parere vſque ad annum octauum, inquit, poſſunt, & ſi benè curentur vel in vndecimum pariendi facultas protrahitur, & quidem fieri poteſt, vt etiam per totam ferè vitam coeant, tam mares, quàm fœminę. Cùm autem dicit in vndecimum vſq; annum parere, idem eſt, quaſi dicat, ad mortem vſq;, unde & alibi inquit; coeunt & oues, & capræ quamdiu uiuunt. Cæterùm Albertus ouem ſcribit decem uel duodecim annis uiuere, parere verò annis octo; ait tamen etiam, in quibuſdam terris matinis, ubi ſicca, & ſalſa habent paſcua, uiuere per annos uiginti, & per totidem etiam annos parere. Marcus Varro ſcribit non pati oportere minores quàm trimas ſaliri, quòd, ut eius uerbis utar, neque natum ex his idoneum eſt, nec non ipſæ fiunt etiam deteriores; docetque deinceps, quomodo quæ minores ſunt trimis, à coitu impediantur, minores, inquiens, quàm trimæ deterrent à ſaliendo fiſcellis è iunco, aliaue qua re, quam alligant ad naturam, ſed commodiùs ſeruantur, ſi ſecretas paſcunt. F

5. hiſt. c. 14. [C]oeundi tempus.

Atqui Didymus, cùm dixiſſet commodiſſimam ad coitum in arietibus ætatem, à ſecundo vſque ad octauum eſſe; Similiter in ouibus contingere aſſerit. Columella, & Palladius ætatem arietis ad progenerandum optimam eſſe volunt trimam, nec tamen inhabilem eſſe vſque ad annos octo; habent autem arietes, & capri, ſicut & cætera proprium vocem tempore libidinis, qua vocant & alliciunt fœminas, ſi Iſaaco credimus in opere de diætis particularibus; Notandum verò etiam arieti naturale eſſe agnas faſtidire, ſenectam ouium conſectari, vt ait Plinius, addens & ipſum ſenecta meliorem eſſe, illiſque vtiliorem: Vnde apud Albertum, vbi legitur, naturale eſſe arieti, agnas & prouectiores diligere, legendum eſt, non agnas ſed prouectiores, ſiquidem Plinio ſubſcribit Didymus; perſequuntur, inquit, oues ſeniores, vtpote coeuntes citius, iuniores verò poſt illas, ſed & Ariſtoteles, primùm inquit vetuſtiores fœminas ineunt, nouellas enim minus perſequuntur. Quod ad tempus coeundi attinet, Varro G ait, tempus eſſe coire ab arcturi occaſu vſque ad Aquilæ occaſum. Similiter Plinius: *Coitus omnibus*, inquit, *ad arcturi occaſum, quod eſt à tertio Idus Maias ab Aquilę occaſum, ideſt, decimum tertium Calend. Auguſti*. Varro rationem addit, quod, quæ poſtea concipiunt, fiunt vegrandes, atque imbecillæ. Verùm Columella inter authores ferè conſtare ait, primum eſſe admiſſuræ tempus vernum Parilibus, ſi ſit ouis matura, ſin verò fœta, circa Iulium menſem. Prius tamen haud dubio probabilius, inquit, vt meſſem vindemia, fructum deinde vinaticum, fœtura pecoris excipiat, & totius autumni pabulo ſatiatus agnus ante mæſtitiam frigorum, atque hyemis ieiunium confirmetur. Nam melius eſt autumnalis verno, ſicut ait veriſſimè Celſus: quia magis ad rem pertinet, vt ante æſtiuum, quàm hybernum ſolſtitium conualeſcat, ſoluſque ex omnibus animalibus bruma commodè naſcitur, ac ſi res exigit vt plurimi mares progenerandi ſint. Tantum ille. Cui videtur ſubſcribere Palladius, admittendos inquiens eſſe arietes, menſe Iulio, vt nati ante hyemem conualeſcant agni. Idem etiam monet, vt ſerotini fœtus menſe aprili ſignentur, excellereque primam admiſſuram, vt agnos iam maturos hybernum tempus inueniat. Creſcentienſis itidem primàm admiſſu- H ram menſe Aprili fieri ait, aut etiam Iulio: Secundam verò poſt medium Octobris, vt pariant circa principium veris, naſcentibus herbis. Quamobrem & in autumno parere Varro voluit: *fit partus*, inquit, *exitu autumnali cùm aer eſt modicè temperatus, ac primitus oritur herba, imbribus primoribus euocata*.

Quamdiu ferant.

Ferunt autem, teſte Ariſtotele, quinque menſibus, quemadmodum & capræ, indeq; fieri ait, vt locis nonnullis, quibus cæli clementia, & pabuli abundantia eſt, bis pariant. Quinq; autem menſibus vterum ferre, etiam Plinius, & Varro, alijque tradunt.

Quot pariant.

Pariunt teſte eodem Philoſopho, maxima ex parte ſingulos, ſed aliquando, & binos, & ternos, & quaternos & alicubi, inquit, pariũt geminos, tum pabuli beneficio, tũ ſi pater, aut mater vim eam geminandi per naturam obtineant. Sunt & loca, vbi bis, terue quotannis pariant, vt ſupra oſtenſum eſt. Non implentur autem vnico coitu, ſed vt idem Ariſtoteles ait, terno, aut quaterno, quamuis Plinius intra quartum coitum impleri dicat, impletur tamen totus grex vno ab ariete, vt ſcribit Lucianus.

In dialogo de amore.

Partus qualis.

Eſt autem partus huius pecoris non aliter quàm in homine moleſtus, quod ſignificauit Columella his verbis: *Partus incipientis pecoris non ſecus quàm obſte-*

A *obſtetricum more cuſtodiri debet, neque enim aliter hoc animal quam muliebris ſexus enititur,*
ſæpiusque etiam quantam eſt omnis rationis ignarum, laborat in partu: quare veterinariæ me-
dicinæ prudens eſſe debet pecoris magiſter, vt ſi res exigat, vel integrum conceptum, cùm tranſ-
uerſus hæret, locis genitalibus extrahat, vel ferro diuiſum citrà matris perniciem partum edu-
cat, quod græci vocant ἐμβρύου ἄνος: Geſnerus fortè legendum exiſtimat ἐμβρυουλκόν. Pa-
riunt etiam nonnunquam monſtra, noſque aliquot inter prodigia depingemus, eaq; partim *Monſtra.*
ex ſui generis mare, partim ex alio pecore concipiunt. Albertus cinirum vocari ſcribit, qui
ex oue, & hirco naſcitur, & Geſnerus teſtatur apud Rhetos Heluetijs confœderatos alpibus *Lib. 22.*
confines, audiuiſſe ſe, aliquando naſci capras poſteriore parte, anreriore oues vel arietes, *Cinirus Al-*
ſed viuere non poſſe, & paulò pòſt mori. Arietes enim cùm ſeneſcunt, validos, & libidi- *berti.*
noſos fieri, & capras aliquando ſuperuenire: at Albertus Magnus præcitato loco Muſmo- *Muſmo.*
nem naſci ait, ex capra, & ariete; & nos ſuprà ex Columella retulimus, ex ouibus & arie-
tum ferorum coitu fœtum conceptum paternum colorem retuliſſe, eumque ſimiliter duraſſe
per ſobolem, & nepotes deinceps: lanam verò in primo quidem fœtu hirtam, ſed in nepoti- *Color fœtus*
B bus & deinceps mollem fuiſſe. Quod ſi verò quis prænoſſe cupit, cuius coloris futurus ſit *vt prænoſca-*
fœtus in vtero hærens, is linguam fœtæ inſpiciet: Nam, vt ſcribit Democritus, ouis aperto *tur.*
ore ſi inueneris nigricantem linguam, nigrum emitter fœtum, ſin albam, candidum: Sin di-
ſtinctam coloribus, partus ſimiliter variabit. Idem videntur teſtari Ariſtoteles, & Albertus,
in eo tamen euariantes, quod non ſimpliciter linguam, ſed linguæ venas inſpici iubeant, id-
que in ariete candidi, nigriue efficiuntur fœtus, inquiunt, ſi ſub lingua arietis venæ nigræ,
aut candidæ habentur. Cuius enim coloris ſunt venæ, eiuſdem & vellus eſt, varium etiam
ſi plures venarum colores ſunt. Idem Ariſtoteles, vir vt vtar verbis Columellæ, callidiſſimus *Vt mares,*
rerum naturæ, præcipit admiſſuræ tempore obſeruare ſiccis diebus halitus Septentrionales, *vel fœminæ*
vt contra ventum gregem paſcamus, & eum ſpectans admittatur pecus: At ſi fœminæ gene- *generentur.*
randæ ſunt, auſtrinos flatus captare, vt eadem ratione matrices ineanrut. Idem ex Colu-
mella Palladius repetit, nec aliter Aelianus: Verba Ariſtotelis ſunt: Mares, aut fœminæ ge-
nerantur vi tum aquarum, tum admiſſariorum. Nam & aquæ faciunt, vt fœminę, mareſue
concipiantur. Ad hęc Aquilonis flatu mares potius concipiuntur, auſtri fœminæ. Vis tan-
C ta eſt Aquilonis, vt, vel ea, quę non niſi fœminas pariant, immutet ad prolis maſculæ pro-
creationem. Spectare ad Aquilonem oportet, cùm coeunt fœminæ: quæ manè iniri ſolent,
marem: Si ſero diei admiſeris, non patiuntur. Et Plinius ait, *Aquilonis flatu concipi mares*
dicunt, auſtri fœminas. Idem etiam legere eſt apud Didymum, qui tamen ait, flatus Se-
prentrionales, cum grex die exiſtente tranquilla, paſcitur, vt κατανπκρὺ, ideſt, antè, eſſe ac- *In Achai-*
cipiendos, ſin verò fœminam velimus, auſtrum ὀπιθεν, ideſt, retro. Quod verò de aqua ait *cis.*
Ariſtoteles, exemplo probat Pauſanias: Non procul à Patrenſium, inquit, ciuitate, fluuius eſt
Milichus, & poſt illum alius nomine Charadrus: Ex hoc pecora veris tempore bibentia,
vt plurimum mares parere aiunt. Quam ob cauſam paſtores in diuerſam à flumine partem
eas abigunt, bubus tantùm exceptis, rauri enim eis ad ſacrificia, & labores, vaccis vtiliores
ſunt, inter reliqua verò pecora, fœminæ maribus præferuntur. Vt verò generenrur vel mares
vel fœminæ aliud documentum habemus apud Plinium, *dextro arietis teſticulo præligato*, in-
quit, *fœminas generant, læuo mares*; Et rurſus, *arietis dextro teſticulo præligato oues tantùm* *Vt varij co-*
gigni quidam ſcripſere. Albertus verò pro præligato, habet exciſo. Eſt & alia ars, vt fæ- *loris fiant*
D tus generentur varij coloris, quam excogitauit Iacobus Abrahami nepos, vt legimus in Ge- *fœtus.*
neſi, qui cum impetraſſet à ſocero ſuo Labano, vt pecora omnia varia, & maculoſa ouilli, *Cap. 30.*
caprillique generis ſibi haberet, virgas populeas virides, ſed & amygdalinas, atque etiam ex
platanis, atque ex parte detractis corticibus, vt ligni candor partim appareret, partim ma- *Iacobi ſub-*
nentis corticis viriditas, in canalibus vbi biberent oues, & arietes permiſti etiam coirent, vir- *tilitas.*
gas illas dicolores ob oculos ouium coeuntium expoſuerat, quarum conſpectu, fœtus quoque
varius inuentus eſt. Diuus Hieronymus hoc in loco geneſeos tam in hebræo textu, quàm in
tranſlarione græca, & latina perobſcuram ſententiam eſſe indicans, ipſe ſatis boni commen-
tarij vicem, vt ſcribit Benedictus Pererius Valentinus, præſtare lectori poteſt; Ad hunc au- *Cõmentar.*
tem modum ſcribit: *Multum apud ſeptuaginta interpretes confuſus eſt ſenſus, & vſq; in præſentẽ* *in Geneſ.*
diem, nullum potui inuenire noſtrorum, qui ad liquidum, quid in hoc loco diceretur, exponeret. Hęc *cap. 30.*
autem videtur eſſe ſententia: Vis, inquit, Iacob me tibi ſeruire etiam alios ſeptem annos? fac quod
poſtulo. Separa omnes diſcolores, & varios, tam oues, quàm capras, & trade in manus filiorum tuo-
rum, rurſumq; ex vtroq; grege, alba, et nigra pecora, ideſt, vnius coloris, da mihi. Siquid ex albis &

 ni-

nigris, qua vnius coloris ſunt, varium natum fuerit, meum erit: Si quid verò vnius coloris, tuum. E
Rem non difficilem poſtulo, tecum facit natura pecorum, vt alba ex albis, & nigra naſcantur ex nigris: Mecum erit iuſtitia mea, dum Deus humilitatem meam reſpicit, & laborem. Optionem datam Laban libenter arripuit, & trium dierum iter, inter Iacob, & filios ſuos ſeparauit, ne quis ex vicinitate pecoris, naſceretur dolus; Iacob porro nouam ſtropham commentus eſt, & contra naturam albi & nigri pecoris, naturali arte pugnauit; tres enim virgas populeas, amygdalinas, & mali granati (quamquam Septuaginta Styracinas, & nucinas, & platauinas habeant) ex parte decorticatas, varium virgarum fecit colorem: Vt vbicunque in virga corticem reliquiſſet, antiquus permaneret viridis color: vbi verò tolleret corticem, color candidus panderetur. Obſeruabat ergo Iacob, quo tempore aſcendebantur pecora, & poſt calorem diei ad potandum auida pergebant, & eo tempore diſcolores virgas ponebat in canalibus, & admiſſis arietibus, & hircis in ipſa potandi auiditate, oues & capras faciebat aſcendi: vt ex duplici deſiderio, dum & auidè bibunt, & aſcenduntur à maribus, tales fœtus conciperent, quales vmbras arietum, & hircorum deſuper aſcendentium, in aquarum ſpeculo contemplabantur: Ex virgis enim in canalibus poſitis, varius etiam erat imaginum color; poſtquam autem nati fuerant hœdi, & agni, varij & diſcolores, ex albis & F
vnius coloris gregibus, ſeparabat illos Iacob, & procul eſſe faciebat à priſtino grege. Si qui autem naſcebantur vnius coloris, id eſt, albi, ſiue nigri, tradebat in manus filiorum Laban. Sic Hieronymus. Ergo pacti inter Iacob, & Laban, & item artis, & induſtrię, qua vſus dicitur Iacob, vt breuiter, & ſummatim dicatur, inquit idem Benedictus Pererius, hac eſt ſententia: Propoſuit Iacob Socero ſuo Laban conditionem hanc, vt mercedis loco acciperet è grege, quem paſturus erat, partus omnes verſicolores, & varios. Laban accepta ſibenter conditione ſeparauit à grege quicquid erat varium, & diuerſi coloris, tradens curæ filiorum ſuorum: vnicolorem autem gregem reliquit Iacob paſcendum. Hoc artificio vſus eſt Iacob, vt è grege vnicolore ſibi tradito, verſicoloria naſcerentur. Nam virgas partim detracto cortice, partim integras, ac proinde partim albas, partim virides, & ſubnigras, ouibus potatum venientibus in canalibus propoſuit, vt diuerſum virgarum colorem oculis haurientes, diuerſos itidem fœtus conciperent, & parerent. Quod etiam euenit, & præter opinionem Laban mirandum in modum ditatus eſt Iacob. Adfert idem Pererius alia quædam ad iſtius loci explicationem, quæ nos in eorum potiſſimùm gratiam, qui ſacræ lectione oblectantur, tum etiam, quia ad præſen- G
tem locum pertinere videntur, adducemus. Sanctus Hieronymus, (inquit) in traditionibus hebraicis in Geneſin, talem ex hebræo citat huius loci lectionem: *Tranſibo in vniuerſo pecore tuo hodie: ſepara inde omne pecus varium, & diſcolor: & omne pecus vnius coloris in agnis, & varium, & diſcolor in capris erit merces mea:* Sed procul dubio illud: *Omne pecus vnius coloris in agnis*, menda non caret, cùm pugnet cum ipſa ſententia, & ſit contra pactum, quod Iacob inire voluit cum Laban. Quare pro illo: *vnius coloris*, legi potiùs deberet, *varij coloris*. Pagninus ad hebraicæ lectionis ſententiam ſic eſt hunc locum interpretatus: *Tranſibo per omnes pecudes tuas hodie, remouendo inde omne pecus punctis paruis reſperſum, & aſperſum maculis latis, & reſperſum punctis in capris, erit merces mea.* Græca tranſlatio ſic ad verbum habet hoc loco: *Tranſeant omnes oues tua hodie, & ſepara inde omnem ouem, fuſcam in agnis: & omne ſubalbum & ſparſum in capris, erit mihi merces.* Miror cur ſolùm in tranſlatione græca mentio facta ſit caprarum verſicolorum, quaſi hæ tantùm & non item oues peruenerint ad mercedem Iacob, & ad pactum, quod fecit cum Laban, cùm hoc manifeſtè contrarium ſit, narrationi ſcripturæ tam iuxtà lectionem latinam, quàm H
iuxtà Hebraicam, & Chaldaicam. Cæterùm quo planior, & apertior ſit ſententia, per partes verba hæc pertractemus. *Separa cunctas oues*: Hic nomine ouium intelligere oportet, tam fœminas quàm mares, ideſt, etiam arietes, vt ex ſubſequenti narratione manifeſtum eſt. Nimirum eadem cauſa eſt, quin etiam maior, vt color paternus ſit in prole quàm maternus: Siquidem paternum ſemen principalius eſt in generatione prolis, & vis actiua, quæ format fœtum, & fingit ad omnem figuram, & colorem in ſemen virile deriuatur potius, quàm in muliebre, quod vicem gerit materiæ magis, quàm agentis, & mobilis potiùs, quàm mouentis. Quatuor autem ponuntur hic nomina diuerſorum colorum gregis, videlicet eſſe uarias, & ſparſo uellere, & maculatas, & furuas, ſiue fuluas. Variæ oues dicuntur, quæ habebànt quaſi uirgulas quaſdam albi coloris, uel nigri, ita ut totum fermè corpus circumdarent, & quaſi cingerent. Dicuntur ſparſo vellere, ideſt, pleno vellere, maculis paruis diuerſorum colorum, & hoc differt à vario, quod varium habet diuerſitatem colorum, vt diximus, in modum lineæ per tranſuerſum circumdantis: Sparſo autem vellere eſt, quod multifariam paruis quaſi

Colorũ nomina.

Oues variæ.

macu-

A maculis notatum eſt, quamquã apud Ieremiam variũ ponitur pro multigenis coloribus, quaſi
maculis varijs diſtinctum in illis verbis: *Si mutare poteſt Aethiops pellem ſuam, aut Pardus va-* *Cap. 1.*
rietates ſuas: & vos poteritis bene facere eum didiceritis malè. Varietates enim pardi ſunt di-
uerſa genera colorum, quaſi paruis maculis ſimilia. Furuum idem eſt ac nigrum, nam furuæ
hoſtiæ dicebantur Ethnicis Romanis, quæ erant nigri coloris, ſed quæ furuum ponitur pro eo,
quod eſt diſtinctum à perfectè albo, vel nigro, neceſſe eſt intelligere nomine furui, non perfe-
ctè nigrum: Non enim tantùm voluit Iacob ſeparari à grege, & tradi in poteſtatem Laban pe-
cora varij coloris, ſed etiam quæ non erant tota perfectè vel alba, vel nigra. Alij codices ha-
bent fuluum, & ſic legit Toſtatus. Fuluus autem color, vt eſt apud Gellium, videtur de ruffo *Lib. 2. c. 26.*
atque viridi mixtus, in alijs plus viridis, in alijs plus ruffi habere. Sic poeta verborum dili-
gentiſſimus, *fuluam Aquilam* dixit, & *Iaſpidem fuluum, & fuluos galeros, & aurum, & arenam,*
& leonem, & as fulua. Septuaginta fuſcum dixerunt, quod eſt, ſubnigrum. In hebræo ſunt tres
voces, Nachod, Talu, & Hum. Nichud punctum, ſiue ſtigma, ſiue paruam maculam diuerſi *Nachod.*
coloris ſignificat: Vnde Nachod dicitur animal album, habens veluti paruas maculas nigri
B coloris: vel contrà animal nigrum, habens quaſi maculas & velut puncta quadam alba. Talu *Talu.*
dicitur animal maculoſum, ſed quod maculas habet latas, & tanquam fruſta quædam diuerſi
coloris. Hum poni ſolet pro fuluo, & rufo & fuſco, interdùm etiam pro nigro: deſcendit enim *Hum.*
ab Hom, quod calorem ſignificat, quia calor, & nigrum & rufum, & nigrum declinans ad ru-
fum, ſolet facere. Paulò aliter Oleaſter: *Dicunt* (inquit) *tam Hebræi quàm noſtri, Nachod ſignifi-*
care punctatum, & maculis paruis reſperſum: Talu verò, magnis maculis notatum. Sed ſi radi-
ces iſtarum vocum ſpectes, deprehendes oppoſitum eſſe: Nachod enim ſignificat maculoſum, ſiue
paruis, ſiue magnis maculis: Talu verò punctatum, ſeu paruis punctis reſperſum. Et hoc probat
ipſe ex multis Scripturæ locis. *Poteſt etiam,* inquit, *Nachod, ſignificare cinctum, ſeu cingulo ma-*
cula circundatum. Ergo ſenſus huius loci, tam ſecundum latinam, quàm Hebraicam lectio-
nem, hic eſt: *Separa à cuncto grege pecora varijs coloribus, vel tanquam punctis, & paruis macu-*
lis notata, vel tanquam latis maculis & fruſtis diſtincta ſiue circundata: & item ſubnigra &
ſubrufa: hæc omnia trade paſcendo tuis filijs & ſeruis; mihi autem ſolum relinque, quæ fuerint
tota perfectè, vel alba vel nigra. Ex his porrò quæ naſcentur ſimiliter alba, vel nigra, tua erunt:
C *quæ verò diuerſi coloris, mihi erunt loco mercedis.* Diodorus præceptor S. Chryſoſtomi, adno-
tauit, (vt citatur in catena) in Meſopotamia candidas oues, & nigras capras, potiſſimùm ex-
quiri, & magni fieri conſueuiſſe: in Palæſtina verò verſicolores: quare quod contigit Iacob,
Deo operante factum eſt in emolumentum eius, qui mox rediturus erat in Palæſtinam. Ve-
rùm dicet aliquis, cur hic ouium tantùm & caprarum fiat mentio, quaſi hæc tantùm paſceret
& cuſtodiret Iacob, non autem boues, equos & camelos nominet: cùm tamen hæc Iacob ha-
buiſſe, in extremis verbis huius capitis proditum ſit. Verùm Iacob non accepit paſcenda &
cuſtodienda à Laban, niſi ſupradicta animalia, oues, dico, & arietes, capras & hircos: cætera
verò animalia, quæ habuiſſe dicitur Iacob, non à Laban accepit: ſed ipſe ſibi comparauit. Nam
venditis animalibus, quæ ſibi ex pacto, mercedis loco, incredibili copia obuenerant, emit bo-
ues, aſinos & camelos: quæ poſtmodum eius induſtria, ſed potiſſimùm Dei benignitate, miran-
dum in modum propagata ſunt. Hæc itaque omnia Pererius. Cæterùm Toſtatus ideo hic ſo-
lùm oues & capras Iacob pauiſſe dici ait, quia album & nigrum, quæ conueniebant huic ex-
perimento, inquit, pacti, non ita leuiter reperiuntur in bobus & vaccis, quemadmodum in oui-
D bus & capris. Vt modò ad coitum, & partum reuertamur, fit vt aliquando coitus in ipſis acce-
lerandus ſit, atq; etiã additis remedijs procurãdus, vbi ſcilicet ad venerẽ ſegnis eſt, ac ignauus.
Ariſtoteles author eſt, oues quę aquã ſalſiuſculã bibunt, maturius coire, additq; nõ ſolùm antè *Aries vt ad coitum incitetur.*
coitum, ſed etiã à coitu, atq; etiã verno tempore ſaliendũ eſſe, hoc eſt, ſalẽ eis prębendũ. Et Ae-
lianus ſcribit, vt plus veneri indulgeãt animalia, paſtores ouiũ, caprarũ, & equarũ tempore coi- *Lib. 9. c. 48.*
tus, genitalia delibutis ſale & nitro manibus perfricare, vt ijs vehemẽtior coitus appetitus oria-
tur, alios alijs mordicantibus pharmacis ea perungere, ut pipere, uel nitro, uel urticæ fructu;
alios myrrha, & nitro, quoniam ex ea fricatione fœminæ libido ſuſcitetur, & mares ſuſtineat.
Didymus ad initum validos arietes reddere, eſum cæparum & polyphori & herbæ polygoni:
Plinius verò cæpas pecori obijcit, vt vim coeundi pecori augeat, non minus quàm homini eru-
ca. Arietem autem, quo ſis vſurus ad fœturam, Varro & Didymus, bimeſtri tempore antè ſe-
cerni, & largius pabulo expleri præcipiunt. Alij etiam, vt ait Palladius, duobus antè menſibus
à coitu reuocant, vt facem libidinis augeat dilatio voluptatis. Quidam etiam coire ſine diſcre-
tione permittunt, vt hoc eis genere per annum totum fœturà non deſit. Idem Didymus teſta-
tur, eſſe qui toto anno lac & agnos habere ſtudentes, coeundi tempus, in ſingulas anni partes

Nn 3 dige-

digerunt multifariam. Varro vult, vt ante admiſſuram diebus triginta arietibus ac tauris detur E
plus cibi, vt vires habeant: Et alicubi ait, cùm redierint arietes nimirum admittendi, ad ſtabu-
la è paſtu, hordeum ſi eſt datum, fiunt firmiores ad laborem ſuſtinendum: Satyrij genus ery-
Conceptus impedimenta. thraicon arietibus quoque & hircis ad venerem ſegnioribus in potu datur, teſte Plinio. Notan-
dum etiam non omnes oues conceptioni æquè aptas eſſe, ſiquidem pinguedo, vt teſtatur Al-
bertus, nimia impedit, quo minus concipiant. Fit etiam, vt aliquando poſt coeundi pręſcriptũ
Agni cordi. tempus coeant, & concipiant, ſed iſtiuſmodi fœtus improbantur, & cordi ideſt, ſerotini nuncu-
Lib. 9. c. 47. pantur, vt meminit Plinius his verbis: *Poſtea concepti inualidi, Cordos vocabant antiqui, poſt id*
Lib. 7. c. 3. *tempus natos*, Vulgus, inde vocabulo deducto, Cordiſcos nominat, dicuntur etiam Gordiani,
& Gordiſci, & opſigoni. Ita & cordum fœnum dicitur illud, quod autumno ſecatur teſte Co-
lumella: *Aluntur*, inquit, *autumnali fæno quod cordum vocatur*: Sic item corda frumenta dicun-
tur, quæ ſerò matureſcunt, diciturque & de hominibus vltra tempus debitum in vtero geſtatis,
vnde apud Suetonium Cordi Cremeti nomen legitur; quo nomine etiam dictus eſt ſcriptor
hiſtoriarum, quem ſequiſe ait Iulius Capitolinus in vita Gordianorum, & noſtro tẽpore me-
dicus egregius Valerius Cordus. Eſt & Cordi cuiuſdam honorifica mentio, in quodam Epi- F
taphio, quod eſt in columna D. Petronij, quæ verſus gymnaſium ad orientem ſita eſt extra
Lib. 2. c. 1. Eccleſiam cum his verbis: P. MANILIO C. F. CORDO, ideſt, vltimo. Varro per aſpi-
de re ruſtic. rationem ſcribit Chordus, & ἀπὸ τοῦ χορίου deriuat, quod ſignificat vltimum inuolucrum, quo
fętus in vtero clauditur.

CIBVS. POTVS.

8. hiſt. c. 10. OVES, & capræ, teſte Ariſtotele, ſunt ποηφάγα, ideſt, vt Gaza vertit, veſcuntur
herba, vbi τῆς πόας, ideſt, herbæ nomen intelligit nullum non plantarum ge-
nus quod veſcum eſt, quamuis interim certum ſit herbis potius, quàm frondi-
bus veſci, vnde etiam eſt, quod oues per ſumma montium cacumina, libentius
quàm capræ verſentur, quæ frutices potiùs perſequuntur, qui in cacuminibus
deſunt; vnde Homericus Cyclops multo cum ſtrepitu pecudes ad pingues montes vertit; fron- G
dem tamen etiam minimè aſpernantur, imo verò Cato agriculturæ callidiſſimus, *ouibus*, in-
quit, *frondem viridem vſque dum habebis prabeto. Vbi ſementim facturus eris, ibi oues delegato,*
& frondem vſque ad pabula matura dato. Et Nonius Marcellus, ex primo Varronis de re ruſti-
ca citat hæc: *Cogit aliquot corbulas vuarum, & frondem iucundiſſimam miniſtrat ouibus.* De ge-
nere pabuli, inquit Columella, vt & antè diximus, & nunc eorum, quæ omiſſa ſunt, memineri-
mus, iucundiſſimas herbas eſſe, quæ aratro proſciſſis aruis naſcantur, deinde quæ pratis vligi-
ne carentibus, paluſtres, ſylueſtreſq; minimè idoneas haberi: nec tamen vlla ſunt tam blanda
pabula, aut etiam paſcua, quorum gratia non exoleſcat vſu continuo, niſi pecudum faſtidio
paſtor occurrerit præbito ſale, quod velut ad pabuli condimentum per æſtatem canalibus li-
Salis eſus vt ouibus proſit. gneis impoſitum, cùm è paſtu redierint oues, lambunt atque eo ſapore cupidinem bibendi, pa-
ſcendique concipiunt: At contrà penuriæ hyemis occurritur obiectis intra tectum per præſepia
cibis: Aluntur autem commodiſſimè repoſitis vlmeis, vel ex fraxino frondibus, vel autumnali
fæno, quod Cordum vocatur: Nam id mollius, & ob hoc iucundius eſt, quàm maturum. Cyti-
ſo quoque & ſatiua vicia pulcherrimè paſcuntur: Neceſſariæ tamen vbi cætera defecerunt, etiã H
ex leguminibus paleę: Nam per ſe hordeum, vel freſa cum ſuis valuulis faba, vel cicercula ſum-
ptuoſior eſt, quàm vt ſuburbanis exiguo precio poſsit præberi: Sed ſi vtilitas permittit, haud
dubiè ſunt optima. Tantum ille. Sic & Varro oues pellitas, (quæ propter lanæ bonitatem ſub
tecto aluntur) quæcunque iubentur, veſci ſcribit, vt folia ficulnea, & palea, & vinacea inquit, &
furfures obijciuntur modicè, ne parum aut nimium ſaturentur, vtrumq; enim ad corpus alen-
dum inimicum, at maximè amicum Cytiſum, & Medica, nam & pingues facit citiſsimè, & gi-
gnit lac. Virgilius etiam, vt plurimum generent lactis, ſalſas herbas præbendas eſſe ait, lotum
itidem, & cytiſum, dum ſic canit:

At cui lactis amor, cytiſum, lotoſq; frequentes
Ipſe manu, ſalſaſq; ferat præſepibus herbas,
Hinc & amant fluuios magis, & magis vbera tendunt
Et ſalis occultum referunt in lacte ſaporem.

Herbæ marinæ quæ. Nam, quę in locis maritimis, aut ſalſuginoſis, compaſcunt pecudes, largiore lacte, & caſeo gra-
tiore abundant, multoque fœcundiores euadunt, multoq; ſuauiores, ac teneriores carnes pro-
ferunt,

Digitized by Google

A ferunt, quales oues ſuauiſsimas, atque præpingues in Oſtienſi agro, eique finitimo Portuenſi,
decimo ab vrbe lapide, qui Tyberi fluuio interfluente, multis hinc inde paludibus atque etiam
ſalinis ſunt circumfuſi, ſeſe reperiſſe, atque etiam guſtaſſe tradit Bernardinus Gomeſius, affir- *Lib. 1. de ſa-*
matque ſe nuſquam vidiſſe aliàs pinguiores, ac neque guſtui gratiores comediſſe, eaſdemque *le.*
copia ſalis, ac paſtu ſoli ſalſuginoſi tales fieri, tum multis rationibus, tum ex hac potiſsimum
liquere iudicat, quòd cùm pecus omne potu, quàm maximè pingueſcat, ad continuam huius
appetentiam pecudi excitandam, ac etiam fouendam, nihil ſit ęque aptum, ac ſal. Quę Plutar-
chi ſententię ex aſſe competunt; hic enim in quęſtionibus naturalibus quęrens, cur pecori pa-
ſtores ſalem proponunt? An, vt plerique putant, inquit, vt eo amplius alantur, & craſſeſcant?
Nam & appetitum cibi acuit ſalis acrimonia, & meatus reſerando cibum facilius ad digeſtio-
nem deducit. Itaque etiam graciles, & qui parum nutrirentur, Herophili diſcipulus Apollo-
nius, dulcibus veſci, & alica nolebat, ſed ſalſamentis, & ſalſuginem habentibus pro cibo vti iu-
bebat: quorum tenuitas tanquam in fricationis locum ſuccedens alimentum per meatus cor-
pori apponeret. Aut valetudinis potius gratia, & vt abundantia incideretur nutrimẽti, ad lin-
B gendum ſalem oues aſſuefaciunt? ęgrotant enim pinguedine nimia contracta, eam verò ſales
colliquant, & diffundunt; Idque adeo obſeruant, vt facilius poſsint eas cute exuere. Quę enim
agglutinat, atque couſtringit cutim pinguedo, tenuis, infirmaque redditur ab acrimonia. Te-
nuatur etiam ſanguis ſalem lingentium: neque cocunt quæ intus ſunt, ſalibus admixtis. Quin,
& hoc conſidera, num magis fęcundum inde fiat pecus, & ad coitum pronius. Nam & canes
ſalſamento eſo celerius concipiunt: & naues, quibus ſal vehitur, plures alunt mures ob frequẽ-
tem coitum. Sic ille. Et nos paulo antè ex Ariſtotele dicebamus, oues quę aquam ſalſiuſculam
bibunt, maturius coire, ſępiuſque eas ſaliendum eſſe, quod gręci ἁλίζεσθαι dicunt. Idemq; Ari-
ſtoteles oues à partu (πρὸς τοὺς τόκους: Albertus legit πρὸ τοῦ τόκου, vertit enim, ante partum, ſed
vtroque tempore dari conuenit) ſale fruentes vbera magis diſtenta lacte demitti, author eſt.
Et cum eodem authore oues potiſsimum pingueſcant ex potu, ęſtate ſalem dare die quinto pa-
ſtores ſolere ait, ſingulis centenis ſingulos modios; ſic enim pecus incolume, atque pinguius
reddi; frequentem igitur ſalis uſum eo pertinere, quando & paleis copiam ſalis admiſcent, vt
ſitibundæ plus aquæ hauriant, & autumno cucurbitam ſale contactam afferunt, quod lac, in-
C quit, etiam auget, & agitatę quoque meridie plus pomeridianis bibunt, fętis diſtenta vbera
pendent, quibus ſalis abundè eſt. Palladius verò ſalis crebra conſperſio, inquit, vel paſcuis mi-
ſta, vel canalibus frequenter oblata debet pecoris leuare faſtidium; nam per hyemem, ſi penu-
ria eſt, fænum vel palea, vel vitia, vel facilior victus, ſeruatis vlmi frondibus præbeatur, aut fra-
xini, facit item ſal ad vitæ diuturnitatem; ſcribit enim Albertus in quibuſdam terris marinis,
in quibus ſicca, & ſalſa habent paſcua, viuere oues per viginti annos, atque etiam parere. Vita-
lis de Furno Cardinalis eſſe, ait, qui in autumno dant eis cucurbitas cum ſale paratas ad multi-
plicationem lactis, ipſaſque ſic vberius lac præbere. Hector Boethius in deſcriptione Scotiæ
tradit in Scotia per loca inculta, & ſterilia ſponte naſci cytiſum cùm ouibus, capris, & omni pe-
cudum generi vtiliſſimum, tum apibus imprimis gratiſſimam, florem ferre menſe Iulio purpu-
rei coloris mellitiſſimum, vnde Picti olim potus genus conficere ſuit ſoliti; non minus ſalubre
quàm delectabile. Cæterùm qui eius faciendi artem celauerunt, ipſis, poſtea à Scotis, deletis,
eius potus eundem finem qui & gentis, extitiſſe. Et Columella quoque cytiſum in agro eſſe *Cytiſi vſus.*
quam plurimum referre ſcribit, idque bubus, & omni generi pecudum vtiliſſimum eſſe, quia ex
D eo citò pingueſcat, & lactis plurimum tribuat ouibus. Africanus item, omnia pecora cytiſum
depaſta, lac multum habitura, & ſimul embryum nutritura pollicetur. Plinius verò etiam cyti-
ſum fruticem eſſe ait, ab Ariſtomacho Athenienſi miris prædicatum laudibus, pabulo ouium,
ſunt verò etiam cytiſi folia ſatis tenera, & mollia, & ſuccum præbent ſuauem, maluæ inſtar, vt
& agnis in cibo aptus & gratus eſſe poſſit, atque hinc fortè Heſychius, & Varinus ἀγρόφυλλον
interpretantur cytiſum. Idem Plinius inſuper fabæ ſiliquas, cauleſque gratiſſimo pabulo pe-
cori eſſe tradit, ex Ariſtotele fortaſſe, qui ouibus fabas largius datas copiam efficere lactis, aſſe-
rit, interprete Gaza. Sed græcè ſic legitur: πολὺ γάλα ποιεῖ κυάμων πλῆθος ὀλίγον προσφερό-
μενον ὄν, ideſt lac copioſum reddit fabarum etiam parua copia in pabulo. Paſtores ſæpenume-
ro ex Alpibus ad plana deſcendunt, ut luxuriantẽ ſegetem pecus depaſcat, more ſcilicet ab an- *Lib. 18. cap.*
tiquis recepto, ut conſtat ex his Plinij uerbis: *Luxuria ſegetum caſtigatur dente pecoris in her-* *17.*
ba duntaxat, & depaſta quidem, vel ſępius nullam in ſpica iniuriam ſentiunt. Retonſarum verò
etiam ſemel, omninò certum eſt, granum longius fieri, ſed inane, caſſumque non naſci Babylone ta- *Lib. 8. hiſt.*
men bis ſecant, tertio depaſcunt, alioqui folia tantùm fierent; hæc ille ex Theophraſto. Gaudent *c. 7.*
uerò maximè herbis rore adhuc madentibus, potiſſimum quę creſcunt in collibus. Lucretius: *Lib. 2.*

Nam

Nam ſæpe in colli tondentes pabula læta E
Lanigeræ reptant pecudes, quo quamque vocantes
Inuitant herbæ, gemmantes rore recenti
Et ſatiati agni ludunt, blandéque coruſcant.

Aelianus tradit in India & maximè in Praſſiorum regione liquido melle pluere, idq; in herbas & paluſtrium arundinum comas decidens, mirificas paſtiones ouillo, & bubulo pecori præſtare: atq; ipſum quidem à paſtoribus eò, vbi plus dulcis roris de cælo delapſum eſt, agi, & ſic illis paſtionibus tanquam epulis iucundè accipi, paſtoreſq; viciſſim prolixo epulo compẽſare; nam ex pecore ſuauiſſimum lac exprimere, neque ſicut græci, inquit, faciunt, mel miſcere, & temperare, habere neceſſe. Tantum Aelianus, indicans ouium lac apud græcos amarùm eſſe, vel ſaltem haud omninò dulce, cùm tamen eodem, Aeliano authore, Alexander Myndius dicat oues in Ponto amariſſimo abſynthio pingues fieri, idque etiam Plinius affirmat: Abſynthium Ponticum, inquit, appellatur à Ponto, vbi pecora pingueſcunt illo, & ob id ſine felle reperiuntur. Neuter autem lac inde amarum reddi tradit. De Laſerpitio idem Plinius hæc prodidit: *Laſerpitium & circumfodi ſolitum prodidere: Nec purgari pecora, ſed ægra ſanari, aut protinus mori,* F *quod in paucis accidere Perſico Silphio prior opinio congruit.* Et rurſus: *Laſerpitio veſci ſolita pecora primoque purgari, mox pingueſcere carne mirabilem in modum iucunda.* Et rurſus alibi: *Laſer multis iam annis in Cyrenaica prouincia non inuenitur; quoniam publicani qui paſcua conducunt, maius ita lucrum ſentientes, depopulantur pecorum pabulo, ſi quando incidit pecus in ſpem naſcentis hoc deprehenditur ſigno, oue cum comederit, dormiente protinus, capra ſternutante.* Co-

Lib. 3. c. 17. luthæa etiam mirum in modum ſaginat oues, teſte Theophraſto. Strabo verò etiam apud Iu-
Lib. 15. dæos ouibus in pabulum dari ſcribit nucleos palmarum, aiuntq; iſtiuſmodi nucleos fabris ferrarijs pro carbonibus in vſu eſſe apud Babylonios, moxque in aqua maceratos, bubus, & oui-
Lib. 9. bus in pabulo dari. Seminatur & aphace propter oues, teſte Athenæo. Herba lanaria ouibus ie-
Lib. 17. cap. iuna data, vt ait Plinius, lactis abundantiam facit, qui etiam ſcribit, lanatum pecus maximè
22. arcendum eſſe à vitibus, quia gemmas, inquit, aufert. Quare & Virgilius iubet, vt ſepes texan-
2. Georg. tur, vineæ nimirum tutandæ gratia, ne pecus præſertim lanatum, & ætate luxurians, nullique operi aſſuetum, irrumpere poſſit; Nam non ſolùm gemmante vite procul arcendæ ſunt pecudes, quoniam faciliimè gemmas auferunt, verùm etiam plus vitibus damni datur ab iſtiuſmo- G di pecude, quam à frigore hyberno prægelido, aut æſtiuo calore præferuido. Neque enim vel pruinoſa hyemis frigora vel calidiſſimæ æſtatis feruores tantùm nocere poſſunt vitibus, quantum illis nocens pecudũ venenati morſus, & impreſſa dente pecuino vulnera, verſus poetę ſunt:

Texendę ſepes etiam, & pecus omne tenendum eſt,
Pręcipuè dum frons tenera, imprudenſque laborum:
Cui ſuper indignas hyemes, ſolemque potentem,
Syluestres vri aſſiduè, capreęque ſequaces
Illudunt: paſcuntur oues, auidęque iuuencę.
Frigora nec tantùm cana concreta pruina
Aut grauis incumbens ſcopulis arentibus ęſtas
Quantum illi nocuere greges, duriq; venenum
Dentis, & admorſo ſignata in ſtirpe cicatrix,

Lib. 4. Georgic. Et rurſus deſcripturus locum idoneum apibus, ad mellificandum oſtendit, quantopere floribus inſidientur, ex quibus apibus mel erat colligendum, canit: H

Principio ſedes apibus, ſtatioque petenda
Quo neq; ſit ventis aditus (nam pabula venti
Ferre domum prohibent) neque oues, hędique petulci
Floribus inſultent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, & ſurgentes atterat herbas.

Lib. 1. c. 27. Similiter, & Palladius; ſedes, inquit, apibus collocanda eſt contrà brumalem meridiem, procul à tumultu, & cętu hominum ac pecudum, nec calido loco, nec frigido, nam vtraque re infeſtãtur. Dioſcorides & Plinius adianta circum ouilia ſata vtiliſſima eſſe ſcribunt; Caput gallinaceum Belgis nuncupata herba, à ſeminis cum galli criſta ſimilitudine, multis uera polygala credita, nonnullis onobrychis dicta, Dienſibus Allobrogibus, qui eam diligẽter ſerunt, Sparſe vulgò uocata, pecori pabulum eſt gratiſsimum, indeque lacte abundare ſi uel uiridi, uel ſicca
Lib. 4. c. 59. paſcantur, certiſsimum eſt, vt ait Dalechampius, vel quicunque author eſt vniuerſalis ſtirpium
Polyphorus herba. hiſtorię. Nos autem paulò ſuperiùs ex Didymo diximus, arietes validos reddi ad coitum ſi eorum nutrimento cępę miſceantur, nec non & Polyphoros, & polygonos herba, Polyſpori autem

Digitized by Google

A tem herbæ alicubi in geoponicis in capite de piſcinis fit mentio his verbis: *Vbique autem plures habebis piſces, ſi polyſporum, polygono ſimilem herbã contuſam aquis piſces nutrientibus inieceris.* Andreas à Lacuna Polyſporum & polyphorum eandem putat eſſe herbam, quæ verò ſit, non
explicat. Quintilij in Geoponicis loquentes de tauris, polyſpermos etiam, inquit, & quæ poly- *Lib. 18. cap.*
gonos vocatur herba, animalia ipſa reddent multis modis fæcundiora. Quibus verbis ſpecie 4.
differre indicant, & polygonos quidem altera mas eſt, quæ vulgo centumnodia vocatur, altera fæmina, caudæ equinæ ſimilis. Galenus marem nonnihil adſtringere ait, præcellere verò in ea aqueam frigiditatem, ita vt in ſecundo gradu, vel principio tertij refrigeret. Ad eadem facere fæmiuam, ſed ignauiùs, qua forſitan ratione fæmina etiam in genere hoc dicitur. Polygoni verò nomen vtraque habet à frequentibus geniculis, quamquam gonos etiam ſemen ſignificat, quo plurimum abundat mas. Cęterùm quomodo herba adeo refrigerans & adſtringens, nonnihil mouere coitum poſſit, non video; contrarium enim ratio oſtendit. Videtur ſanè vulgo ſuperſtitioſum, arrepto omine vocis, quaſi polygonos ab augenda genitura, fęturave diceretur, ſtolidam illam de eius facultate opinionem propagaſſe. Geſnerus polygonato potius,
B quod vulgo ſigillum Salomonis vocant, vim libidinem citandi tribuendam arbitratur, polygonis verò ſiſtendi, & polycritum aut polycarpon (vt aliàs legitur) Hippocrates vocat, quod Dioſcorides Cratęogonon, cui ad conciliandam in homine fæcunditatem, mares etiam gencrandi, vim eſſe, alij etiam authores literis mandauerunt. Habet & Caſſianus Baſſus ſuum polyſpermon, ſiue polyſporon, quod eſſe Anguilara arbitratur, bliti, ſeu potius atriplicis illud genus, quod atriplex ſylueſtris Fuchſio, Blitum ſylueſtre Camerario, Caſpari Bauhino blitum polyſpermon nũcupatur à ſeminis copia, qua cauliculi eius onerantur, ſed nec hoc propter fri-
gidam eius naturam Didymus intelligere potuit. Quantum verò ipſę pecudes etiam thymi eſu *Lib. 21. cap.*
oblectentur, Plinius indicat his verbis: *Thymos quidem nunc etiam lapideos campos in prouincia* 10.
Narbonenſi refertos ſcimus, hoc penè ſolo reditu è longinquis regionibus pecudum millibus conuenientibus, vt thymo veſcantur. Nos ſuprà ex Turnebo harum pecudum mentionem fieri dixi-
mus à Plauto, his verbis: *Vetulæ ſunt thymianæ:* improbari autem à Comico, quia propter lon- *In Bacchid.*
ginquitatem vię Romam vſque perlatę iam macrę euaſerant. Apud Brabantos Belgij populos erica ingentes ouium greges ſaluberrimo pabulo nutrit, & à pulmonis, lienis, iecoriſq; obſtru-
C ctionibus pręſeruat. Quartum ſi carnes Galenus guſtaſſet, inter laudatiſſimas eas numeraſſet, tum ob delicatiſſimum ſaporem, tum ob facilem coctionem, & probum nutrimentum, quod omni humore ſuperfluo caret, non ob loci modò, & herbę ſiccitatem, ſed propter vires etiam
ericę. Theocritus pro ouium cibo etiam celebrat apiaſtrum, & hederam, quam tamen capram *Idyl. 1.*
potius proſequi veriſimile eſt:

Ταῖσι δ' ἐμαῖς οἴεσσι πάρεστι μὲν ἁ μελίτεια
Φέρβεσθαι, πολλὸς δὲ καὶ ὡς ῥόδα, κισσὸς ἐπανθεῖ. Ideſt,
Ouibus verò meis adeſt apiaſtrum
Ad paſcendum, & copioſa hadera effloret ſicut roſa.

Apparet etiam ſpinis veſci, vel ſaltem ſpinoſis herbis, nam de Eryngio ſcribunt veteres, vt ſuo loco patebit, ſi ex ouium grege quępiam eam herbam ore ſumpſerit, illam primò, ac mox reliquum gregem tam diu à progrediendo ſubſiſtere, quoad ex eius ore herbam paſtor detraxerit. Eſt etiam glans pecori nocuus, ſaltem cùm vterum fert, ait enim Ariſtoteles, ſi oues grauidę glandem copioſius ederint, abortum facere, vt ſues etiam, ouibus tamen conſtantius hoc
D glandibus eſitatis contingere. Eſt vbi plantarum fructuumque inopia piſcibus aluntur. Arria- *Piſcibus vbi*
nus enim author eſt circa Calamos vicum Indię maritimum Nearchum referre ouium carnes *aluntur.*
piſcem reſipere, vt auium marinarum; piſcibus enim ueſci, quòd regio gramen non ferat. Et rurſus non multò pòſt, apud Ichthyophagos, inquit, prata non ſunt, neque gramen naſcitur,
quamobrem pecora eorum etiam piſcibus ſiccis veſcuntur. Et apud Philoſtratum legimus, *Lib. 3.*
Apollonium circa Indiam attigiſſe ferri, etiam Pedagem Oritarum regionem, ubi pecudes ſint piſciuorę, ea comedentes, quę minimè naturę ſuę conueniunt. Paſtores enim piſcibus illas alere conſueuiſſe; Indos enim Carmanos cognominatos mirè piſcoſum mare accolere: Et Paulus Venetus teſtatur in prouincia Aden non ſolum oues, ſed boues etiam & camelos piſcibus veſci, quorum ingens illic ſit copia, & libentius quidem ſiccis quàm recentibus, nam propter immenſum calorem herbis, & frugibus carere. Aelianus verò etiam oues Lydiæ, & Macedonicas ex piſcibus pingueſcere, dici tradit, & Ennius cùm dicit, *propter ſtagna ibi lanigerum genus piſcibus veſcitur,* paludem eſſe demonſtrat, inquit Feſtus, in qua naſcuntur piſces ſimiles ranunculis, quos oues conſectantur. De plantis, quę in cibo ab ouibus ſumptę noxię ſunt, atq;
etiam ſalubres, dicam poſtea. Quod modò ad potum attinet, alij aliam laudant aquam, ſiqui- *Potus.*
dem

dem Albertus obeſiores oues plerumque fieri ſcribit, ſi aquam multam, & turbulentam bibe- E
Quæſt.2. rint. Plutarchus verò in quæſtion. naturalibus pecus libenter, ſcribit, bibere aquam imbris, vbi
ſtatim à vento immittitur, quia dulcis fit, & mitis, ſed alia alia melior pro diuerſitate tẽporis.
Vitalis de Furno, inquit, in æſtate præſtare aquam ſeptentrionalem frigidam, in autumno verò aquam meridionalem tepidam: Ariſtoteles tamen aquam, ſcribit, ouibus commodiorem eſſe autumno aquiloniam, quàm auſtrinam. Atqui authore Varrone aquæ mutatio huic pecori nocet ſaltem eo tempore, quo fit admiſſura inquit: enim, quamdiu admiſſura fit, eadem aqua vti oportet, quod commutatio, & lanam facit variam, & vterum corrumpit.

PASTORIS, SIVE CVRATORIS Officium.

QVOMODO curandum ſit hoc pecus, edocturis nobis, non præter noſtrum in- F
Paſtor. ſtitutum fuerit à nomine eius, cui cura committitur, exordiri; is voce à paſcen-
Opilio. do deducta, latinis paſtor dicitur, quo tamen nomine non ſolùm opilio (ſic priuatim vocatur, qui oues cuſtodit, aut curat, quaſi ouilio) ſed etiam bucolicus, qui boues, & æpolus, ideſt, caprarius, qui capras, vt Aelius Donatus ſcribit, curat, intelligitur. Græci plura vocabula habent; Νομεὺς, Varino, propriè eſt is, qui vel capras, vel boues, vel oues, vel equos, vel aliud animalis genus paſcit. Idem puto qui βόσκων, ſiue βοτὴρ, aut βωτὴρ; ποιμὴν verò priuatim ouium paſtor, παρὰ τὸ ὄϊς, καὶ τὸ μῶ, τὸ ζητῶ, quaſi ὀϊμὴν, aitque ποιμαίνειν propriè etiam dici de ouibus, quaſi oues paſcere. Aeſchylo tamen paſtor ποιμάνωρ eſt, & ipſe grex ποιμανόριον eodem Varino teſte, ποιμάντωρ poeticum eſt. Idem & μηλόνομεῖς exponit ποιμένες, & μηλόβαι & μηλοβάται, eidem ποιμένες, quæ tamen vocabula quemlibet indicare paſtorem τοῦ μήλου ſignificatio indicat; Tum etiam teſtatur Heſychius, qui μηλοβοτεῖ exponit, paſcit: Προβατεὺς Suidæ etiam opilio eſt, & ὀιονόμος & μηλόβοτος pro codẽ leguntur apud Etymologum: Eſt & ἀρνοβοσκὸς idem qui προβατεὺς, ſiue προβατοβοσκὸς, quemadmodum & inter ſynonyma dictum eſt. Qualis modò iſtiuſmodi paſtor, ſiue opilio, G
Opilio qualis eſſe debeat. cuſtos eſſe debeat tradidit Columella; *Qui ſequitur*, inquit, *gregem circumſpectus & vigilans* (id quod omnibus, & omnium quadrupedum cuſtodibus præcipitur) *magna clementia moderetur: idemque duci propior, quam domino, & in cogendis, recipiendiſque ouibus acclamatione, & baculo minetur, nec vnquam tela emittat in eas, neque ab his longius recedat, nec aut recubet, aut conſidat: nam niſi procedit, ſtare debet: quoniam grex quidem cuſtodis officium, ſublimem, celſiſſimamque oculorum veluti ſpeculam deſiderat, vt neque tardiores, & grauidas, dum cunctantur, neque agiles, & fœtas, dum procurrunt, ſeparari à cæteris ſinat, ne fur, aut beſtia hallucinantem*
Pedũ quid. *paſtorem decipiat*. Habet idem paſtor baculum incuruum ad comprehendendas oues, aut ca-
Egloga 5. pras pedibus; pedum vocant, cuius etiam meminit Virgilius, dum ait:

At tu ſume pedum, quod, me cum ſæpe rogaret
Non tulit Antigenes, &c.

Numerus opilionum. Obſeruandum autem pro pecoris diuerſitate, etiam cuſtodum numerum variare; Non enim vnus opilio magnum numerum cuſtodire poteſt, qua de re agens Marcus Varro; *relinquitur*, inquit, *de numero, quem faciunt alij maiorem, alij minorem: nulli enim huius moduli naturales.* H
Illud ferè omnes in Epiro facimus, vt minus habeamus in centenas, oues hirtas ſingulos homines, in pellitas binos. De numero paſtorum alij anguſtius, alij laxius conſtituere ſolent. Ego in octogenas hirtas oues ſingulos paſtores conſtitui, Atticus in cẽtenas. In gregibus ouium, ſed magnos quos milliarios faciunt quidam, facilius de ſumma hominum detrahere poſſunt, quàm de minoribus, vt ſunt Attici. Tremelius. *Septingenarij enim mei, vt opinor, tu octingenarios habuiſti, nec tamen, vt nos, arietum decimam partem.* Idem Varro ait, non multum aliter tuendum eſſe pecus caprillum in paſtu, atque ouillum, hoc tamen habere ſua propria quædam. Idem etiam monet, vt primùm prouideamus, vt totum annum, rectè paſcantur intus, & foris. Palladius verò do-
Paſcuorum electio. cet, quæ paſcua ſint eligenda: paſcua, inquit, ouillo generi vtilia ſunt, quæ vel in noualibus, vel in pratis ſiccioribus excitantur, paluſtria verò noxia ſunt, ſylueſtria damnoſa lanatis; & Columella ait: *ſequeris autem noualia non ſolùm herbida, ſed quæ plerumque vidua ſunt ſpinis. Vtamurq; ſæpius authoritate diuini carminis:*

Si tibi lanitium curæ eſt, primùm aſpera ſylua
Lappæque tribulique abſint, &c.

Quo-

A *Quoniam ea res, vt idem ait, ſcabras oues reddit; cùm tonſis illotis adhæſit*
Sudor: & hirſuti ſecuerunt corpora vepres:

Tum etiam quotidie minuitur lana, quæ quanto prolixior in hoc pecore concreſcit, tanto magis obnoxia eſt rubis, quibus velut hamis innexa à paſcentium tergis auellitur: Molle verò pecus etiam velamen, quo protegitur amittit, atque id non paruo ſumptu reparatur. Tantum Columella. Et rurſus: *Hoc pecus quamuis molliſſimum valetudinis tutiſſima eſt, minimèque peſtilentia laborat. Verum tamen eligendum eſt ad naturam loci: quod ſemper obſeruari, non ſolùm in hoc, ſed etiam in tota ruris diſciplina, Virgilius præcipit cùm ait:*

Nec verò terræ ferre omnes omnia poſſunt.

Pinguis, & campeſtris ſitus proceras oues tolerat, gracilis, & collinus quadratas: ſylueſtris, & montoſus, exiguas: pratis, planiſque noualibus tectum pecus commodiſſimè paſcitur. Idque non ſolùm generibus, ſed etiam coloribus plurimum refert. Similiter rurſus Varro, ait: *Non eadem loca æſtiua, & hyberna, idonea omnibus ad paſcendum. Itaque greges ouium longè abiguntur ex Apulia in Samnium æſtiuatum, atque ad publicanum profitentur, ne ſi inſcriptum pecus pauerint, lege*
B *cenſoria committant multeos, & à campeſtri æſtate exiguntur in Gurgures altos montes;* Quanta porrò diligentia hoc pecus ſit paſcendum, declarat idem Virgilius latinorum poetarum princeps, qui itidem tempora páſcendi, & ad aquam ducendi non negligenda putauit, dum canit: *Paſcendi & ad aquã ducendi tempora.*

At verò Zephyris cùm læta vocantibus æſtas,
In ſaltus vtrumque gregem, (ideſt oues & capras) *atque in paſcua mittet,*
Luciferi primo cum ſidere frigida rura
Carpamus, dum manè nouum, dum gramina canent,
Et ros in tenero pecori gratiſſimus herba.
Inde vbi quarta ſitim cæli collegerit hora,
Et cantu querulæ rumpent arbuſta cicadæ
Ad puteos, aut alta greges ad ſtagna iubeto
Currentem ilignis potare canalibus vndam.

Et alibi ait:

Iam medias operum partes euectus erat ſol
C *Cùm denſas paſtor pecudes cogebat in vmbras*
Vt procul aſpexit luco reſidere virenti
Delia diua tuum.

Medio autem die, ad vallem, vt idem canit, mox ſubdens:

Aeſtibus at medijs vmbroſam exquirere vallem,
Sicubi magna Iouis antiquo robore quercus
Ingentes tendat ramos, aut ſicubi nigrum
Ilicibus crebris, ſacra nemus accubet vmbra.

Rurſus deinde mitigatæ vapore cogentur ad aquam, id quod per æſtatem etiam faciendum eſt, atque iterum ad paſcua perducendum:

Tum tenues dare rurſus aquas, & paſcere rurſus
Solis ad occaſum cùm frigidus aera veſper
Temperat, & ſaltus reficit iam roſcida luna.
Littoraque alcyonem reſonant & acanthida dumi.

D Quæ omnia ſic imitatus eſt Calphurnius: *Ecloga 5.*

Nec tu longinquas procul à præſepibus herbas,
Nec nimis admota ſectabere pabula ſylua,
Dum peragit vernum Iouis inconſtantia tempus
(Veris enim dubitanda fides) modò fortè ſerena
Blandius arriſit, modò cum caligine nimbos
Intulit, & miſeras torrentibus abſtulit agnas.
At cum longa dies ſitientes afferet æſtus,
Nec fuerit variante Deo mutabile cælum
Iam ſyluis committe greges, iam longius herbas
Quære, ſed ante diem pecus exeat, humida dulces
Efficit aura cibos, quoties fugientibus Euris
Frigida nocturna tinguntur paſcua rore:
Et matutinæ lucent in gramine guttæ,
Vt ſimul arguta nemus increpuere cicadæ.

Ad fontem compelle greges, nec protinus herbas E
Vel campos permitte ſequi, ſine protegat illos
Interea veteres, quæ porrigit eſculus vmbras.
Verùm vbi declini iam nona tepeſcere Sole
Incipiet, ſeraque videbitur hora merendę,
Rurſus paſce greges, & opacos deſere lucos,
Nec prius æſtiuo pecus includatur ouili,
Quàm leuibus nidis ſomnos captare volucris
Cogitet.

Quo loco Diomedes Guidalottus noſter Bononienſis per hanc volucrem intelligit vel Alcyonem, vel acanthidem, quia ſcilicet Calphurnius Virgilium eſſet imitatus; mihi verò potius inclinat animus, vt ſit quælibet auicula montium accola, tardiſſimè enim, & niſi poſt Solis occaſum ad dormiendum ſe recipiunt. Eiuſdem Virgilij ſententiam approbans Columella de temporibus, inquit, paſcendi, & ad aquas ducendi per æſtatem, non aliter ſentio, quàm vt Maro prodidit: F

Luciferi primo cum ſidere, &c.

Deinde circa quartam diei horam, & cum æſtus viget, ad puteos, ſtagna, valles, aut aliam vmbram perducemus gregem. Rurſus deinde iam mitigato vapore compellantur ad aquam, etiã per æſtatem id faciendum, & iterum ad paſcua producendum ad occaſum Solis. Sed obſeruãdum eſt ſidus æſtatis per emerſum caniculæ, vt ante meridiem grex in occidentem ſpectans agatur, & in eam partem progrediatur, poſt meridiem in orientem: Si quidem plurimum refert, vt paſcentium capita ſint auerſa Soli, qui plerumque animalibus nocet prædicto oriente ſidere. Sic item Palladius æſtiuis menſibus paſci pecus iubet ſub lucis initio, cùm graminis teneri ſuauitatem roris mixtura commendat. Quarta hora caleſcente, potus puri fluminis, aut putei præbeatur, aut fontis. Medios Solis calores valles, aut arbor vmbroſa declinet. Deinde vbi flexo iam die, ardor infringitur, & ſolum primo imbre veſpertini roris humeſcit, gregem reuocemus ad paſcua. Sed canicularibus, & æſtiuis diebus ita paſcẽdæ ſunt oues, vt capita gregis ſemper auertantur à Solis obiectu. Clariſſimè etiam Plinius idem docet: *Cum meridiem adeſſe ſenties*, inquit, *paſtor, æſtate, contrahente ſe vmbra, pecudem à Sole in opaca cogito. Cùm* G *æſtate paſces, in occidentem ſpectã ante meridiem, poſt meridiem in orientem Aliter noxium, ſicut hyeme, & vere ſi in rorulentum duceres. Nec contra Septentrionem paueris. Cludunt ita, lippiuntque ab afflatu, & aluo citã pereunt.* Varro verò paſtiones temporibus diſtingui ſcribit in Apulia, vt æſtate prima luce exeant in paſtum, & tum herba roſcida meridianam, quæ eſt aridior, iucunditate ſuperet, Sole exorto propelli, vt redintegrantes rurſus ad paſtum alacriores fiant. Circiter meridianos æſtus, dum deferueſcunt, ſub vmbriferas rupes & arbores patulas ſubijci, quoad refrigerato aere veſpertino rurſus paſcant ad Solis occaſum, atq; ita agendum, vt auerſum ſit Soli caput, nam caput illi molle. Ab occaſu paruo interuallo interpoſito ad bibendum appellant, & rurſus paſcunt, quo ad contenebrauit; iterum enim tunc in herba iucunditas: Hæc ab Vergiliarum, ac Caniculæ exortu ad æquinoctium autumnale obſeruare. At verò Florentinus, æſtate quidem oues ſub dio nutriri, ſtabularique ait, cęterùm inualeſcente Sole in vmbram ſubducendas, alioqui nequaquam: ſiquidem maximè, inquit, lęduntur frigore. Addit & alia pręcepta Petrus Creſcentienſis. Per totam ęſtatem aurora, inquit, ſurgente feſtinãter mulgeantur, ne ſolitum paſtum perdant, & cùm dies incaluerit, ſic ducantur, vt calor Solis, aut vẽtus vrens non poſſit eis nocere. Cęterùm veſperi tamdiu foris ſint, donec recuperent paſtum, quem perdiderunt in die. Cum redierint, ſemper curandum, ne ſint calidę, cùm in ouilia includuntur. Quod ſi magnus feruor fuerit, eant in proxima paſcua, ne ſi longius abierint, non poſſint recurrere ad vmbracula: Nec paſtores ſinant eas importunè aggregari, cùm cęlum feruet: quin ſemper moderatè diſpergant. Cum adducuntur calidę, non mulgeantur. Cùm aurora apparuerit, mox agniculi ducantur ex vmbraculis, vbi ſollicitè cuſtodiantur. Cum videant mane telas aranearum oneratas aqua, non permittant paſcere. Si feruor fuerit, & pluuia ceciderit, non ſinantur iacere, ſed ad altiora ducantur, vbi expoſitæ ſint vento, ſemperque moueantur. Cauendę autem ſunt ab herbis, quibus permixta eſt arena. Menſibus Aprili, Maio, Iunio, & Iulio non ſunt permittendę multum paſci, vt peritus quidam paſtor monet, ne nimium impinguentur. Sed menſe Septembri, Octobri, & Nouembri, poſt mediam tertiam ſunt tota die dimittendę in paſcuis, vt impinguentur, quantum poterunt. Huc vſque Creſcentienſis. Vt verò, & lanę habeatur ratio, pręcipit Albertus, oues licet in paſcuis uberibus lanam acquirant molliorem, ſecundum rationem paſcuorum, tamen quia animalia ſunt humidi temperamen-

Sol quando pecori noxius.

Lib. 18. cap. 23.

Quando mulgendę.

Lanæ ratio habenda.

Sicca ouibus amica.

ti,

A ti, meliorem inquit, & molliorem lanam faciunt ex paſcuis tenuibus & ſalſibus, quàm ex vbe- *Sicca ouibus amica.*
ribus, & dulcibus, & melius conualeſcunt in tenuibus, & ſalſis paſcuis: Et rurſus; oues, inquit, locis aridis paſtæ conualeſcunt, & in locis paluſtribus morbidæ efficiuntur. Teſtatur & Cardanus ſterilia paſcua ſubtilitatem lanæ augere. Quibus in locis meſſes ſunt factæ, intereſt duplici de cauſa vtile, vt habet M. Varro, quod & caduca ſpica ſaturantur, & obtritis ſtramentis, & ſtercoratione faciunt in futurum annum ſegetes meliores: Attamen noſtris ruſticis non placet oues ſpicam legere, ſed vtile iudicant, ſi teneantur in ſtipulis. Reliquæ paſtiones hyberno, ac verno tempore hoc mutant, quod pruina iam exhalata propellunt in pabulum, & paſcunt diem totũ, ac meridiano tempore ſemel potum agere, ſatis exiſtimant: Cõradus Heresbachius ſcribit ſuis obſeruari, neque ante exorentem Solem, neque poſt occaſum paſci oues foris æſtate propter roris noxiam. Qui itaq; oues alere vult, hic neceſſe habet, vt agri conditionem metiatur, proq; illius amplitudine, & natura greges inſtituat Nec ſatis eſt, ſi camporum ſpacia ſuppetant æſtiuis paſtionibus, verùm etiam hybernis pabulis ſufficiant oportet. Larga enim præbenda ſunt alimenta, præſtatque exiguum numerum benè alere, (id quod plus etiam emolumenti domi-
B no reddet) quàm maximum gregem pabuli inopia laborantem. Hyeme modo & vere matutinis temporibus intra ſeptum contineri iubet Columella, dum dies aruis gelicidia (inquit) detrahat: Nam pruinoſa ijs diebus herba pecudi grauedinem creat, ventremque proluit: quare etiam frigidis, humidiſque temporibus anni ſemel tantùm ei poteſtatem aquæ fieri cupit. Eadem planè monet Palladius. Addit Virgilius cauendum eſſe, ne talis pruinoſa herba etiam eis ſubſternatur:

Incipiens ſtabulis edico in mollibus herbam
Carpere oues, dum mox frondoſa reducitur æſtas
Et multa duram ſtipula, filicumque maniplis
Sternere ſubter humum, glacies ne frigida lædat
Molle pecus, ſcabiemque ferat, turpeſque podagras.

Idem dicere voluit Calphurnius:

Præcipue gelidum ſtipulis & fronde caduca
Sterne ſolum, ne fortè rigor penetrabile corpus
C *Vrat, & interno vaſtet pecuaria morbo.*

Ad ſtabula verò quod attinet, ea Florentinus ſatis ampla, & lata eſſe iubet, curandumque vt *Stabula qualia eſſe oporteat.*
calida, & ſicca permaneant: pauimentum, vt ſit decliue, lapidibuſque ſtratũ, & cõplanatum, & denique ad partem eius accliuiorem præſepia, vt collócentur, & ſuper ea etiam perticæ infigantur, vt oues dum paſcuntur ſuperſilire prohibeantur. Sed & Columella, ait, humilia oportere fieri ſtabula, & in longitudinem potius, quam in latitudinem porrecta, vt ſimul hyeme calida ſint, nec anguſtiæ fœtus oblidant. Ea poni debere contra meridiem, quoniã id pecus, quãuis ex omnibus animalibus veſtitiſſimum, frigoris tamen impatientiſſimum eſt, nec minus æſtiui vaporis. Itaque cohortem clauſam ſublimi macerie præponi veſtibulo debere, vt ſit in eam tutus exitus æſtiuandi, deturque opera, ne quis humor ſubſiſtat, vt ſemper quàm aridiſſimis filicibus, vel culmis ſtabula conſtrata ſint, quo puriùs, & molliùs incubent fœtæ, iubentq; vt ſint mundiſſima, ne qua earum valetudo, quæ præcipuè cuſtodienda eſt, infeſtetur vligine. Docet & Varro, qualia, & quo loco exſtrui debeant ſtabula, his verbis: *Stabula idoneo loco, vt ſint, ne ventoſa, quæ ſpectent magis ad orientem, quàm ad meridianum tempus, vbi ſtent, ſolum oportet eſ-*
D *ſe eruderatum, & procliuum, vt euerri facilè poſſit, ac fieri purum, non enim ſolùm ea vligo lanã corrumpit ouium, ſed etiam vngulas, ac eas ſcabras fieri cogit. Cùmque aliquot dies ita ſteterint, ſubijcere oportet virgulta, & alia, quo mollius requieſcant, purioreſq; ſint: Libentius enim ita paſcuntur. Faciendum quoque ſepta ſecreta ab alijs, quo enitentes ſecludere poſſit: item quo corpore ægro: Hæc magis ad villaticos greges animaduertanda. Contrà illæ, quæ in ſaltibus paſcuntur, & à tectis abſunt longe, portant ſecum crates, aut retia, quibus cohortes in ſolitudine faciant, cęteraq; vtenſilia. Longè enim, & latè in diuerſis locis paſci ſolent, vt multa millia abſint ſæpe hybernæ paſtiones ab æſtiuis. Ego verò ſcio, inquam, nam mihi greges in Apulia hybernabant, qui in Rheatinis montibus ęſtiuabant, cùm inter hæc bina loca, vt iugum continet ſcirpiculos, ſic colles publicę diſtãtes paſtiones*: hæc ille. Similiter & noſtri opiliones, vt id obiter dicamus, qui in noſtris alpibus æſtiuauerunt, hyberno tempore, maritima Senenſia petunt, ibique tota hyeme pecus ſuum paſcunt: Et Virgilius de paſtoribus Libycis canit:

Quid tibi paſtores Libyę, quid paſcua verſu
Proſequar, & raris habitata mapalia tectis?
Sępe diem noctemque & totum ex ordine menſem

Paſcitur, itque pecus longè in deſerta ſine vllis E
Hoſpitijs, tantum campi iacet: omnia ſecum
Armentarius Afer agit, tectumque laremque
Armaque, Amyclæumque canem, Creſſamque pharetram.

Idem in Bructeris, & alijs aliquot Germaniæ locis, non rarum eſſe Heresbachius teſtatur, vbi cum grege in agris pernoctantes paſtores, gregem cingunt, alligatis canibus excubitoribus: Ipſe opilio in carruca, aut ciſio biroto, cui tectum impoſitum, tanquam amaxobios, iuxta gregem quieſcit. Noſtri verò paſtores in alpibus paruum aliquod ædificant tugurium, in quo dormiunt, pecudem verò cingunt retibus. Stabula autem à frigore tuta eſſe debere etiam docuit Virgilius præcitato loco:

Et ſtabula à ventis hyberno opponere ſoli
Ad medium conuerſa diem, cùm frigidus olim
Iam cadit, extremoque irrorat Aquarius anno:
Ergo omni ſtudio glaciem, ventoſque niuales
Quo minus eſt illis cura mortalis egeſtas, F
Auertes: victumque feres, & virgea lætus
Pabula, nec tota claudes fœnilia bruma.

Columella priuatim agens de ouibus Tarentinis, (quę, vt regantur, ſuprà ex eo dictum eſt) ſtabula ſcribit frequenter eſſe euerrenda, & expurganda, humoremq; omnis vrinæ deuerrendum, commodiſſimè autem hunc ſiccari perforatis tabulis, quibus ouilia conſternuntur, vt grex ſuperſubet, nec tantùm cæno, aut ſtercore, ſed exitioſis quoq; ſerpentibus, tecta liberari, q vt fiat:

Diſce & odoratam ſtabulis incendere cedrum,
Galbaneoque agitare graues nidore Chelydros;
Sæpe ſub immotis præſepibus, aut mala tactu
Vipera delituit, cælumque exterrita fugit
Aut tecto aſſuetus coluber.

Quare, vt idem monet:

Cape ſaxa manu, cape robora paſtor:
Tollentem & minas & ſibila colla tumentem G
Deijce.

Vel ne iſtud cum periculo facere neceſſe ſit, muliebres capillos, aut ceruina ſæpius vri cornua iubet; quorum odor maximè non patitur ſtabulis prædictam peſtem conſiſtere. Docet modò Petrus Creſcentienſis aliquot præcepta, quæ in mulſione ſunt obſeruanda. *Vſque ad feſtum S. Michaelis,* inquit, *ne importuno tempore fœtus emittant, ſed poſt coniunctionem arietum, vt pingueſcant, cuſtodiantur, vt horis opportunis ducantur ad paſcua, & cuſtodiãtur per totam æſtatem. Feſtinanter mulgeantur, aurora ſurgente, vt tempeſtiuè educantur ad paſcua. Dum mulgentur, quotquot adſunt ſilentium præſtent, excepto magiſtro, qui tãtùm neceſſaria loquatur. Caſeum coagulamus ſyncero lacte, coagulis agni, vel hædi, ac pellicula, quæ ſolet pullorum ventribus adhærere; vel agreſtis cardui floribus, vel lacte ficulneo, cui ſerum debet omne deduci, & ponderibus premi: Vbi cœperit ſolidari, opaco loco ponatur, aut frigido: Et preſſus ſubinde adiectis pro acquiſita ſoliditate ponderibus, trito, & torrefacto ſale debet aſpergi: Iam durior vehementius premi poteſt. Poſt aliquos dies ſolidata iam formula ſtatuantur, ita per crates, ne inuicem ſe vnaquaque contingat: ſit autem loco clauſo, & à ventis remoto, vt teneritudinem, & pinguedinem ſeruet. Vitia caſei* H *ſunt, ſi aut ſiccus, aut fiſtuloſus eſt, quod euenit, ſi aut parum prematur, aut nimium ſalis accipiat, aut calore Solis vratur. Recenti caſeo conficiendo aliqui virides nucleos pineos terunt, atque ſic lacte mixto congelant, aliqui cuminum tritum frequenter colatum, congelant. Qualecumque etiam ſapore velis efficere, poteris adiecto, quod elegeris condimento, vel pipere aliove pigmento, id præſtare:* hæc ille. Virgilius ait ex lacte, quod interdiù emulſere, veſperi in caſeum exprimere.

In mulſione quæ obſeruanda.

Quomodo fiat caſeus.

Quod ſurgente die mulſere, horiſque diurnis
Nocte premunt, quo iam tenebris, & Sole cadente
Sub lucem exportant calathis (adit oppida paſtor)
Aut parco ſale contingunt, hyemeque reponunt.

Sic legitur paſſim, ſed ſi pro exportant, legis exportans, non opus fuerit parentheſi; hancque genuinam & germanam eſſe lectionem exiſtimat Scaliger filius in annotationibus in Catullum. Idem poeta nobis ſignificauit, vix in fœcundis ouibus fieri poſſe, vt per totum diem mulgeantur, quanto minus bis in hora, nam qui id faciunt, furti arguit, dum inquit:

Hic alienus oues cuſtos bis mulget in hora.

Quid

A Quid verò ſequatur incommodi ex gemina emulſione in hora, ſtatim ipſe ſubijcit:

Et ſuccus pecori, & lac ſubducitur agnis:

Quoties, & quando mulgenda.

Macerantur nimirum oues, macreſcuntque. Varro quoque vetat, dum nutriuntur agni, matres mulgeri, quia plus lanæ ferunt, & agnos plures. Et lex Iuſtiniani eſt: *Si fuerit deprehenſus opilio oues mulgere clam Domino ſuo, & vendere ſcilicet lac, verberatus priuetur mercede*, vt annotauit Seruius. Virgilio Varronique ſubſcribit Calphurnius, dum canit:

At ſi fortè vaces dum matutina relaxat
Frigora Sol, tumidis ſpument tibi mulctra papillis,
Implebit quod meſſe fluat, rurſusque premetur
Mane, quod occidua mulſura redegeris hora,
Parce tamen fatis, neu ſint compendia tanti
Deſtruat vt niueos venalis caſeus agnos,
Nam tibi præcipuo fætura colatur amore.

Virgilius explicatur.

Quidam vir doctus annotatione quadam in Calphurnium, referente Iacobo Pontano, aſſerit
B lac emulſum manè, vel interdiu caſeum tantùm præſtare, nēpe qui areſcat, ſolideſcat, & durus perduret; lac verò emulſum veſperi non modò caſeum item durum, & ad ferēdam vetuſtatem idoneum præbere, ſed dare præterea nobis facultatem efficiendi lactea diuerſi generis edulia, quæ poſtridie manè diuendantur. Hoc præſentis pecuniæ emolumentum, dare non poſſe matutinum, quia dum coaguli tempus expectatur, æſtus, inquit, increbreſcit, ipſum areſcit, lucem craſtinam videre non quit. Ergo quod dicit poeta, *lac manè mulſum, nocte premit*, intelligendum eſſe, aptum fore ad integram preſſuram, vt inde caſeus aridus, & aſſeruandus euadat: lacteas enim illas delicias, quæ ſubitò venundentur, integrum, & ſolidum preſſum non ferre; lac autem veſpertinum ad vtrumque vſum valere: Nam vel ſummo manè in vimineis, aut iunceis vaſis in oppida portari coagulatum tantummodò, vel ſaliri, ſi iubet, perinde atq; matutinum, & preſſari, vt inde caſeus ſolidus, & diuturnus euadat. Tantum ille. Cuius quidem ratio vera eſt brumali tempore; nam alioqui in magnis ſæpe æſtibus lac veſperi emulſum manè acorem contraxit. Solent autem villici teneros agnos dū adhuc herbę ſunt expertes, lanio tradere, quoniam & paruo ſumptu, (vt vtar verbis Columellę) deuehuntur; ijs ſummotis, fructus lactis ex
C matribus non minor percipitur. Summitti tamen etiam in vicinia vrbis quandoq; oportere aſſerit; nam vernaculum pecus longè peregrino vtilius eſſe. Nec verò cōmitti vult, vt totus grex effętus ſenectute dominum deſtituat: cum pręſertim boni paſtoris, vel cura prima ſit annis omnibus in demortuarum, vitioſarumq; ouium totidem, vel etiam plura capita ſubſtituere: Quoniam ſæpe frigorum, atque hyemis ſęuitia paſtorem decipit, & eas oues interimit, quas ille tēpore autumni ratus adhuc eſſe tolerabiles, non ſubmouetat: Quo magis etiam propter hos caſus, niſi validiſſima, quę nō comprehendatur hyeme, nouaq; progenie repleatur numerus. Idē pręcipit Palladius his verbis: *Curandum eſt, vt mortuarum, vel vitioſarum numerus, nouella ſobola reparetur. Autumno debiles quoque precio mutentur, ne eas imbecillas hybernum frigus abſumat.* Et ad numerum quod attinet, Florentinus tradit, numerum imparem eſſe debere, vt qui naturalem quādam vim ad gregis ſalutem, ac durabilitatem habere credatur. Sed hoc ſuperſtitioſum mihi videtur. Arbitratur itidem Columella non minorē quadrima, neq; quę exceſſit annos octo alendam, tum quod neutra ętas ad educandum idonea, tum etiam quia, quod ex vetere materia generatur, plerumq; congeneratum parentis ſeniū refert, & vel ſterile eſt, vel
D imbecille. Quamobrem partus pecoris, ſi id laudabile eſt, diligēs debet adhiberi cuſtodia, vt in maternum, paternumq; locum ſubmitti poſſint: Nam iuxta Columellę præceptum, agnus cùm eſt editus, erigi debet, atq; vberibus admoueri, rū etiā eius diductū os preſſis humectari papillis, vt condiſcat maternum trahere alimentū: Sed prius quàm hoc fiat, exiguū emulgēdum eſt, quod paſtores coloſtrā vocant, ea niſi aliquatenus emittitur, nocet agno: qui biduo, cùm natus eſt, cum matre clauditur, vt & ea partum ſuū foueat, & ille matrē cognoſcere condiſcat (ſic Columella: alij agnos naturaliter matrem ſuā aiunt cognoſcere, vt ſuprà dictum eſt) mox deinde, quandiù non laſciuit, obſcuro, & calido ſepto cuſtodiatur: poſtea luxuriantē virgea cum cōparibus area claudi oportebit, ne velut puerili nimia exultatione maceſcat, cauendumq; eſt, vt tenerior ſeparetur à validioribus, quia robuſtus angit imbecillū, ſatiſq; eſt manè, prius quā grex procedat in paſcua: deinde etiā crepuſculo redeuntibus ſaturis ouibus admiſcere agnos, qui cū firmi eſſe cęperint, paſcēdi ſunt intra ſtabulū cytiſo, uel medica, tum etiā furfuribus, aut ſi permittit annona, farina hordei, uel erui: Deinde ubi conualuerint, circa meridiē pratis, aut noualibus uillę cōtiguis matres admouendę ſunt, & à ſepto emittendi agni, ut condiſcat foris paſci. Similiter ferè & Varro ait: *In nutricatu cùm parere cœperint, ijciunt in ea ſtabula, quæ habent*

Numerum amiſſum eſſe reſtituendū.

Ouium alendarum numerus.

Agnus vt educandus.

ad eam rem ſecluſa, ibique nata recentia ad ignem propè ponunt: & quo ad conualuerint, biduum, aut triduum retinent, dum agnoſcant matrem agni, & pabulo ſe ſaturent. Deinde cùm matres cum grege in paſtum prodeunt, retinent agnos: Qui, cum reducta ſunt ad veſperum, aluntur lacte, & rurſus diſcernuntur, ne noctu à matribus conculcentur. Hoc idem faciunt manè antequam matres in pabulum exeant, vt agni ſaturi fiant lacte. Circiter decem dies cum præterierunt, palos affigunt, & ad eos alligant libro, aut qua alia re leni diſtãtes, ne tota die curſantes inter ſe teneri delibent aliquid membrorum. Si ad matris mammam nõ accedit, admouere oportet, & labra agni vngere butyro, aut adipe ſuillo, & olfacere labra lacte. Diebus pòſt paucis obijcere viciam mollitã, aut herbam teneram antequam exeant in paſtum, & cùm reuerterunt. Et ſic nutricantur quoad facti ſunt quadrimeſtres. Interea matres eorum, his temporibus non mulgent quidam, qui melius omnino perpetuò, quod lana plus ferunt, & agnos plures. Cùm depulſi ſunt agni à matribus, adhibenda diligentia eſt, ne deſiderio ſeneſcant. Itaque deleniendum in nutricatu pabuli bonitate, & à frigore, & aſtu ne quid laborent, curandum. Cum obliuione iã lactis non deſiderant matrem, tum denique compellendum in gregem ouium. Hæc Varro, & ab eo mutuatus Creſcentienſis. Et Didymus etiam ait partus ipſos, vbi lacte fuerint expleti, ſeparatim ſeruare oportet, conculcantur enim vnà relicti cum matribus. Ante duos menſes lac emulgendum non eſt: melius autem erit ſi nũquam, ſic quippe agni corpulentiores euadent. Cæterùm fœtus ex primiparis ouibus nutrire operæprecium eſt, cùm ſint infirmiores, quàm vt durent diutius: Creſcentienſis præterea tradit, agnis editis ſingula ſeptimana per menſem ſal dari debere, & impoſterum decimo quinto ſemper die. Quando autem ſeparantur à matribus, mox tonderi propter pediculos, vel quia melius creſcunt, & vnaquaque hebdomada ſal eis obijci. Circa natiuitatem Domini iungi cũ matribus, vt de agnis, inquit Palladius ſcribit: Cùm ad mammam admouentur, ſubrumari dicuntur. Ferè autem ad quatuor menſes à mamma non disiunguntur, vt teſtatur idem Varro. Quomodo autem Tarentini agni, quorum delicata, & precioſa lana eſt, ſint nutriendi ſuprà ex Columella docuimus, cùm de ouibus ageremus Tarentinis. Succurrendum eſt quoque agnis, vt idem author docet, vel febricitantibus, vel ægritudine alia affectis: qui vbi morbo laborant admitti, inquit, ad matres non debent, ne in eas perniciem transferant. Itaque ſeparatim mulgeri iubet oues, & cæleſtem aquam pari menſura lacti miſceri, atque eam potionem febricitantibus dari: Multos lacte caprino iiſdem mederi ait, idque per corniculum infundi faucibus. Democritus aſſerit agnos morbo non laboraturos; ſi hæderam in paſtu appones curriculo ſeptem dierum. Sed de affectibus agni, & ouis poſtmodum. Altera modo vtilitas eſt ex tonſura ipſius lanæ, quæ apud priſcos dicebatur, vellus nimirum à vellendo, quia non tondebantur oues, ſed lana vellebatur, quod tamen poſtmodum tondere etiam dixerunt: Varro: *Tonſura vocatur cum oues, & capras detondent, & vellunt:* Palladius locis calidis tonderi oues iubet menſe Aprili, locis verò temperatis, menſe Maio tonſuram celebrandam eſſe ſcribit: Iunio verò menſe in frigida regione. Rauiſius Textor tempus tondendarum ouium, ait, eſſe in Iulio, Gallus ſcilicet in Gallia, quę tamen regio præcociorem tonſuram exigere videtur. Columella, atque etiam Palladius, vt ex prę̨citatis conſtat, certum tempus anni per omnes regiones hoc in negotio ſeruari non poſſe aſſerunt, quoniam nec vbiq; tardè, nec celeriter ęſtas ingruit, & eſt, inquiunt, modus optimus conſiderare tempeſtates, quibus ouis non frigus, ſi lanam detraxeris, neq; ęſtum, ſi nondum detonderis, ſentiat. Verùm eam, quandocunq; detonſa fuerit, vngi voluit tali medicamine: Succus excocti lupini, veteriſque vini fęx, & amurca pari menſura miſcentur, eoq; liquamine tõſa ouis imbuitur, atq; vbi per triduum delibuto tergore, medicamina perbiberit, quarto die, ſi eſt in vicinia maris, ad littus deducta merſatur: Si minùs eſt, cęleſtis aqua ſub dio in hunc vſum duratura paulumque decoquitur, eaque grex perluitur. Hoc modo curatum pecus anno ſcabrum fieri non poſſe, Celſum affirmare, inquit idem Columella: nec dubium eſſe, quin etiam ob eam rem lana quoque mollior, & prolixior renaſcatur. *De tonſura ouium, inquit Marcus Varro, primùm animaduerto antequam incipiant facere, num ſcabiem, vel vlcera habeant, vt ſi opus eſt, anteà curentur, quàm tondeantur. Tonſura tempus inter æquinoctium vernum, & ſolſtitium, cùm ſudare cæperint oues, à quo ſudore recens lana tonſa ſuccida eſt appellata. Tonſas recentes eodem die perungunt oleo, & vino, admiſtà cera alba, & adipe ſuillo. Et ſi ea tectà eſſe ſolet, quam habeat pellem iniectam, eam intrinſecus eadem re perungunt, teguntque rurſus. Si qua in tonſura plagam accepit, eum locum oblinunt pice liquida. Oues hirtas tondent circiter hordeaceam meſſem, in alijs locis ante fœniſicia. Quidam has bis tondent in anno, vt in Hiſpania citeriore, ac ſemeſtres faciunt tonſuras: duplicem impendunt operam, quod ſic putant plus facere lana, quo nomine quidam bis ſecant prata. Diligentiores tegeticulis ſubiectis oues tondere ſolent, ne flocci intereant.*

Sal quando, & qua re agnis dandũ.

Subrumari quid.

Agnorum ægrorum cura.

Tonſura ouium.

Inunctio tõſæ ouis.

E F G H

Dies

A *Dies ad eam rem ſumuntur ſereni, & in ijs id faciunt ferè à quarta ad decimam horam, quoniam Sole calidiore tonſa, ex ſudore eius lana fit mollior, & ponderoſior, & colore meliore; Quam demptã, & conglobatam alij vellera, alij velumina appellant: Ex quorum vocabulo animaduerti licet, prius lanæ vulſuram, quàm tonſuram inuentam. Qui etiam nunc vellunt, antè triduo ieiunas habent, quod languidæ minus radices lanæ retinent. Omninò tonſores in Italia primum veniſſe ex Sicilia dicuntur poſt Romam conditam anno quadringenteſimo quinquageſimo quarto, vt ſcriptum in publico Ardeæ in literis exſtat, eoſque adduxiſſe Publium Ticinium Menam. Olim tonſores non fuiſſe adſignificant antiquorum ſtatuæ, quod plerèque habent capillum, & barbam magnam:* Huc vſque Varro. Plinius etiam non vbique oues tonderi ſcribit, ſed quibuſdam in locis vellendi morem durare. Variant itaque tonſuræ tempora, quia non vbique idem cæli ſtatus, neque pecoris, pabulique ratio eadem. Quibuſdam locis bis tondentur, inquit Heresbachius, nempe ad initium Maij, aut finiente Aprili, temperatis diebus, prima tonſura, & iterum circa Septembris initium, ſecunda vſurpatur. Noſtri bis tondent, primum circa feſtum S. Crucis, quod eſt tertio Maij, & rurſus circa feſtum S. Crucis, quod eſt 14. Septembris. Quibus ſemel duntaxat tondere
B conſuetum, hi circa ſolſtitium æſtiuum vellere pecus liberant. Quo tempore & ij, qui gemina vtuntur tonſura, agnos quoque tondere conſueuerunt. Antè triduum quàm tondeantur, benè lauandæ, atque vbi exſiccatæ tondendæ. Tantum Heresbachius. Calphurnius præterea monet, vt coloris lanæ, & longitudinis, mollitieque, & duritiei habeatur ratio, ne ſcilicet alba nigræ, vel longa breui, vel mollis duræ miſceatur: *Ante tonſionem quid faciendum.*

Cùm iam tempus erit, maternas demere lanas
Hircorumque iubas, & olentes cadere barbas,
Antè tamen ſecerne pecus, gregibuſque notatis
Conſimiles include comas, ne longa minutis,
Mollia ne duris coeant, ne candida fuſcis.

Iubet item obſeruari, ne inter tondendum à ferro vulnus inferatur:

Sed tibi cùm vacuas poſito velamine coſtas
Denudabit ouis, circumſpice, ne ſit acuta
Forfice læſa cutis: tacitum ne puſtula virus
C *Texerit occulto ſub vulnere, quæ niſi ferro*
Rumpitur, in miſerum fragili rubigine corpus
Corrodet ſanies, & putrida contrahet oſſa.

AFFECTVS CORPORIS, Eorumque curatio.

OVILLVM pecus quamuis molliſſimum ſit, valetudinis tamen tutiſſimæ eſſe, minimèque peſtilentia laborare Columella profitetur, idque ex ſententia Celſi, quem prudentiſſimum hac parte vult haberi. Contra Ariſtoteles peritos tradere ſcribit, ouem, equum & hominem iiſdem ferè, totidemque morbis tentari. Et Nonius reiculas oues interpretatur, ætate aut morbo graues, citans illud
D Varronis ex libro de liberis educandis. *Et vt in grege opilio oues minus idoneas remouere ſolet, quas reiculas appellat*: Cato eiuſmodi oues reijculas vocat. Petrus Creſcentienſis ouium ſanitatem, & infirmitatem certis ſignis cognoſci docuit: Nam ſi aperiantur earum oculi, & venæ ſint rubicundæ, & ſubtiles, ſanas eſſe ait: ſin albę, vel rubicundę, & craſſæ apparuerint, infirmas. Item ſi manu apprehenſæ in ſchina prope anchas (in ſpina dorſi prope coxendices) comprimũtur, nec flectuntur, ſanas & validas eſſe, ſi verò flectuntur, infirmas. Item ſi capite in pelle colli, & antè tractæ vix trahi poſſunt, eſſe ſanas, & robuſtas; ſi facilè ſequuntur, infirmas. Item ſanas per viam animoſiùs incedere, imbecilles moleſtiùs, & capite inclinato. Idem tradit, oues in febres incidere, eaſque & cognoſci, & curari poſſe, & quomodo curentur, ſe in tractatu boum edocuiſſe. Accidere autem febres ouibus teſtatur Virgilius, dum ait: *Oues reiculæ quæ.* *Febris eiuſque cura.* *3. Georgic.*

Quin etiam ima dolor balantum lapſus ad oſſa
Cum furit, atque artus depaſcitur arida febris,
Profuit incenſos æſtus auertere, & inter
Ima ferire pedis ſalientem ſanguine venam.

Prudenter Virgilius, inquit Columella, ouibus febricitantibus conſuluit de talo, vel inter duas

Febris ſigna. vngulas ſanguinem emitti oportere, nos etiam ſub oculis, & de auribus ſanguinem detrahimus. Addit Virgilius ſigna febricitantis. E

Quam procul aut molli ſuccedere ſapius vmbra
Videris, aut ſummas carpentem ignauius herbas,
Extremamque ſequi, aut medio procumbere campo
Paſcentem, & ſera ſolam decedere nocti,
Continuò ferro culpam compeſce, priuſquam
Dira per incautum ſerpant contagia vulgus.

Quomodo autem agnis febricitantibus ſit medendum, præcedenti rubrica dictum eſt. Africanus monet in Geoponicis Græcis, vt quàm maximè in ipſo principio proſpiciamus, ne in morbum peſtilentem incidant oues. *Peſtis.* Vere igitur aduentante eleliſphacum montanum, praſiumq; herbas, inquit, contundes, & per dies quatuordecim in potu ijs temperabis: Idem & autumno diebus totidem faciendum. Quod ſi iam eas occupauerit morbus, iiſdem remedijs vti conueniet: Iuuat etiam ex cytiſo pabulum, arundiniſque duriſſimæ radices teneræ madefactæ, atque in affectam partem admotæ (vt Andreas à Laeuna, vertit, ſed melius Cornarius, arundinis duriſſimæ radices teneritmæ. Græcè enim non τόπον, ſed ποτὸν legendum.) Oportet autem infectas in aliam regionem transferre, ne contagione ſua ſanas etiam vitient: quin & ipſæ dum alia aqua, ſpirituque alio fruuntur, roborantur, & conualeſcunt. Haud ſatis itaque accipio, cur dixerit Columella, hoc pecus quamuis molliſſimum, valetudinis tutiſſimæ eſſe, minimèque peſtilentia laborare, cum id ante ipſum non pauci fuerint atteſtati; ac in primis, quem ſæpe citat, Virgilius, his verſibus: F

Balatu pecorum, & crebris mugitibus amnes
Arenteſque ſonant ripæ, colleſque ſupini.
Iamque cateruatim dat ſtragem, atque aggerat ipſis
In ſtabulis, turpi dilapſa cadauera tabo;
Donec humo tegere, ac foueis abſcondere diſcunt.
Nam neque erat corijs vſus, nec viſcera quiſquam
Aut vndis abolere poteſt, aut vincere flamma:
Nec tondere quidem morbo, illuuieque pereſa G
Vellera, nec telas poſſunt attingere putres.
Verùm etiam inuiſos ſi quis tentarat amictus,
Ardentes papulæ, atque immundus olentia ſudor
Membra ſequebatur, nec longo deinde moranti
Tempore contactos artus ſacer ignis edebat.

Innuit poeta nullum locum ab hoc peſtifero malo immunem, omneſque fluuios, omneſque ripas, omnes colles pecudum morientium balatu, & taurorum (de quibus prius erat locutus) ſubita peſte cadentium horribili mugitu perſonaſſe. In ipſis ſtabulis tantam pecudum ſtragem editam, vt cadauera interemptorum illic cateruatim aggeſta iacerent, donec tandem foſsis latiſſimis, in altitudinem quindecim pedum eductis, humarentur, & terra contegerentur: Greges peſte conſumptos, humandos eſſe, quia corium, velluſque peſtiferum eſt, etſi enim corium detrahi poterat, non eſſe tamen vſus; nec potuiſſe ablui inteſtina, nec concremari, nec tonderi vellera, eroſa videlicet, vi peſtis, lana. Quod ſi quid etiam telæ inde factum eſſet, attingi ſinè pernicie non potuiſſe. Papulas ardentes, & puſtulas in toto corpore repĕte extitiſſe, & dolorem H membrorum deterrimum, ſudoremque immundiſsimum cõtinuò inſecutum fuiſſe. Paulò poſt *Puſula.* Inſanabilem ſacrum ignem, quem puſulam vocãt paſtores, ſic hominem, & pecudem obruiſſe, vt illo omnes ægrotantis artus abſumerentur, neque medicamentorum, neque ferri remedia, *Lib. 6. natural. 99. cap. 27.* morbum vlla ex parte paſſum, ac penè ad omnem contactum exeanduiſſe. De hoc igne ſacro, quem vulgo dicimus ignem Sancti Antonij, infra ex Columella. Seneca de peſte, quæ in Pompeis celebri Campaniæ vrbe oues inuaſit, in hæc verba tradit, *Aiunt ſexcentarum ouium gregem exanimatum in Pompeana regionis motu.* *Oues cur facile peſte tẽtentur.* (Ab initio dixerat, eam vrbem Regulo, & Virginio Conſulibus deſidiſſe terræ motu, & quidem diebus hybernis.) *Nec eſt quare hoc ouibus illis putes timore accidiſſe. Diximus ſolere poſt magnas terrarum motus peſtilentiam fieri. Multa enim mortifera (tum aer, tum aqua) in alto latent. Quæ cùm extra ſuperficiem terræ erumpunt ſuo halitu, & vapore, facilius pecora ſentiunt, in quæ peſtilentia incurrere ſolet, quo auidiora ſunt, & aperto cælo plurimum vtuntur, & aquis, quarum maxima in peſtilentia culpa eſt. Oues verò mollioris naturæ, quo propiora terris ferunt capita, corruptas eſſe non miror, cùm afflatum diri aeris circa ipſam humum exceperint. Nocuiſſet ille & hominibus, ſi maior exiſſet, ſed illum copia aeris*

ſyn-

Digitized by Google

A *ſynceri extinxit, antequam vt ab homine poſſet trahi, ſurgeret.* Hactenus Seneca. Ouidius ſimi- *7. Metam.*
liter deſcribens calamitatem magnæ illius peſtis, quam Iuno Aeginæ inſulæ immiſiſſe fingi-
tur, inquit;

Lanigeris gregibus balatus dantibus ægros
Sponte ſua, planèque cadunt, & corpora tabent.

Vierus in opere de præſtigijs Dæmonum ſcribit anno Chriſti M D. L I I. in Lucenſium agro *Lib. 7. c. 28.*
circa pagum Menapiam in fine Maij, peſtilentem morbum pecora inuaſiſſe, vt mortua repentè
conciderent. Sanguinem eorum, ſi hominem nudum contingeret, anthraces generaſſe, qui nõ
aperti eſſent innoxij, aperti verò latiſsimè ſerperent: carnem eorundem pecorum recens mor-
tuorum coctam, & comeſtam fuiſſe innoxiam: At ius carnis potanti lethale. Vitalis de Furno; *Cap. 251.*
Si vis, inquit, *morbum peſtilentem remouere ab ouibus, accipe ventrem arietis, & coque cum vino,*
& aqua, & poſt modum pone illud cum aqua, quam dabis ouibus ad bibendum, & ſanabuntur. Eſt
autem hoc remedium, vt videtur Rhaſis, & Alberti; aiunt enim: Aduerſus morbum ouibus le-
thalem, ventrem arietis cum vino coques, & aqua dilues, dabiſque ouibus in potum. Et ipſe
B etiam Columella inquit, *ſi ægrotat vniuerſum pecus, vt & antè præcepimus, & nunc, (quod re-*
mur eſſe maximè ſalutare) iterum adſeueramus in hoc caſu, quod eſt remedium præſentiſſimum:
pabula mutemus & aquationes totius regionis, & alium quæramus ſtatum cæli, curemuſque ſi ex
calore, & æſtu concepta, peſtis inuaſit, vt opaca rura: ſi inuaſit frigore, vt eligantur aprica. ſed mo-
dicè, ac ſine feſtinatione perſequi pecus oportebit, ne imbecillitas eius longis itineribus aggraue-
tur, nec tamen in totum pigrè, ac ſegniter agere. Nam quemadmodum feſſas morbo pecudes vehe-
menter agitare, & extendere non conuenit, ita conducit mediocriter exercere, & quaſi torpentes
excitare, nec pati veterno conſeneſcere, atque extingui. Cum deinde grex ad locum fuerit perdu-
ctus in lacinias, Colonis diſtribuatur, nam particulatim facilius, quàm vniuerſim conualeſcit, ſiue
quia ipſius morbi halitus minor eſt in exiguo numero, ſeu quia expeditius cura maior adhibetur *A Sole læſa,*
paucioribus. Fit quandoque, vt ab ardente Sole labefactentur, cadantque aſsiduè, nec edant: *vt curandæ.*
Quod ſi fiat, Anatolius agreſtis betæ, id eſt, lapathi ſuccum eis infundi iubet, cogendaſque eſſe,
ait, ipſas etiam betas comedere. Si verò æſtuantes biberint, & ſic refrigeratæ fuerint, quod tum *Ad bilem.*
aliàs, tum circa omentum præcipuè fieri lanij aſſerunt, auriculæ eis dimidia ferè parte abſcin-
C duntur, & ſi ſanguis è vulnere manet, benè habere aiunt, ſin minus, mactandas eſſe. Columella *Ad pituitã.*
aſſerit, bilem, æſtiuo tempore non minimam perniciem, potione depelli humanę veteris vrinę,
eandemque etiam remedio eſſe pecori arcuato. Idem author eſt Cunilam bubulam, vel nepe-
tæ ſyluestris ſurculos lana inuolutos naribus inſeri, verſatique donec ſternuat ouis, ſi pituita
moleſta eſt. Plinius verò veratrum nigrum, pecorum, iumentorumq; pituitas ſanare, ait, ſur-
culo per aurem traiecto, & poſtera die, eadem hora, exempto. Quamuis modò Ariſtoteles pro- *Morbus co-*
blemate, cur homini ſoli peruertũtur oculi; ſolum hominem morbo comitiali affici ſcribat, alia *mitialis.*
tamen etiam animalia ſimiliter conuelli legimus. Plinius coturnicem autem hoc morbo affici
ſcribit, Abſyrtus equos; ex recentioribus Brodæus etiam accipitres, & graculos. Cælius idem *Lib. 10. cap.*
ſcribit de canibus, & felibus, vidiſſeq; ſe arietem, qui hoc eodem morbo perierit, ſed & capra, *13.*
teſte Hippocrate, & Plutarcho, epileptica eſt, atque ouis etiam, vt his verbis teſtatur Hippo- *Lib. 3. c. 23.*
crates: *In morbo comitiali cerebrum nimis humidum eſt. Cognouerit autem hoc ipſum quis maxi-* *Lib 6. c. 9.*
mè ex ouibus, & præſertim capris. Hæ enim frequentiſſimè corripiuntur. Quodſi caput ipſarum *Lib. de mor-*
diſſecueris, reperies cerebrum humidum, & ſudore refertum, ac malè olens; Sed & ipſe etiam Ari- *bo ſacro.*
D ſtoteles, ouem, equum, & hominem eiſdem ferè morbis tentari peritos tradere, dum ait, comi-
tiali morbo etiam ouem obnoxiam eſſe, negare non poteſt. Ruſius tradit militem quendam
narraſſe ſibi, quòd viderit ouem, quæ in rabiem inciderat, cùm vacca quædam rabioſa cornu *Rabies.*
eam impetiſſet. Suſpirioſè laborantibus Columella auriculas ferro reſcindi præcipit, muta- *Aſthma.*
rique regiones, quod in omnibus, inquit, morbis, ac peſtibus fieri debere cenſemus. Si tuſsiant, *Tuſſis.*
Anatolius amygdalas repurgatas, contuſaſque, & cum tribus vini cyathis diſtemperatas per
nares infundi debere ait. Paſtores verò in Heluetia iuxta Tigurum, vt refert Geſnerus, ouibus
ægris, in tuſsi præſertim pſeudochamædry medentur, indeque illam, herbam ouium appellãt,
ſimilis eſt (inquit) chamædryi, ſed fatua, & inodora, floribus cæruleis ſpicatim per agnatos ra-
mulos, digeſtis, in medij caulis cacumine nunquam ſe aperientibus: Alicubi etiam in Germa-
nia, vt refert Hieronymus Tragus, opiliones, aſari radicis pollinem ſali mixtum ouibus lingẽ-
dum præbent ad pulmonis præcipuè vitia, & ruſsim. Si laborent dyſpnæa, ex præcepto Anato- *Dyſpnæa.*
lij ferro illis aures τέμνειν, id eſt, amputare (forare vertit Andreas à Lacuna, Cornarius incidere,
ego inquit Geſnerus, ſummas auricularum partes reſecandas intelligo) oportet, ipſaſque oues
aliò traducere, ſed fortè Lacuna Plinium ſecutus fuerit, qui de cõſiliginis radice ſic ſcribit; *Ra-*

dix

Digitized by Google

dix herbę conſiliginis ſuum quidem, & pecoris omnis remedium præſens eſt pulmonum vitio, vel E
traiecta tantùm in auricula, bibique debet ex aqua, haberique in ore aſſiduè ſub lingua: Ita & Co-
lumella; *Ouem pulmonariam*, inquit, *ſimiliter vt ſuem curari conuenit, inſerta per auriculam, quam veterinarij conſiliginem vocant*. De ea iam diximus, cum maioris pecoris medicinam
tradidimus, ſed is morbus æſtate plerunque concipitur, ſi defuit aqua, propter quod vaporibus
omni quadrupedi largius bibendi poteſtas danda eſt. Celſo placet, ſi eſt in pulmonibus vitiſt,
acris aceti tantum dare, quantum ouis ſuſtinere poſſit, vel humanæ veteris vrinæ tepefactæ, triū
heminarum inſtar, per ſiniſtram narem corniculo infundere, atque axungiæ ſextantem fauci-
bus inſerere. Fiunt itaque potiſſimum pulmonariæ, vt eiuſdem authoris verbo vtar, niſi ſæpius
lauentur, æſtate præſertim plurimùm ſicca exiſtente. Forſan eò reſpexit Virgilius etiam, quan-
do inter reliqua opera, quæ feſtis exerceri diebus permittit, lotionem quoque & mundationem
1. Georgic. *Lotio.* ouium concedit his verſibus:

Quippe etiam feſtis quædam exercere diebus,
Fas, & iura ſinunt, riuos deducere nulla
Relligio vetuit, ſegeti prætendere ſepem, F
Inſidias auibus moliri, incendere vepres,
Balantumque gregem fluuio verſare ſalubri:

Salubritatis enim ille, & commodorum ibi voluit curam habendam, minus illic ſuperſtitioſus
ethnicus poeta, vt in re ſaltem vtili, quàm olim gens Iudæa in neceſſarijs caſibus. E contrario
Lienis affe- *ctus.* in Anglia cùm æſtates pluuiæ ſunt, & cùm paſcuntur in locis vliginoſis, & cùm lingunt manè
rorem, aiunt putreſcere, & contabeſcere ijs viſcera. Lien aliquando craſſis humoribus, vt ait
Creſcentienſis, impletur, inflaturque, idque ſæpius menſe Maio, & Aprili præ copia lenti, craſ-
ſique ſanguinis, vnde ſæpe ſubitò moriuntur, prodeſt eis, inquit, ſteccum vt vulgò vocant, (ſty-
lum ligneum intelligit) duorum digitorum poni inter nares, & operam dare, vt multum detra-
hatur ſanguinis. Quædam enim ſic liberantur, aliæ nihilominus moriuntur. Fit etiam vt reni-
bus pingui vndique obductis intereant, teſte Ariſtotele, quod vbertate pabuli fieri, ait, vt in Si-
cilia, agro Leontino. Quocirca ſero diei agere oues ad paſcua paſtores loci illius ſolere, quo
Lib. 3. de minus capiant pabuli. Idem alicubi, ouibus ſolis animalium renes totos obeſos habere, lethale
part. c. 9. eſſe aſſerit, ideoque fieri, vt quamquam pingues admodum ſint, tamen aliquid deſit, etſi non G
Sideratio vtrique dextro quidem. Cauſam eſſe cur hoc ſolis, aut maximè ouibus accidat, quod ijs, quæ
ouium vn- adipe pingueſcere ſolent, pingue humidum ſit: Itaque non æquè flatus interclusos dolorem fa-
de. cere, idq; cauſam ſiderationis eſſe. Et rurſus: Copia, inquit, etiam ſeui genus ouium longè ex-
cedit; omnium enim animaliùm oues, celeri renum obeſitate opplentur. Itaque humore, fla-
tuque intercluſo, celeriter præ ſideratione intereunt. Nam per venam aortam, & maiorem, ſta-
tim vitium ad cordis ſedem tranſuehitur. Meatus etiam alimenti ſicci, ouibus, & quibuſdam
Profluuium alijs beſtijs coaluiſſe legimus apud Ariſtotelem. Laborant item ventris profluuio, traditque
ventris. Albertus, in ſua regione, vt venter eis ſiſtatur, ſalem præberi, & ſic excitata ſiti, vinum nigrum.
Tormentilla vulgo dicta dyſenteriam, & alia ventris profluuia ſiſtit, quare opiliones, vt refert
Argema. Tragus, ea vtuntur ouibus curandis. Argema in ouibus tolli ſcripſit Theophraſtus folio papa-
ueris cornuti, ſed Dioſcorides eo inuncto, argema, & nubeculas κτηνῶν, ideſt, pecudum & iu-
mentorum, emendari ait; ſed & chamæleam quoquo modo collectam, teſte Plinio iumento-
rum, pecorumque oculis, ſalutarem eſſe aiunt. Ad tonſillas pix liquida illinitur, vt mox dicetur
intra remedia contra ſcabiem. Creſcentienſis naſci ſcribit ouibus ſub gula goſſum ex fluxu hu- H
morum à capite deſcendentium, & perforata ibi pelle humorem aqueum paulatim exſtillare,
Struma. curarique. Geſnerus aſſerit ſuis hoc vitium vocari kropff, ideſt, inquit, ſtrumas; contingere au-
tem aliquando cum vitę periculo; Exoriri præcipuè in initio veris, & poſtea cùm iam gramine
paſcuntur, inclinatis capitibus curari. Eſſe qui ſic affectarum pabulo, vel ſali potius medicamē-
ta miſceāt, pręcipuè autem iuniperi baccas, & linguę ceruinę folia trita: nos autem goſſum vul-
go nuncupamus tumorem illum aqueum, qui euenit ad iugulum, & pręcipuè in mulierculis
Tumor ven- *tris.* monticulis ex frigidę potu. Si ob paſtum inſalubriorem venter eis tumeat, ſanguinis detractio-
ne, inquit Anatolius, curabis illas, tondens ſcilicet eas venas, quę ſupra labrum, & quę ſub cau-
da, circa ſedem ſunt. Infundere etiam conuenit ſeſquiheminam humani lotij. Idem, aut ſimilis
morbus eſſe videtur, quo, (vt à Gallo quodam non indocto, ſe accepiſſe refert Geſnerus) oues
dicuntur venenum in paſtu cum herbis ſumpſiſſe, quod fieri aiunt, cùm aer craſſus, lentus, &
noxius cum rore concretus in herbas decumbit, qualis etiam aliquando plantis, & arboribus
exitialis eſt. Ouibus inde ſtatim inflatis, paſtores ſummas auriculas abſcindunt, vt ſanguis
emanet, & baculis percutiunt latera. Alij aquę permiſcent inulam, & ori aperto infundunt, aut
ſi deſit

A ſi deſit aqua, vrinæ permiſcent, quam in vas aliquod, aut etiam calceum emiſerint; ſic oues ſtatim melius habere aiunt. Columellæ forſan iſtiuſmodi affectus eſt mentigo, quam paſtoribus oſtiginem vocari aſſerit, *Mentigo.* & lactentibus mortiferam eſſe; plerumque autem eam fieri, ſi per imprudentiam paſtoris emiſſi agni, vel etiam hædi roſcidas herbas depauerint, quod minimè committi, inquit, oportet: ſed cùm id factum eſt, velut ignis ſacer, os atque labra fœdis vlceribus obſidet. Remedio eſſe hyſſopum, & ſal æquis ponderibus contrita: nam ea miſtura palatũ, atque linguam, totumque os perfricari, mox vlcera lauari aceto, & tunc pice liquida cum adipe ſuillo perlini. Quibuſdam placere æruginis tertiam portem, duabus veteris axungiæ portionibus commiſcere, tepefactoque vti medicamine; Nonnullos folia cupreſſi trita miſcere aquæ, atque ita vlcera, atque palatum perfricare. Fracta harum pecudum crura, non aliter, quàm hominum ſanari, ait Columella, *Fractura crurum.* inuoluta lanis oleo, atque vino inſuccatis, & mox circumdatis ferulis conligata. Si abſceſſus corporis ſuperficiem obſideat, aperiundus eſt, *Abſceſſus.* vulnerique torrefactus ſal, atque tenuiſſimus ex liquida pice imponendus ex præcepto Anatolij. Quę inter tondendum excitantur vulnera, pice liquida inungere conuenit: At vniuerſum corpus oleo, aut vi- *Vulnera.*
B no, aut ſucco coctorum lupinorum amarorum, vt Didymus aſſerit, qui, tamen multò præſtantius fore, ait, ex vini amurcæque portionibus paribus, aut ex oleo, & vino albo, cera, & adipe miſtis inungere. Hoc ſiquidem efficere lanam innocuam, ſcabiei reſiſtere, vlceraque prohibere, ne fiant. Et Calphurnius, cùm dixiſſet cautè in tondendis ouibus vtendum eſſe forfice, ſubiungit:

tacitum ne puſtula virus
Texerit occulto ſub vulnere, quæ niſi ferro
Rumpitur, in miſerum fragilis rubigine corpus
Corrodet ſanies, & putrida contrahet oſſa,
Prouidus (hoc moneo) viuentia ſulphura tecum
Et ſcyllæ caput, atque intacta bitumina porta,
Vlceribus laturus opem, nec brutia deſit
Dura tibi, liquido picis vngere terga memento
Si ſint raſa, lanas.

C Infeſtant præterea etiam oues claui, *Claui.* &, vt ait Columella, dupliciter, ſiue cùm ſubluuies, atque intertrigo in ipſo diſcrimine vngulę naſcitur, ſeu, cùm idem locus tuberculum habet, cuius media ferè parte canino ſimilis exſtat, inquit, pilus, eique ſubeſt vermiculus. Subluuies, & intertrigo pice per ſe liquida, vel alumine, & ſulphure atque aceto miſtis, ritè eruentur: vel tenero punico malo, prius quàm grana faciat, cùm alumine pinſito, ſuperfuſoquè aceto, vel æris ęrugine infriata, vel combuſta galla, cum auſtero vino lęuigata, & ſuperpoſita tuberculũ, cui ſubeſt vermiculus, ferro quàm cautiſſimè circumſecari oportet, nedum amputatur, etiam quod infra eſt animal, vulneremus: Id enim cùm ſauciatur, venenatam ſaniem mittit, qua reſperſum vulnus ita inſanabile facit, vt totus pes amputandus ſit, & cùm tuberculum diligenter circumcideris, candens ſeuum vulneri per ardentem tędam inſtillato. Hęc itaque omnia Columella. Philippus Beroaldus mentiginem in agnis & hędis id ferè malum eſſe conijcit, *Mentigo.* quod in hominibus mentagram appellant, aitque vtriuſque vocabuli etymon eſſe à mento, quoniam ab ea parte ferè oriebatur, fœdiſque vlceribus mentum, os labra, obſidebat. Equidem videtur, vt mentigo, menti malum, ſic ouis oſtigo dictum. Idem Columella, eſſe etiam in hoc pecore in-
D ſanabilem, ait ſacrum ignem, *Sacer ignis.* puſulam vocatum paſtoribus. Ea niſi compeſcitur, intra primam pecudem, quę tali malo correpta eſt, vniuerſum gregem, contagione, inquit, proſternit: Sic quidem, quòd nec medicamentorum, nec ferri remedia patitur, nam penè ad omnem tactum excandeſcit: ſola tamen ea fomenta non aſpernatur, lactis caprini, quod infuſum tantum valet, vt & blandiatur igneam ſęuitiam, differens magis occidionem gregis, quàm prohibens. Sed Aegyptię gentis author memorabilis Dolus Mendeſius, cuius commenta, quę appellãtur gręcę ὑπομνήματα ſub nomine Democriti falsò produntur, cenſet, propter hanc ſępius, ac diligenter ouium terga perſpicere, vt ſi fortè ſit in aliqua tale vitium deprehenſum, confeſtim ſcrobem defodiamus in limine ſtabuli, & viuam pecudem, quę fuerit puſuloſa, reſupinam obruamus, patiamurque totum gregem ſuper obrutam, meiere, quod, eo facto, morbus propulſetur. Nos antea ex Virgilio de hoc ſacro igne etiam aliquid diximus. Frequentius item oues eodem atteſtante Columella, quàm vllum aliud animal, infeſtantur ſcabie, *Scabies.* quæ ferè naſcitur, vt noſter, inquit, memorat poeta:

cùm frigidus imber
Altius ad viuum perſedit, & horrida cano

Bru-

Bruma gelu. E

Cauſa ſcabiei. Vel poſt tonſuram ſi remedium prædicti medicaminis non adhibeas, ſi æſtiuum ſudorẽ mari, vel flumine non abluas, ſi tonſum gregem patiaris ſylueſtribus rubis, aut ſpinis ſauciari, ſi ſtabulo vtaris, in quo muli, aut equi, aut aſini ſteterunt, præcipuè tamen exiguitas cibi maciem, macies autem ſcabiem facit. Hæc vbi cæpit irrepere, ſic intelligitur, vitioſum locum pecudes, aut morſu ſcalpunt, aut cornu, vel vngula tundunt, aut arbori affricant, parietibusve detergent: quod vbi aliquam facientem videris, comprehendere oportebit, & lanam diducere: Nam ſubeſt aſpera cutis, & velut quædam prurigo, cui primo quoque tempore occurrendum eſt, ne totam progeniem coinquinet, & quidem celeriter, cùm & alia pecora, tum præcipuè oues contagione vexentur. *Curatio.* Sunt autem complura medicamina, quæ idcirco enumerabimus, non quia cunctis vti neceſſe ſit, ſed quoniam nonnullis regionibus quædam reperiri nequeunt, ex pluribus aliquod inuentum remedium ſit. Facit autem commodè primùm ea compoſitio, quam paulo antè demonſtrauimus, ſi ad fæcem, & amurcam, ſuccumque decocti lupini miſceas portione æqua detritum album helleborum: Poteſt etiam ſcabritiem tollere ſuccus viridis cicutæ, quæ verno tempore, cum iam caulem, nec adhuc ſemina facit, deciſa contunditur, atq; expreſſus humor eius fictili vaſi recõditur, duabus vrnis liquoris, admiſto ſalis torridi ſemodio: Quod vbi factum eſt, oblitum vas in ſterquilinio deſoditur, ac toto anno fimi vapore cõcoctum, mox promitur, tepefactumque medicamentum linitur ſcabræ parti, quæ prius aſpera teſta, vel pumice defricta redulceratur. Eidem remedio eſt amurca duabus partibus decocta; item vetus hominis vrina, teſtis candentibus inuſta: Quidam tamen hanc ipſam ſubiectis ignibus quintam parte minuunt, admiſcentque pari menſura ſuccum viridis cicutæ. Deinde figularibus triti, & picis liquidæ, & fricti ſalis ſingulos ſextarios infundunt. Facit etiam ſulphuris triti, & picis liquidæ modus æqualis igne lento coactus. Sed Georgicum carmen affirmat, nullam eſſe præſtantiorem medicinam: F

Quam ſi quis ferro potuit reſcindere ſummum
Vlceris os, alitur vitium, viuitque tegendo.

Itaque reſerandum eſt, & vlcera medicamentis curandum. Hæc itaque omnia ille, qui cùm citet Virgilium, nos etiam eiuſdem ex georgicis eadem de re verſus apponemus omnes:

Turpis oues tentat ſcabies, vbi frigidus imber G
Altius ad viuum perſedit, & horrida cano
Bruma gelu, vel cum tonſis illotus adhæſit
Sudor, & hirſuti ſecuerunt corpora vepres.
Dulcibus idcirco fluuijs pecus omne magiſtri
Perfundunt, vdiſque aries in gurgite villis
Merſatur, miſſuſque ſecundo defluit amni.
Aut tonſum triſti contingunt corpus amurca,
Aut ſpumas miſcent argenti, viuaque ſulphura
Idæaſque pices, & pingues vnguine ceras
Scyllamque helleboroſque graues, nigrumque bitumen.
Non tamen vlla magis præſens fortuna laborum eſt,
Quam ſi quis ferro potuit reſcindere ſummum
Vlceris os: alitur vitium viuitque tegendo:
Dum medicas adhibere manus ad vulnera paſtor H
Abnegat, & meliora Deos ſedet omnia poſcens.

Frigus autem ſcabiei cauſam eſſe iam antè etiam dixerat, cùm de ſtabulis ouium loqueretur.

glacies ne frigida lædat
Molle pecus ſcabiemque ferat, turpeſque podagras.

Diophanes teſtatur, oues nunquam ſcabie infeſtas iri, ſi ijs, quæ prædicta ſunt, quiſpiam tonſas inunxerit. Sin autem ob negligentiam, inquit, tuam, ſcabie fœdentur, eas curabis hoc modo: Amurcæ ſine ſale, aquæ in qua amari lupini maduerint, fæciſque vini albi ſingulorum æquas portiones in vaſe aliquo miſcens, & calefaciens, ouem inde perungito, eamque in vnam, & alteram diem ſic relinquito. Tertia verò die aqua marina, aut muria calida lauanda eſt: ac poſt, id, aqua potabili; Quidam cupreſſi ſphærulas aqua maceratas affundunt. Alij ex ſulphure, cypero, ceruſa, atque butyro miſtis, ſcabras oues inungunt. Sunt qui ex luto orto ab vrina, quam aſinus in via excreuit, illinant oues, nonnulli autem rectiùs facientes, non priùs admouent aliquod remediorum dictorum, quàm totonderint partem ſcabidam, eamque lotio antiquo perfuderint. In Arabia porrò vel ſola cedriæ inunctione ſcabiem diſcutiunt, vt in camelis, & elephantis

Digitized by Google

A phan ia quoque. Scabiem ouium compeſces, ſi lotio præluens ſulphure, atque oleo inunxeris. *Cap. 96.*
Eadem ferè præcipit Cato: *Oues, inquit, ne ſcabræ fiant, amurcam puram, & aquam, vbi lupinus deferbuerit, & fecem de vino bono, inter ſe pariter omnia ſumito, & benè commiſceto. Poſtea cum detonderis oues, vngito totas, ſinito, triduum, aut biduum conſudent, deinde in mari lauent, & lanæ plus & meliorem habebunt, & vicini non erunt moleſti. Eodē modo in omnes quadrupedes vtitor, ſi ſcabræ erunt.* Maro inſuper ſciens, teſte Macrobio, lauari ouem, aut lanæ purgandæ, aut *I. Saturnal.*
ſcabiei curandæ gratia pronunciauit, tunc ouem per ferias licere merſari, ſi hoc remedij cau- *cap. 16.*
ſa fieret:

Balantumque gregem fluuio merſare ſalubri.

Adijciendo enim ſalubri, oſtendit, inquit, auertendi morbi gratia tantummodo, non etiam ob lucrum purgandæ lanæ gratia fieri conceſſum. De eiuſdem lotionis vtilitate in hæc verba Pli- *Lib. 31. c. 6.*
nius Secundus diſſerit: *Pecorum ſcabiem ſanant, lanaſque emolliunt piſcinæ maris. Mediterranei marinam aquam imitabūtur, quam ſalſiſſimam, ſi quatuor ſextarijs aquæ, vnum ſalis addiderint: Nam ſi quis amplius addere conetur, vinci aquam, ſalemque non liquari aiunt: Moderatiſſimam*
B *fieri putant, ſi aquæ ſextarijs quatuor octonos ſalis cyathos miſceant. Sunt qui dicunt illam demum aquam ſalſam reſpondere marinæ, in qua ouum fluitet, nec ſubſidat.* Quod cùm experirentur nō- *Ouum vt aqua innatet.*
nulli, inuenere eiuſdem ponderis aquam, & ſalem eſſe oportere, vt ouum innataret. Sed idem Plinius apud Marcellum, duos ſalis ſextarios in quatuor aquæ ſextarios, miſſos, temperatiſſimam marini liquoris copiam facere, author eſt, aitque alicubi, lupinos cum chamæleonte herba decoctos, aqua in potum colata, ſanare etiam ſcabiem quadrupedum omnium in amurca decoctos, vel vtroque liquore poſtea mixto, & apud Dioſcoridem habemus, lupinos cum chamæleontis nigri radicibus decoctos ouium ſcabies ſanare, & in eundem vſum, tepido illo decocto ablui. Hieronymus Tragus ex hoc opinor loco, quadrupedum, & ouium ſcabiem ſanari ſcribit lupinis cum radicibus Carlinæ vulgò dictę, decoctis in vino, quod à dolijs dum hauritur deſtillans, vaſculis excipitur, vel etiam in aqua. Atqui Carlina albi potius, quàm nigri Chamæleontis genus eſt. Idem Tragus, ouium, boum, equorum, hominumque ſcabiem, & impetigines ſanari ſcribit aqua, quæ in cauis fagis reperitur, idque ſe in pecoribus, & hominibus fuiſſe expertum. Inuenio denique ad pecorum, & canum ſcabiem, picis liquidæ genus, nigrum vi-
C delicet, & fætidum ex oxycedri lignis aſſulatim conciſis, toto Maſſilienſi agro paſtores elicere præſtantiſſimum. Porrò lanij affirmant ſæpe in ouium iecore reperiri hirudines, folliculis qui- *Hirudines in ouium iecore reperiri.*
buſdam incluſas, longitudine ſeſquidigiti, latitudine ad lōgitudinem ferè dimidia, prætenues: Id vitium contrahi aquę paluſtris potu; in ventriculo verò nunquàm vllas reperiri, ſed & hauriunt nōnunquam eaſdem, quod vbi contigerit, Anatolius acetum acre, & calidum, aut oleum infundi iubet. Quod ſi vermes (σκώληκας) vnà cum herbis vorauerint, idem faciendum eſt, quod de ventris tumore ex inſalubri paſtu dictum eſt. Teſtatur item Creſcentienſis, agnos ali- *Phthiriaſis, ſeu pediculatio.*
quando infeſtari pediculis. Et Diophanes, ſi pediculi, riciniue moleſtēt ouem, radicem ſphendamni, id eſt, aceris tundi iubet, & in aqua elixari. Vbi autem à capite vſque ad extremam ſpinę partem, lanam totonderis (ἀπαξύρῃς, Cornarius reddit diuulſeris) tepidam ipſam aquam *Curatio.*
infundi, donec penetret vniuerſum corpus. Nonnulli quoque in tali affectu cedria tantum, eodem teſte, vtuntur. Alijs etiam in vſu eſt radix mandragorę, ſed cauendum eſt, ne hęc guſtetur: eſt enim periculoſa. Alij cyperi radices coquunt, eoque decocto oues abluunt. Atqui Plinius pediculos in ouibus gigni negat his verbis: *In ouibus, & in capris, ricini ſolùm gignuntur,*
D *pediculi, & pulices nulli.* Et alibi inquit: *pilos habentium aſinum tantùm immunem pediculis credunt, & oues:* Ego a paſtoribus alpigenis non ſemel intellexi ſe ouium pediculos albo deterge- *Morſus reptilium.*
re helleboro. Si qua reptilium beſtiarum momorderit, percuſſeritve, Anatolius melanthium ex vino illis offert, ac breuiter ea omnia facienda, adhibendaque eſſe ait, quęcunque in hiſtoria horum, aliorumque animalium tradidit. Et nos precedenti rubrica primo, & ante omnia diligenter curandum eſſe diximus ex Columella, & Virgilio, vt ſerpentibus tecta liberentur, videlicet ne veneno illarum afflatę pecudes intra ſepta moriantur; hoc vt ne fiat, pręceperunt cedrum, aut galbanum in ſtabulis incendere; Nam horum odor non patitur ſtabulis ſerpentiū peſtem conſiſtere. Sępe enim vt ibidem dictum eſt, viperę, & colubri tenebris aſſueti, & lucem exoſi, in ſtabulis pecudum deliteſcunt, & cubilia ſub pręſepibus diu non motis, ſibi deligunt. Vnde grauiſſima pecudibus exiſtunt mala, & ſępe ex ſerpentibus contrahūtur cęci morbi, quorum cauſas ne medici quidem perſpicere queunt; Nam venenatę beſtię poſtquam ſemel latebras, in quibus ſe ſuſtentare queant, repererunt, gregem impreſſo morſu lędere, eique lethale virus ſolent aſpergere. Quare lapides, & ſudes prehendendę, vt illarum iactu & ictu noxij ſerpentes è medio tollantur, neque prius à cęde, & internecione abſtinendum (vtcumque illi ſibilis,

lis,& linguis exſertis iram comminentur) quàm caput enectum ſit, & cauda à reliquo corporis nexu auulſa, tardius iam moueri incipiat, aut etiam conuolui prorſus deſinat. Sed quia ſaxis, & ſudibus aduerſus ſequentes pugnando periculum magnum aditur, præſtiterit prius remedium à Virgilio recitatum de galbano, & cedro vſurpare, aut, vt Columella addit muliebres capillos, aut ceruina cornua vſta. Id quod & Calphurnius præcipit his verſibus, quos ſupra omiſſos, hic recitabimus: E

Lurida conueniet ſuccendere galbana ſeptis,
Et tua ceruino luſtrare mapalia fumo.
Obfuit iſte malis odor anguibus, ipſe videbis
Serpentum cecidiſſe minas, non ſtringere dentes
Vlla poteſt vncos, ſed inani debilis ore
Marcet, & obtuſo iacet exarmata veneno.

Celebrantur modò aliquot remedia, quæ peculiari quadam facultate partim pecudes iſtas ab affectibus præſeruant, partim etiam, ſi inciderint, curant. Plutarchus author eſt, Alyſſon ſi circa ſtabula plantetur, ouium & caprarum gregibus ſalubre eſſe, perhiberi. Paſtores, & opiliones, referente Trago, abſynthij flores aridos contritos, cum ſale, ouibus, & bobus præbent, quotidiana experientia edocti, omne genus interiores morbos abſynthio curari, dolores ſedari, & excrementa purgari. Plinius aſſerit ſuccum decoctæ radicis centaureæ mederi ouium morbis. Theophraſtus inquit hyphear ad ſaginanda pecora viſco vtilius. Vitia modo purgat primo, dein ea pingueſacit, quæ ſuffecere purgationi. Quibus ſit aliqua tabes intus, negant durare. Ea medendi ratio æſtatis quadragenis diebus. Quid autem hyphear ſit, alicubi docet his verbis. Ilex fructus aliquando quaternos habet, binos proprios, glandem, & granum quoddam puniceum, & binos alienos, viſcum, atque hyphear, hoc à meridie, illud à Septentrione. Aliqui viſcum ſtelin & hyphear non aliter differre putant, niſi quod in diuerſis arboribus naſcūtur; alij verò ſpecie differre aiunt, cùm & fructus edant diuerſos, & in eadem arbore aliquādo pars vna ſtelin, altera viſcum, vel hyphear proferat; Et paulò poſt: ſtelis vocabulum eſt Euboenſium, hyphear Arcadum, viſcum commune. Blondus tradit cani nonnunquam offerendum eſſe decoctum hederæ, eoque exhibito ſaltem per ſeptem dies ſeruari canis incolumitatem, propterea quod ouem quoque paſtus hederæ ſeruet. Habemus & à Dioſcoride, ouibus vtile eſſe adiantum circa ouilia earum ſeri, & Plinius tradit pecori vtiliſſimos eſſe dici adianti ramulos in cibo. Nos verò in hiſtoria de boue diximus aſplenum herbā pecorum lienem conſumere. Quintilij affirmant nec capras, nec oues peſte infici, ſi ex ciconiæ ventriculo aqua intrito, ſingulis cochleare vnum infuderis. Merula denique ventriculum arietis ex vino, & aqua coctum pleroſque ouium morbos exhibitum leuare indubitatè affirmat.

3. Sympoſiacon. F *Hyphear quid.* *2. de cauſis cap. 33.* *Stelis.* G *Lib. 3. c. 55. in margine.*

CASTRANDI RATIO.

Quando castrandi.

COLVMELLA non aliam in agnis, caſtrandi rationem ſeruari ſcribit, quàm in maiore pecude. Quomodo autem vituli caſtrentur, copioſè dictum eſt proprio loco. Varro duo obſeruat, vt non minores quinque menſium, neque antequàm calores, aut frigora ſe exegerint, agni caſtrētur. Et Plinius niſi caſtrentur quinquemeſtres, præmaturum exiſtimari ſcribit, ex quo Platina; quos in numero veruecum, inquit, referre volunt, eoſdem non minores quinque menſium caſtrare oportet. Atqui Conradus Heresbachius ſcribit experientiam docere, quo citiùs, hoc meliùs ſuccedere caſtraturam. Nam in adultioribus, inquit, periculoſior eſt, ſicut & in alijs animalibus caſtratis. Apud Rhætos referente Geſnero Italicè ſanari pro caſtrari dicuntur arietes, qui funibus radices teſticulorum in ijs abrumpunt, aut ligno impoſitas malleo contundunt: ſed prior modus præſtat: poſteriore verò modo caſtratorum teſticuli cùm mactantur, ceu ſugillati, & parui abijciuntur. De ſimili caſtrandi modo etiam in vitulo diximus, ſimiliſque quædam olim hominibus, vt eunuchi fierent, caſtratio adhibebatur: Indeque θλασίαι, & θλιβίαι dicebantur à contuſis contritiſq; colcis. H

ADMI-

A

ADMIRANDA. SYMPATHIA. Antipathia.

OCCVLTA quædam inter oues, & capras colitur amicitia, & ſimul libenter paſcuntur, obediuntq; eodem ferè modo paſtoribus, & canibus, quos ita vtriuſq; pecoris cuſtodes eſſe diximus ex Aeliano, vt iis aduerſus luporum rapinas tãtur defenſoribus. Quod verò de veſpertilione traditur, ſi ter circumlatus do mui viuus per feneſtram inuerſo capite infigatur, amuletum eſſe: priuatimque ouilibus circumlatum toties, & pedibus ſuſpenſum ſurſum in ſuperliminari, magicæ vanitatis videri arbitratur Plinius, qui alicubi ſcribit, arietis cornibus tuſis, atque defoſſis naſci aſparagũ ſylueſtrem, quod tamen falſum eſſe ſcribit Dioſcorides. Sed Cardanus, inquit; arietis cornu in aſparagos verti, ſi ſepeliatur, ac putreſcat, tametſi non ſum expertus, multorum tamen teſtimonio concredam: putredo enim mater eſt multarum rerum. Et Albertus ait; Si cornua arietis ſepeliantur ad radicem fici arboris, fructus in ea citiùs matureſcere. Et Antonius Mizaldus, ficus, ne fructus amittat, arietis cornua circa radices obrui iubet. Sed quid hoc, quod Plinius ſcribit de Laſerpitio? Oues videlicet dormire protinus ſumpto pabulo cùm inciderint in locum vbi oriturum ſit Laſerpitium. Horrent verò omnes ſanguinarias feras, hinc comparationem hanc ſumpſit Quintus Calaber: Troiani ſupra modum timuerunt Achillem occiſum animo perpendentes ſuum hoſtem, non ſecus, atque oues horrore contremiſcunt cernẽtes ſanguinariam aliquam feram circa ſtabulum à iuuenibus proſtratam, nec propius ſe conferre audẽt, ſed horrent mortuam non ſecus, ac viuam: Aiunt verò eam eſſe cum lupo antipathiæ vim, vt plerumque agni recenter nati neque vllius animalis extra caulas effigiem intuiti, audito repẽtè luporum vlulatu ex animaſcant, ſubitarioque eo perculſi metu, mortui concidant. Scribit & Albertus arietem lupum fugere, etiamſi numquam viderit. Eſt enim natura inſitum, vt ait D. Ambroſius, omnibus animantibus, vt etiam quæ necdum ſibi nocere experta ſunt, quaſi noxia reformident, vnde enim columbæ, inquit, in ipſo ſui ortu, non viſi terror accipitris? vnde lupi ouibus formidabiles? pullis milui? Quod ſi in iis, quæ irrationalia ſunt animantia, quidam de aduerſo animantium genere naturalis eſt terror, vt etiam irrationabilia ſenſum fugiẽdæ mortis accipiant, quanto magis in primo homine rationis vtique pleniſſimo, naturalis quædam opinio debuit eſſe vitandę. Doctè item, ac perquam eleganter, hanc antipathiã expreſſit Achilles apud Homerum Hectori ſecum congreſſuro, & pacta dimicationis proponenti, his verbis reſpondens; Hector erras, noli quicquam mecum paciſci, ſicut enim nullum inter leones, hominesque ſanctum eſt iuſiurandum, & nunquam lupi & agni in ſententia conueniunt, ſed inuicem ſemper ſibi malè optant; Sic inter nos nullus neque amor erit, neque iuſiurandum, niſi prius alterius ſanguine alter funeſtum Martem expleat;

Oues & capra amica. Veſpertilio. Lib. 19. c. 8. Aſparagus. B Ficus. Lib. 19. c. 3. Lib. 3. Lib. de paradiſo c. 5. C Iliad. χ.

Ἕκτορ μή μοι ἄλαστε συνημοσύνας ἀγόρευε,
Ὡς οὐκ ἔστι λέουσι καὶ ἀνδράσιν ὅρκια πιστὰ,
Οὐδὲ λύκοι τε καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν
Ἀλλὰ κακὰ φρονέουσι διαμπερὲς ἀλλήλοισιν,
D *Ὡς οὐκ ἔστ' ἐμὲ καὶ σὲ φιλήμεναι, οὔτε τι νῶϊ*
Ὅρκια ἔσσονται πρίν γ' ἢ ἕτερόν γε πεσόντα
Αἵματος ἆσαι Ἄρηα ταλαύρινον πολεμιστήν.

Quem locum, forſitan imitatus eſt Virgilius de Turno loquens occidente Lycum: *Aeneid. 9.*

Noſtra ne euadere demens
Speraſti te poſſe manus? ſimul arripit ipſum
Pendentem, & magna muri cum parte reuellit,
Qualis vbi leporem, aut candenti corpore cygnum
Suſtulit alta petens pedibus Iouis armiger vncis,
Quæſitum aut matri multis balatibus agnum
Martius è ſtabulis rapuit lupus.

Alicubi etiam eundem Turnum lupo, Troianos ouibus ſtabulis incluſis comparans, quanta ſit luporum agnos inuadendi auiditas, indicat;

Ac veluti pleno lupus inſidiatus ouili
Cùm fremit ad caulas, ventos perpeſſus, & imbres

Nocte ſuper media: tuti ſub matribus agni E
Balatum exercent: ille aſper, & improbus ira
Sæuit in abſentes, collecta fatigat edendi
Ex longo rabies, & ſicca ſanguine fauces.

4. Georgic. Et alibi idem inquit:

Ipſe (velut ſtabuli cuſtos in montibus olim
Veſper vbi è paſtu vitulos ad tecta reducit,
Auditiſque lupos acuunt balatibus agni)

Epodon. ode 2. Horatius pariter demonſtraturus, quantopere deteſtaretur amorem Canidiæ, inquit:

O ego non felix, quam tu fugis, vt pauet acres
Agna lupos, capræque leones.

Epod. od. 4. Sed & odium ſuum in Menam Libertum Pompei Magni, hinc etiam ſumpta ſimilitudine, indicat:

Lupis & agnis quanta ſortitò obtigit,
Tecum mihi diſcordia eſt. F

Lib. 3. carmin. od. 18. Huc quoq; pertinet, quod agnos in feſtiuitate Fauni tam audaces eſſe ait, vt lupũ non timeant:

Ludit herboſo pecus omne campo
Cum tibi (Faune) *nonæ redeunt decembres*
Feſtus in pratis vacat otioſo
Cum boue pagus.
Inter audaces lupus errat agnos,
Spargit agreſtis tibi ſylua frondes,
Gaudet inuiſam pepuliſſe foſſor
Ter pede terram.

Apud Theocritum Cyclops ſic ſe Galatheam fugere dicit, vt ſolet ouis conſpicata lupum:

Φεύγεις δ' ὥσπερ ὄϊς πολιον λύκον ἀθρήσασα, ideſt,

Fugiſque velut ouis canum lupum conſpicata.

1. de arte. Ita & Ouidius de raptu virginum Sabinarum loquens, inquit:

Vt fugiunt aquilas timidiſſima turba columbæ G
Vtque fugit viſos agna nouella lupos:
Sic illæ timuere viros ſine lege ruentes, &c.

2. Faſtor. Et de Lucretia a Sexto Tarquinio compreſſa:

Vtque thorum preſſit, ferrum Lucretia mecum eſt,
Natus, ait regis, Tarquiniuſque vocor.
Illa nihil, neque enim voces vireſque loquendi,
Aut aliquid toto pectore mentis habet.
Sed tremuit quondam ſtabulis deprenſa relictis,
Parua ſub infeſto cùm iacet agna lupo.

5. Metam. Ipſa verò Arethuſa apud eundem de ſe, recitans nimirum perſecutionem Alphæi amnis:

Quid mihi tunc animi miſeræ fuit? anne quod agnæ
Si qua lupos audit circa ſtabula alta frementes?

6. Metam. Philomela verò etiam à Thereo vitiata;

Tremit velut agna tremens, quæ ſaucia cani H
Ore excuſſa lupi, nondum ſibi tuta videtur.

Huc etiam reſpiciens Euphorion de Pauſania puero, qui interfecit Philippum Amynthæ filium, Macedoniæ regem, ait:

Ac velut agna lupos, viſos fugit vrſa leones,
Sic puer ignarus veneris, fugiebat amores.

Videtur hoc acceptum ex Phædro Platonis, vbi ſimiliter legitur:

Vt lupus ipſe agnos, puerum ſic ardet amator.

In Truculento. Lepidè autem M. Tullius de Antonio dicebat. *Cuſtos ouium præclarus.*
Ita & Plautus:

Fuit adipol Mars meo periratus patri,
Nam oues illius haud longè abſunt à lupis.

In Pœnulo. Quàm verò difficile ſit agnum lupo eripere, idem indicat alicubi:

Lupo agnum eripere, inquit, poſtulant, nugas agunt.

2. Faſtor. Quàm ſuauis igitur fuerit cantus Orionis, hoc modo ſignificat Ouidius:

Sape ſequens agnam lupus eſt à voce retentus
Sape auidum fugiens reſtitit agna lupum.

Prægnantibus magis fortaſſis, quàm alijs inſidiatur lupus; ſic enim paſtor quidem apud Theocritum: *Eid. 8.*

Φείδευ τῶν ἐρίφων, φείδευ λύκε τῶν τοκάδων μευ. ideſt,
Parce meis hædis, lupe, parce fœto meo pecori.

Vtitur & aſtu quodam in raptu lupus; quandoquidem raptam ouem, vt ſcribit Albertus, dum perſequentes audit, illęſam portat, ne balatu ei faciat curſus impedimentum. Inuadit & palantes potiùs, quàm ſi ſimul degant, quod indicat Homerus de Græcis loquens Troianos inſequẽtibus, hos agnis atque ouibus palantibus, illos lupis aſſimilans, vt voraces natura, inquit, lupi ouium, caprarumque greges paſtoris vecordia palantes in collibus nacti protinus inuadunt, ſed hædos agnoſque pręcipuè, quos inter miſeras matres, quęrunt, atque ſubter illas ſeſe occultantes, trepidoſque inueniunt, rapiunt, laniant: ſic Græci in Troianos ingruentes perterritos, lymphatos, ac fugę magis memores, quàm virtutis, &c. *Iliad. 16*

B Οὗτοι ἄρ' ἡγεμόνες Δαναῶν ἕλον ἄνδρα ἕκαστος
Ὥς δὲ λύκοι ἄρνεσσιν ἐπέχραον ἢ ἐρίφοισι
Σίνται, ὑπ' ἐκ μήλων αἱρεύμενοι, αἵ τ' ἐν ὄρεσσι
Ποιμένος ἀφραδίῃσι διέτμαγεν. οἱ δὲ ἰδόντες
Αἶψα διαρπάζουσιν ἀνάλκιδα θυμὸν ἐχούσας;
Ὥς Δαναοὶ Τρώεσσιν, &c.

Quem locum puto imitatus noſter Arioſtus, canit:
Deh doue ſenza me, dolce mia vita
Rimaſa ſei ſi giouene, e ſi bella?
Come poi, che la luce è dipartita
Riman trà boſchi la ſmarrita agnella:
Che dal paſtor ſperando eſſer vdita
Si va lagnando in queſta parte, e in quella
Tanto, ch'il lupo l'ode da lontano
C *E'l miſero paſtor ne piange in vano.*

Hinc Fabium Maximum, quod commilitones ſuos in caſtris ab omnibus Hannibalis inſidijs tutos contineret, optimo, & diligenti paſtori; illum verò lupo comparat Silius Italicus, dum canit:

Solers cunctandi Fabius, ceu nocte ſub atra
Munitis paſtor ſtabulis per ouilia clauſum
Impauidus ſomni ſeruat pecus: Effera ſæuit
Atque impaſta truces vlulatus turba luporum
Exercet, morſuque quatit reſtantia clauſtra.

Quod ſi enim ſtabula reperiant reſerata, maximo impetu ſęuitiaque in ea irruunt, maximamque ouium ſtragem edunt, ſicut hac comparatione meminit Quintus Calaber: Gręci ad Helleſponti littora appellentes, nauibus egreſſi impetu ad Ilium ferebantur, nullo prępediente metu, perindè ac oues ſe è nemoroſis paſcuis ad ſtabula corripiunt ſub noctem autumnalem: Sic illi omni voce ſuppreſſa vrbem petebant proceribus ſuis opem ferre cupientes, vt lupi qui acerD ba fame exciti, in ſtabulum impetum faciunt, per montes, & ſyluas, paſtore quippe ducente, alias ad alias mactant intra ſeptum, & quacumque omnia ſanguine & cadaueribus miſcentur, magnaque patratur ſtrages &c. Præterea vbi caulas intrauerunt, vel aliàs inciderunt in greges ouium, non ſolùm, vt dictum eſt, interficiunt, quot ſatis eſſent ad ventrem explendum, ſed totum gregem, ſi poſſunt, paſſim iugulant, vt teſtatur Albertus, imò verò niſi clamore paſtorum, cuſtodumve, aut aliter impediantur, omnes occidunt, antequam attingant aliquam ad comedendum, quod meminit author de natura rerum, atque ego etiam à paſtoribus intellexi. Gloſſa in D. Lucam ait, lupum ouibus inſidiantem circuire ouile, vt canis ſomnum, & paſtoris deſidiam, vel abſentiam exploret. Atqui Plutarchus in volumine de ſolertia animalium ſcribit, ouem ſtultam grauiore pedis ſonitu lupum vocare, excitaturque lupus, vt dictum eſt, agni balatibus, atque eo modo paſtori non ſemel fit prędę, qui matres ab agnis ſeparans, horum balatibus lupos ad prędam excitans, in laqueos, eos deducit: Sic Regulus apud Silium Italicum ſimulans fugam comparatur paſtori, qui lupos eo modo, nimirum agni balatibus decipit: *Lib. 13.* *Ouis lupum vt vocet.* *Lib. 6.*

Vertit equum, ſimulatque fugam grauiore ruina

Et dat terga celer, ficta formidine ductor E
Haud ſecus ac ſtabulis procurans ocia paſtor
In foueam parco tectam velamine frondis
Ducit nocte lupos poſita balatibus agna,
Arripuit, traxitque virum, fax mentis honeſta
Gloria, & incerti fallax fiducia Martis.

Odium poſt mortem. Sed vt ad odij interni ſiue innatæ inimicitiæ magnitudinem reuertamur, ea in lupi, ouiſque mortuorum partibus, ac potiſſimum pelle, lana, & chordis non minor eſt, vt aiunt, quàm in ipſis animantibus viuis; & quod ad pellem attinet, Pythagoras author eſt, ſi pellis ouis lupinæ apponatur, defluituram lanam ouillæ. Similis planè antipathia eſt inter pennas aquilæ, & aliarum auium, præſertim anſeris, ſi Alberto credimus, qui tamen de pennis id expertus ſcribit, ſed vulgo de pilis lupi, & lana ouis id ferri, ſed verè non expertum. Alias tamen ipſe atq; etiam Rhaſis citans Ariſtotelem, odium inter lupum, & oues omnibus eorum membris inhærere inquiunt, ita quod chordæ, ſiue netuis de inteſtinis ouium cum chordis de inteſtinis lupi factis permixtæ, non ſonent. Verùm apud Ariſtotelem nihil tale reperio, ſed inter alios Pythagoras inquit, ſi intendatur chorda de inteſtinis lupi cum ouium chordis, rumpit eas, & aufert omne temperamentum ab eis, & apud Oppianum legimus, ſi ex lupina pelle feceris tympanum, id inter cætera pulſatum, ſolum reſonabit, ſilentibus cæteris vtcumque prius ſonoris, & mox addit: F

Καὶ φθίμενοι γὰρ δὶς φθίμενον λύκον ἐρρίγασιν:

Vnde tympana illa, quibus adimitur ſonus, lupini tympani pulſu, ouilla præcipuè intelligimus. Cæterùm, quæ de chordis, & tympanis dicuntur, eruditorum optimi ſuperſtitioſa eſſe putant; quamquam enim lupina pellis cum durior ſolidiorque ſit ouillis, ſonum procul dubio in tympanis longè clariorem edet, vt ſonus reliquorum longè inferior minus animaduertatur, vt lux candelæ iuxta ignem magnum poſitæ (eadem & in chordis ratio fuerit) rumpi tamen, vel prorſus obtumeſcere quis credat? Cæterùm pellem ouillam lupinæ coniunctam, abſumi citius, non mirum eſt, vt neque anſeris pennas priùs quàm aquilæ, ſi coniunxeris; Sicciorum enim animalium partes etiam ſicciores, minuſque excrementitiæ ſunt, & eandem ob cauſam, diuturniores. Sunt autem ſylueſtria manſuetis ſicciora, tum exercitij, tum pabuli ratione: nam & exercentur amplius, & pabulo tum ſicciore, tum minùs copioſo fruuntur. Quòd verò anſeris pennas plures ab vna aquilina adiecta conſumptas, expertum ſe profitetur, nō propterea, quia citius natura anſerinæ pereunt, verè ac propriè ab aquilinis conſumi putant. Vtcumque eſt experiri poterunt curioſi. Hoc interim maius adhuc admirandum eſt, quod de funiculo ex inteſtino lupi facto tradit idem Albertus, videlicet ſi illum ſub arena, vel terra ſepeliueris, equos, & ouile pecus tranſire eò prohibebis etiamſi fuſte adigantur. Non minus etiam mirum eſt, ſi verum, quod tradit Aelianus: Audiui etiam, inquit, factam ex lana detonſæ ouis, quam lupus laniauit, moleſtiam, & pruritum excitare in eius corpore, qui induerit. Cardanus, haud debere, ait, mirum videri, quandoquidem ob vehementem metum, tum etiam ob contrariam naturam malè afficitur, etſi mors enim, vltimum, inquit, ſit ſupplicium, magis tamen afficitur corpus in vno quàm alio genere: Sic metuit homo magis in mari fluctuans, quàm coram hoſtibus. Idem Cardanus, mirum eſſe ait, & tamen verum, fidibus lupi agninas malè obſtrepere, ſed & Alciatus ait: G

Funiculus inteſtini.

Lib. 1. c. 38.

Cætera muteſcunt, coriumque ſilebit ouillum, H
Si confecta lupi tympana pelle ſonent.

Ait præterea Zoroaſtes in Geoponicis, occiſas à lupo, & adeſas carnes teneriores fieri, & proinde ſuauiores. Sed Plutarchus quærit, non ſolùm cur oues à lupo dilaniatæ carnem ſuauiorem, verùm lanam etiam tabidam, flaccidamq; & pediculoſam habeant: Caro, inquit, ouis à lupo adeſæ dulcior fieri videtur, quod lupus ſuo morſu carnem flaccidam, teneramq; ventriculo tabefaciat, & liquet: Atq; hanc ob cauſam facilius etiam putreſcere, quę à lupis tactæ fuerint. Quod verò ad pediculorum in lanis procreationem, conijciat aliquis non tam ab ijs pediculos generari, quàm elici, per inſitam ipſis quandam caliditatem, aut exaſperandæ diuellendæque cutis facultatem: ineſſe ἐγίνεσθαι, Geſnerus legit ἐγγίνεσθαι) autem vim lanis huiuſmodi, toto ſcilicet pecudis corpore à lupi morſu, ſpirituq; ad ſuperficiem vſque, & pilos alterato. Atqui varijs modis animalia, quæ iugulātur (nimirum propter diuerſos iugulationis modos) affici, argumento ſunt venatores, & coqui: Horum enim aliquos ſcimus vnico ictu animalia proſtrauiſſe, ita vt icta ſtatim immota iacerent: Alios verò vix multis tandem ictibus confeciſſe. Et quod magis mireris, aliquos ex vulnere ferri talem in animante iugulata vim reliquiſſe

2. ſympoſiac. quæſt. 9.

Caro à lupo occiſi.

A liquiſſe, vt mox putreſceret, & neque vno die integra duraret: Alios verò non tardius illis intereniſſe, ſed nullam in carnibus iugulatorum huiuſmodi qualitatem relictam, & aliquamdiu eam permanſiſſe. Porrò quod vis quædam eùm iugulantur, aut moriuntur animalia, ad pelles etiam, piloſque & vngues pertingat, ne Homerum quidem latuit, qui de pellibus & loris ſcribens his verbis vtitur. ἱμὰς βοὸς ἶφι κταμένοιο, hoc eſt, *lorum bouis per vim occiſi:* Validior enim & tenacior eorum pellis eſt animalium, quæ non morbo, aut ſenectute, ſed iugulata obierint; Contrà quæ morſu animalium intereunt, illis vngues nigreſcunt, defluunt pili, & pelles mareidæ, flaccidæ fiunt. Hucvſque Plutarchus. Sed hæc etiam falſa putat Ioannes Baptiſta Porta, negans ſe ſat intelligere, quomodo ex ſpritu lupi caro tenereſcat: Nam & alia, inquit, animalia, quæ à ſuis inimicis occiſa ſunt, & contrariæ naturæ etiam carnes tenereſcunt, quæ non calidi ſunt ſpiritus. Conijcit itaque ſanguinis abſentiam carnes in animali teneras reddere, conijcit, inquam, his argumentis: Coturnices & phaſiani à falconibus, vel accipitribus occiſi, tenerrimi fiunt: ſed cor in iis reperitur ſanguinoſum, & durum, ceruí, & apri à canibus occiſi teneriores, à ſclopis verò duriores, & circa cor partes duriſſimæ, vt vix coqui poſ- *de Magia lib. 14. Cap. 1.*

B ſint, mortis metus ſanguinem ad cor amandat, reliquæ partes exangues, vide etiam Pierium. Quod ſi modò quis ſua pecora à lupo tuta reddere volet, is ex præcepto Anatolij, ductori dicto ſquillam appendet. Atque hactenus de ouium cum lupo antipathia, cæterùm addam hoc Atnobij: *Nunquid in culpa Naturæ eſt, quod lanieijs extulit importuniſſimam belluam?* lupum inteſtiguè infeſtum ouibus. Leo quoque inter cætera pecora, cogente fame, oues appetit, ſicuti indicat Martialis, dum canit: *Vt à lupo ſint tuta. Lib. 1. Leo. Lib. 8. epigr. 55.*

Auditur quantum Maſſyla per auia murmur,
Innumero quoties ſylua leone furit.
Pallidus attonitos ad plena mapalia paſtor
Cum reuocat tauros, & ſine mente pecus.

Ideſt, oues. Sed & Vlyſſes apud Homerum naufragus exire dicitur è ſylua leonis more, qui in monte nutritus, viribus fidens, minitans, ſpiranſque, ac oculis ardentibus ingreditur, in boues, aut oues inuaſurus, fame ſuadente in domum frequentem irruit, & in pecudes graſſatur: *Odyſſ. ζ.*

C Βῆ δ' ἴμεν ὥστε λέων ὀρεσίτροφος, ἀλκὶ πεποιθὼς
Ὅς τ' εἶσ' ὑόμενος, καὶ ἀήμενος, ἐν δέ οἱ ὄσσε
Δαίεται. αὐτὰρ ὁ βουσὶν ἐπέρχεται, ἢ ὀΐεσσιν,
Ἠὲ μετ' ἀγροτέρας ἐλάφους. Κέλεται δέ ἑ γαστὴρ
Μήλων πειρήσοντα καὶ ἐς πυκινὸν δόμον ἐλθεῖν.
Ὣς Ὀδυσεὺς κούρῃσιν ἐϋπλοκάμοισιν ἔμελλεν, &c.

Sed & Aeneæ manibus Crithona, & Orſilochum interemptos eſſe ſcribit, vt duo leones in arduis nemoroſiſq; montibus ſub matre leæna educati confici ab his paſtoribus ſolent, quorum ſtabulantes tauros, oueſq; ipſi diruperunt: *Odyſſ. ε.*

Οἵω τώγε λέοντε δύω ὄρεος κορυφῇσιν
Ἐτραφέτην ὑπὸ μητρὶ βαθείης τάρφεσιν ὕλης.
Τὼ μὲν ἄρ' ἁρπάζοντε βόας, καὶ ἴφια μῆλα
Σταθμοὺς ἀνθρώπων κεραΐζετον, ὄφρα καὶ αὐτὼ
Ἀνδρῶν ἐν παλάμῃσι κατέκταθεν ὀξέϊ χαλκῷ.
D Τοίω τὼ χείρεσσιν ὑπ' Αἰνείαο δαμέντε. &c.

Ita & Apollo apud eundem in oratione ad Deos immortales, de inoxorabilis Achillis ſæuitia, ac crudelitate inquit, neque laudabile eſſe eius ingenium, neque lene conſilium, ſed ſæuitiam meditari more leonis, qui & vi & ſuperbia fretus, prædæ auidus gregem inuadit. *Iliad. ω.*

Ἀλλ' ὀλοῷ Ἀχιλῆϊ θεοὶ βούλεσθ' ἐπαρήγειν,
Ὧ οὔτ' ἄρ φρένες εἰσὶν ἐναίσιμοι, οὔτε νόημα
Γναμπτὸν ἐνὶ στήθεσσι. λέων δ' ὣς ἄγρια οἶδεν,
Ὅς τ' ἐπεὶ ἄρ μεγάλῃ τε βίῃ καὶ ἀγήνορι θυμῷ
Εἴξας εἶσ' ἐπὶ μῆλα βροτῶν, ἵνα δαῖτα λάβῃσιν.
Ὣς Ἀχιλεὺς ἔλεον. &c.

De famelico leone ſemper intellige, nam & Virgilius ait: *Aeneid. 9.*

Impaſtus, ceu plena leo per ouilia turbans
(Suadet enim veſana fames) manditque trahitque
Molle pecus, mutumque metu fremit ore cruento.

Sic & Silius Italicus clariſſimè. *Lib. 3.*

Ceu ſimulante fame cum victor ouilia tandem E
Faucibus inuadit ſiccis leo, mandit hiantis
Ore fremens imbelle pecus: patuloque redundat
Gutture vulſatus largè cruor: incubat atris
Semeſa ſtragis cumulis: aut murmure anhelo
Infrendens laceros inter ſpatiatur aceruos,
Latè fuſa iacent, pecudes, cuſtoſque Moloſſus
Paſtorumque cohors, ſtabulique gregiſque magiſter.

Thebaid. 8. Aliàs leo viribus & ætate valens agnorum, imbelliumque aliorum pecorum prædam planè aſpernatur, & niſi in infantia ea captat, vti Craſſati Ducis exemplo luculẽter oſtendit Statius

Talibus heu fidens vocat vltro in prælia Graios,
At primùm faciles Craſſatus cuſpide turmas
Arma refert ſocijs, & in agmina fida, peracta
Cæde redit: ſic Hircana leo Caſpius vmbra
Nudus adhuc, nulloque iuba ſtauentis honore F
Terribilis, magnique etiamnum ſanguinis inſons
Haud procul à ſtabulis captat cuſtode remoto
Segne pecus, teneraque famem conſumit in agna, &c.

Tygris. *Lib. 8.* Haud abſimilem inter tygridem ac ouillum pecus inimicitiam eſſe meminit idem Statius, de Tydeo loquens:

Inde velut primo tygris gauiſa cruore,
Per totum cupit ire pecus.

Meminit & Horatius de poetarum, pictorumq; licentia agens:

Pictoribus atque poetis
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas:
Scimus & hanc veniam petimusq; damuſque viciſſim:
Sed non vt placidis coeant immitia: non vt
Serpentes auibus geminentur, tygribus agni:

In Epod. od. 10. Idem poeta indicaturus felicitatem aruorum Oceani, beatitudinemq; ac fertilitatẽ, non ſolùm G eam dimetitur à vini, frugum, fructuumque copia, verùm etiam quod nullos ferant vrſos, ac *Vrſus.* ſerpentes, qui pecori infeſti eſſe aſſolent:

Illic iniuſſæ veniunt ad mulctra capellæ
Refertque tenta grex amicus vbera:
Nec veſpertinus circumgemit vrſus ouile
Nec intumeſcit alta viperis humus.

Elephas. De elephanto ſcribit etiam Plutarchus in ſympoſiacis, quod viſo ariete, dum furit, quieſcat, furoremque & impetum remittat. Aelianus id ad arietis cornua refert, & alibi, inquit, Romanos, quoniam non cornua modò arietis, ſed & ſuilli pecoris grunitum oderunt, Pyrrhi Epirotarum Regis elephantos in fugam vertiſſe, homines dicunt, victoriamque amplam ex eo bello retuliſſe: quare Volaterranus, dum ſcribit, elephantos ex animalibus maximè exhorrere hircũ, ceraſtem, porcum, eiſdemque machinamentis elephantos Pyrrhi regis à Romanis primùm conuerſos, pro ariete cornuto perperam hircum ceraſten reddidiſſe videtur; vide etiam hiſto-*Coruus.* riam de elephanto. Inter aues coruus agnellos, & porcellos etiam proſequitur, ſicuti hac hi- H *Lib. 4. c. 15.* ſtoria teſtatur Olaus Magnus: Lege cautum eſt in Islandia inſula, vt quicumque noxiam beſtiam occiderit, à fiſco, vel regio præfecto mercedem accipiat. Cùm itaque corui albi ibidem plus quàm in alijs regionibus, agnellos & porcellos rapiant, pueri in ijs configendis operam ſuam ponunt, ſolaque roſtra funibus alligata præſidibus pro ſigno mercedem petituri, demon-*Aquila.* ſtrant, quam pari ſagittarum numero, vt beſtię fuerint interemptæ, compenſant. Rapit, & aquila agnellos, idque cum maximo ſæpe impetu, quali Druſum hoſtes Vindelicos inuaſiſſe Horatius canit:

Qualem miniſtrum fulminis alitem
Cui rex Deorum regnum in aues vagas
Permiſit, expertus fidelem
Iupiter in Ganymede flauo
Olim iuuentus, & patrius vigor
Nido laborum propulit inſcium.
Vernique iam nimbis remotis

Inſo-

Digitized by Google

A *Inſolitos docuere niſus*
Venti pauentem: mox in ouilia
Demiſit hoſtem viuidus impetus
Nunc in reluctantes dracones
Egit amor, dapis, atque pugnæ.

Hirundo, teſte Æliano, ex ouium tergis floccos lanarum euellit, indeque ſuis pullis nidum quàm molliſſimè ſubſternit. Draco item infeſtus eſt ouibus, ſicuti de dracone illo, ab Apolline interempto, tradit his verſibus Homerus: *Hymno in Apoll.* *Draco.*

Ἀγχῦ δὲ κρήνη καλλίῤῥοος, ἔνθα δράκαιναν
Κτεῖνεν Ἄναξ Διὸς ὑιὸς ἀπὸ κρατεροῖο βιοῖο,
Ζατρεφέα μεγάλην, τέρας ἄγριον, ἣ κακὰ πολλὰ
Ἀνθρώπους ἔρδεσκεν ἐπὶ χθονὶ, πολλὰ μὲν αὐτοὺς,
Πολλὰ δὲ μῆλα ταναύποδ᾽ ἐπεὶ πέλε πῆμα δαφοινὸν,
Καί ποτε δεξαμένη χρυσοθρόνου ἔτρεφεν Ἥρης. &c. ideſt,

B *Propè autem fons pulchrifluens, vbi draconem*
Necauit rex Iouis filius ex forti corda arcus,
Valde nutritum magnum monſtrum horrendum, qui mala multa
Hominibus faciebat ſuper terram, multa quidem illis,
Multa autem ouibus pandis pedibus, quoniam fuit nocumentum cruentum
Et olim cum ſuſcepiſſet auream ſedem habentis nutriebat Iunonis &c.

Et nos quoque antea ex præcepto Columellæ, ac Virgilij, aliorumque, propter ſerpentes, qui plerumque ſub præſcpibus latent, cedrum, vel galbanum, vel mulieris capillos frequenter vri iuſſimus. Plinius oues etiã apibus inimicas eſſe ſcribit, difficile ſe, vt eius verbis vtar, à lanis earũ explicantibus. Erucæ verò (Ruellius non benè blattas vertit) quas praſocurides, quaſi porricidas, græci vocant, vt Diophanes ſcriptum reliquit, hortis ſolent nocere. Ergo ventriculũ ouis ſtatim occiſæ non elotum, ſed ſordibus ſuis plenum, ſpatio quo abundant, non altè, ſed ſuperficie tenus debebis operire. Poſt biduum reperies animalia ipſa congeſta ventrem hunc replere: hoc cum iterum, vel tertiò feceris, genus omne, quod nocebit, extingues. Maiorem adhuc ha- *Apes.* *Eruca.*
C bet admirationem, quod de lana ex cauda ouis euulſa, legimus apud Plinium: *Cauda ouis, inquit, quàm arctiſſimè prælig ata, euulſa inde lana præ faſtidio, qua non paſcebatur ouis, ſtatim veſcitur: traduntque quod extra nodum ſit è cauda præmori.* Stirpes item nonnullæ ouibus noxiæ ſunt: Aconitum imprimis neque ipſæ neque vllum animal, teſte Theophraſto, tutò aſſumit, necat eaſdem Nerion, ideſt, rhododendron, vt Dioſcorides ait, cùm alias homini non ſit venenũ. Plinius verò cùm folia eius homini contra ſerpentes addita ruta in vino pota, præſidio eſſe dixiſſet, ſubiungit; Pecus etiam, & capræ, ſi aquam biberint, in qua folia ea maduerint, mori dicuntur. Quæ ſit reuera euonymus, inter herbarios non ſatis conuenit, hæc quoque oues, & capras perdit, ſicuti etiam de Conyza tradunt. Sed & Sabina iiſdem pecudibus venenum eſt, ſi Plinio credimus. Columella aſſerit eſſe etiam grauem perniciem herbæ ſanguinariæ, quam ſi paſta eſt ouis, toto, inquit, ventre diſtenditur contrahiturque & ſpumam quandam tenuem tetri odoris exſpuit. Celeriter ſanguinem mitti oportet ſub cauda in ea parte, quæ proxima eſt, clunibus, nec minus in labro ſuperiori vena ſoluenda eſt: Eaſdem venas ſolui iubet Anatolius, ſi ob paſtum inſalubriorem venter eis tumeat, & veriſimile eſt, ipſum ex Columella tranſtuliſ- *Stirpes ouibus noxia.* *Aconitum.* *Nerion.* *Lib. 24. cap. 11.* *Euonymus.* *Lib. 16.* *Sabina.* *Sanguinaria herba.*
D ſe, quæ verò ſanguinaria herba eſſet, non cognouiſſe, ac ideo quod de ea priuatim dictum erat, communius protuliſſe. Geſnerus etiam profitetur, ſanguinariam herbam dici nullam ſe nouiſſe, præter polygonum græcorum, cui tamen vim venenatam nemo, inquit, attribuit: ſed ouibus venenum eſſe poſſe, ait, non item alijs animalibus, aſtricta nimirum aluo intumeſcente, qua ſola facultate alia etiam adſtringens herbula, binis & rotundis ferè numi inſtar folijs humi repens, pulegio non diſſimilis, locis opacis, vt circa ſepes, & alibi præſertim humidis, Fuchſius numulariam vocat, ouibus exitio eſſe creditur. Itaque à Gallis per circumſcriptionem vocatur herba oues necans, at homini innoxia, & perſæpe ſalutaris eſt; ſed fortè ſanguinaria herba fuerit inter gramina; nam calamogroſti, Lobelio dicta neque veterina, neque greges alij veſcuntur, niſi multum eſuriant, & magna melioris alimenti penuria laborent, non ſolùm quod ingratiſſimum ſit, & aridum, ſed etiam quod ſitim, maciem, & tabem inuehere credatur, linguam & œſophagum vulneret, & conſtringat, ſanguinem in ventriculum eliciat, vnde tumor, inflammatio, & mors plerumque. Qualem naturam Babylonio gramini veteres adſcribunt, quare etiam Petrus Pæna illud huius deſcriptioni quadrare exiſtimat. Naſcitur etiam inter frumenta, teſte Plinio, herba alba panico ſimilis, occupans arua, pecori quoque mortifera, quæ fortè *Polygonum.* *Numularia.* *Calamogroſtis.*

vel

vel cum ſuperiori eadem, vel panicum ſylueſtre fuerit. Apud Gallos referente eodem Geſne- E
ro ex relatu cuiuſdam Galli, duua vocatur herba quædam in Normania præcipuè, ſimilis lapa-
tho, ſed anguſtioribus folijs, & ſemper erectis, neruo medio ferè rubente, cauſticis; naſcitur iux-
ta aquas. Hanc ſi comederint oues, innaſcuntur in iecore patua quædam animalia nigra, quæ
ſimiliter duuæ vocantur, & morbus itidem duua incurabilis. Itaque mox mactanda, & come-
denda ſunt animalia. Herba quoniam hyems erat, demonſtrari, inquit, mihi non potuit: Quæ-
Anagallis. rent diligentiores, num aliqua hydrolapathi ſpecies ſit, an potius plantago aquatica, cui folia
Lib. 25. cap. 13. ſemper ſurriguntur, quamuis neutra cauſtica ſit, & forſan, qui mihi hac dictauit, hanc ei facul-
tatem eſſe, falsò credidit. Mirum verò, quod anagallidem fœminam pecora vitant, vt ait Pli-
Aſyla. nius: At ſi decepta ſimilitudine (fœminæ ſcilicet ad marem anagallidem) deguſtauere, ſtatim
Ferus oculus. eam, quæ aſyla vocatur, in remedio quærunt: Ea à noſtris ferus oculus nuncupatur. Anagallis
quidem herbula nitroſo, acri & inſuaui ſapore eſt, ferè quo betæ radix cruda, ſed cum eodem
tum fœmina, tum mas, ſapore & facultate ſit, cur illum guſtent, hanc auerſentur, ſummam ha-
Eruum. bet admirationem. Cæterum aſylæ herbæ hoc vno tantum in loco, niſi fallor, Plinius meminit,
nec vel ipſe alibi, vel aliorum quiſpiam. Inuenio denique eruum, de quo tamen tanquam gra- F
Glans. to ipſis, & vtili, ſuprà meminimus, pecori & præcipuè bobus noxium eſſe, quod martio menſe
ſeritur: negareque agricolas hunc menſem eruo conuenire. Adhæc diximus ex Ariſtotele oues
ſi grauidæ glandem copioſius ederint, abortum facere. Horrent verò etiam, quàm maximè to-
nitru: Nam vt tradit Plinius, & eum ſecutus Albertus, ijs ſolitarijs abortum ab eo inferri, ſed re-
Lib 4. ſympoſ q. 2. medium eſſe congregare eas, vt cœtu iuuentur; Et apud Plutarchum legimus paſtores oborto
Tonitru. tonitru condocefacere pecus, in vnum vt concurrant, ſeque inuicem applicent: Nam quę palàm
à reliquis auulſę oues, abortum, inquit, faciunt. Sed & ipſe Ariſtoteles hanc eandem antipa-
thiam celebrauit inquiens: Docent paſtores oues ſuas gregari, facto ſtrepitu: Nam ſi, cùm to-
nuerit, aliqua relinquatur, quę non concurrerit, abortum, ſi eſt grauida, facit, vnde fit, vt, ſi quẽ
Lib. 18. c. 3. domi ſtrepitum moueris, omnes concurrant propter conſuetudinem. Mirum verò etiam quod
Stellæ ouib. noxia. Tentyritę populi Nili, teſte Plinio, pecorum fętus abortu vitiant. Eſſe etiam aiunt in Thracia
binas ſtellas pecori ouillo maximè noxias, ſuper qua re in hęc verba ſcribit Petrus Bellonius:
Lib. 3. obſer. cap. 51. Certo quodam anni tempore ouium greges in agris paſci, nec noctu ſub dio relinquere audent
Turcę, quoniam, vt ipſi aſſerunt, binę ſunt ſtellę, quas proprio nomine indigitare norunt, Iulio G
& Auguſto, noctu apparentes, illis planè verticales, quarum ſplendorem ſi oues caput attollen-
tes conſpiciunt, ipſę intereunt: Sin eo tempore ſub tecto aſſeruentur noctu, nullam noxam pa-
tiuntur. Rem ita ſe habere experimento indubitato ſe didiciſſe affirmant. At hæc per vniuer-
ſum Turcę dominium non accidunt, verùm nonnullis duntaxat Thracię locis, eam ob cauſam,
nunquam niſi eo tempore ouium greges noctu ſub tectum agunt, ne hyeme quidem. Pleręque
alię prouincię harum obſeruationum imperitę, quęque maximo interdum damno afficiuntur
ex gregis interitu. Cauſam ignorantes veneficarum pręſtigijs ſe id damnum accipere exiſti-
mant: Quod Virgilius in ſuis Eclogis innuere videtur. Nos verò id primùm Conſtantinopoli
intelleximus ab his, qui certo quodam precio lanionibus oues prębere ſolent, quique ea de re
conquerebantur. Quod poſtea verum eſſe deprehendimus; Etenim cum viperario Turca ſecũ-
dum Ponti littus iter faciens, ouium greges ſub tectis deliteſcere conſpexi, cauſamque ſciſcita-
tus, tametſi paſtores ignorarent, reſponderunt tamen, reliquo tempore ſub dio verſari ſolere.
Verùm ſi tum temporis noctu foris relinquerentur, eas morituras. Hęc itaque Bellonius inter-
prete Carolo Cluſio. In eadem Thracia flumen eſſe tradunt ad Chalcidicam, nomine Co- H
Cochrynna fluuius. chrynnam, qui ſi ab ouibus potetur, nigros faciat fętus: & Pauſanias tradit, paulò lõgius ab ip-
ſo Patrenſium oppido progreſſis eſſe amnem, charadrum nuncupatum, è quo quę verno tem-
In Achaicis. pore, potarint pecudes, mares gignere creduntur, fętuum partem maximam, eaque de cauſa
Charadrus. paſtores aliorſum greges agere, pręter bouillum tamen pecus. Id ab eo flumine non reijcere,
quod mares & ad vſum ſacrorum, & ęgrorum cultum magis idoneos eſſe arbitrãtur; cęteri pe-
Thapſia. coris fęminas maiori multò æſtimatione dignari. Non minori quoq; admiratione dignum eſt,
Lib. 9. hiſt. cap. 22. quod pecudes, vt refert Theophraſtus, in terra Attica Thapſię radicem non tangunt, peregri-
nę verò depaſcunt, & aut aluus ſoluitur, aut intereunt. Idem Theophraſtus ait; Quod autem
Lib. 9. hiſt. cap. 18. plurimum conſuetudo valeat, multis ſanè rationibus conſtat: Nam & abſynthium pecora hu-
ius tractus, paſcere negant, Pontica autem nimirum paſcunt, vt pinguiora, ac pulchriora red-
Abſynthiũ. dantur, ac vt quidem volunt, ſine felle. Quanta verò vis ſit conſuetudinis tam in bonam, quam
malam partem, plurimis ſententijs veterum, ac etiam exemplis propè infinitis probari poſſet,
ſed non ſunt huius loci. Illud verò pręcipuam habet in hac pecude admirationem, quod de in-

teſti-

A teſtinis eius refertur ab Antigono Liberali in libro de mirabilibus, videlicet peculiare hoc eſſe,
quod arietum non edunt ſonum, ſed fœmellarum tantùm ſunt vocalia.

V O X.

OVES, inquit Feſtus, dicimus balare, vtique à ſono ipſo vocis. Hinc *hoſtias ba-* *Balare.*
lantes eas dixit Cicero, *gregem balantum* Virgilius, qui & ipſam vocem bala- *Lib. 1. de di-*
tum nuncupat : *uinat.*

Quæſitus matri multis balatibus agnus.

Græci βλήχην dicunt, & ipſum verbum balare βληχᾶσθαι. Vnde Dioſcorides,
vbi γλήχωνα, ideſt, pulegium, ſic dictum ſcribit, quoniam guſtatum à pecore cùm floret, βλήχην *Pulegium.*
in eis excitat, quibuſdam βλήχωνα aſſerit vocari. Pro βληχᾶσθαι apud Heſychium βληχήσα-
σθαι legitur, & apud eundem βληχήματα ſunt βοαὶ προβατώδεις ; aliàs βλήχημα (Varinus ha-
B bet βλήχημος) exponitur ab eodem μωρὸς, προβατώδης. Cæterùm βῆ, Suida teſte, eſt τὸ μιμη-
τικὸν τῆς τῶν προβάτων φωνῆς apud Atticos non autem βαὶ, vt apud Cratinum in Dionyſale-
xandro: ὁ δ' ἠλίθιος ὥσπερ πρόβατον, βῆ βῆ λέγων βαδίζει. Bee autem vocem eſſe ouium, & *Bela.*
bela inde vocari oues, indeque eſſe verbum belare, præſtantiſſimus linguæ latinæ author Mar-
cus Varro ait, his verbis, *Bela oues nominauerunt antiqui latini, vnde belare.* Henricus Stepha-
nus à βη, putat eſſe verbum βήζει, quod Heſychius exponit φωνεῖ, vt idem ſit quod βῆ βῆ λέγει,
ſed & βηβὴν idem Heſychius dici teſtatur πρόβατον, forſan ab hoc βῆ βῆ, quod balando ſonat.
Quin & βήλγει, ac βηλήσσει, quod idem Heſychius exponit βληχᾶται, ab eadem profectum
eſſe origine exiſtimo, quemadmodum quoque ipſum βληχᾶσθαι, & balare apud latinos viden-
tur eadem vocis μιμήσει ficta eſſe. Vnde etiam colligi poſſe, idem Henricus aſſerit, quæ vera
fuerit τοῦ η pronunciatio, medium nimirum ſonum habens inter α clarum, & ι proximè accedē- *Lingua græ-*
tem ad αι. Idem aſſerit Adolphus Mekerchus Brugenſis in commentario de veteri & rec- *cæ vera pro-*
pronunciatione linguæ græcæ, his verbis: Illud quoque argumento eſt β nunc vitioſè per u ci *nunciatio.*
ferri, quod cum muta ſit, labijs comprimi debuit, & hoc etiam, quod ipſum β collocatur me-
C dium inter π & φ aſpiratum, u verò conſonans labijs vallo dentium diductis efflatur, debetq;
omninò inter aſpiratas numerari. Deinde τοῦ δίγαμμα ſonum, ac proinde literam, qua is ſonus
exprimitur, ſolos Aeoles vſurpaſſe, nemo eſt opinor, qui neſciat. Itaq; omnium optimè ſonum
τοῦ β. declarat βῆ ouium balatus, quas bee, ſiue be ſonare ſentimus, non vi, vt luce clarius teſta-
tur in Homerum Euſtathius: Βὴ (inquit) μιμητικὸν τῆς τῶν προβάτων φωνῆς. Et alio loco βῆ βῆ
φωνῆς προβάτων σημαντικὸν, citatque Cratini verſum (nimirum illum quem ſuprà citauimus)
Addit & authoritatem Pierij Valeriani, de literis ſeptem loquentis. Fortè β, inquit per pictam *Lib. 47.*
pecudem figurari poſſit, aut membrum, ſtatumque eius aliquem, qui ouem ſaperet, quod pro-
prium eſt illi literam eiuſmodi articulato proferre ſono. Atqui ita nonnulli η tertiæ apud Græ-
cos vocali ſonum, per e granem pronunciant, quod latini receperunt, Penelope, Anchiſes, Ari-
ſtoteles, naturæ quidem in oue ſonum imitati. Tantum Pierius. Neque verò reijcienda omni-
no ſunt inarticulatarum vocum, quæ naturales animalium ſunt, exempla, quoniam eæ ſemper,
& vbique ſunt eædem, conſtantes, ſui ſimiles, nec μερόπων ἀνθρώπων more, ideſt, hominum,
quibus lingua eſt in omnem partem volubilis, in horas mutantur. Hucuſque Mekerchus. Sed
D & Romanos non vita, ſed beta pronunciaſſe, cādidæ betæ etymologiæ exemplo pulchrè oſten-
dit Columella, ſcriptor Romanus, dum canit :

Nomine tum Graio ceu litera proxima primæ
Pangitur in cera docti mucrone magiſtri :
Sic & humo pingui ferrata cuſpidis ictu
Deprimitur folio viridis pede candida beta.

Indicat betam dictam eſſe, quod β literæ, cùm ſemine turget, figuram referre videatur: Nam *Beta vnde*
ſummitatem in cacumine reflexam habet. Μήκη, vel, vt alij ſcribunt, μηκὴ, etſi propriè ſit vox *dicta.*
caprarum, vt ſuo loco dicemus, Homerus tamen μεμακυῖας, ſiue μηκωμένας dixit agnos : Μήκη.

Ἀζηχὲς μεμακυῖαι ἀκούσαμεναι ὄπα ἀρνῶν. ideſt, *Iliad. Δ.*
Indeſinenter balantes poſtquam audiuerunt vocem agnorum.

Et alicubi etiam de ouibus dicebat :

Θήλειαι δ' ἐμέμηκον ἀνήμελκτοι περὶ σηκούς. ideſt,
Fœmina autem balabant nondum mulcta circa ſtabula. *Odyſſ. I.*

Author Philomelæ ouis vocem ab arietis diſtinguit, hoc pentametro :

Bla-

Blaterat hinc aries,& pia balat ouis. E

Grundire. Grundire cùm ſit propriè ſuum, vt Laberius in ſue dicit, *Grundientē aſpexi ſcropham*,& Clau-
Lib.15.Annal. dius;*Grundibat grauiter pecus ſuillum.* Hic tamen libro 16.*agni grundibant* dixit: Etiam homi-
num eſſe grunditum ex Cæcilio Diomedes deſignauit. *Cruento ita ore grundibat miſer.* Hinc
Ioſephus Scaliger in ſuis in Varronem coniectaneis. Vbi Varro ait, *ita trude, neque in re, ne-
que in iudicium Aeſopi, nec theatrales*; pro ita trude legendum putat, ita rudebat, & ſuſpicatur
Varronem, rudebat, pro grundibat in Cæcilio legiſſe. Petrus Victorius ex hoc Plauti in prolo-
Lib.17. var. lect.c.1. go Pænuli, quo abſterret nutrices à theatro:

Nutrices pueros infantes minutulos
Domi procurent, neue inſpectatum afferant;
Ne & ipſæ ſitiant,& pueri fame pereant,
Neue eſurientes hic quaſi hædi obuagiant.

Vagire quid. Vagire proprium eſſe contendit agnorum, conuenireque hanc vocem infantium ploratui. Ego
verò vagitum tantùm de infantium ploratu inuenio, neque mihi hic Plautus vagitum hædis
tribuere videtur, ſed illud dicere, infantes ſi in theatro diutius detineātur, idem facturos, quod F
ſolent hædi, qui continuò balant abſentibus matribus.

ÆTAS.

Sect. 10. probl. 62. Cur parum viuant. ARISTOTELES quærens, cur vnus omnium animantium homo caneſcat, ſcri-
bit oues breue tempus viuere, propterea quòd pilum gerunt non deciduum.
Vitam autē earum ad denos annos eſſe, ſed magna ex parte ad pauciores, ali-
cubi ſcriptum reliquit. Sed clariùs Creſcentienſis inquit: Oues in bono ſtatu
manent vſque ad octo annos,& quędam vſque ad decem, ſi copioſè paſcantur,
ſed quæ famem patiuntur, neceſſariò citò ſeneſcunt. Quantum autem pabulum ad vitæ produ-
ctionem faciat, oſtendit etiam Albertus Magnus, quamuis ſine authore, inquiens, in quibuſdā
terris marinis, in quibus ſicca,& ſalſa habent paſcua, viuere per viginti annos,& parere; Et ipſe
etiam Ariſtoteles huc fortaſſe reſpiciens duces pecoris ad quindenos interdum annos vitam G
producere aſſerit,& clariſſimè alibi, ouium, & boum duces, inquit, plus temporis, quàm cæteri
Oues vbi diu viuant. viuunt, vſu exercitij, & copia pabuli. Cæterùm & loci diuerſitas ad vitæ longitudinem facit:
Nam, vt idem teſtatur, oues Aethiopicæ, vel ad duodecim, & tredecim annos vitam agunt.

PRÆSAGIA.

Hyemis diuturnæ præſagium. THEOPHRASTVS author eſt, oues vel etiam capras, cùm rurſus coeunt, longe
hyemis indicium præbere. Pertinere autem hoc ſignum, non ad diei vnius ſta-
tum, ſed ad totam hyemem, Federicus Bonauentura Vrbinas in ſuis ſcholijs
aſſerit, ac ſimpliciter quidem ſumptum, falſum eſſe, vt videatur, inquit, aliquid
in contextu deeſſe: oues enim ſi maturent venerem, vt idem author inter tem-
peſtatum ſigna dixit, maturam etiam hyemem oſtendunt: Et ſi remorētur, tardæ, ac lenis hye-
text.21. mis indicium afferunt. Quamobrem verba, vt ſunt in græco exemplari, nimirum, oues & ca- H
pras cùm cocunt, longæ hyemis indicium dare, plurimum à veritate aberrabunt. Itaque ſuſpi-
cor ego ſignum illud, hoc in loco explicari, quod ſic tetigit Aratus:

Θήλειαι δὲ σύες. θήλειαι δὲ μῆλα, καὶ αἶγες,
Ὁππότ᾽ ἀναστραφῶσιν ὀχῆς, τὰ δὲ γ᾽ ἄῤῥενα πάντα
Δεξάμεναι πάλιν αὖτις ἀναβλήδην ὀχέωνται
Αὐτῷ καὶ σφῆκες σφι μέγαν χειμῶνα λέγουσιν. idest,
Fæminæ item ſues, fœminæque oues & capræ
Cum redeunt ex paſtu, maribus omnibus
Admiſſis rurſus mutuo coeunt,
Ex hoc,& veſpis multam hyemem prædicere ſolent.

Ex his enim perſpicuum eſt aduerbium *πάλιν* deeſſe in contextu: & quod *μακροῦ χειμῶνος* di-
xit Theophraſtus, dixiſſe Aratum *μέγαν χειμῶνα*, vt conſenſio hæc non leue ſit argumentum,
ambo hæc loca eandem ſententiam continere. Hoc igitur verba Theophraſti accipiens ego,
ſic propterea illa interpretatus ſum: *Cùm oues vel capræ rurſus coeunt,* &c. Et cauſa profectò
in

A in promptu eſt: Oues enim, & capræ mirificè commouentur ab aeris alteratione, vnde cùm ex-
citantur ad coitum, ocyus quàm ſoleant, iam frigidam qualitatem dominari in aere oſtendũt,
licet nobis ignotam, & inſenſibilem; quæ calorem illarum introrſum pellens, ad coitum mouet *Sect. 10.*
illas, ac robuſtiores reddit: Nam & hoc eſt, quod ſuboſcurè docet Ariſtoteles, quærens, cur ani- *probl. 46.*
malium alia ſæpe coeant, alia ſemel, idque totum propter pabulum, calorem, & laborem pro-
uenire docens; vnde & oues in Magneſia, & Africa bis parere ſcribit. Enim verò cùm neque
fortaſſe pabulum, multoque minus labor, quod ad hanc rem pertinet, poſſit accidentis huius
eſſe cauſa, relinquitur, vt calor internus ſit, qui oues ad coitum excitet: Eadem namque cauſa
eſt, quæ facit, vt coitum maturẽt, & vt bis coeant: Cùm enim circa autumni finem ferè marem
ſoleant admittere, ſi maturant, id interdum faciunt, quia frigus iam ambientis aeris ſentiẽtes,
coaceruato calore interno, ad venerem excitantur, ex quo & hyemes, & frigora indicant: Fri- *6. Hiſtor.*
gida enim aeris qualitas, & aquilonius ſtatus maximè ouibus ad coitum conducit, vt idem tra- *cap. 19.*
dit Ariſtoteles, quamobrem non ſolùm venti huius flatum paſtores obſeruant, ſed & pabula &
aquas ad aquilonem ſitas: Nec alia quidem de cauſa, vt reor, niſi quia aquilonia tempeſtas in- *Salſa potus*
B ſitum eaium calorem reddit efficaciorem, vt propterea, & ſemen perfectius, & abundantius ha- *coitum ex-*
beant. Hinc citato loco notat Philoſophus, quæ oues aquam ſalſiuſculam bibunt, maturius *citat.*
coire. Calidiores enim eas reddit aquæ ille potus, ex quo & coitũ accelerant; habet enim aqua
ſalſa, neſcio quid caloris & ſiccitatis, vt ex problemate 39. ſect. 23 & ex problem. 29. ſect. 20.
elicimus. Quod enim ſalſius eſt, calidius eſt, vt ibidem docet Ariſtoteles. Meritò igitur oues ſi
coitum maturent, aut rurſus coeant, oſtendunt multò antea, quàm ſoleant, qualitates hyemem
conſtituentes, ideſt, frigoris ſemina in aere dominari, licet occultè, vt iure dixerit Theophra-
ſtus, ſignum hoc longæ; Aratus magnæ hyemis eſſe argumentum. Hæc omnia ille. Addit idem
Aratus. *Si contrà tardiores ſint ad coitum ſolito eadem oues, gaudio exultaturum virum pauperẽ,*
quod ei veſtibus indigenti ſatis temperatum anni tempus futurum præſagiant. Ait item, *ſi boues,*
& pecora (μῆλα ideſt, oues, vt Scholiaſtes exponit) *declinante iam autumno, terram* (Aelianus
addit, pedibus) *foderint, & capita verſus boream protenderint, magnam, & rigidam hyemem cir-* *Lib. 7. c. 8.*
ca occaſum pleiadum expectandam eſſe, eoq; maiorem, quo pecudes illæ magis foderint, ſecuturam
enim multam niuem frugibus, & plantis noxiam. Tradit item agnos ad pabula feſtinantius per-
C gentes tempus frigidum (χειμῶνα, ideſt, hyemem) indicare. Sed hoc Theophraſtus paulò ali-
ter, *ſi oues, vel boues,* inquit, *autumno terram fodiant, corporaq; gregatim ad ſomnum componant,*
capita viciſſim conuerſa habentes, aſperam hyemem portendunt. Ac in Ponto quidem huius rei in-
dicium eſſe inquiunt, cùm poſt Arcturi exortum, ad Aquilonem ſpectantes auidè, ac feſtinanter
depaſcunt. Aratus tradit, arietes item, & agnos, cùm in via ſe inuicem cornibus petunt, col-
ludendo, vel ſaltantis ſimiles, pedibus exiliunt, agnos quidem ceu leuiores, quaternis, arietes
verò binis tantùm anterioribus: Item cùm veſperi à paſtoribus ad ſtabula vix reduci, & ab her-
bis depaſcendis, lapidibus vix abigi poſſunt, tempeſtatis imminentis nuncios exiſtere. Siqui-
dem animalia ſunt admodum pituitoſa, excrementoſaque, cuius rei pulmonarij eorum catar-
rhi, quos hæreditarios habent, ſatis ſuperque fidem faciunt: Auctum itaque pituitoſum eum
ſuccum, quia per vaporoſum aeris ſtatum caput cum partibus thoracis (via oculis non ita per-
uia) grauat, ſaltu, corniculatione, attritu mutuo, & calorificis alijs cauſis, excoquere, tenuare, &
ad fluendum habilem reddere aggrediuntur: Quibus ſi videbitur addes, quòd cornua cum vn-
guibus exanguia, per aerem in pluuias ſe apparantem, frigidiora reddita de conſenſu, vicinia,
D & cõtinuarum partium attactu, corpus vniuerſum perfrigerare poſſunt. Nam aliquod malum;
propter vicinum malum. Quod congregalia hæc animantia præſentiunt, quibus à natura da-
tum eſt modis, oportunè ſibi proſpicere, & ſe, ſuamque vitam tueri meditantur. Plinius pecora *Lib. 18. cap.*
exultantia, & indecora laſciuia ludentia hyemis ſignificationem habere, author eſt. Contrà *25.*
Aelianus, agnos, & hædos laſciuientes, & inter ſe ſaltantes, lætos aſſerit dies promittere. Et
Gaudentius Merula, neſcio an proprio experimento doctus, refert, oues & capras à maritis ſuis *Lib. 2.*
initas, ſi denuò coitum petunt, fructus abundantiam denotare. Reperio denique oues ſenes, *Fructus*
quando tempore aliquo determinato ad coitum mouentur; paſtores id ſignum iudicare, boni- *abũdantia.*
tatis in eis: Sin iuuenes ita mouentur, ferri ſignum eſſe peſtis illo anno in ouibus. Sed Albertus *Peſtis.*
ait ſic; Si minores natu prius coierint, peſtem anno illo futuram portendunt, ſi maiores natu
tardiùs ad coitum mouentur, idem præſagiunt.

AVGV-

 E

AVGVRIA. PRODIGIA.

Lib. 3. Saturn.
Aries inſoliti coloris quid portendat.

IN libro Hetruſcorum, teſte Macrobio, traditur, ſi aries inſolito colore fuerit indutus, portendi imperatori rerum omnium felicitatem; & Tarquinius in Epytoma, oſtentarij Thuſci, inquit, purpureo, aureóue colore ouis arieſve ſi aſpergetur, principi ordinis, & generis ſumma cum felicitate largitatem auget, genus, progeniemque propagat in claritate, lætioremque efficit. Haud igitur mirum eſt, ſi Phryxus, & Helle ab aureo ariete ſeruati feruntur, & qui agnum aurea clarum coma poſſideret, Atreis eum imperaturum, reſponſum fuerit: Auream enim agnam Atreo puero natam & Pauſanias, & Plato, meminerunt, quæ principium diſcordiarum illi, ac Thyeſti fuit, fratre ſcilicet inuidia fraternæ felicitatis exulcerato. Quò ſpectant illa à Cicerone recitata ex antiqua Tragœdia Atreo:

3. de natur. Deor.

Addo huc quod mihi portentum Cœleſtum pater, F
Prodigium miſit, regni ſtabilimen mei,
Agnum inter pecudes aurea clarum coma,
Quondam Thyeſtem clepere auſum eſſe è regia
Qua in re adiutricem coniugem cepit ſibi.

In Thyeſte.

Spectant eodem hæc Senecæ:

Eſt Pelopis altis nobile in ſtabulis pecus
Arcanus aries, ductor opulenti gregis
Huius per omne corpus effuſo coma
Dependet auro: cuius è tergo, noui
Aurata reges ſceptra Tantalici gerunt:
Poſſeſſor huius regnat, hunc tanta domus
Fortuna ſequitur: tuta ſepoſita ſacer
In parte carpit prata, quæ cludit lapis
Fatale ſacro paſcuum muro tegens. G

In Bœotic.
Sceptrum fuiſſe haſtã.

Quod autem Seneca ait, huius arietis aurea lana ſolitos Pelopidas ſceptrum ornare, de eodem Pauſanias ſcriptum reliquit, Deorum omnium maximè conſueuiſſe Cheronenſes illud ſceptrũ colere, quod Ioui fabricaſſe Vulcanum Homerus cecinit, à Ioue acceptum Mercurium dediſſe Pelopi, Pelopem Atreo reliquiſſe, Atreum Thyeſti, a Thyeſte per manus traditum tenuiſſe Agamemnonem, & hoc illos præcipuè ſceptrum veneratos, & haſtam nominaſſe. Plura deinde de huius ſceptri cultu, & ſacris ſubiungit. Vnde manifeſtum fit, hoc ſceptrum, haſtæ ſimile fuiſſe, nec mentitum Iuſtinum, cùm tradidit adhuc Romulo regnante, reges haſtas pro diademate habuiſſe, eaſque Græcos ſceptra nominaſſe. Quod intelligendum puto de haſtis breuioribus, qualia ſunt pila Romanorum, vel venabula Theſſalorum, ferro tamen minus lato, non de oblongis illis Macedonum ſariſſis, quibus hodie pedites vtuntur. Sed reuertor ad auguria. Felicia talia portendere purpureum illum pecoris colorem ex euentis comprobatum legimus, tunc præcipuè cum agnus natus eſſet, vellere in fronte eiuſmodi coloris. In villa Antonini cuiuſdam plebei viri, inquit Pierius Valerianus, eo die, atque hora, qua Geta, Antoninus inde nuncupatus Mediolani natus eſt. Verùm is, in cuius ędibus agnus editus fuerat, cum imperium H Antonino ex hoc portendi audiſſet ab aruſpice, de ſe dictum putans, ne fatum propalaretur, agnum ſtatim occidit. Quod omen fuit, Getam, qui & Antoninus vocabatur, vt ſubſecutum eſt, ab Antonino fratre necandum eſſe, quod apud Aelium Spartianum, & alios habetur. Eædem oues Diadumeno naſcenti imperium portendere cùm in agris patris oues purpureæ duodecim natæ eſſent, quarum vna tantùm varia fuerat. Sed forſan eiuſmodi omina non ipſis animantibus, ſed colori purpureo adſcribenda fuerint, quandoquidem Aelius Lampridius, oui palumbini purpurei, Vopiſcus vituli, & roſarum; Tacitus vini, & vitis albę ſubitò purpuraſcentium; Iulius Capitolinus in Maximo Iuniore, vitis, & loricæ meminerũt; & huius quidem verba adſcribam, ſed emendata: *Poſita ab eo vitis intra annum ingentes vuas purpureas attulit: Item lorica patris eius non, vt ſolet, ferrugine, ſed tota purpureo colore infecta a plurimis viſa eſt. Cum Grammatico daretur quondam, parens ſua libros Homericos omnes purpureos dedit, literis aureis ſcriptos.* Referri tamen ad ipſam etiam pecudem, ſi purpureo aureóve colore naſceretur, tum ex antè dictis, tum ex his etiam Martialis de Domitiani filio verſibus innoteſcit:

Geta augurium.
Coloris purpurei ſignificatio.
In vita Seueri.
In Aureliano.
Lib. 6. epigram. 3.

Naſcere Dardanio promiſſum nomine Iulo

Vera

A *Vera Deum ſoboles, naſcere magne puer:*
Cui pater æternas poſt ſecula tradat habenas,
Quique regas orbem cum ſeniore ſenex.
Ipſa tibi niueo trahet aurea pollice fila
Et totam Phryxi Iulia nebit ouem.

Hucque pertinere videtur hoc Virgilij:

Ipſe ſed in pratis aries iam ſuaue rubenti
Murice, iam croceo mutabit vellera ſucco.

Præterea Cælius Rhodiginus: Legimus, inquit, arietis caput monocerotis, ideſt cornu vnius, *Lib. 30. c. 1.*
Pericli ex agris eſſe allatum, quod intuitus Lampon vates, robuſtum, & ſolidum in frontis *Aries vnicornis quid protenderit.*
meditullio ſitum, reſpondit, ex duabus, quæ in vrbe vigerent, factionibus, Thucididis, ac Pe-
riclis, fore vt altera obſcurata ad vnum Periclem, apud quem viſum foret portentum, recide-
ret ciuitatis potentia. Erat & ouis prægnans felicitatis prodigium: Siquidem Neſtor apud *Ouis prægnans.*
Homerum, exploratori adituro Troianorum caſtra, promittit a ſingulis optimatibus Græcis
B ſingula dona danda, nempe ouem nigram, & grauidam; Ibi Scholia, nigram inquiunt, quia *Iliad K.*
nocte ibat; grauidam verò per ſymbolum boni ominis, vt fructuoſum ei iter foret. M. Anto- *Ouis lupum occidens.*
nius Baucius in epiſtola ad Petrum Toletum ex profeſſo medicum de oue lupum occidenre,
iſtiuſmodi lætum recitat ſiue augurium ſiue oſtentum: Nonne hoc monſtrum eſt, inquit, hor-
rendum, & nulla prorſus fide dignum? Cui ſpectaculo niſi ego ipſe interfuiſſem, mentiri quoſ-
cumque referentes dicerem. Reducebat oues paſtas in caulam opilio, & fortè accidit, vt pecus
quædam macilentiſſima, ac penè ſcabie confecta longo interuallo (paſtor inconſultóne, an da-
ta opera eam à reliquis ſegregaſſet, mihi incertum) reliquas ſequeretur, eam lupus prægran-
dis, & cui cilia iam caneſcebant, conſpicatus, velociſsimè inſequi cœpit. Ego illac tranſiens, oui-
culam miſeratus, quam maximè poteram clamore, & curſu, lupi vim ab innoxia arcere cona-
bar. Sed antequam appropinquarem pecudi (Dij boni quale prodigium) ouis ipſa macie ma-
cilentior hoſtili & rabido animo lupum aggreſſa, eum ſtrangulauit. Quid ominis hæc porten-
dant, ignoro. Tu velim opinionem tuam ad me reſcribas. Oedipum enim te mihi iam pridem
conſtitui. Reſpondet Petrus Toletus in hæc verba: Occiſus eſt lupus iam canus & ſenex ab oue
C neglecta & ſcabie infecta. Occidetur certè, occidetur lupus, & humani generis pro dolor
iam diu in ouem Chriſti, & terra, & mari graſſans, nihil niſi ferociam, iram, & perſecutionem
dans. Quare deprehendetur, pœnaſque celeriter dabit miſer ille, quiſquis eſt, cuius ego nomi-
ni parco: Nam beſtia eſt multorum capitum, moreque ſoricis peribit, qui dum roſitat, ſeipſum
prodit, etſi plagis ouis onctata ſit, victura tamen eſt illum, qui delictum haud multum feret,
malèque illum mulctabit per Chriſtum, qui omnis vitę perfectiſſimum exemplar eſt. Cæte- *Ouis à lupo occiſa.*
rùm vt non infelix omen eſt, ſi ouis lupum occiderit, ita etiam, felix eſt ſi lupus ouem rapuerit,
ſicuti clarum eſt ex oraculo Euryſtheni, & Procleæ dato, illic videlicet eis ducendas eſſe vxo- *Lib. 12. cap. 31.*
res, vbi efferatiſſimum animal ferens mitiſſimum eis occurriſſet, refertur id ab Aeliano his ver-
bis: Animalium vim & naturam ne Dij quidem a ſua cognitione, ſcientiaque aſpernantur. Si-
quidem Euryſthenem, & Procleam (Ariſtomachi filios, cui pater fuit Cleadas, Hyllus auus,
proauus Hercules) audio cùm in matrimonium fœminas ducere conſtitutum haberent, profe-
ctos ad Delphicum oraculum, Deum conſuluiſſe, quo cum Gręcorum Barbarorumque affini-
tate deuincti pulchrè, & prudenter nuptijs alligati viderentur: ijs Deum reſpondiſſe, quà ve-
D niſsent, in Lacedæmoniam reuerterentur. Vbicunque porrò terrarum ſummè ferum animal
ferens mitiſſimum eis occurreret, inde ducendas eſſe vxores. Sic enim feliciter ipſis, & proſperè
proceſſurum eſſe. Cui oraculo obtemperantes, cùm in Cleonæorum regionem veniſſent, ipſis
occurrit lupus, agnum quem ex aliquo grege diripuerat, portans: Ex eo illi coniecerunt Apol-
linem de ijs animalibus oraculo ſignificationem dediſſe: Proinde ipſos Theſandri (filij Cleo-
nymi) probi viri filias vxores duxiſſe. Sic ille. Iaſoni quoque lætum obuenit augurium naufra- *Aquila agnũ rapiens.*
gio periclitanti, cùm aquila agnum cæpiſſet, vt refert Valerius Flaccus his verſibus: *1. Argonau.*

Talia cantanti lænum Iouis armiger æthra
Aduenit, & validis fixam erigit vnguibus agnam,
At procul è ſtabulis trepidi clamore ſequuntur
Paſtores, fremituſque canum, citus occupat auras
Raptor, & Ægæi ſupereffugit alta profundi.
Accipit augurium Aeſonides, lætuſque ſuperbi
Tecta petit Peliæ.

Fuere item oues, quæ dira, atque infauſta portenderunt, ſicuti Clito, quem ſacrificia peragen-

Digitized by Google

Anguria infelicia In Alexandro.

tem, vt refert Plutarchus, cum à rege vocaretur, & omiſſis ijs, regem adiret. Tres oues ex immolandis hoſtijs conſequebantur. Id enim prodigium conſpicatus Alexander, cùm accitis ariolis Ariſtandro, & Cleomanti Spartano aperuiſſet, diraque portendi audiſſet, ilicet pro Clito ſacrificium inſtaurari iuſſit. Subijcit autem hiſtoriam Cliti ab Alexandro occiſi, cum ſtatim poſt ſacrificium non perlitatum, vino largius hauſto, multa in Alexandrum, nimis licenter, dixiſſet. E

In Bœotic.

Pauſanias etiam, Cleombroti Lacedæmoniorum regi in Leuctris Bœotijs dirum prodigium eueniſſe ſcribit, quod tale eſt: Mos fuit regibus Spartanis ad bellum proficiſcentibus, ouium greges in extremo agmine habere, quo & ad ſacra, & antequam ſigna conferrent, ad litandum hoſtiæ in promptu eſſent. Earum pecudum duces itineris erant capræ, Catœadas (κατοιάδας) nominant paſtores, tunc quidẽ gregẽ inuadentes lupi, ouibus ſanè nullã noxam intulerunt, ſolas ferè catœadas necarunt. Dicuntur etiã Lacedæmonij filiarum Scedaſi diras clade illa luiſſe. Idem Pauſanias inter prodigia, quæ Meſſenijs acciderunt, hoc etiam recenſet: Cùm Ariſtodemus Ioui Itoniatæ immolaturus hoſtias adduxiſſet, arietes ſponte incuſſis in aras cornibus, moribundi cecidere.

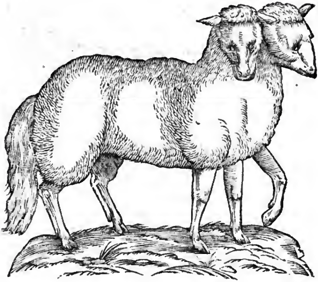
Bos agnum pariens.
Lib. 3. hiſt. eccleſ. c. 8.
Lib. de bello Iud. c. 12.
Lib. 13. c. 4.
Ouis leonem pariens.
Lib. 1. var. hiſt. c. 29.
Lib. 16. c. 3.
Agnum fuiſſe locutum.
In volumine de prodig.
Lib. 13. c. 3.
Agni monſtrifici.
4. de gener. animal. 3.
Puer capite anſerino.

Inter prodigia, quæ cladem Hieroſolymæ præceſſerunt, feſto azymorum die, quo populus cõuenerat, vacca cùm ad hoſtiam duceretur, agnum in medio fano peperit, vt teſtatur Euſebius, & Ioſephus. F In Coo inſula rarum dictu, inquit Cælius, apud veterem authorem fidei integræ, & grauitatis non dilutæ, legimus monſtrifica, & ideo mira præcipuè, vt vix non ficta videatur, & de ingeniorum Græciæ afflatu producta ratione: De grege ouiarico Nicippi, ouem non ritu naturæ agnum, ſed leonem peperiſſe. Prodigiale id (vt erat) viſum multis, ſiquidem Nicippo tyrannidem portendit, quam mox is eſt cõſecutus, cum edito monſtro priuatum adhuc ageret. Ego hoc apud Aelianum tantùm reperio; Referente eodem Cælio memoriæ proditur ſub Bocchoro, qui Aegyptijs iura conſtituit, & ex eorum dynaſtis vnus fuit, agnum fuiſſe locutum, ijs autem temporibus, quibus apud Albam Romulus & Remus editi ſunt: Euſebius verò tradit, nec non & Fulgoſus, non ſimpliciter fuiſſe locutum agnum, ſed apertis verbis in Aegypto Bocchorum regem futurum optimum. Sed & Aelianus hoc rurſus aliter narrat, fidemque adimit, inquiens. Aegyptij ferunt, (quod mihi quidem non perſuaſerint) quo tempore decãtatus ille Bocchoris regnauit, agnum pedibus octonis, & cauda gemina eſſe natum, ac eundem fuiſſe bicipitem, & quadricornem, & humano ſermone locutum, veniam merentur poetæ, vt Homerus, qui Xantho equo ſermonem attribuit, & imitatus eum hac in re Alcman, cùm id poſt tantum authorem (qui primus id fingere fuit auſus) Homerum fecerit, non eſt accuſandus. G Aegyptijs verò talia iactantibus quis credat? Volui tamen hæc de agno, licet fabuloſa, non præterire. Ariſtoteles agens de cauſis, ob quas nati vel parentibus, vel alijs ſint aut ſimiles, aut diſſimiles, & ob quas item monſtra quandoque fiant, tradit puerum dici aliquando fuiſſe natum, capite arietis, aut bouis, vitulumque capite pueri, & ouem capite bouis. Quæ omnia, inquit, accidunt quidem cauſis ſupradictis: Sed nihil ex ijs, quæ nominant, eſt, quamuis ſimilitudo quædam generatur. Quod euenit etiam non in monſtrum peruerſis. Quamobrem ſæpenumero per conuitium nonnulli deformes aſſimilantur, aut capræ ignem efflanti, aut arieti petulco. Franciſcus Valeriola teſtatur ſe vidiſſe Aralatę anno M. D. LIIII. agnum vno capite, & ceruice, reliqua bicorporeum totum, quatuor vtrimque cruribus, duplici ventre. Anno centeſimo nonageſimo ſeptimo, ante natum Chriſtum, agnus natus fuit Fruſinone cum ſuillo capite, aliorumque animalium obſcęni fœtus pluribus locis nunciati, quo nimirum tempore bellum Macedonicum cum Philippo ortum; Galli, Inſubres, Cenomani, & H Boij, duce Amilcare Pœno irruptione in agros proximos fecerunt. Et anno centeſimo nonageſimo quinto, Sueſſæ agnus natus eſt cum duobus capitibus. Item alius Aſculi, anno inſequenti cum quinque pedibus. Flaminius feliciter contra Philippum Macedonię regem pugnauit. & Minutius Genuam exercitu abducto multa oppida in deditionem accepit. Agni illius icon hic ex Lycoſthene apponitur. Anno item centeſimo ſecundo, ante ſalutiferum partum, inter alia prodigia in Lucanis duo agni nati ſunt equinis pedibus, quorum alter capite erat quodammodo ſimię, eorum figura hic ex eodem Lycoſthene adijcitur. Eo anno in Macedonia Thraces ſubacti ſunt. Halberſtadij 18. Februarij anni M. D. LV. accidit, vt idem Lycoſthenes ex Iobo Vincelio ſcribit, vt agnus naſceretur prorſus rotundo capite, tribus oculis, trigemino ore, gemino naſo, auribus in tergo pendulis inſtar caninarum, ſed quod maximi prodigij loco habendum eſt, in tertio ore magnum oculum habuit, maiorem alijs, ibique linguam prolixam protruſit, vt imago oſtẽdit, vixit vnum diem continuo clamore. Anno Domini M. D. LXXVII. in pago Blandio tribus à Meloduno milliarib. natus eſt agnus triceps: Medium caput reliquis craſſius erat, balante vno reliqua pariter balabãt capita. Id monſtrum

ſibi

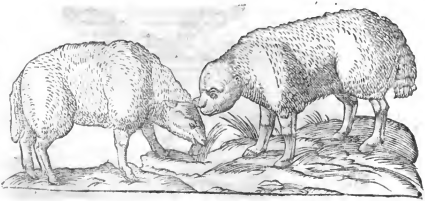
A

B

C

D

Digitized by Google

E

F

G

H

Digitized by Google

A ſibi viſum affirmauit Ioannes Bellangerius chirurgus Melodunenſis, ſculpendumq; curauit: Paræus poſtmodum publicauit. Alter, cuius figura hic etiam exprimitur, totus niger, dorſo duplici ſimul coniuncto, binis caudis, auribus tribus, pedibus octo, quorum tamen duo ex principio dorſi enaſcebantur, natus in agro patauino, & à D. Franciſco Riccio Patauino mihi publicandus donatus. Geſnerus aſſerit ſeſe intellexiſſe monſtrum fuiſſe in Aula regis Galliarum anno 1549. ex Italia miſſum, quod anteriore parte aſini, poſteriori ouis ſpeciem haberet. Hoc denique commemorabile ex Olao Magno recitat Simon Maiolus Epiſcopus Vulturarienſis videlicet veruecem compertum octo cornuum. Commemorabile autem id eſſe putat, quoniam Albertus Magnus, quod quatuor cornua aries habuiſſet, pro admiranda re tenuerit, qui tamen etiam alia duo in cruribus eundem habuiſſe tradit, referente eodem; Sed & in Italia quadricornes frequentiſſimi ſunt arietes.

Lib. 17. c. 1.

Lib. 18. animal. tract. 1. c. 6.

S O M N I A.

B

LEGIMVS Daunijs, & Calabris in more fuiſſe, pellibus incubare, quas melotas, ideſt, ouillas dicunt, in Podalirij ſepulchro, ſicque per quietem, oraculis inſtrui ſolere, qui Amphiarao ſacrificabant, ſacris peractis, arietis pellem ſubſtrauiſſe, atque ita dormijſſe captantes ſomnia, author eſt Pauſanias. Ad quod alluſiſſe volunt Virgilium ita de Latino canentem:

In pelle arietis cur dormirent.

Aeneid. 7.

Pellibus incubuit, ſtratis, ſomnoſque petiuit.

Meminit huius rei Lycophron in Caſſandra his verbis ex interpretatione Ioſephi Scaligeri:

Calchantis atqui buſta propter Itala
Fratrum duum mendacis alter ceſpitis,
Tumulum ſepultis excitabit oſſibus:
Buſtumque ouillo vellere incubantibus
Veram in quiete dictionem proferet:
Salutiferque Daunijs vocabitur
C *Cùm fluminis gens lota Inturnis aquis,*
Gnatum innocabunt opitulum Aeſculapij
Gregi benignum, ciuibuſque accedere.

Cæterùm videamus, quid hæ pecudes in ſomno viſę ſignificent. Actius antiquus poeta in Bruto, ponit in ſomnis ouilem fætum in Tarquinium citatum, tantoque impetu arietantem, vt regiam ſolo proſternat; Quod Brutum denotabat, quem Tarquinius hebetem æquè ac pecus eſſe putabat, nomine etiam ex re, quæ ſimulabatur, indito, cum tamen is pectus egregiè ſapientia munitum gereret. Verba Accij ſunt:

Oues in ſomno viſa quid portendant.

Cùm iam quieti corpus nocturno impetu
Dedi, ſopore placans artus languidos,
Viſum eſt in ſomnis paſtorem ad me appellere,
Duos conſanguineos arietes inde eligi,
Pecus lanigerum eximia pulchritudine
Præclarioremque alterum inuolare me:
D *Deinde eius germanum cornibus connitier*
In me arietare, eoque ictu me ad caſum dari:
Exin proſtratum terra grauiter ſaucium
Reſupinum, in cælo contueri maximum
Ac mirificum facinus, dextrorſum
Radiatum Solis liquier curſu nouo.

Cicero ſomnium explicans, addit:

Lib. 1. de diuinat.

Rex, quæ in vita vſurpant homines, cogitant, curant, vident
Quæque agunt vigilantes, agitantque; ea ſi cui in ſomno accidunt;
Minus mirum eſt: ſed in re tanta, haud temerè viſa offerunt.
Proin vide ne, quem tu eſſe hebetem deputes ęquè ac pecus,
Is ſapientia munitum pectus egregium gerat,
Teque regno expellat. Nam id quod de Sole, oſtentum eſt tibi,
Populo commutationem rerum portendit fore.
Per propinqua hæc benè verruncent populo, nam quod ad dexteram

Capit eurſum ab Lena, ſignum prapotens, pulcherrimè
Auguratum eſt, rem Romanam publicam ſummam fore. E

Lib. de ſomnys. *Iacobi ſomnium de ouibus varijs explicatum.* *Sermones perfecti.*

Philo Iudæus ſomnium Iacobi de coitu, & generatione ouium variarum, quod legitur Geneſeos 31. his verbis: *Poſtquam enim conceptus ouium tempus aduenerat, leuaui oculos meos, & vidi in ſomnis aſcendentes mares, ſuper fœminas, varios & maculoſos, & diuerſorum colorum. Dixitque angelus Dei in ſomnis ad me, Iacob, & ego reſpondi, adſum; qui ait, leua oculos tuos, & vide vniuerſos maſculos ſuper fœminas aſcendentes, varios, maculoſos, atque reſperſos* &c. ſic myſticè explicat: Hircus caprarum gregis dux eſt; aries autem ouium. Hæc animalia duos ſermones perfectos ſignificant, quorum alter purificat animam, & facit peccatis vacuam; alter eam nutrit, & replet bonis operibus. Tales ſunt in nobis duces gregum ſermones. Greges autem, vt oues, capræque, quarum gerunt nomina, currentes, properanteſque ad iuſtitiam. Tunc igitur leuatis mentis oculis, quos priùs clauſerat, vidit ſimiles hircis, arietibuſque perfectos ſermones paratos ad minuendas iniquitates, & augenda officia. At quomodo? Dum ſuper oues, capraſq; videlicet iuuenes adhuc teneraſq; animas, pubentes, & vigente ætate ſaliunt, non propter brutam voluptatem, ſed propter inuiſibilem genituram ſapientium dogmatum. Fœcundum enim hoc eſt connubium, non ampléxus concilians corporum, ſed benè natas animas iungens perfectis virtutibus, &c. F

HIEROGLYPHICA, ICONES.
Simulachra.

Diſcordia typus.

QVÆ ſit huius pecudis cùm lupo diſcordia, innataq; inimicitia, abundè eſt dictum. Inde Aegyptij diſcordiam & mores maximè diſſimiles, ſignificare cùm volebant, lupum & agnum aut ouem pingebant. Diximus etiam elephantis exoſum eſſe arietem, & Calcagninus, vtriuſque animantis imagine regem indicari tradit, qui moriones auerſatur. Ante alia autem tam ouis quàm agnus hieroglyphicum eſt innocentię: & qui hominem imbellem, purum, ſimplicem, ac egregiè mãſuetum, eundemq; immaculatum, ac pectore candidiſſimo præditum hieroglyphicè ſignificare volunt, agnum ſimiliter pingere conſueuerunt: Id enim manſuetiſſimum eius ingenium expoſcere videtur. Nam & ipſo vocabulo ἄγνος, puritatem caſtitatemque ſignificat, vt ſuo loco G

Riualitas. dictum eſt. Sunt qui porrò riualitatem hieroglyphicè expreſſuri, duos pingunt arietes cornibus ſe inuicem laceſſentes: quandoquidem in eiuſmodi certationẽ amoris cauſa ferri eos prohibent: quippe qui offenſionem intelligant ſibi fieri, ſi quas amant oues, ab alijs ſaliri conſpexerint: quod hirci, vt vulgò fertur, plurimùm negligentes, ſuſque deque ferre ſolent. In huiuſmodi autem Venerei affectus hieroglyphicum, aries eſt multis veterum monumentis impoſitus.

Laidis ſepulchrum. *In Corynthys.*

Nam qui ante Corynthi vrbem intra priores pedes Leænæ, quæ Laidis tumulo impoſita erat, viſebatur, libidinem nimirũ eius meretricis indicabat. Meminit huius tumuli Pauſanias, cuius verba hæc ſunt: „ Ante vrbem (Corynthum) cupreſſorum nemus viret, quod Cranion vo- „ cant, in quo eſt Bellerophontis lucus, & Veneris Melanidis templum, ac Laidis monumentum „ inſculpta Læena, quæ prioribus pedibus arietem complectitur: Alterum in Theſſalia eſt, quod „ Laidis exiſtimant. In Theſſaliam enim acceſſit Hippoſtratis amore capta, &c. In agro Argiuo, H

Thyeſtis. teſte eodem Pauſania Thyeſtis ſepulchro appoſitus ſpectatur lapideus aries. Thyeſtes autem, vt ſubiungit, inceſto cum fratris vxore commiſſo, agnam auream habuit. Fortè & hic aries laſciuiæ typus eſt:

Lib. 5. c. 13. *Aries aureus.*

Nec aliam, credo, ob cauſam Dædalus, vt legitur apud Diodorum, Veneri & Eryci aureum poſuit arietem, ea ingenij arte ſculptum, vt viuus exiſtimaretur. Verùm & in arce Palladis aries erat repoſitus æneus, idemque ſacratus, quem propter magnitudinem Plato Comicus ἀσελγόκερον cognominat, non tam ob laſciuiam, quem ob ingentem molem: Confertur enim cũ equo Durateo: Veteres enim non ſolùm ἀσελγὲς dixiſſe tradit Heſychius, quod eſſet laſciuum & indomitum, verùm etiam quod eſſet prægrande; ſic Eupolis ἄτιμον ἀσελγῆ dixit. Sed præſtiterit, inquit idem Heſychius ἀσελγόκερον interpretari τὸ κερίττοντα (fortè κυρίττοντα) καὶ οἱονεὶ ἐξυβρίζοντα τοῖς κέρασιν, ideſt petulcum & cornibus petentem. Ceterùm quãtum ad arietis libidinem attinet, per eum ita in nequitiam concitatum, Pierius, hominem, qui vetularum concubitum affectaretur, nonnullos ait, notandum cenſuiſſe, quòd is primum vetuſtiores fœminas, vt ſuo loco dictum eſt, inire conſueuerit, quarum facta copia, nouellas minimè perſequatur. Iam verò Iulius Iacobinus in ſua de priſca Cæſiorum gente, appendice, bragmatis

tis

A tis illis contortis cornibus (arietina eſſe iudicat) quibus in ipſius Cæſij Cordi monumento
myrtea, vt opinatur, ſerta diſtinguuntur, ſacra manibus peracta, aut ibi peragi ſolita oſtendi
autumat. Non raro enim (inquit) in ſepulchrorum lapidibus, inferorumq; , vt ſuperiorum deo-
rum aris conſpicamur, vel inſtrumenta ipſis ſacrificiorum myſterijs apta, vel res ipſas, quibus
ſacrificantes operari conſueuerant, vel ipſas hoſtiarum reliquias, quibus manes ipſi placaban-
tur. Neque hoc loco piget referre, quod ſcriptum quoque de arietinis capitibus lego. Cùm ve-
terum mos eſſet in mortuorum conditorijs benè, vita functis ominari, eos dijs manibus com-
mendabant: Et columnas, quæ ſepulchris erigebantur, inſcriptionis loco arietinis capitibus,
hinc inde adſculptis exornabant, Corymborum intercapedine interpendentium, qui foliorū,
& fructuum varietate laſciuirent: Factum id putant, quòd ſcilicet ſalutis Deum Hammonem
Aegyptij, vt Iouem Latini habuerunt, ac proin Saloninæ nummo arietis ſimulachrum inſcul-
ptum fuiſſe, non indocti homines putarunt: Verùm non huiuſmodi ſemiuſta atque excarnifi- *Arietis ca-*
cata arietina caluaria comprehendi illorum opinione, qui iſthæc exiſtimant, ſed integra, ſed *pita cur in*
viuorum arietum capitibus adſimilia intelligi crediderim: Vt in non paucis monumentis, & *ſepulchris.*
B Romæ, & alibi obſeruo. Quin etiam ita mos ipſe arietinis capitibus (quibus fortè Hammonem
ſignificare volebant) ſepulchra exornandi inualuit, vt ſæpiſſimè humana capita, cornibus adhi-
bitis, in cippis ipſis, ariſque ſepulchralibus inſculpta ſpectantibus appareant. Atque ne longius
exempla petantur, ex Cæſij nepotis monumento, quod adpictum ad caput quartum libri ſecū-
di apud Fonteium, quiſque poteſt facillimè conijcere: Vbi Hammonis reciprocicorni, vt La-
berij vtar verbis, vel vt apud Afros vocatur, κριοπρόσωπος, hoc eſt, arietino vultu, quem ſaluta- *Deus ſalu-*
rem deum antiquitas opinabatur, capitis ſimulachra duo conſpiciuntur. Id quoque videre eſt, *ris.*
in multis alijs lapidibus, nummiſque, quos minimè adſcribo. Hæc Iacobinus. Atqui Mercurius
κριοφόρος apud Tanagræos, vt Pauſanias tradit, appellabatur, & vt Gyraldus addit, hoc nomi- *Mercurius*
ne colebatur, cognominiſque ratio eſt iſta. Simulachrum eius erat arietem in humeris ferens, *Criophorus.*
quod Calamis antiquus artifex effecerat; tradūt enim, quod circa vrbis muros Mercurius arie-
tem geſtans, Tanagræos peſtilentia liberauit: eamq; geſtandi arietis conſuetudinem, poſtmo-
dum in eius celebritate ſeruatam eſſe: Nam formoſiſſimus iuuenis, vt idem Pauſanias author *Iuppiter*
eſt, circum vrbis mænia agnum humeris ferebat. Hammonem verò propter Iouem arietem *Hammō vn-*
C cæleſtem nomen accepiſſe volunt, ideoque & in eius ſimulachro, arietis cornua fingi: Alij verò *de dictus.*
etiam ideo ſic pingi arbitrantur, quod reſponſa illius incerta, & obſcuriſſima fuiſſe perhibean-
tur, plerique verò propterea quod Libero patri cum toto exercitu in illius regionis deſerto ſi-
tienti, & oranti, vt Iupiter opem ferret, Deus arietis ſpecie aquas oſtenderit. Idem Iacobinus,
arietes poſteriori parte in ſerpentes degenerantes, depictos eſſe tradit in ſepulchro Cæſiæ Da-
phnæ Dianę Iuuentianæ de priſca Cęliorum gente, eoſdemq; addita icone lectori ob oculos
ponit. Tradit idem Pauſanias Corinthi in via, quæ recta ad Legæum nauale deducit, æ-
neum Mercurium ſedentem ſpectari, cui aries aſtat, quoniam præter reliquos deos Mercurius
maximè videtur curare, & augere greges; ideoque & Homerum in Iliade ceciniſſe credit:

Υ῾ιὸν φόρβαντος πολυμήλυ, τὸν ῥα μάλιστα
Ε῾ρμείας Τρώων ἐφίλει, καὶ κτῆσιν ὄπασσε. ideſt, vt vertit Romulus Amaſæus;
Hic tibi natus erat pecoris ditiſſime Phorba
Quem ſibi præ cunctis charum Cellenia proles
Ditarat Teucris.

D Sed enim cum item Mercurio facundiæ Deo præſidi aries, inquit Pierius, apponatur, maxi-
mumque humanæ vitæ ſit præſidium oratio, vt Comici Græci dicterium eſt, minimè mirum
ſi Iſocratis rhetoris ſepulchro aries triginta cubitorum adſculptus fuit, in quo Siren cubito-
rum ſeptem inſideret: Nam ea quoque orationis ſuauitatem indicabat. Et ferunt aſtrolo-
gi Mercurium in ariete collocatum, orationis promptitudinem, & ex tempore dicendi facul-
tatem dare; hęc Pierius. Fuiſſe autem Iſocratis ſepulchro inſculptum talem arietem cum Sire- *Mandrabu-*
ne, legere eſt apud Plutarchum in vitis decem rhetorum. Mandrabulus quidam cùm inueniſ- *li ouis au-*
ſet theſaurum, primùm auream ouem poſuit Iunoni Samię, proximo anno argenteam, tertio *rea.*
ęream, poſtremò nullam, vt ſcribit Ephorus, quę res tandem in prouerbium ceſſit, vt annotauit
Suidas, ἐπὶ μανδραβύλου χωρεῖ τὸ πρᾶγμα: ideſt, res Mādrabuli ordine ſuccedit: hoc eſt, in dies
in peius labitur. Vtitur prouerbio Lucianus, & Alciphron in epiſtola quadam. In Bacchi ſepul-
chro ex porphyrio marmore, aries villoſus ſculptus conſpicitur, vt refert Fabricius, vna cum *Simulachra*
pueris vuas colligentibus, ibidemque in ędibus Aſcanij Celſi, non procul à ſplendidiſſimo Cę- *aliquot arie*
ſatianorum palatio, obſeruaui eiuſdem Liberi patris caput cum toto pectore, quod arietina *tina Romæ.*
pelle contegebatur, necnon in ędibus Franciſci Liſcę Panis & Fauni, ſtatuam ſine capite, cui
& ſi-

&ſine capite aries aſtat. Vidi item apud Iulium Porcium agricolę ſtatuam, qui ouem tende- E
bat. Aliam item ſtatuam apud Carolum Fanenſem, humanam, arieti inſidentem, tergoq; eius
veſtimenta ferentem, puto Phryxum eſſe, itam patris cum Helle ſorore fugientem, cuius ni-
In Atticis. mitum imago Athenis in arce, vt refert Pauſanias, cernebatur, qui immolans arietem, quo ve-
ctus erat, ſiue alteri cuidam deorum, ſiue, vt conijcimus, inquit, Laphyſtio apud Orchomenios
dicto, femora pro more Græcorum exciſa vri ſpectat. Lego autem apud Plinium Naucidem
ſtatuarium Mercurio, & Diſcobolo arietem immolante cenſeri. In ea tabula iridem, in qua
Ocnus apud Phocenſes depictus videbatur, etiam conſpiciebantur ſocij Vlyſsis Perimedes, &
Eurylochus hoſtias offerentes, nigros ſcilicet arietes. Videntur item Romæ in templo Agne-
tis in candelabris antiquis arietum capita ſculpta, & ipſi etiam Virgini ſanctiſſimæ agnus ap-
pingi ſolet. Mediolani verò in eccleſia D. Ambroſij, referente Paulo Morigia in hiſtoria Me-
diolani, agnus in marmore ſculptus, magna cum veneratione oſtenditur. Fiunt item quotan-
Agni cerei cur fiant, & vnde. nis in paraſceue paſchali Romę, à ſummo Pontifice agni cerei, quos venerationis ergo ex collo
ſuſpendimus: Quid autem denotēt, quomodo, & quare de cera fiant, in hæc verba docet Gui-
Lib. 7. c. 79. lhelmus Durandus Mimatenſis Epiſcopus: In primis hac die Acolythi eccleſiæ Romanæ fa- F
ciunt agnos de cera noua benedicta, vel de cerea Cerei paſchalis anni præcedentis, admiſto
chriſmate, qui in Sabatho in albis in eccleſia per Dominum Papam populo diſtribuuntur.
Agni iſti ſignificant agnum iſtum immaculatum, qui tollit peccata mūdi. Cera ſignificat eius
humanitatem, ſicut B. Gregorius dicit; mel in cera, diuinitatē in humanitate. Apis quidē, quæ
Miſericordiæ typus. operatur ceram cum melle, nulla reſoluitur libidine: & Beata Virgo eum, qui eſt Deus, & ho-
mo, concepit ſine virili ſemine. In cera admiſcetur oleum ſeu chriſma, quia Dominus noſter
eſt plenus miſericordia, quæ per oleum deſignatur. In octaua diſtribuuntur, quia in octaua re-
ſurrectionis dominus ſuis præmia diſtribuit. Rurſus agnus in agno cereo præfiguratus, & in
paſcha immolatus ad memoriam reducitur: Cui B. Gregorius oleum infundi inſtituit, quando
paſchalis agni myſteria reſerauit. Hi etiam cerei agni figurant agnos nouellos, de quibus
cantat eccleſia in Sabatho in albis, & ideo quandoque in illo ſabatho fiunt, quod etiam vſus
apoſtolicus docet, quoniam in dominica tunc ſequenti, domino Papa menſam intrante, &
agnos cereos capellanis, & familiaribus ſuis diſtribuere volente, vnus acolythus ſolemniter
portans, & præſentans ſibi agnos ipſos, dicit ter alta voce: *Domine D. D. Iſti ſunt agni nouel-* G
li, qui annunciauerunt alleluia, modò venerunt ad fontes, &c. Hi agni à fulgure, & tempeſtate
fideles, & credentes defendunt, propter virtutem conſecrationis, & benedictionis. Sanè ſecun-
dum quatundam eccleſiarum conſuetudinem, cereus diſtribuitur in octauo paſchæ populo ad
ſuffumigandas domos, quod in vltima reſurrectione Chriſtus fidelibus in præmio tribuerit.
Ad quod expreſſiùs ſignificandum Romana Eccleſia agnos facit ſupraſcriptos. Hucuſque Du-
randus. Stephanus Vinandus Pichius in ſuo Hercule Prodicio, ſeu principis iuuentutis vita, ac
Clypeus ſextus principis iuuentutis. peregrinatione, de ſexto principis iuuentutis clypeo, eiuſdemque ſignificatione his verbis diſ-
ſerit: Reſtat ſextus clypeus ouata item forma, non tamen ad argumentum pompæ iam deſcri-
ptæ pertinens, ſed ſolummodò principi in vſum gladiatorij ludi, vel duelli pedeſtris ordinatus:
cuius vmbo tegitur cordibus humanis ſummo ordine, & congruentia, ſepis in modum contex-
tis: quorum ſingula eijciant flammulas aureas ſcintillantes, circumſcribantur hæc elogia:

Hic. Murus. Aheneus. Eſto.
BeniuolenZa. Buoniſſima. Guardia.

Beneuolentiæ vis, & typus. Non poteſt eſſe tutius ſcutum, non magis fida in terris cuſtodia, nec fortius propugnaculum H
ad principem defendendum, quàm amor, beneuolētia ciuium, prouincialiumq; ſuorum: quo-
rum corda ſi demereri, ac obligare ſibi, ſuæque reipub. poterit, atque phalangis, ſiue teſtudinis
militaris in modum connectere, & in pace vnita conſeruare, ſemet reperiet ſecuriſſimum, pro-
uinciaſque ſuas feliciſſimas, ideoq; clypei limbum adornabimus pulchra corona variæ fęcun-
ditatis florum, ac fructuum extenſa, & ſuſpenſa ex cornibus aureis arietum. Per arietem enim
antiqui intelligebant ipſam ſæpiſſimè benignitatem principis, cum appelletur dux gregis, &
ſuos ipſe nunquam deſerat, ſed ducatum ſemper exeuntibus in paſcua à caulis, rurſusque re-
deuntibus ad caulas præbeat.

A NVMISMATA.

IN vetuſtiſſimis nummis, vt ſcribit Plutarchus in Publicola, bouis, aut pecudis, aut ſuis, ſignum inciſum apparet. Plinius autem Seruium regem ſcribit, ouium boumque effigie æs ſignauiſſe primò, hoc autem ęs, quod pecore erat notatum antiquiſſimum fuiſſe Varro teſtatur; vnde etiam ſunt, qui inde pecuniam dictã eſſe arbitrantur. Iſtiuſmodi nummum depingit Fuluius Vrſinus de Ruſtia Familia agens, nummus ab vno latere caput oſtendit galeatum, & criſtatum, ab altero arietem cum literis L. RVSTI. fuit is ſub Auguſto Triumvir, cudendæque monetæ præſes. Fuere item alij nummi cum eiuſdem pecudis imagine, ſed cùm ſignificatione ſymbolica, ac in primis in Saloninæ nummo aries erat cum inſcriptione, HAMMONI CONS. AVG. Hammonem hunc, vulgus Iouem, Aegyptij Solem eſſe contendebant, cornuaque radios oſtentare, veteres etiam ſalutis Deum, vti Latini Iouem à iuuando dictum, interpretabantur, exque arietino ca-
B pite eundem Deum, qui omnium ſaluti proſpiceret, hieroglyphicè intelligebant. Hecatæus Abderita Aegyptios ait, Hammonis voce vſos, cùm ſe inuicem, ſalute præpoſita, compellarẽt, allocutoriamque eſſe vocem, qua boni ominis cauſa Deum in primis ita venerarentur. Scriptores rerum, paruula quædam cornua in vtroque tempore eum habuiſſe ferunt. Qui verò penitiorem doctrinam perſcrutati ſunt, proprium id Iouis nomen apud Aegyptios fuiſſe tradũt. Alij dicunt arietinum caput ideo Hammonis eſſe ſignum, quod is Aegypti rex præclaris admodum rebus à ſe geſtis in galea vſus ſit arietini capitis inſigni. Aiunt & cùm Herculi illi vetuſtiſſimo ad eum viſendi ſtudio profecto, ſe olim oſtentaret, arietis capite, quem mactauerat, vertici ſuo impoſito, & pelle ea villoſa circumdatum alia pelle amictum Heroem admiſiſſe. Et Saporis regis geſtamen celebrat Ammianus, aureo capitis arietini figmento elaboratũ. Quod & inſigne militiæ, & quaſi ſodalitatis cuiuſdam ſuæ recentiſſima memoria (inquit Pierius Valerianus ex quo hęc omnia) Carolus fortiſſimus Burgundionum Dux, Caroli Quinti Imperatoris auus, adſciuit, aureum arietis caput, ſingulis pro geſtamine imponendo, & arietini capitis cognomento ſodalitatem vocando: eam Tottionis auri vulgò appellarunt (l'ordine del Toſo-
C ne) quod ea locutio caput arietinum, lingua patria deſignaret. Sed, vt ad numinum reuertamur, alium reperire eſt, Gallieni Imperatoris, in quo aries expreſſus cernitur, inſcriptione addita, IOVI CONS. AVG. Sebaſtianus Eritius alium depingit nummum Antinoi magnum, Græcum, æreum, & ab excellenti quodam ſculptore factum, cum iſtiuſmodi literis ANTINOOC. HPΩC. ideſt, Antinous Heros. Oſtendit ab altera parte arietem pulcherrimè expreſſum, cum quibuſdam literis, quæ tamen propter temporis iniuriam eroſæ, legi nõ poſſunt. Hic, inquit, nummus à Græcis fuit excuſus honoris, ac memoriæ gratia, poſt mortem Antinoi, ac fortaſſe, vt Adriano Imperatori, cui ille erat in delitijs, abblandirentur, qui vbique terrarum ſtatuas ei erigebat. Cęterùm aries, vt idem Eritius iudicat, veneream indicat laſciuiam, quam hoc animante exprimi, nos quoque paulo ante, adductis aliquot monumentis antiquis, diximus. Conſtantinus Landus, eſſe ait elogium Lucconis, & Billienæ coniugum dextras inuicem iungentium, quibus adſtet, & catulus, & taurus, necnon & leones arietinis capitibus inſidentes: Elogij verba eſſe hæc: L. SVLPITIVS GN. F. SEVERVS. T. F. I. SIBI. ET GN. SVLPITIO LVCCONI PATRI BILLIENÆ SAL. F. SECVNDÆ MATRI. Iunctæ
D illæ manus, & catulus ſumma illos fide inuicem vixiſſe oſtendunt. Moderationem autem ſemper obſeruaſſe, argumento eſt taurus, qui ſemper pro temperantia apud Orum Apollinem in hieroglyphicis habetur, cùm id animal fœminã, poſtquam coitum concepit, auerſetur; leones autem arietinis capitibus inſidentes, mulieribus pudicitiæ cuſtodiam adhibendam indicant: Eſt enim aries leuitatis, ſtultitiæque ſignum, & ideo fœminis congruit: Leo verò cuſtodiæ typum gerit, quoniam id animal apertis oculis dormit.

Nummus Saloninæ.

Hammon cur cornutus pingeretur.

Saporis tegmen.

Ordo capitis arietini.

Gallieni Nummus.

Antinoi.

Leones arietinis capitibus.

EMBLEMATA.

EMBLEMA Alciati inſcriptum, TVMVLVS MERETRICIS. ex Pauſania, cuius verba ſuperius citauimus.

Quis tumulus? cuia vrna? Ephyrææ eſt Laidos, ah non
Erubuit tantum perdere parca decus.
Nulla fuit tum forma, illam iam carpſerat ætas,

Iam

Iam ſpeculum veneri cauta dicarat anus. E
Quid ſculptus ſibi vult aries, quem parte leæna
Vnguibus apprehenſum poſteriore tenet?
Non aliter captos, quod & ipſa teneret amantes,
Vir gregis eſt aries, clune tenetur amans.

Aliud emblema Ioachimi Camerarij Norimbergenſis Reip. archiatri inſcriptum DVLCESCIT AMARVM.

Felle carent Ponti pecudes abſynthia paſta,
Ferre mala aſſuetus non malè ferre ſolet.

Conſuetudinis vis.

Oſtendit pictura oues abſynthium depaſcentes, & quanta ſit conſuetudinis, tam in bonam, quàm malam partem, vis, & potentia: Hinc etiam colligi poteſt, quòd ſit cōſuetudo veluti ipſa natura. Aliud eiuſdem, in quo depingitur elephas promuſcide oues ſibi occurrentes ſeparans, ne conculcet, aut vllo alio modo lædat cum his verbis, MANSVETIS GRANDIA CEDVNT:

Præterit, haud elephas animalia paruula lædit; F
Nempe quod hic clemens rex imitetur habet.

Lib. 15. geograph.
Manſuetudinis & clementia ſymbolum.

deſumptum eſt emblema, ſiue ſymbolum ex natura elephantorum, & ouium: ſiquidem Strabo de Indiæ loquens elephantis, hoc encomium illis tribuit, quod ſint natura mites, & manſueti, atque ad animal ratione præditum accedant propius. Sic & nos ex Ariſtotele elephantem diximus eſſe animal placidiſſimum, & mitiſſimum omnium ferarum. Addit Camerarius, dici tantam illius eſſe manſuetudinem erga debiliora animalia, vt gregatim occurrentia pecora (pingit autem oues, quas nos ſua natura animantia eſſe oſtendimus præ cæteris debilia) proboſcide paulatim remoueat, atque ſegreget, ne forſitan imprudens illa conculcet, atque proterat. Addunt præterea, inquit, phyſiologi, illum niſi laceſſitum non facilè iraſci, vel ſæuire; vnde

Sabaudiæ Ducis ſymbolum.

Sereniſſimus Dux Sabaudiæ Emanuel Philibertus, occaſionem ſymboli ſumens, addidit: INFESTVS INFESTIS. Sed prior nobis magis arridet ſententia, quamuis & hæc altera, interdum locum habere debeat. Idque vtrumque breuiter admodum Cicero exponit, hiſce verbis:

Offic. lib. 1.

Nihil laudabilius, nihil magno, ac præclaro viro dignius, placabilitate, ac clementia. Addit tamē, & hoc quoque non minus prudenter. *Et tamen ita eſt probanda manſuetudo, vt adhibeatur Reipub. cauſa ſeueritas, ſine qua adminiſtrari ciuitas non poteſt.* Et Homerus eandem virtutem commendans ait: ἀκεσταὶ δὲ φρένες ἐσθλῶν; ideſt, *placabiles ſunt animi bonorum.* Ac noti ſunt verſus Ouidiani: G

Quo quiſque eſt maior, magis eſt placabilis ira
Et faciles motus mens generoſa capit.

Cuius generis multa præclara dicta leguntur apud Senecam in duobus libris de clementia ad Neronem. Et alibi adſcriptum reperitur: REGNI CLEMENTIA. deſumptum ex Claudiani hemiſtichio, *Mundi clementia cuſtos.* Emblema, ſiue ſymbolum ex eodem aliud, in quo ouis pingitur, regiam coronam cum ſceptro deijciens, cū lemmate: NVNC NOSCITO VIRES:

Hoſtem quid ſpernis? quamuis abiectior ille.
Sæpe irritatus maxima damna dedit.

Ab imbellibus etiam timendum.

Ouis pecus alioquin imbelle, quod tamen inſtat validi arietis, ſceptrum & coronam regiam deijcit, typus eſt illius, qui à potentiori non leui affectus iniuria, fert quidem ad tempus patiēter, ſe contemni, interea tamen obſeruans occaſionem aliquam, vt ſe tandem quoque virum oſtendat, & aduerſarium ſuum proſternat. Nam, vt ait P. Syrus; *Furor fit læſa ſæpius patientia.* Eſt autem hoc deſumptum ex tragœdia Accij antiqui poetæ Bruto, cuius verſus, & citauimus, & explicauimus ex Cicerone. Nullum itaque hoſtem, quantumuis infirmum, contemnendum eſſe, admonemur, cum ſecundum prouerbialem verſum: H

Sæpe aquilam ad pœnas, vel ſcarabæus agit.

In Arcadic.

Et Pauſanias, rectè ait: *At enim vilioribus, & abiectioribus plerumque rebus vim eam indidit Deus, vt ea ſuperarent, quæ maxima eſſent inter homines exiſtimationis:* quo in loca plura huius rei exempla commemorat. Aliud, in quo ouis medio in prato decumbens pingitur cum lemmate; VNDIQVE IN ARMIS.

Commoda plurima ouis præbet, nocumentaque nulla:
Sic quoque fac cunctis, nemini obeſſe velis.

Nulli nocēdum.

Quæ ſit ouis vtilitas, morumque ſimplicitas, ſatis ſuperque ſuo loco dictum eſt. Quadrat optime hoc ſymbolum in hominem pium, innocentem, qui, quamuis ſit deſtitutus aliorum auxilio, atque ſubſidio, nihilominus omnibus inſeruire, & gratum facere ſtudeat, quemque innocentia

A centia inter medios hoſtes ſæpe tutum, & incolumem ſeruet: Vnde Nazianzenus præclarè hoc quoque ſcripſit, ἀφύλακτον ἡ ἁπλότης, καὶ ἥκιστα κακίαν ὑφορᾶται τὸ κακίας ἐλεύθερον, ideſt, *Simplicitas expers cuſtodia eſt ſimplicitas, & minimè mali quidquam ſuſpicatur is, qui à malo eſt immunis.* Quali in ſua ſimplicitate, & innocentia acquieſcenti ſemper debet eſſe ante oculos ſententia verſuum horum:

Simplicitas expers cuſtodia.

Hic ſcopus vnus erit, cunctis prodeſſe, nocere
Nulli, & amare bonos, ac tolerare malos.

Itemque hoc alterum:

Iuuare cunctos, at nocere nemini
Eſt ſumma vitæ christianæ regula.

Quemadmodum & Cicero: *Virum bonum eſſe* dicit *eum, qui proſit omnibus, noceat nemini, niſi laceſſitus iniuria.* Alibi additur ex Claudiano in epiſtola ad Adrianum MENS IGNARA NOCENDI. Pingit denique idem Camerarius, ouem, ſiue agnum, quem lupus mordicus prehenſum tenet, cum verbis: FIT SVAVIOR.

Lib. 1. de offic.
Vir bonus qui.

B *Dum premitur iuſtus, fit gratior hoſtia olympo;*
Sic quoque fit morſu ſuauior agna lupi.

Rationem, cur agni à lupo morſi caro ſuauior reddatur, ſupra retulimus. Conuenit ſymbolum hominibus pijs, & probis, qui in hoc mundo propter innocentiam vitæ, ac veritatis ſtudium varijs periculis, & tormentis ſunt ſubiecti, ac ſæpe ideo ab impijs extrema omnia patiuntur, tandemque Deo acceptam hoſtiam ſeſe offerunt, quo in numero omnes Sancti Martyres ſunt ponendi. Sic legimus apud Euſebium ex Irenæo, quod Sanctus Ignatius ante martyrium hæc verba protulerit: ὅτι σῖτός εἰμι θεοῦ καὶ δι' ὀδόντων θηρίων ἀλήθομαι, ἵνα καθαρὸς ἄρτος εὑρεθῶ, ideſt, *Dei frumentum ſum, & beſtiarum dentibus molor, vt purus, & ſyncerus panis reperiar.* Et B. Polycarpi apud eundem, inter alias ipſius religioſiſſimas preces, hæc verba leguntur: προσδεχθείην ἐνώπιόν σου σήμερον ἐν θυσίᾳ πίονι, καὶ προσδεκτῇ, ideſt, *quæſo, vt hodie in conſpectu tuo pro hoſtia pingui, & accepta admittar.*

Martyrum ſymbolum.
Lib. 3. c. 36. hiſt. Eccleſ.
Lib. 4. c. 15.

C EPIGRAMMATA.

EPIGRAMMA Martialis de leone, & ariete, qui adeo conuenerant, vt terroris aries, & feritatis leo obliti eodem veſcerentur cibo, magno vtrumque dignum merito ait poeta, vt hic pro leone Nemeo, inter aſtra ſit, ille pro ariete Phryxi.

Lib. 9. epig. 77.
Aries, et leo amici quid indicent.

Maſſili leo fama iugi pecoriſque maritus
Lanigeri, mirum qua poſuere fide.
Ipſe licet videas, cauea ſtabulantur in vna
Et pariter ſocias carpit vterque dapes.
Nec fœtu nemorum gaudent, nec mitibus herbis;
Concordem ſatiat, ſed rudis agna feram.
Quid meruit Nemees, meruit quid portitor Helles,
D *Vt niteant celſi lucida ſigna poli?*
Sidera ſi poſſent pecudeſque, feræque mereri,
Hic aries aſtris, hic leo dignus erat.

Aliud ex Aulo Gellio Porcij Licinij, apud quem loquitur amator, qui toto pectore ardebat:

Lib. 19. c. 9.
Lib. 12. var. lect. c. 11.

Cuſtodes ouium, teneræque propaginis agnum
Quæritis ignem, ite huc, quæritis? ignis homo eſt.
Si digito attigero, incendam ſyluam ſimul omnem
Omne pecus flamma eſt: Omnia, quæ video.

Ita ſeſe hos verſus correxiſſe tradit Petrus Victorius, in libris excuſis vulgò legi aſſerens, nullo idoneo ſenſu, aptoque ſententiæ poetæ:

Paſtores ouium videre propaginis agnum.

Nam poſtremum verbum, inquit, contrahi ſolitum, authoritate Plauti cognoſcimus, qui hoc modo dixit in Aulularia:

Tace nunc iam tu: atque agnum horum vter eſt pinguior

Li-

Licet, tu Congrio eum ſume. E

Atqui in textus ipſius Gellij, Venetijs impreſſo anno 1544. ita legitur, vt ipſe corrigit, & eodem modo eoſdem verſus ex eodem Gellio recitat Fuluius Vrſinus de Licinia gente ſcribens. Aliud epigramma elegantiuſculum ἀδέσποτον ſuper oue lupi catulum nutriente, quo ſignificatur præſens tantùm beneficium ſpectari:

Τὸν λύκον ἐξ ἰδίων μαζῶν τρέφω οὐκ ἐθέλουσα.
  Ἀλλά με ἀναγκάζει ποιμένος ἀφροσύνη.
Αὐξηθεὶς δ' ὑπ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ πάλι θηρίον ἔσται
  Ἡ χάρις ἀλλάξαι τὴν φύσιν οὐ δύναται. idest, vt vertit Obſopæus:

Agna lupum proprijs nutrire coacta papillis
  Hoc me pectoris nubila cura iubet.
Saniet ille meis rurſum in me ſanguine fortis,
  Rusticitas nullo flectitur obſequio.

In Ocioſos. Rectè quidem hoc epigramma oui quærenti adſcribitur, licet etiam nulla eius in ipſo græco epigrammate fiat mentio. Aliud Ἄδηλον in ocioſam vitam cupientes: F

Αἴθε πατήρ μ' ἐδίδαξε δασύτριχα μῆλα νομεύειν.
Ὥς κεν ὑπὸ πτελέῃσι καθήμενος, ἢ ὑπὸ πέτραις,
Συρίσσων καλάμοισιν ἐμὰς τέρπεσκον ἀνίας.
Πιερίδες φεύγωμεν ἐϋκτιμένην πόλιν. ἄλλην
Πατρίδα μαστεύσωμεν. ἀπαγγελίω δ' ἄρα πᾶσιν,
Ὡς ὀλοοὶ κηφῆνες ἐδηλήσαντο μελίσσας.

Hoc ita ad verbum quaſi expreſſit Vincentius Obſopæus:

Paſcere oues vtinam didiciſſem patre magiſtro,
Sub petra, vt recubans, vmbroſis ſiue ſub vlmis,
Tristia compactis ſolarer corda cicutis.
Vrbis peritura fugiamus mœnia Muſa;
Quæremus patriam, populis annuncio cunctis,
Florilegas quod apes, fuci læſere maligni.

Ex 1. lib. epigram. græc. Puer ab ariete præſeruatus. Aliud Philippi de quodam capro, qui puerum ab ariete eripuit parum errabundum, atque à G matris gremio diſcedentem:

Βαιὸν ἀποπλανίην λιπομήτορα παῖδα κορύπτων
  Κριὸς ἀλεξόκερως, θεῖνε θρασυνόμενος.
Κάπρος δ' ἡράκλειος, ἀπορρήξας ἀπὸ δεσμῶν,
  Ἐς νηδὺν κριοῦ πᾶσαν ἔβαψε γένυν.
Ζωὴν νηπιάχῳ δ' ἐχαρίσατο. ἆρ' ἀπὸ Ἥρης
  Ἡρακλῆς βρεφέων οἶκτισεν ἡλικίην. idest,

Parum vagantem, relicta matre, puerum impetens
  Aries tortis cornibus inſignis, percuſſit audax.
Caper verò Herculeus diſrumpens vincula
  In ventrem arietis omnem tinxit genam.
Vitam infanti donauit. Anne à Iunone
  Herculis infantilis miſertus ætatis.

Deſperationis exemplar Ariſtides. Aliud Antipatri de Ariſtide, qui præter ouiculam, & buculam nihil habuit, quibus amiſſis, & H ipſe laqueum induit:

Εἶχεν Ἀριστείδης ὁ βοηέρριος, οὐκ ἀπὸ πολλῶν
  Πολλὰ, μιῆς δ' οἶος, καὶ βοὸς εὐπορίην.
Ἀλλὰ γὰρ οὐδ' ὁ πένης ἔφυγε φθόνον, ἤματι δ' αὐτῷ
  Θῆρες, οἶν, τὴν βοῦν δ' ὤλεσε δυστοκίη.
Μισήσας δ' ἀβληχὲς ἐπαύλιον ἅμματι πήρης
  Ἐκ ταύτης βιοτὴν ἀχράδος ἐκρέμασεν.

Eiuſdem in eundem aliud eiuſdem argumenti:

Πλοῦτος Ἀριστείδῃ δάμαλις μία, καὶ τριχόμαλλος
  Ἦν οἶς. ἐκ τούτων λιμὸν ἔλαυνε θύρης.
Ἤμβροτε δ' ἀμφοτέρων. ἀμνὴν, λύκος ἔκτανεν. ὠδῖς,
  Τὴν δάμαλιν. πενίης δ' ὤλετο βουκόλιον.
Πηροδέτῳ δ' ὅγ' ἱμάντι κατ' αὐχένος ἅμμα λυγώσας
  Οἰκτρὸς ἀμυκήτῳ κάτθανε πὰρ καλύβῃ.

Quæ

A Quæ duo epigrammata ſic reddere ad verbum quaſi, placuit:

Habuit Ariſtides Bocerrhius, non ex multis,
Multa, vnius quidem ouis, & bucula facultatem.
Enimuero neque pauper effugit inuidiam: die namque eodem
Fera ouem; buculam verò perdidit partus difficilis.
Exoſus verò earens balatu ſtabulum, vinculo pera
Ex eodem, vitam, pyraſtro ſuſpenſus, finijt.

Aliud:

Diuitiæ Ariſtidi bucula vna, & velleribus referta
Erat ouis. Ex his famem abarcebat à ianua.
Aberrauit autem ab vtroque; ouem lupus occidit, difficultas partus
Buculam: Paupertatis verò perijt armentum.
Vinculo, quo pera ligata erat collum conſtringens
Miſer non mugiens expirauit apud ſtabulum.

B Aliud Leonidi continens teſtamentum paſtorale pulchrum, & elegans, quo oſtendit, quid ſibi vita defuncto à paſtoribus fieri velit: *Teſtamentum paſtorale.*

Ποιμένες, οἱ ταύτην ὄρεος ῥάχιν οἰοπολεῖτε,
Αἶγας κεὐμάλλους ἐμβατέοντες ὄϊς.
Κλειταγόρῃ πρὸς γῆς ὀλίγην χάριν, ἀλλὰ προσηνῆ
Τίνοιτε, χθονίης εἵνεκα φερσεφόνης.
Βληχήσαιντ' ὄϊές μοι. Ἐπ' ἀξέστοιο δὲ ποιμὴν
Πέτρης συρίζοι πρήεα βοσκομέναις.
Εἴαρι δὲ πρώτῳ λειμώνειον ἄνθος ἀμέρσας
Χωρίτης, στεφέτω τύμβον ἐμὸν στεφάνῳ.
Καί τις ἀπ' εὐάρνοιο καταχραίνοιτο γάλακτος,
Οἰὸς ἀμολγαῖον μαστὸν ἀνασχόμενος.
Κρηπῖδ' ὑγραίνων ἐπιτύμβιον. Εἰσὶ θανόντων,
Εἰσὶν ἀμοιβαῖαι κἀν φθιμένοις χάριτες.

C *Paſtores, qui hoc montis dorſum peruagamini*
Capras, & hirſutas ineuntes oues.
Clitagoræ per terram (ſcilicet vos rogo) modicam gratiam, ſed gratam
Impendite, terrenæ gratia Proſerpinæ.
Vtinam baleut oues mihi, in impolita autem paſtor
Petra moduletur leuiter paſcentibus.
Vere autem primo pratenſem florem decerpens
Colonus, coronet ſepulchrum meum corona.
Atque aliquis agnino coinquinetur lacte
Ouis emunctilem mamillam, ſuſtinens,
Fundamentum madefaciens ſepulchrale. Sunt mortuorum
Sunt remunerationes, & inter defunctos gratiæ.

Aliud perelegans Myrini in Thyrſin paſtorem ſomno vinoque ſepultum, cuius gregem Amor paſtoris ſubiens munus, paſcere fingitur: *Amor paſcens oues.*

D Θύρσις ὁ Κωμήτης, ὁ τὰ νυμφικὰ μῆλα νομεύων,
Θύρσις ὁ συρίζων Πανὸς ἴσον δύναμι.
Ἔνδιος, οἰνοπότης, σκιερὰν ὑπὸ τὴν πίτυν εὕδει.
Φρουρεῖ δ' αὐτὸς ἑλὼν ποίμνια βάκτρον Ἔρως.
Ὦ νύμφαι, νύμφαι. διεγείρατε τὸν λυκοθαρσῆ
Βοσκὸν, μὴ θηρῶν κύρμα γένηθ' ὁ Ἔρως.

Quod Vincentius Obſopæus ita latinis tranſtulit carminibus non infeliciter:

Thyrſis oues pingui paſcens in gramine, Thyrſis
Pana potens calamis æquiparare Deum,
Ebrius vmbroſa ſub pinu dormit: opimum
Ipſe gregem ſumpto munere ſeruat amor.
Thyrſidis ô nymphæ, nymphæ citò rumpite ſomnum,
Ne fiat rapidis præda, cupido, lupis.

Aliud occurrit epigramma, breuitatis ſinu, plurimum circumdans & elegantiæ, & artificij, in *In paruos, ſed garrulos.*

Molyten, hominem puſillum, loquacem, & garrulitate gaudentem, & aſſiduè in hominum frequentia ſeſe iactantem: E

Τίς δ' οὗτος κτίλος, ὡς ἐπιπωλεῖται στίχας ἀνδρῶν
Μωλύτης, ἐπίων φίλος ἄσσιος, ὄλμος ἄτολμος. ideſt,
Quis verò hic aries ita luſtrat ordines virorum
Molytes verboſus, Aſſius, mortarium timidum,

In inhumaniter hoſpites exceptos. Ammianus acutiſſimo quodam epigrammate ſuo Apellæ inſulſos taxat mores, qui ſuos conuiuas tantùm herbis hortenſibus, & inemptis dapibus excepit tanquàm hortum immolaſſet, & non agnum, & vitulum;

Ὡς κῆπον τεθυκώς, δεῖπνον παρέθηκεν Ἀπέλλης,
Οἰόμενος βόσκειν ἀντὶ φίλων πρόβατα.
Ἦν ῥαφανίς, σέρις ἦν, τῆλυς, θρίδακες, πράσα, βολβοί,
Ὤκιμον, ἡδύοσμον, πήγανον, ἀσπάραγος.
Δείσας δ' ἐκ τούτων, μὴ καὶ χόρτον παραθῇ μοι,
Δειπνήσας θέρμους ἡμιβρεχεῖς, ἔφυγον. ideſt, F
Tanquam hortum immolaſſet, cœnam appoſuit Apella
Exiſtimans paſcere ſe pro amicis, oues.
Erat rhaphanus, intybus erat, fœnugræcum, lactuca, porra, bulbi,
Ocymum, mentha, ruta, aſparagus,
Veritus verò præter hæc ne etiam gramen apponeret mihi,
Cœnatus lupinos ſemimadidos, aufugi.

Reſtat aliud, quo Herculis inter deos relati in victimis eligendis inclemens duraque quædam auaritia notatur:

Εὔκολος Ἑρμείας, ὦ ποιμένες, ἐν δὲ γάλακτι
Χαίρων, καὶ δρυΐνῳ σπενδόμενος μέλιτι.
Ἀλλ' οὐχ Ἡρακλέης, ἕνα δὲ κτίλον, ἢ παχὺν ἀρνα
Αἰτεῖ, καὶ πάντως ἓν θῦος ἐκλέγεται.
Ἀλλὰ λύκους εἴργει. Τί δὲ τὸ πλέον, εἰ τὸ φυλαχθὲν
Ὄλλυται, εἴτε λύκοις, εἴθ' ὑπὸ τοῦ φύλακος. ideſt, G
Facilis eſt Mercurius, ò paſtores, qui lacte
Gaudet, & quercino placatur melle,
Sed non Hercules: integrum enim arietem, aut craſſum agnum
Poſtulat, & omnino vnam victimam eligit,
Sed lupos arcet. Quid inde, ſi ſeruatum
Perit aut à lupis, aut ab ipſo cuſtode?

APOPHTHEGMATA.

Lib. 8. c. 6. *Diocles.* DIOCLES, referente Athenæo, cùm agnum in opſonio liguriſſet, ac calidum piſcem deuoraſſet, cælum ſibi dixit eſſe combuſtum, cui Theocritus Chius facetiſſimè reſpondit, reliquum eſſe, inquiens, vt mare ebibas, tunc tria maxima abſumpſeris, terram, mare, & cælum. Ithacenſibus verò, vt ſcribit Plutarchus in volumine de his, qui ſerò à numine puniuntur, expoſtulantibus, H quòd milites Agathoclis Syracuſanorum tyranni, eorum oues auferrent, reſpondit: At veſter rex cùm ad nos veniſſet, præterea excæcauit paſtorem. Cùm aliquando Cleomenes Spartiatarum rex Æginetas perdere conaretur, quod crederet eos hoſtili in Athenienſes animo terram & aquam dediſſe, vt vna cum Perſa, aduerſus Athenas militarent: inter alios Æ- *Lib. 6.* ginetas Crius, (vt prodidit Herodotus) Polycriti filius negabat ſe paſſurum, vt aliquem Æginetarum abduceret; Nam id eum facere ſine communi conſilio Spartiatarum, ſed ab Athenienſibus pecunia corruptum. Eum Cleomenes ab Ægina diſcedens, interrogauit, quod ei nomen eſſet? reſpondit ille quod erat Crius, ideſt, aries; Cui Cleomenes: Crie, in- *Lib. 7.* quit, iam nunc præferrato cornua, tanquam occurſurus magno malo. Tradit Laertius Diogenē cùm apud Megarēſes oues intueretur pellibus tectas, illorum verò filios nudos, dixiſſe; præſtat *In Apophthegm.* Megarenſium arietem eſſe, quàm filium. Cùm Græci nollent reſcindere pacta, quæ cùm Antigono, & Cratero pepigerant, & amplecti libertatem, quam offerebat Archidamus, veriti

ne

A ne grauiores eſſent habituri Lacedemonios, quàm Macedones; Archidamus dixiſſe fertur,
referente Plutarcho; ouis ſemper eandem edit vocem; cęterum homo multas, ac varias emittit
voces, donec, quod decreuit, confecerit. Nullum autem eſt animal, cui tam varia vox ſit,
quàm homo. Videri autem poſſit hoc apophthegma indignum Lacone, niſi pòſt integritas
eius gentis, Barbarorum commercio degeneraſſet: dicique poteſt aliquis honeſtus vſus eſſe,
veluti ſi quis admoneat, pro tempore, proque re nata variandum eſſe ſermonis habitum. Eſt
enim vbi loquendum ſit ſeuerius, eſt vbi blandius, eſt vbi magnificentius) eſt vbi ſubmiſſius,
eſt vbi iucundius, eſt vbi durius. Id ſi fiat citra perfidiam, prudentia eſt. Porrò ouilli mo-
res dicuntur hominum ſtupidorum, qui ſe neſciunt rebus, ac perſonis accommodare. Gręco-
rum igitur conſtantiam Archidamus ſtultitię tribuit, qui propoſita libertate, nollent mutare
vocem. Scipio Iunior cùm adortus Numantinos in fugam vertiſſet, ideoque ſeniores Nu-
mantini pulſos ſuos culparent, vtpote quòd eos fugiſſent, quos toties in fugam conuertiſſent;
Ferunt quendam Numantinorum dixiſſe, oues quidem eaſdem eſſe, quę antea, ſed alium ha-
bere paſtorem. Honeſtiſſimum longè, ac pientiſſimum dictum Tiberij Imperatoris, qui ne-
B minem pecunię cauſa occidit, nullaque vi, aut violentia exegit, paſſim apud Romanos ſcri-
ptores legitur; Tonderi oues meas volo, non deglubi. In hęc enim verba reſcripſit Aemilio
Recto, qui ad eum aliquando miſerat maiorem ſummam pecunię ex Aegypto, cui pręerat,
quàm imperata fuerat.

Sermonis habitus quando variādi.

Tiberij dictum.

PROBLEMATA.

PROBLEMA Plutarchi, cur oues à lupo demorſę, carnem gignant dulciſſi-
mam, lanam verò habeant pediculis obnoxiam, ſupra recitaui, vbi de antipa-
thia ouis cum lupo. Quærit Ariſtoteles cur ouibus, & capris lac plurimum
demulgetur, quæ corpore non maximo ſunt, homini autem & boui minus, ſci-
licet ad corporis proportionem. Vtrum, inquit, quòd his copia in corpus ab-
C ſumitur, cæteris in excrementum ſe confert; ouibus autem, & capris, quantum excrementi
acceſſerit, omne in lac tranſit. An quod plura gignunt, quam quæ magno ſunt corpore, ita-
que plus attrahunt excrementi, quoniam plura alendum ſit. An his grauidis plus excremen-
ti propter corporis imbecillitatem redundat, lac autem excremento conſiſtere, certum eſt.
Idem philoſophus quærit, cur homo inter animantes oculorum minimum pro ſua magnitu-
dine, habet interuallum? an, ait, quod omnium maximè naturali ſolertia homo conſtat. Sen-
ſus autem contuendi partem verſus priora natura poſuit; id enim conſpicere oportet, in quod
nos ducit ratio mouendi. Quanto autem oculorum plus diſcriminis ſit, tanto magis conſpe-
ctus vergent in latus, qui ſi ſecundum naturam, ſedem debeant obtinere, quàm minimo eſſe
interuallo, certè oportet; ſic enim partem verſus priorem ingredi maximè poſſumus. Ad
hæc, cætera animantia, cùm careant manibus, deſpiciant prorſus in latera, neceſſe eſt, ita-
que plus eorum oculi diſtant inter ſeſe, & maximè ouium, eò quòd maximè prono capite
ingrediuntur. Quærit item, cur ouibus expilatis mollior pilus ſubnaſcitur, homini durior?
Et ait, an quod ouium pili ſummæ cuti cohærent, euellique ob eam rem ſine vllo labore poſ-
D ſunt, cum initium alimenti integrum maneat, quod carni iunctum eſt. Meatibus itaque pa-
tefactis, excrementa reſpirare melius poſſunt, vellus enim proprio carnis veſcitur alimento.
Caro autem molli, dulcique alitur pabulo. Hominum contrà, quòd altius pili inhærent, per
vim, ſummoque cum dolore euelluntur. Conſtat id, quando quidem ſanguinem ſecum de-
trahunt. Corpore igitur ſaucio euenit, vt tandem cicatrix obducatur. Vnde fit, vt vel finem
pili amplius promendi faciant, qui euulſi fuerint, vel quamdiu præterea promere poſſint,
duri extrudantur, eò quòd omne valens alimentum carnis exhauſtum eſt, nec niſi materia
inutili, & ſuperuacua pilus prouenit. Indicium quod hominum omnium plagam inhabitan-
tium meridianam, pili duriciem præ ſe ferunt, quoniā calor exterior altius corpus ſubiens, ali-
mentum concoctu facilè abſumat in vaporem, cōtra eorum, qui ſub aquilonem incolunt, mol-
les laſciuiq; effunduntur, quod his ſanguis, dulciſq; ſapor per ſummam potius fluitat formam,
quamobrē his color quoq; hilarior eſt. Pręcedenti verò problemate, in quo quęrit, cur ſues hy-
bernum pilū amittere non ſolent, cùm cętere quadrupedes ſoleāt? Ait, an quod ſus omniū cali-
diſſimus eſt, partiq; calenti eius pili adhęrēt, quippe cū pingue tale eſſe neceſſe ſit. Cęteris itaq;
vel quia humor refrigeſcit, pili defluunt, vel quia ſuus calor alimentum concoquere nō poteſt.

Sect. 10. probl. 6.

Ouibus cur plurimum lactis.

Sect. 10. probl. 17.

Homo cur minimum oculorū habeat interuallum.

Ouium oculi cur longius à ſe diſtent.

Sect. 10. probl. 24.

Pili vbi duriores, & vbi molles.

Cur ſues hybernum pilum non amittant.

Suibus verò non idem incidit, vel quia nihil humor interior effici poteſt, vel quia benè ali- E
mentum concoquitur: Nam etſi quandocauſa, cur defluant, ſit, tamen pinguedo vetare po-
teſt. Oues ac homines propter ſui pili, tum denſitatem, tum copiam, non ita affici pulſu fri-
goris poſſunt: Non enim altius refrigerationi ſubire licet, vt poſſit, vel humorem, vel gela-
re, vel calorem concoquendo ſeuocare. Ad hæc, quęrit, cur ouium pili eo duriores ſunt,
quò prolixiores; hominum contrà molliores, quo prolixiores? An quòd ouium pili, inquit,
qui, quale diximus, capiunt alimentum, vbi procul ſe ab ſuo deduxerunt initio, ieiuniùs ve-
ſcuntur, & alimentum, quod ineſt, vi caloris, facilè pro ſua inconcoctione, euaporatur. Itaque
ſiccati duriores redduntur, molle namque humidum eſt. Hominum verò pili, minus alimen-
ti, ſed plus ſuo initio hauriunt. Concoquitur autem plenius, quoniam minus eſt. Concoctum
autem pilum efficit molliorem: Concocta etenim quæque molliora incoctis redduntur. Indi-
cium, quod oues recentes vellera molliora gerunt, quàm vetulę: Copia namque excrementi
pilum, & hominis, & ouis procreat.

EPITHETA. F

A CORPORIS tegumento ouis Homero λάσιος dicitur, ideſt, hirſuta ſiue
lanigera, vt vocat Virgilius, & καλλίτριχος, ideſt, pulchras lanas ferens. Βα-
θύτριχος, longam portans lanam. Ψαφαρότριχος tenuem habens lanam. Di-
citur item in epigrammatibus δασύτριχος, denſam, ſeu ſpiſſam lanam tenens,
τριχόμαλλος, villoſa, ἔυμαλλος bene lanata. εἰρόπoκος apud eundem Home-
Εἰρόποκος varijs interpretatur modis. rum, & Heſiodum, nec non etiam Nonnum, idem eſt, quod lanigera latinis. Cęterùm hu-
ius compoſiti vocabuli duas eſſe expoſitiones, tradit Henricus Stephanus, quoſdam enim
putare, ei ineſſe duo eiuſdem ſignificationis nomina, ἔιρος & πόκος, idq; ἐκ παραλλήλω: alios
autem ex ἔιρος, & πέκω eſſe dixiſſe. Quin etiam deductionem afferri poſſe, ad quam reſpexe-
runt, inquit, qui εἰρόποκος expoſuerunt, habens vellera innexa. Si enim hanc expoſitionem
ſequamur, ex πόκος, & verbo ἔιρω deductum dicemus illud vocabulum, conuenietque hic ver-
bi ἔιρω ſignificatio, cum illa quam habet, cùm ἔιρος ab eo deducitur. Sed minimè dubium eſt, G
quin optima omnium deductio ſit ea, quę ex ἔιρος, & verbo πέκεω deducit. Pro qua voce,
actiua tamen, afferenda potius paſſiua fuerit, vt εἰροπόκος ſit ἡ πέκεται εἰς ἔιρος, ſiue ἡ πεκο-
μένη. Heſychius quoque paſſiuo verbo in hac expoſitione vtitur: Cum εἰροπόκοις exponit
ἐρία κειρόμενα ἔχουσι. At verò Heſiodi Scholiaſtes Tzetzes εἰροπόκοι exponere maluit πόκους
ἐρίων τρέφοντες. Εἰροπόκος eſt etiam ἐριουργὸς Heſychio: apud eum enim legitur εἰροπόκῳ, quod
exponit εἰρουργῷ, pro quo εἰρουργῷ eum ſcripſiſſe ἐριουργῷ, aut illi nomini ſignificationem hu-
ius dare voluiſſe, perſuaſum habeo. Sed quid ſi aliquis hanc expoſitionem non datiuo εἰρο-
πόκῳ, ſed datiuo εἰροπέκῳ Heſychio dediſſe ſuſpicetur, is certè facilè in ſuam ſententiam,
vel potius ſuſpicionem me pertrahet. Hactenus Henricus Stephanus. At Varinus oues εἰρο-
πόκους per excellentiam prę cæteris animalibus vocari aſſerit, quod lanę earum tonderi ſo-
A colore. leant, ἀπὸ τοῦ πέκεσθαι εἰς ἔιρος, ἤγουν ἐρίον. A colore idem Homerus τὰ μῆλα, ideſt, oues, ἄρ-
γυφα dixit, ideſt, argenteas, propter videlicet lanę candorem, ſimiliterque ἀργεννά. Idem &
Lib. 28. c. 6. μέλαιναν dixit τὴν ὄιν, ideſt, nigram. Et apud Theocritum ouem pellam interpretantur ni-
Lib. 3. gram, vt ſcribit Cęlius, propterea, quod corporum ſuperficiem, vbi ſanguis affluxus, nigre- H
A moribus. ſcit, pellama, vel pelidnoma vocant. Eſt etiam vbi ἄιολα μῆλα vocat Calaber, ideſt, oues
In truculento. varias. A moribus Plautus, oues vocat parperas, ideſt, ſtolidas ſiue ſtultas, & minas, id
eſt, lacte minutas, vel, vt Varro interpretatur, ventre glabro. Verba Plauti ſunt: *Ego parpe-
ras minas oueis in erumena hac properè in vrbem detuli.* Apud Textorem dicitur ouis placida,
blanda, manſueta, mitis, mollis, pauida, imbellis, & infirma, quo poſteriori epitheto vtitur
Horatius, vbi commentator: *proprium,* inquit, *epithetum ouium, quæ neq; ſui curam gerere, neq;
ſaluti ſuæ prouidere ſciunt, præcipuè cùm velleribus ſuis onuſta ſunt, & grauata: niſi voluerimus
naturaliter dicere infirmas, .i. delicatas, quia natura oues ſunt infirma, & morbis obnoxia.* Oues
mites, ac pingues, etila s dici arbitratur interpres Nicādri, teſte Cęlio, qui inſuper ex etymolo-
Ἴφια μῆλα quæ. go, puto, per ἐυφημισμὸν oues à Gręcis iphias dici, inueniri tradit, quę debiles ſint, καὶ οὐκ ἰσχυραί,
ideſt, inualidę. Verùm idem etiam Etymologus annotat, ἴφια μῆλα dici τὰ ἐυτραφῆ, vel
ἰσχυροποιὰ τῶν ἐσθιόντων. Sed & Varinus, τὰ ἰσχυροποιὰ θρέμματα exponit, ἐπεὶ κρέας τὸ
ἐξ αὐτῶν παρὰ τὸ κρατύνειν τὰ σώματα λέγεται: ἢ καὶ ἄλλως ἴφια, τὰ μὴ ἀσθενῆ ὑπὸ νόσου, hoc
eſt,

A eſt,validæ pecudes, ſiue quod carnes earum in cibo validos,& robuſtos homines reddunt, ſiue ipſæ validæ ad ſui corporis modum,& obeſæ. Heſychio ἴφις, ſiue ἴφιος etiam eſt ταχὺς, celer, velox,affert, & ἶφιν pro καλὴν,affert item ἴφιον pro λιπαρὸν. Suidas verò exponit ἰσχυρῶς βαδίζοντα,id eſt,fortiter currentem. Cæterùm apud Homerum ἴφια μῆλα, oues reddunt benè habitas pingues,& lætas. Idem Homerus ταναύποδα μῆλα vocauit, ideſt quæ recto pede ſtant, ſeu protentis, diuaricatiſque pedibus incedunt: dixit & ταινύποδα, hoc eſt, vt Spondanus, & alij interpretantur pandos habentes pedes,vel extentos,componitur enim ἐκ τοῦ τανύειν, id eſt, εἰς τὸ μῆκος ἐκτείνειν,quod eſt extendere, & ποὺς, ideſt pes Υπάρνος, etſi communiter ſignificet gregem, in quo ſunt agno, vel etiam ouem, quæ ſub ſe agnum habet, vſurpatur tamen etiam pro epitheto à Callimacho hoc loco: ὑδ᾽ ἀνάλδαλτοι. *ταναύποδα. Odyſſ. α.*

Ὄϊες, αἱ ἄχυδοι, πᾶσαι δέ κεν εἶεν ὕπαρνοι.

Vbi etiam ἄχυδοι dicuntur,id eſt,ſteriles,& ἀγάλακτοι,id eſt,nihil præbentes lactis. A forma, vel totius,vel partis alicuius,epitheta ſunt εὔβοτος Apollinari id eſt,benè paſta, id eſt pinguis, & apud Feſtum legimus, ouem paſcalem dici, quæ paſſim paſcitur, a paſco, vel paſcuis
B quaſi paſcualem. Ita dicatur & εὐτρεφὴς, id eſt, benè nutrita apud Homerum, qui & πίονα μῆλα vocat, & ταινύποδα, hoc eſt, rectipeda apud Oppianum οἴας εὐκραίρους legimus, id eſt, cornutas, quomodo & latini corniageras dicunt. A voce balans dicitur, quæ vox ponitur & abſolute apud Virgilium pro oue, vt videns quoque ſicuti ſupra in ſynonymis eſt dictum. Porrò arietis à natura moribuſque epitheta ſunt, petulcus, petulans, pugnax, bellator, trux, ἀθαμβὴς, id eſt,audax, ſiue nihil formidans,præceps,perſultans,celer, τέρην,id eſt, mollis,ſiue tener, πέπων, ignauus. A forma cornuum potiſſimum ἑλιξόκερως, quaſi conuoluta habens cornua, quomodo fortè latini tortum dicunt. Laberius poeta arietes vocabat reciprocicornes, quod reciproca habeant cornua. Alij & cornigerum dicunt,& Plato concioris ἀσελγοκέρωτα,id eſt,magnis cornibus præditum. Nam ἀσελγὲς ſvt ſcribit Alcidas & Varinus non ad intemperantiam ſolùm apud veteres refertur,ſed quoque ad magnitudinem dicitur & πηγεσίμαλλος apud Homerum: Grammatici interpretantur, εὐπαγῆ, εὐτραφῆ, hoc eſt corpulentum,& ſolido corpore; Alij vero nigro velleie veſtitum, alij altum. Vide de hoc vocabulo plura apud Varinum,& Heſychium. Laberius poeta præcitatus etiam lanicutem vocat, *Arietis epitheta. A forma cornuum. A colore.*
C hoc eſt cutem habentem lana coopertam, alij poetæ lanigerum dicunt. A colore Ariſtophanes λευκότριχα dixit, Sophocles ἀργίποδα,id eſt,albi pili,& alborum pedum Pontanus, Nephelcium à Nephele matre Phryxi,quem aries velleris aurei per mare Colchos detulit. Agni epitheta sũt νεόθηλεὶς,hornus, ὑπομάζιος,lactẽs, γαλαθηνὸς, νεογνλος,πρωτόγονος, primogenitus, ἁπαλὸς,ἄμαλι,ἁπαλόχροος,imbecill⁹,lactẽs, lacteolus,ſubrum⁹,mollis,incurioſus,mitis,molliculus,pauidus,blandus: Item laſciuus,alacer: dicitur & Καλλιπλόκαμος, ideſt mollis, & pulchræ lanæ. κεράους, corniger cornupeta, petulcus, lanicutis, laniger, λασιόθριξ, σαχίτης, hirſutus, ſtabularius: ἰσομάτωρ, æqualis matri balans, expers herbæ, εὔβοτος, corpulentus, pinguis. Plauto, agnus curio,eſt macilentus,tanquam ob curam maceratur,confectuſque: Vnde etiam à contrario Apuleius in floridis,agnum opimum,& pinguem dicere volens,appellabat incurioſum. Verba Plauti ſunt. *Agni epitheta. In aulularia. In floridis*

Me. *Etiam agnum miſi.* Ev. *Quo quidem agno ſat ſcio.*
Magis curioſum eſſe eſt vllam beluam.
Me. *Volo ex te ego ſcire, quis ſit agnus curio,*
D Ev. *Qui oſſa, atque pellis totus eſt, ita cura macet.*
Quin exta inſpicere in ſole etiam viuo licet,
Ita is pellucet quaſi laterna Punita.

Agnæ epitheta ſunt muta niuea,nitida,nouella,pauens,tenera, pulla, id eſt, nigra, balans,cicuti,humilis,mollis,tenera,lanigera. *Agnæ epitheta.*

SIMILITVDINES.

APVD Epictetum ſimilitudine iſthac oſtenditur nihil temere eſſe effutiendũ: Si apud imperitos,inquit, de præcepto aliquo ſermo inciderit, maxima ex parte taceto;magni.n.periculi eſt,ſtatim euomere,quod nondũ concoxeris. Quod ſi quis dixerit,te nihil ſcire,tuq; cõmotus non fueris,tũ ſcito rẽ eſſe inchoatã. Nã & oues non fænũ afferũt opilionibus, ac demonſtrant quantũ comederint,ſed paſtu intra ſe cõcocto,extra ferũt lanã,& lac. Et tu igiť ne verba celeriter oſtẽdas imperitis,ſed opera q̃ verborũ concoctionẽ ſequũtur. Elegãs pariter,& docta de leonis,& ouis antipathia,ſi- *Cap 69. Nil temere dicendum.*

 militudo

Monaſticos nō debere eſſe ſuperbos.

militudo moralis, legitur apud S. Iſidorum Peluſiotam in epiſtola ad Seuerum, quæ talis eſt: E
Quemadmodum hoc natura minimè conceſſit, vt ouis cum leæna pabuletur: Sic nullo omni-
nò modo fieri poteſt, vt faſtus idem cum monaſtica vita domicilium habeat. Nam ille bel-
luinus eſt, frenique impatiens: Hæc autem bona omnia obſequenti animo excipit, reſque mo-
leſtas, & acerbas toleranter admodum, ac fortiter admittit. Quamobrē ſi te ad huius ſtudium,
atque exercitium accinxiſti, ab illo abcede, ne te per eum malo aliquo is mulctet, qui aduer-
ſus dominum ceruicem erexit, atque id agit, & ſtudet, vt omnes ſuperbiæ ſuæ, & ruinæ imita-
tores habeat. D. Chryſoſtomus, volumine de ſacerdotio ſecundo, quàm clementer cum Chri-

Clemēter cum Chriſtianis agendum.

ſtianis ſit agendum, eleganter iſtiuſmodi ſimilitudinibus oſtendit: Exteri quidem iudices, cùm
facinoroſos homines legis tranſgreſſores fuiſſe deprehenderint, magna præditos authoritate,
ac poteſtate oſtendunt, eoſdemque vel inuitos ſuos ipſorum mores mutare cogunt. Chriſtiano
verò non vim afferre, ſed ſuadere tantum oportet, atque hac ratione meliorem efficere, quæ
emendandum ſuſcepetit. Etenim qui oues perdiderit, vel lupis rapientibus, vel latronibus ado-
rientibus, vel lue aliqua aut alio id genus caſu ſæuiente, fortaſſe veniam nonnullam à Domi-
no gregis impetret, ſui & pænas ille exiget, damnum niſi pecunia conſtat. At verò oui homines F
ipſi rationalis Chriſti grex concrediti ſunt, hunc primùm ouibus perditis, non pecuniarum, ſed
animæ propriæ iacturam oportet, tum verò, & certamen longè maius, ac multo moleſtius ſu-
ſtinere. Quemadmodum verò ouium paſtor gregem habet è veſtigio ſubſequentem, quocum-
que præierit, & ſi quæ de recta via oues deflectant, ac feraci pabulo poſthabito, ſterilia, atque
abrupta loca depaſcantur, ſatis habet altius aliquantulum inclamare, vt palantes, atq; diſper-
ſas reducat, & in gregem cogat. Contrà ſi à vero chriſtianæ fidei tramite aberrauerit quis, hic
paſtori magnum certè onus incumbit, magnum negotium, magna tolerantia. Apud eundem
Chryſoſtomum de oue, & lupo ſimilitudo legitur talis: Si quis lupum coopetiat pelle ouina,

Lupus ouilla pelle tectus.

quomodo cognoſcet illum, niſi aut per vocem, aut per actum? Ouis inclinata deorſum balat,
lupus in aera conuertit caput ſuum contra cælum, & ſic vlulat. Qui ergo ſecundum Deum vo-
cem humilitatis, & confeſſionis emittit, ouis eſt; qui verò aduerſus veritatem turpiter blaſphe-
mijs vlulat contra Deum, lupus eſt. Apud Ieremiam legitur: *Sicut paſtor viſitat gregem ſuum
in die, quando fuerit in medio ouium ſuarum diſſipatarum: Sic viſitabo oues meas, & liberabo eas
de omnibus locis, in quibus diſperſa fuerant, in die nubis, & caliginis.* Gregorius Nazianzenus G
indicaturus magnum quid eſſe docere, verum diſcere, periculo carere, *cur te ipſum*, inquit, *fa-
cis paſtorem cùm ſis ouis? Cur caput eſſe contendis cùm pes exiſtas? Cur exercitum ducere quæris
cùm inter milites adhuc cenſearis?* Gratulandum verò tunc eſſe, tradit Cyprianus, cùm lupi,

Contraria inuicem non cohærere.

aliæque noxiæ beſtiæ de Eccleſia ſeparantur, ne columbas, ne oues Chriſti ſæua, & venenata
ſua contagione prędentur: Nam vt cohęrere, & coniungi non poteſt amaritudo cum dulcedi-
ne, caligo cum lumine, pluuia cum ſerenitate, pugna cum pace, cum fęcunditate ſterilitas, cum
fontibus ſiccitas, cum tranquillitate tempeſtas, cum lupo ouis, cum accipitre columba; ſic ne-

Cap. 30.

Monaſticos non debere, aſſociatos eſſe.

mo putet bonos poſſe de eccleſia diſcedere. D. Baſilius in opere de conſtitutionibus mona-
ſticis, docturus quod nequaquam permittēdum ſit, vt in conuentu virorum religioſorum, duo-
rum, triumve fratrum ſeorſim ſodalitas conſpiret, ſtudioſè operam dandam eſſe tradit, ne vllus
violata caritatis obſeruatione ſocietatem cum fratre aliquo iungat, qui improbè agere, & com
munis diſciplinæ iura velit peruertere, firmatamque iam vetuſtate diſciplinam labefactare in
animo habeat, ac alios etiam de fratribus ſecum comites trahat; hunc primùm quidem ab eo,
qui ſanus ſit, ſecretò admoneri tanquam parum ſanum, aſſerit: Sin arcano curari noluerit, ad- H
hibendos eſſe de fratribus etiam, qui cęteris intelligentia videantur pręſtare. Quod ſi ne ipſis
quidem auſcultauerit, tum demum ad antiſtitem ipſum, animi ipſius morbum deferri oporte-
re. Si verò ne antiſtitem quidem audire voluerit, perinde vt gentilem, & publicanum haben-
dum eſſe, &, vt ouis peſtilentia contacta ab reliquo oculi ſegregandum, ne in reliquos quoque

Lib. 1. ſtromat.

Alia aliter, ab alijs cōſiderari.

morbi contagionem transfundat &c. Præ cęteris perquam eleganter, ac doctè Clemens Ale-
xandrinus, ſententias gręcorum in diuerſos ſenſus trahi, iſthac ſimilitudine indicat: Omnes
quidem qui viſu vtimur, ea, quę cadunt in ipſum contemplamur, ſed alij aliorum gratia. Iam
non ſimiliter ouem contemplatur coquus, & paſtor. Ille quidem an ſit pinguis, diligenter ſcru-
tatur: hic verò lac ouis obſeruat, an ſit generoſum. Mulgeat quidem aliquis, ſi cibo egeat. Vel-
lus tondeat, ſi ei tegumento opus ſit. Sic mihi etiam procedat fructus bonæ gręcorum doctri-
nę. Nullam enim exiſtimo ſcripturam adeo fortunatam pręcedere, cui nullus omnino contra-
dicat, ſed illam exiſtimandum eſt, eſſe rationi conſentaneam, cui nemo iure contradicit &c.

A

HISTORICA.

IOSEPH moribundus fratres ſuos adiurauit his verbis: *Scio quod Deus viſitauit populum ſuum, & vos hinc educet ad terram veſtram, ideo tunc aſportabitis hinc oſſa mea vobiſcum, vt non hic, ſed cum patribus meis ſim ſepultus in terra promiſſionis.* Quod cùm poſtmodum facere vellent filij Iſrael, quando exierũt de Aegypto, ſepulchrum Ioſeph propter inundationem Nili inuenire non potuiſſe dicuntur, ſed apparuiſſe tunc eis quandam ouem ferunt, quæ ductu angelico natauerit vſque ad locum ſepulchri, ad oſtendendum ijs locum, vt inde oſſa Ioſeph acciperent. Itaque Moyſen ea accipientem ſecum aſportaſſe, vt habetur in Exodo, hucque pertinere illud Pſalmiſtæ: *Qui regis Iſrael, intende, qui deducis velut ouem Ioſeph,* ſcilicet populum Iſrael per angelum præcedentem caſtra eorum, velut ouem Ioſeph, quæ ſimiliter ductu angelico ducta fuit B ad ſepulchrũ Ioſeph. Cùm ex Traiani ſententia D. Clemens ab inuito licet vrbis præfecto ad locum exilij amandaretur, pluresque Chriſtianorum eadem pœna mulctatos, ijſdem ærumnis afflictatos, nactus eſſet, illud illis præſtitit ſolatij, inquit Baronius, vt diuina ope implorata, vberrimum aquæ fontem ad potum neceſſarium (nam illa inſuper moleſtia vrgebantur, vt humeris aquam ſex millibus paſſuum, procul poſitam, iugiter ferrent) è terra in loco diuinitus agni ſigno monſtrato, fecerit erumpere: quo miraculo edito Chriſti fidem loci accolis annunciante Clemente, mirificè Chriſtiana religio fuit propagata, adeo vt idololatria, quæ in ea regione antea vigebat, extincta propemodum fuerit. Sanctus Bonauentura ſcribit fuiſſe ouiculã S. Franciſco, quæ ſoleret ingredi eccleſiam, cùmque in ſacratiſſima Miſſa attollitur euchariſtia à præſentibus cunctis adoranda, pecus, dictu mirum, caput inclinabat, genua flectebat, aliaque ſigna exhibendi cultus præſtabat, vt cuncti id conſpicati obſtupeſcerent, & ad omnem reuerentiam maximè inflammarentur. Recitat ex S. Bonauentura hanc hiſtoriam Thomas Boſius. Caliſtus verò ſcribit Gennadio epiſcopatum gerente pictorem quẽdam cum Seruatorem habitu, & forma ouis (aliàs Iouis) pingere auſus eſſet, facinoris eius mercedem tuliſſe: Nam ma- C nus eius exaruiſſe, ſed eam, cum ille id crimen publicè cõfiteretur, à Gennadio reſtitutã fuiſſe.

Geneſ. 50.

Incognitus in pſalm.

Sepulchrum Iacob vt inuentum.

Pſalm. 79.

Aqua agni ſigno demõſtrata.

APOLOGI.

ARISTARCHI ſorores, neptes, & conſobrinæ ipſum accuſabant, quod ſolus ocioſus vnà comederet; Id cùm Ariſtarchus Socrati narraret, cur ait, non dicis eis canis reſponſionem (Dicitur namque cùm animantia eſſent vocalia, ouem domino ſuo dixiſſe; mirum facis, inquit, profecto, qui cùm nobis, à quibus lanam, agnos, caſeumque habes, nil des, niſi quod à terra capiamus, canem, qui nil tale tibi præbet, de quo tu comedis, pane participem facis: Canis verò cùm hæc audiſſet; non immeritò per Iouem dixit; ego namque ille ſum, qui & vos ipſas ſaluas facio, atque cuſtodio, vt nec homines vos furentur, nec lupi rapiant; quod ſi vos non cuſtodiam, nec ad paſcua vobis proficiſci licebit timentibus, ne pereatis. His ab eo dictis, oues quoque fertur cani con- D ceſſiſſe. Et tu itaque dic illis, Socrates ait, quod tu cuſtos earum, vt canis, ac procurator es, per quem à nullo iniuriatæ ſecurè, ac ſuauiter operando viuunt. Alius de oue, & lupo, quo oſtenditur viros magnos exleges eſſe, quem refert Plutarchus in conuiuio his verbis: *Aeſopus talem narrauit fabulam: lupus cùm videret paſtores in tabernaculo ouem comedere, propius accedens, quãtus, inquit, tumultus exortus eſſet, ſi hoc ego feciſſem? Tum Chilo, rectè ait, Aeſopus ſeſe vltus eſt, cui paulo antè cùm os obturauerimus, nunc videt à nobis Mneſiphilo præripi facultatem reſpondendi*, &c. Maximus Tyrius philoſophus Platonicus de Socratis loquens modo, quem inuenit aduerſus ægros adoleſcentium animos, hunc, iſtiuſmodi fingens fabulam Aeſopi Phrygis in morem indicare ſeſe ait; Paſtor, & coquus cùm iter vna facerent, agnum opimum conſpicati, longè ab ouili errãtem, relictumq; à ſocio grege, ad eũ ambo accedunt. Et quoniam ea tempeſtate brutę animantes, cum hominibus linguæ ſocietatem habebant, vt continent fabulę, agnus eos interrogat, qualis vterq; eſſet, qui ſibi manũ inijcere, atq; abducere ad ſe vellet: poſtquam verò de vtriuſque arte certior factus eſt, libens ſeipſum paſtori committit, coquum ſic allocutus. Tu quidem carnifex es, ouiliſque agnorum parricida, huic verò mores noſtri perquam bellè ſatisfaciunt. Confer, ſi placet amatores illos cum multitudine coquorum. Socra-

tem

Puellas qui ab imminẽti iniuria tuetur, laudandum eſſe.

Lex vulgaribus præſcribitur.

Meliora, & ſalubriora eligenda eſſe.

tem verò vnum fac eſſe paſtorem: Adoleſcentulos Atticos dic eſſe inerrantia pecora, veræ vocis conuenientiam habentia, aliter ac pro fabellæ figmento, &c. Paſtor apud Aeſopum nuper natum lupi catulum reperiens, ſuſtulit, vnaq; cum canibus nutriuit. At cùm adoleuiſſet, ſi quando lupus ouem rapuiſſet, cum canibus & ipſe perſequebatur. Cùm canes verò aliquando non poſſent aſſequi lupum, atque ideo reuerterentur, ille ſequebatur, vt eum ipſum aſſecutus eſſet, vt lupus, particeps foret, venationis inde redibat: Sin autẽ lupus extra nõ rapuiſſet ouem, ipſe clam occidens vnà cum canibus comedebat, donec paſtor, cùm coniectaſſet, & intellexiſſet rem, de arbore ipſum ſuſpendit, & occidit. Monet fabula, naturam prauam non nutrire bonos mores. Lupus à canibus morſus, & malè affectus abiectus iacebat; Sil cibi verò indigens, viſa oue, rogabat vt potum ex præterfluente flumine ſibi afferret: Si enim, inquit, tu mihi dederis potum, ego cibum mihi ipſi inueniam, illa recognita ait; Sed ſi ego potum do tibi, tu & cibo me vteris. Conuenit fabula in virum maleficum, qui per ſimulationem inſidiatur. Paſtor actis in quercetum quoddam ouibus, ſtrata ſub quercu veſte aſcendit, & fructum decutiebat, oues verò inter edendum glandes, neſciæ & veſtes vnà deuorarunt: At cùm paſtor deſcendiſſet, vt, quod erat actum, vidit: O peſſima, ait, animalia, vos cæteris vellera, ac veſtes præbetis, à me verò, qui vos nutrio, veſtem ſurripitis. Fabula ſignificat, pleroſque homines ob dementiam eos, qui nihil ad ſe attinent, beneficia afficere, in domeſticos verò mala operari. Lupus ouis pelle indutus ouium ſe immiſcuit gregi, quotidieque aliquam ex eis occidebat. Quod cum paſtor animaduertiſset, illum in altiſſima arbore ſuſpendit: Interrogantibus autem cęteris paſtoribus cur ouem ſuſpendiſſet, aiebat: pellis quidem vt videtis eſt ouis, opera autem erant lupi. Hæc fabula indicat homines non ex habitu, ſed ex operibus iudicandos, quoniam multi ſub veſtimẽtis ouium ſupina faciunt opera. Aries quidam inter lanigeros, greges erat tanta cornuum & capitis firmitate, vt cæteros arietes ſtatim, facilèque ſuperaret. Quare quum nullum amplius arietem inueniret, qui occurſanti ſibi auderet obſiſtere, crebris elatus victorijs Taurum auſus ad certamen prouocare. Sed primo congreſſu quum in taurinam frontem arietaſſet, tam atroci ictu repercuſſus eſt, vt ferè moriens hæc diceret. Stultus ego quid ego? cur tam potentem aduerſarium auſus ſum laceſſere, cui me imparem creauit natura? Fabula docet cum potentioribus non eſſe decertandum. Ouis conuiciabatur paſtori quòd nõ contentus lacte, quod in vſum ſuum, filiorumque ab ea mulgebat, inſuper illam vellere denudaret. Tunc paſtor iratus filium eius trahebat ad mortem. Ecquid, inquit ouis, peius mihi facere potes? Vt te, inquit paſtor, occidam, & lupis, canibuſque proijciam deuorandam. Siluit ouis maiora adhuc mala formidãs. Hæc monet fabula non debere homines in Deum excãdeſcere, ſi diuitias, ſi filios ipſis permittat auferri, quam etiam maiora, & viuentibus, & mortuis poſſit infligere ſupplicia. Paſtor quidam cani oues ſuas dederat cuſtodiendas, optimis illum paſcens cibis. At ille ſæpe aliquam ouem occidebat. Quod cùm paſtor animaduertiſſet, canem capiens eum volebat occidere. Cui canis: quid me, inquit, perdere cupis, ſum vnus ex domeſticis tuis: interfice potius lupum, qui continuè tuo inſidiatur ouili. Immò, inquit paſtor, te quam lupum morte dignum magis pùto: Ille enim palam meum hoſtem ſe profitetur. Tu verò ſub amicitiæ ſpecie quotidie meum imminuis gregem. Hæc innuit fabula longè magis, qui ſub amicitiæ ſpecie nos lædunt, quam qui apertè ſe noſtros inimicos profitentur.

Lupus cum agnis alitus.

Simulator inſidians occultè.

Beneficia in incognitos non cõferenda.

PHYSIOGNOMONICA. H

Oues & arietes qui referant.

ADAMANTIVS tradit eos, qui vocem emittunt ſimilem ouillæ, ingenio quoque oues referre. Videntur etiã arietem petulcum, & ictus minantem referre ij, quibus frons, & ſynciput plus iuſta protuberant.

L E G E S.

Lib. 2. de re ruſt. c. 1.

Pecus vt emendum.

Lib. 2. de re ruſtic. c. 11.

QVEMADMODVM quamq; pecudem emi oporteret ciuili iure, Varro ſe dicturum profitetur: *Neque in omnibus*, inquit, *ſatis eſt ſtipulatio, aut ſolutio nummorum ad mutationem domini. In emptione aliàs ſtipulandum ſtatim eſſe è valitudinario, aliàs è ſano pecore, aliàs è neutro.* Idem hęc eadem de ouinm emptionibus tradit. *In emptionibus iure vtimur eo, quòd lex praſcripſit: In ea enim alij plura, alij panciora excipiunt. Quidam enim precio facto in ſingulas oues,* VT AGNI CHORDI

A DI DVO PRO VNA OVE ANNVMERENTVR, ET SI CVI VETVSTATE DEN-
TES ABSVNT, ITEM BINÆ PRO SINGVLIS VT PROCEDANT. *De reliquo an-
tiqua ferè formula vtuntur. Cùm emptor dixit.* TANTI SVNT MI EMPTÆ? *Et ille
reſpondit*, SVNT? *Et expromiſit nummos: emptor ſtipulatur priſca formula ſic*, ILLASCE
OVES, QVA DE RE AGITVR, SANAS RECTE ESSE, VTI PECVS OVILLVM,
QVOD RECTE SANVM EST EXTRA LVSCAM, SVRDAM, MINAM, IDEST,
VENTRE GLABRO, NEQVE DE PECORE MORBOSO ESSE, HABEREQVE
RECTE LICERE. HÆC SIC RECTE FIERI SPONDES? *Fructum verò ouium* *Lex de fru-*
hac lege venire oportuiſſe Cato tradit., IN SINGVLAS CASEI P. I. S. DIMIDIVM *ctu ouium.*
ARIDVM, LACTE FERIIS QVOD MVLSERIT DIMIDIVM, ET PRÆTEREA *De re ruſti.*
LACTIS VRNAM I. HISCE LEGIBVS AGNVS DIEM, ET NOCTEM QVI VI- *cap. 150.*
XERIT IN FRVCTVM, ET KAL. IVN. EMPTOR FRVCTV DECEDAT: SI
INTERCALATVM ERIT K. MAIIS AGNOS XXX. NE AMPLIVS PROMITTAT.
OVES QVAE NON PEPERERINT BINAE PRO SINGVLIS IN FRVCTV CE-
B DENT. DIE LANAM ET AGNOS VENDAT. MENSES X. AB COACTORE
RELEGET PORCOS SERARIOS. IN OVES DENAS SINGVLOS PASCAT,
CONDVCTOR II. MENSES PASTOREM PRAEBEAT. DONEC DOMINO
SATISFECERIT, AVT SOLVERIT, PIGNORI ESTO. Cur apud Heracleotas lex *Heracleota-*
ſcripta ſit, ne quis colligatas poſtmodum ouiculas exigeret Parthen. in opere de amatorijs *rum lex de*
ex Phania Ereſſo iſtiuſmodi narrat hiſtoriam. In Italiæ vrbe Heraclea excellentem forma *ouibus colli-*
puerum, Hipparinum nomine, celebri familia ortum, Antileon amabat, ſed nullo modo eum *gatis.*
ſibi poterat conciliare. Circa gymnaſia autem verſanti, vt plurimum puero ſe accommodans,
tanto eius deſiderio ſe teneri adfirmauit, vt eius gratia omnem laborem ſubire vellet, & quic-
quid iuberet, effectum dare. Puer ergo per ludibrium mandauit ei, vt ex munito quodam lo-
co, qui magna cuſtodia ab Archelao Heracleotarum Tyranno ſeruabatur, tintinnabula de-
turbaret, confiſus nunquam ipſum hoc perfecturum. Verùm Antileon ex inſidijs cuſtodem
tintinnabuli occidit, atque inde ad adoleſcentem reuerſus, in magna apud eum gratia fuit.
Interea cùm tyrannus puerum de ſtupro ſollicitaret, Antileon quidem propter periculum vi-
C tandum admonuit, ne contradiceret. Ipſe verò è domo exeuntem tyrannum occidit. Sed in
ouiculas colligatas obuiam ſibi factas, incidens captus fuit, & occiſus. Ciuitate autem in pri-
ſtinum ſtatum, & libertatem reſtituta, vtriuſque apud Heracleotas imagines æreæ ſunt ere-
ctæ, ac lex ſcripta eſt. *Ne quis colligatas in poſterum ouiculas exigeret.* Lex Numæ de Pari- *Lex de Pa-*
cidis. SI QVIS HOMINEM LIBERVM, DOLO SCIENS MORTI DVIT PAREI- *ricidio.*
CIDA ESTO. SEI INPRVDENS SE DOLO MALO OCCISIT, PRO CAPI-
TE OCCISEI, ET NATEIS EIVS IN CONCIONE ARIETEM SVBICITO. *Su-
bijci aries dicitur*, inquit Feſtus, *quem quis agit, vt pro ſe cadatur, vt ait in eodem libro Anti-
ſtius: quod fit vt ait Cincius libro de officio Iuriſconſulti exemplo Athenienſium, apud quos ex-
piandi gratia aries inigitur, qui ſcelus admiſit, pœna pendenda loco.* Idem Feſtus ex hac lege pro- *Paricida q*
bat antiquitus paricidam dictum fuiſſe, non eum, qui parentem occidiſſet, ſed qui qualem- *antiquis.*
cumque hominem, extatque apud eum huius legis fragmentum in voce *Parici quæſtores*,
quod tamen ab altera parte auxit Ioſephus Scaliger ex cedis Seruianis, in quibus etiam ait
huius legis mentionem ita fieri: *Vt ſi quis imprudens hominem occidiſſet, pro capite occiſi, & na-*
D *tis eius in concione arietem offerret*, Alia eiuſdem Numæ lex de Pellice. PELLEX ARAM *Lex de pel-*
IVNONIS NE TANGITO. SI TANGET, IVNONI, CRINIBVS DEMISSIS, *lice.*
AGNVM FAEMINAM CAEDITO. Iacobus Ræuardus libro ſingulari de authoritate
prudentum ſcribit, ex toto iure Papiriano huius vnius legis reliquias extare in libris Iuriſcon-
ſultorum apud Paulum, vbi ſic ſcriptum ſit: Granius Flaccus in libro de iure Papiriano ſcri-
bit, pellicem nunc vulgo vocari, quæ cum eo, cui vxor ſit, corpus miſceat. Et hanc legem ſic in- *Pellex qua.*
terpretatur, *Pellex aram Iunonis ne tangito* (vel quemadmodum Ræuardo placet, & veteres
loquebantur, tagito) id eſt Pellex nulla viro vxorem habenti, nubito; ſi nupſerit, crinibus de-
miſſis, quod triſtitiæ ſignum erat, Iunoni agnum fœminam cædito, ſiue mactato. Lex alia eiuſ- *Lex de ſpo-*
dem Numæ de opimis ſpolijs, quam in Boue omiſſam, huc referemus. QVOD IVS AVSPI- *lys opimis.*
CIO CLASSE PROCINCTA OPEIMA SPOLIA CAPIVNTVR. IOVEI FERE-
TRIO BOVEM CAEDITO. QVEI CEPIT, ÆRIS DVCENTA DARIER OPOR-
TETO. SECVNDA SPOLIA IN MARTIS ARAM IN CAMPO, SOLITAVRI-
LIA VTRA VOLVERIT, CAEDITO. TERTIA SPOLIA IANO QVIRINO
AGNVM MAREM CAEDITO, CENTVM QVEI CEPERIT EX AERE DATO.

Lex

Lex non paſcendum in alieno agro.
Lex alia in eum, qui pecora ſua in fęcundos vicinorum agros paſcendi gratia immittit, Exod. E
22.& 23. Deuteron. 22. cum Pomponij reſponſo in L. Quintius Mutius, & L. Quamuis §. ad L.
Aquil. Seuerius ad huc lege illa ripuaria. Si quis peculium aliena in meſſe deprehenſum ad
parricum minare non permiſerit, is ſolid. culpabilis iudicetur. Quin etiam Scotico edicto Ken-
neti regis antiquiſſimi, ſuam ſegetem edentem, aut grunno cultum ſubruentem agrum, licuit
Lib. 10. hiſt. Scotor.
impune occidere. Cætera item animalia, quæ quis in agro ſuo deprehendiſſet, fructum terræ
depaſcentia, iure is includebat, donec pecorum dominus damnum reſarſiſſet. Cuius rei He-
ctor Boethus teſtis eſt. Hoc amplius Sabaudis ius eſt, animal quodcumque in vitibus depre-
henſum, interficere. Allobrogici ſanatus decreto 7. Calend. Septem. An. 1559. ex lib. edictor.
Seruitus ruſtica paſcendi.
Duc. Sabaud. De ruſtica verò ſeruitute iuris paſcendi iſthæc collegit Petrus Gregorius Tolo-
ſanus: Citra ius ſeruitutis in aliena non licet paſcua pecus paſcendi cauſa immittere; prohi-
bente lege duodecim tabularum, quæ eſt de paſtu pecoris; prohibet & lex Aquilia. Et ex Var-
rone habemus pecuarios, qui non poſſidebunt ſaltus, tamen pecus profitentes lege cenſoria in
alienis æſtiuis, & hybernis pecus paſcere fuiſſe vetitos, niſi publicano ſoluerent: Eius verba
ſunt. *Itaque greges ouium longè abiguntur ex Apulia in Samnium æſtiuatum, atque ad publica-
num profitentur, ne ſi inſcriptum pecus pauerint, lege cenſoria committant.* Sunt & aliæ actiones F
proditę, inquit idem Gregorius, pro reſarciendo damno, ſi quis aliena depaſci fecerit, vt ſi alie
nos fructus in ſuum prædium decidentes, immiſſo pecore depaſcat in factam aget. Si dolo
malo autem id ipſum faciet, ad exhibendum: vel ſi in alieno aliena iniuria matura depaſtus
eſt, datur actio vtilis legis Aquiliæ, id eſt, non ex verbis, ſed ex ſententia legis Aquiliæ; hic pro-
pria tractatio paſcuorum: Paſcua namque dicuntur, vbi animalia paſci ſolent, ſicque ſaltus,
Paſcua qua.
ſyluæ, paſcua. Sunt & huiuſmodi prata vel campi paſcua, & dumeta, loca videlicet dumis, vel
vepribus, & ſentibus obſita. Ait autem pecoris etiam appellatione contineri (ne quis hæc pri-
Pecora qua.
uatim ad oues tantum pertinere exiſtimet) oues, boues, capras, equos, mulos, aſinos, ſues, itē
elephantes, & camelos; proinde in hac ſeruitute, quemadmodum, & in ſeruitute appellandi
pecoris ad aquam, omnia iſthæc animalia, quæ pecoris nomine venire diximus, contineri aſſe-
Pecoris appulſus ad aquam.
rit. Pecoris autem ad aquam appulſus, ſimiliter inter ſeruitutes prædiales ruſticas ponitur, quę
nihil aliud eſt, eodem authore, quàm ius appellendi, vel ducendi pecudes ad aquas vicini, &
eſt ſeruitus realis quando, inquit, prædium vnde pecus appellitur, paſcuale eſt, & fructum ex
pecudibus dominus accipit. Aliter & ius aliud perſonale eſſe poteſt cum perſona, cui concedi- G
tur extinguibile. Porrò hic conſiderat tantùm prædium, cui conceditur ſeruitus, quod paſtio-
nibus deputatum eſt, qualia ſunt macra loca, prout innuere videtur M. Varro ad Nigrum Tur
ranium ſcribens: *Tibi,* inquit, *Niger Turrani noſter liber, ſcilicet dicatur de re pecuaria, qui ve-*
Lib. 2. de re ruſt.
*hementer delectaris pecore propterea quod te empturientem in campos macros ad mercatum addu
cunt crebro pedes, quo facilius ſumptibus multa poſcentibus miniſtris &c.* Quemadmodum & eſt
ruris genus, in quo nec pecora, nec aues haberi poſsint, ita & aliud eſt, in quo nihil aliud, quam
armenta, & ouilia ſunt, ob locorum infrugiferam naturam, obque crebros montes, & ſyluas,
& non aliter ex ſaltu fructus percipi poſſit, niſi per greges. Proſunt & agris ſterilibus pecoris
ſtercorationes, & caules, ita vt videantur fundi eſſe, quia & agri fructus in pecore conſiſtere
dicitur. Et Vlpianus inſtrumenta fundi exiſtimauit, quæ fructus quærendi, cogendi, & conſer-
uandi gratia parata ſunt, inter cætera, & boues domitos, & pecora ſtercorandi cauſa parata, &
ſi fundus, ſaltus, paſtioneſque habeat greges pecorum, paſtores, ſaltuarios. Atque in hac ſerui-
tute conſideramus quoque modum impoſitum, vt ſi numerus certus eſt pecudū adiectus, quæ
appelli debeant, plures non liceat appellere: & ſi plures appellantur, liceat non quidem non H
vniuerſum gregem, ſed vltra numerum appoſitas repellere. Leges ad hanc ſeruitutem perti-
Lib 6. de formul.
nentes ſic collegit Barnabas Briſſonius. Ius PECORIS AD AQVAM APPELLENDI L.
1. §. Trebatius, D. de aq. cottid. L. pecoris, & L. veluti, §. vlt. D. de ſeruitut. præd. ruſtic. ſiue PE-
CORIS AD AQVAM APPVLSVS L. I. & L. ergo D. eo. tit. §. inter inſtit. de ſeruit. præd.
Item HAVSTVS AQVAE ex fonte priuato, L. item: ſic §. vlt. D. de ſeruitut. præd. ruſtic.
quam AQVAE HAVRIENDAE SERVITVTEM vocat Paul. in l. ſeruitus. D. eo. eamq;
ait, olim non niſi ex capite, vel fonte conſtitui potuiſſe; obtinuiſſe tamen, & vſu receptum, vt
ex quocunque loco conſtitueretur. Sed & ſi hauſtus aquæ ſufficiens eſſet pluribus per eundem
locum cedi poterat L. 11. §. vlt. D. eo. tit. HAVSTV autem relicto, iter quoque ad hauriendū
præſtari debebat, L. Gaurus. D. de ſeruitut. vrb. præd. Proinde ſiue ei ius hauriendi, & adeun-
di ceſſum eſſet, vtrumque habebat. Siue tantum HAVRIENDI, inerat ADITVS, ſiue tan-
Leges aliæ de pratis.
tùm ADEVNDI AD FONTEM, inerat, & HAVSTVS. L, item ſic. §. vlt. D. de ſeruitut.
præd. ruſtic. Recitat etiam leges de paſcuis, ſiue IVS PASCENDI, d. L. 1. & d. §. inter. ſiue

PECORIS

Digitized by Google

A PECORIS PASCENDI, L. pecoris. D. ſeruit. præd. ruſt. Erant & COMPASCVI iura, & AGRI COMPASCVI, ideſt, vt Feſtus explicat, communiter ad paſcendum vicinis relicti: Cuiuſmodi agrorum in Ciceronis Topicis fit mentio. Et ita Scæuola in L. teſtatrix §. 1. D. ſi ſeruit. vind. plures ex municipibus, qui diuerſa prædia poſſidebant, ſaltum communem, VT IVS COMPASCENDI haberent, mercatos eſſe proponit. De pecoribus verò, quæ paſcenda locabantur, collegit has leges. Vlpian. in L. ſi quis domum, §. celſus D. locati. Si quis VITVLOS PASCENDOS, vel ſarciendum quid, poluendumve conduxit. Ea nonnunquam partiaria dabantur, Imp. Antonin. in L. ſi paſcenda C. de pact. Si PASCENDA PECORA PARTIARIA, ideſt, vt fætus eorum portionibus, quibus placuit inter dominum, & paſtorem diuidantur, Apollinarem ſuſcepiſſe probabitur. Addo etiam, quæ de paſcuis ſcribit Renatus Choppinus: PRIVILEGIARIA quadam lege, inquit, vetitum eſt, non tantùm ne in alienis pratis armenta paſcant inuito domino, ſed ne proprietarij quidem in ſua prata pecus immittat ilico poſt primam illorum herbam exectam, neque omninò ante diem D. Remigio feſtum. Conſtitutione Francica Henrici II. 18. calend. Quintiles, ſeu die 14. Iunij an. 1554. ſubinde *Lib. 2. de priuileg. ruſtic. cap. 3.*
B promulgata in foro præfecturæ Pariſienſis. Ac tempus quidem illud de pratis non intrandis haud temerè legibus ſtatutum eſt, quia iiſdem alioqui damnum daretur eo tempore daretur grauiſſimum: Quod prudenter ſanè animaduertit Columella, & Plinius. Diuerſa paſcuorum conditio eſt, in quibus nimirum pecua ſcere tātùm quis ſoleat L. inſignis Cod. de paſcuis publ. ſed hoc vtrique generi paſcuorum, ac pratorum commune eſt, quod huiuſmodi loci rigui ſine impenſa fructum reddunt: Eamque primam fundorum rationem M. Porcius eſſe dicebat, qui maximè reditum pratorum cæteris anteponebat. Callidi quoque rerum æſtimatores ideo prata, & areas magno æſtimabant, quia ei generi poſſeſſionum nemo nocere poſſet. De furtis pecoris, & abigeatu, Petrus Gregorius Toloſanus, ex diuerſis legibus Iuriſperitorumque placitis, ſcribit in hæc verba: Furtum animalium fit abigeatu, & ſine illo; Abigei illi propriè dicuntur, qui pecora ex paſcuis, vel armentis ſubtrahunt, & quodammodo deprædantur, & abigendi ſtudium, quaſi artem exercent, equos de armentis, vel oues gregibus abducentes. At is, qui ouē errantem, vel equum in ſolitudine exiſtentem abducit, non arte abigendi, ſed retinendi tamen, fur eſt, non abigeus. Calliſtratus numerum ouium decem, porcorum quinque, aut qua- *Lib. 2. de re ruſt. c. 17.* *Lib. 18. hiſt. nat. cap. 28.* *Paſcuorum diuerſitas.* *Lex de furto pecoris & abigeatu.* *Abigei qui.*
C tuor, equum vnum, aut bouem abigeatum facere, ait, nō minorem ouium, & porcorum numerum, ſed furem. Idem reſpondit Claudianus, niſi ſæpius vnum, aut alterum pecus ſurripuerit quis. Melius erit, ſi abigeos dicamus eos, quibus eſt cura alienis inſidiari animalibus, aut iumentis, & ea tranſponere alibi; Sic enim tradit Iuſtinianus. Hoc crimen publici iudicij non eſt, quia furtum magis, vt ait Marcellus; Ideo & ſine inſcriptione, & cum ea intētari poteſt. Si ferro tamen vtantur, qui abigunt, ſolent durius puniri. Augetur & pæna, ſi à ſtabulis abigant, eſtque maior, quàm ſi à ſylua vel paſcuis, & ſi ſæpius abegerunt. Et eo loci, quo frequētius hoc crimen committitur ad exemplum ſeuerius coercetur, interdum gladio, & in opus publicum damnatione, & ſi honeſtiores perſonæ ſunt, vel ordinis amotione, vel relegatione. Et ſi gladio abigunt, feris aliquando obijciuntur. Receptatores verò abigeorum Adrianus in decennium extra Italiam relegari iuſſit. De abigeis duæ leges græcæ Iuſtiniani, vna, ἐάν τις κλέψῃ βοῦν, ἢ ὄνον, καὶ ἐλέγχθῃ, ἐν διπλῇ ποσότητι παρεχέτω, αὐτὸν μαστιγωθεὶς ἀλλὰ καὶ τὴν ἐργασίαν αὐτῶ πᾶσαν. ideſt, *ſi quis bouem, aut aſinum furto abduxiße conuictus fuerit, flagris caſus, in duplum reponito æſtimationem, ſimulque opera deperdita damnum præſtato.* Alia, ἐάν τις κλέψαι θέλων
D βοῦν ἐξ ἀγέλης, ἀπελαθεῖσα δὲ ἀγέλη θηριόβρωτος γένηται, τυφλούσθω ideſt, *Si quis, dum bouem ex armento abigere parat, hac occaſione armentum diſſipalarit, vt à feris dilaniaretur, luminibus priuator.* Lege Langobardorum, qui animal, quod itinerantem ſe ſequitur, acceperit, & vincierit palamque habuerit, reus non eſt furti, vel abigeatus, paratus domino reddere, ſi requirat. Nec ſi animal, quod ſequitur itinerantem, ſe à via auerterit, reus furti, vel amiſſionis eſt; Si tamen animal, quod ſequutum eſt eum, abſconsè tenuerit, vel vendiderit, debet componere pro octogili. Extat hac de re lex diuina; *Non videbis bouem fratris tui, aut ouem errantem, & prateribis, ſed reduces fratri tuo, etiam ſi non eſt propinquus frater tuus, nec noſti eum, & erunt apud te, quamdiu quærat ea frater tuus, & recipiat.* Animal quippe quod errat, quamdiu eſt ſpes illud inquirendi, in poſſeſſione ciuili, non naturali domini eſt. Proinde ſi quis animo interuertendi dominium, celauerit, vel habuerit, furtum committit: Sicut & qui rem iacentem lucri faciendi cauſa ſuſtulit, neque libellum propoſuit ſe inueniſſe, & redditurum ei, qui deſideraueri; quæ rectè tractat Vlpianus. Iterum in Leuitico: *Qui rem perditam inuenerit, & inficiatus inſuper peierauerit, reddet, quæ per fraudem retinere voluit, integra: Inſuper & quintam partem domino, cui damnum intulerat.* Eo enim ipſo, quòd repoſcenti domino, res ſuas non reddiderit habens, *Deuter. 22*

bens,ſurripere,& intercipere videtur: Quare & furti,& ad exhibendum tenetur, inquit, Pomponius,& ſi animo furandi antè noſtra non acceperit. Lege Gothorum proſpectum eſt rectè etiam aduerſus eos, qui ſe dicunt vagantia animalia reperiſſe,vt furti ſuſpicionem elidant, in hunc modum. Caballos,vel animantia errantia liceat occupare, ita, vt qui inuenerit, denunciet,aut Epiſcopo,aut Comiti, aut Iudici, aut Senioribus loci, aut etiam in conuentu publico vicinorum. Quòd ſi non denunciauerit,furis damnum habuerit. Et poſtea datur præmium ei, qui inuentum animal domino non interuerterit, & quantum expenderit, & ſi euerterit, inquit,reſtituere duplum domino cogitur; Iterumque cauetur, ne animal inuentum liceat tondere,vel vendere,vel characteres infligere; Hæc, & alia ille. Idem de bonis patrimonialibus principis à fiſco colligendis, & de paſcuis loquens, tot ſpecies patrimonij principis poſſe eſſe ait,quot & priuati,ideoque iure qui immiſit in paſcua animalia, vel ſyluam, vel ſaltum principis,ſi ius non habeat paſcendi,illa amittere & fiſco dari. Atque ſaltuum,vel paſcuorum procuratorem,id eſt qui curam gerit eorum,ſi conniueat, & precio venalem gratiam fecerit, grauiſſimo ſubdi ſupplicio. Saltus eſſe propriè paſcua loca inculta, crebris ſyluis repleta, vt inquit,inquit, Virgilius:

Lib.3.c.15.

Saltus qui. lib.3.Georg.

Saltibus in vacuis paſcuntur plena ſecundum
Flumina. F

li.4.de ling. lat.

Et Varro, *quos agros non colebant propter ſyluas aut id genus,vbi pecus paſci ſolet, & poſſidebant ab vſu ſuo ſaltus antiqui nominabant,Græci νόμας, Latini nemora.* Saltus atque paſcua, aut eſſe priuatorum, aut publica, ſeu vniuerſitatis alicuius generaliter non licere in paſcua alterius, ſiue ea ſint fiſcalia, ſiue priuata pecus paſcendi gratia immittere, nec militibus quidem: quia nec liceat fundos alienos, inuito domino ingredi, ſine iure ſeruitutis,maximè ſi prohibeat dominus. Porrò prohiberi videtur, inquit,ingreſſus duobus modis, vel expreſſa voce,vel ſigno. Quid vocalis expreſſa prohibitio ſit,palam eſt: Signo verò fit prohibitio, ſi in ingreſſu, vel limitibus,ſeu terminis fundi,ſeu prati crux, vel aliud ſimile, quod dicitur bannum,ponatur, vel figatur authoritate iudicis ordinarij,vel territorij,vel ciuitatis habentis imperium merum, ſeu aliam iuriſdictionem, cuius indictæ pœnæ aduerſus ſcientes, & violantes bannum, habent executionem. Secundò fit inhibitio ſi paſcua, prata, vel nemora, cingantur foſſa, aggere,vel maceria. Hoc ſingulare in paſcuis principis, vt animalia inibi inuenta aliena, fiſco adiudicentur pro noxa. In alijs aliorum nequaquam receptum; Nam tantum dominus animalium,quæ damnum dedere,tenetur illud reſarcire, nec domino fundi læſi ius retentionis animalium datur, ſed actio ad damni repetitionem. Quinimò ſi quis durius,aut aliter quàm ſuum animal à fundo ſuo alienum expellendo, & abigendo, lædat,vt ſi abortum equa abacta fecerit, pro dãno tenetur. Habet enim actionem paratam contra dominum animalis, vt de paſtu pecoris, cũ in ſuo alienum pecus depaſcitur. Fuere tamen, qui defendunt poſſe à domino fundi detineri inuentum alienum animal,donec fuerit damnum datum reparatum,vel de eo cautum. Quod & obſeruatur ex conſuetudine diuerſorum pagorum, potiſſimùm iuxta Toloſam, & approbatum Neracij videtur authoritate,& Vlpiani. Suntque expenſæ,quæ in hac detentione fiunt,reſarciendæ quoque à domino animalis. Et pro damno dato, electio domini animalis eſt, vel damnum reparare, vel dare animal pro noxa. Receptum quoque eſt,vt teſtandi damni cauſa, quis poſſit hominem repertum in crimine,etiam retinere per viginti horas. Et ita probo poſſe retineri animal nocens, & recludi teſtationis cauſa,& vt damnum reſtituatur. Nec pugnat L. Quamuis ad L. Aquil.in P.quæ dicit non licere includere. Etenim hoc verum eſt, ſi dominus damnum offerat, vel non licebit ei concludere, vt ſuum pecus faciat, vel domino interuertat. Hoc enim ad paſcua principis ſolùm pertinet, non priuatorum. Item non licere puto diutius animal includere,ſine monitione domini,vt ſuum recipiat,ſi ſciatur, cuius ſit animal. Quòd ſi quis ignoret,vtetur conſilio Vlpiani,vt proponat palam libellum, ſe inueniſſe tale animal in ſuo prędio,quod ſit reſtituturus domino damnum ſoluenti. Quo inuento,& de damno cauenti, id reſtituere debet,vt aliàs fuit iudicatum. Cautione quippe recepta probare debet damnum teſtibus,vel per relationem,ſeu cenſuram expertorum, qui damna iudicant. Sic tuto ad petitionem condemnationis damni accedit. Alioquin enim deficiente in probatione damni capiente aduerſarius rectè de occupatione illegitima, vt de furto, aduerſus eum conqueri poſſet. Inutile tamen hic non erit annotaſſe duos caſus,in quibus in ſuo depaſcentia animalia pro dãno non poteſt retinere, vel damnum repetere à domino eius: Primus in viatore, ſi neceſſitate compulſus equum in itinere,vel in vicinis prâtis pauit, puta equo deficiente ob penuriam alimenti,vel ob morbum,& neceſſitas faciet licitum, quod alioquin prohibitum. Alius caſus notatur ab Alberico, vt dominus animalis non teneatur de damno ab eo dato, quando animal deperditum

Pecus vt prohibeatur ab alienis paſcuis.

Bannũ quid

G

H

A deperditum fuiſſet, ſine domini culpa, & depopulatur aliena. Verùm ego non ſubſcribo, ſed arbitror teneri damnum reſarcire, liberari tamen à pœna, quæ vltra damnum domino, imponitur fiſco, vel domino rei læſæ addicenda: Neque enim æquum eſſet euaſiſſe ſaturum, vel nutritum animal, cum alterius iactura, & ita ditari alterius malo dominum. Excipitur tamen aliuscaſus à reparatione damni dati in prædijs alienis ab animalibus noſtris, ſi in illis ſeruitutem paſcendi pecoris habeamus, quæ ius tribuit impunè, & acquiritur interdum in rebus dominorum clientelarium ex cautione traditionis in emphyteoſin, nominatim facta vel alio titulo, ſeu præſcriptione longiſſimi temporis, quæ vicem legis obtineat, etiam ſine titulo. Cum titulo tamen decem annorum poſſeſſione vel quaſi inter præſentes, & viginti inter abſentes. Et contra dominum etiam directum, ſi modò ei tributum, ſeu cenſus eo nomine præſtetur, & ita iudicatum. Nam cenſus eius præſtatio arguit titulum, vt vſurarum præſtatio præcedentem obligationem. Quæ vera ſunt quatenus modus conceſſus paſcendi ſeruatur. Nam paſcendi modi duo, viridis, inquam, paſcui, & vacui. Viride paſcuum eſt, quod tempore fructuum conceditur: Vt in pratis tempore, quo herbæ virent, in fœnumque creſcunt. Et in ſyl- *Paſcendi duo modi.*

B uis tempore, quo glans eſt, ita vacuum, quod exciſſo fœno, & collectis glandibus tantùm permiſſum eſt. Paſcua viuentia, & virentia intelliguntur in nemoribus & ſaltibus à die feſti S. Michaelis, vſque ad diem S. Andreæ, quare hæc tempora inhibentur his, qui tantùm vacuum habent paſcuum. Ex conſuetudine Biturigum paſcua virentia inhibentur in pratis à die annunciationis Deiparæ, qui eſt 25. Martij vſque ad 29. Septembris. Quod, & alibi ſeruatur. Marcus Cato in hæc verba ita ſcribit: *Qua lege pabulum hybernum vendere oporteat, qua vendas, finis dicito. Pabulum fini accipito. Ex Kal. Septemb. prato ſicco decedas, vbi pyrus florere cœperit, prato irriguo: vbi ſuper, inferque vicinus permittet, tum decedito, vel diem certam vtrique facito. Cætero pabulo Kal. Mart. cedito.* Et iſtis legibus vti licet paſcuis etiam iure vicinitatis extra tempora prohibita, & dummodo prædia vicina non ſint circumdata, quæ ita excipi videntur; & dummodò, tempore aliquo porci non immittantur, quia iſti roſtro radices herbarum exarant, & eruunt. Neque enim hoc modo, vel alio licet, etiamſi conceſſa ſit paſcendi facultas abuti rebus, ſeu nemoribus, ſeu paſcuis: Alioquin abutentes priuantur iure, vt iudicatum fuit 3. Non. Iulij an. 1530. teſte Ioanne Lucio. Erant etiam Romæ paſcua publica, ex quibus etiam *Cap. 149.*

C vectigalia perueniebant ad ærarium publicum, vocabanturque agri illi ſcripturarij, in quibus vt pecora paſcerentur, certum æs erat: ita dicti quia publicanus ſcribendo conficit rationem; vt ait Sextus Pompeius. Et eorum, qui paſcua publica conducebant, ratio, ſcriptura dicebatur, vt ait Aſconius Pedianus. Eratque lex Thoria, quæ animaduertebat in eos, quorum pecus agros publicos depaſcerent. Ouidius Florales ludos olim curatos, & exhibitos tradit ex pecunia, quæ ex mulctatione eorum, qui paſcua depaſcerentur, colligebatur. Refertque primùm libera fuiſſe paſcua, poſtea in publicum redacta aliqua, & inde vectigalia exhibita, his verbis: *Paſcua publica.* *Agri ſcripturarij.* *Lib. 5. Faſt.* *Ludi florales.*

Dic Dea, reſpondi, ludorum quæſit origo,
Vix benè deſieram, rettulit illa mihi.
Cætera luxuria nondum inſtrumenta vigebant;
Aut pecus, aut latam diues habebat humum.
Hinc, hinc, eſt locuples, hinc ipſa pecunia dicta eſt,
Sed iam de vetito quiſque parabat opes.

D

Venerat in morem populi, depaſcere ſaltus
Idque diu licuit, pœnaque nulla fuit.
Vindice ſeruabat nullo ſua publica vulgus,
Iamque in priuato paſcere inertis erat.
Plebis ad ædiles perducta licentia, talis
Publicios, animus defuit antè viris.
Rem populus recipit, mulctam ſubiere nocentes
Vindicibus laudi publica cura fuit.
Mulcta data eſt ea parte mihi, magnoque fauore
Victores ludos inſtituere nouos.
Parte locant cliui, qui tunc erat ardua rupes,
Vtile nunc iter eſt, publiciumque vocant.

Scribit & Plinius: etiam nunc id, *ſuo tempore in tabulis cenſorijs paſcua dicuntur omnia, ex quibus populus reditus habet, quia hoc diù ſolum vectigal fuerat.* Paſcua vniuerſitatis cuiuſdam, vel pagi, vel ciuitatis, illis tantùm communia ſunt, qui eiuſdem ſunt muni- *Lib. 18. c. 3.*

cipij, vel qui ius alio modo quæſierint: ſic enim fuiſſe communia in diuiſionem agrorum, pa- E ſcendi cauſa, tradunt Agennius, Flaccus, & Frontinus. Quæ tamen poſtea priuati ſibi aliquando vſurparunt, & inuaſerunt per potentiã data, & compaſcua à dominis directis, aliquando colonis agrorum, & clientibus ſenſualibus ſub cenſu certo annuo, certis legibus, & conditionibus, quæ placuerunt in traditione. Hæc itaque omnia Petrus Gregorius. Legem diuinam, ſi quis furatus fuerit bouem, aut ouem, & occiderit, vel vendiderit, quinque boues pro boue, & quatuor oues pro oue, reſtituet. Item aliam: Si inuentum fuerit apud eum, quod furatus eſt, viuens ſiue bos, ſiue aſinus, ſiue ouis, duplum reſtituet, explicauimus in hiſtoria bouis. Georgius Fabricius Chemnicenſis inter cætera antiquitatis monumenta de vendenda pecoris carne, hoc recitat ex authoritate Turci Aproniani V. C. Præf. Vrbis. Ratio docuit, vtilitate ſuadente, conſuetudine micandi ſubmota, ſub exagio potiùs pecora vendere, quàm digitis colludentibus tradere, vt appenſo pecore, capite, pedibus, & ſeuo lactente, & ſub gulari lanio cedentibus, reliqua cato cum interaneis proficiat venditori, ſub conſpectu publico, fide ponderis comprobata, vt quantum caro occiſi pecoris adpendat, & emptor norit, & venditor commodis omnibus, & præda damnata, quam tribunus, officium, cancellarius, & ſcriba de pecuarijs capere conſueuerant. Quæ forma interdicti, & diſpoſitionis ſub gladij periculo F perpetuò cuſtodienda mandatur. Habemus inſuper apud Macrobium de ouium lotione: Feſtis diebus eas purgandæ lanæ gratia lauari non licere; licere autem ſi curatione ſcabies abluẽda ſit, ideoque Virgilium non ſimpliciter feſtis diebus, oues *fluuio merſare conceſſum* ſcripſiſſe, ſed *fluuio ſalubri*, qua de re etiam ſupra diximus, vbi de ouium ſalubritate tractauimus.

Lex de furto ouium.

Lex de carne vendẽda.

Ouium lotio.

VSVS IN SACRIFICIIS Hebræorum.

Cap. 12.

DE ritu immolandi, & comedendi agnum paſchalem, legitur in Exodo in hæc verba: *Dixit quoque Dominus ad Moyſen, & Aaron in terra Aegypti: Menſis iſte vobis principium menſium, primus erit in menſibus anni, loquimini ad vniuer-* G *ſum cœtum filiorum Iſrael, & dicite eis, decima die menſis huius tollat vnuſquiſque agnum per familiam, & domos ſuas, ſin autem minor eſt numerus, vt ſufficere poſſit ad veſcendum agnum, aſſumet vicinum ſuum, qui coniunctus eſt domui ſuæ, iuxta numerum animarum, quæ ſufficere poſſunt ad eſum agni. Erit autem agnus abſque macula maſculus, anniculus: Iuxta quem ritum tolletis, & hædum. Et ſeruabitis eum vſque ad decimam quartam diem menſis huius, immolabitque illum vniuerſa multitudo filiorum Iſrael.* Vocaui hunc ritum, vſum in ſacrificijs, non autem in feſtis Hebræorum; ſiquidem phaſe, ſiue dies paſchæ non erat dies feſtus, vt dies azymorum, vt à veſpera vſque ad veſperam celebraretur, ſed eius tantùm finis, hoc eſt, veſper agno immolando dicatus erat, & paſcha vocabatur: Non fuiſſe autem feſtum, clariſſimè docet Innocentius tertius his verbis: *Dies autem feſtus paſchalis erat quinta decima luna ſecundum illud: & in quinta decima ſolemnitatem celebrabitis altiſſimo domino. Nam quarta decima non erat ſolemnis, niſi tantùm à veſpera. Ante diem feſtum hunc dominus Paſcha cum Apoſtolis celebrauit.* Quibus verbis, vt & in toto capite, ſatis indicat, de veſpera, quam dies paſſionis ſecuta eſt, loqui ſe. Hoc idem ſenſit Toſtatus quæſt. 11. in capi- H tulo 9. Num. ſed latiùs & apertiùs in ſecunda parte Defenſorij cap. 8. Cuius etiam libenter verba ſubſcribam. *Nunc autem ſciendum eſt,* (inquit) *quod dies quartus decimus menſis, quanquàm eſſet paſcha, tamen non erat dies feſtus, quia non vacabatur à laboribus, ſed fiebant die illa opera ſeruilia, ſicut cæteris diebus: & nihil aliud erat, quod ſpecialiter pertineret ad iſtum diem, niſi quod immolabatur agnus ante Solis occaſum, & comedebatur. Feſtum autem Azymorum, quod incipiebat die ſequenti, & durabat ſeptem diebus, habebat duos dies ſolennes, in quibus ceſſabatur ab omni opera ſeruili. Ideo dies quartus decimus poterat vocari Paſcha propter agnũ Paſchalem, ſed non poterat propriè vocari feſtum. Dies autem quintus decimus poterat vocari dies Azymorum, & etiam dies feſtus propter celebrationem eius.* Idem præterea ſacræ ſcripturæ authoritate confirmatur. Innocentius & Toſtatus proferunt illud Ioannis: *Ante diem feſtum Paſchæ, &c.* Quo in loco veſpera decimi quarti diei, qua agnus cædebatur, intelligitur, cùm dicitur: *Ante diem feſtum Paſcha*: Ipſa enim Paſcha vocabatur, non dies feſtus Paſchæ, at primus dies Azymorum, quia feſtus erat, iure dictus eſt dies feſtus Paſchæ. Si item ſcri-

Agnus paſchalis qualis.

Paſcha non fuiſſe feſtũ.

Lib. 4. de ſacro altaris myſterio capit. 4.

Feſtũ Azymorum.

Exod. 12.

Cap. 13.

A ſcripturæ verba obſeruemus atque examinemus, inueniemus diem Azymorum ſolennem & feſtum, & ſolennitatem vocari: diem verò decimum quartum ſolennem non dici, nec feſtum, nec ſolennitatem, quoniam ſimpliciter non erat ſolennis, ſed ſecundum extremam partem: Leuit. 23. Hæ ſunt ergo feriæ Domini ſanctæ, quas celebrare debetis temporibus ſuis. Menſe primo quartadecima die menſis ad veſperam Phaſe domini eſt, & quintadecima die menſis huius ſolennitas Azymorum Domini eſt. Eodem modo loquitur capitulo 9. & 28. Numer. & Deut. 16. & alibi ſæpe. Quod enim in allato Exodi loco ſcriptum eſt: *Habebitis autem hunc diem in monumentum & celebrabitis eum ſolennem Domino in generationibus cultu ſempiterno:* aut de die Azymorum dictum eſt, aut certè de Paſcha cum illo coniuncto, quaſi vnus dies aut vna ſolennitas ſit. Hoc ſequentia verba declarant: *Septem diebus Azyma comedetis: In die primo non erit fermentum:* Cùm enim Azyma ab ipſa veſpera Paſchæ incipiant, & continuò dies ſequantur Azymorum, quaſi pro eadem ſolennitate numerantur. Apud LXX. hoc manifeſtius eſt, qui vertunt. *Et erit dies hæc vobis in memoriale, & celebrabitis eam feſtum Domino in generationes veſtras legitimum ſempiternum, celebrate eam ſeptem dies.* Hoc etiam videbimus

B in iiſdem locis nunquam Hebræis præcipi, vt in eo ab opere ſeruili ferientur, vt in primo, atque vltimo die Azymorum & in alijs. Cui obſeruationi ſi alteram adiungas, quam tradidit Ioſephus his verbis: *Nullum autem feſtum ducitur abſque holocautomate & laborum vacatione, ſed in omnibus omnino hæc duo lex obſeruari iubet*, perſpicuum fiet diem hunc non fuiſſe feſtum. *Lib 3. Ant. cap. 10.* Quod facilè intelligitur ex Marco: *Et primo die Azymorum, quando Paſcha immolabant, dicunt ei Diſcipuli: Quo vis eamus, & paremus tibi, vt manduces Paſcha? Et mittit duos ex diſcipulis ſuis, & dicit eis; Ite in ciuitatem, & occurret vobis homo lagenam aquæ baiulans, &c.* *Cap. 14.* Si enim dies feſtus eſſet, nec Apoſtoli parare poſſent, nec homo ille lagenam aquæ ferret in ciuitatem. Obſeruandum denique in alijs diebus feſtis mentionem veſperæ non fieri, niſi in Paſcha, quoniam totus dies profeſtus erat, eius tantùm extremum ſacrum erat, quia tunc agnus immolatur, quare Paſcha non duas veſperas habebat, vt feſti dies, ſed eam quæ decimum quartum diẽ claudebat. Quod autem ad ipſam vocem Paſcha attinet, eã ſi propriè accipiamus, neq; agnum ſignificat, neq; immolationem agni, ſed tranſitum: quoniam autem in memoriam huius trãſitus ſolennitas fiebat & agnus immolabatur, paulatim ipſe agnus qui immolabatur, Paſcha di- *Paſcha qd. Cap. 22.*

C ctus eſt, vt à Luca: *Venit autem dies Azymorum, in qua neceſſe erat occidi Paſcha.* Et iterum: *Vbi eſt diuerſorium, vbi Paſcha cum diſcipulis meis manducem?* *Cap. 12.* Ipſa etiam ſolẽnitas Paſcha dicitur, vt apud eundem: *Appropinquabat autem dies feſtus Azymorum, qui dicitur Paſcha.* Nec tantùm ipſe dies immolationis agni, ſed tota ſolennitas Azymorum illi adiuncta, vt in Actis: *Appoſuit vt apprehenderet & Petrum: Erant autem dies Azymorum. Quem cũ apprehendiſſet, miſit in carcerem tradens quaternionibus militum cuſtodiendum, volens poſt Paſcha producere eum populo*, id eſt. poſt dies Azymorum. Quæ cùm ita ſint, nunc de ſacrificij ritu, modoq; edendi Paſchalẽ agnum nobis agendum, in quo non pauca nobis obſeruanda veniunt, ac in primis ipſum tempus, hocque menſis & diei; Ex Moſe dictum eſt, decima primi menſis die iuberi quemq; tollere agnum, ſeruareque vſque ad quartam decimam diem menſis eiuſdem, immolareque ad veſperam. *Tempus immolandi agnum paſchalem.* Conuenit itaq; ſcire, quis ſit primus ille menſis quidq; per veſperam intelligatur. Mẽſis primus apud Hebræos fuit duplex, quia & duplex erat annus, videlicet ſacer vnus, alter vulgaris. *Menſis qui apud Hebræos primus.* Sacer initium habebat eo tẽpore, quo ex Ægypto egreſſi ſunt, & quo in faſtis vtebantur. Vulgaris erat, quo vtebantur ad commercia, antequam egrederẽtur ex Aegypto, & poſtquam

D egreſſi ſunt. Prior ipſis Niſan, Macedonibus Xanthicus dicebatur, vt teſtatur Ioſephus, inquiẽs; *Lib. 1. Antiq. cap. 4.* *Moſes autem Niſan, qui eſt Xanthicus, menſem primum in ſuis faſtis ordinauit, quod per hũc Hebræos ex Aegypto eduxiſſet. Eundem etiam omnium, quæ ad rẽ diuinam pertinerent, exordium fecit: alioqui quod ad nundinationes rerum venalium reliquamque anni attinet, nihil de priſtino ritu innouauit, &c.* Sacri anni initij partem incidere plerumque in Martium noſtrum, partem in Aprilem periti aiunt; alterius initium Septembrem multi eſſe credunt, Hieronymus verò affirmat apud omnes Orientales primum menſem eſſe Octobrem: at vtrumque verum eſt, nam pars eius incidit in Septembrem & pars in Octobrem, cùm ſint menſes omnes lunares. *Cap. 3. in Ezech.* Notandum enim, quod non idem erat menſium initium aut finis, apud Hebræos ac apud Romanos, ſiue apud nos. *Annus Iudæorum.* Menſes namque Hebræorum cum luna incipiebant, & cum eadẽ terminabãtur, & dies primus lunæ idem erat & primus dies menſis. Habebat itaque eorum annus duodecim menſes lunares; & vnus menſis habebat triginta dies, alter vigintinouem, quoniam luna vigintinouem diebus & duodecim horis conficit curſum ſuum, quæ horæ ne pereant, ſecundo quoq; menſe computãtur addito vno die, qui trigeſimus eſt. Ita eorũ annus habebat niſi 354. dies, deerantq; ad rationẽ anni ſolaris vndecim dies; quare vt eum æqualẽ anno ſolari redderet,

nunc ſecundo, nunc tertio cuique anno ſepties intercalato intra decem & nouem annorum E
ſpatium anni lunares æquabantur ſolaribus. Super qua re inter alios conſulendus eſt Beda.
Lib. de tēp. rat. cap. 43. Ex quo intelligimus vni menſi Hebræorum non reſpondere apud nos menſem alterum integrum, ſed partem vnius menſis cum parte alterius, & perſpicuum erit ortus lunæ nouæ obſeruanti, verbi gratia, primo eorum menſi, qui dicitur Niſan, reſpondet pars Martij & pars Aprilis, atque ita in reliquis. Huius menſis initium eſt prima luna, quæ propinquior eſt æquinoctio verno, quod iuxta Toſtatum fit decimoquarto die menſis Martij, cùm Sol ingreditur primum gradum arietis, & ideo nunquam poteſt menſis Niſan celerius incipere, quàm primo die Martij, nec tardiùs, quàm vigeſimo octauo, aut vigeſimo nono, ſi æquinoctiũ ponamus in die decimo quarto Martij, vt ipſe ponit, quia noua luna non poteſt ab æquinoctio diſtare plus quàm quatuordecim diebus. Ex quo etiam ſequitur, quando primus menſis Hebræorum incipit ante æquinoctium, maiorem eius partem incidere in Martium: quando autem incipit poſt æquinoctium, maiorem eius partem continere Aprilem. De ſacro itaque iſto anno, ſiue de primo ſacri Hebræorum anni menſe ſcriptura loquitur, cuius dies erat decimus quartus, ſiue decima quarta luna agnus paſchalis ſacrificabatur, non tamen quolibet diei tempore, ſed duntaxat ad veſperam: pro quo in Hebræo eſt ben haharbaim, ideſt, inter duas veſperas, quod ſimiliter F
Leuit. 23. *Veſpera quid.* verterunt LXX. *ἀναμέσον τῶν ἑσπερινῶν*, ideſt, inter veſperas, ſiue inter veſpertina. Et Lyranus verba Exodi interpretans ait: *Veſpera ſecundum Doctores Hebræos, prout hic accipitur, incipit à ſeptima decima quarta (ideſt, ab hora prima à meridie) quia ex tunc Sol incipit tendere ad occaſum, & ab illa hora vſque ad principium noctis poteſt immolari Phaſe ſecundum eos*. Idem Toſtatò & alijs placuit: cæterùm huic ſententiæ aduerſum videtur illud Deuteronomij: *Immolabiſque Phaſe veſpere ad Solis occaſum, quando egreſſus es de Aegypto*.
Cap. 16. Egreſſus autem eſt nocte, ſicut eſt in principio eiuſdem capitis. *Quoniam in iſto menſe eduxit te Deus de Aegypto nocte*. Atqui in hoc loco non eſt in Hebræo, *inter veſperas*, ſed veſpere cùm Sol occidit. Et in verbis Exodi præcitatis ſcriptum eſt: *Et edent carnes nocte illa aſſas igne, &c*. Non ergo inter veſperas, ſed omninò veſpere, aut ad Solis occaſum immolabatur agnus. Vera autem eſt Hebræorum ſententia, agnuſque potuit immolari & comedi inter duas veſperas, vt dictum eſt; Non enim omnes eadem hora poterant. Poterant etiam veſpera ipſa immolari, vt docent
Cap. 5. verba quæ recitauimus ex Deuteronomio. Et in Ioſue ſimiliter legimus: *Et fecerunt Phaſe decima quarta die menſis ad veſperam*, bahereb, ideſt, in veſpera. Sed hoc intelligitur, in oc- G
caſu Solis, hoc eſt, antequam Stella oriretur, quæ veſper ſiue heſperus dicitur (quod tempus iam nox cenſetur) quoniam ab ortu ſtellæ incipiebat dies decimus quintus, & lex præcipiebat, vt die decimo quarto agnus immolaretur. Poſtquam tamen die decimo quarto immolatus erat, comedi poterat nocte, quæ iam ad decimum quintum pertinebat. Iam verò definiendum eſt, vtra decimæ quartæ lunæ veſpera agnus eſſet immolandus, priori ne, qua dies decimus quartus incipere putatur, an poſteriori, quæ initio decimi quinti adiuncta erat. Quæ res nec facilè, nec paucis poteſt explicari, quamuis enim poſteriori immolari debere diximus, multa ad tuendam, & confirmandam veritatem dicenda ſunt, quæ prætermitti nec debent, nec poſſunt. Id ergo dicimus, quod diximus, neq; enim ab ea re nobis decedendum eſt, quæ vetuſtiſſimorum quorumque patrum, ac doctiſſimorum concors ſententia eſt: Poſteriori veſpera, quæ diei decimi quarti finis erat, agnum lege immolari debuiſſe. Sunt tamen eorum verba diligenter attendenda, non enim disertè dicunt, vt nos, poſteriori veſpera, ſed id alijs verbis ſignificant, docentes huic veſperæ adiunctum initium eſſe quintæ decimæ
lunæ, ſiue quinti decimi diei. Ita Hugo à Sancto Victore in annotationibus in Exodum in- H
terpretatus eſt: & Lyranus, & Toſtatus quæſt. 10. & 19. in idem caput, & in ſecunda parte defenſorij cap. 7. & 8. & in 2. paralipom. cap. 2. quæſt. 15. & 16. & in Deuteron. capitulo 16. quæſt. 1. & Caietanus. Atque vt Bedam, Anſelmum, Hieronymum, Ambroſium, alioſque omittam, ex quibus hoc idem facilè colligitur, Ioſephum grauem, ac domeſticum teſtem citabo. Sed quæram prius, ſi priori veſpera diei decimi quarti agnus immolabatur, cur lex dicat: *Nec remanebit ex eo quicquam vſque mane*, hoc mane vtrum decimi quarti, an decimi quinti erit diei? planè decimi quarti, non enim finitur dies ille vſq; ad veſperam ſequentem. Si igitur dicat Ioſephus, ſequens mane eſſe decimi quinti, non erit dubiũ eũ ſenſiſſe agnum immolandũ eſſe poſteriori veſpera, atq; ita omnes Iudæos facere. Verba Ioſephi ſunt: Mẽſe autem Xanthico, qui noſtris Niſan vocatur, & annũ exorditur luna quarta decima ſole arietẽ obtinente, quá-
Lib. 3. antiq. cap. 10. doquidẽ hoc mẽſe ab Aegyptiaca ſeruitute liberati ſumus, ſacrificiũ, quod tũc exeuntes feciſſe diximus, paſcha nominatũ, quotãnis inſtaurare lege iubemur, celebramuſq; id per ſodalitia, nihil è victimis in ſequentẽ diẽ relinquẽtes, quę eſt quintadecima, & azymorũ feſtiuitatis prima.

Quid

A Quid dici potuit apertius? Nec verò græca aliter ſunt interpretanda, quæ ita habent: *Μηδενὸς τῶν τεθυμένων εἰς τὴν ἐπιοῦσαν τηρουμένου. Πέμπτη δὲ καὶ δεκάτη διαδέχεται τὴν τοῦ πάσχα ἡ τῶν ἀζύμων ἑορτή.* hoc eſt, *Nihil eorum, quæ immolantur in poſterum diem ſeruato;* Quintus autem, & decimus excipit diem paſchæ, qui azymorum ſolemnitas eſt. Eſt enim ſenſus: Decimus quintus dies eſt, qui conſequitur diem paſchæ, ideſt, veſperam, qua immolatum eſt paſcha. Alioqui cui dubium erat, decimam quartam diem excipi decima quinta? Sed cùm dixiſſet, *in poſterum diem*, neque quis fortè putaret eſſe decimum quartum, vt in alijs ſolemnitatibus, decimum quintum eſſe dixit. Quod ſi vim græci nominis inſpiciamus, *εἰς τὴν ἐπιοῦσαν*, nihil manifeſtius; eſt enim, ſi de diebus ſermo ſit, proximè inſequens dies: fac igitur eos immolaſſe agnum ptima veſpera diei decimiquarti, *ἐπιοῦσα* erit mane diei decimiquinti; docet autem eſſe mane decimi quinti, nam dies decimus quintus *διαδέχεται*, ideſt, excipit continuè diem paſchæ: Ea ergo, quam vocauit *ἐπιοῦσαν*, ideſt, poſteram, eſt quæ excipit diem paſchæ; Nam dies poſterus, ſiue ſuperueniens, eſt idem, qui & excipiens, ſed poſterus dicitur, cùm nondum venit, excipiens autem cùm iam venit, nec poteſt diem præteritum excipere, niſi qui poſterus erat. Cæterùm B quid attinet Ioſephi, aut aliorum teſtimonium adferre, cùm omnium gentium, atque etiam ſcripturæ vſu veſper, aut veſpera finis eius diei, cuius veſpera dicitur, ſemper intelligatur, nunquam principium. Cùm ergo dicit decima quarta die ad veſperam, finis decimi quarti diei ſine dubio intelligitur. Si verò priori veſpera decimæ quartæ diei agnus immolabatur, non poterat immolari inter duas veſperas, ſicut in hebræo legitur; Nam dies à veſpera incipit, & tempus illud inter duas veſperas interiectum non eſt decimi quarti diei, qui nondum incepit, ſed decimi tertij. Aut igitur decimo tertio die immolabitur contra legis præceptum, aut ſi die decimo quarto immolandus eſt inter veſperas, neceſſe eſt, vt prope poſteriorem veſperam immoletur. Dicet contrà quis, veſpera erat initium diei, ſicuti indicare videtur Moſes, dum inquit; *Factumque eſt veſpere & mane dies vnus.* Si verò eruditis credendum eſt, res longè aliter ſe habet: ſiquidem diem à mane vſque ad alterum mane numerabant, vt docet Beda in eo volumine, quod de temporum ratione conſcripſit, his verbis; Moſes proprium diem ita deſcripſit; Et factum eſt (inquiens) veſpere, & factum eſt mane dies vnus. Quem Hebræi & Chaldæi & Perſæ ſequentes iuxta primæ conditionis ordinem, diei curſum à mane ad mane deducunt, C vmbrarum videlicet tempus luci ſupponentes; at contra Aegyptij ab occaſu ad occaſum; Romani à medio noctis ad medium; Vmbri & Athenienſes à meridie ad meridiem dies ſuos cõputare maluerunt, &c. Similiter exponit D. Baſilius, & Ambroſius; Fauet itidem nobis Hebræorum conſuetudo, qui nimirum eodem die, atque eodem tempore agnum immolabant, Illi autem ex Aegypto exituri poſteriori decimi quarti diei veſpera immolarunt, & decimo quinto exierunt, vt ſcriptura teſtatur. Exierunt (inquam) eo mane, quod proximè immolationem agni conſecutum eſt. *Profecti de Rameſſe* (inquit ibidem ſcriptura) *in menſe primo in quinta decima die menſis primi altera die à Phaſe filij Iſrael in manu excelſa.* Atque vbi nos habemus, *altera die à Phaſe.* LXX. verterunt *τῇ ἐπαύριον τοῦ πάσχα*, ideſt, ea die, quæ paſchæ immolationem ſequebatur. Sufficerent itaque quæ hucuſque diximus, de tempore menſis & diei, quo paſcha ſiue agnus immolabatur, niſi prius Ioſephus, cuius vtpotè Iudæorum præſulis authoritas hac in re magna eſt, declarandus occurreret. Hic enim manifeſtiſſimè nobis aduerſatur, inquiens; *Illuceſcente verò quartadecima omnes ad exitum animati ſacrificabant, & ſanguine domos luſtrabant.* Initio ergo decimi quarti, ideſt, priori veſpera, non poſteriori, vt nos diximus, D agnum immolarunt Hebręi. Obſeruandum itaq; non hanc Ioſephi ſententiam eſſe, ſed in interpretem referendam culpam, qui vel imprudenter, vel vitiato codice vſus pro *ἐνστάντος*, quod præteriti ſignificationem habet, *ἐνστάσης*, quod præſentis temporis eſt, legit; quare vertendum ipſi erat; *Poſtquam adfuit dies decimus quartus, omnes ſacrificabant*, tempore ſcilicet, quod illis præſcriptum fuerat, ideſt, poſteriori veſpera, ſicuti ipſemet aliàs innuit Ioſephus, cùm ſequentem lucem à veſpera immolationis agni decimum quintum diem eſſe, nihilque ex agno in eã relinqui licere dixit, ꝙ falſum eſſet, niſi poſteriori veſpera agnus mactaretur; eumq; de prima agni immolatione ſcripſerit in hoc ipſo loco, quẽ nobis obiecimus; *Et peracta cœna reliquias carniũ exuſſerunt tanquã exituri*: quod perinde eſt, ac ſi diceret; Nõ ſeruauerunt eas in lucem ſequentem, antequam exituri erant, quis non videat eum palã dicere, poſteriori veſpera mactatum eſſe Paſcha. Perſeueremus itaq; in noſtra ſentẽtia, & pro epilogo eorum, quę fortaſſis prolixiùs quàm oportuit, diximus, Bedę viri grauiſſimi verba, quib. illi albus additur calculus, recitemus; *Vna quippe dies Paſcha, ideſt, tranſitus eſt quarta decima videlicet primi menſis, in qua veſperaſcente agnus immolari iuſſus eſt, & mox ſequenti nocte tranſiuit eo minus Aegyptiorum primogenita percutiens, & ſignatas agni ſanguine domos filiorum Iſrael liberans.*

Geneſ. 1.

Veſpera an initiũ diei.

Varia dierũ initia.

Homil. 2. in Hex.

Lib. 1. Hex. cap. 10.

Numer. 33.

2. Antiq. 3.

3. Antiq. 10.

Lib. de tẽp. rat. c. 61.

Sequentes verò dies ſeptem, id eſt, à decimoquinto vſque ad vigeſimum primum menſis eiuſdem, Azymorum propriè vocantur. Quod modò agnum Dominus Deus decimo die tolli, ideſt, apparare iuſſerit, vt decimoquarto immolaretur, illius tantùm temporis præceptum fuiſſe aiunt, quo Iudæi exituri erant de Aegypto, non vt poſtea fieret, vt docet Toſtatus, quoniam cùm ſæpe de agni immolatione verba fiant in lege, nuſquam hoc præcipitur, nuſquam hoc in alia immolatione factum legimus in ſacris literis: Tunc autem fieri oportuit, quia cùm Hebræi petituri eſſent vaſa aurea & argentea ab Aegyptijs, & paraturi, quæ erant ad tam longum iter neceſſaria, & tanta cum feſtinatione exituri, non poſſent agnos habere, cùm facienda erat immolatio, præſertim cùm iam multi eſſent quærendi, & quidem anniculi, & ſine macula. Et cum dicit; *Tollat vnuſquiſque*, de dominis mediocrium familiarum loquitur, inquit Franciſcus Ribera, pauperiores enim ditioribus adiungebantur, ſicut ait: *Si autem minor eſt numerus, vt ſufficere poſſit ad veſcendum agnum, aſſumet vicinum ſuum, qui coniunctus eſt domui eius.* Vbi LXX. vt ait Auguſtinus: Si pauci ſunt in domo, itaut non ſint idonei ad ouem conſumendam, aſſumet ſecum vicinum proximum ſuum, hoc eſt, ipſa domus aſſumet vicinum. Singularem pro plurali poſuit, non enim vnum, ſed quot ſufficiunt, intelligit. Si verò domus erat magna, cui agnus vnus ſufficere non poſſe videretur, non debebat tollere duos F agnos, vt aſſerit Toſtatus, quoniam lex ait: *Tollat vnuſquiſque agnum per familias, & domos ſuas.* Atque ideo paruas familias maioribus adiungi voluit, idque lex præcepit: de maioribus autem nihil dixit, quia idem de illis, atque de mediocribus intelligi voluit. Nec refert, (quod obijci poterat) non poſſe agnum tot hominibus ſufficere, neque enim ad ſatietatem comedere oportebat, ſed ſatis erat parum ex illo ſumere, cùm poſtea cænare ſolerent, vt factum videmus, Iob 13. Si autem quis agnum habere non poterat, licebat pro eo hœdum accipere, modo & maſculus eſſet, & ſine macula, atque anniculus: Propterea dixit: *Iuxta quem ritum accipietis & hædum.* Nec licebat vllum aliud animal immolari pro agno, vt ibidem docet Toſtatus. Quare quod in Deuteronomio ſcriptum eſt, *Immolabiſque phaſe domino tuo de ouibus & de bobus:* non de phaſe propriè dicto intelligendum eſt; ſed de hoſtijs pacificis, quas in diebus Azymorum quotidiè immolabant, vt eſt in capitulo 29. Numeror. Ita etiam Toſtatus, & Lyranus ſentiunt. Etenim vt agnus, ita etiam cæteræ victimæ illius ſolemnitatis appellabantur Phaſe. Ex quo locus perdifficilis intelligitur Ioan. 18. *Et ipſi non introierunt in prætorium, vt non contaminarentur, ſed vt manducarent Paſcha*, ideſt, victimas illas Azymorum, quas niſi mundi, edere non poterant: nam agnum ſuperiore nocte manducauerant. G Ceterùm cum legis ſint verba: *Decima die menſis huius tollat vnuſquiſque agnum, &cat. Iuxta quem ritum tolletis & hædum, & ſeruabitis vſque ad decimam quartam diem &c.* Nonnulli, vt ait Toſtatus, duas immolationes eſſe arbitrati ſunt, vnam ex agno die decima, alteram hœdi decimaquarta: quorum opinionem refutat, primò ſi agnus decima die immolaretur, fruſtra id fieret, cùm is in veſpera decimæquartæ, hoc eſt eius diei qua Hebræis ex Aegypto erat exeundum, edi præcipiuntur: ſecundò quia Dominus Deus agnum edendi decima die nullum recitat ritum. Tertio quia vſus aliter etiam docet, quod patet ex 23. Leuit. vbi ponitur catalogus feriarum, ideſt, omnium feſtorum: *Hæ ſunt feriæ Domini, quas celebrare debetis menſe primo quartodecimo die menſis ad veſperum Phaſe Domini eſt, & quintodecimo menſis huius ſolemnitas Azymorum.* Quarto quia immolatio iſta vocatur Phaſe, ideſt, tranſitus, nam ex aſperſione iſtius hoſtiæ ad vtrumque poſtem & in ſuperliminari, quæ fiebat decimaquarta die ad veſperam, angelus Hebræorum ædes ab Aegyptiacis diſtinguebat, ideoque ſi aliqua fiebat victima die decima, ea neutiquam Phaſe nuncupari poterat. Quinto quia legiſlator ait; *Ita* H *tollentes animal per familias veſtras, & immolate Phaſe.* Sextò quia litera Hebraica id clariſſimè docet, iubens vt id animal de arietibus aut capris tollatur. *Cùm verò dicitur & ſeruabitis eum vſque ad decimamquartam diem:* hoc refertur æquè ad hœdum ac ad agnum; quia vterq; die decima tolli debebat & decimaquarta immolari, vt ex huius vel illius ſanguinis aſperſione id quod dictum eſt, angelus intelligeret. Similiter cùm additur, *immolabit eum vniuerſa multitudo filiorum Iſrael*, id quoq; refertur ad vtrumq;, ſed non intelligitur, quod vniuerſa multitudo immolaret vnũ ſiue agnũ, ſiue hœdũ, ſed quod quilibet de multitudine, dũmodo domus illa ſufficeret ad eum abſumendum, vt ſuprà dictum eſt. Lyranus ideo agnũ potius quã quodlibet aliud animal in Phaſe ſacrificatũ fuiſſe arbitratur, quoniã Aegyptij Iouem colebant figura arietis; ne ſcilicet Hebræi agnũ quid numinis poſſidere arbitrarentur, ideo occidere eum à Deo iuſſos. Quam quoq; ſententiam Toſtatus refutat, cùm quod Iouem Hammonem non ſpecie agni, ſed arietis colerent, quem tamen Deus ab hoc ſacrificio excluſit dum anniculum agnum tolli iuſſerit, tùm quia ſi Deus ad iſtiuſmodi idolatriam reſpexiſſet, taurum, aut bouem, potius quàm

Cur decimo die tolli & decimūquartum ſeruari iubeatur.

Lib. 5. de feſt. Heb. c. 3.

Cap. 16.

In cap. 16. Deuter.

Cur agnus potius quam aliud animal.

A quàm quodlibet aliud enim animal occidi voluiſſet, propter Apim, qui apud illos Deorum præ-
cipuus bouis figura colebatur: agnum itaq; immolari voluiſſe aſſerit, quod Hebræorum ſacri-
ficia, aliæque ceremoniæ duplicem habebant finem: vel enim reſpiciebant ad illum tantum-
modo populum, cui præſcribebantur, vel ad tempora venturi Meſſiæ. Priori modo fiebat ſacrifi-
cium in memoriam beneficiorum, ac eius potiſſimum, quod erat propter liberationem à ſerui-
tute Aegyptiorum, vt dicitur in textu: *Et cùm dixerint vobis filij veſtri, quæ eſt iſta religio? dice-*
ris eis, victima tranſitus Domini eſt, quando tranſiuit ſuper domos filiorum Iſrael in Aegypto per- *Cap. 16.*
cutiens Aegyptios, & domos noſtros liberans. Et in Deuteron. etiam dicitur, quod fieret ad recor-
dationem exitus de Aegypto. Huius aũt finis gratia non magis conueniebat agnus quàm ca-
per, quàm taurus: Altero modo magis agnus conueniebat, quia vt ait Eſaias; *Sicut ouis ad oc-* *Cap. 53.*
ciſionem ducetur, & tanquam agnus coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum.
Sic & Rupertus ad ea verba: *iuxta quem ritum* &c. Hoc per anticipationem, inquit, dictum
eſt, necdum enim ipſum tollendi agnum dixerat ritum, & iam dicit, *iuxta quem ritum tolletis,*
& hædum: & eſt ſenſus, ſiue hædum tollat quis ſiue agnum, pro cauſa bene erit, dummodo in
B tollendo immolando, veſcendo ritum eundem obſeruet. Sed & Hugo de Sancto Victore: Qui
non habebit agnum, inquit, ſaltem hædum immolet ſecundum ritum agni. Caietanus etiam
ait iuxta Hebræum haberi ex agnis, & capris accipietis, hincque clarè patere, quod dictio ſu-
perius interpretata, agnus communis eſt tam agno, quàm hædo, ex eo, quòd iubetur accipi ex
agnis, & capris, nam ex vtriſque ſimul impoſſibile fuiſſe ipſum ſumi, niſi medius ſumeretur ex
ouibus, & medius ex capris, quod manifeſtè repugnat præcepto, quod acceptus ſeruetur viuus,
vſque ad quartamdecimam diem. Author Catenæ hebraicè legi ait: *ex ouibus & capris tolletis*
& poni *&* pro *aut*, idque frequentiſſimum eſſe apud hebræos, aliquoſque inde vertiſſe, quem
ex ouibus, aut ex capris accipietis. Chaldaicam litteram eſſe, de agnis, & de filijs caprarum ac-
cipietis. Poſſe ergo paſcha occidi, aut ex agnis, aut ex capris. Porrò agnus debebat eſſe abſque *Qualis de-*
macula, maſculus, & anniculus. Macula non vocatur hic varietas coloris, quam communiter *buerit eſſe*
maculam nominare ſolemus, ſed aliqua monſtruoſitas, aut defectus alicuius membri, aut de- *agnus.*
formitas, aut morbus, vt patet ex Leuiticor. cap. 33. vbi dicitur: *Omnis macula non erit in eo ſi ca* *Eſſe ſine ma*
cum fuerit, ſi fractum, ſi cicatricem habens, ſi papulas, aut ſcabiem, vel impetiginem, non offeretis *cula quomo-*
C *ea domino, bouem, & ouem cauda amputata voluntariè offerre potes, votum autem ex eis ſolui non* *do intelligẽ-*
poteſt: omne animal, quod vel attritis, vel attonſis, vel ſectis, ablatiſq; teſticulis eſt, non offeretis do- *dum.*
mino. Feminam etiam offerri, aut immolari in his nolebat, quia ea, quæ ad Dei cultum ſunt, de
melioribus, de perfectioribuſque eſſe debent, Sexus autem perfectus eſt maſculinus, fœmini-
nus autem valde deficit, quia, vt dicit philoſophus, fæmina eſt maſculus occaſionatus: Immo-
labantur tamen aliquando capra pro peccato, & oues pro hoſtijs pacificis, vt dicetur. Ratio ta-
men potiſſima, cur hic requiratur agnus maſculus, erat ad deſignandum; Chriſtum paſſurum
pro nobis immolandum: Sed quæritur, inquit Toſtatus, cùm hic dicatur, agnus erat immolã- *Maſculus*
dus, quare adiungitur maſculus, quia dicendo agnus ſatis apparet quod maſculus eſſe debebat, *cur, & quo-*
quia agnus nunquam fæmella eſt. Reſpondet gloſſa ordinaria, & Andreas, qui eam maximè ſe- *modo.*
quitur, hoc adiunctum eſſe, quia in græco ponitur πρόβατον, quaſi vox ea poſſit extendi ad ma-
ſculum & fæminam; quorum ſententiam refutans Toſtatus: non ſolùm, inquit, in græco habe-
tur agnus maſculus, ſed etiam in hebræo. Adde quod D. Hieronymus non ex græco, ſed ex
hebræo biblia tranſtulit. Putat itaque Toſtatus, ſexum addi, quia huiuſmodi nomina aliquan-
D do ponuntur ad deſignandam ſpeciem, & aliquando ad ſexum deſignandum, nam cùm dici-
mus aliquem habere oues, & vaccas, non ſolùm indicamus oues tantum poſſidere fæmellas, ſed
etiam arietes, & agnos, nec vaccas tantùm, ſed boues etiam & tauros. Similiter agnus ſumi po-
teſt, non ſolùm pro ſpecie, ſed etiam pro ſexu; itaque nomen ſpeciei non diſtinguit ſexum, ſed
indifferenter conuenit maſculo, & feminæ. *Anniculus*, id eſt, vnius anni, non quod integrum *Anniculus*
annum haberet, ſed quod infra annum eſſet, vel ſaltem annum non excederet, quia agnus qui *quomodo.*
excedit annum iam aries eſt: poterat autem iſte agnus accipi, poſt octauam diem natiuitatis
ſuæ, vſque ad ætatem anni vnius, ſic enim erat quantum ad oblationem: quia animalia immo-
labilia, non immolabantur vſque ad octo dies ſuæ natiuitatis, ſicuti patet ex Leuitic. cap. 22.
Bos ouis & capra cùm genita fuerint, ſeptem diebus erunt ſub vbere matris ſuæ, die autem
octauo, & deinceps offerri poterunt domino. Supereſt modò, vt dicamus, de ritu ſacrifi-
candi, de quo ſic legiſlator: *& ſument de ſanguine eius, & ponent ſuper vtrumque po-*
ſtem, & in ſuperliminaribus domorum, in quibus comedent illum, & edent carnes nocte illa aſſas
igni, & azymos panes cum lactucis agreſtibus. Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua *Sacrificandi*
ſed aſſum tantùm igni, caput cum pedibus & inteſtinis eius vorabitis, nec remanebit quicquam ex *ritus.*

ea

Digitized by Google

eouſque mane. Si quid reſiduum fuerit, igni comburetis. Sic autem comedetis illum: Renes veſtros E
accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis feſtinã-
ter: Eſt enim phaſe, id eſt tranſitus domini. Iubet autem altiſſimus ſumi de ſanguine agni, &
poni ſupra vtrumque poſtem, & in ſuperliminaribus domorum, in quibus comedebatur, id eſt,
Hebræorum, quia vt ſubinde addit, pro ſigno ſit ibi Hebræos, non Aegyptios habitare: inquit
itaque. *Et tranſibo per terram Aegypti nocte illa, percutiamq́ omne primogenitum in terra Aegy-*
pti, ab homine vſque ad pecus, & in cunctis Dijs Aegypti faciam iudicia ego Dominus. Erit autem
ſanguis vobis in ſignum in ædibus, in quibus eritis, & videbo ſanguinem, & tranſibo vos, nec erit in
vobis plaga diſperdens, quando percuſſero terram Aegypti. Monet Caietanus, non liniri debuiſſe
ſanguine poſtes, & ſuperum limen aulæ, in qua comedebatur agnus, ſed poſtes, & ſuperum li-
men externæ portæ domus, in qua comedebatur agnus, quoniam aliàs non fuiſſet ſignum viſi-
bile exterminatori tranſeunti per vicos ad occidendum primogenitos in domibus non ſignatis
Carnes aſſæ cur eſſe debuerint.
ſanguine agni, quod tamen fuiſſe ſcriptura docet. *Et edent carnes nocte illa aſſas igni, & azymos*
panes cum lactucis agreſtibus &c. Carnes aſſæ comedebantur, quia citius ita parabantur ad ci-
bum; quàm ſi elixarentur, & plus nutriebant: Vtrumque autem feſtinantibus, & iter facturis
Panes azymi quando comederentur.
conueniebat. Panes azymi comedebantur tam decimo quarto die cùm agnus comedebatur, F
quàm ſeptem diebus ſequentibus, qui vocabantur azymorum, vnde intelligitur reuera fuiſſe
octo dies azymorum, id quod etiam teſtatur Ioſephus ſeptem videlicet qui pertinent ad ſolem-
Lib. 2. antiq. cap. 2.
nitatem azymorum, quæ incipiebat decimo quinto die vſque ad diem vigeſimum primum, &
diem paſchæ, qui erat, decimus quartus, non enim agnus comedi poterat niſi cum pane azy-
mo, quare rectè etiam dies paſchæ dicitur primus dies azymorum Matth. 26. & Marc. 14. qui
ait: *Et primò die azymorum, quando paſcha immolabant &c.* Et Luc. cap. 22. *Venit autem dies*
azymorum, in qua neceſſe erat occidi paſcha. Quod verò apud nos eſt, *cùm lactucis agreſtibus,*
in Hebræo eſt, al merorim, id eſt, *cum amaritudinibus*, vt recentiores interpretantur. Quamob-
rem volunt hoc eſſe de omnibus herbis amaris, & acribus, & aſpero ſucco madentibus intelli-
gendum. Cui ſenſui fauet & Chaldaica, vt citat author catenæ, habens, *cum amaris herbis.* lxx.
quoque non vertunt lactucas, quæ Græcè appellantur θρίδαξ ſiue θριδάκη, ſed quemadmodum
habent Hebraica, ἐπὶ πικρίδων, hoc eſt, *cum amarulentis*, ſiue *ſub acerbis herbis.* Idem ſentit
Lyranus: *In Hebræo* (inquit) *habetur, cum amaritudinibus. & per hoc intelliguntur herbæ ama-*
ræ indifferenter, nec plus fuit præceptum de lactucis, quam alijs herbis, vt dicunt Hebræi. Quàm G
opinionem improbat Ribera, quoniam ſi lex tantùm diceret, *cum amaritudinibus*, ſimiliter
quiduis aliud amarum, etiam ſi herba non eſſet, accipi poterat: quod non videtur conſonum
rationi. Nam non videtur æquum, vt cum cætera omnia minutiſſimè præſcribat, hac tantùm in
re ſuum Iudæis iudicium relinqueret, vt vel quiduis aliud, vel hanc, vel illam herbam adhibe-
rent, ſed eundem ab omnibus ritum obſeruari oportuit. Et quamuis hoc nomine amaritudines
etiam ſignificentur, vt Thren. 3. *Repleuit me amaritudinibus*: contendit commune hoc vocabu
lum vſu Hebræorum ad herbam quandam amaram accommodatum eſſe, id eſt, ad lactucam
ſylueſtrem, & ita Moſem accepiſſe, ne quiuis pro arbitrio in re tanta hanc, vel illam acciperet.
Lactuca agreſtis.
Confirmat autem etiam opinionem ſuam Ribera ex verſione lxx. qui, vt eſt dictum, reddiderũt
ἐπὶ πικρίδων: quoniam πικρίδα Theodorus Gaza, vir linguæ Græcæ, id eſt, ſuæ peritiſſimus,
9. Hiſt. 6.
lactucam agreſtem vertit in Ariſtotele. Eodem etiam modo lxx. verterunt Numer. 9. vbi nos
Lib 19. c. 8.
etiam habemus: *Cum azymis & lactucis agreſtibus comedent illud.* Cæterùm videndum eſſet,
Picris quid.
num ea Theodoti verſio ſit approbanda, nam etſi Plinius de lactucæ generibus agens dicat. *Peſ-*
Li. 2. c. 166.
ſimum autem genus cum exprobratione amaritudinis appellauere picrida, & Dioſcorides etiam H
lib 7. Hiſt. cap. 11.
ſcribat lactucam agreſtem eſſe πικρὰν τῇ γεύσει: huic tamen πικρὶς cichorij ſiue intubi genus
eſt, & Theophraſtus πικρίδα inter κιχωριώδη enumerat: vnde & Plinius ait: *Amara aphace, quæ*
Lib. 21. c. 7.
& picris nominatur, & ipſa toto anno florens: nomen ei amaritudo impoſuit. Quo loco Theodo-
Amarago.
rus πικρίδα reddidit amaraginem, qui apud Ariſtotelem reddiderat lactucam agreſtem. Qua-
re ni fallor, æquè ſylueſtre cichorium cum agno comedi poterat: id eſt vulgare noſtrum cicho-
rium, vbique obuium floribus cæruleis, vulgo radicchio nuncupatum cum ſit lactuca agreſtis
Ruellio ea, quæ vulgò in officinis dicitur Endiuia, recentioribus quibuſdam endiuia ſylueſtris,
& ſcariola vulgò. Leuinus Lemnius in eo opere, in quo herbarum, atque arborum, quæ in ſacris
Lemnij de lactuca ſyl. ſententia.
biblijs paſſim obuiæ occurrunt, & nomina & vſum non inuenuſtè explicat, eiuſdem quidem fer-
mè eſt ſententiæ, ſed quia ideò vulgaris endiuiæ, quæ ipſi quoque eſt vera, at genuina lactuca
ſylueſtris vſum improbet, quia adulta nimiam acquirit amaritudinem, nec probo, nec probare
debeo, cùm quia ſumma ibi amaritudo requiritur, tum quia adulta cum paſchali agno ſumi
tempus anni, quod erat decima quarta Aprilis, non permittit, quia tunc omnes tenerrimæ ſunt
herbæ.

A herbæ. Ad hæc lactuca illa cum agno condimenti vice, vt ipſe credit, non elixabatur; aſſus enim comedebatur, & elixum lex ipſa vetabat, vt ex ſuperioribus conſtat. Sed verba eius afferam. Cùm itaque eſſe dixiſſet, qui hoc loco lactucæ nomine, ſeridis ſpecies deſignari credunt, & intyba, ideſt, cichoreum, & quæ corrupta vocè ſcariola dicitur, mox ait: Cæterùm lactucam illam ſyluestrem, quæ endiuiæ nomine inſignita eſt, in edendi agni paſchalis vſum adhibitam velut condimenti loco, non facilè mihi perſuadere poſſum, cùm ob inſignem, vrentemque amaritudinem, quæ linguam vellicat, non ſit eſculenta, niſi cùm primùm emergit, nec adhuc ſpinis in dorſo, parteque auerſa armata ſit: Vincit enim endiuia vulgaris, quæ germana eſt lactuca ſylueſtris amaritudine reliquas ſtirpes, quæ ſucco lacteo madeſcunt. Quocirca Medici nouellam, ac teneram in vſum medicamenti adhibent, non adultam, quæ aculeata eſt, ac ſpinulis horret, tum vetuſtate amareſcit. Intybi verò ſpecies cocto, elixoque agniculo condimenti vice adhibitam protſus crediderim, nempe cichoreum, & ſeriolam, ex quorum non ſolùm folijs, ſed radicibus etiam acetaria conficere Belgæ didicere. Deinde dicit lex. *Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, ſed aſſum tantum igni.* Rationem reddit Toſtatus:
B Quia cibus (inquit) crudus indigeſtibilis eſt: additque non hoc ideo dici, quaſi aliàs Hebræi crudum voluiſſent deuorare, ſed dici ex ſuperabbundantia, cùm omnia voluerit Deus explicare, tam illa, de quibus poſſet eſſe error, quàm illa, in quibus non poſſet errari. Lyranus verò aliam aſſignat rationem, videlicet illud fuiſſe vetitum in deteſtationem idolatriæ, quia aliqui idolatræ (inquit) in honorem deorum ſuorum, carnes aut crudas aut ſemicoctas comedebant. Sed fieri poteſt (inquit Toſtatus) quod id Lyranus à quopiam Hebræo intellexerit, nam alioqui, id diligenter apud veteres, nominatim apud Ouidium in Faſtis, reperire mihi non licuit. *Nec coctum aqua.* Duplici ratione, vt idem Toſtatus ait, primò, quia carnes expeditiùs aſſantur, quàm coquuntur: omnia autem iſta, quæ fiebant, quandam portendebant velocitatem exeuntium de Aegypto: Secundò quia carnes elixatæ reſoluuntur ex humiditate, aqua ſcilicet ſubintrante, & calore aperiente poroſitates, quo modo, propter teneritudinem, etſi faciliùs vẽtriculo obediant, minus tamen nutriunt, ideoque magnos labores exercituris minus conueniebant. Cæterùm cum hiſce pugnare videtur, quod dictum eſt Deuteron. 16. *Immolabis phaſe veſpere ad Solis occaſum, quando egreſſus es de Aegypto, & coques, & comedes in loco, quem elege-*
C *rit dominus Deus tuus.* Idem Toſtatus locum vtrumque concilians ait verbum hebraicum ſignificare aſſare, & coquere, nec poſſe ambiguitatem tolli, niſi ex adiuncto: ac propterea tam in noſtra translatione, quàm in hebræo, non dici, vt nihil coctum comedatur, ſed, vt nihil coctum aqua: Ambiguitas enim vocabuli, cauſa fuit, vt adderetur aqua, quaſi aliter rectè intelligi non poſſet, vtrum aſſum diceret, an coctum. Sententiam eius veram eſſe aſſerit Ribera, quia baſal ſignificat id facere, quo cibus aptus ſit, vt edatur, ſiue aſſatio ſit, ſiue decoctio, ſiue maturitas in fructibus. Confirmare hoc noſtram tranſlationem, 2. paralip. 25. *Et aſſauerunt phaſe ſuper ignẽ ſicut in lege ſcriptum eſt.* Similiter verterunt ſeptuaginta, cùm ſit in hebræo hoc ipſum verbum quod coquere, & aſſare ſignificat. Sequitur, *Caput cum pedibus eius, & inteſtinis vorabitis:* Quo loco, vt teſtatur Caietanus, ſuperfluit, *vorabitis*, non enim ideſt in hebræo, nec apud Septuaginta, ſed Hieronymus perſpicuitatis cauſa addidit: pendet igitur ex præcedentibus: *non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, ſed aſſum tantùm igni, caput cum pedibus eius, & inteſtinis*, ideſt, ne pedes abſcindatis, aut caput, vt fieri ſolet, aut aliquam eorum partem proijciatis, aut aliter hæc ad eſcam paretis, ſed aſſa ſimiliter igni, comedite. Inteſtina autem edu-
D cebantur, & abluta ipſi agno imponebantur, vt ſimul torrerentur, & cum reliquo corpore comederentur. Authot catenæ ait hebraicè eſſe cherahaf, ideſt, cum cruribus eius, ſed idem eſſe. Monet etiam, inteſtina intelligi præter ſel, & ilea fęces continentia, quę ſint abijcienda, ſignificare enim per partes totum, immundam ſcilicet extorum partem, & eſui aptam. Toſtatus tradit ideò etiã inteſtina, & pedes addi, quia iſtiuſmodi victima ſolius erat domini Dei, ideoque nihil, cùm omnia eius eſſent ſacra perire debebat, vt patet ex cap. 9. numeror. vbi dicitur: *Si quis autem mundus eſt, & in itinere non fuit, & tamen non fecit phaſe, exterminabitur anima illa de populis ſuis, quia ſacrificium domino non obtulit tempore ſuo.* In alijs verò carnibus, quas Hebræi comedebant, non requirebatur, vt eſſent mundę, vt conſtat ex 12. Deuteron. diſtinguiturque in hoc eſus agni paſchalis ab alijs carnibus, quia ſicut ad carnes aliorum ſacrificiorum, ſic etiam in eſu agni paſchalis requirebatur munditia: habemus enim Leuitic. 7. *Qui fuerit mundus, veſcetur ex ea: anima polluta quæ ederit de carnibus hoſtiæ pacificorum, quæ oblata eſt domino, peribit de populis ſuis &c.* Sic requirebatur munditia in comedentibus phaſe, vt patet ex allato Numeror. loco, vbi inſuper immundi conqueſti ſunt, quare non comedebant phaſe ſicut alij, mandatque Deus, quod nullus immundus comedat phaſe, ſed id faciat in menſe ſecundo,

Agnus cur coctus edi dicatur.

Carnes aſſe cur pręcepta.

Quid per inteſtina intelligãtur.

Immundi phaſe comedere non poterant.

quan-

quando iam mundus fuerit. Diſtinguitur præterea eſus agni (paſchalis) ab alijs carnibus;quia E
cæteris carnibus veſci licebat in qualibet vrbe filiorum Iſrael,vt habetur Deuteron. 12. Comedere autem, & immolare phaſe non licebat in qualibet vrbe, ſed ſolùm in loco, vbi eſſet tabernaculum domini,& arca, vt dicitur 17. Deuter. *Non poteris immolare phaſe in qualibet vrbium tuarum,quas dominus Deus tuus daturus eſt tibi,ſed in loco,quem elegerit dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi immolabis phaſe*; Et in hoc etiam phaſe æquiparatur alijs ſacrificijs, quia & ipſa non poterant in omni loco offerri,ſed ſolùm in loco tabernaculi,vt patet Leuit. 17. & Deuteron. 12. Hoc autem inter victimas pacificorum, & agni paſchalis,etſi vtræque ad eoſdem populares pertinebant,intererat, quod de victima pacificorum etiam ſequenti die comedi licebat,de agno verò immolato, nequaquam, ſed veſpera tantùm diei decimi quinti ſubſequentis; & ratio eſt,quia agni immolatio erat ex præcepto; oblatio verò victimarum pacificarum,erat ex voluntate ſola, & votiua; In his itaque quæ ad neceſſitatem pertinent, vel quæ ſunt ex neceſſitate,ſtrictior regula ponitur,quàm in his,quæ ſolùm voluntaria ſunt. Immolatio autem agni paſchalis non ſolùm non erat ſpontanea,nec votiua, ſed ſub magna præcepti obligatione,vt ſi quis obſeruare negligeret,mereretur mortem,quia dicitur,quod *peribit de populo ſuo*, vt habetur Numeror. cap. 9. De reliquo verò continuò ait lex: *Nec remanebit ex eo quicquam vſque mane; ſi quid reſiduum fuerit, igni comburetis*. Poſteriori huic præcepto; *ſi quid reſiduum fuerit*, addendum eſſet ex hebræo, vt ait author catenæ, *had boker*, ideſt, *vſque mane*. F

Quomodo differat agni paſchalis oblatio à victimis pacificis.

Sed conſultò verborum repetitionem prudens vitauit interpres, cùm neceſſariò ſubaudiretur, fiebat autem hoc etiam in quibuſdam alijs ſacrificijs: Nam & Leuitic. 7. habemus: *Cuius carnes eadem comedentur die,nec remanebit ex eo quicquam vſque mane:* Eſt autem ſenſus; oſſa, & neruos,& carnem illis inhærentem continuò igne conſumite, nec reſeruentur in diem ſequentem. Si verò, caſu aliquo, in diem ſequentem reſeruata fuerint, ſine mora comburantur. Rupertus idcirco, inquit, ſecundum literam debet intelligi, quia videlicet qui comedat hoc ſacrum mane, Hebræus nullus erit, media nocte cogentibus exire Aegyptijs. Fuere, teſte Toſtato, qui dicerent, oſſa agni immolati, quæ non comeduntur, quia non franguntur, comburi debere, ſed id falſum eſſe ait, quia in litera dicitur, *ſi quid reſidui fuerit*, ſi enim voluiſſet de oſſibus priuatim intelligi, non poſuiſſet ſub dubitationem, quia certum eſt, oſſa propter duritiem eſui eſſe inepta: Rationem itaque, cur nihil de ſacrificio aliquo ſupereſſe debebat, eſſe, quia carnes ſacrificiorum erant ſacræ: De ſacris autem cùm ne homini quidem non circumciſo dare licebat, G
tantùm abeſt vt concederentur canibus, aut alijs animantibus; igne vrebantur, quia & ſic Deus honorabatur, quia holocauſtum fiebat de illis carnibus. *Sic autem comedetis illum; renes veſtros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis feſtinantes, eſt enim phaſe, ideſt, tranſitus domini:* Hæc omnia feſtinationem indicant, quoniam tunc profecturi erant ex Aegypto, & in memoriam huius feſtinationis omnia eodē modo fiebant, renes accingunt, qui properare volunt, ne laxis, & demiſſis veſtibus impediantur: Calceamenta in pedibus habere iubentur, quoniam in cænis ſine calceamentis diſcumbebūt, ne thororum ſtragula polluerentur. Baculi etiam ſunt iter facientium. Vnde autem nonnulli dixerint illos ſtantes comedere agnum ſolitos eſſe, neſcio. Dixit id quidem (vt apparet) Philo in libello de ſacrificijs Abelis & Caini, in medio ferè; ſed ſi id verè ſenſit, ne ille errauit: nam neque ex Græco id colligi patet. In eo verò quod ait: *Eſt enim Phaſe domini:* cauſam primam huius feſtinationis indicat, quæ fuit imitatio velocitatis angeli percutientis Aegyptios, & trāſeuntis Hebræos. His autem ſolis, neutiquam alienigenis, niſi prius circumciderētur, edere paſchalem agnum licuiſſe, ipſe quoque legiſlator ait his verbis: *Hæc eſt religio Phaſe: Omnis alienigena nec comedet ex eo: Omnis aut ſeruus emptitius circumcidetur, & ſic comedet. Aduena, & mercenarius non comedent ex eo.* Mercenarium autem intelligit alienigenam, qui mercedis & H
lucri cauſa aſſiduè inter Hebræos verſabatur. Et paulo pòſt; *Quod ſi quis peregrinorum in veſtram voluerit tranſire coloniam, & facere Phaſe domini, circumcidatur prius omne maſculinum eius, & tunc ritè celebrabit, eritque ſicut indigena terræ*. Accedo modò ad alia ſacrificia, in quibus vſus erat huius etiam pecoris. Dixi autē in hiſtoria præcedenti de boue, tria fuiſſe apud Hebræos ſacrificiorum genera, holocauſtum, hoſtiam pacificam, & ſacrificium pro peccato; In holocauſto ſecundum animalium genus fuiſſe ex pecoribus; ſic enim ait legiſlator; *Quod ſi de pecoribus oblatio eſt, de ouibus, ſiue capris in holocauſtum: maſculum abſque macula offeret, immolabitque ad latus altaris, quod reſpicit ad aquilonem, coram domino. Sanguinem illius fundent ſuper altare filiorum per circuitum, diuidentque membra, caput, & omnia, quæ adhærent iecori, & imponent ſuper ligna, quibus ſubijciendus eſt ignis. Inteſtina verò, & pedes lauabunt aqua: Et oblata omnia adolebit Sacerdos ſuper altare in holocauſtum, & odorem ſuauiſſimum domino.* In-

Cur de ſacrificijs nihil ſupereſſe debuerit.

Comedendi modus.

Quibus edere conceſſū.

Sacrificiorū genera.

Holocauſtū.

qui-

A quibus ex tantùm adnotemus, quæ à priori holocauſto, in quo ſacrificabatur vitulus, differunt.
In primis agnum, & hædum anniculos eſſe oportebat, cum vitulum grandiorem etiam macta- *3. antiq.*
re liceret, vt teſtatur Ioſephus. Legitur & in nonnullis codicibus, *agnum maſculum anniculum,*
& abſque macula offerret, cùm in hebræo, & in tranſlatione Septuaginta, & in Chaldaica pa- *Agnus an-*
raphraſi hoc tantùm ſit, quod poſuimus, *maſculum abſque macula offeret*. Anniculus autem *niculus.*
intelligitur, ſicut etiam ſuprà diximus, qui annum non exceſſerit, licet totum minimè expleue-
rit. Illud etiam peculiare huius holocauſti, immolari ad latus altaris aquilonare, non ſuper al-
tare, ſed iuxta, cauum enim erat altare, nec eiuſmodi, vt ſuper illud animalia immolarentur.
Cur autem ad latus aquilonare, dicetur in myſtica ſignificatione, ſunt enim permulta in his,
quæ ſignificationis tantùm cauſa præcepta ſunt. Poterat, & hoſtia pacifica ex ouibus offerri, *Hoſtia pa-*
atque etiam ex capris, eodem prorſus ritu, quo cùm erat ex bobus, niſi quod cùm erat ex oui- *cifica.*
bus, & offerebatur agnus, cauda etiam tota incendebatur domino. Porrò ſacrificium pro pec-
cato non ſemper eodem modo fieri ſolere, in boue etiam dictum eſt, ſed variari perſonis, & ho-
ſtiarum genere, & cauſis offerendi; Perſonis, quia aut pro peccato pōtificis offerri, aut pro pec-
B cato populi, aut principis, aut plebei hominis. Hoſtiarum genere, quia aut vitulū, aut hircum,
aut capram, aut vaccam, aut agnam. Cauſis offerendi, quia aliter offerebant, qui per ignoran-
tiam peccabant, aliter qui ſcientes, & volentes. De omnibus ſigillatim diximus, hic tamen pri- *Peccatum*
uatim dicturi, quæ peculiariter ad huius pecoris hiſtoriam pertinent. De peccato itaque plebei *plebis per*
per ignorantiam dico ex 4 Leuit. Plebeius homo, qui more ſcripturæ vocatur de populo terræ, *ignorantiā.*
offerre iubetur capram, aut etiam ouem. Fit autem ſacrificium eodem ritu, quo cùm offertur *Peccatum*
hircus pro peccato principis. Princeps autem per ignorantiam peccans offerens domino ho- *principis*
ſtiam hircum &c. ponere iubebatur manum ſuper caput eius, cùmque immolauerat eum, vbi *per ignorā-*
mactari ſolet, holocauſtum coram domino, quia pro peccato erat, Sacerdos tingere iubebatur *tiam, & e-*
digitum in ſanguine hoſtiæ pro peccato, tangens cornua altaris holocauſti, & reliquum fundēs *ius holocau-*
ad baſin eius. Adipem verò adolebat ſuprà, ſicut in victimis pacificorum fieri ſolet, rogabatque *ſtum.*
pro eo Sacerdos, & pro peccato eius, & dimittebatur ei. Plebeium autem hic vocant quemlibet
de populo, qui princeps non ſit. Et quia minus digna perſona eſt, quàm principis, minorem
etiam victimam offert, nec marem, ſed fæminam; huic enim fæmina conueuit, ſicut mas magi-
C ſtratui, vt ait Philo in libello de victimis: Minus quippe virilitatis, vt ita dicam, ſapientiæque *Peccatum*
habet priuatus homo, quàm princeps. Si quis cæremonias ſacrorum per ignorantiam viola- *per ignorā-*
rat, vt ſi oleo ſacræ vnctionis, aut thymiamate Deo dicato vteretur, aut ederet ſacros cibos, *tiam.*
quos ſolis Sacerdotibus edere licebat, arietem offerre iubebatur, Leuit. 5. propter cultū Deo,
rebuſque ſacris debitum. *Iam verò anima, ſi peccauerit per ignorantiam, feceritque vnum ex his,* *De peccato*
quæ domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem ſuam, offerre iubetur arietē *ſine ignorā-*
immaculatum de gregibus ſacerdoti, iuxta menſuram æſtimationemque peccati, qui orabat pro illo *tia cōmiſſo.*
quod neſciens fecerat, & dimittebatur illi, quia per errorem deliquit in domino. Item anima quæ
peccauerit, & contempto Domino negauerit proximo ſuo depoſitum &c. & quodlibet aliud ex plu-
ribus fecerit, in quibus ſolent peccare homines. Pro peccato ſuo offeret arietem immaculatum de
grege, & dabit eum ſacerdoti iuxta menſuram, æſtimationemque delicti, qui rogabit pro eo coram
domino, & dimittetur illi pro ſingulis, quæ faciendo peccauit. Arietem immaculatum de grege, id
eſt tenerum, & optimum, *iuxta menſuram æſtimationemque delicti* Ita hoc intelligendum eſt,
vt pro maiori peccato melior, & precioſior aries offeratur, vilior & deterior pro minori, vt iu-
D dicauerit Sacerdos: Sic interpretatur Ribera: Sed Toſtatus, mauult arietem hic exigi emptum *4. de ſacri-*
duobus ſiclis, quoniam paulo ante dixit de eo, qui per errorem in cæremonias peccauerat: *Of-* *ficys c. 6.*
feret pro delicto ſuo arietem immaculatum de gregibus, qui emi poteſt duobus ſiclis. Quare cùm
nunc ait: *Iuxta menſuram, æſtimationemq; delicti*, ipſe ita interpretatur: Tantus erit valor iſtius
arietis, qui offertur, quanta æſtimatio, vel menſura poſita in ariete pro peccato, id eſt, duorum
ſiclorum. At non animaduertit, inquit Ribera, vbi precium duorum ſiclorum conſtituitur, non
addi; *iuxta menſuram æſtimationemque delicti*, quia iam certum precium definiebatur: vbi verò
dicit: *Iuxta menſuram æſtimationemque delicti*, non conſtitui precium duorum ſiclorum, quo-
niam conſtitui non poterat, cum precium arietis immolandi, arbitrio Sacerdotis relinquere-
tur. Verba ergo ipſa Toſtati expoſitionem refutant, quomodo enim erit aries iuxta menſuram,
æſtimationemque delicti, ſi eiuſdem precij ſit, qui pro peccatis omnibus offertur. Itaque haud *Cōfeſſionis*
obſcurè hic vmbram, & figuram confeſſionis noſtræ videmus, quandoquidem & de occultis *ſacramen-*
peccatis hic agitur, vt apertè docuit Ioſephus, dicens; *Qui autem ſciēs peccauit, nemine conſcio,* *talis typus.*
arietem offeret, lege ita iubente &c. Et is qui peccaret, iubetur adire Sacerdotem, & peccatum *3. antiq. ca-*
illi detegere, vt pro eius arbitrio aries eligatur, & ipſe pro peccatore oret. Eſt verò explicatu di- *pit. 10.*
gniſſi-

Digitized by Google

gniſſimum,cur in peccatis per iguorantiam admiſſis pontificis,& totius populi,principumque E
meminerit, in ijs autem,quæ conſultò admittuntur, vnam omnibus legem ſtatuerit,& ſine vl-
lo delectu de omnibus dixerit : *Anima qua peccauerit,& contempto domino, &c.* Nec maiorem
hoſtiã à pontifice,aut à toto populo,aut à principe offerri iubeat, quàm à plebeio homine,cùm
ſecus in peccatis ex ignotantia ſtatuerit. Deinde cùm conſtet,grauiora eſſe peccata,quæ ſcien-
tes facimus,quàm quæ per ignorantiam fiunt,cur in his vitulum offerri pręcepit maiorem ho-
ſtiam,& meliorem,in illis verò arietem? Mihi quidem,inquit Ribera , videtur Moyſes in pec-
catis , quæ homines ſcientes admittunr, non meminiſſe ponrificis,aut principis, aur populi to-
Victima di-
uerſitas pro
magnitudi-
ne.
tius , vr docerer hos quidem inſcientes peccare poſſe,vt homines ; à ſcientibus verò longiſſimè
abeſſe debere omne peccatum . Maiores autem, ac precioſiores victimas offerre iubebantur,
qui ſcientes peccant , quàm qui inſcientes, quoniam homo de populo terræ per ignorantiam
peccans , capram offert, aut ouem; ſi prudens, & ſcienspeccet, offert arietem; ponrifexque aut
princeps,aut totus populus,ſi ſcieus peccer,quaſi quiſpiam de media plebe,iudicatur. Magnũ
autem eſt totius populi peccatum, ideoquè magna etiam hoſtia indiget,vitulo ſcilicet , eſtque
eadem de peccato principis interpretatio , minor tamen in illo hoſtia offertur, quia minus eſt
peccatum principis,quàm totius populi:Offertur autem pro maiori eius peccato aries, qui pre F
cioſior eſt capra,& oue. At qui ouem, aut arietem offerunt,tacitè admonentur, vt imposterum
innocentiæ ſtudeant , dentque operam , vt quibus aut iniuria aliqua , aut exemplo nocebant,
Sacrificium
iugi.
omni ratione proſint. Sed de priori præcepto mox in myſticis Porrò immolabantur etiã agni
in ſacrificio iugi,quod quale ſit,& cur iuge dicatur, lex ipſa docet Numeri 28. *Hac ſunt ſacrifi-*
cia,qua offerre debetis , agnos anniculos immaculatos duos,quotidie in holocauſtum ſempiternum.
Vnum offeretis manè , & alterum ad veſperum in decimam partem aphi ſimila , qua conſperſa ſit
oleo puriſſimo,& habeat quartam partem hin . Holocauſtum iuge eſt , quod obtuliſtis in monte Si-
nai in odorem ſuauiſſimum incenſi domini,& libabitis vini quartam partem hin per agnos ſingu-
los in Sanctuario domini . Alterumque agnum offeretis ſimiliter ad veſperam iuxta omnem ritum
ſacrificij matutini & libamentorum eius,oblationem odoris ſuauiſſimi domino. De eodem eadem
dixerat Exodi 29. Sed de hoc ſacrificio etiam in boue dictum eſt. Huius initium fuiſſe matuti-
num ſacrificium teſtatur litera, appellando, vt ait Caietanus, agnum ſacrificij veſpertini, agnũ
ſecundum;& quia non expectandus erat occaſus Solis pro hora ſacrificij veſpertini , ideo dici-
tur inter veſperas,hoc eſt,inter occaſum Solis, & Solem propinquum occaſui : Nec verò men- G
ſura ſimilæ,nec menſura vini,nec modus,quo res iſtæ adhibentur agno,qui cremebatur, inno-
tuit, inquit, nobis(nos quid hin,& æpha ſit,in boue ex Ribera diximus)ſcimus duntaxat,quod
agnus tam matutinus, quàm veſpertinus cremebatur, adhibitis ei tribus iſtis rebus ſimila, oleo,
& vino, vt in his quatuor vniuerſis, fructus terræ Deo iugiter ſacrificarentur . De Sacerdotum
conſecratione, rituque oblationis pro illis habemus præceptum Dei in principio eiuſdem loci:
Conſecra-
tionis Sacer
dotũ ritus.
Sed & hoc facies, vt mihi in ſacerdotio conſecrentur . Tolle vitulum de armento, & arietes duos
immaculatos, paneſque azymos, & cruſtulam abſque fermento, qua conſperſa ſint oleo, lagana quo-
que azyma, oleo lita. De ſimila triticea cuncta facies, & poſita in caniſtro offeret . Vitulum autem
& duos arietes, & Aaron & filios eius applicabis ad oſtium tabernaculi teſtimonij. Cumque laueris
patrem cum filijs ſuis aqua, indues Aaron veſtimentis ſuis, ideſt , linea & tunica & ſuper hume-
rali & rationali, quod conſtringes baltheo, & pones tiaram in capite eius, & laminam ſanctam ſu-
per tiaram, & oleum vnctionis fundes ſuper caput eius, atque hoc ritu conſecrabitur. Filios quoq;
illius applicabis & indues tunicis lineis, cingeſque baltheo, Aaron ſcilicet & liberos eius; & impo-
nes eis mitras, eruntq; ſacerdotes mihi religione perpetua. In Hebræo legitur Lekack par echad H
ben bakar, *Accipe ſeu tolle vitulum vel iuuencum vnum filium bouis, ſiue vacca,* ſed hoc parui re-
ferre ait Author catenæ, eſſeq; Hebraiſmum pro nondum adulta: additque alios vertere , *Tol-*
le iuuencum vnum ex bubus. Lxx. λήψῃ μοσχάριον ἐκ βοῶν ἕν , *Accipies vitulum ex bobus vnum .*
Chaldaica, *tolle vitulum de armento .* Hęc autem omnia idem dicere. *De ſimila triticea cuncta*
facies, & poſita in caniſtro offeres, vitulum autem & duos arietes, &c. In Hebræo eſt, *Poneſque ea*
in caniſtrum vnum, & offeres ea in caniſtro vnà cum iuuenco, & duobus arietibus. Alij, *Poneſque*
hac in ſporta vna cum vitulo & duobus arietibus. Septuaginta autem & Chaldaica videntur eo-
dem modo legere, quo & Latinus interpres, videlicet, *poneſque ea in caniſtro vno , & offeres ea*
in caniſtro, & vitulum & duos arietes, &c. Verùm & hoc per exiguum eſt, in idem enim tandem
Pecorũ vſus
cur in con-
ſecratione
Sacerdotis.
hæc omnia redeunt; Cuncta ſiquidem iſta deo offerenda erãt, etiam homines ipſi. Quia autem
omnis conſecratio , emundatio quædam habebatur , qua de prophano quiſpiam, ſacer & ſan-
ctus reddebatur, ideo pecorum mactatio (inquit idem author) interueniebat, quod tunc nihil
emundabatur, niſi in ſanguine, non humano, qui lege naturę & diuina effundi prohibitus erat,
ſcd

A ſed animalium mundorum,& ſine defectu exiſtentium. Igitur pro conſecratione ſummi Sacer-
dotis Aaron,offerri iubetur iuuencus,hoc eſt,vitulus iã adultus,fortis & elegans,ex multis ele-
ctus,cui adduntur arietes duo,& ipſi immaculati,nam nullũ animal maculoſum immolari de-
bebat,præcipuè in Sacerdotis ſummi conſecratione. Et quia etiam gentilium ritus erat,multi
generis panes dijs ſuis offerre,& in excelſis ſolenniter edere,ſed omnia cũ fermento,iubet Do-
minus Moyſi omnibus ſacrificijs iſtis abeſſe omne fermentum, vt ſint azyma & oleo plus mi-
nuſuè oblita. Sunt qui,teſte Toſtato,immolari in hac ſacerdotum cõſecratione vitulum velint,
in memoriam illius vituli, quem fabricauit Aaron, & adorauit populus,quod tamen ille refu-
tat,ideo hic immolari arbitratus, quia cùm ſit hoſtia maior,etiã pro maiori peccato, quale eſt
ſacerdoris, immolandus erat. Pro peccato autẽ hic offerri patet ex ſubſequentibus vbi dicitur:
Carnes verò vituli,& corium,& fimum combures foris extra caſtra,eo quòd pro peccato ſit. Offe-
rebantur verò duo arietes, vt ait Lyranus, vnus ad memoriam arietis,quem immolauit Abra-
ham pro filio ſuo Iſaac,quia ibi obediẽs valde fuit,cuius imitatores eſſe debent ſacerdotes; &
alterum,ad memoriam agni immolati in exitu de Aegypto. Sed & hæc ſententia nõ probatur
Toſtato,quia cùm fit aliquid ad memoriam alicuius rei, id debeat fieri congruenter, atque ita

Vitulus cur in conſecratione ſacerdotum immoletur.

B deberet offerri vnus aries,& vnus agnus,vt ſcilicet agnus agno reſponderet. Dicendũ itaq; pu-
tat,duos à Deo iuberi offerri arietes,quia ſolennitas conſecrationis ſacerdotũ, inquit,erat val-
dè magna,ideò debebant in ea omnia ſacrificiorũ genera offerri: Genera autem ſacrificiorum
ſunt tria,ſcilicet holocauſtum,hoſtia pro peccato,& hoſtia pacifica: In quibus omnibus hic of-
fertur,vitulus enim pro peccato vt dictum eſt: vnus aries in holocauſtũ, vt patet ex his verbis:
*Ipſum autem arietem cõcides in fruſta,lotaq; inteſtina eius,& pedes pones ſuper conciſas carnes,
& caput illius,& offeres totum arietẽ incenſum ſuper altare*. Alter aries erat in hoſtiam pacifi-
cam,vt patet,quia infra mandatur,vt coquerentur partes carnium eius,& comederent eas Aa-
ron,& filij eius in loco ſancto,& ſunt partes,quas accipiebant de hoſtijs pacificis, vt conſtat ex
8. Leuit. *Arietes immaculatos*. Hoc adiectiuum licet immediate coniungatur ſubſtantiuo, arie-
tes,nihilominus etiã ad vitulũ coniungendũ eſt,quia nec vituli,nec arietes maculati eſſe debe-
bant;nullũ namq; animal Deo offerri poterat,in quo vlla eſſet macula. Poſitis ſacrificijs,quæ
fiebãt ex rebus animatis,ſubiunguntur ſacrificia de reb. inanimatis,vt nimirum ſolẽnitas tantę
conſecrationis totaliter impleretur,& ex omni genere ſacrificiorũ offerretur. *Et cruſtulã abſq;*

Arietes duo cur.

Sacrificiorũ genera quot.

C *fermento*. Cruſtula ſecundum Toſtatũ eſt quoddã genus panis tenuiſſimi,ita vt totũ cruſta eſſe
videatur: In hebręo dicitur ſimila,quod inquit idem eſt,nam illa cruſtula de ſimila fiebat. Erat
autem ſine fermento,quia fermentum malitiam conſcientiæ deuorat,quæ à ſacerdotib. pro-
cul abeſſe debebat,ſicut declarat Apoſtolus 1. Corint. 5. inquiẽs: *Non in fermẽto malitia, & ne-
quitiæ,ſed in azymis ſynceritatis,& veritatis*. Adde etiam,quod ſacerdotes idolorũ panẽ pol-
lutũ, & fermentatum offerebant. Sequitur Scriptura: *Poſtquam initiaueris manus eorũ,applica-
bis & vitulũ corã tabernaculo teſtimonij. Imponentq; Aaron & filij eius manus ſuper caput illius,
& mactabis eũ in conſpectu domini iuxta oſtiũ tabernaculi teſtimonij. Sumptumq; de ſanguine vi-
tuli pones ſuper cornua altaris digito tuo,reliquum autẽ ſanguinẽ fundes iuxta baſin eius. Sumes
& adipem totum,qui operit inteſtina,& reticulũ iecoris,ac duos renes, & adipẽ,qui ſuper eos eſt,
& offeres incenſum ſuper altare. Carnes verò vituli,& corium,& fimum combures foris extra ca-
ſtra,eo quòd pro peccato ſit. Vnum quoq; arietem ſumes ſuper cuius caput ponẽt Aaron & filij eius
manus,quem cùm mactaueris,tolles de ſanguine eius et fundes circa altare,ipſum autem arietem
ſecabis in fruſta,lotaq; inteſtina eius,ac pedes,pones ſuper conciſas carnes,& ſuper caput illius,&*
D *offeres totum arietem incenſum ſuper altare. Oblatio eſt domino, odor ſuauiſſimus victimę domi-
ni. Tolles quoque arietum alterum,ſuper cuius caput Aaron,& filij eius ponent manus. Quem
cùm immolaueris, ſumes de ſanguine ipſius, & pones ſuper extremum auricula dexteę Aaron,
& filiorum eius, & ſuper pollices manus eorum, ac pedes dextri, fundeſque ſanguinem ſuper
altare per circuitum. Cùmque tuleris de ſanguine, qui eſt ſuper altare, & de oleo vnctionis,
aſperges Aaron, & veſtes eius, filios, & veſtimenta eorum, conſecratiſque ipſis, & veſtibus, tol-
les adipem de ariete, & caudam & aruinam, quę operit vitalia, ac reticulum iecoris, & duos re-
nes atq; adipem,qui ſuper eos eſt,armumq; dexterum,eo quod ſit aries conſecrationis,tortamq; pa-
nis vnius,cruſtulam conſperſam oleo,laganum de caniſtro azymorum,quod poſitum eſt in conſpectu
domini,poneſque omnia ſuper manus Aaron,& filiorum eius,& ſanctificabis eos eleuans coram do-
mino. Suſcipieſque vniuerſa de manibus eorum,& incendes ſuper altare in holocauſtum odorem
ſuauiſſimum in conſpectu Domini,quia oblatio eius eſt ſumes quoq; pectuſculum de ariete,quo ini-
tiatus eſt Aaron,ſanctificabiſq; illud eleuatum corã domino,& cedet in partem tuam. Sanctifica-
biſq; & pectuſculum conſecratum,et armũ,quem de ariete ſeparaſti,quo initiatus eſt Aaron,& filij
eius,cedentq; in partem Aaron,& filiorũ eius iure perpetuo à filijs Iſrael. Quia primitiua ſunt,&*

initia de victimis eorũ pacificis, quæ offerunt domino. Veſtem autem ſanctam, qua vtatur Aaron, E
habebunt filij eius poſt eum, vt vngantur in ea, & conſecrentur manus eorũ. Septem diebus vtetur
illa, qui pontifex pro eo fuerit cõſtitutus de filijs eius, & qui ingredietur tabernaculũ teſtimonij, vt
miniſtret in Sanctuario. Arietem autem conſecrationis tolles, & coques carnes eius in loco ſancto,
quibus veſcetur Aaron, & filij eius: Panes quoque qui ſunt in caniſtro in veſtibulo tabernaculi te-
ſtimonij comedent, vt ſit placabile ſacrificium, & ſanctificentur offerentium manus. Alienigena nõ
veſcetur ex eis, quia ſancti ſunt, quodſi remanſerit de carnibus conſecratis, ſiue de panibus vſque
mane; combures reliquias igni: non comedentur, quia ſanctificata ſunt. Cùm Moyſes miniſter
Domini fratrem Aaron inprimis vngere, & conſecrare debebat, vt ipſe iam pontifex creatus,
alios poſtea ſacerdotes ordinaret, prout dominus iuſſerat, ipſe prius ſacrificio confirmari habe
bat, iam omnibus præſentibus & paratis, proſequendo à Moyſe ritu, de quo hic ſit ſermo. *Poſt-*

Immolationis in conſecratione exordium.

quam initiaueris. Hic exordium eſt ipſius immolationis, quæ diuiditur in quatuor partes, ſcili-
cet in ſacrificium pro peccato, oblationem in holocauſtum, nempe ibi: *Vnum quoque arietem:*
Sacrificium pacificum, ibi: *alterum quoque*: & in replicationem ritus iſtius conſecrationis per
dies ſeptem, ibi: *omnia quæ præcepi tibi. Applicabis & vitulum coram tabernaculo teſtimonij.* Su-
prà dixerat, quod Aaron, & filij eius, & vitulus, atq; arietes duo applicarentur coram oſtio ta- F
bernaculi, antequam Aaron, & filij eius lauarentur & induerentur, hic autem mandat iterum
applicari. Pro quo ſciendum, inquit Toſtatus, quòd vitulus, & arietes duo ducebantur ad im-
molandum, & immolatio, & concrematio ſacrificiorum fiebat in altari holocauſtorum, quod
erat circa oſtium tabernaculi, vt patet infra in litera; Applicabantur igitur iſta animalia ad
oſtium tabernaculi, quia applicabantur ad altare holocauſtorum, ſed facta illa conſecratione
eorum, vitulus qui primò immolandus erat, magis applicabatur ad altare, vt ibi immolaretur,
& de ſecunda applicatione hic loquitur. *Imponentq; Aarõ, & filij eius manus ſuper caput illius,*
ideſt, poſtquam applicaretur vitulus ad altare holocauſtorum, Aaron, & quilibet de filijs eius

Cur hoſtijs manus impoſita à conſecrandis.

imponebant vtramq; manum ſuper caput eius, & ſic immolabatur. Cur verò id fieret, quæſtio
eſt. Aliqui, teſte Toſtato, volunt impoſitionem iſtam manuum fuiſſe ad ſuſcipiẽdam poteſta-
tem, hoc eſt, quòd imponendo manus ſuper caput illius vituli immolãdi pro peccato, ſuſcipie-
bant poteſtatẽ immolandi hoſtias pro peccato. Quod ipſe redarguit, quoniã nõ ſolùm id fiebat
in ſacerdotibus, ſed etiam in omnibus vulgaribus offerẽtibus holocauſta, vt patet ex 1. Leuit.
vbi dicitur: *Si holocauſtum fuerit eius oblatio, de armento maſculum immaculatum offeret ad oſtiũ* G
tabernaculi, ponetq; manum ſuper caput hoſtię. Idẽ legitur de hoſtia pacifica Leu. 3. Atqui clarũ
eſt, homines vulgares per iſtiuſmodi impoſitionem manuum non accepiſſe poteſtatẽ immolã-
di aliquod genus ſacrificij. Dicendum itaq; iudicat, iſtiuſmodi impoſitionẽ factã fuiſſe dupli-
cem ob cauſam; primò quia cùm animal immolandum eſſet offerentis, imponendo manus il-
lud quaſi de manibus emitteret, & ad vſum diuini cultus trãsferret, ne deinceps eſſet in ſua po-
teſtate. Secundò, quia hęc eadem manuum impoſitio erat quaſi quædam imprecatio maximè
in hac immolatione, quę erat pro peccato. Offerebant n. ſacerdotes iſta animalia pro peccato
ſuo, vt remitteretur. Imponendo ergo manus videbãtur iſta imprecari, videlicet, vt Deus trãſ-
ferret pœnas debitas peccatis illorum in caput animalis immolãdi, & mors, quam ipſi pro pec-
cato ſuo meruerant, inferretur capiti illius pecoris. Eo enim modo Deus placabatur & remit-
tebatur peccatum offerentium: Idq; non ſolùm fiebat in ſacrificijs pro peccato, ſed etiã in ho-
locauſtis, quæ licet directè offerrentur ad laudẽ Dei, tamen etiam proficiebant ad remiſſionem
peccatorum, quod ſatis innuitur 1. Leuit. cùm dicitur: *Ponetq; manus ſuper caput hoſtię, & ac-*
ceptabilis erit, atq; in expiationem proficiens eius, ideſt, per iſtam manus impoſitionem, iſta ho- H
ſtia erit ad remiſſionem peccatorum eius, qui offerebat, & hoc modo intelligebant hic ſacer-
dotes. *Sumptumq; de ſanguine vituli, pones ſuper cornua altaris:* Sẽſus eſt; Sacerdos, ſiue Moy-
ſes, qui habebat hic locum ſacerdotis, ponet ſuper cornua altaris ſanguinem ſumptum de ſan-
guine vituli, ideſt, aliquam partem ipſius. Cornua altaris dicuntur extremitates eius, quo ſen-
ſu & nos dicimus in noſtro altari, cornu dextrum, & ſiniſtrum, ideſt, extremitatem dextram, &
ſiniſtram. *Combures foris extra caſtra.* Ipſe Moyſes curabat primò ligari vitulum, & occide-
bat eum, fundebatque ſanguinem vt dictum eſt: deinde aperto ventre, detrahebatur tota pin-
guedo cum vtroq; renunculo, mox etiam cadauer non decoriatum, & cum inteſtinis, cornibuſ-
que, & cæteris partibus ducebatur extra caſtra in locum mundum, vbi comburebantur car-

Extra caſtra quid.

nes ipſæ, fimum, & omnia alia. Additur autem, *foris extra caſtra*, quia modus iſte loquen-
di conueniebat illo tempore, quo totus Iſrael erat in deſerto, & vitulus ad comburendum
extra caſtra. Deinceps huiuſmodi ſacrificia pro peccato in terra promiſſionis ducebantur
extra ciuitatem. Ratio autem quare carnes iſtius vituli, & fimus, & omnia combu-
ri

A ri debebant extra caſtra, eſt, vt ait Lyranus, vt ſignetur, quòd peccata, & circumſtantiæ peccatorum debent longè eſſe à Sacerdotibus, qui pro peccatis ſuis, & totius populi orant. Per carnes vituli ipſum peccatum intelligi vult; per fimum, & pellem, &c. peccatorum circumſtantias; Sed & hanc ſententiam redarguit Toſtatus, quia hoc nō ſolùm fit in ſacrificio oblato pro peccatis Sacerdotum, ſed etiam in eo, quod offertur pro peccato totius populi: Nam cùm totus populus peccaret, immolabatur pro peccato eius vitulus, & carnes eius cum fimo, & pelle comburebantur extra caſtra, vt patet 7. Leuitic. Et ſi fortè dicas, non ſolùm debere peccatum, & peccatorum circumſtantias non cadere in Sacerdotes, ſed etiam in populum, ideo in ſacrificio vtrorumque pro peccato debere carnes vituli efferri extra caſtra, hoc etiam refellitur, quia non efferebantur in quolibet ſacrificio pro peccato carnes extra caſtra, nam licet id fieret in ſacrificio pro peccato Sacerdotis, & totius populi, tamen in ſacrificio pro peccato principis terræ, vel alicuius perſonæ priuatæ, non efferebantur carnes extra caſtra, vt patet 4. & 5. Leuitic. ſed efferebantur adipes earum, ſicut in ſacrificijs pacificis, & carnes comedebantur à Sacerdotibus, vt habemus Leuit. 6. Cauſa ergo, cur carnes vituli immolati pro peccato Sacerdotū, quod
B magnū eſt, & per ſe, & per accidens, cū peccata principis, & perſonarum priuatarum non ſint ita magna per ſe, aut per accidēs. *Eo quod pro peccato ſit*: Ecce hæc eſt illa cauſa, cur extra caſtra carnes comburerentur; monet tamen Toſtatus non rectè cauſam iſtam reddi vniuerſaliter; ſcilicet quòd ideo comburebātur carnes vituli extra caſtra, quia pro peccato eſt. Nam, ſic, inquit, oporteret vt omnia ſacrificia pro peccato comburentur extra caſtra, quod falſum eſt, quia in ſacrificio pro peccato principis, vel perſonarum priuatarum, id neutiquam fiebat. Dicendum ergo, ait, ſic debere hoc intelligi, quia carnes ſunt vituli immolati pro peccato, ſic enim cauſa redderur vniuerſalis: Nam licet vniuerſaliter non ſit verum, quod carnes, quę immolantur pro peccato, debeant extra caſtra comburi, tamen vniuerſaliter verum eſt, carnes omnium vitulorum immolatorum pro peccato, debere extra caſtra comburi, nā vitulus ſolùm immolatur pro Sacerdote, qui vnctus eſt, & pro peccato totius populi: Pro peccatis principis, aut priuatarum perſonarum capræ. Redditur ergo illa cauſa in carnibus vituli pro peccato immolati, & non in carnibus ſimpliciter pro peccato immolatis. Et eſt ſenſus: Iſtæ carnes vituli cum fimo, & corio debent comburi extra caſtra, quia pro peccato eſt vitulus iſte immolatus, quaſi dicat, ſi iſte vi-
C tulus immolatus eſſet pro holocauſto, aut pacificis victimis, non cremarentur carnes eius extra caſtra, ſed quia pro peccato ſunt, extra caſtra comburi debent. *Vnum quoque arietem*, ideſt, non ſolùm immolabis vnum vitulum pro peccato ſecundum cæremonias ſuprà poſitas, ſed etiam offeres vnum arietem, ſed non pro peccato, ſed in holocauſtum, quod, vt dictum eſt, ſit potiſſimum ad laudem, & gloriam Dei. *Super ouius caput ponent Aaron, & filij eius manum.* Sicut ponebant manus ſuper vitulum antequam offerretur; ſimiliter ponebant ſuper caput arietis. Similiterq; dicendum, quòd dum imponebant manus, quodāmodo indicarent, ſe trāsferre arietem illum ad cultum Dei, ſicuti antea erat ad vſum humanum, vel ponebant manus ſuper caput eius, imprecantes ei peccata ſua, vt Deus trāsferret pęnas debitas illis pro peccato in caput arietis, & licet hoc magis conueniret in vitulo, qui nimirum nō erat pro peccato, quā in ariete, qui immolabatur in holocauſtum: Conueniebat tamen etiam quodammodo in ariete quatenus holocauſtum proficit ad expiationem peccatorum, vt ſuprà dictum eſt. *Tolles de ſanguine eius.* Idem ſupra de ſanguine vituli dixerat, & de omnibus alijs hoſtijs dicitur, ne ſcilicet, cùm eiuſmodi pecora immolarentur, quicquam ſanguinis eorum deperiret; ſciendum tamen, quod

Tollere de ſanguine quid.

D iſte non eſt proprius modus loquēdi: nam tollere de ſanguine, eſt tollere aliquam partem ſanguinis, & non totum, debebat tamen Moyſes tollere totum ſanguinem huius arietis, & effundere circa baſin altaris, nimirum circa eius circuitum. Quod autē totus ſanguis ibi funderetur, inde innoteſcit, quod in ſacrificijs pro peccato, vt ſuprà de vitulo dictum eſt, tollebat Moyſes modicum de ſanguine in digito ſuo, & tingebat cornua altaris, reliquū autem ſanguinem fundebat ad baſin altaris, ſiue per circuitū eiuſdem: Hic autem nihil accipitur de ſanguine ad tingendū cornua altaris; totus igitur ſanguis fundendus erat, aliàs enim dicendū foret, quòd quędam tantùm pars ſanguinis funderetur ibi, alia verò in alio quodā loco, quod nō quadrat ſcripturę, quandoquidem hoſtiarum omnium ſanguis totus pertinebat ad altare, vt patet in cæteris alijs ſacrificijs, diligenter Leuitici librū inſpicientibus: Cur autem iu hoc de ariete ſacrificio non tingerentur cornua altaris digito Sacerdotis tincto in eius ſanguine, ſicut fieri dictū eſt de vitulo, nonnulli hanc attulerunt rationem, quòd ſanguis tingeret altaris cornua ad expiationē, quę fit pro peccato; Quam ſententiam adſtruunt ex ſequenti capite, vbi dicitur: *Et deprecabitur Aaron ſuper altare ſemel per annum in ſanguine quod oblatum eſt pro peccato, & placabit ſu-*

per eo in generationibus veſtris. Iſta autem placatio, inquiunt, in ſanguine fiebat tingendo E
cornua altaris thymiamatum, vt dicitur Leuitici 16. Sacrificia autem arietum iſta non erant
pro peccato, ſed in holocauſtum, & hoſtiæ pacificæ: Ergo non oportuiſſe, aiuut, tingi alta-
re, ſed fundi ſanguinem circa baſin eius. Cæterùm iſtiuſmodi homines multipliciter erra-
re Toſtatus aſſerit, primò quia eorum ſententia nititur ſuper hoc, quod in ſacrificijs holo-
cauſtorum non tingeretur altare ſanguine, quod, inquit, falſum eſt, quemadmodum cla-
rum eſt ex præcitatis, & eodem modo ſcribitur de victimis pacificis Leuitic. 3. Sin con-
cedant illi in quolibet ſacrificio altare ſanguine tingi, aut in cornibus, aut in parietibus ſo-
lùm; Id quoque nullum eſt, quia ſic cogentur concedere, in quolibet ſacrificio fieri expia-
tionem, quod tamen ex eorum argumentis non colliges; neque etiam verum eſt, ſolummo-
do fieri expiationem in ſacrificio pro peccato, facto, quod ipſi volunt, quia in omni ſacri-
ficio peccatorum fit expiatio, licet diuerſimodè; nam in ſacrificijs pro peccato fit expiatio
directa, hoc eſt, iſte eſt finis, ad quem iſta ſacrificia fiunt, vt peccata remittantur; alia au-
tem ſacrificia directè fiunt ad laudem, & honorem Dei, vt holocauſtum; & ad gratia-
rum actiones, vt hoſtiæ pacificæ, faciunt tamen iſta etiam aliquo modo ad expiationem.
De holocauſto id docemur, Leuitic. 1. De hoſtia pacifica 7. vt quilibet per ſe videre pote- F
rit. Rurſus quæret aliquis; Cur primò offerebatur ſacrificium vituli, quod erat pro pecca-

Cur primò vitulus, deìn arietes offerrentur.

to, quàm ſacrificium arietum, quorum alter erat in holocauſtum, alter in victimas paci-
ficas? Reſpondet Toſtatus, hanc eſſe rationem, quia licet omnia ſacrificia ſint quodam-
modo ad expiationem peccatorum, quædam tamen ad eam pertineant directè, quædam
indirectè, vt paulò antè dictum eſt. Vt itaque Deo accepta ſint poſteriora ſacrificia, ne-
ceſſe eſt, vt illud primùm præmittatur tanqnam diſpoſitio quædam ad alia, ſicut in ſacra-
mentis noui teſtamenti fit, vt exempli cauſa, ſacramentum pœnitentiæ diſponit nos ad ſa-
cramentum Euchariſtiæ, & ſic Leuitici decimi ſexti, in die propitiationis, quando Sacerdos
maguus orabat pro peccatis totius populi, prius orabat pro peccatis proprijs, & vt ſacri-
ficium, quod faciebat pro peccato populi, acceptabile eſſet, prius orabat, vt peccatum
ſuum remitteretur, offerens pro illo hoſtias. Quod ſi verò contrà quis arguat, quoniam
ſicut holocauſta facta in peccato, grata non ſunt, ita & ſacrificia facta in peccato pro
peccato, non erunt accepta, quoniam orationes peccatorum non exaudit Dominus, vt eſt
apud Ioannem capitulo nono. Non igitur maior erit ratio, cur ſacrificium pro peccato de- G
beat fieri ante ſacrificium holocauſti. Reſpondet Toſtatus, quod quando fiunt ſacrificia
pacifica; & pro peccato, & holócauſta pro aliquo, aut idem facit iſta pro ſeipſo, aut pro
alio: Si pro alio faciat ſacrificium quodcumque, oportet ſit à peccato mundus, alioquin
ſacrificium eius immundum eſt, & nihil proficit ei, pro quo fit, & non refert, vtrum ſacrifi-
cium ſit pro peccato, an pro pacificis, an pro holocauſtis, & ideo Sacerdos magnus, quan-
do oraturus erat pro peccatis populi, & ſacrificium facturus pro ijs, vt ſacrificium ſuum, &
preces acceptabiles eſſent, prius faciebat pro ſe ſacrificium, vt remitterentur peccata ſua, &
ſic tandem remitterentur peccata aliorum orationibus ſuis. Si autem aliquis pro ſe ipſo oret,
& faciat ſacrificia, differentia eſt, quia aut facit ſacrificia holocauſtorum, & pacificarum ho-
ſtiarum, aut ſacrificia pro peccato. Si autem faciat holocauſta, & victimas pacificas, non to-
taliter emundatus ab inquinamentis ſuis, ſacrificia ſua irrita ſunt, & in peccato fiunt, nec
quemquam finem optatum aſſequuntur. Si autem faciat pro ſeipſo ſacrificium pro peccato
ſuo, etiamſi non ſit emundatus totaliter ab inquinamentis ſuis, ſacrificium illud conſequi-
tur finem ſuum, ſcilicet quia remittuntur peccata. Confirmatur hoc per exempla: Nam ſi H
aliquis ſit in peccato, & oret, vt peccata alterius remittantur, non exaudit Deus talem ora-
tionem: Si tamen aliquis ſit in peccato, & oret, vt dimittatur ſibi, confeſtim remitte-
tur. *Ipſum autem arietem*, ideſt, cadauer arietis, poſt immolationem, & decoriationem,
ſecabis in fruſtra; hoc enim erat magis in holocauſto, quàm in ſacrificio pro peccato, quod
ſuprà ponebatur: Nam ibi non decoriabatur vitulus, ſed carnes cum fimo, & pelle, omni-
buſque alijs comburebantur extra caſtra, ita tamen, quod prius pinguedo interior, & duo
renunculi tollerentur ad incendendum ſuper altare: In omnibus autem holocauſtis, & paci-
ficis victimis tollebantur prius pelles à Sacerdote immolante: In pacificis autem pertinebat

Cur ſecaretur in partes vitulus, & nō aries.

ad eum, qui dabat animal immolandum. *Secabis in fruſtra*. quoniam non ponebatur to-
tum cadauer holocauſti, vel pacifici ſacrificij ſimul, ſed fruſtatim, & hoc, quia melius coa-
ctabantur partes diuiſæ, vt cremarentur, quàm ſi corpus animalis integrum poneretur.
Vel fortè, vt hoc fieret per ſucceſſionem, ſcilicet, vt quædam partes primò comburerentur, de-

A inde aliæ. *Et offeres totum arietem in incenſum ſuper altare.* Ideſt, torum offeres ſuper al-
tare, & pones in incenſum, ideſt, ad hoc, vt incendatur, & in hoc, quod dicitur totum arie-
tem, differt boc ſacrificium ab alijs, quoniam in ſacrificio pro peccato non offerebatur totum
animal in altari, vt incenderetur, ſed adeps, & renunculi, ſi erat vitulus, vt patet Leuit. 4. Si
autem erat aries, vel hircus, offerebatur adeps cum renunculis & cauda, Leuit. 7. In ſacrifi-
cio pro pacificis, adeps, & renunculi, & duo renes, ideſt lumbi, Leuitic. 3. Non ergo offereba-
tur in aliquo iſtorum totum animal, vt fit in hoc, quod rectè holocauſtum dictum eſt, quaſi
totum incenſum, quicquid ſcilicet in ipſo animali erat de carnibus eius. *Oblatio eſt domini.* *Oblatio domini quæ*
ſcilicet iſte aries ſic poſitus totus in altari, vt cremetur, eſt oblatio Domini, quia Domino of-
fertur, & licet omnes aliæ oblationes domini ſint, iſta tamen propriè vocatur oblatio, quia aliæ
fiunt ad alias cauſas principaliter, quæ reſpiciunt nos: Iſtud autem ſacrificium fiebat princi-
paliter, & directè propter Deum, nam ſacrificium pro peccato, vt ipſum nomen indicat, pri-
uatum erat pro peccato, licet alium quendam finem babeat. Pacificum potiſſimùm eſt ad
placandum nobis Deum, quod bonum quoddam noſtrum eſt. Sacrificium autem holocau-
B ſti, de quo hic dicimus, priuatim eſt ad laudem Dei, vnde magis propriè vocatur oblatio
Dei. *Tolles quoque arietem alterum.* Hic ponitur tertium, ſcilicet ſacrificij pacifici immo-
latio. Fit autem iſta oblatio ad gratiarum actiones pro Deo nobis pacificato, vel vt eum no-
bis pacificemus: quando enim aliquid petere volumus, vt à Deo illud impetremus, quod non
contingit, niſi ſit nobis placatus, hoſtiam pacificam, quaſi pro pace impetranda offerimus.
Aliquando hoſtia iſtiuſmodi pacifica eſt gratiarum actio, vt ſi beneficia aliqua acceperimus
de manu Domini, & pro illis gratias referre volumus, hoſtias pacificas mactamus, quaſi pro
Deo placato, vel pro pace impetrata gratias referentes. Aaron autem & filij eius, vtroque
modo victimas pacificas immolare tenebantur: primùm ad placandum ſibi Deum, nimirum
vt eis propitiaretur, felixque & fauſtum quo initiabantur, ſuccederet ſacerdotiùm, cùm alias
honores, vt dici ſolet, mutent mores, & multa ſæpe ſecum ferant infortunia; de quibus placato
Deo cùm non ſit metuendum, meritò in rerum honorumque immutationibus hoſtiæ pacifi-
cæ immolabantur: ſecundùm ad referendum Deo gratias, quòd ex homine vulgari in ſum-
mum euaſiſſet Sacerdotem. *Super cuius caput Aaron & filij eius ponent manus ſuas.* Huius
C cæremoniæ ſuprà ratio eſt reddita, vbi dicebatur de poſitione manus ſuper arietem holocau-
ſti, & ſuper vitulum pro peccato; etſi contrà Lyranus ideo manus poni voluerit ſuper hoſtiam
pacificam, ideſt alterum arietem, vt acciperent poteſtatem offerendi eam: ſed & hoc impro-
bauimus ex eodem Toſtato. *Quem cùm immolaueris*, hoc eſt, vt idem interpretatur, cùm iu-
gulaueris, refutans eos qui hoc verbo totam ſacrificiorum celebrationem intelligi credebant.
Sumes de ſanguine eius. Iugulabatur enim aries iſte ad latus Aquilonare altaris, & crateris ex-
cipiebatur, ne per pauimenta efflueret, omniaque inquinaret. *Et pones ſuper extremum au-
riculæ dexteræ Aaron.* Iſtiuſmodi tinctiones, quæ fiebant in peculiari quadam corporis par-
te, inditio erant, eam à Deo purificari, vt conſtat exemplo Iſaiæ, cuius labia, quæ cùm mittere-
tur ad prædicandum, polluta eſſe conquerebatur, vnus de Seraphim accepto ex altari ignito
carbone expurgauit. Similiter igitur Sacerdotes iſti, qui aures pollutas habebant, manuſ-
que, & pedes, per iſtiuſmodi tinctionem ſanguinis purificabantur: vel ſignificat etiam, quod *Iſaia 6.*
Sacerdotes promptas habeant aures ad audiendum præcepta Dei, & ad obediendum iiſdem. *Purificatio*
Tingebatur autem extremum auriculæ dextræ, quia id molle eſt, qualis & verus obediens, qui *Sacerdotũ :*
D præceptis non reſiſtit, ſed aures molles, teneraſque reddit ad quodlibet præceptum: dextræ
autem, quia dextra ſignat bonum ſcilicet, quòd ſit homo obediens in bono, ad malum au-
tem nemo. *Et filiorum eius.* Eædem cæremoniæ fiebant etiam in filijs Aaron, nam & ita
Sacerdotes minores ſe obedientes exhibere debebant mandatis Dei. *Cùmq; tuleris ex ſangui-
ne, qui eſt ſuper altare.* Sanguis iſte arietis, vt dictum eſt, excipiebatur crateris, & pars eius ſpar-
gebatur per parietes altaris, pars in crateris relinquebatur, ad futurũ vſum ſacrificij. *Tolles adi-
pem de ariete, & caudam, & aruinam &c.* Quo loco Toſtato adeps eſt reticulũ iecoris, aitq; hic
diſtingui adipem, & aruinam, quia licet vtrumq; ſignificet pinguedinem, alia tamẽ pinguedo
eſt, quæ ſignatur per adipem, alia quæ per aruinam, aliquando tamen adipem accipi vniuerſa- *Adipis &*
liter pro omni pinguedine interiore, ſiue ſit adeps, ſiue aruina, vt patet Leuit. 3. vbi dicitur: *Om- aruinæ di-*
nis adeps domini erit iure perpetuo, hic tamen melius eſſe dicendum, quod adeps accipiatur *ſtinctio.*
generaliter pro omni pinguedine arietis, cùm immediatè ponantur ſpecialiter omnes pingue-
dines, niſi fortè dicatur, inquit, accipi hic adipem pro pinguedine, quæ eſt inter inteſtina: prio-
rem tamen ſententiam magis approbat, quia pro reticulo, vt quidam dicebant, accipi poſſe ne-
gat, cùm immediatè ponatur de reticulo iecoris: Aruina autem dicitur eidem quædam pin-

Tt 3 guedo

guedo cooperiens omaſum,(ſic antea vocabat inteſtina) quæ apparet aperto ventre animalis, E
& vocantur, inquit, vitalia inteſtina, ſiue omaſi, quia conſiſtit vita in omnibus inteſtinis. Au-
thor catenæ; Interpres, inquit, aruinam hic vertit, ne idem verbum tam citò replicaret, vt dice-
ret, *tolles adipem de ariete, & caudam, & adipem, qui operit inteſtina*, ſicut Chaldaica, & omnes
recentiores fecerunt: Eſt ergo ſenſus, ne quis dubitet, de quo adipe locutus fuerim, eum adi-
pem intelligo, qui arietis inteſtina operit; *Et caudam*, pertinebat etiam cauda ad ſacrificium
iſtud pacificum, quia pinguis eſt: Deus autem volebat in ſacrificijs ea, quæ pinguia ſunt, ſibi
dari, licet Septuaginta hoc in loco nullam de cauda mentionem fecerint. *Et reticulum iecoris.*
Ideſt pinguedo facta ad modum retis iecori ſuperextenſa. *Et duos renes*, ideſt, ipſi renuncu-
li, non autem lumbi, qui pinguedine carent. *Et armum dextrum*, quo loco Septuaginta βρα-
χίονα, ideſt, brachium dixerunt; Comburi armum peculiare eſt in hoc ſacrificio: nam aliàs ar-
mus cedebat in ius Sacerdotum: ſic Leuit. 8. vbi de hoſtia pacificorum dantur duæ partes Sa-
cerdotibus, videlicet pectuſculum eleuationis dabatur Aaron, & filijs eius, ideſt, pertinebat ad
Sacerdotem primarium, & cæteros minores, & armus dexter priuatim pertinebat ad ſolum il-
lum Sacerdotem, qui offerebat ſanguinem, & adipem: ſic habemus Numeror. 18. in catalogo
Reticulum iecoris. iurium Sacerdotalium, hic autem crematur armus dexter, & ratio eſt, quia armus dexter perti- F
nebat ad Sacerdotem, qui offerebat adipem, & ſanguinem: cæterùm quia tunc adhuc nullus
erat Sacerdos; Aaron enim, & filij eius non erant adhuc Sacerdotes, ſed conſecrabantur, ideò
nihil eis dari debebat; Moyſes autem etſi tanquam Sacerdos operaretur, nulla tamen iura Sa-
cerdotij habebat, quæ tamen Toſtati ſententia ab alijs, vt ſubinde patebit, refellitur. *Eo quod
ſit aries conſecrationis.* Hebraicè habetur, milluim, ideſt, *repletionum*, quod, vt ait Author ca-
tenæ, aliter non eſt intelligendum, quàm vt vertit interpres. Implere enim hoc capite pro con-
ſecrare ſumitur, ſicut & paulò antè eſt poſitum, *& implebis manum eorum*; Aries ergò repletio-
num dicitur, ideſt, quo repletur, & cõſecratur Sacerdos, ſic & Septuaginta ſenſerunt, qui vt vox
ſonabat, verterunt: ἐςὶ γὰρ τελείωσις αὕτη. *eſt enim conſecratio, ſiue conſummatio hac.* Chaldaica
legit; *quoniam aries oblationum eſt*. Subditur autem hic cauſa diuerſitatis in hoc ariete pacifi-
corum, & in alijs, quia in alijs, vt dictum eſt, armus dabatur Sacerdoti, hic autem cremabatur.
*Sumes quoque pectuſculum de ariete, quo initiatus eſt Aaron, ſanctificabiſque illud, & eleuabis
coram domino, & cedet in partem tuam. Sanctificabiſq; & pectuſculum conſecratum, & armum,
quem de ariete ſeparaſti, quo initiatus eſt Aaron, & filij eius, cedentque in partem Aaron, & filio-* G
rum eius &c. Vbi notandum, pectuſculum hoc ſecundi arietis ſecundum præſcriptas partes in-
tendendum; nunc quidem Conſecratori Moyſi cedere, ſemper deinde ſummo Sacerdoti ceſ-
Aries repletionum. ſurum, & nulli filiorum, vel minori Sacerdoti ſub ſummo, & ex hoc loco validiſſimum ſumitur
argumentum, inquit Author catenæ ad quæſtionem diſputatam, an Moyſes ſummus Sacer-
dos fuerit, nam præter id quod ipſe ſummum conſecrauit Sacerdotem, hic pectuſculum Dei
iuſſu ſuſcipere mandatur, quod ſolius ſummi Sacerdotis erat portio, nam & ſubditur; *Sanctifi-
cabiſque & pectuſculum conſecratum & armum, quem de ariete ſeparaſti, &c.* Huc vſque quæ
dicit, (inquit Hugo de ſancto Victore) ad præſentem pertinent conſecrationem Aaron & filio-
rum eius, quæ verò ſequuntur, ad futuram deinceps conſuetudinem: vt ſcilicet quia Sacerdo-
tis in conſecratione ſua obtulerunt pectus & armum, hæc eadem accipiant à filijs Iſrael de pa-
cificis eorum lege perpetua. Et nota quòd primus aries fuit oblatus in holocauſtum, ſecundus
Moyſẽ fuiſſe ſummum Sacerdotẽ. in pacifica; vnde dominus habuit ſuam partem armum & adipem, & Moyſes qui obtulit, pe-
ctus, Aaron cuius erat oblatio, reliquas carnes, quas cepit, & comedit cum filijs ſuis in atrio ta-
bernaculi, ſicut deinceps facturi erant filij Iſrael. *Pectuſculum conſecratum*. Vocatur pectu- H
ſculum conſecratum, quod erat de ariete conſecrationis Aaron, & filiorum eius. *Et armum de
ariete quem ſeparaſti.* Iſte armus arietis fuit ſeparatus, vt cremaretur coram domino, quia erat
aries conſecrationis. *Quo initiatus eſt Aaron, & filij eius.* Quia omnes eandem conſecrationem
acceperunt. Dicuntur autem conſecrari iſto ariete, quia ſanguine eius tam ipſi, quàm veſtes
eorum auriculæ, & pollices manuum, atque pedum aſperſi ſunt. Quod ſi quis itaq; leuiter hęc
omnia legat, apparebit ſenſum eſſe, quòd de iſto ariete pacificorum oblato in conſecratione
Aaron, & filiorum eius, daretur eis pectuſculum arietis conſecratum, & armus, qui ſeparatus
eſt de conſecrato illo ariete, quod tamen fieri non potuit, quia includit contradictionem; di-
ctum enim fuerat, quod armus arietis illius cremaretur in altari, quia erat aries conſecrationis,
neque poterat eis dari pectuſculum conſecratum eiuſdem arietis; quia iam mandatum fuit, vt
daretur Moyſi in partem ſuam, quia operabatur in iſta oblatione ſacrificantium, & conſecran-
dorum Sacerdotum. Dicendum igitur exiſtimat Toſtatus id intelligendum de arietibus,
alijſque hoſtijs pacificis, quæ in futurum erant offerendæ, ſiue eſſent boues, ſiue arietes, ſiue

quid

A quid aliud. Dici tamen, quod daretur pectuſculum conſecratum, & armus, qui ſeparatus eſt
de ariete conſecrationis, ideſt, iſta duo, quæ in hoc ariete ſeparata ſunt, & non fuerunt data
Aaron, & filijs eius, in alijs hoſtijs pacificis dari debuiſſe; patere autem putat, quòd de alijs in-
telligatur & non de iſto ariete, qui immolatus fuit in eorum conſecratione, quia dicatur in li-
tera, *Cedent in partem Aaron, & filiorum eius iure perpetuo:* Hinc enim colligit ad futura extē-
di, & non ad illum arietem, qui iam fuerat immolatus, & partes eius diſtributæ: Item quia, in-
quit, dicitur in litera, *à filijs Iſrael*, ideſt, quod iſta iura debent accipere Aaron, & filij eius à
filijs Iſrael, ideſt, à popularibus, quando ipſi offerunt. Ergo non debuiſſe iura iſta accipere de
ſacrificijs, quæ fiebant pro ipſis *Cedent in partem Aaron, & filiorum eius.* De quolibet ſacri-
ficio habebant Sacerdotes aliquod ius peculiare præ cæteris, quæ habebant. De holocauſtis
habebant ſolam pellem; de hoſtijs pro peccato, quæ erant de animalibus magnis, vtpote de
bobus, nihil, quoniam hoſtia cuius ſanguis ferebatur intra Sancta Sanctorum, non comede-
batur, ſed igne comburebatur, adeps ſcilicet, & renunculi coram domino, cæteræ autem car-
nes cum fimo extra caſtra. Si verò ſacrificia pro peccato eſſent de capris, vel arietibus, oblato
B adipe renunculis, & cauda cætera cedebāt in ius Sacerdotum, ſed in ſacrificio pacifico, de quo
hic agitur, pertinebant ad ius Sacerdotum, duo illa quæ diximus, armus ſcilicet dexter, & pe-
ctuſculum eleuationis, cedebantque hoc modo in ius Sacerdotum, quia armus dexter ſpecia-
liter cedebat in ſortem eius, qui obtuliſſet ſanguinem, & adipem. Pectuſculum de victima pa-
cificorum pertinebat ad omnes ſimul tam ad Sacerdotem primariū, quàm ad inferiores alios.
*Arietem autem conſecrationis tolles, & coques carnes eius in loco ſancto, quibus veſcetur Aaron,
& filij eius.* Quo loco Caietanus non dixit, inquit, elixabis carnes arietis in altari, ſed in loco
ſancto, crediderim ego in altari tantummodo holocauſta, & ea, quæ per modum holocauſti
cremabantur, ſacrificari, reliqua autem in loco quidem ſancto, & igni ex altari ſumpto, ſed non
in altari ſacrificari, vt hæc inſinuat litera. Et verè ſic fuiſſe, reuerentia altari debita confirmat;
nam ſi victimæ pacificorum in altari coctæ fuiſſent, cùm ab offerentibus coquerentur, licitum
fuiſſet cuilibet offerenti miniſtrare in altari, quod abſurdum eſt. Notat Toſtatus, non omnes
carnes iuberi hic coqui, quia iam pars earum conſumpta fuerat, ſed illæ tantùm, quæ ſupere-
rant, nam de iſto ariete hoſtiæ pacificę totus adeps cum renunculis, & cauda, nec non & armus
C dexter igne erant abſumpta, & pectuſculum etiam Moyſi in partem ſuam ceſſerat. *In loco ſan-
cto.* Non poterant coqui iſtæ carnes extra atrium tabernaculi, quia ibi non erat locus ſanctus,
& non ſolùm carnes iſtius arietis pacifici coquebantur in loco ſancto, ſed carnes etiam om-
nium pacificarum hoſtiarum, quas offerebant populares.. Simili ferè ritu, cærimonijſque duo
agni immaculati, & ouis annicula itidem abſque macula immolabantur in leproſi mundifica-
tione, die ſcilicet octauo poſt priorem purificationem, in qua offerre iubebatur binos paſſeres
viuos pro ſe, quorum alterum immolabat in vaſe fictili ſuper aquas viuentes; alium autem tin-
ctum in præcedentis paſſeris ſanguine Sacerdos, cùm mundandum ſepties aſperſiſſet, dimitte-
bat viuum (cæteras cærimonias lector per ſe videre poterit): Die verò octauo homo ille ſumere
iubebatur duos agnos immaculatos, & ouem anniculam abſque macula, vt dictum eſt, & tres
decimas ſimilæ in ſacrificium, quæ conſperſa ſit oleo, & ſeorſim olei ſextarium. Cùmque Sa-
cerdos purificans hominem ſtatuiſſet eum, & hæc omnia coram domino in oſtio tabernaculi
teſtimonij, iubebatur tollere agnum, & offerre eum pro delicto, oleique ſextarium, & oblatis
ante dominum omnibus immolare agnum, vbi ſolet immolari hoſtia pro peccato, & holocau-
D ſtum, ideſt, in loco ſancto; Sicut enim pro peccato, ita & pro delicto ad Sacerdotem pertinebat
hoſtia: Aſſumens autem Sacerdos de ſanguine hoſtiæ, quæ immolabatur pro delicto, ponebat
ſupremum auriculæ dextræ eius, qui mundabatur, & ſuper pollices manus dextræ, & pedis, &
de olei ſextario mittebat in manum ſuam ſiniſtram, tingebatq; digitum dextrum in eo, aſper-
gebatque coram domino ſepties. Quod autem reliquum erat olei in læua manu, fundebat ſu-
per extremum auriculæ dextræ eius, qui mundabatur, & ſuper pollices manus dextræ, & pedis
dextri, & ſuper ſanguinem, qui effuſus eſt pro delicto, & ſuper caput eius, rogabatq; pro eo co-
ram domino, & faciebat ſacrificium pro peccato. Dein immolabat holocauſtū, & ponebat il-
lud in altare cum libamentis ſuis, & homo ritè mundabatur. Quod ſi pauper eſſet, & non poſ-
ſet manus eius inuenire, quę dicta ſunt, pro delicto aſſumere tenebatur agnum ad oblationem,
vt rogaret pro eo Sacerdos, decimamque partem ſimilæ conſperſæ oleo in ſacrificium, & olei
ſextarium, duoſque turtures, ſiue duos pullos columbæ, quorum vnus eſſet pro peccato, & alter
in holocauſtum, offerretque ea die octauo purificationis ſuæ Sacerdoti ad oſtium tabernaculi
teſtimonij coram domino: qui ſuſcipiens agnum pro delicto, & ſextarium olei leuabat ſimul
immolatoque agno de ſanguine eius ponebat ſuper extremum auriculæ dextræ eius, qui mun-
dabatur,

Cærimonia in purificatione leproſi.

Leuit. 14.

Officium Sacerdotis in purificando leproſo.

Si pauper eſſet leproſus, quanā offerret.

dabatur, & ſuper pollices manus eius, ac pedis dextri, olei verò partem mittebat in manum ſuam ſiniſtram, in quo tingens digitum dextræ manus aſpergebat ſepties contra dominum, tangebatque extremum auriculæ dextræ illius, qui mundatur &c. Toſtatus ſacrificia iſthęc diuidi ait in duas partes, videlicet in ſacrificiũ diuitum, de quo loquitur primum, & in ſacrificiũ pauperum: Debuiſſe autem die octauo ire illum, qui leproſus fuerat, ad ſanctuariũ, & in oſtio tabernaculi omnia, quæ hic dicuntur, offerre. *Et ouem anniculam abſque macula:* Offerebatur etiam cum agnis illis duobus ouis annicula, propterea quod tria hic fieri debebant ſacrificiorum genera, ſcilicet pro peccato, pro delicto, & in holocauſtum. Addit autem animalia iſthæc debere eſſe immaculata, quia in omnibus ſacrificijs obſeruanda erat munditia. *Tollet agnum, & offeret eum pro delicto.* Hoc non refertur ad laicum, ſed ad ſacerdotem; nam laicus iam obtulerat omnia iſta ſimul, ipſe verò ſacerdos purificans hominem, tollebat vnum ex iſtis duobus agnis: Et offerebat coram domino omnia iſta, quod erat offerre, & tunc incipiebat immolare, ideſt iugulare oblata animalia, & prima oblatio erat ex iſto agno, qui offerebatur pro delicto. *Quod ſi pauper eſt, pro delicto aſſumet agnum ad oblationem.* In paupere diminuebatur quantitas oblationis ad purificationem, nam ſi diues eſſet, offerre cogebatur duos agnos anniculos, & vnam ouem anniculam, pauper verò agnum vnum anniculum, & alterius agni & ouis loco duos offerebat turtures, vt ſupra patet. Iſte autem agnus anniculus pauperis offerebatur pro delicto, quia turturum alter erat in holocauſtum, alter pro peccato. Sed quęret aliquis, cur, cùm Deus pauperis ſacrificium precio diminuerit, pro altero agno, ſicuti pro primo, & oue, turturem, vel pullum columbæ offerri ſibi non iuſſerit? Reſpondet Toſtatus, neceſſe fuiſſe, vt vnus agnus tantùm acciperetur, quoniam cum ad purificationem leproſi, auricula, & pollices, manus, & pedis ſanguine tingi deberent, id ſanguine turturis fieri non potuerit. Sed nos myſticam, ſuo loco reddemus rationem. *Vt roget pro eo Sacerdos.* Ideſt, offeret iſtum agnum anniculum, vt Sacerdos oret pro illo, nõ eſt tamẽ ſenſus, inquit Toſtatus, quod daretur iſte agnus anniculus Sacerdoti, vt oraret pro eo, qui mundaretur, ſicut dicimus, quod dantur Sacerdotibus noſtris aliqua, vt orent pro defunctis, aut viuentibus, ſed eſt ſenſus, quòd offerebatur agnus iſte anniculus, vt Sacerdos oraret pro eo, qui mundatur, ideſt, vt faceret cæremonias purificationis in illo agno anniculo, & faciendo eas, rogabit pro eo, qui mundatur. *Immolatoque agno de ſanguine eius ponet ſuper extremum auriculæ dextræ &c.* Hic ponuntur cæremoniæ, quæ fiebant in eo, qui mundabatur à lepra, & licet ſolùm dicatur de pauperibus, ſunt tamen eædem, quæ obſeruabantur in diuitibus. Habemus item ritum purificationis vniuerſalis omnium perſonarum, in quo deſcribendo ſacra pagina, primò adfert modum præparationis ad iſtiuſmodi purificationem; ſecũdò actum immolationis; tertiò cultum celebrationis; quarto, & poſtremò ritum expiationis. Verba eius ſunt: *Loquere ad Aaron fratrem tuum ne omni tempore ingrediatur Sanctuarium, quod eſt intra velum coram propitiatorio, quod tegitur arca, vt non moriatur, quia in nube apparebo ſuper oraculum, niſi hæc antè fecerit, vitulum pro peccato offeret, & arietem in holocauſtum. Tunica linea veſtietur, feminalibus lineis verenda velabit, accingetur zona linea, cidarim lineam imponet capiti. Hæc enim veſtimenta ſunt ſancta, quibus cunctis, cum lotus fuerit, induetur. Suſcipietque ab vniuerſa multitudine filiorum Iſrael duos hircos pro peccato, & vnum arietem in holocauſtum. Cùmq; obtulerit vitulum, & orauerit pro ſe, & pro domo ſua, duos hircos ſtare faciet coram domino in oſtio tabernaculi teſtimonij, mittens ſuper vtrumque ſortem, vnam domino, & alteram capro emiſſario. Cuius exierit ſors domino, offeret illum pro peccato. Cuius autem in caprum emiſſarium, ſtatuet eum viuum coram domino, vt fundat preces ſuper eo, & emittat eum in ſolitudinem.* Sacerdos itaque in die propitiationis, eo tempore, quo cæteris diebus fiebat ſacrificium matutinum, veniebat in Sanctuarium, lotiſque manibus, & pedibus, adducenſque ſecum vitulum vnum, vnumque arietem, quos de pecunijs ſuis emerat, quia pro ſe, & tota domo ſua oblaturus erat, moxque induebatur quatuor veſtibus illis, quas diximus, offerebatque vitulum, & arietem coram domino ad oſtium tabernaculi, ibique manebat, donec aliqui ex nobilioribus totius populi offerrent duos hircos pro peccato, & vnum arietem nomine totius multitudiuis. Hoc vbi factum eſſet, Sacerdos acceptos illos hircos pro peccato à populo oblatos mittebat ſuper eos ſortem, vter ſcilicet eorum offerretur domino, aut eſſet emiſſarius. Mox completa ſorte relinquebatur hircus emiſſarius ad oſtium tabernaculi cum alijs holocauſtis, iugulabatque Sacerdos vitulum, quem obtulerat pro peccato ſuo, hircorumque alterum oblatorum pro peccato populi. Aſſumpto autem de ſanguine eorum in vaſe aliquo, ſiue craterula, introibat ſummus ille Sacerdos intra Sancta Sanctorum, aſpergebatque ſepties cõtra propitiatorium de ſanguine vituli, & hirci, quoniam ex his commixtio facta erat: Exiens autem veniebat ad exteriorem partem tabernaculi, quæ vocatur Sanctum, in quo erat altare thy-

Cur animalia debuerint eſſe immaculata.

Cur in pauperis leproſi ad minus vnus agnus fuerit oblatus.

Purificatio omnium perſonarũ vniuerſalis, & eius ſitus. Leuit. 16.

B F G H

A thymiamatum,ibique faciebat expiationem tingendo cornua altaris,deinde exibat ad oſtium tabernaculi,mittebatque caprum emiſſarium in deſertum cum quodam homine, cùm tamen prius ei peccara confeſſus eſſet,imprecatuſque capiti eius omnia peccata Iſraelitarum. Deponebat veſtimenta, lauabatque carnem ſuam,& mox proprijs indutus veſtibus complebat holocauſtum ſuum,& populi,itaque finiebantur omnes cærimoniæ diei propitiationis. Iam verò, ſi quis cum muliere,quæ eſſet ancilla, etiam nobilis,& tamen précio non redempta,nec libertate donata, coiuiſſet, ambo quidem vapulabant, ſed non moriebantur, quia non eſſet libera,ſed pro delicto ſuo offerebat domino ad oſtium tabernaculi teſtimonij arietem:orabatq; pro eo Sacerdos,& pro peccato eius coram domino,& dimittebatur ei peccatum. In oblatione nouarum frugum præter agnos etiam immolabatur vitulus eo vt dicetur modo. *Cum meſſueritis ſegetem, feretis manipulos ſpicarum,primitias meſſis veſtræ ad Sacerdotem, qui leuabit faſciculum coram domino, vt acceptabile ſit pro vobis, altero die Sabati: & ſanctificabit illnm; Atque in eodem die qno manipulus conſecratnr, cadetnr agnns annicnlus immacnlatus in holocauſtnm domini, & libamenta offerentur cnm eo, dnæ decimæ ſimilæ conſperſæ in incenſum domini,*

Leuit.19.
Pœna adulteri, & ancillę.
Leuit. 23.

B *odoremque ſnauiſſimum: Liba quoqne, vini qnarta pars hin,panem, & polentam, & pultes non comedetis ex ſegete vſqne ad diem, qua offeretis ex ea Deo veſtro. Præceptnm eſt ſempiternum in generationibus cnnctiſque habitaculis veſtris.* Hæc de primitiarum oblatione, quas quia neceſſe eſt meſſis ſequi plenitudinem,hinc ad illam accedit inquiens: *Numerabitis ergo ab altero die Sabati, in quo obtuliſtis manipulnm primitiarnm, ſeptem hebdomadas plenas vſque ad alteram diem expletionis hebdomadæ ſeptimæ, ideſt, qninquaginta dies, & ſic offeretis ſacrificium nouum domino ex omnibus habitaculis veſtris, panes primitiarum duos de duabus decimis ſimilæ fermentatæ,qnos coquetis in primitias domini, offeretiſqne cnm panibns ſeptem agnos immacnlatos anniculos, & vitulum de armento vnum, & arietes dnos, & ernnt in holocauſtum cum libamentis ſuis in odorem ſnaniſſimnm domino. Facietis & hircum pro peccato, dnoſq; agnos anniculos hoſtias pacificorum, cumqne elenanerit eos Sacerdos cnm panibus primitiarum coram domino, cedent in vſum eius, & vocabitis hunc diem celeberrimum, & ſanctiſſimum &c.* Inter decimas itidem,quæ erant domini Dei,etiam legimus de decimis bouis,& ouis,& capræ in hæc verba: *Omnium decimarum bouis, & ouis, & capræ, qnæ ſnb paſtoris virga tranſeunt, quicquid decimnm*

Decima ex animalibus.
Leuit.c.27.

C *venerit, ſanctificabitur domino. Non eligetnr nec bonum, nec malum, nec altero commntabitur. Si quis mntauerit, & qnod mutatum eſt, & pro qno mntatnm eſt, ſanctificabitur domino, & non redimetur.* Dixit autem legiſlator de iſtis tribus animalibus ſolummodo, non quod de iſtis tantum ſoluerentur decimæ,ſed quia inter alia ſunt principalia pecora, cùm ex his tribus tantùm fiat immolatio:nam aliàs decimas etiam ſoluebant alia animalia munda, vt patet Deuter. 14. nec non etiam immunda ad cibum, puta iumenta,vt equi, muli,aſini;canes verò nequaquam, vt legimus Deuter. 24. *Quę ſub paſtoris virga tranſeunt.* Hic declaratur modus ſoluendi primitias de prædictis animantibus, nam cùm paſtor reduxiſſet ea in ſtabula, mox per vnicum oſtium exire ſingulatim virga ſinebat,itaque quod decimum exibat,ſiue pingue,ſiue macilentum,ſiue ſalubre,ſiue inſalubre,cedebat in decimam. *Non eligetur nec bonum, nec malum.* His verbis tollitur cauſa controuerſiæ,quæ oriri poterat inter Leuitam,& paſtorem: ſiquidem ille electurus videbatur pinguiora,ac meliora, hic ſoluturus macilenta, & peiora.

D

M Y S T I C A.

PRÆMITTAM myſticam paſchæ, prædictorumque aliorum ſacrificiorum ſignificarionem,quia iam proximè de ijs actum eſt, ſubnexurus poſtea reliqua, vt deinceps de vſu huius pecoris in ethnicorum ſacrificijs, tranſigere liceat. Communis ferè Theologorum ſententia eſt, per hanc agni paſchalis immolationem Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum intelligi, vti ex ſubiungendis eorum verbis clariſſimè conſtat: Immolatio agni, inquit Rupertus, quam eadem nocte ſubſecuta eſt mors primogenitorum Aegypti, & ortus eſt clamor magnus, quid ſignificet iam dudum nouit totus Iſrael Dei,quia paſſionem ſignificauit Chriſti filij Dei, per quam & originale peccatum,& omnia deleta ſunt peccata mundi. Itaque iam hinc narratio tanti operis Dei, proſequenda eſt in laudem,& gloriam eiuſdem agni Dei,Sancti,& immaculati,qui ſolus tulit peccata mundi,vna tantùm plaga crucis ſuæ ſpiritalem tangendo Pharaonem,vt ſalutem perficeret populi ſui,quam lex decem præceptorum decretis ad perfectum adducere non potuit. Phaſe ergo ſiue paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Illic figura,hic autem veritas. Illic

Chriſtũ per agnum paſchalem intelligi.

vm-

vmbra,hic autem corpus eſt. At verò(inquis)per eandem fidem ſaluati ſunt illi,per quam ſal- E
uamur,& nos.Acquieſcimus, quia per eandem fidem,ſed non per eandem fidei ſcientiam, nō
per eandem fidei confeſſionem. Hodie palam exigitur,vt corde credas ad iuſtitiam,& ore cō-
fitearis ad ſalutem,quia verus eſt agnus Chriſtus filius Dei, qui nos morte ſua redemit de mor
te,qui nos ſanguine ſuo conſecrauit,& reſurrectione ſua in vitam reparauit. Et hoc præfigura-
tum fuiſſe in illa immolatione paſchalis agni, in illo tranſitu filiorum Iſrael, in illa ſubmerſio-
ne curruum,& exercitus Pharaonis,filijs Iſrael per rubrum mare tranſeuntibus,manifeſtū eſt.
Nunquid iam illi habebant fidei ſcientiam? Et quidem Moyſes, & prophetæ alij plus alij mi-
nus ſecundum placitum Spiritus Sancti diuidentis ſingulis prout vult,ſacramenti habuere no-
titiam,ſed qualiter hoc à populo ſubtegere deberent,in vno Moyſe omnibus ſignificatum eſt;
Vbi enim cognitionem cæleſtium ſecretorum accepit, facies eius ſecundum ſimilitudinem
mentis refulſit, ſed ſplendorem eundem, non valentibus ſuſtinere filijs Iſrael, velamine ope-
ruit. Nunquid ſplendidam faciem tantùm operuit,& ſplendoris cauſam ſcilicet ſacramento-
rum Chriſti filij Dei cognitionem,publica cunctis prædicatione aperuit?non vtique,ſed ſicut
faciem tantùm operuit ſub velamine, ſic ſecretum Spiritus abſcondit ſub tegmine literæ, ſed
& prophetæ palam annunciare prohibiti ſunt. Vnde vni illorum dicitur,*liga teſtimonium,ſigna* F
legem in diſcipulis meis. Et alij dictum eſt: *Tu ergo ſigna viſionem,quia poſt dies multos erit*. Itē,
Vade Daniel,quia clauſi,ſignatique ſunt ſermones vſque ad tempus præfinitum. Igitur fides qui-
dem exigebatur,à populo Iſrael,ſcilicet vt crederent,quod Deus patrum ſuorum,Deus Abra-
am, Deus Iſaac & Deus Iacob,vnus & ſolus verus Deus eſſet,& quod in ſemine Abrahæ bene-
dicendæ eſſent omnes gentes. Sed illud ab ijs exigi non poterat, quod non eis erat annuncia-
tum,vt crederent ſcilicet,quod hoc modo,vel tali ordine benedictione illæ implendæ forent in
Chriſto: Si enim cognouiſſent, inquit Apoſtolus, nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent.
1. Corinth. 2. Quid cognouiſſent? Sapientiam,inquit,quam loquimur inter perfectos. Sapientiam verò non
huius ſeculi,neque principum huius ſeculi,qui deſtruuntur, ſed loquimur ſapientiam Dei in
myſterio,quæ abſcondita eſt,quam prędeſtinauit Deus ante ſæcula in gloriam noſtram,quam
nemo principum huius ſeculi nouit. Si enim cognouiſſent, nunquam dominum gloriæ crucifi-
xiſſent. Itaque ad hanc immolationem agni paſchalis, & cætera quæcunque, vt ait idem apo-
ſtolus,in figura contingebant illis,ſic accipimus,& ſic legimus,tanquam actuales prophetias,
vel promiſſiones Chriſti venturi, clauſas ſub ſigillis, quæ ſolis aperire poſſet idem agnus Dei, G
quod & fecit poſtquam reſurrexit à mortuis dicente Euangeliſta: *Quia tunc aperuit illis ſen-*
Luc. 24. *ſum, vt intelligerent ſcripturas*. Idcirco verò paſſionis eius myſterium in huiuſmodi figuris
præfiguratum eſt,quia non caperet mundus,vt ſibi iam tunc dictis manifeſtis prænuntiaretur,
nec huiuſmodi manifeſtatio Spiritus eo tempore ad vtilitatem daretur. Et in hac quidem fi-
gura agni (qualis res indita ſit) eo maximè clareſcit, quod Ioannes Chriſtum digito demon-
ſtrans, *Ecce*,inquit,*agnus Dei,ecce qui tollit peccata mundi*. Cùm enim hæc dicit, profectò vt
eſt lucerna ardens,& lucens,illam nobis illuſtrat veſperam, qua omnis multitudo filiorum Iſ-
rael iſtum,de quo diximus agnum tali ritu immolauit,& cuncta,quæ illic acta ſunt in tenebris,
hic in vero lumine manifeſta dicit. Cuncta ſplendida, cuncta diuinæ rationis ſunt plena. Pri-
Pleniluniū quid myſticè. mum ipſum, quo immolatur agnus,plenilunium,myſticè illa plenitudo temporis eſt,de qua
dicit apoſtolus: *At vbi venit plenitudo temporis,miſit Deus filium ſuum,factum ex muliere,fa-*
ctum ſub lege,vt eos,qui ſub lege erant,redimeret,vt adoptionem filiorum reciperemus. In pleni-
Galat. 4. tudine namque temporis, ideſt, quando multis iam impletus erat electorum numerus ad in-
fernalèm Aegyptum,redemptionem ſuam expectantiū,tunc venit filius Dei,tunc venit agnus H
Dei,tollere peccata mundi. Quid illud,quod non ante,ſed poſt vernum immolatur æquino-
ctium? Nempe ab æquinoctio verno ſuperare incipit dies noctem,nam ante illud tempus pro-
lixiores tenebras,breuioremque habemus lucem. Ergo & in hoc myſterium eſt,quia videlicet
ab immolatione agni incontaminati,& immaculati Chriſti, cepit lux iuſtitiæ peccatorum te-
nebras ſuperare. Nam antea longa,& profunda peccatorum nox,breuis autem,& nubiloſa le-
galis iuſtitiæ lux erat. Sed & ipſa menſis Niſan,ideſt,aprilis verna temperies,cùm tellus reflo-
reſcit,totuſque poſt hyemem,quaſi poſt ſenium,rurſum iuueneſcit orbis. Nonne ſenſatum ho-
minem docet, quatenus renouatus ſpiritu mentis ſuæ, fide viridis,ſpe lætus, & charitate flori-
dus, paſchalis agni epulis interſit ſpiritualibus? Benè ergo verus iſte agnus immolationi ſuæ
tempus ipſum,quod typico præſcripſerat agno,per omnia prouidit. Menſe primo decima die
menſis, quo ſecundum legem agnus in domos Iudæorum tollebatur,intrauit in ſanctam ciui-
tatem Ieruſalem,turbis deducentibus,& quamdiù item ſecundum legem ſeruatus eſt, tamdiù
& iſte circa ciuitatem eandem,& circa templum demoratus eſt, ideſt,vſque ad decimam quar-

tam

A tam diem menſis eiuſdem ſanctæ Scripturæ herbam ruminans, & ad vitæ æternæ paſcua inte-
rim ſuos auditores iugi balatu inuitans. Tandem quarta decima die ad veſperam, vbi illum pa-
ſchæ veteris agnum comedit cum diſcipulis ſuis, tunc ipſe noui ſacrificij agnus, continuò capiē-
dus, & ducendus ad immolandum, iam in anguſtia paſſionis agonizās prius proprijs manibus
Deo patri ſemetipſum immolauit, accipiens panem, & vinum, & mira, atque ineffabili ſancti-
ficationis potentia transferens hæc in corporis, & ſanguinis ſui ſacramentum. Nam quod de-
inde manibus peccatorum crucifixus, & mortuus eſt idem agnus, præteritorum, atque præſen-
tium ſalus omnium continuò fuit, & ad illos, qui in inferiori Aegypto, ideſt, in infernalibus de-
tinebantur tenebris, deſcendit, quiq; per quinq; retroactas mundi ætates ibidem fuerant colle-
cti. Vnde & conſtat, rectè quinque diebus, à decima ſcilicet ad quartam decimam menſis
agnum ſeruari, quia videlicet, ex quo in typum eiuſdem filij Dei, primus Abel agnum obtulit,
quinque fluxerunt ætates mundi, quarum in fine immolandus erat hic verus agnus Dei. Con-
tinuò inquam manibus impiorum occiſus eſt filius Dei, deſtructum eſt regnum mortis, & ſolu-
ta captiuitas populi Dei, non valentibus eos tenere Aegyptijs, quos ita cum principe eorum
B Diabolo mortis pręposito, virtus ſanguinis Chriſti obruit, quomodo illos Aegyptios homines,
regemq; eorum Pharaonem cum curribus eius profundum maris inuoluit. Quod verò mani-
bus ſuis, vt iam dictum fuit, corpus, & ſanguinem ſuum ſub ſpecie panis ipſe ſummus pontifex
obtulit, & *hoc facite in meam commemorationem* dixit, eorum ſalus eſt, qui in iſta vita detinen-
tur, quibus Aegyptus hic mundus eſt, quibus verò captiuitas ſub diabolo mūdi principe, igno-
ratio Dei eſt. Niſi enim hoc ſacramentum Corporis, & Sanguinis ſui, cum myſterio baptiſmi,
in quo ſimilitudo eſt mortis eius, inſtituiſſet nobis omnibus, quicunque nondum eramus, ſiue
omnibus, qui tunc erant gentes, & ad ſimulachra muta, prout tunc ducebantur, euntes, quādo
Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, mors eius nihil profuiſſet. Solos enim illos in
illa hora lauit à peccatis, quos ſiue mortuos, ſiue viuos, mors eius fideles inuenit. Ritum ergò
legitimum manducandi corpus, & bibendi ſanguinem Domini noſtri Ieſu Chriſti, de ritu ſpi-
ritualiter metiamur illius typici agni in gloriam, & honorē huius veri agni Dei, qui tollit pec-
cata mundi. Hactenus Rupertus, & rurſus ad ea verba: *Decima die menſis tollat vnuſquiſque
agnum per familias, & domos ſuas, & ſeruabitis eum vſque ad quartam decimam diem, & immo-*
C *labit eum omnis multitudo filiorum Iſrael ad veſperam.* Hoc agit, inquit, ſolemni ritu omnis Iſ-
rael, ideſt, Eccleſia Dei, cùm redeunte anni tempore, quo Chriſtus paſſus eſt, ante quinq; dies
Sacroſanctæ eius paſſionis illum eius ingreſſum in ſanctam ciuitatem, atque occurſum puero-
rum cum ramis palmarum, religioſa exceptione vel deductione laudes canendo imitatur. Ea
ſola diſtantia, vt qualecumque feriarum luna eueniat decima, quæ eſt ſecundum Hebræos de-
cima dies menſis, ſiue luna quarta decima, quæ eſt quarta decima dies menſis, ſemper tamen
in prima hebdomade, ideſt, dominica die, hunc proceſſionis occurſum, & in ſexta mortē, item
in prima celebret reſurrectionem eiuſdem, vt qui morte, & qui reſurrectione eius ſemel ſacra-
tus eſt dies, is mortis, & is reſurrectionis memoria per omnes annos ſacer perſeueret. Cæterùm
ad immolationem, vel eſum agni, non vna veſpera, ſed totus annus ſanctæ Eccleſiæ acceptus
eſt. Quocunque die, quacunque in domo Iſrael immolare, vel edere libet, ſcripturę huius my-
ſterium obſeruandum eſt: D. Hieronymus ait; Qui igitur oblatus eſt Pilato, quia ipſe voluit, & *In Eſaiam*
non reſpondit, vt patibulum pro nobis damnatus aſcenderet, ipſe ſicut ouis ad occiſionem du- *cap. 53.*
ctus eſt, & quaſi agnus coram tōdente obmutuit. Etenim paſcha noſtrum immolatus eſt Chri- *1. Corinth.*
D ſtus, quem Ioannes Baptiſta monſtrabat dicens: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* *5.*
Qui & in apocalypſi Ioannis Euangeliſtæ, agnus occiſus ſæpe memoratur. Qui de ſeipſo lo-
quitur in Ieremia: *Ego autem ſicut agnus innocens, & ductus ad victimam neſciebam*, cùm enim *Cap. 11.*
neſciret peccatum, pro nobis peccatum factus eſt. Et ſicut agnus cùm ducitur ad victimam nō *Chriſtus cum*
repugnat, ſic ille paſſus eſt voluntate, vt deſtrueret eum, qui mortis habebat imperium, humi- *agno compa-*
lians ad mortem, & mortē crucis, hic agnus eſt, in cuius typo immolabatur agnus, cuius cruor *ratus.*
linitus in poſtibus exterminatorem fugàbat Aegypti, qui nō ſolùm ſanguine ſuo nos redemit,
ſed & lanis operuit, vt algentes infidelitate, ſua veſte calefaceret, & audiremus apoſtolum no-
bis loquentem: *Quotquot in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis*; & in alio loco: *induimi-
ni Chriſto Ieſu.* Author interlinearis, ſingulariter hic agnum nominari ait, quia cùm vnuſquiſ- *Galat. 3.*
que tolleret, omnes tamen eum ſignificabant, qui ſingularis hoſtia futurus erat. Rabanus aſſe- *Rom. 13.*
rit, quod dicitur, *decima die menſis agnum quidem tolli, ſed non immolari vſque ad quartam de-
cimam diem*, ſignificare, quod per legem quidem Chriſti paſſio præfigurabatur, tamen non niſi
Euangelij coruſcante gratia completur. Denarius enim numerus, inquit, propter decalogum
ad legem pertinet, & quaternarius propter quatuor Euangelia nouū exprimit Teſtamentum.

D. Tho-

Cap. 1. lect. 2. D. Thomas verò etiam ſuper primam epiſtolam ad Corinthios ait: Inter cætera ſacramenta le- E
galia celeberrimus erat agnus paſchalis, qui vt præcipitur Exodi 12. immolabatur ab vniuerſa
multitudine populi Iſrael in memoriam illius beneficij, quo angelus percutiens primogenita
Aegypti pertranſiuit domos Iudæotum, quorum fores liniti eſſent ſanguine, vnde nomen pa-
ſchæ ſumitur, ſecundum quod ibi dicitur, *eſt enim paſcha ideſt, tranſitus Domini:* Et vltimò vir-
tute huius beneficij tranſiuit populus mare rubrum, vt dicitur exodi 14. Ille enim agnus figu-
ra fuit Chriſti innocentis, de quo dicitur Ioannis 1. Ecce agnus Dei. Sicut ergo ille agnus fi-
guralis immolabatur à filijs Iſrael, vt populus Dei liberaretur ab angelo percutiente, & vt trã-
ſirent mare rubtum, liberati de ſeruitute Aegypti: Ita Chriſtus eſt occiſus à filijs Iſrael per cu-
ius ſanguinem populus Dei liberatur à Diaboli impugnatione, & ſetuitute peccati, per baptiſ-
mum quaſi per mare rubrum. Ille autem agnus figuralis paſcha Iudæotum dicebatur, quia in
ſignum tranſitus immolabatut, vnde dicitur Mathæi 26. *Vbi vis paremus tibi comedere paſcha?*
Pſalm. 38. id eſt agnum paſchalem. Sequitur lex: *Si autem minor numerus eſt vt ſufficiat ad veſcendum*
agnum, aſſumet vicinum ſuum &c. Numerum hic myſticè ſic penè oportet intelligi, inquit Ru-
pertus, quomodo & in pſalmo cùm propheta dicit: *Notum fac mihi finem meum Domine, & nu-*
In eſu agni cur vicinus aſſumatur. *merum dierum meorum, quis eſt vt ſciam, quid deſit mihi?* Numerus enim hominis, (vt ſecũdum F
præſentem cauſam loquamur) tunc ſufficiens eſt, quando is, qui agnum manducat, myſteria
eius penetrare præualet. Sed ad hæc quis tam idoneus? Quis inſantiam tantum ſupergreſſus
eſt, tantamque dietum bonorum multitudinem collegit, vt ad capiendum totum cibum tam
ſolidum nihil ſibi deſit? Ergo quoties hunc agnum immolamus rectè paucitatem confitentes
in nobis, quia totum eius myſterium capere non poſſumus. Aſſumimus vicinum, qui coniun-
ctus eſt domui noſtræ, ſcilicet apoſtolorum, & martyrum chorum, qui per eandem fidem pro-
pinqui ſunt familiæ Chriſtianæ. Denique ſine illorum inuitatione nunquam comedere præſu-
mimus. Dicimus enim communicantes, & memoriam venerantes, inprimis glorioſæ ſemper
Virginis Dei genitricis Mariæ, ſed & Beatorum apoſtolorum, & Martyrum tuorum. Quod idẽ
eſt, ac ſi dicamus, in eadem fide nos immolare, & comedere agnum Dei, in qua Virgo conce-
pit, & peperit, quam apoſtoli ſancti prędicauerunt, pro qua beati Martyres paſſi ſuut, ita vicinis
aſſumptis, nos per Dei gratiam ad eſum agni ſufficimus. Quia videlicet etſi totum eius myſte-
rium comprehendere non valemus, ſatis tamen eſt, quia nihil de illo, quod apoſtolicæ fidei ſit
contrarium, ſentimus. Tãtum Rupertus. Rabanus verò, quod vicinum, vt dictum eſt, eſurus iu- G
betur aſſumere, typicè deſignate aſſerit, quod non ſolùm ex Iudæis, ſed etiam ex gentibus con-
uocandi erant ad fidem Chriſti, & ad veri agni immolationem, non enim ſolam ſuffeciſſe gen-
tem Iudæam ad ſpirituale paſcha celebrandum, verùm etiam gentes, quæ vicinæ erant domui
Iudæ, adhibendas eſſe, quatenus domus Dei conuiuantium numero impleretur, & agni carnes
dignè comeſtæ, fidelibus in paſtum vitæ æternæ cõuerterentur. *Erit autem agnus abſq; macula*
Eſaia 53. *maſculus, anniculus.* Macula peccatũ eſt, vt idem Rupertus exponit. *At ille peccatum non fecit,*
nec inuentus eſt dolus in ore eius; Erit ergo, inquit, abſque macula, ideſt, ſanctus, innocẽs, impol-
lutus, ſegregatus à peccatoribus, in quo nulla eſt iniquitas. Sed parum haberet gloriæ ſola in-
nocentia, ſi non adeſſet fortitudo quoque ad agenda perfectæ iuſtitiæ opera. Erit ergo, & ma-
Cap. 10. ſculus, maſculus enim, hoc eſt, fortis, quia nihil fæmineum, hoc eſt, molle, vel fluxum admittit:
Vnde & in apocalypſi dicitur de muliere magna, quia peperit filium maſculum, qui recturus
Eſaię 61. erat gentem in virga ferrea. Additur adhuc, quia erit anniculus. Anniculus, ideſt, perfectus,
perfectionem enim ab illo conſequimur, quemadmodum & ipſe in prophera teſtatur: *Spiritus*
domini ſuper me, eo quod vnxerit me ad annunciandum manſuetis miſit me, vt mederer contritis H
corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clauſis apertionem, vt prædicarem annum placa-
bilem domini, & diem vltionis Deo noſtro. Annum, inquit, placabilem pro his, quos ad gloriam
Annus placibilis. præparauit, & diem vltionis pro his, quos in iram deſtinauit: Annum quippe placabilem, ſiue
acceptabilem, plenam acceptionem dicit; & apoſtolus prædicat his verbis: *Ecce nunc tempus*
Dies vltionis. *acceptabile, ecce nunc dies ſalutis &c.* Sed & Zeno Epiſcopus Veronẽſis: Hic eſt agnus, inquit,
fratres, de quo litare, paſcha eſt domini, apoſtolus quoque Paulus: *Paſcha,* inquit, *noſtrum im-*
2. Serm. 10. *molatus eſt Chriſtus.* Cur autem dignatus fuerit immolari, Ioannes Baptiſta prædicauit antè
his verbis: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Hic itaque dictus eſt primitiuus, quia
paternę antiquitatis ſolus eſt conſcius; hic maturus, quia poſt illum eſt nullus; hic ſempiternus,
quia occiſus eſt, & inuentus eſt viuus; hic immaculatus à peccato, quia ſolus eſt mundus; hic ſa-
lutaris quia per ipſum vincimus mortem; Hic maſculus, quia Dei eſt virtus, hic inquam agnus
perfectus, quia in ipſo magnus ille Sacerdos pio myſterio ſua victima incluſus, hodie Deo red-
didit hominem, quem litauit. Quod verò ab agnis & hædis ſimiliter aſſumi iubetur, non im-

meiito,

A merito, vt ſcribit D. Auguſtinus, in quæſt. ſuper Exodum, in incarnationis Chriſti myſterio ac-
cipitur, quid enim opus erat, inquit, vel agnũ ab ouibus, vel hædum à capris accipiendũ mone-
ri, niſi ille figuraretur, cuius caro nõ ſolùm ex iuſtis, verùm etiã ex peccatoribus propagata eſt?
Sic & Gregorius Nazianzenus eligi, inquit, non ſolùm ex agnis, verùm etiã peioris ſpecie, & ex *Cur hædus*
ſiniſtra, quæ hædis tribuitur in Euangelio, quia non ſolũ pro iuſtis, ſed etiã peccatoribus ſacri- *addatur.*
ficatur. Rupertus tradit dici in lege, *iuxta quẽ ritum tolletis & hædũ*, quia is, qui ſua nõ habuit,
aliena peccata portauit, ſicut enim propter ſuã innocẽtiam in agno, ſic propter iniquitates om-
niũ noſtrorũ, quas Deus poſuit in eo, rectè idẽ figurari in hędo. Siue ergo agnus, ſiue ſit hędus,
qui apud illã, & illũ immolatur, vnus idẽq; eſt in myſterio Chriſtus, à ſuis, quia nulla ſunt, mũ-
dus, pro alienis peccatis offerẽdus. Vel malè extimatione hominũ, hędus, i. peccator; vera autẽ
veriſſimè ſimilitudine, innocẽtię agnus erit. Quod vtrumq; propheta conſiderãs; *Et nos*, inquit, *Eſaia 53.*
putauimus illũ quaſi leproſum, & percuſſum à Deo, & humiliatũ. Ipſe autẽ vulneratus eſt propter
delicta noſtra, attritus eſt propter ſcelera noſtra. Beda verò eodẽ ritu hædũ quoq; tolli voluit, tũ
quia in illo Chriſtus etiã ſignificabatur, qui cũ agnus eſſet innocẽs, tamẽ inter iniquos reputa-
B tus eſt, & quaſi peccator cũ peccatoribus crucifixus; hędũ.n. peccatorẽ ſignificare: Tũ etiã, quia
ipſe hoſtia pro peccato fuit; deniq; quia peccata noſtra ſuſcepit, vnde Iacob Chriſtũ ſignificãs
hędiuis pellibus ſe contexit. *Et immolabit eũ vniuerſa multitudo filiorũ Iſrael ad veſperã.* Veſpe *Geneſ. 27.*
ra, inquit Rupertus, præſens ſæculi ætas nouiſſima, in qua nos ſumus, in quos, vt ait apoſtolus, *Veſpera*
fines ſęculorũ deuenerũt, rectè dicitur. Veſpere autẽ, vt ait Ribera, immolatur agnus, q̃a diu ex- *qua.*
pectatus, tãdẽ in cõſummatione ſęculorũ, quę Deus ſaluti hominũ prędefinierat, oblatus eſt, hinc, *1. Corinth.*
inquit, videmus multos ſanatos à Domino eſſe veſpere, i. poſt Solis occaſũ, qua hora agnus im- *10.*
molabatur, & qua dominus paſſus exſpirauerat Math. 8. *Veſpere autẽ facto obtulerunt ei multos*
dæmonia habẽtes, & eÿciebat Spiritus verbo, & omnes malè habẽtes curauit. Marci 1. *Veſpere au-*
tem facto, cùm occidiſſet ſol, afferebant ad eũ omnes malè habentes & dæmonia habẽtes. Porrò vni-
uerſa multitudo filiorũ Iſrael, ſecundũ Rupertũ, vniuerſitas credentiũ eſt, quæ quãtacunq; ſit,
inquit, per orbem terrarũ diffuſa, vnus eſt agnus, quẽ in tot locis immolat, vnus eſt panis, quem
frãgit, vnus eſt Chriſtus, cuius mãducat carnẽ, & ſanguinẽ bibit. Ribera verò totã multitudinẽ
filiorũ Iſrael eũ, ait, immolare, quia oẽs Iudæi corã Pilato petierũt, vt crucifigeretur. *Et ſument*
C *de ſanguine eius, et ponẽt ſuper vtrumq; poſtẽ &c.* Iſidorus ſanguine agni liniri Iſraelitarũ poſtes *Cur poſtes*
dicit, ne vaſtator angelus, audeat inferre perniciẽ, ſignari ſigno dominicæ paſſionis in frõtibus *ſanguine li-*
fideles populi ad tutelã ſalutis, vt hi ſoli ab interitu liberẽtur, q̃ cruore dominicæ paſſionis cor- *nantur.*
de & frõte ſignati ſunt, qui etiã opere loquũtur, *ſignatũ eſt ſuper nos lumẽ vultus tui domine.* Vel
aliter notandũ, vt ait Rupertus, quia prius oportet domũ ſignari ſanguine agni, & tũc demum
carnes eius in illa manducari. Hoc verè legitimũ, ac neceſſariũ eſt, nec aliter dignè fieri poteſt.
Etenim prius oportet quẽq; baptizari in mortẽ agni. i. Chriſti, prius inquã cõplãtatũ fieri ſimi
litudini mortis eius, vt ſit reſurrectionis, atq; ita cõſecrata domo, tũc demũ intus mẽſę viuificæ
participari. Sũt aũt notę ſanguinis tres, duę ſcilicet in vtroq; poſte, tertia in ſuperliminari, in no *Sanguinis*
mine.n. Patris, Filij, & Spiritus ſancti baptizemur, q̃ tria nomina, ſiue tres perſonę sũt, ſed vnus *nota.*
Deus. Cui⁹ videlicet trini nominis cõfeſſio, dũ fide paſſionis Chriſti perornatur, vnius oſtij duo
poſtes cũ ſuperliminari, agni ſanguine titulãtur; ſed verò author Catenę, quẽadmodũ etiã ſan-
guis ille, inquit, memoriale erat primi agni in poſtibus, ſicut literę legis in veſtib. Iudęorũ, fidei
quędã atteſtatio tã foris aſpicientibus, quàm intra incluſis cordibus; Sic ſemper nobis eſt paſſio
D Chriſti memorãda, & charitatis maximę beneficium, quo liberamur à captiuitate vitiorũ, ſiue
domũ ingrediamur, ſiue exeamus, pręcipuũ ſtudiũ noſtrũ ſit Dei erga nos beneficia ruminãdi,
maximè autẽ redemptionis per agnũ Dei, qui tollit peccata mundi. De fide tali in ipſum, no-
bis minimè eſt erubeſcendũ, ideo ad ſuperliminare, & vtrumq; poſtẽ ſanguis agni ponẽdus eſt.
D. Chryſoſtomus ait, quòd ſine ſanguine ſalus eſſe nõ poterat, neq; ijs, q̃ per id tẽpus, neq; ijs, *Statuæ re-*
qui in nouiſſimis tẽporibus extiterunt. Nã quemadmodũ regiæ ſtatuę, inquit, quãuis inanima- *giæ.*
tę ſint, eos tñ, qui ad ſe confugiũt, ſeruare ſolent, nõ quia ſtatuę ſunt, ſed quia regẽ repræſentãt:
Similiter & agni sãguis homines ſaluos faciebat, nõ quia ſanguis erat, ſed q̃a ſanguinẽ Chriſti
referebat. Doctè & D. Gregor. in homilijs: Sed quę eſt iſta ſolẽnitas, inquit, quę inferni clauſtra *Homil. 22.*
deſtruxit, & ianuas nobis regni cęleſtis aperuit? Inquiramus ſubtiliùs nomẽ ei⁹. Requirat egre-
gius prędicator. Videamus, q̃d de eius ęſtimatione denũtiet. Ait ſiquidẽ: *Etenim paſcha noſtrũ*
immolatus eſt Chriſtus. Si ergo paſcha Chriſtus, pẽſandũ nobis eſt, q̃d de paſcha lex loquitur, vt
indagemus ſubtiliùs, an de Xp̃o dicta videãtur. Moyſes quippe ait: *Et ſumẽt de sãguine agni, &*
ponẽt ſup vtrũq; poſtẽ, & in ſuper liminaribus, &c. Quid ſit sãguis agni nõ iã audiẽdo, ſed bibẽdo
didicimus. Qui sãguis ſuper vtrumq; poſtẽ ponitur, q̃ñ nõ ſolũ ore corporis, ſed etiã ore cordis

Digitized by Google

hauritur. In vtroq; etenim poſte ſanguis agni eſt poſitus, quando ſacramentũ paſſionis illius cũ E
ore ad redemptionẽ ſumitur, ad imitationẽ quoq; intenta mẽte cogitatur, nã qui ſic redẽptoris
ſui ſanguinẽ accipit, vt imitari paſſionẽ illius, necdum velit, in vno poſte ſanguinem poſuit, qui
etiam in ſuperliminaribus domorũ ponendus eſt, quid enim ſpiritualiter domus, niſi mẽtes no-
ſtras accipimus, in quib. per cogitationẽ inhabitamus, cuius domus ſuperliminare eſt ipſa intẽ-
tio, quæ præeminet actioni. Qui ergo intentionẽ cogitationis ſuę ad imitationẽ dominicæ paſ-
ſionis dirigit, in ſuperliminari domus agni ſanguinẽ ponit. Vel certè domus noſtrę ipſa ſunt cor
pora, in quib., quouſq; viuimus, habitamus Et in ſuperliminari domus agni ſanguinẽ ponimus
quia crucẽ paſſionis illius in frõte portamus. Idẽ Gregorius addit, de quo adhuc agno ſubditur.
Nocte cur comedi dicatur. *Et edent carnes nocte illa aßas igni, & azymos panes cũ lactucis agreſtibus*. In nocte quippe agnũ
comedimus, quia in ſacramento modo dominicũ corpus accipimus, quãdo adhuc ad inuicẽ no
ſtras conſcientias nõ videmus. Quę tamen carnes agni aſſę ſunt, quia nimirũ diſſoluit ignis car-
nes, quas aqua coxerit; quas verò ignis ſine aqua excoquit, roborat; Carnes itaq; agni noſtri
ignis excoxit, quia eũ ipſa vis paſſionis illius ad reſurrectionẽ valentiorẽ reddidit, atq; ad incor
ruptionem roborauit. Qui.n. ex morte conualuit, profectò carnes illius ab igne duruerũt. Vnde
etiam per pſalmiſtam dicit: *Exaruit velut teſta virtus mea*. Quid namq; eſt teſta ante ignẽ niſi F
Pſalm. 21. molle lutum, ſed ei ex igne agitur, vt ſolidetur, virtus ergo humanitatis eius velut teſta exaruit,
quia ab igne paſſionis, ad virtutẽ incorruptionis creuit. Sed ſola redẽptoris noſtri percepta ſa-
cramenta ad veram ſolemnitatẽ mentis non ſufficiũt, niſi eis quoq; bona opera iungãtur. Quid
enim prodeſt corpus, & ſanguinẽ illius ore percipere, & ei peruerſis moribus cõtraire: vnde be-
nè adhuc ad comedendũ ſubditur: *& azymos panes cũ lactucis agreſtibus*, panes quippe ſine fer-
mento comedit, qui recta opera ſine corruptione vanę gloriæ exercet, qui mãdata miſericordię
ſine admixtione peccati exhibet, ne peruersè diripiat, quod quaſi rectè diſpẽſat. Hoc quoq; pec
Panes ſine fermento. cati fermentũ bonæ ſuæ actioni miſcuerãt, quibus prophetę voce per increpationẽ dominus di-
cebat: *Venite ad bethel, & impiè agite*. Atq; poſt pauca: *Et ſacrificate de fermẽtato laudẽ*. De fer-
Amos 4. mẽtato namq; laudem immolat, qui Deo ſacrificiũ de rapina parat. Lactucę verò agreſtes val-
dè amaræ ſunt. Carnes ergo agni cum lactucis agreſtibus ſunt edendæ, vt cũ corpus redẽptoris
Lactuca agreſtes. accipimus, nos pro peccatis noſtris in fletibus affligamus, quatenus ipſa amaritudo pęnitentiæ
abſtergat a mentis ſtomacho peruerſę humorẽ vitæ. Similiter Beda: Quod autẽ azymos panes
cũ lactucis agreſtib. mãducare iubentur, ſignificare ait, quod vitã ab omni fermẽto malitię, re- G
paratã ducẽtes amaritudinẽ cõpunctionis cordis ſemper habere debeamus, idq; ſignificare la-
ctucam. Cùm.n. manducantur, ſic eſſe ſalſas, & amaras, vt producant comedẽtis lacrymas. Sic
nimium & cęleſtẽ panem accipientes, irrigare faciem nos debere &c. At verò Rupertus carnes
agni edi in nocte aſſas igni, aſſeuerat, quia de Spiritu ſancto, qui æternus eſt ignis, virgo domi-
Ephef. 5. nũ concepit, & ipſe per eundem Spiritũ ſanctũ, vt apoſtolus ait, obtulit ſemetipſum hoſtiã viuã
Deo viuenti. Eodẽ igne aſſari in altari, quoniã operatione Spiritus ſancti panis corpus, & vinũ
fit ſanguis Chriſti: Signata ergo domo nos comedere, q̃a videlicet ꝑ baptiſmũ cõſecrato cuiq;
& à macula veteris cibi, per quẽ perijt humanũ genus, emũdato, ſanguis & corpus Chriſti tra-
ditur, quo cibo nõ ſuperbè fieri velit ſicut Deus, ſed humiliter in gratiã filiorũ Dei adoptari me
reatur. Quod verò de azymis panibus cũ lactucis agreſtib. dicitur, duo annotat, inquiẽs, alterũ
horum. ſ. quod de azymis iubetur tã in re, quàm in myſterio obſeruamus, vt videlicet azymum
panẽ ad conficiendũ Chriſti corpus habeamus, & myſticè vetus fermentũ à nobis, ſ. fermẽtum
malitiæ, & nequitiæ ſecundũ apoſtoli præceptũ expurgemus. Alterum verò. i. quod de lactucis
agreſtib. præcipitur, tantùm ſpiritualiter attendimus, quia videlicet author huius ſacramẽti, nõ H
cas corporaliter adhibuit, ſed ſolũmodo panẽ, & vinũ benedicẽs dedit diſcipulis ſuis, vnde mi-
randũ quo græcorũ conſuetudo authore tradita inoleuerit, qui fermentatũ panẽ quærunt, & à
ſacramento Chriſti azymũ reijciunt, cùm nulli dubium eſſe debeat, quod Dominus noſter nõ
niſi de azymo illud primitus effecerit. Etenim neq; fermentatũ nocte illa ſecundum legis edi-
ctũ inueniri licebat in cunctis domibus Iſrael, neque ipſe apud ſe habẽdo fermentatũ, legitimã
porrigere debebat occaſionẽ inimicis ſuis, cũ diceret lex: *Qui comederit fermentatũ, peribit ani-
ma eius de cœtu Iſrael tã de aduenis, quã de indigenis terrę*. Sed de hoc aduerſum illos abũdeq;
à Romana Sede diſputatũ eſt. Porrò azyma, & lactucas agreſtes, vt ſpiritualiter comedamus,
ab ipſis, qui primi hoc egerũt, apoſtolis euidens exemplũ habemus: Etenim in eo vetus fermẽ-
tũ expurgauerunt, & erãt noua cõſperſio epulãdo in azymis ſynceritatis, & veritatis, quia præ-
ſens paſſio Chriſti mũdabat illos ab omnib. peccatis, quib. corruptus homo primus, totã gene-
ris ſui maſſam fermentauit. Dixit.n. illis in illa cæna ſacroſancta, hic verus agnus Dei; *iam vos
Ioann. 13.* *mundi eſtis propter ſermonem, quem locutus ſum vobis, niſi enim quia ſermonem meum audiſtis,
& cre-*

Digitized by Google

A *& credidiſtis, nequaquam per hanc paſſionem meam mundaremini.* Quaſi præteritum dixit, *mũdi eſtis*, eo videlicet modo, quo poſtea ibidem ait ad patrem: *Etiam non ſum in mundo, cum nondum peractum, ſed agere cepiſſet, vt tranſiret ex hoc mundo.* Lactucas verò agreſtes, quæ valdè amaræ ſunt, ſimul comederunt, quia profectò propter illa, quæ dicebantur, iam in ſumma triſtitia erant, & per totũm triduum amaritudini paſſionis eius ſatis moleſtè communicauerũt. Eorum ergo exemplo nos carnes agni cum lactucis agreſtibus comedimus cum corpus redemptoris accipientes, noſmet ipſos, vt dignum eſt, pro peccatis affligimus. Catenæ author itidem agni carnes igni aſſas, illos, ait comedere, qui charitatis diuinæ liberalitatem, qua in æternum ſeſe redemptos, piè quotidie memorantur, agnoſcunt, dedicant, & toto appretiantur affectu. Panem addere citò parabilem, ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum repræſentantem viaticum pro inopinato, feſtinatoque receſſu, ſemper ad pietatis opera promptos ex fide, & ſine fermento malitiæ, ac nequitiæ, poſt hac viuere cupientes. Cum picridibus, ſiue amaritudinibus, hoc eſt, vehementi dolore ſuorum peccatorum, perpetuaque eorum deteſtatione, ſiue iugi meditatione, quia vita fidelium mixta ſit aduerſitatibus, & perſecutionibus, & cruce continua

Ioann. 17.

Agni carnes aſſas qui edant.

B exercenda. Gaudia ſiquidem huius vitæ, etiam honeſtiſſima, cum timore Dei moderanda eſſe exemplo omnium Sanctorum, & Chriſti. Subditur autem: *Nõ comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, ſed aſſum tantùm igni.* Ad quæ verba D. Gregorius. Ecce, inquit, iam nos ipſa verba hiſtoriæ ab intellectu hiſtorico repellunt. Nunquid fratres chariſſimi, Iſraeliticus ille populus in Aegypto conſtitutus comedere agnum crudum conſueuerat, vt ei lex dicat, *non comedetis ex eo crudum quid?* vbi & additur, *nec coctum aqua.* Sed quid aqua niſi humanam ſcientiam deſignat, iuxta hoc quod per Salamonem ſub hæreticorum voce dicitur: *Aquæ furtiuæ dulciores ſunt?* Quid crudæ agni carnes, niſi inconſideratam ac ſine reuerentia cogitationis relictam illius bonitatem ſignificat? Omne enim quod ſubtiliter cogitamus, quaſi mẽte coquimus. Sed agni caro, nec cruda edenda eſt, nec aqua cocta, quia redemptor noſter nec purus homo æſtimandus eſt, neque per humanam ſapientiam, qualiter Deus incarnari potuit, cogitandus: Omnis enim qui redemptorem noſtrum purum hominem credit, quid iſte aliud quàm crudas agni carnes comedit, quas videlicet coquere per diuinitatis eius intelligentiam noluit? Omnis verò, qui incarnationis eius myſteria, iuxta humanam ſapientiam diſcutere conatur, carnes agni

Aqua quid ſignet.

Prouerb. 9.

C aqua vult coquere, ideſt, diſpenſationis eius myſterium, per diſſolutam vult ſcientiam penetrare. Quia ergo paſchalis gaudij ſolemnitatem celebrare deſiderat, agnum neque aqua coquat, nec crudum comedat, vt neque per humanam ſapientiam profunditatem illius incarnationis penetrare appetat, neq; in eum tanquam in purum hominem credat, ſed aſſas igni carnes comedat, vt diſpenſari omnia per Sancti Spiritus potentiam ſciat. Idem Gregorius alicubi: crudum Iudęos comedere tradit, aqua coctum hæreticos, quia illi eius diuinitatem negant, iſti per humanam ſapientiam, & diuinitatis, & humanitatis eius ſacramenta euacuant: Rupertus ait, quia ergo iſta non capit humana ſapientia, repellitur illa non tam ſapientia, quàm curioſitas dum repetendo dicit, *non comedetis ex eo crudum quid, ſed aſſum igni.* Subiungitur: *Caput cum pedibus eius, & inteſtinis vorabitis.* Quo loco Gregorius inquit, ſicut iam prædiximus fratres, Paulo atteſtante didicimus, quod caput Chriſti Deus eſt, quia redemptor eſt α & ω, Deus nimirum ante ſæcula, & homo in fine ſæculorum. Caput ergo agni vorare, eſt diuinitatem illius fide percipere. Pedes verò agni vorare, eſt veſtigia eius humanitatis amando, & imitando perquirere. Quid verò ſunt inteſtina, niſi verborum illius occulta, & myſtica mandata? Quę tunc

In 1. Reg. cap. 2.

1. Corinth. 11.

Caput agni vorare quid & quid pedes.

D voramus, cùm verba vitę cum auiditate ſumimus. In quo deuorationis verbo quid aliud quàm pigritię noſtræ torpor reprehenditur, qui eius verba, ac myſteria, & per noſmet ipſos nõ requirimus, & dicta ab alijs audimus inuiti? Rupertus, Caput cũ inteſtinis vorare omnes communiter poſſe aſſerit, ſingulatim verè quoſq; adimplere nõ poſſe, in parua nãq; & magna domo eſſe & perfectos, quorum ſit ſolidus cibus, quale eſt oſſium caput: Eſſe & paruulos, quorũ infirmo dente vix inteſtina mollia terantur. Deniq; caput agni vorare eſſe alta diuinitatis Chriſti eloquia viriliter capere, verbi gratia quale eſt: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deũ.* Pedes vorare eſſe, nec illud ignorare, *quia verbum caro factum eſt.* Inteſtina verò cum pedibus vorare eſſe ſingulas infirmitatis eius actiones, ſiue paſſiones in vſum virtutis aſſumere, verbi gratia, quod eſurijt, quod fleuit, quod contriſtatus eſt, ad ſummum, quod tentatus eſt pro ſimilitudine abſq; peccato. In eo autem, quod dicitur: *nõ remanebit ex eo quicquam vſq; mane,* Gregorius, & Beda, mane interpretantur diem reſurrectionis omniũ, ſiue diem iudicij. Sed cũ ſenſus verborũ ſit, vt iam oſtendimus, ſi quid reſeruatũ fuerit vſq; mane, qui cõburatur, neſcio inquit Ribeta, quomodo in die iudicij, quod reſeruatum fuerit, igne comburendum ſit. propterea ita potius explicarem. Si comedere in nocte agnũ, eſt comedere, & accipere in obſcuritate

Mane quid.

 fidei,

fidei, ille vſq; ad mane aliquid reſeruabit, qui paſſionis,& ſacræ Euchariſtiæ myſteria apertè E
rationis naturalis luce cognoſcere,& comprehendere cogitat. At poſtquam id fruſtra tentauerit, viderítq; humanam intelligentiam tanto ſplendore perſtringi, id quod reſiduũ fuerat vſq; mane, ideſt, quod ratione naturali cognoſcere tentauerat, non contentus ijs, quæ per fidem didicerat, igne comburet.

Agnum solũ edere quid.

Author Catenę, totum etiam agnũ in ſolemnitate edi, ait, eſſe, nihil negligenter agere, diuinis pręceptis ad vnguem obſequi, ſacroſanctum myſterium, quod deſignatum huiuſmodi Dei cærimonijs cum reuerentia, & gratitudine in animum cogitando traijcere. Totum Chriſti fide complecti, corpus ſcilicet, & animam, humanitatem, & Deitatem cum doctrina verborum, & vitæ ac miraculorum ſignis, in profectum animi ſuſcipere per fidẽ, & ſpiritum incorporare. Sed quia difficile eſt, inquit Gregorius, vt omne ſacrum eloquium poſſit intelligi, & omne eius myſteriũ penetrari, rectè ſubiungitur. *Si quid autem remanſerit, igne cõburetis*;

Igni comburi, agni reliquias, quid myſticè.

Quod ex agno remanet, igne comburimus, quando hoc, quod de myſterio incarnationis eius intelligere, & penetrare nũ poſſumus, poteſtati Spiritus ſancti humiliter reſeruamus, vt nõ ſuperbè quis audeat, vel contemnere, vel denuntiare, quod nõ intelligit, ſed hoc igni tradit, cũ S. Spiritui reſeruat. Similiter Author catenę: Igne ergo cõburenda, quę reliqua fuerint, ſignificat nihil calcandũ, vel contẽnendũ relinquere de myſterijs agni, vel Chriſti, nihil verborũ Dei F
ſpernere, quod non intelligimus, ſed ſacrificare Deo ignorantiã noſtram. Atqui Ribera, quoniã ignem, quo carnes aſſandę erant, interpretatus erat ſummũ Dei amorem erga nos, igne ſcilicet aſſas comedere, qui conſiderat diuinam erga nos charitatẽ

Ioann. 3.

(*ſic. n. Deus dilexit mundũ, vt filium ſuũ vnigenitũ daret, vt omnis, qui credit in ipsũ nõ pereat, ſed habeat vitã ęternã*) crediťq; Chriſtũ verũ Deum, & hominem, pro nobis paſſum eſſe, & ſeſe nobis in cibũ pręnimia charitate reliquiſſe: Sic & hic, inquit, dicere poterimus, quod reliquum fuerit, igni eſſe comburendũ, ideſt, conſumendum, vt nihil remaneat, conſiderando amorẽ eximiũ Dei plura, ac maiora in his myſterijs feciſſe, quàm nos, aut intelligentia cõſequi, aut etiã cogitatione fingere poſſumus.

A qualibus edi debeat.

Quia verò, qualiter edendum ſit paſcha, cognouimus, nũc à qualibus edi debeat agnoſcamus: *Sic autem*, inquit, *comedetis illum, renes veſtros accingetis*:

Pſalm. 52.

Quid per renes intelligatur.

Quid in renibus, inquit Gregorius, niſi delectatio carnis, accipitur; vnde & pſalmiſta poſtulat dicens: *Vre renes meos*. Si enim voluptatem libidinis in renibus eſſe neſciret, eos vri, minimè petijſſet, vnde quia poteſtas diaboli in humano genere, maximè per luxuriam pręualuit, de illo, voce dominica, dicitur: *poteſtas eius, in lumbis eius*.

Iob. 40.

Quia ergo paſcha comedit, habere renes accinctos debet, vt qui ſolemnitatem re- G
ſurrectionis, atque incorruptionis agit; Corruptioni iam per vitia nulla ſubiaceat, voluptates edomet, carnem à luxuria reſtringat, neque enim cognouit, quæ ſit ſolemnitas incorruptionis, qui adhuc per incontinẽtiam corruptioni ſubiacet, hæc quibuſdam dura ſunt, ſed anguſta porta eſt, quæ ducit ad vitam, & habemus iam multa exempla continentium. Hæc Gregorius. Sed quia accingere renes, diximus, eſſe parantis ſeſe ad feſtinandum, ita etiam interpretari poſſumus ex ſententia Riberæ, eum qui paſcha celebrat, ideſt, qui dominicæ paſſionis memoriam agit, & qui corpore eius veſcitur, tantis beneficijs deuinctum terrena contemnere, & in cæleſtem patriam feſtinare debere, vt iam nihil illi placeat, niſi regnum, quod ſanguine illo paratũ eſt, & quod in ſacramento illo ſignificatur.

Cur calceamenta debuerint induere.

Calceamenta habere debebant in pedibus, vt per lapides etiam & ſpinas properare poſſent, quod nudis pedibus non fit, ideſt, vt ſignificarent, ad patriam cæleſtem per omnes difficultates fortiter eſſe properandum. Simile eſt, quod ait Apoſtolus, *Calceati pedes in pręparationem euangelij pacis*, ideſt, vt parati ſimus ire quocunque nos beatitudo in euangelio permiſſa, vocabit, placet etiam Riberæ expoſitio Gregorij, pedes eſſe

Quid per pedes.

opera, calceamenta, quibus pedes muniuntur, & quæ ex pellibus mortuorum animalium fiũt, H
eſſe Sanctorum patrum exempla, quibus noſtri operis pedes munimus: Verba Gregorij ſunt: Qui ſunt etenim pedes noſtri niſi opera? quid verò calceamenta, niſi mortuorum animalium pelles? Calceamenta autem pedes muniunt. Quæ verò ſunt mortua animalia, ex quorum pellibus noſtri muniuntur pedes, niſi antiqui patres, qui nos ad æternam patriam præceſſerunt? Quorum dum exempla conſpicimus, noſtri operis pedes munimus. Calceamenta ergo in pedibus habere, eſt mortuorum vitam conſpicere, & noſtra veſtigia à peccati vulnere cuſtodire.

Renes accingi quid.

Authori Catenæ, renes accingi etiam eſt libidini frena imponere, ne dominetur rationi, & ſenſibus, cum domino fuerit agenda ſolemnitas pro omni virili incumbere, & alacriter inſtare cum cultui diuino fuerit inſeruiendum; veris autem Iſraelitis ſolemnitas iugis, & ſabatum ex ſabato fide, ſpe, ac charitate ſine ceſſatione ſacrificare, ſemper proficiſci ex Aegypto tenebrarum, & perfidiæ ad patriam promiſſionis. Calceamenta in pedibus eidem eſt non habere hic locum manentem, ſed futurum inquirere, procedere ſemper ſine impedimento carnalium affectionum, quibus alioqui nimium deferre conſueuimus, & incunctanter in

via

A via domini ambulare. *Tenentes baculos in manibus.* Baculus iſte in manibus eidem eſt ſub- *Baculus in*
ſidium laboris amplecti, fragilitate non remorari, occaſiones, retardationes poſt ponere. Gre- *manibus qd.*
gorius verò, quid lex, inquit, per baculum niſi paſtoralem cuſtodiam deſignat, additq; notan-
dum eſſe, quod prius præcipimur renes accingere, poſtmodum baculos renere, quia illi debent
curam paſtoralem ſuſcipere, qui iam in ſuo corpore ſciunt fluxa luxuriæ domare, vt cùm alijs
fortia prædicant, ipſi deſiderijs mollibus eneruiter non ſuccumbant. Ribera ait: Baculus labo-
rem ſubleuat iter facientibus, & canes, & nocentia animalia abigit, ſignificat ergo baculus in
manibus, labores cæleſtis itineris eſſe fortiter ferendos, nec vnquam in eo deficiendum eſſe,
ſed feſtinandum, & obſtantes tentationes baculo crucis repelli, ac fugari debere. Benè etiam
ſubditur: *Et comedetis feſtinanter.* Cum feſtinatione comeditur agnus, vt idem habet Ribe- *Quid, come-*
ra, vt comedendo non tam voluptas, quàm vires ad iter faciendum quærantur, & nos in medi- *dere feſtinā-*
tatione paſſionis Chriſti, & in ſumptione ſacræ Euchariſtiæ non tam conſolationum ſpititua- *ter, ſignifi-*
lium delectationem appetamus, quàm vires ad labores in via Dei perferendos, & ad feſti- *cet.*
nandum in patriam cæleſtem. D. Gregorius feſtinanter comedi dicit, quo mandata Dei, my-
B ſteria redemptoris, cæleſtis patriæ gaudia, cum feſtinatione cognoſcere admonemur, & præ-
cepta vitæ cum feſtinatione vitæ implere. Quia enim adhuc hodie, inquit, licet bene agere, ſci-
mus: vtrum cras liceat, ignoramus; feſtinātes ergo paſcha comedamus, ideſt, ad ſolemnitatem
patriæ cæleſtis anhelemus. Nemo in huius vitæ itinere torpeat, ne in patria locum perdat, ne-
mo moras ad appetenda ſtudia innectat, ſed cepta perficiat, ne liceat minimè implere, quod
inchoat. Cæterùm Author catenæ, comedi cum feſtinatione paſcha aſſerit, quæ ex pauore, &
ſolicitudine proueniat, nihilque in via Dei negligenter, ſed ſtudioſè agendum, interim tamen
ſemper pauidum eſſe, ne præſumptione periclitemur, & ſecuritate remoremur. Porrò quod ip- *Ad Fabiolā.*
ſa ſolemnitas vocatur phaſe, ideſt, tranſitus, id nobis authore Hieronymo indicat, quod de pe-
ioribus ad meliora pergentes, tenebroſam Aegyptum derelinquamus. Sic & Rupertus: Tran-
ſitus, inquit, ille Hebræorum alium nobis tranſitum præfigurauit, de quo dicit Euangeliſta
ſanctus: *Ante diem feſtum paſchæ ſciens Ieſus, quia venit eius hora, vt tranſeat ex hoc mundo* *Ioann. 13.*
ad patrem. Ille enim ferè tranſitus domini, imò omnium noſtrum tranſitus eſt. Nam illo tran-
ſeunte ex hoc mundo, ad patrem, tranſiuimus & nos, eiuſdem patris gratia de vinculis ad ab-
C ſolutionem, de tenebris ad oculorum noſtrorum reuelationem. Tranſiuit ille de hoc quidem *Quid per*
mundo, quia & ipſe quodammodo dicitur Aegyptus, tranſiuit per Aegyptum inferiorem, id *Aegyptum*
eſt, infernum, qui ſecundum nomen Aegypti verè tam tenebroſa eſt, & locus horridus, & quoſ- *ſignificetur.*
cunque ibi inuenit dignos filios Iſrael, ſignatos fide ſanguinis ſui, à iuſto Abel, qui primùm in
typum illius obtulit agnum, vſque ad latronem, quem ſanguine ſuo ſignauit in ipſa hora tran-
ſitus ſui, cunctos liberauit, percutiendo primogenitum Pharaonis, ideſt, peccatum primæ præ-
uaricationis, quod originale dicitur, quod perſuaſio diaboli generauit. Igitur poſtes certatim
ſignandi, & carnes agni feſtinanter edendæ ſunt, tranſit enim dominus vltra non reuerſurus.
Mortuus enim ſemel reſurrexit, & iam non moritur, mors illi vltra non dominatur, iſto tranſitu
eius contenti eſtote, & poſtes ſignate omnes filij Iſrael; alium enim tranſitum ſperare nō licet.
Veniet quidem idem dominus, ſed per Aegyptum non tranſibit amplius, nō vltra pro illis, qui *Cur ſangui-*
nunc è tenebris exire iuſſi ſunt, morietur. *Erit autem ſanguis vobis in ſignum in ædibus, in qui-* *ne agni po-*
bus eritis. Sicut ergo quotieſcunque Iudæi domum intrantes aſpiciebant ſanguinem agni in *ſtes ſigna-*
poſtibus, meminiſſe debebant, cum gratiarum actione beneficij redemptoris patrum ſuorum *rentur.*
D de Aegypto, ſic Chriſtianis recordatio ſanguinis Chriſti effuſi pro peccatis noſtris, indelebili-
ter imprimenda eſt cordibus, vt ſemper recens ſit redemptionis noſtræ memoria. Theodore-
tus ait, omnia hæc noſtrorū myſteriorū eſſe ænigmata, vngimus namque & nos, inquit, ſan-
guine agni noſtri, non tantùm limen, ſed & duos poſtes, quantum ad id, quod oculis cernitur,
patet, linguam, ac labia purgantes, & ſanctificantes. Quantum verò ad id, quod mente tan-
tùm comprehenditur, attinet, pro duobus poſtibus, vim illam, quæ iraſcitur, & concupiſcit. *Quid duo*
Illud quoque nobis admodum conuenit, quod non elixas carnes, ſed igni toſtas comedere præ- *poſtes notēt.*
cipit, neque enim literæ tantùm ſtudium noſtrum impendimus, ſed ſcriptoris ſenſa inueſti-
gamus, neque humanas cogitationes diuinis eloquijs offerimus, nam & Eſaias quoſdam re-
prehendit, quod vinum aqua miſcerent; ſed ſolo igne diuino vtimur, ſancti videlicet Spiritus
gratia. Quod autem ſcriptum eſt, vt nihil carnium in poſterum diem relinqueretur, ita intel-
ligendum eſt, quòd futura illa vita ſignis vllis non indiget, in illa enim res ipſas contem- *Quid oues,*
plabimur. Ouium verò oſſa ij conterunt, qui perperam diuina eloquia interpretantur, at- *& quid hę-*
que ad ſuam propriam imbecillitatem illa transferre conantur. Quod autem ait, non ex *di immola-*
ouibus modò, ſed etiam hædis immolandum, diuinam rurſus bonitatem commendat. Ne- *ti.*

que enim pro iuſtis tantùm, verùm etiam pro peccatotibus ſalutarem ſuſtinuit paſſionem. E
Hunc autem ſenſum nos ipſe docuit. Sanctorum enim cõgregationem agnis comparauit, peccatorum verò cœtum hædis. Nam & lex hædum pro peccato offerebat, atque etiam ex ijs, qui diuinorum myſteriorum participes ſunt, nonnulli vtpote perfecta virtute præditi, tanquam ouem ſumunt, alij verò, vt hædum per ſuorum peccatorum recognitionem, delictorum ſuorum maculas eluentes. Eadem ratione & Seruator noſter, non ex triticeis tantùm, ſed etiam hordeaceis panibus eos, qui ad ſe conuenerunt, ſatiauit; nobis quoq; idem dominus præcepit, ſuccinctos lumbos habere, & pedes calceatos, & lucernas accenſas, vt domeſticos ſuos, qui dominum ſuum præſtolantur. Sed Hebræi tãquam ab Aegyptijs liberati, atque in terram Chanaan introducti, habitum hunc, ac ſpeciem habuerunt; nos verò, vt hinc in aliam, atque diuerſam vitam tranſlati &c. Diſſerit etiam de tantis myſterijs Gregorius Nyſſenus in hæc verba: Quid ergo hac hiſtoriæ figura docemur? quòd oporteat primas cogitationes, & prima peccandi initia, & vias primas radicitus tollere. Nam qui principia deſtruxit, is totum nequaquam admiſit. Sic & Dominus ipſe magna voce per euangelium clamat, primogenita iubens Aegyptiorũ interimere, cùm apertè imperet nos expaueſcere adulterij maculam, ac cædis ſcelus, cupiditate, ac ira penitus extinctis: nunquam enim aliquid horum oriri poteſt, niſi alterum ex ira, alte- F
rum ex cupiditate naſcatur. Qui primogenitum interimit, is partum quoque, qui ex primogenito naſcitur, ſimul interimit. Sicut in occidendo ſerpente, qui caput oppreſſit, atq; percuſſit, is totum, quod à capite trahitur, corpus mortificauit; quod minimè vnquam fieri poterit, niſi ſanguis in oſtijs infundatur, qui percuſſorem facilè repellit: Id ergo vtrumque in vnum complectamur; Sic enim rectiùs, ac exquiſitiùs exponitur. Primogenitorum nece, ac poſtium cum ſanguine cuſtodia diſcimus, & illinc primas vitiorum appetitiones tollendas, & hinc primum vitiorum aduerſus nos aditum, per verum agnum repellendum eſſe intelligamus, non enim ingreſſum percuſſorem eijcere, ſed ne omnino ſubingrediatur, cauere lex iubet. Cautio autem, & cuſtodia tuta eſt, vt agni ſanguine ſuperliminare, ſimul, & poſtes inungamus: Ita per ænigmata nos ea lex inſtruit, ſeculi quoque doctrina philoſophatur. Nam animam in rationale, concupiſcibile, ac iraſcibile philoſophi partiuntur, quorum duo poſtrema iraſcibile dico, & concupiſcibile, ſubeſſe aiunt, ac vtrimque rationale ſuſtinere; Rationale verò vtriſque innixum vtraq; continere, & ab vtriſque ſuſtineri, vt ad fortiter quidem agendum, per iram excitetur, ac roboretur; ad boni autem fruitionem, concupiſcentia efferatur. Quouſque igitur anima hoc or- G
dine ſeipſam tutatur, rectis cogitationibus, quaſi quibuſdam clauis hunc iſtorum trium ordinẽ conſeruans alterum ab altero quoad virtutis cultum coadiuuatur: Ratio enim iraſcendi, & cupiendi vim ad bonum dirigit, & ab illis, vt diximus, corroboratur. Si verò is ordo cõuerſus fuerit, & quod ſupereſſe debet, ſubijciatur, ac cupiendi, ac iraſcendi vis rationem de loco ſuo deiectam conculcet, tunc percuſſor ingreditur, tunc nulla ſanguinis vis illi reſiſtit: Nihil enim fides in Chriſtum his prodeſt, qui peruerſione huius ordinis corrumpuntur. Primò enim ſuperliminare inungendum, deinde vtrumque poſtem tingendum ſanguine iubet; quomodo igitur poteris rationem primùm fide Chriſti communire; cùm eum ſupra quærere iubearis, ſi eam in loco ſuo non inuenies? nullo certè modo; nec te turbet, quod primogenitorum cædem Aegyptijs illatam, & ſanguinis effuſionem, atq; inunctionem à Iudæis factam in vnum contulimus; vnus enim atq; idem homo, & Aegyptius, & Iudæus varietate viuendi, & varia volũtate, ac electione intelligitur. Itaque ſi virtutem poſſidere velit, vitiorũ radices enecet, neceſſe eſt, & aditum ſanguine, ideſt, Chriſti fide inungat, vt tuta virtus perficiatur, ad quem quidem ſpiritualem legis ſenſum, quæ ſequuntur, mirificè congruunt. Iubent enim nutrimentum aſſumendum eſſe, H
ideſt, corpus, vnde ſanguis effuſus eſt, quo repellitur Aegyptiorũ percuſſor, ſi auditus noſtros, ideſt, tres illas animæ vires illo ſignatas perſpexerit. Accedit quod edendi modum non remiſſum quendam tradit, vt in conuiuijs fieri ſolet, vbi conuiuæ ſedent manibus liberis, & pedibus non ad iter calceatis, & ad hæc effuſis induti veſtibus. Sed contra quaſi ad iter pedes iuſſit comedendo habere duris calceis calceatos, cingulo ſuſtineri, ac comprimi, veſtem, ne effundatur, ac in manibus baculum teneri, quo canes arceantur. In hac itaq; diſpoſitione feſtinanter agnũ comedere iubentur, non operoſa coquorum arte præparatũ, ſed igni, vt contingit, aſſum, quod verò comedere non poſſunt, id quoniam oſſeum eſt, igni tradere iubentur. Ex quibus omnibus manifeſtum eſt altiùs quoddam, hoc comedendi modo voluiſſe legiſlatorem nobis oſtendere. Quid enim ſi rectus, an ſedens? Si vt ad iter calceatus, an aliter? Si feſtinanter, an maturè? Si baculum manibus teneas, an non? Quid, inquam, ad virtutem colendam, aut fugiẽda vitia, quod maximè latores legum reſpiciũt, hæc afferunt? Profectò nihil: Cur igitur iuſſit ita fieri? niſi ſpiritalem ſenſum ſequamur, nullam idoneam, ſufficientemque cauſam, poterimus vnquam inuenire.

Primogenitorũ nece quid innuatur.

Sanguine inugi quid.

Digitized by Google

A nire. Quare patet etiam à nomine (tranſitum enim comeſtionem illam appellauit) quid illis
rerum inuolucris voluerit ſignificare, monet enim per hæc ænigmata, vt conſiderare, ac intelli-
gere velimus, tranſitum quendam eſſe hanc vitam noſtram. Nam poſteaquam ingreſſi ſumus
ad eam, neceſſitate quadam ad exitum ſemper compellimur, ad quem præparatos nos eſſe vult
pedibus, & manibus, reliquoque ad iter apparatu. Ne igitur ſpinis in hoc arduo viuendi itine-
re pedes lædantur, non nudis pedibus, ſed durioribus calceis communiti itinerare debemus.
Spinæ autem, quæ pedibus infixæ non ſolùm retinent, retardantque, verùm etiam enecãt, pec-
Quid per calceamẽta intelligatur.
cata ſunt, à quibus durities calceorum defendit, continentiſſima videlicet, tenuis, ac dura vita,
quæ debilitat, atque frangit ſpinarum acumina, quibus à paruo, tenuique principio ad ante-
riora vſque peccata ſic ingrediuntur, vt penitus occidant. Ad hanc vitam faciendam talaris
veſtis, & effuſa, ideſt, voluptuoſa, & vitioſa viuendi ratio, quæ latiſſimè patet, nimiumque ef-
funditur, impedimento eſt. Quare cingulo quodam ſurſum trahẽda eſt, & coarctanda, ne huc,
atque illuc circumfluat. Cingulum verò eſt diligens, ac modeſta viuendi ratio, quæ nos monet
ad neceſſitatem, non ad voluptatem rebus vti. Quod autem pro modeſtia cingulum capiatur,
Quid per cingulum, & baculum.
B etiam membra corporis, quæ cingulo connectuntur, teſtimonio ſunt. Baculus verò, quo &
feras repellimus, & nonnunquam ſuſtentamur, ſpes eſt. Hac enim ſola inducimur, vt labores
ſimul, & dolores feramus, hac feſſos animos recreamus. Hac fit, vt ardentius plerumque in la-
trantes canes, alienas videlicet à veritate beſtias, inſurgamus; hac armati longè illas ab ouibus
noſtris arcemus. Ex igne autem ſolùm cibus nobis propoſitus eſt, quoniam fides, quæ per cibũ
Quid per ignem.
illum ſignificatur, ardentiſſima eſſe debet, nihil humidum, aut labile, ac fluens poſſidens, ſed
firma, ac ſtabilis, ex qua comedemus, quantum nobis poſſibile. Oſſium autem, ac durum nobis,
igni tradimus, quod, vt quale ſit, inſpiciatur. Illud teneamus duo eſſe præceptorum diuinorum
genera. Nam alia huiuſmodi ſunt, vt poſſibile nobis ſit, ea plenè intelligere, probabilemque de
ipſis reddere rationem. Hæc non ignauiter, nec quaſi coacti pertractare debemus, ſed, vt fame-
ſcentes, comedunt, cum deſiderio ſcilicet, & libenter, vt ad bonam nobis hic cibus valetudinem
animæ poſſit prodeſſe. Alia ſic latent, vt duriora ſint, quàm vt vel plenè intelligere, vel redde-
re rationem queamus, vt ſi quis quæreret, quænam ſit ſubſtantia Dei, quæ ſit neceſſitas eorũ,
quæ fiunt, aliaque quàm plurima, quæ curioſi multi quærunt, hæc omnia Spiritui ſancto relin-
C quimus, qui Dei profunda inueſtigat, & ſcit, vt apoſtolus ait. Nam ignem pro ſpiritu capi ple-
rumque iu ſacris literis, nemo, lacte nutritus earum, negabit. Sic educet de Aegypto populum
Moyſes, & quicunque eius veſtigia ſequitur; hoc modo ab Aegyptiaci peccati tyrannide libe-
rat, qui ei parent. *Vocauit autem Moyſes omnes ſeniores filiorum Iſrael, & dixit ad eos, ite tollen-
tes animal per familias veſtras, & immolate phaſe, faſciculumque hyſſopi tingite ſanguine, qui eſt
in limine*, &c. Vbi author interlinearis, poſſumus igitur, inquit, quod de agno per familias acci-
piendo, & immolando, ac de ſanguine, qui in limine faſciculo hyſſopi ſuper vtrumque poſtem,
& ſuperliminare intingendo dicitur, per omnes eccleſias, vel diuerſos gradus, fide (quæ com-
paratur grano ſinapis, quæque humili deuotione ſuſcepta, omnes animæ affectus purgat) paſ-
ſionem Chriſti ſuſcipiendam intelligere, cuius quidem ſanguis eſt nobis ianua vitæ, eoque uel
inrcnrionem mentis, uel frontem corporis eſſe liniendam. Similiter & Rupertus: Quid autem
in ſpiritu, inquit, aliud hic de agni ſanguine mandatur, quàm de ueri agni, ideſt, Chriſti filij
Dei ſanguine, qui non in abſcondito, uel intus repoſitus, ſed omni modo palam expoſitus eſt,
ut quicunque domum ſuam ſignare velit, vt liberatur de manu percuſſoris diaboli, citò inue-
D niat, citò, & velociter ſalus illi occurrat, dummodo ſic faciat? Tollat faſciculum hyſſopi, & in-
Quid faſciculus hyſſopi tinctus ſanguine.
tingat in ſanguine, ideſt, recitet ſymbolum, ſpem totam conſtituens in ſola ſalutifera Chriſti
paſſione, & inde tres notulas faciat in vtroque poſte, & in ſuperliminari baptizatus ſcilicet in
nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Significat enim hyſſopus fidem, & humilitatem paſ-
ſionis Chriſti, per quam ſuperbiæ tumor deponitur, quo primus homo corruptus contra ſuum
Creatorem intumuit, quod ſperans Pſalmiſta dicebat: *Aſperges me domine hyſſopo, & mundabor, lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.* Igitur hyſſopus tinctus agni ſanguine, quo domus
ſignatur, humilitas mentis eſt, cum paſſionis Chriſti fide, in quo quiſque credentium baptiza-
tur. Authori catenæ, faſciculus iſte hyſſopi eſt humilitas, amaritudo, ſalubritas, coadunatio,
& charitas, quæ omnia iungenda ſint ſolemnijs paſchalibus; Qui præterea ad hæc ſequentia
verba, *Cùmque viderit ſanguinem in ſuperliminari &c. tranſcendet domus oſtium &c.* Ad crucis
figuram inſinuandam formari, inquit, mãdat ſitum, & poſitionem ſanguinis eius, qui ſe oſtium
dixit ouilis eccleſiaſtici, per quod intrant fideles, & exeunt, vt paſcha inueniant. Cuſtodi ver-
bum iſtud legitimum tibi, & filijs tuis vſq; in æternum. Benè vtique & veraciter, nam Iudæi
vmbram, & figuram; nos autem illius Dei veri, & ſolius veram recolimus, & celebramus, &

vſque

vſque in æternum celebrabimus agni immolationem,& vniuerſalem redemptionem omnium E
filiorum Dei; *Cumq; introieritis terram, quam Dominus Deus daturus eſt vobis, vt pollicitus eſt*
obſeruabitis cærimonias iſtas,& cùm dixerint vobis filij veſtri, quæ eſt iſta religio? Dicetis eis vi-
ctima tranſitus domini eſt, quando tranſiuit ſuper domos filiorum Iſrael in Aegypto percutiens
Aegyptios,& domos noſtras liberans. O magnum,& admirabile Saramentum! Nonne tibi vi-
detur Chriſtus Dominus ſub his verbis, cùm venit hora eius,vt tranſiret ex hoc mundo ad pa-
trem,& paſcha vetus cum dilectis diſcipulis celebrabat,contineri,ſimilique ſermone ſtatim ſu-
binde nouum paſcha inſtituere? Sicut enim dixerat,hoc eſt ſacrificium phaſe domino,ſic dixit,
ſacroſancta corporis,& ſanguinis inſtituens myſteria, *hoc eſt corpus meum, quod pro vobis trade-*
tur, &, *hic eſt calix noui teſtamenti in meo ſanguine, hoc facite, quotieſcunque biberitis in meam*
commemorationem: Quaſi dicat,nunc vobis nouum inſtituo ſacramentum,non carnem agni,

Quid per alienigenã intelligatur.

ſed meam oblaturus,non ſanguinem pecuinum,ſed proprium corporis mei effuſurus. *Dixitq;*
Dominus ad Moyſen,& Aaron, hęc eſt religio phaſe, omnis alienigena non comedat ex eo: Alieni-
genam,vt exponit Rabanus,dicit gentilem, qui necdum ſacro baptiſmate renatus eſt, cui nul-
lo modo corporis dominicum,& ſanguis tribuendus eſt,quia ſicut extra eſt religione,ſic debet
eſſe,& communione: ſeruum verò empticium mandat circumcidi,vt liceat ei paſcha comedere. F

Seruus empticius quis

Quis eſt ſeruus empticius, niſi qui emptus eſt ſanguine Chriſti? qui primùm debet circumci-
di,ſpirituali vtiquè circumciſione,non carnis, ſed cordis, & ſic agni immaculati corpus come-
dere: nam talibus dicit Petrus Apoſtolus: *Scientes quod non corruptibilibus, auro,& argento re-*
dempti eſtis, de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis, ſed pretioſo ſanguine, quaſi agni
immaculati,& incontaminati Chriſti, præcogniti ſiquidem ante conſtitutionem mundi, manifeſta-
ti autem nouiſſimis temporibus propter vos, qui per ipſum fideles eſtis in Deo, qui ſuſcitauit eum à
mortuis,& dedit ei gloriam, vt fides veſtra,& ſpes eſſet in Deo, animas veſtras caſtificantes in obe-

Aduena,& mercenarius quis.

dientia charitatis,&c. Aduena quoque,& mercenarius paſcha edere non poſſunt. Quis eſt ad-
uena, niſi is,qui nuper venit ad fidem,& necdum firmus eſt in fide Catholica: Mercenarius au-
tem ille eſt, qui pro terrenis tantum laborat, & nullum in futuro præmium requirit, Iſti ſanè
non ſunt digni accipere corpus Chriſti, quia, aut eum non firmiter credunt, aut non veraciter
amant,ac ideo indigni eius participatione ſunt. Rupertus,nullum admitti ait, niſi ſeruum em-
pticium,quem eum tantùm interpretatur,qui ſuſceperit per baptiſmum emptionis; imò redem
ptionis Chriſti ſacramentum,additque etiam ſi iam ſit catechumenus non veſcetur, ſed tan- G
quam mercenarius à cætu veſcentium ſegregabitur,vt nec ſaltem conſiſtat in domo, dum hoc
phaſe immolatur,dum à domeſticis fidei comeditur, ſed & in alterius ſectæ homines in quoſ-
cunque hæreticos, vel ſchiſmaticos hoc phaſe diſtribuere nefarium eſt, etiamſi ſanguine agni
ſignatos ſe habere dicant ſuarum frontium poſtes. Soli itaque Hebræi ex eo comedunt, quia
hoc ſacramentum non datur niſi fidelibus,nec paſſio prodeſt,niſi credentibus. Si quis autem
ex eo edere velit,prius circumcidatur oportet,id eſt, baptizetur. Et qui per peccatum à Deo a-
lienus factus eſt,vt comedat,circumcidere debet cor ſuum,& auferre quicquid in eo eſt, immũ
dum. Aliter etiam hæc ad allegoriam conuertẽtes,dicere poſſumus,vernaculos eſſe innatas, at-
que inſitas nobis ſcientias; emptos verò argento diſciplinas quas audiendo, legendoque com-
parauimus Vernaculos tamen,ac argento emptos circumcidere, & purgare debemus; alieni-
genam verò nulla ratione admittere iubet, vt pote qui alienum dogma recipiat, Præterea ſi in
eccleſia verba Dei comedis,& poſtmodum,aut ad Iudæos,aut hæreticos accedis,iam non in

In vna domo comedi agnũ quid.

domo vna paſcha domini, vti iuſſus es,agis: *In vna namque domo*, inquit lex, *comedetur, nec*
auferatis de carnibus eius foras: In vna autem domo agni caro comedi iubetur, quia in vna Ec H
cleſia Catholica myſterium paſſionis eius ritè celebratur, nec efferri licet de carnibus eius fo-
ras,quia nec pagani, nec Iudæi, nec hæretici, nec illi omnino qui extra eccleſiam ſunt,ad hanc
communionem admittuntur,quorum fides, doctrina, & conuerſatio aliena eſt à regula eccle-
ſiaſticæ diſciplinæ. Sic & Rupertus in hoc etiam ſecundum ſpiritum, vnitatem ſanctæ eccleſiæ
ſcribit commendari attentius,ſcilicet,vt manducaturi menſam dominicam ſimus domus vna,
id eſt, idipſum dicamus omnes,& non ſint hæreſes in nobis,& ſchiſmata: Tunc enim non in vna
domo comedi agnum,ſed foras carnes eius efferri,quando indiſcretè tribuitur ſcindentibus v-
nitatem fidei,cùm in ſciſſura menſium Deus non ſit. Ergo cum præſenti teſtimonio ſcripturæ
licere confidenter dicere,quia non eſt verum ſacrificium,quod fit extra eccleſiæ vnitatem: At
verò etiam author catenæ: in vna ergo domo comedendum eſſe ait paſcha, ſiue agnum, in v-
na azymorum congregatione vnanimi voto,ſimili fide,concordi charitate, etiamſi ſecundum
loca,& tempora diuidantur. Non exportandas carnes agni paſchalis, nihil indigenis, & cani-
bus illius myſterij proijciendum,ſed ardore fidei cum gratiarum actione ruminandum,& igne
charitatis

A charitatis abſumendum, Deoque dicandum, à quo omne bonum. *Neque os illius confringe-*
tis. Hoc teſtimonio, vt ait Rupertus, Sanctus Euangeliſta ſic vſus eſt: *Ad Ieſum autem cùm ve-* *Cur non frã*
niſſent, vt viderunt eum iam mortuũ, non fregerunt eius crura. Et ſubinde: *facta ſunt enim hæc,* *geretur os*
vt ſcriptura impleretur, os nõ comminuetis ex eo. Ergo & iuxta proprias vocum ſignificationes, *agni.*
prophetia manifeſta eſt, & nihilominus tamen quotidie nobis myſticè obſeruandum eſt, vt os *Ioann. 19.*
eius non comminuamus, ideſt, verbum per quod ſubſiſtit, cibi & potus huius ſacramentum,
non confringamus, ſed integrum, atque illibatum cuſtodiamus: Qui enim quidpiam de diui-
nitate agni huius peruerſum ſentit, ipſe ſibi os illius confringit. Authori catenæ; os non con-
fringere ſignificat ſpẽ futuræ reſurrectionis in iſtis fidelibus, qui dignè phaſe domini celebra-
uerint. Rabano verò: os agni non comminuere, eſt, in diſpenſatione incarnationis Chriſti, ro-
bur diuinitatis per blaſphemiam non corrumpere, quia Deus, & homo, vnus, inquit, eſt Chri-
ſtus, comminuit ergo oſſa agni, qui Chriſtum dicit de Maria Virgine purum hominem natũ,
& non verum Chriſtum. D. Bernardus in ſermonibus de cute, carne, & oſſibus animæ: Oſſa iu-
ſtorum omnino integra, atque illæſa cuſtoditi, ait, à domino, vt nunquam frangatur propoſi-
B tum cordis eorum, nunquam ſalubris intentio conteratur, &c. *Quodſi quis peregrinorum in ve-*
ſtram voluerit tranſire Coloniam, & facere phaſe domini, circumcidetur prius omne maſculinum *Peregrinus*
eius, & tunc ritè celebrabit, eritque ſicut indigena terræ. Quod eſt apertè dicere, ſecundum Ra- *quis.*
banum, veris Iſraelitis, & populo eccleſiaſtico, verum paſcha celebrantibus; Si quis infidelis, &
externus à cultu Chriſtiano ad hanc communionem ſe ſociare voluerit, expoliet prius veterem
hominem cum actibus eius, & induat nouum, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia, &
ſanctitate veritatis. Sicque dignè ſociabitur conuiuis cæleſtibus, veſceturque ritè epulis ſpiri-
tualibus. Et Rupertus ait: Quiſquis adhuc peregrinus, & nondum domeſticus fidei eſt, ſiue ille
paganus, ſiue ſit hæreticus, aut certè falsò Iudæus, circumcidatur domino circumciſione cor-
dis, & aurium, quod eſt in Iſraelitarum tranſire coloniam, & tunc veſcetur carnibus agni quæ
non debent extra vnam Catholicam eccleſiam efferri. *Eadem lex erit indigenæ, & colono qui pe-* *Indigena,*
regrinatur apud vos. Poſſumus etiam per indigenam, & colonum, quorum lex eadem ſit, & cũ *& colonus*
qui ex circumciſione, & eum qui ex præputio eſt, intelligere populum, quorũ alter, qui ex cir- *quis.*
cumciſione eſt, indigena rectè dicitur, alter qui ex præputio, colonus; hoſpes enim teſtamento-
C rum, & alienus olim erat à conuerſatione Iſrael. Vtriuſque populi eadem lex eſt, vt tam hic,
quàm ille, omiſſis cunctis ſuperſtitionibus, vel iuſtitijs carnis ſolam Chriſti quærant gratiam.
Cùm igitur tanta ſit miſericordia Dei, vt etiam de Iudæorum populo multos per fidem iuſti-
ficare dignatus ſit, & nos ſub veteri quondam ignorantiæ profunda nocte pereũtes in patriar-
charum ſocietatem, & in ſortem electi generis adoptauerit; amplectamur purificatis menti-
bus, atque corporibus hoc ſalutis noſtræ mirabile ſacramentum, & ab omni fermento malitiæ
veteris emundati paſcha domini eum digna obſeruatione celebremus, vt regente nos Spiritu
ſancto à charitate Chriſti nullis tentationibus ſeparemur, qui in ſanguine ſuo pacificãs omnia
in altitudinem paternæ gloriæ ſe recepit, & humilitatem ſibi ſeruientium non reliquit. Atque
hæc de ritu immolandi, edendique agnum paſchalem, venio modo ad holocauſtum, cuius ſe- *Holocauſtũ.*
cundum genus dictum eſt, fuiſſe de pecoribus, ſiue de ouibus, aut capris. In cuius ſacrificij ex- *Lib. 1. in Le*
plicatione illud intelligere oportet, vt aſſerit Iſychius, eum, qui ſubtiliter verba legis inueſti- *uit.*
gat, quia non ſolùm de bubus, ſed etiam de ouibus præcepit Iſraelitam offerre holocauſta. Er-
go non ſolùm, qui legis mandata operatur, hũc enim eſſe bouem, vtpote operatorem diximus,
D ſed & quilibet ſimplex & ſine malitia, cui comparatur ouis dicente Ieremia: *Ego quaſi agnus*
manſuetus, qui portatur ad victimam, & non cognoui; Ergo & ipſe ſemetipſum holocauſtum
Deo offerre poterit; Veruntamen cùm ouium memoriam feciſſet, ait enim: Si autem de oui-
bus eſt oblatio, ſubintulit aliud animal, ideſt, capram, dicit enim ſic: *de ouibus, & de capris.*
Quanta autem inter capras, & oues differentia ſit, apertiſſimè nos dominus Ieſus docuit, dum
de conſummatione ſæculi narraret, qui dum oues à dextris cõſtituit, benedictionem iuſtorum *Math. 25.*
ijs ſubdidit; hædos autem à ſiniſtris, contra quos ſententiam illam terribilem peccatorum pro-
tulit. Sicut ergo licet non ſolùm de ouibus, ſed & de capris offerri, & oblatio de pecoribus di-
citur: Sic & eum, qui ex peccatoribus eſt, poſſibile eſt ſimplicitati operam dare, & quaſi ouem
factum, conuerſationem ſuam in holocauſtum offerre Deo: Quia enim nihil impedit ad adipi-
ſcendam iuſtificationem peccatorem quempiam fuiſſe, quamuis hoc Iudæi non putarent. Au-
di qualia per Ezechielis prophetiam dixit: Cùm enim in multis inuectus fuiſſet contra iniu- *Cap. 18.*
ſtum, & dixiſſet, morte moriatur, ſanguis eius ſuper ipſum erit; hęc etiam ſubdidit; Quod ſi ge-
nuerit filium, qui videns omnia peccata patris ſui, quæ fecit, non fecerit ſimile eis ſuper mon-
tes non comederit, & oculos ſuos non leuauerit ad Idola domus Iſrael, & vxorem proximi non
vio-

violauerit,& alia his ſimilia,in quibus finem hunc addidit, hic non morietur in iniquitate pa- E
tris ſui,ſed vita viuet. Et dicitis, quare non portabit filius iniquitatem patris? Sic Iudæi neceſ-
ſe eſſe filium, quaſi hæreditario iure, in patris ſuccedere peccato arbitrabantur. Sed quamob-
rem oues,& capras ad latus altaris, quod reſpicit ad aquilonem coram domino præcipit occi-
di,cùm non ita de bubus præcepiſſet,ſed coram domino ſanxiſſet immolari? Videtur enim ver-
ba contrai ietatem quandam habere, atque differentiam; quia cùm ſit ſacrificium holocauſto-
matis vtrumque,differentia his diſtribuit loca. Non eſt ergo ignorandum, quia quantum ad
ſuperficiem literæ,eundem in vtriſque locum legiſlator ſignificauit. Holocauſtomatum enim
altare ante tabernaculum conſtitutum ex latere erat ianuæ, vt non ſanctorum miniſtranti-

Cap. 31.

bus obſtrueretur introitus, ſicuti in Exodo de eodem dicitur; Et impoſuit velum ianuæ ta-
bernaculi teſtimonij, & aram holocauſtomatum poſuit circa oſtium tabernaculi teſtimo-
nij. Quæcunque ergo ad ſacrificium offerebantur ex latere altaris ab aquilone ſtabant, &
ſic coram domino ſacrificium celebrabatur, ideſt, in conſpectu ſanctorum, faciem enim do-
mini appellat Sancta ſanctorum, quia in ipſis Dei habitabat gloria. Vnde nec frequentet in-
ipſa intrare ſacerdotem,niſi ſemel in anno iubebat. His ergo ita ſe habentibus,differentiam di-
ci verborum ſicut neceſſaria contemplationi erat,oportuit,quia enim altare diximus eſſe Chri F
ſtum, ouium autem ſacrificium ſimplicitatem ſtudentium,nõ abſolutè autem etiam iuſtitiam
operantium,non in directum intelligibilis altaris,ſed ex latere offertur. In directum enim eſt,
quia mandata perficit. Ex latere autem quia à malis abſtinet. Quare? quia ſicut in aulam, ver-
bi gratia, regiam melius eſt per oſtium quidem rectum ingredi; cùm autem hoc non eſt facile,
bonum ſit etiam per illud, quod ex latere eſt, introire: Sic melius quidem eſt Deo per manda-

Latus altaris aquilonẽ verſus quid notet.

torum offerri perfectionem, bonum eſt tamen, etſi per malorum ſe quis offerat abſtinentiam,
Deo quippe quomodolibet offerri bonum eſt. Ad latus autem altaris ad aquilonem neceſſa-
riò addidit; nebuloſa enim penè ſemper hæc pars eſt, obtinentur ſiquidem nebula, ideſt, igno-
rantia hi, qui ex toto ſe innocentiæ tradunt, propterea, & holocauſtum dicitur etiam ſine ope-
ratione Iuſtitiæ. Idem Iſychius in explicatione primi holocauſtomatis, de bubus, vel de oui-
bus offerre, inquit, præcepit ex vtroque animali, vel iumento, ſimilem deſignans hominem, qui
nihil acuminis, neque ad virtutem, neq; ad malitiam habet, ſed trahitur ab alio, tales ſunt bo-
ues,& oues, nimis enim ad manum ſunt conſueta animalia, & eos, qui ita trahunt facilè ſequẽ-
tia. Et propterea non omnium hæc munera, ſed Iudæorum ſolummodo eſſe poſſunt: Illi enim G

Pſalm. 35.

etiamſi virtutis aliquid non operantur, ſufficit eis minimè inique operari, de quibus Dauid di-
cebat: *Homines, & iumenta ſaluos facies domine:* Primum ordinem hominibus cuſtodiens,
deinde cuſtodiens etiam reliquis ſalutem: Quod autem hominem iſtum, de quo ſermo eſt, le-
giſlator appellauit, ait enim: *Homo ex vobis;* non hoc admireris, poſſibile enim eſt eundem &
hominem appellari, & quæ iumentorum ſunt, agere. Demonſtrat hoc idem Dauid propheta
dicens: *Et homo cùm in honore eſſet comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus
eſt illis.* Sed reuertor ad ſecundum holocauſtum, quod eſt de oue, vbi etiam Radulphus Fla-

Per capram & hædum in ſacris literis intelligitur peccator.

uiacenſis notandum monet, quod lex oui capram coniungit, quoniam ſcilicet capra, aut hædus
genus ſit animantis olidum & luxurioſum, ideoque in ſcriptura ſacra peccatorum imaginem
gerat, inde, inquit, eſt, quod agnus paſchalis iuxta Septuaginta de ouibus, & capris ſumi iube-
tur, quia Chriſtus, qui paſcha noſtrum eſt, ex iuſtis, & peccatoribus carnem aſſumpſit. Sed &
Daniel in quadam viſione Alexandrum Macedonum regem, hircum caprarum nominauit,
Græcorum ſcilicet luxuriam notans, à quibus ille originem duxit; ſed & in iudicio oues à dex-
tris, hædi autem à ſiniſtris ſtatuendi ſunt. Cùm igitur capra peccati, aut peccatoris typum te- H
neat, quid eſt, quod in holocauſtum Deo offerri iubetur? Nunquid acceptum fieri poteſt Deo
peccatum noſtrum? Sed ſciendum eſt, quod cuius non placet executio, placet mactatio. Offer-
tur ergo Deo capra, non viua, ſed mortua, quãdo quem offendimus peccati perpetratione, pla-
camus abolitione. Idem verò computatur ouis, & capræ holocauſtum, quia in eodem, vbi prio-
ris malitiæ vetuſtatem deponimus, innocentiæ nouitatem domino conſecramus. Quæri ergo
poteſt, cum bos, & ouis ſanctitatis ſpeciem gerant, cur in ſacrificio mactentur, cur non potius

1. Corinth. 15.

viua offerantur. Neque enim vt peccati, ita & Iuſtitiæ acceptabilis Deo eſt exterminatio. Ad
quod ipſe reſpondet, bouis, & ouis immolatione non ſancti laboris, ſeu innocentiæ exterminiũ
deſignari, ſed quia nemo iuſtus naſcitur: Non enim prius, quod ſpirituale eſt, ſed quod anima-
le, deinde quod ſpirituale: Ad hoc etiam ea, quæ iuſtitiæ formam habent, immolata Deo, non
viua offeruntur, vt exinde aduertere liceat, nullum per ſanctitatem poſſe conſecrari, qui non
carnis concupiſcentiam mactauerit prius, quam cum carnis origine traxit. Vbicunque tamen
in hoſtijs, Chriſti typus agitur, per mortem victimæ, non vitij, ſed carnis mors in eo monſtra-
tur.

A tur. Tantum Radulphus. Ribera verò hoc ſecundum holocauſtum ab ijs offerri ſolere ait, qui
vitulum non habebāt, qui offerebatur in primo, & quemad modum hoc primum holocauſtum *Martyrum*
eſſe Chriſti dixerat, ſeipſum in cruce patri offerentis, ita hoc ſecundum eſſe minus diuitū, ideſt, *ſacrificium.*
martyrum, qui Chriſtum imitantes ſeipſos obtulerunt: Hoc holocauſtum verò, vt dictum eſt,
agni eſt, aut hædi, qui maſculus ſit, & immaculatus, agnus martyr eſt propter innocentiam, &
manſuetudinem, qua inimicis minimè reſiſtit, ſicut ait Ieremias; *Et ego quaſi agnus manſue-*
tus, qui portatur ad victimam: & Eſaias. *Sicut ouis ad occiſionem ducetur, quaſi agnus coram ton-*
dente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum. Maſculus propter fortitudinem; immaculatus pro-
pter ſanctitatem. Idem in hædo intelligitur, quia natura filius iræ erat, & ad vitia procliuis, vt
virtutes, quibus anima ornatur, & vitia, quibus caruerit, non naturæ bonitati, ſed gratiæ Dei
tribuat, natura enim non agnus erat, ſed hędus. Immolatur ad latus altaris, quod reſpicit aqui-
lonem, quod de vitulo dictum non eſt, quia pars aquilonaris frigidior eſt, & obſcurior, & mar-
tyres, quamuis ſancti ſint, habent tamen ignorantiam, & peccata minima, quæ illa ſanguinis
effuſione deleantur. Chriſtus tamen neutrum habuit, & omnino pro alienis peccatis mortuus
B eſt. Altare, in quo ſe offerunt Deo martyres, ſancta eccleſia eſt; vt enim Deo placere non poteſt
hoſtia, quæ ad altare non offerretur, ita nullum ſacrificium extra eccleſiam illi gratum eſt. Et
quia veſtigia ſanguinis martyrum manēt in eccleſia, & ad Dei, ac martyrum ipſorum glotiam
atq; ad exhortationem noſtram, magna omnium fidelium exultatione celebrantur, rectè ſan-
guis per circuitum altaris à filijs Aaron fundi iubetur, ſacerdotum enim opera tota, hos trium-
phos eccleſia cognoſcit, & colit. Membra diuiduntur, quia libenter pro Deo ſe martyres à pa-
rentibus, cognatis, amicis, & ab omni poſſeſſione, & voluptate ſeparant, & diuidunt, vt Deo of-
ferant. Quare non iniuria ea, quæ iecori adhærent, commemorata ſunt, quibus intimi affectus,
& quæ maximè cordi adhærebant, intelliguntur. Ignis, quo hoc holocauſtum crematur, idem
eſt, quo & nobilius illud holocauſtum Chriſti crematum eſt, ideſt, ardēs Dei amor; ligna, exē-
pla paſſionum Chriſti, & aliorum martyrum memoriaque inſignium Dei beneficiorum, qui-
bus amor ille in horas in illis augetur, & latiùs ſeſe diffundit. Inteſtina reliquijs concoctorum *Inteſtinorū*
ciborum, pedes puluere ſordidantur. Ita inteſtinorum ſordes immoderatum affectum rerum *ſordes my-*
huius ſæculi, cordi adhærentem indicant, puluis autem affectus quaſi cutem animæ ſolum te- *ſticè quid*
C gentes, & qui facilè excuti poſſunt, ſignificant: Et quia ſi quid tunc eſt amoris rerum huius mū- *notent.*
di, quod vel in corde inhæreat, vel animam quodammodò fædet, pænitentiæ dolore diluunt
martyres ſancti. Benè inteſtina, & pedes, antequam crementur, aqua lauantur. Huc vſque Ri-
bera, ex quo etiam de ouis ſignificatione in hoſtia pacifica, in boue dictum eſt. Liceat hic de-
liramentum Mahumetis addere, quod inter alia, quæ de extremo iudicio ſcripſit, abſurda, ferè
eſt abſurdiſſimum, arietes ſcilicet, qui die paſchæ, bairan à Turcis appellati mactantur, paradi-
ſum in extremo iudicio ingreſſuros aſſerens, eiuſque rei teſtem citans Zunam: cumq; arietem,
qui ab Abrahamo filij ſui Iſaac loco immolatus eſt, per quadraginta annos in paradiſo educa-
tum, nigrumq;, & ab angelo Gabriele delatum fuiſſe. Hinc fit, inquit Bellonius, vt Turcę mul-
tos arietes iugulent, quos die paſchæ ſacrificent, tametſi vnicus ex præſcripto, & obligatione
ſufficiat. Nam liber Zunæ dicit omnes arietes à Turcis propter paſchæ ſacrificium iugulatos in
extremo iudicio pro ijs, qui ipſos iugulandos curarunt, oraturos. Offerebatur prętcrea ouis pro
peccato plebei hominis per ignorātiam, ouis ſcilicet immaculata eodem ferè ritu, quo alię ho- *Hoſtia pro*
ſtiæ immolabantur, cum pro peccato principis offerri iuberetur hircus. Poſt hirci autem ſeu ca- *peccato ple-*
D præ oblationem, etiam ouem conuerſos offerre præceptum fuiſſe aſſerit Radulphus, quoniam *bei hominis,*
neceſſe ſit, vt ſi veram de malis noſtris pænitentiam agimus, vitæ de cætero innocentiam Deo *per ignoran-*
conſecremus, vnde pſalmiſta Domino, inquit, loquitur dicens: *Iudicium, & iuſtitiam in Iacob* *tiam.*
tu feciſti, iudicium ſcilicet, vt electi pro malis ſuis ſeipſos iudicent, iuſtitiam verò vt mala eadē *Pſalm. 98.*
in reliquum emendent. Eſaias quoque per vitæ correctionem peccata aboleri oſtendit, dicēs:
Lauamini, mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis, quieſcite agere
peruerſè, diſcite benè facere: Si fuerint peccata veſtra ſicut coccynum, quaſi nix dealbabuntur, & ſi
fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erunt. Cùm verò in hac legislatione eadem,
quæ ſupra repetita ſint, hoc ſolùm notādum exiſtimat, quod ſicut hirci, & capræ, ſic etiam ouis
cornua altaris tangi, & baſis illius infundi præcipiuntur: hinc enim nos colligere, quia & ipſa
innocentia poſt peccati abrenunciationem, ſi non pro præſentibus, tamen pro præteritis luctū
habere debet, & afflictionem, per quam Deus, & miniſtri eius ad paſſionē flectantur; non enim
ſufficit peccata deſeruiſſe, niſi congrua ſatisfactione, quod iniquè perpetratum eſt aboleatur.
Iuxta igitur legis decretum ſanguine ouis, quæ pro peccato offertur, & cornua altaris tangen-
da ſunt, & baſis illius infundenda, quia etiam vitæ innocentia, quæ pro redemptione veterum
deli-

deliƈtorum Deo conſecratur, ſua afflictione, & diuinam indulgentiam, & humanam debet ac- E
Capra à quibus offerretur.
quirere compaſſionem. Iſychius verò, capræ, quæ ab his, qui ſunt de populo, & qui non occu-
pantur in meditatione legis, offerebatur, ouem quoq; coniungi aſſerit, quoniam in populo, &
idiotis poſſibile eſt eſſe aliquos etiam ſimplices, quibus conueniat ouis ſacrificium, quod tam
in holocauſtomatis, quàm ſacrificijs hoſtiæ pacificorum demonſtratur; apertè ergo legiſlatorē
approbare cupientem, quia non ſolùm princeps, ideſt, ſcientia ſublimior, nec tantùm popula-
ris, ſed, & ſi quis eſt in popularibus ſimplex, ſi fortè peccauerit, quod & hic ad redemptionem
peccatorum, debeat pœnitentiam, ouis ſacrificium, introduxiſſe. Ideo autem non arietem, ſed
Popularium ſacrificium quod.
ouem, ideſt, fœminam, & non maſculum præcepiſſe offerri, quia popularibus fœminarum ſacri-
ficium deputarit, eos hic, qui legem accipiunt, euidenter conteſtans, vt quicumq; principatum
fortitus eſt, & eſt alijs ſublimior ſciētia, non ſolùm exhibeat ſimplicitatem, cùm oporteat eum
etiam prudentem eſſe ſicut ſerpentem, quemadmodum dominus ait. Qui verò non eſt talis,
ideſt, qui non abundat ſcientia, & propterea in populo degit, hic, quamuis ſit ſimplex, ſi con-
tingat, vt peccet, nec ipſi peccatum ignoſci, niſi per oblationem pœnitentiæ, peccatum diluerit.
Idem Iſychius ſequentis capitis legem; *anima quæ iurauerit, & protulerit labijs ſuis vt vel ma-
lè quid facere vellet, vel benè, & id ipſum iuramento, & ſermone firmauerit, oblitaque poſtea intel-* F
*lexerit deliƈtum ſuum, agat pœnitentiam pro peccato, & offerat agnam de gregibus, ſiue capram,
orabitque pro eo Sacerdos, & pro peccato eius.* Hic agnam de gregibus, ſiue capram offerri exiſti-
mat, quia de aliquo, qui de populo eſt, videlicet de vulgo, loquitur hoc loco, inter quos poſſibi-
le eſt ſimplicem quampiam inueniri agnam de gregibus, vtpotè aptam ſimplici, quemadmo-
dum, inquit, ſuperiùs diximus. Radulphus verò: *& offerat agnam de gregibus, ſiue capram*, ex-
ponens ait, tanquam diceret, quod prius vouerat, & nondum reddiderat, reddat, malè, & benè
faciat, carnem affligens, & bonis operibus inſiſtens. Hæc namque eſt ouis, & capra, bonorum
operum executio, & malorum pœnitentia. Nec contrarium videatur, quod ſiue ouis, ſiue capra
offerri iubetur, cùm nos vtrumq; offerendum diximus. Siue enim aliquando copulatiuum
eſt; & vtraque hic iniungitur. Quod verò agnam de gregibus ponit, hoc fortaſſe aduertendum
eſt, quoniam infirmioribus, & his maximè, qui adeo negligētes ſunt, vt votorum ſuorum obli-
uionem admittant, ardua, & quæ paucorum ſit, non eſt intelligenda conuerſatio, ſed vulgaris,
& quæ cuiuſlibet etiam inualidi vires non opprimat. In ſubſequenti verò lege, vbi *anima ſi præ-
uaricans cærimonias per errorem, in his, quæ domino ſunt ſanƈtificata, peccauerit, offerre iubetur* G
Aries Chriſtum notat.
*pro deliƈto ſuo arietem immaculatum de gregibus, qui emi poteſt duobus ſiclis iuxta pondus ſan-
ƈtuarij*, per arietem Chriſtum intelligi ſcribit: hunc q; pro deliƈto ſuo offerre debere, qui in ſan-
ƈtificatis delinquit: ſed quærendum eſſe, cum ipſe idem ſuprà per vitulum expreſſus ſit, profe-
ƈto tam ſuo quàm populi hoſtia factus, cur hic per arietem deſignetur. Manifeſtam patere ra-
tionem. Quicunque (inquit) fidei catholicæ veritatem temerare præſumunt, doƈtrinæ Chri-
ſti contrarij exiſtunt Non ergo iſti Chriſtum ducem, ſed aduerſarium. De quibus Ioannes in
epiſtola ſua: *Omnis* (inquit) *qui præcedit, & non permanet in doƈtrina Chriſti, Deum non habet.*
Præcedunt enim qui Chriſto docenti non obedire, ſed doƈtrinam eius quaſi corrigere moliun-
tur. Si igitur tanti reatus propitiationem quærunt, Chriſtum ſibi ducem cōſtituant, & eius ma-
giſterio humiliter ſe ſubdentes, errorem priſtinum corrigant. Sic fiet vt quem prius aduerſa-
rium habebant, iam arietem factum, propitiatorem inueniant. Horum forma in decem illis le-
proſis apparuit, qui medelam illius ſuppliciter poſtulantes, ſteterunt à longè, & exclamaue-
Luca 17.
runt, dicentes: *Ieſu præceptor miſerere noſtri.* Ecce cùm à Chriſto ſanari deſiderant, quaſi arie-
tem ſibi conſtituentes, præceptorem vocant. Qui ergò in ſanƈtificatis delinquit, arietem pro ſe H
offerat, ideſt, quiſquis dogmatibus Eccleſiaſticis refragari auſus eſt, per Chriſti doƈtrinam ſe
corrigat; vt ipſum iam habens doƈtorem fidei, per ipſum mereatur reconciliari. Sed quid eſt
quod huic arieti duorum ſiclorum pretium ponitur? *Offeret arietem*, inquit, *qui emi poteſt duo-
bus ſiclis iuxta pondus ſanƈtuarij*. Notum eſt omnibus, argenti metallum ſonorum eſſe. Siclus
itaque qui argenteus eſt, veræ fidei confeſſionem inſinuat. *Quiſquis enim* (ait Ioannes) *confeſ-*
1. Ioan. 4.
ſus fuerit, quoniam Ieſus eſt filius Dei, Deus in eo manet. Aries ergo iſte Sicli pretio emitur, quia
Chriſtus per veræ fidei confeſſionem acquiritur. Sicli tamen in pretio duo ſunt, quia Chriſtus
Roman. 10.
& corde credendus, & ore confitendus eſt. *Quia ſi confitearis in ore tuo Dominum Ieſum, & cre-
dideris in corde tuo, quòd Deus illum excitauit à mortuis, ſaluus eris.* Confitere igitur in corde
tuo, vt Deus vocem tuam audiat: confitere & ore, vt fides tua hominibus innoteſcat: & vtriuſ-
que ſicli pretium perſoluiſti. Siclus tamen ille ſanƈtuarij pondus habere præcipitur, vt fidei tuę
profeſſio, eccleſiaſticæ traditionis formam imitetur. Si enim Chriſtum nominans, aliud de illo
ſentias, quàm Catholica tradit fides, ſiclum quidem habes, ſed quia pondus in illo ſanƈtuarij

non

A non inuenitur, aries ille tali commertio minimè tibi confertur. Iſychius quoque in eodem ferè ſenſu arietem hic Chriſti typum eſſe aſſerit: Bonum quidem (inquit) eſt, ab omni peccato abſtinere, maximè tamen ab eo, quod contra ſancta committitur, quia Deus per illud iniuriatur. Quantum autem hoc & quàm terribile ſit, præſens, quam legislator expoſuit, demonſtrat oblatio. Cernis quippe, quia dum tot præcepiſſet ſacrificia celebrari, nuſquam de arietis ſacrificio in principio libri huius domini ad Moyſen loquentis, niſi tantum in hoc loco mentionem fecit, volens neceſſitatem & vtilitatem ſacrificij huius oſtendere. Cernis etiam, quia non hircũ neque capram aut ouem, aut par columbarum, ſed arietem præcepit offerri, ex oblatione docens, quale ſit hoc peccatum. In figura enim Saluatoris aries accipitur. Cognoſcis autem hoc modo, quando Deus Abraham ab vnigenito immolando cohibuit: quoniam & Iſaac viuere propter promiſſam ex eo ſucceſſionem & figuram ſacrificij Saluatoris impleri oportebat, propter hanc Iſaac in ſacrificium aſſumpto, vidit arietem in vepribus hærentem cornibus, vel ſicut Septuaginta in arbore Sabech patriarcha teneri. Arbor autem Sabech crux eſt, lignum remiſſionis, in quo aries ex cornibus figuram gerens confixi manibus in cruce Chriſti, tenebatur.

Arbor Sabech quæ.

B Non ſolum autem immaculatum eum eſſe præcepit, ſed & qui pretij ſit, ſiue emi poſſit duobus ſiclis, vel ſecundum Lxx. argenti quinquaginta ſiclis, ſiclo ſanctuarij. Nemo quippe ſibi conquirere domini ſacrificium, niſi per Spiritum ſanctum poteſt, ſi enim nemo poteſt dicere, dominus Ieſus Chriſtus, niſi in Spiritu ſancto, multo magis nec ſacrificium eius poteſt aſſequi ſine operatione Spiritus. Vnde non ſimpliciter dictum eſt, quinquaginta ſiclorum, oſtendit quippe hic numerus ſancti Spiritus aduentum ex eo, quod die pentecoſte, ideſt, quinquageſima ad apoſtolos venit. Sed & pondere ſanctuarij, ſiue ſecundum Septuaginta ſiclo ſancto, vt per hoc, quod dixit ſancto, oſtenderet ſancti Spiritus virtutem, & operationem. Siclo autem quare? quia ſiclus viginti obolorum eſt, hic autem vicenarius numerus non eſt peccatis obnoxius. Vnde hi, qui de Aegypto exierunt, cùm viginti annorum eſſent, peccati populi pænam non ſuſceperunt: Mundus quippe ab omni peccato eſt ſpiritalis homo. Non ſolum autem arietem offerri, ſed & quintam addere præcepit. Si quis fortè ſancto vaſe, vel cibo, aut vnguento tali illicitè abuſus eſt, hoc appellauit commiſſum peccatum in Sancta; hic ergo ipſum reddet & inſuper quintam, ideſt, quintam eius partem tradet ſacerdoti. Hoc autem ſignifi-

Quinquaginta ſicli quid notent.

Sicli preciũ.

Vicenarij numeri vis.

Quintam dare ſacerdoti quid.

C cat, vt quoniam quinque ſenſus habemus, ſi per vnum ſenſum peccauerimus, veluti ſi oculum ad adulterium in tempore, & loco ſancto occupauerimus, aut linguam in detrahendo, vel aures ad malam locutionem, aut odoratum ad perceptionem odoramentorum meretriciorum, aut manum ad tactum prophanum, & iniuſtum: Primum quidem à peccato illo abſtineamus, & pœnitentiam per arietem pro eo offeramus, ideſt, Chriſtum rogemus, vt peccati in ſe commiſſi ipſe fiat ereptio, deinde quintam, ideſt vnum prædictorum ſenſuum, per quod peccatum commiſſum eſt, offeramus ſacerdoti Chriſto, videlicet, vt nequaquam vltra ad actionem prauam illum occupemus ſenſum, ſed conſecremus illum Deo. Sic enim pro peccato noſtro deprecabitur. Quomodo autem peccati aries per ſacerdotem offeratur in alia parte libri ſcriptum eſt, vbi ſacrificium pro peccato æquale eſſe ſacrificio, quod pro delicto fit, prędicauit. Hoc autem nunc adijciendum eſt, quia, delictum legislator duobus modis vti ſolens, & delictum appellare, nunc quidem peccatum, quod ad ſcientiam peruenit, & nequaquam iam ignotum eſt peccanti; nunc autem, quod in Deo ipſo commiſſum eſt veluti iureiurando, aut etiam in ſanctis; non ſine cauſa hoc appellat delictum, ſed vt tu cognoſcas simili-

D ter in Deum extendi peccatum, quod in ſcientia, & quod in iureiurando, & quod in ſanctis committitur. Idem author in explicatione præcepti de peccato per ignorantiam, & ſi quis fecerit vnum ex his, quæ domini lege prohibētur, & peccati intellexerit iniquitatem ſuam, quo offerre iubetur arietem immaculatum de gregibus ſacerdoti mēſuram peccati, habere ait pręſentem locum quæſtionem non modicam conſideratione dignam, quia pro peccatis, pro quibus capram pridem offerri, aut ouem præcepit; Ait enim: *Quod ſi peccauerit de populo terræ per ignorantiã, vt faciat quicquam ex his, quæ domini lege prohibentur, atq; delinquat, & cognouerit peccatum ſuũ, offeret capram immaculatam.* Nunc tanquam oblitus ea, quæ pręceperat: *Si anima (ait) peccauerit per ignorantiam, feceritq; vnum ex his, quæ domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem ſuam, offeret arietem immaculatum de gregibus ſacerdoti.* Et multum videtur differre inter hoc ſacrificium, & illud, quod dudum præcepit, ſed neque oblitus eſt anteriora, nec contraria ijs præcepit. Quia enim nomine animæ, gentilem diximus ſignificari, hic autem forſitan ignorans mandata legis tranſgredi poterat. Propter quod dixit, *Et per ignorantiam,* rectè intelligibilis aries, Chriſtus videlicet, huius peccatum in ſacrificio pro eo oblatus diluit; ſed & illud oſtenditur, atq; in his euidenter demõſtrat, quia in vnoquoq; quidē

Digitized by Google

peccato, pro remittendo eo egemus pænitentia, cùm non ſimus idonei per noſmetipſos ſine E
Chriſti ſacrificio conſequi veniam. Ergo ſi quis extra fidem Chriſti cōſtitutus eſt Iudæus for-
tè, aut paganus, licet ſe pænitere de peccatis ſuis per conuerſationem, & vitam demonſtret,
remiſſionem non merebitur, quia arietem offerre, id eſt, Chriſti ſacrificium non poteſt. Quam-
obrem generaliter de omnibus ſancire cupiens non dixit, ſi anima de populo, ſed ſimpliciter,
ſi anima peccauerit, & fecerit vnum ex his, quæ domini lege prohibentur. Ergo & indocto, &
de ſcientiam habente, nec non de omni peccato rectè hoc, quod dicitur, accipitur. Quia au-
tem arietem pro delicto iubet offerri, apertiſſimum eſt, quia delictum hic legislator, intelle-
ctum peccatum poſuit, propter quod dicens *per ignorantiam*, ſubdidit, *Et peccata rea intellexe-
rit iniquitatem ſuam.* Sic & Radulphus, varietatem hoſtiarum pro perſonarum varietate, hic
diſtinxiſſe aſſerit, & quia non ſolùm peccantium, ſed peccatorum diuerſitas conſideranda eſt,
vt iuxta menſuram culpæ, extendatur mēſura vindictæ, hoc eſſe, quod hic diſcernitur. Qui reus
eſt, inquit, iubetur, vt ad ſacerdotem accedat, & peccati ſui æſtimationem illi committēs, quod
ille iudicauerit, hoc iſte deuotus implere contendat. Offeret itaque ſacerdoti arietem imma-
culatum iuxta menſuram, æſtimationemq; peccati, ſi eum quaſi ducem, & præuium ſibi con-
ſtituens, hanc poteſtatē illi conceſſerit, vt dignæ pęnitentiæ reatus ſui modum ipſe ęſtimauerit, F
pondus ſibi imponat, vt immaculatę vitę viam oſtendat, ſi ſe deniq; promiſerit ſecuturum, quo
ſacerdotis documentum pręceſſerit. Iuge modò ſacrificium legis. In quo duo agni, vnus mane,
alter veſpere offerebatur, ſignificare iuge ſacrificium euangelij, quod omnibus diebus offertur
in Eccleſia, ex Ribera dictum eſt, itaq; agnum, qui quotidie offerebatur, Chriſtū ſine dubio ſi-
gnificaſſe in cruce patri offerendo. Manè ſignificare tempus legis, & prophetarū, & legis natu-
rę, veſperū finem tēporum eſſe, quo Chriſtus venit in mundum, & omne, quod vſq; ad cōſum-
mationem ſęculi ſupereſt. Vt ergo ſciremus qui ſalui facti ſunt, ac fient ab initio mundi vſq; ad
aduentū Chriſti, & ab eo vſq; ad finē ſęculi, per ſanguinem agni in cruce occiſi ſeruari, agnum
mane, ac veſpere immolatū fuiſſe. Similiter author Catenę iuge duorum agnorum ſacrificiū,
qui mane, & veſperi domino offerebantur, Chriſtum dominū redemptorem noſtrū ſignificaſſe
agnū ęternum immaculatū, perpetuam, & vnicam propitiationē pro omniū peccatis à conſti-
tutione hominū vſq; ad finē mundi. D. Bernardus in ſermonib. de purificatione B. Marię duos
illos agnos, qui ſingulis diebus mane & veſpere domino offeruntur, duas nobis indicare ait do-
mini Ieſu oblationes. Primā eſſe, quā hodierna die celebramus. Hodie nāq;, inquit, ſiſtitur crea- G
tori terræ fructus ſublimis, hodie placabilis Deo, & placens Deo virgineis manibus offertur in
tēplo, portatur à parentibus, à ſenibus expectatur. Offerunt Ioſeph, & Maria ſacrificium laudis,
ſacrificium matutinum, Simeon & Anna ſuſcipiunt, ſed oblatio iſta fratres ſatis delicata vide-
tur, vbi tantum ſiſtitur domino, redimitur auibus, & ilico reportatur. Veniet quando non in
tēplo offeretur, nec inter brachia Simeonis, ſed extra ciuitatē inter brachia crucis, veniet quā-
do non redimetur alieno, ſed alios redimet ſanguine proprio, quia redemptionem eum miſit
Deus pater populo ſuo. Illud erit ſacrificium veſpertinum, iſtud eſt matutinum. Iſtud quidem
iucundius, ſed iſtud plenius. Iſtud enim tempore natiuitatis, illud iam in plenitudine ætatis.
De vtroq; enim potes accipere, quod propheta prædixit: *Oblatus eſt, quia ipſe voluit.* Nam &
modò oblatus eſt, non quia opus habuit, non quia ſub legis edicto fuit, ſed quia voluit: Et in
cruce nihilominus oblatus eſt, non quia meruit, non quia Iudæus præualuit, ſed quia ipſe vo-
luit. Voluntariè ſacrificabo tibi, quia voluntariè oblatus es pro mea ſalute, non pro tua ne-
ceſſitate. Cyprianus, Chriſtum, ait, oportuiſſe offerri circa veſperam diei, vt hora ipſa ſacri-
ficij oſtenderet occaſum, & veſperam mundi, ſicut in exodo ſcriptum eſt; *& occident illum om-* H
ne vulgus Synagogæ filiorum Iſrael ad veſperam. Et iterum in pſalmis: *Eleuatio manuum mearū
ſacrificium veſpertinum.* Et author Catenæ: Quod ſi agnus veſpertinus, inquit, dominum mo-
rientem præfigurat, agnus matutinus meritò eundem nobis de morte reſurgentem adumbra-
bit, cui ſententiæ applicat hoc pſalmiſtæ dictum: *ad veſperam demorabitur fletus, & ad matu-
tinum lætitia.* Nec non hoc alterum: *In matutinis meditabor in te, quia fuiſti adiutor meus;*
indeque & pſalmos aliquot titulum habere pro cerua matutina, hoc eſt, pro domino reſur-
gente. Nam mortem, inquit, noſtram Saluator moriendo deſtruxit, & ad vitam reſurgen-
do reparauit. Quod autem cum agnis anniculis ſimul offerebatur panis ex ſimila conſperſa
oleo factus, & vinum iam tum ſacroſancta corporis, & ſanguinis eius myſteria ſub ſpecie pa-
nis, & vini iugiter in eccleſia immolanda, ſicut & nunc indeſinenter immolantur, præſignaſſe
ait, virtute Spiritus ſancti complenda, per quem & ipſe ſe obtulit immaculatum Deo. Vi-
de etiam de hoc eodem ſacrificio in hiſtoria de boue. Quod modò ad ſacerdotum conſecra-
tionem attinet, in qua vitulus de armento, & duo arietes immaculati offerebantur, & cętera.

Varianda hoſtia pro varietate perſonarum.

Iuge ſacrificium.

Chriſti typus.

Serm. 2. & 3.

Chriſtū circa veſperam debuiſſe offerri.

A Idem author Catenæ, & interlinearis ſpiritualiter hanc conſecrationem manus Aaron, & filiorum eius id nobis præferre, teſtantur, quod ſacerdotes eccleſiæ omnia bona opera operari debent, nulla autem mala. Vitulo autem ſacrificando imponere Aaron, & filios eius manus ſuper caput, & poſtmodum in conſpectu tabernaculi mactari, quia vera hoſtia Chriſtus Dominus, qui peccata noſtra portauit, in cruce erat pro ſalute mundi offerendus, cuius ſanguine, & iuſti quatuor virtutibus nitentes, per quatuor cornua altaris, & inferiores in eccleſia, per baſin eius ſignificati, & demum omnes à reatu omnium peccatorum emundari debebant, non, vt ſine omni prorſus peccato viuerent, ſed, vt non imputarentur eis peccata, & rei non haberentur apud iuſtitiam Dei, cui ſatisfactum eſſet per Chriſti mortem, & ſanguinem eius redimentem fideles, & electos, ſi illis applicata fuerit per fidem, & ſacramenta. Vel cornua altaris, & baſis ſanguine vituli liniri, quia Chriſtus, qui ſacerdos eccleſiæ Dei eſt, altare, & hoſtia pro noſtris criminibus peccatum fit, hoc eſt, ſacrificium pro peccato, vt nos à peccatis liberaret. Sed & cum adeps offertur incenſum domino, nil nobis indicare aliud, quàm Saluatoris noſtri paſſionem ex virtute gratiæ eius in fine ſæculorum *Adeps quid notet.*
B celebrandam, acceptiſſimam Deo futuram. Quod verò vituli carnes extra caſtra comburuntur, quia pro peccato ſunt, Dominum Ieſum Chriſtum extra Ieruſalem pro peccatis mundi in cruce offerendum. Sed & duos arietes, ſuper quorum capita Aaron, & filij manus imponunt, domino mactandos, ipſum eundem dominum Ieſum propter eminentiſſimam Dei, & proximi dilectionem, exprimere ducem, & paſtorem ouium, quem morti ſacerdores, & pontifices Iudæorum tradiderunt. Nec ab re ſecundi arietis ſanguine aures dextras, pollices manuum, ac pedum Aaron, & filiorum eius tingi, quoniam immolatione Chriſti purgatus, & innouatus ſimplicium Iudaici populi auditus, opera correcta, & inceſſus dextri, & puri redditi. Aſperſionem autem ſanguinis eiuſdem ſuper Aaron, & filios, ſi non voce, ſigno ſaltem tibi clamare videri, quod ſcelerati illi Iudaici populi ſacerdotes in die paraſceues ſpurciſſimis labijs protulerunt; *Sanguis eius ſuper nos, & filios noſtros.* Theodoretus verò, ſacerdotes, inquit, non omnibus hoſtijs manus imponebant, ſed ijs, quæ pro ipſis immolabantur, maximèque pro peccato, cæteris verò ipſi illi, qui offerebant, manus ſuas ſupponebant: Id verò declarabat hoſtium locum offerenris tenere, ac ſupplere. Illud au- *Quibus hoſtijs ſacerdotes imponerent manus.*
C tem ſciendum eſt, quod pro pontifice vitulus offerebatur, itemque pro omni populo. At verò pro principe hircus: pro vtroque verò capra; principi namque maſculus, ſubiectis verò fœmina congruit, propterea quod mulierem Adam ſubiectam eſſe Deus voluerit. Præterea vitulus, qui pro peccato offerebatur, extra caſtra comburebatur. Ob id Chriſtus quoque dominus noſter, vt ait Apoſtolus, extra portam paſſus eſt, veritatemque figuræ impoſuit. Altari quoque omentum imponebatur, offerebatur ſimiliter adeps ventriculi, duo renes, ipſiuſque iecoris fibræ. Quæ quidem omnia tantùm, quæ in nobis ſunt, affectionum ænigmata eſſe, exiſtimarim, adeps namque, qui ventriculum operit, gulæ, atque abdominis vitium indicat, renes verò voluptates illas, quæ ventrem maximè oblectant, fibræ autem iecoris iraſcibilem animæ vim declarant, hinc enim pars illa, quæ bilem ipſam continet, copulatur. Hæc autem omnia conſecrari iubet, ac quodammodo malas ipſorum efficacias mortuas eſſe ſignificare. Brachium quoque dextrum arietis pro conſummatione offerri præcipit, hoc eſt, virtutem, quæ ſeſe operibus exerit, dexteram, ac gratam Deo offerendam eſſe. Ita & author Catenæ, obſeruandum eſſe tradit, dominum potiſſimùm exigere pro ſuo ſacrificio anima- *Brachium dextrũ arietis quid notet.*
D lia illa, & membra illa, quæ concupiſcentijs ſubijciuntur. Nolle habere animal infirmum, aut quod teſticulis ſit priuatum, requirere renes, qui concupiſcentiæ prima ſunt officia: Velle habere hepar, quod roborat libidines, & adipes, qui effrenem faciunt concupiſcentiam. Hæc omnia dominum in ſuo velle habere ſacrificio, non quod illum delectent renes, aut adipes pecudum, ſed quòd hæc myſticè ſignificent, quòd homo debet mortificare membra ſua ſuper terram. Non vacat denique myſterio, quod per Moyſen cauda hoſtiæ in altari domino offerri præcipitur, vt videlicet omne bonum quod incipimus, etiam perſeuerantiæ fine compleamus. Repeti autem videtur eadem conſecratio Aaron, & filiorum eius in Leuit. his verbis: *Locutus eſt dominus ad Moyſen dicens, tolle Aaron cum filijs ſuis, veſtes eorum, & vnctionis oleum, vitulum pro peccato, & duos arietes.* Quo loco Radulphus iſtũ ait eſſe vitulum, cuius immolationem inter hoſtias, quæ pro peccato offeruntur, primam ſuprà poſ ierat, Chriſtũ ſcilicet, dominum, qui pro generis humani reatu ſeipſum in ara crucis immolatum obtulit. Sed quoniam eius paſſio non ſolùm opere complenda, ſed etiam populo prædicanda fuerat, eligi miniſtros, quibus hoc officium iniungatur, vt morte illius audita, & credita à ſua mundus morte ſaluetur: Sicut enim Moyſes exaltauit ſerpentem, ita exaltari oportere filium homi- *Qualia animalia in ſacrificijs fuerint requiſita.*

nis, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Moyſen itaque vi- E
tulum hunc offerre, cùm diuina pagina Christum pro nobis ſe ipſum obtuliſſe docet. Hac lo-
cutione in parabola Euangelica, redeunte illo adoleſcente filio, patrem ſeruis ſuis de hoc codẽ
vitulo præcepiſſe dicentem: *Adducite vitulum ſaginatum, & occidite:* occidite, dicit B. Augu-
ſtinus, ideſt, occiſum prædicate. Legem itaq; coram Aaron, filijſque eius vitulum pro peccato
mactare, cùm doctorum ſcientiam de Chriſti paſſione informat; ſed quia per eorum prædica-
tionem eadem paſſio populis intimanda erat, ideo ſubiungi: *Cumque ſuper caput eius poſuiſ-
ſent Aaron, & filij eius manus ſuas, immolauit eum hauriens ſanguinem.* Huius itaque vituli
Aaron, & filios eius manus ſuas capiti imponere, vt intelligant ſuæ illum fidei committi, qua-
tenus, qui pro mundi ſalute paſſus eſt, eorum labore, atq; inſtantia, mundo innoteſcat. Et quia
poſt documenta fidei, etiam conuerſationis fidelium paſtoribus cura habẽda eſt, lex, eiuſdem
Radulphi iudicio, poſtquam vitulum pro peccato obtulit, quem Aaron, filijſque ipſius prædi-
candum commiſit, iterum arietem offert in holocauſtum, quia monet eos, vt ſi fidei ſunt docto-
res, auditoribus ſuis in bonis operibus ſtudeant eſſe duces. Offert holocauſtum coram eis, non
hoſtiam pacificam, cùm eos hortatur, vt ſi magiſtri ſunt, non popularem, ſed perfectam arri-
piant conuerſationem. Offert, inquam, quia offerre eos docet. Huic autem arieti Aaron, filij- F
que ipſius ſuper caput manus imponunt, cum paſtores eccleſiæ, quòd ſacra lex ijs ſuggerit, ſe
obſeruare promittunt. Cùm verò Moyſes obtulerit & arietem ſecundum in conſecrationem
ſacerdotum. Nonne prioris oblatio ſanctificat offerentes? qui enim in ſua conuerſatione per-
Ieremia 17. fectum religionis fidelibus præbet exemplum, nonne ſanctus dicendus eſt? *Scriptum tamen
eſt. Maledictus qui ſpem ſuam ponit in homine, omnis enim homo mendax, Deus ſolus verax eſt.*
Et reuera in tantis tenebris humanæ ignorantiæ, quis homo, cui error non ſit timendus, niſi
ſolus ille qui Deus, & homo eſt? Quicunque ergo in populo Dei duces conſtituuntur, ne
errent, quia homines ſunt, & poſt ſe in perditionem etiam alios trahant, neceſſe eſt, vt eum,
qui errare non poteſt, ſibi ducem proponant, hoc eſt, ſi in grege fidelium arietes ipſi ſunt, ex-
pedit eis, vt Chriſtum, cuius ducatu conſecrentur, & ab errore liberentur, arietem ſibi conſti-
tuant. Inde B. Apoſtolus cùm diſcipulos ſuos ad ſuam imitationem prouocaſſet dicens: *Imi-
1. Corint. 4. tatores mei eſtote:* ne de eius errore timere deberent, cuius veſtigijs ipſe inhæreret, ſtatim
ſubdidit dicens: *Sicut & ego Chriſti.* Hinc ipſe Dominus ei, quem totius eccleſiæ ducem
Ioann. 21. conſtituerat, poſt reſurrectionem ſuam præcepit, dicens: *Sequere me.* Moyſes itaque poſt G
Aries alter vituli hoſtiam, poſt arietem primum, ſecundum quoque offert in conſecrationem ſacerdo-
cur oblatus. tum, quia Scriptura ſacra, quæ doctores inſtruit, quid de Chriſto populis prædicent, quæ
monet eos, vt ſuo exemplo ad religionem fideles excitent: eadem ne à iuſtitiæ exorbitent tra-
mite, eius, quem prædicant, Chriſti formam illis imitandam proponit. Huic quoque arie-
ti Aaron, filijque eius ſuper caput manus imponunt, cùm iuxta legis monita, eius regulam ſe
obſeruare promittunt. Iſychius itidem per arietem, quem in holocauſtum Sacerdos offert,
hoc abſolutè lege ſignificari aſſerit, vt quia conuerſatio perfecta, per holocauſtomatis obla-
tionem cognoſcitur, aries neceſſariò in ſacrificium offeratur, hic quippe ducatum præbere,
inquit ouibus exeuntibus in paſcua, & ad egreſſum, ingreſſumque à caulis, & in caulas ſolet;
ſicut & Chriſtus dux perfectæ conuerſationis eſt, à quo videlicet ſumpſit exordium, atque
ideo intrare per ſe, & exire, ouibus præcipiebat. Sed per ſecundi arietis. Oblationem in con-
ſecrationem ſacerdotum, aſſerit apertè eorum, quæ circa nos aguntur, myſteriorum exponi
traditionem, & paſcha myſticum, quod Chriſtus cum diſcipulis ſuis comedit, ſignificari,
idque docere, quæ per partes in ſacrificio peragi præcipiuntur. *Obtulit ei arietem ſecundum* H
in conſecrationem ſacerdotum. Septuaginta autem ponunt, obtulit Moyſes arietem ſecun-
dum explicationis. Rectè eorum, quod in nos celebratum eſt, myſterium, ſacrificium ex-
plicationis appellari ait, quoniam ipſum nos perfecit, cùm prius fuiſſemus infirmi, & ab
imperfecta lactis educatione produxit, ideſt, ab ea, quæ in lege eſt, de qua Paulus dicit:
omnis enim qui lactis eſt particeps, expers eſt ſermonis iuſtitiæ, paruulus enim eſt. Cur au-
tem aries, ſecundus hic aries nunc nominatur? quia videlicet prius figuratam ouem cum
Apoſtolis cœnans Dominus, poſtea ſuum obtulit ſacrificium, & ſecundo, ſicut ouem ſe-
metipſum occidit, quod demonſtrant ſequentia. *Poſueruntque Aaron, & filij eius manus
ſuas ſuper caput eius; Quem cùm immolaſſet Moyſes.* Neceſſariò ſimul Aaron, & filij
eius manus ſuper caput eius imponunt, quia communem cœnam feſtiuitatis paſchalis cum
ſuis Chriſtus diſcipulis celebrauit. Cùm enim quoſdam diſcipulorum ad præparationem
domus, in qua paſcha celebraturus erat, dirigeret ſic ait: *Dicite patri familias, quia magi-
ſter dicit, vbi eſt diuerſorium, vbi paſcha cum diſcipulis meis manducem?* Sed Moyſes hoc
ſacri-

Digitized by Google

A ſacrificium celebrar, quia magis ab alijs Chriſti figuram ipſe gerit: Tunc autem maximè ſacrificium ſuum Chriſtus celebrauit. Accedo ad ſacrificium, quod fiebat pro leproſo, *quoque die octauo immolabantur agni duo* &c. Deſignat hic ex ſententia Radulphi dies octauus, nouam vitam; octonarius quippe numerus reſurrectioni conſecratus eſt propter reſurrectionem dominicam, quæ octaua die cõpleta eſt. Eſt autẽ reſurrectio prima, de qua dicit apoſtolus: *Sicut Chriſtus reſurrexit per gloriã Patris, ita & nos in nouitate vitę ambulemus.* Octaua igitur dies intelligitur, poſtquam homo & mente, & corpore renouatur. In hac autem octaua die offerri iubentur agni duo immaculati, & ouis annicula abſq; macula: Si in agno innocentia, quid in duobus agnis niſi eiuſdem innocentiæ geminatio accipienda eſt, vt à læſione proximi non ſolas manus homo contineat, ſed nec huiuſmodi deſideriũ, vt vel ab alio lædatur proximus, admittat? Ouis verò annicula abſq; macula, munditia carnis eſt, cõſuetudine longa ad perfectionẽ perducta, & quæ aliorum criminũ admixtione non ſit deprauata; Sunt.n. nonnulli caſtitate præditi, qui aut ſuperbia, aut auaritia, aut aliquo ſimili corrumpuntur. Hi licet ouem offerant non tamen ouis ipſa, vt abſq; macula ſit, obſeruant, dum ex alio latere ſecũ gerunt, vnde diſpliceant.

Sacrificium pro leproſo, eiuſq; partium myſtica explicatio.

Octonarij numeri myſtica vis.

Roman. 6.

B Iubentur quoq; cum agnis, & oue tres ſimilæ decimæ offerri in ſacrificiũ. Quid in tribus decimis ſimilæ niſi fides trinitatis accipitur? Simila namq; quia ſubtilis eſt, cogitationibus noſtris aſſimilatur, quę cùm ſpirituale ſint, corporalibus ſenſibus ſubtrahuntur. Huius autẽ ſimilæ trina & æqua menſura in ſacrificiũ offertur, quia quicunq; de Patre, & Filio, & Spiritu ſancto paria ſenſerit, fidei ſuæ rectitudine ſanctificatur. Notandũ enim, quod eadẽ præcipitur ſimila, vt conſperſa ſit oleo. Non humanis quippe traditionibus, ſed Spiritus ſancti dogmatibus, fidei nobis formanda eſt integritas. Additur quoq; olei ſextarius in oblatione iſtius, grçcè verò ἔλεος, vt ait Papa Gregorius, miſericordia vocatur, & quaſi oliuæ liquor ante Dei omnipotentis oculos miſericordiæ fructus lucet. Homo igitur iſte, qui à lepra ſua purgatur, cum duplici innocentia voluntatis, & operis, ſi iam cõſeruat corporis caſtitatem, ſi fidei tenet rectitudinem, etiam miſericordię operibus iubetur inſiſtere, quia ſcriptum eſt: *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſina extinguit peccatum.* Quia verò eadem miſericordia diſcretione moderanda eſt, oleum, quod offertur ſub ſextarij menſura redigitur. Sed quoniam remedia lepræ ſunt, quę tractamus, diligentiæ lectori iniungimus, vt ſingula ſingulis opponat, & qualiter ſibi inuicem

Similæ myſtica ſignificatio.

Eccleſ. 3.

C obuient, conſiderare non negligat. Nam contra lepram combuſturæ, ſeu etiã ruffę maculę agni geminatur oblatio, contra lepram vlceris annicula ouis offertur. Quod autem domino in oſtio tabernaculi cum oblatione ſua leproſus ſtatuitur, intelligendum eſſe ait idem Radulphus, quia diuinæ reſpectum gratiæ tabernaculi cæleſtis ingreſſum, in omnibus, quæ agimus cogitare debemus. De agnis verò quod vnus pro delicto offerri pręcipitur, primo ad memoriam reuocandum, quod peccatũ à delicto diſtinguitur, peccatũ ſcilicet cum ſit operi, delictum conſcientiæ deputatum; Secundò aduertendũ eſſe de ijſdem agnis, quod licet in octauo die, cũ iam homo totus exterius, interiuſq; renouatus eſt, ſimul offerantur, non tamẽ ſimul vtraq; innocẽtia munere diuino confertur: Primum eſt enim vt nec ſermone, nec actu proximis moleſtus exiſtas, dehinc illa animi manſuetudo, quæ non ſub contumelioſiorum conuitijs, nõ ſub violentia raptoris, nec etiã ſub manu percuſſoris tranquillitatis ſuæ tenorẽ deſerens, impatiẽtię ſtimulis agitetur multo labore, longa cõſuetudinẽ, magno etiã perfectionis amore cõquiritur. Diuerſis igitur tẽporibus hæ duæ acquiruntur virtutes, & vna aliã præcedit tempore, ſed tamen nõ immerito cõiungitur in oblatione. Prima.n. perfici non poteſt, niſi ſequatur & ſecunda: quia non eſt

Peccati, & delicti diſtinctio.

D corã Deo plena tranquillitas operis, quam decolorat in conſpectu ipſius perturbatio mẽtis. In octaua ergo quę ſeptimã ſequitur, vterq; agnus offertur, quia tunc iure diuinis obtutib. innocẽtia exterior præſentatur, cũ adiuncta cordis manſuetudine ad legitimum modũ perducitur. Ipſa tamen quaſi primus agnus dũ adhuc ſola eſt pro delicto offertur: Delictũ enim, vt prædiximus in cõſcientia perpetratur. Delinquit itaq;, qui licet proximũ non lædat, ruinam tamẽ eius, aut optat, aut in eius ruina exultat. Sed cũ perturbatione aliqua vel iniuria, ſibi à proximo illata in hunc affectũ ad tempus inciderit, poſtquã ad ſe fuerit reuerſus, & agnouerit delictũ ſuum nihil habet quod veniam petens, domino, prætendat, niſi quod malũ pro malo non reddidir, quamuis per impatientiam, à dilectionis regula exorbitauerit. Innocentia ergo operis dum adhuc mente delinquimus, ad placandum interim præſumitur, quoniam ipſa impetrat, vt, & quod deeſt, quandoque perficiatur, & quod nondum ſine offenſa eſt, non ſit etiam ſine miſericordia. Offeret ergo, inquit, agnum pro delicto, oleiq; ſextarium &c. Iſychius verò etiam octauam iſtam diem eiuſdem cum prima virtutis eſſe aſſerit, & efficaciæ, quia omne tempus præſens in hebdomadibus conciditur: octaua primę virtutem gerit, vel omnino ipſam renouat: eſſe autem hanc ipſam diem in qua Saluator noſter reſurrexit, in qua in caſtra ingrediemur,

Poſt dies enim ſeptem eum, qui mundatus eſt leproſus, die videlicet octaua in caſtris ingredi, E
inquit, præcepit, ſed qualia caſtra? vtique illa, quæ Iacob Patriarcha vidit, quando angelis ſibi
locum caſtra Dei appellauit. Ad hæc mundatum leproſum, vtpote olim iuſtificatum, tempo-
re reſurrectionis venire, in cuius figuram diem octauam a legiſlatore accipi. Quæ autem in
octaua die agi præcepta ſunt, imaginem eius, quod ſecundũ nos eſt, myſterij gerere. Pręcepiſſe
ſiquidem duos agnos immaculatos anniculos ſumi, & ouem immaculatam vnam, eorumque
quidem vnum pro peccato, alium autem in holocauſtum immolari præcepiſſe. Omnia autem
hæc figuram gerere ſacrificij Saluatoris; ipſum enim præter noſtra peccata, & delicta, hoſtiam
in holocauſtum fuiſſe. Ex vtroque autem genere ſacrificium offerri præcepiſſe, vt oſtenderet
quia Chriſtus pro nobis occiſus, ſimul maſculum, fœminamq; ſaluabit. Nõ fruſtra autem agni-
culum in vtroque præcepiſſe, ſed perfectum per hoc ſacrificium figurauiſſe, eiuſq; ſacrificij iſta
figuram gerere. Perfecta enim in prædictis animalibus eſſe annicula animalia, ita vt ad filios
generãdos ſint idonea, ſed quia eum, qui mundatur ſuper ſacrificium vnigeniti, etiam fide to-
tius Trinitatis ſignari oportet, tres decimas ſimilæ, ideſt, trinitatem Patris, & Filij, & Spiritus
ſancti habentem in vnaquaq; perſona perfectionem. Perfectum quippe eſſe ternarium nume-
Luca 13. rum, propter quod & dominus dicebat: *Simile eſt regnum cælorum mulieri, quæ accipiens fermẽ-* F
tum abſcondit in farina tria ſata vſq; dum perfermentaretur totum. Sumi autem hæc conſperſa
Trinitatis ſymbolum. oleo in ſacrificium iubere, ſacrificium autẽ dicere vnigeniti, quod in oleo conſperſum eſt, quia
ob compaſſionem noſtram geſtum eſt. Tres autem dici offerri ſimilę decimas, aut quia, etſi vni-
geniti paſſione, tamen totius trinitatis hoc, quod ex illo ſacrificio actum eſt, myſterium fuiſſe;
Fides ad certam menſuram datur. præcepiſſe item ſextarium olei ſumi, quia fide intelligitur, & agitur vnumquodque eorum, quę
prędicta ſunt; iuſtè autem ſextarium nominari, quia quemadmodum ſextarius menſura eſt, vel
ſi cotylam ſecundum Septuaginta dicamus, eadem menſura vniuſcuiuſq; minus, & plus non
capit. Quòd enim plus eſt, effunditur: minus autem propterea non ſuſcipit, quia hoc, quod mi-
nuitur, nequaquam iam ſextarius, vel cotyla poterit appellari. Sic & fides ad mẽtis noſtrę mẽ-
ſuram datur, quæ non capit amplius, aut minus, quàm vnicuique à Deo eſt diſpertita cognitio.
Quod ergo minus eſt, aut amplius ad infidelitatem tendit. Sextarium porrò olei, vel cotylam
dixiſſe, quia miſeratus, inquit, Deus humanum, genus cum illud ad explenda Legis opera in-
firmatum vidiſſet, iam nõ ex operibus ſaluari, ſed per gratiam hominem voluit; gratia verò ex
miſericordia, ac compaſſione prębetur, & fide comprehenditur ſola, non ex operibus, vt Paulus G
Epheſ. 3. dicit, nam gratia iam non erit gratia. His ergo acceptis, ad oſtium tabernaculi teſtimonij ad
ingreſſum videlicet ſcientiæ Dei, qui mundatus eſt, adduci. Sacerdotem autem agnum vnum
pro delicto immolare. Atqui ſi de corporali paſſione eſſet hæc ſanctio, ſicut quibuſdam vide-
tur, quid erat neceſſe, inquit Hychius, agnum pro peccato immolari; Sed quia adumbrat pro-
pter infirmitatem Iudæorum myſteria, atque ſpiritalem intellectum, abſcõdi in litera, ſic enim
dare quaſdam occaſiones contemplationis per literam, & verba quæ ſignificent intellectum
Spiritus: Vnde & nunc, cùm agnum vnum pro peccato præcepiſſet immolari, qualem non di-
cere, quia ipſe eſt procul dubio tam pro delicto, quàm illius, cuius aures à lepra detinebantur.
Propter quid ergo ſic facit, niſi fortè vt auditum muniat, & cautum reddat? Quia ipſe à draco-
ne ſeductus, peccatum vt ſeduxit. Per actiones autem manuum ſignificare; per pedem verò
omnes noſtros motus, & vias comprehendere, & præuenire voluit; his enim cuſtoditis per ſan-
guinem intelligibilis agni, & fidem, quæ in eum eſt, quæ nobis per miſericordiam, & compaſ-
ſionem eius donata eſt, intelligibilis lepra nequaquam poterit hominem penetrare, quãquam
& oleum ſextarij, ſeu cotylæ, quam fidem eſſe dicimus, in manum mittere ſacerdotem vult; vt H
ſacerdotis fides, per quam & nos proficimus, in operibus oſtendatur. Nec enim aliter vim ſuã
exerit, niſi manu aſſumpta fuerit, ideſt, actione confirmata, & ſignata operibus. Mittit autem
Dextra, & ſiniſtrę manus myſterium. oleum in ſiniſtram manum, & intingit digitum dextrum in oleo, ſicut ait Paulus: Per arma iu-
ſtitiæ à dextris, & ſiniſtris conuerſatus per gloriam, & ignobilitatem, per infamiam, & bonam
famam, & quæ his ſimilia ſunt. Radulphus ait, oleum quod in manum ſiniſtram mittitur, ſigni-
ficare, quod opera miſericordiæ non niſi in præſenti vita, neceſſaria habebuntur, nam & Gre-
gorius per ſiniſtram præſentem vitam intelligit, per dextram verò, perpetuam. In ſiniſtram
itaque manum ſacerdotis, oleum poni, quia hæc mortalitas noſtra, ſicut ſola nouit miſeriam,
ſic ſolam à nobis mutuam expectat miſericordiam; Sed licet ſiniſtra manus oleũ habeat, dex-
trum tamen, non ſiniſtrum digitum in eo tingi, quia miſericordia, quæ in præſenti indigenti-
bus exhibetur, in ſiniſtra quidem materiam, & tempus accipit operandi, ſed dextrum eſt om-
ne, quod laborat, quia non præſentem ſed futuram retributionem expectat. Cæterùm legiſla-
tor erga eos, qui legem accipiunt admirabili condeſcenſione vtitur; ecce enim veniam pauper-

A tati dat,& moderata pauperi eſſe ſacrificia præcepit, ne fortè obſtupeſcat.dũ maiora ei, quàm
virtus eſt, præcipiuntur. *Quodſi pauper eſt*, inquit, *ſumet agnum pro delicto ad oblationem &c.*
Pauper, vt exponit Radulphus, cuius mens à domeſticis opibus inanis eſt, licet à fructu vini, &
frumenti multiplicetur: Diues verò contra: Diuitẽ ergo illum intelligi vult, qui ad duos agnos,
ideſt, ad vtriuſque innocentiæ mentis, & corporis oblationem ſufficiẽs eſt: Pauperem verò, qui *Pauper quis*
niſi vnum offerre non præualet, quia licet à proximi læſione manus contineat, diuerſis tamen *hic, et diues.*
perturbationibus & ſeipſum lædit, & aliorum læſiones affectat. Ibi & illud ſatis apertè decla-
rari, quod ſupra dictum eſt, duos illos agnos non eiuſdem ordinis eſſe, vel meriti. Ad primum
ſiquidem, nec paupertatem ſufficientem eſſe, ad ſecundum verò niſi diuitem ſufficientem non
eſſe, vnde & diues ſecundum in holocauſtum obtulit: Pauperem autem, qui holocauſtum fa-
ceret, non inuenit. Iſte itaque quia mente adhuc delinquit, pro delicto ſuo ſaltem vnum offert
agnum, ait roget pro eo ſacerdos. Nam ſi nec vnum habeat, vt ſcilicet nec actu, nec affectu in-
nocentiam cuſtodiat, quis orabit pro eo? quomodo propitiari illi poterit Deus? Offerri autem
à paupere etiam agnus iubetur ante omnia, quia oportebat vnumquemq; pœnitentiam agen-
B tem, quæ per emundationem lepræ indicatur, ad benignitatem ante omnia migrare, & hanc
ſtudere, vt ait Iſychius, quia hæc etiam cuilibet facilis ad adipiſcendum eſt, quam à malis ab-
ſtinuerit. Porrò vitulum pro peccato, & arietem in holocauſtum offerre Aaron mandabatur,
antequam ingrederetur ſanctuarium. Allegoria eſt ad Chriſti myſteriũ referenda, in ipſo nã- *Sanctuariũ*
que, quod hic dicitur, impletum eſt, ipſe enim priuſquam ſanctuarium intraret, ideſt, antequã *intrare qd.*
cælo corpus ſuum inueheret, vitulum obtulit pro peccato, quia ſeipſum obtulit immaculatum
Deo pro peccatis noſtris in odorem ſuauitatis. Ipſe eſt vitulus Libani, vitulus candidus Sancti-
tatis ſuæ excellentia omnem humanam excedens altitudinem, qui cornibus crucis ſuæ pote-
ſtates aereas debellauit, de quo etiã in pſalmo; Cùm de cedris libani, ideſt, de principibus hu- *Pſalm. 28.*
ius mundi, qui altore gloriæ temporalis ſuperbiunt, propheta loquitur. *Comminuet*, inquit, *eas
tanquam vitulum Libani*; cùm videlicet ad humilitatem Chriſti deponet eas. De hac autem
eius oblatione, aliàs etiam diximus, vbi Sacerdos, qui vnctus eſt, pro peccato ſuo vitulum im-
maculatum iubetur offerre. Arietem autem Chriſtus obtulit in holocauſtum, quia dux opti-
mus gregis ſui, dum adhuc eſſet nobiſcum, perfectam ſequi volentibus ſanctitatis viam oſten-
C dit. Septuaginta hoc loco habent, de vitulis ex bubus illis operatoribus iuſtitiæ ſecundum car-
nem factus eſt, verbi gratia Abraham, Iſaac, Iacob, Dauid: Nam boues lex eos, qui iuſtitiam
operantur, nouit ſicut nobis Paulus tradidit, illud interpretatus mandatum: *Non alligabis os bo-
ui trituranti*; deinde ſubiecit, *nunquid de bubus cura eſt Deo?* An propter nos vtique dicit,
quia debet in ſpe, qui arat, arare, & qui triturat in ſpe fructus percipiendi; quia autem & vitulus
rectè propter ſacrificium, & virtutem appellatur, euangelica explanat parabola, in qua prodi-
go filio patet reuertenti, primam ſtolam dans baptiſmatis, & annulum, ideſt, ſignaculum Spi-
ritus, vitulum ei ſacrificium vnigeniti immolauit, ipſe & aries in holocauſtum eſt. Hoc enim
ea, quæ de Iſaac eſt, hiſtoria explanauit, quando per arietem ſecundum Septuaginta in virgul-
to Sabec, ideſt, in virgulto veniæ, per quod abſolutè crucem intelligimus, in qua noſtrorũ pec-
catorum peracta eſt venia, ex cornibus conligatum videns Abraham immolauit eum, & ſacri-
ficij Chriſti compleuit imaginem, vnde & de eo dominus dicebat; *Abraham exultauit, vt vide- Ioann. 8.*
ret diem meum, & vidit. & gauiſus eſt. Quia ergo aries ex genere ouium eſt, veruntamẽ eſt præ-
cipuus, & gregis dux, rectè ſignificat Chriſtum, quia eſt ex maſſa noſtra, ſed præcipuus, & ex-
D cellens nos, & dux generis humani, atque rex eſt. In hoc, ideſt, in Chriſto vult nos ingredi in *Præmium*
ſancta, initium enim de Deo loquendi Chriſtus eſt, & eius paſſio, quæ ſi nõ apta fuiſſet, & tam *omnium di-*
paganorum nos errore, quàm ab vmbra legis, & caligine liberaſſet, nos de patris diuinitate mi- *uinorum ſer*
nimè loqui potuiſſemus; *nemo enim ſcit patrẽ niſi filius, & cui voluerit filius reuelare*: Sed quia *monum eſt*
is, qui de Deo locuturus eſt, & intueri Deum, in quantum poſſibile eſt hominibus, vult, neceſſe *paſſio Chri-*
eſt, vt omnibus virtutibus armetur, quæ quatuor ſunt generales, Iuſtitia, quæ per tunicam li- *ſti.*
neam; Caſtitas, quæ per feminalia; Fortitudo, quæ per zonam; Sapientia, quæ denique per ci-
darim ſignificatur. Paratio hoc ab Aaron ſacrificio quod ad Chriſtum ſolum reſpicere, dictum
eſt, ipſe ab vniuerſa multitudine filiorum Iſrael duos ſuſcipiebat hircos pro peccato, & vnum
arietem in holocauſtum. Suſcipit ergo Aaron ab vniuerſa multitudine filiorum Iſrael arietem
vnum in holocauſtum, cùm Chriſtus duces populi ſui, eoſque qui perfectionis deſiderio omni-
bus quæ ſunt mundi renuntiauerunt, in hoc tempore tanquam aurum in fornace probatos, in
holocauſti hoſtiam accipit, & poſt modum conſeſſu ſui honore ſublimans ad iudicandum ſecũ
aſſumit. De hoc ariete, ſiue de his arietibus, nam & vnus, & multi ſunt: vnus, ſi fidei vnitatem,
charitatiſque concordiam in illis attendas; multi, ſi perſonarum proprietatem reſpicias, de his
ergo

Digitized by Google

ergo arietibus loquitur per Pſalmiſtam eccleſia dicens: *Holocauſta medullata offeram tibi cum* E
incenſo, & arietibus. Sic enim antiqua habet trãſlatio. Sed nec hircos prętermiſit, quos lex arie-
ti copulauit; cùm protinus adiũxit: *Offeram tibi boues cum hircis.* Inde beatus Auguſtinus, cùm
ſuper hac eccleſiæ oblatione diſſereret: Magni (inquir) arietes, magni boues. Quid illi qui fortè
conſcij ſunt aliquorum peccatorum, qui fortè in ipſo itinere lapſi & ſauciati, per pœnitentiam
Hirci à ſiniſtris qui.
ſanantur? Nunquid ipſi remanebunt? Ne ipſi timeant, addidit & hircos. Adiunctione ipſi la-
uantur hirci. Per ſe non poſſunt: adiuncti boues accipiuntur. Fecerunt eos ſibi amicos de ma-
mnona iniquitatis, vt & ipſi recipiant illos in æterna tabernacula. Ergo iſti hirci non erunt à ſi-
niſtris, quia fecerunt ſibi amicos de mamnona iniquitatis. Qui erunt hirci à ſiniſtris? Quibus
dicetur: Eſuriui & non dediſtis mihi manducare: non qui peccata ſua eleemoſynis redemerũt.
Habes euidenter duo hircorum genera, ideſt, duos hircos, quos lex cum ariete dixerat offeren-
dos. Poſt iudicum namq; ordinem, reliqua multitudo, quæ eorum ſpectat ſentẽtiam, diuerſam
ſortem ſuſcipiet: vt pars quę peccatis ſuis renunciauit, & eleemoſynis redemit, dexterã teneat,
regnum poſt iudicium perceptura: pars quæ in peccatis perſeuerauit, quæ pro eorum oblatione
nunquam ſolicita fuit, in ſiniſtram tranſeat, cum diabolo, & angelis eius in exterminium abi-
tura. Vtraque tamen Chriſto offertur illa, vt coronetur; iſta, vt damnetur. Illa regi ſuo pręſen- F
tatur, vt laboris peracti mercedem ſuſcipiat: iſta iudici exhibetur, vt tormentis adiudicata, cõ-
gruam ſibi vindictam ſuſtineat. Suſcipit ergò duos hircos pro peccato, cùm ab vno pro tranſ-
greſſionibus ſuis recipit ſatisfactionem, ab alio expetit damnationem. Hæc eſt Radulphi de-
claratio. Sed & Iſychius inquit: Quia ad ipſum Chriſtum ea de quibus locutus eſt legiſlator, in
præſenti euidenter referuntur, manifeſtare ſpecies ſacrificiorum & effectus, ſed & hos, à quibus
ſacrificia accipiuntur. A ſynagoga enim vel vniuerſa multitudine filiorum Iſrael accipi ſacrifi-
cia præcepiſſe: quia Chriſtus qui pro nobis immolatus eſt, ex filijs Iſrael ſecũdum carnem fuit:
dein ſacrificiorum alia quidem pro peccatis, alia in holocauſtum iubere offerri, vt figuraret, ſi-
cut oportebat, Chriſti ſacrificio virtutem, qui pro noſtris peccatis offertur; Quia autem ad ho-
locauſtum & ad perfectionem videlicet, & ad profectum vitæ, atque virtutum vnigeniti ſacri-
ficium factum eſt: ſic perfectionem & omnĩmodam noſtram ſalutem, filium per ſacrificium fa-
Hircus pro pœnitentia.
ctum eſſe. Propriè autem in effectibus ſacrificiorum accepiſſe legislatorem ea quæ immola-
bantur: cùm enim dixiſſet hircos pro peccato offerri, quoniam hoc animal in peccatorum ge-
nus diuina ſcriptura accipere conſueuit, nullatenus immemores, quia quando ſacrificiorũ hæc G
pænitentiæ rationem ſignificabant, occaſionem ex legali hoc codice ſumentes (inquit) expo-
ſuimus, hœdum qui Græce chymargus dicitur, rectè immolari ab eo, qui pœnitentiam agit,
oſtendimus: vtpotè in tempeſtate & fluctu conſtituti, vſque dum pœnitentiæ eius ſuſcipiatur
ſacrificium. Aries autem vtpotè ducatum gregi præbens, deputatus rectè in holocauſtũ, ideſt,
in virtute, & perfectione vitæ accipitur, quorum eſt enim niſi præpoſitorum dicere perfecta?
His ita ſe habentibus omnimodo dicis, cur ſi hircos pro peccato lex præcepit offerri, nũc etiam
vitulum offerre præcepit? Vna autem ratione, breuique explanari poteſt, quia non vnius gene-
Bos pro iuſto.
ris, ſed tam peccatorum, quàm iuſtorum eſt vnigeniti ſacrificium. Et propterea hirci pro gene-
re quodammodo peccatorum offerri præcipiuntur, vitulus autem pro iuſtis, quia bos cùm ſit
ad operandum aptum animal, in perſona iuſti ſecundum legem accipitur. Vnde & in vitulo
ait, *orabit pro ſe, & pro domo ſua.* Notanda autem eſt diuerſitas hoſtiarum, primò enim decer-
nitur, quas Aaron offerre debeat, vitulum ſcilicet, ac arietem; deinde ſubiungitur vt alias à ple-
be accipiat. A principali itaque hoſtia, quæ alias ſanctificat, quæ alijs meritum præſtat, à vitu-
lo videlicet pontificis ordinem ſumit: ad illam redit, ac deinde aliorum diſpoſitionem ſubne- H
ctit, *cùm obtulerit*, inquit, *vitulum, & orauerit pro ſe, & pro domo ſua.* Res eſt non ignota fideli-
bus,¹ hriſtum cùm paſſioni appropinquaret, tam pro ſe quàm pro familia ſua preces patri ob-
tuliſſe. Nam ſubleuatis oculis in cælum: *Pater*, inquit, *venit hora, clarifica filium, vt filius tuus*
Iaenn. 17.
clarificet te. Hæc forma pietatis, hoc ſacramentum dominicæ dilectionis in Aaron exprimeba-
tur cum oblato vitulo, ideſt, ad altare applicito, & ad mactandum parato, orabat pro ſe, & pro
domo ſua, Chriſtus autem pro ſuis agens, à mundo eos diſcreuit dicens: *Ego proeis rogo non pro*
mundo: Sunt verò inter ſuos quàm plures ſpeciem habentes pietatis, ſed veritatem illius abne-
gantes, qui dicunt ei domine domine, ſed quæ dicit non faciũt, quos ipſe in fine negaturus eſt.
Duo hirci in oſtio tabernaculi quid.
Horum ergò lex quoque diuiſionem faciens, oblato vitulo pontificis, qui pro peccato videba-
tur offerri, docet alios eſſe, quibus hæc hoſtia veniam acquirat alios verò quibus obduritiem
ſuam, & cor impænitens nil remedij conferat. Poſt principalem namque illam victimam, duos
hircos in oſtio tabernaculi ſtatuit: Omnes ſiquidem, qui in Eccleſia ſunt, ingreſſum regni cęle-
ſtis expectare videntur, ſed ille, qui in ſynagoga Deorum ſtat, etiam inter Deos dijudicat. In-

de

A de eſt, quòd duo hirci coram domino in tabernaculi introitu ſtare dicuntur. Mittitur ergò ſors ſuper vtrumque, vt ſorte diſcernente vnus domino reſeruetur, alter emiſſarius deputatus in exterminium eijciatur: Sortis autem interpoſitio, manifeſta eſt diuinæ gratiæ commendatio. Sicut enim vbi ſors diſcernit, hominis deliberatio otioſa eſt, dum pars vtraque non ſibi ſpectat, ſed ſortis examen expectat: Sic in nobis omnibus, qui natura ſumus filij iræ, qui ſub iugo dæmoniacę naſcimur ſeruitutis, non expectatur quis velit exire, ſed quem ſuperna clementia velit liberare. *Non enim volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei*, nec hoc dicentes humani arbitrij deſtruimus libertatem. Libertas namque eſt hominis ſi cælitus adiuuetur, alioquin nulla eſt, ſi gratia deſtituatur. Iubetur ergo ſors ſuper hircos mitti, ac deinde ſubiungitur, *Cuius ſors exierit domino, offeret illum pro peccato, cuius autem in caprum emiſſarium, ſtatuet eum viuum coram domino, vt fundat preces ſuper eum, & emittat illum in ſolitudinem.* Hic quoque notādum monet Radulphus, quia hircus, qui domino cedit, moritur cùm pro peccato mactatur. Hircus autem qui viuus coram domino ſtatuitur, emittitur in ſolitudinem. Quicunque enim in partem domini tranſierit, deliberat, neceſſe eſt, vt peccandi voluntas in illo occumbat, alio-

Sors cur ſuper hircos mittatur.

B qui ſi peccato viuit, ſi concupiſcentias carnis ſuę mortificare contemnit, viuus iudici pręſentabitur, vt in ſolitudinem, quam merita illius exigunt, emittatur. Solitudo namque eſt terra tenebroſa, pro qua precatur iuſtus dicens, *ne vadam ad terram tenebroſam, in qua ſempiternus horror inhabitat;* In hanc quippe terram exterminij à facie Dei eiectus, à bonorum omnium conſortio ſegregatus, ſolus cum corpore ſuo diabolus exiliabitur. Sicut enim Chriſtus ſolus in cęlo, ſic diabolus in inferno. Ad hanc ergò ſolitudinem hircus iſte mittetur, cùm reprobis dicetur in fine, *ite reprobi in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius*. Quod autem dicitur, *ſtatuet eum viuum coram domino, vt fundat preces ſuper eum*, preces iſtę imprecationes intelligendę ſunt, ſicut ſequentia declarabunt: notandum verò, quòd necdum aut domini caper immolatur, aut emiſſarius eijcitur, ſed ſtantibus vtriſque in tabernaculi introitu ſorte ſuper eos miſſa, quid poſtea fieri debeat, inueſtigatur. Oblato itaque vitulo pontificis, ideſt, ad altare admoto, & de hircis vno dominicę victimę deputato, rectè ſubiungitur. *His ritè celebratis, offeret vitulum, & rogans pro ſe, & domo ſua immolabit eum.* Iſychius verò in eos inuehitur, qui emiſſarium hūc caprum interpretātur diabolum, quoniā haud ſit credibile, quod Deus ip-

Solitudo quid.
Iob. 10.

C ſe ſacrificium diabolo offerre pręcipiat, qui aliàs per ipſum Moyſen, & fratrem, & filium, & filiam, & ciuitatem integram, quę ad Idola conuertit, diſperdi pręcepit, & dicit, *non erunt tibi Dij alij abſque me.* Hic ergo qui hęc pręcepit, pro eo quod ſuam gloriam, ac ſacerdotium, & cultum æquatum, & cum eo diuiſuri erant, hoc iubet, inquit, vt duobus hircis oblatis vnum pręciperet ſibi applicari, alium autem aduerſatio ſuo, quem emiſſarium putant dici. Sed nō cognouerunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant: Emiſſarium enim cum hircum, qui mittitur in deſertum, legiſlator appellauit. Nos autem ex his quę ad literę legalis traditionē pertinent, quemadmodum non eſſet veriſimile hoc pręcipere legiſlatorem demonſtremus, deinde intētionem ſanctionis ex ſpiritus cōſideratione exerceamus; duos ergo hircos ſtatuere coram domino in oſtio tabernaculi teſtimonij pręcepit, non autem eos oblaturos eſſe Deo, hoc eſt enim coram domino, ne ad oſtium Dei ea, quę diabolo mittebātur, ſed & ſortem mittere, vnam domino, & vnam luſtrationis pręcepit. Si autem in alicuius maligni perſonam emiſſarium accepiſſet, nequaquam de eo, cum eo, qui deerat, ſors mitteretur, quia nec cum quolibet malo, quēlibet bonum ſortem habere, in diuinis ſcripturis inuenies. Sed quoties ſors mittebatur, ęquales

Exod. 20.
Caper emiſſarius quis debeat intelligi contra alios.

D enim ęqualibus mittebant ſortes, ſicut & tribus Iſrael diuidebant: Nam quando pro Iuda ad Apoſtolatum alium eligere neceſſe habebant, ſuper duos viros ęquales virtutibus, & doctrina, Mathiam videlicet, & Ioſeph iuſtum, ſortes miſſę ſunt, ita vt Petrus concionando diceret. *Tu Domine, qui corda noſti omnium, oſtende quem elegeris ex his duobus* &c. Non ſolùm autem antequam ſors mitteretur ſuper duos hircos, coram domino eos ſiſti pręcipit, ſed & illum, in quo ſors emiſſionis venit, poſtquam eadem ſors ſuper eum ceciderit, & manifeſtū fuerit, ſtatui coram domino præcepit, & effundi ſuper eo preces. Quomodo ergo qui ante faciem Dei ſtatutus eſt, eique quodammodo conſecratus, ipſe rurſus diabolo mittitur? Vel quomodo propitiationem peccatorum, hoc quod iniquo tranſmittitur, ſacrificium peragit? Si enim eius intētio etiā iuſtos peccatores efficere, quomodo peccatoribus propitiationem poterit profligare? quomodo autem is ipſe peccator, de quo agit Dauid: *Conſtitue peccatorem aduerſus eum, & diabolus ſtet à dextris eius*, propitiationem poteſt conquirere peccatorum? Solius quippe hoc Dei eſt, ad quem idem Dauid dicebat: *Et propitiare peccato meo, copioſum eſt enim.* His ergo ita ſe habētibus, & vndique in congruo hoc oſtenſo intellectu, non ignoremus nos, quia de Chriſti ſacrificio procul dubio hęc legiſlator dixerit. Vnde ęſtimo, mali intellectus zizaniam diſſeminare

Sortem tantum mitti quādo æqualitas nullam reliquit diſcernēdi notam.
Pſalm. 108.

inimici

inimici veritatis volunt, gloriæ myſterijs inuidentes, clarumque eius teſtimonium ex lege conſiderantes. Quia enim Deus, & homo erat, qui pro nobis incarnatus eſt Chriſtus Ieſus, impaſſibilem diuinitatem cuſtodiens, ſolam paſſionibus humanitatem præbuit. Effectus autem paſſionis eius, ideſt, nos propitiatio, non ſolum paſſæ carnis, ſed multo magis impaſſibilis diuinitatis fuit, quod teſtatur Paulus dicens: *Qui cùm eſſet ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius portanſque omnia verbo virtutis ſuæ*. Demonſtrans autem quòd hæc omnia de vnigeniti diuinitate dicantur, ſubdidit: *Purgationem peccatorum faciens, ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis, ipſi Deo verbo etiam ea, quæ propriè eius erant carnis, coniungens*. Si ergo hæc apta dicta ſunt, propterea duo hirci ſumuntur, & ſtatuuntur coram domino in oſtio tabernaculi teſtimonij, vt ad imaginem Chriſti hæc in eis agerentur: Ipſe eſt enim oſtium verum, quod ad oſtium tabernaculi teſtimonij, quod eſt in cælis, ducit. Et mittit Aaron ſuper vtrumque hircum ſortē, vnum quidem, vt virtute, & ſignificatione ſortium diuidi diſpenſationem diuinitatis Chriſti, & humanitatis intelligamus. Diuidi verò, tam huic, quam illi ſunt propria, vt hæc quidem patiatur, illa autem confortet patientem, & per paſſiones, quæ in ea operantur tam contrariæ nobis moderarentur paſſiones, quàm ſuam manifeſtaret impaſſibilitatem. Deinde ſortem vnam ait Domino, & aliam capro emiſſario, non alij niſi Chriſto, ſicut ſuperiùs diximus. Si inimico cuidam & maligno ſors, aut hircus daretur, non ſortiretur cum Deo, ſed nec ad oſtium tabernaculi teſtimonij deduceretur, nec preces ſuper eum funderentur; vel propitiatio in eo ageretur. Caper ergo emiſſarius, vtpote qui emiſſus eſt, & non immolatur, dicitur. Cuius autem rei gratia non immolatur, qui ad confirmatum deputatus eſt, ſicut Aquila ædidit? Quis autem ſit confirmatus, ſiue fortis, audi Iob dicentem: *Scio quia potens es, & nulla latet te cogitatio*. Ergo vna quidem ſors immolatæ carni Chriſti, quæ cùm vnita ſit Deo verbo, rectè dominus nominatur in confirmatum autem Deitas accipitur. *Sorti ſubijciet*. Sors iſta in hac accipitur, hæc enim omnia obtinens etiam propriam carnem paſſione rectè confirmauit. Propterea offeret Aaron caprum, in quo venerit ei ſors domino, & offeret eum pro peccato. Intelligibilis enim Aaron is, qui ſacerdotio noſtro præeſt, de quo Paulus dicit: *Sicut Aaron, ſic & Chriſtus ſemetipſum glorificauit, vt ſacerdos fieret*. Hic ſuam carnem offeret patri, & in ipſa offeret pro peccato, de quo Paulus Hebræis ſcripſit. *Hic vnam pro peccato offerens hoſtiam in perpetuum ſedet in dextra Dei. Caprum verò ſuper quem venerit emiſſionis ſors ſtatuat viuū ante dominum, vt fundat preces ſuper eo*, quia enim ſortem emiſſarij diximus figuratè referri ad Chriſti diuinitatem, ſtatuet hanc viuam, impaſſibilem cuſtodiens, vt per eam deprecetur: nemo enim poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus. Dimittit autem eum in ſolitudine, & ſicut aiunt Septuaginta, *portabit hircus ſuper ſe nomina eorum in terram ſolitariam, ſiue inuiam*. Deſertam terram, & ſolitariam, ſiue inuiam nullatenus exiſtimemus nunc in quolibet malo oportere accipi, neque per hoc piorum aures hi, qui ad impietatem, legem trahunt, conturbent, deſertam enim à malo dicit, & ſolitariam ſiue inuiam, quæ ab intelligibilibus hoſtibus ambulari non poteſt, in qua Deus habitat, & apparet, quod manifeſtat Dauid dicens: *Deus Deus meus ad te de luce vigilo. Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea. In deſerto, & inuio, & in aquoſo, ſic in Sancto apparui tibi, vt viderem virtutem tuam, & gloriam tuam*. Ergo deſertum & inuium, ſanctum eſt, & Sancti Sanctorum habitaculum, vbi in cælum tempore paſſionis diuinitas abijſſe dicitur, non de loco ad locum migrans, ſed cohibens propriam virtutem ex humanitate, vt daret ſpatium paſſioni, in loco digno ſibi, in ſinu patris videlicet manens. Atque nullus accedit, niſi ipſe & ſanctus Spiritus, & quia ipſe in patre eſt, & Spiritus ſanctus ſicut euangelicis didicimus literis, ergo abire, cohibere intellige: Sic enim Deus abire, qui vbique præſens, cum ſuam cohibet operationem, dicitur: Portat etiam iniquitates noſtras, quia ignis proprium eſt fænum conſumere, & diuinitatis, peccatum perimere: vnde & ignis conſumens Deus dicitur. Hæc itaque circa caprum emiſſarium ſententia eſt Iſychij. *Cùmque mactauerit hircum pro peccato populi inferet ſanguinem eius intra velum ſicut præceptum eſt de ſanguine vituli*. O ineſtimabilis gratia, ò gratia ſuperabundans! Vbi enim ſuperabundauit peccatum, ſuperabundauit & gratia: Quæ ſocietas luci ad tenebras? Quid peccatis cum iuſtitia? quid ſanguis hirci cum ſanguine vituli? Sed fidelis eſt ſermo, & omni acceptione dignus, quia Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere. Alioqui vnde ſanguini hircino tanta dignitas, vt ſanctuario inferatur, vt aſperſione illius ſanctuarium expietur? Sed quid miraris ò homo, ſi tu aſcendiſti, ſi in honorem aſſumptus es, qui contemptibilis iacebas cùm propter te cedrus illa Libani ſe depoſuerit, cùm propter te ſummus ad ima deſcenderit. Si verbum caro factum eſt, ſi Deus in terra natus eſt, & humiliauit ſe vſque ad mortem crucis, nunquid tanta res ſine cauſa fieri potuit? nunquid ſine fructu? Nequaquam, inquit Radulphus, ſed quotquot receperūt eum, data eſt eis

pote-

Hebræor. 1.

Hircorum duorum myſterium.

Caper emiſſarius quis.

Capri emiſſarij ſors ad Chriſti diuinitatem.

Terra ſolitaria qua.

Deū aliquo abire, quomodo intelligēdum.

Sanguinem hirci intra velum inferre quid.

E F G H

A poteſtas, vt filij Dei efficiantur,& habemus iam fiduciam in introitu Sanctorum,in ſanguine
Chriſti. O rex tantæ memor es gratiæ,tantæ,inquam,memor es gratiæ; memor es, quia repa-
ratur reus homo Dei morte: ecce ſanguis hirci,qui pro peccato mactatur,infertur intra velum,
& cum ſanguine vituli pariter offertur: Magna gratia,magna dignatio. Sanguis enim hirci,vt *Pænitentia*
in hoſtijs pro peccatis tractatum eſt, cruciatum pænitentiæ deſignat, quo vnuſquiſque iniqui- *cruciatus.*
tatis ſuæ memor coram Deo ſe macerat,vnde ſcriptum eſt: *quia iuſtus cùm viderit vindictam*
manus ſuas lauabat in ſanguine peccatoris. Cùm ergo peccator reatus ſui conſcientia ſtimula-
tus pænitentię dolore torquetur,hircus iſte manat ſanguine, & ſpiritus contribulati victimam
immolat,quã humilitatis amator Deus non ſpernat. Gaudiũ eſt maius enim angelis Dei ſuper
vno peccatore pænitentiã agente,quã ſuper nonaginta nouem iuſtis,qui non indigent pænitẽ-
tia. Poſtquam ergo ſanguis vituli contra propitiatorium aſperſus eſt, poſtquam pater morte
filij ſui peccatoribus eſt reconciliatus,iam ſanguinis noſtri oblatio apud eum inefficax eſſe non
poteſt. Infertur intra velum,quia ingreditur in conſpectu Dei gemitus afflictorum. Aſpergi-
tur è regione oraculi, & ſanctuarium expiatur, quia futuræ vitæ ſanctificatio præſenti contri-
B tione acquiritur,non enim ſanguinis huius aſperſione ſanctuarium mundari dicitur, quia ſor-
des aliquæ ibi ſint,quæ per hunc ſanguinem expientur, ſed emundatio eius eſt perfecta per hu-
militatem præſentem acquiſita ſanctificatio. Iſychius verò etiam in explicatione eorundem
verborum, Chriſtum aſſerit,quia de Iudęis ſecundum carnem, qui ſub iugo legis viuebant, or- *Chriſtus cur*
tus eſt,rectè vituli ſacrificium nominari,quia legali iugo,& pertinenti ad id operationi, & iu- *vituli ſacri-*
ſtitiæ vitulus comparatur, iugum conſuetus trahere, atq; ita terram operari. Quia autem ſe- *ficium dica-*
cundum quod incarnatus erat,de communi hominum maſſa factus eſt; propterea rurſus hircũ *tur, & hir-*
appellari,aſperum ergo hoc animal pilorum indumẽtum gerere. Aſperum autem vtpotè pec- *cus.*
cato refertum,omne viuentiũ genus,quia nihil eſt peccato aſperius; vnde hoc approbare aper- *Hirci aſperi*
tè legiſlator cùm vellet, dixerit: *Cùmquè mactauerit hircum pro peccato populi*: totum hic intel- *pili quid.*
ligens humanum genus,quod quondam non populus, nunc autem populus,ex quo primitias
ex nobis Ieſus ſuſcepit. Ergo vt demonſtraret de Iudęis principaliter Chriſtum, propter Abra-
ham,cognationem eſſe,ſed tamen omnis noſtræ naturę,quę in peccato eſt, primitias portare,
propter quod Adam appellatus eſt, vitulum ſimul, & hircum, lex, inquit, ad figuram eius aſ-
C ſumpſit. Cùm autem vnum ſit ſacrificium,ſiue vitulus, ſiue hircus nominetur, effectuſq; vnus
in vtrumque ſit; peccatorum enim in eo profligatur abſolutio, neceſſariò communia ſunt ea,
quę in hirco aguntur,& vitulo. Cernis enim, quia etiam hircum occidens,ante dominum vi-
delicet patrem, & ſanguinem inferens in interiora velaminis, ideſt, ad patrem. Rurſus ergo
hunc interius intelligibilis velaminis,viſibilis videlicet domini carnis intelligis,vtpotè inuiſi-
bilem inferens ſanguinem eius, intra velum,ſicut pręceptum eſt. *Et ſumptum ſanguinem vitu-* *Math. 28.*
li, atq; hirci fundet ſuper cornua eius per gyrum, &c. Cùm autem promiſiſſet nobis dominus ſe
nobiſcum futurum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſęculi,hic vt miſericordia eius *Doctores ec-*
in progenies,& progenies fieret,& paſſionis illius vtilitas ad poſteros vſque in finem tranſiret, *cleſiæ cur*
ſanguis vituli ſuper cornua altaris funditur, quia doctoribus eccleſię crucis Chriſti pędicatio *cornua di-*
traditur. Hi namque inter cęteros quaſi cornua ſunt,quia ſanctitate vitę,& doctrinę meritò ex- *cti.*
cellunt. Per hos ergo & nobis vtinam vituli huius ſanguis infundatur, vt ſimus terra illa, quę os
ſuum aperuit,& ſanguinem iuſti de manu fratriſcidę ſuſcepit. Sed cum ſanguine vituli, etiam
hirci ſanguis ſuper cornua altaris fundi iubetur. Doctores quippe cùm fidem pędicant, etiam
D pęnitentiam gentibus annuntiant,iuxta quod ſcriptum eſt. *Oportebat Chriſtum pati & reſur-* *Lucæ 14.*
gere à mortuis, & prædicari in nomine eius pænitentiam, & remiſſionem peccatorum per omnes
gentes. Suſcipiunt itaque ſanguinem hirci, cùm vel ſua, vel proximorum peccata attentiùs
plangunt, & verbis ſalutaribus alios ad idem ſtudium accendunt. Funditur verò ſanguis iſte
ſuper cornua altaris per gyrum, quia Dei gratia per orbem vniuerſum multi inuenti ſunt, qui
hoc officium implere potuerunt. *Aſpergenſq;*, inquit, *digito ſepties expiet, & ſanctificet illud ab*
immunditia filiorum Iſrael. Res eſt manifeſta, eccleſiam ab immunditijs ſuis tum fidei virtute,
tum pęnitẽtię ſuę ſatisfactione mundari. Aſpergitur verò ſanguis ſepties propter ſeptiformem
ſpiritum, per quem peccatorum remiſſio condonatur. Aſpergitur digito pontificis, vt intelligas *Sanguis cur*
Chriſti poteſtate veniam peccatoribus tribui. *Et poſita vtraque manu ſuper caput eius confite-* *ſepties aſper*
bitur omnes iniquitates filiorum Iſrael, & vniuerſa delicta, atque peccato eorum. Quod pręcipitur *gatur.*
his verbis Aaron manum ſuam ſuper caput hirci ponere; Radulphus, per manum Aaron ani- *Manus Aa-*
maduerſionem diuinam intelligendam eſſe aſtruit, hancq; eſſe manum ſub cuius pondere qui- *ron quid.*
dam peccator gemens dicebat: *Quoniam die ac nocte ſuper me grauata eſt manus tua.* Nahum *Pſalm. 31.*
quoque propheta contra Aſſur loquens; *non eſt*, inquit, *obſcura contritio tua; peſſima plaga tua.*

Om-

Digitized by Google

Omnes, qui auditionem tuam audierunt, compreſſerunt manum ſuper te: quoniam ſuper quem non tranſijt malitia tua ſemper? Tanquam diceret, omnibus infeſtus fuiſti, idcirco audientes de contritione tua gauiſi ſunt, compreſſeruntque manum ſuper te, quia perditioni tuæ conſenſerunt. Ponere ergo Aaron dicitur manum ſuam ſuper caput hirci, vt diuini diſtrictione iudicij conuertatur dolor eius in caput illius, & in verticem ipſius iniquitas eius deſcendat. Ponere verò manum vtramque, vt & præſentes, & futuras eius pœnas inſinuet. Quã interpretationem Iſychius refutat; Probati enim, ait, quòd nulli iniquo, vel maligno, ſed ipſi Deo efficiuntur ea, quæ nunc in hoc hirco viuo ſanciuntur. Primum quidem, quia vtramque manum capiti hirci ſacerdos imponit; manuum autem impoſitio, in ſacrificio miniſtraret benedictionem, aut peccatorum remiſſionem, aut ſancti Spiritus aduentum, aut expiationes intelligibiles. Quomodo ergo, inquit, in hunc, in quo ſors inimici, & eius, qui contra Deum militat, ſicut aiunt hi, qui illius partis ſunt, hæc quæ dicta ſunt, ſacerdos acturus erat? Vel quomodo in ipſo filiorum Iſrael iniquitates, & iniuſtitias, & peccata redemit? Confiteri quippe inimicus peccata non ſinit, ſed imò ſuggerit, vt occultemus animæ vulnera, vt non inueniamus medicum, qui medicamẽtum poſſit imponere, ſaluremque præſtare. Propterea mox, vt increpatus eſt Dauid à Nathan, *peccaui domino*, exclamauit: Et illicò propheta ſubdidit, *Et dominus tranſtulit peccatum tuum, veruntamen non morieris, quia blaſphemare feciſti inimicos domini.* Vnde & per hominem paratũ, emitti legislator hircum in ſolitudinem dixit: præparatum autem, ideſt, accedentem, ſiue adeuntem. Et nec dignitatem huius dicit, vtrum Leuita, an ſacerdos, aut quiſpiam de populo eſſet, qui hoc ageret. Ergo cum omnibus Chriſtum præſentem eſſe ſignificat hircus: Quemadmodum enim per carnem in primo immolabatur, ſi nunc viuens propter diuinitatem dicitur. Sed quia vnus, & impaſſibilis, & paſſibilis eſt, neceſſariè & viuenti manus ſacerdos imponit, vt manus impoſitione oſtendatur, quia viuens verbum Dei impaſſibile, immortale hoc pro nobis carnem ſuſcipiens ſacrificium ſuſcepit. Rectè ergo in ipſo iniquitates, & iniuſtitias, & peccata ſacerdos pronunciabit. Hic eſt de quo Eſaias propheta dicebat: *Domine quis credidit auditui noſtro? & brachium domini cui reuelatum eſt?* Brachium domini filium appellans, patri conſubſtantiale, de quo & ea, quæ ſequuntur ſubdidit: *Languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter noſtra ſcelera. Diſciplina pacis noſtra ſuper eum, & liuore eius ſanati ſumus.* Sic apertè peccata noſtra ſuper ſe, & iniuſtitias, & iniquitates portauit, & propterea ſecundum Septuaginta ait: *Imponet eas ſuper caput hædi viui.* Huius enim figura eſt, quod & ex ſpinis coronam imponi capiti ſuo permiſit, quia in ſpinis peccata ſolent accipi, propter quod & Adam ſpinas germinare terra præcipitur, ſiquidem & ipſe ex inobedientia peccata germinauit. Sed & Salomon ait: *Spinæ naſcuntur in manu temulenti*, peccatis plenas eſſe actiones eius, ſignificans. Sic ergo legis accipiens verba, non ignorabis intentionem eius, atque virtutem, ſed & inuenies paratum hominem, per cuius manum hircus viuens in eremum mittitur. Chriſtus enim ipſe, omne ſui ſacrificij factus eſt, & ſacerdos, & ſacrificium, & culter, & altare. Ipſe eſt & præparatus homo, paratus pro nobis ad paſſionem, ita vt ipſe per Eſaiam dicat: *Ego verò non contradicam, retrorſum non abij, corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus. Faciem meam non auerti ab increpantibus, & conſpuentibus.* Ad quem & Dauid dicit, incarnationis eius myſterium ſignificans, per quod noſtrum adeptus eſt regnum: *Dominus regnauit, decorem induit, induit dominus fortitudinem, & præcinxit ſe. Etenim firmauit orbem terræ, qui non commouebitur: parata ſedes tua ex tunc.* Chriſtus ergo intelligibilis Aaron, ſemetipſum etiam nunc per hædum immolãs, ipſe per hominem paratum, ſiue in manu hominis parati, ideſt, per propriam virtutem, ipſe enim cùm ſit & homo, paratus oſtenſus eſt. Et emittit hircum viuentem in ſolitudinem, ſiue in terram inuiam, & deſertam viam ſuam, & immortalem, & impaſſibilem diuinitatẽ, ad inuia nobis loca, & ab omni malitia deſerta, ſecundum quod Ioannes ait: *Videns Ieſus quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à Deo exiuit, & ad Deum vadit. Vitulum autem, & hircũ, qui pro peccato fuerant immolati, & quorum ſanguis illatus eſt, vt in ſanctuario expiatio compleretur, aſportabunt foras caſtra, & comburent igni tam pelles eorum quam carnes & fimum.* Sicut autem vituli huius immolatio Chriſti paſſionem ſignificat, ſic concrematio ſecundum eũdem Radulphum, reſurrectionem eiuſdem. In ignis enim ſplendore claritas reſurrectionis eius, inquit, aduertitur, velut abſorbens mortem victoria, de qua claritate ante paſſionem patrem rogans ait: *Pater venit hora clarifica filium tuum.* Vitulus ergo in caſtris occiditur, ſed extra caſtra comburitur, quia Chriſtus in Iudæa paſſus à gentibus creditur reſuſcitatus. In pelle verò, & carnibus corpus eius comprehenſum intelligamus. Nam ſuperius hoc aperitur, vbi ſic poſitum eſt: *pellem verò, & omnes carnes cum capite, & pedibus, & inteſtinis, & fimo, & reliquo corpore efferet*

Per hircum viuum non intelligi iniquum.

2. Reg. 12.

Brachium domini quid.

Spinæ peccatorũ typus.

Eſaia 71.

Pſalm. 42.

Ioann. 13.

Vituli concrematio quid.

Leuit. 4.

A *feret extra caſtra*. Quod autem fimus concremandis membris annumeratur, fimus vituli, crucis eſt igominia, contumeliæ, & improperia, quæ omnia in Chriſti gloriam conuerſa ſunt. Sed quid eſt, quòd hircus pro peccato populi oblatus cum vitulo pontificis comburi præcipitur? Nonne hac de cauſa Moyſes contra Aaron octauo die vnctionis illius iratus fuiſſe legitur, quod hircum, qui oblatus fuerat pro peccato, exuſtum reperit? Siquidem de hoſtijs pro peccato, hoc ſupra ſtatutum eſt, vt comedantur: *Omnis*, inquit, *qui eſt de genere ſacerdotali, veſcetur carnibus eius, qui ſanctum ſanctorum eſt*. Hunc tamen hircum videtur excepiſſe cum vitulo pontificis, ita ſubiungens; *Hoſtia enim, quæ caditur pro peccato, cuius ſanguis infertur in tabernaculum teſtimonij ad expiandum in ſanctuario non comedetur, ſed comburetur igni*. Ergo hircus pro peccato populi, ſi alio tempore offeratur, comedi iubetur à ſacerdotibus, cùm verò in hac die expiationis cum vitulo pontificis immolatur, eadem lege qua & vitulus extra caſtra comburitur. Vtrumque ſine cauſa non fit. In holocauſto itaque arietis Aaron, quod ſimul cum holocauſto plebis oblatum eſt, ſanctus ille Sanctorum principibus populi ſui, qui & ipſe ſanctitate cæteris præeminet, coniunctus eſt, nunc interim peccatoribus ſe conformans

Crucis ignomini[illegible] pus.

Hircus [illegible] extra [illegible] [illegible]ciburatur.

B & peccatores in alia ſua hoſtia ſibi, ſicut primum in ariete reſurrectionis ſuæ gloriam exprimens, eandem ſpem pœnitentibus tribuit, dum eorum hircum ſuo vitulo in combuſtione coniungit. Quod verò extra caſtra comburi præcipiuntur, præter illud, quod paulo antè notauimus, quod Chriſtus ſcilicet extra Synagogam in gentibus glorificatus eſt, quia nunc & hircus adiungitur; extra caſtra intelligendum eſt, extra eam, quam nunc in vſu habemus, conſuetudinem. Chriſtus itaque caput omnium, & cum omnibus vnus tam arietem, quàm hircum populi ſui ad immortalitatem præceſſit, in combuſtione tamen ſua vtroſque ſibi conſociat, ſpe interim illos adiungens, poſtea verò rei ipſius conſortes efficiens. Dicamus modò de myſterio coitus hominis cum ancilla nobili, quæ precio non eſt redempta, & cur ambo vapulent, & non moriantur. Super qua re ſic Radulphus. Nunquid, inquit, perſonarum acceptor eſt Deus, vt libertas, ſeruituſque ſeculi huius, diuerſum apud illum meritum ſortiatur, grauiuſque ſub eius iudicio liberæ concubitus, ancillæ autem remiſſius vindicetur? Nequaquam: ſiue ſeruus enim ſiue liber, pares apud illum meriti ſumus; in hoc ſolùm diſcernimur, ſi in timore illius præceptorumque eius obedientia alter alterum præcedamus. In populo itaque illo cui

Extra caſtra quid.

Coitus hominis cum ancilla [illegible] rium.

C omnia penè ſub figura præcipiebantur, vbi de ancilla decernitur, cum qua quiſpiam concubuerit, vt etiam ſi non nobilis fuerit, tamen precio non redempta, nec libertate donata, vapulent pariter, & non moriantur, forma eius traditur ſacramenti nobis, ſi intellexerimus, abundantius profutura; ancilla enim nobilis anima eſt humana, Ingenuitatis ſuæ prærogatiuam trahens ab ipſo Deo, ſicut & paulo antè tractatum eſt, quia ipſius genus ſumus, non quidem de ſubſtantia eius nati, ſed ad eius imaginem, ſimilitudinem creati. Quia verò per peccatum captiuata, & in ſeruitutem redacta eſt nobilis iſta, quid niſi ancilla eſt, donec Chriſti ſanguine redimatur, baptizata in morte eius, & gratuita eius gratia, libertate donata? Corrumpitur autem anima humana cùm maligna cuiuſdam perſuaſione trahitur ad peccatum. Lex igitur pro ancillæ concubitu hominem plagis ſubijcit, apertè docens quanto grauiori pœna plectendus ſit, qui animam Chriſti iam morte liberatam iterum peccare perſuaſerit, & ſeruitutis priſtinæ iugum recipere, quàm ſi cum ancilla aliqua peccandi fœdus ſuſcipiens, non niſi, quod fœdum eſt, fœdare voluerit. Peccator autem pro delicto ſuo offerre iubebatur domino ad oſtium tabernaculi teſtimonij arietem, vt pro eo oraret ſacerdos, & cætera; eſt

Ancilla nobis anima humana.

Arietem offerre quid.

D enim arietem Deo offerre ex ſententia eiuſdem Radulphi humiliter præceptis eius ſe ſubdere, & itineris agendi ducem eum conſtituere. Hunc arietem illi obtulit, qui de cælo proſtratus clamauit dicens: *Domine quid me vis facere?* Rectè igitur, qui ancillæ & ipſe ſeruus per peccati contagionem adhæſit, pro delicti ſui ſatisfactione offerre iubetur arietem, vt qui dudum alienus à Deo extiterat, præcepta illius contemnens, nunc audiat eum quaſi magiſtrum; & qui à ſeruitute illius alios abduxerat, nunc veſtigia eius ipſe ſequatur, hocque ad oſtium tabernaculi teſtimonij, vt per hanc ſcilicet humilitatem, cæleſtis tabernaculi introitum mereatur. Quod denique pertinet ad manipulos primitiarum, quos poſt meſſem ſegetum ad ſacerdotem ferre Hebræi iubebantur, in eodem die, quo manipuli conſecrabantur, cædebatur agnus anniculus immaculatus in holocauſtũ Domino, id quod ideò voluit Deus ex ſententia Hyſchij, vt in ea die, in qua celebramus domini reſurrectionem, & manipuli intelligibilem oblationẽ, non obliuiſceremur dominici ſacrificij, ex quo nobis, inquit, eſt oblatio manipuli (verum manipulum noſtræ meſſis Chriſtum eſſe iam oſtẽderat,) ſed cædere agnum immaculatũ anniculũ in holocauſtũ domino. Intelligibilẽ agnũ, domini traditionẽ immolantes myſticè, & offerẽtes, ipſius autẽ vt ſacrificiũ cædentes, memoriam fecit, neq; enim aliter, ſed per eius meditationem,

Primitiarum manipulos offerendi [illegible].

Agni immolatio [illegible] Chriſti [illegible] memoriam [illegible]tinet.

 & vir-

& virtutem à ſenſibilibus ad intelligibilia transferuntur ea, quæ in illo ſacrificio peraguntur. E
Radulpho verò hoc hac lege doceri videtur, cùm in eadem die, quia manipulus conſecra-
tur, cædi iubet agnum immaculatum, vt, cùm gloriam reſurrectionis Chriſti attendimus,
ſciamus ipſum, non alium à patre exaltatum, quem vſque ad mortem nouimus patri fuiſſe
ſubiectum. Iuſſit autem etiam legiſlator, vt poſt ſeptem ab hoc ſacrificio hebdomadas, ideſt,
quinquaginta dies, nouum domino offerrent ſacrificium agnos ſeptem cum duobus primi-
tiarum panibus, immaculatos, anniculos, & vitulum de armento vnum, & arietes duos.
Offerre autem eos ſeptem agnos, anniculos, immaculatos, præcipit, inquit Iſychius, dona
ſignificans, quæ ſunt ſpiritus, de quibus Salomon in prouerbijs dicebat: *Sapientia ædificabit
ſibi domum, erexit columnas ſeptem:* Nec tacuit, quæ, vel cuius numeri eſſent dona, ſubintulit
Agni cur dona Spiritus ſancti. enim, *Spiritus ſapientiæ, & intellectus, ſpiritus conſilij, & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pieta-
tis, & implebit eũ ſpiritus timoris domini.* Agnos autem hæc appellat dona ad oſtenſionem, quia
Spiritus ſanctus vnũ eſt in Chriſto, de quo dictum eſt: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mũ-
di;* vnde nemo poteſt dicere: Chriſtus Ieſus, niſi in Spiritu ſancto. Ergo non extra rationem
cum ſeptem agnis vitulum de armento præſenti contineri oblatione, aſſerit idem Iſychius,
ſed euidenter ſignificare illum ex armento Abraham, Iſaac, Iacob, & Dauid ſecundum car- F
nem factum, huicque duos arietes immaculatos coniunxiſſe, excellentia mandata, & virtu-
tes, quas ſequi alias, velut oues, oporteat: In his enim vtpotè viſibilem inimicum ventilanti-
bus, munimem & indemnitatem, inquit, habent; quæ ſunt autem hæc? *Si vis perfectus
Chriſtũ ſequi quid. eſſe, vade vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni ſequere me.* Maximum quippe
mandatum eſt, vendere, quæ habet, & dare pauperibus; Maximum autem, ſequi Chri-
Arietes mãdata dicti. ſtum, vt eum deſpectu quippiam poſſidendi etiam omnia agere ſecundum voluntatem Dei
ſtudeamus. Hoc eſt enim eum ſequi. Hæc ergo mandata, vtpotè propter immaculatum vi-
tam, & perfectam conſtituta, arietes appellantur, quia arietes omni grege excellentio-
res ſunt, horum ſacrificium, & libatio, ſcientia videlicet, & correctio, odor ſuauitatis eſt
Boues labores ſanctorum. domino. Aliter verò Radulphus, in bobus, paſtorum laborem ſanctorum, qui ſua ſolicitu-
dine ſanctam eccleſiam, dominicam videlicet excolunt agrum; in arietibus verò doctrinæ du-
catum intelligendum eſſe aſſerens, additque & tertium, quia qui paſtores & doctores ſunt,
tanquam boues, & arietes ſunt, ipſi & agni propter innocentiam reperiuntur habes, inquit,
paſtorum paſtorem, qui agnus Dei dictus eſt, qui & paſtores doctoreſque cæteros agnos vo- G
Lucæ 10. cat dicens; *Ecce ego mitto vos ſicut agnos inter lupos:* Sunt tamen agni multi in grege Chri-
ſti, quibus nec pondus regiminis, nec officium doctoris imponitur. Hi verò ſi holocauſtum
ſe Deo offerunt, iubetur vt anniculi ſint, ideſt, vnius anni, vt non pueriliter, aut ſine conſilio
arduum quis arripiat iter, niſi prius Sol ſancti deſiderij in corde illius compleat curſum ſuum,
& ad roboris ſui veniat plenitudinem, *deliberandum enim eſt diu*, vt ait Seneca, *quod ſemel
ſtatuendum eſt*, ne fortè mittens manum ſuam in aratrum, retro reſpiciat, & votum non
reddat, cùm melius vtique ſit non vouere, quàm pòſt votum non reddere. Septem autem
eſſe agniculos iſtos ait, quia ſeruant vnitatem Spiritus in vinculo pacis. Huius enim numeri
Numer. 28. 29. ſacramentum, in agnorum holocauſtis ſcripturam nobis commendare in Numerorum libro,
cùm penè vbicunque agni offeruntur, in ſolemnitatibus, ſeptem iubentur offerri, aut certè qua-
Agni ſeptẽ quid. tuordecim, duplicato ſeptenario propter duos populos, ex quibus eccleſia congregata eſt.
Reperiri quoque eundem numerum ad maiorem ſui commendationem, quaſi ex ſuperfluo,
poſtquam dictum eſt, agnos ſeptem immolandos eſſe in libaminibus, dicitur in vna decima
per agnos ſingulos offeratur, & ſubditur, qui ſunt ſimul agni ſeptẽ, vel qui ſunt ſimul agni qua- H
Vitulus cur vnus offeratur. tuordecim. Vitulum verò vnum offerri hic tradit, quia licet ad primum gregem aliæ oues
adductæ ſint, ex vtriſque tamen factus eſt vnus grex, & ex vno grege paſtor vnus. Omnes
enim in ſummo paſtore vnum eſſe, quicunque tradente ipſo curam ouium ſuſceperunt. Quod
dicitur; *Vitulum de armento*, teſte Beato Auguſtino, hebræam locutionem eſſe, ſicut cùm
dicitur, agnus de grege, hircus caprarum, agni ouium, & ſi qua ſimilia. Vitulo autem
Arietes duo cur vni vitulo copulẽtur. vno arietes duos iungi, vt ſaltem in arietibus populorum diuerſitas intimetur, quorum in
vno vitulo fidei, charitatiſque concordia commendatur. Sed ſi dixerit fortè aliquis, hac ra-
tione etiam duos vitulos, arietemque vnum aptè potuiſſe offerri, cùm & in vtroque populo
paſtores ſint conſtituti, & doctorum omnium Catholicorum vniformis prædicatio valeat re-
periri; Reſpondet ſe quoque hoc concedere, imò addere, non tantùm fieri potuiſſe, ſed etiam,
vt fieret, legem alibi præcepiſſe. In Numeris enim cùm de his tractatur ſolemnitatibus, veni-
Numer. 28. ri ad Pentecoſten, quæ nunc in manibus eſt, eius holocauſta decerni his verbis; *Dies primiti-
uorum, quando offeretis nouas fruges domino, expletis hebdomadibus, venerabilis, & ſan-
cta*

A *cta erit. Omne opus ſeruile non facietis in ea: Offeretiſque holocauſtum in odorem ſuauiſſimum*
domino vitulos de armento duos, arietem vnum, & agnos anniculos immaculatos ſeptem. Videat
itaque, inquit Radulphus, Iudæus qualiter literæ ſuæ ſciſſuras reſarciat? apertè namq; multis
ſeſe in locis impugnat, & ſibi contraria eſt, vt in præſenti apparet, cùm eiuſdem diei cærimo-
nias inſtituens, hic vitulum vnum cum duobus arietibus, illic quaſi oblitus, quod dixerat, vitu-
los duos cum vno ariete holocauſtis aſſignat: Videat ergo, vt dixi Iudæus, quomodo hanc lite-
ræ contrarietatem euadat, Chriſtianus enim intellectus liberum inuenit tranſitum, cùm ani-
maduertit legiſlatorem ob id ſcripturæ ſuperficiem frãgere, vt ad interiorem medullam, etiam
rebelles cõpellat intrare. Attende namque hæc duo decreta, neſcio vtrum literæ conſonan-
tiam valeas reperire. Tranſi ad myſterium, videbis iam nihil intereſſe, vtrum duo vituli cum
ariete vno, an vitulus vnus cum duobus arietibus in holocauſtis eſſe dicatur, cùm tam paſto-
res, quàm doctores, & vnum ſint propter fidei, paciſq; cõcordiam, & duo intelligantur, ſi duo-
rum populorum, quibus prælati ſunt, reſpiciamus diſtantiam. Notãdum autem etiam monet,
quia ſicut die, qua manipulus oblatus eſt, cædi agnum præcepit lex, vt per agni doceremur im-
B molationem, quoniam ille mortalis erat futurus, cuius ſecuturam immortalitatem manipulus
deſignabat; ſic in die plenæ meſſis cùm offeruntur panes primitiarum, immolatur & diuerſitas
hoſtiarum, quibus innuitur, inquit, quales in hac vita fuerint, quoſque gradus in religione ha-
buerint hi, quorum per panes conſummata, in reſurrectione iuſtitia deſignatur: Nam & hir-
cus pro peccato, & hoſtiæ pacificę protinus adiunguntur, vt omnis electorum multitudo,
cuiuſcumq; ordinis fuerit, in victimis iſtis comprehendatur. Sed prius de holocauſtis videndũ
eſt, quid ſit, quod cum libamentis ſuis offerri iubentur, libamenta enim hæc liber Numerorum
plenius exponit, in quo ſic legitur: *In ſacrificiorum eorum ſimila oleo conſperſa tres decimas per*
ſingulos vitulos, per arietes duas, per agnos decimam decima, qui ſimul ſunt agni ſeptem: & antè:
Libamenta autem vini, quæ per ſingulas fundenda ſunt victimas, iſta erunt: Media pars hin per
vitulos ſingulos, tertia per arietem, quarta per agnum. Quia verò & ipſius olei, quo ſimila
conſpergitur, requirenda eſt menſura, hoc totum alibi, in eodem tamen volumine, plenius in-
uenitur. *Offeret,* inquit, *quicunque immolauerit victimam, ſacrificium ſimilæ. Decimam par-*
tem ephi conſperſam oleo, quod menſuram habebit partem hin: & vinum ad liba fundenda eiuſ-
C *dem menſuræ, dabit in holocauſtum, ſiue in victimam per agnos ſingulos. Et arietis erit ſacrifi-*
cium ſimilæ duarum decimarum, quę conſperſa ſit oleo tertia partis hin, & vinum, & libamen-
tum tertia partis hin, eiuſdem menſuræ offeret in odorem ſuauitatis domino. Quando verò de
bobus feceris holocauſtum, aut hoſtiam, dabis per ſingulos boues ſimilæ tres decimas conſperſæ
oleo, quod habeat medium menſuræ hin, & vinum ad liba fundenda eiuſdem menſurę, in oblatio-
nem ſuauiſſimi odoris domino. Omnia igitur in libamentis his per diuerſas victimas certis
gradibus augmentantur. Nam ſimilæ in vitulis tres decimæ reperiuntur, in arietibus duæ,
in agnis vna decima, vel decima decimæ. Sic etiam olei, vel vini media pars menſuræ hin,
per vitulos ſingulos, minus autem per arietes, ideſt, pars tertia, minus quoque per agnos,
ideſt, quarta pars, offertur. Quia igitur per ſimilam, quæ pura farina eſt, mentis puritatem
intelligimus, agnis ſingulis in ſacrificio decima ſimilæ coniungitur, cùm omnes, qui per ve-
ram innocentiam domino placere deſiderant, mentis perficiunt ſanctitatem, dum eam nullius
criminis conſenſu contaminant. Quod decima decimæ in holocauſtis plerumq; poni iubetur,
mundicia mundo renunciantium, à ſęcularium puritate diſcernitur. Qui enim in ſæculari con-
D uerſatione Deo deſeruiunt, quaſi perfecti ſibi videntur, ſi criminalia quæq; non ſolùm ab actu,
ſed etiam à conſenſu ſuo repellant. Nonnunquam decima indeterminata dicitur, vt cu-
iuſmodi ſit illa perfectio, non diſcernatur. In agnis tamen holocauſtorum decima decimę ſem-
per intelligenda eſt, quia mos eſt ſcripturæ, vt quędam locis competentibus exponat, eadem-
que alijs in locis prætermittens ſubintelligenda relinquat. In arietibus verò ſimilæ decima
geminatur. Qui enim ſibi viuit, & quaſi agnus ſpiritualis ſua innocentia contentus eſt, ſuf-
ficit ei ad propriam puritatem, ſi iniquitati nec affectum, nec cogitatum apponit. Cùm au-
tem docendi officium ſuſceperit, maiori periculo vrgetur, ne fortè qui virtute animi carnis
ſuæ preſſerat incentiuum, iam in multorum notitiam delatus, alienis laudibus ſe præbeat cor-
rumpendum. Tutius quippe auditur veritas, vt ait Auguſtinus, quàm prędicatur. Cùm
enim auditur, humilitas cuſtoditur, cùm autem prædicatur, vix non ſubrepit cuiuis homi-
num quantulacumque iactantia, in qua vtique maculatur conſcientia. Duæ ergo decimæ
ſunt Doctori, ſi & viuendo nullam prauitatem affectet, & docẽdo ab inanis glorię contagione
conſcientiam mundam ſeruet: Qui verò non ſolùm doctoris officium, ſed & regiminis munus
ſuſcipiunt, tertiam & hanc quidem vehementiorem ſui lapſus occaſionem reperiunt. Suſcepta

Scripturę diuerſitas in eadem lege.

Holocauſta cur cum libamẽtis offerrentur.

Num. 15.

Simila mentis purę typus.

quippe cura regiminis cor per diuerſa diuerberat, & impar quiſq; inuenitur ad ſingula, dũ con- E
fuſa mente diuiditur ad multa. Fit mens in exteriorum diſpoſitione ſolicita, & ſui ſolummodo
ignara, ſcit multa cogitare, ſe neſciens, ita fit vt à ſtudio ſuę inquiſitionis aliena, ne ipſa, quę pa-
titur, damna cõſideret, & per quanta delinquat, ignoret. In bouis itaq; holocauſto duabus de-
cimis tertia iungitur, cũ paſtores ſanctę eccleſię poſt conuerſationis ſuæ puritatem, poſt doctri-
næ ſimplicitatẽ, etiam in diſpenſatione ſibi tradita, per cordis ſynceritatem Deo placere conã-
tur. Sicut autem per hoſtias ſupradictas ſimilæ menſura variè diſtribuitur, ſic & olei vinique
per eaſdem hoſtias diſtributio variatur, media pars quippe hin per boues ſingulos, tertia per
arietes, quarta per agnos offertur. Per oleum autem ſpiritus vnctio, per vinum lætitia deſigna-

Oleum ſpiritus vnctio. Vinum lætitia.

tur: ijs igitur, qui propter Deum amplius laborant, abundantior ſine dubio ſancti Spiritus con-
ſolatio miniſtratur. Ex vberiore autem gratia, vberior & lætitia generatur; quia ergo, vt dixi-
mus, maius eſt pondus regiminis, quàm ſolius prædicationis, qui tamen ſuæ tantum innocen-
tiæ cuſtodes ſunt, minori ſolicitudine vrgentur, quàm quibus cum ſuorum actuum cuſtodia
alienæ inſuper inſtructionis labor iniungitur, non immeritò maior olei, vinique menſura, bo-
bus quàm arietibus, arietibus quàm agnis tribuitur, vt qui amplius laborat, etiam in præſenti
plus mercedis accipiat, & ditior fiat muneribus, qui ad ſeruiendum promptior eſt inuętus. *Fa-* F

Hircus pro peccato quos ſignet.

cietis, & hircum pro peccato, duoſq; agnos anniculos hoſtias pacificorum. Hircus pro peccato, qui
domino immolatur, eos deſignat ex ſententia eiuſdem Radulphi, qui vitia ſua mortificant, &
per dignos pœnitentiæ fructus veniam merentur. Pacificæ verò hoſtiæ mediocris conuerſatio-
nis typum tenent, eorum ſcilicet, qui nec in flagitiorum gurgitem lapſi ſunt, nec tamen ad per-
fectionis culmen tendunt. Cùm ergo holocauſtis hircus pro peccato & agni pacificorum ad-
duntur, omnis electorum numerus, qui in cæleſti patria congregandus eſt, adimpletur. Omnes
hæ victimæ nouo illi ſacrificio, panibus videlicet primitiarum, coniunguntur, quia iuſtis omni-
bus, & in mente virtutum perfectio, & in carne dabitur incorruptio. Offerent igitur ſacrificium
nouum, offerent quod accipient. Innouati enim tam mente, quàm corpore; illius in ſempiter-
num vacabunt laudibus, cuius inæſtimabilibus fruentur muneribus. Inde eſt quod de agnis
pacificorum ſtatim ſubiungitur: *Cùmq; eleuauerit eos ſacerdos, cum panibus primitiarum coram
domino, cedent in vſum eius.* Si legem vniuerſam percurras, puto quod vix, aut nunquam am-
plius ſuper pacificis hoſtijs hoc decretum reperias. Superius namq; pluribus in locis hæc pa-
cificorum lex fuerat conſtituta, vt mactatis victimis, earum ſanguis funderetur, adipes crema- G
rentur, armus dexter cum pectuſculo in partem ſacerdotis ſequeſtraretur. Dicat igitur mihi Iu-
dęus, cur in hoc loco conſtitutio illa ſoluatur: Cur quod generaliter decretum eſt, nõ vbiq; ſer-
uetur? Non enim agni iſti iubentur occidi, non eorum ſanguis effundi: non cremantur adipes,
nec ſacerdoti portiones aliquę ſequeſtrantur: ſed integros coram domino leuare pręcipitur, in-

Agni cur integri corã domino leuentur.

tegros ſuis vſibus applicare. Vt igitur nouitatis huius myſterium inueſtigemus, in die ſiquidẽ
noui ſacrificij dignum eſt, vt veteris conſuetudinis frangatur lex: Sacerdos noſter Chriſtus eſt,
& ſacerdos maximus inter fratres ſuos, ſicut iam ſuprà tractatum eſt. Hic hoſtias pacificas pa-
nibus primitiarũ apponit, cùm eos, qui in mundana conuerſatione fide illius, & dilectione ſan-
ctificati ſunt, in æternitate futura, ad eandẽ, quæ perfectis tribuitur, vitæ nouitatem perducit.
Quos etiam eleuare coram domino dicitur, quia fauẽte patre, de præſenti miſeria ad honores
æternos ſuſtollit. Hi igitur tunc cedent in vſum eius, quia liberati occupatione terrena, laudi-
bus eius in æternum vacabunt, de illius ſocietate lætãtes, & mutuam illi lætitiam de ſua ſalute

Eſaia 62.

præbentes, ſicut ſcriptũ eſt: *Gaudebit ſpõſus ſuper ſponſam, gaudebit ſuper te Deus tuus.* Quod ve-
rò agni iſti anniculi eſſe dicuntur, nec iſte pacificorum ritus eſt. Soli namq; holocauſtorũ agni H
anniculi eſſe ſolent, non pacificorum. Sed & de hoc illius vitæ perfectioni aptiſſimè cõgruit, de
qua in pſalmo canitur, cùm loquente patre, ſermo de Chriſto habetur ſub perſona Dauid: *Et
thronus, inquit, eius ſicut Sol in conſpectu meo, & ſicut Luna perfecta in æternum.* Thronus quip-

Pſal. 88. Thronus Chriſti qui. Eſaia 65. Duplex innocentia.

pe Chriſti omnes illi ſunt, in quorũ mentibus eius ſpiritus requieſcit: quia anima iuſti, ſedes ſa-
pientiæ eſt. Omnes igitur in ciuitate illa anniculi erunt: quia iuxta Iſaiã, nõ erit ibi amplius in-
fans dierũ, nec ſenex, qui nõ impleat dies ſuos, quãdo thronus Dauid ſicut Sol in cõſpectu Dei,
& ſicut Luna perfecta in ęternũ. Nec hoc prętereundũ eſt, quod in hac die duo pro pacificis of-
feruntur agni. Duo namq; agni, ſicut in emũdatione leproſi pleniùs diſputatũ eſt, duplicẽ ſignãt
innocentiã: quando nõ ſolùm actu, ſed & effectu proximorũ læſio declinatur: nec ſola facie, ſed
& mẽte ſeruatur manſuetudo. Quã innocentiæ plenitudinẽ hic aſſequi nequaquã poſſunt, qui-
cumq; tẽporalib. occupati, perfectionis faſtigiũ non apprehendũt: quia magnũ eſt eis, licet ira-
cundiã penitus nõ excludant, ſi timore diuino ligati, iracundiam ſuſcitatam frenare ſufficiant.
In ciuitate autem Ieruſalem, cuius ponit Deus omnes fines pacem, etiam pacifica ad duorum
agno-

A agnorum menſuram pertingunt: quando poſt innocentiam operis, quam hic contra commotionum ſuarũ impetus non ſine ſolicitudine ſeruauerunt, interiora quoque iuſtorum iam pacificata, domino benedicunt. Quantũ modo Chriſtianorũ ſacrificia hiſce de quibus huc vſq; dictum eſt, præſtent, oſtendit D. Cyrillus his verbis contra Iulianũ, qui dixit, *nos negligere ſacrificia cruenta:* Opinatur fortè (inquit) à tali nos cultu remoueri, quia ignis non deſcendit de cælis, dicemus neceſſario, quod aberret à veritate. Non enim operã impendimus, vt boues immolemus, non quòd ignẽ non dimittat Deus, ſed quia ea quæ in typis & vmbris, poſtquã tranſierunt ad veritatem, præceptũ habemus, ſummo Deo ſpiritualẽ & irreprehenſibilem cultum cõſecrare. Spiritus enim, inquir, eſt Deus, & adorantes eũ in ſpiritu & veritate oportet adorare. Sciat etiã fuiſſe ſacramenti Chriſti prædictionem, quod deſcendebat ignis ſuper altare, dimittente illum ſcilicet omnium optimo artifice Deo, & per ſenſibiles & viſibiles res ſuper ſenſum, & intelligibilia, formante. Nam cùm excitatũ eſſet ſanctum tabernaculum in deſerto ab optimo Moyſe, ignem dedit Deus, inextinguibilemq; & perpetuum eſſe pręcepit: prohibuit autem magis, & diuina lege puniuit inferri ignem alienum. Nam ita perierunt filij Aaron. Veruntamen vt dixi, vmbra parturiebant virtutem ſacramenti Chriſti. Nam in ſpecie ignis ſemper aliquo modo accepit Deum ſacra Scriptura. Viſum enim ſic eſſe, inquit, filijs Iſrael in monte Sina, vnde eximius, & non altri mixtus altarij ignis erat. Deus enim ſolus, & vnus, & ſecundum naturam ſuper omnia altari Deo connumerari non poteſt, alioquin quomodo ſacrum, & diuinum tabernaculum offenderet quis ſacrificijs adhibens externum ignem, niſi quodammodò cogitaret quis: quod ſi inferretur iguis alienus, lędatur veritas figurę, non obſeruans modũ, vt conueniat eam figurari. Quandoquidẽ eſt ſolus verus, & vnus Deus, connumeratur autẽ ei omninò nullus, qui tabernaculum verius, hoc eſt eccleſiã mentali illuſtrat lumine, accipit autẽ ab omnibus rationales hoſtias. Itaq; alius eum ipſo Deus intelligatur nullus, remoueatur à nobis tanquam alienus ignis. Alia enim natura deitatis præter eã nulla eſt. Idem autẽ eſſet ſermo, & de ſacrificijs per Heliam antea immolatis. Demiſit enim & tũc ignem vniuerſorum Deus, implente propheta olim figuram ſacramenti Chriſti. Igitur quod non deſcendit ignis, oues occidere non detrectamus: Sufficit enim nobis per ea, quæ tunc fiebant, quemadmodum in tabula veritatis pulchritudinem benè effigiatam mentalibus oculis conſiderare. Sacrificamus autem nunc multo melius, quàm illi olim. Deſcendit. n. cælitus non ſenſibilis ignis, imaginẽ ineffabilis naturę complens, ſed ex patre per filiũ Spiritus ſanctus illuſtrãs eccleſiã. Adhibemus autẽ & ſacrificia, ſpiritualia ſcilicet, & mentalia. Nam illi, qui ex ſanguine Iſrael offerebant Deo boues, & oues, turtures, & colũbas, & ex fructibus, & ſimilã oleo ſparſam, & lagana, & thura: Nos autem tam craſſo myſterio relicto pręceptum habemus, vt tenue, ac ſpirituale, & ſubtile perficiamus. Offerimus enim in odorem ſuauitatis Deo, virtutes omnigenas, fidem, ſpem, charitatem, iuſtitiam, continentiam, obedientiam, facilitatem, perpetuas laudes, & alias virtutes: Iſtud enim ſacrificium minimè carnale ſimplicem, & ſecundum naturam incorporeum decet Deum, & mentalis fragrantiæ oblationes ſunt verè honeſtę vitæ modi, ita enim alicubi dicit ipſe: *Miſericordiam volo, & non ſacrificiũ agnitionem Dei magis quàm holocauſtomata.* Et optimus Samuel: *Ecce annon auſcultatio bona magis, quàm ſacrificium, & obedientia plus quàm oſſa arietum?* pſallit autem & diuinus Dauid: *Sacrificia Deo hoſtiam laudis.* Et iterum: *Circuini, & immolaui in tabernaculo eius hoſtiã iubilationis.* Præcepit autẽ & Paulus dicens: *Exhibete corpora veſtra hoſtiã viuam, ſanctam, placentem Deo, rationale obſequium veſtrum.* Quod autẽ in vmbris ſecundũ legem eos qui ex ſanguine Iſrael abſq; prudentia immorari non permiſerit Deus, & ex ipſis ſciemus ſacris ſcripturis. Etenim præcepit quidem immolari agnũ, ad figurã Chriſti: veruntamen ſic comedetis illum dicit; *Sint lumbi veſtri pracincti, & calceamenta in pedibus veſtris, & baculi in manibus veſtris.* Vide igitur quomodo in peregrinorum humilitate comedere iuſſerit, vt res ipſæ ſignificent, ꝙ figurę non ſemper duraturę ſint, ſed quodãmodo ad veritatẽ currant. Igitur cùm perueniſſet figura ad veritatẽ: nos pro igni ſenſibili, ſpiritũ accipiẽtes rationabile implemus myſteriũ: Ita. n. dicitur Chriſtus baptizare nos in Spiritu sãcto, & igne. Quod aũt aries monſtratus eſt Abrahę, quẽ & ſacrificauit pro Iſaac; dicimus, quòd & ille fuerit figura Chriſti, qui per nos, & propter nos, mortẽ ſecundũ, carnẽ ſuſtinuit, vt nos morte, & corruptione liberaret. Iã ſi ſacrificaſſet Abrahã ignẽ alienũ, (vt dicit Iulianus) ſacrificijs immittẽs, & non omnino illũ, qui eſt ex igne, hoc omninò nihil ad nos. Nã ca ućtibus ſacrificare Deo, ꝗ lege definita ſunt, & excuſationis pretextũ faciẽtibus, quod ceſſarint ipſa, quod nõ ſupernè, & ex cælo deſcẽdat ignis, attulit in argumentũ fortiſſimũ nos diuinas leges contẽnere, ſed alieno igne vſũ eſſe Abrahã. Quoniã autẽ melius nos, quàm illi ſeruiuimus, ſacrificantes Deo ſpiritualia, & pro igni ſenſibili ſpiritũ recipientes, ne redarguat, dicẽs, quare non adducamus ſacrificia altaribus.

Sacrificia Chriſtianorum.

Lib. 10. contra Iulianum.

Ioan. 4.

Deus ignis.

Chriſtianorum ſacrificia qualia.

Oſee 6.

1. Reg. 15.

Roman. 12.

Aries Abraham figura Chriſti.

Obluctatur enim diuinus Paulus tantùm, non clamans, ſed dicens: *Vetera tranſierunt, ecce* E
Saluator cur agnus dictus. *facta ſunt omnia noua*. Tranſmutati enim ſumus ad nouitatem vitæ euangelicæ, & inducti ad
perfectas diſciplinas, relicta legalis literę inſtitutione, & adoleſcentibus quidem adhuc conue-
nientis, nobis autem non itē, qui in virum perfectum occurrimus, & perucnimus vſq; in finem
ætatis plenitudinis Chriſti. Cùm modo immolationes huius pecoris ad paſſionem Saluatoris
noſtri ferè referantur, non fuerit præter noſtrum inſtitutum conditiones agni hoc loco recenſe-
Paradox. 3. re, quomodo ipſi attribuantur. Qua in re Toſtati vtemur opera, qui in explicatione trium ha-
rum metaphorarum diligenter eas eſt proſecutus, quarum prior erat. *Fuit quoddam vas clau-
ſum, & non clauſum: paruum & non paruum: luminoſum & non luminoſum; Vacuum & non va-
cuum. Praeterea vas mundum, & non mundum.* Secunda autem talis erat: *Fuit vnus leo, qui vi-
debatur, & non videbatur: qui audiebatur, & non audiebatur: qui tenebatur, & non tenebatur:
qui cognoſcebatur & erat incognitus*. Tertiæ autem earum tenor hic erat: *Fuit quidam agnus
tonſus, & non tonſus; agnus, qui clamabat, & non clamabat: agnus qui patiebatur, & non patieba-
tur: agnus qui mortuus eſt, & non mortuus eſt.* Aduertendum itaque eſſe ſcribit, ſicut prima illa
metaphora de B. noſtra Virgine intelligebatur, ita ſequentes duas de Chriſto exponendas eſ-
ſe; & ſicuti in ſecunda Ieſus benedictus leo vocatur, ita hic agnum appellari, idq; ex conformi- F
Chriſtus cur agnus dictus. tate proprietatis ipſius animantis. Eſt autem agni conditio, vt ſit quàm maximè innocens,
nulliq; noceat animali, nec quicquam pernicioſum alicui moliatur. Hoc autem in Chriſto, in-
quit, pręcipuè fuit, quia ab omni inquinamenti labe immunis extitit, & maxima innocentia
Can. 1. c. 2. polluit: ſic enim ait B. Petrus: *Chriſtus mortuus eſt relinquens exemplum, vt ſequamur veſtigia
eius, qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in lingua eius.* Præterea agnus animal de mā-
ſuetiſſimis eſt, nulli nocens, & rarò clamans, & cùm interdum tondetur, aut torquetur, voces
non emittit. Hoc etiam Chriſto aptiſſimè conuenit; fuit enim Chriſtus manſuetiſſimus ſuper
omnes homines, qui morantur in terra, in verbis, & opere; & licet interdum inferrentur ei iniu-
rię, non clamabat, & vt, ait Petrus, *Cùm malediceretur, non maledicebat, cùm pateretur, nō com-
Ibid. *minabatur.* Hanc Chriſti, & agni ſimilitudinem deſcribit Eſaiàs euangelico magis quàm pro-
Cap. 53. phetico ſermone inquiens: *Tanquam ouis ad occiſionem ducetur, & tanquam agnus coram ton-
dente ſe obmutuit, nec aperuit os ſuum.* Verùm hac de re mox rurſus, proſequamur modo expli-
cationem ſuperioris metaphorę, & primum, cur Chriſtus dicatur agnus tonſus, & intonſus; qua
Agnus tonſus cur dictus Chriſtus. in re obſeruandum eſſe monet idem Toſtatus, quod tonſum eſſe in agno duo ſignificat. Primū G
eſt, inquit, corporeo detegi velamento: Secundum, quandam in tōſione fieri paſſionem: Vtro-
que modo eum tonſum appellare licebit; nam in paſſione ſua veſtimentis ſuis detectus eſt; ſi-
cut enim in cæteris moris erat, qui capite erant plectendi, vt quæſtionarij veſtes lucrarentur.
Sic in Chriſto factam eſt cùm decreto Pontij Pilati in crucem ſublato, milites veſtes eius diui-
ſere, & ſuper eam, quæ inter cæteras precioſior erat, & à B. Virgine facta, miſerunt ſortem, vt
Pſalm. 21. habemus non ſolùm apud euangeliſtas, ſed & pſalmographos concinit: *Diuiſerunt ſibi veſti-
menta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.* Hoc itaque pacto redemptor noſter in paſ-
ſione ſua detonſus eſt, cunctis ſcilicet veſtimentis ſuis ſpoliatus. Aliter verò etiam detonſus, di-
citur, idque magis propriè, cùm ſcilicet tunc agnus tonderi dicitur, cùm ei lana præciditur; Nā
licet Iudæi reuera forficibus, vt fit in agnis, capillos non præſciderint, eos tamen euellabāt, qua
de re Eſaias; *Dedi caput meum percutientibus, & genas meas vellentibus.* Porrò paſſio, quæ ex
detonſione ab agno percipitur, Chriſto etiam aptiſſimè congruit, cùm pleroſque dolores in
ſua paſſione tolerauerit, pręcipuè tamen dolor hic ad veſtium detectionem, & pilorum euulſio-
nem referendus eſt, cùm vel quilibet veſtibus ſpoliatus non mediocriter erubeſcat, dummodo H
non ſit perfrictæ frontis. Ex capillorum verò, pilorumque barbæ euulſione dolorem ſenſit, cùm
ad ſingulorum euulſum ſequatur continui ſolutio, atque ipſe etiam, vt ait Toſtatus, tempera-
Agnus non tonſus cur Chriſtus. turæ fuerit tenerrimæ. Cur modò dicatur agnus non tonſus, id dupliciter fieri poſſe, inquit, pri-
mò ſcilicet de Chriſto homine intelligi licere, quoniam vt ſecundum regulam iuris volenti nō
fit fraus, ſic de iniuriarum perpeſſione dicendum, quod nullus volens iniuriam pati poſſit. De
pænarum quoque perpeſſione non diſpar definitio procedere inre debet, ſcilicet, vt, qui ſpon-
taneè pænas ſubit, pænas perpeti meritò non dicatur, & quia Chriſtus vltrò nudationem paſ-
ſus eſt, capillis itidem ſpoliatus ſimiliter, eum nec nudatum, nec denudatum, nec pilorū euul-
ſionem paſſum, iure confiteri poterimus; hoc tamen magis adhuc propriè de Chriſto dicetur,
quatenus Deus eſt; Deus enim, quia veſtiri nequit, cùm ſit incorporeus, veſtibus quoque ſpo-
liari non poterat. Similiter planè dici poterit, agnus verberatus, & non verberatus, ſiue vulne-
ratus, & non vulneratus, agnus clamans & non clamans; patiens, & non patiens; mortuus &
non mortuus. Chriſtus enim, vt homo multa in benedicto ſuo corpore vulnera tolerauit, cùm

aliàs

A aliàs Deitas eius offendi non potuerit, & ipſe ſponte, vt homo, vulnera ſit perpeſſus. Huc quodammodo referenda, quæ de agno D. Ioannes Euangeliſta ſcribit in apocalypſi, vbi ſcilicet ait vidiſſe ſe librum ſcriptum intus, & foris, in dextera Dei, quem nemo vel ex in terra vel in cælo viuentibus aperire potuit: Illum tamen agnus, qui occiſus eſt, aperuit, & eius ſeptem ſignacula diſſoluit, cuius rei gratia à quatuot animalibus, & à viginti ſenioribus, & à reliquis cælitibus, ampliſſimis verbis collaudatur. Verba Euangeliſtæ ſunt: *Et vidi in dextra ſedentis ſupra thronum librum ſcriptum intus, & foris, ſignatum ſigillis ſeptem. Et vidi angelum fortem, prædicãtem voce magna. Quis eſt dignus aperire librum, & ſoluere ſignacula eius, & nemo poterat, neque in cælo, neque in terra, neque ſubtus terram, aperire librum, neq; reſpicere illum. Et ego flebam multum, quoniam nemo dignus inuentus eſt aperire librum, nec videre eum Et vnus de ſenioribus dixit mihi ne fleueris, ecce vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid aperire librum, & ſoluere ſeptem ſignacula eius. Et vidi, & ecce in medio throni, & quatuor animalium, & in medio ſeniorum Agnũ ſtantem tanquam occiſum, habentem cornua ſeptem, et oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei miſſi in omnem terram. Et venit & accepit de dextera ſedentis in throno librum, & cùm aperuiſ-*
B *ſet librum, quatuor animalia & viginti quatuor ſeniores ceciderunt coram Agno habentes ſinguli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes ſanctorum, & cantabant canticum nouum dicentes: Dignus es Domin: accipere librum, & aperire ſignacula eius, quoniam occiſus es, & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo; & natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum, & ſacerdotes, & regnabimus ſuper terram. Et vidi, & audiui vocẽ angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & ſeniorum, & erat numerus eorum millia millium dicentium voce magna; dignus eſt Agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem, & diuinitatem, & ſapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam & benedictionem. Et omnẽ creaturam, quæ in cælo eſt, & ſuper terram, & ſub terra, & quæ ſunt in mari, & quæ in eo, omnes audiui dicentes: Sedenti in throno, & Agno benedictio, & honor, & gloria, & poteſtas in ſęcula ſæculorum, & quatuor animalia dicebant, Amen, & viginti quatuor ſeniores ceciderunt in facies ſuas, & adorauerunt viuentem in ſæcula ſæculorum.* Dicitur enim hic Chriſtus primo leo, deinde agnus: leo ſcilicet propter fortitudinem, & propter vindictam, quã de inimicis ſumpturus eſt: Agnus quoniam immolatus eſt pro peccatis hominum in modum agni, qui vt ſuprà dictum,
C quotidiè in figuram eius, mane & veſpere immolabatur, qui enim hic ſubaudiendum eſſe diabolum putant, vt ſit ſenſus, ecce leo de tribu Iuda vicit diabolum, id mihi, inquit Ribera in ſuo commentario, non ſatis probatur, neq; enim rectè dici videtur, vicit diabolum, aperire librum & ſoluere ſignacula eius. Nec videtur ſatis apta cauſa aperiendi librum, viciſſe diabolum, pręſertim ſi libet ſit ſacra Scriptura, vt ipſi volunt: quoniam etſi nõ viciſſet, poterat aperire, & vincere poterat, quamuis aperiret: nihil ergo ſubaudiendum arbitror. Sed leo de tribu Iuda dicitur, vt alludat Ioannes ad prophetiam Iacob; *Catulus leonis Iuda ad prædam fili mi aſcendiſti, & requieſcens accubuiſti, vt leo.* Quibus verbis, & Chriſti reſurrectio myſticè prædicatur, & poteſtas, qua dominaturus erat aduerſarijs ſuis iuxta illud: *In hoc enim Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit, vt & mortuorum, & viuorum dominetur.* Quoniam ergo ipſe dominus omnium à patre declaratus eſt, & vt leo ſæuiturus eſt in inimicos ſuos, meritò ipſe ſolus dignus eſt aperire librum, & ſoluere ſignacula eius, vt per eum nota fiant ſupplicia, quæ Deus impijs, & filio ſuo non obedientibus parauit. Agnus verò hic non dicitur occiſus, ſed tanquam occiſus, quoniam etſi verè occiſus eſt, citò tamen reſurrexit; Ita Arethas, Ambroſius, Haymo, & alij, itaque qui
D tam citò ad vitam redijt, ita cenſeri potuit ab hominibus, quaſi mortuus non fuiſſet. Videtur etiam eidem Riberę dici, tanquam occiſus, quoniam cicatrices habebat patentes, quibus ſimilis occiſo habebatur. Andreas Epiſcopus Cæſarienſis: occiſum, inquit, ſignificat, eius poſt occiſionem vitam, in qua oſtendit paſſionis ſigna, vt verè occiſus poſt ſuam ex mortuis reſurrectionem, &c. Poſſumus etiam coniunctionem *tanquam* ita accipere, vt non ſimilitudinem indicet, ſed veritatem, vt, *Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre.* Vt ſit ſenſus vidimus agnum ſtantem in medio throni, & ſeniorum, & ab omnibus honoratum tanquam occiſum, ideſt tanquam eum, qui pro ſalute eorum verè occiſus eſt, & ideo maximè ab eis debuit honorari. Ita etiam: *Vidi agnum ſtantẹm*, ideſt, viuum non mortuum, vt aliquando videram, ſtantem, inquam, tanquam occiſum, ideſt, ſicut eſſe debebat is, qui pro Dei gloria, & pro ſalute hominum occiſus fuerat. Decebat Dei bonitatem, & gloriam, vt qui mortuus fuerat pro eo reſurgeret, & qui ceciderat, ſtaret. Rectè autem eum hic vocat agnum ſtantem, quoniam in homine agni mors, & immolatio indicatur, in eo, quòd ſtat, ſignificatur reſurrectio, & per mortem, & reſurrectionem ſuam poteſtatem in omnes homines accepit, vt omnes ſibi ſubijciat, vt paulò antè ex D. Paulo dicebamus. *Habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem,* interpretatio,
quam

Cap. 5.

Agnus librũ aperit.

Chriſtus cur leo & agnus dictus.

Geneſ. 49.

Roman. 14.

Chriſtus cur tanquam occiſus agnus dictus.

Corinth. 3.

quam ſubijcit, *qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei miſſi in omnem terram*, ad vtrumque refert, vt rectè E
ait Haymo, ideſt, ad ſeptem cornua, & ſeptem oculos. Quare in nonnullis græcis codicibus, &
apud Aretham legitur *ἅ εἰσι*, ideſt, quæ ſunt, vt vtrumque referat, non qui ſunt. Angeli autem
ſeptem, quibus cura omnium hominum data eſt, atque ideo miſſi dicuntur in omnem terram,
ſunt ſeptem agni cornua, quia per illos agnus ventilat, & vincit aduerſarios hominum dæmo-
Cornua qd in ſacris. nes, & pugnat cum illis, & ab iniurijs humanum genus defendit inimicorum: Ex hac enim ſi-
militudine, cornua ſæpe in ſcriptura ponuntur, vnde Arethas: Cornua fortitudinem ſignificãt,
& gloriã, ſicut cùm de fortitudine dicitur: *Et omnia cornua peccatorũ confringã*: De gloria autẽ:
Pſalm. 74. *Et exaltabitur cornu iuſti* &c. Quod ſi quis obijciat, cornua agni non eſſe apta ad ventilãdum,
Oculi Chriſti qui. aut ad pugnandum, quia tenera, & inualida ſunt: nos dicimus huius agni cornua, & dura, &
validiſſima eſſe: ſed quia vix apparet, aut ſentitur hoc ſeptem angelorum miniſterium, cùm ta-
men illi potentiſſimi ſint, cornibus agni ſimiles dicuntur, quæ vix apparent aut videntur. De-
nique ſi quam agnus habet fortitudinem, eam habet in cornibus. Sunt autem oculi Chriſti ſi-
cut in concilijs diaconi dici ſolent oculi Epiſcoporum, quia per illos Chriſtus prouidet homi-
nibus, & inſpicit eos, vt tueatur. Meritò autem hoc de ſeptem cornibus, & de ſeptem oculis
commemoratur, vt ſciant homines impij, & miniſtri diaboli Chriſto eſſe curę ſalutem ſuorum, F
& quamuis ad tempus illos affligi ſinat, aliquando puniturum eſſe eorum perſecutores, atque
inimicos. Dicitur præterea multis alijs locis Apocalypſeos agni nomine, vt ſubinde in ſequen-
ti capite, vbi dicitur: *Et vidi quòd aperuiſſet agnus vnum de ſeptem ſigillis*, &c. atque ita ſemper
in apertione libri, & ſigillorum agnus nominatur, non tam, quod immolatus ſit pro nobis in
morem agni, qui, vt ſæpe dictum eſt, quotidie immolabatur, ſed etiam quoniam propter hanc
immolationem meruit Chriſtus exaltari, & omnibus dominari, & aduerſarios poteſtati ſuæ
ſubijcere. Sic & hic ibidem, vbi dicitur; *abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronum, & ab ira*
Cap. 7. *Agni, quoniam venit dies magnus iræ ipſorum.* Per eum, qui ſuper thronum ſedet, Deus pater,
per Agnum filius intelligitur. Sic mox rurſus vbi apoſtolus inquit: *Poſt hæc vidi turbam ma-*
gnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & linguis, ſtantes ante
thronum, & in conſpectu Agni amicti ſtolis albis, & palmæ in manibus eorum, & clamabant voce
magna, dicentes: Salus Deo noſtro, qui ſedet ſuper thronum, & Agno. Et paulò inferius: *Hi ſunt*
qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine A-
gni. Quod ſcilicet D. Auguſtinus, alijq; de martyribus interpretantur, ſic enim ille: ſtolas quip- G
Agni ſãguis martyres. pe martyres in ſanguine Agni lauerunt, dum membra ſua, quæ oculis inſipientium viſa ſunt
pænarum ſqualore fædari, ſic potius fuſo prn Chriſto ſanguine ab omnibus mundauere conta-
Sermone 2. gijs, inſuper & beata immortalitatis luce digna reddidere, quod eſt etiam lotas habuiſſe ſtolas
de Sanctis. in ſanguine Agni. Eadem eſt ſententia D. Gregorij. Verùm ſine dubio non de ſolis martyri-
Homil. 17. bus, ſed de reliquis etiam electis ſermo eſt, vt optimè inquit Ribera, docent Beda, Anſbertus,
in Ezech. Haymo, Ambroſius: Et Tyconius ait; non enim, vt aliqui putant martyres ſoli ſunt, ſed omnis
Homil. 6. populus in eccleſia, quia non in ſanguine ſuo dixit lauiſſe ſtolas ſuas, ſed in ſanguine Agni, id
1. Ioann. 1. eſt, in gratia Dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum, ſicuti ſcriptũ eſt; *Et ſanguis filij eius*
mundauit nos. Additur verò etiam ibidem; *Quoniã agnus, qui in medio throni eſt, reget illos* &c.
Agnus in medio throni quid. Vbi quoq; agnus ipſe eſt Chriſtus; quomodo autẽ agnus dicatur in medio throni, ſupra oſten-
ſum eſt, vbi loquebamur de agno ſtante in medio ſeniorum, ſed poteſt etiam dici eſſe in medio
throni ex ſententia Riberæ, quia ipſe in patre, & pater eſt in ipſo. Aliàs etiam loquens de an-
gelorum pugna cum dracone antiquo, cùm dixiſſet, victum eſſe draconem ait; *Et audiui vocem*
magnam in cælo dicentem, nunc facta eſt ſalus & virtus, & regnum Dei noſtri, & poteſtas Chriſti H
eius, quia proiectus eſt accuſator fratrum noſtrorum, qui accuſabat illos ante conſpectum Dei no-
ſtri die, ac nocte. Et ipſi vicerunt eum propter ſanguinem Agni, & propter verbum teſtimonij &c.
indicat angelos pugnantes cum conſiderarent agnum, ideſt, Chriſtum pro ſe ſanguinem fu-
diſſe, ac propterea meritò omnia pro eo eſſe perferenda, cùmque conſiderarent etiam ſe teſti-
monium reddere debere de Chriſto, & tunc maximè cùm à multis ex ſuis deſerebatur, viriliter
pugnaſſe, & diabolum viciſſe. Alter ſenſus eſt ſimul cum priore amplectendus; Vicerunt eum
vtendo ſanguine Agni, ideſt, Chriſti, & vires ex eo capiendo, & reddendo teſtimonium de illo
etiamſi hoſtes veritatis prohiberent. Rurſus, vbi ait vidiſſe ſe Agnum ſtantem in cælo, & centũ
Cap. 14. quadraginta quatuor millia virginum ſequentium eum ſemper, manifeſtè indicat, agni no-
mine Chriſtum intelligi, ait enim; *Et ecce Agnus ſtabat ſuper montem Sion, & cum eo centum*
quadraginta quatuor millia habentes nomen eius in frontibus ſuis. Et mox vbi oſtendiſſet millia
ea virgines eſſe, etiam ait: *hi ſequuntur Agnum quocunque ierit: Hi empti ſunt ex hominibus pri-*
mitiæ Deo, & Agno. Quo loco omnino obſeruari debet, cur illi tãtùm, qui cum mulieribus non

ſunt

A ſunt coinquinati, agnum quocunque ierit, ſequi dicantur: Apparet enim id non ſine iniuria beatitudinis aliorum dici poſſe. Quò enim ibit Agnus? Quò eum omnes beati non ſequentur? Certè eccleſia canit. *O quàm glorioſum eſt regnum, in quo cum Chriſto gaudent omnes ſancti, amicti ſtolis albis, ſequuntur Agnum quocunque ierit*. Atqui proprium hoc eſſe virginum, & Ioannes ipſe videtur indicare, & eccleſia eodem modo intelligere, cùm in hymno Virginum canit.

Quocunque pergis virgines | *Sequuntur atq; laudibus*
Poſt te canentes curſitant, | *Hymnoſq; dulces perſonant.*

Idem ſentire videntur Auguſtinus, & omnes expoſitores. Cęteri igitur beati ſequũtur agnum, ſed non quocunque ierit, quia in gaudia virginitatis non ſequuntur: virgines autem in omnibus eum imitantur, & ideo quocunque ierit ſequuntur. Inter opera Sancti patris Hieronymi quidam libellus eſt, qui inſcribitur virginitatis laus, in quo hæc verba legimus: *De his & B. Ioannes Apoſtolus loquitur, quòd ſequuntur agnum, quocunque ierit. Quod ita intelligendum puto, nullum eis locum in cæleſti aula claudendum, & cuncta eis diuinarum habitationum habitacu-* *Sancti, vt agnum ſequi dicãtur.*
B *la reſeranda*. Verùm ſic res nondum ſatis explicari videtur Riberæ, quandoquidem facilè obijcere, inquit, poſſumus, ſi ita intelligatur, nec virgines ſequi agnum, quocunque ierit, nec aliud eſſe de illis, atq; de reliquis beatis iudicium: Nam ſi in gaudia virginum non ſequuntur agnũ coniugati, aut alij non virgines, nec virgines cum ſequuntur in gaudia martyrum, aut doctorum, aut prophetarum, aut apoſtolorum, atque hæ illis manſiones non reſerabuntur. Hæc obiectio ita poteſt ſolui, ſi de omnibus, inquit, virginibus verba intelligantur. Qui virginitatem amiſerunt, non poſſunt ſequi agnum, quocunque ierit, quoniam recuperari illa non poteſt. At virgines, & martyres eſſe poſſunt, & in cæteris alijs agnum imitari, vt meritò agnum in cœlo poſtea ſequi dicuntur, quocunque ierit. Hæc ſolutio obſcurè colligi poteſt ex Auguſtino in libro de ſancta Virginitate cap. 27. & duobus ſequentibus. Verùm aliud eſt ſequi poſſe, aliud reuera ſequi, omnes virgines hoc poſſent, dum in terra ſunt, ſed multi non ſequentur in cœlo agnum quocunque ierit, & tamen de illis iam in cælo poſitis loquitur Apoſtolus. Melior & ſolidior erit interpretatio, ſi dicamus virgines agnum ſequi quocunque ierit, quoniam in virginum multitudine omnia virtutum merita inueniantur, multi enim erunt martyres, alij docto-
C res, & epiſcopi &c. Quæ tamen omnia in ijs, qui virgines non ſunt, inueniri non poſſunt. Mihi tamen, qui oſtendi hæc non de omnibus virginibus hoc loco dici, ſed de ijs, qui extremo tẽpore florebunt, aliter videntur hæc exponenda, vt illorum virginum merita commendari intelligamus, qui ſanctitatis tantæ erunt, vt corporis, & animæ integritate reliquas omnes virtutes copulent, de quibus ſtatim ait. *Hi empti ſunt ex hominibus primitia Deo, & Agno, & in eorum ore non eſt inuentum mendacium, ſine macula enim ſunt* &c. Hos quoniam plurimum omnibus virtutibus præſtabunt, non eſt dubium hortatores, & magiſtros aliorum futuros eſſe miſerrimis illis temporibus, & exemplo præituros, & ante omnes alios à miniſtris Antichriſti torquendos, & occidendos, nullamq; ijs coronam defuturam, vt rectè dicantur ſequi agnum quocunque ierit. Cæterùm hæc verba omnibus ſanctis alia ratione tribuentur quatenus omnibus commune eſt, nunquam à Chriſti conſpectu diſcedere, ſed cum illo eſſe vbicunque ille ſit, atque ita vtrumque verum eſt, & modo quodam conuenit omnibus ſanctis, alio non niſi virginibus. Hęc itaque Ribera. Sed & iterum Agni appellatione inſignitur Saluator noſter, vbi idem Apoſtolus ait. *Et cantantes canticum Moyſi ſerui Dei, & canticum Agni, dicentes. Magna & mirabilia*
D *ſunt opera tua Domine Deus omnipotens, &c.* Dicitur autem canticum Agni, quia illo Agnum, id eſt, Chriſtum laudant, opera eius magna, & mirabilia eſſe dicentes, hoc eſt, vt exponit Ribera, quòd tanta Antichriſti, & eius miniſtrorum tanquam crudelia facinora ſuſtinuerit, & tandem dignis eos ſupplicijs affecerit. De Chriſto itẽ intellige hęc verba de regibus Antichriſto adhærentibus. *Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos, quoniam Dominus Dominorũ eſt, & rex regum, & qui cum illo ſunt &c* Nec non & iſthæc. *Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam ei, quia venerunt nuptię Agni, & vxor eius præparauit ſe &c. Beati qui ad cęnam Agni vocati ſunt* Et rurſus. *Veni, & oſtendam tibi ſponſam vxorem Agni*; Dicit autem nunc ſponſam Agni, id eſt Chriſti, ſcilicet ſanctam ciuitatem Hieruſalem, id eſt Eccleſiam, quia nunc ſponſa eſt, & poſtea cùm in die iudicij ducetur ad domum ſponſi, id eſt, cum Agno. ſcilicet Chriſto aſcendet in cœlum, vxor appellabitur. In Græco eſt, Δείξω σοι τὴν νύμφην τῦ Ἀρνίου τὴν γυναῖκα. Hoc eſt: *Oſtendam tibi ſponſam Agni, vxorem illam*, id eſt, eam quæ poſtea erit vxor. Beda hoc ſic declarat. *Quod nunc Deo deſponſata, nunc ad immortales eſt deducenda nuptias*. D. Chryſoſtomus in explicatione verborum D. Ioannis Baptiſtæ. *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Chriſtum ideo appellari agnum ſcribit, vt Eſaiæ prophetiam in memoriam Iudæis

ca. 15. Apoc. *Canticum Agni.* — *Cap. 17.* — *Cap. 21.* — *Cap. 16.*

reducat,

reducat & vmbram etiam à Moyſe repræſentatam, vt per figuram ad veritatem illos magis al- E
liciat. Eſt etiam vbi Chriſtus ſecundum D. Gregorij explicationem, agnus lactens vocatur,
videlicet, vbi dicitur: *Tulit autem Samuel agnum lactentem vnum, & obtulit illum holocauſtum*
integrum domino. Quis verò, inquit Gregorius eſt agnus lactens, niſi ille quem præcurſor eius
oſtendit dicens: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Et lactens dicitur, quia in eius
innocentia vera humanitas prædicatur. Sed vnus agnus offertur, quia præter ipſum, qui mun-
di tollat peccata, nequaquam reperitur. Quem profectò agnum integrum obtulit. Integritas
quippe agni ad ſoliditatem pertinet Catholicæ profeſſionis. Velut enim agnus diuidit, quià
canone fidei per gladium ſeparatur erroris. Agnus itaque dicitur pro innocentia, lactens pro
aſſumptione naturæ, vnus pro ſingularitate potentiæ, integer pro fidei noſtræ firmiſſima ſolidi-
tate. Quod ſi quis hæc non ad ipſum, ſed ad eius imitatorem referre voluerit, poteſt. Agnum
quippe offerimus cùm per bonum caſtitatis, & innocentiæ redemptori noſtro conformamur,
cum doctrina innocentium patrum noſtrorum paſcimur, velut vbera ſugimus, quibus ad æter-
nam vitam nutriamur. Vnum quoque agnum offerimus, ſi poſt initia religioſæ conuerſationis
nulla polluimur inquinatione prauitatis. Vnum quippe agnum offert, qui à propoſito inno-
centiæ ad polluræ vitæ maculas nequaquam defluit, à quibus redeat per iterationem bonæ F
operationis. Integrum quoque agnum offerre eſt ad æternam vitam non ſolùm carnis conti-
nentiam, ſed mentis integritatem præparare. Integrum quoq; agnum domino nequaquam
offert, qui carnem Deo per continentiam conſecrat, ſed mentis ſuæ ſecreta ab immundarum
cogitationum laſciuia non refrenat. Velut enim agni partem ſacrificio ſurripit, qui puritatem
cordis, corporis continentiæ non coniungit &c. Specialiter autem inter cætera animalia, quæ
in lege offerri conſueuerunt, Chriſtus agnus nominatus eſt, primò, quia inter omnes figuras
veteris teſtamenti agnus paſchalis expreſſiùs figurabat Chriſtum innocentem, immolandum,
quia paſchalis ille agnus erat ſine macula, & per eius immolationem filij Iſrael liberati ſunt à
ſeruiture Aegyptiaca, vt ſuo loco dictum eſt, ſic & Chriſtus erat ſine peccato, & per eius paſſio-
nem liberati ſumus à ſeruitute diabolica, &c. Secundò, quia licet alia fierent ſacrificia in tem-
plo certis temporibus, vnum tamen erat quotidianum, in quo iugiter vnus agnus mane offe-
rebatur, nec hoc mutabatur vnquam, vnde cùm hoc figuraret perpetuitatem beatitudinis, fie-
retq; de agno; ſimiliter Chriſtus noſtra perpetua beatitudo eſt. Agnus etiam dicitur ab agni-
tione, ſiue ab agnoſcendo, quia agnouit patrem, factus eiuſq; ad mortem obediens, & agnouit G
matrem curam eius diſcipulo committens. Agnus præterea dicitur à pietate, qua tollit pecca-
ta mundi, non ſemel tantùm, ſed & quotidie; Vnde Theophilus; non dixit qui tollet, ſed qui
tollit, quaſi ſemper hoc faciente ipſo. Non enim tunc ſolùm tulit, cùm paſſus eſt, ſed ex illo tē-
pore vſque ad præſens, tollit, non ſemper crucifixus. Vnam enim pro peccatis obtulit obla-
tionem, ſed ſemper purgans per illam. Hęc Theophilus. Atque hinc eſt, quod ad primam obla-
tionem in Miſſa dicit ſacerdos, vt ait D. Chryſoſtomus: *Tanquam ouis ad mactationem ductus*
es Chriſte rex, & tanquam agnus coram eo, qui totondit ſe mutus, ſic non aperuit os ſuum. In hu-
militate illius iudicium eius ſublatum eſt; Generationem autem eius quis enarrabit? Sacrifica do-
mine agnum, quoniam tollitur de terra vita illius: immolatur agnus Dei, qui tollit peccatum mū-
di. Dicitur & in Miſſa bis, agnus Dei miſerere nobis. Super qua re Gulielmus Durandus in
opere ſuo de rationali diuinorum officiorum ſcribit in hæc verba; Quia Ieſus ſtatim vt ſaluta-
uit apoſtolos, dedit eis poteſtatem remittendi peccata, idcirco, Chorus clamat ad eum, & po-
ſtulat, agnus Dei qui tollis peccata mundi, miſerere nobis. Siquidem Ioannes videns Ieſum
ambulantem dixit; *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Quare autem cum vocauerit H
agnum, determinat ſubdens, *qui tollit*, id eſt, qui venit vt tollat *peccata mundi*, quia pro pecca-
tis tollendis, paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Nempe in veteri teſtamento offerebatur
agnus pro peccatis populi, & in nouo teſtamento Chriſtus ſeipſum obtulit Deo patri, vt huma-
num genus liberaret, & lauaret à peccatis in ſanguine ſuo. Merito igitur dum corpus, & ſanguis
domini ſumitur, agnus Dei cantatur, vt omnes credamus, quia ipſius agni corpus, & ſanguis
tunc ſumitur, qui peccata mundi moriendo tulit, & vitam æternam reſurgendo nobis donauit,
& vt oremus ipſum nunquam deſiſtere miſerere nobis, qui in paſſione miſertus es noſtri. Ἀγνὸς
autem græcè latine purus, & caſtus dicitur, quod ſit hoſtia pura & immolationi apta, quia ipſe
verus agnus, ſola pietate ſua ſe obtulit hoſtiam pro nobis, & nos redemit; dicitur etiam agnus
ab innocentia, quia agnus nec hominibus, nec beſtijs nocet. In præmiſſis ergo verbis; *Agnus*
Dei qui tollis peccata mundi miſerere nobis; eſt quędam deprecatio, vt videlicet innocentis agni
miſericordia peccata irruentia, & ſubitanea auferantur. Tertio modo dicitur agnus ab agno-
ſcendo, quoniam in magno grege ſolo balatu matrem agnoſcit: Sic & Chriſtus in ara crucis
do-

Chriſtus agnus lactēs. 3. Regum 7.

Agnū quando offerre dicamus.

Chriſtus cur agnus ſpecialiter dictus.

Agnus vnde dicatur.

Agnus cur in miſſa ipſa dicatur. Lib. 4. c. 52.

A donans nobis prius pacem, agnouit nos cura, vt iam dictum eſt, agnouit etiam patrem obe-
dientia iuxta illud apoſtoli: *Factus eſt obediens vſque ad mortem*. Agnouit etiam matrem cu-
ra quam de ea habuit, vnde illud: *Ecce mater tua*. Ob hoc ergo in altaris immolatione ter di-
citur, *agnus Dei*, quaſi agne, qui agnouiſti patrem, miſerere nobis, agne qui agnouiſti matrem,
miſerere nobis; pie, qui redemiſti mundum, & qui obtuliſti te pro nobis, da nobis pacem, vel
ideò ter dicitur, vt triforme corpus domini intelligatur, videlicet ambulans in terra, quieſcẽs
in ſepulchro, & reſidens in cælo. Poteſt etiam dici, quod Chriſtus ad tria venit, primò vt nos
liberaret à miſeria culpæ; Secundò vt nos redimeret à malo pænæ. Tertiò, vt nobis daret de
plenitudine gratiæ ſuæ. Hæc & alia ille, addens Sergium Papam primum conſtituiſſe, vt agnus
Dei inter communionem ter à clero, & populo decantetur. At verò Ioannes Vallenſis in ope-
re de regimine vitæ humanæ, quod dicatur bis, agnus Dei miſerere nobis, ſignificare ait, quòd
petamus ab eo releuationem corporis, & animæ; & quod dicitur tertiò, dona nobis pacem, ſi-
gnificare, quod ab eodem petimus tranquillitatem æternitatis. Sed reuertor ad rationes, ob
quas Saluator agnus meruerit nuncupari, quibus adiungi poterit hoc D. Bernardi de ſpolijs
B agni loquentis: Iſte agnus, inquit, tam mitis, quàm magnus lacte ſuo nos potat, carne cibat, la- *Agnus qua*
na facit indumentum, præparat ornamentum. Lac agni eſt doctrina ſuauis, expreſſa de vberi- *praſtet.*
bus duorum teſtamentorum, quaſi duobus digitis, ideſt, ſtylo, & ingenio Sanctorum docto-
rum. Caro agni eſt mortis eius memoria ad altare in ſacramento quotidie replicata. Cuius
ſimilitudini complantamur ſimul vt reſurrectioni coniũgamur. Lana qua fit indumẽtum, quo
qui indutus eſt, abſconditur, ſignificat humilitatem, in qua latitamus, & à ſæculo recognoſci
refugimus. Pelle mortificatio carnis intelligitur, quæ abſque graui dolore ab agno non acci-
pitur: hanc in ſeipſo Chriſtus ieiunijs, vigilijs, & alijs carnis ſuæ afflictionibus ad vltimum per
paſſionem crucis oſtendit. Hæc pellis in die reſurrectionis cum ſtigmate vulnerum oculis vi-
dentium offeretur. Eadem ferè ratione ouis dicitur Chriſtus, vtpotè qui velut ouis ad macta- *Ouis cur*
tionem ductus eſt, ipſe tamen Chriſtianos, & qui reuera ipſum ſequuntur, oues nuncupat, ſe *Chriſtus di-*
verò earum paſtorem, & ouile eccleſiam Chriſtianorum: Verba Chriſti ſunt apud Ioannem: *ctus.*
*Amen dico vobis, qui non intrat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt, & la-
tro, qui autem intrat per oſtium paſtor eſt ouium. Huic autem oſtiarius aperit, & oues vocem eius*
C *audiunt, & proprias oues vocat nominatim & educit eas, & cùm proprias oues emiſerit, ante eas
vadit, & oues illum ſequuntur, quia ſciunt vocem eius. Alienum antẽ non ſequuntur, ſed fugiunt
ab eo, quia non nouerunt vocem alienorum. Hoc prouerbium dixit eis Ieſus; illi autem nõ cognoue-
runt, quid loqueretur eis. Dixit ergo eis iterum: Amen Amen dico vobis, quia ego ſum oſtium
ouium, omnes quotquot venerunt, fures ſunt, & latrones, ſed non audierunt eos oues, ego ſum oſtiũ,
per me ſi quis introierit, ſaluabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet. Fur non ve-
nit, niſi vt furetur, & mactet, & perdat, ego veni vt vitam habeant. Ego ſum paſtor bonus. Bonus
paſtor animam dat pro ouibus ſuis, mercenarius autem, & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues
propria videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit, & lupus rapit, & diſpergit oues, mer-
cenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, & non pertinet ad eum de ouibus. Ego ſum paſtor bo-
nus, & cognoſco meas, & cognoſcunt me meæ. Sicut me nouit pater, & ego agnoſco patrem, & ani-
mam meam pono pro ouibus meis. Et alias habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me ad-
ducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus paſtor* &c. Secundum D. Chryſoſto-
mum ouile eſt Eccleſia, oues ſunt fideles, oſtium ſacra Scriptura, ſecundum illud: *Orantes ſimul* *Ouile eſt Ec-*
D *pro nobis, vt Deus aperiat nobis oſtium ſermonis ad loquendum myſterium Chriſti*. Sic igitur con- *cleſia.*
tinuatur litera iſta præcedentibus ſecundum Chryſoſtomum: Chriſtus enim dixit Iudæos eſſe
cæcos in intellectu Scripturarum, quod oſtendit ex hoc parobola, ex hoc quod aduẽtum Chri-
ſti deberent conſiderare ex teſtimonio Scripturarum, quas habebant, quia Chriſtus intrauit
per oſtium, ideſt per determinationem ſacræ Scripturæ, quæ tempus, locum, & modum veniẽ-
di determinauit, & ideo alij aliter intrantes, ſunt fures, ſicut Mahumetus, & Antichriſtus. *Huic
oſtiarius aperit*, ideſt, Moyſes cui data eſt primò ſacra Scriptura, propter hoc Saluator dixit: *Si
crederetis Moyſi, crederetis forſan & mihi; & oues illum audiunt*, ideſt ſimplices, quales fuerunt
apoſtoli ei credentes. Et proprias oues vocat nominatim: hoc patet de apoſtolis, quibus diſtin-
cta nomina impoſuit, & educit eos è tenebris ignorantiæ, & culpæ. *Ante eas vadit* per exempla
operum, ſecundum quod habetur infra; *exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita &
vos faciatis. Et oues illum ſequuntur*, per imitationem. *Quia ſciunt vocem eius*, ideſt, per fidem
cognoſcunt, & approbant; *alienum autem non ſequuntur*, recipientes falſam doctrinam, *quia* *Oſtium cur*
non nouerunt vocem alienorum. Sed cõtra dictum Chryſoſtomi poteſt argui, quia Chriſtus ex- *ſacra Scri-*
ponendo hanc parabolam, dicit ſe eſſe oſtium, ergo ſacra Scriptura non eſt hic oſtium. Poteſt *ptura dicta.*

autem

Digitized by Google

dici ſuſtinendo dictum Chryſoſtomi, quod Chriſtus non vocat ſe ſolùm oſtium, ſed etiam paſtorem; propter hoc enim ſacra Scriptura dicitur oſtium, in quantum Chriſtus eſt paſtor ouiũ, & reſpectu ſui ingreſſus in mundum. Quod autem Chriſtus dicit ſe eſſe oſtium, hoc non eſt reſpectu ſui ingreſſus in mundum, ſed in quantum alij habent ingreſſum in Deum. Secundum Auguſtinum, etiam oſtium eſt Chriſtus, & continuatur ſic litera præcedentibus, quia Iudæi dixerant, ſe videre ſine Chriſto, & per cõſequens poſſe ad veritatem peruenire ſine eo, propterea Saluator in hac parabola oſtendit hoc eſſe impoſſibile, dicens: *Qui non intrat in congregationem fidelium per oſtium, ideſt, per Chriſtum, fur eſt*, &c. Quod faciunt omnes infideles, & etiam mali fideles, ſtatum prælationis indebitè aſſequentes. Qui autem intrat per oſtiũ, ideſt, per fidem Chriſti, & humilitatem, & alias virtutes eius, paſtor eſt ouium ſecundum veritatem; huic oſtiarius aperit, ideſt, Spiritus ſanctus reuelat veritatem, vt poſſit oues paſcere, & oues vocem eius audiunt, ideſt, doctrinam recipiunt &c. Iacobus etiam de Vitriaco, per ouile intelligit Catholicam eccleſiam, ſiue conſortium ſanctorum; per oues, fideles, qui ſunt in eccleſia; per oſtium Chriſtum; oſtiarium Spiritum ſanctum; per paſcua doctrinas, diuinam Scripturam, paſcua gratiæ, Euchariſtiam; paſcua gloriæ, vitam æternam; per paſtorem principalem, Chriſtũ; paſtorem ſecundarium, bonum eccleſiæ prælatum; per furem, diabolum, hæreticum, ſimoniacum, & quemlibet malum prælatum. Præſentem eccleſiam dici, ait, ouile, ſicut ſcriptum eſt, *vt fiat vnum ouile, & vnus paſtor:* Ex conuerſis enim de Iudæis, & gentibus, facta eſt vna eccleſia; vnde & ſponſus in canticis ait: *Vna eſt columba mea, quia vno ſpiritu vegetata, vnius ſpiritus nexu in vnum coniuncta.* In hoc ouili, teſte Eſaia, accubabit lupus cum agno, ideſt, raptores, & tyranni ad Deum conuerſi cum mitibus, & manſuetis. Ab hoc ouili exierat, qui ait: *Erraui ſicut ouis, quæ perijt.* Qui enim ab hoc ouili exit, lupus infernalis continuò ipſum rapit; vnde Oſeæ ait: *Fur ingreſſus eſt ſpolians, latrunculus foris:* diabolus enim non poteſt aliquem ſpoliare, niſi foris, ideſt, niſi cum prius ab eccleſia traxerit. Oues ſunt fideles in eccleſia, benigni, manſueti, & ſuaues, vtiles domino ſuo, vellere, pelle, carne, fimo, fętu, lacte, & butyro. Vellere, ideſt, exteriore conuerſatione; pelle, ideſt, temporalium diſtributione; carne, ideſt proprij corporis immolatione, & mortificatione; fimo pænitentiæ; fætu bonorum operum; lacte pietatis, & innocentiæ; butyro, ideſt, charitatis pinguedine. De his ouibus in canticis dicitur: *dentes tui ſicut greges tonſarum, quæ aſcendunt de lauacro, omnes gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt in eis.* Dentes dicuntur in eccleſię corpore, qui peccata rodunt, ſcripturas atterunt, alios in corpus eccleſiæ traijciunt, in ordine diſponuntur, fortes, candidi, ſibi ipſis quodammodo inſenſibiles, ſed cæteris membris vtiles, ſine carne, ſine cute, ab omni ſuperfluitate alieni, ſibi inuicem coniuncti, ita quod nihil inter ſe poſſunt pati. Hi autem ſunt ſicut greges, quia in paſcuis vitæ æternæ pariter gradiuntur, & paſtorem bonum ſicut oues, ſequuntur. Tonſæ autem dicuntur oues iſtę per terrenæ ſuperfluitatis depoſitionem. Gemellis fœtibus, propter vitam & doctrinam, vel propter Dei, & proximi dilectionem, vel propter duplex præmium; centuplum enim accipiunt in præſenti & vitam æternam in futuro. Aſcendere autem dicuntur, quia ſemper in melius proficiũt tendentes de virtute in virtutem. Tantum Vitriacus. Ioannes Ferus verò etiam in explicatione prędictorum D. Ioannis verborum, certum eſſe ait, quod per oues non alios Chriſtus hic intelligit, quàm pios, & bonos, ſic enim frequenter in Scriptura nominari, ſic Dauid: *Hi, qui oues ſunt quid fecerunt?* Idem: *Nos autem populus eius, & oues paſcuę eius.* Sic Zacharias: *Percutiã paſtorem, & diſpergentur oues.* Ideo autem nos oues nominare, primò vt admoneat nos proprię infirmitatis; oues enim inter omnia animalia plus indigent paſtore, quia nec vires habent, quibus ſe defendant, nec arma, quibus repugnent, nec velocitatem, vt fugere poſſint, tales, inquit, ſumus & nos ſecundum naturam &c. Deinde oues nos nominare, vt doceat, quibus moribus præditos nos eſſe oporteat, cùm ouis ſit animal ſimplex, manſuetum, neminem lædens, ſubiectum, non reclamans ad omne, quod ei fit: Denique & vtile lana, lacte, carne, inteſtinis, fimo. Tales debere eſſe Chriſtianos &c. Per ouile autem intelligere eccleſiam fidelium, neque id abre: ouile enim debere eſſe firmum, & munitum ad defendẽdum; calidum, ne frigus noceat; ſanctum ne inficiantur oues, molle ſtramento, vt accubare poſſint. Oportere & habere pabulum, ne fame pereant: latum etiam ſit, & adunatum, vt plures recipere poſſit, & ſimul conſeruare. Has conditiones quamlibet debere habere eccleſiam. Curet igitur, inquit, quilibet paſtor eccleſiaſticus, & ouile habeat firmum, ne rumpatur à lupis, & tyrãnis, imò ſeipſum opponat murum, iuxta illud: *Bonus paſtor animam ſuam ponit pro ouibus ſuis.* Secundò curet, vt adſit calor charitatis. Hinc Dominus traditurus Petro curam ouium, requiſiuit tertiò num ſe diligeret. Tertiò curet, vt mundum ſit ſuum ouile, iuxta illud: *Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum*, ne cõtingat illud, quod in Machabæis legimus; *Templum luxuria, & comeſſationibus plenum erat,*

& ſcor-

Oſtium Chriſtus.

Oues qui in eccleſia.

Dentes qui in eccleſia.

Oues tonſæ qui.

Oues pij ſũt & boni.

Ouile quale eſſe debeat.

E F G H

Digitized by Google

A *& ſcortantium cum meretricibus* &c. Quartò curet, vt molle ſtramentum ſubſternat, hoc eſt, manſuetudinem oſtendat. Sic Chriſtus: *Diſcite,* inquit, *à me quia mitis ſum, & humilis corde.* Quintò, vt adſit corpus ſalutaris pabuli, verbi ſcilicet Dei. Curet poſtremò, vt adunētur oues in vnitatem fidei, & charitatis, ne diſſentiant. *Bonum enim, & iucundum eſt fratres habitare in vnum.* Hinc Paulus vbiq; monet, vt idem ſentiamus, & non ſint in nobis ſchiſmata. Quia autē Chriſtus eſt verbum Dei, ſcriptura ſacra oſtium in ouili dici poteſt, neq; id abs re, ducit n. nos ad Deum, & eius nobis cognitionem aperit, ipſa nos oues facit, ipſa cuſtodit, nec lupos irrumpere permittit, tanquam enim oſtium fortiſſimum hæreticos arcet, & in tuto nos cōſtituit, neque nos (modo velimus) vnquam aberrare ſinit. Præterea quia aliqui non vt priuatæ perſonę, ſed vt publici paſtores in eccleſiam veniunt, per oſtium ouilis etiam intelligi poteſt legitimus ingreſſus ad eccleſiaſtica officia, ſed de hoc infrà. Sed & ipſe ēt Chriſtus oſtiū eſt in ouili, qui itidem oſtiarius eſt: nam tametſi ante purificationem ſuam humilis ianua videbatur, tamen nunc non ſolùm oſtium, ſed & oſtiarius eſt, ex quo aſcendens in altum dedit dona hominibus. Exinde namq; oſtiarius quoq; eſſe probatur, quia ipſe dedit quoſdā quidem apoſtolos, alios aūt paſtores, & doctores &c. Nec abſurdum alicui videatur, quod Chriſtus, & oſtium, & oſtiarius dicatur; quemadmodum vnus idemq; dominus noſter Chriſtus via eſt, veritas, & vita: Sic

Oſtium in ouili Chriſtus.

Chriſtus oſtiarius.

B non ſolùm oſtium, ſed & oſtiarius, imò & paſtor; denique etiam ipſa ouium paſcua eſt. Eſt autem in oſtio, & oſtiario nonnulla profectuum noſtrorum diſtinctio. Nam dum per fidem Catholicam quiſque noſtrum accedit ad Chriſtum, Chriſtus ei oſtium eſt, quando aūt iā recepto gratiam aliquam idem gratiarum diſtributor largitur, iam oſtiarius eſt. Deinde per oſtiarium etiā Moyſen intelligere poſſumus, cui credita ſunt eloquia Dei; Vel ipſam legē, quæ quaſi viā aperit ad euangelij gratiam: accommodatius tamen per oſtiariū Spiritus ſanctus intelligitur, qui vt verbum æternum prodeſſe poſſit, auditorū corda per gratiam ſuam pręuenit, & emollit. Sic Paulo contigit, qui dicebat: *Oſtium mihi apertum eſt magnum, & euidens.* Tunc aūt Spiritus ſanctus oſtium magnum aperit, quando perpendens intentionem cordis eius, intelligentiam ſacri verbi, illi pandere dignatur &c. Sed vt ad ipſam accedimus parabolam, ait Saluator: *Qui non intrat per oſtium in ouile* &c. Quibus verbis probat Phariſæos nequaquam eſſe paſtores, vel ex hoc vno, quòd per oſtiū non intrauerant, cùm Chriſtū, qui ſolus oſtiū eſt, reijcerent, nec ſcripturas rectè interpretarentur. Nec tantùm cōuincit eos Chriſtus, quòd nō ſint paſtores, ſed inſuper probat fures eos eſſe, & latrones, quia dolis, fraudibuſq; animas capiebant, & cū violen-

C tia, & ambitione gregi dominabātur. Docet inſuper Chriſtus hoc primo verbo parabolę, ſolos illos eſſe veras oues, hoc eſt, pios Chriſtianos, qui per Chriſtū intrant, hoc eſt in eum credant. Qui aūt in Chriſtū non credunt, oues nō ſunt, ſed lupi, imò fures, & latrones, ſuo tp̄e eijciendi etiamſi in medio ouium verſentur. Potiſſimùm autem tangit Chriſtus hoc verbo eos, qui non legitimè intrant ad eccleſiaſtica officia, hoc eſt, aut vi, aut armis, aut ſimonia, qui ſcilicet nec Dei gloriam, nec animarum ſalutem quærunt, ſed vel cæca feruntur ambitione, ad aucupandos honores, aut rapida exæſtuantes cupiditate lucri, colligunt opes, ſectantes otium, & voluptatē, qui meritò fures dicuntur, & latrones cùm ob id, quod dictum eſt, tum quia ſinunt commiſſum ſibi gregem diſpergi, atque diſſipari, fame contabeſcere, atque in precipitia vitiorum prolabi. Sequitur: *qui autem intrat per oſtium, paſtor eſt ouium.* De Chriſto intelligendum eſt, qui per oſtium intrauit, quia vocatus, & miſſus à patre, quia vera docuit, & certa, præterea oſtiarius ei aperuit, nedum enim Moyſes, omniſque lex, & prophetę teſtimonium ei perhibuerunt; ſed & pater ipſe, Spirituſque ſanctus ipſi aperuerunt. *Oues etiam vocem eius audierunt;* accurrebant enim etiam publicani, & peccatores, vt eum audirent. Ad hæc

Oues veræ quæ.

Fures, & latrones qui ī eccleſia.

D Chriſtus proprias oues vocat nominatim; nouit enim nomina prædeſtinatorum ad vitam iuxta illud: *Nouit dominus qui ſunt eius:* Item. *Ego noui, quos elegerim.* Idem Chriſtus oues ſuas educit è tenebris ignorantiæ ad lumen veritatis, & de via iniquitatis ad rectitudinem iuſtitiæ. *Vadit ante eas,* quia rectè viuendi exempla, quaſi veſtigia pedum oculis eorum objiciens, quid faciendum, & quid fugiendum ſit, docet demum, *& oues illum ſequuntur* fide, & amoris deſiderio clamantes. *Oſtende nobis faciem tuam, ſonet vox tua in auribus noſtris:* & ſequuntur etiam ipſius humilitatem, manſuetudinē, patientiam &c. imitando. Poſſumus deinde hæc verba ēt de alijs paſtoribus intelligere. Quamuis. n. Chriſtus verus, & vnicus ille paſtor ſit, qui noſtri curam gerit &c. tn̄ ēt alijs nomen illud communicat. Sicut. n. ſibi ſubiectos, gratiæ, & donorū, ita quoq;, & nominum ſuorū reddit participes. Sic cū ipſe ſit lux vera, tn̄ ēt diſcipulis ſuis lucis nūcupationē tradit, cùm dicit. *Vos eſtis lux mundi.* Paſtores aūt eos nominat, vt p̄ hoc admoneātur officij ſui. Ad paſtorē aūt plura requiruntur. Primò induſtria, vt ſciat oues paſcere, & in oībus prouidere, hoc eſt, errātes reducere, infirmos ſanare, ſanas conſeruare &c.

Paſtoris nomen quibus Chriſtus cōmunicat.

Cyrilli verba.

Paſtoris boni officium.

Secundò audacia, vt non ſtatim fugiat, ſed contra lupum ſe opponat. Tertiò ſolicitudo, vt non E
dormiat, aut ocietur. Quartò fidelitas, vt domino vero reſtituat, ac ſeruum ſe, non dominum
agnoſcat. Tripliciter autem Chriſtus deſcribit bonum paſtorem, ab ingreſſu, ab officio, ab exẽ
plo: Primò verus & bonus paſtor eſt, qui legitimè ingreditur, qui ſcilicet vocatur, qui non ſe,
Paſtoris octo officium conſtituũt. ſed ouium ſalutem quærit, qui vera docet &c. Nonnulli octo eſſe dicunt (vt & hoc inſeramus
huic loco) in quibus officium boni paſtoris diſponitur. Ad hoc enim, vt ſit bonus paſtor, humi-
lis, & fidelis debet, inquiunt, panem habere in pera, canem in fune, baculum cum virga, cornu
cum fiſtula. Panis eſt verbum Dei, pera memoria verbi, canis zelus paſtoris, quem debet habe-
re pro domo domini, & deijcere lupos, pijs latratibus ſanctæ prædicationis, & orationis inde-
feſſæ. Funis quo canis tenetur eſt moderamen zelantis, & diſcretio, qua zelus paſtoris ſpiritu
pietatis eſt ſcientiæ temperatur, ne fortè, vt ait apoſtolus, zelum Dei habeat, ſed non ſecundũ
ſcientiam. Baculus eſt pię exhortationis conſolatio, qua ſuſtentet puſillanimes, & conſoletur,
ne in tempore tribulationis deficiant. Virga eſt poteſtatis authoritas, qua corripiat inquietos,
ne de impunitate audaciam ſumant; Cornu cuius ſono terribili ad bellicum conflictum mili-
tes animantur, eſt terribilis gehennæ comminatio, qua Chriſti milites contra vitiorum molli- F
tiem, ſpiritu fortitudinis accingunt. Fiſtula, quæ dulcius canit, æternæ beatitudinis ſuauitatem
deſignat, quam ſubditorum auribus fidelis paſtor dulciter, ac frequenter inculcat &c. Sequi-
Oſtiarius Spiritus ſãctus. tur. *Huic Oſtiarius aperit.* Oſtiarius ſpiritus ſanctus eſt. Is igitur legitimè intranti aperit, quia
diuinas ei veritates reuelat, modũq; regiminis manifeſtat, & de omnibus neceſſarijs inſtruit,
iuxta illud: *Cùm venerit ille ſpiritus, docebit vos omnem veritatem.* Secundò, vero paſtori Spi-
Ioan. 16. ritus ſanctus aperit, quia eum admittit, imò introducit in ſanctuarium ſapientiæ ſempiternæ,
vt diſcat, & ſciat, quomodo oporteat eum conuerſari in domo Dei. Tertiò Spiritus ſanctus ei
aperit, quia auditorum corda per ſuam gratiam præuenit. Hac triplici apertione indiget om-
nis paſtor, & tanto amplius quanto pluribus præeſt; *Et oues vocem eius audiunt.* Subditi enim
conſcij bonitatis paſtoris ſui, monita eius, & verba prædicationis libenter ſuſcipiunt, atq; ope-
re complent. Et hoc planè dignum eſt, ſicq; ipſis ouibus expedit: Chriſti ſiquidem oues non eſ
Luc. 10. ſent, ſi apoſtolos Chriſti non audirent, nam talibus ipſe dicit. *Qui vos ſpernit, me ſpernit* &c.
Oues Chriſti propria. *Et proprias oues vocat nominatim.* Hic deſcribit paſtorem ab officio. Oues Chriſti proprię ſunt,
tum quia eos creauit, tum etiam quia redemit proprio ſanguine: Eas tamen fidelis paſtor etiã G
ſuas facit, vel dilectionis affectu, vel quia paſtorũ principi proprio labore illas, quæ non erant,
Oues nominatim vocare quid. acquiſiuit. Vocat autem eas nominatim, quia ſingulos ſubditorum determinatè cognoſcit, ad
meliora hortatur, omnium mores penſando, quid ſingulis expediat, perpendendo, cunctis fa-
miliariter condeſcendendo, vnicuiq; ſecundum propriam indigentiam prouidendo, quemad
Prouer, 27. modum Salomon docet. *Diligenter agnoſce vultum decoris tui.* Sicut.n. medicus corporum di-
ſpoſitiones, cõplexiones, ac morborũ varietates penſat, vt congruentia medicamẽta apponere
poſſit, ſic agere debet paſtor ſpiritualis Secũdò vocat eas nominatim, sẽper.n. paſtor bonus cla
Leuit. 25. mat ad oues, hinc in lege ſacerdotibus præcipitur, vt cornibus arietinis clangant. Tertiò vocat
eas nominatim, quia adeo familiarem eis ſe oſtendit, vt ſecurè accedere audeant. Quartò vo-
cat eas nominatim, quia obliteratis nominibus priſtinis, eo nomine eas appellat, qđ magnus
Eſaia 65. paſtor ſuper eas ſcripſit, de quo in propheta Eſaia. *Vocabo ſeruos meos nomine alio, in quo qui be-
nedictus eſt, benedecetur ſuper terram.* Bonus.n. paſtor, non improperat ouibus priora vitia,
quẽadmodum Phariſæi fecerunt dicentes cæco: *In peccatis natus eſt totus.* Niſi fortè pro vtili
Ioann. 9. commemoratione gratiæ Dei, ſicuti Paulus fecit: *Hæc*, inquit, *fuiſtis, ſed abluti eſtis, & ſancti-* H
2. Corint. 6. *ficati.* Additur. *Et educit eas.* Eo ipſo, quod oues ſumus, educti ſumus è tenebris errorum, & vi-
Educere oues quid. tiorum antiquorum: Eripuit enim Deus nos de præſenti ſæculo nequam, & tranſtulit in regnũ
filij dilectionis ſuæ. Nihilominus tamen eſt adhuc, & plerunque euenit vnde pleroſque no-
ſtrum, qui iam ſumus oues Chriſti, oporteat educi, imò & clamore grãdi euocari, ſicut per La-
zarum quoque ſignificatum eſt, quem iam fęrentem, & quatriduanum legimus magno domi
ni Ieſu clamare fuiſſe reſuſcitatum. Sordidantur enim oues etiam poſtquam tonſæ, & ſalubri
fluuio lotæ fuerint, & ipſis ſuorum vitiorum morbis delectatæ, in praua concluduntur conſue-
tudine, aut etiam hæretico (quod grauius eſt) ſordidantur errore. Hic igitur laborandum eſt
paſtori, vt oues eas educat, ad quod interdũ vti debet vocib. aſperis, aliquando blãdis. Secũdò
educit eas ex otio ad ambulandum in via mandatorum Dei. *Et cùm proprias oues emiſerit,
ante eas vadit.* Hic deſcribit paſtorem ab exemplo: expedit enim ei, vt cùm emiſerit
oues per verbum exhortationis, vadat ante illas per exemplum boni operis, ne quando
Pſal. 94. dicat illi Deus peccanti: *Quare tu enarras iuſtitias meas* &c. *tu verò odiſti diſciplinam* &c.
Matth. 23. Hinc & Paulus: *Caſtigo corpus meum* &c. *ne fortè alijs prædicans ipſe reprobus inueniar.*

Sequitur.

A Sequitur. *Et oues illum ſequuntur*, &c. Hoc enim illis expedit. Si enim de hypocritis, & ſimu-
latis paſtoribus: omnia, quæ dicunt, facite, &c. Quanto magis ſequi oportet eos, qui dicunt &
faciunt? Sequuntur autem illum, quia ſciunt vocem eius, quia veram & ſanam eſſe cognoſcunt
doctrinam eius. *Alienum autem non ſequuntur*: quia cùm exploratum habent aliquem malis
artibus, dolo, fraude, largitione adeptum eſſe paſtoris dignitatem, & idcirco à Deo alienum,
huius vitam, & mores non ſequuntur, neque tam gratam habent eius ad bonum exhortatio- *Bonos nõ niſi à bonis debere exhortari.*
nem, neque tam obtemperanter illi quicquam iubenti, morem gerunt, quoniam violenta illa
in ouile irruptio multum ipſi detrahit reuerentiæ, facitque vt minus ad illum afficiantur oues,
minorisq; illum æſtimẽt. Tripliciter igitur alienum intelligere poſſumus. Alienus enim à Deo,
vel ouibus eſt, qui non per oſtium intrat; alienus voce, hæreticus ſcilicet, qui malè docet; alie-
nus vita, qui impiè viuit. *Et ego ſum oſtium.* Nunc quod clauſum fuerat, aperit, & quod velatis
prius verbis dixerat, apertè reſerat: Bis autem ſe nominat oſtium, vt oſtenderet, ſe vnum, eun- *Oſtium vnũ, ouilia duo.*
demque eſſe, qui antiquos paſtores, Moyſen ſcilicet, & prophetas dedit, in ouile Iudæorum,
& nunc electione ſua nouos emittat apoſtolos in ouile gentium. Vbi interim hoc obſeruan-
dum, quod non vni ouili duo oſtia, ſed quod mirabilius eſt, vnum oſtium duobus ouilibus at-
tribuit, vt neceſſariò conſequatur, quod infra dicturus eſt: *Fiet vnum ouile & vnus paſtor*. Vel
B ideo ſe bis nominat oſtium, non tautologia quadam, ſed neceſſaria duplicis oſtij explicatione. *Chriſtus quale oſtiũ.*
Eſt enim Chriſtus oſtium, quo bonus paſtor ad oues eccleſiæ intrat: Eſt & oſtium, quo quiſ-
que iuſtus ad cæleſtem patrem intrat. Vel ideo bis oſtium dicitur, quia & ad præſentem gra-
tiam, & ad futuram gloriam per eum ſolum peruenitur. Itaque principio Chriſtus oſtium
eſt ad oues eccleſiæ, propterea quòd nemo rectè in eccleſia doceat, niſi Chriſti doctrinam ca-
tholicam doceat, euangeliumque annunciet. Per illud enim credentium cor illuminatur, &
per gratiam viuificatur, accipitque conſolationem. Sequitur: *Omnes, quotquot venerunt, fu-* *Fures qui Christo.*
res ſunt, &cæt. Vniuerſalem præfert ſententiam hoc verbum domini, non tamen vniuerſaliter
de omnibus intelligendum eſt, qui ante Chriſtum fuerunt. Alioqui & Moyſes, & prophe-
tæ fures fuiſſent. Obſerua igitur, quòd non de tempore, ſed de doctrina hoc loco ſermo eſt.
Nam ante Chriſtum venire, non eſt tempore Chriſtum antecedere, ſed aliam quàm Chriſti
doctrinam docere. Fuerunt quidem Moyſes & prophetæ ante Chriſtum, ſed è ſpiritu Chri-
ſti eccleſiam domini docuerunt; Chriſtumque annunciarunt, quamuis adhuc ſub vmbris la-
tentem. Intelligitur igitur verbum hoc de his, qui non vocati à Deo, nec electi ab eccleſia,
C venerunt, ſeipſas intrudentes, vel ab alijs intruſi, de quibus propheta: *Non mittebam eos,* *Ierem. 23.*
& ipſi currebant. Hi enim fures ſunt & latrones, nam plerumque neglectis ouibus ſeipſos tan-
tùm curant. Secundò intelligitur verbum hoc de his, qui aliam viam docent ad ſalutem,
quàm per imitationem Chriſti. Tertiò de his, qui tunc in ouili tyrannidem exercebant: ne-
mo enim illorum intrauerat per oſtium, quia non venerant prædicando, & ſeruando ver-
bum Dei, ſed negando, & blaſphemando filium Dei. Ideò in præſenti dicit; *fures ſunt*, non,
fures fuerunt, vt ſciamus eum ſpecialiter hic Phariſæos tangere voluiſſe, & ob eandem cau-
ſam ſpecialiter etiam dixit, *venerunt*, cùm de prophetis dicat ſcriptura, quod non ſimplici-
ter venerint, ſed quòd in nomine domini venerint. Poteſt præterea verbum hoc intelligi de
his, qui ſeſe vel pro Chriſto, vel pro prophetis venditarunt, & venditant, qualis olim fuit
Theodas, & Simon Magi, & Iudas Galilæus, prophetæ Anabaptiſtarum, alijque hæretici
omnes meritò fures, & latrones à domino dicti; fures, quia ſuæ gloriæ auidi ſunt; latrones,
quia animas perdunt. Sequitur. *Sed non audierunt eos oues*. Sic cæcus ille, de quo ſupra di- *Ioann. 9.*
ctum eſt, fures illos blaſphemiam in Chriſtum ſuadentes, audire noluit, potius eligens ab
D eis eijci, quàm illis conſentire. Obſerua, quòd oues non audiunt huiuſmodi fures, ergo, qui
eos audiunt, non oues, ſed hirci ſunt fœtidi. Quod ſi ouium aliquæ deceptæ ad tempus eos
audiunt, tamen deprehenſa eorum nequitia, reſiliunt. Notandum deinceps, quod Chriſtus
ſe bonum eſſe paſtorem, inquit, vt paucitatem indicaret eorum, qui veri paſtores ſunt. Quis au-
tem ſit bonus paſtor, ſubiungit: *Bonus paſtor animã ſuam dat pro ouibus:* animã dat, hoc eſt, vitã *Paſtor bonus qui.*
corporalem exponit periculo pro ſalute ouiũ: vel animam dat, hoc eſt, tanto affectu eas diligit,
vt nedum ſua, ſed & ſeipſum, imo ſi fieri poſſet, cor, & animam eis impartiretur. Sic Chriſtus
verè animam dedit pro ouibus: mortuus eſt enim efficaciter pro iuſtis, atq; eò melior paſtor eſt
quod pro impijs adhuc, & peccatoribus mortuus eſt. Poterat autẽ Chriſtus huius ſuæ bonitatis
formã altius ſumere, quia cùm eſſet in forma Dei propter nos populũ ſuum, & oues paſcuę ſuę
ſemetipſum exinaniuit, formã ſerui accepit, & cùm haberet paſcuę ſuę oues nonaginta nouem,
id eſt, omnem beatorum angelorum multitudinẽ, relictis illis venit vnã, quę errauerat, quęrere.
Sic, inquam, poterat formam ſuæ bonitatis exponere, ſed hoc exemplum nulli imitabile eſt. Be-

nè ergo hoc ſolùm proponit, quod eſt imitabile: *Bonus*, inquit, *paſtor animam dat pro ouibus ſuis:* Hoc enim paſtoribus ſpiritum charitatis habentibus imitabile eſt, imò imitari dulce eſt. E
Secundò ideo non alio medio, quàm morte ſua probat ſe verum paſtorem, quia non eſt maior dilectio, quàm cùm quis animam ſuam ponit pro amicis ſuis. Tertiò mortis ſuæ meminit, vt oſtendat neminem in eccleſia paſtoris nomine dignum eſſe, niſi paratus ſit, nedum ſua, ſed & ſeipſum expendere pro ſalute ouium. *Mercenarius autem.* Hactenus & bonos, & malos paſtores deſcripſit, nunc aliud quoddam genus hominum proponit, qui non omninò mali ſunt, nec fures, aut latrones, nam & per oſtium intrant, & benè docent, non ſunt tamen omninò boni, quia magis ſeipſos, ſuaque quæruut, & amant, quàm oues, earumque ſalutem. Vbi enim mercedis eſt tantùm ratio, ibi charitas nulla eſt, & ſi quod præſtatur officium, non præſtatur ex animo veri paſtoris. Hos optimè Chriſtus, nomine mercenarios dicit. Mercenarius

Mercenarij qui in eccleſia.

enim eſt, qui ventrem ſuum curat, & ſuum tantùm compendium ſpectat, alioqui nihil ageret. Iuſtum quidem eſt, lac, & lanam percipere eum, qui gregem ouium paſcit, ſed nihil aliud quærere, nedum impium, ſed & ſtultum eſt. Fidelibus enim paſtoribus nedum quæ ad temporalem victum, & veſtitum pertinent, conceduntur, ſed & æterna præmia promittuntur, vt patet in pa- F

Math. 25.

rabola de ſeruis. Stultus igitur eſt, qui cùm temporalia, & æterna habere poſſet, ipſe ſolis temporalibus contentus eſt. *Et qui non eſt paſtor.* Declaratio eſt eius, quod dixerat. Paſtoris enim nomine indignus eſt, quia magis ſeipſum, quàm oues diligit. Habes ergo aliquot genera hominum in eccleſia verſantium. Fur eſt, qui non rite ingreditur, latro, qui mala doctrina, vel vita occidit; Mercenarius, qui ventrem ſuum curat: paſtor verus, qui ouium ſalutem indefeſsè quærit, & idolum paſtoris, qui nomen tantùm habet, & præterea nihil. *Cuius non ſunt oues propriæ* quia ſcilicet non in eius pectore mater eos parturiuit. Non poſſidet animum eius ſpiritus paſtoris boni, & ideo non mirum, quod non & ipſe brachio ſuo agnos colligat, & in ſinu ſuo portet eos. *Videt lupum venientem*, videt, inquit, inſtare periculum, ſcit, quid faciat mala doctrina, ſcit pleroſque damnaliter peccare, hæc omnia mercenarius ſcit, & tamen tacet. Emphaſin autem habet, quod dicit, *videt lupum venientem*, quaſi diceret, adhuc longè poſito lupo ipſe ſibi cauit, nondum mali aliquid perpeſſus eſt, & ſtatim fugit. *Et dimittit oues, & fugit.* Non fugiunt oues à mercenario; non enim habent cauſam legitimam, cur non audiant vocem, vel cur eius communionem deuitent, cur illi lac ſuum, & lanam denegent, ſed ipſe fugit. Obſeruo, quòd G
non arguitur mercenarius, quod furatus ſit, mactauerit, & perdiderit, ſed tantum, quod videt periculum, & fugit, hoc eſt, verbum exhortationis ſubtrahit, ne ſi lupo reſiſtat, temporale commodum, quod amat, amittat. Fugit, cùm hæreticis non obſiſtit, ex timore, ne quid incommodi patiatur. Fugit item cùm vitia ſubditorum nō corripit, ſed tacet, conniuet, diſſimulat, ne quem offendant, amant enim plerumq; oues ſuam perniciem. Præterea fugit, cùm quod ſtulti gregis libidini adlubeſcit, hoc docet, hoc inculcat, vt gloriam venetur & commodum *Et lupus rapit,*

Lupus eſt diabolus.

& diſpergit oues. Pulchrè diaboli natura hic deſcribitur, lupus ſiquidem eſt diabolus, quantumcunque ſe amicum ſimulet, lupus, inquam, omnibus Dei operibus infeſtus, maximè tamen homini, morte enim, & exitium noſtrum non minus optat, quàm lupus ouium. Rapit autem diabolus, dum gregem per falſas doctrinas, per peccata, per offendicula, & per mortem dilacerat; rapit cùm à Deo abducit in ſuum regnum. Quos autem rapere non poteſt diſpergit; Ita & errabundas facit, vt neſciant, vbi conſiſtere debeant; quorum omnium malorum cauſa eſt mercenarij fuga. Quare quamuis ipſe eas non occidat, quia tamen fuga ſua oues lupo prodit, ſanguis perditarum ouium requiretur de manu eius. *Mercenarius autem fugit, quia mercenarius* H
eſt. Fugit interdum etiam verus paſtor, ſed non dimittit oues, nec ceſſat ab officio; Mercenarius autem ita fugit, vt omninò ouium curam ex animo eijciat, & omninò ab officio ceſſet. *Et*

Oues in ouili qui.

cognoſco oues meas; Hoc verbo primùm eos terret, qui ouium veſtimenta prætendunt, & in ouili ſedent, cùm interim ſint lupi ſuo tempore eijciendi, non enim omnes oues ſunt, qui in ouili degunt. Hæc igitur meritò omnes pſeudochriſtianos terrere debent, quandoquidem hi inter oues non agnoſcentur in iudicio vltimo; contrà hoc verbo pij valdè conſolantur; ſiquidem nihil magis hominem pium exhilarat, quàm cùm accedit, & videt Deum ſui curam gerere, eſtque in his verbis obſeruandum, quòd non tantùm dicit, diligo oues meas, ſed cognoſco, quod magnificentius eſt, hoc enim verbum cum ſignificatione dilectionis ſimul indicat affectum compaſſionis, quaſi diceret, nō ſolùm diligo oues meas corde, ſed video, & obſeruo vbi ſint, quid ipſis deſit, quidue patiantur, *& agnoſcũt me meæ.* Hoc verbo primùm impios illos repercutit, qui dixerant, *hunc neſcimus vnde ſit.* Vult autem dicere Chriſtus, quid enim quod vos me non agnoſcitis, meæ tamen oues me agnoſcant, imò in eo, quod me non agnoſcitis, nec ego vos agnoſco inter meas oues. *Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili*, quaſi dice-

A diceret, ſe non tantùm ad oues domus Iſrael miſſum, aut promiſſiones ad ſolos Iudæos pertinere, ſed etiam ad gentiles. Singula autem verba ſuam habent emphaſin, primò quanquam nondum vocati eſſent gentiles, tamen eos iam ſe habere dixit, vt oſtendat prædeſtinatos ab æterno; deinde oues nominat, qui adhuc in peccatis erant, nec paſtorem agnoſcebant, vt diſcamus nullum certo reprobatum dicere, propter pręſentem ſtatũ, cùm neſciamus quis futurus ſit. Tertiò, *non*, inquit, *ſunt ex hoc ouili*, hoc eſt, Iudæorũ populo, qui olim ſolus Dei populus erat, hoc igitur verbo conuerſis ex gentibus ſpes datur. Nunc enim non eſt Iudæorũ Deus tantùm, ſed & gentium. Quartò, *oportet me*, inquit, *illas adducere*; quanquam enim per apoſtolos vocati ſunt gentiles, tamen Chriſti potentia factũ eſt, quod crediderunt. Adducendas autem dicit, vt oſtendat, non ſatis eſſe, quod oues ſimus, niſi etiam in vnitate eccleſię permaneamus. *Et fiet vnũ ouile, & vnus paſtor*. Hinc nonnulli colligere voluerunt poſt nouiſſimam iudicij diẽ omnes tam bonos, quàm malos, ſimul in vnũ æternæ vitę locum congregandos eſſe, ſed falſò colligũt; non enim dixit Chriſtus omnes homines in vnũ ſtabulum congregandos, ſed fiet vnum ouile. Ad ouile autem, vt ſuprà dictum eſt, nec canes, nec hirci, nec porci admittuntur, ſed ſolæ oues.

Ouiũ ſecundum genus.

B Patet igitur, quod locus hic non de malis, ſed tantũ de bonis eſt, qui oues dicuntur, hucq; pertinet, quod Chriſtus dicit, in iudicio oues ab hædis ſeparandas, & aliud iudicium ouium, aliud hædorũ futurum; Tantum abeſt, vt in vnum ouile omnes congregentur; quomodo igitur poſſet eſſe vnum ouile bonorum, & malorum? Igitur aliæ illæ oues gentes incircumciſæ ſunt, quæ nõ ſunt ex ouili Iudæorum, non.n. habebant teſtamenta, non erant de progenie patriarcharum, alieni erãt à Chriſto &c. Nihil igitur vult aliud Chriſtus hoc verbo, quam quòd paries ille inimicitiarum, qui hactenus Iudæos à gentibus ſegregauerat, demoliendus eſſet, omniumq; electorum, ſiuè è Iudæis, ſiue è gentibus futura eſſet vna eccleſia. *Sed vos non creditis, quia nõ eſtis ex ouibus*. Veriſſimè autem ſic Iudæis dixit, huiuſmodi enim ouium ſimplicitas docilis eſt, at illi animos habebant ambitione turgidos, odio fermentatos, liuore corruptos, auaritia, varijſq; mũdi cupiditatibus infectos, ac planè diuerſos ab ouium ſimplici natura. *Oues meæ vocem meã audiunt*. Non fruſtra repetit ouium, & paſtoris conditiones. Chriſtum enim paſtorem eſſe, & nos oues, egregia conſolatio eſt in aduerſis, vt ſuprà dictum eſt. Vocem autem paſtoris Chriſti oues audiunt non tantùm aure corporis, ſed etiam fide, & amore. *Et ſequuntur me*, fide ſcilicet,

C ſpe, & charitate, itemq; deſiderio, moribuſq; abnegatione ſui ipſius, & geſtatione crucis, deniq; & contemptu omnium terrenorũ. Hæc eſt vera Chriſti ſequela, hæc via ad cælum, per quã qui Chriſtum non ſequitur, nõ eſt eius ouis. Congruè ergo etiam Incognitus in pſalmos explicans illud pſalmiſtæ: *Et elegit Dauid ſeruum ſuum & ſuſtulit eum de gregibus ouium, de poſt fętantes accepit eum*, myſticè ait ſignificari, quòd Chriſtus a Iudæis ad gẽtes tranſlatus eſt, quod ſic, inquit, gloſſa deducit: Dauid ad literam ex paſtorali officio pecudum ad regimen hominũ translatus eſt. Chriſtus verò ex hominibus ad homines, ideſt, à Iudæis, ad gentes: Iudæi enim primò erant oues fœtantes, dum præcepta legis ſeruabant. Qui modo præter Chriſtum Saluatorem noſtrum boni paſtores dicendi ſunt, docet D. Auguſtinus in explicatione eorundẽ Euãgeliſtę, atq; apoſtoli verborum. Quid, inquit, Petrus? Nonne bonus paſtor? nonne & ipſe animam pro ouibus poſuit? Quid Paulus? Quid cęteri apoſtoli? quid eorum tempora conſequentes beati Epiſcopi martyres? Quid etiam iſte S. Cyprianus? Nonne omnes paſtores boni? non mercenarij, de quibus dicitur, *amẽ dico vobis perceperunt mercedem ſuã*. Omnes ergo iſti paſtores boni, non ſolùm, quia ſanguinem fuderunt, ſed quia pro ouibus fuderunt, non enim fude-

Paſtores boni qui pręter Chriſtũ.

D runt elatione, ſed charitate. Nam & apud hæreticos, qui propter iniquitates, & errores ſuos aliquid moleſtiarum perpeſſi fuerint, nomine martyrij ſe iactant, vt hoc pallio dealbati facilius furentur, quia lupi ſunt. Si autem vultis ſcire, in quo numero habendi ſunt, paſtorem bonũ Paulum apoſtolũ audite: *Quoniam non omnes, qui corpora ſua etiã ignibus tradunt, æſtimandi ſunt ſanguinem fudiſſe pro ouibus, ſed potiùs contra oues*, &c. Sed adhuc iſtos non tetigit, qui falſi martyrij nomine in paſſionibus gloriantur. Audite, vt eos tangat, imò vt transfodiat: *Si diſtribuero*, inquit, *omnia mea pauperibus, & tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil prodeſt*. Ecce venitur ad paſſionem; ecce venitur ad ſanguinis effuſionem, venitur & ad corporum incenſionem, & tamen nihil prodeſt, quia charitas deeſt, adde charitatem, proſunt omnia, detrahe charitatem, nihil proſunt cætera. Quomodo autem habet vel exiguam charitatem, qui etiam conuictus, non amat vnitatem? Hanc dominus vnitatẽ commendans paſtoribus bonis, non commendans bonos paſtores, noluit multos appellare paſtores. Neq; enim, vt dixi iam, nõ erat paſtor bonus Petrus, Paulus, apoſtoli cæteri, poſteriores Sancti epiſcopi, beatuſque Cyprianus. Omnes hi paſtores boni, & tamen ille paſtoribus bonis nõ commendauit paſtores bonos, ſed paſtorem bonum. *Ego ſum*, inquit, *paſtor bonus*. Quid di-

1. Corinth. 13.

ciſdomine bone paſtor? Tu enim bonus paſtor, qui bonus agnus: Idem paſtor, & paſcua: Idem E
agnus, & leo. Audiamus, & adiuua, vt intelligamus, *Ego ſum*, inquis, *bonus paſtor*, quid Pe-
trus? Aut non paſtor, aut malus? Videamus, ſi non paſtor. Tu ei dixiſti domine, *amas me*, &

B. Petrus an bonus paſtor.

reſpondit, *amo*, & tu ei, *paſce oues meas*. Tu domine interrogatione tua firmamento oris tui
amatorem feciſti paſtorem. Paſtor eſt ergo, cui paſcendas oues credidiſti. Vidcamus ci go vtrū
non bonus. Ipſi id inteirogatione, & reſponſione eius inuenimus. Quæſiſti, vtrum amet te, re-
ſpondit, amo. Vidiſti cor, quia verum reſpondit; non eſt ergo bonus, qui amat tantum bonum?
Ergo & paſtor, & bonus paſtor, nihil quidem ad poteſtatem, ac bonitatem paſtoris paſtorum,
ſed etiam ipſe & paſtor & bonus, & cæteri tales paſtores boni. Quid eſt ergo, quod paſtoribus
bonis commendas vnum paſtorem, niſi quia in vno paſtore doces vnitatem; & exponit aper-
tius ipſe dominus per miniſterium noſtrum ex ipſo euangelio commemorans charitatem ve-
ſtram & dicens: audite quid commendaui, ego ſum paſtor bonus, dixi, quia omnes cæteri, pa-
ſtores boni membra mea ſunt. Vnum caput, vnus ſpiritus, vnum corpus; Ergo ipſe eſt paſtorum

Chriſtus paſtorum paſtor.

paſtor, & paſtores multi ſunt, vnius paſtoris, & oues cum paſtoribus ſunt ſub paſtore. Quid ſunt
hæc niſi, quod dicit apoſtolis, ſicut enim corpus vnum eſt, & membra habet multa, omnia au-
tem membra corporis cùm ſint multa, vnum eſt corpus, ſic & Chriſtus; ergo ſi ſic & Chriſtus, F
merito Chriſtus in ſe habens omnes bonos paſtores, vnum commendat, dicens: *Ego ſum paſtor
bonus*, Ego ſum, vnus ſum, mecum in vnitate omnes vnum ſunt, qui extra me paſcit, contra me
paſcit, ergo audite ipſam vnitatem vehementius commendatam; *Habeo*, inquit, *alias oues, quæ
non ſunt de hoc ouili*. Loquebatur enim primo ouili de genere carnis Iſrael. Erant autem alij de
genere fidei ipſius Iſrael, & extra adhuc erant in gentibus. Erant prædeſtinati, nondum con-
gregati. Hos nouerat, quos prædeſtinauerat, nouerat, qui redimere ſanguine ſuo fuſo ve-
nerat, videbat : os nondum videntes eum, nouerat eos, nondum credentes in eum, *habeo*,

Oues alterius ouilis.

inquit, *alias oues, quæ non ſunt de hoc ouili*, quæ non ſunt de genere carnis Iſrael, ſed tamen non
erunt extra hoc ouile, quia oportet me adducere eas, vt ſit vnus grex, & vnus paſtor. Meritò
huic paſtori paſtorum, amata eius, ſpōſa eius, pulchra eius, ſed ab ipſo pulchra facta, prius pec-
catis fæda, poſt indulgentiam, & gratiam formoſa, loquitur amans, & ardens in eum, & dicit

P?oris ſ bo- n? condſtio-

ei, vbi paſcis? Hæc & alia Auguſtinus. Iudocus Clichtoueus parte prima tripartitarum quę pe-
culiariter eſt de tempore, dominica ſecunda poſt paſcha, ſermone ſecundo ait Euangeliſtam
exprimere conditiones boni paſtoris, & præſertim tres in præſenti euangelio, eaſdem integrè, G
& plenè obſeruaſſe: Primamque eſſe, quod bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis, &

1. Reg. 7.

pro earum defenſione propriam vitam exponit periculo mortis, quod certè ipſe Dauid, cùm
paſceret gregem patris ſui, feciſſe legitur: nā cùm veniret leo, ſimiliter, & vrſus, & tolleret arie-

Chriſtus Dauid. Diabolus leo & vrſus.

tem de grege, perſecutus eſt eos, & apprehendit mentum eorum, & dilacerauit eos, ſicut hædū
caprarum, in qua hiſtoria per Dauid, inquit, intelligitur Chriſtus, qui totum genus humanū,
vt gregem ſui patris æterni cuſtodiuit, per leonem verò, & vrſum intelligitur diabolus, qui non
vnum arietem, ſed totam humanam propaginem ſuſtulerat, & induxerat in captiuitatem, &
mortem ęternam. Chriſtus verò ſua patientia, humilitate, & obedientia debellauit hunc fero-
cem leonem, & vrſum ſæuientem, & eruit oues ſuas de faucibus eius, mortem Crucis perferen-
do, vt gregem ſuum viuificaret, & libertati reſtitueret. Et ergo rectè ait de ſeipſo in hoc euan-
gelio, vt oſtendat ſe hanc primam boni paſtoris cōditionem habere, *Et animam meam pono pro
ouibus meis*. Secundam boni paſtoris cōditionem eſſe idem ſcribit, quod cognoſcat oues ſuas,
& ſciat eas diſtinguere, ac internoſcere ab ouibus alienis. Quod vt faciliùs, inquit, faciat, &
commodiùs, aliquod facit ſignum viſibile in ouibus ſuis, aut in fronte, aut in latere, per quod H
ſtatim cognoſcit oues ſuas, & diſtinguit ab alijs, ne per errorē alias pro ſuis capiat, aut alij ſuas
ſibi vſurpent. Sic & Chriſtus cognoſcit oues ſuas, ideſt approbat, & gratas habet, & illis ſignum
impreſſit ſpirituale, ſcilicet characterem baptiſmi cum ſignaculo charitatis poſito in animabus
ſuarum ouium. Per quod ſignum oues Chriſti diſtinguuntur ab alijs, quæ non ſunt de nume-
ro gregis ſui, & quas in euangelio Math. profitetur ſe neſcire. Hanc autem ſecundam conditio-
nem Chriſtus in præſenti euangelio demonſtrat ſe habere, cùm ait, *& cognoſco oues meas*. Ter-
tiam boni paſtoris conditionem eſſe, quod ſuas oues diſperſas & aberrantes debet cum magna
ſedulitate colligere, & reducere in caulam, ne fiant in prædam feris, ac lupis. Quod certè &
Chriſtus plenè, inquit, eſt executus: Nam gentiles aberrantes per cultum idolorum, voce, ac
miniſterio ſuorum apoſtolorum reduxit in ſuum ouile, ſcilicet ſanctam eccleſiam, & ex eis, atq;
Iudæis compoſuit vnum ouile integrum, ſcilicet vnam eccleſiam catholicam. Et idipſum ver-
bis atteſtatur in præſenti euangelio: *Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili* (ſcilicet gentes,
quæ non ſunt de ſynagoga Iudæorum) *& illas oportet me adducere, & vocem meam audient*,

(per

A (per prædicationem apoſtolorum) *& fiet vnum ouile, & vnus paſtor:* Chriſtus, qui præſidet illi
ouili eccleſiæ ſcilicet ſuæ ex Iudæis, & gentibus collectæ. Ait item præſentem ſermonẽ in duas
partes diuidi, primam oſtendere, quomodo ad imitationem Chriſti habẽs in eccleſia directio-
nem aliorum, debeat eſſe bonus paſtor, & non mercenarius. Secundam verò, quomodo fideles
ſubditi præpoſitis eccleſiaſticis debeant eſſe oues paſcuæ domini, & ex ouili Chriſti. Ad primã
huius diuiſionis expediendam partem, vt rector animarum, & fidelis populi in eccleſia ſit ve-
rus, & bonus paſtor, oportere, quòd ad imitationem Chriſti tres boni paſtoris conditiones ha-
beat, quos iam declarauimus, Chriſtum in ſe egregiè habuiſſe. Primò ſiquidẽ id requiri, quòd
ponat animam ſuam pro ouibus ſuis in hunc modũ; Quod ſi veniat tyrannus perſequens oues,
vt abducat eas à fide; & violenter opprimens, vt eas inducat ad mala perpetranda, debere ipſũ
paſtorem reſiſtere improbis conatibus illius perſecutoris, & vitã ſuam exponere periculo mor-
tis pro ſalute ouium ſuarum, ſi illud expedire, & prodeſſe, cognoſcatur. Similiter ſi veniat hære-
ticus, tanquam lupus vorax ad gregem fidelium, vt eos ſubuertat prauis ſuis dogmatibus, &
abducat in errorem peſtiferis ſuis perſuaſionibus, debere ipſum paſtorem toto conamine reſi- *Cap. 13.*
B ſtere talibus hæreticorum molíminibus, &, vt docet Ezechiel, ſe murum opponere pro domo
Iſrael, id eſt, pro eccleſia, atque ſtare ex aduerſo inſuperabili animi conſtantia, vt non ſolum bo-
na ſua temporalia, ſed & ſeipſum exponat vitæ diſcrimini, ac diſpendio, vt ſaluet gregem ſuum
ab huiuſmodi luporum rapacium inuaſione, ac morſibus. Secundò oportere eum paſtorem ec-
cleſiaſticum cognoſcere oues ſuas non quidem ſolùm cognitione ſenſibili, quæ eſt ex facie, ſed
cognitione intellectuali, quæ eſt per notitiam conditionis vitæ, & qualitatis ouium ſuarum, vt
diligenter attendat earum mores, & genus viuendi, & vbi opus eſt, adhibere remedium placi-
dæ admonitionis, aut ſeueræ increpationis ad aliquam ſuarum ouium, non diſſimulet, nõ oſci-
tanter negligat, aut negligenter prætereat hoc pium medicationis opus, ſed vigilanter, & in-
cunctanter adhibeat. Quod & Salomon in prouerbijs admonet dicens; *Diligenter agnoſce vul-* *Prouerb.*
tum pecoris tui, tuoſque greges cõſidera. Siquidem paſtor ouium mutarum, & irrationalium di- *27.*
ligenter ſtudet ſuum cognoſcere gregem, & ſi quam ouium ſuarum viderit morbidam, & ægro-
tam, confeſtim illi adhibet manum medicatricem, & apponit cataplaſmata ad illi ſanitatem
reſtituendam. Quid ergo facere, inquit, debet paſtor ouium rationalium, pro quibus Chriſtus
C mortuus eſt? Nonne diligenter agnoſcere vultum interiorem, & animum, atque mores ſuarum
ouium? Et ſi quam inuenerit laborantem graui morbo, ſcilicet peccato mortifero, continuò illi
adhibere conuenientem medicinam, ſcilicet ſalutarem doctrinam, admonitionem leuem, aut
duram reprehenſionem, ſecundum qualitatem, & genus mali, quo ouis illa lãguida premitur.
Tertio neceſſarium eſſe aſſerit, quod paſtor dominicus oues ſuas diſperſas colligat, & reducat
ad ouile ſuum, vnde aberrarũt. Diſpergi autem oues paſcuæ domini per diuerſa vitia in deuia,
& vias obliquas. Aliquas per ſuperbiam ad honores, & principatus huius mũdi; Alias per aua-
ritiam ad opes, & poſſeſſiones terrenas, alias verò per luxuriam ad ſpurcitias voluptatum car-
nis, & ita de alijs peccatorum generibus, per quæ relinquunt homines viam rectam domini
quæ ducit ad vitam, & ambulant per vias obliquas, quæ ducant ad perditionem. Itaque paſto-
rem eccleſiæ, ſi quas ouium ſibi commiſſarum viderit diſperſas à ſuo grege, & aberrantes ab
ouili dominico per grauia peccata, quæ ſeparant hominem à Chriſto ſummo paſtore, debere
ſedulam adhibere curam, vt huiuſmodi oues quærat, & reuocet atque reducat in viam rectam
per ſtudium, & diligentiam crebræ ſolicitationis ad bonũ, ac admonitionis manſuetæ, ac dul-
D cis. Et certè ea in re debere imitari exemplum illius paſtoris euangelici in parabola apud Lu-
cam deſcripti: *Qui cùm haberet centum oues & vna ex eis perijſſet, dimiſit nonaginta nouem oues* *Luc. 15.*
in deſerto, & iuit ad perquirendam ouem perditam, quam cùm inueniſſet, ſuſtulit eam in humeros
ſuos, & reportauit ad ouile ſuum, conuocanſq; amicos ſuos, & vicinos ait, illis. Congratulamini mi-
hi, quia inueni ouem meam, quam perdideram. Sic ſane debere paſtores domini deperditas oues
ſuas quærere, & cùm inuentæ fuerint, & reductæ ad ſuum gregem, de earum recuperata ſalute
gaudere. Quod ſi quis has tres boni paſtoris conditiones non ſeruauerit, eum non paſtorem,
ſed mercenarium eſſe, de quo dicit B. Gregorius in homilia euangelij eiuſdem: Mercenarius
eſt, qui locum quidem paſtoris tenet, ſed lucra animarum non quærit, terrenis cõmodis inhiat, *Mercena-*
honore prælationis gaudet, temporalibus lucris paſcitur, impenſa ſibi ab hominibus reueren- *rius qui.*
tia lætatur. Hæc Gregorius. Et huiuſmodi mercenarius ſi videt lupum venientem, ſcilicet ty-
rannum perſequentem, aut hæreticum ſubuertentem, aut diabolum dilaniantem oues ſibi cõ-
miſſas, fugit non præſtando auxilium ouibus ſuis contra huiuſmodi tentationes, & inſultus lu-
porum, quoniam duntaxat lanam quærit ſuarum ouium, & temporale lucrum, quare non de
tali mercenario, ſed de vero paſtore Chriſto dictum eſt in themate aſſumptò in principio. *Ego*
ſum

Digitized by Google

ſum paſtor bonus &c. Pro ſecunda parte huius ſermonis abſoluenda,id animaduertendum eſſe E ait idem Iodocus, quod fideles in ſacra Scriptura vocãtur oues,in multis locis propter aliquas proprietates naturales, quæ ſunt in ouibus, & quæ ſpiritualiter nobis debent conuenire: Eſt enim imprimis ouis animal ſimplex,nihil doli,aut fraudis meditans;ſic & nos oportet,inquit, in ſimplicitate cordis ambulare, & omnem fraudulentam duplicitatem reijcere, ſicut nos admonet Chriſtus in euangelio Math. dicens: *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columba:* Vnde & B. Iob,inter cætera virtutum præconia laudatur, quòd erat vir ſimplex, & rectus, ac timens Deum,ac recedens à malo. Secundò ouis hanc habet proprietatem,quòd naturaliter fugit lupum tanquam capitalem vitæ ſuæ hoſtem: Sic & nos diabolum (qui iuſidiatur animabus noſtris,vt eas rapiat, & deuoret) ſummopere fugere debemus, prauis illius ſuggeſtionibus non acquieſcendo,& opera eius (ſcilicet peccata) ſtudioſè deuitando. Tertiò ouis eſt animal vtile & fœcundum; nam ſubminiſtrat lac vſui humano, & lanam ad componendas veſtes. Hinc dicit B.Auguſtinus arguté: Quod ouis implet præceptum euangelicum, quia de duabus ſuis tunicis dat vnam non habenti. Inſuper & ouis agnellos parit, & multiplicat fætus ſuos etiam ad hominum commoditatem: Sic & nos pio animi affectu debere indigentibus libenter alimenta ſubminiſtrare,& indumenta, quibus ſuæ ſuccurrant neceſſitati. Debere, & F fœcunditatem bonorum operum nobis comparare,quæ tanquam ſpirituales fetus edamus, & proferamus in lucem,ne inuenti ſteriles in cõſpectu Dei incurramus æternam maledictionem. Quartò ouis eſt animal obediens,& facile dirigibile ab homine. Quidquid enim iubetur agere,mox exequitur,ſi ſtabulo ſit exeundum,protinus exit,ſi redeundum ad ſtabulum, continuò reuertitur quocunque ducitur, promptè vadit, nec vnquam recalcitrat ſuo ductori, vt faciunt equi, & alia animalia ferocia, atque rebellia: Sic & nos ſi oues paſcuæ domini eſſe volumus, obedientiam imprimis præſtare debemus Deo,deinde præpoſitis noſtris eccleſiaſticis,nec non regibus,principibus & magiſtratibus, hi enim omnes ſunt paſtores noſtri ex officio ſibi cõmiſſo,dirigentes nos in viam ſalutis æternæ. Debemus itaque alacriter, & prompto animo ſequi eorum ductum,nec vnquam eorum iuſſis obmurmurare. Quintò ouis eſt animal parcum in victu,& ſobrium,paruis enim paſcuis eſt contentum,& expenſis modicis educatur: quod ex ſola ſuæ naturæ habet inſtinctu, & naturali conditione: Quid igitur facere debet homo,qui eſt ratione præditus? Certè hanc laudabilem ouis proprietatem, parſimoniam ſcilicet, & ſobrietatẽ obnixè amplecti,& capeſcere: Nam ex ea,& humani corporis,& animæ pendet ſalus,ſiquidẽ, G teſte B. Hieronymo,cibus, & potus moderatus & animæ,& corpori humano eſt vtilis:vnde & Eccleſiaſticus ait: *Noli auidus eſſe in omni epulatione, & non te effundas ſuper omnem eſcam;in multis enim eſcis erit infirmitas*. Et rurſus: *Propter crapulam multi obierunt,qui autem abſtinens eſt,adijcit vita.* Sextò ouis animal eſt pacificum,manſuetum,& quietum, cùm enim tondetur, cùm mulgetur, cùm ad occiſionem ducitur, obmuteſcit, & non emittit vocem, neque reſiſtit contrectantibus. Sic ſanè ſi de ouili domini eſſe volumus,nos pacificos eſſe oportet: *Beati enim pacifici,quoniam filij Dei vocabuntur.* Nos etiam manſuetos eſſe congruit, quoniam *exaltabit Dominus manſuetos in ſalutem,& eſt ſuſcipiẽs manſuetos dominus*,vt ait propheta in pſalmis. Denique nos quietos eſſe oportet more ouium,non iracundos, aut turbidos,debet namque omnis homo,vt ait B.Iacobus,eſſe tardus ad iram,nam ira viri iuſtitiam Dei, inquit, non operatur. Cæterùm in hoc præſenti euangelio tria poni ſigna aſſerit idem Iodocus,per quæ internoſcuntur oues Chriſti ab alienis,primum ſignum eſſe,quod oues Chriſti eum cognoſcunt, vt ſuum paſtorem: *Cognoſco*,inquit,*oues meas,& cognoſcunt me meæ.* Cognoſcere autem non ſolùm per fidem,ſed etiam per bonæ operationis ſtudium, idque ſic declarare B.Gregorium in H homilia huius euangelij: Videte,inquit,ſi oues Chriſti eſtis; videte ſi eum cognoſcitis, videte ſi lumen veritatis ſcitis: Scitis autem,dico,non per fidem,ſed per amorem; ſcitis dico nõ ex credulitate,ſed ex operatione. Nam idem ipſe, qui hæc loquitur Ioannes euãgeliſta alibi teſtatur dicens; *qui ſe dicit noſce Deum,& mandata eius non cuſtodit,mendax eſt,& veritas in eo non eſt.* Hæc Gregorius. Et B.Paulus ad Titum de improbis loquens ait; *Confitentur ſe noſce Deum, factis autem negant.* Secundum ſignum ouium Chriſti eſſe, quod ſequuntur ſuum paſtorem per imitationem virtutum eius exercitium,& diligentiam. Paſtor,inquit Chriſtus, ante oues ſuas vadit per bonæ vitæ exemplum,& oues illum ſequuntur imitando eius veſtigia; vnde B.Ioannes in ſua prima epiſtola Canon.dicit; *Qui dicit ſe in Chriſto manere, debet, ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare.* Qui ergo Chriſtum ſequitur in manſuetudine, patientia, & obedientia, ac cæteris virtutibus, is pertinet ad oues Chriſti. Tertium verò ſignum, quo noſcuntur oues Chriſti, eſſe quod audiunt vocem ſui paſtoris. *Oues*,inquit Chriſtus,*meæ vocem meam audiunt*, non quidem ſolùm auditu auris corporis,ſed etiam auditu interiori,& mentis, atq; executione

Fideles cur oues dicti.

Math. 10.

Paſtoribus quibus obediendum.

Parſimonia laus.

Eccleſ. 37.

Ouium Chriſti ſigna.

A ne operis; beati enim ſunt, vt ait æterna veritas, qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud, accommodando ad opus, quæ Chriſtus voce ſua fieri præcepit. Studeamus igitur ſolicitè eſſe de numero ouium huius paſtoris optimi, vt tandem ab eo perducamur ad vberrima æternę vitæ paſcua in regno cælorum. Id quod fieri non poterit niſi toto ex corde ſummum illum paſtorem diligamus, qui nimirum D. Petro apoſtolo oues ſuas, ſiue agnos commiſſurus, primò ipſum ter interrogat, nunquid ab eo amaretur, non vt diſceret, inquit Ambroſius, ſed vt doceret, quem amoris ſui velut vicarium relinquebat; [*Deum eſſe amandum.*] non enim vult dominus ſuos agnos, vel oues committere, niſi illi, qui eum diligit, quos ipſe tãtum dilexit, vt pro eis mori dignaretur, & ideo prius eccleſiæ paſtorem interrogat, an ſe diligat, & ſic poſtea ad paſcendum ſuos agnos, & oues ei committit: Sicut enim fuit timoris indicium negare paſtorem, ſic eſt amoris officium paſcere dominicum gregem. [*Homil. 87. in Ioan.*] Vnde Chryſoſtomus; Si diligis me, inquit, præſiſte fratribus, & feruentem amorem, quem per omnia demonſtraſti, nunc oſtende, & animam, quam dixiſti, poſiturũ te eſſe pro me, hanc pro ouibus da meis, oſtendens quanti appretiatur præſiſtentia propriarum ouium, & quoniam hoc eſt maximè eius, qui in ipſum eſt, amoris ſignum: Vnde & Gregorius: [*Lib. 5. epiſtol. 5.*] Si ergo ſignum dilectionis eſt cura paſtoris, quicunque virtutibus pollẽs gregem Dei negligit paſcere, ſummum paſtorem conuincitur non amare. Vnde & Auguſtinus; [*Tract. vlt. in Ioann.*] Quid eſt aliud, *dili-*
B *gis me, paſce oues meas*; quàm ſi diceret; Si me diligis, non te paſcere cogita, ſed oues meas, & ſicut meas paſce, non ſicut tuas, gloriam meam in eis quære, non tuam, damnum meum, non tuum, lucra mea, non tua. Vnde Bernardus; [*Serm. 76. in cantic.*] Non ocioſè toties repetitum eſt, *Petre amas me*, in commiſſione ouium. Et ego quidem id ſignificatum proinde puto, ac ſi illi dixiſſet Ieſus; niſi teſtimonium tibi perhibente conſcientia, quod me ames, & valde perfectèque ames, hoc eſt, plus quàm tuos, plus quàm etiam te, vt trinæ repetitionis numerus (ter enim interrogauerat, nunquid eum amaret) impleatur; nequaquam ſuſcipias curam hanc, nec te intromittas de ouibus meis, pro quibus vtique ſanguis meus effuſus eſt. Terribilis ſermo, & qui poſſit etiam impauida quorumuis tyrannorum corda concutere &c. Vide quomodo dominus Chriſtus committendo Petro paſtorale officium ipſum ter examinat de dilectione, quia paſtores eccleſię debent eum, ac etiam proximũ præ cæteris hominibus diligere, non ergo debet eligi quis in prælatum, niſi habitis certis ſignis & argumentis de dilectione eius erga Deum, & proximum, vnde Bernardus; [*Serm. 23. in*] annon incongruè de dilectione requiritur, qui paſcendo gregi præponitur. Ille [*In prælatũ aſſumendus qui.*] enim præeſſe debet alijs, qui vino charitatis inebriatus exæſtuat, immemor ſui, quę, vt nõ quæ-
C rat, quæ ſua, ſed magis, quæ Ieſu Chriſti. Attende etiam quod Dominus paſtorale officium iniungit, trina examinatione præmiſſa, & ideo, qui ad hoc officium aſſumitur, prius examinari debet diligenter. Primò autem, & ſecũdò agnos imperfectos quodam lacte, & tertiò oues perfectiores ſolido cibo alendos Petro commiſit, quia non ſolùm paſtorem, ſed & paſtorum paſtorem eum conſtituit. Sunt enim in eccleſia tria genera, ſeu tres gradus fideliũ, qui ſicut agni, & oues in eccleſia ſunt paſcendi, ſcilicet incipientes & proficientes, qui quaſi adhuc imperfecti agnorum, & perfecti, qui nomine ouium poſſunt intelligi, & bis dictum eſt, paſce agnos meos, [*Qui agni nomine, & qui ouium, intelligantur.*] ſed ſemel, paſce oues meas, quia infirmi, & adhuc tenelli in fide ampliori paſtorali cura, & ſolicitudine indigent, quàm fortiores, & grandiuſculi, qui ſe regere valent, nec tanta cura egent. Paſcit igitur Petrus agnos, paſcit & oues, paſcit filios, paſcit & matres, quia regit & ſubditos, & prælatos. Omnium igitur paſtor eſt, quia præter agnos, & oues in eccleſia nihil eſt, nihil, inquã, quod ſuis paſtoribus commiſerit. Conſidera hic ſolitam domini charitatem, & benignitatem. Apertè enim vides; quomodo diligenter, & affectuosè imprimit, reiterat, & recommendat Petro animas noſtras, ter enim interrogans eum de amore, ter ſubiunxit paſce. Non dicit ei to-
D de, mulge, macta, & manduca, ſed dicit tribus vicibus paſce, ſcilicet pane doctrinæ, & ſanctæ prædicationis verbo, vitæ, & honeſtæ conuerſationis exemplo, & temporalis vitæ ſubſidio. Ter ergo dictum eſt paſce, ad ſignificandum, quod habens curam animarum debet ſubditos paſcere paſtu triplici, ſcilicet verbi dei, & boni exempli, & prout poteſt temporalis ſubſidij. Thomas Bozius Eugubinus congregationis Oratorij presbyter ſcribit antea pares fuiſſe apoſtolos cum [*Lib. 18. de Petri Cathedra.*] Petro, vbi verò Petro dictum: *Paſce oues meas*, apoſtolorum paſtorem, & omnium Chriſti ouium, nec amplius parem, ſed maiorem conſtitutum fuiſſe, & ab vno ipſo aliorum apoſtolorum poteſtatem manaſſe, additque Chriſtum dixiſſe, paſce, non, paſcas, aut aliquid ſimile, quod [*Petrus quãdo apoſtolorum princeps factus.*] reſpiciat futurum tempus, quoniam eo tempore nullæ aliæ Chriſti oues erant, niſi apoſtoli, ac nonnulli præterea diſcipuli, in quibus præcipui Septuaginta duo, quamuis vbi hæc Chriſtus dixit, non adfuerint, niſi apoſtoli; In primis igitur apoſtolorum cũram, & gubernationem Petro commiſſam. Ita hic obſeruare Euthymium & Bernardum lib. 2. de conſideratione ad Eugenium, Chryſoſtomumque, cuius hoc in loco inter alia, hæc ſunt verba; Quòd ſi quis percunctaretur,

Digitized by Google

ctaretur, à quo Iacobus ſedem Hieroſolymitanam acceperit, reſponderem hunc ab hoc orbis B
totius magiſtro præpoſitum: Et os erat apoſtolorum, & princeps, præterea & Paulus eum præter alios viſurus aſcendit. Sed & origines Petro ſummam rerum de paſcẽdis ouibus traditam: Cyprianus ſuper eum vnum ædificatam eccleſiam, mandatamq; vt paſceret oues: Arnobius quam ſolus habuit Chriſtus, poteſtatem tributam: Chryſoſtomus eccleſiæ principatum, gubernationemque per vniuerſum mundum à Chriſto ei commiſſam: alij Græci profecturam totius orbis ei conceſſam, profitentur. Et quod ad apoſtolos ipſos attinet, obſeruandum Bozius eſſe ait, ter dictum paſce βόσκε τὰ ἀρνία, ποίμαινε τὰ πρόβατα, βόσκε τὰ πρόβατα. Nomine verò agnorum, qui primo loco paſci iubentur, Græcos intelligi perfectiores, ouium imperfectiores, vt ſciamus & apoſtolos & apoſtolis minores Petro commiſſos: ter interrogatum eſſe multis de cauſis. Hanc afferre Gregorium Taurouiniæ epiſcopum, quod ſpectant ad Petri gubernationem cuncti ſiue afferant fructum trigeſimum, ſiue ſexageſimum, ſiue centeſimum, & cùm ſit in latino ſemper, *paſce* in græco eſt βόσκε ποίμαινε: primò durius imperium, ſecundo mitius ſignificari, teſtari Græcos; Item obſeruandum nulli à Chriſto gubernationis munus cõmiſſum, niſi hoc loco. Audi, inquit, Ambroſium dicentem: per hanc itaque legem, quia iuſſit F
dominus Petro paſcere oues ſuas, & qua dedit ei poteſtatem paſcendi, iubet item vnicuiq; paſtori paſcere oues ſuas pro portione gregis cuique commiſſa, & attributa, & dat ei poteſtatem ſpiritualem paſcendi, nec enim alia lex eſt in euangelio, per quam poteſtas ſpiritualis gubernandi, & regendi animas, detur, niſi hæc. Huc vſq; Ambroſius, ex cuius verbis liquere ait Bozius apoſtolis nullam vnquam datam poteſtatem, niſi retinendi, ac ſoluendi peccata, prædicãdi euangelium, & baptizandi: At condendi leges, inſtituendi epiſcopos, & alia id genus ſpectantia ad poteſtatem gubernandi, nullibi ius datum, hoc ſoli Petro commiſſum tanquã principi apoſtolorum, ab eo in alios eſſe deriuatum. Præterea dictum eſſe oues, & agnos, vt oſtendat plenam Petri poteſtatem. Nullum namq; animal, inquit, eſt in poteſtate gubernantis ita poſitum ſicut agnus, & ouis, ideo Dauidem dixiſſe; *qui regis Iſrael intende, qui deducis velut ouem Ioſeph, & deduxiſti ſicut oues populum tuum in manu Moyſi, & Aaron*. Sic & ab antiquis reges ſuos vocari ſolere ποιμένας, vt eſt apud Homerum. Neque verò ouem vſquam tutò, aut benè eſſe, niſi è præſcripto paſtoris. Huc ſpectare illud eiuſdem Dauidis: *Errani ſicut ouis, quæ perijt, quære ſeruum tuum, quia mandata tua non ſum oblitus*. Paſtorem oues ducere ad paſcua, G
quæ velit, & quando, & quà libet, & quanto libet tempore ibi continere, reducere, includere in caulas, tondere, curare, morbidas à cęteris ſeiungere & ſimilia his agere, de quibus latè Ezechiel, & Nazianzenus. Poſtremò adducit authoritatem Leonis Imperatoris cognomento Sapientis, qui ſoli Petro oues paſcendi poteſtatem datam fuiſſe à Chriſto aſſerit his verbis; Poſt reſurrectionem ter Petrum percunctatus an ab eo diligeretur, ouium ſuarum principem paſtorem conſtituit, deditque ei paſcendi poteſtatem, petens ab eo paſcendi curam, tanquam vicem redamandi. Idcirco enim aiebat, amas me? paſce agnos meos. Petrus verò cùm intelligeret principatum illum magnum eſſe, & magnis indigentem viribus, videretque Ioannem ſequentem, illum dico, quem vehementer Chriſtus amabat, *hic*, inquit, *quid?* quod perinde erat, quaſi diceret, me ne præfici vis caput diſcipulis, hunc verò à te dilectum, qui voluit ſedere ad dexteram, & matrem præmiſit, quæ peteret vt vnus ſederet ad dexteram, hic, inquam, quid facere his iubes? Ne igitur erroris occaſionem aliqui arriperent, quod omnibus diſcipulis communiter dixiſſet, *quæcunq; ſolueritis*, & quæ ſequuntur, reſpõdet dominus quaſi increpans Petrũ, *ſic eum volo manere, donec rurſus veniam, quid ad te?, tu me ſequere*, id eſt, ſequere me hoc baculo H
paſtorali, & ſicut ego cùm eram vobiſcum, ſeruabam vos, vt pater veſter, & caput, ac magiſter vigilans pro vobis, ſic tu mei loco eſto, & ſequere me, principatu iſto, & poteſtate fratres tuos confirmans. Te enim volo eſſe loco meo &c. Nunc de populi erga prælatos dicamus officio; de hoc itaque Iodocus Damhauderius in parænesibus ſuis chriſtianis, ſiue locis communibus ad religionem, & pietatem Chriſtianam pertinentibus, loquens, in hæc ferè verba tradit, quomodo ſcilicet ſeſe communis populus regere debeat erga ſpirituales prælatos, exẽplo ouis præbentis paſtori neceſſaria, id nos doceri inquiens. Agricolæ, inquit, operarij, opifices, & huius generis omnes vulgares, cùm non porrigunt ſacerdotibus neceſſaria, efficiunt, vt pro bonis habeant malos paſtores. Si enim ſuo paſtori non lac, non lanam ad vitæ ſubſidia referunt, vel paſtor relicto grege ad aliam vitæ conditionem dilabitur, vel penuria conficitur, & curam gregis abijcere compellitur. Etenim Scriptura ſacra tam veteris, quàm noui teſtamenti, ſimplicem populum ouibus comparare conſueuit, oueſq; appellare, nec ſine cauſa, nam quemadmodum inter omnia animantia ouis magis eget cura paſtoris, qui eam ad paſcua ducat, reducat, regat, ſanet, à quo & tota pendet; Sic & populus maximè eget cura prælatorum ſpiritualium, à quibus

Vneci agni cur.

Sacerdotib. eſſe neceſſaria præſtanda.

A bus paſcatur, ducatur, regatur, ſine quibus reuera facilè periret ſalus populi. Ex natura igitur,
& propriectate ouis facilè colligi poteſt, quod populus debeat ſuis prælatis ſpiritualibus, quos
Scriptura ſolet vocare paſtores ouium, non rationis expertium, ſed ratione vtentium. Ouium
itaque eſt, non præire, ſed ſuum ſequi paſtorem, non iubere, aut præcipere, ſed ſuo parere &
obedire paſtori, illum audire, vocem illius agnoſcere, lac, & lanam illi ſuppeditare; ab illo pa-
ſcua accipere, & quo paſtor ducit, ad paſcua ire, alienum nequaquam ſequi, quia non nouit
ouis, vt ait Chriſtus, vocem alienorum; non murmurare contra paſtorem, ſed patienter ferre, vt
tonderatur, vt ducatur, vt regatur. Ad eundem ſanè modum ſe regere debet populus erga ſuos
prælatos, & paſtores ſpirituales; nam populi eſt, non præire, ſed ſequi ſuos prelatos, & paſtores,
quibus primò omnem debent honorem, ac reuerentiam haud ſecus, atque ſuis parentibus, illis
aſſurgendo, cedendo, caput aperiendo, cum omni reuerentia, & manſuetudine alloquendo.
Secundò pto prælatis ſpiritualibus oues, ac ſubditi orare debent, quemadmodum eccleſia pro
Petro orabat, cùm eſſet detentus in carcere, ſicut ſcribitur in actibus apoſtolorum, hincque eſt,
quod Paulus à ſuis ſubditis toties pto ſe preces requirit. Tertiò in his, quæ fidem, & mores con-
cernunt, omninò, ac ſimpliciter ſuis prælatis obedire debent, propterea Paulus, *Obedite*, ait,
præpoſitis veſtris, & ſubiacete illis, ipſi enim peruigilant quaſi rationem reddituri pro animabus
B *veſtris, vt cum gaudio hoc faciant, & non gementes*. Quartò de prælatis ſuis bonam habere de-
bent exiſtimationem tanquam de legatis, ac miniſtris Chriſti, neque de illis quicquam ſiniſtrè
iudicare, quemadmodum de ſe, ac ſuis commilitonibus B. Paulus admonet dicens: *Sic nos exi-
ſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum*, &c. Quintò non debent de illis
murmurare, dicebat enim idem apoſtolus; neque murmuraueritis, ſicut quidam eorum mur-
murauerunt, & à ſerpentibus perierunt. Sextò illis decimas iuraque omnia ex præcepto diui-
no ſoluere debent, & illis omnibus modis prouidere, vt habeant, vnde honeſtè viuant: Sic Abra-
ham Patriarcha, vt ſcribit idem Paulus, decimas de præcipuis dedit Melchiſedech ſacerdoti
Dei altiſſimi: Et aliàs idem ait: *Spiritualia vobis ſeminauimus, magnum eſt ſi carnalia veſtra
metamus*. Et paucis interiectis: Neſcitis, quoniam qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario
ſunt, edunt? & qui altari inſeruiunt de altario participant? Hæc, & plura ille. Quod verò oues *Pſalm. 77.*
egeant paſtoribus, iiſdemque cordatis, indicat etiam pſalmographus his verbis; *Deduxiſti ſicut* *Oues egere*
oues populum tuum in manu Moyſi, & Aaron, ſitque creberrima ouium in ſcripturis mentio, quo *paſtore quid.*
minimè vulgarem in Deo erga ſuos eſſe cuſtodiam contemplemur, qui quidem cùm vniuerſa-
C lis ſit paſtot, vult tamen ſempiterno rerum ordine, ac ſerie, vt ſic dicam, primogenia, ac æterna,
quemadmodum cæteras quoque res, ita homines in terris ſuos habere duces, & tutores, dedu-
xit quidem dominus, vt hic canit vates, tãquam oues, ſolerti ſcilicet cura, ex Aegypto Hebræo-
rum populum, verùm non abſque ducibus, & paſtoribus. Alioqui quò vulgus rude, atq; imbe-
cille, vel millies diuino ab oraculo admonitum, ſuum direxiſſet iter per mare? per ſolitudinẽ?
per terram hoſtilem? Strenuiſſimus igitur illi datus fuit dux cum fratre Moyſes, quem cùm ex
aquis aſſumptum interpretentur, Aaron àutem fortitudinis montem, animarum ductores bel-
liſſimè adumbraſſe non ignoramus. Aquas dicunt nonnunquam in ſcripturis vitæ huius affli-
ctiones, aduerſamque fortunam, atque interdum cupiditatum profluuium prætendere. Da mi- *Aqua quid myſticè.*
hi igitut animatum ducem nondum ab aquis aſſumptum, hoc eſt, adhuc aduerſis mollitet re-
luctantem, in perſecutionumque fluctibus fugacem, & fœminarum more eiulantem, aut in cu-
piditatum, libidinumq; volutabro ſeſe volutantem, idcirco in fide euiratum, emoriar ſi quam
videris vnquam ex ouibus ſub tali paſtore diutius in domini paſcuis ritèque educari. Qui eiuſ-
modi ſunt, aut Aegypti deſiderio contabeſcent miſeri, aut contempto Deo, atque eius religio-
D ne vitulum ſibi pro Deo ex aureis vxorum inauribus delicatiſſimi (ſi Deo placet) paſtores con-
flabunt. Nihil enim in illis reperies, quod elumbe non ſit, effæminatum, putidum. Moyſe ita-
que ductore opus eſt, atque Aarone, vitis ſcilicet in fide, doctrinaque ſpiritus robuſtis, fir-
matiſque in his, quæ ſolida ſunt, & perfecta. Nou quidem in mundo ſaginario tanquam
in amne fluitantes, aut turpiſſimis parentes affectibus, ſui vult eſſe gregis paſtores Deus.
Quare ſi nonnullos inuenias iſtiuſmodi, de quibuſque Dominus ſic in Ieremia queritur; *Paſto-
res multi demoliti ſunt vineam meam, conculcauerunt partem meam*, parendum illis quidem eſt
cum delectu, ſimulque dolendum, quod adeo in immenſum noſtra creuerint ſcelera, vt meritò
in nos illud dictum eſſe intelligamus; *Effæminati dominabuntur eis*. Qui verò ſint illi, qui Moy-
ſen, aut Deum potius in terris referãt, hos breuiter deſignat Spiritus in vate illo; *Dabo*, inquit,
vobis paſtores iuxta cor meũ, & paſcent vos ſciẽtia, & doctrina: Eſt & alia parabola ipſius Salua-
toris apud D. Lucam de paſtore ex centũ, quas habebat, ouibus vnam perdẽte. *Quis ex vobis*,
inquit Saluator, *homo qui habet centum oues, & ſi perdiderit vnam ex illis, nunquid demittet no-*

naginta

A cæteris ſegregari, & ita non errarent; poſuit ergò vnam errantem, vt rem veriſimilem tangeret. Tertiò, quia, vt dicitur apud Lucam, ad oſtendendum amorem paſtoris, imponitur ouis perdita humeris, & ad gregem reducitur, quod in vna oue fieri poteſt, in multis nequaquam, & ita non conſonaret fini ad quem Chriſtus adducit parabolam. Quartò, quia deſignatur magnum gaudium de inuenta oue. Si tamen oberraſſent triginta oues de centum, non foret mirum ſi eis inuentis valdè gauderet, quia tertiam quaſi partem ſui gregis perdiderat. Cæterùm ita non gauderet ex amore rei inuentæ, ſed propter lucrum, vel propter euitationem damni, quod incurrerat: Cùm autem inuenta vnica oue tanta eſt eius lætitia, vt plus de illa, quàm de omnibus, quæ non errauerant, gaudeat ex amore inuentæ ouis, vt non petitet, agere videtur, & non ex cupiditate rei. Quintò, & pertinet ad radicem ſignificationis, fuit hoc ad ſignificandum valorem hominum: Nam per centum oues tota poſſeſſio Dei intelligitur, per errantem ouem, homo perditus per peccatum, accipitur, qui eſt quaſi centeſima pars poſſeſſionis Dei, quæ ſententia eſt Ambroſij in Lucam. Diues paſtor, cuius omnes nos centeſima portio ſumus, vt per hoc non ſuperbiamus, quaſi nos ſimus totum bonum, quod Deus

Cētum oues quid ſignificent.

B poſſidet. Sextò, vt aliqui volunt, ad deſignandum cauſam perditionis: Nam ideo res perit, quia imperfecta efficitur, & ob hoc tam in parabola de decem drachmis, quàm in parabola de centum ouibus, vna deficit, quia ablata vnitate ab vtroque iſtorum numerorum, tollitur perfectio eorum. Sic dicit Rabanus. Nota verò, quòd vnum deeſt ad nouem, vt decem ſint, & ad nonaginta nouem, vt ſit centum: Variati ergo per breuitatem, & magnitudinem numeri poſſunt, quibus vnum deeſt, vt perficiantur: ipſum verò vnum ſine varietate in ſe manens; cùm acceſſerit, cæteros perficit. Si autem tollerētur plures vnitates, poſſet accidere, quòd numerus maneret perfectus, vt ablatis decem, & nouem de centum, ſupereſſent octoginta & vnus, qui etiam perfectus numerus eſt, cum ſit quadratus ex nouem conſurgens: Ablata autem vnitate, nullus numerus hic maneret perfectus. Etiam, quia vnitas eſt minimū, per quod tollitur perfectio. Septimò fit ad oſtendendum principalem cauſam, ſcilicet quod Chriſtus venerit ad nos redimendum ex ſolo amore, & non propter aliquam ſuam vtilitatem: nam ſi fuiſſemus maior pars poſſeſſionis ſuæ, videbatur veriſimile, quod vellet venire ad nos ſaluãdum: eramus autem centeſima portio gregis ſui, ideo quaſi nullum damnum rerum ſuarum erat, quod nos periremus.

C Quòd verò venerit ad nos ſaluandum, ex amore fecit, & ſic valdè ei tenemur, quia propter nos egit. Sed quæri poterit, quomodo inuēta oue gaudeat paſtor de illa plus quàm de nonaginta nouem, quę non errauerunt, cùm ſcilicet plus gaudere deberet de non perditis. Dicendum ſecundum eundem Toſtatum, non gaudere plus de illa, ideſt, magis placere poſſidere illā, quàm nonaginta nouem, quæ non errauerant, quia ſic oporteret ſtatuere, quòd iſta ſola ouis ſibi haberetur pretioſior, & vtilior, quàm nonaginta nouem, quæ non aberrauerant, quod, inquit, falſum eſt, cùm ſit portio centeſima gregis, ſed eſt ſenſus: habet paſtor gaudium quoddam nouum de oue iſta inuenta, quod non habet de nonaginta nouem, hæ enim ſemper manſerunt in rebus ſuis cum non aberrauerint, ideoque quia de nouo non acquirit eas nullam habet cauſam gaudendi de eis nouiter; illam autem ouem, quæ aberrauit cùm putaret paſtor eſſe perditam, & iam deeſſe rebus ſuis; nunc verò ea inuenta, quaſi de nouo eam acquiſiuiſſet ſpecialiter ſuper ea gaudet, & non de nonaginta nouem, ſimiliter ac apud eundem Lucam legimus in parabola filij prodigi: Nam cùm hoc redeunte pater magnum celebraret feſtum, idque reprehenderet filius ſenior, quia ſemper ſeruiens patri, nun-

Cur una oue inuenta gaudeat paſtor.

Parabola de filio perdito.

D quam ab eo accepiſſet, quo cum amicis ſuis gauderet, reſpondet pater, fili tu ſemper mecum es, & omnia mea, tua ſunt, epulari autem, & gaudere oportebat, quia frater tuus mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus eſt; quaſi dicat: ego magis diligo te quàm illum, quia omnia mea bona tua ſunt, & non illius, & tamen non habeo aliquam cauſam ſpecialiter, & nouiter gaudendi tecum, quia tu ſemper manes mecum, & nunquam te perdidi, ſed de fratre tuo oportuit me nunc nouiter gaudere, & epulari, quia mortuus erat, & reuixit, perierat, & inuentus eſt, ideſt, habebam eum tanquam mortuum, & non credebam me amplius viſurum, & nunc inueni eum: Ita de ouibus, quæ non errauerunt, nulla erat cauſa noua gaudendi, quia ſemper manſerant in bonis paſtoris, ouis autem perdita putabatur deeſſe bonis illius: cùm igitur inuenta fuerit, gaudebitur de ea, ac ſi nouiter accreſceret bonis eius. Sed quæretur rurſus, quomodo dixit, quòd paſtor reliquit nonaginta nouem oues in montibus, vel in deſerto, vt vadat quærere eam, quæ errauerat; videtur enim hoc ad imprudentiam pertinere, tot oues exponere periculo, vt vnica errans quæratur. Quiſpiā dixerit, hoc non eſſe inconueniens, quia illam vnicā plus quàm cęteras diligit, cùm videlicet dicatur, quòd

Quid ſit vnicam ouē relictis alijs quærere.

ſi eam inuenerit, gaudet ſuper eam plus, quàm ſuper nonaginta nouem, quæ non errauerunt: E
Sed quod minus diligitur exponitur periculo pro eo, quod magis amatur. Quam ſententiam
refutat Toſtatus; quia, inquit, paſtor plus amat nonaginta nouem, quàm vnam, nec hoc quod
illi dicunt, litera aſſerit: adhæc ſi concedatur plus amare illam vnicam, quàm cæteras om-
nes, tamen non exponeret periculo nonaginta nouem pro vna, quia, qui quærit ouem erran-
tem; incertus nunquid eam ſit inuenturus, & dimittendo alias, vt errantem quærat, pericu-
lum eſt, vt cæteras perdat: Itaque, etiamſi vnicam illam magis amet, cæteras tamen pro ea
non exponeret. Quare dicendum putat, paſtorem quæſiturum ouem errantem non deſerere
cæteras ſine cuſtode, quia id dementia eſſet, nam & ipſæ errare poſſent omnes, aut à feris dila-
niari, ſed dimittere interea eas ſub alio cuſtode. Vt modò deueniamus ad ſenſum myſticum
huius parabolæ, Chriſtus, vt arbitratur idem Toſtatus, loquitur de redemptione generis hu-

De oue perdita myſtica explicatio.

mani perditi, quia in principio dicitur: *Venit filius hominis ſaluare, quod perierat:* Sed quod pe-
rierat, inquit, non erat niſi genus humanum, nam licet quædam pars angelorum perierit, non
venit tamen Chriſtus, vt eam ſaluaret, neque ſaluauit, neque intelliguntur iſti angeli nomine
ouis perditæ, quia ouis perdita reducta eſt ad gregem, & tamen angeli præuaricatores non re- F
ducti fuerunt ad ordines, & ſtatum aliorum angelorum. Cùm ergo dicitur, quòd homo quidã
habebat oues centum, per hominem intelligitur ibi Deus, ideſt, tota trinitas, quia nomen iſtud
homo valde eſt commune, & transfertur ad multa in ſcriptura. Nam interdum Dæmon vo-

Hominis nomẽ varium.

catur homo; *Inimicus homo ſeminauit Zizania:* Hoc enim loco exponitur homo diabolus.
Etiam Deus pater vocatur homo, vbi nimirum Chriſtus ait, *In ore duorum hominum eſt ve-
rum teſtimonium.* nam ad hoc aſſerendum, ait ſe non eſſe ſolum, ſed etiam patrem. Tota ergò
Trinitas eſt homo iſte, quia Trinitas beata eſt vnus poſſeſſor, & dominus omnium rerum.
Centum oues poſſunt intelligi omnia creata, quia omnia illa Deus fecit, & omnia eius ſunt.

Centũ oues quid in hac parabola.

Aptiùs tamen centum iſtæ oues accipientur pro omnibus creaturis rationalibus, quia iſtę ſunt,
quæ perire poſſunt per actum proprium. Sic dicit Gregorius ſuper hoc eodem verbo: Si fue-
rint alicui centum oues. Hoc ad Chriſtum creatorem hominum pertinet: quia enim centena-
rius numerus perfectus eſt: ipſe centum oues habuit, cùm angelorum ſubſtantiam & hominum
creauit. Eadem eſt ſententia Cyrilli. De his centum ouibus vna errauit, ideſt, genus huma-

Quare totũ genus humanum per vnam ouem notetur.

num, quia vno homine peccante totum genus perijt, & ita errauit ab vnitate gregis dominici, G
qui gloriam poſſidebat, aut poſſidere debebat. Eſt autẽ vna ouis, quia licet multi homines ſunt,
velut multæ oues (nos autem populus eius, & oues paſcuæ eius) tamen quia vno homine erran-
te omnes perierunt, ſumus ſicut vnitas ad centum, ſic dicit Ambroſius: Diues paſtor, cuius nos
omnes centeſima portio ſumus. De hoc etiam Hilarius. Ouis autem vna homo vnus intelli-

Pſalm. 94.

gendus eſt, & ſub homine vno vniuerſitas ſentienda eſt: In vnius enim Adæ errore omne ho-
minum genus aberrauit. Et Gregorius ait: Vna ouis perijt, quando peccando homo paſcua-
lia vitæ dereliquit: Dicitur autem paſtor reliquiſſe nonaginta nouem, ideſt, omnes angelos
bonos, vt veniret ad quærendum ouem, quæ perierat, ideſt, hominem, non autem reliquit ve-
rè, cùm ipſe vbique ſit, ideo neceſſe eſt angelos, & quæcunque ſunt, ei præſentia fore, ſed reli-
quit eſſe per nouitatem, quam fecit, ſecundum quam cœpit eſſe ſimilis nobis, & diſſimilis an-
gelis: nam ad hoc quod Deus paſtor quæreret hominem perditum induit humanam carnem,

Chriſtus, vt dicatur angelos reliquiſſe.

& viſibilis factus eſt, in quo nobis ſimilis factus eſt, & angelis diſſimilis, & ita illos reliquit; Si-
cuti etiam de Chriſto dicitur, quòd exiuit à patre, & venit in mundum, ideſt, aſſumpſit car-
nem, per quam aſſumptionem patri eſt diſſimilis & cætera. Dicitur autem, quòd reliquit oues H
illas in montibus, ideſt, in locis excelſis, quia angeli boni in cælo manent, quos Chriſtus reli-
quiſſe dicitur, vt veniret ad quærendum hominem perditum. Hæc eſt ſententia Gregorij.
D. Auguſtinus explicans hanc pſalmiſtæ ſententiam: *Omnia ſubiecisti pedibus tuis oues, & bo-
ues vniuerſas, inſuper & pecora campi*, etiam tradit, non ſolùm homines beatos, ſed etiam an-
gelicas creaturas ouium nomine ſignificari; videtur, inquit, relictis cæleſtibus virtutibus, &
poteſtatibus, & omnibus exercitibus angelorum, relictis etiam hominibus tantùm ei peco-
ra ſubiecisse. Niſi oues, & boues intelligamus animas ſanctas, & innocentiæ fructum dantes,
vel etiam operãtes, vt terra fructificet, ideſt, vt terreni homines ad ſpiritalem vbertatẽ regene-
rentur. Has ergo animas ſanctas non hominum tantùm, ſed etiam omniũ angelorũ oportet ac-
cipere, ſi volumus hinc intelligere omnia eſſe ſubiecta Domino N. Ieſu Chriſto. Nulla.n. crea-
tura ſubiecta nõ erit, cui primates, vt ita dicã, ſpiritus ſubijciuntur. Sed vnde probabimus oues
poſſe accipi etiã ſublimiter beatos nõ homines, ſed angelicę naturę ſpiritus? An ex eo, ꝙ domi-
nus dicit, ſe nonaginta nouẽ oues reliquiſſe in mõtibus, ideſt in ſublimioribus locis, & deſcen-
diſſe

A diſſe propter vnam? Si enim vnam ouem lapſam humanam animam accipiamus in Adam:
Reſtat, vt nonaginta nouem relictæ in montibus non humani, ſed angelici Spiritus intelligan-
tur. Nam de boue facilis eſt expeditio huius ſententiæ, quoniam ipſi homines non ob aliud
boues dicti ſunt, niſi quod euangelizando verbum Dei angelos imitarentur, vbi dictum eſt:
boui trituranti os non infrenabis: quanto igitur facilius angelos nuncios veritatis boues acci-
pimus, quam quando euangeliſtæ participatione nominis eorum, boues vocati ſunt? Subie-
ciſti ergo, inquit, oues & boues vniuerſas, ideſt omnem ſanctam ſpiritalem creaturam, in qua
etiam ſanctos homines accipimus, qui ſunt in eccleſia, & cætera. Dicit euangeliſta Matthęus
eas relictas in montibus, vt ſignificet in excelſis, quia nimirum oues, quæ non perierant in ſu-
blimibus ſtabant. Sed in Luca dicitur, quod reliquit eas in deſerto, quia deſertum & mons
idem ſunt: Et tamen quantum ad rationem ſignificationis, angeli qui erant nonaginta no-
uem, dicuntur manere in deſerto, ideſt, in cælo, deſertum enim cælum eſt, quia homo illud
deſeruit, cùm peccauit, vel deſertum ſignificat locum, in quo multa deſiderantur bona, &
quia tam angelica, quàm humana natura condita erat, vt cælum poſſideret, cùm homo cæ-
B lum perdiderit, cæpit cælum deficere habitatoribus ſuis, & quodammodo eſſe deſertum; &
ſic quoque ſentit Gregorius. Vadit autem quærere eam, quæ errauit, ideſt, in aſſumpta car-
ne prædicauit, & paſſus eſt, & cætera opera fecit, quæ ad noſtram redemptionem pertinent,
per quæ homo perditus quærebatur, & redemptus eſt. Atqui quæretur, quomodo verum
eſt, quod magis gaudet quærens ſuper oue inuenta, quàm ſuper non errantibus. Innuitur
per hoc magis gaudere Deum ſuper vno peccatore pænitentiam agente, quàm ſuper nonagin-
ta nouem iuſtis. Nam magis videtur eſſe gaudendum de vno iuſto, quàm de vno peccatore,
quanto magis de nonaginta nouem iuſtis. Sunt qui aſſerunt intelligi hoc de iuſtis pręſum-
ptuoſis, hoc eſt, qui ſeipſos iuſtos arbitrantur, & venditant, quia non faciunt peccata commu-
nia, quę alij committunt, attamen committunt alia peccata ſpiritualia, quæ grauiora ſunt, vt
ſuperbiam, præſumptionem, hypocriſin, & de talibus, inquiunt, manifeſtum eſt, quòd Deus
magis gaudet in vno peccatore agente pęnitentiam, quàm in mille, vel decem millibus talium
iuſtorum, quia illi non ſunt verè iuſti: nec gaudet Deus in illis, ſed potius deteſtatur eos. Sic,
apud eundem Lucam, Chriſtus loquitur contra Phariſæum, qui ſe iuſtificabat dicens, quòd
C non erat ſicut cęteri homines, & ait, quod publicanus qui ſe confeſſus fuit peccatorem, iuſti-
ficatus potius fuit, quàm phariſęus: Similiter hic Chriſtus loquitur contra Phariſęos, & Scri-
bas qui arguebant eum, quòd manducaret cum publicanis, & Chriſtus defendit ſe, quia hoc
faciebat, vt eorum tanquam perditarum ouium ſalutem quęreret, oſtenderetque melius eſſe
manducare cum illis peccatoribus pęnitentibus, quàm cum Phariſęis, & Scribis, qui ſe iuſtos
iactabant. Iſtiuſmodi autem iuſti, ex ſententia Auguſtini, vocantur oues relictę in deſerto,
quia imperfecti ſunt, cùm eis deſit vnitas; ait enim per eas intelligi ſuperbos, tanquam ſolitu-
dinem gerentes in animo, dum ſolos ſe videri volunt. Cùm autem quilibet à vera vnitate di-
uellitur, ſuperbè diuellitur, ſuę quippe poteſtatis eſſe cupiens, non ſequitur vnum, quod eſt
Deus: vnitati autem omnes deputat per pęnitentiam reconciliatos, quę humilitate obtinetur:
Et Beda ait, per nonaginta nouem oues, quas in montibus dereliquit, ſuperbos ſignificat, qui-
bus ad perfectionem vnitas deeſt. Cùm ergo inuenerit peccatorem, magis gaudere facit de
eo, quàm de iuſtis falſis. Sed repugnat Toſtatus, quia apud Lucam dicitur, quòd maius
gaudium eſt in cælo ſuper vno peccatore pænitentiam agente, quàm ſuper nonaginta nouem,
D iuſtis qui non indigent pænitentia: tales autem iuſti, quales erant Phariſæi, pænitentia indige-
bant, cùmque ijs non eſſet locus in vita æterna, dicendum ipſi videtur, intelligi de veris iu-
ſtis, qui pænitentia non indigent, qui ſcilicet non committunt, de quibus pænitendum ſit.
Cæterùm nunc quidam, inquit, dicunt intelligi de veris iuſtis, qui tamen non proficiunt vlte-
rius, ſed ſolummodò perſeuerant in ſtatu ſuarum virtutum, quas ſemel induerunt, nihilque
committunt illicitum, qui verò iam commiſerunt, & compuncti pænitent, interdum enitun-
tur ad perfectionem, & tales, inquiunt, neceſſe eſt, vt Deus magis diligat, quàm iuſtos, qui li-
cet illicita non committant, non proficiunt tamen in gradu meritorum: quia ſcilicet illum
Deus magis diligit, qui in maiori charitate eſt. Sic ait Gregorius. Conſiderandum verò
etiam, quare Deus maius gaudium eſſe fateatur de conuerſis peccatoribus, quàm de iſtiuſ-
modi iuſtis, qui in eodem ſemper gradu perſeuerant, quia ſcilicet ſtantes pigri remanent
ad exercenda bona præcipua ſecuri ſcilicet, quòd nulla commiſerint grauiora mala, cùm
contra nonnunquam hi, qui ſe illicitè quædam egiſſe meminerunt, ex ipſo dolore ſuo compun-
cti inardeſcunt in amorem Dei, & quia ſe erraſſe à Deo conſiderant, damna præcedentia, lucris
ſubſequentibus recompenſant, vt & dux in bello eum magis militem diligit, qui poſt fugam

Homines cur boues dicti.

Cælum cur deſertũ dicatur.

Cur quis magis dicatur gaudere propter vnam ouem inuentam, quam ſuper eas ſi non erraret.

Cap. 18.

Lib. de quæſtion. euangelicis.

Iuſtorum duo genera.

conuerſus,hoſtem fortiter premit, quàm eum, qui nunquam terga vertit. Sunt etiam, qui aſſerunt gaudium iſtud non eſſe ipſius Dei, ſed bonorum: Sed dicitur eſſe maius gaudium, id eſt, E

Ouem quando Deus dicatur inueniſſe.

præſtatur maior gaudij materia in conuerſione peccatorum, quàm in iuſtis manentibus, & ita dicit Beda: ouem dominus inuenit, quando hominem reſtaurauit, & ſuper eam inuentam, maius gaudium eſt in cælis, quàm ſuper nonaginta nouem iuſtis, quia maior materia laudis eſt in reſtauratione hominum, quàm in creatione angelorum, mirabiliter enim angelos creauit, ſed mirabiliùs homines reſtaurauit. Dicendum itidem, & meliùs, maius eſſe gaudium ſuper pænitentia peccatoris vnius, quàm ſuper nonaginta nouem iuſtis; Imò quàm ſuper nonaginta millibus, quandoquidem gaudium indicat paſſionem de nouo venientem, qua anima exhilaratur: circa peccatores autem, qui conuertuntur noua eſt ratio gaudendi, quia ante hoc perierant, nunc verò per pænitentiam cæperunt eſſe de grege Dei, & ita tanquam de re nouiter habita gaudium eſt. De iuſtis verò contrà: Cùm non ſuperueniat in eis aliqua nouitas, ſed vti nunc iuſti ſunt, ita antè iuſti erant: hunc eſſe verborum ſenſum patet ex ipſius parabolæ cortice, nam qui quærit ouem errantem, & dimittit nonaginta nouem in deſerto. Super his nullum accreſcit gaudium, quia non accreſcunt de nouo domino ſuo: ouis autem F errans de nouo acquiritur domino, quia cum iam erraſſet, iam cenſebatur perdita. Similiter de peccatore conuerſo Chriſtus gaudet, quia conuertitur ad Deum de nouo; Super iuſtis autem, qui non receſſerant ab eo, ideoque conuerti de nouo ad Deum non poterant, non eſt gaudium vllum nouum. Hactenus ex Toſtato: Audiamus alios: Per hominem habentem

Parabolæ de oue perdita expoſitio ex alijs.

centum oues intelligitur, vt luculenter exponit Beatus Gregorius in homilia præſentis euangelij, ipſe Deus omnium rerum conditor, & creator, qui Sanctorum angelorum, & hominum ſubſtantiam, vt eorum paſtor, poſſedit, quoniam enim centenarius numerus eſt perfectus, atque quadratus, rectè per centum oues vniuerſitas bonorum angelorum, & humani generis hic accipitur, quæ à Deo conditore, & gubernatore, vt à bono paſtore in vberibus cæli paſcuis primùm fouetur. Vna autem ex illis centum ouibus fuit perdita, quando ad ſuggeſtionem ſerpentis antiqui totum genus humanum in primis ſuis parentibus æternæ vitæ paſcua amiſit, & in miſeriam, atque captiuitatem Sathanæ per peccatum decidit, tunc dimiſſæ ſunt nonaginta nouem oues in deſerto, quoniam tota Sanctorum angelorum multitudo dimiſſa eſt ſua integritate in cælo perſiſtens ſtabilis in ſuo gradu, nec errabunda. Ipſum autem G

[illegible]lum cur [illegible]tum di ctum.

cælum rectè hic deſertum dicitur, quia & angelus apoſtata cum ſua maligna cohorte ipſum prius deſeruerat, & homo cùm præuaricans mandatum Dei peccauit, etiam cælum deſeruit. Ille verò pius paſtor, & dominus iuit ad ouem, quæ perierat, vt inueniret eam quando filius Dei deſcendit de cælo in terras per humanę naturæ aſſumptionem, vt hominem perditum repararet, atque errabundum ad caulam ſupernę felicitatis reduceret. Vt enim ipſe viſceribus miſericordiæ totus affluens dicit de ſeipſo apud eundem euangeliſtam: *Venit*

Luc. 10.

filius hominis quærere, & ſaluum facere, quod perierat. Et humana natura ſui lapſus, & erroris conſcia meritò ad ipſum clamat ex intimo cordis affectu: *Errani ſicut ouis, quæ perijt,*

Pſalm. 118.

quære ſeruum tuum domine. Inuentam autem illam ouem iam diutiùs antè quęſitam imponit in humeros ſuos gaudens ille dominus, quando peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſu-

1. epiſt. 3.

per lignum, vt ſcribit Beatus Petrus, & dominus poſuit iniquitatem omnium noſtrum, vt di-

Eſaiæ 53.

cit Eſaias. quoniam verè languores noſtros ipſe tulit, & iniquitates noſtras ipſe portauit. Nempe ſubiens ipſe crucis patibulum, & in eo mortem perferens pro nobis, perditam illam ouem inuenit, & inuentam ex affluentia ſuę benignitatis in humeros ſuos ſuſtulit lętabundus. H Deinde domum venit reportans ouem perditam, quando poſt glorioſam reſurrectionē ſuam, cęlos conſcendens dominus noſter, humanam naturam prius perditam, ſed iam inuentam perſoluto redemptionis pretio, reuexit per aſcenſionem in ouile cęleſtis patrię. Conuocauit tunc amicos, & vicinos ad congratulandum ſibi de inuenta oue, priùs perdita ipſe pius paſtor, quoniam cæleſtes ſpiritus ſibi amicos in ſanctę voluntatis conformitate, & vicinos in ęternę glorię ſocietate incitauit ad commune gaudium habendum ſuper recuperata ſalute totius generis humani priùs perditi. Nempe de huiuſmodi reductione ouis perditę in cęlum lętabuntur angeli, quoniam ſuam ruinam conſpexerunt per hoc redemptionis humanę myſterium reſarciri, ac inſtaurari. Itaque hæc parabola nobis inſinuat, tùm quanto amoris affectu, Dei filius peregit opus reparationis humani generis poſt lapſum, vt ex illo deſignet, ſe cùm verſaretur in terris, etiam ad hominum peccatorum procurandam ſalutem, ardenter aſpirare. At verò Didacus Stella in enarrationibus ſuis in euangelium ſecundum Lucam, diligentius adhuc eandem parabolam explicans, veriſſimamque ſe explicationem adferre aſſerens, inquit; Si paſtor tanto amore proſequitur oues ſuas, quas non creauit, quod illi plus curæ eſt

de

A de vna perdita, & errabunda, quàm nonaginta nouem incolumibus, maiorique afficitur
gaudio propter vnam ouem nouiter inuentam, quàm propter totum gregem. Quid mur-
muratis ſi ego qui natura bonus ſum, ſolicitus ſum, ne pereant oues amiſſæ? Nunquid paſtor
iugulat, aut occidit ouem perditam? Certè non, imo laſſatam humeris ſuis imponit. Hoc au-
tem malum eſſe dicere non poteſtis, & quòd malè faciat paſtor, ergo multo minus de me pote-
ſtis murmurare, eò quòd oues perditas quæro, & recipio peccatores, & manduco, & gaudeo
in eorum conuerſatione, cùm multo præſtantiores ſint animæ rationales quàm oues. Si ergò
pro inuentione ouis perditæ gaudendum eſt, pro peccatore multo magis pænitentiam agente
gaudendum erit; Et ſi de paſtore ouem trahente, & gaudente non murmuratis, multo minus
debetis murmurare contra me, qui peccatores recipio & cum illis conuerſor, & gaudeo. Hoc
voluit Chriſtus hac ſimilitudine inſinuare. Qua propter mirari ſatis non poſſum, quare adeò
delirauerint aliqui per nonaginta nouē oues in literali ſenſu angelos intelligerent, & per ouem *Angelos per*
perditam, humanam naturam. Phariſæi murmurabant, non quod relictis angelis cum homini- *nonaginta*
bus Chriſtus eſſet, ſed quod illos, qui iuſti eſſe videbantur, ſecundum vulgi opinionem, relin- *nouem oues*
B quebat, & cum publicanis, & peccatoribus agebat. Ideoq; comparatio hominum ad homines, *nō intelligi.*
non angelorū ad homines, eſſe debet, ſed quoniā Chriſtus dixit nonaginta nouē, & hoc nume-
ro vtitur, ſumpſerunt hinc occaſionem, vt tantū abſurdū dicerēt: Conſiderantes angelorū cho-
ros eſſe nouem. Quod autē Chriſtus dicat, centum oues nihil amplius habet myſterij, quam ſi
dixiſſet quinquaginta, ducentas, aut mille. Voluit paſtor ille oſtendere, quantum ouem illam
diligeret, ſiquidē omnes alias deſerebat, vt illam perditam quæreret; quod autem ſint centum,
aut ducentæ, parum ad rem facit. Dixit autē centum potius, quàm aliū numerū, quia grex cen-
tum ouium communior eſt, quia plures ſunt, qui centū oues habeant; viginti, aut triginta gre-
gem non faciunt, mille autem pauci habent, quare centum potius quàm alium numerū poſuit.
Igitur in hac parabola Chriſtus eſt paſtor, quia in ea ſe paſtori comparat. Centū oues homines
ſunt, ouis amiſſa publicanos, & peccatores repræſentat: nonaginta nouē Scribas, & Phariſęos,
non quod eſſent iuſti, ſed quod iuſti à populo ęſtimabantur, & etiā ipſi ſeipſos iuſtos putabant.
Si ergo paſtor tantum ponit operę pro vna oue perdita, mirum non eſt, ſi ego vos deſerā, vt hos
peccatores quęrā, & recipiam, cum illiſq; gaudeā. Chriſtus itaq; in hac parabola comparat ſe *Paſtoris of-*
C paſtori. Officiū paſtoris eſt, laborare vt ouem perditā quærat. Duo boni paſtores fuerunt in ve- *ficium.*
teri teſtamento Iacob, & Dauid. Iacob dixit: *Die noctuque gelu vrgebar, & ſomnus fugiebat ab* *Geneſ. 31.*
oculis meis, &c. Dauid etiam dixit Sauli: *Paſcebat ſeruus tuus patris ſui gregem, & veniebat leo* *1. Reg. 18.*
& vrſus, &c. *Nam & leonem & vrſum interfeci ego ſeruus tuus.* Verùm neuter horum duorum
paſtorum tantùm enixus eſt, vt oues ſuas defenderet, quantum Chriſtus, qui vt eas protegeret,
ac tueretur, vitam ſuam poſuit. Aduerte etiam quanta diligentia ouem perditam quærat: exē-
plum ſit tibi Iudas, quem perditum dominus, vt ad gregem reduceret, genibus flexis ei ſuppli-
care nō dubitauit, illiuſq; pedes lauit, & oſculatus eſt, & poſtea dedit illi buccellam intinctam
in agno manu ſua, denique corpus, & ſanguinem ſuum, illum vt alliceret ad ſe, amicum vocās,
tribuit. Tribus etiam diebus dum ab illis abfuit, videlicet ad inferos deſcendit, illos omnes pa-
tri commendauit dicens: *Sancte pater ſerua illos*: & in cruce dixit: *dimitte illis*: O bonum pa-
ſtorem dominum noſtrum! quoties tu, qui eius ouis es, intra pectus tuum ſibilum vocationum,
inſpirationumque eius ſentis, & non aduertis, neque auſcultas. Sicut bonus paſtor oues ſuas
cohibet, ne meſſes depaſcant, ſic dominus noſter te prohibet ab omni malo, animum tuum à
D peccatis auertens, eorumque deſiderio. Sæpenumerò fundam rotat paſtor, vt eius ſtridore
oues terreat: Sic Chriſtus te terret vicini tui obitu. Aliquando etiam paſtor baculum in oues
intorquet, vt eas ad veram viam, aut herbarum locum abundantiorem reducat; Sic Chriſtus
tibi vel vxorem, vel liberos, vel bona temporalia eripit, aut morbum, tribulationemque in-
fligit, vt ad veram ſalutis viam conuertaris. Omnes boni paſtoris mores, quos in Chriſto in-
uenies à propheta Ezechiele deſcribuntur dicente: *Ego requiram oues meas, & viſitabo eas*,
&c. Sed dum nos ouibus comparat, miſeriam noſtram, fragilitatem, maximamq; quam Chri- *Ezech. 34.*
ſti habeamus indigentiam, nobis ſignificat. Ouis per ſe ſolam viuere non poteſt, indiget enim *Ouis fragi-*
paſtoris cura, & induſtria, vt videlicet eam hyemis tempore in loca deducat aprica, & ęſtate ab *litatem no-*
ęſtu ſolis eā auertat, paſcua, prataq; optima eligens, & à luporū inſidijs eā omnibus modis de- *ſtram indi-*
fendens, & cuſtodiens. Sic homo non poteſt ſine ſuo paſtore Chriſto ſcilicet viuere, tāta eſt. n. *cat.*
eius fragilitas, & miſeria, quibus ſemper eſt circumſeptus, vt à ſolo Deo remedium habere poſ-
ſit. Præterea ouis animal eſt vtile, cuius omnia homini proſunt, lanam enim ad veſtimenta cō-
ficienda, carnemq; in cibum, corium in calceamenta reddit, ipſa deniq; tota ex vſu eſt. Eodem
modo & tu, ſi huius gregis Chriſti ouis eſſe vis, cōmodare proximis tuis, & Reipublicę debes.

Sic Paulus Corinthijs dixit: *Ego autem impendar, & ſuperimpendar pro animabus veſtris*: Non E
debes eſſe contentus hoc tantummodo, quod proſit tibi, ſed eniti debes alijs vtilitatem ferre.
Deinde ouis vngues, vt leo, non habet, vt ſe tueatur; aut dentes, more canum, vt mordeat, nec
item habet tauri cornua, vt feriat, vel robuſta vrſorum brachia, vt interficiat, verùm animal eſt
Ouis errãtis infelicitas. manſuetum, pacatum, ſimplex, & ſynccrum. Sic & tu dentes habere non debes ad proximi tui
famam rodendam, & defraudandam; neve vngues, vt fratri tuo, incommodum irroges, ſed
ſynceritatem, pacem, & ſimplicitatem amare, ſed bonum pro malo reddens. Rurſus ouis cùm
errat omni animali miſerior, & infelicior eſt: Canis enim cæteraque animalia in domum he-
rilem redire norunt, dentibuſque, vnguibus, aut pedibus, quæ quaſi arma habent à natura, ſe à
periculis tuentur: Verùm ouis errans delectum non habet, vt ad gregem redeat, nec arma, qui-
bus ſe defendat: quare inquiſitione paſtoris indiget. Eodem modo homine in peccatum inci-
dente nihil eſt miſerabilius aut infelicius: nam neque poteſt, neq; nouit redire, niſi à Deo quę-
ratur, & in gratiæ ſtatum reducatur. Itaque peccatum labyrinthi imaginem præfert, in quod
qui ſemel immerſus eſt, exitum non inuenit, imò quò magis quærit, magis errat: Eodem mo-
do & peccator in peccatum lapſus ſe erigere non poteſt, niſi ſpeciali auxilio Deus illum quęrat, F
& à peccati labyrintho ad oſtium, vſque pœnitentiæ extrahat. Cùm autem arbitrium liberum
ſine gratia, quam peccando amiſerat, nimis fragile, imbecillumque maneat, ſe ab omnibus tẽ-
tationibus defendere non poteſt. Quare varijs animæ periculis tamquã lupis, deſertorumque
feris, vt ouis perdita, obnoxium eſt nullis ad defenſionem armis relictis. Non dico hominem
coactè peccare, nec omnia opera in peccato facta, peccata eſſe, ſed facilè vinci ob defectũ gra-
tię, virium, liberique arbitrij infirmitatem: Ideo Dauid perditionem peccatoris ouis errori cõ-
parauit dicens: *Errauiſicut ouis, quę perijt, quære ſeruum tuum, quia mandata tua non ſum obli-*
Pſal. 118. *tus*: adeo à via vera declinaui, vt niſi tu domine me quæras, nullo modo redire poſſim, ſũ enim
ouis errans, igitur domine inueſtiga ſeruum tuum. Non autem ait hic dominus in hac para-
bola, quod ouis paſtorem quæſiuit, ſed quod paſtor iuit quæſitum ouem. Eſaias etiam ait per-
ditionem peccatoris, & errores exaggerans, omnes nos quaſi oues errauimus: Nihil enim eſt
errante oue errantius, aut miſerabilius; Expende autem Chriſti domini noſtri bonitatem, aut
clementiam, poſt tot peccata, & ſcelera ipſe quærit, ipſe vocat, & propria perſona venit clamãs
per montes, & colles, & valles, multis lachrymis, laboribus, doloribus, ieiunijs, afflictionibus, G
quæ ſunt veſtigia & ſigna peccati. Paſtor ouem per veſtigia quęrit; relinquit enim ouis in are-
na impreſſa veſtigia, vel in luto per hyemem. Per ea igitur veſtigia, & ſigna eam quærit paſtor,
& non ceſſat donec eam inueniat. Per peccatum errauimus, infirmitates autem, miſeriæ, mors,
laboreſque huius vitæ, veſtigia ſunt peccati. Hæc omnia à peccato ortum habuerunt, ſunt enim
peccati affectus. Chriſtus autem hominum optimus paſtor per hæc ſigna, & veſtigia nos quæ-
ſiuit, & ideo venit defatigatus labore, frigore, & inedia, ſiti, morte, multiſq; alijs doloribus af-
fectus, eoque modo nos inueſtigauit, ſuſpirans, clamans, & moriens. Quis paſtor vnquam tan-
to amore ouem errantem quæſiuit, quanto Chriſtus animam tuam quærit? Quod multum
amatur, multo dolore quæritur. Hinc vide peccator quantum te Deus diligat, qui tot crucia-
tibus te quæſiuit, ſiquidem nulla conſolatio, nulla lætitia in corde eius intrauit, donec animam
tuam inuenit, & in veram caulam cum alijs ouibus reduxit. Obſerua etiam quòd ille, qui bo-
norum noſtrorum non indiget Deus dicit ſe amiſiſſe ſicut paſtor ouem, cum potius Deum ho-
mo amiſerit, & damnum ſit hominis, & non Dei; Ille enim propriè amiſiſſe dicitur, cuius eſt
damnum. Sed tanta eſt Dei bonitas, vt damnum noſtrum ſuum reputet damnum. Vide etiam H
Chriſti ſedulitatem in quærendo, quod non deſinit quærere, donec inuenerit, quò reſpexit.
Eſaia 40. Eſaias, dum ait: *In brachio ſuo congregabit agnõs, & in ſinu ſuo leuabit. fœtas ipſe portabit*. In no-
ſtram autem eruditionem diſcamus, quomodo & nos viciſſim erga hunc bonum paſtorem ge-
rere debeamus; diligamus ipſum ſicut ipſe prior dilexit nos, & vitam ſuam dedit pro nobis, di-
ſcamus illi etiam alijs in rebus fidere, quemadmodum illum tam fidum, & benignum experti
ſumus in ſumma neceſſitate; diſcamus, quomodo ex nobis ipſis nihil ſimus, aut poſſimus; Nam
vt ouis ſeipſam nec à lupis, nec ab alijs periculis tueri poteſt, ſed opus habet paſtore, ita indubie
nos miſeri, & egeni ſumus ſine Deo. Quare apud noſtrum fidum paſtorem maneamus, eumq;
fideliter ſequamur. Diſcamus etiam ex hoc Chriſti exemplo, vt etiam nos alios homines à
peccatis abſtrahamus, & ad ſalutem perducamus, nec non etiam diſcamus ex hac ſimilitudi-
ne, vt miſerijs peccatorum compatiamur, præſertim ijs, qui à peccatis reſipiſcunt. Diſcamus iti-
dem oues eſſe, vt Chriſtum mereamur habere paſtorem, Chriſtus namque non eſt paſtor por-
corum, bubalorum, leonum, aut ſimilium ferarum, ſed paſtor eſt ouium; Vide & tu, vt non ſis
lupus per voracitatem, leo per rapacitatem, porcus per immunditiam, canis per mordacita-
tem,

A tem, ſed eſto ouis per manſuetudinem, ſimplicitatem, ac obedientiam. Si ouis fueris, habebis
Chriſtum paſtorem, qui paſtor bonus eſt, & paſcit oues pane cæleſti, & ſpirituali cibo; denique
diſcant ex hoc loco epiſcopi, prælati, paſtores, & qui curam habent animarum, parochi, & con-
cionatores, quid officium eorum requirat, & legant Ezechielem, & Ioannem. Si paſtor pro vna
oue errante tantum operæ ponit, vt montes, rupes, & valles percurrat, quantũ tu facere debes, *Ezech. 44.*
qui curam animarum geris, pro anima ad imaginem & ſimilitudinem Dei, creata, Chriſtique *Ioann. 20.*
ſanguine redempta. Vtinam prælati eccleſiæ oculos ad Chriſtum Ieſum optimum paſtorem
conuertant, & inſpiciant, quanto maioris ſint pretij animæ, quàm omnia mundi bona. Videant
igitur quales eſſe debeant, vt multa pericula & labores pro Chriſto, & animarũ ſalute ſubeant.
Deus enim è manibus eorum requiret ſanguinem ouium, quæ per negligentiam eorum perie-
rint. *Et cùm inuenerit eam imponit in humeros ſuos gaudens, & veniens domum, conuocat ami-
cos, & vicinos dicens illis.* Hoc communiter ſolet, inquit idem Didacus Stella, exponi, quia in
cruce Chriſtus peccata noſtra tulit, & iniquitates noſtras ipſe portauit, quod verũ eſſe fatemur
de noſtris & totius mundi delictis, quia Chriſti morte, & dolore eius ſanati ſumus, ſed in pro-
poſito, vt Chriſtus reſpondeat aduerſarijs, hęc expoſitio non quadrat, ſtandum enim eſt in pro-
poſito, de quo loquitur: nam Chriſtus tunc temporis pro iſtis publicanis, & peccatoribus, de
B quibus eſt ſermo, nondum ſanguinem fuderat, nec in humeris portauerat peccata eorum, ſed
vt inſinuaret laborem ex amore procedentem, & quæ prædicans tolerabat, vt peccatores reci-
peret, & ad ſe alliceret. Dicit quòd ſicut paſtor labore, & ſudore ducit ouem perditam, ſic ipſe
docens villas, & caſtella prædicans regnum Dei eos conuertebat, & trahebat. Et hic mihi vi-
detur germanus huius literæ ſenſus. In humeris etiam portat, cum eorum mores, & moleſtias
patienter tolerat. In hunc ſenſum locutus eſt Paulus dicens: *Alter alterius onera portate.* hoc *Galat. 6.*
facimus patienter ferentes proximorum noſtrorum defectus, & culpas, eorum fragilitatem to-
lerantes, vt his publicanis, & peccatoribus Chriſtus faciebat. Audiant hæc pontifices noſtri,
audiant ſacerdotes, & videant, quid hic paſtor euangelicus faciat. *Super humeros ponit gaudẽs,* *Ezech. 34.*
& amicos, & vicinos congregat: contra ac multi, de quibus apud prophetam Ezech. dominus
ait, quod in latus, & humerum impuliſtis, & cornibus veſtris petebatis oues infirmas, donec di-
ſpergeretis eas foras, ſeruabo pecudes meas. Expende quæſo, ille ſuper humeros portat, illi hu-
mero eas impellunt; ille congregat, iſti diſpergunt. Præcipiebat dominus vt ſacerdos veteris le-
gis nomina filiorum Iſrael ſuper humeros portaret, nouæ verò legis, & noſter paſtor reipſa ouẽ
C ſuper humeros portat, vt ſcias vmbram præceſſiſſe veritatem. Qui autem ſint iſti amici, & vici-
ni, quos verus paſtor Chriſtus vocat, & qui congratulãtur, facilè ex literæ contextu conijci po-
teſt, eſſe angelos, nam ſubdit Chriſtus, quòd gaudium fit in cælo coram angelis Dei ſuper vno
peccatore pœnitentiam agente: Congratulantur enim angeli cum Deo de noſtra conuerſione,
& gaudent in noſtro bono profectu. Eos ergo alloquitur Chriſtus dicens: *Congratulamini mi-
hi, quia inueni ouem, quę perierat:* quibus itidem verbis innuit, quantum conuerſione peccato-
ris gaudeat, maximum enim quodque gaudium occultari non poteſt, quin cum amicis com-
municetur. Expende etiã, quòd non dixit, congratulamini oui, ſed, congratulamini mihi; quia
ouis non meritis ſuis, ſed meritis, & diligentia paſtoris inuenta eſt, quare gaudium illius eſſe
debet, qui eam inuenit, & pro ea inuenienda laborauit, &c. Huc vſque Stella. Dicamus igitur
& nos cum D. Ambroſio declarante illud Dauidicum: *Erraui ſicut ouis, quæ perierat, quære* *Pſalm. 119.*
(ζήτησον, alij habent viuifica, qui videntur legiſſe ζῆσον) *ſeruum tuum, quoniam mandata tua
nõ ſum oblitus:* Dic & tu iniquitates tuas vt iuſtificeris. Quod lapſum fateris in eo tibi cum om-
nibus commune conſortium, quia nemo ſine peccato; negare hoc, ſacrilegium eſt, ſolus enim
D Deus ſine peccato eſt, confiteri hoc Deo, impunitatis remedium eſt. Erraui, inquit, ſed qui er-
rauit in via, poteſt redire in viam, reuocari poteſt in viam. Et pulchrè addidit, *ſicut ouis, quæ pe-
rierat.* Non enim perit, qui agnoſcit errorem, *quære,* inquit, *ſeruum tuum, quoniam mandata
tua non ſum oblitus.* Veni ergo Domine Ieſu, quære ſeruum tuum, quære laſſam ouem tuam,
veni paſtor quære ſicut oues Ioſeph. Errauit ouis tua, dum tu moraris in montibus. Di-
mitte nonaginta nouem oues tuas, & veni vnam quærere, quæ errauit; Veni ſine canibus,
veni ſine malis operarijs, veni ſine mercenario, qui per ianuam introire non nouerit, veni
ſine adiutore, ſiue nuncio iam dudum te expecto venturum, ſcio enim venturum, quoniam
mandata tua non ſum oblitus, veni non cum virga, ſed cum charitate ſpirituque manſuetu-
dinis. Noli dubitare relinquere in montibus nonaginta nouem oues tuas, quia in monti-
bus conſtitutas lupi rapaces incurſare non poſſunt. Ad me veni, quem luporum grauium ve-
xat incurſus. Ad me veni, quem eiectum è paradiſo ſerpentis diu vlceris venena pertentant,
quia erraui à gregibus illis tuis ſuperioribus. Nam & me idem collocaueras, ſic ab ouilibus

tuis

tuis lupus nocturnus auertit. Quęre me, quia ego te requiro. Quęre me, inueni me, ſuſci- E
pe me, porta me. Potes inuenire, quem tu requiris, dignare ſuſcipere, quem inueneris,
impone humeris, quem ſuſceperis; veni ergo domine, quia etſi erraui, tamen mandata tua
non ſum oblitus, ſpem medicinæ reſeruo, veni domine, erraticam ſolus es, reuocare qui
poſſis, & quos reliqueris, non mœſtificabis, & ipſi enim peccatoris reditu gratulabuntur.
Veni, vt facias ſalutem in terris, in cęlo gaudium. Veni ergo, & quære ouem tuam iam
non per ſeruulos, non per mercenarios, ſed per temetipſum. Idem D. Ambroſius cùm ab euan
geliſta Luca tres recenſeantur parabolæ ouis videlicet, quæ perierat, & inuenta eſt: drachmæ
mulieris, quæ perierat, & inuenta eſt: filij, qui mortuus erat, & reuixit; per patrem Deum, per
paſtorem Chriſtum, per mulierem eccleſiam intelligi aſſerit. Chriſtus, inquit, te ſuo corpore
vehit, qui tua in ſe peccata ſuſcepit, quærit eccleſia, recipit pater. Quaſi paſtor reuehit, quaſi
mater inquirit, quaſi pater veſtit. Prima miſericordia, ſecunda ſuffragatio, tertia reconcilia-
tio, ſingula ſingulis quadrant; redemptor ſubuenit, eccleſia ſuffragatur, author reconciliatur.
Eadem diuini operis miſericordia, ſed diuerſo pro meritis noſtris gratia: Ouis à paſtore laſſa
reuocatur, drachma, quæ perierat, inuenitur, ad patrem filius ſuis veſtigijs redit, & pleno con- F
demnati erroris regreditur pœnitentia. Vnde bene ſcriptum eſt. *Homines, & iumenta ſaluos fa*
Pſalm. 35. *cias domine*: Quæ ſunt iſta iumenta? Dixit Propheta: *Semen Iſrael in ſemen hominum, & Iu-*
Ierem. 31. *da in ſemen animalium* Itaque Iſrael quaſi homo ſaluatur, quaſi ouis Iuda colligitur, malo er
go filius eſſe, quam ouis. Ouis enim à paſtore reperitur, à patre filius honoratur. Gaudeamus
igitur quoniam ouis illa, quæ perierat in Adamo, leuatur in Chriſto. Humeri Chriſti crucis
brachia ſunt. Illic peccata mea depoſui, in illa nobilis patibuli ceruice requieui. Ouis illa gene-
ra eſt vna, non ſpecie. Omnes enim vnum corpus ſumus, ſed multa membra, & ideo ſcriptum
eſt. *Vos autem corpus eſtis Chriſti, & membra ex membris eius*. Venit igitur filius hominis ſal-
uum facere, quod perierat, omnes ſcilicet. Quia ſicut in Adam omnes moriũtur, ita & in Chri
ſto omnes viuificabuntur. Diues igitur paſtor, cuius nos omnes centeſima portio ſumus. Habet
angelorum, habet archangelorum, dominationum, poteſtatum, thronorum, aliorumq; innu-
merabiles greges, quos in montibus dereliquit. Qui quoniam ſunt, rationabiles, non immeri-
to hominum redemptione lætantur. Quanquam hoc quoque proficiat ad incentiua probita-
tis, ſi onus quiſque conuerſionem ſuam gratam fore credat cœtibus angelorum, quorum, aut G
affectare patrocinium, aut veteri debet offenſam. Et tu igitur eſto angelus lætitiæ, gaudeant
de reditu tuo. Non otioſum etiam, quòd mulier illa, drachma lætatur inuenta: Non mediocris
hæc drachma eſt, in qua principis eſt figura. Et ideo imago regis ſenſus eccleſiæ eſt. Oues ſu-
mus, oremus, vt ſuper aquam refectionis nos collocare dignetur. Oues, inquam, ſumus, peta-
mus paſcua: Drachmæ ſumus, habeamus pretium: Filij ſumus, feſtinemus ad patrem &c. Iſi-
dorus Peluſiata in epiſtola ad Herminum comitem ſcribit, amiculum illud, quod ſacerdos hu
Amiculum ſacerdotis ex lana quid notet. meris geſtat, atque ex lana, non ex lino contextum eſt, ouis illius, quam dominus aberrantem
quæſiuit, inuentamque humeris ſuis ſuſtulit, pellem deſignare. Epiſcopum enim, qui Chriſti
typum gerit, ipſius munere fungi, atque ipſo etiam habitu illud omnibus oſtendere ſe boni il-
lius, ac magni paſtoris imitatorem eſſe, qui gregis infirmitates ſibi ferendas propoſuit. Porrò
fit, vt nonnulli recedentes ab eccleſiæ gremio poſtmodum admoniti redire recuſent, quos non
Oues ſponte errantes. aliter, atque oues ſponte errantes, puniendos eſſe, &, vt reſipiant, cogendos ſcribit D. Auguſti-
nus in epiſtola de modo coercendi hæreticos ad Bonifacium comitem: Mirum eſt inquit, quo-
modo ille, qui pœna corporis ad euangelium coactus intrauit, ſolus illis omnibus, qui ſolo ver H
bo vocati ſunt, in euangelio laborauit, & quem maior timor compulit ad charitatem, eius per
fecta charitas foras dimiſit timorem. Cur ergo nõ cogeret eccleſia perditos filios, vt redirent,
ſi perditi filij coegerunt alios, vt perimat? Quamuis etiam illos, quos non coegerunt, ſed tan-
tummodo ſeduxerunt, ſi per terribiles, ſed ſalubres leges in eius gremio reuocentur, blandius
pia mater amplectitur, & de illis multo amplius, quam de ijs, quos nunquam perdiderat, gra-
tulatur. An non pertinet ad diligentiam paſtoralem etiam illas oues, quæ non violenter erep-
tæ, ſed blandè, leniterq; ſeductæ à grege aberrauerint, & ab alienis ceperint poſſideri, inuentas
ad ouile dominicum, ſi reſiſtere voluerint, flagellorum terroribus, vel etiam doloribus reuoca-
re, præſertim quoniam ſi apud fugitiuos, & prædones ſeruos fœcunditate multiplicentur, plus
habet iuris, quòd in eis dominicus character agnoſcitur, qui in eis, quos ſuſcepimus, nec tamen
rebaptizamus, minimè violatur. Sic enim error corrigendus eſt ouis, vt non in ea corrumpatur
ſignaculum redemptoris: neque enim, ſi quiſquàm, regio charactere aſſignato, deſertore ſigne
tur, & accipiat indulgentiam, atque ille redeat ad militiam, ille autem eſſe in militia, in qua
nondum erat, incipiat, in aliquo eorum character ille reſcinditur, an non potius in ambobus

agno-

A agnoſcitur,& honore debito, quoniam regius eſt,approbatur? Quia ergo non poſſunt malum
eſſe oſtendere, quo coguntur, nec ad bonum ſe cogi oportere, contendunt,ſed à Chriſto coa-
ctum oſtendimus Paulum. Imiratur itaq; eccleſia in iſtis cogendis dominum ſuum,qui prius,
vt neminem cogeret,expectauit,vt de fide regum, atque gentium prædicatio prophetica com-
pleretur. Etiam hinc non abſurdè intelligitur illa apoſtolica ſententia,vbi B.Paulus dicit: *Pa-*
rati vlciſci omnem inobedientiam cùm completa fuerit prior obedientia veſtra; vnde & ipſe domi- 2. Corinth. 10.
nus ad magnam cænam prius adduci iubet conuiuas,poſtea cogi. Porrò ouis itidem pro Chri- *Ouis pro*
ſtiano populo hoc eiuſdem euangeliſtæ Lucæ loco accipitur: *Ecce ego mitto vos ſicut agnos inter* *Chriſtiano*
lupos. Lupus verò pro hæretico,videlicet ex ſententia D.Ambroſij in hæc verba ſcribentis:con- *populo.*
traria,inquit,ſunt iſta ſibi animalia, vt alia ab alijs deuorentur. Sed bonus paſtor lupos gregi Cap. 10.
ſuo non timere nouit,ideoque iſti diſcipuli,(de quibus Scriptura loquitur)non in prædam,ſed
in gratiam diriguntur. Solicitudo enim boni paſtoris efficit, vt lupi in agnos audere nihil poſ-
ſint. Mittit ergo agnos inter lupos,vt compleretur illud; *tunc lupi,& agni ſimul paſcentur.* Et
quoniam proximè de vulpe nobis non ingratus tractatus euaſit, ſi iudicium veſtrum fidele in
B figura minuſculi animantis expertus ſum, præſumo, quòd profunda myſteria, quæ luporum
ſpecie velantur, ſtudiorum veſtrorum poſſim aperire ſuffragio. In ſpecie vulpium hæreticos ſi- *Vulpes hæ-*
gnificari ſuperius expreſſimus,qui promittunt nomine, quòd Chriſtum ſequantur, ſed ſtudio *retici.*
fraudis abiurant;hos non ſuſcipit dominus,ſed à ſuo nido arcet,& prohibet. Lupi quid ſignifi- *Lupi.*
care videantur debemus aduertere. Beſtiæ nempe ſunt, quæ inſidiantur ouilibus, circa paſto-
rales verſantur caulas,habitacula domorum intrare non audent, ſomnum canum,abſentiam,
aut deſidiam paſtoris explorant, ouium guttur inuadunt, vt citò ſtrangulent,feri,rapaces, ij-
demq; natura corporis rigidiores,vt ſe facilè non poſſint inflectere, impetu quodam ſuo ferun-
tur,& ideo ſæpe læduntur. Tum præterea ſi quem priores hominem viderint,vocem ei quadam
naturæ vi feruntur eripere: Si autem homo prius eos viderit, exagitari memorantur. Et ideo
mihi cauendum eſt, ne ſi in hodierno tractatu ſpiritualium myſteriotum gratia non potuerit
refulgere,lupi me prius vidiſſe credantur,& ſolemne vocis extorſiſſe ſuffragium: Nonne lupis
iſtis hæretici comparandi ſunt, qui inſidiantur ouibus Chriſti, fremunt circa caulas nocturno
magis tempore, quàm diurno? Semper enim perfidis nox eſt,qui lucē Chriſti obſcænæ nebulis
C interpretationis obducere,& quantum in ipſis eſt fuſcare conantur. Verſantur ergo circa cau-
las,ſtabula tamen Chriſti intrare non audent. Et ideo non ſanantur, quia in ſtabulum ſuum
non vult eos Chriſtus inducere, in quo curatus eſt ille, qui de Hieruſalem deſcendens incidit
in latrones: quem vulneribus alligatis, infuſo oleo,& vino, imponens in iumentum ſuum Sa-
maritanus ille duxit in ſtabulum,& ſanandum ſtabulario dereliquit. Non accipiunt ergo me-
dicinam,qui medicum non requirunt. Si enim requirerent,non derogarent. Explorant paſto-
ris abſentiam,& ideo paſtores eccleſiarum,vel necare,vel in exilium agere contendunt: quia
præſentibus paſtoribus oues Chriſti incurſare non poſſunt. Spoliare ergo gregem domini,&
diripere conantur, qui corporea quadam mentis intentione duri, ac rigidi nequaquam ſolent
à ſuo errore deflectere. Et ideo apoſtolus ait: Hæreticum hominem poſt vnam correptionem Tit. 3.
deuita,ſciens quia ſubuerſus eſt,qui eiuſmodi eſt. Hos ſcripturæ verus interpres illudit, vt ina-
nes ſuos in vanum effundant impetus,& nocere non poſſint. Qui ſi quem verſuta diſputationis
ſuæ circumſcriptione præuenerint,faciunt obmuteſcere. Mutus eſt enim,qui verbum Dei non
eadem qua eſt gloria confitetur. Caue ergo ne tibi vocem tollat hæreticus,ſi prior cum non ip-
D ſe deprehēderis: Serpit enim,dum latet eius perfidia. Si autem cōmenta impietatis eius agno- 2. Tim. 2.
ueris,iacturam piæ vocis timere non poteris. Caue igitur verſutæ diſputationis venena; animā
petunt,guttur inuadunt,vitalibus vulnus affigunt. Graues ſunt morſus hæreticorum, qui ipſis
grauiores,& rapaciores beſtijs,nullum auaritiæ finem,impietatiſque nouerunt. Nec vos mo-
ueat, quod formam prætendere videntur humanam, quoniam etſi foris homo cernitur, intus
beſtia fremit. Et ideo eos lupos eſſe non dubium eſt,iuxta domini Ieſu ſententiam,qui ait: *At-*
tendite vobis à falſis prophetis,qui veniūt ad vos in veſtitu ouium, intus autem ſunt lupi rapaces; Matth. 7.
ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Si quis ergo ſpecie mouetur,fructum interroget. Audis ali-
quem ſacerdotem dici, rapinas eius non agnoſcis,veſtitum ouis habet, facta prædonis. Foris
ouis,intus lupus eſt: qui modum non habet rapinarum,qui tanquam in nocte Scythico mem-
bra duratus gelu, cruentus ora, circumuolat quærens quem deuoret. Nonne vobis videtur lu- 1. Petr. 5.
pus, qui humanæ necis inſaturabili crudelitate fidelium morte populorum rabiem ſuam ex-
plere deſiderat? Vlulat iſte,non tractat,qui negat vocis authorem,& ſacrilego ſermone beſtia-
le murmur obſtrepit, qui non confitetur dominum Ieſum æternæ præſulem vitæ. Audiuimus
eius vlulatus,cùm in orbem gladius mitteretur. Dentes aſperos,ora tumida præferebat,& pu-

tabat

Digitized by Google

tabat quod vocem omnibus abſtuliſſet, quam ſolus amiſerat. Et ideo, vt hos lupos effugere E poſsimus, docet dominus quid ſequamur dicens: *Nolite portare ſacculum* &c. In eodem etiam ferè ſenſu oues, & lupos accipit hoc loco D. Chryſoſtomus, ſed ſancti, & boni cur, ſicuti oues eſſe dicantur, mali verò non ſicuti lupi, ſed ſimpliciter lupi, etiam explicat, rationemq; prius afferr, cur Ieſus Chriſtus diſcipulos ſuos tanquam oues inter lupos mittat: omne malum, inquit; *Malum ex inſperato minus graue.* quod naſcitur ex inſperato, nimis eſt graue; quod autem expectatur antequam accidat, poſtquam acciderit, leuius inuenitur: Ideo præſcius dominus futurarum perſecutionum, præmonet apoſtolos dicens: *Ecce ego mitto vos, ſicut oues in medio luporum*, vt cum periculum illud eueneri t, non quaſi nouum perhorreſcant, ſed tanquam cognitum fortiores excipiant. Ecce ego, qui menſurata ſpacia conſtitui diei, & noctis; ecce ego, qui turbidum mare, quaſi feram cauea, ſic in ſua littora clauſi, & quaſi indiſſolubili catena præcepto ligaui. Ideo dixit, ecce ego mitto vos, vt dum mittentis poteſtas conſideratur, periculi magnitudo non timeatur. *Sicut oues* Nō humanæ naturæ beneficium tollo, ſed ouilis patientiæ opus iniungo. Non indignentur ſerui vocabulum ouis accipere, cum ſciant dominum ſuum, nomen agni portaſſe: *Ecce agnus Dei, ecce, qui tollit peccata mundi* Et quomodo, inquit, proficiemus oues contra lupos? Ouium mā- F ſuetudo nō poteſt reſiſtere luporum crudelitati. Luporum crudelitas miteſcere neſcit, niſi gratia Chriſti faceret, quod ipſa natura fieri negat. Non veſtra virtus, aut ſolertia æſtimatur, aut laudatur in vobis, ſed nominis mei poteſtas intelligatur, vt glorificetur per vos, quia fortior eſt gloria Dei, quàm rerum natura. *Sicut oues*. Cùm cœperint vos lupi vellicare, nolite reſiſtere, aut vociferati ſcientes, quia niſi vos ſpoliati fueritis, alij non veſtientur, ideſt, niſi vos mortui fueritis, alij non viuent. Nec timeatis hanc vellicationem præſentem. Cùm enim ætas reſurrectionis aduenerit, alia ſuper vos lana immortalitatis naſcetur. Quamdiu autem, propter inſtigationem diaboli, gentes permanſerint lupi, dorſum illis præſtate ad vellicandum: Cùm autem per patientiam veſtram lupi illi facti fuerint agni, præbete illis tanquam oues lac doctrinæ. Manifeſtum quidem eſt, quia oues appellat propter manſuetudinē: non timentes autem Deum, lupos propter crudelitatem. Sed hoc videamus, quare iſtos quidē dixit, quaſi oues, illos autem non quaſi lupos, ſed lupos. Si enim iſtos propter ſolam cauſam manſuetudinis oues dixiſſet, quoniam natura quidem homines erant, manſuetudine autem oues, vtique illos quaſi lupos dixiſſet, quoniam & illi, etſi crudelitate quaſi lupi erant, tamen G natura ſimiliter homines erant. Puto ergo iſta ratione iſtos quaſi oues dictos, illos autem non quaſi lupos, ſed ad plenum lupos, quoniam homo Dei, quamuis fuerit bonus, tamen ſemper habet aliquid in ſe mali ſecundum carnem quaſi homo, & ouis quidem dicitur propter quod bonus; quaſi ouis autem, qua non ad plenum bonus. Qui autem Deum non cognoſcit, nihil in ſe boni poteſt habere propterea lupus dicitur, non quaſi lupus, quia nihil boni habet in ſe, quia *Deum non cognoſcens lupus eſt.* in ſe non cognoſcit Deum. Cauſa eſt iſta, quia omnes homines ſecundum carnis naturam mali ſumus, & ſicut dicit apoſtolus, natura ſumus filij iræ, ſed per timorem Dei efficimur boni. Quamuis autem per timorem Dei efficimur boni, tamen ſemper aliquid naturalis mali remanet in natura hominum. Ergo ſi natura carnalis compellit fieri malum, timor Dei retinet eum apertè à malo. Hominem non cognoſcentem Deum, aut cognoſcentem quidem, ſed non timentem, natura compellit facere malum, & timor Dei non retinet à malo, & ideo non poteſt eſſe in illis aliquid boni, niſi fortè propter homines, quando ipſum non eſt bonum, ſed malum, quod eſt propter Deum. Quicquid autem non eſt ex fide, peccatum eſt. Ideo ſancti quidē quaſi oues, mali autem non quaſi lupi, ſed ad plenum vocantur lupi. Nec moueat te, quòd etiam H Chriſtus quaſi ouis eſt dictus, non ouis, cum ſit totus bonus. Ibi enim perſona Chriſti non comparata eſt ad perſonam ouis: Sed occiſio Chriſti, ſicut occiſio ouis. Denique ita ſubiungit; Sic non aperuit os ſuum in humilitate: nam nec ouis cùm ducitur ad occiſionem, aliquam vocem emittit, hic autem perſona apoſtolorum comparata eſt ad ouium mores, nō miſſio eorum ad miſſionem ouium, ideſt, apoſtoli ipſi dicti ſunt ſicut oues, nō miſſio eorum ſicut miſſio ouiū: non enim mittuntur aliquando oues ad lupos, nec comparat aliquis poſſibile impoſſibiliter, *Homil. 19. Cap. 7.* vnde alibi dictus eſt agnus, non quaſi agnus. Idem D. Chryſoſtomus in declaratione horum Saluatoris verborum apud D. Matthæum: *Attendite à falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces, à fructibus eorum cognoſcetis eos* &c. Quæ *Veſtimenta ouilia.* ſunt, inquit, veſtimenta ouilia? Species videlicet ſimulatæ religionis. Eleemoſyna ſimulata veſtimentum ouile eſt, non opus ouile, ieiunium ſimulatum veſtimentum ouile eſt, non opus ouile, oratio ſimulata, veſtimentum ouile eſt, & non opus ouile, & cæteræ ſpecies pietatis, quibus ſe veſtiunt lupi rapaces, nulla autem res ſic exterminat bonum, quemadmodum ſimulatum bonum, nam manifeſtum malum, quaſi malum fugitur, & cauetur, malum autem ſub

ſpe-

A ſpecie boni celatum,dum non cognoſcitur,nec cauetur,ſed quaſi bonum ſuſcipitur,& ideo cō-
iunctum bono exterminat bonum. Sic ſerui diaboli tunc peſſimè chriſtianitatem corrumpunt,
quando ſe ſimulant Chriſtianos, de quibus admonet diſcipulos ſuos Chriſtus: Magis autem
nos omnes per illos dicens:attēdite à falſis prophetis, quia magna virtus eſt hominum cogno-
ſcere malum,& firma tutela ſalutis,eſt,ſcire , quem fugias. Quamuis verò oues propriè Chri-
ſtiani dicuntur,& veſtimentum ouile, eſt ſpecies Chriſtianitatis ; Sic per falſos hos prophetas
hæreticos Chriſtianos intelligi ibidem oſtendit Chryſoſtomus,qui nimirum hæretici à foris in
ſchemate Chriſtiani,inquit,videntur, ab intus autem confeſſionis efficacitate gentiles , & iſti
multo periculoſiores ſunt,quàm hæretici Iudaici,quia illi quidem reiecti ab apoſtolis,& nota-
ti extra conuentum Chtiſtianorum erratici vagabantur ; hæretici & quoſdam furtim corrum-
pebant incautos. Iſti autem quaſi fundati Chriſtiani, & eccleſias ſuas habentes, atque regen-
tes,palam cum libertate ſubuertunt;Et ne adhuc dicat hæreticus , quia de veris doctoribus lo-
quitur , qui Chriſtiani quidem ſunt , tamen peccatores ſunt:omnis enim Chriſtianus,qui pec-
catum facit,falſus dicitur Chriſtianus,qui inquam,non pænitet de peccato . Attamen de iſtis
B peccatoribus Chriſtianis,ſed de hæreticis doctoribus loquitur,quia non tantùm dixit , *qui ve-
niunt ad vos in veſtimentis ouium* , ſed addidit , *ab intus autem ſunt lupi rapaces :* Chriſtiani
enim doctores etſi fuerint peccatores ſerui quidem carnis dicuntur,quia vincuntur à carne,ta-
men propoſitum non habent perdere Chriſtianos,& ideo non dicuntur lupi rapaces. Vides er-
go,quia manifeſtè de hæreticis doctoribus dicat,qui eo propoſito ſchemata Chriſtianorum ſu-
ſceperunt,prouidente diabolo,vt Chriſtianos iniquo ſeductionis morſu dilaniēt. De qualibus
lupis ad Epheſios dicebat apoſtolus: *Scio,quia poſt diſceſſum meum introibūt lupi graues in vos ,* Actor. 20.
non parcentes gregi , & ex vobis ipſis exibunt peruerſa loquentes , vt abducant diſcipulos poſt ſe .
Ecce doctores hæretici dicuntur à Chriſto deuoratores,quare ſi ab eis eruditus es,raptus es,nō
eruditus,non paſtus;Si baptizatus es ab eis,deuoratus es,non ſaluatus,nam luporum eſt deuo-
rare,non ſaluare. Quid ergo eſt? ex fructibus eorum cognoſcetis eos , fructus enim hominis eſt
confeſſio fidei eius,& opera conuerſationis ipſius ; Si ergo videris hominem Chriſtianum ſta-
tim conſidera,ſi confeſſio eius conueniat cum ſcripturis, verus eſt Chriſtianus;ſi autem non eſt
quemadmodum Chriſtus mandauit,falſus eſt:Sic enim & Ioannes , cùm de hæreticis ſcripſiſ-
C ſet epiſtolam,non dixit;ſi quis venerit ad vos non habens nomen Chriſti, nec aue ei dixeritis :
Sed,ſi quis non attulerit iſtam doctrinam. Indicium Chriſtianitatis non ad nomen Chriſti re-
tulit,ſed ad confeſſionem,quia non nomen ſolum Chriſti Chriſtianum facit,ſed etiam veritas
Chriſti,quia in nomine Chriſti multi ambulant, in veritate autem eius pauci . Deinde vide ,
Nunquid ouis lupum perſequitur aliquando?Non,ſed lupus ouem. Sic Iudæi Chriſtum, non
Chriſtus Iudæos,hæretici Chriſtianos,non Chriſtiani hæreticos. Ergo ex fructibus eorum co-
gnoſcetis eos. Si quis lupum cooperiat pelle ouina,quomodo cognoſcas illum, niſi aut per vo-
cem,aut per actum?Ouis inclinata deorſum balat, lupus in aera conuertit caput ſuum contra
cælum,& ſic vlulat. Qui ergo ſecundum Deum vocem humilitatis,& confeſſionis emittit,ouis
eſt:Qui verò aduerſus veritatem turpiter blaſphemijs vlulat contra Deum,lupus eſt,ſicut dicit
propheta de illis: *Iniquitatem in excelſo locuti ſunt , poſuerunt in cælum os ſuum .* Ouis herbas Pſalm. 72.
mādúcat,lupus carnibus delectatur. Quem videris ergo de pratis ſcripturarum herbas floridas
Iuſtitiæ colligētem, ouis eſt;quem videris autem in ſanguine perſecutionis gaudentem, lupus
eſt . Aliqui verò hanc Chriſti ſententiam intelligunt de omnibus hypocritis , qui foris oſten-
D dunt,quod reuera non ſunt. Sed de hypocritis hic quidem agere,cōcedit Toſtatus, ſed de om-
nibus intelligi hypocritis , negat, quia hypocrita, inquit,vt hypocrita,ſibi ſoli tantùm nocet ;
hic verò illi intelliguntur,qui nocent alijs,quales, inquit , ſunt falſi prædicatores cùm nullum
maius nocumentum eſſe queat,quàm veræ fidei corruptio,& ſimulata veritas. Intrinſecus au-
tem ſunt lupi rapaces , ideſt , intrinſecus habent deſiderium deſtruendi , & peruertendi veram
fidem. Iſtiuſmodi hypocritæ,qui mentem lupinam habent ſub ouina pelle, intelligūtur etiam
per oues illas , quas Saluator noſter Hieroſolymam veniens ad celebrandum paſcha apud Io-
annem, templo eiecit,quia ſicut oues exterius frequenter apparent pulchræ , & albæ , ſæpe ta-
men interius ſunt morbidæ, & ſcabioſæ ſub lana . Dicuntur modò etiam lupi ſub ouilla pelle ,
eidem Chryſoſtomo in homil. de recipiendo Seueriano, adulatores, & maligni : Non eſt,in-
quit,amicus tutus,non frater firmus , ſublatum eſt charitatis bonum,ciuile bellum habet om-
nes,ac ne id quidem apertum,ſed obumbratum. Innumerabiles vbique perſonæ,ſimulatæque
facies. Multa ouium vellera,innumeri vbique lupi ſub his occultati,vt inter hoſtes iam aliquis
tutius vixerit,quàm inter hos,qui videntur amici;qui heri adulabantur,qui blandiebātur,qui
manus exoſculabantur, hodie repentè comperti ſunt eſſe lupi , abiectiſque perſonis , facti ſunt
omni-

Digitized by Google

omnibus accuſatoribus acerbiores &c. D. Hieronymus de omnibus quidem intelligi poſſe, B ait Euangeliſtæ ſupra citata verba, qui aliud habitu, ac ſermone promittunt, aliud opere demonſtrant, ſed ſpecialiter de hæreticis intelligi debere, qui videntur, inquit, continentia, caſtitate, ieiunio, quaſi quadam pietatis ſe veſte circumdare, intrinſecus autem habentes animum venenatum, ſimpliciorum fratrum corda decipiunt. Et fructibus ergo animæ, quibus innocentiam ad ruinam trahunt, lupis rapacibus comparari. Ouis item pro innocentibus fidelibus, vt lupus pro hæreticis à Prudentio accipitur de Ario, & Fotino loquente:

latet & lupus ore cruento
Lacteolam mentitus ouem ſub vellere molli
Cruda per agninos exercens funera rictus
HAc ſeſe occultant Fotinus & Arius arte
Inuanes feritate lupi.

Et in fine ſui Periſtephani ouile etiam accipit pro grege Chriſtianorum, & fidelium & lupum pro ſeductore.

Sic tibi de pleno lupus excludatur ouili F
Agna nec vlla tuum capta gregem minuat
Sic me gramineo remanentem denique campo
Sedulus ægrotam paſtor ouem referas.
Sic cum lacteolis caulas compleuerit agnis
Raptus & ipſe ſacroſis comes Hippolyto.

Apud Eſaiam, vbi dicitur: *Et compaſcet lupus cum agno, & pardus accubabit hædo, & vitulus, & taurus, & leo ſimul paſcentur & puer paruulus aget eos, & bos, & vrſus compaſcent, & catuli eorum ſimul erunt, & leo & bos ſimul veſcentur paleis.* D. Cyrillus, per agnum, & hædum aliaque innocua, & mitia animantia manſuetos, placidos, mites, & ſanctos: per leonem verò pardum, lupum, & vrſum, homines naturæ contrariæ intelligit. Cùm enim prius humanũ genus in duas gentes diuiſiſſet, in Iudæos ſcilicet, & gentes eos, qui Idola colunt, ait: Iudæi legis pædagogia velut manſuefacti, & iuſtitiæ conformatione cicurati vitam coluerunt hominibus dignam: Illi verò alij, ideſt, qui ſimulachris inanimis ſeruierunt, rectricem legem non habentes, mente ſæua præditi extiterunt, & agreſtes, & rapaces auaritiæ addicti, impetuoſi, & proni ad voluptates, G eaſq; turpiſſimas, & ad omnia fœdiſſima pręcipites, quorum alius lupo aſſimilis erat, alius pardis vicinus, & conformis propterea quod mentem pluribus, & varijs perturbationibus, & affectibus notatam quaſi & commaculatam haberet; alius verò animo impotens, & effrenis rapacitate, facilè perſequẽs, in vita leonibus aſſimilis extitit. Verũ hi adeo efferatis & morib. & motibus innutriti, Chriſto eos ad manſuetiſſimã, & ſanctã vitã transformante, crudelitate ſua relicta, & reiecta vitam hominibus conuenientem nimirum, quæ cum manſuetudine coniuncta eſſet, excoluerunt; crediderunt enim Chriſto dicenti: *Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite, quia mitis ſum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris.* Itaque vnà cum fide lucrifecerunt, & veteris immanitatis abolitionem, & vt boni eſſent, & mites, & vt vnà cum ſanctis verſarentur. Nuncupati ſunt enim conciues ſanctorum, & domeſtici Dei. Hoc nobis arbitror propheticum ſermonem hiſce verbis variè ſubnotare: *Compaſcet enim*, inquit, *lupus cum agno, & pardus accubabit hædo*, ideſt, contigua erunt, & coniuncta per Chriſtum ſæua cum mãſuetis, & quæ nullo modo ſacra erant, cum ſacris. Nam Iſrael quatenus lege inſtitutus eſt, & probitatem morum cognitam perſpectamque haberet, placidus erat, & mitis ſimul & ſanctus, H & quaſi oui, & capræ conſimilis: Ambo ſiquidem ſacra ſunt & munda animalia, & pręterea ab ipſa natura ad manſuetudinem effecta. Lupus autem, pardus, & leo immania ſunt naturaliter, nec inter ſe congregabilia: At in Chriſto hoc quoque perfectum eſt. Conſociati ſunt enim inter ſe mutuo Iudæi, & Græci, communem veluti capientes cibum, euangelicam ſcilicet, & apoſtolicam pręedicationem, & vni paſtori omnium principi ſubditi, qui paſcere nouit ſicut dicit propheta, in paſcuis bonis, & in loco pręingui. Sed & vitulus, inquit, & leo, & taurus ſimul paſcentur. Videtur autem vitulum appellare nouitium, & recentem credentiũ populum, in Chriſto ſcilicet pueraſcentem; taurum autem fortaſſis Iſraelem, velut veteranum; Cùm enim tener ſit vitulus, taurus prior eſt, & maturior tempore. Vel per vitulum deſignat eum, qui cognitione, & virtute eminet. Quale eſt, quod dicitur, puſillos cum magnis, & ſeniores cum iunioribus benedicere iuxta vocem pſallentis. Nouit verò & ſapientiſſimus Ioannes mentis, & animi ętatem talem. Scribit igitur & patribus, & paruulis, & præterea adoleſcentibus comparans, vt arbitror, menſuram cuiuſque mentis, & notitię, & diuinę cognitionis corporum ętatibus. Paſcentur itaque, inquit, ſimul, & in vno loco, & vitulus, & taurus, & leo. Tum cõmodè vitulo, & tauro

Manſueti, & immanes qui.

A ro leonem adiungit, vt rurſus ænigmaticè & obſcurè ſubintelligas fide iuſtificatos, & ſceptro Chriſti omnium noſtrum Seruatoris ſubiectos, non ex ſolis eſſe mundis, & ſanctis, nempe ex placidis, & mitibus, id eſt, ex lege manſuefactis, ſed etiam ex agreſtibus, videlicet ex gentibus, conglutinante, & ad concordiam animorum componente eos omnium noſtrum Seruatore Chriſto, & bonum inde etiam in filios filiorum, id eſt, ex ipſis natos, tranſmittente. Nam huc etiam propagatur à nobis pax Chriſti, & conſenſionis animorum, & fidei bonum. Iſtuc enim puto oſtendit cùm adijcit: *Simul catuli eorum erunt, & leo, & bos ſimul veſcentur paleis*, inquit, Obſerua, quod dicit non mite in alimentum feris vſitatum, ſed in mitis nutritionem ferum demigrare. Carniuora quippe planè ſunt vrſus, & leo, bos autem, & vitulus, ouis, & hædus non ita, ſed herbas carpunt huiuſmodi animantia. Atqui à conſuetis, ac ſolitis, inquit, ſylueſtria recedent, & potius ad cibaria manſuetorum tranſibunt, & illa veſcentur palea. Typus autem doctrinæ poſſit eſſe hæc paſti . Eſt igitur intelligendum, ante fidem in Chriſtum improbos habuiſſe præceptores, pecuinam illis tradentes doctrinam, & porrò ſuadentes perditiſſima, & corruptiſſima conſectari. At vbi ad

B agnitionem Dei, qui verè Deus eſt, vocati ſunt, tum ſimul à priſtino errore, & doctrinis, in quibus enutriti, & educati ſunt deſciuerunt, floridum, & delitijs affluentem paſtum euangelicarum inſtitutionum ſimul cum Iſraelitis ſectantes. Iacobus de Vitriaco verò in concione natiuitatis Domini explicaturus, *& puer nobis natus eſt*, &c. Hic eſt, inquit, ille puer, de quo dixit Eſaias; *Vitulus, & leo, & ouis ſimul morabuntur, & puer paruulus minabit eos*, id eſt, qui ſe per contritionem Deo immolat, & is, qui alios cruciat, & is, qui in innocentiæ ſimplicitate perdurat, intra caulas ſanctæ eccleſiæ conuenient ſub ducatu pueri, id eſt, Chriſti, qui minabit eos. Et iterum: *Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hædo accubabit*. Quia, qui prius fuerat raptor, quieſcet in pace cum manſueto, & pardus, id eſt, peccatorum ſuorum maculis varius, cum eo, qui ſe deſpicit, & peccatorem fatetur, humiliabitur. Rurſus D. Hieronymus pauperes, & humiles per agnos, & hædos; per leones, & pardos diuites, & potentes intelligit, nec non & qui eccleſiam perſequuntur, refutans primò Iudæorum noſtrorumque Iudaizantium ſententiam, qui iuxta literam hæc quoque futura, inquit, contendunt, vt in claritate Chriſti, quem putant in fine mundi eſſe venturum, omnes beſtię redigantur in mā-

Chriſtus puer paruulus dictus.

Pauperes & humiles.

Diuites, & potentes.

C ſuetudinem, & priſtina feritate depoſita lupus, & agnus paſcantur ſimul, & cętera cū cæteris, quæ nunc videmus ſibi eſſe contraria. Vt verò myſticum hæc habere ſenſum oſtenderet, interrogemus, inquit, eos, quid dignum ſit domini maieſtate, vt lupus, & agnus paſcātur ſimul, & pardus cum hædo accubet, & leo paleas comedat, &c. Niſi forte iuxta poetarum ſabulas aureum nobis Saturni ſeculum reſtituent; in quo lupi, & agni paſcentur ſimul, & mulſo vino plena current flumina, & de folijs arborum ſtillabūt mella dulciſſima, lacteiſq; fontibus omnia complebuntur. Quod ſi reſponderint prò beatitudine temporum hæc futura, vt abſq; cuiuſquam noxa homines bonis omnibus perfruantur, audiant à nobis, nihil eſſe bonū niſi virtutem & nihil malum niſi vitium, dicente pſalmiſta: *Quis eſt homo, qui vult vitam, & diligit dies videre bonos: Compeſce linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum, declina à malo, & fac bonum.* Diuitiæ autem, & ſanitas corporis, & rerum omnium abundantia, & his cōtraria, paupertas, infirmitas, & inopia etiam apud philoſophos ſeculi, nec inter bona reputantur, nec inter mala, ſed appellantur indifferentia. Vnde & ſtoici, qui noſtro dogmati in pleriſq; concordant, nihil appellant bonum, niſi ſolam honeſtatem, atq; virtutem; nihil ma-

Pſalm. 33.

D lum niſi turpitudinem. Cæterùm iuxta viuificantem ſpiritum facilis intelligentia eſt. Lupus enim Paulus, qui primò perſequebatur, & lacerabat eccleſiam, de quo dictum eſt, *Beniamin lupus rapax*, habitauit cum agno, vel Anania, à quo baptizatus eſt, vel Petro apoſtolo, cui dictum eſt: *paſce agnos meos*. Et pardus, qui prius nō mutabat varietates ſuas, lotus in fonte domini, accubauit cum hædo, non qui à ſiniſtris eſt, ſed qui immolatur in paſcha domini, & hoc notandum, quod non agnus & hædus habitent, & cùm accubent cum lupo, & pardo, ſed lupus, & pardus, agni & hædi imitentur innocentiam. Leo quoque prius ferociſſimus, & ouis, & vitulus pariter morabuntur, quod quotidiè cernimus in eccleſia, diuites, & pauperes, potentes, & humiles, reges, atque priuatos pariter commorari, & à pueris paruulis, quos apoſtolos intelligimus, & apoſtolicos viros imperito ſermone, ſed non ſcientia, regi in eccleſia. Qui cum inter ſe diſciplina domini fuerint fœderati, ita vt eorum quoq; familiæ coniungantur, tunc complebitur: Simul requieſcent catuli eorum, leo quoque non carnes comedet, ſed paleas, quo ſcilicet veſcatur cibo ſimplici. Et hic obſeruandum, quòd non bos carnes, ſed leo paleas comedat: Paleas in ſcriptura ſacra verba, ſimplicia puto intelligi, triticum autem, & interiorem medullam, ſenſum, qui inuenitur in litera, & frequen-

Geneſ. 49.

Palea & triticum quid denotent.

ter euenit, vt homines ſeculi myſtica neſcientes ſimplici ſcripturarum lectione paſcantur. E
Eſai.75. Idem Hieronymus in comment. horum eiuſdem prophetæ verborum; *tunc lupi & agni paſcentur ſimul, leo autem quaſi bos comedet paleas, & ſerpens terram quaſi panem*, tunc lupus, & agnus, inquit, paſcebantur ſimul perſecutor Paulus, & Ananias diſcipulus. Ille lupus, de
Geneſ.49. quo ſcriptum eſt: *Beniamin lupus rapax mane comedet prædam, & ad veſperam dabit eſcam*, ſiue, vt in hebraico dicitur, *diuidet ſpolia*. Cuius doctrina cibus fuit credentium, & qui toto orbe de ſuperatis aduerſarijs triumphauit. Agni autem credendi ſunt omnes, qui in veſtibus candidis ſequuntur agnum quocunque vadit; quos dominus Petro tradidit ad paſcendum dicens: *paſce agnos meos*. Leo quoque vt bos comedet paleas, quando viri diſertiſſimi,
Leo comedens paleas. & quondam apud ſeculum potentes, ſcripturarum ſe tradunt ruſticitati, vt nequaquam ſeculari paſcantur eloquentia, quæ inſtar mellis ſtillat de labijs meretricis, ſed vilitatem, & paleas ſequantur hiſtoriæ: donec multo labore, atque induſtria mereantur ad frumentum ſenſuum peruenire. Et conſiderandum, quod non bos vertatur in rabiem, ſed leo mutetur in manſuetudinem, & ſerpens etiam, qui obſeruabat hominis calcaneum, & cuius ab homine obſeruabatur caput, nequaquam aliorum nutrietur interitu, ſed terram ſiue puluerem quaſi panem comedet. Aut certè ſic intelligendum, quòd diabolus, qui prius homi- F
Serpens terram comedens quid ſignificet. num mortibus paſcebatur, eos tantùm comedat, qui puluis, ac terra ſunt. Per quæ omnia demonſtratur malorum in bonum commutatio: qui innoxij erunt, antiqua feritate depoſita, non foris, ſed in monte ſancto domini, hoc eſt, in eccleſia, & in confeſſione eius montis, à quo vulneratus eſt princeps Tyri, & qui exciſus de monte ſine manibus creuit in montem magnum, & impleuit orbem. Interrogemus in hoc loco Iudæos, & omnes, qui ſub nomine chriſtiano adhuc paleas comedunt ſcripturarum, quæ ventilabro domini à tritico ſeparatæ vento trađentur, & flammis, quæ beatitudo ſit æſtimanda, vt in mille annorum regno in Sion monte ciuitate Chriſti præſentis Ieruſalem, & in templo auguſtiſſimo lupi, & agni, leones, & boues, ſerpentes, & homines ſimul comedant, pariterque commorentur, & hi tantùm innoxij ſint, qui in monte ſancto domini habitauerint? Ex quo intelligimus omnes, qui extra montem fuerint, occidendos. Nudabitur ergo lupis, leonibus, pardis, vrſis, atque ſerpentibus, & cæteris beſtijs vniuerſus orbis, & immenſi ſaltus, & Aegyptiæ vaſtitas ſolitudinis, quæ venenatorum animantium fertilis eſt, & pro ſumma G
felicitate ciuitas ſancta, non ſolùm hominum, ſed & beſtiarum, & ſerpentium erit habitaculum, vt iuxta ſuperiorem prophetiam, habitet lupus cum agno, & pardus cum hædo, vi-
Eſai.c.11. tulus, & leo, & oues cum vrſis ſimul morentur, & puer paruulus regat eos & cæt. Cauſaque ſit tantæ felicitatis, quia repleta eſt omnis terra ſapientia domini. Cùm modò aries gregis ſui dux ſit, etiam myſticè, moraliterque pro quouis accipitur, qui alijs præeſt, dominaturque, ſiue temporaliter, ſiue ſpiritualiter. Apud Danielem, vbi dicitur: *Ecce aries*
Perſarũ regnum cur arieti comparatum. *vnus ſtabat ante paludem habens cornua excelſa, & vnum cornu excelſius altero, atque ſuccreſcens*, arietem inquit Benedictus Pererius, ſignificaſſe regnum Medorum, & Perſarum, ipſe angelus infra declarat. Cur autem regnum Perſicum arieti comparatum fuerit, non eſt, inquit, in promptu explicare. Solus interpretum Theodoretus eam reddidit rationem, quod ſicut aries ſua lana grauatur, & tam propter carnes, quam propter lanam neci datur, ita regnum Perſarum nimia opum abundantia, & imperij magnitudine quaſi grauatum, preſſumque tandem corruerit. Poſſit etiam illud addi, quod ſcribit Rupertus: Quæ-
Lib.8. de victor. verbi Dei 30. ſitu, inquit, dignum eſt, cur in viſione priori regnum Perſarum per ſimilitudinem vrſi, in H hac autem viſione, per ſimilitudinem arietis ſignatum fuerit. Ad quod congruè reſponderi poteſt, quia cauſæ diuerſæ, imò contrariæ regni illius fuere erga Dei populum. Cauſas illas tam longè diuerſas dicere non dubitauerim, quàm diuerſæ ſunt naturæ horum animalium, vrſi, & arietis, quorum alterum rapto, & cruore viuit, alterum innocuum, neque ſanguinem ſitit, neque rapto viuit. Promptum eſt hoc diſcerni, ſi reſpicias regnum illud ſecundum Aman, quàm crudele fuerit: Secundum reges, quàm clementer illi populo ſe impenderit; Aman quippe moribus veraciter vrſus, truci furore, immani rabie, Iudæorum genus vniuerſum ore aperto hians deuorare voluit. Reges autem maximè Aſſuerus more arietis, lanis ſuis, ideſt, opibus multis, quibus regnum illud abundauit, eundem populum fouit, & ditauit, nullumque dentem malignitatis inflixit, ſicut aries dente ne-
Arietis duo cornua quid ſignificent. minem petit: imò vitam gentis illius lætificauit gratia reginę Eſther, & Mardochæi. Sic Rupertus. Quid autem ſignificent duo cornua arietis, vnum excelſius altero, ſunt interpretationes: prima eſt D. Hieronymi, qui ait ſignificari duos reges, huius imperij, & monarchiæ Medorum, & Perſarum conditores, Darium Medum, & Cyrum. Hic autem quia potentior illo fuit,

A fuit, multoque latius imperium amplificauit, propterea celſiori cornu ſignificatur. Quam
interpretationem probat quoque Rupertus, & pluribus verbis hunc in modum pertractat: *Libro citato*
Si quæras; inquit, cur hircus vnum tantummodo cornu habere viſus eſt, aries autem duo *cap. 31.*
cornua, facilis pater reſponſio, corpora quidem horum animalium ſingula regna ſignare,
cornua verò eorundem regnorum reges ſignificare. Conſtat autem ſolum Alexandrum,
& ante, & poſt victos Perſas, regnum Græcorum nullo imperij ſocio, & conſorte tenuiſſe.
Regnum autem Perſarum, & Medorum, duo reges victis Babylonijs ad tantam magnitudi-
nem, & potentiam extulerunt, Cyrus, & Darius Medus auunculus eius, & Aſtyagis filius,
quem Græci Cyaxarem appellant. Cyrus autem licet ætate iunior Dario, victorijs tamen,
& potentia & opibus maior eſt effectus, ideoque vnum cornu arietis dicitur altero fuiſſe
ſublimius. Altera interpretatio eſt Theodoreti, qui duo cornua arietis ſignificare ait, duas
familias regum Perſidis, penes quas fuit hoc imperium à Cyro vſque ad Alexandrum Ma-
gnum. Prior familia fuit Cyri, qui hoc imperium fundauit, quæ mox in filio eius Cam-
byſe extincta eſt. Poſterior familia fuit Darij Hyſtaſpis, in cuius ſucceſſoribus, vſque
B ad Alexandrum Perſicum imperium permanſit, qui quidem fuere potentiſſimi, atque o-
pulentiſſimi, atque ob eam cauſam familia hæc præſtantior fuit priori. Libet hic ponere
verba Theodoreti: Perſicum regnum, inquit, arieti ſimile inducitur, tanquam diuitijs ſuis
laborans, multarumque facultatum obtinens abundantiam. Duo cornua in ariete con-
templatur, quia primus regno potitus eſt Cyrus, quod vſque ad filium ſuum tantummodo
Cambyſem tranſmiſit. Hoc deinde excepit Darius Hyſtaſpis, cuius poſteri regno Per-
ſico, vſque ad Alexandrum Magnum potiti ſunt. Duo itaque genera regum per duo cor-
nua ſignificantur, & ambo quidem videntur excelſa, ſed excelſius tamen priore poſterius,
amplius enim Dario, & Xerſe ſceptra tenentibus, regnum hoc fuit, quàm ſuperioribus.
Etenim Cyrus Pontum, Euxinum, & Aſiam ſubegit: his Darius adiecit Scythas, No-
madas, cum alijs multis gentibus: Xerſes eius filius Europæ quoque regni ſui iugum
imponere conatus eſt. Nam quàm latè patens fuerit hoc imperium ſub Aſſuero mari-
to Heſther ex primo eius libro, & decimo capite liquidò cognoſcitur. Hactenus ex
Theodoreto. Tertia interpretatio noſtra eſt, inquit, Pererius, quæ ſententiæ verborum
C Danielis magis videtur inhærere, magiſque cum ijs, quæ angelus infrà, viſionem hanc in-
terpretatus, dixit, congruere. Arbitramur nos duo illa cornua arietis ſignificaſſe duo
huius imperij, prima, propria, & præcipua regna Medorum videlicet, & Perſarum: quo-
rum duorum duntaxat appellatione tam ipſum imperium, quàm reges, licet plurimis alijs
regnis dominarentur, nominabantur. Nam & ipſi ſe, & alij eos non niſi reges Perſarum,
& Medorum appellabant. Hoc indicauit angelus, cùm viſionem bicornis arietis expo- *Hircus cum*
nens, *aries*, inquit, *eſt rex Medorum, & Perſarum*. Et ſic intelligitur hircus cum ariete *ariete con-*
congreſſus, fregiſſe eius cornua, quoniam Alexander cum vltimo rege Dario præliatus *greſſus.*
eum vicit, & imperium Medorum, & Perſarum ad Græcos tranſtulit: neque enim vide-
tur commodè intelligi poſſe Alexandrum deſtruxiſſe duo cornua, ideſt, Darium Medum
& Cyrum, vt Diuus Hieronymus intellexit, quippe qui plus ducentis annis ante ipſum
Alexandrum deceſſerant: Neque duas illas familias Cyri, & Darij Hyſtaſpis, in qui-
bus imperium hoc reſederat, quemadmodum interpretatus eſt Theodoretus, ſiquidem
vltimus rex Perſarum Darius, qui victus ab Alexandro perdidit imperium, ex neutra
D familia fuit: non enim quia regio eſſet genere, ſed cauſa virtutis, & fortitudinis, cuius
præclara ediderat exempla, Perſarum ſuffragio ad regnum aſſumptus eſt, vt in extremo
libro decimo tradit Iuſtinus. Licet Diodorus ſcribat hunc Darium fuiſſe filium Arſani, *Lib. 17.*
qui regi Ocho frater fuerat. Eum tamen Darium Strabo regiæ ſtirpis fuiſſe, negat. *Lib. 16.*
Hactenus Pererius. F. Hector Pintus verò Hieronymianus Sacræ Theologiæ Doctor,
& in Academia Conimbricenſi Sanctæ Scripturæ profeſſor, per hunc arietem ſignifica-
ri ait vltimum Darium, & per hircum, qui eum vicit, Alexandrum Magnum, qui de eo
victoriam reportauit; vel per arietem intelligi regnum Perſarum, ac Medorum, & per
hircum, regnum Macedonum, ſed in idem id recurrere. Habuiſſe arietem duo cornua
propter duos populos Perſas, & Medos, ac quia Perſarum populus erat nobilior, & præ-
ſtantior populo Medorum, ideo per cornu ſuccreſcens ſignificari. Sequitur: *Vidi arie-
tem cornibus ventilantem contra occidentem, Aquilonem, & meridiem*. Significatur his
verbis, ex ſententia Pererij, quas partes orbis Perſæ bello appetierint, & deuicerint, vi-
delicet auſtralem, in qua eſt Aegyptus, Aethiopia, & Libya: Aquilonarem, vbi ſunt Ponti-
cæ gentes, & occidentalem, hoc eſt, inſulas maris mediterranei, quod Perſis eſt occidenta-

le, vnde pro illo, *Contra occidentem*, græcè eſt, contra mare, maris namque mediterranei fermè inſulas omnes, vel voluntaria deditione, vel bellica potentia Perſæ obtinuerunt. E
Cæterùm Pintus hæc eadem verba: *Vidi arietem cornibus ventilantem contra occidentem*, & cætera, ſimiliter quidem interpretatus, addit: Vel vidi ipſorum regem Darium ad has tres mundi partes ſe extendentem. Aries autem propriè, inquit, Darius eſt. Quod ſi verò quis quærat, cur rex Perſarum hoc loco cum ariete comparetur, reſpondendum eſſe exiſtimat, eam ob cauſam id effectum eſſe, quia aries vires habet in capite, per quod principium intelligitur, non autem in parte poſteriori, per quam finis indicatur. Darius enim fuit fortis in principio, ſed poſtea languit, & vires amiſit. Huc accedit, quod aries non pugnat, niſi prouocatus, & iniuria laceſſitus, rex enim Darius non ſumpſit arma niſi læſus, & irritatus: Vnde olim qui volebant oſtendere ſe violatos, & coactos bellum gerere ſoliti erant arietem per fecialem ad hoſtes præmittere: Furor namque fit ſæpenumero læſa patientia. Aries eſt natura manſuetus, ſed ſi laceſſitur, ira concitatus fortiter pugnat; Intelligi autem potiſſimum Darium, quem Alexander vicit per arietem ſequentia manifeſtè indicant: *Ecce hircus caprarum veniebat ab occidente ſuper faciem totius terræ non tangens terram, habens cornu inſigne inter oculos ſuos, & cucurrit ad arietem in impetu fortitudinis ſuæ, & percuſſit eum, & comminuit duo cornua eius*; Comparatur enim hirco Alexander, quia ſicut hircus ardentior, velocior, & potentior eſt ariete, ita Alexander Dario; vel vt habet Pererius, Perſarum regibus. Vocatur hircus caprarum, ideſt, princeps, & dux Græcorum, quia vt aries ouium, ſic hircus caprarum princeps, & dux eſt. Nec malè capris comparantur Græci propter nobilitatem animi, & ſagacitatem, atque acumen ingenij: Etenim docet Plinius capras ſagacioris eſſe ingenij, acutioris viſus, & ad motum agiliores, quàm oues, nec dubium eſt, quin hiſce rebus Perſis Græci præſtiterint. Sic & Pintus declarans illud: *hircus habebat cornu inſigne inter oculos ſuos*, hoc eſſe ait, quòd regnum Græcorum habuit quendam principem admirandum nempe Alexandrum, qui fuit, inquit, inter oculos, ideſt, inter philoſophos nutritus, fuit enim diſcipulus Ariſtotelis, & cum magnis viris in philoſophia verſatus. Accipitur autem oculus pro perſpicacia, & iudicio, vt in Deuteronomio; *Munera excæcant oculos ſapientum*. Dicitur hircus veniſſe ab occidente, Alexander enim Macedonia, quæ Perſis eſt occidentalis, profectus eſt G
in Aſiam ad debellandos Perſas. Pro principe verò, præfectoue eccleſiæ accipitur aries, vbi dicitur, *tria ſunt, quæ benè gradiuntur, & quartum, quod feliciter incedit, leo fortiſſimus beſtiarum, qui ad nullius pauebit occurſum, gallus ſuccinctus lumbos, & aries, nec eſt rex, qui reſiſtat ei*: Sic enim hæc verba interpretatur Diuus Gregorius. Ipſe quippe, inquit, hoc loco ponitur, de quo ſcriptum eſt, vicit leo de tribu Iuda, quia in illo hoc, quod infirmius eſt Dei, fortius eſt hominibus, qui ad nullius pauet occurſum, dicit enim: *Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam*. Gallus ſuccinctus lumbos, id eſt, prædicatores ſancti, inter huius noctis tenebras verum mane nunciantes, qui ſuccincti lumbis ſunt, qui à membris ſuis luxuriæ fluxa reſtringunt. In lumbis quippe luxuria eſt. *Et aries, nec eſt rex, qui reſiſtat ei*. Quem alium hoc loco arietem accipimus, niſi primum intra Eccleſiam ordinem ſacerdotum, de quibus ſcriptum eſt: *Afferte domino filios arietum*, qui per exempla ſua gradientem populum quaſi ſubſequentem ouium gregem trahunt. Quibus ſpiritaliter, rectéque viuentibus nullus rex ſufficit omnino reſiſtere, quia quilibet perſecutor obuiet, intentionem eorum non valet præpedire. Sciunt enim H
ad Deum, quem deſiderant, & anxiè currere, & moriendo peruenire. Ponitur ergo primus leo, ſecundus gallus, tertius aries. Apparuit enim Chriſtus, deinde ſancti prædicatores apoſtoli, & tunc demum ſpiritales patres eccleſiarum præpoſiti, videlicet duces gregum, quia ductores ſequentium populorum, & cætera. Eodem ſenſu accipiunt hoc Pſalmiſtæ: *Induti ſunt arietes ouium, & valles abundabunt frumento*, quo tamen loco Folengius clariorem præ ſe ferre ſenſum ea verba Hebræis autumat, quibus, inquit, nulla eſt de ariete mentio, ſed ita habent: *Veſtient planities pecora, & valles operientur frumento, iubilabunt, ac canent*. Quanquam arietes dictio nequaquam, inquit, ſuo vacat myſterio; Nam in Scripturis arietes pro principibus, magiſtratibuſque, & doctoribus ſumi ſolent, qui populorum duces ſunt, quemadmodum illi ouium: induuntur enim, nempe exultatione, ac lætitia Spiritus (modò veri arietes ſint) hoc eſt, mirandum in modum exhilarantur, & ſi ſuos viderint ſubditos in opimis Dei paſcuis ali, & ſaginari, triumphant. O iucundiſſimam amænitatem, ſed pauciſſimis notam, etiam his, qui cum arietes eſſe deberent in grege domini, verucces ſunt pigri, & rei nul-

lius

Perſarum rex curaries dictus.

Alexander Magnus cur hirco caprarum comparatus.

Cap. 16.

Aries principem eccleſiæ notat.

Lib. 30. in Iob 38.

Gallus ſuccinctus lumbos.

Pſalm. 28.

A lius commodo vtiles, præterquam macello, ac lanienæ. Cæterùm Diuus Hieronymus ex
plicans verba iſta Ieremiæ: *Vlulate* (ſiue iubilate) *paſtores, & clamate, & aſpergite vos ci-
nere optimates gregis* (ſiue plangite arietes ouium) *quia completi ſunt dies veſtri vt interfi-
ciamini, & diſſipationes veſtra & cadetis quaſi vaſa pretioſa* (ſiue quaſi arietes electi) *& peri-
bit fuga à paſtoribus, & ſaluatio ab optimatibus* (ſiue arietibus) *gregis. Vox clamoris paſto-
rum, & vlulatus optimatum gregis* (ſiue iubilum arietum) *quia vaſtauit dominus paſcua eo-
rum*, ait per arietes ſignificari principes indoctos; inter paſtores, inquit, & arietes iſta diuer- *Aries princeps indoctus.*
ſitas eſt, quòd paſtores in eccleſia putentur, qui præſunt gregi cum ſapientia, & eruditione,
atque doctrina: arietes verò, qui principes quidem videntur in populo, ſed nihil habent in
ſe doctrinæ, atque ſapientiæ, & per nimiam ſimplicitatem propemodum ſtultitiæ vicini ſunt.
Arietibus tamen etiam aliquando apoſtoli ſignificantur, vt ait Diuus Auguſtinus, his ver- *In Epiſt. ad Hilar.*
bis: Omnibus neceſſaria eſt oratio dominica, quam etiam ipſis arietibus gregis, ideſt, apoſto-
lis ſuis dominus dedit, vt vnuſquiſque Deo dicat: dimitte nobis debita noſtra, & cæt. Et rur- *Arietes apoſtolos ſignificant.*
ſus in explicatione præcitatorum pſalmiſtæ verborum: *Induti ſunt arietes ouium*, ſcilicet exul-
B tatione, quia enim exultatione colles, inquit, accingentur, hac induuntur arietes ouium. Ip-
ſi arietes, qui colles, colles enim eminentiore gratia: arietes, quia duces gregum: arietes er-
go apoſtoli induti ſunt exultatione, gaudent de fructibus ſuis non ſine cauſa laborauerunt,
non ſine cauſa prædicauerunt, induti ſunt arietes ouium, & conualles abundabunt frumen-
to. Et mox rurſus vbi idem Pſalmiſta ait: *Holocauſta medullata offeram tibi cum incenſo, &
arietibus*, arietes eſſe, ait, duces eccleſiæ, totum corpus Chriſti loquitur, inquit, hoc eſt, quod *Duces eccleſia.*
offert Deo incenſum. Quid oratio cum incenſo, & arietibus? Maximi enim arietes erant
pro gregibus. Similiter vbi Dauid dicit: *Afferte domino filios arietum*, afferte, inquit domi- *Pſalm. 28.*
no voſmet ipſos, quos per euangelium duces gregum apoſtoli genuerunt. Et in hoc eodem
loco Incognitus ille, qui eruditiùs, quàm latiniùs in pſalmos ſcripſit, notandum eſſe mo-
net, apoſtolos, & primitiuos illos eccleſiæ fundatores, qui nimirum nos per euangelium ge-
nuerunt, arietes nuncupari, quia veluti arietes duces erant gregum, ac cuſtodes diligenti
cuſtodia, & veluti arietes duobus cornibus, ideſt, vtriuſque teſtamenti authoritatibus præ-
ualuerunt in defenſione ſui gregis contra hæreticos, & infideles. Ad iſtos arietes ſcilicet
C apoſtolos veniunt omnes, qui de infidelitate conuertuntur ad fidem, in cuius rei figura dici-
tur in Exodo, quod filij Iſrael exeuntes de Aegypto venerunt in Helim, vbi erant duodecim
fontes, & ſeptuaginta palmæ. Elim enim interpretatur arietes: hi ſunt apoſtoli fidelium gre- *Exod. 15.*
gum duces: ibi ſunt duodecim fontes, quia duodecim ſunt principales apoſtoli prælecti à
Domino, à quibus emanat aqua viua ſalutaris ſapientiæ. Hi ſecum habent ſeptuaginta
palmas, ideſt ſeptuaginta duos diſcipulos cum eis ad prædicandum à Chriſto miſſos, qui
palmam victoriæ Chriſti toti mundo nunciauerunt. Dicit ergo: afferte domino filios arie-
tum, ideſt, voſmet ipſos, qui eſtis filij apoſtolorum: Si autem quæras quomodo meipſum
debeo offerre Deo, audi Paulum dicentem: *Obſecro vos per miſericordiam Dei, vt exhibea-
tis corpora veſtra hoſtiam viuentem, Deo placentem, rationabile obſequium veſtrum*, hæcque *Roman. 12.*
eſt victima ad quam immolandum hortatur nos Pſalmiſta: *Afferte Domino filij Dei*. Et
quid? ſubdit, *afferte domino filios arietum*, ideſt, vos ipſos filios apoſtolorum, quod eſt,
vos ipſos immaculatos ſeruate. Similiter hoc hemiſtichium exponit Gilbertus Genebrar-
dus Theologus Pariſienſis, diuinarum, Hebraicarumque literarum profeſſor regius, nam *Vocis Elim explicatio.*
D *afferte filios arietum*, exponit agnos ad ſacrificia; victimas ex agnis, additque duplicem
vocis Elim ſignificationem repræſentaſſe duplici interpretatione, ne quis putet, inquit, hoc
hemiſtichium eſſe obelo transfigendum. Elim, Dij, & arietes: filij autem deorum (ſic
enim hebraicè) pij, quos Deus Pater, Filius, & Spiritus ſanctus adoptionis gratia dignati
ſunt, Chaldæus angelicos choros exponit, tribuite domino laudes chori angelorum, qui fi-
lij Dei dicuntur apud Iob, per adoptionem videlicet, & creationem. Nam ſolus Chriſtus *Iob. 2. 38.*
filius Dei eſt per generationem, & propagationem naturalem. Alij proceres, principes.
Sic ille. Et Auguſtinus Steuchus Epiſcopus Kiſamus Sedis apoſtolicæ Bibliothecarius,
ait; longè locum iſtum diſſentire ab origine, nam quod dicitur: *Afferte domino filios arie-
tum*, vt græcè eſt υἱὲς κριῶν, totum, inquit, redundat, ſtatimque præcipitur, afferte do-
mino gloriam, & honorem, ad hunc modum; afferte domino filij deorum bene Elim
afferte domino gloriam, & honorem. Scire tamen operæ pretium eſt, vocem, Elim,
ambiguam eſſe, & poſſe legi cum iod poſt aleph, quod deſignabit arietes, aut ſine iod,
denotabitque Deos, neque deſunt pro alterutro ſignificatu exempla, & hebraica ſubnota-
tio, quæ dicitur Maſſoreth, oſtendit vtramque lectionem, vtramque igitur græci interpretes

 poſue-

poſuerunt, ὑοὶ θεῦ ὑὲς κριῶν. Sed quoniam alterum per accuſatiuum, alterum per caſum no- E
minandi efferunt, nō efficitur ſenſus verus, vt inuitentur filij Dei ad offerendos filios arietum.
Alterum ſecludere neceſſe eſt. Verior igitur lectio, pluribuſque probatior eſt, vt Elim nunc ſint
Dij, idque omnes ad vnum Hebræi cum Chaldæo comprobant, nam Chaldæus pro filijs Dei
ſubſtituit Kitte malakaia, acies angelorum, ordines angelicos. Auen Eſdra filios Dei, ſtellas
interpretatur, vt illud apud Iob; *Cùm me laudarent ſtellæ matutinæ, & iubilarent omnes filij Dei.*
Filios Deorum Rabbi Salamon filios principum in terra, vt in Geneſi, videntes filij filias ho-
minum. Siquidem Elim non Deus tantùm, ſed fortes robuſtoſque etiam ſignificat. Inuitat
igitur angelos, inuitat principes, viroſque conſpicuos, imperatores, reges, dictatores, genera-
tim omnes, quibus parent populi, vt offerant Deo gloriam, decus, & honorem. Græci quoque
filios Dei, quibus diuina prædicatio permiſſa eſt, interpretantur, nimirum apoſtolos, velut etiā

Filij Dei qui.

Nicolaus, ſacerdotes, ſacrificos. Sed ſi arietes excluſeris, mentemque altiſſimè tuleris, inuitan-
tur angeli in omnibus rebus creatis, primum gradum obtinentes, in admirationem, prædica-
tionemque diuinæ potentiæ. Folengius verò cùm dixiſſet per filios Dei, non rectè angelos, ſed
principes fortes intelligi debere, ſubdit, quod ſi tamen dictio arietes interſerēda eſt, vt D. Hie- F
ronymus approbaſſe viſus eſt, filij arietes potiùs, quàm filios arietum, legendum arbitror. Ex
qua quidem inuitatione filij prouocantur principum, qui arietes à prophetis non ſemel nuncu-
pari ſolent, vt in primis illud Ieremiæ, omiſſis cæteris, in medium proferam, quo quæritur prin-
cipes Iuda factos, vt arietes, non inuenientes paſcua, qui abierunt abſque fortitudine ante fa-
ciem ſubſequentis: ait igitur vates: ò vos reges, ò principes, ò vos, qui in rebus publicis, aut in
Eccleſia Dei dignitate, aut potentia ſublimes eſtis, Deo, non vobis veſtram potentiam, veſtrā
dignitatem, veſtros honores adſcribite. At verò Pintus præcitato loco, principes quidem etiam
intelligi per filios arietum more Hebrææ linguæ, aſſerit, ſed ſenſum eſſe: Vos ò filij Dei, ò apo-
ſtoli afferte ad dominum principes, ac magnates gentium, conuertite illos ad fidem concioni-
bus veſtris. Hunceque videri germanum eſſe loci huius ſenſum, quia paulò poſt ſequitur: *Vox
domini ſuper aquas: Deus maieſtatis intonuit, dominus ſuper aquas multas.* Vox domini eſt (in-
quit) euangelij annuntiatio, aquæ multæ ſunt gentes, & populi, & linguæ, vt ait Ioannes in apo-
calypſi: Appellari ergo Darium arietem, quod princeps eſſet, & non niſi laceſſitus cum Alexā-

Apocal. 17.

Darius aries cur dictus.

dro pugnaret, & quòd ab eo fuerit victus, oſtendens in principio fortitudinem, & in fine imbe- G
cillitatem. Auguſtino, huicque quam attulimus nouiſſimæ interpretationi, fauet D. Baſilius in
homilia huic pſalmo deſtinata, nam cùm dixiſſet Deum omnipotentem eximia quædam do-
na quæſiturum, & hac gratia eximios eligere, qui offerant, ne enim cogitationes noſtras deij-
ciat in humum, neve nos arietes faciat, nimirum quadrupedes rationis expertes, ac balatilia
animalia inquirere, quaſi ſperemus iſtorum animalium victimatione Deum placatum iri di-
cere: *afferte domino filij Dei*, neque enim opus iam filio, vt filiū offeramus, ſed ſi magnum quid
eſt filius, & magnum quid, & dignum filij charitate, & paternæ dignitate, illud quod affertur,
addecere eſſe. Subiungit, filios itaque dicit, arietum afferte, vt ipſi, qui à vobis offeruntur, vbi
filij ſunt arietum, in filios Dei mutentur, aries enim animal imperium retinens, ac princeps,
viam præit ouibus ad edulem, ac paſcuam pabulationem, ad aquarum peramænam refocilla-
tionem, ad ſtabulum inſuper, & caulas. Tales enim quidam ouilis Chriſti præſides ſunt, præi-
tantes gregi dominico ſe conferenti ad carpenda ſpiritualis doctrinæ florulenta, & odoratiſſi-
ma pabula, qui ſibi creditas oues rigent ſuppeditante illis aquam viuam Spiritu ſancto, & eas
adoleſcere faciant, atque ad proferendos ex ſe fructus enutriant, qui viam præmonſtrent ad re- H
quiem perennem contendentibus, eaſdemq; ab inſidiantium impoſturis præmuniant, ac tueā-
tur. Horum igitur filios à Dei filijs adduci vult domino ſermo hic. Quod ſi arietes hi ſunt, qui
reliquo gregi præmuniunt rectitudinis viam, vtique horum filij erunt, qui propenſiore bonorū
operum ſtudio, & exercitatione fuerint per præſulum doctrinam formati, & inſtructi ad vitam
ſecundum virtutem inſtituendam, quo ſenſu Theodoretus hæc eadem pſalmiſtæ verba acci-
pit: Vos, inquit, quibus diuina prædicatio commiſſa eſt, & qui filij Dei vocati eſtis, cum omni
alacritate diuinam prędicationem ad omnes mundi partes transferte, atque eos, qui ſine ratio-
ne nutriti ſunt, rationis compotes reddite, & hos primos Deo offerte, deinde per hos cultum,

Lib. 4.

Aries cur primates eccleſiæ potiùs quam agnus ſignet.

& hymnos adhibete, in diuinis ædibus beneficij authorē decantantes. Cur verò aries potiùs,
quàm agnus eccleſiæ primates ſignificet, Bernardinus Gomeſius in commentarijs ſuis de ſale,
rationem quodammodo afferens, ſcribit in hęc verba; Per arietem de grege immaculatum, qui
quo magis ab ortu ſuo diſtat, & trimus eſt, eò fit & ad eſcam ſalubrior, & ad grauidandas oues
valentior, & ad victimam ſale conſpergendam aptior. Quis veriùs, quàm ſplendidiſſimus do-
ctorum eccleſiæ, atque ſanctorum Chriſti confeſſorum cætus denotatur? vtpote qui de grege
medio-

A mediocri ſcilicet virtorum,ſiue perigrinorum gradu aſſumpti, quo longiùs à prima ætate diſceſſerunt,atque ad mediam vſque,ſeu prouectam peruenerunt,eo magis virtutibus proficientes,ſeſe Chriſto tenetiores,atque ad oppetendam pro eo mortem paratiores effecerunt. Quin etiam & vt bicornes, valdeque fortes,& tanquam prælucentes quædam mundi faces, ſapientiſſimique terræ ſales vtroque cornu aduerſa mundi petierunt: Altero ſcilicet, coruſcanti exemplo vitæ, quo cunctos ad imitandam Chriſti vitam inuitarunt: Altero verò probatiſſima doctrina ſua, qua permultos à tenebricoſis mundi erroribus ad rectiſſimum diuinæ legis iter inſequendum reuocarunt: Atque in hunc modum commiſſas ſibi oues cæleſti gratiæ ſale conſperſas,atque etiam diuinis, æterniſque donis fœcundatas reliquerunt. Quamobrem eodem ipſo ignito probationis ſale aſſiduis vtique laboribus, continuiſque vigilijs, & maceratione carnis Chriſtum imitantes, ab omni corruptionis labe ſeſe eripuerunt, vt tanquam immaculati de grege aſſumpti proxima Deo eſca fierent. At verò nos ſupra ſuo loco arietes, veruecesuè in Arabia ex Ludouico Barthema,tradidimus,reperiri cauda admodum procera,ſed cornibus carentes,quod myſterio non vacat, vt ait Theologus apud Simonem Maiolum Epiſcopum Vulturarienſem, videturque ipſius iudicio ſignificare prælatos eos cornibus carere, ne quempiam corripiant criminoſum, caudas autem profuſiſſimas habere,quãdoquidem ſucceſſionem filijs, nepotibusve locupletiſſima parata hæreditate præparant; cornua enim,inquit,& arieti,& prælato in ornamentum, ac munimen ſunt, vt ouibus ſuis aduerſantes (etiam ſi res ferat) percutiant; de cauda autem, ac ſucceſſore ſibi in hæreditate minimum ſtudium gerant, verè paſtorũ eſt officium: Hæc ille. Vocantur etiam doctores eccleſiæ oues fœte,ſic enim D. Hieronymus interpretatur hanc Eſaiæ ſententiam: *Sicut paſtor paſcet populum ſuum, & in brachio ſuo congregabit agnos, & in ſinu ſuo portabit, & prægnantes conſolabitur.* Cùm enim dixiſſet non dici hic tauros, & arietes, & hircos, & grandes oues, quibus per Ezechielem comminatur, quod lacte veſcantur, & cooperiantur lanis, & infirmum conterant gregem, ſed agnos adhuc tenellos, & rudis in Chriſto infantiæ, qui nuper in baptiſmo ſunt renati, de quibus ipſe dominus loquebatur ad Petrum: *Paſce agnos meos.* Vnde & in eodem Ezechiele ſcriptum eſt: *ſuſcitabo ſuper eos paſtorem vnum, & paſcet eos, ſeruum meum Dauid, & erit paſtor eorum*, &c. dixiſſetque in hoc cõſiderandum eſſe, quòd poſt multa tempora Dauid guloſis paſtoribus reprobatis, dominum noſtrum, qui eſt de ſtirpe Dauid, ſuſcitaturum ſe eſſe, qui congreget agnos, & foueat in ſinu ſuo, & fœtus ouium, ſiue fœtas oues ipſe portet in humero ſuo, ſicut in euangelio legimus, quod ouem erroneam, & à grege ſolito remanentem ſuis ad caulas humeris reportarit; ſubiungit: poſſumus oues fœtas apoſtolos, & apoſtolicos viros omneſque eccleſiæ doctores dicere, qui ſalutem parturiunt plurimorum, & dicunt cum apoſtolo: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec Chriſtus formetur in vobis.* Eſt verò etiam, vbi ouis ſignificet fructum ipſorum doctorum, nimirum vbi dicitur: *Omne quod aperit vuluam aſinæ, mutabis oue*, in hoc enim ſenſu accipitur à D. Ambroſio, nam cùm dixiſſet aſinæ partum, hoc eſt, immundum (inter immunda enim aſina numeratur) iubet mutari oue, quę eſt munda, & apta ſacrificio: Cęterùm ſi quis, inquit, ſenſum ſpiritalis intelligentiæ altius perſequatur, conſiderabit, quod aſina laborioſum ſit animal, ouis fructuoſum. Fructu ergo dicit mutandum laborem, vt finis operis fructus ſit. Vel certè hoc modo omnem laborem tuum, omnem induſtriam puro & ſimplici commẽdabis affectu: Si autem non mutabis, inquit, redimes. Iubetur ergo ſecundum literam, vt animal aliud mundum pro immundo offeratur, aut pretium, ne inter decimas fructuum, vel minus aliquid, vel immundũ videatur offerri. Intellectus autem profundior liberandam animam tuam docet, vt deſiſtat ab ijs, quæ fructum non habent. Qui enim redimit ſe, liberat, & quodam exuit debito. Relinquenda ſunt opera, quæ verum fructum bonoſq; proceſſus habere non poſſunt, qualia ſunt iſta mũdana, quorum vſus non poteſt eſſe diuturnus. In quibus ipſe nudus & veri vacuus effectus eſt, & quamuis ſummo quæſitus fuerit labore, animam nihil iuuat, ea enim quæ ſeruitutem animæ inferunt, inutilia ſunt omnia, etſi nõ deſit effectus. Hucvſq; Ambroſius. Quemadmodum itaque ouis propter ſimplicem naturam in bonam vbique partem accipitur, ita contrà propter laneum indumentum in malam partem accipi poteſt, ſiquidem adulteros, vt Aelianus tradit, in Gortyna Cretæ vrbe deprehenſos lana coronabant, mollitiæ probro, atque ita ad magiſtratus per ciuitatem, perducere motis erat. Saturnus verò non propterea laneo vinculo alligabatur, ut apud Macrobium legitur, ſed propter motus tarditatem, quomodo laneos pedes vulgo Dijs attribuunt omnibus, vt aſſerit Cælius Calcagninus, quòd ſcilicet pedetentim, & abſque ſtrepitu ad vlciſcendas malorum iniurias procedant, quo nimirum exemplo pictor quidam Deo laneos calceos induxit.

Arietes cauda procera excornes quid ſignẽt. *Colloq. 7.*

Doctores eccleſiæ oues fœta. *Eſai. 40.* *Ezech. 34.*

Galat. 4. *Ouis pro fructu doctorũ.* *Lib. 2. de Abel, & Cain, cap. 2.*

Adulteri lana coronati. *Saturnus laneo vinculo alligatus.* *Deorum pedes lanei.*

VSVS IN SACRIFICIIS GENTIVM.

Victimæ frequentiores. VICTIMÆ, inquit Gyraldus, antiquis frequentes fuere, ouis, ſus, bos, capra, gallina & auſer, quas cùm immolabant, niſi puræ integræque eſſent, (tales immaculatas in ſacris literis vocari, diximus) & lectę ad rem diuinam minus proficere putabant, dicebantur autem lectæ authore Seruio, cum nec caudam aculeatam, nec linguam nigram, nec aurem fiſſam haberent. Fuit quidem priſcis opinio, vt ex hædis potius, & agnis hoſtiæ fierent, quàm ex cæteris, quia hæ mites, & cicures eſſent. Ideo etiam ouilli pecoris hoſtiam maximam non ab amplitudine (verba ſunt Feſti) corporis, ſed quia animi eſſe placidioris viderent, pontifices dixerunt. *Animalia quæ immolata.* Sunt qui ſcribant (vt Suidas in voce θύσον) ſex tantum iſta enumerata animalium genera in ſacrificijs veteres adhibuiſſe, quorum ſententiam nec approbamus, nec refellimus: Nam apud authores plura inuenimus, ſed varijs in locis, & ritibus. Hæc ille. Quemadmodum verò oues lectæ dicebantur, quæ ad ſacrificandum erant exceptæ, ita tales porci dicebantur eximij, quemadmodum & boues, quos tamen etiam, & frequentiùs, egregios dicebant; præcidanea autem agna dicebatur, quæ ante alias cædebatur; porca verò præcidanea, quam immolare antè erant ſoliti, quàm nouam frugem inciderent; lectarum iſtiuſmodi ouium mentio eſt apud Virgilium: F

Mactant lectas de more bidentes.

Hoſtiæ bidẽtes quæ. id eſt, oues, quamuis bidentes hoſtiæ quæ fuerint, variè diſputetur, nos ex Feſto diximus, quòd ambidens, ſiue bidens ouis appellatur, quæ ſuperioribus, & inferioribus eſt dentibus, & hoc probari à Ioſepho Scaligero, in Varrone, vbi ait: bidentes hoſtiæ erant, quæ cornigeræ, & duos dentes haberẽt eminulos, quo ſenſu Heſychius κριαίδες τῶν προβάτων τὰ θήλεα τὰ ἔνδον ὀδόντας ἔχοντα: aliter vt puto, ſi carerent illis, ἀτελεῖς erant, & ad ſacrificia ineptæ: Nam ſi bidens dicta eſt, quaſi biens, cur bidentis, non bidennis, aut biennis dicitur? Atqui magis aperit etymum, quod & ambidentes apud veteres vocarentur; Sed id requirebatur in hoſtia, vt duos dẽtes haberet cæteris longiores, quemadmodum & in tauro τελείῳ, vt diuerſa corna haberet, & patentia. *Oues ambiguæ.* Quæ verò ſint oues ambiguæ his verbis tradit idem Gyraldus. Ambiguę oues in ſacris quę dicerentur, Bebius Macer, qui faſtos dietum ſcripſit, oſtẽdit, Ait enim, Iunoni eas, quę geminas parerent, oues ſacrificari cum duobus agnis altrinſecus alligatis: & has ambiguas vocatas quaſi ex vtraque parte agnos habentes: quam ſententiam eſt ſecutus Plac. Fulgentius ad Chalcidium. Varro tamen abigenam bouem dictam ait, quam circum alię hoſtię conſtituerentur. Tantum Gyraldus. Suntq; eidem Varroni ambengę vel ambingę, vel ambiengę oues, quas circum ſimiliter aliæ hoſtiæ conſtituebantur. *Ares. Aruigus.* Aries item olim ares, & aruigus dicebatur, vt idem Varro ait, cuius ſunt verba: *Aries, qui eam dicebant ares:* (Geſnerus legendum fortè eſſe putat, quia adducebatur aris, & Iſidorus, arietem dictum ſcribit ab aris, quòd hoc pecus à gentilibus primum mactatum, & in aris immolatum ſit: vide etiam ſuprà ex Scaligero) veteres noſtri aruiga, hinc aruigus. Hæc ſunt quorum in ſacrificijs exta in veru coquuntur, quas & Accius ſcribit, & in pontificijs libris videmus in hoſtijs, eam dicant aruigem, quæ cornua habeat. Quo loco Scaliger interpungendum eſſe monet verbum, videmus. quod cùm in editione Romana, inquit, factum non ſit, tantum ſibi permiſerunt, vt alterum verbum deleuerint, quod viderent hæc duo commata aliter aptè hærere non poſſe: Cæterùm ita ſenſus perfectus eſt, vt H nihil præterea ad ſententiam deſiderari videatur; putarim tamen ita meliùs legi poſſe, & in pontificalibus libris bidentes; nam hic quoque error nocuerat, de quo ſæpe admonuimus, cùm ſcriptum eſſet *videntes:* certe bidentes hoſtiæ erant, quæ & cornigeræ eſſent, & duos dentes eminulos haberent. *Miloſphaga.* Iſtiuſmodi ſacrificia, quæ à iugulandis ouibus μηλοσφαγίαι, & μηλοσφάγειν poetis eſt immolare pecora: *Solitaurilia.* Solitaurilia verò hoſtiatum trium diuerſi generis immolationem ſignificant, tauri, arietis, verris, quòd omnes eæ, vt ait Feſtus, ſolidi, integrique ſint corporis, vt in boue dictum eſt. *Hecatombe.* At perfectum ſacrificium ſue, tauro, hirco, & ariete conſtabat, hoc ἑκατόμβην, & *Trittys.* τριττὺν vocabãt, alij τριττύαν ſacrificiũ interpretantur, ex oue capra, boue, vel ex *Trittya.* hirco, ariete, & tauro. Vide etiã hac de re in boue. Cæterũ hecatõbe, vt inquit Iulius Capitolinus, tale erat ſacrificium. Centum aræ vno in loco ceſpitiæ exſtruuntur, & ad eas centum ſues, centum oues mactantur, & apud Heliodorum legimus. *Lib. 10.* *Perſina boum, equorum, ouiumque greges, & aliorum omne genus animalium in locum quendam ſaltuoſum, vel nemoroſum è regione præmiſit, partim, vt de vnoquoque genere hecatombe ad ſacrificium fieret, partim, vt inde epulę populo exhiberentur.* *Criobolium. Tauroboliũ.* Criobolium, & tauroboliũ ſæpe in antiquitatis monumentis legimus. Turnebus

A nebus hiſce nominibus ſignificari exiſtimat taurorum,& arietum ſacrificia, quòd cùm immo-
lantur deijciantur claua,vel ſecuri. Philoſtratus author eſt, imperitos barbaros laudare, ma- *Lib. 27. ad-*
ctare hædos, aut agnos,quoniam iſtiuſmodi animalia amentia ſunt,nec multum ab inſenſatis *uerſ.c.21.*
diſtantia: gallos autem gallinaceos, ſues, ac tauros ſuis arcanis non admittere, quoniam ani- *Lib.8.c.3.*
mo abundant. Cur verò oues mactari cœperint,docet Ouidius. *de vita Apol*

Pauit ouis pratum,verbenaſque improba carpſit, *lonij.*
Quas pia Dijs ruris ferre ſolebat anus. *Lib.1.Faſt.*

Verbena enim maiores rem diuinam faciebant,quæ tum inde hierobotane dicta fuit,tũ quod *Ouis cur im*
legati,vel feciales facturi fœdera, vel indicturi bellum,vel euntes clarigatum, ideſt res clarè re- *molata.*
petitum,ea coronarentur,vnde & ſagmen à ſanciendo dicta fuit. Ex Luciano in volumine de
ſacrificijs diſcimus, Ouem integram;hoc eſt cum lanata pelle ſacrificari ſolitam: Atqui ſacri-
ficus, inquit ille, ſanguine fœdatus, non aliter quàm Cyclops ille pecudem incidit, inteſtina
educit,cor euellit, cruorem aræ circumfundit, & quid tandem non obiens, peragenſque,quod
ad pietatem, ſacrorumque ritum pertineat? poſt omnia demum incenſo igni capram ipſam
B pariter cum pelle deportatam imponit: ipſam item cum lanis ouem &c. Quemadmodum au-
tem peculiariter ex boue comburebantur ipſa crura, ſimiliter factum in hoc pecude, ſicuti vi-
dere licet ex hiſce Homeri locis: *Odyſſ.17.*

Νύμφαι κρηναῖαι, κῦραι Διός, εἴποτ' Ὀδυσσεὺς
Υ̓́μμ' ἐπὶ μηρί' ἔκηε καλύψας πίονι δημῷ
Ἀρνῶν ἠδ' ἐρίφων, τόδε μοι κρηήνατ' ἐέλδωρ, ideſt,
Nymphæ fontium filiæ Iouis, ſi vnquam Vlyſſes
Vobis crura combuſſit cooperiens pingui nidore
Agnorum,& hædorum. hoc mihi perficite deſiderium.
Θεὸς δέ οἱ αὐτὸς ἔδωκεν *Odyſſ.19.*
Ἑρμείας. Τῷ γὰρ κεχαρισμένα μηρία καῖεν
Ἀρνῶν, ἠδ' ἐρίφων. ideſt,
Deus autem ei ipſe dedit
Mercurius, huic enim grata crura comburebat
C *Agnorum,& hædorum.*

Romæ hoc pecus ad ſacrificia alebatur in Aequimelio,hoc eſt, area Melij, vt colligitur ex hoc
Ciceronis: *In Aequimelium miſimus,qui afferat agnum,quem immolemus.* Quando autem oues *2.de diui-*
ipſæ luſtrabantur,paſtor,vt ſcribit Alexander ab Alexãdro, ſummo diluculo aqua illas inſper- *nat.*
gebat,& ſulphure,herbaque ſabina, & lauro igne ſuccenſis circa ouilia fumigabat,cumque ſa- *Lib.5.c.27.*
cro carmine,milio,& libo,cum lacte,& ſapa,Pali ſacra faciebat: quo ſuffitu pecora expiari, & *Luſtratio*
morbos depelli, ac diras tabes exterminari putabant. Scripſit id Alexander, vt apparet, ex *ouium.*
Gyraldo,vterque autem ex Ouidio,cuius hi ſunt verſus,quibus nõ ſolùm luſtrationis ritus de-
ſcribitur,verùm etiam ipſius origo traditur: *4.Faſtor.*

Paſtor oues ſaturas ad prima crepuſcula luſtret,
Vnda prius ſpargat, virgaque verrat humum
Frondibus,& fixis decorentur ouilia ramis,
Et tegat ornatas longa corona fores.
Cærulei fiant puro de ſulphure fumi
D *Tectaque fumanti ſulphure balet ouis.*
Vre maris rores,tædamque,herbaſque ſabinas,
Et crepet in medijs laurus aduſta focis.
Libaque de milio milij fiſcella ſequatur,
Ruſtica præcipuè eſt hoc Dea læta cibo.
Adde dapes mulctramque ſuas,dapibuſque refectus
Syluicolam tepido lacte precare Palen.
Conſule dic pariter pecori, pecoriſque magiſtris,
Effugiat ſtabulis noxa repulſa meis.
Siue ſacra paui, ſediue ſub arbore ſacra,
Pabulaque in buſtis inſcia carpſit ouis.
Seu nemus intrauit vetitum, noſtriſque fugata
Sunt oculis Nymphæ, ſemicaperque Deus.
Si mea falx lucum ramo ſpoliauit opacum,
Vnde data eſt ægræ fiſcina,frondis oui.

Vn-

Da veniam culpæ, nec dum degrandinat, obſit E
Agreſti Fauno ſuppoſuiſſe pecus.
Pelle procul morbos, valeant hominesque greges &
Et valeant vigiles, prouida turba, canes.
Neve minus multas redigam quàm mane fuerunt
Neve gemam referens vellera rapta lupo.
Abſit iniqua fames, herba frondesque ſuperſint
Quaque lauent artus, quaque bibantur aqua.
Vbera plena premam, referat mihi caſeus æra,
Dentque viam liquido vimina rara ſero.
Sitque ſalax aries, conceptaque ſemina coniunx
Reddat, & in ſtabulis multa ſit agna meis.
Lanaque proueniat nullas læſura puellas
Mollis, & ad teneras quaslibet apta manus.
Quæ precor eueniant, & vos faciatis ad annum F
Paſtorum dominæ grandia liba Pali.

His Dea placanda eſt &c.

Expoſitus mos eſt, moris mihi reſtat origo:
Turba facit dubium, cæptaque noſtra tenet.
Omnia purgat edax ignis, vitiumque metallis
Excoquit, idcirco cum duce purgat oues.
An quia (cunctarum contraria ſemina rerum)
Sunt duo diſcordes ignis, & vnda dei?
Iunxerunt elementa patres, aptumque putarunt
Ignibus, & ſparſa tangere corpus aqua.
An, quod in his vitæ cauſa eſt, hæc perdidit exul,
His noua ſit coniunx, hæc duo magna putant.

Qui itidem Fauno rem diuinam faciebant, veris initio luſtrabant ouilia, quo ſpectat hoc Calphurnij: *Tu ceſpite viuo* G
Pone focum, Geniumque loci, Faunumque, Laremque
Salſo farre voca, tepidos tunc hoſtia cultros
Imbuat, atque etiam dum viuit ouilia luſtra.

Verba Gyraldi ſunt: Paſtores ouilia, oues & pecudes purgabant fumo ex ſulphure, roſmarinumque, ac herbam ſabinam, & laurum cremabant; Et alibi rurſus: Si oues, inquit, luſtrarentur, alia à ſupradictis ratio fuit. Nam paſtor ſummo diluculo aqua oues inſpergebat, & ſulphure herbaque ſabina, & lauro igne ſuccenſis, circumcirca ouilia ſuffibat, cumque ſacro carmine, milio, & libo, cum lacte, & ſapa Pali Deæ ſacra faciebat. Hoc ſuffimento pecora piari, & morbos depelli, & rabem putabant. Idem ait etiam apud Romanos agna coronata meſſem, agrum fundum, terram, gregem, vel pecus ter circumluſtrari ſolere proſequente agreſtium turba cum fiſtula, ſolemnique ſaltu, & clamoribus, Deum, Deamque cui ſacra fiebant, inuocante, vt morbos, calamitates, & omnem intemperiem prohiberent, fructum agrorum, paſtores, pecoraque ſeruarent. Inter cætera autem etiã agna luſtrabant tubas, quod tubiluſtrium dicebatur, vt annotauit Turnebus in cõm. in Varronẽ. Qui fortè ignotus ille Deus eſt, cuius occaſione D. Paulus Chriſtũ prædicare cæpit. Pauſanias certè in Atticis ararum incertis Dijs extructarum meminit. Quomodo autem Epimenides Athenienſium vrbem peſte laborantem, luſtrauerit, liberaueritque, legimus apud Diogenem Laertium in eius vita, vbi ſcribit in hæc verba: Athenienſes cùm aliquando peſte laborarent, reſponſo à Pythia accepto vrbem expiari oportere, Niciam Nicerati filium naui miſerunt, qui Epimenidem ex Creta aduocaret. Profectus autem ille Olympiade 27. luſtrauit vrbem, peſtemque compeſcuit, hoc modo: Sumpſit oues nigro, & candido vellere, duxitque in Arium pagum, atque inde duò vellent, abire permiſit, his, qui illas ſequebantur, mandans, vbicumque illæ accubuiſſent, ſingulas mactarent peculiari cuipiam Deo, atque in hunc modum quieuit lues: Ex eo iam hodieque per Athenienſium pagos aras ſine nomine inueniri certum eſt, in eius quæ tunc facta eſt expiationis memoriam: Sacrificabant itidem agnos ad expianda ſomnia meticuloſa; Sic Ennius apud Ciceronem inquit: H

Tubiluſtriũ.

Epimenides Athenas luſtrans, peſtẽ depellit.

Somnia meticuloſa.

1. de diuinat.

Rex ipſe Priamus ſomnio mentis metu
Perculſus, curis ſumptis ſuſpirantibus
Ex ſacrificabat hoſtijs balantibus,

A Meminit,& Martialis de Naſidiano, quem ait à ſe olim captaſſe munera blanditijs,& cùm eas
poeta aſpernaretur, excogitaſſe nouum aucupij genus fingendo ſe vidiſſe ſomnia plena terro- *Lib. 7. epig.*
ris,& ad ea placanda poſtulaſſe modò thus, modò agnum,modò porcum;Salsè itaque reſpon- *53.*
det poeta:

Semper manè mihi de me mera ſomnia narras,
Quæ moueant animum, ſolicitentque meum.
Iam prior ad fecem,ſed & hac vindemia venit.
Exorat noctes dum mihi ſaga tuas.
Conſumpſi ſalſaſque molas, & thuris aceruos:
Decreuere greges, dum cadit agna frequens.
Non porcus, non cortis aues, non oua ſuperſunt,
Aut vigila, aut dormi, Naſidiane, tibi.

Immolabatur præterea ouis in ouatione eo ſcilicet triumphi genere,quod ab huiuſmodi ſacri- *Lib. 12. c. 2.*
ficandi genere nomen inuenit, vt teſtatur Robertus Valturius his verbis: Illud quoq; nec præ-
B termittendum, triumphi genus non ab ouatione, hoc eſt, clamore Bacchico, ſicuti multi puta- „
uere,ouationem appellari,tametſi ouantes illam, canenteſque tranſmittant, vt Plutarchus in- „
quit,at cum milites in magno triumpho,& plena victoria bouem,in hoc ouem immolare con- „ *Ouatio vn*
ſueuerunt, vnde huic triumphi generi nomen extat, vt qui de pugna venientes cum multitu- „ *de dicta et*
dine obuiam ad numina minora ibant,& ibi fugatis hoſtibus oues Dijs immolabant, ouantes „ *quomodo*
dicebantur,ſic & ouatio propriè minor triumphus, & qui ouatione meretur, & vno equo vti- „ *fieret.*
tur, & à plebeis,vel equitibus Romanis deducitur ad Capitolium, & de ouibus ſacrificat, vn- „
de &, vt dictum eſt, ouatio: qui autem triumphat, equis albis vtitur quatuor,& Senatu præeũ- „
te in Capitolium de tauris in eo ſacrificat: In quo nec hoc ſilentio obuoluendum, quod ad mi- „
tiores triumphos,& ouationes attinet, ſuper quo diſſenſiſſe veteres authores inuenio. Partim „
enim ſcripſerunt,qui ouaret introire ſolitum equo deuectum, & Sabinus Maſſarius, pedibus *In diebus*
ingredi ouantes,dicit, non ſequentibus eos militibus, ſed vniuerſo Senatu. In diebus item na- *natalitijs*
talitijs mactari ſolere diſcimus ex hoc Horatij de Mecænatis natali loquentis. *mactari a-*
gnum.

Ridet argento domus, ara caſtis
C *Vincta verbenis, auet immolato*
Spargier agno.

Alicubi etiam idem poeta pro eiuſdem Herois ſalute agnam fouet, vtpote pauper, cùm ipſe
Mecænas ædem fouiſſet, ſi ſuperuiueret, & à morbo euaderet:

reddere victimas
Aedemque votiuam memento
Nos humilem feriemus agnum.

quia ſcilicet Dij immortales non quantitatem, aut magnitudinem victimæ, ſed offerentis prõ- *4. de ponto.*
ptitudinem, voluntatemque aſpiciunt, quod tetigit Ouidius dum canit: *Eleg. 8.*

Parua quidem fateor pro magnis munera reddi,
Cùm pro conceſſa verba ſalute damus.
Sed qui quàm potuit dat maxima, gratus abundè eſt,
Et finem pietas contigit illa ſuum.
Nec quæ de parua pauper Dijs libat acerra
D *Thura minus, grandi quàm data lance, valent.*
Agnaque tam lactens, quàm gramine paſta Phaliſco
Victima Tarpeios inficit icta focos.

Apparet etiam in perſoluendis iuſtis, oues mactari ſolere, ſiquidem Achilles apud Homerum *In iuſtis.*
Patroclo parentaturus, multas ei ante erectam pyram iugulat, verba poetæ ſunt, quibus corpus *Iliad. Ψ.*
cremandi modus exprimitur:

Πολλὰ δὲ ἴφια μῆλα καὶ εἰλίποδας ἕλικας βοῦς
Πρόσθε πυρῆς ἔδερόν τε καὶ ἄμφεπον. ἐκ δ' ἄρα πάντων
Δημὸν ἑλὼν ἐκάλυψε νέκυν μεγάθυμος Ἀχιλλεὺς
Ἐς πόδας ἐκ κεφαλῆς. ideſt,

Multas autem pingues oues, & errabundas camuras boues
Ante pyram excoriarunt, & diſpoſuerunt: exque omnibus
Adipem accipiens, obtexit cadauer magnanimus Achilles
Ad pedes à capite, &c.

Varinus, & Etymologus ſcribunt, pecora, quæ defunctis ſacrificantur, ἔντομα dici, quod ceruix *Entoma quę pecora.*
corum

eorum incidatur, quæ verò Dijs cæleſtibus mactantur, illorum ceruix ſurſum torquetur (ἀνακλᾶται;) vel ἔντομα eſſe oues caſtratas, eiuſmodi enim pecudes, oues ſcilicet, & alias mortuis ſacrificabant, vtpote ſteriles ſterilibus: Dijs verò non caſtratas, ſed integras, & teſtibus prædi- E
Pecus nigrū quibus immolatum. tas. Et Gyraldus peritos ſacrorum ait obſeruare, & cum his Grammaticos, quod ſterilibus pecudibus, & iuuencis Diti ſacra fieri ſunt ſolita. Idem ait Plutoni de nigra pecude rem diuinam fieri ſolere, conſtat autem id ex Tibulli hoc:

Interea nigras pecudes promittite Diti.

Nigrum autem pecus Plutoni immolabatur, vt aſſerit Seruius, vt aliæ quædam victimæ alijs Dijs vel per ſimilitudinem, vel per contrarietatem. Et Varinus ait in dictione στεῖρα, vacca ſte-
Iliad. K. rilis immolatur propriè inferis propter ſterilitatem, ſic & ouis non ſolùm nigra, ſed nigerrima propter tenebras infernales, ſed & apud Homerum, vbi Neſtor exploratori adituro Troianorum caſtra promittit à ſingulis optimatibus Græcis ſingula dona danda, nempe ouem nigram, & grauidam, ὄιν μέλαιναν θῆλυν ὑπόῤῥηνον, Scholia, nigram inquiunt, quia nocte ibat, grauidam verò per ſymbolum boni ominis, vt fructuoſum ei iter foret, nec non etiam apud eun- F
Iliad. Y. dem poetam in his verſibus:

Οἴσετε δ' ἄρν' ἕτερον λευκόν, ἑτέρην δὲ μέλαιναν,
Γῆ τε καὶ ἠελίῳ. Διὶ δ' ἡμεῖς οἴσομεν ἄλλον. ideſt,
Afferte autem agnos alterum album, alteram autem nigram,
Terræque & Soli: Ioui autem nos afferemus alium.

Angelus Politianus in libro Miſcellaneorum agens de origine, & ritibus ludorum ſecularium,
Lib. 3. c. 12. citat hoſce Sibyllinos verſus, quos ſcribit apud Zoſimum vetuſtiſſimis quidem codicibus citra
Odyſſ. K. vlla faſtigia inueniri, quales nimirum hic ſubijcimus:

Αλλοποταν μηκιϛος ικηι χρονος ανθρωποισι
Ζωης εις ετεων εκατον δεκα κυκλον οδευων
Μεμνηθαι ρωμαιε και ει μαλα λησεαι αυτη
Μεμνηθαι ταδε παντα, θεοισι μεν αθανατοισι
Ρεζειν εν πεδιω παρα θυμβριδος απλετον υδωρ
Οππη ϛεινοτατον, νυξ ηνικα γαιαν επελθη.
Ηελιε κρυψαντος εον φαος. ενθα σε ρεζειν. G
Ιερα παντογονοις μοιραις αρνας τε και αιγας
Κυανεας, επι ταις δ' ειλειθυιας αρεσασθαι

Ideſt, vt Politianus reddidit:

Aſt vbi iam humana longiſſima tempora vitæ
Orbis agens annos referet centumque decemque
Sis Romane memor (licet alta obliuia tentent)
Sis memor, vt quà ſe nimium Tiberina coarctat
Ripa, feras Dijs in campo ſolennia ſacra,
Cùm nox atra premit terras, tectuſque latet Sol,
Agna, caprigenumque pecus genitalibus Parcis,
Hoſtia furua vtraque cadant, tum numina placa
Læta puerperijs (quod fas fuat) Ilithyias.

Scholia itidem annotant Soli tanquam mari, & ſplendido Deo agnum conueniſſe immolari album: terræ verò agnam fœminam, & nigram. Apud eundem etiam poetam Erebo ouis ſacri- H
ficatur nigra, vt annotat Alexander ab Alexandro; locus Homeri videtur iſte, quo totus litandi mortuis ritus deſcribitur:

ὥς σε κελεύω,
Βόθρον ὀρύξαι ὅσον τε πυγούσιον ἔνθα, καὶ ἔνθα,
Α'μφ' αὐτῷ δὲ χοὴν χεῖσθαι πᾶσι νεκύεσσι,
Πρῶτα μελικρήτῳ, μετέπειτα δὲ ἡδέϊ οἴνῳ,
Τὸ τρίτον αὖθ' ὕδατι. ἐπὶ δ' ἄλφιτα λευκὰ παλύνειν
Πολλὰ δὲ γουνοῦσθαι νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα,
Ε'λθὼν εἰς Ι'θάκην, στεῖραν βοῦν ἥτις ἀρίστη,
Ρ'έξειν ἐν μεγάροισι, πυρήν τ' ἐμπλησέμεν ἐσθλῶν.
Τειρεσίῃ δ' ἀπάνευθεν ὄϊν ἱερευσέμεν οἴῳ,
Παμμέλαν' ὃς μήλοισι μεταπρέπει ἡμετέροισιν
Α'υτὰρ ἐπὴν εὐχῇσι λίσῃ κλυτὰ ἔθνεα νεκρῶν,
Ε'νθ' ὄϊν ἀρνειὸν ῥέζειν θῆλύν τε μέλαιναν

Ελ

A Εἰς ἔρεβος στρέψας, αὐτὸς δ' ἀπονόσφι τραπέσθαι
Ἱέμενος ποταμοῖο ῥοάων· ἔνθα δὲ πολλαὶ
Ψυχαὶ ἐλεύσονται νεκύων κατατεθνειώτων
Δὴ τότ' ἔπειθ' ἑτάροισιν ἐποτρύναι καὶ ἀνῶξαι
Μῆλα τὰ δὴ κατέκειτ' ἐσφαγμένα νηλέϊ χαλκῷ
Δείραντας κατακῆαι ἐπεύξασθαι δὲ θεοῖσιν
Ἰφθίμῳ τ' Ἀΐδῃ καὶ ἐπαινῇ Περσεφονείῃ. ideſt,

Vt te iubeo

Foſſam fode cubitalem quoquo verſum:
Super illam libamen funde omnibus mortuis:
Primùm mulſo, deinde autem ſuaui vino.
Tertium rurſus aqua, inſuper autem farinam albam miſce.
Multa verò precare mortuorum imbecilla capita
Vbi veneris in Ithacam ſterilem, vaccam, quæ optima ſit
B *Sacrificaturum domi tua, pyramque erecturum ex rebus optimis.*
Tireſiæ verò ſeparatim arietem ſacrificaturum ſoli
Prorſus nigrum, qui inter oues excellit veſtras:
Cęterùm poſtquam precib. oraueris inclyta examina mortuorum
Hic ouem marem ſacrifica, fæmellamque nigram
Ad Erebum verſus, ipſe autem ſeorſim auerſus ſis.
Iens ad fluuij̄ fluenta: ibi verò multa
Animæ accedent mortuorum defunctorum
Tunc continuò ſocijs impera, & iube
Oues, quæ quidem iacent mactatæ ſæuo ferro
Excoriatas comburere, vota verò facere Dijs
Generoſo Plutoni, & inclytę Proſerpinæ.

Quem ritum ſubinde ſub perſona eiuſdem Vlyſſis ſequentis libri ferè in exordio repetit, tranſijtque ritus ille ad Romanos, ſed in abuſum veneficarum, hæ enim apud Horatium nigram C mactant agnam Proſerpinæ, & in ſcrobe Dijs inferis ſacra faciunt ab animis mortuorum reſponſa expetentes: ſic enim de Canidia, & Sagana veneficis canit:

Scalpere terram
Vnguibus, & pullam diuellere mordicus agnam
Cœperunt: cruor in foſſam confuſus, vt inde
Manes elicerent animas reſponſa daturas.

Aeneas apud Virgilium prohibetur ſedes inferas adire, priusquam Miſenum antea ſubmerſum ſepeliſſet, & Dijs inferis de nigris pecudibus ſacra feciſſet: *Lib. 6. Aen.*

Dum conſulta petis, noſtroque in limine pendes,
Sedibus hunc refer antè ſuis, & conde ſepulchro,
Duc nigras pecudes, ea prima piacula ſunto,
Sic demum lucos Stygios, regna inuia Diuis
Aſpicies &c.

Et aliàs idem poeta ait de eodem Aenea:

D *Ipſe atri velleris agnam*
Aeneas matri Eumenidum, magnęque ſorori
Enſe ferit, ſterilemque tibi Proſerpina vaccam.

Lucretius verò etiam de ijs agens hominibus, qui, vt ait Ariſtoteles, loquuntur quidem verba honeſtiſſima, & ſpecioſiſſima, volunt autem ea, quæ expedire videntur: exempli cauſa, honeſtè mori potiùs, quàm iucundè viuere dicunt oportere, &c. ſed contraria volunt: *Lib. 3. 1. Elenchor.*

Et quocunque tamen miſeri venere, parentant
Et nigras mactant pecudes, & manibus diuis
Inferias mittunt, multoque in rebus acerbis
Acrius aduertunt animos ad relligionem.

Inuenio etiam ouem nigram immolari ſolitam ad ſedandos Typhones ventos: Et in carmine deuotionis vrbium, & exercituum legimus, *ouibus atris tribus*. E contrario modò Soli, ſiue Apollini, vtpote Deo ſplendido agnos albos immolari ſolitos ſuprà ex Homeri Scholijs diximus: Equidem Pandarus apud Homerum Apollini agnorum vouet Hecatomben ita perſuaſus à Minerua, vt Menelao pugnaret: *Pecus albâ quibus ſacrificatum.*

Ccc Εὔχεο

Εὔχετο δ᾽ Ἀπόλλωνι λυκηγενεῖ κλυτοτόξῳ E
Ἀρνῶν πρωτογόνων ῥέξειν κλειτὴν ἑκατόμβην,
Οἴκαδε νοστήσας ἱερῆς εἰς ἄστυ Ζελείης. ideſt,
Supplicabat autem Apollini in Lycia nato, inclyto iaculatori
Agnorum primogenitorum ſe ſacrificaturum claram hecatomben
Vbi domum reuerſus eſſet ſacra in vrbem Zelia.

Quantoperè autem Apollo agnorum primogenitorum ſacrificijs delectatus ſit, indicat idem poeta de certamine ſagittariorum loquens Teucri ſcilicet, & Merionis. Ille enim, quia:

Iliad. Ψ.

οὐδ᾽ ἠπείλησεν ἄνακτι
Ἀρνῶν πρωτογόνων ῥέξειν κλειτὴν ἑκατόμβην:
Ὄρνιθος μὲν ἄμαρτε (μέγηρε γάρ οἱ τόγ᾽ Ἀπόλλων) ideſt,
Neque vouit regi
Agnorum primogenitorum ſacrificaturum inclytum ſacrificium
Ab aue quidem aberrauit (inuidit enim ei hoc Apollo.)

Meriones verò: F

Αὐτίκα δ᾽ ἠπείλησεν ἑκηβόλῳ Ἀπόλλωνι
Ἀρνῶν πρωτογόνων ῥέξειν κλειτὴν ἑκατόμβην
Ὕψι δ᾽ ὑπαὶ νεφέων εἶδε τρήρωνα πέλειαν,
Τῇ ῥ᾽ ὅγε δινεύουσαν ὑπὸ πτέρυγος βάλε μέσσην. ideſt,
Statim autem vouit procul iaculanti Apollini
Agnorum primogenitorum ſacrificaturum hecatomben inclytam:
Altè autem ſub nubibus vidit timidam columbam:
Hanc hic hu. illuc ſe vertentem ſub ala percuſſit mediam.

Apollinis Diradiotæ oraculum. In Archiuorum arce ſacratum, vt ferunt Apollinis fuit templum cognomine Diradiotæ: locus enim vbi exædificatum fuerat Diras appellabatur. Eius autem Dei reſponſa, & oraculorum modus, qui ad Pauſaniæ vſque tempora peruenit, huiuſmodi fuiſſe dicitur. Mulier vates erat, quæ per omnem ætatem viri expers, & neſcia fuiſſet. Hæc noctu menſibus ſingulis agnũ Deo immolabat, cuius ſanguine deguſtato Deo plena ſtatim fiebat, futuraque hoc modo clariſſimè præcinere dicebatur. Immolarunt, teſte Gyraldo, eidem Deo aliqui etiam arietem. Theocri- G tus certè in viatorib. apud Dores feſtum fuiſſe innuit, quod carnea nuncupabant à Carno vate, qui ea ſacra primus inſtituit, & à quo Apollo Carneus dictus eſt, & in eo feſto arietem Apollini fuiſſe immolatum. Sic enim Lacon apud illum:

Καὶ γὰρ ἐμ᾽ ὡ᾽πόλλων φιλέει μέγα, καὶ καλὸν αὐτῷ
Κριὸν ἐγὼ βόσκω. τὰ δὲ κάρνεα καὶ δὴ ἐφέρπει. ideſt,
Etenim me Apollo valde amat; & pulchrum ipſi
Arietem ego paſco: nam carnea feſta iam imminent.

Agni Cereri immolati. Cereri poſt exactam hyemem in veris ſcilicet exordio agnos, tunc pinguiſſimos propter pabuli præſtantiam, atque copiam, immolabant in Ambaruali ſacrificio, vt teſtatur Virgilius:

1. Georg.

Inprimis venerare Deos, atque annua magna
Sacra refer Cereri, lætis operatus in herbis
Extrema ſub caſum hyemis, iam vere ſereno:
Tunc agni pingues, & tunc molliſſima vina,
Tunc ſomni dulces, denſæque in montibus vmbra, H
Cuncta tibi Cererem pubes agreſtis adoret,
Cui tu lacte fauos, & miti dilue Baccho.
Terque nouas circum felix eat hoſtia fruges.
Omnis quam chorus & ſocij comitentur ouantes
Et Cererem clamore vocent in tecta, neque antè
Falcem maturis quiſquam ſupponat ariſtis,
Quàm Cereri torta redimitus tempora quercu,
Det motus incompoſitos, & carmina dicat &c.

Lib. 3. Eleg. 1. Huc pertinet illud etiam Tibulli:

Agna cadet vobis, quam circum ruſtica pubes
Clamet Io meſſes, & bona vina date.

Rubigini ouis & canis immolati. Sed & Rubigo Deo, vel Rubigini Deæ, ad arcendam ex frugibus rubiginem veteres, menſe etiam Aprili, extis canis, & ouis immolabant, vt ſcribit Ouidius in faſtis:

Sex vbi quæ reſtent luces aprilis habebit,

In

A *In medio curſu tempora veris erunt.*
Et fruſtra pecudem quæres Athamantidos Helles,
Signaque dant imbres exoriturque canis.
Hac mihi Momento Romam cùm luce redirem,
Obſtitit in media candida turba via.
Flamen in antiqua lucum Rubiginis ibat,
Exta canis flammis, exta daturus ouis.
Protinus acceſſi, ne ritus neſcius eſſem,
Edidit hæc flamen verba Quirine tuus.
Aſpera Rubigo parcas Cerealibus herbis,
Et tremat in ſumma leue cacumen humo.
Tu ſata ſideribus cæli nutrita ſecundis
Creſcere, dum fiant falcibus apta, ſinas.
Vis tua non leuis eſt, qua tu frumenta notaſti,
B *Mæſtus in amiſſis illa colonus habet.*
Nec venti tantum Cereri nocuere, nec imbres,
Nec ſic marmoreo pallet aduſta gelu.
Quantum, ſi culmos Titan incalfacit vdos,
Tunc locus eſt iræ Diua timenda tuæ.
Parce precor, ſcabraſque manus à meſſibus aufer
Neve noce cultis, poſſe nocere ſat eſt.

Immolabantur canes ruffæ, authore Feſto, non longè à porta quadam, quæ inde Catularia *Porta catularia.*
appellata fuit ad placandum Caniculæ ſidus frugibus inimicum. In agro Saunio circa tumulum, quem Drien nominant, monſtrabatur, teſte Strabone, Baſilica Chalcantis in ſummo *Lib. 6.*
vertice, cui petentes oracula nigricantem immolabant arietem, & ſtrata in pelle dormiebant.
Athenienſes verò, vt refert Plutarchus in Theſeo, pridie ſacrorum Theſeorum arietem Conidæ immolabant multo hanc ei memoriam, honoremque iuſtius tribuentes (eo enim præceptore vſus erat Theſeus) quam Silanioni, ac Parrhaſio, quorum hic effigiem Theſei pinxit, ille *Oues prægnātes quibus immolata.*
C finxit: Sicyonij autem oues prægnantes Dijs beneuolis, & fortunatis, quas ipſi Eumenidas, Arhenienſes σεμνὰς vocabant, quaſi dicas caſtas, & incorruptas, facilitandæ rei domeſticę cauſa immolare conſueuere, ſed & Dijs depellentibus furorem, & potiſſimum amatorium, ſacrificabant agnam, ſic enim Dauus apud Perſium Chæreſtrato iuueni Chryſidis amore furenti *Satyra 5.*
perſuadet, dum, inquit:

Euge puer ſapias, Dijs depellentibus, agnam
Percute.

Pauſanias tradit in Phocicis Hyampoli maximè venerari Dianam, & ex omni pecudum numero, quas ei Deæ ſelegerint victimas, neque vllo morbo tentari, & cæteris pinguiores inter
paſcendum reddi, autumare. Fortè ab huius Deæ ſacrificijs ceruaria ouis dicta eſt, quæ pro cerua immolabatur, hæc enim ei præ cæteris ſacra eſt. Fluuijs arietes immolabant, vt teſtantur *Ouis ceruaria.*
Scholia Homeri, apud quem hoc carmen legitur: *Iliad. Ψ.*

Πεντήκοντα δ' ἔνορχα παρ' αὐτόθι μῆλ' ἱερεύσειν
Ἐς πηγάς. ideſt,
D *Quinquaginta autem maſculas illic oues ſacrificaturum*
Ad fontes.

Immolabatur & Fauno agna, vel hædus, vnde Horatius: *4. carm. ode 4.*

Nunc & in vmbroſis Fauno decet immolare lucis
Seu poſcat agna, ſiue malit hędo.

Et Numa rex apud Ouidium in Faſtis, cum annus nullum redderet fructum, ouem mactat *Fauno ouis quando immolata.*
Fauno, & alteram ſomno, à quo ſcilicet didicerat placandam eſſe tellurem. Arabes Heroibus, tauro, capro, & ariete litabant, vt ſcribit Alexander ab Alexandro. Phæſtus cùm in Si- *Lib. 3. Faſt.*
cyoniam veniſſet, & animaduertiſſet Herculi tanquam Heroi parentari, indignè verò ferēs di- *Lib. 3. c. 12.*
uinos illi honores non haberi, inſtituit, vt inquit Pauſanias in Corinthiacis, quod adhuc à Sicyonijs obſeruatur, vt iugulati agni pernas aduterent, carnium verò parte vna non aliter,
quàm victimarum ſoliti eſſent, veſcerentur, altera Herculi tanquam Heroi parentarent. Idem *Herculi vbi aries niger ſacrificatus.*
Pauſáuias ſcribir Eliacorum primo, ad eam ſcrobem, ad quam Hercules Pelopi ſacrum faciebat, ætate ſua annuos magiſtratus nigro ariete feciſſe (erat autem ea ſcrobs intra Altim Pelopium dicta) ac de ea quidem victima vati nullum portionem tributum, collum

tantùm more maiorum, lignatori datum. Sic enim vnum appellari, de Iouis famulatu, cui ne- E
gotium mandatum erat, vt certo pretio ligna ad ſacrorum vſum, vel publicis ciuitatibus, vel
Lib.6. Ae- nei. priuatim cuiuis homini ſuppeditaret, eſſe autem non ex alia arbore ea ligna, quàm de alba po-
pulo. Sabellicus ſcribit Herculi Thebano ob res eximiè geſtas defuncto Menetium Actoris fi-
lium tauro, capro, & ariete primum annua in Opunte ſacra inſtituiſſe, mox Athenienſes inter
Deos retuliſſe ſecutumque cæteræ Græciæ, aliarumque gentium conſenſum: Inuenio etiã Her-
culi tanquã diuitiarũ, & prouentus Deo ouem ramis quatuor impoſitam pro boue, qui ſe ſacris
ſurripuerat, litatam fuiſſe, vnde ipſe Melon, & Melius ſit appellatus, quod latinè diceretur Oui
Lib. 1. Hercules cur Melon dictus. lius. Cæterùm Iulius Pollux, circa Bæotiam, inquit, μῆλα ſacrificant, μῆλα dico, non pecora
voce poetica, ſed mala, & poma arborum, hanc ob cauſam. Feſtum huius Dei, & ſacrificandi
tempus inſtabat: hoſtia erat aries; hanc qui adducebant, inuiti morabantur propter Aſopum
fluuium ſubitò auctũ. Interim pueri ludentes ritus ſacrificij peregerant. Malo enim egregio fe-
ſtucas quatuor pro pedibus infixerunt, & binas ſupernè cornuum loco, ita ſe μῆλον, id eſt, ouem
poeticè, immolare dictitantes. Hoc ſacrificio oblectatum aiunt Herculẽ, eundemq; ſacrifican-
di ritum etiam nunc durare. Hercules ipſe apud Thebanos, ſiue Bæotos μήλων nominatur no- F
men ab hoſtiæ modo adeptus. Hæc Pollux. Iano quoq; Agonalia quidam attribuerunt, quo
die ei aries mactabatur, vt Gyraldus ſcribit, nimirum ex faſtis Ouidij, qui ſic canit:

Quatuor adde dies ductis ex ordine nonis,
Ianus agonali luce piandus erit.
Nominis eſſe poteſt ſuccinctus cauſa miniſter,
Hoſtia cælitibus quo feriente cadit.
Qui calido ſtrictos tincturus ſanguine cultros,
Semper agat ne rogat, nec niſi iuſſus agit.
Pars quia non veniant pecudes: Sed agatur ab actu
Nomen agonalem credit habere diem.
Pars putat hoc feſtum priſcis agonalia dictum,
Vna ſit vt proprio litera dempta loco.
Aut quia præuiſos in aqua timet hoſtia cultros,
A pecoris lux eſt ipſa notata metu. G
Fas etiam, fieri ſolitis ætate priorum
Nomina de ludis græca tuliſſe diem.
Et prius antiquus dicebat agonia ſermo,
Veraque iudicio eſt vltima cauſa meo.
Vtque ea nunc certa eſt, ita rex placare ſacrorum
Numina lanigeræ coniuge debet ouis.

Agonalia vnde dicta. Varro verò priori opinioni de agonalium etymologiæ ſubſcribens: *dies*, inquit, *agonales, per
quos rex in regia arietẽ immolat, dicti ab agon', eo quòd interrogatur à principe ciuitatis, & prin-
ceps gregis immolatur*; de hoc quoque immolandæ hoſtiæ ritu, & verbo hoc agon', quo ſacer-
Lib.3. c.27. dos miniſter vtebatur, fit etiam mentio apud Senecam. Antiſtius, teſte Feſto, ſubingere arie-
Subingere arietem qd. tem eſſe ait dare arietem, qui pro ſe agatur, cædaturue. Alexander ab Alexandro fuiſſe, ait,
regis ſacrorum munus quinto Idus Ianuarias Iano arietem immolare, dieſque faſtos prædice-
re, & nefaſtos, ſacra procurare, & quæ ſacrificio vſui eſſent. Samij ouem venerantur, eandem-
Lib.12.cap. 40. que Iunoni ſacrificabat Mandrobulus Samius, vt Ariſtoteles, teſte Aeliano, tradit, proprerea, H
quod aurum Samijs furto ſublatum, ouis inueniſſet. Numæ lex erat aduerſus pellices iſthæc:
Samij cur ouem immolent Iunoni. *Pellex aram Iunonis ne tangito; Si tangat, Iunoni crinibus dimiſſis, agnam fœminam cadito.* Eli-
gebatur autem hoc pecus album. Iuuenalis:

Niueam reginæ ducimus agnam.

Ioui cur aries non immolentur. Ioui ariete immolare non licet, vt ſcribit Atteius Capito in primo de iure ſacrificiorum: for-
„ tè apud Aegyptios, de quibus ſic legimus apud Herodotum: Qui Iouis Thebani templum in-
„ colunt, aut Thebanę prouincię ſunt, ij omnes ab ouibus ſe abſtinentes capras immolant, nec
„ enim eoſdem Deos vniuerſim colũt Aegyptij pręter Iſidẽ, & Oſyrin, quẽ Bacchum eſſe aiunt,
„ hos peræquè vniuerſi colunt; qui verò Mendetis templũ obtinẽt, ſiue Mendeſię prouincię ſunt,
„ hi capris abſtinentes immolant oues. Itaq; Thebani, & quicumq; propter illos, ouibus parcũt,
„ aiunt ideo ſibi conditam hanc legem, quod Iupiter cùm ab Hercule cernere eum volente, cer-
„ ni nollet, tandem exoratus hoc commentus ſit, vt amputato arietis capite, pelleq; villoſa, quã
„ illi detraxerat, induta ſibi ita ſe Herculi oſtenderit, & ob id Aegyptios inſtituiſſe Iouis ſimula-
„ chrũ facere arietina facie, & ab Aegyptijs Ammonios accepiſſe, qui ſunt Aegyptiorum, atque

A Aethiopum coloni, & linguam inter vtroſque vſurpantes. Ob hanc rem arietes non mactantur Thebanis, ſed eis ſacroſancti ſunt, certo tantùm die in feſto Iouis vnum demum arietem obtruncant, cuius pellem detractam hunc in modum Iouis ſimulachrum inducunt, ad illudque deinde aliud ducunt Herculis ſimulachrum. Hoc acto cuncti, qui circa templum ſunt, arietem verberant, deinde ſacra eundem vrna ſepeliunt. Apud Latinos verò hoc pecus in Iouis ſacrificio frequens erat; nam Calendis Februarijs Ioui tonanti bidens victima fiebat, Idibus verò Ianuarij veruex. Gyraldus ſe legiſſe etiam ait, qui flaminis vxorem ſcribat omnibus nundinis Ioui arietem mactaſſe; quin, vt annotat Feſtus, Idulis ouis dicebatur, quæ omnibus idibus Ioui mactabatur; Et Macrobius ait: Sunt, qui exiſtiment, Idus ab oue Iduli dictas, quam hoc nomine vocant, inquit, Thuſci, & omnibus idibus ouis immolatur à flamine. Erat autem albi coloris, vt conſtat ex hoc Ouidij: *Aries vbi Ioui ſacrificatus.* *Ouis idulis.*

Idibus alba Ioui grandior agna cadet.

Lego & apud Iuuenalem: *Satyr. 8.*

Interea dum lanatas, toruumque iuuencum
B *More Numæ cedit Iouis ante altaria.*

Ait & Varro: *In Latio aliquot locis vindemia primùm à ſacerdotibus publicè fiebant, vt Romæ etiam nunc; nam flamen Dialis auſpicatur vindemiam, & iuſſit vinum legere, agna Ioui facit, inter cuius exta cæſa, & porrecta flamen prorſus vinum legit.* Quod verò Idibus Ianuarij, vt dictum eſt, flamen Dialis in æde Iouis Capitolini mactaret veruecem, manifeſtum eſt Ouidij teſtimonio: *Lib. 5. de ling. lat.* *Lib. 1. Faſt.*

Idibus in magni caſtus Iouis æde Sacerdos
Semimaris flammis viſcera libat ouis.

Quo tamen loco ſunt, qui ouem ſemimarem accipiant lætam, & pinguem. Delectabatur item Iupiter huius pecudis, nec non caprarum, & boum immolatione apud barbatos, ſcribit enim Plinius cædendi cinnamomum veniam impetrari à Ioue extis arietum, & caprarum & boum quadraginta quatuor. Mactabatur itidem agnus Dijs laribus, indicat enim hoc Dæmones ſenex apud Plautum his verbis: *Ouis ſemimas.*

Aliquando oſculando melius eſt vxor Panſam fieri
C *Atque adornare, vt rem diuinam faciam cùm intro aduenero*
Laribus familiaribus, cùm auxerunt noſtram familiam
Sunt domi agni, & porci, ſacres.

Vlyſſes Neptuno ariete, apro, & tauro litauit, vt citat Gyraldus, locus Homeri talis eſt:

Καὶ τότε μ' ἐν γαίῃ πῆξαντ' ἐκέλευεν ἐρετμὸν
Ἔρξανθ' ἱερὰ καλὰ Ποσειδάωνι ἄνακτι,
Ἀρνειὸν, ταῦρόν τε, συῶν τ' ἐπιβήτορα κάπρον,
Οἴκαδ' ἀποστείχειν, ἔρδειν θ' ἱερὰς ἑκατόμβας. ideſt,
Et tunc me in terra defixo iuſſit remo
Et ſacris litatis ritè Neptuno regi,
Agnum, taurumque, porcaſque aſcendentem aprum,
Domum autem abire, & facere ſacras hecatombas.

Immolabatur autem aries Neptuno, vt ait Varinus in Ἀρνειὸς, ad collaudandam maris placiditatem, ſed græcè legitur: Διὰ τὸ πρᾶον τῆς θαλάσσης, ὅτι πορφύρει γαλήνιον. Athenienſes Pal- *Aries cur Neptuno immolatus.*
D ladem placabant olim tauris, & agnis teſtante Homero his verſibus:

Οἳ δ' ἄρ' Ἀθήνας εἶχον ἐϋκτίμενον πτολίεθρον
Δῆμον Ἐρεχθῆος μεγαλήτορος, ὅν ποτ' Ἀθήνη
Θρέψε Διὸς θυγάτηρ, τέκε δὲ ζείδωρος ἄρουρα
Κὰδ δ' ἐν Ἀθήνῃσ' εἷσεν ἑῷ ἐνὶ πίονι νηῷ.
Ἔνθάδε μιν ταύροισι καὶ ἀρνειοῖς ἱλάονται
Κοῦροι Ἀθηναίων περιτελλομένων ἐνιαυτῶν. ideſt,
Qui autem Athenas habitabant benè ædificatam vrbem
Populum Erechtei magnanimi, quem aliquando Minerua
Nutriuit Iouis filia, peperit autem alma Tellus,
Athenis autem collocauit in ſuo pingui templo.
Illic enim ipſam tauris, & agnis placant,
Filij Athenienſium circumuoluentibus annis.

Fuiſſe autem Palladi gratum huiuſmodi ſacrificium indicat apud eundem Penelope Telemachum filium ſuum abeuntem commendans:

Digitized by Google

Κλῦθί μοι αἰγιόχοιο Διὸς τέκος ἀτρυτώνη E
Εἴποτέ τοι πολύμητις ἐνὶ μεγάροισιν Ὀδυσσεὺς
Ἢ βοὸς, ἢ ὄϊος κατὰ πίονα μηρί᾽ ἔκηε
Τῶν νῦν μοι μνῆσαι, καί μοι φίλον υἷα σάωσον, ideſt.
Audi me a capra nutriti Iouis filia indomita,
Si vnquam tibi verſutus in ædibus Vlyſſes
Aut bouis, aut ouis pingues coxas adoleuit,
Horum nunc memor ſis, & mihi charum filium ſerua.

Lib. 9. c. 4. Athenæus verò, Palladi agnam in ſacrificio mactari ſuo tempore ſolere, negat, cùm dicat tamen Iuuenalis:

Niueam reginæ ducimus agnam
Par vellus dabitur pugnanti Gorgona Mauro.

Paci etiam Ariſtophanes victimam facit ex oue (ὄϊ) quo loco cùm Trygæus admoneret hanc vocem eſſe Ionicam Chorus ſubijcit, melius ita quadrare. *Ἢν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὡς χρὴ πολεμεῖν λέγῃ τις, οἱ καθήμενοι ὑπὸ τοῦ δέους λέγωσ᾽ Ἰωνικῶς οἴ.* Vbi Scholiaſtes, eſt enim οἴ vox lugen- F
Syriæ deę vt ſacrificatū. tium, & indignantium. Quomodo verò Syrię Deæ à peregrinis ſacrificaretur, audi Lucianum in volumine illi Deæ conſecrato ex interpretatione Iacobi Micylli. Vir quiſpiam quando pri-
,, mùm in ſacram ciuitatem abit, caput quidem ille & ſupercilia tondere ſolet, poſtea autem ma-
,, ctata oue cætera quidem in fruſta concidit, & conuiuatur: vellus autem humi ſterneus, ſuper
,, hoc in genua procumbit: pedes autem, & caput animantis, ſuo ipſius capiti imponit, & ſimul
,, precando poſtulat, vt præſens ſacrificium acceptum ſit, maiuſque in poſterum pollicetur. His
,, ita peractis, caput ſuum corona induit, itidemq; aliorum omnium, qui eandem cum ipſo viam
,, proficiſcuntur, atque ita attollens ſe ex terra ſua proficiſcitur &c. Tempeſtati immolatur ca-
Epod. od. 10. per, & agna, Horatius:

Optima quod ſi præda curuo littore
Porrecta mergos iuuerit
Libidinoſus immolabitur caper,
Et agna tempeſtatibus.

Tempeſtas dea. Nam Romanis Tempeſtas Dea credita eſt, cui agnam immolabant: Poeta autem deuouens G Mæuium poetam, in quem ſcribit, horrendis tempeſtatibus animalia oblaturum ſe pollicetur pro eius interitu: Notandum autem caprum, qui aliàs tempeſtatibus non immolari ſolet, hic ab eo foueri pro libine potiùs, & petulantia illius, quàm ratione ſacrificij: agnum autem vt ſignificet Mæuium hominem timidum fuiſſe, & omninò effæminatum. Et quamuis poeta agnū
Agnus niger tempeſtati immolatus: albus terræ. hic ſimpliciter nominet, ac ſi quilibet indifferenter accipi poſſet, nigrum tamen Tempeſtati percuti ſolere non obſcurè innuit Virgilius, *nigram hyemi pecudem* immolari inquiens, & clariſſimè Ariſtophanes in *Βατράχοις.*

Ἄρν᾽ ἄρνα μέλαιναν παῖδες ἐξενέγκατε
Τυφὼς γὰρ ἐκβαίνειν παρασκευάζεται.

Contrà Terræ, vtpote quæ omnia ſubminiſtrat, vnde Pandora nuncupatur, album ait ſacrificari arietem, quem inde *λευκοτριχάριον* vocat in auibus;

Πρῶτον πανδώρᾳ θῦσαι λευκοτριχάριον. ideſt,
Primùm Terræ ſacrificare candidis pilis præditum.

Apud Thuſſas in Aegypto vbi venus cornuta colebatur, vacca illi, vt notat Gyraldus, immo- H labatur, & in Nitriotica præfectura ouis: Et apud Romanos Veneri agnos immolabant. Nam
In Pœnulo. apud Plautum leno quæritur non eſſe ſibi factam propitiam hanc Deam, eum tamen ſex ei agnos immolaſſet. Propitiam autem non eſſe ex eo conijcit, quod eo die nullum quæſtum feciſſet.

Dij illum infelicitent omnes, qui poſt hunc diem
Leno vllam Veneri vnquam immolarit hoſtiam,
Quive vllum thuris granum ſacrificauerit.
Nam ego hodie infelix Dijs meis iratiſſimis,
Sex agnos immolaui, nec potui tamen
Propitiam Venerem facere, vti eſſet mihi,
Quoniam litare nequeo, abij illinc illico
Iratus. Vetui exta proſicarier
Neque eaſpicere volui, quoniam illa non bona
Haruſpex dixit. Deam eſſe indignam credidi

Eo

Digitized by Google

A *Eo pacto auara Veneri pulchrè adij manum.*
Quando id, quod ſat erat, ſatis habere noluit,
Ego pauſam feci. Sic ago, ſic me decet.
Ego faxo poſt hac Dij, Deaque cæteri
Contentiores mage erant, atque auidi minus
Cùm ſcibunt, Veneri, vt adierit leno manum,
Condigne haruſpex, non homo trioboli
Omnibus in extis aiebat portendi mihi
Malum, damnumque & Deos eſſe iratos mihi.

Marcus Paulus Venetus de Tartarorum Magis, eorundemque aſtibus agens, quomodo idolis ſuis ſacrificent, ſcribit in hæc verba; Quando feſta ſuorum idolorum celebrant, dantur illis à Rege arietes, quos cum lignis aloes, & thure, ceu odoriferum ſacrificium Dijs offerunt, coctaſque arietis carnes cum cantu, & maxima lætitia, idolis deuotandas exhibent, ius verò carnium ante idola effundunt, aſſerentes ſic Deorum ſuorum promereri clementiam, qui terris fertili- *Lib. 1. c. 66. Tartarorũ Magi vt idolis ſacrificent.*
B tatem largiantur. Idem etiam antea ſcripſerat Sachionem Tartariæ ciuitatem Mahumeti cultores habere, item idololatras, multaque monaſteria diuerſis idolis conſecrata, in quibus multa offeruntur, inquit, ſacrificia, & dæmonibus magna à populo reuerentia, & quando homini filius aliquis naſcitur, ſtatim eum idolo alicui, atq; in honorem eius anno illo in domo ſua nutrit arietem, quem anno à natiuitate filij reuoluto proximo illius idoli feſto, vnà cum filio offert, cum multis cæremonijs, & magna reuerentia. Poſtea coquit carnes arietis, & idolo denuò offert, dimittitque ante idolum tamdiu ſuſpenſas, donec completæ fuerint nefandæ orationes, quas ante ipſum iuxta ſuam conſuetudinem murmurare ſolent, & inprimis rogat idolum cum magna inſtantia, vt filium ſibi commendatum conſeruet. Officio finito immolatas carnes ad locum alium defert, & conſanguineos illius omnes pariter congregatos, carnes illas cum magna religione comedit, oſſa verò decenter in vaſculo quodam conſeruat. Vt verò ad Romanos reuertamur, Auguſtus etiam viuus adhuc templa emeruit, vt oſtendit Horatius inquiens: *Cap. 45.* *Epiſt. 1. lib. 2.*

Præſenti tibi maturos largimur honores,
Iurandaſque tuum per nomen ponimus aras.

C Quamuis ex Suetonio, & Dione demonſtret Lipſius in commento, Auguſtum viuum adhuc in prouincijs, non in Italia, aut Romæ coli voluiſſe; Sed & Prudentius ridet, quod non ſolùm Dijs ſacrificarent Romani, ſed poſtmodum etiam hominibus diuinos exhiberent honores, dum canit: *Romani vt dij culti. Lib. 1. cõtra Symmachũ.*

Hunc morem veterum docili iam ætate ſecuta
Poſteritas menſa, atque adytis, & flamine, & aris
Auguſtum coluit, vitulo placauit, & agno.

Hucque ſpectat hoc Virgilianum:

O Melibæe, Deus nobis hæc ocia fecit,
Namque erit ille mihi ſemper Deus, illius aram *Ecloga 1.*
Sæpe tener noſtris ab ouilibus imbuet agnus.

COGNOMINATA DENOMINATA.

D MERCVRIVS cur à Tanagræis κριοφόρος, hoc eſt, arietem ferens, cognominatus, hocque nomine cultus ſit, rationem hanc aſſignat Pauſanias, quòd videlicet peſtilentiam auerterit circumlato in ambitum murorum ariete, vnde poſtmodum factum, quod is qui cæteris puberibus forma præſtare iudicatus eſſet, feſto eius Dei die, agnum humeris portans muros circumambularet. Κριὸν itidem virum Aeginetam ſtrenuum, & luctatorem celeberrimum fuiſſe aiunt, à quo eiectus ſit inſula Lacedæmoniorum rex Cleomenes, qui vt perterrefaceret, ſcitum illud protulerit: *nunc præpila tibi aries cornua.* græcè legitur: ἤδη νῦν κατὰ χαλκῶ, ὦ κριὲ τὰ κέρατα, ὡς μεγάλῳ κακῷ συνοισόμενος. Sed Hermolaus, qui præpila vertit, καταχάλκω, cùm ad verbum ita potius ſit cõuertendum: Nunc aduerſus es cornua, ò aries, magno hominem malo irritandum ſignificãs: Vt cornibus æs, aut ferrum (ſubaudi impetere) eodem ferè ſenſu dicatur, quo illud, contra ſtimulum calcitrare: Tale enim eſt à priuato regem expelli. Cæterùm arietis nomen valido, & robuſto athletæ pulchrè conuenit: Luctatorũ enim eſt obarietare inter ſe. Idem fortè eſt Crius Aegineta Polycriti filius, cuius in ſexto meminit Herodotus. Fabius Maximus, vt ſcribit Plu- *Mercurius cur κριοφόρος dictus. Crius vir ſtrenuus.*

tarchus

tarchus in eius vita, & vterque Plinius, Iunior in opere de viris illuſtribus cap. 43. Senior libro E
naturalis hiſtoriæ 33. cap. 7. propter placidum ingenium, morumque conſtantiam, puer ad-
huc ouiculæ cognomen accepit: Nam quieta in eo natura, atque taciturna, & in puerilibus vo-
luptatibus cautio; ad hæc in percipiendis diſciplinis tarditas, & difficultas, facilitas verò apud
familiares, & obedientia ſuſpicionem exteris ſtoliditatis alicuius, & ignauiæ de eo præbebant,
paucique indolem in eo grauem, atque immobilem, leoninamque magnanimitatem perſpi-
Brutus pecus dictus. ciebant. Similiter & Brutum Tarquinius, quem hebetem eſſe putabat, pecus nominauit. Cæ-
lius annotat ex Dione hiſtorico, Marcum Silanum à Caligula dici ſolitum χρυσοῦν πρόβατον,
Lib. 13. cap. 14. cuius mox verba citabimus; teſtatur idem Cornelius Tacitus annalium ab exceſſu Diui Augu-
ſti lib. 13. in exordio. *Prima*, inquit, *nono principatu mors Iunij Silani proconſulis Aſiæ, ignaro*
Silanus ouis aurea dictus. *Nerone per dolum Agrippinæ paratur, non quia ingenij violentia exitum irritauerit, ſegnis, & do-*
minationibus alijs faſtiditus, adeo vt Caius Cæſar pecudem auream eum appellare ſolitus ſit, ve-
rùm Agrippina fratri eius Lucio Silano necem molita vltorem metuebat, crebra vulgi fama an-
teponendum eſſe vix dum pueritiam egreſſo Neroni, & imperium per ſcelus adepto, virum ætate
compoſita inſontem, nobilem, & quod tunc ſpectaretur, è Cæſarum poſteris, quippe & Silanus Diui F
Auguſti abnepos erat. Sic Tacitus; Cui hoc Scholium appendit doctiſſimus Lipſius: Vereor, vt
ſcriptori noſtro conſtet ratio; non enim in hunc M. Silanum expetit Cai dictum, ſed in illum
alterum, qui eius ſocer. Dio clarè. Ο' δὲ δὴ πενθερὸς αὐτοῦ Μᾶρκος Σιλανὸς, ἐπειδὴ βαρὺς αὐ-
τῷ ὑπό τε τῆς ἀρετῆς, καὶ ὑπὸ τῆς συγγενείας ἦν, ἑαυτὸν κατεχρήσατο. Ο' δὲ Γάϊος τάτε ἄλλα ἰσχυ-
ρῶς προεπηλάκιζε (καίτοι οὕτω καλῶς περὶ αὐτοῦ φρονῶν, ὥστε καὶ χρυσοῦν αὐτὸν πρόβατον ὀνομα-
ζων) καὶ ὅπως μηκέτι πρῶτος ἐπιψηφίζηται, &c. Cui vt adſentiar ætas Silani me inducit: natus
enim eſt, vt Plinius ait, extremo Auguſti anno, à quo ad hunc diem anni quadraginta duuta-
xat ſunt. Non ergo in ea ætate hic adoleſcens formidini, aut contemptui alijs dominationibus
eſſe potuit, cuius adhuc οὐδεὶς λόγος. Sed vt in homine Tacitus, ſic in dicto aberrat Græcus; pu-
tat enim laudis, honoriſque fuiſſe, quod reuera probri fuit, & falsè iactum in hominem diuitē,
Ο'ιόλυκος. ſed ignauum, hebetem, ouiculam meram. Ο'ιόλυκος nomen proprium, ab adagiorum autho-
re prouerbijs adnumeratum. Herodotus, inquit, libro quarto refert: Cum Theras quidam
longinquam adornaret nauigationem, ac filius ipſius adoleſcens, negaret ſe futurum eius na-
uigationis comitem: τοιγαροῦν ἔφη αὐτὸν καταλείψειν οἶν ἐν λύκοισι, ideſt, *Itaque relinquam eum*, G
inquit, *ouem inter lupos:* Ex eo dicto nomen inditum eſt adoleſcenti ὀϊόλυκος, voce compoſita
ex oue & lupo. Dici poteſt in hominem deſertum, ac deſtitutum hoc nomine. Quod ſi quis ne-
gabit hoc eſſe prouerbium, referatur pro appendice ad illud: *Ouem lupo commiſiſti*, nam pro-
babile eſt hoc prouerbium ab hac hiſtoria. Hæc ille. Valla interpres Oilycum legit, ſed co-
dices impreſſi græcè Ο'ιόλυκον habent, vt adagiorum author monet. In epiſtolis Theophylacti,
Α'ρνων ruſtici nomen eſt ita dicti à cura agnorum. Ab oue pauca apud Latinos reperio deno-
minata, apud Græcos verò non pauca: Ouiaria apud Varronem eſt ouium multitudo, vt pe-
Ouiaria. cuaria pecoris: Hinc Ouiaricus poſſeſſiuum apud Columellam, *quoniam de Ouiarico pecore ſa-*
tis dictum eſt, &c. In frequentiore verò vſu eſt, ouillus, & ouinus: reperitur & ouilis apud Var-
ronem his verbis: *Vt ſuillo pecori à Fauonio ad æquinoctium vernum putant aptum* (admittēdo)
ſic ouili ab Arcturi occaſu vſque ad Aquilæ occaſum. Et alibi grex ouilis apud eundem legitur,
Molleſtra. vt & ſemen caprile. Vtitur eadem voce Feſtus. Molleſtras dicebant pelles ouillas, quibus ga-
Ouile. leas extergebant. Quid verò ſit ouile, & quale eſſe debeat, ſuo loco dictum eſt. Erat verò etiam
ouile locus Romæ in Campo Martio, ſic dictus, quòd ibi greges ouium à Tarquinijs haberen- H
Satyr. 6. tur; fuit enim eorum ager. Sic enim potiùs illud Iuuenalis:

Vt ſpargar in ædem
Iſidis, antiquo quæ proxima ſurgit ouili.

Exponēdum, quam vt intelligas de ſeptis, ideſt, tabulatis, in quibus claudebatur populus tem-
pore comitiorum, ait enim antiquo ouili, hoc eſt, illi loco, qui in campo Martio antea & priſcis
temporibus appellatus eſt ouile, vbi ſcilicet greges, & ouilia habuere Tarquinij, quibus poſtea
Lib. 1. expulſis campus populo datus eſt, & Marti conſecratus. De eodem intellexit Lucanus:

& miſera maculauit ouilia Roma.

ideſt, campum Martium. Lege Liuium in prima decade. Strabo quoque mentionem facit in
quinto his verbis: *Sylla alios, qui arma proiecerant, ad millia tria, vt alij, quatuor in campo ad*
Palatium. *ouilia coactos, immiſſis militibus triduo iugulauit*. Varro agens de ſeptem Romanæ vrbis mon-
tibus, cur quartus eorum Palatium vocaretur, hunc in modum ſcribit: *Quartæ regionis Pala-*
tium, quod Palantes (aliàs Palantei) *cum Euandro venerunt, aut quod Palatini, qui & Aborrigi-*
nes ex agro Reatino, qui appellatur Palatium, ibi conſederunt. Sed hoc alij à Palatia vxore Latini

puta-

A *putarunt. Eundem hunc locum à pecore dictum putant quidam. Itaque Nauius Palantium appellat.* Hactenus ille, Ioſephus Scaliger hoc appendit ſcholiolum: Nihil deeſſe videtur: quia cùm dicit à pecore dictum, forſan intelligit à pecoris balatu, vt Næuius. Videndum tamen, num ita ſcripſerit Varro. Eundem hunc locum Pecuſcum à pecore dictum putant quidam. Feſtus, Pecuſcum Palarij dicta eſt ea regio vrbis, quam Romulus obuerſam poſuit ea parte, in qua plurimum erat agri Romani ad mare verſus, & qua molliſſimè adibatur vrbs. Equidem nil certi ſtatuo: tamen non abs re eſſe putaui, indicare de ea re ſuſpicionem meam. Ab ὄις eſt οἰσπάτη videlicet ὁ τῶν προβάτων ῥύπος, vt Didymus apud Heſychium exponit, ideſt, ſordes ouium. Ipſe autem Heſychius generalius explicat ῥύπος. Suidæ Οἰσπάτη eſt, ὁ ῥύπος τῶν ἐρίων, ſordes lanarum, ſed & οἰσπώτη, etſi etiam vertatur ὁπλὴ προβάτου in Lexico veteri, vt teſtatur Henricus Stephanus, deriuaturque ab ὄις, & πατέω, verſo α in ω; ſignificat ouium ſordes, vel fimum ouillum, vt ibidē exponitur prolato Ariſtophanis loco, qui legitur in Lyſiſtrata. Dion. lib. 46. in concione Caleni exprobrantis Ciceroni, quod fullonis eſſet filius, & ſuccidas lanas ſordibus repurgaſſet, retrimentaque collegiſſet, καὶ γυμνὸς ἐν γυμνοῖς αὐξηθεὶς, καὶ οἰσπώτας, B καὶ ὑσπελέθους, καὶ σπατίλας συλλέγων, ſordes lanarum ſuccidarum, & ſuccerdas, vel etiam fimum ouillum, ſtercora ouilla. Vbi tamen vulgata editio οἰσπέτη habet, quod & apud Etymologiſten legitur, ſed eſt, aut οἰσπώτη, aut οἰσπάτη ſcribendum. Οἴσυπος, ſiue οἰσύπη exponitur etiam ſordes ouium, vel fimus ouillus vt οἴπτωτον (ſic enim Pollux περὶ ἀποδυμάτων loquens vocari ſcribit τῶν προβάτων τὴν κόπρον) Erotianus in Lexico Hippocratico οἰσύπη κυρίως λέγεται τὸ διαχώρημα τοῦ προβάτου, ab ὄις; Hippocrates καταχρηστικῶς dixit οἰσύπην αἰγὸς, pro τὸ τῆς αἰγὸς διαχώρημα, vt idem Erotianus annotauit, pro quo Galenus habet οἴσπη. Heſychio tamen ὤσυπος eſt ὁ τῆς αἰγὸς ῥύπος. Is, qui de Dialectis ſcripſit annotat, vt idem Henricus teſtatur, Ionica lingua οἰσύπη, dici non ſolùm τὸ διαχώρημα τοῦ προβάτου, ſed etiam τὸ τῶν ῥυπαρῶν προβάτων ἔριον, quemadmodum & in Lexico Herodotæo οἰσύπη exponitur ῥυπαρὰ προβάτων ἔρια, ex quo Herodoto eadē ſignificatione Suidas citat οἴσπη. Erit igitur, inquit Henricus, οἰσύπη lana ſordida, vel lana ſuccida. Sed frequentius οἰσύπη dicuntur ſordes, ſeu fimus ouillæ lanæ adhærens, præcipuè circa nates, ſeu ſordes, quæ ouillæ lanæ ex fimo adhærent. Suidæ ὁ ῥύπος τῶν ἐρίων, vel etiam pinguedo, quæ ex ijs ſordibus exprimitur. Sordes verò lanis inhæ- *Oeſypus.* *Lib. 5. c. 14.*

C rentes dici οἴσυπον, præter Dioſcoridem Plinius etiam teſtatur. Οἴσυπος, inquit Dioſcorides, λέγεται τὸ ἐκ τῶν οἰσυπηρῶν ἐρίων λίπος. Plinius verò ait: *Quin ipſa ſordes pecudum, ſudorque feminum, & alarum adhærentes lanis (œſypum vocant) innumeros propè vſus habent.* Scribitur & ὤσυπον in eadem ſignificatione, vt conſtat ex hoc Ouidij: *Lib. 2. c. 84.* *Lib. 29. c. 2.*

Oeſypa quid redolent quamuis mittantur Athenis?
Demptus ab immunda vellere ſuccus ouis.

Sic & Plinius: *Probatiſſimum Oeſypum fit plurimis modis* &c. Græci tamen frequentius maſculino vtuntur, Latini neutro. Ianus in comm. ſuis in 2. Gal. de comp. medicam. ſecundum locos, multis veterum Græcorum, Latinorumque locis recitatis hyſſopum pro œſypo paſſim legi oſtendit, qui error ita inualuit, inquit Geſnerus, vt iam aliquot ſeculis recentiores, & indocti hodieque pro œſypo hyſſopum humidam ſcribant diſtinguendi gratia ab herba hyſſopo, qui Geſnerus in hoc Celſi loco; *Enneapharmacum emplaſtrum conſtat nouem rebus, & inter cætera hyſſopo;* pro hyſſopo reſtituit œſypo. Et apud Galenum, ſiue in libro de ſuccedaneis ipſi adſcripto pro œſypo medulla vitulina ſubſtituitur, quamquam deprauati codices ſic habent: ὑσσώπου μυελὸν μόσχου ἢ στιχάδα, œſypo, & hyſſopo herba confuſis, pro hac enim ſtichadem herbā D rectè ſubſtitueris, pro œſypo verò medullam vituli. Et apud eundem Galenum lib. 11. de ſimplic. med. fac. τὰ δὲ πεπλυμένα ἔρια, καὶ μηκέτι ἔχοντα τὸν ὕσσωπον, reſtitue οἴσυπον. Apud eundem lib. 13. meth. τὸ Ἀττικὸν ὕσσωπον itidem mendosè pro οἴσυπον: Nam & Plinius lib. 29. cap. 2. meminit œſypi quod ex Atticarum ouium lanis colligitur, & Ouidius præcit. loco, apud quem etiam lib. 29. cap. 6. pro, vt omnia hyſſopo illinantur, Hermolaus reſtituit œſypo, & hyſſopum cum myrrha calidum penicillo illitum idem reponit œſypum ex veteri codice. Quidam verò, vt ſcribit Hermolaus, hoc à Galeno hyſſopum dici putant errore vulgi, & quidem à Græcis, inquit, orto qui non œſypum quandoque, ſed hyſſopum ſcribunt, vt ſiue prudentes, ſiue imprudentes, non œſypum ſimpliciter, ſed hyſſopum hygron, (vt Aegineta aliquoties) & hyſſopum pharmacum ſæpiſſimè cognominent, quaſi ab hyſſopo herba diſtinguere voluerint, vt Paulus in compoſitione, quam à ruta πηγανηρὰν appellant, vtilem Pleuriticis. Tantum Hermolaus apud quem tamen hyſſopus ſemper per I ſimplex ſcribitur. Apud Aetium contra οἴσυπος per Σ duplex ſcribitur, quod doctis improbatur. Οἴσυπος, inquit, Gorræus propriè dicitur ouium ſordes earum lanis adhæreſcens, deinde verò pro ipſa etiam lana adhuc ſordida & *Hyſſopus humida.* *Lib. 5. c. 19.* *Corall. 284.*

illota

illota dici cœpit. Sordes autem ea ex ſudore feminum & alarum colligitur, adhæretque lanis, E
quæ propterea, quod œſypum habent, οἰσυπηραὶ, ῥυπαραὶ, & ab Hippocrate πινώσσαι, & πι-
νώδεις appellantur, eſt enim πῖνος idem, quod ῥύπος, latini ſordidas, & ſuccidas vocant, quod
tales ſint, quales vbi primùm ſucciſæ, detonſæque ſunt. Erotianus in Lexico Hippocratis οἰσυ-
πηρὰ ἔρια exponit τὰ μετέχοντα τῆς οἰσύπης, ἢ τοῦ οἰσύπη. Apud Ariſtophanem in Achamenſi-
bus cùm quidam vulneratus eſſet, poſtulantur ὀθόνια χηρωτή, ἔρι' οἰσυπηρά. Apud Suidam vbi
ſcribit οἰσυπηρὸς & exponitur ὁ ῥυπώδης ſcribendum οἰσυπηρὸς, & pro ὑσσώπη οἰσύπη, nam & ip-
ſe etiam aliàs habet, & Varinus οἰσυπηρὸς, ῥυπαρός. Ἔρια οἰσυπηρὰ, ῥύπου πεπληρωμένα, ῥυ-
πάσματα ἀπὸ τῆς κόπρου. οἰσύπη δέ ἐστι τὸ διαχώρημα τῶν προβάτων. Apud Heſychium, vbi οἰ-
σύπειον exponit ἔριον ῥυπαρὸν προβάτων, additque τὸ αὐτὸ οἰσυπειρὸν καὶ οἰσυπειρός, Geſnerus
Oeſypis. penultimam potiùs, inquit, per η ſcripſerim, & acuerim, vt Dioſcorides, & alij faciunt. Eſt &
οἰσυπὶς idem, quod οἴσυπος, ſiue οἰσύπη, hoc eſt, lana ſuccida, ſeu ſordes ouium; Nam Galenus
in Lexico Hippocratis οἰσυπίδας exponit προβάτου ῥύπον, ἤγουν ἔριον ῥυπαρόν. Apud eundem
ibidem ſic legitur οἰσυπίδες προβάτου ῥύποι συνεστραμμένοι, δηλοῖ δὲ καὶ ἐρίου ῥυπαροῦ μαλίον, quę
poſtrema vox mendoſa eſt, ac ſcribendū fortaſſe μαλλίον forma diminuta à μάλλος. Cæterùm F.
Oeſſe. pro οἰσύπη vel οἰσπάτη legitur etiam οἴσπη, quod Ionicum eſſe videtur, inquit Henricus Ste-
phanus, nam οἴσπη, pro ῥυπαρὸν προβάτων ἔριον Suidas affert ex Herodoto, quo ſenſu paulo
ante ex Lexico Herodotæo attuli οἰσύπη. Itidem Gal. in Lexico Hippocratis οἰσπηαιγὸς, eſt,
ὁ παρὰ ταῖς θριξὶ τῆς αἰγὸς ἐγγινόμενος ἐν τῇ ἕδρα ῥύπος, καὶ μάλιστα ταῖς κατὰ τὴν ἕδραν συνεστά-
μενος ῥύπος, pro quo Erotianus habet οἰσύπη αἰγός. Itidem apud Heſychium οἶσπαι ſunt προ-
βάτων ῥύπος. Οἰοχίτων Heſychio eſt προβατοχίτων, hoc eſt, tunicam habens ouinam, ſeu ex
lana ouina, vel etiam μονοχίτων, aut δίχα ἱματίου. Eſt & οἴα pellis ouilla de qua voce ſuprà ſat
ſuperque actum. Item & μηλωτὴ, quæ tamen vox generaliter de qualibet etiam pelle intelli-
Phyximela. gitur, vt tradit Heſychius, Euſtathius, alijque. Dicuntur & φυξίμηλα ἀπὸ τοῦ μήλου, hoc eſt, ab
oue, Plutarcho in quæſtionibus græcis arbores, quæ ob altitudinem, effugerunt periculum, ne
pecudibus, edantur. Οἰάτειον κρέας, caro eſt ouilla, vt & κρέας μήλειον, nec non & προβάτειον.
Οἰοπόλα ὄρη. οἰοπόλα ὄρη montes ſunt ouium paſcuis apta, ſiue in quibus oues verſantur: vel montes ſolita-
rij, & deſerti ab οἶος quod eſt ſolus, & πολεῖν vt inquit Varinus. Et apud Apollonium οἰοπόλοι
Lib 4. Arg. ſunt Nymphæ, vbi nimirum Orpheus; O Nymphæ, inquit, ſiue cæleſtes, ſiue terreſtres (κατα- G
Oeopolę χθόνιαι) ſiue οἰοπόλαι, Scholiaſtes interpretatur Nymphas, quæ ouium curam gerunt, quæ &
Nymphæ. ἐπιμηλίδες dicantur: eſt & μηλόβοσις apud Heſiodum in Theogonia, Nympha, Oceani & Te-
thyos filia, ſic dicta ab ouibus paſcendis. Deriuata τοῦ προβάτου apud Pollucem leguntur, προ-
βατεῖς, προβατευταὶ, προβατεία, προβατευτικὴ, προβατοκάπηλος. Apud Varinum προβατεία
oxytonum legitur, & exponitur προβάτων νομὴ, καὶ κτῆσις, hoc eſt, ipſa cura vel paſtio, vel poſ-
ſeſſio ouium, quanquam & νομὴ etiam poſſeſſionem ſignificat; Προβατοπώλης nomine tradu-
citur in comœdijs Lyſicles quidem προβατοκάπηλος, vt ſcribit Heſychius, qui Aſpaſiam, in-
quit, meretricem duxit. Eſt autem προβατοπώλης idem quod προβατοκάπηλος, ideſt, ouium
venditor, qui ſcilicet vendendis ouibus negotiatur. Eſt & probaticus adiectiuum, vnde proba-
tica dicta piſcina, vbi oues lauari ſolebant, antequam à ſacerdotibus litarętur, vt exponit Geſ-
Piſcina pro- nerus. Apud D. Ioānem cap. 5. προβατικὴ κολυμβήθρα, vt Cyrillius, Chryſoſtomus, & Theo-
batica. phylactus legunt, exponitur pecuaria piſcina, ideſt, ex qua potare, & in qua merſari pecudes
ſolebant; Hebraicè Betheſda (corruptè Bethſaida) ideſt, domus effuſionis, vt exponit Chri-
In Theatro ſtianus Adrichomius Delphus, quod aquæ fluuiales in eam confluebant, addens ſitam fuiſſe H
terrę sāctę. inter portam Vallis, & templum, fuiſſeque amplam, & præcipuam totius vrbis piſcinam, quæ-
que quinque porticus haberet à rege Salomone conſtructam pro miniſterio templi, atq; hinc
Stagnum Sa- à Ioſepho ſtagnum Salomonis nominari. In eadem Nathinæos lauiſſe hoſtias quas tradebant
lomonis. ſacerdotibus in templo offerendas. Huius aquam certis temporibus ab angelo domini moue-
ri ſolitam, & qui poſt eius motum primus deſcendebat in eam, à quacunque detinebatur infir-
mitate, ſanitati reſtitutum legimus, ideoque in porticibus eius iacuiſſe multitudinem magnā
languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum. Ex quibus, inquit,
Chriſtus ſanauit hominem, qui triginta octo annos languerat. Tempore Hieronymi oſtende-
bantur gemini lacus, quorum vnus hybernis pluuijs ſolebat impleri, alter mirum in modum
Probatica rubens, quaſi cruentis aquis antiqui in ſe operis ſigna teſtabatur. Eſt & probatica, eodem Chri-
forum. ſtiano annotante, forum pecuarium, vbi oues, boues, aliæque pecudes, vendebantur, quæ ſacri-
ficandæ erant. Deriuata verò τοῦ κριοῦ ſunt κριόμυξος ideſt, arietis inſtar mucoſus, qua voce dici
diximus ſuprà ex Galeno, qui cerebrum habent admodum mucoſum, hoc eſt, hebetes, & iner-
tes. Κριοπρόσωπος autem, qui arietina facie eſt, ſeu arietem ſua facie repræſentat. Κριόφαγος
arie-

A arietum votator, θεός τις ᾧ κριοὶ θύονται, Deus quidam gentilitius, cui arietes ſacrificabantur.
Κριοειδής, qui arietis formam habet. Κριομαχία pugna arietum, ſic vocatur Satyra quædam
Varronis apud Gellium. Κριοκοπέω ariete pulſo, ariete quatiendo ſubuerto, ſubruo, ſiue arie- *Arietare.*
to, quod latinorum verbum non tam de ariete machina bellica, quàm de ipſo etiam animali
vſurpatur, cùm ſcilicet capite, & cornu, vel ſeſe mutuo, vel etiam hominem impetit. Dixit & *Lib. 9.*
per tranſlationem Curtius, arietare pro præcipitare; *Macedo gladium caperat ſtringere, quem*
occupatum pedibus repente ſubduxit, Dioxippus arietauit in terram. Sic & Silius Italicus: *Lib. 4.*

Arietat in primos, obÿcitque immania membra.

Accipitur & pro pulſare ad oſtium. Plautus:

Quis illic eſt qui tam proteruè noſtras ades arietat?

ideſt, tam vehementer pulſat. Virgilius: *Lib. 13. Aen.*

Arietat in portas, & duros obÿce poſtes.

Vbi Seruius: In clauſas portas more arietis ruebat, ideſt, bellici machinamenti. Reperitur &
neutrum apud Senecam pro labaſcere. *Quæ caſus incitat, ſæpe turbari & citò arietare.* Et rur-
B ſus: *Nihil praui, nihil ſubiti ſupereſt, nihil in quo arietet, aut labet:* Et apud eundem rurſus arie-
tare inter ſe dicuntur, quæ concutiuntur mutuo ictu: *Magno Imperatori,* inquit, *antequam acies*
inter ſe arietarent, cor exiluit. Sic dentes etiam inter ſe arietatos dicit. Sic & Plinius loquẽs de
motibus: *Innoxium, & cum concurrentia tecta contrario ictu arietant, quoniam alter motus al-*
teri renititur. Κριοδόχη, ſeu κριοδόκη arietaria machina eſt, ipſum arietem machinam ſuſtinens, *Criodoche.*
apud Athenæum in lib. de machinamentis, cuius hęc ſunt verba: Ἴστα δὲ καὶ κριοδόχην ἐπ' αὐτήν,
ἐφ' ἧς καὶ κύλινδρον ἐπετίθει, δι' οὗ προωθούμενος ὁ κριὸς δι' ἀντισπάστων ἐνήργει τὴν χρείαν ἐβύρσουν
δὲ καὶ ταύτην ὁμοίως τοῖς πύργοις. Vnde & Vitruuius: *Conſtituebatur autem,* inquit, *in ea, arie-*
taria machina, in qua collocabatur torus perfectus in torno, in quo inſuper conſtitutus aries, tru-
dentum ductionibus, & reductionibus efficiebat magnos operis effectus: tegebatur autem is coriis
crudis, quemadmodum turris. Criotheos apud Dioſcoridem legitur inter nomenclaturas feru- *Criotheos.*
læ cuiuſdam in Libya ad Ammonis Iouis templum naſcentis, quæ Agaſyllis vocatur, & eius
thymiama Ammoniacum; Colebatur autem illic Ammon Deus ἐν τοῖς ἄμμοις, ideſt, loco are-
noſo arietino capite inſignis, vnde & criotheos planta à Deo ariete. Inter lapides determina-
C tæ figuræ reperiuntur quidam, arietum cornibus adeò ſimiles, vt ipſamet cornua in lapides cõ-
uerſa viderentur, niſi minores eſſent. Plinius quidem mea ſententia non rectè inter gemmas
recenſet, meliùs Solinus lapidem vocauit, vterque tamen in eo conuenit, quòd cornua vocent *Ammonis*
Ammonis, aiuntque ita tortuoſos eſſe, & inflexos, vt effigiem reddant cornu arietini, fulgore *cornu lapis*
auri: prædiuina ſomnia repręſentari, dici, ſubiectos capiti cubantium. Ammonis autem cornua *qui dictus.*
dici conijcio ab ariete illo, qui beneficio Iouis Baccho ſiti laboranti fontem demonſtrauit. Re-
periri item in Germania, teſtatur Georgius Agricola. Græci κριὸν ἐρέβινθον, ideſt, arietem ci- *Cicer arie-*
cer nominant. Nominis rationem Plinius, & Columella tradunt, dum aiunt: Ciceris genus eſt *tinum.*
arietino capiti ſimile, vnde ita appellatur album, nigrumque. Αιλόκριος Heſychio eſt radix ſic
dicta, nec non & Varino. Geſnerus vocem putat eſſe corruptam pro αἰλούριος, quæ vox Etymo-
logo etiam radicem quandam ſignificat, quam idem Geſnerus, conijcit eſſe radicem Valeria-
næ, propterea quòd hac radice ſummoperè delectentur cati. Κριοῦ μέτωπον vocari ita promon- *Criumeto-*
torium quoddam Dionyſius Afer ſcribit à ſpecie, qua arietis caput refert. Euſtathius addit è *pon.*
longinquo conſpectum eiuſmodi apparere, & eandem ob cauſam promontorium alterum ad
D pontum Euxinum ſic nominari: huius mentio apud Plinium his verbis: *Criumetopon promon-*
torium eſt in Taurica, aduerſum Carambico Aſiæ promontorio, per medium Euxinum procurrens
CLXX. M. paſſuum interuallo, quæ maximè ratio Scythici arcus formam efficit. Et rurſus alibi,
Grues pontum tranſuolare ſcribit, inter duo promontoria Criumetopon, & Carambin. Eſt &
Cretæ ad accidentem promontorium Cyrenas verſus eodem nomine eidem Plinio: Nec non
etiam Euſtathio, qui de his promontorijs plura ſcribit, quæ, data opera, negligo. Thyeſtis ſe- *Thyeſtis ſe-*
pulchrum legimus κριοὺς vocatum, ideſt, arietes in agro Argiuo, prope quod viſebatur regio *pulchrũ cur*
Myſia, non aliam ſcilicet ob cauſam, quàm quòd teſtante Pauſania in Corinthiacis Thyeſtis *aries dictũ.*
ſepulchro lapideus ibi aries appoſitus ſpectaretur. Meminit verò Strabo alterius etiam promõ-
torij arenoſi cuiuſdam, atque humilis, poſt Bolbiticum oſtium Nili, quod Agni cornu appella-
tur. Eſt itidem Arne fontis nomen in Arcadia, de quo ſic Pauſanias: Campus, quem Argum
vocant in Arcadia, decem ſtadiorum eſt, & paulò poſt eum alius, in quo fons Arne ſpectatur, *Arne fons*
cui hoc nomen contigit, vt Arcades ferunt, quoniam Rhea illic Neptunum expoſuerit inter *qui.*
gregem agnorum, & fontem inde dictum, quòd agni circa eum paſcerẽtur: Saturnus verò per- *In Arcadia.*
ſuaſus, pullum equi tanquam à Rhea editum deuoraret. Inuenio etiam apud Varinum Leon-

tamen

tamen vicum circa Heliconem fuiſſe, aut fontem ita dictum, quòd, immolante illic Adraſto, E
Leontarne. leo agnum rapuerit. Ab ἀρνὸς deriuari videtur ἀρνευτὴς piſcis quidam, quamuis Euſtathius ex
Arneutes piſcis. Athenęo ſic dictum ſcribat, quod frequenter exiliat caprarum modo, ſiquidem Varinus, ἀρνευ-
τὴρ, eſt, inquit, qui capite præmiſſo in mare ſe mergit, ab agnis, qui dum primoribus ſaltant pe-
Hippurus. dibus caput terræ admouent: quamobrem Hippurum quoque piſcem, quòd continuò exiliat
Iliad.Π. ἀρνευτὴν aliqui vocabant, vt Athenæus ſcribit. Et Scholiaſtes Homeri, ἀρνευτῆρι exponens κυ-
Iliad.M. βιστητῆρι metaphoram ait ſumptam ab agnis, qui inter currendum caput concutiunt, ſiue vt
Varinus, & Suidas habent, qui in caput ferè proni ſaltare ſolent, tanquam aerem cornibus im-
petentes. Sed idem Scholiaſtes alibi ἀρνευτῆρι exponens κυβιστῇ δύτῃ, vel ſecundum aliquos
Delphino: Solent autem, inquit, ἄρνες, id eſt, agni per tranquillitatem in caput ferri. Α᾿ρνῳδοὶ
vocabantur rhapſodi, quod agnum ſui cantus acciperent præmium. Α᾿ρνοφαγεῖν eſt Athenis re-
ligioſiſſimum, & ſummum iudicium haberi, in quo ſenatus, & populus vnà coibant, quo tem-
pore à triginta tyrannis penè in extremum diſcrimen adacti ſunt; Et apud Varinum μαρνημα
eſt pugno à μὴ, & ἀρνῷ, id eſt, concilio, nam ad conciliationes priſci adhibebant agnorum ſa-
crificia. Inter nomenclaturas plantaginis legitur etiam προβάτιον, item ἄρνιον, & ἀρνόγλωσ- F
Plantago. σον, quaſi agninam linguam dicas. Plinius verò tanquam eiuſmodi nomenclaturæ minori
plantagini conueniant; *Plantago minor*, inquit, *folijs eſt linguæ pecorum ſimillimis*, ſed Heſychius,
Cythiſus. & Varinus ἀρνόφυλλον exponunt Cythiſum, non quidem ob ſimilitudinem, ſed quia gratum
agnis pabulum eſt, ſolia enim ſatis tenera ſunt, & mollia, & ſuauem præbent ſuccum maluę in-
Probatęa. ſtar, vt agnis in cibis aptus, & gratus videatur. Legitur & probatæa inter ſynonyma ocymaſtri
Iobeleus annus vnde dictus. apud eundem Dioſcoridem. Carolus Sigonius in tertio de republica Hebręorum ſcribit quin-
quageſimum annum dictum eſſe apud Hebræos Iobeleum, quòd cum Leuitæ per tubas arie-
tinas Iobelin Hebræis dictas, conuocato populo, indicerent, indeque eſſe illud Ioſuæ: *Septimo*
Cap.6. *die ſacerdotes tollent ſeptem buccinas, quarum vſus eſt in Iobeleo.* Sunt qui ideo inter alias tu-
bas, arietinas electas fuiſſe arbitrantur, quia aries illis indicaret regnum, ac ſacerdotium, aries
enim dux eſt, & cuſtos gregis. Principes igitur ſacerdotum ſeptem ex lege tubis ſuis arietinis
priſtini ſtatus reductionem velut maximi gaudij nuntium populo publicabant.

STRATAGEMA, FOEDERIS, G
Sanciendi ritus, & belli indicendi.

Lib.7. c.18. de re militari. ROBERTVS Valturius: Ioſephus, inquit, velleribus ouium nuncios tegēs mul-
to tempore vigiles Romanorum feſellit ſpecie canum decerptos. Α᾿ρνοξὶν (ita
Α᾿ρνοξὶν. enim reponendum pro ἀρνορὶν) Heſychio ὁ μετὰ τοῦ ἀρνὸς αἰρομένου γινομένος ὅρ-
κος, iuramentum, quod fit in altum ſublato agno, niſi fortè ſcripſit ἀναιρουμένου,
id eſt, cæſo: nam cæſo agno fœdus cum iuramento, tam apud Græcos, quàm
apud Carthaginenſes, & Romanos feriebatur, vt ex ſubſequētibus veterum monumentis elu-
Iliad.δ. cebit. De Græcis exemplum extat apud Homerum Agamemnonis, & Priami de Paride, &
,, Menelao dimicaturis. Præcones in vrbem venerunt, & quæ ad feriendum fœdus iuſſi erant fer-
,, re, iam ſumpſerant, duos agnos, ac vinum, quod caprino vtre portabant. Quoniam Ideus au-
,, ream pateram, aureoſque calices geſtans Priamum adijt, defertque mandata his verbis: Surge H
,, rex & veni feſtinus in campum, vbi principes Troianorum, atque Græcorum iuſſo me venire
,, accitum te expectant, vt inter eos, ſed non ſine te fœdera facta feriantur; Pepigerunt enim, vt
,, Alexander, ac Menelaus in medio vtriuſque exercitus decernant ferro, vtri eorum, qui vicerit,
,, Helena vxor cum omni gaza addicatur. Cæteri autem percuſſo fœdere pacificati nos Troiam
,, incolamus, illi in Græciam reuertantur. His auditis ſenex perturbatus ſanè animo iuſſit comi-
,, tes ſibi iungere currum, quo veheretur, vbi expectabatur. Eo confeſtim iuncto, & regaliter ſtra-
,, to conſcendit, habenaſque cepit, cui Antenor in currum & ipſe conſcendens, ſe comitem præ-
,, ſtitit: amboque porta Scæa egreſſi in campum, vbi vterque exercitus erat, perueniunt. Ibi à ve-
,, hiculo deſcendentes in medium ſuorum, atque hoſtium iuncti procedunt. Tunc Agamemnon,
,, atque Vlyſſes conſpectis ſenibus, ipſi quoque prodeunt, ſimulque præcones pro more ornati,
,, illatis, quæ ad fœdus feriendum pertinent, adſunt. Primum vinum pateræ, poſtea aquam ſin-
,, gulorum regum manibus infundunt. Hic Agamemnon educto cultro, qui ad vaginam, vt mos
,, erat, inſertus erat, è vertice vtriuſque agni pilos deſecuit, quibus per præcones inter maximos
,, quoſque Græcorum, Troianorumque diſtributis ipſe ſupinas in cælum manus tollens, in hunc
mo-

A modum exaudientibus cunctis,precationum,ac fœderis verba cõcepit: Iupiter pater,qui huic loco ob montem Idæum præſides, cuius principatus præ cæteris plus dignationis, ac iuris habet: Et tu Sol qui vniuerſa & vides,& audis, voſque flumina & tu Terra, ac vos Inferi, qui poſt mortem fæditragos homines ſupplicio afficitis,teſtes inuoco horum fœderum,oroque vt ipſa velitis eſſe ſancta: Si Alexander Menelaum in hodierno certamine vita priuauerit,ipſius ſit cũcta cum Gaza Helena vxor, noſque ad Penates noſtros cum claſſe redeamus: Sin Menelaus Alexandrum,reddant Troiani Helenam, &c. Quod præmium ſi donare nobis occiſo Alexandro Priamus,eiuſque filij noluerint,iterum & eoſdem Deos teſtor,nec in vltionem rupti fœderis perſtiturum,nec ante finem belli facturum,quam aut à nobis,aut ab illis fuerit debellatum. His dictis agnum,agnamque iugulauit,atque ita ſanguinantes,exanimeſque,humi depoſuit. Alij mixtum pateræ vinum delibantes,effuderunt, ac numinibus vota fecerunt. Eorum erat, qui in cælum intuens ita precaretur: Iupiter Deorum rex, omniumque potentiſſime, reliquiq; Cælites,velitis vt per vtros ſteterit,quo minus hæc fœdera ſint rata, ſicut uinum in terram defluit,ſic ſuorum liberorum, ſic eorum uxores conficiantur: Ita ille orabat. Poſt hæc Priamus

B aduerſus cætum,audite me,inquit, Troiani,& Achiui. Enimuero non ſuſtinent oculi dulciſſimum filium,cum Menelao inſpectare depugnantem. Ideoq; ne interſim,hinc in vrbem redeo: ipſe quidem Iupiter,alijque Dij cognitum habent uter ſit neci deſtinatus. Atq; his dictis,impoſitoque uehiculo agnis aſcendit, habenaſque cepit Antenor in uehiculum & ipſe conſcendens. Iuxta locum,quo futurum erat certamen,extruebantur aræ,ut innoteſcit ex hoc Virgilij, Turni,& Aeneæ certamen,fœdus Rutulorum, & Troianorum deſcribentis: *Lib. 12.*

Campum ad certamen magnæ ſub mœnibus vrbis
Dimenſi,Rutulique viri,Teucrique parabant:
In medioque focos,& Dijs communibus aras
Gramineas alij,fontemque, ignemque ferebant
Velati lino,& verbena tempora vincti.

Apud hunc tamen poetam non tantùm hac pecude, ſed & ſue dimicaturus Aeneas in ſanciendo fœdere utitur:

Hinc pater Aeneas Romanæ ſtirpis origo,
Sidereo flagrans clypeo,& cœleſtibus armis.
Et iuxta Aſcanius magnæ ſpes altera Romæ,
Procedunt caſtris, puraq; in veſte ſacerdos.
Setigeræ fœtum ſuis, intonſamque bidentem
Attulit,admouitque pecus flagrantibus aris.
Illi ad ſurgentem conuerſi lumina ſolem
Dant fruges manibus ſalſas,& tempora ferro
Summa notant pecudum, pateriſq; altaria libant.
Tum pius Aeneas ſtricto ſic enſe precatur,
Eſto nunc Sol teſtis,& hæc mihi terra precanti &c.
Sic prior Aeneas,ſequitur ſic deinde Latinus,
Suſpiciens cælum,tenditque ad ſydera dextram.
Hæc eadem Aenea mare, terram,ſydera iuro &c.
Tango aras,medioſque ignes,& numina teſtor &c.
D *Talibus inter ſe firmabant fœdera dictis,*
Conſpectu in medio procerum,tum ritè ſacratas
In flammam iugulant pecudes,& viſcera viuis
Eripiunt,cumulantque oneratis lancibus aras.

Differt ab hoc ritu nõnihil ritus Carthaginenſium: Authores.n.habemus Polybium, Liuium, & alios,de Hannibalis iuramento,quod agnum læua manu, dextra ſilicem lapidem retinens, Iouem,cæteroſq; precatus Deos ita ſe mactarent, quemadmodum ipſe agnum mactaſſet,& ſecundum precationem caput pecudis ſaxo illiſerit. Inuenio & apud Suidam alium fœderis ritum,de Græcis,& Barbaris: Græci,inquit,qui cum Cyro aduerſus Perſas aſcenderunt,fœdus percuſſerunt,mactato tauro,lupo,apro,& ariete:in clypeum intingentes,Græci enſem,Barbari haſtam: Iureiurando addito, neutri ut alteros ſe deſerturos, ſed belli fore ſocios. Barbari uerò inſuper iurarunt,ſe ſine fraude ducturos eſſe. Quod modò ſpectat ad ritum indicendi bellum,huius etiã paſſim apud authores mẽtio,eiuſq; typus conſpicuus in Traiani columna,ut oſtendit Alphõſus Ciaconus his uerbis: Inter ſigna aquilæ,& cõcordiæ,arietis ſimulachrũ præcedens à ſignifero geſtatur,rariſſimè in exercitu Romano geſtari ſolitũ. Indicturi enim Romani

Carthaginenſium ritus in ſanciendo fœdere.

Belli indicendi ritus.

Ddd cui-

cuipiam bellum, arietem per Fecialem præmittebant, quem in hoſtium fines immitteret, vel E
honeſtam ita cauſam ſuam oſtenſuri, quod non niſi prouocati, & laceſſiti, bellum gerere cogerentur, & vltionis procurationem non à ſe, vtpote qui ex manſueto & innocuo eſſent genere procreati, proficiſci, ſed ab hoſtium improbitate, atque iniuſtitia indicare, teſtatumque facere vellent: Vel quod alij malunt, vt hoſtilem agrum ſuæ iam prædæ expoſitum indicarent, quod
Lib. 10. Hieroglyp. & Pierius teſtatur. Vtraque autem ratione Traianus & quod prouocatus bellum gerebat, & ira percitus hoſtilem agrum Romanis militibus in prædam expoſuerat, appoſitiſſimè, fecit arietis ſignum in acie præferri, eo hieroglyphico ſuum aduerſus hoſtes animum teſtatus.

VSVS IN EQVITATIONE.

Lib. 8. variar. lect. cap. 9.
Pueri cur arietes equitarent.
Odyſſ. N.

PETRVS Victorius declarat inſtitutum veterum, qui pueros in dorſum arietis imponebant, vt illic ſine periculo rudimenta equeſtris artis perdiſcerent. Nobiles, inquit, ac fortunati pueri priſcis tēporibus impoſiti arietibus primùm equitare diſcebant, vt artem neceſſariam ſibi, quæ tamen periculi multum rudibus F
afferret, ſi in equis tractaretur, illo pacto attingerent, ac deguſtarent. Id autem veteres Grammatici putarunt etiam ſignificare potuiſſe Homerum, cùm ἐπιβώτορι μήλων cecinit in Odyſſea, nam aliæ quoque declarationes eius nominis afferuntur. Locus autem eſt cū Vlyſſi depoſito in Ithacam ab Phœacibus, apparuit Minerua, quæ ipſum regeret, vt erat illi ſemper præſto in maximis periculis, ac malis: ſpeciem enim corporis veſtitumque eius deſcribens poeta, pueroque tenero ſimilem faciens, quales regum filij, opulentorumque hominum eſſe conſueuerunt, id protulit, ſed plenam ſententiam hic ponam:

χεδόθεν δέ οἱ ἦλθεν Ἀθήνη
Ἀνδρὶ δέμας εἰκυῖα νέῳ ἐπιβώτορι μήλων
Παναπάλῳ, οἷόν τε ἀνάκτων παῖδες ἔασιν. idest,

propè autem eum venit Minerua
Viro corpore ſimilis iuueni paſtori ouium
Permolli, qualeſque regum filij ſunt. G

Euſtathius autem id non vidit, nam paſtorem ouium accipit, docens Heroum ætate ſolitos eſſe regios liberos greges paſcere. Apud Heſychium autem id legitur, qui cùm & ipſe oſtēdiſſet, paſtorem, magiſtrumque pecoris poſſe illo verbo intelligi, hoc quoque addidit dicens. ἢ ἱππασῆρι. οἱ γὰρ τῶν βασιλέων υἱοὶ πρῶτον ἐπὶ τῶν κριῶν ἱππεύειν ἐμάνθανον.

VSVS IN CIBIS.

Lib. 1. epiſt. 15.
Agnina caro, vilisne an commendata.
Lib. 6. aduerſ. c. 25.
In captiuis.
In Aulularia.

QVERITNE commendata apud veteres agnina caro, non ſatis clarè ex ijs diſcas, Horatius vilem fuiſſe indicat dum inquit:

tabulas canabat omaſi,
Vilis & agnina.

Horum enim verborum vi innixus Adrianus Turnebus, ſcribit, agninam veteribus fuiſſe deſpicatui, & viliſſimam, vtque ſententiam ſuam aſtruat, tradit Plautinum paraſitum indignè ferre, atque ſtomachari à lanijs vendi agninam pro arietina: H

Tum lanij autem (inquit) *qui conſignant liberis orbas oues*
Qui locant cadundos agnos, & duplam agninam danunt.

atque arguere eorum dolum, qui pro vna arietina offa duplam venderent clam ſuppoſitam pro ea fallaciter agninam, aut potiùs quòd apertè agninam venderent, & rurſus pro arietina agninam ſupponerent. Apud Philonem quoque in Presbeutico agninas carnes, ut inſuaues illudi à Caligula: Sic autem ſcribi: Καὶ φαμένου τινὸς ὡς πολλοί γε κρέα τὰ προχειρότατα ἄρνια οὐ προσφέρονται, γελάσας ἔφη γε εἶπεν. ἴσι γὰρ οὐχ ἡδέα. Aliàs quidem idem Plautus agninam caram quidem fuiſſe Romæ tradit, inquiens:

Euc. *Volui animum tandem confirmata hodie meum*
Vt benè haberem mea me filia in nuptijs.
Venio ad macellum, rogito piſces, indicant
Caros, agninam caram, caram bubulam
Vitulinam, cetum, porcinam, cara omnia.

Sed

A Sed & Horatius in Epodis agens de laudibus vitæ ruſticæ, quaſi in delitijs quodammodo fuiſſet, inquit: *Ode 2.*

Vel agna feſtis caſa Terminalibus
Vel hædus ereptus lupo:
Has inter epulas iuuat paſtas oues
Videre properantes domum.

Oſtendit enim hic poeta frugalitatem ruſticorum, qui non alijs diebus pecora mactant niſi feſtis, aut etiam niſi lupi faucibus erepta fuerint, reliquis autem diebus fructus terræ cibum illis miniſtrant. Sed & Priamus apud Homerũ filijs ſuis exprobrat, tanquam nimium guloſis, quòd in cibo agnos, & hædos illicitè, & præter morẽ gentis (*τὰ μὴ νενομισμένα*) conſumãt, cũ inquit:

Ἀρνῶν, ἠδ' ἐρίφων ἐπιδήμιοι ἁρπακτῆρες.

Et Philochorus, referente Athenæo, tradit Athenis quondam interdictum fuiſſe, ne quis intõſum agnum in cibo ſumeret, quod tamen ideo factum aſſerit, quòd ouium penuria futura metueretur, aitque alicubi ex Androtione antiquam legem fuiſſe, vt *τῆς ἀπογονῆς ἕνεκα τῶν ἑκατὸν* *Lib. 1.* *Lib. 9.*
B *θρεμμάτων*, ne mactaretur ouis, quæ nondum tonſa eſſet, vel nondum pepeziſſet. Edebant ſanè, inquit, animalia veteres iam adulta, proci verò porcellos etiam lactantes. Nunc quoque Mineruæ ſacerdotem, nec agnam mactare, nec caſeum guſtare aiunt. Videntur autem priuatim in delitijs fuiſſe apud priſcos exta agnina; Plautus: *In Pſeudolo.* *Exta agnina.*

Ca. *Pſeudole arceſſe hoſtias*
Victimas, lanios, vt ego huic ſacruficem ſummo Ioui,
Nam hic mihi nunc eſt multo potior Iupiter, quàm Iupiter
Ba. *Nolo victimas. agninis me extis placari volo.*

Et apud Athenæum ab vno dipnoſophiſtarum inter alias gulę cupedias agninum caput reponitur. Quod verò attinet ad ſalubritatem huiuſce carnis: modicè calida eſt, ſed humidam habet ſuperfluitatem, atque ideo ab ea læduntur, inquit, Symeon Sethi, qui humidioris ſunt temperaturæ, qui verò ſiccioris, iuuantur: quanto autẽ iunior agnus fuerit, tanto difficilius eius caro concoquitur, magiſq; humida eſt; quanto verò maior, tanto melius cõcoquitur, & eò minus eſt humida. Sic & in cęteris animalibus cõtingit, quo iuniora ſunt, eò humidior quã maiorum, *Lib. 7. c. 40.* *Carnis qualitas.* *Quibus vtilis et quibus non.*
C eſt eorum caro. Sic & author de natura rerum, agninam robuſtis, & ſanis hominibus in cibo vtilem eſſe ait, infirmis inutilem, quia etſi à ventriculo facilè deſcendat, viſcoſo tamen, quem gignit, humore partibus nimis tenaciter inhæret. Sed & Galenus ipſe propter inſitam humiditatem non vno in loco damnat; ſiquidem in opere de cibis boni, & mali ſucci. Ex pedeſtribus, inquit, animantibus ſuilla caro probatiſſimus cibus, deinde hædina, mox vitulina: Agnina verò humida tum lentorem, mucoremq; in ſe habere cenſetur, & quo partui vicinior, eò humidior Idem in 3. de alim. facult. agnis ſcribit carnem eſſe humidiſſimam, ac pituitoſam, ouium verò excrementoſiorem, ac ſucci deterioris. Et in libro de attenuante victus ratione, agnorum eſum propter inſignem humiditatem fugiendum eſſe monet. Petrus Creſcentienſis non omninò improbandam eſſe agnorum carnem aſſerit cùm à lacte remoti fuerint. Commendantur autem maximè anniculi, dicunturque tunc mediocrem habere temperiem ab Iſaaco in diætis particularibus inter lactentium humiditatem, & iuuenum ſiccitatem; quamobrem præferuntur, inquit, quod faciliores ſint concoctu, & ſanguinem gignant meliorem. Adde & paſcendi locum ſi fuerit in montibus altis, hinc illud Baptiſtæ Fieræ Mantuani:

D *Anniculum laudem vel ſi ſine teſtibus agnum*
Mollior eſt hædo: quum calet olla vores.
Hunc amoſi ſcabri per paſcua montis anhelat
Quid ſi auri niteat vellere conſpicuus?

Addit Iſaac vtilẽ eſſe iuuenibus calidi & ſicci temperamẽti, & ijs, qui calidas ſiccaſq; regiones habitant. Cornelius Celſus addidit & anni tẽpus, nã, teſte Columella, agnũ meliorẽ eſſe autũnalẽ verno veriſſimè ſcripſit. Idẽ caput etiã ſingulari quadam vtilitate probari ſcripſit. Et apud Athenęũ inter delicatiores conuiuij cuiuſdam cibos numerantur etiã *κράνια ἀρνῶν*, i. agnorum capita. Coquitur hęc caro vel aſſa, vel lixa. Varios, ac diuerſos apparatus recitat Apicius. Copadia agnina, ſiue hædina pipere, liquamine, coques cũ phaſeolis paratarijs (alijs fararatarijs) ſuffundes liquamẽ, piper, laſer, cuminum tritũ, buccellas panis, oleum modicè. Aliter agninam, ſiue hædinam excaldatam: mittes in cacabũ Copadia, cepã, coriandrũ minutim ſuccides. Teres piper, liguſticũ, cuminũ, liquamẽ, oleum, vinũ coques, exinanies in patina, amylo obligas. Aliter agninam, ſiue hædinam excaldatam: agnina cruda, trituram in mortario accipere debet. Caprina autem cum coquitur, accipit trituram. In agnum, ſiue hædum aſſum hædi coctutam, *Lib 7. c. 3.* *Apparatus.* *Lib. 8. c 6.*

vbi eum ex liquamine, & oleo coxeris inciſum, infundes in pipere, laſere, liquamine, oleo mo- E
dicè: & in craticula aſſabis, codẽ iure continges: piper aſperges, & inferes. Aliter agnus ſiue hę-
dus aſſus: piperis ſemunciam, aſareos ſcrupulos ſex, zinziberis modicũ, petroſelini ſcrup. ſex, la-
ſeris modicũ, liquaminis optimi heminã, olei acetabulũ. Agnus ſiue hædus ſyringatus: exoſſa-
Agnus ſyringatus. tus diligẽter à gula, ſic vt vter fiat, & inteſtina eius integra exinaniãtur, ita vt in caput inteſtina
inſuſflentur, & per nouiſſimã partẽ ſtercus exinanitur, aqua lauantur diligenter, & ſic implẽtur
liquamine, & ab humeris conſuitur, & mittitur in clibanũ: cũ coctum fuerit perfunditur ius bul
liens lacte. Piper tritum, liquamen, carenum, defrutum modicè; ſic & oleum etiã bullienti mit-
tis amylum: vel cete mittitur in retiaculo, vel in ſportella, & diligenter cõſtringitur, & bolliẽti
zyma cũ modico ſale ſubmittitur, cùm benè illi tres vndas bullierit, leuatur, & denuò bullit cũ
humore ſupraſcripto bullienti conditura perfunditur. Aliter agnus, ſiue hędus ſyringatus; La-
ctis ſextarium vnũ, mellis vncias quatuor, piperis vnciam vnam, ſalis modicũ, laſeris modicũ,
dactylos tritos octo, ius in ipſius olei acetabulũ, liquaminis acetabulum, mellis acetabulũ, vini
boni heminam, amylũ modicè. Agnus ſiue hædus crudus: oleo, pipere fricabis, & aſperges foris
Agnus Terpianus. ſalem purum, multo cũ coriandri ſemine in furnũ mittis, aſſatũ inferes. Agnus, ſiue hędus Ter- F
pianus: antequã coquatur, ornatus conſuitur. Piper, rutam, ſatureiam, cepam, thymum modi-
cum, & liquamine collues. Hędum macerabis in furno, in patella, quæ oleum habeat, cùm per-
coxerit, perfundes in patella impenſam: teres ſatureiã, rutam, cepã, dactylos: liquamẽ, vinum,
carenum, oleũ, cùm benè duxerit impẽſam, in diſco pones, piper aſperges, & inferes. Agnus, ſi-
ue hædus paſticus: mittes in furnum, teres piper, rutam, cepam, ſatureiam, damaſcena enuclea-
Agnus paſticus. ta, laſeris modicũ, vinum, liquamen, & oleum: vinum feruens colluitur in diſco. Hæc omnia il-
le. Balthaſar, qui artẽ magiricã germanicè condidit, ex pulmonibus agninis, farcimina, vel iſi-
cia parat, teſte Geſnero, hunc ferè in modũ. Pulmonibus iam craſſiuſculè conciſis, omẽtum ad-
dit, & minutius concidit, oua admiſcet, & modicum cremæ lactis, & ſanguinis agnini modicũ,
& pro condimento, aromata, & vuas paſſas: Hanc miſcelam inteſtinis agni, aut ventriculo in-
farcit, aut inteſtinis de vitulo, vel tenuioribus de boue, nec admodum replet, elixat, &c. Turcæ
Lib. 3. obſer. 46. referente Bellonio, cùm arieti, aut capræ cutẽ detrahunt, ſanguinẽ plenè exſtillare ſinunt, quo-
niam ab omni ſanguine abſtinent, apertaq; deinde aluo tenue inteſtinum, quà interiori aluo
Turcarum in mactando pecore mos. adhæret, abſcindunt, deinde ad alteram illius extremitatem craſſo inteſtino cohærẽtem inne- G
ctunt, poſtea minora inteſtina eximunt, & pinguedine liberãt, & ex vnco ſuſpendunt, in eũ quẽ
dicemus vſum. Carnes libratim, vel ad pondus vẽdunt, vt & alia omnia, & ita præſcindere no-
runt, vt ſingula fruſta, aliquid oſſiũ cõtineant. Quicunq; autẽ eorum veruecem aut bouem ve-
nalem habet, lanioni non venundat, ſed ipſemet ad officinã ducit, iſticq; à lanio iugulari & ap-
parari curat, perſolutoq; illi præmio, ipſe carnes vẽdit, & earũ pretiũ recipit. Hęc tamẽ conſue-
tudo non perpetua obſeruatur. Nã & lanij armenta emunt in pagis & publicis foris, quorũ de-
inde carnes ſigillatim in ſuis officinis venundant. Idem Bellonius cùm Cairo montẽ Sinai pe-
teret, aſſerit ſeſe obſeruaſſe arietum carnes in minima fruſta cõcidi, & obiectis oſſibus, cepis &
pinguedine ad totius aquei humoris conſumptionem elixari, poſtmodumq; ad futurum vſum
in vaſculis cõſeruari ad multos dies, cibumq; ſibi viſum nõ ingratũ. Eſt autem arietina caro va-
Arietina qualitas. lidior, & minus humida, quàm ouilla, & concoctu difficilior, iuniores minùs humidi, minùſq;
Caſtratorũ. viſcoſi ſunt, & caro eorũ agninæ, ac ouillæ pręfertur: nam ſi benè concoquantur, laudabilem, &
In lib. de podagra. copioſum ſanguinem generant, maximè caſtratorum, eſt enim calida, & humida temperatè, &
eandem ob cauſam boni ſaporis. Improbatur in ſenecta: nam cùm ætas ipſa prouectior corpo- H
ris habitum refrigeret, multò magis refrigeratur in caſtratis. Donatus Antonius Ferrus verue-
cinam carnẽ omni ætati, regioni, & tẽpori ſi ſit iuuenis, bimula, mediocriter pinguis, & in opti-
mo aere ſicco, optimiſq; herbis educata, conuenire ait, taleſq; eſſe aſſerit veruces, qui in ſubli-
mi Triuicano mõte nutriũtur, quoniã ibi odorifera paſcua atq; herbis pręclaris redolẽtibus ſint
referta: Secus autẽ eſſe, qui humidis aluntur in locis, & propterea in Cãpania nullo ferè precio
haberi, cùm ob paſcuorũ humiditatẽ, nec ſaporem bonũ, nec odorẽ adſciſcant. Quod ad appa-
Lib. 6. c. 4. ratũ ſpectat, Platina, Totũ (inquit) de veruece non iniuria elixabis, licet ex ſpatula, & coxis bo-
Apparatus. na fiat aſſatura. Si voles duas patinas eius pulmenti, quod vulgò gelatinam vocamus, quadra-
ginta pedes veruecios (inquit idem) excoriatos, exoſſatoſq; in aqua recẽti per tres, aut quatuor
horas ſinito: lotos in cacabum, vbi aceti acerrimi albi metreta vna, vini albi altera, aquæ duæ
inſint, impones, tantum ſalis addendo, quantũ ſatis eſt. Facito deinde efferueat lento igne. De-
ſpumare etiã diligẽter mentẽto, vbi ſemicocti fuerint, piperis rotundi, piperis oblõgi, cinnami,
ſpicę nardi quantũ ſatis erit, infringito potiùs, quàm conteras. In cacabumq; indito, vt vnà tam
diu efferueant, donec ad tertias deuenerint. Pedes tum eximito, iuſq; iterum efferuere ſinito.

De-

A Decem ouorum albamenta tudicula tamdiu agitato, donec verſa in ſpumā videantur, ebullire tantiſper hæc ſimul debent, quoad ſemel, aut bis cochleari inuolueris. Exēpta ex cacabo ſtatim ſacco lineo bis, aut ter colato. Tale ius in patinas, vbi pulli, aut hædi, aut capi benè cocti, & fruſtatim diuiſi, nec humecti, cato ſit, indito: inq; frigido, & humido loco tādiu ſinito, quoad omnia gelu concreta fuerint. Ex hac patina nil comedat Voconius meus, ne bilē, qua exagitatur, cum ſuo magno malo augeat. Hęc ille. Paſtilli, vt vocāt, ex carne veruecina, hoc modo fiunt, vt *Paſtilli.* ait Balthaſar Stendelius: Caro minutim conciſa, & modicè ferueſacta in aqua, ſale, zinzibere. vuis paſſis, aut cepis, & pauco butyro conditur, & intecta duas aut ampliùs horas coquitur. In conuiuio apud Antiphonē in Cyclope, inter cętera apponitur κριὸς τομίας, vt Athenęus recitat. Scribit Bellonius ſeſe ad extremū pontem, qui ſupra Neſsum fluuiū eſt Thracię, incidiſſe in pa- *Lib. 1. obſer.* ſtores, qui integros verueces aſſabāt, abſciſſo capite, quos iter iſtac facientibus venderent, ſali- *cap. 60.* gneis perticis infixos, exēptis tamen prius inteſtinis, & cōſuto ventre. Nemo facilè (inquit) credat eiuſmodi carnis maſſam cōmodè poſſe aſſando coqui, qui ipſe nō vidiſſet. Turcis autem id *Bos integer* nouum non eſt: nā cùm in Aſia minore, ſiue Natolia puer aliquis circumciditur, cuius parentes *vt à Turcis*
B te mediocriter lauta ſunt, integrū bouem, immiſſo in eius aluum integro veruece, qui gallinā, *aſſetur.* cui ouum inſertū ſit, etiam in aluo contineat, craſſa ſude infigere ſolent, & luculento, magnoq; igne aſſare, ſic vt omnia ad ouum vſq; percoqui queant. Omnia iſta ſic aſſa à pueri ſanguine iūctis in epulo abſumuntur. Illi, quos diximus paſtores, veruecem in fruſta concidere ſolent, & iter facientibus diuendunt. Sub ſalicibus ad extremum pontem ſubſtitimus, vt noſtra iumenta paululū conquieſcerent, & ex his carnibus comparauimus, quas longè ſapidiores iudicauimus, quàm ſi fruſtatim conciſæ, aſſatæ fuiſſent. Tantum Bellonius. Veteres quidem etiam aliquando, ſed in magnificis conuiuijs, referente Atheneo lib. 4. tū alia animalia integra aſſabant, tum *Teſtes arie-* boues, ceruos, agnos. Et apud eundem Eubulus in fabula quadam inter cęteros delicatiores ci- *tis.* bos nominat κριῶ ὄρχεις, id eſt, arietis teſticulos, Heluetijq;, teſte Geſnero, in quatuor partes diſciſſis ſingulis teſtibus binas earum in ſingula è ligno verucula infigunt, & in craticula torrent, & ſunt, qui omento etiam inuoluant, per ſe, vel cum ſaluia, vt fit in iecinoribus ouium, aut arietum. Pulmo arietis ſale conditi maximè vetuſti difficulter (teſte Aetio) & grauiter à ventricu- *Pulmo.* lo exſuperatur. Arnoldus in libro de doſibus theriacal. tradit medullam arietis non caſtrati in- *Lib. 9. c. 30.*
C ter venena numerari, humanæque naturæ adeo eſſe contrariam, vt memoriæ functionem abo- *Medulla.* leat: reſiſtere ei carnes phaſiani. Contrà non ſolùm non venenoſam eſſe medullam, ſed inſuper ſapore grato, & nobilioribus dignam indicat Homerus, Aſtyanacta Hectoris filiolum ſolitum, ſcribens, in patris, dum eſſet in viuis, gremio, medulla duntaxat, & pingui ouium adipe veſci: *Iliad. X.*

> *Δακρυόεις δέ τ' ἄνεισι παῖς ἐς μητέρα χήρην* *Caro ouilla.*
> *Ἀστυάναξ, ὃς πρὶν μὲν ἑοῦ ἐπὶ γούνασι πατρὸς*
> *Μυελὸν οἶον ἔδεσκε, καὶ οἰῶν πίονα δημόν.* id eſt,
> *Lacrymabundus autem redit filius ad matrem viduam*
> *Aſtyanax, qui antè quidem ſui ſuper genua patris*
> *Medullam ſolam comedebat, & ouium pinguem adipem.*

Ouium modò caro ſapore eſt ingrato, nimiumq; humida, & ruſticis tantùm, ſed & his, qui eſui eius aſſueuerunt, vel ſaltem qui continuis laboribus exercentur, conueniens. Galenus quod excrementis multis, maloque abundet ſucco, ſenibus eam interdicit. Conueniunt autem verno magis, quàm alio tempore, minimè æſtate, vnde non vno in loco magiſtratus, poſt D. Iacobi
D diem, id eſt viceſimum quintum Iulij, mactari prohibet: quamuis enim pinguiores aliquando poſt id tempus fiant, inſalubriores tamen habentur earum carnes, & minus placent palato, tenacioreſque ſunt, præſertim ſi locis paluſtribus magis, quàm altioribus fuerint altæ, hincq; eſt quod Aegyptij ſacerdotes, cùm ab excrementorum natura abhorrerent, ita vt non legumina modò (teſte Plutarcho) pleraque auerſarentur, ſed & ouillas, ac ſuillas carnes, quę (inquit) multum ſuperuacui gignunt; nihilominus apud Homerum proci Penelopes oues edunt, & ſacrificant, & Achilles apud eundem Priamo ouem albam apponit, & Neſtor rex Telemacho Vlyſſis filio. Ipſe autem Telemachus lamentatur, quod proci oues ſuas, ac boues abſumant, ſed & Alcinous rex accepturus conuiuio Vlyſſem duodecim oues mactat: ſic & Dido Aeneæ ſocijs oues, & agnos ad naues mittit;

> *Nec minus interea ſocijs ad littora mittit*
> *Viginti tauros, magnorum horrentia centum*
> *Terga ſuum, pingues centum cum matribus agnos;*
> *Munera lætitiamque Dei.*

Suprà ex Lemnio dictum eſt, idemq; refert Mizaldus, Si quis pedes ouillos, aut arietinos ex *Pedes.*

Incuria, aut ignorantia ederit, nō exempto vermiculo, qui biſulcis eorum vngulis adhęret, con- B
Apparatus. feſtim nauſea, aut ſtomachi dolore affici, omnique momento ad ructus, ac vomitus proritari,
Lib. 8. c. 4. coctioni enim officere, & ventriculo negotium exhibere. Ius in oui fero ferucas; (ex Apicio)
piper, liguſticum, cuminum, mentham ſiccam, thymum, ſilphium: ſuffundes vinum, adijcies
damaſcena macerata: mel, vinum, liquamen, acetum, paſſum ad colorem, oleum: agitabis fa-
ſciculo origani, & menthæ ſiccæ: Et rurſus ius frigidum in oui fero: piper, liguſticum, thymū,
Armus. cuminum frictum, nucleos toſtos, mel, acetum, & oleum: piper aſpergis. Aiunt braſſicæ folia;
vel cymas ſi coquantur cum ouilla carne pingui, ius optimum reddi. Armum ouillum elixum;
& refrigeratum aliqui, vt ſcribit Geſnerus, hoc iure perfundunt, petroſelinum minutatim inci-
ſum contundunt in pila, & aceto affuſo per horam relinquunt, exprimunt per linteum, zinzi-
bere, & pipere condiunt: Sic perfuſum armum frigidum apponunt. Ex ouis pulmone minutal
Iecur. fit, non item aliarum pecudum apud Tigurinos Heluetios eodem referente, vt ex eiuſdem ie-
core tomi quadrati, qui omento circumuoluti additis & herbis odoratis aliquando, verubus li-
Lib. 3. gneis transfixi in craticula aſſantur. Sunt qui in ſartagine frigunt: Nam apud Athenæum legi-
mus ταγηνιστὰ ἧπατα, ἐπίπλῳ περιειλημμένα. Idem Alexidis verſum citat: ὕειον ἧπάτιον ἐγ- F
κεκαλυμμένον. Iecur ouis integrum aliqui diligenter cum medulla panis contundunt, & per
linteum, vel cilicium tranſmittunt, deinde aromatibus ad ſaporem, coloremque commendan-
dum inſperſis modicè feruefaciunt, & turdos in iure carnium elixos, ac modicè butyro frixos
Lactis variæ imponunt. Inteſtina ouium ibidem in aqua elixa à vulgo comeduntur, vt agnorum apud nos.
ſpecies earū- Veterum alij lac ouillum, alij caprillum, alij bubulum præferunt. Lac omnium rerum (inquit
que tempe- Varro) quas cibi cauſa capimus, liquentium maximè alibile, & id ouillum, inde caprinum; ſed
ratura. Plinius: *Stomacho* (inquit) *accommodatiſſimum caprinum, quoniam fronde magis, quàm herba
veſcuntur, bubulum medicatius, ouillum dulcius, & magis alit, ſtomacho minus vtile, quoniam eſt
pinguius;* Sed & Dioſcorides, ait, lac ouium dulce eſſe craſſum (παχὺ, quædam exemplaria nō
rectè habent τραχὺ) & præpingue eſt, non vſque adeo quàm caprinum ſtomacho vtile. Idem
lac bubulum, aſininum, & equinum magis aluum emollire ſcribit, quàm ouillum, quod hoc
craſſius ſit. Atqui Galenus bubulum lac pinguiſſimum eſſe ait, ouillum verò ac caprinum ha-
bere quidem & ipſa pinguedinis quippiam, ſed multo minus; aſininum verò huius ſucci mini-
mè particeps eſſe. Et Creſcentienſi lac ouillum nutrimentum ſatis eſt ſalubre, eòque melius, G
quò recentius fuerit, & eò plus nutriens, quò ſpiſſius, atque etiam lac, & caſeum ex vaccis non
Butyrum. tam conuenire eſui humano, quàm ex ouibus. Miratur Galenus, cur Dioſcorides ſcripſerit ex
caprino, & ouillo lacte confici butyrum, cùm butyrum à boue nominetur, & ex eius lacte co-
pioſiſſimum fiat. Caprino tamen etiam fieri ſolere, teſtis eſt Plinius, citante Hermolao. Atqui
idem Plinius: *Butyrum fit plurimum* (inquit) *è bubulo lacte & inde nomen, pinguiſſimum ex oui-
Caſeus. bus.* Idem ait de caſeo: *Caſeus numeroſior eſt Apennino. Cebanum hic è Liguria mittit, ouium
maximè lactis.* Varro ait: *Caſei bubuli maximi cibi ſunt, & qui difficilè tranſeant ſumpti: Secun-
Caſeus Siculus. do ouilli, minimi cibi, & qui facillimè deijciantur caprini.* Siculus caſeus fit ouillo, & captino
lacte permixto, quemadmodum fit etiam in hiſce noſtris Alpibus circumuicinis. Rhaſis ait,
ouillum caſeum eò meliorem eſſe, quò fuerit recentior, tanto contrà peiorem, quò vetuſtior, &
durior, improbari etiam nimis ſalſum, & qui vel nimium viſcoſus, & vel aridus, vel friabilis eſt.
Caſeus vt Laudatur à Creſcentienſi inter vtrumque medius. Conſeruandi modum docet Columella
cōſeruetur. his verbis: *Caſei aridi ouilli proximi anni fruſta ampla facito, & in picato vaſe impoſito, tum opti-
mi generis muſto adimpleto, ita vt ſuperueniat, & ius ſit aliquanto copioſius, quam caſeus. Nam* H
*caſeus combibit, & fit vitioſus, niſi muſtum ſemper ſupernatet. Vas autem cùm impleueris ſtatim
gypſabis, deinde poſt dies viginti licebit aperiri, & vti qua voles adhibita conditura. Eſt autem
etiam per ſe iniucundus.*

VSVS IN MEDICINA.

Ad morſus venenatos. Lib. 5. c. 7. AD morſus venenatos optimè auxiliatur (inquit Aetius) ſi ſtatim poſt cucurbitas
plagæ imponantur animalia parua diſcerpta, & adhuc calentia, velut ſunt gal-
linę, agni, porcelli. Venenum enim exſugunt, & dolores leniunt. Idem ferè ſcri-
bit Cornelius Celſus, dicens curationem communem aduerſus omnes morſus
ſerpentium; *ſi neque qui exſurgat,* inquit, *neque cucurbitula eſt, ſorbere oportet
ius anſerinum, vel ouillum, vel vitulinum, & vomere: Viuum autem gallinaceum per medium di-
uidere, & protinus calidum ſuper vulnus imponere, ſic vt pars interior corpori iungatur: Facit id
etiam hædus agnuſque diſciſſus, & calida eius caro ſtatim ſuper vulnus impoſita.* Marcellus Em-
piricus

A piricus aduerſus caniciem mirum hoc recitat remedium: *Experieris verum remedium* (inquit) *ſi agnum candidiſſimi capitis decoxeris, atque inde caput eius, quem canum eſſe nolis, vngi praece-* *Ad canitiē.*
peris. Quòd ſi verò caput arietis coquas cum pulegio, chamæmelo, paſſulis, ſcolopendrio Bru- *Lib. 3. c. 16.*
dus Luſitanus ageńs de victus ratione in quartana, effici (inquit) ius, & ſorbitionem ſatis con- *Ius ad ſiccos*
uenientem ad ſiccum affectum. Idem febricitantibus ex pituita ſalſa, parari iubet, in qua ſit *affectus.*
duarum ſorbitionum facultas, nempe hepaticæ, & petroſelini abſque aceto. Caput arietis poſt *Cap. 13.*
decentem eius præparationem cum hordeo, violis, petroſelino, hepatica, pulegio, thymo, paſ-
ſulis, prunis, radicibus cichorij, & petroſelini, inquit, coquito, fac, vt crebrò febricitans decoctū
ſorbeat. Ius caulis ex carne arietum priuatim (teſte Plinio) aduerſus cantharidas valet. Aui- *Lib. 29. c. 5.*
cenna verò carnem arietis aduſtam ſcribit vtiliter illini morphęæ, & impetigini: Cōferre etiam
morſibus ſerpentùm, & ſcorpionum, & cum vino, canis rabioſi. Cinerem eiuſdem mederi ocu-
li albugini. Idem Plinius cinerem feminum arietum ad cacœthe vlcera commendat, cum lacte *Lib. 30. cap.*
muliebri diligenter primùm elutis linteolis, & cerebrum vtiliſſimum, ait, eſſe ad dentitionem. *13.*
Geſnerus in manu ſcripto quodam codice Germanico tale medicamentum ad mentis aliena-
B tionem, & deſipientiam vitio cerebri obortam reperiſſe ſeſe ſcribit: Caput arietis nondum ex-
perti venerem, vno ictu amputatum, cornibus tantum demptis integrum cum pelle, & lana in
aqua benè elixabis, tum aperto cerebrum eximes, & addes aromata: cinnamomi, zinziberis,
nucis moſchatæ, macis, caryophyllorum ana vnciam ſemis; horum pollinem cerebro admiſce-
bis in patella ad prunam non magnam diligenter agitando, ne aduratur, quod facilè fieret:
Curabis autem ne nimium deſiccetur, ſed ita coquatur, ne ſiccius fiat vitulino cerebro ad ci-
bum parato. Sat coctum fuerit, vbi benè commiſcueris ad prunam: ſic conditum ſeruabis, &
per triduum ægro quotidie dabis, ita vt horis pòſt duabus cibo, potuque abſtineat. Sumi poteſt
cum pane, vel in ouo, vel ex iure, vtcumque modò deuoretur ab ægro. Danda interim opera ne
loco lucido æger ſit, & vt ad quatuordecim dies eodem victu vtatur, quo vti ſolent, quibus de-
tractus eſt ſanguis, & vino caput tentante abſtineant. Sunt qui breui tempore iuuentur; Aliqui
demum ſeptem aut octo ſeptimanis medicamento aſſumpto. Conſultum autem fuerit medi-
camentum à tribus menſibus repeti. Rhaſis, & Albertus teſtantur oculos aquam patientes in-
unctos ouis cerebro iuuari. Plinius ad dentitionem cerebrum pecoris vtiliſſimum eſſe ait. Idem
C & Galenus aſſerit, ſed mel iubet adijci, itaque vehementer profuturum dentientibus pueris.
Sed & idem Plinius ad dentitionem magnificè iuuare ouis cerebrum, ait, gingiuis illitum. Al-
bertus ventrem arietis cum vino coqui iubet, & aqua admixta ouibus in potu dari contra pe-
ſtilentem morbum ouium, ſed hoc oportuit inter ouium remedia recenſiſſe. Decoctum pedum *Decoctum*
agnorum in veſicæ doloribus prodeſt, vt ſcribit Plinius, vt Marcellus, ſtrangurioſis. Idem Pli- *pedum.*
nius, teſticulos arietinos inueteratos, tritoſque dimidio denarij pondere in aqua, vel lactis aſi- *Teſticuli.*
nini hemina, comitialibus morbis vtiles tradi ait, ſed interdici vini potum, quinis diebus antè,
& poſtea, & Sextus Empiricus inquit, arietis teſticuli oboli tres potati cum aqua, caducis me-
dentur. Habemus & apud eundem Plinium, vt lanugo tardior ſit pubeſcentium, mangones il-
linere ſanguinem è teſticulis agnorum, qui caſtrentur, huncque euulſis pilis illitum etiam con-
tra virus proficere. Magna vis & pulmonibus arietum, vt idem ait, excreſcentes carnes in vlce- *Pulmonum*
ribus ad æqualitatem efficaciſſimè reducunt, & Marcellus ait, pulmo arietis calidus appoſitus *vires.*
carnes excreſcentes in vulneribus exæquat, & reprimit. Pecudum pulmo præcipuè ex ariete,
apud eundem Plinium, & aſſus præſumptus arcet ebrietatem, vt alicubi etiam ſcribit. Liuentia
D etiam, & ſuggillata in tenues ſecti membranas iſtiuſmodi pulmones calidi impoſiti emendāt.
Sextus verò ait: Liuores, & ſuggillationes pulmo arietis conciſus minutatim, & impoſitus, ſta-
tim ſanat, & nigras cicatrices ad candorem perducit, & à calciamentis læſos pedes ſanat: Ex
Plinio, qui ſic habet. *Liuentia, & ſuggillata pulmones arietum, pecudumque in tenues conſecti*
membranas calidi impoſiti emendant. Ait item: *attritus calciamentorum ſanat agninus pulmo,*
& arietis. Idem & Galenus, & Dioſcorides ſcribunt, & Marcellus: *Perniorib⁹*, inquit, *& ru-*
ptis pedibus pulmo arietis impoſitus, omni aſperitate læuigata, moleſtiam tollit. Et rurſus, *agninus*
pulmo, vel arietinus vritur, & cinis eius cum oleo imponitur, vel ipſe crudus admotus, pernionum
vlceribus vtiliter alligatur. Atteſtatur etiam arietini pulmonis, dum in craticula aſſatur, ſuc-
cum exceptum, myrmecias, quæ in veretro naſci ſolent, vnctione ſua purgare, & diſcutere, &
hoc etiam ex Plinio ſcribente; *Verendorum formicationibus, verrucisque medetur arietini pul-*
monis inaſſati ſanies. Liquor verò ille arietis, qui à pulmone decocto deſtillat, authore Aeſcu-
lapio, tertianas, & renum morbum in eis natum ſanat. Phreneticis idem pulmo prodeſſe vide-
tur, vt annotat Plinius, calidus circa caput alligatus: Et Serenus inter remedia ad phreneſin
hoc etiam recitat:

Con-

Conuenit hic calidis pecudum pulmonibus aptè E
Tempora languentis medica redimire corona.

Sed & lethargicis pulmonem pecudis calidum circa caput adalligari vtile putant, vt citat Pli-
nius, & podagras lenit,& vt addit Marcellus,calidus,& recens,qui prætetea *pulmo pecudis*, in-
quit,ideſt, *ouis, dyſentericos recreat decoctus cum lini ſemine, ita vt & caro mãducetur & aqua*
illa potetur. Santes Ardoinus ex Kiranide teſtatur pulmonem agni ſiccum , & tritum in potu
Lib. de nat. mulier. datum eos ſanare,quibus datum eſt venenum. Si vteros purgare voles(inquit Hippocrates)
primùm quidem hordeum oleo imbutum in prunis ſuffire oportet:poſtridie verò carnem ouil-
lam coquere cum hordei decocto ſub dio per noctem expoſito. Sit autem decoctum hordei
congij menſura,& valde ipſas coquito. Vbi ferè coctæ fuerint,leuiter tepidas edat,& iuſculum
Iecoris vis medica. ſorbeat. Poſtridie autem thus, & pulegium tritum melle ſubactum , & lana exceptum ad tri-
duum ſubdito. Iecur ouium nyctalopes ſanare tradit Plinius, ſed efficacius quidem eſſe fuluæ
ouis, additque decocto eius oculos ablui ſuaderi. Marcellus verò iecur ouillum interpretatur
ouis candidæ, idque diſcoctum cum aqua madefactum,contritumque,& oculis ſuperpoſitum
nyctalopas purgare aſſerit Aliàs etiam Plinius,ouium iecur,oculis cruore ſuffuſis, eximiè pro- F
deſſe,memorat. Si patiens inflata fuerit, Hippocrates hepar ouillum , aut caprinum calido ci-
nere obrutum, edendum dare iubet meracius,ad dies quatuor,& vinum bibere vetus. Lien
Lienis facultas. pecudis,ideſt,ouis toſtus,& in vino tritus,potuſque ilio reſiſtit, teſte Plinio,qui & alibi ſcribit,
tormina ſanare ſimiliter toſtum , atque è vino potum. Et alibi etiam ſuperſtitioſum hoc reci-
tat medicamentum: *Pecudis lien recens magicis præceptis ſuper dolentem lienem extenditur, di-*
cente eo,qui medeatur , lieni ſe remedium facere : Poſt hęc iubent eum in pariete dormitorij eius,
tectorio includi,& obſignari annulo,terque nouies carmen dici. Legitur & hoc apud Marcellum,
ſed de liene agni: *Si quis* (inquit) *agnum recens natum confeſtim manibus diuellat, lienemque*
eius,vbi extraxerit, calidum ſuper lienem dolentis imponat,ac faſcia liget,& dicat aſſiduè;reme-
dio lienis facio: poſtero die ſublatum, de corpore eius parieti cubiculi, in quo lienoſus dormire ſoli-
tus eſt,luto prius illito, vt inhærere poſſit, imponat, atque ipſum lutum ſeptem ſignaculis ſignet ad
ſingula dicens: Lieni remedium facio: hoc tale remedium ſi ter fecerit, in omne tempus lienoſum,
quamuis infirmum, & periclitantem ſanabit. Idem Marcellus, cinerem ex oſſibus agnorum vl-
ceribus,quę non trahunt cicatricem, rectè adhiberi ſcribit. Plinius paulò aliter: Magna (inquit) G
vis & in cinere pecudum fimi ad carcinomata addito nitro , aut cinere ex oſſibus feminũ agni-
norum, præcipuè in his vlceribus,quæ cicatricem non trahunt. Veſicam ouillam, aut caprinam
Veſicæ vſus medicus. vſtam Galenus bibendam præbere iubet his,qui ſe in ſomno permingunt, idemque remedium
ceu ſingulare quiddam repetũt Mizaldus, & Altomarus, aiuntq; vtile eſſe ijs,qui inuiti reddũt
vrinam. In muliebribus malis membranæ à partu ouium proficiunt, teſte Plinio, vt in capra re-
Sanguinis hædini, & agnini efficacia. feremus. Sanguinis hædini recentis antequam coaguletur vnciam cum aceto mixtam , & tri-
duo potam vomitui ſanguinis conferre,& ſimiliter ſanguinem agni, author eſt Auicenna. Sed
Galenus lib. 10. ſimpl. de hædino tãtùm ſanguine hoc remedium à Xenocrate ſcriptum, refert.
Ibidemque agninum, inquit, ſanguinem aliqui Epilepſiam curare prodiderunt, quod mihi ex-
periri non placuit. Quod ſi quis periculum facere voluerit , ſat ſcio reprehenſum iri ab eo, qui
talia ſcripſerunt. Omnia enim remedia, quæ in potu Epilepticos iuuant, vim incidendi habẽt,
quæ agnino ſanguini nulla ineſt. Attamen Auicenna ſanguinem agni cum vino Epilepſiam
Fellis. ſanare aſſerit. Vt mulier concipiat, Aetius dorcadis, hædi, leporiſque coagulum,& fel cũ agni-
no ſanguine , medullaque ceruina, nardino & roſaceo oleo commiſcet, & poſt purgationem, H
vteri ſcilicet, ſubdit. Quidam, teſte eodem Galeno, ſuum domeſticarum bile, ſiue felle vtuntur
ad vlcera aurium, medicamento vtique non reprobo, ſed pro affectus magnitudine alia etiam
atque alia alterius animalis bilis poteſt congruere, nam vbi vlcus diuturnum fuerit, multamq;
ſaniem puſque contineat , etiam ſicciorem bilem adhibebis, puta ouium , quæ paulò eſt acrior
ſuilla. Tantum Galenus. Certè Plinius, fel pecudis cum melle aures purgare, tradit, & Mar-
cellus inquit: *Fel ouillum mulſo mixtum ſi clyſterio addideris , & inde auriculas irrigaueris, ex-*
purgatis vlceribus, certiſſimam ſanitatem conſequeris, additque: *Idem fel cum lacte mulieris in-*
ſtillatum, etiam ruptas interius auriculas certiſſimè ſanat. Teſtatur inſuper Hali, fel arietis au-
rium dolori mederi, qui eſt ex frigiditate. Cum lacte mulierum ruptis, & conuulſis, ſed ouium
Lib 30. c. 8. prodeſſe dicunt , teſte Plinio, qui idem cum melle, ſed præcipuè agninum ad comitiales mor-
bos laudari ait. Idem aſſerit & Sammonicus. Tolluntur eodem felle ouillo porrigines cum
creta Cimolia illita capiti, donec inareſcat: Marcellus mirum hoc ſcribit eſſe remediũ , ſed pro
porrigines habet prurigines. Rhaſis,& ex eo Albertus, cancrum, ſiue carnis corroſionem, ſi ouis
felle inungatur, manifeſtè iuuari, profitetur. Fel arietis cum ſeuo ſuo lenit podagras, vt Mar-
cellus,

A cellus, & Plinius ſcribunt. Quidam verò obſcurus citans Dioſcoridem, tradit ſel veruecinum
linis adhibitum, & in vmbilico poſitum, ventrem ſoluere infantium. Contra venena omnia lac *Lactis vires.*
ouium calidum valet, teſte Plinio, præterquam ijs, qui bupreſtin, aut aconitum biberint. Idem
ſcribit Alicam peculiariter longo morbo ad habitudinem redactis ſubuenire ternis eius cya-
this in ſextarium aquæ ſenſim decoctis, donec omnis aqua conſumatur: poſtea ſextario lactis
ouilli, aut caprini addito per continuos dies, mox adiecto melle. Talis ſorbitionis genere emē-
dari ſyntexes. Contra quartanas quidam referente eodem deuorari iubent hirundinum fimi
drachmam vnam in lactis caprini, vel ouilli, vel paſſi cyathis tribus ante acceſſiones. Tonſillas
item, & fauces lactis ouilli gargarizationem adiuuare. Legitur hoc poſtremum remedium etiā
apud Marcellum: lac caprinum, vel bubulum, vel ouillum recens mulſum, dum calet, vel etiam
calefactum gargarizatum, tonſillarum dolores, & tumores citò ſanat. Medicamenta quædam
etiam ad phthiſin ex lacte bubulo propinantur. Ouilli lactis ſextario ſi quis adijciat (inquit idē
Marcellus) cnici purgati denarios quatuor, & diſcoctum ita ebibat, molliet ventrem. Aron (au-
thore Plinio) interaneis exulceratis ex lacte ouillo bibendum datur: ad tuſſim in cinere coctum
B ex oleo: alij coxere in lacte, vt decoctum biberetur. Dioſcorides alui exulceratos fluores, & te-
neſmos ouillo, bubulóue, aut caprino lacte ſiſti ignitis calculis decocto tradit. Et Marcellus
ait: Lac ouile, quod candentibus glareæ lapidibus in ipſum lac demerſis excoquatur, dyſente-
rico potui cum ipſis lapidibus datū efficaciter prodeſt. Et rurſus: Si torminoſi, vel cœliaci (in-
quit) propter frequentes deſurrectiones viribus deficientur, dandum erit illis lac ouillum, aut
caprinum tepidum per ſe, vel etiam decoctum cum butyro. Plinius verò ait, infundi quoque
lac contra roſiones à medicamentis factas, & ſi vrat dyſenteria, decoctum cum marinis lapil-
lis, aut cum ptiſana hordeacea: Item ad roſiones inteſtinorum bubulum, aut ouillum vtilius.
Alibi etiam ait: Satyrij duo genera &c. prioris radix in lacte ouis colonicæ data, neruos inten-
dit; eadem ex aqua remittit. Serum verò lactis ouilli, (ex ſententia Creſcentienſis) ventrē mo- *Seri.*
uet, & bilem expurgat. De butyro hæc reperio: Reduuias, & quæ in digitis naſcuntur pterygia *Butyri.*
tollunt (inquit Plinius) canini capitis cinis, aut vulua decocta in oleo ſuperillito butyro ouillo
cum melle. Et vlula auis cocta in oleo, cui liquato miſcetur butyrum ouillum, & mel ad vlcera
ſananda valet. Habet & caſeus ouillus vſum medicum, vetus enim (vt teſtatur Plinius) dyſen- *Caſei.*
C tericos recreat: Et Marcellus ait: Caſeus ouillus vetuſtus in cibo ſumptus, vel raſus, & cum vino
potus, cœliaco medetur: Hippocrates de morbis muliebribus in capite, quod continet medica- *Cornu.*
menta, quæ ſecundas educunt, & menſes detrahunt &c. ouiculæ, aut capræ cornu tuſum, & hor-
deum toſtum, & freſum, oleo ſubigi, ac ſuffiri iubet. Marcellus verò cornu arietis vri vult, cine-
remque eius cum oleo conteri, atque inde deraſum caput frequenter vngi ad criſpandum ca- *Vngulæ.*
pillum. Vngulæ arietis cinis cum melle mutis aranei morſum ſanat (teſte Plinio) Valerianus *Coaguli.*
imponendum exprimit. Coagulum agninum Plinius aduerſus omnia mala medicamenta va-
lere ſcribit: & contra omnia venena pollere. Item contra paſtinacam, & omnium marinorum
ictus, vel morſus ſumi drachmæ pondere ex vino: Muris item aranei morſus ſanari eodem in
vino poto, & Dioſcorides hædi, agni, hinnuli &c. coagula ſimiles naturas ſortiri, ait, cōtra aco-
niti potum in vino, & concretum lac in aceto conuenienter aſſumi aſſerit, Auicennaque vene-
noſos omnes morſus ſanare. Habet & alias facultates; infantibus enim, qui lacte concreto ve-
xantur, præſidio eſt (teſte Plinio) ex aqua potum: aut ſi vitium coagulato lacte acciderit, diſcu-
titur coagulo ex aceto dato. Siſtit itidem ſanguinem è naribus omne quidem coagulum ex
D aqua, ſed maximè agninum ſubditum, vel infuſum etiam ſi alia non proſint. Et Marcellus aſ-
ſerit ex aqua ſubactum, & infuſum naribus fluentibus mirè prodeſſe. De ſeuo ouium notandū *Seui.*
eſt, aliquando ſimpliciter, (de quo priore loco agemus,) aliquando ex renibus, vel omento pri-
uatim nominari. Quidam innominatus eo ad ignem liquato linteum intingi, & parti aduſtæ
imponi iubet, atque ita curari aſſerit. Marcellus verò Malandriæ, & frigore partibus aduſtis
prodeſſe ſcribit cuiuslibet pecudis ſeuum cum alumine tritum, vel excoctum, & ceroti modo
impoſitum. Pernionibus quoque imponitur, (teſte Plinio) cum alumine. Et apud Sextum ha-
bemus ſepo arietis ſcabiem vngi admixta ſandaracha, & ſubinde radi, hocque & ad perniones
facere, ſed cum alumine mixtum. Vetus cum cinere è mulierum capillis furunculis mederi di-
tur (teſte Plinio). Cicatrices ad colorem reducit, vt dictum eſt, pecudum pulmo, præcipuè ex
ariete, ſed ſeuum ex nitro, vt idem tradit. Paniculas aperit cum ſale toſto appoſitum, vt Mar-
cellus teſtatur. Rurſus Plinius: Cantharidas illitas dicit prodeſſe licheni cum ſucco taminiæ
vuæ, vel ſeuo ouis, vel capræ: tollit (eodem authore) vnguium ſcabritiem, & articulis luxatis
præſentaneum eſt remedium cum cinere è capillo mulierum. Dyſentericos recreat decoctum
ex vino auſtero, & ilio medetur, & tuſſi veteri. Et Marcellus ait ſeuum ouillum decoctum in

vino

Digitized by Google

vino auſteto, & calidum potui cœliaco datum manifeſto remedio eſſe, aitque ſimiliter deco- E
ctum tuſſi mederi, & Abſyitus Hippiatrus in tuſſi equorum eodem vtitur. Galenus ad varia
oculorum vitia captinum, ouillumue adipem calida aqua madentem imponi iubet. Dioſcori-
des verò adipem hitcinum, vt qui validiſſimè diſcutiat, podagricis auxiliari teſtatur cum fimo
capræ, & croco impoſitum: Huic proportione reſpondere ouillum; Et obſcurus quidam eun-
dem citans adipem veruecinum ſuillo ſimilem vim habere ait, hyſtericaſque aut ani cauſas vti-
liter cutare, & ambuſtis auxiliari. Curatur hoc modo ex ſententia Dioſcotidis, quemadmodũ
Seuum vt curetur. & ſeuum hircinum, & ceruinum. Elotum & tunicis exemptis pilæ emolliẽdum rtadito, ac ma-
nibus fricato affuſa paulatim aqua, donec ne amplius quidem cruentum virus excernatur, aut
pingue aliquod innatet, ſed nitida ſpectetur: Deinde in ollam fictilẽ conijcito, & adiecta aqua,
vt ſupereminecat, leni pruna liquefacito, & moueto, atq; in aquam colato, cùmq; refrixerit, ite-
rum in loto fictili eliquato, & quæ antè diximus facito: Tertiò ſine aqua liquefactum, in per-
tuſam liquore pilam colato, tefrigeratumque recondito. De altero verò ſeuo hęc reperio.
Scribit Geſnerus pinguitudinem exteriorem (inter carnem, & cutim) inter poſteriora crura pri-
uatim ad morbos quoſdam requiri, ſeſe intellexiſſe: ſeuum verò pecudis à renibus euulſum ad- F
mixto pumicis cinere, & ſale. Marcellus rectiſſimè dolentibus & tumentibus veretris imponi
refert. Et Plinius ait: ſeuum ex omento pecudis, præcipuè à renibus admixto cinere pumicis, &
ſale cæteris verendorum vitijs (de formicationibus, & verrucis prius dixerat) mederi, & vter-
que teſtatur ſeuum ex omento pecudum illitum, ſanguinem nariũ ſiſtere. Medulla ouilla quin-
Medulla facultas. to loco poſt ceruinam, vitulinam, taurinam, & caprinam laudatur à Dioſcoride. Medullam
agni ad ignem liquefactam Albertus cum oleo nucum, & ſaccharo albo deſtillatam ſuper ſa-
bathum (zambac purum, Rhaſis) & ſic epotam diſſoluere ait calculum veſicæ, & conferre min-
Vrinæ. genti ſanguinem, & ad dolores virgæ, veſicæ, renum. Idem Albertus vrinam ouis rubræ, aut ni-
Lib. 1. c. 17. græ perutilem eſſe ait hydropi, ſed præcipuè, ſi cum melle fuerit mixta, atqui Rhaſis hoc tradit
de ſtercore ouillo. Chiton Centaurus verò apud Vegetium Hippiatrum iumento, quod pro-
fluuio attico (vox corrupta) cepetit labore, ita vt viridis ei, aut pallidus per nares humor erum-
pat, ex lotio humano, aut arietino duas cotylas cum vino, & cyatho olei roſacei putat eſſe mi-
ſcendas, & per nares, quæ humorem funeſtum egerunt, dirigendas, eamque curationem, &
pulmoni ſanitatem, & naribus ſiccitatem præſtare confirmat: Plinius ſordes aurium, & mam- G
marum pecudis denarij pondere cum myrrhæ momento, & vini cyathis duobus morbo regio
reſiſtere ſcribit. Stercoris verò, ſiue fimi vſus, eſt plurimus. Medicus quidam medicamentorum
Stercoris. peritus in Myſia Helleſpõti (teſte Galeno) ouium vtebatur ſtercore ad acrochordonas, & myr-
mecias, & thymos, & furunculos duros, quos clauos nominant, aceto videlicet diluens, quin &
vlcerum ambuſta ad cicatricem illo ducebat, nempe ſtercus hoc ceroto roſaceo commiſcens.
Sed & caprino ſtercore ambuſtos ſimiliter curabat parum eius cerato eidem longè copioſiori
admiſcens. Sed & apud Dioſcoridem habemus fimum ouillum ex aceto illitum ſanare epiny-
ctidas, clauos, penſiles verrucas, thymos, & ambuſta igni, roſaceo cerato exceptum. Eademq;
ferè Rhaſis & Albertus tradunt; Fimum, inquiunt, ouillum cum aceto illitum verrucas tollit,
& variolas, quæ nominantur aſſatæ; & cum cerato roſaceo, ambuſta. Alias etiam, inquit idem
Rhaſis, ſtercus iſtud cum melle impoſitum mederi verrucis leuibus, & carnem excreſcentem
abolere, item formicam. Et Marcellus ait; Fimus ouillus recens, manibus ſubactus, & empla-
ſtri more appoſitus detergere verrucas. Plinius autem cum cera commixtum mederi ambuſtis,
& clauos pedum impoſitum ſanare; item verrucas omnium generum; incipientibuſq; carbun- H
culis occurrere. Galenus ex oleo tritum inſtar cataplaſmatis imponi iubet ad vulnera recentia
gladio, aut ligno illata. Sed Serenus cùm proximè de luxatis ſcripſiſſet, inquit:

Cap 43.

Aut ſi concluſum ſeruauit tibia vulnus,
Stercus ouis placida iunges, adipeſque vetuſtos,
Pandere, quæ poterunt vlcus, patuloque mederi.

Eumelus Hippiatrus ſi detorta ſit iumenti ceruix, fimum ouillum cum vino vetere, & oleo mi-
ſceri iubet, eoque calido ſæpe perfricari ceruicem. Plinius contra omnium phalangiorum mor-
ſus remedio eſſe, ait, pecudum fimi cinerem illitum ex aceto. Et alibi dicit, aduerſus ſerpentiũ
ictus efficax haberi fimum pecudis recens in vino decoctum, illitumque. Si equus vngulam
pertuderit, Vegetius, ouinum ſtercus cum aceto miſcet, & imponit, quanquam alij caprinum
efficacius credant. Magna vis & in cinere pecudum fimi, inquit Plinius, ad carcinomata addi-
Fimi cineris vis. to nitro, aut cinere ex oſſibus feminum agninorum, præcipuè in his vlceribus, quæ cicatricem
non trahunt; Fimo quoque ipſo ouium ſub teſta calefacto & ſubacto, tumor vulnerum ſedatur.
fiſtulæ purgatur, ſananturque, item epinyctides. Alopecias replet eiuſdem fimi cinis cum oleo

cyprino,

A cyprino, & melle. Sed & Paulus Aegineta teſtatur expleri alopecias non caprino tantùm, ſed
etiam ouillo fimo, Græcos quoſdam ſcripſiſſe. Abſceſſui oborto in radice auris prodeſt empla-
ſtrum ex ſtercore ouis cum pinguedine anſeris, aut gallinæ, vt tradit Rhaſis, apud quem etiam
legimus ſtercus ouis potum pondere drachmæ cum decocto caprifolij valere contra icterum.
Ad dolorem colicum remedium phyſicum ex Marcello: Stercus ouis montanę menſe Septem-
bri deficiente luna pridie incluſæ, manè excipies, & ſole durabis, atque in puluerem rediges, &
habebis in vaſe vitreo, ſiue ſtanneo, cùm vſus exegerit cochleare plenum colico ex aqua calida,
ſi febricitauerit, ſin ſyncerus erit, cum vino, per triduum dabis. Si ſplen exterius inungatur ſter-
core ouillo vſto (Albertus addit, ex aceto) imminui excrementum eius, Rhaſis author eſt. Ad
calculum idem Marcellus tale recitat remedium; Ibiſci libram vnam, ſtercoris ouilli recentis
pugillos duos, axungiæ veteris pugillos duos; hæc omnia contrita pariter miſcebis, & in lana
ſuccida renibus appones emplaſtri modo; ſtatim proderit: Podagras lenit fimum illud, quod
liquidum reddũt (teſte Plinio) qui & in muliebribus malis membranas à partu ouium profice-
te ſcribit, & fimum quoque pecudis eoſdem vſus habere. Tradit item, fimo agnorum, priuſ-
B quam herbam guſtauerint, in vmbra arefacto, mitigari dolores faucium, & vuæ, idemq; teſta-
tur Marcellus. Iam verò pura vellera, aut per ſe impoſita cæcis doloribus, aut accepto ſulphure *Vellerũ vis.*
mederi, teſtatur Plinius, tantumque pollere, vt medicamentis quoque ſuperponantur. Sextus
peculiariter lanam arietis nigram intinctam in aqua, deinde in oleo, & ſuppoſitam locis dolo-
rem tollere aſſerit, & ſuffumigatam, ante prolapſam vuluam reprimere. Pugnacis arietis è me-
dio cornuum lanas ſuffitas Nicolaus Myreſpus imponi iubet loco dolenti in hemicrania, dolo-
remque ſedari promittit. Alij cinerem huius lanæ ex aceto imponunt, ſic enim Marcellus: La-
nam arietis de fronte velles, & combures in operculo ollæ nouo, & in mortario confricabis,
atque ex aceto fronti illines ad capitis dolorem. Serenus in morbo regio inquit:

Vellera cum vino ſuffiri ſulphure prodeſt.

Teſtatur verò etiam Plinius lanam per ſe conchylio infectam magnoperè auribus prodeſſe.
Quoſdam aceto, & nitro madefacere, & alibi ſcribit: Ibiſci radicem ante ſolis ortum erutam in-
uolui lana à quibuſdam, coloris, quem natiuum vocant, præterea ouis, quæ fœminam peperit,
ſtrumiſq; vel ſuppuratis alligari. Inquit & alibi, arietis vellera lota frigida ex oleo madefacta
C in muliebribus malis inflammationes vuluæ ſedare, & ſi procidant, ſuffitu reprimere. Ad hæc
Lais, & Salpe canum rabioſorum morſus, teſtante eodem, leniri aiunt, & tertianas, quartanaſ-
que febres menſtruo in arietis lana arietis nigri argenteo brachiali incluſo. Et alibi, inquit idẽ
Plinius: partus adiuuari putant, ſi in arietis lana alligatum cucumeris ſylueſtris, ſemen inſcien-
tis lumbis fuerit, ita vt protinus ab exitu (ſcilicet fœtus) rapiatur extra domum. Cinis cremata- *Cineris la-*
rum lanarum, ex ſententia Dioſcoridis, cruſtas obducit, excreſcentias in carne cohibet, & vlce- *narũ vſus.*
ra ad cicatricem perducit. (eadem ferè Plinius de œſypo ſcribit, vt modò patebit) Mundæ au-
tem, & carptæ in fictili crudo cæterorum more vruntur. Nec ſecus fimbriati marinarum pur-
purarum flocculi, cremari ſolent. Aliqui cum ſordibus lanas carpunt, & melle irrigant, eodem-
que modo vrunt. Alij in fictili oris patuli verucula inter ſe diſtantia componũt, & conceptas,
carminataſque lanas oleo ita ſuffuſas, vt ne ſtillare quidem poſſint, aſſulis tædæ ſubiectis, &
eiſdem, laniſque permutatim interſtratis, leuiter ſuccendunt, & vſtas tollũt: quod ſi è tęda pix,
pinguitudoue vlla profluxit, collecta reconditur. Lauatur ad oculorum medicamẽta: cinerem
in labellis, aqua addita manibus confricant, & conſidere patiuntur, idque ſæpius mutantes a-
D quam, donec linguam adſtringat, nec mordeat. Tantum Dioſcorides. Galenus lanæ vſtæ vim
tribuit acrem pariter, & calidam vnà cum partium tenuitate, itaque molles nimiumque hu-
midas vlcerum carnes celerrimè eliquare teſtatur. Indi & in medicamenta deſiccatoria: vti ea
tanquam alia plurima iubet ollam implendo nouam, quam tegat operculum multis foramini-
bus pertuſum. Cinis lanæ ſuccidæ illinitur (inquit Plinius) attritis, vulneratis, ambuſtis, & in
oculorum medicamenta additur; item in fiſtulas, aureſque ſuppuratas. Adhæc detonſam eam,
alij verò euulſam deciſis ſummis partibus, ſiccant, carpuntque & in fictili crudo componunt,
ac melle perfundunt vtrumque. Alij haſtulis tædæ ſubiectis & ſubinde interſtratis, oleo aſper-
ſam accendunt, cineremque in labellis aqua addita, confricant manibus, & conſidere patiun-
tur, idque ſæpius mutantes aquam, donec linguam adſtringat leuiter, nec mordeat, tunc cine-
rem reponunt. Vis eius ſeptica eſt, efficaciſſimèq; genas purgat. Hactenus Plinius, ſed pro vi
ſeptica, reponendum videtur vis ſmectica. Vulneribus quibuſcunque Serenus inquit:

Succida cum tepido nectetur lana lyæo,
Ambuſtæue cinis complebit vulneris ora.

Idem ambuſtis igni:

Aut

Aut tu succoſa cinerem perducito lana. E

Marcellus lanam ouiculæ de inter femora velli, & comburi iubet, & in aceto intingi, & ſuper tempora caput dolentis ligari: Et aliàs, arietis quàm pinguiſſimi lanam plenam ſuis ſordibus combuſtam, & in puluerem redactam, prodeſſe aſſerit plurimum, ſi eo cinere ex aqua locum inguinum perfricaueris. Ad ſpirandi difficultatem Galenus ouium pilos, qui circa anum ſunt, vſtos, attritos in dulci vino propinat. Plinius ſcribit: vellerum cinerem genitalium vlceribus mederi, nec non & paſſionibus pecudum. Quæ verò lana ſuccida vocetur, oſtendit Varro his verbis: *Tondentur oues quo tempore inter æquinoctium vernum, & ſolſtitium ſudare ceperint, à quo ſudore recens lana tonſa; ſuccida eſt appellata* Græci ῥυπαρὰν dicunt. Ionia ſinypē, alij œſypiram, hoc eſt, ſordidam, & cum œſypo ſuo nominant teſte Hermolao. Hippocrates teſte Cornario lanas ſuccidas crebrò, ἔρια οἰσυπηρὰ vocat, & ἔρια οἰσυπώδη, nam & οἶπος vox, inquit, œſypi, ac ſordium ſignificationem habet. Plinius laudatiſſimam eſſe ait ex collo, natione verò Galaticam, Tarentinam, Atticam, Mileſiam, atq; omnibus lanis ſuccidis vſum eſſe medicatum. Idem de ouis collo attonſam laudat in epiſtola ad Marcellum Empiricum. Succidæ lanæ, inquit Dioſcorides, molles, & de collo feminibuſque laudatiſſimæ habentur. Subueniunt inter F

Lana ſuccidæ vis & vſus.

initia vulneribus percuſſis, deſquamatis, liuidis, oſſibus fractis, aceto, oleo, aut vino imbutæ: ſiquidem facilè ſuccos combibunt, quibus immerguntur, & ob pecudum ſordem (ſic enim œſypum vocant) emolliunt. Capitis, ſtomachi, aliorumque partium doloribus cum aceto, & roſaceo efficaciter imponuntur. Sic etiam Plinius. *Succidam*, inquit, *imponunt, & deſquamatis, percuſſis, liuidis, contuſis, colliſis, contritis, deiectis, capitis, & alijs doloribus, ſtomachi inflammationibus ex aceto, & roſaceo*: ait item præter cultum & tutelam contra frigora ſuccidæ plurima præſtant remedia ex oleo, vinoque aut acero prout quæque mulceri, morderique opus ſit, & adſtringi, laxarique luxatis membris, dolentibuſvè neruis impoſitæ, & crebrò ſuffuſæ. Quidam etiam ſalem admiſcent luxatis. Alij cum lana rutam tritam, adipemque imponunt. Item contuſis, tumentibuſque. Ait etiam Galenus lanam ſuccidam aptè ſuſcipere irrigationes, ſiue embrochas, quæ adhibentur contuſis, & quomodocunque percuſſis, vt quæ vtilitatem ex illis proficiſcentem promoueat, idque propter œſypum: lotam verò, nec amplius œſypum habentem, materiam tantùm eſſe idoneam excipiendis liquoribus, quæ irrigātur. Canis rabioſi morſibus inculcata lana ſuccida poſt diem ſeptimum ſoluitur, teſte Plinio, reduuiaſque ſanat ex aqua G frigida, ex oleo calido humidis appoſita medetur, vt ait Marcellus. Quin & vlceribus vetuſtis imponi cum melle: vulnera ex vino, vel aceto, vel aqua frigida, & oleo ſanare idē Plinius tradit, at Dioſcorides vulneribus inter initia ſubuenire. Apud Serenum vbi ait oſſibus fractis:

Conueniet cerebrum blandi canis addere fractis,
Lintea deinde ſuperque inductas nectere lanas

intellige lanas ſuccidas, quas fractis oſſibus auxiliari, Dioſcorides quoque docet. Refert Herodotus Pœnos paſtorales in filijs quadrimis venas verticis lana ſuccida inurere, nōnullos venas temporum, ne vnquam ſcilicet pituita defluens è capite officiat: Eaque de re ſe eſſe dicere, optima valetudine. Quod ſi pueris inurendis ſpaſmus contingat, vrina hirci aſpera eos liberari. Si talum, aut vngulam bouis vomer læſerit, picem duram, & axungiam cum ſulphure & lana ſuccida inuolutam cādente ferro ſuper vulnus inuri iubet Columella. Prodeſt eadem phreneticis ſuffitu, vt ait Plinius, & Serenus ad phreneſin calidi pecudis pulmones, inquit, circumponantur, illotis etiam ſuffire memento: Oculus cruore ſuffuſus eximiè prodeſt, authore Plinio, columbæ præſertim maſculæ ſanguis ex vena ſub ala, ſed ſuperimponi oportet ſplenium è H melle decoctum, lanamque ſuccidam ex oleo, vel vino: ait etiam lanas habere cum ouis ſocietatem, ſimul fronti impoſitas contra epiphoras, ſed non opus eſſe eas in hoc vſu, vt radiculę ſint curatæ, neque aliud, quàm candidum ex ouo infundi ad pollinem thuris. Plinius ſanguinem in naribus ſiſti ait lana ſuccida cum oleo roſaceo, & alio modo auribus ſæpiùs obturatis indita. Et Marcellus: *Lana ſuccida*, inquit, *conijcitur in aures cum oleo roſaceo, & auriculæ de lana ſuccida obturantur, & ita ſanguis profluens continetur*. Et aliàs ait: *Lana ſuccida ex oue femina decerpta, atque intorta madefactaque roſa liquida, ſanguinis abundantiam reprimit*. Et Plinius lanam ſuccidam ex ariete ſanguinem ſiſtere, ſi articulos extremitatum præligaueris, vt inde colligamus, ſiue ex mare, ſiue ex fæmina fuerit, vtrique eandem adſtringendi vim ineſſe: nam & Serenus ad ſanguinem è naribus ſiſtendum, inquit:

Lana madens oleo, ſed nondum lauta, roſato,
Hæc datur in nares, vel claudit denſius aures.

Teſte Plinio halitus oris gratiores reddere creditur: Confricatis dentibus, atque gingiuis admixto melle. Sed Marcellus, melle illita dentes perfrictos, miro modo candorem maximum

Lib. 4.

con-

A conſequi tradit. Ruſus verò Galenus lanam ſuccidam linteolo illigatam torreri iubet,
adiecta deinde tertia ſalis portione, teri omnia ſimul, & perfricari hoc puluere dentes, at-
que ita à dolore præſeruari. Eadem nitro, ſulphure, oleo, aceto, pice liquida feruentibus
tincta, (vt ait Plinius) & quàm calidiſſima impoſita bis die, lumborum dolores ſanat; Cæ-
teris verò verẽdorum vitijs (de formicationibus, & verrucis prius dixerat,) medetur ex aqua
frigida per ſe impoſita, ſubditaq; mortuos partus euocat, ſiſtitque etiam profluuia mulie-
rum: hinc & Serenus ait:

Succida lana malos remoratur ſubdita curſus,
Mortua quin etiam producit corpora partu.

Iam verò ſordes lanis inhærentes œſypum dici, ſupra oſtendimus, & ex Galeno diximus cõ- *Oeſypi vires.*
coquendi vim habere ſimilem butyro, & ſimul parum digerẽtis facultatis. Idẽ tradit Aetius,
& Dioſcorides ait, œſypum excalfacere, explere vlcera, & emollire, pręſertim ſedis, ac vuluæ
cum meliloto, & butyro, ſed Plinius: *medetur*, inquit, *& vuluæ inflammationibus, & ſedis rha-
gadys, & condylomatis cũ meliloto, & butyro.* Diximus item ſuperiùs in multorum codicibus
B tum græcis, tum latinis perperam pro œſypo poni hyſſopum, quemadmodum & in hoc Pli-
nij loco, *hyſſopum ad vlcera manantia prodeſt*, legẽdum eſt œſypum, de cuius viribus ipſe mul
ta: vulneribus, inquit, medetur cum hordei cinere, & ærugine æquis partibus: ad carcinoma-
ta quoq; ac ſerpentia valet. Erodit & vlcerum margines, carneſq; excreſcentes ad æqualita-
tem redigit: explet quoq; & ad cicatricem perducit (eadem ferè Dioſcorides de cinere lanæ
crematæ ſimpliciter tradit) Igni ſacro medetur cum pompholige, & roſaceo. Somnos allicit
cum myrrhæ momento in vini cyathis duobus dilutum (quo modo comitialibus etiam me-
detur, vt modò recitabo) vel cum adipe anſerino, & vino myrthite. Maculas in facie, cum
melle Corſico, quod aſperrimum habetur, extenuat, item ſcobem cutis in facie cum roſaceo
impoſitum vellere. Quidam & butyrum addunt. Si verò vligines ſint, fel caninum prius
acu compunctas. Sed aliter legit Marcellus, cuius hæc ſunt verba: *Oeſypum cum melle Cor-
ſicano tritum, & appoſitum abolet de facie omnes maculas; quidam & butyrum addunt: Si
verò & vituli fimus, & fel caninum miſceatur, medicamentum vtilius erit, ita vt pariter
temperata omnia decoquantur.* Idem Marcellus œſypum ex oleo tritum, & inſtillatum
C capiti, pityriaſi mederi aſſerit. Tradunt & comitialibus morbis vtile eſſe, referente Pli-
nio, cum myrrhæ momento, & vini cyathis duobus dilutum (ſed hoc modo etiam ſom-
nos allicit, vt paulo antè ex eodem dictum eſt) magnitudine nucis auellanæ à balneo
potum: Scribit etiam oculis vtiliſſimum eſſe contra inflammationes, genarumque callum.
Atqui etiam Dioſcorides contra eroſos oculorum angulos, ſcabioſoſque & genas, quæ oc-
calluerunt, & ciliorum defluuia efficax eſſe, tradit: torreri autem in teſta noua (nempe ad
medicamenta oculorum iam dicta. Interpretes ineptè transferunt: donec redactum in ci-
nerem, pinguedinem amittat.) Ex eo etiam fuligo colligitur, quæ in oculorum medica-
menta commodè addi ſolet. Sed & idem Plinius: Quidam, inquit, œſypum in teſta torrent,
vtilius tale exiſtimantes eroſis, & duris genis, angulis ſcabioſis, & lacrymantibus. Dio-
ſcorides ſimpliciter attribuit, quæ fuligini eius Aetius ex Dioſcoride ſe mutuari profeſſus.
Aetij verba hæc ſunt: *Oeſypus crematus vtiliſſimam fuliginem reddit, ad angelos oculorum
eroſos, ſcabioſoſque, & ad palpebrarum callos, earumdemque depilationem.* Crematur in-
terdum etiam in noua teſta, donec exuſtus pinguedinem omnem amiſerit. Ponatur teſta ſu-
D per carbonibus, deinde, quod vſtum eſt, colligatur, ſeruatumq; ad vſum teratur. Mihi qui-
dem tum œſypum ipſum vſtum, tum fuliginem eius eandem habere facultatem, ad oculo-
rum præcipuè medicamenta Dioſcorides, & Aetius ſentire videntur. Dioſcorides cum œſy-
pi vires primùm ſimpliciter ſcripſiſſet: mox addit à nouo initio; Facit præterea ad angulos
in oculis eroſos, &c. non iam ſimpliciter ſcilicet, ſed eo modo, quem ſubijcit: Vritur autem
(inquit, nimirum ad prædictos vſus) in teſta noua &c. Sed hoc interpretes non animad-
uerterunt. Dicitur verò etiam, teſte Plinio, palpebras gignere, cum myrrha calidum penicil-
lo illitum, & Marcellus ſcribit, glabris palpebris pilos induci, ſi œſypo, quod ſub armis
ouium naſcitur adiecta myrrha, pariterque in mortario trita, ſpicillo calido loca pilis nuda
perduxeris. Alicubi etiam Plinius ait, non oculorum modò vlcera, ſed oris etiam, &
genitalium ſanare cum anſerino adipe. Apud Aetium miſcetur cerato imponendo aduer-
ſus phthiſin, item epithematis ad pleuritidem, reiectionis maximè tempore. Sextus ſor-
des arietis, quas inter femora habet cum ariſtolochia, & myrrha æquis partibus potari præ-
cipit, eſſeque ad regium morbum remedium optimum. Euocat menſes, & partus, teſte

Dioſcoride, & cum anſerino adipe ſanat vlcera genitalium; ſedis item vitijs efficaciſſi- E
Sordes inter femora. mum eſſe legimus apud Plinium, ſed quoſdam adijcere pompholygem, & roſaceum.
Carbunculo in verendis, cæteriſque ibi vulneribus occurrere è melle cum plumbi ſqua-
mis, podagras lenire cum lacte mulieris, & ceruſſa. Sed apud Marcellum pro ceruſſa
legitur cera. Hydropicis ex vino addita modicè myrrha potui dari nucis magnitudine,
aliquos etiam addere anſerinum adipem, & oleum myrtheum. Sordes ab vberibus eun-
dem effectum habere, caudarum itidem ſordes concretas in pilulas, & ſiccatas per ſe, tuſaſ-
que in farinam, & illitas dentibus mirè prodeſſe, etiam labantibus, gingiuiſque, ſi car-
cinoma ſerpat. Atticum œſypum præferti ex Ouidio ſuprà dictum fuit, ſed & Plinius
œſypo in Atticis ouibus genito palmam tribuit, & Galenus eundem cęteris præfert. Pa-
Oeſypus vt paretur. randi modum tradit Dioſcorides his verbis: Succidæ molles radicula non curatę calida a-
qua lauantur, & quibuſcunque ſordibus expreſſis, & in labellum oris ampli coniectis aqua
infunditur, magnoque impetu ligula, vti reſpumet, agitatur: aut lignea rude validiuſculè
conturbatur, quò largius ſordida ſpuma colligi poſſit, deinde marina reſpergitur & conſi-
dente pingui, quod ſupernatabat, collectoque in altero fictili vaſe, denuo aqua in labellum F
fuſa agitatur: ſpuma iterum mari perfunditur, & demum eximitur: hoc tantiſper fieri ſo-
let, dum conſumpta pinguedine nihil prorſus ſpumę extet: collectum œſypum manibus e-
mollitur, & ſi qua inſedit ſpurcitia, confeſtim demitur, excluſaque ſenſim omni aqua,
recentique affuſa, manibus miſceatur, donec admotum linguę œſypum adſtringat leui-
ter, nec mordeat: atque pingue, candidumque ſpectetur, tum in fictili vaſe conditur. Ve-
rùm omnia feruido ſole fiant. Nonnulli excolatum pingue, frigida aqua eluunt, & mani-
bus non ſecus atque ceratum mulieres confricant: ita enim candidius redditur. Alij elotis
lanis, & ſordibus, quibuſcunque exemptis, ac lento igni in æneo vaſe ex aqua decoctis,
pingue, quod ſupernatat, collectum, aqua, vt diximus, lauant: colatumque in fictilem pa-
tellam, quę calidam aquam contineat, linteo operiunt, atque ſoli mandant, donec candi-
dum fiat, & ſatis craſſum. Alij bidui ſpatio aquam effundunt, nouamque adijciunt. Me-
lius eſt læue, radicula non curatum quod ſuccidarum vires oleat, & ſi manu in concha fri-
cetur cum aqua frigida, albeſcat, nihil in ſe duri, aut concreti habens: Veluti quod cera-
to, aut adipe adulteratur. Tantum Dioſcorides interprete Ruellio; Cæterùm ab initio G
ſtatim, vbi legitur, lanę ſuccidę molles radicula non curatę, gręcè eſt ἐςρυθισμέναι, ideſt,
ſtruthio, aut radicula adhibita curatæ, lotæque abſque negatione, quam Marcellus, &
Ruellius de ſuo adijciunt. Atqui Dioſcorides non videtur negationem addidiſſe, (pręſer-
tim cùm in nullis codicibus illa reperiatur, Marcello etiam teſte) ſed eo modo, quo fieri
à quibuſdam ſolebat œſypum, deſcripſiſſe: Quamobrem poſtea monet meliorem eſſe
ἀςρύθιςον, hoc eſt, lana non curata ſtruthio, ſed ſimpliciter lota cum aqua calida (ne ſcili-
cet nimia caliditas, aut acrimonia à ſtruthio ei accedat, cùm concoquendi tantùm, quod
moderato calore fit, vim habere debeat, ad quoſdam tamen affectus ſtruthij vim ei condu-
cere non negarim): Sed adiungam quoque Aetij verba, quoniam Dioſcoridis verba ſe reci-
tare profeſſus, non parum ab eo variat: Sordidas lanas ſub axillis ouium repertas, denſas,
ac molles (ἔρια κονδὰ καὶ ὗλα, καὶ μαλακά: vocem ἐςρυθισμένα non habet) calida lauato,
ſorditiem omnem exprimendo, quarum loturam in vas ampli orificij coniectam feruenti a-
qua ſuperinfuſa agitato, aquam poculo excipiens, aut alio inſtrumento, & ab ſublimi pręcipi-
tans, donec ſpumeſcat, tum marina aqua ſi affuerit, ſi non affuerit, frigida inſpergito, ſinitoq; H
vt conſiſtat: Vbi refrixerit, quod fluitabit, rudicula eximito, atq; in aliud vas conijcito, inde
modica aqua frigida iniecta, manibus verſato, mox aqua illa effuſa, nouam feruentem inſun-
dito, idemque omnino repetito, quod iam docuimus, donec candidus, pinguiſque œſypus
reddatur, nihil amplius impuri continens, tum in fictili conditum per aliquot dies inſola-
to, & ſeruato. Sunt autem omnia hæc ſub calido ſole facienda: ita enim efficacior, can-
didiorque, neque durus, aſperve redditur, veluti qui cerato, aut fermento adulteratur. Hu-
cuſque Aetius. Græcè quidem ſcribitur adulterari œſypum, κηρωτῇ ἢ ζύμῃ, cùm Dioſco-
rides habeat κηρωτῇ ἢ ςέατι, ideſt, cerato, (non cera, vt Marcellus vertit) aut adipe.
Aetius fortè ςαιτὶ legerat, quod ζυμὴν expoſuit: Sed adipe, vel ſeuo potius, quàm fer-
mento, aut farina ſubacta œſypum adulterari, omnibus credo veriſimile eſt. Oeſypus,
inquit, author de Simplicibus ad Paternianum hac ratione colligitur: Lanas ſuccidas ſor-
Vt colligatur. didiſſimas, & iam mox detonſas mittimus in vaſe, quod habeat calidam aquam, & aquam
ſuccendimus, vt aliquantum ferueat, deinde refrigeramus, & quod ſupernatat in modum

pin-

A pinguaminis, abradimus manu, & in vaſe ſtannea abſtergimus, & ſic ipſum vas aqua pluuiali implemus, & opertum tenui linteo in ſole ponimus, & rurſus delimpidamus, & tũc œſypum reponimus. Vires enim habet cum aliqua acrimonia mollientes, & relaxantes, ſed adulteratur ex pinguedine, & ceroto molli. Sed ſtatim deprehenditur, eo quod ſyncerus œſypus reſeruat ſuccidum lanæ, (ſuccidæ lanæ odorem ſeruare dicit Dioſcorides) & ſi manibus fricetur ſimilis ceruſæ efficitur. Hæc itaque ille. Plinius etiam non vnum parandi modum recitat his verbis: Quin ipſæ ſordes pecudum, ſudorque feminum, & alarum adhærentes lanis (œſypum vocant) innumeros prope vſus habent. In Atticis ouibus genito palma. Fit pluribus modis. Sed probatiſſimum lana ab his partibus recenti concerpta, aut quibuſcunque ſordibus ſuccidis primùm collectis, at lento igni in æneo vaſe ſubferuefactis, & refrigeratis, pinguique quod ſupernatet, collecto in fictili vaſe iterumque decocta, priori materia, quæ pinguitudo vtraque frigida aqua lauatur, & in linteo ſiccatur, ac ſole torretur, donec candida fiat, ac translucida. Tum in ſtannea pyxide conditur. Probatio autem, vt ſordium virus oleat, & manu fricante ex aqua non liquetur, ſed albeſcat, vt ceruſa, oculis vtiliſſimum contra inflammationes, genarumque

B callum. Quidam in teſta torrent, donec pinguitudinem amittat, vtilius tale exiſtimantes eroſis, & duris genis, angulis ſcabioſis, & lacrymantibus, vt inter remedia dictum eſt. Ex eodem œſypo pharmacum compoſitum fit, quod Græci Medici aliquando οἴσυπον φάρμακον, aliquando οἰσύπῃ κηρωτὴν, aliquando οἴσυπον κηρωτοειδῆ, aliquando οἴσυπον ὑγρὸν vocant: atque hæ appellationes omnes à forma medicamenti, quod ad cerati liquidi modum paratur, ſunt deductæ. *Cerotum ex œſypo.* Componendi autem modum docet Paulus, ſed tum in hoc Pauli loco, tum in alijs pleriſque omnibus itidem, ὕσσωπος pro οἴσυπος falsò legitur. *Lib. 7.* Sunt autem promiſcui vſus œſypi per ſe, & pharmacum ex eo conſtans, veluti Galenus his verbis tradit: Ex œſypo cerotum notum omnibus pharmacum eſt, quo plurimi ad inflammationes in hypochondrijs vtuntur. *Lib. 14. meth.* Hoc etiam pro œſypo vti licebit, ſi abſit ille, & eundem finem conſequeris. Quin & hodie in aliquibus pharmacopolijs hyſſopus humida habetur pyxidibus inſcripta, vt ait Cornarius, & humidam, ad differentiam hyſſopi herbæ aridæ dictam volunt, qui fortè de re ipſa nihil ſciunt, cùm non hyſſopus humida ea res, hoc eſt, lanarum ſordes ſit appellanda, ſed œſypus liquidus. Alibi etiam inquit Aetius: œſypi præparationem in ſecundo

C libro optimam deſcripſimus, ſed vbi hoc haberi non poterit, accipe quod pigmentarij hoc modo conficiunt; Meliloti vncias quatuor, cardamomi, hyſſopi herbæ ſingulorum vncias duas, ſuccidæ lanæ ex ouium axillis vncias 4. & cætera. Eadem præparatio legitur apud Aeginetam in 7. nonnihil ab Aetij varians. Inter cerata Nicolai Myrepſi, quod numero tertium eſt, œſypum recipit, & facit ad dolentes articulos, & ad podagras, & omnem phlegmonem, doloremque mediarum corporis partium, id eſt, hypochondriorum, ac duritiem. Author libri de dynamidijs Galeno adſcripti, œſypum appellat ius lanæ, id eſt, ſuccum lanæ. Verba eius ſunt hæc: Oeſypi cerotum ſic facito. Ceram, axungiam ſine ſale, colophoniam, ius lanæ, vetus oleum an. libram vnam, iuris fænigræci vnc. 6. adipis anſerini, & pullini an. vnc. 1. *Ius lanæ.* Coque oleum cum iure lanæ, & fænigræci diligentiſſimè, donec ad menſuram olei perueniat: Iterum pone ad focum, additis ſupraſcriptis ſpeciebus. Ius verò de lana ſic facito: Lanam ſuccidam in aquam multam pone, vt molliatur, diebus ſex, ſeptima verò die coque, & ipſam pinguidinem de ſuper collige ſupraſcripto penſo, & exinde confice cerotum. Tãtum ille. Emplaſtrum de pelle arietis ad hernias, ſiue enterocelas à recentioribus quibuſdam

D medicis commendatur, & deſcribitur præſertim ab Arnoldo de Villanoua, & in aliquot pharmacopolarum officinis paratum reperitur. *Emplaſt. de pelle arietis.* Eius deſcriptio, & conficiendi modus traditur in noſtro antidotario. Recipit lithargyrij auri, lapidis hæmatitis, ſanguinis draconis, boli armeni, maſticis, ammoniaci, mumiæ, galbani, thuris, coſti, lumbricorum terreſtrium, an. drach. s. picis naualis, colophoniæ, ceræ albæ an. drach. i. conſolidæ maioris, minoris, mediæ an. drach. iij. roſatum, myrrhæ, aloes an. drach. i.s. pilæ marinæ vſtæ, gallarum, balauſtiorum, ariſtolochiæ rotundæ an. drach. vj. viſci quercini, terebinthinæ an drach. ij. ſanguinis hominis ruffi vnc. viij. Conficitur hoc modo: Decoque pellem arietinam in fruſta ſectam, donec tota diſſoluatur, fiatque gluten, omni penè euaneſcente aqua, cuius accipe lib. i. panno colatam, & viſcum quercinum prunis diſſolutum in ſtannea ſartagine, & aſſiduè ſpatula mouendo, deinde ceram, picem, & colophoniam, & reliqua ordine continuo. Gummi vino diſſoluantur, poſtremò ſanguis terebintina, & pulueres minutiſſimè triti, ac lumbrici vino loti, atque ſeorſim alio vino cocti, piſtillo caldiuſculo commoueantur, & alijs commiſceantur. Loco ſanguinis humani accipiatur ſanguis ſuillus ex præcepto Galeni, & Dioſcoridis. Prodeſt peritonæo relaxato, & inteſtinorum hernijs, & omenti, & relaxato item vmbilico.

Pliniusaſſerit inhiberi venerem pugnatoris galli teſticulis, anſerino adipe illitis, adalligatiſq; E
pelle arietina, tradi;& alibi inquit:gallinacei dexterum teſtem arietina pelle adalligatum par-
tus continere. Cur verò pelles recenter detractæ maximèque arietum, verberum vulneribus,
& vibicibus admotæ,& oua ſuper contracta prohibent vlcera ne conſiſtant, inquit eius Ariſto-
9.probl.1. teles: An, inquit, ratione vtraq; humor colligi, intumereq; prohibetur;pars enim colliſa humo-
rem trahit, intumeſcitque propter feruorem. Oua ſua lentitia glutinant, atque ita intumeſcere
non ſinunt, vt etiam in ambuſtis glutine agitur. Conglutinate poſſunt pelles quoque ob ſuam
lentitiam hærentes nimirum, ſimulque ſuo calore concoquunt, inflammationemque ſedant,
neque enim eas detrahere ſolemus, niſi diebus aliquot poſt &c. Sed & Plinius ſcribit: verberum
vulneta, atque vibices pellibus ouium recentibus impoſitis ſanari, & Galenus pellem ouillam
recens detractam, hoc eſt adhuc calentem circumpoſitam ijs, qui quocunque modo fuerint
verberati, omnium, ait, luculentiſſimè adiuuari, adeo vt die, ac nocte vna illos cutet, concoquit
enim, inquit, & digerit, quæ ſub cute ſanguinem habent, vibices ſcilicet, liuores, & ſuggillata.
Syluius denique, neſcio quo authore, cutim pedum, & roſtrorum bouis, & ouis lento igne diu
Cutis pedũ & roſtrorũ. coqui tradit, donec veluti coagulum remittat, idque exemptum, ſiccatumque in aere perflatili F
ad hernias commendari.

VSVS IN EXTERNIS.

Pellium & lanæ vſus. FRVCTVVM ex hoc pecore ſpecies eſſe duas ex Varrone diximus, vnam vide-
licet tonſuram, alteram de lacte, & caſeo. Tonſura lanam ad veſtitum mini-
ſtrat, vſus tamen etiam eſt ad eundem totius pellis ſua lana onuſtæ: ſpoliatæ
verò ea etiam multiplex. Ex pilis ouium, inquit Creſcentienſis, fiunt indumen-
ta neceſſaria, & iucunda hominibus, qui quanto ſunt ſubtiliores, tãtò meliores,
maioriſque pretij. Addit tamen etiam pelles & lanas agnorum eſſe optimas, atq; ad operi-
mentum humani corporis aptiores, quàm matrum, & noſtri etiam pelliſices, ſiue pellarij agni-
nas, ouillis adulterare ſtudent, apparetq; quò partui ſint viciniores agni, eò electiorem pellem
Rheno. ſubminiſtrare. Quidam Grammatici Rhenonem exponunt veſtem pelliceam, dictamque ſic G
arbitrantur, quod calidos teneat renes, ſiue quia ῥηνὸς pellis dicitur, ſiue quod Rhenani populi
ea peculiariter vtantur, nam Cæſar libro 6. de bello Gallico ſcribit Germanos vti paruis rhe-
nonum tegumentis. Cæterùm hos Grammaticos græcè neſciuiſſe apparet, omninò enim rhe-
nones ab ouibus dicti ſunt, quas Græci ῥῆνας appellant, vnde Hippocratis ῥήνικας, ἀρνακίδας,
ideſt, agninas pelles interpretantur. Sed apud eundem Hippocratem, vbi pleroſque ex Libyæ
incolis pecorum pellibus pro veſtibus vti ſcribit interprete Cornario, græcè legitur κτηνέων, id
eſt, iumẽtorum, vt ſolum corium intelligere videatur, nec ſatis clarè intelligas apud ſcriptores
cùm de veſtitu ex pellibus iſtis loquuntur, depilatane coria, an pilis veſtita intelligant, vtrarũ-
que enim vſus eſt. Iacobus de Vitriaco in hiſtoria Orientis ca. 2. tradit Bedeuuinos, qui ex Ara-
Pellium vilitas. bum gente originem duxerunt, in tentorijs de pellibus animalium habitantes, ouinis etiam
pellibus, & caprinis plerumque veſtiri: Et ex Laertio habemus Zenonem Citticum in libris de
Lib. 6 vſu ſcribere Cratem Thebanum pellem ouis inſuiſſe pallio ſuo, vt eſſet deformior, traditque
Lib. 7. c. 8. Ranulfus in palychronico Vulſtanum Vigornienſem Epiſcopum in Anglia veſtitu vſum vi-
liſſimo ex ouinis pellibus, cauſamque, cur vteretur, attuliſſe, quod non lynces Dei, ſed agnus H
Dei in templis cantaretur. Fuere item olim iſtiuſmodi pelles contemptæ, vileſque ac ruſticæ:
narrat enim Marcus Varro in libro de re pecuaria, ſenes ſolitos vocari in tragædijs à pelle oui-
um, ſiue caprarum, quibus induerentur, διφθέρας, & itidem in comędijs, qui ruſtico opere mo-
rarentur, vt apud Terentium in Heautontimorumeno ſenem, quamuiſè comici verbis non eli-
ciatur ita Menedemum fuiſſe vocatum, neq; etiam alio vllo indicio appareat ſenem eum qui
in agro colendo toto animo, & corpore volutabatur, illo gręco nomine appellatũ fuiſſe: præte-
Lib. 26. cap. rea cùm legerim græcas fabulas Tragicorum, inquit Petrus Victorius, memini me in hoc no-
23. men incidiſſe. Eſt igitur accuratè videndum, quo ſenſu hoc dixerit doctiſſimus omnium lati-
Diphtheria. norum, ut autem ipſe, quod mihi in mentem uenit, aperiam, arbitror Menedemum διφθερίαν
tunc uocatum, quia mos eſſet, actorem eum in ſcenam uenire pelle indutum, qui ueſtitus illi
ſtudio conueniebat; cunctæ enim perſonæ, quæ partes eſſent fabulæ, ut memoriæ prodidit Pol-
lux in Onomaſtico, ſuum, ac proprium ueſtitum habebant, & colore ueſtis, formaque ut reli-
quo etiam ornatu, ſtatim ut illæ uiſæ forent à ſpectatoribus, intelligi poterant eſſe illas, aut
adoleſcentem amori deditum, aut militem, aut paraſitum, aut meretricem, aut lenam, aut

ma-

A matronam, aut aliam demum quamlibet perſonam. Eodem igitur pacto ruſtici homines, & coloni veſtitum eum gerebant, qui illi rei, & arti congrueret. Seruabatur autem hoc diligẽter, addiuuabat enim non mediocriter exitum fabulæ, efficiebatque vt ſpectatores omnia melius perciperent, neq; in perſonis diſtinguendis cõfunderentur. Nam agricolarum fuiſſe illum veſtitum declarat etiam, quod Strepſiades agreſtis homo apud Ariſtophanem Philippidem filium vellet exemplo ſuo διφθέρᾳ indutum eſſe, non ξυςίδα quam Auus ipſius maternus Megacles nobilis, & equeſtris vir geſtare ſolitus erat. Pollux autem ipſe tradit ornatum fuiſſe agricolarum, manticam, pedum, & pelliceam hanc veſtem, & non ruſticorum hominum ſolùm, ſed etiam pauperum omnium & miſerorum, vt Philoctetæ, & Telephi, quæ Tragicę perſonæ erant, poſtquam ſpoliati regno, & fortunis ſuis amplioribus forent. Hæc Victorius. Eſt verò διφθέρα ſecundum Ammonium propriè caprarum, vt melote ouium pellis, ſuntque qui diphtheram velint pellem fuiſſe eius capræ, quæ Iouem lactarit, ſed hac de re poſtea. Nunc verò paſtores pellibus iſtis induuntur; Fulciuntur tamen etiam pro ditioribus veſtes partim ouillis, partim agninis etiam pellibus, ſed nigris potiſſimùm, albæ enim vetularum ſunt. Cereris
B quoque cognomentum eſt μαλλοφόρος in Megaride, vt annotat Cælius, cui id impoſitum ideo eſſe videtur ab ijs, qui primi mortalium oues connutrire cæperunt, ſed fortè ita dicta fuerit, quod agriculturæ præſidem ruſticus etiam habitus deceret. Tradit Geſnerus agninas pelles, quas pellifices apud ſuos ad veſtes parant, magna ex parte deſumptas eſſe ex ouibus, quæ vel in partu, vel proximis poſt diebus moriuntur; intra enim paucos dies lanas eis molliores fieri, & ineptas pellificibus. Pelles autem, quæ ex fœtu ſumuntur cum oues grauidæ mactantur, vulgo excoriatitias ibi dici. Adferri etiam ad eos ex longinquis regionibus: pulcherrimas quidem, criſpas, prælo compreſſas, & maioris pretij ex Italiæ parte vltra Romam, Apulia præſertim. Elegantes, & nigras ex Prouincia, ſeu Narbonenſi Gallia, & Hiſpania (vbi & monopolia haberi, audiſſe ſe ait, ita, vt certi quidam loci ſuum habeant mercatorem, cui ſoli pelles omnes vendi oporteat) ferè mitti iam ad vſum paratas: eſſe autem pinguiſculas. Candidas verò apud ſuos parari, & ex ſuis regionibus haberi. Cauendum præcipuè monent, ne pelles ouiũ ſint, quæ peſte occiderint, quoniam panni ex huiuſmodi pellibus non phthitiaſin modò, ſed & ſacrum ignem gignant, hucque ſpectare illud Virgilij: *Pelles quæ vitandæ.* *Georg. 3.*

C *Verùm etiam inuiſos ſi quis tentarat amictus,*
Ardentes papulæ, atque immundus olentia ſudor
Membra ſequebatur, nec longo deinde moranti
Tempore contractos artus ſacer ignis edebat.

Mirum verò, quod ſcribit Aelianus; Qui ouillam lanam pexerit, atque ex ea veſtem confecerit, ſcabiem dici procreaturum ei, qui ea veſtietur. Fiebant itidem cingula ex ouilla lana, talique noua nupta præcingebatur, quod ſcilicet vir in lecto ſoluebat, vnde Phillis Ouidiana: *Cingulum ſponſæ.*

Caſtaque fallaci Zona recincta manu.

Peſcia verò in ſaliari carmine Aelius Stilo dici ait capicia ex pellibus agninis, quia Græci vocent pelles πέσκη. Habuere etiam hinc priſci nocturna corporis tegumenta non vulgares homines, vt indicat Homerus de Telemacho loquens Vlyſſis filio; *Peſcia.* *Odyſſ. α.*

Ἔνθ᾽ ὅγε παννύχιος, κεκαλυμμένος οἰὸς ἀώτῳ,
Βούλευε φρεσὶν ᾗσιν ὁδὸν τὴν πέφραδ᾽ Ἀθήνη. ideſt,

D *Hic ille pernox tectus Ouis florida lana*
Examinabat mentibus ſuis viam, quam ſignificauerat Pallas.

Quæ modò pilis detractis parantur pelles à cerdonibus ad calceos, ocreas, thoraces, chirothecas, & eiuſmodi paranda adhibentur. Turcæ, vt ſcribit Bellonius in obſeruationibus, arietibus & capris etiam cutem detrahunt, eamque integram ſeruant ad vtrẽ liquori aliquo imponendo idoneam. Molleſtræ verò, teſte Feſto, erant pelles ouillæ, quibus tergebantur galeæ; videntur autem latini vocẽ græcam deprauatã, quæ μηλωτὴ erat, ſuam, inquit Turnebus, & Molleſtram vocitaſſe. Obueſtiuntur etiã ſedes arietinis pellibus, olimq; apud Romanos noua nupta in pelle lanata cõſidere iubebatur, vt ſignificaretur ad prǽſtandã ſe lanificij operã marito veniſſe, traditq; Pierius Valerianus ad ſua vſq; tẽpora pleriſq; Italiæ locis poſtero quàm noua nupta mariti ingreſſa eſt domum, die, illi è geniali thalamo manè prodeunti, obuiã propinquos fieri ſolere, colum, fuſum, & lanã, acum, & forficem, rutabulum, peniculum, quodq; cuiq; in promptu fuerit inſtrumẽtum, omneq; vas domeſticum offerẽtes, quo ea muliebris haud ignara officij, ſe non ad delitias, & voluptates, ſed ad faciendam lanam, & alia, quæ frugi ſint, curanda, veniſſe reminiſcatur. Fuit itidem earundem pellium vſus loco chartæ, vnde hodieque quibuſdam *Lib. 3. c. 46.* *Molleſtra.* *Lib. 3. c. 11.* *Charta.*

Italiæ locis vulgò chatta pecorina, nobis caurezza, quia ſimiliter ex caprina fit. Alicubi etiam bergamina, quaſi Pergamena à Pergamo Aſiæ vrbe, vbi eius inuentio fuiſſe creditur: Varro enim ſcribit per æmulationem circa bibliothecas Ptolomæi, & Eumenis regum ibi inuentas fuiſſe. Verùm ego, inquit Polydorus Vergilius, affirmarem multo antequam tradit Varro, eſſe repertas, in iſque primùm ſcriptitatum, quando ſacros Hebræorum libros (Hebræi enim primò rerum geſtarum monimenta conditerunt) e membrana fuiſſe teſtatur Ioſephus: nam cùm in duodecimo antiquitatum tradit, quemadmodum Eleazer princeps ſacerdotum per ſeptuaginta duos interpretes, ſacros libros ad Ptolomæum Philadelphum miſerit, vt in græcum ſermonem vetterentur, ſic inquit: Cùm verò oſtenderent tenuitatem membranæ, vel incomprehenſibilem eorum compaginem, rex miratus eſt. Vtcunque eſt, inuentio eſt antiquiſſima: hinc vetus prouerbium in eos, qui nugas narrant, aut de rebus nimium priſcis, & iam pridem obſoletis, ἀρχαιότερα διφθέρας λαλεῖς, ideſt, *antiquiora diphthera loqueris*. Aiunt enim diphtheram fuiſſe pellem eius capræ, quæ Iouem lactarit, in qua creditum eſt, inquit author adagiorum, antiquitus illum omnia ſcribere, quæ fierent. Hinc & Heſychius diphtheram exponit pellem, corium, & γραμματεῖον, vnde diphtheralœphus apud Cyprios γραμματοδιδάσκαλος eidem, & Varino, quod literas membranis inſcribendo illinat, dum pueros docet. Etymologus ſimiliter etiam exponit, & addit inſuper βιβλίον, & diphtheram dictam conijcit, quaſi δυοφέραν, τὴν ἐν τοῖς δύο μέρεσι φέρουσαν γράμματα, hoc eſt, membranam ab vtraque parte expolitam, & inſcriptam. Sed & Herodotus ſcribit Iones βίβλους dicere διφθέρας, quod aliquando ob penuriã papyri pellibus vterentur tum caprinis, tum ouillis; Vel, vt Cælius citat, Herodotus ſcribit hircinas pelles, & ouillas biblos etiam dictos veteribus, quod papyri vicem quandoque impleuerint. Aliqui verò etiam exponunt διφθέραν libri operculum, nam & libri noſtro tempore eiuſmodi pellibus operiuntur. Non deſunt etiam, qui prodant arietem Phryxi fuiſſe librum ex arietinis chartis, qui auri & argenti conficiendi rationem (arte Chymiſtica, vt & Variuus ſcribit in δέρας) contineret. Teſtatur Geſnerus ſeſe libros vidiſſe etiam excuſos in membranis: Sed & craſſiores pugillaribus pigmento quodã illitæ candido, aut luteo ſeruiunt. Literæ ſtyli ænei, aut argentei mucrone obtuſo inſcribũtur, ſpongia, linteoue humido infricte delentur. Iã verò Diophanes ventre vtitur ad necanda animalcula noxia, vt enim blattæ necentur, hæc affert experimenta, referente Ioanne Baptiſta Porta, ventriculum ouillum ſtercore plenum, illotumque defodito in ſuperficie, inuenies enim illum praſocuridibus refertum. Si iterum idem feceris, omnes congregabis, & ſic apprehenſas perdes, eſt enim ſtercoris amans animalculum, ſemperque in horto degens, hoc modo facilè capitur. Palladius: *Praſocuridas græci vocant animalia, quæ ſolent hortis nocere, ergo ventriculum veruecis ſtatim occiſi plenum ſordibus ſuis ſpatio, quo abundant, leuiter debebis operire: poſt biduum reperies ibi animalia congeſta. Hoc cùm bis, aut tertiò feceris, genus omne quod nocebit, extingues.* Quamuis modò crumenæ ex qualibet pellis ouillæ parte fiant, peculiariter tamen ex teſticulis arietinis olim factitatas non obſcurè innuit Cicero ad Herenniũ, inquiens: *Medico* (digito) *teſticulos arietinos tenentem*; Politianus enim in Miſcellaneis, receptacula nummum intelligit, quæ Feſtus (hunc locum citans) ſcortes nominauit, ſed enim, Pædianus, inquit, ſportas, ſportulas, ſportellas nummum ait eſſe receptacula. Vt nihil ſit dubium, quin è digito eo, qui ſit minimo proximus, ſuſpenſas velit habere ſcorteas, hoc eſt, è teſtibus arietinis pelliceas crumenas. Feſto certè ſcortes (aliqui legũt ſcortum) ſunt pelles teſtium arietinorum, ab eiſdem pellibus dicti. Et ſuffiſcus eidem folliculus eſt teſtiũ arietinorum, quo, inquit, vtebantur pro marſupio, à fiſci ſimilitudine dictus. Apud priſcos ex ouium inteſtinis fiebant fides, vt meminit Homerus antiquiſſimus his verſibus:

Lib. 2. de rerum inuentione c. 8. — *Antiquiora diphthera loqui.* — *Lib. 27. cap. 14.* — *Ventris vſus.* — *Lib. 10 vill. cap. 8.* — *ex Teſtibus crumenæ.* — *Cap. 62.* — *Scortes.* — *Suffiſcus.* — *Odyſſ. Φ.* — *Fides ex inteſtinis.*

Ὡς ὅτ' ἀνὴρ φόρμιγγος ἐπιστάμενος, καὶ ἀοιδῆς
Ῥηϊδίως ἐτάνυσσε νέῳ ἐπὶ κόλλοπι χορδὴν
Ἅψας ἀμφοτέρωθεν ἐΰστρεφὲς ἔντερον οἰός. ideſt.
Sicut autem quando vir cithara peritus, & cantus
Facilè extendit nouo in ſinu chordam
Tangens vtrinque benè retortum inteſtinum ouis.

Illud verò mirum, vt Antigonus Liberalis annotauit, ouium inteſtinis hoc eſſe peculiare, quod arietum non edunt ſonum, ſed fæmellarum tantùm ſunt vocalia, hucque ſpectare, ait, illud poetæ:

Septem fæmineos neruos intendit ouillos.

Scribit autem Bellonius; Turcas minore arietum (ouium fortaſſis) & caprarum inteſtina vbi exemerint, & pinguedine liberarint, ex vnco ſuſpendere, & ſub veſperam alios alijs corbem dorſuariam geſtantibus vendere, & hos rurſus ijs, qui neruos, & fides conficiunt; at cum verò

In opere de mirabil. — *Lib 3. obſeruat. cap. 46. & 47.* — *Fides Turcarum.*

neruos

A neruos à primo conficere noſſe, eorumque frequentiſſimum eſſe vſum, atque omnium etiam
neruos ex inteſtinis eſſe conflatos; addit omnis generis fides conficere, eaſque admodum exi-
les, imò etiam ueten tam acutum quàm noſtrates reddere ſonum, ſed non adeo clarum, quoniã
ex tribus neruis contortæ ſint: poſſe tamen aliarum penuria teſtudini Venetæ inſeruire. Huiuſ-
modi netes varij generis, variorumq; colorum reperiri, rubri, Veneti, viridis, flaui, & albi, nul-
lumq; eſſe inſtitorem, qui eas, & reliquas fides venales non habeat, etiam per vniuerſum Tur-
cicum dominium, atq; frequentiores, quàm in Europa, cuius rei hanc dicit eſſe rationem, quòd
quatuor teſtudinum canarum, & lyrarum genera habeant, quarum alterutras plerique pulla-
re norint ſuo more, etiam ruſtici. De coagulo ait Palladius: *Menſe maio caſeum coagulabimus* Coaguli vſus.
ſyncero lacte, coagulis agni, vel hœdi. Vario tradit lactis duobus congijs addi coagulum magni-
tudine oleæ, vt coeat. Additq; melius eſſe leporinum & hœdinum, quàm agninum. Noſtri in-
differenter colligunt, & vtrumque ſimul permixtum, hædinum, inquam, & agninum venditãt.
Vbi ceperit coagulari caſeus, ſolidariq; opaco loco vt ponatur, iubet Creſcentienſis, & aut fri-
gido, & preſſus ſubinde adiectis pro acquiſita ſoliditate ponderibus, trito & torrefacto ſale de-
B bet aſpergi: Et iam durior vehementius premi poteſt. Poſt aliquos dies ſolidatæ iam formu-
læ, ſtatuantur ita per crates, ne inuicem ſe vnaquæque contingat. Sit autem loco clauſo, & à
vento remoto, vt teneritudinem, & pinguedinem ſeruet. Vitia caſei eiuſdem iudicio ſunt, ſi Caſei vitia.
aut ſiccus, aut fiſtuloſus eſt, quod euenit, ſi aut parum prematur, aut nimium ſalis accipiat, aut
calore Solis vratur. Recenti caſeo conficiendo aliquos etiam, ait, virides nucleos pineos tere-
re, atque ſic lacte mixto congelare, aliquos cyminum tritum frequenter colatum congelare,
qualecunque etiam velis ſapore efficere poſſe, adiecto, quod elegeris condimento, vel pipe-
re, vel alio pigmento id præſtari. Ruſius Mulomedicus lactis vſum docet, quomodo pili equo- Lactis vſus.
rum nigri mutentur in albos: In lacte pecorum, inquit, bulliẽte linteum madefactum loco im-
pone, idque toties donec, cum fricatione modica digitorum pili cadant: deinde aliud linteum
purum madefactum in lacte recenti duces per locum depilatum, vbi pilos nigros pro albis re-
naſci volueris, hoc facies per tres dies, vel pluries, donec pili incipiant creſcere, diebus ſingulis
ter vt minimum. Notum eſt ex ſeuo biſulcorum fieri candelas, commendantur præcipuè ex
hoc pecore. Antonius Mizaldus candelam ex ſyncero arietis ſeuo ſcrinijs tenui linteolo inſer- Seui.
C tam, veſtiariam ſupellectilẽ à tineis inoffenſam cuſtodire tradit. Eſt vbi vrina ouiũ nitri fictitij Vrinæ.
materia eſt. Oſſa manubrijs cultellorum ſunt idonea. Stercus agris vtile eſſe ſcribit, Plinius, & Lib. 17. c. 9.
boum fimo præfert, & alibi ait; Cato, *vbi ſementem facturus es, ibi ouem delectato*, hoc eſt, at Stercoris.
trahito, ſeu allicito. Ait itẽ hoc fimo ad aſparagos vti. Catonẽ nominatim iubere, quoniã aliud
herbaſceret, hoc eſt, herbas crearet: Et alibi rurſus: *Iuſtum eſt ſingulas vehes fimi denario ire in*
ſingulas pecudes minores, in maiores denas: niſi contingat hoc, malè ſubſtrauiſſe pecori colonum ap-
pareat. Sunt qui optimè ſtercorari putent ſub dio incluſa pecorum manſione. Cato verò etiam
caprinum, & ouillum ſtercus ſedulò conſeruari iubet. Sed & Plinius rurſus alibi fimum ex co-
lumbarijs præferri ait, proximum deinde caprarum eſſe; ab hoc ouium; deinde boum; nouiſſi-
mum iumentorum: Ex Varrone forſan, qui ex Caſſio tradit poſt columbinum ſtercus eſſe ho-
minis, tertio caprinum, & ouillum, & aſininum &c. At Theophraſtus, acerrimus, inquit, homi-
nis fimus eſt, & optimus, ſecundum aliquos, deinde ſuum, caprarum, ouium, boum, poſtremò
aſinorum, quo loco obſeruandum eſt Theodorum Gazam Plinio fortaſſis nimis addictum pro
ὄνων vertiſſe, iumẽtorum: obſeruandum etiam verba videri tranſpoſita: nam idem author gra-
D uiſſimus alicubi ait, ouillum quibuſdam caprino præferri, omnibus verò aſininum. Sic & Palla-
dius: *Stercus*, inquit, *aſinorum primum eſt maximè hortis, deinde ouillum, & caprinum, & iu-*
mentorum. Sic itidem & Columella ad cultum hortorum optimum eſſe, ait, ſtercus aſini, qui
minimum herbarum creat, proximum vel armenti, vel ouium, ſi ſit anno maceratum.

MYTHOLOGICA.

AVREI arietis hiſtoria non vno modo enarratur; in eo tamen apud omnes con- *Aurei velleris hiſtoria.*
uenit, à Phryxo in Colchos tranſlatum. Fuiſſe hunc, aiunt, Athamantis, & Ne-
pheles filium. Cùm enim Athamas Thebis imperaret, ex Nephele vxore, Phri-
xum, & Hellen, vt aiunt, ſuſcepit, deinde hac dimiſſa Ino ſecundam vxorem ce- *Phrixus quis.*
pit, quæ ingenti priuigni amore capta, non aſſentiente Phrixo, omnem amo-
rem in acerrimum odium conuertit, & vt ipſum occidendum traderet, torruit omnia frumẽti,
cæterorumque leguminum ſemina, ne naſcerentur: Ita vt cum ſterilitas, & penuria frugum eſ-
ſet,

ſet,ciuitaſque tota partim fame,partim morbo interiret, Athamas verò ea de re Delphos mitteret ſatellitem,Ino,vt falſum reſponſum referret,precibus,& muneribus ab eo impetrauit,videlicet ſi Athamanti diceret à Deo conſulto reſponſum eſſe,peſtilentię finem fore,ſi Phrixum immolaret. Quo reſponſo accepto ingenti neceſſitate,vt putabat,compulſus Athamas,Phrixũ *Lib. 6. Mythol. c. 9.* dicitur,vt ait Apollodorus Grammaticus citante Natali Comite,ad aram mactaturus ſtatuiſſe: At Nephele Phrixum,& Hellen eius ſororem rapuit,aureamque ouem à Mercurio captam illis dedit,qua per aera vecti fuere. Alij verò, vt Hyginus,aiunt Phrixum vltro, ac libentẽ pollicitum fuiſſe ciuitatem ſe ærumna liberaturum. Itaque cùm ad aram cum infulis eſſet adductus,& pater Iouem comprecari vellet,ſatellitem miſericordia adoleſcentis, Inus Athamanti conſilium patefeciſſe,regemq; cognito facinore Ino, & filium eius Melicerten Phrixo dediſſe necãdos,ſed hos cùm ad ſuppliciũ ille traheret,à Libero patre obiecta caligine liberatos fuiſſe. Ad Phrixũ verò,& Hellen inſania à Libero obiecta cũ in ſylua errarent,Nepheleu matrem dici veniſſe,& arietẽ inauratũ adduxiſſe Neptuni, & Theophanes filium, cumq; natos ſuos aſcẽdere iuſſiſſe,& Colchos ad regem Aetam(alij Oetam vocant)Solis filium tranſire,ibique arietem *Chryſomallus.* Marti immolare. Hunc arietem Theophanes χρυσόμαλλον dictum fuiſſe, mox ſuo loco dicetur. Cùm verò ad id freti perueniſſent,quod inter Sigæum & Cherſoneſum eſt, contigiſſe fer- *Helleſpõtus vnde dictus.* tur, vt Helle in proximum mare decideret, quod ab ea poſtea dictum fuit Helleſpontus, vel Athamantidis,vt ait Aeſchylus in Perſis,& Ouidius in epiſtola Leandri his verſibus: F

Fluctibus immodicis Athamantidos æquora canent,
Vixque manet portu tuta carina ſuo.
Hoc mare cùm primùm de Virgine nomina merſa
Quæ tenet,eſt nactum,tale fuiſse puto.
Eſt ſatis amiſſa locus hic infamis ab Helle
Vtque mihi parcat,nomine crimen habet:
Inuideo Phrixo, quem per freta triſtia tutum
Aurea lanigero vellere vexit ouis.

Lib. 2. Propertius non per aera,ſed per ipſius maris vndas vectos fuiſſe innuens, inquit:

Qualem purpureis agitatam fluctibus Hellen,
Aurea quam molli tergore vexit ouis. G

Phrixus Helle ſorore amiſſa doluit,vt Seneca oſtendit,dum ait in Troade:

Queſtus eſt Hellen cecidiſſe Phrixus
Cum gregis ductor radiante villo
Aureo,fratrem ſimul & ſororem
Suſtulit tergo,medioque iactum
Fecit in ponto.

Dicitur autem ob diuturnum iter, ac laborem in promontorio Brixaba conquieuiſſe, & cùm barbari illo viſo armati aduenirent,aiunt arietem inclinatum vſum humana voce, illum excitauiſſe, quare aufugiens in Colchos portauerit arietem,ibique Ioui Phryxio cognomine ſiue fugæ faucnti immolarit, pellemque ilici in luco Martis, in eius honorem affixerit. Alij matris pręceptis arietem ibi immolauiſſe aiunt,ſed pellem eius inauratam in templo Martis poſuiſſe, quam poſtmodum ſeruante dracone Iaſon Aeſonis, & Alcimedes filius abſtulerit. Phrixum autem ab Aeta libenter receptum,filiamque Calliopen datam vxorem,quæ cùm liberos ex eo procrearet, veritum Aetam ne ſe regno eijcerent, quod ei reſponſum fuerat ex prodigijs, ab aduena Aeoli filio mortem caueret:itaque Phrixum interfeciſſe. Diodorus verò Aeëtæ reſpõ- H
Lib. 5. c. 4. ſum datum eſſe ait, illum tũc mortem obiturum,cum externi nauigio delati aureum vellus ſu- ſtuliſſent, hacque ex cauſa, tum verò innata crudelitate oſtentauiſſe ſe hoſpites ſacrificare, vt *Velleris cuſtodiam.* diuulgata tanti ſceleris fama externi omnes eum acceſſum abhorrerent. Templum quoq; circumdediſſe muro,cuſtodeſque plures appoſuiſſe ex Taurica accitos,de quibus, inquit, à Græcis mirandæ fabulæ finguntur: Decantatum enim eſt, tauros ignem ſpirantes circa templum eſſe:à dracone inſuper cuſtodiri vellus: Alij verò dicũt ad Dipſacum Phylſidis fluuij, & Nymphæ cuiuſdam indigenæ filium Phrixum in hoſpitium acceſſiſſe,atque ibi arietem Ioui cognomento Laphiſtio immolaſſe, unde manſerit poſtea diu illa conſuetudo, ut unus ex oriundis ab ipſo Phrixo quotannis prædicto Ioui ſacrificaret,ut ſcriptum eſt à Suida lib. 2. rerum Theſ- *In Bœotic.* ſalicarum. Sed Pauſanias apud Laphiſtium montẽ, & ſacrã Ioui Laphiſtio aram, Dei ſignum eſſe ſcribit è lapide,in quo Athamas Phrixum, & Hellen immolaturus,ſubmiſſum à Ioue pueris aurei uelleris arietem,acceperit quo illi vecti aufugerint. Alij rurſus dixerunt,non quidẽ ad arã, vt mactaretur, adductũ fuiſſe Phrixũ, ſed illi ad eligendam in ſacrificia pulcherrimam vi-

ctimam

A Athamam miſſo arietem Iouis conſilio locutum fuiſſe, atque pateſeciſſe omnes nouercę inſidias, inter quos fuit Didymus, quare ille cum ſorore è patria terra tergori arietis inſidens, vt aries illis ſignificauerat, aufugerit, ac Dijs poſtea apud fluuium Phaſim illum arietem, ut mater ſibi ſignificarat, immolauerit. Alij dicunt tunc locutum fuiſſe arietem, cùm Helle delapſa eſt, atq; hortatum eſſe Phrixum, ut forti, & intrepido eſſet animo, quod illum eſſet in terram Colchicã aſportaturus. Alij dixerunt Nephelen Deam fuiſſe. Sunt etiam qui Phrixum cùm in eam Colchidis partem ueniſſet, quæ ab eius nomine Phrygia dicta eſt, dicunt arietem non Marti, aut Ioui, ſed Mercurio immolauiſſe, ideoque cum eius pellem in luco Ioui conſecrato ramis quercus appendiſſet, eam poſtmodum à Mercurio auream factam fuiſſe, quod tetigiſſe etiam apparet Apollonium, quamuis tamen dicat Ioui Phyxio, ideſt fugæ fauenti, dicatam fuiſſe: *Phrygia unde dicta.* *Lib. 2. Argon.*

Ἀτρεκίως δοκέω που ἀκούετε καὶ Πάρος αὐτοὶ
Φρῖξον, ὅτις Πτολίετρον ἀνήλυθεν αἴηταο
Κριὸν ἐπεμβεβαώς, τὸν ῥα χρυσεῖον ἔθηκεν
Ἑρμείας, κῶας δὲ καὶ εἴσετι νῦν κεν ἴδησθε
B Πεπταμένον λασίοισιν ἐπὶ δρυὸς ἀκρεμόνεσσι,
Τὸν μὲν ἔπειτ᾿ ἔρρεξεν ἑῆς ὑποθημοσύνῃσι
Φυξίῳ ἐκ πάντων κρονίδῃ Διΐ. quæ ſic alius reddidit.

Vt puto, iam pridem veſtras peruenit ad aures
Phrixus, vt Aeeta regnumque & mœnia adiuit.
Hunc aries vexit, quem mox Cyllenius aureum
Fecit nunc etiam ſuſpenſa eſt aurea quercu
Pellicula, interdum crepitat qua leniter auris.
Iupiter ipſe fugæ fauit, quo Phyxius illum
Mactatum cepit ſtructis fumantibus aris.

Quamuis eam pellem iam tunc auream fuiſſe cùm mare traijcerent, ut in Colchidem aufugerent his carminibus ſignificauit M. Manilius: *4 aſtronom.*

teſtis tibi laniger ipſe
Cùm vitreum findens aurato vellere pontum
C *Orbatumque ſua Phrixum per freta ſorore*
Phaſidos ad ripas, & Colchica regna reuexit.

Deinde uerò Nephelæ pœnas daturus Athamas ob filios, ad Iouis aram iugulandus adducitur, at ab Hercule ſeruatus fuit, quæ res poſtea argumento fuit Sophocli Tragœdiæ Athamantis. Fabulati ſunt etiam poſtea ad perpetuam huiuſce rei memoriam impetratum fuiſſe à Ioue, precãte Nephele, ut arietis ſignum inter ſydera collocaretur, idq; etiam effectum fuiſſe. Quam opinionem etiam ſecutus eſt Ouidius, dum canit; integram penè fabulam complectens. *Athamas comœdia.* *Aries cur inter ſydera.* *Faſtor. 3.*

Nunc potes ad ſolem ſublato dicere vultu,
Hic here Phrixææ vellera preſſit ouis.
Seminibus toſtis ſcelerata fraude nouerca
Suſtulerat nullas, vt ſolet, herba, comas.
Mittitur ad Tripodas certa qui ſorte reportet,
Quam ſterili terra Delphicus edat opem.
Hic quoque corruptus cum ſemine nunciat Helles
D *Et iuuenis Phrixi funera ſorte peti.*
Vſque recuſantem ciues, & tempus, & Ino
Compulerant regem iußa nefanda pati.
Et Soror, & Phrixus velati tempora vittis,
Stant ſimul ante aras iunctaque fata gemunt.
Aſpicit hos, vt fortè pependerat æthere mater
Et ferit attonita pectora nuda manu.
Inde draconigenam nimbis comitantibus vrbem
Deſilit, & natos eripit inde ſuos.
Vtque fugam capiant, aries nitidiſſimus auro
Traditur, ille vehit per freta longa duos.
Dicitur infirma cornu tenuiſſe ſiniſtra,
Fœmina cùm de ſe nomina fecit aqua.
Pene ſimul periJt dum vult ſuccurrere lapſæ,
Frater, & extentas porrigit illa manus.

Flebat

Flebat vt amiſſa gemina conſorte pericli E
Cæruleo iunctam neſcius eſſe Deo.
Littoribus tactis aries fit ſidus, & huius
Peruenis in Colchas aurea lana domos.

Atqui Hermippus, vt ait Hyginus, dicit, quo tempore Liber Africam oppugnauerit, deueniſſe cum exercitu in eum locum, qui propter multitudinem pulueris Ammodes eſt appellatus. Itaque cùm in maximum periculum deueniſſet, quod iter neceſſariò facere videbatur, acceſſit eò, vt aquæ maxima penuria eſſet, quo facto exercitus ad maximam defectionem deuenire cogebatur, qui quid agerent dum cogitant, aries quidam fortuito ad milites eorum errans peruenit, quos cùm vidiſſet, fuga ſibi præſidium parauit. Milites autem qui eum fuerant conſpicati, etſi puluere, & æſtu preſſi, vix progrediebantur, tamẽ vt prædam ex flamma petentes, arietem ſequi cœperunt vſque ad eum locum, qui Iouis Ammonis, poſtea templo conſtituto eſt appellatus. Quò cùm perueniſſent, arietem, qui conſecuti fuerant, nuſquam inuenire potuerũt. Sed quod magis hic fuerat optandum, aquæ magnam copiam eo in loco nacti ſunt, corporibuſque recuperatis, Libero ſtatim nunciauerunt, qui gauiſus ad eos fines exercitum deduxit, & Iouis F
Ammonis templum cum arietinis cornibus ſimulachro facto, conſtituit, arietem inter ſydera figurauit, ita vt cùm ſol in eius foret ſigno, omnia naſcentia recrearentur, quæ veris tempore fiunt, hac re maximè, quod illius fuga Liber recreauit exercitum. Præterea duodecim ſignorũ principem eſſe voluit, quod ille optimus exercitui fuerit ductor. Hoc Ammonis templum pauperrimum fuiſſe oſtendit Angelus Politianus in explicatione huius Martialis verſus: à nemine, quantum viderit, cogniti:

Iouis Ammonis templum.

Diſſimuletque Deum cornibus ara frequens:

Falli enim Domitium, quod hic Ammonis templum in Libya accipit. Nam cùm hic magnificentiſſima orbis terrarum ædificia memorentur, quæque inter miracula referrentur, vt ex eorum comparatione amphitheatri præconium creſcat, ridiculum profectò (inquit) fuerit de templo hic Ammonis audire, pauperrimo ſcilicet, vt Lucanus ait his verſibus:

Iouis Ammonis pauper templũ.

Ventum erat ad templum Libyeis quod gentibus vnum
Inculti Garamantes habent, ſtat corniger illic
Iuppiter, vt memorant, ſed non aut fulmina vibrans, G
Aut ſimilis noſtro, ſed tortis cornibus Ammon.
Nec illic Libycæ poſuerunt ditia gentes
Templa, nec Eois ſplendent donaria gemmis,
Quamuis Aethiopum populis, Arabumque beatis
Gentibus, atque Indis vnus ſit Iuppiter Ammon.
Pauper adhuc Deus eſt, nullis violata per æuum
Diuitijs delubra tenens, morumque priorum
Numen Romano templum defendit ab auro.

Neque autem aut ex Plinij, aut ex Maronis dictis colliges templum Ammonis apud Naſamonas inſigne, vel ædificijs, vel opibus fuiſſe, ſi verba ipſa diligenter vtriuſque penſitabis. Et quidem mentior, niſi ara potius Apollinis in Delo accipienda, quod ceratinon bomon dicunt, inter ſeptem orbis ſpectacula, ſicuti Plutarchus ait, celebrata, quæ tantùm ex dextris cornibus ſine glutino vllo, aut vinculo coagmentata, compactaque ſit. Hoc autem Plutarchus in eo ſcribit opuſculo, quo tractat vtra prudentiora ſint aquigena, an terrigena animalia. Deque ara eadem ſic Ouidius in epiſtola Cydippes ad Acontium meminit hoc verſiculo: H

Ara Apollinis ex cornibus.

Miror & innumeris ſtructam de cornibus aram.

Plutarchus etiam in Theſeo de ara in Delo ſcribit, non quidem ex dextris, ſed ex ſiniſtris tantùm cornibus compacta, quem κεράτωνα βωμὸν appellat, niſi mendum ſit exemplarium. Laertius quoque Diogenes ceratinæ aræ, ideſt, è cornibus factæ mentionem nonnullam facit in Pythagoræ vita. Quin & Callimachus poeta in Apollinis hymno, quadrimum adhuc Apollinem ſcribit ex cornibus Cynthiadum caprearum, quas ſoror Diana in venatu occiderat, aram compegiſſe, fundamentaque item, & parietem è ſolis ſtruxiſſe cornibus. Ipſius autem ſunt hæc verba:

Τετραέτης τὰ πρῶτα θεμείλια φοῖβος ἔπηξε
Καλῇ ἐν ὀρτυγίῃ, περιηγέος ἔνδοθι λίμνης,
Ἄρτεμις ἀγρώσσουσα καρήατα συνεχὲς αἰγῶν
Κυνθιάδων φορέεσκεν, ὁδ' ἔπλεκε βωμὸν Ἀπόλλων
Δείματο μὲν κεράεσσιν ἐδέθλια, πῆξε δὲ βωμὸν

A *Ἐκ κεράων, κεραὰς δὲ πέριξ ὑπεβάλλετο τοίχους.* ideſt,
Quadrimus prima fundamenta Phœbus iecit,
Pulchra in Ortygia orbiculari in lacu.
Diana venata cornua aſſiduè caprarum
Cynthiadum tulit, ipſe verò connexuit aram Apollo,
Extruxit quidem cornibus fundamenta, compegit autem aram
Ex cornibus, corneos verò circumduxit parietes.

Sed vt ad Phrixi hiſtoriam reuertamur. Quidam, vt ait Diodorus præcitato loco, nauigaſſe
eum ferunt in naui, cuius prora fuerit ſignum arietis: quod Helle moleſtè ferens cùm in ſpon- *Arietis inſigne.*
da nauis incumberet, in mare decidit. Alij tradunt Gambrum Scytharum regem in Colchos,
quo tempore Phrixus cùm pædagogo captus fuerit, aduectum, cùm adoleſcentem dilexiſſet, *Aries Phrixi quis.*
dono illum ab Aeeta accepiſſe, cumque vt legitimum ab ſe filium educatum, regni hæredem
relictum. Pædagogum (is Aries vocabatur) ſacrificatum Dijs, eiuſq; pellem è cadauere euul-
ſam de more templo fuiſſe affixam. Deinde reſponſo tradito, ſe tunc moriturum cùm aduen-
B tantes hoſpites Arietis pellem ſuſtuliſſent, regem, aiunt, adhibitis templo cuſtodibus eam, quo
diligentius ſeruaretur, deauraſſe. Alij cenſuerunt, inter quos fuit Pherecrates, Arietem fuiſſe
Phrixi alumnum, qui cùm Inus inſidias præſenſiſſet, hortatus ſit Phrixum, vt ſe fuga ſeruaret:
qui cùm fugiſſet in Colchidem, locus ſit datus fabulæ, quod per Arietem ſeruatus ſit in Col-
chidem, atque ita ſcripſit Dionyſius in Argonauticis. Hæc itaq; ferè ſunt, quæ de Phrixo apud *Fabulę Phrixi declaratio.*
antiquos reperiuntur. Vt verò fabuloſa hæc hiſtoria ad veritatem reducatur, ſcire conuenit
apud antiquos ferè moris fuiſſe, vt domeſtica animalia non ſolùm nummis ſuis imprimerent,
ſed in omnibus etiam propè rebus alijs pingerent, aut illorum nominibus, pro pictis imagini-
bus appellarent, vt à vero non abhorreat, Phrixum, & Hellen in nauigio, quod pictum aureum
arietem in puppi haberet, vectos fuiſſe; niſi eorum ſequamur opinionem, qui *κριὸν* ideſt, Arie-
tem Phrixi pædagogum fuiſſe dixerunt, eiuſque conſilio aufugiſſe, huncque ideo fuiſſe dictum *Conſilia ſapientū aurea.*
aureum, quia conſilia ſapientum putanda ſunt aurea: vnde & alij dixerunt illam pellem fuiſſe
ab Aeeta inauratam, & cuſtodijs ſeptam, cùm accepiſſet ex oraculo ſibi tunc eſſe pereundum
cùm aduena illam abſtuliſſet: nam & hoc certè ſignificabat, vbi defuiſſet prudentia, & conſi-
C lium, & idcirco ob diligentiam & ferociam inhumanitatemque cuſtodiarum dictus eſt draco
inſomnis, & boues ignem ex ore ſpirantes, & terrigenæ homines vellus aureum cuſtodire. Nō
enim leniter recedendū eſt à ſapienter decretis. Lucianus in dialogo de aſtrologia ſcribit Phri-
xum rerum aſtronomicarum ſcientia delectarum, dictum fuiſſe à fabularum artificibus in cæ-
lum ab ariete ſublatum. Ego verò, inquit Natalis Comes, hoc nihil aliud ſignificare credide- *Qui ad Deum proximè accedat.*
rim, quàm illum qui rebus præſentibus optimè, ac ſapienter vti nouerit, proximè ad Deorum
immortalium naturam accedere: At ſi imprudenter, parumque honeſtè, & ſuperbè abutatur,
facilè ex altiſſimo dignitatis gradu delabi, quod etiam Hellen paſſam fuiſſe fabulatum eſt.
Nulla eſt enim tam firma, neque tam conſtans hominum cōditio, quin ob ſuam temeritatem,
& imprudentiam ſi ita Deo placuerit, citiſſimè poſſit delabi. Atqui quod ita ſit, patet, vel ex ip-
ſis nominibus, Athamas enim non admirandum eſſe ſignificat, cùm ſit *θαυμάζειν* mirari, *Athamas.*
actionemque illam *α* adimat: Nephele verò nebula, ex quia certè naſcitur rerum humana- *Nephele.*
rum contemptio. Quis ſanè locus meritò concedi poteſt admirationi cùm tota hominum vi-
ta, huc illuc fluctuet, & quocunque ventorum impetus appulerit, eò facilè corruat? Nam om-
D nes opes, & amicitiæ, & imperia tamdiu ſtabilia ſunt, quamdiu ſecundæ fortunæ aura aſpira-
uerit: Siue igitur illa etiam ſit rerum cuiuſque ad felicitatem præſentem propenſio, ſiue Dei
conſilium ob inſcitiam mortalium ita vocata, ſiue aliud quidpiam, omninò illa opus eſt viro
prudenti. Hac aura aſpirante, ſeruata animi moderatione in felici ſucceſſu Phrixus deuitatis
nouercæ inſidijs in Colchorum regionem peruenit, vbi non ſine auxilio Deorum firmius im-
perium, & tranquilliora omnia inuenit. Alij ex eiuſmodi fabula alia documenta eliciunt, vt-
pore cum ab Athamante Nephelen vxorem legimus repudiatam, & Ino ductam, moneri nos, *Secundę nuptię cur vitandę.*
aiunt, nō temerè ad ſecundas nuptias, vt conuolemus, ne prioribus liberis ſimus iniurij, & no-
cumento, vnde ſi non hinc, illæ lacrymæ? vnde in Phrixum, & Hellen proprios liberos odium?
Solent nouercarum delinimentis patres capti erga prioris matrimonij liberos paternum affe-
ctum exuere, ſic vt illos nonnunquam odio proſequantur. Ino ſanè priuignis ſuis Athamantem
infenſum reddidit. Illi ariete duce fugam arripiunt: Helle metu perculſa decidit in mare: Phri-
xus impauidè fretum ſuperat, & Colchorum regis filiam vxorem ducit: aries inter aſtra ſtatui-
tur. Docemur miſerias conſtanter ferre, neque ab ijs perferendis vlla mollitie animi, aut metu
deterreri; ſi enim illis obrui nos patimur, nunquam ex ijs emergemus, ijs ſuperatis melior ſors

nos

nos manet: Monemus amicitiam colere, & amicos in calamitatibus nõ deſerere, quia qui quos E
in proſpera fortuna coluerunt, eoſdem in miſerijs conſtitutos amant, illorum memoriam nul-
la vnquam temporis diuturnitas valet extinguere. Sunt itidem, qui aurei huius velleris pellẽ
interpretentur fuiſſe librum quendam veterum more in pelle conſcriptum (hoc ſupra etiam
Chymici libri cur vſti. tetigimus) in quo auri conficiẽdi ſcientia traderetur: cuiuſmodi libros cùm Diocletianus ſum-
ma diligentia perquiſiuiſſet apud Aegyptios (qui huius peritiſſimi cenſebantur) omnes flam-
ma conſumpſiſſe fertur, ne diuitijs ita comparatis, Aegyptij Romanis bellum inferre aude-
rent, atque ex illo tempore hanc artem publico Cæſaris edicto ſemper habitam fuiſſe flagitio-
ſam, ſed dum alios pleroſque authores voluo, occurrit id, quod plurimi de aureo vellere rẽfe-
runt, ex Suida potiſſimum, explicantque, vt iam admonui, de arte, quam *χυμείαν* græci appel-
Colchorum opes. lunt: alij verò malunt hoc intelligi, magnam auri vim, quæ apud Colchos eſſet à principibus
quibuſdam viris congeſtam. At verò Colchica regio propter vicinitatem Caucaſi montis au-
ro abundabat, vel teſte Strabone, qui ſcribit multos fontes ex Caucaſo manare ſcaturientes
arena aurea tam tenui, vt oculorum aciem effugiat, eamque colligi ab incolis, pellibus quibuſ-
dam lanoſis in aquam iniectis, vnde ſuſpicari poſſumus locum eſſe fabulæ datum; pelles enim. F
Lib. 10. ſubſidente in ijs arena, ſpeciem aurei velleris præ ſe ferunt. Strabonis verba hæc ſunt: Apud
Iberes qui. Iberes torrentes dicuntur aurum deferre, quod barbari perforatis tabulis, ac lanoſis pellibus
excipiunt, vnde aurati velleris fabula conficta eſt. Et fortaſſe Iberes eodem nomine vocantur,
quo occidentales ab auro, quod apud vtroſque inuenitur. Sunt denique, qui hac Phrixi fabu-
la locupletes illos intelligi volunt, qui cùm ſint hebeti, & obtuſo prorſus ingenio; ducuntur, tra-
huntur que pro vxorum arbitrio, vt eorum negotia è famulorum ductu, regulaque pendeant,
nec ſecus ac infantes anniculi è nutricis amplexu illi quicquid loquantur, quidque ſtatuant,
In Bacchid. non habent, quod illos animus, & rationis copia deficiat. Quo ſenſu Chryſalus ſeruus apud
Plautum:

Adibo, inquit, *hunc quem quidem ego hic hodie faciam arietem*
Phrixi, itaque tondebo auro, vſque ad viuam cutem.

Diues indoctus. Et ad eundem ſenſum Alciati emblema eſt inſcriptum: Diues indoctus:

Tranat aquas reſidens pretioſo in vellere Phrixus,
Et flauam impauidus per mare ſcandit ouem. G
Ecquid id eſt? vir ſenſu hebeti, ſed diuite gaza
Coniugis, aut ſerui quem regit arbitrium.

Iaſonis fabula. Dicendum modò de Iaſone Aeſonis filio, qui Peliæ Theſſaliæ regis, cùm Iaſonis indolem for-
midaret, eumque perditum vellet, conſilio, atq; incitatione in Colchos, ad aureum vellus au-
ferendum, expeditionem ſuſcepit, quod ita contigiſſe aſſerunt. Cùm Peliæ, vt ait Apollonius
in Argonautis, ab oraculis reſponſum eſſet, vt ſibi caueret ab illo, quem altero pede nudo con-
ſpexiſſet, itaque ſacra Neptuno inſtituens vniuerſos ſuos ad ſacrificia conuocauit, quo etiam
Iaſon cùm veniret in traijciendo Anauro fluuio, alterum calceum in limo amiſit, qui ita viſus
à Pelia interrogatur, quid faceres ſi tibi reſponſum eſſet, te à quopiam interfectum iri? Cui re-
ſpondit Iaſon de Iunonis conſilio, illum inquit, ad aureum vellus recuperãdum mitterem. Pe-
lias igitur iuxta Iaſonis reſponſum per ipſum, aureum vellus iubet ad ſe adferri. Tum Iaſon
nauim diuino Palladis conſilio fabricatam, malumque loquacem habẽtem è Dodonæa quer-
cu conſcendit, & cum quadraginta & nouem lectiſſimis viris in Colchidem nauigauit. Cùmq;
tandem mille paſſus pericula ſuperatiſq; omnibus difficultatibus ad Colchos perueniſſet, per- H
benignè à Phrixi filijs fuit exceptus, atque cum illis ad Aeetam contendit. Alij dicunt primò
benignè, ac comiter acceptum fuiſſe ab Aeeta: alij non ſatis læto vultu. Deinde cùm aureum
vellus nomine Peliæ, cuius id antea fuiſſe dicebat, & per dolum ſurreptum repeteret, viſus eſt
Aeeta æquo animo petitionem tuliſſe, vt quidam dixerunt. Alij dicunt iratum Aeetam reſpõ-
diſſe Iaſoni, ſe quod peteret tum demum conceſſurum cùm tauros ignem è naribus efflantes,
& æripedes domuiſſet, draconis cuſtodis eius velleris dentes adamantino aratro vſus ſeminaſ-
ſet, naſcenteſque homines armatos ex illis dentibus cecidiſſet. At Medea Aeetæ filia Iaſonis
deſiderio capta, vnguentum illi dedit quo incolumis ab igne taurorum ſeruaretur, iuſſitq; ſer-
uate, ne aduerſo vento araret, ne vis flammarum in ipſum ferretur, neque inciperet ſulcum de
more arantium ab eodem fine, ſed tolleret aratrum. Quidam enim dicunt primum Aeetam
boues igniuomos iunxiſſe, & arauiſſe, ac poſt diſiunctos imperaſſe Iaſoni iungere, & arare. Alij
quod Medea noctu dracone per quædam pharmaca ſopito aureum vellus ad Iaſonem detuliſſe,
vnaque fratre Abſyrto arrepto è Colchis cum Argonautis (ſic ſocij Iaſonis vocantur) nauiga-
uit. Quidam dicunt Iaſonem Medeæ conſilio, atque opera omnia illa pericula ſuperaſſe, at non
acce-

Digitized by Google

A accepiſſe vellus aureum à Medea; Alij longè diuerſam cauſam cur Iaſon ad aureum vellus miſſus ſit, retulerunt, inter quos eſt Hecatæus, dicunt enim quòd cùm Iaſon ex antro Chironis exiuiſſet, à quo erat educatus, & à patre coniunctiſq; affinitate cognitus fuiſſet, in conuiuium ſolemne fuit acceptus. Deinde cum magno tumultu ad Peliam regnum maiorum ſuorum repetens contendit: Pelias ſe redditurum pollicetur, ſi prius in Colchidem abeat, Phrixique animam ter, vt legitimum erat, aduocet, ſe enim nocturnis terreri viſionibus, inquiens, ob Phrixũ: nam ſi eò acceſſeris, inquit, & iſtud feceris ac vellus aureum attuleris, ego iam ſenior tibi iuueni regni onus concedam. Quare Iaſon his legibus acceptis eò contendit, vt diximus. Hæcque illa ſunt, quæ vt ſummatim dicam de Iaſone antiqui memoriæ prodiderunt. Pericula, & labores qui capturo vellus aureum proponebantur, ita breuiter recenſuit Medea apud Euripidem:

Pericula auferẽtis vellus aureum.

Ε῎σωσά σ᾽ ὡς ἴσασιν ἑλλήνων ὅσοι
Ταυτὸν συνεισέβησαν ἀργῷον σκάφος,
Πεμφθέντα ταύρων πυρπνόων ἐπιστάτην
B Ζεύγλῃσι, σπεροῦντα θανάσιμον γύην,
Δράκοντά θ᾽ ὃς πάγχρυσον ἀμφίπων δέρας,
Σπείραις ἔσωζε πολυπλόκοις ἄυπνος ὤν,
Κτείνασ᾽, ἀνέσχον σοὶ φάος σωτήριον. ideſt,
Seruatus es per me, velut ſciunt ratem
Quicunque conſcendere tecum Argoam: vbi
Tauris iubebaris iugum ſpirantibus
Ignem impoſuiſſe ſeminare & horridi
Denses draconis, vellus illud aureum
Seruantis, inſomnisque: qui circumdat id
Spiris: Ego occidi, tibi lucem dedi
Illam ſalubrem.

Quam rem tamen breuius etiam ita complexus eſt Virgilius: *Georgic. 2.*

Hæc loca non tauri ſpirantes naribus ignem
C *Inuertere, ſatis immanis dentibus hydri*
Nec galeis denſiſque virum ſeges horruit haſtis.

At verò quod ad myſticum, inquam, huius hiſtoriæ ſenſum pertinet, dictus eſt Iaſon filius Aeſonis, & a Cẽtaurorũ iuſtiſſimo Chirone educatus, artẽq; medẽdi ab illo edoctus. Atqui Aeſon è ſtirpe Neptuni editus quid aliud eſt niſi prudentia è varijs negotijs, ac difficultatibus, quę tãquam materiæ prudentiæ ſubijciuntur? Nã ex illis, & ex conſilio exoritur, ac fit prudentia. Didicit medendi artem à Chirone, vnde nomen obtinuit, nã ἴασις ars eſt medendi. Cæterùm quis rogo remedium aliquando morbi datum fuiſſe à Iaſone vlli laboranti accepit? non enim Chirurgus fuit Iaſon, neq; vir iuſtiſſimus, & ſapientiſſimus Chiron: putandus eſt potius corporis quàm animi curã, quæ viro bono conueniat Iaſonẽ docuiſſe. Quod ſi animi curam illã docuit, quid eſt per Deos immortales, quod magis viro bono conueniat, quàm prudẽtia? Cenſeamus itaq; Iaſonem in vtraq; fortuna, qua animi moderatione vbi conueniat, à Chirone didiciſſe, quod antidotũ ſit aduerſus voluptates impuras, qua animi temperãtia, ira placãda ſit; qua arte ſuperanda auaritia, proſternenda libido, ambitio ex animo eijcienda, cùm illa ſit omniũ monD ſtrorũ turpiſſima, vitiorumq; maxima. His itaq; præceptis inſtructus Iaſon dictus eſt formidoloſa, & mirabilia monſtra prudẽter, Dijs adiuuantibus, aut certè Deorũ miniſtris conſulentib., incolumis præterijſſe, & in Colchidẽ profectus, tauros igniuomos, & æripedes domuiſſe, quę nihil aliud, quã animi pertinacia, & ira putãda ſunt. Qui.n. nõ ratione, animiq; cõſtãtia ducitur, is aut leuis eſt ingenij, aut pro conſtantia pertinaciã ſequitur, & inanẽ arrogantiã. Hos animorum affectus rationi, medicinæq; animi ſubijcere quid aliud eſt, quã tauros illos igniuomos vincere, & in natos homines cũ armis è draconis dentib. furorẽ à ſe depellere? aut quid aliud eſt, ſpacioſum draconẽ Medeæ auxilio conſopire, quàm inuidiã ſapienter conſilio mentis frenare? Eſt.n. ipſa Medea μῆδος, ideſt, conſiliũ. Hic eius ope aureũ vellus in patriã reportauit, Dijſque dicauit, vel vt alijs placuit, Peliæ obtulit: Cùm maximè fugienda ſit auaritia, & iuſtitia complectenda: maximè verò omnium colenda eſt Deorum immortalium religio, quod principium eſt virtutum, & omnis felicitatis: Poſtea colendi ſunt reges, & nationum principes, quibus non ſine Dei voluntate conceſſa eſt in homines poteſtas, ſi modò ſint viri boni, & iuſti. Atquę vt ſummatim dicam, nauigationem Iaſonis nulla alia de cauſa celebrarunt antiqui, niſi quia ſignificare voluerunt vitam vndiq; multis difficultatibus vexari, neceſſeque eſſe

Fabula Iaſonis declaratio.

Prudentia probis conuenit.

Medea vnde dicta.

A

METAMORPHOSES.

CVM Gigantes Dijs bellum inferrent, aiunt Deos territos, alios alias animaliũ formas induiſſe, atque vſque in Aegyptum fugere fuiſſe coactos, vt meminit Ouidius his verſibus: *Iuppiter in arietem. 5. Metamorph.*

Tunc ſine ſorte prior, quæ ſe certare profeſſa eſt
Bella canit ſuperum, falſoque in honore Gigantes
Ponit, & extenuat magnorum facta Deorum:
Emiſſumque ima de ſede Typhoea terra
Cœlitibus feciſſe metum, cunctoſque dediſſe
Terga fugæ, donec feſſos Aegyptia tellus
Ceperit, & ſeptem diſcretus in Oſtia Nilus.
B *Huc quoque terrigenam veniſſe Typhoea narrat;*
Et ſe mentitis ſuperos celaſſe figuris:
Duxque gregis dixit fit Iupiter; vnde recuruis
Nunc quoque formatus Libys eſt cum cornibus Ammon &c.

De Ioue Ammone, qui in Libya ſub arietis figura colitur, diximus, ſed fortè fabula hinc etiam orta fuerit, quod Iupiter Ammon, vt ſcribit Herodotus cùm nollet ab Hercule cerni, tandem exoratus ab eo, id ſit commentus, vt amputato arietis capite, pelleque villoſa, quam illi detraxerat, induta ſeſe ita Herculi oſtenderet, atque inde factum, vt Aegyptij Iouis ſimulachrum arietina facie confingerent, & ab Aegyptijs Ammonios aiunt accepiſſe; vnde quibuſdam κριοπρόσωπος eſt dictus. Ab alijs Ammon traditur, quod in bellis vſus ſit galea, cuius inſigne, caput fuerit arietis, vnde orta ſit fabula. Sũt qui velint ipſum cornua in vtroq; tẽpore paruula habuiſſe, ac propterea Dionyſium ipſius Ammonis filium eodem fuiſſe aſpectu. Cognominatus eſt eadem ratione κερατοφόρος, id eſt, corniger, vt Pheſtus poeta græcus inquiens: *Iuppiter Ammon vnde dictus.*

Ζὰς λιβύης ἄμμων κερατηφόρε κλῦθι μάντι. id eſt,
C *O Libyæ vates exaudi corniger Ammon.*

Sed & Statius & Lucanus corniger um vocarunt. Fuerunt item qui Ammonem arietem Phrixi, & Helles putarunt, vt Pherecydes prodidit. Euſtathius in Dionyſium de ſitu orbis conſimilia Herodoto ſcribit. Seruius Grammaticus ideo arietino capite fingi ait, quod eius inuoluta eſſent reſponſa. Quin ea nutu & renutu, alijſque ſignis dabantur, quod & Strabo, & Euſtathius prodidere. De verueceo Ioue, qui in draconem mutatus, grauidam fecit Proſerpinam, Arnobij, & Euſebij verba recitaui in Tauro. Apud eundem Ouidium Neptunus in arietem mutatus Biſalpida, ſiue, vt alij ſcribunt, Biſaltida virginem decepit. Cæterùm Hyginus Theophanen Biſaltidis filiam formoſiſſimam virginem cùm plures proci peterẽt à patre, refert Neptunum ſublatam tranſtuliſſe in Inſulam Crumiſſam, & cùm proci ſciſſent eam ibi morari, cõparata naue eò contendiſſe; Neptunum verò vt eos deciperet, Theophanen in ouem commutauiſſe formoſiſſimam, ſeipſum in arietem, ciues Crumiſſenſes in pecora, cùmque eò proci veniſſent neque vllum hominem inuenirent, pecora mactaſſe, atque ita victu conſumere cœpiſſe. Hoc autẽ vt vidit Neptunus, in pecora mutatos conſumi, procos in lupos cõuertiſſe. Ipſum au- *6. Metam. Neptunus in arietem.*
D tem, vt erat aries cùm Theophane concubuiſſe, exq; hoc congreſſu natum eſſe arietem Chryſomallũ, qui Colchos Phrixum vexit. Dicitur deniq; ab Ouidio aries tranſmutatus in agnum à Medea vt filiabus Peliæ faciliùs perſuaderet, pro ſenectute iuuentutem illi ſe reſtituram: *Aries in agnum.*

Quo ſit fiducia maior
Muneris huius, ait, qui veſtras maximus aue eſt
Dux gregis inter oues, agnus medicamine fiet.
Protinus innumeris effœtus laniger annis
Attrahitur flexo circum caua tempora cornu,
Cuius vt Aemonio marcentia guttura cultro
Fodit & exiguo maculauit ſanguine ferrum,
Membra ſimul pecudis, validoſque venefica ſuccos
Mergit in ære cauo, minuunt ea corporis artus,
Cornuaque exuruut, nec non cum cornibus annos,
Et tener auditur medio balatus aheno.
Nec mora balatum mirantibus exſilit agnus,

Fff 2 La-

Laſciuitque fuga, lactentiaque vbera quærit. E

Lubet modò hiſce futilibus tranſmutationibus longè futiliorem à Mahumete traditam pro epilogo adijcere: aiunt autem Turcici Concionatores in extremo iudicio Mahumetem in arietem tranſmutandum iri, & quod longè eſt abſurdius, & ridiculoſius Turcas omnes in pulices, quos ab inferis in paradiſum tranſportans iſtic, inquiunt excutiet, vt pulices cadentes aliorum Turcarum denuò recipiant formam.

Mahumetes quando in arietem vertetur.

PROVERBIA.

Ouis cultrū.

Ὄϊς τὴν μάχαιραν, vel, vt alij, αἲξ μάχαιραν, ideſt, Ouis, vel capra cultrum, ſubaudiendum reperit (ſed in omnibus Græcorum lexicis legitur αἲξ ἑαυτῇ τὴν μάχαιραν,) Aptè dicitur prouerbium in eos, qui ipſi reperiunt, quo pereant. Ortum eſſe aiunt adagium ab huiuſmodi quodam euentu: olim cùm Corinthi Iunoni Acrææ, cuius ædem à Medea ſtructam aiunt, rem diuinam facere pa- F rarent, atque hi, qui ad præbendam hoſtiam erant conducti, defoſſo ſub terra cultro, oblitos ſeſe aſſimularent, pecus, ſiue capra, ſiue ouis exſcalpens eum eruit, prodiditque, atque ita mactata eſt. Προβάτων ἦθος, ideſt, ouium mores, in ſtupidos, ac ſtolidos iaci ſolitum: Vtitur hoc prouerbio Ariſtophanes in Pluto: ἀλλ᾽ ἀ προβατίου βίον λέγεις, ideſt, *ouiculę mihi vitam prædicas*, & in Veſpis taxans vecordiam populi Athenienſis, oues illos vocat: ἐκκλησιάζειν πρόβατα συγκαθήμενα, ideſt, *in concione pecus ouillum conſidet:* deſumptum eſt adagium à ſimplici, ſtolido, & inerti ouis ingenio, de quo ſuo loco dictum eſt. Author adagiorum hoc itidem adagium κριὸς ἀσελγόκερως, ideſt, *aries cornibus laſciuiens*, conuenire ait in ſtolidos, qui præter meritum ad dignitatem euecti ſunt; quamuis Diogenianus oſtendat cõuenire in magnos, ac laſciuos, pruriunt enim cornua arietibus bene paſtis, quod idem accidit bubus. Originem prouerbij indicauit Heſychius, in arce Palladis arietem fuiſſe, inquiens, ingentem æreum repoſitum, quem Plato Comicus dixerit ἀσελγόκερων. Dicuntur itidem apud eundem Ariſtophanem in Pace, mites, ſimplices, ſtolidi, molles: ἀμνοὶ τοὺς τρόπους, ideſt, ingenio, & moribus agni. Accipi tamen etiam poteſt hoc vltimum adagium in bonam partem; nam & in ſacro G Euangelio; *Ecce agnus Dei*, metaphora prouerbialis eſt, vt ait Polydorus Vergilius, de longè innocentiſſimo homine, qui ſuo ſimplici, inquit, animo non abſimilis agno animali, pro natura, & ætate minimè aſtuto; ita Chriſtus à Ioanne Baptiſta vocitatur agnus Dei, quòd homo ſine peccato pro peccatis noſtris immolandus eſſet, ſicut agnus paſchalis. Hoc verò Valerij Flacci:

Ouium mores.

Aries cornibus laſciuiens.

Agni qui.

Ioann. c. 1.

3. Argon.

Agna ſe leoni.

Aſpera nunc pauidos contra ruit agna leones.

rectè dicetur, cùm imbecillus ſeſe opponit robuſto, aut indoctus docto &c. Apud Platonem in Phædro Socrates de ſupino ocio, animique veterno prouerbialiter extulit; Ὥσπερ προβάτιον μεσημβριάζον, hoc eſt, *tanquam ouis meridians*. Verba eius ita habent: Καταγελῷεν ὑφ᾽ αὑτῶν δι᾽ ἀργίαν τῆς διανοίας δικαίως ἂν καταγελῷεν, ἡγούμενοι ἀνδράποδα ἄττα σφίσιν ἐλθόντα εἰς τὸ καταγώγιον ὥσπερ προβάτια μεσημβριάζοντα περὶ τὴν κρήνην εὕδειν, ideſt, *Si viderint nos animi veterno torpentes, meritò derideant, arbitrati mancipia quæpiam in ſuum delata gurguſtium, tanquam oues meridiantes ad fonticulum indormire.* Solent oues circa medium diem accedẽte ſole ad fontium aquas deſides iacere, aut in vmbra, vt ſuo dictum fuit loco. Προβάλλειν τοῖς H κυσὶν ἄρνας, ideſt, *canibus agnos obijcere*. Dicebatur, qui imbellem, & litium imperitum calumniatoribus, & exercitatis exponeret, quod id animal omnium maximè ſit imbelle. Refertur, vt ait author adagiorum, à Diogeniano, & vt ipſe conijcit, hemiſtichium eſt heroicum ex oraculo quopiam decerptum. Meminit eiuſdem etiam Suidas in προβάλλεις. *Agninis verò lactibus alligare canem*, rectè dicetur, cui dum credit homini malæ fidei, & rem perdit, & fruſtra obligatum habet eum, cui non eſt ſoluendo, nam, qui canem alligat inteſtinis agninis, is non modò canem amittit, verùm & prædam vltrò dederit fugitiuo. Deſumptum eſt ex Plauti pſeudolo, vbi Ballioni lenoni verba affingit hæc: *Quia pol qua opera credam tibi, vna opera alligem fugitiuum canem agninis lactibus.* Sunt autem lactes inteſtina molliora. Κριὸς τροφεῖα ἀπέτισεν, ideſt, *aries nutricationis mercedem perſoluit*. Citatur ex Menandro. Quadrat, vbi quis pro benefactis maleficium reponit. Allegoria ſumpta eſt ab eo, quod aries cornibus impetat, aut vas, in quo pabulum apponitur, ipſoſq; quorum opera nutritus eſt, aut etiam nutritur, cornibus inceſſit. Effertur & ad hunc modum prouerbium. κριοῦ διακονία, ideſt, *arietis miniſterium*, pro officio collato in ingratum, qui beneficium iniuria penſet.

Tanquam ouis meridians.

Canibus agnos obijcere.

Agninis lactibus alligare canem.

Aries nutricationis mercedem perſoluit.

Arietis miniſterium.

Sed

A Sed vt alibi etiam ait author adagiorum *κριοῦ διακονία*, Suidas, & Zenodotus ſic referunt, quaſi diei ſolitum de officio in ingratos collato, ſiquidem aries cornibus ferit paſcentem. Heſychius verò ita idem prouerbium refert, quaſi congruat in eos, qui ſpe cuiusvis præmioli inſeruiunt indignis. Cùm pueros inuitamus ad miniſterium, pollicemur aliquid, puto talos, aut nuces. Itidem in apologo quopiam, opinor, dixit aries, inunge (*κατίλειψε.* forte *καταλείψον* legendum, nam addita ſtellula in editione Aldina, Heſychij locum deprauatum indicat) dabo tibi talos. Hæc adagiorum author. *Ὡς λύκος ἄρνα φιλεῖ, vt lupus ouem amat.* In eum qui ſui commodi gratia ſimulat amorem. Nam is vulgò dicitur amor, cùm reuera ſit odium. Iuuenis enim cùm puellam venatur, vt illi pudicitiam eripiat, vt pro honeſta fama turpi rumore traducat, vt parentibus, amicis, & bonis omnibus inuiſam reddat, denique vt quod eſt omnium cariſſimum, bonam mentem eripiat, quæſo quid deterius hoſtis faciat hoſti? Socrates citat carmen in Phædro veluti populari vſu iactatum:

Vt lupus ouem amat.

Ὡς λύκοι ἄρνα φιλεῦσ᾽ ὡς παῖδα φιλοῦσιν ἐρασταί. ideſt,

Vt lupi oues, ita amat puerum veſanus amator.

B Cùm verò *ἀδύνατον* aliquid, ſeu præpoſterum ſignificamus, prouerbialiter cum Virgilio in pharmaceutria dicemus:

Lupus oues fugiens.

Nunc & oues vltrò fugiat lupus.

vel etiam: *prius lupus ouem ducat vxorem.* Vbi verò quid cuiquam crediderimus, qui id in proprium conuertit vſum, *ouem lupo commiſſam* eſſe dicere ſolemus. Vide ſupra vbi de antipathia. Quibus adde illud Ouidij:

Dixeris è multis aliquis quid virus in angues
Abijcis, & rapidis tradis ouile lupis.

Vbi verò quis fruſtra conatur, prædam recipere, cui ſemel manus iniecit rapax aliquis, *lupo agnum eripere*, poſtulare eum dicimus: Sic enim leno quiſpiam in Pœnulo Plautina.

Lupo agnum eripere poſtulant, nugas agunt.

Improbum enim videtur ſperare futurum, vt lupus agnum ſemel abreptum dimittat. Vbique præterea locorum in homines impudenter furaces, hodieque extat vulgò iactatum adagium: *Lupus etiam oues numeratas deuorat:* Eſtque fortè etiam antiquum adagium: huc enim ſpe-C ctare videtur prouerbiale iſtud Virgilianum in Bucolicis:

Lupo agnũ eripere.

Lupus oues etiam numeratas deuorat.

Hic tantùm Boreæ curamus frigora, quantum
Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.

Eſaias propheta de pace & concordia Chriſtiani populi futura dicebat: *Habitat lupus cum agno.* Sed hæc eadem hyperbole non ſine adagij nomine citanda, vti licebit, inquit Polydorus Vergilius, ſi quando innuerimus quoſdam malè copulatos, vt alter innocentiſſimus, alter improbiſſimus ſit. *Ἄρνα προβάλλει*, ideſt, *agnum emittis*, vel *obijcis*. Dicitur in rixæ, pugnæque cupidum. Adagiorum author ſignificanter *ἄρνα* reddidit arietem, quia adagium inde ortum eſt, quòd bellum ſuſcepturi, fecialem mittebant qui arietem adductum in hoſtium fines emitteret: Hoc videlicet pacto ſignificans ciuitatem & agros illorum hoſtibus compaſcuos fore, vt antea etiam dictum eſt. Suidas tamen ſcribit legem fuiſſe Athenis, ne prius iniretur prælium. *πρὶν ἢ τὴν ἄρνα προσμένοντις λάβῃ τῶν πολεμίων.* Idem ſcribit & Varinus in *ἄρνα*. *Προβάτων* (ſi addas *γὰρ* erit ſenarius) *οὐδὲν ὄφελος ἐὰν ὁ ποιμὴν ἀπῇ, ouium nulla vtilitas, ſi paſtor abſit.* Admonet adagium *ἀναρχίαν* rem eſſe omnium pernicioſiſſimam. Nihil faciunt D rectè miniſtri, niſi adſit herus. Inutiles diſcipuli, quoties abeſt præceptor. Inutilis populus, niſi principis authoritate gubernetur. Sumptum eſt adagium ab animantis ſtultitia, cùm ſit ſibi ipſi inutile, niſi paſtoris cura ſuccurrat. Contrà illud Homeri. *αὐτὰρ μῆλα κακοὶ φθείρουσι νομῆες*, ideſt, *at corrumpit oues paſtor malus.* Dicetur rectè, ac congruè, quoties indiligens pædagogus corrumpit puerum, vel malus præceptor vitiat diſcipulum, vel etiam rex improbus ſuum populum. *Ἀρνίον σοι λελάληκεν, agnus tibi locutus eſt.* Videtur in eos conuenire, qui ea reſciſcunt, quæ ab eis reſciſci poſſe nemo ſperaſſet, aut qui futura præſagiunt. In Aegypto enim (Apoſtolius non rectè habet Aegina) aiunt agnum humana voce vſum, in cuius capite viſus fuerit regalis ſerpens (*Βασίλειος Δράκων*) allatus cubitorum quatuor, & ab hoc agno res futuras cuidam reuelatas. Hiſtoriam ſcribit Suidas in *ἀρνίον*, ſed vſum prouerbij non explicat: *Caluo cum ariete non arietandum:* Simile adagium videtur illi, *non irritandi ſunt crabrones.* Vtitur eo Gregorius Theologus in epiſtola quadam ad Euſtochium Sophiſtam, quem laceſſiuerat. *Καὶ οὐδὲ ὑπὸ τῆς παροιμίας τῆς ἰδιωτικῆς ἐπαιδεύθην φαλακρὸς ὢν κατὰ κριοῦ μὴ νυστάζειν ἀντιπρόσωπος, μηδὲ τὴν σφηκίαν κατ᾽ ἐμαυτοῦ, γλῶσσαν πρὸς τὸ κακῶς λέγειν ἑτοιμοτέραν*, ideſt. Ac non ſaltem à prouerbio plebeio didicerim, cùm ſim caluus non

Cap. 11.

Lupus cum agno habitat.

Agnum emittit.

Ouium nulla vtilitas, ſi paſtor abſit.

Odyſſ. p.

Paſtor malus oues corrumpit.

Agnus tibi locutus eſt.

Caluo cum ariete non arietandũ.

obuerſa fronte obnuere arieti, neque veſparum nidum in me prouocare, nimirum linguam ad maledicendum, quàm ad benè dicendum promptiorem. *Boni paſtoris eſt tondere pecus, non deglubere.* Tractum à ruſticis, qui deglubere vocant ſiliquam, aut folliculum excutere, & granum ſua mundare tunica: Similiter deglubere, eſt pellem detrahere, vt author eſt Feſtus, vnde & Catullus in obſcænum ſenſum detorſit, vt dicat virum a muliere deglubi, & Apuleiana Fotis ait ſe viuos homines ſolere deglubere. Tondent igitur, qui ita ſpoliant, vt ſortem relinquãt, vnde res poſſit creſcere: deglubunt, qui nihil reliqui faciunt. Nam lana detonſa renaſcitur, cute detracta nihil eſt quod deinde poſſis auferre. Adagium Tiberius Cæſar authore Suetonio; aut reperit, aut certè vſurpauit: nam is admonitus ab amicis, vt prouincialibus augeret vectigalia, reſcripſit, Boni eſſe paſtoris tondere pecus, non deglubere: Per hanc prouerbialem ſententiam ſignificare volens prouinciales à præfectis non eſſe vſque ad viuum ſpoliandas, quo factum eſt, vt hoc lepidum Tiberij dictum prouerbij loco in malos magiſtratus promulgatum ſit. Simile eſt illud Salomonis: *Qui nimis emungit, elicit ſanguinem*, hodieque vulgò celebratum durat, vt inquit author adagiorum in eodem ſenſu & illud: *Quid? num & pellem vis?* quaſi conueniat lana contentum eſſe. Alexander Macedonum rex cognomento Magnus eandem ſententiam diuerſa extulit metaphora: Cùm enim quidam admoneret, longè plus vectigaliũ à ciuitatibus auferri poſſe, reſpondit ad hunc modum *καὶ κηπωρὸν μισῶ τὸν ἐκ ῥιζῶν ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα*, ideſt, *& olitorem odi qui herbas radicibus exſcindat.* Verùm longè aliter, quàm vel Tiberius, vel Alexander, factitabat Flauius Veſpaſianus, qui procuratorem rapaciſſimum quemque ad ampliora munera ex induſtria promouebat, quo locupletiores mox condemnaret, quibus videlicet vulgo pro ſpongia dicebatur vti, quod quaſi & ſiccos perfunderet, & madidos exprimeret, vt author eſt idem Suetonius. *Non ſum miſſus niſi ad oues perditas domus Iſrael.* Sunt qui prouinciam aliquam obtinentes, frequenter in ore vt vetus iam adagium habeant, inquit Polydorus Vergilius, illud Chriſti reſpõſum apud Matthæum mulieri Cananææ datum, *non ſum miſſus, niſi ad oues perditas domus Iſrael*, cùm velint indicare ſibi limitatum eſſe officium, ac ſuum non eſſe negotium extra prouinciam quicquam curare. Ita Seruator docuit veniſſe ſe in mundum, vt Iudæos in primis de noua religione euangelica erudiret, & deinde alios, id quod fecit, quando ad Samaritanos ſe contulit, quando diſcipulos iuſſit ire in mundum vniuerſum, & prædicare euangelium omni creaturæ. Monemur autem eo manifeſtè primùm debere nos patriæ, ac parentibus, deinde amicis, ac poſtremò cunctis. Deducta eſt metaphora à paſtore, qui amiſſas oues anxiè quæritat, & inuentas ad gregem, vt in tutum, conſeſtim deducit. *Cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meæ*; Cùm quiſpiam voluerit non inſcienter innuere, ſe intus, & in cute ſuorum mores noſcere, item ſuos ab illis non ignorari, appoſitè hac euangelica parabola, quæ apud Ioannem extat, vtetur. *Attendite à falſis prophetis, qui veniũt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces*, vt legitur apud Matthæum; aut ſuccinctius: *In veſtimentis ouium ſunt lupi rapaces*: Commodè dicetur de ijs, qui aliud veſtitu, & verbo promittunt, aliud repræſentant. Effertur vel aliter: *In pelle ouina latet lupus.* Porrò eiuſmodi fraudulenti homines ita ſolent ouinæ ſimplicitatis perſonam induere, vt cùm pro bonis habeantur, credentes faciliùs decipiant. Sed in hæreticos, quos Theologi noſtri vocant, ſpeciatim torquetur, qui idcirco abſtinent, vt ſe incautè ſequentibus, venenum ſcuum ſenſim aſpergant. *Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis*: Apud Zachariam prophetam oraculum fuit de futura diſcipulorum Ieſu fuga; verùm poſtea eſt in adagium verſum, quo notatur in periculis demum apparere, qui ſint veri amici: quoniam non aliter caſus vnius, qui caput ſit domus, vel reipublicæ, reliquos deterret, quàm cùm percutitur paſtor, omnis grex pauore affectus diſſipari ſolet. Prouerbiali etiam figura dicitur quiſpiam *oues ſegregare ab hædis*, qui domum, ciuitatem, prouinciam, vacuum ſceleratis hominibus facit, purgatque. Ad illud alluditur, quod ouis ſit animal ſimplex, & vtile; hædus verò petulcum, ac libidinoſum, quod apud Iudæos ob id pro peccato ſemper offerebatur, vnde & huic rectè peccatori, illi innocens comparatur. Metaphora ſumpta à paſtore, qua Chriſtus vtitur apud Matthæum: *Cùm venerit filius hominis congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos, alteros ab alteris, ſicut paſtor ſegregat oues ab hædis.*

Boni paſtoris tondere pecus, non deglubere.

Veſpaſiani pulchrũ factum.

Non ſum miſſus niſi ad oues perditas. Cap. 15.

Cognoſco oues meas & me meæ. Cap. 10.

Lupi rapaces in veſtimentis ouium. Cap. 7.

Cap. 13. *Percutiam paſtorem & diſpergentur oues gregis.*

Oues ſegregare ab hædis. Cap. 25.

E F G H

Digitized by Google

A DE CAPRA, ET HIRCO. CAP. IX.

ORDINIS RATIO.

RECTA ratione oues ſequentur capræ, non tam quòd ferè ſimul paſcuntur, ſed quia etiam eaſdem quodammodo nobis vtilitates ſuppeditant, lac ſcilicet, & lanam (ita nunc vocare liceat) vt teſtatur Varro his verbis: *Vtilitas ex pecore duplex, vna eſt tonſura, quod oues, & capras detondent, aut vellunt: Altera, qua latiùs patet, eſt de lacte & caſeo, quam ſcriptores græci ſeparatim tyropœiam ap-* *Ordinis ratio.* *Vtilitas ex pecore quotuplex.*
B *pellauerunt, ac ſcripſerunt ea de re permulta.* Similiter Virgilius canit: *Lib. 3. Georgic.*

Hæ quoque non cura nobis leuiore tuendæ,
Nec minor vſus erit, quamuis Mileſia magno
Vellera mutentur, tyrios incocta rubores,
Denſior hinc ſoboles; hinc largi copia lactis.
Quo magis exhauſto ſpumauerit vbere mulctra
Læta magis preſſis manabunt vbera (flumina, vt habet Aldus) *mammis*
Nec minus interea barbas, incanaque menta
Cinyphij tondent hirci, ſetaſque comantes
Vſum in caſtrorum, & miſeris velamina nautis.

Sed de his tegumentis poſtea ſuo loco, vbi oſtendemus alia etiam veſtium genera hinc haberi. Aliàs item idem poeta poſt boum, & equorum curam, inquit: *Ibid.*

Superat pars altera curæ
Lanigeros agitare greges, hirtaſque capellas
C *Hinc labor, hinc laudes, fortes ſperate coloni.*

Quamuis autem pinguiſſimum lac ſit bubulum, ideoq; & butyro, & caſeo fertilius; Caprinus tamen caſeus Velabrenſis dictus, quòd fumo apud Romanos in Velabro condiretur, præ cæteris celebrabatur, vt notum eſt ex hoc Martialis: *Caprinus caſeus vbi optimus.*

Non quemcunque focum, nec fumum caſeus omnem,
Sed Velabrenſem, qui bibit, ipſe ſapit.

Legimus & apud Plinium: *Et caprarum gregibus ſua laus eſt, Agrigenti maximè eam augente gratiam fumo, qualis in ipſa vrbe conficitur, cunctis præferendus. Nam Galliarum ſapor, medicamenti vim obtinet.* Dat itidem capra hœdos, qui & bonitate, & ſalubritate carnis nulli penè cedit quadrupedi, hacque in parte, vt oui præferenda, ita è contrario agris multo eſt nocentior, quandoquidem vrit omnia, quæ morſu contingit, vnde lege locarionis fundi excipi ſolet, ne colonus capra natum in fundo paſceret, ideoque aſtrologi ita capras receperunt in cælum, vt extra limbum duodecim ſignorum, ceu noxium dentibus animal, excluſerint.

D ÆQVIVOCA, SYNONYMA, Etymologia.

CAPRAM dictam volunt, quaſi carpam, vnde ſcriptum ſit. Omnicarpæ capræ. Equidem Nonius capras à carpendis virgultis dictas eſſe ſcribit, ſicuti & Varro, & alicubi etiam Cicero. Cæterùm Feſtus capras ait à principio appellatas eſſe crepas, quòd cruribus crepent. Vtramque etymologiam ſuis lucubrationibus inſeruit Iſidorus inquiens, vel quòd carpant aſpera, vel à crepitu crurium, vnde eas crepas appellatas, quę ſunt agreſtes capræ. Cùm verò & domeſticæ ſint, & ſylueſtres, vtraſque caprigenum genus vocare licebit, tum ex Plauto dicente: *Caprigenum hominum non placet mihi, neque pantherinum genus:* & ex alijs, Pacuuio: *Quamuis caprigeno pecori grandior greſſio eſt;* Cornificio apud Macrobium: *Capra vnde dicta.* *In Epidico.*

Caprigenumque pecus nullo cuſtode, per herbas.

Theo-

Theodorus Gaza tamen caprarium genus dicere maluit. Contingit hic etiam, quod in boue, E
Aetas diſtincta. & oue, vt & pro ſexu, atque ætate nomen variet: Teſte enim Polluce, Homerus ouium, caprarumque ætas diſcernens προγόνους, μεσάτας, & ἕρσας nominauit. Sed hac de re ſuo quoquo loco. Capra communiter græcis ἀίξ, quæ vox apud eruditos omnes cum accentu acuto ſcribi reperitur, idque approbat Etymologus, ſolus Varinus multis in locis circumflectit. Apud poetas inuenitur etiam dici de maribus. Varinus: Καὶ ἔστιν αὐτοῖς ὄνομα κοινὸν τὸ αἴξ, ὡς ἔλαφος, ἄνθρωπος, ἵππος. Reperio ſimilitur apud Herodotum in Euterpe: σέβονται, inquit, δὲ πάντας τοὺς αἶγας οἱ Μενδήσιοι. Sic & apud Ariſtotelem duobus in locis: ἄγες αἰγὶ φυσῶντι τὸ πῦρ. Euſta-
3. de hiſtor. anim. & de gener. 4. thius autem vult artico more in maſculino genere vſurpari. Notandum interea αἶγες dici tam ἐρίφους, id eſt, recens natas capras, quàm χιμάρους, quæ ſunt anniculæ, vel mediæ ætatis, & adultas τράγους, licet τράγοι mares duntaxat appellentur: Super qua re conſulendus eſt Scholiaſtes
ἀίξ vox vnde ducta, & æquiuoca eius ſignificatio. Theocriti. Fieri autem αἴξ à verbo ἀίσσω, vt ſit primum ἄιξ, deinde per Synæreſin αἴξ. ἀίσσειν interpretantur ruere, ingruere, cum impetu ferri; itẽ erumpere, proſilire. Euſtathius vult apud Homerum eſſe feſtinare, & ῥᾳδίως ἀπιέναι; vtitur tamen & in alijs ſignificationibus, vt ait Hẽricus Stephanus. Cicero in hoc Homeri loco ταὶ δὲ σκιαὶ ἀίσσουσι interpretatur vagari, quod ma- F
xime placet, cùm per montes vagari caprarum naturæ præcipuè conueniat; ſicuti cum impetu feruntur, quæ ſylueſtres ſunt. Habet præterea αἴξ alia ſignificata, eſtque in primis Ariſtoteli,
Lib. 8. hiſt. cap. 3. auis quædam in aquis verſans eas tamen non intrãs, quam Theodorus Gaza capellam vocat, ita dicta à voce, quam ſimilem caprinæ edit, de qua conſule noſtræ ornithologiæ tomum tertium. Eſt & αἴξ fluuius quidam iuxta Seſtum, apud Herodotum libro 9. iuxta finem: ὑπὲρ αἰγὸς ποταμοῦ. Appellantur etiam doricè αἶγες magni fluctus, vt tradunt Suidas, & Varinus, atque hinc fortè Aegæum pelagus dictum eſt, de quo mox ſuo loco. Sed & αἴξ, ſeu capra oppidum in Marſis in acutis petris poſitum, vt ſcribit Niger in commento Geographiæ. Eſt & ſignum cæleſte αἴξ, ſiue capra dictum, Latini etiam hœdum vocant (differunt tamen) tempeſtatem ſignificans: vt indicat Horatius inquiens:

Deſiderantem quod ſatis eſt, neque
Tumultuoſum ſollicitat mare,
Nec ſaui Arcturi cadentis
Impetus, aut orientis hædi. G

Et rurſus: *ille nothis actus ad Oricum*
Ode 7. *Poſt inſana capra ſydera, frigidas*
Noctes non ſine multis
Inſomnis lachrymis agit.

1. Georgic. Idem tradit Vergilius:
Præterea tam ſunt Arcturi ſydera nobis,
Hædorumque dies ſeruandi, & lucidus anguis
Quàm quibus in patriam, ventoſa per æquora vectis
Pontus, & Oſtriferi fauces tentantur Abydi.

Lib. 9. Aen. Et rurſus: *tum ſcuta, cauæque*
Dant ſonitum afflictu galeæ. pugna aſpera ſurgit,
Quantus ab Occaſu veniens pluuialibus hædis
Verberat imber humum, &c.

1. de art. amand. Et Ouidius: H
Differ opus, tunc triſtis hyems, tunc pleiades inſtant,
Tunc & in æquorea mergitur hædus aqua.

Lib. 1. de triſtib. Eleg. 11. Quare & nimboſos hœdos vocat:
Sæpe ego nimboſis dubius iactabar ab hædis.
Dicuntur hœdi iſti à poetis Olenеum pecus, & capram oleneam vocat idem poeta:
Naſcitur Olenea ſignum pluuiale capella.
Et Strabo ſcribit αἶγας duas fuiſſe, vnam in Eubœa, alteram in Achaia, quo in loco Iupiter à capra lacte nutritus dicitur, & prope etiam Olenen, vnde Oleneam capellam dixere poetæ, vel
Lib. 5. ab Oleno Vulcani filio, cuius meminit Hyginus. Sic & Manilius canit:
Capra & hædi cæleſtia ſigna quando, & vbi oriantur.
ſurgentibus aſtris
Vltima lanigeri cùm pars excluditur orbi,
Quæ totum oſtendit terris, atque eruit vndis
Ex gelido ſtellata polo, quà dextera pars eſt,
Olenea ſeruans prægreſſos tollitur hædos,

offi-

A *Officio magni mater Iouis, illa tonanti*
Fundamenta dedit, pecuſque impleuit hiantis
Lacte ſuo, dedit & dignas ad fulmina vires.

De hac fabula, poſtmodum pluribus agemus. Seruius ait aurigę ſignum eſſe non longè à Septentrione, qui in manu ſiniſtra ferat hędos, in humeris caprã, Iouis altricem; oriri autem cum ſcorpio menſe Octobri, quod & Varro tradit, inquiens: Sunt duo hędi, & capra, non longè à tauro. Columella ait oriri hędos quinto calendas octobris Fauonio flante, nonnunquam Auſtro cum pluuia. Idem etiam alibi ſcribit, oriri eoſdem pridie nonas octobris veſpere; in ortu autem & occaſu tempeſtatem, pluuiamque facere. De hiſce ijſdem ſtellis Antonius Dulciatus in volumine de feſtis mobilibus hæc prodidit: In Erichthonij ſigno capra eſt, quam ille in humero portat, quæ & Iouem nutriuit. Item hędi eius filij, quos auriga in brachio portat. Habet ſtellã in capite vnam, in ſingulis humeris ſingulas. Sed ea eſt clarior, quæ eſt in ſiniſtro humero, & appellatur capra: In ſingulis genibus ſingulas, in dextera manu vnam, in ſiniſtra duas, & ſuper ipſo brachio ſtellas duas, quæ appellantur hœdi, ſuntque omnes ſimul decem. Eſt præ- *Capra meteorum.*
B terea capra calidæ euaporationis genus, quam latini ferè omnes ſequuti Albertum inde dictũ tradunt à ſimilitudine quam habet cum capra ſylueſtri quoad motum, quia capra ſylueſtris cùm mouetur, primò ſaltat, & deinde quieſcit, moxque iterum ſaltat, ac in iſtiuſmodi motu ſemper verſatur: euaporationem autem motus eius figuram oſtendere, quia ſeparatis cum conſtet partibus, quæ debeant in igneam conuerti ſubſtantiam, vbi prior accenditur, ſaltare videatur, mox altera, & ſic per ſucceſſionem: Quorum tamen opinio à nonnullis improbatur. Improbatur & Aucrois ſententia, qui capræ nomenclaturam huic impreſſioni inditam tradidit, propter ſimilitudinem quam habet cum capra, non quoad motum, ſed quo ad villos & fibras illas quas videtur perſimiles habere lanę ſeu potius villis caprarũ. Sic enim ab oue potius quàm à capra denominari debuerat. Buccaferrius noſter priuatim ab arunco, ideſt pilis illis, qui ſub mẽto ceu barba propendent, dictam arbitratur, quòd in hac impreſſione ignitæ quædam fibræ longæ ſimiliter eſſe videantur. *Lib. 1. Meteor.* Capram quoque hodie vocant machinam, teſte Gulielmo Philandro his verbis à Vitruuio delineatam, agente de ædium ſacrarum publicarumque operum machinationibus tractorijs. *Lib. 10. c. 2.* *Capra machina.* Tigna tria ad onerum magnitudinem ratione expediuntur, & à
C capite fibula coniuncta & in imo diuaricata erigũtur funibus in capitibus collocatis & ijs item circa diſpoſitis erecta retinetur. Alligatur in ſummo trochlea, quam etiam nõnulli rechamum vocant. In trochleam induntur orbiculi duo per axiculos duos verſationes habentes, per cuius orbiculum ſummum traijcitur ductarius funis: Deinde demittitur, & traducitur circa orbiculi imum trochleæ inferioris, & ita deſcendit ad inferiorem, & in foramine eius caput funis religatur. Altera pars funis refertur inter imas machinæ partes &c. Videndum nunquid ab hac machina nomen ducat tormenti illud genus, quo rei ſuſpenſi ex trochlea per brachia poſt tergus reuincta, natibus acuto aſſeri impinguntur. *Capra tormentum.* Sed ſynonyma proſequamur. Græcis nunc vulgò γίδα dicitur. Αἰγίδιον diminutiuum eſt apud Aelianum in epiſtolis. Heſychius, & Varinus ἀσίγγας interpretantur αἶγας, ἢ (aliis ἤγουν) ἀσρίγγας. βαιῶμφασαί αἶγες ἐν ἱερατικοῖς iuxta expoſitionem Heſychij. Βήκη eidem chimera eſt, forſan ὀνοματοπεποιημένως, & κατὰ μίμησιν τῆς φωνῆς, quam ἐν τῷ μηκᾶσθαι edit. βῆκα quoque παρὰ τὸ βῆ βῆ λέγειν, dicta ſunt τὰ πρόβατα, ideſt, oues, vt ex eodem Heſychio diximus, cui tamen βῆκα eſt etiam ἀνάδενδρας. Γύρκες eidem ſunt capræ feræ, vt & Varino, & ὑστριχίδες, ideſt, flagella ex ſetis ſuillis. Sed & apud
D Heſychium Γόρκες, τῶν δορκάδων ζῶον, ἔνιοι δὲ, ἡλικίαν ἐλάφου: ſecundum eundem κάπρα eſt Tyrrhenis αἴξ, ideſt, capra. Aliàs capra græcis porca eſt, vt caper, ſiue κάπρος ὗς ἄγριος, ideſt, aper, ſiue porcus ſylueſter. *Capra quid Græcis.* Apud dictum Heſychium κάρα αἴξ ἢ μέρος, πολλυφρόνιος ὑπὸ Γορτυνίων, ἄλλοι δὲ ἡ συκῆ. Ἴωνες τὰ πρόβατα, καὶ τὴν κεφαλὴν, ideſt, capra domeſtica, apud Gortynios ſignificat pecore diuitem, alijs verò ficus eſt: Iones oues, eo vocant nomine, & caput. Vox iſta Geſnero facta videtur ab Hebræorum Car, quo hircum appellant, hinc & κάραννος hœdus nimirũ dicitur, & καρανὼ τὴν αἶγα κρῆτες, ideſt, Cretenſes capram vocant καρανὼ, teſte Heſych. Κεράδας capras & oues fœmellas, quæ cornua, vt plurimùm habent, vocari Euſtathius annotat. Κηλάδες Heſychio, & Varino, αἶγες ſunt αἱ ἐν τῷ μετώπῳ σημεῖον ἔχουσαι τυλοειδὲς, ideſt, capræ in fronte ſignum habentes inſtar calli. Μήκλας Heſychius vertit αἶγας. Μῆλα verò græcis antiquis, Homero præſertim omnia pecora ſignificant, nam odyſſ. 17. procos mactantes facit μῆλα, qui non oues ſolùm mactabant, ſed omnes genus quadrupedum, ſues præpingues, capras, boues armentarios, & alia. Et alibi apud eundem legimus μῆλ' ὄιες, καὶ αἶγας ἰάνισκον. Sed de hac voce plura diximus in oue, quod pro ea frequentiùs accipiatur. Μαῖρα propriè capram ſignificat λευκομέλαιναν, ideſt, ex albo nigricantem, vt annotauit Cælius, qui & hoc nomine

mine Orionis canem fuiſſe tradit. Μηκάδες exponunt capras, quoniã μηκᾶν eſt more caprarum E
balare, vt mox ſuo loco dicetur. Μηκὰς capra eſt, quæ mulgetur. Heſychius enim μηκάδας dici
tradit τὰς ἀμελγομένας αἶγας; Apud Varinum ὀρυβάδες exponuntur αἱ αἶγες, fortè ſcribendum
ὀρειβάδες, nam hoc epitheto celebrantur feræ, per montes quæ vagantur, quamuis Heſychius,
prius ſpecialius ὀρειβάδων exponit νεβρῶν, ideſt, hinnulorum. Legitur tamen etiam apud eundẽ
ὀρυβάδες, & transfertur αἱ αἶγες, vbi requirente ordine literario, ὀρειβάδες reponi debet, teſte
Henrico Stephano. Ὕννη apud eundem Heſychium αἴξ, ὕννας verò ab eodem exponitur αἶξ
ἀγρία, capra agreſtis, ſeu fera. Aliàs ὕννη ipſi eſt τὸ τοῦ ἀρότρου σιδήριον τὸ τέμνον τὴν γῆν, ideſt, ara-
Lib. 2. tri ferrum, quo terra proſcinditur, quod aliàs ὕνις, ſiue ὕννις appellatur, teſte Polluce; Quid verò
Χίμαιρα. ſit ὕννος copioſè in equi hiſtoria eſt declaratum. Χίμαιρα ſecundum Etymologum, & Varinum
Χίμαρος. capella eſt hyeme nata, χειμὼν enim græcis hyems eſt, vel quæ vnam ſaltem ætatis hyemẽ ha-
beat. Heſychius χίμαιραν capram feram exponit; Χιμάρους verò hœdos hyeme natos. Alijs
χίμαρος ſimpliciter hircus eſt, quamuis ætate minor quàm τράγος, quo propriè nomine adul-
tos, & perfectos ætate mares intelligunt. Χίμαροι etiam ſunt torrentes, ſeu riui, qui hyeme, &
imbribus aucti, vel niuibus eo tempore collectis poſtmodum liquefactis, fluunt. Sed in hac ſi- F
gnificatione cum duplici ρ Geſnerus rectè meo iudicio ſcribendum monet, vt videlicet appa-
reat nomen eſſe compoſitum παρὰ τὸ χειμῶνος ῥεῖν. Profertur autem, inquit, χεῖμα quoque pro
χειμὼν, & plerique cùm torrentem ſignificat per ει ſcribunt. Poetæ producunt (quamquam
video grammaticos in Lexicis græcis alia quoque ab hyeme deducta vocabula per ι notare, vt
χιμάσω, χιμῶ, χιμάδιον, quæ ego per ει vſurpare malim) cùm caprarium genus per ι, poetę cor-
ripiunt, proinde in Lexicis Heſychij & Varini χίμαιρα rectè per ι ſcribitur, quamquam non ſuo
ordine inter vocabula, quæ ει diphtongum in prima ſyllaba habeut. Pro omni itaque caprario
genere, omni ætate, & vtroque ſexu χίμαρον grammatici interpretantur, cùm mediam ætatem
propriè ſolùm ſignificet; rectè tamen de vtroque ſexu vſurpari puto, vt etiam πρόγονοι quam-
uis hæc vox ab Homeri Scholiaſte fœmininis vocabulis exponitur πρόγονέστεραι, παλαιότεραι,
ἡ μεταγενέστεραι τῇ ἡλικίᾳ; & rectè quidem, cùm Homerus etiam eodem genere protulerit, &
mares totis relictos meminerit:

> ἐέργατο δ᾽ σηκοὶ
> Ἀρνῶν, ἠδ᾽ ἐρίφων, διακεκριμέναι δ᾽ ἔκαστα G
> Ἔρχατο. Χωρὶς μὲν πρόγονοι, χωρὶς δὲ μέτασσαι,
> Χωρὶς δ᾽ αὖθ᾽ ἕρσαι.

Etymologus χίμαρον hircũ exponit, & deriuat παρὰ τὸ χίω, τὸ πορεύομαι, ideſt, eo, vado. Rur-
ſus χίμαρος Varino capra eſt annicula, à tribus, aut quatuor menſibus vſque ad partu m, aitque
Chimæra. deinde αἶγα dici, aut χίμαιραν. Eſt & χίμαιρα, ſiue chimæra monſtrum quoddam, quod igniuo-
Lib. 2. mum fuiſſe fingunt, & à Bellerophonte confectũ, Lucretio teſte, à quo talis ei affingitur forma.
Lib. 5. *Prima leo, poſtrema draco, media ipſa chimæra.*
Odyſſ. ζ. ex Homero:

> Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα,

ideſt, capra. Grammatici exponunt Lyciæ montem eſſe, qui dies, noctesq; flammas eructarit:
in cuius cacumine habitarent leones, in medio verò propter paſcua, capræ, in radicibus ſerpen-
tes, ex Solino dicente: *Chimæra mons in Lycia nocturnis æſtibus fumidum exhalat, vnde fabula
triformis monſtri in vulgum data eſt, quod chimærã animal putauerint.* Et quoniam Bellerophõ
Glauci filius, eum montem habitabilem fecit, chimæram occidiſſe traditur. Plinius de ſemper H
ardentibus locis loquens cùm dixiſſet de Aethna; *flagrat*, inquit, *in Phaſelide mons chimæra, &
quidem immortali noctibus, ac diebus flamma, ignem eius accendi aqua, extingui verò terra,
aut fæno Gnidius Cteſias tradit.* Cæterùm monſtrum hoc poetarum Typhonis, & Gedrię fi-
liam fuiſſe fingunt. Heſiodus ex hydra natam affirmat. Meminit autem Seruius enarrans il-
Aen. 6. lud Virgilij: *Flammiſque armata chimæra.* Heſychius hanc chimæram triformem fuiſſe ſcribit,
ita, vt in medio caprina forma cõſtaret, caput verò poſterius draconis, anterius leonis cum ore
igniuomo haberet, ſed magis probantur qui imam ſolùm corporis partem ſerpentis ſpecie in
ea fuiſſe fingunt. Qui plura volet, adeat Varinum, authorem adagiorum, & Palæphatum in
Ἔζ. Bellerophonte. Ψίναθον Varinus, & Heſychius exponunt αἶγα ἀγρίαν. Apud Hebræos ez, ca-
pra, promiſcuigeneris eſt iuxta quoſdam, vt etiam marem in hoc genere contineat, & hœdum:
Verùm cùm hircum dicunt, ſolent vocare hircum caprarum, alioqui ez fœminino tantùm ge-
Eza. nere vſurpatur, nec dubium quin græci ſuum αἴξ hinc hauſerint. Chaldaicè capra eſt eza, Ara-
bicè ſchaah, perſicè buz. Numerorum 15. hircus caprarum ize dicitur, Arabicè, maez, Perſicè
buſan. Sarraceni capram vocant anſe, Germani geiſz, Belgæ geit, Angli à gote, Illyri koza,
Gal-

A Galli cheure, vel chieure, Itali nomen latinum ſeruant, vt & Hiſpani, ſed illi pleriſque in locis
p in u, hi verò p in b mutant. Mas, ſiue caprarum dux, vt loquitur Pollux, latinis hircus, *Hircus.*
ſecundum quoſdam ab hirſuto dictus, teſte Perotto, Sabinis fircus, græcè τράγος vocatur à vo- *Fircus.*
racitate, nam τρώγειν, & τραγεῖν, edere ſignificat, quæ voces, vt ait Varinus huius etymi au- Τράγος.
thor, durius quid, & aſperius ſonant, quàm φαγεῖν, vt τράγος etiam quàm φάγος. Ariſtophanes
in auibus, auium genera cognominat κοτινοτράγα, κριθοτράγα, & σπερμολόγα, quod oleaſtri
baccis, hordeo, & varijs ſeminibus veſcantur. Alij verò τράγον deducunt παρὰ τὸ τραχὺ δέρ-
μα ἔχειν, à pellis aſperitate: Alij ab aſperitate vocis: Alij ἀπὸ τοῦ τρέχειν, ideſt, currendo, vt tra-
dunt idem Varinus, Etymologus, & Suidas. Quia verò hoc genus animantis ſua natura potiſ-
ſimùm vbi in venerem prurit, & toto coitus tempore, peſſimè olet inde odor omnis olidus, &
quàm maximè fœtens græcis γράσος aliàs propriè dictus, & κινάβρα, τράγος, latinis ſimiliter
hircus, caper, & capra nuncupatur, qui rem veneream agunt, inquit Cælius, aut qui in ætate
ſunt, quæ ſufficiat veneri, malè olent, καὶ τοῦ καλουμένου τράγου ὄζουσι, ideſt, virus hirci reddunt:
hinc verbum τραγίζειν, ideſt, hircum olere. Antiqui noſtri, vt Cenſorinus ait, hirquitillare di- *Hirquitil-*
B xerunt, & quibus corpus ita olere incipiat, hirquitallos. Ariſtophanes verò in Acharnenſibus *lare.*
τραγάσαιον vocauit malè olentem, & alia fabula τραγομαχάλους eoſdem dicit. Eleganter Plau- *In mercato-*
tus de ſene libidinoſo: *Cùm ſis iam ętatis plenus, anima fœtida, ſenex hircoſus, tu oſculere mu-* *re.*
lierem? hoc eſt, hirci modo libidinoſus, & olidus: & rurſus in Muſtelaria: *Te Iupiter, Dijq; om-* *Satyr. 5.*
nes perdant, oboluiſti allium: germana illuuies, ruſticus, hircus, hara ſuis. ad hominem tranſtu-
lit immundum & libidinoſum. Sic & Perſius Centuriones hircoſos vocat, vt exponit etiam
Budæus, ruſticos, olidos, & omnis nitoris expertes. Et Martialis ſalsè de importunis baſiatori- *Lib. 12. epi-*
bus dicebat: *gr. 59.*

Te vicinia tota, te piloſus
Hircoſo premit oſculo colonus.

Apud eundem Plautum in fine Caſinæ, vbi dicitur: *Verùm qui non manibus clarè quantum po-*
terit, plauſerit, ei pro ſcorto ſupponetur hircus vnctus nautea: Interpretes, aiunt hircum quidem
ſua natura eſſe fætidiſſimum, ſed fætorem augeri, ſi vnctus ſit nautea, ideſt, aqua, inquiunt, fæ-
tida ex ſentina maris; mihi verò magis probaretur, vt nautea hic intelligatur ipſa libido, quia
C tempore libidinis hæc beſtia quàm maximè olida eſt. Nec diſplicet correctio Turnebi reſti- *Lib. 20. cap.*
tuentis ex ſcedis quibuſdam vetuſtiſſimis locum eiuſdem Comici in pſeudolo hunc: *Sed iſtic* *10.*
ſeruus ex Caryſto hic qui aduenit, quid ſapit? Ch. *Vſque à cunabulis.* Pro ſcilicet, *vſque à cuna-*
bulis legens hircum ab alis: ludit enim Comicus in verbo *ſapit* more ſuo, quod interdum ad ſa-
pientiam refertur, interdum ad odorem, vt apud Plinium, cùm dicuntur iucundiora vnguenta
eſſe, quæ terram ſapiunt, quàm quæ crocum. Apud Horatium: *Serm. 1. Sa-*

Paſtillos Ruffillus olet, Gorgonius hircum. *tyr. 2.*

Idem in libidinoſam Canidiam ſic ſcribit: *In Epod. od.*

Munera cur mihi, quidue tabellas *12.*
Mittis nec firmo iuueni, nec naris obeſę?
Namque ſagacius vnus odoror,
Polypus, an grauis hirſutis cubet hircus in alis,
Quàm canis acer, vbi lateat ſus:
Quis ſudor vietis, & quàm malus vndique membris
D *Creſcit odor, cùm pene ſoluto*
Indomitam properat rabiem ſedare &c.

Idem alibi inquit: *Lib. 1. epiſt.*

Sed nimis arcta premunt olida conuiuia capra. *5.*

quo loco quidam per olidas capras, ſcorta intelligi volunt, quod mihi non videtur, tum quod
hæc epanorthoſis ſubſeruiat ingenio Torquati gaudentis non immodico ſumptu, ſed amicis
fidis, taciturnis, & paribus, tum quòd ſermone benigno cum eo velit proferre noctem, quod in-
ter ſcorta quàm poſſit fieri, commodè ſcilicet, nemo non intelligit. Catullus in Rufum:

Ludit te quędam mala fabula, qua tibi fertur
Valle ſub alarum trux habitare caper.

Idem ad Virronem:

Si cui Virro homini ſacer alarum obſtitit hircus.

Apud Vlpianum in L *qui clauum.* Trebatius ait, *non eſſe morboſum os alicui olere veluti hirco-*
ſum, Strabonem: hoc enim ex ingluuie oris accidere: Budæus in doctiſſimis ſuis annotationibus
in Pandectas hunc locum haud dubiè deprauatum eſſe exiſtimat, vel mutilatum potius, quid
enim

Digitized by Google

enim Straboni, inquit, cum hircoſo? aut quid ingluuies ad oculos diſtortos attinet? Hircus fœtor eſt alarum, quem Plinius alarum graueolentiam appellat, & aliquādo virus alarum à Græcis itidem τράγος dicitur: vnde τραγίζοντες pueri ab Ariſtotele dici putantur ab alarum odore, qui hircientes cùm pubeſcentes venerem agnoſcere incipiunt, & vocem in ſonum aſperiorem inæquabilioremque mutare, neque enim, inquit, acuta præterea vox eſt, neque grauis, neque tota æquabilis, ſed ſimilis fidibus incontentis, & aſpetis, ὁμοία φαινομένη ταῖς παρατενυρισμέναις, καὶ τραχείαις χορδαῖς, ὃ τραγίζειν καλοῦσι. Alex. tamen probl. lib. 1. τραγῶντας eos vocat; metaph. (vt ipſe inquit) ab hircorum voce ducta propter arteriæ aſperitatem. Tantum Budęus. Cæterùm Ioſephus Scaliger apud Vlpianum ἀναμφισβήτως legit pro ſtrabonem, raponem, & pro hircoſum, lurcoſum, aitque ingluuiem à Trebatio vocari τὴν ἀδηφαγίαν, ex qua, inquit, oris graueolentia conflatur, vt in leone notat Ariſtoteles: Ait tamen hircoſum etiam defendi poſſe, & eſſe hircoſum, cui os ex fœda, & deteſtabili libidine olet. Eiuſmodi enim, inquit, vocabantur hirci. Catullus, E

Hirci qui dicti.

Et putare cæteros hircos.

Et in dicto Attellanæ *hircus vetulus naturam capreis ligurit*: Quo fœditas oris hirſuto, & olido ſeni Tiberio exprobrata eſt. Item dicebantur ſpurci, & ſpurco ore græcè ἀσελγεῖς; & illi, qui hoc patiebantur dicebantur λίπτειν, latinè glubere. Catullus: *Glubit magnanimos Remi nepotes.* Budæus aliter interpretatur, ſed pace tanti viri dixerim, perperã. Hęc latius à nobis dicta ſunto, vt totũ Vlpiani iocum illuſtraremus, quia maximus vir non ſatis dignè ſe explicare potuit. Eſt verò tragus non ſolùm fœtor ille ſub alis, ſed etiam pilus ille, in quo odor habet ſuam ſedem, vtunturque etiam Latini poetæ eadem voce. Martialis in pædiconem maſturbantem: F

Lib. 11.

inguina ſaltem
Parce fututrici ſollicitare manu:
Lauibus in pueris plus hæc quàm mentula, peccat,
Et faciunt digiti præcipitantque virum.
Inde tragus, celereſque pili, mirandaque matri
Barba, nec in clara balnea luce placent.

Satyri cur tragi dicti. *Athen. Dei princip.* *Tragus piſcis.* *7. hiſt. 30.*

Τράγους porrò, ideſt, hircos aliqui Satyros vocarunt, vt Heſychius, & Varinus annotarunt, eò quod hircorum aures habeant, ſed quid ſi inde tragos dictos eſſe iudicemus, quòd ſimiliter ac hoc genus animantium libidine ſint famoſi, ſimiliter etiam biſulci. Athenæo etiam eſt piſcis nomen agenti de exocœto, ſiue de Adoni, hunc enim ὁμοιότατον eſſe ait τῷ καλουμένῳ τράγῳ ἰχθυδίῳ, hoc eſt, piſculo, quem hircum vocant. Dalechampius in margine exponit mœnam, quam ſcilicet Ariſtoteles hircum vocari ſcribit his verbis interprete Gaza: Alec, ſiue męna vtero grauis melior eſt, forma rotundior fœmina, porrectior mare, & latior. Euenit vt cùm fœtu impleri fœmina incipit, maris color in nigrorem pluriſque varietatis mutetur, & caro deterrima cibo efficiatur, vocantur à nonnullis per id tempus hirci. Cæterùm an Clearchus Solenſis apud Athenæum eundem cum mæna piſcem intellexerit, quæri, inquit Caſaubonus, poteſt: placet enim doctis viris τράγον hic eſſe gobionem nigrum, non Ariſtoteleum τράγον, ſed cùm ἰχθύδιον hircum Clearchus appellet, mœnam potiùs quàm Gobionem, niſi fallor, deſignat; eſt enim mæna reuera piſciculus gobione minor. Accedit quòd Clearchus Ariſtotelis fuit diſcipulus inter primos, & γνησιώτατος: à quo didicerat, & res, & proprias rerum appellationes. Tantũ Caſaubonus. Sed cùm deſcribatur ſimilis exocœto, niſi quòd partẽ ſub gula nigricantẽ habeat, vnde τραγοπώγωνα vocent, Hermolaus alium à mæna eſſe arbitratur. Eſt verò etiam τράγος conchæ genus, vt docet Feſtus mali ſaporis, vnde cauſa nominis intelligitur. Eſt item intra aures neruus nomine τράγος, referente Cælio, è regione cuius eſt, quem vocant ἀντίτραγον. Sed Henricus Stephanus citans teſtimonium Pollucis τράγον vocari ait in cauitate auris eam partem, quę ſub extremitate temporum ſuperaſſurgit in interiorem neruum, eique oppoſitam partem vocari ἀντίτραγον. Ruſum Epheſium verò τράγον collocare παρὰ τὸ πέρας τοῦ κροτάφου. Idem Cælius ait τράγον vocari græcis in vitibus cauſationem, vbi flatu graſſante decutiuntur germina, hirculum, inquit, queas latinè nuncupare; Alij ſic vocant, ſiue importuno vento germina à vitibus abſcindantur, ſiue cultorum imperitia oblædantur, vt Hermolaus in corollario in 5. Dioſcoridis, vbi tanquam diuerſa vitis vitia hircum, & hirceſcere videtur accipere, cùm vnum ſit: Et cùm infęcundæ fiunt vites, hirceſcere dici ait, cùm hoc non ſimpliciter, ſed adiecta cauſa nimiæ vbertatis proferendum ſit. Articulationem, inquit Carolus Stephanus, eleganti vocabulo vocauit Gaza, quòd vitis in ipſo articulo potiſſimùm lædatur. Inde verò hirceſcere, ſiue hircire dicuntur vites ab antiquis ſcriptoribus cùm infæcundæ propter articulationes oblæſas redduntur: quoniam hircus animal, vt inquit Ariſtoteles, pinguedine ſteri-leſcit. G H

Lib. 2. *Antitragus.* *Tragus qd in vitibus.* *Cap. 1.* *Articulatio.*

A leſcit. Hæc Carolus Stephanus. Theophraſti ſuper hac re verba ſunt: Ἐξ ὑπερβολῆς δὲ, *Lib. 5. de*
καὶ τὸ τραγᾶν τῆς ἀμπέλου, καὶ ὅσοις ἄλλοις ἀκαρπεῖν συμβαίνει διὰ τὴν εὐβλαστίαν. hoc eſt, vt *cauſ. plant.*
Gaza transfert: Articulatio quoque vitis nimietati prorſus tribuitur, & quæcunque fru- *cap. 12.*
ctificare nequeant propter luxuriam germinis, eodem proculdubio pertinent. Adſcribit ,,
ibidem ſtatim huius vitij remedia, & mox capit. 13. eiuſdem cauſas, vbi Gaza ſic vetrit:
Vitis autem articulatio venit, aut flatu ablatis germinibus, aut imperitia culturæ conciſis, ,,
aut tertio in ſupinum exciſis. Sic enim humor largiùs collectus, vehementer ad germinan- ,,
dum excurrit, ita vt nihil queat fructificare. Cæterùm ſuſpicetur ſanè aliquis, inquit Geſ- *Vites hircu-*
nerus, in duobus his locis, non articulatio, ſed hirculatio ab interprete primùm eſſe ſcriptum, *lata.*
cùm hoc vocabulum græco reſpondeat, & eiuſdem operis libro 1. in fine capitis 21. hir-
culatæ vites ab eo reddantur, vbi græcè ἀμπέλους τραγώσας legimus. Erineon, ideſt, ca-
prificum, (quamuis id neget Cælius ſui generis haberi inquiens, à Dorica ciuitate ſic nun-
cupatam, ex Lycophronis interprete) vt ex Pauſaniæ theſauris, etiam Cælius annotauit,
percipi licet græcorum nonnulli olynthum dicunt, tragum autem Meſſenij: id quod ſym-
B bolicè ſignificauit Apollo Ariſtomeni, & Theoclo vati de ſalute conſultantibus, re-
ſpondens:

> Ἔστι τράγος Πίνησι. Νέδης ἑλικόῤῥοον ὕδωρ
> οὐκ ἔτι Μεσσήνην ῥύομαι. σχεδόθεν γὰρ ὄλεθρος. ideſt,
> *Ipſe, Nedes dum hircus bibat alta fluenta, nec vltra,*
> *Meſſenen ſeruo: propè enim inſtant triſtia fata.*

Erat autem Neda fluuius, inquit Cælius, cuius viſuntur fontes in Lycæo monte. Tragus
verò non hircus intelligebatur, ſed Erineos arbor in aquam Nedæ prona, ac folijs humorem *Tragus vbi*
quodammodo hauriens, vnde à Theoclo coniectatum ingruere Meſſenijs fatale malum. Hu- *dicatur fi-*
ius Meſſeniorum hiſtoriæ meminit etiam Suidas in τράγος. Sed vt clariùs oraculum in- *cus.*
telligatur, non erit præter noſtrum inſtitutum Pauſaniæ verba recitare: Meſſenijs Ira vrbe ,,
eiectis nouas ſedes quærere coactis, quæ de ſalutis ratione poſt cladem ad Foſſam acceptam ,,
ſciſcitantibus Ariſtomeni, & Theoclo Delphicus Apollo reſponſa dederat, ipſo rei euentu ,,
comprobata ſunt. His autem verſibus reſpondit fatidica virgo (verſus iam citauimus) ac ,,
C tum illi quidem capti ambiguis verbis prouidendum ſibi putarunt, ne hirci de Neda pota-
rent. Aliud verò longè innuerat Deus, quod fuit huiuſmodi: Τὸ δένδρον τὸν ἐρινεὸν, εἰσὶν Ἑλ-
λήνων οἳ καλοῦσιν ὄλυνθον, Μεσσήνιοι δὲ αὐτοὶ τράγον. τότε οὖν πρὸς τῇ Νέδᾳ πεφυκὼς ἐρινεὸς, οὐκ
ἐς εὐθὺ ηὔξετο. Ἀλλὰ ἐς τὸ ῥεῦμα ἐπέστρεφε, καὶ τοῦ ὕδατος ἄκροις τοῖς φύλλοις ἐπέψαυε. ideſt,
vt vertit Guilielmus Xylander, Caprifici ſtirpem è græcis pleriſque olynthon, Meſſenij ,,
ipſi caprum nominant. Eo quidem tempore caprificus fortè in ripa Nedæ enata cùm ,,
non in ſublime ſe creſcens erexiſſet, ſed in amnem prona inclinaſſet, extremis iam fron- ,,
dibus aquam contingebat. Id Theoclus vates conſpicatus argutè coniecit illam capri- ,,
fici plantam hircum eſſe, qui de Neda, ſicuti Pythia prædixerat, biberet, ac iam fatale ,,
Meſſenijs exitium imminere. Eſt item τράγος tritici, ſiue frumenti genus, quod ob va- *Triticum*
rias huius vocabuli æquiuocationes σιτώδη, ideſt, frumentaceum cognominant, de quo *tragus di-*
ſic Dioſcorides: Τράγος τὸ σχῆμα μὲν παραπλησίως τῷ χόνδρῳ ἔοικεν. Ἀτροφώτερος δὲ πα- *ctum.*
ραπολὺ ζειᾶς, διὰ τὸ πολὺ ἔχειν τὸ ἀχυρῶδες. Ideſt, vt vertit Ruellius: Tragos quandam *Lib. 2. cap.*
halicæ frugis figuram gerit: multò minus, quàm Zea nutrit, quòd multum aceris ha- *115.*
D beat. Similiter vertit Cornarius, Marcellus verò pro chondro reddidit far. Andreas ,,
Matthiolus noſtra ætate in Italia prouenire negat, & quoniam Plinius ex Oriente pere- *Lib. 17. cap.*
grinum nobis inuectum fuiſſe ſcribit, mirum quidem non eſſe, ſi tam longo tempotis tra- *10.*
ctu relicto Italico cultu in proprium redierit ſolum. Interpretatur tamen Arabicè ſult, ger- *Lib. 1. de*
manicè hammel corn, gallicè duble turguet. Galenus de trago frumento à Dioſcoride *alim. fac.*
dicta repetit; addit verò ex ſplendida, & nobili ſiligine, ſeu olyra, vt decet excortica- *Tragus ar-*
ta, tragon confici, cuius pleriſque ſit vſus. Primùm in aqua coqui, mox effuſa priore *tificialis.*
aqua, mulſum, ſapam, vel paſſum infundi, demum pineæ nuces aqua præmaceratas, do-
nec intumeſcant, ſuperinijci. Rembertus Dodonæus etiam tragon rem factitiam eſſe tra-
dit in epiſtola de trago, & à chondro tantùm differre, quantum olyra à Zea diſcrepat:
Nam veluti chondrus ex Zea, ita tragum ex olyra confici, cuius euidentiſſimum teſti-
monium Galenus, inquit, exhibet; Recitat autem ea Galeni verba, quæ iam citauimus, ad-
ditque Geoponica Conſtantino Cæſari olim dicata, idem atteſtari, cùm in eiſdem tragi *Lib. 3. de*
præparandi ratio hunc in modum habeatur: Τὸν Ἀλεξάνδρινον λεγόμενον σῖτον βρεκτέον, *agricult.*
καὶ πτιστέον καὶ ξηραντέον ἐν ἡλίῳ θερμῷ, εἶτα αὖθις τὰ αὐτὰ ποιητέον, ἄχρις οὗ ὅλοι ὑμένες τοῦ σίτου,

„ καὶ τὸ ἰνῶδες ἀποπίσῃ, ὅυτω τι ξηραίνειν, καὶ ἀποθετέον τὸν τράγον, ἐκ τῆς εὐγενοῦς ὀλύρας, ideſt, E
„ vt vertit idē Dodonæus: Frumentum Alexandrinum dictum maceratur, decorticaturq;, & in
„ ſole calido ſiccatur: deinde idem rurſum fit, donec & pelliculæ, & quicquid fibroſum eſt in
„ frumento, delabatur, atque ſic ſiccandus, & reponendus tragus ex generoſa olyra eſt. Ne-
Lib. 18. c. 7. gat verò etiam Dodonæus vllum eſſe naturale frumenti genus, quod propriè tragus dici-
tur, quamuis Plinius id indicare videatur, maioris faciens authoritatem præcitatam Gale-
ni, eoque magis, cùm & ipſe Plinius, ex tritici ſemine eodem, quo ptiſana modo, tragum,
in Aegypto, & Campania fieri ſcribit. Cæterùm quod hic à Plinio tragus dicatur ex tritici
ſemine fieri, aut à Conſtantino ex frumento Alexandrino, nihil pugnare putat cum his, quæ
diximus, quoniam olyra, quæ Dioſcoride teſte, Zeæ quædam ſpecies eſt, à latinis arinca
nuncupata, ex tritici quoque generibus eſt: Triticum enim, inquit, ſubinde generaliter, vt
apud Iuriſconſultos, ſumitur pro quouis cereali ſemine, quod in panes cogitur. Eadem ve-
rò & frumentum Alexandrinum non impropriè nuncupatur: In Aegypto enim, cuius ca-
put, & metropolis Alexandria eſt, olyræ facilis, & fertilis, vt Plinius inquit, prouentus
eſt, & zea eo loci, nec non far, eodem authore, citiſſimè in eam conuertuntur. Rem igi- F
tur fictitiam tragum eſſe exiſtimat, chondro ſubſtantiæ ratione propinquum, quandam
eius ſimilitudinem, & figuram gerentem, vt Dioſcorides ait. Atque hæc eſt ſententia Do-
Lib. 1. de donæi. Hieronymus Tragus, tragum frumentaceum Dioſcoridis, interpretatur farris ge-
alim. fac. nus, quod Columella verriculum album appellarit: Ipſe germanicum ei fingit, Teutſchen-
Lib. 2. c. 23. reiſz, ideſt, oryza germanica, quod oryzæ inſtar grana eius cum lacte coquantur: Hordeo,
inquit, perſimile eſt, quoad omnia, vegetius tamen, & candidius, vere ſeritur. Ego
iſthæc in frumentorum hiſtoria diligentius ventilato, hoc tantùm nunc afferens in præſen-
tiarum, videri mihi genus hoc frumenti, tragos appellari græcis, vel παρὰ τὴν τραχύτη-
τα (vnde & ipſum animal τράγον deducunt grammatici quidam) quod aſperius ſit, &
multum furfuroſi recrementi habeat, plus nempe quàm zea, vt Galenus, & Dioſcori-
des ſcribunt, niſi quis ad ariſtarum aſperitatem referre malit: vel παρὰ τὸ τραγεῖν, hoc
eſt, ab edendo, cùm non ſolùm grana per ſe ad panificium molantur, & integrè, aut modi-
cè fracta cum iure aliquo decoquantur, ſed inſuper ſui generis cibarium ex eis fiat, vt ex
Tragus maritimus. Galeno iam retuli. Longè ab hoc Trago cereali differt τράγος naſcens maximè in mariti- G
mis, aliquibus σκορπίον, alijs τράγανος, teſte Dioſcoride, nuncupatus, herba ſcilicet pal-
Lib. 4. c. 51. mum alta, aut amplior, fruticoſa, humilis, oblonga, ſine folijs, puſillis, circa ramos aci-
Scorpius. nis, rufis, multis, magnitudine tritici acuto cacumine, guſtu multum adſtringente, cuius
racemorum acini decem ex vino poti cœliacis, & fæminis fluxione vuluæ laborantibus au-
xiliantur. Plinius bis eius meminit: primò lib. 13. capitulo 21. *tragum & Aſia fert,* (vbi
tamen vulgati codices tragium habent) *ſiue ſcorpionem, veprem ſine folijs, racemis ruben-
tibus ad medicinæ vſum;* Secundò lib. 27. cap. 13. *Eſt & alia herba tragos, quam aliqui
ſcorpium vocant, ſemipedem alta, fruticoſa, ſine folijs, puſillis racemis rubentibus, grano
tritici, acuto cacumine, & ipſa in maritimis naſcens.* Eruditi hunc quoque tragum non
ab hirci aut odore, aut aliqua alia ſimilitudine, ſed ἀπὸ τοῦ τρώγειν, ideſt, comedendo dici
rentur, ideoque etiam τράγανον quaſi τρώγανον vocari Dioſcoridi, quomodo & τραγήμα-
τα bellaria dicuntur latinis. Pro hac herba eruditiores herbarij eam exhibent, quam alij,
Vua marina. quia vuæ ferè modo racemos fert, vuam marinam nuncupant. Cluſius verò, polygonum
quartum maius Plinij eſſe arbitratur; alij Bellonium ſecuti ad androſacen, alij ad Cro- H
ton Nicandri, alij denique ad Plinij ephedran referunt, vt annotauit Caſpar Bauhinus
in ſuo Matthiolo, qui (Matthiolus) equiſeti quarti nomine exprimere voluiſſe videtur,
herba eſt maritima in arenoſis tumulis, & littoribus proueniens, fluctus maris allidi, &
obrui ſolitis, radice craſſa, lignoſa, longa, cortice fuſco veſtita, folijs nullis, ramulis
quàm plurimis, palma altioribus, geniſtæ modo læuibus, & gracilibus, inſtar equiſe-
ti geniculatis, cacumine pungentibus, adnatis multis, vertice quoque ſubulæ inſtar tra-
ctantium manus perfodientibus, flore minutulo, candido, in oblongum ſertum coaceruato,
ſemine grano tritici magnitudine pari, anguloſo, principio rufo, poſtea nigreſcente, in ſin-
Kali ſpinoſum. gulis loculis herbaceis gemino, pediculo ad ramulorum alas ſubnixis, guſtu aſtringente.
Matthiolus verò pro iſtiuſmodi trago eam expreſſit maritimam ſimiliter herbam, quam
Tragus ſiue hirculus nardi genus. alij kali ſpinoſum vocant. Guilandinus drypin Theophraſti eſſe iudicauit, ille verò vt
ad tragum Dioſcoridis referret, omnibus ſuis folijs planè ſpoliauit. Iam verò τράγος
paruum etiam herbæ genus eſt, quod, vt ait Plinius, cum gallico nardo ſemper naſcitur
(hirculum vocat) à grauitate odoris, & ſimilitudine, qua maximè adulteratur, ſic dictum.

Diſtat

A Diſtat quòd ſine cauliculo eſt, & quòd minoribus folijs, quòdque radicis, neque amaræ, neque odoratæ. Dioſcorides verò diſcerni docet, quòd candidius ſit, & folijs minus oblongis. Idem de Sampharitica nardo ſcribit, καυλὸν, ἔσθ' ὅτι μέσον ἔχουσα, ὑπερτραγίζοντα τῇ ὀσμῇ, ideſt, caulem aliquando medium ex ſe mittens, odore ſupra modum hircino. Huius hirculi iconem ſtirpium exoticarum peritiſſimo Carolo Cluſio debemus, qui hunc nactus inter ſpicæ celticæ faſciculos poſteritati ſcitè patefecit in ſuis è Garcia Luſitano Medico verſionibus. Plantula eſt, inquit hic, nardo Celticæ ſimilis, candidior tamen, & veluti ex viridi cinerea, ſine cauliculo, minoribus, breuioribuſq; folijs, villoſa admodum ſecundum radicem, & nigricans, nulla odoris iucunditate. Folia præmanſa nullum aromaticum ſaporem reddunt, ſed lenta, & viſcida ſunt, cum nardi Celticæ folia, & calida ſint, cum aliqua tamen adſtrictione, & odore, ſaporeque iucunda. Eſt denique τράγος in herbarum genere apud *Lib. 5. hiſt.* Ariſtotelem ſpongia quædam durior, aſperiorque, nimirum παρὰ τὴν τραχύτητα, hoc eſt, ab *cap. 16.* aſperitate deflexa voce, vt ait Hermolaus: Verba philoſophi ſunt: Ἔστι δὲ τῶν σπόγγων τρία *Tragus ſpongia genus.* γένη. οἱ μὲν, μανοὶ, οἱ δὲ, πυκνοί. τρίτος δ', ὃν καλοῦσιν Ἀχίλλειον, λεπτότατος, καὶ πυκνότατος,
B τῶν δὲ πυκνῶν οἱ σκληροὶ σφόδρα, καὶ τραχεῖς τράγοι καλοῦνται. Plinius breuiter ſic tranſtulit: *Spongiarum tria genera accipimus. ſpiſſum, ac pradurum, & aſperum, τράγος id vocatur. minus ſpiſſum, & mollius, manon; tenue, denſumque ex quo penicilli, Achilleon.* *Lib. 9. c. 45.* Meminit & *Lib. 31. cap. 21.* aliàs, inquiens; *E maribus duriores alias quas appellant tragos, tenuiſſimis fiſtulis, atque denſiſſimis:* quo loco tranſtuliſſe videtur Dioſcoridem, qui ſpongias in mares, & fæminas di- *Lib. 5. cap. 138.* ſtinguens ait; τῶν δὲ σπόγγων τοὺς μὲν ἄρρενας ἐκάλεσαν τινές λεπτοτρήτους, καὶ πυκνοὺς ὄντας. ὧν τοὺς σκληροτέρους τράγους ὠνόμασαν τὰς δὲ, θήλεις οἱ ἐναντίως τοῖς προειρημένοις διάκεινται, ideſt, è ſpongijs alias mares appellauere, tenui fiſtula, ſpiſſas; quarum duriores tragos nominarunt. Fæminas autem quæ contrarias dotes habent. Poſtremò τράγοι nominantur na- *Tragus nauis.* ues, quarum tutela hirci capite inſignita eſt, vt κριὸς, quæ ariete, vt Pollux annotat, qui ταῦρον quo Europa vecta fuiſſe narratur, ſimiliter exiſtimat fuiſſe nauem, quæ tauri inſigne gereret, vt Centaurus quoque Virgiliana. Idem cenſent Cælius, & Bayſſius. Plures τοῦ τράγου ſignificationes non reperio. Αἰγίσκος Heſychio, & Varino exponitur capra caſtrata, vel caper fortè, quem ἴξαλον aliqui, inquiunt, vocant, de quo vocabulo poſtea ſuo loco.
C Eidem Varino ἄρθιος hircus eſt. Γεγιώτας vterque interpretatur mullos, vel hircum. Κάπρος etſi propriè ſit ὗς ἄγριος, ideſt, ſus ſylueſtris, nec non etiam piſcis, eſt tamen vbi caprum, ſiue hircum ſignificat, ſicut in hoc Strabonis loco paulo ante finem libri 4. Φησὶ δὲ Πολύβιος, καὶ ἰδιομορφόν τι ζῷον γεννᾶσθαι ἐν ταῖς Ἄλπεσιν ἐλαφοειδὲς τὸ σχῆμα, πλὴν αὐχένος, καὶ τριχώματος, ταῦτα δὲ ἐοικέναι κάπρῳ. Ὑπὸ δὲ τῷ γενείῳ πυρῆνα ἴσχειν ὅσον σπιθαμιαῖον ἀκρόκομον, hoc eſt, habent Alpes, vt Polybius tradidit, peculiaris formæ belluam ſpecie ſimilem ceruo, ceruice, & villis exceptis, quibus caprum refert, geritque ſub mento aruncum dodrantalem. Apparet itaque manifeſtò Strabonem vel Polybium κάπρον pro τράγον poſuiſſe. Et apud A- *Lib. 7.* thenæum vbi ex Archeſtrato κάπρος celebratur ex Ambracia, doctiſſimus Mercurialis non pi- *Lib. 1. var.* ſcem, vt cæteri eruditiores, intelligi arbitratur, ſed hœdum, ea perſuaſione (vtor ipſius ver- *lect. c. 25.* bis) potiſſimùm adductus, quod ſi pro capro piſcem intelligamus, ſequetur veteres nulla Ro- *Mercurialis error.* mam aliunde aduecta quadrupedia in pretio habuiſſe: Quando à Gellio nullius alterius, ſed auium, piſcium, & pomorum tantummodo mentio fit, quod tamen ex eo falſum pro- *2. de re ruſt.* batur, quoniam Varro ſcribit multos Romæ capras ex Melia inſula habuiſſe, quod ibi ma- *Lib. 2. pædag. c. 1.*
D ximos, & pulcherrimos hœdos fieri exiſtimaretur: à Clemente quoque Alexandrino, & à Polluce hœdi Medici omnibus alijs præferuntur. Cæterùm cùm totus liber ſeptimus, in quo locus iſte Archeſtrati continetur, opſonijs, ſiue piſcibus ſit dedicatus, authorque manifeſtè ex Ariſtotele caprum piſcem leuem, acus modo eſſe dicat, ego ab aliorum ſenten- *Aper ſiue caper piſcis.* tia non recedam, qui κάπρον hic aprum reddiderunt. Verſus Archeſtrati ſunt:

Αὐτὰρ ἐς Ἀμβρακίαν ἐλθὼν εὐδαίμονα χώραν,
Τὸν κάπρον γ' ἂν ἐσίδῃς ὠνοῦ, καὶ μὴ καταλείπε,
Κἂν ἰσόχρυσος ἔῃ. μή σοι νέμεσις καταπνεύσῃ
Δεινὴ ἀπ' ἀθανάτων. τὸ γάρ ἐστιν νέκταρος ἄνθος.
Τούτου δ' οὐ θέμις ἐστὶ φαγεῖν θνητοῖσιν ἅπασιν,
Οὐδ' ἐσιδεῖν ἔσσοισιν, ὅσοι μὴ πλεκτὸν ὕφασμα
Σχοίνου ἑλειοτρόφου κοῖλον χείρεσσιν ἔχοντες
Εἰώθασι δονεῖν ψήφους αἴθοντι λογισμῷ.
Ἄρθρον μηλείων ἐπὶ γῆν δωρήματα βάλλων.

Ideſt. *Ambracia beatam in regionem ſi te conferas,* E
Aprumque videas, eum mercare, ac inemptum ne relinque,
Vel ſi auri tantum res pendendum ſit, aſſlatu ne te Nemeſis deturbet
Irata, & infeſta Dea: is enim flos nectaris eſt:
Nec eninis mortalium fas eo veſci,
Atque adeo ne oculis quidem intueri, præſertim ijs qui plicatum textum
Iunci paludis alumni, manibus cauis tenentes,
Maris calculos commouere non ſolent, famelica vita ratione
Cuilli ſtercoris excrementa terra inijcientes.

Negar poeta hunc aprum piſcem ob ſummam præſtantiam ipſius & precium par ab alijs poſſe emi, quàm ab eo genere hominum, quos luculentis verſibus deſcribit. Quinam igitur illi homines ſunt? Dalechampius piſcatores putauit intelligi: At Iſaacus Caſaubonus in ſuis animaduerſionibus trapezitam, & multinumum menſarium: nimis enim abſurdum eſſe ait, aut dicere, aut exiſtimare, optimos, & precij maximi piſces non ab alijs quam à piſcatoribus eſitari. Quis neſcit genus id hominum non ſibi, ſed beatoribus maria ſcrutari? Sed virum doctum F
(Dalechampium) deceperunt illa verba πλέκτον ὕφασμα χοίνυ ἐλειοτρόφυ: quibus naſſam putauit deſcribi, cùm poeta vas intelligat è iunco, aut ſparto texi ſolitum ad maioris pecuniæ ſummas capiendas. Latini fiſcos vocant κυρίως. Aſcanius, *Sporta, ſportula, ſportellæ, nummum ſunt receptacula: Et ſacci, ſacculi, ſacelli, & crumenæ, & vellerea, & ſcortea, & mantica, & marſupia: ita fiſci, fiſcina, fiſcella, ſpartia ſunt vtenſilia ad maioris ſumma pecunias capiendas.* In veteribus gloſſis fiſcus vertitur κύρτος ἁλιευτικὸς: quia & naſſa & fiſcus, in quo pecunia continebatur viminea opera erant. In tertio horum verſuum κοῖλον ſcribendum, non κοίλυ, iungendum enim cum ὕφασμα. Fiſci capacitatem hoc verbo deſignat, ait εἰώθασι δονεῖν ψήφυς αἴθωνι λογισμῷ, ideſt, qui ſolent tractare calculos ardente animo; elegantiſſimum eſt δονεῖν ψήφυς, agitare ſic calculos, vt tinniant: par elegantia in illis αἴθον λογισμὸς ad declarandum vehemens ſtudium, & ardens argentarij rationes putantis, aut pecuniam ſolicitè ſpectantis metu fraudis. In fine huius verſus ponenda στιγμὴ τελεία: nam quæ ſequuntur, ἄρθρων μηλείων ἐπὶ γῆν δωρήματα βάλλειν, non pendent ex ſuperioribus, ſed ex ſe ſunt apta. Ait poeta eam eſſe piſcis huius præſtantiam; vt quando eius copia eſt, carnes ouinas, G
agninas, & veruecinas (quamquam harum Græcis rarior vſus) aſpernari oporteat. Lego autem βάλλειν pro βάλλε proijce: aut δεῖ βάλλειν oportet humum deijcere. Non aliter legit breuiator. Ἄρθρα μήλεια, quæſo quid ſunt aliud, quàm artus pecudum, quæ μῆλα græcis dicuntur? Ait autem δωρήματα ἄρθρων μηλείων, vt hoc ſignificet, vel dono datas carnes cedere debere apro piſci impenſa maxima comparato. Hæc itaq; omnia Caſaubonus. Sed redeo ad Strabonem & Polybium, qui cùm κάπρον vſurpant pro Latinorum capro, latina potius quàm Græca voce vſi fuerint. Ita autem potiſſimum vocant marem in hoc genere, vbi caſtratus eſt: tunc enim propriè, teſte M. Varrone, caper appellatur. Perquam facetè, falsèq; id oſtendit Martialis in hoc lepidiſſimo epigrammate de aruſpice Hetruſco hircum Baccho immolaturo, qui cùm ruſtico iuſſiſſet, vt hircum caſtraret, ad fœtorem exuendum, hic verò videns aruſpicis herniam, eam ſecat:

Caper.
Lib. 3. epig. 24.

Vite nocens roſa ſtabat moriturus ad aras
Hircus, Bacche tuis victima grata ſacris.
Quem Thuſcus mactare Deo cùm vellet aruſpex, H
Dixerat agreſti fortè, rudique viro:
Vt citò teſticulos peracuta falce ſecaret,
Teter vt immunda carnis abiret odor.
Ipſe ſuper virides aras luctantia pronus
Dum reſecat cultro colla, premitque manu:
Ingens iratis apparuit hernia ſacris:
Occupat hanc ferro ruſticus, atque ſecat,
Hoc ratus antiquos ſacrorum poſcere ritus
Talibus & fibris numina priſca coli.
Sic modò qui Thuſcus fueras, nunc Gallus aruſpex,
Dum iugulas hircum, factus es ipſe caper.

Lib. 2. Georgic.

Grammatici caprum à Marone hoc verſu:
Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris

A *Caditur.*

Pro hirco poſitum volunt audacia poetica: ſunt enim verborum licentia liberiores poetæ: quod quaſi declarare, & illuſtrare videtur Turnebus in hæc verba: Poetæ licenter multa nouant, quę quæ oratio diſerta recuſaret, & ſermo quotidianus, vt putida, aut non latina aſpernaretur, libenter vſurpant. Paulò itaque inferius propriè loqui poetam; *Lib. 30.*

Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aram.

Equidem A. Gellius his fauere videtur conferens Theocriti hunc locum cum verſione eiuſdem poetæ: *Lib. 9. c. 9.*

Τίτυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε βόσκε τὰς αἶγας,
Καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε Τίτυρε, καὶ τὸν ἐνόρχαν
Τὸν λιβυκὸν κνάκωνα φυλάσσεο μή τυ κορύψῃ.

Vertit Virgilius.

Tityre dum redeo, breuis eſt via, paſce capellas,
Et potum paſtas age Tityre, & inter agendum
B *Occurſare capro (cornu ferit ille) caueto:*

Caprum transferens pro ἐνόρχαν, qui aliàs aries eſt coleatus, ſiue non euiratus, quod Gellio non placet propter Varronis citatam authoritatem. Atqui Scaliger pater, quod aiunt, inquir, pro hirco malè poſitum caprum à doctiſſimo poeta, ſanè ipſi ſeſe non doctiſſimos oſtendunt. Quippe capra vetus vox eſt: ſic mas caper antequam caſtrandi vſus inuentus eſſet: hircus verò peregrina & Oſca, ſicut & hirpus pro lupo. Cretenſes Heſychius ἰίτλας vocare ait patres, vel hircos ſylueſtres: apud Varinum hæc vox aſpiratur. Ab ijſdem ἴρεον exponitur aries, hircus. γράσος à gloſſario hircus exponitur, & γρασων hircoſus. Κόλος Varino hircus eſt mutilus cornibus, & Heſychius ſimiliter interpretatur κολὸν oxytonum, magnum hircum ſine cornibus, eſtque eidem cornuum ἔκφυσις, quæ ad perfectionem non peruenit, aliàs κόλοκρος dicta. κόλος aliis latinis mutilus eſt, mancus, curtus, truncatus, vt κόλος τράγος apud Theocritum, hircus cornibus mutilus: *Lib. 5. poet. cap. 3.* *E'id. n.*

Ὦ τράγε, τᾶν λευκᾶν αἰγᾶν ἄνερ, ὦ βάθος ὕλας
Μυρίον, ὦ σιμαὶ δεῦτ' ἐφ' ὕδωρ ἔριφοι.
C Ἐν τήνῳ γὰρ τῆνος. ἴθ' ὦ κόλε, καὶ λέγε Μίλων, &c. ideſt,

O hirce marite albarum caprarum, ò altitudo ſyluæ
Immenſa, ò ſimi hædi huc ad vndam venite:
In eo enim loco ille eſt. abi tu cornibus mutilate, dic Miloni.

Sic κόλος βοῦς apud Euſtathium eſt ὁ κεκολουσμένος τὰ κέρατα, & eadem ſignificatione ex Herodoto affert Budæus κόλον γένος τῶν βοῶν, ſcilicet κολοβὸν, ideſt, mutilum. Ab Ionibus verò κόλοι dicuntur etiam arietes, qui mutilis ſunt cornibus, οἱ κολοβοκέρατοι κριοί. Κῶλος apud Athenæum ex Callixeno in pompa Ptolomæi Philadelphi, genus eſt quadrupedis his verbis: συνωρίδες τράγων ἑξήκοντα, κώλων δεκαδύο. Natalis Comes vertit, bigæ hircorum ſexaginta, aproprum duodecim. Dalechampius verò leonum, ſed neuter benè: Eſt enim, vt Henricus Stephanus quoque exponit, animal magnitudine inter ceruum, & arietem, album, curſu illis velocius: Scribitur autem non ſolùm, vt hic, per ω, verùm etiam per o, vt apud Strabonem in 7. ἐστὶ δὲ τῶν τετραπόδων, inquit, ὁ καλούμενος κόλος μεταξὺ ἐλάφου, καὶ κριοῦ τὸ μέγεθος, λευκός. Κόρσαξις apud Cratinum Comicum eſt hiecus. Didymus, vt tradunt Heſychius, & Varinus, D deriuat à Corſe, quod Corſæ locus ſit Ciliciæ. Robertus Stephanus ſic τράγον forſan dici arbitratur, quoniam tonderi hirci ſolent, & inde fieri cilicia. Certè κόρσαι aliàs idem eſt quod θρίξ, ideſt, crinis, vt Etymologiſtes in hoc Aeſchyli loco exponit: λευκὰς δὲ κόρσας τῆσδ' ἐπαντέλλειν νόσου, ideſt, candidos crines, ideſt, canos. Et apud Pollucem: Καὶ κόρσας τινὲς ἐκάλεσαν τὰς τρίχας διὰ τὸ κείρεσθαι. Μένδης, Mendes, teſte Herodoto, Aegyptiorum lingua hircus, ſeu caper dicitur, & capripes Deus Pan, quorum vtrumque ſanctè colebant Panopoli, hinc Varinus, Μένδην, inquit, vocant Pana Aegyptij ὡς τραγοπρόσωπον, vt cui hircina facies ſit, eò quòd hircus etiam ipſorum dialecto ſic appelletur. Tityrus, vt ait Probus, Libyca lingua hircus appellatur. Seruius verò aſſerit Laconum lingua Tityrum dici arietem maiorem, qui gregem anteire conſueuerit, ſed Scaliger, cùm ſatyros capripedes dixiſſet, & Tityros olim dictos, addit Tityrum priſcis Aeolenſibus capellam ſignificauiſſe: aliàs Tityrus ſecundum Heſychium eſt κάλαμος, ideſt, fiſtula, & ὄρνις, ideſt, auis, vnde Tityro paſtori nomen inditum fuiſſe Petrus Victorius tradit, quod ille in cantu vteretur: Athenæus enim, inquit, in 4. de fiſtulis copioſè diſputans ait: Ὁ δὲ καλάμινος αὐλὸς Τιτύρινος καλεῖται παρὰ τοῖς ἐν Ἰταλίᾳ Δωριεῦσιν. Cuius rei authorem ille habet Arthemidorum Ariſtophaneum in 2. περὶ Δωρίδος. Id autem *Tityrus quid ſignificet.* *Lib. 1. poet. cap. 2.*

tem fortaſſe Virgilius ſignificare voluit, cùm Melibœum alterum paſtorem fecit ipſi dicentem: E

Sylueſtrem tenui muſam meditaris auena.

Nam καλάμη græcis culmus eſt, vt doctiſſimus poeta rationem eius nominis ita aperire voluerit. Præcipuè autem, vt hoc verum credam, ducor, inquit, quod græcus ſcriptor in Italia hoc nomen frequentatum tradit à Græcis, qui Dorici generis hanc terram incolebant. Vnde veriſimilius eſt Theocritum, qui ante noſtrum poetam id nomen vſurpauit, ita paſtorem appellaſſe: illo enim ſermone vtitur. In eodem præterea libro Athenæus ante ſuperiorem locum narrat Ameriam Macedonem ἐν ταῖς γλώσσαις affirmare, Tityrinum dici muſicum inſtrumẽtum, quod μόναυλον alio nomine vocaretur. Hæc ille. Illi autem quibus allegorias ſectari cura fuit, per Tityrum ipſum Virgilium accipiunt, quod tamen vbique non eſt ſeruandum, ſed vbi ratio

1. amor. exigit, vt dixit Honoratus. Sic Ouidius:

Tityrus, & ſegetes, Aeneiaq; arma legentur,
Roma triumphati dum caput orbis erit.

Eſt verò etiam, vt præcedenti loco tradit Victorius, beſtiola ſic appellata, cuius meminit author libelli, quo deſcribuntur naturæ hominum, ac mores: Theophraſto autem nunc ille falsò attribuitur. Quo enim capite deſcribit blandum hominem, & qui omni in re alijs placere ſtudeat, inquit: Α'ιλεῖ δὲ καὶ πίθηκον θρέψαι, καὶ τίτυρον κτήσασθαι, καὶ σικελικὰς περιστεράς. Hebræis atud hircus eſt, & propriè maior, nam minor ſeir dicitur, à quo fœmininũ fit ſeirah izim. Seir alioquin non ſubſtantiuè tantùm pro hirco ſumitur, alias piloſo, & ſatyro, alias dæmonio F

Atud. exponitur. ſed adiectiuè propriè hirſutum ſignificat. Leuitici 16. vbi prò capro accipitur, Chal-

Sacr. dæus interpres habet Zephirah. Arabs atud, Perſa Buzgalaie. Saer etiam pro hirco ponitur, ſed adiuncto ferè caprarum nomine, hoc modo sheir iſſim. Scribitur etiam per zade prima litera zcir, quam vocem Danielis 8. Hieronymus hircum caprarum interpretatur, Theodotion τράγον αἶγα, Chaldæus pro ſeir fermè transfert zeir. Author Lexici trilinguis zaphir quo-

Zaphir. que hircum exponit, vt zephirah capram, Taish Abraham Ezza Geneſ. 30. pecus intelligit maculoſum, & varium. Septuaginta τράγους, Hieronymus hircos: Aliqui arietes, alij totum genus ouium interpretantur: Chaldæus reddit teiashaia, Arabs Teus, Perſeus Aſtarha. Azazel Leuit. 16. Dauid kimhi exponit nomen montis, quod eum capræ frequentent: Quidã G addunt montem eſſe vicinum Sinai. Septuaginta ἀποπομπαῖον, emiſſarium, & ἀποπομπήν, emiſſionem interpretantur, & τράγον διεςαλμένον εἰς ἄφιον. Componi aiunt vocem ab ez, ideſt, capra, & azal, ideſt, iuit, vt ſit caper expiatorius, qui abit, & aufert mala. Hieronymus caprum emiſſarium interpretatur, Aquila ad confirmatum deputatus: Chaldaica, & Perſica tranſlatio

Car. vocem relinquunt, Arabica vertit mons azaz. Car Dauid Kimhi agnum exponit, item arietẽ, & hircum. Carim verò pſalmo 37. Hieronymus monoceroteſ reddit, Septuaginta ὑψωθῆναι. Abraham quidam agnos, & alius quidam valles, Syluaticus hanup hircum exponit, Miar verò capram; Hiſpanicè hircus cabron vocatur, Italicè capron, ſed frequentiùs becco, quam poſteriorem vocem Geſnerus mutuatos putat Italos à Germanum bock. Cæterùm antiquiſſimã

Lib. 10. cap. de cap. eſſe hanc dictionem (vtor verbis Pierij) in græcorum habetur commentarijs: apud hiſtoricos enim legere eſt Pſammetichum Aegypti regem Phrygiorum antiquitatem, de qua magna inter Phrygas, & Aegyptios contentio fuerat, in Aegyptiacis pueris humano omni conſortio inhibito educatis, eo argumento deprehendiſſe, quòd ex ſuapte natura bec pronunciarent, quæ vox propriè caprarum, & hircorum eſt, eoque vocabulo Phryges panem appellarent. Roſtrum H verò auium plerisque nunc Italiæ locis, olim verò tota Gallia beccum nuncupabatur, & beccare paſſim pro mordere, decerpereque dicitur, quaſi verò fuerint primitus homines à capris enutriti, naturaque vocem enuntiare docuerit, quæ ad alimoniam magis neceſſaria videretur, id honoris Phrygibus adiudicatum, vt antiquiſſimi omnium haberentur, quaque ratione balantes oues, & latrantes canes appellamus, eadem illi beccos hircos appellauere. Hæc ille ex Herodoto: Sed Suidas negat mirum videri debere ſi caprarum vocem imitati ſunt, qui fuerant à capra enutriti, id quod Herodotus aſſerit. Aliquando ijdem Germani diſtinguendi cauſa à maribus hircum vocant geiſzbozk, ſicut in caprarum ſylueſtrium genere reichbec: eodem modo Angli gote buche, ideſt, caprarum hircum dicunt, Galli ſimpliciter buc, Belgæ bock, Illyri Kozel. Quod modò ex capra, & hirco naſcitur, latini hœdum vocant, quod nomen do-

Hædi ſynonyma, & etyn.on. ctiores plerique cum œ diphthongo ſcribunt præpoſita aſpiratione, pauciſſimi cum eadem diphthongo ſed abſque ſpiritu: Multi aſpirant quidem, ſed diphthongum œ ſubijciunt. Quidam grammatici deriuant ἀπὸ τῶν αἰδοίων, ſed hac ratione ſcribendum eſſet ædus, quod tamen nuſquam reperitur: alij rurſus hœdum dictum volunt quaſi fœdum lingua Sabina, in qua f litera

in

A in aſpirationem vertitur. Iſidorus denique hœdum ab edendo dici aſſerit, quoniam teneri pinguiſſimi ſunt, & gratiſſimi ſaporis. Hœdulus, & hœdillus diminutiua etiam leguntur, priori voce vtitur Iuuenalis: *Satyr. 11.*

De Tyburtino veniet pinguiſſimus agro Hœdulus.

Altero Plautus: *Dic igitur me tuum paſſerculum, gallinam, coturnicem, agnellum, hœdillum.* *In Aſinaria.*
Martialis eleganter hœdum vocat fœtum querulæ rudem capellæ. Iſtiuſmodi tenellus hœdus græcis eſt ἀπαλίας, vt Diogenes Laertius tradit, apud quem Pythagoras dicitur in ſacrificijs vſus eſſe ἀλέκτορσι μόνον, καὶ ἐρίφοις γαλαθηνοῖς τοῖς λεγομένοις ἀπαλίαις ἥκιστα δὲ ἄρνασι. *Lib. 7. epig. 30.* Sed ibi quidam codices, vt annotat Henricus Stephanus ante γαλαθηνοῖς habent interiectam particulam καὶ, quæ ſcriptura, inquit, ſi vera eſt, intelligi poteſt de porcis delicis, ſeu nefrendibus, quos ἀπαλοσάρκους eſſe notum eſt, & ἀπάλιον θῦμα Heſychio eſt δελφάκιον, ideſt, porcellus, ſeu porcus delicus, vt Varro appellat, ea enim victima delicariſſima & tenerrima eſt. *Ἔριφος quid.* Ἔριφος Heſychio, & Etymologo, atque etiam Varino, eſt ὁ μικρὸς αἴξ, ἢ ἡ μικρὰ αἴξ, ὁ ἐν τῷ ἔαρι φαινόμενος, ἤγουν ὁ πρώϊμος, χίμαρος δὲ ὁ ἐν τῷ χειμῶνι, ideſt, hircus paruus, aut capra parua, quæ
B in vere naſcitur, aut præmatura, Chimarus vero, qui in hyeme. Aliàs idem Varinus ἔριφον græcè hœdum dici ait, vſque ad tres, vel quatuor menſes, deinde χίμαρον τὴν, donec pariat, & mulgeatur. A partu iam χίμαραν, & αἶγα nuncupari; De mare verò ἔριφον, & cùm adultus eſt, τράγον dici. Eiſdem ἐριφίας eſt χίμαρος, χίμαρος autem, vt dictum, Heſychio capra hyberna, vel hircus, vel hœdus: Varino verò χίμαροι ſunt inter hœdos, & hircos media ætate. Annotarunt præterea ſecundum Lacones ἐριφίμματα eſſe ἐρίφους. Quæ verò etiam conſtellatio ſint hœdi, ſiue ἔριφοι apud Aſtronomos, ſuprà oſtenſum eſt. Διακαλαμάσαρχες apud Rhodios dicti ſunt hœdi in quadam lege οἱ τὴν καλάμην τῶν σπερμάτων ἐπιβεβοσκημένοι, ideſt, qui frugum culmos depaſcerent. *Διακαλαμάσαρχες hœdi cur dicantur.* Eſt & χάραννος ipſis hœdus, aliàs etiam κικρύφαλος, aut κρήδεμνος, ideſt, velum, ſiue vitta. Hœdum Hebræi gedi dicunt, quam tamen vocem D. Kimhi putat tam agnum, quàm hœdum ſignificare, & ideo differẽtiæ cauſa caprarum nomẽ adijci, hoc modo, gedi haiſſim. Rabbi Abraham ſolis capris hoc nomen attribuit, vt ſolet etiam Arabica lingua: plurale maſculinum eſt gedaijm, fœmininum gedioth. Gen. cap. 38. Chaldaica tranſlatio habet gadeia, Arabica gedi, Perſica bus kahale buſan: Septuaginta ἔριφον: Hieronymus hœdũ, hodieq;
C apud vulgus græcum ἐρίφι nominatur, nobis Italis cauretto, vel capretto, vel caurezzo, quaſi capreolum dicas, quo nomine barbari quidam etiam in latina lingua pro hœdo abutuntur. Rhœti qui Italicè loquuntur vlzol dicunt, Hiſpani cabrito, Galli cheureau, Germani gitze, vel vt alij ſcribunt, gitzlein. Angli kydd, Poloni koziel.

GENVS. FORMA. DESCRIPTIO.

EX ruminantibus capras eſſe non vno in loco ſcriptum reliquit Ariſtoteles, addens inſuper cornigeras eſſe, & biſulcas. Diligẽti deſcriptione non egent, tum quia animalia ſunt vulgo notiſſima, tum quia colorem mutant, vt teſtatur idẽ Ariſtoteles, & interdum etiam variè generantur, ſicuti apud eundem legimus. Itaque malè audit Suidas hoc in prouerbio αἰγῶν ὀνόματα, ideſt, caprarum nomina, id exponens οἷον ἄχρηστα πράγματα, ideſt, tanquam de rebus inutilibus, capræ enim in- *10. probl. 7.*
D ter ſe, inquit, ſimiles ſunt, cùm nomina ijs tantùm rebus diſcernendi gratia imponantur, quæ aliquid diuerſum habent. Mihi Suidæ interpretatio neutiquam diſplicet, ſiquidem caprarum genus, etſi colore variet, ſpecie tamen, formaque inuicem ſunt ſimillimæ. Ad hanc coloris varietatem lepidè quidem, ſed etiam falsè alluſit facetiſſimus Comicus, vbi ſcilicet Theſprio ſeruus cum diceret ſe variè valere, hoc eſt, nunc benè, nunc malè: Epidicus alius ſeruus, id in alium ſenſum torquens: *Qui variè*, inquit, *valent, caprigenum hominum non placet mihi, neque pantherinum genus.* *In Epidico.* Pilus differt ſexu; craſſus enim hircis, capris tenuior, eſtque hoc genus animãtis apprimè hirſutum, vnde capellam inter uirorum cognomina à capillorum hirſutie dici Cælius annotauit, & Feſtus hircipilos denſorum pilorum homines intelligit, alij uerò etiam hircipilum ſimpliciter pro hirſuto uſurpant. Etſi uerò ex Ariſtotele diximus cornigeras eſſe capras, Plinius tamen omnibus cornua eſſe negat, multiſque lactis maiorem ubertatem eſſe profitetur; uerùm in his, quibus ea ſunt, indicia annorum eſſe per incremẽta nodorum. *Lib. 24. c. 5.* Sunt autem cornua capris, hirciſque longa, & acuta, vt tradit Albertus. Varinus in κέρατα tradit in Delo inſula conſecratum dici hirci cornu bicubitale cum dodrante, ponderis librarum 26. Oculos, hircis eſſe ad nares conuerſos, tradit Cælius, eorum authoritate, qui apud Virgilium vbi ait:

tran-

tranſuerſa tuentibus hirquis, legunt hircis, proindeque apud Ariſtotelem τὰ τραγικὰ πρόσω- E
πα, non laruas interpretatur, quod fecit Theodorus, ſed tragicas facies, ad hanc hircorum na-
turam referentes, quoniam tragœdorum perſonæ nihil minus, quàm oculos ad nares valeant
inflectere. Sed cùm hircus animal ſit libidinoſum, libido verò oculos contrudat in angulorum
Libidinis ſigna vbi ſe oſtendant maximè.
anguſtias, huc Virgilium reſpexiſſe volunt, vt Seruius, qui hirquos, angulos interpretatur, ex
Suetonio in vitijs corporalibus, propterea quòd libidinis, quæ, vt diximus, in hirco præferuida
eſt, illic promantur ſigna. Alia ſententia eſt Apuleij grammatici, hirquos dici opinantis, quòd
illic hæreant oculi. Aiunt nonnulli capras habere aliquando oculos colore diſſimiles. Plinius
ait, in tenebris eos ſplendere, lucemque iaculari. Et apud Ariſtotelem legitur, hominum qui-
Simus qui.
buſdam caprinos oculos eſſe. Virgilius, alijq; poetæ capellas ſimas cognominant. Simus autē,
vt Seruius docet, vocatur, qui preſſis eſt naribus, vel qui curuum habet naſum. Dentes capræ
ſuperiores nō ſunt præter primores geminos, vt Plinius ait, & pauciores alij, quàm hircis, quod
prodidit etiam Ariſtoteles. Dependet omnium mento villus, quem aruncum vocant, teſte eo-
dem, Ariſtoteles κρύγκον, Cælius cryngum vertit, vbi, vt norat Henricus Stephanus, perperam
κρύγκος legitur pro ἤριγγος. Inuenio & ſpirillum vocari; Virgilius etiam barbam: F

Nec minus interea barbas incanaque menta
Gnyphij tondent hirci &c.

Sic Martialis etiam barbatum vocat hircum, Antiochum ineptiſſimum cachinnans tonſorem:

Vnus de cunctis animalibus hircus habet cor,
Barbatus viuit, ne ferat Antiochum.

Similiter legimus in epigrammate græco:

Εἰ τὸ τρέφειν πώγωνα μέγαν σοφίαν περιποιεῖ
Ὁ τράγος εὐπώγων ἔυσολός ἐστι Πλάτων. idest,

Si pralonga facit ſapientem barba, quid obſtat
Barbatus poſſit quin caper eſſe Plato.

Apparet autem iſtiuſmodi hirquinam barbam raram eſſe, vel non admodum denſam, ſic enim
In pſeudolo.
interpretantur hoc Plauti:

Heus tu, qui cum hirquina adſtas barba
Reſponde quod rogo. G

Noneolas vocari, tradit Feſtus, papillas quæ ex faucibus caprarum dependent; Varro mamil-
las nuncupat, lacinias Plinius, verruculas alij. Bimas capræ in feminibus mammas habent,
4. de part. cap. 10.
teſte Plinio, nec alibi ſicut & oues, cuius rei cauſam eſſe Ariſtoteles tradit, quod ſurſum verſus
capiant ſui corporis incrementa, itaque ubi confluuium, & copia excrementi ſanguinis, qui lo-
cus ſanè infra eſt, & circa effluentis materiæ oſtia, ibi mammæ à natura poſitæ ſunt, qua enim
parte motus agitur alimenti, inde etiam capi alimentum poteſt. Pedes habent macilentos,
hinc in epigrammate Ἀυτομέδοντος quidam uocatus ad aſperam cænam, in qua hircinus pes,
qui ſcilicet non multum haberet deliciarum, aut pinguedinis, & cannabinæ braſſicę aſparagus
fuerant appoſiti dicit ſe obſeruaturum hoſpitem ne denuo uocetur:

Ἐχθὲς δειπνήσας τράγεον πόδα, καὶ δεκαταῖον
Καννάβινης κράμβης μ᾽ ἤλινον ἀσπάραγον.
Εἰπεῖν, τὸν καλέσαντα φυλάσσομαι. ἔστι γὰρ ὀξὺς.
Καὶ φόβος οὐχ ὁ τυχὼν, μή με πάλιν καλέσῃ.

Capras auribus ſpirare.
Lib. 1. de hiſtor. c. 11.
Alcmæon, teſte Ariſtotele, credidit capras ſpirare per aures. Idem tradit Plinius, apud quem H
tamen non Alcmæon, ſed Archelaus legitur, ut apud Varronem quoque. Hoc idem, inquit
Varro, paſtores curioſiores aliquot dicunt. Et Aelianus paſtores teſtari refert, capras auribus,
Auditus hieroglyphicū.
& naribus reſpirare. Aegyptij denique ſapientes hominem auditu præpollentem ſignificare ſi
uellent, capram pingere ſoliti ſunt, quod per aures perinde atque per nares ſpiritum & emitte-
re, & uiciſſim recipere crederent. Philes ſignum addidit, quoniam naſo obſtructo nihil offen-
dantur; Hucque facit, quod Oppianus de αἰγάγροις, ideſt, capris ſyluestribus ſcribit, meatum
quendam à medio inter cornua loco ad pulmones peruenire, cui cera infuſa ſuffocentur. Inter
neotericos Bartholomæus Euſtachius anatomicus diligentiſſimus in uolumine de auditus or-
ganis ſcribens, huic ueterum ſententiæ calculum album adijcit, & in homine ſimile quodam-
modo organum reperiri profitetur his uerbis: Ergo à cauerna oſſis lapidei, in quam meatus
auditorius, conchion appellatus finitur, uia in narium cauitatem perforata eſt: ab illa enim
meatus alter oritur rotundo canaliculo ſimilis, & inſtar tenuioris calami amplus, qui obliquè
ad anterius, interiuſque baſis capitis latus procedens in medio quatuor foraminum, totū iſtud
os penetrat, atque perfodit, nam poſteriori eius ſede arteria ſoporaria caluariam ingreditur:
Ante-

Digitized by Google

A Anteriori quartum neruorum cerebri iugum extra ipſam emergit: Externum latus arteriæ in duram cerebri membranam diſtributæ aditum patefacit: internum denique fiſſura quædam circumſcribit, quæ à cuneum referentis, ac lapidei oſſis extremis partibus obliquè antè, & infra ductis fit. Cæterùm hunc meatum de quo nunc ſermo eſt, arbitratur fortaſſe quiſpiam eo loco deſinere: res autem non ita ſe habet, ſed alterius generis ſubſtantia auctũ inter duos faucium, ſeu gulæ muſculos, à paucis hucuſque benè cognitos ſecundum paulo antè memoratæ fiſſuræ ductum, vlteriùs procedit, & iuxta radicem internæ partis ἀπ᾽ ὀφρυος oſſis alis veſpertilionum ſimilis in alteram narium cauitatem terminatur, & in craſſam palati tunicam prope radicem gargareonis inſeritur. Subſtantia ſanè eius, qua extrema fiſſuræ oſſi temporum, & cuneo ſimili communis tangit, cartilaginea eſt, ac admodum craſſa, huic verò oppoſitæ partis ſubſtantia exacta cartilago non eſt, ſed membranoſum neſcio quid habet, & tenuior euadit. At huius meatus interna extremitas narium cauitatis medium reſpiciens, robuſta eſt cartilago, quæ plurimum extuberat, muccoſaque narium tunica obducitur, ac fini eiuſdem meatus, quaſi ianitor præfecta eſſe videtur. Figura teres non eſt, ſed aliquantum depreſſa duos efficit
B angulos: latitudo cauitatis calamum, quo ſcribimus, ferè adæquat, ſed in fine duplo latior eſt, quam in principio, quæ ſimiliter muccoſa, ſed tenui induitur tunica. Hoc callidiſſimum naturæ artificium à me inuentum contemni, vt opinor, non debet: Siquidem tum philoſophis, tum medicis non parum vtilitatis afferre poteſt. Nam antiquiores philoſophi, in quorum numero, vt Ariſtoteles refert, fuit Alcmæon, capras non modò ore, ac naribus, verùm etiam auribus ſpirare, fortè ob eam cauſam arbitrati ſunt, quòd meatum, quem deſcripſi, non ignorarent, atque adeo ſæpius experti fuiſſent, ſpiritum, vbi ipſum quis cohibet, ad aurium cauitatẽ vi quadam impulſum recurrere, & inſtar fluctus auditus organa percutere. Hæc omnia Euſtachius. E contrario Ariſtoteles præcitato loco opinionem hanc maximè reprobat, humanamque diligentiam id nulla adhuc diſſectione deprehendiſſe, aut ſenſu aliquo euidentiore conijcere potuiſſe, firmiter aſſeuerat. Iecur extractum diu moueri aiunt, vt tradit B. Theodoretus in quæſtion. in lib. 1. Regum, inquiẽs propterea id ſuppoſitum fuiſſe à Michol filia Saulis vxoris Dauidis lecto quem concinnauerat in figuram ægrotantis, vt ſcilicet eius, qui moueretur figuram efficeret veriſimilem. *Iecur.* Fel capris non eſſe Plinius aſſerit; quo fortè loco rectiùs legemus ca-
C preæ, nam apud Ariſtotelem id legitur περὶ προκῶν: Conijcere enim licet Plinium πρόκας reddidiſſe capreas, nam & alicubi caprarum ſanguinem non ſpiſſari aſſerit, quod ſimiliter Ariſtoteles tribuit ταῖς προξὶ, vbi etiam caprearum legerim. *Fel.* Theodorus hoc vel non animaduertit, vel non probauit, πρόκα enim, vt ſuo loco patebit, damam transfert; niſi autem legamus caprearum Plinius contrarius erit & ſibi ipſi, cùm contra caliginem oculorum lib. 22. ex aliorum ſententia caprarum fel commendet, quod & Auicenna facit, ac etiam Ariſtoteli, qui ouium, & caprarum maximam partem fel habere profitetur, & quibuſdam quidem terris adeo largè, vt exuperantia prodigij loco habeatur, vt in Naxo: Alijs tamen quibuſdam locis omnino carere, vt apud Chalcidem Euboicam parte quadam agri. Ventres habent plures cùm officium oris, *Ventres.* vt idem Ariſtoteles ait, non ſatis in molendo cibo adhibetur propter inopiam dentiũ, eſt enim ex ruminantibus, quæ cur pluribus egeant ventribus ſuo loco abundè oſtẽſum eſt. Lien, vt alijs *Lien.* etiam biſulcis cornigeris, rotundus eſt. Aſpera arteria hircorum, talis eſt, qualis in homine ob nimium humorem, & qui immodicè oleo vtuntur, aſpera, & rauca efficitur, vt etiam in pubeſcentibus adoleſcentibus, qui inde trageſcere, ſiue bitcire dicuntur, vt docet Alexander A- *Lib. 1. 123.*
D phrodiſæus.

E L E C T I O.

QVI caprinum gregem (inquit Coſſinius apud Varronem) conſtituere vult in eligendo animaduertat oportet: primùm ætatem, vt eam paret, quæ iam ferre poſſit fructum, & de ijs eam potius, quæ diutius: nouella enim quàm vetus melior: de forma vidẽdum vt ſint firmę, magnæ, corpus lene vt habeant, pilo crebro, niſi ſi glabræ ſunt, duo enim genera earum: ſub roſtro duas vt mammillas penſiles habeant, quod hæ fæcundiores ſint; vbere ſint grandiore, vt lac multum habeant, & pingue proportione. *Quomodo caprarum electio inſtituenda.* Aliàs etiam ait Varro capram amplam potius, quàm paruam eligi. Columella præcipuè probari aſſerit, quæ hirco ſimillima ſit, & ſi vberis eſt maximi, & lactis abundantiſſimi. Ariſtoteles hoc etiam obſeruat, vt ætas parentum prouecta potiùs ſit, quàm nouella: Oues inquit, & capræ anniculæ coeunt, atque vterum ferunt, ſed capræ potiùs: Mares quoq;

in

Hircus qua lis eſſe de beat.

in ijs ipſis generibus eodem illo tempore ineunt, ſed proles differt, quatenus præſtantior ea E eſt, quam ſeneſcentes mares & fœminæ procrearint. Caper verò, ſiue hircus eligendus eſt, corporis ampliſſimi, moliori pilo, & potiſſimùm albo, capite paruo, auribusve flexis, & grauibus, quàm maximè ſimus; ſic Plinius. Palladius pilum probat nitidum, ſpiſſum, & longũ. Columella nigrum, denſum, & longiſſimum, aures verò flaccidas & prægrauantes. Florentinus item cui ſub maxillis duæ videntur pendere verruculæ, breui, plenaque ceruice, αὐχένα, καὶ τράχηλον βαρὺν, καὶ παχὺν ἔχων, βρόγχον δὲ μακρότερον Cornarius pro βαρὺν legit βραχὺν, Varronem, vt apparet, ſecutus, qui hircum ceruice, & collo breui probat. Andreas à Lacuna βαρὺν mauult, & grauem interpretatur, μακρότερον verò poni pro μακρὸν. Bronchus inquit, id eſt, aſpera arteria fieri non poteſt, vt longa ſit, collo breui exiſtente cùm videlicet eius prolixior pars, quæ pectus ipſum egreditur, ſemper adhæreat collo, & longitudinem eius neceſſariò adæquet. Gurgulionem eruditi ferè græcam vocem γαργαρεῶνα, id eſt, vuam reddunt, quod (inquit Geſnerus) hic non conuenit, ſed fortè hoc loco intelligemus ſupremam partem arteriæ ex cartileginibus aliquot conditam, & prominentem, quam græci larynga propriè vocant. Poteſt ſanè bronchus appellari ἀπὸ τοῦ προίχειν. Probatur præterea hircus F armis quàm villoſiſſimis, ex ſententia Plinij, cruribus item craſſis, vt vult Columella. Florentinus vult ſit item ἴπλευρος, fortè εὔπλευρος, id eſt, lateribus ſeu coſtis firmis, necnon coxis amplis. Varro denique de capris, quæ bis pariunt, natos mares ad admiſſuras præferri ait, & eſſe etiam, qui dant operam, vt ex inſula Medica (Melo potiùs, vt Pollux habet) capras habeant, quod ibi maximi, & pulcherrimi exiſtimantur fieri hœdi. Icones capræ, & hirci, quæ ſequuntur, ad præcedentem paginam lector beneuolus referre.

Hœdi maximi vbi.

L O C V S.

Capra Achaica.

QVIBVS locis, aut regionibus vel abundent, vel quibus etiam commendentur, hac rubrica aperietur: dicemuſque non de domeſticis tantummodò, ſed de ſylueſtribus etiam, cùm quas intelligant authores incertum ſæpe ſit, vel ſaltem perquam ambiguum. Capras Achaicas apud veteres magni factas fuiſſe G ex eo innoteſcere poteſt, quod Athenæus referente Hermolao, caſeum Achaicum Siculo prætulerit ex oppido Tromilia, vnde Tromilicus dicebatur, & à Simonide Stromilius. In Africæ quadam parte capræ tonſiles ſunt, vt tradit Textor; ex quarum villis nautæ velum conficiunt. Sylueſtres autem capras in Africa nullas eſſe, teſtatur Ariſtoteles, Plinius capreas reddere viſus eſt, nam ceruos & capreas ibidem eſſe negat. Ægyptiæ capræ fœtus quinos parere feruntur, quod fœcundiſſimas Nili aquas bibunt. Quam quidem paſtores etiam lactis inopibus pecudibus, & infœcundis dare, inquit Ælianus, ſolent. Scribit verò etiam Plutarchus in libro Vtra animalium &c. Ægyptios affirmare capras ſuas, quoties cum ſole eodem planè loco Sirius oritur, in ortum omnes conuerſas, eò reſpicere, atque hoc ſideris eius reuolutionum argumentum certiſſimũ eſſe. De Agrigentinis capris hæc prodidit Plinius: de caſeo agens: *Et caprarum gregibus ſua laus eſt, Agrigenti maximè eam augente gratiam fumo, qualis in ipſa vrbe conficitur cunctis præferendus.* In Anatolia, quæ eſt Phrygia, ſiue Aſia minor, hirci ſunt quadricornes, vt refert Scaliger, pilo admodum prolixo æquante candorem niuis. Quẽ vellunt ad textrinam, non autem tondent, propterea quod attonſione pilum aiunt craſſeſcere. H Hunc morem veteribus fuiſſe, Varro ait, vnde & vellus dictum putat. Ariſtoteles eiuſdem ſententiæ author eſt: προβάτοις λεπτοτέραι αἱ τρίχες τιλλόμεναι ἀναφύουσι; ex molliore villo precioſos conficiunt pannos, Zarzacan vocant, è craſſiore Maiacar; è mediocri id quod zambellot, alij camelot, Turcæ Hac, ſicut hircum ipſum Halc. Hæc ita, inquit, ſcribimus, quia veruecem cum quatuor cornibus abs te viſum pro re mira ſcribis. In Aquilonaribus terris hircorum, & caprarum longè maiorem eſſe abundantiam, quàm in reliquis Europæ locis, tradit Olaus Magnus, ob montana paſcua, & paſtorum caprariorum diligentiſſimam curam. Hircos itaque ibidem eſſe magno corpore, craſſis cruribus, breui, & plena ceruice, auribus flexis, & depreſſis, paruo capite, longo, ſpiſſo, ac nitido collo, cornibus altis, & latis, animoſos, belli-coſos, & robuſtos, ita vt lupis mediocribus, canum tamen auxilio congredi non formident. Ferè omnes colore albos eſſe, ita & capras, hyeme paſci pinearum arborum corticibus, atque muſco, ac populeis virgis. Pelles eorum maximis nauigijs quæſtus, & lucri cauſa, decadumq; numero exportari ad Germanicas oras, vbi rurſus amplius diſpergantur in orbem; ſimiliter & caſeos propter efficaciam nutrimenti, ac medicinæ ſcilicet ſtupidæ, ac ingroſſatæ carnis, uel

Capra tonſiles.

Fertiles vbi ſint.

Exerc. 199. nu. 4

Hirci quadricornes.

Sect. 10. probl. 15.

Caprini pecoris abundantia.

tur-

A

B

C

D

Digitized by Google

turgentis. Addit iuſuper carnibus iſtis caprinis crudis ſole, ſale, uentoque ſiccatis incolas auidius veſci, quàm illicò mactatis; idq; tempore æſtatis, & agriculturæ. Caricos hircos Varinus exponit ἐυτελεῖς, ideſt, viles. Caſpiæ capræ, vt tradit Aelianus & albiſſimæ ſunt & cornibus mutilæ, & ad maximorum equorum magnitudinem accedunt. Earum villi adeo molles, cum Mileſijs lanis vt mollitudine comparari poſſint, ex ijſq; ſacerdotes, & Caſpiorũ ditiſſimi veſtes conficiant. In Cephalenia capras non bibere quotidie, vt alia animalia, author eſt Ariſtoteles, ſed aduerſum ſibi ventum ore hiantes excipere. Idẽ tradit Valerius Maximus. Ideoque Theophraſtum ferunt dixiſſe capras has Cephalenidas ſex menſibus non bibere, vti memorat Aelianus, & ante ipſum Ariſtoteles. In Cilicia, referente Plinio, circaq; Syrtes villo tõſili veſtiuntur. Quo loco Hermolaus pro Syrias Syrtes repoſuit, circa Syrtes enim, inquit, Cinyphium pecus celebratur Virgilio, Silio, Martiali, Claudiano, cæteris, vt quinto lib. caſtigationum diximus. Eſt autem Cinyps ſecundum Probum, oppidum, & flumen Africæ regionis Garamantum, apud quos villoſiſſimi iſtiuſmodi hirci tondebantur ad Cilicia, quibus nautæ vtuntur, & milites: Virgilius: B

Capra albiſſima, & maxima.
In mirab.
Lib. 3. c. 31.
Cinyps quid, & vbi.
Lib. 14. c. 6.

Nec minus interea barbas, incanaque menta F
Cinyphy tondent hirci, ſetaſque comantes
Vſum in caſtrorum, ac miſeris velamina nautis.

Lib. 14. c. 6. Cretam inſulam copioſam capris eſſe, teſtatur Iſidorus. Alij verò, vt Solinus, agrum Creticum ſylueſtribus capris abundare aſſerunt. Cur autem vel illarum, vel harum ibi copia ſit, ratio eſſe videtur, quòd ea inſula, vt aſſerit Bellonius, lupis careat. Cõmemorantur etiam Cynthiæ capræ ſylueſtres à Cyntho monte Deli ſic nominatæ, de quibus græci authoris incerti epigramma extat in anthologio huiuſmodi:

Creta cur capris abũdet.
Lib. 1. c. 13.
Lib. 6. ſect. 15.

Κυνθίδες βαρσεῖτε. τὰ γὰρ τοῦ Κρητὸς ἐχίματα
Κεῖται ἐν Ὀρτυγίῃ τόξα παρ' Ἀρτέμιδι.
Οἷς ὑμέων ἐχέρωσεν ὄρος μέγα νῦν δὲ πέπαυται
Αἶγες ἐπεὶ σπονδὰς ἡ θεὸς εἰργάσατο.

Damaſcenæ capreæ ſupra palmum longas habent auriculas, vbera multiplicia, ſuntq; admodum fœcundę, teſte Ludouico Romano. Circumducuntur quadraginta, vel quinquaginta ab ijs, quibus lac eſt venale, & vbi lac emere volueris, in ſuperius deuehuntur cœnaculum, etiãſi triplex foret contignatio, vbi corã in vaſa ſtannea lac emulgent. Galliarũ caſeus caprinus ſapore ſuo medicamenti vim obtinet, teſte Plinio. Geſnerus aſſerit capras in Narbonenſi Gallia audiuiſſe ſe auriculas latiores, longioreſq; ſuis habere, vt quæ ad dodrantem longitudinis accedant. Capras in Gimanti natas Alexander Mindius ſcribit, recitante Aeliano, ſex menſes non bibere, ſed tantum in mare intueri, & ore hiante illinc auras accipere. Idem tradit ex eodem Mindio Illyricas capras vngulas quidem habere, ſed non bifidas. Ariſtoteles verò aſſerit apud Illyrios pecora dici bis anno parere, geminos pleraque, nõnullos etiam ternos, aut quaternos hœdos, alia quinos, vel plures, præterea lactis ſeſqui congium reddere. In India in Coytha vico ſic nuncupato ab indigenis piſces capris comedendos obijci, refert Aelianus ex Orthragora, in libris, quos conſcribit de reb. Indicis. Ludouicus Barthęma verò in itinerario ſuo Indico, teſtis eſt, Indicas quaſdam capras in vrbe Tarnaſſari Indię orientalis miro modo quaternos fętus vno partu edere; Sed & iuxta promõtorium, cui caput viride nomẽ eſt, Africanę cuiuſdã inſulę capras ternos & quaternos vno partu edere, incerti nominis author Luſitanus, referente Tamuſio aſſerit. In eadem India orientali apud Amboinũ ſuis ſe oculis conſpexiſſe hircum ſcribit Franciſcus Xauerius homo Societatis Ieſu, lacte ſuo paruos alentẽ hędos, vbere enim, quod prope genitalia vnicũ habebat tantũ lactis reddebat quotidie quantũ ſcutella capere poteſt. Hoc ille vir ſuis oculis conſpexiſſe prædicat, aliter crediturum nõ fuiſſe. Et Luſitanum quendam honeſtum hunc hircum eo conſilio aſportaſſe ſecum, vt in Luſitaniam mitteret, adijcit Iacobus Pontanus homo etiam eiuſdem ſocietatis huic affine in hominibus. Ex Braſſilicis noſtrorum literis cognouimus gentem quandam inuentam vbi viri, non fœminæ lactant infantes: his enim mammas eſſe paruas, & vacuas; illis magnas, & lactis plenas. De cauſa, inquit, diſputent phyſici, nondum omnia naturæ miracula ſcripſerunt Plinius, Ariſtoteles, & alij. Tantum ille. Indos contrà occidentales capris carere atteſtatur Franciſcus Lopezius. In Italia circa Fiſcelium, & Tetricam montes multæ ſunt capræ feræ, teſte Varrone, qui etiam ait, capras, quas alimus à capris feris ortas eſſe, & ab his propter Italiam Capraſiam inſulam eſſe denominatam. Ithacam Telemachus apud Homerum αἰγίβοτον vocat, equos cum curru à Menelao ſibi donatos recuſans, quòd ea alendis equis, ducendiſque curribus minus apta eſſet, propter loci aſperitatem, G H

Damaſcenæ capreæ quales.
Lib. 1. nauig. c. 7.
In mirab.
Capræ vbi piſcib. alantur.
Lib. 3. c. 7.
Vbi fœcũdæ ſint.
Epiſt. lib. 2. 3.
In comm. Eclog. 3. Virg.
Vbi viri lactent infantes.
Ithaca caprarum altrix.

A tatem, quæ equorum paſcua non admittit, alendis verò capris ſit perquam idonea Libyco-
rum capra ex pectore vbera appenſa habere legitur apud Aelianum. In Lycia Calliſthenes *Lib.16.cap.*
Olynthius, vt idem Aelianus refert, capras ſcribit denſiſſimo & prolixiſſimo hirſutas eſſe pi- *31.*
lo, vt muliebres crines eſſe videantur, & paſſim tanquam oues tonderi, ex eiſdemque nauium
fabros rudentes contexere. Mambrina capra in regione Damiata dicta, fert equitantem, ſel- *Vbi equitãtur capra*
lam, frenum, & cætera quibus equi inſtrui ſolent, admittit: auriculas ad terram vſque de-
miſſas habet, cornua deorſum reuoluta ſub ore, vt Italus quidam innominatus in deſcri-
ptione terræ ſanctæ refert apud Geſnerum: qui quærendum ait, an ſit ex capris ſylueſtribus
illius regionis: additque recentioribus quibuſdam hanc Indicam capram dici (vt pleraque
peregrina Indica) tradereque eos cornua ei acuta eſſe, parum diſtantia: corporis colorem
eundem qui rupicapris (capras intelligit, quarum cornua in poſteriorem partem adunca
ſunt,) teſtes vt equi: cæterò noſtraribus capris non diſſimiles, ſylueſtres tamen eſſe, & in al-
tis montibus reperiri, viſu acutiſſimo, & ob eam cauſam à Græcis dorcades nominari. Sed
illi in dorcadum nomine plurimum falluntur, inquit Geſnerus, vt patebit infrà in hiſtoria
B dorcadum. Mambre mons eſt iuxta Hebron; inde Mambrina factum cognomen ſuſpicor:
Hæc ille. Ex Media inſula Romæ olim multas habuiſſe capras ſcribit Marcus Varro, quòd
ibi maximos & pulcherrimos hœdos fieri exiſtimetur: Quo loco Mercurialis; non ex Me- *Lib.2. de re ruſt.*
dia, ſed ex Melica inſula legendum, inquit, cenſuiſſem, niſi Columella author eſſet, vulgares
mutata litera Medicos Melicos dixiſſe: quod non aduertens Geſnerus, Varronis locum cor- *Lib. 1. var. lect.25.*
ruptum eſſe indicat. Capras in Mymantre naras ſex menſes non bibere, ſed duntaxat in mare
intueri hiantes auraſque illinc excipere tradit Alex. Myndius referente Aeliano. In Nubia
regione, quam nunc Mauritaniam vocant, inter auriculas caprorum & caprarum palmi ferè *Lib.5.c. 17*
(dodrantem intellige) menſuram intercedere, & caprorum quoſdam caudas habere penden-
tes vſque ad terram, eorundemque auriculas terram ferè etiam attingere ait Albertus Ma-
gnus: ſed locus omnino corruptus eſt, cùm ita legendum ſit, vt modò in Syria ex Ariſtotele
dicemus. Memorabiles ſunt capreæ quas Pharos inſula Aegæi maris gignit, multas equidem,
& aliarum maximas, viſuque ſpectabiles, nam ceruis quidem ſunt colore ſimiles, maiores au-
tem magnitudine: Eſt autem eis cornu longum ad duodecim palmos, non vt ceruorum, or-
C natum ramis, & adnatis propaginibus, ſed totum rectum, & quod vnum ſolum habet por-
rectum ſtipitem, vt ſcribit Metaph. in vita S. Theoctiſtæ Lesbiæ, apud Surium tomo 6. No-
uembri. In Rhœtia Heluetica præſtantes caſeoli caprini fiunt præcipuè ijs in locis, qui cir-
ca thermas Fabarianas montani ſunt; partim ex caprino mero, partim admixto bubulo lacte, *Sardiniæ pecudum copia.*
vt aſſerit Geſnerus. Sardiniam pecudum optimam eſſe Nymphodorus ſcribit, capraſque pro-
creare, quarum pellibus pro veſtibus indigenæ vtantur, tamque mirifica vi eſſe, vt hyberno
tempore calefaciant, æſtiuo refrigerent, ſimulque in ijs ipſis pellibus cubiti magnitudine pi-
los innaſci, atque ei, qui eis indutus fuerit, ſi commodum videatur, cùm eſt frigida tempe-
ſtas, pilos ad corpus conuertit, vt ab ijs caleſcat; cùm autem eſt æſtas, inuertit ne calore ve-
xetur. Hæ an eædem quæ Muſmones ſint, non auſim affirmare, Volaterranus quidem è villis
muſmonum fomenta confici ſcribit, Strabonem citans, ſed Strabo loquens de Sardinia, & *Lib. 5.*
Corſica aſſerit in his inſulis naſci arietes, qui pro lana pilum caprinum producunt, eoſque
muſmones nocitari, exque eorum ſeſe pellibus thoracis modo incolas munire: Similiter fe-
rè Plinius, niſi quod pro Sardinia ponat Hiſpaniam: Eſt, inquit, in Hiſpania, ſed maximè
D Corſica, non maximè abſimile pecori (ideſt, ouibus) genus muſmonum villo caprino, quam *Lib.22.*
pecoris velleri propius, quorum è genere, & ouibus natos priſci vmbros vocauerunt, Alber-
tus verò in voce Ibrida muſmonem ex capra & ariete natum dicit cinirum ex oue, & hirco. In
eadem Sardinia, vt teſtatur Pauſanias, hirci ſylueſtres eadem ſunt magnitudine, qua hirci alia- *In Phocicis*
tum regionum. Formam verò habent, qualis in Plaſtice Aeginæa repræſentatur arietis ſylue-
ſtris: niſi quod circa pectus hirſutior eſt, quàm arte illa repræſentari ſolet, cornua ei non protẽ-
duntur à capite à ſe inuicem diſſita, ſed ſtatim iuxta aures reuoluũtur. Celeritate quidẽ belluas
omnes ſuperat. Clitus Ariſtotelicus in ijs, quæ ſcripſit de Mileto, aſſerit Polycratẽ tyrannũ Sa-
mium omnia, quę erãt alibi ob delitias, cõgregaſſe canes ex Epiro, ex Scyro capras, oues ex Mi- *Lib.12.cap.*
leto, ſues ex Sicilia, ſicuti legimus apud Athenęũ. Alij caprã Scyriam ferã eſſe aiũt, & mulctrũ, *19.*
quod lacte impleuerat, ipſam rurſus euertere: Eſt autem Scyros vna Cycladum. In regno Se- *Capra delicata vnde petita.*
negę Nigritarum boues ſolùm, & buculæ viſuntur inter animalia domeſtica, nam capras, &
pecora ibi non videri aſſerit Aloyſius Cadamuſtus ob ardorem torrentis ſideris. Siculum
caſeum Iulius Pollux meminit, & Ariſtoteles ex ouillo, & caprino mixtum lacte, quod ho- *Cap.29 ſua nauig.*
dieque fit vbi vtriuſque copia habetur. Hunc Athenæus præferri putat omnibus, vtique

poſt Achaicum, de quo ſuprà. In Syria, teſte Ariſtotele capræ ſunt auriculis, menſura do- E
drantali, & palmari, ac nonnullæ demiſſis ita, vt ſpectent ad terram. Reperio verò apud Ae-
lianum capras Syrias, quantum alias vllas lac habere dici; quo tamen loco capras Scyrias le-
6 Nauig. cap. 7. gerim, quæ plurimum lactis habere dicuntur, vt dictum eſt. Iuxta vrbem Tarnaſarum, vt ſcri-
bit Ludouicus Romanus, reperiuntur nonnullæ capreæ magnitudine noſtras excedentes, no-
Vbi maximè fœcunda. ſtriſque longè pulchriores, tantæ fœcunditatis, vt vno partu quaternos fœtus ferant. Tibur-
tinos hœdos apud Romanos proceres magni æſtimatos fuiſſe his verſibus oſtendit Iuuenalis:

Satyr. 11. *De Tyburtino veniet pinguiſſimus agro*
Hædi vbi delicati. *Hædulus, & toto grege mollior, inſcius herba,*
Necdum auſus virgas humilis mordere ſalicti,
Qui plus lactis habet, quam ſanguinis &c.

NATVRA. MORES.
Ingenium. Libido. F

CAPRÆ natura, teſte Ariſtotele, mobiles ſunt, & celeres, quamobrem à paſto-
ribus ducem eis præfici negat. Aelianus tamen hircum caprarum gregem
barbæ fiducia antecedere ſcribit. Nocet huic pecudi æſtus, ſed magis frigus,
vt memorat Columella, & præcipuè fœtæ, quæ gelicidio hyemis conceptum
fecit. Amat, hoc caprinum pecus dumeta potiùs, inquit Columella, quàm
campeſtrem ſitum, aſperiſque etiam locis, ac ſylueſtribus optimè paſcitur, & Varro cùm di-
xiſſet, nec mulos aliter hoc pecus in paſtu tuendum eſſe, atque ouillum, addit habere tamen
ſua quædam propria, quod potius ſylueſtribus ſaltubus delectantur quàm pratis, & alias in-
Eclog. 1. quit in montoſis potiùs locis, & fruticibus, quàm herbidis campis paſci. Eleganter Vir-
gilius:

Ite meæ, quondam felix pecus, ite capellæ,
Non ego vos poſt hac viridi proiectus in antro G
Dumoſa pendere procul de rupe videbo.

1. de ponto. eleg. 9. Et imitatus eum Ouidius:

Ipſe ego pendentes (liceat modò) rupe capellas,
Ipſe velim baculo paſcere nixus oues.

In Ezech. cap. 43. Ita autem inhærent rupibus paſcentes, vt infrà eas intuentibus videantur pendere. Diuus
Hieronymus: capra, inquit, ſemper ad excelſa feſtinans eſt animal, & nihil periculi ſuſtinens
Capra excelſa amant. in præcipitijs, & ibi inuenit viam, vbi cæteris animantibus interitus eſt, vnde & græco ſermo-
ne caprarum, & hircorum grex, ſublimium conuerſatio dicitur, hoc eſt, αἰπόλιον, quaſi αἰποπό-
λιον, ſiquidem αἶπος excelſum, πόλιον conuerſationem ſignificat. Tantum Hieronymus. Sed
αἰπόλιον quaſi αἰγοπόλιον dici mox ſuo loco patebit: Quia verò capræ altiſſima loca petunt, &
maximè ſaxoſa, hinc ipſæ petræ αἰγίλιπες græcis nuncupantur. Cùm paſcuntur ab imis parti-
1. de remed. amor. bus ſemper prominentium ſcopulorum alta depoſcunt, hinc idem Ouidius:

Aſpice labentes iucundo murmure riuos,
Aſpice tondentes fertile gramen oues. H
Ecce petunt rupes præruptaque ſaxa capellæ,
Vt referant hœdis vbera plena ſuis.

1. Saturn. Similiter facere capricornum, tradit Macrobius, ab inferis nimirum partibus ad ſuperas ſo-
Lib. 1. carm. od. 17. lem reducendo. Inter cæteros verò montes vmbroſos præferre videntur, ſicuti oſtendere vi-
detur his verbis Horatius:

Velox amœnum ſæpe Lucretilem
Mutat Lycæo Faunus, & igneam
Defendit æſtatem capellis
Vſque meis pluuioſque ventos.

Lucretilis mons vbi. Eſt autem Lucretilis mons in Sabinis inter eos montes, quos Farfarus fluuius alluit, in cu-
ius valle amœniſſima, multiſque arboribus opaciſſima villam habuit Horatius. Lycæus ve-
Lycæus vbi. rò eſt mons in Arcadia Pani ſacer. Nonnunquam verò montium cauernas ingrediuntur,
Lib. 11. quibus dirumpentibus aliquando intereunt; vnde Q. Calaber Aeneæ robur indicaturus, facta
ſimilitudine ſcribit, ſaxum vtriſque ſublatum manibus tanta cum vi immiſiſſe in Græcos, vt

omnes

Digitized by Google

A omnes, quos ſub ſcutis deprehendit, exitio dederit, nòn aliter ac in montibus capras ſub eminentiam in montis ſe recipientes, præcipitium obruit. Loca interim culta non auerſantur, quin in ijs virgulta carpunt. Hinc Virgilius in Diris:

Et pater hædorum felix, ſemperque beate
Siue petis monteis præruptos ſaxa pererrans;
Siue tibi ſyluis noua pabula faſtidire
Siue libet campis: tecum tua læta capella eſt.

Apuleius: *Proximè ripam vago paſſu laſciuiunt comam fluuij tondentes capellæ.* Sed ſatis præ cætera pecude quàm maximè noxia eſt, vnde vrentesculra capellas, poeta vocabat, & apud Varronem, Coſſidius inquit, capellarum dentes inimici ſationis, atque idem Varro in lege locationis fundi excipi ſolere, ne colonus capra natum in fundo paſcat. Ariſtoteles tradit in paſcendo loca crebrò permutare, ſummaque tantùm contingere. Quod verò ad ingenium attinet, etſi ouibus, amicitia coniunctæ ſint. & Ariſtoteles etiam ſcribat: quorum vox acuta eſt, & clamoſa, μάγρυς, ideſt, ſtupidos eſſe propter ſimilem caprarum vocem, hæ tamen, te-
B ſte Aeliano, indignum putant ſe in extremo ouilli pecoris agmine incedere, ideoque gregem antegredi. Solertiam verò in primis earum Mutianus, teſte Plinio, viſam ſibi prodidit in ponte prætenui duabus (Plinij verba ſunt) obuijs è diuerſo: Cùm circumactum anguſtiæ non caperent, nec reciprocationem longitudo in exilitatem cæca, torrente rapido minaciter ſubterfluente, alteram decubuiſſe, atque ita alteram proculcatæ ſupergreſſam. Tradit verò etiam Bellonius, varias geſticulationes multa animalia imitari, magna facilitate edocere Cairinos, atque inter reliqua capras ipſas ephippium geſtare, ſubſultareque, & calcibus ferire equorum inſtar, hiſque ita deinceps ſimias ſeſſores imponi. Vidi ego, quæ ad muſicæ ſonum choreas duceret, per orbem ligneum, cingulumue tranſiliret, ac deniq; per funem ambularet, ac mox rurſus ſe exiguum ſuper orbem circumuertens per eundem funem regrederetur non ſine ſpectantium ſumma admiratione. Diſcunt currui iungi: Lego enim apud Athenæum, in pompa Ptolomæi Philadelphi hircorum bigas ſexaginta fuiſſe. Eſt item ſibi ipſi capra medica, caliginem enim oculorum probè, teſte Aeliano curare nouit; cùm enim conturbatum, inquit, oculum, & non probè ad videndum affectum ſentit, eum ad rubi ſpinam & admouet, & reſeran-
C dum permittit: Hæc vbi pupugit, pituita ſtatim euocatur, & nulla pupillæ læſione facta videndi vſum recuperat. Hinc etiam homines hoc curationis genus didiciſſe exiſtimantur. Sic ille: Idem tradit Plinius, additque caprum rubi ſpina vti: *Oculos* (inquit) *ſuffuſos capra, iunci puncto ſanguine exonerat: caper rubi:* Vbi verò purgatione etiam egent, helleboro veſcuntur, ſimiliterque eius vſum homines docuere: author huius rei eſt Plinius his verbis. Melampodis fama diuinationis artibus nota eſt. Ab hoc appellatur vnum hellebori genus Melampodium. Aliqui paſtorem eodem nomine inueniſſe tradunt, capras purgari paſto illo animaduertentem, datoque lacte earum Prætidas ſanaſſe furentes. Idem Plinius eas negari ait lippire quoniam quaſdam herbas edant, & ob id fimum earum cera circumdatum noua luna deuorare iuberi, & quoniam noctu æquè quoque cernant, ſanguine hircino ſanari luſcioſos putari. Inuenio hircum cornua decidentia obruere terra, ne inueniantur. Capra verò mortem ſibi imminere pulchrè nouit, dummodo verum eſt, quod ſcribit Aelianus, videlicet poſteaquam proxima eſt, vt iuguletur, non amplius cibum attingere. Ventos impetuoſos, ac frigidos perhorreſcunt, etſi aliàs altiſſima montium iuga incolant, hinc Græcos impetuoſum
D Telephi filium irruentem formidantes capris iſtiuſmodi aſſimilat Q. Calaber his verbis: At hi metu perculſi intra munimenta ſe tenebant, vt capræ in montium iugis metuentes impetuoſum ventum, qui terras frigore perflans magnam vim niuis, ac horridam grandinem effundit: Hæ igitur quamuis ad paſcua properantes haud rectà ad ipſum ventorum impetum per colles caput exſerunt, ſed dum vis procellarum deſæuijt, cunctantur ſub tegmine, ac conuallibus conglomeraræque ſub opacis ramis paſcuntur turmatim, dum pernicioſi ventorum turbines conſopiantur. Albertus cùm paſcuntur in die dici, ait, reſpicere ea, quæ è regione ſunt oppoſita: In ſero autem reſpicere ea, qua iuxtà ſunt poſita. Apparet autem hoc tranſtuliſſe à Plinio, ſed malè intellexiſſe eius verba; capras enim, ait, in occaſum decliui ſole, in paſcuis negari cõtueri inter ſeſe, ſed auerſas iacere, reliquis autem horis aduerſas, & inter cognitiores. (lego cognatiores:) nam & Ariſtoteles ait: cubant oues, capræque vniuerſæ per cognationem. Hircos verò aiunt ſex menſes hybernos ſupra ſiniſtrum latus iacere cùm dormiunt, ab æquinoctio hyberno totidem menſibus ſupra dextrum. Cùm primùm ſol cõuerſus deſtiterit, capras non aduerſis præterea inter ſe oculis, ſed auerſis cubare accepimus. Teſtatur item cubare

Caprarum ſuperbia, & ſolertia.

Lib. 2. obſer. cap. 52.

Capræ non lippiunt.

Capra mortis ſuæ præſcia.

Lib. 7.

difficilius oues, quàm capras, magis enim capras quieſcere, accedereque ad hominem familiarius, ſed eſſe frigoris impatientiores. Antigonus in congerie mirabilium narrationum caprarios teſtatur perhiberi dicere, quando ſol primùm ſe conuertit, capras verſis oculis cubare. Sub meridiem non aliter, atque de ouibus dictum eſt, aquatum ducuntur, huc ſpectat illud Virgilij in Culice: E

Et iam compellente vagæ paſtore capella
Ima ſuſurrantis repetebant ad vada lymphæ
Quæ ſubter viridem reſidebant cærula muſcum.

Capra vna arunco apprehenſa totum gregem ſtupidum reddit.

De eryngio fabuloſa & de arunco.

Plinius item author eſt, arunco ſiquis apprehenſam ex grege vnam trahat, cæteras ſtupentes ſpectare. Cæterùm cùm eis idem accidere dicant, vt infra dicetur, ſi qua earum eryngium momorderit, Geſnerus conſiderandum eſſe monet, an qui eryngio hoc attribuere, eryngi (ſic græci aruncum vocant) nominis vicinitate decepti ſint, curioſi inquit experiantur, ego quod ad eryngium, rationis nihil video, eryngo autem apprehenſa vna, cæteras ſtupere minus mirum eſt. Eiuſdem ſententiæ eſt Pierius in hieroglyphico conſternationis multitudinis: Sunt, inquit, qui multitudinem vniuſcuiuſque caſu conſternatam, obſtupefactamque indicare volentes capram villo à mento dependente comprehenſam depingant. Accidit enim, vt ſi earum vnam ex grege arunco eo apprehenderis, cæteræ ſtent veluti ſtupidæ, ſuos in illam vnam oculos conijcientes. Sunt verò, qui loco hoc modò eryngium, modò moly, vel origanum etiam quærant, quem caulem ſi ouis, capellaue paſcendo euulſerit, & in ſublimi conſpicuum erexerit, grex reliquus abiecta pabuli cura attonitus reddatur, neque prius pabuli memor fiat, quam caulis illa à paſtoribus ab ore pecudis abſtracta abijciatur. Cuius fabulæ authores etiam citant Ariſtotelem, & Plutarchum. Nos hieroglyphicum de apprehenſa capræ barba, quam Opilius Aurelius ſpirillum vocari dicit, aruncum Plinius, ex naturali hiſtoria deſumpſimus. Inuenio & apud Antigonum in opere præcitato: Caprarum vna ſi arripiat extremitatem orytij, quod eſt inſtar pili, reliquas ſtare veluti dementatas, & in illam intueri. Ego hanc vocem non reperio. Afferunt & Magi ſua commenta, primum omnium rabiem hircorum, ſi mulceatur barba, mitigari: eadem præciſa non abire eos, teſte Plinio, in alienum gregem. Florentinus verò in geoponicis græcis hircum pollicetur non fugiturum ſi barba eius detondeatur. Eſt autem hircus natura animoſus, pugnax, & G robuſtus, & ſecundum Albertum vires ei præcipuè in fronte, & cornibus, quæ longa habet, & acuta, apta videlicet, vt inſpicientibus timorem incutiant: hinc puto Pyrrho, & Philippo regibus hircina cornua fuiſſe pro criſtis. Sed & ipſi hirci, ſiue capri de ſuis criſtis gloriantur, contrà eos, pilis inhorreſcentes pertimeſcunt venatores, vt teſtatur Clemens Alexandrinus; Nouere itidem ea pro armis ſibi data, nam ſæpe ijs ipſos paſtores inuadunt, hinc illud Virgilij:

Hircina cornua pro criſtis qui habuerint.

Lib. 3. c. 3.

Eclog. 9.

Tityre & inter agendum
Occurſare capro, cornu ferit ille caueto.

Εἰδυλ. 8. Theocritus verò hoc tribuit arieti, dum canit:

Τίτυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε, βόσκε τὰς αἶγας,
Καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε Τίτυρε, καὶ τὸν ἐνόρχαν
Τὸν λιβυκὸν κνάκωνα φυλάσσεο, μή τυ κορύψῃ. ideſt,
Tityre, cuius amor felix mihi, paſce capellas,
Illaſque ad fontem duc Tityre: & à coleato H
Cnacone à Libyco, ne tu feriare, caueto.

Dum verò etiam incedunt ceu innicem rixantes cornibus cedunt, laſciuiuntque maximè in adoleſcentia, vt teſtatur idem Virgilius:

Georg. 2.

pingueſque in gramine læto
Inter ſe aduerſis luctantur cornibus hædi.

Habemus & hoc apud Horatium ad fontem Blanduſiæ.

Cras donaberis hædo.
Cui frons turgida cornibus
Primis, & venerem, & prælia deſtinat.
Fruſtra: nam gelidos inficiet tibi
Rubro ſanguine riuos
Laſciui ſoboles gregis.

Et rurſus eodem libro. Ode 15.

Illam

A *Illam cogit amor nothi*
Laſciui ſimilem ludere capreæ.

Seneca in Hercule furente:

Errat curſu leuis incerto
Molli petulans hædus in herba.

Petulantes, & petulci etiam appellantur, inquit Feſtus, qui protetuo impetu, & crebro petunt
lædendi alterius gratia. D. Chryſoſtomus inuidere inuicem tradit, eòque ſpectare Salamo-
nis hoc in inuidos *ſicut capra, ſic aſpexit ruinam proximi ſui*; eſſe item iactantes, & gloriantes,
& hoc indicari ab eodem rege ſapientiſſimo his verbis: *Tria ſunt, quæ ſecuriter ambulant,
leo inter iumenta, gallus inter gallinas, & hircus præcedens capras.* Multum verò etiam trahi
concupiſcentia gulæ, propter gulam namque ſuam per ſaxa, & præcipitia ambulare, & ſuper
præcipitia ſe ſuſpendere. Famoſa in primis hircorum libido eſt. Authore enim Aeliano, ſe-
ptimo poſt die, quàm in lucem editi ſunt, coire incipiunt, & quamuis ſterile ſemen emittunt,
omnium tamen maturiſſimè quadrupedum ingrediuntur coire. Fuit hæc etiam Aegyptio-
B rum ſacerdotum ſententia, quandoquidem, teſte Oro Apolline, in hieroglyphicis penem fæ-
cundum ſignificantes, pingebant hircum, quo eum poſt ſeptimum, quo ortus, diem coire cer-
nerent; Et quamuis inualidum, & ſterile ſemen emitteret, coire tamen citius cæteris anima-
libus. Ad hæc efferantur, vt ait Ariſtoteles, per libidinem, qui enim ſuperiore tempore ſo-
cij iugi concordia paſcerentur, coitus, inquit, tempore diſſident, & alter alterum libidinis ta-
bie inuadit. Aelianus iſtiuſmodi pugnam cum tauris, & arietibus communem hircis eſſe
teſtatur. Nec verò cum capra tantùm coit, ſed cum alijs etiam animantibus. Vmbros enim
vocari diximus, qui ex hirco generantur, cocunte cum oue, ſiue, vt vocat Albertus, cinyrum. At
verò in Sebenirica præfectura in agro Hermopolitano, & Mendeſio, vbi Pan colebatur, ſub ef-
figie hircina, aiunt, hircos cum mulieribus ad coitum ſe commiſcuiſſe. Cuius in primis libidi-
nis Pindarus meminit, cùm inquit:

Libidinis hieroglyphicum.

Vbi mulieres hircis miſceãtur.

*Μένδητα παρὰ κρημνὸν θαλάσσης ἔσχατον Νείλη κέρας αἰγίβατοι, ὅθι τράγοι γυ-
ναιξὶ μίσγονται.* idest, *Vltimumque Nili cornu caprarum paſcuntur greges, & la-
ſciui mulieribus admiſcentur hirci.* Falſum tamen eſſe id tradit Grillus apud Plu-
C tarchum, Vlyſſi, quòd Circes concubitum ſpreuiſſet, iactanti reſpondens in hæc verba: Atqui
in hac profectò re nihil antecellis animantibus brutis; nam & hæc voluptates, & amores ca-
ptant à ſui generis animalibus. Itaque admiratione dignum non eſt, ſi quemadmodum Men-
deſius in Aegypto caper incluſus cum multis, ac formoſis mulieribus coitu abhorret, &
capras deſiderat, ita tu venere conſueta vtens, homo cùm ſis, concumbere cum Dea noluiſti.
Idem tamen Plutarchus in volumine de præceptis coniugalibus, quæ ſit hircorum libido in-
dicans: non credunt, inquit, mulieres Paſiphaen cùm regis eſſet vxor, bouem adamaſſe, cùm
tamen videant quaſdam quæ auſteros, & temperantes non ferunt, intemperantibus, & li-
bidinoſis veluti canibus quibuſdam, aut hircis libentius conſueſcere. Ad eandem libidinem
reſpexere, qui Mercurium ipſum in hircum mutatum adamatum fuiſſe tradunt à Penelope,
& ex eo concubitu Pana enatum, hircipedem, ſiue pedibus hircinis; Aiunt enim Pene-
lopen ijs potiſſimùm corporis ſui copiam feciſſe, qui in hac venerea palæſtra præ cæteris ha-
berentur ſtrenui, quoniam talis Vlyſſes ſuus fuiſſet. Huc referendum vetus adagium Θμουϊ-
τῶν τράγος, idest Thmuitarum tragus, de mulieroſo homine vſurpatum, in quem adhinniunt
D quodammodo ſcorta, ad vnius nutum parata, à Diuo Clemente in protreptico, vbi lo-
quitur de Apolline nobili inſeſſore, qui multas habebat amicas ἐνεμπίμπλατο γῦν, in-
quir, γυναικῶν οὐκ ἧττον, ἢ αἰγῶν ὁ Θμουΐτων, idest, mulierculis ad ſatietatem ſe expleuit non
paucioribus, quàm capris Thmuitarum hircus. Neque aliam etiam ob cauſam à priſcis in
ludis ſolemnibus primo loco ducebatur amphora vini, & clematis: (fabæ genus exponunt)
poſt aliquis hircum trahebat, deinde nucum ſportulam portabat alius, poſtremo loco phal-
lus ferebatur: Ea erat effigies obſcæni membri virilis; qua de re conſulendus Plutarchus
in commentario περὶ τῆς φιλοπλυτίας, & in libro de Iſide & Oſiride. Eandem etiam
ob cauſam ſatyra Varronis caprinum prælium inſcribebatur, vt Adrianus Turnebus do-
cet in aduerſarijs, in quo de voluptate, vt coniectura eſt, diſſerebat, qua enim alia de re
hirci, & capri contenderent? præſertim cùm hoc pecus laſciuum ſit, & petulans, & vo-
luptatem auidiſſimè ſectetur. Græci denique poetæ caprum ab Hercule domitum eadem de
cauſa finxerunt, quod is, cùm procaci laſciuia, homines ipſos antecelleret, domitus à virtute
impoſitum petulantiæ modum, extinctoſque libidinis æſtus, ſuppreſſoſque procacitatis in pe-
ctus demonſtraret. Nam eius nequitiæ vir fuit, vt triginta vna nocte mulieres aliquando fera-

Mercurius in hircum mutatus à qua adamatus.

Libidinis hieroglyphica.

Lib. 24. cap. 46.

Herculis libido.

tur inijſſe, &, vt apud Athenæum, idem ſeptem diebus, quinquaginta filiabus Theſtij virgi- E
Hirci Zelotypia. nitatem imminuit. Eſt præterea zelotypus hircus, ſicuti notum eſt ex hac hiſtoria: In vrbe Sy-
bari caprarium petadoleſcentem tradũt nomine Crathim, cùm cupiditate libidinis flagraret,
incæſtum in captam ſcelus exercuiſſe: quod quidem ipſum, vt hircus gregis dux perſpexit, ri-
ualitate laborare, atque interea ſuum occultare animum cæpiſſe, quoad aliquando tandem
eum ſomnum capere deprehendiſſet: Tum enim omnibus reuocatis viribus, facto in eum im-
petu, cerebrum diminuiſſe. Cùm verò huiuſmodi factum ad indigenas permanaſſet, non mo-
do tumulum ei magnificum excitatum fuiſſe, ſed ex eo etiam fluuium Crathin nominatum.
(Straboni verò Crathis fluuius iuxta Aegas Achaicas è duobus fluminibus incrementa ſuſci-
pit, ſic à miſcendis aquis appellatus, à quo & Italicus vocatus ſit) Infantem autem ex eius cũ
capra conſuetudine ſuſceptum, caprina habentem crura, & humanam faciem in Deos repoſi-
Li.25.c.32. tum, Deorumque honore affectum fuiſſe, & Syluanum Deum (Cælius, qui eandem hiſtoriã
deſcribit, Hylæum numen Napæumque vocat) eſſe, in ſermonem hominum veniſſe. Ex qua
hiſtoria in belluis etiam obſtrectationem, & riualitatem ineſſe, hirci huius exemplo nos doce-
ri, exiſtimant. Cùm itaque & zelotypus ſit, tamque famoſa ſit eiuſdem libido, ac virilitas; F
Cælius igitur conſiderandum eſſe monet, an verum ſit, quod recentiores quidam non indocti
dum cauſam eruere conantur, cur illi, quorum vxores corpus inuulgant, hircorum appellatio-
ne diffamentur paſſim, inde fieri conijciunt, quòd animalium ſoli, vt putant, hirci ſui gene-
ris fæmellas, ipſis intuentibus, iniri facilè ferant. Pierius Valerianus hoc inucutum adeo nouũ
eſſe negat, vt nullam ſapiat antiquitatem (quòd hodie ſcilicet vulgò captum eum appellamus,
qui coniugem habeat adulteram) erat enim & hoc, inquit, & apud veteres hieroglyphicum,
atque illud inſuper adagium ferebatur in ſpurios, ſi de patre quiſpiam quæritaret, vt τῆς μη-
τέρος ὡς αἴξ reſponderent: Matres quippe, vti capra itidem; vtpote quæ de patre incertum
ferret, propterea quòd capellis nullum ducem paſtores conſtituunt, vt ait Ariſtotelis, veluti
ſuos ouibus arietes, ſuos bubus tauros, & ita pleriſque alijs. Caprarum ſiquidem natura inſta-
bilis, lubrica, atque mobilis admodum eſt, quare hœdus in caprilibus a matre tantùm digno-
ſci poteſt. Meritò itaque vir, de cuius liberis vxor poſſit tantùm internoſcere, hircus appella-
bitur, & hieroglyphicωs per hircum figurabatur. Nam & Catullus in hanc ſententiam putare
cæteros hircos dixit. Quod verò ſunt non illiterati viri, qui dicterium inde ſumptum putant, G
quòd hirci ſuas fæmellas iniri facilè patiantur, etiamſi coram ſpectauerint, vt quem notat Iu-
uenalis cùm dixit:

Doctus & ad calices vigilanti ſtertere naſo.

Aliter traditum ab Aeliano legimus, qui ſentire hircos riualitatis affectum teſtatur exemplo
Crathis, &c. Hæc itaque Pierius addens ruſticum, & imperitum id genus hominum hac plu-
rima nequitia famoſum inueniri, indeque iocum eſſe apud Theocritum iſtiuſmodi:

Ὡ᾽πόλος ὄκκ᾽ ἐσορῆ τὰς μηκάδας οἷα βατεῦνται,
Τάκεται ὀφθαλμὼς, ὅτι οὐ τράγος αὐτὸς ἔγεντο Id eſt,
Aepolus inſcendi videat ſi quando capellas
Liquitur obtutu, quòd non caper ipſe creatus.

Quod verò ad citatum à Pierio adagium attinet, mihi id potiſſimùm dici videtur de liberis ex
innuptis procreatis, quorum ſcilicet pater omninò incertus eſt, & fortè illi tantùm veriſſimè
hirci dicentur, qui, etſi libidine quidem ſummopere pruriant, propter ingraueſcentem tamen
ætatem, deſiderium cùm explere ſuum nequeant, à robuſtioribus ſuperati ab his capras ſuas e- H
„ tiam in conſpectu iniri patiuntur. Cui ſententiæ fauere apparet Columellam his verbis: Hir-
„ cus menſium ſeptem ſatis habilis eſt ad procreandum, quoniam immodicus libidinis dum ad-
„ huc vberibus alitur, matrem ſtupro ſuperuenit, & ideo celeriter, & ante ſex annos conſene-
„ ſcit, quod immatura veneris cupidine primis pueritiæ temporibus exhauſtus eſt. Itaque quin-
In Caſina. quennis parum idoneus habetur fæminis implendis. Quo ferè ſenſu Stalinus Senex apud fa-
cetiſſimum Comicum hircus vocatur edentulus, pruriens ſcilicet, aliàs in coitu impotens. Et
In Mercatore. Demipho itidem ſenex æſtuans libidine cum ei dixiſſet Lypſimachus: *Profectò ego illum hir-
cum caſtrari volo, ruri qui nobis exhibet negotium*: Reſpondet: *nec omen illud, nec auſpicium
mihi placet, quaſi hircum metuo ne vxor me caſtret mea, atqui illius hæc nunc ſimiæ partes ferat.*
Somniauerat autem captam, quam ſimiæ commiſerat, abductam. Alias idem etiam Lyſima-
chus eundem Demiphonem ſimiliter laſciuientem ſenem vocat hircoſum: *Iam plenus*, inquit,
*ætatis, animaque fœtida ſenex hircoſus tu oſculere mulierem, vtine aduenieus vomitum excu-
tias mulieri*. Ioan. Bapt. Modius in opere ſuo quod ſcripſit de pondere ſeu moleſtia vxoris,
vulgare illud dicterium, inde profectum iudicat, quod illi nõnulli ex vxorum ſuarum pulchri-
tudine

A tudine dum eas alijs ſponte concedunt, diteſcant, domique ſuæ cornu Amaltheæ capræ, ſiue cornucopiæ poſſideant. Hircus autem in libidine magis olet, quod nouiſſimum etiam tetigit Martialis loquens de Thaide malè olente: *Lib. 6. epigr. 93.*

Tam malè Thais olet, quàm non fullonis auari
Teſta vetus media, ſed modò fracta via.
Non ab amore recens hircus, non ora leonis, &c.

Nec aliam ob cauſam Plinius fœdiſſimum animalium, Ouidius marem capræ immundũ vocat:

Læta ſalitur ouis, tauro quoque læta iuuenca eſt
Suſtinet immundum ſima capella marem.

Iam verò è contrario apud Indos Cariai, & Cueua regiones incolentes hirci, capræue nomen perquam honeſtum eſt; ita enim vocari, Petrus Martyr, alijque in Indiam nauigarores, tradunt, eos qui aduerſas in facies cicatrices oſtendere poſſunt, quales ceu fortes, & in bello qui ſe ſtrenuè geſſerint, admodum magni faciunt.

B

CIBVS. POTVS.

TERRAM capris paſcendis aptam, (Græci αἰγίβοτον vocant, & αἰγίνομον & αἰγίβοσκον) propriè de montana dici Varinus tradit, & nos ſuprà etiam oſtendimus. Apud Varronem omnicarpæ dicuntur, quem locum annotans Scaliger: Quiſquis, inquit, fuit ille poeta qui hoc dixerit, ſenſerat capras ποικιλοφάγους eſſe; Idem quoque Eupolis Comicus ſentiebat, cùm ita capras loquentes introduxerat, in fabula, quæ inſcribitur Aeges de cibi ſui copia in hae ſe verba iactantes:

Βοσκόμεθα ὕλης ἀπὸ παντοδαπῆς, ἐλάτης,
Πρίνυ, κομάρυ τε πτόρθυς ἁπαλὺς ἀποτρώγουσαι.
Καὶ πρὸς τούτοισιν ἔτ' ἄλλ', οἷον κύτισόν τε, ἠδὲ
Φάσκον εὐώδη, καὶ σμίλακα τὴν πολύφυλλον.
C Κότινον, σχῖνον, μελίαν, συκῆν, δρῦν, κιττὸν μυρίκην
Πρόμαλον, ῥάμνον φλῶμον, ἀνθερικὸν, κισθὸν,
Φηγὸν, θύμα, θύμβραν.

Ideſt, vt apud Plutarchum interpres vertit: *Sympoſ. 4. q. 1.*

Omnigena nos materies paſcit abietis
Teneros, & ilicis, arbutique ſurculos
Decerpimus. Tum præter hæc cytiſus, boni
Phaſiuſque odoris & ſimilax folio vbere.
Oleaſter, & lentiſcus, atque fraxinus
Quercus, hedera, erica, rhamnus, pallidum
Verbaſcum & aſphodilus, ciſthuſque, & eſculus,
Thyma, thymbra.

Omiſit autem interpres hic συκῆν, ideſt, cucurbitam, & cum pro μυρίκην alij legant ἐρίκην, ipſe reddidit, de vtroque arbuſto. Sed & Virgilius nihil non morſu petere capras teſtatur dum canit: *In culice.*

D

Protulit è ſtabulis ad pabula læta capellas
Paſtor, & excelſi montis iuga ſumma petiuit.
Lurida qua patulos velabant gramina colles,
Iam ſyluis dumiſque vagæ, iam vallibus abdunt
Corpora: iamque omni celeres è parte vagantes
Scrupea deſerta perrepunt ad caua rupis.
Tondentur tenero viridantia gramina morſu,
Pendula proiectis carpuntur & arbuta ramis,
Denſaque virgultis auidè labruſca petuntur.
Hæc ſuſpenſa rapit carpente cacumina morſu,
Vel ſalicis lenta, vel quæ noua naſcitur alnus.
Hæc teneras fruticum ſentes rimatur: at illa
Imminet in riui præſtantis imaginis vndam.

Inſidiantur verè potiſſimùm frondibus. Ouidius:

Sine frondibus arbor

Nu-

Nuda riget, lambunt arentia ſaxa capellæ. E

Columella arbuſculis, frutetiſque maximè gaudere aſſerit, eaque eſſe arbutum, alaternum, cytiſumque agreſtem, nec minus ilігneos, querneoſque frutices, qui in altitudinem non proſiliunt; Ait verò etiam alicubi Columella glandem cùm citra ſatietatem data eſt, abortum facere. Virgilius de arbuto, & ſalice:

Eclog. 3. *Dulce ſatis humor depulſis arbutus hædis,*
Lenta ſalix fœto pecori mihi ſolus Amyntas.

Eclog. 1. Depulſis, ideſt, ſeiunctis a mamma. De ſalice idem rurſus:

Non me paſcente capellæ
Florentem cytiſum, & ſalices carpetis amaras.

Amaras hic vocat ſalices, non quia capris, nam his dulces ſunt, ſed quia hominibus. Salicibus autem gaudere Nemeſianus etiam indicat, dum canit:

Eclog. 1. *Incipe dum ſalices hœdi, dum gramina vaccæ*
Detondent.

Lib. 5. c. 12. De cytiſo differit pauca Columella, id genus arbuſti, ſeu fruticis in agro eſſe quàm plurimum maximè referre inquiens, quod & capris, & omni generi pecudum vtiliſſimus ſit. Quantopere autem cytiſi eſu afficiatur caprinum pecus, idem poeta docet, ſimiliter inquiens peti ab eo hunc fruticem, vt peti ſolet à lupo ouis: F

Torua leæna lupum, ſequitur lupus ipſe capellam,
Florentem cytiſum ſequitur laſciua capella.

Eſtque capris cytiſi eſus perquam idoneus, ſiquidem Africanus de lacte in omni pecore augendo ſic ſcribit: Omnia pecora reddent lac copioſum, ſimulque fœtum enutrient, ſi cytiſum ederint. Sed & Ariſtoteles tradidit cytiſum pecori copiam lactis conciliare, veruntamen florentem noxium eſſe, & inflammare pecus aſſerit, vnde fit, vt ſuſpicentur eruditi epithetum florentem non temerè à poeta adiectum, ſed quod forſan capræ priuatæ naturæ proprietate flore cytiſi non offendantur, aut quod in Italia flos ille pecudibus minus officiat. Vtcunque eſt Theocritus, ex quo id Virgilius tranſtuliſſe videtur, ſimpliciter cytiſum nominat:

3. de anim.

Εἰδυλ. 10.

Ἁ αἶξ τὸν κύτισον, ὁ λύκος τὰν αἶγα διώκει,
Ἁ γέρανος τὤροτρον. ἐγὼ δ᾽ ἐπὶ τὶν μεμάνημαι. ideſt, G

Sima capella ſuum cytiſum, lupus ipſe capellam
Inſequitur ſemper: ſic & grus ſemper aratrum:
Te contra totus meus eſt furor.

Dicebat itidem de arbuto:

Georg. 3. *Poſt hinc digreſſus iubeo frondentia capris*
Arbuta ſufficere.

Θάλλως, alij ſimpliciter thallos, alij oleæ ramos, palmites, & frondes reddunt: His capras veſci ſcribit Sophocles in paſtoribus:

Ἑωθινὸς γὰρ πρὶν τιν᾽ αὐλητῶν ὁρᾶν
Θαλλὸν χιμαίρᾳ προσφέρων νεὸς πόδα,
Εἶδον στρατὸν στείχοντα παρ᾽ ἀλίαν ἄκραν. ideſt,

Matutino, priuſquam tibicinem viderem aliquem,
Cùm recentes capræ pedibus aggerarem θάλλως, termites
Exercitum conſpexit prope maris extremam oram gradientem. H

Depopulantur quidem arborum frondes vniuerſim quarumcunque, ſed oleæ potiſſimùm, vnde inuiſa Mineruæ animantia eſſe ſuo poſtmodum dicetur loco. Sed & Comatas paſtor apud Theocritum capras ab oleaſtro abigit, ait enim:

Εἰδυλ. 5.

Σῖτθ᾽ ἀπὸ τᾶς κοτίνω ταὶ μηκάδες. ὧδε νέμεσθε
Ὡς τὸ κάταντες τοῦτο γεώλοφον, ἇτε μυρῖκαι. ideſt,

Diſcedite ab oleaſtro capellæ. hic paſcimini,
Iuxta hunc ex aduerſo tumulum, vbi ſunt myricæ.

Lib. 6. Et Lucretius canit:

Barbigeras oleaſter eò iuuat vſque capellas,
Deſluat ambroſia quaſi, vero & nectare tinctus,
At nihil eſt homini fronde hac quod amarius extet.

Quia verò vitis molles, teneroſque palmites, imò & ramorum, arboriſque cortices cupidiſſimè deuorat, Libero patri antiquitus immolabatur. Aelianus author eſt eiuſmodi animalia ficuum, & farinarum auidiſſima eſſe, ideoque in Armenia hoc aſtu interimi: piſces, inquit quidam ni-

A nigri, venenati; in Armenia reperiuntur, horum farina ficus conſpergunt, quas in ea loca,
quæ maximè abundant feris diſſeminant. Beſtiæ primùm, vt ea attigerunt, ſtatim moriun-
tur, vt apri, capræ, cerui, &c. Aiunt & fraxinum capris gratum eſſe, hancque potiſſimùm ob
cauſam ferendum. Serapion in lib. de ſimpl. citat. Galenum vt habet Albertus, & alij quidam
barbari, ſcribentem ſe vidiſſe capras lingentes, paſcentes potiùs, tamaricis frondes, quæ poſt-
modum ſine ſplene inuentæ ſint; ſed locum iſtum neque apud Galenum, neq; apud Serapio-
nem inuenias, & quãnis Conſtantinus inquiat: Si capræ ex vaſis tamaricis biberint, aut ede-
rint, non habebunt ſplenem, authores tamen melioris notæ de ſuibus hoc ſcribunt, minui ſci-
licet eorum lienes alueis ex tamarice factis. Nonnulli, vt Syluaticus ederam dici contendunt,
quòd libenter à capris edatur, vt barba hircina, etiam & roſa canina ab hircis appetuntur, &
apud Græcos periclimenon frutex eſt, qui nunc caprifolium vulgò dicitur, & apud Dioſcori-
dem etiam ægina, non aliam ſcilicet ob cauſam, quàm quòd à capris præcipuè appetatur. In-
ſidiantur verò etiam Ladano, ſiue ledo, ſuper qua re audiamus Plinium: Arabia, inquit, la-
dano gloriatur, fortè, caſuque hoc, & iniuria fieri odoris, plures tradidere. Capras maleficium *Ladanum*
B alias frondibus animal, odoratarum verò fruticum expetentius, tanquam intelligant precia, *vt caprarũ*
carpere germinum caules prædulci liquore turgentes, deſtillantemque ab his ſuccum impro- *barbis hære-*
bo barbarum villo abſtergere. Hunc glomerari puluere, incoqui ſole. Et ideo in ladano capra- *ſcens colli-*
rum pilos eſſe. Sed hoc non alibi fieri, quàm in Nabathæis, qui ſunt ex Arabia contermini Sy- *gatur.*
riæ. Recentiores ex authoribus ſtrobon hoc vocant, traduntque ſyluas Arabum, paſtu capra-
rum infringi, atque ita ſuccum villis inhæreſcere, verum autem ladanum Cypriæ inſulæ eſſe.
Similirer & hoc ibi fieri tradunt & eſſe œſypum hircorũ barbis, genibuſque villoſis inhærens,
ſed ederæ flore deroſo, paſtibus matutinis, cum eſt rorulenta Cypros, deinde nebula ſole di-
ſcuſſa puluerem madentibus villis adhæreſcere, atque ita ladanum depecti. Hæc ille. Et rur- *1 Carm.*
ſus: Lada appellatur herba ex qua ladanum fit in Cypro, barbis caprarum adhæreſcens: De *Ode.17.*
eadem ladani circa mentum hircorum generatione his verſibus agit Rufus Ephesius:

Inuenias in Eremborum quoque ladanon orbe
Caprarum circa mentum, gratiſſimus illis
Succus is è Ciſthi folio decerptus amico.
C *Imbuti hoc villi menti laterumque madeſcunt,*
Non tamen ad morbos hoc præſtat, laudem ab odore
Egregio quoſpirat habet, quod plurima mixta
Pharmaca & Erembi diuinis viribus aucta,
Orta ſolo, & campo longè lateq; patenti.

Quærunt itidem thymum non aliter atque arbutum, vt Horatius ait:

Impunè tutum per nemus arbutos
Quærunt latentes & thyma deuia
Olentis vxores mariti.

De hibiſco ſic Virgilius:

O tantùm libeat mecum tibi ſordida rura
Atque humiles habitare caſas, & figere ceruos
Hædorumque gregem viridi compellere hibiſco.

Quo loco Iulius Pomponius Sabinus hibiſcum exponit genus iunci, aut viminis, additque
D Plinium videri ſcribere aliud genus, nam ait: hibiſcum à paſtinaca gracilitate diſtat damna-
tum in cibis, ſed medicinæ vtile eſt. Theophraſtus de hibiſco herba ſic ait: Hibiſcum eſt her-
ba folio maluæ, maiore tamen, piloſioreque caule, fructu maluæ. Vſus eius ad rupta & tuſſes
è vino dulci, & ad vlcera in oleo. Sed veriſimilius eſt, vt de vimine, inquit, intelligamus:
Floribus præterea etiam nocent, vnde Virgilius: *Georg.4.*

Principio ſedes apibus, ſtatioque petenda,
Quo neque ſit ventis aditus, (nam pabula venti
Ferre domum prohibent) neque oues, hædique petulci
Floribus inſultent.

Ariſtoteles aſſerit fabas largiùs datas αἰγὶ καὶ χιμαίρᾳ (id eſt, vt Gaza vertit, capris, & capel- *3.Hiſto.21.*
lis) copiam efficere lactis. Legimus & in geoponicis græcis herbam pentadactylum dictam
(eruditi quinque folium interpretantur) priuſquam bibant quinque dierum ſpacio, illis vo-
randam dari, vt plurimum lactis habeant: Et in eundem vſum ventribus earum diptamnum
alligari. Græcè legitur τὸν δίκταμον περὶ τὰς αὐτῶν γαστέρας περιάπτειν. Paulò poſt tamen de
lacte augendo in omni pecore ex Africano ſic ſcribitur: Omnia pecora reddent lac copioſum,
ſimulq;

Digitized by Google

ſimulque fætum enutrient, ſi cytiſum ederint, *ἐν γάλα ἐν ταῖς γαστέραις αὐτῶν πηριάψῃς*, id E
eſt, ſi aut ventri ipſum lac applicueris, vt Andreas à Lacuna vertit: Nam Cornarius hic etiam
pro *γάλα* reddit dictamnum. Dioſcorides aſſerit: Quibus in locis pecora ſcammoniam, veratrum, clematidem, aut mercurialem paſcuntur, lac omnem ventrem & ſtomachum ſubuertere, quale in Iuſtinis, inquit, montibus eſſe à nobis proditum eſt: Siquidem capræ quibus candidum veratrum pabulo fuerit, primo filiorum partu euomūt, & eorum lac hauſtum nauſeam creat, & ſtomachum in vomitiones effundit. Alibi etiam in veratri mentione idem de capris
Lib. 4. ſcribit. Atqui Lucretius ait:

Praterea nobis veratrum eſt acre venenum,
At capris adipes, & coturnicibus auget.

Lib. 5. Dicebat etiam idem poeta de cicuta:

Quippe videre licet pingueſcere ſape cicuta
Barbigeras pecudes, homini qua eſt acre venenum.

Galenus, alijque id ſcribunt de ſturno, cauſamque in 3. de ſimpl. idem Galenus attulit, quod aues huiuſmodi anguſtos corporis meatus habentes; haud ſinunt cicutæ ſuccum ad cor pene- F
trare, ſed eum in ventriculo tam diu retinent, quoad natiuo calore ſuperatus in nutrimentum conuertatur: Cùm hominibus ſecus eueniat, quibus nimirum ob venarum amplitudinem cicuta in cor celerrimè perducta natiuum calorem extinguit. Si modò & capræ ex eius eſu pingueſcant, vt ex Lucretio dictum eſt, cauſam hanc aſſignandam eſſe, Hieronymus Mercurialis exiſtimat, quòd capræ quas mirum in modum ſiccas eſſe, & perpetuo febrire Varro, atque Plinius tradiderunt, cicutis feruorem, ac ſqualorem temperent, quo poſtmodum temperato nutrimentum melius conficitur, & in pinguedinem concreſcit. Hoc enim pacto lactucam quoque ſanguinem augere putant Medici, quando ſcilicet bilioſo corpori exhibita, ſua frigiditate efficit, vt iecinoris calor remiſſus ſanguinem, & non bilem faciat.

VOX.

Lib. 5. c. 13. VOCABVLA, quæ ad caprarum vocem pertinent Iulius Pollux his verbis G
deſcribit: *αἰγῶν δὲ μηκασμὸς, μηκᾶσθαι, μηκώμεναι. Ὅμηρος δὲ καὶ μηκάδας αἶγας εἴρηκε. Δοκεῖ δὲ ἴδιον ἐπὶ αἰγῶν εἶναι μᾶλλον ὁ φριμαγμὸς φριμάττεσθαι, φριματτόμενος. ὡς Ἡρόδοτος ἔσφαλται ἐπὶ τῶν βρεφῶν τῶν φρυγίων λόγῳ βληχᾶσθαι τὰς αἶγας οἰόμενος.* Vertit Rodolphus Gualtherus: Caprarum mutitus, mutire, mutientes. Homerus & capras micadas appellauit. Videtur autem caprarum proprius eſſe fremitus, fremere, fremens. Sicut & Herodotus fallitur de hædis Phrygiorum loquens, cùm capras balare putat. Secutus videtur Rodolphus authorem Philomelæ, qui tamen mutire bircos facit inquiens:

At mutire capris birce petulce ſoles.

Alioqui mutire eſt timidè, & imperfectè loqui, & quaſi mu facere, facereque, vt apud Terentium: *Itaque hercle nihil iam mutire audeo*, id eſt, verbum efferre. Iam verò quia *μῆκα* Heſychio ſunt *κέρατα*, id eſt, cornua *μηκάδας αἶγας* ſecundum quoſdam ab Homero vocatas eſſe ait *τὰς κερατώδεις*, id eſt, cornutas, ſed horum opinio, inquit Henricus Stephanus, parum probabilis, reuera enim *αἱ αἶγες* vocantur *μηκάδες* à verbo *μηκᾶσθαι* ſignificante capris proprium H
vocem reddere, nam proprium capris eſt *μηκᾶσθαι*, vt *βληχᾶσθαι* ouium. Sunt qui interpretantur balare, cùm tamen id ouibus peculiariter conueniat, vt mugire bobus, dicente tamen Plinio de pulegio: *guſtatum à pecore, capriſque, balatum concitat*. Homerus præteritum medium ouibus etiam tribuit.

In Andria. — *Μηκάδες αἶγες qua.* — *Li 20 c. 14.* — *Iliad. δ.*

Ἀζηχὲς μεμακυῖαι ἀκούσασαι ὄπα ἀρνῶν, id eſt.
Indeſinenter balantes poſtquam audiuerunt vocem agnorum.

Nam & Scholiaſtes id præteritum reddit per præſens *μηκώμεναι*. Vtitur & Nicander verbo *μηκάζειν* inde deriuato, & eadem retinente ſignificationem, uerùm tribuit id homini, qui
In alexiph. v. 214. toxicum biberit.

Αὐτὰρ ὁ μηκάζει μανίης ὑπὸ μυρία φλύζων.

Vbi Scholiaſtes exponit *μηκᾶται ὡς πρόβατον*, balat, ut ouis. Poeta paulò poſt pro eo dicit generalius *βοάᾳ*, clamat, uociferatur. Superiore uerò adiectiuo *μηκάδες* utitur non Homerus ſolùm cùm alibi, tùm Odyſſea ι. *βόσκει δὲ τε μηκάδας αἶγας*, ſed Theocritus etiam, & Comicus quidam apud Athenæum li. 10. caprinū lac gryphicè uocans *μηκάδων αἰγῶν ἀπορρῶν θρόμβον*.

Porrò

A Porrò à μηκάομαι, ſiue μηκάζω, eſt verbale μηκασμὸς ſignificans bulatum, quo vtitur Plutarchus in problematibus Roman. de ijs, qui comitiali morbo corripiuntur, μηκασμῷ παραπλησίαν φωνὴν ἀφιᾶσι. Dicitur & μηκὴ pro μηκασμὸς: aſſertur hæc vox à Scholiaſte Homeri. μυκᾶσθαι verò per υ dicitur de bobus, ſic φριμάσσειν, de hirco, φριμάττεσθαι de equo dicitur, vel potius φρυάττεσθαι. Varinus ἰυὰ hircinæ vocis imitationem eſſe aſſerit. Ouidius hœdorum vocem vagitum eſſe ait ſimilem infantium: *Metam. 15.*

Aut qui vagitus ſimiles puerilibus hædum
Edentem iugulare poteſt.

CIBVS ET POTVS. ITERVM.

Paucula iſthæc annectes lector ſuperioribus.

B

VVlgatiſſimum verò pabulum gramen eſt, hinc Calphurnius:

Quas errare vides inter dumeta capellas,
Canaque laſciuo concidere gramina morſu,
Canthe puer quos ecce greges à monte remotos
Cernis in aprico decerpere gramina campo,
Hos tibi do ſenior iuueni pater.

Et Ouidius in deſcriptione diluuij: *Metam. 1.*

Et modò quà graciles gramen carpſere capellæ,
Nunc ibi deformes ponunt ſua corpora phocæ.

Inuenio autem gramen apud Græcos aigicon cognominari. Ceterùm inter alias graminis ſpecies vna eſt aculeatis folijs, quod vulgus, teſte Ruellio, capriolam vocat, propterea quod præ cæteris grato ſit capris pabulo. Poſtremò hoc caprillum genus, cùm & aſperis, & ſylueſtribus locis optimè, vt dictum eſt, paſcatur, rubos non auerſatur, nec alijs vepribus, vt ait Columel- *Salſis gaudens capra.*
C la, offenditur. In præcedente de oue hiſtoria dictum eſt, quanropere ſalſedinis amantes ſint oues. Eadem planè natura caprarum eſt, imò verò hac parte oues ſuperare videntur, id quod tortoribus etiam eſt notiſſimum, habemuſque apud Bonfinium, Draculam Tranſalpinæ Vngariæ præfectum ſæpenumero captiuis Turcis pedes excoriaſſe, contuſoque ſale perfricuiſſe, mox lingentes ſalſis plantis capras adhibuiſſe, quæ linguæ aſperitate cruciatum augerent. Ad potum modò quod attinet improbari aquas ſtagnantes, mortuaſque, & quæ iam diutius in vaſis retinentur, indicat Virgilius dum ait: *Lib 10. c. 3. Quis potus eis conueniat.*

Iubeo frondentia capris
Arbuta ſufficere, & fluuios præbere recentes.

Columella vult, vt per æſtatem bis ad aquam ducantur, & Albertus affirmat, cùm mouentur poſt meridiem plus aquæ potaturas. Prodigioſum, vel ſaltem admirabile eſt, quod in Zacintho fieri notauit Antigonus, nempe quo tempore ſpirãt Eteſiæ, capros hiantes ſtare verſus Boream, eoque contentos, aquam non requirere, neque bibere.

D SYMPATHIA. ANTIPATHIA.

OVES, & capræ inſita, ac naturali amicitia inuicem coniunctæ ſunt, ambæq; innato etiam odio cum lupo, leone, pardo, tigri, ſimilibuſque fortaſſe etiam alijs, quæ ex rapto viuunt, diſſident. De lupo qui à grege aberrantes oues, aut hœdos inuadit ſic meminit Homerus: *Capræ & oues amicæ. Iliad. π. Antipathia cum lupo.*

Ὡς δὲ λύκοι ἄρνεσσιν ἐπέχραον, ἢ ἐρίφοισι
Σίνται, ὑπ' ἐκ μήλων αἱρεύμενοι, αἵτ' ἐν ὄρεσσι
Ποιμένος ἀφραδίῃσι διέτμαγεν. οἱ δὲ ἰδόντες
Αἶψα διαρπάζουσιν ἀνάλκιδα θυμὸν ἐχούσας
Ὡς Δαναοὶ Τρώεσσιν ἐπέχραον, &c. Id eſt.

Sicut autem lupi agnos inuadunt, vel hœdos
Noxij, ex ouibus ſurripientes, quæ in montibus
Paſtoris ſtultitia ſeiuncta ſunt: hi autem conſpicati

Sta-

Statim diripiunt, impotentem animum habentes. E

Sic Danai Troianos inuadebant, &c.

1.*Carm*.17. Horatius verò inter laudes agri Sabini, & montis Lucretilis hoc etiam præcipuè commendat:

Nec virides metuunt colubros,
Nec Martiales hædilia lupos.

Quo loco commentator quidem exponit hædilia, hœdulorum ſcepta: Iacobus Cruquius verò hærere ait hic omnes enarrarores: Aldum inter primos, cuius commentum omittit, vtpote relatu nimis prolixum: Deinde Glareanum in ſuis annotationibus: Lambinum verò etſi nuſquam repertam, probare hanc lectionem admonitum, vt ſcribit, ab Aurato, qui ſagaci profectò iudicio (vt qui vir eſt in omni ſcriptorum genere verſatiſſimus) ſuſpicatus eſt legendum eſſe hœduli, vt ſit hypocoriſticon ab hœdulus: Lambinum tamen malle hœduliæ, eò quòd in omnibus ita ſcriptum offenderit, & ego quoque, inquit idem Cruquius, in meis præterquam in duobus Blandi: in quibus lituræ indicio ſunt manifeſto prius ſcriptum fuiſſe hœduliæ, & priorem pediculum literæ u mutatum in d ab eo, qui hœdilia quidem ab hœdo, non etiã hœduliæ ab hœdulo deriuari poſſe didicerat, aut audierat. Quæ temeritas barbari ſeculi in immutandis cùm literis ſcriptorum codicum, tum ſyllabis peruertendis quantum detrimenti intulerit literis & diſciplinis liberalioribus, quàm ab aliquo vel reſtitui, vel corrigi poſſit. Non enim dubito quin fuerit hæc antiqua, & genuina lectio, eaque vox hœdulia per primam flexionem tam fuerit olim vſitata, quam hœdilia per tertiam. Hęduliæ itaque id eſt, hœdulorum F

Li.4. *carm*. ſcepta non metuunt colubros, (& lupos) per metonymiam pro dœdulis. Tantum Ctuquius.

Ode 4. Idem poeta de ijs qui inter ſe diſſident inſanabili odio, ait:

1. *Carm*. *Sed prius Apulis*

Od.33. *Iungentur capræ lupis*

Quàm turpi Pholoe peccet adultero.

Idem verò etiam de indole Druſi, & inſtitutione ſub Auguſto loquens, vt fortitudinem eius & contrà hoſtium timiditatem ſignificanter exprimeret deſumpta à capræ natura ſimilitudine, quæ naturaliter leonem expaueſcit, talem oſtendit hoſtes videre Druſum, qualem poſita in fertilibus paſcuis capra leonem primæ iuuentutis videns exhorreſcit:

Qualem ve latis caprea paſcuis G
Intenta, fuluæ matris ab vbere
Iam lacte depulſum leonem
Dente nouo peritura vidit:
Videre Rhæti bella ſub Alpibus
Druſum gerentem, & Vindelici: &c.

Iliad.γ. Poeta hic, vt videtur imitatus eſt Homerum, qui magnanimitatem, infractumque ac imperterritum Menelai animum deſcribens ſic canit:

Ὥστε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύρσας
Εὑρὼν ἢ ἔλαφον κεραὸν, ἢ ἄγριον αἶγα
Πεινάων. (μάλα γάρ τε κατεσθίει εἴπερ ἂν αὐτὸν
Σεύωνται ταχέες τε κύνες, θαλεροί τ' αἰζηοί)
Ὣς ἐχάρη Μενέλαος. id eſt:

Sicut leo gauiſus eſt, qui in magnum corpus inciderit,
Inueniens vel ceruum cornutam, vel ſyluestrem capram, H
Fameſcens. (valde etenim deuorat, etiamſi ipſum
Agitent veloces canes, florenteſque iuuenes,)
Sic gauiſus eſt Menelaus.

Mirum verò, quod de tigri effera videlicet, crudelique bellua referunt, teſte Plutarcho, ſi ei

Tigris ſympathia cum hœdo. hœdus porrigatur, abſtinere cibo per biduum; tertio die eſurientem aliud poſcere, & ni mox detur, caueam conuellere, in qua incluſa tenetur, interim hœdo, vt conuictori, & iam contubernali facto parcere. Quantopere verò in hoc pecus graſſetur pardalis, Penteſileæ Græcos

Lib. de ſolert. anim. inuadentis exemplo docet Calaber: At Pentheſilea ingentem ſtragem in populo edebat, & maximo concutiebantur metu Græci, nec vllum gemebundis interitus patebat effugium, ſed

*Lib.*1.*paralip.* trucidabantur, non ſecus ac balantes capræ horridis pardalis maxillis conficiuntur, nec vllo pugnæ tenebantur nunc deſiderio, imò potiùs fugæ, & alius aliò ferebatur, hi quidem ab-

Pardalis caprarum hoſtis. iectis humi armis ab humeris, alij verò cum armis, & excuſſis aurigis equi in fugam effuſi erant irruentes quidem gaudio, at pereuntes magna afficiebantur calamitate, nec ullis uiribus occurri potuit oppreſſis. Simili planè ſimilitudine utitur Arioſtus noſter, Ange-

licæ

A licæ fugam , & in ea timiditatem delineans , canit autem:

Qual pargoletta damma, ò capriola,
Che tra le frondi del natio boſchetto,
A la madre veduto habbia la gola
Stringer dal pardo, e aprirle il fianco ò il petto,
Di ſelua in ſelua dal crudel s'inuola,
E di paura trema, e di ſoſpetto,
Ad ogni ſterpo, che paſſando tocca,
Eſſer ſi crede à l'empia fera in bocca.

E contrario rurſus elephanti ex animalibus maximè dicuntur exhorreſcere hircum, ceraſtem, (arietem intelligi diximus) porcum, hiſceq; machinamentis Romanos Pyrrhi regis elephantos primùm vertentes victoria eſſe potitos. Canib. verò cum capris benè conuenit, vt & cum ouibus, vnde & Pollux canes ipſos αἰπόλυς nominauit, quaſi caprarum cuſtodes: Et gaudere etiam canes eſu caprini lactis certum eſt, quamuis, teſte Oppiano, illi, quorum in venationibus vſus eſt, ex eo degenerent, inquit enim interprete Bodino: *Elephas hircum odit.* *Lib. de Venat.*

B

Non ouiumve, canumve, hirſutarumve caprarum
Quippe graues tandem fierent, fugerentque labores.

Ex auibus rapacib. nocturnis quædã græcis αἰγοθήλης nuncupatur, παρὰ τὸ ἐξ αἰγὸς τι θηλάζειν, id eſt, quòd capram fugat, vel mulgeat, vnde & Latini caprimulgum nuncuparunt, cum hac volueri non benè conuenire ratio ſuadet, dũmodo verũ eſt, quod ſcribunt veteres: Etenim Plinius *fures nocturnos, caprimulgos* vocat, *quia vt idem,* inquit, *intrant paſtorum ſtabula, caprarumq́; vberib. aduolant propter ſuctum lactis, qua iniuria vber emoritur, capriſq́; cęcitas, quas ita mulſere, oboritur.* Quin imo non ſolùm exiccari capras areſcentibus vberibus, ſed & ipſas extingui, quorundam opinio eſt. Hæc quæ ſit auis in ornithologia noſtra oſtenſum eſt. Inter piſces verò Sargus vocatus irrationali quodam amore capras proſequitur, vt refert Aelianus, erſi earum in littore paſcentium vmbra in mari viſa fuerit, adnatat libenter, lætuſq; exilit, & attingere eas miro quodãmodo geſtit, cùm tamen non admodũ à natura ad ſaliendũ ſit habilis. Fuſius, & clarius Oppianus hunc eundẽ amorẽ deſcripſit ſic, interprete Laurentio Lippio: *Caprimulgus auis vbera caprarum ſugit.* *Sargi piſcis amor in capras.* *Li. 11. c. 19* *ἁλιευτ. 4.*

C

Inuadit Sargos caprarum mira cupido,
Qui madidas ſimas cupiunt tractare capellas?
Montanis gregibus, quamuis ſint agmina ponti,
Gaudent, & fœda rapiuntur amore capellæ.
Proh pudor, an ſperans concordes edere fœtus
Incultos montis colles, pelagique meatus?
Paſtores claudunt cùm ſera crepuſcula lucem,
Tempore quo flauas Phœbus deſiceat ariſtas,
Ducunt loturas ad littora ſicca capellas.
Poſtquam balatus, aut voces littore Sargi
Paſtorum audierint, ſaliunt ex æquore toto
Sint licet ignaui, properant examine multo,
Humida cornigeras gens circumfuſa capellas,
D *Læta ſalit, lambitque gregem, & blanditur ouanti;*
Paſtores talem longè admirantur amorem,
Qui primùm ſtupidi cernunt miracula facti,
At latè accipiunt piſces, ſpectantque capellæ:
Gaudent dilectas ponti ſpectare choreas.
Exultant ſargi contrà, non eſt modus vllus
Lætitiæ, teneri non tantùm matribus hœdi
Applaudunt ſtabulis clauſi, paſtuque regreſſas
Accipiunt geſtu læti, ſaltuque petulci.
Omnia cum circum reboant loca vocibus illis,
Paſtores dulces fundunt de pectore riſus.
Ac veluti mater natum, coniuxque maritum
Ire peregrinas longè triſtantur in vrbes
Mæſtitiamque alto triſtes ſub corde recondunt;
Et celſas ſcandunt ſpeculas, & lumine luſtrant
Aequoreas vndas, & fletibus ora relaxant,

Digitized by Google

Non greſſum reuocant, & lumina in ęquora figunt: E
Sic maſti ſargi lacrymis triſtantur obortis,
Cùm paſtor capras abigit de littore lotas.
Sarge miſer ſubito ni fallor, dira cupido
Afferet exitium, paſtor tibi cauſa doloris,
In fraudem & mortem, piſcator vertet amores:
Piſcoſas, gemino qua ſurgunt vertice, cautes
Non longè à terra diſtantes æquore paruo
Coniectat clari fulgentes lumine ſolis,
His habitant ſargi ſcopulis, hæc ſaxa frequentant.
Non ſolis gaudent radijs, & luce nitenti;
Aſt olida prædo tectus ſub tegmine capræ
Temporibus ſummis duo cornua longa coaptat,
Et paſtorales meditatur pectore fraudes.
Viſcere caprino ſimulat nidore farinam F
Commiſtam tumidas ponti demittit in vndas.
Gratus odor, paſtor gratus, ſimulata capella,
Iſtos decipiunt, nec fraudes mente doloſas
Cernunt, ſed læti gaudent, lambuntque capellæ
Hoſtem conſimilem, ſed mox non mitia corda
Inueniunt miſeri ſargi ſub pelle caprina.
Tunc citò peſtiferum ſocium ſub tegmine noſcunt
Cornea cum niueo tendens haſtilia lino
Infigit carnes hamo, quas vngula capræ
Innatas retinet, carpunt obiecta repente
Pabula, piſcator retrò ſua brachia curuans
Attollit ſargum, ſi quis præſenſerit artem,
Villeſas alij capras, odioque ſequuntur G
Paſtorem, ſimulachra, cibos & paſcua tota
Si ſint abſtruſa fraudes, tolluntque laborem,
Arte velox omnes capra ſub imagine fallit.

Capræ à ſcorpijs vbi non lædantur.

Idem Aelianus de feris in Aegypto capris, quas ſcorpij non lædunt, hæc prodidit: In Copto
Aegyptia vrbe & magna conficiendorum aliorum ſacrorum religione Iſin Aegyptij colunt, &
verò eodem cultu hanc ipſam venerantur, quo aut coniuges, aut liberi, à lugentibus afficiun-
tur. Vbi Iſis hanc religionem poſſidet, ibi acerrimi ad peſtiferum vulnus inferendum ſcorpij
maximi verſantur, qui vt percuſſerunt, ſtatim interficiunt: Ad quorum vitationem omne cau-
tionis genus Aegyptij adhibent, ſexcentaque machinamenta moliuntur, veruntamen lugen-
tes ad Iſidis fanum capræ ferę ex omnib. tegumentis nudę inter ſcorpios humi iacentes ab ho-
rum acerbitate integræ, incolumeſq; permanent; Ex quo fit, vt Coptitę eius caprini generis fę-
minas ad diuinitatem, & religionem conſecrent, & religioſiſſimè colant, eaſdem Iſidi in amo-
re, & delicijs eſſe exiſtiment. Contrà autem mares immolant. Hoc itidem admiratione nõ ca-
ret, ſi verum eſt, quod ſcribit Albertus; fel capræ in vaſe aliquo in terra repoſitum capras ad
ſe allicere dici, ac ſi illæ non parum inde iuuentur. Nouerunt, teſte Aeliano, ſaliuam humanã H
perniciosam eſſe, (vt quæ marinas etiã ſcolopendras interficiat) itaq; vitant. Hauſto melle
capræ valde debilitantur, & mori periclitantur, vt aſſerit Albertus, qui præterea capras ait mul-
tis herbis venenatis, & ſerpentib. vti, & proficere ex eis, ſed Plinius de capreis, non capris ſcri-
bit, quod venenis pingueſcant. Non deſunt verò etiam plantæ, quæ hoc genus pecudi peculia-
riter noxiæ ſunt, vt Euonymus, teſte Theophraſto his verbis: Euonymus arbor dicta naſcitur
tum alibi, tum in Lesbo inſula monte Orcynio, cui nomen Ordyno: magnitudine mali puni-
cæ, atq; folio eiuſdẽ, maiori quàm vinca peruinca, (chamædaphne) & molli, vt punica. Germi-
nare menſe Septembri (Poſideone) incipit, floret in vere, flos albæ violæ ſimilis colore, infe-
ſtus odore velut cruorem inferens (ὄζει δὲ δεινὸν, ὥσπερ φόνου.) Fructus cum putamine ſiliquæ
ſeſamæ proximus, intus ſolidus, præterquam quod in verſus diuiditur quaternos. Hic pecus
(oues) enecat guſtatus, quin etiam folium idem facit, & potiſſimum capras niſi purgentur, in-
terimit, purgantur autem anocho. Hæc Theophraſtus in fine lib. 3. de hiſtor. plant. nec alibi.
Tranſtulit hæc Plinius cætera ferè ſimiliter, ſed pro chamædaphne laurum reddidit. Ad cu-
ius loci declarationem duo occurrunt, quæ ſcilicet ſit euonymus, & quid anochus. Geſnerus
euonymum

Fel capræ vt capras alliciat.

Antipathia cum ſaliua humana, melle, & euonymo.

Euonymus quanam ſit.

Li. 13. c. 22.

A euonymum eam arbuſculam eſſe cum multis alijs ſuſpicatur, quæ vulgò apud barbaros, item
Gallos, & Italos fuſaria, vel fuſanus appellatur ab vſu fuſorum propter materiæ ſoliditatem
Ruellius verò hoc arbuſtum neque ab ouibus, neque à capra attingi aſſerit, ſed nunquid re-
uera euonymus ſit non audet affirmare. Dalechampius verò non euonymum, ſed eiuſdem
Theophraſti tetragoniam eſſe arbitratur, ſiue vt Theodorus vertit, quadratoriam. Euony-
mum verò eam eſſe putat, quæ alijs chamænerion dicitur, ſiue rhododendron, ſiue nerion
alpinum, quòd flore, folijs, fructu ſiliquato, quamuis ſiliquis diuerſis, nerium vtcumque refe-
rat, Geſnero balſamum alpinum, & roſa alpina. Naſcitur in ſaxoſis, & aſperis montibus, pu-
nica non altior, ſæpius breuior, & fruticoſa, ramis, virgultiſque multis, folio carnoſo, oblongo,
punicæ, vel lauredæ albæ ſimilis ni minor eſſet, tactu molli, ſupernè viridi, infernè ruſo, flore
in ramorum faſtigio copioſo leucoio ſimili purpureo, aſpectu pulcherrimo, graueolente tan-
quam virus cruoris effuſi, & corrupti naribus afflante. Hanc capras, & oues refugere opilio-
nes, inquit, aſſerunt, imò verò ipſe Dalechampius cùm attentius contemplaretur caprarũ gre-
ges vicina fruteta depaſcẽtes, nullam ſe vidiſſe aſſerit, quæ hanc attingeret, atq; à deo cùm de-
B cerptum obijceret, auerſari, ſe deprehendiſſe. Huic de euonymo opinioni qui refragabitur,
primùm, inquit, obijciet euonymum Theophraſti folij eſſe maioris, quam chamædaphne cum
hæc noſtra folio ſit minori: Deinde florem illius ſimilem eſſe colore τῷ λευκῷ ἴῳ, id eſt, albæ
violæ: at huius flos purpureus eſt. Poſtremò eiuſdem florem non tam abominandi eſſe odoris.
Quibus reſpondere facile eſſe putat, quandoquidem quo loco folium maius, chamædaphnes
folio eſſe dicitur, mendum ſubeſſe aſteriſcus indicat, & Gaza non chemædaphnen, ſed clema-
tidem legiſſe videtur, qui viucam peruincam veterit: Florem verò non λευκῷ ἴῳ ſimilem eſſe
lego, ſed λευκοΐῳ præſertim punicco, multa enim ſunt genera τῦ λευκοΐυ præter album, & lu-
teum, figura, & colore diſtantia. Ad hæc floris tam grauem, & deteſtandum odorem poteſt
ſignificare non vox φόνος, nam præter eum, quem diximus, ſignificat etiam odorem atracty-
lidis, quam φόνον a quibuſdam appellatam fuiſſe, author eſt ipſe Theophraſtus, quo loco pro *Lib. 6. hiſt.*
ἴχει δὲ τὴν ὀσμὴν δεινὴν, καὶ φονώδη, vel δυσώδη, legunt alij ῥητινώδη, quem odorem atractylidi *pl. cap. 4.*
conuenire, optime ſciunt, qui plantam nouerũt. His adde huius noſtræ euonymi fructus qua-
tuor folliculis conſtare (Theophraſtus τὰ κελύφη vocat) oblongis, ex quibus coniunctis vnica
C videtur componi ſiliqua, ſeſamo verò à Matthiolo picto ſimilis, grano intus ſolido. Hæc itaq; *Anochum*
Dalochampius, cuius ſententiæ huc vſque acquieſcam, donec rem diligentius excuſſero. Su- *quid.*
per anocho diuerſas etiam reperio doctiſſimorum virorum ſententias. Geſnerus helleborum *Lib. 25 c. 5.*
nigrum putat eo nomine ſignificari, motus puto authoritate Plinij, qui agens de hoc hellebo-
ro tradit à quibuſdam vocari melampodium, quod Melampus vires eius inuenerit, cùm obſer-
uaſſet capras illo paſto expurgari. Cæterùm etſi Plinio libenter conceſſerim purgari helleboro
capras, etſi Theophraſtus id de ouibus (προβάτοις) obſeruatum eſſe ſcribat, non propterea
meo iudicio aſſerendum omninò fuerit anochum cum helleboro nigro idem eſſe: non enim
mihi perſuadere poſſum clariſſimum illum authorem ſynonymis, vbi minimè neceſſe eſt, vti.
Equidem Rembertus Dodonæus anochon Theophraſto plantæ genus eſſe negat, ſignificare
autem inediam, quare ἀνοχῇ iudicio etiam Dalechampij legi poteſt, id eſt, inedia, & cibi ab-
ſtinentia, ſed Dodonæus ἄνοχον videtur interpretari vomitionem, & per ſuperna purgatio-
nem, vt vox ſit ἀπὸ τῦ ἄνω: ſcribit enim eſu foliorum capras interire niſi ſupernè, & infernè
purgentur. Plinius quidem in eodem ſenſu anochum accepit, ſed de inferiore purgatione pe-
D culiariter, nulla tamen ouium, aut caprarum mentione facta: Lethale, inquiens, animantibus,
nec non & folio eadem vis: ſuccurrit aliquando præceps alui inanitio, vt ſit ſenſus apud Theo-
phraſtum, ouibus, & capris euonymi eſus lethalis eſt, niſi purgentur; purgantur autem inſigni
aliqua euacuatione. Indicari autem hac eadem voce inanitionem ventris, etiã annotauit Hen-
ricus Stephanus in theſauro linguæ græcæ, inquiens, ἀνόχον in vulgatis lexicis verti diarrhæã,
& aluui profluuium. Cæterùm cùm rariſſimus, huius vocabuli vſus ſit, & fortaſſis à nullo alio
vſurpetur, mendi ſuſpectum eſſe credit, eoque magis cùm plurima apud eundem hunc autho-
rem mendosè legantur, præſenſque de euonymo locus ſi animum aduertamus, ſit corruptus,
vel enim pluralis τὰς αἶγας mutandus eſt, vel τύχωσι pro τύχῃ, & καταίρονται pro καταιρέ-
ται reponi debet, ſiquidem tranſitus à pluriali ad ſingularem, & uiciſſim à ſingulari ad plura-
lem hoc modo non fit. Iam uerò legimus apud eundem Plinium rhododendrou in iumentis,
capriſque & ouibus uenetum eſſe: Idem homini contra ſerpentium uenena remedium. Et ali-
bi aſſerit, pecus, & capras ſi aquã biberint, in qua folia rhododendri maduerint, mori dici, ſed
& ſabina, eodem teſtante, capris & ouibus venenũ eſt. Eſt & author M. Varro oleam ſi lãben-
do capta lingua contigerit, depaueritque primo germinatu eam ſterileſcere, ſed hac de re

 poſtea,

Vitis vt capra morſu ſterileſcat, & eiuſdem cornibus fœcundetur.

poſtea ubi de Mineruæ ſacrificio, ubi & de uite: de qua tamen hic præteriri non debet, ex hoc E
peſtilente in vites animali inuentum eſſe, maximam capere vtilitatem, eiuſq; beneficio augeri
vindemiam: Siquidem apud Africanum legas, cornua caprarum numero tria circum arborē,
cui vitis maritata ſit, in terram affigi, acumine deorſum immiſſo, ore cornuum ſupra terrā pau-
lulum extante, vt pluuia velut in vas influere poſſit, id factum vberrimæ fertilitatis in vitibus
auxilium eſſe. Nihilo ſecius vt idem Africanus author, nō morſus tantùm vitem lædit, verùm

Pulmo capræ aſſatus ebrietatem arcet.

pulmo etiam eius contra vini vim arma capit, ſi aſſetur, & ebrioſo cuipiam in cibo detur, efficit
enim vt vapor ille, qui temulantiā inducit, retundatur, iuaniterq; diffletur, & euaneſcat. Quin

Vitis vt à pediculis ſeruetur.

etiam hircinus adeps, quo falx putatoria obuncta fuerit, ne pediculi in vite generentur prohi-
bet, ab eodem proditum Africano, Conyzam etiam capris lethalem eſſe priſci illi Ægyptiaci

Conyza capris lethalis

ſapientes exiſtimarunt. Hominem enim capras, & oues perdentem ſignificaturi animalia ip-
ſa pingebant, teſte Oro Apolline, conyzam depaſcentia: hæc enim, inquit, conyzam edentia
moriuntur ſiti enecta. Chryſippus ocymum dicebat inſaniam facere, & lethargos & iecoris
vitia, ideoque capras id aſpernari, hominibuſque fugiendum quoque eſſe cenſebat, referente
Plinio, qui tamen ſecutam ætatem id acriter defendere aſſerit, nam id eſſe capras. Idem tamen F
in geoponicis quoq; græcis legimus. Idē de laſere ſcribit. Laſer multis iam annis in Cyrenaica
prouincia non inuenitur, quoniam publicani, qui paſcua conducunt maius ita lucrum ſen-
tientes depopulantur pecorum pabulo. Si quando incidit pecus in ſpem naſcentis, hoc depre-

3. Sympoſ. qu. 1.

henditur ſigno, oue, cùm comederit, dormiente protinus, capra ſternutante. Alyſſon etiam ſi
iuxta caulas plantetur, caprarum gregi, & pecori conducere creditur, vt refert Plutarchus. Pli-

Li. 21. c. 13

nius de venenato melle loquens, de ægolethro herba iſthæc prodidit. Heracleæ in Ponto qui-
buſdam annis pernitioſiſſima exiſtunt, ab ijſdem apibus facta. Nec dixere authores, è quibus
floribus ea fierent. Nos tradimus quæ comperimus. Herba eſt ab initio, & iumentorum qui-

Aegolethrū qua herba.

dem, ſed præcipuè ecapranum appellata αἰγόλεθρον. Huius flores concipiunt noxium virus, a-
quoſo vere mariceſcentes. Ita fit, vt non omnibus annis ſentiatur hoc malum. Quæ autem ſit
hæc herba Plinij non reperio. Geſnerus tamen in hiſtoria de boue apud ſuos prouenire ſcribit
noxiam quandam herbam, qua non ipſa ſolùm boues abſtineant, ſed & gramine circumcirca
naſcente, licet eodem equi veſcantur. quàm ægolethron eſſe conijcit. Ruſtici quidem, inquit,
apud nos malū florem, alij malū henricū appellant, vt atriplicis quoddā ſylueſtre genus bonū G
henricum. Caulis ei pallidus, pedalis, ſolidus, & ſubſtātia quadam humida, molliq; infarctus.
Flores hirſuti, purpuraſcentes, in ſpicam congeſti, vt in teſticulo canis ferè, ſemina rotunda in-
ſtar milij, guſtu ſubaſtringit, radice albiſſima, nodis quibuſdam exaſperata, & veluti ſquama-
ta, longiſſima, ad quinque vel ſex cubitos deſcendente, quāuis raro integra effodiatur. Recens
planè frigida, humidaq; tactu percipitur. Vites vicinas corrumpit, & frigore ſuo lædit, quam-
obrem diligenter à vinitoribus effoſſa in aquam reijcitur, ne in terra denuò comprehendere
poſſit. Plurimum circa eam graminis abundat, Folijs caret. Vis enaſcenti tanta, vt vel per pa-

Lib. 3. c. 21.

uimētum, ſi quod obſiſtat, eluctetur. Vere tantùm prodit, flos ſolis impatiens, craſſus, aquoſus;
intra triduum vi ſolis marceſcit. Natalis ei vineæ collinæ, & prata ſyluis proxima. Autumno,
vt audio rurſus erumpit. Mel Heracleoticum vt ſcribit Ruellius, ex herba fieri candida com-
memorant, quæ αἰγόλεθρος vocetur. Similiter etiam Hermolaus Barbatus legit tanquam ex
Plinio. Quamquam illius noſtræ ſuperficies ex albo palleat, radix albiſſima ſit: ex Plinio tamē

Li. 18. c. 17.

de colore eius nihil cognoui, ſed alia Plinij herba alba videtur, panico ſimilis, occupans arua,
pecori quoque mortifera. Forſan & hæc aconito Theophraſti, quod frumento ſimile facit, cō- H
gener fuerit. Hæc itaq; omnia Geſnerus. Dalechampius uerò hæc quæ Plinius de ægolethro,
Theophraſtum de euonymo ſcribere tradit: Dioſcoridem uerò de rhododendro, ſed apud
neutrum illorum illud legas. Aliter uerò de ægolethro ſcribit Antigonus in congerie mirabil.
narrat. nimirum hoc modo: In Lycia naſcitur quædā herba, caprarum pernicies, αἰγόλεθρον

Pulegij cum capra ſimpathia, vt & eryngij.

græci uocant, eam nulla Lycia capra guſtat. Quod ſi peregrina incidat, & ob ignorationem
edat, interit corrupto omaſo. Idem Plinius pulegium à pecore, capriſque guſtatum, balatum
concitare aſſerit, indeq; græcos quoſdam literas mutantes blechon uocauiſſe. Si eryngij cau-
lem ex grege ouis, capella ve morſu defectum ore ſuſtulerit, totus ſtatim ſubſiſtit grex, relicto-
que paſcēdi ſtudio nouo ueluti ſpectaculo attonitus non prius admirari rem deſinit, quam ac-
cedens paſtor caulem illum abſtulerit, abiectoq; longius inutile gregis ſui otium ea relatione
caſtigauerit. Authores eius rei Ariſtoteles primum, qui in nouo grege, & ſi gregis dux id fece-
rit, euenire dixit: Poſt eum Plutarchus, plureſque alij. Aliter uerò Cardanus: Capras alij, in-

7. de variet. cap. 33.

quit, dicunt inuento eryngio congregari, nec diſcedere, donec una illud edendo abſumpſerit.
Sed ſuper hac re quid cum alijs ſentiamus, paulò antè indicauimus.

COI-

A

COITVS. PARTVS. EDVCATIO.

Caprarum libido.

DE libidine, & potiſſimùm hirci ſupra abundè eſt dictum, ſed ſunt & capræ admodum venereæ, nam & ipſæ, teſte Plinio, coire incipiunt ſeptimo menſe, & adhuc lactentes. Tradit etiam animam capris quàm ouibus eſſe ardentiorem calidioreſque concubitus. Set & Varro ait. De Seminio dico eadē, quæ Atticus in ouibus: hoc aliter, ouium ſemen tardius eſſe, quo hæ ſint placidiores, contra caprile mobilius eſſe: De quarum velocitate in Originum libro Cato ſcribit hæc: In Soracti Fiſcelio capræ feræ ſunt, quæ saliūt è ſaxo pedes plus ſexagenos. Oues enim quas paſcimus ortæ ſunt ab ouibus feris, ſic capræ quas alimus à capris feris ſunt ortæ. Ariſtoteles verò capras cum ouibus coniungit, & vtraſque anniculas coire ſcribit, atque vterum ferre, ſed capras po-

Mira velocitas.

B tius: mares quoque in ijs ipſis generibus eodem illo tempore inire, ſed prolem differre, præſtātiorem enim eſſe eam, quam ſeneſcentes mares, & fœminæ procrearint. Florentinus item capram oui ſimillimam eſſe, ait, multis nominibus, iniri quippe in ijſdem temporibus: quinque menſibus ingraueſcere fœtu, perinde vt oues: geminos etiam parere, vt plurimum. Quinque autem menſibus vterum ferre, etiam Varro teſtatur, & Ariſtoteles his verbis: Oues, & capræ terno, aut quaterno coitu implentur, & ſi à coitu imber acceſſit, abortum infert; pariunt maxima ex parte ſingulos, ſed aliquando & binos, & ternos, & quaternos, ferunt quinque menſibus tum oues; tum capræ, vnde fit, vt locis nonnullis, quibus cæli clementia, & pabuli copia eſt, bis pariant. Dixit philoſophus, terno, aut quaterno coitu impleri, quia, vt inquit Plinius, primus in die coitus non implet, ſequens efficacior, ac deinde concipiunt. Pariant, hoc eodem Plinio authore, octo annis. Atqui Ariſtoteles tota vita coire aſſerit, & gemellos parere tum pabuli beneficio, tum ſi pater, aut mater vim eam geminandi à natura obtineat. Inutilis itaque coitus eſt lactentium, vnde & idem Plinius de conceptu earum loquens, parere, ait, aliquando anniculas, ſemper bimas, in trimatu verò inutiles: aliàs tamen inquit: capræ pariunt

Quot menſibus ferāt.

Quot annis ſint fertiles.

C & quaternos, ſed raro admodum, fetunt quinque menſibus, vt oues. Pinguedine ſterileſcunt. Trimæ minus vtiliter generant, & in ſenecta, nec vltra quadriennium. Vnde etiam Columella, & Palladius matres, hoc eſt, matrices vltra octo annos ſeruari vetant, quod aſſiduo partu fatigatæ ſteriles exiſtant. Commodiſſimum autem tempus eſt, vt hæc animalia coeant, quod hybernum ſolſtitium præcedit, cuius rei rationem reddidit Plinius inquiens: Concipiunt Nouembri menſe, vt Martio pariant turgeſcentibus virgultis. Quot modò capris hircus ſufficere poſſit, alijs aliter placet, ſicuti ex his Varronis verbis cōſtat: de maribus, inquit, & feminis idem ferè diſcrimen, vt alij ad denas capras ſingulos parent hircos, vt ego: Alijēt ad quindecim, vt Menas: nonnulli etiam, vt Murius, ad viginti. Nolunt Columella, & Palladius anniculis, vel bimis capellis, (nam vtraque ætas, vt oſtenſum eſt, partum edit) hœdum ſubmitti. Neque enim educare, niſi trimam debere, ſed anniculæ confeſtim depellendam ſobolem, bimæ tamdiu admittendam, dum poſſit eſſe vendibilis. Vbi autem editi ſunt hœdi eodē modo, quo agni educantur, inquit idem Columella, niſi quod magis hœdorum laſciuia compeſcenda, & arctius cohibenda eſt. Tum ſuper lactis abundantiam ſamera, vel cytiſus, aut hedera præbenda,

Quod coitus magis idoneum tēpus.

Hircus quot capras inire poſſit.

D vel etiam cacumina lentiſci (& arbutum addit Palladius) aliæque tenues frondes obijciendæ ſunt: Sed ex geminis ſingula capita, quæ videntur eſſe robuſtiora in ſupplementum gregis reſeruantur, cætera mercantibus traduntur. Quòd ſi verò mater, vel erepta, vel alio caſu perdita fuerit, notiit hœdus ſeipſum lacte ſaturare, quod etiam meminit Galenus his verbis: Natura corporis partes fingens, vel perficiens fecit, ut ipſæ citra doctrinam proprias actiones aggrederentur, cuius rei exactiſſimum aliquando fecimus periculum, hœdum alendo, ſed ita alendo vt matrem quæ ipſum in vtero geſtauerat, nunquam vidiſſet. Cùm enim prægnantes capras diſſecarem, hœdum à matre abſolutum ita abſtuli, vt ipſum haudquaquam videret; atque in domum quandam vbi multæ pelues erant, depoſui: quarum aliæ vini, aliæ olei, aliæ mellis, aliæ lactis, aut alterius cuiuſpiam humoris erant plenæ, aderantque fructus non pauci, tum cereales, tum ab arboribus decerpti. Hunc itaq; hœdum conſpeximus, in primis quidem pedibus incedentem perinde acſi audiuiſſet crura inceſſus gratia ſibi fuiſſe conceſſa, deinde excuſſit, quam à matre contraxerat humiditatem, poſtea pede latus ſcalpere, ac deinde ſingula vaſa olfacere vidimus: Percepto itaque ſingulorum odore, lac tandem abſorbuit. Quibus viſis omnes exclamauimus Hippocratem verè dixiſſe animalium naturas eſſe à nemine

Quibus alimentis lactis copia obtineatur.

6. de loc. aff. cap. 6.

Qualis debeat eſſe paſtor.

doctas, &c. Tantum Galenus. Sed in educatione tum hœdi, tum totius pecoris, ſcire imprimis intereſt, qualis debeat eſſe gregis ipſius paſtor, quē Latini caprarium, Græci αἰπόλον, vel quaſi αἰγοπόλον, quod circa capras verſetur, vel quod αἰπὰ, id eſt, ardua, & alta loca, vel ἐν αἴπει, id eſt, in altitudine obambulat, vocant; vel etiam αἰγονόμον: docet Columella his verbis: Magiſter autem pecoris acer, durus, ſtrenuus, laboris patientiſſimus, alacer atque audax eſſe debet, & qui per rupes, per ſolitudines, per vepres, facile vadat, & non vt alterius generis paſtores, ſequatur, ſed plerumque vt antecedat gregem. Quare eum eſſe maximè ſtrenuum opus eſt. Capellæ dum dumeta paſcunt, capris cedunt, ſubinde quæ cedit, compeſci debet, ne procurret, ſed placidè, & lentè pabulentur, vt & largi ſit vberis, & non ſtrigoſiſſimi corporis. Sic ille. Geoponica græca ideo caprarios leues, & veloces eſſe volunt, vt caprarum celeritatem aſſequantur. Αὐλὴ, ſiue σηκὸς vocatur vbi vel capræ, vel oues ſtabulantur, latini caprile dicunt, hoc ſecundum eundem Columellam, vel naturali ſaxo, vel manu conſtratum eligi debet quoniam huic pecori nihil ſubſternitur. Diligenſq; paſtor quotidiè ſtabulum conuerrit, nec patitur ſtercus, aut humorem conſiſtere, lutumue fieri, quia cuncta hæc capris ſunt inimica. Similiter ferè & Varro ait, ſtabulari pecus melius ad hybernos exortus ſi ſpectat, quod eſt alſioſum cùm dixiſſet: Id vt pleraque, inquit, lapide, aut teſta ſubſterni oportet caprile, quo minus ſit vliginoſum, ac lutulentum: Ait item: cum foris eſt pernoctandum, item in eandem partem cæli, quæ ſpectent, ſepta oportere ſubſterni virgultis, ne oblinantur. Virgilius verò de ſtabulorum ſitu prodidit: E F

Stabulum quale eligendum.

Et ſtabula à ventis hyberno opponere ſoli
Ad medium conuerſa diem cum frigidus olim
Iam cadit, extremoque irrorat Aquarius anno.

Quot capræ vni ſtabulo includi poſſint, & vna paſci.

Negat Columella numerum generis huius maiorem quàm centum capitum ſub vno clauſo expedire haberi, cùm lanigeræ mille pariter commodè ſtabulentur. Varro verò numerum minorē in caprino genere eſſe oportere inquit, quàm in ouillo, quòd capræ laſciuæ ſunt, & quæ diſpergunt ſe; contrà quòd oues ſe congregant, & condenſant in locum vnum: Itaque in agro Gallico greges plures potius facere, quàm magnos, quod in magnis citò exiſtunt peſtilentiæ, quæ ad perniciem eos perducunt. Satis magnum gregē putare eſſe circiter quinquagenas, quibus aſſentiri putare credidit, quod vſu venit Gaberio equiti Romano. Is enim cùm in ſuburbano haberet agrum, iugerum mille & à caprario quodam, qui adduxit capellas ad vrbē denarios ſibi in dies ſingulos dari audiſſet, coegit mille caprarum gregem, ſperans ſe capturum de prædio in dies ſingulos denarios mille. Tantum enim fefellit, vt omnes breui amiſerit morbo: Contra in Salentinis, & in Caſinari ad centenas paſcunt. Paſcuntur eodem modo, quo oues, & ſimiliter paſtæ ad potum ducuntur, Virgilius: G

Tityre dum redeo (breuis eſt via) paſce capellas
Et potum paſtas age.

2. de re ruſt 2.

quo modo & Varro locutus eſt: Meridiano tempore ſemel potum agere, ſatis habeat; & paulo antè: Ab occaſu paruo interuallo interpoſito ad bibendum appellant. Quo verò tempore reducendæ ſint à paſtu domum, idem poeta oſtendit, inquiens:

Eclog. 10.

Ite domum ſaturæ, venit heſperus, ite capellæ.

Columella verò, & Varro reduci domum greges præcipiunt, poſtquam contenebrauit. Si in agro enitatur capra fœtum humeris, paſtor efferre debet, etſi aliter videatur indicare poeta dum ait: H

Eclog. 1.

en ipſe capellas
Protinus æger ago hanc etiam vix Tityre duco
Hinc inter denſas corylos, modò namque gemellos
Spem gregis, ah ſilice nuda, conixa reliquit.

Ducere autem potius à partu laſſam, & infirmam, quàm portare paſtorem ait, quia ipſemet quoq; portari ſuis potius, quàm alienis pedibus ambulare debebat, ſiquidem eius corpori male erat. Efferri autem humeris recenter editos fœtus ſolere manifeſtè Tibullus teſtatur:

Eleg. 1. lib. 1.

Non agnumue ſinu pudeat, fœtumque capellæ
Deſertum, oblita matre, referre domum.

Eclog. 5.

Clariſſimè Calphurnius:

Te quoque non pudeat cum ſerus ouilia viſes
Si qua iacebit ouis, partu reſoluta recenti,
Hanc humeris portare tuis, natoſque tepenti
Ferre ſinu tremulos, & nondum ſtare paratos.

Ælianus

Digitized by Google

A Aelianus teſtatur paſtores, curatoreſque ouium, caprarum, & equarum, quo plus prolis ſibi
naſcatur, genitalia tempore coitus delibutis multo ſale, & nitro manibus perfricare, indeq; ijs
vehementiorem coitus appetitionem exoriri: alios eadem pipere, alios nitro perungere, alios
vrticæ fructu: Eſſe etiam qui myrrha, & nitro eadem inungant; exque ea ſanè fricatione fœmi-
nas, & libidinoſiores euadere, & mares ſuſtinere: Sed & Ariſtoteles ſcribit, caprarum, quæ col-
tum non patiuntur, vbera à paſtoribus montis Oetæ vrtica perfricari vehementer, vt dolorem
infligant, itaque primùm cruentum humorem elici, mox purulentum, poſtremò lac nō minus,
quàm ex eis, quæ venerem patiantur. Et ne quis id miretur, accedit teſtimonium Alberti, qui
vidiſſe ſe hoc ſcribit in mulieribus tum viduis, tum virginibus, quæ, idem in ſuis expertæ ma-
millis, lac abundè emiſerint.

Quomodo coitus auidiſſimæ reddi poſſint.

AFFECTVS CORPORIS,

Eorumque cura.

B

OVIBVS robuſtiores quidem eſſe capras, tradit Ariſtoteles, ſed oues meliùs va-
lere. Plutarchus in lib. de defectu oraculorum memoriæ prodidit Græcos ſa-
crificaturos tauros appoſita farina, ſues ciceribus, ſi non guſtarent, non eſſe ſa-
nos, iudicaſſe: Sic capram arguiſſe affuſa frigida, ſi non moueretur, vt non be-
nè ſcriptum ſit a Cælio, capras frigida aqua exploratas, ſi eam guſtare abnuiſ-
ſent. Archelaus equidem capras profitebatur, teſte Plinio, nunquam carere febri, ideoque
fortaſſis, inquit, quòd anima his quàm ouibus ardentior, calidioreſque concubitus. Et aliàs
etiam ſcribit Plinius, propterea non præſtari ſolere de earum ſanitate in venditionibus, ſatis
enim fuiſſe quod venditor diceret, aio illas benè eſſe, & benè bibere. Legimus & hoc apud Var-
ronem: De emptione aliter atque de ouibus dico, quòd capras ſanas ſanus nemo promittit, nū- »
quam enim ſine febri ſunt. Itaque ſtipulantur paucis exceptis verbis, ac Manilius ſcriptum »
reliquit, ſic: Illas capras hodie rectè eſſe, & bibere poſſe, habereque rectè licere, hęc ſpondes ne? »
C Et rurſus: *Quid dicam de earum ſanitate? Quia nunquam ſunt ſanæ* &c. Florētinus verò etiam
admodum celebris, qui inter multa, quæ reliquit literatum monimenta, etiam de re ruſtica nō
incurioſè conſcripſit, ita capras ſemper febricitare ait, vt ſi quando deficiat febris, intereant.
Eſt præterea obnoxia peſti, qua de re ſic legimus apud Columellam: Alia genera pecorū cùm
peſtilentia vexantur, prius languoribus, & morbo maceſcunt: ſolæ capellæ, quamuis optimæ,
atque hilares, ſubitò concidunt, veluti aliqua ruina gregatim proſternantur. Id maximè acci-
dere ſolet vbertate pabuli. Tentantur & epilepſia, quamobrē veteres ſacerdotes, vt tradit Plu-
tarchus, vehementer ijs, vt morbidis abſtinuerunt, quoniam guſtantibus, aut tangentibus mo-
dò aliquid morbi eius affricari ſibi perſuaderent. Diſputat itaque aduerſus Ariſtotelem Mer-
curialis in hæc verba: Ariſtoteles, inquit, quærens cur homines ſoli, vel maximè inter animalia
oculis peruertantur, inter alias cauſas hanc affert, quòd ſoli in animalium genere fiunt epile-
ptici, epilepſia verò oculorum peruerſionem inducit. Hanc ſententiam omninò falſam eſſe,
duo faciunt, vnum eſt, quod ipſemet Ariſtoteles in libris de animalibus nonnulla recenſet, quę
eiſdem morbis, quibus homines, tentari ſcribit, vt oues: Alterum quod in libro de ſacro mor-
D bo, qui vt Hippocratis à Galeno in primo prognoſtic. textu 4. & libro an ſanguis in arterijs cō-
tineatur, nec non à Cælio Aureliano lib. 1. paſſionum chronicarum cap. 4 citatur, ſcriptum eſt,
oues & maximè capras epileptico morbo non parùm obnoxias eſſe: Quòd certè de ouibus val-
dè veriſimile videtur, nempe quæ caput in terram ferè detinentes, halitus prauos, ac humidi-
tatem craſſam facilè in caput trahant, & ſubinde morbum ſacrum incurrant. At capræ, quæ al-
to capite vt plurimum paſcuntur, ſiccæque ſunt ac perpetuò febrire traduntur, quo modo oui-
bus magis epilepſia, quæ à larga pituita gignitur, exponantur, non admodum intelligo, co pręſ-
ſertim quod Clemens Alexandrinus tradit 7. Stromatum, hircinas carnes epilepticis auxiliari
fuiſſe creditum, niſi dicamus, vt Plutarchus in Rom. problem. capras cæteris animalibus comi-
tiali morbo magis tentari, ob meatuum anguſtiam, quam arguit vocis tenuitas, atque etiam
eodem morbo facilè capi eos, qui caprinis carnibus veſcuntur. Itaque ſententia Ariſtotelis ſic
moderari debet, vt in ſect. 10. probl. 43. & ſect. 31. probl. 26. vbi ait, quod homo vel ſolus, vel
maximè oculis peruertitur, dicamus quoniā vel ſolus, vel maximè in infantia epilepticus fit. Hęc
itaq; Mercurialis. Plutarchus autem morbi cauſam anguſtiam meatuum eſſe ſcripſit, per quos
ſpiritus fertur, ob quam is ſępe intercipitur, proque argumento vſurpati vocis tenuitatem, nam

Capræ ſemper febricitant, & peſti maximè ſūt obnoxia, & epilepſiæ.

&

Digitized by Google

& homines morbo eodem correptos exilem vocem emittere balatui ſimilem. Et Cælius Au- E
relianus ſcribit non ſolùm caprinas carnes epilepticis prohiberi, ſed prohiberi præterea ſuper
pellem caprinam dormire, ſiue iacere ægrotantem, ſiquidem paſsionis facere motum; Et mox
rurſus ait, caprina pellis odoris tetri cauſa, noxia capiti iudicatur, non ſpeciali, atque priuata
ratione. At verò Hippocrates ideo epileptica eſſe hæc animalia, oues ſcilicet, & præſertim ca-
pras cognoſci tradidit, quòd ſi caput earum diſſecueris cerebrum reperiatur humidum, ſudore
refertum, & malè olens. Laurentius Ioubertus in apologia pro paradox. 7. decad. 2. oſtendens
formatricem circa excrementa aliquando operari, tradit tam capras, quàm oues ex narium
Pediculos nō habent muco procreatos habere vermes in cribriformi oſſe, idque vulgò eſſe cognitum. Legimus de-
nique apud Ariſtotelem oues, & capras rediuos quidem habere, ſed pediculis vacare. Et Pli-
Hydrope laborant. nius non ſolùm hoc repetit, ſed præterea nullos illis pulices eſſe addidit. Cæterùm nunquid
oues pediculis careant, ſuo loco eſt examinatum. Laborant denique etiam hydrope, teſte Co-
lumella, qui cùm de peſte dixiſſet, quæ totos greges infeſtat, ſubdit: Cùm verò ſingulæ domi
laborabunt, eadem remedia, quæ ouibus adhibebimus; Et rurſus: Sed ne nunc ſingula perſe-
Peſtis curatio. quar, ſicut in ouillo pecore dictum eſt, caprino medebimur. Peſtem autem accidere maximè F
ſolere dixerat vbertate pabuli. Quamobrem ſtatim cùm vnam, vel alteram peſtis perculit, om-
nibus ſanguinem eſſe detrahendum. Nec toto die paſcendas, ſed medijs quatuor horis intra
ſepta claudendas: Sin alius languor infeſtat, pabulo medicari arundinis, & albæ ſpinæ radici-
bus, quas cùm ferreis pilis diligenter contuderimus admiſceri aquam pluuialem, ſolamq; po-
tandam pecori præberi. Quod ſi ea res ægritudinem non depellit, vendenda eſſe pecora, vel ſi
neque id contingere poteſt, ferro necanda, ſaliendaque. Mox interpoſito ſpacio conuenire aliũ
gregem reparare: Nec tamen antequam peſtilens tempus anni, ſiue id fuit hyemis, vertatur
æſtate; ſiue autumni, vere mutetur. Quintilij aſſerunt, nec capras, nec oues peſte infici, ſi ex ci-
coniæ ventriculo aqua intrito ſingulis cochleare vnum infuderis. Alyſſon ſi circa ſtabula plan-
Lib. 3. Sympoſ. retur gregibus caprarum, atque ouium, ſalubrem eſſe perhiberi, Plutarchus author eſt. Si diſtẽ-
dantur aqua cutis ſub armo pellis leniter inciſa pernicioſum tranſmittat humorem, vt aſſerit
Hydropis curatio. Columella, tum factum vulnus pice liquida curatur. Cùm effœtæ loca genitalia tumebunt,
aut ſecundæ non reſponderint, defruti ſextarius, vel cùm id defuerit, boni vini tantundem fau-
cibus infundi idem iubet, & naturalia cerato liquido repleri. Si partus fuerit difficilis Dioſco- G
rides ſeſelis Maſſilienſis ſemen tum his, tum cæteris quadrupedibus bibendum præbet.

PRÆSAGIA. AVGVRIA.

Portenta.

Tempeſtatis prognoſis. CAPRÆ tam arborum quàm fruticum, & ſubfruticum ramuſculos, ſtolonesve,
inquit Anton. Mizaldus, ſolito auidius carptim derodentes, ac nullo valente
verbo, aut verbere ad vineta, vel alio (licet non impunè) proficiſcentes, pluuia-
rum, aut tempeſtatis præſagia, intelligentibus certo ob oculos ponunt, futurã
enim aeris commotionem naturali inſtinctu prænoſcentes, ne fame periclitẽ- H
tur, ventrem vt dies aliquot ſufficere poſſit, ſaburrare quo iure, quaque iniuria, ſedulò ſtudent.
Eaſdem maribus omnibus admiſſis catulientes, & venerem ne quicquam promiſcuè confun-
Serenitatis indicia. dentes, hyemalis tempeſtatis præſagium eſſe in oue dictum eſt. Author etiam eſt Aelianus,
hœdos, & agnos laſciuientes & inter ſe ſaltantes lætos, ideſt, ſerenos dies promittere. Oraculũ
Tripodis Delphici initium unde. Tripodis Delphici, vt ſcribit Diodorus in libro, vt refert Pius Bonon. quem perpaucorum ma-
nos terunt, ſic inuentum prædicant. Voragine quadam in immenſum dehiſcente eo loci vbi
nunc ſacrarium eſt, quod adytum vocant, & capris circa ea gramen depaſcẽtibus cùm Delphi
nondum incolerentur, capram voragini appropinquantem cum in eam proſpexiſſet, exultare,
ac deferri miro quodam modo, vocemque priori diſsimilem emittere. Hac inaudita re admi-
ratum paſtorem voragini viſendi gratia propius acceſsiſſe, cùmque inſpexiſſet pari modo exa-
gitari cœpiſſe. Capram nempe uelut lymphatico quodam furore concitari, ac moueri, & illam
pariter, quæ futura eſſent, prædixiſſe: Fama inter finitimos uulgante, quæ loco illi appropin-
quantes paterentur plures adueniſſe, reique incredulitate propius delatos experiri uoluiſſe,
omneſque id expertos ſimili furore eſſe concitos, ob hæcque ſacrarium admiratos, & telluris
oraculum eſſe dignoſcentes per multum temporis uaticinandi cauſa ad illud acceſsiſſe: appro-
pinquantes ad inuicem edidiſſe oracula. Poſterius uerò multis ex furore concidentibus intra
hiatum

A hiatum illum nec vſque apparentibus viſum eſt his, qui locum accolebant: quo periculum auerteretur, mulierem diuinis inſtitutam præeſſe loco, & ex eius ore oracula eſſe proferenda. Eam verò inſtituiſſe machinam, per quam in ſpecum tutus eſſet aditus, & furore concita volentibus futura poſſet edicere. Machinam autem ex tribus conſtare gradibus, & ob id tripodem eſſe appellatam. Ferè etenim totius machinæ fabricam haud diſſimilem eſſe his, quibus nunc vtimur æreis tripodibus. Hæc ille. Capras verò etiam à Macedoniæ, & Epiri regibus in honore habitas Iuſtinus prodit, eo quod Caranus primus Macedoniæ regum, à quo cæteri vſque ad Alexandrum Epiri regem, genus ducebant, gregem caprarum veluti ducem oraculo ſibi deſtinatum ſecutus, Edyſſam regni ſui ſedem occupauerat, quam mutato nomine Aegeam ob beneficij memoriam nominauerit &c. De Lacedæmoniorum clade, tale ſiue augurium, ſiue prodigium narrat Pauſanias: Mos fuit regibus Spartanis ad bellum proficiſcentibus ouium greges in extremo agmine habere, quo & ad ſacra, & antequam ſigna conferrent ad litandum hoſtiæ in promptu eſſent. Earum pecudum duces itineris erant capræ, quas Catœadas nominant paſtores. Tunc quidem gregem inuadentes lupi ouibus nullam ſanè noxam intulerunt, ſolas verò catœadas necarunt. Dicuntur etiam Lacedæmonij filiarum Scedaſi diras clade illa luiſſe &c. Pariunt & capræ ſimiliter ac oues, & reliqua fœcundiora, & multipara animalia partus interdum monſtroſos, teſte Ariſtotele, eiuſq; rei rationem reddit in problem. vt mox patebit, aſſeritque etiam nonnulla duplici naſci genitali, altero maris, altero fœminæ, idque in genere quidem hominum, ſed maximè caprarum; gigni enim in his, quas vocant, inquit, hircinas (τραγαίνας) propterea quòd ſimul habent genitale, & maris, & fœminæ: Iam & cornu gerens in crure conſpecta eſt capra, eodem teſtante. Vſum etiam aliquando eſſe hircum bipedem, ſolos ſcilicet habentem anteriores pedes, memorat Albertus Magnus, moreque ſtruthionis obambulantem, quique corpus regens non id traheret, nec terræ permitteret hærere. In Germania anno 1555. à circulatore quodam lucri gratia capra circumducta eſt, vt refert Lycoſthenes, tria habens cornua, quorum duo ſuo quidem loco erant, tertium verò ex

Capræ à regibus honoratæ.

In Bœotic.

4 de gen animal. 4.

Hircus bipes.

Capra tria habens cornua.

C

D

la-

latere, vel ventre potiùs eminebat. In Mendeſia Aegypti, hoc memoria ſua prodigium conti- E
Lib. 2. giſſe ſcribit Herodotus: Hircus cum muliere coit propalam, quod in oſtentationem, inquit,
Lib. 17. hominum peruenit. Hac de re etiam Pindari verſus Strabo citat, & nos ſuprà eoſdem citaui-
Caper mulgenti lac copioſum præbens. mus. In Lemno inſula ex mammis capri, quas ille geminas iuxta genitale gerit, tantum lactis emulgebatur, vt coloſtra inde conficerent, quod idem etiam proli maſculæ capri illius eueniſſe, inquit Ariſtoteles, accepimus. Sed hæc oſtentis annumeranda potiùs ducunt: Nam & in Lemno illi pecoris domino conſulenti Deus amplius incrementum peculij fore reſpondit.
Duorum hircorum pugna, portentoſa. Pridie quàm Campaniam ingrederetur Sylla duo eximiæ magnitudinis hirci iuxta Ephæum montem conſerere conſpecti ſunt, vt refert Plutarchus, omnia quæ inter pugnandum mortalibus euenire ſolent, nunc inferentes, nunc tolerantes. Fuiſſe autem viſionem tradit, quæ paulatim à terra eleuata, quaquauerſus per aerem diſpergebatur, obſcuris idolis perquam ſimilis, poſtmodum euanuit.

EPIGRAMMATA. F

CRINAGORI epigramma de capra, quæ Cæſari lac præbuit in hoc imitata capram Amaltheam Iouis alumnam:

Αἶγα με τὴν εὔθηλον ἴσον ἰκέτωσιν ἀμολγεὺς
Οὔθατα, πασάων πηλυγαλακτοτάτην,
Γευσάμενος, μελιηδὲς ἐπεὶ ἐφράσατο πῖαρ
Καῖσαρ. κὴν νυσὶ σύμπλοον ἠγάγετο.
Ἥξω δ' αὐτίκα που καὶ ἐς ἀστέρας. ᾧ γὰρ ἐπέσχον
Μαζὸν ἐμὸν, μείων οὐδ' ὅσον αἰγιόχου.

Senſus epigrammatis ita ſonat: Poſtquam Cęſar me capram εὔθηλον, ideſt, pulchris vberibus, vt exponit Brodæus, ſeu multimammeam, ſeu benè mammatam, vt Obſopæus, & lactis abundantiſſimam omnium quæ mulgentur, deguſtauit, & lactis mellitam pinguedinem intellexit, etiam nauigationis comitem me adhibuit, proinde & me ſpero actutum inter aſtra locum habituram, nam, cui lac præbui, non eſt minor Ioue. Aliud Lucillij argutum etiam, ac elegans G
alludentis ad antiquum prouerbium: ἄλλα λέγει Μενεκλῆς, ἄλλα τὸ χοιρίδιον. ideſt, non eadem
In aliena loquentes. loquitur ſuccula quæ Menecles. Vbi quis multum verborum effutit, quæ nihil ad rē pertineāt:

Χοιρίδιον, καὶ βοῦν ἀπολώλεκα, καὶ μίαν αἶγα
Ὧν χάριν εἴληφας μισθάριον Μενεκλῆς.
Οὔτε δέ μοι κοινόν τι πρὸς Ὀθρυάδαν γεγένηται,
Οὔτ' ἀπάγω κλέπτας τοὺς ἀπὸ Θερμοπυλῶν.
Ἀλλὰ πρὸς Εὐτυχίδην ἔχομεν κρίσιν ὥστε τί ποιεῖ
Ἐνθάδε μοι Ξέρξης, καὶ Λακεδαιμόνιοι.
Πλὴν κἀμοῦ μνήσθητι νόμου χάριν, ἢ μέγα κράξω
Ἄλλα λέγει Μενεκλῆς, ἄλλα τὸ Χοιρίδιον.

Ideſt, vt vertit author Adagiorum:

Succula, bos, & capra mihi periere Menecles
Ac merces horum nomine penſa tibi eſt.
Nec mihi cum Otryade quidquam eſt ve fuitve negoti H
Nec fures vllos huc cito Thermopylis.
Sed contra Eutychidem nobis lis, proinde quid hic mi
Aut Xerxes facit, aut quid Lacedamonij?
Ob pactum & de me loquere, aut clamauero clarè
Multo aliud dicit ſus, aliud Menecles.

Cum cuius epigrammatis argumenro conuenit & hoc Martialis in Poſthumum cauſidicum ineptum, qui nihil ad propoſitam cauſam dicebat, & nuper conductus à Martiale, vt defenderet cauſam trium capellarum, quas amiſerat furto, cœpit Cannenſem pugnam, & bellum ad-
Lib. 6. epigr. 19. uerſus Mithridatem recitare.

Non de vi, neque cade, nec veneno
Sed lis eſt mihi de tribus capellis,
Vicini queror has abeſſe furto
Hoc iudex ſibi poſtulat probari:
Tu Cannas, Mithridaticumq; bellum,

Et

A

Et periuria Punici furoris
Et Syllas, Marioſque, Mutioſque
Magna voce ſonas, manuque tota
Iam dic Poſthume de tribus capellis.

In quo Martialis epigrammate hoc ipſum, *tota manu*, prouerbij ſpeciem gerit ſolent enim rethores in contenrione manu rotata geſticulari. Vtrumque igitur in eum rectè dicetur, qui ἐξαγώνια, καὶ ἀπροσδιόνυσα, hoc eſt extra cauſam quæ ſunt, & ad rem nihil attinent, dicit: *Aliud ſus, aliud loquitur Menecles; & dic de tribus capellis.* Exſtat apud eũdem poetam lepidiſſimum Lib. 5. epigra mma, quo narrat hiſtoriam ſacerdotis, qui cum hircum Baccho mactaret agreſtem, & rudem quendam hominem ſibi inſeruientem, teſticulos acuta falce ſecare iuſſit, reter vt immundæ carnis abiret odor. Interim occupati circa hircum, inclinatique ſacerdotis ſcrotum apparens, ruſticus, malè rem intelligens ſubitò reſecuit, antiquos ſacrorum ritus id poſtulare exiſtimans. Epigramma hoc recitauimus ſuprà inter ſynonyma, vbi caprum de exſecto dici aſſerebamus. Aliud Anytes mulieris poeticæ in pueros hircos inequitantes:

B

Ἡνία δή τοι παῖδες ἐνὶ τράγε φοινικόεντα
Θέντες, καὶ λασίῳ φιμὰ περὶ στόματι,
Ἵππια παιδεύουσι θεῦ περὶ ναὸν ἄεθλα,
Ὄφρ' αὐτὰς φορέῃ ἥπια τερπομένους.

Ordo epigrammatis eſt: Hirce pueri tibi imponant rubras habenas, & frena circa os hirſutum, docent te iuxta templum equina certamina, vt eos feras iucundè delectatos: vbi pro ἥπια Brodæus monet ſcribendum ἵππια. Aliud Philippi de quodam capro, qui puerum ab ariete eripuit, recitatum eſt ſupra in oue. Extat & Lucillij epigramma feſtiuum in laſciuos, & obſcenos, & priuatim in pædiconem Cratippum, cuius deteſtandum flagitium omnibus vult annunciare, & oſtendere:

Τὸν φιλόπαιδα κράτιππον ἀκούσατε. θαῦμα γὰρ (videtur aliquid deſiderari)
Καινὸν ἀπαγγέλλω. πλὴν μεγάλαι νεμέσεις.
Τὸν φιλόπαιδα κράτιππον ἀνεύρομεν ἄλλο γένος τί;
Τῶν ἑτεροζήλων. ἤλπισα τοῦτ' ἂν ἐγώ,

C

Ἤλπισα τοῦτο κράτιππε; μανήσομαι, εἰ λύκος εἶναι
Πᾶσι λέγων ἐφάνης ἐξαπίνης ἔριφος.

Ἤλπισα τοῦτ' ἂν ἐγὼ, interrogatiuè pronuntiandum: ſperaſſem, aut timuiſſem ego de te hoc vnqua mè ſperaſſem ne hoc Cratippe? inſaniam, inſaniſſem citiùs quàm de te hoc ſperaſſem, qui dum ab omnibus lupus es dictus, ita ſubitò hœdus apparueris: ideſt, tam perditus ſimulator continentiæ, & caſtitatis. Aliud ignoti authoris de puella, quæ non ſolùm ipſa grauiter, & malè olebat, ſed omnes quoque cæteros, quotquot attigerat, hircum ſpirare fecit:

Οὐ μόνον αὐτὴ πνεῖ Δημοστρατὶς, ἀλλὰ δι' αὐτῆς
Τοὺς ὀσμησαμένους πνεῖν πεπόηκε τράγου.

Aliud incerti authotis, quo ſignificatur occaſionem non elabi ſinendam eſſe: Lib. 1.

Τῆς ὥρας ἀπόλαυε. παρακμάζει τάχυ πάντα
Ἓν θέρος ἐξ ἐρίφου τρηχὺν ἔθηκε τράγον.

Obſopœus vertit ſic:

Vtere temporibus, flacceſcunt cuncta repentè

D

Hircus erit ſubitò, qui prius hædus erat

Marci Varronis epigramma obſcuriſſimum Homeri imagini ab eo appoſitũ, quod apud Gellium deprauatè legitur Hieronymus Magius à mendo ſic purgat, & genuina explicatione illuſtrat. Lib. 3. Miſcell. cap. 1. Multis, inquit, obductum tenebris, longèque difficillimum illud eſt epigramma quod M. Varro libro de imaginibus primo Homeri imagini appoſuit. Hoc Gellius lib. 3. noct. Attic. 11. dum ſuper Homeri patria diſſenſum eſſe demonſtrat, retulit. Sic enim ille habet: De patria quoque Homeri multo maximè diſſenſum eſt: Alij Colophonium, alij Smyrnæum: ſunt qui Athenienſem, ſunt qui Aegyptium dicũt fuiſſe. Ariſtoteles tradit ex inſula Io natum. M. Varro libro de imaginibus primo Homeri imagini hoc epigramma appoſuit:

Capella Homeri candida, hoc tumulum indicat,
Quòd ariete mortuo faciunt ſacra.

Hæc Gellius. Diu multumque inſudaui, meque ipſum torſi quærendo, quonam parto ad Homeri patriam indicandam, Varronis diſtichum faceret: non enim temerè à Gellio, vbi de ea agitur, adſcriptum videbatur, demum in magna Cimmeriarum tenebrarum obſcuritate ſuſpicari cœpi, ita dictum eſſe, mortuo ariete fieri Homeri manibus ſacrum, vt vaga Homeri natura, *Homero mortuus affertur aries.*

tura,& patriæ ipſius obſcuritas, & incertitudo indicaretur, quòd hoc animal rei plurimum cõ- E
gruere videretur. Siquidem aries, ſeu ſtellæ in Zodiaco arietem conſtituentes, atque efforman-
tes, vt Mathematicorum, Aſtrologorumque ſententia eſt,& Galeotus Marrius in libro de do-
ctrina promiſcua cap. 35. ſcriptum reliquit, inter cætera, quæ efficere creduntur, reddunt ho-
Aries animal vagum.
minem vagum, mobilem,& nunquam diutius aliquo in loco permanentem, prout fert arietis
natura. Eſt enim vagum animal,& errans. Qua natura cùm præditus ſit optima ratione poe-
tæ finxiſſe videntur Phrixum, & Hellen in exilium eiectos, vt vagarentur, à Nephele eorum
matre fuiſſe arieri impoſitos. Ad hæc arietis ſignum obſcurum eſſe traditur, ex qua ratione
Aratus inquit, Cicerone interprete:

Quis comes eſt aries obſcuro lumine labens.

Mercurius planeta cuius it figu-re.
Eamque obrem vt Higinus refert, dicitur Mercutius Deltodum ſidus: Deltæ literæ, triangu-
lique forma præditũ ſupra arietis caput poſuiſſe, vt huius ſplẽdore, quo loco eſſet aries non ad-
modum conſpicuus, ſignificaretur. Vagum autem, & peregrinum fuiſſe Homerum ex vitæ
eius lectione ſatis eſt manifeſtum. Hac autem de cauſa enatam eſſe Homeri patriæ incertitu-
Lib. 1. contra hæreſ. tom. 3.
dinem teſtatur Epiphanius Epiſcopus Conſtantiæ, his verbis ex interprete de Homeri varijs F
patrijs locutus: Verùm, inquit, quòd in multis fuerat vrbibus,& patrijs, ideo multos ad diuer-
ſam narrationem impulit. Tanta autem fuit rei obſcuritas, vt Appion Grammaticus manes
Homeri patria incerta.
euocauerit ad percontandum Homerum, qua patria, quibuſque parentibus genitus eſſet. Non
ſolum autem & erroris, & obſcuritatis ratione ſacro quod Homero fiebat (pro Deo enim eſt
habitus, & templa ei dicata ſunt à quibuſdam, vt apud Strabonem legitur) quadrare aries vi-
Lib. 14.
deatur, ſed etiam principis loci, quem inter ſigna reliqua obtinet cæleſtis aries, vel terreſtris
in grege. Quamobrem Columella in lib. de hortis, de ariete:

Signorum & pecorum princeps caput efferet vndis.

Princeps ſiquidem poetarum ſemper eſt habitus Homerus, quæ res ariete fortaſſe à Varrone
non de patria loquente, ſignificari, dici poteſt, quod ſi affirmet quis: Varronis diſtichon poſt
Principatus hieroglyphicum apud Romanos.
græcos verſiculos nouiſſimo loco apud Gellium adſcribendum videtur. Principatus autẽ apud
Romanos ariete ſignificabatur Varrone eodem atteſtante, qui lib. 5. de lingua latina loquitur
in hæc verba: *Dies agonales, per quos rex in regia arietem immolat, dicti ab Agon', eo quod*
interrogatur à principe ciuitatis, & princeps gregis immolatur. Ex qua fortaſſe ratione Virgi- G
lius in bucolicis ſibi placens, ſe cùm Arij vim euaſit, ſub ariete ſignificauit, inquiens:

aries ſua vellera ſiccat.

Quod verò ſpectat ad capellam, candidam appellari exiſtimabam, quia marmorea fingatur,
& tumulo inſculptam; tanquam rei occultæ indicem. Quod autem pro indice capra accipere-
rur, fidem facit Ouidius, dum animalia, quæ in Iunonis feſto in pompam ducerentur, enume-
rans de capra ſic canit:

Duxq; gregis cornu per tempora dura recuruo
Inuiſa eſt domina ſola capella Dea.
Illius indicio ſyluis inuenta ſub altis
Dicitur inceptam continuiſſe fugam.
Nunc quoque per pueros iaculis inceſſitur index
Et pretium authoris vulneris ipſa datur.

Delphici oraculi locum capra oſtendit.
Vt etiam Diodorus ſcriptum reliquit, capra Delphici oraculi locum, cui Tripus mox fuit im-
poſitus, inuenit. Caranus etiam, ſiue, vt Euſebius habet, Cranaus iuſſus oraculi reſponſo, du- H
cibus capris imperium quærere, gregem caprarum imbrem fugiẽtium magna Græcorum ma-
nu ſecutus vrbem Ediſſam, vt Iuſtinus teſtatur, occupauit, quam Aegæam ἀπὸ τῶν αἰγῶν, ideſt,
Lib. 7.
capris, appellauit. Aliquando in eam ſum adductus ſententiam, vt capra Homeri patriam
Lib. 4. c. 18.
optime monſtrari cenſerem. Homerum enim Syrum à quibuſdam creditum fuiſſe refert A-
Lib. 1. c. 25.
thenæus,& Syrias capras excellentes, ac in pretio habitas apud eundem legimus. Syrium au-
Lib. 12. c. 9.
tem fuiſſe illud eſſe argumento, Meleagrum Gadaræum idem author ſcripſiſſe refert, quòd
pro patriæ ſuæ conſuetudine omnes antiquos à piſcibus abſtinere fecerit, cùm eorum vis ingẽs
eſſet circa Helleſpontum. Syrios ob patrias leges à piſcibus abſtinuiſſe idem teſtatur, cui Por-
Lib. 4. c. 6.
phyrius philoſophus in libro de abſtinendo ab animantibus adſtipulatur. Quod ſpectat ad re-
latum Meleagri argumentum illud obiter eſt obſeruandum, aliam, longèque plauſibiliorem
à nonnullis afferri rationem. Dio enim Chryſoſtomus oratione 2. quę de regno inſcribitur,
ait hoc eſſe ab Homero factum fortitudinis cauſa, quæ ex bubularum carnium eſu, quibus ve-
ſcentes heroas inducit, conciliari ſoleat, quam rem & à Platone adnotatam commemorat.
L. Chriſtophorus Boethicus Antonij Nebriſſenſis non indoctus auditor, idem Varronis epi-
gramma

Digitized by Google

A gramma longa commentatione, quæ cum eiuſdem Nebriſſenſis libris excuſa legitur, quamque Franciſcus Luiſinus vir eruditiſſimus lib. 2. *παρέργων* cap. 17. magni facit, explicare, apertumq; reddere conatur. Ea eſt huiuſmodi à me quibus oportuit locis, partim contracta, partim verò aucta, & roborata, vt ex collatione deprehendes. Vt Firmicus in Matheſ. & Cleonides in ſignorum momentis, authores ſunt, aries inter ſigna cæcus eſt, tametſi ſignorum omnium ſit directiſſimus dux, vnde Aratus:

Quis comes eſt aries obſcuro lumine labens?

Et Auienus in phœnomene de ariete loquens: ſemper, inquit, proprijs caret ignibus. Germanicus etiam in fragmentis: *claraue non illi eſt facies* &c. Cui arieti ſimillimus fuit Homerus, & ipſe cæcus, vt Plutarchus, Martianus, & prius Halicarnaſſeus literarum monimentis prodiderunt. Vnde nomen illi adſtructum fuit. Nam Cumani, & Iones etiam, vt Plutarchus vult, τὺς τύφλυς (inquit Halicarn.) ὁμήρυς λέγυσι. CAPELLA. Cleonides, & Firmicus locant capellam in trigeſimo arietis gradu, mortalibus influentem mentis concuſſionem, animiq; vertiginem. Quo fit, vt quos horoſcopo inuadit, rerum ij facilè ſatagant, & machinando ſolicitentur, vexenturque. Id quod

Homerus cæcus & ſui nominis ratio.

Capella ſydus vbi locetur.

B Homero vſu venit, nam propoſito ſibi à piſcatoribus, vel piſcatorum miniſtris ænigmate, quod in hæc verba fuit:

Homeri mors.

Ἅσσ᾽ ἕλομεν λιπόμεσθα, ἃσ᾽ οὐχ᾽ ἕλομεν φερόμεσθα.

cogitando exanimatus eſt, etſi Halicarnaſſeus de Homeri morte aliter ſentit, ſic enim inquit: ἐκ δὲ τῦς ἀσθενείας ταύτης συνέβη τὸν ὅμηρον τελευτῆσαι ἐν Ἴῳ, οὐ παρὰ τὸ μὴ γνῶναι τὸ παρὰ τῶν παίδων ῥηθὲν ὡς οἴονταί τινες, ἀλλὰ τῇ μαλακίᾳ. Metaſthene præterea authore, & Pædiano ſuum quemq; Deum ſacrificium oblectabat, vel conſentaneum, vel infeſtum. Hinc Baccho caprum, & Dianæ canem immolabant antiqui. Faciunt igitur Homero ſacra apud tumulum ſiue re congrua & ſimili, vt ariete cæco, ſiue re infeſta, vt capella, cuius vertigine, vt pleriſque placet, perijt Homerus. Conſtrue ergo, hoc indicat tumulum Homeri, quod faciunt ſacra capella candida, ariete mortuo, ideſt, mactato. Eſt autem dialecton figura, & oratio coniunctione deſtituta. Sed quorſum hi verſus, & quo modo ad rerum ſeriem ſpectant, quæ de Homeri ſolo natali aliquid, vt affeѕratur, requirit? Beroſus lib. 8. antiq. vni cadaueri, vno holocauſto antiquos ſacrificaſſe teſtatur. Modò verò rei dubiæ, hoc eſt, Homero, cuius ſtirps dubia eſt, vel natale ſolum ignoratur, Varro

C dicit fieri ſacrificium re dubia, ideſt, capella, & ariete, & ſic particula *quòd* pro quia accipitur, vt ſenſus ſit, hoc indicat tumulum eſſe Homeri, cuius eſt ſtirps dubia, quia faciunt ei ſacra ſacrificio ancipiti. Atque hæc quidem ex Chriſtophoro illo Bæthico. Cùm de huius epigrammatis interpretatione pridem diſſererem cum eruditiſſimo viro Quinctino Acanthio, cœpit ille contendere corruptum eſſe poſteriorem verſiculum, ac pro ariete legendum eſſe Ietæ. Satis enim conſtare in Io inſula obijſſe Homerum, Ienſeſq; illi tumulum conſtruxiſſe. Qua ille emendatione maximè loco illuxit, meque in ſuam facilè ſententiam pertraxit, ſed corruptum eſſe verſiculum illud me paululum ſuſpicari faciebat, quod verbum *faciunt* ſibi aliquos, qui ſacra facerent, depoſcere videretur, efficerent. In Io autem obijſſe Homerum, & ſepultum eſſe Halicarnaſſei, Strabonis, Plutarchi, & Suidæ teſtimonio cognoſcitur, quin Suidas ipſe epigramma etiam, quod tumulo inſcriptum fuit, appoſuit: Sic enim inquit: Ἐπιγέγραπται δὲ ἐν τῷ τάφῳ αὐτῦ τόδε τὸ ἐλεγεῖον, ὃ ὑπὸ τῶν Ἰητῶν ἐποιήθη χρόνῳ.

Vbi mortuus Homerus.

Ἐνθάδε τὴν ἱερὰν κεφαλὴν κατὰ γαῖα καλύπτει,
Ἀνδρῶν ἡρώων κοσμήτορα θεῖον Ὅμηρον.

D ideſt, inſcriptum eſt autem eius ſepulchro huiuſmodi elegium, quod poſtea ab Ienſibus factū eſt:

Hic terra ſacrum caput abſcondit,
Homerum diuinum laudatorem virorum heroum.

Si ratio carminis conſtet, poſſemus ſic legere in Varronis inſcriptione, *Ara Ieta*: vt decliuior fuerit librarijs lapſus ad errorem extrita priore diphthongo æ, & poſteriore in ι mutata. Aras autem prope ſepulchra, & in ipſis aliquando ſepulchris conſtrui conſueuiſſe, in quibus ſacra fierent, res non eſt inuentu apud authores difficilis, & nos cùm antiquis inſcriptionibus, tum veterum teſtimonijs ſatis probauimus, in libris noſtris de ſepulchris, & de ſepeliendi ritu. Hac recepta vera lectione ad Homeri tumulum capella alba fieri ſacrum ab Ietis, vel Ienſibus, quantum coniectura aſſequor, dixit Varro, tanquam poetæ Apollini, Muſiſque gratiſſimo: Etenim Apollini capris albis auratis ſacrum fieri græco ritu conſueuiſſe, demonſtrat Liuius lib. 5. dec. 3. quanquam etiam capræ Ioui immolabantur, vt Ariſtoteles lib. 5. Ethicor. & Herodotus in Euterpe teſtantur. Aut fortaſſe capra, ſacra fieri dicit Varro, tanquam animanti manibus Homeri pergrata cùm Sytius eſſet, & Syrios præcellentes capræ, quibus abundabant, nobiles reddidiſſent, licet & ortus ratione Ienſes ſibi Homerum vendicent atteſtantibus Ariſtotele, & Antipatro in epigrammate,

Capra alba aurata Apollini offerebantur.

Kkk quod

quod legitur in 4. lib.epigramm.græcor. Quæ res pridem à Chriſtophoro Ruſo iuuene ſupra ętatis captum græcarum, latinarumque literarum, & honeſtarum diſciplinarum cognitione abſolutiſſima prædito in antexegematis ſuis fuit adnotata, vt erret Iacobus Crucius Bononienſis, qui in annotationibus ſuis in gręco epigrammate apud Gellium non Ἴος, vt vetuſta habent exemplaria, & Gaza in ſua verſione; ſed Χῖος legendum eſſe contendit, quanquam Lucianus in Demoſthenis encomio, & alij, Chium quoque dictum fuiſſe Homerum retulerunt. Videtur verò Varronis hoc epigramma à Gellio loco huic adſcriptum, ad aſtruẽdum Ariſtotelis teſtimonium, qui ex inſula Io Homerum natum tradidit, vt Ienſes Homero tanquam vati, & ciui ſuo parentaſſe, & iuſta feciſſe Varronis teſtimonio demonſtret. Hæc itaque omnia Magius. E

SIMVLACHRA. PICTVRÆ.

In Corinth. Aenea capella culta à nuibus.

IN foro Phliaſiorum, vt ſcribit Pauſanias, capra ex ære magna ſui parte inaurata conſpiciebatur: cui ob eam cauſam honos ab incolis eſt habitus, quod ſidus, quam capram vocant, ortu ſuo vitibus perniciem afferre conſueuit. Ne igitur cæleſtis capra vinetis noceat, forenſem illam ex ęre cùm alijs afficiebant honoribus, tum verò auro eam exornabant. Extabat eiuſdem Pauſaniæ temporibus in Cretę mõtibus vrbs Elyros, quæ æneam capellam Apollini donum miſit. Lac præbere videtur infantibus Philacidi, & Philandro, quos filios fuiſſe Elyrij dicunt Apollinis, & Nymphæ Acacallidis. Idem etiam tradit apud Elios duplicem coli Venerem, cæleſtem ſcilicet, & popularem. Eſt, inquit, ad poſticum eius porticus, quæ de manubijs Corcyreorum erecta fuit, Veneris ædes. Area templo ſacrata ſub diuo non longè abeſt. Quæ ibi colitur, cæleſtem Venerem vocant. Eius ex ebore, & auro ſignum eſt, Phidiæ opus: altero quidem pede teſtudinem premit. Area ipſa maceria eſt circumſepta; intra maceriam crepido, ſuper qua Veneris, quam popularem nominant, ſignum ex ære capro inſidet ex eadem fabricato materia, Scopæ opus. Quæ vel teſtudinis, vel capri ratio ſit, quibus hæc perſcrutari cura eſt, quærendum relinquo. Tantum Pauſanias. Depingebatur etiam caper, ſiue hircus in ipſis poculis, ac potiſſimùm argenteis, hinc illud Iuuenalis: F

Argentum vetus, & ſtantem extra pocula caprum. G

ideſt, in exteriori parte vbi exaurari ſolet. Quo loco Ioann. Britann. caprum poculis affingi exiſtimat, quod ſit animal Baccho infenſum, ſed fortè, quia bacchantes inſtar capri laſciuiunt. Similiter tamen ac Britannicus explicat Domitius apud Martialem, vbi poeta Rufi phialam delineans, inquit:

Stat caper Aeolio Thebani vellere Phryxi
Cultus, ab hoc mallet vecta fuiſſe ſoror.
Hunc nec Cinyphius tonſor violauerit, & tu
Ipſe tua paſci vite Lyæe velis.
Terga premit pecoris geminis Amor aureus alis,
Palladius tenero lotus ab ore ſonat.
Sic Methymnæo gauiſus Arione delphin,
Languida non tacitum per freta vexit onus,
Imbuat egregium digno mihi nectare munus,
Non grege de domini, ſed tua Ceſte manus, H
Ceſte decus menſæ, miſce Setina: videtur
Ipſe puer nobis, ipſe ſitire caper.

Erat quædam Aegiræ, teſte Pauſania, ædicula, in qua Fortunæ ſignum conſpicatum ſeſe eſſe profitetur Amaltheæ cornu, (de quo mox ſuo loco) præ ſe gerens, cui aſſiſtit velucer cupido. Significat hęc nimirum Amoris cum Fortuna coniunctio plus ferè in amore homines ope fortunę, quàm pulchritudine proficere: Mercurium Deum ſermonis, qui varijs nominibus vocabatur, ſic depictum ſeſe reperiſſe tradit Paulus Gryſaldus Peruſinus in idolorum nominibus, ſilo corporis iuuenili, facie imberbi cum alis ſuper aures, nudus totus præterquàm quòd dorſo palliolum habere videbatur, dextera marſupium continebat, quod ſupra caput hirci iacebat: ſiniſtra verò caduceum prętferebat, & ad pedes illius gallus & hircus ſuberant.

Digitized by Google

A

HIEROGLYPHICA.

Auditus boni hieroglyphica indicatio.

HOMINEM auditu præpollentem Aegyptij, inquit Pierius, hieroglyphicè ſignificare ſi vellent, capram ponere ſoliti ſunt, quam per aures perinde, ac nares ſpiritum & emittere, & viciſſim recipere prodidere. Eadem capta cùm peſtilenti motſu præcipuè noceat, ingenij meretricij conuenienti admodum hieroglyphico ſymbolum, inquit idem, habetur, ab ore quippe cuius damna tot mortalibus inferuntur: nam veluti germina præcipuè capra perueſtigat, quæ depaſcitur auidiſſimè: ita merettix cupida eſt in primis adoleſcentioris ætatis, vtpote quæ ob imperitiam magis idonea ſit, vt facillimè decipiatur. Meritò verò etiam viri libidinoſi probra, & impudica facinora notare ſi vellent ijdem Aegyptij hircum potiùs, quàm taurum pro hieroglyphico pingere inſtituerunt: taurus enim licet inguine præcipuè ſit validus, & in venerea perpetranda promptiſſimus non tamen inſcendit quoad anniculus fiat, neque quidem iuuenca recentior, quàm annicula venerem patitur niſi oſtento: hircus verò ſeptima, poſtquam natus eſt, die, vt apud Aelianum, alij ſeptima dixerunt hebdomada, rem veneream aggreditur.

Ingenij meretricij hieroglyphicũ.

Libidinoſi viri hieroglyphicum.

B

EMBLEMATA.

EMBLEMA Alciati in deſciſcentes deſumptum ex antiquo adagio: Capra Scyria, de quo ſuo loco:

Quod ſine egregios turpi maculaueris orſus,
In noxamque tuum verteris officium.
Feciſti quod capra, ſui mulctralia lactis
Cùm ferit, & propias calce profundit opes.

C Alterum eiuſdem in eum, qui ſibi ipſi damnum apparat.

Capra lupum non ſponte, meo nunc vbere lacto,
Quod malè paſtoris prouida cura iubet.
Creuerit ille ſimul, mea me poſt vbera paſcet,
Improbitas nullo flectitur obſequio.

Habet hoc idem Emblema Ioachinus Camerarius cum lemmate: *Nullo flectitur obſequio.*

Præda lupo fit capra, ſuo quem lacte cibarat,
Sic cedunt homini quæ benèfacta malo.

Citat autem Alciatum: Cæterùm & hunc emblema ſuum deſumpſiſſe ait ex græco epigrammate, εἰς ἐυχαρίστους, καὶ ἀχαρίστους, quod tale eſt.

Τὸν λύκον ἐξ ἰδίων μάζων τρέφω οὐκ ἐθέλουσα,
Ἀλλά μ' ἀναγκάζει ποιμένος ἀφροσύνη.
Αὐξηθεὶς δ' ὑπ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ πάλι θηρίον ἔσται,
Ἡ χάρις ἀλλάξαι τὴν φύσιν οὐ δύναται.

D Addit item Camerarius apologum ſimilem quoque extare apud Theocritum in hodœporis, & prouerbium apud authorem adagiorum Chiliad. II. centur. I. prouerb. 86. *Ale luporum catulos*. Conuenire autem in homines ingratos, qui nullis officijs, aut meritis à ſua peruerſitate flecti poſſunt, imo loco gratitudinis benefactores ſi poſſunt in extremam perniciem perducunt: Quo peſſimo τῆς ἀχαριστίας vitio nullum deteſtabilius reperiri poteſt, adeo vt ſcribat Salamon in prouerbijs, à domo eius, qui malum rependit pro bono, nunquam receſſurum malum. Capacius Neapolitanus in Italico ſuo libro aliam ſententiam illi adiungit; *Mortem dabit ipſa voluptas*. Quod hemeſtichium legitur apud Claudianum in epigrammate de Sirenibus. Nec multum differt explicatio à priore, quod nimirum viri humani, & benefici ſæpe alijs ingratis cum voluptate inſeruiunt, non ſine maximo tamen illorum incommodo, & aliquando extremo exitio. Intelligi etiam poteſt de quibuſuis alijs detrimentoſis voluptatibus, quæ tandem ſuos ſectatores euertere, ac præcipitare in mortem ſoleant. Aliud emblema Alciati in amatores meretricum, ex aſtutia piſcatoris caprinam pellem induti, & ita ſargos piſces allicientis, quod ij hoc pecus mirificè ament, vt ſuprà ex Oppiano dictum eſt:

Villoſa indutus piſcator tegmina capræ

Addidit vt capiti cornua bina ſuo, E
Fallit amatorem ſtans ſummo in littore ſargus
In laqueos ſimiles quem gregis ardor agit.
Capra refert ſcortum, ſimilis ſit ſargus amanti,
Qui miſer obſcæno captus amore perit.

Libidinis ſymbolum. Aliud eiuſdem cum lemmate, luxuria, in quo Faunus capripes, & cornutus pictus eſt:

Eruca capripes redimitus tempora Faunus
Immodica Veneris ſymbola certa refert.
Eſt eruca ſalax, indexque libidinis hircus,
Et Satyri Nymphas ſemper amare ſolent.

Videtur deſumptum ex Pauſania, cuius verba ſunt: Euphemus Car. narrabat ſe, cùm in Italiam nauigaret, vi ventorum ad mare extimum excuſſum, inſulaſque ibi multas eſſe, quas vocabant Satyrias: incolas ineſſe rubicundos, & caudas in imo dorſo habere equinis non multo minores: hos ad nauigium accurriſſe, nullamque vocem edidiſſe, ſed mulieribus naui aduectis manus inieciſſe, nautas verò timore correptos barbaram mulierem in inſulam tandem proieciſſe, eam ſatyros non ſolùm, qua parte conſuetudo permittat, verùm etiam toto corpore libidinosè violaſſe. Hæc ille. Quos verò Satyros Græci vocabant, Latini Faunos nuncupant: hi ſunt apud Melam Aegipanes, ita ſcribentem Aegipanum, quæ celebratur forma eſt. Aliud eiuſdem perpulchrum, ſiue emblema, ſiue epigramma eruditione, atque varietate refertum cum lemmate: *Vis naturæ*, ſiquidem in eo rerum natura depingitur in figura Panos, quem colebat antiquitas, quaſi naturæ Deum, quod & ipſum indicat nomen; Πᾶν etenim omne ſignificat: (F) *Etymon Panos.*

Pana colunt gentes, (naturam hoc dicere rarum eſt)
Semicaprumque hominem, ſemiuirumque Deum.
Eſt vir pube tenus, quod nobis inſita virtus
Corde oriens celſa verticis arce ſedet.
Hinc caper eſt, quia nos natura in ſecla propagat
Concubitu, vt volucres, ſquamea, bruta, feras.
Quod commune alijs animantibus, eſt caper index G
Luxuriæ, Venerisque ſignaque aperta gerit.
Cordi alij ſophian, alij tribuere cerebro,
Inferiora modus, nec ratio vlla tenet.

Panos imago, & imaginis ratio. Phornutus, ſiue Cornutus in lib. de nat. Deorum emblemati aliquid lucis videtur afferre capite de Pane. Talem inquiens, & Pana eſſe non dubito, ſiquidem & ipſe cum hoc vniuerſo idem eſt. Inferior huius Dei pars hiſpida eſt, & hircum refert, ad deſignandam aſperitatem terræ; ſuperior autem pars ſimilis eſt homini propterea quod æther teneat totius mundi principatum. Hoc autem rationabilem deſignat partem. Laſciuum, & libidinoſum eum fingunt propter multas ſeminum cauſas, & commiſtiones, quæ ex ipſis fiunt. In locis deſertis eum morari tradunt, vt eius vnitatem oſtendant; mundus enim eſt vnus, & vnigenitus; nymphas perſequitur, ſiquidem gaudet exhalationibus, quæ ex humido prodeunt, ſine quibus impoſſibile eſt, vt mundus appareat. Indutus dicitur eſſe nebride, aut pelle pardi, tum propter pulchram rerum omnium varietatem, tum etiam propter colores, qui in mundo cernuntur: συρτὸν eum appellãt, ſiue quod à ventis omnibus perflatur ἀπὸ τοῦ συρίττειν, ideſt, à flando, ſiue quod ad ſaltandi ritum minus ſit aptus, & more ruſticorum, qui politiorem muſam non deguſtauerunt, ſubſultet, ἀπὸ τοῦ σκιρτᾷν, ideſt, à ſaltando. Quòd autem plerumque in montibus, & ſpeluncis verſatur, factum eſt, vt è pino arbore coronam ſortiretur, hæc enim arbor montani quidpiam, & magnificum habet. Fingitur cornutus, & bifidos habere pedes. Fuerit fortaſſe & Priapus, cuius vi omnia in lucem prorumpunt. Hæc, & alia plura Phurnutus. Silius Italicus verò ſic Panem deſcribit: (H) *Lib. 3.*

Pan Ioue miſſus erat, ſeruari tecta volente
Troia pendenti ſimilis Pan ſemper, & vno
Vixilla inſcribens terra veſtigia cornu,
Dextera laſciuit cæſa Tegeatide capra,
Verbera lata mouens feſta per compita cauda,
Cingit acuta comas, & opaca tempora pinus
Ac parua erumpunt rubicunda cornua fronte.
Stant aures, ſummoque cadit barba hiſpida mento
Paſtorale Deo baculum, pelliſque ſiniſtrum

Velat

A *Velat grata latus tenera de corpore dama.*

Sed quæcunque hactenus de Pane dicta ſunt, explanatius ſcripſit Seruius in bucolica Virgilij. Pan, inquit, Deus eſt ruſticus in naturæ ſimilitudinem formatus, vnde dicitur πᾶν idest, omnes habet etiam cornua ad ſimilitudinem radiorum ſolis, & lunæ cornuum: rubet eius facies ad ætheris imitationem. In pectore nebridem habet ſtellatam, vt ſtellas imitetur. Pars interior hiſpida propter arbores, & feras; Caprinos habet pedes, vt oſtendat terræ ſoliditatem. Fiſtulam habet ſeptem calamorum, propter harmoniam ex ſeptem ſonis. Pedum habet propter annum, quem in ſe recurrere fingunt poetæ. Cum Amore Deo luctatum eſſe, & ab eo victum, qui vincit omnia. Aliud emblema Camerarij, in quo capra oſtenditur cum ſagittis tergori infixis dictamnum depaſcens, ſub palmæ vmbra, cum lemmate; *Vulnus, ſalus, & vmbra.*

Eijcit è capra dictamnus vulnere telum:
Sic fugat ex animo ſpeſque, ſaluſque metum.

Hieronymus Ruſcellus hoc ſymbolum tribuit Ferdinando Caraffæ Comiti Neapolitano, & quamuis dicat eſſe ſatis difficilem, & intricatam eius interpretationem, coniectura tamen du-
B citur, propter amorem quendam honeſtum, qui non fuerit expers alicuius riualis, hoc ab eo fuiſſe excogitatum. Vt ſcilicet à ſagitta capræ inflictum, declaret animum ipſius rei deſideratæ ſtimulis vehementer affectum: Salus verò referenda ſit ad dictamnum, cuius auxilio ſperat ſe ſanitatem recepturum. Vmbra autem ſub arbore palmæ indicet ſpe victoriæ, cui eſt dedicata, tandem ſuperatis omnibus difficultatibus, ſe omnia mala eſſe ſuperaturum. Poteſt, inquit Camerarius, ſimiliter transferri ad aliquem, qui magnis conflictatus calamitatibus ſe tandem inſperato aliquo auxilio ſuperiorem, & voti compotem fore confidit. Aliud eiuſdem ex Ioanne Baptiſta Pittono, in quo capra magno conatu ſeſe erigens lauri ſurculos teneriores depaſcens exprimitur, ac inde tanquam ex nutrimento conuenientiſſimo corpori & alimentum, & incrementum præbens, robuſtiorque inde exiſtens, cum lemmate: *Erigor, vt erigar.*

Ardua ſcėleris ſcanſurus culmen honorum,
Vt lauri capra ſumma petunt folia.

Symbolum haberi Iulij Capræ patritij Mediolanenſis author aſſerit, eoque demonſtrare voluiſſe, ſe magno artis poetica (laurus enim Apollini erat dicata, & inde poetæ coronabantur)
C & omnium liberalium artium ſtudio teneri, ceu quarum auxilio ſperaret ſe famam, ac celebritatem nominis perpetuam eſſe conſecuturum, cùm ſecundum Horatium quoque:

Dignum laude virum muſa vetet mori,
Cælo Muſa beet.

SYMBOLA.

HIERONYMVS Capra Mediolanenſis Iuriſconſultus excellens, teferente Camerario in ſymbolis de animalib. ex Bartholomæo Tægio, capram ſalicum, & aliorum amariorum virgultorum ſummitates carpentem, neglectis humi naſcentibus herbis etiam ſuauioribus cum dicto: *Mihi dulce*, pro ſymbolo vſurpauit, oſtendens ſibi nullos labores, nec moleſtias eſſe graues, vel ingratos, imò videri illi gratiſſimos, & ſuauiſſimos ob virtutis, & aliarum rerum lau-
D dabilium cognitionem, & acquiſitionem, quod Phocylides poeta quoque teſtatur hiſce verſibus:

Οὐδὲν ἄνευ καμάτου πέλει ἀνδρασιν ἐυπετὲς ἔργον,
Οὐδ' αὐτοῖς μακάρεσσι. Πόνος δ' ἀρετὴν μέγ' ὀφέλλει. idest,
Nullum ſine labore eſt hominibus facile opus,
Nec ipſis Dijs: labor autem virtutem valde adiuuat.

NVMISMATA.

FVLVIVS Vrſinus æreum pingit numiſma, quod ab vna parte Dianæ pileatæ more Romanorum, vt Gabriel Simeon Florentinus, qui idem numiſma depingit, iudicat, quod in Cnei Plancij ædilitate excuſum ſit, cùm ab alio latere monimenta ædilitatis in eo ſint expreſſa, capra ſcilicet, arcus, & pharetra: Aediles enim, vt ſcribit Cicero in 3. de legibus curatores erant ludorum ſolem- *Aedilitatis inſignia.*

Digitized by Google

nium,in quibus præter alia,venationes etiam exhibebātur. Pingit item aliud numiſma, quod E
ab vna parte galeatum,criſtatumq; caput oſtendit, ab altera verò currum hircos trahentes cū
literis C. Reni,Roma additque alios,non hircos,ſed renos eſſe opinari, affirmareque ex vete-
ris ſcriptoris authoritate animal id eſſe hirco perquam ſimile,à quo fortaſſe Renius,inquit,no-
men familiæ ſuæ deductum fuiſſe indicare voluerit,multa enim nomina, vt inquit Varro, ab
vtroq; pecore habemus, vt Portios,Ouilios,Caprilios,Equitios,à porcis,ouibus,capris,equis.
Lib. 2. de re ruſt.cap.1. Inter Pomponiæ gentis numiſmata ab eodem Fuluio depicta,primum L.Pomponij ab vno la-
tere caput oſtendit cum literis L. POMPON. MOLO. ab altero quendam capram ad altare,
cui adſtat ſacerdos cum lituo, adducentem:cum literis NVM. POMPIL. Cuius rei ratio eſſe
videtur ipſi, quod cùm Numa rex, vt ſcribit Liuius,ſacra,cæremonias,omnemque Deorū cul-
tum populum Romanum docuerit,pontifices,augures,flamines, ſalios, veſtales, aliosq; ſacer-
dotes primus inſtituerit,non abre L.Pomponius capram à Iunonis αἰγοφάγου, cui immolaba-
tur,ſtantem,& augurem dextra manu lituum tenentem,ſignauit. Pingit & Goltzius Acherō-
tinorum numum æreum,qui ab vna parte Dearum aliquam exprimit,eis forſan tutelarem, cū
verbo AXEPΩNTAN, ab altera capram humi procumbentē,quę vt Iunoni Soſpitę ſacra apud F
Romanos erat,ita & Mineruę,quia oliuam lambendo ſterilem facit, immolabatur.

APOPHTHEGMATA.

THAIS meretrix cum iret ad amatorem, qui hircum olebat, interrogata quò
tenderet: Ad Aegæum Pandionis,inquit,cum illo congreſſura. Aegæum vo-
cans ἀπὸ τῆς αἰγὸς, quod inſtar capræ,aut hirci fœteret. Refertur apophtheg-
Lib.13. ma ab Athenæo,& ex eo à Leopardo. Ariſtippus ira aduerſus Aeſchinem ali-
Lib.1.cap.8. quando oborta cùm eum conueniret,itane,inquit,prorſum ego tibi infelix,&
inſanabilis videor, vt me caſtigatione indignum putes? Tum Aeſchines nihil ait miri eſt,ſi in
alijs rebus omnibus me ingenioſior, etiam hic prior ſenſiſti,quid facto opus eſſet:

Non tantùm enim mulier caprum horrentem iuba, G
Tenera puellas ſed quoque pruriens manu
Quouis palæſtra faciliùs proſtrauerit.

HISTORICA.

ADELBERTVS ſecundus Pragenſis Epiſcopus ad Prutenos veniens cùm po-
pulum penitus rudem,& indocilem eſſe videret, nouos ſibi in grege armento-
rum,& pecudum auditores,teſte Dubrauio,acquiſiuit, atq; res tum dicta mi-
Lib 6. ra contigit,vt ſtarent arrectis auribus,capræ,equi,boues,ſues,aſini,& quaſi be-
Beſtiæ auſcultant diuina. nè per Adelbertum dicta ſentirent, intelligerentque nutu illa capitum appro-
barent. Pruteni brutis illis magis bruti ad ſummam per hæc crudelitatem efferati ſanctum vi-
rum ſeptem ſpiculis confoderunt,caput mortui amputarunt. Cùm in agrum Picenum Roma-
norum exercitus Ioanne duce veniſſet, ingens,vt par erat,eius regionis homines inuaſerat ter- H
Capella nutrix pueli cuiuſdam. ror. Fæminæ itaque cùm derepente fugam partim capeſſerent,comprehenſę,partim indeco-
rè,ac turpiter agerentur eodem ipſo in loco, vbi Vrbiſalia oppidum aliàs fuerat,mulier quędā
edito partu,eoque pannis,vt licuit,inuoluto,& in terram relicto nuſquam deinde comparuit,
aliquo vtcumque caſu ſublata.Infantem itaque ea in ſolitudine deſtitutum vbi vagientem ca-
pella quędam aduertit commiſerata,nam & ipſa recens fœtum ediderat,& ſimul accedēs vbe-
ra illi mox præbuit exſugenda,diligentique cura ſeruabat,ne canis,aut alia quęuis ipſum hunc
bellua deuaſtaret. In ea itaque rerum perturbatione cum plurimum temporis tereretur, Pi-
centes certiores iam facti, Imperatoris exercitum, Gothorum in malum iam iam aduentare,
nec quicquam Romani nominis homines ab his moleſtię perpeſſuros, reduces omnes confe-
ſtim domum reuertuntur, cùmq; in Vrbiſaliam permixtæ cum viris & fęminæ perueniſſent,
puerum adhuc ſuperſtitem conſpicatæ,cùm coniectura capere id factum nequirent,pro ingen-
ti miraculo ducere,& identidem demirari,quòd viueret, cęperunt vnde & certatim de ſe quæ-
que mammillam porrigere,blandirique voluit: puero autem humanum lac reſpuenti in tute-
lam capella mox adfuit, & crebriore balatu fremens hunc circuibat, ita vt grauiter terre-

fæmi-

A fœminis his videretur, quod ipſæ puero appropinquaſſent, & illi perinde intuliſſent moleſtiã, eundemque non aliter ducere, ac de ſe genitum, & ſimul fouere. Quò factum, vt nec puero mulieres de cætero negotij quicquam exhiberent, & capella non minus intrepide hunc aleret, quamque diligenter ſeruaret, vnde & Aegiſthum populares dixere. Me verò, inquit Procopius, huius hiſtoriæ author, cùm eò fortè contingeret, iter vt facerem, loci tum incolæ, vt rem miram, & planè abſurdam oſtenderent, ad puerum duxere, illucque de induſtria, infeſtare, moleſtoſque ſe exhibere, vocem vt ederet gemebundus: Tum verò capella ad lapidis iactum quæ aberat, feſtina, ac balans accurrit, & deſuper adſtitit, vt nemo illi moleſtior eſſet. Celebratur à Græcis etiam Aegiſthus Thyeſtis filius ex Pelopeia eiuſdem filia, quem infantem mater tegendi ſceleris cauſa perdendum feris expoſuerit in ſyluis, ſed à paſtore inuentus, cuius beneficio quoque nutritus ſit, & inde Αἴγισθος dictus, quod nutritus ſit à capris. Pauſanias item in Corinthiacis de Æſculapio loquens prodidit Phlegyam Coronydis patrem Peloponeſſum ingreſſum filiam prægnantem ex Apolline, quod tamen ille non ſenſerat, ſecum adduxiſſe, illam in Epidauriorum finibus puerum enixam in monte expoſuiſſe, ibique capram
Lib. 2. de bello Goth.

B dici lac infanti præbuiſſe, quam canis à grege quē cuſtodiebat, diſcedens obſeruaret, hos gregi de eſſe paſtor cùm cognouiſſet, vniuerſum paſcuum peragrans, puerum tandem, & capram, & canem inuenit. Iouem itidem à capra nutritum fuiſſe aſſerit Aratus in phœnomenis, inquiens:
Aeſculapius à capra nutritus vt & Iupiter, Aligyno.

Αἴξ ἱερὴ, τὴν μέν τε λόγος διὶ μαζὸν ἐπισχεῖν. Id eſt,
Sacra Iouis capra eſt, quod præbuit vbera paruo.

Quod affirmauit etiam Lucianus in ſacrificijs. Illa cùm apud Olenum Bœotiæ ciuitatem, vbi poſt Aegatum euerſionem, conditũ fuit Aegium, nutrita fuiſſet, Olenia dicta fuit, vt ait idem Aratus in eo carmine:

Ὠλενίην δέ μιν αἶγα διὸς καλέυς, ὑποφῆται. Id eſt,
Oleniam Iouis altricem dixere capellam.

Quam rem ita expreſſit Ouidius inquiens:
2. Faſtor.

Oleniæ ſurgit ſidus pluuiale capellæ
Quæ fuit in cunis officioſa Iouis.

C Inuenio itidem apud Pollucem circa Alcathi vicum in Cypro Meſtori Cyprio infantem natum eſſe, cui pro dentibus os continuum fuit, & neſcio propter quam ſuſpicionem expoſitus à capra nutritus eſt, & primũ Aeginomas dictus, poſtea Euryptolemus, & Cyprijs imperauit.
Lib. 2.

APOLOGI.

VLPES & caper ſitibundi in puteum deſcenderunt, in quo cùm perbibiſſent circumſpicienti reditum capro vulpes ait: bono animo eſto caper, excogitaui namque quo pacto vterque reduces ſimus, ſiquidem tu eriges te rectum prioribus pedibus ad parietem admotis, cornuaque adducto ad pectus mento reclinabis, vt ego per terga cornuaque tua tranſiliens, & extra puteum euadens te ſubinde poſtea educam. Cuius conſilio fidem habenti capro, atque vt illa iubebat obtemperanti, ipſa è puteo proſilijt, ac deinde præ gaudio in margine putei geſtiebat, extabatque nihil
Vulpis, & capri fabula

D de hirco, curam habens. Cæterùm cùm ab hirco, vt fit, fœdifraga incuſaretur, reſpondit: Enim verò hirce ſi tantum tibi ſenſus in mente, quantum eſt ſetarum in mento, non prius in puteum deſcendiſſes, quàm de reditu exploratum habuiſſes. Fabula hæc innuit virum prudentem debere finem explorare, antequam ad peragenda perueniat. De hirco, & vite Gabriæ Græci hęc extat fabella:
De hirco, & vite.

Τράγῳ προσεῖπεν ἄμπελος, βλάπτεις σύ με
Κείρων τὰ φύλλα, μὴ γὰρ ὐκ ἔστι χλόη;
Ὅσον γὰρ ἂν βλάψειας, εὑρήσω τάχα
Πρὸς θυσίαν σὺν εἰς θεὺς οἶνον βλῦσαι.

Ἐπιμύθιον, ὅτι πολλάκις θέλων τίς ἀδικεῖν τινα, ὠφελεῖ αὐτόν.

Latinè ſic legi poteſt:

Hircum vitis allocuta eſt, offendis tu me
Tondendo folia, num nam non eſt herba?
Quamuis enim nocueris, inueniam ſtatim
Ad mactationem tui erga Deos, vinum vt ſcaturiat.

Affabulatio

Affabulatio, quod plerumque volens quis aliquem in iniuria afficere, iuuet eum. Hœdus dere- E
De hœdo, & lupo. lictus à grege perſequente lupo conuerſus ad eum dixit: ô lupe quoniam credo me tuum cibũ
futurum, ne iniucundè moriar, cane tibia vt ſaltem. Lupo autem canente tibia, atque hœdo
ſaltante, canes cùm audiuiſſent lupum perſecuti ſunt. Hic conuerſus hœdo, inquit, merito hæc
mihi fiunt, oportebat enim coquus cùm ſim, tibicinẽ non agere. Fabula ſignificat, qui ea, qui-
bus natura apti ſunt, negligunt, quæ verò aliorum ſunt exercere conantur, in infortunia inci-
De hædo, & ruſtico. dere. Ruſticus quidam graui lite implicitus ad quendam Iuriſconſultum acceſſerat, vt eo pa-
trono ſeſe explicaret. At ille alijs negotijs impeditus, renuntiari iubet ſe non poſſe nunc illi va-
care, quare abiret aliàs rediturus. Ruſticus qui huic, vt veteri, fidoque amico plurimum fide-
bat, pluries rediens nunquam admiſſus eſt, tandem hædum adhuc lactentem, & pinguem ſe-
cum deferens ante ædes iuriſperiti ſtabat, & hœdum vellicans eum balare cogebat. Ianitor
qui ex præcepto heri dona portantes ſtatim admittere ſolebat, audita hœdi voce ianuam illi-
cò aperiens hominem introire iubet. Tunc ruſticus ad hœdum conuerſus, gratias, inquit, ago
tibi hœdule mi, qui tam faciles mihi has effeciſti fores. Fabula indicat nullas res tam duras,
difficileſq; eſſe, quas munera non aperiant. Perozæ Perſarũ regi eunti contra Euthalitas Hun- F
nos cùm ab his fugam ſimulantibus in locum quendam ſecum exercitu præcipitaſſet, quẽ præ-
rupti indique cingebãt montes, frequentibus obducti arboribus, intra quos longè proceden-
ti via quædam erat in medio lata, exitum verò nuſquam habens, ſed infra ipſum montiũ am-
bitum terminabat: Euſebius legatus à Leone Imperatore miſſus, rogatus ab exercitu, vt Pero-
zam periculo imminenti eriperet, regique perſuaderet, vt rationem malorum, quæ euenire
poſſent, habendo, ſecuritati potiùs conſulere vellet, quàm temerè audẽdo in re non neceſſaria
De leone, & hirco. periclitari, ac demum ſi qua ſit ad ſalutem via cogitare, cùm in conſpectum Perozæ venit præ-
ſens quidem periculum non ſubito manifeſtauit, ſed à fabula incipiens ait: Leonem in hircum
olim incidiſſe, quem cùm timentem in locum quendam altiorem, vt raptutus in eſcam, per-
ſequeretur, incidit in foueam latam, anguſtam, vndique viam habentem, vnde exitus non e-
rat: hoc itaque ita paſtoris commenta eſt, vt leonem per inſidias venaretur. Hæc Peroza au-
diens, timere cepit, ne Perſæ maligna ſimulatione in perſequentes vterentur, nec vlterius pro
ceſſit, ac ipſum præſtolando rem in conſultatione poſuit. Hunni autem ex latebris ſeſe mani-
Lib. 1. de bello Perſic. feſtantes apertè exitum ne illi redire poſſent, cuſtodiebant. Author eſt Procopius. G

FABVLOSA.

De cornu Amalthea. DE cornu Amaltheæ peruetuſta fabula variè narratur apud authores. Quidam
ad hunc modum narrant. Rhea Iouem enixa metu patris infantem in Creta in-
ſula occuluit, nutriendum à duabus Nymphis Adraſtia, & Ida Meliſſi filiabus:
Hæ nutricauerunt illum capræ cuiuſdam lacte, cuius nomen fuerit Amalthea.
Eam capram Iupiter adultus inter ſidera retulit, vocaturque à Græcis αἲξ οὐρα-
νία, id eſt, capra cæleſtis. Huius alterum cornu Nymphis nutricibus dedit, videlicet officij
præmium, hanc adijciens facultatem, vt quicquid optaſſent, id eis ex eo cornu largiter ſubpul-
lularet. Ouidius paulo diuerſius fabulam narrat, caprã cornu alterũ ad arborem fregiſſe ſcri-
bens, quod Amalthea Nympha herbis cinctam, & pomis repletum ad Iouis ora tulerit, Iupi- H
ter poſtea regno potitus, inter ſydera retulerit.

Nais Amalthea Cretæa nobilis Ida
Dicitur in ſyluis occuluiſſe Iouem.
Hæc fuit hædorum mater formoſa duorum
Inter Dictæos conſpicienda greges,
Cornibus aerijs, atque in ſua terga recuruis
Vbere quod nutrix poſſet habere Iouis.
Lac dabat illa Deo, ſed fregit in arbore cornu
Truncaque dimidia parte decoris erat.
Suſtulit hoc Nympha, cinxitq́ decentibus herbis
Et plenum pomis ad Iouis ora tulit.
Ille vbi res cæli tenuit, ſolioque paterno
Sedit, & inuicto nil Ioue maius erat,
Sidera nutricem, nutricis fertile cornu
Fecit, quod dominæ nunc quoq́ nomen habet.

Alij

Digitized by Google

A Alij non capram, ſed Hemonij Aetolorum regis filiam Amaltheam, quę cornu non capræ, ſed tauri habuerit, fuiſſe ſenſerunt, quod vim illam habuerit, vt ſcripſit Pherecydes, qua de re abundè dictum in tauri hiſtoria. Scholia rurſus in Iliados lib. 15 fabulam hoc modo referunt: Cùm Saturnus filios omnes natos ſtatim deuoraret, Rhea Iouem enixa lapidem faſcijs inuolutum Saturno vorandum tradidit, infantem verò in Creta Themidi, & Amaltheæ, quæ capra erat, commiſit. Hanc Titanes quoties inſpiciebant, terrebantur. Alebat illa ſuis adhibitum vberibus Iouem. Is adultus patrem expulit regno. Et cum impugnarent eum Titanes, conſilio Themidis capræ illius pellem pro tegmine induit, vt cui perpetuò terrendi natura ineſſet, atque ita vicit Titanes, & hanc ob cauſam αἰγίοχος dictus eſt. Quòd modò ad myſticam fabulæ attinet interpretationem, Socrates, referente Stobæo in ſermone de agricultura, Amaltheæ cornu hoc pacto interpretabatur. Amaltheam aiebat ſignificare hominem, qui minimè malthon, id eſt, mollis & rudis eſſet, ſed gnauus, & operarius; per cornu verò bouis, quod animal eſt laborioſiſſimum, virum operarium innui. Botros autem & ſimilia in cornu eſſe, quoniam omnia, quorum egemus, in agricultura inſunt, quamobrem geſtantes ipſum bonus genius, bonaque fortuna in-

Saturnus lapidem pro filio deuorauit.

B troducuntur. Apud eundem in ſermone de laude diuitiarum Philemon poeta Amaltheæ cornu non tale eſſe ſcribit, quale pictores depingunt, bubulum ſcilicet, ſed ipſam pecuniam, quæ omnia donet φίλους, βοηθοὺς, μάρτυρας, συνοικίας iuxta illud Horatij:

Amalthea cornu myſtica expoſitio.

> *Scilicet vxorem cum dote, fidemque & amicos*
> *Et genus & formam regina pecunia donat.*

Poſtremò in ſermone de felicitate Hippodamus Thurius εὐνομίαν, id eſt, bonam legum conſtitutionem in Republica Amaltheæ cornu interpretatur. Ioannes Goropius Becanus multis de hoc Amaltheæ cornu agit, quæ hic in medium proferre non grauabor. Flumina, inquit, ex altiſſimis montium verticibus perpetuo gelu, & niue horrentibus ad valles, & cāpos velut, Amaras ad hortorum irrigationem profundi, & ijs agrorum fœcunditatem deberi priſci fabularum textores cōſpicati finxerunt cornu Amaltheæ Nymphæ capræ cornu fuiſſe. Qualis autem fuerit ea capra, cuius lacte Iupiter mortales nutrit, ex capricornu ſigno intelliges. In eo enim prior corporis pars caprillam habens figuram, capricornum deſignat animal ſummis, & algidiſſimis montium verticibus perpetuò gaudens. Nullum igitur ſymbolum aptiùs ad frigidiſſima illa cacumina peren-

Lib. 13. hieroglyph.

C ni glacie, & niue tecta denotanda inuenias, quàm ſi illud animal depinxeris, quod ab illis numquam diſcedit. Adde nunc longiſſima cornua, & ea ferè recta in cœlum altiſſimè ſublata, altiſſimè, inquam, tum ob natiuam longitudinem ſuam, tum ob locorum, in quibus degunt, ſublimitatem. His enim vt altiſſimis omnium, altiſſimum ſancti ſpiritus cornu non male deſignaris. Et quia deinde eodem cornu ſummi montium vertices denotantur, & ex ijs primi ſint, & altiſſimi fluminum maximorum ortus, ſi non conſpicui, & ſaltem occulti, quibus profuſa Spiritus ſancti largitas ſignificatur. Quid quæſo aptius vel dici poſſit, vel cogitari, quàm ſi cornu quo Amalthea maxima munerum diuinorum flumina ex alto in terras effundit, dicatur ægocerotis eſſe. Nam de hac teſſera ſimul ipſius diuini cornu ſublimitas ſimul profuſa eius copia intelligetur, dum videlicet nos ducet ad ſummas illas rigentis Cryſtalli rupes, è quibus copioſiſſimæ aquæ magno & præcipiti impetu ad terras irrigandas effunduntur. Porrò dum paulatim nos fabula trahit, tandem eo adſcendimus, vt ipſos altiſſimos mōtium vertices nihil aliud quàm terræ cornua eſſe cernamus. Cùm igitur ex his flumina, & riui, ex iſtis rurſus læta camporum fertilitas, & largiſſima frugum omnium copia promanet, quis vetabit quo minus dicamus omnium fructuum vberta-

D tem ex cornibus effundi, & illis quidem cornibus, quæ cornibus ægocerotis rectiſſimè denotētur? Nunc igitur ſi rectè ſupputes omnium rerum ordinem, & quæ dixi ad diuinam maieſtatem trāsferas, annon mox vel inuito in mentem veniet, hæc omnia eius dona eſſe, qui ferebatur ſuper aquas, dum mundus crearetur, & idcirco cornutam hanc montium altitudinem ipſius cornu eſſe, quo terras fœcundat, vel ſaltem effuſionis, qua dona ſua largitur, habere ſignificationem? Cæterum non deſunt, qui copiæ cornu ab Acheloi capite refractum dicant, idq; tandem ab Acheloo fuiſſe redemptum, dato cornu Amaltheæ. Mira ſanè eſt, & perobſcura hæc permutatio, nec liquet vnde Achelous Amaltheæ cornu acceperit, aut quid habeat omninò commune fluuius inter Acarnaniam & Aetoliam in mare ſeſe fundēs cū Cretęa Iouis nutrice. Hactenus Goropius. Videtur itidem beatus ille Iobus ad commonſtrandum ea bona, quæ poſt ſeptem illos annos, quibus miſerè diuexatus afflictuſque fuit ei conceſſa diuinitus fuerunt, nomina filias dediſſe. Nā eiuſmodi ſanè appellationes eis indidit, quæ rebus ipſis accuratè conuenirent. Ac primæ quidem cognomentum Diei dedit, quaſi iam ex profunda quadam nocte rerum aduerſarum quibus vndique fuiſſet circundatus, dies illi clariſſima illuxiſſet. Alteram Caſſiam vocauit, quaſi iam deinceps in fragrantia quadam & fruitione, bonorum degeret. Tertiam appellauit Cornu Amal-

theæ,

Digitized by Google

theæ, quaſi poſthac futurum eſſet, bonis omnibus afflueret. Quidam ex Aegyptijs, vt refert E
Lib 5. mythol. ca. 13. Natalis Comes, de cornu Amaltheæ tradunt in hunc modum. Aiunt enim Ammonem regẽ partis Libyæ, qui Cœli filiam ac Saturni ſororem duxerat, cùm viſeret regionem ad mõtes Ceraunios, reperiſſe virginem forma egregia Amaltheam nomine, cum qua congreſſus filium genuit, qui cùm poſtea forma & robore eſſet inſignis, Dionyſus fuit vocatus: Amaltheam conſtituit reginam propinqui loci: cuius loci ſignra cum eſſet cornu bouis ſimilis, dictum eſt cornu Hiſperidum: ob fertilitatem verò regionis, quę multiplices domeſticorum fructuum arbores produceret, regio vocata eſt cornu Amaltheæ. Sunt deinque qui perhibent caprariũ quendam paſtorem habuiſſe capram, cui Amaltheæ nõmen eſſet. Ea cùm terram cornu fodiendo aperuiſſet, hero ſuo theſaurum oſtendit.

METAMORPHOSES.

Iupiter in hircum mutatus. IVPITER in hircum mutatus Penelopem vitiauit, vt meminit Iuſtinus Martyr F in oratione ad gentiles. Ferunt verò etiam Mercurium in hircum mutatum ab eadem Penelope adamatum fuiſſe, eique Pana peperiſſe, qui inde hircipes fuerit, id eſt hircinis pedibus. Ferunt, inquam, eam, cùm apud patrem Icarium adhuc in patria Lacedæmone viueret, & in montem Taygerium ad inſpicienda patris pecora egreſſa eſſet, conſpectam à Mercurio, & adamatam & appetitam fuiſſe. Cùmque ea alio modo potiri non poſſet, in hircum ſe ipſum transformaſſe, atque ita ſub ſpecie hircicum ea ludentem & admiſſum, ex ea genuiſſe Pana, capite cornuto, barba & pedibus hircinis. Hinc Κλωποπάτωρ ipſe Pan à Theocrito in Syringe nuncupatur, id eſt, ex patre fure natus. Mercurium e- *Panis natiuitas.* nim furem, & furum præſidem poetæ faciunt. De ipſo verò Pane Higinus hanc recitat fabulam: Aegyptij ſacerdotes, & nonnulli poetæ dicunt, cùm plures Dij in Aegyptum veniſſent; repente veniſse Typhona acerrimum gigantem, & maximum Deorum inimicum, quo timore permotos Deos, in aliam, alios figurã ſe conuertiſse, Mercurium factum eſse Ibin, Apollinem auẽ, quæ *Deorum varia metamorphoſes.* Threijcia auis eſt, id eſt, grus, Dianam cato aſſimilatam, quibus de cauſis Aegyptios ea genera violari non ſinere demonſtrant, quòd Deorum imagines dicuntur. Pana autem in flumen ſe deiecisse & poſteriorem partem effigiem piſcis, alteram verò hirci feciſſe, & ita à Typhone profugiſſe, cuius cogitatum Iouem admiratum, effigiem eius inter ſidera fixiſſe. Metricè ſic exponitur: G

Olim Niliferis partibus, Deorum
Sancta cohors aderat cum gigas nefandus
Typhon inſidias omnibus parauit.
Huic inimicitia, maior & ſimultas
Cum Dijs, & ſummo perſtitit tonante.
Pan Deus Arcadia cum videret omnes
Per formas varias in fugam coactos
Fit caper, & piſces perfidumque luſit.
Ingenium cuius Iupiter ſtupendum
Admirans, aſtris fulgidis decorat.

Alij Apollinem in accipitrem, Martem in ſquamatum piſcem, Dianam in ſilurum, Herculem in H hinnulum, Vulcanum in bouem, Latonam in murem araneum, Bacchum in caprum immutatum tradunt.

MYSTICA.

Capra quid myſticè ſignificet. CAPRA propter fœtorem ſignificat apud Theologos ſimilitudinem carnis peccati, in qua Chriſtus apparuit, quamobrem eiuſdem caro dicitur cilicium, quia pœnam peccari pertulit, licet peccatum non admiſerit; Caro enim eius mortalis fuit, & in pœna tantùm, quia ſine peccato eſt ſimilis noſtrę carni, iuxta illud Apoſtoli: *miſit Deus filium ſuum in ſimilitudinem carnis, peccati, vt de peccato damnaret peccatum in carne*, id eſt, vt per mortem eius deſtrueret noſtram mortem. Dicitur enim *Chriſtus dictus cilicium.* mors & Chriſti & noſtra peccatum, quia eſt effectus, & pœna illius peccati, quod Adam perpetrauit. Dicitur autem Chriſtus cilicium, quia hoc de pilis caprarum, & hœdorum fit, & per ca-

pram,

Digitized by Google

A pram,& hœdum propter fœtorem ſignificatur peccatum. Sententia hæc eſt Bedæ in comment. in
pſalmum 34. Idem Beda Chriſti reſurrectionem per Dauid pelle caprina coopertum ſignificari
aſſerit lib. 3. expoſit. allegor. in Samuelem, explicans hoc ſacræ ſcripturæ: *Tulit autem Michol ſta-
tuam, & poſuit eam ſuper lectum, & pellem piloſam caprarum poſuit ad caput eius, & operuit eam
veſtimentis* & quæ ſequuntur. De pelle piloſa, pelle caprarum, inquit, patet hiſtoria, quia puluil-
lus erat de caprarum pelle conſutus, qui intonſis pilis caput inuoluti in lectulo hominis mentire-
tur. Statua autem eſt imitatio veri, & viuentis, mortua pellis caprarum, mortui animantis exu-
uiæ. Tulit igitur Michol ſtatuam, & poſuit ſuper lectum Dauid per feneſtram dimiſſi, & occultè
ſaluati. Didicit Eccleſia Iudæos æſtimare dominum, qui in ſepulchro poſitus ſit, non Chriſtum
eſſe vitam, & veritatem, ſed quaſi ſimulationem veritatis & vitæ, dicentem, ſe Chriſtum regem
eſſe. Quem tamen ipſa veraci reſurrectionis, eo enim more loquendi dicitur Eccleſia facere, quæ
ab impijs facienda, vel facta teſtatur, quo in Leuitico ſcriptum eſt: *Ecce contaminabit eam ſacer-
dos* non quia ipſe lepram mundis afferre potuerit, ſed eam quæ immundis inerat oſtendere. Po-
ſuit & pellem caprarum piloſam ad caput ſtatuæ Michol. Comperit in exordio ſui Eccleſia, etiam
B illorum perfidiam, qui Dominum Saluatorem non ſolùm Chriſtum negant, ſed & peccatis gra-
uarum, neque à mortuis reſuſcitatum autumant. Capram enim ſæpe peccatoris, ſicut & iuſti typũ
ouem tenere, certum eſt. Pili quoque, qui fragiles, & externi corpori ſuperfluunt, opera mortua,
ac præ ſuæ denſitate frequentiæ cunctis iam iamq; manifeſta ſignificant. Et pellem piloſam ca-
prarum ad caput ſtatuæ pro Dauid in lecto ſubſtitutæ collocant, qui carnem Saluatoris capitali-
bus peccatis quaſi hiſpidam aſſeuerantes, & impuram dilato reſurrectionis tempore dicunt ha-
ctenus lectulum ſepulchri, in quem mortua deſcendit, tenere. Quam tamen ſtatuam Michol ve-
ſtimentis operit cùm huiuſmodi perfidiam Eccleſia, poſtquam cognouerit, reprobat: poſtquam
fidelibus ſuis oſtendit, confeſtim præcipuis operibus, quæ nemo alius facere potuit, damnatam
per omnia demonſtrat & victam. Hæc ille. Et rurſus ad hæc ſubſequentia verba: *Rurſum Saul
miſit nuntios, vt viderẽt Dauid, dicens: Afferte eum ad me in lecto, vt occidatur, cumque veniſſent
inuentum eſt ſimulachrum ſuper lectum, & pellis caprarum ſuper caput eius.* Prædicante, inquit, ab
aduentu S. Spiritus Eccleſia Chriſtum, miſerunt principes Iudæorum qui diligentiùs viderent,
quid crederetur de Ieſu, Chriſtus eſſet, an propheta, reſurrexiſſet, an adhuc in ſepulchro quieſce-
C ret, dicentes: pronunciate nobis præſentibus, quia non reſurrexit à mortuis, ſed adhuc in terræ le-
cto iacens diem vniuerſalis reſurrectionis expectat, vt ſic fides, quæ in eo eſt, extirpetur radicitus,
& elimine tur è mundo &c. Aſſimilatur capræ etiam Eccleſia Dei, vti oſtendit D. Ambroſius in
enarratione in pſalmum 118. in hæc verba: *Denique ſalim interpretati ſunt ipſum aſcendentem.*
Ille enim verè aſcendit, qui propria peccata deponit. Hoc igitur verbo purificatoriæ ſanctificatio-
nis vſus exprimitur; vnde etiam benè in canticis ad Eccleſiam Chriſtus dicit: *Dentes tui ſicut grex
tonſarum, quæ aſcenderunt à lauacro, quæ omnes geminos creant, & infœcunda non eſt in eis.* Quod
ſpecie de capris dicitur, myſticè autem de Eccleſiæ grege. Nec vilia tibi videantur iſta animalia.
Audi quæ de his S. loquatur Spiritus: *Capillamentum tuum, vt grex caprarum, quæ reuelatæ ſunt
à monte Galaad. Dentes tui, vt grex tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro.* Vides quòd in altis
grex iſte paſcitur, audax in monte. Itaque vbi alijs præcipitia, ibi capris nullum periculum: vbi
alijs periculum, ibi gregis huius alimentum, ibi cibus dulcior, ibi fructus electior. Spectantur à pa-
ſtoribus ſuis dumoſa de rupe pendentes, vbi luporum incurſus eſſe non poſſunt, vbi fœcundæ ar-
bores fructum integrum ſubminiſtrant. Cernere licet vberi lacte diſtentas, ſuper teneram ſobolem
D materna pietate ſolicitas. Ideo elegit eas Spiritus Sanctus, quibus cœtum venerabilis Eccleſię cõ-
pararet. Et vt myſticè audias: Capillamentum verbi eſt altitudo, & eminentia quædam iuſtarum
animarum, quoniam ſenſus ſapientis in capite eius. In altitudine enim cogitationis humanę cer-
tum eſt eſſe ſapientiam. Et quemadmodum tondentur capræ, vt ſuperflua deponant, ita etiam
tonſarum animarum gregem, hoc eſt, multarum animarum virtutes habet S. Eccleſia, in quo gre-
ge nihil poſſis inſenſibile reperire, nihil ſuperfluum, quoniam fides ſapientes fecit, ſpiritalis autem
gratia ab omni ſuperfluorum labe mundauit. Meritò igitur reuelatæ ſunt animæ iuſtorum, &
reuelatæ à monte Galaad, hoc eſt à transmigratione teſtimonij, eo quòd à Synagoga ad Eccleſiã
teſtimonium cœleſte migrauit. In hoc itaque monte naſcitur thymiama, reſina, & cæteri odores,
quos negociatores illi Iſmaelitæ, vt habes in primo libro teſtamenti veteris, deferebant. Hos odo-
res habet Eccleſia, quos mercatores ex gentibus congregati fide, & deuotione vexerunt. Itaque
ſicut capræ bonis refertæ cibis, & ſolis calore vernantes, lauantur in flumine, & exultantes mũdę
ſurgunt de flumine, ita animæ iuſtorum aſcendunt ab ſpiritali lauacro. Iſtæ ſunt verè quæ gemi-
nos creant, in quibus non eſt infœcunditas aliqua virtutum, ſterilitas vlla meritorum. Benè ge-
minos creant, quia congeminant ſenſus ſuos. Hæc itaque & alia Ambroſius. Et rurſus in libro de
ini-

Peccatoris typus capra.

Eccleſia capra aſſimilatur.

Digitized by Google

initiandis agens de myſterio veſtimentorum candidorum, quibus induuntur infantes, & quo- E
Cap. 7. modo Eccleſia hæc habens veſtimenta dicat in canticis: *nigra ſum, & decora.* Chriſtus, inquit,
videns Eccleſiam ſuam in veſtimentis candidis, pro qua ipſe ſordida veſtimenta ſuſceperat, vel
animam regenerationis lauacro mundam, atque ablutam dicit: *Dentes tui ſicut grex tonſarum,*
quæ aſcenderunt de lauacro &c. Non mediocris iſta laudatio primùm apta comparatione tonſa-
Eccleſia quomodo capræ comparetur. rum. Capras enim & in altis paſci ſine periculo, nouimus, & in præruptis ſecuras cibum ſumere.
Deinde cùm tondentur, deonerari ſuperfluis. Harum gregi comparatur Eccleſia multas in ſe
habens animarum virtutes, quæ per lauacra ſuperflua peccata deponant, quæ myſticam fidem,
& moralem gratiam deferant Chriſto, quæ crucem Domini Ieſu loquantur &c. Iam verò man-
ſuetam, ac leuem, atque opem nobis ad amictum, & integumentum afferentem ouem à dextris
Dei collocandam eſſe, diuinum oraculum ait, inquit Iſidorus Peluſiota ex interpretatione Iaco-
bi Billij Prunæi: aſperum contrà, ac voraciſſimum, agreſtemque hœdum ad ſiniſtram abijciendũ.
Quibus verbis eædem vitæ ſignificantur, quæ congruentem vtraque ſibi ſtatum nanciſcuntur, ac
proinde alterum odio habeamus, ac deteſtemur, alteri mordicus hæreamus. Verba Euangelij
Matth. 25. ſunt: *Tunc ſegregabit eos ab inuicem, ſicut ſegregat paſtor oues ab hœdis.* Quem locum D. Chry- F
ſoſtomus ſic declarat: oues ſunt homines iuſti propter manſuetudinem, quia ipſi neminem lædũt;
propter patientiam, quia cùm ab alijs læſi fuerint, ſuſtinent. Et ſicut oues quãdo ligantur, aut ta-
cent, aut in ſimplicitate balant. Sic & Sancti cùm læduntur, aut tacent, aut certè in benignitate
probari preces tranſmittunt ad Deum. Et ſicut ouis ad mortem ducitur, & non clamat, vita eius
tollitur, & manſuetudo eius non immutatur: ſic & ſancti maledicuntur, & illi non contradicunt;
dolorem ſentiunt, & clamorem non emittunt. Hœdos autem peccatores dicit, quia in capris hæc
Hœdi quomodo peccatoris ſint typus. naturaliter inſunt vitia, libido præ cæteris animalibus, ſuperbia, rixa, ſemper enim ſe percutientes
incedunt, & modò humero pulſante interdum cornu percutiunt: Item inuidi ſibi alterutro inui-
dent, ſicut ſignificat Salamon de inuidis dicens: *Sicut capra, ſic aſpicit ruinam proximi ſui.* Item
Capra guloſa. iactantes ſunt, & gloriantes, ſicut idem ſignificat Salamon dicens: *Tria ſunt, quæ ſecuriter ambu-*
lant, leo inter iumenta, gallus inter gallinas, & hircus præcedens capras. Item capræ trahũtur mul-
tum concupiſcentia gulæ: propter gulam namque ſuam per ſaxa, & præcipitia ambulant, & ſuper
præcipitia ſe ſuſpendunt. Item clamoribus ſuper omnia garrulæ. In omnibus his vitijs peccato-
res abundant, & ideo hędis ſunt aſſimilati. Adhuc quæro, quare non eorum ſimiles introduxit G
ætates dicens: Ita ſeparabit eos, ſicut oues ab hircis: aut ita, ſicut agnos ab hœdis? Videte verò
quomodo volens oſtendere ſanctos perfectos in omnibus ponendos ad dexteram, & impios om-
ninò infructuoſos ad ſiniſtram: Ideo ſanctos oues, impios autem hœdos vocauit. Quomodo agni,
etſi natura manſueti ſunt, tamen non ſunt omnino fructiferi propter ætatem: fructum enim ad-
huc non habent lactis & lanæ. Item capræ, etſi malignæ ſunt ex natura, tamen ex aliqua parte
fructiferæ ſunt per ætatem, lactis enim abundantiores exhibent fructus. Hœdi autem & mali ſunt
ex natura, & omninò infructuoſi ſunt ex ætate. Hœdum autem pro peccatore accipi paſſim, & alij
Lib. 2. quæſtion. Euãg. Theologi, & SS Patres aſſerunt, ac in primis Auguſtinus hœdũ illum ſic accipit, quem frater filij
perditi nunquam ſe accepiſſe ait, vt cum amicis ſuis epularetur. Similiter Beda explicans hoc Ge-
neſ. *loquitur ad filium ſuum iuniorem, vade ad gregem, & affer mihi duos hœdos*, hœdum accepit
his verbis præfigurans carneum Saluatoris aduentum, in quo illos vel maximè liberaret, qui pec-
catis tenebantur obnoxij, ſiquidem in vniuerſis ſcripturis hœdi pro peccatoribus accipiuntur. Sic
& D. Ambroſius in comm. in cap. 6. apocalypſ. explicans illud exod. *Præcepit Dominus filijs Iſ-*
rael, non coques hœdum in lacte matris ſuæ: per hœdum, inquit, vnuſquiſque peccator deſignatur. H
Mater hæc noſtra primi parentes fuerunt, ex quibus omnes procreati ſumus: Lac verò matris, vi-
tia ſunt, quæ de originali peccato proceſſerunt: niſi enim originale peccatum fuiſſet, vitium nul-
Quomodo intelligendum, hœdũ coqui in lacte matris ſuæ. lum eſſet. De hoc matris lacte pſalmiſta loquitur dicens: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus*
ſum, & in delictis peperit me mater mea. Hœdus igitur in lacte matris coquitur, dum quilibet pec-
cator vitiorum igne vſq; ad diem mortis ſuæ exuritur. Præcepit ergo dominus, ne coquatur hœ-
dus in lacte matris ſuæ, ideſt, vt peccator nõ ſinat vſque in diem mortis ſuæ ſe in peccatis perma-
nere, ſed ante diem mortis ſuæ ad bona opera agenda reuocetur, ne pereat. D. Bernardus oſten-
dens quòd hœdos is paſcat, qui exterioribus ſenſibus eſt intentus, in explicat. illius cantici: *paſce*
hœdos tuos iuxta tabernacula paſtorum: hœdos, inquit, qui peccatum ſignificant, rectè aures, ocu-
loſque appellauerim, quoniam ſicut mors per peccatum in orbem, ſic per has feneſtras intrat ad
Hœdi immũdas deſignãt cogitationes. mentem. In his paſcendis ſe occupat curioſus, dum ſcire non curat, qualem ſe relinquat intus. Ho-
mo ſi te vigilanter attendas, mirum eſt, ſi ad aliud vnquam intendas. D. Gregorius verò in expli-
catione eiuſdem ſententiæ, per hœdos, inquit, immundæ cogitationes deſignantur; per taberna-
cula paſtorum, conuenticula hæreticorum (aliàs malorum) exprimuntur. Qui ergo pugnare ne-
ſcit,

A ſcit, iuxta tabernacula paſtorum hœdos paſcit, quia quiſquis obſiſtentibus tentationum gladijs viriliter non reſiſtit immundas cogitationes, quaſi hœdos laſciuos in corde nutrit, & efficitur ei etiam ſimilis, qui à fide recedit. Accipitur verò etiam hœdus in bonam partem, vt oſtendit in primis D. Ambroſius per duos illos hædos, quos Diuus Chryſoſtomus in hoc eodem pſalmiſtæ loco hircos interpretatur eos, qui ex gentibus pro nomine Chriſti ſunt paſſi. Aliàs pro libidine accipitur ſicuti abundè in oue oſtenſum eſt, vbi de vſu in ſacrificijs Hebræorum, & inter alios etiam docet Diuus Hieronymus explicans illud Amos: *Et ecce vir ſtabat ſuper murum adamantinum, & in manu eius adamas*, & cætera. Cùm enim dixiſſet, quos murus adamantinus, & ipſe adamas denotet, addit à nullo ſuperari poſſe, ſolo tamen mortiferæ libidinis calore diſſolui: hæc enim ſanguinis hircorum, & ipſius hirci dici eſſe naturã, vt ſit ad libidinem calidiſſimus, & quod edomare nequeat, ſolum illius diſſoluere cruorem. Quomodo verò etiam hirco deſignetur princeps ſuperbus, peculiariter verò Alexander Magnus, abundè etiam in oue eſt demonſtratum ex Hectore Pinto.

B PROBLEMATA.

HÆDORVM à lupi faucibus ereptorum caro cur cæteris iucunditate ſaporis præcellere crederetur, diximus in oue ex Plutarcho. Quærit verò etiam Antonius Ludouicus Medicus Olyſſiponenſis; Cur in ferocientibus capris os ſpumeſcit? An quia propter furorem accenſo calore multus aer ingrediatur, qui refrigeret, quo permixto humori, calido agitante, ſoluto, ſpumarum ortus vindicatur.

Lib. 1. probl. ſect. 3. probl. 30.

Ferocientib. capris cur ſpumeſcat os.

EPITHETA.

C CAPRÆ epitheta ſunt, amans ſaxa, Ouidio, ὀρεσσινόμος Heſiodo, Cyniphia, diſtenta lacte, dumiuaga, felix pecus, frondipeta, cornupeta, cornipes Catullo, dictæa Virgilio, gracilis, hirſuta, hirta, intonſa, laſciua, olida, pauida, petulca, rorans lacte, querula, ſequax, ſima, Tegeatis, timida, trux Claudiano. *Eripiunt truncibus cortynia capris cornua*. Villoſa, vrens culta, omne enim quod memorderint, vrunt, inquit Seruius. Hirci epithetum eſt leuis apud Horatium in epod. Plura numerantur à Rauiſio textore ſine authorum nominibus, quæ licet à recentioribus tantùm pleraque vſurpata putem, adſcribam tamen. Annoſus, auidus, barbiger, celer, cinyps, corniger, dux pecoris, grauis, hirſutus, horricomus, imbellis, immundus, olens, olidus, piger, procax, ſaliens, ſetiger, vagus, vilis. Capri etiam ſeorſim epitheta hæc reperio. Vir gregis, Virg. albus, Horat. bicornis, Ouid. Libidinoſus Horat. ſetiger Silio, & præterea apud Textorem, bifrons, hirſutus, barbiger, toruus, corniger, laſciuus, acer, olidus, fœdus, immundus, τράγος ὑλλβάτας, Antiphan. τράγοι αἰγιβάτοι Pindaro. Epitheta hœdi ſunt, petulcus, laſciuus, laſciuum pecus, Mart. Apud Rauiſ. leguntur etiam iſta, tenellulus, petulans, vagans, corniger, mollis, lactens, pinguis.

D COGNOMINATA.

Denominata.

FREQVENS apud Græcos Homerum, Orpheum, Pindarum, & Nicandrum, cognomẽ Iouis αἰγίοχος, vel αἰγιῦχος; quòd à capra, ut ſuprà diximus, enutritus fingatur: de quo ita etiam Lactantius: Cretici, inquit, Iouis quid aliud, quàm quomodo aut ſit ſubtractus patri, aut nutritus oſtendunt? Capella enim Amaltheæ Nymphæ, quæ vberibus ſuis aluit infantem, de qua Germanicus Cæſar in Aratæo carmine ſic ait: *Lib. 1.*

Illa putatur
Nutrix eſſe Iouis ſi verè Iupiter infans
Vbera Cretææ mulſit fidiſſima capra,
Sidere qua claro gratum teſtatur alumnum.

Amaltheæ Huius capellæ corio vſum eſſe pro ſcuto Iouem contra Titanas dimicantem Muſæus author eſt, E
capra corio vnde à poetis αἰγίοχος nominatur. Hactenus ex Lactantio. Higinius verò: Eubemerus, inquit,
Iupiter cō Aegan quandam fuiſſe Panos vxorem, eam à Ioue compreſſam pepetiſſe, quem viri ſui Panos
tra Titanas diceret filium. Igitur puerum Aegipana, Iouem verò Aegiochum dictum &c. Scribunt Græci
ſcuti vice Grammatici, quod poſt Iouis natiuitatem ipſe ſit in Creta à capta inuentus, quæ illi τὴν ἐχὴν, id
vſus. eſt, nutrimentum exhibuit poſtquam occultatus fuiſſet, ne eum Saturnus pater vouaret, cuius
Iupiter cur capræ cornu ſit Amaltheæ datum. Vel Iupiter Aegiochus appellatus eſt, quòd ægida baberet,
αἰγίοχος di- hoc eſt, capellæ pellem, quæ illum ablactaſſet. Effingebatur verò ægis eius ex materia precioſa
ctus. ad caprinæ pellis ſimilitudinem. Sunt qui à Vulcano in Iouis gratiam, factam dicant. Alij, in-
Aegis quid ter quos Harpocration, ægidas eſſe volunt nexus, & plicaturas è coronis, & rectia coronis impli-
ſit, & quo- cata, atque hinc ſunt, qui nomen Aegiochi deductum eſſe opinentur. Sed magis veriſimile vi-
modo fiat. detur, vt ſcribit Varinus, Iouem Aegiochum nuncupatum à ventorum, & turbinum conuer-
ſionibus, quas ipſe Iupiter commoueat græcè ægidas, & catægidas appellatas, vt ex ijs patet, qui
meteora ſcribunt, & interpretantur. Phornutus ἀπὸ τῦ ἀίσσειν αἰγίοχον dictum putat, quòd ſci-
licet impetu feratut. Hæc de Aegiocho Ioue omnia ex Gyraldo. Similiter Cælius phyſica al- F
legoria, inquit, Iouis & Palladis ægida interpretamur, quando eo nomine procellas, affectioneſ-
que in ſublimi contingentes intelligimus, quæ catægides nuncupantur, & ægides, ſed & æges.
Siquidem Iupiter ſit aer, vbi id genus formidoloſa concipi ſolent: Ad quem Pallada etiam refe-
runt eruditiores. Seruius ægidem ait eſſe munimentum pectoris æreum à Vulcano fabricatum
Panis epi- habens in medio Gorgonis caput &cæt. Hoc ſi in pectore hominis fuerit, ſicut in antiquis Impe-
theta à ca- ratorum ſtatuis cernimus, lorica vocatur; Si verò in pectore numinis, nam & ſcutum Iouis, &
pra dedu- Palladis ab Homero ita appellatur, ægis dicitur. Iuno autem peculiariter apud Spartanos αἰ-
cta. γοφάγος vocabatur, quòd apud eos capræ illi immolarentur. Pan verò capripes à poetis cogno-
minatus eſt, à græcis αἰγομελὴς, & αιγίπαν. Dicitur & Semicaper Deus ab Ouid. in Faſt. &
Metamorph. vt eſt in illo: *ſunt oculis Nymphæ, Semicaperue Deus.* Heſychius ait & κερο-
βάτην dictum fuiſſe, ſiue quod cornua habebat, quaſi κερατιβάτην, vel quòd baſin haberet cor-
neam, id eſt, pedes. Scholia in Ariſtophanis ranis κεροβάτην exponunt, qui per montium cor-
nua incedit, vel à cornu, id eſt, vngulis hircinis: nam inde αἰγιβόται quoque, & τραγοβάμονα di-
ci. Didymus ſimiliter exponit, vt nos iam cum Gyraldo ex Heſychio, quoniam, inquit, interio- G
res partes hirci habet, ita vt pedum cauſa κεροβάτης vocetur: Sed de Panis forma ſuprà dictum
Lib. 13. cap. eſt. Nico meretricula capra vocata fuit, teſte Athenæo, quòd mercatorem Thallum fortunis om-
19. nibus exhauſiſſet, & thallis, id eſt, oleæ ramis, termitibus, fronde capræ libenter veſcantur. Sui-
das illam Nanion appellat, ſed fallitur, ſicuti & Cælius eum ſecutus: nam mox poſt Niconis mē-
tionem de Nanio agit Athenæus. Hanc Niconem cùm Python quidam amator olim deſeruiſ-
ſet, & ad Euerdin obeſam animum tranſtuliſſet, poſtea verò rurſus illam accerſeret, vt fit, dixiſſe
ferunt puero, qui accibat: nunc Python expletus ſuilla carne ad capram denuò reuerti poteſt?
Vetus comœdia notat Polyagrum quendam vxorem habuiſſe, quam ob immenſum quæſtum
cæleſtem capram vocaret, vt teſtatur Plutarchus in comm. de audiendis poetis, his verbis: εὐδαί-
μων Πολύαγρος οὐράνιον αἶγα πλυτοφόρον τρέφων, id eſt, Fortunatus Polyager (multorum agrorum
Lib. 2. c. 2. poſſeſſor) cæleſtem capram opes adferentem alens. Caprarios, & Caprilios Varro à capris di-
de re ruſt. ctos fuiſſe aſſerit. Interpres tamen Plutarchi in Publicola Caprarios vertit eos qui à capris co-
Lib. 8. gnomina ſumpſerunt, & legimus Caium Cæcilium Metellum Caprarium Conſulem fuiſſe cum
C. Papirio Carbone. Cur verò à capris cognomentum inditum ſit Columella tetigiſſe mihi vi- H
detur, his verbis: Caper flaccidis, & prægrauantibus auribus, exiguo capite habetur opti-
mus, hinc familiæ Romanæ cognomen deductum eſt, quod priùs in ea gente aures haberet deor-
Tiberius ſum pendentes. Tiberius Imperator Caprineus quandoque cognominatus eſt, vt teſtatur Sue-
Caprineus tonius de luxuria, & libidine eius loquens: In ſyluis quoque, ac nemoribus, inquit, paſſim ve-
dictus et hir nereos locos commentus eſt, proſtanteſque per antra, & cauas rupes ex vtriuſque ſexus pube Pa-
cus vetulus. niſcorum, & Nympharum habitu, palamque iam & vulgato nomine inſulæ abutentes Caprine-
um dictitabant. Quo loco Beroaldus iocoſo, inquit, nomine Caprineus vocabatur Tiberius tan-
quam vocabulo deducto ab inſula Caprearum, quo ſeceſſu oblectabatur: cùm tamen poſſit refer-
ri ad olentem naturam caprarum, quas obſcœnitate imitabatur. Dictus itidem eſt & hircus ve-
tulus, quod innuit idem Suetonius his verbis: Fœminarum quoque & quidem illuſtrium capiti-
bus quantopere ſolitus ſit illudere, euidentiſſimè apparuit Malloniæ cuiuſdam exitu: quam per-
ductam, nec quicquam ampliùs pati conſtantiſſimè recuſantem, delatoribus obiecit, ac ne ream
quidē interpellare deſijt: Ecquid pœniteret, donec ea, iudicio relicto, domū ſe arripuit, ferroq; trā-
ſegit, obſcœnitate oris hirſuto, atq; olido ſeni clarè exprobrata. Vnde nota in Atellanico exordio
pro-

A proximis ludis aſſenſu maximo excepta, percrebuit, hircum vetulum Capreis naturam ligurire. Quæ verba de hircò animali cùm dicerentur in fabula illa Atellana, qui naturam caprarum liguribat, feſtiuiter, & tempeſtiuiter in Tiberium tranſlata ſunt, atque deflexa tanquam *C. Caligula* & ipſe foret ille hircus vetulus, qui naturam liguriret capreis, hoc eſt, lingeret tanquam cun- *capra di-* nilingus fæmineos cunnos. Cur verò Caius Caligula Tiberij ſucceſſor ijſdem Romanis capra *ctus.* diceretur, longè alia eſt ratio, quia videlicet valdè erat hirſutus, quod innuit idem Suetonius inquiens: *Quare tranſeunte eo proſpicere ex ſuperiore parte, aut omninò quacunque de cauſa capram nominare crimmoſum, & exitiabile habebatur.* Quem quoque locum commentans idem Beroaldus; id conuitium, inquit, Caius ad ſuam contumeliam trahebat, cùm eſſet ipſe hirſutus inſtar capræ. Seneca dixit ceruicem Caligulæ fuiſſe obſeſſam non pilis, ſed ſeris, vt ἐμφατικωτέρως ſignaret hominis verſutiam: Sic & Damianus Marcellinus Iulianum Imperatorem cùm & ipſe eſſet hirſutus, appellatum fuiſſe tradit à carptoribus capellam, tanquam & ipſe ſetoſo *Iulianus ca-* corpore repræſentaret hirſutias ſetarum caprinarum. Cælius verò Iulianum Cæſarem ſic à *pella dictus.* Conſtantij Imperatoris aulicis per ludibrium vocatum fuiſſe ſcribit. Martialis etiam ſalsè, ac fe- *Lib. 25. cap. 17.*
B ſtiuiter Aedilum quendam cynędum, cùm veheretur lectica, & ſeruos ſuos capros vocaret, ipſe *Lib. 4. epig.* verò ex nimio pruritu factus eſſet ficoſus, caprificum vocat: *52.*

Geſtari iunctis niſi deſinis Aedile capris,
Qui modo ficus eras, iam caprificus eris.

Salsè item Phryne meretrix cænans cùm hircoſo amatore ſublatam phorinen porrexit, & hanc, inquit, κατάτραγε, ludens in voce τράγε, quæ *arrode* ſignificat, & *hirce*, author eſt Athenæ- *Phorine* us: Eſt autem phorine olfactorius faſciculus florum, & herbarum ſuauiter olentium. De- *quid.* nominata modò ἀπὸ τῆς αἰγὸς, & à latinorum capra, varia tum rerum naturalium, tum arti- *Lib. 13.* ficialium reperimus. Cur in primis Aegira vrbs hinc denominata fuerit in hæc verba docet *Aegira cur* Pauſanias. Cùm Sicyonij comparato exercitu agrum inuaſuri eſſent, intelligerentque Hype- *ſic dicta.* reſienſes nullo ſe pacto pares illis numero, & viribus futuros, capras omnes, quæ intra fines *In Achaic.* erant, in vnum coegerunt, adligataſque ad cornua faces intempeſta nocte accendere. Hoſtes ignes eos eſſe ab auxiliaribus Aegiratarum ſuſpicati, retrò agmen egere. A capris itaque mutato veteri nomine vrbs Aegira eſt appellata. Polyægas Plinio inſula eſt à caprarum ſimiliter mul-
C titudine dicta. Capraria, Ptolomæo inſula inter Italiam, & Corſicam. Hanc Græci Aegilon vocant, Plinio authore, cuius hæc verba: *Capraria inſula in mari Thuſco, ſeu Liguſtico capris abundans, quam græci Aegilon dicunt.* Meminere huius etiam Pomponius, & Rutilius. Capraria hodie adhuc dici autumo. Alia eſt Aegilla, vel Aegyla apud eundem Plinium: Etſi Sipõtinus Aegimurum falsò ob nominis ſimilitudinem caprariam eſſe tradidit, vt apud Plinium annotauit Hermolaus: nam Aegimurus, ſiue Aegimorus inſula eſt Libyæ, vel vt alij ante Siciliam, & Africam, vt videre eſt apud Stephanum, & Strabonem, Pliniumque. Caſtrum CAPRARIA, habet in Gallia, Greg. Turonenſis Hiſtor. 3. & Aimoinus 2. Plinio vna ex Fortunatis inſulis, quam Niger putat CASPERIAM, κασπειρία Ptolemæi eſſe, & eandem Forte ventura interpretatur. Circa Baleardes eſt quoque Capraria inſula, eidem Plinio. Hæc hodie Cabrera. Sunt & Pullariæ, Plinio, inſula iuxta Iſtrorum agrum. Blondus Caprariam etiam dictam ſcribit, in eaque Iuſtinopolim conditam à Iuſtino Imperatore, tradit, ſed Ortelius hoc negare antiquam inſcriptionem dicit. Cęterùm idem Ortelius in Iuſtinopolis, Vrbs, inquit, eſt Iſtrię maritima, quam Blondus ſcribit à Iuſtino Imperatore conditam, & ab eo nominatam: In penin-
D ſula, quam Plinius Caprariam, & Pullariam vocat. Villanouanus in ſuo Ptolemæo, & Vergerius in Munſteri coſmographico opere putant hanc vrbem Aegidam à Plinio appellari. Horum vltimorum ſententiam confirmat antiqua inſcriptio huius loci, quam Volaterranus profert lib. 4. geographiæ, in qua Aegædis inſula vocatur. Hodie Cabo d'Iſtria nominatur. Marcus Varro à capris feris propter Italiam Capraſiam inſulam nominatam eſſe tradit, à quibus ortæ ſint capræ, quas alimus, quo tamen loco cùm Geſnero pro Capraſia legerim Capraria: Nam aliàs Capraſia Plinio Padi fluminis oſtium eſt, quod nunc vulgò, teſte Nigro, Magna Vacca nuncupatur. Αἰγίλιψ inſula quædam Peloponneſi, vt ait Heſychius, Stephanus verò in voce Aegilia, Αἰγιάλειαν inſulam inter Cretam, & Peloponneſum facit. Αἴγυσα Libyæ inſula, quam Afri Catrinam vocant, teſte Stephano, Geſnerus probat vt ſcribatur per σ duplex, quia & Aeguſſæ *Coturnicū* Plinius meminit. Capriæ, vel Capræ inſula vltra Surrentum Campaniæ vrbem circiter octo *copia vbi &* millia paſſuum, nobilis coturnicum multitudine, quæ ex Italia volantes illic autumni principio *quando, &* capiuntur. Stephanus Caprienen vocat, ibique natum Blæſum Capriatam Poetam ſcribit. No- *vnde.* bilis fuit inſula, teſte Plinio, Tiberij principis arce. Eſt & Caprea lacus in Pamphilia ingens, a- *Niger cōm.* quis marinis repletus, à quibuſdam Palus Caularitis dicitur ab influente amne, vt Niger ſcribit in *1. de Aſia.*

commentario de Aſia. Aegeum vel Aegæum mare Græci αἰγεῖον vel αἰγαῖον πέλαγος dicunt, E
Aegeū mare cur ſic dictum. vel αἰγαία θάλασσα, vel αἰγαῖος πόντος: Scribunt autem plerique penultimam per αι, pauciſſimi
per ει. Sed cur ſic dictum ſit alij aliter referunt. Varro quidem inquit: *A capris nominauerunt*
Aegæum pelagus. Quomodo autem à capris nomen inditum, Plinius explicat, inquiens: *Ae-*
geo mari nomen dedit ſcopulus inter Tenedum & Chium veriùs quàm inſula, Aex nomine, à
ſpecie capra, quæ à Græcis ita appellatur, repentè in medio mari exiliens. Solinus hoc ſaxum
Antandrum nominat, quod procul viſentibus capræ ſimile credi ait. Feſtus ſic dictum ait, quòd
crebræ in eo ſint inſulæ, quæ procul aſpicientibus caprarum imaginem referant. Alij ac inter eos
in primis Artemidorus magnos fluctus caprarum vocabulo αἶγας vocari ex Homero docent, qui
λάβρος ἐπαιγίζων dixit, ideſt fortis caprizans vel vndoſus: Α'ιγὶς καὶ καταιγὶς ventus eſt, turbo vel
procella & αἰγίζω non ſolùm eſt capras paſco, verùm etiam vehementius flo ſignificat. Ait
& idem Artemidorus mare omnium tempeſtuoſiſſimum ideo vocari ægeum, quod fluctibus &
nauigandi periculo ſit terribile; cuius etiam Dionyſius poeta meminit circa, Sporades inſulas ſcri-
bens Aegæum pelagus ſuis fluctibus reſonare, nec vllum eſſe alium maris meatum, cuius vndæ
altiùs, & vehementiùs agitentur, quod & Suidas, & Varinus teſtantur, & Statio *ſpumiger* F
Aegon vocatur. Euſtathius eſſe ait, qui hoc mare dictum volunt ab Aegæone, cuius in Iliade
meminit Homerus, vel ab Aegis loco Bœotiæ, in quo poeta Neptuni equos quieſcentes facit.
Alij rurſum dictum malunt ab Aegeo Theſei patre, qui in illud mare ſe præcipitarit ab arce in
Aegis inſula: ſic enim Etymologus ſentire videtur. Stephanus verò Caryſton Eubœæ inſulæ
ciuitatem vocari etiam olim Aegæan dixit, ab Aegone loci domino, & ab hoc etiam mare Ae-
gæum. Sunt etiam qui Aegeam Amazonum reginam in eo perijſſe referant. Theophraſtus in
fine libri 9. hiſtor. plant. Aegas Eubææ vrbem Septentrionem verſus memorat, fuereque aliæ
plures Aegæ, de quibus conſule Stephanum, & inter cæteras Aegæ Macedoniæ, quibus à ca-
pris nomen fuiſſe Geſnerus non dubitat, cùm Μηλοβότειρα quoque cognominarentur, & inſula
iuxta Eubœam cum templo Neptuni, vt annotat Strabo, qui ab Euboicis Aegis mari Aegæo
nomen inditum, veriſimilius putat. Achaicæ verò Aegæ hoc tempore, inquit, deſertæ inco-
lis ſunt, vrbem habent Aegæenſes. Aegion ſatis incolarum habet, quo in loco Iouem à ca-
pra lactatum ſcribunt. Hoc autem mare Aegeum inter Helleſpontum eſt & Tenedum vul-
go hodie Archipelago dictum. Porrò Aegæus ſinus eſt & fluuius circa Corcyram, teſte Va- G
rino; Campus verò Aegæus circa Phocidem eſt, quem Aegas fluuius alluit, vt Euſtathius tra-
dit in Dionyſium. Eſt & Aegos Cherſoneſi Thraciæ fluuius (vbi etiam Stephanus Aegas op-
pidum eſſe meminit.) apud Strabonem, vt quidam ſcribunt. Geſnerus genitiuum putat eſ-
ſe ab αἴξ, & addendum ποταμὸς, ideſt, fluuius. Aegates promontorium Aeolidis Artemi-
doro αἴξ dicitur in nominatiuo. Α'ιγιαλὸς eſt littus maris arenoſum propriè, & calculoſum,
Grammatici etymon adſerunt ἀπὸ τοῦ δίκην αἰγὸς ἅλλεσθαι, quod capræ inſtar ſaliat, ab inſul-
tu fluctuum ſcilicet. Eodem nomine dicebatur maritimus quidam tractus, ſiue latus Pelopon-
neſi à Sicyone ad Elidem vſque, fuereque & alij huius nominis loci, ac præter cæteros vnus in
Αἰγίλιψ locus quis. Paphlagonia, vt Varinus ſcribit. Α'ιγίλιψ locus exponitur altus, arduus, aſper, ſic dictus, vt
ait Suidas, ὥστε ὑπὸ τοῦ ὕψους, καὶ τὰς αἶγας λείπεσθαι αὐτῆς ἐπιβαίνειν, ideſt, quòd à capris relin-
quatur, quòd præ altitudine conſcendere non poſſint; non ſatis aptè tamen dicitur latinè petra
relinqui a capris, inquit H. Stephanus, hac in ſignificatione, pro, eius faſtigium eas non poſſe
aſſequi, & attingere. Græci autem dicunt, inquit, nos ἀπολείπεσθαι cum genitiuo de eo, quod
nequimus aſſequi. Poſſet verò & ſimpliciter aſſequi, relinqui, vt ſit petra, quæ à capris relin- H
quitur, ideſt, à qua capræ recedunt, cùm eam vident ſe non poſſe conſcendere. Alij, teſte Va-
rino Α'ιγίλιπα πέτραν exponunt eam, quæ nihil producat, vt quam capra depaſta reliquerit,
corrumpit enim, & omnia infœcunda reddit morſu ſuo. Alij τὴν τὰς αἶγας λιπαίνουσαν, ideſt,
capras ſaginantem: poſſunt enim etiam in ſaxoſis, & aſperis locis capræ commodè paſci. Aegi-
Aegilops quid. lops auenæ quoddam genus eſt, inquit Gorræus, quod ſpecialiter latini feſtucam appellant.
Spica illi ante meſſem decidit, ita, vt ſpicilegij tempore ſpica ipſa inanis, & orba grano, va-
neſcenſque culmus quaſi feſtuca reperiatur, vnde illi a latinis feſtucæ nomen inditum veriſi-
mile eſt. Eamque ob id Virgilius ſterilem auenam appellaſſe videtur hoc verſu:

Infelix lolium, & ſteriles dominantur auenæ.

Sic autem fortaſſis dicta eſt Græcis, quod illita cum farina herba τῷ Α'ιγίλωπι oculorum vitio
medeatur. Hæc ille. Cuius ſententiam Henrico Stephano comprobare videtur hic Theo-
Lib. 5. de cauſ. Plant. phraſti locus de peſtibus frugum ante Virgilium hæc ſcribentis. Καὶ ἴσα δὲ συγγεννᾶται καθ'
ἕκαστον σπέρμα, οἷον αἶρα, καὶ αἰγίλωψ ἐν πυροῖς, καὶ κριθαῖς, ideſt. Et quæcunque naſcun-
tur vna cum vnoquoque ſemine, vt lolium, & Α'ιγίλωψ in tritico, & hordeo. Dici au-

tem

A tem αἰγίλωπα, quòd ſui nominis morbum ſanet, etiam Dioſcorides teſtatur eſt. Attamen cùm Plinius auenam græcam (ſic ægilopa etiam vocare Geſnerus aſſerit) cui non cadit ſemen, & non niſi poſt annum ex ſemine ſuo gignitur, vere piloſum dicat habere folium lolij inſtar, non tamen, vt illud, pingue, immitem aſpectu &c. Hinc etiam fortè ægilops dici meruerit, quemadmodum & oculi vitium inde dictum videri poteſt; nam Iouis, aut Palladis ægida poetæ horrificam, terrificam, & iratam cognominauerunt, eandemque ob cauſam arbor ægilops fortaſſe nomen habet, cùm glans illi ſubtriſtis, horrida, echinato calice, cibo inepta &cæt. Aegilops autem fouat caprinum oculum à vitio oculi, quod capris ferè proprium, & perpetuum eſt. Gorræus ait apoſtema eſſe inter maiorem oculi angulum, & nares ruptum atque exulceratum (antequam enim diſruptum exulceretur ἀγχίλωψ, inquit, vocatur authore Paulo) quod aliquando neglectum paruam fiſtulam aperit, per quam pituita aſſiduò deſtillat. Eſt præterea Theophraſto αἰγίλωψ herba, quæ hordeum enecat. *Lib. 8. hiſt. cap. 8.* Plinius hanc quoque feſtucam vocauit, quòd cum ſuperiore eadem ſit, vel ſaltem eandem eſſe crediderit: Enecat, inquit, hordeum feſtuca, quæ vocatur ægilops. *Lib. 18. cap. 19.* Sed & Galenus ſcribit feſtucam, quæ græcè dicatur αἰγίλωψ, in hordeo fre-
B quentiorem erumpere, præcipuè cùm imbecillius ſemen diutius humo conditum infelici exortu natum adoleuerit. Eſt denique ægilops Heſychio, & Varino πόα τις ἰμφερὴς σαχύι. Idem Varinus Aegithallum herbæ genus eſſe ait. *Aegithallus quid.* Suidas verò, atque alij auem de qua mox, & ſaltationis genus fecerunt. Salix a Thurijs, vt Heſychius annotat αἰγίλεψ vocabatur, & αἰγίπυγος eidem herbæ genus, ſed fortè αἰγίπυρος ſcribendum, vt Varinus habet, plantam eſſe ſpinoſam ſcribens, vel herbæ genus folio lato, lenticulæ ſimili, colore glauco, vlceribus inflammatis vtilem. Videndum, inquit Geſnerus, an ſit anchuſæ, vel tribuli potius aliquod genus: fieri enim poteſt, vt imperiti Grammatici diuerſas herbas confuderint. Meminit αἰγιπύρυ Theocriti, & Ariſtophanis Scholiaſtes, cuius hæc ſunt verba: Dionyſij ſacerdotem, ut Eupolis inquit, ægipyron exiſtimate, hoc eſt, pyrrhon, rubicundum, eo quòd herbæ huius flos, Demetrio teſte, valde rubeat: τὸ γὰρ ἄνθος ἔχειν φησὶ Δημήτριος ἱκανῶς ἐρυθρόν. *In ranis.* Aegoceron inter nomenclaturas Dioſcoridi aſſcriptas, & apud Syluaticum fœnugræcum eſt: Syluaticus etiam trifolij ſpeciem interpretatur. *Aegoceron quid.* Idem eſt ægoceras, ut habet Plinius, & Galenus in gloſſis Hippocratis, quibus teſtantibus etiam alio nomine buceras uocatur, quod ſiliqua corniculis ſit ſimilis. Apud Heſychium non rectè ſcribi-
C tur αἰγίκερας, & τηλῆς pro τῆλις. Α'ιγόνυχος, uel αἰγώνυχον Heſychio etiam herbæ eſt genus, Plinius, & ſynonyma Dioſcoridi attributa λιθόσπερμον interpretantur, cauſa nominis in ſeminis duritie, quam rectiùs tamen ad lapidem quam ad ungulam, inquit Geſnerus, referas, cùm fragilis ſit, non, ut in aſparagi ſemine, cornu uel ungulæ inſtar lenta, & contuſilis. Α'ιγιλλος Suidæ herbæ genus, apud Varinum per λ ſimplex ſcribitur, & fortè αἴγιλις ſcribendum: ægilides enim optimæ, iſchades ſunt, ut ſcribit Philemon in Atticis nominibus, referente Athenæo. Α'ιγυλὶς uerò Etymologo λυγος eſt, ideſt, uitex. Aegynos inter nomenclaturas Dioſcoridis cicuta eſt. Tithymallon noſtri, inquit Plinius, herbam lactariam uocant, alij lactucam caprinam &c. Et alibi: lactucæ, inquit, ſponte naſcentis primum eſt genus eius, quam caprinam uocant, qua piſces in mare deiecta protinus necantur, qui ſunt in proximo. Hoc Dioſcorides ultimo inter Tithymallos uerbaſci folijs attribuit. Rutam caprariam uocant recentiores eam, quam communiter herbarij Galegam uocant. *Ruta capraria qua.* Cur autem capraria cognomen ſibi adſciuerit, explicatum non reperio. Ab effectu, & uiribus potiùs, quàm ab odore (nullus enim huic odor rutę) rutæ nomen inditum eſt; ſiquidem contra uenena eſt efficaciſſima. Mænardus non rectè ſuſpicatur, *Lib. 15. epiſtol. ult.*
D inquit Geſnerus, polemonium eſſe, rectiùs Fracaſtorius onobrychin putauit, Cæſalpinus Hetruſcis uulgò capraginem dici ſcribit. Eſt itidem obſcura ratio cur ficus ſylueſtris, quam Greci ἐρινεὸν uocant, caprificus dicatur. Caprifolium, & Matriſylua herbarijs uocatur, frutex in ſyluis potiſſimùm prouueniens, unde tum ob hoc, tum quòd uicinas plantas uinciat uulgò nobis uinciboſco nuncupatur, Hermolaus περικλύμενον Græcorum eſſe arbitratur, cui ſcilicet ægine nomenclatura etiam à capris facta, apud Dioſcoridem tribuitur, Germanis geitz, blatt, ideſt, caprifolium, quod ſcilicet capræ eius eſu delectentur. Capræ lien malua ſecundum magos inter nomenclaturas Dioſcoridis legitur. Liguſtrum, quod multi phillyream Dioſcoridis arbitrantur, Germanorum quidam geitz holtz, hoc eſt, lignum caprinum, teſte Geſnero uocant. Eſt & alia herba ſyluatica flore candido, muſcoſo, odorato, oblongo, & barbæ quandam referente ſpeciem, quam recentiores quidam in ſuis plantarum hiſtorijs germanico nomine geiſzbarth appellant ab hircina diuerſam, Galli etiam barbe de chieure ſimiliter dicunt, nonnulli ad differentiam tragopogi, ægopogon uocant, adduntque pratenſe, vt ab ulmaria diſtinguant, quam ægopogon ſyluarum nuncupant aliàs communiter regina prati dicitur. Gramen aculeatum aliqui è uulgo caprifolam uocant, quòd capris grato ſit pabulo, ut teſtatur Ruellius.

Author hiſtoriæ omnium plantarum duo graminis mannæ genera depingens, alterum eorũ pri- E natim capriolam, & ſanguinellam nominari aſſerit, & quibuſdam iſchæmon Plinij credi: gignitur, inquit, ſponte in pleriſque Italiæ, Germaniæ, Bohemiæ locis incultis. Gotitienſes tamen, & Carinthij ferunt, iuba eius, vt milij, effuſa, minùs tamen denſa, nigricans, in ſpicas diſſecta, longas, & tenues ſemen ferentes, ab vna tantùm parte; milio minus, oblongum, quod in pilis à glumarum, & vtriculorum inuolucro purgatum, candidum eſt oryzæ modo, eo Bohemi cum iure pinguis carnis veſcuntur, & ſic paratum ſuaue, & gratum eduliuni eſſe prædicant. Gramen etiam apud Græcos ægicon cognominari conſtat. Geſnerus reprehendit illorum opinionem, qui loti, ſiue trifolij pratenſis genus maius, durius, & acutioribus folijs cytiſum eſſe putant, eò quod loto ſimile folijs, & capris gratum ſit, vnde, inquit, noſtri geitzklee, ideſt, caprinum trifolium vocant. Heſychius, & Varinus αἰγιονόμας animalia eſſe dicunt ſic dicta, ſed, quæ ſint, non explicant. Apud

Aegothela auis quæ, & qualis.

eundẽ Varinũ, & Etymologum αἴγιλουρος ſcribitur pro αἴλουρος. Græci ægothelan παρὰ τὸ ἐξ αἰγῶν τιθηλάζειν, deducũt quòd capram ſugat, vnde ſimiliter apud latinos caprimulgi nomen obtinuit à mulgẽdi capris, vt ex Plinio diximus, auis eſt, teſte Ariſtotele, mõtana, magnitudine paulo maior, quàm merula, minor, quàm cuculus. Alia eſt quæ ægithalus Ariſtoteli dicitur, quam Theo- F dorus parum reddidit, nam ægithalus non à capra nomen habet, ſed ab impetu fortaſſis, quo in volatu vtitur; nam & ægida flatum impetuoſum eſſe ſuprà dictum eſt.

Aegithus auis.

Alia rurſus eſt ægithus dicta, auis minima, quam Gaza alicubi ſalum vertit, hanc Bellonius linariam eſſe credidit, hoc eſt, noſtrum fanellum. Αἰγώλιος, interprete eodem Gaza, Ariſtoteli vlula eſt.

Aquila αἰγίποψ dicta, quibus, & cur.

Apud Macedones aquila, vt Etymologus & Varinus ſcribunt, αἰγίποψ dicebatur, fortaſſis quod capræ eſu in primis delectetur, mirum enim eſt, quantopere carni caprinæ inhiet, vt notum eſt ex hoc Iuuenalis:

Satyr. 14.

Sed leporem, & capram famulæ Iouis, & generoſæ
In ſaltu venantur aues tum præda cubili
Ponitur, inde autem cùm ſe matura leuabit
Progenies, ſtimulante, fame feſtinat ad illam,
Quam primò rupto prædam guſtauerit ouo.

Aegypion cur vultur dictus.

Innuit poeta ea in poſterum pullos eſca affici, quam à matre poſitam, oblatamq; ſimul atque oui putamine effracto excluſi ſunt, primò delibarunt. Quidam Grammaticorum ægypion vulturem interpretantur, atque ita dictam eſſe opinantur ἀπὸ τοῦ ἀΐσσω, ideſt, irruo, & cum impetu inuado. G

Aegocephalus.

Aegocephalus auis Ariſtoteli liene omninò carens, à Gaza capriceps redditur. Inuenio & apud Albertum auem, quæ caput caprino ſimile habet, latinè vocari apud vulgus caprum hirundinis. In Scothia anſeris quædam ſpecies capricalca vocatur, vel capricalce, & eſt deuique apud Germanos, teſte Geſnero, quædam auis à voce himmelgeiſz dicta, ideſt, capra aerea. Αἰγόφθαλμος

Lib. 37. cap. 11.

gemmę nomen eſt apud Plinium, caprino oculo ſimilis.

Terra Lemnia σφραγὶς αἰγὸς dicta.

Lemniam terram σφραγῖδα αἰγὸς, hoc eſt, ſigillum capræ appellabant, quòd imagine capræ ſignaretur, teſte Dioſcoride, qui tamen etiam ait

Lib. 5. cap. 113.

antequam in paſtillos cogeretur, caprinum ei ſanguinem permiſceri ſolere. Capruncũlum Feſtus interpretatur vas fictile. Αἰγανέα apud Homerum iaculi leuioris ſpecies eſt, vt Euſtathius ſcribit ἀπὸ τοῦ ἄγαν ἱέσθαι, quòd longius mittatur, vel quod ancile ex pelle conficeretur caprina. Etymologus, & Suidas etiam ἀκόντιον τι μικρὸν eſſe dicunt, hoc eſt, iaculum, ſiue ſpiculum paruum, ſic dictũ διὰ τὰς αἶγας, ἐπ' αὐτὰς γὰρ μάλιστα ἵενται, ἢ διὰ τὸ εὐθετεῖν αὐτὰς εἰς αἰγῶν ἄγραν, eo quod vſus earum maximè ſit in venatione caprarum, nimirum ſylueſtrium. Suidas explicat iaculum holoſideron, ideſt, ex ferro ſolidum. Αἶγαι Varino eſt genus calceamentorum, apud Heſychium non rectè ἄγαι ſcribitur. Αἰγιάδες Etymologus interpretatur, membranas quaſdam in oculis & H

Aegis quid.

albicantes in eis cicatrices, quę vox apud Heſychium, & Varinum αἰγιαλίδες, quinque ſyllabis ſcribitur. De ęgide nonnulla ſuperius dicta ſunt, Pollux caprinam pellem exponit, Suidas pellem eſſe ait, quam Libyes geſtant, hoc eſt, Libyſſę mulieres, vt habet Heſychius. Suidas ſic appellari ſcribit thoracem à Laconibus. Cęlius dicit ęgida dici ab Aelio Dionyſio, & Pauſania, rete ex coronis contextum; quem verò vſum habeat genus hoc, non explicant apertiùs: probabile tamen fit, inquit, laneas ab eis coronas intelligi. Idem & alibi ait Afras mulieres dici ſuper veſtes geſtare nudas pelles caprarum fimbriatas, ac rubrica litas, vnde apud Gręcos defluxerit ęgidis appella-

Lib. 3. c. 10.

tio. Theophraſtus author eſt, quod ęgidem appellant pinum fęminam gignere, idq; eſſe cor eius;

Lib. 16. cap. 39.

& mox eodem capite, inquit, habet & pinus ęgidem, ita abies album dictum luſon, veluti ęgidi reſpondens, niſi quòd hoc album, ægis gratius colorata eſt. Apud Plinium vbi ſcriptum eſt, larix

Caperare frontem quid, & vnde.

fœminam habet, quam Græci vocãt ægida, mellei coloris, lege, fœmina. Varino αἰγὶς ἡ ἐν ταῖς πεύκαις οὐλότης eſt, ideſt, criſpitudo, quo modo latini etiam caperare frontem dicũt pro rugis contrahere, & aſperitatem vultus oſtendere: Nam, teſte Varrone, verbum hoc à criſpis caprorum frontibus tractum eſt, etſi Feſtus velit à cornuum caprinorum ſimilitudine dici, hinc certè caperatum

idem

A idem eſt, quod rugoſum. Vſus eſt eo in paſſiua ſignificatione Plautus in Epidico inquiens: *Quid illuc eſt, quod illi caperat frons ſeueritudine?* Cur verò nos vulgò hominem capricioſum dicamus longè alia eſt ratio, nimirum à natura ipſius capræ, quam diximus perquam mobilem eſſe & inquietam. A libidine τῦ τράγυ, ideſt, hirci, græci τραγίζειν habent, quod Heſychius & Varinus exponunt τὸ τραγᾷν τῇ φωνῇ τὺς ἀκμάζοντας τῶν παιδίων: Nam, vt ſcribit Ariſtoteles, mas vt plurimum ſemen habere incipit annis quatuordecim exactis, & per id tempus vox in aſperiorem, & inæquabiliorem mutari incipit, neque ampliùs acuta exiſtit, neque grauis, neque omninò æquabilis, qualis in incontentis, & aſperis fidibus apparet, quod, inquit, vocant τραγίζειν; Id autem ijs magis contingit, qui rem veneream exercere conantur. In id enim incumbentibus vox etiam in virilem permutatur: ijs verò, qui abſtinent, contrà euenit. Et rurſus in opere de generatione animalium: Ea, inquit, ætate, qua ſemen excernere poſſunt, immutatis ſemen deſcendentibus meatibus ea pars quoque ſimul immutatur, eaque immutata, vox præcipuè quidem in maribus commutatur, quod quibuſdam τραγίζειν dicitur, cùm vox inæqualis efficitur. Quibus in locis Theodorus τραγίζειν vertit hircire: vertit tamen etiam aliquando caprire, vt annotauit Anutius Fœſius. Ale-

Τραγίζειν quid. *Lib. 7. hiſt. anim. cap. 1.* *Lib. 5. c. 7.*

B xander pubeſcentes pueros τραγίζειν ſcribit ob vocis aſperitatem raucam, ab hircis ita vocem efferentibus producta verbi ratione. Siquidem naturam tunc corpora diſſociantem, multam, repẽtinamque ætatis efficere rationem, augeſcentibus fœminarum vberibus, marium verò thorace, humeris, teſtibus. Cùm autem teſtes intumeſcunt, & vox immutatur, affectio ea τράγος dicitur, quamuis Hippocrati τράγος de teſtium tumore magis, quàm de vocis mutatione in venerem appetentibus, & iam ſemen apparantibus, dici videtur τράγος ὁκότερος ἂν φανῇ ἴξω: videndum enim monet, vter teſtis intumeſcat, & extra promineat; quod etiam Gal. his verbis innuere videtur ex interprete: Eadem quoque ratione vbi teſtis dexter plenior quidem fuerit, & prior in eo, quod τραγᾷν Græcis, Latinis hircire dicitur, intumuerit, mares facit, gracilior verò, & poſterior intumeſcens, fœminas. Vbi τραγᾷν, inquit Anutius, de teſtium illa intumeſcentia dici videtur, cùm primùm ad coitum feruntur animantes, quod tamen non illic animaduertit interpres. Idem quoque Galenus ait: Teſticulus dexter cùm altero imbecillior redditus fuerit, prior in eo affectu, qui Græcis τράγος dicitur, ſiniſter eminet, indeque conijcere licet hoc animal fœminam procreaturum. Non ſecus ac ſi is ſecundum naturam permanſerit, dexterque prior in eo affectu,

Lib. 7. Epidem. aphor. 25. ſect. 4. *Lib. 2. de ſem.* *14. de vſu part.*

C qui τράγος dicitur, attollatur, animal illud quantum in ſe eſt mares generaturum: etſi ſanè ibi Galenus ἐν τῷ τραγᾷν vtramque affectionem, nimirum vocis mutationem, & teſtium tumorem coniungere videtur locum Hippocratis lib. 6. Epidem. Eodem certè pertinent, quæ ab Hippocrate dicta ſunt, videndum vter teſtis promineat (qui affectus τράγος dicitur) ſi dexter, mas; ſi verò ſiniſter, fœmina portenditur: cùm enim primùm partes genitales intumeſcunt, voxque quodammodo in aſperiorem, & grauiorem mutatur, (id enim eſt τραγᾷν) tunc obſeruare iubet Hippocrates, vtra partium ſit robuſtior. Quæ enim prius intumeſcunt, & incremento abundant, eæ vtique robuſtiores exiſtunt. Atque inde contingere arbitror, vt Alexander Aphrodiſienſis hanc vocis immutationem non ſimpliciter τραγᾷν, aut τραγίζειν dixerit, ſed βράγχει τραγᾷν, vt eam raucam vocis immutationem indicaret. Sunt, qui τράγον, & τραγίζειν apud Hippocratem dici velint de iuuenibus venerem expertis, eamq; hircina libidine appetentibus, tuncque hircum olentibus, quos hircoſos, & hirquitallos antiqui, vt ſuprà oſtendimus, dicebãt, vt τραγίζειν hirquitallire; ſic enim Feſto hirquitalli dicũtur pueri primùm ad virilitatem accedentes, ſic ab hircorum libidine dicti. Sunt qui τραγᾷν, ſiue τραγίζειν hirciſſare etiam vertunt, & hircum referre nimirum laſciuia, ſiue

Τραγᾷν quid. *Hirquitalli qui.*

D libidine, accipiturque etiam pro hircum olere, ſiue hircoſum eſſe: vnde ὑπερτραγίζω, ideſt, ſupra modum hircum oleo. Dioſcorides de Sampharitico nardo: ὑπερτραγίζοντα τῇ ὀσμῇ, hoc eſt, hircorum virus ſupra modum redolentem. Apud Theophraſtum vites τραγᾷν dicuntur, quæ fructu carentes fronde luxuriant, & pauperiem fœtuum compenſant vbertate foliorum: ſic enim hoc vitium Palladius notat in Nouembri. Exiſtimatur autem eſſe metaphora ab hircorum natura, qui cùm veneri dediti ſunt, macriores ſunt, & ſemine magis abundant: Vbi verò obeſiores facti ſunt, fiunt ad gignendum quoque tardiores, minuſque fœcundi. Sicut nimirum ſoli vbertas vitibus eſt infœcunditatis cauſa, efficitque vt ſine fructu luxurient, & minus ſe profundant, quod Ariſtoteles quoque indicat, nam cùm dixiſſet nonnullos nihil omninò ſeminis emittere, idque non præ imbecillitate, ſed quia abſumitur in corpus, vbi per habitum corporis bonum carnulenti, & pinguiores euaſerint: ὅμοιον δὲ, inquit, καὶ τὸ περὶ τὰς τραγώσας ἀμπέλυς πάθος, αἳ διὰ τὴν τροφὴν ἐξυβρίζυσι. ἐπεὶ καὶ οἱ τράγοι, πίονες ὄντες, ἧττον ὀχεύυσι. διὸ καὶ προλεπτύνυσιν αὐτὺς, καὶ τὰς ἀμπέλυς τραγᾷν (ἀπὸ τῦ πάθυς τῶν τράγων) καλῦσι. Quæ Gaza ſic vertit: Similis & vitibus affectio incidit, quæ nimia alimenti copia luxuriant, & hircire tantiſper dicuntur: Nam & hirci pingueſcentes minus ſeminis habent, quamobrem ſolent antè eos extenuare. Et vites hircire (ab ea ipſa

Τραγᾷν in vite qd. *Vitib. quid ſterilitatis cauſa.* *Lib. 1. de gener. anim. cap. 18.*

hirco-

Digitized by Google

hircorum affectione) dixerunt. Et rurſus alibi ait: οἱ δὲ τράγοι, πίονες ὄντες, ἧττον γόνιμοί εἰσιν. ἀφ' E
Lib. 5. gen. ὧν καὶ τὰς ἀμπέλους, ὅταν μὴ φέρωσι, τραγᾷν καλοῦσι. ideſt, eodem interpret. Hirci pingues minùs
anim. c. 14. fœcundi ſunt, quorum argumento vites, quoties per nimiam alimenti copiam luxuriantes (quæ
poſtrema verba græcus textus non habet) fructum non ferunt, hirceſcere ruſtici dicunt. Theo-
Lib. 1. c. 5. phraſtus ἀς τραγώσας ἀμπέλους fructum non ferre ait, vbi tamen vulgatæ editiones mendosè τρο-
de cauſ. γώσας legunt: vbi τραγώσας ἀμπέλους. Idem alicubi ἐξ ὑπερβολῆς δὲ, inquit, καὶ τὸ τραγᾷν τῆς ἀμ-
Gaza vertit πέλου, καὶ ὅσοις ἄλλοις ἀκαρπεῖν συμβαίνει διὰ τὴν εὐβλαστίαν; quod Gaza Plinium ſecutus ſic vertit.
vites quæ Articulatio quoque vitis nimietati prorſus tribuitur, & quęcunque fructificare nequeant, propter
hirculatur. luxuriem germinis eodem proculdubio pertinent. Idem rurſus alibi: Ἡ δ' ἄμπελος τραγᾷ τοῦτο
Lib. 5. c. 10. δὲ μάλιστα αὐτῆς ἐστὶ πρὸς τὸ ἀστροβολεῖσθαι. ἢ ὅταν ὑπὸ πνευμάτων βλαστοκοπηθῇ, ἢ ὅταν τῇ ἀργασίᾳ
de cauſ. συμπαθῇ ἢ τρίτον ὕπτια τμηθῇ. Vertit ille: Vitis hirculatur quod eius præter ſyderationem po-
4. hiſtor. tiſſimum eſt, aut cùm germina à flatibus fuerint abſciſa, aut cùm imperitia culturæ fuerint læſæ,
plant. c. 16. aut tertium cùm in ſupinum fuerint, exciſa. Quæ cùm Theophraſtus eiſdem verbis reperat aliàs
5. de cauſ. niſi quod pro συμπάθῃ, ibi legitur συντμηθῇ, pro τραγᾷν autem τρυγᾷν deprauatè ſcilicet, Gaza
c. 13. tamen vertit ſic: vitis autem articulatio venit, aut flatu ablatis germinibus, aut imperitia culturæ F
Lib. 17. cap. conciſis, aut tertiò in ſupinum exciſis: quia ſcilicet Plinio hoc vitis vitium articulationem vocari
24. videtur. Τραγάκανθα, quaſi hirci ſpina, quo modo Gaza apud Theophraſtum latinè tranſtulit,
Τραγάκαν- herba eſt ſpinoſa, ſiue, vt inquit Dioſcorides, quæ ſpinas albas robuſtas, rectas inter folia occultat.
θα. Aiunt ſpinarum earum barbulas nomen plantæ dediſſe: Cæterùm Marcellus Vergilius in vetu-
ſtiſſimo Dioſcoride latino Longobardis literis ſcripto repertum à ſe ſcribit tragacantham com-
poſito nomine à Græcis nominatam, quoniam ſpinoſa, & tragio, quæ Cretæ peculiaris ſtirps eſt,
congener, & ſimilis ſit. Officinæ ſimiliter tragacantham nuncupant, quo tamen nomine potiſſi-
mùm gummi ex ea manans & ipſæ, & veteres intelligunt, licet ipſæ corruptè gummi dragagan-
thi dicant. In Gallo prouincia, potiſſimùm circa Maſſiliam ramebouc, ideſt, ſurculus hircinus
Τράγιον nuncupatur, teſte Dalechampio. Τράγιον herba eſt, teſte Dioſcoride, in ſola Creta naſcens fo-
quid. lijs & virgis lentiſco ſimile, ſed minoribus omnibus. Ferunt, inquit, ſagittis vulneratas ſylueſtres
capras hoc ſibi frutice mederi, paſtiſq; eo decidere cuſpides; ſed mox apud eundem alterum tra-
gium deſcribitur, quod & tragoceros dicatur, quod cum priore nihil, quàm nomen, commune vi-
detur habere, cuius tamen alia videtur ratio: ſic enim dictum ait, quòd folia eius hirci odorem G
per autumnum ſpirent. Deſcribit autem hoc folijs ſcolopendrijs, & radice ſylueſtris raphani te-
nui, & candida, quàm crudam, vel coctam à dyſentericis ſi edatur, prodeſſe aſſerit. Hoc nouiſſi-
mum tragium nonnulli eſſe putant, teſte Dalechampio, & Bauhino, quæ vulgò lunaria minor, &
lunaria botrytis, ſiue racemoſa nuncupatur: Conſtare enim ait Dalechampius folia eius grauli-
ter olere inclinante æſtate, guſtu ſicca eſt, & admodum adſtringens: ipſe interim in appendice lō-
gè aliam exhibet, & ſic delineat: circa riuulos, & aquoſa loca nonnunquā & in montoſis frequens
naſcitur tragium alterum Dioſcoridis radice longā, tenui, candida, ex qua prodeunt lignoſi tan-
quam ſurculi graciles digito non longiores è quibus conſurgūt folia multa, ſimul longa, quę rur-
ſum multis foliolis à latere vtrimque diſpoſitis cinguntur, ſaxifragiæ rubræ trichomanis modo,
paulo longioribus cuiuſmodi in aſpleno apparent, quæ lanuginoſa præſertim minora, quæ inter
alia oriuntur. Flores huius plantæ iam primùm tunc temporis incipiebant apparere, ita vt non-
dum potuerit illos exactè cognoſcere. Flos violaceus, & fuſcus oui figura ſtipatus ſui & peculiaris
pediculi faſtigio euehitur. Incolæ hanc plantam ſecudes appellant, quo nomine & Arabibus fuit
cognita, præſertim Auicennæ, qui cap. 679. facultatem illi adſtringentem attribuit, & dyſenteri- H
cis vtilem eſſe tradit. Hæc ille. Plinius alicubi tragium primum folijs, virgis, & ſemine iunipero ſi-
mile facit, vbi etiam tragonin vocat, cùm tamen alibi inquiat: tragium fruticem ſola Creta inſula
gignit, terebintho ſimilem & ſemine, quod contra ſagittarum ictus efficaciſſimum tradunt. Heſy-
chius, & Varinus τραγεῖον vocant penultima circumflexa, & nihil quàm herbæ genus eſſe docue-
runt Guilandinus, & Dodonæus in hiſtor. plant. gallica hoc tragium iudicarunt eam, quæ vulgò
fraxinella à ſimilitudine foliorum cum fraxino, vulgò dictamnus albus ab officinis nuncupatur.
Quorum ſententiæ libenter ſubſcriberem, ſi certò conſtaret, tragium hoc ad hircino odore nomen
accepiſſe. Celebratur & tragonia à Plinio his verbis: Tragonia herba qualis ſit, nō traditur: Cre-
do & falſum eſſe promiſſum Democriti (portentoſum enim eſt) ad alligatam triduo abſumere
Triticum lienes. Geſnerus hanc Plinij tragoniam, alterum Dioſcoridis tragium eſſe credit. De trago fru-
hircinum mento, ſiue tritico ſuprà inter æquiuoca diximus. Aliud frumentum Saracenicum vocatur, quo-
quid. niam ex Africa primùm delatum ſit, quod Germani inferiores bockvveit, ſiue buckvveit, ideſt,
hirci, aut fagitriticū appellant, unde græcè τραγόπυρον, & φηγόπυρον dixeris, latinè hircotriticū,
& fagotriticum: Peritiores eryſimum uolunt eſſe Theophraſti, Plinij uerò, Latinorumque irio-
nem,

Digitized by Google

A nem, cerealem nimirum, nam aliàs eryſimum olus eſt, tragus verò ocymum, vel ocynum anti-
quorum eſſe putauit, quod ſeri conſueuit pabulis pecorum, quia eo ita nutriantur, vt breui tempo-
re hoc paſtu mirum in modum ſaginentur, vt hinc fortè, dummodo benè ſentit Tragus, ab hirco
nomen inuenerit. Eſt & tragopopon, ideſt, hirci barba Theophraſto, & Dioſcoridi breui caule, *Tragopogon herba qua.*
folijs croci, radice longa, dulci, magno ſuper caulem calyce, è cuius ſummo ſemen nigrum depē-
det, ſeu potius, vt ait Theophraſtus, ſuper caulem calyx amplus, de cuius ſummo vertice barba
prolixa, incana dependet, vnde nomen accepit, notiſſima nobis duo eius genera, vnum flore luteo, *Lib. 21. cap. 15.*
alterum purpureo, quod rarius. Apud Plinium, vbi habet: *reliqua vulgarium in cibo apud eos her-
barum nomina chondrylla, hypochoeris, caucalis, antriſcum, ſcandix, quæ ab alijs tragopogon vo-
catur*; locus mancus eſt, legendum enim ſcandix, & quæ ab alijs tragopogon vocatur. Galenus
ἀποτραγοπώγωνα ladanum exponit, quod ab hircorum barba, vt dictum eſt, colligatur, & Arabi-
ci ſcriptores multi, quod dignum eſt notatu; Ledum fruticem, ex quo ladanum colligitur, barbā
hircinam vocant: ſic Syluaticus: barba hircina, inquit, & roſa canina ab hircis appetuntur. Idem
Alcheratip herbam hircinam interpretatur, & alibi lac de Serſi, herbam hircinam, vel hypoci-
B ſthidem, & Chriſomum linguam hircinam, centumneruiam. In veteri expoſitione uocabulorum
Auicennæ alauim exponitur genus calaminthæ, & aliud quod calamintham hirci uocant. Eſt &
inter orchides, ideſt, teſticulos tragorchis dicta, ideſt, teſticulus hirci ab odore, quo hircum flore-
ſcens refert: Sed & flores in longa ueluti ſpira, & retorta deſinentes hirſutiem tragi æmulantur.
Tragoriganum, quaſi hircinum origanum dicas, ſic dictum, ut conijcit Dalechampius, quòd pa- *Tragoriganum cur ſit dictum.*
bulo gratum ſit hircis, ut onitis aſinis, improbatq; eos, qui ab hircino fœtore ſic dici uolunt. Geſ-
nerus uerò arbitratur nomen hoc ab hircis ei impoſitum, quòd in cibo libidinem ſtimulet. Trago-
naton legitur apud Dioſcoridem de lychnide ſylueſtri, ubi tragoceros etiam anemone, & aloe co
gnominantur. Item tragium alterum, quod Romani inde facto nomine cornulacam appellaſſe
uidentur, quamuis in hiſtoria eius nulla cornuum ſimilitudo, ſed odor tantùm hircino ſimilis ex-
primitur. Andreas Matthiolus à quibuſdam ſaxifragiam hircinam uocari ſcribit, herbam pimpi-
nellæ ſimilem propter odorem radicis, Germani, teſte Geſnero, hanc pimpinellam uocant, nos
etiam pimpinellā Romanam, quidam pimpinellam hircinā. Quærendū nunquid ſit natrix Plinij,
herba uidelicet, cuius radix euulſa uirus hirci redolet, ut ipſe teſtatur. Ariſtophanes κοτινοτράγα, *In auibus.*
C κριθοτράγα, quod oleaſtri baccis, & hordeo ueſcantur vocat aues, nimirū ἀπὸ τοῦ τραγεῖν, quod eſt *Lib. 10. cap. 49.*
eſt edere. Τραγοπατάδα autem quam plures affirmant, maiorem aquila, cornua in temporibus
incuruata habentem, ferruginei coloris, tantùm capite phœnicis Plinius fabuloſam putat. Scio
tamen noſtra tempeſtate auem aquilina ferè magnitudine in aere uiſam, quæ cornu in naſo ge-
rat, quæ fortè rhinoceros auis fuerit, cuius iconem ſuo loco exhibui, nec aliam intellexerit forte
Solinus Aethiopicam quandam auem capite arietinis cornibus armato tragopam dici aſſerens,
ſed & Pomponius Mela eiuſmodi aues, quæ cornibus inſigniuntur tragopamenos appellauit: Eſt
item quæ Plinio trago uocatur, & ex Hylę authoritate à cauda de ouo exire ſcribitur. Robertus
Conſtantinus loxiam eſſe conijcit, quam Germani à roſtri obliquitate krutzuogel, quaſi crucia-
tam uocant, & à uoracitate ita dici. Iam uerò ab hirci ſimilitudine, & cerui nomen tragelaphi fa-
ctum eſt, de quo ſuo loco. Bezoar, ſiue bezar, & magis corruptè bazar, ut Indi appellant, propriè
pazar, vocatur, à pazan. i. hirco, cum Arabibus tū Perſis, & Coraſonæ incolis, ut ſcribit Garzias ab
horto; ſed de hoc etiam ſuo loco. Ἀντίτραγος quæ auris pars ſit, ſuprà dictum eſt in ſynonymis.
Tragœdia, unde ſit dicta diuerſimodè traditur: Martinus Antonius Delrius in prolegomenis in *Tragœdia unde ſit dicta.*
D Senecæ tragœdias diuerſorum ſuper hac re ſententias collegit. Tragœdia, inquit, prius τρυγῳδία
appellata, vel quod in Attica vindemialibus inuenta ſit κατὰ τὸν τῆς τρύγης καιρὸν, inquit Athe- *Lib. 2.*
næus, olim namq; τρὺξ vinum recens dicebatur, & vindemia τρυγητὸς, & apud Atticos Liberi pa-
tris cantoribus, Liberalibus, pro corollario vinum dabatur, cuius rei Diomedes lib. 3. Lucilium
laudat authorem. Primi verò illi Tragici nihil præter Dithyrambos canebant, vnde mihi videtur *In Acharnenſ.*
Ariſtophanes falsè Euripidis tragœdiam τρυγῳδίαν nominaſſe, quaſi parum ſobrij authoris fabu-
lam. Tragœdiam tamen alij dici volunt quaſi τραχεῖαν ᾠδὴν ab aſpero, & graui ſono, qualis eſt ele-
phantorum barritus, qui non ſonant λεπτὸν, ſed (vt Plutarchus in Pyrrho) φοβερὰν καὶ τραχεῖαν
vocem edunt, vt ſuſpicer apud Lucianum in Zeuxide mendoſè illis ſtridorem tribui, & pro τετρυ-
γότων dicendum τραχυτήτων. Non deſunt, qui ab hirco nomen ducunt, qui τράγος Græcis: vel
quod ille Bacchi hoſtia Virgilio, Ouidio, cæteriſque, & tragœdia in initio ſolas Bacchi laudes cō-
tinebat; Vel potiùs à pręmio tragœdorum, quod hircum fuiſſe cenſent Seruius in Eclogas, & Do-
natus in Terentium, & Horatius ad Piſones.

Carmine qui tragico vilem certauit ob hircum.

Aut ſanè vter muſto plenus ſi Diomedi, & Thomæ Mag. credimus, qui priſcæ vocis τρυγῳδίας
analo-

analogiam reddunt. Significat etiam τρὺξ vini fecem, & quia olim peruncti fecibus ora tragœdi E
In nubib. recitabant, putabant nonnulli nominis cauſam inde profluxiſſe. Præterea Ariſtophanes hos actores τρυγοδαίμονας vocat, quia inquit Scholiaſtes τὴν τρύγα χριόμενοι, ἵνα μὴ γνώριμοι γένωνται, οὕτω τὰ αὐτῶν ᾖδον ποιήματα κατὰ τὰς ὁδοὺς ἁμάξαις ἐπικαθήμενοι, ideſt, quia ſe fecibus oblinunt, vt non dignoſcantur, cùm poemata ſua in vijs recitant plauſtris ſuperſtantes. Quod expreſſit Horatius:

Ignotum tragicæ genus inueniſſe Camænæ
Dicitur, & plauſtris vexiſſe poemata Theſpis,
Quæ canerent, agerentque peruncti fæcibus ora.

Addit & alias nominis notationes Etymologiſtes, quæ minus placent: dictam, quod chori tragici tetragoni formam obtinerent: quod choris ad voluptatem ſpectantium Satyri adhibebantur, qui τράγοι dicti, vel illudendi, & conuiciandi cauſa, vel propter hirſutum, & ſetoſum corpus, vel hircinum in morem ad res venereas propenſionem; quod denique perſonarum, quæ chorum agebant, capilli caprorum inſtar erigerentur. Tantum Delrius. Inuenio etiam qui tragœdiam ab hirco deflectunt non hircum animal, ſed vtrem hirci muſto refertum præmium fuiſſe contendentes, eoq; F allusiſſe volunt Virgilium, dum inquit:

Mollibus in pratis vnctos ſaliere per vtres.

Nimirum exhauſtos vino vtres poſtea inflaſſe, atque per eos ſaltitaſſe Athenis in feſtis Bacchi, *In Apolog.* quæ ἀσκωλία dicebantur, vnde ἀσκωλιάζω eſt per vtres altero pede ſalto. Cohircinationem concinnè Apuleius dixit extremam laſciuiam; *Quæ tamen omnia in paucis annis ita hic degulator ſtudioſè in ventrem condidit, & omnimodis cohircinationibus dilapidauit.* De eriphia herba ab eripho, ideſt, hœdo dicta ſic Plinius: Eriphiam multi prodidere. Scarabæum hæc in auena habet ſurſum deorſum decurrentem cum ſono hœdi, vnde & nomen accepit. Hac ad vocem nihil præſtantius eſſe tradunt. Videntur ſanè magi hoc ex ea ad vocem remedium commenti, quod vocalis, aut ſonorus potiùs in ea ſcarabæus, ſi credere libet, diſcurrat. Ruellius verò tanquam ex eodem Plinio: Eriphia, inquit, ſeptem lanuginoſis ramulis apij modo foliatur, purpureo flore, & eo quidem perenni, ſemine fabaceo, totidem radiculis, quot ramis; Et mox: Vidimus, inquit, in editiſſimis montibus inter ſaxa herbam apij folijs, ramoſam, leui lanugine pubeſcentem, purpureo flore adhuc exitu autumni, & per hyemis initium emicante, ſemine fabaceo, ramulis pluribus G foliatis, rubentibus, radice craſſa, longa, ſed non animaduerti, ſi tot radiculis fibrata eſſet, quod eſt, ramulis brachiata, eam tamen crediderim ranunculi genus eſſe, quod flore purpureo à Dioſcoride notatur. Ego apud Plinium non alia de eriphia quàm quæ citaui, verba reperio.

PHYSIOGNOMONICA.

Stupiditatis ſigna phyſiognomonica. QVORVM vox acuta eſt, & clamoſa, μάργοι, ideſt, ſtupidi ſunt, inquit Ariſtoteles, propter ſimilem caprarum vocem; item quorum oculi ſunt οἴνωποι, & ἀναφέρονται ἐπὶ τὰς αἶγας, referuntur ad capras, vt vertit Gaza. Quid ſi pro οἴνωποι, inquit Geſnerus, legas αἰγωποὶ, nam ægopos oculos, inquit Cælius, ſubglaucos aliqui intelligunt, & caprinos, & Ariſtoteles ipſe aliàs: oculi, inquit, quorundam animalium
lib. 5. de gener. anim. ruffi toto genere ſunt, aut cæſij, nonnullorum caprini, vt caprarij generis, ſic enim Gaza reddit hæc verba græca: Τῶν δὲ χαροπὸν ὅλον τὸ γένος, ἢ γλαυκόν, ἔνια δὲ αἰγωπὰ, καθάπερ τὸ τῶν αἰγῶν H αὐτὸ πλῆθος. Nec moueor quod latinus interpres barbarus legit οἰνωποὶ, tranſtulit enim, quibus vino colore ſimiles ſunt. Apud Adamantium nihil reperio, quod huc faciat. Scio οἰνωπὸν in cenſu colorum eſſe, nam & οἴνοπα πόντον, & οἴνοπας βόας poetæ dicunt, Grammatici nigrum exponunt, & bubus oculos nigros eſſe Ariſtoteles loco iam citato ſcribit. Vinea vrina (vt Actuarij interpres reddit, nec dubito quin græcè οἰνωπὸν legatur) hepatis colore exiſtit, aut vini, paulo quàm rubrum eſt nigrioris, quale vel exiguum plurimæ aquæ mixtum adhuc rubicundo colore ſpectatur. Vineo paſſeus intenſior eſt, maximè ſimilis paſſo, quod ex vua nigra confit. Huiuſmodi etiam cerasi fructus color eſt; Sed de nigris oculis Ariſtoteles proximè dixerat, & nigricantes colores nō conueniunt capræ, cum ad lucem noctu ad fundendam minimè idonei ſint. Hactenus Geſnerus. Quod ſi verò pro οἰνωποὶ legamus αἰγωποὶ, manifeſtiſſima apparebit contradictio in philoſopho, qui aliàs clariſſimis verbis agens de varietate oculorum in quibuſdam animalibus habet ſic: Ὀφθαλμοῦ τὸ μὲν λευκὸν, ὅμοιον, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, πᾶσι. τὸ δὲ καλούμενον μέλαν, διαφέρει. τοῖς γὰρ ἐστὶ μέλαν, τοῖς δὲ σφόδρα γλαυκὸν, τοῖς δὲ χαροπὸν, ἐνίοις δὲ αἰγωπόν. Τοῦτο δ᾽ ἦθους βέλτιστον σημεῖον, καὶ πρὸς ὀξύτητα ὄψεως κράτιστον, hoc eſt, interprete Theodoro, candidum oculi magna ex parte ſimile

A le eſt in omnibus, at quod nigrum dicitur, variat, alijs enim atrum, alijs admodum cæſium, alijs fuluum, alijs caprinum, quod morum optimorum indicium eſt, & ad cernendi claritatem primatum obtinet: niſi dicamus eos caprinos mores referre, hoc eſt, ſtolidis ſimiles eſſe, qui integros oculos caprinis ſimiles habent: contrà verò, qui nigrum oculi peculiariter caprino ſimile habent, optimè cernere, & bonorum eſſe morum. Idem Ariſtoteles, qui hirſuta crura habent libidinoſos eſſe ſcribit inſtar hircorum; & apud Adamantium legimus τραγωφὶ πιφαίνεται τὸ μάργον, ideſt, hirco indicatur ſtultitia.

Libidinis phyſiognomonicon.

PROVERBIA.

AIΞ Μάχαιραν, ſeu potius, ut in omniũ Græcorum lexicis habetur, αἲξ ἑαυτῇ τὴν μάχαιραν, ideſt, capra gladium, ſubaudi reperit. Conuenit in eos, qui ipſi reperiunt, quo pereant. Ortum autem eſſe adagium aiunt ab eiuſmodi quodam euentu.

Capra cultrum.

B Olim cùm Corinthij Iunoni Acrææ, cuius ędem à Medea ſtructam aiunt, rem diuinam facere pararent, atque hi, qui ad præbendam hoſtiam erant conducti, deſo[illegible] cultro oblitos ſeſe aſſimilarent, capra pedibus exſcalpens, prodidit, itaq; mactata eſt. Quidam adagium ſic efferunt, αἲξ δῶσα τὴν μάχαιραν, ideſt, capra cultrum præbens: Quidam hoc pacto ὄις τὴν μάχαιραν. Similiter cùm quis ſibi ipſe author eſt mali, dici ſolet ἡ αἲξ καθ' ἑαυτῆς τὰ κέρατα, ideſt, capra contra ſe cornua. Deſumptum adagium eſt ex apologo quodam, vbi capra quæpiam dicitur, cùm eſſet iaculo vulnerata, circumſpectans vndenam id mali ſibi eueniſſet, arcum contemplans caprinis cornibus compactum dixiſſe, κατ' ἐμαυτῆς ἔφυσα τὰ κέρατα, ideſt, in meam ipſius perniciem produxi cornua, ſed & hoc: αἲξ εἰς τὴν ἑορτήν, ideſt, capra ad feſtum, dici poteſt, vbi quis commodè in ſuam perniciem offert ſeſe: Nam in feſtis, maximè Bacchi capram immolabant, aut vbi quis in tempore ad negotium aliquod accederet. *In agro ſurculario capras.* Deflecti poteſt ad eos, qui noxiarum rerum admixtu corrumpunt teneram ætatem. Deſumptum ex Varrone, qui hoc dictum veluti legẽ agricolarum affert: Colonus in agro ſurculario ne capras compaſcat. Αἰγῶν ὀνόματα. Prouerbium affertur de re friuola, & inutili: nam cùm ſimiles inter ſe

Capra contra ſe cornua.

Capra ad feſtum.

In agro ſurculario capras.

Caprarum nomina recenſere.

C capræ ſint, ſtultè operam collocat, qui illis nomina, quibus dignoſcantur, imponit, quippe cùm iſta creari ſoleant in differentibus ſpecie diſcriminis gratia, quod in caprarum genere nullum eſt, aut exiguum admodum. Eum ergo qui ſimilium rerum colluuiem congerit, caprarum nomina recenſere dictitabimus. Refertur in Suidæ collectaneis. Sed quod capræ non differant, falſum eſt; color enim non omnibus idem & alia quædam diuerſa habent. *De lana caprina*, ex Horatio:

Alter rixatur de lana ſæpe caprina,
Propugnat nugis armatus.

de re inutili, & minimi momenti. οὐ δύναμαι τὴν αἶγα φέρειν, ἐπιτίθετέ μοι βοῦν. ideſt, capram portare non poſſum, imponite mihi bouem. Vbi quis quod leuius eſt recuſat, & quod multo ſit intolerabilius, imponi ſibi poſtulat. Veluti ſiquis impatiẽtia paupertatis vſuris inuoluat ſeſe, quod onus vix diuitibus ſit tolerabile. Αἲξ οὔπω τέτοκεν, ἔριφος δ' ἐπὶ δώματα παίζει, ideſt, capra nondum peperit, hœdus autem ludit in tectis. In illos, qui poſtrema perfectaque aggrediuntur, præteritis ijs, quæ præceſſiſſe oportuit, aut qui gloriantur iam aſſecutos ſeſe, cuius ne fundamenta quidem ſint iacta: aut qui rem agunt præpoſterè. Prius enim eſt peperiſſe, quàm vt hœdus ludat in tectis;

D refertur a Zenodoto. τῆς μητέρος ὡς αἲξ καλεῖται, ideſt, matris vt capra dicitur. In ſpurios dici videtur, quorum pater incertus eſt, eaque gratia à matre denominantur: ductum ab hœdis, qui in caprilibus à matre dignoſcuntur, nam à patribus haudquaquam poſſis. Manet etiam hodie vulgi iocus apud Germanos, quo dicunt ſapientem eſſe filium, qui patrem ſuum norit. Hoc ab Homero manaſſe videtur, apud quem Telemachus rogatus, num Vlyſſis eſſet filius, reſpondet ad hunc modum:

Μήτηρ μέν τ' ἐμέ φησι τοῦ ἔμμεναι, αὐτὰρ ἔγωγε
Οὐκ οἶδ', οὐ γάρ πώ τις ἑὸν γόνον αὐτὸς ἀνέγνω. ideſt,
Eſſe quidem illius mater me ait, aſt ego ſane
Neſcio, nemo ſuum patrem vnquam nouerit ipſe.

Κἂν αἲξ δάκῃ ἄνδρα πονηρόν, ideſt, vel capram mordeat nocentem: capra minimè alioqui mordax eſt, ſed improbis omnia ſunt infeſta: reperitur in collectaneis Diogeniani; Simile eſt cum eo, *virũ improbum vel mus mordeat*, & vtroque ſignificatur, quacunque ratione vindictam non deeſſe malis, ſed eo aliquo pacto meritas dare pœnas. Competunt in eos, qui de re quantumuis friuola rixam mouent, ſeque læſos quæruntur, & offenſos ſimulant, ne quid dent. Αἲξ σκυρία, capra Scyria.

ria. Zenodotus huius prouerbij Chryſippum citat tum authorem, tum interpretem. Conuenit in eos, qui beneficium maleficio corrumpunt, aut qui virtutes adiunctis vitijs contaminant, atque obſcurant, quive rectè inſtituta non rectè finiunt, veluti capra Scyria, quæ cùm fera ſit, mulctrũ, quod lacte impleuerat, ipſa rurſus euertit, atque hoc modo beneficium, quod dederat, eadem perdidit. Alij putant dici in eos, vnde plurimum emolumenti capitur, propterea quod eius regionis capræ maximam lactis vim reddere dicantur, vt ſuprà nos iudicauimus. *Dic de tribus capellis*: In eum videtur ſeu prouerbio torqueri poſſe, qui multa extra cauſam, quæ ſunt, & ad rem nihil attinent, dicit. Deſumptum ex hiſtoria, quam Martialis lepidiſſimo epigrammate refert, quod uos modò ſuo loco recitauimus. Ἐλεύθεραι αἶγες ἀρότρων, ideſt, immunes capræ ab arattis. Hemiſtichium heroici carminis prouerbiale dictum olim ab ijs, qui ſe ab onere quopiam, aut moleſtia liberatos glorientur. Veluti ſi quis paraſitus iactet facilitatem ſuam, quòd ad Reip. munia non vocetur, cùm ad nullam honeſtam functionem ſit appoſitus: author eſt Zenodotus. Αἶγα τὴν οὐρανίαν ἐπιτέλλουσαν ἐθεάσαντο, ideſt, capram cæleſtem exorientem aſpexerunt. Hoc dici ſolitum in eos, quibus omnia feliciter, exq; animi ſententia ſuccederent, propterea quòd antiquitus opinione vulgi comprobatum eſt, qui capram illam Iouis altricem, & ob id in ſiderum relatam numerũ conſpexiſſent, quicquid votis conciperent, eius cõpotes futuros. Similiter cùm affatim omnia ſupereſſe ſignificamus, Ἀμαλθείας κέρας i. e. copiæ cornu dicimus, translatũ & hoc ex peruetuſta fabula, quæ variè apud authores narratur, vt ſupra indicatum eſt in fabuloſis. Iſtiuſmodi titulum Phocion quidam peripateticus libro ſuo indidit, vt teſtatur Aulus Gellius. Plinius item oſtendit Græcos aliquot hanc inſcriptionem nimis arrogantem ſuis commentarijs impoſuiſſe tanquam nihil in eis non contineretur, & quiduis inde peti atque accipi poſſit. Lucianus de mercede ſeruientibus: Καὶ ἕξεις τὸ τῆς Ἀμαλθείας κέρας, καὶ ἀμέλξεις ὀρνίθων γάλα, ideſt, & habebis copiæ cornu, & lac gallinaceum emulgebis. Philoſtratus Dionem Sophiſtam appellat ἀμαλθείας κέρας, velut omni genere virtutum expolitum. Plautinus quidam ſeruus epiſtolam quandam copię cornu vocat, quod plurimum ex ea commodorum capi poſſet. Aulus Gellius: Et ſimul dat mihi librum volumine, doctrinis omnigenis, vt ipſe dicebat, præſcatentem. Accipio cupidus, & lubens tanquam ſi copiæ cornu nactus eſſem. Apud Athenæum Philoxenus ſecundam menſam varijs cupedijs inſtructam copiæ cornu vocat: citatur à Suida carmen huiuſmodi.

Dic de trib. capellis. — *Immunes capræ ab aratris.* — *Copia cornu.* — *Lib. 14. c. 6.*

Ἐνθ᾽ ἵνα μοι βίος ἐστὶν ἀμαλθείας κέρας αἰγός. ideſt,

Capra vbi Amalthea præbet mihi pabula cornu.

Capra cæleſtis. Effertur adagium hoc quoque pacto αἴξ οὐρανία, vel οὐράνιος, ideſt, capra cæleſtis. Comœdia vetus notat Polyagrum quendam (vide inter cognominata) vxorem ad quæſtum proſtituentem, quam cæleſtem capram vocat, ob immenſum quæſtum, vt teſtatur Plutarchus in comm. de audiendis poetis. Εὐδαίμων Πολύαγρος οὐράνιον αἶγα πλουτοφόρον τρέφων, ideſt, fortunatus Polyager (ideſt, multorum agrorum poſſeſſor) cæleſtem capram opes adferẽtem alens. Idem alibi aduerſus Stoicos ὁ δὲ τὴν στωϊκὴν λαβὼν ἀμαλθείαν, ideſt, at qui Stoicam acceperit amaltheam: irridens paradoxa Stoicorum, qui ſuo ſapienti tribuunt vniuerſa, diuitias, libertatem, ſanitatem, regnum. Hæc itaque ex authore adagiorum. Heſychius verò, & Varinus, capram cæleſtem interpretantur candidæ fabæ genera, qua calculos, & ſuffragia ferebant. Conſimiliter Suidas, & inſuper, Cratinus inquit, eos, qui munera accipiunt, ab ijs nutriri ait, vt Iupiter ab amalthea capra nutritus eſt. Alij res illas, ex quibus magna lucri, & pecuniæ augendæ occaſio ſit, ita nominant. Aliàs verò, rurſus inquit, capra cæleſtis de illo, qui, quæ cupit, conſequitur omnia: ferunt enim Iouis capram inter ſidera locatam, qui primus orientem aſpexerit per omnia voti compotem futurum. Citatur ab Euſtathio parœmia heroici verſus lege aſtricta eiuſmodi:

Odyſſ. 9. — *Capra anniculæ pera.*

Αἰγὸς ἐπὶ πρωτῶνος ἐρυθρᾶς πήρη ἀρίστη. ideſt,

Anniculæ capræ ruffæ pera optima fertur.

Videtur autem confiсta ad commendationem puellaris ætatis; ſunt enim πρωτῶνες anniculi agni, vt exponit Heſychius. Vſus eius accommodabitur, ſi quando eundem iuuenem præclaræ ſpei, & modeſtum laudabimus, qui poſtea ſenij vitio moroſior redditus, intolerabilis euaſit. ἡ αἴξ τὸ κιννάμωμον, ideſt, capra cinnamomum, videlicet ſequitur, aut amat. Euſtathius dici teſtatur in eos, qui rem quampiam impensè amant, & feruidè depereunt. Cinnamomum ſurculus eſt Arabicus miræ fragrantiæ viti non diſſimilis, qui naribus admotus odoris gratia, voluptatis plena lachrymas etiam inuitis elicit, vt ex Porphyrio annotat ille in Dionyſij Afri commentarijs, adamaturque vehementer ab indigenis capris. Philoſtratus originem adagij docet, cùm namque oſtendat capram documentum præbere bonitatis cinnamomi, ita ſubiungit: Si quis capræ porrigat cinnamomi ſurculum, ea catuli inſtar admurmurat, abeuntemque ſequitur, naribus quantum poteſt admotis, atque adeo repulſa non aliter quàm ſi pabulum denegatum foret, quiritatur. αἰπόλος ἐν καύματι,

Capra cinnamomum. — *Lib. 3. de vita Apollonij.*

A καύματι, idest, caprarius in æſtu. De intempeſtiua libidine, vt & illud, *Lydas in meridie*. Nam his oris, caprarij dum ſeductis gregibus in vmbra latitant, laſciuire ſoliti ſcribuntur. Zenodotus vtrumque refert adagium, & item Suidas. Poterit ad quamuis voluptatem accommodari, non in tempore adhibitam. *Bubuleus antea, nunc caprarius*; ex Idylio primo Theocriti:

Caprarius in æſtu.

Bubuleus antè, nunc caprarius.

Βώτας μὲν ἐλέγευ, νῦν δ' αἰπόλῳ ἀνδρὶ ἔοικας. idest,

Caprigeni gregis es ductor, paulò antè bubuleus.

De ijs, qui in peius degenerant, ab equis quod dicitur ad aſinos, vel qui perſonam ſuſtinere nequeunt, aut tueri, quam præ ſe ferunt, vel qui placidos mores in aſperos cõmutant, humani prius, & mites, nunc crudeles, & efferati. Natum videtur à boum, & caprarum ingenio, quod proceſſu temporis bubulci, caprarijque in conſuetudinem rapiunt, animantiumque iſtorum mores imitantur. Boues vt ſunt placidi, & manſueto ingenio, ita & eorum magiſtri: Contra caprarij ſalacitate & intractabili feritate capras æmulari creduntur contagione in naturam abeunte. Αἴγις ἔρχεται, idest, Aegis venit. Suidas indicat prouerbio dici ſolitum de ijs, qui petulanter, & impudenter agerent, refertque ex Pherecrate, οἴμοι κακοδαίμων αἰγὶς ἔρχεται. Aegis autem Græcis va-

Aegis venit.

B ria ſignificat, pelliceum tegmen, quod geſtant Afri; præterea maris intumeſcentis vndas, & procellas ventorum, idque lingua Dorica, vnde ἐπαιγίζειν reperitur pro vehementer flare. Alij malunt eſſe, quid è coronis contextum, aut rete ex corona menthæ contextum: ſic aiũt vſurpatũ apud Herodotum, & apud Lycurgum. Nec deſunt, qui putent ſignificare Sacerdotem, quæ Athenis ſolita ſit ferre ſacram Aegidem, eaque ingredi ad eos, qui nuper duxiſſent vxores. Apparet in huiuſmodi ſacris multum fuiſſe licentiæ. Καρικὸς τράγος, idest, Caricus hircus. Diogenianus indicat dictitatum de vilibus & contemptis. Heſychius indicat vſurpatum à Sophocle. Fieri poteſt, vt prouerbium eò reſpiciat, quod Cares pro hirco ſolent immolare canẽ, vt indicatum eſt in prouerbio Caricum ſacrificium. Ὁ Θμουιτῶν τράγος, idest, Thmuitarum hircus, de mulieroſo homine, in quem adhinniunt quodammodo ſcorta, ad vnius nutum parata: D. Clemens in Protreptico loquens de Apolline nobili inſeſſore, qui amicas multas habuerit, ἐνεπίμπλατο γοῦν, inquit, γυναικῶν ἀκηλὴς ἢ αἰγῶν ὁ Θμουιτῶν τράγος, idest, mulierculis ad ſatietatem ſe expleuit, non paucioribus, quàm capris Thmuitarum hircus. Eſt autem Thmuis oppidum Aegypti, Stephano teſte. Nemini verò dubium eſt, ſingula Aegypti oppida peculiaria olim habuiſſe numina, anima-

Caricus hircus.

Thmuis oppidum.

C lia quibus diuinos faciebant honores, Tentyritæ accipitrem, Combitæ crocodilum, lupum Lycopolitani, canem Bubaſtij, ouem Saitæ, capram & hircum Mendeſij, hircum Thmuitæ colebãt, cui vt veriſimile eſt, capras votiuas victimas & donaria ſacra offerebant affatim: Itaque ganeonem inſiguẽ aut notæ famę mœchum pluribus abundare fœminis dicemus, quàm olim capris Thmuitarum hircus. Γραῦς καπρῶσα, idest Anus hirciſſans, de anu adhuc intempeſtiua libidine pruriente, & vt ait Plautus, catulliente. Ariſtophanes in Pluto: Ἀλλ' ἠπίσατο γραὸς καπρώσης τὰ φόδια κατεσθίειν; idest, verùm nouerat anus capriſſantis vorare viatica: de iuuene, cui anus libidinoſa omnia ſubpeditabat. Author adagiorum parœmiam ab hircorum libidine odoreque deſumptum arbitratus, eo quo poſui, modo vertit: ſed impoſuit ei vocum ſimilitudo, vt κάπρον Græcorum, quibus ea vox aprum & ſuem marem ſignificat, pro latinorum capro, idest, hirco, vt aliàs etiam monuimus, transferret. Καπρᾶν ſcropharum eſt, cùm libidine turgent, & mares requirunt, vt in ipſarum hiſtoria clarè conſtabit. Quamobrem anus ſubans, nõ hirciſſans reddendum ab eo fuerat. Γραῦς ἀναθυᾷ. Idem reddit: Anus hircum redolet, aitque dici de vetula libidinante, propterea quod alarum & reliquarum partium odor excitatur ad libidinem in-

Aegyptijs quanta varietas Deorum pro locorum varietate.

Anus hirciſſans.

D cenſis: cæterùm mirari ſubit, cur nullum huius prouerbij authorem citet, neque a quo Grçcorum id decerpſerit, indicet; quod ideo deſidero, (inquit Geſnerus) quoniam ἀναθυᾷ uox deprauata mihi uidetur. Ego nihil hircinum in ea uideo, ſed ἀναθύει legendum aſſero, ut ſenſus ſit, Anus iuueniliter ludit, aut ſaltat: in quem ſenſum & hæc proferuntur, Γραῦς βακχεύει, Γραῦς χορεύει; Anus bacchatur, Anus ſaltat. Suidas ἀναθύειν exponit rem diu intermiſſam repetere, & Pherecratis uerſum adducit.

Πάλιν αὖθις ἀναθύουσιν αἱ γεραίτεραι,

idest, Anus denuò iuueniles repetunt mores. Varinus addit (ex Heſychio) ἀναθύειν, τὸ ἀνασκιρτᾶν, καὶ αὖθις ἐξ ἀρχῆς ἀνανεάζειν: & rurſus paulò pòſt; Ἀναθύειν, ἀναιρεῖν παραβαίνειν æquæ quidẽ interpretationes omnes, prærerquàm τὸ ἀναιρεῖν, idest, occidere, ad prouerbij ſenſum congruunt. Ἀναθύσασα etiam apud Heſychium ἀνασκιρτήσασα exponitur. Adagiorum author mihi deceptus uidetur, tanquam ἀναθυᾶν, pro ἀναθυμιᾶν acceperit, quod uerbum tamen ad hircinum, & fœtidum odorem referri non poteſt, ſed ad ſuauem & gratum, qualis aromatum eſt. Adde quod tranſitiuum ſemper eſt, vt ſuffire latinis. Hæc itaque Geſnerus. Τὸν τράγον ἀμέλγειν, idest, hir-

cum mulgere. De re palam abſurda, & in audentes, tentanteſque irrita, & nunquam ſucceſſura. E

Hircũ mulgere. Vtitur eo Virgilius, dum canit:

> *Qui Bauium non odit, amat tua carmina Maui,*
> *Atque idem iungat vulpes, & mulgeat hircos.*

Eclog. 3.

Lucianus in Demonacte in vita eius narrat, quòd cùm deſpiceret quoſdam philoſophos, vtroſque pariter indoctos inter ſe diſceptantes, & alterum quidem ridiculas quæſtiones proponentem, alterum item aliena, neque quicquam ad rem facientia reſpondentem; Quid inquit, amici? an non horum alter hircum mulgere videtur, alter cribrum ſupponere? Refertur à Diogeniano his verbis: Πότερον ὁ τὸν τράγον ἀμέλγων, ἢ ὁ τὸν κόσκινον ὑποτιθεὶς, ἀφρονέστερος; Vtrum ſtultior, qui hircũ mulget, an qui cribrum ſupponit, cùm vterq; abſurdè facit? Γραῦς ἔριφος, ideſt, anus hœdus. Apollodorus apud Zenodotum ait anum quandam fuiſſe, quæ dicta ſit Eripha (Eriphia potius) quod in virginitate conſenuiſſet, perinde quaſi eadem & anus eſſet per ætatem, & puella, quòd adhuc innupta. Sunt qui tradant locuſtam agreſtem à nonnullis Μάντιν appellatam in Sicilia γραῦν ἔριφον appellari. Aiunt autem quodcunque animal aſpexiſſet, illi mali quidpiam accidere. Proinde in mulierem veneficam, & faſcinatricem quadrare videtur, quod genus apud Horatium Canidia. Similiter Heſychius, & Varinus prouerbium recenſent, ſed Suidas habet γραῦς σίριφος. Et F
Eclog. 1. rurſus ἐν τῷ σίριφος repetit prouerbium. Prouerbialiter etiam à Virgilio dictum:

> *Sic canibus catulos ſimiles, ſic matris hœdos*
> *Noram.*

Cap. 16. Cuius authoritate Columella: nihil, inquit, dubium quin ipſa natura ſobolem matri ſimilem eſſe voluerit, & in hanc ſententiam Ezechiel propheta ait: *Sic enim mater, ſic & filia eius.* Quo loco gloſſa adducit vulgarem hunc verſum:

> *Inſequitur leniter filia matris iter.*

Coquere hœdum in lacte matris quis dicatur. *Coquere hœdum in lacte matris*, ille prouerbio dicetur, inquit Polydorus Virgilius, qui crudelitatẽ crudelitati addiderit, vt puta ſi filium ante ora parentum morte mactarit, vt ſæpe fecere tyranni. Quare Moyſes, vt Deuteron. 14. eſt, id etiam in mutis animalibus fieri prohibuit: Nam inhumanum videtur ab vberibus capræ hœdum ad cædem rapere, & mox in lacte eiuſdem coquere. Modus eſt magis loquendi, quàm quòd vſus ita coquendi carnes apud veteres fuerit. G

VSVS IN SACRIFICIIS Gentium.

Victima vel per ſimilitudinem, vel per contrarietatẽ fiũt. VICTIMÆ, inquit Seruius, numinibus aut per ſimilitudinem, aut per contrarietatem immolantur: per ſimilitudinem, vt nigrum pecus Plutoni; per cõtrarietatem, vt porca, quę obeſt frugibus, Cereri; & caper, qui obeſt vitibus, Libero: Sed & Varro hoc etiam teſtatus eſt his verbis: *Quædam pecudes culturæ ſunt inimicæ, ac veneno, vt iſta, quas dixiſti, capræ, eæ enim omnia nouella ſata carpẽdo corrumpunt, nõ minimum vites, atq; oleas*; Itaq; propterea inſtitutum diuerſa de cauſa, vt ex caprino genere ad alius Dei aram hoſtia adduceretur, ad alius nõ ſacrificaretur: Cùm ab eodẽ odio alter videre nollet, alter etiam videre pereuntem vellet. Sic factum vt Libero patri repertori vitis hirci immolarentur, proinde vt capite darent pęnas: contrà vt Mineruæ caprini generis nihil immolaretur, propter oleam, quòd eam, quam læſerit, fieri dicunt ſterilem, eius enim ſaliuam eſſe fructui venenum. H
Tetigit eandem cauſam Maro præcepta tradens ad vineas tutandas:

Lib. 1. c. 2. de re ruſt.

Baccho hirci immolantur.

2. Georg.

> *Frigora nec tantùm cana concreta pruina,*
> *Aut grauis incumbens ſcopulis arentibus æſtas*
> *Quantum illi nocuere greges, durique venenum*
> *Dentis, & admorſa ſignata in ſtirpe cicatrix.*
> *Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris*
> *Cæditur, & veteres ineunt proſcenia ludi*
> *Præmiaque ingentes pagos & compita circum*
> *Theſeidæ poſuere, atque inter pocula læti*
> *Mollibus in pratis vnctos ſaliere per vtres.*
> *Necnon Auſonij Troia gens miſſa, coloni*
> *Verſibus incomptis ludunt, riſuque ſoluto:*

Oraque

A *Oraque corticibus ſumunt horrenda cauatis,*
Et te Bacche vocant per carmina læta, tibique
Oſcilla ex alta ſuſpendunt mollia pinu.
Hinc omnis largo pubeſcit vinea fœtu;
Complentur valleſque cauæ, ſaltuſque profundi,
Et quocunque Deus circum caput egit honeſtum.
Ergo ritè ſuum Baccho dicemus honorem
Carminibus patrijs, lanceſque & liba feremus,
Et ductus cornu ſtabit ſacer hircus ad aram,
Pinguiaque in verubus torrebimus exta colurnis.

Similiter Ouidius inquit: *Faſtor. I.*
Prima Ceres auidæ gauiſa eſt ſanguine porcæ
Vlta ſuas merita cæde nocentis opes.
Nam ſata vere nouo teneris lactentia ſuccis
B *Eruta ſetigeræ comperit ore ſuis.*
Sus dederat pœnas exemplo territus huius
Palmite debueras abſtinuiſſe caper.
Quem ſpectans aliquis dentes in vite prementem
Talia non tacito dicta dolore refert.
Rode caper vitem, tamen hinc cùm ſtabis ad aram
In tua quod ſpargi cornua poſſit, erit.
Verba fides ſequitur, noxa tibi deditus hoſtis
Spargitur effuſo cornua Bacche mero.
Culpa ſui nocuit, nocuit quoque culpa capellæ.
Quid bos, quid placida commeruiſtis oues?

Et aliàs:
Vite caper morſa Bacchi mactatus ad aras
Dicitur vltoris, &c.

C Simile eſt hoc Εὐήνου εἰς ἀνταπόδοσιν, hoc eſt, in retributionem:
Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω,
Ὅσσον ἐπισπεῖσαί σοι τράγε θυομένῳ.

Thomas Venatorius apud Obſopæum hos verſus ſic tranſtulit.
Me rodes licet hirce, tamen cùm victima ad aras
Percutiendus eris, vina ego ſufficiam.

Idem argumentum in hoc Leonidis Tarentini epigrammate fuſiùs tractatur:
Ἴξαλος εὐπώγων αἰγὸς πόσις ἔν ποτ' ἀλωῇ,
Οἴνης τοὺς ἁπαλοὺς πάντας ἔδαψε κλάδους.
Τῷ δ' ἔπος ἐκ γαίης τόσον ἤπυε, τεῖρε κάκιστε
Γναθμοῖς ἡμέτερον κλῆμα τὸ καρποφόρον.
Ῥίζα γὰρ ἔμπεδος οὖσα, πάλι γλυκὺ νέκταρ ἀνύσει
Ὅσσον ἐπισπεῖσαί σοι τράγε θυομένῳ.

Senſus eſt: Saltator barbatus capræ maritus aliquando in vinea vitis molles, ſiue teneros omnes
D deuorauit ramos. Huic verbum ex terra tantum inſonuit: Conſume peſſime maxillis noſtrum palmitem fructiferum. Radix enim firma exiſtens iterum dulce nectar emittet, quantum ad libationem tibi hirce ſacrificando opus eſt. Sic intellige etiam hoc Martialis:
Laſciuum pecus, & viridi non vtile Baccho
Det pœnas, nocuit iam tener ille Deo.

Idem etiam alias, & eandem cauſam ſimul, & ſacrificandi modum ſic expreſſit: *Lib. 4. Epig. 24.*
Vite nocens roſa ſtabat moriturus ad aras
Hircus Bacche tuis victima grata ſacris.
Quem Thuſcus mactare Deo cum vellet aruſpex
Dixerat agreſti fortè, rudique viro.
Vt citò teſticulos peracuta falce ſecaret,
Teter vt immundæ carnis abiret odor.
Ipſe ſuper virides aras luctantia pronus,
Dum reſecat cultro colla, premitque manu.
Ingens iratis apparuit hernia ſacris

Occupat hanc ferro ruſticus, atque ſecat. E
Hoc ratus antiquos ſacrorum poſcere ritus
Talibus & fibris numina priſca coli.
Sic modò qui Thuſcus fueras, nunc Gallus aruſpex,
Dum iugulas hircum, factus es ipſe caper.

Quoniam enim caper vitem arrodens eam veluti veneficio vitiat, excogitarunt in Bacchi gratiā illud, quod poeta indicat, in vtres ludibrium, vt ſcilicet eos flatu tumefactos per humum diſponerent, ſuperque eos ſaltationibus laſciuirent, vnde lubricitate pellis ſuopte pingui delibutæ pedes
Lib. 5 c. 4. identidem fallerentur, præcipiteſq; ſaltatores, ſine vllo tamē incommodo, cōciderent, effuſumq; omnium riſum excitarent. Cælius hāc ſaltationē Bacchi feſtis dicatam aſcoliaſmū dici ſcribit, ipſa verò feſta aſcolia, quòd videlicet theatri medio vtres quos dicunt ἀσκὺς, inflatos, obunctoſque vno tantùm inſilirent pede, vt delabentes riſum excitarent. Hoc agere apud Græcos dicitur ἀσκωλιάζειν. Hinc vetus tragœdia, & cæteri ludi theatrales, ac ſcenici ſuā originē apud Athenienſes acceperunt: nam & ei, qui circa pagos, & compita ludo tragico victoriam obtinuerat, & ei qui per inflatos, inūctoſq; vtres in medio theatro vno pede quàm optimè ſaltarat, præmij loco hircus F dabatur. Morem hūc, & ritum Athenienſium Latini imitati inculto, & ruſtico genere carminum olim Bacchum colebant, & laruati riſum mouebant. Nā excauatis arborū corticibus ora velabāt,
In opere de cupid. diuitiar. Bacchumq; inuocabāt, & agreſti cautione laudes illius celebrabant. Peractis demum ſacris oſcilla, & laruas corticeas de arboribus in honorem Bacchi ſuſpendebant. Plutarchus quoq;, accepta, inquit, à maioribus Bacchanalium feſtiuitas antiquitus plebeo more, & hilari agebatur: ampho-
Bacchantiū olim qui ritus. ra vini, & palmitis ſarmentum, tum aliquis caprū trahebat, ſequebatur alius calathum ficis plenū geſtans: Vltimo loco phallus, nunc ea negliguntur, & obſoleta ſunt, dum interim geſtantur aurea pocula, veſtes precioſæ, bigæ agitantur, perſonatiq; incedunt, ſic quæ neceſſaria & vtilia habent diuitiæ, ea ſuperuacaneis, & inutilibus obruuntur. Torrebantur verò exta hirci verubus colurnis, quoniam corylos etiam vitibus vicinitate ſua nocere, experimento compertum eſt, quamuis Feſtus colurna haſtilia ex corno arbore facta potiùs, quàm ex corylo velit. Sed & Phornutus ait: Τὸν δὲ τράγον Διονύσῳ θύουσι, διὰ τὸ λυμαντικὸν δοκεῖν τῶν ἀμπέλων, καὶ τῶν συκῶν εἶναι τὸ ζῶον τοῦτο, καθὸ καὶ ἐκδέροντες αὐτὸν, εἰς τὸν ἀσκὸν ἐνάλλονται κατὰ τὰς Ἀττικὰς κώμας οἱ γεωργῶν νεανίσκοι. Τάχα δ᾽ ἂν χαίροι τοιούτῳ θύματι ὁ Διόνυσος, διὰ τὸ ἑαυτὸν εἶναι τὸν τράγον. Ideſt; Ad hæc illi caprum Libe- G ro mactant, quod vitibus, ac ficis infeſtū ſit id genus animantis: Quam ob cauſam hunc deglubē-
Baccho cur, capra offeratur. tes in vtrem inſilīunt per pagos Atticos iuniores agricolæ, & gaudet fortaſsè id genus ſacrificio Bacchus, quòd ipſe hircus ſit. Aliam verò cauſam cur Baccho capra ſacraretur, fuiſſe ærea illa capra magna ſui parte inaurata, quæ in foro Phliaſiorum erat, indicabat: huic enim ideo honos à Phliaſijs habitus fuit, quod ſidus, quam capram vocant, ortu ſuo vitibus perniciem afferre cōſue-
In Corinthiac. uit. Ne itaq; cæleſtis capra vinetis noceat, forenſem illam ex ære cum alijs afficiebant honoribus, tum verò auro eam exornabant, teſte Pauſania. Idem verò de Archiuis loquens naufragium paſſis ad Caphareū, tradit eos, qui è naufragio terram prenſare potuerunt, frigore prope, & fame cōſumpti cùm eſſent, precatos dici, ut quis Deū ſe in tātis rerū difficultatib. ſaluos vellet. Cùm itaq; proceſſiſsēt, ſpecū Liberi patris animaduertiſſe, & Dei in eo ſignū. In eū verò ſpecū multę ſe capręſyluestres frigus fugientes gregatim immiſerant, quib. mactatis, carnibus famē, pellibus frigus repulſūr, Deinde cū hyems remiſiſſet, reparatis nauib. in patriā reuectos, ſignū, quod tunc è ſpecu aſportarunt, ſua etiā ætate religioſè coluiſſe. Tradit deniq; apud Potnias Liberi patris ædes fuiſſe cognomento Aegoboli, ideſt, capram iaculantis. ita.n. aliquando accidiſſe, vt, dum ſacrificarent H per temulentiā, eò vecordiæ proceſſerint, vt ipſum Liberi patris ſacerdotem occiderint, quod piaculum cùm atrox peſtilentia conſecuta eſſet, ex Delphici Apollinis reſponſo puerum Libero iam pubeſcentem mactandum accepiſſe. Sed non multis poſt annis Deum ipſum capellam pro puero ſuppoſuiſſe, tradi. Aliam rurſus cauſam adducit Hyginus de Arctophylace loquēs: Icario, inquit, Erigones patri propter iuſtitiam, & pietatem exiſtimatur Liber pater, vinum, & vitem, & vuam tradidiſſe, ut oſtēderet hominibus, quo modo ſereretur, & quid ex eo naſceretur, & cùm eſſet natum id, quomodo uti oporteret. Qui cùm ſeuiſſet uitem, & diligentiſſimè admiſtrādo floridam falce fecißet, dicitur hircus in uineam ſe conieciſſe, & quæ ibi tenerrima folia uideret, decerpſiſſe. Quo facto Icarium animo irato tuliſſe, eumque interfeciſſe, & ex pellé eius utrem feciſſe, ac uento plenum præligaſſe, & in medium proieciſſe, ſuoſq; ſodales circa eum ſaltare coegiſſe. Cæterùm
Lib. 1. Prudentius contra Symmachum in carmine de Hercule, Ideo immolatum fuiſſe caprum Baccho aſſerit, quòd debellatis Indis, & laſciuiret, & uino ſe nimis prolueret:

Thebanus iuuenis (inquit) *ſuperatis fit Deus Indis,*
Succeſſu dum victor ouans laſciuit, & aurum

Capti-

A *Captiua gentis reuehit, ſpolijſque ſuperbus*
Diffluit in luxum cum ſemiuiro comitatu,
Atque auidus vini multo ſe proluit hauſtu
Gemmantis patera ſpumis, multoque Falerno
Perfundens biiugum rorantia terga ferarum.
His nunc pro meritis Baccho caper omnibus aris
Caditur, & virides diſcindunt ore chelydros,
Qui Bromium placare volunt, quod & ebria iam tunc
Ante oculos regis ſatyrorum inſania fecit,
Et feciſſe reor ſtimulis furialibus ipſas
Manadas inſtammante mero in ſcelus omne rotatas.

Sed & ob eandem hanc cauſam Bacchus in capram immutatus fingitur: Vinum ſiquidem homi-
nes potatos, & olidos, vt capros, & petulcos, & laſciuos reddit, eiuſdemque vapores ad cere-
brum aſcendentes, & rationem obnubilant, vnde homines calore aucto animoſiores fiunt, & ad
B cel ſiora, & ſublimiora quæque hircino more contendunt. Cur modò caprini generis nihil Miner-
uæ immolaretur, rationem reddidi ex Varrone, nimirum propter oleam, quod eam, quam læſerit, *Cur caprini*
fieri dicunt ſterilem, ideoque videre illud noller. Idem teſtatur Plinius his verbis: *capræ olinam* *nihil conſe-*
lambendo quoq; ſterilem faciunt, eaque ex cauſa Mineruæ non immolantur. Athenæus ait: capras in *cretur Mi-*
arcem aſcendere Athenis non licet, neque omninò ſacrificari Mineruæ, quod oleæ ramos vorent, *nerua.*
& lædant. Cælius verò: obſeruatum eſt, inquit, capras Athenis in arcem non iungi, præterquam
ſemel ad neceſſarium ſacrificium, ne olea ibi nata primùm, poſſit tangi, quando ita proditum eſt *Lib. 4.*
eius animantis ſaliuam fructui venenum eſſe, quo nomine nec Deæ immolatur. Aegyptij etiam *Aegyptij ca-*
Lunæ, & Libero rantùm ſuem, reliquis Dijs boues mares, vituloſque & anſeres immolabant, ca- *pras non im-*
pram tamen, aut hircum nullo modo. Tetigit autem id Iuuenalis, inquiens: *molant.*
Lanatis animalibus abſtinet omnis *Satyr. 15.*
Menſ.., nefas illuc fœtum iugulare capellæ.

Tangitur hoc etiam a Moyſe in exodo reſpondente Pharaoni dicenti ſibi: *Ite, & ſacrificate Deo* *Cap. 8.*
veſtro in terra hac: Non poteſt ita fieri, abominationes Aegyptiorum immolabimus Deo noſtro? quaſi
C minus licuiſſet ea ſacrificare animantia, quæ apud Aegyptios ſacroſancta habebantur, quam ob
cauſam etiam ſubdit Moyſes: *Quòd ſi mactauerimus ea, quæ colunt Aegyptij, lapidibus nos obruent.*
Non omnes tamen Aegyptij à capris, & hircis abſtinebant, quemadmodum de Thmuitis in
prouerbijs diximus, & conſtat ex Herodoto, qui ſic ſcribit: Cæterùm qui Iouis Thebani templum
incolunt, aut Thebanæ prouinciæ ſunt, ij omnes ab ouibus abſtinentes capras immolant. Non *Lib. 2.*
enim eoſdem Deos ſimiliter colunt vniuerſi Aegyptij præter Iſidem, & Oſirim, quem Bacchum
eſſe aiunt, hos peræquè vniuerſi colunt: Qui verò Mendetis templum obtinent, ſiue Mẽdeſiæ pro-
uinciæ ſunt, hi capris abſtinentes immolant oues &c. Et mox rurſus: porrò capras, & hircos ea de
cauſa ij, quos diximus Aegyptiorum non mactant, quod Pana inter octo Deos Mendeſij nume-
rant, quos octo aiunt priores duodecim Dijs extitiſſe. Panos autem ſimulachrum, & pictores pin- *Capræ, ca-*
gunt, & ſtatuarij ſcalpunt, quemadmodum Græci, caprina facie, hirciniſque cruribus: haud quā- *pri, & capra-*
quam exiſtimantes eum eſſe talem, ſed ſimilem cæteris Dijs. Qua tamen eum cauſa talem pin- *rij vbi in ho-*
gant, non eſt mihi relatu iucundum. Verùm hi omnes cùm capras, tum verò maximè capros ve- *nore ſint.*
nerantur: & inter Mendeſios caprarij præcipuè honore afficiuntur, & ex his vnus maximè, qui cū *In volum. de*
D deceſſit, ingens toti Mendeſię prouinciæ luctus proponitur. Vocatur autem & hircus, & Pan Ae- *ſolert. ani-*
gyptiacè Mendes. Inuenio verò etiam apud Plutarchum Aegyptios ſuas vniuerſè capras, quan- *mal.*
do Sirius, ſiue canicula cum Sole oritur, certo conuerſos ad ortum intueri, dicere, eſſeque hoc fir- *In Imagi-*
miſſimum documentum annuæ circuitionis, maximèque cum aſtronomicis conſentiens tabulis. *nib.*
Depingebatur ergo etiam in eorum fanis, ſicuti nos docet Lucianus, dum inquit. Apud Aegy- *In Aegyptio-*
ptios ipſum quidem delubrum forinſecus pulcherrimum eſt, ſimul, atque maximum ſumptuoſis *rũ delubris*
lapidib. extructum, atque compoſitum. Cæterùm ſi intus Deum requiſieris, aut ſimiam inuenies, *quæ ſimula-*
aut ciconiam, aut hircum, aut felem. Tantum ille: iſtiuſmodi delubris pulchras comparans mulie- *chra inue-*
res, quæ intrinſecus turpes ſunt. Diodorus Siculus aſſerit, ita hircum deificaſſe Aegyptios, ſicut *niuntur.*
Græci Priapum, propter ſcilicet eam corporis partem, à qua ſit omnium ortus. Cur modò Co- *Lib. 2. c. 4.*
ptitæ Aegyptij hircum Iſidi, minimè verò capras ſacrificent, docet in hæc verba Aelianus: In Co- *Capræ Co-*
pto, inquit, Aegyptia vrbe, & magna conficiendorum aliorum ſacrorum religione Iſim Aegyptij *ptitis ad di-*
colunt, & vero eodē cultu hanc ipſam venerantur, quo aut coniuges, aut liberi à lugentibus affi- *uinitatem*
ciuntur: Vbi Iſis hāc religionē poſſidet, ibi acerrimi ad peſtiferū vulnus inferendū ſcorpij maximi *cur referan-*
verſātur, qui, vt percuſſerūt, ſtatim interficiūt. Ad quorū vitationē omne cautionis genus Aegyp- *tur.*

tij adhibent, ſexcentaque machinamenta moliuntur, veruntamen lugentes ad Iſidis fanum capræ E feræ ex omnibus tegumentis nudæ inter ſcorpios humi iacentes ab horum acerbitate integtæ incolumeſque permanent, ex quo fit, vt Copitæ eius caprini generis fæminas ad diuinitatem, & religionem conſecrẽt, & religioſiſsimè colant, eaſdemque Iſidi in amore, & delitijs eſſe exiſtimẽt: contrà autem mares immolant. Erat & templum huius Deæ Buſyri, vbi Pan etiam colebatur, & hircus, &, vt Pindarus ait, hirci in hoc loco cum mulieribus coeunt. Pana autem τραγοπρόσωπον fingunt ijdem Aegyptij, quod ipſe ſcilicet Pan, qui ſol eſt, vt multis probat Macrobius, ſemina mundi propellere, & diffundere credebatur, vimque genitalem illi curæ eſſe dicebant, atque eam ob cauſam hoc animal natura libidinoſiſſimum ipſi ſacrum Pani eſt. Immolabant itidem Pani caprinum genus paſtores; ſic hoc ad eſpoto epigrammate quidam precatur Pana, vt fiſtula canat, quo capellæ grandiora vbera ad domum Clymeni reportent, cui etiam hircum immolãdum pollicetur. O Pan, inquit, paſcentibus gregibus ſacram vocem reſona, curuum ſupra aureas fiſtulas ſeu calamos labium mittens. Vt illi quidem, ſcilicet greges, albi grauata dona lactis vberibus in Clymeni abundanter ferant domum. Tibi verò pulchrè aſſiſtens aris maritus caprarum rubeum F ex hirſuto pectore ſanguinem eructet.

Pan Macrobio ſol.

Pani de caprino genere ſacrificari.

Ὦ Πάν. Φερβομέναις ἱερὰν φάτιν ἄπυε ποίμναις,
Κυρτὸν ὑπὲρ χρυσέων χεῖλος ἱεὶς δονάκων.
Ὄφρ' αἱ μὲν, λευκοῖο βεβριθότα δῶρα γάλακτος
Οὔθασιν ἐς Κλυμένου πυκνὰ φέρωσι δόμον,
Σοὶ δὲ καλῶς βωμοῖσι παριστάμενος πόσις αἰγῶν,
Φοίνιον ἐκ λασίου στήθεος αἷμ' ἐρύγῃ.

Sic alius apud Theocritum in exordio edyllij primi inquiens:

Ἀδύ τι τὸ ψιθύρισμα, καὶ ἁ πίτυς αἰπόλε τήνα
Ἁ ποτὶ ταῖς παγαῖσι μελίσδεται. ἁδὺ δὲ καὶ τὺ
Συρίσδες. Μετὰ Πᾶνα τὸ δεύτερον ἆθλον ἀποισῇ.
Αἴκα τῆνος ἕλῃ κεραὸν τράγον, αἶγα τὺ λαψῇ.
Αἴκα δ' αἶγα λάβῃ τῆνος γέρας, ἐς τὲ καταρρεῖ
Ἁ χίμαρος. Χιμάρω δὲ καλὸν κρέας, ἔστε κ' ἀμέλξῃς. id eſt,

Dulcis hic ſuſurrus eſt, & pinus iſta, ò paſtor caprarie, G
Quæ eſt iuxta fontes, dulciter reſonat: ſuauiter verò & tu
Fiſtula canis. ſecundum Pana proximum præmium feres.
Si ille acceperit cornutum hircum, tu capram capies.
Si verò capram acceperit ille pro præmio, ad te permanabit
Capella anniculа. Capellæ caro bona eſt, donec mulſeris.

Fauno Deo Latino, atque etiam ſemideo, teſte Halicarnaſſæo, præter agnam, & hœdum, etiam capra immolabatur à Romanis, fortaſſe ob id, quòd eum etiam Pana vocitarent. Horat.

Fauni victima qua.

Lib. 1. carm. ode 4.

Nunc & in vmbroſis Fauno decet immolare lucis,
Seu poſcat agna, ſeu malit hœdo.

Idem aliàs ſupplicat Fauno, dum ſuos agros amore Nympharum pererrat, vt ſibi, ſuique ſit innoxius, id enim ſe promereri prædicat, nonis decembrib. in eius honorem ſacris ſolemnibus celebratis, vino libando, hœdo immolando, litandoque adeo, vt totus pagus ſine cura pecoris, arationiſque ſtratis humi frondibus, nihil quàm totum diem ludando, comeſſando, ſaltandoque feſtum peragat: H

Faune Nympharum fugientum amator,
Per meos fines, & apricarura
Lenis incedas, abeaſq; paruis
Aequus alumnis.
Si tener pleno cadit hœdus anno
Larga nec deſunt veneris ſodali
Vina cratera, vetus ara multo
Fumat odore:
Ludit herboſo pecus omne campo
Cum tibi nona redeunt decembres
Feſtus in pratis vacat ocioſo
Cum boue pagus.
Inter audaces lupus errat agnos,
Spargit agreſteis tibi ſylua frondeis,

Gau-

A *Gaudet inuiſam pepuliſſe foſſor*

Ter pede terram.

Immolabatur autem potiſſimùm in piacularibus ſacris, vt notum eſt ex hoc Ouidij: *Faſtor. 2.*

Cornipedi Fauno caſa de more capella,

Venit ad exiguas turba vocata dapes.

Vtrum verò etiam Syluano, quem, vt ait Horatius, lacte piabant. In hoc lacte, quod offerrebatur, an hœdus, aut agnus coqueretur non conſtat inquit Toſtatus ex libris poeticis, ſed ſatis eſt veriſimile, maximè cùm Rabbi Moyſes teſtatur ſe vidiſſe ita fieri ſacrificia. Sed & Nymphis ſacrificabatur: Comatas apud Theocritum: *quæſt. 37. in c. 23. Exodi. In Viator.*

Τὸ Κροκύλος μοι ἔδωκε, τὸ ποικίλον, ἁνίκ᾽ ἔθυσε *Nymphis capra cæditur.*

Ταῖς Νύμφαις τὰν αἶγα. Τὺ δ᾽ ὦ κακὲ καὶ τόκ᾽ ἐτάκευ

Βασκαίνων, καὶ νῦν με τὰ λοίσθια γυμνὸν ἔθηκας. ideſt,

Quam Crocylus mihi dedit, diſcolorem, tunc cùm ſacrificaret

Nymphis capram: Tu verò improbe & tunc contabeſcebas

B *Inuidens, & nunc poſtremò nudum me feciſti.*

Mox verò Comatas ait ſe magis à Muſis amari quàm cantorem Daphnidem, ideoque ſe binas ijs mactaſſe capras. In ludis item Apollinaribus Apollini boue aurata, & duabus capris auratis, Latonæque boue aurata ſacra græco ritu facere Romani ſolent, vt in boue dictum eſt. Achilles apud Homerum ob immiſſam ab Apolline Græcis peſtilentiam, conſulendum cenſet augurem quempiam, aut aruſpicem, aut ſomniorum interpretem, qui denuntiet tum cauſas irarum, quas tantopere Phœbus in eos exercebat, ſeu qua indignè ferat vota ſibi non perſoluta, ſiue ſacrificia non ritè facta, ſeu quid aliud, tum qua expiatione agnorum, caprarumque ſacrificijs ipſum placare poſſint, vt quam iniecerat peſtilentiam tolleret: *Eid. 5. Apollini quæ mactentur in ludis Apollinaribus. Iliad. 1.*

Ἀλλ᾽ ἄγε δή τινα μάντιν ἐρείομεν, ἢ ἱερῆα,

Ἢ καὶ ὀνειροπόλον, (καὶ γάρ τ᾽ ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν)

Ὅς κ᾽ εἴποι ὅ τι τόσσον ἐχώσατο Φοῖβος Ἀπόλλων.

Εἴτ᾽ ἄρ᾽ ὅγ᾽ εὐχωλῆς ἐπιμέμφεται, εἴθ᾽ ἑκατόμβης,

Αἴκέν πως ἀρνῶν κνίσσης αἰγῶν τε τελείων

C Βούλεται ἀντιάσας, ἡμῖν ἀπὸ λοιγὸν ἀμῦναι.

Et rurſum: Ἔρδον δ᾽ Ἀπόλλωνι τεληέσσας ἑκατόμβας

Ταύρων, ἠδ᾽ αἰγῶν. Ideſt,

Faciebant autem Apollini perfectas hecatombas

Taurorum, & caprarum &c.

Theocritus hoc epigrammate Apollini hircos etiam immolatos oſtendit.

Τὰ ῥόδα τὰ δροσόεντα, καὶ ἡ κατάπυκνος ἐκείνα

Ἕρπυλλος κεῖται ταῖς Ἑλικωνίασι.

Ταὶ δὲ μελάμφυλλοι δάφναι τὶν Πύθιε Παιὰν,

Δελφὶς ἐπεὶ πέτρα τοῦτό τοι ἀγλάϊσε.

Βωμὸν δ᾽ αἱμάξει κεραὸς τράγος οὗτος ὁ μαλὸς,

Τερμίνθου τρώγων ἔσχατον ἀκρέμονα. ideſt,

Roſa illa roſcida & denſum illud

Serpyllum dicatum eſt Heliconiadibus Muſis.

D *At nigris folijs lauri tibi, ò Pythie Apollo,*

Delphica enim petra his te ornauit.

Aram autem cruentabit cornutus hircus ille villoſus

Terebinthi comedens vltimum ramum.

Capras autem Apollini immolabant, vt ait Varinus ex Euſtathio propter pecudis huius naturã impetuoſam, & in altum ſaltando efferri gaudentem & quòd caprina cornua ad arcus faciendos idonea ſint. Apollo autem toxotes eſt, ideſt arcubus & ſagittis oblectatur. Apud eoſdem Romanos capra etiam Veioui immolabatur, quem eundem cum Apolline eſſe dicunt, vt tradit his verbis A. Gellius: Simulachrum Dei Veiouis, quod eſt in æde Romę inter arcem, & Capitolium, ſagittas tenet, quæ ſunt videlicet paratæ ad nocendum, quapropter eum Deum plerique Apollinẽ eſſe dixerunt, immolaturque illi ritu Romano capra, eiuſque animalis figmentum iuxta ſimulachrum ſtat. Ipſi tamen etiam Ioui capras immolari ſolitas docemur ab Appollonio: Hic enim in libro de fabuloſis locorum rebus tradi ait cùm Halicarnaſſæi ſacrificium quoddam Ioui cognomento Aſcræo peragitur, gregem caprarum ad fanum adductum conſiſtere, votiſque abſolutis vnam earum nemine ducente progreſſam ad aram accedere, quam ſacerdos acceptam litet, noſq; *Capra immolabatur Veioui, & Ioui. In hiſt. mirabil.*

ſupra

ſupra ex Herodoto Aegyptios, qui Iouis Thebani templum incolunt, aut Thebani ritu ſunt, eos omnes ab ouibus abſtinentes capras immolare. Legimus & apud Plinium cinnamomum in Aethiopia cæſuros quadraginta quatuor boum, caprarumque, & arietum extis impetrare veniã metendi. In Pedaſia Cariæ, vt tradit Ariſtoteles, ſacrificium Ioui peragitur, in quo capra deducta ex Pedaſis per ſtadia ſeptuaginta, magna ſpectante turba, procedit, nec perturbatur in via, nec indeauertitur, funiculo vincta ſacerdotem præcedens. Etymologus, & Varinus Iouem apud Nicandrũ in theriacis αἰγοφάγον, hoc eſt, capriuorum cognominari tradunt: Mihi tamen, inquit Gyraldus, non ſuccurrit apud Nicandrum id nomen legiſſe. In Laconicis Pauſaniæ Iuno nominatur αἰγοφάγος, apud Lacedæmonios tantùm, id adepta cognomentum, quando & Deæ capras immolant. Sacellum ab Hercule primùm erectum ferunt, qui & princeps capras immolarit, quoniã pugnanti aduerſus Hippocoontem, & Liberos, nullum ſe à Iunone impedimentum ingeſſiſſet, ſicut ferè aſſueuerat: Ad rem diuinam verò potiſſimùm adhibitas capras, quòd aliarum victimarum haud ſuppeteret facultas. Verùm quod de capra ſcribit author hic (inquit Cælius) vehementer animaduertenda poetæ Ouidij ſententia ex quadam elegia, vbi animalium, quæ ducerentur, pompam deſcribit in Iunonis feſto:

In mirabil.
Iupiter capriuorus dictus.
Iuno αἰγοφάγος quib. dicta.

Duxque gregis cornu per tempora dura recurno
Inuiſa eſt domina ſola capella Dea.
Illius indicio ſyluis inuenta ſub altis
Dicitur inceptam detinuiſſe fugam,
Nunc quoque per pueros iaculis inceſſitur index,
Et pretium authori vulneris ipſa datur.

Caput caprinum Iunoni Soſpitæ offerebatur.
Iunonis amiculum quod.
De natura Deor. 1.
Soſpita vnde dicta.
Pellibus caprinis quando mulierũ palmæ verberarentur, & cur.
Lib. 2.

Lanuuij etiam Iunonem Soſpitam, vel vt eſt apud Feſtum Siſpitem colebant capite caprina pelle tecto, qualis eius imago ſignata eſt in quodam Romano denario, cum his literis. I. S. M. R. ideſt, Iuno, Soſpita, Magna, Regina. Pellem autem caprinam Iunonis amiculum vocabant. Cicero: *Tam hercle, quàm tibi illam Soſpitam noſtram, quam tu nunquam ne in ſomnis quidem vides, niſi cum pelle caprina, cum haſta, cum ſcutulo, cum calceolis repandis.* Dicta eſt autem Soſpita à σώζω, quod ſeruo ſignificat. Hæc in primis Lanuuij colebatur magno cultu, vt docet Liuius, qui & Romanos eandem coluiſſe tradit, inquiens: *Lanuuinis ciuitas data, ſacraque ſua reddita cum eo, vt ades lucuſque Soſpitæ Iunonis communis Lanuuinis municipibus cum populo Romano eſſet.* Sed & mulieres Romanæ in Lupercalibus, quæ diem ſebruatum etiam vocabant eodem Iunonis amiculo februabantur, hoc eſt, ſe purgabant, moſque erat in hoc feſto, vt Luperci diſcurrentes pellibus obuias quaſque fæminas verberarent, exiſtimantes talibus verberibus fæcundas fieri, vnde creperi ſunt dicti, authore Feſto, à crepitu pellicularum, quem faciebant verberantes, de quorum Lupercorum initio ſic inter cæteros Valerius, vbi de inſtitutis antiquis ſcribit. Lupercalium mos, à Romulo & Remo inchoatus eſt, tunc cum lætitia exultantibus, quod eis auus Numitor Albanorum eo loco, vbi educati erant, vrbem condere permiſerat ſub monte Palatino hortatu Fauſtuli educatoris ſui, quem Euander Arcas conſecrauerat facto ſacrificio, cæſiſque capris epularum hilaritate, ac vino largiore prouecti diuiſa paſtorali turba, cuncti pellibus immolatarum beſtiarum iocantes geſtierunt. Quòd verò ab ijs fæminarum palmæ verberarentur clariſſimè nos docet Silius Italicus loquens de Pane Deo:

Dextera laſciuit cæſa Tegeatide capra (ideſt Arcadica, Tegea enim erat vrbs Arcadiæ vbi Pan colebatur)

Satyr. 2.

Verbera lata mouens feſta per compita cauda.

Hucque ſpectat illud Iuuenalis:

Faſtor. 2.

Nec prodeſt agili palmas præbere Luperco.

Sicque intelligendus Ouidius:

Nupta quid expectas? non tu pollentibus herbis
Nec prece, nec magico carmine mater eris?
Excipe fæcunda patienter verbera dextra,
Iam ſocer optatum nomen habebit aui.

Sed mox originem huius rei adfert his verſibus:

Monte ſub Eſquilio multis inciduus annis
Iunonis magnæ nomine lucus erat.
Huc vbi venerunt pariter, nuptæque viriquæ
Suppliciter poſito procubuere genu.
Cùm ſubitò motæ tremuere cacumina ſyluæ,
Et Dea per lucos mira locuta ſuos.

A *Italides matres, inquit, ſacer hircus inito:*
Obſtupuit dubio territa turba ſono.
Augur erat, nomen longis intercidit annis
Nuper ab Hetruſca venerat exul humo.
Ille caprum mactat: iuſſa ſua terga puellæ
Pellibus exſectis percutienda dabant.
Luna reſumebat decimo noua cornua motu,
Virque pater ſubitò, nuptaque mater erat.

Meminit & Plutarchus in Romulo: In Lupercalibus, inquit, Romæ capras iugulant, & inciſis in
corrigias caprarum pellibus diſcurrunt, & ſi qui obſtent, ſcuticis cædunt. Colebatur porrò etiam
à Romanis Iuno Caprotina: Cæterùm hæc non à capris, ſed à caprifico nomen tulit, vt diſcitur
præcipuè ex hoc Varronis: *Nona caprotina dicitur, quòd eo die in Latio Iunoni Caprotinæ mulieres
ſacrificant, & ſub caprifico faciunt, & de caprifico adhibent virgam.* Pauſanias verò apud Meſſenios
Lucinæ etiam delubrum fuiſſe ait cum marmoreo ſigno, cui proxima eſſet Curetum ædes, in qua
B cuiuſuis generis animalia immolabant: facto enim, inquit, à bobus, & capris ſacri initio ad aues
deſcendebant, quas in flammas porriciebant. At verò Lacedæmonij Dianæ cognomento Cory- *Diana Corythaliæ qui capram offerrent.*
thaliæ ſacrum in agris facientes non niſi caprarum carnes in opſonium adhibebant, neque aliud
animal præter id in huiuſmodi ſacris immolari fas erat. Embarus quidam, vel Barus, vt ſcribit
Varinus in σόφισμα, authorem citans Pauſaniam, cùm Diana Munychia, vt regio à peſte libera-
retur, filiam alicuius immolandam requireret, ea conditione ſe immolaturum ſuam promiſit, vt
ſacerdotium familiæ eius perpetuò maneret. Filia in adyto occultata capram eius veſtimentis
indutam mactauit, quæ res in prouerbium abijt, vt in hominem prudentem, & aſtutum, *Emba-
rus es,* dicamus. Peſtis verò cauſam fuiſſe dicit vrſam, quæ in templo Dianæ illic erat, ab Athe-
nienſibus occiſam. Apud Suidam fame non peſte (quæ apud Græcos vna tantùm litera differunt)
regionem laboraſſe ſcribitur. Adagiorum author prouerbium, *Embarus ſum*, de homine inſa-
no, & deliro interpretatur, Suidam ſecutus, qui Embarum filiam ſuam verè, non capram ei ſubſti-
tutam, immolaſſe refert. Et ipſe etiam Varinus alias habet ſic; Ἔμβαρός εἰμι, ἠλίθιος, μωρός: ἢ
νουνεχὴς, φρόνιμος Μένανδρος φάσματι. Author verò etiam Agathius eſt, referente Cælio, Gothi- *Lib. 23. cap. 26.*
C ci bello libro ſecundo, ingruente Perſarum bello in Marathonijs campis vouiſſe Athenienſes, to-
tidem ſe hircos Dianæ immolaturos, quot peremiſſent hoſtes: quod cùm implere in primis cupe-
rent, non quiſſe tamen, etiam capris adiectis, uel ſuccedaneis. Apud Xenophontem tamen legas
Athenienſes, quo tempore Perſæ cum ingentibus copijs Athenas deleturi in eorum fines inuaſe-
rant, Dianæ uotum feciſſe, tot illi ſe capras immolaturos, quot hoſtes occidiſſent. Huic fortaſſis
Deæ ideo capras ſacrificauerint, quoniam hoc genere animalium delectabatur. Dictys Cretenſis
verò, & Homerus peſtem accidiſſe, exercitui Græcorum tradunt, quia Agamemnon rex exercitus
ab omnibus declaratus, longiùs paulò ab exercitu progreſſus in luco Dianæ capram paſcentem
imprudens religionis, quæ in eo loco erat, iaculo transfixit: nec potuiſſe leniri priuſquam ſacrile-
gij pœnæ darentur, & author eius ſceleris filiam natu maximam, vicariam victimam immolaſſet.
Aeſculapio verò capram, quæ nunquam, vt dictum eſt, ſine febri eſt, quia Deus eſt ſalutis, immo-
lari per contrarietatem aſſerit; non tamen vbiuis capra immolabatur illi, quod docet Pauſanias
his verbis: Quin & Aeſculapius, qui colitur Balanagris apud Cyrenæos medici cognomento ex *In Corinthiac.*
Epidauro ſumptus eſt. Ad Cyrenaici quidem ſimilitudinem factum eſt id Aeſculapij templum,
D quod Lebenæ, quæ eſt Cretenſium vrbs, exſtat. Diſſimilis in eo ſacri ritus, quòd Cyrenaici capras *Aeſculapio cur capra offerretur à Cyrenaicis, & ab Epidaurijs non, quomodo etiam à capra educatus ſit.*
mactant, cùm ab Epidaurijs traditum hoc omninò non fuerit. Dixerat autem Aeſculapium à ca-
pra educatum in hæc verba; Phlegyas cùm Peloponneſum intraſſet, filia, quæ patrem ſequebatur
cùm ſe adhuc uterum ex Apolline ferre patrem celaſſet, in Epidauriorum finibus puerum enixa,
illum in monte exponit, cui hac ipſa etiam ætate Titthion nomen, ideſt, ac ſi mamillã dicas, cùm
antea Myrtion appellaretur, mutati nominis cauſa, quod expoſito infanti lac præbuit capra, quæ
cum cæteris in eo ſaltu paſcebat, dum interea eum canis cuſtodiret. Ibi Areſthanas (fuit enim hoc
caprario nomen) cùm à reliquo grege in pecore recenſendo capellam unam, cumque ea canem
aberraſſe animaduertiſſet, totum eum ſaltum ſtudioſè quæritans peragrauit: inuentum verò pue-
rum cùm tollere cuperet, ac iam propius accederet, effulſiſſe aiunt celeſtem ab illo ignem, quo de-
territum prodigio paſtorem, cùm diuinum quiddam id eſſe, uti erat, ſuſpicaretur, ſtatim retroceſ-
ſiſſe, mox fama per terras, ac maria omnia uulgauit ſanari ab illo quouis morbo laborantes, mor-
tuos etiam excitari. Hæc ille. Atque ideo fortaſſis Epidauri capræ Aeſculapio non immolantur.
Extitit aliquando in Melita urbe à Melitæo Iouis filio condita in Phtia tyrannus uiolentus, atq;
contumelioſius, ut recitat Antoninus Liberalis in congerie transformationum, cuius adeo nomẽ

incolæ

incolæ non edunt: peregrini Tartarum appellabant. Is ſi qua eius loci uirgo ob formæ pulchritudinem celebraretur, vi eam ante nuptias abductam vitiabat. Atque eo tempore miniſtros iuſſerat adducere ſibi Aſpalidem Argæi non ignobilis viri filiam, quæ rei fama diuulgata ante aduentum eorum, quibus abducendi ſui negotium erat datum, ſeipſam ſuſpendit. Facto adhuc latente frater puellæ Aſtygites iurat priuſquam ſororis corpus deponeret, ſe in tyrannum vindicaturũ. Illico veſtem Aſpalidis induit, gladioque ad ſiniſtrum latus abdito, quòd adoleſcens etiamnum eſſet nemine ſexum è vultu agnoſcente, in domum tyranni peruenit, eumque nudum, incuſtoditumque interficit. Meliteníes Aſtygitem corona decorant, pæanaſque accinendo deducunt. Cadauer tyranni in flumen demergunt, quod ab eo vſque tempore, hodieque Tartarum vocant. Corpus autem Aſpalidis ad honeſtam ſepulturam ſummo ſtudio requirentes nuſpiam inuenire potuerunt, quòd id Deus de medio ſuſtuliſſet. Loco autem corporis ſtatua iuxta Dianæ ſtans apparuit, idque ſimulachrum incolæ Aſpalidem vocant, Ameiletam, & Hecaergam: & quotãnis virgines hœdum intactum in eius honorem, præcipitem dabant, quod & Aſpalis virgo ſeipſam ſuſpendiſſet. Vnde modò Venus Epitragia dicta fuerit, docet Plutarchus in Theſeo: Fertur, inquit, Theſeo oraculum Delphicum præcepiſſe, Venerem itineris ducem faceret, comitemque aduocaret: præterea cùm capram ad mare immolaret, eam fortuito in caprum tranſijſſe, inde Veneri Epitragiæ, nam τράγος caper ipſorum lingua eſt, nomen datum. Luſitani verò etiam hirco maximè veſcuntur, eumque & Marti immolant, ſicut & captiuos, & equos, vt tradit Strabo. Sed alijs etiam in locis fortaſſis hircus Marti immolatus fuerit; nam & apud Apuleium lego: Quin igitur, inquit, ſupplicatum Marti comiti pergimus, & puellam ſimul vendituri, & ſocios indagaturi: ſed, vt video nullum vſpiam pecus ſacrificatui, ac ne vinum quidem potatui affatim, vel ſufficiens habemus. Decem itaque mihi legitę comites, quis contentus proximum caſtellum petam, inde vobis epulas, & alias res comparaturus, ſic eo profecto cæteri copioſum inſtruunt ignem, arã ceſpite virenti Marti Deo faciunt, nec multo pòſt adueniunt illi vinarios vtres ferentes, & gregatim pecua comminantes, vnum prælectum, grandem hircum, annoſum, & horricomem Marti ſecutori, comitique victimant, & illicò prandium ſabricatur opiparè. Tempeſtas inſuper Romanis etiam Dea eſt credita, in cuius ſacris hircus etiam immolabatur, & agnus, quod indicat Horatius, dum canit:

Caſtitatis memorabilis hiſtoria.

Aſpalidi virgini hœdus à quibus, & quomodo offerretur.

Venus Epitragia dicta.

Lib. 3.

Lib. 7.

Marti hircum oblatũ.

Tempeſtati Deæ hirco ſiebant ſacra.

In Epod. od. 10.

Optima quòd ſi præda curuo littore G
Porrecta mergos iuuerit.
Libidinoſus immolabitur caper
Et agna Tempeſtatibus.

Lib. 3. carm. od. 13.

Idem poeta Blanduſiæ fonti etiam hœdum fouens, inquit:

O fons Blanduſiæ ſplendidior vitro
Dulci digne mero, non ſine floribus,
Cras donaberis hœdo:
Cui frons turgida cornibus
Primis, & venerem, & prælia deſtinat.
Fruſtra; nam gelidos inficiet tibi
Rubro ſanguine riuos
Laſciui ſoboles gregis.

Boruſſi denique in omnibus ſuis ſacrificijs hirco vſi ſunt ob fœcundam huius animalis naturam. Notandum verò, quòd Græci tauros, an puri eſſent, farina explorarent, caprum ciceribus, capram aqua frigida: Item quod vetus aruſpicium ex hœdis, vitulis, & agnis eſſet, poſtea verò additæ ſint à Cyprijs ſues, vt author eſt Pauſanias. H

In Eliac.

VSVS IN SACRIFICIIS HEBRÆORVM.

DE hoc vſu ſatis ſuperque cùm in boue, tum in oue dictum eſt.

VSVS IN CIBIS.

4. de vict. rat. sex. 100.

Caprinę carnis qualitates, & vſus in cibis.

HIPPOCRATES cùm dixiſſet bubulas carnes melancholica proritare pathemata, harumque naturam inſuperabilem eſſe, nec à quouis ventriculo concoqui poſſe, de caprinarum carnium qualitate loquitur in hæc verba: Caprinæ carnes, quę in bubulis mala ſunt, omnia habent, & cruditatem. (ἀπεψίαν) ſuntque flatulentiores, ructuſque magis generant, & choleram pariunt. Verùm quæ odoratiſſimæ

soli-

A ſolidæ,& ſuauiſſimæ ſunt, hæ optimæ ſunt tum perelixæ, tum perfrigidæ (Geſnerus percoctæ) Quę verò ſuauitate omni carent, malè olent,& duræ ſunt, hæ deterrimæ,& quæ recentes: Optimæ autem æſtate, autumno verò peſſimæ. Quo loco Galenus cur caprinæ carnes, inquit, bubulis vitioſiores ſint, cauſam hoc in loco dixit, nempe cùm coctu difficiles bubularum more exiſtant, flatuoſiores etiam ſunt, & ſæpius mouent ructus, qui malam habeant qualitatem. Cùm igitur bubulis & acriores,& calidiores ſint, ſi incoctę maneant, choleram pariunt. Qua efficitur ratione, vt frigidas eas magis, quàm calidas eſitare oporteat. Optimas eſſe ait caprinas carnes inter ſe quidem, non cum cæteris comparatas. Oportebat igitur quantum ad anni tempus attinet, vitioſiſſimas ob temperaturam eſſe. Contingit autem capris tempore æſtiuo meliorem eſſe alimoniam, quo modo praua ſunt, quę herbas vorant animalia, vbi viridem herbam non habeant. Capris autem maximè idoneam præbent alimoniam germina arborum, cauleſque quos à fine veris æſtas largiter habet. Quòd autem alimonia ad carnis bonitatem plurimum poſſit, potes ex vulpib. certior fieri, quæ autumno probatiſſimam ob vuas habet carnem: Sic paſſer, & ficedula maximè laudabilem carnem obtinent. Autumno igitur capræ nutrimento idoneo deſtitutæ tum deterri-

Caprinæ carnes quādo bonæ, & prauę.

B mam, tum perquam tenuem, habent carnem. Hyeme autem meliorem ſanguinis conſequuntur habitum, naturalem intemperiem à temperatura temporis contractam corrigentes. Alias Galenus etiam in opere de alimen. facult. ait; vt vituli carnes habent ad conficiendum perfectis bobus præſtantiores, ſic hœdi capris: capra namque temperamento minus quàm bos eſt ſicca, ſi tamen homini,& ſui comparetur, multum ſuperat;& proximè poſt; Caprinæ præter ſucci vitioſum acrimoniam etiam habent. Et rurſus; Aeſtate prima, ac media præſtantiores ſunt capræ, cùm ſcilicet fruticum germina, quibus veſci ſolent, abundant. Athenæus verò caprinam carnem olidam quidem eſſe dicit, ſed ſi conficiatur plurimum alere, plurimumq; corpori robur addere, Cliromachūque Carthaginenſem nouæ academiæ ſectatorem ſolitum ferri dicere, quendam Athletam Thebanum omnes ſuæ ętatis viros ſuperare, quod caprinis carnibus veſcerentur, tenacibus illis,& cōcoctu difficillimis, quarum eſu olidus è corpore ſudor manaret. Militarem autem cibum eſſe, etiam Homerus docere videtur, ſiquidem Achilles legatis ab Agamemnone ſibi miſſis,& dona afferentibus gratificaturus, ſplendidèque excepturus, cratera apponi iubet capaciorem, mixtoq; meraciore vino ſingulis propinari, ipſe verò ingentem cacabum ſuper ignem appendit, inque il-

Lib. 3. de aliment. facul. c. 1.

Hœdinæ caprinis præſtantiores.

Lib. 9 c. 24.

Iliad. 1.

C lum tergum ouis, itemque pinguis capræ (capras autem pingueſcere, vt pinguedine ſterileſcant, ex Plinio dictum eſt) cum lumbis tenellę, atque altilis ſuculę immergit,& in fruſta dilaniat, aliam quoque partem aptè minutatam verubus infigit, magnum interea ignem Patroclo excitāte ſupponens, ac poſtquam exuſtis lignis reſedit flamma, prunas ſternit, ac deſuper carnem transfixam verubus infigit, ſubindeque torrens ſale conſpergit, tandemque reſtam partitur. Eiuſmodi etiam carnes Vlyſſi apud eundem Eumæus paſtor apponit; Quo loco Ioan. Spondanus monet capras quoque olim in delicijs ciborum extitiſſe. De lacte modò caprino ſic tradit Galenus in lib. de boni,& mali ſucci cibis; Caprini lactis uſus frequens apud nos eſt, apud alios bubuli. Caprinum inter cætera lactis genera moderatè ſe habet cùm non admodum pingue, craſſumque ſit, ob idq; medium eſſe cenſetur, quod in corporibus noſtris præſtat &c. Sed cùm inter cætera animantium genera capellæ mediocritatem adeptæ ſint, inter ſe tamen inuicem collatæ, alio, quàm diximus, modo differre uidentur, neque enim harum parua diſcrimina ſunt ab ętate, à paſtionibus, ab anni tempore, ab eo ipſo ſpacio, quo à partu edito diſtant, quæ abundè tertio de facult. alim. libro diximus. Nunc uerò id tantùm referre ſit ſatis, caprinum lac ſine melle ſumptum periculoſum eſſe;

Odyſſ. 14.

Lac caprinū temperatū. Cap. 6.

D plerumq; enim qui purum illud hauſerunt, coactum eſt in uentriculo in ſpeciem caſei, quod quidem cùm accidit mirum eſt, quàm aggrauet hominem, ac ſtranguletur. Eam ob cauſam lac ubi ſumunt quidam, ne in uentriculo coaguletur, mellis, aquæ, & ſalis non nihil admiſcent. Et rurſus alibi: Lac caprinum, inquit, ſtomacho accommodatiſſimum eſt, quoniam capræ fronde magis, quam herba ueſcuntur. Et Varro ait; Lac omnium rerum, quas cibi cauſa capimus, liquentium maximè alibile eſt,& id ouillum, inde caprinum; ſed Aegineta lac muliere temperatiſſimum eſt, mox caprillum, hinc aſininum, ouillumque, poſtremò uaccillum. Idem Galenus teſtatur maximè ſcilicet alere quodcunq; humanum, mox caprinum, unde fortaſſis fabulæ Iouem ita nutritum dixere; Nam & Heſiodus lac caprinum earum, quę primum lactare deſinunt, commendat, teſte Stuckio, quod putetur plus, & ſalubrius nutrire, quàm alia lactis genera. Et Ludouicus Romanus ſcribit mulieres cultorum Poliar,& Hiraua regionum tranſacto tertio menſe filios ablactare, deincepſque lacte caprino alere,& ubi referſerint pueros lacte illotos, fœdoſque admodum in ſ. bulum reponere, ubi interdiu ferarum modo uolutentur. Si capræ, aut alterius animalis ſcammoniū, aut tithymalum depaſti, lac cibi loco quis ſumpſerit, omnino aluus illi fluet, teſte Galeno, cū aliàs ſua natura pę cæteris adſtringat cauſa alimenti; quod cùm ex ijs, quę dicta ſunt, conſtat, tum

Lac caprinū abſq; melle ſubinde lethale.

Lactis ordo iuxta bonitatem.

2. ἔργ. καὶ ἡμερ.

Lib. 1. antiq. conuiu.

Lib. 5. nauigat. c. 20.

etiam manifeſtò tradit Dioſcorides, rationem reddens, cur ſtomacho ſit accommodatiſſimum: E
Aluum, inquit, minùs tentat caprinum lac, quoniam pecus hoc adſtringentibus pabulis quercu, lentiſco, & oleagineis frondibus, & terebintho maxima ex parte veſcitur: inde ſtomacho accommodatiſſimum reddi ſolet. Lactis naturam ſequitur etiam ipſe caſeus, caſei ſiquidem maximi cibi ſunt bubuli, & qui difficillimè tranſeant ſumpti, ſecundò ouilli minimi cibi, & qui difficillimè tranſeant caprini. Caro modò hircorum, teſte Galeno, tum ad coquendum, tum ad ſuccum bonũ generandum deterrima eſt, hanc ſequitur arietum, pòſt taurorum caro, & in his omnibus carnes caſtratorum ſunt præſtantiores, vetulorum peſſimæ. Idem in libro de attenuante victu hircos, & boues tradit carnem quidem habere minimè humidam, pituitoſam, ac lentam, nocere tamen admodum ob duritiem, & in alterando difficultatem. Albertus aſſerit, cùm coiuerũt, improbam habere carnem, minimè pinguem, & ſiccam. Ariſtoteles verò libidinis tempore vitiari, & fœtere ſcribit. Auicenna abſolutè malam eſſe, vnde Baptiſta Fiera, cùm hœdum in cibo commendaſſet, ſubdit:

Lib. 3. de alim. fac.

Hircina caro improba.

Cùm malè olet, ſiccat, ſit iam caper improbus, abſit
Et cadat ante focos victima Bacche tuos. F

Et Platina capellæ, atque hirci fœtidi carnem ne deguſtari quidem patitur. Plinius author eſt, hircorum carnes tradi virus non reſipere, ſi panem hordaceum eo die, quo interficiantur, ederint, laſerue dilutum biberint, ſcribitq; Albertus, quibus curæ eſt, vt ſuauior fiat caro, hircum adhuc tenerum caſtrare, ſic enim frigida, & humida qualitate temperamentum eius emendari, nihilominus apud Antiphanem poetam, referente Athenæo, τράγος ὑλιβάτας in conuiuio apponitur. Teſticuli itidem, authore Aegineta, concoctioni reſiſtunt, & vitioſos creant humores. Platina iecora, & hircorum, & caprarum fugi præcipit, ne in epilepſiam incurras. Geſnerus verò ſuis farciminis genus vocari ait klobvvurſt, hocque modò parari: hircinum iecur recens minutatim inciſum pariter cum ſex ouis, & medulla panis albi, aromatibus, & croco conditur, inuolutumque omento torretur, & menſæ apponendum in paropſide ſaccharo rudiore conſpergitur. Idem Geſnerus in opere de aquatilibus agens de ſalſamentis, hilas infumatas & ſumen apud Plautum legi ait, aliquoſque hillam per l duplex ſcribere, & Acronem ſalſum inteſtinum hirci interpretari, aliquoſq; putare eſſe inteſtinum porcinum fartum alijs inteſtinis. Iam verò inter eximias, & præcipuè ſalubres epulas hœdina perpetuò annumerata eſt, quemadmodum & ſacræ, & prophanæ literæ atteſtantur: In ſacris enim legimus Gedeonem angelo, quem prius inuitarat, magnificũ cùm adornaturas eſſet conuiuium, inter alia hœdum caprarum coxiſſe, & ex modio farinæ panes azymos confeciſſe, hæcque cocta, & parata illi apposuiſſe. Rebecca filio ſuo Iacob afferre ſibi iubet duos hœdos optimos, & facit ex eis eſcas marito ſuo, quibus, inquit, libenter veſcitur; iubet autem eos afferre, vt benediceret filio antequam moreretur. Filius itidem ſenior patrem ſuum criminatur, inquiens: *Nunquam mihi dediſti hœdum, vt cum amicis meis epularer.* Sic Aſcræus poeta hœdorũ primogenitorum carnem maximè commendat tanquam εὔχυμον, & εὔπεπτον, docens ſub ſirio quis ſit victus inſtituendus:

In Cyclope.

Iecora hircorum, & caprarum mala.

Lib. 4.

Hœdina laudabilis.

Gen. 27.

Luc. 15.

Ἐν ἔργοις.

ἀλλὰ τότ' ἤδη
Εἴη πετραίη τε σκιὴ, καὶ βύβλινος οἶνος,
Μάζα τ' ἀμολγαίη, γάλα τ' αἰγῶν σβεννυμενάων.
Καὶ βοὸς ὑλοφάγοιο κρέας μήπω τετοκυίης,
Πρωτογόνων τ' ἐρίφων. ἐπὶ δ' αἴθοπα πινέμεν οἶνον. idest,

Sed tunc iam H
Sit petroſaque vmbra, & Byblinum vinum,
Libumque lacteum, lacque caprarum non amplius lactantium;
Et bouis arborivora caro, nondum enixæ,
Tenerorumque hœdorum, præterea nigrum bibito vinum.

Guloſi autem omnium maximè quærebant hœdum, qui lupi faucibus eſſet ereptus, vt notum eſt ex hoc Horatiano:

Vel agna feſtis caſa Terminalibus
Vel hœdus ereptus lupo.

Et Martialis idem affirmat ſic canens:

Paruus onyx vna ponetur cænula menſa,
Hœdus inhumani raptus ab ore lupi.

Hœdi erepti lupo caro quam ſit grata guloſis.

In epod.

Lib. 10.

Hinc hœdum ab edendo dictum putat Iſidorus, addens teneros pinguiſſimos eſſe, & grati ſaporis. Simeon Sethi iſtiuſmodi carnes facilè concoqui ait, & temperatas eſſe (interpres vertit, & modicè nutriunt) ſanguinemq; tenuem, & humidum gignere, calidas, & ſiccas habitudines, ac tem-

peraturas

A peraturas iuuare, eſſe verò meliores, meliorísque ſucci, qui nec nimis tenelli ſunt, nec nimis natu maiores. Nam qui ſex menſes excedunt, non hœdos, ſed αἶγας vocari. Theocritus verò capellæ carnem bonam eſſe, inquit, quouſque non mulgetur:

Hædorum ætas ad quas ſe ext[endat] menſes.

Αἴκα τῆνος ἕλῃ κεραὸν τράγον, αἶγα τὺ λαψῇ.
Αἴκα δ᾽ αἶγα λαβῇ τῆνος γέρας, ἐς τὶ καταῤῥεῖ
Α᾽ χίμαρος. Χιμάρῳ δὲ καλὸν κρῆς, ἔστε κ᾽ ἀμέλξῃς. ideſt,
Si ille acceperit cornutum hircum, tu capram capies:
Si verò capram acceperit ille, pro præmio, ad te permanebit
Capella annicula. Capellæ caro bona eſt, donec mulſeris.

Nos verò etiam in boue hœdorum carnem, vt primùm in lucem editi ſunt, in cibo non illaudabilem eſſe ex Galeno docuimus, qui itidem in libro de boni, & mali ſucci cibis, ex pedeſtribus animantibus ſuillam carnem probatiſſimum cibum aſſerit, deinde hœdinam, mox vitulinam. Et in libro de attenuante victu hircina, & caprina refutatis, nec non arietina, ouilla, & agnina, ſolis hœdis innoxiè vti iubet; vnde dicebat Platina hœdinam carnem, qua nulla inter do-

Hædinæ temperamentũ.

B meſtica animalia potior habetur, edito, parum enim recrementi in ſe habet, facillimè concoquitur, benè alit, ſanguinem bonum generat, calido, & frigido temperatum, hic cibus conuenit lautè viuentibus. Et paulò antè: Ex capris, inquit, hœdi lactentes eſui ſunt optimi. Et alibi: hœdi vtrumlibet (aſſi vel elixi) cocti ſuaues, & ſalubres ſunt. Coxæ tamen aſſæ meliores habentur. Sic & Baptiſta Fiera ait:

Hædulus ad domini ſaltet, ſed frigidus aras
Vix calet, ille agris vda alimenta feret.

Cæterùm ſunt, vt Ioannes Bruyerinus Campegius, qui iſtiuſmodi opinionem de hœdina carne improbant: inquit enim hic illam animum ſuum in ſummam admirationem adducere, grauibus etenim viris, inquit, proditum eſt, capras nunquam febre carere, ideoque in emptione nemo eas ſanas promittit. Qui igitur fiet, vt fœtus à parente morbida temperamentum vitiatum non contrahat? Aiunt tunc maxime ſapere, cùm herbarum ſunt expertes, bimeſtres, atque etiam trimeſtes, ſi mater lacte abundet, adultiores enim, & ab vbere depulſos, gratiam amittere præcipuam. Iulius Alexandrinus medicus Cæſareus ſcribit Arabes carnes hœdinas frigidas conſti-

Lib. 13. cap. 17. de re cibaria.

C tuere, aduerſus quos in hæc verba inuehitur. Hœdinas carnes, qui frigidæ naturæ facerent inuenti ſunt inter Arabes, ſicuti & ſuillas. Minus mirum de his, & tamen falſum. Cùm enim temperamento couſtare proximo nobis, ſimillimoque oſtenſæ ſint, minus lapſi meritò videri poſſunt, qui frigidas haſce ſtatuere, quàm qui hœdinas, quo quidem minor eſt ab æquali temperamento, quàm calido in frigidum receſſus. Calidum habendum eſſe, ſiccumque hircum animal, nemo opinor ambigit. Si nihil aliud, teter ille odor, vnde hircoſi dicti, indicio ſatis ſit, quem non aliud facilè, quàm calidum tam latè iacere temperamentum queat. Sed & arroſarum capro vitium interitus, quem ideo Baccho veteres ſacrificauerint, & emiſſus ore ſpiritus vrens propè, & tactus animantis ipſe, qui tangentibus ſæpe febriculæ cuiuſdam ſignificationem exhibere videatur (ex quo creditum multis capras non minùs ipſas, quas tamen ſexus frigidiores facit, perpetuò febrire) cuncta, inquam, hæc calidam animantis huiuſce naturam manifeſtò ſatis demonſtrent. Quod ſi calidam: ſic in vniuerſum? Sanè non exiſtimabimus hœdos (mares an fæminas non refert cum de animantis ſpecie vniuerſaliter pronunciatur) à caliditate? Nam ſi eadem de animantibus omnibus valere debet de valore ratio, ac poſt multas, variáſque de hoc diſputationes

Lib. 11. ſalubr. c. 7.

Hædum calidum eſſe.

D eò tandem deuentum eſt, vt medicorum rectè ſentientium conſenſu, eodem eſſe, quo iuuenes, adultoſque calore præditos pueros, recenſque natos exiſtimaremus: Eodem neceſſariò calore præditos eſſe hœdos, quo adultos iam hircos fatendum: horum licet (humidior primò materia, quæ connatum nobis inſitumque continet molliter hunc ipſum nobis, & ſuauem tangentibus referat, quæ deinde in ſequentibus magis ſemper magiſque ætatibus exareſcens, paulò acrius manum feriat) eodem tamen ſemper caloris, vtrobique gradu in materia tantùm diuerſa, ſeſe nobis offerente: vt calidum ſæpe vaporariorum noſtrorum aerem diuerſe, purum, mediocriter, ſummè ſentimus, nihil tamen tunc aliud (ſi nihil accedat aliud) ſenſuri, aut pronuntiaturi, quam caloris remiſſiones haſce, & intenſiones. Iam verò fumidus præterea ſi fiat aer idem, caloris temperamentis iiſdem, (vt fieri ſæpe contingit) erumpente de fornace aliquo pacto fumo, nec maiore tamen calore infeſtum quidem ſentiemus, mordacemque, tum oculos quoque feriet, & eliciet lacrymas ſæpe, deque hoc quæremur tantùm: maiorem ſe ſentire calorem, aut vt propriè magis loquamur, qualitate ſua intentum magis, aut plus ob id incaleſcere, nemo, vt arbitror, dicet: quia non ſuccenſo maiore igne, & fumido tantùm facto aere, nemo calidiorem ſenſu vllo percipiet, eo quidem caſu, rerumq; harum exemplo.

Quòd ſi hæc ſe ita habent, ſicuti profectò habent, calidæ natura animantis calidus nobis dicẽdus E
fœtus, partus calidus, tenellus, iuuenculus, adoleſcens adultus, neque minùs temperatæ tempe-
ratus, & frigidæ frigidus, qui tamen calor adhuc animantis quidam intelligitur. Atque hæc eſt
caloris in animalibus ratio, mediocris tum ſupra, infraq; mediocritatem poſiti, perpetuò autem
ad conſiſtentis vſque ætatis exactum tempus, eiuſdem diuerſa quamuis in materia, primum ſua,
ſibique cognata, inſita, prorſus natiua, ſed & naturali: tum paulatim ſemper, ſenſimque ſuam ſibi
materiam hanc depaſcente, conficienteque calore, aliena, atque adſcititia: Ipſo quoque iam alie-
no, atque adſcititio hac ex parte calore facto, ſiccitate tantùm. Nam caliditas eadem donec in-
clinante ætate, ac continuò exareſcente corpore, pabuli iam defectu, minutatim quoque calor
natiuus ille abiens pereat, & frigida membra relinquat, ſiccitatis ratione, quæ ab origine, aut po-
tiùs à conceptione, ſtatim ipſa ingruat. Vt primùm enim concip: ceptus fetus, ſic ſiccitas inchoat,
caloris vi ita neceſſariò operati introducta. Redeundum ad rem. Malè ſenſiſſe Arabes autho-
res, qui de his ſcripſere, quod hœdinas carnes frigidioris naturæ ſtatuerint, dictant hæc omnia,
fuſius hic à nobis, atque extra rem, ſed ex re tamen, vt meliùs perciperentur, recitata: malè item
quòd ſuillas (temperatæ enim ſunt) benè quod humidiores haſce, ſicciores illas, & ætatem com- F
mendarint ad vnum omnes, temperamenti in hœdis boni, quæ tenellorum adhuc eſt, necdum
ab vbere depulſorum, quos lacteos voces. Quippe naturalem ſiccitatem, quæ in adultis reperitur,
teneritudo ætatis emendat, & ad temperamentum quoddam ducit. ſimul lactentes, minimè qui-
dem ætatis ratione, verùm alimenti potiùs beneficio (frigidum enim lac, vt in temperamẽto ani-
mantis ſuo) de natiua caliditate aliquid remittent, & humectiores, teneriorefque fient. Nec ſa-
nè alius hodie, quàm lactentium vſus, quos ſi diutius protrahere lactando velis, vt bimeſtre ali-
quando tempus, nullo prorſus herbarum paſtu expleant (quod fieri vidi, & guſtaſſe volui) expe-
riere carnem multo quidem, quàm eiuſdem ætatis herbas depaſtorum meliorem: Cæterùm du-
reſcentem iam, quæque viroſi omninò, neſcio quid, reſipiat, vſque adeo, quanquam alimento af-
fici corpora didicerimus, vincere tamen naturam videmus ipſam, vt olidam tandem graueolen-
tiam ſuam illam induant præſertim cùm non longè iam aberunt, vt caprire incipiant. Hæc ita-
que omnia Alexandrinus. Putant nullam aliam carnem magis idoneam à valetudine ſe recol-
ligentibus, quin etiam otio deditis, & non laborantibus ſalubriter editur, at inſalubriter ijs, qui
grauiores operas exercent, facilè enim eius alimentum diſſipatur, atque euaneſcit. Mandun- G
tur hœdi elixi pariter, atque toſti vere toto ex ſucco malorum arantiorum, aut oxalidis, ſimi-
liumque. Circumferebantur, teſte Athenæo, frequenter in conuiuio varijs parati modis, quo-
rum erant quidam πολὺ (πολλῷ perperam legitur in vulgari textu) τῷ ὄπῳ ἰχοντες, quæ volu-
ptatem nobis non vulgarem, inquit, præbebant. Quo loco Natalis ὄπον reddidit ſimpliciter
ſuccum, cùm tamen, quo conditus erat, modus ea voce exprimatur; quare Geſnerus ὄπον, vel
laſer intelligi putat, quo conditi fuerint, vel potius lacteum, inquit, in ventriculis eorum con-
cretum ſuccum, quo ad coagulandos caſeos vtuntur. Priorem ſententiam, vtpote huic loco ma-
gis conſentaneam amplexus eſt Ioſephus Caſaubonus in ſuis animaduerſionibus: Laſer, inquit,
intelligo, & cyrenaicum ſuccum, quem Græci κατ᾽ ἐξοχὴν dicunt ὄπον. Docti viri cùm hunc lo-
cum interpretarentur obliti erant eius diſcriminis, quod ſtatuit Theophraſtus, & omnis medico-
rum ſchola inter χυλὸς, vel χυμὸς & ὀπὸς. Quoties autem dictum eſt in hoc libro de Laſerpitij in
condimentis vſu? Hœdi, agnique diuerſos apparatus recitaui ex Apicio in agno. Hœdus in al-
lio ex Platina, integrum hœdum, inquit, aut quartam partem teſſellis laridi, & ſpinacis mundi,
allijs circumquaque impactis veru ad ignem voluito, humectatoque frequenter cum ramuſculis H
lauri, aut roſmarini, ex hoc, quod nunc ſcribam, condimento: Cum agreſta, cumque iuſculo pin-
gui duo vitella oui agitata, duas ſpicas allij benè tonſas, modicum croci; parum piperis miſceto, in
patellamq; indito. Inde, vt dixi, quod coquitur, aſpergitur: Coctũ in patinam ponito partemque
condituræ infundito, ac petroſelinum minutatim conciſum inſpergito. Hoc obſoniũ benè coctum
citò comedi debet, ne refrigeſcat: Oculos hebetat, venerem demortuam excitat. Ex eodem Plati-
na quomodo paretur artocreas ex hœdina carne dixi inter vitulinæ carnis apparatus, eſt enim
eadem ratio. Sanguis hœdi in cibum formatus, teſte Plinio, ſanguiculus vocatur, & cœliacis, dy-
ſentericiſque quibuſdam commendatur. Aliqui etiam ſanguiculum hœdi, vel ſuis ſanguinem
exponunt in cibum formatũ, talis nimirum erat μέλας ζωμὸς Lacedæmoniorum, ſed fortè generis
etiã nomen pro ſanguine eſt cuiuſuis animalis in cibũ parati, nam & Pollux αἱματίαν, ideſt, ſangui
culũ exponit obſonij genus, vel farciminis ex ſanguine, & αἱμάτιον lexicon vulgare interpretatur
garum quoddã e thynni inteſtinis cũ branchijs, ſanie, ac cruore confectum quaſi ſanguiculũ. Ieci-
nora hœdina, vel agnina ſic coques (verba ſunt Apicij) aquã mulsã facies, & oua, partẽ lactis admi
ſces eis, vt inciſa iocinora ſorbeant, coques, & œnogaro pipere aſperſo inferes. Aliter in pulmoni-
bus

Sanguis hœdi pro cibo paratus ſanguiculus dicitur.

Μέλας ζωμὸς Lacedæmoniorum quid.

A bus ex eodem: Ex lacte lauas pulmones, & colas quod capere poſſunt & infringis oua duo cruda, ſalis grana pauca, mellis ligulam, & ſimul commiſces, & imples pulmones: elixas, & concidis: teres piper, ſuffundis liquamen, paſſum, merum, pulmones confringis, & hoc œnogaro perfundis. Aetius verò agens de ratione victus colicorum pulmonem hœdinum videri aſſerit bis aſſatum, atque in cibo acceptum, ſuperabundans alimentum ſubtrahere. Qui verò eum, inquit, lacte replent, deindeque coquunt, aut aſſant, voluptatis gratia, non vtilitatis reſpectu id faciunt: multoque magis, qui eum fruſtatim conciſum in ſartagine torrent. Ventrem cum inteſtinis Heluetij in hœdis, & vitulis priuatim, teſte Geſnero, nominant das kroſz, quæ quidem elixa, & aromatibus condita initio menſæ apponunt. Lactes, ieiunumque hœdi inteſtinum inter alios laudatos cibos recenſentur ab Athenæo in fine ſeptimi ex Eubulo in Laconibus. *Lib. 9. c. 30.*

VSVS IN MEDICINA.

B MILLIA remediorum, inquit Plinius, ex capra demonſtrantur, ſicut apparebit, quod quidem miror, cum febri negetur carere. Amplior potentia feris eiuſdem generi, quod numeroſiſſimum eſſe diximus: alia verò & hircis. Democritus etiamnum effectus eius auget, qui ſingularis natus ſit. Idem alibi de anſere locutus ſubdir: multa præterea remedia ſunt ex anſere, quod miror æquè quàm in capris, namque anſer, coruuſque ab æſtate in autumnum morbo conflictari dicuntur. Comitialibus, vt idem Plinius tradit dantur carnes caprinæ in rogo hominis toſtę, vt volunt, inquit, Magi: Idem etiam legere eſt apud Sextum. Baptiſta Porta id tanquam ex Plinio de hirci carne dicit, facultatemque inde notam eſſe, quod continuo eſu comitialem morbum inducat. De hircorum verò carnibus Plinius ſcribit in aqua decoctas panos & apoſtemata in quacunque corporis parte diſcutere. Vbi verò idem Plinius ſcribit: Luſcioſos, quos Græci nyctalopas dicunt, quidam inaſtati caprini iecoris ſanie inungunt, aut felle capræ, carneſque eas veſci, & dum coquantur oculos vaporari præcipiunt: id quoque referre arbitrantur, ſi rutili coloris fuerint: Geſnerus non ſimpliciter capræ carnem luſcioſis edendam intelligi monet, ſed iecoris carnem, etſi ea minus propriè ſic appelletur. *Remedium epilepticum.* *Lib. 3. c. 2.* *Luſcioſis remedium.*

C Aſſerit & idem Plinius caprino iure cantharides expugnari tradi. Sanguis caprinus, vel hircinus, vt tradit Galenus, alijque & Dioſcorides contra toxicum bibitur, hic verò cum vino bibendum monet, authorque eſt Plinius Druſum tribunum plebis caprinum ſanguinem bibiſſe dici, cùm pallore, & inuidia veneni ſibi dati inſimulare Q. Cepionem inimicum vellet. Idem tradit decoctum cum medulla contra toxica venena ſumi, ſed hœdinum contra reliqua. Aliqui hunc eundem, aut hircinum ſanguinem terræ Lemniæ miſceri ſolitum ſcribunt, ac inter cæteros Dioſcorides, ſed Galenus, id ſuo tempore factum negat. Commēdatur & ad antidota hędinus à Dioſcoride. Auicenna pro toxico Armenæ ſagittæ nocumentum vertit; Iſaac verò in diætis non rectè citat Dioſcoridem, tanquam is ſcribat ſanguinem hirci calidum perunctum araneas, id eſt, ſagittas Armenas & mala vulnera curare. Marcellus caprino maculas contactas ablui ſcribit. Sextus potum humores remediare, per humores ventris fortè fluores intelligens, quanquam Plinius ſanguinem caprinum, vel medullam, vel iecur aluum ſoluere ſcribit, maior enim Galeni, & Dioſcoridis authoritas eſſe debet, quorum hic verba adijcio: Sanguis hirci, vel capre, inquit Dioſcorides, inteſtinorum tormina, & alui fluores ſiſtit, in quem vſum frixus in ſartagine ſtatim ſumitur. *2. de antidotis.* *Toxici antidotus.*

D Galenus ait: Sanguinem caprarum hydropicis quidam cum melle exhibent; aliqui ad dyſenteriam eodem toſto, & ad ventris fluxum ſunt vſi: videturque mihi quiſpiam craſſam eius eſſentiā, & terream cùm caliditate exiccatorium eſſe ſuſpicatus ad hunc vſum perductus. Hæc illi. Idē Plinius caprinum ſanguinem cum medulla hydropicis auxiliari aſſerit, ſed efficaciorem putari hircorum, vtiq; ſi lentiſco paſcantur. Sed & alibi, inquit; Sanguis caprinus decoctus cum medulla dyſenterijs ſubuenit. Et rurſus, vbi de remedijs cœliacorum, & dyſentericorum agit, tradit ſi ſint tormina, ſatis eſſe remedij in leporis coagulo poto è vino tepido vel ſemel, arbitrari aliquos pauciores & ſanguine caprino cum farina hordeacea, & reſina ventrem illinere: Et rurſus, ſanguis hircinus in carbone decoctus aluum ſiſtit, & Marcellus Exceptus & coagulatus, ac ſuper carbones aſſatus in cibo datus, mirabiliter profluuium ventris emendat. Si polentæ furfuribus adiecta reſina hunc ſanguinē miſcueris, atq; emplaſtri modo ano, ventriq; appoſueris, pōdus omne, & libidinē deiectionis efficaciter reprimes, vt teſtatur idē Marcellus, cuius etiā verbis vſus ſum. Sextus non capræ, ſed capri ſanguinem cū reſina, & polline (polēta potius) mixtum, & ventri ſuppoſitum torminoſos ſanare ſcribit: ſed an capræ, an capri ſit ſanguis parū refert, inquit Geſnerus, vt patet ex Galeni verbis paulò antè poſitis. Idē Marcellus aſſerit cū polenta impoſitum omne ani vitium *Ex hirci & caprino ſanguine varia remedia.*

perſanare, ſed & Plinius, cùm proximè de inflationibus ſedis dixiſſet; cæteris vitijs, inquit, E
Adeps hircinus. medetur ſanguis caprinus cum polenta. Hircinus de quo peculiariter ferè ſequentia intelliguntur
abſceſſus calidos citò, teſte Auicenna, maturat, & applicatur poſt cõgelationem. Nos Galeni ſen-
tentiam de ſanguinis caprini, hircinive ad abſceſſus concoquendas curioſo vſu, ſuprà vbi de tauri-
no recitauimus. Admiſcetur etiam apud Aetium in cerato quodam podagrico. Marcellus omnẽ
lepram eodem illito emendari promittit. Idem alibi iubet pilos oculis moleſtos, vbi diligentiſſi-
mè vulſeris, loca eorum ſanguine hircino recenti illini. Plinius nyctalopas à Græcis dictos, lati-
nè luſcioſos hoc ſanguine ſanari, eſſe ait qui putent. Auicenna & paſſim eum ſequentes alij hoc
Lib. 11. cap. 12. ſanguine poto lapidem renum frangi teſtantur. Albertus idem aſſerit, ſi hircus diureticis nutria-
tur, & ſanguis eius cum petroſelino, & vino ſumatur aridus, trituſque. Et Aetius ſanguis hircinus,
Hircinus ſanguis quo modo ad calculum frangẽdum preparetur. inquit, tum ad nephriticos, tum ad calculoſos præſens eſt remedium: Nã & lapides iam antè na-
tos ſoluit, & ita per lotium excerni facit, vt etiam alij deinde non gignantur: Dolorem inſuper ſe-
dat: Colligitur autem hoc modo. cùm vua matureſcere cęperit, ollam nouam accipito, & infuſa in
ipſam aqua, donec terreum depoſuerit, olla coquito: & accepto è grege hirco ætate matura, plus
minus quatuor annorum, eius mactati ſanguinem medium olla excipito, ita vt eum, qui primò F
effluxit, itemque poſtremum penitus relinquas: medium autem inſpiſſari ſinito, & in olla ſitum
per acutam arundinem in multa fruſta diſſecato: indeque reticulo denſo, aut linteolo raro, aut
cribro arctiore contectum ſubdio exponito, vt inſoletur, & roſcidus fiat, cauendo ne imbre
commadeſcat. Porrò vbi exiccatus fuerit diligenter tritum in pyxide aſſeruato, & remittente
malo cochleatium plenum cum paſſo Cretico exhibeto. Cognominatur autem pharmacum hoc
diuina manus. Huius & nos, inquit Philagrius, in breui tempore non aſpernandum periculum
fecimus. Aliquando autem odoris commendandi gratia parum phylli, aut amomi, aut ſimi-
lium admiſcemus. Ego, inquit, hoc pharmacum cum Troglodyte paſſerculo permixtum cuidam
penitus nihil lotij eijcienti poſt magnos dolores exhibui, & permagnum lapidem attritum ab eo
expuli. Huc vſque Aetius. Cæterùm hircinum ſanguinem manum Dei appellari, teſtis eſt
Lib. 2. etiam Alexander, & Auicenna 18. 3. cap. *19.* vt Chriſtophorus Oroſſius, teſtante Geſnero ob-
Lib. 8. c. 7. ſeruauit. Alexander Trallianus aduerſus calculum in veſica caprinum ſanguinem (τὸ αἴγειον
αἷμα) commendat calidum foris illinendum, melius autem fuerit, inquit, ſi hircum ſupra ve-
ſicam poſueris. Optimum verò ſi in calido aere balnei inungas, & ita ſuperilliges; quod qui- G
dem non ſemel tantum, ſed ſæpius, & per interualla faciendum eſt. Torinus in paraphraſi ſua in-
nuere videtur ſanguinem ſupra veſicæ regionem effundi debere (nimirum ex ipſo hirco iugula-
to, aut ex vaſe adhuc calidum) atque ita illini. Ad lapides de veſica eijciendos remedium ſin-
Cap. 26. gulare apud Marcellum Virgilium deſcribitur etiam his verbis: Hircum ſegregatum, vel clau-
ſum ſeptem diebus lauro paſces, & poſtmodum à puero impubi occidi facies, & ſanguinem eius
excipies munditer, ex eo dabis laboranti in cyatho vini, ſcrupulos tres: At verò, vt eius rei ex-
perimentum capias, lapillos fluuiales in veſicam mittes, in qua ſanguis exceptus fuerit, nam in
veſica excipi debet, & ſignatam repone: Intra dies ſeptem ſolutos penitus inuenies. Hæc ille.
Et rurſus, eodem capite calculoſis, inquit, expertus affirmat incredibiliter ſuccurri remedio tali,
ſi hircum, meliùs ſi agreſtem, melius ſi anniculum, & ſi menſe auguſto claudas loco ſicco per tri-
duum, vt ei ſolas lauros edendas ſubminiſtres, & aquæ nihil accipiat, ad poſtremum tertio die,
ideſt, aut Solis, aut Iouis, occidas. Melius autem erit ſi caſtus, puruſque fuerit, & qui occidit, &
qui accipiet remedium. Exſecto igitur gutture eius ſanguis excipitur, vtilius ſi ab inueſtibus pue-
ris excipiatur, comburitur in vaſe fictili, vſque ad cinerem. Vas autem in quo torrebitur cooper- H
tum, & inlitum gypſo in furnum mittetur: Quod cùm vapori exemeris in puluerem conteres:
nec non & polypum marinum identidem, vt dixi exuſtum, in puluerem rediges. Confectio
autem vniuerſi medicaminis hæc eſt: Sanguinis huius hirci vncias tres, thymi vnciam vnam,
pulegij vnciam vnam, polypi exuſti cineris vncias tres, piperis albi vnciam vnam, apij, ſemi-
nis oluſatri vnciam vnam. Hæc omnia ſeparatim tunſa, & ad leuiſſimum puluerem redacta
commiſces, & dabis infirmo, melius ſi die Solis, aut Iouis, cochlearis menſuram in meri potio-
ne, aut cuiuſcumque dulcis poculi. Prouidere autem debes, vt digeſto; ac ieiuno potio detur: &
rurſum, vt eadem potione benè digeſta cibos accipiat: Et eo melius erit ſi hanc potionem cum
condito poſt balineum in ſabanis adhuc conſtitutus acceperit. Et ſubinde rurſus ſuper omnia
efficax aliud, inquit, ex eo facies medicamentum ſic: Sanguis hircinus ea obſeruatione, qua ſu-
prà, excipitur in patella ferrea cãdente, vt aduri poſſit, & ſtringi continuò ipſe ſanguis, ita vt poſtea
in puluerem redigatur: Vel certè continuis aliquot diebus ad Solem ipſum ſanguinẽ pones, ita vt
rore iam decuſſo poſt horam ſecundam ponas, & ante nonã colligas: Poſteaquam ita fuerit ſicca-
tus ſanguis, vt nullũ humorẽ habeat, colliges eiuſdẽ cruſtulas, & teres, atq; ex eo leuiſſimũ puluerẽ
redi-

A rediges: deinde accipies herbam tribulum, cuius herbæ ipſum tribulum, hoc eſt, ſemen ſpinoſum
proijcies. Ipſam autem herbam lectam de locis maritimis ſiccabis, tundes, & in puluerē rediges:
Confectio autem medicaminis totius hæc eſt: Herbæ tribuli vncias duas, piperis vncias duas, pe-
troſelini Macedonici vncias duas, folij ſertulam, ideſt, coronam, ſiue ſphœram vnam, hæc omnia
ſeparatim tunſa, & ad leuiſſimum puluerem reducta cum ſanguine hircino miſcebis, & dabis in-
firmo die Solis, aut Iouis cochlearum menſuram in meri potione, aut cuiuſcunque dulcis liquo-
ris. Prouidere autem debes, vt digeſto, ieiunoque potio detur; quam cùm acceperit, qui calculum
patitur, mox lapides ſolutos omnes per vrinam emittet. Hactenus Marcellus, ſubijciens etiam
adamantem hoc ſanguine perfuſum ſolui, id quod & alijs perſuaſum fuit, ſic enim Simocatus: ſan- *Adamas inuicta alioquin fortitudinis hircino ſoluitur ſanguine.*
guis hircinus adamantem emollit; Item Leoninus, eſt enim inter cæteros horum ſanguis calidiſ-
ſimus; Adamas autem cùm frigidus, ſiccuſq; ſit, ab eo, quod ſibi maximè contrarium eſt, pręcipuè
vincitur. Idem ſentit inter recentiores Georgius Agricola, & Albertus inquiens: Caprinus (hirci-
nus potiùs) ſanguis bulliens de nouo calidus extractus emollit adamantem: Sed & Hermolaus
adamantis, inquit, natura inuictiſſima, & duarum rerum violentiſſimarum contemptrix ignis, &
B ferri: non alia rumpitur vi, quàm hircino ſanguine macerata recenti, & calido, etiamſi hoc gem-
marij noſtri falſum, & ridiculum exiſtimant, ex Plinio vt apparet, cuius hæc verba: hircorum ſan-
guini tanta vis eſt, vt ferramentorum ſubtilitas non aliter induretur, ſcabritia tollatur vehemen-
tiùs quàm lima. Quo loco idem Hermolaus pro lima legit ſcobina fabri. Scaliger verò etiam ada- *Exercitat. 344. 8.*
mantem, in exercitationibus aduerſus Cardanum hirci ſanguine rumpi, inquit, Plinius tum pro-
dit, tum vellicat. Mallem ſua proderet experimenta. Recentiores, qui deteſtantur occultas pro-
prietates, eaſq; inſcitiæ aſylum contumelioſis verbis vocant, & alijs locis, & in hac hiſtoria, quas
deſtruunt, conſtruunt. Aiunt enim hircinum ſanguinem in adamantem penetrare propter ana-
logiam, quæ eſt in principio communi. At verò quid eſt aliud principij cōmunis analogia, quàm
proprietas occulta? Nā quare ſubit hircinus, & alius ſanguis tenuior reſtitat excluſus? Et ſanè ab
vno principio deducere adamantem, atque illum ſanguinem, eſt, hircum facere adamantem. Frā-
gere tamē in renibus, atq; in veſica lapidem tam verum eſt, quàm meridie lucere, quàm plurimos
enim eius vi comminuimus. Sed & leporino fit hoc idem, vnde igitur illa efficacia? Non tibi nunc
diſſoluam debitum, ſed bona fide interea pignori tibi relinquam ingenui candidique animi ver-
C bum hoc, neſcio. Hactenus Scaliger, quibus indicat inde vim huius ſanguinis ad calculum excogi-
tatam, quòd adamantem lapidem terere crederetur. Sic & Laurentius Ioubertus: Sanguis hirci-
nus, inquit, ad calculi humani curationem veniſſe metaphoricè, quia eo ſolo adamantem incidi
poſſe creditur. Si in ſanguine hoc eodem, & ſucco ſenecionis vitrum efferbuerit, aut maceratum
fuerit, reddetur tam molle, quàm eſt cera, vel argilla, ſit vt quiduis ex eo fingi poſſit: priori verò
naturæ reſtituetur ſi in frigidam demergatur. Hæc eſſe Geberi, & poſt eum Alberti, nec non in-
genioſi euiuſdam Vitrarij Biturici, qui paulò antè quàm in fata concederet, hocque eximium ſe-
cretum Antonio Mizaldo, vt ipſe memorat in memorabilibus centuria 8. aph. 18. vltro donare
voluit. Vt modò ad inſtitutum de calculi fractione, & ſanguinis præparatione reuertamur, do-
cet hæc etiam Fuchſius Marcellum ſecutus: hirci, inquit, mediocris ætatis, & quadrimi domi vi- *Lib. 1. de comp. med. cap. 24.*
no albo, & herbis calculum frangentibus nimirum fœniculo, apio, pimpinella, & œnanthe nutriti
Iulio, & Auguſto menſe iugulati medius effluens, ex arterijs maximè ſanguis excipitur: nam pri-
mus tenuior, poſtremus craſſior putatur, vaſeque vitreo exceptus concreſcere ſinitur, atque aqueū
quod in eo eſt effunditur, reliquum linteo raro intectum Sole exiccatur. Iacobus Syluius in me-
D thodo de componendis medicamentis ab initio capitis de animalibus, & eorum partibus ex Aui-
cenna, & cæteris practicis, idem quidem etiam docet, ſed quaſi fide indignum reijcit, his verbis:
Sanguini hircino, quamdiu ab animali calet coquendi abſceſſus vim tātùm tribuit Galenus, qua-
lem caprino, taurino, & cæteris calidis humidis modicè. Quod ſi adamantem frangit, ſed calidus
tantùm ab animali, ſic lapidem calidus tantùm epotus fregerit, quod & ſanguinem vulpinum ex
vena ſecta potum præſtare audio. Ne autem coaguletur, Xenocratis exemplo miſcere poſſis ace-
tum feruefactum, aut coagulum. Hirci quoque, capræ, capri, cerui, leporis ſanguinem ſartagine
frixum dyſenterias, & Cœliacorum profluuium ſiſtere tantum docuit Dioſcorides, non addit cal-
culum frangere, quæ vis tenuibus conuenit cùm dictorum animalium ſanguis ſubſtantia craſſa,
& terrea, & cum calore ſiccatoria dyſenterias ſanet. Cæterùm Garzias Lopius Luſitanus aduer- *Cap. 2. cōm. de varia rē medica lect.*
ſus Syluium ſic ſcribit, ſanguinem hircinum vtilem eſſe renum calculo non ſolùm recentiores, ſed
veteres etiam ſcriptum reliquerunt, inter quod Aetius eſt, & Paulus Aegineta, Alexander Tral-
lianus & Auicenna, qui omnes medium hirci iugulati ſanguinem colligūt, & calculoſis cum alijs
ad hanc rem commodis miſtum in vaſe vitreo ſeruare iubent, nec ob aliud quidem quam quòd
melior ſit primo & vltimo, quod nemo inficiabitur profectò, ſi hirci temperaturā animaduertat,

cuius non eſt parua controuerſia apud Ariſtotelem,& Iſaacum, cum ille hircos natura humidos, E
& calidos eſſe dicat, ideoque ad venerem procliuiores; hic frigidos,& ſiccos eſſe tradit. Ab Ari-
10.probl.26 ſtotele videtur diſſentire Galenus, vbi hircorum carnem ad coquendum, & ad bonum generan-
3. de alim. fac.c.2. dum ſuccum deterrimam eſſe ait, nec ob aliud quidem, quàm quòd frigidæ,& ſiccæ temperatu-
ræ ſit: alimentum enim, quod eiuſmodi eſt, nequam,& prauum generat ſuccum, ſicut caro hirci-
na, quæ licet frigidę,& ſiccę naturæ eſt, generat tamen ſanguinem, vt author eſt Aetius, cum acri-
monia quadam, qua veluti aculeis quibuſdam excitantur hirci, eoque veneris auidiores ſunt, &
ob id fortaſſis capras, nec vnquam febre carere ex Archelai ſentẽtia Plinius author eſt, quòd prę-
ter naturam frigidam,& ſiccam, quam habent, prędite etiam ſint illa ſanguinis acrimonia, quam
febrem in capris non ineptè quis vocare poteſt. Quid enim dic quæſo magis febris eſt, quam co-
eundi libido, qua magis quàm febre, viſcera inardeſcunt? Cæterum licet caro hircina ſiccæ,& fri-
gidæ temperaturæ à nobis definiatur, non tamen hircos eiuſdem omninò temperamenti eſſe di-
cimus dum viui ſunt, ſed ipſos caliditatem quandam habere à natura, à qua ſortiti ſunt, abundè
ſatis amaræ bilis, quo fit, vt capris, quæ etiam illa abundant, alimenta, quæ amara ſunt, dulcia
ſint. Quibus ita habitis non eſt audiendus Iacobus Syluius qui in ſuis ſcholijs in libro Hippocra- F
tis de natura humana errorem dicit eſſe practicantium, medium ſanguinem hirci iugulati colli-
gentium ad calculum, quod perſuadet ex Hippocratis ſententia, quod dicat; *in his, quæ iugulan-
tur, ſanguis fluit primò calidiſſimus, & ruberrimus, deinde pituitoſior, & bilioſior:* Quod diffiteri
non audemus, quamuis ingenio noſtro ſatisfeciſſe me crederem, ſi palam dicerem, quod ſuſpicor.
Dicam tamen Hippocratis ſententiam in hominis iugulati ſanguine veriſſimam eſſe, quam ad
hircorum ſanguinem contorquet Syluius. Hippocrates enim de natura hominis agit, ad quam
omnia quæ diſſerit referenda ſunt, non tamen ad naturam aliorum animalium, ad bouem ſcili-
cet, aut ad hircum, cuius iugulati ſanguis medius melior eſſe debet eò quòd totus coabundat bi-
lioſus, acer,& acutus eſt,& qui priùs exierit ſubtilior & calidior eſſe debet, medius non ita ſubti-
lis, aut calidus, vltimus iam aliquid habeat pituitæ,& ob id non probatur; fit itaq; vt medius me-
lior ſit cæteris. Verùm ſi vim illam, quam ſanguis hircinus ad calculum habet, ad actionem pro-
priæ ſubſtantiæ cum Tralliano referre velis, parum intereſt primus, aut medius, aut vltimus col-
De hœdino ligatur, niſi dicas experimento (quæ fides eſt vtilitatis medicamentorum) compertum eſſe mediũ
ſanguine. iugulati hirci ſanguinem calculoſis vtilem eſſe. Hactenus Garzias. Hœdinum ſanguinem recen- G
10.de ſimpl. fac.c.4. tem ad cyathos ternos cum aceto acri pari modo ſi feruens potetur, ſanguinis excreationes reſi-
cere author eſt Plinius. Parandi modum docet quodammodo Galenus in opere de ſimpl. fac. eã-
demque vim ei aſcribere videtur his verbis: Porrò quod de hœdorum ſanguine prodidit Xeno-
crates, ratus id ob aceti miſtionem poſſe aliquid efficere, perſuaſi cuidam in agro degenti, qui rei
ruſticæ quidẽ ſtudioſus, ſed primis diſciplinis eruditus erat, ut experiri uellet. Is retulit ſe in duo-
bus ſanguinem expuentibus uſum nonnullam vtilitatem expertum. Cæterùm illorum neuter ex
ijs, quæ mihi narrabat, neque ex arteria, neque ex laringe, aut ex pulmone expuiſſe viſus eſt. Xe-
nocrates igitur in primo libro de percipienda ab animantibus utilitate, ubi de hœdis diſſerit, ſcri-
bit in hæc uerba: ad hœmoptoicos, hoc eſt, ſanguinem ſpuentes, admodum utilis eſt hœdorum
ſanguis. Oportet autem nondum (Marcellus Virgilius perperam pro nondum habet nuper) con-
creto plus minus menſura ſemicotylę tantundem admiſcere aceti acris, idque feruefactum trifa-
riam partiri,& in ſingulos dies ſingulas partes exſorbendas dare. Itaque licebit tibi fortè fortuna
in agro deprehenſo ubi reliquorum fuerit inopia, hoc uti, eùm citra periculum id experiri poſſis.
Quare apud Auicennam ubi habet ſanguinis hœdini recentis antequam congeletur uncia cum H
aceto mixta,& triduo pota uomitui ſanguinis confert, itemque agni, interpres fortè uomitui red-
didit pro excreationi, uel ſputo. Adſtringentem autem illi facultatem ineſſe ex eo etiam clariſ-
ſimum eſt, quod, ut ſupra docuimus ex Plinio, ſanguine hœdi in cibum formato, ad cœliacos,&
dyſentericos affectus quidam utuntur. Notandum denique in omnibus pharmacopolijs, ut an-
notauit Matthiolus loco ſanguinis draconis uendi rem fictitiam ex reſina (& bolo armeno, ut ad-
dit Syluius) ſanguine hirci, ſorbis aridis, & alijs permixtis. Eiuſdem naturæ, nimirum adſtrin-
gentis, eſt adeps huius pecudis, ſed hœdorum, teſte Galeno, minus tum calidus, tum ſiccus eſt,
quàm caprarum, ſed & caprarum minus quàm hircorum,& rurſus hircorum, minus quàm leonũ.
Lib. de morb. curan. c.9. Hieronymus Mercurialis circa pinguedines contradictionem pulcherrimam, ut ipſe ait,& quam
nemo, quod ipſe quidem ſciat, uidit, his uerbis explicat; Galenus 4. de ſimpl. cap. 6. ſcribit pingue-
dinem hirci eſſe maximè acrem, atque igneam; 2. uerò de ſimpl. cap. 12. dicit eſſe aliquas res, quæ
morſus euacuando curant, quemadmodum ſunt res ſalſæ; alias uerò eſſe, quæ mordicationes cu-
rant non euacuando, ſed attemperando, & inter has, quæ curant mordicationes attemperando
adnumerat oleum dulciſſimum, ſuccum ptiſanæ,& adipem hircinum, ita quòd uidetur ſibi clariſ-
ſimè

A ſimè contradicere Galenus,quia,hic ponit adipem hircinum curare mordicationes attemperando: 4. verò de ſimpl.habere hanc pinguedinem maximam acrimoniam & igneam.Pro tollenda hac contradictione duo mihi dicenda occurrunt,primum eſt,pinguedinem hirci,aut recentem eſſe, aut vetuſtam.Pinguedo vetuſta eſt maximè acris & ignea,& de hac locutus eſt Galenus 4.de ſimpl. Recens autem pinguedo tametſi ſit acris,non eſt tamen ita,vt vetuſta,& hoc dictum eſt à Galeno 11.de ſimpl.cap.de pinguedine,& 3.de compoſ.med.per genera cap.5.Pinguedo igitur recens hac ratione conuenit in morſibus,quia licet ſit aliquantiſper acris, habet tamen maiorem vim emplaſticam, quàm acrimoniam,& propterea hanc commendauit 2.de ſimpl. Sed hæc reſponſio, vt quod ſentio,fatear,mihi non ſatisfacit, quia Galenus loco citato videtur velle, quòd etiam pinguedo hirci,dum recens eſt ſit valde acris ea propter putaui literam Galeni 2.de ſimpl. eſſe corruptam, & loco τράγου legendum eſſe αἰγὸς, adducor autem ad hoc conijciendum, quia Gal. 11.de ſimpl.loco citato,inquit,quod in dyſenterijs maximè prodeſt adeps capræ, qui quidē eſt minus acris,quàm hirci,concreſcit enim circa parietes inteſtinorum. Vnde permanentia illa ſua non modò placat morſus,ſed etiam prohibet mordicationem ampliorem. Hactenus Mercu-

Conciliatio locorum Galeni.

B rialis. Rhaſi ſeuum capræ adſtringentius eſt ſeuo boum;ſed quomodo hæc adſtringendi vis intelligi debeat,docet in hæc verba Galenus: Boues,inquit, & capræ,& quæcunque id genus cornigera ob ſiccitatem adipem plurimum generant. Sed ſiue ſeuum (interpres habet adipem)ſiue pinguedinem totum oleoſæ & pinguis ſubſtantiæ genus in animalibus appelles:non tamen licet citra mendacium adipem caprinum humidiorem eſſe dicere,quàm ſuum &c. Cæterùm caprinum adipem ijs,qui mordicationes patiuntur,aut in recto inteſtino,aut in colo potius,quam ſuillum inijcimus,non quod acrimonias plus obtundat,ſed quòd ob craſſitiem citiùs concreſcat,cùm ſuillus inſtar olei diffluat &c. Et paulo pòſt cùm nonnullos adſtringentia pro acribus dicere reprehendiſſet, ſubdit,ſed illi in vocabulis potiùs quàm rebus ipſis hallucinari videntur & maximè illi, quibus lingua græca inſueta eſt, qualis eſt Dioſcorides Anazarbenſis &cæt. Hic enim cùm ait magis eſſe adſtrictorium, adipem caprinum ſuillo, ſiquidem acriorem ſignificare velit per magis adſtrictorium, accipimus ſermonem ceu verum, at ſi illud talem habentem qualitatem, qualem rhus,rheum, hypociſthis, balauſtium, haud verum eſſe ſermonem dicemus. Huc vſque Galenus. Dioſcoridi autem hircinus validiſſimè diſcutit, & Auicennæ magis reſoluit quàm cæ-

Ex ſeuo caprino, hircino,& hœdino ad varios affectus remedia.

C teri cum melâthio,ſulphure,& iride,lentigines,& maculas tollit,Plinio teſte, & labrorum etiam fiſſuris efficax cum adipe anſerino,ac medulla ceruina,reſinaque & calce. Ceruix boum ſi media intumuit,comperimus, Columella inquit,aureum eſſe medicamentum ex pice liquida,& bubula medulla,& hircino ſeuo, & vetere oleo æquis ponderibus compoſitum, atque incoctum. Idem Columella omnem ferè dolorem corporis,ſi ſine vulnere eſt, recentem meliùs fomentis diſcuti, veterem vri ait,& ſupra vſtum butyrum,vel caprinum inſtillari adipem. Et alibi, ſuppuratio in bubus,inquit,ferro reſcinditur,expreſſus deinde ſinus ipſe,qui eam continebat,calida bubula vrina eluitur, vel ſi collui ea pars non poteſt,lamina candenti ſeuum caprinum,aut bubulum inſtillato. Cum calce ſtrumas diſcutit,teſte Plinio & Marcello dicente: adeps caprina cum calce ſubacta, & appoſita ſtatim diſſoluit, & ſanat per ſe perniones, admixta ſandaracha vngues ſcabros emendat,vt ait Plinius,vel vt Sextus vnguibus leproſis ſuperpoſitum ſine tormento ſanat. Cantharides licheni illitas cum ſucco taminiæ vuæ, & ſeuo ouis,vel capræ prodeſſe,abſque dubio Plinius ait,vlceraque quę ſerpunt cohibere ſeuum hoc cum cera,item addita pice,& ſulphure percurare;manantia item verendorum vlcera cum melle, rubique ſucco. Bupreſtim item cum hircino

D ſeuo lichenas illitam ex facie tollere ſeptica vi (in textu perperam legitur ſmectica) pedes locuſtarum cum ſeuo hircino tritos lepras ſanare, eaſdemque frictas cum hoc eodem ſeuo vnguium ſcabritiem tollere. In furunculis ſeuum bubulum cum ſale illini, aut ſi dolor eſt intinctum oleo liquefactum ſine ſale, ſimilique modo caprinum. Aeſculapius adipem caprinum cum roſis mixtū puſtulas,quæ nocte grauefcunt,tollere credit, hocque etiam auribus inſtillatum ſurdos ſanare. Per ſe adeps caprinus datur, teſte Dioſcoride, vtiliter his,qui cantharidum venena hauſerunt,cū cera verò contra ictus ſerpentium,vt Plinius ait,imponitur; Atqui Aeſculapius omni morſui,& læſioni ſubuenire ſcribit. Magi,vt citat Plinius,commendant ſeuum caprarum comitialibus cum felle taurino pari pondere decoctum, & in folliculo fellis reconditum, ita ne terram attingat bibendum ſub limine ex aqua. Idem ait Zeæ farinam ex vino rubro ad ſcorpionum ictus tepidam illini tuſſi cum caprino ſeuo, aut butyro. Sed Dioſcorides ius decocti caprini adipis phthiſicis in ſorbitionibus prodeſſe aſſerit, ipſe verò Plinius capræ ſeuo in pulte ex alica, & phthiſin,& tuſſim ſanari ait, vel recenti cum mulſo liquefacto, ita vt vncia in cyathum addatur, rutæque ramo permiſceatur non paucos tradere. Marcellus verò phtiſanam cum adipe caprino coctam torminoſis in declinatione conuenire vult,& apud Dioſcoridem habemus caprinum adipem decoctum cum

Contra cantharidū venena.

Idem ait inſtillatum auribus ſurdos ſanare.

polen-

polenta, rhoe, & caſeo, dyſentericis dari, & cum phtiſanæ ſucco infundi. Rhaſes vbi remedia ex E capra deſcribit, leonis etiam ſeui (niſi interpres errauit, quod omninò ſuſpicandum eſt) mentionē immiſcet cum de leone tractaſſet ab initio libri illius de ſexaginta animalibus, nec vllum tale ex eius ſeuo remedium memoraſſet. Sepum leonis, inquit, omnibus præfertur, ob hoc cùm clyſter ex eo paratur cum aqua hordei toſti, aut cum aqua farinæ toſtæ, & ſumach coctum, & liquefactum cum cera exulceratis inteſtinis ſummopere conducit. Plinius etiam ſeuum caprinum in ſorbitione aliqua inteſtinorum vitijs magnopere prodeſſe aſſerit, ita vti protinus hauriatur frigida aqua: (Sextus idem remedium hydropicis commendat, referente Geſnero, cui hoc non probatur) Seuo itidem hirci aduerſus dyſenteriam vtuntur, teſte eodem Plinio, in pane, qui cinere coctus ſit: Capræ, à renibus maximè, vt per ſe hauriatur, protinuſque modicè frigidam ſorberi iubent. Canarij, vt refert Cadamuſtus cap. 8. ſeuo hircino condito herbarum quarundam ſucco carnem inungũt, vt cutis facta inde denſior, algorē ferat faciliùs: Nudi enim ferè incedunt. Aliqui & in aqua decoctum ſeuum admixta polenta, & cymino, & anetho, acetoq; vtũtur: quod poſtremum remedium legitur etiam apud Marcellum: adipem caprinum, inquit, de renibus ſublatum miſce cum polentæ furfuribus, atque adijce illi cyminum, & anethum & acetum ęquis portionibus, atque ex aqua F decoque, & colatum ſorbitionis more dyſenterico dato ſumendum, mirè, celeriterque ſubuenies. Idem Marcellus ſeui hircini vncias duas, olei viridis ſextarium dimidium, hęc ſimul in duplici vaſe remiſſa, & calefacta dyſenterico inijci iubet. Podagris, vt Plinius ait, medetur taurinum ſeuum, alij verò hircinum præferunt cum fimo capræ, & croco, ſinapive cum caulibus hederæ tritis, & perdicio, vel flore cucumeris ſylueſtris: alij ſeuum hircinum magnificāt cum helxines parte ęqua, ſinapis tertia. Idem alibi helxinem imponi podagris, ait cum caprino ſeuo, ceraque Cypria: & alibi, podagris, inquit, cum ſeuo hircino vehementer proſunt minoris ſambuci cauliculi illiti: & rurſus heliotropij radix cum folijs, & hircino ſeuo podagris illinitur. Sed & Dioſcorides, & Rhaſis hircinum adipem, cum fimo capræ, & croco impoſitum podagricis auxiliari aiunt, vt diſſoluat, ſiue, vt habet Albertus, leniat dolorem. Sic falx hircino adipe illita teneros pampinos à cantharidibus & a pruina præſeruat, vt refert Gaudentius Merula lib. 3. cap. 62. Geſnerus ſuos tradit ex adipe de omento hędi ſumpto, & ſtillatitiò roſarum liquore macerato in libras tribus vel quatuor caphuræ drachmis admixtis vnguentum parare ad fiſſuras labiorum, & narium vtile, & mulieribus tum aliàs, tum ne facies à ſole aduratur expetitum, Galli, & Itali, inquit, pomatum vocant, G quoniam odoris commendandi gratia poma adijciunt hoc ferè modo: Mala quinque decorticata, & in partes diuiſa, & caryophyllis infarcta in roſarum liquore moſchato macerantur quatriduo: Deinde addunt adipis hœdini recentis libram & ſimul feruefaciunt in balneo mariæ (vt vocant) donec omnia albeſcant, mox cum prædicto roſarum liquore abluunt, vt totum fiat album, & in vaſe vitreo reponunt. Sunt qui odoris gratia, algaliæ vel moſchi, vel vtriuſque parum admiſcent. Apud nos quidam tragacanthæ, ceruſſæ, & lactis caprini nonnihil admiſcent. Eiſdem viribus præditum, aut etiam efficacius videtur, quod vulgò vnguentum album caphuratum vocant, oleo roſarum, cera alba, ceruſſa, albis ouorum mixtis cum modica caphura. Poſſet & calx viua, præſertim lota admiſceri, vt in illo Sexti, ad labiorum fiſſuram. Sepum capræ, (tribuit autem capreæ eadem ferè omnia, quæ alij capræ,) & adipem anſerinum, & medullam cerui, & cepe cum reſina ſimul & calce viua, fac vt malagma: mirè ſanat labiorum fiſſuras.

Medullis quæ facultas ſit.

Medulla caprina quarto loco, poſt ceruinam, vitulinam & taurinam laudatur à Dioſcoride, omnium poſtrema eſt ouilla. Plinius laudatiſſimam facit ceruinam, mox vitulinam, deinde hircinam & caprinam, vt ſuprà vbi de vitulina fuſiùs dictum. Dictum modò etiam ex eodem ſanguinem caprinum decoctum cum H medulla contra toxica venena ſumi, idemque remedium dyſentericis, & hydropicis prodeſſe: Et alibi cùm ex caprino remedia quædam docuiſſet, ſubdit: nec abdicant fimũ ex melle illitum epiphoris, contraque dolores medullam, item pulmonem leporis, vt dubitet aliquis leporinam ne an caprinam medullam accipiat: Ego, inquit Geſnerus, de caprina intelligo, quod & mihi videtur.

Iecoris caprini ad varios affectus miræ vires.

Idem Plinius ſanguinem caprinum, vel medullam, vel iecur aluum ſoluere tradit, cùm potiùs cōtrà ſiſtere aluum dixeris, nam ſiccandi modicè, & emplaſticam ferè facultatem omnes medullæ habent, quamobrem ad dyſentericos etiam caprinæ medullæ vſum ipſe quoque commendat inquiens: Sanguis caprinus decoctus cum medulla dyſentericis ſubuenit: & rurſus, Sanguis caprinus cum medulla hydropicis auxiliatur, efficaciorem putant hircorum vtique ſi lentiſco paſcantur. Nos verò etiam ſanguinem caprinum aluum ſiſtere oſtendimus idem nunc de iecore confirmatiri ex eodem Plinio, cuius hæc ſunt verba: Iecur aſſum capræ cœliacis ſubuenit, magiſque quàm hirci, cum vino auſtero decoctum, potumque, vel ex oleo myrtheo vmbilico impoſitum: quidam verò decoquunt à tribus ſextarijs aquæ ad heminam addita ruta: & rurſus: aluum ſiſtit iecur hircinum decoctum in vini hemina: & rurſus; Sanguinem ſiſtit caprini cornu cinis, vel fimi, ex aceto

(Sili-

Digitized by Google

A (ſcilicet illitus) hircini verò iecoris diſſecti ſanies efficacior: Et cinis vtriuſque ex vino potus, vel
naribus ex aceto illitus: hircini quoque vtris vinarij duntaxat cinis cum pari pondere reſinæ ſiſtit
ſanguinem, & vulnus glutinat. Sed & Marcellus ait: Vini veteris feces & iocinoris caprini fruſtũ
ſufficiens in ollam rudem mitte, & facito vt belliat, atque inde ieiuno cœliaco ſufficienter da bi-
bere. Eſt uerò iecur caprinum quàm maximè celebre ad nyctalopas. Galenus: Caprinum iecur
aſſum ſi edatur tum ad nyctalopas accommodari aiunt, tum eos, qui comitiali morbo ſunt obno-
xij arguere, conuulſionemque illis accerſere. Dioſcorides uerò tradi aſſerit hircini iecinoris cibo
comitiales deprehendi, ſed vtriuſq; eadem vis, vt ex Galeno dictum. Et rurſus: ex Dioſcoride:
Caprini iecoris inaſſati decidua ſanie inũgi luſcioſos (nyctalopas) prodeſt, & dum coquitur aper-
tos oculos halitu eius vaporari: prodeſt in cibo toſtum ad eadem. Plinius: Capras tradunt noctu
non minus cernere, quàm interdiu; ideo ſi caprinum iecur veſcantur, reſtituit veſpertinam aciem
his, quos nyctalopas vocant; & alibi: Et quoniam noctu æque quoq; cernant, ſanguine hircino ſa-
nari luſcioſos putant, nyctalopas Græcis dictos: Capræ verò iecinore in uino auſtero decocto:
quidam inaſſati iecoris ſanie inungunt, aut felle capræ, carneſque eas (ipſum ſcilicet iecoris ui-
B ſcus) ueſci, & dum coquantur oculos uaporari iis præcipiunt, Id quoque referre arbitrantur, ſi ru-
tili coloris fuerint. Volunt & oculos ſuffiri iecinore in olla decocto, quidam inaſſato. Celſus li-
bro 6. poſt multorum in oculis morborum curationes, de oculorum imbecillitate curãda, ſic pro-
dit; Præter hæc imbecillitas oculorum eſt, ex qua quidam interdiu ſatis, noctu nihil cernũt, quod
in fœminam benè reſpondentibus menſtruis non cadit. Sed ſic laborantes inungi oportet ſan-
guine iocinoris maximè hircini, ſin minus caprini, vbi ad aſſum coquitur excepto. Atque edi quo-
que ipſum iecur debet. Rhaſis denique ait, dum hepar capræ cum aqua, & ſale coquitur compri-
mat ſe oculis apertis ſuper uaporem huius aquæ, cui uiſus deficit noctu, multum iuuat. Sextus
Empiricus hæc remedia ad nyctalopas capreæ iecori adſcribit, cuius uerba ſuo loco citabimus.
Hippocrates in lib. de nat. muliebrib. Si pariens inflata fuerit, hepar ouillum, aut caprinum cali-
do cinere obrutum edendum præcipit meracius ad dies quatuor, & uinum bibi uetus. Plinius
cùm dixiſſet papilionem, qui lucernarum luminibus aduolat, inter mala medicamenta numera-
ri, huic contrarium eſſe dicit iecur caprinum. Sed & hirci iecur alexiterium eſt: nam Ponzettus *Hirci iecur*
Cardinalis id maturè ſumptum ab iis, quos canis in rabie momordit, auxiliari aſſerit, ex eodem, *ad canis ra-*
C ut uidetur Plinio, cuius hæc ſunt uerba; Ad canis rabidi morſum laudant hirci iecur, quo impoſi- *bidi morſus.*
to ne tentari quidem aquæ metu affirmant. Calidum illitum lepras tollit teſte eodem; Nota ue- *Fellis capri-*
rò hirci iecur eadem dici caprino efficere, ut Galenus ſcribit. Ex felle multa etiam reperio reme- *ni faculta-*
dia, & potiſſimum apud Plinium, tum caprino, tum hircino; Caprinum ueneficiis ex muſtela ru- *tes, & hirci-*
ſtica factis contrarium eſſe; cum aluminis cinere ſcabiem hominis inquam abolere, elephantia- *ni.*
ſin tollere, (ſed Dioſcorides hircinum fel ad elephantiaſis tumores commendat) magis felle capræ
ſacrificatæ duntaxat illito oculis, uel ſub puluillo poſito ſomnum allici dicere. Ad porriginem
prodeſſe cornu ceruini, cinerem è uino, utque non tœdia animalium capillis increſcant; Item fel
caprinum cum creta cimolia, & aceto, ſic ut paulum capilli inareſcant; Ad eandem prodeſſe fel
hircinum cum urina tauri; ſi uerò uetus ſit etiam furfures adiecto ſulphure emendare. Hoc idem
lentigines tollere admixto caſeo, & uiuo ſulphure, ſpongiæque cinere, ut mellis ſit craſſitudo; Ali-
quos inueterato felle uti maluiſſe mixtis calidis furfuribus pondere oboli unius, quatuorq; mel-
lis, prius defricatis maculis. Legimus & apud eundem fel caprinum ſtrumas diſcutere, ſed fortè
caprinum legendum, nam Marcellus habet ſic: Fel caprinum ad incipientes ſtrumas optimè face-
D re experimenta docuere, nam penitus creſcere non ſinentur, ſi eo aſſiduè tangantur; ait item Pli-
nius fel caprinum pluribus modis aſſumi ad oculorum remedia; cum melle contra caligines; cum
ueratri cãdidi tertia parte contra glaucomata: cum uino contra cicatrices & albugines, & caligi-
nes, & pterygia, & argema: Ad palpebras uerò euulſo prius pilo cum ſucco oleris, ita ut inunctio
inareſcat; Contra ruptas tuniculas cum lacte mulieris; Ad omnia autem inueterata fel efficacius
putare (eadem omnia Sextus de capreæ felle ſcribit paucis uerbis uariantibus, ut infrà apparebit),
Caligini autem prodeſſe hoc fel etiam legimus apud Serenum, qui ſic canit;

Hyblæi mellis ſucci cum felle caprino
Subueniunt oculis dira caligine preſſis.

Ad nyctalopas, id eſt, luſcioſos Dioſcor. fel capræ ſylueſtris priuatim inunctum prodeſſe ait; Idem *Ad oculorũ*
uerò etiam præſtare hircinum, & Galenus in facilè parabilibus ad ulcera oculorum, & albugines *mala.*
fel hirci confricari iubet in oculo; aliaſq; eodem in opere euulſis radicitus pilis, qui palpebris in-
nati oculum infeſtant hyenæ, aut hirci fel ſtatim inungi, ut nunquam renaſcãtur, aſſerit. Et Rha-
ſis quoque & Albertus collyrium ex felle caprarum ſylueſtrium, uel domeſticarum telam oculo-
rum ſanare profitentur, idemque Albertus fel caprinum ait palpebris, uel ſupercilijs impoſitum

pilos

pilos abolere: acerrimum enim eſſe, & forſan in alijs quoque locis pſilothron. Galenus teſtatur E
nonnullos domeſticarum ſuum bile, ſiue felle ad vlcera aurium vti medicamento, vt ipſe profite-
tur, vtiq; non reprobato, quare eodem ipſe, vbi compoſitorũ nihil adfuerit, vti præcipit: hæc autem
eſſe innumera, ſed & pro affectus magnitudine aliam etiam, atque aliam alterius animalis bilem
poſſe congruere. Nam vbi vlcus diuturnum fuerit, multamq; ſaniem, puſque contineat, etiam ſic-
ciorem bilem præferri iubet, puta ouium, quæ paulo, inquit, & acrior ſuilla, hac etiam magis ca-
Ad aurium vitia remedia. prarum, cui adſimilis quodammodo eſt vrſorum, & boum taurina valentior &c. Ad aures, quæ
grauiter dolent, & vetera vulnera intrinſecus habẽt, Marcellus huiuſmodi habet remedium: Mel-
lis optimi vnam partem, aceti acerrimi duas partes confuſas decoques feruoribus tribus, & lon-
giùs ea ab igne remouebis, donec commotus feruor conquieſcat, tum nitrum addes, eo vſque do-
nec ex vapore cognoſcas nitrum reſediſſe, & iterum leui igne recoques, ne efferueat, tunc addes
fel hircinum vel aprugnum, vel verrinum, aut porcinum, dummodo non de ſcrofa, & commoue-
bis & iterum concoques, ac tepefacies, & deinde, quantum ſatis eſt, auribus infunde. Idem author
medicamentum habet, quod recipit mellis, & fellis caprini ana ſcrupulum vnum, iubet conteri,
& in ſtrigili calefieri, & infundi, & lana occludi aurem, profiteturque nihil hoc medicamine po- F
tentius eſſe, neque certius, etiamſi intrinſecus canceraucrint, inquit, aures. Recitat & Plinius me-
dicamenta ad aurium vitia: Aurium, inquit, vitia ſanantur tritis porri folijs cum felle caprino, vel
pari menſura mulſi; Et rurſus, aurium vitijs medetur fel caprinum cum roſaceo tepido, aut porri
ſucco: Aut ſi ſint rupta ibi aliqua, è lacte mulieris. Inuenio itidem apud innominatum: Quorum
auditus hebes eſt, ex felle caprino, formicarum ouis, melle, & chelidonio mixtum medicamẽ au-
Ad anginā. ribus inſtillari. Prodeſt & anginæ cum melle, teſte Plinio, nec non Marcello, dum ait: caprinum
fel, vel taurinum melle permixtum, & extrinſecus faucibus appoſitum, vel pro vnguine inductũ,
anginas efficaciter ſanat. Idem ad ceruicum tumores ſedandos ouorum vitellos coctos, cum adi-
pe anſerino illini tradit felle caprino æquis ponderibus permixto, atq; inde ceruices fricari. Cum
ciclamini ſucco, & aluminis modico hoc idem fel, teſte Plinio, aluum ſoluit; addit tamẽ, aliquos
& nitrum & aquam adijcere maluiſſe. Ad lumbricos egerẽdos lanam, felle caprino madefactam
vmbilico apponi iubet Marcellus, teſtaturque ani vitia, & condylomata eo peruncta ſanari cer-
tiſſimo conſtare. Sed & Plinius ſi benè memini per ſe id condylomatis ſedis mederi teſtatur. Cum
melle veretri doloribus, vlceribuſque illitum prodeſt, callumque vuluarum emollit inſperſum, & G
à purgatione conceptus facit. Probatumq; remedium eſt felle caprino non manu, ſed pinna pe-
des perunctos confeſtim dolore releuari, vt apud eundem Marcellum legimus. Inuenio denique
apud Didymnm non fore in lecto cimices ſi fel hirci, aut tauri aceto acri diluatur, indeque lectus,
Lienis capræ, hircive in medicina vſus. aut parietes illinantur. Lien capræ, hirciue aſſus cœliacis ſubuenit, vt Plinius ait. Marcellus verò
hircinus, inquit, ſplen calidus, ideſt, ſtatim vt de pecude ſublatus fuerit, ſuper lienem hominis im-
poſitus, & alligatus mirè dolorem intra paucos dies auferet, ſi poſtea ad fumum ſuſpendantur, vt
illic areſcat. Capitis caprini cum ſuis pilis decocti ſuccum laudant, inquit Plinius, ad rupta inte-
ſtina, & Sextus id cum pilis decoctum, & contritum inciſa inteſtina ſolidare ait, ſed Marcellus cũ
pilis ſuis contuſum, atque diſcoctum, ciboque ſumptum rupta interius inteſtina dici tradit gluti-
nare. Ipſum verò cerebrum Magi per annulũ traiectum aureum priuſquam lac detur infantibus,
teſte Plinio, inſtillant contra comitiales, cæteroſque infantium morbos. At Aeſculapius capræ
cerebrum cum melle carbunculos in ventre ſanare vult: Sextus verò aquam, quæ è capræ palato
effunditur, & quicquid comedit ſi miſceatur cum melle, & ſale, & ex eo caput, & corpus ſerò frice-
tur, pediculos extinguere promittit, aitque idem remedium eſſe ad ventris dolorem: Sed & ven- H
trem ſtrictum ſoluere & ſi plus biberit purgare. Si libuerit generare marem duos teſticulos capri
aſſos deuorari iubet Rhaſis, & coire eodem die, ſic fœminam (niſi quid impedimenti in ipſa fue-
rit, vt addit Albertus) marem concepturam: quod ſi verò vnum duntaxat teſtem comederit, pue-
rum teſte vno naſciturum. Legimus verò apud Sextum, genuinum capræ ſtercori commixtum, &
factum quaſi malagma, femorum, ſi eo illinantur, mirè ſanare dolorem. Quo loco Humelbergius
per genuinum, aut teſticulos, aut naturam, aut tale quid intelligendum putat, ſicuti de patella
cerui etiam dixit. Idem Sextus capræ ſecundam ex vino potam mulierum ſecũdas eijcere author
eſt, ſed Plinius paulò aliter: Membrana caprarum, in qua partus editus inueterata, inquir, potu-
que ſumpta in vino ſecundas pellit. Corij caprini cinis ex oleo illitus perniones mirè abolet, vt ait
Marcellus, vt verò Plinius, eiuſdem cinis ex oleo iniurias è calceatu ſanat. Aliàs & Marcellus in-
quit: Pelliculæ caprinæ ramenta cum pumice trita, acetoque permixta exanthematis proſunt. Itẽ
ſi fœminæ ſanguis ex naribus nimiè defluat, mamillæ eius vinciantur corrigio caprino: Idem co-
rium cum ſuo pilo decoctum aluum ſiſtit, teſte Plinio, qui & alibi ait hircini vtris vinarij dũtaxat
cinis cum pari pondere reſinæ ſanguinem ſiſtit, & vulnus glutinat: & rurſus alibi: vtuntur & pelle
hædo-

A hœdorum recente ad plagas. Pili caprini vſti fluxus omnes ſanant, vt Aeſculapius docet, vel vt
Sextus vſti,& aceto permixti ſanguinem de naribus fluentem reprimunt; vel, vt Marcellus, com- *Hæmorrhagia remedia.*
buſti adiecta pice, & aceto inſerti naribus ſanguinem citò ſiſtunt. Sextus eodem modo in nari-
bus appoſitos lethargicos excitare aſſerit, idem & Plinius teſtatur, atque inſuper eorum cinerem
calculos expellere. Marcellus verò etiam combuſtos, tritoſque, & in potione datos ſtrangurioſos
potenter emendare profitetur, & Plinius rurſus accenſis iiſdem fugari ſerpentes dici ait, cinerem-
que eorum potum, vel illitum contra ictus valere: Sextus denique ex pilis capri ſi is ſuffumige-
tur, qui in inguine dolet, ſanari. hœdorum verò pilis ſuffiri vuluas vtile putari legimus in Plinio:
Cinis fęminum eorundem inteſtina rupta mirè ſarcire traditur, referente eodem, & ſanguinem
ſiſtit; è lacte verò mulieris proficit ad cacoethe. Cornu caprinum dextrum in Athanaſiam ma- *Cornu caprini vſus in medicina.*
gnam ſic appellatam compoſitionem apud Ioannem Meſuen venit: Item in antidotorum de-
ſcriptionibus filij Serapionis, & Auicennę. Apud Meſuen codices quidam variam lectionem ha-
bent, aliàs de cornibus cerui: hanc reprehendunt monachi, qui in Meſuen ſcripſerunt, quoniam
apud alios authores non habeatur. Ioannem Manardum quoque vituperant, qui ſcripſerit ſu-
B perſtitioſè dextrum potiùs, quàm ſiniſtrum cornu ſumi. Ipſi enim dextrum præferendum pu-
tant, ſiue occulta nobis ratione illud præcellat, ſiue quòd pugnãdo magis exerceatur, & alia mul-
ta multo riſu excipienda nugantur: Verùm interim ex cerui etiam cornibus, alios dextrum, alios
ſiniſtrum præferre, vt ſuo loco dicemus. Serpentes accenſo cornu vel pilis, vt dictum eſt, fugari
dicunt, teſte Plinio cineremque eorum potum, vel illitum contra ictus valere, quare Sextus, dum
ait, puluerem de cornu capræ, & eius lac cum origano, & cum vini cyathis tribus à ſerpente mor-
ſus bibat, venenum excutiet, confundere videtur in vnum remedium, quod Plinius triplex fecit,
de cornu, de lacte, & de caſeo capræ: de cornu Plinij verba iam retuli, de reliquis quoque mox
ſubiungam; videntur pręterea corrupta quædam in Sexto. Cinis eiuſdem cornu ex myrtheo oleo
perunctis ſudores inhibet, vt idem Plinius teſtatur, illitus verò ex aceto ſanguinem ſiſtit, hircini *Ad defluuiũ capillorum.*
autem iecinoris diſſecti ſanies efficacior eſt: & cinis vtriuſque ex vino potus, vel naribus ex aceto
illitus. Eiuſdem caprini cornu farina, vel cinis magiſque hircini addito nitro, & thamaricis ſe-
mine, & butyro, oleoque prius capite raſo mirè continent icta fluentem capillum. Sextus etiam
ait cornu capri combuſtum, & mixta farina impoſitum furfures ſcabiemque in capite emendare.
C Idem ad ſacrum ignem cornu caprinum, inquit, in flamma vſtulato, & cruſtas, quæ exſurgunt in
vas nouum, donec conſumatur, deinde conteres cum aceto ſcyllitico, & illines ſacrum ignem, mi-
rificè ſanabitur. Ait item caprinum cornu capiti infirmi, qui non dormit ſuppoſitum, vigilias in *Contra peruigilium.*
ſomnum conuertere. Ad hircos, vel alaş fœtentes remedium ex Marcello: Hirci maturioris cornu
raſum, vel exuſtum cum felle hirci miſcetur, & pondere æquo myrrha adijcitur, atque inde aſcel-
læ, demptis prius pilis, aſſiduè perfricantur. Comitialem morbum deprehendit caprini cornu,
vel ceruini vſti nidor, teſte Plinio, & Sextus ait: ſi caducus verè caducus eſt caprinum cornu adu-
ſtum naribus ſi ſumpſerit (ideſt, ſi ante eius nares teneatur) mox cadet. Alibi etiam Plinius Le-
thargicos eundem nidorem, vel etiam pilorum excitare aſſerit. Galenus cornuum cerui & capræ *Ad lethargicos excitandos.*
vſtorum vſum maximum eſſe ait, & ſe quoque ſæpe periculum feciſſe tum ad candorem dentiũ,
tum ad contrahendas mollitie fluidas gingiuas. Sed & Auicenna ait, cornu capræ ad albedinem
vſtum dentes egregiè abſtergere, & gingiuas corroborare, earumque turgentium dolorem repri-
mere. Idem & apud Rhaſin, & Albertum legitur remedium, qui dentes eo confricandos ſcribunt.
Suffiri eo vuluam vtiliſſimum ait putari Plinius: Hippocrates verò in lib. de morbis muliebr. in-
D ter medicamenta muliebria diuerſa, & ita confuſa, vt de multis ad cuius facultatis titulum referri
debeant dubitatur, habet: Ouiculæ, aut capræ cornu tuſum, & hordeũ toſtum, ac freſum oleo ſubi-
gito, ac ſuffito: & rurſus, capræ cornu, & gallam, & adipem ſuillum, ac cedriam ſuffito. Vngulas ca- *Vngularum capræ medici vſus.*
præ ad ſerpentes prohibendos Palladius vri iubet: ſi cinis earundem ex aceto illinatur, alopecias
ſanat, vt Dioſcorides, & Rhaſis teſtantur. Albertus autem acetum vehemens requirit, & malignã
quoque alopeciam ita curari ſcribit. Ex quo vſu hunc cinerem facultatis eſſe extenuatoriæ co-
nijcit Galenus. Aeſculapius vngulas vſtas ex pice liquida miſceri, & illini iubet ad eaſdem, &
Plinius ait, vngularum cinis cum pice fluentem capillum continet. Talorum verò capræ recentiũ
cinis dentifricio, inquit hic idem, placet, & omnium ferè villaticorum quadrupedum, ne ſæpius
eadem dicantur. Pili vſti, & aceto permixti ſanguinem de naribus fluentem reprimunt authore *Pilorum vſus.*
Sexto, & lethargicos excitant. Marcellus paulò aliter: pili combuſti, inquit, adiecta pice, & aceto
inſerti naribus citò ſanguinem ſiſtunt: atqui Aeſculapius pilos iſtos vſtos omnes fluxus ſedare te-
ſtatur. Fugari eiſdem vſtis ſerpentes ſuprà in cornu diximus ex Plinio, qui & calculos eorundem
cinere expelli tradit; combuſti, tritique, & in potione dati ſtranguirioſos potenter emendari, teſte
Marcello. Sextus denique profitetur, ſi ex pilis capræ fumigetur is, qui in inguine dolet, ſanatum
iri.

iti. De lactis modò caprini natura ſuprà nonnulla diximus; hic de remedijs dicturi, quæ ex ipſo E

De lactis caprini remedia.

parantur. Id quàm vtile ſit delicatis corporibus, quæ nauſeabunda remedia abhorrent, ex hiſce Plinij verbis facilè licet conijcere: Scio Damocratem medicum in valetudine Conſidiæ M. Seruilij conſularis filiæ omnem curationem auſteram recuſantis diu efficaciter vſum lacte caprarum, quas lentiſco paſcebat. Vis ei in primis ineſt alexiteria, vt ex eodem Plinio diſcimus: Cancri fluuiatiles, inquit, triti, potiq; ex aqua recentes, ſeu cinere adſeruato contra venena omnia proſunt,

Contra venena.

Contra cantharides.

priuatim contra ſcorpionum ictus cum lacte aſinino, vel ſi non ſit, caprino &c. Et rurſus: caprinum lac contra cantharidas remedio eſt, & contra ephemerum, potum cum taminia vua. Et rurſus: lactis caprini hauſtus cum vua taminia contra ictus ſerpentium valet. Columella porrò tradit multos agnis febricitantibus lacte caprino mederi, quod per corniculum infunditur faucibus.

Aduerſus quartanas.

Sextus verò ait: capræ lac, quod primùm mulgetur leuiores facere acceſſiones in quartanis ſiue eſum, ſiue ex dulci bibitum: Magorum verò quidam, vt habet Plinius, fimi hirundinum drachmam vnam è lactis caprini, vel ouilli, vel paſſi cyathis tribus aduerſus quartanas ante acceſſiones dant. Sacer ignis morbus ouium inſanabilis penè ad omnem contactum excandeſcit, ſola tamen ea fomenta (verba ſunt Columellæ) non aſpernatur lactis caprini, quod infuſum tantum valet, vt F blandiatur igneam ſæuitiam differens magis occidionem gregis, quàm prohibens. Potum autem pruriginem, & morſus ſanare habemus apud Aeſculapium, Plinius eodem lendes interimi ex alijs refert, & Marcellus incoctum, ſed non adulteratum, aut vitiatum rectè alopecijs infricatum, mirum ait eſſe remedium: Plinius perunctas eodem gingiuas faciles dentitiones facere: & alibi efficax haberi ait caprino lacte collui dentes, & Sextus dentes mobiles ſæpius caprino lacte colluendos eſſe, ſed & aliàs hic ſcribit caprino lacte recenti ſicut mulſum fuerit os aſſiduè collutum, laborantes ex ictu dentes confirmare, & rurſus lacte bubulo, aut caprino tonſillas & arterias vlceratas leuari, gargarizatur, inquit, calidum vt eſt expreſſum, aut calefactum. Potum cum

Purgatorium gratum, & vtile ex lacte caprino.

ſale, & melle aluum ſoluit, vt Plinius aſſerit, & Marcellus purgatorium efficax, quod nec ſtomachum vexat, nec caput grauat, & bilem deducit, recitat eiuſmodi: Lactis caprini ſextarium, ſalis ammoniaci vncias duas, mellis optimi vnciam vnam in vnum omnia diu contrita, & permixta ieiuno potui dantur, ſed poſt potionem diu inambulare debet, vt ipſa potio melius motu corporis proſit: Hippocrates verò etiam in lib. de morbis mulierum, mulieri grauidæ pituitoſæ, & caput dolenti, & aliàs atque aliàs febrienti dare iubet pharmacum, quod pituitam ducit, & lac caprinũ G

Lac ſchiſtũ parandi modus.

coctum cum melle miſcere. Medici, inquit Plinius, ſpeciem vnam addidere lactis generibus, quod ſchiſtum vocatur, id fit hoc modo: fictili nouo feruet, caprinum maximè, ramiſque ficulneis recentibus miſcetur, additis totidem cyathis mulſi (Dioſcorides habet aceti mulſi) quot ſint heminæ lactis, cùm feruet, ne circumfundatur, præſtat cyathus argenteus cum frigida aqua demiſſus ita ne quid fundatur. Ablatum deinde igni refrigeratione diuiditur, & diſcedit ſerũ à lacte. Quidam & ipſum ſerum iam multo potentiſſimum decoquunt ad tertias partes, & ſub dio refrigerant: bibitur autem efficaciſſimè heminis per interualla ſingulis, diebus quinis (ſingulis vſque ad quinas habet Dioſcorides) meliùs à potu geſtari. Datur comitialibus, melancholicis, paraliti-

Quib. proſit datum.

cis, in lepris, elephantiaſi articularibus morbis; inteſtinorum vitijs magnopere prodeſt lactis caprini potus decoctus cum malua exiguo ſale addito, & ſi coagulum addatur maioribus emolumentis fiet. Marcellus lac caprinum ex coagulo temperari iubet, & dum tepet, antequam penitus conſtringatur, dyſenterico bibẽdum dari, citumque eſſe remedium: ait item lactis caprini ſtatim mulſi grandi potioni addi de coagulo hœdino fruſtum quantum auellana grandis eſt, hocque digitis medicinali, & pollice ſublatum, vel miſſum, & ijſdem digitis contemperari, & dari la- H boranti dyſenterico, dum adhuc calet lac, antequam coagulo ſtringatur, per triduum: Hanc potionem ieiuno dari contra orientem bibendam. Idem etiam lac feruens adiecto polentæ quantum ſatis ſit, cùm fuerit quaſi tenuis pulticula, dyſenterico bibendum dari, ſed & Plinius aſſerit, iſtiuſmodi lac ad dimidias partes decoctum dyſentericis, & cœliacis præberi. Si torminoſi, vel cœliaci propter frequentes deſurrectiones viribus deficientur, dandum erit ex præcepto Marcelli eis ius gallinæ pinguis excoctę cum butyro, vel lac caprinum, aut ouillum tepidum per ſe, aut etiã decoctum cum butyro. Iniectio ad dyſenteriam ex eodem: Amyli vncias tres in lactis caprini cocti pro modo quantum viſum fuerit adijcies, & ita iniectionem facies: Poſt clyſteris vſum, ſi quidem ſtercorum multitudo in cęco inteſtino ſit, ſin minus, poſt fomenta pectini, inguinibuſque admota: Aetius in cura teneſmi exhiberi præcipit lac caprinum recens, mulctum heminæ menſura, nequaquam minus, verùm non aceruatim, ſed ſigillatim partitum: ſequenti deinde die lac ipſum ad dimidium vult decoqui, ablato eo quod in decoctione concretum ſuperſtat, atque ita exhiberi. Ex eodem Aetio, alijſque ſupra in boue docui, quo pacto lac cum calculis fluuiatilibus ignitis, ſiue bubulum, ſiue caprinum in linioſis alui fluxionibus, & cœliacorum parare conueniat. Sa-

nantur

A nantur & lacte caprino lienes, teſte Plinio, poſt bidui inediam, tertia die hœdera paſtis capris,
per triduum poto ſine alio cibo. Vtiliſſimum etiam lienoſis remedium hoc eſt apud Marcel- *Pro lienoſis.*
lum: Capræ lactares abſtinentur à cibo per triduum, tertia die hœdera tantummodo ſaturan-
tur, & mulgentur antequam bibant: Si ex eo lacte ſextarios tres per triduum calidos ſtatim
quomodo mulſi fuerint, ieiunus lienoſus acceperit, ita vt nullos alios cibos illo triduo manducet,
potenter ſanabitur. Idem & aliàs habet ſic: Qui quotidie ieiunus ſerum caprinum, ſed earum
capellarum, quæ hedera veſcuntur, biberit, ſplene conſumpto erit. Et rurſus: Lac caprinum ſemi-
coctum ſi capræ tantummodo hedera paſcantur, infantibus lienoſis datur. Sextus pollicetur ſi è *Caſei capri-*
lacte caprino adiecto coagulo, vt ſolet caſeus fieri, potus detur hydropicis, elapſuros ipſos: ad co- *ni varij effe-*
licam ex lacte caprino calido in bubula veſica ventri admoto remedium ſuprà habes in boue, ſed *ctus.*
illud hic addam aliquos non in veſicam lac infundere, ſed ſpongiam eo grauidam imponere, &c.
inſuper vas ligneum quo lac minus defluat. Aeſculapio teſte potum per ſe lumbricos necat. Mar-
cellus tenum dolore liberari credit, qui paſſi Cretici cyathos tres, lactis caprini itidē, ſeminis cu-
cumeris grana triginta tria optimè trita ſimul vna potione biberit. Anatolius equis ſanguinem
B per vrinam excernentibus lactis caprini cotylam cum amyli ea menſura, quæ tribus ouis par eſ-
ſet, & olei vncijs tribus omnia mixta per cornu infundi iubet. Pelagonius verò lac caprinum,
amylum, & oua tria, & ſuccum perdicij herbæ commiſcet. Ad venerem incitantia quædam me-
dicamenta medici ex Marcello, ex caprino lacte propinant. Certè Plinius ait herbæ quam or-
chin vocant, radicem alteram, quæ mollior, & inferior eſt in lacte caprino viri in Theſſalia bi-
bunt ad ſtimulandos coitus, duriorem verò ad inhibendos. Quibus ſemen fluit, & non potenti-
bus, &c. aquoſum eſt, unde fit, vt fæmina non concipiat, lac caprinum cum melle potum Sextus
remedium eſſe vult valde optimum, vt concipiat. Ad lac procreandum quidam dixerunt,
inquit Auicenna, quòd comedere propria vbera caprarum, & ouium cum lacte, quod in eis con-
tinetur, valde eſt vtile ad hoc propter illud, quod eis exiſtit ex ſimilitudine, aut propter pro-
prietatem, quæ eſt in eis. Caſeus caprinus recens, authore Plinio, ijs, qui viſcum biberint,
remedio eſt: quo loco ixian, vel ixinem, quæ chamæleon niger eſt cum ixo, ideſt, viſco confu-
dit. Idem cùm de canis rabidi morſu dixiſſet: ad reliquos, inquit, beſtiarum morſus capri-
num caſeum ſiccum cum origano imponunt, & bibi iubent: Et rurſus alibi, caſeum caprinum
C cum origano impoſitum, contra ictus ſerpentium valere tradunt. Siccus ex aceto, & melle pur-
gat vlcera ex eodem. Contra quartanam datur caſeus caprinus recens cum melle diligenter ſe-
ro expreſſo. Aeſculapius teſtatur, caſeum hunc impoſitum omnes punctiones, & dolores repri-
mere. Mollis, ideſt, recens cum melle ſubactus impoſituſque, & panno deſuper tectus, aut lin-
teo ſuggillationes, liuoreſque celeriter abſterget ſi Marcello credimus: Siccus cum porro igni ſa-
cro illinitur ſi Plinio, qui & aliàs ait: ſiccus ex melle & aceto in balaneis oleo remoto papulis illi-
nitur. Ad feruorem, vel punctionem oculorum, capitis, & pedum dolorem ex Sexto: Caſeus capri-
nus recens oculis ſuperpoſitus mirè ſubuenit, item ſimili modo capiti dolenti ſuperpone; ſic & pe-
dum dolorem medicare. Et Marcellus ait, recens coagulatus ſuper oculos poſitus dolores citò le-
nit: Et Plinius: Caſeo caprino molli, inquit, impoſito ex aqua calida epiphoræ ſedantur, ſi tumor
ſit, ex melle, vtrumque verò ſero calido fouendum. Ad veretri dolorem, Marcellus caprinum
caſeum, & mel pari pondere in pultario fictili coqui iubet, &c. bis ad diem imponi: ſed an-
tè vino vereti locum, qui curandus eſt, clui. Plinius autem tritum & impoſitum carbunculis
genitalium mederi aſſerit. Si mulier cibos auerſans, vtero doleat, & febris ipſam ac rigor cor- *Pro vtero.*
D ripiat, Hippocrates in volumine de morbis mulicbribus, pepli albi quintam dimidiæ chœnicis
partem & ſeminis vrticæ tantundem, & caſei caprini raſi dimidiam chœnicem, ſimul cum vi-
no vetere mollit, deinde cocta dat ſorbenda: Et paulò pòſt: Si ex partu alui profluuio cor-
ripiatur, bibat vuam paſſam (inquit) nigram, & punici dulcis malicorium &c. internum nu-
cleum, & coagulum hœdi; hæc vino nigro diluta & caſeo caprino, ac polenta triticea inſper-
ſis, bibenda dato. Et alibi in eodem libro, ſi quid in vteris computruerit, item ſi ſanguis &
pus exeant, caſeum caprinum vel deraſum aſſatumque, vel ſimpliciter, cum æquali parte po-
lentæ miſcet, & in vino ieiuno propinat. Nicoon (vt Nicandri Scholia citant, & Hermolaus
in Plinium) in libro de difficultatibus, optimum coagulum ait hinnuli, ſecundum leporum, ter- *Lib. 11. cap.*
tium hędi. Marcellus Virgilius non rectè agni pro hędi in huius authoris teſtimonio poſuit. Nam *41.*
& Plinius hędi non agni inter laudata coagula recenſet, inquiens: Coagulum hinnuli, leporis, *Coaguli dif-*
hœdi laudatum, præcipuum tamen daſypodis: quamuis alioqui nihil vel parum ſaltem referre *ferentię &*
exiſtimem, vtro hœdine an agni vteris: certè Dioſcorides leporino coagulo pares habere vires *ex ijs ad di-*
ait, coagulum hœdi, agni, hinnuli, aliorum, contra aconiti potum in vino & concretum *uerſa vitia*
lac in aceto, conuenientem aſſumi. Haly autem cùm coagulum hœdi contra potum cicutæ *medelę.*

Ooo pro-

prodeſſe tradit, eique qui fungos comedit, pro cicutæ legerim aconiti: & apud Plinium, vbi priuatim id commendat contra viſcum, & chamæleonem album, & ſanguinem taurinum, contra quem & leporis coagulum ex aceto bibatur, pro viſcum, ἰξὸν ſcilicet, legi debet chamæleonem nigrum, ſiue ixian. Idem Plinius contra paſtinacam, & omnium marinorum morſus coagulum leporis, vel hœdi, vel agni drachmæ pondere ex vino ſumi aſſerit. Item in profluuio ſanguinis hœdi coagulum bibi vtile putari; item tertia parte ex aceto potum ſanguinis excreationes reficere, authore Marcello, magnitudine fabæ in vino myrtheo remiſſum, & ieiuno cœliaco datum efficaciter prodeſt, id quod & Plinius alicubi ſcribit; & Hippocrates coagulum hœdi aduerſus alui profluuium laudat, vt iam dixi in remedijs ex caſeo caprino. Et Galenus 2. parabil. 73. maceratum aceto acerrimo aduerſus muliebre profluuium ieiunæ propinat. E

Plinius emẽdat.

Vrinę caprinæ efficacia.

Vrina caprarum cum aceto ſcyllitico hauſta contra ictus ſerpentium valet, teſte Plinio, panos item, & apoſtemata in quacunque parte diſcutit, dolorem ceruicum inflexibilem opiſthotonon vocant, leuat auribus infuſa: quod poſtremum remedium etiam Marcellus habet, & aliàs opiſthonicis, & tetanicis lotium caprinum, cum aqua mixtum efficaciter prodeſſe aſſerit ſi ieiunis potui detur. Pœni paſtorales in filijs quadrimis, vt refert Herodotus, venas verticis lana ſuccida inurunt, nonnulli venas temporum, ne ſcilicet vnquam pituita defluens ex capite, officiat, eaque de re ſe aiunt eſſe optima valetudine. Quod ſi pueris inurendis ſpaſmus contingat, vrina hirci aſpera eos liberant. Auenzoar, vt citat Mercurialis in lib. de peſte, ait vrinæ hirci odorem vtilem eſſe peſti. Pota hac hirci urina amoris faſtidium fieri admixto propter faſtidiũ nardo Oſtanes dicit apud Pliniũ. Dioſcorides urinã capræ aurium dolorib. inſtillatam mederi tradit. Plinius verò ſi grauitas ſit audiendi, fel bubulum cum urina capræ, uel hirci mederi teſtatur; uel ſi pus ſit in quocunque autem uſu putari hæc efficaciora in cornu caprino per dies uiginti infumata. Sed & Marcellus aduerſus grauitatem audiendi fel bubulum cum urina hirci auriculę, quæ moleſtiam ſurdiginis patitur, inſtillari iubet, ſtatimque ſubueniri aſſerit. Aliàs etiam monet ſub eo omento, quo egeritur, tepidam auri obtunſæ infundi; & aliàs rurſus inſtillatum hoc lotium dolorem ſedare, quod magis ſuppuratis auribus adfirmetur, ob quam cauſam præſentis auxilij plures exceptum, & cornu caprino inditum in fumo ſuſpenſum diligenter ad neceſſarias medelas reſeruent; ſed hoc ex Plinio etiam dictum eſt, apud quem etiam eſt legere, urinam capræ calefactam, inſtillatam auribus, fimumque eiuſdem cum axungia illitum ad parotides prodeſſe. Hydropicus ſorbere iubetur à Sexto lotium capræ, quod mirificè, inquit, ſanat. Item hircinum lotium ſi heminam biberit, & ſpicæ nardi, & ebulum cum aruerit, melius eſt lotium ſi idem paſti fuerint. Sed Dioſcorides urinam capræ ad aquam, quæ cutem ſubijt, cum nardi ſpica quotidie binis cyathis cum aqua bibi ſcribit, urinamque per aluum extrahi; unde apud Plinium, ubi ſcribitur, hydropicis auxiliatur urina ueſicæ apri paulatim data in potus, efficaciùs quę inaruerit cum ueſica ſua: pro apri lego capri, uel capræ, Marcellus etiam ad urinæ difficultatem, & calculum lotium caprinum, id eſt, caprarum quæ in montibus paſcuntur tepidum potari oportere tradit admixto uino, & aqua ob faſtidium. Sextus ait, ſi mulier id bibat menſtrua prouocare, atqui Plinius profluuium, quamuis immenſum, urina, inquit, capræ pota ſiſti obſtetrices promittunt, & ſi fimum oblinatur. F G

Lib. 4.

Vſus caprini fimi varij in medicina.
10. ſimpl. cap. 22.

Omnium creberrimus uſus eſt caprini fimi, Græci σπυράθους propriè nominant (verba ſunt Galeni) degerentis, & acris facultatis adeo, vt induratis ſcirrhorum in modum tumoribus congruat, non tantùm lienis, ſed etiam aliarum partium. Vſtum tenuioris eſſentiæ quidem, verùm haud manifeſtè redditur acrius: quamobrem ſanè ad alopecias competit, & omnia adeo, quæ extergentia medicamenta deſiderant, vt lepras, pſoras, lichenas, & id genus alia. Miſcetur & digerentibus cataplaſmatis, qualia ſunt, quæ accommodantur ad parotidas, & bubones diuturniores. Eſt enim vis eius tum vſti, tum non vſti abſterſoria, & digerens, nec eam paruam habet digerendi potentiam. Verùm pro paſtu vario nonnihil habuerit differentiæ; non tamen tantum quantum ſtercus humanum. Medicus quiſpiam ex ijs, qui in agris & vicis medicinam exercent, vtebatur hoc fimo ex aceto ad viperarum morſus, & multò ſanè etiam magis aliarum beſtiarum, ac profectò complures ex ijs ſeruauit. Et hic ipſe quoque medicus ad auriginem potandas ipſas ſpyrathos ex vino præbuit, & ad profluuium muliebre cum thure appoſuit. Quæ omnia ſanè optimus medicus ignorare non debet, cæterùm potiora eligere, potiſſimum ad vrbanos & honoratos viros. Hæc omnia Galenus. Plinius inquietos infantes fimo iſto adalligato panno cohiberi tradit, maximè puellas. In aceto decoctum imponitur, teſte Dioſcoride, ſerpentium morſibus cum vino ſtudioſè impoſitum viperarum morſibus auxiliatur, & Plinius tradit in aceto decoctum & illitum in ictus ſerpentium valere dici, & recentis cinerem in vino; Atque in totum difficiliùs ſe recolligentes a ſerpentium ictu in caprilibus optimè conualeſcere: qui verò efficacius volunt mederi, occiſæ H

cisæ

A ciſæ capræ aluum diſſectam cum fimo intus reperto ſtatim illigare, ait & aliàs percuſſis à
ſcorpione fimum efficacius cum aceto decoctum auxiliati; laudari, & ad canis rabidi mor-
ſum ex vino illitum, aut melle. Marcellus verò fimum hircorum cum melle decoctum,
adpoſitumque paniculis ſanitatem præſtare aſſerit; & apud innominatum reperimus, cum
aceto mixtum puſtulis nigris ſalubriter ſuperilligari. Sextus affirmat caprinum ſtercus im-
poſitum non pati conſurgere tumorem. Cum melle præterea mixtum ſanare luxos, & tu-
mores diſcutere, & non pati iterum conſurgere, vbi luxos videtur intelligere luxatos: nam &
Plinius luxatis fimum caprinum cum melle illini tradit. Ex aceto decoctum ſtrumas diſcu-
tit, vt idem Plinius habet: In vino item, vel aceto decoctum illinitur in his, quæ rumpere opus
eſt. Rurſus, ex aceto ſubferuefactum, & illitum, ſanat vlcera, quæ ſerpunt: Manantia veren-
dorum vlcera ſanat, cum melle rubique ſucco, vel ſi ſerpunt fimum etiam prodeſſe dicunt cum
vino, aut cum aceto, prodeſſe item ad lepras, pſoras, & lichænas & id genus alia, vt paulò antè ex
Galeno dictum eſt. Dioſcorides in aceto decoctum imponi ait, vlceribus quæ ſerpunt, igni ſa-
cro, parotidibus. Sextus cum melle mixtum, & appoſitum ſanare canceroſos: Similiter etiam
B paratum, & ſuperpoſitum carbunculos, qui in ventre naſcuntur, diſcutere. Marcellus fimo ca-
prino in aceto feruefacto & ſubacto ſi imponatur omnia crurum, & tibiarum ulcera purgari &
perſanati ait, butyro bubulo cum oleo cyprino, aut laurino poſtmodum addito. Spinæ, ac
ſimilia corpori extrahuntur excrementis capræ ex uino, ut Plinius habet, ſed apud Sextum, ca-
pri non capræ legitur his uerbis: Stercus capri ex uino conſperſum impoſitumque, quod inhæ-
rebit extrahet, & ſanabit. Apud Plinium, ubi ſcribitur ulcera cætera (uidelicet præterquam
in tibijs, cruribuſque) explentur, aut purgantur fimo aprino, aut hircino, legendum, ut ſu-
ſpicor, caprino. Medicus quidam medicamentorum peritus in Myſia Helleſponti, referente
Galeno, ulcerum ambuſta ad cicatricem ducebat ouium ſtercus roſaceo commiſcens, ſed &
per ſtercus caprinum combuſtum ſimiliter curabat parum eius multis numeris maiori cerati ro-
ſacei moli admiſcens. Græcum exemplar habet, καὶ μέν τοι διὰ τῶν αἰγῶν κεκαυμένους ὁμοίως
ἐθεράπευε, deeſt nomen excrementi: interpres legit, inquit Geſnerus, διὰ τῆς τῶν αἰγῶν κε-
καυμένης κόπρου ὁμοίως ἐθεράπευε, μιγνὺς καὶ ταύτης non ταῦτα: ſi τῆς particulam addas, κό-
πρου, uox omitti poteſt, ut in proxime præcedentibus poſita. Sed conſiderandum eſſe monet
C Geſnerus, an rectè legatur κεκαυμένους, ut nihil hic mutandum ſit præter τῆς articulum adden-
dum: Senſus erit, quin etiam caprillo fimo homines ambuſtos ſimiliter curabat, & cætera.
Nam Plinius quoque caprarum fimum (ſimpliciter, non uſtum) ambuſta ſine cicatrice ſanare
dici ſcribit. Aggregator etiam ex Auicenua citat capræ ſtercus cum aceto, uel cerato roſaceo
ambuſtis auxiliari. Deinde cum ouillo ſtercore non uſto uſus ſit ille medicus, de quo Galenus 2.parabil.3.
ſcribit, quod minus acrimoniæ, quàm caprinum habet, caprinum in eundem uſum uſiſſe non 1.parabil.
eſt uerisſimile. Quamquam ſi uſti quoque huius fimi (cùm acrimoniæ ex igne nihil aſſumat, ut 41.
ex Galeno ſuprà dictum eſt) modicum copioſo cerato aliquis miſceat, idoneum ambuſtis medi-
camentum reddet. Scio & alia quædam, ut pilos, teſtas purpurarum, & coria in hunc uſum
uri ſolita, proinde rem in medio relinquo, ut quiſque pro arbitrio legat, & ſentiat. Alicubi ue-
rò Galenus hircinum ſtercus ad morbum comitialem proficere ſcribit, ſi ex eo quindecim glo-
buli ad ſummum exhibeantur. Et alias ad caluas, piliſque carentes palpebras ſummopere con-
ducere ait, ſi muſcerda, & ſtercore hircino æquali menſura mixtis, toſtiſque ex melle illinantur
facere hoc etiam ad utiligines. Marcellus hircinum fimum tritum cum aceto ſcyllino miſcet,
D frontique & temporibus illinit, hocque ad dolorem hemicranei ſedandum etiam in perpetuum
prodeſſe putat. Neruorum doloribus caprinum decoctum in aceto cum melle utiliſſimum, te-
ſte Plinio, putant, uel putreſcente neruo: & Marcellus teſtatur melle mixtum, impoſitum ſup-
puratos neruos expurgare, & ad ſanitatem, uſque perducere: Sexto uerò authore, cum acerri-
mo aceto mixtum morbum articularem ſanat in dulci potum, ut Aggregator citat; ſimiliterque
mirè parotides ſanat, item articuli cum eodem peruncti ſanantur: cum aceto mixtum, & ſuperli-
nitum neruorum contractionem curat. Habemus & apud Plinium cum melle in aceto decoctum
articulorum attritis prodeſſe, Marcelluſq; ſcribit cum aceto tritum, & ſubactum uſq; ad craſſitu-
dinem mellis impoſitum articulorum contractiones relaxare, & tremulis prodeſſe; Medetur alo-
pecijs exuſtum, & cum aceto, aut oxymelite illitum, ut tradit Dioſcorides, & meminit etiam Ga-
lenus, ut ſuprà retuli, & Plinius inquiens; caprino fimo cum melle alopecias expleri tradunt. Pau-
lus Aegineta, ubi de alopecia ſcribit, tum caprino, tum ouillo ad eam excremento utitur. Con-
tra capitis dolorem Marcellus ſeptem pilulas ſtercoris caprini ex aceto teri, & fronti illi iubet.
Apud hunc eundem, ubi habet; ſtercus caprinum fimo conſperſum tritumq; & impoſitum oculis,
atq; obligatũ, omnem dolorem, tumoremq; detergit, pro fimo forte reponendum vino. Ceruicis

dolor inflexibilis, quē opiſthotonon Græci vocant, leuatur, eodem atteſtante Marcello, & Plinio, E
bulbo trito cum fimo caprino ceruici illito. Nec abdicant illud ex melle illitum epiphoris oculo-
rum, vt refert Plinius contra parotides in aceto decoctum imponi & Dioſcorides tradit, & nos ex
Galeno diximus, idemq; Sextus atteſtatur. Quidam innominatus baccas caprinas aridas terit, &
ex vino generoſo bibendas dat, quem tuſſis malè habet, additq; pituita reiecta ſtatim ſanari. Dio-
Ad regium morbum. ſcorides verò fimum caprarum præſertim in montibus degentium potum in vino, regium morbū
emendare profitetur, ſcribitque Galenus medicum quendam in agris eo ſimiliter vſum. Illinunt
& ventrem cœliacis eodem cum melle decocto, vt Plinius habet; vt verò Sextus, caprinum ſtercus
Ad colicam. pro fomento impoſitum colicis prodeſſe dicunt. Sexto conſentit Marcellus, dum ait: Stercus ca-
prinum recens in aqua remiſſum, colatumq; cum mulſi cotylis tribus, & piperis contriti granis
ſexaginta in tres potiones diuiſum per triduum datur, ita vt prius corpus eius colici, cui potio dā-
da eſt, acopo perungatur, vt perfrictiones omnes coacto ſudore diſcedant, miro remedio ſanabi-
tur. Ad induratos lienis tumores medici non pauci caprinum ſtercus etiam, Galeno teſte, ap-
plicant, & ad aquam inter cutem, & ad ſplenicos variè eo vtimur. Marcellus teſtatur aridum tri-
tum adiecto melle potui datum ex aqua calida mirè educere tineas: Expellit & calculos in F
Inuſtio iſchiadicorū Dioſcoridi quomodo fiat, & vbi. mulſo, ſed tunc efficacius Plinius eſſe vult ſylueſtrium caprarum. Dioſcorides tradit vtilem iſchia-
dicos vſtionem hunc in modum accipere: In eo interſtitio, vbi pollex brachiali committitur, ca-
ua veluti lacuna ſubſidet, in qua lana oleo imbuta ſubſternitur, deinde ſigillatim feruentes ſter-
coris caprini pilulæ imponuntur, dum vapor per brachium ad coxam ſentiatur peruenire, & co-
xendicis dolorem mitigare: Aduſtionem id genus Arabicam appellari. Ego, inquit Geſnerus,
cauam illam lacunam in ipſo brachiali, interno eius latere nempe ſub pollice reperio, quæ ta-
men non ſemper apparet: manum verò ita tenenti, vt digitus minimus infimo loco ſit, pollex ſu-
premo, idemque ſurſum, & retrò tendatur, omninò conſpicua fit inter duos neruos figura prorſ-
ſus idonea, quæ baccam recipiat caprinam. Hæc admonere, inquit, volui, quoniam interpretes
non ſatis conueniunt, & Dioſcoridis textus Græcus, vel mutilus eſt, vel certè obſcurus his verbis,
ἐπὶ τὸ μεταξὺ μέρος τοῦ ἀντίχειρος, συνεγγίζον δὲ τῷ καρπῷ, κοῖλον &c. nam vbicunque μεταξὺ,
ideſt, medium, vel interſtitium fuerit, duo extrema nominari debent. Conſpicitur ſanè lacuna
iſta apertè, vel ſciſſura, quæ inter pollicem, & reliquam manum (vel indicem: ſic enim fortè
appellare licet vnumquemque digitum, vt ſimul pars omnis in metacarpio ei ſubiecta attribua- G
tur:) interiacet ad carpum vſque recta deſcendenti. Plinius fortè hac apud Græcos locutione
non intellecta ſimpliciter cauam manum reddidit, vbi idem remedium deſcribit his verbis: Affe-
runt & Magi ſua commenta. Primum omnium, rabiem hircorum, ſi mulceatur barba, mitiga-
ri, eadem præciſa eos non abire in alienum gregem. Huic admiſcent, (ſenſus videtur, huic com-
mento alterum commiſcent, neque enim fimum barbæ miſceri, aptè intellexeris) fimum capri-
num, & ſubdito linteolo vncto caua manu quantum poſſit feruens ſuſtineri iubent, ita, vt ſi
læua pars doleat, hæc medicina in dextera manu fiat, aut è contrario. Fimum quoque ad eum
vſum acus æreæ punctis tolli iubent. Modus curationis eſt, donec vapor ad lumbos ſentiatur
peruenire. Poſtea verò manum porro tuſo illinunt, item lumbos ipſo fimo cum melle, ſuadentque
in eodem dolore, & teſtes leporis deuorari. Hæc Plinius. Simile remedium idem author alibi
Alia, & melior vſtio in iſchiadicis. docet, in quo plus rationis, vt Marcello Virgilio etiam videtur, minus ſuperſtitionis eſt: Iſchia-
dicos vri, inquit, ſub pollicibus pedum (Aggregator legit ſub poplite) fimo caprarum feruente
vtiliſſimè tradunt. Arabica illa apud Dioſcoridem vſtio noſtra ætate, inquit Marcellus Virgi-
lius, quòd audierimus, in nullo vſu eſt. Plutarchus quidem in commentario, cur ſerō ſcelerati à H
numine puniantur in vſu eam fuiſſe vſtionem ijs verbis teſtatur: Καὶ γελοῖος ὁ φάσκων ἄδικον εἶναι
τοῦ ἰσχίον πονοῦντος καίειν τὸν ἀντίχειρα, quod eſt, ridiculus præterea eſt dicens iniuſtum eſſe
medicum, qui in coxendicis dolore pollicem vrat. Coxendicis dolor per femora, genua, tibi-
aſque ad infimos talos pertinet, quod in ſuperiore hominis parte non fit: quamobrem plus ra-
tionis eſſe videtur, cur pedum pars potius vratur, quàm manuum. Præterea qui aptiorem coxen-
dicum vſtionem docuerunt Hippocrates, Paulus Aegineta, alijque Græcorum medici, aliter in
eo malo hominem voluerunt vri. Hæc ſolùm habui de hac vſtione dicenda, nec plura apud
authores reperio: vt neque cur Arabica diceretur, conijcio tamen à gente nomen inuentum,
quoniam Arabes ſic coxendices vrerent. Non diſſimilis vſtionibus his eſt ea, qua in gente
noſtra circa quadrageſimum à partu diem infantes candente ferramento ab alijs in imo occi-
pitio, ab alijs in interſcalpio, ab alijs ſub poſteriore humero paſſim vruntur: vulgo creditur
ſine ea uſtione non poſſe feliciter primæ illius ætatis pericula infantes euadere. Hæc ferè Mar-
cellus. Mihi quidem, inquit Geſnerus, hæc infantium uſtio nulla ex parte cum Arabica confe-
renda videtur cùm præſeruandi gratia, & ferro fiat, illa curandi, & ſine ferro & cætera. His iam

per-

Digitized by Google

A perſcriptis Aetium adiui, qui lib. 12. cap. 3. ex Archigene, & Antyllo multa ſuper hac re adfert digna memoratu, & Dioſcoridis etiam verba repetit: Veteres, inquit Archigenes, etiam vſtione in iſchiadicis vſi ſunt, alij aliter &c. quidam ad propinquæ cruri affecto manus locum inter magnum digitum, & indicem medium circa infernum magni digiti, ſiue pollicis articulum, caprinũ ſtercus feruens per forcipem imponunt, ſtercora permutant, donec ſenſus vſtionis ad locum affectum perferatur. Dioſcorides hanc rem ita tradit: caprinum, inquit, ſtercus feruefacito, & extẽſo magno manus digito cauum locum circa inferni eiuſdem articuli finem nota &c. vt ſuperius recitaui. Antyllus autem: nos etiam, inquit, huiuſmodi vrendi modo vtimur, ſtercus caprinum ſiccum feruefacimus, coq; ventrem magni digiti affecti pedis perurimus paulò infra vnguem, vſque ad os ipſum vſtione penetrante. Hæc ipſa vſtio extremas coxendicum affectiones, & quæ multis alijs præſidijs cedunt, diſſoluit. Cæterùm poſt vſtionem porri folia cum ſale trita impoſito &c. Iam verò etiam fimum capræ cum farina hordei, & aceto impoſitum maximè in duris, & ruſticorum corporibus, remedium eſt iſchiadicis, vt legitur apud Serapionem, qui Galenum citat, & Dioſcorides ait fimum hunc eundem cum axungia (σὺν ὀξυγγίῳ, ideſt, cum adipe, vel

De eadem coxendicorum inuſtione diuerſorum ſententia.

B axungia: Hermolaus ὀξυκράτῳ legit, ideſt, poſca, vt ait Marcellus Virgilius) impoſitum his, qui podagra tentantur, auxilio eſſe. Hic item, vt alicubi citatum reperi, cum fimo capræ, & croco impoſitum adipem hircinum podagricis auxiliari tradit. Rhaſis hoc idem remedium repetit, vt & Albertus, ſed qui crocum omittit: Plinius verò aliter: podagris, inquit, medetur taurinum ſeuum &c. alij hircinum præferunt cum fimo capræ, & croco ſinapive cum caulibus hederæ tritis, ac perdicio, vel flore cucumeris ſyluestris: magnificant alij fimi caprini cinerem cum axungia. Ruſus hoc ſtercus cum aromate aliquo (cum ſpica nardi, vt vetus habet translatio) hauſtum menſes cit, & partus euocat, authore Dioſcoride: tritum verò cum farina, & impoſitum lanis cum thure fæminarum profluuia ſiſtit, cæteroſque ſanguinis impetus ex aceto cohibet. Apud Hippocratem lib. de nat. mulieb. inter diuerſa vterorum remedia menſibus præcipuè, & ſecundis pellendis duo legimus hæc remedia, ſtercoris caprini pilulas, & leporis pilos pinguedine phocę ſubacta ſuffito: Aliud, ſtercus caprinum, & pulmonem phocæ, ac cedri ramenta ſuffito. Medicus quidam, referente Galeno, in agris ſtercus caprinum ad profluuium muliebre ſiſtẽdum cum thure apponebat: Et Plinius tradit, profluuium quamuis immenſum vrina capræ pota ſiſti obſtetrices promittere,

Podagræ remedia.

Ad varios mulierum affectus.

C & ſi fimum illinatur. Hiſce omnibus remedijs adijcere lubet, quod ipſemet hircus peſtilentiæ tẽpore domi alatur, magnum enim præſidium putant contra auram peſtiferam, quia ædium vaſtitas viroſo vapore, quem hircus exſpirat repleta, repellat aditu auram venenatam, quæ eadem ratio in ſuffitu odorato locum habet, plebs tamen aliam rationem ſubijcit, quod ſcilicet malus vapor, malo alio vapore tanquam cuneus cuneo fugetur, quæ res mihi in mentem reuocat, inquit Ambroſius Paræus; id quod eſt ab Alexandro Benedicto proditum, extitiſſe Scytham medicum, qui peſtem ab aeris infectione manantem ceſſare fecit, interfici iuſſis omnibus vrbis canibus, felibus, ſimilibuſque alijs animalibus: Horum enim cadaueribus per vicos abiectis noui putridi vaporis tanquam recentis aduenæ vi vetus hoſpes peſtiferis aeris ſedibus deiectus eſt; ſic peſtilentia quieuit.

Ad peſtem fugandam à

Lib. de peſte cap. 6.

VSVS VARII.

D

TONDENTVR capræ, inquit Varro, quòd magnis villis ſunt, in magna parte Phrygiæ: vnde cilicia, & cætera eius generis fieri ſolent. Sed quòd primùm ea tonſura in Cilicia ſit inſtituta, nomen id Cilicas adieciſſe dicunt. Habemus & apud Plinium in Cilicia capras tonderi, vt alibi oues. Fuiſſe autem huiuſmodi veſtium genus tenuioris fortunæ hominum tum ex ijs, quæ recenſebimus, tum ex moderna cilicij ſignificatione (cilicium enim dicimus aſperrimum illud regumentum, quo tergora ſua nuda homines mortificationis carnis dediti veſtiunt) intelligi facilè poteſt. Virgilius id in primis docet, dum canit:

Capra vbi tondeatur.

Georg. 3.

Nec minus interea barbas, incanaque menta
Cinyphij tondent hirci, ſetaſque comantes
Vſum in caſtrorum, & miſeris velamina nautis.

Hoc enim loco Seruius, & Probus Grammatici cilicia deſignati ſcribunt: Sunt autem Cinyphes gens Libyæ à Cinypho flumine dicti. Silius Italicus cùm agit de populis, qui Hannibali aduerſus Romanos auxilio fuerunt, Macas ad Cinyphen habitantes nominat, & ita quidem,

Cinyphes qui.

Lib. 3.

vt verſus eius, ad loci huius illuſtrationem, nonnihil adferant: E

Tum primùm caſtris Phœnicum tendere ritu
Cinyphy didicere Maca ſqualentia barba
Ora viris, humeroſque tegunt velamina capri
Setigeri.

Satyra 5.

Huc refer hoc etiam Iuuenalis:

Qui tegitur parma, & galea, metuenſq; flagelli
Diſcit ab hirſuta iaculum torquere capella.

Iuuenalis ſententiæ varia expoſitio.

Quo loco Ioannes Britannicus hunc locum: de tyrone, inquit, varijs exponi à commentatoribus, non ignoro, vt alij dicant ab hirſura capella, ideſt, ab amento caprino, quod haſtæ vibrandæ alligatur; alij à ſago Cilicio, quod ex pilis hircinis texebatur, cuius vſus eſſet & in nauib., & in caſtris; alij à pharetra, quæ pelle caprina ſolet integi, ex qua iacula promſitur; alij à capella hirſuta, ideſt, poſt tentorium ex caprarum pellibus confectum, quod non placet, quaſi tentoria non alijs pellibus quàm caprinis, & non bubulis potiùs integerentur. Ego verò expono ab hirſuta capella, ideſt, ab hirſuto centurione, quem ideo capellam appellat, quod centutiones, vt homines robuſti toto F ferè corpore hirſuti ſint, fructificantibuſque pilis ſub alis odorem hircinum oleant, quod ex ſudore, nimioque labore prouenire ſolet, tales ad militiam idonei putabantur, vnde & Perſius:

Hinc aliquis de gente hircoſa centurionum.

Iuuenalis:

Sed caput intactum buxo, nareſque piloſas
Adnotet, & grandes miretur Lalius alas.

Hocque maximè placet, vt referas illud *diſcit* ad magiſtrum ipſum; nam centuriones nouos milites erudiebant, neque enim conuenit militem diſcere ab amento, quaſi amentum dictata tradat, vt duplici ratione capellam appellet cēturionem, & quod odorem hircinum oleat, & hirſutus ſit, vt capella, nec mirum capellam hirſutam capi pro centurione, cùm alibi in vltima ſatyra bardiacum cucullum, calceum militarem, & ſuras grandes ponat pro milite, & centurione, cùm ait:

Bardiacus iudex datur hæc punire volenti
Calceus, & grandes magna ad ſubſellia ſuræ.

Hæc Britannicus. Alexander ab Alex. hiſce verſibus à Iuuenale ſignificari credit Cydones popu- G los Cretenſes mediterraneos, quos ſcilicet Homerus fortiſſimos vocat, quorumque arcus caprinis pellibus ornari, plerique, inquit, literis adnotarunt: notat enim illa veteris diſciplinæ rudimēta, quibus miles tyro in emittendis iaculis apud centurionem ſuum inſtrui ſolebat. Cæterùm ego potiùs pro cilicio acceperim, quo centurio ipſe excubias agens induitur, nec Seruium etiam probo, qui exponens præcitatos Maronis verſus, in vſum, inquit, caſtrorum poeta dixit, quia de cilicijs expoliuntur loricæ, & teguntur tabulata turrium, ne iactis facibus ignis poſſit adhærere, poetam enim de veſtibus loqui, inde conſtare videtur, quod & nautis inde velamina fieri ſcribat. Ad hæc & ipſe in Moreto rurſus ait:

G mi nos tunc veſte lacertos
Liberat, & cinctus villoſo tergore capræ
Peruerrit cauda ſilices, gremiumque molarum.

Vbi nunc in excuſis codicibus pro tergore legitur tegmine, ſed vetus ſcriptura, vt annotauit Ioſephus Scaliger, habet tergore, quod putat verius eſſe, natumq; errorem ex illorum ignorantia, qui inter tergum, & tergus non diſtinguebant. Sic & Domitius Calderinus explicans hoc Martialis H in Baſſam malè olentem:

Quod preſſa piger hircus in capella
Laſſi bardiaci quod euocati.

nobis aſſentit; euocati, inquit, erant iuuenes ex equeſtri ordine delecti, qui manente vſu annulorum conſtituti ſunt ad cuſtodiam cubiculi Imperatorij loco militum: hi cùm excubias pręſtabant

Bardiaci nomine quid intelligendum.

Bardiaca veſte vtebantur lanificio groſſiore propè ſimili bardo cucullo: Hæ veſtes malè olebant, quoniam in his cubabant, & inter ſordida miniſteria vtebantur, nam quòd Bardiacus puer ſit, nec mihi videtur conuenire, nec vnquam legi. Bardiacus non puer eſt, vt ego ſentio, ſed ſagum ex villis caprorum textum, quo milites in caſtris vtebantur. Tantum Ille. Iunius eò loci legit; *Laxi Bardiacus quod euocatus*; & bardiacum eſſe dicit hirſutam & pinguem lacernam, olidumve cucullum barbari militis. Deſiderius verò Heraldus in ſuis animaduerſionibus in Martialem legit; *Laſſi bardaicus quod* &c. & bardaicum accipit etiam pro barbaro cucullo, citatque hoc Iulij Capitolini in Pertinace: Veſtis in ſubtegmine ſerico aureis filis inſignior per tunicas, penulâſque, lacernas, & chirodotas Dalmatarum &c. & cuculli bardaici. Alij verò aliter legunt, quos vide. Huc

etiam

A etiam refer illud Laberij de paupertate: Nihil refert mollē de lanitia Attica, an pecore ex hircorum veſtem geras. Alios tamen in bello ciliciorum vſum fuiſſe certiſſimum eſt, nam teſtudines ſimiliaque inſtrumenta alia eis operta fuiſſe conſtat. Cur autem excubias a gentibus ex vſu eſſent iſtiuſmodi cilicia, rationem reddit quodammodo ipſemet Britannicus præcitato loco, in nautis, inquiens contra ſæuitiam cæli vti, quoniam à pluuia non penetrantur, vel à bellicis tormentis: prioremque ob cauſam paſtorum quoque fuerit indumentum: hos enim eiſdem indutos fuiſſe Theocriti caprarius indicat, de quo ſcilicet ſic canit: *Ciliciorum vſus, & pellium.*

Ω'νομα μὲν λυκίδαν, ἦς δ᾽ αἰπόλος. οὐδὲ κέ τίς μιν
Η'γνοίησεν ἰδὼν, ἐπεὶ αἰπόλῳ ἔξοχ᾽ ἐῴκει.
Ε'κ γὰρ μὲν λασίοιο δασύτριχος εἶχε τράγοιο
Κνακὸν δέρμ᾽ ὤμοισι, νέας ταμίσοιο ποτόσδον.
Αμφὶ δέ οἱ στήθεσσι γέρων ἐσφίγγετο πέπλος
Ζωστῆρι πλοκερῷ. ideſt,

Nomen erat Lycidas, paſtor verò caprarius erat, neque alius ipſum
B *Ignoraſſet aſpiciens, nam caprario admodum ſimilis erat.*
Ex hirſuto enim, & villoſo exuuio hirci habebat
Fuluam pellem humeris indutam, recens coagulum adhuc redolentem:
Circa pectus verò vetuſtum pallium illi adſtrictum erat
Cingulo textili.

Plutarchus item in quæſt. de rebus Græcorum, Locros, ſiue Locrenſes Ozolas aliquibus cognominatos putari tradit, quòd, paſtores cùm eſſent, homines fœtidi fuerint, vtpote κώδια καὶ τραγέας, ideſt, ouium, & hircorum pelles geſtarent, & plerumque inter caprarum greges verſarentur: τραγὴν enim, vel τραγεὴν pellis eſt hircina, quæ apud Vatinum etiam κιτταρὶς appellatur, vt & apud Heſychium ſcribitur: vnde τραγηφόροι Varino ſunt, αἱ κόραι Διονύσῳ ὀργιάζουσαι τραγῆν περιήπτοντο. Ideſt, puellæ Bacchi orgia celebrantes hircinis pellibus circumamictæ. Et Pollux cùm enumeraſſet tragicum apparatum ſubiungit ἡ δὲ σατυρικὴ ἐσθής, νεβρὶς, αἰγῆ, ἣν καὶ ἴζαλιν ἐκάλουν. καὶ τραγῆν, καὶ πῃ καὶ παρδαλῆν ὑφασμένην, ideſt, veſtis ſatyrica eſt, nebris caprina, quam & izanem vocant, & pellis hircina, nonnunquam & pardalea adiuncta. Geſnerus pro ἴζαλιν legit ἴξαλη, Hen-
C ricus Stephanus tamen in ſuo theſauro ἴζάνη, legit, ſed poſtmodum in ἴξαλος ἰξάλην apud Hippocratem a Galeno ait τελείαν αἰγὸς δέρμα apud Hippocratem, inquam, de tracturis, vbi dicit ἰξάλην δ᾽ αἰγὸς χρὴ ὑποστρῶσαι, ideſt, pellis verò caprina ſubſternenda eſt. Euſtathius verò ex Rhetorico lexico tradit, vt παρδαλῆ & λεοντῆ, ita etiam ἰξαλῆν dici τὴν αἰγείαν περιεσπωμένως, ideſt, cum accentu circumflexo in fine. Apud Heſychium etiam ἰσθλὴ legitur. Dicitur & αἰγέα, teſte Suida, & αἰγὶς, vt Pollux ait. Suidas verò diſtinguit his verbis; τραγῆν ἐνημμένος μὴ λαιὰν, ἀντὶ τῆς αἰγίδα. Ammonius διφθέρας caprarum eſſe dicit, vt Μηλωτὴν ouium: in qua ſignificatione vocem hanc etiam agnouit Vatinus his verbis, διφθέρα ποιμενικὸν περιβόλαιον. Ατλικοὶ δὲ λέγουσιν, ἣν νῦν ἰσάλην καλοῦμεν. ἔστι δὲ ἐκ δέρματος. Sed de hac voce etiam quædam diximus in oue. Porrò Sardos, Getuloſque caprarum pellibus amiciri conſueuiſſe author eſt Varro, legimuſque, & Lycios thoracibus, ocreiſque armatos, arcubuſque ex cornu factis, & arundineis ſagittis ſine pennis, atque iaculis gerere ſuſpenſas ex humeris caprarum pelles, & in capitibus pilea pennis coronata, hodieque, referente Geſnero, pelliones pelles caprarum cùm villis ſuis parant, & expoliunt, quibus veſtitur vulgus præſertim mulierum in Sueuia præcipuè aduerſus iniuriam frigorũ,
D quamobrem & infantibus inde fiunt tunicæ. Pelles à mercatoribus rudes petuntur ex montanis Sabaudiæ locis circa Geneuam. Aptæ ſunt pellionum operis ex teneris tantum hœdis, & capellis, quales verno tempore mactantur ætate duorum plus minus menſium. Vſurpantur etiam ex illis, quæ ſtatim à partu moriuntur, vt ouium quoque. Eſtque Heſiodi antiquiſſimum præceptum, vt propter imminens frigus pellibus hœdinis nos muniamus:

Locrenſes rei paſtoritiæ dediti.

Tragicis etiam in vſu eſt caprina pellis.

Ἴξαλη quid.

Διφθέρα quid.

Qui vſi ſint caprarum pellibus.

Lib. 7.

Hædina pellis vtilitas.

Πρωτογόνων δ᾽ ἐρίφων, ὁπόταν κρύος ὥριον ἔλθῃ,
Δέρματα συρράπτειν νεύρῳ βοὸς, ὄφρ᾽ ἐπὶ νώτῳ
Υ'ετῦ ἀμφιβάλῃ ἀλέην. ideſt,

Primogenitorum verò hædorum, cùm frigus tempeſtiuum venerit,
Pelles conſuito neruo bouis, vt ſuper humerum
Pluuia arceas teporem, &c.

In veteri teſtamento Kebir vocem hebraicam exponunt capilliceum ex pilis caprinis inſtar capitis criniti factum: Ionathan tamen vertit noda, ideſt, vtrem ex pelle ſcilicet caprina factum. Beduini Arabes, ac Saraceni hæretici hircinis pellibus amiciebantur, teſte Volaterrano; & Andreas Bellunenſis lanam merhazi exponit lanam capræ ſubtiliſſimam, ex qua fiunt Zambelotti, & alia velle.

Kebir quid. Lib. 1. reg.

Digitized by Google

vellera ſubtiliſſima; ſed vetus expoſitio in Auicennam Mathahaze dicit eſſe pannum ex pilis capræ, & aliàs eidem Bellunenſi Mesha pannus eſt contextus ex pilis aſinorum, & caprarum, & interdum ex ſolis caprinis, additque ex hoc rudis panni genere, qui deſerta habitant Arabes tentoria, & ſaccos ſibi conficere: In Cypro verò, vt Aeneas Syluius ſcribit è pilis caprarum, Zambelottum vulgò dictum conficitur, & Ioſephus Barbarus teſtatur in Armenia minore propè Betelin, & Iſſan fluuios ſic vulgò nuncupatos magnam eſſe caprarum copiam, eaſque quotannis tonderi, & ex lana facere Zambelottum, hoc eſt, veſtes vndulatas. Aſſerit verò etiam Bellonius ſelectiores Turcarum pannos vndulatos ex pilis caprarum contexi Ancyræ Cappadociæ metropoli, ſed & tapetes ex caprarum pilis conſtare; qui verò apud Memphin venduntur, minus eſſe elegantes, etenim ex lineo panno verſicolores factos eſſe. In Iuriſconſultorum libris, vbi de auro, & argento legato tractatur, in L. argumento ſunt, odorum legebatur, Bayſius, teſte Geſnero, œdorum legendum eſſe aſſerit, quod ex œdorum (ſic ſcribit ſine aſpiratione) pellibus fiebant calceamenta, vt ex antiquis, inquit, marmoribus Romæ coniecimus. Idem his Martialis poetæ ad Phœbum verſibus comprobat: E

Zambelottũ quid, & vbi fiat.
Lib. 3. obſer. cap. 13.
Pellium hœdinarũ vſus in calceamẽtis.

Oedina tibi pelle contegenti
Nuda tempora verticemq; calua, F
Feſtinè tibi Phœbe dixit ille
Qui dixit caput eſſe calceamentum.

Feſtiuè autem dixit, propterea quòd Romani temporibus illis in calceamentis vterentur pellibus œdinis. Hæc Bayſius. Turnebus verò cùm dixiſſet alios ibi legere odonum, alios ondonum, alios etiam œdorum, cur non mihi, inquit, quamuis iuris ciuilis imperito, poſt iſta commenta, venia ſit, quid mihi videatur, iſta de re, ſcribendi? Ego vdones lego, & puto calceamenta ex hircinis pilis texta. De Vdonibus Martialis ſcripſit:

Lib. 2. c. 13.
Vdones quid.
Lib. 14. epig. 140.

Non hos lana dedit, ſed olentis barba mariti,
Cinyphio poterat planta latere ſinu.

Putaui aliquando vnam abeſſe literam propter antegreſſum elementum t verbi, eſt, cui in libris manu ſcriptis ita ſimile eſt c, vt plerumque internoſci non poſſit, & legendum cenſui cudonum, vel codonum, nam vtroque modo ſcriptum reperio. Sunt autem cudones è pellibus operimenta capitis, quæ & pedibus indui credebam, quod commentum mihi vehementer diſplicet, nam apud Silium cudo ſignificat galeam pelliceam, vt quæ κυνέη ab Homero dicitur, & κτιδέη: verba ſunt Silij: G

Caput his cudone ferino
Stat cautum.

In quo, qui codone legunt, deducunt à κωδίον. Heſychius, & Varinus ſcandalia ex caprino corio τρωχαδέσαι dici dicunt, κυνέην verò αἰγείην galeam, vel pileum ex pilis caprinis. Apud Homerum in hoc loco:

Ἕσσατο δ᾽ ἐκτάδιον ῥινὸν πολιοῖο λύκοιο
Κρατὶ δ᾽ ἐπὶ κτιδέην κυνέην.

Andreas Diuus Iuſtinopolitanus reddidit *galeam hircinam*, Spondanus verò muſtelinam, ἰκτιδέην legens pro κτιδέην. κυνέη verò propriè pellis eſt canina, & larga ſignificatione ponitur pro galea ex quacunque materia facta. Fuit præterea pellium caprarum, hœdorumque vſus pro ſtragulis. Cicero pro Mur. ſtrauit pelliculis hœdinis lectulos punicanos. Homerus:

Odyſſ. 14.
Pellium caprinarum, & hœdinarũ pro ſtragulis vſus.

Τίθει δ᾽ ἄρα οἱ πυρὸς ἐγγὺς H
Εὐνήν, ἐν δ᾽ ὀίων τε, καὶ αἰγῶν δέρματ᾽ ἔβαλλεν
Ἔνθ᾽ Ὀδυσσεὺς κατέλεκτ᾽. ideſt,
Poſuit autem ei ignem propè
Lectum, inque caprarum, & ouium pelles iniecit
Vbi Vlyſſes dormiebat.

Ibid.

Et paulò poſt:

Ἂν δὲ νάκην ἕλετ᾽ αἰγὸς ἐϋτρεφέος μεγάλοιο. ideſt,
Ac pellem accepit capra benè nutrita magna.

Et à principio eiuſdem libri:

Ἐστόρεσεν δ᾽ ἐπὶ δέρμα ἰονθάδος ἀγρίου αἰγός. ideſt,
Strauit autem in pellem villoſa ſylueſtris capra.

Εἰδυλ. ε.

Apud Theocritum etiam Laconi dicenti:

Ἠ μὰν ἀρνακίδας τε καὶ εἴρια τᾶδε πατησεῖς,
Αἴκ᾽ ἐνθῃς, ὕπνω μαλακώτερα. ταὶ δὲ τραγεῖαι

A

Ταὶ παρὰ τὶν ὄσδοντι κακώτερον ἢ τύ περ ὄσδεις. ideſt,
Atqui pelles agninas, & lanam hic calcabis
Si veneris, ſomno molliorem: pelles verò caprinæ,
Quæ apud te ſunt, peius olent quàm tu oles.

Reſpondet Comatas:

Αἰ δέ κε καὶ τὺ μόλῃς, ἁπαλὰν πτέριν ὧδε πατησεῖς,
Καὶ γλάχων᾽ ἀνθεῦσαν. ὑπεσσεῖται δὲ χιμαιρᾶν
Δέρματα, τῶν παρὰ τὶν μαλακώτερα τετράκις ἀρνῶν. ideſt,
Si autem tu veneris, teneram filicem hic calcabis,
Et pulegium, quod floret: ſubſternentur verò caprarum
Pelles molliores quadruplo, quàm quæ apud te ſunt agninæ.

Legimus itidem in ſacris literis: Tulit autem Michol ſtatuam Dauidis, & poſuit eam ſuper lectum, & pellem piloſam caprarum poſuit ad caput eius, & operuit eam veſtimentis. Vbi Beda de pelle piloſa caprarum, patet, inquit, hiſtoria, quia puluillus erat de caprarum pelle conſutus, qui

3. regum 6.

B intonſis pilis caput inuoluti in lectulo hominis mentiretur: ſtatua autem eſt imitatio veri, & viuentis; Mortua pellis caprarum, mortui animantis exuuiæ. Apparet autem poſtmodum ſtragulas iſtas viliores fuiſſe: nam Valerius Maximus tradit, Catonem hœdinis pellibus vſum pro ſtragulis, tāquam inquit, nihil mutaſſet è priſca frugalitate. Apud priſcos verò tam frequens pellium vſus erat, vt *ἀπὸ τῶν δερμάτων*, latini dermire primùm, mox dormire dixerint, teſte Scaligero in coniectaneis ſuis ſupra Varronem. Suprà vbi de etymologia tragœdiæ loquebamur, ex caprinis, hircinisve corijs vtres fieri ſolitos in aſcolijs Bacchi feſtis, ſuper quos inflatos, obunctoſque vno tantùm ſaltabant pede, vt delabentes riſum excitarent, ſcripſimus. Erat eorundem vſus, vt & hodie, ni fallor, ad includendum vinum, oleumque: De vino ſic meminit Homerus:

Dormire verbi origo.
Pelliū vſus in conficiendis vtribus, lagenis, ratibus, follibus.

Ἐν δ᾽ οἶνον ἔχευεν
Ἀσκῷ ἐν αἰγείῳ, κούρη δ᾽ ἐπιβήσετ᾽ ἀπήνης. ideſt,
Vinum verò infudit
Vtrem in caprinum, puella verò conſcendit currum.

Odyſſ. 6.

Loquitur poeta de Nauſicaa Alcinoi filia, quæ magno cum apparatu ad flumina, veſtes lauandi

C gratia, dimittitur. Iſtiuſmodi vtres Heſychius, & Varinus vocant *Χόρια*, exponunt enim *τὰ τῶν ἀρνῶν, καὶ ἐρίφων ἀγγεῖα*, nam *χορία* aliàs ſecundas ſignificat, vel membranas quibus fœtus in vtero inuoluitur. Vento verò tantùm inflati natantibus etiam vtiles ſunt, ſuper qua re de S. Malcho nuptias fugiente admirandam hiſtoriam recenſet D. Hieronymus in eius vita, quòd ſcilicet à Saracenis captus, cum Chriſtianam ſeruam ſibi matrimonio iungere cogeretur, ex duorū, quos habebat, hircorum pellibus vtres ſibi, & vxori confecerit, fluuiumque vnà traiecerint. Ita & rates ex iiſdem factas fuiſſe meminit Xenophon de Cænis fluuio loquens. *ἐξ ἧς*, ait, *οἱ βάρβαροι διῆγον ἐπὶ χεδίας διφθερῶν, ἄρτυς, τυρὸν, οἶνον*, ideſt, Ex qua barbari coriaceis ratibus panem, caſeum, vinum in caſtra conuehebant. Ad vtres alludit Ouidius, loquens de area ſecundum Træzenam vrbem in tumulum redacta, eruptione ſpiritus, quæ terræ increuerat:

Metam. 15.

Eſt propè Pitheiam tumulus Træzena ſine vllis
Arduus arboribus, quondam planiſſima campi
Area, nunc tumulus: nam (res horrenda relatu)
Vis fera ventorum cæcis incluſa cauernis

D

Expirare aliquo cupiens, luctataque fruſtra
Liberiore frui cælo; cum carcere rima
Nulla foret toto, nec peruia flatibus eſſet,
Extentam tumefecit humum, ceu ſpiritus oris
Tendere veſicam ſolet, aut direpta bicornis
Terga capri.

Similiter vſus eorundem erat pro follibus; quod meminit Horatius de Criſpino loquens:

Lib. 1. ſerm. ſatyr. 4.

At tu concluſas hircinis follibus auras
Vſque laborantes dum ferrum molliat ignis
Vt mauis imitare.

Hortatur autem Criſpinum, vt ſuo more inflata, & turgida ſcribat: hircinis autem follibus comparat pectus Criſpini, & auras follibus concluſas turgidis ſuis & inſulſis cogitationibus: Et, vt hircini folles multum aeris emittunt, donec ignis emolliat ferrum, ſic vult Criſpinum non ceſſare, ſed multa verba fundere, donec auditorem contundat, & nimia tandem ſatietate conficiat: Cruquius ait eſſe poetæ conceſſionem per apoſtrophen, qua Criſpino liberum permittit, vt ſuo

more

more verſus leues, ventoque ſimiles componat, ſed putidos, & mordaces, quorum ſententia puti- E
do, prauoq; pectore deprompta non magis grata ſit auribus, niſi ſui ſimilibus, quàm ſit flatus fol-
libus hircinis emiſſus cum ingenti fætore: videtur enim, inquit, ad hircinam maleolentiam allu-
dere. Porrò diphtheram, ſiue caprinam membranam, ouillamque papyri, chartæque loco fuiſſe
in ouis hiſtoria diximus, potiſſimùm authoritate Herodoti, cuius hæc ſunt verba: Phœnices iſti,
Lib. 5. qui cum Cadmo aduenerunt, quorum Gephyræi fuerunt, dum hanc regionem incolunt, cùm alias
Pellis caprina, ouillaq; vſus pro charta. multas doctrinas in Græciam introduxere, tum verò literas, quæ apud Græcos, vt mihi videtur,
antea non fuerant, & primæ quidem illæ extiterunt, quibus omnes Phœnices vtuntur, progreſſu
verò temporis vnà cum ſono mutauerunt, & modulum priſtinum, & cum ea tempeſtate in pleriſ-
que circa locis eorum accolæ Iones eſſent, qui literas à Phœnicibus diſcendo acceperant, eas illi
cum ſuis pauculis collocantes in vſu habuerunt, & in vtendo confeſſi ſunt, vt ratio ferebat, vocari
Phœnices, quod eſſent à Phœnicibus in Græciam illatæ: priſcaque conſuetudine biblos Iones ap-
pellant pelles, quòd aliquando penuria biblorum, hoc eſt, ſcirporum pellibus caprinis, ouilliſque
vtebantur, adhuc quoque ad meam vſque memoriam multis barbarorum talibus in pellibus ſcri-
Lib. 2. c. 30. bunt. Hæc Herodotus. Scribit tamen Alexander ab Alex. chartas hœdinas fuiſſe Pergami Troa- F
dis primùm inuentas, quod ibi Attalus, & Eumenes imperantes nobilem illam omnium ſermone
celebratam bibliothecam conquiſitis vndique exemplaribus hœdinis chartis conſtruxiſſe dican-
tur. Harum chartarum noſtro etiam tempore apud notarios deſcribendis teſtamentis maximus
vſus eſt, & charta pergamena vulgò vocantur. Habebant itidem veteres ex hoc corio ſcuticas,
In Pænulo. quod meminit Plautinus ſeruus Miluio: nam cùm Syncerastus ſeruus alius diceret: *ſine pennis vo-*
Ex corio caprino ſcuticæ facta olim. *lare haud facile eſt, meæ alæ pinnas non habent;* reſpondet Miluio: *noli to adipol deuelliſſe, iam duobus*
menſibus volucres tibi erunt hircinæ. hoc eſt, iam intra duos menſes tibi pennæ renaſcentur ad vo-
landum aptæ ex corio hircino, ſignificans eum loris ex corio hircino factis vapulaturum. Poſtre-
mo ſi ex alijs corijs, tum potiſſimum ex hoc fit gluten: nam totaliter diſſolui dicitur. Ex cornibus
Diälogo 2. de poetis. capræ duobus, vt ſcribit Gyraldus, quæ izali fuerat, & iugo, aridaq; teſtudine lyra primùm à Mer-
Lyra vnde primò facta. curio compacta fuit, qui eam poſt Apollinem, & Muſas Amphioni Thebano dedit, qua mox ille
Thebas Bœotias condidit. Pyrrhus Epyrotarum rex hircina cornua capiti criſtę loco imponebat,
Pyrrhus hircina cornua impoſuit capiti loco criſta. & ex his agnitum Oplacus Italus alæ Ferentanæ præfectus infeſta lance petiuit, vt Plutarchus re-
fert in eius vita. Aethiopes verò, teſte Herodoto, haſtas ferunt capræ cornu præfixas in modum G
ſpiculi acuminato. Troglodytas verò ſcribit Alexander ab Alex. ex Diodoro Siculo, & Strabone
paliuri virgis mortui ceruicem cum pedibus alligantes efferre, deinde cadaueri lapides aggeren-
tes, cornu capræ ridentes apponere, hoc pro exequiali pompa, proque funere exiſtimantes. Stercus
caprillum, & ouillum ſedulò conſeruari iubet Cato, quaſi agriculturæ perquam commodum: nos
Lib. 7. iam aliquoties tertium ei bonitatis locum aſſignari à Theophraſto ſcripſimus. Baptiſta Porta ex
Troglodytæ quomodo cadauera efferant. Anatolio, vt malus dulciorem creet fructum; eſſe ait, qui caprinum fimum vrinæ adijciant, & ve-
teris vini fæcem radicibus inijciant. Plinius verò etiam refert, adeoque nihil omiſiſſe curam, vt
carmine quoque comprehenſum repererit, in fabis caprini fimi ſingulis excauatis ſi porri, erucæ,
lactucæ, apij, intubi, naſturtij ſemina incluſa ſerantur, mirè prouenire; vbi fabas vocat, quas alij
Caprilli ſtercoris vſus in agricultura. baccas, alij globulos, & pilulas dicunt, Græci σπυράθας, Nicander in theriacis πυράθους, niſi vitiũ
librariorum eſt; Etſi ſint, vt Galenus etiam, qui non caprinum tantùm, ſed & ouillum ea voce ſi-
gnificent: σφυράδες eadem ſignificatione Atticum eſt. Ariſtophanes homines quoſdam, omnino
viles, & ſordidos σφυράδων ἀποκνίσματα vocat, quaſi minima ſtercoris fruſta. Erat & lactis vſus
in agricultura; nam Palladius referente eodem Porta, ſi ternos eius ſextarios per triduum florenti H
perſico ingeſſeris, poma maiora producere ſcribit. Ipſa verò capra olim, vt nunc quoque, per vr-
bem duci ſolet plenis vberibus, vt recens lac cupienti emere mulgeretur, quò ſpectat illud Catulli:

Meis capella delicata paſcuis
In vrbem adulta lacte portat vbera.

Capræ vbi lac dent abſque coitu. Fortè mos ille inde inualuit, quòd capra præ cæteris alijs lacte abundet, adeo vt etiam id ſubmi-
niſtrare poſſe videatur, etiamſi nõ coeat; nam paſtores montis Oetæ, quod memoriæ prodidit Ari-
ſtoteles, caprarum, quæ coitum non patiuntur, vbera vrtica perfricant vehementer, vt dolorem
inſtigant, itaq; primùm cruentũ humorem eliciunt, mox purulentũ, poſtremò lac non minus quã
Seui vſus pro candelis. ex ijs, quę venerem patiantur: ſcio interim Albertum teſtari ſe hoc vidiſſe in mulieribus, tũ viduis,
tum virginibus, quæ idem in ſuis expertæ mamillis lac abundè emiſerint. Ex ſeuo deniq; & potiſ-
Modus capiendi melanuros, & alios piſces. ſimum hircino candelæ fiunt præſtantiſſimæ, vt quod præ cæteris ſit ſolidius, nec facile liquatum
diffluat, indeq; inuentum à recentioribus eſt cereas eo adulterare. Tarentinus ad capiendos Me-
lanuros hepar iubet accipi caprinum, eoq; hamos ineſcari, ſi verò aliam quandam prædam in
mari repetimus, itemque ad multos alios piſces vngula caprina, aut aſinina vti præcipit.

Digitized by Google

A

DE CAPRIS SYLVESTRIBVS, Et primum in genere. Caput X.

MAXIMA, inquit Scaliger, priſcorum negligentia. Dum rerum naturas profitentur, elenchis nominum tantùm coaceruatis nobis plus inquirendum, quàm ſi nihil prodidiſſent, reliquerunt. Inter quos princeps Plinius, dum ſtudet nihil intactum relinquere, importuna feſtinatione præceps, pro epulis apponit titulos conuiuis. Vel de caprarum pecore quæ perſtringit, non tam rerum deſiderium, quam confuſi iudicij faſtidium reliquit. Plinij verba ſunt: *Capræ* (ſylueſtres) *in plurimas ſimilitudines transfigurantur. Sunt capreæ, rupicapræ, ibices: Sunt & oryges, damæ, pygargi, ſtrepſicerotes, multaque alia haud diſſimilia. Sed illa Alpes, hæc tranſmarini ſitus mittunt*. Reperire præterea eſt apud

Exerc. 207. Priſcorum, maximè Plinij negligentia.

Lib. 8. c. 53.

B Græcos, Αἰγόκερως, δόρξ, δόρκος, δορκὰς, δορκαλὶς, δορκάδιον, πρὸξ, πτώξ, βύβαλος, ἴξαλος, νεβρὸς, κεμὰς, κόλος, τραγέλαφος. Quæ omnia nomina quantum fieri poterit, & materiæ ipſius difficultas patietur, clarè, dilucidèque enodabimus, à generis nomine exorſi, quod Græcis αἲξ ἄγριος, Latinis capra ſylueſtris eſſe videtur. Dixi, *videtur*, nam ſi eſt, dum Græci quid αἰξὶ ταῖς ἀγρίοις, & Latini capris feris, ſiue ſylueſtribus tribuunt, id omnibus erit commune. Equidem Ariſtoteles αἶγας τὰς ἀγρίας, ſagittas transfixas dictamnum herbam quærere dici tradidit, & ſic ſpicula ex corpore eijci; quod Theophraſtus eius diſcipulus, & Dioſcorides ſimpliciter capris tribuunt, & ex Latinis Cicero, & Virgilius ſimiliter de capris feris id referunt: Nec propterea cogimur fateri id de omnibus feris capris prædicari, quas enumerauimus, ſed illas tantùm intelligere vidētur, quæ Cretam, & Idam potiſſimùm montem incolunt, ſicque intelligi debet Solinus, dum ait: *Ager Creticus ſylueſtrium caprarum copioſus eſt*. Sed hinc rurſus ſumma enaſcitur difficultas; nam ſi quæ Ariſtoteli αἲξ ἄγριος vocatur, Virgilio ſit capra fera, manifeſtiſſima inter vtrumque contradictio eſt, philoſophus enim αἶγα τὴν ἀγρίαν in Africa eſſe negat, poeta verò de venatione Aeneæ, & Didonis ſcribens, quæ in Africa facta eſt, ibi feras capras manifeſtò haberi oſtendit,

Lib. 9. hiſt. cap. 6.

Capræ ſagittas vt excludant.

Vbi ſylueſtrium caprarum copia.

8. hiſt. c. 28.

C dum canit:

Ecce feræ ſaxi deiectæ vertice capræ
Decurrere iugis, alia de parte patentes
Tranſmittunt curſu campos, atque agmina cerui
Puluerulenta fuga glomerant, monteſque relinquunt.

Quare rurſus apparet capram feram apud Latinos, & αἶγα ἄγριον apud Græcos peculiarem conſtituere ſpeciem, aliamq; intellexiſſe poetam ab Ariſtotele, nullam enim capram feram in Africa eſſe falſum puto, cùm & bubalus, vt patebit ſuo loco, ibi reperiatur. Equidem Seruius in hoc poetæ loco capras feras interpretatur capreas, & benè aptat, inquit, deſcriptionem ad ſpecies, vt ceruis campos, capreis ſaxa permittat: caprea tamen intelligi nequit, ſiquidem Plinius proximum citatum philoſophi locum vertens, capreas in Africa eſſe negat. Mihi videtur, vt cùm capra fera, ſiue αἲξ ἄγριος pro ſpecie ſumitur, illa intelligi debeat, quæ domeſticæ eſt ſimilior; quam opinionem non obſcurè aſtruere apparet Varronem, dum inquit: *Capræ quas alimus à capris feris ſunt ortæ, à queis propter Italiam Capraſia inſula eſt nominata*, noſtras enim captas ex peculiari ſylue-

Capra fera quæ Virgilio.

D ſtrium ſpecie ortas eſſe ratio ſuadere videtur, illa ſcilicet, cui proximior, vt dicebam, cum domeſtica eſt ſimilitudo. Ipſum autem Varronem capræ feræ nomine priuatim vti, ex his eius verbis etiam conuincitur: *In Italia circa Fiſcelium, & Tetricam montes multæ ſunt capræ feræ, etenim Italia caprarum ferarum genera multa non alit*. Rurſus cum αἲξ ἄγριος, αἴγαγρος Varino, & Heſychio idem eſt, quod & nomen ipſum indicat, & ſic in lexicis etiam exponitur, nimirum capra ſylueſtris, vel caprea; Oppiano tamen αἴγαγρος (ſic enim in manuſcripto codice reperiſſe ſe Geſnerus ſcribit, ſicque legendum eſſe monet Bodinus, nunc αἴγαστρος legitur, quam vocem & Suidas habet, item αἰγάστρην, & exponit genus animalis) peculiaris ſpecies eſt, quod & Geſnerus aduertit, illa ſcilicet, quæ Tridentinis, & circumuicinis populis vulgò camozza vocatur. Αἰγόκερως Latinis eſt capricornus; Cæterùm neutram vocem apud probatos authores pro animali poſitam repetias, ſed ſemper pro ſidere, barbari tantùm, teſte Scaligero, capram ſylueſtrem capricornum dicunt, & ſoli Suidæ genus eſt animalis. Dorcadis nomine Plinium, alioſque veteres ita vti, tradit Geſnerus, tanquam nullum apud Latinos ei vocabulum reſponderet, ſentitque capream, capreolum, & dorcadem, tria nomina vnum duntaxat animal denotare: Et plerique recentiorum etiam doctiſſimi, vt Gaza, Hermolaus, cæterique pro dorcade ſemper vertunt capream. Leonicenus

Aegagrus Oppiani.

Capricornus.

Caprea, capreolus, dorcas vnum animal.

inſuper Plinium reprehendit, quòd tanquam diuerſa animalia capream,& dorcadem diuerſis in E
Lib.8. c.11. locis memoret. Mihi vtraque vox generis etiam nomine vſurpari poſſe videtur, & docet hoc
Capra non lippiunt. præ cæteris ipſe Plinius his verbis: capras negant lippire, quoniam ex quaſdam herbas edanr, item dorcades, ideſt, vt interpretor, capræ ſyluestres, ſimiliterq; dorcadis nomen vſurpauit Martialis, dum canit:

Tam diſpar aquila columba non eſt,
Nec dorcas rigido fugax leoni.

Alludit enim ad vetus prouerbium, μὴ πρὸς λέοντα δορκάς, ideſt, *ne caprea contra leonem*, ideſt, ne longè inferior cum potentiore decertes: Nam iſtiuſmodi timiditas, viriumq; imbecillitas omni caprino generi tam fero, quàm domeſtico conuenit, quare etiam dormiunt oculis apertis, vt
Dorcadis etymologia. tradit Varinus in λέων, vnde Cælius etiam tranſcripſit. &, vt aquila non vnum columbæ genus,
In cant. homil.3. ſic nec vnum capræ genus leo proſequitur. Accedit vocis etymologia: Origenes enim, teſte Cœlio, δορκάδα παρὰ τὸ ὀξέως δέρκειν dici opinatur: Verba Origenis, ſi modò eius ſunt, quę illi adſcribuntur, hæc reperio: Δορκὰς quantum ad græca vocabula nomen à videndo, atque clarius perſpiciendo ſortita eſt, habet in natura ſua, vt non ſolùm videat, ipſa & perſpiciat acerrimè, ſed & F
alijs viſum præbeat. Aſſerunt namque hi, quibus medicinæ peritia eſt, ineſſe huic animali intra viſcera humorem quendam, qui caliginem depellat oculorum, & obtuſiores quoque viſus exacuat. D. Hieronymus traducit etiam capream, & ſecundum eorum phyſiologiam, qui de naturis omnium animalium diſputant, ex inſita ſibi vi nomen accepiſſe ait, ab eo ſcilicet, quod acutius vident, ideſt, παρὰ τὸ ὀξέως δέρκειν. Iſidorus denique dorcades ἀπὸ τοῦ δέρκεσθαι dictas putat. Etymologus verò δορκὰς deriuat à δὸρξ, quod dicit ὄνομα ζώου, δορκὰς autem ipſi eſt, τὸ τοῦ ἐλάφου γέννημα, ὀξυδερκὲς γὰρ τὸ ζῶον, καὶ εὐόμματον; Sic & apud Varinum legitur, hoc eſt, dorcas eſt genus cerui, acuti viſus animal, & oculos habens optimos; ſed vt de viſu benè, ita malè cerui genus
Dorcas quid Etymologo. exponunt: non enim ex ceruis dorcas eſt, niſi τοῦ ἐλάφου, ideſt, cerui nomen latiùs accipiamus pro omni ſcilicet montiuago, & cornuto animante, vel potiùs ſtrictiſſimè pro peculiari capræ ſylueſtris ſpecie, quæ cornua, cerui modo, habet ramoſa. Neque etiam dorx à dorcade differt, etſi aliam habeat nominis rationem, nimirum à ſaltu, vnde δορκαδίζων σφυγμὸς, ideſt, pulſus caprizãs apud Galenum celebratur à ſimilitudine, quam cum iſtiuſmodi capris habet, quippe quæ hoc modo videntur ſalire, quaſi genuinum quendam motum facientes, quod vbi ſeſe aliquantulum extule- G
rint, & ſpeciem alicuius deſiti motus præbuerint, alterum motus nec opinatum impetum capiunt priore longè citatiorẽ veluti in ſeipſas inſilientes. Hermolaus eos verò etiam reprehẽdit, quib. dorcas ceruinus pullus eſt, dorx verò animal diuerſũ, cũ dorcas, inquit, Ariſtoteli nõ ceruũ, ſed capreã ſignificet. Sed nunquid reuera Ariſtoteli ſit caprea ſic ſcilicet propriè dicta, proprio rurſus loco examinabimus. Gaza apud Alex. Aphrodyſ. 1. probl. damã vertit. Pro δόρξ legitur etiã ζόρξ, interpres Strabonis damã vertit, Nicandri capream; Damas etiã traducunt Gillius, & Bodinus ἴορκυς apud Oppianum, qui ita δόρκυς carminis ratione vocat. Heſychius ἴορκες habet, non ἴορκοι, dicitque eſſe ex genere τῶν δορκάδων, & Bodinus ἀπὸ τῶν δορκάδων parum differre arbitratur, quia ſatis, inquit, conſtat ceruorum genere contineri, addit etiam alijs eſſe ἡλικίαν ἐλάφου. Atqui Dioſcorides
Capite de coagulis. δόρκον à dorcade manifeſtè diſtinguit: Similes, inquit, leporino vires habent coagulum, ἐρίφου, καὶ ἀρνὸς, καὶ νεβροῦ, καὶ δορκάδος, καὶ πλατυκέρωτος, καὶ δόρκου, καὶ ἐλάφου, καὶ μόσχου, καὶ βουβάλου, ideſt, vt vertit Cornarius: hœdi, agni, hinnuli, dorcadis, platycerotis, dorci, cerui, vituli, & bubali: Ait
Cornarij error. autem Cornarius reliqua quidẽ animalia, quorum hic Dioſcorides meminit ſatis nota eſſe, dorcum autem quod animal dicat, & an δόρκου vox rectè legatur, non ſatis conſtare, neque enim apud H
ſcriptorem ſe reperiſſe, arbitratur tamen rupicapram ita appellare, quæ cornua in dorſum adunca habet, ſicut dorcadem damam, quæ eadem in aduerſum habet; ſed quam erronea ſit hæc ſenten-
Cordi ſententia. tia, ex infrà dicendis palam fiet. Cordus verò cùm ſimiliter ſeruatis græcis vocibus traduxiſſet, legentes, inquit, facilè inducuntur vt credant, omnia, quæ Dioſcorides enumerat animalia, ſuum peculiare genus habere, ſed hæc opinio admodum abſurda eſt, non enim vllum eſt animal νεβρὸς, hoc eſt hinnulus, neque dorcas aliter à dorco quàm ſexu differt: Itaque per hinnulum, dorcadem, platycerota, dorcum, & ceruum, quamquam quinque ſint nomina, tria tamen animalium genera tantùm intelligenda ſunt: νεβροῦ enim, ideſt, hinnuli generalis eſt appellatio, & ad dorcadem, platycerota, dorcum, & ceruum refertur: Sunt enim νεβροὶ Græcis, & Latinis hinnuli pulli animaliũ omnium, quibus ramoſa cornua ſunt, quales ſunt cerui, & platycerotes, damæ, & capreæ, adde etiam alces, quare coagulum intelligendum eſt hinnuli, dorcadis & capreæ, fæmellæ: Idcirco coniunctio καὶ, quæ ſequitur vocabulum νεβροῦ ſuperfluam eſſe in contextu verborum non immeritò putatur: Prætererunt hæc ſilentio in ſuis commentarijs Barbarus, & Marcellus (Ruellius dicere debuit) Hæc Cordus, Hermolaus, & Ruellius in eodem Dioſcoridis loco coniunctio-

A iunctionem καὶ, non poſt vocabulum νεβρῶ, vt dicit Cordus, ſed poſt δορκάδος non legunt, ſed τῆς articulū, vt videtur eius loco. Vertunt enim hœdi, agni, hinnuli, capreæ laticornis, & dorci, cerui, vituli, bubalique. Habet præterea Ruellius *apri*, ſed in græco contextu nihil eſt, quod ei reſpondeat. Marcellus verò coniunctionem expreſſit, & duo diuerſa fecit animalia, quod illi vnum, nimirum ſic: hœdi, agni, hinnuli, dorcadis, capreæ quam à latitudine cornuum platycerota dicunt, dorci, cerui, vituli, & bubali. Quam verſionem improbat etiam Geſnerus, & in eodem Marcello præterea reprehendit Fran. Maſſarius, quòd platycerota dixerit capream. Non enim caprea eſt, inquit, quæ platyceros græcè dicitur, ſed diuerſum omninò genus, ex Plinio, bi de cornibus loquitur tradente: *Aliorum finxit in palmas, digitoſque emiſit ex eis, vnde platycerotas vocant, dedit ramoſa capreis, ſed parua*, & cæt. Ex quibus manifeſtò apparet animalia hæc prorſus eſſe diuerſa. Hæc Maſſarius, nimio traducendi Marcelli ſtudio ductus; nam cùm platycerota verterit capream, quæ à latitudine cornuum ſic Græcis vocatur, capreæ vocabulum ſumit, prout ſumi paulò pòſt oſtendam vniuerſaliter pro omni capra ſyluestri. Sed redeo ad citatum Dioſcoridis locum, in quo Geſnerus etiam νεβρὸν hinnulum vertit, & vix aliter intelligi poſſe putat, quàm — *Platyceros.* — *Νεβρὸς quid Dioſc.*

B vt ad ſequentia omnia referatur, vitulo tantùm excepto: nam & apud Latinos, inquit, hinnuli nomen ad huiuſmodi animalium fœtus commune eſt, & apud Græcos ſimiliter vſurpari reperio, & ſi hoc cui non placet, doceat nos quid hinnuli coagulum à ceruino differat. Hucuſque Geſnerus. Mihi certè Marcellus rectè etiam ſeruaſſe coniunctionē καὶ videtur, ab eo tamen vti a cæteris omnibus interpretibus, recedo, qui νεβρὸν hinnulum interpretantur: exiſtimo enim peculiarem quandam capræ ſpeciem hoc nomine indicari à Dioſcoride, nam præterquam, quòd Varinus, & Etymologus ſcribūt πρόκα animal ſimile eſſe ceruo, quod alio nomine νεβρὸς dicatur, & Marius Grapaldus νεβρὸν damam reddidit: Solinus clariſſimè νεβρὸν damam eſſe oſtendit his verbis, de Nebrode Siciliæ monte loquens: *Nebrodi damarum copia nomen dedit, quem damæ & hinnuli gregatim peruagantur, inde Nebrodes dictus*. Sed & Nicander in theriacis, etſi id interpretes non aduerterint νεβρὸν pro ſpecie ſingulari vſurpat & ipſe de coagulis loquens animantium eorundem, de quibus loquitur Dioſcorides: verba poetæ ſunt: — *Cap. 11. polyhiſtor.*

Ἐν δὲ εἰθετι τάμισον ἐχῖνος πορσίο λαγωοῦ,
Ἠ' πρωκός, ἢ νεβροῖο πάροιθ' ἀπολύμαλα κόψας
C Ἠ' ἐλάφοιο νέον, τὸν δὲ καλέουσιν ἐχῖνον.

Quæ ſic vertenda erant interpretibus: Impone item petulantis, ætateque florentis leporis, vel damæ platycerotis, vel damæ cui cornua anterius adunca ſunt, antea tamen purgatis ſtercoribus, vel cerui aluum, quem iam echinum appellant. Non placet etiam Cordi diſtinctio, dum dorcadem à dorco ſexu tantummodo differre exiſtimat, ſpecie enim differunt: Dorcadem ſiquidem cum doctiſſimo Scaligero, capreolum, dorcum verò capream propriè ſic dictam indico. Inuenitur præterea δόρκων, vt in hoc loco Cantic. Canticor. ὁμοιωθήτω σὺ ἀδελφιδέ μου τῷ δόρκωνι, ἢ νεβρῷ ἐλάφων, quam autem ex capris intelligant Septuaginta, ipſimet paulò antè declarauerant, vbi habent ſic, ὅμοιός ἐστιν ὁ ἀδελφιδός μου τῇ δορκάδι, ἢ νεβρῷ ἐλάφων, quaſi δόρκων, & δορκὰς, idem ſignificent, ſicque in vtroque loco Hebraici textus verſio habet: Suidæ verò δόρκων ὄνομα eſt τόπου, καὶ ὁ ἔλαφος, id eſt, nomen loci, & ceruus, alicubi verò manifeſtò à ceruo diſtinguens: habet ſic, δίχηλα ζῶα, βοῦς, ἔλαφος, δόρκων, οἷς συμβέβηκεν ἐν τοῖς ὀπισθίοις ποσὶν ἀστραγάλους ἔχειν, id eſt, biſulca animalia, ſunt bos, ceruus, dorcon, quibus contingit in poſterioribus pedibus talos habere. Vbi δόρκων ipſi fortè eſt omnis capra ſyluestris, non enim — *Cap. 2. Dorcon.*

D quæ δόρκων priuatim vocatur, talus contigit peculiariter. Apparet autem vocem hanc parum eſſe vſitatam, author enim eſt Myrtilus apud Athenæum δορκάδας ſolùm, non etiam δόρκωνας dici. Oppianus denique in deſcriptione camelopardalis huic caudam tribuit, vt δορκαλίδων breuem, Gillius ceruorum tranſtulit, cum tamen Oppianus δορκαλίδας manifeſtè à ceruis diſtinguat alicubi dicens: Canes venatici, vt celeriores fiant, cerui aut δορκαλίδων vberibus aleni di ſunt, vbi ille ſeu ſui oblitus damarum reddidit, ego capreolorum malim, capreolorum nomine generaliter vſurpato pro hinnulo cuiuſuis ſylueſtris capræ. Πρόκες verò Varino ſunt νεογνὰ ἔκγονα ἐλάφων, ἢ δορκάδων εἶδος, id eſt, teneri hinnuli ceruorum, aut genus ſylueſtrium caprarum: Heſychio ſimpliciter cerui. Idem πρόκας celeres interpretatur, vel ceruos, & à Suida πρὸξ interpretatur ἐλάφου γέννημα, id eſt, hinnulus ſeu ſoboles cerui, itidemque ab Euſtathio, qui tamen alibi dicit ſpeciem eſſe ἐλάφου, aut δορκάδος apud Homerum; Er hoc loco apud eundem πρὸξ à capris ſylueſtribus diſtingui videtur, vnde & ceruum, & ceruos pro πρόκας reddunt interpretes: — *Prox.* — *Odyſſ. ρ.*

Ἀ' γίνεσκον νέοι ἄνδρες
Αἶγας ἐπ' ἀγροτέρας, ἠδὲ πρόκας, ἠδὲ λαγωούς. id eſt,
Duxerunt iuuenes viri

Ppp *Capras*

Capras in ſylueſtres, & ceruos, & lepores. E

Equidem Dionyſius ἐν ταῖς κτίσεσι τὰς ἐλάφους vocat πρόκας, & hinc Προκόννησον, ideſt, Procōneſum nominari aſſerit, quòd in ea πλῆθος ἦν ἐλάφων, ideſt, abundent cerui, vnde etiam eadem inſula vocata eſt Ἐλαφόννησος. E contrario Ariſtoteles duobus in locis diſertiſſimè ἔλαφον, ideſt, ceruum à πρὸξ diſtinguit: primus locus legitur 2. hiſtor. cap. 15. vbi loquitur de felle: fel, inquit, alijs annectitur iecori, alijs minimè, ex genere enim quadrupedum, quę animal generant, ἔλαφος οὐκ ἔχει, οὐδὲ πρόξ. Alter eſt 3. hiſtor cap. 19. vbi agit de ſanguine: Sanguis, inquit, vbi effluxerit concreſſit omnium præterquam ἐλάφου, καὶ προκὸς, & quæ ſimilem naturam obtinent. Plinius vtrumque ſcribit de ceruo, & caprea, quanquam corrupti codices capram habent. Gaza tamen hoc vel non animaduertit, vel non probauit: nam πρόκα apud Ariſtotelem vertit damam, vulgarem non Plinij intelligens, vt Geſnerus etiam arbitratur, necnon Bellonius, omneſque docti, teſte Scaligero, atque Hermolao πρόκα damam putant: Et ego etiam damam ſignificare facillimè mihi perſuadeo, cùm quod præ cæteris famoſa eſt damarum timiditas, timidorumque ſanguis nō concreſcat, tum quod timidis etiam animalibus natura, teſte philoſopho, pedum velocitatem pro armis dedit: celeritas autem eadem etiam voce indicari videtur, nam præterquam quod, vt paulò antè dicebamus, πρόκας celere interpretatur Heſychius, πρόκα etiam Hippocrates, teſte F Galeno in gloſſis Hippocr. dixit ἐξαίφνης, ideſt, ſubitò, repentè, qua etiam ſignificatione vſus eſt Herodotus, vt conijcio ex eius lexico, in quo exponitur εὐθὺς, & ſic etiam exponit Heſychius,

Πθώξ. quaſi nimirum à ſubita celeritate, vel vt Grammatici dicunt ἀπὸ τοῦ προΐξεσθαι. Πτὼξ à quibuſdā & lepus, & dorcas exponitur, ceruus item, & νεβρὸς, quæ omnia animalia ſunt timidiſſima, & πτὼξ, idem eſt quod πτὰξ, ideſt, timidus ſiue pauidus, quo ſenſu πτῶκα λαγωὸν Homerus, Horatius pauidum leporem, dixit, eſtque vbi idem Homerus ſubſtantiuè poſuerit pro λαγωὸς, quod & apud Oppianum legas, qui vt maiorem leporis timiditatem exprimeret addit epithetum δειμαλέος, ideſt, pauidus.

Cemas. Similiter etiam Tiberius Illus cemada dixit, quam Polienus dorcada, quare & ab Heſychio κεμὰς exponitur, vel hinnulus, vel ceruus, vel dorcas: non ſunt autem cemades ex caprearum genere vt putarunt, inquit Scaliger, quidam vocum vmbratiles ſectatores, ſed ſunt in ceruis, ſicut in bubus iunix, & iuuencus, ſeu bucula, ſeu vitulus, nihilominus Aeliano

Dormas Libyca. non quidem ex dorcadibus eſt, ſpecie tamen à ceruo differt, de Libyco dorcadum, & cemadum genere hæc tradenti: Dorcades quamquam velocitate ſunt mirabili, tamen ſunt inferiores in cur-

Cemas Libyca. » rendo equis Libycis: earum aluus nigris vittis diſtinguitur, reliqui corporis color rubet, & pedes G
» quidem eis longi ſunt, cornibus caput ornatur, oculi nigri, longiſſimæ aures habentur. Κεμὰς à
» poetis nuncupata turbinis inſtar celerrimè fertur, flauis pilis ſpectatur, cauda tum eſt albiſſima,
» tum exalbenti, eius oculi cyaneo colore tincti videntur, aures peraltis pilis refertæ, neq; modò in
» terra pedum celeritatem oſtendit, ſed etiam cum in fluuij confluentē inciderit, vngulis pedum re-
» migans, fluctus perrumpit, & vero in lacubus natare gaudet, vnde ſibi paſtum comparat, virides
» iuncos, & cyperum depaſcitur. Hæc Aelianus.

Colus. Lib. 7. Ex capris verò ſylueſtribus fortè etiam fuerit κόλος Scythicæ gentis, & Sarmaticæ, de quo ſic Strabo: Ἔστι δὲ τῶν τετραπόδων ὁ καλούμενος κόλος μεταξὺ ἐλάφου, καὶ κριοῦ τὸ μέγεθος, λευκὸς ὀξύτερος τούτων τῷ δρόμῳ. πίνων τοῖς ῥώθωσιν εἰς τὴν κεφαλήν. εἶτ' ἐντεῦθεν εἰς ἡμέρας ταμιεύων πλείους, ὥστ' ἐν τῇ ἀνύδρῳ νέμεσθαι ῥαδίως. ideſt, Inter quadru-
» pedia bellua eſt, quam colon appellant, magnitudine inter ceruum, & arietem, albicante corpore
» eximiæ ſuper hos leuitatis ad curſum: naribus potans trahit ad caput, hinc poſtmodùm complu-
» res ad dies ſeruans adeo, vt per carentes aquis agros facilè pabulum carpat. Sic Strabo. Reliqua etiam vocabula græca præmiſſa peculiarem ſtatuunt ſpeciem; quare de ijs ſuo quoquo loco.

Caprea. Capreæ verò vox apud Latinos non ſemper priuatam denotat ſpeciem, ſed pro omni capra fera ſumi H videtur. Leginius enim apud Varronem capreas, apros, & lepores in vnum leporarium coniungit *Nunc vt habeant*, inquit, *multos apros, ac multas capras* (legendum capreas, quod & Geſnerus aduertit) *cum plura iugera macerijs concludunt.* & rurſus: *In leporario non lepores ſolùm includuntur ſylua, vt olim in iugero agelli, aut duobus, ſed etiam cerui, aut capra* (lege capreæ) *in iugeribus multis.* Et rurſus: *apros in leporario pingues ſolere fieri ſcis Acci. Nam quem fundum in Tuſculano emit hic Varro à M. Piſone vidiſti ad buccinam inflatam certo tempore apros, & capreas conuenire ad pabulum cùm è ſuperiore loco è palaſtra effunderetur apris glans, capreis vicia, aut quid aliud.* Rationi enim conſonum eſſe videtur Romanos illos proceres non vnam tantùm ſylueſtrium caprarū ſpeciē, ſed plures ſuis leporarijs incluſiſſe, quin id apertè, teſtatur Columella his verbis, vbi de viuarijs faciēdis ſcribit: *Feræ pecudes vt capreoli, damæq;, nec minus orygū, ceruorumq; genera, & aprorū modo lautitijs & voluptatib. dominorum ſeruiunt, modo quæſtui, & reditibus.* Plinius etiam locū illum Ariſtotelis transferens in quo capras ſylueſtres in Africa nullas eſſe ſcribit, capreas voce generica latinè tranſtulit, neſcius fortè, quod genus philoſophus priuatim intelligeret. Accedūt epithera capreę à poetis attributa communia ſcilicet omnibus; paſcuis intenta, edulis, laſciua, imbellis,

A lis, fugax. Sed & Sextus vires, quas Plinius maiore pro parte ſimpliciter, & domeſticis tribuit, capris, id eſt, ſylueſtrib. capris tribuit, quod ſcilicet ſylueſtria efficaciora in plerisq; domeſticis habeãtur, id quod nos etiam ex Plinio didicimus. Similiter rupicapra, etſi Plinio reuera in ſylueſtrib. *Rupicapra.* capris ſpecies eſt, ratio tamen nominis poſtulat, vt generis etiam vicem ſubeat, quandoquidem per ſummos verſari montes ſiue rupes, à quibus nomen impoſitum, non illi tantùm cui cornua in dorſum adunca, conuenit: accipi autem generis nomine poſſe, ipſe quoque doctiſſimus Scaliger atteſtatur.

LOCVS. NATVRA. MORES.

ISIDORVS, qui ſuo tempore doctiſſimus habitus eſt, nec vllus creditur eo eruditior ab eius ætate ad noſtri ſeculi vſque tempus, quo bonæ literæ renaſci cœpere, ſcriptis aliquid mandaſſe, ineptè quidem tria ſylueſtrium caprarum genera pro
B vno accipiens, pulchrè tamen omnium naturam his verbis tetigit: capras, inquit, nonnulli à crepitu crurium dictas volunt, vnde eas crepas vocitant, quæ ſunt capræ agreſtes, quas Græci pro eo, quod acutiſſimè videant, ἀπὸ τοῦ δέρκεσθαι dorcas appellauere. Morantur enim in excelſis montibus, & quamuis de longinquo, vident tamen omnes, qui veniunt. Eædem autem & capreæ, eædem ibices, quaſi auices, eo quod inſtar auium ardua, & excelſa teneant, & in ſublimibus inhabitent, ita vt de ſublimi vix humanis obtutibus pateant, vnde & meridiana pars ibides aues vocat, qui Nili fluentis inhabitant. Hæc igitur animalia in petris altiſſimis commorantur: Et ſi quando ferarum, vel hominum aduerſitatem perſenſerint, de altiſſimis ſaxorum cacuminibus ſeſe præcipitantes, in ſuis ſe cornibus illæſas ſuſcipiunt. Hæc ille. Similiter author libri de natura rerum capram ſylueſtrem, capreolam (ſic enim vocat) & rupicapram vnum animal facit, quod in ſuum genus ſæuiat, in alias autem beſtias timidum, & manſuetum ſit. Cum à canibus vrgetur, in montes altiſſimos confugere, plurimam inter mares diſcordiam eſſe propter fœminas tempore libidinis. Nos itidem maximam his animantibus ineſſe timiditatem ſuprà monuimus, & modò rurſus inter prouerbia indicabitur.

C

P R O V E R B I A.

KAT' ἄγυας ἀγρίας: Sermo eſt abominantis & malum deprecantis, inque ſylueſtres capras auertentis. Vſus eſt adagione Athenæus: Myrtilus, inquit, aſſeuerabat velut ad capras ſylueſtres nos relegans quærentes, Hegeſandrum Delphum in commentarijs ſuis eius dictionis meminiſſe. Ad capras ſylueſtres poſuit, inquit, author adagiorum, pro eò, quod difficillimum eſſet inuentu, aut quod nuſquam eſt. Citauerat enim ex authore teſtimonium, quod mox Plutarchus negat apud illum extare. Ad hoc prouerbium opinatur alluſiſſe Apuleium in aſino, vbi fingit Pſygen mitti ad arietes agreſtes à Venere. Suidas verò & Varinus ſcribunt hoc prouerbium vſitatum fuiſſe ἐπὶ κατάρας, κατ' ἄγυας ἀγρίας τρέπεσθαι τὰ κακά, hoc eſt, poſt execrationem aliquam, vt mala verterentur in capras ſylueſtres. Nimirum ſi quis mali quippiam dici, vel nominari audiuiſſet, ſiue contra ſe, ſiue ſimpliciter, mox deprecandi gratia ſubijciebat κατ' ἄγυας ἀγρίας. Heſychius denique vt obſeruauit Geſnerus hoc circa morbos obſeruatum ait, comitialem præcipuè. Horatius de re incredibili dixit: *Ad capras ſylueſtres. Lib. 2.* *1. carm.*

Sed prius Apulis iungentur capreę lupis. *Lib. 10. Aen.*

quanta ſcilicet capris ſiue ſylueſtribus, ſiue villaticis ſit diſſenſio cum lupis indicans. Ad prouerbium, *ne caprea contra leonem*, quod ſuprà recitauimus adde hoc Virgilij:

Impaſtus ſtabula alta leo ceu ſæpe peragrans
(Suadet enim veſana fames) ſi fortè fugacem
Conſpexit capream, aut ſurgentem in cornua ceruum
Gaudet hians immane comaſque arrexit, & hæret
Viſceribus ſuperaccumbens, lauat improba teter
Ora cruor.

VSVS IN CIBIS.

VNO propè ſcribentium conſenſu, ſyluestribus omnibus poſtponuntur capræ domeſticæ ſaporis, alimentique bonitate, conſtitutionis tenuitate, concoctionis facilitate, excrementorum paucitate: ex temperamento primum, quod à natura ſortitum eſt tale, tum irrequieto ſemper motu, & ſaltibus multis, quos frequenter molitur. Itaque haud mirum exercendi ſe aſſiduitate ea ſyluaticum illum, qui ſyluestribus inhæret, amitti ſaporem, & enumeratas iam dotes acquiri: Siccitatis tamen ſemper natiuę aliquid adijcitur non multum quidem, ſed ad damnandum ſatis: Inuentum Arabum, demendæ ſiccitati oleo eas incoxiſſe: tunc & reſolutis partibus adiumento futuras carnes eas eſſe cenſent. Incoxiſſe autem oleo, vt inde humeſcant, haud ſcio quàm cum ratione id fiat, Diocles quidem Archidamus, & cum Archidamo Galenus (nã in hoc ſubſcribit, aduerſatur in alijs) quod in oleo coquitur, ſiccum euadere, & conſtitutionis glutino amiſſo ſolubile cenſet, ψάθυρον nimirum, & καῦρον: In aqua minimè, niſi ſi cocturæ modum aliquem quæramus, qui humectum conſeruet, F
fortè duplicis vaſis vſu, vt prioris cui cum carne oleum inſit, innatatione capacioris lebetis in aqua elixatio peragatur. Nam ex oleo frixiſſe in ſartagine, aut taliter, id verò cui dubium, quin ariditatis potiùs, ac duritiæ aliquid addat, & humorem, ſicciore ignis vi abſumptum auferat?

VSVS IN MEDICINA.

Carnis ſiccitas. *Iecoris vſus.*

MARCELLVS Empiricus capreas in cibo ſumptas torminoſis prodeſſe tradit; vbi pro torminoſis dyſentericos intelligi rectè monet Geſnerus, ſiccat enim & retinet ventrem caro capreaium, vt Simeon Sethi prodidit. Idem etiam Marcellus capræ ſyluestris iecur carnibus inaſſatam, & per ſe ſumptum cœliacos tradit remediare; idemque arefactum, & tritum, & cum vino potui datum certiſſimè auxiliari. Quod ſi verò alicui oculi doleant Sextus iecur capreæ contritum ex vino bibere iubet cum G
aqua calida in feruore, polliceturque ſanitatem. Idem remedium ad eos, qui ab hora decima nõ vident, ideſt, nyctalopas, ſeu luſcioſos huiuſmodi præſcribit; Iecur capreæ in aqua calida ſalſa coquatur, & eius vaporem oculi excipiant, & ex eadem aqua oculos foueant: Sed & iecur edant, & ex liquefacto inungantur. Quidam iecur eius aſſant in craticula, & fluentem ſaporem colligunt, & ex eo inunguntur. Quidam coctum, vel aſſum iecur capreæ cum pane edunt, & idem bibunt. Author inſuper eſt idem Sextus, capreæ iecur combuſtum, & aſperſum ſanguinem ſiſtere, maximè ſi contritum ex aceto naribus indatur. Inuenias itidem apud hunc, ſplenem capreæ potatum mirè ſanare torminoſos. Sanguis ſyluestrium caprarum cum palma marina, Plinio teſte, pilos detrahit. Marcellus Virgilius hunc eundem ſanguinem abſceſſus maturare tradit, quam tamen vim nos ex Galeno, alijſque, niſi memoria nos fallat, caprino ſanguini ſimpliciter adſcripſimus. Collyrium ex ſeuo caprarum ſyluestrium confert patientibus telam oculorum, vt refert Rhaſis, nec non & pulmoni vlcerato. Auicennæ hirci ſyluestris fel, theriaca eſt morſibus venenoſis. Dioſcorides verò fel capræ ſyluestris, & Sextus capreę ad varios oculorum affectus cõmendant, habetq; præterea Dioſcorides; capræ ſyluestris fel priuatim prodeſt contra ſuffuſiones incipientes, oculorum caligines, argema (albugines, vt vertit Marcellus) & genarum, ſiue palpebrarum ſcabricias. H
Et rurſus: Syluestrium caprarum felle peculiariter peruncti luſcioſi ſanantur, idem prodeſt & hircinum, hirci ſyluestris nimirum. Galenus ait: capræ ſyluestris fel ſcripſerunt quidam luſcioſis (νυκτάλωψι) prodeſſe. Nos ſuprà ex Plinio ad luſcioſos, & varios oculorũ affectus capræ fel ſimpliciter laudari diximus. Albertus collyrium ex felle caprarum ſyluestrium, vel domeſticarum contra telã oculi valere aſſerit. Cùm melle Attico mixtum capreæ fel inungi iubet Sextus, affirmatq; caliginem potenter diſcutere, claritatẽq; præſtare. Eiuſdem fellis drachma vna, & modicum vini cũ melle, vt poſſit teri, ſi inſigatur, oculorum caliginẽ ſanari, idemq; facere & ad cicatricem, & argemata, & nephelion, & glaucomata, & pterygia ſi ex eo inungantur; iubet item ex eodem felle inungi palpebras cum oleris ſucco, vt pili extracti non renaſcantur; facere & ad ruptiones ex ictu tunicularum cum lacte mulieris tepido, hoc autem fel quanto vetuſtius fuerit, tantò melius fore. Plinius etiam fel dorcados per ſe ad claritatem oculorum laudari ait, Hippocratiſque vti putant authoritate adijcitur, quod in argentea id pyxide ſeruari iubent. Diximus autem ex Origene dorcadi dici intra viſcera quendam humorem ineſſe, qui caliginem depellat oculorum,

Splenis. *Sanguinis.* *Fellis.*

Digitized by Google

A lorum, & obtuſiores quoque viſus exacuat, quem non alium quàm bilis humorem intelligo. Ad maculas de facie tollendas ex Sexto: Capreæ fellis drachmam vnam, farinæ lupini, & mellis drachmas quatuor commiſces in vnum, & exinde faciem linies, limpidam faciem efficit. Ad lentigines in facie ex eodem; fel capreæ ſeruatum illitum lentigines de facie purgat, & omnes maculas extenuat. Item cum melle, & nitro commixto, & ſpongia combuſta, & ſulphure viuo ad mellis craſſitudinem redactum, & in faciem illitum emendat: Ait denique fel capreæ, cum aqua mixtum illitum in faciem à ſole vſtam ſanare. Ad tinnitum & ſonum auricularum rurſus ex eodem fel capreæ cum roſaceo, aut ſucco porri tere, & tepefactum auribus inſtillato. Ad faucium dolorem fel capreæ cum melle Attico miſce, & fauces tange, mirè ſanat. Ad omnia vitia, quæ in faucibus naſcũtur capreæ fel cum melle Attico adiecta myrrha, croco, & pipere æquis põderibus coques in vino, donec contrahatur, & ex eo fauces quotidie tange, donec ſanæ fiãt. Cum roſaceo, aut ſucco porri dentium dolorem ſanat. Ad ventrem ſoluendum ex eodem fel capreæ ſuppoſitum ano cum ſucco cyclamini herbæ, & alumine aliquantulum, aut anetho (nitro puto, vt ſupra ex Plinio in capra recitauimus) combuſtum indito, caue ne hæmorrhoides habeat. Ad
B veretri exulcerationem ex eodem, fel capreæ mixtum cum melle, aut ſucco rubi appoſitum mirè ſanat. Calculos expellit fimum caprarum in mulſo, efficacius ſylueſtrium, verba ſunt Plinij. Remedia quæ Dioſcorides tribuit fimo αἰγῶν ὀρείων, ideſt, caprarum in montibus agentium, ſuprà aſcripſi villaticis, ſed ad ſylueſtres forſan ea pertinebant, quomodo etiam vetus Dioſcoridis habet translatio. Apud Galenum hoc legitur ad arquatos remedium; capreæ (dorcados) fimum aridum tritum, cribratum cochleari mẽſura & ex vini odorati cyathis quatuor ieiuno, & loto exhibe: febricitantibus autem ex aqua eandem potionem. Apud Plinium vbi legitur capras negant lippire, quoniam ex quodam herbas edant; item dorcades. Et ob id fimum earum cera circumdatum noua luna deuorare iubent: quærendum eſt, an caprarum tantùm, an dorcadum etiam ſtercus intelligat.

Fimi.

2. parab. 39.

DE CAPRARVM SYLVESTRIVM
C
Speciebus, & primum de Dorco, ſiue Rupicapra. Cap. XI.

ORDINIS RATIO. SYNONYMA.

DE Rupicapra, quam eandem eſſe arbitror cum memorato à Dioſcoride Dorco, dico à Dioſc. nam Oppiano dorcos eſt, quæ dorcas alijs, vt ex deſcriptione manifeſtabitur, inter haſce caprarum ſylueſtrium ſpecies primo dicam loco, tum quia rupicapra vocabulum, præ cæteris frequentiſſimum eſt apud recentiores, tũ quod hoc genus maiorem cum domeſticis ſimilitudinem gerat, quæ, vt ex Varrone ſuprà dictum eſt, à capris feris ortæ ſunt. Varro capream dixiſſe videtur, inquit enim: *Caprea dicta eſt, quod quandam capræ ſimilitudinem habeat:* capream etiam vocauit Martialis, cuius ſubinde
D diſtichon recitabimus, atque hinc fortaſſis eſt, quòd eandem capreæ etiam nomine doctiſſimus Scaliger deſcripſerit. Oppianus generica voce αἴγαγρον, ſeu potiùs αἴγαγρον vocauit, Italis vel Rhętis ſaltem, qui Italicè loquuntur camuzza, vel camozza vocatur, Hiſpanis capra montes, Anglis vvilde goote, ideſt, ſylueſtris capra, Germanis geimbs, vel gambs, Polonis dzyka koza, ideſt, fera capra, Bohemis melius korytanſky kozlyk, quaſi Carnicus, ſeu (vt nunc loquuntur) Carinthiacus hirculus, quod illa pars Alpium, vt vicinior Bohemis, ita notior eſt: Franci, teſte Scaligero, faones dicunt. Eruditi linguæ hebraicæ zebi, dum capream exponunt, non aliam puto intelligunt quàm hanc, eius fœmininum eſt zebiata, legitur hæc vox Deuteron. 14. inter animalia cibo permiſſa, vbi Chaldaica translatio habet thabia (pro qua voce Actor. 9. legitur ταβιθά, quod ſonat dorcas) Arabica thabiu, Perſica ahu, Septuaginta δορκάς, Hieronymus caprea. Quare in tanta veterum, & eruditorum conſenſu dubitari non debet, quin Zebi ſit caprea, vel dorcas, vt minimè probari debeant, qui damam, aut hinnulum exponunt.

Caprea Varroni quæ.

Αἴγαγρος Oppiani.

GENVS. FORMA. DESCRIPTIO. Hiſtoria denique tota.

RVPRICAPRAM ex capris ſylueſtribus eſſe manifeſtò indicauit Plinius inquiens *Capræ ſylueſtres in plurimas ſimilitudines transformantur, ſunt capreæ, rupicapræ, ibices* &c. De dorcade etiam extra omnem eſt controuerſiam, ſi quæ ſupra recitauimus, in memoriam reuocantur. Plinius vnica tantùm nota pulcherrimè deſcribit, cornibus ſcilicet in dorſum aduncis, qua nota à dama potiſſimùm diſtinguitur, in qua contrarium ſitum habent, vt dicetur. De rupicapra igitur hæc Alberti verba accipias: *Cornua.*
„ Capræ genus ſylueſtre non magnum, curua ad modum vnci habet cornua, quibus ſe retinet cùm
„ per deuexa montiū cadit. Et rurſus: Animalia quędam infirma habent cornua, quæ parū aut nihil
„ eis ad pugnam conferunt, qualia ſunt in capris montanis, quam gemeze Germani vocant; ha-
„ bent enim cornua parua, & inualida, quæ non tam ad pugnam, quam ad retinendum ſe ceu vnco,
„ dum rupes ſcandunt, & cadunt interdum, à natura eis conceſſa videntur. Et rurſus: animalium
„ cornutorum, quæ apud nos apparent, minimum eſt caper montanus: qui rubros habet oculos, &
„ cornu recuruum, acutiſſimum viſum, & gregatim paſcitur, lingua noſtra gemeze dictus, cornua
„ ei nigricant, nouem, aut decem digitos longa, multis nodoſis circulis exaſperata, minoribus pau-
„ latim, in vnco nullis: is leuis & acutus eſt hami inſtar. Parallela ferè, ideſt, æquis vndique interual-
„ lis ſurgunt, ſolida, ab initio tantùm pollicis circiter menſura caua, & teretia magis, quàm dome-
„ ſticis. Mares à fœminis in hoc genere nihil differunt, non cornibus, non colore, non reliquo corpo-
„ re, Magnitudo, quæ capræ villaticę paulo tantùm altior, & corporis forma feris altis ſimilior, co-
„ lor eis inter fuſcum, & ruffum eſt, qui tamen æſtate magis ad ruffum, hyeme ad fuſcum vergit.
Memini (inquit Geſnerus, ex quo hæc) partim albam, partim nigram diſtinctis coloribus videre, certum eſt eis colorem per anni tempora mutari. Totæ albæ interdum, ſed rariſſimè conſpiciuntur. Rupes montium colunt, vt dixi, non ſummas tamen, vt ibex, neque tam altè, & longè ſaliunt, deſcendunt aliquando ad inferiora Alpium iuga, conueniunt ſæpe circa petras quaſdam arenoſas, & arenam inde lingunt, vt villatica pecora ſalem, quo linguæ inertem pituitam defricent, & excitent appetitum. Qui Alpes incolunt Heluetij, hos locos ſua lingua ſultzen tanquam ſalarios, vel halopegia appellant: circa hos occultant ſe venatores cum bombardis, & pro more accedentes capras ex improuiſo feriunt. Cùm in venatione vrgentur, altiùs ſemper aſcendunt, donec nullus ad eas canibus pateat acceſſus: Deinde cum venatores per ſaxa manibus, pedibuſque reprando ſequi vident, de ſaxo in ſaxum tranſiliunt, ac montium cacumina petunt, donec nulla ſcandendi reliqua ſit facultas: illic ſe cornibus retinent, & quaſi ſuſpenduntur: atque ibidem vel bombardis feriuntur, vel in præceps impelluntur à venatoribus: aut relictæ interdum quod inde ſe abſoluere nequeant, illic pereunt tandem, vel præcipites ruunt, quod circa ibices etiam euenit. Mox à D. Iacobi die, qui 8. calend. Auguſti notatur, frigidiores montium cliuos petunt, vt paulatim aſſueſcāt frigori. Audio captas aliquando cicurari: pilus denſus eis eſt, quam ob rem pelles earum quæ hyeme captæ ſunt, à pellionibus parantur eo modo, quo lupinæ, hæ pilis extrorſum verſis geſtantur etiam pluuio tempore. Fiunt ex eiſdem chirothecæ pro equitantibus; cornua in ædibus lautiorum parietibus affiguntur, ſingula vnco deorſum verſo, vel bina erecta, vt in capite ſuo erant, pelli, & parti caluæ adhuc hærentia, vel quod elegantius eſt, ligneo capiti ad huius animantis effigiem ſculpto inſerta. Hæc omnia Geſnerus. De eiſdem Scaliger, ſed breuiter in hæc verba: Capreæ (ſic vocari ab ipſo diximus) longè ibice minores, æſtate pilo fuluo, hyeme cinereo: Sunt ipſis quoque ſaltus incredibiles. Mira earum comparata nobis prudentia, vbi errabundæ quærunt nouas ſedes, aut paſcua, perſpecta proxima rupe, proiecto pede ſæpe periclitantur eius fidem, nempe mobilis ne ſit, an fortaſſe lubrica. Illud feſtiuum. In aula patrui Bonifacij vidimus cicures aſſilire ad aulæa pendentia, in quibus ſimiles eſſent intextæ feræ. Aiunt cornuū mucronibus id quod capras quoque facere videmus, tergum ſcabere. Ex ea ſcalpuritione, quæ perniciem euenerit eis operæ pretium eſt cognoſcere. Creditum eſt tanta illas illo in pruritu perfundi voluptate, vt extremum cornus faſtigium in corium euſque adigatur, vnde retrahi nequeat. Quocirca ex altiſſimis ruere locis, atque afflictari, aut à venatoribus fortè deprehenſas, proculue obſeruatas capi, aut interire fame. Quare in hoc Martialis diſticho: *Prudentia.*

Pendentem ſumma capream de rupe videbis,
Caſuram ſperes, decipit illa canes.

Pen-

A

B

C

D

Digitized by Google

Pendentem interpretor non quòd de rupe è cornibus pędeat, etſi cornua ad id apta habere videa- E
tur, ſed quòd, dum canes ſub rupibus collocati, ceu caſuram expectant, vt excipiant, ipſa ſumma agilitate per alias rupes ſaltu euadit, & ſic canes fallit. Deſcribit idem hoc capræ genus Petrus
Deſcriptio ex Bellonio. Lib. 1. obſeru. c. 54. Bellonius, interprete Carolo Cluſio: Gallorum chamois, qui Græcis cemas dicebatur, rex veteri dictione gallica iſard appellant, Latini rupicapram nominarunt, quod eius habitatio ſit in duris, & aſperis ſaxis, quo ſe noctu recipit, atque etiam interdiu poſtquam conuallium herbas depaſtus eſt. Vt autem de quonam animali agimus omnes intelligant, eius iconem ad viuũ expreſſam hic ſubiecimus (eſt autem eadẽ cum hac priore noſtra) Si huius iſard, aut chamois cornua ramoſa eſſent, dici poſſet Plinium hoc animal intellexiſſe, cùm de caprea loquens ſic ait: *Nec fecit vt ceruo decidua:* nam hyeme cornua non abijciunt, vt nec Gallorum bouc-eſtain, ſed cùm ea ramoſa non habeat, caprea eſſe nõ poteſt. Corpus quidem capreoli habet, & pilorum colorem etiam ſimilem, diuerſæ tamen eſt naturæ. Eius cornua ſunt nigra, parua, rotunda ad frontem inter oculos erecta extremitate recurua, hinc fit vt ſæpenumero accidat eum mori, dum nares ſcabere volens cornua adeo altè infigit, vt ea demere viciſſim nequeat, vnci enim inſtar incurua ſunt. Minore eſt corpo-
re quàm dama, aut bouc-eſtain, atra linea ſpinæ dorſi longitudinem notante: Eius aures arieti- F
nis longiores ſunt, color giluus, atramque lineam vtrimque habet recta à cornuum radice ſupra oculos ad extremum os ductam, & in labra ſuperiora deſinentem. Frontem etiam veluti ſtella inſignitam habet. Caudæ ſuperior pars nigra eſt, & ſatis piloſa, rotunda, & vt dorcadis longa. Gallica appellatio chamois nobis recens non videtur, ſed à græco cemas deducta, cuius Aelianus meminit. Huc vſque Bellonius, cuius hęc prior icon eſt, in qua vt cornua nimis breuia, ita in noſtra nimis magna pictor expreſſit. Nunc videndũ ſi Oppiani αἴγαγρος, ſiue αἴγαςρος, ſit rupicapra vt ſtatuimus, ipſe quidem ſic deſcribit, vt omnia non minus ad capras, quàm ad oues pertinere videantur, eius verſus ſunt:

Αἰγῶν δ' ἄυτι πέλει, προβάτων τε πανάγρια φῦλα,
Ο'υ πολλὸν τούτων οἴων, λασίων τε χιμάῤῥων
Μείζονες, ἀλλὰ θέειν κραιπνοί, θοῦροί τε μάχεσθαι,
Στρεπτοῖσιν κεφαλῆφι κορυσσόμενοι κεράεσσι.

Poſſit autem videri poeta ſtrepſiceros tas dictas intelligere, propterea quod cornua dicat eſſe ςρεπτά, cum ſint & ςρεπτὰ funiculi intorti, ſed cùm poſtmodum has capras vocat αἰγάγρυς, ſtrepſi- G
ceros verò potius ſit in ouium genere, vt ſuo loco dictum eſt, ego cum Geſnero ςρεπτά, hic cornua interpretor ad dorſum recurua, quæ ſolis rupicapris conueniunt. Quare Oppiani verba à Pe-
Ex Oppiano. tro Gillio tranſlata apponam: „Feræ, capræ, inquit, haud noſtris domeſticis multo maiores, ſed „ad currendum velociores ſunt. (addendum fuerat tortis in capite armatæ cornibus) Ac ſi quis cornibus ipſarum ceram infundit, vitæ viam, & ſpiritus meatum intercludit, quod tenuis ſpiritus
Matris & pullorum amor. per media cornua ad cor ipſum proficiſcitur. In hoc genere mater ſuos pullos etiam, atque etiam diligenter curat, quam quidem maternam educationem filij cum pari ſtudio compenſant & quemadmodum homines parentem ætate affecta infirmum alunt, & laborioſæ patris educationi ſatisfaciunt: Sic caprarum pulli caros parentes ſenectute confectos tractant, pabulum nimirum ſuo ore collectum eis porrigunt, & ex fluuio aquam hauſtam ad potionem afferunt, ac nimirum eorum corpus horridum lingentes nitidum reddunt; Quod ſi ſolam matrem comprehenderis cõtinuo etiam ſuam capies teneram prolem, eam ſanè exiſtimares tanquam verbis filios impellere ad fugam, procul talibus gemitibus orantem; Fugite filij infeſtos venatores, ne me miſeram ca-
ptam materno nomine priuate. Eos contrà circum matrem errantes diceres primum luctuoſum H
cantum occinere, deinde humana, & ſupplici voce loqui: Per Iouem te venator rogamus, per Dianam ipſam, caram matrem libera, & nos infelices præmium ſuſcipe: Flecte tuum durum cor, verere deorum iura, & genitoris tui ſenectutem. At enim cùm venatoris inexorabilem animum ſentiunt, ſua ſponte in vincula incidunt, & cum matre capiuntur.

DENOMINATA.

Radix rupicapra. ARVPICAPRIS nomen Indidere Germani radici, quam vocant gemſzemvvortz, alij muttervvurtz, quod affectui colico mederi credant, pharmacopolæ doronicũ, vulgus ibi efficacem contra vertiginem credit, ea forſan ratione, quoniam capræ montanæ frequenter eam depaſci ſoleant, citraque omnem vertiginem citato per editas, & præcipites rupes ferantur curſu, naſcitur enim inter montium vertices nitolos, & ſaxoſos præcipuè, & circa ipſas rupium rimas plerumque rupicapræ verſantur. Addit

etiam

Digitized by Google

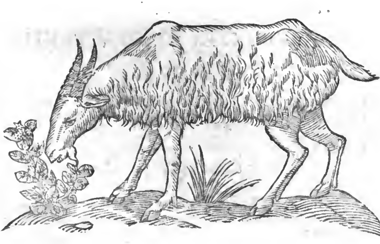
A etiam Camerarius, & ex eo Schenckius venatores ea radice uti intra corpus contra vertiginem, atque ob id in comitatu Tyrolenſi nominare ab hoc affectu ſchuuindelvvurtz, copioſè itidem candem ingurgitare, & diu ita famem tolerare. Geſnerus ſcribit radicem eſſe omnium dulciſſimam ad faſtidium ferè, totam radicem ſcolopendræ inſecti figuram referre, ſed de hac herba proprio loco. Addit denique Camerarius circa nouembrem, vbi capiuntur hæ capræ in ventriculo earum reperiri pilam, ſiue globum ex eiuſmodi radicibus, & alijs plantis Alpinis, quam vulgò vocant gemſzenkigel, quales, inquit, multas vidi, & aliquot habeo; odoratas eſſe, ſimiliterq; contra vertiginem vſurpari. *Lib. 1. obſer. 96.* *Pila in rupicapræ ventre.*

VSVS IN CIBO, ET IN MEDICINA.

B CARO huius, capreoli comparata, durior omnino, inquit Iulius Alexandrinus, ſicceſcenſque magis, vnde melancholici ſæpe ſanguinis multum, & concoquẽdi difficultas, nec non ſyluatici, vt ita dicam, odoris, ſaporiſque cuiuſdam, quo ſyluestrium fermè omnium caro laborat, tædium. Geſnerus tradit audiuiſſe ſe venatores quoſdam ex recenti vulnere ſcaturientem huius animalis ſanguinem ſorbere tanquam inſigne vertiginis remedium. Legimus verò nunc apud Plinium rupicapræ ſeui cyatho, & lactis pari menſura deploratum phthiſicum conualuiſſe certum authorem affirmare; ſed eo loco aliàs legebatur non rupicapræ, ſed lupi, & capræ. Nos verò uillaticæ etiam capræ ſeuum phthiſin ſanare ſuprà indicauimus. *Lib. 11. cap. 10.* *Caro qualis.* *Sanguinis vſus.* *Seui.*

DE DAMA. CAP. XII.

DAMA duplex eſt, una ueterum, de qua hic, altera uulgaris, ſiue recentiorum, Græcis πλατύκερως dicta, & quam Gazam intelligere diximus, cùm πρόξ apud Ariſtotelem damam uertit. Plinius caprarum ſylueſtrium generibus, quæ tranſmarini ſitus mittunt, damas quoque enumerat, nec inuenio qui in ciſmarinis locis
C eius mentionem faciunt. Recta autem rupicapræ ſubnectetur, cum huic, ut dictum eſt, cornua, teſte eodem Plinio, in dorſum ſint adunca, damis è contrario in aduerſum; nec fortè aliter inuicem differant. Hanc puto Dioſcoridi & Nicandro de coagulo agentibus νεβρὸν appel-

D

lare.

lari, Grapaldus quidem νεϐρὸν etiam damam reddidit, ſed hanc ne, uel recentiorum intelligat, E
quærẽdum. Geſnerus ex Ioanne Caio hanc iconem pto dama Plinij depingit, quod in aduerſum adunca habeat cornua, & tamen ex caprarum etiam ſit genere, id quod pilus indicat, & aruncus, & totius corporis figura. Animal ait eſſe capræ magnitudine & colore dorcadis, ſiue capreoli. Ouidius in halieuticis enumerans eas cum lepore, & ceruo, colorem earum expreſſit, *fuluo tergore damas* deſcribens. Famoſa in primis earum eſt timiditas, potiſſimùm apud poetas, Virgilius:

timidi damæ ceruique fugaces
Nunc interque canes, & circum tecta vagantur.

Et rurſus: *Cum canibus timidæ venient ad pocula damæ.*

Horatius:

Et ſuperiecto pauidæ natarunt, æquore damæ.

Martialis:

Dente timetur aper, defendunt cornua ceruum
Imbelles damæ quid niſi præda ſumus?

Lib. 1. Idem tamen etiam Martialis Romanos indicat has ita inſtituiſſe, vt inuicem ſtrenuè admodum F
dimicarent arietando:

Frontibus aduerſis molles concurrere damas
Vidimus, & fati ſorte iacere pari.
Spectauere canes prædam, ſtupuitque ſuperbus
Venator cultro nil ſupereſſe ſuo.
Vnde leues animi tanto caluere furore?
Sic pugnant tauri, ſic cecidere viri.

Lib. 4. Et rurſus: *Aſpicis imbelles tentent quàm fortia damæ*
Prælia, tam timidis quanta ſit ira feris?
In mortem paruis concurrere frontibus audent,
Vis Cæſar damis parcere? mitte canes.

Lib. 8. c. 56. Plinius tradit damas manſueſcere raro, cùm feræ dici iure non poſſint: ſic ex eo citant Vincentius Bell. & Volaterranus, alijque, quin & Platina videtur hanc lectionem ſecutus, damam rarò manſuefieri poſſe, ſcripſiſſe; ſed noſtri codices melius habent ſic: *hi manſueſcunt rarò cum feri dici iure non poſſint*, proximè autem de leporibus locutus erat. G De vſu ſitus cornuum apud veteres nihil reperio, ſed ex recentioribus doctiſſimus Scaliger tradit, hiſce adminiculis tanquam vnco apprehendere prominentes rupes, neque aliter inacceſſas montium verrucas ſuperare. Prouerbialiter à Claudiano prolatum eſt:

Cornuum vſus.

Antè dabunt hyemes Nilum, per flumina damæ
Errabunt, glacieque niger dominabitur Indus.

Et rurſus: *Concordes varia ludunt cum tigride damæ.*

DE IBICE. CAPVT XIII.

SYNONYMA.

H

DIOSCORIDES in capite de coagulo huius capræ non videtur meminiſſe, & qui ex Græcis præter Homerum, qui ἴξαλον αἶγα nuncupat, meminerit, inuenio neminem. Eſſe verò eam, quæ Germanis ſteinbock, Italis, Galliſque ſteinbeck vocatur, omnes docti vno ore aſſerunt: Fæminam in hoc genere Heluetij montani, teſte Geſnero, priuatim ybſchen, vel ybſchgeiſz vocant, quod nomen à Latinis deductum non dubitat, Illyrijs kozoroziecz dicitur. Belgæ, teſte Scaligero, vvildgheit nominant, Varro rotas vocat, teſte eodem, quod audaciores, inquit, corruperunt auctis elementis, dum legi iubent platycerotas. Hæbrei ako inter quadrupedes puras nominant, Rabbi Salamon germanica voce vertit ſteinbock; Kimhi hircum ſyluestrem, Hieronymus 1. reg. 24. ſimiliter ibicem; Septuaginta tamen priori loco τραγέλαφον interpretantur. Huius cornua plerumque pro capricorni cornibus oſtenduntur, imò nonnulli capricornum ibicem vertunt: Albertus caprum montanum appellat:

A

DESCRIPTIO. MORES. NATVRA.

PLINIVS totam huius capræ hiſtoriam ſic breuiſsimè eſt complexus: *Ex capra-* *Saltus.*
rum ſylueſtrium genere ſunt etiam ibices in Alpibus pernicitatis miranda, quanquã
onerato capite vaſtis cornibus, gladiorumq; vaginis, in hac ſe librant, vt tormento
aliquo rotati in petras, potiſsimum è monte aliquo in alium tranſilire quærentes, atq;
receſſu pernicius quo libuerit exultant. Hæc ille: Et Albertus Magnus nullum *Cornua, eorumque u-*
ait animal curſu, & agilitate tantum pollere, & ſimul tam ingentia cornua habere, quàm caper *ſus.*
montanus, quem latinè ibicem, inquit, vocant: Huius enim cornua à capite vſq; ad clunes proten-
di: dum cadit ex alto totum corpus inter cornua protegere à colliſione, & ictus lapidum magno-
rum excipere cornibus. Idem etiam in catalogo quadrupedum alphabetico ibicem ait eſſe ani-
mal de genere capri, colore fuluum, in Alpibus Germaniæ abundans, magno etiam hirco maius:
B ſummas rupes aſcendere, & cùm altiùs ſcendere nequit, conuerſum aliquando venatorem deijce-
re niti: ſed peritum venatorem cruribus diuaricatis dorſo eius inſilire, & cornua manibus appre-
hendere, & ſic aliquando de rupe depoſitum euadere. Sed fortè veriùs Scaliger: deprehenſas, *Pugna cum*
inquit, ibices aperto, atque libero loco, capacique curſus in venatorem irruere, cumque deijcere *venatore.*
de rupe: Quare operam dant, vt obiectu ſcopulorum tecti de improuiſo appareant. Tum ibi cùm
impetendi non ſit locus, animum deſpondent, & facilè cedunt. Idem Scaliger author eſt, niſi ha-
bitet loca frigida occæcari. Vetulorum cornu pependiſſe pondo duodeuiginti. In quibuſdam
numeratos eſſe nodos quatuor, & uiginti, totidem, inquit, annorum coniectura. Poſtremò cum
incredibili corporis libratione, atq; iaculatione ſuperent altiſsimas rupes, interualla uel ſolo aſpe-
ctu formidabilia ſecuro tranſmittere ſaltu. Ioannes Stumpſius in chronicis Heluetiæ non pauca
etiam memoratu digna ſuper huius animantis natura ſcripſit, quæ à Geſnero latinè reddita neu-
tiquam mihi etiam prætereunda duxi: Ibices, inquit, in ſummis apud Heluetios montibus abun- *Locus.*
dant, incolunt enim uertices Alpium, ubi glacies nunquam ſoluitur, natura enim frigus requirit
hoc animal, cæcum aliter futurum. Egregium eſt, & corpulentum, ſpecie ferè ceruina, minus ta-
C men, cruribus quidem gracilibus, & capite paruo ceruum exprimit. Pulchros, & ſplendidos ocu-
los habet. Color pellis fuſcus eſt, ungulæ biſulcæ & acutæ, ut in rupicapris. Magni ponderis cor-
nua ei reclinantur ad dorſum, aſpera, & nodoſa, eoque magis quo grandior ætas proceſſerit. Au-
gentur enim quotannis, donec iam uetulis tandem nodi circiter uiginti increuerint. Bina cornua
ultimi incrementi, ad pondus ſexdecim, aut octodecim librarum accedunt; libram dico pondus
ſexdecim unciarum. Ibex ſaliendo rupicapram longè ſuperat hoc tantum ualet, ut niſi qui uide-
rit, uix credat. Nulla montium rupes tam edita, aut præceps eſt, quam non ſaltibus aliquot ſupe-
ret, ſi modò aſpera ſit, & ſpacia tanta promineant, quanta ſalientis ungulas excipere poſsint, pa-
rietem ſcandit ſi aſper ſit, & non incruſtatus. Venatores impellunt eam ad rupes excelſas, & læ-
ues, illic cùm euadere nequeat, conficitur, uel ab homine funibus per rupem demiſſo, uel ab ijs,
qui ſcandendo per rupium latera accedunt. Fera uenatorem expectat, & ſolicitè obſeruat, an in-
ter ipſum, & rupem, uel minimum interſit ſpacium: nam ſi uiſu duntaxat intueri, ut ita loquar,
poſsit: impetu facto ſe transfert, & uenatorem impulſum præcipitat: Sin ille ita preſsè, fixèq; rupi *Venatio iu-*
hæreat adeundo, ut nulla interualli ſpes appareat, fera loco manet, in quo uel capitur, uel confici- *cunda.*
D tur. Iucunda quidem hæc uenatio, ſed multis laboribus & periculis coniuncta, quamobrem bom-
bardis ſæpius feriuntur. Valeſij, qui circum Sedunum habitant, ibicem in prima ætate captam
omninò cicurari, & cum uillaticis capris ad paſcua ire, & redire aiunt: progreſſu tamen ætatis fe-
rum ingenium non prorſus exuere. Fæmina in hoc genere mare ſuo minor eſt, minuſque fuſca: *Sexus di-*
maior capra uillatica, rupicapræ non adeo diſsimilis. Cornua ei parua, & ea quoque rupicapræ, *ſtinctio.*
aut uulgaris capræ ferè ſimilia. Hucuſque Stumpſius. Bellonius quoque addita hac icone Creten- *Lib. 1. ob-*
ſes ſi hœdos ibicis ceperint in montibus oberrantes, eos cum domeſticis, uel cicuribus capris edu- *ſeru. c. 13.*
care ſcribit, ut depoſita feritate miteſcant. Cicurem capram magnitudine non excedere, ſed non
minus carnis obtinere quàm ceruos, ſimilibuſque pilis fulueſcentibus & breuibus præditas eſſe,
non caprinis. Mares prolixam nigricantem barbam geſtare, quod nulli, inquit, alteri animali cer- *Barba.*
uinis pilis prædito accidit, præterquam ut arbitramur hippelapho: Senectute caneſcere, & ſecun-
dum dorſi longitudinem nigram lineam excurrentem habere: Admiratione autem non carere,
tantulum animal adeo grauia cornua gerere, quæ aliquando, inquit, manibus tractauimus qua- *Cornua.*
ternos cubitos longa: tot autem tranſuerſos radios habere quot annis animal natum eſt. Ait item *Duo ibicis*
Bellonius duo eius genera inueniri, idq; ex earum cornibus Cypro, & Creta delatis ſe didiciſſe, *genera.*

 B

F

G

eademque D. Ioanni de Choul montium Lugdunenſis agri præfecto, cum ex peregrinis illis regionibus reuerteretur, donauiſſe. Interfuit præterea illarum venationi, ruſticoſque quoſdam, ait, in ſummis Cretæ montium iugis inueniri adeo iaculandi peritos, vt viginti quinque paſſuum interuallo eas ferire queant: Capras verò à ſe educatas, & à paruulis cicuratas loco quodam in monte alligare, qua mares tranſire ſolent: Sagittarium verò inter vepres ſeorſim latitare aduerſo vento, cùm non ignoret ibicem aliàs centum paſſuum interuallo odoratu percepturum. Marem, vbi fœminam inuenit, conſiſtere, tum à ruſtico ſagitta peti. Si leue acceperit vulnus, aut alioqui ſagittę ferrum vulneri inhæſerit; illico ſibi mederi nouiſse: nam ad dictamnum confugere herbam Cretæ ſcopulis inhærentem, qua depaſta breui curetur. Miræ agilitatis eſſe hoc animal, eiuſdem cum caprea (ſic rupicapram vocat) naturæ, vtramque enim in aſperis ſcopulis, & aditu difficilibus degere, ibicem verò ex ſcopulo in alium deſilire ſolere, ſex etiam paſſuum interuallo diſtantem, H quod qui non viderit, difficile admodum, inquit, credat. Quod attinet ad dictamnum, Albertus etiam Creticas capras, quæ paſtu dictamni infixas corporibus earum ſagittas excernunt, capros montanos ſiue ibices interpretatur: Non placet tamen hoc viris doctis. Homerus itaque τοῦ ἰξάλου αἰγὸς cornua vocans ἑκκαιδεκάδωρα, hoc eſt, vt Scholiaſtes exponit, quæ extenduntur ad ſexdecim palæſtras, ideſt, palmos, mihi per hoc ſylueſtris genus capræ propter inuſitatam cornuum magnitudinem, non aliam quàm ibicem intellexit, ſed verſus adſcribam:

Α'υτίκ' ἐσύλα τόξον ἐύξοον (ἰξάλου αἰγὸς
Α'γρίου, ὅν ῥά ποτ' αὐτὸς ὑπὸ σέρνοιο τυχήσας,
Πέτρης ἐκβαίνοντα δεδεγμένος ἐν προδοκῇσι,
Βεβλήκει πρὸς σῆθος. ὁ δ' ὕπτιος ἔμπεσε πέτρῃ.
Τοῦ κέρα ἐκ κεφαλῆς ἑκκαιδεκάδωρα πεφύκει.
Καὶ τὰ μὲν ἀσκήσας κεραοξόος ἤραρε τέκτων,
Πᾶν δ' εὖ λειήνας, χρυσέην ἐπέθηκε κορώνην) ideſt,
Statim eduxit arcum perpolitum (ſaltatricis capræ

Agre-

Digitized by Google

A *Agreſtis, quam quondam ipſe ſub pectore aſſecutus*
E rupe exeuntem excipiens in inſidijs
Percuſſerat in pectus, hac autem ſupina cecidit in petram.
Cuius cornua ex capite ſexdecim palmarum nata erant.
Et illa quidem elaborans arcuarius aptauit faber:
Totum autem cum leuigaſſet, auream impoſuit cuſpidem.)

Erant qui hic ἑκκαιδεκάδωρα interpretarentur ſexdecim annorum, ſed hanc interpretationem reprehendit Scholiaſtes, inq; hac eadem ſententia ſtat Euſtathius, inquiens ſexdecim palmorum, ſiue dodrantum quinque & palmi vnius, quoſdam ita intelligere vt per ſe vtrumque dimidiæ tantùm menſuræ fuerit, nempe duorum dodrantum cum dimidio, ſed hæc magnitudo, inquit, nihil rarum, aut mirum haberet. Atqui vel ſingula quatuor dodrantum viſa ſunt, & alia maiora ad ſeptimum vſque dodrantem. In Delo certè inſula conſecratum aiunt cornu aduectum ex locis circa mare rubrum arietis bicubitale & octo digitorum, librarum viginti ſex pondere. Et alterum hirci bicubitale cum dodrante, ponderis eiuſdem. Hæc Euſtathius. Geſnerus ibicum *Cornua hecçadecadora.*
B etiam generis eſſe arbitratur feras illas capras in ſummis Libyæ montibus ab Aeliano in hęc verba deſcriptas: Capræ feræ ad ſummos Libycorum montium vertices commorantur, ad boum magnitudinem accedunt, ipſarum armi, & crura luxurioſis pilis fluunt, tibijs paruis, frontibus rotundis, oculis raris, & concauis, non valde proiectis ſunt: Cornibus poſt primum exortum vtriſque ab alteris longè diuerſis, & aberrantibus, & incuruis, non enim ſimiliter ac aliarum caprarum recta exiſtunt, ſed catenus retorquentur, vt ad armos pertingant. Ex capris longè maxima ad ſaliendum habilitate ſunt: nam ex cacumine in aliud longè diſtans cacumen tranſiliunt, & tametſi ſæpe earum quæpiam, dum ex vno vertice in alterum ſaltare contendit, ob nimiam interuallorum diſtantiam per prærupta ſaxa præceps agitur, nihil tamen læditur, ſic eſt aduerſus ſaxorum duritiem membrorum reſiſtente firmitate, vt nec cornua frangat, nec caput diminuat. In ſummis montibus plurimas ſolertia quadam captandi caprarij generis, nimirum vel iaculis, vel retibus vel laqueis à doctrina artis venaticæ inſtructi comprehendunt. Iam in patentium camporum æquoribus quilibet vel tardus pedibus eas, quòd ibidem non valeant, ad fugiendum capere queat. Earum pellis, & cornua aliquot commoditates habent, nam in frigidis tempeſtati- *Capra fera Libyca.* *Pellis vſus.*
C bus ad frigorum vim, atque hyemem excipiendam paſtoribus, & fabris materiarijs pelles mirificè proſunt. Cornua ad hauriendum de præterfluentium riuorum confluentibus, aut è fontibus potionem, ad depellendam ſitim non minori vſui habentur, quàm vel calices ipſi: tanta enim capacitate ſunt, vt in bibendo reſpirare ſit neceſſe. Ab homine expoliendi benè perito cornu politum tres menſuras capere poteſt. *Cornuum.*

VSVS IN MEDICINA.

IBICIS coagulum, vt tradit Serapio, citans Dioſcoridem, eaſdem leporino vires habet, ſed Dioſcorides in capite de coagulo ibicis mentionem non facit, & ſi benè aduertimus, locus is apud Serapionem omninò mutilus eſt. Aliqui verò, teſte Geſnero ſanguinem ibicis commendant aduerſus calculum veſicæ hoc modo: Vini apiati (hoc eſt, in quo adhuc muſto aridum, vel ſemina eius impoſita ſint) par- *Coagulum. Sanguis.*
D tes circiter ſex, ſanguinis partem vnam, ſimul feruefaciunt, mox in vaſe reſeruant, & ter die potũ inde præbent: mane, & tunc quidem in balnei ſolio ſedenti; in meridie, veſperi: hoc triduo fieri iubent, futurum enim vt calculus in arenam comminutus cum vrina excernatur, ſin minus exſecandum eſſe, tanquam extremo remedio fruſtrà tentato. Sed & hirci villarici ſanguis ad eundem vſum præparatur, vt ſuprà oſtendimus. Incredibile item, & vnicum remedium iſchiadicis, & arthriticis, hoc eſt, quo & ipſe Auſonius medicus ſanatus eſt, & multos ita iacẽres, vt mouere ſe ſine cruciatu nequirẽt, intra quinq; dies ſtare, ambulare autẽ intra ſeptẽ dies fecit: ex Marcello Empirico, cõponitur, inquit ſic: Fimũ ibicum luna decima ſeptima colliges, quanquã & alia luna vetere collectum (ſi res vrgebit) ſimili efficacia prodit, dummodo medicamentum ſeptima decima luna componatur. Ex eo ergo fimo quantum vnius manus pugno pleno potueris comprehẽdere, dummodo impar ſit numerus pilularum, in mortarium mittes, atq; adijcies piperis grana viginti quinque diligentiſſimè trita: tunc addis mellis optimi heminam, & vini veteriſsimi optimi ſextarios duos, & contritis prius pilulis vniuerſa miſcebis, & repones in vaſculo vitreo, vt cùm fuerit opus, paratum habeas medicamentum ad ſubueniendum. Sed vt maior ſit medicaminis efficacia, luna ſeptima decima id facere debebis, & cùm daturus fueris remedium, à die Iouis incipe, & per *Cap. 25. Fimum.*

Qqq dies

dies ſeptem continuos dato, ita vt qui remediandus eſt, ſtans in ſcabello contra orientem bibat. E
Quæ potio ſi ita, vt ſcriptum eſt, data, & obſeruata fuerit, etiamſi omnibus articulis, & coxa infirmus contractuſque fuerit, & immobilis, ac deſperatus iacuerit, neceſſe eſt, vt ſeptima die ambulet, Hæc Marcellus. Et rurſus: Inuictam potionem ad iſchiadicos, & arthriticos facientem in titulo ſuperiore de iſchiadicis pleniſſimè ſcripſimus: ſed quoniam tam diuinus eius effectus eſt, iterandum putaui, ne quis arthriticis remedia requirens huius ignoratione fallatur. Fimus ergo ibicis in ſylua, vel monte colligitur: quibus poſterioribus verbis demonſtrare videtur, quòd ibicis nomine, quamuis ſylueſtrem capram intelligat, ibex enim in ſyluis non degit, ſed in montium præcipitijs.

Cap. 34.

F A B V L O S A.

Capricornus quale ſignum.

CVM capricorni nomine ibex potiſſimum à multis intelligatur propter cornuum vaſtitatem, capricornus verò ſignum ſit cæleſte, de hoc breuiter aliquid dicemus. F
Decimam itaque partem Zodiaci nominari inquiunt, eſſe enim cæleſte ſignum brumale, in quo Sol exiſtens ad nos aſcendere incipiat, ſicut & caprarum eſt natura, vt arborum ſummitatem petant, ſtirpiumque cacumina aſcendant, ita interim depingũr, vt anteriori parte tantùm capram referat, poſteriori verò in piſcem degeneret, propterea quod Pan cùm in Aegypto vnà cum reliquis Dijs Typhona acerrimum Deorum hoſtem fugiens in caprum ſeſe transmutarit, & nihilominus ſe in aquam deiecerit Iupiter verò eius ingeniũ admiratus intra aſtra eſſe voluerit, vnde eſt quod quidam Grammatici capricornum animal marinum eſſe tradunt. Alij verò volunt poſteriorem eius partem in piſcem vergere, quia nimirum in fine illius menſis magna conſueuit eſſe aquarum abundantia: Hinc humidus vocatur Lucano, dum ait:

Humidus ægoceros nec plus leo tollitur vrna.

In. Cronijs.

Capricornus cur in piſcem deſinat.

dicituq; ſimiliter, gelidus, vdus, horrendus, aquoſus, rigens, imbrifer, frigidus, vrnifer in epithetis Textoris. Alij verò ideo inferiorem partem in piſcem formari volunt, quod Pan maritimis conchylijs hoſtes ſit iaculatus pro lapidum iactatione. Quibus figmentis refutatis Ioãnes Goropius Becanus veram, ac genuinam nobis adfert iſtiuſmodi capricorni ſiue ægocerotis figuræ rationẽ, quã licet obſcurè M. Manilium illo libri quarti loco, quo docet, quæ quibus ſignis regiones ſint ſubiectæ, arbitratur propius attigiſſe, quàm quiſpiam fecerit cæterorũ, qui in lucem de aſtris quicquam ediderunt, poetæ verſus hi ſunt illo, quo vixit elegantiſſimo ſæculo digni: G

Tu capricorne regis quicquid ſub Sole cadente
Expoſitum, gelidamque Helicen quo tangit ab illo
Hiſpanas gentes, ſeu quod fert Gallia diues,
Teque feris dignam tantum Germania matrem
Aſſerit, ambiguum ſidus terraque, mariſque,
Aeſtibus aſſiduis terram, pontumque tenentem.

Capricorni natura.

Ex his, inquit, & ſigni natura, & picturæ monſtruoſa forma lucis nonnihil accepit, ſed obſcurioris. Quare vt ea maior euadat, enitendum: Capricorni ea eſt natura, & viuẽ ratio, vt à frigidiſſimis ſummorum montium iugis, & perpetua niue candentibus nunquam longiùs quàm vt paſcat, diſcedat, & adeo caloris eſt impatiens, vt ſi extra hęc gelidiſſima cacumina degere cogatur, ferè cæcus euadat. In Alpibus non ferè niſi ad perennem glaciem inuenitur; Summum ergo mediæ aeris regionis frigus, quod in frigidorum genere principatum tenet, quo melius ſymbolō ſit notandum, quam eius animalis imagine, quod ſummo ſummi frigoris amore tenetur, & ducitur. Signum igitur tropen hybernam principio ſui metiens doctiſſimè, conuenientiſſimèq; naturę capricorni habet effigiem, & quia parte poſteriore humidum eſt, & in aquarium deſinit, caudam piſcis eſt ſortitum. Hæc Goropius, qui hanc capricorni figuram pulcherrimè ad arcam, ſiue nauẽ Noachi applicat, hæc. n. in media aeris regione verſabatur, & parte ſuperiori non aliter quàm ægocerotes ſolẽt altiſſima montiũ cacumina petebat, inferiore verò quæ aquis immergebatur, referebat piſcẽ. Hoc cæleſtis capricorni ſignum in nũmis quibuſdã argenteis hieroglyphicè cuſum aſpicias. H
Indicat id, vt ex Trãquillo diſcitur, Augusti geneſin Nã cùm Theogones Mathematicus, ad quẽ in ſeceſſu Apolloniæ vnà cum Agrippa comite acceſſerat, genituram eius inſpexiſſet, exilijſſetque, & adoraſſet eum, tantam mox fiduciam fati Auguſtus habuit, vt ſchema ſuum vulgauerit, numumque illum argenteum nota ſideris capricorni, quo natus eſt, percuſſerit. In hoc numo capricorni ſignum in piſcem deſinens, ſphæram intra priores pedes poſitum euoluere videtur.

Numiſma cum capricorno.

Carm. 2.

Hoc

A Hoc ipſum Horatius quoq; voluiſſe intelligitur, cũ capricornum Heſperiæ tyrannũ appellat, quẽ tamen locum nemo ex interpretibus aſſecutus eſt. Eodem capricorni ſidere nati feruntur Carolus Quintus, Carolus Borbonius, Coſinus Medices, & Selymus Turcarum imperator. Simili ratione in Maximiliani Imperatoris nummo depictus capricornus fortunam, & perpetuam illius felicitatem nobis tacitè loquitur, & antiquorum illorum principum proſperitatem cum noſtri herois feliciſſimo ſeculo componit.

DE BVBALO, SIVE BVBALIDE.
Caput XIIII.

ARBITRABAR aliàs bubalũ ſpecie differre à bubalide, deceptus nimirum partim verbis Dioſcoridis, partim etiam Plinij, ille.n. agens de coagulo aliquot quadru-B pedum, cùm nominaſſet νεβρὸν, δορκάδα, πλατυκέρωτα, & δόρκον, antequam nominet bubalum, interponit ἔλαφον, & μόσχον, ideſt, ceruum, & vitulum. Plinius verò etiam cùm dixiſſet, vros ab imperito vulgò bubalos vocari, ſubdit, bubalum tantùm gignere Africam, vituli potiùs, ceruive ſimilitudine: Ex qua duplici ſimilitudine conijciebam, bubalum, & bubalidem inuicem confundi, nam ſimilitudo ad vitulum, pertinere mihi videbatur ad bubalum, &, vt nomen indicare videbatur, ad bouis aliquod genus, ſimilitudo verò cerui ad bubalidem, maximè cùm bubalidem cernerem ab Oppiano ſubinde à ceruo inter capras ſylueſtres deſcribi. Ceterùm poſt publicatã eam opinionem, cùm diligentiùs hanc rem trutinarẽ, priorẽ ſententiã immutare fui coactus, non.n. aliter bubalus à bubalide differt quã ſexu. Deſcriptio itaq; illius bubalidis, quam ex Scaligero, inter boues ſylueſtres capite de bubalo veterum poſui p. 363. an ne cũ hac, quã nunc deſcribo ex Oppiano, conueniat, docti iudicent, mihi propter corporis vires patientiamq; laboris ex boũ potiùs genere videtur: Quamobrẽ caput illud nõ de bubalo veterũ, ſed de bubalo Scaligeri, Bellonijq; inſcriptum velim. Oppianus autẽ bubalum ſic deſcribit:

Bubalum à bubalide nõ differre niſi ſexus.

Bubalus Scaligeri & Bellonij.

Lib. 2. de venat.

C
Βυβαλος αὖτε πέλει μείζων δέμας εὐρυκέρωτος
Μείων εὐρυκέρωτος, ἀτὰρ δόρκυ μέγ᾽ ἀρείων.
Ὄμμασιν αἰγλήεις, ἐρατὸς χρόα, φαιδρὸς ἰδέσθαι.
Καὶ κεράων, ὀρθοὶ μὲν ἀπὸ κρατὸς πεφύασιν
Ἀκρίμονες προτενεῖς. ὑψοῦ δ᾽ αὖθις παλίνωτοι.

Ideſt, bubalus corpore minor eſt eurycerote (intelligit damam vulgarẽ, vt modò patebit. Gyllius quo iure cetuũ tranſtulerit ipſe viderit) dorco autẽ longè præſtantior, (Gyllius ineptiſſimè vertit, dama longè inferior) ſplendidis eſt oculis, ſuaui colore, pulcher aſpectu; cornuum recti longiq; rami à capite extorti mucrones retro ad tergum excelſos retorquent. Habebat ſuperiori anno Illuſtriſſimus & Reuerendiſs. Cardinalis Aloyſius Caponius Legatus noſter Apoſtolicus pulcherrimũ ſylueſtris hirci genus, quod niſi ſit bubalus iã deſcriptus, non habeo, quod meliùs reſpondeat: erat.n. toto corpore ceruino, excepto capite, quod caprinũ erat, & cornib. armatum pro corporis portione (nõ enim villaticã caprã magnitudine excedebat) maximis, & admodũ ponderoſis, vt in ibice ferè, ſed erectioribus craſſioribus, & magis recuruis; color eidẽ ceruinus, piluſq; ſimillimus, & perquã ſuauis, totumq; animal aſpectu erat pulcherrimũ, teſtes habebat rotundos ad inſtar ibi-D cis. Geſnerus in appendice muſmonis nomine pingit, propterea quod in Sardinia vulgò muſlo vocatur. Suſpicor verò etiam bubalum eſſe illud capri ſylueſtris genus, quod Bellonius nobis pro tragelapho deſcripſit, ſiquidem cum barba careat, ſiue arunco, qui tragelapho debetur, tragelaphus reuera eſſe non poterit. Simili, inquit, pilo præditus eſt quo Gallorũ bouc eſtain (ideſt ibex) ſed nullam habet barbam, eius etiam cornua non ſunt decidua, ſimiliaq; ſunt capræ cornibus, quę interdum contorquentur, vt in ariete. Os, anteriorem frontis partem, & aures, arietinis pares habet; præterea etiam ſcrotum quod amplum, & propendens eſt. Quatuor crura illis etiam ſimilia, alba: coxæ ſub caudæ albæ ſunt, cauda nigra. Colli ſuperior, & inferior pars, atq; pectus adeo longis pilis obſita ſunt, vt barbatus videatur; Villi autem in ſcapulis, & pectore oblongi nigri. vtrimque in lateribus maculam cinerei coloris habet, nares nigras, os album, vt & totam inferiorem alui partem. Hæc Bellonius addita hac figura. Habes denique in capite de bubalo perperam inſcripto veterum ſub bubali Africani nonunc mihi miſſum animal, quod ex capris potius quàm bobus eſſe ibi etiam indicabam.

Bubali deſcriptio.

Muſlo.

Lib. 1. obſer. cap. 54.

E

F

G

H

Digitized by Google

NATVRA. MORES.

BVBALVS, inquit idem Oppianus, domeſticam ſedẽ mirificè amplectitur, namſi ipſum vinculis aſtrictum venatores in alienum locum longinquum abduxerint, ac ibidẽ in paſtionibus liberum, & ſolutum reliquerint, non obliuiſcitur ad cõſueta loca redire, neq; diu patitur apud externos vt hoſpes erret, neq; enim ſolis hominibus amica patria eſt, ſed eius deſiderio etiam feræ tenentur. Alibi etiam, idẽ poeta bubalidi eandem tribuit ſtultitiam, quam alij & ipſe etiam ſtruthiocamelo, quod ſcilicet in metu, occultato tantùm capite, totam ſe ſatis latere putet; id enim ſciænæ piſci, bubalidi, & ſtruthiocamelo commune eſſe dicit, ſed verſus adſcribam: *Patriæ amor.* *Lib. 4. de piſcat.* *Occultato capite latere ſe putat.*

Ὡς δ᾽ ἴς ὠμηςῆρος ἐπισσυμένοιο λέοντος
Βυβαλὶς ἐν λόχμῃσι κάτω τρέψασα κάρηνον,
Μαψιδίην φυλακὴν περιβάλλεται, ᾗδ᾽ ὁράασθαι
B Ἔλπεται, εἰσόκε δή μιν ἐπαΐξας ὀλοὸς θὴρ
Δαρδάψῃ.

Hoc eſt interprete Lippio:

Non aliter ſylua in denſa caput occulit ater
Bubalus, immanem cernens à fronte leonem,
Quadrupedi inſipido demens cuſtodia cura:
Nam capite occulto ſperat non poſſe videri,
A diro donec lanietur dente leonis.

Hinc autem eſt, quod damalis, ideſt, iuuenca ab Aeſchylo, teſte Ariſtophane Grammatico vocetur λεοντοχόρτη βύβαλις, quaſi prædæ leonum expoſita, ſiue pabulum leonum. Timidum autem animal eſſe bubalin, docet etiam philoſophus, non vno in loco, ſcribit enim bubulis, capreiſq; interdum cornua inutilia eſſe, nam etſi contra nonnulla, inquit, reſiſtunt, & cornibus ſe defendunt, tamen feroces, pugnaceſque belluas fugiunt. Et rurſus: Bubalorum, & ceruorum ſanguini fibræ nullæ inſunt: quare ſanguis eorum non ſimiliter, vt aliorum concreſcit. Et rurſus: Bubali ſanguis C aliquantulo amplius ſpiſſatur, quàm leporis, & cerui, quippe qui proximè ouillo, aut paulò minus conſiſtat. *3. de partib. cap. 2.*

DE PYGARGO. CAP. XV.

PYGARGON Plinius in præcitatis verbis ex ſylueſtribus capris eſſe aſſerit, ſed illis, quas tranſmarini ſitus mittunt; Et Deuter. 14. Septuaginta diſchon vocem hebraicam reddunt πύγαργος, & Hieronymus Pygargus, & interpretatio Perſica buz kohi quibus vocibus capra indicatur. Iuuenalis pygargum inter gulæ cupedias celebrat: *Diſchon.* *Satyr. 11.*

Diſcipulus Tripheri doctoris, apud quem
Sumine cum magno lepus, atque aper, & pygargus,
Et Scythicæ volucres, & phœnicopterus ingens
D *Caditur.*

In veteribus huius poetæ commentarijs ante paucos annos ex bibliotheca Petri Pithoei I.C. editis, dicitur eſſe fera ſpecie cerui, quæ retriores partes albas habet, additurque inde nomen ei inditum eſſe, quia græcè nates πυγὴ dicuntur, atque hinc fortaſſis eſt, quòd Theodorus Gaza apud Ariſtotelem, cui πύγαργος aquilæ genus eſt, albicillam vertit, eoque maximè cum ex ſententia Heſychij, & Varini πύγαργος dicatur παρὰ τὸ ἔχειν τὴν πυγὴν ἀργὴν, καὶ λευκήν. Cæterùm cum tam peculiari nota nullum, quod equidem noui, caprarum genus hoc noſtro ſæculo detur: forſan πύγαργος dici potuerit, quod poſteriorem corporis partem ἀργὸν, ideſt, deſidem præ cæteris huius generis habeat, quæ nimirum etymologia prædictæ aquilæ etiam tribuitur, nimirum per antiphraſin, quòd hanc partẽ minimè habeat ocioſam, id quod dupliciter poteſt intelligi, vel quòd eam valde habeat inſtructam ad curſum, vel ſenſu verecundiore, quòd in venerem quam maximè ſit procliuis & ſalax. Gloſſa ordinaria in præcit. Deuter. loco pygargum interpretatur animal hircoceruo ſimile; Et Bartholomæus cognomento Anglicus author etiam obſcurus ait animal eſſe, barbatum, & cornutum inſtar hirci, minus ceruo, maius hirco, ſimile hircoceruo miræ velocitatis, additque loca frequentare ſyluoſa, & deſerta. *Deſcriptio Pygargus vnde dictus.*

 E

DE CAPREA PLINII, SIVE Capreolo. Caput XIV.

RVPICAPRAS caprearum nomine celebrari ſuprà oſtenſum eſt; Plinius diſtinguit: *Capræ*, inquit, *ſylueſtres in plurimas ſimilitudines transfigurantur, ſunt capreæ, ſunt rupicapræ*, &c. intelligens caprearum nomine, quæ nobis latina tamen voce capreoli, ſiue caurioli, & in fæminino genere capreolæ, vel cauriolæ, & Gallis cheureul, quaſi capreoli dicuntur, Germani reh vel tech, marē priuatim reebock, fæminam recgeiſz vocant, Angli roo, Illyrij ſrna, vel ſarna, Hiſpani zorlito, & cabronzillo mõtes.

Bikerah. Non eſt bikerah apud Hieremiam cap. 2. etſi Hieronymus capream interpretetur, memoriæ, vt apparet lapſu, quod in Aquilæ, Symmachi, & Theod. translatione dorcas legerit pro δρομάς, vel δρομεύς, id eſt, camelus dromas: Dorcas autem Ariſtoteli capreolus eſt, vt modò patebit, quam vocem Martialis etiam latinè vſurpat: Oppianus δόρκον vocat, quamuis Dioſcorides dorcum à dorcade diſtinguat, Cretenſibus ſarcadia, teſte Bellonio, dicitur nomine, vt ipſe etiam arbitratur à dorcade detorto. Qui Arabicè ſcripſerunt medici, vel eorum interpretes dorcadem, & capreolum, gazel vocant, vel gazelum, vel gazellam: Sic & à Syluatico dorcas exponitur capreolus. F

Gazel.

FORMA. DESCRIPTIO.

3. de partib. cap. 2. Cornua. Lib. 11. cap. 37.

DORCAS, ſiue, vt vertit Gaza, caprea, minima, teſte Ariſtotele, eſt inter cornigera, quæ explorata habemus, in ceruino quoque genere numeranda, vt qui cornua habeat omnibus annis decidua. Qualia autem hæc cornua ſint, oſtendit Plinius his verbis: *Dedit ramoſa capreis, ſed parua, nec fecit decidua*; ſed legendum pro *nec, &c.* Stumpſius ſic breuiter deſcribit in chronicis Heluetiæ: Capreæ multæ capiuntur in regionibus Heluetiorum Alpinis, colore ceruis non diſſimiles, ſed mole corporis longè G inferiores, qua vix capras æquant, ex quarum etiam genere ſylueſtres exiſtimantur: Mas cornua in capite gerit ſenis plerumque ramis diſtincta. Viſu, teſte Alberto, dicitur eſſe acuto, voce verò exili, dentes non mutat. Fuit aliquando mihi miſſum capreoli icon à Sereniſſimo Bauariæ Duce, in qua decem, & ſeptem numerantur cornua, partim ramoſa, partim etiam non ramoſa, quare monſtruoſa fuiſſe ſuſpicor. Iconem inter monſtra recenſebo. Cæterùm Virgilius capreolum depingens maculis diſtinctum oſtendit, vbi Corydon Alexidi puero duos capreolos promittit his verſibus:

Eclog. 2. Capreoli maculæ.

Præterea duo nec tuta mihi valle reperti
Capreoli, ſparſis etiam nunc pellibus albo
Bina die ſiccant ouis vbera, quos tibi ſeruo.

Seruius ſparſos albo exponit, qui habent adhuc maculas à prima ætate venientes. Acceſſu enim temporis, inquit, mutant colorem, & eorum maculæ gratię minoris eſſe incipiunt; Eſſe tamen maculoſos capreolos docet Oppianus his verſibus: H

Lib. 3. de venat.

Τὺς δ' ἄρα κικλήσκουσιν ἐνὶ ξυλόχοισιν ἰόρκους.
Κἀκείνοις ἐλάφοιο δέρμας. ῥινὸν δ' ἐπὶ νώτῳ.
Στικτὸν ἅπαντα φέρουσι, σαναίολον, διά τε θηρῶν
Παρδαλίων, σφραγίδεσσιν ἐπὶ χροῒ μαρμαίρουσι.

Hoc eſt, Hos igitur appellant in montibus ſyluoſis iorces: (pro dorcos ratione carminis) ha-
" bent corpus ceruinum, & pellem vndique maculoſam non aliter quam pantheræ. Nec aliam ob
" cauſam, quam quod totum animal aſpectu elegans eſt, & maculis ſuis mirum in modum placet,
" delicatioribus Romanorum puellis in delitijs fuerit; ſic enim Martialis:

Delicium paruo donabis dorcada nato:
Iactatis ſolet hanc mittere turba togis.

Digitized by Google

A

NATVRA. MORES.

FAEMINAE in hoc genere, ſi ſuus maritus capiatur alium quærit, eumque ſecum, vt tradit Ioan. Stumpſius in chronicis Heluetiæ, ad priſtinæ habitationis ſuę locum adducit. Fæmina verò capta maritus alio diſcedit, & aliam ſequitur coniugem, id quod ipſi ſæpe numero fraudi eſt: Callidi enim venatores fæminas rarò capere ſolent, & fortuitò captas interdum dimittunt, quod vna aliquando fæmina complures capiendos adducat mares. Ouidius dum imbelles vocat capreas, dupliciter earum naturam tetigiſſe videri poteſt, inſitam nimirum puſillanimitatem, & quòd, etſi arma ipſi dederit natura ad corporis ſui tutelam perquam idonea, ijs tamẽ vel vti neſcit, vel non audet; tradit enim Ariſtoteles bubalis, & capreis interdum cornua inutilia eſſe: nam etſi contra nonnulla, inquit, reſiſtunt & cornibus ſe defendunt, tamen feroces pugnaceſque belluas fugiunt. Loca amant Alpe-
B ſtria quidem, ſed longè humiliora quàm vel ibex, vel rupicapra, illa ſcilicet, quæ & Bacchus, vnde eſt quod diuinus poeta oues, auidaſque iuuencas, capreaſq; ſequaces à vitibus arceri iubet, quod eas plurimum paſcendo mordendoque lædant. Teſte Oppiano, inter perdices, & dorcos, ideſt, dorcades ſiue capreas mirus naturæ conſenſus eſt, ita vt manſueti inuicem ſint, & in propinquo maneant, & in eiſdem locis paſcantur. Quamobrem venatores, inquit, capto dorco propoſito perdices alliciunt vel contrà. Teſtatur etiam idem circa finem libri quarti: venatores monere, ne poſt longum, & prolixum curſum dorco vel modicè reſpirare, & quieſcere permittant: præcipuè enim eis grauem, & moleſtam eſſe in medio curſu vrinam: quam ſi reſpirando excreuerint, longè velociores poſtea ferri. Flantem ventum petere currendo Beliſarius ait, vt refrigerari ſpiritus curſu laborantes vento poſſint.

Mas cur facilè capiatur.

Cur imbelles dicta.

Loca quæ ament.

2. Georg.

Amant perdices.

Lib. 4. de venat.

CAPIENDI RATIO.

C VENATOR, inquit Albertus, vocem capreoli ſibilo folij imitatur, & allectum quaſi ad ſui generis animal proſiliens interficit, aut capit. Blondus, capreæ, inquit, leuiſſimo ceruo ſimiles ſunt, eademque arte qua cerui decipiuntur; Comprehenduntur enim canibus, implicantur & retibus, at rariùs quàm cerui: quoniã Alpes, & montium culmina incolunt. Quamobrem inſidiæ in montibus, & collibus ponendæ ſunt. In ſyluis citiùs capiuntur. Cauendum eſt ne venantes ab eis videantur, quia procul etiam agnoſcunt venatorem, & mox fuga elapſæ occultantur cum vim canum, & inſidias venantium propè ſentiunt, ex rupibus quandoque præcipitantur, quare & rupes ſunt obſidendæ. Circa Romam nocturnis inſidijs ad lumen lunæ, bombardis aliquando traijciuntur, vt cerui etiã, & vrſi, aprique. Quomodo autem perdicibus capiantur, paulo antè ex Oppiano dictum eſt. Venatores etiam, teſte Beliſario, canes ad venti flatum collocant, propterea quòd vt ſuprà dictum eſt, capreoli flantem ventum currendo petere ſolent: quin attrahi ita à vento & capreas, & ceruos ſolere aſſerit, ut nolentibus quandoque uenatoribus fugam arripere adnitantur. Plinius uerò ſcribit ceruos latratu canum audito, aura ſemper ſecunda fugere, ut ueſtigia cum ipſis habeant.

D

VSVS IN CIBIS.

CAPREOLIS, atque apris parem alimenti bonitatem, & copiam tradit Iulius Alexandrinus, in aprugna tamen alimenti permanſionem eſſe maiorem, ſed difficiliorem concoctionem, non quæ temperati hominis uentriculum uincat, ſed capreolorum carnis reſpectu, concoqui facilioris, alimenti tamen citius fugientis: iuſtiuſque eſſe ad nos aprugnæ temperamentum: capreolorum paulo in ſiccum inclinate, ut ideo non prorſus nulla generandi atrabiliarij humoris culpa damnetur.

Lib. 11. cap. 10.

Carnis bonitas.

DE

E

DE CAPRA STREPSICEROTE.
Caput XVII.

Lib.8.c.51. Lib.11.cap.37. Addax.

PLINIVS inter ſylueſtres capras, quas tranſmarini ſitus mittunt, ſtrepſicerotes etiam enumerat, & alibi: *cornua*, inquit, *erecta rugarumq; ambitu contorta, & in leue faſtigium exacuata vt lyras* (ideſt, ſulcos vt Dalechampius exponit) *diceres ſtrepſicerotis, quem addacem Africa appellat.* Ioan. Caius apud Geſnerum in appendice appoſita hac capitis, ſeu potius cranei icone, tam graphicè, his verbis ſtrepſicerotis cornua à Plinio depingi aſſerit, vt lõgiore verborum ambitu opus non ſit; Ergo hoc tantùm addit ea eſſe intus caua, ſed longa pedes Romanos duos, palmos tres, ſi recto ductu metiaris, ſi flexo pro natura cornuum pedes tres integros. Craſſa ſunt, inquit, vbi capiti committuntur, digitos Romanos tres cum ſemiſſe. Deſcribuntur in ambitu palmis Romanis duobus, & dimidio eo ipſo in loco. In ſummo leuore quodam nigreſcunt, cùm in imo magis fuſca, & rugoſa ſint. Iam inde à primo ortu ſenſim gracileſcunt, & tandem in acutum exeunt. Pendent vna cum facie ſicca per longitudinem dimidiata, libras ſeptem, vncias tres, & ſemiſſem. Facies, quæ adhuc ſupereſt iuncta cornibus, & frontis ceruiciſque pilis, loquuntur ſtrepſicerota animal eſſe magnitudine ferè ceruina, & pilo ruffo ad inſtar ceruini. Sed an nare, & figura corporis ceruina ſit, ex facie nihil certi habeo dicere, cùm nares diuturni temporis vſu detritæ ſint & facie ſeadem de cauſa hinc inde glabra ſit. Conijceres tamen ex eo, quod ſupereſt, eum proprius accedere ad ceruum, aut platycerotem. Hinc pictor ceruinas adiunxit nares ſtrepſicerotis faciei. Aures tamen habes ſtrepſicerotis exiguas ſcilicet, & breuiores quàm pro faciei magnitudine. Quod inter radices cornuum vides pars colli eſt. Hactenus ille. Habes in ouium hiſtoria ſtrepſicerotis ouis Cretenſis imaginem ex Bellonio.

Cornua.

F

G

H

A

DE DAMA VVLGARI. Caput XVIII.

RECENTIORES vulgarem Germanicam nomenclaturam dam ſequentes, hoc ſylueſtris, vt videtur capræ genus, damam uocant, & voce diminutiua damulam, vt & Germani damlein: vocaturque eiſdem damhirtz, Italis daino, alicubi danio, Gallis dain, vel daim, Hiſpanis gamo, vel corza, quod nomen à dorcade factũ videtur: Anglis à falouue, Polonis lanij, Arabibus algazel, vt Albertus exponit, Græcis hodie non ἀγρίμι, vt Geſnerus credit, ſed plaragoni, vt Bellonius obſeruauit, addens per agrimi intelligere ibicem. Idẽ Geſnerus cornua ſic breuiter deſcribit: ἀμυντῆρας habent vt ceruina, deinde alrerum ramũ, nec plures: reliqua pars lata eſt, & in digitos circiter decem diuiſa, prorſus eodem modo, quo cornu alces ſuo loco depictum dedimus; totum cornu longum eſt duos dodranres cum palmo: huius media pars ſuperior lata eſt, vt dixi: inferior rotunda vt in ceruo, latitudo ad quinque digitos. Bellonius verò ſic ipſum nobis depingit animal: Corpore quidem ceruum refert, & capreolo maior eſt, ſed colore differt. Dama minus caput habet ceruo, cornua illi etiam omni anno decidua vt ceruo, quæ antrorſum protenſa habet præter aliorum conſuetudinem: gilUam habet dorſi ſpinam, atramque lineam ſecundum dorſi longitudinem excurrentem, cauda longa eſt ad poplites vſque dependens, vti vitulo. Sæpe accidit, vt eius latera candidis maculis aſperſa ſint, quæ vetuſtate pereunt: accidit etiam ſæpenumero, ut fœminæ omnino albæ ſint, ſic vt capræ exiſtimari poſſent, niſi pilum admodum breuem haberent. Oſtenduntur eius cornua ingentis magnitudinis, varijs locis, qualia ſunt ea, quæ in gradibus, & aſcenſu Ambroſianæ arcis conſpiciuntur. Hactenus Bellonius. Vulgaris damæ figura hæc eſt. Qui modò hanc vulgarem

Dama vulgaris vnde dicta.

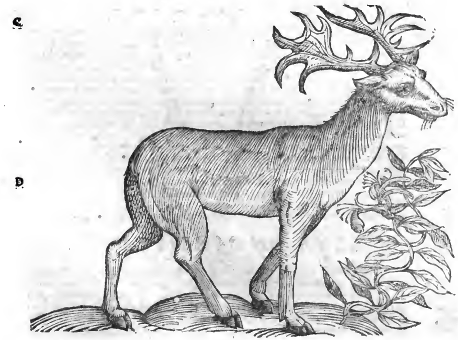
Cornua.

B

Lib. 1. obſer. cap. 54.

Deſcriptio totius.

C

D

no-

noſtram damam veterum platycerota eſſe arbitrantur, nullum mihi certius argumentum habere E
An ſit platyceros. videntur, quàm quòd hodieq; Græcis platagoni vocatur: nam etſi Dioſcorides πλατυκέρωτα inter dorcadem, & dorcum tanquam earum ſpeciem recenſeat, incertum tamen eſt, nunquid reuera ea fuerit eius ſententia, nec quid certi ex Plinio etiam colligas, dum enim inquit: *Animalium quorundam cornua in palmas finxit natura, digitoſque emiſit ex ijs, vnde platycerotas vocant*, platycerotarum nomine quodlibet animal, cuius cornua palmata, & in digitos efficta ſunt, intelligere potuit, vnde nonnulli viri docti platycerota interpretantur ein ellend, quod nomen alci conuenire ſuo loco dicemus. Incertumq; mihi omninò videtur, num euryceros ab Oppiano his verſibus
Euryceros Oppiani qua. nominatus ſit ipſa dama, vt communiter ab omnibus creditur:

Πάντ' ἔλαφοι τελέθουσι, φύσις κεράων δ' ἐφ' ὕπερθεν
Οἱ ὄνομα θηρσὶ κατηγορέουσι φορεῦσι.

Hoc eſt interprete Bodino.

Ceruis omnino ſimiles, nam cornua lata (alludit ad nomen)
Succreſcunt illis ceruorum cornibus aqua
Nomine diſſimiles, natura prorſus eadem. F

Nam præter hanc noſtram vulgarem damam, & quam nominauimus alcen, etiam eſt, qui ceruus palmatus nuncupatur, cuius mentio apud Iulium Capitolinum in Gordiano primo his verbis:
Ceruus palmatus. *Gordiani ſylua memorabilis picta in domo roſtrata Cn. Pompeij picturas animalium diuerſas continet, inter quas ſunt cerui palmati ducenti mixtis Britannis.* Suſpicorque cornua illa ingentis magnitudinis, quæ in gradibus, & aſcenſu Ambroſianæ arcis conſpiciuntur, non vulgaris damæ, vt Bellonius exiſtimat, fuiſſe, ſed vel alcis, vel alterius: quamobrem Ioan. Caius in epiſtola ad Geſnerum caput hoc in Anglia depictum, illius cerui eſſe iudicat, quem ex Capitolino palmatum vocauimus: Cornua eius aut æquant, aut ſuperant & longitudine, & craſſitudine ceruina, & latitudine excedunt damæ cornua, vt conſonum ſit corpus animalis cerui potius quàm damæ ſimile eſſe, & fortaſſis ceruus iſte εὐρύκερως Oppiani fuerit: ceruo enim eum ſubiungit.

VSVS IN CIBIS.

G

Carnis qualitas. DAMA, inquit Platina, cum capreolis ferè in qualitatibus conuenit: bonum namque alimentum eius caro veſcentibus præſtat: modici quidem recrementi eſt, ſanguinem tamen ad atram bilem tendentem quoquo modo efficit. Iulius Alexandrinus, cùm dixiſſet carnem eius veruecis ſæpe in morem pinguem eſſe, eiuſdemque aut non alieni admodum temperamenti, ſaporiſque, vt eùm primùm guſtaſſet, veruecinam ſe ediſſe crederet, ſubdit: Itaque ex ea ducemus argumenta in hanc, & numerabimus facultates: pinguis tamen neſcio quid ineſt laxi, ac diſſoluti, quod diuerſam faciat, & inſipidà paulo magis caro, vt neque hæc ſylueſtrium vitio prorſus careat, & craſſiore, melancholicoq; ſanguini generando obnoxia exiſtimari meritò poſſit. Similiter etiam de algazel fera, quam damam interpretatur, Albertus refert: Caro eius, inquit, frigida, & ſicca eſt, & hæmorrhoides mouet, niſi cum pipere, cinnamomo, & ſinapi paretur. Sed Rhaſes, ex quo id videtur tranſcripſiſſe, ait, niſi cum melle, pipere, galanga & cinnamomo conficiatur. Idem etiam alibi carnes algazel comedi iubet cum ſinapi, & allijs. Baptiſta Fiera verò, quòd damas cerneret eundem in epulis cum capreolis locum obtinere, poſt capreoli mentionem ſubiungit: H

Damula aduſta magis ſi matris ab vbere rapta eſt,
Huic prior in noſtro fortè erit orbe locus.

De coctura damæ dicam ex Platina in ceruo, & ex Apicio de conditura platycerotis.

VSVS IN MEDICINA.

Fimi vis. Linguę. Tali. FIMVS algazel, vt teſtantur Rhaſis, & Albertus, capillos auget, & emendat eos ſi cum oleo myrthino præparetur. Si lingua eius ſuffiatur guttur, hirudines decidũt: vbi gutturis nomine intellige quamlibet partem, cui adhæret ſanguiſuga. Tali cinis impoſitus in fiſtulam iuuat. Scribunt & alia quædam de fimo, & felle (quo tamen carere putatur) huius animantis ad coitum, & conceptum pertinentia ſuperſtitioſa, & illicita.

A

DE CAPRA MOSCHI. CAP. XIX.

DE hac animante veteres Græci, Latinique nihil quod hucuſque legerim, quicquã
prodiderunt; debemus verò eam Arabicæ linguæ medicis; Sed & recentiores Græ-
ci vt Aetius, & Paulus Aegineta quamuis meminerint, ex Arabum tamen libris
quicquid habent, tranſcripſerunt. Siue autem hanc feram dorcadem, capreamve, *Nomina.*
aut gazellam Indicam, peregrinam, vel orientalem appelles, aut dorcadem mo- *Capra moſchi.*
ſchi, vel ſimpliciter animal moſchi, parum, inquit Geſnerus, intereſt. Mihi capram moſchi appel-
lare libuit; Iſidorus, & Albertus, neſcio qua ratione, muſquelibet appellauere; Suſpicor tamen ſic *Muſquelibet.*
appellaſſe à moſcho, quem muſcum vulgus vocare ſolet. Nominatur à D. Hieronymo ad Deme-
triadem, peregrini muris pellicula inter odoramenta, quibus delicatiores diffluunt; Quod verò *Mus peregrinus D. Hieronymo quid.*
animal muris peregrini nomine intelligat, doctis conijciendum reliquit. Cælius eſſe ait qui mu-
B ſcum (moſchum) qui & nunc in delicatiorem vſum venit, ab eo ſignificari arbitrantur. Hermolaus
verò animal potius illud intelligit, ex quo zibethum accipitur. At Geſnerus per muris peregrini
pelliculam, folliculum animalis moſchi, in quo ſcilicet colligitur hoc odoramentum, intelligi pu-
tat: nam in eo adhuc piloſo, inquit, moſchus includi, afferrique ſolet, vt fortè muris genus eſſe pu-
tarit nominis vicinitate deceptus. Sed datur & hoc noſtro tempore, etſi perquam rarum, exigui
muſculi genus, quod totum gratiſſimum moſchi odorem ſpirat: hunc muſculum ante aliquot an-
nos mihi communicabat Ludouicus Gozadinus patritius Bononienſis: Quare cùm facile fuerit *Mus muſcus.*
iſtiuſmodi pelliculas ferre, Hieronymus has potius quàm alias mihi intelligere videtur. Volater-
ranus murem muſcum vocat (& ex Aethiopia, & Arabia venire tradit) fortè quod videret mu-
rem ab Hieronymo ſimul cum muſco, qui ipſi nihil aliud quàm bryon eſt, & à Græcis inter odo-
rata ponitur, recenſeri. In deſcriptione modò peregrinæ iſtius capræ variant ſcriptores, etſi non
deſint, qui ex autopſia delineent. Conueniunt tamen, quòd ex caprarum, ſiue gazellarum gene-
re eſſe ſtatuant, animal ſcilicet biſulcum, & bicorne, vno excepto Simeone Serhi, qui vnicum tan- *Deſcriptio capra moſchi.*
tùm cornu ei tribuit. Eſt hoc animal, inquit, capreæ ſimile vnico armatum cornu, prægrandi cor-
C pore. Cardanus animal ipſum mortuum vidiſſe ſe tradit Mediolani magnitudine, forma, ac pi-
lo, niſi quod coloris eſſet magis glauci, capreolo ſimile, pilum tamen etiam addit craſſiorem eſſe
pilo capreoli, ſupraque binos, & totidem infrà dentes habere, hocque ſolo differre, & odore à ca-
preolo, nam pili, inquit, varietas à regione ortum habere poſſet. Arbitratur tamen Scaliger Car- *Exerc. 21.*
danum moſchi hiſtoriam non legiſſe, atque in regno Pegu gazellæ ſimile animal album eſſe, cu-
ius ex inferiore mandibula æquè dentes vtrimque ſinguli erumpunt. Quæ deſcriptio cum Sera-
pione conuenit, & Auicenna, quorum ille: *Caprea peregrina*, inquit, *figura, colore, cornibus ab alijs* *Dentes.*
nõ diſſident, ſed dentibus tantũ caninis diſcrepant, quos binos, & verreo more exſertos palmi longitu-
dine gerunt: hic verò ait: *duos dentes albos habent intrò reflexos tanquam duo cornua.* Apud Paulũ
Venetum, vbi ait: Animal, ex quo moſchus colligitur, catti magnitudinem habet: pro catti lege
capreoli: catti enim magnitudine animal biſulcum hucuſque ignotum eſt, & cætera deſcriptio
reſpondet: nam pilus, inquit, eſt groſſus vt ceruis, pedibus quoque vngulatis, dentes ei quatuor,
bini ſuprà, & totidem infrà longitudine trium digitorum; reperitur circa prouinciam Cathai, &
regnum Cerguth, quod magno Cham Tartarorum regi ſubijcitur. Idem Paulus Venetus in re-
D gione Tebeth inueniri inquit multa animantia, quæ moſchum producunt, quæ gadderi vocan- *Gadderi.*
tur; & Serapio ſcripſit in Tebeth multas eſſe ciuitates, ſed moſchum omnem, qui circa ea loca col *Diuerſa genera dari.*
ligitur, auehi à ciuitate, quæ priuatim à totius regionis nomine Tebeth nominatur. Cæterùm nõ
vnicum huius gazellæ genus eſt: nam Braſauolus exſertorum illorum dentium nullam facit men-
tionem, & tamen ἀυτόπτης ſic breuiter deſcribit: Dorcas peregrina colore ceruo ſimilis eſt, dor-
cade aut capreolo paulo maior, & nonnunquam æqualis, figura quoque ſimilis, & vnguibus iti-
dem multifidis, (bifidis dicere debuit) Aſſerit inſuper principes, & alios quoſdam prædiuites vi-
ros hoc genus capreolos ex peregrino orbe aduectos in delicijs habere, alereque, in Italia præſer-
tim. Vidiſſe itidem Venetijs mercatores, qui Alphonſo Duci Ferrariæ gazellam vendere cupie- *Lib. 2. obſer. cap. 51.*
bant, moſchum in ventriculo habentem. Idem in Aegypto, & pluribus Africæ locis hoc animan-
tis genus reperiri ſcribit. Sed quæ in Aegypto ſunt gazellæ dentibus illis exſertis etiam carere vi-
dentur, vel ſaltem Bellonius, aliàs diligentiſſimus in deſcribendis eis non meminit, niſi dicamus,
aliud capræ genus, quod ego ſuſpicor, deſcribere. In arce Cayri, inquit, aderant etiam cicures ga-
zellæ è ſyluestribus locis eò deductæ, quæ omninò capreæ ſimiles ſunt, ſiue capreolo, & corpore,
& colore rupicapras referentes, anterioribus pedibus breuioribus, poſterioribus longioribus le-

poris

poris modo, nigrām lineām ſupra oculos ductam habent, vt rupicapra, vocem ferè caprinā edunt, E
ſed barba carent. Pilus rutilus eſt, ad pallidum tendens, læuis, & ſplendens, pectus, & nates albe-
ſcunt, vt in dama, cauda ſubtus candicat, atque ſuperiore parte fuſca eſt, ad poplitum vſque ſuffra-
gines propendens, vt in dama. Gazella multo leuiore curſu montes conſcendit, quàm in valles
deſcendit, atque in plano ſatis veloci impetu fertur. Aures arrigit vt ceruus, graciliaque crura ha-
bet, & biſulcos pedes: collum oblongum, & gracile vti rupicapra, maris cornua maiora ſunt, quàm
fæminarum, quæ omninò recta eſſent, niſi circa ſummum nonnihil incuruarentur, longioraque
quàm rupicapræ, & lunæ creſcentis in modum inflexum. Cicurari debent, nam alioqui loca cam-
peſtria ſterilia, & ſicca inhabitant, Hæc ille. Sed cùm caudam, inquiat, habere ad proplites vſq;
porrectam aliam quàm moſchi capram nobis deſcribere videtur. Braſauolus hanc effigiem tan-
quam veri animantis è quo moſchus habetur, Geſnero Ferraria miſit. Mihi iam ante mulros an-
nos gazella tam mas, quàm fæmella cum ſuo pullo, cuius hic exprimitur effigies, in hac vrbe viſa,
corporis figura, & capite vulgarem dorcadem, ſed cornibus vulgarem potiùs capram exprime-
bat, colore verò ceruum; quòd autem cornua videatur habere adunca, id incuria picturis factum,
& propter ligni breuitatem, alioqui recta ſunt. F

G

H

NA-

Digitized by Google

A

B

C

NATVRA. MORES. CIBVS.

Capiendi ratio.

D

Cur viuæ nõ capiantur.

ALEXANDER Benedictus rarò gazellas viuas capi tradit propter inſignem velocitatem, verùm alias ſimiles gazellas etiam dictas, viuas capi, ſed quæ moſchum nullum adferunt. Et Braſauolus, valde agiles eſſe, inquit, & velociſſimè currere. Idem Alexander manſueſcere ait exemp is dentibus longioribus morſu in perſequentes ſæuire, laqueo aut ſagittis eas b ubaros venari. In prouincia Tebeth venantur eaſdem canibus, vt Paulus Venetus teſtatur. Ruellius apud Serapionem, venatores hanc feram, inquit, caſſibus, aut laqueis captant, aut ſagittis, vel miſſilibus vomicæ folliculum decutiunt. Sic ille, ſed ineptè, neque enim folliculos nuſſilibus amputari ſentit Serapio, ſed feræ quouis modo iam captæ, folliculum quamuis inmaturum ab eis abſcindi. *Vt capiantur.* Aiunt odoratis paſci, ac potiſſimum nardo, vnde etiam moſcho, id eſt, ſanguinis circa vmbilicum collectioni odor concilietur. *Cibus.*

 E

DE MOSCO. CAP. XX.

SYNONYMA. ETYMOLOGIA.

Muſcus quid.

QVI à Græcis μόσχος dictus eſt, & à latinis eadem dictione indicandus foret, is eſt, noſtra ætate inter pretioſiſſima odoramenta, nec mediocris in medicina vſus habetur: Officinæ, barbarique muſcum vocant, cùm alioqui moſchum dici oporteret, vt propria appellatione à muſco diſcerneretur, qui virentes magis villos quàm folia, aut frondes ſignificat, quibus per æſtatem in torrentibus lapides veſtiuntur, &, vt Columellę verbo vtamur, muſcantur. Apparet autem ideo muſcum vocaſſe propterea, quòd plantarum muſcus, quarundam præcipuè arborum cedri ſcilicet, aut populi albæ ad varia odoramenta, & conſpiſſanda vnguenta apud antiquos vſus eſſet. Doctiſſimus Alciatus, vt F ab hoc muſco diſtingueret moſchum; muſcum vocabat Arabicum hoc pentametro:

Et celebris ſuauis eſt vnguine muſcus Arabs.

Moſchi nominis ratio.

Deſcriptio animalis, quod moſchũ gignit.

Marcellus Vergilius in commento ſuo ad caput Dioſcoridis de muſco, hoc credit odoramentum moſchi nomen ſibi acquiſiuiſſe, quod Græci μόσχους, μοσχίδια, & μοσχεύματα dicunt nouos, teneroresque in plantis ſtolones: Quorum ſimilitudine, inquit, in animalibus, quæ moſchum ferunt noui odoramento illo pleni naſcuntur folliculi. Additque potuiſſe etiam eam nominis rationem eſſe, quòd animalia illa media inter capream, & vitulam natura, & magnitudine, fuluo vitulorum colore videntur, quas Græci μόσχους etiam, & μοσχάρια appellant. Rurſus ab eiſdem Græcis μόσχια appellari vaſcula potiùs, quam ſiliquas cæparum, ſemen in ſummo caule ſeruantia, & maturantia: à quorum figura non longè abſit moſchi folliculus ille, in quo naſcitur. Etymologus

Moſchi nominis varia etymologia.

verò μόσχον aromaticum, nomen inueniſſe arbitratur παρὰ τὸ ἐκ μέσου χεῖσθαι, hoc eſt, quòd è medio (vmbilico ſcilicet animalis) fundatur. vel à verbo μῶ, quòd ab omnibus requiratur: vel ab ὄζω, quod eſt oleo, fit ὄσχος, & μ litera abundante μόσχος; vel a priuatione fœtoris κατὰ στέρησιν τῆς δυσωδίας. Ὄζειν enim & benè, & malè olere ſignificat. Cæterùm cùm Arabes moſchum miſch vo- G cent, rectiùs fortaſſe cum Braſauolo Græcos hinc ſuam vocem deflexiſſe dicemus. Syluaticus, & alius quidam moſchum græcè abonaſa, vel aboaniſa dici ineptiſſimè ſcripſerunt, cùm hoc authoris nomen ſit, cuius de moſcho verba Serapio recitat. Itali muſchio dicunt, atque ita Galli ferè

Synonyma moſchi.

etiam, & Hiſpani muſci, vel muſchi nomen à recentioribus Latinis vſurpatum retinuerunt. Angli muske dicunt, Illyri pizmo, Belgæ moſcelliaet, Germani biſem, quæ vox origine hebraica eſſe videtur: nam Reg. 3. cap. 10. boſem exponitur aroma, ſuauis odor, & in dictionario trilingui pro aromate etiam ſcribitur boſem, & beſam.

ORTVS. QVID SIT.

De moſchi origine variæ ſententiæ.

DE ortu ipſius moſchi non omnes eodem modo referunt. Symeon Sethi moſchum omnem fundi aſſerit ab vmbilico peregrinæ dorcadis, quam nos capram moſchi H nominauimus. Huius enim, cùm ruit in venerem quaſi furijs ſtimulata, intumeſcere vmbilicum, confluente in eum craſſarum partium ſanguine: Quo tempore animal ipſum, inquit, pabulo, & potu abſtinet, humique volutatur, qua verſatione vmbilicum feculento ſanguine turgentem exprimit, qui certo quodam tempore coagulatur, bonumque odorem obtinet. Aluchaſem eiuſmodi folliculum, quo moſchus continetur, eſſe ait vmbilicum animalis, ſiue circa vmbilicum veſicam plenam ſanguinis, quæ aliquamdiu ſeruata in moſchum tràſeat. Cardanus hanc veſicam infra vmbilicum eſſe ſcribit. Paulus Venetus iuxta vmbilicum inter cutem, & carnem, Iſidorus in inguine abſceſſum. Alexander Benedictus ipſi animanti quendam veluti abſceſſum innaſci tradit folliculi modo, cum pilis ceruinis ſimilibus pendentẽ, putri veluti ſanguine, vectigali ceu onere exonerãte ſe natura. Scaliger verò, etiam ſub eius ventre fieri collectionem ſanguinis in tumorem, aſſerit, quod Græci apoſtema vocent, vterque, vt apparet, Serapionẽ ſecutus, cuius hæc verba, interprete, & paraphraſte Ruellio: In ſylueſtribus, inquit, capreis, quæ in montibus oberrant, & liberè vagantur, concepta ſanies antequam vomica rumpatur, ſuaptè natura ad maturationem ſpectat, ad quam cùm ventum fuerit, fera titillantis

humo-

A humoris lancinatu laceſſita cotibus, & ſaxis (arboribus Iſidorus) ſeſe longo inſolatu candentibus infricat magno oblectamento, donec facto vomicæ emiſſario tota saniei vis à ventriculo (folliculum intelligit) ſupra lapides effundatur, non aliter quàm abſceſſus pure cocto fractus diſſilit, ita vtriculus maturo humore per naturam exaniat (emittit ſaniem) vlcuſque poſtmodum ducit cicatricem, ruſumque ruens ſanguinis impetus eò ſe recipit, impletque vmbilicum, dum abſcedens in conſimilem vomicam extuberet. (quotannis hoc fieri Ruellius ſcribit, ſed ſine authore) Cæterùm indigenæ, qui loca, vbi verſantur huiuſmodi feræ, ad vnguem norunt, ſaxa facilè deprehendunt, quibus fuſa colluuies, & candente ſole reſiccata cohæſit (ſolis enim calor, ac repercuſſus non modò denſat effuſum cruorem, ſed odorem etiam commendat) Hunc igitur moſchum incolæ metunt, & vtriculis ferarum earum aſſeruant, quas venatu captauerant. Ille moſchus multi valet, ac inter magnifica, & regia munera cenſetur. Hucuſque Serapio. Si folliculus ab animali dematur, ad moſchum progignendum deinceps, vt ait Braſauolus, aptum non eſt. At ſi ſponte ſua exeat in maturitate confricando, tunc iterum atque ſæpius moſchum facit. Idem ait, eiuſmodi animalia moſchum quidem maturare apud nos, ſi habuerint, quando conuehuntur: illam enim ſaniem ad cocturam venire: tamen iterum non emittere pus, aut ineptè emittere, quod ratione cæli, aeris, & earum rerum, quibus viuit, euenire arbitratur, viderique ſanè excrementitio iſto humore hoc animal ſecundum naturam purgari, ſicut mulier ſanguinis menſtrui fluxu, neque diu viuere poſſe, niſi ita expurgetur, propterea in noſtro cælo breui, inquit, expirat. Iſidorus verò, & Albertus duplicem agnoſcunt moſchum; inquiunt enim omnem carnem huius animalis, & excrementum dici moſchum, ſed multo præſtantiorem eſſe, qui ab apoſtemate fluit; ſed caro, vt ait Cardanus, ſeu potius totum animal propter veſicam, qua moſchum infra vmbilicum continet, odoratum eſt, & quantum mittat iucundi odoris, vix, inquit, dicere queam; tametſi, id quod vidit, iam pridem mortuum eſſet; Sed & folliculo illo per multos annos arcis indito, omnes, quæ intus veſtes ſeruantur, miro odore fragrare teſtatur. Hæcque ſunt quæ de moſchi ortu apud probatos authores reperio, quibus tamen reclamare auſus eſt Amatus Luſitanus, referente Leonardo Fuchſio, in India contendens eſſe animal quoddam leporis magnitudine, quod viuum adhuc virgis cæſum necetur. Eo, inquit, occiſo, pelleque detracta, & interaneis exemptis, vniuerſa caro plagis, ac verberibus, quoad liueſcat, contundi-

C tur, pinſiturque. Hæc vbi optimè eſt piſta, manu tractatur, vt ſi quæ duriuſcula in illa oſſa fuerint, reijciantur. Carnem hac ratione optimè piſtam, & contuſam, manu in globos redigunt, & parte pellis eiuſdem animalis excoriatæ obuoluunt, ac muniunt, vt in pilæ formam euadat, & moſchus folliculo incluſus dicitur. Vtra iam ſententia verior ſit dijudicent, inquit, qui moſchum colligi conſpexerunt. Mihi certè tum Arabum, tum recentiorum de hoc animali, ſententia, quòd plurimum in eius deſcriptione varient, ſuſpecta eſt. Neque audiendos eſſe puto, quòd moſchum tuberculi, vel vmbilici eius animantis inflammati ſaniem eſſe tradunt; id enim haud dubiè falſum eſt. Sed ſunt moſcho animali tumores, quales in caſtore eſſe ſuprà diximus, & quales in omnibus leporibus ſunt, propter quos vulgus teſtes eſſe exiſtimans, lepores omnes ſimul mares, & fœminas eſſe credit: à quibus odoratum illud pus emanare arbitror: Atque tumores eſſe rotundos, teſticuliſque ſimiles, membrana ſeu pelle circumdatos norunt, qui adulterant: Nam in teſticuli formam effingunt, & pelle animantis obuoluunt, ac teſticulum moſchi appellant. Hic itaque eſt moſchus Luſitani non legitimus, ſed admodum ab ipſo deſcripto adulteratus, ab eo quem Arabes, & recentiores Græci aliquot depingunt, diuerſus, vt parum rectè ab

D eo mendacij inſimulentur. Sic Fuchſius.

Quomodo colligatur, & ſeruetur.

Animalia moſchum generantia nõ vbique locorum eam habent facultatem.

Moſchus duplex.

Lib. 1. de cõpoſit. medic. cap. 16.

Amati Luſitani de moſchi ortu noua opinio.

E L E C T I O.

MOSCHVS, inquit Platearius, omninò niger non probatur: præfertur illi ſubniger. Alius eſt ſubruffus, omninò accedens ad colorem ſpicæ nardi, qui maximè laudatur. Huiuſmodi quidam haberi aiunt ex capreis, quæ ſpicam nardi depaſcũtur; quare eligẽdus eſt ſubruffus, qui quidẽ vix adulterari poteſt: & ſaporis amari, qui guſtatus odore ſuo ſtatim cerebrum feriat: qui neq; ſtatim ſoluitur, nec admodum reſiſtit, & qui nõ omninò clarus (ideſt, ſplẽdidus) ſit intrinſecus. Grana lariuſcula, & per totũ æqualia. Scribit Braſauolus odoratiſſimum ſe moſchum Venetijs vidiſſe ſubnigrum: quem mercator quidam, inquit, habebat, ex prouincia Cathai ſe attuliſſe aſſerens, iter non ineptum ſibi fingens per mare Euxinum, Colchidem, Iberiam, & Albaniam vſque ad ingreſſum Scythiæ:

eſt enim regio Cathai Scythiæ extra Imaum pars. Nec mirum videatur, quoniam eo in loco regio eſt à Ptolomæo vndecima Aſiæ tabula Raudamarcoſtra nuncupata, in qua nardus abundat, & quam Sotus fluuius alluit. Incolæ regionem vbi optimus moſchus naſcitur, Ergimul vocitant, particularem verò vrbem, Singui. Serapio tradit in Thebet multas eſſe ciuitates, ſed moſchum omnem, qui circa ea loca colligitur, auehi à ciuitate, quæ priuatim totius regionis nomine Thebet nominatur. Et in eadem regione multa moſchi animalia reperiri ſuprà ex Paulo Veneto diximus. Idem Serapio eſſe profitetur, qui Tumbaſcinum anteponant, odoriſque præſtantiam caprearum pabulo ferant acceptam, quæ nardo inibi veſcantur copioſa, cæteriſque odoratiſſimis herbis. In Senitarum verò quidem agro capreas herbas odoratas paſci, ſed odoribus impares. Aliam quoque metendi rationem cauſari Tumbaſcinos; hanc ſaniem vomicæ folliculo non eruere, & blandiente cæli ſerenitate iterum legere: Senicos verò vomicæ ventriculum exprimere, & excluſa ſanie, adulterina permiſcere nubilo parumque arridente cælo, & vaſis vitreis recondere, obturareq; deinde mittere in regiones Saracenorum, & in Hamen, (Amanum exponit Alexander Benedictus) & Perſida, & Haharac aliaſque regiones Babyloniæ, acſi Tumbaſcinus eſſet. Teſtatur idem Serapio venatores in regionibus Beterh (lego Thebet) & Sceni, plerumque capreis, quas vel ſagittis peremerint, vel aliter interceperint, folliculum adhuc immaturum abſcindere: moſchum autem iſtiuſmodi præcocem tetro, & inſuaui odore diſplicere: Verùm tantiſper libero aere ſuſpendere, dum abacto prorſus fœtore maturuerit: eum hac concoctione perfecta miram ſibi conciliare ſuauitatem, quemadmodum ſcilicet in arborum fructibus fieri conſueuit, qui præcoces decerpti, tandem exuta acerbitate, & dulces, & ſuaueolentes euadunt. Præferri tamen debere moſchum illum aſſerit, qui in folliculo ſuo matureſcit, antequam reſcindatur ab animali. Et Braſauolus affirmat folliculum moſchi, antequam maturuerit, graueolere, ſeſeq; Venetijs odorari voluiſſe adhærentem adhuc animali: eum omninò grauem odorem habuiſſe, quia nondum ad maturitatem peruenerat. Addit inſuper, quod ſi accidat ab animali auferri, antequam abſceſſus concoctus ſit, concoqui quidem, ſed ineptius olere. Quod verò ad regionem, Auicenna moſchum præferri ait Antebium, vel Aſciltion, (Bellunenſis legit Scinium à Sceni regione fortaſſis) deinde Iurgium, poſtremò Indum marinum. Elluchaſem in Tacuinis folliculos continentes moſchum Cubit eſſe ſcribit ſubtili ex veſicula & moſcho: Gergeri eſſe folliculos his contrarios, qui moſchus minùs ſubtilis ſit, minuſque aromaticus: ſed moſchum Charum medio inter prædictos loco eſſe, quocum ſcobs, inquit, argenti, & plumbi miſcetur, vt augeatur pondus. Moſchum denique Salmindi deteriorem adhuc eſſe, qui folliculo exemptus in vaſe vitreo ſeruatur. Idem Elluchaſim etiam teſtatur, cùm hæc animalia procul à mari verſus deſertum paſcuntur ſpica moſchum ipſorum fore ſuauiorem; cùm verò prope mare ſunt, paſci myrrha; & Auicenna etiam eum moſchum præferri vult, cuius animal depaſcitur vtrumque behen & ſpicam, & almaru. Simeoni Sethi melior moſchus fit in vrbe quadam, quæ multo magis orientalis eſt, quàm Choraſe, quæ dicta eſt Tupata (Ruellius prima ſyllaba omiſſa Pat tranſtulit: ea videtur eſſe, quam Tumbaſci ex Serapione nominauimus.) Colore quidem hic moſchus ſubflauidus ei laudatur, huicque bonitate, inquit, cædit, qui ab India defertur colore in nigriciem vergente; hoc etiam imbecillior, ſeu deterior eſt qui ex Sinis (ex Senitarum agro, vertit Ruellius: Serapio hanc regionem Seni vocat) habetur. Et Auicenna, quod ad colorem, & odorem pomalis (pomi odore fortaſſis) inquit citrinus laudatur. Sed eiuſmodi citrinus moſchus nuſquam comparet. Muſcus, inquit Syluius, ferrugineus ferè eſt noſter, non quem Auicenna probat, citrinus Alexandrinum vocans, eſt odore in opum Cyrenaicum inclinante, ſed valentiore præter aliam ſummam in eo fragrantiam, glebulis exiguis cõſtat. Alexander Benedictus ſyncerum moſchum nigrum eſſe tradit, conglobatum meliorem, ſolitudinis odorem habere, aut anguium quorundam ſtato tempore, aut cuiuſdam auis fimi, quo adulteratur. Negat Braſauolus moſchum perfectum copioſè ad nos adferri, ſed folliculos ſolùm vi ab animali abreptos, ex regionibus orientem, & occidentem verſus ad nos comportari, perfectiorem eſſe ex oriente allatum ijs præcipuè locis vbi nardus, & odoratæ herbæ naſcuntur. An verò moſchus legitimus, & non adulteratus ſit, quidam hoc modo probant, vt ſcribit Simeon Sethi, interprete Gyraldo: Pondetatum in peluim, aut malluuium madens humenſque deponunt, tum poſt aliquantulum iterum ponderant: Si ſuperat, tum non adulteratum putant, ſi verò non, ſuppoſititium illegitimumque iudicant. Græcè ſic legitur, ἐν καθυγρασμένῃ λεκάνῃ μετὰ τὸ σταθμῆσαι τιθέασιν αὐτὸ, εἶτα πάλιν σταθμῶσι, καὶ εἰ μὲν τῷ σταθμῷ ὑπερέξει (lego ὑπεράξει) ἀνόθευτον αὐτὸν ἡγοῦνται: εἰ δὲ μὴ, νενοθευμένον. Ruellius vertit: in peluim humore perfuſam poſt examinatum trutina pondus immittunt, poſtea iterum æqua lance ponderant. Quod ſi protinus ad ſtateram reductum ſuperferatur, ſynceri experimentum putant: ſin repens cedat, & pondere degrauetur ſpurij indicium exiſtimant. Hanc opinionem Syluius quoq; ſequitur.

Moſchus vnde ad nos venidt.

Moſchus Tũbaſcinus.

Moſchus immaturus fœtet.

Color qui probetur.

An legitimus ſit probatio.

E F G H

A tur. Geſnerus quoad verba attinet Gyraldi potius interpretationi accedit, quoniam ὑπεράγειν ſignificare videtur pondere ſuperare; ſed quod ad rem ipſam, vter ſcilicet verius tranſtulerit, iudicium cohibet, experimentumque diuitibus relinquit. Quidam mercatores empturi moſchum naribus obturatis, & reſpiratione cohibita ad medium iactum lapidis currunt, vt annotauit Platearius, & inde attrahentes aerem ore, ſi moſchi odorem ſentiunt, emunt, probantque. Aliud ſynceri, & illegitimi ſignum docet Scaliger, totam moſchi hiſtoriam breuiter his verbis complectẽs: *Exerc. 21.* Capta fera eam partem cum corio ſimul abſcindunt, quæ inter ſecandum guttę ſanguinis effluſæ, caduntque, eæ pro moſcho optimo, atque excellentiſſimo, aut excipiuntur, aut colliguntur. Huius minimæ portiunculæ beneficio ad cæteri cruoris condimentum vtuntur. Vbi ſecuerunt, hirudines admouent tot, tamque diu, quoad earum ſuctu cruor vniuerſus, cum ipſa vita detrahatur. Eum ſanguinem exſiccatum, atque in puluerem redactum prioris illius perpauxilla quantitate, viribus verò efficaciſſimis perficiunt. Quippe centeſimam ſatis eſſe produnt. Tum illud in folliculos hoſce, qui ad nos importantur, inditum ſeruant. Adulterationes, aut ſynceritatem ita vel deprehendũt, vel probant. Syncerum naribus admotum illico ſanguinem elicere. Sunt etiam, qui hoc modo B bonitatem experiantur: imponunt prunis ardentibus, ſi liqueſiat in olei modum, tenuiſque veluti pellicula aranei figura relinquatur, pro ſynceritatis ſigno habent: Sin inficiatur, tumeatque ac veluti calcis maſſæ ſimilis reddatur, ſpurij & adulterati notam eſſe.

ADVLTERATIO.

ADVLTERATVR moſchus, vt ait Platearius, & præcipuè niger, & niger ad ſubruffum colorem accedens, admixto pauco ſanguine hircino modicè aſſo; vel panę aſſo, ita vt tres, vel quatuor partes ex iſtis contritis ad vnam moſchi admiſceãtur: *Vt adulteretur.* & vix dignoſcitur. Sed panis aſſus nimium friabilem reddit moſchum. Sanguis verò hircinus cùm frangitur, lucidus eſt, & clarus interius. Quandoque venditur, cum ipſis pelliculis, & adulteratur ſimiliter, vt iam dictum eſt. Inciſis enim pelliculis Saraceni verum moſchum auferunt, & infarctas adulterato rurſus ita conglutinant, vt non deprehẽdatur. C Sed moſchus adulteratus cum pelle duplus eſt pondere, ſi ſyncero conferas. Tantum Platearius. Et Monachi in Meſuen: facillimè, inquiunt, adulteratur, unde ſæpe ſtercus murium, & alia diuerſa pro muſco venduntur. Folliculis quidem integris non ſtatim adhibenda fides, quoniam non deſunt impoſtores, qui eos effingunt ſimillimos, & varijs rebus impletos vero muſco imponunt, *Murium ſtercus.* donec eius odorem recipiant, atque ſic mulierculis, & viris imperitis vendunt. Alexander Benedictus verò iecore hœdino areſacto, & auis cuiuſdam fimo vitiari ſcribit. Fit præterea moſchus factitius à quibuſdam, nec vno modo: Geſnerus quomodo fiat ex manuſcripto cuiuſdam empirici libello tranſcripſit: Nucis moſcatæ, cinnamomi, caryophyllorum, ſpicæ nardi ſingulorum pugillus vnus; trita omnia diligentiſſimè, atq; cribro excreta, cum ſanguine colũbæ recenti ſubiguntur, & ad Solem ſiccantur: mox trita aqua roſacea moſcata irrigantur ſepties, ita vt ſemper irrigata denuò ſicces, ac teras. *Moſchus factitius.* Tandem tertiam, vel quartam partem veri moſchi contriti admiſcent, & rurſus aquam roſaceam moſcatam inſpergunt, & in aliquot partes diuiſam maſſam, pilis minutis albis capreoli, vel hœdi ſub cauda inuoluunt, & in vaſe vitreo reponunt. Aliter: Benzoinum, cera candida noui examinis, caries fraxini arboris, & moſchus miſcentur: eſt autem ambra factiD tia moſchum, vel zibettum redolens. Aliter: Styracem, ladanum, & ſcobem ligni aloes miſcent: Debet autem ad vtramque compoſitionem moſchus, vel zibettum addi, atque omnia cum aqua roſacea commiſceri: ſed facilè fraus deprehenditur: nam natiua non ita celeriter, vt factitia aquis molleſcit, & ab eadem odore, coloreque differt. Idem Geſnerus tradit audiuiſſe ſe à quibuſdam augeri moſchum radice angelica, quæ moſchi odorem pręſentare perſentitur, tum aliàs, tum pauca eius quantitate medicamentis compoſitis adiecta. Cæterùm ſunt & aliæ, quæ quod moſchi odorem ſpirent, ab eo etiam denominari meruere, vt modò patebit in denominatis, ex quibus fortaſſe aliquid etiam elici poſſit, quo vel moſchus vitietur, vel odor augeatur.

CONSERVATIO.
Odoris recuperatio.

Vt ſeruandus.

EX ſententia Platearij moſchus ſeruari poteſt in vaſe vitreo, denſo, ac diligenter oblito cera, vel potiùs in vaſe plumbeo, (quod & Alexander Benedictus ſcribit) vt humida, & frigida huius metalli qualitate meliùs ſeruetur. Monet autem, ne quid aromaticum addatur, cauendum eſſe, quod ſic ſuum odorem omitteret. Quem ſi amiſerit, inquit, in olla (ſiue vaſe vitreo aperto, vt Syluius habet) ore aperto ſuſpendatur in cloaca, & recuperabit eum. Iſidorus verò etiam tradit odoris amiſſi vim in fætoribus, & latrinis recuperare, contra nimirum fætorem eluctari, ac ſi luctando quaſi reuiuiſcere. Syluius aſſerit odore in humido craſſo perennante viuaciſſimum eſſe moſchum. F

EMBLEMA.

HAEC moſchi capta imago eſt, inquit Camerarius, principis, qui ſubditorum ſuorum opibus, & ſumptibus ſuſtentatur, atque ideo maiora illis, vice verſa, ſi fieri poſſit, reddere cupit, vt ſcilicet eius opera contra aliorum iniurias ſemper poſſint vitam tranquillam, & felicem agere. Emblema Camerarij eſt cum verbis: LIBERALITAS COMPENSATA.

Munera quæ dominis fuerint data, tempore fiunt
Vberiora, velut moſchus odore placens.

DENOMINATA. G

Acus moſcata. Lib. 10. c. 2. Muſcilium. Polium montanum. Tanacetum montanum. Anthillis. Maiorana moſcata.

ESSE dixi ex plantis, quæ moſchum olent, ideoq; ab eo denominari meruere, qualis in primis eſt geranij illud genus, quod acus moſcatæ nomenclaturam ſibi vendicauit, nec non etiam iua moſcata, quæ Geſneri etiam iudicio apud Aetium dorcadias appellatur, & muſcium, ſiquidem vna eius pars vnà cum coſti dimidio cochleari menſura in potu datur aduerſus iecoris obſtructionem, ad quam chamæpitys, ſiue iua moſcata perquam vtilis exiſtit etſi Hermolaus aliter ſentire uideatur: inuenio, inquit, muſcilium dici quandam herbam ab odorè muſci, vt conijcio, quoniam & dorcida vocant eam, naribus vitioſis, & fætentibus accommodatam, vt Aetius exiſtimat, niſi quis pro diptamno accipiat, quod & dorcidium appellant. Sed & iua moſcata etiam appellatur polij montani quoddam genus ſimiliter odoratum: Quin & tanacetum montanum à Rhętis populis ſic appellari Dalechampius ſiue vniuerſalis hiſtoriæ plantarum author atteſtatur; nec non anthillidis quædam ſpecies iuæ moſcatæ nomine in Moſpelienſi agro inſignitur referente eodem, etſi odor eius non admodum ſit gratus. Deſcribunt item recentiores maioranæ, ſiue ſampſuchi quoddam genus pię H cæteris minus, maioranæ moſcatæ nomine, ſiue, vt Galli loquuntur, mariolaine muſquee. Obſeruaui itidem in Alpibus Apennini baſilici, ſiue ocymi quoddã genus moſchi odore ſuauiſſimo, quod inde moſcatum dici poterit, nec aliud fuerit, cuius Monachi in Meſuen his verbis meminere, Alfengemiſch eſt ocymum caryophyllatum, vel muſcatum, ut aliqui putãt, nam miſch arabicè moſchus eſt. Atqui ocymum caryophyllatum à præcedenti differt. Moſcatellam uocat Cordus, quòd folia eius moſchum redoleant, quam alij thalietrum minimum, Cluſius ranunculum præcocem thalietri folio; Lobelius ranunculum minimum Septentrionalium herbido muſcoſo flore; Bauhinus ranunculo ſimilem moſcatellinam dictam; nonnulli denique dentariam minimam. Inter cætera agerati genera Dalechampius unum deſcripſit agerati purpurei nomine, quod à Germanis moſcatella cærulea appelletur à conſimili moſchi odore. Bizantio ante aliquot annos delatum fuit bulbi quoddam genus hyacintho congener, dipcadi illic nuncupatum, quaſi florem dicas prætorium, aut principe dignum, quòdque ob odoris ſuauitatem moſcari, aut moſchus græcus, (moſchio græco) bulbuſque moſchum redolens appellatur. In Tridentino agro ſatyrij genus digitatum, ſiue palmæ Chriſti, ut uocant, copioſè

Alfengemiſch. Moſcatella. Ageratum ceruleum. Dipcadi. Moſcari. Palma Chriſti odorata.

pro-

A prouenit ſuauiſſimo moſchi odore ſpirans, vulgus palmam Chriſti odoratam nuncupat, ſed & in
moſcata dici poterit. Cùm id primò olfacerem, nihil vnquam ſuauius mihi odoratus videbar,
& ea quidem gratia quæ caput minimè repleret. Inter varia violarum geneta etiam eſt, quam *Viola moſca-*
muſcatellam appellant, & violam matronalem, quòd à matronis propter odoris ſui ſuauitatem *tella.*
præ cæteris colatur. Haud ab re etiam lilium ſuum conuallium Galli grand muquet, quaſi muſ- *Lilium con-*
quet vocitant, herbulam ſcilicet ſummoperè ab omnibus odoratiſſimorum ſuorum florum cauſa *uallium.*
expetitam. Gallium Dioſcoridis Ruellius eiſdem petit muquet, quaſi moſchettum minus dicas
appellari tradit à ſimilitudine odoris ſui cum moſcho. Inter herbarum fructus melonum eſt ge- *Melo moſca-*
nus, quod moſcatellum ſiue maſcharellum ab odoris ſui præſtantia dici meruit. Sed & Baptiſta *tellinus.*
Porta Neapolitanus melonis Saracenici ſex enumerans ſpecies, quintam moſchum redolere at-
teſtatur. Poteſtq; odor iſte aliuſque iſtiuſmodi fructibus artificioſè induci: ſi quis enim moſchum
eos olere cupiat, ſemina vbi in terram proiecta ſunt, & germinare primò incipiunt, aqua roſacea,
in qua moſchi nonnihil ſit reſolutum, irrigabit, atque humectabit. Galli moſque, & moſcadelle
roſe nuncupant, Italique roſas moſcettas ab odore, ſylueſtris quoddam roſæ genus, Damaſco Sy- *Roſa moſca-*
B riæ, vt creditur, delatum, colore albo, & ventri mouendo cæteris efficacius: Bellunenſis ab Auicē- *tula.*
na nefrin, vel neſrin, vel neſerin vocari arbitratur: neſrin, inquit, eſt roſa odoris acuti, quæ vulgo in *Nefrin.*
Hiſpania & Barbaria roſa muſcata dicitur. Cæterùm cùm neſrin Auicennæ calidus ſit, & ſiccus *Neſrin.*
ordine tertio, ex roſarum genere eſſe minimè poterit. Quòd ſi moſchus Plinio fuiſſet cognitus *Roſa mo-*
ſuſpicari liceret hoc genus roſæ ipſi moſcheuton nominari, à moſchi odore: Quamuis verius ſit ita *ſcheutos.*
dici, quòd ſurculos, ac ſtolones multos edat per terram diſperſos, qui μόσχοι dicuntur; vel quod
ex taleolis, quæ ſimiliter eodem nomine à Græcis appellantur, feliciter propagetur. Dalecham- *Cyprus Græ-*
pius in appendice hiſtoriæ plantarum, inter peregrinas, & exoticas plantas arborem quandam cy- *corum.*
prum Græcorum appellat, & liguſtrum Latinorum & alkannam, ſiue Hennem Arabum, naſci ait *Liguſtrum.*
in Aegypto, ac potiſſimùm Memphis, Mauros, Turcaſque propter florum ſuorum odoris, qui mo- *Arbor tri-*
ſcho ſimilis eſt, ſuauitatem, ſumma cura, ac diligentia in vaſis colere. Eſt & aliud arboris genus, *ſtis.*
quod triſtis cognominatur, propterea, quòd inter omnium arborum flores, qui odorati ſunt, ne
vnus quidem reperiatur huiuſce arboris floribus ſimilis; odore eſt moſchi, qui primo in hortum,
in quo colitur, ingreſſu ſubinde percipitur, ſed vbi quis flores tetigerit quàm ociſſimè euaneſcit,
C atque omninò diſperditur. Inter pyra præcocia quædam nobis moſcatella vulgò vocantur, quia *Pyra moſca-*
ſuauiſſimum moſchi odorem ſpirant, vnum perquam exiguum laurinis baccis paulò maius, alte- *tella.*
rum maius; vtrumque palato gratiſſimum. Sunt qui Plinio myrapia vocari exiſtiment quaſi vn- *Myrapia.*
guentaria; Erant enim vnguenta veteribus moſchi loco. Neapoli verò vulgò pere moſcarelle
vocantur, quæ minora ſunt, maiora verò moſcarellona, hæc Germani moſcateller birn appellare
videntur, vel ſaltem ex hoc genere fuerint; exigua enim eſſe aiunt, turbinata longitudine vnciam
paulò excedentia, colore viridi, atque rubro, ſapore iucundiſſimo, atque aromatico. Si pruni ſur- *Pruna.*
culi in moſcho intingantur, & deinde inſerantur fructus inde imbui eo odore, doctiſſimus Co-
ſtæus tradit, tradente Ioachimo Camerario. In quibuſdam Italiæ locis à conſimili cùm moſcho
odore moſcatula dicuntur quædam ceraſa colore, qui ex nigro rubro, ac viridi miſtus videtur, vn- *Ceraſa mo-*
de ſemper immatura apparent, vel maturitati propinqua, duracina etiam nuncupantur. Cele- *ſcatula.*
berrima etiam illa vitis eſt inter arbores, quæ nobiliſſimum illud, & odore, & ſapore, Bacchi do-
num, vinum inquam, nobis ſubminiſtrat, quod moſcatellum vulgò nuncupamus, ſunt qui vinum *Vinum mo-*
Tobiæ appellant, omnium, quæ Cyprus profert, referente Stephano Monacho, qui ea de Inſula *ſcatellum.*
D ſcripſit, optimum, ac delicatiſſimum; Vua cortice conſtat duro, calloſo, perquam carnoſa eſt, &
odore ſuauiſſimo, ſucco dulciſſimo, nectareo, aurei coloris: Sunt qui non moſcatellas, ſed muſca-
rellas dici velint quaſi muſcarias, quòd à muſcis ſummopere impetantur, atque infeſtentur, ideo- *Vua mu-*
que etiam Plinio apianas vocari credunt ab apibus, quæ & ipſæ hiſce maximopere delectantur: *ſcaria & a-*
ſed apianas lana operit, teſte Plinio, noſtræ nudæ ſunt. Pontanus dum amicos ſuos in feſtiuitatem *piana.*
D. Martini inuitaret, inter cætera quæ eis propinabat vina, moſcatellum tanquam præſtantiſſi-
mum celebrat, dum ait:

Moſcatum mihi mittat hac & illa.

Si vina, inquit Manardus, ſuauem, & iucundum non habeant odorem, arte odor infundēdus eſt, *Lib. 1. epiſt.*
vt ſi moſchum olere cupias rem quandam quæ talem ei odorem inducere poſſit, imponito, qualis *1.*
eſt angelica odorata, atque id genus res aliæ: Plinius quoque author eſt vina arte reddi odoratiſ-
ſima, odoreque admiranda; Et Paxamus denique ſarmenta in aqua, in qua moſchus maceratus
ſit, maceranda præcipit, antequam plantentur, affirmatque vuas producere eiuſdem odoris. Inter
peregrinos arborum fructus celeberrimus cùm apud medicos, tum apud coquos eſt, quem nucem *Nux moſca-*
myriſticam, & moſcatam ab odore vocant, quem ſcilicet in proprio ſolo dum recens eſt, egregiè *ta.*
refert.

refert. Qui Galeno χρυσοβάλανον, quaſi glandem auream nuncupati conijciunt, illis potiùs aſ- E
Chryſobalanus. ſenſerim, quàm qui antiquis incognitam fuiſſe clamitant. Teſtatur Monardes in India reperiri arborem, cuius ligni cortex odore, ſaporeque nucem moſcatam cinnamomumque ſuauitate, piper autem acrimonia ſuperet, ideoque lignum aromaticum iure optimo appellari, vſum eſſe ad *Lignum aromaticum.* roborandum potiſſimùm cor, & ventriculum. In Tolu prouincia intra Carthaginem & Nomen Dei plantam reperiri aſſerunt, quæ liquorem producat ſuauiſſimum odore moſchi, Balſamum *Balſamum Tolutanum.* Tolutanum nuncupatum: magni fieri ob innumeras, quæ in eo ſint facultates. Planta exiguo pino ſimilis eſt, valde ramoſa, folijs ſiliquæ perpetuò virentibus. Incolæ liquorem colligentes corticem arboris tenerrimum auferunt cultro, cochlearibuſque quæ ex nigra cera ibi familiari conficiunt, excipiunt, & in vaſa recondunt, color ei ruber ad aureum vergens, ſubſtantia inter denſum, & liquidum media, glutinoſus, & cuique rei facilè adhæreſcens, ſapore eſt dulci, gratoque, quiq; non vt alia balſamorum genera nauſeam moueat, odor ei ſuauiſſimus, tantuſque, vt ſi in ſecretiori aliquo loco abſcondatur, ſeipſum prodat. Si quis volam manus eo illinat, is non aliter quàm ſi iaſmino Cataloniæ, quod moſchum ſimiliter redolet, oblitus foret, delicatiſſimo odore fragrabit. Peculiaris eius aduerſus articulorum, iuncturarumque vulnera celebratur facultas; non enim ea F tantùm curare, ſed etiam, ne motu priuentur, præſtare traditur. Inter animantia malachia, ſiue mollia nuncupata recentiores Græcis quoddam μοσχίτιν à moſchi odore appellari tradunt, ſed & Itali muſcardinum, & muſcarolum vocitant. Et viuum hoc animal, & mortuum moſchi odorem *Moſcardinus.* refert, ideoque inter veſtes à nonnullis retineri ſolet. Venerem, quibus ea conſopita eſt, ciet, non aliter atque ipſe moſchus, & in vteri ſuffocationibus præſentaneo eſt remedio cùm per ſe in fomentis, tum in peſſis inditus. Veteres ἰλεδώνην, βολιταίναν, & ὀζαίναν & ὄσμυλον ab odore nuncu- *Eledone.* pant. In montibus plumbitij Vmbriæ auis quædam vulgò muſcardo nuncupata capitur. Cæte- *Auis muſcardo.* rùm nunquid ita à moſcho dicta fuerit, huc vſque non intellexi, ſuprà nihilominus annotaui moſchum natiuum auis cuiuſdam excremento adulterari. Eſt in ſerpentum genere biſſa angela vul- *Serpens Aeſculapij.* gò nuncupatus ſerpens, ſerpens Aeſculapij creditus, qui non ſolùm moſchum redolet, verùm etiã loca, in quibus latuit, eodem odore imbuit. Reperitur & in Cypro Cuſſo patria voce dictus ſer- *Cuſſo ſerpens.* pens, venenoſus, amplo capite, craſſe corpore: agnum, capramve integram deuorans, & mox mẽbra ſua arboribus affricans, deuorata excutiens oſſa: moriturum moſchi odore fragrare referunt. Non deſunt, qui aſpidem ſurdum vocent, quod altero menſe ſurdus, altero ſit cæcus. In Xanagar G ra prouincia à viuentibus adhuc crocodilis tam ſuauis relinquitur odor, vt moſchum ſuauitate ſua ſuperet. Regnum præterea Chinæ animalia generat magnitudine canum, quæ moſchum producunt. Incolas aiunt ea occidere, atque ſepelire, ut ſic putrefactorum carnem ſanguinemque in puluerem redigant, aiuntque & alia in India generari animalia moſchi planè odore, quibuſque *Mus muſcardinus.* hic adulteretur. Reperitur & in Italia muris quoddam genus moſcardino uulgò nuncuparum, & ab auellanis nucibus mus auellanarum, ſiue ut Albertus loquitur, Corilinus. Caudam habet hirtam, longiuſculam gliris ferè more. Bina eius obſeruaui genera, maius unum, & minus alterum, maius murium noſtrorum domeſticorum, quos rattos uocamus, magnitudinis eſt, ideoque ſorex etiam quibuſdam nuncupatum, minus magnitudine minoris muris, idque duplex, unum odore moſchi, alterum ἄοσμον, ſeu inodorum. De utroque in murium hiſtoria. Sed & communium murium excrementum moſchum nonnunquam olere Ruellius, alijque profitentur, eoque mo- *Muris excrementum.* ſchum adulterari. Eſt denique in leporum genere, qui moſchia appellatur, cuius ueſtigia tanto *Lepus moſchia dictus.* ſpirant odore, ut canes, dum ea ueſtigia perſequuntur, in furorem agantur. Vt interim multa pręteream muſtelarum genera Iltiſſum, martes, furones, roſſolas atque alia, quorum excrementis H moſchus adulteratur. Fætent ea primùm, pòſt olent ſuauiſſimè.

VSVS MEDICVS. VSVS ALII.

Nocumenta.

Moſci dignitas. *Temperamentum.* MOSCHVS, inquit Cardanus, omnem rem ad hanc uſque diem cognitam magnitudine, & ſuauitate uincit, & exuperat. Et Conſtantinus principalem ei inter aromata dignationem attribuit. De temperamento haud omnes ſimiliter ſtatuunt: Auicenna calidum ait, & ſiccum, ſed ſicciorem ait, quam calidiorem ſecundum quoſdam, & ſubtilium partium. Meſarugie calfacere, & ſiccare ſcribit in ſecundo gradu: Auerroes calfacere, & ſiccare in fine ſecundi gradus. Alchalahamen calidum ait in ſecundo, ſiccum in tertio. Symeon Sethi, Conſtantinus; & Meſaha in tertio calfacere, & ſiccare inquiunt,

A quiunt, & tenuium eſſe partium. Ex recentioribus Braſauolus calefacere ait, idque inſigniter, & intro ſumptum, & ſi applicetur quoque: Nec non manifeſtè exſiccare: Siccare quidem eum
etiam colligi: odor enim in ſicco, inquit, fundatur, teſte Ariſtotele: Sed nos multas partes humi-
das ab eo non remouemus, & humiditas eius valde craſſa eſt. Sic Braſauolus. Apparet autem *De temperamenta cur*
variare authores in aſſignatione temperamenti, propterea, quòd diuerſimodè corrumpitur, atq; *diuerſimode*
vitiatur. Hieronymus Mercurialis agens de natura, & differentia odoris, oſtendenſque ex eo *ſentiatur.*
inconſtans haberi iudicium, quia ſæpe contingit, vt in re praua odor ſit bonus, adducit in exem- *Lib. 1. c. 15.*
plum ipſum moſchum: Moſchus, inquit, vt noſtis, eſt odoratiſſimus omnium corporum, veruntamen *de compoſit.*
men exiſtimo ego venenum eſſe, ſi vt medicamentum intus capiatur, adductus hac ratione, quo- *med.*
niam moſchus, quando nondum eſt adulteratus, ſed ſyncerus, ſi naribus apponatur, ſtatim proli-
cit ſanguinem; quare ſi moſchus adhiberetur in corpore eo modo, quo dantur alia medicamenta,
ſum ego huius ſententiæ, quod traheret ſanguinem; Neque enim abſurdum eſt, vt aliàs docui ex
Galeno, reperiri medicamenta, quæ ſua facultate ſanguinem trahunt: quanquam moſchum non
facultate familiari & propria ſanguinem prolicere exiſtimo, ſed vi quadam inſigni, qua pollet in
B aperiendo vaſa, vel ob tenuitatem, & acrimoniam ſubſtantię. Tantum Mercurialis, cui certè oſtē-
dendum erat odoris vehementiam tenuitatemque, cùm intra corpus ſumptus eſt moſchus, mini-
mè frangi: vehementię enim odoris, tenuitatique eximiæ vis eliciendi ſanguinem è naribus attri-
buitur à cæteris. Exigua portio maximæ eſt efficaciæ, quamobrem parcè admodum medicamen-
tis adijci ſolet. Non conteritur, ſed diſſoluitur in aqua roſarum. Doſin eius aliqui quatuor, aut *Doſis.*
quinque ad ſummum grana faciunt. Conſtantinus per hyemem ſenibus potiſſimùm conuenire
ſcribit. Vis ei ſecundum Platearium ſoluendi, & conſumendi. Odore ſuo aromatico vires, & ſpiri-
tus omnes corporis corroborat, idque vt ait Symeon Sethi momento propter partium eius tenui-
tatem, quæ tametſi illico penetret, durat tamen, inquit, diutius, nec tam citò diſſoluitur, quàm
alij odores. Teſte eodem imbecillas particulas confirmat, plerique etiam ſpiritus inſtaurare *Lib. 12. cap.*
aſſerunt, & ob id compoſitionibus multis analepticis miſceri: Equidē Aetius medicamento pur- *46.*
ganti ex hermodactylis moſchum addit, reſtaurandi nimirum cauſa particulas vi pharmacorum
debilitatas. Sed & illis qui lipothymian, hoc eſt, animi deliquium patiuntur, quique vires reſo-
lutas habent, idem Symeon vtilem eſſe profitetur. Et Auerroes contra quamuis ſyncopen eſſe re-
C medio ait. Platearius inquit, contra ſyncopen, & totius corporis debilitatem, ſiue ea fit vel vitio
capitis, vel hepatis; & contra ſtomachi dolorem ex frigiditate moſchum ſimpliciter ex vino præ-
beri quinque ad ſummum granorum pondere. Cæterùm non ſolùm potus cor, & reliqua viſce-
ra roborat, verùm etiam extrà adhibitus, vt Aben Meſuai docet. Auicenna, & Auerrhoes cordis
robur, & lætitiam promouere aſſerunt, inſigni ad hoc ipſum facultate. Cæterùm Symeon facere
quidem, ait, ad cardiacos; ipſum enim cor confirmare, & corroborare, ſed pallore corpus inficere.
Addit Auicenna tremorem etiam cordis ſanare, cerebrum item temperatum roborare. Iuuat &
caput frigidum, ſed lædit calidum: calefacit cerebrum, & deſiccat, idemque corroborat cùm fiunt
ſternutationes cum eo vt Atabari, & Meſarugie ſcribunt; Et vt Conſtantinus ait, ſternutationes
de eodem paralyſi ſunt remedio. Apud Auicennam legimus caputpurgium ex moſcho, cum cro-
co, & pauca camphora remedium eſſe ſodæ frigidæ, id eſt, capitis dolori, moſchumque etiam per
ſe propter vim reſoluendi, confirmandique. Meſarugie verò hoc non ſimpliciter de ſoda, ſed de
veteri tradit, quam nimia comitetur humiditas. Medetur item corporis ſtupefactioni, & ſurdita-
ti. Melancholiam abigit, timoremque melancholicum pellit, & animoſos facit, vt Conſtantinus
D ait. Idem necnon etiam Auicenna miſcent collyrijs, & aridis medicamentis ocularibus; abſterge-
re enim aiunt albuginem ſubtilem, & noxium humorem deſiccare, & roborare oculos. Authore
Rhaſi opitulatur nauſeæ, & appetitum reſtituit. Craſſos præterea inteſtinorum flatus reſoluit, te-
ſte Auerrhoe, & contra ſuffocationem ex utero ſubuenit. Vt menſes educantur, & conceptus fri-
gida cauſa impeditus promoueatur, Platearius moſchum cum tryphera magna ſupponi aſſerit:
peſſum etiam factum ex ſtyrace calamita, ambra, & moſcho non parum ualere. Idem etiam præ-
ſtare ſuppoſitam lanam Xylinam oleo muſcelino madentem, in quo reſolutus fuerit moſchus.
Eſſe in eodem moſcho humiditatem quandam uulgò fertur, qua coitum excitet, ideoque coli il-
lini, mirificèque mulieres in uenerem proritare, quam ob cauſam nonnulli diaſatyrio nuncupato
medicamento moſchum adijciunt. Auicenna agens de napello, & eius cura moſchum ſcribit eſſe *4. can. f. n. 6.*
theriacam omnium uenenorum, & propriè napelli; Et ruſus in libro de uiribus cordis tractat. 2. *c. de napello.*
cap. 3. moſchus, inquit, eſt nubiliorum theriaca contra napellum, & genera eius, & cornu ſpicæ & *Lib. 3. de ve-*
reprimitur caliditas eius cum caphura, & ſiccitas cum oleis humidis, ſicut cum oleo uiolaceo, & *nen. cap. 2.*
roſaceo. Cornu ſpicæ Santes Ardoynus prout ex authorum mentibus potuit intelligere, fructus *Cornu ſpicæ*
eſt, ſeu additamentum quoddam naſcens in quadam ſpecie ſpicæ horribilis odoris. Tempore pe- *quid.*
ſtilentiæ

ſtilentiæ pleriq; recentiores medici, quorum de peſte ſcripta extant, pilas præſcribere ſolent odo- E
re moſchi imbutas, quę cùm diuerſimodè ex diuerſis alijs rebus odoratis componantur, pro cuiuſ-
Lib. 16. cap. 133. libet arbitrio, lectorem ad eorum ſcripta remittam. Aetius ſuffumigio moſchato ſcrupulos qua-
tuor moſchi admiſcet, ſequentibuſque aliquot alijs ſuffumigijs, & regijs, & in Eccleſia receptis,
vt Nicolaus Myrepſus quoque in capite de ſuffimentis. Sed ex Aetio vnum adſcribam è capite
Suffumigiũ regium. ſequenti. Suffumigij regij confectio; ſtyracis calamitæ libram vnam, ligni aloes vncias ſex, am-
bræ vnciam vnam, moſchi ſcrupulos quatuor, miſce. Alij ligni aloes vncias quatuor cæteris ad-
miſcent, adduntque ſucci roſarum quod ſufficit. Huic ſimile eſt ſuffimentum Nicolai Myrepſi nu-
mero tertium, quod ad ſyncopen, & imbecillitatem cordis inſcribitur: Et aliptæ moſchitæ com-
poſitio hodieque in vſu: item galliæ moſchatæ apud Meſuen inter trochiſcos: vbi & galliæ ale-
phanginæ, & ſcbelliæ, & magnæ ſiue regali moſchum admiſcet. Harum compoſitiones aliquot
etiam Serapio præſcribit, & Auicenna. Aquis odoriferis, quæ in chymiſtarum fornacibus, aut
balneo Mariæ, vt vocant, parari ſolent, vt aquæ roſaceæ ſimplici pro ditioribus nonnihil moſchi,
ſimiliumque quidam adijciunt &c. Iſtiuſmodi aliquot egregios liquores deſcribit Andreas Fur-
nerius libri gallicè editi de humanæ naturæ decoratione parte ſecunda, quæ eſt de ornatu mulie- F
bri, & ſmegmatis, ſiue ſaponis moſchati compoſitionem docet, & oleorum quorundam moſcha-
torum. Sed & Baptiſta Porta iſtiuſmodi ſmegmatis compoſitionem docet in hæc verba: Adeps
Lib. 11. Magiæ natur. cap. 7. hircinus purgetur hoc modo. Bulliat lixiuium in aheno ſuper ignem cum corticibus citreorum,
in eo adeps elixetur per horam, excola per linteum in frigidam, & purgabitur. Lixiuium fiat ex
Smegma moſcatum. cinere cerri duab. partibus, calcis una, aluminis catini dimidia, miſce, & ligneum catinum reple,
infra ſint duo foramina, paleis operta, adhibe aquam, vt tribus digitis ſuperemineat, & per infe-
riora excoletur foramina, exceptam aquam denuò adde, & idem opus repetas, ſic ter, quater do-
nec ſalſilaginem recipiat aqua: has omnes ſeparatim adſeruato, & primæ ſecundam, & tertiam
tantiſper adde, donec in ea recens ouum ſupernatet: nam ſi ſubſidet, & peſſum ibit, lenta erit, tunc
de prima adde, ſi ſupernatat, & extremam ſuperficiem aquæ æquabit, adde de ſecunda, & tertia,
donec deſcendat, vt vix ſuprema eius ſuperficies appareat. Vicenę huius aquæ libræ ferueant ahe-
no, addes adipis duas, mox excolabis in conchas lati fundi, & æſtiuo ſoli expone, quotidiè ſæpiſſi-
mè remiſcendo. Vbi indurucrit ex ea paſtillos effinge, & ſeruato, odores ita addendo. Smegma-
tis libras binas in labellum, inde roſacea aqua remiſcendo lignea rude, vt tenereſcat, vbi quieſcen- G
do indurucrit, nouam aquam affunde, & ſoli appone, idque denis diebus facies, mox cape moſchi
ſemidrachmam, zibetti minus, cinnamomi tantundem optimè contuſi, & remiſceto, & ſi roſę pul-
uerem addideris, iucundius halat. Poſt nares conſule, ſi ſegniùs halat, odores adde, ſi acutiùs, ſa-
ponem. Docet idem Porta quo vaſe commodiùs artificioque, & opere è moſcho, ambra, & zi-
betto pretioſiſſimum oleum extrahatur: nam adeo ſunt tenuiſſimæ ſubſtantiæ vt vix tantillum ca-
loris ſuſtinere poſſint, quin totam molem fœdiſſimo, teterrimoque combuſtionis nidore inficiant.
Monachi in Meſuen moſchum, galliam, & ſimilia decoqui non debere monent cum alijs medica-
mentis, ſed cum exigua parte decocti miſceri, & ſic reliquis affundi. Aliqui moſchum in lana xy-
lina ponunt in aliquo vaſe, & colo infuſam decoctionem paulatim ſic per lanam tranſmittunt, vt
ijdem tradunt, ſed neque conteri debere aiunt, verùm in liquore roſaceo, alioue ſolutum cæteris
Lib. 16. cap. 116. medicamentis miſceri, vel alia quadam artificioſa ratione. Aetius præterea vnguenta quædam,
& olea moſchata, id eſt, moſchum odoramentum recipiẽtia deſcribit, & orbiculos rotundos odo-
Vnguenta moſcata. ratos, qui & alia quædam odorata, & moſchum accipiunt, parare docet, ac eoſdem acu perfora-
tos traiecto funiculo collo necti ſcribit. Iſtiuſmodi orbiculi (vulgus perfumos vocat) hodieque H
apud nos inter mulierum ornamenta haud poſtremum locum obtinent, apparetque inde inuen-
tos eſſe, quoniam moſchi odor vt præcitauimus, ad venerem quàm maximè inuitat, quare in ma-
ximo quoque luxu eſt vſus, circa veſtes eiuſdem odore imbuendas eorum, qui vel amant, vel ali-
ter molles, & delicatuli ſunt, vel ſuas oſtentare opes volunt, vel vt aerem inſalubrem, aut fœtidum
caueant, vel ſuos denique animæ aut aliunde graues halitus emendent. Placet ex eodem in tra-
gematis oris commendatio. Muſcardinas vulgò vocant pharmacopolæ ſaccharum aqua roſacea
moſchata irrigatũ, & in minutorũ ſeminũ formam criſpa ſuperficie redactum. Fiunt autem pręci-
puè ad oris, & halitus cõmendationem. Ipſe autem etiam moſchus ad virus axillarum, hircum vo-
cari diximus, illinitur, & diligenter fricatur. Sunt tamen, vt matronæ Venetæ quibus ille odor di-
ſplicet, imò verò quibuſdam mulieribus moſchi odor vteri pręfocationem affert, additque Braſa-
uolus, quibuſdam ita ingratum eſſe, vt inde capitis dolorem, aut etiam morbum attonitum in-
Lib. 16. cap. 13. & 14. currant. Olaus Magnus author eſt, Suecos cætera erga peregrinos valdè humanos eſſe, odiſſe ta-
men hoſpites, qui graues odores, vt moſchum, zibettum, & ſimiles ſecum in veſtibus, aut ſarcinis
deferunt, quia fœminæ, inquit, abortiunt eo odore hauſto, & ob tales odores peregrinos incolis
ſuſpe-

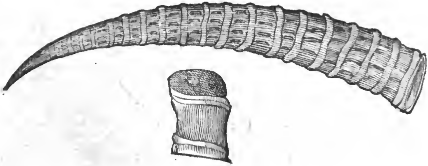
Digitized by Google

A ſuſpecti fiunt ne ſint proditores regni, vnde non rarò vnguentis, & odoribus delibutos viatores
præcipuè Ruſſos, Moſchos, atque Danos à ruſticis Suecis tanquam virus olentes, fuſtibus cædi
contingit, quia diſplicet ille odor.

DE CAPRA SIVE HIRCO Bezaartico. Cap. XXI.

ETSI Andreas Bellunenſis, (vt citat Nicolaus Monardes) in libro, quem de lapidi-
bus inſcripſit ex Tipthaſi Arabe profiteatur, lapidem bezaar nuncupatum metal-
licum eſſe, eademque ratione ex ſuis erui venis, qua reliqui ſolent lapides, ada- *Bezaar an*
mantes, rubini, ſmaragdi achates, eiuſdemque ſententiæ, referente eodem, ſit Se- *foſſilis.*
rapio cùm de hoc lapide verba faciens ait; *Vena huius lapidis reperitur in Syria,*
B *India, & orientalibus regionibus* (latinus mei Serapionis textus ex interpretatione Nicolai Muto-
ui medici Mediolanenſis, nulla facta venæ mentione, ſimpliciter habet, *inuenitur maximè in Sy-
ria, India, & oriente)* erroneam tamen eam eſſe opinionem, animalia quædam Indorum venato-
rum diligentia capta, è quibus extrahi hoc lapidis genus dicitur, manifeſtò experimento euince-
re tradunt, de quorum tamen forma non ſatis clarè, nec eodem modo omnes referunt. Arabes, vt
idem Monardes annotauit, in ceruis eum naſci crediderũt, ſed ſecus ſe rem habere aſserit; etenim *Bezaar ex*
teſtimonio eorum, qui ex illa regione, vbi bezaarticum animal reperitur, rediere animal conſpe- *quibus ani-*
xere, conſtare cerui eſse magnitudine, eiuſdemque quodammodo forma, binis duntaxar cornibus *mantibus*
præditum, latis & in extremo mucronatis, atq; in dorſum valde recuruis: pilis breuibus cineracei *extrahatur.*
coloris, cui tamen immixta ſit ruffedo, in ijſdem tamen montibus aliorum etiam colorum repe-
riri. Indos vel telis vel retibus, vel decipulis illa uenari, & mactare, ea autem adeo ferocia eſse, vt
interdum Indos ipſos etiam occidant, agilia præterea, & ad ſaltum prona eſse: in antris uiuere,
gregatim ire, uocem gemebundam edere, ipſos uerò Indos diligentes in eorum eſse uenatione ob
ingens lucrum, quo Luſitani mercatores illic negotiantes, lapides redimunt. Dum hæc ſcriberet,
C animal quoddam uiſse uiſum, in quo omnes enumeratæ notæ elucerent. Id ex remotis regioni-
bus per Africam generoſo archidiacono Nebienſi delatum, inquit, fuerat magnitudine cerui, cer-
uino item capite, & ore, agile inſtar cerui, pilis, coloreque eiuſdem, ſed corporis forma capram re-
ferens: nam magno hirco ſimile erat, hircinisque pedibus, cornibus item binis in dorſum reflexis
in extremo contortis, ut hircina uiderentur, cætera ceruum referebat. Illud autem ualde, inquit,
admirandum fuit, quòd ex turri ſe præcipitans, in cornua caderet ſine ulla corporis læſione, aut
noxa, perinde ſubſaltans, atq; reſilieus, ut pila ſolet uento repleta. Veſcitur herbis, leguminibus,
pane, omnibuſque, qui præbentur, cibis. Animal eſt robuſtum, ferreaque catena uincitur, omnes
alios funes erodendo perfringens. Idem Monardes in libello, quem priuatim de hoc lapide, &
ſcorzonera herba euulgauit, cùm accepiſse ſe ab illis dixiſset, qui ex orientali India redierant, Si-
narumque regionem ſuperarant, in India ſupra Gangem certis montibus Sinarum regioni uici-
nis, animulia ceruis ualde ſimilia reperiri, tum magnitudine, tum agilitate, alijſque notis, exce-
ptis quibuſdam, quibus cum capris magis conueniant, ut cornibus, quæ ueluti capræ in dorſum
reflexa habent, & corporis forma, unde nomen illis inditum ſit caprarum montanarum, ſubdit,
D commodius ceruocapras uocari poſse, propter partes, quas cum utriſque communes obtinent. *Ceruicapræ.*
Quæ res me aliquãdo mouit, ut hoc animal Græcis τραγέλαφον uocari exiſtimarim, ſed cùm rem
diligentius examinatem, differre inuicem facilè animaduerti. Garzias ab horto hoc bezaarticum
animal hirci etiam genus eſse teſtatur, & Perſica lingua paſan appellari, ruffi, aut alterius eſse co-
loris (aitque ruffum, & prægrande Goæ ſe uidiſse) mediocri altitudine. Acoſta denique animalia
inquit eſse hirco ferè ſimilia, arietis prægrandis magnitudine, colore ruffo, agilia, acutiſſimi audi-
tus, & à Perſis paſan nuncupari. Cluſius in notis ſuis ad Garziam cornu huius, ut putat, animan-
tis integrum expreſſit, cæterum hoc rotundum, non latum, quale Monardes ei tribuit, eſt, nigri
coloris, incuruum, inferna, & craſſiore parte, qua capiti adhæſerat, cauum (qua nota, quotannis
non decidere, coniecturam faciebat) foris inæquale, multis tuberculis obſitum inſtar ferè cornu
ceruini, ſuperna parte leuius, & in obtuſum mucronem deſinens. (Et talia planè etiam cornua
habet animal hoc loco expreſſum, & mihi pro genuina bezaartica capra miſsum, quòd & alius
eruditus credidit, qui & iſtiuſmodi appinctum cornu capræ bezoarticæ affirmabat.) Naſcitur
hoc animal non ſolùm in Perſia Coraſone, Indiaque orientali & nonnullis Malacæ locis, & in
inſula, quæ à uaccis nomen ſumpſit, haud procul à promontorio Comorim, uerùm etiam in India
occi-

Digitized by Google

DE LAPIDE BEZOAR. Caput XXII.

SYNONYMA. ETYMOLOGIA.

DE hoc lapide,ſicut & de ipſo animali nulla quod equidem nouerim apud Latinos & Græcos mentio extat. Arabibus eum debemus, & quibuſdam neotericis, vnde horum tantummodo authoritate vtemur. Arabes itaque hager bezahar, Perſæ,atque Indi bazar, officinæ lapidem bezaar nuncupant. Cæterùm ſunt,qui pazar rectius vocandum eſſe volunt,propterea quod animal ipſum,ex quo habetur, Arabibus, Perſis, & Corofinæ incolis pazan vocetur: ſuntque qui ab eximia aduerſus venena facultate nomen ipſum deriuantes belzoar,nõ bezaar, vel pazar pronunciandum eſſe volunt, quaſi lapidem dicas venenis dominantem, cum ſit bel apud Hebræos dominus,zaar verò venenum. Vtcunque eſt cætera medicamenta alexiteria, ſiue venenis reſiſtentia hinc bezaartica vulgò nuncupantur,belzaartica fortaſſe rectius nuncupanda.Quamobrem cùm iſtiuſmodi remedia Græcis vocentur, vel alexiteria, vel alexipharmaca, lapis quoque iſte non abs re, λίθος ἀλεξιφάρμακος nuncupabitur,latinè lapis liberans à venenis,ſeu lapis theriacalis.

Pazar. *Belzoar.* *Lapis theriacalis.*

ORTVS.

Lib. 18 c. 9.

DE ortu huius lapidis nõ omnes vno eodemq; modo referunt. Andream enim Bellunenſem, haud rectè metallicum eſſe voluiſſe ſuprà indicatum eſt, reueraque ex hirci quodam genere ceruo non abſimili haberi. Cæterùm de generationis in hoc animante modo, quaq; in corporis parte generetur, alij aliter ſentiunt. Monardes teſtatur Arabum eſſe ſentẽtiam ceruos (quòd ſcribit Plinius) ſpeluncas, in quibus obuerſantur ſerpentes, inquirere, halituq; elicere, atq; deuorare, vel vt ab ægritudine ſeſe liberẽt, vel vt reiuueneſcant, ijs autem deuoratis bezaarticum lapidem hac ratione generari, ſaturos ſcilicet feſtinanter ad loca aquoſa accurrere, totoſq; ſe aquę immergere, vt eius frigiditate ingẽs ille calor, quẽ ex deuoratis ſerpentibus concepere, temperetur, ibiq; nihil bibendo perſeuerare, donec tandem calor ipſe euanuerit: quo tẽpore, dum illic diutius hærent, lapidem in angulis oculorũ generari, qui exinde egreſſis in medicum vſum colligatur. Se verò ab illis, qui ex orientali India redierant, quiq; Sinarum regionem ſuperarant, huius rei veritatem diligenter ſciſcitatum eſſe, eamque ſe habere ſic: In India ſupra Gangen, certis montibus Sinarũ regioni vicinis ceruicapras (quas ſuprà diximus) eadem quidem agere, quæ Plinius de ceruis ſcripſit. Cæterùm aqua egreſſas, multas inſignium facultatũ herbas per arua depaſcere, quas naturali inſtinctu venenis reſiſtere agnoſcũt, eaq; ratione naturalis caloris beneficio ex veneno ab illis deuorato, & depaſtis herbis virtute quadam ſpecifica infuſa generationis tẽpore in internis ipſius animantis partibus, & alijs cauitatibus magnos, paruoſq; iſtiuſmodi lapides generare, inter alia medicamẽta venenis aduerſantia nobis hactenus cognita, maximæ admirationis, & efficaciæ. Iã verò partes in quibus generatur pretioſiſſimus iſte lapis, alij alias recenſent. Garzias in ventriculo naſci tradit: Acoſta item: Sed Fragoſus in ſua rapſodia teſtatur Aluarum Mendez Commendatorẽ D. Iacobi ſibi affirmaſſe ex autopſia, quod ſæpe viderit in Arabia ex quarundam caprarum renibus extrahi, nec aliter in earum renibus naſci, quàm calculi ſolent in humanis renibus. Rabbi verò Moyſes Aegyptius, natione tamen Hiſpanus medicus peritiſſimus in opere, quod de venenis conſcripſit aſſerit, referente Monarde, hunc lapidem in fellis veſica procreari, quod rationi valde conſonum ipſe putat, quandoquidem in multorum aliorum animãtium felle lapides generari videmus. Ipſe verò interim Monardes etiam teſtatur ex interioribus inteſtinis, alijſque cauis corporis partibus educi; primum verò horum lapidum obſeruatorem ſibi ſignificaſſe, obſeruaſſe ſe gigni eos in receptaculo quodam faſciæ modo confecto, & villoſa carne conſtante duorum palmorum longitudine, & trium ferè vnciarum latitudine ipſi ventriculo parti interiore adhærente, alios alijs maiores, & quodam ordine diſpoſitos vti nodos veſtem anteriore parte claudentes.

In qua parte generetur.

Tractatu 1. cap. 4.

F G

FORMA. ADVLTERATIO.

Bezuaris prærogatiua.

Genuinum rariſſimè haberi.

Adulterati vt à genuinis diſtinguantur.

OBSERVANDVM non omnes lapides, qui paſſim pro bezaarticis oſtenduntur, ſynceros eſſe, ac genuinos: imò verò pauciſſimos ad nos genuinos adferri, vel inde affirmari poterit, quòd tãta apud indigenas eorum eſt æſtimatio, vt vulgò dicere ſoleant: Licet Deus omnia in hominũ vtilitatẽ procrearit, hos tamẽ in principum duntaxat, & nobili ſtemmate genitorũ vſum generauerit. Teſtatur Acoſta ſe vnũ H aliquando lapidem habuiſſe, qui in Luſitaniã delatus ſexaginta quatuor Luſitanicis (ij Vngaricis æquipollent) venerit, cùm tamen aliquanto pluris in India emptus fuiſſet. Sed & Garzias teſtatur omnes nunc ad eius regionis, in qua generantur, regẽ deferri, nec ſine maxima difficultate, & ſumptibus obtineri. Ad hæc Monardes tam multos adulterinos inueniri affirmat, vt de centum vix denos legitimos ſit inuenire: Et Cluſius denique in notis ad Garziam ſcribit aliquando venales haberi Vlyſſipone alia, atque alia forma, eoſque licet magno æſtiment mercatores, ea tamen conditione vendere nolle, vt periculum vti legitimi ſit, faciat emptor. Neq; nouum eſt, aut noſtrę ętatis inuentum huius generis lapides adulterare, nam & Serapio author eſt ſuis tẽporibus deprehẽſos fuiſſe adulterinos: eius verba ſunt: *Iſtorum lapidum nullam facultatem aduerſus venena obtinent, vt legitimi.* Vtiliſſimum itaque Chriſtianæ Reipublicæ fuerit ſigna docere, quibus genuini ab adulterinis dignoſcantur. Mauritani, teſte Garzia, hoſce empturi vel venditurì lapides ſpiritu inflant: Si aer permeet, adulterini indicium eſſe aiunt: Cluſius verò in ſuis ſcholijs periculũ ſynceritatis hoc modo fieri tradit: Ducitur cum aqua filum per toxicum (herba baleſtra vocant) deinde per canis, aut alterius animalculi pedem tranſmittitur acus, atque filum relinquitur in vulnere.

Canis

A Canis illico ea ſymptomata incipit habere, quæ comitari ſolent eos, qui toxicum biberunt. Cùm planè concidit canis, atq; deſperatus videtur, tũ puluerem ab eo lapide abraſum, & aqua dilutum cani In os inijciunt. Si auxilium ſenſerit canis, legitimi probatio eſt; Sin minus, adulterinum cenſent. Poteſt verò etiam adulterium cognoſci in fracto lapide, id quod fuſiùs docet Monardes his verbis: Omnes legitimi ex laminis, ſeu corticibus inuicẽ amplectentibus, miroq; artificio compoſitis perinde, ac cæparum bulbi conſtant, ſuntq; iſtæ laminæ adeo læues, & ſplendentes, vt ſingulę magna ex parte expolitæ videantur, imò ſublata exteriori lamina, quæ ſubeſt multo ſplendidior conſpiciatur, ex qua nota legitimus eſſe deprehenditur. Cuius notæ periculũ facere volens, in eo inquit, quem poſſideo, illi externam laminam ademi, & proximè ſubſequentem ſplendidiorẽ eſſe animaduerti: Sunt verò iſtæ laminæ, vel craſſiores, vel tenuiores ſecundum lapidum magnitudinem. Tener eſt lapis iſte, & alabaſtri inſtar radi poteſt, atq; ſi diutius in aqua hæſerit, diſſoluitur. Internè neq; cor habet, neq; corpus, ſupra quod cõpoſitus ſit, ſed concauus, & plenus puluere eiuſdem cum lapide ſubſtantiæ, maioriſq; etiam quàm ille efficaciæ. Itaq; primaria, & præcipuè nota eſt lapidem eſſe legitimum, ſi eum puluerem contineat, quia adulterini eo carent. Duabus ita,

B que dictis notis legitimus ab adulterini dinoſcitur, ſi videlicet læuibus, atq; expolitis laminis cõſtet, pulueremq; internè contineat, quia adulterini neutrum habent. Nam quendam confringi vidi ad obſeruandum an legitimus eſſet, ſed in centro repertum granum, aut ſemen quoddam, ſupra quod Indus impoſtor lapidem formarat. Addit deniq; Guidonem de Lauaretis, qui vniuerſum orbem circumiuit, & in Sinarum regione verſatus eſt, ſibi retuliſſe Indos reperiri, qui ex maſſa quadam ipſis tantùm cognita adulterinos conficerent; Verùm binas illas notas imitari nunquam potuiſſe laminas, & puluerem. Huc vſque Monardes. Inuenire tamen etiam in multorum eſt meditullio aliquid herbæ ſiccæ ſimile, aut velut paleolam quandam, ſupra quam lapidem in ventriculo efformari Garzias, tum ex ipſa autopſia ſe didiciſſe, & à viris fide dignis accepiſſe, omneſque qui in Perſia generantur ſimili modo ſupra paleolam efformari atteſtatur, & talem denique Carolus Cluſius depingit. Obſeruandum itidem magnam eſſe horum natiuorum lapidum diuerſitatem, alij enim alijs ſolidiores ſunt, alij pluribus, alij paucioribus tunicis veſtiti. Alij vſque ad centrum continui; In quorundam meditullio, vt dictum eſt ceu puluis quidam, in alijs quid vel palcæ, vel ſiccæ herbæ ſimile continetur. Forma alijs rotunda, vti auellanæ, alijs oblon-

Quomodo adulterentur.

Natiuorum diuerſitas.

C gior inſtar oſſiculorum dactylorum, alijs non abſimilis ouo columbarum. Vnum ſe habuiſſe tradit Monardes, qui hœdi renem perfectè referebat, alij triangulares ſunt, alij vna parte ſeſſiles, altera gibbi ad inſtar caſtanearum. Omnes autem vtraque parte obtuſi, nulli mucronati, vt idem Monardes teſtatur. Plurimi ex viridi nigricant, nonnullis color obſcurior eſt, alij dilutiùs vitent, aliqui etiam flaueſcunt, alij ſpadicei ſunt, fulueſcunt alij: plerique etiam colore ſunt (inquit idem Monardes) felini, hoc eſt, vt ipſe exponit, venis illis præditi, quibus diſtincti feles algaliam (Ciuettam interpretatur Cluſius, ideſt, zibettum) excernentes faturi ſcilicet cineracei. Rhaſis ſcribit lapidem bezaar, quem ipſe vidit, vergiſſe ad citrinitatem, & albedinem vini ſplendore. Alij alijs rurſus leuiores ſunt, licet eiuſdem magnitudinis; ſunt qui dimidiam tantùm drachmam, ſunt qui drachmas aliquot, imò duodecim, quiudecimve pendant, quales ſe vidiſſe profitetur Acoſta, eſſeque qui adhuc maiores reperiri teſtentur. Ternos eiuſmodi lapides ſe habere tradit Cluſius in ſcholijs ad Monarden, oui ferè paſserini magnitudine, qui dimidiam circiter drachmam pendebant. Franciſcum verò Drake alios adſeruaſse, qui binas, aut plures drachmas penderent. Cùm verò Londino Antuerpiam redijsſet, longè maiores à clariſſimo vi-

D ro Benedicto Ariomontano amicis miſsos videre ſibi contigiſse. Accepiſse enim Abrahamum Ortelium, qui quinque propemodum drachmas pendebat: Plantinum uerò binos, alterum renis ueruecini forma, & propemodum magnitudine, non eum quidem integrum, ſed extrema parte confractum, & laminarum ſitum oſtendentem, atque in meditullio veluti feſtucæ fragmentum continentem, qui unciæ unius cum ſemiſse, cum integer erat, pondere, inquit, fuiſse potuit: Alterum compreſsa (qua parte uentriculo hæſit) forma, ſenſim deinde in tuber aſsurgente è multis etiam laminis, ſeu tunicis cùm craſſioribus, tum tenuioribus contextum, duas uncias cum drachmis duabus, & ſemiſse pendentem. Poſtremò Dominum Ludouicum Perſium unum habuiſse columellæ duas uncias longæ forma, uncialis cum ſemiſse, aut maioris ponderis, eoque maiorem priùs accepiſse oui gallinacci, inquit, ut referebant magnitudine. Cùm autem genuini omnes in ſummo habeantur pretio, alij tamen alijs pretioſiores, atq; efficaciores habentur. Occidentalibus orientales longè præferuntur, & ex his magni, qui rariores ſunt, ab earum regionum illuſtribus uiris expetuntur: quò enim ſunt maiores, eò maioris eſse facultatis ſibi perſuadent, ut teſtatur Garzias, addens uenatores ibi adeò eſse peritos, atque exercitatos, ut quænam animalia maiores lapides continent, ſolo poſſint iudicare intuitu, uulgòq; ferri

Pretioſiores qui.

ea animalia in quorum ventriculis maiores lapides latent,minus mobilia,agiliaque eſſe,ſed len- E
ta,ſubtriſtiaque apparere. Idem author eſt Mauritanos ita dexteros eſſe,vt facile qua in regione
nati ſint ſinguli lapides,diſcernere, & dijudicare poſſint. Cæterum etiam notandum exiſtit in
ſelectiſſimis hiſce lapidibus, vt ex animalibus eximantur, quæ in locis montanis degunt: nam
qui ex ijs habentur, quæ degunt in planis,plane inefficaces ſunt,& nullius in medicina vſus, pro-
pterea quod, vt inquit Monardes, non nutriuntur ſalutiferis illis herbis,è quarum ſucco rumina-
tione concreto generantur.

VSVS IN MEDICINA.

Venena, & morſus, & ictus venenoſos curat.

MIRVM lectori eſſe non debet, ſi in tanto lapis hic habeatur pretio, cùm ſint præ-
ſtantiſſimæ eius facultates, & in medicina vſus. Commendatur autem præ cæ-
teris tam ab Arabibus, quàm à neotericis Latinis aduerſus omne genus veneni,
omniumque virulentorum animantium morſus, atque ictus: nam vt Serapio tra- F
dit radicem, & malignam veneni cuiuſcunq; qualitatis quantitatem corporibus
impreſſam extinguit, prorſusque tollit. Propinat autem in pollinem redactum addens tamen
ijſdem pollere viribus ſiue ſorbeatur,ſiue ore retineatur:ſumptum enim ſudorem prouocare, &
venenum ad exteriores corporis partes expellere: addit inſuper ſi quis nudæ corporis particulæ
applicatum geſtet, nec à veneno, nec à perniciosa alia re offendi,quoniam propria,inquit,facul-
tate quouis modo corpori applicatus veneni vim arcet,& eo infectos ſanat,id non modò in illis
præſtare, qui venenum hauſerunt, ſed quibus etiam vel in ſtapede,veſte,epiſtola,aut quauis alia
re, poſitum fuerit. Puluerem eiuſdem morſibus, & ictibus pernicioſorum animantium inſper-
ſum valde efficacem eſſe:nam veneni malignitatem tollere:adeoque commẽdari, vt etiamſi vul-
nera ab eiuſmodi feris inflicta putreſcere,& corrumpi incipiant,ea nihilominus ſanet: ipſis etiam
feris iniectum torpidas reddere, & vires eis adimere, ſique parti, qua nocere ſolent, imponatur,
etiamſi vulnera infligant,non eſse pernicioſa:id in ſcorpionibus experiẽtia eſse probatum, eorum
enim ictus parte,qua pungunt,illo puluere conſperſa,innoxios reddi. Viperas item ſimileſque

Animantia venenata occidit.

alias peſtilentes feras, ſi inijciantur aliquot huius lapidis grana, cum aliquo liquore,illico interi- G
re. Auicenna quamuis de hoc lapide nihil peculiariter ſcripſerit,cap.4.ſecundi Canonis de medi-
camentis agẽs quę propria facultate venenis reſiſtũt,theriacã,& lapidẽ bezaar in exemplum pro-
ducit, deinde vtrumque inter ea recenſet, quæ ſanitatem conſeruant,& ſpirituum efficaciam, vt
venenum à ſe propellere poſſint. Et Rhaſis in ſuo Continente teſtatur ſe admirabiles facultates in
hoc lapide obſeruaſse aduerſus omnis generis venena, quas in alijs alexipharmacis non repererit
ſiue ſimplicibus,ſiue compoſitis. Idem in libris ad Almanſorem in uenenis, quæ cor offendunt,
& tota ſubſtantia noxia ſunt, inanem ait eſse curam,niſi lapis bezaar ſumatur;hunc enim reſiſte-
re,& addit ſe obſeruaſse napelli ueneno,quod omnium,inquit,maximè pernicioſum eſt,reſiſtere.
Auenzoar quoque medicus Mauritanus,in ſuo Theyſer ſcribit quendam iam deploratum ob ual-
de noxium uenenum deuoratum ſeſe liberaſse propinatis tribus granis huius lapidis ex aqua cu-
curbitæ. Petrus de Abano Conciliator nuncupatus tractatu de uenenis cap.8 t.aſserit ab omni le-
thali morbo ſecurum eſse, quiſquis hũc lapidem geſtauerit. inſuper Eduardum Anglię regem la-
pide iſto liberatum fuiſse à uenenoſo,lethalique uulnere,quod Sultanus acinace,ſiue gladio Per-
ſico,toxico illito illi inflixerat in acie apud Acaronem ciuitatem tranſmarina aduerſus Mahume-
tanos expeditione:nam cùm iam morti eſset uicinus propinatum illi fuiſse lapidem bezaar à Tẽ-

Exempla facultatis contra venena.

plariorum ſummo præfecto. Teſtatur etiam Monardes, cùm ad quendam Licentiatum,qui im- H
prudens aliquid uenenoſum ſumpſerat, ideoque grauiſſima pateretur ſymptomata,ut breui mo-
riturus uideretur,tribus tantum huius lapidis granis propinatis tam breui temporis ſpacio, quo
ſymbolum Apoſtolorum uix ter poſset recitari,tantum profeciſse, ut manifeſtè iam ſymptoma-
ta mitigarentur,adeò ut non ſolùm ſub noctem meliùs ſe haberet,uerùm etiam mortis periculum
euaderet, poſtridiè verò planè ſanus eſset. Eodem Licẽtiato ad uenationem cum nobili uiro pro-
fecto, cùm unus ex famulis aquã ex lacuna ſtagnãte ualde corrupta, & uenenoſis animalibus ple-
na bibiſset,indeque ita affli ctaretur,ut loco ſe mouere nequiret,intumeſcẽre aluo, & reliquo cor-
pore,magniſq; anguſtijs premeretur,& animi deliquijs,ut trãſuerſim equo impoſitus in proximũ
pagũ uehendus eſset,ex puluere lapidis bezaar ita conualuit, ut poſtridie cum hero ſuo proficiſ-
ſci poſset. Narrat deniq; puellã quandã cũ uenenoſum quidpiã ediſset, & ex eo in grauiſſima in-
cidiſset ſymptomata,qualia inducere ſolent uenena, & nulla prodeſsent remedia, ſolius lapidis
huius uſu ſubinde cõualuiſse. Iã verò quiſpiã arbitretur hãc facultatẽ lapidis aduerſus venena In-
dis

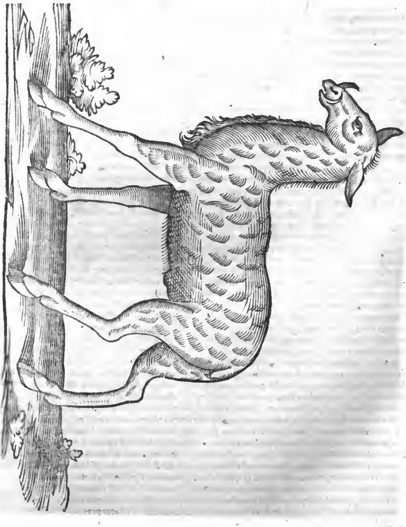
A dis fuiſſe incognitã, propterea quòd Garzias ſcribit eos exẽplo noſtrorũ medicorũ hoc lapide ad-
uerſus deleteriæ facultatis medicamẽta vti, quod tamen mihi à vero alienum eſſe videtur, nam &
Amatus Luſitanus ſcribit centur. 3. cura 73. & 74. regẽ Cochin inter reliqua pretioſa dona maxi-
mi muneris loco lapidem bezaar nuce auellana paulo maiorem regi Luſitaniæ miſiſſe, poſteaque
plures inde allatos conſpectis maximis curis, quas Indi cum eo lapide agebant. Sed & ipſe Gar-
zias incolas Ormutz, & Coroſonæ tradit non ſolum aduerſus peſtiferarum ferarum ictus vſui pa-
re, ſed etiam aduerſus omnes melancholicos morbos; ſe itaque eo quoque vti in inueteratis me-
lancholicis morbis, veluti, inquit, in mala ſcabie, lepra, prurig nibus, impetiginibuſque: qua item
ratione quartanis conuenire poſſe arbitratur. Monardes verò etiam non ſolum miros air effectus *Melancho-*
præbere in melancholicis humoribus, ſiue vniuerſum corpus, ſiue peculiarem eius duntaxat par- *licos affe-*
tem, vt caput occupent, verùm etiam in elephantiaſi, ſcabie, prurigine, eryſipelate, & reliquis curis *ctus curat.*
vitijs præſens adferre remedium, & ad ea ſananda peculiarem facultatem habere: ſeque quarta-
na laborantibus dediſſe, & licet febrem, inquit, non tollat, eius tamen aufert ſymptomara, animi
mærores, anxietates, & cordis affectus, quæ in iſtis febribus vulgaria ſunt. Teſtaturque Carolum
B Quintum Imperatorem in hunc effectum ſæpe cepiſſe, alioſque plurimos, qui ſine manifeſta cau-
ſa triſtes ſunt, & anxij: triſtitiam enim adimere, & alacres reddere, qui eo vtuntur: multos etiam
ſe anxios, & animi deliquio afflictos, melancholicoſque vidiſſe, qui ſumptis huius lapidis tribus
granis ex aqua bugloſſi, ſine difficultate liberati ſint. Quanta verò eius in ſyncope ſit efficacia no- *Syncopen*
bilis cuiuſdam puellę exemplo demonſtrat, quæ cùm multo tempore animi deliquijs afflicta fuiſ- *curat.*
ſet, &, licet magni nominis medici medicamenta illi præſcripſiſſent, tales ſyncopes interdum pa-
teretur, vt decem, aut duodecim horas durarent, eaſque ſingulis penè diebus, & iam adeo debilis
eſſet, vt multo tempore lectulo non ſurrexiſſet, tandem ex lapidis huius vſu integrè conualuit, nec
amplius in ſyncopen incidit. Propinati autem debere ait in ipſo paroxyſmo, aut paulò antè ma-
nè ieiuno ventriculo ex aqua roſacea, ſi adſit febris, ſi abſit ex aqua florum mali aureæ, in puluerẽ
tritum ad pondus quatuor granorum ſingulis vicibus: ſeſe denique obſeruaſſe in mulieribus præ-
ſentius afferre remedium quàm in viris. In peſtilentibus febribus ſæpius, inquit idem Monardes, *Febres pe-*
exhibui, & ſanè earum virus extinxit, cuius rei primariam in ſimilibus morbis curam medicus ha- *ſtilenses.*
bere debet: nam licet putrefactio prohibeatur, niſi extinguatur virus, inutilis erit cura, nam iſtud
C eſt, quod hominem iugulat. Amatus Luſitanus quoque præcitato loco ad epidemicas febres ſa-
nandas lapidis bezaar tria grana ex aqua ad eum morbum accommoda proprinari ſcribit: vene-
ni enim maliguitatem in ſimilibus febribus inde extingui, ideoque remedium eſſe præſtantiſſi-
mum. Rurſus Monardes refert nobilem quendam cùm omnes fæmuli maligna febre correpti eſ-
ſent, lapidem bezaar in aquæ pleno cantharo maceraui ſſe, ægroſque ex ea bibere iuſſiſſe, moxque
à morte eſſe liberatos. Hanc ob cauſam multos in aqua quam bibere debent aſſiduè, hũc lapidem
tenere, dum ægri ſunt, ad tollendã febris malignitatẽ, & cor corroborandum, nec deeſſe qui peſtis
tempore lapidis fragmentũ in ore geſtent, vel cùm à veneno aut venenoſa materia ſibi metuunt:
nulla verò in re magis manifeſtam eius apparere efficaciam, quàm in peſte, idque expertum eſſe
in Germania. Nam cùm ibi peſtis valde graſſaretur, quotquot lapidem bezaar ſumpſerant plu-
rimum inde vtilitatis accepiſſe: cùmque in Xenodochio quodam duobus peſte correptis propina-
tus eſſet lapis, alijs minimè, qui ſumpſerunt, liberatos fuiſſe, alios omnes extinctos. Sed & inſi-
gnis eſſe efficaciæ in febre in qua ſtigmata rubra culicum morſus inſtar per cutem ſparſa apparẽt.
Idem teſtatur Garzias, inquiens ſe ægris exanthematibus hiſce laborãtibus per ſingulos dies pul-
D uerem lapidis bezaar ex aqua roſacea propinate ad vnum, aut alterum granum, magno ſucceſſu.
In vertigine præterea & obſtructionibus apprimè vtilem eſſe hunc lapidem hac ratione deprehẽ- *Vertiginem*
ſum eſſe refert idem Monardes: Monacha quædam animi deliquia, & obſtructiones patiebatur, *curat.*
ſumpto lapide ad curandam ſyncopen ſimul ab obſtructionibus libera euaſit, menſeſque qui diu
obſtructi fuerant, copioſè fluxerunt. Datur, eodem teſte, & infantibus epilepticis cum lacte ſi *Epilepſiam.*
adhuc lactent; ſin minùs, ſine lacte: in natu maioribus ſimiliter laborantibus cum magna etiam
vtilitate exhiberur per ſe, aut alijs rebus ad eum morbum commodis permiſtis. Aduerſus lumbri- *Lumbricos.*
cos, & ventris tineas felici ſucceſſu propinatur, vixque, inquit, credibile eſt quantum proſit; datur
autem vel ſolus, vel cum iſtiuſmodi puluere. Accipe herbæ lumbricorum drachmas duas, ſeminis
ſantonici drachmam vnam, cornu cerui vſti, ſeminis portulacæ, & Carlinę, & lapidis bezaar dimi-
midiam drachmam, reducantur omnia in tenuiſſimum puluerem, & probè miſceantur: miras fa-
cultates obtinet iſte puluis, experimentoque probatum eſt, multis profuiſſe; datur manè ieiuno
ventriculo ea quantitate, quæ medico commoda viderut pro ætate eius, qui ſumere debet: Dua-
bus horis pòſt aluus clyſtere confecto ex ſaccharo, & lacte eluitur. Teſtatur præterea Andreas
Lacuna ait lapide bezaar lapidem è renibus eijci, & à pollinem ex vino propinatum calculum in

 ve-

Digitized by Google

veſica comminuere ; poſtremò Monardes moris eſſe tradit in occidentali India, vt bis quotannis E
Calculum ii corpus purgent præſertim nobiliores, atque purgato iam corpore quotidie ieiuno ventriculo quatuor huius lapidis grana ex ſtillatitio roſarum liquore, aut alia ad eam rem accommoda aqua aſſumant. Hoc potu iuuentam ſibi conſeruari perſuadere, membraque omnia roborari, atq; à morbis præſeruari. Idem affirmat Garzias, ſed in ſingulas doſes ab incolis Ormuz, & Coroſonæ decẽ grana accipi ait, ſolereque interdum nonnullos ad triginta vſque grana ſumere, nimis ſanè magna, inquit, quantitate, nam etſi nullas noxias facultates in ſe contineat hic lapis tutiorem tamen eius exiguam quantitatem putat, atque parua etiam quantitate exhiberi ſolere in Ormuz, nec ſine periculo liberaliùs ſumi. Addit Acoſta, eſse qui hoc puluere vtuntur ſingulis quindecim diebus, exiſtimantes eo medicamento partes corporis vitales, generationiſque membra roborari.

F

G

H

D E

Digitized by Google

A

DE SVHAK SCYTHARVM. Caput XXIII.

IN Scythia latiſſimis campis animal quoddam reperiri ſcribit Ioachimus Camerarius Norimbergenſis reipublicæ archiater in ſymbolis, ſiue emblematibus, quæ quadrupedib. deſumũtur, paucis, vt opinatur, adhuc cognitũ Suhak (forte Snhak) ab incolis dictum, ſyluestri capræ ſimile, quod, vt à fide dignis viris accepit (qui etiam verã eius iconem illi communicarunt) quotannis ad fines Podoliæ vſq; aduentare ſolet, miræ pernicitatis, nec minoris ferocitatis, cornibus præditum ſtriatis albicantibus, pellucidis, acutis & validis, qualia apud quendã amicũ ſuũ ibi oſtendantur. Pingit tamen ſine cornibus, vt hic quoq; icone ab ipſo mutuata. Hoc ſe quaſi ductorẽ prębet capreolorũ gregib., ipſiſq;
B præire ſolet acerrimo viſu ſimul & auditu pręditũ, quare longè lateq; circumſpiciens, & omnia obſeruãs facilè hominũ perſequentiũ inſidias è longinquo deprehẽdit, & comitib. ſibilo acuto ſignũ dat fugæ, ut in loca tutiora ſe recipiant. Qui typus profectò eſt pulcherrimus principis, vt idẽ Camerarius ait, ſoliciti, ac ſolertis, rectoriſq; uigilantis, quẽ Homerus ideo ποιμένα λαῶν, i. paſtorem populorũ uocat, & Chryſanthas apud Xenophontẽ ait, quòd nullũ ſit diſcrimẽ inter bonũ principem, & patrem bonũ. Quidam attribuũt huius ſymboli inſcriptionem Adriano Imperatori Rom. qui etiam in frequenti ſenatu, ut Dion memorat, publicè hæc uerba protulit: *Ita imperium adminiſtrabo, vt ſciam non mearum rerum, ſed ſubditorum cura me affici debere.* Sic legum quaſi colophon; Clauſula hæc additur: SALVS POPVLI SVPREMA LEX ESTO. Ipſe uerò Camerarius animali ipſo ita depicto, ut capreolis præcurrat, ad eoſque reſpiciat, pulcherrimum confecit ſymbolum, ſeu emblema, cum lemmate: NON MIHI, SED POPVLO.

Principis vigilantis typus.

Lib. 8. pæd. Cyri.

Rex bonus eſt paſtor populi, tutorque, paterque,
Nec ſua, ſed populi commoda ſola cupit.

C

DE ORYGE. CAP. XXIIII.

TRIA animantium genera orygis nomine apud Græcos celebrari reperio, aquatile unum, terreſtria duo. Aquatilis mentio eſt apud Strabonem de Turditaniæ copia agentem: Oſtrea, inquit, & conchylia, omnia & multitudine, & amplitudine omni ex parte exterius mare ſuperat, pręcipuè cùm fluxus, ac refluxus hic augeantur, qui cauſa, ut par eſt, magnitudinis ac multitudinis propter enudationes (διὰ τὴν γυμνασίαν) exiſtunt. Eundem ſe habet in modum circa cetaria genera oryges, phalænas, & phyſiteras, quibus reflantibus nebuloſæ cuiuſdam columnæ uiſio longè cernentibus offertur &c. Hermolaus in caſtigationibus in Plinium, quibuſdam hic apud Strabonem oryges uocari marinas orcas ait. Dixi terreſtrium orygum duo eſse genera, id quod facili modo ex Plinio, & Oppiano comprobari poteſt: Ille enim orygem ex caprarum genere eſse ſcribit, quæ, ut oſtenſum eſt, ſua natura timidæ ſunt, cùm Oppianus ſuo & ſæuitiam, & audaciam eam tribuat, ut ferociſſimis
D belluis ſeſe opponat pugnando: adhæc Plinij, & Ariſtotelis oryx unicornis eſt: Oppianus uerò bina ſuo tribuere uidetur, quamobrem primùm de oryge unicorni dicam, mox orygem Oppiani ſubnexurus. Hic hebraicè theo dici uidetur, ſeu potiùs tho, ut in Deuteron. cap. 14. ubi inter cibos puros numeratur, & Eſaię cap. 51. quamuis Dauid kimhi bouem ferum interpretetur, forte quòd videret Chaldaicam tranſlationem pro tho habere turebalah voce, vt apparet, à tor vel tora, quæ taurum Hebræis ſignificat, detorta. Septuaginta interpretes apud Eſaiam videntur legiſſe thored, vertunt enim betam ſemicoctam. Sed ne diutius quis in quærenda ratione, cauſaque græcæ declarationis laboret, is primò conſideret tho in Deuteronomio, cum alijs animalibus puris enumerari, deinde audiat Hieronymum, qui in 4. & 10. Commentariorum ſuper Eſaiam, vbi hunc locum explicat, ita ſcribit: *Pro beta ſemicocta reliqui interpretes orygem captum, & illaqueatum tranſtulerunt, qui hebraicè appellatur tho, quod genus beſtiæ naſcentis in eremo inter munda animalia in Deuteronomio ponitur. Pro quo Septuaginta Syra lingua opinati ſunt thored, qua dicitur beta.* Tantum Hieronymus. Ita legendum eſſe ſcribit I. Druſius in quæſtionibus ſuis, ac reſponſionibus non thoreth, vt habent, inquit, libri editi, etiam manuſcriptus, quo vtor. Ex hac nota emaculandus Nicolaus apud quem oryx animal immundum, ſiue ille ita ſcripſerit, ſiue, quod verius

Lib. 3. geograph.

Oryx aquaticus.

Oryx Oppiani.

Theo.

Lib. 2. q. 30.

Digitized by Google

rius puto, vt eſt corruptrix librorum typographia, operæ malè excuderint. Apud Græcos potiſſimùm Grammaticos etiam ὄρυγξ ſcribitur, ſed melius ὄρυξ dici videtur, nam in obliquis quoque γ ſimplex apud Orum, Plutarchum, & Oppianum, videturque dici ὄρυξ παρὰ τὸ ὀρύττειν, ſiue ὀρύσσειν, quod eſt fodere; aiunt enim vt poſtmodum apparebit, ad ortum accedente luna prioribus pedibus terram effodere, & aliàs ὄρυξ, ſiue ὄρυγξ Heſychio, & Varino genus eſt ſcaphij (quo nomine genus inſtrumenti foſſorij battillo ſimilis, ἀπὸ τοῦ σκάπτειν dicti, intelligitur) & Vitruuius teſtudines, quæ ad fodiendum comparantur ὄρυγας græcè dici teſtatur. Vbi Philander ſcholiaſtes: ſuffoſſuri, inquit, turres, aut mœnia vrbis vtebantur teſtudine fronte triquetra, vt miſſa tela, dum in angulo conſiſtere non poſſunt, per latera laberentur, & reijcerentur: In ea machinatione comparati erant ad fodiendum homines, vnde nomen accepit; Nam ὀρύσσω fodio ſignificat:

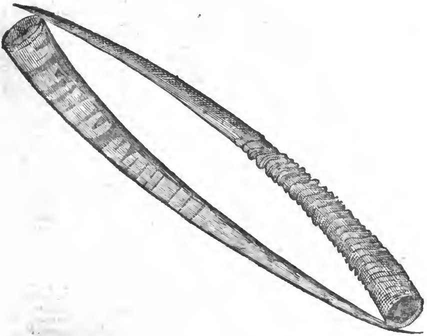
Orynx. *Oryx vnde dictus.* *Lib. 10. cap. 21.* *Forma.* *Lib. 11. cap. 46.* *Lib. 2. hiſt. cap. 1.* *3. de part. cap. 2.* *Vnicorne animal cur ſolipes potius quàm biſulcum.*

Quod attinet ad formam ipſius animantis, Plinius cùm dixiſſet cornigera ferè eſſe biſulca, ſolida vngula & bicorne nullum, ſubdit: *vnicorne aſinum tantùm eſſe Indicum, vnicorne, & biſulcum orygem*, ex Ariſtotele, cuius hæc ſunt: *Quæ cornua gerunt, biſulca magna ex parte per naturam ſunt, vt bos, ceruus, capra: quod autem ſolipes, & bicorne ſit, nullum eſt, quod nos adhuc norimus: At ſolipes, idemque vnicorne eſt, quamquam rarum, vt aſinus Indicus, ille enim & vnicornis, & ſolipes eſt: vnicornis verò, idemque biſulcus oryx eſt.* Idem Ariſtoteles (quod neutiquam ſilentio prætereundum eſt) nos aliàs, quid cum de ſolipede, tum de bifido vnicorni ſtatuere debeamus, commonefecit, inquiens: *Solipes potiùs quàm biſulcum eſſe vnicorne rectè videri poteſt. Vngula enim tam ſolida, quàm biſulca, eandem naturam habet quàm cornu itaq; ijſdem ſimul & vngulam ſindi, & cornu congruum eſt, ſiſſio etiam vngulæ, & cornu ex defectu naturæ euenit. Itaque cùm exuperantiam vngulæ ſolipedum natura dediſſet, rectè dempſit ſupernè, fecitque vnicorne.* Tradit item Geſnerus ſe intellexiſſe in Tranſyluania capram ſylueſtrem vnicornem reperiri, ſed aliud præterea certi nihil ſe habere. Plinius quidem caprarum ſylueſtrium generis orygem facit, his verbis: *Caprarum ſylueſtrium generis ſunt & oryges, ſoli quibuſdam dicti contrario pilo veſtiri, & ad caput verſo.* Sed quod ad pilum attinet, legimus itidem tauro Aethiopico (alij quàm rhinocerori) pilum in contrarium verti. Alibi idem Plinius aliam peculiarem orygi notam, ſed internam aſcribit: *Orygem, inquit, perpetuò ſitientem Africæ generat ex natura loci, potu carentem mirabili modo ad remedia: Namque Getuli latrones eo durant auxilio, repertis in eorum corpore ſaluberrimis liquoris hauſtu veſicis.* Vbi meliores codices legunt ſic: *Orygem perpetuò ſitientia Africę generant, & natura loci potu carentem, & mirabili modo ad remedia ſitientium*, &c. Albertus, & alij quidam obſcuri authores, non intellecto Plinio liquorem illum adipſum ridiculè in veſica eius ineſſe putant, cùm Plinius multitudinis numero veſicis dixerit. Idem Albertus orygem capreæ ſimilem eſſe, inquit, magnitudine hirci, barbatum ſub mento, in eremo verſari, & facilè decipi laqueo; in eremo autem verſari D. Hieronymus etiam dixit. Ego quid certi de forma orygis nihil habeo: In omnium ferè muſæis cornua oſtenduntur atra, in extremo admodum mucronata arcuata pro ętare animantis longitudine variantia, & numero nodorum, & craſſitie; duorum enim quæ ego in meo ſeruo muſæo, alterum longitudine eſt quatuor dodrantum, & nodos, ſiue extuberantias habet viginti ſex, quo capiti annectitur ea craſſitudine, vt facilè ouum gallinaceum capiat: alterum ad tres dodrantes vix accedens, multoque exilius, viginti nodos oſtendit: vtrumque concauum quo vſque nodoſæ extuberantiæ ſe extendunt, cætera plenum. Maioris hic icon exprimitur, additurque alterius ab Antonio Gigante haud ignobili poeta mihi communicati, eiuſdem quidem longitudinis, & ſplendoris, ſed ſine nodis. Cæterùm oryginne ſint cornua, quod magis credo, an aſini Indici, vt nonnulli aſſerunt, necdum compertum habeo. Ioannes Aemilianus in hiſtoria de ruminātibus ſcribit Herodotum dixiſſe orygem eſſe animal capræ ſimile, vnicorne & biſulcum. Verùm Herodoti verba ſunt hæc: *Apud paſtorales Afros præter alias feras naſcuntur oryes* (legendum oryges) τῶν κατὰ (Geſnerus legit τῶν κεράτων) κέρεα τοῖσι φοίνιξι οἱ πήχεες ποιεῦνται, μέγεθος δὲ τὸ θηρίον τοῦτο κατὰ βοῦν ἐστι. Hoc eſt interprete eodē Geſnero: *ex quorū cornib. cubiti fiūt inſtrumētis muſicis, quę phœnices vocant; eſt autē hoc animal ea magnitudine, qua bos.* Quæ interpretatio Vallæ interpretationi præferēda eſt, qui ridiculo certè ſenſu trāſtulit: *Quib. vlnales palmę pro cornibus fiūt*, acſi ex orygum capite aliquid ad inſtar phœnicis, ſiue palmæ vlnæ longitudine enaſceretur. Nec placet Henrici Stephani marginalis annotatio iſthæc: *ad quarum cornua Phœnices cubitos menſuras faciunt*, idest, inquit, *Phœnices ſuas menſuras dictas cubitos illarum cornibus magnitudine faciunt pares:* Phœnices enim muſicis inſtrumentis annumerat Pollux lib. 4 cap. 19. his verbis: φοῖνιξ, σπάδιξ & λυροφοίνιξ, inſtrumenta ſunt muſica κρουόμενα, hoc eſt quorum fides digitis pulſantur vt cithara, chelys, & πῆχυς, vt Grammatici interpretantur, brachium eſt citharæ, ſic dicta eius pars à cubiti ſimilitudine. Quæ figura deſcriptis à me cornibus non malè quadrat, & vt magis in mea ſententia perſeuerem, etiam facit Strabo ſcribens Aethiopes, qui Silli appellātur bellum

Taurus Aethiopicus. *Lib. 10. cap. 73.* *Alberti error.* *Syntag. 4. Lib. 4.* *Vallę error.* *Phœnix muſicum inſtrumentum.* *Lib. 16.*

B F G H

A

B

C

bellum gerere cum Struthophagis orygum cornibus pro armis vtentes: ſunt enim huiuſmodi cornua duriſſima, egregie mucronata, & perquam longa, quæque cùm ſint admodum caua ligneis pilis optimè præfigi poſſint. Sed & Lampridius de comment. Cæſ. ſic ait; *Virium ad conficiendas feras tantarum fuit, vt elephantum conto transfigeret, & orygis cornu vaſto tranſmitteret.* Aegyptij per hoc animal pictum aut ſculptum, mathematicum hominem, inquit Pierius, hieroglyphicè intelligebant: ſiquidem cùm ſothen aſtrum illud ſuum, quod nos caniculam appellamus, magno cultu proſequerentur, deque die quo præcipuè oriretur ſoliciti admodum eſſent, animaduerterunt orygem ſyderis eius ortum ſentire, atque etiam clamore edito ſignificare, quaſi vel ortum nunciet, vel ſaluere iubeat. Sed enim eo tempore, quo aſtrum illud oritur, aiunt capras omnes quotquot Aegyptus habet, conuerſas ad ortum proſpectare, peractamque ita reuolutionem cum

D fide fieri exploratam: conſentireque in id mathematicorum ſupputationes. Quin etiam vt nonnulli alij tradunt oryx ſtat contrà: contueturque ſtellam, ac veluti numen adeſſe ſentiat, procumbit adorabundus: quare primas illi partes in huiuſmodi ſignificato tribuere, cùm ſympathia tam inſignis cum eo ſydere animal moueret, & ea viderent ab eo deprehenſa, quæ longa mortalium ſtudia non niſi multarum ætatum ſucceſſu, & obſeruationibus per manus traditis conſequi potuere, cæli motu præſertim aſſiduè variante, quadamque veluti trepidatione vacillante. Huc vſque Pierius ex Plinio vt apparet, vbi ſic ait: *Orygem appellat Aegyptus feram, quam in exortu caniculæ contra ſtare, & contueri tradit, ac velut adorare cùm ſternuerit.* Atqui Atri vt tradit Plutarchus in libro nimirum; vtra animalium &c. Aegyptios ob hoc rident, fabularique eos aſſerunt, quod orygem quo die, horaque canicula oritur, vocem edere nugētur, ipſorum quippe capras quoties cum ſole eodem planè loco ſtella hæc oritur, in ortum omnes conuerſas eo reſpicere, atque hoc ſyderis eius reuolutionum argumentum certiſſimum eſſe, cumq; decretis aſtronomicis prorſus congruere. Eadem apud Aelianum, licet paulò aliter, leguntur, quare etiam adſcribam: *Aegyptij*, inquit, *dicunt orygem caniculæ exortum cognoſcere: Libyes confidenter, & fortiter aſſerunt ſuum caprinum pecus ſimiliter eiuſdem ſtellæ exortum præſcire, itemque pluuias præſentire.* Albertus orygem ſcribit

Mathematici typus.

bit exoriente cane mirabiliter exultare, quaſi tunc conualeſcat; quam Alberti ſententiam περιφραστικῶς, ſine tamen authore, ſic explicat author libri de natura rerum; cùm oritur canicula, oryx naturaliter tripudiare videtur, corpore ſcilicet eius manifeſtò percipiente imbrem, & frigus præterijſſe, & inſtare vapores ignei ſolis, vt veſtiatur terra floribus, herbaſque proferat, & fructus: eſt enim niuium, & frigoris impatiens. E

Animi impuri typus.

Eidem Aegyptij impurum, vt inquit Orus interprete partim Gillio, partim Mercero, ſceleſtumque notantes animum, orygem pingunt, quoniam ad ortum accedente luna intentis inde iam oculis ſuſpiciens vociferatur, idque illius odio, non amore eum facere ex eo liquet, quod prioribus pedibus terrã effodit, & ſuas ipſius pupillas humi velut pingens defigit (ζωγραφεῖ ἑαυτοῦ τὰς κόρας: Gillius pro his verbis reddit, caput occultat; ſed videndum monet Geſnerus, num pro ζωγραφεῖ, legendum ſit aliud verbum, vt ἐγκρύπτει, aut ἐπισκιάζει, aut ſimile) quaſi indignabundus, inuituſque Deæ ortum aſpiciens, idem quoque in exortu Dei ſolis, inquam, efficit: (ſequentia tanquam obſcura Gillius omiſit) quapropter antiqui reges cùm ſibi ſortem nunciaret horarum obſeruator, huic inſidentes animali per medium ipſum velut gnomones quoſdam, ortus rationem, ac tempus accuratè, certèque cognoſcebant. (græca ſunt, Διόπερ οἱ ἀρχαῖοι βασιλεῖς, τοῦ ὡροσκόπου σημαίνοντος αὐτοῖς τὴν ἀνατολὴν, ἐπικαθίσαντες (Geſnerus legit ἐπιστήσαντες, id eſt animum, & conſiderationem conuertentes ad hoc animal) τούτῳ ζώῳ, διὰ μέσου αὐτοῦ ὡς τινῶν γνωμόνων τὴν τῆς ἀνατολῆς ἀκρίβειαν ἐγνώριζον) vnde & ſacerdotes ſolam hanc inter volucres non ſignatam comedunt: (τοῦτο μόνον τῶν πτηνῶν ἀσφράγιστον ἐσθίουσιν: legendum potiùs κτηνῶν. κτηνὴ enim dicuntur quadrupedes omnes, quæ ad cibũ mactantur, impropriè verò etiam aliæ, quamquam nonnulli κτηνὴ, & θηρία ſic diſtinguunt, vt illa fera, hæc manſueta ſint, teſte Varino,) quod quandam ſimultatem cum Dea habere videatur: Etenim quemcunque in deſerto locum aquis ſcatentem nactus fuerit, poſteaquam biberit, labris turbat, lutumque aquæ commiſcet, ac pedibus in eam puluerem conijcit, idque vt nulli alij animanti aqua ſit ad potum idonea. Et ſanè cùm Dea omnia, quæ toto orbe ſunt vtilia, gignat, augeat, & vegetet, ingratus, & impius in eam oryx videri debet. Hactenus Orus. F

Lib. 10. cap. 28.

Aegyptij cur orygem oderint.

Legimus itidem apud Aelianum apud Aegyptios, qui Serapidem colunt ex eo orygem malè odiſſe, quòd ad ſolis ortum conuerſus, ſicut, inquit, Aegyptij ferunt, aluum deijciat. Sed vt ad ſirium reuertamur, habet oryx & id temperaturæ cum eo, quòd velut ſitim ſemper affert mortalibus, vt Maro dixit, ægris oryx aſſiduam, imò perpetuam ſitim perfert, & ex natura loci potu omninò caret. Quare virum perpetuo ſitientem, imò dixerim, ego, inquit Pierius, maximè ſobrium per huius animalis effigiem ſignificabant. quin & remedia ſitientibus ex eo comparabant liquore quodam in eius corpore hauſtus ſaluberrimi reperto. G

Sitientis ſemper typus.

Lib. 13.

Meminere orygis etiam Columella, & Martialis, cæterum num eiuſdem, haud ſatis ſcio: ſiquidem hic ſæuum eum nuncupat, & in certamine cum canibus, niſi numero haud exiguo ſuperari poſſe innuens, inquit:

Matutinarum non vltima præda ferarum
Sæuus oryx conſtat qui mihi morte canum.

Lib. 9. c. 1.

Columella verò cum cæteris, quæ ad cultrum aluntur in leporarijs orygem enumerans mitis potius quam ſæuæ naturæ animal intelligere videtur: *Feræ pecudes*, inquit, *vt capreoli, damæque nec minus orygum, ceruorumque genera, & aprorum modò lautitijs, & voluptatibus dominorum ſeruiũt, modò quæſtui, & reditibus;* & aliquanto pòſt. *Nec verò patiendus eſt oryx, aut aper aliuſvè quis ferus vltra quadrimatum ſeneſcere; nam vſque ad hoc tempus capiunt incrementa, poſtea maceſcunt ſenectute, quare dum viridis ætas pulchritudinem corporis conſeruat, ære mutandi ſunt.*

Domitij error.

Domitius in præcitato Martialis loco orygem ridiculè pro hiſtrice exponit, nec cætera etiam in poeta aſſecutus eſt, ſiquidem feras matutinas interpretatur, quæ manè capiuntur, cùm ſpectacula intelligat poeta matutina, ſolebant enim manè, vt Seneca ſcribit, ſpectacula ferarum exhiberi: *Manè*, inquit, *leonibus, & vrſis homines, meridie ſpectatoribus ſuis obijciuntur, interfectores interfectis iubẽt obijci, & victorem in aliam retinebant cædem.* Et alibi: *nam multa exemplo in ludo beſtiario, quam in ducibus belli ciuilis oſtendam, cùm adueheretur nuper inter cuſtodias, quidã ad matutinũ ſpectaculũ.* H

DE ORYGE OPPIANI. CAP. XXV.

Lib. 2. de venat.

Oryx Oppiani vt ab oryge aliorum differat.

ORYGEM ab Oppiano memoratum, deſcriptumque à Plinij, Ariſtoteliſque oryge diuerſum mihi videri ſuprà præmonui, quod Plinius caprarum ſylueſtrium generis orygem faciat: Oppianus verò tum magnitudine, tum animo valere eum innuat, minimè enim timidum eum delineat, vt reliqua caprarum ferarum genera ſunt, ſed fortiſſimis etiam feris ſe opponentem. Cornua etiam Oppianus quot ſint

orygi,

orygi, etſi non expreſſerit, videtur tamen ſentire non vnum, ſed duo ei cornua eſſe, quoniam ſemel, atque iterum orygem in ſingulari numero nominans de cornibus eius in multitudinis numero loquitur, vt πτῆξας τε παρὰ χθονὶ πικρὰ βέλεμνα, quamuis ibidem orygis κερόεντα μέτωπα dicit, cùm μέτωπον vnum eſſe, nemine dubitante, conſtet, per licentiam poeticam. In cornibus verò, quoniam dubitari poteſt, ſi vnicū habere ſenſiſſet, omninò id exprimere oportebat, quod cùm non faciat, cornua nec plura, nec pauciora, quàm in cornutis animalibus, quæ omnes nouerunt, ei tribuiſſe videri poteſt. Oryx, inquit, interprete Gillio, in ſyluis verſatur feris infeſtiſſimus: colore eſt lacteo, excepto ore nigro (ſolis in facie nigricantibus genis, παρειαῖς, metaphreno, ſiue dorſo poſt caput gemino, ideſt amplo, craſſo & præpingui) Cornibus excelſis (in ſublime rigentibus) nigris acutiſſimis ea duritie, & ſoliditate, vt æs etiam, ferrum, & ſaxum ſuperent. Græcè ſic habet: *Orygis Oppiani natura & forma.*

Ὀξεῖαι κεράων δὲ μετήοροι ἀντέλλουσιν
Αἰχμαί, πευκεδαναί, μελανόχροον εἶδος ἔχουσαι
Καὶ χαλκοῦ θηκτοῖο, σιδήρου τε κρυεροῖο,
Πέτρου τ' ὀκρυόεντος ἀφειδέστεραι πεφύκασιν,
Γομφόροι, κοινοῖς δὲ φύσιν κεράεσσι λέγουσι.

Quæ poſtrema verba ſunt obſcura, & haud ſcio an aliquid deſit, videtur enim dicere voluiſſe poeta, inquit Geſnerus, cætera quadrupedum cornua caua, & inania, orygis plena & ſolida eſſe, vt cerui etiam, & rhinocerotis, quæ ſimiliter eandem ob cauſam æquè duriſſima, validiſſimaq; ſunt: Cæterùm animo oryx immani, & crudeli eſt, neque enim canis latratum timet, neque apri efferueſcentem feritatem, neque tauri mugitum refugit, neque pantherarum triſtem vocem, neque ipſius leonis vehementem rugitum horret, neq; item hominum robore mouetur, ac ſæpe robuſtum venatorem occidit. Cùm autem vel aprum, vel leonē, vel vrſum videt, ſtatim inclinatis cornibus in terram caput confirmat, ac inuadentis impetum manet, atque interficit. Inclinato enim capite obliquè quodammodo, & cornu protenſo ſic illo in ſe ruentem feram excipit, vt peritus aliquis venator diuaricatis cruribus, leonem venabulo. Facilè autem in ferarum pectora, cornua orygis (ineptè hæc Gillius) illabuntur, unde illis ſtatim cruentæ ſuum ſanguinem manantem lambunt, (interdum inter ſe pugnant: hæc in græco codice excuſo nō leguntur, quare Gillius, aut malè uertit, aut uerba quædam legit in noſtris exemplaribus deſiderata, ſed benè omnia quadrare uidentur, etiamſi non ad orygum inter ſe pugnam, ſed orygis, & alterius feræ, ut leonis, aut urſi referas) neque ubi ſemel pugna incepta eſt, datur fugere. Alterum neceſſe eſt uincere, aut mortuum iacere; ſic Gillius, cùm græcè nihil tale habeatur, ſed ita ſolùm, ut hic ſubijcitur: Perimunt autem ſe inuicem mutuis cædibus: Sic ſtrata cadauera amborum ſæpe agreſtes homines, paſtores, aut aratores magna cum admiratione reperiunt. Hactenus Oppianus: qui & alibi rhinocerotem non multum oryge maiorem eſſe ſcribit, cùm alij rhinocerotem elephanto ferè parem eſſe dicant. Et alibi à lyncibus oryges infeſtari ſcribit, nimirum maioribus, quod non pugnat cum ijs, quæ paulò antè recitauimus, nempe leones pantheras, aliaſque feras eum non refugere, quamuis enim nō fugiat, mutua tamen, ut dictum eſt cæde pereunt. Ambroſius Paræus Chirurgus regius ex Coſmographia Theueti in mari rubro, ſecundum Arabiam nauigantibus apparere ſcribit inſulam Cademotham Arabibus dictam, in cuius ea regione, quam Plata flumen alluit, ſit fera barbaris incolis pyrraſſouppi dicta mulo magnitudine par, capite non abſimili, urſinis uelut pilis ueſtita, ſed haud adeo obſcuris, uerùm ad flauum inclinantibus, biſulcis ut ceruus pedibus, duo procera capite, ſed minimè arborea geſtet cornua, unicornium cornibus illis famatiſſimis affinia. Indigenas enim beſtiæ, aut piſcis ueuenati dente demorſos, aqua epota, in qua ſex, uel ſeptem dies eiuſmodi cornua demerſa, aut infuſa fuerint, ſtatim leuari, & conualeſcere. Deſcripti animantis iconem hanc exhibet. Quærendum nunquid ad Oppiani orygem referri hoc animal poſſit. Ceterùm & in India quadricornes oryges reperiri Aelianus teſtatum reliquit, ſi rectè tranſtulit Gilius; ſic enim legimus: tygres domitas, cicures pantheras, & oryges quadricornes ad ſuum regem Indi adferunt, ſed forſitan in India tantùm eiuſmodi ſunt, fierique poteſt, ut numero, magnitudineq; ſecundum regiones cornua differant.

Andacia.

C

Tom. 1. lib. 5. cap. 5.

Pyrraſſouppi.

D

Oryges quadricornes.

DE

Digitized by Google

Digitized by Google

A

DE CAPRA AVRIBVS DEMISSIS. Caput XXVI.

ARISTOTELES in Syria capras eſſe ſcribit auribus menſura palmari, & dodrantali, ac nonnullas demiſſis ita, vt ſpectent ad terram: ex quo poſtremo genere fortè fuerit, cuius hic exprimitur imago, Indicæ tamen capræ nomine mihi miſſa, & mambrinæ Syriacæ, lana ſeu pilis, facieque, & cornibus ouem potiùs, quàm capram referre videtur, color albus eſt. *Lib. 8 hiſt. cap. 28.*

B

DE CERVO. CAP. XXVII.

ORDINIS RATIO.

CAPRIS feris rectà ratione annectetur ceruus, perniciſſimis quippe animantibus animal perniciſſimum, & cui ſimiliter in velocitate pedum ſalutē natura collocauit: vnde eſt, quòd vtrorumq; venatio, ac potiſſimū cerui, etſi apprimè ardua, multiſq; obnoxia difficultatibus, præ cæteris commendetur. Equidē Plato (referente Plutarcho) in legib. prohibuit, aut potius voto hoc petijt, ne marinam venationem adoleſcentes vnquam amarent: nulla.n. roboris, inquit, exercitatio, nulla ſapientiæ meditatio, neq; quicquā ad vires, celeritatemvè conducens, agilitatemq;, ineſt in certaminibus, quę aduerſus labraces, congros, aut ſcaros ſuſcipiuntur. At in terreſtri venatione ferocia animalia congredientiū exercēt audaciā, & fortitudinē: verſuta, inſidiantium calliditatem, velocia robur, & laborum tolerantiam apud inſequentes. Atq; hæc bona venationi accepta feruntur: piſcatio nulla re eſt vtilis: Neq; ſanè Deorum quiſquam dignum ſe congricidæ putauit, cùm lycoctonos voluerit dici Apollo; aut mullicida; cùm ſit elaphebolos Diana: ille à lupis, hæc à ceruis occidēdis. Quid uerò miri hoc? cùm etiam homini aprū duntaxat, ceruū, capram, leporem capere honeſtius ſit, quàm emere: Thynnum, carabum, amiam obſonari, quàm capere, magis decorum: Omnino enim piſcatio propterea turpis, nullo ſtudio digna, illiberalis credita eſt, quòd nihil habet ingenioſum, nullas machinas, nullam uerſutiam uſurpet. Tantum Plutarchus. Xenophon uerò in eo libro, quē cynegeticon inſcripſit, tradit ueteres heroas apud Chironem ab ineunte ętate iſtiuſmodi uenationibus operam dare conſueuiſſe, multaq; inde honeſta didiciſſe, eorū cenſens exemplo uenationis diſciplinam nobilibus, & heroici generis iuuenibus haud quaquā negligendā, quibus id per corporis robur, & ætatē liceret: Siquidē hoc exercitio reb. gerendis ſtrenuos euadere, doceriq; ſimul καλῶς νοεῖν, καὶ λέγειν, καὶ πράττειν, ut eiuſdē Xenophontis, & uerbis, & ſententia utar. Fuiſſe autē hunc morem antiquiſſimū, quòd regij adoleſcentuli in uenatione ferarū ſeſe exercent, etiam nos docet Plinius in panegyrico his uerbis: *Olim hęc experientia iuuētutis, hęc voluptas erat, his artibus futuri duces imbuebantur, certare cum fugacibus feris curſu, cū audacibus*

Lib. de ſolert. anim.

Venatio cerui cur commendata.

C

Apollo lycoctonos: Diana elaphebolos.

Piſcationis cōtemptus.

Venatio à quibus colenda.

D *robore, cum callidis aſtu, nec mediocre pacis decus habebatur ſubmota campis irruptio ferarum, & quadam obſidione liberatus agreſtium labor.* Xenophon, qui hoc ſtudio dediti ſunt, magnam ex eo utilitatem capere ſcribit: nam corporibus bonam ualetudinem comparare, hinc uidere, audireq; magis, ſeneſcere minùs. Hanc ad bellum pręcipuè inſtituere; primò quidem ſi uias iniquas ſub armis ambulant, minùs laſſari: nam labores ſuſtinere, quibus feras capere cōſueuerunt: deinde poſſe humi iacentes quieſcere, ad imperatoris edictum præſtò eſſe: In adeundis hoſtibus inuadere ſimul, & imperata facere, cùm feras ipſi hoc modo uenentur. Nec uerò in fronte locatos deſerere aciem, quia paratiſſimi ſunt: at in hoſtium fuga ubique illos propter locorum peritiā rectè, ac tutò perſequi: Quod ſi exercitus ſuus infeliciter pugnauerit, in ſyluoſis, abruptis, iniquiſq; alijs locis, ſeipſos cū cæteris non turpiter ſaluare poſſe: Nā conſuetudinē uenandi nōnihil eos peritiores reddere: Et hos plerumq; magna cōmilitonū turba fugiēte uictores hoſtes propter difficultatē errantes, ſuo ipſos robore, & audacia repugnādo terga dare coegiſſe, cū fortuna ferè corporis, & animi fortitudinē comitetur. Quod cùm maiores, inquit, noſtri cognoſcerent, hinc rem aduerſus hoſtes benè geri, ſtudium hoc iuuenum inſtituerunt. Teſtatur idem etiam Xenophon Cyrum peritiſſimum illum bellicæ artis imperatorem, cùm adhuc puer eſſet, ad uenationem egreſſum ceruam, &

Venationis commoda.

Lib. 8. de pæd. Cyri.

Ttt aprum,

aprum, fruſtra prohibentibus præceptoribus confeciſſe, eundemq; mox ducem exercitus factum bellicæ exercitationis gratia milites ſuos ad venationem eduxiſſe, hanc exercitationem rerum bellicarum eſſe omninò, quòd crederet, optimam, equeſtris autem veriſſimã. Sed & Flauius Vegetius docens cuius artis tyrones, vel eligendi ſint, vel reſpuendi, cùm dixiſſet omnes, qui aliquid tractaſſe viderentur ad gynæcia pertinens, longè à caſtris pellendos eſſe, ceruorum, aprorumvè venatores conuenire militiæ ſocietati author eſt, indicans mulieroſos omninò ex acie remouendos eſſe, Hinc illud Ouidij de remed. amoris: E

Lib. 1. de re mil. c. 7.

Lib. 1.

Cùm ſemel hęc animum cœpit mulcere voluptas,
Debilibus pennis irritus exit amor.
Vel tu venandi ſtudium cole, ſæpe receſſit
Turpiter à Phœbi victa ſorore Venus.
Nunc leporem pronum catulo ſectare ſagaci,
Nunc in frondoſis retia tende iugis.
Aut pauidos terre varia formidine ceruos,
Aut cadat aduerſa cuſpide foſſus aper. F

Dianã cur venatricem finxerint.

Dianam autem, quæ Phœbi ſoror eſt, ideo potiſſimùm poetæ fingunt perpetuo venandi ſtudio duci, ut doceant magnoperè his cauendam eſſe deſidiam, quibus curæ eſt uirginitas: Nam, ut inquit Seneca; *amor iuuenta gignitur luxu, ocio nutritur inter læta fortunæ bona.* Eleganter autem Lucianus dialogo Veneris, & Cupidinis nullum amori, & obſcænæ libidini locum eſſe apud eos oſtendit, qui nunquam opere uacant, ſed aliquo ſemper negotio, & labore diſtringuntur, idque eiuſdem Dianæ oſtendit exemplo, quippe quæ perpetuò per montes uagetur, ceruorum, hinnulorumque uenationi intenta. Atque hinc eſt, quòd inter alias animi laſſi recreationes ceu honeſtiſſima commendetur ipſa uenatio; Sic Hieronymus Vida;

Lib. 1. de art. poet.

Nec ludos puero abnuimus, ſubducere mentem
Interdum ſtudijs liceat: defeſſus amœna
Rura petat, ſæpe & mores obſeruet agreſtum,
Et venator agat de vertice Tyburtino
Veloces capreas, aut tendat retia ceruis.

Sed vt pueri facilè ceruis retia tendere poſſunt, ita inſequi iſtiuſmodi feras adoleſcentulorum erat, qui iam ex ephebis excedunt, ut oſtendit Ouidius Hyantis adoleſcentuli exemplo: G

4. Faſt. 5.

Dum noua lanugo pauidos formidine ceruos
Terret, & eſt illi præda benigna lepus.
At poſtquam virtus annis adoleuit, in apros
Audet, & hirſutas cominus ire feras.

Non quod uirilis ætas ceruorum, aprorumque, & caprarum uenationem omitteret, quin tantopere Romanos illos proceres horum animantium uenatione delectatos fuiſſe conſtat, ut, ne deeſſent quouis anni tempore, proprijs includerent leporatijs, eiſdemq; ampliſſimis; Q. Hortenſium enim in agro Laurentino ſcribit Varro ſyluam habuiſſe, ut dicebat, ſupra quinquaginta iugerum maceria ſeptam, quod non leporarium, ſed teritrophium appellabant. Ibi fuiſse locum excelſum, ubi triclinio poſito, inquit, cœnabamus, apud quod Orphea uocari iuſſit, qui cùm eò uenisset cum ſtolo, & cithara, & canere eſset iuſsus, buccinam inflauit, ubi tanta circumfluxerit mox ceruorum, & aprorum, & cæterarum quadrupedum multitudo, ut non minus formoſum mihi uiſum ſit ſpectaculum, quàm in Circo maximo Aedilium ſine Africanis beſtijs, cum fiunt uenationes. Ad delectationem, quod attinet, eam ſic expreſſit Horatius; H

Romani ut venationi dediti.

Lib. 1. carm. od. 1.

Venationis delectatio.

Manet ſub Ioue frigido
Venator teneræ coniugis immemor,
Seu viſa eſt catulis cerua fidelibus,
Seu rupit teretes Marſus aper plagas.

Hinc enim diſcimus, quanta ſit aſsuetudo uitæ cum delectatione, quæ incommoda commodis, dura mollibus anteferr; quid enim mollius, & commodius quàm cum tenera, placidaque uxore domi cubare? Contrà quid durius, & incommodum magis, quàm de nocte ſub cœlo excubare, feraſq; non ſine magno ualetudinis, uitæq; diſcrimine captare? Tanta tamen fuit ſemper ceruorum potiſſimum uenationis æſtimatio, ut etiam nonnulli, qui reuera non eſsent uenatores, uenatores tamen uideri uellent, ideoque ceruos, aproſque cum plagis & uenabulis per medium forum iuberent tranſire, ut cepiſse aliquid uiderentur; docet hoc idem Horatius ſub perſonâ Gargilij, his uerbis:

Lib. 1. epiſt.

venemur ut olim
Gargilius, qui manè plagas, venabula, ceruos

Dif-

Digitized by Google

Diſſertum tranſire ferum, populumque iubebat,
Vnus vt è multis populo ſpectante referret
Emptum mulus aprum.

SYNONYMA. ETYMOLOGIA.

CERVVS animal notiſſimum dictum eſt, quod τὰ κέρατα, ideſt, cornua gerat, teſte Feſto, ex Varrone nimirum, qui, *cerui*, inquit, *quod magna cornua gerant, mutato g in c, vt in multis, quaſi geruli.* Quo loco Scaliger, cur non, inquit, κεραοὶ potiùs? Sunt verò etiam ceruinorum cornuum ſimilitudine iuxta Varronem, & Seruium furcæ, quibus ruſtici caſas ſuas ſtabiliunt cerui vocati, vnde Virgilius:

Cervus vnde dictus. *Lib. 4 de ling. Lat.* *Furcæ quæ cerui dictæ.*

Atque humiles habitare caſas, & figere ceruos.

Eclog. 2.

Vbi nimirum Seruius, aut furcas, inquit, dici, quę figuntur ad caſæ ſuſtentationem, quæ dictę ſunt B cerui ad ceruinorum cornuum ſimilitudinem: Stipites autem erant cornicula eminentia habentes, quibus etiam ad vineas, pluteaſque utebantur in bello in caſtrorum nimirum munitionibus, ut patet ex his Iulij Cæſaris uerbis: *Aggerem, & vallum duodecim pedum exſtruxit, huicque loricam, pinnaſque adiecit grandibus ceruis, eminentibuſque ad commiſſuras pluteorum, atque aggeris, qui aſcenſum hoſtium tardarent.* Ceruos hoſce nobis pictos propoſuit Ioannes Iucundus Veronenſis, ut teſtatur Mart. Antonius Delrius in Oedipo Senecæ, qui & apud Tibullum horum mentionem factam exiſtimat, & legi debere:

Lib. 7. de bell. Gall. *Actu 3.* *Lib. 4. ad Meſſallam.*

Nam te non alius belli tenet aptius artes,
Quà deceat tutam caſtris praducere foſſam,
Qualiter aduerſos hoſti defigere ceruos,
Quemve locum ducto melius ſit claudere vallo.

Citat in hoc eodem ſenſu Ioſephus Scaliger in ſuis in Varronem coniectaneis, vbi hic ait, *cerui à ſimilitudine cornuum cerui*, hunc ex Silio Italico verſum:

Lib. 4. *Lib. 10.*

Ceruorum ambuſtis imitantes cornua ramis.

C Additque in vallo caſtrenſi per ſpatia poni ſolere ceruos, hincque interſtitium illud inter ceruos dictum eſſe interuallum. Cæterùm Iacobus Pontanus ex German. præcitatum illuſtrans Virgilij locum ἐλαφηβολίαν uno verbo, inquit, Græci dicunt, nec mihi furcas innuere videtur, tum quod Græcis ἐλάφους βάλλειν familiare eſt, tum quòd Georgicorum 1. dixit:

Elaphibolia.

Auritoſque ſequi lepores, & figere damas.

Etiamſi non dubium ceruos furculas dici, quibus ſuſtentantur retia, & plagarum laxitas maculoſa intenditur, quæ στάλικες Græcis, & σχαλίδες dicuntur, vnde & σχαλιδῶσαι. Græci ἔλαφον animal hoc dicunt: quam vocē Atticè in fęminino genere de mare etiam dici mox ſuo loco oſtendetur, vbi de cornibus. Varinus ἔλαφον, vel à celeritate, & leuitate nomen habere exiſtimat, quoniā ἐλαφρὸς leuis eſt, vel ſic vocari, quaſi ἔλοφον διὰ τὸ ἕλκειν, καὶ ἀναιρεῖν διὰ τῶν μυκτήρων τοὺς ὄφεις. ἢ ἀπὸ τοῦ ἐλαύνειν τοὺς ὄφεις, ἢ ἀπὸ τοῦ ἕλος, nimirum quod circa lacus & aquas libenter verſetur. Eaſdem etymologias Etymologus quoq; recenſet, & alias in dictione ἄνθος, ἔλαφον dictum ait, παρὰ τὸ ἐλαύνειν τοὺς ὄφεις, ὅπερ ποιεῖ τούτου τὸ κέρας θυμιώμενον, hoc eſt à fugandis ſerpētibus, quia nimirum cornu eius ſuffitum eos fuget, vel quòd ipſe ceruus cornu ad ſaxum attrito nidorem exci- D tet, quo ſerpentes è cauernis pellit. Plutarchus priorem etymologiam approbans ait, ἐλάφους Grecè nomen eſſe non à celeritate, inquit, quod putant quidam, ſed ſerpentis tractione ſorbitioneque ductum. Contrà qui ἐλαφροὺς, quaſi ἐλάφους dictos putant, huc etiam Virgilium alluſiſſe profitentur, dum ait: *Antè leues ergo paſcentur in æthere cerui.*

Ἔλαφος vnde dictus. *Lib. de ſoler. anim.*

Eſt verò ἔλαφος, placentæ nomē ab Elaphebolijs ſacris dictum, in quibus fieri ſolebat ex ſeſamo, & farinæ flore, vt recitat Cælius ex Athenæo lib. 14. qui ea ſacra Mineruæ fuiſſe tradit. Hermolaus à menſe (elaphobolion enim September eſt) in quo fiebat dictam ait. Erant autem elaphebolia ſacra eodem in menſe, vt nihil interſit. Obſcuriùs, ineptiùſque Ioannes Ruellius hanc placētam ceruorum venationibus dicatam ſcribit; ἐλαφίνης verò Heſychio & Varino eſt νεβρὸς, ideſt, hinnulus. Eſt & cerua canis nomē apud Varronem, necnon apud Ouidiū, eſtq, & inſula eiuſdem nominis apud Macrobios, quā Dionyſius, vocat aquoſā, Grecè τίωπια. Bemmyes populos prope Ceruā etiā ponit, vt citat Stephanus Aquęus lib. 5. in Pli. c. 8. Ab ἔλαφος detortū eſt λάφος, vt nūc apud Creteſes vocatur, apud quos, citāte Varino, ceruus etiam olim ἀείραχος vocabatur. Βελριξ ab eodem, nec non Heſychio, ceruus interpretatur: Βέρχιος verò Laconicè ſecundū eoſdē ceruus eſt. Idemque Varinus βρίδον interpretatur ἔλαφον, ἢ κεφαλὴν ἐλάφου, βρένδον verò ſimpliciter ceruum.

Elaphebolia ſacra.

Δόρκων Suidæ nomen loci eſt, vt ceruus, de qua voce ſuprà in capris ſylueſtribus dictum eſt, vbi E
etiam de voce ἴορκες, qua ex Heſychio & Varino diximus indicari etiam ἡλικίαν ἐλάφου, ideſt, ætatem ipſius cerui. Ἐλλὸς idē, teſte Varrone, quod νεβρὸς, ideſt, hinnulus: Vnde apud Homerum
Ἔλλος. ἐλλοφόνος dicta Diana à cæde ceruorum, vtpote venationis Dea. Eſt & ἐλλὸς, leuis, celer tanquam epithetum cerui. Varino & Etymologo ἐλλόποδες & ἐλλοὶ dicuntur paſſeres, & hinnuli, ἀπὸ τοῦ ἄλλεσθαι, ideſt, ſaliendo. Apud Heſychium ἰλλοπίδας legitur cum ι in penultima, his verbis: ἰλλόπιδας dictio apud Cratinum, facta παρὰ τοὺς ἴλλους (Geſnerus melius cum ſpiritu tenui, & acuto in vltima ſcribi aſſerit) & communiter dictos hinnulos vel paſſeres, vel pullos ſerpentis ſignificat, ἀπὸ τοῦ ἄλλεσθαι, Sed videri poſſit etiam ἰλλόπως, quaſi αἰλλόπως, inquit Geſnerus, dici, ideſt ταχύπως, quod hinnulo maximè conueniret. Idem Heſychius, vt & Scholiaſtes quoque apud Ho-
Odyſſ. T. merum, vbi habet: Κύων ἔχε ποικίλον ἐλλὸν, Ἀσπαίροντα λάων; ἐλλὸν exponit νεογνὸν ἔλαφον, ideſt,
Κνῆκις. ceruum iuuenem. Κνῆκις apud eundem ceruus eſt, nec non etiam δέρρις λεπτὴ, ideſt, pellis tenuis,
Λαδας. & νεφέλιον λεπτὸν, ideſt, tenuis nubecula, in quo ſignificatu legitur & apud Suidam. Eſt & λάδας apud Heſych. & Varronem, ἔλαφος νεβρίας, ideſt, ceruus iuuencus, vel qui nōdum adultus eſt & νεαθροὶ, νεβροὶ, οἱ νέοι ἔλαφοι, in eadem ſcilicet ſignificatione. Quamuis autē νεβρὸς ſit, teſte Pol- F
Νεβρὸς. luce, ἔγγονον ἐλάφου, ideſt, cerui fœtus, à Polyæno tamen in epigrammate, dorcadis fœtus, νεβρὸς appellatur; propriè autem νεβρὸς eſt hinnulus, qui iam ad pabula exit. Geſnerus apud Nicandrum in theriacis νεβροθόκους interpretatur ceruos. Heſychius ὀροβάδων interpretatur νεβρῶν, ὀρυβάδες ve-
Lib. 7. c. 15. rò τὰς αἶγας. Cælius ceruos primigenios proces dici aſſerit apud Philetam, grandiores iam dici
Κεμας. cemades, perfecta demum ætate ceruos. Equidem κεμὰς exponitur hinnulus paruus, & in ſpelun-
Iliad. K. ca adhuc iacens. Apud Homerum, vbi ait: ἢ κεμάδ' ἠὲ λαγωὸν, ἐπείγετον; κεμάδα interpretes hinnulum reddunt. Similiter & apud Athen. lib. 5. ex Herodico Babyl. τῆς ξανθῆς δειλότεροι κεμάδος, vertunt ſic: Flauis ceruorum hinnulis pauidiores. Sunt qui dictam putent quaſi κοιμάδα, vtpotè
Exerc. 207. κοιμωμένην ἔτι ἐν τῷ σπηλαίῳ, nec audentem ſe committere ſyluis. Scaligero cemas ita eſt in ceruis, ſicut in bubus iunix & iuuencus, ſiue bucula, ſeu vitulus: Franci, inquit, faones vocant. Apud Heſychium & Varinum κεμφὰς, quoque reperias pro ceruo, & κεμπὸς, κοῦφος. ἐλαφρὸς ἄνθρωπος, & apud Heſychium κεμμὰς per duplex μ, idem quod κεμὰς, nimirum hinnulus cerui, quæ licentia eſt poetica. Sic Tiberius Illus in epigrammate:

Κεμμάδος ἀρτιτόκου μαζοῖς βρίθουσι γάλακτος. G

Κιλμὰς, verò eiſdem eſt νεῦρον ἐλάφου, vbi fortaſſis rectius νεβρὸς legeris, non rarò enim ευ pro εβ ſcriptum librariorum incuria reperitur. Sed ad Philetæ locum, quod attinet, Cælius Varini Philetam citantis verba peruertit: nam Varinus expreſsè habet: τὰς ἐλάφους τὰς πρῶτον τεκούσας, id eſt, ceruas ipſas, cùm primùm pariunt, procas appellari, & licet etiam ipſi hinnuli recens nati ſic vocari poſſint, falſum tamen eſt Philetam ita vocare. Plura de voce prox in caprea diximus. A procas per metatheſin facta videtur vox porcas, Heſychius ceruas exponit, vel celeres, & πτῶκες, eidem & Varino ſunt timidi lepores, dorcades, cerui, hinnuli, vt etiam in capra dictum. Eſt & eiſ-
Πίχαρις. dem πίχαρις, ἔλαφος, ἀμερίας, Geſnerus vltimam vocem ſeparat ab ἔλαφος, Heſychius verò coniungit, quid ſit ἀμερίας apud Lexicographos non licuit inuenire. Sunt & σορδαὶ eiſdem cerui, & ταχίνας iiſdem lepus eſt, & ceruus: ſunt. n. hæc duo animalia, ταχύδρομα; ταχὺς autem, ſiue ταχινὸς pernix, celer, velox, Apud eoſdem, vbi φύραξις exponunt ἐλαφροὶ, legendum potiùs videtur ἔλα-
Aial. φοι. Aial hebraicā vocem Deuter. 14. vbi Arabica tranſlatio ſimiliter habet aial, Chaldaica verò aiela, Perſica verò geuazen, Septuaginta interpretātur, ἔλαφον, & Hieronymus ſimiliter ceruum. Sed in inſcriptione Pſal. 22. vbi communiter pro Al aieleth ſabar, vertitur *ad ceruam aurora*, vel H
ad ceruam matutinam, ſunt qui exponant, teſte Pagnino, ad ſtellam matutinam, aut ad fortitudinem, ad robur ſeu vim aſcenſus auroræ, ſed prius eſt rectum inquit R. Dauid, vt aſſumpta prima huius dictionis ſignificatione per ceruam auroræ allegoricè intelligamus eccleſiam Iſraeliticam, quemadmodum etiam ceruis comparatur in Canticis. Qui ſtellam matutinam interpretantur, ij,
Lib. 10. obſer. c. 3. teſte Iano Druſio, id faciunt ex monumentis τῶν διδασκάλων, in quibus Lucifer, qui Græcis eſt φωσφόρος, aieltha nuncupatur. Alij rurſus, vt idem recitat Druſius, putāt inſtrumentum muſicum præcitatis verbis dici; alij genus carminis. Qui ad robur auroræ explanār, ij arbitrantur hunc hymnum ſcriptum fuiſſe manè, cùm aurora exoriens iubar ſuum longè, latèque diffudiſſet. Quæ an vera ſint, neſcio, inquit, mihi quidem non videntur: Credo autem Dauidem melius in latinum conuerti: *Super cerua aurore*: Quod ſic accipio, acſi diceret, ſuper cerua pulchra; auroram enim Hebræi ponunt pro pulchro. Porrò, *cerua pulchra*, vox eſt planè amatoria: ſolent enim, qui amant, blandè compellando amicas ſuas ceruas vocare: vnde illud; *cerua amorum, caprea gratia*, in libro de prouerbijs: *Et cerua agri*, in Cantico canticor. Quod poſtremum interpretantur dici de Eccleſia, ſed hoc in loco aliter interpretandum, ita poſtulante ſententia, & argumento pſalmi.

Ego

A Ego ſanè indubitanter credo, Dauidem, cùm hunc pſalmum componeret, in mente habuiſſe, quę ei ſpiritus patefecerat περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν. Apud Varinum vbi ſcribitur Διὰ λ τὴν ἔλαφον, Chaldæi, ſcribendum videtur *aial*. Hinnulum ijdem Hebræi *ofer* dicunt, quo nomine quidam, teſte Pagnino, dictum putant à leuitate, & celeritate, qua ceu vento agitatus, currendo puluerem commoueat. Vetus expoſitio in Auicennam, *auſcac*, interpretatur coagulum ceruinum, & genitum bubali, Syluaticus verò pro coagulo ceruino habet *auſcac alanerb*, apud quem ſequentia etiam barbara nomina reperiuntur: *auſeagidi*, coagulum ceruinum: *anteros*, ceruus: *belagin*, ceruus: *meloſſia*, medulla ceruina. Ceruum nos *ceruo* dicimus, fæminam, *cerua*: Sic & Hiſpani marem *cieruo*, fæminam *cierua* dicunt; Galli marem *cerf*, fæminam verò *biche*: Germani ſuperiores ceruum hirtz, vel hirſ, uel hirſch: ceruam hinde, uel hindin, ut & Belgæ, & Angli, quibus ceruus herte, uel hert dicitur, quaſi durus, quoniam diutiſſimè in uita durat, quo modo eiſdem hert cor eſt, cuius nimirum motioni perpetuæ, uitæ duratio debetur. Poloni marem ielijenij, fæminam lanij, quo nomine tamen damam quoque interpretantur; Angli hinnulos faune dicunt, & nos ſuprà ex Scaligero cemadas Francis faones dici, diximus, aliàs hynde kalfe dicūt, ſicut & Germani hindkalf, B quaſi ceruæ uitulum.

GENVS. FORMA. DESCRIPTIO.

CERVVS, inquit Ariſtoteles, animal eſt biſulcum, & forcipem pro ungula habet, ut capra: pilus ei mollis, teſte eodem, in phyſiognomonicis, de timidiſſimis loquente animalibus, ouibus ſcilicet, lepore, & ceruo. Idem alicubi ait etiam: lataci pilus durus, ſpecie inter pilum uituli marini, & cerui. Quo loco malè intellecto Cæſar Odonus durum pilum ceruo tribuit. Cauos intus eſſe ceruorum pilos tradit Adrianus Iunius in ſua Batauia, ideoque commodè natare putari, ſuſtentari uidelicet in aqua non ſecus, quàm ueſica uento inflata urinator ſolet. Ad colorem quod attinet, Pollux ἐπίξανθοι eſſe ait, καὶ διάστικτοι λευκοῖς γράμμασι. Πλείω δὲ αἱ θήλειαι τὰ στίγματα ἔχουσι, ideſt, ſubflauum, albis punctis diſtinctum; pluribus quidem in fæminis, præcipuè hinuulis: uel, ut Varinus citat, pluribus C quidem in fæminis, maximè uerò eiuſdem ſexus hinnulis. Similiter & Oppianus ceruum uocat στικτὸν, & αἰολόνωτον; vnde apud Euripidem βαλιὰν ἔλαφον etiam exponunt καὶ διάστικτον. Cæterùm, cùm color hic in equo, quàm maximè laudetur, vt Balij Achillis equi docet exemplo Homerus, quem ſpadicei fuiſſe coloris, docti volunt, & nunc quoque vulgò baius, quaſi balius nominatur, ego de hoc colore potiùs intellexerim apud Euripidem: nam & σπαθίναι cerui cognominantur à colore τῆς σπάθης, ideſt, φοινικοῦν: Eſt enim ſpadiceus, ſecūdum Thyleſium, idem qui phœniceus: quamuis non deſunt, qui σπαθίνας cognominari volunt, quod cornua ſpathis ſimilia, ideſt, mucronata habeant. In quo nouiſſimo ſenſu accepiſſe apparet Euſtathium hæc ex quodam Lexicographo recitantem: Τὰ δὲ τέλεια οὐκ ἀλλό τι ἢ ἔλαφοι, εἰμὴ ἄρα οἱ ἀχαιίναι, καὶ οἱ σπαθίναι λεγόμενοι, ἡλικίᾳ τινὶ διαφέρουσιν, ἢ εἴδει, καὶ κεράτων ἰδιότητι, καὶ μεγέθει. Idem Euſtathius βαλιὸς, cùm appellatiuum eſt, ſcribit ὀξύνεσθαι, ſignificareque ταχὺς, vel στικτὸς: Cùm eſt proprium equi apud Homerum παροξυτόνως efferri; ueruntamen paroxytonως rurſum ſcriptum reperitur appellatiuum, vt in 6. epigrammatum βαλίαις ἐλάφοις, itidemque apud Plutarchum, βαλίαις ἐλάφοις ἐξηριπτόμενος, & alibi βαλίοι ἄνεμοι, ubi ſignificat ταχεῖς, & rapidi, ut utroque modo interpretari liceat.

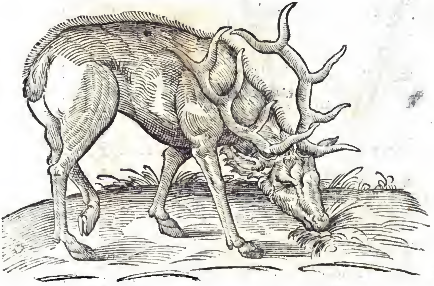
2. hiſt. c. 1. *Ceruus quale animal.* *8. hiſt. c. 5.* *Pilus qualis.* *Color proprius.* *Spadiceus color quis.* *Candidi coloris cerui.*

D Fiunt aliquando cerui, & candido colore; *qualem fuiſſe*, inquit Plinius, *traditur Q. Sertorij ceruā quam eſſe fatidicam Hiſpania gentibus perſuaſerat.* Tradit & Pauſanias albos ſe Romæ ceruos uidiſſe, & admiratum fuiſſe: Ex qua uerò regione, uel continente aducti eſſent, non uениſſe ei in mentem interrogare. Sed & Ariſtoteles teſtatur album aliquando ceruum inuentum eſſe. Quem Ariſtotelis locum Ruellius ſic reddidit: Animantes cunctæ, quæ ſiue imbecillitatis cauſa, ſiue cæco naturæ uitio, præcoci, paucoque uictu ſuſtinentur, candidæ proueniunt: Sic lepus inuenitur cādidus, item ceruus, & urſus, & in auibus hirundo, coturnix, perdix, præſertim cùm quandam à primis ſtatim uitæ rudimentis imbecillitatem retulerint. Cornua ei alioqui admodum degeneri animanti, & ſpectanda magnitudine, ramorumq; pulchritudine natura ei conceſſit, vt omnibus feris facilè antecellat, ut ait Oppianus: Virgilius dum arborea uocat, & magnitudinem, & ramos etiam expreſſit:

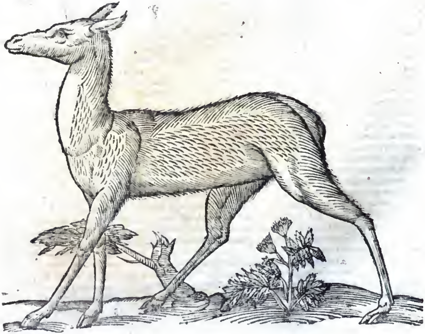
In Arcad. *Cornua quę quodque ſoli mari.* *1. Aen.*

Ductoreſque ipſos primùm capita alta ferenteis
Cornibus arboreis ſternit.

Hinc & εὐκέραον uocat Oppianus, & Homerus, ἀμφ᾽ ἔλαφον κεραὸν dixit, & rectè in maſculino genere, inquiunt Varinus, Heſychius, & Etymologus, quoniam mas tantùm cornutus eſt, idem ex- *Iliad. γ.*

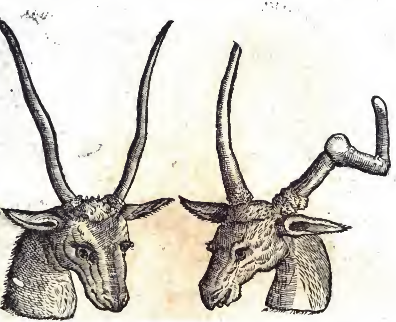

F

H

Digitized by Google

ponit εὔκερων, ἢ μεγάλα κέρατα ἔχοντα. Similiter κεράστην ceruum, alij cornutum ſimpliciter, alij magnis cornibus præditum. Idem Varinus ait κεραὸν ἔλαφον apud Homerum, ceruum adultum interpretari, ſed κεραὸς poeticum eſſe, κερασφόρος commune. Cæterùm an ſolus mas, & non etiam cerua cornua habeat, vt ex Varino diximus, videndum. Ipſe quidem rurſus Varinus ex Polluce ait: ἐλάφων ἄκερως μὲν ἡ θήλεια. ὁ δὲ ἄρρην κεροφόρος, ἢ κερασφόρος, ἢ κεράστης, ἢ εὔκερως, ἢ πλατύκερως, ἢ ὑπέρκερως, ἢ χρυσόκερως, ὁ ὑπὸ ἡρακλέους ἁλούς. Addit Pollux Anacreontem, & Sophoclem, qui κεροίσσαν ἔλαφον vocarunt, hoc eſt, ceruam cornutam. Polluci ſubſcribit Plinius his verbis: *Biſulcis bina cornua natura tribuit: nulli illorum ſuperuè primores dentes. Qui putant eos in cornua abſumi facile coarguuntur ceruarum natura, quæ neque dentes habent, vt neque mares, nec tamen cornua.* Sed & Ariſtoteles ceruam cornua habere negat, & alibi, cauſam afferens cur ceruæ cornibus careant, cùm dentes ſimiliter habeant atque mares; eadem, inquit, vtriuſque ſexus natura, & cornigera eſt, ſed fæminis adempta ſunt cornua, quoniam ne maribus quidem vtilia ſint, ſed virium meliorum beneficio mares minùs offenduntur. His accedit Cardanus, inquiens: *Commune autem videtur animalibus plura, quàm duo cornua habentibus, vt fœmina cornibus careat, quamobrem creditum eſt à Plinio dentium materiam in cornua non tranſire, cùm fæmellæ etiam dentibus ſuperioris mandibulæ anterioribus carentes, cornua non habeant. Ratio eſt duplex à fine ſcilicet, & efficiente cauſa deducta: cùm enim matres fœtus in aluo gerunt leuitate, & agilitate opus habent, vnde cornua prægrandia, & ramoſa illis eſſent impedimento. Eſt etiam genus illorum animalium timidum, vt fœminæ ſint timidiſſimæ, quamobrem illis cornua nulli eſſent vſui. Deeſt etiam calor, qui materiam cornuum gignere poſſit, & genitam extrudere ſimul, atque extendere: ob id velute hominibus barba ita ceruis cornua, vt ad ſolum ornatum facta videantur, & neutrum adſit fœmineo ſexui illorum.* Hæc Cardanus. Ariſtoteles loquens de peccatis poetarum, ſcribit minus eſſe eorum, qui inſcij ſcribunt in ceruorum genere fœminam cornu habere, quàm ſi mala imitatione, vſu id ſcriberent. Galenus item ceruos, ait, longa habere cornua, vt in his quoque fœminę à maribus ſepa-

Cerua cornibus caret.

Lib. 3. de part. c. 2.

Lib. 10. de ſubtil.

Cur careat cornibus.

ſeparentur. Contrà ſcholia in Pindarum fæminis ceruis ab omnibus poetis cornua adſcribi tradunt, & fieri poſſe, vt id quandoque acciderit, cùm & elephantis Indicis, inquiunt, adſint cornua (ὀδόντες, dentes exſerti, quos aliqui meliùs cornua vocant) duntaxat maribus, Aethiopicis verò, & Libycis vtroque ſexu: addunt etiam ceruam, quæ Telephum lactauit à pictoribus, & plaſtis cornutam fieri. Anacreontis verba, quem taxat Pollux, carmina eius non recitans, nos ex eiſdem ſcholijs apponemus: Ἄγαν ὡς (legendũ fortè ἀγανῶς) οἷά τε νεβρὸν νεοθηλέα γαλαθηνὸν ὅς ἐν ὕλῃ κεροέσσης ὑπολειφθεὶς ὑπὸ μητρὸς ἐπτοήθη. Zenodotus κεροέσσης vocem mutauit in ἐροέσσης, non rectè, vt videtur, cùm cæteri poetæ cornutas quoque faciant ceruas. In Euripidis Iphigenia, *ceruam cornigeram*, inquit Diana, *manibus Achiorum tradam, quam pro tua mactabunt filia.* Geſnerus iſthæc quodammodo conciliaturus Atticos, ait, ceruum marem etiam τὴν ἔλαφον dicere in fœminino genere, vt in prouerbio: ἡ αἱ ἔλαφοι τὰ κέρατα ἀποβάλλουσι. ὥσπερ γὰρ ὅπλα ἀποβεβληκυῖαι (verba ſunt Ariſtotelis, qui fæminas cornibus carere, minimè ignorauit, vt ex verbis ſuperiùs recitatis apparet) φυλάττονται ὁρᾶσθαι. Eodem in loco ſæpius in maſculino genere ponit vocem ἔλαφος, diſtinctionis gratia, quoniam de fæminis quoque nonnulla priuatim in eo ſcribit. Alijs verò in locis, aut ſemper, aut, vt plurimum ſiue aliquid ſexui commune vtrique, ſiue mari propriũ referat, fæminam facit, vt in mirabilibus: Τὰς ἐν ἠπείρῳ ἐλάφους κατορύττειν φασὶ τὸ δεξιὸν κέρας: Et alibi in eiſdem, πολλαῖς δὲ κισσὸν ἐπιπεφυκότα ἐν τῷ τῶν κεράτων τόπῳ ὁρᾶσθαι. Sed Pindarus, & Anacreon Atticiſmo excuſari nõ poſſunt, cùm ſe omninò de ceruis fæminis loqui expreſſerint. Tantum Geſnerus. Sed & Euripides præcitato loco, mihi reuera non ceruum, ſed ceruam intelligere videtur, cùm pro Iphigenia, vtpotè virgine ceruam potius, quàm ceruum, mactari oportuerit. Martinus Anton. Delrius in comm. in Herculem furentem: Habes, inquit, geminum vna in re commentum, ceruæ cornua, eaque aurea, cùm in hoc genere in pleriſque regionibus ceruæ cornibus careant. Quid tamen obſtat, quominus alicubi ſint cornutæ? Nam & multis Callimachus, & huic Herculeæ (loquitur enim de auricorni Pindari cerua) Diodorus Siculus, & ei, quæ Telephi nutrix, Anacreon cornua tribuerunt. Ego tamen valde ſuſpicor, per enallagen ceruam Græcos pro ceruo poſuiſſe, more Atticorum, qui τὴν ἔλαφον, & αἱ ἔλαφοι articulum fæmineum, iungunt maſculino nomini. Hebræi quoque velocitatem exprimere volentes nuſquam, quod ſciam in ſacris literis ceruorum, ſed vbique ceruarum, meminerunt. Hæc Delrius. Si quis igitur dixerit, ideo potius ceruas, quàm ceruos voluiſſe celebrare propter velocitatem, probandum fuerit ceruã ceruo velociorem eſſe, quod à ratione non abhorret, cùm inermem armigero timidiorem eſſe, ea ſuadeat. Inuenio inter poetas latinos: Silium Italicum ceruam cornigerã facientem, inquit enim:

Od. 3. olymp. Ceruæ cornua tribuũt poetæ. 9. hiſt. c. 5. Cerua ceruo velocior. Lib. 3.

& altos

Aeripedis ramos ſuperantia cornua ceruæ.

Sed & Franciſcus Petrarcha Hetruſcæ poetices princeps, in rythmo quodam, Lauram ſuam ceruę comparans duobus eam cornibus auratis ſibi apparuiſſe facit; verùm & ipſe à viris doctis propterea ſugillatur. Animaduertit hoc celebris in libris ſuis de arte poetica Mutius Hiſtrienſis, referente Conſtantino Lando in C. Poſthumi Diana, qui excuſari Petrarcham poſſe exiſtimat, tanquam poetam, qui metaphoricωs locutus ſit, per cornua intextas comas Lauræ intelligens: *ſic enim ad ornatum*, inquit, *comarum, quo vtuntur matronæ Gallicæ, alluſit.* Certè eiuſmodi excuſatione rectiùs, veriuſq; admittentur, quàm ſi reuera cornutas dicere voluiſſe ceruas, nobis perſuadeamus: non me latet interim ceruas aliquando viſas cornigeras. Tradit enim Gunterus in Ligurino ſuo, ſeu in libro de rebus geſtis Friderici Imperatoris primi, Cæſarem Maximilianum, verum id eſſe, alicubi deprehendiſſe, idque in ſyluam ſuam iuſſiſſe annotari, quod opus ipſe planè ſuum experientiarum non vulgarium, ſub nomine olim ſuo in publicum edendum, vidimus, inquit, inchoatum. Teſtatur etiam Scaliger in Gallia noſtris temporibus ceruam viſam eſſe, & captam cum cornibus, cuius etiam nunc ſeruetur caput. Cæterùm monſtra meo iudicio dicenda erunt. De ramis modò cornuum, & eorum propagatione ſic diſſerebat Ariſtoteles: Anniculis nondum cornua naſcuntur, niſi quoad indicij gratia, ſit initium quoddam protuberans, quod breue, hirtumq; eſt. Bimis primùm cornua oriuntur ſimplicia, & recta ad ſubularum (καθάπερ πατταλους, vnde Plinius alijs ſimplicia tribuit, vt in eodem genere ſubulonibus ex argumento dictis) ſimilitudinem, quamobrem παττάλιας ideſt, ſubulones, per id temporis eos vocant: Trimis bifida exeunt, quadrimis trifida, atque deinceps ad hunc modum procedit numerus, vſque ad annum ſextum. Ex quibus quidem verbis Ariſtoteles Geometrarum more hoc inferebat corollarium; ab hoc ſimilia ſemper prodeunt, ita ne ſit dignoſcere ætatem ramorum numero. Cæterùm philoſophus circa ceruini cornu ramorum numerum erraſſe, inquit Ioãnes Aemilianus, videtur, quippe, qui ſtatuerit (vt facilè ex ipſius verbis colligi licet) quinque ramos ſummum cornu cerui edere, neq; in fundendis propaginibus hunc numerum ſuperare, cùm tamen conſtet in multò plures ramos illud

Cerua viſa cornuta. Lib. 3. poet. 9. hiſt. c. 5. Quando cornua incipiãt naſci, et quis ramorum ordo. Lib. 11. cap. 37. Ariſtotelis error circa cornu ceruini ramificationem. Syntagm. 5. de ram. hiſt.

diſtri-

A diſtribui. Etenim & ſenſus, & experientia acerrimè reluctantur. Hoc non ignorant venatores, qui illis inſidiantur, hoc minimè philologos latet, qui plerumque loca Muſis dicata ceruorum capitibus, atque aliorum animantium quaſi naturæ trophæis exornant. Affirmatur Guillielmum Bauariæ Ducem, bina cerui cornua habuiſſe, quorum vtrumque vnum, & viginti ramos fundebat. Teſtatur Albertus, ceruorum cornua in Germania ad vndecimum vſque ramum diuidi; quod quandoque etiam in Italia contingere certum eſt, licet Italiæ cerui Germanis minores ſint. Vidi namque in penu Sereniſſimi Ferrariæ Ducis ceruum in agro Ferrarienſi interfectum magnitudine equo paulo inferiorem, cuius cornua adeo erant ramis referta, vt potius ſuperarent, quàm à Germanis ſuperarentur, ac proinde Maro cerui cornua ramoſa in bucolicis nuncupauit:

Cornu vnius, & viginti ramorum.

Eclog. 7.

Et ramoſa Mycon viuacis cornua cerui.

Tradit etiam Geſnerus ſe audiuiſſe Antuerpiæ cornua ceruina in pharmacopolio quodam ſpectari, quorum ſingula ramos circiter quindecim habeant. Quocirca à vero hac in parte videtur Ariſtotelem plurimum declinaſſe, niſi (vt ipſum vindicemus) dicamus eum per cornuum ramos maiores, & principaliores intellexiſſe, quippe qui in alios minores diſpergantur. Hæc Aemilianus.

B Ego Ariſtotelis verba ſic intellexerim, ut numerus ille in plurimis contingere ſoleat: nam & Solinus ait: *Pro ætate ramos augent: id incrementum per ſex annos perſeuerat, deinque numeroſiora non poſſunt fieri cornua, poſſunt craſſiora.* Cur autem in ramos ſurgant uſque in ſex annos, illud in cauſa eſſe retur Baſſianus Landus Placentinus, quia animal ſit maximè abundans ſucco, qui cornibus conuenit: is eſt atra, inquit, bilis, quippe cuius caro atram bilem, maximam ſibi partem uindicet, quartanam enim febrem ſuapte natura commouet, quæ rarò occupat corpus. Hanc cornuum ramificationem ſic extollit Oppianus:

Ariſtoteles excuſatur.

Lib. 1. hiſt. hum.

Lib. 2. de venat.

Ὀξύκομον κεράων πολυδαίδαλον ἄιολον ἔρνος.

Idem mox cornua ἐυχίδια uocat, ideſt, pulchrè diuiſa. Heſychius ipſos ramos peculiari uoce λίκρους uocat. Sunt qui ipſum ceruum ramoſis utrimque cornibus ἀμφίδωρον uocant, quaſi uerò δῶρα ſint cornuum rami, cùm ſit δῶρον palmus potius, quare & δῶρα munera dicebantur, quia manu darentur. Albertus infimos ramos uerſus frontem rectè ait procedere, nec erigi, his enim pugnare ceruum, (quamobrem Græci ἀμυντῆρας uocant, Gaza uertit adminicula) reliquis uentilare. Differunt etiam ceruorum cornua à cornibus cæterorum animantium, ſi Plinio, & Ariſtoteli credimus, quod, cùm omnibus ſint caua & in mucrone demum concreta, ceruis tantùm ſolida ſint;

C & cùm cæterorum oſſibus adhæreant, ceruorum tantùm cutibus enaſcuntur, ſed talia etiam eſſe rangiferorum cornua ſuſpicor. Aiunt item ea decidua eſſe tum vtilitatis cauſa, vt onere leuentur, tum ex neceſſitate præ pondere. Cæterùm hic rurſus Ariſtoteli refragari ipſam experientiam, tradit Aemilianus: Etenim & capreoli, inquit, cornua gerunt ſolida, & decidua, licet multò minora, quàm cerui, quorum interior pars minus denſa, quàm extima: rectiùs autem indicauit, inquit, Albertus vbi hæc prodidit: *Adhuc autem multorum animalium cornua ſunt vacua apud caput, & ſuperiùs ſolida præterquam in ceruo, & habentibus cum ceruo forſan naturam ſimilem, ſicut caprea, & hircoceruus & huiuſmodi, quæ in vtroque termino ſunt dura, & ſunt multæ ramificationis.* Adhuc autem nullum animal mutat cornua præter ceruum, & ceruina animalia, ſed de mutatione poſtea. Fiunt autem cornua ceruina adeo ſolida, & dura, vt ſoliditate, duritieque ſua ad lapidum naturam accedant, qualia in ædibus Reuerendiſſimi Cardinalis Gaddi obſeruaui: quod etiam cecinit Orpheus in libello de lapidibus:

Cornua ceruorum vt ab aliorum animalium cornibus differant.

Lib. 3. de animal. tract. 2. cap. 1.

Ceruinorum cornuum ſoliditas lapidea.

Φύει γε μὲν οὐ ποτὶ κόρσην

D Πέτρη, ἀλλ' ἔμπης πέλεται κρατερῇ τε ἴσ πέτρῃ

Οὐδέ κεν ἂν γνοίης κέρας ἀτρεκὲς, ἢ λίθος ἐστί,

Πρίν κε μὴν ἀμφαφόων ἴυροις ταμερτέα λᾶαν.

Senſus eſt: In exortu nõ eſſe quidem lapidem, nihilominus verè ſolidum eſſe lapidem: Licet equidem non agnoſcas cornu ne verum ſit, an lapis, ſi interim contrectes, lapidem eſſe fateberis. Tradit idem Albertus cornu animalium ceruo ſimilium interius rarum, & meatibus paruis peruium eſſe inſtar ſubſtantiæ, quæ aliorũ cornibus infigitur, additque ceruinum quidem cùm aruerit perquam leue reddi, præſertim ſi ſub dio fuerit, ita vt nunc humeat, nunc ſiccet; Inueteratum enim hoc modo, tam leue reddi, vt euanidum, & inane videatur, quod ipſe deprehendit in cornibus, quæ per ſyluas à ceruis abiecta reperit. Ceruis igitur, & ſimilium animalium cornua, terreæ eſſe naturæ, calore valido coacta, & ad oſſis ſubſtantiam accedere. Cætera verò his collata humida eſſe, & molliri apta, cartilaginis naturæ vicina, & flexibilia calore: quamobrem non calore, ſed frigore concreta videri, vt intelligitur, inquit, ex ijs, quæ in meteorologia docentur. Teſtatur verò etiam Geſnerus obſeruaſſe ſe, in conſummati cerui cornibus mucrones, ſiue ramulos ſupremos, qui bini alioqui, aut terni ſubinde ſpectantur, ſeptenos, & in eodem loco ſtipitis latitudinem ſex digi-

Cornua cerui qui leuia fiant.

Digitized by Google

digitorum, inferius autem fuiſſe alios binos ramos, & adminicula: Obſeruauit item inter craneũ E
cerui, & cornua oſſicula, ſiue tubera gemina oſſea protuberantia, læuia, duos circiter digitos longa, eò breuiora, quò ceruus natu maior eſt: Horum ſingulis ſingula, ait, adnaſci cornua per ſymphylin quandam, & quaſi articulationem. Addit denique ſubulonis cerui cornua ſe vidiſſe dodrantis circiter longitudine: furcarij verò vulgò dicti, (eins gablers) qui trimus eſt, duorum & amplius dodrantum. Addidi hic ego ſubulonis cornua, & recta, ac etiam aliud caſu fractum, ſed obducto callo reſtitutum: quæ ex Germania mihi miſſa in muſæo aſſeruo; ſunt autem & læuia, atque albicantia, minimèque rugoſa. Cùm verò cornua tum ob ſoliditatem, tum ob proceritatem gratia ſint ceruis, vt dictum eſt, natura, vt tradit Ariſtoteles, celeritate, atque agilitate corporis impedimentum illud compenſauit. Quibus cornua, inquit, præ nimio exceſſu ſuperuacua ſunt, ijs alterum auxilium natura adhibuit, vt ceruis velocitatem, grãdis enim illa, & multifida cornuum magnitudo potiùs obeſt, quàm prodeſt. Quæ tamen verba non ita accipienda exiſtimat Aemilianus, vt eam tantùm velocitatis in hoc animali cauſam eſſe voluerit philophus. Dici enim poteſt, inquit, ideo etiam curſus celeritatem conceſſiſſe naturam, quia quandoque inermes, & cornibus mutilati ob armorum carentiam, cùm pugnare, & congredi non poſſint, fuga ſaltem, celeriq; F

Ceruis agilitas ad quid data.

3. de partib. cap. 2.

pernicitate tum venatorum, tum immanium beſtiarum moleſtias euitarent. Iam verò quotannis cur decidua ſint ex Ariſtotele eodem dictum eſt; amittunt autem ea vere, menſe nimirum aprili, teſtante eodem, & ſolis ipſis id contingere ait, his verbis: Soli ceruo cornua omnibus annis decidua initio à bimatu: cęteris perpetua, niſi per vim aliquam amittant. Ita & Plinius: *Cornua*, inquit, *mares habent, ſolique animalium omnibus annis ſtato veris tempore amittunt*. Sed & Theophraſtus teſtatur cornua quotannis amittere. Idque cur eis ſolis contingat, multis rationibus explicari poteſt: primùm ex materia, qua conſtant; quoniam ſicca, & terrea ſunt, vt ceruus ipſe totus, nempe hirco ſimilis temperamento, calido ſiccoque: Cadunt autem faciliùs, vt in ſtirpium quoque folijs, quę ita ſunt arida, vt nullum habeant lentorem, aut tenacem ſuccum, qualis cæterorum cornibus ineſt, cuius gratia flecti, mollirique poſſunt: Deinde ex loco, quoniam, vt diximus, non ex cranio naſcuntur, vt reliquis, ſed cuti tantùm adhærent: Tertiò ab efficientibus cauſis; nam & calore æſtatis ſicca, durioraque fiunt, & hyeme ſubſecuta à frigore ſimiliter afficiuntur: nam, vt quodque ſolidius eſt, ita magis refrigeratur; refrigeratis autem nimium, pori clauduntur, & calor natiuus emoritur, vt neq; alimentum attrahi poſſit, & viæ, quà trahi debebat, præcluſæ ſint: quod G
in cæteris, cùm omnium caua ſint, & vapores excipiant, non æquè contingit. Sic igitur affecta cornua cadunt tantùm, ſiue offendentibus ipſis, aut impellentibus vltrò, aut inter ramos, & vimina quandoque implicatis, ſiue etiam ſponte, ipſo nimirum pondere, depreſſa: non prius autem hoc contingit, quàm verno tempore noua ſubnaſcuntur cornicula, & tuberculis ſuis vetera protrudũt: quo tempore etiam ſerpentes, & alia quędam animalia aridum, induratumq; deponunt exuuium cuti noua naſcenti. Sed eadem de re Aelianum audiamus, interprete Gyllio: Cauſam, inquit, ceruis cur cornua renaſcuntur, Democritus eam dicit, ventrem ijs calidiſſimum eſſe, & eorum venas per vniuerſum corpus pertinẽtes eſſe rariſſimas, & os, quod cerebrum amplectitur, membranę inſtar tenuiſſimum, & perrarum eſſe, indeque ad ſummum capitis verticem craſſiſſimas, atque opimas venas oriri: Itaq; cibum, & huius nutrimentum minimè concoctum, à natiuo calore in totum corpus, eiuſque partes diſtrahi. Idemque ait, eis pinguedinem extrinſecus circumfundi ſimul & cibi vim per venas in caput retorqueri, & reflecti, ex eo cornua permulto humore irrigata enaſci. Continenter enim vicinis ad cadendum ſuccreſcentia, & influentia ſubmouent, atque expellunt priora, ac ſanè exortus humor extra corpus dureſcit ab aere eum ipſum conſolidante, & in corneã H
duritatem confirmante. Humor autem qui etiam nunc intra cutem ſubeſt mollis, & tener, partim ab exteriore refrigeratione dureſcit, partim ab interiore tepore tener manet. Quocirca recẽs cornu enaſcens ad depellendum antiquum infirmius eſt: At dureſcens priora extrudere poteſt, quorum pleraque interno robore extrahuntur: nonnulla arborum ramis circumplicata, & feram ad curſum incitatam vi impedientia abrumpuntur: Eo pacto vetera excidunt, recentia ad erumpendum parata naturæ munere proferuntur. Hactenus Aelianus. Democrito ſubſcribit quodammodo Baſſianus Landus Placentinus, cùm enim dixiſſet cornua caduca ſingulo vere, & decidua ob eam fortaſſis rationem, quod ea ab cute eorum tantùm emergunt, parum fixa, cùm cornua cæterorum animalium oſſe ſuſtententur, aut quòd cùm extra prominentia ſint, & nuſquam in profundo abſtruſa, ſoli ceruo contingit, vt collabantur: Atqui fortè, inquit, aues ſcire, cur vere ſolis ceruis cornua decidant. Equidem propterea id eſſe opinor, quia nec æſtate conuenit, ſi cælo æſtuante, humores exhalant, & imminuuntur: nec autumno, ſi ſiccus ſit, nec hyeme; nam qui fieri poteſt, ſi humorem lentum, & glutinoſum exuberrantem reddat? Ver autem huic commodiſſimum inuenimus, quia humor non apprimè tenax eliqueſcit. Scribit præterea Ariſtoteles, cùm recipiunt

Cur & quando ceruis decidant.

Quomodo ceruis cornua renaſcantur.

Lib. 1. de hiſtor. hum.

cornua,

A cornua, ea primùm quaſi cute veſtita, & hirtiuſcula emittere; & Plinius, *erumpunt*, inquit, (ceruis cornua, poſtquam abiecerunt) *renaſcentibus tuberibus primò arida cutis ſimilia: eadem teneris increſcunt ferulis, arundineas in paniculas molli plumata lanugine.* Qui Ariſtoteli, Plinioque atq; alijs refragantur de cornuum caſu annuo, rei falſitatem inde arguunt, quòd tantæ molis incremẽtum, cum tam inſigni duritie nimis velox foret, aut ſaltem ramorum numerus maiore interuallo, quàm vnius anni, indigeat, vt augeatur: Nam & ipſe Ariſtoteles annorum numerũ à ramorum numero, vt ſuprà oſtenſum eſt, rimatur. Cornua autem, quæ in ſyluis, alibique inueniuntur non à ceruis depoſita, ſed à uenatoribus proiecta aſſerunt: Budæus tamẽ Ariſtoteli ſubſcribit, vernationemque reſtibili ſobole velut materiam recidiuam paucis menſibus in integrum reſtituere edoctus à venatoribus peritis, quibus puto etiam credendum eſt. Tradit porrò Ariſtoteles reperiri quandoque ceruos hederam cornibus innatam, & germinantem geſtantes: Verba philoſophi ſunt hæc: Captus iam ceruus eſt hederam ſuis enatam cornibus gerens viridem, quæ cornu adhuc tenello fortè inſerta, quaſi ligno viridi coaluerit. Idem affirmauit lib. de admirãdis auditionibus; & Plinius in mollioribus ceruorum cornibus hederam coaleſcere, dum ex arborum attritu illa ex-

Lib. 9. hiſt. cap. 5.

B periuntur, tradit, rationem quodammodo reddens ipſius accretionis, quam & Iulius Scaliger attingit apud Theophraſtum dicentem, hederam in multis creari, & quod mirabilius (παραδοξότερον) viſam eſſe in cornibus cerui etiam aliquando. *Commouit*, inquit Scaliger, *virum accuratum cerui cornibus hærens hedera. Quid enim eò ſeminium detulit? Nihil tamen attulit cauſæ, ſed elapſus nos ſub cultro reliquit.* Sanè videtur in eruptione cornuum affricatum hederæ ceruum abrupiſſe nonnihil cùm radicula, quæ aliquam in partem molliorem ſeſe induerit. Cæterùm fuerit etiam hederæ, cum ceruino cornu quædam ſympathia, dummodo verum eſt, quod ſcribit Gaudentius Merula citans Ariſtotelem, hederam naſci, vbi ceruinum cornu fuerit defoſſum. Poſtremò Oppianus ceruis caſtratis cornua defluere ſcribit, dum canit:

Ceruorum cornibus hedera innata.

Lib. 2. de cauſ. c. 23.

Hedera cum cornu ceruino ſympathia.

4. memorab. cap. 24.

Κεύθουσι λαγόνεσσι δ' ὑπ' αὐτὴν ἔνδοθι νηδὺν
Ἀμφιδύμους ὀλκοὺς, τοὺς εἴ κέ τις ἀμήσειεν
Αὔτικα θῆλυν ἔθηκε, πρόπαν δ' ἀπέρυσε καρήνου
Ὀξύκομον κεράων πολυδαίδαλον, αἰόλον ἔρνος.

Vertit Bodinus:

C *At gemini latitant intus ſub ventre canales*
Non procul à lumbis, quos qui præciderit, inde
Fæmineum reddet ceruum, atque è vertice ſummo
Prolabetur acuticomans ramale ſuperbum.

Vertit autem ὀλκοὺς, canales, cùm poeta teſtes potius intelligat, licet in ea ſignificatione in Grammaticorum lexicis nuſquam annotatum reperias. Sed ad veritatem quod attinet credendum potiùs videtur Ariſtoteli, Plinio, & Solino, qui contrarium ſcribunt: Cerui, inquit Ariſtoteles, ſi, cùm per ætatem nondum cornua gerunt, caſtrentur, non edunt cornua, ſed ſi cornigeri exciduntur, nõ decidunt cornua, & magnitudine eadem ſeruantur. Et rurſus alibi: Ceruis tantummodò cornua omnibus annis decidua, niſi caſtrentur. Sic & Plinius, & Solinus: non decidunt, inquiunt, caſtratis cornua, nec naſcuntur. Quod modò ad cæteras corporis tum internas, tum externas partes attinet, facies, vt tradit Ariſtoteles, ceruis carnoſa eſt, naſus ſimus, collum oblongum, & exile. Oppianus collum ὑψικάρηνον. i. excelſum nuncupat. Idem & nares quaternas tribuit, totidemq; meatus:

Caſtratio quomodo ceruis cornua demat, vel contrà.

In phyſiogn.

Facies qua.

Naſus.

Collum.

Τετραδύμοι ῥῖνες, πίσυρες πνοιῇσι δίαυλοι.

D Muſculos item temporales, & exiles & debiles habent, vt tradit Galenus. Aures Plinius alijs animalium maiores, alijs minores eſſe tradit, ceruis verò tantùm ſciſſas, ac velut diuiſas, ſed præcipitanter; nam Ariſtoteles id peculiariter de ijs ſcribit, qui circa Arginuſſam in Elapho monte verſantur, idque idem Plinius adſtruit. Dentes habet quatuor vtrimque tum ſupra, tum infra, vt annotat Albertus, quibus molit cibum, & inſuper alios duos magnos, qui mari, quàm fæminæ maiores ſunt, vergunt autem omnes deorſum, ita vt repandi videantur. Id capite, inquit idem Albertus, & Plinius, ineſſe ceruis vermiculi ſub linguæ inanitate, & circa articulum, qua caput iungitur, numero viginti produntur. Sed Ariſtoteles, vermes, inquit, cerui continent omnes ſuo in capite viuos, qui naſci ſolent ſub lingua in concauo circiter vertebram, qua ceruici innectitur caput, magnitudine haud minores ijs vermibus, quos maximos carnes putres ediderint. Gigni vniuerſi, atque contigui ſolent, numero adeo circiter viginti. Apparret itaque gigni, ita, & cohærere, vt vermes in lumbrico lato, quos cucurbitinos appellant recentiores. Geſnerus teſtatur ſe ab oculato teſte, fide digno, audiuiſſe, qui ſe vidiſſe affirmabat, diſſecto cerui capite recenti non viginti tantùm, ſed plurimos omninò vermes, eoſque non cohærentes, ſed diſcretos: Eſſeque, qui dicant, non omnibus innaſci. Cæterùm liceat hic, inquit Cardanus, tanti philoſophi pudorem ingenuum videre,

Muſculi tẽporales.

11. de vſu part. c. 2.

Aures ceruis quales, & vbi ſciſſæ.

Dentiũ numerus & ſitus.

Vermiculi vbi naſcantur.

Lib. 7. de variet. rerum cap. 33.

dere, qui quæ nouit, ſenſu retulit, ab obſcurioris cauſæ aſſignatione abſtinuit; Cauſa igitur huius eſt cornuum magnitudo; quod enim ſuperfluum eſt in radicibus, exeditur ab his, non ob cornua iam facta, ſed cerebri temperiem: multum enim humidum terreum abundare in eo neceſſe eſt. Quod ſi vel cornua minora eſſent, vel caput maius, aut incrementum tardius, hæc neceſſaria adeo non fuerant. Tantum ille. Verùm ſi ſub lingua circiter vertebram naſcuntur, cornua verò cuti tantùm inſerantur, vt oſtenſum eſt, non video, quomodo radices eorum à vermibus exedi poſſint. Quare alius locus vermibus fuerit tribuendus: Equidem Geſnerus teſtatur ſe audiuiſſe circa meſſis tempus, cute omnibus obducta, vermiculos quoſdam ſubnaſci, qui cornus ſuperficiem inæqualiter exedunt, & exaſperant, eoque tempore ceruum vermiculos ſentientem, & prurientem arboribus cornua affricare, quod noſtrates, inquit, dicunt, firnen. Dicunt itidem, teſte Alberto, in capite cerui annoſi intra os oculi veſpas, & formicas generari, & aliquando progredi. Paulo aliter author libri de naturis rerum: Venatores, inquit, aſſerunt, quòd in ceruo natu grandi, oſſe capitis ſub oculo terebrato, veſpæ concretæ, & formatæ interius ex humore ſuperfluo, vel, vt alij autumant, ex medulla prodeant euolantes, & tunc negant eum poſſe diutius viuere, niſi eſu ſerpẽtium renouetur: aliquando etiam eodem modo veſpas dicunt prodire concretas è naribus cerui. Apparet autem, vel Albertum erraſse, qui pro *formata* legerit *formica*, vel alterum, qui contrà. Hoc tamen ad lectionem loquor; nam quod ad rem ipſam, neque veſpas, neque formicas in animantis viuo corpore naſci crediderim, veriſimileque eſt ex malè intellectis Ariſtotelis ſuper vermibus F
Sanguis. verbis, errorem ortum eſse. Sanguis, teſte Ariſtotele, nullas continet fibras, & nunquam propterea ſpiſsatur. Idem in 4. meteororum, ceruinum ſanguinem non coire, ſcribit, quoniam aquæ naturam magis ſapit, ac frigidiſſimus eſt, & propterea fibris carere, quæ opera terræ ſunt, ſolidèque conſiſtunt. Tradit & Plutarchus in quæſt. natural cerui ſanguinem tenuẽ eſse, & aquoſum, ideoq; timore conſternatum animal. E contrario Bald. Ang. Abbat. lib. 6. diſquiſ. cap. 6. fibris plenum,
Oculi. coagulatumque obſeruaſse ſe ſcribit, & certa aliorum comprobatione conſtare. Oculi magni
Cor. ſunt; cor item proportione magnum, quod omnibus timidis, aut propter merum maleficis, commune eſse Plinius tradit. Cùm ſuprà de lapide bezaar agerem admonebam oblter, eſse etiam, qui lachrymam cerui dicerent, ſeu potius lapidem in cantho oculorum cerui concretum, qua de re Ioannes Agricola in hæc verba tradit: Belzahart eſt antidotum contra venena epotum efficaciſſimum, & prorſus diuinum: Siquidem probatiſſimus medicus Auenzoar libro primo teſtatur G ſe hoc vno medicatum eſse quendam, qui perniciosiſſimum uenenum ſumpſerat, &c. Cæterùm
Origo belzahart, magnitudo, & ſubſtantia. huius medicamenti origo eiuſmodi eſt: Ceruus poſtquam cum ſerpentibus congreſsus eas deuorauit, ſiti correptus, præſertim in regionibus orientem verſus, vbi prægrãdes reperiri conſtat: (ego iſtiuſmodi prægrandes lapides non in canthis oculorum cerui, ſed in capræ bezoarticæ ventre reperiri autumo) mox ſtagnum, aut flumen aliquod quærit, in quod ſe immergat; inde tamen, natura ita docente, velut Tantalus in medijs ſitiens fluctibus, non bibit, nam ſtatim concideret mortuus ſi quid aquæ deguſtaret. Erumpunt autem lacrymæ ex oculis, quę paulatim craſſeſcunt; coguntur, & coagulantur, & in caſtaneæ magnitudinem excreſcunt. Quas, poſtquam ex aquis euaſit ceruus, deciduas homines obſeruant, ac colligunt. Hoc eſt illud belzahart tantæ apud eos, qui poſsident, æſtimationis, vt cuiuis veneno vel medium vnguem oſtendant. De eodem Ferdinandi Ponzetti Cardinalis, verba hæc ſunt; Experientia cognitus eſt ad omnia venenorum genera pollens lapis, quem vocant kemne, ſeu bezar colore citri ſplendens, odore vini; natus ex lacrymis ceruorum. Infirmi enim ætate flumen quoddam ingrediuntur in oriente, & ſtant in eo immerſi vſque ad caput, donec emittant lacrymas, quæ frigiditate aeris, & aquæ coagulatæ vertun- H tur in lapidem, magnitudine auellanæ, qui exeuntibus à flumine decidit. Hæc ille. Et Andreas Bellunenſis bezaar propriè, ait, eſſe lapidem, qui dicatur lacryma cerui, generata in ceruis, quia comedunt uiperas maximè in Perſia. Idem aſſerit, erui etiam hunc lapidem è terra, & fodinis, ut tradit, inquit, Tipha ſi Arabs in libello de gemmis, qui ex Arabico in latinum ſermonem tranſlatus eſt. De hoc eodem ex ceruorum lapide bezaar, ita ſcribit Theomneſtus grauis ueterinariorum medicinæ author; Ceruos, uermes inteſtinorum inuolucris implicitos, ſerpentium eſu enecare, quos ex cauernis narium ſpiritu eliciunt, & ne illorum uirus ipſis obſit, ad fontes aquarum accelerant, quibus ad labra uſq; ſe immergunt, tunc oculis lacrymæ lentæ deſtillant, quę uiſcedine ſua coagulatæ, in angulis oculorum in lacrymas, nucis iuglandis pendere, coaleſcunt. Deinde cùm ſeſe ueneno exoneratos ſenſerint, aquam egreſsi in latebras diuertunt, &, ut lapis ille uiſus obſtaculum decidat, caput arboribus affricant, quem inuentum, ut bezaar contra quoduis venenum, antidotum efficaciſsimum, uenatores Siciliæ, & orientis magni vẽdunt. Scaliger etiam in exercitat.
Exerc. 112. aduerſus Cardanum de eadem re differit quidem, ſed lapidem eſſe negat. Cerui lacrymam rem fortaſſe tibi minus notam in noſtris Muſarum theſauris habemus cariſsimam. Ante centeſimum

annum

A annum in ceruo nulla eſt. Poſt eam ætatem accreſcit ad oculi cãthum, ipſis oſſibus, atq; in os pro
tuberãs concreſcit, ea duritie, qua cornu ſuperet. Qua parte prominet, rotũda eſt, inſigni nitore co
loris fului non ſine veſtigijs atriorũ venularũ. Tanta leuitate, vt penè tactũ effugiat; Ita.n. ſeſe ſub
trahit, vt ſeipſam propemodũ mouere videatur. Cùm hæc in circulis aliquando recitarẽ, vnus ex
ijs, qui è legatorum comitatu rerum Aſiaticarũ cognitionẽ profitebatur, negabat ad ceruũ quic-
quam attinere, ſed eſſe verè lapidẽ. Ego illi poſtridie oſtendi, qua parte ex oſſe fuiſſet auulſa. Hãc
Solimanus olim dono dederat Samblãcardo Trierarcho. At ea ego poſtea eius filij Bernardi Or- *Cap. 42.*
ueſani munificentiã expertus sũ. Scribonius Largus oculi ſordes vocat: Rus, inquit, vbi ſeceſſeris,
habere in incinctu oportet peucedanũ, vel cerui, cũ captus eſt, in oculi angulo, qui eſt nares verſùs
quæ inueniũtur ſordes viroſi odoris: has Siciliæ venatores dilig\~eter colligunt, & habent in cincto
propter antè dictam cauſam. Iſtiuſmodi lacrymã mihi aliquando oſtendebat R. Marcus Medices
ordinis pr\ędicatorũ Veronenſis vir apprimè eruditus. De oſſe cordis ceruini, q in multis ad cordis *Os cordis cer*
affectus antidotis recipitur, maxima eſt inter doctos diſceptatio nunquid reuera detur. Andreas *ui verum de-*
Veſalius anatomicus excellẽtiſs. negligendã eſſe illorũ omninò vult oſcitantiã, q in cordis affecti- *tur, & vbi,*
B bus magno ſupercilio (vtor eius verbis) os cordis cerui, neſcio quib. gẽmis, & auro mixtũ propinãt, *& quando,*
cũ interim ceruo nõ aliud os, quã vitulo, aut cani, aut ſui inſit, cartilagineę nimirũ magnę arterię, *& qua figu-*
& venæ arterialis radices. Et oſſiculũ illud q è ceruorũ cordib. exemptũ pharmacopolarũ officinæ *ra.*
hactenus emẽtitæ ſunt, aliud nihil eſſe cẽſer, quàm grãdius agni hyoidis oſſis oſſiculũ, quod conti-
nuũ eſt, & λ ſimilimũ: niſi quod dexterũ crus etiam tranſuerſim ſiniſtrũ decuſſatim ſecat, & alte-
rum crus altero breuius ſit; quod etiã ouina lingua, quoties menſæ apponetur, luce clariùs edoce-
bit. Veſalio ſubſcribit quodãmodo Syluius his verbis: Os à corde cerui humanũ cor totius ſubſtã-
tiæ ſimilitudine roborare Actuarius cũ Arabibus conſentit; (Sextus etiã, oſſicula inueniri in corde
cerui, aut in vulua eius, teſtatur) ſed ab aliorũ animalium maiorum corde potiùs fuerint, quæ tam
multa proferunt pharmacopolæ, quàm à corde cerui. An verò cartilaginoſa hęc ſubſtantia magis
præſtare id queat, quàm cordis, aut arteriarum corpus, ipſi viderint. Sed & Anton. Braſauola Ve-
netijs bubulum, aut vaccinũ quoddam os vendi, quod verè os eſt, etiam ingenti pretio, ait, pro oſ-
ſe de corde cerui. Se verò duo corda cerui aperuiſſe, vnum ſtatim à cerui morte, in quo neruus qui-
C dam, aut cartilago neruea apparuit non admodum dura, in crucis modum: alterum interfecti an-
te ſex dies, cuius neruea cartilago multo durior erat, & tenſa tali ferè figura, quali Venetijs os de
corde cerui venditur, bubulum, inquit, illud, aut vaccinum. Illius autem nerui vim apud veteres
non memorari, minuſque in roborando corde valere, ait. Hiſce viris doctiſſimis fauere apparet
Ariſtotelem, qui teſtatur cor ſine oſſe eſſe omnium, quæ ipſe nouit, præterquam equi, & boum ge-
neris cuiuſdam. E contrario ſunt Arabes, eoſque ſecuti Græci recentiores Actuarius, & Nicolaus,
qui non ſemel os de corde cerui deſcribunt, & ex antiquis Plinius: *Inueniuntur*, inquit, *& oſſicula* *Lib. 28. cap.*
in corde (ceruarum) *& in vulua perquam vtilia grauidis, parturientibuſque.* Et in tertio euporiſton *19.*
274. attributo Galeno legimus, os cordis cerui tritum potui da mulieri ſterili, & videbis gloriam
Dei. Plateatius non ſimpliciter in corde inueniri, ſed peculiarem in eo locũ aſſignat; In corde cer-
ui, inquit, reperitur quoddam os parte ſiniſtra, vbi quędam concauitas eſt, in quam ſplen reſpirat,
& excrementa emittit, quæ illic ob ſiccitatem ſuam in oſſeam vertuntur ſubſtantiam: Eſt autem
hoc os de ſanguine cordis, ſubruffum, & melancholicum expellendi fumũ, vim habet: datur etiam
contra cardiacã (ſic vocat pulſum, ſeu tremorẽ cordis) ſyncopen, & hæmorrhoides. Alij non os, ſed
cartilagineam oſſeam eodem loco reperiri, & eſſe aiunt. Apud Andernacum Matheti quærenti,
D in qua parte os cordis inueniri poſſit, reſpondet pręceptor: Siniſtro detecto ſinu, maximèq; arterię
tota baſi aperta, radices illius, & membranarũ ſequere, ac facilè reperies: nã arteriæ aortæ, venæq;
arterioſæ, & membranarũ earundem radix ex oſſea illa cartilagine cordis procedit. Geſnerus ve-
rò rei veritatẽ inueſtigaturus affirmaſſe ſibi ſcribit quẽdam rei venatoriæ peritum os in corde cer-
ui quidẽ reperiri, ſed non alio tẽpore, quàm eo, q inter duos D. Virginis dies feſtos intercedit, hoc
eſt, à medio circiter Auguſti ad Idus vſq; Septẽbris. Alij rurſus ſenectuti ceruorũ os hoc adſcribũt,
atq; inter alios Thomas Iordanus in peſtis phęnomenis tract. 3. his verbis: Statuũt aliqui cartila-
ginem, bronchia pulmonum alij, viſcoſum quid nonnulli, ſunt qui mordicus negant aliquid vn-
quam in cordis finibus repertum oſſi ſimile, vel ex eo, quòd nullius eſſet vtilitatis illuc. Vbi omnis
generis feris abũdamus, ſanè hanc litem decidere poſſumus. Reperiuntur oſſa omnibus propè cer-
uis, annoſioribus tamẽ maiora, minora iunioribus, crucis interdũ forma decuſſatim mutuo inter-
ſecta. Quid mirum, ſi boũ quoq; exſectos plures duodecim Marſallus Bohemię illuſtris aſſeruat, &
quotidie plures inquirit? Etiã lapides ex ceruino corde exẽptos vidi oui propè colũbini magnitu-
dine, laminis conflatos, & quod iucundum fuit aſpectu, poſtquam comminutus fuit, repertũ eſt oſ-
ſiculũ in meditullio, ſimile cæteris oſſibus corde progna tis, circa q putãmina hæc ſeſe aggregando
amplificauerant, & in hanc molem atq; duritiem calore cordis extorrente lapillum produxerant.

Digitized by Google

Eum longè prætulerim cuiuis bezaar, cùm non capræ ventriculo, ſed animalis alexicaci corde repertus, maiorem affinitatem nobiſcum habere veriſimile ſit, niſi in paſtum cauſam referas, quòd E
capræ illæ pabulo pollentiore veſcantur, quàm cerui apud nos. Similiter Ioannes Rinodæus Medicus regius Pariſienſis: Maximè, inquit, celebratur oſſiculum, quod ad baſin cordis ceruorum annoſorum habet adhæſum, quod à figura crucis, quam non malè refert, venatores crucem cerui appellant, plurimumque ad cordis affectus valere, non ſolùm ipſi experientia ducti docuerunt, ſed & Medici præter experimentum, ratione docti confirmarunt. In ceruis iunioribus non os, ſed cartilago tantum eſt.

Lib. 3. de re med. c. 19.

Cauda qualis ceruo. *Crura.* *Lib. 3. de vſu part. c. 1.* *Ventres.* *Genitale.* *Inteſtinum.* *Fel.*

Cauda, teſte Ariſtotele, ipſi perexigua eſt vituli marini modo; Crura etiam perquam ſunt gracilia, teſte Oppiano, omnia ſcilicet, nã & Galenus, ceruis, canibus, equis, & alijs ſimilibus anteriora κῶλα, id eſt, crura, poſterioribus ſimilia facta eſſe tradit, idq; ipſis conferre ad velocitatem. Plures habet ventres, vt capra, teſte Ariſtotele, qui & alicubi, ruminare eum planum eſſe teſtatur, & ait item genitale habere neruoſum more cameli. Inteſtinum verò tam tenue, imbecilleque, vt etiamſi leuiter percuſſeris, poſſit rumpi cute adhuc integra: Ait item felle vacare, ſed inteſtinum eius adeo amarum eſſe, vt ne à canibus quidem attingatur, niſi ceruus præpinguis ſit: Et alibi, inquit, ideo ceruum longæuum eſſe, quia felle caret; & Plinius: *Cerui*, inquit, *fel nõ habent, quod hominum paucis non eſt, quorum valetudo firmior, & vita longior.* Idem hic eſſe etiam ait, F
qui ceruo fel nõ in iecore eſſe, ſed in cauda, aut inteſtinis putẽt, ideo tantã habere amaritudinem, vt à canibus non attingantur.

Qui cerui fel in cauda habeant.

Cæterùm Ariſtoteles non quoslibet ceruos, ſed Achainos cognomine fel continere in cauda, credi ſcribit: eſſeque, quod ibi contineri aiunt, colore quidem ſimile felli, ſed non ita, vt fel humidum, ſed lieni ſimile parte interiore. Mirũ igitur de Achainis ceruis nullam apud Plinium, & alios latinos mẽtionem extare, cùm Ariſtoteles diſertè diſtinguat.

Cauda extremitas in ceruis cur venenoſa, & eius antidotus.

Hoc etiã nunc ſubit, extremam cerui caudam fortaſſis illam ob cauſam venenatam eſſe, quòd fel in ea contineatur. Fellis enim in multis animalium venenoſam eſſe naturam traditur. Equidem Matthiolus venenum illud viridis, aut flaui coloris eſſe ſcribit, qui color felli optimè conuenit, planèq; ſæuiſſimum, & quod in cibo, potuve ſumptum intolerabilem corporis anguſtiam, ſyncopen, & alia ſymptomata afferat, quæ napellus excitare ſolet, auxilium eſſe, ſi poſt vomitum ex butyri potu dimidius triti ſmaragdi ſcrupulus cum vino bibatur, piſtacia, & auellanæ edantur, poſtea verò corpus vniuerſum perfricetur cum oleo ex ſemine citri, & theriacæ drachmæ duæ propinentur. Sumpſit hęc Matthiolus ex Petro Aponenſi, qui & ipſe ex Auicenna, & Rhaſi ferè tranſtulit. Ferdinã- G
dus Ponzettus ſcribit, humorem aduſtum in caudam cerui tranſmitti, ne inficiatur reliquum corpus, additq; veneni huius antidotum eſſe oculum cerui, vel eiuſdem, vel alterius.

Vbera. *15. de vſu part. c. 4.*

Iam verò cerua ceruo minor eſt, animal aliàs aſpectu egregium, mutilum cornibus, viſu acuto, miræ velocitatis, quaterna, teſte Ariſtotele, habet vbera, vt vacca: Cur verò mammas binas inter femora habeat, ex eodẽ ſuprà in hiſtor. de vacca, expoſui. Galenus verò de fętus tunicis agens, ac de venis & arterijs, quæ ex vtero in ipſum inſerũtur, aſſerit, quòd in omnibus animalib., quæ ſuaptè natura ad ſaliendum ſunt procliuia, vt ceruis, & capris vaſorum productiones matricibus ſint connexę, nõ pertenues modò membranas, ſed cum eis etiam per carnes viſcoſas, velut pinguedinem quandã, ſpecimen eſſe mirabilis prouidentiæ.

Dorſum.

Dorſum deniq; cùm pingue eſſe dicit Oppianus, de vtroq; puto ſexu locutus eſt.

LOCVS.

In Achaicis. *Lib. 10. cap. 15.* *Lib. 9. c. 5.* *Achęa vbi.* *Σπαθήνης quid* *Lib. 10. geograph.*

IN Achaia, quo ab Aegira Phelloen via ducit, caſtellũ minimè clari nominis, ea, qua locus maximè ſaxoſus eſt, parte, multæ paſſim ſunt quercus, multæ itẽ feræ, cerui F
in primis & apri, vt Pauſanias teſtatur. Achainis ceruis fel credi cõtineri in cauda ex Ariſtotele annotauimus, apud quem græcè legitur Α'χαΐνης vox tetraſyllaba, & oxytona. Cæterùm vbi apud eundem græcè habetur: νῦν δὲ εἴληπται Α'χαΐνης ἔλαφος &c. Gaza omiſſa voce Α'χαΐτης triſyllaba paroxytona, vertit: captus iã ceruus eſt hederam ſuis cornib. enatã viridẽ gerẽs, quæ cornu adhuc tenello fortè inſerta, quaſi ligno viridi coaluerit. Quo loco pro Αχαΐτης, legendũ cenſet Geſnerus Αχαΐνης, ſiue Αχαΐνη, vt habet Varinus. Eſt autem Achæa, ſecundum eundem Varinum, ciuitas Cretę, vbi Achæineæ, inquit, dictæ ceruæ naſcuntur, quæ etiã σπαθηναῖαι vocantur. Apparet tamẽ σπαθηναίας ab Achainis differre, cùm certam cerui ætatem ea vox denotet, & à figura cornuum deriuata ſit, & ipſi Varino, nec non Heſychio σπαθήνης, genus, aut certa ætas cerui eſt. Strabo Achæos Cretæ populos facere videtur his verbis. *Cydoniatę ſuperioribus annis vicatim habitabant poſtea Lacones, & Achei conuenientes habitauerunt*, & cætera. Indeque manifeſtum eſt locum aliquem apud Cydoniatas Achaiam abincolis dictum eſſe, cùm in reliqua Creta cerui eſſe negẽtur, vt mox dicetur. Idem Ariſtoteles in mirabilib. ceruos in Achaia cùm cornua abiecerũt, ſe abſcõdere dicit, & multis in cornuũ loco hede-

ram

A ram innatam apparere, vt Gaza loco iam citato Ἀχαΐνης vocem omittere non debuiſſe videatur. Africa nullos habet ceruos, teſte Ariſtotele, Herodoto, & Plinio, qui & alibi inquit; *Ceruas Africa propemodum ſola non gignit.* Verba Herodoti ſunt: *Hę ſunt illic ferę, & item cætera, quę alibi, prętes ceruum & aprum: Ceruus enim, & aper in Libya nullus eſt.* Cur autem ibi non ſint, rationem hanc reddit Lambertus Horatius Montfortius in explanatione libri 1. Lucani, vbi inquit:

Africa ceruos non habet & ratio.

In Melpomene.

Sicut ſqualentibus aruis
Aeſtifera Libyes viſo leo comminus hoſte,
Subſedit dubius, &c.

Diſertè *ęſtiferam* dixit, quod meridiei ſubiecta ſit Libya, vt etiam propter æſtum æſtate propè nullas habeat aquas. In confeſſo eſt vndique ſabuloſa eſſe, maioremque eius partem intra tropicos ſolis contineri, qua vel ſola cauſa ſqualleat, tot locis, & deſerta eſt, quæque ſola orbis partium minùs fert commercia hominum: adeo ſi cupias alicubi ſedem figere, nulla vſquam ſe offert occaſio. Cuius rei præcipua cauſa eſt aquarum, vt modò retuli, inopia: ſolum ſabulo ceu cinere flaccidum, arenarum montes, qui cum ventis diſijciuntur, non aliter, quàm in mari procellæ fluctuãt.

Libya delineatio.

B Poſtrema ingens venenatorum animantium prouentus efficit, vt vbi ægrè colitur, agricolae rores niſi ocreati colere, & arare terram nequeant, quo vno præſidio ſerpentum morſus eludunt. Atq; hæc præcipua cauſa eſt, cur non gignat ceruos, quod hoc animal ſerpentes peſſimè oderit. Mirum igitur Aſcanium apud Virgilium in Africa venari ceruos, ſed & Aeneas etiam

4. Aen.

1. Aen.

Nauim in conſpectu nullam, tres littore ceruos
Proſpicit errantes: hos tota armenta ſequuntur
A tergo, & longum per valles paſcitur agmen.

Suggillant igitur critici Virgilium, quòd fingat ceruos in Africa inuentos, & ſtatos, cùm Geographorum ferè omnium, & Plinij in primis authoritate, Africa ceruis careat, vt diximus. Quibus ita ex Ariſtotelis ſententia reſpondet Naſcimbenus, quædam peccata ex ignoratione fieri, quædam verò accidẽtaria eſſe. Hoc ſi peccatum eſt, non ignorationis artis eſſe, ſed per accidens, quod facilè, inquit, condonari ſolet: nam poetæ veriſimilia ſequuntur: nec damnandi, ſi falſa ſequãtur, modò fuerint veriſimilia. Quis autem hiſtoricorum, inquit, vnquam dixit eum in Africam delatum fuiſſe? & reuera non fuit: Fuiſſe tamen probabile eſt. Quamobrem nec Pindarus ab Ariſto-
C tele damnatur, licet ceruæ cornua tribuerit, quæ omninò caret cornibus; nam hoc leuius peccatũ eſt, quàm ſi rem aliquam malè deſcripſerit; Id enim ex ignoratione artis naſceretur: Et ceruam habere cornua etſi verum non eſt, tamen habere poſſe, probabile eſt. Tantum Naſcimbenus. Sed ſic controuerſia non tollitur: Nam Alexander Traianus referente Baldo Ang. Abbat. ſcribit in Africa ceruos reperiri. Et Ioannes Aemilianus ait Africam ceruorũ, aprorumque feraciſſimam eſſe apud omnes haberi in confeſſo. Veruntamen, vt philoſophi partes tueamur, dicendum putat, eiuſmodi animalia poſteriori æuo in Africam fuiſſe translata, quòd facilimè, inquit, phaſianorum exemplo perſuaderi poteſt: Etenim Phaſiani à Phaſi prægrandi Colchorum fluuio, vbi copioſè redundant, in Græciam fuerunt tranſlatæ, & mox in Italiam ex Græcia tranſuectæ, tandemque, paucis ab hinc annis, Hippolyti Eſtenſis ampliſſimi Cardinalis iuſſu in Tranſalpinam Galliam tranſportatæ fuerunt, vbi in nemore, aucupio maximè opportuno, libertate donatæ ſumma fœcunditate ſuam propagarunt prolem. Hoc idem & plantarum exemplo clarum eſt: quandoquidem perſica in regione Perſiæ lethalia mala adeo edebat, vt comedentes necarent: In Aegyptum verò traducta, omne Perſis venenum reliquit, atque Aegyptijs hac migratione, innocua
D exritit. Huiuſce rei, inter cæteros, fidem facit Galenus lib. 2. de ſemine cap. 1. Perſica mala inde in Italiam delata in maximis delitijs habebantur, ita, vt Romæ, olim, dum ipſa totius orbis imperium moderaretur, ſingula eius mala tricenis denarijs venderentur. Quibus profectò exemplis facilè coniectari licet, vel ceruos ex Europa, Aſiaue in Africam fuiſſe translatos, vel ipſoſmet illuc tranando migraſſe: Siquidem eos porrecto ordine, & præcedentium clunibus capita imponentes, maria gregatim tranſcẽdere fertur &c. Verùm enim verò, ſi quiſpiam fortaſſe adeò pertinax fuerit, vt ijs non acquieſcat reſponſionibus, nec tamen iſte Ariſtotelẽ iure obiurgare poterit. Etenim in deſcribendo animalium hiſtoria philoſophus aliorum verbis, relationibuſque fidẽ adhibuiſſe plerumq; coactus fuerit, tũ ob maximam regionis diſtantiã, quas ipſum peragrare oportuiſſet, tum ob breue, anguſtumq; humanæ vitæ curriculũ, vix enim nati morimur. Hactenus Aemilianus, cui facilè ſubſcripſerim, ſed quod de perſicis malis tradit, vulgi opinionem ſecutus, perſeam cum perſicis malis ineptè confundit: nam perſica mala vbiq; terrarũ innocua ſunt, perſeam verò aliqui, teſte Dioſcoride, prodiderunt in Perſide exitioſã eſſe, translatamq; in Aegyptũ, mutata natura, in cibos receptam. Americæ incolæ, vt ſcribit Andreas Theuetus, cùm ceruos venati ſunt, crura, coxaſque poſteriores amputant, ſuperſtitioſè admodum ſibi perſuadentes, ſi inte-

Virgilij defenſio.

6. diſquiſ. cap. 6.

Syntag. 5.

Africa nũc abundat ceruis, quibus olim carebat.

Phaſiani vnde dictę, & vbi abundent.

Perſicorum olim Romæ pretium.

Aemiliani error circà perſica mala.

groſ ad ſtabula perferrent, impares ſe ſuis hoſtibus fore. In Apulia Italię regione, & maximè propè Canuſium tanta ceruorum copia eſt, vt exercitus ſpecie exercitatiſſimos belli duces deceperit: Cùm enim ſub autoram aliquantulū ſpatij Canuſium verſus profectus aliquando eſſet Ferdinandus rex Neapolitanorum cum vniuerſis copijs, renūciatum fuiſſe, tradit Pontanus, ab exploratoribus, ac leuis armaturæ equitibus, qui agmen præcedebant, hoſtem inſtructum, paratumque ſtare in acie, quo ex improuiſo agmen adoriatur ſub ſarcinis impeditum. Hoc nuncio accepto, regem magno ſilentio agmen retrò vertere iuſſiſſe, maximèq; repentinum, atque inexpectatum Barolum petiſſe, ac ſecundum foſſas partim in hortis, partim ſacris in ædibus, quæ ſunt extra vrbis mœnia, exercitum collocaſſe. Tantus aduentantis hoſtis terror cùm duces, militeſque pariter inuaſiſſet, tandem compertum, fuiſſe agmen ceruorum compaſcentium, quorum ea in regione, belli præſertim tempore, maxima, inquit, eſt copia. Hos ſub matutinum tempus paſtui deditos, ſparſim cùm errarent, vbi exploratores ſenſere equites, in vnum coactos dubia cum luce ſpeciem præbuiſſe hoſtilis agminis. Eodem mox rurſus teſtante fama tenet, Iacobum Caldoram ſolertiſſimum ætatis ſuæ imperatorem ducentem per Apuliam peditum, atque equitum non exiguas copias, eadem ſpecie deceptum, itaque conclamatum fuiſſe ad arma, & inſtructo cum exercitu ſtetiſſe eum in acie hoſtem expectantem, nec niſi poſt aliquot horas cognitum, errantem in paſtu maximè ingentem ceruorum gregem eſſe.

Vbi cerui, ob copiam, exercitus ſpecie, belli duces terruerint.
Lib. 2. de bello Neapolit.

Relicta ciuitate Carocaram à monte Alchai aquilonē verſus venitur ad campeſtria Bargu, quæ in longitudine quadraginta habent dietas, incolæ eorū vocantur Meditæ, parentque magno Cam, Tartarorum habentes mores, ſunt homines feri, ſylueſtreſq;, & veſcuntur carnibus ferarum, quę venatione capiunt, maximè ceruorum, quorum magnam, inquit Paulus Venetus, habent copiam, & adeo cicures faciunt, vt illis atquè equis, vel aſinis inſideant. In Batauia, referente Adriano Iunio, ceruorum, damarumque toto illo collium arenariorum tractu cum interiectis conuallibus, qui Egmondam vſque ab Hagenſi nemore in longū porrigitur, magna frequentia eſt, quorum examina ſæpenumero certam perniciem ſatis adferūt, ea depaſcendo, abſumendoq;, aut cubilibus ſuis obterēdo, ſi fortè repagula perfregerint, aut ex incuria aperta inuenerint. Nam furcillis erectis excludūtur, quibus trāſuerſa tigna triplici, aut quadruplici ordine alta ad felicium agrorum margines poſita, perpetuam ſepimenti cratem per milliaria aliquot continuare agricolarū vulgus tenetur.

Ceruorū copia in Bargu, vbi etiā equorum inſtar ſunt.
Lib. 1. c. 61.
In Batauia.

Ioannes Lerius Burgundus refert apud Braſilienſes ceruorum quoddam genus eſſe, quod illi Seouaſſous nominant, à noſtratibus differens, quod multo ſint humiliores, quodque minora geſtent cornua, tum etiam quod equè pilos demittant, atque noſtrates capræ. De Britannicis ceruis, quorum vna cum palmatis Capitolinus meminit his verbis: *Gordiani ſylua memorabilis picta in domo roſtrata Cn. Pompeii picturas animalium diuerſas continet, inter quas ſunt cerui palmati* 200 *mixtis Britannis*; nihil certi habeo, inquit Geſnerus, audiui tamen, & albos, & nigros ceruos noſtro tempore in Britannia reperiri. Albos quidem etiā ſibi Romæ viſos Pauſanias ſcribit, ſed ex qua regione, vel continente, vel inſulari aduecti eſſent, non veniſſe ei in mentē interrogare. In orbe nouo in regione Chicorariarum ceruos, tradit Petrus Hiſpalēſis, adeo cicures eſſe, vt eorū greges habeātur, perinde ac apud nos caprarū educi ad paſcua, & reduci: Ex lacte eorum, quo etiam caſeum conficiant, cenſum nō paruū haberi. Et Petrus Martyr ait in Chiribigenſi regione ingentē eſſe ceruorū numerum, incolaſq; venatores eas inſequi. Creticus ager ceruo eget, vt ſcribit Solinus, ex Plinio videlicet, qui *mirabile*, inquit, *in Creta ceruos præterquam in Cydoniatarum regione non eſſe*. At Virgilius aliter ſentire videtur, cùm inquit:

In hiſt. nauig. in Braſiliam.
Braſilia.
Britannia.
Cerui albi.
Chicorariorum regio ceruis abundans, vbi & caſeus fit ex lacte eorum.
Part. 5. c. 2.
Chiribigenſium.
Decade 8. c. 7.
Creta.
4. Aen.

Qualis coniecta cerua ſagitta,
Quam procul incautam nemora inter Creſſia fixit
Paſtor agens telis.

Et Clemens Alexandr. inquiens, mulieres non minùs, quàm maſculos, & domum cuſtodire, venari, & greges paſcere, citat hunc poetæ cuiuſdam verſum:

Acriter & cerua veſtigia Creſſa ſecuta eſt.

Lib. 4. Stromat.

Veriſimileque eſt ceruos non paucos ibi reperiri, cùm teſte Bellonio, tota inſula beſtijs noxijs careat. In Cyprum ideo tranſnant, inquit Aelianus, quòd paſtionū, quæ illic ampliſſimæ eſſe dicuntur, deſiderio tenentur, & profectò adeo feracem Cyprij ſe regionem incolere teſtantur, de agrorum vt bonitate Aegyptijs nō cōcedant. In Dikilopporū, qui veri Loppi ſunt, regione Sigiſmundus Baro ex relatu Gregorij Iſtomæ Moſcorū principis interpretis, viri induſtrij, ceruorū greges, vt apud nos boū, eſſe tradit, qui Nortvvegorū lingua rhen vocātur, noſtratibuſq; ceruis aliquanto maiores ſunt, quibus, inquit, Loppi vice iumentorū vtuntur hoc modo. Vehiculo in ſcaphę piſcatoriæ formam facto ceruos iungunt, in quo homo, ne ceruorum citato curſu excidat, pedibus alligatur, lorum, quo ceruorum curſum moderatur, ſiniſtra, dextera verò manu baculum tenet, quo

Cyprus.
Dikilopporū regio.

vehi-

A vehiculi, ſi fortè in aliquam partem plus æquo vergeret, caſum ſuſtineat, atque eo vehendi genere vigin timiliaria ſe vna die confeciſſe, ceruumque tandem dimiſiſſe, quem ad dominum ſuum, ſtabulaque conſueta ſponte redijſſe dicebat. Dora ciuitas eſt Aſſyriæ deſerta marginibus amnis (Euphratis) impoſita: In quo loco greges ceruorum, inquit Ammianus Marcellus lib. 24. plures inuenti ſunt, quorum alij confixi miſſilibus, alij ponderibus elſi remorum, ad ſatietatem omnes pauerunt: pars maxima aſſueta natatu veloci alueo penetrato incohibili curſu eua ſit ad ſolitudines notas. Monte Aſiæ Elapho nomine apud Arginuſſam, quo loco Alcibiades mortem obijt, ceruæ omnes, teſte Ariſtotele, ſciſſa aure ſunt, qua nota vel alibi, ſi loca mutarint, cognoſcuntur, *6. hiſt. c. 29.*
& quidem fœtus, iampridem à primo ortu in vtero, idem contrahit ſignum. In Florida noui orbis inſula tria ſunt ceruorum genera (ex Laurentio Anania) domeſticum vnum, ex quo omnes *Florida inſula.*
habent vtilitates, quas nos ex vaccis: Sylueſtria altera, ſed magnitudine differentia, cùm alterum tauros adæquet, alterum admodum ſit paruum. In Gallia ſyluæ, ſaltuſque ceruis abundant, ſed præcipuè, vt Ioannes Bruyerinus teſtatur, illa Fonbluandi, in qua ceruorum greges maximos ſpectari ait. In multis etiam Germaniæ locis cicures ceruos publicè in foſſis circa mœnia ali, refert *Lib. 13. cap. 23.*

B Geſnerus, vt cùm libuerit magiſtratui, habeant, quod venentur. In Heluetia verò, minus hodie, quàm olim, abundare, quòd ſyluæ propter frequentiam incolarum indies minuantur, & venari eos, minus interdictum propter democratiam, quàm apud alias gentes, quæ principibus parent. Idem ſcribit in Hercynia ſylua ceruos colore nigricãtes, à quibuſdam dici reperiri, & cauſam adijcere parum idoneam, quoniam ea olim conflagranerit. *In Helleſponto in alienos fines* (verba ſunt Plinij) *non commeant cerui, & circa Arginuſſam Elatum* (aliàs Elatium, quod probat Hermolaus in codicibus manu ſcriptis repertum, non Elaphum. Ariſtoteles idem Elateonta vocari tradit, ex abierum, vt arbitror, frequentia: græci quidem codices excuſi habent ἐλαφώεντα, Gaza Elaphum reddit) *montem non excedunt, auribus etiam in monte ſciſſis.* Idem Plinius, aliàs; vt ſuprà citauimus, omnibus ceruis eſſe ſciſſas, & veluti diuiſas ſcribit. Aelianus verò etiam vtrumque (ideſt, loci, in quo ſunt, fines non excedere, & auribus eſſe ſciſſis) ceruis Helleſpontiacis tribuit. Ariſtoteles ijs, qui circa Arginuſſam ſunt, poſteriùs tantùm: verba eius paulo antè recitauimus. Ait verò Aelianus, ceruus præſentibus paſcuis omni anni tempore, contentus, alia non deſiderat. Nam in Helleſponto collis eſt, vbi cerui, quorum altera diffiſſa eſt auris, ſic paſcuntur, illius extra fines, vt

Gallia.
Germania.
Hercynia ſylua.
Vbi cerui ſint auribus ſciſſis, & natiui ſoli amantes.
Arginuſſa.
Helleſpõtus.

C nunquam progrediantur. At verò M. Aurelius Imperator in epiſtola ad Lambertum Helleſponti præfectum, quæ recenſetur in vita eius, tradit, cerui cùm plerumque ſylueſtres ſint, admirãdum eſſe, eos cicures in Helleſponto naſci. In orbe nouo ceruorum genus compertum eſt, ſicut refert Ioſeph Ieſuita ex Braſilia anno 1560. prorſus abſque cornibus, colore albo, perhibeturque uitare ſyluas, oblectari verò apertis campis. Paracam Indiæ vrbem Apollonius, & comites prætergreſſi, cùm non multum adhuc proceſſiſſent, fiſtulę ſonitum audire viſi ſunt, quaſi paſtoris gregem colligentis, ac ſubinde paſtorem viderunt, qui albarum ceruarum gregem paſcebat, vt memorat Philoſtratus, mulgentq; illas Indi, quod earum lac maximum eſſe nutrimentum, optimumq; putant. In Sardinia Ophiũ dicitur animal ceruo, dente & pilo ſimile, vt annotat Hermolaus in Dioſcoridem. Apud Scotos, authore Ioanne Leſlæo Epiſcopo Roſſenſi, grãdes cerui in altioribus vbique montibus adeo ſunt frequentes, vt ſolemni plerumque venatione, principe potiſſimùm præſente, nunc quingenti, nũc octingenti, aliquando mille vna ſtrage concidant, tum etenim clamore hominum, & paruulorum canũ latratu vndiq; ad decem aliquando, aut viginti millia paſſuum, & amplius intra alicuius vallis anguſtias, vbi principes viri ſuas ſedes ſtatuunt, coguntur; ibi emiſſis

Lib. 3. capp. 8. 49.
Vbi cicures naſcantur.
Braſilia cerui albi, & excornes.
Vbi mulgeantur ceruę.
Lib. 3. c. 3. de vita Apollon.
Sardinia.

D canibus tortis ſagittis, venabulis, & omni armorum genere inſtructis, non ſine magno, & hominũ, & canum periculo, ſæuitur in ceruos: Nam habent hoc ſibi cerui à natura inditum, vt ſi ipſorũ dux in medios hoſtes, & pericula præſentiſſima irruat, omnes facto agmine, niſi morte prohibeantur, intrepidè ſequantur. Sed illud memorabile eſt, quod & ipſi præſentes vidimus, ex his ceruis eſſe, nonnunquã, qui adipẽ decem pollices latam habeant, cuiuſmodi in Argathelia potiſsimùm reperiuntur. Hæc ille, qui & ante in Megetlandia ceruos dixerat reperiri vaſtæ magnitudinis, eoſdemque numeroſiſsimos. Idẽ in Hebridibus Scotiæ inſulis altiſsimum ait eſſe montem, cui capra dat nomen, & in eo maximam ceruorum eſſe copiam. Virgilius in Georgicis de Scythiæ pecoribus ſcribens, quæ non in ſtabulis, ſed campis niuoſis hyemem tranſigant, de ceruis etiam ſic canit:

In deſcript. Scotia.
Scotia, & adiacentes ei inſulæ Hebrides, & Megetlandia, & Argathelia.
Scythia.

Confertoque agmine cerui
Torpent mole noua, & ſummis vix cornibus exſtant.
Hos non immiſſis canibus, non caſſibus vllis
Puniciauè agitant pauidos formidine penna:
Sed fruſtra oppoſitum trudentes pectore montem
Comminus obtruncant ferro, grauiterque rudentes

Vuu 3 *Cadunt*

Cadunt, & magno læti clamore reportant. E

Curtius verò etiam ſcribit haud vlla maiora indicia opulentiæ apud illos fuiſſe, quàm magnis nemoribus, ſaltibuſque nobilium ferarum greges clauſi, adque hoc ſpacioſas eligi ſyluas crebris perennium aquarum fontibus amænis. Licet autem in Septentrionalibus terris plus, quàm in alia orbis regione, videntur aſperrima frigora prædominari, tamen innumerabiles ibidem etiã ignoti generis animalium multitudinem reperiri, teſtatur Olaus Magnus, inter quæ ad eſum humanum onagri, (alcen intelligit) & cerui, damulę, atque capreoli nobiliorem ſortiri ſunt æſtimationem, & ob id eorum venatio ſolis nobilibus, atque eorum officialibus, & priuilegiatis regnicolis, vt ſunt hoſpitum receptores, & eccleſiarum præſides, antiqua lege, reperitur admiſſa: Atq; etiam, ne auiditate venatorum (quorum maximus ibi eſt numerus) ſolitudines euacuentur, in ſobolis propagationem. Cornibus tamen in nemoribus tanquam pignore futuræ prædæ relictis, vtuntur occupatores, licet non facilius ſit ea inuenire, quàm ceruas proſpicere parturientes. Taygetus mons Laconiæ, Spartæ imminens, facit qualibet ſui parte venatoribus luculentam caprearum, aprorũ, ceruorum, & vrſorum copiam, teſte Pauſania. Alphonſus Toſtatus ad ea diuinæ paginæ verba: *Erat autem cibus Salomonis per dies ſingulos decem boues pingues, & viginti boues paſcuales, & centum arietes, excepta venatione ceruorum:* F Cùm dixiſſet ceruos iſtos, qui veniebant de venatione, non fuiſſe de ordinarijs cibis regis, ſubdit; & tamen quaſi communiter veniebant, quia terra illa, ideſt, terra promiſſionis, eſt multorum ceruorum. In Venetis duo luci, teſte Strabone, monſtrantur, alter Iunoni Argiuæ, alter Aetoliæ Dianæ dicatus. In hiſce feras ita manſueſcere tradũt, vt cerui lupis aggregentur, aduentantiumque hominum manibus ſe demulceri patiantur. Quod ſi quas canes inſectentur, vbi hæc confugerint, ab inſectatione ceſſare. Xapitam noui orbis regionem, refert Petrus Martyr, ceruorum habere armenta, vt nos boum, domi parere, domi nutriri, ſolutos per nemora paſtum quærendo, luce durante vagari, ad veſperam pullos domi relictos reuiſere, & intra cortes claudi ſe, ac naris ſuis depaſtis mulgeri ſinere, incolaſque nullum aliud lac, nec ex alio lacte caſeum habere.

Septentriones regiones. Lib. 18. c. 3.

Taygetus mons. In Lacon.

Terra promiſſionis.

Lib. 5. Ibi cerui lupis conuerſentur, vt amicis.

Decad. 7. cap. 2. In Xapita mulgentur lacq; & caſeum præbent.

NATVRA. MORES.
Ingenium. Docilitas. G

Ὀργὰς qd. in quibus locis eligant viuere.

CERVI, inquit Pollux, gaudent ταῖς ὀργάσι. Eſt autem, teſte Varino, ὀργὰς, vel ὀργὰς γῆ ἡ ἀργή, καὶ ἀνέργαστος, διὰ τὸ ἐν αὐτῇ τὰ φυτὰ πρὸς αὔξησιν ὀργᾶν: λοχμώδης καὶ ὀρεινὸν χωρίον: ἢ ὕλιμος, καὶ σύμφυτος, καὶ λιπαρὰ καὶ ἔκμαια γῆ: Hoc eſt, ὀργὰς locus eſt incultus, ſylnoſus, aut nemoroſus, vbi ſolum bonum, & pingue eſt. Apud eundem tamẽ ὀργάδες etiam pro cultis locis exponitur. Item ὀργάδες loci ſyluoſi. Quid vero de his poſtremis ſit, tamen conſtat, inquit Ioan. Spondanus, in hoc Homeri loco malè verti vulgò κνημοὺς, iuga: Sunt enim radices montium potiùs κνημοὶ, non autem cacumina. Verſus poetæ talis eſt:

Κνημὸς qd.

Κνημοὺς ἐξερίπει, καὶ ἄλσεα ποιήεντα.

Saltus, aut colles interpretari poſſimus, inquit Henricus Stephanus, interpretaturq; partem montis, quæ a pede ipſius aſcendit: Nam ſicut monti vertex & pes, ſic etiam κνημὸς tribuitur, vt ſcilicet κνημὸς ſit, quod inter pedem, & verticem, medium eſt: vnde fortè etiam alij exponunt τόπους H δασεῖς, ideſt, loca denſa, vt Euſtathius annotat; ſolent enim humiliora in montibus loca ipſis iugis & cacuminibus eſſe denſiora, & crebrioribus arbuſtis, arboribuſq; condenſa, qualia nimirum loca, Virgilius quoque quadam αὐξήσει montes vocat, inquiens:

4. Aeneid.

Ecce feræ ſaxi deiectæ vertice capræ
Decurrere iugis, alia de parte patentes
Tranſmittunt curſu campos, atque agmina cerui
Puluerulenta fuga glomerant, monteſque relinquunt.

Pſal. 103.

Habent tamen ad montes excelſos, cùm petuntur, refugium, vt legimus in pſalmis; quo in loco Chaldaica translatio ibices legit. Vocat & Euripides ceruam ὀρειδρόμον, ideſt, montiuagam. Nõ aſcendunt autem montes excelſos, vt qui corpulenti, ad planiciem magis, quàm montes idonei ſunt: Quamobrem ſyluas, & valles, & fluminibus vicina loca frequentius habitant. Venaturi itaque eos inquirere ſolent circa ſyluas, ſæpe enim triti apparent ex ſylua vna in alteram veſtigijs eorum calles: plerumque enim eiſdem vijs anguſtis ire, & redire ſolent, vt facilè tritæ appareant, vt obſeruaſſe ſe in foſſis ciuitatum, teſtatur Geſnerus, vt rectè ſyluicultricem ceruam dixerit Catullus

In Iphig. in Aula.

Syluas amant.

A tullus epitheto è græco ὑλητόμος. Gaudent item verſati iuxta vineas, necnon locis apricis, vbi & mares, & fœminæ libidinis tempore conueniunt. Alijs verò temporibus mas alia, quàm fœmina, loca habitat. Ille, cùm paſcua relinquit, ad ſyluam rectà, & celeriter ſe recipit, quam tamen, vbi attigerit, non ingreditur: Neque enim conferti arboribus loci commodè eum reciperent propter patula, ramoſaque cornua. Proinde ad alterum syluę latus ſalit, & in ſubſyluana arbuſta progreſſus, manet. Idem frequenter calles anguſtos ſequitur. Fœmina verò cum a paſcuis diſcedit, rectà in ſyluam pergit, & denſiora ſequitur loca, ab vno ad alterum progrediens, donec in condenſo aliquo tandem remaneat. Miro autem natalis ſoli deſiderio tenentur, non Helleſpontiaci ſolùm, vt Aelianus prodidit, ſed cerui omnes pulſi loco, vbi educati ſunt, & meliora quandoque paſcua nacti, ſemper tamen ad priſtina redire aſſolent, vt Geſnerus ſe intellexiſſe refert. Vnus, teſte Alberto, cum pluribus ambulat fœminis ſui generis, raròq; plures mares ſimul incedunt, niſi ita ętate minores fuerint, quorum multi, inquit, quandoque vetulum comitantur, eique obediunt, & coitu, in eius præſentia, abſtinent. Quod puto libidinis tempore verum fuerit, nam aliàs, ni fallor, gregarij ſunt, vt & Virgilius indicat, dum canit:

Vineas, & loca aprica.
Natalis ſoli ſunt tenaces.
Mas vnus plurimas comitatur ceruas.
Minores, vt obedient ſenioribus.

B *Nauim in conſpectu nullam, tres littore ceruos*
Proſpicit errantes, hos tota armenta ſequuntur
A tergo, & longum per valles paſcitur agmen.

4. Aen.

Tradit verò Budæus ceruum iam eminentem, & egregium ſæpe comitatum incedere vno minore ceruo, qui nondum tutelæ ſuæ factus ſit, quem venatores armigerum, inquit, vocant: Ipſe etiam optionem decumani; & comitem, paraſitum, atque emiſſarium vocari poſſe, credit. Paſcuntur, vt capræ, & oues, tota penè die: & ſub meridiem vbi ſol maximè feruet, ſimiliter atque illæ in vmbra deliteſcunt. Ouidius de ceruo Cypariſſi:

Lib. poſter. de philolog.
Armiger ceruus quis.
Quantù paſcantur.

Aeſtus erat, mediuſque dies, ſoliſque vapore
Concaua littorei feruebant brachia cancri:
Feſſus in herboſa poſuit ſua corpora terra
Ceruus, & arborea frigus ducebat ab vmbra.

Metam. 10.

Quo tempore ſitire maximè indicauit Homerus: ſic enim apud illum Vlyſſes loquitur:

Καί τότε τίς με θεῶν ὀλοφύρατο μοῦνον ἐόντα,
C Ὅς ῥά μοι ὑψίκερων ἔλαφον μέγαν εἰς ὁδὸν αὐτὴν
Ἧκεν. ὁ μὲν ποταμόν δὲ κατήιεν ἐκ νομοῦ ὕλης
Πιόμενος, δὴ γάρ μιν ἔχεν μένος ἠελίοιο.

Senſus eſt: verùm redeundo iam naui propinquus erat, cum aliquis Deus me ſolum exiſtentem eſt miſeratus, qui ingentem ceruum in viam impulit: qui Solis anxius ardoribus è ſylua deſcendens, ac ſitiens fluuium petebat. Ariſtoteles in phyſiognomonicis ceruum ſcribit eſſe animal timidiſſimum, vti leporem quoque & oues, quæ omnia, inquit, pilum habent molliſſimum: Et alibi, ceruæ, inquit, interprete Theodoro, (meliùs cerui, vt vtrumque ſexum comprehẽdamus, quod Attici etiam in fœminino, vt diximus, faciunt) timidæ ſunt: nam ſanguis eorum fibras non continet, ideoque non ſpiſſatur: Eſt certè famoſa ceruorum apud omnes timiditas, eademque naturalis, & paterno ſemini inſita, vt docet Lucretius, dum canit:

Timiditas.
Lib. 3. de rerum nat.

Denique cur acris violentia triſte leonum
Seminium ſequitur? dolu vulpibus, & fuga ceruis
A patribus datur, & patrius pauor incitat artus.

D Teſtatur Oppianus fruſtra hiſce animalibus tanta naſci cornua, cùm eis in pugna non ſolùm contra feras, aut canes, ſed ne contra lepores quidem vti auſint: Hinc ἐλάφειος ἀνήρ, id eſt, ceruinus vir olim dicebatur, formidoloſus, & fugæ magis fidens, quàm viribus. Hincque Chabrias Athenienſis philoſophus, & imperator inclytus, dicere ſolebat: Terribiliorem eſſe exercitum ceruorum, duce leone, quàm leonum, duce ceruo. Rectè etiam Antiſthenes, referente Plutarcho, dicebat hoſtibus nos omnia bona optare debere, excepta fortitudine. Ea enim ſic fieri non poſſidentium, ſed vincentium, atque hanc ob cauſam credi naturam ceruo ignauiſſimo animali cornua mirandæ magnitudinis, atque aſperitatis ad ſui defenſionem dediſſe, docentem nihil vires, & arma prodeſſe ijs, qui ſubſiſtere non audent. Sed & Homerus, eodem teſtante, timidos fugacibus ceruis aſſimilat, & paſtore carentibus ouibus, & leporibus agitatis. Equidem Achilles apud illum, vt vir fortis, Agamemnoni velut in belli, & ignauo conuitium facit hunc in modum:

Ceruin' vir quis dicendus.
Orat. 2. de fortit. Alex.
Ceruinorũ cornuũ ethica explicatio.
Timidorum typus.

Οἰνοβαρὲς, κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο.

In vita Hom.
Iliad. α.

Obijcit illi temulentiam, impudentiam in occupandis aliorum pręmijs, & cor ceruinum, quod ad congreſſum timidus eſſet, & ipſe etiam Agamemnon milites ſuos timiditatis arguens, ait;

Τίφθ' οὕτως ἔστητε τεθηπότες ἠΰτε νεβροί. id eſt,

Iliad. δ.

Cur-

Cur nam ſic ſtatis ſtupidi ſicut hinnuli? E

Et Cleonymum taxat Ariſtophanes timidiſſimum hominem, quem Nebulæ per figuram cerui referebant. Eleganter etiam Claudianus de quodam effuſiſſimo curſu fugiente dicebat:

ceruoque fugacior ibat

Sudanti tremebundus equo.

In vita Flaminij. Et Alcæus poeta apud Plutarchum in Philippum Macedoniæ regem ſic canit:

Τὸ δὲ θρασὺ ξεῖνε φιλίππου,

Πνεῦμα θοῶν ἐλάφων ὤχετ' ἐλαφρότερον.

Ideſt, interprete Xilandro:

Trux ſpiritus ille Philippi

Vel ceruos abijt prætereunte fuga.

Lib. 3. car. od. 5. Hinc item Horatius militem, qui ſe perfidiæ hoſtium ſemel commiſerit, conſtantiam pugnandi habere non poſſe, ceruæ plagis ereptæ aſſimilat, quæ ſcilicet inſitam conſuetudinem fugiendi vitare nequeat, inquiens:

Si pugnat extricata denſis F

Cerua plagis: erit ille fortis,

Qui perfidis ſe credidit hoſtibus,

Et Marte Pœnos proteret altero

Qui lora reſtrictis lacertis

Senſit iners, timuitque mortem.

Argumentum eſt ὑποθετικὸν, perinde ac ſi diceret: vt cerua quæ laqueis ruptis, ſaluti, vitæque fuga conſulit, nunquam poſtea venatorem expectabit: Ita miles ſemel liberatus, nunquam ad ea pericula regredi, in animum inducet, vnde ſemel euaſit, ſed ignauus, & turpis, domi potius manebit. Huc pariter referri ait Caietanus illud Geneſis: *Neptalim ceruus emiſſus:* Non occurrit, inquit, magis apta, & quadrans metaphoræ huic res geſta, quàm hiſtoria Barac de tribu Neptalim
Cap. 49.
ſcripta Iudicum 5. Aſsimilatur enim miſſæ ceruæ Neptalim in Barac, eo quod cùm mitteretur dux prælij, noluit ſine Debbora proficiſci timidus, vt cerua. Porrò ceruos pro fugitiuis, & ſeruis apud antiquos vocari conſueuiſſe, propter timiditatem potiùs, & puſillanimitatem exiſtimem, quàm à celeritate, vt arbitratur Sextus Pompeius, cuius verba ſubiecimus, etſi in iſtis peruulgatis G
Lib. 19. de verb. ſignif. codicibus neutiquam comperias; *Seruorum dies*, inquit, *feſtus æſtimatur Idus Auguſti, quòd eo die Seruius Tullius natus, idem ædem Dianæ in Auentino dicauerit, cuius tutela ſunt cerui, à quorum celeritate fugitiuos vocant ceruos.* Eodem ſenſu ceruum Martialis, & eleganter, & antiquorum
Fugitiuorũ typus ceru⁹. more, pro fugitiuo accepit, dum canit:

Suppoſitam fama eſt quondam pro virgine ceruam,

At nunc pro ceruo mentula ſuppoſita eſt.

Lib. 19. c. 8. Ita enim veteres adhuc codices retinere, hancque propriam, & genuinam lectionem eſſe, Petrus Crinitus aſſerit: nam ſi pro ceruo legamus puero, vt in vulgatibus codicibus legitur, qui, inquit, lepor in carmine? quæ feſtiuitas in poeta vrbaniſsimo fuerit, ſi, vt quidam legunt, pro virgine ceruam fuiſſe ſuppoſitam, nunc pro puero ſupponatur mentula? Siquidem & ſuprà dixerat:

Huic comes hærebat domini fugitiuus Achilles,

Inſignis forma, nequitiaque puer.

Idem Crinitus ceruum apud Comicos in eodem ſenſu accipi arbitratur, ex Aelij Donati ſententia, qui apud Terentium, vbi inquit: *quadrupedem conſtringito*, quadrupedem, exponit, ligaturæ H genus in ceruibus, aut item, quadrupedem ait poni pro ſeruo, & fugitiuo, hucque pertinere illud Virgilianum:

Saucius et quadrupes nota intra tecta refugit.

Sed & Græci ceruos pro fugitiuis accepiſſe videntur; ſiquidem Plutarchus in græcanicis ſcribit
quæſt. 38. ἔλαφον, ideſt, ceruum vocatum fuiſſe, quicunque ingreſſus eſſet Lycæum, ob hanc cauſam: Cantharion Arcas cùm ad Elienſes Arcadum hoſtes profugiſſet, & per Lycæum cum præda tranſijſſet, bello finito in Spartam fugit: Spartani uerò, oraculo ceruum eſſe reddendum iubente, Arcadibus eum reddiderunt. Cæterùm etſi ſic referat Plutarchus, tanquam Cantharion ceruus ſit appellatus, eo quod prius etiam Lycæum ingreſsi ſic appellarentur, rationis tamen plus habere videtur, ſi Cantharionem ſic primùm nominatum putemus, idque meritò, qui bis fugerit, transfuga primùm ad hoſtes, deinde in Spartam: à Cantharione uerò omnes Lycæum poſtea ingreſſos. Vtcunq; eſt, ab hac innata timiditate ἀναλκίν Oppianus uocauit ceruam, alij φυζακινὴν: Et quod ad cauſam eius attinet, legimus in lib. de anat. uiuorum Galeno adſcripto, excelſum ipſius cordis (cor proportione magnum ceruis eſſe, ſuprà oſtenſum eſt, taleq; eſſe & alijs timidis animantibus)

ſecun-

A ſecundum diminutionem, & ſuperfluitatem frequenter in diuerſis particularibus teperiti, ipſiuſque quantitatem ſuperfluam in compoſitione (aliàs comparatione) corporis eius, nō eſſe cauſam audaciæ, vt quidam autumant, neque quantitatem paruam, timoris, & pauiditatis: plura enim animalia nimiam habere quantitatem cordis in comparatione ſui corporis, eſſe tamen timida plurimum, vt lepores, & ceruos. Cauſam eius rei eſſe, quoniam in eis calor paruus eſt, & extra fertur pars plurima ad membra viuificanda, & ſenſificanda, & mouenda, ideoque non calfacere ipſum integrum, ſed relinqui integrum, & vacuum, vnde eſt pauiditas: E contrà eſſe parui cordis quædam, eademque audacia, quoniam in eorum corde eſt caliditas plurima, & coarctatur propter loci anguſtiam, & cum vehementia ebullit. Et ſic puto Lucretius timiditatis etiam cauſam facit frigidam corporis temperaturam, dum canit: *Cur ceruus cum corde magno timidus ſit.*

Eſt etiam calor ille animo, quem ſumit in ira
Quum ferueſcit, & ex oculis micat acribus ardor:
Eſt & frigida multa comes formidinis aura,
Quæ ciet horrorem in membris, & concitat artus.
B *Eſt etiam quoque pacatus ſtatus aeris ille*
Pectore tranquillo qui fit, vultuque ſereno.
Sed calidi plus eſt ollis, quibus acria corda,
Iracundaque mens facilè efferueſcit in ira,
Quo genere in primis vis eſt violenta leonum:
Pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes;
Nec capere irarum fluctus in pectore poſſunt.
At ventoſa magis ceruorum frigida mens eſt;
Et gelidas citius per viſcera concitat auras:
Quæ tremulum faciunt membris exſiſtere motum.
At natura boum placido magis aere viuit:
Nec nimis irai fax vnquam ſubdita percit
Fumida ſuffundens cæcæ caliginis vmbras,
Nec gelidi torpet telis perfixa pauoris
C *Inter vtroſque ſita eſt ceruos, ſæuoſque leones.*

Ceruos autem eſſe frigidos lacryma dulcis, de qua ſuo loco, argumento eſt, quæ ſalſuginoſa eſt apris, qui magna pollent caliditate. Sed enim quod de animalis frigiditate philoſophi diſſerunt, lōgè aliter apud Euthymiū inueniſſe ſe refert Pierius Valerianus, vt in ſubiecto habetur hieroglyphico: vehementiſſimi enim deſiderij ſignum eſſe ceruū ad aquæ fontem adſpectātem, diuinæ, inquit, indicant literæ, dum ita canunt: *Quemadmodum ſitibunda cerua inhiat ad aquarum riuos, ita anhelat anima mea ad te Deus.* Cerua enim ſuapte natura ita calida eſt, aiunt ſacri interpretes, vt frigidiſſimis reptilium carnibus releuetur, ideoque eas auidius appetit, quibus abſumptis naturali illo calore κατὰ τὴν ἀντιπάθειαν, magis, ac magis concitato, ſtudioſiſſimè gelida fontium flumina perquirat. Cæterùm Ariſtoteles Lucretio conſentit his verbis: Quas autem fibras vocant, non omnis continet ſanguis, vt ceruarum ſanguis &c. Quamobrem id ſanguinis genus nunquam ſpiſſatur, ſanguis enim, qui dilutior eſt, frigidior eſt, itaque dureſcere non poteſt. Quoniam ergo ceruos natura timidiſſimos fecerat, eadem hoc incommodum duplici compenſauit commodo, ingenio ſcilicet, & velocitate cum corporis agilitate coniuncta. Ceruus, inquit Ariſtoteles, timi- *Lib. 7. Cerui frigidinè, an calidi ſint.* *2. de part. cap. 4.* *Lib. 1. hiſt. cap. 1.*
D dus eſt, & ingenioſus: Dicam primò de velocitate, de qua ſic Galenus, cauſam reddens cur animantium alia audacia, alia robuſta; alia timida ſint, & imbellia: omnibus, inquit, aptum eſt corpus animæ motibus, & facultatibus: equo quidem fortibus vngulis, & iuba ornatum, inſtructumque eſt, etenim velox, ſuperbum, & generoſum eſt animal: Leoni autem vtpote animoſo, & feroci, dentibus, & vnguibus validum: ita autem & tauro, & apro, illi enim cornua, huic autem exerti dentes (quos Græci χαυλιόδοντας nominant) arma ſunt innata: ceruo, autem, & lepori (timida enim ſunt animalia) velox quidem eſt corpus, ſed nudum omnino, & inerme: timidis enim (opinor) velocitas quidem, arma verò ferocibus conueniebant. Neque igitur timidum aliquod armauit natura: Neque ferox, & ſtrenuum quodpiam deſtituit. Tantum Galenus, nulla facta cornuum ceruinorum mentione, quaſi ea nihil planè ceruo prodeſſe exiſtimaſſet. Quo ſenſu dicebat Ariſtoteles: Ceruis quoniam cornua præ nimio exceſſu ſuperuacua ſunt, alterum illis natura auxilium adhibuit, nempe velocitatem, grandis enim illa, & multifida cornuum magnitudo potius obeſt, quàm prodeſt. Hanc velocitatem, quam pro armis eis conceſſit natura, fugam vocat Lucretius, inquiens: *Lib. 17. de vſu par. c. 1.* *Ceruorū velocitas.*

Sanaque ſacla

Tuta-

Tutata eſt virtus, vulpes dolus, & fuga ceruos. E

Hæc in latis campis, & pratis tanta eſt, vt fruſtra eos inſectentur canes velocitate longè inferiores, hinc ὠκύπους, ἀελλόπους, alipes, alatuſque, agilis item, & celer à poetis nuncupatur. Quam pedum agilitatem priſci in Achillo fuiſſe tradunt, fingentes, quòd in infantia ſub Chirone fuerit ceruorum medullis enutritus. Vnde & ceruæ lacte canes nutriri iubet Oppianus, vt celeriores euadant. Legimus autem de Achille apud Catullum:

Naſcetur nobis expers terroris Achilles,
Qui perſæpe vago victor certamine curſus
Flammea præuertet celeris veſtigia ceruæ.

Achillis celeritas, & eius cauſa

Eundemque ceruos abſque canibus & retium inſidijs aſſecutum Pindarus Nemeis canit:

Κτείνοντ᾽ ἐλάφους ἄνευ κυνῶν, δολίων θ᾽ ἑρκέων
Ποσσὶ γὰρ κράτεσκε. idest,
Interficientem ceruos ſine canibus, doloſiſque ſeptis
Pedibus enim excellebat.

Sic & Statius de Parthenopæi Arcadis pernicitate ait: F

Onerat celeberrima natum
Mater, & ipſe procul fama iam notus inermes
Narratur ceruas pedes inter aperta Lycęi
Tollere, & emiſſum curſu deprendere telum.

Ob tantam igitur, tamque admirandam celeritatem Achilles non ſemel ab Homero ποδάρκης, & πόδας ὠκὺς dicitur. Idem præſtare Choramnæos ſiue Chorannios ſylueſtres Perſidis populos, in relationibus nauigationum in Indiam, reperio. Silius verò Italicus Mopſi peritiam ſagittandi exaltaturus eum ait & volantes per aera volucres, & retia fugientem ceruum, in ipſo etiam curſu vulnera inferre nouiſſe:

Lib. 2. Sagittandi peritia in Mopſo.

Ille vagam cęlo dimiſit ſæpe volucrem,
Ille procul campo linquentem retia ceruum
Vulnere ſiſtebat, rueretque inopina ſubictu
Antè fera incauto, quàm ſibila poneret arcus.

Lib. 6. Thebaid. Quando cerui velocitatem exerceant.

Cùm enim vel venator, vel fera aliqua hoſtilis inſequitur, tunc velociores exercet curſus, id quod Statius eleganter oſtendit curſu in olympicis certantium pernicitatem indicaturus, inquit autem: G

Volucres ijſdem modò tardius aruis
Iſſe videntur equi: credas è plebe Cydonum
Parthorumque fuga totidem exiluiſſe ſagittas:
Non aliter celeres Hyrcana per auia cerui,
Cùm procul impaſti fremitum accepere leonis,
Siue putant, rapit attonitos fuga cæca, metuſque
Congregat, & longum dant cornua miſta fragorem.

Lib. 3. hiſt. In Pænulo. Grallatores qui.

Quam ceruorum pernicitatem, volaticum curſum dixiſſe videtur Saluſtius, cuius ſcilicet hæc verba citat Nonius: *Aut ille, ceruum qui volaticè currentem, ſparo ſecutus, aut tragula traijcie.* Hucque refer illud Plautinum: *At ſi ad prandium in ędem vos dixiſsem ducere, vinceretis ceruum curſu, & grallatorem gradu.* Sunt autem, vt id obiter dicam, grallatores, teſte Feſto, pantomimi, qui vt in ſaltatione imitarentur Aegipanas adiectis perticis furculas habentibus, atque in his ſuperſtantes ob ſimilitudinem crurum eius generis, gradiebantur, vtique propter difficultatem conſiſtendi. Quid autem velocius ipſis curis? Has autem ceruis comparat Horatius: H

2. carm. od. 16. Curarum velocitas.

Scandit æratas vitioſa naues
Cura: nec turmas equitum relinquit
Ocyor ceruis, & agente nimbos
Ocyor Euro.

Quàm faciant ſaltus incredibiles

Porrò non tam curſu, quàm ſaltu etiam valent. Tradit Geſnerus intellexiſſe ſe, locum quendam Francofurto non procul diſtare, itinere forſan ſeſquihoræ à ceruino ſaltu nomen habere, in quo lapides duo erecti viſantur interſtitio pedum hominis mediocris quaſi ſexaginta, tanto enim ſpatio ſalijſſe illic ceruum, idque etiam ſupra plauſtrum oneratum, cùm venatores inſtarent. Cùm autem fugiunt, requiem inter currendum aliquam, vt Ariſtoteles ait, faciunt, conſiſtenteſque manent, dum, qui inſequitur, appropinquet, tum fugam iterum arripiunt. Quod meminiſſe etiam apparet Homerum, apud quem militibus ſuis ignauiã exprobrat Agamemnon, inquiens:

6. hiſt. 29. Inter currendũ quieſcũt, & cur.

Ἀργεῖοι ἰόμωροι, ἐλεγχέες, οὔ νυ σέβεσθε;
Τίφθ᾽ οὕτως ἔστητε τεθηπότες ἠΰτε νεβροί;

Αἵτ'

A Αἴτ' ἐπεὶ ὖν ἔκαμον πολλέος πεδίοιο θέουσαι,
Ἑστᾶσ', οὐδ' ἄρα τίς σφι μετὰ φρεσὶ γίγνεται ἀλκή.

Senſus verborum eſt: O Argiui nominis dedecus, indignique militia, non pudet vos pugnæ ſubducere? Quaſi iam defeſſi armis hucuſque deportandis, nec vltrà procedere audentes, in modum hinnulorum timidiſſimi animalis, qui curſu defatigati in medio campo ſubſiſtunt, nec in occurſum tendunt, ſed in ſe occurrere permittunt. Ariſtoteles præcitato loco cur ſubſiſtant rationem reddit, quia interiora laborant, inteſtinum enim tam tenue, imbecilleque habere ait, vt, etiamſi leuiter percuſſeris, poſſit rumpi cute adhuc integra. Inuenio etiam apud authorem obſcuri nominis, in fuga ſi aquam bibens intrauerit, refocillari, & ad curſum reparari. Budæus ait, morem ceruorum eſſe, cùm profligatos ſe ſentiunt, & agitatu enectos, aut, vt venatores dicunt, durè, & atrociter actos ſyluarum opaca relinquere, atque in campeſtria ſe conijcere, (cuius rei ſuprà rationem aſſignauimus) interdum ad vicos, villaſq; propius accedere, idque ferè non antè facere, quàm animum deſponderint, omni ſpe depoſita ſolemnium perfugiorum. Eo tamen pacto ſæpe euenire, vt canibus ſe ſubducant: in campeſtri enim planitie, lociſque proſciſſis, & in veruactis, & verò in

Syluis relictis, cur & quando campeſtria, & villas accedant.

B noualibus, tractuſque veſtigiorum, inquit, non æquè odoratus eſt, atque in vepribus, atque in ſyluarum cæduis, quia ſoleata tantùm veſtigia relinquuntur, exiliterque odorata, nullo nec crurum contactu, nec corporum; In recens autem inaratis eo amplius negotium faceſſit canibus odor ſoli ſubacti. Tantum ille. Alij aiunt, agitatum ceruum ideo magis fugere ad vias hominum publicas, quàm ad latibula, ne ſua occulta prodantur. Cordatos porrò ceruos, & catos eſſe, & de ſalute ſua quodam cum intellectu mirè teneri, ait idem Budæus, ob incredibilem eius animantis ſolertiam, qua à natura munita eſt, præter volucrem celeritatem, & corniculare propugnaculum. (non enim omnes cerui ſemper fugiunt, ſed quidam teſte Alberto audaciores ſunt, & homines tranſeuntes per ſyluas, etiam inuadunt) Solere ceruos aiunt, ſimul vt ſenſerunt rem ſibi eſſe cum aſſeclis infeſtis, ſimul & ſagacibus, primùm alios alioſque fugæ lapſos, & gyros agglomerare: Deinde ſi porrò vrgeantur, ſtabula ceruarum popularium, ceruorum diuerſoria petere, ibique inter turbam promiſcuam, quaſi intra nebulam erroris canini ſeſe condere, interdum gregarios aliquot inde abigere, atq; ad aliquantum ſpatij permixtim veſtigia facere ad negotium canibus

Lib. poſter. de philolog.
Ceruorum ſolertia in eludẽdis canibus.

C exhibendum. Cùm autem aliquantiſper hac ratione contechnati ſunt, ab illorum comitatu repentè ſe ſubducentes, per tramitem deuium longiuſculè abſcedunt, deinde interſiſtunt, vt interim canes veſtigia ceruulorum, aut ceruarum excipientes, diuerſi ab eis auferantur. Cùmque hæc ſtropharum commenta canum experientiſſimorum odorandi vis vicerit, circumſpicientia vtrique venatorum adiuta, ad alia ſe denuò vertunt ſubſidia ſalútis; cuiuſmodi ſunt, per ſua quadrantenus recurrere veſtigia: deinde ſpiras fugæ intorquere multipliciter, & variè, & quàm fieri poteſt, perplexiſſimè, tum raptim longius procurrere: quæ omnia comminiſcuntur aduerſus canum ſagacitatem. Itaque interim dum canes intenti ſunt deducendis elapſibus, & extricandis, qui ab ipſis ceruis glomerati ſunt, ſpatia magna illa permetiuntur, cùm interea buccinarum hortamenta curſitantium canum acuant auiditatem. Solent autem cerui plerumque ferri ſecundo vento, tres, vt perhibent, ob cauſas: principio cùm aduerſo vento feruntur ventus naribus, & ore erumpens, fauces eorum vehementer areſacit, animæque ductum inhibet: Deinde ſecundo uento cedentes cùm canum uocem facilè excipiunt, ex eaque colligunt propinqui, an remoti ſint: Tum uerò olfactum ſui ſequaci turbæ adimunt. (hæc eſt etiam Plinij, & Solini ſententia, quorum ille: *fugiunt*, inquit, *latratu canum audito, aura ſemper ſecunda, vt veſtigia cum ipſis abeant*: hic verò *acceptis*, inquit,

Cur ſecundo vẽto currant.

D *canum latratibus ſecundo vento vias dirigunt, vt odor cum ipſis recedat*. Idem teſtatur Beliſarius experimento ſæpe comprobatum eſſe aſſerens, ceruos, capreaſque, cùm quaſi flantem uentum petere currendo ſoleant, ut refrigerari ſpiritus curſu laborantes uento poſſint, ad uenti flatum canes collocandos eſſe. Attrahi enim à vento cerui ſolent capreæque, vt nolentibus quandoque venatoribus fugam arripere adnitantur. Vnde Alberto contrarium ſcribenti, agitatos nimirum ceruos contra ventum currere, vt ventos ab eis auferat voces canum, credendum puto non fuerit.) Mira autem eſt canum pertinacia, dirum autem fatum cerui cùm ad extremum laſſitudinis adductus operiri cogitur atrocem illam, clamoſamque canum coronam vndique ſe rictu petentem minaciſſimo, atque infeſtiſſimo, qua tandem circumuentus, poſt omnia ſalutis præſidia deplorata, repentè ſæpè aſſiliens primum quemque venantium, in quem incurrit, cornu petere ſolet, niſi ferro protinus excipiatur. Inter exempla huius animalis, vltima perfugia, exquiſitaque experientis, hæc commemoratu digna idem Budæus ſe comperiſſe aſſerit, viſum eſſe ceruum in armentum bubulum irrumpere, in bouemque inſilientem primoribus cruribus, armiſque complexum ad longiuſculum ſpatium uelut equo uehentem, poſtremis tantum ungulis terram ſtringere, ut odorem ſui canibus, quoad fieri poſſet, exilem, incertumque relinqueret. Ludouico Gallorum rege uenatoriæ

Mira cuiuſdã cerui aſtutia.

toriæ

torlæ turbæ decutio, qui venator maximus appellatur, ad duodecimum ab vrbe (Pariſiorum) lapidem, inquit idem Budæus, venabatur viro præſidi id ſpectaculum gratificans, qui me comitem amicitiæ cauſa ſecum eò duxerat.] Ibi cùm mentio huiuſmodi mirificentiatum ceruinarum incidiſſet, recordor eum hoc inter alia affirmaſſe: Me, inquit, pridem venante ceruum quēdam ab ętate, & experientia vafrum; euenit feruēnte venatu, & longè iam progreſſo fugitiuus ille, vt non cōpareret: Et tamen canes nec vltra procedere vellent, nec in ſua veſtigia redire: Ibi omnes ſtupere, circumſpicere, inter ſe aſpicere, lapidem, quod dicitur, omnē venarores, & magiſtri mouere. Res erat miraculi plena, & Apollonianæ præſtigiæ ſimilis, quaſi ſublimis fera alipes abijſſet, aut terra diſcedente, ruſumque coeunte non compareret, aut oculos noſtros, canumque perſtrinxiſſet. Tamen omnia (vt fit in tali caſu) à nobis perluſtrando deprehēſus eſt planus ille cornipes in furto ſui manifeſto, atq; memorabili. Alba ibidem erat ſpina enata in loco denſo, atque opaco, quę ad magnitudinem arboream excreuerat. In eam ceruus, dolis ſolennibus conſumptis, ſaltu ſe coniecerat. Stabat autem ille ſublimis, ramis fruticis ipſo ſaltu diuaricatis, ſic interceptus, vt inde deſilire non poſſet, ſiue forſan erat exanimatus; ibi enim quaſi compeditus, imbelliſque confectus eſt: dignus certè ob rei miraculum, qui fato truci eximeretur. Hæc itaque omnia ille. Teſtatur præterea Xenophon ceruum omnis alius conſilij inopem in mare etiam, & aquas inſiliētem potius perire, quàm laniati ſe ſinat. Sed & venatores, dum nimis in aquam ſe præcipitantes perſequuntur in vitę diſcrimen pertrahunt, quod iſtiuſmodi narratione aſtruit Pauſanias loquens de Sarone: Hunc, inquit, aiunt ad mare Saronidi Dianæ templum ædificaſſe, loco paluſtri, ac vadoſo ob eam cauſam Phœbeam paludem dictam: narrantque ipſum cùm venandi ſtudio plurimum delectaretur, ceruum vſque ad mare perſecutum, atque inde cùm fugientem acriùs vrgeret, ſed in eam alluuiē demiſiſſe: nantem verò longius iam à littore feram cùm prædæ cupiditate captus, non dimitteret in pelagus prouectum: Vbi & labore confectum, & maris æſtu iam propè ſubmerſum, diem ſuum obijſſe. Tradit Aelianus canere etiam, dici, ceruos, ne quando in vulnera, quæ acceperint recentia, ſolis radius incumbens, priuſquam obducantur, carnem putrefaciat. Induſtriam autem ceruis eſſe in re medica, omnes memorant, Solinuſque tradit herbam, quam cinarum vocant, contra noxia edere gramina, & Plinius, eadem venenatis pabulis reſiſtere. Morſi à phalangio, vel à quouis generis eiuſdem, cancros, teſte Ariſtotele, edūt. Quod & Aelianus tradit, nec verè Gyllius ex Aeliani varijs, phalangium ceruis non minus, quàm hominibus pernicioſum dicit, & ab eo læſos celeriter perire, niſi ſylueſtrem hederam comedant, qua quidem adeſa phalangij acerbitas nihil eis quicquam noceat: Aelianus enim ceruos à phalangijs ictos edere cancros memorat; idque etiam reſtatur Plinius his verbis: *Percuſſi à phalangio, quod eſt aranei genus, aut aliquo ſimili, cancros edendo ſibi medentur*. Albertus verò etiam ait, fugere venenata, & ſi iacula veneno infecta, in loca eis conſueta, emittantur, recedere. Docuerunt itidem extrahēdis ſagittis vtilem eſſe dictamnum, ſi eidem Plinio fides habenda ſcribenti: *Dictamnum herbam extrahendis ſagittis cerui monſtrauere percuſſi eo telo, paſtuque eius herba eiecto*. Dioſcorides tamen de dictamno diſſerēs, iſtud aſcripſit capris, & antè eum M. Tullius in 2. de natura Deor. vbi hæc exarauit: *Capras auditum eſt in Creta feras cùm eſſent confixa venenatis ſagittis herbam quærere, quæ dictamus vocaretur, quam cùm guſtaſſent, ſagittas excidere dicunt è corpore*. Sed & Ariſtoteles capris id adſcribit; Item & Theophraſtus. Geſnerus, corruptè ceruos pro capris apud Pliniū legi, cùm inde arbitratur, quòd is ceruis Cretam carere, vt diximus, ſcripſerit, tum quòd alio loco à Plinio addatur, *mirèque capris expetitur, dictamnum enim*, inquit aliàs, *oſtendere, vt indicauimus, cerua vulnerata paſta, ſtatim decidentibus telis. Non eſt alibi quàm in Creta*. Et paulò pòſt: *In Creta autem non ſpatioſè naſcitur, mirèque capris expetitur*; quod ex Theophraſto tranſtulit, vbi ille αἶγας, ideſt, captas ſagittis vulneratas, hac herba in cibo ſibi mederi ſcribit: Sed & Virgilius Didonis amorem amplificans per comparationem, à cerua telo paſtoris vulnerata, quæ vti dolore confecta huc, illucque diſcurrens, ſtare loco neſcit; ita Didonem amore ſauciam hic illic uagari, has illaſque ineptias, nulla dignitatis ſuæ habita ratione, facere ait; & ſanè huic negotio quàm aptiſſima comparatio eſſe uidetur: Nam Dido telo cupidinis ſaucia ceruæ ſagitta paſtoris vulneratæ; ſylua ciuitati; mobilitas curſuſque ceruæ Didonis motibus; ineptijs, concurſationibuſque comparatur: Et, ut cerua uulnerata uulneris ſui remedia, ita & Dido amoris ſui ignorat:

Vritur infelix Dido, totaque vagatur
Vrbe furens: qualis coniecta cerua ſagitta,
Quam procul incautam nemora inter Creſſia fixit
Paſtor agens telis, liquitque volatile ferrum
Neſcius. Illa fuga ſyluas, ſaltuſque peragrat
Dictæos, hæret lateri lethalis arundo.

[Margin notes, in order: *Re deſperata in proximum flumē, aut mare ſe præcipitant.* — *In Corinth.* — *Quomodo ſibi medeantur.* — *9. hiſt. c. 5.* — *Lib. 8. c. 27.* — *Dido amore ſaucia, furenſque, vt ceruam vulneratam referat.*]

[Section letters in right margin: E, F, G, H]

Cæ.

A Cæterùm & ceruis etiam hoc rectè tribuetur: nam & Arabũ ſectatores, idem ſenſiſſe videntur: Illi enim dictamnũ, pulegiũ ceruinũ appellant. D. Ambroſius, ceruos, ſcribit, vbi ægri ſunt, ramuſculos oleæ comedere, ſed hoc remediũ ad elephantos, non elaphos. i. ceruos à veterib. referri videas. Ceruorũ rurſus induſtriã, vel inde deprehẽdimus, quod, vt tradit Aelianus, in Amano, Libano, & Carmelo Syriæ montib. cerui naſcũtur, qui cùm in Cyprũ tranſmittere volunt, gregatim ad littora perueniũt, ibiq; tãdiù ſecundos ventos prẽſtolãtur, dũ per pacatiſſimã quietẽ bellè ſibi flare ſenſerint, tũ fidẽti animo ſeſe traijcere mare ingreſſi, & ordine natã, & ferè in antecedẽtiũ tergo ſubſequentes capita reponunt, ac nimirum dux idcirco retrocedit, quia non habet, vbi nitatur, & poſt omnes clunibus proximi antegrediẽtis nitẽs, ex labore quieti ſeſe dat, ſimul & extremũ agmẽ ducit. In Cyprũ ideo tranſnãt, q pastionũ, quæ illic ampliſſimę eſſe dicũtur, deſiderio tenẽtur. Et profectò adeo feracẽ Cyprij ſe incolere regionẽ teſtantur, de agrorũ bonitate, vt Aegyptijs non cõcedant. Eodẽ modo Epirotici cerui in Corcyrã, quę cõtra Epirũ eſt, mare tranſeunt. Hæc ille. Eo autẽ hęc res fit notabilior, quòd huiuſmodi grex, dũ traijcit mare, in odore terrę natat, vt Plinius annotauit: *Maria*, inquit, *tranãt gregatim nantes porrecto ordine, & capita imponẽtes præcedentiũ clu-*

Lib. 3. Examerou. c. 8. & 6. examerou. c. 4.

Lib. 5. c. 56.

Ceruorũ ingenium in traijciendis maribus.

Cypri fertilitas.

Lib. 8. c. 32.

B *nibus, vicibuſq; ad terga redeuntes: Hoc maximè notatur à Cilicia Cyprũ traijcientibus, nec vident terras, ſed in odore earũ natant.* Idẽ teſtatur Solinus: *Si maria*, inquit, *tranant, non aſpectu petũt littora, ſed olfactu, infirmos ponunt in vltimo, & laſſorum capita clunib. per vices ſuſtinent.* Sed & eandẽ transfretationẽ Oppianus, & ex eo Gyllius clariſſimè memorauit in hęc verba: More claſſis nauiũ mare tranſnant, vnus ante cæteros natat, dux ad tranſmittendũ: hũc aliter capite innitẽs tergo inſequitur, & ſimiliter cęteri deinceps ſubſequuntur. Cùm autẽ primus prænatẽdo defatigatur, ad extremum agmen recurrit, & caput in alterum inclinans paulum à labore recreatur. Secundus recens defatigato ſuccedens anteit, atq; alij omnes in aliorum vicem ſuccedentes duces efficiuntur: Pedibus tanquam remis vtuntur, cornua excelſa tanquam vela ventis permittunt. Recitat item Strabo, agens de Curio Cypri vrbe, poetæ cuiuſdam elegiam, in qua ceruæ ſic de ſe loquuntur:

Lib. 14.

Ἱραὶ τῷ φοίβῳ πολλὸν διὰ χῦμα θέουσαι,
Ἤλθομεν αἱ ταχιναὶ τόξα φυγεῖν ἔλαφοι. idest,
Nos ceruæ Phœbo ſacræ, dum tela per vndas
C *Effugimus curſu venimus huc celeri.*

Dicunt. n. inquit Strabo, ceruas ex Corycio iugo delapſas è Cilicio littore in Curiada actam tranare, & addit poeta: Μυρίον ἀνδράσι θαῦμα νοεῖν πάρα πῶς ἀνόδευτον,
Χεῦμα δι' ἠρινὸν ἐδράμομεν ζεφύρων. idest,
Res dictu mira eſt, quonam nos inuia pacto
Maria per aerios tranſiimus Zephyros.

Iam & in eo ſolers, ſagaxq; ceruus eſt, quòd cùm pinguerit (quod valdè tẽpore fructuum fit) nuſquam apparet, teſte Ariſtotele, ſed lõgè ſecedit, vt qui pondere ſuæ corpulentiæ capi ſe poſſe facilius, ſentiat: vel, vt ait Plutarchus, vt quod fugiendo conſequi nõ poſſunt, latendo impetrent. Pingueſcunt autẽ æſtate ſupra modũ, quamobrẽ nec currere, inquit idẽ Ariſtoteles, poſſunt, ſed ſecũdo, aut tertio curſu capiũtur ab ijs, qui pedib. inſectantur: hyeme extenuantur, debilitanturq;, vere autẽ vigent maximè ad curſũ. Ad hæc cũ amiſerint cornua (q quotannis mẽſe Aprili fieri dictũ eſt) occultant, teſte Ariſt. interdiu, idq; opacis faciunt locis, vt muſcarũ vacent tędio, paſcunturq;
D per id tẽpus noctu, donec recipiant cornua, quę vbi concreuerint, ſoli exponunt, vt excoquãtur, & ſicceſcant, vbi iã nihil attritu arborũ, cùm ea ſcalpũt, indolent, tunc ea relinquũt loca cõfiſi habere iam, quo repugnare poſſint, cùm res exigit. Plinius ad arbores ſubinde cornua experiri, &, vbi placuerit robur, in aperto prodire. Addunt item Oppianus, Aelianus, & Simocatus latere amiſſis cornibus, vel tanquã inermes ſe eſſe, & imbecilles ſibi conſcios, vel pudore, quod arma, decuſq; ſuum amiſerint: Superbire. n. cornibus ſuis, idem Oppianus aſſerit, nimirum vbi ætate vigent: nam alioqui, vel ipſo Lucretio teſte, vbi anni aggrauãtur, gaudent ſe cornib. ſpoliari. Sed verſus adſcribã:

Pinguiores facti latent.

Superbiunt in cornibus, ijſq; amiſſis latent.

Lib. 3.

Quod ſi immortalis noſtra foret mens
Non iam ſe moriens diſſolui conquereretur,
Sed magis ire foras, veſtemque relinquere, vt anguis
Gauderet, prælonga ſenex, aut cornua ceruus.

Fama eſt ceruum cornua ſua, dum ea deponit, defodere, quod eorũ vtilitatem homini inuideat. Cæterùm hanc rem alij aliter tradunt: Oppianus enim id de vtroque cornu tradit, ſic canens:

Vt cornua defodiant.

Ἢ γὰρ ἰυχιδίων κεράων ὄρπηκ' ὀλέσαντες
Βόθρον μὲν κατὰ γαῖαν ὀρυξάμενοι κατέθαψαν
Ὄφρα κε μήτις ἕλησιν ἐπ' αὔλακος ἀντιβολήσας
Κεύθονται δ' αὐτοὶ τυμάτοις, λασίοισί τε θάμνοις.

Αἰδόμενοι θήρεσσι καρήατα τοῖα φανῆναι E
Γυμνὰ, τάτοι προπάροιθε μέλτιορον ἀείροντο. ideſt,
Aſt vbi pulchrifidis ſublimia cornua ramis
Vertice labuntur, præſertim ſidere verno,
Effodit extemplo foueas, & humata recondit,
Nequis humi nactus capiat ſic fortè relicta:
Tum profugus degens extremis abditur oris,
Denſaque luſtra pudore graui ſuffuſus oberrat,
Turpe ratus coram nuda ceruice videri,
Quam tanto faſtu ſublimem attolleret antè.

Cæteri verò authores alterum tantùm cornu defodere ceruum aſſerunt, veruntamen alij ſiniſtrum, alij dexterum: de dextero Plinius: *cornua*, inquit, *cerui ſolſtato veris tēpore amittunt; ideo ſub ipſa die, quàm maximè inuia petunt. Latent amiſſis, velut inermes, ſed & hi bono ſuo inuidentes. Dextrum cornu negant inueniri ceu medicamento aliquo præditum. Idque mirabilius fatendum eſt, cùm & in viuarijs mutent omnibus annis: defodique ab ijs putant.* Sic ille, & alibi rurſus: F *Ceruus dextrum cornu terra obruit, contra rubetarum venena neceſſarium.* Plinio ſubſcribit Aelianus. Ceruus, inquit, non inſcius dexterum ſuum cornu vſui magno hominibus eſſe, hoc ipſum inuidia flagrans, ne tanto bono homines fruantur, in terram occultat. Ariſtoteles verò è contrario cùm dixiſſet ceruum cornua locis difficillimis amittere, & quà inueniri nequeant: vnde illud prouerbium ſit ortum: *Quà cerui amittunt cornua*: ſubdit, cornu ſiniſtrum compertum eſſe à nimine adhuc, fertur: Occulit id enim tanquam quodam medicamento præditum. Geſnerus etſi an abiecta cornua occultent, & dexterumne magis, vt Plinius ſcripſit, an ſiniſtrum, vt Ariſtoteles, nihil certi ſe habere profiteatur, conciliari tamen iſtorum forſan poſſe diſſidium arbitratur, dexteri, & ſiniſtri acceptione varia. Nam, vt Ariſtoteles, inquit, docet lib. 2. de cælo cap. 2. dexterum tribus modis vſurpatur; vel propriè, vt in animalibus, vnde principium motus ſit ſecundum locum: vel ad ſimilitudinem illius, vt in ſtatuis: vel impropriè, quòd rectà è regione dextero lateri noſtro opponitur dexterũ, quod læuo læuum: Sic vates mundi, vel cæli dextera, & ſiniſtra accipiunt: Hac ratione dexterum cornu ceruum ad nos quidem ſiniſtrum dici poterit. Sed cùm ex mera aliorum narratione vterque ſcribat, parum referre exiſtimo ſiniſtrumnè, an dexterum cornu occulere dicamus. G Albertus, cùm & ipſe ex aliorum relatu addidiſſet, cornua etiam eijcere in aquas, ne dexterum inueniatur, tanquam vſum aliquem illius intelligant, ſubiungit: ſibi tamen compertũ eſſe, hoc non in vniuerſum eſſe verum, inueniſſe enim aliquando in ſylua frondibus obrutũ cornu ſiniſtrum. Sed & ipſe Ariſtoteles; aiunt, inquit, ceruos in Epiro cornu dexterum (non ſiniſtrum) humo

In mirabil. obruere, idque vtile eſſe ad multa. Ecce quod hic de dextero, antea dixerat de ſiniſtro, prout ſcilicet narrari audierat. Quamobrem, ſi verũ eſt, quòd defodiat, defodere vtrumq; arbitratus fuerim. Certè Plutarchus loquens de Procle Epidauri Tyranno, qui Timarchũ Athenis venientem cum

Lib. de Pythia orac. pecunia, quando hoſpitio comiter accepiſſet, interfecit, cadauerq; eius ſtorea inuolutum in mare abiecit: poſtea verò rebus ſuis conturbatis cùm Cleotinũ fratrem arcanè conſulturum de exilio, & migratione, miſiſſet; Deus reſpondit, fugam ſe eò, & migrationē Procli cōcedere, quò is ſtoream deponi iuſſiſſet, aut quò ceruus cornu abijcit: Intellexiſſe itaq;, ait, Tyrannum ſibi à Deo imperari, vt vel in mare demergeret ſeipſum, vel defoderet: Nam cerui cornu delapſum in terram, defodiendo tollunt è medio. Idem Plutarchus cur ceruus cornua ſua defodiat, inter ea miracula re-

Vermes quibus remedijs expellant. cenſet, quorum cauſa reddi nō poteſt. Ad veritatem modò, quod attinet, Geſnerus abijcere ea aſſerit aliàs pariter, aliàs vnum poſt alterum horis aliquot, duodecim interdum, aut pluribus interpoſitis. H Abiecta in viuarijs quidem negligi ab eis, nec humo obrui, nec aliter curari, obſeruatum eſſe. Quin etiam in ſyluis ſæpenumero in aperto non occultata, defoſſave reperiri, vt quod hac de

Cap. 42. re, veteres, inquit, tradiderunt, omninò fortaſſe fabuloſum ſi[illegible] Vtcunque eſt, apud Orum, vbi ſcri-

Vt venētur ſerpentes. bit, ceruum ſuos dentes infodere, fortaſſis pro ἔλαφος legendum ἐλέφας. Vt igitur ad induſtriã ceruorũ reuertamur: Cùm in eorũ ventre vermes innaſcuntur, & ruminantib. eis ad fauces aſcendũt, inhærentque, loco non manent, ſed circumcurrunt: Inuenerunt autē remedium, nam ſerpentibus deuoratis curantur, vt legimus in hippiatricis Græcis. Adhæc cùm ſe infirmos ſenſere, ſpiritu nariũ, teſte Iſidoro, ſerpētes è cauernis extrahũt, ac ſuperata veneni pnicie illorũ pabulo reparantur. Vincētius Belluacēſis à ceruis edi ſerpentes ſcribit, vt caligini medeãtur oculorũ; & alius quidam author obſcurus, quē phyſiologũ vocãt; ceruũ, ait, ſicubi ſerpentē eſſe cognouerit, aquam ore hauſtam in cauum effundere, mox ſpiritu ſuo ſerpentes extractos pedibus conculcantem interimere. Ceruorum autem duo eſſe genera, vnum quod extracti ſpiritu ſerpentis collum vtrimque calcans, ita enectum vocat, quo deinde veneno intumeſcens, aquas petit, & euenit: Interim verò, dum

tumet,

A tumet, pilos mutat, & cornua abijcit. Alterum genus inuentum ſerpentem occidere, & à victoria, ſtatim ad montana paſcua ſe recipere. Baldus Angelus Abbatius apud Zoaram medicum Arabum præſtantiſſimum inueniri, ait, ceruos cùm abundè ſerpentibus ſunt ſaturati, ne veneni virus noceat, damnumque, aut noxam aliquam ſentiant, ad flumina ingentia, natura docente, ſe conferre, & ore ſummè tenus corpora demergere, nec tamen bibere quicquam, ſummoperè quippe læderet, ſed tam diù inſtare, quoad vi frigoris cogente hauſtum venenum per oculos deſudando illacryment: Sed de his lacrymis etiam ſuprà diximus. Scribit & Simeon Sethi, noſſe, quod ſi aquam ante ſerpentium coctionem hauſerint, intereant, propterea ſitim tolerare, eaque incendi. Legimus, & in gloſſa ordinaria in declaratione pſalmi 41. cuius initium eſt: *Quemadmodum deſiderat ceruus fontes aquarum, ſic te anima mea Deus*, ceruum ſenio grauem excreſcentibus pilis, & cornibus, ſerpentem naribus haurire, mox hauſto æſtuare veneno, vnde fontem ad bibendum ardentiſſimè deſideret, quo poto pilos, & cornua deponat. Oppianus quidem etiam agens de antipathia polypi, & murenæ, annoſum, & benè cornutum ceruum ſerpentes per ſyluas inueſtigare ſcribit, ſed quod eorum eſu cornua deponat, non addit: Sic enim B Laurentio Lippio Collenſe interprete canit:

Lib. 6. diſquiſ. c. 6.

Poſt deuoratos ſerpētes, quid agant.

Lib. 2. de piſcib.

Et veluti annoſus ceruus, cui cornua fronte
Sunt ramoſa, petit denſa veſtigia ſylua
Serpentis, nactuſque locum, tum naribus illum
Attrahit è luſtro, figitque in corpore dentes,
Implicitus genibus: ſerpens fera pectora nexu
Deuincit, collumque tenet, ſemeſa vorantur
Partim membrorum, partim lacerantur acutis
Dentibus, & diri cerui laniantur in ore.

Albertus quidem Plinium ſcribit de ceruo narrare, quod cùm ſentit ſe grauari ſenectute, ſpiritu per nares è cauernis ſerpentes extrahit, ipſe verò, verum eſſe non putat, neque id apud Plinium inuenias, nec fortè apud alium Authorem idoneum. Etymologus, & Varinus tradunt ceruos eſu viperarum φυσικῶς καθαίρεσθαι, ideſt, naturaliter purgari, nec pluribus explicant, per quos C meatus, & quomodo expurgentur. Geſnerus non de fæminarum duntaxat menſibus purgationis vocabulum hic accipit, vt aliàs ſæpe vſurpatur: Neque de alui ſubductione, ſed corporis torius per cutis poros latenter expurgati, quadam renouatione, qualem & elephantiacis quibuſdam eodem remedio vſis, contigiſſe legimus. Fit autem etiam, vt, dum pugnant cum ſerpentibus, ab ijs vulnerentur, quare tunc cancrorum eſu, quos ad flumina quærunt, ſibi medentur, vt ex Oppiano mox in rubrica de antipathia recitabimus. Iam verò etſi naturaliter ſyluas, deſertaque loca quærant, capti tamen non ſolùm cicurantur, verùm etiam vocati ad hominem accedunt, maximè cibi, & præſertim panis ſpe allecti, ideoque à delicatioribus in delitijs habentur, vt inſinuat Ouidius Cypariſſi pueri exemplo, præcipuè ſi alios pulchritudine præminebant:

Ex eſu ſerpētium purgari.

Vulnerati à ſerpentibus quo ſibi medeantur.

Vt cicurati alantur.

10. Metam.

Namque ſacer Nymphis Carthæa tenentibus arua
Ingens ceruus erat, lateque patentibus altas
Ipſe ſuo capiti præbebat cornibus vmbras:
Cornua fulgebant auro, demiſſaque in armos
Pendebant tereti gemmata monilia collo:
Bulla ſuper frontem paruis argentea loris
D *Vincta mouebatur parilique ætate nitebant*
Auribus è geminis circum caua tempora baccæ.
Ipſe metu vacuus naturalique pauore
Depoſito celebrare domos, mulcendaque colla
Quamlibet ignotis manibus præbere ſolebat.
Sed tamen ante alios Cææ pulcherrime genti
Gratus erat Cypariſſe tibi, tu pabula ceruum
Ad noua, tu liquidi ducebas fontis ad vndas.
Tu modo texebas varios per cornua flores,
Nunc eques in tergo reſidens, huc lætus & illuc
Mollia purpureis frenabas ora capiſtris.

Quod autem hic Cypariſſus puer Nympharum ceruo, hoc Tyrrhidæ pueri ceruo ſoror Syluia præſtitit, de quo Virgilius: *7. Aen.*

Ceruus erat forma præſtanti, & cornibus ingens
Tyrrhidæ pueri, quem matris ab vbere raptum

Digitized by Google

Nutribant Tyrrhuſque pater, cui regia parent B
Armenta, & latè cuſtodia credita campi.
Aſſuetum imperijs ſoror omni Sylnia cura
Mollibus intexens ornabat cornua ſertis,
Pectebatque ferum, puroque in fonte lauabat.
Ille manum patiens, menſaque aſſuetus herili
Errabat ſyluis, rurſuſque ad limina nota
Ipſe domum ſera quamuis ſe nocte ferebat.

Frena & iuga ferunt.

Apud Calphurnium Aſtilus paſtor ceruum quoque deponit, qui frena ſcit, & iuga ferre.

En aſpicis illum (inquit)
Candida qui medius cubat inter lilia, ceruum,
Quamuis diligat hunc mea Petale, accipe victor:
Scit frenos, ſcit ferre iugum: ſequiturque vocantem
Credulus, & menſe non improba porrigit ora.
Aſpicis, vt fruticet latè caput? vtque ſub ipſis F
Cornibus, & teretes lucent redimicula collo?
Aſpicis, vt niueo frons irretita capiſtro
Lucet, & à dorſo, qua totam circuit aluum
Alternat vitreas lateralis cingula bullas?
Cornua ſubtiles, ramoſaque tempora molles
Implicuere roſe, rutiloque monilia torquo
Extrema ceruice notane.

In Scythia equorũ munus obeunt.

Sed ne quis nugari poetas exiſtimet, dum frenari ceruos inquiunt, is Aelianum etiam legat, apud quem inueniet, in Scythia nationem quandam eſſe ferorum hominum, quæ ex feritate ceruos in eam manſuetudinem traduxit, vt in cicuribus illis, tanquam equis, inſideat; & ne quis Scythicos illos ceruos, rangiferos eſſe arbitretur, habemus apud Solinum, in Scythia plurimos ceruos eſſe: Ad hæc in Ocdor regione Aſiæ ad oceanum ſeptentrionalem ſimiliter ceruos cicures equitari legimus. Præterea legimus Heliogabalum perditiſſimum Romanorum Imperatorem iunctis quaternis ceruis in publicum proceſſiſſe. Sed & ſeptem ceruorum bigas in pompa Ptolomæi Philadelphi fuiſſe, authorem habemus Athenæum, taleſque & in Romanorum ſpectaculis fuiſſe indicat Epigrammatarius, inquiens: G

Lib 5. c. 5.
Lib. 1. epig. 105.

Mordent aurea quod lupata cerui,
Quod frenis Libyci domantur vrſi &c.

Mithridates quos ſui corporis cuſtodes inter dormiẽdum, eſſe voluerit.
Ceruum eſſe vigilantem, & vnde.
Sertorij cerua.
Ceruus Philadelphi græcam addidicit linguam.
Lib. 11. cap. 25.
Tomo 6.
Cerua in Eccleſia offerẽs hinnulũ ſuum.
Lib. 6. de ſolert. anim.

Magis mirum quod de Mithridatis Ponti regis ceruo recitat Aelianus in hæc verba: Mithridates Ponticus cùm ſomnum caperet, ſui corporis cuſtodiam non modò ſatellitibus committebat, ſed & tauro, & equo, & ceruo, quos manſuefactos habebat. Ij enim ad cuſtodiam eius dormientis aduigilantes, ſiquis accederet, quod ex ipſa reſpiratione ſtatim percipiebant, ille mugitu, alter hinnitu, ceruus ſua propria voce, cum è ſomno excitabant. Hæc Aelianus. Rectè autem videtur vigilem adhibuiſſe ceruum, cùm is parum dormiat, vt oſtendit Scaliger, addita etiã ratione non meatuum anguſtorum, vt nonnulli arbitrantur, ſed quod nubes illa vaporum, qui ſurſum rapiuntur, in cerebro non reſidet, ſed vlterior fit ad exeundum, vnde cornua confirmentur. Habuit itẽ Sertorius inſignis ille Romanus, Hiſpanorum dux contra Romanos, ceruam cicurem, quam in expeditionibus ſuis ſemper habebat comitem, fingens Dianæ eſſe numen, à quo res gerendas auſpicaretur. Vt verò ex tam varijs rebus cõſtat, ceruos dociles, & induſtrios eſſe, ſic potiſſimùm illud quod H de Ptolomæi ſecundi, ſiue Philadelphi ceruo narratur, innoteſcit. hunc enim cerui hinnulum munere accepiſſe refert Aelianus, quẽ cùm aleret, ſic ad Græcum ſermonem aſſuefeciſſe, vt loquentes intelligeret, cùm tamen ante hunc ipſum creditum eſſet, ſolam Indorũ linguam ceruos percipere. Tradit verò etiam Lippomannus in vita Metaphraſtis ceruam in rebus quoque diuinis mirum in modum edoctam probè munus ſuum implere inuentam eſſe, miraculo magis, quàm docilitate; Nam ceruam Athenogenis euangelicæ lectionis tempore in diuinis officijs hinnulum ſuum eccleſiæ offerre conſueuiſſe tradit; Non deeſſe autem & ceruo ſuum ingenium, ex ijs quæ dicentur, manifeſtum erit; Ariſtoteles enim tradit, parere eas iuxta vias maximè ſolere metu belluarũ. Idem Plutarchus ſcribit, ſed imperitus interpres pro ceruis elephantos poſuit. Idem & Plinius; *In pariendo,* inquit, *ſemitas minus cauent, humanis veſtigijs tritas, quàm quæ ſecreta, & feris opportuna.* Hinc apud Oppianum vbi habet cerua cùm parit:

Τρίβον ἀνθρώπων ἀλεείνει.
Οὔνεκεν ἀτραπιτοὶ μερόπων θήρεσσι βέβηλοι.

Hoc

A Hoc eſt: Semitas hominum vitat: nam humana veſtigia belluæ auerſantur. Legendum videtur τρίβον ἀνδρῶν οὐκ ἀλεείνει, ideſt, ſemitas virorum non vitat. Nam & rem ita ſe habere, præter præcitatos authores, Aelianus etiam teſtatur, idemq; ſenſiſſe poetam ex proximo verſu, quo cauſam eius facti reddit, apparet. Secundum vias, inquit Aelianus, interprete Gillio, cerua parere ſolet, quod quidem ſapienter facere videtur, vel quod hinnulis ſuis inſidias à feris timeat fieri, vel quia celeritatis fiducia homines egregiè contemnat. Non enim, tametſi infirmior, dubitat eos effugere poſſe: Poſtea autem quando ſe opimo corporis habitu affectam ſentit, non amplius iuxta vias partum edit, quod iam ſe minùs accommodatam ad currendum intelligit: At enim vel in ſaltibus, vel conuallibus parit. Sic ille. Vbi tamen Aelianus erraſſe videtur; neque enim de cerua apud alios legas, quòd, vbi iam corpulentior eſt facta, iuxta vias parere deſinat &c. ſed de ceruo mare hoc ferri, quòd cùm pinguiorem ſe ſenſerit, ideoque tardiorem, loca remota, & ſolitaria petat ex Ariſtotele, Plutarcho, alijſque recitauimus. Cæterùm nunquid reuera iuxta ſemitas pariat, non ſolùm quis dubitet, ſed tefragetur etiam, cùm apud diuinum Iobum ceruatum partum legamus adeo occultum eſſe, vt nequeat ab homine ſciri, ſed verba adſcribam: *Nunquid parturientem cer-*
B *uam obſeruaſti? Nunquid numeraſti menſes conceptus eius, & noſti tempus partus eius?* Vide quàm malè conueniunt philoſophi cum theologo iſto antiquo: Torſit me certè locus iſte, quare refugiendum mihi fuit ad textum Hebraicum, in quo *iahale* legitur, quam vocem alij docti, vt annotat etiam Auguſtinus Steuchus, ibicem vertunt, & à verbo *alah* deducunt, quod eſt aſcendit, quòd ſit ſcilicet animal perniciſſimum: Quæ res occaſionem D. Hieronymo dederit, vt ceruam verteret, quæ & ipſa perniciſſima eſt. Repetit eundem pariendi locum, nimirũ iuxta vias, Ariſtoteles, quaſi rem pro certo habuiſſe videatur, additque & aliam ceruæ ſolertiam in partu: Ferarum quadrupedum, inquit, cerua maximè prudentia præſtare videtur, tum quia circa ſemitas pariat, quo videlicet belluæ propter homines, minus accedunt: Tum etiam, quia cùm peperit, inuolucrum primũ exedit, mox ſeſelin herbam petit, quam cùm ederit, redit ad prolem. Quę philoſophi locum præcipitanter admodum reddidiſſe Plinium, apparet in hæc verba: *A partu duas habent herbas, quæ aros, & ſeſelis appellantur*; niſi deprauatum habuiſſe codicem arbitremur, nã pro χόριον, quod eſt inuolucrum fœtus, vel vertit, vel legit ἄρον: quod animaduertit quoq; Dalechãpius, & Geſnerus. *Cerua poſt partum aſtutia.*

C Teſtatur verò idem Plinius eaſdem ceruas ante partum purgari ſeſeli, faciliori vtentes ita vtero; vt falli etiam credendum ſit Aelianum in varijs, dum ait: Phyſici referunt ceruum purgationis indignum apia comedere: non enim ſelinum, ideſt, apium, ſed ſeſeli, & non, τὸν ἔλαφον, ſed τὴν ἔλαφον, dicere debuerat: nam & Cicero, referente Gillio, dicit ceruas paulò antè partum perpurgare ſe quadam herbula, quæ ſeſelis dicitur: Et ipſe rurſus alicubi Plinius: *Silis, vel ſeſelis folia quoque vtilia ſunt, vt quæ partus adiuuẽt, etiam quadrupedum: hoc maximè paſcunt ceruę paritura.* Haud verè itaque Albertus ſcripſit, per eſum ſileris (ſiler montanum ſeſeli videtur Maſſilienſe, quod inter tres ſeſeleos ſpecies eſt vſitatiſſimum) vterum præparare ceruas, vt faciliùs cõcipiant, eò quòd propter duritiem virgæ non accipiunt ſemen niſi fugiendo: non enim ad conceptum, ſed partum faciliorem ceruas hoc pabulo vti, cæteri authores aſſerunt. Addit modò etiam Ariſtoteles ceruæ ſolertiam exaltaturus, quòd hinnulum ſuum ducens in ſtabula, aſſuefacit, quò refugere debeat. Saxum hoc eſſe, ait, abruptum vno adito, quo loco eam, ſiquis inuadit, expectare, repugnareque, eſſe qui affirmant. Repetit autem hoc aliàs Ariſtoteles; addit inſuper Plinius, partus ſuos exercere curſu, & fugam meditari docere, ad prærupta ducere, ſaltumque monſtrare. Solinus verò etiam: *ceruas non qualibet partus ſuos*, ait, *educare, teneros ſtudioſè occulere, & abſconditos inter profun-*
D *da fruticum, vel herbarum, pedum verbere caſtigare ad latendum: cùm maturuerit ad fugam robur, exercitio docere curſus, & aſſuefacere ſalire per abrupta.* Quidam ex recentioribus ſcribit fœtum à ceruo occuli, ne à mare deprehendatur: quod cùm neque veterum authoritate, neque vlla certa obſeruatione confirmet, fidem, puto, non meretur: Nam & ex recentioribus Albertus hinnulos tenellos adhuc cerua, inquit, abſcondit; poſtea ad curſum maturos exercet, & fruteta tranſire docet, ne dum per loca fruticibus, arbuſtiſque referta currunt, cornibus hæreant, & capiantur. Cerua autem in educando fœtu ſola intenta eſt, mas nullam eius curam ſuſcipit, eſtque ceruæ erga fœtum non mediocris ϛοργὴ, quin accedentes etiam, teſte Xenophonte, ad eum non ſemel impugnat. Quem amorem atteſtans Ieremias, grandis ſterilitatis indicium facit, cùm ceruæ in agro parientes, fœtus ſuos relinquunt, vt explicat D. Hieronymus. Eundem expreſſit Hieronymus Vida in B. Virgine Maria, cùm filium ſuum, Saluatorem noſtrum intellexiſſet iam ad mortem raptum, ſine vllo mortis timore per medios eum ſatellites inquirente:

Cerua hinnulũ docet fugere, & ſaltare.

Cerua ſola fœtus curam gerit, & quantam.

Cap. 14.

iamque illa per vrbem
Atque huc, atque illuc errat, triſtemque requirit
Indefeſſa locum, nunc hic, nunc hæſitat illic

Veſtigans oculis, atque auribus, omnia captans,
Sicubi concurſum, voces aut hauriat vllas.
Ac veluti paſtu rediens vbi veſpere cerua
Montibus ex altis ad nota cubilia fœtus
Iam dudum teneri memor, omnem ſanguine circum
Sparſam errat humum, catulos nec conſpicit vſquam:
Continuò luſtrans oculis, nemus omne peragrat
Cum gemitu, tum ſi qua lupi, ſi qua illa leonis
Raptoris ſigna in terris conſpexerit, illac
Inſequitur tota obſeruans veſtigia ſylua
Perque viam paſſim linquit pede ſigna biſulco.

Muſica quantopere delectentur.

Inter alia, quæ a naturalibus hiſtoricis de ceruis narrantur, eos ſummopere ſymphonia mulceri, ac oblectari referunt, Plinius ſcilicet, Solinus, & Ariſtoteles, quorum ille: *mulcentur*, inquit, *fiſtula paſtorali, & cantu*; addit Solinus ita paſtorum muſica oblectari, vt interim negligant paſcua. Ariſtoteles verò tāta hinc affici, ait, voluptate, vt immemores ſui, nullo prorſus negotio capiātur, F quod ſcilicet propter animi aballenationem adeſſe tunc minimè ſuſpicantur, è veſtigio transfodiantur, atque ita fiant adblandientium præda, lætum aliquod conuiuium ſuo ludibrio exhilaraturi: ſed teſtimonium philoſophi adſcribam: Cerui, inquit, ſibilo, & cantu venantium capiuntur; mulcentur enim, alliciunturque ea voluptate; itaque alter venantium cantat palam, aut ſibilat, alter clam ferit à tergo, vbi ſocius iam tempus eſſe ſignificarit: Vnde eſt, quòd muſicam in conuiuijs reijci præcipit Clemens Alexandrinus: *Fiſtula*, inquit, *tribuatur paſtoribus: tibia autem ſuperſtitioſis hominibus, qui ad cultum idolorum contendunt: reuera enim hęc inſtrumenta ſunt à ſobrio conuiuio amandanda, quæ magis beſtijs, quàm hominibus conueniunt, & ijs hominibus, qui à ratione ſunt alieniores. Ceruas enim fiſtulis demulceri accepimus, & in laqueos, inter venandum, cantu duci à venatoribus*, &c. Addit nihilominus Ariſtoteles; ſi ceruus erectas auriculas teneat, acerrimè ſentire, nec latere inſidias poſſe; ſin demiſſas, facile interimi; vt inde colligere liceat cùm ſibilo, aut cantu capitur, demiſſas aures tenere. Idem legere eſt apud Plinium, & Solinum. Quas de auditu authoritates citat author adagiorum in prouerbio, *auribus arrectis:* Quanquam enim & aliæ animantes (nam ſoli homini immobiles ſunt) ſi quid eminus audierint, auriculas ſurrigant: G ceruo tamen, ijs arrectis, peculiaris, & acerrima auditu percipiendi vis eſt. Odore ſimiliter valere, inde conijcere licet, quòd, vt dictum fuit, dum maria tranant, non uident terras, ſed in odore eadem natant. Arbitror item ualere uiſu, idque habere cum capreis commune, nec aliunde μεγαλωπὲς uocauerit Oppianus.

Lib. 2. pedag. c. 4.

Quantū pollеant auditu, & odoratu, viſuque.

LIBIDO. COITVS. PARTVS.

Cerui libidinoſi.

VEHEMENTI amoris libidine cerui, teſte Oppiano, flagrant, ut tanquam gallinacei toto die ad uenerem non ceſſent incumbere. Budæus hac flagrantiſſima libidine ad menſem, ait, agitari, tuncque tabie pruriginis efferatos, & canes, & homines atrociter inuadere: Deinde paulatim deſæuientes alterum paulò minus menſem abſumere: Atqui alij, non homines, & canes inuadere tunc, tradunt, ſed ſibi inuicem pugnare. Albertus: Cerui, inquit, tempore libidinis efferantur, & certant pro fœminis, ſeque mutuis interdum uulneribus, uel mortis periculo conficiunt; Nec aliunde eſt, quod ceruorum genus ἀρίζηλον Oppianus dixit. Meminit eiuſdem ceruorum pugnæ etiam Virgilius loquens de libidine animalium: H

Quidquę imbelles dant prœlia cerui.

Item Seneca in Hippol.

Si coniugio timuere ſuo
Poſcunt timidi prœlia cerui,
Et mugitu dant concepti
Signa furoris.

Hinc & Herminia apud Torquatum Taſſum furiis æſtuans amoris ex imbelli puella arma induitura, ait:

Si potrò ſi, che mi farà poſſente
A tolerar il peſo Amor tiranno,
Da cui ſpronati ancor s'arman ſouente

D'Ar-

A *D'ardire i cerui imbelli, e guerra fanno.*

Victori, vt domino, victum obedire, & ſequi eum tanquam herum, teſtatur Albertus. Et Ariſtoteles ait cùm mares impleuerint fœminas ſeparari per ſeipſos, & propter libidinis graueolentiam, quemque ſolitarium ſcrobes fodere, fœtere more hircorum: facies quoq; eorum nigreſcere aſpergine, vt hircorum: degere ita, quo vſque imber accedat, tum paſcua repetere. Hæc ideo ceruo accidere, quia ſalax ſit ſua natura animal, atque etiam, quia pingui abundat. Coire incipit, teſte eodẽ Ariſtotele, menſe Auguſto, & Septembri ab Arcturo, implenturque paucis diebus, & ab eodem multæ. Idem de coeundi modo hæc retulit: Inter ea, quæ animal generant, augenturque magnitudine inſigni, nec ceruæ mares ſuos patiuntur, niſi rarò, nec vaccæ tauros propter rigorem genitalis, nimiamque tentiginem, ſed clunibus ſubſidentibus ſemen recipiunt genitale: Sic in ceruis manſuetis fieri viſum eſt. Et rurſus: Cerua plurimum ſubſidens coit, vt dictum iam eſt; marem enim ſuſtinere non poteſt ob eius contentiſſimum impetum. Veruntamen aliquando etiam ſuſtinent modo ouium, & ſocias declinant, cùm turgente iam venere, coitum appetunt. Tradit & Oppianus, ceruos non ſimiliter, atque aliæ feræ ſolent, coire, neque enim ſtantes, neque
B cubantes, ſed magna celeritate currentes inire fœminas, & tamen properantes fugere vxores pedibus amplectantur, non earum tamen curſum retardare poſſe: ſed inexorabiles illas ad conſiſtẽdum maritos ferre, & fugere perſeuerare: Eos autem duobus pedibus quantum poſſunt, curſimq; ſequentes coitum abſoluere. Addit item Ariſtoteles, marem non in eadem immorari, ſed mutare, breuique interpoſito tempore aliam, atq; aliam ſupergredi, quod poſtremum ſic repetijt Plinius: *Cerui in coitu viciſſim alias atque alias transeunt, & ad priores redeunt.* Eodem Plinio teſte, mares iam ſoluti deſiderio libidinis, auidè petunt pabula. Licet autem fœminæ conſerantur, non concipiunt tamen, ſi Solino credimus, ante Arcturi ſidus. Plinius verò etiam teſtatur ceruas cicures non concipere, niſi ab infantia fuerint educatæ, inquit enim: *Quæ ex feris mitigentur, non concipere, vt anſeres: apros verò tardè, & ceruos, nec niſi ab infantia educatos.* Ferunt vterum, teſte Ariſtotele, octo menſes, pariunt autem magna ex parte vnum, ſed nonnullas etiam geminos peperiſſe, addit perſpectum eſſe. Idem legimus & apud Plinium, vt verè ſcripſerit Xenophon, hinnulos vere naſci. Incrementum hinnulorum celere, vt idem Ariſtoteles meminit. Cerua dum lactat, ſeſe dimittit,
C vel procumbit, vt Pollux ait, quod inficiatur Geſnerus, ſeſe obſeruaſſe ſcribens, hinnulos vel ſtantes, vel in genua demiſſos à matribus etiam ſtantibus lactari. Negat Ariſtoteles cæteris temporibus ceruæ vllam euenire purgationem, ſed cùm parit pituitoſo quodam humore purgari.

Lib. 10. cap. 63.

Quãdiu ferãt vterum.

Quando pariant.

Quomodo lactent.

SYMPATHIA, ANTIPATHIA.

Amantes ſunt hominis.

HOMINEM naturaliter amare videntur; vrgente enim vi canum, vltrò ad eum, teſte Plinio, confugiunt: quin inſidiantem ſibi non videntur perhorreſcere, quod ex hiſce eiuſdem Plinij verbis colligo: *Animal eſt ſimplex, & omnium rerum miraculo ſtupens, in tantũ, vt bucula, aut equo accedente propriùs, hominẽ iuxta venantẽ non cernat, aut ſi cernat, arcum ipſum, ſagittaſq; miretur.* Meminit Ouid. hoc diſticho:

2. de ponto eleg. 2.

Nec ſe vicinò dubitat committere tecto,
Qua fugit infeſtos territa cerua canes.

Attagenum in eos amor.

Ex auibus amicas habet attagenes, qui tam mirificè eos amant, vt non ſolùm cùm vnà paſcuntur,
D diſcedere ab ipſis nolint, verùm etiam dorſo ipſorum inſidentes, pilos vellicent, cuius amicitiæ teſtis eſt Oppianus, cùm canit:

Θάμβος ὅτ᾽ ἂν κερόεσσαν ἀχαιΐνην περόωντες
Ἀτταγέες νώτοισιν ἐπὶ στικτοῖσι θορόντες,

Id eſt, vt Bodinus transfert;

Au non prodigium Atagenes eſt terga ſalire
Cornigeri cerui.

E contrà inimicas habet aquilas, ſaltem primum, & ſecũdum genus, quod meminit idem Plinius: *Primo & ſecundo,* inquit, *generi aquilarum non minorum tantum quadrupedum rapina, ſed & cum ceruis prælia. Multum puluerem volutatu collectum, inſidens cornibus aquila excutit in oculos, pennis ora verberans, donec præcipitet in rupes.* In capiendo autem hinnulos, nullo aquila aſtu vtitur, cuius rei monumentũ reliquit Homerus, in quodam prodigio, quo Iupiter indicat ſe preces Agamemnonis exaudiuiſſe per aquilam Hectorem ſignificans, per hinnulum ceruæ, Græcos fugiẽtes:

Αὐτίκα δ᾽ αἰετὸν ἧκε τελειότατον πετεηνῶν,
Νεβρὸν ἔχοντ᾽ ὀνύχεσσι, τέκος ἐλάφοιο ταχείης. id eſt,

Mox

Digitized by Google

Mox autem aquilam miſit perfectiſſimam volucrum,
Hinnulum tenentem vnguibus, ſobolem ceruæ velocis.

Vultures ceruis inimici ſunt. Oderunt aquilas & vultures. Sed & vultures inuicem pro ceruina carne decertãt, quibus pugnantibus Cygnus, & Hercules inuicem decernentes armis aſſimilantur ab Heſiodo, dum canit:

Οἱ δ' ὥς τ' αἰγυπιοὶ γαμψώνυχες ἀγκυλοχεῖλαι,
Πέτρῃ ἐφ' ὑψηλῇ μεγάλα κλάζοντε μαχέθων
Αἰγὸς ὀρεσσινόμου, ἢ ἀγροτέρης ἐλάφοιο
Πίονος, ἥντ' ἐδάμασσε βαλὼν αἰζήϊος ἀνὴρ
Ἰῷ ἀπὸ νευρῆς, αὐτὸς δ' ἀπαλήσεται ἄλλη
Χώρου ἄιδρις ἐών. οἱ δ' ὀξαλέως ἐνόησαν,
Ἐσσυμένως δ' ἐ οἱ ἀμφὶ μάχην δριμεῖαν ἔθεντο.
Ὣς οἱ κεκληγόντες ἐπ' ἀλλήλοισιν ὄρουσαν. ideſt,

Atque vt vultures incuruis vnguibus repandi roſtri
Rupe in excelſa, magno clangore dimicant,
Capra montinaga gratia, aut fera ceruæ
Pinguis, quam interfecit iaculando iuuenis vir,
Sagitta è neruo emiſſa: ipſe autem vagatur alio loco
Loci ignarus exiſtens, at illi celeriter animaduerterunt,
Certatimque pro ea pugnam acerbam inſtituerunt:
Sic & hi duo cum clamore contra ſe mutuo irruerunt.

Ceruus ſerpentibus, vt inimicus. Mutuo item inter ſe odio, vt Oppianus docet, interprete Gillio, omne ſerpentium, ceruorumque genus flagrat inexpiabili. Serpentem ceruus longè latèque inquirens tandem in illius veſtigia longis flexionibus apparentia, iucundè peruenit, naribuſque ad cauernam admotis, ad pugnam pugnare nolentem ipſum attrahit. Serpens extracta in altum tollit collum, & crepitu dentiũ horribilis eſt, & acerba ſibila anhelat: Contrà ceruus ridenti ſimilis è veſtigio inaniter pugnantem, & cerui collum, & crura circumplicantem, in ſexcenta fruſta lacerat. In Libycis finibus, magna vis ſerpentum, ceruum, cùm ſolus humi ſtratus iacet, vndique inuadit, & in eius pellem dentes configit, neque cerui vlla pars eſt, quæ non ſerpentibus circumfuſa ſit: Aliæ caput mordicus premunt, aliæ collum & pectus, ventremque diſtrahunt, aliæ item vtrimque circum latera verſantes inſtãt, G nonnullæ crura, aliæ dorſum depaſcuntur, aliæ ex inguinibus pendent hoſtiliter infixæ. Hic omnibus doloribus refertus, primùm fugere tentat, & rugit, & quoquouerſum ſe verſat, ſed magna turba circumſeſſus, non poteſt elabi, ſed tamen ore dilaniat infinitam, & bellicoſam gentem, & cornibus inſequitur: Illæ verò nihil remittunt, ſed etiam ceruinis dentibus demorſæ audacter incumbunt. Is alias dentibus diſſecat, alias pedibus perdit, ac ſerpentum per terram permultus ſanguis diſfluit, earumque membra ſemicomeſta ad terram abiecta palpitant, aliæ laceratæ in latera magno dentium robore inhæreſcunt, & ſola capita à reliquo corpore abſciſſa, cerui pellem adhuc pertinaciter retinent. Cùm autem ceruus ſe ita affectum ſentit, diuino quodam naturæ munere fluuium inquirit, vnde cancellos corripiens, medicinam ſibi facit, confeſtimque ferarum reliquiæ ex eius pelle excidunt, cicatrices autem obducuntur. Huc vſque Gillius, ex Oppiano. Cæterùm alij authores repugnare ceruis ſerpentes minimè tradunt, licet veriſimile illud videatur: Nam præterquam quòd Plinius, & ante eum Dioſcorides, famam eſſe tradant elaphoboſci pabulo ceruos reſiſtere ſerpentibus, hoc eſt, ſerpentum morſibus, apud Orum in hieroglyphicis etiam legi-

Cum ſerpẽtibus acerrime pugnant. mus ceruum, quoties viperam viderit, fugere, licet id falſum alij dicant. *Ceruis*, inquit Plinius, *cum ſerpente pugna: inueſtigant cauernas, nariumque ſpiritu extrahunt renitentes.* Et rurſus: *Exitio ſerpentibus eſſe ceruos, nemo ignorat, vt ſi qua ſunt extractas cauernis mandentes: Nec verò ipſi ſpirantesque tantum aduerſantur, ſed membratim quoque fugantur nidore cornus ceruini ſi vratur: pelles cerui ſubſtrata ſecuros præſtant ab eo metu ſomnos,* &c. Eandem cerui cum ſerpente diſcor-

Lib. 6. de rer. nat. diam, hiſce verſibus oſtendit Lucretius:

Naribus alipedes vt cerui ſæpe putantur
Ducere de latebris ſerpentia ſæcla ferarum.

Lib. 6. Meminit eius & Lucanus inquiens:

Lib. 5. de cauſ. plant.

Defuit et cerui paſti ſerpente medulla.

Quomodo è cauernis hoſtẽ trahant. Theophraſtus item ceruis ſcribit ſerpẽtes in pabulo eſſe, alijs verò veneno. Quomodo modò è latebris ſerpẽtes extrahat ceruus, Aelianus docere videtur his verbis: Mirifico quodam naturæ munere ceruus ſerpentem fundibus vincit, neque enim ipſum, tametſi hoſtis in latebram abditus, effugere poteſt: Etenim ille naribus ſuis in ſerpentis cauernam incumbens, vehemẽtiſſimè inſpirat, & ſpiritu ſuo, quaſi amatorio quodam alliciens, extrahit, inuitumque profert, ac nimirum procumben-

A cumbentem mandræ ingreditur, quod hyeme facere maximè ſolet. Videtur enim ſanè Aelianus vim, qua ceruus ſerpentem è latibulo extrahit, philtro comparaſſe, ac ſi ita à ſpiritu cerui traheretur, vt à magnete ferrum, à ſuccino paleæ. Quod ſi autem eo tanquam philtro ſerpens allicitur, non antipathia, ſed ſympathia quædam inter cerui, & ſerpentis naturam fuerit. Atqui ipſe tamen Aelianus, hoſtem cerui appellat ſerpentem, vt & alij authores, ſicut ex ſuprà dictis manifeſtũ eſt. Quod ſi tamen aliquis ſpiritum ſaltem cerui gratum inquiat eſſe ſerpentibus, ſiue caloris ratione, quo vt valde egent propter naturæ ſuæ frigiditatem, ita vehementer deſiderant: ſiue alia quadam ignota, vnde hoc etiam eueniat, quod Plinius tradit, vt è ſummo cerui gutture (ex quo ſcilicet ſpiritus meat) vſtis oſſibus ſerpentes congregari dicantur: reſpondet Geſnerus, cùm plurimæ, inquiens, cerui partes ſerpentibus aduerſentur, ita, vt vel auertant earum morſus, vt authores referunt, vel morſis iam læſiſque veneno, ſingulari remedio ſint, non veriſimile eſſe, quod Plinius de gutture vſto ſcribit, præſertim, cùm id neque authoritate alia vlla, neque experimento conſtet. Quamobrem non ſpiritum cerui, quatenus à ceruo proficiſcitur, ſed cõiunctum illi calorem, quatenus calor eſt, ſerpentes ſequi cõceſſerim, præſertim cùm id Aelianus ſcribat, hyeme potiſſimùm
B fieri, quo tempore etiam reliquæ animantes, ſomno id temporis, & frigido veterno obnoxiæ, ſi incaluerint, moueri, & interdum progredi ſolent. Calfieri autem latibulum ſerpentis, ſpiritu tãtum immiſſo, poteſt, eò ſcilicet modo, quo frigidas hyeme manus fouemus. Hinc fortaſſis Aelianus dixit, ceruum naribus admotis, vehementiſſimè in ſerpentis cauernam inſpirare. Simpliciter quidẽ inſpiratio eſt, cùm aer externus ab animante attrahitur, expiratio verò cùm internus emittitur. Aelianus ſentire videtur ceruum expirantem, ideſt, emittentem halitum ſuum, illum inſpirare, hoc eſt, immittere in latibulum. Ego, inquit Geſnerus, modò ſerpentem trahi contrario exiſtimo, ceruo nimirum non emittente halitum, eoq; implente latibulum, ſed potius aerem latibuli quantum poteſt exhauriente, vt reſpirationis ſuctu eo euacuato ſerpens ſequatur, non aliter, quàm vinum, aut alius liquor, canali immiſſo, & aere extracto: Quo quidem modo etiam cucurbitulæ ſanguinem hauriunt. Et ſic propriè ſerpentem trahere, licet inuitum, & renitentem, vt ipſe Aelianus, & alij ſcribunt: Superiore enim modo non inuitus, ſed ſponte progrederetur ſerpens, gratum ſibi calorem ſecutus, vt verno ſolet, cùm ſolis calorẽ percepit. Rurſus opponi, inquit, poteſt, quod
C Plinius inquit, cerui animam ſerpentes vrere: (Plinii verba ſunt: *elephantorum anima ſerpentes extrahit: ceruorum item vrit)* Atqui extracto, hauſtoque aere, vri non poſſunt, halitu autem ſuo immiſſo, & in latibulum, continuo ductu, inſpirato, poſſunt. Reſpondet non tanti apud ipſum Plinii verba eſſe, quanta rei ipſius ratio, certis argumentis conſiderata. Adſtipulari opinioni ſuæ, ſiue Oribaſius, ſiue alius author, cuius commentarios in Hipp. aphoriſmos Ioan. Guinterius Andernacus primus noſtro ſæculo in lucem dedit, is in lib. 1. aphoriſmum 29. ſcribens, ad quæſtionem, qua ratione ſemen viri genitale ad fundum vſque vteri veniat: ſciendum, inquit, ſic matricem illud exugere, quemadmodum ceruus ad orificium cuniculi, appoſitis naribus, inde extrahit ſerpẽtem. Qui geoponica græca collegit, Xenophontem teſtem adducit, quod ceruus ſpiritu ſuo (ſic ipſe Geſnerus vertit) ſerpentem, ceu vertigine affectam, ad ſeſe adducat, & rapiat attrahendo: Vbi græcè ſic legitur: ἔλαφος ἀνιμωμένη, καὶ ἐφελκουμένη τῷ πνεύματι σκοτοῖ τὸν ὄφιν, καὶ καθέλκει πρὸς ἑαυτὸν. Cornarium, qui hæc rectè conuerterat, Andreas à Lacuna temerè reprẽhẽdit, & ita reddenda fuiſſe ait: Exhauſtus ceruus, & vulneribus exaſperatus, ſuo ſpiritu ſerpentem obtenebrat, ad ſeſeque trahit: Et in caſtigationibus ſeorſim ſubiectis, ἀνιμᾶσθαι, inquit, exinaniri, exhaurirіq; eſt, ἐφηλκῶσθαι verò, exulcerari, nec non exaſperari vulneribus: Quæ quidem interpretationes tam ri-
D diculę hoc in loco ſunt, vt refutare pigeat. Ἐφηλκῶσθαι quidem rectè exponit, ſed nihil ad hunc locum, vbi ἐφελκομένη per ε in ſecunda ſyllaba, & ο in tertia legitur, hoc eſt, attrahens, non ἐφηλκωμένη per η, & ω, vt ipſe ſomniat. Fefellit eum, vt puto, quod ſequitur, verbum καθέλκει, quaſi idem repeteretur. Cæterùm ἀνιμᾷν, vel ἀνιμᾶσθαι, exhaurire quidem ſignificat, non ita tamen, vt animal viribus exhauritur, & deſtituitur, vel ſanguinis, ſudoriſque fluxu, aut labore debilitatur, ſed propriè aquam, vel alium humorem alicunde, vt ex puteo, exhaurire, καὶ ἄνω ἕλκειν ἱμάντι, ideſt, loro extrahere, vel attrahere ſurſum: Vſurpatur verò etiam de iis, quæ ſine fune, quouis modo ſurſum trahuntur: quod etſi multis teſtimonijs clariſſimum facere poſſem, nolo hac in re eſſe prolixior; Cui vacat, & libat, & adeat Varini dictionarium. Hæc itaque omnia Geſnerus. Cauſam verò cur ſerpentes deuorent cerui, ſuprà tactam hic omittimus. Caue autem ne in ſerpentem incideris cum ex latebris cerui anhelitu extracta effugerit, tum enim propter iracundiam vehementius ei venenum eſt, vt Nicander his aſſerit verſibus:

Ἠ' ὁπότε σκαρθμοὺς ἐλάφων ὀχέῃσιν ἀλύξας
Ἀνδρὸς ἐνισκίμψῃ, χόλον θυμοφθόρον ἰόν.
Ἠ' ἔχεα ... δολιχοῖσι κινωπησταῖς κοτίνοισι

Lib. 19. c. 5.

ἀνιμᾷν quid propriè ſignificet.

Serpenti potentius venenum poſtquam a caverna extractus.

In Theriaca.

Nißpo.

Νεβροτόκοι, καὶ ζόρκες, ἀνιχνεύουσι δὲ πάντα E
Τρωγλάδ' αἱμασιάς τε, καὶ εἰλυοὺς ἐρέοντες
Σμερδαλέῃ μυκτῆρος ἐπισπέρχοντες ἀϋτμῇ.

Ideſt, vt Petrus Iacobus Steue medicus Valentinus latino reddidit carmine:

Nec quando inſultus ceruorum feruidus ira
Deuitat ſerpens, vaſto ac ſe condit hiatu
Telluris, teetram iaculans ex ore venenum.
Haud vulgaris enim eſt, quam ſeruant anguibus ira
Cornibus inſignes cerui, damæque fugaces,
Per luſtra horriſonos efflantes naribus orſus.

Canes naturali quodã odio ceruos perſequuntur. Naturaliter præterea canes perhorreſcit ceruus, & canes ipſi, quamuis ad eorum venatum minimè inſtituti, ipſos perſequuntur. Affert Nonius ex ſatyra Varronis, cuius titulus erat, *pranſum paratum*, verſus hoſce:

Contra coactus ceruus latratu canum
Fertur biſulcis vngulis necem videns. F

Lib. 6. ſaturn. Citat & hoſce Macrobius ex Vario:

Ceu canis vmbroſam luſtrans Cortynia vallem,
Si veteris poterat cerna compendere luſtra,
Sanit in abſentem, & circum veſtigia luſtrans
Aethera per nitidum tenues ſectatur odores:
Non amnes illam medij, non ardua tardant,
Perdita nec ſera meminit decedere nocti.

Lib. 4. Tanta autem inſita eſt voluntas, voluptaſque canibus capiendi ceruos, vt etiam per ſomnia ijs inſidientur, quod teſtatum reliquit Lucretius, his verſibus:

Venantumque canes in molli ſæpe quiete
Iactant crura tamen ſubitò, voceſque repentè
Mittunt, & crebras reddunt naribus auras,
Vt veſtigia ſi teneant inuenta ferarum
Expergifactique ſequuntur inania ſæpe G
Ceruorum ſimulacra fuga quaſi dedita cernant,
Donec diſcuſſis redeant erroribus ad ſe.

Lib. 3. Georgic. Virgilius loquens de immani peſtilentiæ vi, animalia dicit naturæ ſuæ robur obliuiſci, ac inter alia ceruos tunc nihil ſibi de canibus timere:

timidi damæ, ceruique fugaces
Nunc interque canes, & circum tecta vagantur.

Ouidius pariter hoc canum diffidium, in canibus Actæonis ita expreſſit, vt nec transformato in ceruum domino ſuo, quod adhuc verbis profitebatur, parcerent:

Vndique, inquit, circumſtant, merſiſque in corpore roſtris
Dilacerant falſi dominum ſub imagine cerui.

5. triſt. eleg. 10. Idem alibi hac vtitur ſimilitudine:

Vtque canum timida nactum veſtigia cerna
Latrantem fruſtra copula dura tenet.
Vtque fores nondum reſerati carceris acer
Nunc pede, nunc ipſa fronte laceſſit equus. H
Sic mea lege data vincta, atque incluſa Thalia,
Per titulum vetiti nominis ire cupit.

Metam. 13. Ceruus inſtãtibus canibus velociſſimè currit. Ceruum verò etiam cùm inſequentes habet canes velociori, quàm aliàs, curſu ferri Polyphemus apud eundem Galateæ exemplo indicat:

Non tantum ceruo claris latratibus acto
Verùm etiam ventis voluc:ique fugacior aura.

Lib. 7. Simili planè ſenſu Silius Italicus dicebat:

Ceu peruix cùm denſa vagis latratibus implet
Venator dumeta Lacon, aut exigit Vmber
Nare ſagax è valle feras: perterrita latè
Agmina præcipitant volneros formidine cerui.

Lib. 2. Chriſtiad. Appoſitè etiam Hieronymus Vida Iudæos Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum rapientes, & in eum ſæuientes, canibus aſſimilat, qui ceruum cicurem inuadunt, cùm tantùm ſit canum

in

A in ceruum odium, ac diſſidium, vt ne cicuri quidem per vrbem, vaganti parcant:

Veluti aſpexit ſi fortè magiſtri
Aſſuetum imperij ceruum media vrbe Moloſſus
Syluestrem ratus inſequitur, vix voce coercet
Venator rapido inſtantem ceruicibus ore.

Idem author, cerui, dum à canibus laceſſitur, pauiditatem eleganter expreſſit in Suſanna Virgine lapidibus obruenda, dum canit: *Lib. 1. Chriſtiad.*

Stabat conſpectu in medio tremebunda puella
Iam ſuffuſa oculos mortis nigrore propinqua,
Et poſitis terram genibus ſubmiſſa petebat:
Non minus exanimata metu, quàm in retia cerua
Acta canum latratu, & longo exercita curſu,
Cùm iam conſumpta vires, cum ſe vndique cinctam
Hoſte videt, mortemque inſtantem certa moratur.

B Timiditas autem cerui, cùm à tergo habet canes, eò ſæpe progreditur, vt etiamſi quàm maximè ſitibundus, & iam fonti propinquus, ne tentato quidem fonte, fuga ſibi conſulat, ſicuti eleganter hiſce verſibus expreſſit Torquatus Taſſus:

Si come cerua, ch'aſſetata il paſſo
Moua à cercar d'acque lucenti, e viue;
Oue vn bel fonte diſtillar da vn ſaſſo,
O vede vn fiume tra frondoſe riue;
Se incontra i cani all'hor, che'l corpo laſſo
Riſtorar crede à l'onde, à l'ombre eſtiue,
Volge indietro fuggendo, e la paura
La ſtanchezza obliar face, e l'arſura.

Meminit denique huius diſſidij etiam Petrarcha:

Ch'io ſenti trarmi dalla propria imago,
C *Et in vn ceruo ſolitario vago*
Di ſelua in ſelua ratto mi transformo,
Et ancor da miei cani fugo il ſtormo.

Iam verò alias feras penè omnes, quæ ex raptu viuunt, inimicas ſibi habent cerui; Calaber id oſtendit de lucta loquens Aiacis, & Diomedis in honorem Achillis: commiſſi ſunt, inquit, ferarum in morem, quæ in montibus ob ceruum in prælia ruunt, pabuli inopia laborantes, & pari robore præſtantes: neutra ne tantum quidem de impetu remittit, cùm vtraque ſit intrepida: ſic iſti æquis viribus in prælium deſcendunt. Homerus ex his aliquot nominat, Troianos ceruis aſſimilans, Græcos iſtiuſmodi feris: *Rapaces feras omnes pro hoſtibus habet ceruus.* *Lib. 4. Iliad.* N. *Cerui timidorũ typus.*

Ὦ πόποι, ἦ μέγα θαῦμα τόδ᾽ ὀφθαλμοῖσιν ὁρῶμαι,
Δεινὸν, ὃ οὔποτ᾽ ἔγωγε τελευτήσεσθαι ἔφασκον,
Τρῶας ἐφ᾽ ἡμετέρας ἰέναι νέας, οἳ τὸ πάρος περ
Φυζανικῆς ἐλάφοισιν ἐοίκεσαν, αἵ τε καθ᾽ ὕλην
Θώων, παρδαλίων τε, λύκων τ᾽ ἤϊα πέλονται,
Αὔτως ἠλάσκουσαι, ἀναλκίδες, οὐδ᾽ ἐπὶ χάρμη.
D *Ὣς Τρῶες τὸ πρίν γε μένος, καὶ χεῖρας Ἀχαιῶν*
Μίμνειν οὐκ ἐθέλεσκον ἐναντίον οὐδ᾽ ἠβαιόν.
Νῦν δ᾽ ἕκαθεν πόλιος κοίλης ἐπὶ νηυσὶ μάχονται.

Senſus verſuum iſtorum eſt: O facinus! quid nouitatis? quid ego prodigij video? quod me vnquam ſuſpicatus ſum fuiſſe viſurum, Troianos in caſtra veniſſe, qui antehac, neque conſerere nobiſcum manus, neque expectare nos vel momento temporis audebant: non ſecus ac imbelles, fugaceſque cerui, non reſiſtunt alijs feris, vt lupis, pardalis, lupis ceruarijs (alij lycopantheris vertunt) ſed in ſyluis huc illucque diſcurſantes harum ferarum pabulum fiunt. Nunc verò longè ab vrbe ad ipſas naues præliantur. De lupo, vt ceruo inhiet Aeſaci Heſperien virginem inſequentis exemplo, ſic indicauit Ouidius, inquiens:

Viſa fuit Nymphe veluti perterrita fuluum *11. Metam.*
Cerua lupum, longèque lacu deprenſa relicta
Accipitrem fluuialis anas: quem Troius heros
Inſequitur, celeremque metu celer vrget amore.

Sta-

Statius item ſummam indicaturus hoſtium puſillanimitatem fugientium, eos ceruæ aſſimilat, E
Lib. 2. Thebaid. quæ inſequentem fugit lupum:

qualis cùm cerua cruentis
Circumuenta lupis nullum cui pectore molli
Robur, & inuolucri tenuis fiducia curſu
Præcipitat ſuſpenſa fugam, iam iamque teneri
Credit, & cluſos audit concurrere morſus.

Θῶες item, id eſt, lupi ceruarij, plures ſimul ceruum inuadunt, laniantque: nam vulneratum (ſagitta ſcilicet) effugientem perſequuntur, Oppianus:

Ὁ δ' ἀμάσσων ὀδύνῃσι,
Βεβρυχὼς ὀλοῇσι περίπλειος ὠτειλῇσιν,
Ἄλλοτ' ἐπ' ἀλλοίων ὀρέων διαπάλλεται ἄκρας,
Οἱ δέ μιν οὐ λείπουσιν, &c.

Senſus eſt: Fugit ille cruentus aliàs ad alia montium iuga, non deſerunt tamen eum thoes, ſed ſubinde infeſtant, & per interualla tandem conſumunt. Aparet autem Oppianum imitatum fuiſſe F præcitatum Homeri locum. Apud Homerum Myrmidones lupis comparantur, qui ceruum de-
Iliad. π. uorant, hiſce verſibus:

Οἱ δὲ λύκοι ὣς
Ὠμοφάγοι, τοῖσίν τε περὶ φρεσὶν ἄσπετος ἀλκὴ,
Οἵτ' ἔλαφον κεραὸν μέγαν οὔρεσι δηώσαντες
Δάπτουσι. id eſt,

Hi verò, lupi tanquam
Crudiuori, quibuſque circamentes immenſum robur,
Qui ceruum cornutum magnum in montibus cæſum
Vorant.

Lib. 1. carm. od. 14. Similiter perfectæ formæ inter ſe conferuntur apud Horatium Paris ceruo, Diomedes lupo:
Antipathia cum lupo.

Ecce furit te reperire atrox
Tydides melior patre
Quem tu, ceruus vti vallis in altera G
Viſum parte lupum graminis immemor,
Sublimi fugies mollis anhelitu,
Non hoc pollicitus tuæ.

Idem poeta de Hannibale, qui iam deſperabat ſe Romanos vincere poſſe, ſe ſuoſque ceruos illos,
4. carm. ode 4. quia author nominis illorum à lupa nutritus dicitur, lupos vocat:

Dixitque tandem perfidus Hannibal
Cerui luporum præda rapacium
Sectamur vltrò, quos opimus
Fallere, & effugere eſt triumphus.

Lib. 5. Strabo ceruos cum lupis aggregari fabulari nonnullos aſſerit in lucis Venetorum, ita illic manſueſcere feras profitentes. Sed quomodo lupi ceruos inuadant ex nuperis Petrus Angelius Bar-
Lib. 5. Syriados. gæus tradit in hæc verba:

Præcipites primam in pugnam, cædemque ſequuntur,
Inque aduerſa ruunt Graiorum terga: rapaces
Non ſecus atque lupi, quos alta excedere ſylua H
Dira fames, luciſque vaga mora tarda coegit
Si quando longo paſcentes agmine ceruos
Ire vident, primùm taciti veſtigia ponunt,
Mox propius ſaltu ſimul exiluere, feruntur
Vnà omnes: adiens hic illum euiſcerat atris
Dentibus: ille altum traiectum vulnere fauces
Occupat & rabido diſcerpit viſcera morſu.

Eſt etiam vbi Homerus Vlyſſem vulneratum ceruo, Traianos cum Græcis eripere conantes lyncibus, mox Aiacem ſuperuenientem leoni comparat:

Ἀμφὶ δ' ἄρ' αὐτὸν
Τρῶες ἕπονθ', ὡσεί τε δαφοινοὶ θῶες ὄρεσφιν
Ἀμφ' ἔλαφον κεραὸν βεβλημένον, ὅντ' ἔβαλ' ἀνὴρ
Ἰῷ ἀπὸ νευρῆς. τὸν μέν τ' ἤλυξε πόδεσσι

Φεύγων

A Φεύγων, ὄφρ' αἷμα λιαρὸν καὶ γούνατ' ὀρώρῃ.
Αὐτὰρ ἐπειδὴ τόν γε δαμάσσεται ὠκὺς ὀϊστὸς,
Ὠμοφάγοι μιν θῶες ἐν οὔρεσι δαρδάπτουσιν,
Ἐν νέμει σκιερῷ. ἐπί τε λῖν ἤγαγε δαίμων
Σίντην. θῶες μέν τε διέτρεσαν, αὐτὰρ ὁ δάπτει.
Ὥς ῥα τότ' ἀμφ' Ὀδυσῆα δαΐφρονα ποικιλομήτην
Τρῶες ἕπον πολλοί τε καὶ ἄλκιμοι. αὐτὰρ ὅγ' ἥρως
Ἀΐσσων ᾧ ἔγχει ἀμύνετο νηλεὲς ἦμαρ
Αἴας δ' ἐγγύθεν ἦλθε, φέρων σάκος ἠΰτε πύργον
Στῆ δὲ παρὲξ, &c.

Inquit poeta: Offendũt Vlyſſem tũ plurimorũ, tum præſtantiſſimorũ hoſtium ferro uallatũ, & veluti quẽdam inrer crudos lynces ceruũ, quẽ ſagitta confixũ, ſed fuga ab oculis ſagittãtis elapſum, ferę illę montoſo, ſylueſtriq; loco circũſiſtunt iã vitib. ex curſu defectũ, iã ſanguine frigeſcẽte, dolorib. ex vulnere confectũ laniant, deuorantq;. At ſi immanẽ illuc leonẽ fortuna demũ adduxerit,
B diffugiũt, relicta feræ fortiori ad deuorandũ præda: Sic poſtquã Aiax Vlyſſi proximus aſtitit præferens illũ turris inſtar clypeũ, Troiani alij alio diffugerũt. Aſſimilatur itidẽ ab eodẽ Agamemnõ *Iliad. λ*
leoni, Troiani verò fugientes, occiſoſq; ab eo nõ audẽtes eripere, ceruę, q̃ leoni fętus ſuos relinquit deuorãdos:

Ὥς δὲ λέων ἐλάφοιο ταχείης νήπια τέκνα
Ῥηϊδίως ξυνέαξε, λαβὼν κρατεροῖσιν ὀδοῦσιν,
Ἐλθὼν εἰς εὐνὴν, ἁπαλόν τέ σφ' ἦτορ ἀπηύρα.
Ἡ δ' εἴπερ τε τύχῃσι μάλα σχεδὸν, οὐ δύναταί σφιν
Χραισμεῖν. αὐτὴν γάρ μιν ὑπὸ τρόμος αἰνὸς ἱκάνει.
Καρπαλίμως δ' ἤϊξε διὰ δρυμὰ πυκνὰ, καὶ ὕλην
Σπεύδουσ' ἱδρώουσα κραταιοῦ θηρὸς ὑφ' ὁρμῆς.
Ὣς ἄρα τοῖς οὔτις δύνατο χραισμῆσαι ὄλεθρον
Τρώων, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ὑπ' Ἀργείοισι φέβοντο.

Quaſi diceret: Interfectos cùm inſpexiſſent cæteri Troiani non aliter ab Agamemnonis manibus ſubleuare aut potuiſſent, aut auſi eſſent, quàm cerua teneros fœtus, ſi fortè vel interfuit, vel inter-
C ueuit, cùm eos in ipſo cubili nactos immanis leo ſtatim acri dente confringit, atque exanimat. Atque vt miſera illa hoc ipſo, quod tam filijs vicina eſt, timidior pro ſua, quàm audacior pro illorum ſalute, in confragoſas ſyluas, ſaltuſq; ſe proripit, tremebunda, anxia, ſudorib. manans: ſic Troiani ſibi timentes ſe auerterunt. Menelaus etiam ſumma affectus lætitia, quod ſingulari certamine cum Paride eſſet congreſſurus leoni aſſimilatur, qui famelicus ceruum deuorandum inuenit:

Ὥς τε λέων ἐχάρη μεγάλῳ ἐπὶ σώματι κύρσας,
Εὑρὼν ἢ ἔλαφον κεραὸν, ἢ ἄγριον αἶγα,
Πεινάων (μάλα γάρ τε κατεσθίει, εἴπερ ἂν αὐτὸν
Σεύωνται ταχέες τε κύνες, θαλεροί τ' αἰζηοί)
Ὣς ἐχάρη Μενέλαος Ἀλέξανδρον θεοειδέα
Ὀφθαλμοῖσιν ἰδὼν, φάτο γὰρ τίσασθαι ἀλείτην. ideſt,

Sicut leo gauiſus eſt, qui in magnum corpus inciderit,
Inueniens vel ceruum cornutum, vel ſylueſtrem capram,
D *Fameſcens (valdè etenim deuorat, etiamſi ipſum*
Agitent veloces canes, florenteſque iuuenes)
Sic gauiſus eſt Menelaus Alexandrum diuinum
Oculis conſpicatus: ſperabat enim ulturum ſe eum, qui peccarat.

Idem rurſus Menelaus in procos Penolepes ſtomachans exclamat: O ignauos homines, qui in *Odyſſ. ρ*
thoro viri fortiſſimi cubare volunt, veluti cerua in ſyluæ receſſu in leonis cubili catulos nuper natos locans, ipſa per ſaltus diſcurrit altas paſcendo valles: At Ille cubile repetens matri, ac natis fatum affert: Sic Vlyſſes illis perniciem tulerit:

Ὢ πόποι, ἦ μάλα δὴ κρατερόφρονος ἀνδρὸς ἐν εὐνῇ
Ἤθελον εὐνηθῆναι ἀνάλκιδες αὐτοὶ ἐόντες.
Ὡς δ' ὁπότ' ἐν ξυλόχῳ ἔλαφος κρατεροῖο λέοντος
Νεβροὺς κοιμήσασα νεηγενέας γαλαθηνοὺς,
Κνημοὺς ἐξερέῃσι, καὶ ἄγκεα ποιήεντα
Βοσκομένη, ὁ δέ τ' ὦκα ἑὴν εἰσήλυθεν εὐνὴν,
Ἀμφοτέροισι δὲ τοῖσιν ἀεικέα πότμον ἐφῆκεν,
Ὣς Ὀδυσεὺς κείνοισιν ἀεικέα πότμον ἐφήσει.

Eſt etiam ubi Hectoris & robur, & Græcos diſſipandi precipuum deſiderium indicaturus, leoni E
Iliad. O. illum, Græcos canibus ceruos uenantibus comparat. Quemadmodum, inquit, agreſtibus uiris, agreſtibuſque canibus aliquando contingit, ut dum cornigerum ceruum, aut feram capram indagant, nec adipiſcuntur, quippe defendentem ſe aut inacceſſa petra, aut horrido ſaltu, ſi eis ita indagantibus, ac clamantibus interueniat ipſa uia uilloſus leo, ſtatim, quantumlibet animoſi auertuntur in fugam: Sic &c. Verſus græci hi ſunt:

Οἱ δ᾽ ὥς ἢ ἔλαφον κεραὸν, ἢ ἄγριον αἶγα
Ἐσσεύοντο κύνες τε, καὶ ἀνέρες ἀγροιῶται.
Τὸν μέν τ᾽ ἠλίβατος πέτρη, καὶ δάσκιος ὕλη
Εἰρύσατ᾽ οὐδ᾽ ἄρα τέ σφι κιχήμεναι αἴσιμον ἦεν.
Τῶν δέ θ᾽ ὑπαὶ ἰαχῆς ἐφάνη λῖς ἠϋγένειος
Εἰς ὁδὸν, αἶψα δὲ πάντας ἀπέτραπε καὶ μεμαῶτας
Ὥς Δαναοὶ, &c.

Iliad. Π. Et rurſus eũdem Hectorem, necnon & Patroclum, dum alteri alter eripere Cebrionem conatur, leoni comparat, inquiens: F

Ἕκτωρ δ᾽ αὖθ᾽ ἑτέρωθεν ἀφ᾽ ἵππων ἄλτο χαμᾶζε.
Τὼ περὶ Κεβριόναο λέονθ᾽ ὣς δηρινθήτην
Ὥ τ᾽ ὄρεος κορυφῇσι περὶ κταμένης ἐλάφοιο,
Ἄμφω πεινάοντε, μέγα φρονέοντε μάχεσθον
Ὣς περὶ Κεβριόναο δύω μήστωρες ἀϋτῆς.
Πάτροκλός τε μενοιτιάδης, καὶ φαίδιμος ἕκτωρ.

Senſus eſt: Hector è curru deſilijt Diomedi occurſurus, ut quales duo leones, tam natura, atque ætate magnanimi, tum præſente fame ſęuiores, circa interempti cerui corpus in montibus prœliatur: Tales duo hi pręſtãtiſſimi belli principes, circa Cebrionẽ cõcurrentes, mutuum exitiũ inferre nitebãtur. Quẽ Homeri locum de ſingulari Cygni & Herculis certamine, ſic imitatus eſt Aſcręus:

Ὡς δὲ λέοντε δύω ἀμφὶ κταμένης ἐλάφοιο
Ἀλλήλοις κοτέοντε, ἐπὶ σφέας ὁρμήσωσι,
Δεινὴ δέ σφ᾽ ἰαχὴ, ἄραβός θ᾽ ἅμα γίνετ᾽ ὀδόντων.
Ὣς οἱ κεκληγόντες ἐπ᾽ ἀλλήλοισιν ὄρουσαν. ideſt,

Vt autem leones duo, pro occiſa cerua
Sibi mutuò ſuccenſcentes in ſeipſos impetum faciunt,
Sauuſque inter ipſos rugitus, ſtrepituſq; exoritur dentium: G
Sic & hi duo cum clamore contra ſe mutuò irruerunt.

Odyſſ. Z. Comparat Homerus itidem leoni famelico ceruum, uel aliud quoduis animal quęrenti, & famem ſedare anhelanti Vlyſſem naufragum, & ex longo itinere fame languentem:

Βῆ δ᾽ ἴμεν ὥστε λέων ὀρεσίτροφος, ἀλκὶ πεποιθὼς,
Ὅς τ᾽ εἶσ᾽ ὑόμενος, καὶ ἀήμενος, ἐν δέ οἱ ὄσσε
Δαίεται. αὐτὰρ ὁ βουσὶν ἐπέρχεται, ἢ ὀΐεσσιν,
Ἠὲ μετ᾽ ἀγροτέρας ἐλάφους. Κέλεται δέ ἑ γαστὴρ
Μήλων πειρήσοντα καὶ ἐς πυκινὸν δόμον ἐλθεῖν
Ὣς Ὀδυσεὺς κούρῃσιν ἐϋπλοκάμοισιν ἔμελλε
Μίξεσθαι, γυμνός περ ἐών. χρειὼ γὰρ ἵκανε.

Senſus eſt: Statimque exijt leonis more, qui in monte nutritus fidens, minitans, ſpiranſq;, ac oculis ardentibus ingreditur in boues, aut oues, aut ceruas agreſtes inuaſurus, fame ſuadente in domum frequentem irruit, & in pecudes graſſatur. Hunc eundem leonis, famelici hoſtilem in ceruum impetum in Mezentio duce ſic expreſſit Virgilius: H

10. Aen.

Impaſtus ſtabula alta leo ceu ſæpe peragrans
(Suadet enim veſana fames) ſi fortè fugacem
Conſpexit capream, aut ſurgentem in cornua ceruum;
Gaudet hians immane, comaſque arrexit, & hæret
Viſceribus ſuper accumbens, lauat improba teter
Ora cruor.
Sic ruit in medios alacer Mezentius hoſtes.

7. Thebaid.

Leoni quam grata cerui caro. Docet & Statius Capanei ſtrenui ducis ſimilitudine, quantopere cerui eſu delectetur leo, necnon etiam, quàm hoſtili animo eum inuadat:

Iactanti talia fruſtra
Turbidus aerea Capaneus occurrit in haſta,

Qualis

A *Qualis ubi primam leo manè cubilibus altis*
Erexit rabiem, & ſaxo ſpeculatur ab antro,
Aut ceruum, aut non lum bellantem fronte iuuencum:
It fremitu gaudens, licèt arma, gregeſque laceſſant
Venantum: prædam uidet, & ſua uulnera neſcit:
Sic tunc congreſſi Capaneus, &c.

Ouidius uerò Arionis harmoniæ dulcedinem indicaturus, ei animalia, etſi naturaliter inuicem diſſidentia, ita aures præbuiſſe ait, ut naturæ quaſi propriæ oblita, unà tanquã amica auſcultarẽt: *2. Faſtor. Arionis ars, ut feras demulſerit.*

Sæpe ſequens agnam lupus eſt à voce retentus
Sæpe auidum fugiens, reſtitit agna, lupum.
Sæpe canes leporeſque umbra iacuere ſub una,
Et ſtetit in ſaxo proxima cerua lea.

Et aliàs rurſus: *Sic agna lupum, ſic cerua leonem* *1. Metam.*
Sic aquilam penna fugiunt trepidante columbæ.

B Scribit porrò Ariſtoteles ceruos ab urſis inuadi, quod idem meminit Ouidius, dum canit: *8. hiſt. 5.* *3. triſt. eleg. 10.*

Utque fugax auidis ceruus deprenſus ab urſis,
Cinctaque montanis, ut pauet agna lupis.
Sic ego belligeris à gentibus undiquè ſeptus,
Terreor hoſte meum penè premente latus.

Idem & ſæuitiam tigridis in ceruum oſtendit in Progne Ityn Therei filium dilaniante: *Metam. 6. Tigridẽ inimiciſſimã ſibi habet belluam.*

Nec mora traxit Ityn veluti Gangetica cerua
Lactentem fœtum per ſyluas tigris opacas.

Silius uerò pauorem, quem, uiſa tigride, concipit ceruus, ſic expreſſit: *Lib. 5.*

Tum verò aſpiciens pauitantem, & condere ſeſe
Nitentem ſocijs iuuenem: ceu tigride cerua
Hircana cum preſſa tremit, vel territa pennis
Colligit accipitrem cernens, in nube columba.

C Hinc eſt quod & Horatius inter alia ἀδύνατα recenſet & hoc:

Iuuat ut tigres ſubſidere ceruis.

Fugit & arietem ceruus, ut apud ueterem Ori interpretem legimus, ſed in textu græco ἔλαφος eſt, non ἔλαφος. Horrent denique cerui, teſte Alberto, gannitum uulpium. Dantur modò etiam plantæ, quibuſcum non benè conuenit ceruo. Κάκτος, inquit Varinus, genus eſt ſpinæ, qua hinnulus ictus inutilia habebit oſſa ad tibias. At uerò Antigonus in congerie mirabilium narrationũ, tradit cactum eſſe ſcribit, ſpinæ genus in Sicilia, quod uocatur cactus, quam ſi ceruus calcet, & ſaucietur, oſſa eius nullum ſonum edere poſſe, unde etiam Philetas, inquit, de ea hæc expoſuit: *Ceru^s^ arietem fugit, et vulpium gãnitum.* *Antipathia cum cacto.*

Atque euitato cacti mihi vulnere acuta
Argutum carmen mortua cerua canat.

Eſt & aſphalathus ſpinæ genus, quo ceruum tactum emori ſcribit Pierius. Poſtremò rubras pennas è funiculo pendentes, mirum eſt, quantum formident cerui; qua de re ſic legimus apud Cælium; *Ceruos, inquit, rubra penna aſpectu terreri nonne & Auſonius comprobat illis verſibus?* *Cum Aſpalatho ſpina.* *Rubras pennas fugit.*

D *An cum fratre vagos dumeta per auia ceruos*
Circumdat maculis, & multa indagine pinnæ?

Id & Seneca uidetur ſignificare libro de clementia 1. *Si feras, inquit, linea, & pinna concluſas contineas, ſubeaſque telis inceſſi, tentabunt fugam per ipſa, quæ fugerant, proculcabuntq; formidinem.* *Pennis ut terreantur cerui.*
Sed & in georgicis commeminit Virgilius, ubi de ceruis ait; *Lib. 3.*

Puniceæve agitant pauidos formidine pennæ.

Et Ouidius; *Metam. 15.*

Nec formidatis ceruos includite pennis.

Quin & Lucanus:

Sic dum pauidos formidine ceruos
Claudat odorata metuentes aera penna.

Quòd autem odoratas ait pennas, ad id referri poteſt, quod uſtulari ab pleriſque ſolent, ſicut Inſubribus eſt mos. Hoc ipſum & Hieronymus innuit in Luciferiani, & Orthodoxi dialogo; *Et pauidorum more ceruorum, dum vanos pennarum euitatis volatus, fortiſſimis retibus implicamini.* Hactenus Cælius. Meminit & Oppianus ubi Pelamydum capturam deſcribit, quas funibus in mare demiſſis, motiſque piſcatores terrent, & ſic adigunt in retia: ſimiliter, inquit, uenatores in ſyluis, aut in montibus: *Lib. 4. de piſcib.* *Pelamydes ut capiãtur.*

Εἶλον ἀναλκείην ἔλαφον ἰναγροῖ τέχνῃ. E
Μηρίνθῳ σὺ φαίλες ἅπαν δρυὸς, ἀμφὶ δὲ κύφων
Ὀρνίθων δήσαντο θοὰ πτερὰ, &c.

Meminit & Xenophon: maximè, inquit, timent cerui funem aliquem, ex quo pennæ ſuſpenſę ſunt, *In geopon.* imaginantes nimirum ipſam pennæ agitationem: ſed addit Xenophon, nec non & Democritus, timorem eum ponere, vbi homines ipſis adſtantes vident. Venatores hodieque formidinem vocant quandam lineam, varios variarum plumarum nexu colores habentem, nec aliam ob cauſam *Linea formido, quæ dicta.* puniceam pennam dixit Virgilius, & ob eandem varietatem Oppianus δεῖμα vocauit πολύχροον, & δειμαλέην μήρινθον.

ÆTAS.

Cerui longæuitas. CELEBRATVR paſſim, & præcipuè apud poetas, ceruorum longæuitas. Heſiodus (verba ſunt Plinij) cornici nouem noſtras tribuit ætates; quadruplum eius F ceruis: id triplicatum coruis. Heſiodi verſus (quos in operibus, quæ extant, nuſquam reperio) hi ſunt:

Ἐννέα τοι ζώει γενεὰς λακέρυζα κορώνη
Ἀνδρῶν ἡβώντων, ἔλαφος δέ τε τετρακόρωνος
Τρεῖς δ' ἐλάφους ὁ κόραξ γηράσκεται, αὐτὰρ ὁ φοῖνιξ
Ἐννέα τοὺς κόρακας, δέκα δ' ἡμεῖς τοὺς φοίνικας
Νύμφαι ἐϋπλόκομοι κοῦραι διὸς αἰγιόχοιο.

Quos verſus interpretatus videtur, quiſquis tandem ille fuerit, hoc carmine, quod extat inter reliquas Virgilij appendices, quod tale eſt:

Ter binos, deciesque nouem ſuperexit in annos,
Iuſta ſi neſcentum quos implet vita virorum.
Hos nouies ſuperat viuendo garrula cornix.
At quater egreditur cornicis ſecula ceruus.
Alipedem ceruum ter vincit coruus, at illum G
Multiplicat nouies phœnix reparabilis ales.
Quam vos perpetuo decies prauertitis æuo
Nymphæ Hamadryades, quarum longiſſima vita eſt.

Quia autem cornicis ætatem hic quater ſuperare dicitur, Oppianus ſimiliter de ætate cerui loquens, cum vocat τετρακόρωνον, hiſce duobus verſibus:

Ζώει δ' αὖτ' ἔλαφος δηρὸν χρόνον ἀτρεκέως δὲ
Ἀνθρώπων γενεή τις ἐφήμισε τετρακόρωνον.

Hoc eſt, vt vertit interpres:

Sic longam voluit diuturno tempore vitam
Quatuor vt ſuperet cornicis ſecula ceruus,
Quod verè perhibent doctorum ſcripta virorum.

6. hiſt. c. 29. Qua ratione ceruus annos viueret 3600. coruus verò 10800. quæ fabuloſa eſſe iudicabis, ſi mundi ætatem tecum repures: vnde fortè eſt, quod Ariſtoteles de ætate ceruorum loquens, hanc longæuitatem non approbauerit. Vita eſſe, inquit, perquam longa hoc animal fertur, ſed nihil certi ex ijs, quæ narrantur, videmus: nec geſtatio, aut incrementum hinnuli ita euenit, quaſi vita eſſet H prælonga. Idem alibi aſſerit, hominem plus temporis, quàm quoduis animal, viuere, excepto ele- *de generat. anim. 4 cap. 10.* phante. Atqui Pauſanias ceruum elephanto viuaciorem eſſe, addito experimento, tradit, ſed teſtimonium eius adſcribam: Arcades, inquit, aiunt Arceſilaum quendam in Lycoſura habitantem vidiſſe ceruam ſacram dominæ appellatæ (τὴν ἱερὰν τῆς καλουμένης δεσποίνης ἔλαφον) ſenio gra- *In Arcadic.* uatam, cui torques circum collum fuerit hoc verſu inſcripta:

Νεβρὸς ἐὼν ἑάλων ὅτ' ἐς Ἴλιον ἦν Ἀγαπήνωρ. Hoc eſt:

Hinnulus excipior ſoluente Agapenore Troiam.

Quo quidem teſtimonio confirmari poteſt ceruum elephanto etiam longè viuacius eſſe animal. Tantum Pauſanias. Elephantos verò tum ducentos, tum trecentos annos viuere, tum ex alijs, tum ex ipſo etiam Ariſtotele, ſuo loco, diximus. Aliud viuacitatis teſtimonium legitur apud Plinium his verbis: *Vita ceruis in confeſſo longa, poſt centum annos aliquibus captis cum torquibus aureis, quos Alexander Magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obeſitate.* Clarius Solinus: *Ad dignoſcendam,* inquit, *viuacitatem Alexander Magnus torques plurimis ceruis innexuit, qui poſt*

annum

Digitized by Google

A *annum centeſimum capti, nec dum ſenij indicium præferebant.* Sed & apud Ariſtotelem in mirabi-
libus legimus, apud Peucetinos (Peucetios potius legerim, Peucetia autem Italiæ regio eſt, alijs
nominibus Calabria, Iapygia & Meſſapia dicta) aiunt eſſe Dianæ templum, vbi dedicata Deæ
viſatur torques ænea, cum inſcriptione: *Diomedes Dianæ*; fertur enim ille torquem cerui collo
addidiſſe, circa quam aucta ſit caro, & ceruus poſtea captus ab Agathocle rege Siciliæ in templo
Iouis conſecratus: Inter Diomedem autem, & Agathoclem longa annorum ſecula interceſſere.
Idem etiam Cæſarem feciſſe putarunt: nam circa ſchiſma Clementis contra Vrbanum Sextum,
annis iam ab hinc exactis ſupra ducentos, cùm Carolus Gallorum rex Syluanectum ſe contuliſ-
ſet canum latratibus in fugam excitatus ceruus torquem collo gerens inuentus eſt, quem ferro
appeti, rex vetuit, tandem retibus captus eſt: erat in torque latinis literis ſcriptum: *Hoc me Cæſar
donauit*, interpretantibus id nonnullis, de Caio Iulio Cæſare intelligi non poſſe, alij responde-
runt, quòd vltra annos mille cerui eius ætas fuiſſet protenſa, quod longiſſimè abeſſet à veriſimili.
Alij igitur id Imperatori adſcribendum fuit. Ex eo itaque tempore Carolus ceruum allatum,
auream collo coronam geſtantem, pro inſigni habuit, & regijs inſignibus, quæ lilijs aureis tri-
B bus conſtant, hinc atque hinc cerui duo adijci conſueuerunt, vt Guagninus annotat. Cæſaris au-
tem Auguſti ceruam innumeris propemodum luſtris à pacatiſſimo ipſius imperio deprehenſam
fuiſſe, annalium monumentis mandatum fuiſſe, Aemilianus tradit, quæ à venatoribus nunquam
iugulari potuerit, torque ſcilicet prohibente temporis diuturnitate cute obducto, vbi hæc verba
erant exarata: *Noli me tangere, quia Cæſaris ſum.* De qua eadem cerua Petrarcha commemo-
rans, ſic cecinit:

Neſſun mi tocchi, al bel collo d'intorno
Scritto hauea di diamanti, e di topatij,
Libera farmi al mio Ceſare parue.

Sunt itaque qui ita ab Ariſtotele ſcriptum arbitrantur, quia ea, quæ citauimus tempora, non at- *Lib. 9.*
tigit: nam & Theophraſtus eius diſcipulus, & ſucceſſor vix tandem extremo ſenio confectus, æta-
tem ceruorum, quibus Alexander torques innexerat, didiciſſe poterat aliqua ex parte, qui mo-
riens idcirco naturam accuſaſſe dicitur, vt eſt apud M. Tullium, quod ceruis, & cornicibus vitam
C diuturnam, quorum nihil intereſſet, hominibus, quorum maxime interfuiſſet, tam exiguam de-
diſſet. Iniquus profectò in naturam fuiſſe videretur, niſi longiſſimam vitam ceruos degere, per-
ſpectum habuiſſet, cùm ipſe annos quinque & octuaginta vixerit, vt Laertius, ex Suidas prodide- *Cur longæ-*
runt. Sed & ipſe Ariſtoteles ceruum non ſolùm longæuum eſſe teſtatur, verùm etiam longæuita- *uus.*
tis cauſam affert, quia felle caret; eſſe autem quædam longæua felle carentia meminit etiam Cæ- *4. de part.*
lius, cerui ac delphini adducto teſtimonio: *Qui verò ſedimen*, inquit, *fel eſt, & exuperans inuti-* *cap. 2.*
liſque materia, inde veterum nonnulli vitæ longioris, ac (vt Græcis dici aſſueuit) *polychronia ex fel-* *Lib. 4. c. 17.*
lis vacuitate dimanare id, ſunt ſuſpicati, argumento ex ceruorum vita deducto. Sed & delphinus,
qui & fellis expers eſt, longæuus eſt. Columella verò etiam ceruum in viuarijs compluribus an-
nis ſuſtinari poſſe ait, *nam diù iuuenis*, inquit, *poſſidetur, quod æui longioris vitam ſortitus eſt.* Non
immeritò igitur viuacis epitheto à poetis celebratur, & ceruina ſenectus, de ætate non vulgari di- *Satyr. 14.*
citur, quæ apud Iuuenalem filio patris mortem optanti exoſa eſt.

Iam torquet iuuenem (inquit) *longa & ceruina ſenectus.*

D Sacerdotes Aegyptij volentes indicare hanc cerui viuacitatem cornua eius, quàm maximè ra-
moſa faciebant, ſiquidem vnoquoque anno horum cornibus ramus adijcitur. Cæterùm Ari- *Vnde eius*
ſtoteles ſenium ex ramorum multitudine, in quos ſparguntur cornua, nequaquam agnoſcendum *ætas colligē-*
eſſe docet, quin imò dentium caritate, atque adminiculorum inopia coniectandam illorum æta- *da.*
tem eſſe ſuadet. Quandoquidem ſi ſingulis annis ramus propagaretur, cùm maximè longæui ſint *9. hiſt. 5.*
cerui, ijs profecto, quos vltra centum annos vixiſſe, perhibent hiſtorici, proceris pinis, & quercu-
bus multo grandiora cornua erupiſſent. Inquit, itaque Ariſtoteles ceruos ſenes, cùm cornuum
indicia deſierunt, cognoſcimus maximè indicio duplici illo: Dentes enim, aut nullos, aut paucos
habent, atque adminiculis carent: vocantur adminicula rami, qui imis cornibus prominent ante
frontem, quibus in pugna vtuntur iuniores, ſenes autem carent. Hinc dicebat etiam Ouidius: *3. de arte*
amand.

Anguibus exuitur tenui cum pelle vetuſtas,
Nec faciunt ceruos cornua iacta ſenes.

E

V O X.

Vox qua, & qualis pro ætate, & ſexu.

5. hiſt. c. 24.

AVTHOR Philomelæ ceruos, ait, & onagros glocitare, catulis verò glaucitare tribuit, & glocire, glocidareque, apud Columellam, & Feſtum, proprium eſt gallinarum, cum ouis incubaturæ ſunt. Cæterùm Virgilius de ceruis dicebat in georgicis: *grauiterque rudentes cadunt*. Mutat autem vocem ceruus pro ſexu, vt ait Ariſtoteles, dum inquit: Vox maribus in hoc genere cùm tempus coeundi eſt, *fæ*minis autem cùm metuerint: breuis vox fœminæ eſt, maris productior. Idem in phyſiognomonicis ceruum & leporem, vtpotè timida animalia, acutam vocem edere tradit. Seneca verò, dum in Hippolyto mugitu Veneris furores indicari ait, vel impropriè locutus eſt, vel indicat, niſi quo tempore ſoboli procreandæ dat operam, mugire, nam aliàs ceruorum eſt bardire, & rugire, Græci, vt apud Gloſſarium legimus, *κράζειν* dicunt.

F

CAPIENDI RATIO. VENATVS.

Qui cerui venatione imperantur.

Lib. 2. de philologia.

Magnitudo cerui, quib. ſignis à venatorib. colligatur.

CERVORVM venationem ἐλαφυβολίαν Græci vocant, ipſum verò venatorem ἐλαφηβόλον, quamuis hæc vox aliquando idem ſit apud ipſos, quod κυνηγὸς, eſtq; eadem vox in fœminino genere Dianæ epithetum. Quamuis autem cuilibet ceruo venator inſidias parat, moris tamen eſt egregijs venatoribus, teſte Budæo, non gregarium ceruum, non quemlibet etiam ſoliuagum venari. Quin ſolenne eſt, inquit, ipſis non minorem ad curſum eligere, quàm qui iuſtę proceritatis eſſe videatur. Id autem nō aſpectu modò cerui, ſed plerumque ceruinis veſtigijs, excrementorumque ſtercuſculis iudicatur: Quæ inuenta venatores diligenter colligere ſolent, atque intra cornu venaticum condere. Sunt & magnitudinis indicia: affrictus ad arborum ſtipites, qui conſpicui ſæpe ſunt intra fines ſtabulationis eius: Tum cubilis inuenti amplitudo, & ſubſtramenti laxitas, vbi interquieuerit. Hæc enim & alia renunciari in concilio venatico à veſtigatoribus ſolent: quos reges habent, velut mancipes G instrumenti venatorij, atque miniſterij, eorumque arbitratu, concilio ſaltuenſi dimiſſo, venatum committere ſolent: quod ſermone peculiari dicitur, ceruum aut feram cuiuſuis generis canibus permittere: & copulas canum, quaſi iuga ſoluere. Cùm verò cerui adhuc ſunt ætate gregaria, aut licet ſoliuagi ſint, indigni tamen venatu iudicantur, quaſi nondum annos ætatis impleuerint curricularis: reijculi à venatoribus appellantur.

Mediocrem ceruū, quib. verbis denotent venatores.

Ceruus grādis quis.

Mediocrem ceruum cùm venatores ſignificare volunt, aiunt ceruum eſſe uenabilem, venabuli magnitudine, venatui iam adultum, ſed veluti tyronem, & nouitium. His enim verbis vtuntur indagatores, cùm indagationem antelucanam, & matutinam renuntiant, in conuentu ſaltuenſi ſignificantes ceruum quaſi ſubdecumanum. Dixerat autem ceruum grandem eum vocari demum, qui decem corniculis, quod minimum ſit, inſignitus eſt: eundemque eximium vocar, & decumanum, non quaſi denarium, ſed quaſi eminētem, & egregium. Diuerſæ prouinciæ mandari indagatoribus ſolent, ita, vt quiſque ſuam obeat, in alienam pedem non inferat indagandi gratia, nevè in ea quid obturbet, neu pro poteſtate faciat.

Indagandi mos.

Canes veſtigatores quales.

Indagator veſtigijs cerui inſtat, aut ſoleatis, ſi locus vliginoſus eſt, vel pluuiæ anteceſſerunt: aut odoraris arente ſolo: atq; ſequente moloſſo veſtigatore vtitur, atque eò vſque perſequitur, quoad decumanum recubuiſſe in proximo, certis ſignis, explorauerit. Verùm ne ille fortaſſis, aut acceſſu H indagantis propinquiore, aut moloſſi fremitu, aut panico (vt fit interdum) territus inde exceſſerit: tametſi enim eiuſmodi canes inſigniter auriti, genere ſint Harprocratici, tamen cùm propiùs acceſſere, neſcio quid præ feruore obloqui, atque gannire plerumque ſolent, maliſque increpitare. Ne igitur ceruus huiuſmodi caſu, aut culpa è cubili matutino proſilierit, indeque longiùs abierit, ſolemnis eſt cautionis indagine latiore cubilis locum circumſcribere: Moloſſum numella regentem, & compeſcentem, nec inde diſcedere, donec exploratum habeat, feram intra ſpacium à ſe circinatum iacere. Gyro ceruum claudere vocant, & ibidem ſiſtere.

Venandi modus Franciſci Gallorū regis.

Rex (Gallorum) Franciſcus huius nominis primus hanc propèmodum formulam venatici proceſſus inſtituerat. Cùm poſt renunciationem circuitorum de concilij ſententia decumanum vnum, aut alterum ad eius diei ſpectaculum delegiſſet (nam interdum pomeridianam etiam venationem matutinæ addere ſolebat, cùm ſuccenturiatas canum copias haberet) geminumque inſtrumentum conuentus ſoluebatur: ad vadimonij locum ibatur. Moloſſus rurſus è loro numellæ cubilis indicium faciebat. Feram inde impetu facto excitabat, quod uulgò lancinare dicitur. Tunc decuriæ canum leuis excurſus

ſolue-

Digitized by Google

A ſoluebantur: buccinis ſignum venatus commiſſi dabatur, & tanquam bellicum canebatur ad canes exhilarandos, & acuendos. Subſidiariæ canum decuriæ ad locos deſtinatos dimittebantur, quæ feſſis ſuccederent, ſi res ita ferret: Et aliæ rurſus, ad pomeridianum miſſum aſſeruabantur integræ. Decumanus ipſe ceruus canibus excurſoribus, equis celeribus, buccinarum clangore, uenatorum clamore, concentu allatrantium canum vrgebatur. Quod ſi caſu aliquo eueniebat, ut ante uenatus auſpicatum indagator, non liquere, renuntiaret, certamen in poſterum diem reijciebatur, aut ceruus comperendinabatur. Nam, ut diutius ſpectaculo eximeretur, & certamini, rariſſimè contingebat. Siu cæli intemperie, aut antiquioris curę auocamentis eueniebat: uelut reus ampliatus, primo quoque die uenatico ad curſum repetebatur impetu atroci, & peruicaci. Illud uerò præcipua admiratione dignum eſt, quòd is eximius ceruus, quem uenationi deſtinatum, canibus peritis magiſtri ſemel exagitandum dederunt, ita in prædam illis obiectus eſt, ut interdictum ſibi eſſe omnibus alijs, intelligant. In multiplicia autem ſæpe ueſtigia medijs in ſaltibus, ut incurrant neceſſe eſt, præſertim in quibus feri greges ſacroſancti ſunt legum regiarum ſanctionibus, quas aquarias, ſaltuariaſque dicimus. In auſpicando uenatu nonnunquam uoxia admittitur, &

Aquaria, ſaltuariaq; leges quæ.

B ab ipſis ſtatim quaſi carceribus perperam curſus inſtituitur, ſi impoſtura fiat canibus, quę quomodo fiat per ueteratorem ceruum, ſuprà ubi de aſtu, dictum eſt ex eodem Budæo. Mira autem eſt certè agriophagæ illius turbæ, inquit hic idem, pertinacia: dirum autem fatum cornigeræ animãtis cùm ad extremum laſſitudinis adducta, operiri cogitur atrocem illam, clamoſamque coronam undique ſe rictu petentem minaciſſimo, atque infeſtiſsimo, qua tandem circumuenta poſt omnia ſalutis præſidia deplorata, repentè ſæpe aſsiliens, primum quemque uenantium, in quem incurrit, cornu petere ſolet, niſi ferro protinus excipiatur. Quod ubi factum eſt, aut ſi aliàs fera afflicta, & ſtrata eſt, tum demum receptui canitur ab eo, qui primus in eam confectam occurrerit. Tum ſimonum chorus ille, ſilonumque inclamatur, & uenatores coeunt, quoquo uerſus palantes: quæ tanquam ouatio eſt ob rem benè, & feliciter geſtam, quam deinde ipſam excipit uiſceratio extemporalis, quæ ſic debetur ipſis canibus uenaticis, ut libamentum capturæ accipitribus in aucupio uolucrum. Viſceratorem autem peritum eſſe oportet, qui lauienam ferinam uenatoria cum palæſtra exequatur, qui ſcitè feram deglubere nouerit, membratimq; incidere, & proſecare in-

Cerui, deſperata ſalute, temeritas.

Viſceratoris officium.

C ciſam. Tergore autem detracto caput abſcindendum eſt, moloſſoque therelencho porrigendum, & permittendum, quem & indagatorem appellamus. Has enim ei primitias peculiares placita maiorum largiuntur ob indicium feræ; nimirum, ut in capite ferino lacerando, & obrodendo fructum nauatæ operæ ipſe percipiat ante omnes alios, in poſterumque irritetur is, cuius auſpicijs, ductuque rem alij executi ſunt: Cùm interim uiſcerator gratulabunda uoce fruenti parte ſua animali blandiatur, & tanquam mactum uirtute, induſtriaque therelenchica ipſum eſſe iubeat. Deinde uenatoriæ plebi, infimoque miniſterio uenationis, ſuæ ſunt partes uiſcerationis, ijſdem ſcitis attributæ. Epulum caninum omnibus in unum euocatis uenatoribus, & cunctis claſsibus canum, decurijſque coeuntibus, fieri hoc modo ſolenne eſt: Venatores intra tergus ferinum panis fragmenta ſanguine feræ madentia miſcent cum omaſo in minutas particula conciſo. Nonnunquam præterea, ſi canes ſtrigoſi ſint, & macie exhauſti, aut ſi ſtrenuam inſignitè operam eo die nauauerint, liberalitatis eſt uenatoriæ opiparis eos impenſius epulis accipere, ceruicem extis addentes, & nonnihil (ut ita loquar) è uiuo reſecare. Hæc cùm rectè, atque ordine facta concinnatæque epulæ

Therelench canis portio ex præda.

Reliquorum canum merces quæ.

D fuerint exerti manu uenatoris: tum denique luculentos illos Deæ uenatricis epulones ad epulum ſui generis admittunt cum ouantium uociferatu. Nam antea, & interim dum epulæ illæ parabiles expediuntur, coronæ geſtientis, ac canoræ rapacitas, culinæ circumfuſæ, nidoremque captantis à miniſtris arcetur, fuſtes in manu geſtantibus. Priore epulo peracto, fit & alterum eodem momento, ſed non eodem loco; Ex interaneis perpurgatis, & dilutis (ſunt enim hæc quoque Dianæ ſacra, eiuſq; ſatellitio) non conciſis fruſtillatim, aut proſectis, ſed integris, ita ut cùm aliquamdiù illa uiſcerator ſublimia tenuerit, & oſtentarit ad irritandam edacis agminis uoracitatem, tum ea demum repente in medium porriciat. Inter cæſa uerò, & porrecta cuncta uenatorum cohors cum auxilijs, & calonibus ſublatis buccinis canere capturam, quam uocant debet, eo, quo ſuprà dictũ eſt, modo cùm ceruus in poteſtatem uenit agminis uenatorij. Iam uerò buccinaturæ modos, uenatores alios atque alios habent pro ſignificationum uarietate; quandoquidem indagatores non alio uocis commercio utuntur, interim dum in quæſtione cerui ſunt, qui abſque eo foret, aut inter ſeipſi cùm noxæ incurrerent, aut longius interdum euagarentur inquirẽdo, cùm receptu opus eſſet; Nam ſi onus fortè (ut fit) fortuna primore inquiſitione ceruam decumanum indagine oppottuna uadatus fuerit, confeſtim ſignũ receptus cæteris buccina ſua dabit, ut illi ad conuentum extemplo ſe recipiant. Eſt interdum uenandi ratio, inquit idem, ita conſtituta, aut caſu comparata, præſenti ut conſilio opus ſit, ut ſi diffuſus dies heſternus fuerit, & ſiſti tum ceruus certo loco

Buccinaturæ varietas neceſſaria.

non

Digitized by Google

non poſſit: Aut ſi ceruus, qui ad quæſtionem deſtinatus eſt, ſtabulum certum nullum habeat: Si E
meticuloſus, & panico conſternabilis, qui inter quieſcere interdiù, cubileque mutare itentidem
gaudeat: nam & ij, qui recenti venatu exagitati fuerunt, ad omnem ſtrepitum conſternabiles, ſta-
tarij ferè non ſunt. Sunt & qui cubili excitati illicò in pedes ita ſe conijciant, vt non per finitima
ſtationis ſuæ loca curſitare, & commeare, remeareque ſoleant, (quod plerique cerui faciunt) ſed
rectis itineribus porrò ſemper excurrant. In hac igitur ſpecie, is, qui canibus regendis præfectus
eſt, ſimulac id comperit, ſignum canoræ buccinæ dare ſolet, vt ij, qui in ſubſidijs locati ſunt, & re-
liqui omnes venatores, atque auxiliarij, caloneſque venatici, ſui miniſterij protinus vaſa colligãt,
cùm ceruus caſtra mouerit. In ſuperioribus autem ſpeciebus ſignum copulis ſoluendis canitur in
ſemita veſtigiali, ſimul vt inuenta fera eſt. Et rurſus: Non dicam quod viridi veſte ad venatum

Venatorum veſtitus, vt variandus pro ferarum variatione.

cerui, fuſca, & villoſa ad apri vtendum eſt, maiorum inſtituto, quòd certo quodam modo amictũ
eſſe oportet, quod enſe ſuccinctum, & cultro ad improuiſa munitum; quod ternos, aut minimum
binos equos vno die, eoſque pegaſidas, oris morigeri, ac ductilis habere ad deſultoriam viciſſitu-
dinem è feſſo in recentem aſſiliendi. Non venatoris inſignia, non geſtamina, non inſtrumentum
enarrabo: non genera canum, non formas, non naturam, non educationem, non inſtitutionem, F
non probationem generoſorum, non degenerum notas dicam, non blateronum, atque petulan-
tium caſtigationem attingam. Omittam etiam, quòd vt pueris ingenuis pædagogi, ſic canibus
generoſis ſynagogi ſui attributi ſunt. Cùm poſt coitionem illam ſylueſtrem de cerui nece coactã,
& ſolutam ad locum indaginis venrum eſt à cohorte venatoria, princeps ille venator, qui ductor
eſſe canum, moderatorque iuſſus eſt, & penes quem faſces, vt ita dicam, eius diei eſſe contigit:
priuſquam paria canum reſoluuntur, ſtatuere ſolet, quo loco grandiores canes, veloceſque locan-
di ſint, quos licebit ceruarios vocemus, quamuis eos in ordinem leporariorum lingua vernacula
redegerit, quomodo & ſuarios, lupariosque: qui etiam ceruipetæ, apripetæ, & lupipetæ dici poſ-

Canes, vt diſponendi.

ſunt. Sic autem ferunt placita huius iuris prudentum, vſuſque comprobauit, vt pernices illi ca-
nes, atque emiſſarij ſtationatim collocentur in locis abditis, latera procurſus ceruini cingentibus,
quem procurſum ad apertum locum ſyluæ, & veluti glabrentem, vel in ſyluam glandiferam, pro-
ceram, & illuſtrem pertinere oportet, vt natura, habituſque locorum tulerit, quàm maximè veri-

Canum, pro vario officio, varia nomina.

ſimile eſt, ceruum tãdem tranſiturum: quia ea via forſan fert ad amnem, aut ad aliud perfugium,
aut ſtabulum ceruo notum, & amænum, iuſtum eſſe aiunt ternas quidem ſtationes diſponere, ſed G
geminas: ſenos verò in ſingulis ceruarios, hoc eſt, vtrimque ternos, medius vt ceruus tranſcurrens
vtrimque ab ipſis vrgeatur, ſenis autem ceruipetis (qui terni, vt dixi ſibi aduerſo collocati ſunt) la-
trunculi bini e numero miniſterij aſſignantur, quos titularios appellare ſolent, qui numellis eos
cohibeant, quoad ceruus pręterierit: tuncque demum à latrunculis canes emiſſi, illicet emicantes,
& improuiſi ceruum tanquam ex inſidijs territum adoriuntur. Interdum etiam bini ternorum
vicem ſupplent, ſi fauces procurſus longiores ſunt, pluresque latrunculorum ſtatiunculas poſcere
videantur. Procurſum autem conſtitutum eſſe oportet loco delecto, & quam fieri poteſt apertiſ-
ſimo: quippe in quo ſyluaticum ſpectaculum editur, vel principibus fæminis, vel proceribus, quo-
rum gratia interdum vnius diei venatus comparatus eſt, quique per ſyluam euagari grauantur,
aut ceruum è veſtigio perſequi. Perniciſſimorum porrò canum latebra primo loco ſtatuenda, &
deinceps perniciorum ad vltimam procedendo, quæ ipſa eſſe debet validiſſimorum, atque atro-
ciſſimorum. Id quod ideo conſtitutum eſt, vt primi, qui ſunt velociſſimi, præcipiti curſu alipedem
ipſum exerceant, tum deinde ſecundi primis ſuccedentes, & accedentes, & tertij rurſus ſecundis,
quatuor ſint ſtatiunculæ, fractum iam, & exanimatum ad vltimos vrgeant: Siquidem ad tria-
rios, vt dicitur, res ipſa redierit, & manus ſupradictus ceruus eluctatus ſit. Hæc porrò manus non H
à tergo, vt aliæ, quæ velocitate valent, ſed aduerſæ feræ obijcienda: quia robore, & ferocia præua-
lens ſiſtere eam poteſt, & morſu retinere, cæteriſque lacerandam ocioſè præbere. Cæterùm non

Latrũcularium munus, quibus demandãdum.

cuiuslibet miniſtri latruncularium munus eſt: Namque niſi canes emiſſarii tempeſtiuè emanci-
pentur, & appoſitè, extemplo inſidias fera ſuſpectans, ac tergiuerſans retro recurret: Aut tranſuer-
ſo impetu aliquà erumpet ex anguſtiis illis, ſicubi rimam nacta fuerit, aut clauſtra curriculi per-
rumpet. Quod ſi ſemel fecerit, nulla vi poſtea ſubigi poterit, in eandem vt curriculi naſcam, vel
caput ſolum inſerat. Id ne qua ratione eueniat, alariis aſtitibus latera procurſus frequentari ſo-
lent, quorum munus eſt, ſimul vt fera carceres curriculi egreſſa eſt, eam vociferatu, & equitatu
vtrimque abſterrere, quo ipſa intra ſepta curriculi compulſa ad vltimum tandem ſinum, fatalem-
que irrumpat: cùm egreſſus nullus ei pateat propter aſſeclas illos quadrupedes vociferatores in-

Canis excurſores qui.

feſtiſſimos. Eſt pręterea ſupradicti venatoris primarum partium actoris, ſubſidia canum veſtiga-
torum, qui excurſores vocantur, opportunis ſtationibus deponere, miniſtriſque committere. Ad
hoc autem ſunt decuriæ canum integrę comparatę, quas relictas appellant, vt decuriis iam feſſis

ſucce-

A ſuccedant, aut temerè exſpatiatis: ceruumque qui ſibi furtum fecerit, ſi per ſubſidiorum loca veſti-
gia duxerit, recenti venatu profligant, atque exanimant. Secundæ igitur tertiæque manus excur-
ſores ea de cauſa diſponuntur, vt ſi res ad ſubſidiarios, aut triarios deuenerit, ab ipſis venatus de- *In emittendis canibus cautio.*
nuò inſtauretur. Verùm hoc maximoperè cauendum, ne ſubſidiarij ipſi canes auerſa veſtigia pro-
tinus pro aduerſis ineant, quod tanquam in portu eſt impingere, auerſaque, vt aiunt, aue certamẽ
auſpicari. Cùm verò architectus ille, & inſpector, arbitratorque venationis ſupradicta rectè, atq;
ordine diſpoſuerit, quaſique omnes eius certaminis acies inſtruxerit, ad eum ipſe locum reuerti-
tur, vnde copulæ reſoluendæ ſunt, ceruuſque agmini latrabili ad excurſum obijciendus, & expo-
nendus ad prædam: Sic autem rem temperant, vt ab ipſo commiſſu venatus hortamenta primum
remiſſiora faciant, quia canes ſuoptè ipſi impetu ab initio ardentius feruntur. Leniter ergo vena-
tor cogere agmen flaccorum gentis debet, ſinereque eos certa veſtigia legere. Simulac verò cer-
uus longiùs ſeſe in pedes dederit, gyroſque quoſdam circumſcripſerit, ſolet primùm per veſtigia
ſua regredi, vt derelictæ ſtabulationis memor, æſtiuorumque ſuorum amœnitatem requirẽs blan-
dam, atque iucundam: quam tamen poſtquam perſentiſcere cœpit, ſe retinere ſine præſentaria,
B certaque nece non poſſe, tum denique ſalutem illi, quaſi vltimam dicit, identidem reſtitans, &
mæſtus ſolum vertit. Eſt etiam cùm præceleri fuga ingens ſyluæ ſpatium præcipiens, ex inarbi-
tratu ſuo alias, atque alias in alijs ſtrophas comminiſcitur. Poſcit autem ipſius venatoris officiũ,
vt ipſe agmini illi clangenti, atque excurſorio aſſeclam ſeſe è veſtigio præbeat, quo ad fieri poteſt,
&, vt dicere ſolent, vt actus canini tractum inoffenſo tenore perequitet. Actum autem appello
verbo quaſi venatorio, & ſaltuẽſi ſemitam, per quam canes ipſi veſtigatores agere ceruum dicun-
tur. Sin ſalebrarum, montiumque occurſu homo inhibeatur, quo minus id faciat, debet quàm ci-
tiſſimè poteſt, aut circuitu, aut flexu compendioſo canibus occurrere, idque aduerſo vento: tum
actum ab eo intercisum illico repetere; qui niſi ſub oculis identidem agmen ſuum habuerit, men-
doſam ſuorum excurſionem emendare non quibit. At vbi conticuiſſe canes ſenſerit, aut incertas
voces, ambiguaſvè edere, metuere iam à cerui dolo malo incipit, aut ab hallucinatione canum ve-
ſtigia eius legentium: ne aut ſemita exceſſerit actuaria, aut venatum uerterint, & ceruum ipſum
decumanum temere pro quolibet ceruo dereliquerint. Quod, ut comperire poſſit, receptui canere
C moris eſt, & retrorſus retrorſus, iterum atque iterum ingeminare canoro uociferatu. Fecerint por-
rò verſuram cerui canes, nec ne fecerint, hac ratione quiſpiam maximè compererit. Alicubi inſi-
ſtat, vnde canes arbitretur, & obſeruet commeantes: Nam ſi dolus fugitiui in cauſa eſt illius re-
pentini conticinij, omnis canum caterua eodem ſtupore affici videbitur: Sin verſura temerè à ca-
nibus arrepta eſt (quod venatores dicunt, colligere, quaſi agglomerare permutationis actũ) Claſ-
ſis excurſoriæ ductores, & coryphæi caninæ ſymphoniæ, qui ad huiuſmodi ſpecies vſu occallue-
runt, actum verſutæ cum tyronibus nequaquam exequentur. Huiuſmodi enim excurſores vix vn-
quam nuncium remittunt prædæ ſibi ab initio deſponſæ, atque deſtinatæ. Errore igitur intelle-
cto, actuarius venator eos retrò inhibitos reducet, vnde repetere priſtinum actum certius legiti-
mumque poterunt cum clangore ſymphoniaco: aut ſi error dolo ferino admiſſus eſt, unde eos in
gradum, ut ita dicam, reponere legitimæ excurſionis, ex adulterina, aut ſubdititia, poterit. Ecce
autem rurſus aliud atque aliud incommodum, quod ſæpenumero negotium illis exhibet, & quaſi
uitium auſpicantibus affert: Canes ſic errore, aut fraude lapſi in integrumque ſubinde reſtituti in
D errorem nonnunquam denuò æquè grauem impingunt, auerſis ungulis uenatum illum ineuntes
repetitum: totaque adeo ſylua, quaſi toto cœlo, quod aiunt, aberrantes excurrunt: nonnunquam
huc, illucq; tranſuerſim rapiuntur ferarum gregariarum ſequentes ueſtigia, aut ceruorum etiam
quorumuis aggregatorum, quibus ſyluarum ſemitæ, tramiteſque referti ſunt. In qua ſpecie non
modò uenatore circumſpecto, ſed perſpicaci opus eſt, qui fugacis feræ ueſtigia ungulata colligat *Venatoris requiritur perſpicacia.*
cernuus ex ephippio, uel equum poſt ſe trahens: alioquin inter artis magiſtros præuaricari per in-
ertiam dicitur. Et quidem ut in cane uulturina ſagacitas, ſic acies aquilina in uenatore neceſſaria.
Iam uerò unius, eiuſdemque corrigeri ueſtigia ſoleata, odorata, cubiliaria, ſedentaria, & curricu-
laria, non eadem, non paria, non ſimilia ubiq; ſunt, ex quo alia rurſus exiſtit, nec modica difficul-
tas, & erratio. Interdum enim euenit, ut ſelectus ceruus nactus uiam quandam ſqualidam, & pul- *Cauſa ob quas canes cerui veſtigia amittãt.*
uerulentam, tum diù, tum longè per eam ueſtigia faciat, in quo canum ſagacitas cum experientia
fallitur. Nam præterquam quòd canes tum exiſtimant ceruum uiam ab hominibus tritam uitaſ-
ſe, in denſaque & auia penitus ſe condidiſſe, ob idque uia trita decedunt, exilis etiam odor, & fu-
gax in locis illis hæret glabris, & ſqualore, puluereque obſitis: cùm alioqui ſolis ardor in uniuer-
ſum omnem ſtatim humorem, in quo ueſtigij odor hæret, haurire, & abſumere ſoleat. Contrà in
locis herbidis, & in uepreculis odoratiora, ideo ſunt ueſtigia, quod non ſolo tantùm pedum, ſed &
cruribus, & corporis attrictu ueſtigiaria ſemita odorata remanet. In locis etiam opacis odor mi-
nùs

Digitized by Google

nùs fugere ſolet. Iam paſtores loca in ſyluis caluentia, & retorridis herbulis, ſcabriſque virgultis E
obſita, ob id ſæpe incendunt, vt ex ſolo concalefacto herbida ſeges exoriatur, quæ armentis per-
utilis eſt. Ita cùm per buſta, vt ſic dixerim, illa recentibus adhuc fauillis, ceruus viam fecerit, canes
odore fuliginis offenſi, ac crebrò ſternutantes veſtigationem deſerunt: qui ſi etiam ipſi ibidem
pertolerarint, tamen odorari veſtigia nequeũt, hebetante vtique ſenſum, & præualente odore
Canum error vt emendandus. fuliginoſo. Hoc vbi venator actuarius animaduertit, lacunam illam, vt ita loquar, veſtigiorum,
circumactu vitare debet, deinde interciſam veſtigij ſemitam ſarcire, & actum repetere: duntaxat
niſi ceruus in ſua retrorſus veſtigia ceſſerit. In ſumma autem addubitatione Harpacratidem illum
Labeonem è numella venator ipſe conſulit, quem therelenchum ſuprà, ab indicio feræ, diximus:
qui quaſi quidam antiſtes Dianæ, non voce, ſed caudæ verberatu, atque murmure, & gannitu da-
re reſponſa ſolet: Non flexiloqua, non ambigua, omnique veſtigiali argumento, indicioque cer-
tiora. Solet etiam in huiuſmodi caſu ductor ipſe agminis, & moderator aptus, cùm fera per detre-
ctationem, ac dolum abeſt, & buccinæ canore, & inclamatu palabundos canes, ſocioſque ludicri,
& miniſtros iubilatu euocare, & ſeleuſma requiſitorium edere, quod requeſtam canere vocant:
Ideſt fermè, perinde ac ſi iuriſconſultorum verbo dicerem, ceruum requirendum adnotare, vt re- F
latum, ac reum doli mali, buccinæque præconio peruulgare furtum ſui feciſſe. Tum autem ope-
ræ eſſe putant pretium caninum comitatum ſqualore, feruore, laſſitudine confectum, ob idque
imperia, hortamentaque detrectantem quæſito fonte recreare, ibique pane, & quaſi curandis cor-
poribus reficere, tum cornuum clangore alacritati reſtituere: plauſu, & blandimentis ad venatum
ab integro incundum exſuſcitare: Interim etiam actum a capite denuò arceſſere, quaſique ad car-
ceres reuocari excurſo penè ſpatio. Cur verò cerui, cùm profligatos ſe ſentiunt ſyluarum opaca re-
linquant, atque in campeſtria ſe conijciant, antè explicatum eſt, quod vbi contingit, tunc venato-
ris eſt officium, nec inertis, nec præuaricatoris oculis veſtigia in mollibus locis legere, tum canum
languorem, impetumque ſeneſcentem hortatu, claſſicoque ſylueſtri erigere, & renouare: Venato-
ris verò etiam ipſius & canum calliditas, & ſolertia, &, vt loquuntur venatores, ſapientia in verſu-
ris extricandis, & in emendanda canum hallucinatione, maximè vendibilis, vt ſi in vlla venatio-
Verſuræ duplex modus. nis parte. Verſuræ duplicem modum eſſe aiunt, vnum ſi ceruus ſelectus, & curriculo præſentis diei
deſtinatus, aut ſatellitem ſuum, aut vegrandem alium ceruum, ſimonibus illis pediſſequis ſuis
obiecerit, quaſi pro ſe piacularem hoſtiam: tumque intorta vertigine impoſtoria protinus ſe ſub- G
duxerit. In qua ſpecie venator peritus, & veterator non temerè fallitur, ſi modò canes prætereun-
tes obſeruauerit, aut eorum tantùm clangorem exaudierit, quippe omnium cerui aſſectatorum
voces notas habere debet, eorum præcipuè, qui claſſis ductores appellantur, & naris emunctioris
eſſe noſcuntur. Sermone ſyluatico fauces, & actum cuiuſque canis noſſe venatorem dicunt. Alter
modus eſt, ſi decumanus, qui primum quemque ceruum in venatum, aut paraſitum ſuum in di-
ſcrimen, quaſique in reatum tranſcripſit, ſocium fugæ ſeſe tranſcripto illi adiunxit: quod ideirco
interdum facit, vt maiori ſtupore, & perplexiore venatu homines, caneſque afficiat, atque impli-
cet. Id quod vbi accidit, dicere ſolent venatores, legitimum actum vnà ferri cum verſura. Huius
modi impoſturæ duas indices notas minimè, vt perhibent, fallaces, à technologis venationis pro-
ditas eſſe comperi: Si compertæ fidei auriti excurſores, nec vaniloquentiæ quoquo modo ſuſpe-
cti, repentè ita inſiſtant, vt nec progredi videantur, nec regredi, ſed quaſi ſtare in veſtigio. Aut ſi
porrò ita agant, vt inerter ſe id facere, ac ſine ſpe præ ſe ferant, ob idque vocem baubantium non
edant: nimirum quos veluti deprehenſos pigeat, & pudeat incaſſum porrò progredi, quaſi per ca-
liginem. Is caſus etiam præſentis conſilij hominem poſcit, qui ſtratagematibus venaticis aliquã-
do documenta luculenta ſolertiæ ſuæ dederit: qui in eodem, vt dicitur, veſtigio conſilio expedire H
ſtratagematica alia atque alia poſſit. Poſtremò ceruus diù exercitus, & iam fatiſcens, omnibus
commentis fugę, ac pręſidij conſumptis ſolet, vt antè dictum eſt, aut flumen, aut ſtagnum perqui-
rere, in idque ſe ſaltu conijcere. Quod interdum refrigerandi cauſa facit, ſæpius tamen Nympha-
rum ædem, quaſi aſylum vltimæ ſpei, & deploratæ petens: Ob idque inde plerumque non niſi ca-
ptus eijci poteſt: Ibi autem modò aduerſa vnda, modò ſecũda fertur. Quò cùm uenator feſtinus,
& curriculo venit, inprimis animaduertere ſolitus eſt, quo loco ceruus in flumen inſilijt, locumq;
animaduerſum deſtricta fronde, aut humi ſtrata notare, aut ex arbore ſuſpenſa: reliqua uix me-
moratu digna, quę in utraque ripa facienda ſunt, quibus modis innatans corniger urgendus ſit, &
lancinandus: quomodo fugitiuus enatator perſequendus, ſi ulteriorem ripam ſuperauerit, aut ſi
Hinnulos teneros capiẽdi ratio. per citeriorem retrocesſerit. Hactenus de uenatione cerui ex philologia Budęi. Nunc ex Xeno-
phontis de uenatione libro, quę ad ceruorum, & hinnulorum uenationem pertineat, Omnibono
Leoniceno interprete, recitabo. Aduerſus hinnulos, & ceruos, inquit, canes Indicas eſſe oportet
(Atqui Indicus ille Alexandro Magno donatus, ceruum, aprum, & urſum tanquam indignas ſe

feras

A feras contempſit, in ſolum verò leonem inſurrexit, vt in canis hiſtoria dicemus ex Aeliano) ſunt enim validæ, magnæ, veloces, nec puſillanimes: & cum tales ſint, laborem facilè tolerant. Tenellos igitur hinnulos verno tempore venabitur: tunc enim naſcuntur. Primum igitur lucos (ὀργάδας) ingreſſus venator contempletur, in quibus cerui plurimum conuerſantur. Et ad locum vbi fuerint, cum canibus, & iaculis ante lucem veniens, canes procul à ſylua releget, ne ſi ceruam viderint, latratus emittant. Ipſe verò de ſpecula proſpiciet, & ceruas ſimul cum luce, hinnulos ad locum deducere videbit, in quo ſuum quæque fotura eſt. (μέλλῃ ἰυνάσειν, legit Geſnerus ἰυνάσειν, ideſt, ad quietem depoſitura) Cæterùm vbi recubuerint (κατακλίνασαι, poſſet etiam actiuè exponi, inquit idem, vbi hinnulos cubare fecerit, vt idem κατακλίνειν, quod ἰυνάσειν eſſet: ſed Pollux: cerua, inquit, ſeſe demittens, vel recumbens, ἑαυτὴν καταβαλῦσα, lactat hinnulum: Atqui Geſnerus ſcribit, ſe obſeruaſſe hinnulos vel ſtantes, vel in genua demiſſos à matribus etiam ſtantibus lactari:) & lac præbuerint, & ne ab vllo videantur circumſpexerint, ſuum quæque in oppoſita ſtatione ſeruabit (ἀπελθοῦσα εἰς τὸ ἀντιπέρας, ideſt, longiùs ab eo, ſed rectà è regione recedens: Pollux non ceruam, ſed ceruum genitorem longiùs recedere, & cuſtodire ſcribit, & accedentes impu- Lib. 5. c. 12.

B gnare: quod non feciſſet puto, ſi κατακλίνασαι apud Xenophontem actiuè accepiſſet: nunc cùm in neutra ſignificatione ponat, & ceruam cubantem faciat, non ſimul etiam in oppoſitum locum eam recedere dicere potuit, ſed patri hos tribuit, quod minus placet: Ariſtoteles enim, mares à fæminis extra tempus libidinis ſeparari tradit, & notum eſt, quòd mares in quadrupedum genere nullam ſobolis curam ſuſcipiant.) Hæc vbi viderit venator, canes ſoluat: ipſe verò ſumptis iaculis ad primum hinnulum procedat, locorum memor vbi iacentem (ἰυνασθέντα) vidit. πολὺ γὰρ ἀλλῶνται, fortè ἀλλοῖονται τῇ ὄψει ἐγγὺς προσιόντι, ἢ οἷ (fortè δοῖοι) πόῤῥωθεν ἔδοξαν εἶναι, ideſt, longè enim alia apparet locorum facies, cùm quis propiùs acceſſerit, quàm qualis ex longinquo prius videbatur. Cùm autem viderit iam hinnulum, accedat propriùs. Ille immotus iacebit, velut terræ affixus, & ſe opprimi (αἱρεῖσθαι) ſinet valde rugiens: niſi cùm fuerit imbre perfuſus, (ἰρυσμένος, quidam ἐψυγμένος, ideſt, refrigeratus, legit, ſed prior lectio probatur) tunc enim haud quaquam manebit, ſiquidem humor in ipſo (ideſt, humiditas pluuialis in cute eius) rigebit frigore (nam cutis humida facilè friget, præſertim matutino tempore) quod eum fugere cogit. Capietur autem à canibus cum labore inſequentibus. Captum cuſtodi retium tradat: rugiet ille; Cerua partim vi-

C dens, partim audiens, tenentem inuadet, vt ipſum eripiat, tunc igitur canes hortetur, & iaculis vtatur. Hunc vbi obtinuerit, ad alios tendat, in quos ſimili venatione vtetur. Et iuniores quidem hinnuli hoc modo capientur: Iam verò grandiuſculi difficilius: nam cum matribus, alijſque ceruis paſcuntur, quibus in medijs, cùm agitantur, fugiunt, ſæpe inter primos, rarò inter poſtremos, & pro illis pugnantes ceruæ canes proterunt. Itaque non facilè capi poſſunt, niſi quis inuadens ſubitò diſſipet, vt ex ipſis quiſpiam vnus deſtituatur: quod vbi coactis eis acciderit, hinnulum ſecuti canes primo curſu ſuperant: nam trepidum illum facit abſentia ceruarum, & hinnulorum in ea ætate celeritas incomparabilis eſt. (quaſi dicat hinnuli iam grādiuſculi tum natura celerrimi ſunt, tum auget celeritatem metus, quo ſoli relicti afficiuntur.) Secundò tamen, tertiovè ſtatim capientur. Corpora enim illorum cùm adhuc tenera ſint, labori ſufficere non poſſunt: Quin etiam tendiculæ (podoſtrabæ) ceruis ponuntur in montibus circa prata, ſecus fluenta, prope ſaltus (νάπας) in biuijs (ἐν ταῖς διόδοις, ſignificat autem δίοδος etiam ſimpliciter viam, vel ſemitam) in aruis quocunque adierint. Tendiculas autem oportet ex ſmilace plicari, & delibrari (ideſt, cortice ſpo-

Grandiores hinnuli, & cerui quomodo, et quibus instrumentis venandi.

Modus figendi podostrabas, seu tendiculas.

D liari) ne putreſcant. Harum corona, ſiue flexus (Omnibonus ſpira vertit) perpulchrè rotundus ſit, & incertos habeat clauos ferreos, ac ligneos alternatim, quibus πλόκαμος, (ideſt, laqueus intra coronam: Pollux ſic habet, καὶ πλόκαμος ἐν μέσῳ πλέγμα πέπλεκται: fortè autem idem fuerit πλόκαμος, & βρόχος, etſi Pollux πλόκαμον, neſcio quam plicationem in ipſius plegmatis, ideſt, coronæ parte media, dicere videtur, vt non intra ipſam, ſed in ipſa, & pars ipſius ſit: & forſan ne ipſe quidem Xenophontis ſententiam aſſecutus eſt, nam cùm verba eius tranſcribat, hoc in loco aliter habet, quàm in Xenophonte legatur:) implicetur. Debent autem ferrei claui robuſtiores eſſe, vt ſi lignei ceſſerint, hi pedem premant. Cæterùm laqueus funiculi coronæ ſuperponendus, & funis ipſe è ſparto contextus ſit, nam ſparti materia putredini minimè obnoxia eſt. Laqueus ipſe, funiculuſque validi ſint: lignum à fune pendeat querneum, aut iligneum longitudine trium dodrantum, craſſitudine palæſtæ, ideſt, palmi (Omnibonus vertit vlnæ) cum cortice. Porrò tendiculæ ponendæ ſunt aperta ſcrobe, quinque palmos profunda: ea ſupernè rotunda ſit, & coronis tendicularum æqualis: Interius verò fundum verſus, magis magiſque in anguſtiam colligatur. Similiter funiculo, & ligno ſcrobs aperienda eſt, quanta vtriſque conueniet. Hæc vbi fecerit, ſummam tendiculæ ſcrobem ſubſternat: (ſic transfert Omnibonus, locus videtur obſcurus, græcè ſic legitur, ἐπὶ τὸ βάθος τῆς ποδοστράβης ἐπιθεῖναι κατωτέρω ἰσόπεδον) Circa coronam autem laqueum funis,

nis,funemque ipſum,& lignum deponat,in ſuum vtrumque locum:poſtea coronæ imponat atra- E
ctylidis caules tranſuerſos (Omnibonus vertit,vitgulas enodes) qui non promineant foras. His folia minuta inijciat, quæ tunc anni tempus habebit. Poſtremò ſcrobem terta implebit, ea primùm, quæ ex ſuperficie cùm fodere inciperet,ablata eſt,deinde terra firma procul inde ſumpta, vt ceruæ quàm maximè occultus ſit locus. Quod ſupererit terræ, aſportetur longè à tendicula: Quia ſi tecentet motæ terræ odorem cerua ſenſetit, ſentit autem ſubitò, auertetur. Porrò ceruas montanas venator cum canibus in aurora potiſſimùm, quamquam & reliquo die, obſeruabit: Campeſtres verò diluculo tantùm. Nam in montibus non noctu ſolùm capiuntur,ſed etiam interdiù propter ſolitudinem:in agris autem nocte tantùm,nam in die homines metuunt. Poſtquã igitur tendiculam abſtractam (ἀνεσπαμμένην, Omnibonus reſupinatam transfert, quid ſi ἀνεσπασμένην, inquit Geſnerus, ideſt, retractam, legas?) inuenerit, ſolutis canibus tranſcurrat, ligni tractum, quocumque ferat, obſeruans. Erit enim plerumque non incertus,quippe motis lapidibus,& limite in agris ducto,via manifeſta erit;quod ſi per aſpera loca feratur, raptus de ligno cortex, lapidibus hærebit, & ſic facilior erit perſecutio. Iam ſi pede vinctus fuerit anteriore,cito capietur: nam lignum inter currendum,corpus totum,& ora ferit:Sin poſteriore,lignum,quod tra- F
hitur, vniuerſum corpus impediet. Plerumque etiam inter ſtipites,& arbuſta diuaricata retento hæret ligno, & niſi funiculum abruperit, illic deprehenditur. Quod ſi mas fuerit, ſiue ita captus, ſiue labore victus,non eſt cominus adeundum, nam cornibus ferit,& pedibus:eminus igitur iaculis vtendum. Hactenus Xenophon. His libet etiam Pollucis eadem de re,venatione dico per po-

Lib.5.c.4.

Podagria & podoſtrabe ſynonymicῶs poni poſſe.

doſtraben, ſeu pedicam, verba adijcere ex verſione potiſſimùm Geſneri: Podagria dicta (ποδάγρεια, aliàs ποδάγρα, quàm ſcriptionem præfert Geſnerus, quia & apud Varinum exponitut genus laquei) ponitur ceruis, & apris interdum:poteſt autem etiã podoſtrabe vocari. Circulus eſt ex ligno ſmilacis. (Cælius,& Rodolphus Gualtherus Tigurinus Pollucis interpres,vertunt hederaceo:eſt enim ſmilax hederæ genus:ſed arbor quoque taxus latinis dicta,Græcis vocatur ſmilax,& eſt ſmilax denique etiam inter glandiferas) Is circulus ſtephane, ideſt, corona dicitur, & ferreis, ligneiſque clauis alternatim infixis intercipitur. In medio huius πλόκαμος, ideſt, laqueus nectitur,vt animal pede calcans,& in ſcrobem illabens,podoſtrabe euerſa,laqueo, ἑτέρῳ βρόχῳ, ideſt, alteri laqueo,quod non placet)arte ad hoc ipſum facto,detineatut. Deponitur autem podoſtrabe in ſcrobem. Cæterùm laqueo circa coronã,funis quidam annectitur,quem Græci σειρὰν, vel σειράδα (apud Xenophontem legitur σειρίδα) vel ἀρπεδόνην vocant, is è ſparto (Rodolphus Gual- G
therus ineptè vertit, ex ſcirpo) contextus,& ſolidus eſt. Ab hoc lignum pendet in alia ſcrobe vicina obrutum, vt cùm fera in foueam pede illapſam, podoſtraben ad ſe conuerterit, funem cum ligno ſecum trahere cogatur, & ita impediatur ad curſum, maximè ſi prioribus pedibus detineatur. Poterit autem venator inſequi,ſi veſtigia,& tractum ligni obſeruet,quę in tetra molli faciliùs notantur: Sin aſpera, & ſalebroſa fuerit, ligni ramenta paſſim ex tractu, attrituque relicta, viam ſequendi oſtendent. Eſt quando lignum ipſum denſis retentum fruticibus,aut arbuſtis,vel inæqualiter prominentibus ſaxis,feram ſiſtit.Scrobem allata ſolida terra,aut herbis,folijſvè tegere oportet,recentem verò terram nuper è ſcrobe effoſsam procul auferre, ne recẽs commotam terram fera (τὸ θηρίον φερόμενον, ideſt, fera adueniens) odorata (ὀσφραινόμενον, ſic ex Xenophonte legit Geſnerus) reformidet. Hactenus Pollux. Contexebantur iſtiuſmodi pedicæ neruis potiſſimum ceruinis,quod meminit Gratius his verſibus:

In Octauia.

Nam fuit & laqueis aliquis curracibus vſus.
Ceruino iuſſere magis contexere neruo.
Fraus reget (fortè teget) *inſidias habitu mentita ferino.* H
Quid qui dentatas iligno robore clauſit
Venator pedicas, cum diſſimulantibus armis.
Sæpe habet imprudens alieni lucra laboris?

De laqueo, quo etiam capiuntut, ſic meminit Seneca:

Fluctibus tectos graues
Extrahere piſces rete, vel calamo leni
Decipere volucres crate: ceruos aut leues
Tenere laqueo,premere ſubiectos iugo, &c.

Vbi tamen laquei nomine eruditi intelligi voluut, omne id, quo feræ illaqueantur, quare & caſſes,retiaque. Cerui,inquit Blondus,tenſis retibus comprehenduntur: moloſſis etiam canibus, ac Teucris (Turcicis puto) immiſſis dilacerantur. Quamuis autem & ſubterraneis foueis,& reticulis, & alijs venationum inſtrumentis capiantur, præcipuè tamen, teſte Beliſario, intercipiuntur canibus. Xenophon etiam,cùm dixiſſet ſine tendiculis itidem capi,cùm ſcilicet agitantur æſtate,

valde

Digitized by Google

A valde eos defatigari, inquit, vt ſtantes iaculis confodiantur. Quo venandi ritu vtitur etiam Aſcanius apud Virgilium: *Lib. 7. Aen.*

Quo littore pulcher
Inſidijs, curſuque feras agitabat Iulus.
Hic ſubitam canibus rabiem Cocytia virgo
Obijcit, & noto nares contingit odore,
Vt ceruum ardentes agerent, &c.
Hunc procul errantem rapidæ venantis Iuli
Commouere canes, fluuio cùm forte ſecundo
Deflueret, ripaque æſtus viridante leuaret.
Ipſe etiam eximiæ laudis ſuccenſus amore,
Aſcanius curuo direxit ſpicula cornu, &c.

Verùm enim verò canum clamore, & latratu pelluntur in retia, vt docet idem Virgilius, dũ canit: *Georg. 3.*

Et canibus leporem, canibus venabere damas
B *Sæpe volutabris pulſos ſyluestribus apros*
Latratu turbabis agens, monteſque per altos
Ingentem clamore premes ad retia ceruum.

Quem venationis modum ſub perſona Memnonis delineat etiam Q. Calaber: Memnon, inquit, ſtomachatus ob interfectum amicum deuaſtabat magnam Græcorum cateruam, vt quando per montes venator inſultans veloces ceruos premit ad retia, & illis iam turmatim pernicioſo lino coactis, & extremo capturæ dolo circumuentis iuuenum conſilio, canes crebro latratu omnia miſcent: Tum hic telis exultans lacrymabilem hinnulis velociſſimis cædem infert. Iam verò quantopere pennas perhorreſcant puniceas ſuprà indicatum fuit, & in Turno etiam expreſſit Virgilius, quem attonito quodam pauore perculſum, ceruo æquiparat, *punicea ſepto formidine pennæ.* Hinc etiam excogitatum iſtiuſmodi pennis ceruos venari. Id quod inter cæteros meminit Lucanus Octauium Libonem Illyrici maris cuſtodem, venatoribus iſtiuſmodi comparans, hoſtium verò naues ceruis: *Lib. 4.*

Noluit Illyricæ cuſtos Octauius vndæ
C *Confeſtim tentare ratem, celeriſque ruinæ*
Continuit, curſu creſcat dum præda ſecundo,
Et temerè ingreſſos repetendum inuitat ad æquor
Pace maris. Sic dum pauidos formidine ceruos
Claudat odoratæ metuentes aera pennæ:
Aut dum diſpoſitis attollat retia varis
Venator leuis ora tenet clamoſa Moloſſi,
Spartanos, Cretaſque ligat, nec creditur vlli
Sylua cani, niſi qui preſſo veſtigia roſtro
Colligit, & prædã neſcit latrare reperta
Contentus tremulo monſtraſſe cubilia loro.

Libet autem hoc loco ex Pierio hiſtoriam enarrare, quæ, & Virgilio, & Lucano plurimum afferet claritatis. Narrabat, inquit, mihi Io. Antonius Pollio Geloum Princeps, Pontificij contu-
D bernij mihi ſocius, ſtare adhuc in Sicilia hanc venationis antiquæ rationem, quæ ſic fieri ſoleat. Nobiles, vbi renunciatum fuerit ceruorum greges vſquam oberrare, alter alterum inuitantes properè conueniunt, afferuntque ſecum ſcorpionem, aut arcum ſinguli, & faſciculum virgarum, quæ omnes ferrea cuſpide præpilatæ ſint, quarum caput alterum in ſummo perforatum eſt, funiculo perpetuò per virgas ſingulas eo tranſmiſſo. Longitudo earum ad pedes quatuor, vel circa. Cùm ad locum peruenere, vbi ceruos congregatos norunt, latè diffuſi equites, pediteſque modum agri, quanto ſatis eſt ambitu circũſiſtunt, ſtationemq; vnuſquiſq; ſuam per interualla certa ſuſcipiunt. Hic faſcem quiſq; ſuũ explicat, primaq; virga ad finitimi vltimam alligatę, reliquas per decempedæ circiter interuallũ ſingulas terræ affigit: Idem alter, idem alij faciunt, donec ceruos vndecũq; concluſere. Virgis ita diſpoſitis pennarum punicearum, quas in hunc vſum magno numero fucatas habent, faſciculos licio ſuſpenſos ad traductum per virgas funiculum hic, & illic alligant, qui aura vel leuiſſima impulſi, varia iactatione mouentur. Stationarij mox in proxima ſeſe quiſque abdunt virgulta, ſagittiſque intentis expectant taciti. Liciorum hoc ſeptum ingreditur eques tantùm vnus cum odoriſequis canibus, ijſque non admodum magnis. Hunc venationis magiſtrũ vocãt. Is vbi gregem nactus eſt, ſenſim accedit, latratuq; catulorum tantùm fretus, agmen incipit agitare: illi conferti omnes vnà fugam capeſſunt: at cùm ad licia, pennaſque illas penſiles peruenere, *In Sicilia, vt ceruos venentur nobiles.*

nere, ſubitò pauefacti vlterius progredi non audent, ſed illarum motum, & fulgorem declinantes B
ad læuum non procul flectunt, & rutilantes faſciculos illos proſpectantes tanquam muto incluſi
circumaguntur. ſubſequitur magiſter, nomine quemque vocans ex ſtationarijs, prout vnicuique
ſit proximus, atque huic primum, vel ſecundum, illi tertium, aut quintum, aut ſeptimum ex libi-
dine ſua telo excipiendum deſtinat, futurum ſagittario dedecori, & ignominiæ, niſi oblatum à ma-
giſtro ſauciarit, vel ſi alium, quempiam quàm nuncupatum appetierit. Magiſter ita agmen tam-
diù circumagit quaſi per pomœria progreſſus, donec ita præda omnis per omnium vices concidat
exanimata. Hæ ſunt itaq; pennę illæ quarum formidine attoniti, ſtupidivè facti cerui, abalienato
prorſus animo conſternantur. Hæc ille. De pinnatis autẽ, ideſt, retibus, quibus pennæ imponũtur
Lib. 9. hiſt. cap. 5. leges Gratiũ poetam. Sunt & aliæ etiam capiendi rationes, atq; imprimis fiſtula paſtorali, vt ver-
tit Plinius, vel ſibilo, vt Gaza: Cerui, inquit Ariſtoteles, capiuntur συριττόντων, & cantu venantiũ,
Cantu quomodo capiãtur. mulcẽtur enim (κατακλίνονται, Gaza legit κατακηλοῦνται) alliciunturq; ea voluptate, itaq; alter ve-
nantium cantat palam, aut ſibilat, alter clam ferit à tergo, vbi ſocius tempus iam eſſe ſignificarit:
Sed ſi ceruus erectas auriculas teneat, acerrimè ſentit, nec latere inſidiæ poſſunt, ſin demiſſas, faci-
lè interimitur. Albertus hunc venationis modum fieri ait, cùm aliquis follo ſub lingua poſito ſi- F
bilat, imitando vocem hinnuli, ad quẽ ſonum prodeat ceruus, præcipuè verò capreolus, &c. Aelia-
nus itidem Tyrrhenorum ſermone peruagatum eſſe ait, apros, & ceruos apud eos cum retibus, &
canibus, vt venandi ſanè vſus ferre ſolet, tum multo maximè muſicæ adiumento capi, quod qui-
dem ipſum quemadmodum fiat, iam porrò, inquit, dicam: Circumiectis retibus, & cæteris inſtru-
mentis accommodatis ad faciendas beſtijs inſidias collocatis, homo ad tibiam canendi benè pe-
ritus, quoad eius fieri poteſt, omnẽ cantus contentionẽ remittit, & relaxat, & quidlibet ad canen-
dum ſuaue, præclarè vſurpat, & ſenſim, pedetentimq; progrediens in montiũ vertices, & conual-
les, atq;, vt breui explicẽ, in omnia luſtra ferarũ, & cubilia tibię cantu influit. Ac nimirũ primò in
eorum aures influentis ſoni inſolentia, ipſos exterret: deinde cùm impotenti voluptate aures te-
nentur, tũ nullo negotio cõprehenduntur, cantuſq; ſuauitate permulſi, & deliniti, in eorũ, quę pro-
creauerint, & domeſticarum ſedium obliuionẽ veniunt: etiam ſi feræ beſtiæ non à lòcis, vbi verſa-
ri aſſueuerunt, aberrare ſolent. Sic igitur terrenę beſtiæ paulatim tanquã ſuadæ illecebra ducũtur,
& quaſi cantu præſtrictæ, in laqueos ſeſe inſerunt, quib. illaqueatæ comprehenduntur. Hactenus G
Capiuntur iaculis. Aelianus. Circa Romanos agros, inq; ſyluis ſuburbanis inſidiatores, teſte Blondo, noctu ad lumẽ
lunę iaculis, vel machina ferrea, igni crepitãte, transfigunt, capreas, ceruos, vrſos, & apros. Regem
Laqueis. verò Mogũ referunt ceruis altilibus, agreſtes capere, laqueis cornib. illorũ alligatis, quibus ſylue-
Exanio. ſtres innectant. Vtuntur & Indi induſtria ad capiẽdos ceruos nunquã à nobis antè conſpecta: ma-
ximorũ, quos capere potuerunt, ceruorũ pelles, ita corpori applicare norunt, caput ſuo capiti accõ-
modantes, vt per oculorum foramina tanquã per laruã conſpicere poſſint: ita compti, quàm proxi-
mè poſſunt, ad ceruos, nihil metuentes, accedunt, prius tempore obſeruato, quo cerui ad flumẽ bi-
bendi cauſa eunt: eos, arcũ & ſagittã manu tenentes facilè figere poſſunt, cùm frequentes admodũ
in ea ſint regione, (Florida) arboris tamen cortice ſiniſtrũ brachiũ muniunt, ne ab arcus neruo læ-
dantur à natura ita edocti. Pelles verò ceruis detractas non chalybe, ſed conchis adeo accuratè pa-
rare norunt, vt mirũ ſit, nec quenquã in vniuerſa Europa inueniri exiſtimo, qui tãta arte eas parare
queat. Non eadẽ etiã Batauis venatorib. ceruorũ capiendorũ ratio, quę Gallis, & Britannis in vſu
In Batauia. eſt, qui plerumq; plagarum indagine, aut carbaſeo ſepto includunt circũdatos: Bataui verò, refe-
rente Adriano Iunio, numellarijs canibus paſſim per inſidias diſpoſitis exceptos inuadunt, aut in
In mirabil. agmen Dianium aliundè vrgens reijciunt, vbi conficiãtur. Ariſtoteles apud Celtas pharmacum, H
Toxicis. dici eſſe ait, (ideſt, herbam venenoſam, vel confectum ex eius ſucco venenum, nam & aconitum
pardalianches in Armenia naſcentem, herbam venenoſam, ſimpliciter pharmacũ appellat) quod
Xenicũ ab ipſis appellatur, mira corrumpendi celeritate, quãobrem venatores cùm ceruũ, aut aliã
feram tinctis eo ſagittis percuſſerint, mox accurrere, & carnẽ circa vulnus exſcindere, ne venenum
ſubeat, eo enim infectũ corpus, inquit, putreſceret, & in cibo venenoſum eſſet. Plinius herbã ipſam
limeũ vocat: *Limeum*, inquit, *herba appellatur à Gallis, qua ſagittas in venatu tingunt medicamẽto,
quod venenũ ceruarium vocant*, &c. Niſi fortè apud Plinium Xenicũ legendum fuerit, nam cur Li-
Ceruos in vnum cogẽdi ſuperſtitioſa ratio. meum dicatur, ratio nulla ſe offert: Xenicum verò tanquam arſenicum ab eadem veneni vi di-
ctum, aliquis coniecerit. Hoc an ſit aconitum primum Dioſcoridis, vt exiſtimat Geſnerus, ſuo
loco ventilabo. Cùm volueris ceruos alicuius nemoris in vnum congregare locum, facè cupro,
inquit Antonius Mizaldus (ex manu ſcripto Ptolomæi commentariolo de imaginibus) aſcenden-
Centur. 2. aphor. 99. te prima facie leonis, imaginem cerui, quaſi coeuntis cum cerua, & dum illam facis, & formas, dic,
ligo & conſtringo omnes ceruos, qui ſunt in iſto nemore, per hãc imaginẽ, vt, vbi ſepulta fuerit, ad
eam omnes conueniant, & non recedãt, deinde ſepelias in medio nemoris, & miraberis effectum:

Tom.

A Tempus venationi aptiſſimum Virgilius hyemem feciſſe videtur, dum canit:

Tunc gruibus pedicas, & retia ponere ceruis,
Auritoſque ſequi lepores, tum figere damas,
Stuppea torquentem Balearis verbera fundæ,
Cùm vix alta iacet, glaciem cùm flumina trudunt.

Lib. I. Georg. Venationi tempus accõmodum.

PRÆSAGIA. AVGVRIA. Somnia.

HYEMIS tardioris ſignum eſſe, conijci volunt, ſi cerui tardius libidinari incipiant: quo autem anni tempore id fiat, ſuprà oſtenſum eſt. Cùm cerua à lupo fugata inter duas acies euaſiſſet illæſa, inſignem victoriam Romanis dedit, & è diuerſo,
B cerua à lupo fugata & occiſa, ab eo exercitu, ad quem fugeret, illi exitium portendit. Vtriuſque huius augurij authorem citat Tiraquellus, in annotationibus ſuis ad dies geniales Alexandri, Liuium. Fuit verò Sertorio felici augurio cerua ſua cãdida, quod his verbis recitat Appianus: Ad Sucronem demum ſigna collata ſunt, vbi cùm ſereno cęlo, quod mirum eſt, crebra fulgura micarent cum tonitru, nihil territi, vt veterani, magnam cædem vtrimque edidere, donec Metellus Perpenna in fugam uerſo, caſtra eius diripuit. In altero uerò cornu Sertorius Pompeium haſta in femore periculoſè ſanciatum profligauit, euentu totius pugnæ ancipiti. Erat Sertorio candida cerua mãſueta, & uagari ſolita, quæ cùm nuſquam compareret, imperator ominoſum hoc ratus ceſſabat ab armis æger animi, hoſtibus irridentibus. Vt uerò animaduertit accurrentem è nemoribus, ipſe quoque proſilijt, & uelut augurio lætus, (cæpit hoſtem uelitatione laceſſere, nec multò pòſt magno prælio certatum eſt ad Seguntium à meridie noctem vſque: vbi ex æquo pugnans vicit Pompeium cæſis hoſtium VI M, deſideratis ſuorum, tribus M. Thyatera (Θυάτειρα) vrbs eſt Lydiæ, quæ etiam Myſorum vltima vocabatur: Myſi enim vrbem condituri, oraculum acceperunt illic, vt conderent, ἐὰν ὁραθείη ἔλαφος τετοξευμένη, καὶ τροχάζουσα,
C id eſt, vbi ceruus ſagitta ſaucius currere videretur. Inuento igitur ceruo, & vrbe condita, thyatera nominauerunt, διὰ τὸ θέειν, καὶ τροχάζειν τὴν ἔλαφον. Fuluio item Conſuli Capuam oppugnaturo tale contigit augurium, canente Silio:

Hyemis tardioris ſignũ. Cerua quomodo & victoria & exitij fuerit omen. Lib. 1. de bello ciuili. Sertorij candida cerua. Lib. 13.

Cerua fuit raro terris ſpectata colore,
Quæ candore niuem, candore anteiret olores,
Hanc agreſte Capys donum, cùm mœnia ſulco
Signaret, grato paruæ mollitus amore
Nutrierat, ſenſuſque hominis donarat alendo.
Inde exuta feram, dociliſque accedere menſis:
Atque vltro blanda, attactu gaudebat herili:
Aurato matres aſſuetæ pectine mitem
Comere, & humenti fluuio renouare colorem.
Numen erat iam cerua loci, famulamque Dianæ
D *Credebant, ac thura Deum de more dabantur.*
Hæc aui, vitaque tenax, felixque ſenectam
Mille indefeſſos viridem duxiſſe per annos,
Sæclorum numero, Troianis condita tecta
Aequabat, ſed iam longæ mors venerat æuo:
Nam ſubitò incurſu ſæuorum agitata luporum,
Qui noctis tenebris vrbem (miſerabile bello
Prodigium) intrarant, primos ad luminis ortus
Extulerat ſeſe portis, pauidaque petebat
Conſternata fuga poſitos ad mœnia campos.
Exceptam læto iuuenum certamine ductor
Mactat Diua tibi (ſibi enim hæc gratiſſima ſacra)
Fuluius atque adſis orat Latonia cœptis
Inde alacer fidenſque Dea, circumdata clauſis
Arma mouet &c.

Scribit etiam Procopius Gothos cùm ceruum in venatione perſequerentur, Tanaim fluuium traie-

traieciſſe, & cùm ab hac parte agros vidiſſent fertiliſſimos, mox ſuos ad eos inuadendos inuitaſſe. E
Cùm Stymphaliæ Dianæ ſolenne ſacrum indiligentius omni ex parte factum eſſet, ac in primis patrij ritus prętermiſſi, lacus repentè ſuper eam cauernam, quam ſubter Stymphalus amnis meat,

In Arcadic.

oritur. Obſepto igitur oſtio, aqua refluens, latè omnem campum haud minùs ſtadiorum CCCC. perpetuo ſtagno occupauit, vt memorat Pauſanias. Fortè ita, inquit, accidit, vt venator fugiētem ceruam perſequens, cùm illa ſe in eius paludis cœnum abieciſſet, animi impetu concitatus per aquam natans eam vrgere non priùs deſierit, quàm idem hiatus, & feram, & venatorem abſumpſerit, mox & ſtagnantem aquam, amni via patefacta, conſecutam, & totam paludem vno die ſiccatam tradunt. Ex eo tempore ſacrum Dianæ apparatiùs, & magnificentius factum. Hęc Pauſanias. Gaguinus verò tradit, Clodoueo primo Francorum regi ſacris Chriſtianis initiato contra Alaricum Gothum pugnare volenti, ceruum, vadum inundati fluminis monſtrauiſſe; & cùm rex cum toto exercitu ſequeretur, flumine tranſuecto, Gothum fuderit, & infidelem ſuperauerit. Nicocreon Cyprius, vt apud Aelianum legimus, ceruum habuit quadricornem, quem Pythio conſecrauit. Sed & Apollonius vltra Catadupa Nili procedens reperit, referente Philoſtrato, belluas

Equus poſteriore parte ceruus vbi viſus.

quaſdam ex boue, ceruoque compoſitas. Et Geſnerus quoq; ex amico quodam ſe accepiſſe narrat, viſum in aula regis Galliæ Franciſci equum poſteriore parte ceruum; quod & Bellonius aſſerit, addens plurimis ideò viſum fuiſſe, vt hippelaphus vocaretur, quod tamen ipſe improbat, cùm

Lib. 2. obſer. cap. 53.

ſit hippelaphus animal ſui generis, addit item hunc eūdem prodigioſum equum dici à ceruo, qui in ſylua equam inijſſet, fuiſſe procreatum. Iam verò coniectores tradunt, eum, qui per nocturnam

Ceruus in ſomnio viſus quid velit.

quietem imaginatus fuerit videre ſe ceruum, quempiam inſtantem tergo, longèque ſequentem, futurum, vt qui tale ſomnium viderit, ea ſit formidaturus, ex quibus nulla offenſio ſit ſubſecutura, ac perinde fruſtrà timeat. Hecuba verò apud Euripidem ex ſomnio quod noctu videbat, ceruam

Actu 1.

videlicet à lupo è gremio ſuo diripi, ceruam interpretatur filiam, lupum verò Achillem, qui eam diriperet:

> Εἶδον γὰρ βαλιὰν ἔλαφον
> Λύκου αἵμονι χαλᾷ σφαζομέναν,
> Ἀπ' ἐμῶν γονάτων σπασθεῖσαν ἀνάγκα
> Οἰκτρῶς, καὶ τόδε δεῖμά μοι
> Ἦλυθ' ὑπὲρ ἄκρας τύμβου κορυφᾶς,
> Φάντασμ' Ἀχιλλῆος.
> Ἤτει δὲ γέρας, τῶν πολυμόχθων
> Τινὰ τρωϊάδων.
> Ἀπ' ἐμᾶς οὖν ἀπ' ἐμᾶς τόδε παιδὸς
> Πέμψατε, δαίμονες, ἱκετεύω. idest,
> *Vidi ſiquidem maculoſam ceruam*
> *Vi è gremio meo direptam,*
> *Quam lupus laniat ore cruento:*
> *Viſu miſerum. Obiectum eſt, & illud*
> *Terriculamentum: veniens in ſummum*
> *Monumenti tumulum umbra Achillis:*
> *Petebat autem ſibi præmium, aliquam*
> *E miſeris Troadibus,*
> *A noſtra igitur procul hoc filia,*
> *Dij quæſo, depellite.* H

STRATAGEMA.

Lib. 15. c. 22.

Sertorij militaris aſtutia.

» SERTORIVS vir acer, egregiuſq; dux, & vtendi, regendiq; exercitus peritus fuit,
» inquit A. Gellius, is in temporibus difficilimis mentiebatur ad milites, ſi menda-
» cium prodeſſet, & literas compoſitas pro veris legebat, & ſomnium ſimulabat, &
» falſas religiones conferebat: Si quid eæ res eum apud militum animos adiuua-
» bant. Illud adeo Sertorij nobile eſt: Cerua alba eximiæ pulchritudinis, & vi-
» uaciſſimę celeritatis à Luſitano quodam ei dono data eſt, hanc ſibi oblatam diuinitus, & inſtinctā
» Dianæ numine, colloqui ſecum, monereq; & docere, quę vtilia factu eſſent, perſuadere omnib. in-
» ſtituit, ac ſi quid durius videbatur, quod imperandū militib. foret, à cerua ſeſe monitum tum ſeſe
» prædicabat. Id cùm dixerat, vniuerſi, tanquam ſi Deo, libentes parebant. Ea cerua quodā die cum

incut-

A incurſio hoſtium eſſet nunciata, in fugam ſe proripuit, atq; in palude proxima delituit, & poſtea requiſita, periſſe credita eſt, neque multis diebus poſt inuentam eſſe ceruam Sertorio nunciatur. Tum qui nunciauerat, iuſſit tacere, ac ne cui palam diceret, interminatus eſt: præcepitque, vt eam poſtero die repente in eum locum, in quo ipſe cum amicis eſſet, immitteret: admiſſis deinde amicis poſtridie viſum ſibi eſſe ait in quiete ceruam, quæ perierat, ad ſe reuerti: & vt prius conſueuerat, quod opus eſſet facto prædicare. Tum Sertorio, quod imperauerat, ſignificante, cerua emiſſa in cubiculum Sertorij introrupit. Clamor factus, & orta admiratio eſt, eaque hominum barbarorum credulitas Sertorio in magnis rebus, magno vſu fuit. Memoriæ proditum eſt ex ijs nationibus, quæ cum Sertorio faciebant, cùm multis prælijs ſuperatus eſſet, neminem vnquam ab eo deſciuiſſe, quamquam id genus hominum eſſet mobiliſſimum. Hæc A. Gellius.

PROBLEMA.

B PLVTARCHVS quęrens, quid cauſæ eſt, quòd lacryma ſylueſtrium ſuum dulcis eſt, cerui ſalſa, & vitioſa? Videtur, inquit, in cauſa eſſe horum animalium calor, & frigus. Nam frigidus eſt ceruus, aper admodũ calidus, & igneus. Itaq; ille fugit, hic ſe defendit aduerſus inſectantes: Cùm quidem maximè excandeſcentia ei lacrymas exprimit: multo enim accidente ad oculos calore; ſicut dixit Homerus:

In quæſt. natur.

Cerui lacryma cur ſalſa ſit, & apri dulcis.

Igne oculos ardens, ſetiſque horrentibus aſper.

Odyſſ. τ.

id quod eliquatur, dulce redditur. Quidam in ſententiam Empedoclis concedunt, qui à ſanguine conturbato lacrymã excerni putauit, quo modo ſerum à lacte agitato. Cùm itaq; aprorũ ſanguis ob calorem aſper ſit, & niger: tenuis, & aquoſus ceruorum: conſentaneũ eſt tale eſſe, quod ita concitatum alterum, timore conſternatum alterũ animalium excernit. Plutarchi ſententiam ſequitur Bernard. Gomeſius: Ceruus, inquiens, cùm in fugã vertitur à venatoribus, lacrymã ſalſam exprimit, in cauſa eſt illius ex leuitate corporis, & ſiccitate cerebri orta timiditas, qua occurrente, ſpiritus præ dolore compreſſi humorem excutiunt, qui tranſiens per ſiccum quaſi per cineres lixiuium, ſicuti dulcis rurſus, quæ apris etiam, vrgentibus venatoribus, lacryma emittitur, quoniam calida, C humidaque quia & animoſę naturę aper eſt, nec in fuga collocat ſui pręſidiũ, vti ceruus, quin imò prę ira ruit pręceps in inuadentes. Quo tempore fundit lacrymam plurimo feruore raptim ſeſe ad oculos promeantem, prorſuſque inde humor calore temperato dulceſcit. hęc ille.

In addition. ad lib. de ſale.

EPIGRAMMATA.

EPIGRAMMA Απολλωνίδου in ceruos glacie conſtrictos, atq; ita captos à ruſticis:

Δειματόεις ἐλάφων κεραὸς λόχος, εὖτε χιονώδεις
  Πλῆσαν ὀρῶν κορυφὰς χιόνεαι νιφάδες,
Δείλαιοι ποταμοῖσιν ἐφώρμισαν ἐλπίσι χρησταῖς,
  Χλιῆναι νοτεροῖς ἄσθμασιν ὠκὺ γόνυ.
Τὰς δὲ, περιφράξας ἐχθρὸς ῥόος ἀθρόον ἄφνω,
  Χειμερίῃ στυγερῷ δῆσε πάγοιο πέδῃ.
D Πληθὺς δ' ἀγροτέρων ἀλίνοις θοινήσατο θήρης,
  Ἣν φύγεν ἀρπεδόνην πολλάκι, καὶ στάλικας. ideſt,

Timida ceruorum cornigera turba, cùm gelidæ
  Impleuerant montium vertices niuales niues:
Miſeri flumina acceſſerunt ſpebus bonis
  Tepefacere humentibus anhelitibus celer genu:
Hos autem circumſepiens inimicus fluxus confertim ſubitò,
  Hyberna odioſa ligauit glaciei compede.
Multitudo autem agreſtium non retibus capta epulata eſt ex præda,
  Quæ effugerat laqueum ſæpe, & perticas bifurcatas.

Aliud Tiberij Illi, quo ceruæ recèns enixæ vbera viperæ morſu infecta lethifero, & hinuulum matris ex vberibus, ſugendo extraxiſſe venena, & ſaluaſſe, aſſerit:

Κεμμάδος ἀρτιτόκου μαζοῖς βρίθουσι γάλακτος
  Ἠ' φονίη δακέτου ἰὸν ἐνῆκεν ἔχις.
Φαρμαχθὲν δ' ἰῷ μητρὸς γάλα νεβρὸς ἀμέλξας,
  Χείλεσι τὸν κοινῆς ἐξέπιεν θάνατον. ideſt,

Cerua nuper enixa vberibus turgentibus lacte E
Lethifera morſu venenum inſlixit vipera.
Infectum autem veneno matris lac hinnulus exugens,
Labris hanc illius ebibit mortem.

Aliud Leonidæ, vel Mneſalci tetraſtichum in ceruum venabulo occiſum:

Τὰν ἔλαφον Κλεόλαος ὑπὸ κναμοῖσι λόχησας
Ἔκτανε Μαιάνδρου παρ' ἑλικτὸν ὕδωρ
Θηκτῷ σαυρωτῆρι. τὰ δ' ὀκτάῤῥιζα μετώπων
Φράγμαθ' ὑπὲρ κραναὰν ἄλλος ἔπαξε πίτυν.

Ideſt: Cleolaus dum ceruo in ſaltibus inſidiatur, eumq; occidit iuxta ſinuoſam Mæandri aquam admirabili venabulo, alter cornua in octo ramos ſecta ſterili infigit pinu. Aliud Antipatri hexaſtichum in alium ſimiliter ceruum occiſum:

Τὰν ἔλαφον λάδωνα, καὶ ἀμφ' ἐρύμανθιον ὕδωρ,
Νῶτά τε θηρονόμου φερβομέναν φολόης, F
Παῖς ὁ θεαρίδεω λασιώνιος εἷλε λυκόρμας,
Πλήξας ῥομβωτῷ δούρατος ἰριάχῳ.
Δίρμα δὲ καὶ δικέραιον ἀπὸ σόρθυγγα μετώπων
Σπασσάμενος, κούρᾳ θῆκε παρ' ἀγροτέρᾳ.

Ideſt: Ceruum Ladona iuxta, & Erymanthum, & per dorſa feras nutrientis paſcentem Pholoes puer Thearidæ Laſionius ſuſtulit Lycormas feriens oblonga haſtæ cuſpide. Cutem, & vtrumque cornu auellens poſuit puellæ ſyluestri, ideſt, Dianæ.

EMBLEMATA. SYMBOLA.

ALCIATI Emblema in receptatores ſicariorum:
Latronum, furumque manus tibi Scæua per vrbem
It comes, & diris cincta cohors gladijs.
Atque ita te mentis generoſum prodige cenſes, G
Quod tua complures allicit olla malos.
En nouus Actæon, qui poſtquam cornua ſumpſit
In prædam canibus ſe dedit ipſe ſuis.

Carolus ſextus Frãcorum rex venationis ſuæ in ſylua Senliana de ceruo ſingulari, cui adaptatum fuerat collare æneum deauratum, nec non inſcriptio in hæc verba; HOC CAESAR ME DONAVIT. Memorabilem ita prædam in poſteritatis cognitionem diffundere cupiens, cerui alati ideo ſignum nobile ſibi vendicauit, vt memorat Claudius Paradinus, hoc ſymbolum inter heroica recenſens. Eſt verò etiam alatus ceruus tergo ferens Saturnum, qui dextra manu falcem, & cornu, ne decidat, corripit, ſiniſtra ſerpentem detinet, ſymbolum temporis prætereuntis quàm perniciſſimè. Pingitur à Ioanne Fayrabend typographo Francofurtenſi ad Mœnum, & typis eius præfigitur cum his verbis:

Temporis typus.

Res age prudenter fugit, & ſecat omnia tempus
Auolat æripes, falx demetit, & cauet anguis.

Ad res difficiles, & arduas ſuperandas ſumma induſtria, labore, ac diligentia opus eſt, idque aquilæ ceruino capiti inſidentis pictura ſignificat idem Paradinus cum verbis: H
Ardua deturbat, vis animoſa quatit.

Diximus autem aquilam, dum ceruum adoritur in eius cornua ſe conijcere, conquaſſare, puluereque (quem plumis ſuis antè ad hanc rem congerit) ita huius oculos opplere, vt tandem de rupe aliqua, vel montis altiſſimi iugo ſeſe præcipitem det. Symbolum aliud Achillis Bocchij, in quo Pallas dextra librum ferens, ſiniſtro brachio ægidem, ſiniſtraque manu haſtam ad curſum ceruo incitato à duobus canibus, quorum alter κάματηρὸς, alter θαυμαςὸς nuncupatur, inſidens delineatur cum verbis: AMOR LABOREM FERT, EVM ADMIRATIO.

Aquila, vt ceruos capiat.

Palladamiraris ceruo inſediſſe fugaci
Quem ſequitur duplex, aſſequiturque canis.
Thaumaſtus petit hinc, acris Camaterus & illinc
Admirator hic eſt, improbus ille labor.
Diſcendi mirum parit admiratio amorem,
Quid non improbitas dura laboris agit?

EPI-

A

EPITHETA.

EPITHETA cerui, & ceruæ, conueniunt enim omnia vtrique ſexui, præter corni- *Epitheta à*
gerum. A pedum velocitate χαλκόπυς, latinis æripes, quod tamen epithetum *pedum cele-*
nonnulli grammatici ex Græcorum fabulis deſumi dixere, qui eam ceruam vocãt *ritate.*
χαλκόποδα, quia talem reuera fuiſſe eam ceruam, fingunt poetæ: perperam igi- *Lib. 1. c. 36.*
tur nonnullos etiam veteres interpretatos eſſe æripedem, ἀερσίποδα, aut ἀερίπο-
δα, quorum ſententiam refellit Scaliger Iunior in lectionibus ſuis Auſonianis, quoniam hoc per-
petuum ceruis epithetum Auſonius attribuat, vt hic nullus ad fabulas Græcorum perfugio ſit lo-
cus. Omnes ceruos poetę, inquit, χαλκόποδας dicunt, neque tantum ceruos, ſed omnia quibus ce-
leritas attribuitur. Quare Heſychius rectè χαλκόποδας interpretatur ἰσχυρόποδας, & poeta tragi-
cus Χαλκόποδα ἐριννὺν vocauit, quod interpres exponit στερεὰν, καὶ ἀκοπίαστον ἐν τῷ ἐπιέναι κατὰ τ̃
B φονίων. Eadem ratione dicitur etiam, alatus, celeripes, celer, velox, velocipes, volucer, volucripes,
agilis; Taſſo, ſnello; A timore, formidans, fugax, fugitiuus, pauens, pauidus, territus, timidus, tre- *A timore.*
pidus, errans, vagans, leuis. Ab ætate, viuax, vetus. A loco, quem habitant, ſyluicultrix cerua dici- *Ab ætate.*
tur à Catullo: Cretæa, ideſt, Cretenſis Senecæ in Hippolyto. A cornibus, corniger, ſurgens in *A loco, & cor-*
cornua Virgilio: *nibus.*

NVMISMATA.

HVBERTVS Goltzius duo pingit Ὑελητῶν, ſiue Hyeletarum numiſmata, quæ *Hyeletarũ.*
aduerſo latere caput oſtendunt Palladis; auerſo autem leonem mordicus cerui
tergus dilaniantem. Vtrumque Palladis caput galeatum eſt, atque criſtatum, ſed
alteri galeę inſidet Pegaſus, alteri Sphynx, vtrique circumſcribitur ΥΕΛΗΤΩΝ.
Cur autem ceruum ita in numis depingerent, non meminit. Pingit item quatuor
C τῶν Καυλωνιατᾶν numo cum Iouis imberbis, & fulgur vibrantis imagine ab vno latere, ab altero
cum imagine cerui, literis in prioribus duobus auerſo ordine poſitis ΚΑΥΛΩΝΙΑΤΑΝ. In ſecun- *Cauloniatarum.*
do ſupra cerui dorſum crater, ſiue aliud vaſis patuli, & capacioris genus cõſpicitur. In tertio verò,
& quarto appictus eſt ramus, cuiuſdam plantæ, quam Goltzius addita quodammodo etiam ra-
tione dictamnum eſſe arbitratur, ſed verba adſcribam: Cauloniatarum, inquit, quęcumque in ma-
nus noſtras incidere numiſmata, aduerſa parte Iouis imberbis effigiem exprimunt, auerſæ partes
ceruum cum diptamno herba referunt. Cretenſes ijs potiſſimum ſignis in numiſmatis vſos, pro-
ditum memoriæ inuenio: ob Iouis in Creta educationem, vnde veriſimile videri poſſet, Creten-
ſes primùm Cauloniam incoluiſſe; appictus tamen ramus cum diptamno Cretenſi nullam habet
ſimilitudinem, cum vulgari autem diptamno, quod quibuſdam veterum Τράγιον eſſe creditur, nõ
exiguam. Hoc tamen diptamni genus fuiſſe non dixerim, ſed fortè laurus eſt. Inter Aeliæ, ſiue *Aelia familia.*
Alliæ familiæ numiſmata ęrea vnum eſt, quod aduerſa parte Allij Balæ caput oſtendit cum lite-
ris BALA C, auerſa Dianam currui inſidentem, cui cerui, quos impellit, iuncti ſunt cum tritici
D ariſtati ſpica, Dianæ, inquam, ἐλαφηβόλῳ, & ἀμφιπύρῳ, vt eſt apud Sophoclem in Trachinijs. Ap-
pictum autem forſan fuerit triticum, quod Allius rei frumentariæ præeſſet: nam & in Axſij Naſo- *Axſij.*
nis numo ſimiliter à Fuluio depicto, Axſius frumenti mutili ſpicas geſtat in caſſide, vel pileo, &
ab altera numi parte idem ipſe, non Diana, vt Fuluius putat, indutus enim eſt femoralibus, bigæ
inſidet, cuius ceruos canes hinc inde ad curſum propellunt. Exhibet idem inter numos Durmiæ
familiæ, numum æreum aduerſo latere qui leonem habet ceruum dilacerantem, cũ inſcriptione:
M. DVRMIVS III. VIR. ab altero viri imberbis caput, cum inſcriptione: AVGVSTVS CÆ- *M. Durmij.*
SAR. Percuſſus eſt iſte numus, vt Fuluius iudicat, in honorem ludorum ſecularium, quos exhi-
buit Auguſtus in honorem Dianæ. Addit Sebaſtianus Eritius fieri poſſe, vt percuſſus fuerit iſte
numus tempore, quo circa Actium promontorium M. Antonium ſuperauit Auguſtus, cùm leo
fortitudinis, ferociæque ſymbolum ſit, ceruus timiditatis, & fugæ. Conſtantinus Landus, vidiſſe
ſe, ait, argenteum numiſma antiquum, & pulcherrimum Cn. Plancij Aedilis currilis, quaſi nuper
cuſum apud M. Antonium Pectium Ioannis Vamptæ Pectij Senatoris Mediolanenſis nepotem,
in cuius numi primo latere erant hæ literæ: GN. PLANCVS ÆD. CVR. S. C. In poſteriori
verò latere erat ceruus cornibus eminens, ac inibi, & ſagitta, quodam vinculo ad iaciẽdum apto.
Myſterium numi non explicat, aliàs tamen ſe explicaturum promittit, ſed ſat eſſe pro nunc putat,

anno-

annotaſſe, quòd Aedilium munus fuerit, circa venationes occupari. Oſtendit nobis eundem numum Vrſinus, eandemque addit explicationem. Aediles enim, vt ſcribit Cicero, curatores erant ludorum ſolemnium, in quibus præter alia, venationes, & gladiatorum munera exhibebantur: Cæterùm animal in numo expreſſum non ceruus eſt, ſed capra. Pingit Sebaſtianus Eritius numſi Valeriani Salonini, exiguum, æreum, græcis literis exaratum iſtiuſmodi: ΛΙΚ. CΑΛΩΝ. ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟC. hoc eſt. Licinius Salonius Valerianus; Altera verò numi parte haud inuenuſta figura eſt Dianæ proſtrati in terra cerui ſingulis manibus ſingula tenentis cornua, cum inſcriptione pariter græca: Γ. ΝΕΩΚΟΡΩΝ. ΕΦΕCΙΩΝ. Ex qua inſcriptione colligit, percuſſum hunc numum in honorem Valeriani Salonini ab Epheſijs, apud quos celeberrimum erat illud Epheſiæ Dianæ templum. Pingit item Commodi græcum alium numum, in cuius interiore parte diuinitas exprimitur Dianæ binos à ſiniſtro, & totidem à dextero latere habentis canes venaticos, quos ipſe imperitè ceruos iudicat. Videas tamen paſſim (Pierij Valeriani verba ſunt) Dianæ ſimulachro ceruum vt plurimùm in venatum obijci, qualem præcipuè ſpeciem in Hadriani numo cernere eſt, cum inſcriptione: ΑΡΤΕΜΙΣ ΕΦΕΣΙΑ. In alijs quoq; eiuſdem Hadriani Dianæ itidem Epheſiæ ſimulacrum geminis duorum ceruorum inter ſe auerſorum clunibus inſidere conſpicias, atque aliter in alijs. Et cerua eſt in multis Gallieni numis cum inſcriptione: DIANAE. CONS. AVG. Ea enim ambitione fuit, ingenio vir alioquin impuriſſimo, vt Deos omnes ad ſui cuſtodiam, & conſeruationem occupatos eſſe iactaret. Hinc feras ferè omnes, quotquot numinibus dicauit antiquitas, numis ſuis eadem inſcriptione cudendas curauit, quorum vis magna, paucis antè annis, in agro Bellunenſi reperta eſt: Extat & Maximiniani numus aureus, qui ab vna parte Herculem oſtendit nudum cerui cornua apprehendentem, quo ſcilicet typo vnus ex duodecim laboribus exprimitur. Inſcriptio eſt VIRTVS AVGG. Conuenit autem Maximiniano Herculis figura, propterea, quod ſe Herculeum cognominaret.

E

Valeriani Salonini.

Commodi.

Hadriani.

F

Gallieni.

Maximiani.

I C O N E S.

In Arcad.

INTER Damaphontis opera, Ceres ipſa, teſte Pauſania, facem dextera præfert, læuam Heræ admouet: Hera ſceptrum, & vas, quæ ciſta dicitur, genibus ſuſtinet; aſſiſtit ſolio quàm latè vtrumque patet latus Diana ceruina pelle velata, pendente ex humeris pharetra, altera manu lampadem, dracones duos altera geſtat. Adiacet canis de venaticorum genere. In templo verò Delphici Apollinis, vt idem ſcribit, erat Actæon Ariſtæi filius, ac mater eius cerui hinnuleum manibus tenentes, ac ceruinæ inſidentes pelli. Adiacet venaticus canis. Ad vitam hęc omnia, & actionem pertinent. Quintus Calaber Eurypilum omnes Herculis labores in ſcuto depictos habuiſſe ſcribit: Ergo & ceruam pedibus velocem affabrè factam, quæ miſeris modis incolarum arua deuaſtare videbatur, & hanc quidem aureo cornu præſtans heros arripere cernitur, vnde pernicioſi ignis fulgor abſiſteret. Circundabant autem triſtes hinnulæ; hę quidem telis deiectæ in puluere expirare, alię autem fugę memores per aerem rapi conſpiciebantur: At his iracundia accenſus Hercules aliud ad aliud telum immittere admodum properanti ſimilis.

G

In Phocic.
Lib. 6.
Lib. 6.
Eurypili ſcutum Herculis labores depictos referebat.

S I M V L A C H R A.

H

Lib. 37. c. 2.
Mōs aureus in triumpho inductus.

PLINIVS author eſt, inter alia in tertio Pompeij triumpho translata, montem fuiſſe aureum tranſlatum cum ceruis, & leonibus, & pomis omnis generis, circumdata vite aurea. Romę in palatio Farneſiorum inter alias ſtatuas etiam leonis obſeruaui, qualem in numis exprimi dixi, tergo ſcilicet proſtrati cerui inſidentem, & mordicus dilaniantem, conſpiciebanturque ibidem duo cerui compaſcentes. In baptiſterio Conſtantinianæ baſilicę Hilarius I. inter alia ornamenta etiam ceruos poſuit argenteos tres octoginta librarum, aquam fundentes, vt teſtatur Platina, & ante eum Sixtus III. in baſilica B. Mariæ Virginis, quę ab antiquis Liberij cognominabatur, iuxta macellum Liuiæ, ceruum dederat argenteum fundentem aquam in fontem baptiſterij. Sed & ante hunc Innocentius I. in baſilica Geruaſij, & Protaſij ad ornatum baptiſterij ceruum obtulit quinque & viginti librarum fundentem aquam.

Ceruorum argentea ſtatua.

A

HIEROGLYPHICA.

CERVVS apud Agyptios hominis dolo ab adulatoribus circumuenti hierogly- *Adulatorũ*
phico typo exprimebatur; Inſitum enim ei natura, vt paſtorali fiſtula, vel quouis *mecœnates*
alio ſuaui modulantium concentu demulceatur, tantaque indè afficiatur volupta- *quo typo ex-*
te, vt immemor ſui, nullo prorſus negotio capiatur, quo modo capiuntur etiam, *primantur.*
ſeſeque capiendos offerunt, qui adulatorum lenocinijs aures præbent. Eidem *Temerariæ*
Aegyptij quempiam percitō ingenio, temerèque ac nulla ratione ſeſe mouentem (vt plerumque *præcipitãtiæ*
furores ſunt qui Panici vocantur, quippe cùm nulla vrgente cauſa quis in fugam ſe proripiat, ne- *typus.*
gotiumve, quod præ manibus erat, ſtatim abijciat, inceptumque deſerat) per ceruum, & viperam
adpictam intelligebant: pugna enim huic cum ſerpente, cuius etiam cauernas inueſtigat, vt ſuprà
dictum eſt. Si quid verò ad vetera ſignificata addere concedatur, inquit Pierius, cum vipera ſit
B profligatiſſimis tota vita ſceleribus inquinatiſſima, alia mariti, alia matris parricidio polluta, ve-
nenumque eius atrociſſimum, quod omnem, vt aiunt, exuperat medicinam, aptè mihi feciſſe vi- *Syncerivin-*
debitur, ſi quis vel regem, vel magiſtratum, vel iudicem, quempiam, in ſcelera vindicem ſeſe acer- *dicis vitio-*
rimum exhibentem, per ceruum & è cauernis extractam viperam, quam mordicus apprehende- *rum, & mo-*
rit, figurarit. Eodem etiam hieroglyphico virum, inquit idem, intelligemus, qui morum impu- *rum.*
ritatem corrigat, ſcelera eluat, prauitatem emendet, & quod ait Lucretius:

Veridicis hominum perpurget pectora dictis,
Et finem ſtatuat cupedinis, atque timoris
Exponatque bonum ſummum, quò tendimus omnes
Quale ſit, atque viam commonſtret tramite paruo,
Qua poſſimus ad id recto contendere curſu,
Quidve mali immineat rebus mortalibus paſſim.

Hoc enim eſt maleficum ſerpentem, qui clam in inſidijs excubat, è latebris extrahere, extractum *Fugæ hiero-*
interficere, interfectum denique deuorare. Fugitiuum procul dubio hieroglyphico notare qui *glyphicum.*
C vellent, currentem ceruum deſcribebant, cui fugacitas ſcilicet natura inſita eſt, vt ſuprà dictum.
Quamuis autem curſum perniciſſimum Aegyptij ex cerui currentis ſpecie intelligi monuiſſent,
quia tamen is requiem inter currendum aliquam facit, conſiſtenſque manet, dum, qui ſequitur,
appropinquet, tum fugam iterum arripit, factum eſt, vt hominem aliquam laboribus ſuis requiẽ
interponentem ſignificare ſi vellent, currentem quidem ceruum pingerent, ſed retrò ſpectantem
cùm in ſolius tantum fugacitatis ſignificato caput ſurrectum ſtatuerẽt, vt cornua per dorſum de-
miſſa reſiderent. Verùm hoc & alia de cauſa, & alio etiã poteſt modo pingi Quippe ſi tres, duoſvè
ceruos natantes feceris, capitibus alterius clunibus impoſitis, atque eorum primum auertentem
ſe, quaſi ad poſtremum ſe locum recepturum, quo quidem officio mutuo ſe adiuuant. Si cui tamẽ *Mutui au-*
quod prius poſitum eſt hieroglyphicum, magis placuerit, res in medio poſita eſt. Stuporem præ- *xilij.*
ter hæc, formidinemque per ceruum, & puniceas pennas prætentas, ſignificari, omnibus innotuit,
qua de re etiam ſupra dictum eſt. Vehementiſſimi porrò deſiderij ſignum eſſe ceruum ad aquæ
fontem adſpectantem, diuinæ indicant literæ, dum ita canunt: *Quemadmodum ſitibunda cerua* *Stuporis.*
D *inhiat ad aquarum riuos, ita anhelat anima mea ad te Deus*. Surrectas verò auriculas cerui, audi- *Maximi de-ſiderij.*
tus acris ſignificatum eſſe oſtendit illud, quod ὦτα ἱστᾶν prouerbium fertur, quod *arrectis auri-* *Auditus*
bus Maro, & *arrigere aures*, Terentius interpretatur. Contrà verò pro ſurditate eaſdem demiſſas *acris.*
pingere moris eſt, quia tunc cerui acutiſſimè audiunt, cùm ſurrectas aures protendere: cùm verò *Surditatis.*
eas demiſere, vix proximum excipiunt ſonum: Nam cùm auditus, vt placet Empedocli, fiat illiſu *Auditus, vt*
ſpiritus in clauiculatam aurium partem introrſus adnexam, quam tintinabuli vicem præbere di- *fiat Empedo-*
cit, vtpotè celſo loco ſitam, pulſuique obuiam, accidit, vt negato per huiuſmodi aurium depreſſio- *cli.*
nem ingreſſu ſurditas obueniat neceſſario. Alia quædam medici comminiſcuntur, ſed quæ nihil
ad rem noſtram attinent: hoc ſiquidem ſignificatum ex geſtu deſumitur auris, quæ cum ſurrigi-
tur, patefit: cùm verò dimittitur, auditum obturat. Nam & Ariſtoteles ceruos, ait, cùm aures de-
miſerint, facilè capi, quod inſidias non ſenſerint, cùm verò eas intenderint, facilè inſidiarum ad-
moneri. Si qui verò mulieroſum hominem, & multarum concubitum appetentem notare vellẽt, *Mulieroſi.*
ceruum exporrecto genitali pingebant. Is ſiquidem cùm turgente iam venere coitum appetit,
non in vna tantùm immoratur, ſed mutat, breuique interpoſito tempore aliam, atque aliam ſu-
pergreditur: Illud rurſus ſpectandæ probitatis exemplum eſt, quod volentes hominem propter
propriam petulantiam, qua lapſus fuerit, pudore affectum ingenuo ſignificare, ceruum in ſcrobe
deli-

deliteſcentem oſtentabant: Is enim cùm fœminam impleuerit, ſeparatur per ſe ipſe, & propter libi- E
Hominis ob peccatũ, vel amiſſam gloriam latentis typus.
dinis graueolentiam ſolitarius ſcrobes fodit. Alia itidem de cauſa latitare ceruum cùm obſeruaſ-
ſent antiqui, hominem, qui vel candidatus turpem eſſet repulſam paſſus, vel partam dignitatem
amiſiſſet, Vatiniana aliqua affectus ignominia, & propterea tãto perfuſum pudore, vt in frequen-
tiora loca prodire non audeat, oſtendere ſi vellent, ceruum marem ſine cornibus inter virgulta,
fruticesvè abditum pingere ſoliti ſunt. Cornibus enim amiſſis tamdiù præ pudore latent, quoad
altera renaſci cœperint. Alij dicunt, non præ pudore fieri hoc à ceruo, ſed natura duce, quòd ſe la-
Armati puſillanimitas quo referatur hieroglyphico.
tebrarum præſidio tutari velit, qui ſe armis priuatum cernat. Excogitarunt etiam iuniores, inquit
idem Pierius, quædam argumenta, quæ paſſim referre, vt depoſcere locus videbatur, haudqua-
quam puduit, cuiuſmodi hoc eſt, quo apparatum bellicum fruſtratorium, & inanem eſſe, niſi præ-
ſens, ardenſque adſit animus, per ceruum magnis inſurgentem cornibus ſignificari poſuerunt.
Naturam enim inquiunt ceruo animali admodum degeneri, cornua magnitudinis adeo ſpectã-
Viuacitas.
dæ, ac aſperitatis horrificæ contribuiſſe, quò argumentum eſſet, eos, qui audacia, & fiducia ipſi
præditi non eſſent, fruſtra illum armorum apparatum, & inſtrumenta bellica comparare. Viuaci-
tatem etiam ex picto ceruo ſignificari, quod Aegyptiorum commentum eſt, magis exploratum F
arbitror, quàm vlla ſit opus commentatione perquirere: datum enim illi à natura eſt, vt quàm
diutiſſimè viuat. Verùm cùm id ſacerdotes oſtendere volebant, haud rectè cornua ramoſa facie-
bant, vt antè monuimus. Quoniam verò ceruus ad lunæ ſimilitudinem cornua nunc amittit, nunc
reparat, (nam & ſideri cornua & decidere, & ſuccreſcere videntur) hieroglyphicum nonnulli po-
nunt cornua cerui, ſi quempiam ab ignobilitate modò ad honores euectum, modò ab honoribus
ad ignobilitatem redactum aſſiduo fortunæ rotatu, varioque euentu, ſignificare voluerint: ſolis
enim animalium cornua decidua, reciduaque annis omnibus. Ariſtoteles Achaicis ceruis id ait
accidere, eoſque ut prædictum præ pudore tamdiù latitare, & loca acceſſu difficilia petere, donec
alia renaſcantur. Hinc denique aliud naſcitur hieroglyphicum, ut ſacroſancta dignitas ex uno-
Potentia, honoriſque typus.
quoque cornu ſignificetur, ut quod antiquiſſima ueterum indicat diſciplina: Honoris enim, ut di-
cebamus, & potentiæ ſignum, tam apud gentiles, quàm apud Chriſtianę pietatis cultores, quique
eos præceſſerunt, Hebræos, habita cornua.

APOPHTHEGMATA. G

Chabriæ dictum in belli duces.

PASSIM apud ſcriptores egregium illud, ſiue dictum, ſiue apophthegma Chabrię
Athenienſium ducis, quod & Philippus uſurpare ſolitus eſt, recitatur, formidabi-
liorem eſſe ceruorum exercitum leone duce, quàm leonum duce ceruo. Tantum
is animorum uigori, quo dux ipſe polleret, tribuerat, idque multis ſtratagema-
tum exemplis apud rerum ſcriptores paſſim uerum eſſe comperitur. In quam ſen-
tentiam Demades Philippo, qui contra Athenienſes ſuperior euaſerat, adulaturus: Noſſes, inquit,
ò rex ciuitatis robur, ſi Athenienſium Philippus, Macedonum uerò Chares exercitui præfuiſſet;
Chares enim dux fuerat Athenienſium. Huc etiam referendum, quod Tertullianus noſſe ait ſe
Chriſtiani gregis paſtores aliquos in pace leones, in prælio ceruos, quod quidem uis ad martyrij
cruciatus impauidus, & paratiſſimus, ad ineptias tollendas feruentiſſimus, neque animos puſil-
Lingua bellatores. Lib. 4.
los, neque ignauiam quorundam ferre poterat. Mulſumanes Turcorum imperator, referente
Chalcocondila ſamno, & conuiuijs deditus quodam tempore cùm phialam manibus teneret, &
ceruus in caſtra penetraſſet, in ijſque oberraret: Tumultuantibus militibus propter cerui in ca- H
ſtra aduentum, interrogauit, *num phialam cornibus geſtat? quod ſi eſt, hac redimam.*

A P O L O G I.

Aliud loquitur, aliud ſentit.

AESOPVS de ceruo, & leone iſtiuſmodi narrat fabulam: Ceruum perſequitur leo:
is fugiens, ſeſe ex oculis leonis ſubducens, in profundum conijcit nemus. Leo ue-
rò quantum uiribus præſtaret, tantundem uelocitate ſuperatur. Quamobrem ac-
cedens ad nemus, paſtorem interrogat, num latitantem uiderit ceruum? Paſtor
uidiſſe ſe negat, ac nihilominus inter loquendum, protenſa manu latibulũ oſten-
dit: Leo itaque ceruum inuadit. At uulpes (ea enim ſemper apud Aeſopum callida inducitur) pa-
ſtorem his uerbis alloquitur: Vt tu pauidus ſimul, atque improbus es, pauidus quidem aduerſus
leones, improbus aduerſus ceruos. Phrygio eiuſmodi ænigmate, ſi uiuat, utetur Epicurus aduer-

ſus

A fus eum, qui voluptatem accuſat, cùm tamen mentem perinde ac paſtor manum ad voluptatem intendat. Hinnulum cum ceruo ſic locutum aliquando ferunt: Mi pater cùm multo ſis maior canibus,& pedum his celeritate præſtes, præterea cùm ſint tibi ardua cornua,quibus à te vim facilè propulſare poſſis, qui fit, vt canes, tantoperè metuas? Ibi ceruus ridens, mi nate, vera, inquit, memoras,mihi tamen neſcio quo pacto,ſemper accidit,vt,audita canum voce,in fugam ſtatim conuertar. Apologus indicat timidos,& fugacis ingenij qui ſunt,nullis armis protegi poſſe. Alij fabulam referunt ſic: Percontabatur venatorem aſinus, cur ceruus tam grandibus præditus cornibus, viſo tamen hoſte quàm primùm à pedibus conſilium peteret, vt ſalutem fuga quæreret. At ille, vt intelligas, inquit,nihil arma prodeſſe, ſi animus deſit. Apologus alter de cerua altero oculo obcæcata. Cerua altero obcæcata oculo in littore paſcebatur, ſanum oculum ad terram propter venatores habens, alterum verò ad mare, vnde nihil ſuſpicabatur. Prætemauigantes autem quidam, & hoc coniectantes ipſam ſagittarunt. Hæc autem ſeipſam lugebat, quod vnde timuerat,nihil paſſa foret,quod non putabat allaturum malum,ab eo proditam. Fabula ſignificat ſæpe, quæ nobis noxia videntur, vtilia fieri,quæ verò vtilia,noxia. Alter de cerua & leone. Cerua venatores fugiens in ſpeluncam ingreſſa eſt, in leonem autem ibi cùm incidiſſet, ab eo comprehenſa
B eſt, moriens autem dicebat: Heu mihi quòd homines fugiens, in ferarum immitiſſimum incidi. Fabula ſignificat, multos homines dum parua fugiunt pericula, in magna incurrere. Alter de cerua & vite: Cerua venatores fugiens, ſub vite delituit. Cùm præterijſſent autem parumper illi, cerua iam prorſus ſe latere arbitrata, vitis folia paſci incepit. Illis autem agitatis, venatores conuerſi, quod erat verum, arbitrati animal aliquod ſub folijs occultari, ſagittis confecerunt ceruam. Hæc autem moriens, talia dicebat: Iuſta paſſa ſum,non enim offendere oportebat,quæ me ſeruarat. Fabula ſignificat, qui iniuria benefactores afficiunt, à Deo puniri. Apologus alter de ceruo & equo, qua indicatur libertatem natura nobis inſitam, perire ſeruitute, quam totis viribus conſectamur, vt effugiamus pauperiem, ideſt,frugalem uitam,quam falsò nobis habemus hoſtem. Recenſet apologum Horatius his uerſibus: *Lib. 1. epiſt. 10.*

Ceruus equum pugna melior communibus herbis
Pellebat: donec minor in certamine longo
Implorauit opes hominis, frenumque recepit.
C *Sed poſtquam victor violens diſceſſit ab hoſte,*
Non equitem dorſo non frenum depulit ore:
Sic qui pauperiem veritus, potiore metallis
Libertate caret, dominum vehet improbus, atque
Seruiet æternum, &c.

Alter. Ceruos, ceruaſque ab initio rerum natura pariter cornipetas creauerat, ſed cùm fœminæ inſolentia uterentur, ſeque maribus ſtuderent præferre, indignata natura, cornua execuit, & ut impoſterum excornes naſcerentur, perpetuò damnauit.

F A B V L O S A.

D INTER duodecim certamina, laboreſque, quos Euryſteus Herculi impoſuit, etiã recenſetur, quod ceruum æripedem, perniciſſimum in Arcadia cum cornibus aureis uiuum in conſpectum illius adduxerit. Alij non ceruum, ſed ceruam fuiſſe inquiunt, ut ſuprà, vbi an fœmina cornua habeat, dictum eſt. Sunt qui fabulam referant hoc modo: Cùm cerua quædam pedes æreos haberet, atque cornua aurea apud Oenonem Dianæ ſacra, neque quiſquam mortalium poſſet illam curſu comprehendere, habitaretque in Mænalo monte, iubetur Hercules Mycenas eam adducere. Sed cùm neque occidere eam Hercules, ut Dianæ ſacram, neque uulnerare uellet, annum totum currendo eſt inſecurus, ſed illa denique feſſa, in montem Arthemiſium confugit, & ad Ladonem amnem iam iam tranatura capta eſt, & Mycænas ſuper humero deportata. Alij aiunt Taygetam Atlantis filiam ceruam ab Hercule captam Dianæ conſecrauiſſe, ferturque quod, cùm Hercules eam Euryſteo traderet, collo eius inſcriptum fuerit, Ταϋγέτη ἱερὰν ἀνέθηκεν. Scholia in Pindarum, Herculem, dum hanc perſequeretur, ad Hyperboreos uſque perueniſſe tradunt. Grapaldus autem, conſtare ait ex Callimacho in hymno Dianæ, è quinque ceruis ſecus Parrhaſij montis radices inuentis, quarum de cornibus ſplendebat aurum, quatuor ipſam ſine canibus cepiſſe, curruque adiunxiſſe: Fugientem aliam Iunonis uoluntate, Herculi ut certamen fieret, rupem excepiſſe Ceraunium. Fuiſſe aiunt hunc quartum Herculis laborem, unde Auſonius, uel quiſquis ille fuit, uerſum Q. Smyrnæi hunc:

Ex Herculis duodecim laboribus, ceruus æripes curſu ſuperatus.

Diana quales quotque ceruos ſuo iũxerit currui.

Χρυσό-

Χρυσόκερων δ᾽ ἔλαφον μετὰ ταῦτ᾽ ἤγρευσε τέταρτον. E

Ita reddidit:

Aeripedis quarto tulit aurea cornua cerui.

Hunceque ceruum intellexit Toxilus ſeruus Plautinus in Perſa, dum inquit:

Qui amans egens ingreſſus eſt princeps in amoris vias,
Superauit ærumnis is ſuis ærumnas Herculis:
Nam cum leone, & cum excetra, cum ceruo, cum apro Aetolico,
Cum auibus Stymphalicis, cum Antæo deluctari mauelim,
Quàm cum amore.

In Hercule furente. Martinus Antonius Delrius ad hunc Senecæ locum:

Mænali pernix fera
Multo decorum præferens auro caput
Deprenſa curſu eſt.

Fabulæ, qua Hercules ceruam auricornem ſubigitur cepiſſe, moralis expoſitio. Poetas ait, dum hanc fabulam ſunt commenti, voluiſſe innuere viro, qui ſuperbiam ſubiugarit,
iracundiam repreſſerit, reliquos prauos animi motus ſuſtulerit ad vnum omnes, hoc eſt, leonem, F
aprum, & hydram reſecatis cunctis capitibus ad immortalem gloriam comparandam, quam indicant aurea cornua, in primis neceſſarium eſſe, æripedem ceruam conſequi, eamq; non antè dimittere, quàm, quod petit, fuerit aſſecutus, videlicet eo vſq; animum ſuum in humilitate, patientia, cæteris virtutibus ſubigere, donec hac aſſiduitate benè viuendi habitus comparetur, qui eum nunquam ſinat ab æquo, bonoq; deflectere. Quod qui fecerit, debita claris hominibus gloria nec poſt mortem quidem carebit, ſed nomen ipſius omni auri ſplẽdore clarius in omni memoria eluceſcet. Tantum Delrius. *Iphigeniæ fabula.* De Iphigenia Agamemnonis, & Clytemneſtræ filia ita etiam fabulantur poetæ: Cùm Agamemnon in Aulide ceruum Dianæ ignarus occidiſſet, Dea irata ventorum flatus amouit, vt nauigare non poſſent. Quapropter cùm oraculum conſulerent reſponſum eſt, Agamemnonio ſanguine Deam eſſe placandam. Miſſus igitur Vlyſſes Iphigeniam filiam aſtu à matre Clytemneſtra ſub prætextu facti cum Achille matrimonij, adduxit; cùmq; iam immolari parabatur, Dea miſerta ipſam ſuſtulit, ceruamque pro illa ſuppoſuit, virginem autem in Tauricam regionem tranſtulit. Alij ipſam eo profugiſſe aiunt ad Tauricæ Dianæ templum, ibique
in omnes Græcos hoſtilem animum exercuiſſe, illoſque eidem ſupplicij genere addixiſſe, cui ipſa, G
antequam fugeret, addicta fuerat: Sacrificij huius ſic meminit Ouidius:

12. Metam.

neque enim neſcitvè tacetvè
Sanguine virgineo placandam virginis iram
Eſſe Deæ, poſtquam pietatem publica cauſa
Rexque patrem vicit, caſtumque datura cruorem
Flentibus ante aram ſtetit Iphigenia miniſtris.
Victa Dea eſt, nubemque oculis obiecit, & inter
Officium, turbamque ſacri, vocemque precantum,
Suppoſita fertur mutaſſe Mycenida cerua.

Actæonis fabula. Sed de hoc ſacrificio poſt copioſius Actæon, vt ſcripſit Tzetzes, *Chiliad. 6. hiſt. 61. lib. 2.* cùm mirum in modum venatione delectaretur, vtpote à Chirone educatus, vt ait Apollodorus, fertur ſupra ſaxa defeſſus dormire ſolitus, quod fuit non procul à Megaris Plateam contendentibus, indeque, teſte Pauſania, *In Bœoticis.* Actæonis ſaxum nuncupatum, qui præterea ſcribit Actæonem in fonte illi ſaxo proximo lauantem ſe Dianam vidiſſe, quod illa cùm moleſtè ferret, rabiem canibus Actæonis immiſit, vt illum lania-
rent. Fabulam multis verbis complexus eſt Ouidius, ſed mutationem eius in ceruum ſic venuſtiſ- H
ſimè expreſſit: *3. Metam.*

nec plura minata
Dat ſparſo capiti viuacis cornua cerui,
Dat ſpacium collo, ſummaſque cacuminat aures,
Cum pedibuſque manus, cum longis brachia mutat
Cruribus, & velat maculoſo vellere corpus
Additus & pauor eſt, &c.

In hoc autem à Pauſania diſcrepat Ouidius, quòd non ſuper ſaxo dormire ſolitum ſcribit. Hyginus verò non ſolùm Dianam ab Actæone lauantem ſe viſam eſſe ait, ſed etiam Actæonem ipſam voluiſſe violare; vnde etiam alij aliter fabulam interpretantur, atque explicant. *Fabula moralis ſenſus.* Anaximenes qui de picturis antiquis diſſeruit ait, referente Fulgentio, Actæonem venationem dilexiſſe, cui cùm ad maturam peruenisset ætatem, conſideratis venationum periculis, ideſt, quaſi nudam artis ſuæ rationem videns, timidus factus eſt. Et paulò pòſt: Sed cum venandi periculum fugeret, affectum

tamen

A tamen non depoſuit, quos inaniter paſcendo penè omnem ſubſtantiam perdidit, ob hanc rem à ſnis canibus deuoratus eſt. Hæc ille. Vnde eſt quòd canum nomine multi adulatores intelligant, citaturque à Stobæo ex Varino ni fallor, ὥσπερ ὁ Ἀκταίων ὑπὸ τῶν τρεφομένων ἀπ' αὐτοῦ κυνῶν ἀπέθανεν, οὕτως οἱ κόλακες τοὺς τρέφοντας καταλύουσιν, ideſt, quemadmodum Actæon à canibus, quos alebat diſcerptus eſt, ita paraſiti, & aſſentatores eos, à quibus aluntur, miſerè perdunt. Nonnulli autem ſeſe putant nobiliores, & inſigniores, ſi quoſuis ſicarios, nulliuſque frugis homines, & ganeones inertes domi, & menſæ ſuſcipiant, haud ſano mentis oculo præuidentes, ſe vnà cum patrimonij comminuti damno, nominis, & plerumque vitæ iacturam facere. Tutiſſimos enim ſe fore credunt, vtpotè, tanto, tamque generoſo ſatellitio ſtipati, & tamen non aduertunt, quanti conſtet, quamque noxia ſit ea familiaritas. Anulus in picta poeſi ſic:

Adulatorũ patronisque damna imminent.

Cornibus in ceruum mutatum Actæona ſumptis
Membratim proprij diripuere canes.
Nam miſer eſt dominus paraſitos quiſquis edaces,
Paſcit, adulantum præda parata canum.
B *Se quibus irridendum ſuggerit, & comedendum,*
Ceruus, & ex domino corniger efficitur.

Qui mythologica tractarunt, hoc de Actæone figmentum ad venatores referunt, qui ſuas opes miſerè dilapidant in venandi luxu inutili admodum, & ſumptuoſo: Etenim à canibus, quos aluere tandẽ vltione diuina quaſi mẽbratim dilaniantur. Nã tametſi nihil aliud ſceleris admitterent niſi in eo, quod erogent in victum canum, quod commodius poſſet egenis, & pauperie preſſis conferri: Ea tamen culpa ſatis habet grauitatis ad prouocandum iuſtam Dei præpotentis iram, qui tot bona nobis non eſt elargitus, vt ijs tam malè vtamur. Eoque grauiùs illi peccant, quòd rebus neceſſarijs animum non applicent, vt agriculturæ, vt reipublicæ, vt alijs honeſtis actionibus, ſed omnem temporis vſuram collocent in venatu, quo fit vt in vrgentem, minùſque ſibi notam peuuriam præcipites ruant. Itaque dici non abs re poteſt, eos non à canibus modò, ſed auibus, & equis quoque abſumptos, & dilaceratos: In quo ſenſu Euripides:

Merces eorũ qui canes, equos, et aues magnis ſumptibus alũt.

In Bacchis.

Ὁρᾷς τὸν Ἀκταίωνος ἄθλιον μόρον,
Ὃν ὠμόσιτοι σκύλακες ἃς ἐθρέψατο,
C Διεσπάσαντο κρείσσον' ἐν κυνηγίαις. ideſt,
Nam cernis Actæonis improbam necem?
Canes voraces, ille quas nutriuerat
Nam dilaniauere optimum venatibus.

Palæphatus ait poetas hoc figmento nihil aliud docuiſſe, quàm homines cauere maximè debere, ne quid agant, quod Dijs inuiſum ſit, aut ingratum, aut quod eos in iram prouocet. Ad hoc omnes olim labori fuiſse intentiſsimos, & manibus victum quæſiuiſse, non ſeruis, aut exteris ſua negotia, ſed ſibi tantùm commiſiſse, ideoque qui laborioſi eſsent, opibus, & facultatibus præ cæteris abundaſse: Contra qui ſeſe otio dedebant, voluptates conſectabantur, venationi, & aliæ dabant operam in extremam rerum penuriam decidiſse, & opibus exhauſtos eſſe, quemadmodum & ipſi Actæoni contigit. Sed id ſpeciatim in prodigos adoleſcentes non abre licet conuertere, qui promi magis, quàm condi, vt Phryges ſerò ſapiunt, & tum fortè, ſed fruſtra reſipiſcunt, cùm nihil amplius eſt in loculis. Sibi quidem mirè placent cum ſecundis for-
D tunæ ventis opes ſuppetunt, quibus impudentes, & inanes ganeones (qui nullum aliud ſibi penſum relictum habent, quàm vt lautas culinas aſsectentur, alienaque quadra viuant) paſcant, & enutriant. At exhauſtis patrimonijs ab ijs relinquuntur, longumque valere iubentur, à quibus in conditionem tam miſeram, tamque abiectam coacti ſunt. Non piget huc traducere, quæ Dion Chryſoſtomus de ſeruis appoſitè ſcribit, ſe non putare, damna à malis canibus plures accepiſse, quàm à malis hominibus. Etenim à canibus pernicioſis vnum Actæonem aiunt, inquit, perditum, & his quidem cùm in rabiem acti eſsent: A pernicioſis verò hominibus dici non poſse, quot perierint, & plebei, & reges, quot etiam ciuitates: Hi quidem à ſeruis, illi autem à militibus, & ſatellitibus: Conſtantinus Manaſses eleganter etiam Michaelem Imperatorem cum Actæone à canibus diſcerpto comparat, ſiquidem inconſulto illi principi, quod ab aſsentatoribus obſeſsus eſset, miſerè omninò ceſsit. Cæterùm iſtiuſmodi interpretatio, qua Actæonis facultates à paraſitis, tanquã canibus, diſsipari dictum eſt, Natali Comiti, perridicula videtur, non enim ad venationem, inquit, hortari poſteros, vel retrahere conſilium fuit antiquis, ſed minus rectos mores emendare. Per hanc igitur fabulam nos ad beneficia in uiros bonos conferenda adhortatos eſse exiſtimat, ac retraxiſse à benè merendo de ingratis, & immemoribus acceptorum hominibus, idque uideri etiam ſignificaſse Theocritum in eo uerſu:

Laboris vtilitas.

Prodigalitatis exitus.

Paraſitarũ mores.

Orat. 10.

Lib. 6. Mythol. c. 24.

In quos conferenda beneficia.

Τρέφε κύνας ὥστε φάγωσι, ideſt, nutri canes, vt te edant. Omnium enim beneficiorum optimum eſ- E ſe illud, quod apud virum bonum, memorem, & gratum collocatur, quod verò in maleficum, & ingratum collatum eſt, omninò malè collatum eſſe, quippe cùm improbi homines ne parem gratiam referre cogantur, ſæpius pro acceptis beneficijs ſimultatis cauſas aucupentur, ſeque vel quauis leuiſſima de cauſa iratos fingent, vt ſic delctum appareat quicquid in eos collatum ſit. Vt prudentiores igitur eſſemus in conferendis beneficijs, ne honori, facultatibus, vitæque noſtræ inſidiatores noſtris ſumptibus aleremus, rationem conferendorum beneficiorum nos antiquos docuiſſe credit, quippe cùm beneficium viro bono facere, ſit propè accipere, atque hęc nonnulla pars eſt iuſtitiæ, vt traditum eſt in officijs. *Curioſitas vitanda.* Admoneri præterea per hanc fabulam, ne ſimus nimis curioſi in rebus nihil ad nos pertinentibus, quoniam multis perniciosum fuit res arcanas aliorum cognouiſſe, aut principum, ciuitatum, ſummorumque virorum, aut Deorum præcipuè, quorum vel aliqua minima ſuſpicio, arcanorum conſcium, facilè poteſt opprimere: *Fabularum poeticarum ſcopus.* Atque vt ſummatim dicam, eas, inquit, fabulas, quas inſulſi, & imperiti plerique aniles nugas tantùm eſſe crediderunt, ad poſteros tradiderunt antiqui, vt per illas nos à temeritate, crudelitate, arrogantia, libidine, illegitimiſque facinoribus retraherent, & ad humanitatem, prudentiam, beneficentiam, integrita- F tem, temperantiamque adhortarentur. Quam poſteriorem interpretationem, ne ſcilicet ſimus nimis curioſi, Ouidius ipſemet mihi videtur ſecutus, dum exilij ſui cauſas recenſet, inquiens:

Cur aliquid vidi? cur noxia lumina feci?
Cur imprudenti cognita cauſa mihi?
Inſcius Actæon vidit ſine veſte Dianam
Præda fuit canibus non minus ille ſuis.

Stultitiæ typus. Fingitur verò in ceruum conuerſus Actæon non abs re, nam ſic aptè ſignificatur ſtultitia. Diximus enim ex Plinio ceruum animal eſſe ſimplex, & omnium rerum miraculo ſtupens. Significatur denique per eandem fabulam, omnem Dijs immortalibus honorem deberi, ideoque non leue ſupplicium ſubijſſe Actæonem, quod nudam Dianam intueri, &, vt Hyginus addit, ad amplexus inuitare auſus eſſet. Sunt denique, qui Actæonem non in ceruum verſum, neque cerui pelle tectũ fuiſſe arbitrantur, ſed opinionem canibus immiſſam, vt feram putarent, quod attigiſſe volunt Ouidium hoc diſticho:

Teſtis, & Actæon quondam fera creditus illis G
Ipſe dedit letho cum quibus antè feras.

Steſichorus denique Himeræus Actæonem, referẽte Pauſania, à Diana cerui pelle circumdatum ſcripſit, incitatis ad eum lacerandum canibus, ne Semelen vxorem duceret. Ego verò, inquit Pauſanias, *In Bœotic.* canes Actæonis facilè adducor, vt credam rabie percitos, cùm in quem ſæuirent furentes non ſentirent, in quemuis obuium fuiſſe impetum facturos. Quam ſententiam amplectitur Natalis, quid enim prohibet, inquit, cum ſol leonem ſignum ingreſſus fuerit, lunæ vi aucta in eodem ſigno, rabiem canibus eſſe natam per dies caniculæ præſertim? Aut canibus rabie exagitatis, quæ vis, quæ ratio, quæ cognitio poteſt reſiſtere, quo minus vel in dominum ſæuiant?

HISTORICA.

B. Aegidius à cerua nutritus. MIRVM videri debet, inquit Symon Maiolus in diebus canicularibus, ceruam, quæ errare conſueuit per nemora, & campos, vt viuat, alere hominem. Aegidius enim Athenienſis cum in Gallia ad B. Cæſarium Arelatum contendiſſet, ſeceſſiſ- H ſetque, poſtea in eremum, vbi diutius herbarum radicibus victitabat, cerua ſtatis ad eum horis veniens, vbera porrigens lacte eum pauit, quam inſequentibus quodam die canibus regijs, cùm in antrum Aegidij confugiſſet Galliæ regem impulit ab eo ſummis precibus petere, vt in loco ſpeluncæ monaſterium extrui pateretur, quod effectum eſt. *Lib. 4. c. 2.* Hæc calend. Septembris ab vniuerſa Eccleſia commemorantur. Meminit etiam Maiulus hiſtoricus: *Telephus à cerua nutritus.* Aegidius Abbas, inquit, ad Rhodani oſtia latebram ſibi eligens, triennio nulli cognitus, cerua lac præbente nutritus eſt, poſtea inuentus, & inde deductus, præeſſe monachis cæpit. Nutriuit etiam cerua Telephum, teſte Aeliano, *Lib. 5.* Auges (aliàs Agaues) & Herculis filium. Meminit & Diodorus. *In Achaic.* Telephus, inquit, Herculis filius ex Augea Alcæi regis Arcadiæ filia aui iuſſu expoſitus in ſyluis, & à cerua nutritus, donoque datus Teutrati Myſię regi pro filio educatus eſt. *Lib. 44.* Pauſanias locum addit Tegeatæ, inquit, tradunt Augen clam patre Telephum enixam in Parthenium montem, eum abijciendum curaſſe, ibique puero expoſito ceruam lac præbuiſſe. Idem tradit Iuſtinus hiſtoricus de Habide Tarteſiorum rege: *Mellis uſũ quis prim⁹ inuenerit.* „ Tarteſiorum, inquit, rex vetuſtiſsimus

Gar-

A Gargoris mellis colligendi vſum primus inuenit. Huic cùm ex filiæ ſtupro nepos proueniſſet, pudore flagitij varijs generibus mortis extingui paruulum voluit, ſed per omnes caſus fortuna quadam ſeruatus ad poſtremum ad regnum tot periculorum admiratione peruenit. Primùm omnium cùm eum exponi iuſſiſſet, & poſt dies ad corpus expoſiti requirendum miſiſſet, inuentus eſt vario ferarum lacte nutritus; deinde relatum domum tramite anguſto per quem armenta cõmeare conſueuerant, proijci iubet, crudelis prorſus, qui proculcari nepotem, quàm ſimplici morte interfici maluit. Ibi cùm inuiolatus eſſet, nec alimentis egeret, canibus primò ieiunis, & multorum dierum abſtinentia cruciatis, mox etiam ſuibus obijci iubet. Itaque cùm non ſolùm non necaretur, verùm etiam quarũdam vberibus aleretur, ad vltimùm in Oceanum abijci iuſſit. Tum planè manifeſto quodam numine inter furentes æſtus, ac reciprocãtes vndas velut naue, non fluctu cũ veheretur, leni ſalo in littore exponitur, nec multò poſt ceruæ adiuit, quæ vbera paruulo afferret. Inde denique conuerſatione nutricis eximia puero peruicitas fuit, interque ceruorum greges diù montes, ſaltuſque haud inferior velocitate peragrauit. At poſtremum laqueo captus regi datus dono eſt &c. Miles quidam Iulianus nobilis cùm quadam die venationi inſiſteret, &

Iuliani hiſtoria, vt parentes proprios occiderit.

B quendam ceruum repertum inſequeretur, hic verſus eum ſe vertiſſe dicitur, ac dixiſſe: Tu me inſequeris, qui patris, ac matris occiſor eris. Quod ille audiens vehementer extimuit, ne fortè ſibi contingeret, quod à ceruo audierat. Relictis ergo omnibus, clam diſceſſit, & ad regionem valde remotam peruenit, ibique cuidam principi adhæſit, à quo, cùm ſtrenuè cùm domi, tum foris ſe gereret, vxorem accepit, & caſtrum pro dote. Interea verò parentes eius, ob amiſſum filium dolentes, vbicumque locorum ſumma cum diligentia perquirebant, & cùm tandem ad caſtrum, cui præerat Iulianus, perueniſſent, vxor eius, cum mariti ſui parentes eſſe intellexiſſet, liberaliter, & cum lætitia primum exceptos, vt feſſa laſſaque corpora reficerent, proprium eis lectum conceſſit. Et cùm illa ſequenti die ſummo mane ad eccleſiam iuiſſet, ecce aduenit Iulianus, & in thalamum quaſi excitaturus vxorem cùm intraſſet, & duos ibi dormientes adinueniſſet, ſuſpicatus vxorem eſſe cum adultero, euaginato gladio vtroſque interemit; Exiens autem domum, factus vxori ab eccleſia reduci obuiam, attonitus interrogauit, quinam eſſent illi, qui in lecto ſuo dormirent? Reſpondit illa, parentes veſtri ſunt, qui vos diutiſſimè quæſiuerunt; quod audiens ille penè exanimis effectus amariſſimè cœpit flere, & dicere: Heu miſer quid faciam, quia dulciſsimos meos paren-

C tes occidi? Et ecce impletum eſt verbum cerui, quod dum vitare volui, miſerrimus adimpleui. De Baſilio Imperatore, vt à ceruo occiſus eſt, hæc ferè referunt hiſtorici, Zonaras, Cedrenus, & alij. Imperator progreſſus in venationem ceruo occurrit, qui iræ erectis cornibus præ ſe ferebat, toruè regem inſpiciens, cui gladium magnum attollens in collum vibrabat. Sed rex cerui cornibus implicitus zona, qua cingebatur altero eius cornu ramo adhæſit, vnde in altùm eiectus in cornibus feræ rex tũ vitam finiuiſſet, niſi quidam enſe ſtricto zonam abripuiſſet. Quare in terram delapſus ſaluatus eſt. Cui ingratus rex mox caput pro ſalutaribus donis ademit, quod nudum enſem in ſe ſtrinxiſſet, non in feram, falsò illud in innocentem ſimulans, qui pro ſalute regis male mulctatus fuit. Sed mox diuina vltio adfuit, lethaliter enim ſauciatus à ceruo, qui cornibus violento inſultu in imum ventrem adactis equo eum excuſsit, paulò pòſt eo vulnere mortuus eſt. Euſtachius ſeu Placidas, quomodo in cerui cornibus viſa Chriſti imagine, eius fidem ſuſceperit, his verbis recenſet Metaphraſtes: Quando ei à bello in hoſtes gerendo dabatur requies, oblectatur, inquit, venatione, quæ eſt belli meditatio. Porrò autem cùm ei aliquando egreſſo ad venandum renunciaſſet

Baſilius Imperator à ceruo occiſus.

Eiuſdẽ crudelis ingratitudo.

20. ſeptem. Placida ad fidem Chriſtianam cõuerſio.

D explorator, ceruos in armentum non procul paſci, Placidas quidem, (vt mos eſt) diſponebat eos, qui ſecum venabantur, & ordinabat venationem. Interim autem dum occupati eſſent, qui cũ eo erant, in dumis apparens quidam ceruus ingentis magnitudinis, & curſu alios antecurrens, illius ad ſe conuertit oculos, & tanquã inſignis quidam hoſtis, prouocabat illũ, vt ſecũ confligeret, atq; eorum quidem, qui cum eo venabãtur, alios ſicut ordinauerat, ita armentum ceruorum perſequi iuſſit, ipſe autem cum paucis laxatis frenis vehemẽter illum magnum perſequebatur, deinde alijs iam defeſsis, ſolus ipſe poſt eum currebat, cum nec equus eius eſſet defeſſus, neq; retardatus eſſet eius impetus, donec ceruus cũ eũ vidiſſet ſolum relictum ab alijs, in verticem montis, & præruptã petrã, quod quidem cerui naturam ſuperat, inſiliẽs & pedes repreſsit à curſu, & venatorem à perſecutione: Hoc autem erat non venatorem eſſe prædæ propinquum, ſed ipſum cerui captum ab eo, quem perſequebatur. Nam cùm Placidas conſideraret, quanã via poſſet petram conſcendere, & à tanta præda nõn excidere, capitur ipſe potius à diuina, & magna ſapientia: Nam ſupra caput cerui, qui apparuit, & ex vero eius cornu ſalutaris crucis erat ſignata figura, colore admodum ſplendido, & luminoſo, in ipſa autem ille, qui carne fuit pro nobis paſſus, tanquam in tabula formatus erat in aere: Ex illo autem ſpectaculo vox quædam audiebatur dicens: Placida, quid me perſequeris? & quæ ſequuntur, nam & Chriſti fidem ſuſcepit Euſtachij nomine ſumpto,

& egregius poſtea martyr effectus, vt vel ſic gaudere licuerit ei aliquando fuiſſe venatorem, E
quando ex venatione, & ſalutis, & gloriæ occaſio aliquando per Dei gratiam ei fuerit oblata. Hęc
ille, quæ & Nicephorus affirmat, anno 849. cùm fames admodum grauis Germaniam maximè
Lib. 4. annal. circa Renum attereret, apud Thuringos quidam à Graberfeld oriundus, dum ſyluas cum infante
petit, & filium interficere, atque comedere meditatur, ſubito duos lupos, referente Auentino,
alijſque atteſtantibus ceruam laniantes conſpicit: manus à filio abſtinet, à fera lupos abigit, cadauere
feræ veſcitur. Clodoueus Francorum rex poſt orationem ad ſuos de violato ab Alarico
Gothorum rege paterno oratore ſuo, exercitum aduerſus Gothum ducturus, priuſquam in aciem
prodiret ad Diui Martini ſepulchrum donaria mittit tanquam de futura victoria oraculum expectaret.
Venientes qui miſſi erant, dum ad fores templi accedunt, audiunt pſallentes ſacerdotes
Dauidis hymnum: *Protexiſti me Domine virtute ad bellum*; quod ominis loco ſuſcipientes oblatis
muneribus, ad regem perniciter pergunt. Oraculo accepto rex erectior factus ad hoſtem feſtinat.
Dum procedit agmen Vienna amnis obſtitit, qui crebris imbribus intumuerat, ita vt vado tranſiri
non poſſet. Impeditum dolens exercitum Clodoueus, Deus, inquit, optime in tribulationibus
„ adiutor, attende quod in hoſtes tuos proficiſcor, faue religioni tuæ, quam tueor, & ne differ de hę- F
„ retico Gotho ſumere vltionem, & qui nos præpedit, da fluuium vadabilem: Hoc precantem
„ Clodoueum non eſt aſpernatus Deus. Ad primam enim inſequentis diei lucem ceruus è ſylua
Ceruus vadu mõſtrat. nemine inclamante in conſpectum ſe prorupit, qui magnis militum vocibus inde excitus, fluuium
enatans, quaſi itineris explorator, vadum monſtrauit. Hunc ſecuti milites in vlteriorem fluenti
ripam, qua ceruus traiecerat, euadunt. Vltra progreſſus exercitus ad Diui Hilarij Pictauienſis
ædem conſiſtit. Vbi intempeſta nocte quieſcente Clodoueo ignis in tentorium decidere viſus
eſt, quod prodigium pleríque bonam in partem interpretabantur, cum non procul abeſſet hoſtis,
milites in aciem rex eduxit, moxque atrox vtrimque prælium committitur. Rex inter præliantes
Alaricum conſpicatus, cum inuadit, & ſolus ſoli congrediens, ſolo deiectum Gothum
necat.

M Y S T I C A.

G

Ceruo aſſimilatur Chriſtus. CERVO Saluatorem noſtrum, & Dauidem regem prophetamque aſſimilari appoſitè docet in hæc verba Diuus Ambroſius præfaturus in Pſalmum 41. Multi
quidem, inquit, deplorauerunt infirmitatem fragilitatis humanæ: Excellentius
tamen cæteris S. Iob, & S. Dauid: Ille ſuperior directus, vehemens, & acer, &
quaſi grauibus exaſperatus doloribus maiore cothurno: Hic blandus, placidus, &
manſuetus, mitiore affectu: vt verè quem ſibi imitandum propoſuit, cerui imitaretur affectum.
Nec te moueat ſi tantum prophetam feræ ſimilitudine videar prædicare, cùm legeris ad apoſtolos
dictum: *Eſtote aſtuti ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ*. Sed tamen quamuis iſtiuſmodi
ſimilitudines pijs aſtruantur exemplis, ſitque innocẽs, & mitis natura ceruorum, illum ceruum
ad imitationem prophetæ propoſitum hoc loco arbitror, de quo Salomon paternæ mentis aſſer-
Prouerb. 5. tor in prouerbijs dixit: *Ceruus amicitiæ, & pullus gratiarum confabuletur tibi*. Verus enim Dei
filius in ſemetipſo naturam, quam animantibus ipſe donauit, expreſſit, qui in hunc mundum tanquam
ceruus aduenit: Et cum his ſe mira ſimplicitate iungebat, à quibus ei parabantur inſidiæ.
Fertur enim huiuſmodi ceruorum eſſe ſimplicitas, vt cùm ſe exagitari viderint, his ſeſe equitibus
adiungant, qui miniſterio fraudis appoſiti, fugæ ſpecie, ac ſimulatione ſocietatis inductos, ad re- H
tia vſque deducant. Ita ergo Dominus tanquam ignarus periculi, atque improuidus, Iudęis ſibi
dolum ſtruentibus admiſcebatur, & ſocietatem Iudæ proditoris ſibi adſciuit, cuius ſimulatione
funeſta vſque ad crucis laqueos, & paſſionis retia peruenit. Vnde conuerſus ad eum dixit: *Iuda
oſculo filium hominis tradis?* Et hoc quidem modo venit ad ſynagogæ retia volenſque ſe induit,
ſed nõ implicitus eſt, nec inſtrictus, qui omnes reſoluit. Deniq; eminebat ſuper retia, & quia eum
Luca 22. ſui non receperant, vocabat eccleſiam, & ſuam ei gratiam conferebat, ſicut ipſa ſancta Eccleſia in
canticis proteſtatur dicens: *Adiuraui vos filiæ Ieruſalem in virtutibus, & fortitudinibus agri, ne
ſuſcitaueritis, & ne excitaueritis charitatem vſque quò voluerit*. Petit ergo in odore agri, quem
olebat Sanctus Iacob, ideſt, illa fide, illa deuotione excitari ſponſam ſuam à filiabus Ieruſalem,
Cantic. 2. vt feſtinet ad ſponſam, & excitari eius in ſe charitatem, aut etiam ipſum excitari, quia charitas
ſponſus eſt; Deus enim charitas eſt, ſicut dixit Ioannes. *Sed ille non eſt paſſus ſe ab eis
excitari, quia ſponte properabat egreſſus de thalamo exultauit, vt gigas ad currendam viam.* Vidit
eum ſponſa, & vocem venientis audiuit, ſubitòque conuerſa ait: *Ecce hic aduenit ſaliens*

A *in montes, tranſiliens ſuper colles.* Maiores enim ſalit, minores tranſilit, ne pr[æ] feſtinationis impedimenta patiatur. *Similis eſt*, inquit, *meus capreę, hinnuloque ceruorum ſuper montes Bethel.* Bonus ceruus, cuius mons eſt domus Dei, in quam tanta celeritate currebat, vt ſponſæ vota, & deſideria præueniret. Denique quem de longinquo venientem viderat, repente ſibi adeſſe cognouit, vnde & ait: *Ecce hic ſtat poſt parietem noſtrum proſpiciens per feneſtras, eminens per retia.* Hæc Ambroſius, & mox rurſus explicaturus pſalmi exordium, quod eſt: *Sicut deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus.* Cerui ſimilitudinem, inquit, ſuſcipit etiam Chriſtus, quia ueniens in terras ſerpentem illum diabolum ſine vlla ſui offenſione protriuit, cui calcaneum ſuum obtulit, ſed eius venena non ſenſit. Vnde dictum eſt ei, *ſuper aſpidem, & baſiliſcum ambulabis.* Simus ergo & nos cerui, vt ſuper ſerpentes ambulare poſſimus. Erimus cerui, ſi vocem Chriſti ſequamur, quæ nos & præparat ceruos, & facit morſus ſerpentium non timere: Ac ſi qui fortè fuerint vulnerati, aufert eorum dolorem, ſoluendo delictum. De his ceruis dicit dominus ad Iob: *Obſeruaſti partus ceruarum, numeraſti autem menſes earum plenos partus? dolores autem earum ſoluiſti, enutriſti filios earum, vt non timeant?* Audi quomodo non timeant filij ceruarum talium. B Doceat te Iſaias, dicens: *Et puer paruulus mittet manum in cauernam aſpidum, & non illi nocebunt.* Et vt agnoſcas, quod eccleſiæ filios ſignificare videtur, addidit: *partus autem earum emittes, dirumpent filij earum, & multiplicabuntur in generatione: exibunt, & non reuertentur retrò. Nemo enim mittens manum ad aratrum, & aſpiciens retrò, habilis eſt regno Dei.* Meritò ergo ceruus factus eſt dominus, vt tales ſibi ceruos domini vox præpararet, de quibus ait: *In nomine meo dæmonia eÿcient, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent, & ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit.* Tollebant enim ſerpentes cùm ſpiritu oris ſui ſancti apoſtoli de latebris corporum eruerent nequitias ſpiritales, nec venena mortifera ſentiebant. Denique cùm exiliens de ſarmentis Paulum vipera momordiſſet, videntes barbari pendentem viperam de manu eius, putabant repentè moriturum, at ille ſtabat intrepidus, nec vulnere mouebatur, nec veneno infundebatur. Vnde videntes eum non tanquam hominis cõditione genitum, ſed tanquam Dei gratia editum, ſupra hominem eſſe arbitrabantur. Vide ceruum viperam de latebris eruentem, ſpiritu diuino, qui erat in naribus eius, ſicut dixit dominus ad Iob. Conuerſus, inquit, Paulus in ſpiritu, & reſpiciens cum dolore ait ad Pythonem: *Præcipio tibi in nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, continuò exire ab ea: Et exiuit eadem hora.* C Vide ceruum venientem ad baptiſmum, qui ſacri fontis ablutus irriguo omnia perſecutionis venena reiecit. Vide ceruum dominum Ieſum quando venit ad Ioannem Baptiſtam, & dicente ſibi Ioanne, *Ego debeo à te baptiZari, & tu uenis ad me.* Reſpondit, *ſine modo*, & hoc dicto in aquas ſalutem ſitiens publicam tota auiditate deſcendit. D. Chryſoſtomus ceruos deuorantes ſerpentes eſſe ait omnes diſcipulos Chriſti, quippe qui aduerſus ſpirituales ſerpentes vim habeant, iuxta id, quod à Chriſto dictum eſt: *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici.* Ceruos autem, quia animalia munda ſunt iuxta legem, neceſſariò animas iuſtorum eſſe, qui quidem legẽ ſeruarunt. Similiter Theodoretus explicans illud pſalmiſtæ: *Vox domini præparantis ceruos, & releuabit condenſa.* Naturæ ceruis, inquit, inſitum eſt, reptilia animalia deſpicere. Hanc autem poteſtatem & ſacris apoſtolis dominus dedit: *Dedi enim vobis*, ait, *poteſtatem conculcare ſupra ſerpentes, & ſcorpios, & ſupra omnem potentiam inimici.* Hoc ſermone corroborati, inſidiatores orbis dæmones exegerunt, atq; idolorum imbecillitatem patefecerunt, & hoc vaticinantis ſermo prædixit. *Vox domini præparantis* D *ceruos, & releuabit nemora.* Nam hoc eſt inauditum, vt per ceruos, multitudinem omnis generis ferarum cornu feriret, & vanam philoſophorum ſcientiam per illiteratos, & idiotas homines redargueret, atque diaboli tyrannidem per piſcatores euerteret. Porrò nemus appellauit idolorum lucos, vt penitus ſteriles: Huiuſmodi enim ſunt nemora, quæ optimè agricolæ excidere ſolent, & aperta terra, quæ ſub ipſis eſt, fructuoſas arbores conſerere, atque eſculenta ſemina iacere. Hoc fecerunt orbis agricolæ, quando quidem cùm idolorum lucos altis radicibus innixos extirpaſſent, pro illis tenues eccleſias fundarunt. Et rurſus, dum explicat hanc cantici canticorum ſententiam, *Ecce hic venit, ſaliens ſuper montes, tranſiliens colles. Similis eſt nepos meus capreę, & hinnulo ceruorum in montibus Bethel.* Operæ precium eſt, quærere, cùr eum capreæ, hinnuloque ceruorum ſimilem dicat: & quinam ſint montes Bethel, quid ſalire, quid tranſilire ſignificet, quid colles, & montes, in quibus hæc geruntur. Capream ex videndi acumine dorcadis nomine vocatam, ferũt. Cernit enim quàm acutiſſimè. Aiunt & ceruos ferarum ſerpentium naturali quodam odio teneri, adeo, vt angues, & viperas, & alias huiuſmodi beſtias non aliter, atque herbas deuorent, cùmque ex eo cibo nullo afficiantur incommodo. Proinde cùm dominus Chriſtus, quatenus homo, ſit illa radix, quæ egreſſa eſt, de radice Ieſſe, ſuper quem requieuit ſpiritus Dei, ſpiritus ſapientiæ, & intellectus: ſpiritus conſilij, & fortitudinis: ſpiritus ſcientiæ, & pietatis, & repleuit eum ſpiritus timo-

[Margin: *Ceruis aſſimilantur Chriſti fideles, & maximè apoſtoli.* — *Iob. 39.* — *Iſaiæ 11.* — *Actor. 28.* — *Iob. 27.* — *Actor. 17.* — *Homil. in pſalm. 103.* — *Ceruus mũdum animal iuxta legẽ.* — *Pſal. 28.* — *Luc. 10.* — *Per nemora quid intelligat ſacra pagina.* — *Chriſtus capreę quomodo comparetur.*]

ris Dei: cum ſponſa propter eximiam oculorum aciem,ac perſpicacem intuẽdi vim, & futurorum E prouidentiam capreæ ſimilem aſſerat. Ceruorum autem hinnulo ipſum comparat,vt qui capita draconum confregerit ſuper aquam: & qui capita draconis colliſerit, & tanquam gladius ſinuoſum anguem,& egredientem draconem, qui erat in mari,ſuſtulerit:poteſtatemque dederit diſcipulis ſuis calcandi ſuper ſerpentes, & ſcorpiones,& ſuper omnem virtutem inimici:quique peccatum non fecerit, ſed ſuſtulerit peccata mundi, eaque tanquam ſerpentes profligarit: At hinnulo cerui illum aſſimilat, quia nõ ſolùm homo,ſed & filius hominis dicitur:nec leo tantùm, ſed etiam catulus leonis. *Accubans enim*, inquit, *dormiuit, vt leo, & quaſi catulus leonis*. Nec verò alienum eſt,à ſponſa illud ſignificari, quòd cùm paruula adhuc eſſet corporis ætatula, diaboli potentiam veluti ſerpentes quoſdam deuorauit, cùm magos,qui diaboli vates erant,confeſtim,vt natus eſt, ad adorationem protraxit. Porrò inter animalia, quæ munda ſunt,caprea,& ceruus numerantur in lege. Iam caprea prior,quàm ceruus nominata eſt,quia figuram obtinet fidei,propter excellentem in proſpiciendo vim oculorum. Credere enim oportet primùm accedentem ad Deum,quòd ipſe eſt, & accedentibus ad ſe remunerator ſit. At ceruos quidem nominat diuina ſcriptura: Et F nunc quidem inquit in 17.pſalmo B. Dauid: *Deus, qui præcinxit me virtute, & poſuit immaculatam viam meam. Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum*. Immaculata,inquit,facta eſt via mea, poſteaquam perfecti ſunt pedes mei, tanquam ceruorum. Potui namque calcare ſuper ſerpentes,& ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici: Nunc autem in pſalmo 28. *Vox*, inquit, *domini concutientis ceruos, & reuelabit condenſa*. Ceruos hic vocat beatos apoſtolos,quorum pedes ſpecioſi euangelizantium bona,vtpotè conculcantes ſerpentes,qui hominibus inſidias ſtruũt, & mortem afferunt. Per quos apoſtolos reuelata ſunt condenſa ſyluarum infructuoſa:per quos in templo Dei omnis dicit gloriam. His haud diſſimilia pronunciat beatus Abacuc propheta, *Dominus Deus*, inquiens, *fortitudo mea, & ponet pedes meos quaſi ceruorum, & ſuper excelſa deducet me, vt vincam in cantico eius*. Sed tempus eſt,vt ad propoſitum reuertamur. *Ecce hic venit ſaliens ſuper montes, tranſiliens ſuper colles. Similis eſt nepos meus capreæ, aut hinnulo ceruorum in montibus Bethel*. Docet hic ſponſa interneccionem idolis illatam à ſponſo ſuo. Montes enim, & colles vocat lucos,& delubra dæmonum in montibus olim ſita, & ædificata, ſuper quæ, verborum ſapiẽtia,& miraculorum virtute ſaliens, atque tranſiliens penitus euertit, atque deſtruxit. Quem quidem ſenſum Symmachus magis perſpicuum reddit, interpretans ad hunc modum: Aſcendens cõ- G tra montes, proſiliens aduerſus colles. Huc vſque Theodoretus. ante quem ſuper iiſdem verbis, ſimili ſenſu commentatus eſt diſertiſſimus Origenes: Hæc duo, inquit, animalia (caprea & ceruus) in ſcripturis frequentius nominantur: & quo amplius admireris, ſæpius iuncta ponuntur, *Et hęc ſunt*, ait, *quę manducabis*, pòſt paululum inferens capream,& ceruum. In præſenti quoque libro pariter nominantur ceruus,& caprea. Quodammodo enim cognata ſibi ſunt,& vicina iſta animalia. Caprea, ideſt, dorcas, acutiſſimè videt. Ceruus interfector ſerpentum eſt. Quis putas eſt dignus è nobis,qui iuxta dignitatem loci, atque myſterij, plenam poſſit explicare rationem? Oremus dominum, vt nobis largiatur ſenſum ad aperiendas ſcripturas, & poſſimus dicere, quomodo aperuit nobis Ieſus ſcripturas. Quid igitur? dicimus quia dorcas, hoc eſt, caprea ſecundum eorum phyſiologiam, qui de naturis omnium animalium diſputant, ex inſita ſibi vi nomen acceperit. Ab eo enim, quòd acutiùs videat, ideſt, *παρὰ Τὸ ὀξέως δέρκειν*, dorcas appellata eſt. Ceruus verò ſerpentum inimicus, ac debellator eſt, ita vt ſpiritu narium eos extrahat de cauernis, & ſuperata pernicie veneni eorum pabulo delectetur. Forſitan Saluator meus caprea ſit iuxta *θεωρίαν*, ceruus iuxta opera. Quænam iſta ſunt opera? Interficit ipſe ſerpentes, contrarias fortitudines iugulat: Ideo dicam ei. Tu contriuiſti capita draconum ſuper aquas, tu contriuiſti caput draconis. Similis eſt fra- H truelis meus capreæ, vel hinnulo ceruorum ſuper montes domus Dei. Bethel quippe interpretatur domus Dei. Non omnes montes domus Dei ſunt, ſed qui montes eccleſiæ ſunt. Inueniuntur quippe & alij montes erecti, & conſurgentes aduerſus ſcientiam Dei, montes Aegyptiorum, & Allophylorum. Vis ſcire quia ſimilis eſt fratuelis meus capreæ, aut hinnulo ceruorum ſuper montes Bethel? Eſto mons Eccleſiaſticus, mons domus Dei, & veniet ad te ſponſus ſimilis capreæ, vel hinnulo ceruorum ſuper montes Bethel. Ita etiam D. Cyrillus in explicatione verborum iſtorum Iſaiæ: *Et ſeruauit terra filios eius cum ſecuritate, illic cerui occurrerunt & viderunt facies inter ſe. Numero tranſierunt, & vna ex eis non perijt, altera alteram non quęrebat, quia dominus pręcepit ipſis, & ſpiritus eius congregauit ipſas. Et ipſe immittet eis ſortes, & manus eius diuiſit ipſis, vt paſcerentur*. Memorat, inquit, eos, qui ex Iudæis ſeruati fuerunt, nimirum per fidem. Ab his autem filijs, qui ſeruati ſunt cerui quodammodo nati ſunt diuini diſcipuli, comparantur & meritiſſimè ceruis: Eſt enim animal ſerpenticida, & aquarum fontes ſæpe, & libenter frequentat. Tales ſunt omnes ij, qui in ſortem diuinæ religionis aſſumpti ſunt ad euertendum intelligibilem draconem inſtiu-

Chriſtus hinnulo ceruorũ cõparatus.

Num. 24.

Fidei typus caprea.

Bethel quid ſignificet.

A inſtructi, & idonei, gloriam eius ſubuertendo, & nequitiæ illius venenum infirmum, inefficaxque reddendo. D. Auguſtinus itidem exponens illud pſalmiſtæ: *Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum*. Curre ad fontem, inquit, deſidera fontem, ſed noli vtcumque, noli vt qualecumque animal currere, vt ceruus curre, non ſit tarditas in currendo, impiger curre, impiger deſidera fontem. Inuenimus enim inſigne velocitatis in ceruo. Ceruus ſerpentes necat, & poſt ſerpentium interemptionem maiore ſiti inardeſcit, peremptis ſerpentibus acrius ad fontes currit. Serpentes vitia tua ſunt, conſume ſerpentes iniquitatis, tunc amplius deſiderabis fontem veritatis. Sed & alio ſenſu acceptus ceruus apoſtolos, alioſque doctores Chriſti ſignificat: nam D. Gregorius in primis id oſtendit in hæc verba: Ceruarum, inquit, moris eſt inuentos ſerpentes extinguere, eorumq; membra morſibus dilaniare. Fertur autem, quia ſi quando flumina tranſeunt capitum ſuorũ onera dorſis præcedentium ſuperponunt, ſibique inuicem ſuccedentes laborem ponderis omninò nõ ſentiunt. Magiſtri igitur, atque doctores ceruæ vocati ſunt ſicut per Ieremiam de doctoribus genitos filios incautè deſerentibus dicitur: *Cerua in agro peperit, & dereliquit*. Ipſi more ceruarum, interemptis vitijs quaſi extinctis ſerpentibus bibunt, & de ipſa extinctione vitiorum ad fontem vitę

Ceruarum proprietates vt apoſtolis applicētur. *Ierem.14.*

B acrius inardeſcunt, vnde pſalmiſta ait: *Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus*. Ipſi etiam dum labentia huius temporalitatis momenta quaſi quædam flumina tranſeunt, compatientes charitate, onera ſua ſibi inuicem ſuperponunt, quia cauta obſeruatione cuſtodiunt id, quod ſcriptum eſt: *Inuicem onera veſtra portate, & ſic adimplebitis legẽ Chriſti*. Quia verò poſt aduentum domini ſpiritales magiſtri per mundum ſparſi ſunt, qui auditorum animas in conuerſatione prædicando genuiſſent, & hoc idem tempus incarnationis Domini, ante prophetarum voces cognitum non fuit, benè B. Iob de tempore partus ibicum, ceruarumque diſcutitur, eique dicitur: *Nunquid noſti partus ibicum in petris, vel parturientes ceruas obſeruaſti?* Ac ſi dicatur ei idcirco te egiſſe aliquid ſublimiter credis, quia illud tempus necdum præuides, quo ſpirituales magiſtri in mundum miſſi per doctrinam antiquorum patrum filios generant, ſuiſque laboribus animarum mihi lucra comportant: Nam ſi illorum fructum, quaſi ibicum, ceruarumque partus aſpiceres, valde humiliter de tua virtute ſentires. Poſſunt verò ceruarum ſignificatione doctores, appellatione autem ibicũ, qui animalia ſunt minima, auditores intelligi. In petris verò ibices pariunt, quia ad exercenda ſancta opera, exempla patrum præcedentium fœcun-

Gal.6.

C dantur. Et cùm fortaſſe præcepta ſublimia audiunt, & infirmitatis propriæ conſcij, eá ſe implere poſſe diffidunt, maiorum vitam conſpiciunt, atque in eorum conſiderata fortitudine bonorũ operum fœtus ponunt. Hinc eſt quòd auditores ſuos quaſi ibices in petris parere Paulus admonebat cum enumeratis maiorum virtutibus diceret, *habentes tantam impoſitam nubem teſtium, deponentes omne pondus, & circumſtans nos peccatum per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen*. Et rurſum, *quorum intuentes exitum cõuerſationis, imitamini fidem*, ſed cùm diuina pręcepta corde percipimus, non ſtatim quaſi iam ſolidè cogitata parturimus. Vnde & B. Iob non de partu ibicum, ſed de tempore partus inquiritur. Quod videlicet tempus, dum in nobiſmet ipſis vix cõprehendimus, multò magis in aliena mente neſcimus. Vel, inquit, *parturientes ceruas obſeruaſti?* Hoc eſt, illos labores patrum, qui ſpirituales filios generant cauta conſideratione penſaſti? Nihil verò obſtat, quod verba Deus de doctoribus faciens, non ceruorum, ſed ceruarum eos ſpecie deſignat, quia nimirum illi verè doctores ſunt, qui cùm per rigorem diſciplinæ patres ſunt, per pietatis viſcera eſſe matres nouerunt. Et D. Hieronymus exponens illud prophetæ: *Et pones pedes*

D *meos quaſi ceruorum*: vt calcem, inquit, ſuper aſpidem, & baſiliſcum, & quaſi puer paruulus mittam manum in foramen, & extraham ſerpentem, Iudamque de colubro, ſimilis enim eſt fratruelis meus capreæ, aut hinnulo ceruorum. Et quia ipſe eſt ceruus, mihi quoque donauit, vt ceruus eſſem ſublimis cornibus, findens vngulas, cibos ruminans, & ad odorem meum ſerpentes fugans, de quo dicitur; *qui perfecit pedes meos quaſi ceruorum*; Et rurſus: *Vox domini perficientis ceruos*. Ponet ergo pedes meos inter cæteros ceruos ſuos, & ad cæleſtia perducet me, vt inter angelos canam gloriam domino, & ſuper terram pacem hominibus bonæ voluntatis annuntiem. Hæc Hieronymus, quæ de Saluatore noſtro dicuntur. Exponens verò ſecundum Septuaginta illud Eſaiæ: *Ibi obuiauerunt ſibi cerui, & viderunt facies ſuas*, &c. transfert ad apoſtolos, & ſanctos doctores: Allegoricè, inquit, interpretabimur, vt doceamus ceruos, ideſt, apoſtolos, & ſanctos quoſque doctores, de quibus ſcriptum eſt: *Sicut deſiderat ceruus ad fontes aquarum, &c.* Et alibi: *Vox domini perficientis ceruos*: & rurſum: *Ceruus amicitiæ, & pullus gratiarum loquantur mihi*. Beda pariter per ceruos in hoc pſalmiſtæ: *Vox domini intonabit præparantis ceruos*; interpretatur apoſtolos exuperatores, & repulſores venenatæ doctrinæ, & perſuaſionis illorum, qui in terrenis veram beatitudinem poſſe haberi putabant, & alios docebant, in quo ſunt, inquit, ceruis comparabiles. Ceruorum enim eſt natura, ſingulis annis, vt cornua deponant, & innouentur, venenatum ſerpentem

Lib.2. in Abacuc.c.3. *Pſalm. 17.* *Pſalm. 28.* *Eſaię 34.* *Ceruorum natura apoſtolis, & pijs fidelibus accõmodatur.*

ſine

Digitized by Google

ſine aliqua læſione tranſglutientes, & per hos ceruos, ideſt, per hos apoſtolos, reuelabit dominus E
condenſa, quod eſt dictum ad ſimilitudinem. Solent enim cerui inter condenſa nemorum ingredientes ramos ſuis cornibus ſeparare, & campum vbi paſcantur, ſibi & alijs animalibus aperire, ſicut ſancti apoſtoli opacitates, & occulta myſteria ſcripturarum, in quibus & ipſi paſcerentur, & alios paſcerent, aperuerunt, & his condenſis per apoſtolos & eorum ſucceſſores reuelans omnes, ideſt, aliqui de ſingulis gentibus dicent gloriam &c. Et rurſus alibi, cùm dixiſſet domum herodij eſſe Chriſtum, & eſſe paſſeribus ducem: Excelſi, inquit, etiam montes, ideſt, apoſtoli ſunt duces ceruis. Cerui dicuntur illi, qui iam habent agiles pedes, ideſt, affectiones ad tranſiliendum. Hæc eriam vepribus & ſentibus plena, & ad conſcendendum ardua, ideſt, cæleſtia, & his talibus montes excelſi, ideſt, apoſtolici ſunt duces doctrina ſua, & exemplo. Gilbertus abbas de Hoilandia in Anglia ordinis Ciſtercienſis, qui ſermones ſuper cantica cãticorum ab eo loco, quo B. Bernardus morte præuentus finierat, inſecutus eſt, explicans hunc cantici locum: *Adiuro vos per capreas, ceruoſque camporum*, ſimili ferè ſenſu hæc ſcripta reliquit: Noua planè adiuratio, inquit, nec plus habens admirationis in ſpecie, quàm in virtute myſterij. Quærens quid in ſe ſacramenti inuolutum contineant hæc animalia, quandam liberæ mentis alacritatem, & agilitatem ſpiritus cui ſim ſe & ſaltatim, vt ſic dicam, ad ſuperiora ferentis intelligo adumbrari in illis. Annon & tibi F
velut capreæ, & cerui videntur, qui licet in corpore commorantes, corporis tamen euaſerunt incommoda, & ſpirituali leuitate pondera carnis penè non ſentiunt, & terrenæ molis materiam neſciunt mentis beneficio? Hi ſunt qui ſpiritu ambulantes vltra non ſentiunt deſideria carnis, aut ſi ſentiunt, languida certè, ac quaſi palpitantia ad extremum ducentia halitum. *Vos* (inquit apoſtolus, his qui huiuſmodi ſunt) *non eſtis in carne, ſed in ſpiritu*. Denique etſi cognouimus Chriſtum ſecundum carnem, iam non nouimus. Iam totius ſpiritualis factus eſt, iam ſe ad ſolitudines cæleſtes contulit, iam conſcendit ad ſuperiora. Ideò dicit eccleſia: *Similis eſt dilectus meus capreæ hinnuloque ceruorum ſuper montes Bethel*. Ad hos te montes inuitat, qui dicit: *Si conſurrexiſtis cum Chriſto*, &c. quaſi capream te ſpiritualem fieri vult Paulus, qui ad illos te cæleſtes montes prouocat, qui ſingularis illius hinnuli te veſtit imaginem. *Sicut*, inquit, *portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem eius, qui de cælo eſt*. Bonus ceruus & ipſe Paulus, qui ait: *noſtra conuerſatio in cælis eſt*. Bonus planè ceruus, quem ſpiritus domini vegetat, & agit. Spiritus enim domini ſubtilis, & mobilis. Boni cerui, quos vox domini præparat, quibus reuelat condenſa myſteriorum, G
condenſa, in quibus benedictus ille latitat hinnulus. Bona certè caprea, quæ ad omnia, quæ vel ſibi propoſita ſunt, vel impoſita, impigra, & indefeſſa deuotione ſpiritus dicere poteſt: paratũ cor meum Deus, paratum cor meum. Quæ ea, quæ retrò ſunt, obliuiſcens, ad anteriora extenditur. Audiuiſti communia, audi ſingularia, vt aliquid diſtinctionis inter hæc aſſignemus animalia, nec confuſa, & indifferens ſit de vtriſque diſputatio. In ceruis antiquitatem attendi viuendi, & videndi acumen in capreis. Cerui quadam arte naturali à ſenio ſe tueri perhibentur, & vergentem in defectum vitam rediuiua nouitate ab interitu reuocare. Chriſtus ſingulariter non tam ceruus, quàm hinnulus dicitur, qui nititur æterna nouitate, nec habet aliquid vetuſtatis admixtum, quod ſubinde renouatione indigeat. Ille ſingulariter caprea videndi priuilegio. Denique *nemo nouit patrem, niſi filius, & cui ipſe voluerit reuelare*. Omnia autem nuda, & aperta ſunt oculis eius. Ergo & hi quoque quaſi capreæ quædam ſpirituales intelliguntur, qui reuelatos habẽt mentis oculos in agnatione Dei, qui ſpirituales effecti dijudicant omnia, & perſcrutantur, qui reuelata facie gloriam domini contemplantur. Cerui verò ſunt in eo, quod in eandem imaginem transformantur à claritate in claritatem tanquam à Domini ſpiritu, qui veterem deponentes hominem nouũ induunt eum, qui creatus eſt iuſtitia, & ſanctitate veritatis, qui ſeneſcentem deuotionem, & quodam languentem tædio in nouum denuò feruorem reducunt, & perſeuerantiæ faſtidia neſciunt H
reparatione frequenti. *Qui*, inquit Eſaias, *confidunt in domino, mutabunt fortitudinem*, non quidẽ vt veterem perdant, ſed vt nouam adijciant. Mutabunt fortitudinem inſtauratis frequenter incrementis. Mutabunt, inquit, fortitudinem, current, & non laborabunt; ambulabunt, & non deficient. Mutatio hæc profectuum videtur innouatio iugis ſine defectu, ſine fatigatione. Bona quidem fortitudo, quæ currens, licet cum labore, tamen ad defectum declinare non nouit. Melior planè quæ nec laboris ſentit moleſtias, ſed oppoſitarum difficultatum tranſilit ſcandala, & velut in campeſtri planitie explicitis greſſibus vtens, iuxta quod ſcribitur: *Curſor leuis explicat vias ſuas*. Hoc eſt, quod in præſenti, ceruos camporum dicit, quod illis quælibet aſpera, & ardua, quælibet plana ſunt, & peruia, & inoffenſis expoſita curſibus, quaſi planioris æquora campi. Vox domini, vox intimæ inſpirationis, mentis auribus ſuauiter illapſa. Illa eſt vtique quæ ceruos huiuſmodi præparat, quæ reuelat condenſa. Nam ſi qua condenſa ſunt, & crebris ſcandolorum, quaſi ſpinarum aculeis obſita, illis condenſa non ſunt, quorum dominus perficit pedes, quaſi ceruorũ, qui

In comm. pſalm. 103.

Serm. 14.

Capreæ qui dici poſſint.

Cerui qui.

A qui nullo iniuriarum obiec tardari poſſunt. Huc vſque ille. Aptè etiam inſcribitur ab Hebræis
pſalmus 21. Pro cerua matutina: nimirum quia dominus, qui illic extrema omnia paſſus fuiſſe
memoratur, miſerabilis præda fuit impijs Iudæis illum crudeli venatione in caſſes ſuos agentibus.
Obſeruatur autem eiuſdem allegoriæ tenor, pſal. 41. dum oſtenditur, pios eo Dei deſiderio tene-
ri, quo miſera cerua longa venatione laſſata, fontes aquarum ſitit. *Quemadmodum cerua deſide-
rat ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te Deus.* Proinde in diuino præſidio ſitum eſſe,
vt hoſtium noſtræ ſalutis inſidias, & conatum omnem fallamus, non aliter atque cerui venatorũ
ſpem eludentes, in pſalmo decimo ſeptimo deſcribuntur, dum propheta ait, de domino: *Qui per-
fecit pedes meos tanquam ceruorum.* Ad quem modum in Abacuc quoque capite tertio legitur:
Sic in pſalmo vigeſimo octauo inter cæteras virtutes verbi Dei, & illa prædicatur: *Vox domini præ-
parantis ceruos.* Quanquam in ea re quidam aliam ceruorum naturam contemplantur, quæ verò
conuenit Euangelij diuini præconibus, quando peruerſam doctrinam, perinde atque illi ſerpen-
tes ex laribulis, narium odore, extrahunt, atque interficiunt. Eſt vbi in ſacris literis cerua chari- *Cerua charitatis ſymbolum.*
tatis ſymbolum eſt, vt in hoc loco prouerbiorum Salomonis: *Cerua chariſſima, & gratiſſimus hin-*
B *nulus, vbera eius inebrient te omni tempore, in amore illius delectare iugiter:* Innuere enim vult
Salomon, vt ait Ioan. Arboreus in ſuo comment. coniugem viro ſuo debere eſſe chariſſimam, & *Cap. 5.*
pro viribus adniti, vt fœdus coniugij tueatur, quæ non minus ſcorta perſequatur, quàm cerua ſer-
pentes ſit & natus ex ea filius, caſtitatis amator gratiſſimus, & quemadmodum hinnulus ceruæ
pullus ſuæ matri acquieſcit, ſic & vxor ſui viri imperio pareat, eumque moderato, & temperato
amore delectet, nec ad alterius thorum diuertat maritus, ſed pudico ſuæ coniugis congreſſu ſatie-
tur, & hoc eſt, quod dicit: vbera eius inebriẽt te omni tempore, non quod vxorio operi ſemper in-
ſiſtendum eſſe, doceat, ſed moneat, ne vel prima viuente aliam ducas, vel fœdæ meretrici copule-
ris. Nam viuente vxore alligatus es legi, quod ſi cum altera congrediaris, in deteſtandum adulte-
rij vitium prorues. Quidam dicunt, hanc ceruam chariſſimam, & gratiſſimam eſſe ſanctam Eccle- *Eccleſiæ typus cerua.*
ſiam, quæ ſerpentinam ſolet odio habere, & conterere doctrinam. Gratiſſimus hinnulus, populus
eſt eius virtutum varietate delectabilis, & eadem caſtæ fidei ſemper æmulatione ſuccenſus; cuius
vberibus inebriamur, cùm vtriuſque teſtamentis ſcripturis contra hæreticorũ fraudes inſtruimur,
eiuſque pace, & amore iugiter delectari magna eſt exercendarum occaſio virtutum. Beatus verò
C etiam Auguſtinus eandem hanc Salomonis ſententiam ediſſerit, enarrans quod dicit Paulus ad
Galatas: *Inuicem onera veſtra portate.* Sicut, inquit, de ceruis nonnulli talium cognitionum ſtu- *Lib. 83. quæſtion. 71.*
dioſi ſcripſerunt, cùm fretum ad inſulam tranſeunt paſcuarum gratia, ſic ſe ordinant, vt onera ca-
pitum ſuorum, quæ geſtant in cornibus, ſuper inuicem portent, ita vt poſterior ſuper anteriorem *Cerui ut maria tranet, & eius myſtica analyſis.*
ceruice proiecta caput collocet. Et quia neceſſe eſt, vnum eſſe, qui cæteros præcedens non ante
ſe habeat, cui caput inclinet, vicibus id agere dicuntur, vt laſſatus ſui capitis onere, ille qui præce-
dit, poſt omnes redeat, & ei ſuccedat, cuius ferebat caput, cùm ipſe præiret. Ita inuicem onera ſua
portantes, fretum tranſeunt, donec veniant ad terræ ſtabilitatem. Iſtam fortaſſe ceruorum natu-
ram intenderat Salomon, cùm ait; *Ceruus amicitiæ, & pullus gratiarum tuarum colloquantur te-
cum*; nihil enim ſic probat amicum, quemadmodum oneris amici portatio. Aſſimilatur præterea
ceruo homo, qui peccatorum ſuorum pænitet apud eundem D. Auguſtinum citantem hunc pſal-
miſtæ locum: *Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te
Deus*: Ceruo, inquit, homo aſſimilatur: eſt enim primo animal innoxium, deinde velociſſimum, *Ceruo peccator comparatur.*
D tertiò deſiderio inardeſcente ſiticuloſum, ſerpẽtes naribus trahit, quos vt vorauerit veneno æſtuã-
te permotus ad fontem aquarum, quanta poteſt velocitate, feſtinat. Amat enim aqua dulci, puriſ-
ſimaque ſatiari. Huius decora comparatio noſtrum deſiderium ardenter inſtigat, vt quando ve-
nena antiqui ſerpentis haurimus, & eius facibus æſtuamus, ad fontem diuinæ miſericordiæ illicò
feſtinemus, quatenus quod peccati aduerſitate contrahitur, dulciſſimi hauſtus puritate vincatur.
Nec vacat, quod, ad fontes aquarum dixit, non ad aquas. Fons enim aquarum Chriſtus eſt Do- *Chriſtus fonti aſſimilatur.*
minus, vnde omnia fluunt, quæcunque reficiunt. Fluenta enim plerumque ſiccari poſſunt, fons
autem aquarum ſemper irriguus eſt, vnde meritò dictum eſt, ad liquorem ſacræ originis feſtinan-
dum, vbi deſiderium noſtrum nunquam poſſit habere ieiunium. Deſideremus velut ceruus fon-
tem excepto illo fonte, quem propter remiſſionem peccatorum deſiderant baptizandi &c. Epi-
phanius quoque de ceruo hæc protulit: Ceruus ſimilis eſt ſylueſtri capreæ. Illius cornua tribus ra- *In phyſiol. cap. 5.*
mis diſtinguuntur, vt & triplex eſt eius vitæ reparatio: Viuit enim annos quinquaginta, nemo-
rumque ſyluas, & montium valles, vt velociſſimus curſor contento gradu perluſtrat, ſerpentium-
que cauernas odore indagat, & ſicubi ſerpens delitefcit, è veſtigio ſubodoratur, ſtatimque nares
ad limen cauernæ admouet, halitumque trahit: prodiens igitur ſerpens in fauces cerui, ſeſe inge-
rit, ille obuium deuorat. Qua de cauſa appellationem ſortitus eſt, videlicet quod eximo ſerpentes

ad ſe attrahat. Poſtquam autem ſerpentem ex cauerna cepit, illicò ad aquarum fontes decurrit: E

Ceruus vt vitam ſuam reparet.

Quod ſi trium horarum ſpatio aqua ſe explere non poteſt, moritur: ſin autem aquæ potus obtingat ad annos denuò quinquaginta vitam protrahit, vnde propheta Dauid, *ſicut deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ſic deſiderat anima mea ad te Deus*. Tu igitur ſpiritualis homo tres habes reſtaurationes, baptiſmum ſcilicet incorruptionis, filialis adoptionis gratiam, atque pænitentiam.

Serpens peccatum.

Si quando ſerpẽtem, ideſt, peccatum intra cordis receſſus deprehenderis, ad fontes aquarum, hoc eſt, ad ſcripturarum ſcaturigines ſtatim cõfuge: ſanctam videlicet gratiam (quemadmodum prophetæ interpretantur) hauri; nam ſi pænitentiam egeris, ab ea iterum deleto penitus peccato, reparaberis. Hæc Epiphanius, ex quibus, quæ enarrauit de ceruo D. Aſcanius Martinengus Brixianus Canonicus regularis in ſuæ gloſſæ magnæ parte altera, duplicem, inquit, poſſumus contexere contemplationem, allegoricam nempe, ac moralem. Allegorica hæc eſſe poteſt, ceruorum morem eſſe, nemora, ſyluas, montes, valleſque dum perluſtrant, ſerpentium cauernas odore indagare, halituque ipſos trahere, attractos deuorare, velociterque ad fontes percurrere, adeo, vt ſi triũ horarum ſpatio ad fluenta non perueniant, mox moriantur: ſin autem aquas hauriant, ad quinquaginta annos vitam protrahant. Tertullianus id ipſum atteſtatur, cùm ait: *Taceo ceruum, quod & ipſe ætatis ſuæ arbiter, ſerpentis paſtus veneno langueſcit in iuuentute*. Gloſſa in pſalmi locum, F

Lib. de pallio.

ſicut deſiderat ceruus ad fontẽ aquarum: Ceruus, ait, ſenio grauis, excreſcentibus pilis, & cornibus, ſerpentem naribus haurit, mox hauſto æſtuat veneno, vnde fontem ad bibendum ardentiſſimè deſiderat, quo poto pilos, & cornua deponit. Cæterùm allegoricè id contemplemur. Ceruus Chriſtus eſt, quin imò ceruus illa matutina in ſcripturis celebrata. Perluſtrauit hic triginta annis mundum, ſerpentis, ideſt, mortis cauernas indagans, & è veſtigio in monte Caluariæ eam ſubodoratus afflatu, nempe ſpiritu eam attraxit cùm inclinato capite emiſit ſpiritum, & proinde deuorauit cùm mortem oppetijt. Sed trium dierum ſpatio ad fontem diuinitatis peruolauit, aquamq; gloriæ hauriens non ad annos quinquaginta vitam traxit, ſed ad immortalitatem, & perennitatem.

Ceru⁹ Chriſtus.

Ceruus affectiones carnales denotat.

Ceruus eſt etiam appetitus noſter per ſyluas, nemora, montes, & valles diſcurrens, peccatique voluptates inquirens. Nam benè ſerpens peccati typus eſt, quoniam ipſius ſuggeſtu peccatum ingreſſum eſt in mũdum, afflatu, ingluuie videlicet voluptatis ipſum attraxit. Fontes porrò aquarum ipſa ſunt ſacramenta præcipuè baptiſmus & pænitentia, in quibus hauriuntur gratiæ aquæ.

Fõtes aquarum qui.

Ad hos cæleſtis aquæ fontes ſi iuuentute, virilitate, vel ſenectute proficiſcetur ceruus noſter, ipſiſque explebitur, vitam iterum viuet ſpiritualem: Sin autem ſerpentis veneno ſeu delicti culpa infectus, tres horas, vitæ nimirum præſentis curricula patietur elabi, in mortem corruet ſempiternã. G

PROVERBIA.

ΟΠΟΥ αἱ ἔλαφοι τὰ κέρατα ἀποβάλλουσιν. Vbi cerui cornua abijciũt. Hoc adagio ſignificabant, inquit author Adagiorum, quempiã in negotio difficili verſari. Siquidẽ cerui cornua depoſituri, ſecedũt in loca aſpera, & inacceſſa (qua de re ſuprà dixi cùm ex alijs, tũ Ariſtotele, qui etiã huius prouerbij meminit) Cõueniet in eos, qui à communi hominũ conuictu ſeducunt ſeſe, item in locum vehementer abditum, abſtruſumque. Poſtremò quòd innuemus nuſquam inueniri, illic eſſe dicimus, vbi cerui cornua abijciunt, vt quemadmodum ad Græcas Calendas de tempore Suidas, & ab eo mutuatus Apoſtolius hoc prouerbium exponunt, ἐπὶ τῶν ἐρημώδεις τὰς διατριβὰς ποιουμένων. Ἐλάφειος ἀνήρ, ideſt, *ceruinus vir*. Olim dicebatur formidoloſus & fugæ fidens magis, quàm viribus: Ceruus enim H animal curſu perniciſſimum, & in venatu pedibus ſibi quærit ſalutem. Hunc etiam ceruum aliquis prouerbialiter dixerit, & cor cerui habere, & nebridem geſtare. Inter adagia quibus ἀδύνατον, ſiue præpoſterum quid ſignificamus, adnumerandum & illud, quod eſt apud Theocritum in Thyrſide, τὰς κύνας ὁ ἔλαφος ἕλκει, ideſt, *canes ceruus trahit*: præpoſterum eſt enim, vt ceruus venetur canes: Carmen Theocriti ſic habet:

Ceruinus vir.

Cor cerui habere.

Nebridem geſtare.

Canes ceru⁹ trahit.

Δάφνις ἐπεὶ θνάσκει, καὶ τὰς κύνας ὤλαφος ἕλκει. ideſt,

Poſtquam Daphnis obit, ceruus trahat ipſe moloſſos.

Simile quodammodo eſt Ouidij hoc:

Non docet infeſtos currere cerua canes.

Et ad ἀδύνατα etiam referendum hoc Virgilij:

Eclog. 1.

Ante leues ergo paſcentur in æthere cerui,
Et freta deſtituent nudos in littore piſces.

Prouerbialis itidem allegoria eſt, ὁ νεβρὸς τὸν λέοντα, ideſt, *hinnulus leonem*, ſubaudiendum, vicit,

ce.

A cepit,aut prouocat,aut id genus aliquid pro ratione ſententiæ,quoties præpoſtero rerum ordine, qui viribus multo eſt inferior,prouocat potentiorem. Lucianus de captatore teſtamenti,qui iuuenis à ſene,captator à captato captus eſt. Τῦτο ἐκεῖνο τὸ τῆς παροιμίας, ὁ νεβρὸς τὸν λέοντα, hoc eſt, illud,quod prouerbio dicunt: *hinnulus leonem*. Huc reſpexit quiſquis fuit, qui ſcripſit Megaram Herculis:

> *Ἥρα πάλαι τάχει ἀπείριτα φαίδιμος υἱὸς*
> *Ἀνδρὸς ὑπ᾽ οὐτιδανοῖο, λέων ὥσει ὑπὸ νεβρῷ.* ideſt,
> *Au quoniam immenſis affligitur inclyta proles*
> *A viro inerte,leonem vt ſi hinnulus vrgeat acrem.*

Non incominnè trahetur ad id quoque, quod fit,vt longe inferior laceſſat potentiorem,aut multis partibus indoctior certet cum eruditiſſimo. Γῆρας λέοντος κρεῖσσον Ἀκμαίων νεβρῶν, ideſt, *Leo ſenex vigente potior hinnulo.* Citatur apud Stobæum ex Hippothoonte poeta. Senectus viri fortis, ac ſtrenui præſtantior eſt iuuenta quorundam ignauorum, & imbecillium iuuenum. Venuſtius fiet, ſi longulè transferatur: Veluti ſi quis ingenium docti ſenis, & exercitati,præferat inge- *Leo ſenex vigente potior hinnulo.*
B nio parum eruditi iuuenis. Dicetur non ineptè in ſenectutem crudam,viridemque, animique viribus adhuc pollentem, in quam competet illud Euripidis in Ione:

> *Τὸ τοῦ ποδὸς μὲν βραδὺ, τὸ δὲ νοῦ ταχύ.* ideſt,
> *Tardus quidem pes, animus eſt velox tamen.*

Eodem pertinet illud eiuſdem in Andromacha:

> *Πολλῶν νέων γὰρ κἂν γέρων εὔψυχος ᾖ*
> *Κρείσσων.* ideſt,
> *Grauus ſenex, & iuuenibus compluribus*
> *Praſtat.*

Apud Ariſtophanem ſimile in ſenſum legitur ſic:

> *Ἐγὼ τοὐμὸν νομίζω γῆρας εἶναι κρεῖττον, ἢ πολλῶν*
> *Κικίννους νεανιῶν.* ideſt,
> *Meam ſenectam praferendam exiſtimo*
> *Complurium comis adoleſcentium.*

C *Ceruus ad ſagittam properat:* Rectè conueniet, inquit Polydorus Vergilius, impio fugienti,qui dum fuga ſalutem quærit, vrgente fato, in ſupplicium aliquando incidit. Sed & vnicuique congruet,qui imprudens it ſe perditum,aut dolo ducitur in interitum. Tractum à more venandi: ſolent enim venatores abdere ſagittarios in ferarum ſaltus, atque mox ceruos,ac damas canibus,& clamore agitare,qui in diuerſum fugientes, & plerumque in ipſos ſagittarios rectà properantes, ab eis configuntur. In hanc quoque ſententiam Salamon alibi ait: *Auis feſtinat ad laqueum, & neſcit de periculo anima ſua agi.* Verùm metaphora in eum ſpeciatim eſt, qui pergit peccare,animam perditurus. *Ceruus ad ſagittā properat.*

DENOMIMATA. COGNOMINATA.

D ἘΛΑΦΗΒΟΛΟΣ quamuis exponatur venator,& propriè qui ceruos iaculis, & ſagittis figit, vt annotat Euſtathius in hoc Homeri loco: *Ἐλαφηβόλος.*

> *Ὥσπερ λὶς ἠϋγένειος*
> *Ὥ ῥά θ᾽ ὑπὸ σκύμνοις ἐλαφηβόλος ἁρπάσῃ ἀνήρ.*

Eadem tamen vox in fæminino genere Dianæ ſiue epitheton, ſiue cognomen eſt, quaſi in ceruorum venatione,ac nece intenta, dicebaturque etiam elaphebolia,quo nimirum cognomine culta eſt à Phocenſibus, qui cùm à Theſſalis obſeſſi in ſumma deſperatione victoriam obtinuiſſent, anniuerſarium elapheboliæ Dianæ inſtituerunt, vt Pauſanias pluribus recitat. Meminit item elaphiæ Dianæ Strabo, & elaphiæam Dianam à ceruorum venatione appellatam ab Eleis exiſtimat Pauſanias,traditum tamen ab ipſis etiam eſſe ait, nutricem fuiſſe Dianæ Elaphiū indigenam mulierem, à qua Deæ fuerit nomen inditum. Et Suidas ellophonon etiam dictam ſcribit à ceruorum ſcilicet etiam venatione,qui ἔλλοι, quoque nominantur. Elaphis,apud Oppianum in Ixeuticis nomen eſt auis,quaſi dicas ceruariam,quod pennas pelli ceruinæ ſimiles habeat colore nimirum, & maculis. Geſnerus in epitome auium ultimò edita hanc Oppiani elaphin ardeam ſtellatem,aut cognatam ei eſſe conijcit,cùm alioqui prius,vel eādem,vel cognatam ſaltem eſſe cum glottide,ſeu lingulaca Ariſtotelis,quam gallinulis facit congenerem. Elaphin autem ita dictam conijcit,quod pennas varias, & maculoſas habeat inſtar hinnulorum: nam & lupus ceruarius, *Lib. 8. geog.*

Digitized by Google

rius, qui & hodie apud Italos, & Gallos nomen retinet ab ijſdem maculis ſic dictus videtur, & E
in piſcibus in muſtelorum, hoc eſt, galeorum genere, nebrias. Oppianus quidem elaphi pinnas
in dorſo ceruinæ pelli colore ſimiles tribuit, & linguam longiſſimam, qua in aquam protenſa ſen-
ſim ad fauces deceptum aliquem piſcem, qui ad conſpectam adnatarit linguam, attrahat: (ad cu-
ius nimirum imitationem piſcatores ad longam arundinem ex pilis equinis lineam ſuſpendunt.)
quod ardeolarum ſanè naturam ſapit, ſi tamen hanc ardeam elaphin eſſe dicamus, neceſſe erit eã

Elaphis.

illi vim tribuere in lingua, quam alijs ardeis tribuimus in pedibus, nempe piſces alliciendi. Νε-

Νεβροφόνος.

βροφόνος, ideſt, ceruorum catulos enecans, celebratur inter canes Actæonis ab Ouidio. Ouis verò

Ouis ceruaria.

ceruaria dicebatur, teſte Feſto, quæ pro cerua immolabatur. Alcem Albertus equiceruum appel-
lat. Eſt tamen equiceruus, ſiue hippelaphus ab alce diuerſus, ſed idemnè hippelaphus ſit cũ trage-

Hippelaphus.

lapho, hoc eſt, hircoceruo, proprio loco examinabo. Georgius Agricola germanica voce, Geſnero,
licet Germano, ignota, brandhirtz interpretatur. Ceruum volantem Galli vulgo appellant, &

Ceruus volans.

nos etiam inter ſcarabæos maximum, & ramoſis cornibus, quibus ceruum refert, inſignem. Car-
danus non inuenuſto vocabulo ſcarabelaphon nuncupat, Nigidius lucanum, Scaliger taurum,

Scarabelaphus.

nonnulli ſcarabæum bicornem. Eſt in multis Italiæ locis, vt in Apulia, montibus Anconitanis, & F
iuxta Iuſtinopolim ceruona vulgò dictus, quod ceruum colore æmuletur; ſequi ſolet armenta bo-

Ceruona ſerpens.

um, vnde boazzaro vocatur, & tetta vacce, quòd lacè vaccarum vberibus exugat, innoxius eſt, fa-
cilè cicuratur, & Romæ à mulieribus in delitijs habetur: Iſidorus itaque boan vocat his verbis:
„ Boas anguis Italiæ immenſa mole, perſequitur greges armentorum, & bubalos, & plurimo lacte
„ riguis ſe vberibus innectit, & ſugens interimit, atque inde à boum populatione boas nomen acce-

Spina ceruina.

pit. Sic Iſidorus, in eo deceptus, quòd ſugendo interimere armenta exiſtimet. Vocamus itidem
vulgò ſpinam ceruinam fruticem quendam ſpinoſum, cuius granis diuerſo tempore decerptis ad
diuerſos colores vtuntur: rotunda verò ſunt, myrti ſimilia, initio foris viridia, matura verò foris ni-
gra, intus viridia, ob id colore eo pingentibus idonea: ijs enim aqua diſſolutis, in qua liquatum
alumen ſit, color viridis ſit, pictoribus noſtris, aqua verde nuncupatus: ijſdem non maturis in ea-
dem aqua diſſolutis, color luteus; ſucco eius vis ineſt purgatoria, ex quo ſyrupus ſit ſoluriuus, qui
quamuis ventriculo non ſit adeo commodus, cùm aqua tamen cinnamomi dilutus, in affectibus
podagricis, vtiliter poteſt exhiberi. Auguſtę Vindelicorum, teſte Camerario, nominant ſyrupum
familiarem. Quidam rhamni generibus adnumerant, & rhamnum ſolutiuum nuncupant, quos G

Rubus ceruinus.

Lib. 3. c. 24

Sambucus ceruina.

Matthiolus reprehendit; rhamnum tamen a Romanis ſpinam cerualem dici, inter nomenclaturas
apud Dioſcoridem legitur: Vocant præterea in Italia nonnulli ſmylacem aſperam, rubum cerui-
num, ego neutrius cognomenti rationem reperio. Syluestris ſeu montanæ ſambuci quoddam ge-
nus in opacis, vliginoſiſque ſyluis proueniens Hieronymus Tragus ſambucum ceruinum nuncu-
pat, quod à ceruis magnopere expetatur: illud enim ſe experientia didiciſſe affirmat, ceruum hanc
ſambucum auidiſſimè per ſyluas ſectari, vbi namque locorum duas huiuſmodi ſtirpes proueniſſe
ſenſerit, eò accurrit: quod mirum eſt ſambucus hæc ac vulgaris eoſdem ſitus occupant. His cer-
uus mirificè delectatur, folia vtriuſque non baccas depaſcens, ex quo intelligi poteſt, haſce baccas
frigidioris eſſe temperaturæ. Iam verò quod maiore dignum eſt admiratione, obſeruarunt cer-

Radix ceruina alba.

uum ſolum folijs his veſci, non ceruam, niſi prægnans fuerit, ceruumque in vtero geſtarit: tunc
enim & folia hæc appetit, & illa deguſtat, alias nunquam. Superiores Germani vveiſzhirtz vvurtz
appellant, quaſi albam ceruinam radicem, quam Geſnerus, & Fuchſius ſeſeli Aethiopicum vete-
rum eſſe arbitrantur, Matthiolus, & Camerarius ſeſeli Aethiopicum vulgare, Cluſius in Pannoni-
cis ſeſeli Aethiopicum ſecundum, Lobelius libanotidem Theophraſti maiorem, Bauhinus liba-
notidem latifoliam maiorem, Tabernomontanus Libanotidem albam Theophraſti ſecundam: H

Radix ceruina nigra.

radicem habet percraſſam, longam, & amaram, reſinoſamque. Alia minor eſt, radice foris nigra,
ſubdulci, etiam reſinoſa, ſvvartzhirtz vvurtz, ideſt, ceruina radix nigra, nuncupata. Fuchſius ſeſeli
Peloponneſiacũ facit, ꝙ facilius, inquit Geſnerus crederẽ, ſi locis humidis naſceretur, ego ſemper
in ſiccis reperi. Matthiolo eſt daucus ſecundus ſelenoides, & Bauhino daucus montanus apij folio
maior, Geſnero libanotis nigra, & Dodonæo libanotis alterum genus, & Cornario libanotis ſe-
cunda fertilis. Cluſio verò ſeſeli ſecundum montanum, vulgò etiam ſaxifragiæ Venetorum nomi-

Elaphoboſcum.

Lib. 25. c. 8.

Lib. 22. cap. 22.

Ophioctonõ.

ne oſtenditur. Elaphoboſcum, quaſi dicas cerui pabulum, ſed cerui ocellum vertunt recentiores,
ſic dictum videtur, quod hanc plantam ceruæ nobis monſtrarint, id quod tradit Plinius his ver-
bis: *Simplicius* (quam canes herbam qua ſibi ſerpenter medentur) *ceruę monſtrauere elaphoboſcum,
de qua diximus.* Dixerat autem, vtile eſſe contra ſerpẽtium, omniumque aculeatorum ictus. *Quip-
pe fama eſt*, inquit, *hoc pabulo ceruos reſiſtere ſerpentibus.* Ita & Dioſcorides elaphoboſci, inquit, ſe-
men contra ſerpentium ictus datur in vino: fama eſt, hoc pabulo ceruos ſerpentum morſibus reſi-
ſtere: hinc nimirum etiam ophioctonon, & ophigenium appellari meruit: Inuenio & elaphicum
appel-

A appellari. Apud Heſychium & Varinum ἐλαφοβοσκὸς maſculinum, & oxytonum nomen ſcribitur: Alij elaphoboſcum genere neutro proferunt. De hoc veterum elaphoboſco quid ſit ſtatuendum in tot recentiorum opinionibus, ſuo loco indicabo, hoc tantùm hic additurus, Cornariũ arbitrari eam eſſe herbã, quam Germanis albam cerui radicem diximus vocari, quoniam hęc appellatio græcam aliquo modo referat. Eſt & elaphoſcorodi herbæ deſcriptio apud Dioſcoridem, idest, ceruini allij, quod & ophioſcorodon, ideſt, anguinum vocat. Geſnerus genuinam Dioſcoridis deſcriptionem eſſe negat, & in duobus, quæ habeo, græcis exemplaribus ea vox non legitur: Potuit tamẽ fortaſſis hoc allij genus ita vocari, quòd non aliter atque ceruus ſerpentes interimat, vt inde etiam ophioſcorodon dictũ ſit. Eſt & pulegij genus ſylueſtre ſatiuo ſimile, niſi tenuius eſſet, & acutiorib. folijs prodiret, Monſpelienſibus ceruinũ cognominatũ, vbi vbiq; obuiũ eſt, vliginoſis potiſſimùm, & ſtagnãtibus locis. Vtuntur eo Monſpelięſes medici, ꝙ viribus ſit, vt putãt, quã domeſticũ efficacioribus, & probatioribus. Cęterùm vnde ceruinũ cognominetur, obſcurũ eſt, nec ipſi tradunt, ſed fortè inde ortũ eſt, quòd quidã dictamno, qui pulegiũ etiã ſylueſtre nuncupatur, deuorato ceruo vulneratos ſagittas excutere tradunt. Herbariorum vulgus cornu cerui nuncupat.

Elaphoſcorodon. *Pulegiũ ceruinum.* *Cornu ceruị olus.*

B Gallorũ imitatione, quibus corne de cerf, id genus oleris, quod nobis vulgò, herba ſtella dicitur. Dioſcoridi verò, aliiſq; Græcis κορωνόπους, quaſi cornicis pedem dicas, folia profert longa, anguſta, hirſuta, & in ſingulis lateribus terna, quaternavè foliola, ita vt integra ramoſis cerui cornibus ſimilia ſint. Eiſdem Gallis langue de cerf, & Germanis hirtzunge, quaſi lingua ceruina vocatur, vt in officinis etiam, quæ Græcis φυλλῖτις, quaſi folioſa vocata, vt quæ caulis, floris, ſeminiſque expers nihil niſi folia, aut folioſus ceſpes appareat: Officinæ itidem ſcolopendriam dicunt, ſed perperam. Geſnerus verò etiam filicem fœminam à Romanis linguam ceruinam vocari ſcribit, à ſuis verò hodie hemionitin Dioſcoridis, cuius ſcilicet folia cum lingua ceruina ſimilitudinem obtinent. Elaphine inter nomenclaturas hellebori nigri apud Dioſcoridem legitur, & elaphion exponitur ocymaſtrum, Heſychius tamen, & Varinus interpretantur κώνειον, ideſt, cicutam. Trifolium ceruinum ſuis etiam vocari ſcribit Geſnerus herbam bicubitalem, aut procerioris locis naſcentẽ aquoſis odoratam, folijs ternis, oblongis, crenatis, vmbella purpurea, &c. quam pleriq; inquit pharmacopolæ vulgò hactenus eupatorium vocarunt, Ruellius, eumq; ſecuti alij hydropiper, Cordus verò cratæogonon, Cæſalpinus Britannicam Dioſcoridis eſſe exiſtimãt, nonnulli, teſte Iunio in no-

Lingua ceruina. *Elaphine.* *Elaphion.* *Trifolium ceruinum.*

C mẽclatore, πολύκαρπον, aut πολύκριτον Hippocratis. De fungo ceruino cùm apud nos, & ſub hoc noſtro cælo planè ſit incognitus, ſed peculiariter in Bohemia naſcatur, lubet integram ex P. Andreæ Matthioli epiſtola ad Iulium Moderatũ pharmacopęum Ariminenſem ſcripta huic loco inſerere hiſtoriam, & vires. Fungum itaq; hunc tuberum vulgarium modo ſub terra naſci affirmant venatores, vbi ceruino ſemine in coitu inficitur ſolum. Id quod plerumq; fieri ſolet exẽpto è vulua genitali adhuc ſeminis aliquid continente, maris impetũ fugiente fęmina. Hunc fortaſſe inuenire nemo poſſet, ni cerui ipſi locũ quodã ſtatuto anni tempore oſtẽderent. Scalpiunt.n. naturali quodam inſtinctu ducti, anterioribus pedibus locum, vbi globoſus fungus ſub terra deliteſcit, quod olfactu eos percipere affirmant. Spirat enim fungus graui odore præſertim recenter effoſſus. Qui ſecreta hæc norunt venatores, & ruſtici, qui ſyluas frequentant, loca diligenter obſeruant, ceruinis pedibus diducta, effoſſaque ſcrobe, fungos eximunt, & pharmacopœis vendunt, qui diſſectos in particulas, & filo traiectos ſiccant poſtea in vmbra, ſeruantque in medicum vſum. His eadẽ ferè facies ineſt, quam in cæteris ſpectamus tuberibus, globoſa tamen in omnibus, & inæqualis. Ex-

Fungus ceruinus.

D tima cuticula ſubnigricat, carnoſa verò, & ipſa fungoſa ſubſtantia albicat. Sunt etiam, qui genus aliquod repetiri dicant, erectæ virilis mentulæ forma, adeo vt in altera parte detecta glans, in altera globuli quidam teſticulos referentes conſpiciantur. (talis eſt fungus ille, quem phallum Hollandicum vocant, de quo ſuo loco, ſed hic non ſub terra, ſed ſupra terram naſcitur, more aliorum fungorum) Hic fungus in ciborum vſum hactenus non venit, nec eo veſcũtur Bohemi, ſed eo ijs in medicamentis vtuntur, quæ venerem mouent: ſiquidem ad hoc plurimum eum valere putant, & præſertim, qui humani genitalis faciem refert. In quem vſum, ſicci puluerem ex vino dulci propinant drachmæ, vel ſeſquidrachmæ pondere. Lactis vbertatem hunc etiam afferre aiunt ex ptyſana, vel muliebri lacte potum, ſed valentiùs id agere, ſi longi piperis aliquid addatur. Suffitu fœminarum occluſos locos reſecare tradunt, & vuluæ ſtrangulatus auerrare. Non deſunt ſuperſtitioſæ mulierculæ, quæ ijs abutuntur in amatorijs poculis, quibuſdam prius admurmuratis incantationibus. Affirmant præterea valere ceruinum fungum ad epota venena ex mero hauſtũ, quin etiam ad venenoſorum omnium morſum non modò potum, ſed etiam illitum. Excalfacere hunc ex odoris graueolentia quiſpiam facilè iudicabit. Optarem, vt tam rarum medicamentum Italiæ hactenus ignotum fieri, uel transplantari poſſet, & inter cætera rara ſimplicia, quæ tuo tam celebri viridario diligenti admodũ cultura alis, hic etiã uiueret fungus &c. Hæc itaq; Matthiolus.

Eius vires.

Cui tamen non omninò adſtipulatur Thomas Iordanus in ſuo tractatu de peſtilentia, quare tum E
ob hoc, tum etiam quia antidotum ex eo præſcribit, eius etiam hic verba repetam. Fungum inquit, quem boletum ceruinum vocant, è ſemine eius animalis genitali ortum, à capellis ſcalpendo effoſſa terra depre henſum magnis exornant elogijs. Sanè reperti ſunt ijs locis, vbi ab hominum memoria nullus viſus eſt ceruus. Ad Trenzinium nobile Vngariæ oppidum circum Carpathii iuga frequentiſſimus montuoſis locis, ſyluis opacis, vbi licet ceruos reperias, non tamen eorum tanta copia, quæ plauſtris fungorum ſatisfaceret, ſiquidem vera cenſenda, quæ de eius generatione ſcribuntur. Inter tubera ſatius fuiſſet collocare, etſi refragari poſſit viroſus odor, qui neq; in tuberibus adeo ſuauis, potiſſimum cùm ambo veneri extimulandæ opitulari dicantur. Ex eo
Antidotus ex boleto ceruino. quibuſdam antidotus parantur. Terunt lamellas ſiue bracteas auri plures marmore pluuia aqua priùs madefactas, ceu roris modo aſperſas. Deinde extrahunt ſpiritum vini cum zuccharo candi per tartarum calcinatum. Aurum tritum quintę huius eſſentię vini permiſcetur, & alembico committitur. Eo qui tranſcendit liquore imbutus fungus ceruinus digitis exprimitur, (alij trituratum mergunt, & torculari exprimunt) rurſus maceratur, denuò exprimitur toties, donec vis vniuerſa è fungo extracta appareat. Eam expreſſionem drachmæ pondere in aqua cardui peſtilentia correptis exhibent. Fecem, ſiue reſidentiam non quidem fungi, ſed tartari quinque granorum pondere F
Ceruiſca. aluum mitiſſimè ſoluere dicunt. Hactenus Iordanus. Ceruiſca pirum à Cloatio inter reliqua pi-
Lib. 3. c. 19. rorum genera nominatur apud Macrobium. Feſtus ceruarium venenum vocat, & eo ſagittas per-
Ceruarium venenum. ungi ſolitas teſtatur. Martinus Delrius in comm. in Herculem furentem Senecæ interpretatur ſagittariam herbam Hiſpanis nuncupatam yerua baleſtrera, qui ceruis transfigendis ea vtuntur; ſicque intelligendum exiſtimat, quod Iulius Scaliger libro 1. comm. ntar. Ariſtotelis de plantis,
Elaphuſſa. ſcribit toxico Alpinos, Pyrenæoſque latrones tela inungere. Elaphuſſam à Græcis appellari ſcribit Stephanus, teſte Ortelio, inſulam in mari Adriatico, quæ Brettanis (βρέττανις) & Brettotia,
Elaphuſa. (βρεττετία) dicitur. Hæc eſt, quæ vt Hermolaus cenſet, Brattea à Plinio & Antonino dicitur con-
Elaphoneſus. tra Surium ſita, bobus, & capris laudata. Sic ille: Et ceruis fortè etiam, vt inde nominata ſit. Elaphuſa verò eidem Plinio inſula eſt haud procul à Corcyra, & Elaphites inſula maris Adriatici
Eunebris. duodecim millibus paſſuum à Melita, inſula ſcilicet finitima Chio, vt idem ait. Eſt & Elaphoneſus Stephano vna Sporadum inſularum vna cum vrbe eiuſdem nominis; dicitur Eunebris, Plinio
Βρεντέσιον. teſte, item Stephano, necnon etiam Proconneſus, & in Etymologo Adelphoneſus. Βρεντέσιον G
vrbs ad mare Adriaticum ſic dicta, quoniã ἔχει λιμένας κέρασιν ἐλάφου παραπλησίους, i. quòd habeat portus cornu cerui ſimile, nam βρένδον Meſſapij, vt dictũ eſt, vocant τὸν ἔλαφον, & βρέντιον ijdẽ τὴν κεφαλὴν τῆς ἐλάφου, teſte Etymologo, qui tamen prius dixerat denominatam eſſe à Brento Herculis filio, mutuatus eã à Stephano: Sed prius etymum eo confirmari videtur, quod idem Stephanus τὴν βρεττίαν νῆσον (quæ & ipſa ſita eſt in Adriatico mari) à Græcis vocari ſcribat ἐλαφοῦσαν, cuius incolas à Polybio βρεττιανὺς nominari ait, ab alijs βρέττιυς, vt à Strabone quoq;, Latini Βρεν-
Lib. 6. τέσιον appellant Brunduſium, βρεττίαν, vel βρέττίαν Brutiam. Brunduſij portus, inquit Strabo, ſua excellentia præſtat, multi enim ore vno includuntur, qui nulla fluctuum agitatione turbãtur, cum interni ſinus excipiant, vt forma ipſa cerui cornibus ſimillima ſit, vnde & nomen inditum, lo-
Lib. 15. c. 1. cus enim cum vrbe ceruino capiti maximè eſt comparandus, nam lingua Meſſapiorum Brunduſium cerui caput nominatur. Paulò aliter Iſidorus Brunduſium, inquit, dictum eſt græcè quod
Ceruaria. bronda caput cerui dicatur: Sic eſt enim vt & cornua videantur, & caput, & lingua in poſitione
Lib. 2. ipſius ciuitatis. Ceruaria locus ad templum Veneris Galliæ Aquitanicæ finis inter Pyrenæi promontoria in ſinu ſalſo ad mediterraneum mare, vt meminit Mela. Nebriſſa fertiliſſima Bæticę re-
Nebriſſa. gionis Hiſpaniæ vrbs à pelle ceruini pulli dicta, quæ Græcis νεβρὸς dicitur. Plinius eam Veneream H
cognominat, hodie Nebrixa vocatur.

VSVS IN SACRIS.

Lib. 4. carm. od. 6. ERANT cerui olim in Dianæ tutela, Deæ ſcilicet venationis præſidi, Horatius:

Cerui Dianæ ſacri.

Delia tutela Deæ fugaces
Lyncas, & ceruos cohibentis arcu
Lesbium ſeruate pedem.

Quare & iugum curruus eius ſubijſſe poetæ fingunt. Ouidius:

Tardos luna boues, annoſos Delia ceruos.

Claudianus:

Dixit & extemplo frondoſa fertur ab Alpe

Trans

A *Trans pelagus cerui currum ſubiere iugales,*
Quos decus eſſe Deæ primi ſub lumine cæli
Roſcida iucundis concepit luna cauernis.

Sed & capita ceruorũ, aprorumq; eidẽ Deę ſuſpendebantur, venatotia. ſ. munera, vnde Corydon Virgilianus: *Eclog. 7.*
Setoſi caput hoc capri tibi Delia paruus,
Et ramoſa Mycon viuacis cornua cerui,
Si proprium hoc fuerit læui de marmore tota
Puniceo ſtabis ſuras euincta cothurno.

Vbi quod infra ſtatuam poſiturum vouet cruribus cothurnatis, ne in eo quidem à venatorum habitu diſcedit. Sic enim Venus ſchemate venatorio Aeneæ filio in media ſylua ſe offerens, & Carthaginenſem virginem ſimulans ait: *Lib. 1. Aen.*
Virginibus Tyrijs mos eſt geſtare pharetram
Purpureoque altè ſuras vincire cothurno.

Erant autem Romæ multa Dianæ fana: & cùm reliquis ceruorum cornua affigi mos eſſet; ei, quod B in Auentino erat, boum cornua affigebantur, cuius rei cauſam tradidimus ex Plutarcho ſuo loco. Gaudere autem Dianam ceruis, & capris meminit ſic etiam Homerus: *Gaudet ceruis Diana. Odyſſ. 6.*
Οἵη δ' Ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεος ἰοχέαιρα,
Ἢ κατὰ Τηΰγετον περιμήκετον, ἢ Ἐρύμανθον
Τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι. ideſt,
Qualis autem Diana incedit per montes ſagittis gaudens
Aut per Taygetum arduum, aut Erymanthum
Seſe oblectans capris, & velocibus ceruis.

Hinc & ἐλαφοβόλον, & Elaphiæam, & elaphonon dictam ſuprà diximus. Erant itidem elaphobolia feſta, quę celebrabãtur menſe Februario ab Atheniẽſibus, qui inde elaphobolion dictus eſt. Sacrificabantur autẽ in ipſis cerui ipſi Deæ, quod Iphigeniæ exẽplo corroboratur. Qua de re ſic Pauſanias. Ad Euripi, qua parte is Eubœam à Bœotiorum finibus diuidit, ad Mycaleſſiæ Ceres dexterã paulo longiùs progreſſis eſt aulis. Nuncuparã credunt ab Ogygi filia. Eſt ibi Dianæ ædes, & duo in ea è candido marmore ſigna: faces altera præfert, iaculãti eſt altera ſimilis: ad eius templi C arã, cũ ex Calchãtis vaticinio eſsẽt Græci Iphigeniã immolaturi, pro puella ceruã mactandã ſubmiſiſſe Dianã perhibẽt. Hiſtoriã ſiue fabulã de Iphigenia ſuprà etiã tetigimus, neq; nũc repetijſſe nocuerit. Agamemnon vniuerſi exercitus declaratus imperator cũ animi gratia venatũ exijſſet, in luco vicino ceruũ quendã inſignẽ, & notis certis diſtinctũ, Dianæq; ſacrũ interemit: Ob quod facinus irata Dea copias omnes rẽpeſtare detinet, vt neq; domũ redeundi, neq; quò deſtinauerant, proficiſcẽdi facultas eſſet. Itaq; conſulto numine irã Deæ placari poſſe vates negauerũt, niſi Agamemnõ loco cerui, interfecti filiã ſuã Iphigeniã victimam immolaret. Super qua hiſtoria conſulendus Sophocles, & Euripides. Fiebat autem hæc immolatio in Taurica, vt meminit Ouidius his verſibus: *Diana epitheta. Elaphobolia feſta. „ In Bœot. „ „ „ 4. de triſtib. eleg. 4.*
Nec procul à nobis locus eſt vbi Taurica dira
Cæde pharetratæ ſpargitur ira Deæ.
Nec prius (vt memorant) non inuidioſa nefandis
Nec cupienda bonis regna Thoantis erant.
Hic pro ſuppoſita virgo Pelopeia cerua,
D *Sacra Deæ coluit qualiacunque ſua.*

Meminit eiuſdem ſacrificij etiam in faſtis: *Faſtor. 1.*
Quod ſemel eſt triplici pro virgine, cæſa Dianæ,
Nunc quoque pro nulla virgine cerua datur.

Dianæ Laphrię verò apud Patrenſes, teſte Pauſania, magno in ara igne excitato apros, ceruos, & alia animalia viua inijcisſt, & ſacrata virgo in poſtremo agmine põpę curru ceruis iũcto inuehitur. Cùm Taygetã Atlantis filiã Iupiter deperiret, in ceruã à Diana permutatã eſſe aiunt, ſicq; Iouis conatũ effugiſſe, moxq; eius etiã beneficio humanã ſuam priorẽ formã recepiſſe. Eã deę gratiã referre cupientẽ, ceruam cornua auro exornata gerentẽ, vt Pindarus habet, cõſecrauiſſe, hac ſentẽtia cornib. inſcripta: Ταϋγέτη τάντ λω ἀφιεροῖ Ἀρτέμιδι, ideſt, Taygeta hanc Dianæ dicat. Strabo verò etiam author eſt, poſt Colophonen eſſe Coraciũ montẽ, & inſulã Dianæ ſacram, in quam ceruas parituras tranare crediderunt. Sed vt ad Elaphebolia reuertamur, Plutarchus in volumine de virtutibus mulierum, Phocenſes, tradit, omnium feſtiuitatum ſuarum maximam Elaphebolia Mineruæ in hunc vſque diem peragere atq; celebrare, vocemq; eſſe à feriendis ceruis deductam. Cæterùm mirari ſubit, cur non etiam Apollini fuerit ſacer ceruus, cum multas habeat proprietates ſoli conuenientes, ideoq; ſolſtitij æſtiui ſymbolum etiam fuerit, ſicut oſtendit Stephanus Viman *In Achaic. Iouis amor in Taygetã eluſus. Taygeta in ceruam mutata. Lib. 14.*

dus Pighius in ſua mythologia in anni partes ex ſymbolis antiqui cuiuſdã toreumatis argentei, q E
extat apud Reuerendiſſimum Epiſcopum Attrebatẽſem: Ceruus, inquit, alto iugo apud Panis larem

Solſtitij æſtiui typus.

uam inſidens ſolſtitij æſtiui imaginem nobis præbet, quando ſol cancri tropicum occupans toto die quieſcere videtur, viæ reliquũ ſibi decliue reſpiciens. Habet enim hoc ex natura ceruus, vt in ipſa perniciſſima fuga ſtationem faciat, & requiem interponat, donec qui ſequitur, appropinquet, tum fugã rurſus arripit. Eſſe autẽ nondum ætatis perfectæ curta, & non valde ramoſa cornua indicant, vt iuniori latuæ Panicæ aptius accommodaretur, quod cur ita factum fuerit, ſuperius inquit

Dorcades ut ſolem referant.

declarauimus. Cemadem igitur potiùs appellabimus, quæ proxima adultis ſpecies eſt. Nominãt & dorcades τὰ ἐλάφων ſεννήματα ob acutiem viſus, ἐξυδερκὴς γάρ τὸ ζῶον ἐστὶ, καὶ ἰσόμματον, inquit Varinus. Quapropter nõ ineptè ſoli, quẽ mundi oculũ, & luminis fontẽ nominant philoſophi, poteſt attribui. Noćte enim videre, & apertis oculis dormire dorcades, authores aſſerunt: Deniq; nõ

Ceruus ut ſoli comparari poſſit.

ſolùm perſpicere acerrimè, ſed etiam humorem quendam habere intra viſcera, qui caliginem depellit oculorũ, tradunt, vt apud Originẽ legimus in vna ex homilijs, quę extant in cant. canticorũ. Porrò ſolis æſtiuo calori rectè ceruũ comparaſſe veteres ex varijs, quas habet huic ſideri conuenientes proprietates, animalis naturam indaganti facilè patebit. Viuaciſſimũ imprimis eſt, ob idq; ſoli vitæ principia excitanti ſacrũ, vt ceruus Apollini, qui ſol eſt exoriens. Mutat annuatim ſemel cor F
nua, & ijs amiſſis ſemet abſcondit, quoad altera renaſci cœperint, velut ſol hyeme à nobis ſefugere videtur radiorum vigore deſtitutus. (ſimiliter Lunæ ſiue Dianæ ſacer fuerit, nam & hęc ſingulis menſibus cornua amittit, amiſſis latet, renaſcentibus rurſus prodit) Seriatim tranant maria, ac flumina porrecto ordine, & capita cornibus ponderoſa præcedentium imponunt clunibus, & primus defatigatus poſtremum ſe in locũ recipit, requiem capiti quærens, atq; ita in orbẽ redeuntes ſolis reuolutionẽ ſeriatim dies connectentis imitari videntur. Deniq; quod Panicę libidini, vel ſolis vigori viuifico conuenit: cùm coitum appetit ceruus, calore exaſperatur, & fit ferocior, neq; vna tantum contentus eſt, ſed mutat ſæpius, & diſcurrens aliam, atq; aliã ſubitò ſupergreditur, ſubigitq; non ſtando, ſed currendo, atq; implet vnus multas breui tẽpore. Veluti ſol in continuo motu paſſim, & vbiq; generationẽ propagat diuerſiſſimiſq; plagis rerũ natura ſatisfacit. Huc vſq; Pighius, qui & antè dixerat, hinnulũ ſiue ceruam ſemper naſcentium, tum anno exurgente rerũ nobis eſſe notam: Ceruam autẽ huic loco non malè conuenire ob Telephi fabulã, quę à cerua nutritum fin-

Telephi etymon.

gunt poetæ, ſolẽ orientem nobis deſcribentes, Τήλεφος enim quaſi Τηλεφαὴς procul radians lumen G
eſt, licet, inquit, qui rationem nominis ad hiſtoriam ipſam referunt, vt διὰ τὸ θηλάσαι αὐτὸν ἔλαφον, Telephus ſit nominatus. Auges fertur filius, αὐγὴ ſplendorẽ ſignificat, & auroram: Cerua, quę eũ lactauit, principiũ motus vult eſſe, & temporis. Ἔλαφος enim quaſi ἐλαφρὸς agilis, leuis & velox.

Vbi ceruus ſoli conſecretur.

Suſpicandum itaq; eſt hanc ob cauſam Floridæ incolas ſoli ceruũ quotannis conſecrare, cuius cõſecrationis ſolemnes ritus leguntur in eo volumine, quo Gallorũ, Duce Renato Laudoniero, nauigatio in Americam deſcribitur, in hæc verba: Regis Outina ſubditi ſinguli annis paulò ante ipſorum ver, nempe ſub Februarij finẽ, maximi quem capere potuerunt, cerui pellem cornua retinentem ſumunt, eã omni ſelectiſſimarum, quæ apud ipſos naſcuntur, ſtirpiũ genere impletam denuò conſuunt, cornibus, gutturi, & reliquo corpori ſelectiores fructus in corollas, vel longas tænias nexos appendunt. Ea ſic exornata ad fiſtularum & cantionum harmoniam in amplisſimam, & elegantiſſimam planitiẽ defertur, & altiſſimæ iſtic arbori imponitur, capite & pectore eius ad orientem ſolem obuerſis, ſubinde precibus ad ſolem repetitis, vt in eorũ ditione ſimilia, quæ illi oblata ſunt bona tenaſci faciat. Rex cum ſuo mago proximus eſt arbori, & verba præit, vulgo, quod longiùs abeſt, reſpondente. Deinde rex, & reliqui ſalutato ſole abeunt, pelle iſtic relicta in ſequentem annum. Singulis annis repetuntur eiuſmodi cerimoniæ. Fuit denique ceruus, ſiue hinnulus, ideſt, H

Hinnulus Baccho ſacer, & eius variationes.

νεβρὸς Baccho ſacer quod vel inde colligas, quod in eius orgijs pellibus ceruinis, quas nebrides vocant, vterentur. Attribuitur autem hoc genus pellis Baccho, eo quod homines ebrij varij, & inconſtantes ſunt, ſicut etiam pelles iſtæ vel propter diuerſum in vuis colorẽ, vel deniq; quod ebrietas infirmos, & timidos reddat, quemadmodum & νεβρὸς, ſiue ceruus animal imbelle, & ad fugam natum eſt, vt Euſtathius conijcit in comm. Dionyſij Afri, qui Camaritas populos ex Indico bello redeuntem Bacchum excepiſſe tradit, σώματα καὶ νεβρίδας ἐπὶ στήθεσσι βαλόντες. Et apud eundem Bacchus nuper natus νεβρίδα καλυψαμένῳ ἐπάνυσσεν, ἤγεν ἐξεκρίμασεν, ἐνήψατο. Meminit & Varinus in παρδαλῆ; Φορεῖν δὲ καὶ νεβρίδα, inquit, ῥηθεῖεν ἂν Διονυσιακῶς, ὁ δειλὸς, καὶ μέθυσος, ἤδη καὶ ποικίλος, καὶ παλίμβολος. Ἐπεὶ καὶ στικτὸν ἡ νεβρίς. Apud Phornutum, vbi & ipſe meminit his verbis: Τὰς δὲ παρδάλεις ὑποζευγνύασι τῷ Διονύσῳ, καὶ παρακολουθούσας εἰσάγουσιν ἤτοι διὰ τὸ ποικίλον τῆς χροίας, ὡς τὸ (fortè ὡς καὶ) νεβρίδα αὐτὸς περιῆπται, καὶ αἱ Βάκχαι. verba hæc διὰ τὸ ποικίλον τῆς χροίας, ideſt, propter varietatem coloris, fortè accipi poſſunt, inquit idem Geſnerus, quod ebrij colorem mutent, & alij aliter colorati fiant:

Aut

A Aut dicendum eſt deeſſe vocem σαφυλῶν, ideſt, vuarum; ſic enim Euſtathius habet in comm. in Dionyſium Afrum: Διὰ τὸ τῶν σαφυλῶν πολύχροον. Et alibi: αἱ δὲ διονυσιακαὶ νεβρίδες, ἢ τῶν σαφυλῶν ἐν χρόᾳ αἰνίττονται πολυειδείας. πολύχροοι γὰρ καὶ αἱ νεβρίδες, καὶ ποικίλαι τοῖς στίγμασιν. Hinc νεβρίζειν, ideſt, hinnuli, vel cerui pellem geſtare Etymologo, quo verbo vtitur Demoſthenes pro Cteſiphonte tanquam is, qui ſacris initiabat, nebridem indutus fuerit, & initiandos eiſdē pelibus cinxerit, ἐπὶ τῷ νεβρὶς διασπᾶν κατά τινα ἄρρητον λόγον, vt Suidas, & Varinus citant. Ouidius deſcribens ritus, & habitus bacchantium in Prognes fabula etiam meminit, dum canit:

Νεβρίζειν quid.

Metam. 6.

Bacchantiū ritus.

Tempus erat quo ſacra ſolent trieterica Bacchi
Sithonia celebrare nurus, nox conſcia ſacris
Nocte ſonat Rhodope tinnitibus æris acuti,
Nocte ſua eſt egreſſa domo regina, Deique
Ritibus inſtruitur, furialiaque accipit arma,
Vite caput tegitur, lateri ceruina ſiniſtro
Vellera dependent, humero leuis incubat haſta, &c.

B Eſt & nebrites gemma Libero patri ſacra à nebridum pellium ſimilitudine, teſte Plinio, cuius itē gemmæ meminit Orpheus in libro de lapidibus, etſi νευρίτης pro νεβρίτης perperam ſcribatur:

Lib. 37.

Nebrites gēma Baccho ſacra.

Ἔνθεν ἐγὼν ἰδάλω καὶ Βακχίδα (Βάκχικα) νεβρίταο
Δῶρα λίθῳ βρομίῳ κεχαρισμένα, &c.

Citat & Suidas ex epigrammate quodam pentametrum, quod ad hos Bacchicos ritus refertur.

Κισσῶδιν σέρνοις νεβρίδ' ἐναπτομένην.

VSVS IN CIBIS.

INTER epulas, inquit Iulius Alexandrinus, quæſitus honos & ceruinæ carni. Præſtat hinnuli, quanquam & vetuſtioribus laus, neque tamen vetulis; ætatis longitudo in cauſa, vt vel in trimatu commendari poſſint. Diutiſſimæ enim cùm viuāt; prima illis in bimatu adhuc ætas & veluti infantia, quo tempore nondum temperamenti ſui ſiccitatem iuſtam accepiſſe videri poſſunt, minuſque ideo, tenerioris, C humidioriſque ætatis adminiculo, ſucci mali, & acceptiores palato ſint, minuſque ventriculo aduerſentur. Tum conſiſtendi ætas longiſſima, eadem, & deterior creſcente ſemper ſiccitate, & duritia carnis: vnde concoquendi difficultas, crudi, ac craſſi, & improbi ſucci, melancholicique ſanguinis prouentus, paratuſque interdum in quartanam incurſus: Atque hæc met ipſa reliquis quidem ætatibus mala inſunt, at minora tamen ſemper. Bubulam hæc refert, vt veruecina damarum. Ioannes Bruyerinus etiam ceruinam Gallicæ nobilitati imprimis familiarem eſſe ait, quippe quæ frequenter ad ſimilitudinem bellicæ diſciplinæ in venando ſe exercet, addit tamen partem præſertim quandam gulæ delitijs ſeruire, quam Galli ſimmerium appellant. Ex hinnulis verò epulas generoſas principibus, & potentioribus fieri, carneſque non admodum inſalubres, ſaporeque mirè ſuaui ſentiri. Tradit itidem Iſidorus carnes habere teneras, & faciles concoctu propter motus frequentiam: Et ſi caſtrentur antequam cornua creſcant, carnem meliorem fieri, magiſque temperatam in calore, & ſiccitate. Atqui Galenus cùm dixiſſet carnem leporum ſanguinem qui- D dem gignere craſſiorem, ſed melioris ſucci, quàm bubula, & ouilla, ſubiungit ceruinam non minus ijs ſuccum vitioſum generare, & concoctu difficilem: Et in libro de curatione affectuum renū, carnem ceruinam vitari iubet, quippe quæ dura ſit, difficilis concoctu, & melancholica: Et rurſus in libro de attenuante victus ratione: equorum inquit, & aſinorum eſum hominibus aſininis relinquo: proximi aſinis ſunt cerui, eoque ab eorum eſu eſt abſtinendum. Galenum ſequitur Aegineta, duram & difficilem præbere alimoniam, inquiens, & Symeon Sethi, ceruorum carnes, inquit, mali ſucci ſunt, & difficilis concoctionis, & bilem atram gignunt. Oportet autem cauere ab ijs, qui æſtate capiuntur, quod videlicet eo tempore viperis, ac ſerpentibus cerui veſcantur, vnde ſiticuloſi fiunt. Hoc ſuaptè natura norunt, quòd ſi aquam ante illorum concoctionem hauſerint, intereant, propterea ſitim tolerant, atq; incenduntur. Ceruorū igitur carnes eo anni tempore ſumptæ venenoſæ ſunt, & valdè noxiæ: Et idcirco cauendum ne eis æſtate veſcamur. Per hyemem verò tutius ſumuntur, meliuſque concoquuntur propter interiorem caliditatem. Nam ſi non probè concoquantur, craſſum humorem gignunt, iecurque & lienem obſtruunt. Quin etiam fertur, ſi crebrius, & ſine modo ſumantur, corpus tremulum, & quod non conſiſtat, facere. Tantum ille. Cæterùm quòd ceruorum carnes æſtiuo tempore venenoſas eſſe inquit, hoc fortaſſis in calidioribus regionibus eueniat: nam aliàs eo tempore, ac potiſſimùm auguſto tanquam pinguiſſimi præ-

Lib. 11. ſalubr. c. 11.

Caro ceruina, prout ætas variarit, in cibis probatur, vel improbatur.

Lib. 13. cap. 23.

Lib. 3. de al. facult.

Cap. 6.

Cap. 8.

Quando venenoſa ſit.

 ſciuntur:

feruntur: Quin & Platina ſcribit, æſtate ſuauiores eſſe, ſuntque qui hyeme etiam ſerpentibus, quas ex cauis extrahunt, veſci eos narrent: non probo autem, quod idem Platina parum alere hanc carnem ſcribit, nam ſi bubulæ ferè ſimilis eſt, vt ipſe fatetur, multum potiùs alere dixeris, quod & Celſus teſtatur. Ariſtoteles tempore libidinis vitiari eam, & fœtere ait perinde quaſi hircorum. Iſaacus duram quidem eſſe concoctu, & melancholicam aſſerit, ſed differre ſecundum tempera- E

Tempore libidinis fœtet.

menta, & ætates animalium: lactentes reliquis præferendos: ſi teneri adhuc caſtrentur, meliores eſſe, & in calore, ſiccitateque remiſſiores. Iulius Alexandrinus excindi de ventre nondum natos, & potentiſſimis principibus maximis in delitijs eſſe, ait, quod maximè miratur cùm mucoris adhuc pleni ſint, & haud dubiè crudioris ſucci certa materia. Caro adultorum ſecundum Rhaſin calida eſt, & lenis, & ſecundum Auicennam prouocat vrinam. Idem Auicenna aſſerit quartanas huius carnis eſu induci. Atqui Plinius quaſdam ſe principes fœminas ſcire teſtatur, omnibus diebus

Ceruinæ eſū à febribus preſeruaſſe.

matutinis carnem eam deguſtare ſolitas, & longo æuo caruiſſe febribus, quod ita demum exiſtimant ratum, ſi vulnere vno interierit. Atque hinc forte eſt, quod Blondus dixerit, ſeruare eam hominem à calidis affectibus. Inuenio fuiſſe nonnullos, qui vitam ſibi longiſſimam polliciti ſunt ex ceruinæ carnis eſu ob tantum videlicet æui, quod animal degit, quos ex eorum numero fuiſſe arbitror, illiuſque conditionis, qui immortalitatem captare auſi perpetuare ſe æuum ſuum poſſe, crediderunt, vt nunquam inter homines eſſe deſinerent, vtrique longè ſua opinione falſi; nam, vt hi fruſtra id ſperaruut, ſic & illi, qui de ceruina ſibi blandiuntur, ignorare videri nobis dicemus alimenti naturam, cuius in vno viuacitas tranſire in alium, tot antea immutationibus aliud factū, nequeat: neque ſpiritus eos procreare, quos in ceruo, temperamenti diuerſitati, quod rei totius τὸ τί ἦν εἶναι vocauit Ariſtoteles, vitales queat. Quippe nobis id ipſum hoc aliud eſt τὸ εἶναι, temperamētum aliud, totiuſque ſubſtantiæ natura alia, vt alij quoque glutiuo merito inhæreat calor inſitus noſter. Et iuuari quidem alimentorum vſu ad viuacitatem poſſumus, quod ad hanc rationem attinet, ſi benè concoctibilibus, benèque alibilibus nutriemur, conuenientibus nobis, perdurātibus, nulla non ex parte laudatis: ſed ſic vt intra deſtinatas nobis vitæ noſtræ metas cōſiſtamus. Etenim nunquam quiſquam toto licet, quo vitam traducturus ſuam ſit, tempore ceruinis carnibus veſceretur tantum modò, hominis tamen exuet temperamentum, vt ceruorum induat: Quamuis aliquando permagnam in eo fieri mutationem fateri neceſſum ſit, ſed ad manifeſtiores qualitates illas primum quatuor tum verò ex parte inſecutas haſce alias quoque aliquas. Vt, quos perpetuò G enutritos venenis ferunt, veriſimile eſt, venenoſam ſimul non parum induiſſe naturam: Cæterùm intra naturæ, temperamentique humani conditionem adhuc, quam non omni prorſus ex parte, neque in vniuerſum ſemper ſic venenis repugnare didicimus, quin illorum aliquando naturam ſubeat, vt in quibus ſponte ſua, ex inſigni aliqua humorum malitia, veneni vim generari compertum eſt. Quod ad apparatum huius carnis attinet Platina anteriorem cerui partem in iuſculo la- F

Ceruinæ præparatio varia.

Paſtillus.

Lib.9.c.8.

ridario coqui iubet, lumbos verò aſſari: Ex coxis puſtillos, aut pulpamenta fieri, eandemque eſſe & capreoli, ſimiliumque cocturam. Idem in opere de honeſta voluptate; Ex ceruo, inquit, vel capreolo paſtillum ſic facies. In fruſta haud magna carnem concides: vna bullitione cum aqua, & aceto, ſaleque remollitam, ex cacabo eximes, ſineſque in quadra, donec ius exinaniet: piper deinde, & cinnamomum contritum ſimul cum larido tunſo in modum placentæ ſubiges, carnemque additis quibuſdam per longum laridi teſſellis, hoc quaſi foliato inuolues, indeſque circumquaq; caryophylli genera: farinam deinde benè excretam ſubiges: ex ſubacta cruſtam groſſiorem vnicuique fruſto circumuolues, in furnoque lento igne optimè coques. Apponi hæc ſtatim conuiuis, vel ſeruari in menſem, aut ſaltem dies quindecim poſſunt. Parum omninò alit, tardè concoquitur, ſtomachum laxat, ſpleneticis, & hepaticis nocet, pectus exaſperat. Plutarchus 3. ſympoſ. queſt. 10. H cùm aprum aut ceruum confectum è longinquo aduehunt venatores, æreum ei clauum tanquam putredinis amuletum infigere tradit. Apicius varium cerui, ideſt, ceruinæ carnis apparatum docet his verbis: *Ius in ceruum*: Teres piper, liguſticum, careum, origanum, apij ſemen, laſeris radi-

Lib.8.c.2.

Ius in ceruum.

cem, fœniculi ſemen: fricabis: ſuffundes liquamen, vinum, paſſum, oleum modicè: cùm ferbuerit amylo obligas, ceruum coctum intro foras, tanges & inſeres. In Platycerote ſimiliter, & in omne genus venationis, eadem conditura vteris. Aliter: Ceruum elixabis, & ſubaſſabis: teres piper, liguſticum, careum, apij ſemen, ſuffundes mel, acetum, liquamen, oleum calefactum: amylo obli-

Ius in ceruo.

Ceruina cōditura.

Iura feruētia in ceruo.

gas, & carnem perfundes. *Ius in ceruo*: Piper, liguſticum, cepullam, origanum, nucleos, caryotas; mel, liquamen, ſinape, acetum, oleum. *Ceruina conditura*: Piper, cuminum, condimentum, petroſelinum, cæpam, rutam, mentham; mel, liquamen, paſſum, carænum, & oleum modicè: amylo obligas, cùm iam bullijt; *Iura feruentia in ceruo*: Piper, liguſticum, petroſelinum, cuminum, nucleos toſtos, aut amygdala: ſuffundes mel, acetum, vinum, oleum modicè, liquamen, & agitabis embamma. In ceruinam aſſam: Piper, nardoſtachyon, folium, apij ſemen, cæpam aridam, rutam

viri-

A viridem: mel, acetum, liquamen: adiectas caryotam, vuam paſſam, & oleum. Alter in ceruum aſſum iura feruentia; Piper, ligusticum, petroſelinum, damaſcena macerata: vinum, mel, acetum, liquamen, oleum modicè: Agitabis porro, & ſatureia. Hucuſque Apicius. Scribit Geſnerus apud ſuos ex ſanguine cerui ius fieri nigrum, quod vulgò piperatum vocant, à colore vt putat, licet abſque pipere plerumque paretur. Qui de arte coquinaria germanicè ſcripſerunt, præcipuè Balthaſar quidam Dilingenſis, ex ceruina, eodem Geſnero teſte, paſtillos parare docent, nec non pulmonis, & hepatis apparatum, & condimenta. Hepar verò cerui omninò prauum eſſe, & malè temperatum Vincentius Bellunenſis ſcribit tanquam ex Ariſtotele, apud quem tamen id me legiſſe non memini. Apparet verò peculiarem medullæ in cibis vſum fuiſſe, vt ſcilicet eius eſu ceruinam velocitatem edentes acquirerent: Hac enim Achillem à Chirone nutritum fuiſſe referunt, nequaquam verò lacte, indeque nominis etymologiam deducunt Etymologus, & Varinus, nimirum, διὰ τὸ μὴ θίλειν χείλεσι θηλῆς, ὅ ἐστι τροφῆς, hoc eſt, quòd labris papillam non attigerit, vbi tamen apud vtrumque legẽdum videtur, διὰ τὸ μὴ θίλειν χείλεσι, θηλῆς ἢ χυλοῦ ὅ ἐστι τροφῆς, hoc eſt, Achillem dictum eſſe, vel quod pupillam non attigerit, vel chylum, ideſt, alimentum, vt commune vo- *Hepar cerui prauum. Achilles à quo enutritus, & quib. cibis, eiuſq; nominis etymon.*
B cabulum χυλὸς, ad lactis alimentum infantibus proprium hic contrahatur. Citant autem hoc Euphorionis:

> Ἐς φθίλευ χυλοῖο καλῆς πάμπαν ἄπαστος
> Τοὔνεκα Μυρμιδόνες μιν Ἀχιλλέα φημίξαντο.

Huc referendum illud Tertulliani: Naturam concuſſit Lariſſæus heros in virginem mutando, ille ferarum medullis educatus, vnde & nominis conſilium, quandoquidem labijs vacuerat ab vberũ guſtu: Ille apud rupicem, & ſyluicolam, & monſtrorum eruditorem ſcrupea ſchola eruditus. Hinc natum Achilli miram celeritatem tradunt, vt ab Homero dicatur ποδάρκης, καὶ πόδας ὠκύς: & à Pindaro ſine reti, & canibus ceruos aſſecutus, κτείνοντ' ἐλάφους ἄνευ κυνῶν δολίων θ' ἑρκέων. Sed quod de Achillis nutrimento, & nomine poſitum, eſt Gregorius Nazianzenus cõfirmat Achillem dictum, quòd ſine cibo fuerit educatus: α priuatiua eſt, & χιλὸς, cibus, ſiue pabulum. Sunt tamen qui Achillem (Ἀχιλλέα) ſic dictum eſſe velint, quod alterum labrum combuſtum haberet, indeque eſſe hoc Agameſtoris. *Lib. de pallio. Achillis celeritas. In Nemeis.*

> Ἀχιλλῆα
C Πηλεὺς κικλήσκει χείλεος εἵνεκα μιν. ideſt,
> *De labro Peleus nominat ipſum Achilem.*

Poſtremò cornua quod mireris iam recenter enata, gulæ portentoſa ingenia in ganeam vertere mouerunt, regumque eum cibum haberi, Bruyerinus refert, elixari, & poſtea in fruſtula frigi tradens. Quis hoc primùm excogitauit? inquit Iulius Alexandrinus præcitato loco: Quorumnam inuentum hoc? Quæ tanta gulæ libido? Aut quod potiùs tantum, tam ſalubrium, tam ſapidarum rerum aliarum copiam auerſantis ſtomachi faſtidium? vt iſta expeteret, in quibus nec ſalubritas vlla, glutinoſis, aut terreſtribus: & ſapor (guſtaſſe namque libuit) qualis fungorum ferè in exciſo fœtu: in cornibus, tuberum, ſed ſolutili magis, minuſque concreta materia. Mirati hæc liberet, niſi in tanto iam luxu, & portentoſæ, flagitioſæque ganeę licentia, nihil iam factum eſſet nobis reliqui, quod miraremur. Blondus verò ex teneris iſtiuſmodi ceruorum cornibus cibaria parari exiſtimauit, propterea quod poſſident maximas, & precioſiſſimas dotes in aconitum, aconiti nomine, vt apparet, abuſus, & pro quauis venenata herba, vt multi alij per imperitiam ſolent, accepta. *Cornua recenter enata vt in cibũ delicatorum veniant.*
D

VSVS IN MEDICINA.

PLVRIMA debet medicina ceruo, cùm totus ferè ad antidotos expetatur, & vt ab exterioribus exordiamur, pilo eius vuluas ſuffiri prodeſt, teſte Plinio; Et Sextus contra aborſum ex pilis ceruinis ſuffitum fieri iubet, exque eo mulierem ſanari profitetur. In ſecundo euporiſticon Galenus vel quiſquis ille author eſt, tradit ſi pellis cerui, & pedes dextri infigantur portæ, prohibere ingreſſum cuiuslibet animalis venenoſi: ſed & apud Plinium legimus in pelle ceruina amuleta multa adalliganda à Magis præcipi, quæ ſingula, ne vanus, & loquaculus videar, prætereo. Legimus & apud eundem ramenta pellis ceruinæ deſecta pumice, & ex aceto trita illini igni ſacro. Petrus Aponenſis morſum a ſerpente vlmo mox ligari iubet locum cum corio cerui, deinde imponi theriacam iubet, & eandem bibi. Ad inuoluntarium vrinæ exitum in ſtratis remedium ex tertio euporiſticon Galeni: Alterci ſuccum, aut ſemen in aſinino lacte maceratum corio cerui includito, & dextero femori apponito, miraberis inquit. Aduerſus comitiales morbos aliud ſimiliter ſuperſtitioſum remedium *Pili. Cap. 143. Pellis. Cap. 257. Nerui.*

exco-

excogitarunt Magi: Draconis ſcilicet caudam in pelle doreadis alligatam ceruinis neruis: Nec E

Lib. 29. c. 4.

minus etiam nugax eſt hoc quod idem recenſet Plinius, ceruinis neruis dentes draconum illigati pedibus caprearum mites præſtare dominos, poteſtateſque exorabiles.

Cornu cerui ni temperamentum, & eius vſus.

Frequentiſſimus verò & varius vſus eſt apud Medicos ceruini cornus. Symeon Sethi frigidum & ſiccum eſſe tradit, quod mireris alioqui cùm, ſi huiuſmodi ſit, obſtructionibus medeatur, quod idem Symeon profitetur. Adhæc obſtructo etiam ſpleni conferre ipſum & morbo regio volunt, qui ferè obſtructo iecinore fit. An quia, inquit Geſnerus, vt cinis, & vſta omnia niſi lauentur empyreuma quoddam, & relictas vi ignis tenues aliquot, calidaſque partes ſibi retinet: Ablutum verò ijſdē priuatur, nec aliud, quàm ſiccum, & emplaſticum eſt? Vſus habet & crudum, & vſtum vt in ſequentibus apparebit,

Vtendi modus.

vtendi modum docet Dioſcorides his verbis: Cerui cornu contuſum (ſic vertit Ruellius: græcè legitur *κοπὲν*, id eſt, in fruſta vel aſſulas ſectum, vt Marcellus habet) crudo fictili luto circumlito, & in furnum indito: vritur donec albeſcat. Alij id vrunt ſuper prunas & perflāt tolle, donec albeſcat.

Ariſtotelis contradictio circa cornu ceruinum.

Plinius, & Solinus dexterum præferunt, Ariſtoteles ſiniſtrum, vt ſuprà indicauimus, circa quam controuerſiam Aemilianus in opere de rum in. ſcribit in hæc verba: Quod nam verò cerui cornu magis ſalutare ſit, dexterum, ſiniſtrumne, haud prorſus compertum videtur, cùm in hoc ſibi ipſi F non conſtet Ariſtoteles, ſiquidem lib. 9. hiſtor. cap. 5. dotes omnes ſiniſtro cornu, & lib. de admirand. audition. hiſtoria 72. dextero tribuit. Hæ diſcordantes philoſophi authoritates hoc forſitan pacto conciliari poſſunt, ſi eum ibi de maris cornu, hic de fœminæ cornu locutum dixerimus, cu-

Lib. 8. c. 32.

ius hæc ſunt verba; Ceruas quæ in Epiro oriuntur, dexterum cornu defodere ceu multa præditum vtilitate aiunt. Plinius priorem Ariſtotelis authoritatem caſtigaſſe viſus eſt ſic: *Dexterum cornu negant inueniri ceu medicamento aliquo præditum.* Quam ſanè ſententiam ab Ariſtotele (vt ſępius ſolet, præſertim vbi de animalibus diſſerit) excerpſit, quippe qui in nono hiſtoriæ cap. 5. monumenti, conſignauerat cornu ſiniſtrum compertum à nemine adhuc ferri, occulit enim hoc tanquam quodam medicamento præditum. Tantum Aemilianus, cuius conciliatio profectò nulla eſſe videtur, cùm ceruas cornutas eſſe neget Ariſtoteles, nullaque eſt authoritas Ariſtotelis quam adducit de cerua in Epiro, nā Atticè *ἡ ἔλαφος*, vt oſtēdimus, tā marē, quàm fœminam denotat. Mucrones etiam efficaciores videntur, vtpotè ſolidiores. Quæ abiecta in ſyluis reperiantur, ferè euanida, & nimis leuia ſunt, medicamentis inutilia. Vſto hoc cornu ſerpentes fugari, ſuprà etiam annotauimus, & in tertio euporiſticon cap. 149. Galenus iſtiuſmodi recitat remedium: Cornu cer- G uinum vſtum, & ex aceto tritum illinito ad ſerpentium morſus. Aut calami radices, & cicer, & baccas cupreſſi, & cornu cerui, combuſta omnia, tritaque in vnum miſceto, & ex aceto, ac porro propinato. Videtur autem priuatim vim habere aduerſus rubetam: nam Plinius, *ceruus*, inquit, *dexterum cornu terra obruit contra rubetarum venena neceſſarium.* Cur autem hoc ceruinum

Lib. 3. c. 7.

Cur aduerſus venena tantoperè cōmendetur.

cornu tantopere aduerſus venena valeat, tres rationes adducit Cardanus in opere de venenis, vbi de cura veneni putrefacientis agit, in hæc verba, adducto primùm hoc remedio: In hoc genere eſt aqua, & aer terra minor, quæ è cornu ceruino deſtillantur. Namque cornua cerui tyrocneſti comminuta, maximè iuuenum deſtillantur balneo Mariæ, & vt cinnamomum, exitque aqua minor, quæ venenum potu auocat; reliquum deſtillatur in oleum per duplicem ollam ſub terra conditā, quo loca arteriarum inunguntur. Eſt autem ceruus tota ſui natura contrarius omni venenorum

Eſſe omniū ſanguineorū ſicciſſimum ceruum.

generi: Cauſam autem demonſtrabo, & primùm quòd ſicciſſimum ſit omnium ſanguineorum animal, idque tribus certis rationibus conſtat. Prima, quod omnium animalium maxima pro corporis magnitudine cornua gerat. Quod ſi de vngiſero opponas, (alcen videtur intelligere) ille nō eſt animal commune toti orbi, vt cerui, ſed neque illius maiora ſunt cornua, licet plura, & minus ramoſa, & forſan quod ex eorum genere eſt. Sed etiam ceruus ſolida habet, & quæ ſingulis annis, H ſi Ariſtoteli credimus, mutet. Certè ſæpe mutare oſtendunt cornua paſſim inuenta. Nam multi credunt, non poſſe tantam molem ſingulo anno excreſcere. Indicio tamen eſt pro philoſopho omnis magnitudinis cornua in magnis etiam ceruis inueniri: Sed, vt dixi, creditum eſt ramis à mutatione annos numerari, vt cùm abſoluta fuerint, tunc decidant. Secunda cauſa eſt, quod felle careant, vt idem author eſt, vnde amariſſimum illi inteſtinum, ait. Et Achainis (genus id eſt ceruorū non à regione dictum) in cauda, quare hi venenum in cauda ferre dicti ſunt. Atque hi ſoli, ſed non fel, verùm virus quoddam, & venenum, vt quidam dicunt lethaliſſimum. Tertia quòd plurimum ſe exerceat, atque hæc procul à dubitatione. Quòd ſi addamus etiam prodita ab alijs, ceruos edere ſerpentes cauernis ſpiritu eorum extractos, nil ſuperaddi poteſt: nam quòd oderint ſerpentes,

Cap. 157.

quod è cauernis extrahant, dixit etiam alibi. At quod edāt, etiam Scribonius author eſt. Et quod ictis citatis ad aquas confugiant, ab eodem dictum eſt. Minus ſanè mirum videri poterit, verba Ariſtotelis conſideranti. Cerui, inquit, à phalangio icti, vel conſimili animali, cancros edunt. Ergo ſi ita eſt, primum qui edat carnem ceruorum aſſiduè, nil mirum ſit, ſi perpetuò febre cariturus

ſit,

A ſit, quod etiam Plinius in poſteriore loco teſtatur; ſed & ſi ſiccitate tanta ſunt, diutius viuunt, quã-quam de hoc Ariſtoteles addubitauerit. Quod ſi ſiccisſimi ſunt, & ſanguinei, ſerpentes autem, & inſecta ſiccitate ſua venenum fundunt, cùm participent in qualitate, disſideant in materia nobiſcum, contrà conſtabit antipathia primi generis. Quare omnium venenorum ex animalibus ceruus erit alexipharmacum. Et nõ ſolùm dormire ſub eorum pelle, aut cornua exurere, nos tutos ab eiuſmodi animalibus præſtabit, quod omnes authores fatentur: Sed etiamſi quis carnibus eorum veſcatur, tanquam Pſyllus, aut Marſus euadet, nec ſubijcietur periculo putrefacientium venenorum. Et ſi bibat perpetuò ex vaſe facto è ceruino cornu. Demum, vt dixi, aqua & oleo illitos quibuslibet venenis ex animalibus, tum etiam putrefacientibus, ſeu metallica ſint, ſeu plantæ, egregium erunt alexipharmacum. Hæc Cardanus. Eſt præterea hæc ceruini cornus facultas aduerſus venena barbarisſimis etiam Floridæ inſulę hominibus haud ignota: nam labia infantium ſuorum perforant, ceruini cornu particulam foramini imponentes, itaque à veneno illæſos fore ſibi perſuadent. Sextus author eſt vim habere omnes humores ſiccandi, indeque natum eſſe, quod eo in collyrijs ocularibus vtantur medici. Collyrium ex eodem cornu Ioannis Guinterij Andernaci:

Ceruini cornus vſus apud Floridæ incolas.

Vſus in collyrÿs.

B Cornu cerui vſti, & eloti, thuris, plumbi vſti, & eloti ſingulorum drachmæ quatuor, ſquamæ æris lotæ drachmæ duæ, opij drachma, gummi drachmæ quatuor, ex aqua pluuiali conficiatur collyrium. Vlcera, inquit, & puſtulas oculorum ſanat, cicatrices exterit. Aliud. Plumbi vſti, & eloti, cornu cerui vſti, & eloti ſingulorum drachmæ ſexdecim, thuris, acaciæ, ſpodij, ſingulorum drachmæ octo, amyli drachmæ quatuor, opij, ſquamæ æris, ſingulorum drachmæ duæ, croci drachmæ octo, myrrhæ drachmæ quatuor, tragacanthi drachma, gummi, ſeminis alterci ſingulorum drachmæ octo: Ex cremore ſeminis alterci fiat collyrium. Eiſdem quibus ſuperius præditum exiſtit. Idem Andernacus oleum è cornibus ceruinis ſic componit: Cornua in menſe Auguſto collecta lima in ſcobes rediguntur, coquunturque ex aqua, quod ſatis eſt, deinde per balneum aqua detrahitur, poſtea illi eximuntur, laterumque fruſtulis adiectis ampullæ incuruatę induntur, & ex arena oleũ clarisſimum euocatur, quod ſingulari artificio corrigitur. Hæc ille, ſed vſum ſubticens. Sunt qui ceruinum cornu cum oleo roſaceo fronti contritum mederi affirmant capitis dolori ex incerta cauſa. Orpheus in libro de lapidibus: ſi oleum cerui cum oleo tritum capiti illinatur caluo etiam pilos producere promittit, verſus eius hi ſunt:

Oleũ ex cornu.

Ad defluuiũ capillorum.

C

Αἰεί τοι θήσει λασίην ἐπὶ κράατι λάχνην,
Εἰ καὶ ψεδνοκάρηνος ἔοις, εἰ γάρ μιν ἐλαίῳ
Τριβόμενον τρίβοις κροτάφους πάνθ' ἤματα σεῖο,
Αἱ δ' ἐνέας περὶ βρέγμα τεὸν τρίχες ἀνθήσουσι.

Marcellus etiam ad fluentes capillos ſcobem de cornu ceruino permiſceri iubet cum ſemine myrri nigrę, adiecto butyro, oleoque, & capiti raſo denſisſimè oblini, etiam ex infirmitate fluentes capillos ſic efficaciter contineri aſſerens, & Plinius, ſi decocto cornus partes foueantur, pilorum eruptionem prohiberi ait his verbis: *Equiſſima illita per dies quadraginta, priuſquam primùm naſcãtur pili, reſtringuuntur, item cornus ceruini decocto, melius ſi recentia ſint cornua.* Idem ad porriginem cinerem eiuſdem è viuo prodeſſe ait, vtque non tædia animalium capillis increſcant. Galenus 3. euporiſton 278. ramenta huius cornu acerrimo aceto incoquit, vſque dum tertia pars remaneat: Ex eo impetigines illinit. Similiter Sextus combuſtum cum aceto tritum mirificè ſanare prodit. Vlcera cætera (præterquam in tibijs cruribuſque) cornus ceruini cinere vel medulla cerui

Ad porriginem.

Ad impetigines.

D explentur, authore Plinio, & purgantur: Idemque cinis ex aqua puſtulis illinitur. Idem ait maculas in facie aboleri taurino ſeuo, vitulino vè felle cum ſemine cunilæ, ac cinere è cornu ceruino, ſi canicula exoriente comburatur. Ad lentigines de facie tollendas Marcellus lenticulam cum ſcobe tenui de cornu ceruino, & ſeuum ceruinum pariter diuidi iubet, coqui, & teri, atque inde faciẽ, vel ante horam balnei, vel etiam in balneo frequenter illini, ita vt quaſi pro pane molli vtaris, efficacisſimum medicamen experieris, inquit, ſi lenticulę maior pars ſit, cornus & ſeui æqualis mẽſura. Sextus etiam combuſto hoc cornu in ſole faciem illinit, & deterſa ſubinde renouat, hocque in ortu ſolis faciendum monet, mirèque ita tolli lentigines de facie. Hic & author eſt combuſtum ad drachmas tres adiecta ſpuma argenti duarum drachmarum, & ceroto macerato mixtum, intertrigines dolentes mirè ſanare. Teſtatur Marcellus ceruini cornus ſcrobes limatas, & ex vino potui datas pedunculos in capite, lendeſque naſci non ſinere. Ad capitis dolorem Sextus cornu cerui in cinerem redactum, deinde drachmam cum vini cyatho, & aquæ cyathis duobus dat bibere. Sed & cinis fronti illitus ex aceto, vel roſaceo capitis dolores ſedare tradunt Plinius, Marcellus, & Galenus. Eodem autem Plinio teſte, ceruini cornu nidor comitialem morbum deprehendit. Idem alibi inquit cornibus ſiue dexteris, ſiue ſiniſtris accenſis odore comitiales morbi deprehenduntur. Et Solinus ait. Vſtrina hæc nidore vitiũ aperit, ac detegit, ſi cui ineſt morbus comitialis:

Ad vlcera.

Lentigines.

Pediculos.

Comitialem morbum manifeſtat nidor cornu.

Blon-

Blondus adultis cornibus,& in ramos diffuſis eam facultatem attribuit. Sunt qui aridum hoc me. E
dicamentum comitialibus commendent, quod miſcetur ex viſci quercini vncia vna, mucronum
de cornibus cerui drachmis duabus, & cordis lupini drachma vna, quibus addunt ſcobem tritam
de occipitio cranei humani. Qui poſt ægritudines aliquas, vt lethargum, aut peſtilentiam in
obliuionem inciderunt, eos maximè iuuat, vt ait Aetius, hiera Ruffi: & poſt purgationem hieræ
Ad ſcrophulas. ſcobem dentis elephantis circiter drachmam vnam è mulſa potam non parum iuuare creditur, &
cornu ceruinum ſimiliter. Aduerſus ſcrophulas gutturis quidam ceruinum cornu tritum cū ſpon-
Ad vlcera oculorum. gijs, in quibus lapides reperiuntur, æquali menſura ex vino aut aqua quotidie manè à ieiunis bibi
iubent: Sic aboleri ſi adhuc increſcant, ſin iam conſtiterint, non augeri. Vlceribus oculorum, &
defluxionibus vſtum, & cadmiæ modo elotum, ſalutare eſſe docet Dioſcorides. Galenus, & Sex-
tus nonnullos tradunt idem vſtum, elotumq; miſcuiſſe collyrijs deſiccãtibus oculorum defluxio-
nes; eſſe enim omnium talium vim exiccatoriam. Sed & Plinio teſtante ceruini cornus cinere, ſca-
Ad polypū. britias oculorum inungunt, mucrones autem efficaciores putant. Ad polypum ex primo euporiſt.
Pro dētium albedine. Galeni 26. cornu cerui vſtum, & ſandaracham naribus inflato. Puluis ad conſeruandam albedinē
dentium; Recipe cornuum cerui vſtorum in olla noua ad cinerem redactorum vnciam vnā ſemis, F
maſtices Chiæ vnciam ſemis, ſalis ammoniaci drachmas ſex, miſce. Vſtum præterea, elotumque
Gomphy dētis qui. infrictum, dentes, vt Dioſcorides teſtatur, expurgat, crudumque in aceto ferueſactum ſi eo gingi-
uæ colluantur, maxillarū à dentitione dolorem adimit: græcè legitur παρηγορεῖ γομφιάσεις. Gom-
phij dentes molares ſunt, vt γομφίασις illorum duntaxat dentitionem ſignificet, etſi Marcello in
annotationibus id nō placeat, omnium ſimpliciter dentium emiſſionem, hoc remedio faciliorem
fieri exiſtimanti, quoniam alij authores in remedijs ex cornu cerui γομφιάσεως non meminerint,
& dentes tantùm mobiles confirmari, & gingiuas flaccidas compeſcere ſcripſerint. Addit inſuper
nouam eſſe hanc vocem, & neſcire ſe an iterum in tota Dioſcoridis opere reperiatur: Adhæc in
Græcorum lexicis γομφιασμὸν exponi ait αἱμωδιασμὸν ὀδόντων, ideſt, ſtuporem dentium. Ruellius
cuius interpretationem retuli, nulla gomphiorum, ideſt, molarium mentione facta, ſimpliciter ma
xillarium à dentitione dolorem hac collutione adimi ſcribit. Et quanquam γομφίασιν, ita mola-
rium emiſſionem ſonare videtur, vt ὀδοντίασις ſimpliciter, tamen ipſa remedij facultas eiuſmodi
eſt, inquit Geſnerus, vt neque molarium, neque aliorum dentium productioni conueniat, vt quæ
gingiuas adſtringere, indurareque poſſit, quamobrem vſus eius eſt, cùm dentes confirmare mobi- G
les, & gingiuas laxas conſtringere libuerit: cùm illæ molliri, lenirique opus habeant. Sed neque
ad dentium ſtuporem hoc aut ſimile remedium ab alio authore poſitum reperio, quamquam re-
media aduerſus hunc affectum pleriq; putant non certa qualitate vlla, ſed ex tota ſubſtantia age-
re. Quamobrē γομφίασιν, vel γομφιασμὸν, vt Heſychius exponit, accipio συνθλασμὸν, aut συντριμ-
μὸν ὀδόντων, hoc eſt, dentium confractionem, vel contritionem, quæ ſcilicet, vel ictu, vel caſu fit.
Hoc non animaduertiſſe Marcellum Vergilium valde miror, cùm è medio horum verborum di-
ctionem αἱμωδιασμὸν citauerit: ſic enim habet Heſychius γομφιασμὸν, συνθλασμὸν, ἢ συντριμμὸν,
ἢ μωδιασμὸν (corruptè pro αἱμωδιασμὸν) ὀδόντων. Debet autem ὀδόντων ad ſingula præcedentium
referri. Apud Varinum & Suidam dentes anteriores non rectè gomphij vocantur, melius Gaza
apud Ariſtotelem, maxillares, ideſt, molares interpretatur. Videntur autem illi gomphij dicti, q
pluribus quaſi gomphis, ideſt, cuneis, & clauis radicibus nempe ſuis in præſepia ſua (ſic enim Græ-
ci dentium loculamenta vocant) infigantur. Vetus Dioſcoridis interpres apud Serapionem pro
gomphiaſi ſimpliciter dentium dolori exponit. Quod ad medicamenti naturam, id mihi vtile vi-
detur, tum ad dentes ſimpliciter dolentes, tum etiam mobiles, & laxos, ſiue ſimpliciter, ſiue exter-
nam ob cauſam violentam, vt ictum, & caſum: Ad dentitionem verò, ſiue aliorum, ſiue molarium H
dentium non tantùm inutile, ſed etiam noxium: monent enim Medici non adſtringendam eſſe
gingiuam, ne calloſior reddita naſcituros dentes impediat. Quod cùm ita ſe habeat Hermolaum,
Marcellum, & Ruellium Dioſcoridis interpretes pariter omnes erraſſe fatebimur. Huc vſque Geſ-
Ad dentes confirmandos eorumq; dolorem ſedandum. nerus. Plinius certè dentes mobiles confirmari ſcribit ceruini cornus cinere, doloreſque illorum
mitigare, ſiue infricentur, ſiue colluantur: additq; quoſdam efficaciorem arbitrari ad omnes eoſ-
dem vſus crudi cornus farinam, fierique dentifricia vtroque modo. Galenus 2. euporiſton 12. ſcri-
bit eundem cinerem dentes dealbare, & dolores tollere, cùm prius libro ſcilicet primo cap. 58. cer-
ui cornu iuſſiſſet in oxygaro decoqui, ſæpeque eo os ablui: Sed & in opere de ſimplicium medica-
mentorum facultatibus, cornibus cerui, & capræ vſtis, inquit, maximè vtuntur, vt & nos ſæpe vſi
ſumus, tum ad candorem dentium, tum ad contrahendas mollitie fluidas gingiuas: Cæterùm cer-
uinum maximè commendatur ab ijs, qui talia ſcribunt. Et rurſus in opere ad Piſonem cornu cerui
ramentum (ῥίνημα, ideſt ſcobem lima factam) aduſtum & cum vino tritum, deinde circumlitum,
vacillantes dentes confirmare aſſerit: Quod & apud Aeginetam legere eſt. Lego & apud Sextum,

cornu

A cornu cerui combuſtum dentes, qui mouentur confirmare, ſi eo pro dentifricio quis vtatur. Mar-
cellus cornu id combuſtum, tritumque cum aceto dentibus appoſitum prodeſſe ait, & Albertus, &
Rhaſis decoctum cum aceto, ſi eo colluatur os, ſedare dicunt dolorem dentium, & conſolidare
gingiuas. Aiuntque ex puluere eius dentifricium fieri expurgandis dentibus. Sunt qui etiam mo-
dum miſcendi præſcribant huiuſmodi, vt aceti ſint vnciæ tres, cornu cerui vſti drachmæ duæ, inde
colluí os iubent. Marcellus verò etiam ramenta eiuſdem vel ſcobem lima factam cum vino ve-
tere ad tertias coqui iubet, & inde aſſiduè os elui: mirè profuturum roborandis dentibus hoc re-
medium profitetur. Ad dentes mobiles, & dolentes, & gingiuarum tumorem remedium aliud ex
eodem: Accipit cornus ceruini combuſti vncias duas, folij ſcrupulum vnum, ſalis ammoniaci tan-
tundem, piperis grana nouem, iris Illyricæ ſcrupulos nouem: ex his puluerem tenuiſſimum facies,
& eo dentes quotidie perfricabis: Si mobiles erunt, & dolebunt, facilè cadent, & ſi ſine dolore va-
lidi ſunt, confirmabantur, & candidiores, & odoratiores erunt: Melius autem proficient, ſi in iun-
cturis, aut radicibus, aut cauaturis eorum de hoc dentifricio aliquid reſederit. Meminit denique
huius facultatis Serenus poeta, dum canit:

B *Quod verò aſſumpſit nomen de dente fricando*
Ceruino ex cornu cinis eſt.

Eiuſdem cornus exuſti cinis in potione datur, authore eodem Marcello empyicis, & hæmoptoi-
cis medetur. Symeon Sethi verò pulmonem vſu eius lædi ſcribit. Apud Dioſcoridem, vbi ait cor- *Ad empye-*
nus ceruini cinerem elotum excreantibus ſanguinem prodeſſe; Marcellus Vergilius interpres ad- *ma, & hæ-*
dit, cum tragacanthæ lacryma duorum cochlearium menſura: quod in græco textu non hoc in lo- *moptoiſin.*
co, ſed mox in remedio ad dolorem veſicæ ſubijcitur: nihil tamen periculi fuerit ſi ad vtrumque
affectum tragacantha adijciatur. Galenus vſtum, & lotum dyſenteriam, & ſanguinis excreationē, *Dyſenteriā.*
præterea cœliacos affectus ſanare, & aurigini vtile eſſe vulgò dici ait, præcipi autem ad iſta om- *Auriginem.*
nia duo cochlearia exhiberi, & apud Plinium habemus ſanguinem expuentes eodem cinere ſana-
ri. Idem etiam teſtatur ſtomachi rheumatiſmos eodem refici, & regio morbo prodeſſe dici. Mar- *Vomitu ni-*
cellus item ad vomitum nimium reprimendum, ſulphuris uiui puſillum, & ramenti de cornu cer- *mium.*
ui tantundem in ouo ſorbili tritum, & permixtum bibi vtiliter tradit, & Sextus ad morbum regiū,
cineris cornu cerui drachmam cum vini cyatho vno, & aquæ duobus propinari iubet, addens mi-
C randū eſſe bonum eius effectum, & Rhaſis contra hunc eundem morbum circiter trium aureorum
pondere bibi præcipit. Sed at præterea lienem, teſte Plinio, in aceto cinis eiuſdem. Sextus combu-
ſtum ex oxymelle potui exhibet, ſplenemq; ſiccare, & dolorem tollere teſtatur. Sed & Galenus in
libro de theriaca ad Piſonem cùm ſcripſiſſet ſcobem (ῥίνημα) cornus ceruini vſtam, & illitam den- *Splenicam.*
tes labantes firmare; addit, idem efficere talum bouis, aiunt. Educit autem & lumbricum rotun-
dum cum melle potus, & cum oxymelli lienem minuit, & vitiliginem albam illitus: denique me-
diocriter venereus eſt. Quæ omnia non ad cerui cornu, ſed ad talum bouis ab eo referri apparet,
quoniam in textu græco καταχριόμενος, & ἀφροδισιαστικὸς maſculino genere ponūtur. Sed cùm alij
authores eaſdem vires de cornu ceruino etiam prædicent, aut talum bubulum, & cornu ceruinum
iiſdem viribus pollere dicendum monet Geſnerus, aut καταχριόμενον, & ἀφροδισιαστικὸν genere
neutro legendū, vt ad cornu cerui tantùm referantur. Cæterùm cùm inter remedia ex boue, Rha- *Ad dyſente-*
ſin, etiam, & Halyn Arabicos ſcriptores, tali bubuli vim aduerſus lumbricos, vſtilaginem albam, *ricos.*
& ſplenem turgentem ex aceto mulſo, valere, denique venerem excitare citatum ſit, præſtiterit,
D inquit, nihil in Galeni lectione mutaſſe, ſed eaſdem vtrique in pleriſque facultates eſſe putare, etſi
vim veneris ciendæ ceruino cornu attribui, nuſquam hactenus legerim. Sic ille. Epotus modò idē *Ventris pro-*
cinis lotus duorum cochlearium pondere dyſentericis, & cœliacis prodeſt, vt ait Dioſcorides, & *fluuium.*
Galenus, vt citauimus. Et Plinius annotauit eiſdem affectibus cinerem huius cornus tribus digi-
tis captum in potione aquæ vtilem eſſe. Rhaſis verò tradit vſtum, & potum ad pondus trium au-
reorum, & ſemis fluxum ſanguinis reſtringere, qui fit ſine putredine, valereque contra vlcera in-
teſtinorum, & fluxum ventris antiquum. Ad dyſentericos remedium Galeni primò euporiſton *Ad colicam*
112. cochlearum integrarum vſtarum vncia vna, cornu cerui vſti vnciæ duę, vniantur ſucco plan- *ex cornibus*
taginis: fabæ magnitudine datur febre carentibus cum vino, cum aqua verò febricitātibus. Aliud *teneris.*
ex eodem 2. euporiſton 46. cornu ceruinum mollius vſtum cum gallæ pari portione in potum da-
to ad ventris profluuium. Aliud inſcriptum ad ventris ſolutionē Sexti; Cineris cornu cerui drach-
ma ex vini cyatho, & aquæ duobus epota fluxum omnem cohibet, & dolorem ſedat. Aliter Mar-
cellus: ceruini cornus, inquit, de radicibus ipſis, quæ capiti hærent, ſcobes lima tenuiſſimus factus,
& ad drachmę menſuram cum uini auſteri cyatho datus, ſiſtit nimios uentris fluores, ſi vel triduo
iugiter bibatur. Ad coli dolorem, inquit idem Marcellus, faciunt quidem mirificè, quæ ſuperiùs
poſita ſunt, ſed cætera medicamenta in alijs uitijs dolorem leuant in præſentia, hoc uerò quod di-
ctutus

ēturus ſum ſupra hominis ſpem, conditionemque eſt. Ideo primo tempore ne fidem quidem habet, poſtea à nullo ſatis dignè laudari poteſt: nam & in præſentia dolorem tollit, & in futurum remediat, ne eum vnquam repetat. Raró enim quis iterum, vel ad ſummum tertiò hoc accepto medicamento vexatas eſt; quamobrem ſi quando repetierit iterum dolor, danda erunt per triduum, & tunc potiones eodem modo, quo prima data fuit. Interdum verò & tertio in dolore eodem genere potiones dabuntur, quod raró quidem accidet, vt poſt primam potionem dolor redeat; ſed ſi admonente cauſa, iterum, atque iterum data fuerit, in futurum quoque ita remediabit, vt ne ſuſpicio quidem vlla huic vitio relinquatur: Si quando tamen repetierit hoc malum, frigus ex multitudine cibi præcedit, grauitatemque quandam, & torporem eius loci, ideſt, coli, ſed ſiue vllo dolore ſentiendum infert, pſanè vt tum intelligant, quanto malo caruerint, qui illa moleſtia liberātur. Hoc medicamento primùm muliercula quædam ex Africa veniens multos Romæ remediauit: poſtea nos per magnam curam compoſitione eius accepta, ideſt, pretio dato ei, quod deſiderauerat, qui venditabat, aliquot non humiles, neque ignotos ſanauimus, quorum nomina ſuperuacuum eſt referre. Conſtat autem remedium ex his rebus: Cerui cornua ſumuntur, dum tenera

Remedij deſcriptio.

ſunt, & quaſi in tabulas, vel partes breues, & tenues diuiſa in olla fictili componuntur, & operculo ſuperpoſito, & argilla vndiq; circumdata, fornace, aut furno vruntur, donec in cinerem candidiſſimum redigantur, atque ita trita in vaſe vitreo mundo reponuntur. Cum dolorem coli habebit aliquis ante diem abſtinebitur, quàm poturus eſt, medicamento ab omni cibo, atque ita poſtera die digeſtus, atque ieiunus accipiet ex hoc puluere cornuum exuſtorum cochlearia tria cumulata, latis ampla, quibus miſceri debent piperis albi grana nouem trita, & myrrhæ exiguum, quod odorem tantummodò præſtare poſſit. Hæc in vnum commixta in mortario diligenter agitantur, & teruntur: Deinde cochlea vera Africana, ideſt, inde allata ſumitur quàm maculoſiſſima, & viua ſi fieri poteſt, in alio mortario cum ſua teſta contunditur, atque ita teritur, donec nullum veſtigiū, aut aſpritudo appareat teſtularum: Poſtea vini falerni non ſaccati cyathus adijcitur, & nihilominus rurſus teritur, magis enim tunc apparebunt aſpritudines, ſi quę reſederint, quibus leuatis (fortè pro læuigatis) iterum adijciuntur duo cyathi eiuſdem vini, atque ita cum priore compoſitione benè admiſceutur, poſtea transfunduntur, quæ ſunt in mortario in calycem nouum, qui calyx ſuper aliud vas ponitur ad carbones, & aſſiduè mouetur cochleario liquor, ne quid ſubſidat, aut peruratur. Vbi benè incaluerit, adijciuntur in eūdem calycem de his, quæ ſuprà ſcripta ſunt, cochlearia tria, & rurſus permouetur vniuerſa permixtio. Cùm autem calore ſufficienti temperata erit potio, dabitur epotanda verſus orientem: ſtatim dolor ſine dubitatione ceſſabit: Sed vt penitus aboleatur, dari potionem ſimiliter oportebit per inſequens biduum, ſed quibus hoc remedium dabitur, cibum in prandio tantummodò, aut de tempore in cœna exiguum capient, quò facilè conficiant, ne crudi eam ſumant: poſtea verò in conſuetudinem victus ſui remittentur. Oportebit autē remediatos non intemperanter in futurum vinum bibere: tametſi enim à coli dolore tuti fuerint, metuere nihilominus debent, ne alia parte corporis æquè afficiantur ob intemperātiam, ob quam vtique colo antè fuerant vexati. Hactenus Marcellus. Lubuit autem hoc remedium recenſere, etſi prolixè nimis expoſitum, propter promiſſi magnitudinem, eoque magis, quia eiuſdem breuis mētio eſt apud Plinium his verbis: *Cornus ceruini teneri cinis, cochleis Africanis cum teſta ſua tuſis mixtus in vini potione colo magnopere prodeſt.* Aetius etiam inter colicorum pharmaca hoc medica-

Lib. 9. c. 31.

mentum deſcribit ex Aſclepiade his verbis: cerui cornu recens enati adhuc piloſi, tenerrimiq; ac vſti, cochlearia maioris modi tria, piperis albi grana nouem, myrrhæ exiguum ad commendandū odorem. Contere omnia eiſque cochlearum terreſtrium magnarum vnà cum teſtis ſuis, quantum viſum fuerit adijce, omniaque ſimul trita, & vino falerno mari mixto trium cyathorum menſura permixta, & ad mites prunas in vaſe fictili calefacta, ac ſedulò ne quid in fundo reſideat, agitata, præbe bibenda, ita vt nihil reliqui maneat: atque id maximè tempore acceſſionis, & ieiuno adhuc ægro fiat. Deinde verò cibum, qui facilè conficitur, præbe; Atque hoc ex ordine ad dies tres exhibe. His verò qui cochleas ſumere non poſſunt, reliqua præbe ſicca cum vino. Scribonius Largus idem etiam remedium, nulla tamen cochlearum facta mentione, recenſet inquiens: Si iuuenum ceruorum tenerrima cornua, dum adhuc lanuginoſa cuticula cooperiuntur, in taleolas ſcindātur, & fictili nouo diligenter operculato torrefacienda clibano committantur, factus ex ijs puluis addito pipere, & myrrha coli cruciatibus cum vino generoſo mirificè confert. Idem Scribonius ad-

Ad lumbricos.

uerſus lumbricos hoc pacto idem cornu exhibet: Cornu cerui, inquit, limatum lima lignaria quātum quatuor, vel quinque cochlearia ex aquæ myxorum coctorum cyathis tribus pridie maceratum, deinde tritum, & datum, aqua exigua adiecta. Galenus verò ad lumbricos ventris, cornu cer-

3. euporiſt. 188.

ui ramenta ex vino vetere potui dare iubet à balneo. Aliqui cornu cerui, & ebur mixta propinant, vt exigātur lumbrici, ſed per ſe idem etiam efficere videtur; nam Plinius: *tincarum*, inquit, *genera*

pel-

A *pellit ceruini cornus cinis potus;* & Marcellus ait, ceruini cornus combuſti cinis tritus ex aqua potus, tineas potenter expellit, & Sextus combuſtum datum in vino, vel aqua calida lumbricos necat, & eijcit. Aliàs tamen idem Marcellus limatum lignaria lima ſcobem quantum quatuor, vel quinque cochlearia ſint, ex aqua, in qua decoctus fuerit ipſe ſcobes, potum ad cyathos tres, teſtatur mirificè facere aduerſum lumbricos. Rhaſis eumque ſecutus Albertus potum cum modico melle expellere vermes inquiunt. Sunt, qui admiſcent cretam, ſemen ſanctum, vitellum aſſum, & cum melle placentam, ſiue paſtillum conficiunt, vnde modicum exhibent tam pueris, quàm adultis. Ad ſtrangurias præterea in vſu eſſe, author eſt Symeon Sethi. Galenus verò etiam ad aquoſum ramicem acetum potui dari iubet, & cerui cornu vſtum ad cataplaſmatis modum imponi. Nonnulli remedijs, quæ ad ſanguinis mictum dantur cornu ceruinum admiſcent, referente Geſnero, Rhaſis tradit vſtum, potumque trium aureorum & ſemis pondere, contra veſicæ dolorem prodeſſe, additque eodem modo potum humiditates ex vteris manantes cohibere, ſi mulier profluuio laborans, vſtum & molliſſimè tritum cum vino bibat, ſanatam iri Sextus pollicetur. Galenus verò ad muliebre profluuium cornu cerui vſtum per ſe in potu exhiberi iubet: hinc

Ad ſtrangurias.
3. euporiſt. 159.
Ad aquoſum ramicem.
Ad profluuium muliebre.

B apud Plinium vbi ait: *mulierum purgationes adiuuat cornus ceruini cinis potus, item vuluas laborantes illitu quoque:* adiuuare purgationes mulierum, menſes promonere, & ciere, interpretari debemus, vt affirmat Geſnerus, ſed ego potius abundantes menſes, vel pituitoſas fluxiones ſiſtere iudico. Mulier ſi ſuffocatur à vulua, Sextus ex ceruino cornu puluerem per triduum cum vino exhibet, ſed ſi febricitat in aqua calida, mirabilemque remedij effectum pollicetur. Ineſt & ſanguinem ſiſtendi poteſtas: Nam præterquam quod Plinius ſcribit aluum ſiſtere, Dioſcorides inaſſatu in ſartagine ſiſtere dyſenterias, & cœliacorum profluuia teſtatur. Si cornu ceruinum appenderis bobus, vel equis, nullo prementur morbo, vt Mizaldus ex Abſyrto refert: Et Orpheus in libello de lapidibus, citante eodem Mizaldo, cornu ceruinum à ſponſo geſtari præcipit; Sic enim perpetuam ei cum ſponſa concordiam futuram pollicetur. Legimus verò etiam apud Rhaſim, & Albertum ceruinum ſanguinem frixum oleo ſi fiat ex eo clyſter, ſanare inteſtinorum vlcera, & fluxum antiquum remouere. Periti tamen medici in clyſteribus non vtuntur, ſed bibi, vel illini ad fluxiones ſiſtendas perhibent. Galenus mixtum cum aceto, & inunctum pſilothrum eſſe aſſerit. In vino potus contra toxica, teſte Dioſcoride, efficax eſt. Eodem authore laudatiſſima etiam

2. euporiſt. 73.
Ad præfocationem.
2. euporiſt. 85.

C eſt ceruina medulla. Aetius in pharmaco quodam contra podagram tantundem adipis ceruini ſubſtituit: Solinus ait vnguenta ex iſtiuſmodi medullis confecta languentium hominum calores ſedare: Albertus immunem conſeruare à febribus, quam tamen facultatem ceruinæ carni in cibo ſumptæ Plinius attribuit, vt ſuperius retuli. Aeſculapio teſte, ſedat dolores, & Galenus ad Piſonem pharmacum eſſe ſcribit paregoricataton ideſt, mitigando, & leniendo dolores præſtantiſſimum. Serpentes inunctam fugare ſuprà diximus. Eſſe teſtatur Geſnerus, qui ceruinam medullam peculiare faciant remedium perfuſis aqua, aliovè liquore feruido. Emollit eadem dura carcinomata foris impoſita, vt ſcribit Symeon Sethi: Idem de adipe eiuſdem tradit. Gyraldus verò in ſua translatione diſcutiendi vim etiam ijſdem tribuit, quod in græco codice impreſſo non legitur. Plinius cùm de tibiarum crurumque vlceribus dixiſſet, *cætera*, inquit, *cornus ceruini cinere, vel medulla cerui explentur, & purgantur*. Idem ait cotyledonem cum medulla ceruina calefactam impoſitam fiſtulis mederi: Et alibi, inquit, *Cotyledon etiam purulentis auribus infunditur, & cum medulla ceruina calefacta*. Idem rurſus ad labiorum fiſſuras hirci ſeuum efficax eſſe aſſerit cũ adipe anſerino, ac medulla ceruina, reſinaque & calce. Idem remedium apud Sextum paucis tantũmodò immutatis legimus hoc modo: Sepum capreæ, & adipem anſerinum, & medullam cerui, &

Ceruinæ medullæ vſus varij.

D cæpæ cum reſina ſimul & calce viua, fac vt malagma, mirè ſanat labiorum fiſſuras. Et Plinius rurſus: *Seuum vituli cum medulla cerui, & alba ſpina folijs vnà tritis vlcera oris, & rimas*, inquit, *emendat*. Eandem medullam in aqua calida potui datam ad inteſtinorum dolorem etſi tormina fuerint, mirè prodeſſe Sextus tradit. Et Celſus inter alia ad dyſenteriã medicamenta, ſi vetuſtior morbus eſt ex inferiorib. partibus infundere iubet medullam ceruinam, vt quæ dolorem leuet, & mitiora vlcera efficiat. Hippocrates in opere de natura mulieb. inter ſubdititia medicamenta, quę vterum emolliunt, medullam cerui, & adipẽ liquefieri iubet, & in lana apponi: Et in lib. de morb. muliebribus, medicamentum ſubdititium purgatorium his verbis deſcribit. Medullam anſeris, aut cerui magnitudine fabæ affuſo vnguento roſaceo, & lacte muliebri terito, velut pharmacum teri ſolet, & cũm hoc os vteri illinito. Galenus itidem ex vitulina, & ceruina medulla peſſos componi ſcribit, qui vteros emolliant, & extrinſecus medicamẽta vteris imponi, quæ ex medulla pręparantur, vim habentia emolliendi: Accipi autem non ſolùm veram medullam ex oſſibus. Ioãnes Agricola menſibus euocãdis peſſum ex medulla ceruina cõmendat: huius medullæ, inquit, drachmas duas, aut tres mulierculæ ratione habita, inuolue ſindone munda, & ſi licet de filo appende.

11. ſimpl.

Curandum eſt tamen, vt reliqua ſatis reſpondeant, corpotis videlicet præparatio,& habitus con- E
ſtitutio,victus,& ætas,nec ita multum poſt ſequetur menſium eruptio. Hoc nouum experimẽtum
vocat,cuius admirandæ facultatis, inquit, non reddidit nos certiores ſcriptorum quiſpiã. Repetit
hoc ſecretũ in ſuis memorabilib. Antonius Mizaldus; Si medullę ceruinę,inquit,drachmę duę,vel
Centur. 6. aphor. 96. tres pro corporis & ætatis modulo includantur in linteolo mũdo, & raro, poſtea pudẽdo muliebri
inſerantur filo extra pendente, vt retrahi poſſint, menſium ſuppreſſionem emendabunt, ac ſolitos
effluuij riuulos aperient, modò tunc ſe offerat opportunũ,ac ſtatũ purgationis tẽpus,& præparatũ
fuerit corpus, imperataq; victus ratio idonea. Res multis experimentis confirmata. Magnus itidẽ
ſeui ceruini vſus eſt: quod quomodo odoramentis imbui debet, aliàs ex Dioſcoride dictum eſt, &
Seui ceruini variæ dotes. quomodo etiam ſimpliciter ſit curandum, alibi etiam ex eodem oſtendimus. Perunctos eo ſerpen-
tes fugere ex eodem Dioſcoride,& Plinio etiam eſt oſtenſum. Aetius in pharmaco quodã contra
podagram pro ceruina medulla tantundẽ adipis ceruini inijci poſſe monuit. Medicamentorũ au-
tẽ mollientium nullo eſt inferior, teſte Galeno in opere de comp. medic. ſecundum genera. Rhaſis
ait calefacere,& lenire,& ex Symeone Sethi paulo antè dicebamus hoc eodẽ pingui, nec non me-
dulla, dura emolliri carcinomata. Nigrandis capillis infectio optima, ex hirundinum ſtercore pa- F
ratur, vt in earum hiſtoria recitauimus: Oportet autẽ, inquit Marcellus, ſeuo ceruino priùs faciem
perungere, ne quid ex medicamẽto deſtillans eã cõmaculet. Vſum autem huius ſeui ad lentigines
faciei memorauimus etiam inter remedia ex cornu. Idem Marcellus picẽ præcoquam, ſiue quam
viſcoſam vocant, & rubricã Scythicam, quã alij piſſaſphalton, inquit, vocant, cum ſeui ceruini re-
miſſi cyatho vno, & lactis bubuli, vel ouilli pari menſura, ſi quis iam periclitanti phthiſico in potu,
vel in cibo quotidie dederit, mirè ei ſubuenire aſſerit. Et Abſyrtus quoq; ad tuſſim equorũ ex fri-
gida cauſa, remedia præſcribens, poſt purgationẽ, & ſuffitum, in vino dulci liquari iubet adipẽ cer-
uinum, aut ouillum cum cera,& lingua apprehenſa infundere. Cùm verò equi ſanguinẽ per vrinã
reddunt, Anatolius lomentum purgatum coctum, & adipem ceruinum vino pauco miſceri,& tri-
duo per os infundi iubet. Idem ſeuũ combuſtũ ſimul cum oſtrea teſta commixtum,& factum qua-
ſi malagma, Sextus ſi pernionibus imponatur, mirè ſanare pollicetur. Hippocrates in libro de mor-
bis mulieb. vteris exulceratis ceruinum adipem recentem, ac viridem ſubdit, & alibi in eodem li-
bro, mulieri vt vterus purgetur, allium & nitrum rubrum,& ficum paribus portionibus melle ad-
Cerebri vſ. mixto ſubdit,& vbi amouerit cerul adipẽ apponit, in vino liquefactum. Cerebrũ Albertus & Rha- G
ſis prodeſſe atteſtantur cõtra dolorẽ coxarum,& laterum,& in reſtituenda fractura, quam etiam,
Pulmonis. inquiunt, mitigat. Albertus inſuper addit valere contra pulſum cordis, quod improbat Geſnerus,
qui etiam cerebrum pro medulla ipſos accipere admonet. Pulmo huius animãtis clauos,& rimas,
callique vitia ſanat, teſte Plinio, ſimiliter vt fimum ſuis recens illitum, ac tertia die ſolutum: Mar-
cellus verò pulmonem ceruinum impoſitum, & ſæpe renouatum ex calceamento læſos pedes ſi-
ne dolore perſanare aſſerit, leporinum tamen pulmonem impoſitum multo efficacius curare. Cę-
terùm apud Plinium quidem ſtatim à ceruini pulmonis mentione remedium ad calceamentorũ
attritus ſubijcitur, vnde forſan deceptum eſſe Marcellum Geſnerus conijcit. Quod autẽ ceruino
pulmoni apud Plinium nihil cùm attritibus calceamẽtorum ſit, inde, inquit, conſtat; quia Plinius
hoc obſeruat, vt morbos,& affectiones priùs, remedia poſteriùs nominet, ijs quidem in locis, vbi
remedia ſecundum affectionum genera partitur, nec qua poſſit oriri confuſio. Hæc de Pliniana le-
ctione: nam quod ad naturam remedij, hoc eſt ipſum cerui pulmonem, an ad alterum affectũ ma-
gis conueniat, an æquè ad vtrumque, experturis iudicandum relinquit, quãquam inter tam mul-
ta,& obuia remedia horum vitiorum neminem cerui pulmone opus habere putat. Idem Plinius
eundem pulmonem cum gula ſua arefactum in fumo, dein tuſum cum melle quotidiano eclig- H
mate tuſſim teſtatur ſanare: efficaciorem eſſe ad id ſubulonem ceruorum generis. Et alibi: *Sunt*, in-
quit, *qui cerui pulmonẽ phthiſico profuiſſe ſcripſerint, maximè ſubulonis, ſiccatum in fumo, tritũque
in vino.* Repetit & hoc remedium Marcellus his verbis: Cerui pulmones cum ſuis gurgulionibus,
virgulis tenſos in fumo, donec areſcant, ſuſpende, & ex his aliquid contuſum, tritumq; diligenter
adiecto melle, ecligmatis modo phthiſico dato, quẽ ſanari citiſſimè voles. Sed & Galen. ad phthi-
2. euporiſt. 27. ſin non perfectam ſanandam, hoc recitat remediũ, pulmo cerui calamo extractus, & arefactus cõ-
teratur: & cochlearia eius tria ex mellis cyathis tribus exhibeantur, deinde paucis diebus interpo-
Genitalis vis. ſitis iterum propinetur. Teſtatur denique Marcellus cinerem pulmonis cerui in olla fictili exuſti,
multis ad ſuſpiriũ,& dyſpnœam profuiſſe. Genitale cerui tritum, & in vino potũ à vipera demor-
ſis auxiliũ habemus apud Dioſcoridem; quẽ locum annotans Marcellus Virgilius, certius, inquit,
remedium, quàm Dioſcorides, Paulus Aegineta docuit: ſiccari enim priùs, tum teri, ſicque cum vi-
no bibi genitale id cerui iuſſit, additq; miſceri remedijs, quæ ad viperarum morſus componuntur.
Equidem etiam Symeon Sethi, deſiccatum, & lima in ſcobem redactum cum vino potum morſi-

bus

A bus viperæ ſuccurrere aſſerit. Similiter etiam Sextus, naturæ cerui ſiccatæ, inquit, & corraſæ ſi drachmam vnam in ſorbitione oui potaueris omnis morſus ſerpentis apud te innocuus fiet, & idem potus, viperarum morſus efficaciſſimè curat. Si quis idem genitale vſtum, & tritum cum vino illinat teſtibus, & pudendo animalis admiſſarij, vehementiùs ipſum, teſte Xenophonte, reddet ad coitum. Idem alibi in eodem opere geoponicorum græcorum ex Quintilijs refertur his verbis: Quòd ſi tauri ad coitus torpeſcant, genitale ceruinum vrens, & conterens, & læuigans vino, pudendum tauri, atq; teſticulos vngito, confeſtimque vel ad inſaniam vſque pruriet in venerem: Quod quidem haud in tauris duntaxat, ſed etiam in animalibus cæteris, in ipſoque hominum genere ſimiliter poſſit vſu venire. Soluit autem prurirum illum exorbitantem oleum inunctum. In græcis quidem pro genitali primo loco κέρκον legitur, ſecundo οὐρὰν, quæ licet caudam quidem propriè ſignificent, hic tamen pro genitali, ſiue pudendo maris accipiūtur, vt Græci etiam Grammatici exponunt in lexicis. Sic quoque Horatius caudam pro virga virilis membri, vt Acron interpretatur, accepit, vbi ſcribit: *In geopon. græc. 19. 5.* *1. Serm.*

quin etiam illud
B *Accidit, vt quidam teſtes, caudamque ſalacem*
Demeteret ferro.

Eadem vis ad libidinem excitandam teſtibus: nam Sextus, ceruini teſticuli, inquit, ſicci aliquam partem potato, concubitum excitat, & fit cum voluptate veneris. Valet præterea genitale aridum contra difficultatem mingendi, aut colicam, vt Rhaſis, & Albertus tradunt, monentes inſuper bibi aquam ſolummodò in qua ablutum fuerit. Magi, vt author eſt Plinius, partus contineri promittunt, ſi mulieri candida à pectore hyænæ caro, & pili ſeptem, & genitale cerui illigentur dorcadis pelli, & collo ſuſpendantur. Idem teſtes cerui inueteratos, vel genitale maris, ſalutariter dari in vino, item ventres, qui centipelliones vocantur, aduerſus ſerpentium morſus. Creditur & medica vis ineſſe inuolucro fœtus, ſed ceruæ id ſtatim à partu deuorant, teſte Ariſtotele, nec fieri poteſt, vt id accipias. Oſſium ceruinorum, aut bubulorum ex ſuris recentium, & vt probè conteri queant, vſtorum drachmæ quinquaginta, adijciūtur ab Aetio in antidoto Philagrij aduerſus podagram, monet tamen, ſine oſſibus eandem antidotum parari: Oſſium, inquit, ſubſtantia facultatem habet conſumendi, & reſiccandi, adeo vt è etiam ſola, & aſſiduè, & opportunè exhibita *9. hiſt. 5.* *Oſſium facultas.* *Lib. 12. cap. 47.*
C inueteratum articularem morbum curet. Vt verò ne quid ex humoribus reſiccetur, ac lapideſcat, incurabileque aut ægrè medicabile reddatur, tempore præſeruationis eam minimè miſcebimus, ſed poſtea ſi ita videbitur: conſumit enim, & reſiccat humores in ipſis articulorum iuncturis relictos. Recipiuntur hæc eadem oſſa vſta apud eundem in antidotum Iuliani ad calculum, & comitiales. Ad ventris profluuium Galenus ceruorum oſſa contuſa ventri illini iubet. Sextus verò patellam ceruinam, hoc eſt genuinum, ſi tecum habeas, negat ſurgere inguina, & quæ antè ſurrexerunt, eadem tacta redire. De oſſe cordis cerui, nec non de bezoartico lapide, ſuprà abundè dictum eſt. De ipſo verò corde legimus apud Galenum in euporiſtis iſtiuſmodi remedium. Cor cum pelle, & cornu cerui combure, & ex oleo vulnus inunge. Tradūt, teſte Plinio, cernas cùm ſentiſerint ſe grauidas lapillum deuorare, quē in excrementis repertū, aut in vulua (nā & ibi inquit inuenitur) cuſtodire partus adalligatum. Inueniuntur & oſſicula in corde, & in vulua perquam vtilia grauidis, parturientibuſque. Meminit eiuſdem lapidis, eorundemque oſſiculorum etiam Sextus his verbis: Lapis qui in vulua, aut in ventriculo cerui inuenitur phylacterium eſt prægnanti, & perficit, vt partum perferat, eoque ratio colligit velociſſimum eſſe illud animal, nec tamen aborſum facere. Simili ratione oſsicula inueniuntur in corde cerui, aut in vulua eius, quæ idem præ- *Euporiſt. 2. cap. 42.* *Lib. 2. cap. 184.* *Cordis.* *Lapilli in quibus cerui partibus inueniantur, eorumq; efficacia.*
D ſtant. Idem, vt mulier non concipiat, eadem oſſa in brachio ſuſpenſa efficere atteſtatur. Habet coagulum etiam ſuum in medicina vſum. Id in hinnulo laudatiſſimum eſſe teſtatur Ariſtoteles. Dioſcorides verò leporinū præferēs huic tamē coagula hædi, agni, hinnuli, dorcadis, platycerotis, dorci & cerui pares vires habere ſcribit, & Plinius coagulum hinnuli, leporis, hedi laudatū quidem eſſe ait, præcipuū tamen eſſe daſypodis. Idē ait contra ſerpentium morſus præcipuū remediū eſſe ex coagulo hinnuli in vtero occiſi; quod aliàs etiā repetit, & Solinus eius ſimia, ſed vniuerſaliter vim ad venenū quodlibet transferēs: Aduerſus venena mirificū eſt, inquit, hinnuli coagulum occiſi in matris vtero. Legas & apud eundē Plinium coagulū cerui ex aceto potum ab ictu ſerpentium iuuare, & ſi omninò tractatum ſit, eo die non ferire ſerpentem. Damacrates apud Galenum vtiliter bibendum dari, author eſt, morſo à cane rabido. Haly præterea etiam contra cicutæ, & fungorum eſum. Iam verò Marcellus in potione ſolutum vtiliter ait bibi ab empyicis, vel hæmoproicis; & Plinius ex aceto ſanguinem ſiſtere profitetur. Et Galenus etiam leporis, aut hinnuli coagulum ex vino potum, nec non immiſſum, cum oryzæ cremore cœliacos, & dyſentericos iuuare aſſerit. Prodeſt præterea, authore Plinio, decoctum cum lente, betaq; atque ita in cibo ſumptum inteſti- *Coagulum ad quæ mala proficiat.* *Lib. 2. de antidot.* *1. euporiſt. 113.*

norum magnopere vitijs. Dioſcorides deniq; teſtatur hinnuli coagulum priuatim triduo à purga- E
tionibus admotũ, ſpem partus intercipere. Fimi ceruini maximè ſubulonis cinis cochlearium triũ
Fimus. in mulſi hemina hydropicis auxiliatur, vt Ariſtoteles tradit: *Vrina.* vrina verò ſplenis dolorẽ ſanat, teſte
Venenũ in cauda cerui quale, quæ ſymptomata induc at, & eius curatio. Haly, ventriculoq; & inteſtinis inflatis prodeſt, auribus item inſtillata medetur earum vlceribus. Extrema pars caudæ cerui venenum continet, vt inter cæteros ſcribit Auicenna, quod potum vehementem ait inducere anguſtiam, ſyncopen, & mortem; curandi verò rationem eſſe, vomitu excitato cum butyro, oleo ſeſamino, & anetho: poſt vomitum exhibere oportere medicamentum ex auellanis, & piſtacijs cum lycio miſtis. Ferdinandus Ponzettus ſcribit, humorem aduſtum in caudam cerui tranſmitti, ne inficiatur reliquum corpus: ſumptum in cibo hoc venenum, triſtitiam, & mœrorem inducere, & reliqua, vt ſuprà: addit tamen antidotum eſſe oculum cerui, vel eiuſdem, vel alterius. Matthiolus venenum iſtud viridis, aut flaui coloris eſſe ſcribit (vnde veriſimile eſt nõ aliam quàm fellis eam eſſe ſubſtantiam: Ceruis quidem Achainis cognomine fel contineri in cauda creditur: Eſt autem illud colore quidem ſimile felli, non æquè tamen, vt fel, humidum, ſed lieni ſimile parte interiore vt Ariſtoteles teſtatum reliquit) venenum planè ſæuiſſimum: quod in cibo, potuve ſumptum intolerabilem corporis anguſtiam, ſyncopẽ, & alia ſymptomata afferat, quę F
napellus excitare ſolet: auxilium eſſe ſi poſt vomitum, ex butyri potu dimidius triti ſmaragdi ſcrupulus cum vino bibatur, piſtacia & auellanæ edantur: Poſtea verò corpus vniuerſum perfricetur cũ oleo ex ſemine citri, & theriacæ drachmæ duæ propinentur. Eadẽ etiã ſcribit Petrus Aponẽſis.

VSVS ALII.

Pellium ceruinarum vſus. EX corio ceruino, inquit Blondus, fiunt tegumenta hominum, & rerum multarum operimenta: Teſtatur verò etiam Geſnerus has ceruinas pelles à ſuis parari, vel cũ pilis, illas præſertim quæ elegantiores, & maculoſæ ſunt, vt puluinis ſedilium inducantur: vel pilis demptis ad caligas, femoralia, chirothecas &c. Hoc eodem corio Minerua deformatura Vlyſſem ne cognoſceretur à ſuis, eum induit, vnde vile
Odyſſ. v. eum fuiſſe indumentum conieceris: Verba poetæ ſunt;

Ἀμφὶ δέ μιν μέγα δέρμα ταχείης ἕσσ' ἐλάφοιο G.
Ψιλόν. δῶκε δέ οἱ σκῆπτρον καὶ ἀεικέα πήρην. ideſt,
Circum autem ipſum magnam pellem velocis induit cerui
Nudam: dedit autem ei virgam, & deformem baculum.

Orat. 1. Sed & Plutarchus in volumine de fortitudine Alexandri, ſcribit, eos qui feras venantur, pellibus
3. de arte aman. ſe ceruorum amicire. Ex medulla cerui medicamen faciei fieri ſolere diſcimus ex hoc Ouidij:

Nec coram miſtas cerua ſumpſiſſe medullas,
Nec coram dentes perfricuiſſe probem.

Sed & cornibus ad fucandã faciam vti ſolere mulierculas meminit in libro de medicamine faciei:

Et quæ prima cadent viuaci cornua ceruo
Contere: in hac ſolida ſexta face aſſis eat.

12. Metam. Idem præterea docere videtur in bello cornuum fuiſſe vſum, dum canit:
Cornuum vſus pro armis.

Non impunè feres teli modò copia detur,
Dixerat Exadius, telique habet inſtar in alta
Quæ fuerant pinu votiui cornua cerui:
Figitur hinc duplici Gryneus ſua lumina ramo, H
Eruiturque oculos, quorum pars cornibus hæret,
Pars fluit in barbam concretaque ſanguine pendet.

Oſſium vſus in tibijs. Inuenio cerui, aut leporis pedes, ſi circa fulcra lecti alligentur iuxta dorſum, quo te reclines, non
Lib. 5. c. 7. de vita Apoll. ſinere naſci cimices. Ex oſſibus ceruinis olim fiebant tibiæ admodum canoræ, quod meminit inter alios Philoſtratus de Canio tibicine loquens, taleſque eſſe tibias Canadum Indiæ populorum teſtatur Theuetus. Hiſce tibijs cum cacto ſpina maximum eſſe diſſidium ſupra, vbi de antipathia
Lib. 2. Americ. annotauimus. Earundem tibiarum vſus etiam apud Thebanos erat, quod tradit Pollux nulla facta oſſium mentione his verbis: Θήρειος αὐλός: Θηβαῖοι μὲν αὐλὸν ἐκ νεβροῦ κῶλον εἰργάσαντο: Χαλκήλατος δὲ ἦν ἔξωθεν ὄψιν: ideſt, ferina tibia quam Thebani ex hinnuli membris compegerunt,
Lib. 9. c. 7. ſed huius exterior pars ære inducta erat. Cælius græcam vocem ſeruans tibiam theriam vocat.

DE

A

B

C

DE CERVO PALMATO. Caput XXVIII.

DIXIMVS ex Iulio Capitolino Gordiani ſyluam memorabilem pictam in domo roſtrata Cn. Pompeij inter alias picturas ceruos continuiſſe 200. palmatos: Hoſq; Geſnero primùm viſos eoſdem cum dorcadibus platycerotis. Ceterùm cùm poſt- *In Gord. 1.*
D modum Ioannes Caius medicus Britannus hæc illi cornua, quorum iconem hic exprimimus ex Britannia miſiſſet, mutata ſententia doctiſſimo illi medico, qui ceruum palmatum reuera eſſe iudicabat, quod & mihi videtur, aſſenſit: Nam cùm cornua hęc, aut ęquent, aut etiam ſuperent, & longitudine, & craſſitudine ceruinum, conſonum eſt corpus animalis cerui potius, quàm platycerotis ſimile eſſe.

DE TRAGELAPHO. CAP. XXIX.

ΤΡΑΓΈΛΑΦΟΣ, quaſi hirci ceruum dicas, inde nomen accepiſſe videtur, quod *Etymum.*
animal ſit hirco, & ceruo ſimile, ſeu cerui & hirci figuram mixtam habens: Equi- *Lib. 8. c. 32.*
dem Plinius cùm de ceruis tractaſſet, caput inſequens ſic orditur: *Eadem eſt ſpecie,* *Forma.*
barba tantùm, & armorum villo diſtans, quem tragelaphum vocant non alibi, quàm *Locus.*
iuxta Phaſim amnem naſcens. Eadem legas apud Solinum in fine capitis 22. ſed *Lib. 3.*

quamuis vterque ſcribat iuxta Phaſim amnim tantummodo naſci, legimus tamen apud Diodo- E
Lib. 3. rum Siculum etiam naſci in Arabia. Raph. Volaterranus eũdem eſſe arbitratur cum hippelapho
Hippelaph⁹. memorato ab Ariſtotele, cuius iudicium ſequitur etiam Geſnerus inquiens, cerui ſimilitudinem vtroſque in hoc animali vidiſſe, tum qui tragelaphum, tum qui hippelaphum nominaruut, ſed
Equicerv⁹. hi, inquit, propter iubam, equiceruum (ſic apud Ariſtotelem aliquando transfert Theodorus) di-
Hircocerv⁹. cere maluerunt, illi propter barbam ſimul & cornua hircoceruum. Nec mihi differre videtur, vterque enim peregrinum facit animal, (etſi de loco diſcrepent) eademque ei tribuit, barbam nempe,
Forma. armos villoſos, & cerui ſimilitudinem, tum magnitudinẽ corporis, tum quod fæmina in eo genere cornibus caret. Hippardium, & hippelaphus, inquit philoſophus, tenuiſſimo iubæ ordine a capite ad ſummos armos crineſcunt. Proprium hippelapho villus, qui eius gutturi modo barbæ dependet. Gerit cornua vtrumque, excepta fęmina hippelaphi: & pedes habet biſulcos. Magnitudo hippelaphi nõ diſſidet à ceruo. Gignitur apud Arachotas; & alibi; hippelaphus ſatis iubę ſummis cõtinet armis, qui à forma equi, & cerui, quam habet compoſitam, nomen accepit, quaſi equiceruus dici meruiſſet. Et rurſus: Equiceruo cornua ſunt capræ proxima. Mirum itaque cur Albertus ra-
moſa, & ceruini ſimilia cornua tribuat; mirum etiam quomodo Volaterranus tanquam ex Aelia- F
no tragelaphum cætera ceruo ſimilem eſſe dicat, barba tantùm, & armorum villo hirco propiorẽ.
Exerc. 207. Mirum denique cur doctiſſimus Scaliger hippelaphi cornua non deſcripſiſſe Ariſtotelem dicat, in deſcriptione eiuſdem: Nec tragelaphus, inquit fabula eſt, quippe hircus facie, & cornibus, ceruus magnitudine, pilo, cauda, clunibus. Pectus villorum frequentia tectum, vt & hinc hircus ſit quaſi in eos abierit aruncus. Si philoſophus ſui hippelaphi cornua deſcriberet; intelligeremus an idem eſſet cum tragelapho, aut tarando. Cùm verò propter raritatem natiuique ſoli diſtantiam vix cognitum ſit animal, nonnullis tragelaphus nominatur de re, quæ nulla ſit, nec vſquam in rerum na-

G

H

tura

A turã rẽpetiatur, vt Stephanus citat, & Etymologus. Figuram hanc ad viuum expreſſam vir do-
ctiſſimus, & egregius poeta Georgius Fabritius Geſnero transmiſit ex Miſena Germanię vnà cum
literis, quibus hæc continentur: De ceruorum generibus, quæ ex venatoribus didici, quamuis in- *Ceruorum*
firma authoritate vulgi ſcilicet nituntur, tamen vt tuæ voluntati videar ſatisfeciſſe, adſcribã. Tria *tria genera.*
igitur dicunt eſſe ceruorum genera, non ſingulari quidem naturæ diſcrimine, ſed aliquo tamen
nominis, formæ, virium. Primum illud motum omnibus, quod diligenter Ariſtoteles & Plinius
deſcripſerunt. Alterum ignotius, quod gręco nomine tragelaphus dicitur priore maius, (vnde for-
ſan hippelaphon dixerit Ariſtoteles videlicet à magnitudine, vt inter herbas hippoſelinum) pin-
guius, tum pilo denſius, & colore nigrius: vnde Germanis à ſemiuſti ligni colore brandhirtz nomi-
natur. Hoc in Torantinis, & Konigſteinianis Miſenæ ſaltibus, Bohemiæ vicinis capitur. Vulgus
venatorum ait nomen reperiſſe à locis, in quibus carbones fiunt, quod ea frequenret, & herbis ibi-
dem renaſcentibus libenter paſcatur. Hoc verum ſit, an ex errore, ac opinione propter nomen fa-
bella nata, in medio relinquo: Certè vulpes ętiam villi denſioris, & nigricantis à colore eodẽ mo-
do brandfuchſe nominãtur, quos in arcis illis carbonarijs verſari non eſt vero ſimile. Tertium ge-
B nus, quod reliquorum ceruorum more nnn amittit cornua: hoc caſtratis accidere ait Plinius, ſed
& vitio accidere affirmant, qui feras apud nos conſectantur. Ceruo enim fuga, ſitique feſſo, &
flumini ſe committenti, in ipſoque anhelitu auidius bibenti, pinguedinem, qua abundat reſolui,
& diffundi aiunt, ex eoque aut mori eum, aut ſuperſtes ſi ſit, cornua ei nunquam decidere, idque
fieri eo maximè tempore, quo ardentiſſimè fœminam appetit. Hoc genus cerui proprio nomine
eĩn kummerer appellant. Hæc G. Fabritius, qui ſimul etiã præſtantiſſimi, & eruditiſſimi viri Geor-
gij Agricolæ Kempnitij conſulis literas ad me miſit, quibus ille ſuam de tragelapho ſententiam,
quam meo nomine Fabritius petiuerat, hiſce verbis exponit: Tragelaphus ex hirco, & ceruo no-
men inuenit; nam hirci quidem inſtar videtur eſſe barbatus, quod ei villi nigri ſint in gutture, &
in armis longi: Cerui verò gerit ſpeciem, eo tamen multo eſt craſſior, & robuſtior: Ceruinus etiã
ipſi color inſidet, ſed nonnihil nigreſcens, vnde nomen Germanicum traxit, veruntamen ſuprema
dorſi pars cinerea eſt, venrris ſubnigra, non vt cerui candida, atque illius villi circa genitalia ni-
gerrimi ſunt: Cæteris non differunt. Vterque eſt in noſtris ſyluis, quanquam plures tragelaphi in
his, quæ finitimæ ſunt Bohemicis, quàm in alijs reperiuntur. Quare Plinius haud rectè ſcripſit tra-
C gelaphum non alibi, quàm iuxta Phaſim amnem naſci. Hæc Agricola. Ego, inquit Geſnerus, hu-
ius animantis cornua, quæ ciuis quidam noſtræ ciuitatis tanquam valde rara aſſeruat, diligenter
inſpexi, cùm de ceruo ſcriberem, vbi deſcriptionem eorum apposui his verbis: Obſeruaui etiam in
conſummati cerui (nam quod genus cerui hoc eſſet adhuc ignorabam) cornibus mucrones, ſiue
ramulos ſupremos, qui bini alioqui plerumque, aut terni ſpectantur, ſeptenos: Et eodem in loco
ſtipiris latitudinem ſex digitorum: Inferius autem erant, & alij bini rami & adminicula. Inquirẽt
ſtudioſi an hoc ceruorum genus à ſpecie cornuum, quæ in ſuprema ſui parte tanquam palmæ in
digitos findũtur palmatum latinè dici rectè poſſit: Nam ceruos palmatos Capitolinus memorat.
In Anglia ceruos nigricantes reperiri audio, qui an ijdem ſint cum illo, cuius effigiem poſuimus
non ſum adhuc certus. Hæc itaque omnia ex paralipomenis Geſneri. Athenæus tragelaphos po- *Lib. 11. cap.*
cula quædam dicta Alexidis, & Eubuli teſtimonijs comprobat, qui ſimplicirer inter pocula hoc *18.*
nomen poſuerunt. Tertiò Menandri, apud quem τραγέλαφοι λαβρώνιοι leguntur: Quartò Anti-
phanis, qui diuitem quendam præter alia poſſidere ſcribit, phialas, triremes, tragelaphos, carche-
D ſia, ampla nimirum, & pretioſa pocula. Forſan inde ſortita fuerint id nomen, quòd tragelaphi fi-
guram, vel repræſentarent aliquo modo, vel inſculptam ferrent. Apud Bartholomæum Anglicũ
aliud ab hoc animali ſimile tamen pygatgus vocatur ex gloſſa in deuteron. 14. pygargus, inquit, *Pygargus.*
animal eſt cornutum, & barbatum hirci inſtar, minus ceruo, maius hirco, ſimile hircoceruo, ſed
longè minus.

DE TARANDO. CAP. XXX.

HESYCHIVS & Vatinus tarandum interpretantur animal ſimile ceruo, ex cuius pellibus apud Scythas Χιτῶνες, ideſt, thoraces fiunt. Stephanus item in Γελωνῷ, & Euſtathius in Dionyſium Afrum, ſcribunt apud Budinos Sarmatiæ populos tarandum naſci animal admirabile, magnitudine bouis, facie ceruum repræſentans: difficile captu propter mutationem pilorum, quos pro loci colore immurat, vt Chamæleon etiam, & Polypus. Barbari quidam authores pro tarando corruptè parandrum, *Parandrus.*
& pyradum, teſte Geſnero, ſcribunt, aliqui etiam tanquam diminutiua voce tarandulum, quod, *Pyradus.*
in-

inquit, tidiculum eſt, cùm animal boui ſimile fateantur. Quidam adhuc abſurdius faciunt cum tarandum à tarandulo diſtinguunt. Apud Heſychium, & Varinum ξάνδαρος exponitur animal ſimile boui iuxta Atlanticum mare. Sed & vox omnino videtur corrupta à tarando; nec obſtat inquit Geſnerus, quod tarandi nomen apud eoſdem ſuo loco legatur, nam & alia huiuſmodi errata in ipſorum lexicis deprehendimus. Dicat aliquis Xarandum à tarando diuerſum eſſe, quoniam ad Atlanticum mare naſcatur, quod de tarando à nemine memoriæ proditum ſit. Reſpondeo tarandum in Scythia naſci, quæ Aſiæ, & Europæ partim maritimas ad Oceanum regiones complectatur: *Atlanticum mare.* Atlanticum mare autem dici, non ſolùm occiduum illud, & Africani partem Oceani, ſed vniuerſum etiam Oceanum apud veteres, vt apparet ex his verbis Ariſtotelis in philoſophiæ ad Alexandrum compendio: Πέλαγος δὲ τὸ μὲν ἔξω τῆς οἰκουμένης Ἀτλαντικὸν καλεῖται, καὶ ὁ Ὠκεανὸς περιῤῥέων ἡμᾶς. Hoc eſt, vt Guilhelmus Budæus tranſtulit: Porrò autem pelagus, quod extra orbem nobis habitatum fuſum eſt, & Atlanticum dicitur, & Oceanus à quo ipſi circumluimur. *Deſcriptio.* Plinius hoc animal pulcherrimè delineauit his verbis: *Tarando magnitudo, quæ boui, caput maius ceruino, nec abſimile, cornua ramoſa, vngula bifida, villus magnitudine vrſorum. Sed cùm libuit ſui coloris eſſe aſini ſimilis eſt. Tergori tanta duritia, vt thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborem, fruticum, florum, locorumque reddit metuens, in quibus latet, ideoque raro capitur. Mirum eſſet habitum corpore,* (ideſt, cute) *tam multiplicem dari, mirabilius & villo.* Et paulò antè: *Mutat colores,* inquit, *Scytharum tarandus, nec aliud ex ijs, quæ pilo veſtiuntur, niſi in Indis lycaon, cui iubata traditur ceruix.* Habere magnam admirationem in hoc animali coloris immutationem ſic oſtendit Aelianus: Ruborem, pallorem, liuorem, homini, & beſtijs cutem mollem habentibus, & minimè villoſis, accidere, nihil mirum: tarando verò animali, cui eſt tergus impenetrabile, & villus vrſorũ magnitudine, admirabile videri debet: ſeipſum enim cum villis ſuis hic vertit, milleque colorum ſpecies cum ſummo videntium ſtupore reddit. Scythicum animal eſt, dorſo, & magnitudine tauro ſimile, eius corium ne ſpiculo quidem penetrari poteſt. *Cap. 33. polyhiſt.* Cæterùm Solinus cùm lycaonem dixiſſet Aethiopia mitti ſubdit, *mittit, & tarandum,* cuius erroris occaſionem præter oſcitantiam, & negligentiam ipſius nullam video, cùm Plinius dilucidè Scytharum, ideſt Scythicum tarãdum appellet: Lycaonem verò non in Aethiopia, vt ipſe Solinus, ſed in Indis naſci ibidem ſcribit. *Hunc tarandum,* addit Solinus, *affirmant habitum metu vertere, & cùm deliteſcat, fieri ſimilem cuicumque proximauerit, ſiue illa ſaxo alba ſit, ſeu fruteto virens, ſiue quam aliam præferat qualitatem. Faciunt hoc idem in mari polypi, in terra chamæleontes. Sed & polypus, & chamæleon glabra ſunt, & pronius eſt cutis læuitate ſpeculi modo proximantia æmulari: In hoc nouum eſt, ac ſingulare, hirſutiã* *Quomodo colorẽ mutet.* *pili colorum vices facere.* Meminere eiuſdem colorum mutationis Ariſtoteles in opere de admir. auſcult. & Theophraſtus in fragmento de ijs, quæ colorem mutant, vt citat Iacobus Dalechampius in comment. ad nouiſſima Plinij verba. Cauſam huius mutationis tradũt eſſe, quod pili eius, vel cutis potius ſpeculi naturæ ſit aſſimilis: vnde ſpecies circumſtantium rerum per aerem diffuſæ, & ad huius generis animalia terminata reddunt eis talem colorem, qualis earum rerum fuerit, *Tarandus qui ſit.* quibus proximant. Quis ſit modò reuera iſte tarandus, non facilè licet iudicare. Ioannes Agricola Ammonius, tarandulum (ſic loquitur) interpretatur germanicè elend. Quam ſententiam improbat Geſnerus, docẽs Germanorum elend alcem eſſe; Georgius verò Agricola vir & doctrina, & iudicio ſummus, tarandum interpretatur reen, (quo nomine, vt in ſequenti capite apparebit, Septentrionales rangiferum intelligunt) rangiferum cum tarãdo eundem eſſe exiſtimans. Quam quoque opinionem Geſnerus in cap. de tarando, modeſtè ſic refutare conatur: quanquam pleraque, inquit, tarando, & rangifero noſtro eadem ſint, libet tamen ab eo (Georg. Agricola) diſſentire, non certè doctiſſimum virum reprehendendi animo, ſed vt hominibus ſtudioſis diligentiùs inquirendi occaſionem præbeam. Tarandum igitur eſſe exiſtimo feram illam, quam Poloni tur, vel *Turo Polonorum.* thuronem appellant. Inuenitur in vna tantùm parte regni Polonici in ducatu Mazouiæ, inter Oſzczke, & Garuolijn: maior boue manſueto, minor vro, ore diſſimilis vtrique, præacutis in fine cornibus, perniciſſimo curſu, & valde robuſta. Deſcriptionem hanc nobis communicauit nobilitate, doctrina, & omni virtutum genere vir ornatiſſimus Florianus Susliga Roliz à Varſhauia Polonus. Hęc fera ſi iubata eſſet, quod nondum certò ſcio, biſonti deſcriberem: nam recentiores quidam rhuronem Polonorum, Zubronis, ideſt vri ſpeciem faciunt. Cæterùm vt tarandum credam, plura concurrunt, primum magnitudo, & ſpecies bouis, ſed caput & os abſimile, deinde quod boũ ſylueſtrium rariſſima eſt, & in Sarmatia capitur vicina Gelonis, apud quos tarandum reperiri legimus: Accedit etiam nominis affinitas, nam in barbarorum quorundam recentiorum libris, daran huius bouis nomen legitur, quamuis alij duran, vel durau ſcribant, & bonaſon interpretentur. Vnum eſt, quod obijci poteſt, cornua thuroni non eſſe ramoſa, qualia Plinius ſuo tribuit tarando: Reſpondeo, videri mihi veteres tarandum, vel cum alce, vel cum rangifero fortè confudiſſe: Nam

&

A & alce, & rangifer ramoſa prætendunt cornua. Deſcribunt autem alcen quoque veterum alij aliter: quod in adeo perigrinis animalibus mirum non eſt: cùm ea ferè ſoleamus, vt ex diuerſis auditu accepimus, deſcribere. Hæc ſi cui non ſatisfaciunt, vel tarandum pro rangifero accipiat, vt Georgius Agricola, & ante ipſum Eliꝺta Anglus, quibus cum de hac re ego non contenderim, aut ſi quid melius inuenerit, in commune proferat. Hoc addam pro corollario ex Plinij deſcriptione tarandum animal inter ceruum, bouemque medium videri poſſe: cerui enim cornua, & metum habet, cætera ferè bouis. Thurouem ſanè taurum non meticuloſum, ſed taurorum omnium, præſertim ſylueſtrium inſtar, animoſum eſſe crediderim. Iam quod Plinius ſcribit caput ei maius cer-

B

C

D

nino

Digitized by Google

uino eſſe, & magnitudinem bouis, rangifero ſatis conuenit, quoniam in vniuerſum multo maior E
ceruo eſſe fertur. Capiuntur etiam apud Gelonus, aut vicinos populos: Quidam etiam aſininum
ci tribuunt: præterea biſulcos eſſe conſtat. Hæc tam multa cùm cõueniant ſi de coloris etiam mu-
tatione certior fiam, ſine cunctatione rangiferum pro tarando accipiam, & Polonicum thuronem
biſontibus adiungam. Nam quod de corio fertur, vſum eius eſſe ad thoraces, vt quod ferrum non
facilè tranſmittat, nihil impediet, pleraſque enim magnas feras in regionibus frigidis huiuſmodi
pelles habere crediderim, quales etiam alces habent, quæ ad hunc vſum in Germania communio-
res ſunt. Omninò quidem maiora minoribus, fera domeſticis, & in frigidis regionum quàm cali-
dis animalia pelles craſsiores, ſolidioreſque gerunt. Sed rangiferi hiſtoriam integram in R, litera
dabimus, in præſentia ſatisfuerit, mihi non tam diſſentiẽdo, quàm dubitando de eruditorum quo-
rundam interpretatione, vel ipſos, vel alios ad thuronis ſimul, & rangiferi hiſtorias maiore ſtudio
inueſtigandas excitaſſe, & ſcepticorum inſtar in vtramque partem rationes attuliſſe. Hæc itaque
Geſneri alia opinio. omnia Geſnerus incertus opinionis ſuæ. In capite verò de rangifero Georgio Agricolæ ſubſcribẽs
rangiferum cum tarando eundem iudicat. Et rurſus in appendice quadrupedum viuiparorum:
tarandi, inquit, eiuſque cornuum falſam imaginationem, tabulæ regionum Septẽtrionalium Olai F
Magni imitatione decepti poſuimus in libro de hiſtoria quadrupedum viuiparorum pag. 950. rã-
giferi nomine. Dubitabam enim adhuc an tarandus idem rangifero eſſet, quod doctiſsimo viro
Georgio Agricolæ videtur, cui ego nunc magis aſſentior, etſi tunc quoque non omninò negaui,
ſed dubitatione aliqua motus, quę de tarando veteres ſcripſere, in boum ſylueſtrium hiſtoria con-
ſcripſi pagina 156. & rurſus ſeorſim, quæ de rangifero recentiores pag. 950. quo loco (ſequente
mox pagina) poſitum à nobis cornu tarandi, ſiue rangiferi non eſſe, nunc certò ſcio, tum enim du-
bitabam; Cuius verò animantis id ſit, niſi alces eſt (quãquam differt ab eo cornu alces, quod aliàs
ab amico quodã ad me miſſum in alces hiſtoria poſui) ignorare me ingenuè fateor. Id verò quod
in pręſentia damus animal (eſt autem cuius hic icon exprimitur) à clariſsimo viro Valentino Gra-
Tarandi icõ vera ſecundum Geſnerum. uio ad nos miſſum, tarandum, ſiue rangiferum ad viuum expreſſum eſſe non dubito. Nam cornuũ
quoque omninò ſimilium effigiem doctiſsimus vir Benedictus Martinus Bernenſis qualia Bernę
in curia ſpectãtur, nuper miſit. His addam, quę de hoc animãte Georgius Fabricius ad me ſcripſit.
Tarandus, inquit, quem populi Septentrionales ſua lingua rehenſchier nominant, formam cerui
habet, ſed corpus robuſtius: colorem ſecundum anni tempus mutat, etiam pro locorum, in quibus G
vixerit, varietate, vt author admirãdorum ſcribit, ſiue Ariſtoteles ille ſit, ſeu Trophilus. Arborum
autem, & locorum, & rerum, quas attigerit vniuerſarum colorem imitari, nobis adhuc compertũ
non eſt. Eum autem quod anni temporibus mutet, inde colligitur, quod alij colore aſini, alij cerui
eſſe dicant. Pectus toroſum, & villis albis, prominentibuſque denſum, atque rigidum, crura pilo-
ſa, bifidæ concauęque vngulæ, & mobiles, in curſu enim eas explicat. Ipſe ad celeritatem expedi-
tiſsimus, ita vt & ſummas niues calcet non impreſsis altè veſtigijs, & pernicitate inſidiẽtia in val-
libus animalia effugiat. Cornua geſtat prælta, quæ ſtatim à fronte ramis duobus latis mucronã-
tur, quaſi in digitos: In medio ramulus veluti internodium interiectus, inde rurſus in ramos latos,
digitorum expanſorum ſpecie mucronatos exeunt. Cornua ſunt alba, venuliſque longis diſtin-
cta, differunt ab alces cornibus altitudine, à cerui latitudine, ab vtriſque colore, & ramorum mul-
titudine, quamuis aliter ſcribat Zieglerus Landauus. Currendo ea in tergum demittit: nam ſtan-
ti frontem penè inferiores rami tegunt. His inferioribus concreta frigoribus flumina ad potum
capiendum rumpere fertur. Syluarum fructibus, & arborum muſco veſcitur. Latibula ſtruit in
montibus Septentrionalibus, & in Moſibergum alioſque montes NortVvegiæ intentioribus frigo
ribus procedit. Capitur ab hominibus ad vſus domeſticos: nam ad conficiẽnda itinera domatur à H
curſoribus, ad opera ruſtica ab agricolis. Infeſtatur ad prædam è multis animantibus. Caro enim
Caro qualis. tarandi è ferinis illorum locorum optima, & delicatiſſima. In primis autem infeſtos habet lupũ,
gulonẽ, & quod propter horrorẽ vlulatus vulgò feldgeſchrei ab Olao propter feritatẽ grimbklavv
appellatur. Hoc animal ad prædam exit gregatim lupo minus, maius uulpe, pilis nigris, maxi-
mè ferum, & tarando præ cæteris inimicum. Sigiſmundus Liber, qui de rebus Moſcoiticis ſcripſit,
ait apud Lappos ceruorum eſſe greges, ut apud nos boum, qui NortVvegiorum lingua reen no-
centur, noſtratibuſque ceruis eſſe aliquanto maiores: ijs Lappos uti equorum, iumentorumque
uice hoc modo: Vehiculo in ſcaphæ piſcatoriæ formam facto ceruos iungunt, in quo homo, ne ci-
tatiore animalis curſu excidat, pedibus alligatur. Lorum quo id gubernat, ſiniſtra tenet, dextra
baculum, quo uehiculi, ſi quam fortè in partem plus æquo uergat, caſum, euerſionemque ſuſtinet.
Mores. Tali curriculo ſe uiginti milliaria uno die confeciſſe ait, ceruumque dimiſſum ad conſueta ſtabu-
la nullo duce rediſſe. In hanc ferè ſententiam ille. Animal hoc natura congregabile, & ſocietatis
eſt amans, nam armenta mille tarandorum in uaſtis illis ſyluis ſimul conſpici ferunt. Quod fieri

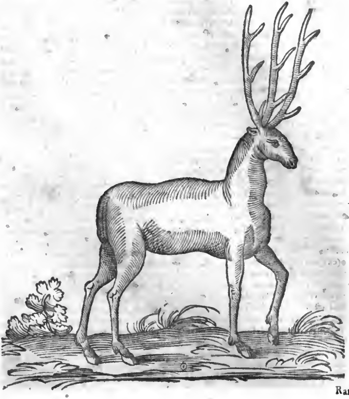
poſſe

A poſſe, etiã vox pſalmi 50. teſtatur, in quo Aſaphi ore loquitur Deus: *Omnes beſtiæ terræ meæ ſunt, & armenta montium, in quibus numero millenario congregantur*. Fæmellæ in hoc genere ramis carent, & lactis abundantia gentem colunt. Tarandos in Nortvvegia reperiri mercatores aſſerunt, in Suecia ſuperiore Olaus Magnus (ego tarandi nomen apud Olaum non inuenio, ſed rangiferi tantùm, vt modò patebit:) In Lapponia Sigiſmundus Liber: (ſed nec hic tarandi meminit) In Polonia interdum Agricola Ammonius. Superioribus annis bini cum frenis, ſellis, & phaleris Auguſtam Vindelicorum dicuntur adducti. Hæc diuerſis temporibus, ex Alenpeciorum Fribergenſium (qui illis in locis negotiantur) relatione, & ex adductis authoribus ſcripſit ad me vir humanitate, & integritate præſtans Valentinus Grauius, qui quoniam reipublicæ negotijs atque principis occupatus eſt, per me tibi ſignificari voluit, idem etiam picturam ad te mittit. Huc vſque Geſnerus. Cæterùm hiſce relationibus nimis confidens, rangiferum tarando eundem credit. Ego cur inuicem diſtinguam, & Olai Magni iconi credam, impellunt me & Cæſar in commentarijs ſuis, & Albertus Magnus in deſcriptione rangiferi, quam ſubinde referam.

B DE RANGIFERO. CAP. XXXI.

TARANDVM nonnulli, vt in præcedenti capite dictum eſt, quod rangifero eundem crederent, reen vocant, cum ſit hoc nomen rangifero, proprium: pro qua voce inuenias etiam reinet, reinget, renſchieron: hinc latini recentiores alij rangiferum, alij raingum nominant: quanquam Albertus rangiferum vocari ſcribit quaſi ramiferũ. Deſcribit autẽ ipſum animal his verbis:

C

D

Ran-

Rangifer, inquit, in Septentrione verſus polum Arcticum generatur, & in regionibus Nortvvegiæ, E
Deſcriptio. ac Sueciæ, & alijs, quæ ſunt minoris latitudinis, ſpeciem cerui repræſentat, ſed maior eſt corpore,
colore inſignis, & ad fugam celerrimus. Tres ordines cornuum gerit in capite, ita vt in ſingulis bi-
na ſint cornua, & caput eius virgultis (aliàs virgulis) compoſitũ videatur. Ex his duo cæteris ma-
iora ſunt, in loco cornuum cerui, quæ ad perfectam magnitudinem augentur, adeo vt quinq; cu-
bitorum menſuram aliquando attingant, & ramis conſpiciantur viginti quinque. (Idem de ra-
morum numero huius feræ, Robertus Stephanus ſcribit in obſeruationibus ſuis venaticis circa fi-
nem dictionarij gallicolatini.) Duo etiam in medio capitis, vt damarum habentur, mutilis &
breuibus ramis mucronata. Deniq; alia in fronte antrorſum verſa, oſſibus ſimiliora, quibus in pu-
gna potiſſimùm vtitur. Tantum Albertus. Cæterùm in deſcriptione cornuum rangiferi, & tarandi
cornua inuicem implicare videtur, cùm non ſit veriſimile vnum animal tot, & tantæ altitudinis,
totque ramis prædita ferre poſſe: Olaus enim Magnus Archiepiſcopus Vpſalenſis vir propter eru-
Lib.17.c.8. ditionem, vitęque genus, & regionis vicinitatem fide dignus, tricorne tantum animal rangiferum
facit, & his verbis delineauit, addita etiam hac animantis effigie: In partibus, inquit, Septentrio-
nis vtriuſque Bothniæ (ſic enim extremi aquilonis terræ, quaſi à fundo vaſis vocantur) & magnæ F
Lapponiæ beſtia tricornis eſt de genere ceruorum, ſed longè procerior, longior, ac velocior, rangi-
fer duplici ratione dicta, vna quod in capite ferat alta cornua velut quercinarum arborum ramos:
alia, quòd inſtrumenta cornibus pectorique quibus hyemalia plauſtra tradit, impoſita, ranga &
loga patrio ſermone vocantur. Quorum cornuum duo cæteris maiora, eo loco, quo ceruus habet:
ſed ramoſiora, ac extenſiora ad ramos quindecim alta. Aliud verò in medio capitis, ramuſculis
circumſtantibus cęteris breuioribus, ſitum eſt, caput vndiq; contra inimicas beſtias pręcipuè lupos
armatũ reddens, imò admirationis decus inter cætera monſtra præſentans. De hoc rangifero for-
tè accipienda fuerit hæc Ioan. Agricolæ Ammonij relatio: Eſt in Poloniæ vaſtiſſimis ſaltibus ce-
lebre animal renſchieron ab incolis appellatum nuſquam ab vllo authore deſcriptum, quod ma-
gnitudine exæquat ceruum, cornibus præarduis armatum, quorum vtrumque in faſtigio triden-
tem, hoc eſt, triplicem verticem oſtendit. Huiuſmodi fera pro ſplendido munere Saxonię, Thurin-
giæ, & Myſniæ principi Georgio miſſa eſt anno trigeſimo primo ſupra ſexquimilleſimum. Ap-
paret autem virum doctum non crediſſe, quod tricornis eſſet hæc fera, ideoque in faſtigio tri-
dentem attribuiſſe. Tricornem tamen etiam facit Iulius Cæſar in ſuis commentarijs: *Eſt*, inquit, G
Lib.6.de bello Gall. *bos in Hercynia ſylua cerui figura, cuius à media frõte inter aures vnum cornu exiſtit excelſius, ma-
giſque directum his quæ nobis nota ſunt cornibus: Ab eius ſummo ſicut palma, rami que latè diffun-
duntur, eadem eſt fœmina, mariſque natura, eadem forma, magnitudoque cornuum.* Quod ſi quis ta-
men Cęſarem dixerit bouem nobis deſcribere vnicornem, non tricornem, quoniam vnius tantùm
cornu mentionem facit. Reſpondeo id ideo factum, quòd hoc medio cornu aduerſus inimicas fe-
ras ſe tueatur, ut ex Olao diximus. Et ipſe etiam in fine dum dicit, fæminę, mariſque eandem cor-
nuum magnitudinem eſſe, plura quàm vnicum illis tribuere videtur. Vocauit verò bouem potiùs
quàm ceruum, quoniam etſi cerui cornua gerat, magnitudine tamen eſſet bouis. Damianus à Go-
es etiam rangiferum nobis delineauit, & vt ipſe dicit αὐτόπτης, Lappi, ſiue Lappones equorum lo-
co vtuntur animalibus, quæ raingi ſuo ſermone vocant, quibus magnitudo, & color aſini, vngulæ
bifidæ, forma, atque cornua ceruorum, ſed cornua quadam lanugine cooperiuntur, eadem humi-
liora, & ramis rarioribus quam ceruina ſunt, vt ipſi vidimus. Cæterùm nunquid hæc deſcriptio rã-
gifero conueniat, addubito; nam alci ea non malè adaptari poteſt, cum ſit pilo aſinino, & rangifer
iuxta Olaum cornua ceruis habeat maiora. Et cùm Damianus etiam addat in progreſſu illorum
lento, vel celeri, ex tibiarum articulorum agitatione ad inſtar nucum colliſionis crepitus audiri, H
iam non amplius dubito quin ſit alce, cui id priuatim ab alijs adſcribitur. Apollonius Menabe-
nus Medicus, & Philoſophus de rangifero tractatu rangiferum ab alce etiam diſtinguit, & Olao
Magno (ex quo etiam pleraque tranſcribit) fidem adhibendam eſſe aſſerit, cùm tamen in deſcri-
ptione non parum ab ipſo euariet: Olaus enim tricornem facit, vt diximus, & ceruo longè proce-
riorem, longioremque; hic contrà longè minorem, & tertij cornus nullam mentionem habet, ſed
verba eius adſcribam. De ſingularibus, inquit, ac memorabilbus Suecorum regni quibuſdam re-
bus verba facientes, genus illud ceruorum, quos reen, ſiue rangiferos vocant, ſilentio præterire nõ
poſſumus. Rangiferi itaque cerui in Suecia tantum, vt audiuimus reperiuntur in intima parte re-
gni, ex quo fit, vt paucis noti ſint. Non enim multi intimas illas frigidiſſimaſque partes petunt.
Nos verò cùm inde deducuntur ad regem, opportunam nacti occaſionem, horum planè cognoſcẽ-
dorum hanc noſtram cognitionem cæteris omnibus patefaciendam duximus. Sunt igitur illi cer-
ui tam altitudine quàm craſſitudine aſello pares, tibiarum gracilitate ſuperant: Caput habent in-
ſtar vituli, collum iubatum velut equus, vt Olai Magni verbis vtar, cornua frõdoſa, lęuia, gracilia,
oblon-

A oblonga ad tergum porrecta: Cætera habita ratione, & ſeruata magnitudinis proportione ceruos
communes imitantur. Iulius Cæſar Scaliger itē, quæ cùm alij, tum Olaus Magnus rangifero tri- *Exerc. 206.*
buunt, alci adſcribit, additq; alcem Suecis renger dici, à quibuſdam Gothis rangifer. Vehiculo, q *n. 2.*
inquit, birotū eſt, & ſannus dicitur à Sarmatis, iunctū inoffenſo tenore ſuper glacie quatuor & vi-
ginti horarum ſpacio trecenta Germanica milliaria tranſmittere curſu ſcribunt, tantæ vires, tanta
pernicitas, tanti ſpiritus, tanta pertinacia: Quod quidem & alci ab alijs tribui video, etſi interim
de milliaribus in rangiferi hiſtoria multa diminuant: quare & ipſe Scaliger, cùm id quod ſcripſe-
rat, parum veriſimile videtur, ſubiungit, hoc nos neutiquam affirmamus, virum enim nobilem ca-
rere decet & crimine mendacij, & criminis ſuſpicione. Quo minus autem alcem cū rangifero can-
dem arbiter, facit Olaus Magnus ſeparátis de vtroque agens locis. Cibus huius beſtiæ (rangiferi *Cibus.*
ſcilicet) eſt muſcus montanus (verba ſunt Olai, ex quo ferè reliqua quæ ſequuntur) candidus, præ-
ſertim in hyeme, niuibus in ſuperficie ſoli coopertus: quas niues, licet dēſas, naturę inſtinctu (quaſi
ſylueſter equus) perforat, cibū quæſiturus. In æſtate verò folijs, ac frondibus arborum, ſtando eun-
doq; melius, quàm ſe inclināndo floribus, ac herbis, propter cornua nimis antrorſum incuruata ve-
B ſcitur: idq; laterali, & obliqua capitis inclinatione. Iubatū haber collū veluti equus, vngulas biſul-
cas, & ferè rotūdas, à natura tributas, eo q eius tranſitus, aut curſus etiā admiſſo ſe flore, fit ſuper al-
tas niues in vallibus, cāpis, aut montib. condenſaras. Manſuefacta hęc animalia veluti armentarij
greges, maximā præſtāt dominis ſuis vtilitatē, videlicet, in lacte, pelle, neruis, oſſib., vngulis, pilis,
ac carnibus ad victū delicatiorē. Quidā terrarū incolæ poſſident. 10. 15. 30. 70. 100. 300. vel 500.
qui paſtorū cura ad paſcua ducuntur, & reducūtur, ſtabuliſq; ob agmina montanorū luporū cæte- *Patria a-*
ris ferociorum graſſantia claudūtur. Educti in terras alienas pręſertim vltramarinas ob cęli, ſoliq; *mor.*
mutationē, aut inſolitā eſcā (niſi paſtore conſueto cibērur) non diù ſuperſunt, quemadmodū olim
Illuſtriſs. Principem Sueciæ Stenonem Sturæ iuniorē, duci Holſatię Friderico ſex huiuſmodi ani-
malia miſiſſe, notatū eſt, duoſq;, maſculū, & fœminā Lapponicę gentis coniuges eiſdē animalibus
adiunxiſſe cuſtodes: quib. è ſua natiua terra tranſlatis, atq; alienę directioni ſubiectis, quia optata
quies, viuendiq; ratio ſubtracta erar, nec ipſi, nec beſtiæ ſingulari cura deſtitutę diuriùs in vita mā-
ſere. Similiter & à rege Sueciæ Goſtauo circa annū Dñi 1533. poſtquā aliquot illuſtrib viris ter-
ræ Pruſſiæ cùm ad ſpectaculū, tū ad generis propagationē decem ſimiles vtriuſq; ſexus rangiferi
C emiſſi eſſent, ſylueſtri libertate donati ſunt; Ar nihil inde cōpertum erat, an ipſa mutatio loci pro-
fuerit ſtirpis propagationi. Videndū eſt duo eſſe genera rangiferorum (verba ſunt Olai) ſylueſtriū *Rāgiferorū*
videlicet, & domeſticorū, qui vſib. humanis ſubdita manſuetudine fideliter inſeruiūt, vbi feræ na- *duo genera*
turæ reliqui in ſolitudine relicti augmēto generis ſe ſocianr, vt interim venatione premantur. Qui
domeſtici ſunt, curulibus plauſtris aptātur, optimè grauiſſima plauſtra, per rura, cāpoſq; deducūt,
res ſcilicet pretioſarū pellium, pannorum, piſceſq; diuerſæ ſpeciei continentia; eo quod pro maiori
parte Lappones Ichthyophagi ſunt, inexhauſta fertiliū aquarū piſcatura viuentes: Iter itaq; eorū
eſt in vallibus planis, Nortvvegiā (ad quam frequentius proficiſcūtur) reſpiciens, tanquā in rerum
commutatione locū viciniorē, ac populum fidelioris amicitiæ ſeruādæ commodiorē. Qui verò his
curribus præfecti ſunt, vulgari gentis nomine Quenar appellantur, ſingulis diebus ſi ita benèplaci-
tum eſt, aut exegit neceſſitas, centū & quinquaginta millia paſſuū, ideſt, triginta milliaria Gothi-
ca, ſiue Germanica conficientes, curſuſq; eorū animalium nō minoris grauitatis, quàm equorum
reputantur. Hyemaliū vehiculorū vſu mirā cōmoditatē aſſequuntur prædicti Lappones, maximè
quod lubricitate huiuſmodi vehiculorum cum niue conformi longa peragunt itinera ad loca re-
rum commutationibus deputata, prout ſuperiùs de forma eorū extitit declararū: Et edicto ne ex-
D ternis hominibus ob maximā celeritatē accommodentur. Hic verò oſtenditur, quod ea velocitas
cauſatur ex pellib. tenerrimorū rāgiferorū, vehiculis his hyemalibus ſubductis, hac præcipuè arte,
vt anterior pars pellis antrorſum conſuatur ſub rheda: quo fit vt pili foras euerſi, nedū lubricitatē
generent progrediendi, ſed & reſiſtendi firmitatem, ne retrò labatur auriga: alioquin in collibus
altis nunquā haberetur, aut perficeretur optatū iter. Imò eo cōpendio viatores arcubus, ſagittiſq;
extenſis ſylueſtres rangiferos uenatu acquirere ſolent. Lac deputatur ad vſum domeſtici nutrimē- *Lac.*
ti (hoc quoq; non rectè alci tribuit Scaliger) ac ſerum illius ad potum conuenientem. Pellis pro tē- *Pellis.*
gumento humano tam corporis quàm lectorū, imò equeſtrium ſellis, culeis, & follibus artificū di-
uerſorū aptatur, valdè enim tenax, & fortis eſt, & durās: Nerui loco lini ibidem ob frigora nō cre-
ſcentis ad indumentorum vſum inſtar fili præparati deputantur. Oſſa, atq; cornua arcuū, & bali-
ſtarū artificibus auidè ea pro rerum commutatione quærentib. applicantur. Similiter & vngulæ
ſpaſmaticis proſunt. Pili pro farciendis, mollificandiſq; ſellis equeſtribus, atque puluinaribus pro
hoſpitibus honorandis, & hyeme reprimenda. Carnes eius animalis optimæ, & ſalubres ſunt, ſale *Carnes.*
ventoque ſiccatæ, durabiles ad plures annos: licet interim mos genti ſit ex venatione veteribus

adiungere recentiores. Hæc itaque omnia Olaus, qui præterea, referente Geſnero, Tengillum E
Scricfinnorum in Scandinauia regem ſcribit equitatum habere rangiferis inſidentem, & vincere
tamen Hellinglandiæ regem Argrimum, cuius equites equis vtuntur. Ait denique neruis rangi-
ferorum vti ad arcus, & alicubi vbi clauis carent, ad nauium tabulas compingendas.

DE ALCE. CAP. XXXII.

Alcida quid. DIFFERT alce, & alcida. Alce enim fera eſt naturalis, alcida verò fabuloſa, de qua
Lib. 4. „ Diodorus Siculus de fabuloſis antiquorum geſtis ſcribit in hęc verba: Mineruam
„ ferunt Alcidam peremiſſe feram ſtupendam ex terra natam, & antea vt quæ na-
„ tura plurimum ignis ex ore euomeret, inſuperabilem pugna. Ea primùm in Phry-
„ gia apparuit, regionem quandam comburens, quæ huc vſque exuſta Phrygia di-
„ cta eſt. Deinde ad montem Taurum deſcendens, ſyluas continuas vſque ad Indos incendio va-
„ ſtauit. Poſtmodum per mare in Phœniciam reuerſa ſyluas Libani incendit, perque Aegyptum in
„ Libyã profecta ad loca peruenit occidua. Poſtremò ſyluis circa Cerãunia deſtructis, omniq; incẽſa F
„ regione cùm homines partim flãma abſumpti eſsẽt, partim timore patriã linquẽres ad remotiora
„ diffugerẽt loca, Mineruã ferunt eã ferã necaſſe, pellem pectori circũdediſſe. At vero alcidæ morte
2. decad. 5. terra cõmota Deorũ hoſtis, gigãtes peperit. Hęc ille. Mineruã Alcidam cognominarã fuiſſe teſta-
Alce quæ ſit. tur Liuius ab hac, vt puto Alcida. Quę modò ſit alce, quã diximus ferã eſſe naturalem, & minimè
fabulam, vix adhuc conſtat, quod de ea, vtpotè fera peregrina & noſtro orbi incognita, veterũ alij
aliter ſcripſerint. Inter Gręcos ſolus Pauſanias (qui Antonini tẽpore claruit) in Eliacis diſſerens de
„ elephanti vulgò crediris dentibus, quòd cornua ſint, nõ dentes, haud omnibus.n.eodem loco cor-
„ nua naſci, argumento ſunt, inquit, Aethiopici tauri, & alcæ feræ Celticæ, ex quibus mares cornua
„ in ſupercilijs habent, fæmina caret. Eiuſdẽ in Bœoticis verba hæc ſunt: Alce nominata fera ſpecie
„ inter ceruũ, & camelũ eſt, naſcitur apud Celtas, explorari, inueſtigariq; ab hominib. animaliũ ſo-
„ la non poreſt, ſed obiter aliquando, dum alias venantur feras, hæc etiam incidit. Sagaciſſimã eſſe
„ aiunt, & hominis odore per longinquum interuallũ percepto, in foueas, & profundiſſimos ſpecus
„ ſeſe abdere. Venatores montẽ, vel campum ad mille ſtadia circumdant, & contracto ſubinde am-
„ bitu, niſi intra illũ fera deliteſcat, non alia ratione eã capere poſſunt. Hęc Pauſanias, qui vt pleriq; G
Lib. 6. de bel veteres Germaniã totã, & Septentrionales finitimas regiones vno Celticæ nomine cõprehendit.
lo Gal. De alce etiam ſic Cæſar in cõmentarijs: *Sunt*, inquit, *item in Hercynia ſylua, quæ appellãtur alces.*
harum eſt conſimilis capris figura, & varietas pelliũ, ſed magnitudine paulo antecedunt, mutilaque
ſunt cornibus, & crura ſine nodis articuliſq; habent, neq; quietis cauſa procũbunt: neq; ſi quo afflicta
caſu cõciderunt, erigere ſeſe, aut ſubleuare poſſunt. His ſunt arbores pro cubilib. ad eas ſe applicant,
atq; ita paulũ modo reclinatę quietẽ capiũt, quarũ ex veſtigijs cũ eſt animaduerſũ ex venatorib., quò
ſe recipere conſueuerint, omnes eo loco, aut à radicib. ſubruunt, aut abſcindũt arbores tãtùm, vt ſum-
ma ſpecies earũ ſtantium relinquatur: Huc cùm ſe cõſuetudine reclinauerint, infirmas arbores põde-
re affligunt, atq; vnà ipſa concidunt. Tantum Cæſar. Sub Gordiano Romæ fuerunt alces decẽ, Iu-
Lib. 8. c. 15. lio Capitolino teſte, qui totidẽ quoq; fuiſſe ſcribit in Gordiani ſylua memorabili picta in domo
Machlis. roſtrata Cn. Pompeij. De alce etiam Plinius: *Septentrio fert alcen, ni proceritas aurium, & ceruı-*
cis diſtinguat, iumento ſimilem. Item notam in Scandinauia inſula, nec vnquam viſam in hoc orbe,
multis tamen narratam machlin haud diſſimilem illi, ſed nullo ſuffraginum flexu: ideoque non cu-
bantem, ſed acclinem arbori in ſomno, eaque inciſa ad inſidias capitur, aliàs velocitatis memorata.
Labrum ei ſuperius prægrande, ob id retrograditur in paſcendo, ne priora tendens inuoluatur. Hęc H
Cap 32. & Plinius, qui vt apparet alcen à machli diſertiſſimè diſtinguit. Solinus item eius ſimia ſcribit ſic:
33. *Sunt & alces mulis comparandę, adeo propenſo labro ſuperiore, vt niſi recedentes in poſteriora veſti-*
gia paſci non queant. Et mox: *Scandinauia inſula è regione Germania mittit animal quale alces, ſed*
cui ſuffragines, vt elephantis flecti nequeunt, propterea non cubat cum dormiendum eſt. Tamen ſom-
nolentum arbor ſuſtinet, quæ prope caſura ſecatur, vt fera, cum aſſuetis fulcimentis innititur, faciat
ruinam. Ita capitur: Alioqui difficile eſt eam manu capi. Nam in illo rigore poplitum incomprehenſibi-
Lib. 4. *li fuga pollet.* Hęc itaq; ſunt, quæ de alce apud veteres reperio: ad quã tamen Rẽbertus Dodonęus
in epiſt. de alce, hæc Strabonis verba, quę ex Polybio adducit, pertinere aſſerit: *Habent*, inquit, *Al-*
pes equos agreſtes, & boues, vtq; memorię prodidit Polybius peculiaris forma belluã gignunt, habitu
quidẽ ad cerui ſtaturã, collo dũtaxat excepto, & villis, in quib. capro per quã ſimilis eſt, geritq; ſub mẽ-
to carnis globũ ad palmę magnitudinẽ capilloſum, craſſitudinẽ pro equini pulli cauda habentẽ. Idem
Dodonæi er- Dodonæus Pliniũ, quæ de alce, & machle ſcribit ex Solini polyhiſtore tranſcripſiſſe, non rectè pu-
ror. tar, cũ ſit Solino Plinius antiquior, vel ſaltem coętaneus, quod & Io. Camertes, qui vitam Solini

con-

A conſcripſit, fatetur, eũdem accuſans ingratitudinis, quòd Plinij, ex quo omnia ſua ferè hauſit, nuſquam meminerit. Arbitratur præterea Dodonæus ordinem dictionis in nonnullis apud Plinium permutatum eſſe: nam quod Solinus de labro alcis propendẽte habet, id Plinium ferè ſibi machli appellatæ non rectè adſcripſiſſe, vt in marginibus nonnullorum Plinij exemplarium rectè, inquit, & diligenter annotatum. Solini autem exemplaribus maiorem habendam videri ait fidem, nonmodò quòd authot diligentior habeatur, ſed & quod hæc ipſa minùs vitiata ad poſteritatem peruenerint, quàm Pliniana varijs ſæpe locis corrupta & mutila. Similiter in margine Plinij, quem nouiſſimè annotationibus illuſtrauit Dalechampius, annotatum reperio. Cæterùm cùm tam diuerſimodè alce à veteribus delineetur, alij aliam feram pro alce oſtendunt. Hieronymus Cardanus ſolam alcem à C. Iulio Cæſare deſcriptam agnoſcit, alcem verò alijs creditam vulgarem ſecutus nomenclaturam animal Magnum (vulgò gran beſtia) nuncupat, alcem nullo modo vocandum cenſet, quoniam vt patebit in multis à Cæſaris alce differt. Iulius Cæſar Scaliger licet duas dicat eſſe alces, hoc tamen animal alcem non appellat, ſed cum quibuſdam alijs biſontem nuncupat, & ſub hoc nomine à Plinio deſcribi putat. Olaus Magnus hanc feram alcem vbique vocat, & *Magnũ animal.*

B onagrum, quod nouiſſimum nomen Eraſmus Stella in libro de origine Boruſſorum, refutãs quodammodò ait: Ibidem ſunt alcæ, non tamen ex aſinorum agreſtium genere, nam illi tantùm in Africa, & Aſia reperiuntur. Alce autem quaſi medium genus inter equos, & ceruos cornua quotãnis amittit, & propter timiditatem gregarium eſt. Reprehendit id nomen etiam Cardanus. Cæterùm ita fortaſſis etiam vocauerint Galenus, Aetius, Alexander Trallianus, Auicenna, & Serapio. Nam hi combuſtos aſinorum vngues comitiali morbo mederi ſcribunt. Per aſinos enim onagros fortaſſe intellexerint, & ſub onagri nomine Magnum hoc animal, & ipſius vnguis efficaciam cognouerint. Quod ſi verò ſylueſtris aſini vngulæ contra epilepſiam, hanc vim aſſignarunt, dubitare poſſumus, num ipſis hoc animal cognitum fuerit, quod tamen à vero non abhorret. Qui modò hoc animal alcem dicunt, neque ipſi omninò concordes ſunt, inquit Apollonius Menabenus tractatu proprio de Magno animali. Nam quidam in animalium hiſtoria egregiè verſati poſtquã huius animalis multa collegerunt nomina, alcem dicunt eſſe, cùm tamen alteram Cæſaris alcen agnoſcant. Horum ſententiam ſequi videntur Prutheni Medici non vulgares, quibus notiſſimum eſt hoc animal: quando pro huius vngula alcis vngulam ſcribunt in ſuis ſchedulis. His tamen ſicu- *11. Simplic. Lib. 1.* *Lib. 2. tr. 2.* *Magnũ animal an alce.*

C ti non omninò derogo, ita non multum tribuo. Antonius Mizaldus inter recentiores ſcriptores non mediocriter eruditus, cùm abſolutè vngulam alcis ſcribat, incertam nobis ſuam relinquit ſententiam. At Leuinus Lemnius in lib. de occultis naturæ miraculis, de ſola Cæſaris alce meminit, & ipſius vngulam præſentanea vi pollere dicit aduerſus comitialem morbum: Alcis, inquit, vires excutiamus, quod caprarum eſſe generis, ſed maiore corporis mole Caius Cæſar in comm. teſtatur. Matthæus Michauanus in deſcriptione Sarmatiarum apud Moſchos biſontes eſſe ait, & alces, quarum crura ſint abſq; articulis prælonga. Moſchis appellari Lozzos, & Germanis hellend. Plerique tamen abſque aſpiratione ellend, vel etiam elend vocant Magnum hoc vocatum animal, quod tamen articulis in cruribus non caret. Aliqui etiam elch, Illyricè los dicitur, ſimiliterq; Polonicè, & apud alios puuod, vt ex indigena quodam accepiſſe ſe tradit Geſnerus. Illyri etiam ceruum Gelen vocant, fierique poteſt, inquit Geſnerus, vt inde nomen huius animantis ad Germanos translatum ſit propter ſimilitudinem eius cum genere ceruino. Aliàs, eodem etiam Geſnero teſte, Germanicum hoc nomen elend miſeriam ſignificat, & verè, inquit, miſerum eſt animal, ſi credendum eſt; quod ſæpe audiuimus, quotidianum ei morbum comitialem ingruere, à quo non priùs leuetur, quàm dexteri (ſi benè memini) poſterioris pedis vngulam auriculæ ſiniſtræ immiſe- *Elẽd cur dicatur.* *Cap. 2.*

D rit. Capta vel modico vulnere læſa expirat ſtatim præ timiditate nimirum. Eandem huius vocis etymologiam habet Apollonius Menabenus: Hoc animal, inquit, qui Germanico idiomate loquuntur elend appellare conſueuerunt; quæ dictio ſi latinè vertetur, miſeriam ſignificat, & huic quidem ſcitè admodum inditum eſt hoc nomen: miſerrimum enim eſt animal multis de cauſis; primò quia ſæpenumero comitiali morbo corripitur, quo non liberatur, niſi appoſita prius fuerit auri altera poſterior vngula. Miſeriæ etiam huius animalis cauſas referunt, quia timidum eſt valdè, & homines procul olfaciens fugit, & quolibet vel paruo vulnere moritur, quinimò ſi tantùm ſuum ſanguinem videt, illicò exanime concidit. Cùm inſuper iam propè captum tenetur, non reluctatur, ſed fugam tantùm molitur: tamen canes vnguibus repellit, & conculcat. Sed quia Germanis elch quoque vocari diximus, ſcire conuenit duo in Germania hoc nomine venire animantia, Magnum ſcilicet hoc animal, & aliud apud Heluetios, vt oſtendit Iulius Scaliger his verbis: *Elch.*
„ Elch dicunt vocari aſinum ſylueſtrem, nihil tamen habet aſini. Suizeri ſic appellant animal cerui
„ facie, collo, cornibus, vngula. Cui prærerea ſunt in armis iubæ, coxendices hirtiſſimæ, villi rariores *Biſon.*
„ ad palearia. Idcirco hunc eſſe puto quem Plinius biſontem vocat &c. Tantum Scaliger. Sed vt ad

Magnum animal, ſiue putatam alcem reuertamur, Sigiſmundus Liber Baro ſcribit Polonos velle E
Deſcriptio Magni animalis. onagrum, hoc eſt aſinum agreſtem eſſe, ſed reſpõdente forma: Sectas enim vngulas, inquit, habet,
quanquam & quæ ſolidas haberent, repertæ ſint, ſed id perrarum eſt, animal eſt altius ceruo, auri-
bus, & naribus prominulis, cornibus à ceruo nonnihil diuerſis, colore item magis ad albedinem
tendente. Curſus eſt velociſſimi, non quo cætera animalia modo, ſed gradarij inſtar. Deſcribit &
Cardanus his verbis: At contraria aeris qualitate penitus (dixerat monocerotem naſci inter ſoli-
Lib. 10. de ſubtil. tudines Aethiopiæ) ſub boreali polo animal naſcitur ceruo ſimile, cruribus anterioribus longiori-
bus, carneam habens promuſcidem, breuem tamen: timidũ eſt & imbecille ſuprà quàm credi poſ-
ſit, & ex quocumque minimo vulnere moritur: eſt enim cordis frigidiſſimi, ac cerebri non ſolum
frigidi, ſed pituita redundantis. Habet autem cornua peculiari quadam forma prædita, & nulli
fermè animali ſimilia: Nam craſſa ab imo, vbi aſcendunt, latiora palmo ſunt. Abundat apud Da-
cos, finitimaſque regiones, vulgarique nomine vocant magnum animal. Cæterùm ab alce pluri-
mum differt; alces enim, vt Cæſar eam deſcripſit, capro ſimilis eſt, & maculoſa pelle, & crura ſine
iunctura habet. Huius verò iuncturas videmus, & pellem ceruo ſimilem. Aduerſus hanc Cardani
ſententiam Iulij Scaligeri exercitationem refutare conatus eſt Menabenus, qui præterea extrin- F
ſecarum partium hanc poſuit deſcriptionem: Habet hoc animal craſſitiem, altitudinem, & proce-
ritatem mediocris & pinguis equi, vt ego vidi. Humeri depreſſiores, & humiliores ſunt, parti-
bus poſterioribus; Capite aliquantulum pronum incedit, à ſummo capite vſque ad humeros,
& maximè in ceruice eſt huic magna pilorum prolixitas, & ſylua, ita vt collũ, & barbam hirci re-
præſentet, vnde iubatos biſontes non immeritò vocat Plinius. (nos pro biſonte iubato aliud ani-
mal dedimus) In alijs corporis partibus pilorum longitudine non differt ab equo, ſed denſitate
ſuperatur, craſſitie verò ſuperat. Color plerumque vergit ad cinericeam albedinem, pro viciſſitu-
dine tamen anni temporum pili varias habent in colore mutationes. Caput eſt oblongum, & gra-
cile, ſi conferatur cũ toto corpore: Labra magna, prominentia, & craſſa, & maximè ſuperius, quod
Promuſſis quid Cardano. accommodato ſatis vocabulo promuſcidem vocauit Cardanus, propter ipſius magnitudinem, &
eminentiam, & hac de cauſa retrogreditur in paſcendo, inquit Plinius, ne in priora tendens inuo-
luatur. Os longum, dentes non admodum magni, nec longi, aures longæ, lataeq;. Fæmineus ſexus
cornibus caret, at maſculinum genus multifida, & vt ita dicam ramoſa cornua producit, ſed non
tam longa, & frondoſa, vt cerui vulgaris, cæterùm lata, vel vt dicit Scaliger, latiuſcula ſunt craſſi- G
tie duorum ferè digitorum tranſuerſorum, ſi unius cornu figuram ſpectas, triangularem ferè for-
mam deprehendes, & magnæ auis alam extenſam dices: ſi põdus, duodecim fermè librarum ma-
iorum erit. Cornua mutat hoc animal ſtatutis quibuſdam temporibus, ut cerui ſolent. Vnum ali-
quamdiu fuit apud me huius animalis cornu, quod, ut matura poma ſolent, ſponte deciderat. Id
ſtirpe manifeſtè dignoſcitur: duo alia parua habeo duorum, aut trium ab ortu fortè menſium, quę
me præſente ex craneo animalis paulò antè mortui abſciſſa ſunt, & hæc molli quadam lanugine
ſanguine etiam imbuta erant, unde cùm ipſum animal vnde pullularant ad metam ſuæ magnitu-
dinis perueniſſet, & tam parua haberent cornua, ſtatui ſine controuerſia poteſt, ab hoc animalis
genere, ut dictum eſt, etiam cornua mutari, ut de ceruis ſcriptum reliquit Ariſtoteles. Eſt pręterea
obeſo, & grãdi uẽtre ferè ut uaccæ ſunt. Cauda mirũ in modũ breuis, ungulę bifidæ, ut bobus. Hęc
quidem uera cùm ſint non eſt, quod aliquis de ipſis dubitet, nos enim quæ uidimus, referimus.
Huius animalis imaginem apud quoſdam uidere eſt, ſed an referant ad uiuum, uideant etiã alij.
Nos aliquando cùm maius dabitur ocium, ad uiuum ut referatur, dabimus operam. Hæc itaque
Magnum animal alcẽ eſſe. Menabenus, quæ modo Dodonæus omnia ad alcem refert. Recitatis enim ijs omnibus, quæ alci
à ueteribus tribuuntur, ſcribit in hæc uerba: De alce quæ hactenus ex ueteribus in medium attuli- H
mus ita Magno animali Sueco conueniunt, ut in nullo repugnent, & ſic quidem, ut ueterum uerã
alcem eſſe negandum non uideatur. Menabenus cornua adeſſe mari ſcribit, fæminæ uerò nulla,
quod & de alce Pauſanias. Labrum illi tam magnum eſſe affirmat, ut in paſcendo impedimento
ſit futurum, niſi animal retrogrediatur, Solinus & Plinius ſimile de alce referunt. Pili magno ani-
mali Sueco maxima prolixitate propendent. Strabo alcen animal eſſe habitu ad cerui ſtaturam,
collo duntaxat, & uillo exceptis, in quibus capro perquam ſimilis. Addit uerò Strabo alcem ſub
mento gerere carnis globum ad palmæ magnitudinem capilloſum: Hoc quidem Menabenus nõ
refert, ſed Geſnerus in animalium quadrupedum hiſtoria alcis imaginem cum globoſo quodam
ſub mento dependente exhibet. Iam & alcem hoc Magnum animal elend dictum Sueciæ, & Se-
ptentrionalium illarum regionum medici alcem latinè nominant. Olaus Magnus in gentium ſe-
ptentrionalium hiſtoria alcem quoque appellat. Atque hæc quidem omnia hactenus Magnum
illud animal Suecum, elend dictum, alcem ueram, & legitimam eſſe, comprobant. Sed repugnat
Hieronymus Cardanus: alce etenim fera quam Iulius Cæſar deſcripſit, differens eſt ab hoc ani-
mali

A mali Sueco, vt ex ipſius deſcriptione manifeſtò apparet: rectè quidem idcirco Cardanus ſentit nã alce Cæſaris non eſt Magnum illud animal, quod elend dicitur, ſed omninò alia fera, & illa quidem quam abſque nomine Solinus ex Scandinauia inſula mitti ait, cuique ſuffrugines flecti nequeunt, quæ Plinio Machlis dicta eſt, vt ex ipſius Cæſaris verbis, ſi cum Plinij, & Solini conferantur, apparet. Ex Cæſaris enim verbis luce clarius eſt non alcem, ſed Machlin oſtendi, & Cæſarem non rectè alcis nomen huic tribuiſſe, vt & Scaliger teſtatur. Proinde & Cardanus Magnum illud animal Suecum Cæſaris alcem eſſe, rectè negauit, ſed tamen machlin eſſe non rectè idcirco conſequitur. Magno animali ſuffragines flectuntur, abſque flexu machlis has habet. Neque aduerſatur nobis, quod labrum ſuperius prægrande machli Plinius tribuat, veluti Magno eſt animali, nam ſuperiùs oſtendimus hæc verba tranſpoſita eſſe, & ad alcem referenda veluti Solinus habet. Magnum igitur animal Suecum elend dictum non Iulij Cæſaris alce, nec Plinij Machlis eſt, ſed alio.

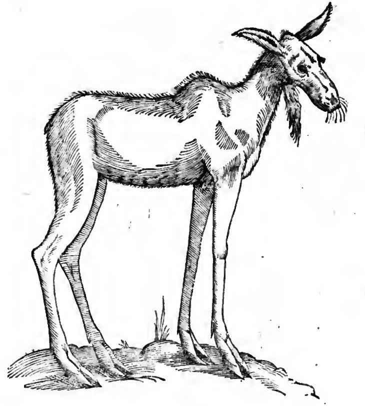
Alce Cæſaris à Magno animali differt.

B

Q

I.

Pellis. rum veterum alce. Hactenus Dodonæus. De pelle ſcribit Geſnerus alutarios eam ad thoraces, piſcium adipe ad hunc vſum alumini præferendo, præparare, vt imbres arceat. Venire ſingulas tribus, aut quatuor aureis denarijs. A ceruina, cui ſimilis ſit, inſpiratam diſcerni: ferri enim tranſmit- 11
tere ſpiritum, vt ab oppoſita manu percipiatur, eſſe enim plenam meatibus, & pilos in ea concauos. Ipſe verò in vngula integra, quam cum ima parte tibiæ piloſa ſe vidiſſe affirmat, nullam in pilis cauitatem reperit: quamuis, inquit, fieri poteſt vt meatus quidam, qui in viuis erant, mortuis collabantur, præſertim longo poſt tempore. Ad hęc pellem denſam, & ſolidam eſſe adeo, vt vehemẽtes etiam ictus punctim, cęſimq; factos auertat, & ferrei thoracis inſtar hodie expetatur: quod
Cornua. Aelianus tarando etiam attribuit. Idem Geſnerus cornua huius feræ libras circiter duodecim appendere tradit, eſſeque longitudine ferè duorum pedum, non ramoſa, vt ceruorum, mucronibus tamen aliquot diuiſa, dodrantem lata, armi potiùs, quàm cornu figura, adduci ex Lituania. Quod verò mihi cornus Magnæ feræ nomine miſſum eſt ſeptem tantùm libras duodecim vnciarum appendit, iuxta caput craſſitudine, vt vix manu comprehendi poſſit, quinque ornatum mucronibus, hinc inde binis, mox ab vno latere, alio, & ab altero etiam alterius oſtendens rudimentum, latitu-
Tibia. do inter primos ramos trium ferè dodrantum. Tota ferè tibia ſimul cum vnguibus libras pendit tres cum dimidia. Cornua itaque huius, quam exhibeo, feræ, quam genuinam eſſe nulli dubium

eſſe

A eſſe debet, cùm ad viuum animal factam mihi communicauerit Sereniſſimus Ferdinandus Ma-
gnus Hetruriæ Dux, imperfecta adhuc fuiſſe credendum videtur, mutare enim diximus. Addidi
fœminæ etiam iconem acceptam Cracouia. Deſcribit hoc animal etiam Eraſmus Stella,& quia
breuiter,eius quoque verba clarioris doctrinæ gratia nefas ſit præterire. Boruſſia,inquit,gignit &
alces,quos falsò ſylueſtres aſinos quidam autumant,cùm hos Aſia tãrum,& Africa procreet:Spe-
cie media inter ceruinam, & iumenti niſi quantum aurium proceritas ipſaque ceruix diſtinguit:
Magnitudine inter camelum,& ceruum. Maribus in ſupercilijs cornua naſcuntur,quæ quotannis
amittunt,latiora quàm ceruinis,ramoſa tamen,& per totum concreta, & ſolida. Vngula bifida, *Natura.*
coloreque ceruum imitatur. Venatorem è longinquo ſentit,animal certè ſimplex,& quod plus la-
tebris,quàm fugæ fidat. Si vi canum vrgetur,magis in canes ſe calce,quàm cornibus tuetur. In lo-
cis paluſtribus ſeſe plurimum condit, illic & partus edit ſuos. Formidinis eius argumentum eſſe
aiunt, quod raro vnquam ſolitarium in armento multùm appareat. Hallucinati ſunt,qui hanc feram
nullo ſuffraginum flexu dixerunt. Poſtremò alces figuram Seb.Munſterus ad Geſnerum miſit ad
viuum,vt aiebat,pictam,quam nihil differre Geſnerus inquit à ſua,niſi quod iubata non eſt:vnde
B iudicat Geſnerus non rectè huic quadrupedi iubam addi. Eadem cornuta erat geminis cornibus
(talibus quale vnum ſeparatim ipſe dedit) tergum verſus reclinatis,ita vt pars in mucrones diuiſa
frontem ſpectet, oppoſita tergum. Vt modò de natura ipſius Magni animantis, ſiue alcis rurſus
aliquid dicamus, tradit idem Geſnerus, à peregrino quodam ſe accepiſſe eam à venatoribus agi-
tatam ad aquas confugere, atque in ijs ſtantem aquam ore hauſtam in canes feruidam eructare.
Menabenus verò etiam à quibuſdam probatis viris ei ſumma neceſſitudine coniunctis,& in huius
animalis venatione verſatis, tradit ſe accepiſſe, perrarò vnum huiuſmodi animal ſolum conſpici,
ſed plura ſimul, modò quinque, modò ſeptem, modò plura ſimul degere, & progredi,& quando
in ſyluis terra niuibus obtegitur, mihi, inquit, ſe obſeruaſſe retulerunt, ipſa tunc maximè in vnum
ſe conferre,ac ſimul progredi hoc ordine:vnum præcedit properando,vt occaſio poſtulat,alia ſin-
gula ſequuntur eundem tenorem,& modum ſeruando,& primi veſtigia calcando,ita vt ſi quis rei
inſcius,ipſa prætergreſſa inſequatur,vnius tantum veſtigia cernere ſe exiſtimet. Quod alterum ita *Aſtus.*
ad vnguem alterius veſtigijs inſiſtendo,alterum ſequatur,cuidam ipſorum prudentię naturali ad-
ſcribunt venatores. Aiunt enim ipſa per primi veſtigia incedere, ne numerus ex veſtigijs digno-
C ſcatur. His animalibus huiuſmodi ineſſe prudentiam veriſimile eſt,cùm ſint ex ceruorum genere,
cui inter quadrupedes maximam prudentiam tribuit Ariſtoteles. Quod ſint ex ceruorum genere
tum hæc prudentia, tum alia non pauca his communia cum ceruis, quæ Ariſtoteles vni ceruorum
generi tribuit, ſatis ſuperque demonſtrant: inquit, enim ceruo ex cornigeris vni cornua tota ſoli-
da,cæteris caua quadantenus: & paulo pòſt:ſoli etiam ceruo cornua omnibus annis decidua &c.
Quòd horum animalium cornua tota ſolida ſint,ſicuti ceruorũ,apud me dubium,inquit,non eſt:
Quòd etiam decidua,non ambigo,cùm ipſorum plurima viderim: Quòd verò omnibus annis,ex
multorum aſſertione probare poſſum. Sed ex Olai Magni hiſtoria huc ad verbum aliqua transfe- *Lib. 11.*
ramus: Vehemẽtiſſimus,inquit Olaus,eſt eius curſus in trahendis vehiculis, in niuoſa glacie apud *Curſus.*
quoſdam:nam horum celeritas longè ſuperat omnium equorum velocitatẽ. Sed apud alios quoſ-
dam ob regium edictum in vſu non habentur,ne ſcilicet eorũ currendi celeritate proditores vtan-
tur in ſecretis regni inimicis,quam ocyſſimè reuelandis. Famis,ac ſitis,laboriſque patientiſſima *Patientia.*
eſt hæc beſtia, vt diem, noctemque immenſa ſpacia D. milliariorum Italicorum valeat confice- *Lib. 18.*
re priuata cibo. Et rurſus:Alces pulli venatorum induſtria capti ita ſucceſſiuè manſueſcunt,vt na-
turali vrgente ſiti epotent maxima cereuiſiæ vaſa à diſcumbentibus eiſdem propinata. Et pàulo
D poſt: Alces Inſtar ceruorum gregatim in vaſta ſolitudine vagantur, inſidijſque extenſorum telorũ
induſtria venatorum ſæpiſſimè capiuntur, vel maximè canũ inſultu retruduntur in antra rupium,
vt inde rarò viuæ euadant, imò quieſcentes humi,vel erecti ſtantes onagri (ſic alces etiam vocare
diximus) maximi à minima quandoque muſtela guttur inſiliente mordentur, vt ſanguine decur-
rente illicò deficiant mortui. Et mox rurſus: Sed nec ſufficit commodo,atque vtili animali homi-
nes ſuſtinere venatores telis aſperis,ſagittiſque latis millenis inſidijs ſeſe in vaſta ſolitudine impe-
tentes, imò & beſtiolas contemptibiles muſtelas ſcilicet præmiſſas reſpectu tam proceræ altitudi-
nis ſuæ,niſi & ferociſſimos lupos, montanos præſertim,ſufferat inſidiatores,eo videlicet modo,vt
cùm aſperrimæ hyemes ſint, denſæque niues, ipſi lupi fame preſſi eremi latebras vaſto agmine *Pugna cum*
circumeuntes expoſtulent prædam. Lacubuſque congelatis onagros ineſſe ſpeculantur,in quos ir- *lupis.*
ruentes,& vngulis,& cornibus vel interimuntur,vel effugantur. Tanta enim vis eſt in ictu vngulę,
vt illicò tactum lupum interimat, aut fodiat: quod ſæpius in canibus robuſtiſſimis venatores ex-
periuntur,imò elabente cane oppoſita arbor eliditur,quaſi fungus adeſſet. Onagri naturæ inſtin-
ctu norunt apta certamini loca, ſcilicet in lubrica glacie, in qua mucronatis vngulis ſunt ſolidio-
res,

Digitized by Google

res, vbi lupi quaſi in vaginis vngulas retinent viribus vacuatas, atque ita in conflictu manentes E
non procul abſunt venatores, qui fatigatam partem prælio excedentem ad interitum vſque ſub-
ſequi ſolent, alieno periculo prædas opulentiores conquiſituri: fit enim atrox certamen, vt pauci
onagrorum, at multi luporum lacerati linquantur, quos ob pellium valorem venatores acceptāt,
atque interim onagri, ſeu alces in tota recedunt. Lupi procul dubio ſuper congelatarum niuium ca-
cumen tanquam leuius inſultantes exciperent victoriam, vbi alces graui pondere niuibus immer-
ſæ lupis fierent eſca. Ita prouidens natura vnicuique animanti idoneum campum pro ſui defen-

Caro.

ſione diſtribuiſſe videtur. Hactenus Olaus. Cæterùm autumno, hyeme, & verè iſta animalia par-
uis bombardis nec tempore, teſte Menabeno, interfici ſolent à venatoribus, ruſticis potiſſimùm, &
ad regem omnia deferri. Hoc fieri aſſerit in Suecia. Carnibus iſtorum vbique veſci illius regionis

Medicus vſus.

incolas, & recentibus, & ſale conditis. Ipſe autem cùm eiuſmodi carnes recentes comederet, craſ-
ſi, & melancholici ſucci eſſe iudicauit: Quid de ſalſis cenſendum ſit, Iudicium alijs ferendum com-
mittit. Secundum eundem Menabenum tria præbet vſui medico cornua, neruos, & vngues. Exor-
ditur autem à cornibus, hoc priùs admonens antea nullam facultatem medicam præter aſtricti-
uam cornibus huius animalis attributam eſſem, neque hoc tempore in Suecia tribui, ſed nō multò F
antè Prutenos Principes, & epiſcopos medicorū fortaſſis induſtria, & auxilio ſuffultos raſurā ſiue
ramenta huius cornu plurimum poſſe in epileptico morbo cognouiſſe, idque mirum non eſſe cùm

3. de par. an.

Cornua quādo epilepſiæ vtilia.

vt infrà dicetur eadem virtute procul dubio eiuſdem etiam vngues, inquit, polleant. Ariſtoteles
eandem tribuit naturam vngulæ quam cornu ceruino. Verùm hoc additur, vt iſta cornua, inquit,
hac prædita ſint facultate, oportet vt ab animali ablata ſint inter feſtum aſſumptionis B. Mariæ
Virginis, & Natiuiuitatis eiuſdem. Alij fortaſſe ſuperſtitioſi aiunt (omnia hæc ex Menabeno)
in feſto B. Aegidij abbatis, quod calend. Septemb. celebratur, cornua cum vnguibus præcidenda
eſſe, vt hac imbuta ſint virtute. Nam ſi alio die ab animali erunt ablata, inutilia erunt. Hac in re,
vt ſententiam meam proferam, vanum & ridiculum eſſe dico aliquid pro certo affirmare, quod
nullis rationibus comprobari poteſt. Hoc quod aiunt, quibus rationibus probabunt? Si ad occul-
tam, ſiue diuinam aliquam cauſam confugient, hanc ego potiùs fugam, quàm probationem ap-
pellabo: Poſtea experientię telo ipſos iugulabo. Nam cornua & vngues ab animali aliquot diebus
antè, vel poſt calendas Septemb. præciſa eadem ad ſanandam epilepſiam facultate inſignita erār,
vt experiētia rerum magiſtra docuit. Quod antem ipſæ animalis partes extremæ hac tantùm im- G
butæ ſint proprietate, ſi abſcindatur inter feſtum Aſſumptionis, & Natiuitatis eiuſdem B. Mariæ
magis conſonum videtur, quandoquidem eo dierum interſtitio animalia ipſa calida, & vegeta, &
ſucculenta quodam agitata furore in venerem ruunt, ex qua occaſione ſuccus velut quædam ma-
teria turgens per vniuerſum corpus diffunditur, quo cornibus, & vnguibus ſolidis, ac duris parti-

Radices quādo colligendæ.

bus imbutis ea vis, ac facultas producitur in ipſis: Qua ceſſante ipſa animalis ex coitu ſucculentia
agitatione, & in venerem propenſione deſinit, nec mirum cùm doctiſſimus Matthiolus, & alij ra-
dices pro re medica facienda ſeruandas veris potiſſimùm tempore colligendas eſſe ſentiant, hac
potiſſimùm ratione ducti, quòd tunc ſucculentæ ſunt, ac, vt ita dicam, vtero gerentes: Quia necdū
ipſarum humor in flores, folia, ramos, aut fructus abierit: vbi autem hæc veluti à pariete in lucem
producta ſunt, ipſæ feræ euanidæ, ac virtutis expertes euadunt. Hæc ita de cornuum facultate à
nobis declarata corroborant principes, qui vt huiuſmodi cornua cū hac inſigni facultate habeāt,
quo dixi tempore hoc animal potiſſimum venari ſolent, quia cornua ipſa tunc temporis decerpta
hanc contra epilepſiam vim obtinere non dubitant. Calculo albo hoc comprobauit primarius
vnus noſtræ ætatis princeps in reconditis & abditis naturæ rebus indagandis ſagaciſſimus, cuius
nomen in re tam parua ſupprimo, quanquam ipſum humilimè coluerim, obſeruarim, & fortuna H
tiſſimum voluerim. Is igitur inter alia, quæ obſeruauit ſecreta, hoc habuit: raſuram cornu ceruini
ablati ab animali inter feſtum Aſſumptionis B. Mariæ, & Natiuitatis eiuſdem lumbricorum in-
terficiendorum præſentanea vi pollere, ſi ſtomacho ieiuno exhibeatur cum vino, aut aqua grami-
nis, aut alio idoneo liquore. Idem inſuper obſeruauit, limaturam cornu ceruini eodem tempore
ablati habere eandem facultatem contra venenum, quam habet limatura cornu monocerotis.
Vnde vt hoc alexipharmacum haberet in promptu eo potiſſimum tempore ceruos venari ſole-
bat. Si igitur hæ facultates inſint ceruinis cornibus illo tempore ablatis ſine controuerſia quoque
admitti debet ad epilepſiam curandam facultatem ineſſe cornibus Magni animalis eodem tem-

Neruorum vis.

pore demptis, & potiſſimùm cùm id vſus ipſe doceat, & hoc animal inter ceruorum genera nume-
retur. Atque hæc de cornibus. De neruorum verò huius animalis facultate, neque aput Pruthe-
nos, neq; apud alios ſcriptores penitus quicquam audiui, aut legi: In Suecia tamen quoſdam no-
ui, qui cùm ſæpiſſimè corriperentur ea conuulſionis ſpecie, ſiue ſpaſmo, qui Italicè ranſo dici ſo-
let, cingulo facto ex huius animalis neruo circumdabant, & ligabant membra illa nuda, quæ con-

uel-

A uellebantur. Vnde cùm neruum hunc eo modo noctes, atque dies geſtarent, maximum ſe inde leuamen ſentire prædicabant, quia alius per longa interualla ea paſſione carebat, alius omninò liber euadebat. Inter cæteras modo huius animalis partes vnguibus plurimum tribuunt & Sueci, & Prutheni, & alij ſcriptores non pauci. Vngues enim epilepſiam ita auferunt, vt incantamento ſimile quid facere videantur, nec mirum, cùm hoc animal eo morbo laborare ſæpius, & remedium ſecum portare certum ſit. Verum hoc admiratione dignius eſt hunc vnguem non tantùm therapeuticum eſſe, ſed etiam prophylacticum, non enim ſolùm factam iam epilepſiam curat, ſed futuram etiam prohibet, quod ego vix crederem, niſi ipſa me docuiſſet experientia: non enim veriſimile videbatur huius vnguis facultate à morbo præſeruari quicquam aliud poſſe eum animal, cuius vnguis eſt, ſeipſum non poſſit. Non omittendum eſt hoc eodem vngue hyſtericam paſſionem remoueri, remotamq; arceri. Eodem appoſito membris cor reſpicientibus egregiè ſuccurritur multis affectibus cordis. Sed hoc remedium quomodo & quando applicandum ſit, & exhibendum, vt curet, & præſeruet dicemus paulò pòſt. Nunc quoque in quæſtionem trahi poteſt prius explicandum eſt, nimirum an omnes huius animalis vngues eandem habeant facultatem. Cùm itaq; va-

Vnguiũ facultas.

B riæ ſint opiniones de his vnguibus an omnes hanc facultatem, & proprietatem obtineant, quid ab alijs ipſe audiuerim, & quid ipſe ſentiam in medium proferre operæpretium eſſe duxi. Non deſunt qui ſiniſtro vngui poſteriori plus tribuunt, quàm alijs, quia vt aiunt animal hunc auri appenendo morbum propellit. Ego uerò dextero potiùs, quàm ſiniſtro poſteriori primas tribuendas eſſe cenſerem. Si enim utriuſque uſum reſpicimus, dexter faciliùs quàm ſiniſter auri apponitur; aut utrumque ſine diſcrimine eadem pollere facultate pronuntiarem, cùm uterque auri admoueri, & applicari ſine difficultate iuxta appetitum animalis, & loci, & ſitus opportunitatem poſsit. Anteriores ungues hac uirtute a cæteris omnibus uno ore priuantur, uerùm ego non poſſum adduci ut credam eos omnino hac uirture ſpoliatos eſſe. Nam ſi uſus & experientia docuit, cornibus eandem eſſe facultatem, quam pedes habent poſteriores, quanto ueriſimilius eſt pedes alijs pedibus eiuſdem animalis ſimilem habere facultatem? non eſt tantum diſcriminis ponendum inter pedes anteriores, & poſteriores eiuſdem animalis, quantum ponitur inter radices pæoniæ maris, & fæminæ, quarum prior recens collo appenſa puerum epilepticum illicò ſanitati reſtituit, vt Galenus, & alij docuerunt, & ego nonnullis experimentis in Suecia vidi, vbi iſtius pæoniæ magna

An omnes vngues in epilepſia vtiles.

Pæonia mas fæmina præſtat.

C eſt copia, & colligitur ad hunc vſum decreſcente Luna; altera nempe fæmina hoc præſtare nõ ſolet, vt multis multorum experimentis compertum eſt. Pedes enim anteriores, & poſteriores in eodem ſunt corpore, ſpecie non differunt, at pæoniæ duæ diuerſæ ſunt ſpecies, & ſeiunctæ. At dicet aliquis hoc animal non dicitur apponere auri anteriores pedes, vt liberetur à morbo, & propterea id facit, quia poſteriores pedes illã poſſident facultatem, & non anteriores. Huic ego obijcerem quædam experimenta, quibus comprobatum eſt pedes anteriores ſuppetias minimè ficulneas epilepticis attuliſſe. Præterea reſponderem ipſum argumentum neceſſitatem non inducere. Poteſt enim eſſe vt pedes anteriores eandem illam obtineant facultatem, quàm poſteriores, & tamen auri non ita commodè admoueãtur, ſicuti poſteriores: Videre eſt enim omnes quaſi quadrupedes quando corpus volunt ſcalpere, aut moleſtiam aliquam mollire, poſteriorum pedum ſeruitio vti ſæpiſſimè, anteriorum ferè nunquam. Hiſce experimentis & rationibus ego adductus pedes huius animalis anteriores inutiles eſſe ad hanc rem, ſtatuere non poſſum. Non deſunt multæ exiſtimationis viri, ſed à muſis alieni, qui ſic anterioribus vnguibus facultatem hanc egregiam tribuant, vt his ſolis & præcipuè ſiniſtro omnia impectiant: poſterioribus verò nihil aut parum. Hanc ſuam ſententiam hac potiſſimum ratione cõfirmant: hoc animal cùm eo corripitur morbo,

D in terram ſupinum concidit, quemadmodum homines quoque ſolent. Ita dum iacet animal vngues anteriores ex flexura genu ad regionem cordis ſe demittunt frequẽti motu: Ex quorum appoſitione, & tactu cor refocillatur, ac reſumit vires, & propulſo morbo in priſtinum ſtatum reſtituitur animal. Hoc ipſis tam veriſimile videtur, quàm quod veriſimilimum. Quod verò hoc idem animal epilepſia oppreſſum eam propellat poſteriorem vnguem auri apponẽdo, vt antea dictum eſt, vt credant adduci non poſſunt, cùm tamen argumentis cõtradicere nequeant. Doctus autem aliquis hoc modo pro illis refellere poſſet, cùm epilepſiam definiant Medici conuulſionem eſſe totius corporis cum principum operationum læſione, quis tam mentis inops eſt, vt credat durante morbo animali facultatem, aut pedes ſuum officium præſtare? Hoc fieri non poſſe quotidiana hominum experientia demonſtrat. Si igitur animal neque voluntatis officio, neque membrorum ſeruitio, tunc temporis vti poteſt, quomodo vnguem poſteriorem applicabit? quo autem modo anterior ad cordis regionem ſuaptè naturà concidat quilibet ipſe oculis cernere poteſt in brutis animalibus recenter claua proſtratis, ac ſupinè iacentibus, quibus anteriores vngues cordi adiacent. Hoc argumentum quamuis multum roboris habere videatur, parum tamen me mouet.

Epilepſia quid.

Plu-

Pluris enim meo iudicio facienda eſt in hac re multorum aſſertio, & experientia artis effectrix, E
quàm eiuſmodi argumenta. Rationi ſiquidem, inquit Ariſtoteles, fides adhibenda eſt, ſi quæ
demonſtrantur, conueniunt cum ijs, quæ ſenſu percipiuntur. Ego in Suecia, vbi magna eſt copia
horum animalium, & hiſtoriam hanc didici, ne verbum quidem audiui de anteriorum vnguium
appoſitione ad cor, neque de morbi ex ea leuamine. De propulſione morbi per appoſitionem vn-
guium poſteriorum ad aures vno ore omnes aſſerunt, & venatores & ſenes ipſi, quorum opinioni-
Lib. 6. Eth. bus ſine demonſtratione non minus inhærendum eſſe cenſet Ariſtoteles, quàm demonſtrationib.
ipſis. Sed an hoc abſurdum, illud verò probabile ſit, pluribus non diſputo. Accipiat quam quiſque
vult opinionem, modo non ſit dubium de virtute vnguium, parui enim ſcire refert, quo modo ſuũ
morbum propulſet animal. Attamen ne priorem, & vniuerſaliorem opinionem oppugnatam om-
ninò deſtituam, hoc vnum addo. Quæ egregiam hãc vnguibus facultatem indidit natura, eadem
huic animali elargiri particulatim potuit, vt ingruente morbo, quemlibet ex vnguibus auri porri-
gere, & extendere valeat. Cum igitur hoc animal, vt dictum eſt, poſteriorum pedum ſeruitio, &
vſu morbum pellat, ſi quis à me exactius quæreret, quid de ſingulis pedibus ſiue vngulis ſentiam,
plusue vni quàm alteri tribuam, ita ſatisfacerem, primas tribuendas eſſe dextero, ſecundas ſini- F
ſtro poſterioribus: duos anteriores in poſtremis conſtituendos eſſe: Ita tamẽ vt non omninò illius
facultatis expertes cenſeantur. Iam verò qui horum vnguium facultates ſe noſſe arbitrantur, &
Vngues quã do animali auferendi. in vſum deduxerunt, conſtanter affirmant, hos præcidendos eſſe ab animali adhuc viuente, & quo
ſuprà dictum eſt tempore, alioquin ad rem inutiles eſſe. Olaus Magnus alias quoque conditione
in his vnguibus, vt contra epilepſiam ſint efficaces, requirit. Inquit enim: vngula exterior dexteri
Lib. 18. lateris poſterioris pedis onagri maſculi, qui non genuit, abſciſſa à viuo pede ſecuri, vel alio inſtru-
mento auulſa poſt medium menſis Auguſti, ſpaſmum aut morbum caducum patienti adhibita
continuo ſanat. Arduæ ſanè, ac difficillimæ conditiones, quæ ſi omnes eſſent neceſſariæ, non pau-
ciores pro ea vngula aſſequenda difficultates, & labores eſſent ſuperandi, quam pertulit Iaſon
pro rapiendo vellere aureo, & facilius fortaſſe eſſet plures phœnices, aut coruos inuenire albos,
quàm huiuſmodi vngulas efficaces, ſed harum non parua eſt copia, quare his, quę ſuperſtitionem,
& vanitatem ſapiunt poſthabitis conditionibus de probabilioribus dicamus. Has itaque vngulas
à maſculis tantum animalibus abſcindendas eſſe affirmare non audeo, cùm de ea re ne verbũ qui-
Vnguem maris fœmina præſtare. dem audiuerim, aut legerim. Verùm neque pertinacius negare poſſum. Cùm enim corporis bona G
conſtitutione, robore & alijs tum animi, tum corporis bonis maſculinus ſexus longè ſuperet fęmi-
neum, quem philoſophi imperfectum, diminutum, & mancum vocitare conſueuerunt, non mirũ,
imò veriſimile eſt, maſculinum hoc animal vngulæ præſtantia ſuperare fœmineum. Detur itaque
hoc Olao, quod eo potiſſimum tempore ſint abſcindendæ facile aſſentior cùm propter ea, quę an-
tea dixi, tum quia ea temporis intercapedine eo morbo grauiùs & ſæpius afficitur animal, quàm
alijs temporibus. Veriſimile enim eſt naturam ſagacem, & prouidam, quæ neque in aliquo
deficit, neque quicquam fruſtra facit, auxilium indidiſſe pro temporis neceſſitate, atque anima-
lis indigentia. Sed hic duæ poſſunt inſurgere difficultates ſatis graues, quarum prima eſt: veriſi-
An omni tẽpore ablatus vnguis ſit bonus. mile videtur magis ipſas animalis partes ea vi propulſandæ epilepſiæ vigere quolibet anni tem-
pore. Nam cùm quolibet tempore ſine diſcrimine animal ipſum eo infeſtetur morbo, & appoſi-
tione pedis, aut ad cor, aut ad aurem ſemper refocilletur, argumento eſt ipſam vim ſemper illis
ineſſe, alioquin non ſemper, ſed eo tantùm tempore, quo virtus ineſt, pedis appoſitio prodeſſet.
Sed ſuppoſitum iam eſt animal ipſum quolibet tẽpore eo corripi morbo, & vngue ſemper ſanari.
Quocunque igitur tempore anni abſcindetur vnguis, virtus ei inerit, niſi experientiæ repugnaret
multum roboris haberet hoc argumentum. Sed ipſa iam docuit virtutem hanc vnguibus certo tã- H
tum tempore abſciſſis inhærere; at poſthabita paulisper experientia detur animal quolibet anni
tẽpore eo inuadi morbo, & pedis appoſitione ſemper ſanari, non tamen neceſſariò ſequitur, quod
obijcitur. Dicimus enim vnguem ablatum alio, ac dictum eſt tempore, non tantum roboris, & fa-
cultatis obtinere, quantum ſi conſtituto iam tempore ablatus eſſet, & hoc non propter ſucci in-
opiam, ſed propter aliarum occaſionum defectum. Nihilominus ipſa exigua, & quantumuis de-
bilis facultas ſufficit ſemper pro ſanando corpore cui ineſt, non autem ſufficiet pro altero, cui non
ineſt, curando. Separatus verò vnguis quo dictum eſt tempore, cùm multo maiorem vegetiorem-
que vim obtineat, alteri quoq; opem ferre poteſt: quod prouidentiæ ipſius naturæ aſſignare quo-
que abſurdum non erit, vt antea dictum eſt. Altera difficultas eſt huiuſmodi: non videtur rationi
cõſentaneum has animalis partes ea pellendæ epilepſiæ facultate pollere magis, quando animal
ipſum eo grauiùs infeſtatur morbo, quàm quando ſanum degit, aut leuiùs afficitur. Veriſimile
enim eſt largiorem, & ſalubriorem eſſe animalis ſuccum cùm valet, quàm quãdo infirmatur, aut
languet. Quod medicorum authoritate comprobatur, qui quando ad rem medicam aliqua ex
anima-

A animalibus conferunt ex boni habitus animalibus,& ſanis deſumenda præcipiunt. Hoc argumentum ſanè validum eſt, ſed non ex omni parte verum;& neceſſarium: Quandoquidem ex animalibus putrida quædam ad rem medicam adhibentur opportunè. Præterea in multis ipſi experientiæ aduerſatur,quod ſi cui mirum videtur, ſedato animo quæ ſequuntur,audiat: Si iecur canis rabidi aſſum edatur, remedium eſſe ijs, qui ab ipſo fuerint morſi,proditum eſt, vt Galenus inquit. Rhaſis quoque inquit: ſumere ſanguinem canis rabioſi contra morſum eiuſdem eſt certa res,& experta. Nonne tamen veriſimilius eſſet iecur & ſanguinē canis ſani ſanare, & rabientis morſum magis lædere? Lapis ab homine extractus, & contritus, & in potu exhibitus calculum in renibus frangere,& comminuere dicitur ab vniuerſa penè medicorum ſchola. Rationi tamen magis conſentaneum videtur ex ſubſtantia lapidis appoſita lapidi additionem potius, quàm diminutionē, aut comminutionem fieri, hoc tamen non fit. Oleum ſcorpionum præſentiſſimum remedium eſt ijs,qui à ſcorpione morſi ſunt. Hæc Galenus ait in libro ad Piſonem de theriaca(ſit ipſius aut alterius hic liber non diſputo in præſentia)& quæ ſequuntur: Vulneri à crocodilo illato adipem ipſius admotum ſummopere profuiſſe animaduertimus,itemque aranei muris morſus, qui etiam inter-

B ficiunt ipſo mure araneo contrito, & impoſito ſine dolore perſanari. Simili modo à viperis icti periculum effugiūt,ſi trita ipſorum corpora vulneri impoſita fuerint. Sed ad rem redeamus; quod viuente adhuc animali vngues ſint præſcindendi, ridiculum mihi videtur, nam qui hoc aſſerunt timere videntur, ne mortuo animali ſimul pereant vngues,& illa facultas euaneſcat. At ſi viuente animali præciſi ſint,putant fortaſſis vngues adhuc viuere,& ipſis cōſeruare illam virtutem. Quod quàm abſurdum ſit, & puerile,aliorum ſit iudicium. Mihi quidem videntut vngues nihil inter ſe differre,& eodem modo exanimes remanere, tam ſi ex viuente adhuc animali, quàm ſi ex mortuo exſcindantur. Si hoc animal paulatim,& ſenſim,ac tardè aut interitu naturali animam efflaret, ego in iſtorum facilius ſententiam deſcenderem, quia in longo temporis curriculo aliquid de facultate vnguium cum toto corpore conſumi,& euaneſcere poſſet; Sed cùm ex minimo vulnere,& ex timore illicò concidat,& pereat,neſcio cur de pinguedine,& natura aliarum partium nihil penè deperdatur, & ſoli vngues ſuam illam facultatem eo temporis momento penitus exuant. Hic mihi negotium faciet rerum nouarum ſtudioſus aliquis, quædam obijciendo, quæ ad fabuloſam magiam potiùs,quàm ad phyſicam ſpeculationem pertinebunt,cuiuſmodi ſunt hæc: Caudæ lu- *Mirāda quædā remedia.*

C pi creditur ineſſe amatorium virus exiguo in villo, eumq; cum capitur abijci, nec idem pollere, niſi viuenti direptum. Chelidonius lapis hirundinum ventribus diſſectis erutus curat melancholiam,& geſtantem amabilem facit,ſed niſi extractus ſit viuente adhuc animali, euaneſcit eius virtus,extractus verò ex viuente virtutem retinet. Eiſdem,& alijs præditi virtutibus dicuntur geranites, dracouites, alectorius, & borax lapides, modò quilibet ipſorum ex viuente animali fuerit extractus. Vnde à ſimili ducto argumēto,ex iſtius Magni animalis vnguibus hi tantùm retinebūt poteſtatem, quià viuente ſunt deciſi. Hæc quidem ſi ita ſe habere conſtaret,probationem aliquā contra nos facerent. Sed cùm incerta ſint, & minimè digna,quæ ſine probatione admittantur à philoſophis,hoc vnum dicemus, ignotum per ignotius probari. Demus tamen hæc de cauda lupi, & lapidibus adducta aliquam veritatem habere, non ideo ſententia noſtra corruit. Nam & nos afferre poſſumus exempla quarundam rerum,quæ ex vita carentibus animalibus dempta operātur,& agunt eadem ferè,quæ ipſa animalia vitam adhuc habentia efficiebant: Ferunt enim lupina pelle tympanum conſtructum maximè ouibus eſſe terrori non aliter ac lupus ipſe,& quod maius eſt eo tympano concuſſo ea dicuntur tympana diſſolui, quæ ex agnino corio ſunt confecta. Tympanum ex vrſi, vel lupi corio confectum & longè pulſatum equos in fugam abigit. Leonis *Antipathia quorundam mortuorum cum viuis.*

D pellis cæterorum animalium pelles abſumit non aliter ac leo ipſe animalia. Si hæc ita ſunt,(dicemus nos etiam)cur Magni animalis vngues à cadauere ablatos omni illa virtute ſpoliatos eſſe credamus? Sed his omiſſis, ſententiam noſtram efficacioribus argumentis roboremus. Facultas igitur illa vnguium,quę epilepſiam aufert,aut eſt quid materiale ſiue corporeum,aut quid ſpirituale, ſiue aereum. Si materiale eſt, illud remanebit in vnguibus,quouis modo præciſis: ſin ſpirituale,eodem modo prodibit ex vngue tam viui,quàm mortui animalis,quare in neutro remanebit, ſed in aliquo remanebit, ergo illud materiale eſt, & ſi huiuſmodi, ergo in vtrouis modo præciſo permanebit virtus. Hoc idem exemplis comprobari poteſt, nam de calculo hominis, vt alterius calculum conterat,& de lapillis cancrorum nemo dicit eos tantùm ex viuis eſſe extrahendos. Qui fibri teſticulos commendant,non ex uiuo euiſcerandos aſſerunt. De pretioſiſſimo lapide bezoar uocato noſtra tempeſtate tantopere celebrato qui diligentius,fideliuſque ſcribunt,non ex uiuente animali eruendum eſſe docent,ut mirificis ſuis floreat dotibus. Quinimò confecto animali lapidem è burſula,ſiue uentriculo extrahi ſolitum tradunt. Huius generis alia multa adducere poſſem,ſed prolixitatis euitandæ gratia adductis contentus ero. Non poſſum igitur nō mirari,quod

ea

ea tam fabuloſa protulerint quidam, ſomniauerunt fortaſſis rem ita ſe habere, & ſua ſomnia, ſiue E
commenta hominibus obtrudere voluerunt, vt vngues iſtos in ſublimi, & inacceſſibili quodam
ſolio collocarent, quo principes, ac magnates tantùm peruenire poſſent. Si enim ita res eſſet, ſicuti
ipſi autumant, maxima vnguium huiuſmodi vbiq; eſſet penuria, quia difficillimum eſſet eo modo
habere. Aſtutia igitur, & calliditate aliquorum arbitror illud in vulgus emanaſſe. Dum enim ma-
gnam prædicant difficultatem in vnguibus iſtis aſſequendis ipſi ſoli, quibus eſt copia aſſequendi,
aliquid ſingulare, & exquiſitum habere videntur, & quando ad principes huiuſmodi vngues do-
no mittunt, illa expoſita difficultate munus ſuum ornant, commentis ac veluti fuco decorant, quo
illud maius videatur, & gratius euadat. His non contradicendi ſtudio, ſed veritatis illuſtrandæ
Vnguis quomodo applicandus, & exhibendus. gratia habitis, finem huic diſputationi facio. Reliquum nũc eſt, vt quomodo applicandus, aut ex-
hibendus ſit hic vnguis, vt malè affectis eam, quam pollicemur opem præſtet, oſtendamus. Si quis
igitur epilepſia correpto partem huius vnguis ſiniſtræ manus digito, quem annularem dicunt, &
rectitudinem habere ad cor, medicorum ſchola aſſerit, intrepide applicauerit, æger ab hoc morbo
tanquam ex ſomno excitatus, in pedes ſe eriget illicò, ac liber euadet. Si etiam annulus ex eodem
vngue confectus patientis eundem digitum veſtiuerit, efficacius idem præſtabit, quia non pars, F
ſed totus digitus annulum attingit. Si inſuper pars huius vnguis ſiniſtræ palmæ imponatur, ma-
nuſque in pugnum complicetur, morbum confeſtim depellet. Si eiuſdem quoque portiuncula in
aurem ſiniſtram miſſa, & aliquamdiu veluti ſcalpendo mota fuerit, idem ipſum non ſine miraculi
ſuſpicione feliciter præſtabit. Non tantum autem dictis membris hunc unguem applicandum
cenſeo, ſed cordis etiam regioni apponendum ſuadeo. Quamuis enim in hoc morbo cerebrũ pri-
mariò afficiatur ut inſtrumentale, tamen etiam cor per ſympathiam affici certum eſt. Cui ſi ſuc-
curratur eodem ungue, eximiè operam ſuam præſtat ad expellendam craſſam illam materiã, quæ
cerebri meatus occupans hunc morbum facit. Huius vnguis raſuram ipſe dedi, & ab alijs cum fe-
lici ſucceſſu datam ſcio epilepticis pueris cum aqua liliorum conuallium, aut ſpicæ, quam lauen-
dulam uocant. Hic locus mihi in memoriam reuocat, non uulgaria quędam contra eundem mor-
bum remedia, quæ communis utilitatis cauſa huc afferam. Inter omnia primas tenet hic puluis:
Recipe caluariæ humanæ ſiccatæ, & uſtæ unciam unam, raſuræ ungulæ alcis iuſto tempore cæſæ,
cornu ceruini uſti ana drachmas duas, uiſci quercini, granorum pæoniæ, rad. pæoniæ maris mun-
datæ; rad. tormentillę, rad, & ſem. diptami albi ana drachmam unam & ſemis, ſem. antherę, atri- G
plicis ana ſcrupulos duos, coralli utriuſque præparati, eboris recenter raſi, margaritarum præpa-
ratorum ana drachmam unam, fol. auri num. xxx. ſpinarum piſcium unciam ſemis, ſacchari albiſ-
ſimi uncias duas, miſce, & terantur omnia ſubtiliſſimè in lapide porphyrij, & fiat puluis, qui uoce-
tur epilepticus: detur ex eo ad ſummum drachma una cum iulep. viol. aut cum aqua liliorum cõ-
uallium, aut florum tiliæ, aut ceraſorum. Ego aliquando cum felici ſucceſſu exhibui puero epile-
ptico puluerem ex æquali portione raſuræ iſtius vngulæ, rad. pæoniæ maris, & ſuccini candidiſſi-
mi cum aliqua ex iam dictis aquis. Experientia etiam compertum eſt hunc vnguem ſuffocatis mu
lieribus præſentiſſimè ſubuenire. Nam quotieſcunque parum raſuræ huius addita eadem portio-
ne Zedoariæ cum aliquo conuenienti liquore datum eſt ſuffocatę mulieri, felicem ſucceſſum cum
magna laude inuenerunt medici, quapropter Prutheni medici non contemnendi compoſitis me-
dicamentis nõ ſolùm ad epilepſiam, ſed etiam ad hyſterica dicta ſymptomata hunc vnguem ad-
diderunt. Nec inſidias irem quo minus in vtroque affectu idem etiam præſtari poſſit, ſi pars huius
vnguis alligaretur alicui membro ſuperiori, vbi manifeſtè arteriæ pulſus ſentitur, nec habenda eſt
ratio dexteræ, aut ſiniſtræ partis hominis in applicatione, ſed rectitudo tantùm inſpicienda eſt,
quam habet ad cor pars illa, cui applicatur. Hæc de therapeutica huius ungulæ facultate ſufficiãt, H
nunc ad prophylacticam tranſeamus. Vt igitur aliquis tutus ſit ab eo morbo aliquid de ipſo un-
gue ſecum portare debet. Quot autem modis ad hunc finem quis portare debeat, etiam dicẽdum
eſt: Qui ex hoc ungue annulum gerit circa digitum, qui minimo proximus eſt ſiniſtræ manus, li-
ber creditur ab hoc morbo. Hunc modum approbant Pæoniæ artis non uulgares artifices: Si quis
etiam fruſtulum ungulæ annulo inſeruerit, ac ipſum ita geſtauerit, ut unguis ſemper digitum illũ
tangat, idem aſſequetur. Nonnulli etiã particulã huius unguis collo appenſam ita ut cõtinuo cor-
dis regioni ſit cõtigua, gerere ſolent, neq; id ſine felici euentu, unde Prutheni multi unguis partẽ
cordis figuram habentem tanquam monile aliquod collo pendens geſtare ſolent. Contra matri-
cis quoque ſuffocationem hunc unguem præſentaneum eſſe remedium, & ab alijs audiuiſſe, &
periculo facto me cognouiſſe fateor. Nam accerſitus, ut medicam manum adhiberem cuidã mu-
lieri ſuffocationi oppreſſę, data huius unguis raſura cum radice zedoariæ alijſque auxilijs ex arte
adhibitis optatum finem cum honore ſum conſecutus. Cùm præterea intelligerem eandem ſæpe-
numero eo ipſo morbo tentari, ut partem huius unguis collo appenſam iugiter portaret iniunxi,

quod

A quod cùm ſedulo feciſſet, quamdiù ego interfui tribus nempe menſibus ſemper moleſtia caruit.
Sed ſi quis cùm applicat, & exhibet hunc vnguem ſpe, & ſine fruſtratur aliquandò, quæſo ne aut
mendacij notam mihi inurat, aut vngui omninò detrahat, verùm rationem in cõſilium adhibeat,
& meminerit morbum ipſum quando diutino tempore inueterauit, & altas radices egit, difficilli-
mè euelli, licet opportunè per ſe adhibeantur remedia, aliquando etiam vnguis ipſe eſt virtutis
expers, aut quia antiquitas, quę omnia conſumit, illam perdidit, aut quia idoneo tempore vnguis
non eſt abſciſſus. Non erraret etiam ſi quis fruſtratæ ſpei cauſam conferret in immoderatam, &
ęrumnoſam ęgri victus rationem Si quis modò à me quæreret, qua facultate partes huius anima- *Vnguis qua*
lis, quas recenſui agant in corpora noſtra, an qualitatibus primis, vel ſecundis, vel à tota ſubſtan- *vi agat.*
tia, quam proprietatem occultam, ſeu formam ſpecificam appellant, facilè reſpõderem: ipſas age-
re à tota ſubſtantia, quod enim non agant à primis qualitatibus, paucis probatur; cùm enim hę par
tes temperamento frigidæ ſint, ac ſiccæ, ab his effectus ſimilis effluere non poteſt: non quia frigi-
dæ, alioquin contra medicos canones frigidus morbus curaretur à ſimili, non quia ſiccæ quando-
quidem ipſarum tanta quantitas non exhibetur, quæ morbi cauſam exiccare valeat. A ſecundis
B quoque ipſarum qualitatibus nempe duritie, aut mollitie hunc fugari morbum non tutum eſt aſ-
ſerere; non quidem à duritie, quam obtinent alioquin oſſa eiuſdem animalis duriora contra eun-
dem morbum efficaciora eſſent, quod compertum non eſt: præterea ab his qualitatibus per ſe nul-
la prouenit actio. Sumpto igitur argumento à ſufficienti partium enumeratione, ſtatuendum eſt
ex modo compoſitionis, & commixtionis talis ſucci cum tali materia congenitam eſſe ipſis ani-
malis membris qualitatem hanc, ſiue formam ſpecificam, à qua ſola propellitur hic ſacer mor-
bus, non aliter ac lupinum hepar hominis hepati indurato eximiè medetur à tota ſubſtantia, non
ſecundum vnam, aut alteram qualitatem, &c. Vt autem antea dictis adhibeatur fides ſciant om-
nes me hæc omnia, quæ ſcripſi à probatiſſimis medicis, & ab alijs non vulgaris famæ, & doctrinæ
viris priùs accepta partim multis experimentis cum felici ſucceſſu comprobaſſe, partim compro-
bata ab alijs audiuiſſe. Hæc itaque omnia Apollonius Menabenus. Scribit verò etiam Geſnerus
non rarò profuiſſe annulum ex hoc vngue amuletum geſtare epilepſiæ, ſæpius tamen id fruſtra
tentatum, alioſque cauſam in morbi diſcrimen reijcere, ſe verò, animi perſuaſionem ſuperſtitioſis
C rebus magis minuſve, aut nullo modo confiſam effectus rerum maximè variare credere; Vtcumq;
eſt tam altas hæc perſuaſio radices in animis hominum egit, vt multos diuerſis temporibus vn-
gues in plurimas laminas deſſectos amicis petentibus coactus fuerim communicare. De hac fera
elegans, & peracutum Andreæ Alciati epigramma eſt, & à nobis minimè ſilentio premendum *Emblema.*
cum lemmate, NVMQVAM PROCRASTINANDVM.

Alciatæ gentis inſignia ſuſtinet alce,
Vnguibus & μηδὲν fert ἀναβαλλόμενος.
Conſtat Alexandrum ſic reſpondiſſe roganti
Qui tot obiniſſet tempore geſta breui?
Nunquam, inquit, differre volens, quod, & indicat alce
Fortior hac, dubites, ocyor annè ſiet.

Familiæ ſuæ gentilitium ſtemma hoc emblemate proponit, & explicat Alciatus: Alciatos enim ab
alce fera nuncupatos, à fortitudine nimirum & diligentia commendabiles tacitè indicat, ſumpto *Alciati vn-*
argumento: ab alces feræ natura, quæ vt ex præcedentibus conſtat equi robore, cerui ſceleritate *de dicti.*
H commendatur; quod quidem appoſitè illuſtrat eleganti Alexandri apophthegmate, qui quęrenti
qua tandem via tanta ſibi adeo celeriter comparaſſet, reſpondit (quod vnguibus alces inſertum in
emblemata legitur) *μηδὲν ἀναβαλλόμενος*, nihil differendo, aut procraſtinando. Siquidem optima,
& accommoda eſt belli feſtinatio, quo fit, vt, qui imperant quo rerum difficultates, quæ nonnihi *Alexander*
remorando vltrò ſeſe offerunt, arcere facilius poſſint, eò pede citiſſimo neceſſe ſit properare, eam *à celeritate*
enim ob rem Alexander ab omnibus fermè laudatur, quod ſua præcipiti in rebus agendis cura, & *laudatus.*
induſtria principum omnium celeritatem multis quaſi ſtadijs anteuerterit. Narrant enim pedites
ſic inſtituiſſe, vt ſua celeritate equorum curſum adæquarent, ipſe ne quidem ſibi parceret, noctes
vt plurimum inſomnes traduceret, ſeq; crepitaculo excitaret ſi quando ſomno corripi ſe ſentiret,
quo maximè vigilandum eſſe intelligeret. Emblema aliud Camerarij inſcriptum, ET INFIMA
PROSVNT.

Vilior haud pars eſt alci, nec dignior vngue,
Ergo etiam paruis, gratia magna data eſt.

Quæ ſit in vnguibus vtilitas abunde indicatum eſt, diſcere autem inde debemus ſępe etiam humi-
lia, & abiecta, atque contempta non exiguam in ſe vtilitatem continere, quare Plinius rectè dicit: *Lib. 15. cap.*
Nihil tam paruum eſt, quod non gloriam parere poſſit. *14.*

E

DE RHINOCEROTE. Cap. XXXIII.

Ordo & nexus cum ſuperioribus.

SEPTEM animalia *Monocerota*, ſiue vnum tantùm cornu habentia viri eruditi obſeruarunt, præ alijs Iacobus Dalechampius animaduerſionibus Plinianis lib. 11.cap.37. His adnumerant *Rhinocerotem* plerique. Ipſe Plinius loco laudato; Sunt, inquit, cornua *alijs* animantibus quadrupedibus *Singula, & hac medio capite, aut in naribus*. Quod tamen quàm rerum ſit, nos in ſequentibus diſcutiemus. Malè Albertus Magnus Rhinocerotem & monocerotem idem animalis genus lib.22. de animalib. iudicat, & cum alij ſequuti, nec minùs imperitè quidam negant vllum eſſe vllibi in rerum natura Rhinocerotem: quando & belluam multi deſcripſerint veteres, recentioreſque, & in theatro aliquoties populus Romanus ſpectauerit. Nec vllum animal eſſe reor, cuius natura, & deſcriptio magis ſit in lubrico, incertoque. Conſulendi ſunt Bellonius, Geſnerus, Ioachimus Camerarius, Angelus Politianus cap.56. Miſcellaneorum & alij, qui non ſunt mihi ad manum. Etymon illi à cornu, quod ex naſo pullulat, quod infrà quale ſit, videbitur: Et licet ſecundum nonnullos duo habeat cornua, vnum in naſo, alterum paulò ſuprà in frõte, aut vt non nemo exiſtimat, in humero dextro, tamen quia prius eſt longius, fortius, vtilius, ab eo ſumpſit appellationem; Sed hæc infrà fuſius. F

Error inſignis nonnullorum.

SYNONYMA.

Piſcis.

HOC nomine veniunt, piſcis, auis, quadrupes fera; *rhinoceros piſcis*, plerumque in mari rubro capitur, & vix aliud tributi genus ab incolis illius fractus, Abyſſinorũ, regi pẽditur, vt ex Aluaro Bermudeſio ex alijs auctoribus Samuel Purchaſius lib. 7. peregrinationis Africanæ exequitur cap. 4. Martinus Frobiſſerus ſuſcepta in Americam peregrinatione ſub annum ſalutis reparatæ 1576. cum Oceanum Septẽtrionalem menſe Iulio glacie conſtrictum, & tranſitu perdifficilem inueniſſet, ibi cõſiſtere coactus multos piſces frigore, vt putatur, enectos reperit, & in his *rhinocerotem* ingentẽ inter ingentes glaciei montes fluctuantem, *rotundum inſtar hiſtricis, duodecim pedes longum, cornu duabus vlnis extenſo, minus duobus digitis, è naſo extuberante, quod rectiſſimum ijs viſum eſt, qui viderunt, eodemque modo, ac pene forma pari cum ijs, quæ Venetijs, ac Diui Dionyſij ſpectantur, pars ſumma reſecta, aut fracta erat, cui aranea impoſita ſtatim expirarunt, id Angliæ Reges Vindſoræ inter pretioſiſſima aſſeruandum collocarunt.* Verba ſunt Caſparis Enſij Luſitani lib. 2. hiſtor. Indiæ Occident. cap. 26. G

Cornua Rhinocerotis reperta.

Relatum eſt à rerum Britannicarum Scriptoribus ſub annum 1588. inuentum huiuſmodi cornu in littore Sudouolgio ab imperita muliercula, diuenditumque exiguo pretio, poſtea vſui magno fuiſſe, vt in litteris retulit Robertus Salmonius de actis ſui æui. Sed & piſcis iſte eodem nomine varia deſcriptione apud modernos audit Geographos; nam quæ in terra viridi in nouo orbe cornua sũt, longè figura diſſident ab illis, quæ in mari rubro frequenter viſuntur, vt Ludouicus Vrreta Franciſcanus exquirit lib. 1. hiſtor. Aethiop. pag. 247. Nuper ante annos decem Thomas Button, & Robertus Baffin in Inſula Fœminea in Atlantica deprehenderunt totam incolarum opulentiam conſiſtere in iſtiuſmodi cornibus, quibus maxima virtus aduerſus quælibet venena, vt fuſiùs habetur peregrination. Americæ lib. 8. cap. 3. Obſeruaui etiam in inſula Ramea, & toto maris adiacentis H

Bos marin⁹.

tractu inuſitatum noſtro hoc orbe piſcem memorari, quem *bouem marinum* nominant, cuius magnitudo bouem quemlibet æquat, aut ſuperat, corio duplo craſſiore, duo dentes elephantinos referunt, etſi paulò breuiores, cornu è naribus excreſcente, cuius incredibilis aduerſus quælibet toxica vis eſt, ſi vera ſunt, quæ tradidit Iacobus Chartier in Noua Francia.

Auis.

Rhinoceros auis volatu admodum pernici, & incitato fertur, *corporis magnitudine aquilam ſuperare, roſtro incuruo, quatuor pedes longo, inter oculos cornu extante, quod nigra linea continuo producta diſterminatur. Eſt auis crudelis, & immanſueta, ſequiturque exercitus, & cadaueribus depaſcitur. Viſa eſt vna à Luſitanis enauigato mari rubro, cùm Solimanus Eunuchus claſſem circumduceret, eadem virtus huius cornu, ac quadrupedis,* vt narrauit Ludouicus de Vrreta lib. 1. hiſt. Aethiop. pag. 344. Recolò ſub annum 1595. *in Guiana viſam auem, & Gualthero Raleo in portu Moreguito oblatam à rege Armadillam,* ita indigenæ vocant, *cuius penna ita diſpoſita, vt loricæ ſquammas referant,* excreſcente longo cornu, quo illi vtuntur pro tubis. Petrus Martyr Decad. 3. lib. 6. *Roſtrum*

Tuba ex cornu.

eius

A *eius porcino non eſſe longius, & ſub terra, vt talpam viuere, interdum etiam altum volare, carnẽ eſui non inſuauem, cornu præcipuum antidotum haberi* prodidit Monardus author verax cap. 37.

Rhinoceros quadrupes fera nobis hoc opere eſt deſcribenda, quam ſolam veteres, nec omnes quidem illi cognouerunt, *auem* eo nomine, & *piſcem* penitus ignorarunt. Nos ſuccinctè de fera acturi à naturali deſcriptione exordium ducemus.

GENERATIO, ET COITVS.

GENERATIO eius qualis ſit C. Plinius expreſſit lib. 10. cap. 63. *Coitus aduerſus Elephãti, Camelis, Tigribus, Lyncibus, Rhinoceroti, Leoni, Daſypodi, Cuniculis, quibus auerſa genitalia.* Eodem ferè tenore C. Iul. Solinus cap. 40. polyhiſtor. *Auerſi coeunt nec hi tantùm, Leones, ſed & Lynces, & Cameli, & Rhinocerotes, & Elephanti, & Tigrides.* Siue ille Plinium tranſcripſit, ſiue illum Plinius fontem, à quo hau-
B riret, habuit, alter certè ab altero diſſidet, nam Daſypodi, & Cuniculi ab iſto omittuntur, ab eo enumerantur, & minùs incurioſus vtroque eſt Ariſtoteles lib. 5. de hiſtor. animal. cap. 2. ὁ μὲν ὁμοίως γὶ πάντα πλησιάζουσι ἄλλα τὰ μὲν ὀπισθουρητικὰ συνίοντα πυγηδὸν, οἷον λέοντες, καὶ δασύποδες, καὶ λύγκες. *Verum non omnia ſimili modo coniunguntur, ſed quæ retrò vrinam emittunt, auerſa coeunt, vt leones, lepores, lynces.* Ita vertit Theodorus Gaza imperitiſſimè: nam Δασύποδες non ſunt lepores, ſed diuerſum longè animal, quod Latinum nomen non habet. C. Plinius lib. 8. cap. 55. *Lepus omnium præda naſcens, ſolus præter Daſypodem, ſuperfœtat.* Sed & ipſe Philoſophus lib. 1. hiſtor. animal. cap. 1. ad finem, ἔλαφος, λαγὼς, δασύπους. *Ceruus, Lepus, Daſypus.* Ibi æquali inconſiderantia idem vertit, *Cerui, lepores, cuniculi,* cùm vertere debuiſſet, *Ceruus, Lepus, Daſypus.* Idemque error in tranſlatione eiuſdem de opere lib. 3. cap. 12. & lib. 8. cap. 28. Sed & apertiſſimè hæc animalia diſtingui probant apud Athenæum lib. 9. verſus cultiſſimi Archeſtrati, Callicratis Comici, Alcæi, Ariſtophanis, Xenophontis, & aliorum. Verùm ad generationem redeo Rhinocerotis, de qua nihil Ariſtoteles, Aelianus, Phile, nec Agatharcidas, nec quiſquam Græcorum, quod ſciam,
C vt appareat nuſquam perfectam huius animalis cognitionem haberi. Nam nec quot cõcipiat, aut pariat, quamdiu viuat, aut qua cura fœtum educet apud vllum deprehendi.

Coitus auerſus.

Diſſidẽt Latini a Græcis.

Gazæ error.

NATVRA, DESCRIPTIO, ſexus, locus.

FERAM iſtam Ariſtoteles notam non habuit, ieiunè, præter morem ſuum delineauit C. Plinius lib. ſeptimo cap. vigeſimo. *Rhinoceros vnius in nare cornu, alter hic genitus hoſtis elephanto, cornu ad ſaxa limato præparat ſe pugnæ, in dimicatione aluum maximè petens, quam ſcit eſſe molliorem, longitudo ei par, crura multò breuiora, color buxeus.* Remiſsè, ac parcè ille, quod parua admodum eo adhuc ſæculo iſtius quadrupedis Romanos attigiſſet notitia, nec quicquã Iuba Mauritaniæ Rex,
D cuius authoritati plurimum Plinius defert, ſuper eo prodidiſſet, vberius Agatharcides polyhiſtor. excerptis Hiſtoricis apud Photium Patriarcham Bibliothecæ Codice 250. Cuius antiqui Scriptoris verba ex lib. primo de mari rubro cap. trigeſimoſexto, appoſui ex verſione Laurentii Rhodomanni, nam Græcus Codex non eſt ad manum. *Rhinoceros vaſtitate quidem non minor, ſed altitudine inferior eſt Elephanto, buxique refert colorem, pellis etiam contactu tenuior, is repandum in naribus fert cornu, ad ferri vim, & rigorem proximè accedens, quo cętero quidem tempore, ad quamcunque approximet cautem limato, præcordia verberat impetens, ſed in dimicatione cum elephanto* (cum hoc enim de paſcuis continuas habet conflictationes, ac capitales luctas) *ventrem ſubit, & perrupto carnium ambitu exanguem facit, plurimique Elephantum ita exanimati cernuntur; at ſi aluum contingendi copia non datur, contra ipſe à proboſcide, & dentibus ictus, varijs modis amittit vires, & deficit, quia robore, & vi ab illo permultum differt.* Concordes illi ſanè, ſed non parum ab illorum ſententia diſſident, qui res Americæ exequuti ſunt: Nicolaus de Comitibus Venetus in itinerario ſuo ad Indos. In Mangi prouincia *Rhinoceros ſuillo capite, bouina cauda, in fronte cornu geſtat non breuius bipedali longitudine, Elephantino eſt colore, cum quo illi perpetuum bellum. Cornu huiuſmodi in pretio eſt apud omnes, quod venenatis rebus remedio eſſe cenſeatur.* Hæc tam ſunt aliena à deſcriptione veterum, vt aliud illud animal eſſe, ac Monocerotem verius, quàm Rhinocerotem ſuſpicari iure liceat; ita cenſuit Simon Maiolus vir litteratiſſimus Dier. Canicular. colloq. ſeptimo.

Neoterici diſſident à priſcis.

Nec minor eſt diſſenſus de cornu, nam laudati hactenus vnum ei tantùm cornu adſignant, Pauſanias, grauis, & fidelis Scriptor, duo, *alterum inſigni magnitudine de naribus extans, alterum quod ſupernè erumpit, exiguum quidem, ſed validiſſimum.* Adducit ſanè me locus ille, vt de ſuccincta relatione C. Plinij iterum querar, & exiſtimem quibuſdam Rhinocerotibus duo eſſe cornua, ſed non omnibus; nam nec veriſimile Agatharchidem cum Plinio, & alijs infrà citandis, hoc tam ſupinè neglexiſſe, nec locus M. Martialis Coqui explicari poteſt, niſi duo cornua admittamur, ita enim libro ſpectaculorum epigr. 22. E

Quale cornu, & quotuplex?

Namque grauem gemino cornu ſic extulit Vrſum.

Pulchrè deſcribit Oppianus Cilix lib. 2. Cyneget. V. 552, ſed inaudita ab alijs ratione, quod ſciam, Sexum in eo animante ſequiorem non eſſe, nec in ſpecie fœminam eſſe, quæ pariat, concipiatve: verba eius ſunt,

Ρ'ινόκερως δ' ἔρυγος μὲν ἔφυ δέμας αἰθυκτῆρος
ὐ πόλλον μείζον, ὀλίγον δ' ὑπὲρ ἄκρα ῥινὸς
Α'ντέλλει κέρας, αἰνὸν, αἰκαχμένον, ἄγριον ἄορ
κείνῳ κεν χαλκό' ντε διατρήσειεν ὀρύσας
ὐτήσας, βριαρήν τε διατμήξειε χαραδρὴν
κεῖνος, καὶ θεναρῷ περ' ἐφορμηθεὶς ἐλέφαντι F
Πολλάκις ἐν κονίῃσι νίκην τοιῦτον ἔθηκεν
Η'ρέμα δὲ ξανθοῖς ἐπὶ καλλικόμοισι μετώποις,
καὶ νώτῳ ῥαθάμιγγες ἐπήτριμα πορφύρουσι.
Πάντες δ' ἄῤῥενες εἰσὶ, καὶ ὔποτε θῆλυς ὁρᾶται,
καὶ πόθεν ὐκ ἐδάην, φράζω δ' ὐχ' ὡς δεδάηκα
εἴτ' ὖν ἐκ πέτρης ὀλοὸν τόδε φῦλον ἐπῆλθεν,
εἴτ' αὐτόχθονες εἰσὶν, ἐπαντέλλυσι δὲ γαίης,
εἴτε πρὸς ἀλλήλων, τέρας ἄγριον, ἐκφύονται.
Νόσφι πόθων, καὶ νόσφι γάμων, καὶ νόσφι τόκοιο.

Ea ſic Latinè ſonant, nam vulgata verſio haud quaquam conſona Græcis

Rhinoceros autem Oryge, aſino Indico, *eſt corpore impetuoſo*
Non multo maior, paruum vero ſupra ſummitatem naſi
Surgit cornu, graue, acutum, indomitum telum:
Illo ferrumque penetrarit impetu facto
Vulnerans, ſolidumque diſſecuerit ſaxum.
Sæpe in pulueribus mortuum ipſum proſtrauit,
Senſim verò in ruſſa, & pulchricoma fronte,
Et in dorſo maculæ confertim purpuraſcunt.
Omnes verò mares ſunt, nec vnquam fœmina conſpicitur,
Et vnde naſcantur non noui, loquor non tanquam ſciam,
An ex petra pernitioſum hoc genus prodierit,
An ex terra geniti ſint, exiſtautque è tellure,
An ex ſeſe mutuo, portentum horrendum, procreentur,
Sine amoribus, & ſine nuptijs, & ſine puerperio.

Multa ille ab alijs prætermiſſa nos in iſto quadrupede docet, vt reor ſanè, quod vlſum ſemel animal ad ſui explicandam naturam multos vtriuſque linguæ auctores excitarit, ita ſuadet Claudius Aelianus lib. 17. de animalib. cap. 44. Ρινοκέρωτος εἶδος γράφει τις ἴωλον ἐςὶν, ἴσασι γὰρ καὶ ἑλλήνων πόλλοι, καὶ Ρ'ωμαίων τεθεάμενοι, τὰ δ' ἴδια αὐτῦ κατὰ τὸν βίον εἰπεῖν, ὐ χεῖρον ἐςὶν. In primis verbis latet mendum, ideo reſcribendum εἶδος γράφειν μὲν, & ſic ſenſus conſtat. Petrus Gillius vertit: *Rhinocerotis figuram deſcribere, nimis frigidum eſſet, cùm Græcorum permulti, & Romanorum, qui illum viderint, eius formam planè ſciant, at enim vim, & naturam eius actionum exponere alienum non eſt.* Sed vereor ne illi perierint, nec ad nos peruenerint. Et certè multum Oppianus ab alijs differt, nam aſino Indico, ſeu orygi tantùm magnitudine parem vult, cùm alij æqualem Elephanto extollunt: Quæ illi eſt ruſſa frons, & dorſum maculis purpureis diſtinctum, aliis eſt color buxeus: Omnes mares eſſe fidem omninò ſuperat, tam vaſtum animal ſine ſemine, aut coitu poſſe prodire: Et tamen id probat exemplis idem Aelianus. H

Perierunt multi veteres auctores

Η'δη καὶ διερῇσιν ἐν ὑγροπέροιο θαλάσσης
Βένθεσιν, αὐτόῤῥεκτα φύει, καὶ ἀμήτορα φῦλα
Ο'ςρεον ἠπεδαναί τ' ἀφύαι, κόχλων τε γένεθλα
Ο'ςρακά τε, ςρόμβοι τε, τά, τε ψαμάθοισι φύονται.

Ita verſa concipiuntur.

Iam

Iam etiam in humidis vndoſi maris
Gurgitibus, à ſeipſis facta naſcuntur ſine matre ſecula,
Oſtreum, imbelleſque apua, cochlearumque genera
Teſtaceaq́, conchyliaq́, & quæ in arenis naſcuntur.

Commentum hoc ab ignoratione naturæ, vt puto, profluxit, non aliter quàm *hyænam alternis annis marem, alternis fœminam fieri, & ſine coitu parere vulgus credit*. Plin. lib. 8. cap. 3 . & lib. 28. cap. 8. & tamen illud negante Ariſtotele lib. 3. de generat. animal. cap. 6. aſſerere non dubitarunt plerique veterum, & in his Aelianus diſertus, & Phile lib. de proprietate animal. cap. 43.

Error ab ignorantia.

Ἄῤῥην μὲν ἦν ὕαινα τὸν χθὲς πῶ χρόνον,
θῆλος δὲ τὸν νῦν.
Hyæna quæ mas pridie videnda erat
Nunc fœmina eſt.

Auget ſuſpicionem ignorantiæ antiquorum, & firmat ſententiam meam vel illud præcipuè, quod pauci explicant qua regione potiſſimùm Rhinoceros proueniat, aut ubi gentiũ uiuat? Paulus Diaconus Epitomaſtes, Feſti Pompeij lib. 16. *Rhinocerotem quidam eſſe aiunt bouem Aegyptium* falsò
B planè, nec unquam in Aegypto uiſus ille, niſi fortuito caſu illatus, ut ex Strabone infra patebit; Alij *Aethyopicum quadrupedem* contendũt ex loco Pauſaniæ in Bœoticis, ſiue *Taurum* uocari, quod erroneum, nam ibi loci ait ille in Aethyopia taurum eſſe, qui ob ſimilitudinem cornu ab ignaris appelletur *Rhinoceros*. Relinquitur ergo certum & in Africæ deſertis, ubi *Elephanti* ſint, ibi & Rhinocerotes eſſe, & in India, quod nouo orbe detecto patrum noſtrorum memoria rerum eſſe eſt deprehenſum. Anton. Fernand. Soc. Ieſu. epiſt. datis anno 1610 in Abaſſia regno reperiri ait. Peregrin. lib. 7. cap. 6. Et in Aſiæ multis locis hodie uiſitur, maximè in regno Bengala. Vide infrà in ſpeciebus uarijs.

De loco non conuenit.

CORNV, ET PVGNA cum Elephanto.

C NONNIHIL ſuprà de cornu obiter attigimus, hic fuſius idem pertractandum; Nonnulli ergo unum ei tantùm cornu adſignant, præter naturalium rerum auctores Septimius Florens Tertullianus lib. 3. contra Praxeam. *Non vtique deſtinabatur Rhinoceros vnicornis, nec Minotaurus bicornis.* Non omnes iſtum ſequũtur, ſed & Martialis duobus illum cornibus depræliari, loco ſuprà laudato, aſſeruit, quod Angelus Politianus *geminum illud cornu ad Vrſum* retulerit, ut ſit *Datiuus*, ut ipſe loquitur, ferri non poteſt; Vrſus enim cornua non habet: ad ipſum Rhinocerotem geminũ cornu ſpectare docent uerba Pauſaniæ loco proximè ſupra laudato. ὅτι σφίσιν ἐπ᾽ ἄκρα τῇ ῥινὶ ἐν ἑκάστῳ κέρας, καὶ ἄλλο ὑπὲρ αὐτὸ οὐ μέγα, ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς οὐδ᾽ ἀρχὴν κέρατα ἐστίν. *Quoniam illis in ſumma nare ſingulis vnicum cornu, tum aliud ſuprà non magnum, verùm in capite, ne initio quidem cornua.* Vtrũq; hoc cornu in capite, ſecũdũ Martialem, & Pauſaniam; at quidam *in humero dextro cornu illud ſecundum, & breuius eſſe* contendũt Indicar. rerũ relat. lib. 3. c. 7. Domitiũ Calderinũ reprehendit Angelus Politianus, defendit uiriliter Iacob. Mazzonius lib. 1. defenſ. Dant. c. 35. Vtcumq; ſit, cornu, quod è nare
D ſurgit, & nomen tribuit, & à uirtute præcipua extollitur, quod ut Monocerotis cornu uenena propulſet, auctores ſupracitati, Phile lib. de propriet. anim. c. 36. Io. Tzetzes hiſtor. Chiliad. 5. c. 7.

Pugna Grãmaticorum.

Τὸ κέρας τούτου κόπτουσιν, ἀντιπαθὲς φαρμάκοις
Τὸν θῆρα δὲ φιλόκερων ἐῶσιν ἀποτρέχειν.

Paulus Laciſius Veronenſis uertit benè.

Cornu huius incidunt, venenis contraria vi præditum
Feram autem ſpoliatam cornu ſinunt aufugere.

Sunt porrò alij, qui fabulas meras putãt, quicquid de cornibus Monocerotis, aut Rhinocerotis dicitur, nec quippiam uirium ijs ineſſe ad uenena depellenda, aut indicãda, omniaq; ea, quæ Principes pleriq; inter pretioſiſſima aſſeruant, fictitia eſſe, ut quod habent Rex Britanniæ ad Vindſore, rex Galliæ ad Diui Dionyſij, Veneti ad Diui Marci, quodq; Clemens VII. Pontifex Regi Franciſco donauit, quodq; in direptione ædium Petri Medicæi Florentiæ à Gallis occupatũ memorant Paradinus, & Paulus Iouius lib. 18. hiſtor. talem enim uirtutem illis ineſſe nec ueteres ulli prodiderunt, & negant noſtro æuo docti: aut ſi quid mirabilium in ueneno detegendo ab illis fieri compertum ſit, id non naturæ ipſorũ adſcribendũ cenſent, ſed antidotis quibuſdam, ex quibus cornua iſta

Vis venena pellendi an inſit?

temperentur, & manu fiant, quod in Iudæi cuiuſdam artificio manifeſtum volunt, qui tale cornu E
Negant antiqui, & docti quiq;. Reip. Venetæ vendidit. Sed vt de virtute illa venenum extinguendi, depellendique incertum, ita illud exploratiſſimum cornu Rhinocerotem vti cùm pugnam cum Elephanto init. C. Plinij locus corruptus eſt lib. 18 cap. 1. *cùm arbore exacuant, limentque cornua Elephanti, & ſaxo Rhinocerotes & vtroque apri dentium ſicas.* Legendum eſt plano, apertoque ſenſu. *limentque cornua Elephanti, & ſaxo Rhinocerotes, & vri, & apri.* Eodem enim pugnæ genere vti *Rhinocerotem*, & vrum, dicetur infra. Denique omnem hunc inter feras iſtas inimicitiæ naturalis, & pugnandi ritum expreſſit Cl. Aelianus lib. 17. cap. 44. Latini interpretis verba ſufficient: *In ſumma nare, cornu gerit, cuius mucro acutus exiſtit, ex eoque nomen traxit, neque ipſum illud in robore concedit ferro, quod quidem ipſum, cùm eſt contra Elephantum pugnaturus, ſaxis exacuit, & limat. Cætera non ei paria cum Elephanto, nam hic & proceriſſimus eſt, & fortiſſimus. Cornu igitur cuſpidato Elephanti crura ſubiens, aluum diſcerpit, & lacerat, iſque effuſo ſanguine decumbit; pugna eorum eſt de paſtionibus, pro iiſque tuendis multi mori dicuntur. At ſi aluum non præoccuparit Rhinoceros, ſed inter hunc conatum ab Elephanto preuenîatur illius proboſcide apprehenſus, attrahitur, & retinetur, & dentibus ceu ſecuribus conſciditur, ac tametſi eius pellis ea exiſtat firmitate, vt ægrè iaculo penetrari queat, tamen tam* F
violentus eſt Elephanti impetus, vt eam traijciat. Hinc ille fortè à pellis duritia nomen videri poſſet
Etymon nouum. mutuatus, nam Græci vt ῥῖνα *naſum*, ita ῥινὸν *pellem* appellant; pugnat tamẽ cum Plinio Aelianus; nam iſte duriſſimũ huic, & vix iaculo penetrabile corium attribuit, ille multo tenuiorem Elephantinæ pellem ac delicatiorem adſignat. Sed parum intereſt, dummodo vtriuſque belluæ natura, pugnamque ineundi ratio conſtet, & percipiatur.

QVANDO PRIMVM in Europa viſus.

EXOTICVM eſt, peregrinumque animal, nec æuo Ariſtotelis Græcis, nec Romanis quidem ante annum Vrbis conditæ *666.* cognitum, ſed per quos Italiæ mõſtratum, aut cuius opera productum, inter antiquarios nõ conuenit, quam contro- G
Pugna Hiſtoricorum. uerſiam tangit Cælius Rhodiginus lib. 16. Antiquar. lection. cap. 15. Dio Cocceianus lib. 51. vult Auguſtum Octauianum, deuicta Cleopatra, cùm anno 12. triumphum de ea duceret, qui fuit Vrbis annus 725. Rhinocerotem omnium primum in triumphali põpa traduxiſſe, & publica ludorum ſolemnitate confeciſſe, θηρία καὶ βοτὰ ἄλλα τε παμπληθῆ, καὶ ῥινόκερως, ἵππος τε ποτάμιος, πρῶτον τότε ἐν τῇ Ῥώμῃ ὀφθέντα ἐσφαγη. Καὶ ὁ μὲν ἵππος ὁποῖός ἐστιν, πολλοῖς τε εἴρηται καὶ πολὺ πλείοσιν ἑώραται. ὁ δὲ δὴ ῥινόκερως τὰ μὲν ἄλλα ἐλέφαντί πῃ προσέοικε, κέρας δέ τι κατ' αὐτὴν τὴν ῥῖνα προσίσχει, malim προέχει καὶ διὰ τοῦτο οὕτω κέκληται. Vertit Franciſcus Sylburgius: *Multa feræ, ac animantia* in triumpho Actiaco traducta, aut prælata, *& inter hæc Rhinoceros, & equus fluuiatilis:* Hippopotamum Latini Græca voce appellant, *tunc primum, & viſi Romæ, & occiſi ſunt. Equus ille quale ſit animal, multi tradiderunt, multo plures viderunt. Rhinoceros autem cætera Elephanto ſimilis eſt, cornu autem ex ipſo naſo prominens habet, & hinc nomen ſuum in-*
Error Dionis. *uenit.* De vtroque animali falſum; nam Hippopotamus ludis Aedilitijs M. Scauri primùm populo Romano oſtenſus, Plinio auctore lib. 8. cap. 26. & Rhinocerotem primus Cn. Pompeius magnus ludis editis exhibuit, multis antequam naſceretur Octauianus, annis. Idem Plinius lib. 8. cap. 20. H
qui cùm Romanus eſſet, & claſſis Romanæ præfectus, & ducentis annis, vt minus, ſæculo illi vicinior fuit, erraſſe Græculum in re peregrina facilè apparet. Adde, contra Dionem pro Plinio ſtare C. Iulium Solinum Polyhiſtor. cap. 43. *Ante ludos Cn. Pompeij Romana ſpectacula Rhinocerotem neſciebant.* Hanc ſententiam vt veriorem ſequuti viri graues. Anton. Coccius Sabellicus in paraphraſi ad Suetonij locum laudatum. Patrum etiam noſtrorum memoria Emanueli Luſitaniæ Regi oſtenſum, donoque datum Rhinocerotem recentiores Hiſtorici adnotarunt, & in his Laurentius Surius commentar. Rer. ſui tempor. ad annum 1513, & alij. Et qui hodie Americam nauigando explorarunt, frequenter feram ipſam vident, frequentius abiecta cornua, neglectim iacentia reperiunt.

A

VSVS IN SPECTACVLIS Romanis, & cruentus conflictus.

VSVS eius Romæ, niſi explendæ populi libidini, nullus; nam in eo, præter atrocem, cruentamque dimicandi naturam, nihil memoratu dignum, aut vitæ neceſſarium, deprehenderunt, itaque vt quæcumque alia animantia viſu rara, aut corporis mole horrenda, ita *Rhinoceros*, & iu pompa Triumphali prælatus, & gladiatorijs ludis in arena theatri, aut Circo producebatur. Hoſtes ei componebant, & cum illo committebant, vt verbo proprio vtar, vel hoſtem ſuum naturalem, ſcilicet Elephantem, qui plerumq; ab illo ſuperabatur, vt ex ſuperioribus conſtat, & experientia nuper comprobatũ, cùm anno 1515. Emanuele Portugalliæ rege ſpectaculum edente Vlyſippone Elephantem poſt longum certamen *Elephãtem*
B proſtrauit, vel hoſtes ei in ſpectaculo nulli, ita intelligendus eſt C. Suetonius in Auguſto cap. 43. *ſuperat.* *Solebat etiam citra ſpectaculorum dies, ſi quando quid inuſitatum, dignumve cognitu aduectum eſſet, id extra ordinem quolibet loco publicare, vt Rhinocerotem apud ſepta, Tigrim in ſcena, anguem quinquaginta cubitorum pro comitio.* Innocua hęc erant ſpectacula, nec effuſo ſanguine populus oblectabatur, ſed ſola oculorum voluptate erat contentus. At in cruento arenæ certamine aliquoties à Domitiano productus, ac cum Tauro commiſſus. Martialis coquus libello Amphiteat epigr. 9.

Præſtitit exhibitus nuper tibi, Cæſar, arena,
Quæ non promiſit prælia Rhinoceros.
O quam terribiles exarſit pronus in iras?
Quantus erat cornu, cui pila Taurus erat?

Nullum animal ferocius eo, nec quod valentius in arena depugnaret. Culpant autem Martialem nonnulli ex Criticorum grege, quod belluæ iram tribuerit, ſed nec malè id ille, nec ſine exemplo fecit. Martian. Capella lib. 4. pag. 361 L. Seneca lib. 1. de Ira cap. 3. dixi ad Claudianum conſulatu Olybrij, & Probini in principio. Eodem opuſculo Martial. epigr. 22. *Ira belluę.*

C

Sollicitant pauidi dum Rhinocerota magiſtri,
Seque diu magnæ colligit ira feræ:
Deſperabantur promiſſi prælia Martis:
Sed tamen is redyt, qui fuit ante furor.
Namque grauem gemino cornu ſic extulit Vrſum,
Iactat vt impoſitas Taurus in aſtra pilas.

Penultimum verſiculum liquet eſſe vitio librarij deprauatum, neque enim tam vaſto, & forti, cornutoque animali, ac eſt *Rhinoceros*, credibile videtur *Vrſum* oppoſitum, qui nec corporis mole, nec robore, nec armis ei vllatenus conferendus foret, quare refingendum

—— grauem gemino cornu dum ſuſtulit Vrum.

Domitius Calderinus, & Angelus Politianus retinuerunt malè *Vrſum*, quum *Vri* natura vis, proprietas, illi loco potiùs conueniant: Plinius lib. 18. cap. 1. ſuprà à me correctus, & lib. 11. cap. 37 tam lata Vri cornua deſcribit, vt rarò alijs poculis barbari ad Septentrionem vergentes vtantur. Seruius ad lib. 2. Georg. Eadem alij. L. Seneca Hippolyto Act. 1. Sc. 1. *Vrus beſtia.*

D

Tibi dant varia pectora Tigres,
Tibi villoſi terga Biſontes,
Latiſque feri cornibus Vri.

Hucuſque de indomito eius robore, pugnacitate, naturaque, attexui, pergo porrò.

CORNV QVALE.

INGENS auctorum diſſidium cogit hic ampliorem de cornu eius diſquiſitionẽ inſtituere, omnia enim ſunt in incerto. 1. Sunt qui duo, vt dixi, cornua ei affingãt, vt præter laudatos ſuprà, *Nummus Domitiani* repræſentatus à Pierio lib. 2. Hieroglyph. ad finem. Eucherius vetuſtiſſimus auctor. *Terribilis fera Rhinoceros, cui gemina in naribus cornua.* Et euicit pæne eruditorum conſenſus, vt duo cornua eam habuiſſe conſtet. 2. quo in loco hæc cornua, quave figura? Valde eſt ambiguum, in eodem Domitiani nummo cornua æqualiter, parique magnitudine è naſo excreſcunt, niſi fortè, quod credibilius *Nũmus Domitiani.*

Digitized by Google

lius eſt, forma illa Elephantis eſt, non Rhinocerotis, vt ſchema oſtendit, à Pierio ibidem loci E
productum.

Alijs placet duo quidem eſſe cornua, ſed inæquali magnitudine, & illi in diuerſas ſententias abeuntes, Domitius Calderinus, & Theodorus Marcilius cornu maius in nare collocăt, minus in humero. Nonnulli demum maius cornu in naſo, minus in fronte, aliquo ſupra ſpatio, conſtituunt.

F

G

H

A Eſt & quorundam Doctorum opinio, & in his ſunt Ioannes Bodinus, & Conradus Ritershuſius comment.in lib. 2.Oppiani, qui cenſent maius cornu ſuprà, minus verò infra eſſe, ſed nos arbitrio Lectoris,quid ſequendum ſit,relinquimus.

3. Nec minus difficultas eſt de forma ipſius cornu. Suprà obiter attigi *rectum* fuiſſe *instar tubæ, linea nigra tranſcurrente:* Alijs rectum quidem eſſe iudicatur,ſed ſine linea.ſunt viri clari,qui cornu illud incuruum,forma litui credunt fuiſſe. Præeat Artemidorus Geographus apud Strabonem lib.16, cuius verba Latina ſunt,nam Græca non ſunt ad manum. *Rhinocerotes longitudine parum ab Elephantis exceduntur,quos Alexandria vidiſſe affirmat colore buxeo, Elephanti ſimilis,magnitudine Tauri,forma Apro proxima,præſertim quoad rictum,præter naſum,qui cornu quoddam eſt recuruum,omni oſſe durius, eo pro armis vtuntur, quemadmodum aper dentibus, habet enim duo cingula tanquam Draconum volumina dorſo vſque ad vterum circumeuntia, alterum iubam verſum,alterũ ad lumbum. Hæc dicimus de eo,quia nobis viſus eſt.* Diodorus Siculus eadem ſcribit lib.4 Biblioth. cuius verba,interprete Laurentio Rhodomanno,hæc ſunt: *Eſt animal,quod a re Rhinocerotem vocant,par viribus Elephanti,magnitudine inferior,pelle duriſſima,colore buxi,in ſummitate naſi cor-* **Cornu forma.**

B *nu gerit,ſimum forma,duritieque inſtar ferri,hoc pabuli cauſa cum Elephante certat: acuit enim ad ſaxa cornu,deinde cum Elephante congreſſus,ventrem grauiter ictum cornu,tanquam gladio proſcindit,hoc pacto pugnans,belluam exanguem reddit: Si verò Elephas illius ictum præoccuparit,proboſcide captum,cùm ſuperior ſit viribus,dentibus laniat.* Et cornu ille, & pugnam egregiè deſcribit. **Præſtantia.**

Agatharchidas vetuſtiſſimus auctor. σιμὸν δὲ ἐπ' ἄκρων φορεῖ τῶν μυκτήρων κέρας, σιδήρῳ τὴν βίαν παραπλήσιον. *Repandum in naribus fert cornu,ad ferri vim,& rigorem proximè accedens.* Ea etiam Latinorum ſententia eſt. C.Iulius Solinus polyhiſtor.cap.63. *In naribus cornu vnicum,& repandum,quod ſubinde attritum cautibus in mucronem excitat,eoque aduerſus Elephantos prœliatur,par ipſis propè longitudine,breuior cruribus,naturali eclo aluum petens,quã ſolam intelligit ictibus ſuis peruiam.* Ita ergo,antea malè *ſolum* legebatur. Euincunt ergo tot illuſtrium,& antiquorũ Scriptorum teſtimonia, vt exiſtimem non rectum. neque linea diſtinctum, ſed planè leniter inflexum,ac recuruum fuiſſe, ita tamen vt curuatura illa modica nulla ratione pugnam cum hoſte impediret,haud longè figura abſimili ab aprorum dentibus, vt arbitror, quando *Vrum* facilè eo tol-

C lere potuiſſet.

CORNV VSVS IN BALNEIS.

MAxima in thermis, ſi vlla in re, Romanorum ſuperbia, nam & ingens in iis apparatus, & ſumptus immodici, & quotidianus luxus, Q.Symmach.lib.8.epiſt.23. M.Plaut.Trucul.Act.2.Sc.3.Ad has Capſarij, ſeu quadrantariæ mulieres guttos habebant,in quibus oleum reſeruabant vulgaribus loturis idoneum. Vetus Scholiaſtes Iuuenalis ad Satyr.3. V.262. *Guttus ab eo, quòd guttam mittit, quem habent Capſarij.* Ipſe Satyricus ibi loci:

Iam lauat,& bucca foculum excitat,& ſonat vnctis
Strigilibus,pleno componit lintea gutto.

Vt gutto tenuioris fortunæ homines contenti, lautioribus cornu Rhinocerotis pro gutto erat.

D Vetus Scholiaſtes Iuuenalis ad Satyr.7. V.130. *Magno Rhinocerote,id eſt,magno gutto,quod ſicut Rhinoceros ſit ingentis naſi.* Ipſe poeta **Gutti balnei.**

——— *Matho deficit, exitus hic eſt*
Tongilli,magno cum Rhinocerote lauari.

Ex cornu iſto guttus erat grãdi pretio.M.Martial.lib.14.epigr.53.cuius lemma eſt *Rhinoceros.*

Nuper in Auſonia Domini ſpectatus arena
Hic erit ille tibi,cui pila Taurus erat.

Præcedentis epigrammatis lemma fuit, *guttus corneus*. Vt appareat ipſa Rhinocerotis, & bouis cornua,nulla facta mutatione,guttos facta.Ipſe Epigrammatarius:

Geſtabat modò fronte me iuuencus,
Verum Rhinocerota me putabas,

Erant paupere Republica gutti etiam fictiles, & lignei, vſibus domeſticis, & ſacris peragendis apti.M.Varro lib.4.de lingua Latina.Aliqui hunc cum *Lecytho*,& *ampulla* confundunt malè. Tabula ſacrorum apud Bartholomæum Marlianum de Topogr.Vrb.Rom.C.Plin.lib.16.cap.38.*Curius iurauit ex præda nil attigiſſe.præter guttũ faginum,quo ſacrificaret.* A.Gell.lib.17.Noct.Atticar.cap.8. *guttum, hominum oretenus imprudens, ac ſi ineſſet oleum,affert.* Et paulo poſt. *Aſpicie*

puer

Digitized by Google

puer guttum atrocibus oculis, & concuſſum vehementiùs, iterum in ollam vertit. Sunt tamẽ qui per E
Rhinocerotem apud Iuuenalem intelligi contendunt labrum, in quo ſe lauarent, manifeſtè falsò: nam nec vllum cornu tam vaſtum, & ingens, vt homines capere poſſit: Deinde labra omnia ex metallis.

Balnearia ex argento.

L. Seneca epiſt. 86. *Sordidus*, inquit, *quiſpiam ſibi nunc videtur, niſi aquam argentea epiſtomia funderunt*. Sic optimè Iuſtus Lipſius legit, licet Iacobus Cuiacius *Epitonia* malit. Æuo ergo diuite labra caldaria epiſtomia ex auro, argentoque quæ olim ex ære. Vlpian. I.C.L XXV. ff. de auro & arg. leg. Claudian lib. 1. in Eutrop.

—— in argento lympham portabat alumna.

Phædrus lib. 4. fab. 63. *Limatienem argenteam, Eunuchos glabros.* Vtrumque titum ſignanter attigit Papinius Statius Neapolitanus lib. 1. Sylu. 5.

Nil ibi plebeium, nuſquam Temeſaa videbis
Aera, ſed argento felix propellitur vnda,
Argentoque cadit, labriſque tumentibus inſtat
Delitias mirata ſuas.

Sed & diuerſum quippiam de *Rhinocerote* iſto apud Satyricum ſentit Hieronymus Mercuria- F
lis, eſſe ſcilicet probè naſatum, aut inſigniter peculiatum, qui impudicitiam profeſſus cum diuitibus ad ſpurcos vſus lauaretur; quod erroneum omnino, & à mente poetæ alieniſſimum; nam licet eodem labro meretrix, & matrona caſta, vt eſt in veteri parœmia, vnà lauarent, licet in eodem ſolio pudicus cum impuro aqua perfunderetur, quod tamen æuo Iuuenalis fortè lege Cenſoria iam ſublatum, tamen verſus Martialis de homine non poſſunt intelligi, ſed de gutto tãtum, quo oleum balneatores reſeruabant, eruditè obſeruat Matthæus Raderus.

Ridiculus error Mercurialis.

Quod autem cornu iſtud vim quãdam veneni expultricem habere nonnulli tradiderint, & veteres ignorarunt, & ego fabulam puto, neque enim ſagacem id Romanorum, & Græcorum curam fugiſſet, non me latet tamen maximas Abyſſini regni diuitias haberi, animalium pelles, Elephãtum dentes, Rhinocerotum cornua. Ioan. Botet. Relat. Afric. pag. 144.

PAROEMIAE.

G

Branchi.

PLVRIMÆ ab iſto quadrupede loquendi prouerbiales formulæ, ſeu paræmiæ defluxerunt. 1. Ore deformis, ſeu dente *Bronchus* translatè vocari ſolebat *Rhinoceros*, quod ſcilicet dentes eminerẽt, vt videri poſſent cornua Rhinocerotis. Adrian. Turneb. lib. 17. aduerſarior. cap. 24. Lucilius Satyricus.

Bronchus Bouillanus dente aduerſo eminulo, hic eſt
Rhinoceros.

Eamque idem ille deformitatem pulchrè deſcribit, per oppoſitionem ornatus, aut pulchritudinis. Verſus eius ſunt.

Non cenſes καλλιπλόκαμον, καλλίσφυρον *illum*
Non licitum eſſe vterum, atque etiam inguina tangere mammis?
Compernem, aut varam fuiſſe Amphytruonis ἀκοίτιν
Alcmenam, atque alias: Ledam ipſam denique nolo,
Dicere, tute vide, atque diſyllabon elige quod vis,
ἐυρην, ἐυπατέρεια, *aliquam rem inſignem habuiſſe* H
Verrucam, nçuum dictum, dentem eminulum vnum.

Lucilij affectatio Græci ſermonis.

Hanc nimiam Græcanicarum vocum affectationem in Lucilio ridiculam ridet, & exagitat non vno loco Horatius. Vide lib. 1, Satyr. 10.

At magnum fecit, quod verbis Græca Latinis
Miſcuit.

Libido.

2. Per *Rhinocerotem* prouerbialiter notatum vult Hieronymus Mercurialis hominem indomitæ libidinis, & immensè peculiatum, vt ſunt plerumque naſuti. Æl. Lamprid. in Heliogabalo, & ex illo Cæl. Rhodigin. lib. 27. cap. 27. Auctor obſcæni carminis in priapis

Grandia Dulychij vaſa tuliſſe viri.

Ex quo appareret non *naſatos*, ſed *vaſatos* legi debere. Ipſe viderit, modeſtia me, & Chriſtianus pudor, vltrà progredi, in re tali, non patiuntur; nec locus Iuuenalis, ab eo laudatus, quippiam conducit, alium enim ipſius ſenſum ſuprà oſtendimus.

Deriſores.

3. Deriſores per parœmiam *Rhinocerotes* eſſe, aut Rhinocerotis naſum habere dicuntur. Martialis lib. 1. epigr. 4.

Maiores

A *Maiores nuſquam ronchi, iuueneſque, ſeneſque,*
Et pueri naſum Rhinocerotis habent.

Sidon. Apollinar. carm. 3.

Nec nos ronchiſono Rhinocerote notet.

Et carm. 9.

Rugato Cato tetricus libello
Narem Rhinoceroticam minetur.

Et ſanè nulla humani corporis pars erat, quæ non alicui affectui eſſet dicata, ſic *caput Diuinitati, frontem Genio, renes libidini, oculos Amori, genas Pudori, ſupercilia faſtui, pectus conſilio, genua Miſericordię, aures imas Memorię, crines luctui, dextrã Maieſtati, ſiniſtram furacitati, naſum irriſioni*, dicauit Antiquitas. Et cætera quidem per ſe nota ſunt, aut parerga nobis. De naſo paulo accuratius diſſeram. C. Plin lib. 11. cap. 37. *altior homini tantum, quem noui mores ſubdola irriſioni dicauere, naſus*. Hinc Græcis *μυκτηρίζειν naſo agitato* aliquem *ſubſannare*, ſiue quod ait Plautus, *frigidam ſubdolè ſuffundere*. Ioan. Brod. lib. 4. Miſcellaneor. cap. 32. Sic paſſim intelligendi auctores. Artemidor. Daldian. lib. 1. Oneirocrit. cap. 29. Helenus Acron, & Porphyrion ad Horatij Satyr. 6. lib. 1. — *Partes humani corporis Dys dicata.*

B

Vt plerique ſolent, naſo ſuſpenſis adunco
Ignotos.

Pſeudo Cornutus ad Satyr. 1. A. Perſij V. 61. & ad illud Satyr. 3.

Ingeminat tremulos naſo criſpante cachinnos.

Quintilianus ex Ariſtotele. *Naſus ſignificat ingenium, contemptum, riſum, faſtidium*. M. Martialis lib. 13. epigramm. 2.

Naſutus ſis vſque licet, ſis denique naſus
Quantum noluerit ferre rogatus Atlas,
Vt poſſis ipſum iam deridere Latinum,
Non potes in nugas dicere plura meas.

4. *Rhinoceros* adagio quadrat in iracundum, eſt enim *naſus*, vt prædicta omittam, *bilis ſedes*, Plaut. Amphitruone. Sc. Dij. — *Bilis.*

C A. Perſius Sat. 5. V. 91.

— *ira cadat naſo, rugoſaque ſanna.*

Cùm ergo nullum animal tam ingentem naſum habeat, meritò in deriſores, & iracundos prouerbialiter detorquebitur, de poſteriori etiam Martialis ſuprà

O quàm terribiles exarſit pronus in iras.

Vnum tantùm addo, & ſermonem finio.

HIEROGLYPHICA.

HABET etiam in arcana Aegyptiorum Theologia myſticas quaſdam ſignificationes *Rhinoceros*, quas ex vnico Pierio Valeriano, quia non eſt ad manum Horus Apollo, deducam. Is ergo lib. 2. Hieroglyph. ad finem nonnullas ponit.

1. *Iracundiam ex tarditate ferociorem factam*, qui deſcribere velit, huius quadrupedis emblema exhibeat, qui diu in arena, verbere, ſtimulis, flammis etiam irritatus, nulla ferociæ ſigna exhibuit, dum concepto, licet lento, furore, egregio ſpectaculo fuit, vnde Martialis ſuprà. — *Iracundia.*

Deſperabantur promiſſi prælia Martis,
Sed tamen is redijt, qui fuit antè, furor.

2. *Rex quilibet potens inferioris artibus petitus per Rhinocerotem cum Elephante pugnantem exprimetur:* nam etſi Elephanto longè viribus ſit inferior; tamen & naturalis ei naſcitur hoſtis, & acuminato cornu doloſè aluum petit molliorem, quam ſi adacto cornu perfodere poſſit, certa victoria potitur, vt ex Agatharchida, Plinio, Aeliano, Strabone, Diodoro Siculo, & alijs ſuprà laudatis abundè liquet, nec repeto. — *Rex potens.*

3. *Robur, & fortitudo per Rhinocerotem* denotatur. Eucherius ex ſacro Iobi libro: *Nunquid volet Rhinoceros ſeruire tibi?* Et apud Balaam hęc verba extant. *Cuius fortitudo, quaſi Rhinocerontis*. Sed & in Pſalmo 21. Chaldæi, & Arabes rectè expoſuerunt, *Salua me à feroce fortiſſimo, ſicut Leone, à Rege potente, cuius potentia ſit ſicut Naricornis*. Quod fugit omnes quos viderim hactenus, qui verſibus Latinis donarunt Regium Pſalmiſten. — *Robur.*

4. Stul-

Digitized by Google

In Iob. cap. 39.
4. Stultitiam & arrogantiam hoc animal notat. D.Gregorio teſte. *in nare fatuitas, in cornu elatio.* 5. *Buxeus in eo color, abſtinentia pallor eſt.* ait idem ſanctiſſimus Scriptor. E
ibid.

SPECIES VARIAE.

Africanus.
DIuerſas eſſe *Rhinocerotis* ſpecies, etſi nec Græci, nec Latini prodiderunt, recentiorū tamen diligens obſeruatio perſuaſit, nam in Africa *Rhinocerotem* quendam viuere deprehenderunt *magnitudine aſini ſylueſtris, cornu bicubitali, pedibus ceruinis, auribus equinis, cauda bouina.* Peregrinat. African. lib. 6. cap. 12. In regno quodam Aſiæ *Bengala* dicto ingens eſt *Rhinocerotum* copia, quos *Abadas* patria lingua vocant videndi ſunt Ioan. Boterus, Antonius Maginus, Artus Hiſtor Indiæ Orient. pag. 282. Linſchot. cap. 16. in illius regionis deſcriptione.
Bēgalenſis.
Huius quadrupedis *cornu, quod ex naſo pullulat, dentes etiam, caro, ſanguis, pedum vngulę, & quicquid eſt in toto corpore, præcipuam aduerſus venena qualibet virtutem habere creduntur. Cutis supernè corrugata, vt laminas, & bracteas referat,* ſi vera eſt deſcriptio eius apud Linſchotum cap. 49. F Hunc viri docti exiſtimant eſſe *Monocerotem*, ſiue vnicornu, quod noſtra ætate, præter hunc, nemo alium vidit, excepto Ludouico Vertamanno, ſeu Barthama, qui lib. 1. cap. 19. ait ſe duos *Monocerotes* vidiſſe, quorum alter habebat *cornu bicubitale, ipſo magnitudine pulli equini, alter paulo minor, dono miſſus Sultano Mecca.* Cuius auctoritate

Error Geſneri.
Conradus Geſnerus lib. de quadrupedib. cenſuit varias eſſe ſpecies *Monocerotis*, quàm verè ipſe viderit, nam illa ipſa animalia in *Magorri* aula pridem viſa, viris eruditiſſimis *Rhinocerotes* ſunt habita, cornua enim ea non è fronte, ſed è naribus naſcuntur, & extuberant; quare & Thomas Coriatus, qui non ita pridem eorum picturam exhibuit, manifeſti erroris conuincitur, qui cornu ijs in frontibus dedit, quæ conſtat in naribus locanda.
Coriati.
Scaligeri.
In pari errore verſatur Iulius Cæſar Scaliger exercitat. in Cardan. 205. Neque tantum iſtæ duæ ſpecies recentiorum cura innotuerunt, ſed & pleræque aliæ, quas reperies apud Samuelem Purchaſium in peregrinationibus ſuis non vno loco, ad quem te, lector, remitto. Denique nec veteres vnam tantùm eius animantis ſpeciem cognouiſſe videri poſſunt, quando alij vnum cornu, alij duo, nonnulli vtrumque in nare, quidam vnum in nare, alterum in humero ponunt; ſed & illi, qui vtrumque in nare cornu collocant, diſſident ab inuicem, dum hi minus ſupra maius, iſti contrario ſitu collocant. G Hæc omnia eo tendunt, vt diuerſas eius ſpecies tum viſas argumento ſit probabili.
Diuerſitas ex Cornib'.

QVOTIES ROMAE VISVS.

Quater Romę viſus.
HOC corollarij vice fuerit, nunquam Romę viſum, niſi ad ſpectaculorum pompam, *Rhinocerotem*, nec id quidem ſæpe. 1. ſtante Republica Cn. Pompeius dedit, & in arena confectoribus exhibuit. Plinius, & Solinus. 2. ab Auguſto Principe extra ludorum ordinem in ſeptis oſtenſus. Dio Cocceianus, & C. Suetonius, quanquam ille in manifeſto errore. 3. à Domitiano, aut vt quibuſdam probabilius habetur à Tito Romam allatus, & populo monſtratus, Nummus Domitiani, & Martialis. 4. Gallieni fuit munificentia, nam inter alias feras ludis illius Imperatoris interfectas enumeratur etiam *Rhinoceros.* Trebellio Pollione in vita Gallieni auctore, nec pluries memini. H

VENATIO.

DIFFICILEM eſſe eius venationem, ac longè difficiliorem capturam pleriq; exiſtimarunt. D. Gregorius Magnus expoſit. Morali in Iob. cap. 39. *Rhinoceros indomita eſt natura, nec captus, quia nimium impatiens, in vita retineri poteſt, ſed illico moritur;* putauit vir ſanctiſſimus eundem eſſe *Rhinocerotem*, ac *Monocerotē*, quod & multis alijs eo ſæculo impoſuit, in his ſunt Albertus Magnus, vt dixi, & Vincentius Bellouacenſis lib. 18. cap. 104. ſed euicit experientia, & ſequentium aſſiduitas, vt planè, plenèque hæc diſtincta eſſe animalia liqueret, nam Monocerotem non poſſe viuum capi, conſtans eſt opinio, cùm venatores cornu tantùm requirant. Ioan. Tzetz chil. 5. c 7.

Differentia Monocerotes & Rhinocerotis.

Δραμόντες πάντες οἱ λοιποὶ τῶν θηρευτῶν, ὡς ἔφην,
Τὸ κέρας τούτου κόπτουσιν, ἀντιπαθὲς φαρμάκοις

Τὸν

Google

A *Τὸν θῆρα δὲ ψιλόκερων ἰῶσιν ἀποτρέχειν.*

Vertit Paulus Laſicius.

Currentes alij omnes venatores, quos dixi,
Cornu huius inſidunt, venenis contraria vi præditum,
Feram autem ſpoliatam cornu ſinunt aufugere.

At de *Rhinocerote* omnia ſecus ſe habent, nam & captus ſæpe, & Romæ in arena ſpectatus, vt dixi. Sed aperta illa eſt diſtinctio, quam ad feram ex idoneis auctoribus: nam inter venandum *Rhinoceros* capientibus eſt pæne immobilis, & ſe robore ſuo, non etiam curſu tuetur, ac vindicat; contro *Monoceros* incitatiſſimo fertur curſu, ac perſequentibus pernicitate pedum ſe eripit. De prioris captura Oppianus Cylix lib. 4. Cyneget. in principio ſtatim

οὐκ ἔλαφος κεράεσσι θρασὺς, κεράεσσι δὲ ταῦρος,
οὐ γενύεσσιν ὄρυξ κρατερὸς, γενύεσσι λέοντες,
οὐ ποσὶ, Ῥινόκερος πίσυνος, πόδες ὅπλα λαγωῶν.

Verbatim ſic verto.

B *Non ceruus cornibus audax, cornibus verò Taurus,*
Non genis oryx validus, ſed genis leones,
Nec pedibus Rhinoceros fretus eſt, pedes arma leporum.

De poſteriori Phile propriet. Animal. cap. 36.

—— ἀλλ' ἀνάρθρους τοὺς πόδας
Ἀσπάζεται δὲ τοὺς ἀπανθρώπους τόπους.
Idoneoſque curſibus licet rudes
Geſtat pedes, amatque ſolitudinem.

DE CAMELO.
Cap. XXXIV.

C CAMELI ſequitur conſideratio, de quo quadrupede, non quid dicatur, ſed quo delectu, ſtudioſe videndum, nam illum Græci, Latini, barbariq; Scriptores ita certatim extulerunt, vt licet vtrique populo ſit animal exoticum, nullum tamen celebrius, vtiliuſque cenſent, nec felicius expreſſerint, non, vt puto, quia experiundo naturam ipſius exploraſſent, rarus quippe Romanis, nullus Græcis erat vſus, ſed quia Naturam in Vniuerſum executi, agmen ducat C. Iulius Solinus polyhiſt. *Bactri Camelos fortiſſimos mittunt, licet & Arabia plurimos gignat, verum hoc differunt, quod Arabici bina in dorſo tubera habent, ſingula Bactriani: hi nunquam pedes atterunt, ſunt enim illis reciprocis quibuſdam pulmunculis veſtigia carnulenta, vnde & contraria eſt labes ambulantibus nullo fauente præſidio ad viſum inſiſtendi, habentur in duplex miniſterium, ſunt alij oneri ferendo accommodati, alij perniciores,* aut vt in quibuſdam codicibus melius habetur, *alij ad pernicitatem leues; ſed nec illi vltra ſuſtum pondera recipiunt, nec iſti amplius, quam ſolita ſpatia volunt egredi. Geniture cupidine,* in meliori codice, *præter genituram, in exhauſta libidine efferantur adeo, vt ſæuiant cum Venerem requirunt. Ode-* D *runt equinum genus. ſitim in quatriduum etiam,* ſic rectius, *tolerant, verum cum bibendi occaſio data eſt, tantum implentur, quantum & ſatiet deſideria præterita, & in futurum diu proſit. Lutulentas aquas captant, puras refugiunt, denique niſi cænoſior fuerit liquor, ipſi aſſidua proculcatione limum excitant, vt turbetur. Durant in annos centum,* ſuppler Codex bonus, *domi, aut amplius, niſi forte tranſlati in peregrina, inſolentia mutati aeris morbos trahant, ad bella fœmina* in M.S. additur *maxime præparantur, inuentumque eſt, vt deſiderium eis coitionis quadam caſtratione exſecaretur, putant enim validiores,* in Codice M.S. bonæ notæ erat, *velociores, ſi a coitibus arceantur.* Locum ideo integrum adſcripſi, vel quia parum ſanus erat, & medica manu egebat, vel quia ex parte mutilus & imperfectus videretur, nec ſatis *Cameli* naturam exprimeret, denique quod aut interpretatione non leui pleraque indigeant, quippe alijs contraria ſcriptoribus, quod ſigillatim perpendendum hic erit.

Cur tã multa de Camelo tradita Cap. 62.

Varia in Solino lectio.

Solinus correctus.

E

ETYMON, ET SYNONIMA.

Iſidorus notatus.

Euen⁹ Amatoriorũ ſcriptor.

VARIÆ etymologiæ pro naturæ diuerſitate. 1. *Camor* eſt *curuum*, vt ſit nomen *a dorſi curuitate* impoſitum ita Iſidor. lib. 12. Orig. cap. 1. ſed longe nimium ea ratio eſt petita. 2. *nomen dedit cauſa*, vt ibidem loci teſtatum reliquit Iſidorus ſcriptum, *ſiue quod quando onerantur, vt breuiores, & humiles fiant, procumbant, quia Græci χαμαὶ humile & breue dicunt*. 3. aliam originationem nonnulli alij expreſſerunt. Euenus Parius antiquiſſimus Scriptor in Amoribus apud Artemidorum Daldianum lib. 1. Oneirocrit. cap. 5. ἐπεὶ καὶ τὸ ζῶον τὸ καλούμενον κάμηλον, μέζους κάμπτει τοὺς μηροὺς ἐπιτεινόμενον τοῖν σκελοῖν, τὸ ὕψος ἑτοίμως κεκλιμένος. Κάμηλος ὁ ὥσπερ καμμηρος, cum Iano Cornario ſic verti. *Quandoquidem animal appellatum Camelus media femora curuat, vtpote iuxta crurum altitudinem conciſum ac decurtatum, vnde etymon & originatio eius Græcis*, Κάμηλος *quaſi* κάμμηρος, *hoc eſt curuans femora*. Eodem plane ſenſu Horus Apollo in Hieroglyphicis quia τὸν μηρὸν κάμπτει *femur flectat* nomen habet, Cæl. Rhodigin. lib. 7. cap. 18. M. Varro lib. 4 de ling. Lat. *Camelus ſuo nomine Syriaco in Latium venit*. quam originem alijs potiorem, ac multis nominibus præferendam cenſet V. Cl. Nicolaus Rigaltius, Not. ad Artemidor. iure quidem: quis enim in re Romana omniſcio Varroni anteferendus? aſtipulatur Strabo Amaſian. lib. 17. qui Aſſyriam eſſe vocem vult, vnde *Gangamela vicus*, quaſi *domus Cameli*. Geographi Neoterici, & in his Dominicus Niger. Varia ſignificat. 1. *Camela* aut *Camelus* κάμηλος Vrbs eſt *Gaulanitidis* in Syria, quia formam *Cameli* referat Egeſippo auctore lib. 3. belli ſacri cap. 7. Eſt *ad lacum Semichonitidem contra Taricheas*. lib. 4. cap 1. Hanc corrupta voce populari *Gamelam* aut etiam *Gamalam* vocatam tradunt, vt obſeruat Philippus Beroaldus in Annotationibus Suetonianis. Fl. Ioſephus meminit lib. F

Plinius et Ioſephus diſſiaent.

3. Belli Iudaici, & lib. 13. Antiquitat. qui in eius ſitu diſſidet à Plinio lib. 5. cap. 13. niſi forte duę ſint eodem nomine vrbes, quod facile vt credam, inducor, nam vnam memorabili clade afflixit Titus, vt ne vllus excidio, præter duas mulieres ſuperfuerit, Egeſippus & Ioſephus accedente Suetonio in Tito cap. 4. alteram nõ à Romanis exciſam, ſed terræmotu abſorptam prodit Plinius lib. 2. cap. 91. memorat præterea eam, vt *validam vrbem, & ea ætate præpollentem*, Stephanus Byzantinus περὶ πόλεων alij etiam de illa eadem. 2. τὸ ξενοδοχεῖον κάμηλον καλούμενον. *Hoſpitium Camelus denominatum*. Artemidor. lib. 1. cap. 5. puto quia appenſum *Cameli* ſignum, aut aliquid ſimile. 3. per G

Funis Nauticus.

Camelum funis nauticus ſignificatur, ſed *craſſus, quo nautæ alligandis anchoris vtuntur*. Antiquitat. Roman. lib. 10. cap. 20. Ammian. Marcellin. apud Cælium. Rhodigin. loco laudato. *per anchoralia quadrupedo gradu, repentes in ſcaphas ſeſe iniectabant*. de hoc tunc Euangelicum illud intelligi volunt, de quo infra, licet Græca conſuetudo κάμηλον *Camilum* receperit, Suida & Ariſtophanis Scholiaſte auctoribus, alijſque pleriſque: ſed & *Camilum* vocant, vt notat Spiegelius in Lexico Iuris. 4. quadrupes *Camelus* eſt, de quo hic ſum acturus.

GENERATIO, PARTVS,
& Genitale.

H

Coitus auerſus.

GENITVRAM & coitum deſcribit C. Plinius lib. decimo cap. ſexageſimotertio. *coitus auerſus Elephantis, Camelis, Tigribus, Lyncibus, Rhinoceroti, Leoni, Daſypodi, Cuniculis, quibus auerſa genitalia. Cameli etiam ſolitudines aut ſecreta certe petunt*, ſic legendum, male prius, *neque interuenire datur ſine pernicie, coitus tota die, & in his tantum*, recta iſta lectio, male vulgati Codices, *quibus ſolida vngula*. Eadem apud C. Iul. Solinum cap. quadrageſimo, ſed Latinorum ea tantum ſententia, ſiquidem Græci contra cenſent Ariſtot. lib. quinto Hiſtor. Animal cap. ſecundo in pudibundo receſſu conuenit, in modo coeundi omnino diſcrepat. ſic enim ille. αἱ δὲ κάμηλοι ὀχεύονται, τῆς θηλείας καθημένης περιβεβηκὼς δὲ ὁ ἄρρην, ὀχεύει οὐκ ἀντίπυγος, ἀλλὰ καθάπερ καὶ τὰ ἄλλα τετράποδα, καὶ διημερεύει τὸ μὲν ὀχεῦον, τὸ δὲ ὀχευόμενον ἀπὸ χωροῦσι δὲ εἰς ἐρημίαν ὅταν ποιῶνται τὴν ὀχείαν, καὶ οὐκ ἔστι πλησιάσαι, ἀλλ' ἢ τῷ βόσκοντι. *Cameli ſedente fœmina coeunt, nec auerſi, ſed complectente mare, vt cæteræ quadrupedes agunt, & coitum toto die exercent, petunt receſſuum ſolitudines, cum libet coire, nec aliquis eo poteſt tuto accedere, præterquam paſtor armenti*. idem denuo ille confirmat eodem libro

Græci latius contrarij.

Digitized by Google

A bro cap.decimoquarto in fine.qui.addit ὀπισθουρητικὸν. *Vrinam retro reddit.* quod C.Plinium forte feſellit. Vter fidem meretur? mihi ſane diſſidium notaſſe ſuffecerit, alius ſit qui inter tanti momenti Scriptores litem componat. Illud ſane memorabile in brutis, eos nunquam cum matre coire, quod etſi Latini omiſerunt, erit tamen ex Græcis ſupplendum. id diſerte tradunt Auicenna lib. nono de Animalibus. Cl.Ælian.lib.tertio de Animalibus cap quadrageſimoſeptimo. Οὐκ ἂν γοῦν ποτε τῇ τεκούσῃ ὁμιλῆσαι κάμηλος, ὁ γάρ τοι νομεὺς τῆς ἀγέλης κατακαλύψας τὴν θήλην, ὡς οἷόν τε ἦν, καὶ ἀποκρύψας πάντα πλὴν τῶν ἄρθρων, τὸν παῖδα ἐπάγει τῇ μήτρι, καὶ ἐκεῖνος λάθριος ὑπὸ ὁρμῆς τῆς πρὸς μῖξιν, ἔδρασε τὸ ἔργον, καὶ συνῆκε, καὶ τὸν μὲν αἴτιον τῆς ὁμιλίας, ὅτι τῆς ἐχθίστης, δάκνων καὶ πατῶν, καὶ τοῖς γόνασι παίων ἀπέκτεινεν ἀλγεινότατα, ἑαυτὸν δὲ κατεκρήμνισεν. Latine ita ſonant. *Etenim Camelus cum matre nunquam concumbit, cuius rei exemplo eſt paſtor quiſpiam, Is cum fœminam, quoad eius fieri poterat, exceptis genitalibus, obtexiſſet, deindeque filium matri ſic opertæ admiſiſſet, hic ex latebris, appetitione coitus falſus matrem imprudens ſuperuenit ſuam, quod vbi intellexiſſet, Camelarium ſcelerati coitus admiſſarium & mordicus premens, & ad terram abiectum genibus affligens, cum ſummis doloribus interfecit, atque ſeipſum præcipitem agens, voluntariam mortem ſibi conſciuit.* **B** Quæ ille ex Ariſtotele hauſit, licet verbis differat, ita enim ille lib. nono Hiſtor. Animal. cap. quadrageſimoſeptimo. οἱ δὲ κάμηλοι οὐκ ἀναβαίνουσιν ἐπὶ τὰς μητέρας, ἀλλὰ κἂν βιάζηταί τις, οὐ θέλουσιν, ἤδη γάρ ποτε ἐπειδὴ οὐκ ἦν ὀχεῖον, ὁ ἐπιμελητὴς περικαλύψας τὴν μητέρα, ἐφῆκε τὸν πῶλον, ὡς δὲ ὀχεύσαντος, ἀπέπεσε τότε μὲν ἀπετέλεσε τὴν συνουσίαν, μικρὸν δ᾽ ὕστερον δακὼν τὸν καμηλίτην ἀπέκτεινε. *Cameli matres nunquam ſuperueniunt ſuas, ſed etiamſi quis cogat, ipſi non patiuntur. Iam cum aliquando admiſſarius non haberetur, curator pullum matri opertæ admiſit, qui dum coiret, delapſo operimento agnouit matrem, & quamuis coitum abſoluerit, memor tamen commiſſi ſceleris, paulo poſt Camelarium illum defixo morſu interemit.* Hanc naturæ in Camelo reuerentiam ſunt etiam qui equis tribuere velint, ſed fruſtra illi, nam etſi Plinius dicat lib.octauo, cap.quadrageſimoſecundo. *equum detracto oculorum operimento, & cognito cum matre coitu, petiiſſe prærupta, atque exanimatum.* contrarium tamen loco proxime laudato Ariſtoteles aſſerit, & lib. ſexto, vt Cælius Rhodiginus obſeruat lib.ſeptimo cap. decimooctauo adſtipulante P. Ouidio lib.decimo Metamorphoſeos.

Reuerentia in matrem.

Equus nõ abſtinet a matre.

Plinius notatus.

C ——— *coeunt animalia multo*
Cætera delicto, nec habetur turpe iuuencæ
Ferre patrem tergo, fit Equo ſua filia coniux.

Ita coeunt Cameli. de partu ſubiungo paucula. Suidas Monachus in voce Σκυζᾶν. Ex antiquo quopiam Scriptore. *Camelus decem menſes geſtat in vtero, vndecimo parit, & anno intermiſſo rurſus prurit.* paruo diſcrimine eadem alij. C Plin.lib.decimo cap.ſexageſimotertio. *Cameli duodecim menſibus ferunt, a trimatu pariunt vere, iterumque poſt annum implentur a partu.* Ariſtotel.lib. ſexto Hiſtor.Animal.cap.vigeſimoſexto. ἡ δὲ κάμηλος κύει μὲν δέκα μῆνας, τίκτει δ᾽ αἰεὶ ἓν μόνον, μονοτόκον γάρ ἐστι, ἐκκρίνουσι δὲ ἐκ τὸν κάμηλον ἐνιαύσιον τὸ ἔκγονον. ζῇ δὲ χρόνον πολὺ πλείω ἢ πεντήκοντα ἔτη, τίκτει δὲ τοῦ ἔαρος. *Camelus fert vterum menſes decem, parit ſemper vnum tantummodo, vnipara namque eſt, ſeparant prolem a parente anniculam, viuit diu, plus quam quinquaginta annos, parit in vere.* Hæc de generatione ſatis.

Conceptio vteri geſtatio, partus.

Genitale quale ſit Herodoti auctoritate docemur ex Aeliano lib.decimo cap.tertio. *Veretrum inter poſteriora crura caudam verſus ſpectare.* Vberius Ariſtoteles lib.quinto cap.ſecundo ad finem **D** Hiſtor. Animal. τὸ δὲ αἰδοῖον ἔχει ὁ κάμηλος νευρῶδες οὕτως, ὥστε καὶ νευρὰν ἐκ τούτου ποιεῖσθαι τοῖς τόξοις. *Genitale Cameli neruo ita conſtat, vt vel ex eo confici poſſit, quo arcus fidiſſime intendatur.* C. Plinius tranſcripſiſſe videtur. cuius hæc ſunt. *Genitalia maribus quibus eſſent retro ſatis diximus, oſſea ſunt Lupis, Vulpibus, Muſtelis, Viuerris, vnde etiam calculo humano remedia præcipua, Vrſo quoque ſimul atque expirauerit, corneſcere aiunt, Camelino arcus intendere, Orientis populis fidiſſimum.* prætermiſſum hoc Antiquarijs noſtris, Certe enim olim vt genitali Cameli arcus tendebant, haſtas amentabant, machinas bellicas promouebant, ita crine equino, & ſetis porcinis in eandem rem vtebantur. alij præoccuparunt. Stat.Papin.lib.7.Thebaid.

Lib.11.c.49.

Arcuũ chorda.

——— *neruoq; obuerſus equino*
Intendit telum.

Sext.Propert.lib.4.Eleg.1.

Verbera pellitus ſetoſa mouebat arator.

DESCRIPTIO, ET
an fera an pecus?

Lib.2.hiſtor. cap.1. DESCRIPSERE auctores varij: Iulius Solinus ſupra, & alij Latini inferius ad-
uocandi, cultiſſime & operoſiſſime Ariſtoteles. *αἱ δὲ κάμηλοι ἴδιον ἔχουσι παρὰ τὰ*
ἄλλα τετράποδα, τὸν καλούμενον ὕβον, ἐπὶ τῷ νώτῳ διαφέρουσι δ' αἱ βάκτριαι τῶν Ἀρα-
βίων, αἱ μὲν γὰρ δύο ἔχουσιν ὕβους, αἱ δ' ἕνα μόνον, ἄλλον δ' ἔχουσιν ὕβον τοιοῦτον οἷαι
ἄνω, ἐν τοῖς κάτω, ἐφ' οὗ, ὅταν κατακλιθῇ εἰς γόνατα, ἐστήρικται τὸ ἄλλο σῶμα. θηλὰς δ'
ἔχει τέτταρας ἡ κάμηλος ὥσπερ βοῦς, καὶ κέρκον ὁμοίαν ὄνῳ, καὶ τὸ αἰδοῖον ὄπισθεν, καὶ γόνυ δ' ἔχει ἐν ἑκά-
στῳ σκέλει ἕν, καὶ καμπὰς οὐ πλείους, ὥσπερ λέγουσί τινες, ἀλλὰ φαίνεται διὰ τὴν ὑπόστασιν τῆς κοιλίας,
καὶ ἀστράγαλον δὲ ὅμοιον μὲν βοΐ, ἰσχνὸν δὲ μικρὸν ὡς κατὰ τὸ μέγεθος. ἔστι δὲ δίχηλον, καὶ οὐκ ἀμφόδουν, F
δίχηλον δ' ὧδε. ἐκ μὲν γὰρ τοῦ ὄπισθεν μικρὸν ἔσχισται, μέχρι τῆς δευτέρας καμπῆς τῶν δακτύλων, τὸ δὲ
ἔμπροσθεν ἔσχισται μικρὰ ὅσον ἄχρι τῆς πρώτης καμπῆς τῶν δακτύλων ἐπ' ἄκρων τέτταρα, καὶ ἔστι τι διὰ
μέσου τῶν σχισμάτων ὥσπερ τοῖς χησίν ὁ δὲ πούς ἐστι κάτωθεν σαρκώδης, ὥσπερ καὶ οἱ τῶν ἄρκτων. La-
Tubera in dorſo. tine ita ſonant. *Camelus proprium inter caeteras quadrupedes habet in dorſo, quod Tuber appellatur.*
ſed ita vt Bactriani ab Arabicis differant, alteris enim bina, ſingulis alijs ſingula Tubera habentur,
Tubera in ventre. *ſunt etiam ſingula omnibus parte ima, qualia in dorſo, tubera, quibus incumbat reliquum corpus & fir-*
Papilla. *metur, quoties in genua inclinantur, papillas quatuor modo vacca habet camelus fœmina, caudam aſino*
Cauda. *ſimilem, genitale retro, genua ſingula in ſingulis cruribus ſunt, & flexus artuum, non vt quidam perhi-*
Genitale. *bent, plures, ſed propter alui interuallum plures eſſe videntur, habet enim talum ſimilem bubulo, clu-*
Genua. *nes proportione magnitudinis paruos. biſulcum id animal eſt, nec vtrinque dentatum, ſed biſulcum ſic*
Flexura. *eſt, vt pes parte ſuperiore ſciſſus paululum ſit ad flexum digiti ſecundum, parte autem priore ſumma*
Talus. *quadripartito findatur diſcrimine paruo quanto primotenus digiti inflexu, & quiddam inter fiſſuras*
Clunes. *perinde vt in anſerum pedibus adiectum contexat, pedes veſtigio carnoſus, vt Vrſarum.* quæ ſi vera
Pes biſulcus ſunt tertium quoddam genus quadrupedum Camelus haberi debuit, nec enim ſolidipes, cum ſint G
Dentes. ſciſſuræ, nec biſulcus, cum digiti Anſerino more cohæreant. porro ibidem loci paulo poſt Ariſtote-
Pes. les pergit de mammis & papillis, *ἔχει δὲ καὶ ἡ κάμηλος μαστοὺς δύο καὶ θηλὰς τέτταρας, ὥσπερ ὁ βοῦς,*
Mamma et papilla. *ἐν τῇ γαστρί. Camelus quoque in ventre mammas duas cum papillis quatuor habet vt bos.* Nec Aeliani
paucula prætermitto. qui *Ἡρόδοτος λέγει τὰς καμήλους ἐν τοῖς ὀπισθίοις σκέλεσιν ἔχειν τέτταρας μη-*
Lib.10.c.3. *ρούς, καὶ αὐτοὺς καὶ γόνατα τοσαῦτα: τὰ δὲ ἄρθρα διὰ τῶν σκελῶν, κατόπιν εἰς τὴν οὐρὰν τετράφθαι αὐτοῖς.*
Fœmora. *Herodotus ſcribit Camelum in poſterioribus gerere quatuor femora, & totidem genua, & veretrum in-*
Genua. *ter poſteriora crura verſus caudam ſpectare.* Sed & porro de alijs partibus eſt inquirendum Vincen-
Veretrum. tius Bellouacenſis auctor diligens & pro æuo illo etiam eruditus. *Camelus*, inquit, *eſt animal defor-*
Lib.19.c.23. *me, gibboſum, habens collum longum, crura perplexa, lentum inceſſum, victu immundum.* eadem alij
Forma. omnes, & præcipue recentiores, & in his verbatim Vincentium exſcripſit Albertus Magnus. alias
Collum. quoque proprietates ſparſas ex eodem Vincentio habes. *Camelus*, inquit, *iratus ſtridet horribili-*
Crura. *ter.* Alibi etiam *fœmina quatuor mammillas habent.* quæ vero in hac deſcriptione de ſingulis ſigil-
Inceſſus. larim partibus eſſent pertractanda, vt de felle, dentibus, carne, ſanguine, lacte, vrina, fimo, & alijs
Lib 22.de animal. inferius hoc ipſo tractatu fuſius exequar, vbi de Medicina. H
Ibidem.
Ira. Anceps eſt inter Iuriſconſultos quæſtio. ſitve Camelus inter feras an vero inter Iumenta, & do-
Lib.19.c.25. meſtica, ſeu cicurata animalia numerandus? Sunt qui inter iumenta Camelos locent. Caius I.C.
Cameli inter iumenta. *Elephantes autem & Cameli quaſi mixti ſunt, nam & iumentorum operam præſtant, & natura eorum*
fera eſt, & ideo primo capite contineri eas oportet ſubſcribit Plinius. *Camelos inter armenta paſcit o-*
L.2.ff ad leg. Aquil. *riens.* Huc etiam inclinat verſio vulgata ſacræ Scripturæ ex recognitione D. Hieronymi, in qua mul
Lib.8.c.18. tis locis *Cameli inter Gregis capita* recēſentur, grex autē etſi oues, capras, ſues propriè cōtineat, tamē
Grex quid. eo etiam nomine maiora animalia cōprehēdētur, ſic Cic. dixit *Equarū greges*, ſed & *Armentorū gre-*
3.Verr. *ges* apud eundē inſuper Pōponius I.C. diſerte repoſuit in grege *Bouē*, nec ab hac ſignificatione Grā
3.Philip. matici veteres *Camelos* excludunt, quum greges interpretetur Feſti Epitomaſtes Paulus *ἀγέλας qd*
L.22.ff leg.1 *agi poſſit.* loca euidētiora ex veteri teſtamēto, & ex interpretū ſeptuaginta verſione, quibus Cameli
Non.cap.3. inter Cicurata animalia reponūtur, iudicabo. *ἐγένοντο αὐτῷ πρόβατα καὶ μόσχοι καὶ ὄνοι, παῖδες καὶ*
109.
Lib.7. *παιδίσκαι, ἡμίονοι καὶ κάμηλοι. fuerūt ei oues, & boues, & aſini, & ſerui, & famula, & aſina, & cameli.*
Geneſ.c.12. ruſus. *καὶ ἐν τοῖς ἵπποις, καὶ ἐν τοῖς ὑποζυγίοις, καὶ ταῖς καμήλοις, καὶ βουσί, καὶ προβάτοις θάνατος*
μέγας

A *μέγας σφόδρα. Et ſuper equos, & aſinos, & Camelos, & boues, & oues peſtis grauis valde.* Sit verſio
vulgata. Et neſcio an *ὑποζύγιοι* vnquam pro aſinis ſumi poſſent, cum ſignificent *iumenta iugo ei-
dem ſubiecta*, deinde *θάνατος mors* eſt, raro *peſtis* apud probatos auctores, hoc tamen omne Cen-
ſuræ Sanctæ Eccleſiæ ſubmiſſum. Et alio item loco? *ἀπὸ μόσχου ἕως προβάτου, ἀπὸ καμήλου ἕως* 1. Reg. c. 15.
ὄνου. a boue ad ouem, a Camelo ad aſinum. Nec alio ſenſu alibi? *ᾐχμαλώτευσαν καμήλους πεντακισχι-* 1. Paralip.
λίους, προβάτων διακοσίας πεντήκοντα χιλιάδας, ὄνους δισχιλίους. Ceperunt Camelorum quinquagin- cap 5.
ta millia, & ouium ducenta quinquaginta millia, aſinorum duo millia. Ex his & alijs pleriſque ſacra-
rum litterarum locis apparet clare, & euincitur in Syria ſaltem Iudæos Camelos recenſuiſſe inter 1. Eſar. 1. c. 2
animalia domeſtica; nec pro feris eos habuiſſe, quum aſinis & ouibus & iumentis permixti alteren- Tobiæ c. 2.
tur, & ſemper in parte facultatum haberentur. Iob. c. 1.

Contra tamen nonnullis viſum, qui Camelos Feris annumerarunt. Vlpian. Iur. Conſult. *Manci-* Zachar. c. 14
pi res ſunt prædia in Italico ſolo, tam ruſtica, qualis eſt fundus, quam vrbana, qualis domus: item iura Cameli ſunt feri.
ruſticorum prædiorum, velut via, iter, actus, & Aquaductus, item ſerui & quadrupedes, quæ dorſo col- Tit. 20.
loue domantur, velut boues, muli, equi, aſini, cætera res nec mancipi ſunt, Elephanti & Cameli quam-
B *uis collo dorſoue domantur, nec mancipi ſunt, quoniam Beſtiarum numero ſunt.* Sed hanc controuer-
ſiam facile tollemus, ſi Caium dicamus loqui de Camelis in locis ſuis naturalibus, in quibus ſunt
inter iumenta numerandi, Vlpianum vero de Romanis, aut certe Italis, qui Camelos non habebãt,
niſi aliunde aduectos, & ad ſpectacula, non etiam onera dorſo ferenda, quo ſenſu, vt Elephantes in-
ter feras videntur reponendi.

LOCVS.

REGIONES variæ habent aluntque Camelos. 1. *Bactri fortiſſimos mittunt* ait
Iulius Solinus Polyhiſtor, conſentit Plinius. Camelorum *duo genera Bactriani &* Cap. 62.
Arabici. Sunt ergo in Aſia, in qua olim, ſi fides Trogo Pompeio apud M. Iunianum In Bactris.
Iuſtinum *Bactriana regio mille Vrbium regnum* memorabatur, & hodie pars eſt Tar Lib. 8. c. 18.
G tariæ Aſiaticæ. maxime ſane tota ea regione illorum vſus. Claud. Aelianus de Ani- Lib 41.
mal. *οἱ κάσπιοι θηρῶσιν αὐτοὺς, καὶ διαπάσαντες ἅλσι, καὶ ταρίχους ἐργασάμενοι τὸ, καὶ ἀποφήναντες* Lib. 17. c 32.
αὐτοὺς, ἐπισάξαντες καμήλοις κομίζουσιν εἰς Ἐκβάτανα. Eos captos Oxyrinchos piſces ab acumine ro-
ſtri ſic dictos *Caſpij diſtrahunt, & ſale conditos atque deſiccatos Camelis dorſuarijs Ecbatana vehunt.*
2. In Arabia Camelorum magna frequentia, vſuſque creberrimus, qui, quomodo a prioribus diſtin In Arabia.
guantur, infra expedietur. 3. Fl. Renat. Vegetius de re militari. *Camelos aliquanta nationes apud ve-
teres in acie produxerunt, vt Vrciliani in Africa* 4. Vbicumque ſunt Leones, ibidem etiam ſunt *Ca-* In Africa.
meli, licet inter vtrumque animal naturalis quæpiam ſit Antipathia, vt infra fuſius dicam. Aelian. Lib. 1. c. 23.
eleganter expreſſit *ἴσασι δὲ καὶ Ἄραβες ταῦτα, καὶ ὅσοι λεόντων καὶ καμήλων μητέρα ἅμα καὶ τροφὸν* Vbicumque Leones.
γῆν ἔχουσι. Arabes ſciunt hæc, & quicumque Leonum ſimul & Camelorum regionem parentem atque Lib. 17. c. 36.
nutricem habitant. 5. In nouo orbe ſeu Atlantico ali etiam & haberi Camelos, qui terram illam lu- In America
ſtrarunt, & deſcripſerunt, monimentis ſuis prodiderunt, vt extat in peregrinatione illa famoſa.
6. Sola Europa tam vtili caret quadrupede, licet non longe ab ea proueniat, Certe enim in Ionia Lib 9 c. 11.
ad vrbem Clazomeniam, Anaxagoras ille Philoſophiæ ſtudio celebratiſſimos, *agros ſuos gregibus,* Non in Europa, licet ꝓpe eam.
D *& Camelis depaſcendos reliquit*, vt ex Suida vertit Hieronymus Volfius. Hæc obiter de loco natu-
rali Camelorum, ad alia nunc pergo. In Anaxagora.

QVANDO PRIMVM ROMAE? & vſus in ſpectaculis.

PEREGRINVM hic animal, vt dixi, nec in Europa natum, nec niſi ſero Romæ
ſpectatus, ſcilicet Africa interiore & Aſia deuictis, fuit enim moris regionibus
quibuſuis debellatis, præclara quæque inde exportare, ac Romæ Triumphali in
pompa exhibere, ſic inter alia ex gentibus illis & *Cameli* in Italiam tranſlati. quan
do, & qua id factum ratione, Plutarchi auctoritate docemur. ita enim ille. *Σαλου-* In Lucullo.
στίου δὲ θαυμάζω, τότε πρῶτον ὦφθαι Ῥωμαίοις καμήλους λέγοντος, εἰ μήτε πρότερον τοὺς μετὰ Σκι- pag 493.
*πίωνος νικήσαντας Ἀντίοχον ᾤετο, μήτε τοὺς ἔναγχος πρὸς Ὀρχομενῷ καὶ περὶ Χαιρώνειαν Ἀρχελάῳ
μεμαχημένους ἐγνωκέναι κάμηλον. Saluſtium vero demiror, qui tum primum autumat viſos Romanis*

Camelos, quod neque olim illos, qui duce Scipione Antiochum deuicerunt, neque hos, qui ad Orchomenon & Cheronæam decertarunt cum Archelao, noſſe putauerit Camelum. Reprehendit ergo Plutarchus C. Saluſtium Hiſtoricum, quod exiſtimauerit, ſuperato ad Rhyndacum amnem, per Lucullum, Mithridate, viſos primum Romæ Camelos, cum diu antea, bello ſcilicet Aſiatico, & Achaico videri potuerint, ſed opus illud Saluſtij perijt, nec alij vlli Scriptores Latini aut Græci, quando in Italiam illati fuerint illi, meminerunt: quod mirari impẽſius ſubit, cum vſum illius in Amphitheatralibus & Circenſibus ſpectaculis præcipuum agnouerint Barbari & Romani; & in Amphitheatro quidem aut ſimpliciter ſpectabantur, vti ſupra de Rhinocerote eſt explicatum, aut alijs beſtijs committebantur, in Circo vero quadrigis iuncti inferebantur, vt ſe docturum promittit Iſaacus Caſaubonus, nec fidem liberauit. Vnicus eſt, quod ſciam, inter Hiſtoricos Romanos ſuper ea re locus, is eſt Suetonij. *Circenſibus loca Equiti ſecreta à cęteris tribuit, commiſitque etiam Camelorum quadrigas*. Alibi ſane inſigni pompa ſpectatum docemur exemplo Ptolomæi Aegyptiorum Regis, de quo hiſtoriam lepidam repetam ex Luciano in Prometheo. Πτολεμαῖος οὖν ὁ λάγου δύο καινὰ ἐς Αἴγυπτον ἄγων, κάμηλόν τε Βακτριανὴν παμμέλαιναν, καὶ δίχρωμον ἄνθρωπον, ὡς τὸ μὲν ἡμίτομον αὐτοῦ, ἀκριβῶς μέλαν εἶναι, τὸ δ᾽ ἕτερον ἐς ὑπερβολὴν λευκὸν, ἐπίσης δὲ μεμερισμένον ἐς τὸ θέατρον συναγαγὼν τοὺς Αἰγυπτίους, ἐπεδείκνυτο αὐτοῖς ἄλλα τε πολλὰ θεάματα, καὶ τὰ τελευταῖον καὶ ταῦτα, τὴν κάμηλον, καὶ τὸν ἡμίλευκον ἄνθρωπον, καὶ ᾤετο ἐκπλήξειν τῷ θεάματι. οἱ δὲ, πρὸς μὲν τὴν κάμηλον, ἐφοβήθησαν, καὶ ὀλίγου δεῖν ἔφυγον ἀναθορόντες, καίτοι χρυσῷ πᾶσα ἐκεκόσμητο, καὶ ἁλουργίδι ἐπέστρωτο, καὶ ὁ χαλινὸς ἦν λιθοκόλλητος Δαρείου τινὸς, ἢ Καμβύσου, ἢ Κύρου αὐτοῦ κειμήλιον. Vertit eleganter Iacobus Mycillus. *Ptolomęus igitur Lagi filius, cum aliquando duas res nouas in Aegyptum adduxiſſet, Camelum videlicet Bactrianam, totam nigram, & hominem bicolorem, cuius altera pars plane nigra, altera autem excellenter candida erat, per totum corpus ęqualiter diſtincta atque diuiſa, congregatis in Theatrum Aegyptijs, exhibuit illis cum alia multa ſpectacula, tum inter poſtrema, hęc quoque, Camelum videlicet, & ſemialbum hominem, putauitque ſe magnam admirationem iſto ſpectaculo concitaturum eſſe: at illi ad Cameli aſpectum perterriti ſunt, & parum abfuit, quin exilientes profugiſſẽt, quamquam tota ea auro exornata, ac purpura inſtrata erat, frenum autem etiam gemmis compactum habebat, ex Darij alicuius, aut Cambyſis aut etiam ipſius Cyri theſauris depromptum*. Hominem autem vt monſtrum ſunt abominati, qui apud Regem ideo viluit, ἡ μὲν κάμηλος ἀπέθανεν ἀμελουμένη. *Camelus deſerta & neglecta mortua eſt*. qui locus ex Cteſia depromptus duo potiſſimum docet, alterum raro in Aegypto viſos Camelos, alterum ab Aegyptijs morem hauſiſſe Romanos inuſitata quæq; populo oſtentandi, & ludis Theatralibus exhibendi; quod ab alijs non eſt obſeruatum.

Saluſtius reprehenſus.

Vſus Romæ in Theatro. In Circo. lib. 5. in Athen. cap. 8. Nerone c. 11

Pag 10.

Romani Aegyptios imitati.

E F G

VSVS IN BELLO.

VARIVS non vnus eorum erat in bello vſus, vt ex Antiquiſſimi cuiuſdam Scriptoris auctoritate docet Suidas, cuius textus Græcus cum non ſit ad manum, Latina verſio Hieronymi Vuolfij ſufficiet. *Semiramis ait Dercetęo, abi, adorna in tertium annum expeditionem, auſpicatus ab Helleſponto & Libya vſque ad Bactra, peditum myriadas 300 equitum 100. falcatorum curruum myriadas 10. virorum è Camelis pugnantium totidem, aliorum Camelorum ad quoſuis varios vſus myriadas 70. coria boum cruda, ad myriadas 30. naues longę Bactris ędificentur 3000. roſtris ęneis, quę compleantur viris itidem a Syria, Phęnicia, Cypro, Cilicia, & ora maritima vſque ad Helleſpontum*. Eadem illa Regina poſtquam Meſopotamicam expeditionem adornaſſet, & innumerabili exercitu hoſtem terruiſſet, aduerſus Indos aliam ſuſcepit, quam in ſequentibus verbis. Idem Scriptor delineat. *Indos aggreſſura ſimulachra Elephantorum lignea eburneaq;* in Græco codice eſt εἴδωλα ἐλεφάντινα ξύλινα. *20 1000. circiter compegit, quę Cameli geſtarent, intrinſecus impleta virgultis & puluere, quo facilius ferri poſſent, exteriora vero corijs contexit, & ſingulis Camelis binos Aethiopes ſagittarios & iaculatores impoſuit: Indumq; flumen, qui eſt amplius 100. ſtadiorum latitudine, traijcit, ponteq; iungit, qua anguſtiſſimus eſſe videbatur*. Ex eo loco multiplex Camelorum in exercitu vſus & officium videtur inſinuari, nam aut viros prœliaturos dorſo ferunt, aut quadrigas ducunt, aut annonam geſtant, aut munimenta impedimentaque ſubuertant. ita ambigue Ariſtoteles διὸ καὶ τὰς εἰς πόλεμον ἰούσας ὑποδοῦσι καρβατίναις, ὅταν ἀλγήσωσιν. *qua de cauſa eas quę ex longinquitate itineris per exercitũ ſatiſcunt, calceant Carbatinis*. ſiue illæ impedimenta circumuectant, ſiue ſagittarios vehunt. Certe tamen etſi ſarcinas interdum circumferrent, tamen frequentior vſus erat ipſos pugnaturos geſtare. quod pluſculi auctores teſtantur. Fl. Renat. Veget. de re militari. *Camelos aliquantę nationes apud*

In voce Semiramis.

Ibidem pag. 485.

Multiplex in exercitu vſus.

Lib. 2. hiſto. cap. 1.

Milites vehunt.

Lib. 3. c. 23.

H

A *apud veteres in acie produxerunt, vt Vrcilani in Africa, Mabetes hodie quoque producunt, ſed hoc genus animalis, arenis & tolerandæ ſiti aptum, confuſas etiam in puluere vento vias abſque errore dirigere memoratur, Cæterum propter nouitatem ſi ab inſolitis videatur, inefficax bello eſt.* accedit C. Plinius. *atque etiam equitantur in prælijs.* ſic recta conſtat lectio. late exequitur Herodotus. Cyrum immiſſis in exercitum Cræſi Camelis, turbatiſque repetiuo malo equis victoria inſigni fuiſſe potitum, tu ad ad locum. locus eſt etiam celebris Ioan. Tzetzis in Hiſtoriar. Chyliad. eandem enim expeditionem Semiramidis Indicam deſcribit, quam nos ſupra ex Suida attulimus: Verba eius apponam. *Lib. 8. c. 18.* *Lib. 1. Chiliad. 3. cap. 452.*

> καὶ ταυροβάτην τῶν Ἰνδῶν πώποτε ςεφηφόρον
> δόλοις βοϊδελέφαντας ποιήσασα, ἐκτρέπει.
> ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος ἔγνωκε μαθὼν ἐξ αὐτομόλου,
> ὅτι μελάνων μὲν βοῶν δέρματα συῤῥαφέντα
> εἰς μίμημα ἐγίνετο εἰδώλων ἐλεφάντων
> Ἄνωθεν εἰς κάμηλον δὲ εἰσὶν ἐντεθειμένα
> B Ἀντιςροφῇ συνέμιξαν βομῇ τε ἀκοντίου
> τὴν χεῖρα Σεμιράμιδος τρώσας βολῇ καιρίᾳ
> παλίντροπον ἐποίησε τὴν συῤῥαγὴν τῆς μάχης
> Σώζεται δ' ἡ Σεμίραμις τῷ τάχει τῆς καμήλου.

Latinè ita ſonant:

> *Et Taurobatem Indorum olim Regem*
> *Dolis Bouelephantes cum feciſſet, in fugam vertit,*
> *Poſtquam autem ille cognouit, diſcens ex transfuga,*
> *Quod nigrorum boum coria conſuta*
> *Ad imitationem fuerunt ſimulachrorum Elephantorum*
> *Superne autem in Camelum ſunt impoſita,*
> *Conuerſo commixti ſunt iactu iaculi.*
> *Manu Semiramidis vulnerata ictu certo*
> C *Reconuerſum fecit conflictum belli.*
> *Seruatur autem Semiramis celeritate Cameli.*

Stratagema autem hoc Camelis Elephantorum ſimulachra imponendi, adſcribitur Perſeo Philippi filio, a Polyæno: ſed vetuſtius Semiramidis tempus, vt Suidæ & Tzetzis probabilior ſententia videri iure poſſit, ſed ad *Camelos* redeo. qui in exercitu Antiochi Regis contra Scipionem, vt ex Plutarcho ſupra innuimus, & clare deſcribit T. Liuius. *Inde auxiliares mixti omnium gẽtium duo millia & ſeptingenti, & tria millia cataphractorum Equitum, & mille alÿ Equites, regia ala leuioribus tegumentis ſuis equorumq́, aliud haud diſſimili habitu, Syri pleriq́ erant Phrygibus & Lydis immiſti, ante hunc Equitatum falcata quadriga, & Cameli, quos appellant Dromadas, his inſidebant Arabes ſagittarÿ, gladios habentes tenues, longos quaterna cubita, vt ex tanta altitudine contingere hoſtem poſſent.* Locum Appiani Alexandrini conformem huic obſeruat erudititiſſimus Carolus Sigonius Scholijs in Liuium. idipſum de Cræſi exercitu infra dicetur, vbi de Antipathia. & notauit Abrahamus Ortelius in Theſauro Geographico. plura etiam infra, vbi de Caſtratione ex Claudio Aeliano. & in ſacris litteris expetibilem liquet ad bellicos vſus Camelorum fuiſſe operã, *Lib. 4. Stratagemat. in fine.* *4. Decad. li. 7 cap. 40.* *Ibidem.* *Verbo* Vrcilani.

H ita enim Græcus textus ſeptuaginta. καθότι προσέταξεν αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ εἰς μυριάδας δεκαδύο, καὶ ἱππεῖς τοξότας μυρίους δισχιλίους, καὶ διέταξεν αὐτοὺς ὃν τρόπον πολέμου πλῆθος συντάσσεται, καὶ ἔλαβε καμήλους, καὶ ὄνους εἰς τὴν ἀπαρτίαν αὐτῶν, πλῆθος πολὺ σφόδρα, καὶ πρόβατα, καὶ βόας, καὶ αἶγας εἰς παρασκευὴν αὐτῶν. Verſio vulgata in nonnullis differt. *Et præcepit dominus ipſius, & numerauit centum viginti millia pugnatorum, & equitum ſagittariorum duodecim millia. omnemq́ expeditionem ſuam fecit præire in multitudine innumerabilium Camelorum, cum his quæ exercitui ſufficerent copioſe, boum quoq́ armenta, gregeſq́ ouium.* omiſit vulgata interpretatio & *aſinos*, & *capras*, & in numero non parum variauit. ſed hæc lis exigua eſt, & in ſolis verbis diſcrepantia. quantum hucuſque probatum in acie ad pugnandum duplex Camelorum vſus ducibus cognitus, vel vt inequitarentur a ſagittarijs, vt copioſe probatum, vel vt quadrigas ducerent, quod VVilhelmo Godeleuæo eſt obſeruatum. quas deſcribit T. Lucretius Carus de rer. natur. *Lib. 4. c. 55. Iudith. c 2.* *Quadrigis apti.* *In Annota. Liuian. li. 5.*

> *Et biugo prius eſt, quam bis coniungere binos*
> *Et quam falciferos inuentum adſcendere currus.*

Sed operoſius Q. Curtius, Arrianus Nicomedienſis, apud Barnabam Briſſonium Xenoph. in Cyropæd. laudante Dionyſio Lambino. Vegetius de re militari. & Modeſtus elegant i illo opuſculo. & Aelianus, & Aeneas vetuſtiſſimus Scriptor, publici nuper iuris factus cum Polybio, & Leo *Lib. 6.* *Lib. 3. c. 24.*

Imperator,

De vocabulis militaribus. in Tactitis. lib. 3.

Imperator, & plerique veterum. ipſe idem Lucretius. cuius verba apponam. E

Falciferos memorant currus abſcindere membra
Sæpe ita deſubito, permixta cæde calentes,
Vt tremere in terra videatur ab artubus, id, quod
Decidit abſciſſum, cum mens tamen, atq; hominis vis
Mobilitate mali non qui ſentire dolorem:
Et ſimul in pugna ſtudio quod dedita mens eſt
Corpore cum reliquo pugnam cædeſq; petiſſit
Nec tenet, amiſſam lænam cum tegmine ſæpe
Inter equos abſtraxe rotas, falceiſque rapaces:
Nec cecidiſſe alius dextram, cum ſcandit, & inſtat,
Inde alius conatur adempto ſurgere crure
Cum digitos agitat propter moribundus humi pes,
Et caput abſciſsum calido viuenteque trunco,
Seruat humi vultum vitalem, oculoſq; patenteis. F

Falcatos iſtos currus non modo Cameli ducebant, ſed & Elephantes, & Muli, & Equi, ſed iſti frequentius, quorum vſus ſolemnis fuit Britannijs noſtris. Silius Italicus.

Lib. 17.

Cærulus haud aliter cum dimicat incola Thules
Agmina falcifero circumuenit arcta Couino.

Lib. 12. epig. 24. In vita Agricolæ.

Porro quadrigam hanc falcatam, Britannis & Scotis *Couinum* dictam celebrat Martialis: & *couinarium Equitem* memorat Cornelius Tacitus. Eum non Britannis tribuit, ſed Gallis Pomponius Mela de ſitu orbis. *bigis & curribus gallice armati, Couinos vocant.* pulchre in ludiero certamine Sidonius Apollinaris.

Lib. 3. cap. 6. Carm. 23.

Iamque & pectora prona de Couino
Extenſi rapiuntur.

Lib. 1. V. 426

M. Lucanus, non Britannis aut Gallis, ſed Belgis vſum eius tribuit.

Qua docilis rector monſtrati Belga Couini.

Sarcinas vehunt & pecunias. Lib. 3. Lib. 7.

Hæc de vſu Camelorum ad bellicas res, & pugnam ipſam ineundam, obiter nunc de neceſſaria eorundem in ferendis ſarcinis opera aliquid delibandum eſt. Darium Perſarum Regem in Alexandrum mouentem operoſo apparatu deſcribit Q. Curtius Rufus. poſt Pellices regias *ſexcenti muli & trecenti Cameli gazas regias vehebant adiuncta ſagittariorũ manu.* Datamis Stratagema refertur a Polyæno, cuius verba Græca non ſunt ad manum, Latina vero interprete Iuſto Vulteio hæc ſunt: *Cumq; vnius diei itinere abeſſent, iuſſit eos in iſto loco ſubſiſtere, & quietem capere, aſſumptis autem ſecum Camelis & Mulis, cum perueniſſet ad templum vernaculis opibus ornatum, accepit talenta argenti triginta, hæc Camelis & Mulis impoſita deuexit ad exercitum, paucisq; impletis vaſis alia multa ad ſimilitudinem impletorum comparauit.* narratur & *Archelaus* L. Syllam oppoſitis *Camelis ita terruiſse, vt diu congredi non auderet, mox & difficilem admodum habuerit victoriam,* licet paulo aliter rem illam narret Iulius Frontinus in Stratagematis. Siue ergo opus ſit magna celeritate in exercitu ad res præclare agendas, ſiue robore indomito, ad onera dorſo vehenda, ſeu denique tolerabilis rerum neceſſariarum; annonæ ſcilicet & aquæ copia requiratur, nullum animal rei bellicæ aptius Camelo natura produxit.

Lib. 2. cap. 3.

VSVS IN ITINERIBVS. H

Cap. 62. Lib. 8. c. 18. Regum Perſarum mos. Tom. 1. Summar. Rer. Orient. Cent. 1. Reb. Afric. par. 8. Vita Malchi Monachi.

NON minor animalis huius dignatio ad itinera conficienda. Ariſtoteles ſupra laudatus. Iul. Solin. Polyhiſtor. *nec iſti amplius quam ſolita ſpatia volunt egredi.* eadem C. Plinius. *nec vltra aſſueta procedunt ſpatia.* ſpatium autem illud eſt centum millia paſſuum vno die. Nec temere in Arabiæ deſertis alia animantia ad vſus itinerum deligere ſolent. D. Hieron. in Epiſtolis. *poſt diem tertium dubio proſpectu procul aſpicimus duos Camelis inſidentes venire concitos.* Enucleate Aelius Lampridius in vita Heliogabali. *Imperator vero ſexcenta vehicula dicitur duxiſſe, aſſerens decem millibus Camelorum Perſarum regem iter facere, & Neronem quingentis canucis iter iuiſſe.* id etiam obiter adnotauit Ramuſius. ideo propter incredibilem illorum velocitatem tam breui tempore, & tam paucis diebus, tres Magos illos Reges ad Chriſtum adorandum perueniſſe exiſtimauit Gulielmus Eiſengrinius. fidem illo meretur ampliorem, quod *ſexto aut ſeptimo die vnum Camelum nongenta milliaria indefeſſe confeciſſe* tradat author haud futilis Ioannes Leonius. ſed hæc paulo infra. elegans eſt

locus

Digitized by Google

A locus Iubæ Mauritaniæ Regis de vngendis Camelis ne muſcæ in itinere eos infeſtare, aut affligere poſſint. teſte Plinio. *Iuba in his voluminibus quæ ſcripſit ad Caium Cæſarem Auguſti filium de Arabia, tradit vitulos ternas heminas capere, Cetos ſexcentorum pedum longitudinis, & trecentorum ſexaginta latitudinis in flumen Arabiæ intraſſe, pinguiſq́; eius negotiatores, & omnium piſcium adipe Camelos perungi in eo ſitu, vt Aſilos ab his fugent odore.* Sunt autem aſyli, ſeu Tabani, muſcæ morſu venenato, a quibus grauiſſime infeſtantur toto eo tractu animãtia. dicam inferius, Vbi de *Antipathia.* Et in ſacris litteris non vno loco iter conficientes vtuntur opera Camelorum. vt in Tobia. *aſſumens quatuor ex ſeruis Raguelis, & duos Camelos in Rages ciuitatem Medorum perrexit.* Et in Iſaia. καὶ εἶδον ἀναβάτας ἱππεῖς δύο, καὶ ἀναβάτην ὄνου, καὶ ἀναβάτην καμήλου. ita Septuaginta. Verſio vulgata. *Et vidit currum duorum equitum, & aſcenſorem aſini, & aſcenſorem Cameli.* Definite Iſidorus Hiſpalenſis in Originibus. *centum & amplius milliaria vno die conficere ſolet.* Hæc olim de ijs vetuſtis auctoribus prodita; at Modernorum ſcriptorum diligentia longe pleniora nobis ſubminiſtrauit, aſſerunt enim non contemnendæ fidei viri, *tranſeuntes per Arabiam, ſpirante Borea, vix vltra decimũ paſſum ſe videre poſſe, atq́; ideo arena violenter mota, Camelis inſidentes aſſeribus includi vndiq́; ſolere, foraminibus quibuſdam pertenuibus ad reſpiracula & aerem captandum relictis, Ducibus præeuntibus, acumq́; nauticam, vt in vaſto mari, præferentibus, quod ſi quem vel ſiti, vel nimia bibendi ſatietate, vel a comitatu deſertum contingat mori, quod frequentiſſime euenire ſolet, ex Cameli pariter & hominis cadauera, Mummia, vt vocant, perfectiſſime generatur.* ita viſum Iulio Cæſari Scaligero in Cardanum, & alijs. quorum verba, ſi tanti putabis eſſe, tu ipſe conſulere potes. Scio non omnibus eã placere opinionem, & probabilius duco *Mummiam* ex corporibus, citreo ſucco, ſale, melle, balſamoq́; conditis optimam haberi, id enim meliores auctores affirmant. quorum illuſtriora loca ad ſcriberem, niſi tu conſulere leui opera poſſes. C. Plinius. Xenophon hiſtor. Græc. M. Cicero Thuſculan. quæſtion. Diogen. Laertius apud Petrum Victorium in Var. lection. Georg. Alexandrinus vir doctus pridem obſeruauit ex Columella Moderato rei ruſticæ ſcriptore. idem etiam notare liber ex Aeliani varia hiſtoria. & vt noſtra tempora attingamus etiam hodie eo ritu condire cadauera paſſim in Africa & Aſia Turcos ſcribit Philippus Lonicerus hiſtor. Turcica. ita Poetas cenſeo intelligendos. Sil. Italic.

Lib. 32. cap. 1. fi. — *Cap. 9.* — *Cap. 21.* — *Lib. 12. c. 1.* — *Hodierna in Camelis per Arabiam itinera.* — *Mummia unde?* — *Exercit 104* — *Lit. Chytræi* — *Ioſep. Scalig. Epiſt. ad Caſaubon.* — *Condita cadauera.* — *Lib. 21. c. 24.* — *Lib. 5. pagin. 564.*

B

C *Claudit odorato poſt funus ſtantia buſto*
Corpora, Aegyptus ſcilicet.

Corippus Africanus. de Laud. Iuſtini.

Thura habæa crepant, fragrantia mella locatis
Infundunt pateris, & odoro balſama ſucco,
Centum aliæ ſpecies, vnguentaq́; mira feruntur
Tempus in æternum ſacrum ſeruantia corpus.

Papin. Stat. in Siluis.

Duc & ad Aemathios Manes, vbi belliger vrbis
Conditor, Hyblæo perfuſus nectare durat.

M. Varro in *Crono* περὶ τρυφῆς apud Nonium.

Quare Heraclides Ponticus plus ſapit
Qui præcepit vt comburerent, quam Democritus
Qui vt melle ſeruarent, quem ſi vulgus
D *Secutus eſſet, peream ſi centum denarijs*
Calicem mulſi emere poſſimus.

Lib. 1. ad fi. — *Lib. 19. c. 1.* — *Lib. 6. c. 32.* — *Lib. 22. c. vlt.* — *Tom. 1. par. 2 cap. 19.* — *Lib. 13. Punicor.* — *Li 3. Num. 1.* — *Lib. 3. Silu. 2.* — *Cap. 3. num. 261.*

Hæc obiter, nunc ad Camelos redeo. ſine quibus nullum iter *Meccam*, aut *Memphim* hodie ſuſcipitur, vt Hakluytus indicat, & Ludouicus Vertomannus. *Amarilla Haggs qui dux eſt Comitatus, poſtquam octodecim crumenas a principe accepit, in quarum vnaquaq́; ſunt ſexcenti trigintaduo aurei nummi, conducit Chauſios quatuor, qui ſunt illi a latere, quadringentos pedites, ducentos Equites, Spachios vocant, Dromedarijs vectos, totidem Ianiꝫarios Camelis inſidentes, octo Duces, qui iter ducant.* Sunt etiam in eodem comitatu Cameli vacui ad ægrotantes ex itinere deuehendos, quos Medici continuo ſequuntur, & eorum etiam numerus magnus eſt. Atque illi, vt equi, tum ephippijs, tum frenis conſcenduntur, at qui in *Bili dulgerid* ſiue Numidia equitantur, alio longe ſunt ritu, *nam neq́; ephippijs inſternuntur, ſed nudo dorſo ſeſſorem admittunt, nulla ſunt calcaria, ſed pro ijs oblongiore virga vtuntur, pro freno eſt ſtrigmentum coriaceum, quod perforato naſo inditum ac tranſuerſim actũ, longius habanis ad manum protenditur;* Vt deſcribit diligenter Mormannius. ita quoq; veteres eundem populum deſcripſerunt Claudian.

Hi virga moderantur equos.

Cultius idem Poeta alibi.

Tom. 2. Lib. 1. c. 14. — *Carauana vt ſe babeat.* — *Peregrinat. Aſiat. lib. 3. cap. 6.* — *In Theatro.* — *Lib. 1. Laud. Stilic.* — *De bello Gildon.*

Exarmatus

Exarmatus erit, cum miſſile torſerit hoſtis,
Dextra tenet iaculum, prætentat pallia lana, E
Cætera nudus equos, ſonipes ignarus habenæ
Virga regit.

Lib.4.Cyneget.V.50. Inter Græcos idem teſtatur Oppianus.

—— ἠ λιβύεσσιν, ὅσοι μὴ κάρτει χειρῶν,
Ἄλχονται ψελίοισι βιαζομένοιο χαλινοῦ.
πείθονται δὲ λύγοισιν.

aut Numidis, qui non robore manuum,
Cohibentur lupatis violenti fræni,
Sed obtemperent virgis.

In Milit. Rom. Lib.6.cap.13 Lib.2.cap.49 Ita ſe habere in Equis Numidicis ex varijs veterum ſcriptorum locis docuit Iuſtus Lipſius, at ita quoque Camelos conſcendi docet Samuel Purchaſius Relationibus ſuis: cõſulatur P. Bellonius, qui omnia de Natura Cameli arcana exacte proſequitur, ſed non eſt ad manum. F

VSVS IN ONERIBVS FERENDIS.

Cap.62. *Lib.8.cap.18* *Lib.4.* NON minor vtilitas in *Camelis* ad onera ferenda. C. Iul. Solinus Polyhiſtore. *habentur in duplex miniſterium, ſunt alij oneri ferendo accommodati, ſed nec vltra iuſtum pondera recipiunt.* paria plane apud C. Plinium. *ſed ſua cuiq; menſura, ſicuti vires, nec plus inſtituto onere recipit.* Diodorus Siculus in Bibliotheca. de Gabino Monte & Debis populis hæc habet in Latina verſione, nã Græca non ſunt penes me. *Camelos ad omnem vitæ vſum paratos habent, nam in his bellant, in his varia ferunt onera, horum lac potant, ſuper his diuerſa perambulant loca.* *Lib.3.* Idem rurſus ſcribit *in Arabia eſſe Camelos ferendis oneribus aptiſſimos, qui ſupra decem frumenti minas, homines vero quinque in lecto iacentes vehant.* *Merces geſtant.* ſed & & mercimonia quæque deferunt in ſacris litteris non vno loco. *Geneſ.c.37.* καὶ ἰδὺ ὁδοίποροι ἰσμαηλῖται ἤρχοντο ἐκ γῆς Γαλαὰδ καὶ αἱ κάμηλοι αὐτῶν ἔγεμον θυμιαμάτων καὶ ῥητίνης, καὶ ςακτῆς. *Viderunt Iſmaelitas viatores venire de Galaad, & Camelos eorum portantes aromata, & reſinam, & ſtacten.* & alio in G loco, *L.3. cap.10.* in hiſtor. Reg. ἦλθε εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐν δυνάμει βαρεία σφόδρα, καὶ κάμηλοι αἴρουσαι ἡδύσματα καὶ χρυσίον, πολὺ σφόδρα, καὶ λίθον τίμιον. ita Septuaginta, qui ex duobus capitibus nono ſcilicet & decimo, vnum tantum faciunt, at vulgata verſio diſtinguit. *ingreſſa Ieruſalem multo cum comitatu & diuitijs, Camelis portantibus aromata, & aurum infinitum nimis, & gemmas pretioſas.* Eademque denuo repetuntur in Paralipomenis iiſdem verbis. *Lib.2.cap.9.* & pleriſque alijs in locis. *Iſa.cap.30.* *portantes ſuper gibbum Camelorum theſauros ſuos ad populum, qui prodeſſe non poterunt.* plura infra in Paræmijs. Et vt quam hodiernus vſus Camelorum plane intelligatur, & cum veterum ſentẽtia congruat, verba apponam *Lib.6.cap.1.* Gulielmi Sandiſij apud Samuelem Purchaſium. *Cameli in Africa ſunt audaciores ijs qui ſunt in quibuſuis alijs regionibus, & nec tantum ingentia ferunt onera, ſed moleſtias itineris non intermiſſi quinquaginta diebus totis haud ægre ſuſtinent, etiamſi nihil frumenti quod porrigatur ijs, circumferatur, ſed noctu in paſcua ieiuna dimittunt, vbi carduis, virgultorum ſummitatibus, aut exili gramine veſcantur, nec vero minus ſunt ſitis patientes, cum ſine vllo potu quindecim dies totos pergere haud grauate valeant, ſi vſus ita ferat, & ordinario ritu quinque dies. Arabes eos inter præcipuas ſuas diuitias reputant, nam ita illi alicuius opulentiam deſcribunt, dicendo, eum multa millia Camelorum poſſidere;* H *horum illi beneficio in ſolitudine & deſertis illi viuere ſolent, quorumlibet regnum contempto imperio. Sexcenta pondo communiter geſtant, licet, ſi neceſſitas vrgeat, mille ferre poſſint. dum onerantur, aut onere leuantur, in ventrem procumbunt, & vt ſentiunt ſe æquale viribus ſuis onus habere impoſitum, exſurgunt, nec plus recipiunt.*

Tolerantia. Paſtus facilis. Sitis. Onus. Vt onerentur.

VSVS IN CONVIVIIS.

Arabes edũt Lib.28 c.2. Integri menſis ibati. Li.5.pag.210 Vlt.edit. PLERÆQVE gentes magnis in delitijs Camelos habuiſſe deprehendi primum Arabes, quod paulo infra liquebit Cælius Rhodiginus. *Quippe Arabas nouimus Camelorum lacte veſci, ac carnibus, quod deteſtantur in Septentrionem reiecti.* Sed & Regis Magni menſis integri Cameli appoſiti, quod præoccupatum video ab eruditiſſimo Iacobo Dalechampio in Iudice Athenæi, locus autem ille eſt apud omniſcium cum authorem. Vbi de Conuiuio ſumptuoſo. ſed vereor ne lapſus ſit vir egregius, nã nec Cameli

A meli aſſati vlli, eo loco, aut menſis inter edulia, illati, ſed conuiuis donari, verba ſunt, ex Poſſidonio veru ſto Scriptore. *τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ἀνάδοσιν ἐποιήσατο κατ' ἄνδρα ὁλομελῶν βρωμάτων, μετὰ δὲ καὶ ζώντων χηνῶν, λαγωῶν, καὶ δορκάδων, ἀπεδίδοντο δὲ καὶ χρυσοῖ στέφανοι τοῖς δειπνοῦσι, καὶ ἀργυρωμάτων πλῆθος, καὶ θεραπόντων, καὶ ἵππων, καὶ καμήλων, καὶ ἔδει ἀναβάντα ἐπὶ τὴν κάμηλον, πιεῖν ἕκαστον, καὶ λαβεῖν τὴν κάμηλον, καὶ τὸν παρεστῶτα παῖδα.* '*primum enim viritim integra fercula & cibaria diſtribuit conuiuis, ac deinde viuos lepores, anſeres, damas, cum aureis coronis, multiſq; argenteis vaſis, famulis, equis, camelis, quibus inſidentes ſigillatim conuiuæ bibere cogebantur, ſuumſibi Camelum abducentes eum inſidente puero.* Viui ergo in conuiuio cameli, & pro Xeniolis aut Apophoretis conuiuantibus domum abeuntibus, cum Ephæſis adſeſſoribus, dono dati, quod maioris fuit magnificentiæ in Antiocho Rege, quam ſi epulandos exhibuiſſet. Vnde alter error, nec enim *Magni* id *regis* cõuiuium, ſed *Antiochi*. Eſum tamen Camelinæ Alexãdrinis in vſu fuiſſe docet Galenus. Cuius verba Latina ſunt Martino Gregorio interprete. *quid iam loquor de ouilla aut caprina? cũ in Alexãdria Camelina quoque veſcantur & aſinina.* Et alibi eodem opere. interpretis verba ſunt. *Sunt tamen, qui & Aſinorum domeſticorum, vbi ſenuerint, carnes comedant, quæ peſſimi ſunt ſucci, & concoctu difficillima,*

Lapſus Daleca mpij. *Conuiuæ inſidentes Camelis ijs donantur.* *Lib. 1. de Aliment. facult. cap. 2.* *Lib. 3. cap. 2.*

B *ſtomachumq; lædunt, & præterea inter edendum ſunt inſuaues, quemadmodum equorum ac Camelorum carnes, quibus & ipſis homines, animo ac corpore aſinini & Camelini, veſcuntur.* Idem vero medice explicat, quid de carne illa ſentiendum ſit, Opere de locis affectis. Verba ſunt in verſione Guilielmi Copi, recognoſcente Auguſtino Gadaldino. *porro qui melancholicum ſanguinem efficiunt, hi fere ſunt, caprina, bubulaq; raro, magiſq; hircina & taurina, ſed maxime Aſinorum Camelorumq; carnes, nam & his nonnulli veſcũtur.* de Alexandrinis & Bactrianis iam liquet, de Romanis ipſum hoc oſtendendum. Aelius Lamprid. ſcribit tam perditæ & inſanientis luxuriæ fuiſſe Imperatorem illũ, vt *Struthiones & Camelos exhibuerit in canis aliquoties, dicens præceptum Iudæis, vt ederent.* locum eſſe corruptum viri docti ſuſpicati, quod falſum ſit Iudæis præceptum vt Camelina veſcerentur, & ideo legendum cenſuerunt *Struthiocamelos exhibuerit in canis*. locum depoſitum Iſaacus Caſaubonus ad eum locum fatetur, ſed poteſt tamen leui opera ſanari, ſi legamus. *edicens præcepto Iudæis,* vt ſit ſenſus, illum Camelinæ eſum populo Romano indulſiſſe, Iudæis etiam contra legem ſuã edicto imperaſſe. deinde cur non ea ipſa auctoris verba ſint ſana, hoc ſenſu, vt *dicat præceptum* idem ſit

Inſuauis Caro. *Lib. 3. cap. 6.* *Melancholiam gignit.* *In Heliogabal.* *Lampridius correctus.*

C atque imperet? Vt ſcilicet præcepto ſuo vim legi Moſaicæ adferret, quæ eſum Camelinæ penitus interdicebat. non erit ergo *dicens* affirmans, ſed *edicens*, & *τὸ præceptum* non eſt *paſſiuum*, ſed *actiuũ*, quod videlicet non a lege, ſed ab ipſius feſtiuo ioco proficiſceretur. non potuiſſe Iudæos ea veſci conuincit ſacer Codex in quo hæc ſunt. *omne quod habet diuiſam vngulam, & ruminat in pecoribus comedetis, quicquid autem ruminat quidem & habet vngulam, ſed non diuidit eam ſicut Camelus, & cætera, non comedetis illud, & inter immunda reputabitis.* idemque præceptum denuo iteratur. Sed ad Gentiles, relictis Hebræis, redeo, inter quos Saraceni, præter eos, quos iam dixi, *Camelina* victitabat, quin imo *& tota barbaries eremi.* Vt verba D. Hieronymi vſurpem. & multa apud Marmanniũ ſuper ea re. quem adi. & plene ſatisfacit idem ille D. Hieronymus apud Purchaſium. & Doctores alij, ſanctique Patres in expoſitionibus ſuis ad Hieremiam. Illud autem non eſt prætermittendum, *Camelos* quidem in ordinario eſu non fuiſſe, ſed *calcanea* tantum, idque profundæ luxuriæ exemplo ab Apicio illo nepote tracto, teſte Aelio Lampridio. *comedit ſæpius, ad imitationem Apicij calcanea Camelorum, & criſtas viuis gallinaceis demptas, linguas pauonum, & luſciniarum, quod qui ederet, tutus eſſe ab epilepſia videretur.* id iam obſeruatum animaduerti a Cælio Rhodigino. cauſa ſane ha-

Iudæi abſtinebant. *Leuit. c. 11.* *Deuterono. cap. 14.* *Lib. 2. cont. Iouinian.* *In Theatro.* *Lib. 1. cap. 2.* *Cap. 49* *Calcania in delitijs ex Apicio.*

D rum delitiarum non ea quam helluo ille prætendit, epilepſia cura & cautio, ſed mollities, & teneritudo, vt apparat ex Herodiano. *αἱ κάμηλοι μάλιστα ἔχουσιν ἁπαλὰ τὰ πέλματα. Cameli habent calcanea maxime tenera.* hæc de vſu eius in cibis.

In Heliogab. *Lib. 28. c. 7.* *Lib. 4.*

VSVS IN SACRIFICIIS.

NVLLVS apud antiquos fuit, quantum reminiſcor, Camelorum in ſacrificijs vſus, neque illi, quod quidem obſeruauerim, immolabantur, at per impietatem Mahometicam capit victima fieri, quod ſic expreſſum in Relationibus Rerum Arabicarum a Samuele Purchaſio, ſic ex Anglico Latine ſonant. *Calipha palatio ſemel in anno egreditur, menſe, qui vocatur Ramedan, ipſo die paſchatis apud ſe ſolemni, quo tempore ingens ex prouincijs vicinis, ad eum videndum, concurſus ipſe vehitur Mulo, regio inſtrato, coronatus diademate ineſtimabilis pretij, in cuius apice pannum nigrum ventilat, vt myſtice, omnem illam pompam ac ſplendorem Mortis aduentu obnubilandam oſtendat, adſiſtunt principes Arabiæ, Medię, Perſidis, Tubethi, eo ille comitatu in magnum templum defertur, populus vtriuſq; ſexus, & omnis*

Lib. 3. cap. 2. Num. 4. *Vt impij Mahometani feſta ſua agãt.*

ætatis

atatis purpura byſſoq́ veſtitus, eum ſalutat, ipſe mota manu, aut iactata veſte reſalutat, donec in porticum deueniat, vbi ſuauiſſimus eum omnium Muſicorum inſtrumentorum concentus accipit, cum Tripudijs; ipſe deinde ſuggeſtum ligneum conſcendit, & ſuper legis ſuę expoſitione ſermonem adornat, Iſmaelitis, qui ſapientiores inter eos habentur, doctrinam eius, & ingenij acumen mire extollentibus, mox finita oratione populo, ſuo more, propitiatur; Tum adducitur ad eum Camelus, quem è veſtigio mactat in ſignum magnę illius ſolemnitatis, & vt Iudęi agno, ita illi Camelo, tanquam legitima hoſtia litant. deniq́ per adſtantes principes partes victimę viſceratę curat optimatibus quibuſq́ elargiri, atq́ illud honorificentiſſimum munus habetur. Nec alibi, aut in alio ſacri Ethnici ritu Camelum immolatum aut olim, aut hodie, mihi ſuccurrit. porro diſtributio illa carnis diſſectæ ab antiquis viſceratio, & partes ipſæ *porricię*. Briſſonius in Formulis, & alij: nec abſimile etiam in nefanda prodigioſaque Gallorum veterum celebritate tradunt Stephanus Forcatulus & Ioannes Picardus in Celtopædia, ex C. Plinio. ſed mota hæc, & ego porro pergo. E

Lib. 3.
Lib. 16. c. 44.

VSVS IN SACRIS certaminibus. F

IN ſacris agonibus & ludicris commiſſionibus *Cameli* a quibuſdam gentibus Equis prælati. id autem de *Sagaręis* populis prodit nonnemo. Claud. Aelian. claro id elogio conſignatum voluit, cuius ſunt hæc. Σαγαρεῖς δὲ τῇ Ἀθηνᾷ καμήλων ἀγῶνα ὅσα ἔτη συνάγουσι τῇ τῆς θεοῦ ἐπιτελοῦσι *Sagaręi* ſiue *Sagarenſes*, vt Iuſtus Vulteius vertit *quotannis ſumma aduerſus Mineruam obſeruantia celebrant Camelorum certamen*. Et rationem ſubiungit, quod ijs in locis δρομικώταται *velociſſimi* ſint, de quo intra dicam. Certamẽ illud erat quadrigarum, vti ſupra videbis probatum, vbi egi de vſu in Spectaculis. Addendus eſt locus egregius Aelij Lampridij. *Fertur in Euripis vino plenis circenſes nauales exhibuiſſe, pallia de Oenanthio fudiſſe, & Elephantorum quatuor quadrigas in Vaticano agitaſſe, dirutis ſepulchris, quæ obſiſtebant. Iunxiſſe etiam Camelos quaternos ad currus in circo, priuato ſpectaculo.* Pro Equis ergo Nyſæis velociſſimis, quibus Græci Romaniq; vtebantur, & pro Equabus, quas in aribus certaminibus G ſacris aptiores, quia incitatiores, Sagaræi Camelis vſi. Dixi ad Corippum Africanum, & late explicat Seruius Maurus Honoratus ad illud Virgilij.

— Eliadum palmas Epirus equarum.

Et rurſus ad illud.

— Quadriiugos agitabo ad flumina currus.

Ortel. Theſ. Geogr.
Lib. 12. c. 34.
Quadriga Camelorum.
In Heliogab.
Lib. 1. Georg.
Li. 3. Georg.

CVLTVS.

VTI hoc animal vetuſtas inter hoſtias neſciuit, ita nec inter deos vllibi coluit, at poſterioribus ſæculis Mahometana perfidia nouum hoc ceu idolum, ſeu numen nefaric excogitauit. nam in ex lege illa lege *Alcorani* frequentiſſima eſt mentio *Cameli ſuperſtitioſe colendi*. & Beniamin Tudelenſis ante trecẽtos annos in prouincia Baydar, ſcribit moris fuiſſe illi populo, vt *Alcoranum Camelo proceriſſimo impoſitum ad* H *peregrinationem Meccanam deferrent, qua finita, Camelum in minutiſſimas partes diſſectum religioſiſſima obſeruantia in templis aſſeruarent, & diuino cultu honorarent*. quod & in Aegypto olim conſuetum, dum ſacerdotes in palatia Soldanorum legem ſuam portarent, idemque hodie Conſtantinopoli obſeruari legitur apud Nonneminem. Sed mira inſania audiatur ex peregrinatione Meccana *prope ſepulchrum Mahometi eſt monimentum ingens, altum, vaſtum, quadratum, lapide ſecto & cęmento erectum, intus arena plenum, in quo conditum volunt Camelum illum, quem ipſe Mahometus aſcendere & equitare ſolebat:* quod maxima ſuperſtitione, & affectu piiſſimo frequentatur, cum tamen ibi non ſit Cameli corpus, ſed *cenotaphium*. quam Memphi in Aegypto *tibia illius ipſius Cameli, quem Mahometus inequitauit, ſplendidiſſima pompa in carpento per vias publice fertur, mulieribus veſtes prætendentibus & tangere ſtudioſiſſime nitentibus*. hæc non duxi omittenda, addo inſuper quod proditum a verace ſcriptore Douſa. *Camelum qui Alcoranum defert, tanta haberi veneratione a Mahometanis, vt nihil ijs ſit religioſius, quibuſdam pilos auellentibus, quos, ſacrarum inſtar Memoriarum, continuo penes ſe habeant, nonnullis ipſam belluam oſculantibus, alijs ſudorem deterzentibus, quo vultum totum, & maxime oculos perungant, madefaciant, atq́ illinant, omnibus vero ad eum certatim*

In Itinerario.
Camelus ſecłat & cultus.
Ian. Douſa.
In Epiſtol.
Lib. 3. cap. 6.
Tibia Cameli colitur.
In Itinerario.

A *tatim concurrentibus, & ſeu viuam deitatis imaginem, deuenerantibus, carnem eius denique fruſtatim conciſam ac diribitam eſitantibus.* hæc pene Samuel Purchaſius in Itinerario illo erudito. *Lib.6.c.4.*

VSVS IN VESTITV, & fullonia.

VSVS etiam *pilorum Camelinorum* ad veſtes texendas, & *Vrina Cameline* ad veſtes mundandas, maculas eluendas, & a fullonibus præparandas. ac primum ſacerdotalia indumenta ex Camelorum pilis facta. probat locus inſignis Cl. Aeliani in propriet. Animal. de Caſpijs Camelis. αἱ μέγισαι κατὰ τὰς ἵππους τὰς μεγίςας, ἐύτριχες ἄγαν ἁπαλαὶ γάρ εἰσι σφόδρα, αἱ τούτων τρίχες, ὡς καὶ τοῖς μιλησίοις ἐρίοις ἀντικρίνεσθαι τὴν μαλακότητα καὶ οἱ τῶν Κασπίων πλουσιώτατοι καὶ δυνατώτατοι καὶ ἱερεῖς ἐκ τούτων ἐσθῆτα ἀμφιέννυνται.
B *quorũ maximi ad equorum maximorum accedunt magnitudinem, eorum villi adeo ſunt molles, vt eum Mileſijs lanis mollitudine comparare poſſint, ex ijſque Caſpiorum ditiſſimi & potentiſſimi, & ſacerdotes veſtimenta conficiant.* Mileſia autem lana in præcipuo pretio. Seruio Mauro Honorato teſte. D. Matth. αὐτὸς δὲ Ἰωάννης εἶχε τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν καμήλου. *ipſe autem Ioannes habebat veſtimentum de pilis Cameli.* eadem repetuntur a D. Marco. ad illum priorem locum D. Hieronymus. *de pilis, non de lana, aliud auſteræ veſtis indicium eſt, aliud luxuriæ mollioris.* ad poſteriorem vero. *pilis cameli, diuites gentium, zona pellicea, pauperes mundo mortui ſignificantur.* & ad eundem Diui Matthæi locum Albertus Magnus. *in pilis Cameli tria notantur, communitas, quod de facili apud quoslibet in terra inueniebantur, vilitas, quod nullius quaſi precij reputabantur, aſperitas, quod ijs caro ita regebatur, quod macerabatur.* Et paria plerique alij inter veteres recentioreſque: Vt mirum ſit Aelianum tam molles feciſſe pilos Camelorum, vt lana quamlibet tenerrimam mollitie ſuperarent, cum aſperi admodum ſint & pungentes, niſi forte dicamus pilos molles habere Camelum Caſpium, quemlibet alium aſperos & duros, quod verum exiſtimo, vt proceres quidem Caſpios ve-
C ſtes delicatiores geſtarint ex pilis Camelorum ſuorum, & Diuus Ioannes Baptiſta pœnitentiam, non alio melius habitu, quam eo, qui ex ordinariorum Camelorum pilis conſtarent, oſtendere potuit.

Veſtes ex pilis Cameli. Lib.17.c.34. Ad lib. 4. Georg. Cap.3. Cap.1. Nicol. Gorram. Claud. Guilliand. Alf. Toſtat. Veſtit S Ioannis Baptiſta.

Ad alium vſum venio, qui in vrina, de qua Apollonius Medicus Opere de Parabilibus ad Achroas apud Galenum. cuius verba ſunt interprete Iano Cornario, & recognoſcente Nicolao Macchello. *Cameli vrina capite affricto, illud euacuat, vtendum autem eſt ea ad plures dies, verum ego vtique dixerim ad ipſum, non eſſe, quod ad multos dies, ſed ne ad vnum quidem, purus homo tolerare queat, vt vllius alicuius huiuſmodi animalis vrina capiti ſuffundatur, præſertim in affectione adeo parua, & quæ facile curari poteſt.* Inutile ergo hoc, aut certe Parum profuturum remedium. Illud tamen certum fullonibus vrinam hanc perneceſſariam. C. Plinius. *Vrinam fullonibus vtiliſſimam eſſe tradunt* Cameli. notauit vir doctus Matthæus Raderus Commentarijs in Martialem poetam eo loco.

Tam male Thais olet, quam non fullonis auari
Teſta vetus.

Lib. 1. de Compoſ. Medica. ſec. loc. pag. 129. Vſus vrinæ. Reprobatus Galeno. Vſus in fullonia. Lib 28. c.8. Lib.6. epigr. 93.

D Nec *Camelina* vrina, ſed & quælibet alterius animalis fulloniæ conueniebat, ideo per vias publicas in angiportis diſpoſita dolia, in quibus prætereuntes meierent. Caius Titius ſcriptor vetuſtiſſimus. *dum meiunt, nulla eſt in angiportu amphora, quam non impleant, quippe qui veſicam plenam vini habeant, veniunt in comitium triſtes, iubent dicere, quorum negotium eſt narrant, iudex teſtes poſcit, ipſus it mictum, vix præ vino ſuſtinet palpebras.* ita ille apud Fl. Macrobium, ita facili negotio intelligitur quale fuerit vectigal vrinæ, quod Veſpaſianus inſtituit, quoque nomine auaritiæ ille inſimuletur. Vt eſt apud Suetonium. *Reprehendenti filio Tito, quod etiam vrinæ vectigal commentus eſſet, pecuniam ex prima penſione admouit ad nares, ſciſcitans num odore offenderetur? & illo negante, atqui, inquit, è lotio eſt.* Hoc vectigal eo modo conſtabat, vt fullones amphoras illas in angiportu collocatas conducerent, indeque vrinam pannis parandis efferrent. Vnde celebre illud Quinti Medici vetuſtiſſimi apophthegma apud Galenum. Vbi ſic vertit Thomas Linacer Anglus. *Vrinas noſſe non ad Medicum, ſed ad pictorem pertinere.* falſiſſimo ſane ioco, quid enim Pictori cum vrina, aut quis eius in arte pictoria vſus? nec qui recognouit libros illos, Hieronymus Donzellinus, deprauatam verſionem animaduertit, inductus, vt puto, fuerat Interpres a codice malæ manus, qui forte habebat γραφέως, quod *pictorem* ſonat, cum reuera γναφέως, quod *fullo* eſt, legi debuit, & ſic

In Suaſione legis Fãnia. Lib.3. c.17. Vectigal vrinæ. Veſpaſ. c.23. Conducunt fullones. Lib.3. ſanit. tuend. c.13. Ignorantia Linacri Angli.

Cõſideratio vrinæ fullonis eſt, non Medici.
Lib.4.

argutum eſt, licet ignorantiæ plenum verbum, *non eſſe Medici, ſed fullonis vrinam conſiderare.* quia E
nulla ſanitatis aut morbi ſigna ex ea colligi poſſunt, cum veſtibus parandis ſit vtiliſſima. deſcribit T. Lucretius Carus.

Fuſi ſæpe lacum propter ſe, ac dolia curta,
Somno deuincti credunt extollere veſtem,
Totius humorem ſaccatum vt corporis fundant,
Cum Babylonica magnifico ſplendore rigantur.

Foricarij.
1. ad Corin.
Omnibus ſordibus vectigal impoſitũ.
In Anaſtaſio. Imp.
Lib. 22. c. 34.
Sat. 3. V 38.
L. 17. ff. de vſur.
Contra gloſſographos.
Paulus correctus.
Chiliad. 1.

Conductores iſti *foricarij* vocati, & Græcis Καπρῶνες, quaſi dicas *ſtercorum exactores*, vt apud D. Ioannem Chryſoſtomum. certe enim non vrinæ modo, ſed & ſtercori humano, & fimo equino, & ſordibus quibuſcumque tributum impoſitum, vt ex narratione Georgij Cedreni colligitur. late explicat Iacobus Cuiacius in obſeruationibus. huc etiam referendus D. Iuuenalis locus.

Conducunt foricas.

Vetus Scholiaſtes *foricas, ſtercora, hoc eſt vectigal: forire eſt pro deonerare ventrem, forire eſt, non foris eijcere, alij tabernas dicũt foro vicinas, alij domos publico ſumptu ædificatas ad locandum, quarum conductores lucra captabant.* Paulus I.C. eleganti loco corruptus. *fiſcus ex ſuis contractibus vſuras* F
non dat, ſed ipſe accipit, vt ſolet, a fornicarijs. gloſſographi imperite, vt ſolent. *fornicarij, id eſt qui furnum, aut fornacem, vel apothecas, vel quid ſimile a fiſco conducunt.* ſed deprauata eſt lectio, & reſtituenda. *ipſe accipit, vt ſolet, a foricarijs.* videatur Tzetzes.

Vſus vrinæ ad dẽtes purgandos.
Lib. 1. Apolog.

Eſt & alius *vrinæ Cameliuæ* vſus, ſcilicet ad dentes mundandos, purgandos, leuigãdos, eam enim vim habere credebatur, vti & vrina Muli teſte L. Apuleio. elegans eſt teſtimoniũ Valerij Catulli.

——— *ſua ſibi vrina*
Dentem atq; ruſſam primicare gingiuam,
Miſi, vt petiſti, munditias dentium,
Nitelas oris ex Arabicis frugibus
Tenuem, candificum, nobilem puluiſculum
Complanatorem tumidulæ gingiuulæ,
Conuerritorem pridianæ reliquiæ,
Ne qua viſatur tetra labes ſordium,
Reſtrictis forte ſi labellis riſerit. G

Catullus correctus.

Sunt qui de Cameli vrina intelligant quartum verſiculum, & ex M.S. legunt.
Nitelas oris ex Arabicis belluis.
Plurima de vrina proxime in ſequentibus, ex Medicorum ſententia, inuenies.

VSVS PARTIVM eius in Medicinis.

Lib. 28. c. 8.
Cerebrum.
Fel.
Vrina.
Cauda.
Fimus.
Cinis.
Seta.
Plinij locus auctior.
Lib. 19. c. 26.
Caro.
Adeps.
Cerebrum.
Sanguis.
Lac.

MVLTA Medici de remedijs ex Cameli partibus deſumptis diſſerunt, ad quos vberius ſuper hac re diſſerentes remitto lectorem, interim obuia quæque expedio. præbibit Plinius. 1. *Cameli cerebrum areſfactum, potumque ex aceto, comitialibus morbis, aiunt mederi.* 2. *Item fel cum melle potum: hoc & angina.* 3. *Vrinam fullonibus eſſe vtiliſſimam tradunt, itemq; vlceribus manantibus.* & de felle infra videbitur, de vrina H
ſuperiori excurſu actum. 4. *cauda areſfacta ſolui aluum* 5. *fimi cinere criſpari capillum cum oleo.* 6. *Dyſentericis prodeſt illitus cinis, potuſque quantum tribus digitis capiatur, & comitialibus morbis.* 7. *Setas è cauda contortas, & alligatas ſiniſtro brachio quartanis mederi.* ita ibi, ſed paulo aliter de tertio boni codices, qui ſic habent. *Vrinam fullonibus eſſe vtiliſſimam tradunt, itemque hulceribus manantibus: barbaros conſtat eam ſeruare quinquennio, & hominis potum ciere aluum.* Vt minus mirum ſit ſupra in Catullo miſſam amico ad dentes purgandos, ſequatur Auicenna. cuius hæc ſunt apud Vincentium Bellouacenſem. 1. *Caro prouocat vrinam.* 2. *Adeps gibbi ſuffumigatus, confert hemorrhoidibus.* 3. *Cerebrum exſiccatum, aceto bibitum confert epilepſiæ.* 4. *Ad idem valet ſanguis, poſt purgationem menſtruorum iuuat ad impregnationem, & confert præfocationi matricis.* 5. *lac eſt valde ſubtile, & aquoſum, nec facit oppilationes, ſicut cætera, in eo eſt ſalſedo, quia Cameli diligunt acetoſum, confert aſmati, & frequentiæ ſpiritus, hydropi nocet, hepatico confert, excitat deſiderium cibi, & facit tuſſim, lenit ventrem.* 6. *Stercus mundificat, & deſtruit verrucas, abſcindit fluxum ſanguinis è naribus, reſoluit vlcera, & ſchrophulas, ſedat dolores iuncturarum.* Dioſcorides apud eundem. *Fimus albus*

cum

A *cum melle tritus tumores reprimit, vulnera permundat.* denique Hali Arabs eodem referente ſic cen- *Ibidem.*
ſet. *Sanguis* Cameli *frictus dyſenteriam iuuat, venenum pellit, anget venerem.* nec plura de medici- *Sanguis fri-*
nis ex partibus eius deprehendi. *ctus.*

DE PARTIBVS SIGILLATIM.

PARTES ſingulas retracto. Ac primum de felle ago. de quo haud æque omnes ſen- *Diſſidet Pli-*
tiunt, ſed a Latinis Græci diſcrepant, vti breuiter dicam, pro his ſtat C. Plinius, illo- *nius ab Ari-*
rum partes tuetur Ariſtoteles. Ille quidem ſic habet. *Fel non omnibus datum anima-* *ſtotele.*
libus, in Eubœę Chalcide nullum pecori: in Naxo pręgrande geminumque, vt prodigij lo- *Lib. 11. c. 37*
co vtrumque ſit aduenis. ita locum illum lego, & interpungo. *Equi, muli, aſini, cerui,* *Locus Plinij*
capręs, apri, Cameli, delphini non habent. locum lubet ad incudem reuocare, eſt enim difficultatis ple- *diſcuſſus.*
num, ac primum *capras fel habere* ipſe eſt auctor Plinius. quare legendum putant veriſimiliter *ca-* *Lib. 28. c. 10.*
B *pręs*, nam πρὸξ eſt *capręs ſpecies*, ſeu *dama*, quæ felle caret. deinde videtur vox *Apri* in textum, ex vi-
cinia vocis *capręs*, irrupiſſe, certe enim *Aſinum fel habere* notum eſt ex eodem Plinio. Tum etiam im- *Lib. 28. c. 16.*
perfecta enumeratio animalium eſt felle carentium apud Plinium, quando quædam deficiant, vel
Ariſtotele teſte, apud quem felle dicuntur carere φώκη, καὶ τῶν μυῶν ἔνιοι, *vitulus marinus, & mu-* *Hiſt. Anim.*
rium aliqui. Sed quod maximi hic momenti eſt, falſum eſt non habere fel Camelum. Ariſtotele au- *lib. 2. c. 15.*
ctore. τὰ μὲν γὰρ ὅλως οὐκ ἔχει χολὴν, ὡς ἵππος, καὶ ὀρεὺς, καὶ ὄνος, καὶ ἔλαφος, καὶ πρὸξ· οὐκ ἔχει δὲ οὐδὲ *Part. Anim.*
ἡ κάμηλος ἀποκεκριμένην, ἀλλὰ χολώδη φλέβια μᾶλλον. *quędam felle omnino carent, vt equus, mulus,* *lib. 4. c. 2.*
aſinus, ceruus, dama. Camelus non diſcretum, ſed venulis quibuſdam confuſum habet. Dentes a Pli-
nio deſcribuntur. *Camelus vna ex iis quę non ſunt cornigera, in ſuperiori maxilla primores dentes* *Lib. 11. c. 37.*
non habet. eadem pæne verbatim Ariſtoteles. Cuius verba hæc ſunt Theodoro Gaza interprete. *Dentes.*
in ſanguineo genere vtrinque dentata, & viuipara, ſimplicem ventrem habent, vt homo, canis, leo, & *Part. Anim.*
reliqua, quorum pedes in plurimos digitos finduntur, & quę aut ſolipeda ſunt, vt equus, mulus, aſinus, *lib 3. c. 14.*
aut biſulca quidem, ſed vtraque parte dentata, vt ſus, niſi aliqua pre ſui corporis magnitudine, aut dif- *Venter.*
C *ficultate cibi non ad concoctionem idonei, ſed ſpinoſi, & lignei, multiplicem habeant, vt Camelus, quem-*
admodum cornigera habent, quippe quę non vtraque parte dentata ſunt, & Camelus quidem, quam-
quam cornibus caret, ideo non ſuperne dentatus eſt, quod ei magis neceſſarium eſt, ventrem talem ha-
bere, quam dentes priores. Duos ergo ventriculos habet ſolus ex quadrupedibus non cornigeris, vt
late exequitur Galenus de Anatom. adminiſtrat. quem locum infra produco, vbi de cibo. interim *Lib. 6. cap. 3.*
ibidem loci membranam pingit, interprete Ioanne Andernaco. *quia ſpinoſum ligneumque alimen-* *Membrana*
tum depaſcitur, huius gratia membrana oris interior, ex toto aſpera eſt, & ea qua ventribus obducta *oris & ven-*
eſt, ſimiliter. Idem etiam Galenus de compoſitione Medicamentorum localium meminit *Cameline* *tris.*
medulla, quæ obturationibus medetur ex ſententia Herodoti, quod in cura Aſtaini verum eſſe com- *Lib. 9 cap. 6.*
probatum. *Seni* quoque Camelini mentio apud Anonymum auctorem libri de Oculis, quem falſo *Medulla.*
Galeno attribuunt, eo igitur loco oculorum vitia & ægritudines leuari *a ſeno Cameli, & porci.* *Cap. 3.*
prodit. *Vngulam* vero non habet: nam in ſacris litteris præceptum populo ſancto, per Moyſen. καὶ *Seuum.*
ταῦτα οὐ φάγεσθε, ἀπὸ τῶν ἀναγαγόντων μηρυκισμὸν, καὶ ἀπὸ τῶν διχηλούντων τὰς ὁπλὰς, καὶ ὀνυχι- *Vngula ca-*
ζόντων ὀνυχιστῆρας, τὸν κάμηλον, καὶ τὸν δασύποδα, καὶ χοιρογρύλλιον. ita Septuaginta. Verſio vulgata *ret.*
D ſic habet. *de his autem quæ ruminant, & vngulam non findunt, comedere non debetis, vt Camelum, Le-* *Deuter. c. 14.*
porem, Chærogryllum. idem inter profanos Scriptores aſſerit Achmes Seirim, qui falſo primum a Io- *Achmetis e-*
anne Leunclauio Apamaſaris nomine prodijt, ſed Latine tantum. is ergo in Oneirocrit. εἰ δὲ ἴδῃ *ditio prima.*
τοιαύτη, μία κάμηλος ἀπ' αὐτῶν ἐλάκτισεν αὐτὸν, φόβον ἐξουσιάζοντος, εὑρήσει ἀβλαβῶς, διὰ τὸ μὴ *Cap. 2, 8*
ἔχειν ὄνυχα τὸν κάμηλον ἱππικόν. *ſi videre viſus fuerit, quaſi Camelus einſmodi calces ipſi met impege-*
rit, ſine detrimento ſuo terrebitur a principe, propterea quod Camelus vngulam equinam non habeat.
de collo in deſcriptione ſupra nonnihil, eius enim beneficio tam immenſum vaſtumque corpus alit, *Collum*
ac ſuſtentat, alioquin certe ex tanta altitudine vix vnquam ad terram perueniret. Hinc M. Cicero *Lib. 3. Nat.*
argute. *Cameli collorum proceritate adiuuantur.* diſcurſis ita partibus ad *lactis* Cameli in conſide- *Deor.*
rationem venio, quo viuere plerique populi creduntur, nec alio potu egere. Diodorus Siculus in *Lac.*
Bibliotheca, auctor eſt circa montem Gabinum *Debos populos*, ita Latina verba refert Camers, nam *Lib. 4.*
textus Græcus ad manum non eſt, *Camelos in omnem vitæ vſum habere, his bellare, varia onera fer-*
re, lac potare. agit fuſe ex Medicorum placitis Gulielmus Pantinus Commentario in Cornelium *Lib. 2. c. 18.*
Celſum: & ego nonnihil exquiram, ac, ex bonorum auctorum relatione, quantum ſatis inſtituto *Lib. 11. c. 41*
meo, adferam. præeat Plinius *lac Cameli habent, donec iterum grauescant.* Id legendum eſt omnino, *Plinij locus*
correctus.

grauideſcant, ideſt grauidæ fiant. ſed longe etiam aliter nonnulli codices. *Cameli lac mulgetur, ne* E
Qualitas. *iterum grauideſcant*. Vtra lectio potior ſit, pertinet ad phyſicos, ſed qualitatem lactis huius inue-
Lib. 28 c. 9. ſtigemus. iterum Plinius. *lac dulciſſimum ab hominis camelinum*. addit Ariſtoteles has differentias
Lib. 3. c. 20. in hiſtoria Animalium. τῶν δ᾽ ἀμφωδόντων οὐ πήγνυται, ὥσπερ οὐδ᾽ ἡ πιμελή, καὶ ἔστι λεπτὸν καὶ γλυ-
Galenus Ariſtotelē tranſcribit. κύ· ἔστι δὲ λεπτότατον μὲν γάλα καμήλου, δεύτερον δ᾽ ἵππου, τρίτον δ᾽ ὄνου. *eorum autem qua vtrinque dentata ſunt, lac coire non poteſt, ſicut nec pingue, tenue, dulceque tenuiſſimum autem lac Cameli, tum equa, tertio aſina* quem locum Galenus eſt ab Ariſtotele mutuatus. ſic enim in Alimentorum facultatibus interpres Latinus Martinus Gregorius, Græca ad manum non ſunt. *bonum lac craſſiſſimum eſt, ac pinguiſſimum, liquidiſſimum autem & minime pingue, Camelorum, mox equarum, deinde aſinarum.* Et rurſus apertius definit libello de Succorum bonitate, & vitio, vbi hæc ſunt Iulij Alexandri-
Cap. 4. ni interpretis verba: *Ex tribus ſubſtantijs conſtat lac quodlibet, diſſimilium inter ſe partium, quarum vna feroſa eſt tenuiſque, craſſa altera ac caſeoſa, tertia vero pinguis atque oleoſa: neque in omnibus tamen animantibus aqua harum portio eſt, ſed in Camelorum, atque aſinarum lacte feroſæ humiditatis plurimum, caſeoſa in ouillo, pinguis in bubulo.* nihil diuerſum apud Anonymum auctorem libri de
Cap. 4. diſſolutione continua, quem Galeno falſo adſcribunt, & Incertus vertit. verba ſunt. *nutrimentum* F
lactis eſt craſſum, licet minus nutriat, & craſſum incraſſat, ſicut vacca, & ſubtilius eſt lac aſina, lacte
Cap. 238. *Camela, & lac capra eſt medium inter iſta.* Achmes Oneirocrita ἐὰν ἴδῃ τις ὅτι γάλα καμήλου ἔπιεν, εὑρήσει ἀπὸ ἐξουσιαστοῦ πλοῦτον καὶ φόβον, καὶ νόσον. *ſi quis lac Cameli bibiſſe ſibi vſus fuerit, a principe diuitias habebit cum terrore ac morbo*. populos autem non paucos lacte tantum viuere notius eſt,
Lib. 5. c. 31. quam vt dici debeat, videatur Ioannes Sauaro vir doctiſſimus ad Sinodium Apollinarem, Virgi-
Li. 1. pag. 46. lius & Callimachus apud Ioannem Brodæum in Miſcellaneis. Athenæus in Dipnoſophiſtis. Iunius
Li. 9. Rei Ruſtic. c. 2. Moderatus Columella. *Nomadum Getarumque plurimi* γαλακτοπότας, *lactis potores, ſunt*. ſed hæc obiter. qua vero menſura mixturaque Camelinum lac bibatur, vt eo redeam, eſt egregie ab Ariſto-
Lib. 6. Hiſt. Anim. c. 26. tele præſcriptum. cuius ſunt hæc. κάμηλος τίκτει δὲ ἔαρος, καὶ γάλα ἴσχει μέχρις οὗ ἂν ἐν γαστρὶ λάβῃ· ἔχει δὲ τὰ κρέα, καὶ τὸ γάλα πέχρις οὗ ἂν ἐν γαστρὶ λάβῃ, verba hæc iterata culpa Librariorum, de-
Ariſtoteles correctus. lenda ſunt ἥδιστα πάντων, πίνουσι δὲ τὸ γάλα, δύο καὶ ἕνα, ἢ τρία καὶ ἕνα, πρὸς ὕδωρ κεράσαντες. *parit in vere, & lac ſuum vſque eo ſeruat, quo iam conceperit. Tum lac, tum caro* Cameli *ſuauiſſima omnium ſunt, bibitur eius lac ad vnam menſuram, duabus aut tribus aqua admiſtis*. κεράσαντες autem eſt
Aqua admixtum lac Cameli. in cornu miſcentes, vt locum illum obiter attingam, nam antiqui miſcebant & diluebant vinum in G
κέρασαι qd ſit? corneis poculis, ex Diuo Ambroſio, Xenophonte, Athenæo, Pindaro, Hermippo, Aeſchylo, Sophocle, Nonno Panopolita, Homero & Cteſia docui in Antiquitatibus Romanis. Sed ad lac Cameli
Lib. 5. c. 30. regredior. Adnotatum eſt eos qui Libyam & Numidiam hodie incolunt, quæ *Biledulgerid* & *Sarra* dicuntur, *lac Cameli purum, mane, ieiunos bibere ſolere, toto deinde die aqua admixta temperare.*
Lib. 6. c. 13. Sam. Purchaſius late & vere exequitur.

CIBVS ET RVMINARE.

PROPIVS ad naturam huius animalis indagandam accedo, & quidem primum de cibis, quibus veſci ſolet, inquiro, Galeno duce. cuius verba ſunt interprete Ioan-
Lib. 6. adminiſt. Anato. c. 3. ne Andernaco, ex recognitione Andreæ Veſalij. *cornigeris ſuperuos dentes magna ex parte abeſſe nouimus, vt quibus terreſtre capitis partium recrementum in cornua abſumatur: ſed non quia cornigera ſunt, ideo plures habent ventriculos, vel ruminant,* H
Cibus ſpinoſus. *quia autem durum ſpinoſumque cibum aſſumunt, non indigent dentibus ſuperioribus, quippe & camelus quamquam cornibus careat, tamen & ruminat, & multos habet ventres, quoniam ſpinoſum ligneumque alimentum depaſcitur.* Hic quidem in genere Cameli cibus eſt, nos peculiari quærimus
Hordeum, et fænum. ratione, quis ille fuerit. 1. conſtat *hordeo fænoque* victitare ſolitum, quod ex Luciano apertum.
In Aſino. ille enim ſic habet ἡ δὲ παρθένος πολὺν λόγον εἶχεν ἐμοῦ δίκαιον ποιοῦσα, τοῦ συναιχμαλώτου συναποδράσαντος, καὶ τὸν κοινὸν ἐκεῖνον αὐτῇ θάνατον συγκινδυνεύσαντος, καί μοι τοῖς κεκτημένοις ἄριστον παρέχετο μέδιμνος κριθῶν, καὶ χόρτος, ὅσος καὶ καμήλῳ ἱκανός Latine ſonant. *Virgo multo de me ſermone habito, & captiuitatis & fuga ſocio, & vna ad mortem deſtinato, cura mei demandata cateris, Me-*
Apuleius Luciani tranſcriptor. *dimnum hordei præberi iuſſit, etiam fænum, quantum ſufficeret Camelo.* quod verbatim pæne L. Apu-
Lib. 7. leius ab illo eſt mutuatus, in illa ſua Mileſia fabula, niſi quod addit epitheton *Bactriana* quo ma-
Notatur Beroaldus. ximus camelus denotetur, quod minor fugiſſe interpretes, & maxime Philippum Beroaldum, qui fontem ipſum ignorare non debuerat, vnde aquam per riuulos in fundum ſuum ille deriuaſſet.
Hordeum ſolum. *Lib. 19. c. 23.* 2. Cibus ordinarius eſt hordeum purum ſine fæno. auctor eſt Vincentius Bellouacenſis. *hordeum*

ciro

A *citos tranſglutientes reſeruant, vt rurſus ruminando tota nocte manducent*. eadem Albertus Magnus,& alij. 3. Virgulta, thyrſi, gramen tenue, & humile in ſolo ſterili natum,& in arenoſis ſalebris publico itinere ortum, ſpinatum germina, & cardui, ſi aliud alimentum deſit, ſufficere creduntur. ſupra attigi, nec repeto. 3. Iuncum inuenio Camelo amatum, teſte Galeno. cuius hæc ſunt, interprete Iulio Mattiano Rota. *Schœnum, id eſt iuncum ex Arabia petitum, ad hæc idem auctor imponere præcipit, neſcio qua de cauſa, Schoenanthum, id eſt iunci florem a vulgaribus appellatum, nobis ſiquidem, cum florum copia non adſit, iunco vtimur ex Arabia comportato, cuius ſummitatem Cameli ſæpenumero abroſerunt, iucundiſſime namque hunc iuncum Cameli paſcuntur, ſecus vias ibi plurimum naſcentem. Eſt autem iuncus iſte exigui pretij medicina, ſolaque odoris integritate dijudicanda, quoniam celeriter ipſius odor expirat.* Hæc ille ex Andromacho Iuniore celeberrimo Medico, qui patris ſui ſcriptis egregio opere eſt patrocinatus, cui titulum fecit *de Medicinis intro aſſumendis*. Andromachus etiam Pater in Theriaca Tranquilla ad Neronem culto poemate Schoeni meminit,

Obuia quæq; in vij.
Iunci.
Lib. 1. de Antidot. c. 14.
Schoenum.
Andromachi Medici etari.

Et Caſiæ calamos, & quam tulit India nardum,
Teq; Arabi Schoenum gloria prima ſoli.

B 4. Denique obſeruatum modernorum cura, nihil aliud etiamnum hodie dari ſolere Camelis Arabiæ deſerta tranſmittentibus, *præter hordeacea liba quotidie quinque, quæ malum Cydonium non ſuperent magnitudine*, tam paruo impendio tam vaſtum, tamque neceſſarium animal homini conſtat, hæc fuſius vide diſcuſſa a Ludouico Vertomanno. Ruminare Camelum & ſupra obiter indicaui, vbi de dentibus,& pluribus hic expediam. Ariſtoteles rationem reddit. μηρυκάζει δὲ ὁ κάμηλος, ὥσπερ τὰ κερατοφόρα, διὰ τὸ τὴν κοιλίαν ὁμοίως ἔχειν ἐκείνοις. *Camelus etiam ruminat, more cornigerorum, quoniam ventres ſimiles cornigeris habet*. Eadem etiam ex illo, pæne verbis totidem Galenus, vt multa alia eſt mutuatus. In ſacris litteris Iudaico populo vetatur eius in cibis vſus, quia cum cornua non habeat, tamen, præter ſui generis naturam, ruminat. locus eſt Leuitico. ita verſio vulgata. *Quicquid autem ruminat quidem, & habet vngulam, ſed non diuidit eam, ſicut Camelus, & cætera, non comedetis illud, & inter immunda reputabitis*. iteraturque idem præceptum denuo in Deuteronomio. *de his autem quæ ruminant, & vngulam non findunt, comedere non debetis, vt Camelum*. culte & eleganter ruminationem Diuus Hieronymus deſcripſit. *egredimur ad veſperam, vidimuſque Came-*

Hordeacea liba.
Lib. 1. cap. 7.
Ruminat.
Part. Anim. lib. 3. cap. 14.
Galenus trãſcribit Ariſtotelem.
Lib. 3. Anat. Admin. c. 5.
Cap. 3.
Cap. 11.
Cap. 14.

C *los, præteritos cibos in ore voluere, & in aluum miſſos iterum retrahere*. quod ſit ruminare inter Grammaticos ſatis liquet. Iſidorus Hiſpalenſis in Originibus. *quod animal, ſicut bos, & ouis, & Camelus, ruminat. Ruminatio autem dicta eſt a rumine eminente gutturis parte, per quam dimiſſus cibus, a quibuſdam animalibus reuocatur*. diſcrepat Nonnius Marcellus. *Rumen dicitur locus in ventre, quo cibus ſumitur, & vnde redditur*. ſiue a gutture extante, ſiue a ventris parte, quod probabilius duco, etymon habeat, illud ſane in confeſſo eſt, pleraſque quadrupedes cornutas, & inter non cornutas ſolum Camelum, & inter piſces, ſolum Scarum ruminare. T. Pomponius Bononienſis Comicus vetuſtiſſimus in proſtibulo.

In vita Malchi Monachi.
Ruminare quid?
Lib. 12. cap. 1.
Cap. 1. Num. 64.
Põponius Bononiẽſis Comicus correctus.

Ego rumorem paruifacio, dum ſit mihi
Rumen quod impleam.

Verſus illi ſic a me reſtituti, leguntur enim corrupti mutilique.

Ego rumorem paruifacio, dum ſit rumen
Qui impleam.

Interdum & metaphorice *ruminare* eſt *retractare*. ſic *ruminare libros veterum* eleganter eſt ab
D Aurelio Symmacho dictum. nec alio ſenſu apud eundem eſt *ruminare carmina*. quod eſt ad incudem reuocare, exactiſſime limare. Eſt & *in memoriam reuocare*. effertur que in paſſiuo, *Ruminor*. Leuius primus Latinus Poeta, non *Liuius*, vt imperiti volunt, in Aegyſto ſic legendus.

Li. 1. Epiſt. 5.
Lib. 3. Epiſt. 13.
Leuius primus Romæ Poeta. Correctus.

Nemo hæc veſtrum ruminabitur mulieri.

Varro in *Tanaquillo* Satyra.

Sed etiam ruminabitur humanitatem.

Idem in *Bimargo*, ſed titulus; ille fœde corruptus, inſcripſerat enim ille, vt puto, Satyram contra nobiles ignauos, & nimium ſanguinem ſuum altum iactantes, titulumque fecit *Bimarcus*, quaſi diceret eo inſolentiæ faſtuſque deuentum, vt ſimplex nobilitas tæderet, cuperentque omnes dici *Bimarci*, quaſi *bis Marci*, ſeu duplici nobilitatis ſtemmate inſignes. in ea ergo fabula.

Varro correctus.

Odiſſeam enim Homeri ruminari incipies.

POTVS ET CONTINENTIA.

Cap.62.
Abſtinentia.
Aqua turbida.
Lib.8.c.18.

A CIBO ad potum tranſeo, in quo duo ſunt obſeruanda, primum genus potus, deinde continentia & abſtinentia. C. Iul. Solinus Polyhiſtore. *Sitim etiam in quadriduum tolerant*, Cameli, *verum cum occaſio bibendi data eſt, tantum implentur, quantum & ſatiet præterita deſideria, & in futurum diu proſit. Lutulentas aquas captant, puras refugiunt, denique niſi cœnoſior liquor fuerit, ipſi aſſidua proculcatione limum excitant, vt turbetur*, eodem ſenſu, verbis nonnihil diſcrepantibus, habes parìa apud Plinium. *Sitim & quatriduo tolerant, implenturq́; cum bibendi occaſio eſt, & in præteritum, & in futurum, obturbata prius conculcatione aqua, aliter potu non gaudent*. Fl. Renat. Vegetius in re militari. *Sed hoc genus Animalium*, Camelorum, quos in Africa, & alibi ad bellicos vſus alunt Vrciliani, & Mahetes, *arenis, & toleranda ſiti aptum, confuſas etiam in puluere vento vias abſq́; errore dirigere memoratur*. dicam plura infra hic, vbi de paræmijs agendi locus. qui res Geographicas accuratius pertractarunt, noſtra hac ætate docent nos, Camelos non in quatriduum tantum abſtinere ſolere a potu, ſed in duodecim, imo & ſi ſors ferat, in quindecim dies totos, vt in peregrinatione Africana adnotatũ. quod vt veriſſimum in itineribus, ita veraci relatione conſtat, tam oculata virorum doctorum fide, in Libya & Numidia, quæ modo *Sarra* & *Bilegulderid* ab incolis dicuntur, toto veris tempore, nũquam Camelos bibere, quamdiu viride gramen, quo depaſcant, inuenire poſſunt, exemplo hominum, qui in deſertis & aquam ſitientibus arenis habitantes, aquam nec curant, nec nanciſci valent, contenti iure ſolo carnium, & lacte Camelorum, qui vberrimum præbent, ſi quando aliquid herbarum depaſti fuerunt. Hoc ex alijs retulit Samuel Purchaſius. Hinc natam exiſtimo poetis Græcis fabulandi occaſionem, vt fingerent Baccham Cameli caput amputaſſe, quod ſobrietas inimica ebrietati, & ob id Bacchæ inuiſus moderationis ac continentiæ nomine Camelus. id ſolus, quod ſciam, prodidit Nonnus Panopolita in Dionyſiacis, ſonorus quidem, nec tamen magni iudicij poeta.

Lib.3.c.23.
Lib 4 c 21.
Io. Leonius.
Reb. Afric.
par.8.
Simõ Maiol.
Dieb. Canicul. Colloq.7.
Lib 6 c.13.
Mythologia.
Li.14.V.374

καί τις ἐφαρπάξασα τανυκνήμιδι καμήλῳ
καμπύλον ἀμητῆρι διέθρισεν αὐχένα θύρσῳ
καὶ τυφλοῖσι πόδεσσι περιπταίουσα κελεύθῳ
Ἡμιφανὴς πεφόρητο πολυγνάμπτῳ δὲ πορείῃ
φοιταλέης ἀκάρηνον ἐπείγετο σῶμα καμήλου.

Latine ſic ſonant, verbatim.

Et quadam rapiens longas plantas habenti Camelo
Incuruam meſſorem penetrauit ceruicem Thyrſo,
Et cæcis pedibus aberrans a ſemita,
Semiapparens ferebatur, multiflexo vero tranſitu.
Vagantis ſine capite incitabat corpus Cameli.

VARIAE SPECIES, & de Velocitate.

Cap.62.
Lib.8.c.18.
Arabes Cameli.

DISTINGVENDÆ ſunt ſpecies, neque omnia quæ dicta ſunt, in quoſcumque Camelos cadunt, differunt enim ab inuicem forma, magnitudine, viribus, opere, & velocitate. C. Iulius Solinus Polyhiſtore. *Bactri Camelos fortiſſimos mittunt, licet & Arabia plurimos gignat, verum hoc differunt, quod Arabici bina tubera in dorſo habent, ſingula Bactriani, hi nunquam pedes atterunt, ſunt enim illis reciprocis quibuſdam palmunculis veſtigia carunculenta*. Eadem C. Plinius. Camelorum *duo genera, Bactriani & Arabici, differunt quod illi bina habent in dorſo tubera, hi ſingula, & in pectore alterum, cui incumbant*. In quibuſdam Codicibus prima verba aliter concipiuntur. *Bactria & Arabia* paruo admodum diſcrimine. Et hæc Arabici Cameli figura eſt.

Hanc

A

B

C

D

Hunc quia duplici gibbo inſignem, itineribus magis idoneum iudicarunt, quod nihil eſſet, quo præpediret aſſiduam profectionem. tales Græci vocant *δικύρτους καὶ διτύλους gemino gibbo, gemino tubere conſpicuos*. Heſychius illuſtrius, quem vide. accuratè Diodorus Siculus in Bibliotheca. *πλεῖστα δὲ καὶ διαφορώτατα γένη καμήλων τρέφει τῶν δὲ ψιλῶν, καὶ δασέων, καὶ διπλοῦν ἀνατεταχότων τὸ κατὰ τὴν ῥάχιν κύρτωμα καὶ διὰ τοῦτο διτύλων ὀνομαζομένων*. Latine ſic ſonant. *Multa quoque & multum differentia Camelorum genera nutrit*, Arabia ſcilicet, *tum pinguium, tum macilentorum, quorum nõnulli gibbum duplicem in dorſo habent, a quo & Dityli nominantur*. Verſio vulgata corruptiſſima eſt ea tamen contentus fuit Ioannes Camers. Ariſtotelem illi omnes fontem habuerunt, apud quem legerant. *αἱ δὲ κάμηλοι ἴδιον ἔχουσι παρὰ τὰ ἄλλα τετράποδα, τὸν καλούμενον ὕβον ἐπὶ τῷ νώτῳ. διαφέ-*

ρουσι

δίκυρτοι καὶ δίτυλοι.

In voce τύλοι.

Lib. 3.

Duæ ſpecies torum.

In Solinum.

Lib. 2. Hiſt. Anim. c. 1.

E ρουσι δ' αἱ Βάκτριαι τῶν Ἀραβίων· αἱ μὲν γὰρ δύο ἔχουσιν ὕβους, αἱ δ' ἕνα μόνον, ἄλλον δ' ἔχουσιν ὕβον τοιοῦτον οἷζανω ἐν τοῖς κάτω, ἐφ' οὗ, ὅταν καταχλιφῇ εἰς γόνατα, ἐστηρίχναι τὸ σῶμα. *Camelus proprium inter Cæteras quadrupedes habet in dorſo, quod Tuber appellant, ſed ita vt Bactriani ab Arabicis differant, alteris enim bina, alteris ſingula Tubera habentur, ſunt etiam omnibus ſingula, parte ima, quale in dorſo, tubera, quibus incumbat reliquum corpus, & firmetur, quoties in genua inclinantur.* Eadem omnes. Hæc prima ſpecies, altera eſt *Bactrianiorum*, habent illi, vt ex auctoribus laudatis conſtat, in dorſo vnum gibbum, in ventre alterum, vt hæc figura oſtendit.

Cameli Bactriani.

F

G

H

Iſti

Digitized by Google

A Iſti non tam itineribus conficiendis ſunt idonei, quam oneribus ferendis, nam & robuſtiores ſunt,& a naturali conſtitutione ad procumbendum gibbo ſuo in ventre adiuti, vt & facile in ventrẽ procumbentes onera ſuſcipiant, & eadem facilitate exonerentur. Hos corpore vaſtiori præditos omnes ſciunt. D. Hieronymus haud obſcure indicat. *In quibus Camelum Bactrum enormis magnitudinis, qui multos iam obtriuerat, triginta & eo amplius viri, diſtentum ſoliduſſimis funibus, cum clamore adduxerunt*. Et pro corporis ingenti magnitudine etiam plus cibi illi exigebant L. Appianus in Metamorphoſi illa ſua iocoſa, *factum affatim ingeſſit, quantum Camelo Bactriano ſatis fuerat*.

In vita Hilarionis *Vaſtitas corporis.* *Cibus.* *Lib. 7.*

2. Sunt & Camelorũ accidentariæ quædam differentiæ, quæ Hiſtoricis ſpecies diuerſas faciunt, vt ſunt Camelorum nonnulli ψίλοι *pingues*, alij vero habentur δασιοι *macilenti*, nec plura.

Alia ſpecies.

3. Differentes etiam ſpecies ex colore facere videntur, nam cum ordinarius ſit ijs omnibus color fuſcus, reperiuntur *in India* tamen *Cameli albi*, ſi vera eſt relatio Philoſtrati Lemnij in vita Apollonij.

Alia ſpecies. *Lib. 2.*

4. Memorantur *Cameli Caſpij*, qui diuerſam quamdàm ab alijs prædictis ſpeciem conſtituunt, ſunt ſane longe minores. Cl. Aelianus. ἡ κάμηλοι κάσπιοι μέγισαι κατὰ τὺς ἵππυς μεγίσυς. Cameli
B Caſpij ſunt maximi, & ad equorum maximorum magnitudinem accedunt, ſed vtcumque verum illud fuerit, equus maximus magnitudine longe fuerit Camelis, quos iam deſcripſimus, inferior.

Alia ſpecies. *Lib. 17. Animal. c. 34.*

5. Hæc veteribus tradita, at qui hodie res Africanas exquirunt, hæc de ijs memoriæ tradiderunt, In his Samuel Purchaſius. *Camelorum tres ſpecies habent, prima vocatur Hugium, ingentis ſtaturæ, & roboris, pondo mille librarum ferens, ſecunda minor duplice in dorſo tubere, oneribus ferendis, & equitationi apta, Becheti dicta, quam ſolam Aſiatici agnoſcunt, tertiam vocant Raguahil, macilentam, & gracilem, ad ſola itinera non accommodatam, eam quippe inequitant, cõficiũtq; vno die amplius quam centum paſſuum millia: atque ijs Rex Tambuti ſolet mittere Nuntios Segelmeſſem aut Darham nongentis millibus paſſuum diſtantem, ſeptem, aut vt ſummum, octo diebus, ſine vlla in itinere mora, aut requie.*

Alia ſpecies *Lib. 6. cap. 1.*

6. Eſt denique quędam ſpecies celebratiſſima, quam a velocitate *Dromedarios* appellant, de qua ſic Iſidorus Hiſpalenſis. *Dromeda genus eſt Camelorum, minoris quidem ſtaturæ, ſed velocioris, vnde & nomen habet, nam* δρόμος *Græce curſus velocitas appellatur; centum & amplius milliaria vno die*
C *pergere ſolet, quod animal ſicut bos, & ouis, & Camelus, ruminat*. D. Hieronymus. *Egredimur ad veſperam, vidimuſq; Camelos ob nimiam curſus velocitatem, Dromedarios appellatos, præteritos cibos in ore voluere*. Eos etiam in exercitu Macedonico locat T. Liuius. *ante hunc equitatum falcatæ quadrigæ & cameli, quos appellant Dromades, his ſagittarij Arabes inſident*. Velocitatem hanc in Camelis iſtius ſpeciei innuit Cl. Aelianus. Σαραγαῖαι κάμηλοι δρομικώταται καὶ ὤκισαι. *Sagaræi Cameli curſu pernici incitatiſſimi, & velociſſimi*. Immẽſam eius animalis celeritatem habes apud Ariſtotelem in Hiſtoria Animalium. κάμηλοι θέουσι δὲ θᾶττον τῶν νισαίων ἵππων πολὺ, ἐὰν θέωσι διὰ τὸ μέγιστον τῦ ὀρέγματος. *Cameli currunt celerius quam equi Niſani, propter laxiorem ſui gradus glomerationem*. Et de *Equis Niſæis* quibus Cameli comparantur, inquirendum, Suidas. *Niſæum locus Perſidis, vbi naſcuntur equi celerrimi, qui Niſæi dicuntur, alij dicunt magnum eſſe Campum Mediæ, cui nomen ſit Niſæum, equos magnos gignit campus ille*. Vltima ſententia verior eſt. Idem tamen variat alibi, & ex Herodoto, Orpheo, & Polemone, diuerſum tradentibus ſic ſcribit. *Equus Niſæus, intra Suſianam & Bactrianam locus eſt Gataſtigona, Græce Niſus, vbi equi præſtantes, ijq; rufi omnes naſcuntur, Herodotus Niſæum Mediæ locum, Orpheus vero maris Erythręi eſſe dicit, Polemon equum Niſęum male dicit*
D *candidum*. Campum illum ἱπποβότον id eſt equorum altorem nominant, per quem tranſeunt, qui a Perſide & Babylonia ad Caſpias pilas ire ſolent. *Neſęum* νησαῖον vocat Arrianus in rebus Alexandri: ſed corrupte, cõcors enim ſcriptura, & melior illa, quam probat Suidas, aſtipulatur Heſychius. Hi regibus Perſarum in delitijs, quam ſolos conſcendebant, amicis donabant, vt ex Luciano notũ, quo libro de hiſtoria ſcribenda agit, ad reges alios mittebant, tanta vero eorum ea regione generabatur copia, vt quotannis viginti millia ad Regem mitterentur, quod ex Strabone obſeruatum eſt ab Iſaco Caſaubono in Athenæum, qui plura cupis adi ad Herodotum, & Barnabam Briſſonium in Regio Perſarum principatu, qui non ſunt ad manum corruptum, puto Athenæum in Dipnoſophiſtis, aut verius Polybium apud illum, in deſcriptione pompæ Antiochi ſuperbiſſimæ. Τούτων κατόπιν ἦσαν ἱππεῖς Πισαῖοι μὲν χίλιοι, πολιτικοὶ δὲ τρισχίλιοι, ὧν οἱ μὲν πλείους ἦσαν χρυσοφάλαροι καὶ χρυσοστέφανοι, οἱ δ' ἄλλοι ἀργυροφάλαροι. *Horum a tergo fuerunt equites piſęi mille, vrbani ter mille, & horum complures cum aureis phaleris ac coronis, alij cum argenteis*. Leuis eſt error, vnaque mutata littera facile eluitur, ἱππεῖς Νισαῖοι *Equites Niſęi*. Hunc equum nobilem totus Oriens exiſtimauit, deſcribit vero Oppianus Cilix Cynegeticis.

Vltima ſpecies. *Lib. 12. c. 1.* *Dromedarij.* *In vita Malchi Monachi* *4. Decad. li. 7* *Lib. 12. c. 34.* *Lib. 9. c. 50.* *Equi Niſæi.* *In voce Νισαῖον.* *In voce Ἵππος Νισαῖος.* *Color eorũ.* *Polemonis error.* *Lib. 6.* *In voce Νισαῖος.* *Pag. 366.* *Lib. 5. cap. 5.* *Lib. 5. pagin. 194.* *Polybius correctus.* *Lib. 1. V. 309*

κάλλεϊ δ' ἐν πάντεσσι πέλει πανυπείροχος ἵππος
Νισσαῖος, τὸν ἄγουσιν ἐριυτίανοι βασιλῆες,

καλὸς

Exarmatus erit, cum miſſile torſerit hoſtis, E
Dextra tenet iaculum, prætentat pallia læua,
Cætera nudat equos, ſonipes ignarus habenæ
Virga regit.

Lib.4.Cynoget.V.50. Inter Græcos idem teſtatur Oppianus.

—— ἢ λιβύεσσιν, ὅσοι μὴ κάρτει χειρῶν,
Α᾿λχονται ψιλοῖσι βιαζομένοιο χαλινοῦ.
πείθονται δὲ λύγοισιν.

aut Numidis, qui non robore manuum,
Cohibentur lupatis violenti fræni,
Sed obtemperent virgis.

In Milit. Rom. Lib.6.cap.13 Lib.2.cap.49 Ita ſe habere in Equis Numidicis ex varijs veterum ſcriptorum locis docuit Iuſtus Lipſius, at ita quoque Camelos conſcendi docet Samuel Purchaſius Relationibus ſuis: cõſulatur P. Bellonius, qui omnia de Natura Cameli arcana exacte proſequitur, ſed non eſt ad manum. F

VSVS IN ONERIBVS FERENDIS.

Cap.62. NON minor vtilitas in *Camelis* ad onera ferenda. C. Iul. Solinus Polyhiſtore. *habentur in duplex miniſterium, ſunt alij oneri ferendo accommodati, ſed nec vltra iuſtum* Lib.8.cap.18 *pondera recipiunt.* paria plane apud C. Plinium. *ſed ſua cuiq; menſura, ſicuti vires, nec plus inſtituto onere recipit.* Diodorus Siculus in Bibliotheca. de Gabino Mon- Lib.4. te & Debis populis hæc habet in Latina verſione, nã Græca non ſunt penes me. *Camelos ad omnem vitæ vſum paratos habent, nam in his bellant, in his varia ferunt onera, horum lac po-* Lib.3. *tant, ſuper his diuerſa perambulant loca.* Idem rurſus ſcribit *in Arabia eſſe Camelos ferendis oneribus* Merces geſtant. *aptiſſimos, qui ſupra decem frumenti minas, homines vero quinque in lecto iacentes vehant.* ſed & & mercimonia quæque deferunt in ſacris litteris non vno loco. Geneſ.c.37. καὶ ἰδοὺ ὁδοίποροι ἰσμαηλῖται ἤρχοντο ἐκ γῆς Γαλαὰδ καὶ αἱ κάμηλοι αὐτῶν ἔγεμον θυμιαμάτων καὶ ῥητίνης, καὶ στακτῆς. *Viderunt Iſmaelitas viatores venire de Galaad, & Camelos eorum portantes aromata, & reſinam, & ſtacten.* & alio in G L.3. cap.10. loco, in hiſtor. Reg. ἦλθεν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐν δυνάμει βαρείᾳ σφόδρα, καὶ κάμηλοι αἴρουσαι ἡδύσματα καὶ χρυσίον, πολὺ σφόδρα, καὶ λίθον τίμιον. ita Septuaginta, qui ex duobus capitibus nono ſcilicet & decimo, vnum tantum faciunt, at vulgata verſio diſtinguit. *ingreſſa Ieruſalem multo cum comitatu & diuitijs, Camelis portantibus aromata, & aurum infinitum nimis, & gemmas pretioſas.* Eademque Lib.2. cap.9. denuo repetuntur in Paralipomenis iiſdem verbis. & plerisque alijs in locis. Iſa.cap.30. *portantes ſuper gibbum Camelorum theſauros ſuos ad populum, qui prodeſſe non poterunt.* plura infra in Paræmijs. Et vt quam hodiernus vſus Camelorum plane intelligatur, & cum veterum ſentẽtia congruat, verba apponam Lib.6.cap.1. Gulielmi Sandiſij apud Samuelem Purchaſium. *Cameli in Africa ſunt audaciores ijs qui ſunt in quibuſuis alijs regionibus, & nec tantum ingentia ferunt onera, ſed moleſtias itineris non intermiſſi quin-* Tolerantia. *quaginta diebus totis haud ægre ſuſtinent, etiamſi nihil frumenti quod porrigatur ijs, circumferatur,* Paſtus facilis. *ſed noctu in paſcua ieiuna dimittunt, vbi carduis, virgultorum ſummitatibus, aut exili gramine ve-* Sitis. *ſcantur, nec vero minus ſunt ſitis patientes, cum ſine vllo potu quindecim dies totos pergere haud granate valeant ſi vſus ita ferat, & ordinario ritu quinque dies. Arabes eos inter præcipuas ſuas diuitias reputant, nam ita illi alicuius opulentiam deſcribunt, dicendo, eum multa millia Camelorum poſſidere;* H *horum illi beneficio in ſolitudine & deſertis illi viuere ſolent, quorumlibet regum contempto imperio.* Onus. *Sexcenta pondo communiter geſtant, licet, ſi neceſſitas vrgeat, mille ferre poſſint. dum onerantur, aut* Vt onerentur. *onere leuantur, in ventrem procumbunt, & vt ſentiunt ſe æquale viribus ſuis onus habere impoſitum, exſurgunt, nec plus recipiunt.*

VSVS IN CONVIVIIS.

Arabes edũt Lib.28.c.2. Integri menſis ablati. Li.5.pag.210 Vlt.edit. PLERÆQVE gentes magnis in delitijs Camelos habuiſſe deprehendi primum Arabes, quod paulo infra liquebit Cælius Rhodiginus. *Quippe Arabas nouimus Camelorum lacte veſci, ac carnibus, quod deteſtantur in Septentrionem recepti.* Sed & Regis Magni menſis integri Cameli appoſiti, quod præoccupatum video ab eruditiſſimo Iacobo Dalechampio in Iudice Athenæi, locus autem ille eſt apud omniſcium cum authorem. Vbi de Conuiuio ſumptuoſo. ſed vereor ne lapſus ſit vir egregius, nã nec Cameli

A meli aſſati vlli, eo loco, aut menſis inter edulia, illati, ſed conuiuis donati, verba ſunt, ex Poſſidonio
vetuſto Scriptore. *τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ἀνάδοσιν ἐποιήσατο κατ' ἄνδρα ὁλομελῶν βρωμάτων, μετὰ δὲ* *Lipſius Dale*
καὶ ζώντων χηνῶν, λαγωῶν, καὶ δορκάδων, ἀπεδίδοντο δὲ καὶ χρυσοῖ στέφανοι τοῖς δειπνοῦσι, καὶ ἀργυρωμά- *co.m.ij.*
των πλῆθος, καὶ θεραπόντων, καὶ ἵππων, καὶ καμήλων, καὶ ἴδει ἀναβάντα ἐπὶ τὴν κάμηλον πιεῖν ἕκαστον,
καὶ λαβεῖν τὴν κάμηλον, καὶ τὸν παρεστῶτα παῖδα. *primum enim virititim integra fercula & cibaria di-*
ctribuit conuiuis, ac deinde viuos lepores, anſeres, damas, cum aureis coronis, multiſq. argenteis vaſis,
famulis, equis, camelis, quibus inſidentes ſigillatim conuiuæ bibere cogebantur, ſuumſibi Camelum ab- *Conuiuæ in-*
ducentes cum inſidente puero. Viui ergo in conuiuio cameli, & pro Xeniolis aut Apophoretis conui- *ſidentes Ca-*
uantibus domum abeuntibus, cum Ephæſis adſeſſoribus, dono dati, quod maioris fuit magnificen- *melis, ijs do-*
tiæ in Antiocho Rege, quam ſi epulandos exhibuiſſet. Vnde alter error, nec enim *Magni* id *regis* cõ *nantur.*
uiuium, ſed *Antiochi.* Eſum tamen Camelinæ Alexãdrinis in vſu fuiſſe docet Galenus. Cuius verba *Lib. 1. de Ali*
Latina ſunt Martino Gregorio interprete. *quid iam loquor de ouilla aut caprina? cũ in Alexãdria Ca-* *ment. facult.*
melina quoque veſcantur & aſinina. Et alibi eodem opere, interpretis verba ſunt. *Sunt tamen, qui &* *cap. 2.*
Aſinorum domeſticorum, vbi ſenuerint, carnes comedant, quæ peſſimi ſunt ſucci, & concoctu difficilli- *Lib. 3. cap 2.*
B *ma, ſtomachumq. lędunt, & præterea inter edendum ſunt inſuaues, quemadmodum equorum ac Came-* *Inſuauis Ca*
lorum carnes, quibus & ipſis homines, animo ac corpore aſinini & Camelini, veſcuntur. Idem vero me *ro.*
dice explicat, quid de carne illa ſentiendum ſit, Opere de locis affectis. Verba ſunt in verſione Gu- *Lib. 3. cap. 6.*
lielmi Copi, recognoſcente Auguſtino Gadaldino. *porro qui melancholicum ſanguinem efficiunt, hi*
fere ſunt, caprina, bubulaq. raro, magiſq. hircina & taurina, ſed maxime Aſinorum Camelorumq. car- *Melancho-*
nes, nam & his nonnulli veſcũtur. de Alexandrinis & Bactrianis iam liquet, de Romanis ipſum hoc *liam gignit.*
oſtendendum. Aelius Lamprid. ſcribit tam perditæ & inſanientis luxuriæ fuiſſe Imperatorem illũ, *In Heliога-*
vt *Struthiones & Camelos exhibuerit in canis aliquoties, dicens præceptum Iudæis, vt ederent.* locum *bal.*
eſſe corruptum viri docti ſuſpicati, quod falſum ſit Iudæis præceptum vt Camelina veſcerentur, &
ideo legendum cenſuerunt *Struthio camelos exhibuerit in canis.* locum depoſitum Iſaacus Caſau-
bonus ad eum locum fatetur, ſed poteſt tamen leui opera ſanari, ſi legamus. *edicens pręcepto Iudęis,* *Lampridius*
vt ſit ſenſus, illum Camelinæ eſum populo Romano indulſiſſe, Iudæis etiam contra legem ſuã edi- *correctus.*
cto imperaſſe. deinde cur non ea ipſa auctoris verba ſint ſana, hoc ſenſu, vt *dicat præceptum* idem ſit
C atque imperet? Vt ſcilicet præcepto ſuo vim legi Moſaicæ adferret, quæ eſum Camelinæ penitus
interdicebat: non erit ergo *dicens* affirmans, ſed *edicens,* & *τὸ præceptum* non eſt *paſſiuum,* ſed *actiuũ,*
quod videlicet non a lege, ſed ab ipſius feſtiuo ioco proficiſceretur. non potuiſſe Iudæos ea veſci con- *Iudæi abſti-*
uincit ſacer Codex in quo hæc ſunt. *omne quod habet diuiſam vngulam, & ruminat in pecoribus co-* *nebant.*
medetis, quicquid autem ruminat quidem & habet vngulam, ſed non diuidit eam ſicut Camelus, & cæ- *Leuit. c 11.*
tera, non comedetis illud, & inter immunda reputabitis. idemque præceptum denuo iteratur. Sed ad *Deuterono.*
Gentiles, relictis Hebræis, redeo, inter quos Saraceni, præter eos, quos iam dixi, *Camelina* victita- *cap. 14.*
bat, quin imo *& tota barbaries eremi.* Vt verba D. Hieronymi vſurpem. & multa apud Marmanniũ *Lib 2. cont.*
ſuper ea re. quem adi. & plene ſatisfacit idem ille D. Hieronymus apud Purchaſium. & Doctores *Iouinian.*
alij, ſanctique Patres in expoſitionibus ſuis ad Hieremiam. Illud autem non eſt prætermittendum, *In Theatro.*
Camelos quidem in ordinario eſu non fuiſſe, ſed *calcanea* tantum, idque profundæ luxuriæ exemplo *Lib 3. cap 2.*
ab Apicio illo nepote tracto, teſte Aelio Lampridio. *comedit ſæpius, ad imitationem Apicij calcanea* *Cap. 49*
Camelorum, & criſtas viuis gallinaceis demptas, linguas pauonum, & luſciniarum, quod qui ederet, *Calcanea in*
tutus eſſe ab epilepſia videretur. id iam obſeruatum animaduerti a Cælio Rhodigino. cauſa ſane ha- *delitijs. ex A-*
D rum delitiarum non ea quam helluo ille prætendit, epilepſia cura & cautio, ſed mollities, & teneri- *picio.* *In Heliogab.*
tudo, vt appareat ex Herodiano. *αἱ κάμηλοι μάλιστα ἔχουσιν ἁπαλὰ τὰ πέλματα.* *Cameli habent cal* *Lib. 28. c 7.*
canea maxime tenera. hæc de vſu eius in cibis. *Lib. 4.*

VSVS IN SACRIFICIIS.

NVLLVS apud antiquos fuit, quantum reminiſcor, Camelorum in ſacrificijs vſus,
neque illi, quod quidem obſeruauerim, immolabantur, at per impietatem Maho-
meticam capit victima fieri, quod ſic expreſſum in Relationibus Rerum Arabica- *Lib. 3 cap. 2.*
rum a Samuele Purchaſio, ſic ex Anglico Latine ſonant. *Calipha palatio ſemel in* *Num 4.*
anno egreditur, menſe, qui vocatur Ramedan, ipſo die paſchatis apud ſe ſolemni, quo *Vt impij Ma*
tempore ingens ex prouincijs vicinis, ad eum videndum, concurſus ipſe vehitur Mulo, regio inſtrato, *hometani fe-*
coronatus diademate ineſtimabilis pretij, in cuius apice pannum nigrum ventilat, vt myſtice, omnem *ſta ſua agãt*
illam pompam ac ſplendorem Mortis aduentu obnubilandam oſtendat, adſiſtunt principes Arabię, Me-
dię, Perſidis, Tubothi, eo ille comitatu in magnum templum defertur, populus vtriuſq. ſexus, & omnis
ætatis

atatis purpura byſſoq́; veſtitus, eum ſalutat, ipſe mota manu, aut iactata veſte reſalutat, donec in porti- E
*cum deueniat, vbi ſuauiſſimus eum omnium Muſicorum inſtrumentorum concentus accipit, eum Tri-
pudijs; ipſe deinde ſuggeſtum ligneum conſcendit, & ſuper legis ſuę expoſitione ſermonem adornat, Iſ-
maelitis, qui ſapientiores inter eos habentur, doctrinam eius, & ingenij acumen mire extollentibus,
mox finita oratione populo, ſuo more, propitiatur; Tum adducitur ad eum Camelus, quem è veſtigio ma-
ctat in ſignum magnę illius ſolemnitatis, & vt Iudęi agno, ita illi Camelo, tanquam legitima hoſtia li-
tant. deniq́; per adſtantes principes partes victimę viſceratę curat optimatibus quibuſq́; elargiri, atq́;
illud honorificentiſſimum munus habetur.* Nec alibi, aut in alio ſacri Ethnici ritu Camelum immola-
tum aut olim, aut hodie, mihi ſuccurrit, porro diſtributio illa carnis diſſectæ ab antiquis viſceratio,
& partes ipſæ *porriecę*. Briſſonius in Formulis, & alij: nec abſimile etiam in nefanda prodigioſaque
Lib. 3. Lib. 16. c. 44. Gallorum veterum celebritate tradunt Stephanus Forcatulus & Ioannes Picardus in Celtopædia,
ex C. Plinio. ſed mota hæc, & ego porro pergo.

VSVS IN SACRIS certaminibus. F

Ortel. Theſ. Geogr. Lib. 12. c. 34. IN ſacris agonibus & ludicris commiſſionibus *Cameli* a quibuſdam gentibus Equis
prælati. id autem de *Sagaręis* populis prodit nonnemo. Claud. Aelian. claro id elo-
gio conſignatum voluit, cuius ſunt hæc. Σαγαραῖοι δὲ τῇ Ἀθηνᾷ καμήλων ἀγῶνα ὅσα
ἔτη σὺν αἰδοῖ τῇ τῆς θεοῦ ἐπιτελοῦσι *Sagaręi* ſiue *Sagarenſes*, vt Iuſtus Vulteius vertit
quotannis ſumma aduerſus Mineruam obſeruantia celebrant Camelorum certamen.
Quadriga Camelorum. Et rationem ſubiungit, quod ijs in locis δρομικώταται *velociſſimi* ſint, de quo infra dicam. Certamē
illud erat quadrigarum, vti ſupra videbis probatum, vbi egi de vſu in Spectaculis. Addendus eſt lo-
In Heliogab. cus egregius Aelij Lampridij. *Fertur in Euripis vino plenis circenſes nauales exhibuiſſe, pallia de Oe-
nanthio fudiſſe, & Elephantorum quatuor quadrigas in Vaticano agitaſſe, dirutis ſepulchris, quæ obſi-
ſtebant. Iunxiſſe etiam Camelos quaternos ad currus in circo priuato ſpectaculo.* Pro Equis ergo Ny-
ſæis velociſſimis, quibus Græci Romaniq; vtebantur, & pro Equabus, quas maribus certaminibus G
ſacris aptiores, quia incitatiores, Sagaræi Camelis vſi. Dixi ad Corippum Africanum, & late expli-
Lib. 2. Georg. cat Seruius Maurus Honoratus ad illud Virgilij.

— *Eliadum palmas Epirus equarum.*

Li. 3. Georg. Et rurſus ad illud.

— *Quadriiugos agitabo ad flumina currus.*

CVLTVS.

VTI hoc animal vetuſtas inter hoſtias neſciuit, ita nec inter deos vllibi coluit, at po-
ſterioribus ſæculis Mahometana perfidia nouum hoc ceu idolum, ſeu numen nefa-
rie excogitauit. nam in ex lege illa lege *Alcorani* frequentiſſima eſt mentio *Cameli*
In Itinerario. *ſuperſtitioſe colendi*, & Beniamin Tudelenſis ante trecētos annos in prouincia Bay-
dar, ſcribit moris fuiſſe illi populo, vt *Alcoranum Camelo proceriſſimo impoſitum ad* H
Camelus ſectas & cultus. *peregrinationem Meccanam deferrent, qua finita, Camelum in minutiſſimas partes diſſectum religio-
ſiſſima obſeruantia in templis aſſeruarent, & diuino cultu honorarent.* quod & in Aegypto olim con-
ſuetum, dum ſacerdotes in palatia Soldanorum legem ſuam portarent, idemque hodie Conſtanti-
Ian. Douſa. In Epiſtol. Lib. 3. cap. 6. nopoli obſeruari legitur apud Nonneminem. Sed mira inſania audiatur ex peregrinatione Mecca-
na *prope ſepulchrum Mahometi eſt monimentum ingens, altum, vaſtum, quadratum, lapide ſecto & cę-
mento erectum, intus arena plenum, in quo conditum volunt Camelum illum, quem ipſe Mahometus
aſcendere & equitare ſolebat:* quod maxima ſuperſtitione, & affectu pijſſimo frequentatur, cum ta-
Tibia Cameli colitur. men ibi non ſit Cameli corpus, ſed *cenotaphium* quam Memphi in Aegypto *tibia illius ipſius Came-
li quem Mahometus inequitauit, ſplendidiſſima pompa in carpento per vias publice fertur, mulieribus
veſtes prætendentibus & tangere ſtudioſiſſime nitentibus.* hæc non duxi omittenda, addo inſuper
In Itinerario. quod proditum a verace ſcriptore Doula. *Camelum qui Alcoranum defert, tanta haberi veneratione
a Mahometanis, vt nihil ijs ſit religioſius, quibuſdam pilos auellentibus, quos, ſacrarum inſtar Memo-
riarum, continuo penes ſe habeant, nonnullis ipſam belluam oſculantibus, alijs ſudorem detergentibus,
quo vultum totum, & maxime oculos perungant, madefaciant, atq; illinant, omnibus vero ad eum cer-*

tatim

A *tatim concurrentibus,& ,ſeu vinam deitatis imaginem, deuenerantibus, carnem eius denique fruſtatim concisam ac diribitam eſitantibus.* hæc pene Samuel Purchaſius in Itinerario illo erudito. *Lib.6.c.4.*

VSVS IN VESTITV, & fullonia.

VSVS etiam *pilorum Camelinorum* ad veſtes texendas,& *Vrina Cameline* ad veſtes mundandas,maculas eluendas,& a fullonibus præparandas.ac primum ſacerdotalia indumenta ex Camelorum pilis facta. probat locus inſignis Cl.Aeliani in propriet.Animal.de Caſpijs Camelis. *αἱ μέγισαι κατὰ τοὺς ἵππους τοὺς μεγίσους, ἐύτριχες ἄγαν ἁπαλαὶ γάρ εἰσι σφόδρα, αἱ τούτων τρίχες, ὡς καὶ τοῖς μιλησίοις ἐρίοις ἀντικρίνεσθαι τὴν μαλακότητα καὶ οἱ τῶν Κασπίων πλουσιώτατοι καὶ δυνατώτατοι καὶ ἱερεῖς ἐκ τούτων ἐσθῆτα ἀμφιέννυνται.*
B *quorũ maximi ad equorum maximorum accedunt magnitudinem, eorum villi adeo ſunt molles, vt cum Mileſijs lanis mollitudine comparare poſſint, ex ijſque Caſpiorum ditiſſimi & potentiſſimi,& ſacerdotes veſtimenta conficiant.* Mileſia autem lana in pręcipuo pretio. Seruio Mauro Honorato teſte. D.Matth. *αὐτὸς δὲ Ἰωάννης εἶχε τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ ἀπὸ τριχῶν καμήλου. ipſe autem Ioannes habebat veſtimentum de pilis Cameli.* eadem repetuntur a D.Marco. ad illum priorem locum D.Hieronymus.*de pilis, non de lana, aliud auſterę veſtis iudicium eſt, aliud luxurię mollioris.* ad poſteriorem vero.*pilis cameli, diuites gentium, zona pellicea, pauperes mundo mortui ſignificantur.* & ad eundem Diui Matthæi locum Albertus Magnus. *in pilis Cameli tria notantur, communitas, quod de facili apud quoslibet in terra inueniebantur, vilitas, quod nullius quaſi precij reputabantur, aſperitas, quod ijs caro ita regebatur, quod macerabatur.* Et paria plerique alij inter veteres recentioreſque: Vt mirum ſit Aelianum tam molles feciſſe pilos Camelorum, vt lana quamlibet tenerrimam mollitie ſuperarent, cum aſperi admodum ſint & pungentes, niſi forte dicamus pilos molles habere Camelum Caſpium, quemlibet alium aſperos & duros, quod verum exiſtimo, vt proceres quidem Caſpios ve-
C ſtes delicatiores geſtarint ex pilis Camelorum ſuorum, & Diuus Ioannes Baptiſta pœnitentiam, non alio melius habitu, quam eo, qui ex ordinariorum Camelorum pilis conſtarent, oſtendere potuit.

Veſtes ex pilis Cameli. *Lib.17.c.34* *Ad lib. 4. Georg.* *Cap.3.* *Cap.1.* *Nicol. Gorram.* *Claud.Guilliand.* *Alf. Toſtat.* *Veſtis S Ioannis Baptiſtæ.*

Ad alium vſum venio, qui in vrina, de qua Apollonius Medicus Opere de Parabilibus ad Achoras apud Galenum. cuius verba ſunt interprete Iano Cornario, & recognoſcente Nicolao Macchello. *Cameli vrina capite affricto, illud euacuat, vtendum autem eſt ea ad plures dies, verum ego vtique dixerim ad ipſum, non eſſe, quod ad multos dies, ſed ne ad vnum quidem, purus homo tolerare queat, vt vllius alicuius huiuſmodi animalis vrina capiti ſuffundatur, pręſertim in affectione adeo parua,& quę facile curari poteſt.* Inutile ergo hoc, aut certe Parum profuturum remedium. Illud tamen certum fullonibus vrinam hanc pernecceſſariam. C.Plinius. *Vrinam fullonibus vtiliſſimam eſſe tradunt* Cameli. notauit vir doctus Matthæus Raderus Commentarijs in Martialem poetam eo loco.

Tam male Thais olet, quam non fullonis auari
Teſta vetus.

Lib.1.de Compoſ.Medica. ſec. loc. pag. 129. *Vſus vrinæ. Reprobatus Galeno.* *Vſus in fullonia.* *Lib 28. c.8.* *Lib.6.epigr. 93.*

D Nec *Camelina* vrina, ſed & quælibet alterius animalis fulloniæ conueniebat, ideo per vias publicas in angiportis diſpoſita dolia, in quibus prætereuntes meierent. Caius Titius ſcriptor vetuſtiſſimus. *dum meiunt, nulla eſt in angiportu amphora, quam non impleant, quippe qui veſicam plenam vini habeant, veniunt in comitium triſtes, iubent dicere, quorum negotium eſt narrant, iudex teſtes poſcit, ipſus it mictum, vix pra vino ſuſtinet palpebras.* ita ille apud Fl. Macrobium, ita facili negotio intelligitur quale fuerit vectigal vrinæ, quod Veſpaſianus inſtituit, quoque nomine auaritiæ ille inſimulетur. Vt eſt apud Suetonium. *Reprehendenti filio Tito, quod etiam vrinæ vectigal commentus eſſet, pecuniam ex prima penſione admouit ad nares, ſciſcitans num odore offenderetur? & illo negante, atqui, inquit, è lotio eſt.* Hoc vectigal eo modo conſtabat, vt fullones amphoras illas in angiportu collocatas conducerent, indeque vrinam pannis parandis efferrent. Vnde celebre illud Quinti Medici vetuſtiſſimi apophthegma apud Galenum. Vbi ſic vertit Thomas Linacer Anglus. *Vrinas noſſe non ad Medicum, ſed ad pictorem pertinere.* falſiſſimo ſane ioco, quid enim Pictori cum vrina, aut quis eius in arte pictoria vſus? nec qui recognouit libros illos, Hieronymus Donzellinus, deprauatam verſionem animaduertit, inductus, vt puto, fuerat Interpres a codice malę manus, qui forte habebat *γραφέως*, quod *pictorem* ſonat, cum reuera *γναφέως*, quod *fullo* eſt, legi debuit, & ſic

In Suaſione legis Fãniæ. *Lib.3. c.17.* *Vectigal vrinæ.* *Veſpaſ. c.23* *Conducunt fullones.* *Lib.3.ſanit. tuend.c.13.* *Ignorantia Linacri Angli.*

A *cum melle tritus tumores reprimit, vulnera permundat.* denique Hali Arabs eodem referente ſic cen- *Ibidem.*
ſet. *Sanguis* Cameli *frictus dyſenteriam iuuat, venenum pellit auget venerem.* nec plura de medici- *Sanguis frictus.*
nis ex partibus eius deprehendi.

DE PARTIBVS SIGILLATIM.

PARTES ſingulas retracto. Ac primum de felle ago. de quo haud æque omnes ſen- *Diſſidet Plinius ab Ariſtotele.*
tiunt, ſed a Latinis Græci diſcrepant, vti breuiter dicam, pro his ſtat C. Plinius, illo-
rum partes tuetur Ariſtoteles. Ille quidem ſic habet. *Fel non omnibus datum anima-* *Lib. 11. c. 37*
libus, in Eubœæ Chalcide nullum pecori, in Naxo prægrande geminumque, vt prodigij lo- *Locus Plinij diſcuſſus.*
co vtrumque ſit aduenis. ita locum illum lego, & interpungo. *Equi, muli, aſini, cerui,*
capræ, apri, Cameli, delphini non habent. locum lubet ad incudem reuocare, eſt enim difficultatis ple-
num, ac primum *capras fel habere* ipſe eſt auctor Plinius. quare legendum putant veriſimiliter *ca-* *Lib. 28. c. 10.*
B *preæ*, nam πρὸξ eſt *capreæ ſpecies*, ſeu *dama*, quæ felle caret. deinde videtur vox *Apri* in textum, ex vi-
cinia vocis *capræ*, irrupiſſe, certe enim *Afrum fel habere* notum eſt ex eodem Plinio. Tum etiam im- *Lib. 28. c. 16.*
perfecta enumeratio animalium eſt felle carentium apud Plinium, quando quædam deficiant, vel
Ariſtotele teſte. apud quem felle dicuntur carere φώκη, καὶ τῶν μυῶν ἔνιοι, *vitulus marinus, & mu-* *Hiſt. Anim. lib. 2. c. 15.*
rium aliqui. Sed quod maximi hic momenti eſt, falſum eſt non habere fel Camelum. Ariſtotele au- *Part. Anim. lib. 4. c. 2.*
ctore. τὰ μὲν γὰρ ὅλως οὐκ ἔχει χολὴν, ὡς ἵππος, καὶ ὀρεύς, καὶ ὄνος, καὶ ἔλαφος, καὶ πρὸξ, οὐκ ἔχει δὲ οὐδὲ
ἡ κάμηλος ἀποκεκριμένην, ἀλλὰ χολώδη φλέβια μᾶλλον. *quædam felle omnino carent, vt equus, mulus,*
aſinus, ceruus, dama. Camelus non diſcretum, ſed venulis quibuſdam confuſum habet. Dentes a Pli-
nio deſcribuntur. *Camelus vna ex ijs quæ non ſunt cornigera, in ſuperiori maxilla primores dentes* *Lib. 11. c. 37.*
non habet. eadem pæne verbatim Ariſtoteles. Cuius verba hæc ſunt Theodoro Gaza interprete. *Dentes.*
in ſanguineo genere vtrinque dentata, & viuipara, ſimplicem ventrem habent, vt homo, canis, leo, & *Part. Anim. lib 3. c. 14.*
reliqua, quorum pedes in plurimos digitos finduntur, & quæ aut ſolipeda ſunt, vt equus, mulus, aſinus, *Venter.*
aut biſulca quidem, ſed vtraque parte dentata, vt ſus, niſi aliqua præ ſui corporis magnitudine, aut dif-
C *ficultate cibi non ad concoctionem idonei, ſed ſpinoſi, & lignei, multiplicem habeant, vt Camelus, quem-*
admodum cornigera habent, quippe quæ non vtraque parte dentata ſunt, & Camelus quidem, quam-
quam cornibus caret, ideo non ſuperne dentatus eſt, quod ei magis neceſſarium eſſe, ventrem talem ha-
bere, quam dentes priores. Duos ergo ventriculos habet ſolus ex quadrupedibus non cnrnigeris, vt
late exequitur Galenus de Anatom. adminiſtrat. quem locum infra produco, vbi de cibo. interim *Lib. 6. cap. 3.*
ibidem loci membranam pingit, interprete Ioanne Andernaco. *quia ſpinoſum ligneumque alimen-* *Membrana oris & ventris.*
tum depaſcitur, huius gratia membrana oris interior, ex toto aſpera eſt, & ea qua ventribus obducta
eſt, ſimiliter. Idem etiam Galenus de compoſitione Medicamentorum localium meminit *Cameline*
medulla, quæ obturationibus medetur ex ſententia Herodoti, quod in cura Aſtaini verum eſſe com- *Lib. 9 cap. 6. Medulla.*
probatum. *Seui* quoque Camelini mentio apud Anonymum auctorem libri de Oculis, quem falſo *Cap. 3.*
Galeno attribuunt, eo igitur loco oculorum vitia & ægritudines leuari *a ſeuo Cameli, & porci.* *Seuum.*
prodit. *Vngulam* vero non habet: nam in ſacris litteris præceptum populo ſancto, per Moyſen. καὶ
ταῦτα οὐ φάγεσθε, ἀπὸ τῶν ἀναγαγόντων μηρυκισμὸν, καὶ ἀπὸ τῶν διχηλούντων τὰς ὁπλὰς, καὶ ὀνυχι- *Vngula caret.*
ζόντων ὀνυχιστῆρας, τὸν κάμηλον, καὶ τὸν δασύποδα, καὶ χοιρογρύλλιον. ita Septuaginta. Verſio vulgata
D ſic habet. *de his autem quæ ruminant, & vngulam non findunt, comedere non debetis, vt Camelum, Le-* *Deuter. c. 14*
porem, Chærogryllum. idem inter profanos Scriprores aſſerit Achmes Seirim, qui falſo primum a Io- *Achmetis editio prima.*
anne Leunclauio Apamaſaris nomine prodijt, ſed Latine tantum. is ergo in Oneirocrit. εἰ δὲ ἴδῃ *Cap. 2, 8*
τοιαύτη, μία κάμηλος ἀπ᾽ αὐτῶν ἐλάκτισεν αὐτὸν, φόβον ἐξουσιάζοντος, εὑρήσει ἄβλαβῶς, διὰ τὸ μὴ
ἔχειν ὄνυχα τὸν κάμηλον ἱππίαν. *ſi videre viſus fuerit, quaſi Camelus einſmodi calces ipſimet impege-*
rit, ſine detrimento ſuo terrebitur a principe, propterea quod Camelus vngulam equinam non habeat.
de collo in deſcriptione ſupra nonnihil, eius enim beneficio tam immenſum vaſtumque corpus alit, *Collum*
ac ſuſtentat, alioquin certe ex tanta altitudine vix vnquam ad terram peruenire. Hinc M. Cicero *Lib. 3. Nat. Deor.*
argute. *Cameli collorum proceritate adiuuantur.* diſcurſis ita partibus ad *lactis* Cameli in conſide- *Lac.*
rationem venio, quo viuere plerique populi creduntur, nec alio potu egere. Diodorus Siculus in *Lib. 4.*
Bibliotheca, auctor eſt circa montem Gabinum *Debos populos*, ita Latina verba refert Camers, nam
textus Græcus ad manum non eſt, *Camelos in omnem vitæ vſum habere, his bellare, varia onera fer-*
re, lac potare. agit fuſe ex Medicorum placitis Gulielmus Pantinus Commentario in Cornelium *Lib. 2. c. 18.*
Celſum: & ego nonnihil exquiram, ac, ex bonorum auctorum relatione, quantum ſatis inſtituto *Lib. c. c. 41*
meo, adferam. prædicat Plinius *lac Cameli habent, donec iterum grauescant.* Id legendum eſt omnino, *Plinij locus correctus.*

grauideſcant, ideſt grauidæ fiant. ſed longe etiam aliter nonnulli codices. *Cameli lac mulgeeur, ne* E
Qualitat. *iteram grauideſcant*. Vtra lectio potior ſit, pertinet ad phyſicos, ſed qualitatem lactis huius inue-
Lib.28 c.9. ſtigemus. iterum Plinius, *lac dulciſſimum ab hominis camelinum*. addit Ariſtoteles has differentias
Lib.3.c.20. in hiſtoria Animalium. τῶν δ' ἀμφοδόντων οὐ πήγνυται, ὥσπερ οὐδ' ἡ πιμελὴ, καὶ ἔςι λεπτὸν καὶ γλυ-
Galenus Ariſtotelē tranſcribit. κύ, ἔςι δὲ λεπτότατον μὲν γάλα καμήλου, δεύτερον δ' ἵππου, τρίτον δ' ὄνου. *eorum autem quæ vtrinque dentata ſunt, lac coire non poteſt, ſicut nec pingue, tenue, dulceque tenuiſſimum autem lac Cameli, tum equa, tertio aſina* quem locum Galenus eſt ab Ariſtotele mutuatus. hic enim in Alimentorum facultatibus interpres Latinus Martinus Gregorius, Græca ad manum non ſunt. *boum lac craſſiſſimum eſt, ac pinguiſſimum, liquidiſſimum autem & minime pingue, Camelorum, mox equarum, deinde aſinarum.* Et ruſus apertius definit libello de Succorum bonitate, & vitio, vbi hæc ſunt Iulij Alexandri-
Cap.4. ni interpretis verba: *Ex tribus ſubſtantijs conſtat lac quodlibet, diſſimilium inter ſe partium, quarum vna ſeroſa eſt tenuiſque, craſſa altera ac caſeoſa, tertia vero pinguis atque oleoſa: neque in omnibus tamen animantibus aqua harum portio eſt, ſed in Camelorum, atque aſinarum lacte ſeroſæ humidatis plurimum, caſeoſa in ouillo, pinguis in bubulo*. nihil diuerſum apud Anonymum auctorem libri de
Cap.4. diſſolutione continua, quem Galeno falſo adſcribunt, & Incertus vertit. verba ſunt. *nutrimentum* F
lactis eſt craſſum, licet minus nutriat, & craſſum incraſſat, ſicut vacca, & ſubtilius eſt lac aſinæ, lacte
Cap.238. *Camela, & lac capræ eſt medium inter iſta.* Achmes Oneirocrita ἐὰν ἴδῃ τις ὅτι γάλα καμήλου ἔπιεν, εὑρήσει ἀπὸ ἐξουσιαςοῦ πλοῦτον καὶ φόβον, καὶ νόσον. *ſi quis lac Cameli bibiſſe ſibi vſus fuerit, a principe diuitias habebit cum terrore ac morbo*. populos autem non paucos lacte tantum viuere notius eſt,
Lib.5.c.31. quam vt dici debeat, videatur Ioannes Sauaro vir doctiſſimus ad Sinodium Apollinarem, Virgi-
Li.1.pag.46. lius & Callimachus apud Ioannem Brodæum in Miſcellaneis. Athenæus in Dipnoſophiſtis. Iunius
Li.7.Rei Ruſtic.c.2. Moderatus Columella. *Nomadum Getarumque plurimi* γαλακτοπόται, *lactis potores, ſunt*. ſed hæc obiter. qua vero menſura mixturaque Camelinum lac bibatur, vt eo redeam, eſt egregie ab Ariſto-
Lib.6. Hiſt. Anim.c.26. tele præſcriptum. cuius ſunt hæc. κάμηλος τίκτει δὲ ἦρος, καὶ γάλα ἴχει μέχρις οὗ ἂν ἐν γαςρὶ λάβῃ: ἔχει δὲ τὰ κρέα, καὶ τὸ γάλα μέχρις οὗ ἂν ἐν γαςρὶ λάβῃ, verba hæc iterata culpa Librariorum, de-
Ariſtoteles correctus. lenda ſunt ἥδιςα πάντων, πίνουσι δὲ τὸ γάλα, δύο καὶ ἕνα, ἢ τρία καὶ ἕνα, πρὸς ὕδωρ κεράσαντες. *parit in vere, & lac ſuum vſque eo ſeruat, quo iam conceperit. Tum lac, tum caro* Cameli *ſuauiſſima omnium ſunt, bibitur eius lac ad vnam menſuram, duabus aut tribus aqua admiſtis*. κεράσαντες autem eſt
Aqua admixtum lac Cameli. in cornu miſcentes, vt locum illum obiter attingam, nam antiqui miſcebant & diluebant vinum in G
κέρασαι qd ſit? corneis poculis. ex Diuo Ambroſio, Xenophonte, Athenæo, Pindaro, Hermippo, Aeſchylo, Sophocle, Nonno Panopolita, Homero & Cteſia dicui in Antiquitatibus Romanis. Sed ad lac Cameli
Lib.5.c.30. regredior. Adnotatum eſt eos qui Libyam & Numidiam hodie incolunt, quæ *Biledulgerid* & *Sarra* dicuntur, *lac Cameli purum, mane, ieiunos bibere ſolere, toto deinde die aqua admixta temperare*.
Lib.6.c.13. Sam. Purchaſius late & vere exequitur,

CIBVS ET RVMINARE.

PROPIVS ad naturam huius animalis indagandam accedo, & quidem primum de cibis, quibus veſci ſolet, inquiro, Galeno duce. cuius verba ſunt interprete Ioan-
Lib.6.adminiſt. Anato.c.3. ne Andernaco, ex recognitione Andreæ Veſalij. *cornigeris ſupernos dentes magna ex parte abeſſe nouimus, vt quibus terreſtre capitis partium recrementum in cornua abſumatur: ſed non quia cornigera ſunt, ideo plures habent ventriculos, vel ruminant,* H
Cibus ſpinoſus. *quia autem durum ſpinoſumque cibum aſſumunt, non indigent dentibus ſuperioribus, quippe & camelus quamquam cornibus careat, tamen & ruminat, & multos habet ventres, quoniam ſpinoſum ligneumque alimentum depaſcitur*. Hic quidem in genere Cameli cibus eſt, nos peculiari quærimus
Hordeum, et fænum. ratione, quis ille fuerit. 1. conſtat *hordeo fænoque* victitare ſolitum, quod ex Luciano apertum.
In Aſino. ille enim ſic habet ἡ δὲ παρθένος πολὺν λόγον ἔχειν ἐμοῦ δίκαιον ποιοῦσα, τοῦ συναιχμαλώτου συναποδράσαντος, καὶ τὸν κοινὸν ἐκεῖνον αὐτῇ θάνατον συγκινδυνεύσαντος, καὶ μοι τοῖς κεκτημένοις ἄριςον παρέχεσθαι μέδιμνος κριθῶν, καὶ χόρτος, ὅσος καὶ καμήλῳ ἱκανός Latine ſonant. *Virgo multo de me ſermo-*
Apuleius Luciani trāſcriptor. *ne habito, & captiuitatis & fugæ ſocio, & vna ad mortem deſtinato, cura mei demandata cæteris, Medimnum hordei præberi iuſſit, etiam fænum, quantum ſufficeret Camelo.* quod verbatim pæne L. Apu-
Lib.7. leius ab illo eſt mutuatus, in illa ſua Mileſia fabula, niſi quod addit epitheton *Bactriana* quo ma-
Notatur Beroaldus. ximus camelus denotetur, quod minor fugiſſe interpretes, & maxime Philippum Beroaldum, qui fontem ipſum ignorare non debuerat, vnde aquam per riuulos in fundum ſuum ille deriuaſſet.
Hordeum ſolum.
Lib.19.c.23. 2. Cibus ordinarius eſt hordeum purum ſine fæno. auctor eſt Vincentius Bellouacenſis. *hordeum*

cito

Digitized by Google

A *cito tranſglutientes reſeruant, vt rurſus ruminando tota nocte manducent*. eadem Albertus Magnus,& alij. 3. Virgulta, thyrſi, gramen tenue, & humile in ſolo ſterili natum,& in arenoſis ſalebris publico itinere ortum, ſpinarum germina, & cardui, ſi aliud alimentum deſit, ſufficere creduntur. ſupra attigi, nec repeto. 3. Iuncum inuenio Camelo amatum, teſte Galeno. cuius hæc ſunt, interprete Iulio Martiano Rota. *Schænum, id eſt iuncum ex Arabia petitum, ad hæc idem auctor imponere præcipit, neſcio qua de cauſa, Schoenanthum, id eſt iunci florem a vulgaribus appellatum, nobis ſiquidem, cum florum copia non adſit, iunco vtimur ex Arabia comportato, cuius ſummitatem Cameli ſæpenumero abroſerunt, iucundiſſime namque hunc iuncum Cameli paſcuntur, ſecus vias ibi plurimum naſcentem. Eſt autem iuncus iſte exigui pretij medicina, ſolaque odoris integritate dijudicanda, quoniam celeriter ipſius odor expirat.* Hæc ille ex Andromacho Iuniore celeberrimo Medico, qui patris ſui ſcriptis egregio opere eſt patrocinatus, cui titulum fecit. *de Medicinis intro aſſumendis*. Andromachus etiam Pater in Theriaca Tranquilla ad Neronem culto poemate Schoeni meminit,

Et Caſia calamos, & quam tulit India nardum,
Teq; Arabi Schoenum gloria prima ſoli.

Omnis quæq; in vij. Iunci. Lib. .. de Antidot. c. 14. Schoenum. Andromachi Medici clari.

B 4. Denique obſeruatum modernorum cura, nihil aliud etiamnum hodie dari ſolere Camelis Arabiæ deſerta tranſmittentibus, *præter hordeacea liba quotidie quinque, quæ malum Cydonium non ſuperent magnitudine*, tam paruo impendio tam vaſtum, tamque neceſſarium animal homini conſtat, hæc fuſius vide diſcuſſa a Ludouico Vertamanno. Ruminare Camelum & ſupra obiter indicaui, vbi de dentibus, & pluribus hic expediam. Ariſtoteles rationem reddit. μηρυκάζει δὲ ἡ κάμηλος, ὥσπερ τὰ κερατοφόρα, διὰ τὸ τὴν κοιλίαν ὁμοίως ἔχειν ἐκείνοις. *Camelus etiam ruminat, more cornigerorum, quoniam ventres ſimiles cornigeris habet*. Eadem etiam ex illo, pæne verbis totidem Galenus, vt multa alia eſt mutuatus. In ſacris litteris Iudaico populo vetatur eius in cibis vſus, quia cum cornua non habeat, tamen, præter ſui generis naturam, ruminat. locus eſt Leuitico. ita verſio vulgata. *Quicquid autem ruminat quidem, & habet vngulam, ſed non diuidit eam, ſicut Camelus, & cætera, non comedetis illud, & inter immunda reputabitis*. iteraturque idem præceptum denuo in Deuteronomio. *de his autem quæ ruminant, & vngulam non findunt, comedere non debetis, vt Camelum*. culte & eleganter ruminationem Diuus Hieronymus deſcripſit. *egredimur ad veſperam, vidimuſque Came-*
C *los, præteritos cibos in ore voluere, & in aluum miſſos iterum retrahere.* quod ſit ruminare inter Grammaticos ſatis liquet. Iſidorus Hiſpalenſis in Originibus. *quod animal, ſicut bos, & ouis, & Camelus, ruminat. Ruminatio autem dicta eſt a rumine eminente gutturis parte, per quam dimiſſus cibus, a quibuſdam animalibus reuocatur.* diſcrepat Nonnius Marcellus. *Rumen dicitur locus in ventre, quo cibus ſumitur, & vnde redditur.* ſiue a gutture extante, ſiue a ventris parte, quod probabilius duco, etymon habeat, illud ſane in confeſſo eſt, pleraſque quadrupedes cornutas, & inter non cornutas ſolum Camelum, & inter piſces, ſolum Scarum ruminare. T. Pomponius Bononienſis Comicus vetuſtiſſimus in proſtibulo.

Ego rumorem paruifacio, dum ſit mihi
Rumen quod impleam.

Verſus illi ſic a me reſtituti, leguntur enim corrupti mutilique.

Ego rumorem paruifacio, dum ſit rumen
Qui impleam.

Hordeacea liba. Lib. 1. cap. 7. Ruminat. Part. Anim. lib. 3. cap. 14. Galenus traſcribit Ariſtotelem. Lib. 3. Anat. Admin. c. 3. Cap. 3. Cap. 11. Cap. 14. In vita Malchi Monachi. Ruminare quid? Lib. 12. cap. 1. Cap. 1. Num. 64. T. Pomponius Bononienſis Comicus correctus.

Interdum & metaphorice *ruminare* eſt *retractare*. ſic *ruminare libros veterum* eleganter eſt ab
D Aurelio Symmacho dictum. nec alio ſenſu apud eundem eſt *ruminare carmina*. quod eſt ad incudem reuocare, exactiſſime limare. Eſt & *in memoriam reuocare*. efferturque in paſſiuo, *Ruminor*. Leuius primus Latinus Poeta, non *Liuius*, vt imperiti volunt, in Aegyſto ſic legendus.

Nemo hæc veſtrum ruminabitur mulieri.

Varro in *Tanaquille* Satyra.

Sed etiam ruminabitur humanitatem.

Idem in *Bimargo*, ſed titulus illle fœde corruptus, inſcripſerat enim ille, vt puto, Satyram contra nobiles ignauos, & nimium ſanguinem ſuum altum iactantes, titulumque fecit *Bimarcus*, quaſi diceret eo inſolentiæ faſtuſque deuentum, vt ſimplex nobilitas ſorderet, cuperentque omnes dici *Bimarci*, quaſi *bis Marci*, ſeu duplici nobilitatis ſtemmate inſignes. in ea ergo fabula.

Odiſſeam enim Homeri ruminari incipies.

Lib. 1. Epiſt. 5. Lib. 3. Epiſt. 13. Leuius primus Romanus Poeta. Correctus. Varro correctus.

POTVS ET CONTINENTIA.

Cap.62. *Abſtinentia.* *Aqua turbida.* *Lib.8.c.18.* *Lib.3.c.23.*

A CIBO ad potum tranſeo. in quo duo ſunt obſeruanda, primum genus potus, deinde continentia & abſtinentia. C. Iul. Solinus Polyhiſtore. *ſitim etiam in quatriduum tolerant*, Cameli, *verum cum occaſio bibendi data eſt, tantum implentur, quantum & ſatiet præterita deſideria, & in futurum diu proſit. lutulentas aquas captant, puras fugiunt, denique niſi cænoſior liquor fuerit, ipſi aſſidua proculcatione limum excitant, vt turbetur*. eodem ſenſu, verbis nonnihil diſcrepantibus, habes paria apud Plinium. *Sitim & quatriduo tolerant, implenturq; cum bibendi occaſio eſt, & in præteritum, & in futurum, obturbata prius conculcatione aqua, aliter potu non gaudent*. Fl. Renat. Vegetius in re militari. *Sed hoc genus Animalium*, Camelorum, quos in Africa, & alibi ad bellicos vſus alunt Vrciliani, & Mahetes, *arenis, & tolerandæ ſiti aptum, confuſas etiam in puluere vento vias abſq; errore dirigere memoratur*. dicam plura infra hic, vbi de paræmijs agendi locus. qui res Geographicas accuratius pertractarunt, noſtra hac ætate docent nos, Camelos non in quatriduum tantum abſtinere ſolere a potu, ſed in duodecim, imo & ſi ſors ferat, in quindecim dies totos, vt in peregrinatione Africana adnotatū. quod vt veriſſimum in itineribus, ita veraci relatione conſtat, tam oculata virorum doctorum fide, in Libya & Numidia, quæ modo *Sarra* & *Bilegulderid* ab incolis dicuntur, toto veris tempore, nūquam Camelos bibere, quamdiu viride gramen, quo depaſcant, inuenire poſſunt, exemplo hominum, qui in deſertis & aquam ſitientibus arenis habitantes, aquam nec curant, nec nanciſci valent, contenti iure ſolo carnium, & lacte Camelorum, qui vberrimum præbent, ſi quando aliquid herbarum depaſti fuerunt. Hoc ex alijs retulit Samuel Purchaſius. Hinc natam exiſtimo poetis Græcis fabulandi occaſionem, vt fingerent Baccham Cameli caput amputaſſe, quod ſobrietas inimica ebrietati, & ob id Bacchæ inuiſus moderationis ac continentiæ nomine Camelus. id ſolus, quod ſciam, prodidit Nonnus Panopolita in Dionyſiacis, ſonorus quidem, nec tamen magni iudicij poeta.

Lib.4.c.21. Io. Leonius. Reb. Afric. par.8. *Simō Maiol. Dieb. Canicul. Colloq.7.* *Lib.6.c.13. Mythologia.* *Li.14.V.374.*

καὶ τις ἐφαρπάξασα τανυκνήμιδι καμήλῳ
καμπύλον ἀμητῆρι διέθρισεν αὐχένα θύρσῳ
καὶ τυφλοῖσι πόδεσσι περιπταίουσα κελεύθῳ
Ἡμιφανὴς πεφόρητο πολυγνάμπτῳ δὲ πορείῃ
φοιταλέης ἀκάρηνον ἐπείγετο σῶμα καμήλου.

Latine ſic ſonant, verbatim.

Et quadam rapiens longas plantas habenti Camelo
Incurnam meſſorem penetrauit ceruicem Thyrſo,
Et cæcis pedibus aberrans a ſemita,
Semiapparens ferebatur, multiflexo vero tranſitu.
Vagantis ſine capite incitabat corpus Cameli.

VARIAE SPECIES, & de Velocitate.

Cap.62. *Lib.8.c.18.*

DISTINGVENDÆ ſunt ſpecies, neque omnia quæ dicta ſunt, in quoſcumque Camelos cadunt, differunt enim ab inuicem forma, magnitudine, viribus, opere, & velocitate. C. Iulius Solinus Polyhiſtore. *Bactri Camelos fortiſſimos mittunt, licet & Arabia plurimos gignat, verum hoc differunt, quod Arabici bina tubera in dorſo habent, ſingula Bactriani, hi nunquam pedes atterunt, ſunt enim illis reciprocis quibuſdam palmunculis veſtigia carnulenta*. Eadem C. Plinius. Camelorum *duo genera, Bactriani & Arabici, differunt quod illi bina habent in dorſo tubera, hi ſingula, & in pectore alterum, cui incumbant*. In quibuſdam Codicibus prima verba aliter concipiuntur. *Bactria & Arabia* paruo admodum diſcrimine. Et hæc Arabici Cameli figura eſt.

Arabes Cameli.

Hunc

A

B

C

D

Hunc quia duplici gibbo inſignem, itineribus magis idoneum iudicarunt, quod nihil eſſet, quo præpediret aſſiduam profectionem. tales Græci vocant *δικύρτους καὶ διτύλους gemino gibbo, gemino tubere conſpicuos*. Heſychius illuſtrius, quem vide. accuratè Diodorus Siculus in Bibliotheca. πλεῖστα δὲ καὶ διαφορώτατα γένη καμήλων τρέφει τῶν δὲ ψιλῶν, καὶ δασέων, καὶ διπλοῦν ανατεταχότων τὸ κατὰ τὴν ῥάχιν κύρτωμα καὶ διὰ τοῦτο διτύλων ὀνομαζομένων. Latine ſic ſonant. *Multa quoque & multum differentia Camelorum genera nutrit,* Arabia ſcilicet, *tum pinguium, tum macilentorum, quorum nõnulli gibbum duplicem in dorſo habent, a quo & Dityli nominantur*. Verſio vulgata corruptiſsima eſt ea tamen contentus fuit Ioannes Camers. Ariſtotelem illi omnes fontem habuerunt, apud quem legerant. αἱ δὲ κάμηλοι ἴδιον ἔχουσι παρὰ τὰ ἄλλα τετράποδα, τὸν καλούμενον ὕβον ἐπὶ τῷ νώτῳ. διαφε-

ρουσι

δίκυρτοι καὶ δίτυλοι.
In voce τύλοι.
Lib. 3.
Duæ ſpecies eorum.
In Solinum.
Lib. 2. Hiſt. Anim. c. 1.

ρουσι δ' αἱ Βάκτριαι τῶν Ἀραβίων; αἱ μὲν γὰρ δύο ἔχουσιν ὕβους, αἱ δ' ἕνα μόνον, ἄλλον δ' ἔχουσιν ὕβον E
τοιοῦτον ὀιζ ανω ἐν τοῖς κάτω, ἐφ' ου, ὅταν καταλιφῆ εἰς γόνατα, ἰςηριχναι τὸ σῶμα. *Camelus proprium inter Cateras quadrupedes habet in dorſo, quod Tuber appellant, ſed ita vt Bactriani ab Arabicis differant, alteris enim bina, alteris ſingula Tubera habentur, ſunt etiam omnibus ſingula parte ima, quale in dorſo, tubera, quibus incumbat reliquum corpus, & firmetur, quoties in genua inclinantur.* Eadem omnes. Hæc prima ſpecies, altera eſt *Bactrianiorum*, habent illi, vt ex auctoribus laudatis conſtat, in dorſo vnum gibbum, in ventre alterum, vt hæc figura oſtendit.

Cameli Bactriani.

F

G

H

Iſti

Digitized by Google

A Iſti non tam itineribus conficiendis ſunt idonei, quam oneribus ferendis, nam & robuſtiores ſunt, & a naturali conſtitutione ad procumbendum gibbo ſuo in ventre adiuti, vt & facile in ventrẽ procumbentes onera ſuſcipiant, & eadem facilitate exonerentur. Hos corpore vaſtiori præditos omnes ſciunt. D. Hieronymus haud obſcure indicat. *In quibus Camelum Bactrum enormis magnitudinis, qui multos iam obtriuerat, triginta & eo amplius viri, diſtentum ſoliđiſſimis funibus, cum clamore adduxerunt.* Et pro corporis ingenti magnitudine etiam plus cibi illi exigebant L. Appianus in Metamorphoſi illa ſua iocoſa, *factum affatim ingeſſit, quantum Camelo Bactriano ſatis fuerat.*

In vita Hilarionis *Vaſtitas corporis.* *Cibus.* *Lib. 7.*

2. Sunt & Camelorũ accidentariæ quædam differentiæ, quæ Hiſtoricis ſpecies diuerſas faciunt, vt ſuut Camelorum nonnulli ψίλοι *pingues*, alij vero habentur ἄσαρκοι *macilenti*, nec plura.

Alia ſpecies.

3. Differentes etiam ſpecies ex colore facere videntur, nam cum ordinarius ſit ijs omnibus color fuſcus, repetiuntur *in India* tamen *Cameli albi*, ſi vera eſt relatio Philoſtrati Lemnij in vita Apollonij.

Alia ſpecies. *Lib. 2*

4. Memorantur *Cameli Caſpij*, qui diuerſam quamdàm ab alijs prædictis ſpeciem conſtituunt, ſunt ſane longe minores. Cl. Aelianus. αἱ κάμηλοι κάσπιοι μέγισαι κατὰ τοὺς ἵππους μεγίσους. Cameli
B Caſpij ſunt maximi, & ad equorum maximorum magnitudinem accedunt, ſed vtcumque verum illud fuerit, equus maximus magnitudine longe fuerit Camelis, quos iam deſcripſimus, inferior.

Alia ſpecies. *Lib. 17. Animal. c. 34.*

5. Hæc veteribus tradita, at qui hodie res Africanas exquitunt, hæc de ijs memoriæ tradiderunt, In his Samuel Purchaſius. *Camelorum tres ſpecies habent, prima vocatur Huzium, ingentis ſtaturæ, & roboris, pondo mille librarum ferens, ſecunda minor duplice in dorſo tubere, oneribus ferendis, & equitationi apta, Becheti dicta, quam ſolam Aſiatici agnoſcunt, tertiam vocant Raguahil, macilentam, & gracilem, ad ſola itinera non accommodatam, eam quippe inequitant, cõficitq́; vno die amplius quam centum paſſuum millia: atque ijs Rex Tambuti ſolet mittere Nuntios Segelmeſſam aut Darham nongentis millibus paſſuum diſtantem, ſeptem, aut vt ſummum, octo diebus, ſine vlla in itinere mora, aut requie.*

Alia ſpecies *Lib. 6. cap. 1.*

6. Eſt denique quędam ſpecies celebratiſſima, quam a velocitate *Dromedarios* appellant, de qua ſic Iſidorus Hiſpalenſis. *Dromeda genus eſt Camelorum, minoris quidem ſtaturæ, ſed velocioris, vnde & nomen habet, nam* δρόμος *Græce curſus velocitas appellatur; centum & amplius milliaria vno die*
C *pergere ſolet, quod animal ſicut bos, & ouis, & Camelus, ruminat.* D. Hieronymus. *Egredimur ad veſperam, vidimuſq́; Camelos ob nimiam curſus velocitatem, Dromedarios appellatos, prateritos cibos in ore voluere.* Eos etiam in exercitu Macedonico locat T. Liuius. *ante hunc equitatum falcata quadriga & cameli, quos appellant Dromades, his ſagittarij Arabes inſident.* Velocitatem hanc in Camelis iſtius ſpeciei innuit Cl. Aelianus. Σαραγαῖαι κάμηλοι δρομικώταται καὶ ὠκισαι. *Sagarai Cameli curſu pernici incitatiſſimi, & velociſſimi.* Immẽſam eius animalis celeritatem habes apud Ariſtotelem in Hiſtoria Animalium. κάμηλοι θέουσι δὲ θᾶττον τῶν νισαίων ἵππων πολὺ, ἐὰν θέωσι διὰ τὸ μέγισος τοῦ ὀρτγματος. *Cameli currunt celerius quam equi Niſani, propter laxiorem ſui gradus glomerationem.* Et de *Equis Niſæis* quibus Cameli comparantur, inquirendum, Suidas. *Niſæum locus Perſidis, vbi naſcuntur equi celerrimi, qui Niſæi dicuntur, alij dicunt magnum eſſe Campum Mediæ, cui nomen ſit Niſæum, equos magnos gignit campus ille.* Vltima ſententia verior eſt. Idem tamen variat alibi, & ex Herodoto, Orpheo, & Polemone, diuerſum tradentibus ſic ſcribit. *Equus Niſæus, intra Suſianam & Bactrianam locus eſt Gataſtigona, Græce Niſus, vbi equi præſtantes, ijq́; ruſi omnes naſcuntur, Herodotus Niſæum Mediæ locum, Orpheus vero maris Erythręi eſſe dicit, Polemon equum Niſęum male dicit*
D *candidum.* Campum illum ἱπποβότον ideſt equorum altorem nominanr, per quem tranſeunt, qui a Perſide & Babylonia ad Caſpias pilas ire ſolent. *Neſęum* νησαῖον vocat Arrianus in rebus Alexandri: ſed corrupte, cõcors enim ſcriptura, & melior illa, quam probat Suidas, aſtipulatur Heſychius. Hi regibus Perſarum in delitijs, quam ſolos conſcendebant, amicis donabant, vt ex Luciano notũ, quo libro de hiſtoria ſcribenda agit, ad reges alios mittebant, tanta vero eorum ea regione generabatur copia, vt quotannis viginti millia ad Regem mitterenrur, quod ex Strabone obſeruatum eſt ab Iſaco Caſaubono in Athenæum, qui plura cupis adi ad Herodotum, & Barnabam Briſſonium in Regio Perſarum principatu, qui non ſunt ad manum corruprum, puto Athenæum in Dipnoſophiſtis, aut verius Polybium apud illum, in deſcriptione pompæ Antiochi ſuperbiſſimæ. Τούτων κατόπιν ἦσαν ἱππεῖς Πισαῖοι μὲν χίλιοι, πολιτικοὶ δὲ τρισχίλιοι, ὧν οἱ μὲν πλείους ἦσαν χρυσοφάλαροι καὶ χρυσοστέφανοι, οἱ δ' ἄλλοι ἀργυροφάλαροι. *Horum a tergo fuerunt equites piſæi mille, vrbani ter mille, & horum complures cum aureis phaleris ac coronis, alij cum argenteis.* Leuis eſt error, vnaque mutata littera facile eluitur, ἱππεῖς Νισαῖοι *Equites Niſęi.* Hunc equum nobilem totus Oriens exiſtimauit, deſcribit vero Oppianus Cilix Cynegeticis.

Vltima ſpecies. *Lib. 12. c. 1.* *Dromedarij.* *In vita Malchi Monachi* *4. Decad. li 7* *Lib. 12. c. 34.* *Lib. 9 c. 50.* *Equi Niſæi.* *In voce Niσαιον.* *In voce ἵππος Νισαῖος.* *Color eorũ.* *Polemonis error.* *Lib 6.* *In voce νισαιος.* *Pag. 366.* *Lib. 5. cap 5.* *Lib. 5. pagin. 194.* *Polybius correctus.* *Lib. 1. V. 309*

κάλλεϊ δ' ἐν πάντεσσι πέλει περιπέρροχος ἵππος
Νισσαῖος, τὸν ἄγουσιν ἐρικτίανοι βασιλῆες,

καλὸς

Digitized by Google

καλὸς ἰδεῖν, ἀταλός τε φέρειν ὑποπειθὲς ἐν δεσμῷ E
Βαιὸς μὲν κεφαλὴν, πολλὸς δὲ βαθύτριχα δειρὴν
Κυδιόων ἑκάτερθε μελιχρύσοισιν ἐθείραις.

Quæ ſic ſe habent Latine.

Pulchritudine vero inter omnes eſt excellentiſſimus equus,
Niſſeus, quem equitant opulenti reges,
Pulcher aſpectu eſt, mollisq́; ad portandum facili habena,
Argutus quidem capite, denſus promiſſa iuba in ceruicibus,
Exultans vtrinq́; flauis comis, mellis & auri concoloribus.

Hæc obiter ad illuſtrandum Ariſtotelis locum, vt facilius Cameli velocitas intelligatur, ſint di-

In vita Aureliani. cta, nunc intermiſſum de Dromedarijs ſermonem repeto. Flauius Vopiſcus. *Victa igitur Zenobia, quum fugeret Camelis, quos Dromadas vocitant, atq́; ad Perſas iter tenderet, equitibus miſſis eſt capta, dum Euphratem fluuium exiguo lembo traijceret, atq́; in Aureliani poteſtatem redacta.* paria ha-

Vopiſcus Zoſimi exſcriptor. bet Zoſimus, ex quo hæc verbatim ſunt a Flauio Vopiſco tranſlata, verba in Commentarijs Cafauboni vide. mentio inſuper velocitatis huius in ſacris litteris. *non euaſit de ijs quiſpiam, niſi quadringenti viri adoleſcentes, qui aſcenderunt Camelos, & fugerunt.* Et alibi. *Inundatio Camelorum operiet* F

Pag. 508.
Lib. 1. Reg. cap. 30.
Iſaia cap. 60

te, Dromedarij Madian & Epha, omnes de Saba venient, aurum & thus ferentes. In Septuaginta eſt ſemper *κάμηλοι*, & pro *Epha* legunt illi *γηφὰρ Gefar*, ſed vulgatam lectionem probat D. Hieronymus Commentarijs in Matthæum. Illud ſane non prætermiſerim, velociores eſſe fœminas, quod vt

Cap. 19. naturæ conſonum, ita a Scriptoribus ſedulo obſeruatum eſt. Achmes Scirimius in Oneirocriticis.

Velociores fœmina.
Cap. 238.

ἐὰν ἴδῃ τις ὅτι ἐπωχήσεν εἰς ἐξ αὐτῶν, καὶ συνέπηγαρ αὐτὸν εἰς δρόμον, αἴρει αὐτὸν ὁ χάρων, διὰ τὸ μηδέν τι τῶν ζώων συνεξισοῦσθαι αὐτῷ ἐν δρόμῳ *Si quis harum* Camelorum fœminarum *aliqua vehi viſus ſibi fuerit, ita quidem, vt ab ea curſu auferretur, eum hominem orcus auferet, idq́; propterea quod nullũ animal cum hiſce,* Camelis fœminis, *quod curſum attinet, in comparationem venire poſſit.* quales autem ſint iſtæ, aut ad quam ſpeciem ex prædictis pertineat, eodem ille loco expedit. *αἱ κάμηλοι Ἀράβιαι, αἱ ταχεῖς, εἰς ἀνάγκην, καὶ θάνατον, καὶ κρίσιν κρίνονται. Arabici Cameli, fœminei ſexus, qua veloces ſunt, miſeriam, mortem, & damnationem portendunt.* Ratio eadem, quæ perſuaſit veteribus in ſacris

Et Equa. Græcorum certaminibus, & ludicris Romano Circenſibus potius equabus, quam equis vti: *quod* ſci

A lib. 3. Geo. licet *inter currendum vrinam emittant.* Vt verba vſurpem doctiſſimi Probi. Nec aliter in venationi- G

Et Canes fœmina. bus potiorem curam Canum fœminarum, quam marium agebant, vt ex L. Apuleio, Vario apud Macrobium, Q. Ennio apud Feſtum, Seneca, Lucretio, Adæo Smyrnæo in Anthologia, & alijs fu-

Lib. 2. c. 7. ſe docui in Antiquitatibus Romanis. porro Camelorum celeritatem firmat locus Ioannis Tzetzis

Chiliad. 12. c. 404. de formicis Indicis.

Αἱ κάμηλοι τῷ πόθῳ δὲ τῶν πώλων τῶν οἰκείων
Τρέχουσι συντονώτερος, καὶ φεύγουσιν ἐκείνους.
Cameli autem deſiderio pullorum ſuorum
Currunt contentius, atq́; fugiunt illos.

Vſus varij Dromedariorum. His vtebantur præcipue in bellicis expeditionibus, vt ſupra ex Liuio probatum, deinde ad rem magni momenti celeritate ſumma nuntiandam, ſic ab Alexandro in Mediam miſſus Polydamas ad conficiendum Parmenionem, quam pauciſſimis diebus per inculta illa, & ſquallida teſqua, Dro

Lib. 7. medarijs aſſumptis, penetrauit, auctore Q. Curtio Rufo. Denique duces magnorum exercituum ſuperati, ijs ad fugiendum potiſſimum fidebant, ſuperius, de victa Zenobia, ex Vopiſco, dictum, de

Chiliad. 13. c. 452. Semiramide profligata, ac, tanto exercitu ſtrato, fugiente, Tzetzes. H

Σώζεται δ' ἡ Σεμίραμις τῷ τάχει τῆς καμήλου
Seruatur Semiramis velocitate Cameli fœminæ.

VINDICTA.

AD mores nunc excutiendos me confero, naturaleſque propius affectiones perſcrutor. Ante omnia deprehendo in eo ſingularem vindictæ, & belluinæ vltionis reminiſcentiam, quæ in nullo animante maior apparet, quo nomine Diuum Baſilium

Hexamer. homil. 8. lubenter audio, qui *Camelo iniuriarum memoriam, iraq́; grauitatem, & ad vlciſcendum conſtantiam* attribuit, & ſubiungit ibidem loci. *percuſſa aliquando bellua hæc, longo tempore iram reponit, & vbi occaſionem nacta fuerit, malum retribuit.* deinde diuino elegantique præcepto mores humanos format, & hæc occaſione admonet. *Audite vos qui grauiter iraſcimini, qui memoriam iniuriarum velut virtutem colitis, cui ſimiles eſtis, cum offenſam contra proximum,*

velut

A *velut ſcintillam quandam in cinere occultatam tamdiu ſeruatis, donec materiam adepti, velut flammam, iram reaccendatis.* quod cultiſſimus poeta Erricus expreſſit. Lib. 4.

Sicut Arabs bruta deſæuit gente Camelus
Cuſtodemq́ ſuum, longo poſt tempore, læſus
Dente petit memori, & totos depaſcitur artus:
Aut Tigris, catulusue Lea.

Extat memorabile huius facti exemplum apud Rabinos ad Geneſin, vt in Collectaneis de Terra ſancta Vuolfardi habetur, ſed nec illi mihi ad manum. Ad cap. 3 c. Pag. 367.

RABIES.

HANC prauam affectionem, ſæpiſſime, ſi non ſemper comitatur rabies, iraq; ſupra modum effrænis, deſcribit apposite D. Hieronymus in Epiſtolis. *In quibus Camelũ* (Vita Hilarionis.) B *Bactrũ enormis magnitudinis, qui multos iam obtriuerat, triginta & eo amplius viri, diſtentũ ſolidiſſimis funibus, cũ clamore adduxerunt, ſanguinei erant oculi, ſpumabat os, uolubilis lingua turgebat, et ſuper omnẽ terrorẽ rugitus perſonabat immanis.* Signũ ergo & effectus vltime in eo rabiei eſt voce illa horrẽda ſtridere. Vincẽt. Bellouac. paucis. *Irati ſtridẽt horribiliter.* (Lib. 19. c. 23) Cauſa nõ vna a recẽtioribus huius pathematis adſignatur, ſunt qui id vindictæ cupiditati volunt attributũ, quod. ſ. cũ non poſſint iniurias ſuas, vt optarent, vlciſci, in rabiem agãtur, vt Simon Maiolus in diebus Canicularibus prodidit. (Cauſa ab vltionis cupiditate. Colloq. 7.) non deſunt, qui ad ardorem Veneris affectum hunc referant, tota enim hieme fœminam deperit mas, qua ſi non potiatur, quadraginta totos dies rabie efferatur, quo æſtu indignationis durante, tenaciſſimæ ſolet eſſe memoriæ, & ſi cuſtos vel quilibet alius occurrat, quo duriter habitus fuit, ſtatim irruit, ac morſu primũ petit, deinde in ſublime dentibus arreptum proiectat, tum humi affligit, omniaque membra elidit, demum diſcerpit & lacerat, & mirum in modum, in cadauer debacchatur, quod ex C. Solino Polyhiſtore colligo. (A coitus deſiderio.) *genitur. e cupidine efferantur adeo, vt ſæuiant, dum Venerem requirunt.* (Cap. 62.) & liquet apertius ex Samuele Purcha- C ſio in peregrinatione. *Ineunte vere plane mentes fiunt, & in rabiem, coeundi libidine aguntur, quo tempore facile in ductores ſuos deſæuiunt, rectores interficiunt, & quoslibet occurrentes violant, memores a quibus læſi fuerint.* (Lib. 6. c. 1.) Indifferenter Plinius dixiſſe contentus eſt *vtcumq́ rabiem & ipſi ſentiunt.* (Lib. 8. c. 18.) plura ex Ioanne Leonio non contemnendo ſcriptore in rebus Africæ, vberius diſcas. (Part 8.) Reperiuntur & nonnulli, qui rabiem hanc ad occultum quendam cœli influxum reijciant, vt Canum, Suum, aliorumque animalium morbos, haud ſane probabili ratione, nam id ſi a cœlo contingeret, non hiberno tempore, ſed æſtate potius, tantus calor ferueret; (A cœlo. Aloyſius Codemuſt.) quin imo & illud non negligendum, nuſquam hac paſſione eos tangi, dum labore & oneribus ferendis exercentur, ſed otioſis tantum & bene paſtis obrepere. Sed ego cauſam nullam reperio, cur, cum omnia animalia æſtiuis caloribus efferantur, morbiſque, ac turbidis paſſionibus conflictentur, Cameli media hieme iram concipere, ineunte vere in rabiem efferri debeant? (Noua in eo paſſio.) niſi occultam naturæ eſſe proprietatem ſentiamus, quod & verũ eſt.

D

DOCILITAS, ET Muſices Amor.

DOCILITATEM in eo probant varijs rationibus. primo enim *fræno in prælijs regitur.* ait Plinius. (Lib. 8. c. 18.) deinde ipſe impenſius amat Muſicam, & diſcit ad modulos tympani, aut inſtrumenti alicuius Muſici, choreas ducere, & tripudiare. Verba Ioannis Leonij ſunt hæc apud Simonem Maiolum, in diebus Canicularibus. *Docilitatem alio argumento idem Leonius indicat; tradit enim eos ad tympani ſonitum choreas ducere doctos, eoſque hac doceri induſtria commemorat. Includitur iunior Camelus, vbi pauimentum præcalidum ſit, vt alternatim pedes attollat, dum calor vrget, idque frequentiſſima alternatione facit, dum hunc dum illum pedem attollit pungente calore, atq́ interim ſemper ad fores tympanum a Doctore percutitur. In ſchola huiuſmodi ſcholaſticus exercetur hic ad annum integrum, aut circiter, vſu igitur confirmato hac diuturnitate, quotieſcumque tympani ſonitum audierit, eadem pedum alternatione, eodemq́ loco perſiſtens, dum inſonet tympanum, chorea ductum ſpectatoribus præ ſe fert.* (Rer. Afric. part 8. Cap. 7.) Nec tantum ad ludicra iſthæc ſpectacula muſico concentu deliniri ſe patiuntur Cameli, ſed ad itinera promptius alacriuſque facienda, viæ moleſtiam, & onerum ferendorum laſſitudinem amoliendam non mediocriter

Ibidem pag. 145.

diocriter eadem hæc Muſica conferre creditur. Eodem Maiolo auctore. *Eſt in Camelo commemorandum, quod Muſica ac modulatione ille plurimum oblectatur, quandoquidem etiam feſſus longo itinere, ſi ſubſiſtat, ductor, non flagris aut verberibus ad progrediendum eum ſtimulat, ſed ſonitu cantuq́; demulcet, alioquin ageret fruſtra, quoniam & in onere, & itineris menſura terminum præfixum inuertibiliter ſeruat, vt non maius ſolito onus, nec longior itineratio ab illo ſuſcipiatur,* dixi plene ſupra. *Cum igitur paulo longius progrediendum fuerit, quam conſuetudo ipſius ferat, tametſi feſſus ad progrediendum ſponte excitatur, cum Ductor cantilenam, aut aliam Muſices modulationem melodiamve inceperit.* Ea- E

Lib. 1. c. 2.

dem alijs verbis Samuel Purchaſius doctiſſima illa peregrinatione, ſi ſibi pauliſper interdum temperaret. *Cameli Africani dociles ſunt, ac potius patiuntur ſibi perſuaderi, vt grauius ſolito onus ferãt, aut longius aſſueto progrediantur, cantibus, quam verberibus.* Hæc vſque adeo vera ſunt, vt nullus comitatus Arabiam tranſmittat, ſine rympaniſtis, qui feſſos & pæne oneribus ſuccumbentes Camelos excitent, ac recreent; Denique illud haud vulgare habendum, vocem eas humanam pluris longe facere, & facilius eius audita dulcedine mulceri, quam vllo inſtrumento Muſico: vt ſcribit Gu-

In Itinerario.

lielmus Sandiſius. ſaltationem hanc Camelinam, & pronum in Muſicem affectum perſtringit ſanctiſſimus Doctor Ioannes Chryſoſtomus, verba Interpretis ſunt, græca enim ad manum non ſunt. F

Homil. 49. Matt. 14.

Vt impudẽter Camelorum more ſaltamus, nec enim ſolum fœmina, ſed etiam Cameli, turpiter ſaliunt.

VERECVNDIA,

& reuerentia in Matrem.

NATVRALEM quendam pudorem, & humanam pæne in coeundo verecundiam obſeruarunt in Camelo, namnec patitur ſe tum temporis videri ab vllo homine, & ſi quis forte interuenerit, grauiter indignatur, Vincentius Bellouacen-

Lib. 19. c. 25

ſis in hiſtoria Naturali. *ſecreta petit Camelus coiturus, ſeq́; occultat, homines, & animalia occurrentia lædit, ac lethaliter inſectatur.* Eadem ex illo tranſcripſit Albertus

Lib. 22.

Magnus de Animalib. Deſcripſit, eleganti cum Maſſagetarum inuerecundia comparatione, hunc

Lib. 6. c. 60.

in bruto affectum Claudius Aelianus de Proprietate Animalium. Μασσαγέται μὲν, ὡς Ἡρόδοτος λέγει, τὴν φαρετρεῶνα πρό γε ἑαυτῶν κρεμάσαντες, εἶτα μέντοι ὁμιλεῖ τῇ θηλείᾳ ἐμφανῶς ὁ ἄῤῥην εἰ καὶ ὁρῶσιν αὐτοὺς οἱ πάντες πεφροντικότες οὐδὲν ἐκείνων γε. Καμήλου δὲ ὁμιλία οὐκ ἄποτε ἐμφανὴς γένοιτο, οὐδὲ ὁρώντων οἱονεὶ μαρτύρων, ἀλλ᾽ εἴτε αἰδῶ φαμὲν, εἴτε φύσεως δῶρον ἀπόῤῥητον, ταῦτα Δημοκρίτῳ τε καὶ ἄλλοις καταλίπωμεν· ἐλέγχει δὲ, καὶ τὰς αἰτίας οἴεσθαι λέγειν ἱκανοὺς ὑπὲρ τῶν ἀτεκμάρτων τε καὶ συμβλήτων. Ἤδη δὲ καὶ ὁ νομεὺς ἀπαλλάττεταί ποι ὅταν δέωνται τῆς συμμοτήσεως αὐτοῖς τῆς πρὸς ἀλλήλους τὴν ὁρμὴν, ὡς πρῶν ἀρισάμενος παροῦσιν ἐς θάλαμον νύμφῃ τε καὶ νυμφίῳ. Latine ſic ſonant. *Maſſagetæ, vt Herodotus ait, ſuſpenſa ad plauſtrum pharetra, cum vxoribus aperto & propatulo loco concumbunt, ſi conubitum omnes aſpiciant, præclare contemnunt, & ſuſq; deq; habent. At contra Cameli,* G

Hoĩes quoſdã moribus ſuperat.

nunquam coeundi palam ſocietatem, aut Veneris inter ſe mixturam apertam ducunt, quod quidem ipſum factiue verecundia, an admirabili Naturæ munere faciant, Democrito, alijſque, qui vel obſcuriſſimarum rerum cauſas ingenio ſe poſſe conſequi confidunt, diſputandum relinquo. Cum autem inter eos coniunctionis appetitum paſtor exoriri ſentit, aliquo concedit, & tamquam ſponſo ingrediente thala-

Lucret. li. 3. & lib. 5.

mum ſponſæ, abit. Hic eſt ille Democritus, cognomento Phyſicus, qui multa præclara volumina ſuper rerum Natura dicitur reliquiſſe, quæ omnia omnino perierunt, quæ tanta iactura omnibus Naturæ arcana ſcrutantibus iure eſt deflenda. Porro tanta eſt Cameli naturalis in Matrem ſuam reue- H

Cap. 2.

rentia, vt morte grauius ducat cum ea concumbere. Ariſtoteles libro περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων *de mirabilibus auſcultationibus,* ſi tamen eius eſt, ac non verius alterius, quod verum exiſtimo. Ibi enim. τοὺς ἐν Ἀραβίᾳ φασὶ καμήλους μὴ ἀναβαίνειν ἐπὶ τὰς μητέρας, ἀλλὰ κἂν βιάσηταί τις οὐ θέλουσι, καὶ γάρ ποτε λέγεται, ἐπειδὴ οὐκ ἦν ὀχεῖον, τὸν ἐπιμελητὴν καλύψαντα ἐφεῖναι τὸν πῶλον, ὡς δ᾽ ὀχεύων ἐπέβη, τότε μὲν ὡς ἔοικε συνετέλεσε, μικρῷ δ᾽ ὕστερον δάκνων τὸν καμηλίτην ἀπέκτεινε. *In Arabia aiũt Camelos non inire matres ſuas, ſed etiam ſi quis cogat, non patiuntur; porro admiſſario aliquando curatorem deſtitutum, opertam matrem ſubmiſiſſe pullo, paulo tamen poſt eum hominem morſibus neca-*

Camelorum arma.

uit. Sunt ergo, vt obiter hic adnotemus, Camelorum arma morſus, ſeu dentes, qui adeo habẽtur validi, vt quemliber hominem ijs correptum in immenſam altitudinem proijciant, atq; equos etiã ipſos morſu extinguant, ſupra aliquot locis eſt dictũ, & in ſequẽtib. aliquid addetur. Siue ergo vera ſit eorum ſententia, qui opus illud Ariſtoteli adſcribunt, ſiue ipſius genuinus fœtus non eſt, res ſane ip-

Lib. 8. Trac. 5. c. 2.

ſa eſt in confeſſo eſt, nam idem confirmatum ab Ariſtotele & Aeliano ſupra hoc ipſo Tractatu, vbi *de Genitura & coitu* diſſerui, & multi auctores graues confirmant, in his Albertus Magnus.

PIETAS

A

PIETAS ET PROLIS AMOR.

ALIA etiam pathemata in eo repetiuntur, quibus proxime ad humanam naturam accedere operationibus ſuis videri poſſet, ac illud imprimis, quod aliorum morbo afflictorum miſereatur, & quadam compaſſione ducatur, quam pietatem improprie nonnulli Scriptores antiqui, & Eccleſiaſtici uocauerunt. Vincentius Bellouacenſis ſpeculo hiſtoriali. *Tota nocte manducant, quod ſi in ſtabulo aliquis ęgrotet, tāta reliquis omnibus pietas ineſt, vt cibo abſtineant.* plenius hoc in Theologicis infra. Hanc egregiam in bellua virtutem comitatur amor in prolem, tantus, vt nec Tigridi, nec Simiæ, nec Pelicano cedat, hoc apprime Indi cognoſcentes, cum celeritate maxima vti cupiunt, fętus Cameli per aliquot milliaria abducunt cum matre, deinde illa abacta, pullos eo loci relinquunt, præda capta reuertuntur, mater amore pullorum derelictorum quam celerrime agglomerat paſſumque duplicat, atq; ita & prædonibus conſulat, & affectum maternum exhibet Ioannes Tzetzes. cuius hæc ſunt, de formicis Indicis aurum diligenter cuſtodientibus. *Lib. 19 c. 23* *Stratagema Indorum.* B *Chiliad. 12. c. 404.*

μύρμηκες χρυσωρύχοι γὰρ μέγεθος ἀλωπέκων,
τὰς φωριοὺς τὰς ἑαυτῶν ἔχουσι χρυσοσώρους,
Σάκκους λαβόντες δ' οἱ Ἰνδοὶ, καὶ δρομικὰς καμήλους,
Πώλους ἐχούσας νεογνούς, τὰς πώλους μὲν λιπόντες
αὐτοὶ μόναις ὁδεύουσι, πτούμενοι τὰς χρῦσας
Τοὺς σάκκους δὲ πληρώσαντες, ἄξαντες τὰς καμήλους
φεύρουσι, διωκόμενοι τοῖς μύρμηξιν ἐκείνοις,
Αἱ κάμηλοι τῷ πόθῳ δὲ τῶν πώλων τῶν οἰκείων
Τρέχουσι συντονωτέρως, καὶ φεύρουσιν ἐκείνους.

Latine ſic reddita ſonant verbatim.

C

Formicæ autem auri foſſores, magnitudine vulpium,
In luſtris ſuis habentes aureos cumulos
Saccos autem accipientes Indi, & Dromedarias Camelos
Pullos habentes nuper natos, pullos relinquentes quidem,
Ipſi ſolis pergunt illuc cum Camelis,
Saccos autem implentes, agentes Camelos
Fugiunt inſecuti a formicis illis,
Cameli autem deſiderio pullorum ſuorum
Currunt impetuoſius, atq; fugiunt illas.

Formicæ auri cuſtodes.

De hac auri cuſtodia multi inter veteres accurate, Herodotus, Strabo, Philoſtratus Lemnius in vita Apollonij. meminit Lucianus in Epiſtolis Saturnalibus his verbis. *Μύρμηκάς τινας, οἵους τοὺς Ἰνδικοὺς ἀνορύττοντας ἐκ τῶν θησαυρῶν, ἐκφέρειν νύκτωρ ἐς τὸ δημόσιον. Vt formicæ tales, quales feruntur Indicæ, aurum è theſauris effoſſum in publicum efferant noctu.* meminit & C. Plinius. *Amphitane alio nomine appellatur Chryſocolla, in India parte, vbi formicæ eruunt aurum.* C. Iulius Solinus Polyhiſtore. *formicæ ad formam canis maximi, arenas aureas pedibus eruunt, quos Leoninos habent, quas cuſtodiunt, ne quis auferat, captanteſq; ad necem perſequuntur.* Cl. Aelianus. *οἱ μύρμηκες οἱ Ἰνδοὶ τὸν χρυσὸν φυλάττοντες, οὐκ ἂν διέλθοιεν τὸν καλούμενον καμπύλινον ποταμόν.* ita locum illum, antea corruptiſſimum, legendum cenſeo. *formicæ Indicę auri cuſtodes, nunquam tranſeunt fluuium Campylium appellatum.* Itaque ſi eo prędones auri deuenerint, & flumen traiecerint, incolumes periculum euadunt, & ideo in altera ripa pullos eorum Camelorū relinquunt, quibus vecti auri furtum patrant, illi itaque amore pullorum magis, quam periculi magnitudine accenſi, quam velociſſime amnem traijciunt, raptores interim aliarum ferarum carnes ſparſim per viam abijciunt, quas formicæ non mediocriter gaudent. Strabo loco laudato. rem totam expedio ex Plinio. *Indicæ formicæ cornua, Erythrus in æde Herculis fixa, miraculo fuere: Aurum ex cauernis egerunt terrę, in regione Septentrionalium Indorum, qui Darda vocantur, ipſis color felium, magnitudo Aegypti luporū,* fortaſſis *Vulpium* foret legendum, ex Strabonis ac Tzetzis auctoritate. *erutum hoc ab ijs tempore hiberno, Indi furantur ęſtiuo feruore, conditis propter vapores in cuniculis formicis, quę tamen odore ſollicitatę prouolant, crebroq; lacerant, quamuis prępelocibus Camelis fugientes, tanta pernicitas feritaſque eſt eum amore auri.* alijs quoque ſtratagematis vtuntur Indi, vt fallant formicas, ſed ego tantum de Camelis ago.

Aurum cuſtoditum. *Lib. 3.* *Lib. 15.* *Lib. 6.* *Pag. 1031.* *Lib. 37. c. 10* D *Formicæ quales?* *Cap. 43.* *Lib. 3. c 4.* *Aelian' correctus.* *Lib. 11. c. 31*

 E

ANTIPATHIA, & Hoſtilitas.

Equus ei hoſtis.
Cap. 62.
Lib. 8. c. 18.
Lib. 3. c. 7.
Timent, & timentur.

HOSTES Naturales habet, quod etſi nunquam viſos, tamẽ ad internecionem primo quoque occurſu aut congreſſu inſectantur. 1. Equum timent, & ab equo viciſſim timentur. Iulius Solinus Polyhiſtore. *Oderunt equinum genus.* Et Plinius. *Odiũ aduerſus equos gerunt naturale.* Aelianus Chryſoglottus ille non vno loco hoc ipſum prodidit. ita enim in hiſtoria naturali. Κάμηλον δ' ὡς δέδοικεν ἵππος, ἔγνω Κῦρός τε καὶ Κροῖσος ὥς φασί. *quantum vero Camelum equus reformidet, Cyrus et Craſus cognouerunt, vt aiunt.* Hiſtoria illa, quam indicat, ſic ſe habet. *Cyrus edoctus ab Harpago Medo, vel, vt alij placet, ab Artaxerſe, Camelos Equis maximo terrori eſſe, adeo enim Camelos equi reformidant, vt nec ſpeciem quidem, nec odorem ſuſtineant, Camelos quidem, quos in vſu belli plurimos habebat, contra Craſi equitatum immitti iuſſit ſicque equitatum Craſi, quo ille ſe præualiturum ſperabat, inutilem omnino reddidit, nam ſimul atq; in pugna uitum eſt, equi olfactis protinus, conſpectiſq; Camelis, retro ſe auerterunt, vnde omnis Craſi ſpes fruſtrata interijt.* Hæc Herodotus, Græcus textus non eſt ad manum. F

Cyri victoria.
Lib. 1.
Philipp. Beroaldus.

Hanc naturæ diſſidentiam expreſſit haudquaquam ignobiliter Poeta quidam

> *Vtq; Aquilam Cygnus, Congrum Murana, Camelus*
> *Odit Equum.*

Lib. 2. Method.
Lib. 1. cap. 2. pag. 304.
Lib. 9. c. 36.

Nec cum equo modo ille diſſidet, & ab eo mutuo timetur, ſed & *Aſinis eſt maximo terrori*, nec vlla conſuetudine Aſini timor tollitur, vt ex Claudio Galeno video obſeruatum a cl. V. Ioanne Vtenerio in Aldrouandino opere de quadrupedibus, nec ego locum tranſcribo, tu adi. Id autem ne deinceps ipſi Cyro præiudicio ad ſequentium rerum gerendarum ſucceſſus foret, aut nocumento, perpetua lege id deinceps cautum, vt vno eodemque paſcuo equi Camelique agerent. auctor Aelianus. Πέρσαι δὲ μετὰ τὴν Κύρου μάχην ἐν Λυδίᾳ, καμήλους τοῖς ἵπποις συντρέφουσι, τὸ δέος τῶν ἵππων τὸ ἐκ τῶν καμήλων εἰς αὐτοὺς ἐξαπτόμενον, ἐκβάλλειν πειρώμενοι τῇ συντροφίᾳ. *Perſa poſt Cyri pugnam in Lydia, Camelos ſimul cum equis alunt, equorum metum ex Camelorum conuictu conantes expellere.* G

Aelianus notatur.
Lib. 5. c. 48.
Lib. 6. c. 18.

Miror autem cur idem auctor cum, φιλίαν καὶ ἔχθραν *amicitiam & hoſtilitatem* quam ſingula inter ſe animalia exercent, dinumerare in ſe ſuſcepit, ne verbum quidem de Camelo fecerit? quod Ariſtoteles non omiſit, nam in hiſtoria Animalium hæc habet. ὁ κάμηλος περὶ τὴν ὀχείαν ὁ ἄρρην χαλεπός, ἐάν τε ἄνθρωπος, ἐάν τε κάμηλος πλησιάζῃ, ἵππῳ μὲν γὰρ ὅλως αἰεὶ πολεμεῖ. *Camelus etiam mas ſæuit tempore coitus, ſiue homo ſiue Camelus accedat, nam cum equo inceſſanter bellũ gerit.*

Leo carnem Cameli appetit.
Lib. 17. c. 36.

Hoſtilitas illi haud exigua eſt cum Leone, & cauſa maxima ferinæ huius hoſtiliſque acerbitatis, quod Leo carne Camelina mirifice afficitur. Aeliani verba Latina ſunt. *Cameli carnes a Leonibus comedi ſolere teſtimonio eſt Herodotus, cum in Xerxis Camelos, qui commeatum portarent, dicit Leones inuaſiſſe, & ex alijs animalibus nulla, neque iumenta neque homines attigiſſe, idq; factum miratur, præſertim cum Camelos ante illud tempus nunquam vidiſſent, & aliunde eſſet, vnde famem explerent.*

Herodotus culpatus.
Cauſa occulta.

At mihi Herodotus paucarum in natura rerum peritus videtur, qui Leones Thracios miratur voluptatem in cibo vnam alteri prapoſuiſſe, nam Camelos quantopere appetant, Arabes ſciunt, & quicunq; regionem Leonum ſimul, & Camelorum parentem habitant. Itaque non admiror ſi Leo, vi quadam naturali & occulta, Cameli carnem appetat, & in hoc animal etiam ſibi antea nunquam prius viſum, ſui ſatiandi cauſa irruat, appetitus enim naturalis eos, etiam cum primum vident, vt ſuauiſſimum inde ſibi futurum parent alimentum, incitat. H

Lib. 7.
Herodotum Aelianus trãſcribit.
Lib. 8. c. 5.
Tabani infeſtant Camelos.
Lib. 32. c. 1.
Lib. 5. c. 19.
Lib. 11. c. 33
Lib. 4. c. 51.

Eandem hiſtoriam ſi quis vberius narratam cupit, adeat ad Herodotum, e quo pleraque eo loco ſunt tranſcripta. Nec quis hanc inter Leones & Camelos internecinam Antipathiam alius ſcripſerit, non memini, & maxime admiror Ariſtotelem, qui cum ex profeſſo de Leonum cibo tractaret in Hiſtoria Animalium, hoc tamen prætermiſiſſe: vel Plinium, Solinum, alioſque. 3. hoſtilitatem cum Camelo exercet alijs quadrupedibus communem *Tabanus*, de qua ſic Plinius. *Cetos ſexcentorum pedum longitudinis, & trecentorum ſexaginta latitudinis in flumen Arabiæ intraſſe, pinguiq; eius negotiatores, & omnium piſcium adipe Camelos perungere in eo ſitu, vt Aſilos ab his fugent odore.* Eſt autem Aſylus ſeu Tabanus, Muſca quædam aculenta μύωψ ab Ariſtotele dicta in Hiſtoria Animalium. naſcuntur autem illa inſecta ex lignis, vt ibidem ab Ariſtotele traditum, nec ab eo id mutuari erubuit, vt nec pleraq; alia, Plinius. diſtinguunt nonnulli *Tabanum ab Aſylo*, in his Cl. Aelianus: qui & figuram, & bombum, & aculeum deſcribit, quẽ adi. Aliorum ſane apud me maior eſt auctoritas, qui confundant, idemque inſectum faciunt, *Aſylum,*

A *lum, & Tabanum.* Nigidius Figulus vetuſtiſſimus, nec leuis nominis, Scriptor apud Iunium Philargyrium ad illud Virgilij in Georg. *Lib. 3.*

——— *Cui nomen Aſylo.*

Simpliciter *Muſcam* interpretatur *Tabanum*, ſiue *Aſylum* Gloſſæ veteres Iſidori Hiſpalenſis corruptæ nitori ſuo ſunt reſtituendæ. Tabæ, Mutiæ, verborum portenta, legendum, *Tabani, Muſcæ.* *Iſidori gloſſa correcta.* Hoc etiam omnium, vt monebam, quadrupedum malum eſt, ſed maxime Boum. M. Varro de re Ruſtica. *eas æſtate Tabani concitare ſolent.* Definite ex Grammaticis antiquis Iſidorus. *Oeſtrum Græcum eſt, quod Latine Aſylus, vulgo Tabanus vocatur.* *Lib. 12. cap. vlt.* L. Seneca Ad Lucilium. *hunc quem Græci Oeſtrum vocant, pecora peragentem, & totis ſaltibus diſſipantem, Aſylum noſtri vocant.* *Epiſt. 58.* meminere & Græci poetæ, vt Latinos omittam. Sophocles, Lycophron, Alexis, Theaetetus, qui conſulantur. Aeſchylus. *In Supplicibus.*

Βουλάτην μύωπα, κιντήριον *V. 310.*
Οἶστρον καλοῦσιν αὐτὸν οἱ Νείλου πέλας.

Ita vir doctiſſimus olim verterat.

B *Boues impellentem Tabanum incitatiuum*
Stimulum vocant ipſum Nilum pueri.

Non dubito quin multa ſuper hoc animalculo vir immortalis famæ, & Herculei laboris Vlyſſes Aldrouandus attulerit in opere *de Inſectis*, ſed adhuc non vidi: & ideo pauca admodum hic de *Tabano*, ne eadem fruſtra iterentur.

MORBI, ET TEMPERATVRA.

MORBI illius in duplici genere cenſentur, ſunt enim aut temporarij, & intermiſſi, aut continui, & letales, primi generis ſunt *Rabies* ex coitus deſiderio concepta, de qua ſupra. *Morbi quidam ad tempus.* C. Iulius Solinus *genitura cupidius efferantur adeo, vt ſæuiant cum Venerem requirunt.* *Cap. 61.* Sed morbus iſte etiamſi ad tempus grauis, paruo tamen tem-
C pore durat, nec enim vltra quadrageſimum diem eius curſus, nec alia cauſa, quam amor, & coeundi intemperies. Alij morbi ſunt continui, & ad exitum vitæ deducunt, qualis eſt podagra. *Alij perpetui, & letales.* Vincentius Bellouacenſis. *his etiam rabies accidit & podagra, qua facillime moriuntur, non autem virgulas eijciunt, ſed vehementiſſimo dolore grauantur, quoniam duras, & laborioſas vias incedunt.* *Lib. 18. c. 23.* Alfonſus Toſtatus in Leuiticum. *patet in Camelis, quibus aliquando rabies accidit, & podagra, vnde conſtringuntur pedes ſui, & interficit eos iſta infirmitas.* *Podagra.* *Cap. 11. pag. 106.* Cauſa varia huius valetudinarij affectus traditur, illa veriſſima mihi videtur, quæ apud Iulium Solinum. *durant in centum annos, niſi forte tranſlati in peregrina, inſolentia mutati aeris morbos trahant.* *Cauſa vera morbi.* *Cap. 62.* Ad Temperiem venio, de qua altum apud antiquos, quod ſciam, eſt ſilentium, Recentiorum nonnulli obiter attigerunt, In his Alfonſus Toſtatus, auctoritate Conſtantini, qui de Geoponicis eloquenter ſcripſit, putaturque male a quibuſdam fuiſſe Imperator. Is ergo ſic Latine, nam textus Græcus non eſt ad manum. *Tēperies calida.* *Camelus eſt calidus natura, ideo eſt macilentus naturaliter, calor enim totam trahit ſanguinis vnctuoſitatem, & remanet ſibi nulla craſſities: & ob hoc lac Camelinum ſubtilius eſt aliorum animalium lacte.* *Ibidem.* *Cur lac Cameli ſubtile?* Ab iſto immodico calore proficiſci credita incredibilis, vt monebam, ſalacitas. Vnde illud Ariſtophanis in Veſpis. *In Parabaſi pag. 883.*
D

φώκης δ' ὀσμὴν, λαμίας δ' ὄρχεις ἀπλύτους,
πρωκτὸν δὲ καμήλου.
Phocæ odorem, Lamiæ teſticulos illotos,
Et podicem Cameli.

Omnia enim animalia, quæ in Venerem prona, cenſentur mali odoris; nota ſunt, quæ portenta de libidine muliebri, & Equina, ab auctoribus referuntur. Pergendum deinceps, & eruendum quicquid occurrerit animaduerſione dignum: Inter quæ & illud memorabile. *Caluities.* *Calueſcere, & depilari, vt ſolent homines.* Alfonſus Toſtatus ibidem loci, quod eo lubentius obſeruaui, quod ille ſolus inter quadrupedes hoc cum homine habeat commune, & inter aues *Struthiocamelus, Coruus aquaticus*, vt frequentior habet opinio, & vt verax & diligens Scriptor, Rupertus Tuitienſis contendit, etiam *Aquila*. *Commētar in Michæam* Scio tamen hanc eſſe regulam vniuerſalem, *nullum animal, præter hominem infra aures & tempora, caluitiem habere.* C. Plinio auctore. *Lib. 11. c. 37*

CASTRATIO VTRIVSQVE SEXVS. E

EST animal libidinoſum Camelus,& vt dixi,coitum deſiderãs,etiam amens & fu
rioſo impetu malignum,ideo qui eo vti in bellis aut itineribus volunt,demptis ge
nitalibus mari,vulua exulta fœminis,mitiores fortioreſq; reddũt. Cl. Aelianus in
Lib.4.c.55. Cur Bactri eos castrent? Naturali hiſtoria. *Cum Camelos quinquaginta annis viuere percepi,tũ Bactrianos*
ad centeſimum annum,tum mares,vt pugnaciores ſint,a Bactris populis caſtrari,ita
petulantia exciſa maiori robore eſſe. Camelis etiam fœminis vuluas aduri,vt partibus illis,quę ad fu
rorem libidinis inciteant,aduſtis,ad bellum aptiores exiſtant. de Rationibus iſtis paulo inferius diſpu
Mago Scriptor. tabitur,hic qua ratione caſtrentur animalia aperiam,ex Magone Carthaginienſi,qui libris vigin-
tiocto punica lingua ſcriptis rem ruſticam extulit,quos Caſſius Dionyſius Vticenſis Græce vertit,
& in libros viginti redegit, & Sextilia Prætori miſit, quos poſtea ad ſex retraxit Diophanes in Bi-
thynia,regiq; Deiotaro inſcripſit,vt auctores ſunt Terentius Varro & Iunius Columella. Is etiam
Lib.6.c.26. poſtea verſus in Latinum procurante Senatu. Cuius verba ſunt apud eundem Columellam. *dum*
teneri ſunt adhuc,caſtrandi ſunt,neq; id ferro faciendũ,ſed fiſſa ferula comprimendi teſticuli,& pau F
latim confringendi,id enim optimum genus caſtrationũ videtur,quod adhibetur tenera ætati ſine vul
nere. & vbi id induruit,melius bimus,quam anniculus caſtratur. quæ totidem verbis pæne ſunt ex-
Lib.6.c.7. Palladius trãſcripſit Columellam. preſſa apud Palladium Rutilium Aelianum in re ſua ruſtica. Vide vtriuſq; auctoris locũ,& confer.
Eſt & in Iulij Solini Polyhiſtore ratio quædã naturalis,cur caſtrentur Cameli,de qua paulo infra
diſcutietur. Verba eius ſunt. *Ad bella fœminæ præparãtur,inuentumq; eſt,vt deſiderium ijs coitionis*
Cap.62. *quadam caſtratione exſecaretur,putant enim fieri validiores,ſi a coitibus arceantur.* Ariſtoteles & ip
Lib.9.c.50. ſe huius caſtrationis In fœminis tantum meminit in Hiſtoria Animalium. ἐκτέμνονται δὲ καὶ αἱ κά-
μηλοι αἱ θήλειαι ὅταν εἰς πόλεμον χρῆσθαι αὐταῖς βούλωνται, ἵνα μὴ ἐν γαστρὶ λάβωσι. *Cameli etiã fœ-*
minæ caſtrantur,cum eis vti in bello lubet,ne concipiant vtero in tacto ipſo conuenit,& caſtrari ſoli-
tos mares pariter ac fœminas certum,de cauſis,non æque inter hiſtoricos & rerum naturalium in-
ueſtigatores conſtat. Ariſtoteles proxime laudatus,*ne concipiant*,alij & plures,vt fortiores fiant,q
a veritate videtur longe eſſe alienum,nam teſtibus ademptis, vires non mediocriter diminui cer-
L.38.ff.de adilit.edict. tum eſt, qua de re diſputationes vtiles ſunt Celſi & Offilij Iuriſconſultorum apud Pomponiũ I.C.
ſunt quædam quæ in hominibus quidem morbum faciunt,in iumentis non adeo,vt puta ſi mulus caſtra G
tus eſt,neque morbi,neque vitij habere videtur,quia neque de fortitudine eius quid detrahitur,neque
Caſtrati an debiliores? *de vtilitate,cum ad generandum nunquam ſit habilis. Celſus quoque ſcribit non omnia animalia ca-*
ſtrata ad idipſum vitioſa eſſe,niſi propter ipſam caſtrationem facta ſint imbecilliora,& ideo mulum nõ
eſſe vitioſum. Idem refert Offilium exiſtimaſſe equum caſtratum ſanum eſſe,ſicuti Spado quoque ſa-
nus eſt,ſed ſi emptor ignorauit,venditor ſcit,ex empto eſſe actionem, & verum eſt quod Offilius ait.
Lib.1.in Eutrop. Cl. Claudiani locus eſt appoſitus.

Aduolat Armenius certo mucrone reciſos
Edoctus mollire mares, damnoque nefandum
Aucturus pretium,fœcundum corporis ignem
Sedibus exhaurit geminis,vnoque ſubictu
Eripit officium patris,nomenque mariti.
Ambiguus vita iacuit,penituſque ſupremum
In cerebrum ſecti traxerunt frigora nerui.
Laudemuſue manum,qua vires abſtulit hoſti?
An potius fato cauſam tribuiſſe queramur? H
Profuerat manſiſſe virum,fœlicior extat
Opprobrio,ſeruiret adhuc ſi fortior eſſet.

Lib.4.Silu.3 Papinius Statius eadem in Domitiani factis habet,licet diſpari ratione.

Qui fortem vetat interire ſexum,
Et Cenſor prohibet mares adultos
Pulchra ſupplicium timere forma.

Caſtratio bruta reddit fortiora Longe ergo diſpar ratio in brutis exſecandis, atque in hominibus, bruta enim validiora fiunt,
vt dictum ſupra,& confirmat Rutilius Palladius in re ruſtica. *Non omnino iuuencos ſubducto robo-*
Lib.6.c.7. *re virilitatis effeminat.* at homines redduntur caſtratione debiliores,& effæminati magis, ideoq;
Homines debiliores. in vſus turpiores virilitatis dehoneſtamento euirabantur. M. Varro in Satyra illa Menippæa, cui
Lib.5.in fin. titulus λογομαχία. Arnobius contra gentes. Ennodius Ticinenſis Antiſtes in Epigrammatis,quæ
Epigr.71. non ſunt ad manum. Sæua ergo illa & nefanda libido pueros teneriores ferro præpararat,vnde lo
L.27 ff ad legi Aquil. cus Vlpiani I.C.corruptus, vbi de corpore humano debilitando, ex Viuiano & ipſo Iuriſconſulto

A in hæc verba agit. *& ſi puerum quis caſtrauerit, & precioſiorem fecerit, Viuianus ſcribit ceſſare Aquiliam, ſed iniuriarum erit agendum, aut ex edicto, aut in quadruplum.* Vltima ſane ex legibus 12. tabularum verbatim ſunt deprompta, vt in earum editione nos docuiſſe viſi ſumus Et locum Vlpiani leuiter reſtituo. *ſi puerum quis caſtrauerit, vt pretioſiorem faceret.* & ita legendũ cenſuiſſe video Ioãnem Mercerium in Opinionibus ſuis & Obſeruationibus. Correctionis ratio optima ex Fabio Quintiliano in Inſtitutione Oratoria. *Mancipiorum negotiatores, formę puerorum exciſa virilitate, lenocinantur*, paucis interiectis ibidem loci. *libidinem iuuet ipſum effœminati ſexus mendacium, nunquam tamen hic continget malis moribus regnum, vt ſi quę fecerit pretioſiora, fecerit & meliora.* ſic Martialis.

Vlpian' correctus. Lib. 1. c. 1. Lib. 5. c. 12. Lib. 9. epigr. 9.

Iam cunę lenonis erant, vt ab vbere raptus
Sordida vagitu poſceret ęra puer.

à Mangonibus in cunis ergo a parentibus empti, & in abominandæ luxuriæ abuſum exſecti, exẽplo Semiramidis Reginæ, vt eſt apud Ammianum Marcellinum, Proſperum in Chronico, Euſebium, Claudianum, & alios. Idem Martialis.

Lib. 9. epigr. 7.

B *Non puer auari ſectus arte Mangonis.*

Sed ad Camelos redeo. quos non putabant tantum bello aptiores, quia incentiua libidinis carerent exſecti, nec etiam fortiores, ſed & eſu delicatiores, nam & in alijs animantibus idipſum obſeruatũ, eſt enim *veruecina caro* ſuauior *arietina*, vt docte Theodorus Marcilius adnotauit, & auctor eſt M. Plautus in Captiuis, quod nec Philippus Paræus inanimaduerſum omiſit. Verba Plauti sũt.

Delicatiores eſu. Act. 4. ſc. 2.

Qui Petroni nomen indunt veruecei ſectario.

Ita licet quemlibet Camelum in ſolemnioribus feſtiuitatibus comedendum appoſuerint, vt ſupra abunde a me probatum, tamen peculiari quodam delectu caſtrati Cameli a lautioribus commendati. Verba Leonis in Africana Hiſtoria, vbi de Numidia ſeu Biledulgerid agit, hæc ſunt apud Samuelem Purchaſium in peregrinatione. *Cum deſerta, cum ingenti commeatu comitatuq́ mercatorũ tranſmitteremus, Princeps Zanagę obuius eſt nobis factus cum quingẽtis hominibus Camelis vectis, & a nobis tributa debita exegit, & mox ad tẽtoria ſua nos inuitauit vbi multos Camelos iugulari pręceperat, vt nos laute exciperet, erãt illi Iuniores ſenioresq́, ſed maxime caſtrati, quod & tenerior eorum caro, & eſui accommodatior, qui elixi, atq́ etiam verubus aſſati magna copia nobis exhibiti.*

Lib. 1. Lib. 6. c. 13.

C eadem apud alios. Porro, vt ſemel dicam, & cum Plinio concludam. *caſtrandi genus etiam fœminas, quę bello pręparentur, inuentum eſt, fortiores ita fiunt coitu negato.* hæc ille ex Ariſtotele.

Lib. 8 c. 18.

ORNAMENTA.

ORNABANTVR Cameli in ſpectaculis ſuperuacaneo cultu, vti paulo hic infra expediemus, inſuper ornatu neceſſario ad bella & longiora itinera parabãtur, inductis ſcilicet calceis. Vincent. Bellouacenſ. *ad longiora itinera & graues bellicas expeditiones obeundas ſotularibus induebantur.* quos *Sotulares* ille nuncupat alij Scriptores vetuſti *Carbatinarum* crepidarum appellatione inſigniunt. Ariſtoteles præ alijs, in Hiſtoria Animalium. *ὁ δὲ πούς ἐςὶ κάτωθεν σαρκώδης, ὥσπερ καὶ οἱ τῶν ἄρκτων, διὰ καὶ τὰς εἰς πόλεμον ἰούσας ὑποδύουσι καρβατίναις, ὅταν ἀλγήσωσιν. pes autem* Cameli *veſtigio carnoſus*

Lib. 18 c. 13. Sotulares. Lib. 2. c. 1. Carbatina.

D *eſt, vt vrſarum, qua de cauſa, eos qui itinere longiore in bello fatiſcunt, calceant carbatinis.* non fero illiteratiſſime in Politianum, Scaligerum, alioſque viros debacchantem Robertum Titium, cuius indoctiſſimas nugas vix tanti eſt, vt hic referam, niſi vt adoleſcentes bonæ frugis & eruditionis cupidi admoneantur: ille ergo, blatero & blennus in locis ſuis Controuerſis, magnus, ſi ipſi creditur, Cato aut Ariſtarchus, *cercolipas* non *carbatinas* admittit, ſed in eum ſtat tota Antiquitas. quale hoc calceamentum eſt perquirendum. exiſtimaui in Romanis Antiquitatibus ex corio bubalino carbatinas factas, adducor, vt id cenſeam loco Xenophontis, qui ſic Latine verſus ab Angelo Politiano. *Cum defeciſſent veteres calcei habebant ex recentibus corys bubulis carbatinas confectas.* ortum ad Cares retulit Iulius Pollux in Onomaſtico ad Commodum Cæſarem. *καρβατίνη μὲν ἀγροικῶν ὑπόδημα, κληθὲν ὑπὸ καρῶν. Carbatina vero ruſticorum calceus, a Caribus dictum*, quo etiã vſi Philoſophi, Luciano auctore in pſeudomante. *καὶ κήρυκές τινες Παφλάγονες, καρβατίνας ὑποδεδεμένοι.* Et præcones Philoſophicum habitum mentiti *aliqui Paphlagones, Carbatinis calceati.* Hęc quidem de ornatu Camelorum ordinario: de quo C. Plinius. *Talos quę biſulca ſunt, habent. ijdem digitos habentibus non ſunt, neq́ in prioribus pedibus omnino vlli, Cameli tales ſimiles bubulis, ſed minores paulo, eſt enim biſulcus diſcrimine exiguo pes imus, veſtigio carnoſus, vt vrſi*, in quibuſdam codicibus, *veſtigio carnoſo*, vtrumque recte, prior tamen lectio auctorem habet Ariſtotelem, quẽ Plinius

Lib. 9. c. 13. Materia. Lib. 3. Anabas. Origo. Lib. 7. c. 22. Pag. 490. Lib. 11. c. 45. Plini' Ariſt. tranſcr.

POTVS ET CONTINENTIA.

E

Cap.62. Abſtinentia. Aqua turbida. Lib.8.c.18. Lib.3.c.23.

A CIBO ad potum tranſeo. in quo duo ſunt obſeruanda, primum genus potus, deinde continentia & abſtinentia. C. Iul. Solinus Polyhiſtore. *ſitim etiam in quadriduum tolerant*, Cameli, *verum cum occaſio bibendi data eſt, tantum implentur, quantum & ſaties præterita deſideria, & in futurum diu proſit. Lutulentas aquas captant, puras fugiunt, denique niſi cænoſior liquor fuerit, ipſi eſſidua proculcatione limum excitant, vt turbetur*, eodem ſenſe, verbis nonnihil diſcrepantibus, habes paria apud Plinium. *Sitim & quatriduo tolerant, implenturq́; cum bibendi occaſio eſt, & in præteritum, & in futurum, obturbata prius conculcatione aqua, aliter potu non gaudent.* Fl. Renat. Vegetius in re militari. *Sed hoc genus Animalium*, Camelorum, quos in Africa, & alibi ad bellicos vſus alunt Vrciliani, & Mahetes, *arenis, & toleranda ſiti aptum, confuſas etiam in puluere vento vias abſq́; errore dirigere memoratur*. dicam plura infra hic, vbi de parœmijs agendi locus. qui res Geographicas accuratius pertractarunt, noſtra hac ætate docent nos, Camelos non in quatriduum tantum abſtinere ſolere a potu, ſed in duodecim, imo & ſi fors ferat, in quindecim dies totos, vt in peregrinatione Africana adnotatũ. quod vt veriſſimum in itineribus, ita veraci relatione conſtat, tam oculata virorum doctorum fide, in Libya & Numidia, quæ modo *Sarra* & *Bileguldérid* ab incolis dicuntur, toto veris tempore, nũquam Camelos bibere, quamdiu viride gramen, quo depaſcant, inuenire poſſunt, exemplo hominum, qui in deſertis & aquam ſitientibus arenis habitantes, aquam nec curant, nec nanciſci valent, contenti iure ſolo carnium, & lacte Camelorum, qui vberrimum præbent, ſi quando aliquid herbarum depaſti fuerunt. Hoc ex alijs retulit Samuel Purchaſius. Hinc natam exiſtimo poetis Græcis fabulandi occaſionem, vt fingerent Baccham Cameli caput amputaſſe, quod ſobrietas inimica ebrietati, & ob id Bacchæ inuiſus moderationis ac continentiæ nomine Camelus. id ſolus, quod ſciam, prodidit Nonnus Panopolita in Dionyſiacis, ſonorus quidem, nec tamen magni iudicij poeta.

F

Lib 4 c 21. Io. Leonius. Reb. Afric. par.8. Simõ Maiol. Dieb Canicul. Colloq.7. Lib 6 c.11. Mythologia. Li.14.V.374

καί τις ἐφαρπάξασα τανυκνήμιδι καμήλῳ
καμπύλον ἀμητῆρι διέθρισεν αὐχένα θύρσῳ
καὶ τυφλοῖσι πόδεσσι περιπταίουσα κελεύθῳ
Ἡμιφανὴς πεφόρητο πολυγνάμπτῳ δὲ πορείῃ
φοιταλέης ἀκάρηνον ἐπείγετο σῶμα καμήλου.

G

Latine ſic ſonant, verbatim.

Et quadam rapiens longas plantas habenti Camelo
Incuruam meſſorem penetrauit ceruicem Thyrſo,
Et cæcis pedibus aberrans a ſemita,
Semiapparens ferebatur, multiflexo vero tranſitu.
Vagantis ſine capite incitabat corpus Cameli.

VARIAE SPECIES, & de Velocitate.

H

Cap.62. Lib.8.c.18. Arabes Cameli.

DISTINGVENDÆ ſunt ſpecies, neque omnia quæ dicta ſunt, in quoſcumque Camelos cadunt, differunt enim ab inuicem forma, magnitudine, viribus, opere, & velocitate. C. Iulius Solinus Polyhiſtore. *Bactri Camelos fortiſſimos mittunt, licet & Arabia plurimos gignat, verum hoc differunt, quod Arabici bina tubera in dorſo habent, ſingula Bactriani, hi nunquam pedes atterunt, ſunt enim illis reciprocis quibuſdam palmunculis veſtigia carnulenta.* Eadem C. Plinius. Camelorum *duo genera, Bactriani & Arabici, differunt quod illi bina habent in dorſo tubera, hi ſingula, & in pectore alterum, cui incumbant*. In quibuſdam Codicibus prima verba aliter concipiuntur. *Bactria & Arabia* paruo admodum diſcrimine. Et hæc Arabici Cameli figura eſt.

Digitized by Google

A

B

C

D

Hunc quia duplici gibbo inſignem, itineribus magis idoneum iudicarunt, quod nihil eſſet, quo præpediret aſſiduam profectionem. tales Græci vocant διχύρτους καὶ διτύλους *gemino gibbo, gemino tubere conſpicuos*. Heſychius illuſtrius. quem vide. accurate Diodorus Siculus in Bibliotheca. πλεῖστα δὲ καὶ διαφορώτατα γένη καμήλων τρέφει τῶν δὲ ψιλῶν, καὶ δασειῶν, καὶ διπλοῦν ἀνατεταχότων τὸ κατὰ τὴν ῥάχιν κύρτωμα καὶ διὰ τοῦτο διτύλων ὀνομαζομένων. Latine ſic ſonant. *Multa quoque & multum differentia Camelorum genera nutrit*, Arabia ſcilicet, *tum pinguium, tum macilentorum, quorum nonnulli gibbum duplicem in dorſo habent, a quo & Dityli nominantur*. Verſio vulgata corruptiſſima eſt ea tamen contentus fuit Ioannes Camers. Ariſtotelem illi omnes fontem habuerunt, apud quem legerant. αἱ δὲ κάμηλοι ἴδιον ἔχουσι παρὰ τὰ ἄλλα τετράποδα, τὸν καλούμενον ὕβον ἐπὶ τῷ νώτῳ. διαφέρουσι

Δίκυρτοι καὶ δίτυλοι.
In voce τύλοι.
Lib. 3.
Duæ ſpecies eorum.
In Solinum.
Lib. 2. Hiſt. Anim. c. 1.

ρουσι δ' αἱ Βάκτριαι τῶν Αραβίων; αἱ μὲν γὰρ δύο ἔχουσιν ὕβους, αἱ δ' ἕνα μόνον, ἄλλον δ' ἔχουσιν ὕβον τοιοῦτον ὀίζαρω ἐν τοῖς κάτω, ἐφ' οὗ, ὅταν καταχλιφῇ εἰς γόνατα, ἐστήρικται τὸ σῶμα. *Camelus proprium inter Cateras quadrupedes habet in dorſo, quod Tuber appellant, ſed ita vt Bactriani ab Arabicis diſferant, alteris enim bina, alteris ſingula Tubera habentur, ſunt etiam omnibus ſingula parte ima, quale in dorſo, tubera, quibus incumbat reliquum corpus, & firmetur, quoties in genua inclinantur*. Eadem omnes. Hæc prima ſpecies, altera eſt *Bactrianiorum*, habent illi, vt ex auctoribus laudatis conſtat, in dorſo vnum gibbum, in ventre alterum, vt hæc figura oſtendit. E

Cameli Bactriani.

F

G

H

Iſti

A Iſti non tam itineribus conficiendis ſunt idonei, quam oneribus ferendis, nam & robuſtiores ſunt, & a naturali conſtitutione ad procumbendum gibbo ſuo in ventre adiuti, vt & facile in ventrē procumbentes onera ſuſcipiant, & eadem facilitate exonerentur. Hos corpore vaſtiori præditos omnes ſciunt. D. Hieronymus haud obſcure indicat. *In quibus Camelum Bactrum enormis magnitudinis, qui multos iam obtriuerat, triginta & eo amplius viri, diſtentum ſolidiſſimis funibus, cum clamore adduxerunt*. Et pro corporis ingenti magnitudine etiam plus cibi illi exigebant L. Appianus in Metamorphoſi illa ſua iocoſa, *factum affatim ingeſſit, quantum Camelo Bactriano ſatis fuerat.*

In vita Hilarionis. Vaſtitas corporis. Cibus. Lib. 7.

2. Sunt & Camelorū accidentariæ quædam differentiæ, quæ Hiſtoricis ſpecies diuerſas faciunt, vt ſunt Camelorum nonnulli πίλοι *pingues*, alij vero habentur ἰσχνοὶ *macilenti*, nec plura.

Alia ſpecies.

3. Differentes etiam ſpecies ex colore facere videntur, nam cum ordinarius ſit ijs omnibus color fuſcus, reperiuntur *in India* tamen *Cameli albi*, ſi vera eſt relatio Philoſtrati Lemnij in vita Apollonij.

Alia ſpecies. Lib. 2

4. Memorantur *Cameli Caſpij*, qui diuerſam quamdam ab alijs prædictis ſpeciem conſtituunt, ſunt ſane longe minores. Cl. Aelianus. αἱ κάμηλοι αἱ κάσπιαι μέγισται κατὰ τοὺς ἵππους μεγίστους. Cameli
B Caſpij ſunt maximi, & ad equorum maximorum magnitudinem accedunt, ſed vtcumque verum illud fuerit, equus maximus magnitudine longe fuerit Camelis, quos iam deſcripſimus, inferior.

Alia ſpecies. Lib. 17. Animal. c. 34.

5. Hæc veteribus tradita, at qui hodie res Africanas exquirunt, hæc de ijs memoriæ tradiderunt, In his Samuel Purchaſius. *Camelorum tres ſpecies habent, prima vocatur Hugium, ingentis ſtaturæ, & roboris, pondo mille librarum ferens, ſecunda minor duplice in dorſo tubere, oneribus ferendis, & equitationi apta, Becheti dicta, quam ſolam Aſiatici agnoſcunt, tertiam vocant Raguahil, macilentam, & gracilem, ad ſola itinera non accommodatam, eam quippe inequitant, cōficitq́ue uno die amplius quam centum paſſuum millia: atque ijs Rex Tambuti ſolet mittere Nuntios Segelmeſſem aut Darham nongentis millibus paſſuum diſtantem, ſeptem, aut vt ſummum, octo diebus, ſine vlla in itinere mora, aut requie.*

Alia ſpecies Lib. 6. cap. 1.

6. Eſt denique quędam ſpecies celebratiſſima, quam a velocitate *Dromedarios* appellant, de qua ſic Iſidorus Hiſpalenſis. *Dromeda genus eſt Camelorum, minoris quidem ſtaturæ, ſed velocioris, vnde & nomen habet, nam* δρόμος *Græce curſus velocitas appellatur; centum & amplius milliaria vno die*
C *pergere ſolet, quod animal ſicut bos, & ouis, & Camelus, ruminat.* D. Hieronymus. *Egredimur ad veſperam, vidimuſq́ue Camelos ob nimiam curſus velocitatem, Dromedarios appellatos, præteritos cibos in ore voluere.* Eos etiam in exercitu Macedonico locat T. Liuius. *ante hunc equitatum falcatæ quadrigæ & cameli, quos appellant Dromades, his ſagittarij Arabes inſident.* Velocitatem hanc in Camelis iſtius ſpeciei innuit Cl. Aelianus. Σαραγγαῖαι κάμηλοι δρομικώταται καὶ ὠκισται. *Sagarei Cameli curſu pernici incitatiſſimi, & velociſſimi.* Immēſam eius animalis celeritatem habes apud Ariſtotelem in Hiſtoria Animalium. κάμηλοι θέουσι δὲ θᾶττον τῶν νισαίων ἵππων πολὺ, ἐὰν θέωσι διὰ τὸ μέγιστον τοῦ ὀρέγματος. *Cameli currunt celerius quam equi Niſæi, propter laxiorem ſui gradus glomerationem.* Et de *Equis Niſæis* quibus Cameli comparantur, inquirendum, Suidas. *Niſæum locus Perſidis, vbi naſcuntur equi celerrimi, qui Niſæi dicuntur, alij dicunt magnum eſſe Campum Mediæ, cui nomen ſit Niſæum, equos magnos gignit campus ille.* Vltima ſententia verior eſt. Idem tamen variat alibi, & ex Herodoto, Orpheo, & Polemone, diuerſum tradentibus ſic ſcribit. *Equus Niſæus, inter Suſianam & Bactrianam locus eſt Gataſtigona, Græce Niſus, vbi equi præſtantes ijq́ue ruſſi omnes naſcuntur, Herodotus Niſæum Mediæ locum, Orpheus vero maris Erythræi eſſe dicit, Polemon equum Niſæum male dicit*
D *candidum.* Campum illum ἱπποβότον ideſt equorum altorem nominant, per quem tranſeunt, qui a Perſide & Babylonia ad Caſpias pilas ire ſolent. *Neſæum* νησαῖον vocat Arrianus in rebus Alexandri: ſed corrupte, cōcors enim ſcriptura, & melior illa, quam probat Suidas, aſtipulatur Heſychius. Hi regibus Perſarum in delitijs, quam ſolos conſcendebant, amicis donabant, vt ex Luciano notū, quo libro de hiſtoria ſcribenda agit, ad reges alios mittebant, tanta vero eorum ea regione generabatur copia, vt quotannis viginti millia ad Regem mitterentur, quod ex Strabone obſeruatum eſt ab Iſaco Caſaubono in Athenæum, qui plura cupis adi ad Herodotum, & Barnabam Briſſonium in Regio Perſarum principatu, qui non ſunt ad manum corruptum, puto Athenæum in Dipnoſophiſtis, aut verius Polybium apud illum, in deſcriptione pompæ Antiochi ſuperbiſſimæ. Τούτων κατόπιν ἦσαν ἱππεῖς Πισαῖοι μὲν χίλιοι, πολιτικοὶ δὲ τρισχίλιοι, ὧν οἱ μὲν πλείους ἦσαν χρυσοφάλαροι καὶ χρυσοστέφανοι, οἱ δ' ἄλλοι ἀργυροφάλαροι. *Horum a tergo fuerunt equites piſæi mille, vrbani ter mille, & horum complures cum aureis phaleris ac coronis, alij cum argenteis.* Leuis eſt error, vnaque mutata littera facile eluitur, ἱππεῖς Νισαῖοι *Equites Niſæi.* Hunc equum nobilem totus Oriens exiſtimauit, deſcribit vero Oppianus Cilix Cynegeticis.

Vltima ſpecies. Lib. 12. c. 1. Dromedarij. In vita Malchi Monachi. 4. Decad. li. 7. Lib. 12. c. 34. Lib. 9. c. 50. Equi Niſæi. In voce Νισαῖον. In voce ἵππος Νισαῖος. Color eorū. Polemo in error. Lib. 6. In voce νισαῖος. Pag. 366. Lib. 5. cap. 5. Lib. 5. pagin. 194. Polybius correctus. Lib. 1. V. 309

κάλλει δ' ἐν πάντεσσι πέλει πανυπείροχος ἵππος
Νισαῖος, τὸν ἄγουσιν ἐϋκτέανοι βασιλῆες,

A *velut ſcintillam quandam in cinere occultatam tamdiu ſeruatis, donec materiam adepti, velut flam-*
mam, iram reaccendatis. quod cultiſſimus poeta Erricus expreſſit. *Lib. 4.*

Sicut Arabs bruta deſæuit gente Camelus
Cuſtodemq́; ſuum, longo poſt tempore, læſus
Dente petit memori, & totos depaſcitur artus:
Aut Tigris, catuluſue Lea.

Extat memorabile huius facti exemplum apud Rabinos ad Geneſin, vt in Collectaneis de Ter- *Ad cap. 31.*
ra ſancta Vuolfardi habetur, ſed nec illi mihi ad manum. *Pag. 367.*

RABIES.

HANC prauam affectionem, ſæpiſſime, ſi non ſemper comitatur rabies, iraq; ſupra
modum effrænis, deſcribit appoſite D. Hieronymus in Epiſtolis. *In quibus Camelũ* *Vita Hila-*
B *Bactrũ enormis magnitudinis, qui multos iam obtriuerat, triginta & eo amplius viri,* *rionis.*
diſtentũ ſolidiſſimis funibus, cũ clamore adduxerunt, ſanguinei erant oculi, ſpumabat
os, uolubilis lingua turgebat, et ſuper omnẽ terrorẽ rugitus perſonabat immanis. Signũ
ergo & effectus vltime in eo rabiei eſt voce illa horrẽda ſtridere. Vincẽt. Bellouac. paucis. *Irati ſtri-* *Lib. 19. c. 23*
dẽt horribiliter. Cauſa nõ vna a recẽtioribus huius pathematis adſignatur, ſunt qui id vindictæ cupi *Cauſa ab vl*
ditati volunt attribuiſſe, quod ſ. cũ non poſſint iniurias ſuas, vt optarent, vlciſci, in rabiem agãtur, vt *tionis cupi-*
Simon Maiolus in diebus Canicularibus prodidit. non deſunt, qui ad ardorem Veneris affectum *ditate.*
hunc referant, tota enim hieme fœminam deperit mas, qua ſi non potiatur, quadraginta totos dies *Colloq. 7.*
rabie efferatur, quo æſtu indignationis durante, tenaciſſimæ ſolet eſſe memoriæ, & ſi cuſtos vel qui- *A coitus de-*
libet alius occurrat, quo duriter habitus fuit, ſtatim irruit, ac morſu primũ petit, deinde in ſublime *ſiderio.*
dentibus arreptum proiectat, tum humi affligit, omniaque membra elidit, demum diſcerpit & lace-
rat, & mirum in modum, in cadauer debacchatur, quod ex C. Solino Polyhiſtore colligo. *genituræ* *Cap. 62.*
cupidine efferantur adeo, vt ſæuiant, dum Venerem requirunt. & liquet apertius ex Samuele Purcha-
C ſio in peregrinatione. *Ineunte vere plane mentes fiunt, & in rabiem, coeundi libidine aguntur, quo tem* *Lib. 6. c. 1.*
pore facile in ductores ſuos deſæuiunt, rectores interficiunt, & quoslibet occurrentes violant, memores
a quibus læſi fuerint. Indifferenter Plinius dixiſſe contentus eſt *vtcumq́; rabiem & ipſi ſentiunt.* plu- *Lib. 8. c. 18.*
ra ex Ioanne Leonio non contemnendo ſcriptore in rebus Africæ, vberius diſcas. Reperiuntur & *Part 8.*
nonnulli, qui rabiem hanc ad occultum quendam cœli influxum reijciant, vt Canum, Suum, alio- *A cœlo.*
rumque animalium morbos, haud ſane probabili ratione, nam id ſi a cœlo contingeret, non hiber- *Aloyſius Co*
no tempore, ſed æſtate potius, tantus calor ferueret; quin imo & illud non negligendum, nuſquam *demuſt.*
hac paſſione eos tangi, dum labore & oneribus ferendis exercentur, ſed otioſis tantum & bene pa-
ſtis obrepere. Sed ego cauſam nullam reperio, cur, cum omnia animalia æſtiuis caloribus efferan- *Noua in eo*
tur, morbiſque, ac turbidis paſſionibus conflictentur, Cameli media hieme iram concipere, ineunte *paſſio.*
vere in rabiem efferri debeant? niſi occultam naturæ eſſe proprietatem ſentiamus, quod & verũ eſt.

DOCILITAS, ET
D
Muſices Amor.

DOCILITATEM in eo probant varijs rationibus. primo enim *fræno in prælijs*
regitur. ait Plinius. deinde ipſe impenſius amat Muſicam, & diſcit ad modulos tym- *Lib. 8. c. 18.*
pani, aut inſtrumenti alicuius Muſici, choreas ducere, & tripudiare. Verba Ioannis
Leonij ſunt hæc apud Simonem Maiolum, in diebus Canicularibus. *Docilitatem a* *Rer. Afric.*
lio argumento idem Leonius indicat; tradit enim eos ad tympani ſonitum choreas du- *part 8.*
cere doctos, eoſque hac doceri induſtria commemorat. Includitur iunior Camelus, vbi pauimentum præ *Cap. 7.*
calidum ſit, vt alternatim pedes attollat, dum calor vrget, idque frequentiſſima alternatione facit, dum
hunc dum illum pedem attollit pungente calore, atq́; interim ſemper ad fores tympanum a Doctore per-
cutitur. In ſchola huiuſmodi ſcholaſticus exercetur hic ad annum integrum, aut circiter, vſu igitur
confirmato hac diuturnitate, quotieſcumque tympani ſonitum audierit, eadem pedum alternatione, eo-
demq́; loco perſiſtens, dum inſonet tympanum, chorea ductum ſpectatoribus præ ſe fert. Nec tantum ad
Indica iſthæc ſpectacula muſico concentu deliniri ſe patiuntur Cameli, ſed ad itinera promptius
alacriuſque facienda, viæ moleſtiam, & onerum ferendorum laſſitudinem amoliendam non me-

Ibidem pag. 145. diocriter eadem hæc Muſica conferre creditur. Eodem Maiolo auctore. *Eſt in Camelo commemorandum, quod Muſica ac modulatione ille plurimum oblectatur, quandoquidem etiam feſſus longo itinere, ſi ſubſiſtat, ductor, non flagris aut verberibus ad progrediendum eum ſtimulat, ſed ſonitu cantuq; demulcet, alioquin ageret fruſtra, quoniam & in onere, & itineris menſura terminum præfixum inuertibiliter ſeruat, vt non maius ſolito onus, nec longior itineratio ab illo ſuſcipiatur,* dixi plene ſupra. *Cum igitur paulo longius progrediendum fuerit, quam conſuetudo ipſius ferat, tametſi feſſus ad progrediendum ſponte excitatur, cum Ductor cantilenam, aut aliam Muſices modulationem melodiamve inceperit.* Eadem alijs verbis Samuel Purchaſius doctiſſima illa peregrinatione, ſi ſibi pauliſper interdum temperaret. *Cameli Africani dociles ſunt, ac potius patiuntur ſibi perſuaderi, vt grauius ſolito onus ferãt, aut longius aſſueto progrediantur, cantibus, quam verberibus.* Hæc vſque adeo vera ſunt, vt nullus comitatus Arabiam tranſmittat, ſine tympaniſtis, qui feſſos & pæne oneribus ſuccumbentes Camelos excitent, ac recreent; Denique illud haud vulgare habendum, vocem eas humanam pluris longe facere, & facilius eius audita dulcedine mulceri, quam vllo inſtrumento Muſico: vt ſcribit Gulielmus Sandiſius. ſaltationem hanc Camelinam, & pronum in Muſicem affectum perſtringit ſanctiſſimus Doctor Ioannes Chryſoſtomus, verba Interpretis ſunt, græca enim ad manum non ſunt. *Vt impudẽter Camelorum more ſaltamus, nec enim ſolum fœmina, ſed etiam Cameli, turpiter ſaliunt.*

Lib. 1. c. 2. — *In Itinerario.* — *Homil. 49. Matt. 14.*

E F

VERECVNDIA,
& reuerentia in Matrem.

NATVRALEM quendam pudorem, & humanam pæne in coeundo verecundiam obſeruarunt in Camelo, nam nec patitur ſe tum temporis videri ab vllo homine, & ſi quis forte interuenerit, grauiter indignatur, Vincentius Bellouacenſis in hiſtoria Naturali. *ſecreta petit Camelus coiturus, ſeq; occultat, homines, & animalia occurrentia lædit, ac lethaliter inſectatur.* Eadem ex illo tranſcripſit Albertus Magnus de Animalib, Deſcripſit, eleganti cum Maſſagetarum inuerecundia comparatione, hunc in bruto affectum Claudius Aelianus de Proprietate Animalium. *Μασσαγέται μὲν, ὡς Ἡρόδοτος λέγει, τὴν φαρετρεῶνα πρό γε ἑαυτῶν κρεμάσαντες, εἶτα μέντοι ὁμιλεῖ τῇ θηλείᾳ ἐμφανῶς ὁ ἄρρην εἰ καὶ ὁρῶσιν αὐτοὺς οἱ πάντες πεφροντικότος οὐδὲν ἐκείνων γε. Καμήλων δὲ ὁμιλία οὐκ ἄποτε ἐμφανὴς γένοιτο, οὐδὲ ὁρώντων οἱονεὶ μαρτύρων, ἀλλ' εἴτε αἰδῶ φαμὲν, εἴτε φύσεως δῶρον ἀπόρρητον, ταῦτα Δημοκρίτῳ τε καὶ ἄλλοις καταλίπωμεν; ἐλέγχει δὲ, καὶ τὰς αἰτίας οἴεσθαι λέγειν ἱκανοὺς ὑπὲρ τῶν ἀτεκμάρτων τε καὶ συμβλήτων. ἤδη δὲ καὶ ὀνομεὺς ἀπαλλάττεταί ποι ὅταν δέωνται τῆς συμμιγήσεως αὐτοῖς τῆς πρὸς ἀλλήλους τὴν ὁρμὴν, ὡς πρὶν ἀρισάμενος παροῦσιν εἰς θάλαμον νύμφῃ τε καὶ νυμφίῳ.* Latine ſic ſonant. *Maſſagetæ, vt Herodotus ait, ſuſpenſa ad plauſtrum pharetra, cum vxoribus aperto & propatulo loco concumbunt, ſi concubitum omnes aſpiciant, præclare contemnunt, & ſuſq; deq; habent. At contra Cameli, nunquam coeundi palam ſocietatem, aut Veneris inter ſe mixturam apertam ducunt, quod quidem ipſum factine verecundia, an admirabili Naturæ munere faciant, Democrito, alyſque, qui vel obſcuriſſimarum rerum cauſas ingenio ſe poſſe conſequi confidunt, diſputandum relinquo. Cum autem inter eos coniunctionis appetitum paſtor exoriri ſentit, aliquo concedit, & tanquam ſponſo ingrediente thalamum ſponſæ, abit.* Hic eſt ille Democritus, cognomento Phyſicus, qui multa præclara volumina ſuper rerum Natura dicitur reliquiſſe, quæ omnia omnino perierunt, quæ tanta iactura omnibus Naturæ arcana ſcrutantibus iure eſt deflenda. Porro tanta eſt Cameli naturalis in Matrem ſuam reuerentia, vt morte grauius ducat cum ea concumbere. Ariſtoteles libro *περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων de mirabilibus auſcultationibus,* ſi tamen eius eſt, ar non verius alterius, quod verum exiſtimo. Ibi enim. *τοὺς ἐν Ἀραβίᾳ φασὶ καμήλους μὴ ἀναβαίνειν ἐπὶ τὰς μητέρας, ἀλλὰ κἂν βιάσηταί τις οὐ θέλουσι, καὶ γάρ ποτε λέγεται, ἐπεὶ οὐκ ἦν ὀχεῖον, τὸν ἐπιμελητὴν καλύψαντα ἐφεῖναι τὸν πῶλον, ὡς δ' ὀχεύων ἐπέβη, τότε μὲν ὡς ἔοικε συνετέλεσε; μικρῷ δ' ὕστερον δάκνων τὸν καμηλίτην ἀπέκτεινεν. In Arabia aiũt Camelos non inire matres ſuas, ſed etiam ſi quis cogat, non patiuntur; porro admiſſario aliquando curatorem deſtitutum, opertam matrem ſubmiſiſſe pullo, paulo tamen poſt eum hominem morſibus necauit.* Sunt ergo, vt obiter hic adnotemus, Camelorum arma morſus, ſeu dentes, qui adeo habẽtur validi, vt quemlibet hominem ijs correptum in immenſam altitudinem proijciant, atq; equos etiã ipſos morſu extinguant, ſupra aliquot locis eſt dictũ, & in ſequẽtib. aliquid addetur. Siue ergo vera ſit eorum ſententia, qui opus illud Ariſtoteli adſcribunt, ſiue ipſius genuinus fætus non eſt, res ſane ipſa eſt in confeſſo eſt, nam idem confirmatum ab Ariſtotele & Aeliano ſupra hoc ipſo Tractatu, vbi *de Genitura & coitu* differui, & multi auctores graues confirmant, in his Albertus Magnus.

Lib. 19. c. 25 — *Lib. 22.* — *Lib. 6. c. 60.* — *Hoĩes quoſdã moribus ſuperat.* — *Lucret. li. 3. & lib. 5.* — *Cap. 2.* — *Camelorum arma.* — *Lib. 8 Trac. 5. c. 2.*

G H

PIETAS

A

PIETAS ET PROLIS AMOR.

ALIA etiam pathemata in eo reperiuntur, quibus proxime ad humanam naturam accedere operationibus ſuis videri poſſet, ac illud imprimis, quod aliorum morbo afflictorum miſereatur, & quadam compaſſione ducatur, quam pietatem improprie nonnulli Scriptores antiqui, & Eccleſiaſtici uocauerunt. Vincentius Bellouacenſis ſpeculo hiſtoriali. *Tota nocte manducant, quod ſi in ſtabulo aliquis ęgrotet, tanta reliquis omnibus pietas ineſt, vt cibo abſtineant.* plenius hoc in Theologicis infra. Hanc egregiam in bellua virtutem comitatur amor in prolem, tantus, vt nec Tigridi, nec Simiæ, nec Pelicano cedat, hoc apptime Indi cognoſcentes, cum celeritate maxima vti cupiunt, fętus Cameli per aliquot milliaria abducunt cum matre, deinde illa abacta, pullos eo loci relinquunt, præda capta reuertuntur, mater amore pullorum derelictorum quam celerrime agglomerat paſſumque duplicat, atq; B ita & prædonibus conſulat, & affectum maternum exhibet Ioannes Tzetzes. cuius hæc ſunt, de formicis Indicis aurum diligenter cuſtodientibus.

Lib. 19 c. 23 *Stratagema Indorum.* *Chiliad. 12. c. 404.*

μύρμηκες χρυσωρύχοι γὰρ μέγεθος ἀλωπέκων,
τὺς φωρεοὺς τὺς ἑαυτῶν ἔχουσι χρυσοσώρους,
Σάκκους λαβόντες δ' οἱ Ινδοὶ, καὶ δρομικὰς καμήλους,
Πώλους ἐχούσας νεογνοὺς, τὺς πώλους μὲν λιπόντες
αὐτοὶ μόνοις ὁδεύουσι, στοιμένοι τὺς χρύσας
Τοὺς σάκκους δὲ πληρώσαντες, ἄξαντες τὰς καμήλους
φεύγουσι, διωκόμενοι τοῖς μύρμηξιν ἐκείνοις,
Αἱ κάμηλοι τῷ πόθῳ δὲ τῶν πώλων τῶν ἐκείνων
Τρέχουσι συντονωτέρως, καὶ φεύγουσιν ἐκείνους.

Latine ſic reddita ſonant verbatim.

Formica autem auri foſſores, magnitudine vulpium,
In luſtris ſuis habentes aureos cumulos
Saccos autem accipientes Indi, & Dromedarias Camelos
Pullos habentes nuper natos, pullos relinquentes quidem,
Ipſi ſolis pergunt illuc cum Camelis,
Saccos autem implentes, agentes Camelos
Fugiunt inſecuti a formicis illis,
Cameli autem deſiderio pullorum ſuorum
Currunt impetuoſius, atq; fugiunt illas.

C *Formica auri cuſtodes.*

De hac auri cuſtodia multi inter veteres accurate, Herodotus, Strabo, Philoſtratus Lemnius in vita Apollonij. meminit Lucianus in Epiſtolis Saturnalibus his verbis. Μύρμηκάς τινας, οἵους τὺς Ἰνδικοὺς ἀνορύττοντας ἐκ τῶν θησαυρῶν, ἐκφέρειν νύκτωρ ἐς τὸ δημόσιον. *Vt formica tales, quales feruntur Indicę, aurum è theſauris effoſſum in publicum efferant noctu.* meminit & C. Plinius. *Amphitane alio nomine appellatur Chryſocolla, in India parte, vbi formica eruunt aurum.* C. Iulius Solinus Polyhiſtore. *formica ad formam canis maximi, arenas aureas pedibus eruunt, quos Leoninos habent,* D *quas cuſtodiunt, ne quis auferat, captanteſq; ad necem perſequuntur.* Cl. Aelianus. οἱ μύρμηκες οἱ Ἰνδοὶ τὸν χρυσὸν φυλάττοντες, οὐκ ἂν διέλθοιεν τὸν καλούμενον καμπύλινον ποταμόν. ita locum illum, antea corruptiſſimum, legendum cenſeo. *formica Indicę auri cuſtodes, nunquam tranſeunt fluuium Campylium appellatum.* Itaque ſi eo prędones auri deuenerint, & flumen traiecerint, incolumes periculum euadunt, & ideo in altera ripa pullos eorum Camelorũ relinquunt, quibus vecti auri furtum patrant, illi itaque amore pullorum magis, quam periculi magnitudine accenſi, quam velociſſime amnem traijciunt, raptores interim aliarum fetarum carnes ſparſim per viam abijciunt, quas formicæ non mediocriter gaudent. Strabo loco laudato. rem totam expedio ex Plinio. *Indicę formica cornua, Erythrus in ade Herculis fixa, miraculo fuere: Aurum ex cauernis egerunt terrę, in regione Septentrionalium Indorum, qui Darda vocantur, ipſis color felium, magnitudo Aegypti luporũ,* fortaſſis *Vulpium* foret legendum, ex Strabonis ac Tzetzis auctoritate. *erutum hoc ab ijs tempore hiberno, Indi furantur ęſtiuo feruore, conditis propter vapores in cuniculis formicis, quę tamen odore ſollicitatę prouolant, crebroq; lacerant, quamuis pręuelocibus Camelis fugientes, tanta pernicitas feritaſque eſt eum amore auri.* alijs quoque ſtratagematis vtuntur Indi, vt fallant formicas, ſed ego tantum de Camelis ago.

Aurum cuſtoditum. *Lib. 3.* *Lib. 15.* *Lib. 6.* *Pag. 1031.* *Lib. 37 c. 10* *Formica quales?* *Cap. 43.* *Lib. 3 c. 4.* *Aelian' correctus.* *Lib. 11. c. 31*

Hhhh ANTI-

 E

ANTIPATHIA,
& Hoſtilitas.

HOSTES Naturales habet, quod etſi nunquam viſos, tamē ad internecionem primo quoque occurſu aut congreſſu inſectantur. 1. Equum timent, & ab equo viciſ-
Equus ei hoſtis. ſim timetur. Iulius Solinus Polyhiſtore. *Oderunt equinum genus*. Et Plinius. *Odiū*
Cap 62. *Lib.8. c.18.* *aduerſus equos gerunt naturale*. Aelianus Chryſogloſſus ille non vno loco hoc ip-
Lib.3 c 7. ſum prodidit. ita enim in hiſtoria naturali. Κάμηλον δ' ὡς δέδοικεν ἵππος, ἔγνω Κῦ-
Timent, & timentur. ρός τε καὶ Κροῖσος ὥς φασί *quantum vero Camelum equus reformidet, Cyrus et Craſus cognouerunt, vt aiunt*. Hiſtoria illa, quam indicat, ſic ſe habet. *Cyrus edoctus ab Harpago Medo, vel, vt alijs placet, ab Artaxerſe, Camelos Equis maximo terrori eſſe, adeo enim Camelos equi reformident, vt nec ſpeciem quidem, nec odorem ſuſtineant, Camelos quidem, quos in vſu belli plurimos habebat, contra Craſi equitatum immitti iuſſit ſicque equitatum Craſi, quo ille ſe præualiturum ſperabat, inutilem omnino* F
Cyri victoria. *reddidit, nam ſimul atq; in pugna uentum eſt, equi olfactis protinus, conſpectiſq; Camelis, retro ſe auer-*
Lib 1. *terunt, vnde omnis Craſi ſpes fruſtrata interijt*. Hæc Herodotus, Græcus textus non eſt ad manum.
Philipp. Beroaldus. Hanc naturæ diſſidentiam expreſſit haud quaquam ignobiliter Poeta quidam

> *Vtq; Aquilam Cygnus, Congrum Murana, Camelus*
> *Odit Equum.*

Nec cum equo modo ille diſſidet, & ab eo mutuo timetur, ſed & *Aſinis eſt maximo terrori*, nec vlla
Lib. 2. Method. conſuetudine Aſini timor tollitur, vt ex Claudio Galeno video obſeruatum a cl. V. Ioanne Vterne-
rio in Aldrouandino opere de quadrupedibus, nec ego locum tranſcribo, tu adi. Id autem ne dein
Lib.1. cap.2. pag.104. ceps ipſi Cyro præiudicio ad ſequentium rerum gerendarum ſucceſſus foret, aut nocumento, perpetua lege id deinceps cautum, vt vno eodemque paſcuo equi Cameliqque agerent. auctor Aelia-
Lib.9.c.36. nus. Πέρσαι δὲ μετὰ τὴν Κύρου μάχην ἐν Λυδίᾳ, καμήλους τοῖς ἵπποις συντρέφουσι, τὸ δέος τῶν ἵππων τὸ ἐκ τῶν καμήλων εἰς αὐτοὺς ἐξαπιόμενοι, ἐκβάλλειν πειρώμενοι τῇ συντροφίᾳ. *Perſæ poſt Cyri pugnam in Lydia, Camelos ſimul cum equis alunt, equorum metum ex Camelorum conuictu conantes expelle-* G
Aelianus notatur. *re*. Miror autem cur idem auctor cum, φιλίαν καὶ ἔχθραν *amicitiam & hoſtilitatem* quam ſingula inter ſe animalia exercent, dinumerare in ſe ſuſcepit, ne verbum quidem de Camelo fecerit? quod
Lib 5. c.48. Ariſtoteles non omiſit, nam in hiſtoria Animalium hæc habet. ὁ κάμηλος περὶ τὴν ὀχείαν ὁ ἄρρην χα-
Lib.6. c.18. λεπός, ἐάν τε ἄνθρωπος, ἐάν τε κάμηλος πλησιάζῃ, ἵππῳ μὲν γὰρ ὅλως αἰεὶ πολεμεῖ. *Camelus etiam mas ſæuit tempore coitus, ſiue homo ſiue Camelus accedat, nam cum equo inceſſanter bellū gerit*. Ho-
Leo carnem Cameli appetit. ſtilitas illi haud exigua eſt cum Leone, & cauſa maxima ferinæ huius hoſtiliſque acerbitatis, quod Leo carne Camelina mirifice afficitur. Aeliani verba Latina ſunt. *Cameli carnes a Leonibus come-*
Lib 17.c.36. *di ſolere teſtimonio eſt Herodotus. cum in Xerxis Camelos, qui commeatum portarent, dicit Leones inuaſiſſe, & ex alijs animalibus nulla, neque iumenta neque homines attigiſſe, idq; factum miratur, præſertim cum Camelos ante illud tempus nunquam vidiſſent, & aliunde eſſet, vnde famem explerent.*
Herodotus culpatur. *At mihi Herodotus paucarum in natura rerum peritus videtur, qui Leones Thracios miratur voluptatem in cibo vnam alteri præpoſuiſſe, nam Camelos quantopere appetant, Arabes ſciunt, & quicunq; regionem Leonum ſimul, & Camelorum parentem habitant. Itaque non admiror ſi Leo, vi quadam na-*
Cauſa occulta. *turali & occulta, Cameli carnem appetat, & in hoc animal etiam ſibi antea nunquam prius viſum, ſui ſatiandi cauſa irruat, appetitus enim naturalis eos, etiam cum primum vident, vt ſuauiſſimum inde* H
Lib.7. *ſibi futurum parent alimentum, incitat*. Eandem hiſtoriam ſi quis vberius narratam cupit, adeat ad
Herodotum Aelianus trāſcribit. Herodotum, e quo pleraque eo loco ſunt tranſcripta. Nec quis hanc inter Leones & Camelos internecinam Antipathiam alius ſcripſerit, non memini, & maxime admiror Ariſtotelem, qui cum ex profeſſo de Leonum cibo tractaret in Hiſtoria Animalium, hoc tamen prætermiſiſſe: vti Plini-
Lib 8.c.5. um, Solinum, alioſque 3. hoſtilitatem cum Camelo exercet alijs quadrupedibus communem *Ta-*
Tabani infeſtatio Camelos. *banus*. de qua ſic Plinius. *Cetos ſexcentorum pedum longitudinis, & trecentorum ſexaginta latitudinis in flumen Arabiæ intraſſe, pinguiq; eius negotiatores, & omnium piſcium adipe Camelos perungere in eo ſitu, vt Aſilos ab his fugent odore*. Eſt autem Aſylus ſeu Tabanus, Muſca quædam aculenta
Lib.32. c 1. *Lib.5.c.19.* μύωψ ab Ariſtotele dicta in Hiſtoria Animalium. naſcuntur autem illa inſecta ex lignis, vt ibidem
Lib.11.c.33 ab Ariſtotele traditum, nec ab eo id mutuari erubuit, vt nec pleraq; alia, Plinius. diſtinguunt non
Lib.4 c.51. nulli *Tabanum ab Aſylo*, in his Cl. Aelianus: qui & figuram, & bombum, & aculeum deſcribit, quē adi. Aliorum ſane apud me maior eſt auctoritas, qui confundant, idemque inſectum faciunt, *Aſy-*

lum,

A *lum, & Tabanum.* Nigidius Figulus vetuſtiſſimus, nec leuis nominis, Scriptor apud Iunium Philargyrium ad illud Virgilij in Georg.

Lib. 3.

——— *Cui nomen Aſylo.*

Simpliciter *Muſcam* interpretatur *Tabanum*, ſiue *Aſylum* Gloſſæ veteres Iſidori Hiſpalenſis corruptæ nitori ſuo ſunt reſtituendæ. Tabæ, Mutiæ, verborum portenta, legendum, *Tabani, Muſcæ.* Hoc etiam omnium, vt monebam, quadrupedum malum eſt, ſed maxime Boum. M. Varro de re Ruſtica. *eas æſtate Tabani concitare ſolent.* Definite ex Grammaticis antiquis Iſidorus. *Oeſtrum Græcum eſt, quod Latine Aſylus, vulgo Tabanus vocatur.* L. Seneca Ad Lucilium. *hunc quem Græci Oeſtrum vocant, pecora peragentem, & totis ſaltibus diſſipantem, Aſylum noſtri vocant.* meminere & Græci poetæ, vt Latinos omittam. Sophocles, Lycophron, Alexis, Theaetetus, qui conſulantur. Aeſchylus.

Iſidori gloſſa correcta.
Lib. 12. cap. vlt.
Epiſt. 58.
In Supplicibus. V. 310.

Βουλάτην μύωπα, κεντήριον
Οἶστρον καλοῦσιν αὐτὸν οἱ Νείλου πέλας.

Ita vir doctiſſimus olim verterat.

B *Boues impellentem Tabanum incitatiuum*
Stimulum vocant ipſum Nilum pueri.

Non dubito quin multa ſuper hoc animalculo vir immortalis famæ, & Herculei laboris Vlyſſes Aldrouandus attulerit in opere *de Inſectis*, ſed adhuc non vidi: & ideo pauca admodum hic de *Tabano*, ne eadem fruſtra iterentur.

MORBI, ET TEMPERATVRA.

MORBI illius in duplici genere cenſentur, ſunt enim aut temporarij, & intermiſſi, aut continui, & letales, primi generis ſunt *Rabies* ex coitus deſiderio concepta, de qua ſupra. C. Iulius Solinus *genituræ cupidine efferantur adeo, vt ſæuiant cum Venerem requirunt.* Sed morbus iſte etiamſi ad tempus grauis, paruo tamen tempore durat, nec enim vltra quadrageſimum diem eius curſus, nec alia cauſa, quam
C amor, & coeundi intemperies. Alij morbi ſunt continui, & ad exitum vitæ deducunt, qualis eſt podagra. Vincentius Bellouacenſis. *his etiam rabies accidit & podagra, qua facillime moriuntur, non autem virgulas eyciunt, ſed vehementiſſimo dolore grauantur, quoniam duras, & laborioſas vias incedunt.* Alfonſus Toſtatus in Leuiticum. *patet in Camelis, quibus aliquando rabies accidit, & podagra, vnde conſtringuntur pedes ſui, & interficit eos iſta infirmitas.* Cauſa varia huius valetudinarij affectus traditur, illa veriſſima mihi videtur, quæ apud Iulium Solinum. *durant in centum annos, niſi forte tranſlati in peregrina, inſolentia mutati aeris morbos trahant.* Ad Temperiem venio, de qua altum apud antiquos, quod ſciam, eſt ſilentium, Recentiorum nonnulli obiter attigerunt, In his Alfonſus Toſtatus, auctoritate Conſtantini, qui de Geoponicis eloquenter ſcripſit, putaturque male a quibuſdam fuiſſe Imperator. Is ergo ſic Latine, nam textus Græcus non eſt ad manum. *Camelus eſt calidus natura, ideo eſt macilentus naturaliter, calor enim totam trahit ſanguinis vnctuoſitatem, & remanet ſibi nulla craſſities; & ob hoc lac Camelinum ſubtilius eſt aliorum animalium lacte.* Ab iſto immodico calore proficiſci credita incredibilis, vt mone-
D bam, ſalacitas. Vnde illud Ariſtophanis in Veſpis.

Morbi quidam ad tempus.
Cap. 61.
Alij perpetui, & letales.
Lib. 18. c. 23.
Podagra.
Cap. 11. pag. 106.
Cauſa vera morbi.
Cap. 62.
Tẽperies calida.
Ibidem.
Cur lac Cameli ſubtile?
In Parabaſi pag. 883.

φώκης δ' ὀσμὴν, λαμίας δ' ὄρχεις ἀπλύτους,
πρωκτὸν δὲ καμήλου.

Phocæ odorem, Lamiæ teſticulos illotos,
Et podicem Cameli.

Omnia enim animalia, quæ in Venerem prona, cenſentur mali odoris; nota ſunt, quæ portenta de libidine muliebri, & Equina, ab auctoribus referuntur. Pergendum deinceps, & eruendum quicquid occurrerit animaduerſione dignum: Inter quæ & illud memorabile. *Caluescere, & depilari, vt ſolent homines.* Alfonſus Toſtatus ibidem loci, quod eo lubentius obſeruaui, quod ille ſolus inter quadrupedes hoc cum homine habeat commune, & inter aues *Struthiocamelus, Coruus aquaticus*, vt frequentior habet opinio, & vt verax & diligens Scriptor, Rupertus Tuirienſis contendit, etiam *Aquila.* Scio tamen hanc eſſe regulam vniuerſalem, *nullum animal, præter hominem infra aures & tempora, caluitiem habere.* C. Plinio auctore.

Caluities.
Commentar in Michæam
Lib. 11. c. 37

CASTRATIO VTRIVSQVE SEXVS. E

Lib.4.c.55. *Cur Bactri eos caſtrent?*

ST animal libidinoſum Camelus, & vt dixi, coitum deſiderãs, etiam amens & furioſo impetu malignum, ideo qui eo vti in bellis aut itineribus volunt, demptis genitalibus mari, vulua exuſta fœminis, mitiores fortioreſq; reddũt. Cl. Aelianus in Naturali hiſtoria. *Cum Camelos quinquaginta annis viuere percepi, tũ Bactrianos ad centeſimum annum, tum mares vt pugnaciores ſint, a Bactres populis caſtrari, ita petulantia exciſa maiore robore eſſe. Camelis etiam fœminis vuluas aduri, vt partibus illis, quę ad furorem libidinis incitant, aduſtis, ad bellum aptiores exiſtant.* de Rationibus iſtis paulo inferius diſputabitur, hic qua ratione caſtrentur animalia aperiam, ex Magone Carthaginienſi, qui libris viginti octo punica lingua ſcriptis rem ruſticam extulit, quos Caſſius Dionyſius Vticenſis Græce vertit, & in libros viginti redegit, & Sextilia Prætori miſit, quos poſtea ad ſex retraxit Diophanes in Bithynia, regiq; Deiotaro inſcripſit, vt auctores ſunt Terentius Varro & Iunius Columella. Is etiam poſtea verſus in Latinum procurante Senatu. Cuius verba ſunt apud eundem Columellam. *dum teneri ſunt adhuc, caſtrandi ſunt, neq; id ferro faciendũ, ſed fiſſa ferula comprimendi teſticuli, & paulatim confringendi, id enim optimum genus caſtrationũ videtur, quod adhibetur tenera ætati ſine vulnere. & vbi id indurnit, melius bimus, quam anniculus caſtratur.* quæ totidem verbis pæne ſunt expreſſa apud Palladium Rutilium Aelianum in re ſua ruſtica. Vide vtriuſq; auctoris locũ, & confer. Eſt & in Iulij Solini Polyhiſtore ratio quædã naturalis, cur caſtrentur Cameli, de qua paulo infra diſcutietur. Verba eius ſunt. *Ad bella fœmina preparãtur, inuentumq; eſt, vt deſiderium ijs coitionis quadam caſtratione exſiccaretur, putant enim fieri validiores, ſi a coitibus arceantur.* Ariſtoteles & ipſe huius caſtrationis in fœminis tantum meminit in Hiſtoria Animalium. *ἐκτέμνονται δὲ καὶ αἱ κάμηλοι αἱ θήλειαι ὅταν εἰς πόλεμον χρῆσθαι αὐταῖς βούλωνται, ἵνα μὴ ἐν γαστρὶ λάβωσι. Cameli etiã fœminæ caſtrantur, cum eis vti in bello lubet, ne concipiant vtero* in tacto ipſo conuenit, & caſtrari ſolitos mares pariter ac fœminas certum, de cauſis, non æque inter hiſtoricos & rerum naturalium inueſtigatores conſtat. Ariſtoteles proxime laudatus, *ne concipiant*, alij & plures, vt fortiores fiant, q a veritate videtur longe eſſe alienum, nam teſtibus ademptis, vires non mediocriter diminui certum eſt. qua de re diſputationes vtiles ſunt Celſi & Offilij Iuriſconſultorum apud Pomponiũ I.C. *ſunt quadam quæ in hominibus quidem morbum faciunt, in iumentis non adeo, vtputa ſi mulus caſtratus eſt, neque morbi, neque vitij habere videtur, quia neque de fortitudine eius quid detrahitur, neque de vtilitate, cum ad generandum nunquam ſit habilis. Celſus quoque ſcribit non omnia animalia caſtrata ad idipſum vitioſa eſſe, niſi propter ipſam caſtrationem facta ſint imbecilliora, & ideo mulum nõ eſſe vitioſum. Idem refert Offilium exiſtimaſſe equum caſtratum ſanum eſſe, ſicuti Spado quoque ſanus eſt, ſed ſi emptor ignorauit, venditor ſcit, ex empto eſſe actionem, & verum eſt quod Offilius ait.* Cl. Claudiani locus eſt appoſitus.

Lib.6.c.26. F

Lib.6 c.7. *Palladius trãſcripſit Columellam.* *Cap.62.* *Lib.9.c.50.*

L.38.ff.de adilit. edict. G

Castrati an deuiliores?

Lib.1.in Eutrop.

Aduolat Armenius certo mucrone reciſos
Edoctus mollire mares, damnoque nefandum
Auctnrus pretium, fæcundum corporis ignem
Sedibus exhaurit geminis, vnoque ſub ictu
Eripit officium patris, nomenque mariti.
Ambiguus vitæ iacuit penituſque ſupremum
In cerebrum ſtelli traxerunt frigora nerui.
Laudemuſve manum, quæ vires abſtulit hoſti? H
An potius fato cauſam tribuiſſe queramur?
Profuerat manſiſſe virum, fælicior extat
Opprobrio, ſeruiret adhuc ſi fortior eſſet.

Lib.4. Silu.3

Papinius Statius eadem in Domitiani factis habet, licet diſpari ratione.

Qui fortem vetat interire ſexum,
Et Cenſor prohibet mares adultos
Pulchra ſupplicium timere forma.

caſtratio bruta reddit fortiora *Lib.6.c.7.* *Homines debiliores.* *Lib.5.in fin. Epigr.71.* *L.27 ff ad legẽ Aquil.*

Longe ergo diſpar ratio in brutis exſecandis, atque in hominibus, bruta enim validiora fiunt, vt dictum ſupra, & confirmat Rutilius Palladius in re ruſtica. *Non omnino iuuencos ſubducto robore virilitatis effaminat.* at homines redduntur caſtratione debiliores, & effæminati magis, ideoq; in vſus turpiores virilitatis dehoneſtamento euirabantur. M. Varro in Satyra illa Menippæa, cui titulus λογομαχία. Arnobius contra gentes. Ennodius Ticinenſis Antiſtes in Epigrammatis, quæ non ſunt ad manum. Sæua ergo illa & nefanda libido pueros teneriores ferro præpararat, vnde locus Vlpiani I.C. corruptus, vbi de corpore humano debilitando, ex Viuiano & ipſo Iuriſconſulto

in hæc

A in hæc verba agit. *& ſi puerum quis caſtrauerit, & precioſiorem fecerit, Vinianus ſcribit ceſſare Aquiliam, ſed iniuriarum erit agendum, aut ex edicto, aut in quadruplum.* Vltima ſane ex legibus 12. tabularum verbatim ſunt deprompta, vt in earum editione nos docuiſſe viſi ſumus. Et locum Vlpiani leuiter reſtituo. *ſi puerum quis caſtrauerit, vt pretioſiorem faceret.* & ita legendũ cenſuiſſe video Ioãnem Mercerium in Opinionibus ſuis & Obſeruationibus. Correctionis ratio optima ex Fabio Quintiliano in Inſtitutione Oratoria. *Mancipiorum negotiatores, formę puerorum exciſa virilitate, lenocinantur*, paucis interiectis ibidem loci. *libidinem iuuet ipſum effœminati ſexus mendacium, nunquam tamen hic continget malis moribus regnum, vt ſi quę fecerit pretioſiora, fecerit & meliora.* ſic Martialis.

Vlpian' correctus. *Lib 1. c. 1.* *Lib 5. c. 12.* *Lib. 9. epigr. 9.*

Iam cunę lenonis erant, vt ab vbere raptus
Sordida vagitu poſceret ęra puer.

à Mangonibus in cunis ergo a parentibus empti, & in abominandæ luxuriæ abuſum exſecti, exẽplo Semiramidis Reginæ, vt eſt apud Ammianum Marcellinum, Proſperum in Chronico, Euſebium, Claudianum, & alios. Idem Martialis. *Lib. 9. epigr. 7.*

B *Non puer auari ſectus arte Mangonis.*

Sed ad Camelos redeo. quos non putabant tantum bello aptiores, quia incentiua libidinis carerent exſecti, nec etiam fortiores, ſed & eſu delicatiores, nam & in alijs animantibus idipſum obſeruatũ, eſt enim *veruecina caro* ſuauior *arietina*, vt docte Theodorus Marcilius adnotauit, & auctor eſt M. Plautus in Captiuis, quod nec Philippus Paræus inanimaduerſum omiſit. Verba Plauti sũt. *Delicatiores eſu.* *Act. 4. ſc. 2.*

Qui Petroni nomen indunt verneci ſectario.

Ita licet quemlibet Camelum in ſolemnioribus feſtiuitatibus comedendum appoſuerint, vt ſupra abunde a me probatum, tamen peculiari quodam delectu caſtrati Cameli a lautioribus commendati. Verba Leonis in Africana Hiſtoria, vbi de Numidia ſeu Biledulgerid agit, hæc ſunt apud Samuelem Purchaſium in peregrinatione. *Cum deſerta, cum ingenti commeatu comitatuq; mercatorũ tranſmitteremus, Princeps Zanagę obuius eſt nobis factus cum quingẽtis hominibus Camelis vectis, & a nobis tributa debita exegit, & mox ad tẽtoria ſua nos inuitauit vbi multos Camelos iugulari prę ceperat, vt nos laute exciperet, erãt illi Iuniores ſenioreſq;, ſed maxime caſtrati, quod & tenerior eo-*
C *rum caro, & eſui accommodatior, qui elixi, atq; etiam verubus aſſati magna copia nobis exhibiti.* eadem apud alios. Porro, vt ſemel dicam, & cum Plinio concludam. *caſtrandi genus etiam fœminas, quę bello pręparentur, inuentum eſt, fortiores ita fiunt coitu negato.* hæc ille ex Ariſtotele. *Lib 1.* *Lib. 6. c. 13.* *Lib. 8 c. 18.*

ORNAMENTA.

ORNABANTVR Cameli in ſpectaculis ſuperuacaneo cultu, vti paulo hic infra expediemus, inſuper ornatu neceſſario ad bella & longiora itinera parabãtur, inductis ſcilicet calceis. Vincent. Bellouacenſ. *ad longiora itinera & graues bellicas expeditiones obeundas ſotularibus induebantur.* quos *Sotulares* ille nuncupat alij Scriptores vetuſti *Carbatinarum* crepidarum appellatione inſigniunt. Ariſtoteles præ alijs, in Hiſtoria Animalium. ὁ δὲ πούς ἐςὶ κάτωθεν σαρκώδης, ὥσπερ καὶ οἱ τῶν ἄρκτων, διὰ καὶ τὰς εἰς πόλεμον ἰούσας ὑποδύουσι καρβατίναις, ὅταν ἀλγήσωσιν. *pes autem* Cameli *veſtigio carnoſus*
D *eſt, vt vrſarum, qua de cauſa, eos qui itinere longiore in bello fatiſcunt, calceant carbatinis.* non fero illiteratiſſime in Politianum, Scaligerum, alioſque viros debacchantem Robertum Titium, cuius indoctiſſimas nugas vix tanti eſt, vt hic referam, niſi vt adoleſcentes bonæ frugis & eruditionis cupidi admoneantur: ille ergo, blatero & bleunus in locis ſuis Controuerſis, magnus, ſi ipſi creditur, Cato aut Ariſtarchus, *cercolipas* non *carbatinas* admittit, ſed in eum ſtat tota Antiquitas. quale hoc calceamentum eſt perquirendum. exiſtimaui in Romanis Antiquitatibus ex corio bubalino carbatinas factas, adducor, vt id cenſeam loco Xenophontis, qui ſic Latine verſus ab Angelo Politiano. *Cum defeciſſent veteres calcei habebant ex recentibus coriis bubulis carbatinas confectas.* ortum ad Cares retulit Iulius Pollux in Onomaſtico ad Commodum Cæſarem. καρβατίνη μὲν ἀγροικῶν ὑπόδημα, κλῆθεν ὑπὸ Καρῶν. *Carbatina vero ruſticorum calceus, a Caribus dictum*, quo etiã vſi Philoſophi, Luciano auctore in pſeudomante. καὶ κήρυκές τινες Παφλάγονες, καρβατίνας ὑποδεδεμένοι. Et præcones Philoſophicum habitum mentiti *aliqui Paphlagones, Carbatinis calceati.* Hęc quidem de ornatu Camelorum ordinario: de quo C. Plinius. *Talos quę biſulca ſunt, habent. ijdem digitos habentibus non ſunt, neq; in prioribus pedibus omnino vlli, Cameli tales ſimiles bubulis, ſed minores paulo, eſt enim biſulcus diſcrimine exiguo pes imus, veſtigio carnoſus, vt vrſi*, in quibuſdam codicibus, *veſtigio carnoſo*, vtrumque recte, prior tamen lectio auctorem habet Ariſtotelem, quẽ Pli-

Lib 18 c. 33. *Sotulares.* *Lib 2. c 1.* *Carbatina.* *Lib. 9. c. 13.* *Materia.* *Lib. 3 Anabaſ.* *Origo.* *Lib. 7. c. 21.* *Pag. 490.* *Lib. 11. c. 45* *Plini' Ariſt. tranſcriptor.*

nius more ſuo tranſcribit, *quæ de cauſa in longiore itinere ſine calciatu paſciſcunt.* E

Ornamenta ad pompam ludicram aut ſpectacula ſcenica communia Camelo, & exoticis ani-
mantibus populo productis, atque etiam equis Regijs, vt paulo infra obiter perſtringam, inſignis
In Prometheo. eſt apud Lucianum locus. ὁ δὲ πρὸς μὲν τὴν κάμηλον, ἐφοβήθησαν, καὶ ὀλίγου δεῖν ἔφυγον ἀναθορόν-
τες καίτοι χρυσῷ πᾶσα ἐκεκόσμητο καὶ ἁλουργίδι ἐνέστρωτο, καὶ ὁ χαλινὸς ἦν λιθοκόλλητος, Δαρείου τι-
νὸς, ἢ Καμβύσου, ἢ Κύρου αὐτοῦ κειμήλιον. *At illi ad Cameli conſpectum perterriti ſunt, & parum abfuit,
quin exilientes aufugiſſent, quamquam totus is auro exornatus, & purpura inſtratus fuit, frænum
autem etiam gemmis compactum habebat, ex Darij alicuius, aut Cambyſis, aut Cyri ipſius theſauro
depromptum.* Id etiam in ſacris litteris liquet, nam Zebee & Salmana Reges Madianitæ a Gedeo-
Iudicum c. 8 ne debellati ſpoliantur: *Surrexit*, inquit ſacer textus verſione vulgari, *Gedeon, & interfecit Zebee
& Salmana, & tulit ornamenta & bullas, quibus colla regalium Camelorum decorari ſolent.* Et pau-
cis interiectis, ibidem loci. *fuit pondus poſtulatarum inaurium mille ſeptingenti ſicli, abſque orna-
mentis & monilibus & veſte purpurea, quibus reges Madian vti ſoliti erant, & præter torques au-
Ornamenta Equorum. reas Camelorum.* Vt Cameli ſtudioſe ornabantur, ita Equos Regijs vſibus aſſuetos ingentibus di-
uitijs onerabant, interdum etiam priuatorum minis̄terijs deuicandos cum iſtiuſmodi ſuperbiſſi- F
Li. 3. pag. 72 mis opulentia inſignijs venales oſtentabant. conſulantur qui nō ſunt ad manum, Achilles Tatius
Li. 1 pag. 12 in Amatorijs Clitophontis & Leucippes, Apollonius Collatius in obſidione Hieroſolymitana,
Li. 6. pag. 93 Aegydius Maſerius Grammaticus & enarrator exactus Valerij Flacci Setini in Argonauticis. Pau
Lib. 6. pagi. 273. lus Varuefridus cognomento Diaconus in hiſtoria Longobardorum. L. Apuleius in Mileſijs con
Lib. 10. tentus fuit dixiſſe, *phaleris aureis & fucatis ephippijs.* L. Seneca apposite. *Equum empturus, ſolui iu-
Epiſt. 80. bes ſtratum, detrahis veſtimenta venalibus, itaque ementibus ornamenta ipſa ſuſpecta ſunt.* Aure-
Lib. 1. Satur. c. 11. lius Macrobius. *Stultus eſt qui empturus equum, non ipſum inſpicit, ſed ſtratum eius, & frænum.*
Apuleius in eundem ſenſum. *Neque in emendis equis phaleras conſideramus, & balthei polimina in-
Lib. de Deo Socratis. ſpicimus, & ornatiſſima ceruicis diuitias contemplamur. ſed iſtis omnibus exuuijs amolitis & amotis,
equum ipſum nudum contuemur.* Ipſius hoc Socratis dogma fuit & præceptum, Cuius, referente
Serm. 1. Ioanne Stobæo in collectaneis, hæc ſunt. οὔτε ἵππος εὐγενὴς κρίνοιτ' ἂν ὁ πολυτελῆ σκευὴν ἔχων, ἀλλ'
ὁ τῇ φύσει λαμπρός. *Vt neque equus generoſus iudicetur, qui ſtratum & inſtructum ſplendidum ha-
In Epigrammatis. beat, ſed qui natura ſit talis.* operoſe deſcripſit Claudianus.

Dumq́, auro phaleræ, gemmis dum fræna renident, G
Ac viterum Zona cinge frementis equi.
Sanguineo virides morſu verſare Smaragdos,
Et Tyrio dignum terga rubere croco.

Ibidem loci. Idem Equum Imperatoris Honorij depingens, ſic ait.

Accipe regale cultus, & crine ſuperbus
Erecto, virides ſpumis perfunde Smaragdos,
Luxurient tumido gemmata monilia collo,
Nobilis auratos iam purpura veſtiat armos,
Et medium te Zona liget, variata Serena
Floribus, & caſta manibus ſudata, colorum
Perſarum gentile decus.

Horatiꝰ correctus. Horatij locus ſuo nitori reſtituendus, contra Aſcenſij Badij, Mancinelli, Dionyſij Lambini, & a-
liorum præpoſteram lectionem, quam tamen probauit Thomas Treterus. ſic enim
Lib. 1. Sat. 2.

Regibus hic mos eſt, vbi equos mercantur, apertos H
Inſpiciunt. non, vt vulgo peſſime, *opertos.*

Lib. 1. c. 14. Tom. 2. Ad Cameli ornamenta regredior. de quo ſic in peregrinatione Meccana Ludouicus Vertoman-
na, & Hackluytus diligentiſſimus Scriptor in Nauigationibus ſuis vniuerſalibus. *poſt languentes,
& medicos locò proximo ducitur Camelus ſtatura eminentiſſima, quæ reperiri in omnibus illis genti-
bus poteſt, tectus ornatuſque panno aureo, dependentibus fimbrijs ſericis, tergo geſtans arculam au-
ro, & gemmis elaboratam, quem circumambiunt chori Muſicorum, omni inſtrumentorum genere per-
Lib. 3. c. 6. ſonantes, ſequuntur quindecim alij Cameli, & ipſi pulcherrimi, proceriſſimi, vndique phalerati, ac fa-
ſcijs ſericis ad terram, vſque dependentibus accincti.* Vide plura apud Samuelem Purchaſium
in Aſiaticis.

ÆTAS.

A

AETAS.

VT laborioſum animal Camelus, ita etiam viuax, quod valde rarum in Natura,
quamquam de tempore quo viuat aliqua ſit inter Scriptores diſſentio. Ariſtote-
les in Hiſtoria Animalium. *ζῇ δὲ κάμηλος χρόνον πολὺ πλείω ἢ πεντήκοντα ἔτη. Vi-* *Lib. 6 c. 26.*
uit Camelus diu, plus enim quam quinquaginta annis. paulo aliter Claudius Aelia-
nus, & fortaſſe verius in Naturali relatione. *Cum Camelos quinquaginta annos vi-* *Lib. 4. c. 55.*
uere percepi, tum Bactrianos ad centeſimum annum. Erit ergo vita non vna omnibus Camelis, ſed
pro ratione ſpecierum, de quibus plene ſupra. diſſentit ab vtroque Iulius Solinus in Polyhiſtore. *Cap. 62.*
Durant Cameli in centum annos, niſi forte tranſlati in peregrina, inſolentia mutati aeris morbos tra-
hant. omnium opiniones conciliare vult C. Plinius non incommode, licet breuiter. *Viuunt quin-* *Lib. 8. c. 18.*
quagenis annis, quidam & centenis. Illud ſane indubitatum Camelos illos diutius viuere, qui bel- *Diuturnior*
B licis impendantur muneribus, vt Criticus quidam ex phlegonte Tralliano in Mirabilibus pridem *vita aſſueto-*
obſeruauit, nam in Bactris præcipuæ opes in numero Camelorum conſiſtunt, deprehenſumque ad *rum bello.*
centum & ſexaginta annos eos pertingere ſolere, qui oneribus ferendis nō ſunt addicti. de vſu eo-
rum in bello, vide quæ ſupra dixi & adde ex Iulio Polluce nomina iſthæc armaturæ variæ, quibus
in expeditionibus Cameli muniantur: arma ergo a fronte dependentia, *Prometopidia* vocari ſo-
lent, quæ aures protegunt, *Parotia*, quæ maxillis ſunt munimento, *Pareia*, pectoribus appoſita,
Proſternidia, latera defendentia, *Parapleuridia*, cruribus circumpoſita, *Parameridia*, quæ barbaris
quibuſdam *coxalia* audiunt, tibias armantia, *Paracnemidia*. Suntque eadem vocabula Equorum
cataphractorum armaturis conuenientia. quæ eo libentius hoc loco inſerui, quod & pleriſque in-
cognita animaduertiſſem, & in tractatu de Equo Cataphracto ſupra deſiderari: & nec ego mihi
ipſi hac in parte ſatisfacio, qui & Iulio Polluce, & Græcorū Interpretibus omnibus omnino carē.

C

HISTORICA DE VECTVRA.

MEMORABILE ſane illud duco ex Hiſtoria Procopij & Agathiæ Græcorum,
qui res geſtas Iuſtiniani Cæſaris poſteritati prodiderunt, Camelo vehi ſolere pro- *Proditionis*
ditionis, & imminutæ Maieſtatis reum, & quia illi non ſunt ad manum verba. Cæ- *pœna.*
lij Rhodigini ſufficient in Antiquis lectionibus. *ſciendum porro inſignioris cenſeri* *Lib. 7. c. 18.*
nota, ſi quis Camelo inſidens ac per vrbem circumductus, viſendum ſe omnibus præ-
beat, quod contumeliæ genus Byzantij in Arſacem Armenium proditionis conuictum prompſit quan-
doque Iuſtinianus. non alia de cauſa hoc ſupplicium excogitatum reor, niſi vt vaſtiſſimo animali
impoſitus perduellis, & ab omnibus vndecumque videatur, & delicti etiam immanitas compara-
tione maximi & deformis adeo belluæ manifeſtior euadat. alio ſenſu in ſacro Geneſeos textu ha-
betur. *Surrexit itaque Iacob, & impoſitis liberis ſuis ac coniugibus ſuper Camelos, abijt, tulitque om-* *Cap. 31.*
nem ſubſtantiam ſuam. ad quem locum Sancti Patres conſulantur, & præ alijs, Petrus Berchorius
Pictauenſis in Moralibus.

D

MYTHOLOGICA.

SIGNIFICATIONES Cameli Mythologicas lubenter eram poſiturus, ſed
nec qui fabulas ſcripſiſſent, nec earum interpretes ad manum vlli erant, quippe de-
ſiderabantur *Babrias*, ſeu *Gabrias* Platone antiquior, *Iulius Hyginus* Auguſti li- *Scriptores*
bertus, *Phadrus* Tiberij, quem Notis eruditis donatum Nicolaus Rigaltius pridē *Fabularum*
publicauit, *Feſtus Auienus* ſub Theodoſio, impius ille Porphyrius ſub Conſtanti-
no Cæſare, Cuius opus de fabulis laudat Georgius Piſides libro de Mundi Fabrica: *Antonius Li-* *Verſ. 1044.*
beralis, *Maximus Planudes* itidem Græci & eloquentes, quorum poſterior non tantum de fabulis
ſcripſit, ſed etiam quindecim Ouidij de Metamorphoſi varia libros Græce tranſtulit, vt in Biblio-
theca Regis Chriſtianiſſimi extat; ſed & recentiores, qui Patrum noſtrorum memoria, Aeſopi iu-
cundiſſimi fabulas in verſum coegerunt, ſunt *Ioachimus Camerarius* Germanus, & *Gabriel Faer-*
nus Italus. Ne tamen omnino hoc caput non tangeremus, libuit etiam ex ignobilioribus Scripto-
ribus aliquid tenuioris licet riui in fundum noſtrum deriuare. Incerti interpretis Aeſopicarum fa-
bularum

Fab.67. bularum verba ſunt hæc. *Cum primum viſa eſt Camelus, homines perterriti & magnitudinem admi rati, fugiebant, vbi vero procedente tempore cognouerunt ipſius magnitudinem, confiſi ſunt vſq; adeo, vt ad eam accederent, at intellecto paulo poſt bellua non ineſſe bilem, eo contemptius babuerunt, vt quod frena ei imponerentur, & pueris agendam traderent*. Mythologicus ſenſus moralis ſic habet. E
Fab.8. *Terribiles res conſuetudine contemptibiles fieri*. Altera eſt Gulielmi Hermanni. *Camelus ſui pœnitens gerebatur tauros inſignes ire geminis cornibus, ſe inermem obiectum cæteris animalibus, orat Iouem donari ſibi cornua: Ridet Iupiter ſtultitiam Cameli, nec modo votum negat, verum auriculas bellua decurtat*. ſenſus moralis fabulæ. *ſit quiſq; fortuna contentus ſua, etenim multi fortunam meliorem ſecuti, incurrere peiorem*. Venit, dum hæc ſcriberem, in manus Feſtus Anienus, apud quem
Fab.8. Fabula hæc cultis verſibus extat.

Contentum proprijs ſapientem viuere rebus,
Nec cupere alterius, noſtra fabella mouet.
Indignata cito ne ſtet fortuna recurſu,
Atque eadem minuat, quę dedit ante rota.
Corporis immenſi fertur pecus iſte per auras, F
Et magnis precibus ſollicitaſſe Iouem.
Turpe nimis cunctis, irridendumq́ videri
Inſignes geminis cornibus ire boues
Et ſolum nulla munitum parte Camelum,
Obiectum cunctis expoſitumq́ feris.
Iupiter arridens poſtquam ſperata negauit,
Inſuper & magnę ſuſtulit aures onus.
Viue minor merito cui ſors non ſufficit, inquit,
Et tua perpetuum liuide damna geme.

Anienus correctus. In ſecundo verſiculo error infantilis in metri ratione, ſed reſcribendum aperto ſenſu.

Nec cupere alterius, noſtra fabella mouet.

Eſt & lepida narratiuncula ex eodem Aeſopo Incerto interprete. *Camelus cum ob deformitatem ſe*
Fab.12. *omnibus ridiculam eſſe quadrupedibus animaduertiſſet, orauit deos ſaltem gibbos dorſo auferrent, qui indignati, tam iniquas preces aſpernati, ventri etiam gibbum alium addiderunt*. Mythologicus G
ſenſus. *nullum probe ſentire, qui diuini conſilij rationes contemnit, aut mutare eas ſtudet*. Plura in hoc argumentum peti commodius poterunt ex auctoribus nuper laudatis.

NVMISMATA.

Rei Nummariæ Scriptores. PLERISQVE Numiſmatis antiquis, varia de cauſa, inſculpi Camelum ſolere, patet ex Huberto Goltzio, Antonio Auguſtino, Adolpho Occone, Oreſmio Lexonieſe, & alijs rei Nummariæ Romanæ peritis. Quædam nunc mihi ſuccurrũt, nam auctores illi non ſunt ad manum In Aemiliæ familiæ, quæ patricia erat, Trophæis
Scauri adilis Nummus. habetur Nummus cuſus a M. Aemilio Scauro dum Aedilis eſſet, *in cuius parte vna equi pictura cernitur, in altera Cameli, forte per Antipathiam illorum animalium, Romani Magiſtratus eum hoſtibus diſſidium notare voluit, Camelo adſidet mulier, habenas eius manu ſiniſtra moderata, ramos lauri dextra prætendens, cum elogio ſupra M.SCAVR.AED.CVR. infra REX ARETAS. in medio vero, vt in omnibus. EX.SC*. Aretas Rex ſane, vt illud obiter dicatur, Arabum auxi- H
lijs fretus Vrbem ſanctam obſederat, quam ab infenſiſſimis hoſtibus Scaurus liberauit quadringentis talentis ab Ariſtobulo acceptis, vt ex narratione Ioſephi clarum. aliter tamen alijs hoc ſu-
Fuluio Vrsino. mi placet, vel vt in ludis ſuis Aedilitijs Camelos exhibitos ſignificaret, vel certe, quod magis viro claro arriſit, vt Camelus ad Arabiæ Regulum Bacchium Iudæum referatur, qui a Plautio Pompeij in Aſia legato, ſuperatus fuerit, vti Aretas rex, ab eodem Scauro Pompeij etiam proquæſto-
Plautiorum Nummus. re, bello deuictus. Reperitur & Plautiorum Patriciorum numiſma. cum hac Inſcriptione. L.HYPSÆVS.ÆD.CVR. ſubſcriptione adiecta tali. C.HYPSÆ.COS.PREIVER.CAPTV. In vna parte *Scorpii ſub equis* picti, in altera eſt *Camelus ſarcina onuſtus*, ad latus cuius *quidam genuflexo lauream oſtentat*. Euidenter apparet nummum eſſe *C.Plautii Hypſæi*, qui cognomento *Decianus*
Priuernates victi. in Faſtis Capitolinis audit, vt ad Aurelij Caſſiodori Cronicon notat Ioannes Cuſpinianus, *onuſtus Camelus* eſſe poteſt *indictio munerum & onerum Priuernis*. de quibus triumphaſſe eum Hiſtoria aſſerit. nec plura.

FIG-

A

FIGMENTA.

HVCVSQVE naturalem huius quadrupedis deſcriptionem adumbraui, leuia
ſunt quæ ſequuntur, nec tamen omittenda, Alfonſus Toſtatus indiligens, ſed va-
rius Scriptor, in Theologicis, quam humanioribus, meo iudicio, melior. Is ergo in *Cap. 4. pagi.*
Leuitici enarrationibus. *aliquando in corde Cameli inuenitur os, ſicut in corde Cer- 106.*
ui. Hoc vnde ille deſumere potuit, haud facile dixerim, illud modo exploratum. *Error Toſta-*
mihi Leonardum Fuſchium claro nomine Medicum, de Camelo penitus hoc inficiari, nec quip- *ti.*
piam ſimile illum ex Arabum monimentis explorare potuiſſe, nec apud vllum magni nominis ſcri-
ptorem id extat: vt omittam tot celebres auctores Græcos, Latinos, barbaros vix tanti momenti *Lapis in cor-*
rem præterire voluiſſe. Illud tamen minime negauerim in multorum animantium cordibus lapi- *de belluarũ.*
des reperiri vel C. Plinio teſte. *In equorum corde & boum oſſa reperiuntur interdum.* Iacobus Dale- *Lib. 11. c. 37*
B champius magni nominis, maioris meriti Medicus in Annotationibus Plinianis videtur Toſtati
ſententiam confirmare. *reperiuntur interdum oſſa in corde Equorum, Boum, Ceruorum, & omnium*
prægrandium animalium. ſi poſtrema ſunt vera, ergo & in corde Camelorum oſſa reperientur, fre-
quentiſſima eorum eſt relatio, qui de lapide in corde Ceruorum reperto agunt, qui de Camelo id
nominatim prodiderit, præter eum, quem laudaui, non memini, & ego hic de Ceruino lapide hic
nunnulla pertractarem, niſi hoc eodem opere ſupra præoccupatum, nec actum ago.

CAMELARIVM,
Camelaſium, Camelaſia.

C AD Cameli tractatum plenius intelligendum, Iuriſconſultorum placita erunt diſcu-
tienda, apud quos *Camelarium, Camelaſia, Camelaſiumque*, tam varie corripitur,
vt a nonnullis confundantur, eędemque res habeantur, ab alijs diſtinguantur. nos
probabiliora adferemus. Eſt ergo *Camelarium nuda cuſtodia Camelorum*, vti & *Cuſtodes.*
Camelarii cenſentur ſimpliciter *cuſtodes Camelorum*, ſiue vt loquitur Barnabas
Briſſonius in Lexico Iuris, *quibus Camelorum cura demandatur* quæ ſententia ha-
bet aſſertorem Hermogenem I. C. in Pandectis. Eſt vero *Camelaſium tributum nomine Camelorum* *L. 1. ff. de*
indictum, ſic *πορθμεῖον tributum portorium, δουλεῖον* quod *ſeruorum capitibus* impoſitum eſt Græci *Munerib.*
auctores vocauerunt, ita *ἱππασία quod pro equis penditur*, ita *paſcua* tributo ſuo nomen fecerunt. *& honorib.*
Natura antem huius tributi erat, vt *auri Coronarii*, & ſimilium exactionum, Principes enim, fiſco
exhauſto, aut auaritia exigente, indicebant pecunias a prouincialibus ſoluendas, quas initio Prin-
cipatus *aurum coronarium*, quaſi illis ſumptus coronationis ſolueretur, appellare ſolebant, aut cer- *Aurum co-*
tè cum inſignem de hoſtibus victoriam retuliſſent, aut cum ſucceſſorem adoptaſſent, Suidas vo- *ronarium.*
cat *στεφανικὸν τέλεσμα coronariam exactionem.* Dio Cocceianus *χρυσίον ἐν τοῖς στεφάνοις. aureum pro*
D *coronis.* meminere præ alijs Aelius Spartianus, & Aelius Lampridius. vt omittam veterem lapidẽ *In Adriano.*
Ancyræ, quem video iam ab alijs expoſitum: & multa a me dicta in Antiquitatibus Romanis, ita *In Alexan-*
Camelaſium huiuſmodi fuiſſe impoſitionis alicuius ſpeciem manifeſte conſtat, & initio quidem in *dro Seuero.*
ijs tantum prouincijs indictam, in quibus Camelorum neceſſaria Principi opera, poſtea etiam ad *Lib. 10 c. 19*
alias regiones traductum exemplum. Ammianus enim Marcellinus ita habet. *Vt nemo Gallis ex- pag 810.*
primere quicquam conaretur Camelaſii nomine. Vt primus obſeruauit, quod ſciam Ludouicus Ru- *Lib. 17.*
ſardus apud Adrianum Turnebum Aduerſarijs. *Huius animalis nomen monet me, ne ita Camela-* *Lib. 22. c. 28*
riam amplectar, vt Camelaſiam eiiciam, præſertim cum nobiliſſimus Iuriſconſultus Ludouicus Ru-
ſardus certiorem me fecerit apud Marcellinum Camelaſium reperiri, vt Camelaſia ſit munus, Came-
laſium indictum eo nomine tributum, ego ideo Camelaſiam probare non poteram, quod iſtam declina-
tionem deducere non poteram: vt nec Budæus ſine controuerſia, omnium doctiſſimus, potuerat, nunc ve-
rò vt ab ἵππος ἱππάζειν, & ἱππασία deducitur, ita quaſi à κάμηλος καμηλάζειν declinetur καμηλα-
σίαν, recte deriuari cenſeo. Hæc de Camelaſio ſatis.

Camelaſia inter munera ciuilia & perſonalia enumerabatur, *nam animi prouiſione & corporalis*
laboris intentione hoc munus abſque aliquo gerentis ſumptu, & detrimento ſuſtinebatur, propterea
quod ratione habita, & alimentorum, & Camelorum certa pecunia Camelariis dari debebat, vt ſolo
corporis miniſterio obligarentur. Vt ait eruditiſſimus Barnabas Briſſonius in Verborum ſignifica-
tionibus:

tion ibus: & non longe diuerſa clariſſimi Iuriſconſulti Guglielmus Budæus in Annotatibus in Pan- E
dectas, Franciſcus Hottomannus, Equinarius Baro, Dionyſius Gottefredus, ad locum paulo infra
Lib 9 Obſeruat c.9. citãdum, quem diſcuſſit Iacobus Cuiacius. locus autem, quia eget correctione integer apponetur,
ſic autem Arcadius I.C. *Camelaſia quoque ſimiliter perſonale munus eſt, nam ratione habita & ali-*
L.vlt.ff.de Munerib & honorib. *mentorum & Camelorum, certà pecunia Camelarijs dari debet, ve ſolo corporis miniſterio obligentur,*
hos & alio ordine vocari, nec vlla exenſatione liberari, niſi ſola leſi, & inutilis corporis infirmitate ſpe
Arcadius I.C. correctus. *cialiter ſit expreſſum.* Verba ea de *ordine alio* non videntur ſana, quare melius Pandectæ Piſani ſeu
Florentini. *hos & Albi ordine vocari.* totidem enim verbis libri Baſilicon expreſſerunt πρὸς τὴν τά-
Albũ quid? ξιν τῦ λευκώματος, *in ordinem Albi.* paucis quid I.C. notent nomine *Albi* expediendum, non eſt ta-
Epiſt.49. bula dealbata, in qua Prætores ſua Edicta proponebant, vt apud L. Senecam, & Fabium Quinti-
Lib.12.c.3. lianum in Inſtitutionibus Oratorijs, & in Declamationibus, ſed tabula, in qua Decurionum nomi
Declamat. 34. na ſecundum ordinem ſuum ſcribebantur, vt titulo liquet *de Albo ſcribendo* in Pandectis, Codice
Iuſtinianæo, & Codice Theodoſiano, ac in Nouellis: quæ ſignificatio frequentiſſima apud Iuriſ-
Nouell.119. conſultos, & Hiſtoricos, vſurpanti Aurelius Caſſiodorus non vno loco, Suetonius ſæpius, Corne-
In Claud. c. 16. lius Tacitus, Dio Cocceianus, L. Seneca in Beneficijs. Q. Symmachus, Cicero, Liuius, & alij. vult F
In Domit. c. 8. ergo Arcadius loco laudato Camelaſiæ nomine Camelarios in Albo nomina ſua ſcripta habere,
ideoque & præſcriptum in colonia Municipioque locum, & quandam ex officij dignitatis præro-
Lib.3.c.7. gatiuam, exemplo Decurionum ipſorum, aliorumque Magiſtratuum prouincialium, qui non alio
Lib.10.Epiſ. 55. regula vſi ad dignitatem ſuam conſeruandam, niſi Albo. Confer cum his ea, quæ de Beſtiarijs, &
Velarijs, qui Theatrales ludos procurabant, in Antiquitatibus Romanis pridem docui.

PAROEMIAE.

ADAGIA ab huius animalis natura pleraque profluxerunt. 1. *Cameli nomen pro maximo quadrupede* vſurpatur, corpore enim eſt adeo vaſto, vt nullum animal cũ eo comparari poſſit. D. Hieronymus, in Epiſtolis. *& in vulpecula, & in Camelo vnus, atque idem es.* ſic audio Iuuencum presbyterum Hiſpanum.

In vita Hilarionis.

Deformis poterunt immania membra Cameli. G

Fab.8. Feſtus Anienus.

Corporis immenſi fertur pecus iſſe per auras.

2. quia πολυδίψιος *ſitim diu ferens* animal ſit Camelus, & data bibendi occaſione tam large ſe potu ſatiet, vt in quatriduum deinceps ſufficiat, *elegans hinc in bibulos ſumetur adagium, Camelina potatio.* ait Ioannes Camers. Auli Perſij verſus eſt ab Iſaaco Caſaubono non intellectus, vbi prouerbialiter *Camelum* videtur Satyricus nepotem luxu, & helluatione perditum ſignificare, & ideo iubet remoueri *piper a Camelo*, hoc eſt aromatibus conditas epulas, quæ ad large potandum inuitant.

Notis in Solinum.
Error Caſauboni.
Saty. 5 verſ. 136.

Tolle recens primus piper a ſitiente Camelo.

Pag.10.

3. *Camelum in Aegypto* de re mirifice inaudita, nouaque Lucianus extulit in verbis Promethei. δέδοικα δὲ μὴ κάμηλος ἐν Αἰγυπτίους, ᾖ. οἱ δ' ἄνθρωποι τὸν χαλινὸν ἔτι αὐτῆς θαυμάζουσι, καὶ τὴν ἁλουργίδα. *Porro vereor ne & mea, Camelus in Aegypto, ſint, homines autem frænum ipſius, & purpuram admirentur.*

3. *Vehementer inæqualia per Camelum & formicam* apud Paræmiographos notantur, notat Gilbertus Cagnatus. Lucianus in Epiſtolis Saturnalibus. ὡς δὲ νῦν ἔχομεν, μύρμηξ ἢ κάμηλος, ὥς οἱ παροιμία φησί. *nam vti nunc res habet. formica Camelus, quemadmodum aiunt prouerbio.* 5. iactatur & illud prouerbiale ab Apoſtolio Scriptore antiquiſſimo κάμηλος ἐπιθυμήσασα κεράτων, καὶ τὰ ὦτα προσαπώλεσεν. *Camelus dum affectat cornua, & aures inſuper perdidit.* quadrabit in eos, qui dum ſtulte peregrina ſectantur, ſua amittunt. vide ſupra in Mythologicis Anienus. H

Pag.1029.

Fab.8.

Iupiter arridens poſtquam ſperata negauit
Inſuper & magnæ ſuſtulit auris onus.

6. ſi quis inuito Genio aliquid molietur, in eum dicetur *Camelus ſaltat.* vſurpat in Heluidium D. Hieronymus ineptum & ſtupidum, *riſimus in te prouerbium, Camelum vidimus ſaltantem.* Ille, vt apparet, cũm eſſet a Muſis alieniſſimus, videri tamen alijs volebat diſertus. adeundi ſunt Diomedes vetus Grammaticus, & Ariſtophanes in Nebulis cum ſuo ſcholiaſte, vbi de Pyrrhica Cyneſij Poetæ, vnde illud vulgatũ apud Zenodorũ, Diogenianũ, Scholiaſtẽ Apollonij Rhodij, & alios.

Ἡ κάμηλος πυῤῥίχαν ἐμαθε κινησία.
Diſcit Camelus Pyrrhicam Cineſie.

Pyrrhica quid?

Pyrrhica

A Pythica autem ſaltatio armata quid ſit? a quo inuenta? quibus legibus obita? quis eius varijs gentibus vſus? ex Claudiano, L. Apuleio, Nicolao auctore Græco vetuſtiſſimo, Lactatio Placidio, Suetonio, Vlpiano, Polluce, Sereno Medico, Feſto Pompeio, Ammiano Marcellino, Mario Plotio antiquo Grammatico manuſcripto, & alijs, abunde expediui in Antiquitatibus Romanis. nec hic repeto, & longe plura in Commentarijs Claudiani. eo loco. *Lib. 5. c. 25.* *De 6. Hon. conſul.*

Hic & belligeros exercuit area ludos
Armatos hic ſæpe choros.

7. ſi quis potentem olim, nunc gratia lapſum denotare volet, magno tamen adhuc loco eſſe, vſurpabit illam paræmiam, qua vtitur S. Syneſius, adducunt ijdem Zenodorus, Diogenianus, & Suidas, ἡ κάμηλος ψωριῶσα πολλῶν ὄνων ἀνατίθεται φορτία. *Camelus ſcabioſus multorum aſinorum fert ſarcinas.* *Pag. 372.* De Laide hoc meretrice vſurpatum putat Suidas, quæ etſi ſenio languenti, & rugis exarata, ſuperabat tamen venuſtate gregarias mulieres, vt Camelus vetulus ſcabieque vexatus, florentiſſimos tamen Aſinos vincit, & longe a tergo relinquit. *Lais meretrix.*

8. Eſt adagium diuerſum ab iſtis apud Claudium Galenum Medicum. ſed non eſt ad manum, *Oper claſſ. 2. pag. 6. edit. Braſſauol.*
B & facile conſuli poteſt.

ONEIROCRITICA.

SOMNIORVM Interpretamenta quam vim habeant, & non eſt huius loci, & dixi in vberi commentario ad Claudianum, nec hic repeto, tantum veterum placita circa Cameli in ſomnis oblati ſignificationes pauca repetam, Ea quæ ex Artemidoro, & Cælio Rhodigino ſupra adducta ſunt, vbi de Etymologia, & varijs ſignificationibus, inde peti poſſunt; Hic vero ex Achmete Seirini filio quædam apponam ex opere illo, quod ab Arabum, Perſarum, Aegyptiorum, & Chaldæorum monimentis cõpilauit. *Præfat. ad Sext. conſul. Honor.* Somnium de Camelis varium eſt, & interdum per illud notatur ἀνάγκη, θάνατος, κρίσις, *miſeria, mors, damnatio.* ſed & νόσον σκληρὸν καὶ ἀπαλλαγὴν αὐτῶν. *duram ægritudinem* ſignificat, *& ab ea liberationem.* & ἐξουσίαν ἀπὸ βασιλέως, *poteſtatem a rege conceſſam. & qui tale ſomnium oblatum habuerit, ſiue detrimento terrebitur a Principe, & a Magiſtratu vexabitur, & poteſtatem aduerſus Saracenorum gentem inueniet, & nationem extraneam in poteſtatem redegit, & diutino morbo vexabitur, & conualeſcet, &, opinionem de ſe falſam concitabit, &, poteſtatem, & opes conſequetur, &, vel morte, vel diuortio a mala fœmina liberabitur. &, de mala muliere fœtum noxium ſuſcipiet, &, a principe diuitias habebit, & inueniet a principe terrorem, cruciatum, morbum, & miſeriam &, impreſſionem nationum hoſtilium patietur, &, opes regias ab hoſte ablatas videbit, &, opes alicuius principis, vel magnatis lucrabitur, &, hoſtium facultates conſequetur;* hæc ille nugamenta delira ex Perſarum, & Aegyptiorum traditionibus, aut potius aſſanijs, nobis propinauit, quæ tamen, quia inſtituto noſtro operi erant idonea, prætermittere nolui. *Cap. 237.*

C

HIEROGLYPHICA.

D IN profanis illis Myſteriorum Aegyptiacorum & remotis a ſenſu diſciplinis, varia habebat Camelus ſignificata. 1. *profanus affectus* per Camelum denotabãt. 2. *Imperitus diſceptator,* quod animal illud nec facile ſurgat, nec niſi incommode loco ſe moueat. 3. *debilis infirmuſque incessus, ſunt enim Camelo crura femoraque ſuccidua,* ideo ſupra animaduerti quatuor illũ habere femora, & idipſum adſtruit Herodotus, ita qui ſub onere aliquo deficiebant, hieroglyphice per Camelum deſignari, talem deſcribit hiſtoria Romana Claudium Imperatorem. *ingredientes poplites minus firmi deſtituebant,* ſic declamator ille apud Arbitrum Satyrij limine. *date mihi ducem, qui me ducat ad liberos meos, nam ſucciſi poplites membra non ſuſtinent.* alluſit eleganti Epiſtola Circe ad Polyænum apud eundem auctorem. *negant Medici ſine neruis homines ambulare poſſe.* quare hoſtibus ſuperatis ſolemne fuit poplites incidere, & eo militiæ inutiles reddere, quod Archilochi locus oſtendit apud Plutarchum in Galba. Ioan. Zonaras, C. Plinius, in naturali hiſtoria, Liuius non vno loco, Ammianus Marcellinus, & Valerius Maximus adſtipulantur. 3. *fortitudinis* typus Camelus, quod immenſa pondera dorſo ſuo ſuſtineat, & ſubnectet, nugatur toto cœlo Pierius Valerianus, dum fortitudinem Cameli ad conſtellationes refert cœleſtes, eandemque eſſe geneſin brutorum ac hominum, ſiue idẽ Thema, inſinuat. 5. *diuitis* imaginem Camelum pinxerunt, vnde illud Ariſtotelis ſupra notiſſimum,

Profanus. *Imperitus diſceptator.* *Debilis.* *Sueton c. 30.* *Poplites ſucciſi.* *Pœna victorum.* *Lib. 1.* *Lib. 8. c. 7.* *Lib. 17.* *Lib. 9. c. 2.* *Fortitudo.* *Diuitiæ.*

Digitized by Google

multos in Arabia eſſe, qui ad decem millia Camelorum poſſideant, & in ſacris literis, ipſo aſſertore humani generis nunciante Camelo onuſto diues peccator aſſimilatur. hæc enim verba ſunt in E
Cap. 19. D. Matthæi ſacro Codice. εὐκοπώτερόν ἐςὶ κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τῦ θεῦ εἰσελθεῖν. verſio vulgata ſic reddit. *facilius eſt Camelum per foramen acus tranſire, quam diuitem intrare in regnum cœlorum.* eademque parabola totidem verbis in Diuorũ Marci,
Cap. 20. *Cap. 18.* & Lucæ Euangelio reperitur; ſcio alias expoſitiones huius ſacri textus alijs placere, ſed ego ſic ſtatuo. 6. *Zelotypia* Camelo occulta ſignificatione tribuitur; quod tempore coitus ſecreta petat, &
Zelotypia. in Venerem acrius efferueſcens in occurrentes ferociter irruit, ſupra multis expoſui: hũc affectum
Reuerentia in matrem. in brutis animantibus reperiri, & præcipue in Leone, & Camelo certum. 7. *reuerẽtiam in matrem* depingere cupientes Camelum ponebant, quod ille nũquam cum matre miſceatur, ac ne ſibi quidem, multo minus paſtori ſuo ignoſcit, ſi temere ei ſe commiſcuit, vt notum ex Plinio, Ariſtotele,
Tractabilitas. Solino, & Aeliano ſupra liquet. 8. *Tractabilitatem* idem quadrupes pictus deſignat, nam cum ſit vaſtiſſimi corporis, a puerulo tamen ſe regi tractarique permittit. *Continentia & abſtinentia a cibo*
Continẽtia. *potuque* per hunc quadrupedem apud veteres notata fuit, nam tam ingens corpus & potu & cibo abſtinere aiunt quatriduum, octiduum, imo etſi res ferat, quindecim dies totos. qui plura cupis, F
Lib. 12. in fine. conſule Horum Apollinem, qui mihi non ad manum, & Pierium Valerianum.

THEOLOGICAE MYSTICA.

NON modo Ethnici magnam Cameli in arcanis ſuis dogmatis rationem habuerunt, ſed & ipſi ſacri Patres, quædam, non etiam omnia, percurram. 1. *Camelus eſt*
Aſſertor humani generis. *dominus noſter humani generis aſſertor, qui ſponte ad noſtra mortalitatis onera ferenda deſcenderat.* vt verbis vtar ſanctiſſimi Gregorij. nec diſſentit Diuus Augusti-
Expoſit. Moral. In Iob. Lib. 1. nus in Euangelicis quæſtionibus: Accedit huc quod bile dicatur carere Camelus, & ideo plenius dei filium mortalium omnium manſuetiſſimum denotare iure poterit. 2. *tortuoſa*
Gentiles. *ac plena vitijs gentilitas*, vt loquuntur ſacræ paginæ interpretes, per nullum animal melius, quam per Camelum exprimi poſſe videtur, id ego ex gibbi Camelini deformitate natum auguror, plene
Cap. 44. idem S. Gregorius Moralibus expoſitionibus in Iob. ex Geneſeos capite trigeſimoquarto. Huc verba Diui Ambroſij in Lucam ſunt referenda. *Camelus populus gentilis, onuſtus auro, actus in deſer-* G
Diſpenſationes terrenæ. *tum, a Leone, & tribulatione.* 3. *Camelus eſt terrena diſpenſationes.* Vt idem S. Gregorius interpretatur expoſitione Morali in Iob. 4. *peccatores Iudæi, qui ſacras literas ruminant, ſed vngulam non fin-*
Cap. 14. *Iudæi.* *dunt, vt nec Camelus:* vt in capite decimoquarto Zachariæ Prophetę habetur, hoc eſt *iuxta literam hiſtoriam audiunt, ſed virtutem ſpiritualiter neſciunt.* Vt ait idem ille ſanctus & moralis Doctor
Cap. 20. *Diuites.* opere toties laudato. 5. *Diuites per Camelum onuſtum* vult ſignificari omnium Eccleſiaſticorum
Cap. 60. ſcriptorum doctiſſimus S. Hieronymus in Commentario in Iſaiam prophetam, nec alio ſenſu idẽ
In D. Matt. c. 19. exponit *Camelos Madian & Epha.* Addit S. Ambroſius in Lucam quod permagni hic habet momenti. *Camelus moraliter de omni peccatore, & diuite arrogante.* Et ab illis mutuatus Sanctes Pa-
Cap. 31. gninus in Iſagoge ad myſticos ſacræ ſcripturæ ſenſus. *Cameli ſunt peccatores, Iudæorum populus.*
Præcepta legis. 6. *magnitudo præceptorum, iudicium, miſericordia, fides* Camelo ſignificantur, vt placet D. Ambroſio Enarrationibus in Sanctum Matthæi Euangelium. addenda verba Ruperti Abbatis Tuitien-
Cap. 23. *Cap. 40.* ſis præclaro opere de Trinitate. vbi ſic *Cameli decem, quos ſeruus Abrahæ abduxit, ſunt decem præcepta.* Sed priuſquam finiam Petri Berchorij Pictauenſis ex promptuario Morali verba apponam. H
Camelus ſecundum varias conditiones, quas habet, poteſt ſignificare contrarias perſonas tam in bono, quam malo: vnde videtur quod generaliter poteſt ſignificare hominem gratijs ornatum, ſuperbum vi-
Iuſtus. *tijs deprauatum, diuitem vitijs cumulatum, hoſtem malitiis occupatum, Chriſtum iuſtitiis coronatũ; quia ſcilicet vir perfectus ad modum Cameli onera portantis, ſe Deo vel Prælato inclinat per ſubiectionem, & humilitatem, & oneribus pœnitentia ſe dedicat, per patientia ſtrennitatem, ideo tales figuran-*
Lib. 3. Reg. c. 10. *tur in illis Camelis, quibus Saba regina intrauit Hieruſalem, cum comitatu magno & multo, & diuitiis, & Camelis portantibus aromata: Regina vero iſta eſt Eccleſia, quæ reuera comitatũ fidelium habet multum, & diuitias charismatum & donorum, Camelos habet, id eſt viros iuſtos, qui aromata re-*
Superbus. *dolentia gratiarum & virtutum non ceſſant continue deportare.* 2. *Camelus eſt ſuperbus vitiis deprauatus, nam vltra conſuetam dietam non vadit. & ſi quis vltra conſuetũ ducere vult, totum onus reiicit, & ſuperbus, ad modum Camelini gibbi, inflaturam ſuperbię ſecum portat, & ſane tales pręter conſuetum non faciunt, quia ſi onus aliquod mandati a Pręlatis ſolito maius imponatur, totum per proter-*
Iſai. c. 30. *uitatem & inobedientiam ab iis repellitur, ideo de ſuperbis dicitur, Leo, Leęna, & regulus volans, portantes ſuper gibbum Camelorum theſauros ſuos, Leo, Leęna, & regulus, ſignificant tria genera ſuperbię.*

A *bis,de generis nobilitate ſuperbiam leo,de rerum fœcunditate,leæna,de officiorum ſublimitate Regu-*
lus volans,iſta enim tria genera ſuperbia. hodie portant theſauros vitiorum & demeritorum ſuper
gibbos Camelorum,ideſt ſuper gibboſam conſcientiam peccatorum,& ſicut Camelus patet in ventre *Quatuor vẽtres Cameli.*
quatuor diſtinctiones,quibus cibum quadruplici officio committit,vt ſcilicet prima diſtinctio,vel pri-
mus venter recipiat cibum omnino crudum, ſecundus agat principium digeſtionis, tertius digerat,
quartus digeſtionem omnino perficiat:ſic ſunt in ſuperbo & peccatore quatuor cellulæ,in quibus per
ordinem recipitur peccatum,cogitatio,delectatio,conſenſus,operatio:ideo de talibus finaliter accidet
illud,quod dicitur,Cameli eorum erũt in direptionem. 3.Camelus ſignat virum diuitijs cumulatum, *Hiere.c.49.*
Camelus enim habet ſupra ſe magnum gibbum,& infra ſe plures ventres ad herbas,& alia nutrimen *Diues.*
ta recipienda,ſic diues magnum habet gibbum,& cumulum diuitiarum,& plura receptacula pro ijs
capiendis,de quibus dicitur illud Matthæi.facilius eſt tranſire Camelum per foramen acus,quam di- *Cap.19.*
uitem in regnum cœlorum.4.Camelus ſignat hoſtis peruerſitatem,eſt enim inimicus Equi,& animal *Hoſtis peruerſitas.*
ruminans,& animal gibboſum,ſic diabolus eſt inimicus hominis,ruminans per deſperationem,gibbo-
ſus per præſumptionem.Vnde illud,Rabach in habitaculum Camelorum erit. 5.Camelus ſignare po- *Ezech.c.25.*
B *teſt Chriſti benignitatem,Camelus enim felle caret,& ad onera ſe inclinat,ſic Chriſtus felle caret,per* *Chriſtus.*
virtutem benignitatis,& ad onus mortis ſe inclinat,per virtutem humilitatis,& ſicut Camelus ha-
bet aſperos pilos,ſic conuerſatio Chriſti fuit aſpera, per virtutem pœnitentiæ, & auſteritatis,& hoc *Veſtes ex eius pilis*
ſupponitur,quando de beato Ioanne dicitur,quod veſtimenta eius de pilis Camelorum erant. Hæc ille *Matt.c.3.*
Benedictinus Monachus,pro ſæculo ſui conditione & æuo longe doctiſſimus. quod de veſtitu ex
eius pilis addit,& nos plene ſupra,& Mirandulani verſus confirmat,ſic enim ille.

Tegmina caprarum,atq; hirti tegumenta Cameli.

Sed hæc plura ſunt quam volui,pauciora quam debui.

DENOMINATA.

MVLTA a *Camelo* denominationem ſuam ſortiuntur, ego ſupra vbi de Synonimis
eius quædam obiter obſeruaui, ſcilicet vrbs *Camela,Gamela,Gamila,Camelus* in *Vrbs & vicus.*
C Palæſtina,& *Gangamela quaſi Camelorum domicilium* vicus in Aſſyria,hinc nomen
ſuum traxerunt. 2.ſacrificum quoddam poculum *Camella* aut *Camela.* P.Ouidius *Poculum ſacrificijs aptum.*
lib.4.Faſtor.

Dum licet,appoſita,veluti cratere,Camela,
Lac mundum potes,purpureamq; ſapam.

Vtitur Petronius in magica illa expiatione. *Enthea menſam veterem poſuit in medio altari, quam* *Pag.102.*
viuis impleuit carbonibus, & Camellam etiam vetuſtate ruptam pice temperata refecit. ſed & po-
ſtea in eodem ſacro.*infra manus meas Camellam vini poſuit,& cum digitos pariter extenſos porris* *Pag 107.*
*apioq; luſtraſſet,auellanas nuces,cum precatione merſit in vinum.*nomen hoc ei poculo impoſitum,
quod,vt puto,tortuoſum eſſet,&,inſtar Cameli,gibbis excreſcẽtibus ad ſacerdotales vſus accom-
modatum,ſic *Nauſtibulum a forma nauis poculum,*ait Feſtus Pompeius,dicebatur, ſic Cymbium *Nauſtibulum.*
poculum *in modum cymbæ factum,*ait Seruius Honoratus ad librum tertium Aeneidis, qui corru- *Cymbium.*
ptus in eodem vocabulo ad librum quintum.*Cymbia pocula ſunt in modum cymbæ nauis,*reſcribẽ *Seruius correctus pagi-*
omnino,*in modum cymbæ aut nauis*. Et quam variæ ſint poculis a forma ſua appellationes, & Iu- *na 373.*
D lius Pollux,Atheneuſque,& ego libro quinto Antiquitatibus Romanis fuſe. 3.Auis quæpiam In- *Auis.*
dica ſic vocatur,vt author eſt Raphael Mapphæus Volaterranus gente nobiliſſimus, ſcriptis cla- *Lib. 16.c 4*
riſſimus, vitę ſanctitate ſpectabilis. Hanc auem deſcribit Aelianus de Animalium proprietatibus. *Volaterrani vera laudes*
Lemma capitis eſt περὶ τῆς ὄρνιθος ὃν καλοῦσι κήλαν οἱ Ἰνδοί. *de Aue quam Indi Celan vocant.* ſed
magis eſt potiuſque, vt credam *Camelam* auem eam dici, quam Celam, idque ex deſcriptione a-
pud eundem autorem. γίνεσθαι δὲ καὶ κήλαν ἐν Ἰνδοῖς ἀκούω ὄρνιν, καὶ τὸ μέγεθος τριπλάσιον ὠτίδος,
ἐςὶ καὶ τὸ ςόμα ἔχει γενναῖον δεινῶς, καὶ μακρὰ τὰ σκέλη, φέρει δὲ καὶ πρηγορεῶνα καὶ ἐκεῖνον μέγιςον,
προσεμφερῆ κωρύκῳ, φθέγμα δ' ἔχει καὶ μάλα ἀπηχὲς, καὶ τὴν μὲν ἄλλην πτίλωσιν ἐςὶ ὀσφρός, τὰς δὲ
πτέρυγας ἄκρας ὠχρός ἐςι. ſic verto,nam Conradi Geſneri verſio haud quaquam proba. *Generari*
Celam apud Indos audio auem,magnitudine triplo maiorem otide,ore permagno,ingluuie etiam ma-
xima,& longis cruribus,abſonum quiddam ſonare,eiuſque ſummas alas pallidas,cæteras vero pen- *Aeliani Codex correctus.*
nas cineritias eſſe. & magnitudo,& crura,& vox,& color,manifeſte euincunt κάμηλαν *Camelam,*
non κήλαν *Celan* debere in Aeliano legi. Obiter ipſe ille omniſcius Vlyſſes Aldrouandus hanc dif *Lib.19 Ornithol.c.*
ficultatem attigit,vbi de *Onocrotalo* agebat. Scio lectionem vulgatam defendi poſſe, cum κήλη ſit
gutturis tumor, ſeu *glandula*, in quem tumorem auis illa vorax ſuper fluos cibos, in famis futuræ *Animal mõſtruoſum.*

ſubſidium, condat, & veluti ſeponat. 4. Animal monſtruoſæ portentoſæque formæ apud America- E
nos memoratur, quod a nonnullis Cameli nomine, ab alijs Leonis, a quibuſdam Equi, bouis, O-
uis, aut Capræ compellatur, quod deſcribunt Franciſcus Vaſques, Marcus de Niſa, Lopes de Go-
mara, Ramuſius, & alij in rebus Prouinciæ Quiniræ. illi non ſunt mihi ad manum, ideo contentus
Lib. 8. peregrinat. Americ. c. 8. ero verbis Samuelis Purchaſij. *Animalia ſunt, quæ Tauros noſtros magnitudine æquent, ſed corni-
bus minoribus, inter humeros habent ingentem gibbum, & a parte anteriori capillum longiorem, quam
a poſteriori, lanam illũ referat, habens in dorſo quippiam inſtar equitis cũ ingentibus villis a genibus
deorſum, erinium cincini a capite inante propendent, & ſub mento prope guttur aliquid eſt quod bar-
bam referat, mares enormes caudas habent, in quarum extremitate ingens eſt glomus, ita vt in qui-
buſdam referre videantur Leonem, Camelum, Equum, bouem, Ouem, & Capram, ſtrata cornibus fe-
riunt, & celeritate equum intercipiunt, & necant, qui fugere ſolet, vel ob deformitatem portentoſam,
vel quia nunquam ei antea id animal viſum, populus non habet alias diuitias, ſunt enim ei cibus, po-
tus, veſtis, tergora ad domos ſtruendas, funeſque faciendos valent, ex oſſibus culteri, ex neruis fila, ex
veſicis vaſa, ex cornibus varia colenda terra inſtrumenta, ex fimo, ignis, ex iuniorum pellibus ſacci
Struthiocamelus. conficiuntur.* Eadem alij. 5. a Camelo nomen habet *Struthiocamelus*. de quo immortalis famæ V- F
lyſſes Aldrouandus, cui nihil eſt magni momenti, quod addi debeat, racemario tamen hæc erit e-
Lib. 9. Ornithol. c. 2. xigua. Flauius Vopiſcus. *ingentibus Struthionibus vectum, quaſi volitaſſe*. Iulius Capitolinus. *Stru-
In Firmo. thiones Mauri miniati trecenti.* Herodianus Hiſtoricus, Μαυρουσίας ϛρουθοὺς eadem ratione dixiſ-
In Gordianis. ſe viſus eſt, eſt & locus elegans in Epigrammatis, & Poematijs veterum a Pithæo editis, ſed illa
Lib. 1. nec ad manum. Iuſtus Lipſius præceptor meus non contemnenda habet in Epiſtolicis quæſtioni-
Pag. 313. bus, quæ videantur: vt & Iulius Pollux in Onomaſtico ad Commodum Imperatorem diſcipulum
Li. 4. Epiſt. 9 ſuum, & D. Auſonius. locus ille inſignis apud L. Senecam libro de Conſtantia Sapientis. *In Sena-
Lib. 1. c. 10. tu flentem vidimus Fidum Cornelium, Naſonis generum, cum illum Corbulo Struthiocamelum depi-
Epiſt. 11. latum dixiſſet.* quo dicterio vel ridiculam corporis formam, crurumque exilitatem, vel ſtultitiam,
Cap. 17. quæ in illa aue, dum venatores vrgent, maxima, vel mollitiem vulſi corporis, vel egregiam, ſto-
Seneca explicatus. macho in infinitum ſufficiente, edacitatem notare voluit. vel certe deformitatem, nam cum Iulia-
nus Auguſtus ἄμορφον, aut δυσειδῆ ſubſanna notare voluit in Anthologia
Lib. 2. c. 13.

ὄψιν ἔχεις ϛρουθῷ πανόμοιον.

Faciem habet Struthiocamelo perſimilem. G

Error Lubini. Toto cælo errauit Elhardus Lubinus, dum vertit *Strutoſimilem*, fefellit eum locus ille in vulga-
tis editionibus hactenus deprauatiſſimus, legebatur enim ϛρουθῷ *Strutho*, ſed locum ego primus,
Anthologia correcta. & reſtitui, & explicaui. Hoc non omittendum olim *Struthiocamelorum*, ſeu ϛρουθοκαμήλων no-
Lib. 3. de Alimen. fac. men ignotum, vocataſque aues eas χηνῶν anſerum nomine, vel ipſo Galeno teſte, vnde lux T. Pe-
tronio Arbitro in Satyrio. *rogo, inquam, noli clamare, ego tibi pro anſero Struthiocamelum reddam*.
Ratio nominis. Sed ratio nominis haudquaquam ab vllo recte, vt puto, aſſignata, nam qui ad corporis figuram
confugiunt, haud recte ſentire videntur, potior illa, quæ non a corporis proportione tantum, quan-
Sitim fert, vt Camelus. tum a moribus, & inclinatione naturali peti deberet; forte ergo, quia Cameli in modum, ſitim to-
lerat, ſic vocata fuit. Lucianus auctor in Dipſadibus ſub principium. ἡ θηρα δὲ ἐϛὶν ὄνων τῶν ἀγρίων,
καὶ ϛρουθῶν τῶν μεγάλων χαμαιπετῶν, καὶ πιθήκων μάλιστα, καὶ ἐλεφάντων ἐνίοτε, ταῦτα γὰρ μόνα
διαρκεῖ πρὸς τὸ δίψος, καὶ ἀνέχεται ἐπὶ πολὺ ταλαιπωρούμενα ὑπὸ πολλῷ καὶ ὀξεῖ τῷ ἡλίῳ. *Venantur
autem aſinos ſilueſtres, & magnos Struthiones humi volantes, eum primis vero ſimias, aliquando eti-
am Elephantos, hæc enim animantia ſola aduerſus ſitim perdurant, tum magnopere ſufferre poſſunt
immodici & feruentis Solis moleſtias.* Hæc quidem ratio victus perſuadere poterat, niſi etiam & ex- H
Lib. 3. Verſ. 464. terna corporis forma foret ſpectanda. ita ergo Oppianus in Cynegeticis.

Ἀμφίδυμον, μέγα θαῦμα, μετὰ ϛρουθοῖο κάμηλον

Geminum, magnum miraculum, cum paſſere Camelum.

Deſcribit deinde, & percurrit veluti ſingulas partes corporis,

καὶ πόδες ὑψιτενεῖς, ἴκελοι νωθοῖσι καμήλοις
Βαιὴν μὲν κεφαλὴν, πολλὴν δὲ τανύτριχα δειρὴν
κυανέην κίνυσι πολύπτερον.
Βάκτριον οἷα τε φῦλον.
*Et pedes alti ſunt ſimiles tardis Camelis
Breue quidem caput, longum, ac hirſutum collum
Nigrum motat, atque plumoſum
Bactrium veluti genus.*

Cap. 3. Rara quæpiam de ea Aue apud Philem reperire eſt, libello de Animalium pro-
prietate.

Στρουθὸν

A *Στρουθὸν δέ φασι τὴν μεγάλην οἱ φρύγες*
ὄυσαν πτερωτὴν, τοῖς ποσὶ χρῆσθαι πλέον.
Cum pennıger ſit, vtitur pedibus tamen
Magis marinus Paſſer, vt Phryges ferunt.

Totum locum Latina interpretatione adponam, quo facilius animalis illiusnatura percipiatur.

Vrgenſq́ curſus, allenatas explicat
Alas, vt implens has Notus, ceu carbaſa,
Ipſum ſecundo prouehat ſpiramine,
Cumq́ oua pariat copioſa ſegregat
Quæ procreando ſunt inepta fatui,
Excluſit at quæ vi calor genitabili
Hac defluenti nutrit in teſta fouens:
Quod ſi quis inſectetur illum cominus
B *Lapidum repellens impetit hunc verbere*
Iaculationibus pedum non irritis:
Hic eminentem ſuper arenis conſtruit
Nidum, pedibus quem firmat affabre in ſolo:
Eiuſq́ nerui, Rex, adepſq́ plurimos
Leuant dolores vtili medicamine
Oculiſq́ tollunt ægritudinem, cauo
In ventre diſſecti reperti calculi.

Prona ſunt quæ de ea ſcribunt Albertus Magnus, Vincentius Bellouacenſis, & Bartholomæus Franciſcanus Opere de rerum proprietatibus, & ſi quis plura cupit, recurrat ad Commentarios vberes, quos ante decennium dedi in Claudianum, & plene ſibi ſatisfaciet. ille enim *Lib. 1. in Eutrop.*

Vaſta velut Libya venantum vocibus ales
Cum premitur, calidas curſu tranſmittit arenas,
Inq́ modum veli ſinuatis flamine pennis
C *Pulnerulenta volat.*

6. a Camelo Camelopardalis, & naturæ partem, & appellationem deſumpſit, cuius animalis deſcriptio, generatio, victus, proprietas, aliaque huc ſpectantia, hic omittimus conſulto, ſequenti capite fuſius proſecuturi. *Camelopardalis.*

DE CAMELOPARDALE. CAP. XXXV.

CAMELOPARDALIS, aut, vt barbare quidam, *Camelopardalus* ſequitur, & quia fiſſa eius eſt vngula, vt cæterorum ſupra quadrupedum, & potius quod a *Camelo*, de quo proxime ſupra, & denominationem, & aliquam naturæ ſuæ qualitatem, atque etiam formę ſimilitudinem, ſortiatur: erronea omnino eſt quorundam ſcriptorum ſententia, qui exiſtimarunt *Camelopardalem*, ideo ſic vocari, quod ex *Camelo* & *Pardale* generetur, illud autem longe eſt falſiſſimum, cum & *Pardus* ipſe, ſiue *Pardalis*, qui Græcis Πανθὴρ *Panther* dictus, generare non poſſit, eſt enim Hybrida vt præter Naturalium rerum ſcriptores, cultiſſimus Claudianus. *Ordinis ratio.* D *Error quorundam.* *De Conſul. Manlij.*

Obuia fulminei properent ad vulnera Pardi,
Semine permixto geniti, cum forte Leæna
Nobiliorem vterum viridis corrupit adulter:
Hi maculis referunt patres, & robore matres.

Nominis igitur ratio non a generatione inter *Pardum Camelumque* eſt, ſed a colore, & formæ magnitudine, eſt enim vaſto corpore, vt *Camelus*, varijs maculis, & notis toto corpore, ſed maxime in collo, notatus, vt hac re videri poſſit *Pardus*, cuius tergus mira colorum varietate diſtinguitur: quod non ſpernenda verſus elegantia Natalis Comes deſcribit, opere illo, haud quaquam vili de Venatione. *Lib. 4.*

Deſertis Libyæ gentes naſcuntur in oris,

Quæ maculis atris ſignantur tergora, Pardo E
Iuncta Leæna tulit, referunt matremq́; patremq́;,
Nec ſimplex ſpecies, retinent hinc nomina mista,
Venandi eſt eadem ratio, qua patribus ipſis.

Appellatio illi ergo, vel a *Pardo*, vt frequentior ſuadet ſcriptorum autoritas, vel etiam a *Leopardo*, cuius aliquam Naturæ proportionem refert, vt paulo infra apparebit: & vel maculæ illæ crebris vndique notis diſcurrentes teſtari nominis originationem poſſunt, ſunt enim vterque punctis
Lib. 8. c. 17. quibuſdam variegatus, de quo diſerte C. Plinius, ſed neſcio an vere. *Panthera & Tigris varietate*
Error Plinij *macularum, prope ſola beſtiarum, ſpectantur*. Hoc verum ſit, an non? alij viderint, ego certe lapſum haud leuiter exiſtimo, nam de Leopardo, & Lynce notius eſt, quam, vt dici debeat, & niſi ab omniſcio Vlyſſe Aldrouaudo præoccupatum hoc ipſo opere exiſtimarem, poſſem multis rationibus, & locis oſtendere, & Leopardum, & Lyncem, & ſpeciem non vnam Moloſſorum, ſed & Vros maculoſa eſſe pelle, & de *Camelopardale* ipſe Plinius capite ſequenti fatetur, & ego fuſius videbo in deſcriptione huius animalis, & de *Panthera* quidem Oppianus, quod magnopere ad figuram no-
Lib. 4. Cyneget. Verſ. 64. ſtri *Camelopardalis* cognoſcendam attinet, ſic paucis perſtringit F

Εἴδεα δ' ἀμφοτέρῃσιν ὁμοῖα δαιδάλλονται
Νοσφὶ μόνης ἐρῆς.
Forma autem vtriſq́; ſimiles variegantur,
Præter ſolam caudam: eadem vera in *Camelopardale*.

Menſa Pantherina. Tanta ſane macularum in Panthera diuerſitas, vt menſis pretioſiſſimis inde nomen fuerit. Plinius loco ſupra proxime laudato, videatur, & Iacobus Dalechampius ibidem: Idem rurſus Pli-
Lib. 13. c. 15. nius. *Menſis præcipua dos in vena criſpis, vel in cortice varijs, illud oblongo euenit diſcurſu, ideoque Tigrina appellantur, hoc intorto, & ideo tales Pantherinæ vocantur*. de quibus capio illud
Epidic. Act. 1. Sc. 1. Plautinum.

— *Perpetuon' valuiſti?* TH. *varie*. EP. *qui varie valent,*
Caprigenum hominum non placet mihi, neq́;
Pantherinum genus.

Lib. de Tranqu. Anim. c. 1 Menſas iſtas vocari *lignum Reticulatum* ex Seneca recte cenſuit Ioannes Bourdelotius. Ipſe
Li. 7. Beneſ. c. 9. Seneca audiendus. *Menſa non varietate macularum conſpicua, nec permultas elegantium dominorū* G
ſucceſſiones ciuitati nota. Et alibi. *Video iſtic menſas, & æſtimatum lignum Senatoris cenſu, eo pretioſius, quo illud in plures nodos arboris infælicitas torſit*. ita corrigendus locus deprauatiſſimus T. Pe-
Petronius inſigniter correctus. tronij Arbitri in Bellorum ciuilium deſcriptione,

Citra menſa, greges ſeruorum, oſtrumque renidens
Ponitur, & maculis imitatur vilibus aurum
Quæ ſenſum turbant, hoſtile ac male mobile lignum
Turba ſepulta mero circumuenit.

Tertius verſiculus varie concipitur, quibuſdam placet legi

— *Maculis mimitatur vilibus auro*

Reuera exactius longe, vt Iuſto Lipſio præceptori meo aſſentiar

— *Maculis mutatur vilibus aurum.*

Quartus verſus, nullo hactenus ſenſu, mutilatus ac veluti depoſitus, ſic a nonnullis nitori ſuo reſtituitur.

Quæ cenſum turbant. H

Rectius ad mentem Petronij, & Senecæ, &, vt ſemel dicam, æuum illud

Quod cenſum trahat, hoc ſterile, & male nobile lignum
Turba ſepulta mero circumuenit.

Aut certe appoſite magis.

Ebria turba mero circumuenit. non ſepulta.

Vt ſit ſenſus apertus, viliſſimis menſarum citrearum Pantherinarum maculis aurum mutatum, & cenſu Senatorio eas emptas, cum lignum & ſterile, & ignobile ſit, nec quicquam in ſe habeat quo tantis diuitijs æquiparetur, niſi quod ebrioſorum nocturnæ libidini inſeruiat. de menſis iſtis,
Budæus reprehenſus. & inæſtimabili pretio, Budæo recte reprehenſo, ex Tertulliano, & alijs, doctus vir Matthæus Ra-
Lib. 12. epig. 67. derus diſquirit, in Commentarijs in Martialem, eo verſu.

Et Mauruſiaci pondera rara Citri.

Lib. 14. epig. 89. Et ipſe Epigrammarius correctioni noſtræ haud leuiter videtur fauere, dum ſic,

Accipe fælices Atlantica munera ſiluas,

Aurea

A *Aurea qui dederit dona, minora dabit.*

A *Panthera* igitur *menſa pantherina* vocatæ, vel a maculis, quæ menſæ & quadrupedi commu- *Menſa pãthe*
nes, & in vtroque ſimiles omnino erant, vel certe, quod a nullo, quod ſciam, eſt obſeruatum, quia *rina curi*
fulcra huiuſmodi menſarum referebant figuram *Panthera*, clare Vetus Scholiaſtes Iuuenalis. *Sat. 11. verſ.*

At nunc diuitibus cœnandi nulla voluptas, *124.*
Nil Rhombus, nil dama ſapit, putere videntur
Vnguenta atq; roſa, latos niſi ſuſtinet orbes
Grande Ebur, & magno ſublimis Pardus hiatu.

Obiter hæc de *Pardo* perſtrinxiſſe ut ſatis, ad *Camelopardalim* redeo, de quo quadrupede nihil Ariſtoteles, aut Aelianus, & ideo erit maioris difficultatis eius naturæ inueſtigatio, præſertim cum Romanis exoticum ſit animal, nec frequenter adeo ſpectatum, vt perfecta relatione eius conditiones omnes exploratas habere ipſi, aut alijs tradere potuerint, quid tamen eruerim ex alijs, hic apponam.

B

DESCRIPTIO, & Natura.

QVADRVPEDEM iſtum varie deſcriptum inuenio, nec ſane inter veteres ipſos ſatis conuenit, nec recentiorum vnanimis eſt ſententia, Ad manum non ſunt Conradus Geſnerus, vti nec Ioannes Lerius, nec Petrus Bellonius, qui Naturæ arcana diligenter diſquiſiuerunt, & docte poſteris publicarunt, conſuli illi poſſunt. *Io. Ler. lib 9.*
hoc vnum ego in illorum deſcriptionibus olim obſeruaſſe viſus ſui, diuerſa eos *P. Bellon. li.*
tradere, præcipue in figura huius delineanda. Samuel Purchaſius ſatis curioſe in *2. c. 49.*
illa ſua peregrinatione. *Camelopardalis animal non ſæpe viſum, ſed tamen valde elaboratum, & mirabilis compoſitionis, mixtum ex Leopardo, Ceruo, Bubalo, Pardale, Camelo & ratione poſteriorum tibiarum curtarum, anteriorum multo longiorum, gramine, ſine ſumma difficultate, depaſci non poteſt,* *Lib. 6. c. 1.*
C *ſed ingenti ſuo & elato capite, quod ad lanceæ altitudinem erigere ſolet, tenerioribus arborum ramis, & internodijs ramorum progerminantibus veſcitur.* Hæc ille, qui ex varijs animalium ſpeciebus conflatum ſubiudicat, & naturam apposite manſuetam dixit, & paucis verbis, tibias, caput, cibos expreſſit haud dubie vere, niſi forte imperfecte. Veteres conferam, quorum primus in re ſit Strabo Amaſianus Geographiæ accuratus & bonus ſcriptor. Γίνονται δ᾽ ἐν τούτοις τοῖς τόποις καὶ αἱ καμηλοπαρδάλεις, οὐδὲν ὅμοιον ἔχουσαι παρδάλει· τὸ γὰρ ποικίλον τῆς χρόας νευρίσι, ſed legendum eſt omnino νεβρίσι μᾶλλον ἔοικε. σπίλοις κατεστιγμέναι· τελέως δὲ τὰ ὀπίσθια ταπεινότερα τῶν ἐμπροσθίων ἐστὶν, ὥστε δοκεῖν συγκαθῆσθαι τῷ οὐραίῳ μέρει, τοῦ ὕψος βοὸς ἔχοντι, τὰ δ᾽ ἐμπρόσθια σκέλη τῶν καμήλων, ὧν λείπεται· τράχηλος δ᾽ εἰς ὕψος ἐξηρτημένος ὀρθὸς, τὴν κορυφὴν δὲ πολὺ ὑπερτέραν ἔχει τῆς καμήλου, διὰ δὲ τὴν ἀσυμμετρίαν ταύτην, οὐδὲ τάχος οἶμαι τοσοῦτον εἶναι περὶ τὸ ζῷον, ὅσον εἴρηκεν Ἀρτεμίδωρος, ἀνυπέρβλητον φήσας, ἀλλ᾽ οὐδὲ θηρίον ἐστὶν, ἀλλὰ βόσκημα μᾶλλον, οὐδεμίαν γὰρ ἀγριότητα ἐμφαίνει. Ita Latine ea ſonant. *In iis locis*, Troglodytarum ſcilicet regione, *Camelopardales naſcuntur nulla re Pardali ſimiles, cutis enim varietate Hinnulo ſimillima eſt bellua, virgatis pilis diſtincta poſteriora quoque humiliora ſunt anterioribus, vt a cauda ſedere videatur, ad bonis altitudinem,* *Lib 16 pag. 533.*
D *anteriora vero crura cruribus Cameli non ſunt humiliora, collum rectum eſt, & in altum exſurgit, verticem paulo ſublimiorem Camelo habet, propter quam partium inconcinnitatem nec tantam celeritatem habere puto, quantam affirmauit Artemidorus, inſuperabilem dicens: ac ne fera quidem eſt, ſed pecus, nullam enim feritatem præ ſe fert.* Solus ille inter tot illuſtres ſcriptis viros negauit *Pardali* ſimilem eſſe maculis *Camelopardalim*. Agatharchides in Excerptis Hiſtoricis, vbi de mari rubro apud Photium Patriarcham in Bibliotheca ex aduerſo communem firmat opinionem contra Strabonem. ſic enim ille. ὅτι παρὰ τοῖς Τρωγλοδύταις ἐστὶν ἡ λεγομένη παρ᾽ Ἕλλησι καμηλοπάρδαλις, σύνθετον τρόπον τινὰ, κατὰ τὴν φύσιν λαχοῦσα, τὴν μὲν γὰρ ποικιλίαν ἔχει παρδάλεως, τὸ μέγεθος δὲ, καμήλου, τὸ πάχος δὲ ὑπερφυὲς, τὸν δ᾽ αὐχένα, τοιοῦτον, ὥστε ἀπ᾽ ἄκρων ἀμέλγεσθαι τῶν δένδρων τὴν τροφήν. ſic Latine redduntur. *Apud Troglodytas beſtia eſt, quæ a Camelopardalis dicitur, nam vt nomen, ita & natura quodammodo compoſita eſt, varietatem enim a Pardale habet*, non ab Hinnulo, vt placuit Straboni, *magnitudinem a Camelo, monſtroſa ei craſſities, collumque adeo prælongum, vt a ſummis arboribus pabulum carpat.* ita Laurentius Rhodomannus vertit, reuera verba quippiam diuerſum ſonant, ſcilicet, *ab arborum ſummitatibus*. Eadem inter Antiquos cenſuit

Artemidor. Geographus reprehenſus.
Cod. 250. c. 37.
Agatharcides a Strabone diſſidet.
Rhodomã. notatus.

Dio Agatharchidæ concors, cuius verba infra ponentur. Recentiorum etiam felix in hoc quadru- E
pede deſcribenda curioſitas, in his ſunt Itali, Hiſpani, Galli, Germani, præter laudatos quamplu-
rimi, paucorum ego relatione ero contentus. præeat Petrus Gillius, qui ſolertiſſimus harum re-
Cap. 9. rum inueſtigator, fructuoſos longiſſimi itineris laboris Cardinali Armaignaco dedicauit, in quo
opere ſic ait. *Giraffam Græci & Latini vocant Camelopardalem, vidi in vrbe Cayra,* Memphis ea ve-
Frons. teribus fuit, *tres, duo cornicula ex fronte eminebant circiter ſex digitos, in fronte media tuberculum*
Cornua. *exiſtebat, velut tertium cornu, altum circiter duos digitos, collum longum ſeptem pedes, cum caput ex-*
Tuber. *tollit, ſexdecim pedes a terra effert, illius longitudo a cauda ad capitis verticem eſt duodeuiginti pe-*
Collum. *dum; tibiæ tam alta poſteriores quam priores, at femora anteriora longe altiora poſterioribus, nimirum*
Capitis altitudo. *dorſum a cauda ad ſummum capitis verticem, velut ſcala, velutque tectum carinatum attollitur, to-*
Tibia. *tum corpus grandibus maculis diſtinguitur, coloris ceruini obquadratis, ſed in collo, magiſque in cor-*
Crura. *pore quoquo verſus latis circiter dodrantem, at clauſula macularum alba digito latior, itaque totum*
Dorſum. *corpus reticulatum eſt, neque tamen, vt Pardalis, maculas habet rotundas, ſed aut obquadratas, aut*
Maculæ. *rotundas, pes bifidus, vt bubulus, labrum ſuperum longe eminet infra inferum, cauda tenuis, & exi-*
Corporis figura. *gua, in acumine piloſa, ruminat vt bos, edit fœnum, & cætera quæ boues edere ſolent, iubam habet, vt* F
Pes. *equus, a dorſo ad capitis verticem, in gradiendo claudicare videtur, nunc dextris, nunc ſiniſtris, non*
Labia. *modo cruribus, ſed etiam lateribus, cum ex terra aut potum aut cibum capere neceſſe haberet, crura*
Cauda. *latiſſime diſtendit priora, non enim niſi late deductis, longeque diuaricatis tibijs, cibumque ex terra*
Cibus. *capere poteſt.* Exquiſita ſane eſt deſcriptio, quæque Straboni patrocinari videtur, ait quippe ille
Iuba. nihil habere, quo ſimilis Pardali dici poſſit, iſte maculas alterius formæ in *Camelopardale*, quam
Inceſſus. in *Pardale* eſſe oculari experientia docet, quod ſi verum eſt, certe non Strabo, ſed Dio, Agathar-
Inclinatio in terram. chideſque, & eos ſecuti errarunt; nec modo illi in macularum modo, & colore lapſi videntur, ſed
Strabo defenſus experientia. multo magis in ipſo corpore, omnes enim illi, & hos ſecuti recentiores nonnulli, anteriores tibias
poſterioribus longe altiores eſſe affirmarunt, cum illud a veritate alienum re ipſa compertum ſit,
Veterum error. ſiquidem, vt verum ſit corpus quibuſdam veluti gradibus ab ima ſpina dorſi, ad ſummam excre-
ſcere, inæqualitatis ratio non procedit a tibijs, ſed a cruribus, quæ inſigni differentia conſtant, ſunt
enim poſteriora curta, priora longiſſima, quod in illo quadrupede ſingulare, nec cum vllo alio
commune: poſtrema deſcriptionis verba videntur duplicem eius victus rationem denotare, nam
ſi in regione depaſcit arboribus conſita, facilis ei parabiliſque cibus offertur, folia arborum, & ra- G
muli gemmantes, quos ſine vlla moleſtia decerpat, ſin vero arbores nullæ ſint, & gramine veſci o-
porteat, magna contentione inclinat in terram corpus, nec niſi difficulter admodum naturæ ſatiſ-
Lib. 3. c. 36. facit. Concors ei eſt Marcus Polus, qui ijſdem pæne verbis, quibus Gillius, eum delineauit, ſed non
Cap. 10. eſt ad manum, nec magni intereſt, Eſt & Ioſophati Barbari Veneti deſcriptio Gilliana auctior, is
enim luſtrata Perſide itinerarium de ea edidit, in qua regione viſum ſibi Camelopardalim, deſcri-
bit accurate, additque Gillianæ delineatione quippiam notatu omnino neceſſarium, nec ab aliis
Lingua. explicatum. *linguam* ſcilicet ipſo corpore magis portentoſam, *longã duobus pedibus, ſubobſcuri*
quaſi violacei coloris, teretem ſicuti anguillis, qua ramos, herbas, frondeſque carpat, mira celeritate I
in os trahens, vt vix ab attento ſpectatore videatur. Quæ ſi vera ſunt, lingua ei eſt, quod homi-
ni manus, elephanto proboſcis: ſed vt ſingula plenius intelligantur, ſubiecta hæc figura pro-
ponatur.

Digitized by Google

A

B

C

Natutam ei manſuetam, minimeque feram eſſe, cum autoritas Strabonis ſupra laudati, tũ ex- E
Lib.8.c.18. perientia conuincit, accedente C. Plinij ſuffragio. *ex eo ſubinde*, inquit ille, *cernitur, aſpectu magis quam feritate conſpicua, quare etiam ouis fera nomen inuenit*, in alio codice etat, *Ouifera*. aſſentitur
Lib.4. Herricus cultus eo æuo poeta.

Aethiopes animal mittunt, cui nomina mixta,
Vt corpus, maculæ Pardum, anteriora Camelum
Oſtentant, pede Bos, iuba Equus. extima mandit
Ramorum, ſumma quos carpit ab arbore lingua
Vibrata, facilis natura, & mitis, vt illum
Haud veritus tractare puer. feritatis imago eſt,
Non etiam mores, in poſteriora reclinans
Claudicat alterno inceſſu: ſpectacula Circo
Lata dedit.

F

ETYMON ET VARIA Nomina.

Lib. 4. ling. Lat. *Non eſt vox Latina.* ETYMOLOGIA non vna, vti nec nomen ſimplex, communior ergo receptiorque eſt ſententia a duobus illis quadrupedibus, quos ſæpe memoraui, appellationem ei datam; ſed, tamen togatorum doctiſſimus M. Varro, diuerſum cẽſuit. Vult enim ille, vt animal ipſum, ita & nomen in Latio peregrinũ eſſe, nec vllos eius omnino in ſermone Romano fontes repetiri; ſic enim ille. *Camelus ſuo nomine Syriaco in Latium venit, vt Alexandria Camelopardalis nuper adducta, quod erat figura, vt Camelus, maculis, vt Panthera.* Ita ergo *Camelopardalis* etymologica ratio, vt *Cameli* Syriacæ
eſt, non Latinæ originis: id enim omni pæne populo, ſed maxime Romanis familiare, rebus lon- G
Nomina multiplicia. ge aduectis nomina & idioma proprium ſeruare. Nec vllum ſane animal eſſe puto, cui plura nomina impoſita a veteribus ſimul & recentioribus, antiquiora percurram. I. *Ouis fera*, ſiue, vt nonnul-
Ouis fera. li codices præferunt, *Ouifera* appellabatur, *fera* quidem dicta, quia non ſit domi natum, ſed in auijs regionibus, nec niſi rarenter viſum animal, *ouis* vero a naturæ manſuetudine, & tractabilita-
Lib 8.c.18. te, carere enim felle, vt *Camelus* ipſe, creditur, ita innuit C. Plinius. mouet me hic locus, vt de *oui-*
Oues feræ a Camelopardale diuerſæ *bus feris* aliquid obiter attingam, nam etſi *oues feræ* ſint *Camelopardales*, tamen eſt & aliud genus verarum *ouium* quas a naturali loco in quo naſcuntur, & affectu ferino *feras* appoſite vocant, de quibus ex Plinio & Ariſtotele alij præoccuparunt, & ego paucis retracto. Eſt ergo certum animalia pleraque domeſtica, & cicurata ferinam naturam induere ſolere, vt ſunt in America *Canes*
Canes feri. *Boues feri.* & *Boues* feri, & *Canes* quidem illi *turmatim incedunt, & plus damni gregibus inferunt, quam lupi, aut quodlibet aliud ferarum genus*, ſi vera ſunt, quæ ſcriptis de nouo orbe, non vno loco commiſit
Lib.1.c.21. et lib 4.c.34. Ioſephus A Coſta: ideo qui illos necare poſſunt, eadem præmia conſequuntur, ac illi qui lupos aut Leones interimunt, vt Petrus Martyr tradidit. eandemque *ferorum Canum* ſpeciem in Hiſpa-
In Inſulis. niola generati certis relationibus a multis compertum: ſed & Naturalium rerum ſcriptores, feri- H
Ouied. lib.15 c.8. nam hanc in belluis qualitatem in cicuratam quibuſdam artibus & herbis comeſtis mutari poſſe,
Plin. lib. 24. c.17. deprehenderunt. Sic *oues* fieri *feras* nemo negat, qui M. Varronem in Re Ruſtica legerit. *Etiam nunc*, inquit, *in locis multis genera ſunt pecudum ferarum aliquot, vt in Phrygia ex Ouibus, vbi*
Lib.2.c.1. *greges videntur complures.* pergit deinde, & Capras, & Sues, & Boues, & Aſinos varijs in regionibus feros eſſe & haberi præſcribit. Sic vere, licet fabuloſe Arundo illa apud L. Apuleium
Lib.6. ad Pſychen in Metamorphoſi Mileſia. *neque tua miſerrima morte polluas meas ſanctas aquas: nec vero contra formidabiles oues iſtius oræ feras aditum, quoad de Solis flagrantia mutuato calore, tru-*
Error Beroaldi. *ci rabie ſolent efferri, cornuque acuto, & fronte ſaxea, & nonnunquam venenatis morſibus, in exitium ſæuire mortalium.* Nugatur ad eum locum Philippus Beroaldus, & de Camelopardale inter-
In cibis. *Lib.8.c.4.* pretatur, quod alienum a mente autoris, & naturali ratione, ſiquidem *oues feras* in cibis Romanis
In ludis. fuiſſe doceor autoritate L. Apicij, apud quem in Re Culinaria condimenta *Oui ſiluatico* præſcribũ
Iul. Capitol. in Gordianis tur: Et, vt omnis dubitatio tollatur, Gordianus Senior Auguſtus *Oues feras* in ſcenam produxit, ita enim vetus ſcriptor. *In qua pictura etiam nunc cõtinentur Cerui palmati ducenti Britannis mixtis,*

equi

A *equi feri triginta, Oues feræ, centum, Alces, decem, Tauri Cypriaci, centum, Struthiones Mauri mi-*
niati, trecenti, Onagri triginta, Apri centum quinquaginta, Ibices ducenta, Damæ ducenta: hæc om-
nia conceſſit populo rapienda die muneris, quod ſexenm edebas. Iam redeo ad relictum ſermonem.
2. Vetuſta ei etiam appellatio *Nabis*. C. Iulius Solinus in Polyhiſtore. *qua locorū Aethiopes tenent,*
feris plena ſunt, è quibus quam Nabin vocant, nos Camelopardalũ dicimus. Eſt ergo Nabis Aethio- *Nabis.*
pica dictio. 3. *Nabuna* itidem ei nomen, & in ea voce, & reliquo textu Plinius loco laudato corru- *Cap. 43.*
ptus, reſtituere integritati illum curioſe annitar. *Horũ*, Camelorum, *aliqua ſimilitudo in duo tranſ-* *Nabuna.*
fertur animalia, Nabuna Aethiopes vocant, collo ſimilem equo, pedibus & cruribus boui, Camelo capi- *Plinius cor-*
te, albis maculis rutilum colorem diſtinguentibus, vnde appellata Camelopardalis. quænam illa duo *rectus.*
animalia, in quæ ſimilitudo Cameli transfertur? nugæ, MSS. varij, præcipue Dalechampij, recto
ſenſu, ſic præferunt. *Horum ſimilitudo in vnum transfertur animal.* Non me latet in eodem illo Pli-
nij loco, in vulgatis non *Nabuna*, ſed *Nabin* haberi. 4. *Anabula* dicitur idem, ídque ex autoritate *Anabula.*
Plinij ab Alberto Magno egregio illo de Animalibus opere, *Anabula, vt ſcribit Plinius, beſtia eſt* *Albertus Ma-*
Aethiopia, quam Arabum quidam, & Italicorum Saraphat appellant, vtrumq; nomen ab illo depra- *gn⁹ notatur*
B uatum, ſiue quia in vitioſos inciderat codices, ſeu quia forte ipſe aliter ſcripſerat, vt ſit pro *Anabu-* *lib. 22. de A-*
la, Nabuna, pro *Seraphat Girafa*, vt infra dicetur: quinimo idem autor ſana Plinij ex laudato loco *nimal.*
verba adfert, *eſt autem capite Cameli, collo equi, cruribus & pedibus bouis, prætẽdens ſimilitudinem.*
Eſt alijs in locis *Camelepardalis* nominatus, ſed tanquam aliud animal, ſed danda eſt ei æuo, &
rudi ſæculo venia. 5. Appellationem longe aliam ei affingunt, & Naturam appellationi plane ido-
neam, in his Simon Maiolis ſeptimo Dierum Canicularium colloquio, qui *Oraſium* dici Camelo- *Simon Maio-*
pardalim contendit, adducto ad id probandum Vincentij Bellouacenſis loco. *Eſt*, inquit, *in hoc a-* *lus notatur.*
nimante nihil aliud memorabile, niſi forte, quod de Oraſio Vincentius tradit, Oraſium enim, vt puto, *Oraſius.*
Camelopardalim nuncupat, eandem enim effigiem conſcribit, quam modo diximus, adijcit autem tan- *Lib. 19. c. 97*
ta animal eſſe pulchritudinis, vt vix penicillo imitari eadem elegantia poſſit, ipſam autem ſuæ tantæ
venuſtatis non eſſe ignaram, nam cum circumſpectantes ſpectatores viderit, vertit, & inuertit ſeſe
in quamlibet partem, vt omnium obtutus in ſui admirationem conuertat. paria apud Albertum Ma-
gnum, & totidem verbis, qui Vincentij locum illum, vt multos alios, tranſcribit. quæ vt vera ſint *Li. 22. tract.*
de *Oraſio*, falſum enim eſt de *Camelopardali* ea dici poſſe, nam neque vlla in eo pulchritudo eſt, ſed *2. c. 1.*
C potius monſtroſa deformitas, ex tot variorum animantium partium compage, deinde nec ille ſui
decoris tantus eſt admirator, vt ſpectatorem ad ſe allicere velit, &, vt ſemel dicam, *Oraſium* aliud a
Camelopardale animal eſſe neceſſe eſt, & nec mihi nunc inquirere vacat, & puto in hoc ipſo opere
præoccupatum: Hæc ſunt nomina vetuſta, de quibus obiter Philippi Beroaldi Commentarios in
Apuleium conſule. 6. dici *Camelopardum* docet Vincentius Bellouacenſis, ſed vereor, ne minus ve- *Camelopar-*
re, verba illius ſunt. *Camelopardus eſt dictus, eo quod cum ſit ut Pardus, maculis albis ſuperaſperſus,* *dus.*
collo equo ſimilis, pedibus bubulis, capite tamen Camelo ſimilis eſt. laudat teſtem ſuæ ſententiæ Iſido- *Lib. 19. c 9.*
rum, ſed apud illum, *Cameleopardus*, diſerte legitur, niſi forte & ibi mendoſe legatur, aut certe a- *Error Bello-*
liud animal eſſe id oportet: Alter error illius, quod *pedes* ei *bubalos* attribuat, cum ex omnibus lau- *uacenſis.*
datis *pedibus* referat *Bouem*: idem impoſuit Abulenſi, qui *Bubalos* ei *pedes*, vt ille, eſſe voluit. A cuo *Lib. 12. c. 2*
poſteriori cæpit vocari *Giraffa* ſeu *Gyrapha*, vt eſt apud eundem Beroaldum in Annotationibus in *Alter error.*
Horatium, & paruo admodum diſcrimine *Girafa* audit vulgo in Italia, vt refert Angelus Politia- *Abulenſis er-*
nus, & in ea voce corruptum ſupra Albertum Magnum oſtendimus, nec magni refert, & ſi alij a- *ror in Deu-*
lia quadrupedi huic nomina imponant, dum ex veterum recentiorumque diligenti relatione, & *ter. quaſt. 3.*
D conſenſu, conſtet de eius natura. *Giraſſa.*

Theſau. Crit. Tom. 1. Syllog. 2. *Miſcella. c. 3*

QVANDO PRIMVM ROMAE? & vſus in ſpectaculis.

ROMANIS illum omnium primus ludis ſuis exhibuit C. Cæſar Dictitator: idq;
concordi Latinorum Græcorumque ſcriptorum conſenſu liquet. C. Plinius. *Nabu-* *Lib. 8. c. 18.*
na Aethiopes vocant, collo ſimilẽ equo, collo & cruribus boui, Camelo capite, albis ma-
culis rutilum colorem diſtinguẽtibus, vnde appellata Camelopardalis, Dictatoris Cæ-
ſaris Circenſibus ludis primum viſa Romæ. Eadem ex illo C. Iulius Solinus in poly- *Cap. 43.*
hiſtore. *Nabim vocant, nos Camelopardalim dicimus, collo equis ſimilem, pedibus bubulis, capite Came-*
lini, nitore rutilo, candidis maculis ſuperſperſa: hoc animal Romæ Circenſibus Dictatoris Cæſaris pri- *Quo Anno*
mum publicatum. Fuitq; ille annus ab Vrbe condita ſeptingenteſimus octauus, vt ex Tabulis Capi- *Romæ viſus?*
tolinis,

Digitized by Google

rolinis, Faſtis conſularibus Caſſiodori, & alijs colligitur, quod ideo memoraui, quòd nonnullos in E
Error Robortelli. hac recte annorum ſupputatione lapſos animaduertiſſem, in his eſt Franciſcus Robortellus, qui ni mio clariſſimo Carolo Sigonio contradicendi ſtudio, & inſcitiam ſuã prodidit, & hiſtoriæ Romanæ altas tenebras induxit, cũ etiã alijs incõſiderate ſequuti. Sigonij numerũ rectũ eſſe, vel Dionis
Lib. 43. pag. 225. Cocceiani autoritate admouemur. qui ſic ait. καὶ ἐπὶ τούτῳ, καὶ ἐπὶ τῇ θυγατρὶ καὶ θηρίων σφαγὰς, καὶ ἀνδρῶν ὁπλομαχίας ἐποίησεν. περὶ δὲ δὴ τῆς καμηλοπαρδάλεως, in alio codice, καμηλοπαρδάλιδος erat, ὠνομασμένης ἐρῶ, ὅτι τότε πρῶτον ἐς τε τὴν Ῥώμην ὑπὸ αὐτοῦ ἐσήχθη, καὶ πᾶσιν ὑπεδείχθη, τὸ γὰρ ζῶον τοῦτο τὰ μὲν ἄλλα κάμηλός ἐστι. πλὴν καθ' ὅσον οὐκ ἐκ τοῦ ἴσου τῶν κώλων ἔχει· τὰ μὲν γὰρ ὀπίσθια αὐτοῦ χθαμαλώτερά ἐστιν ἀρχόμενον δὲ ἀπὸ τῶν γλουτῶν ὑψοῦται κατὰ βραχὺ, ὥστε ἀναβαίνοντι ποιεοικέναι, καὶ μετεωρισθὲν ἐστὶ πλεῖστον, τὸ μὲν ἄλλο σῶμα ἐπὶ τῶν ἐμπροσθίων σκελῶν, τὸν δ' αὐχένα ἐς ὕψος αὖ ἴδιον ἀνατείνει; τὴν δὲ δὴ χροίαν, aut vt in alio eſt codice χρόαν non minus recte κατέστικται
Deſcriptio eius alia. ὥσπερ, Πάρδαλις, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὄνομα ἐπίκοινον ἀμφοτέρων φέρει Gulielmus Xilander ita reddidit. *deinde in honorem filiæ,* Iuliæ Pompeio dẽptæ, *venationes, ludoſq́; gladiatorios exhibuit,* (paulo aliter verba græca ſonant *ferarum inſecutiones, & ſingulares virorum pugnas*) *Nunc id commemorabo animal, quod Camelopardalis nominatur, tunc primum a Cæſare Romam adductũ publicèq́; oſtenſum fuiſſe; eſt autem Cameli omnino ſimile animal, niſi quod membrorum non eandem vbiq́; proportionem ſeruat, nam partes eius poſteriores humiliores ſunt, a clunibus paulatim, viderurq́; quaſi aſcendere, cumq́; diu altius ſubinde factum eſt, reliquam corporis partem prioribus pedibus eleuat: collo vero ſuo peculiaris altitudo adeſt, colore, vt Pardalis, variegate eſt, vnde & nomẽ ex Camelo & Pardali cõpoſitum habet.* Primus vſus illius in ſpectaculis, vt opinor, fuit idem, quẽ *Rhinocerotis* fuiſſe ſub Au- F
In ludis tantũ ſpectabatur. guſto ſupra, aut *Cameli* ſub Ptolomæo in Aegypto, oſtẽdebam, vt ſcilicet a Romanis ſpectaretur, non etiam alijs committeretur, aut pugnaret. Sic Horatius culpandam Romanorum ſtultitiam e-
Lib. 2. epiſt. 1 xagitans, ait effuſe riſurum Democritum, ſi reuiuiſceret, cum Romanos Camelopardalis aſpectu, & admirabundos, & ſtupentes videret. Verſus ipſi ſunt

Si foret in terris rideret Democritus, ſeu
Diuerſum confuſa genus Panthera Camelo,
Siue Elephas albus populi conuerterat ora:
Spectaret populum ludis attentius ipſis
Vt ſibi præbentem Mimo ſpectacula plura. G

Etiã pugnabat. Fuiſſe tamen ſequenti æuo non ſpectatam modo, ſed & in arena commiſſam, atq; etiam confectã facile apparebit ex hiſtoriæ Auguſtæ lectione, & intra hic paucis interiectis expediam, vbi diſ-
Lazij negligentia. quiretur *quoties in Europa viſus?* quod mirum videri debeat a VVolfgango Lazio, & alijs, qui ex profeſſo prouinciam illam ſuſceperunt, omiſſum, ſed quis omnia?

LOCVS ET VSVS IN CIBIS.

Lib. 8. c. 16. HOC tam portentoſæ formæ monſtrum generat Africa, ratio elegans ex Plinio. *Africa hæc maxime ſpectat, inopia aquarum ad paucos amnes congregãtibus ſe feris, ideo multiformes animalium ibi partus, varie fœminis cuiuſq́; generis mares, aut vi, aut voluptate miſcente, vnde etiam vulgare Græciæ dictum, ſemper aliquid noui Africam adferre.* Græci id dicunt Ariſtotele teſte ὡς αἰεί τι τῆς λιβύης τρεφούσης καινόν.
Lib. 2. Gene, Anim. c. 7. Lib. 8. Hiſt. Anim. c. 28. idemque repetit alibi, & elegantem adfert rationem, quam totidem pæne verbis ex Plinio recitaui, qui eum, vt ſolet, tranſcripſit: vſq; adeo monſtra hæc informia generat alitq; Africa, vt nec cerui, nec apri, nec capreæ in ea viſantur, vt poſt rerum naturalium ſcriptores pæne omnes, videre po- H
Lib. 17. c. 10. tes apud Claudium Aelianum: & plerunque ad ludos ſuos Romani ex Africa feras aduehebant:
Lib. 3. de lau. Stil. Claudianus de ludis a Stilicone conſule exhibitis.

Nanq́; feras alijs tellus Mauruſia donum
Præbuit, huic ſoli debet, ceu victa, tributum:
Dum nos horribiles Libyæ ſcrutamur alumnos,
Europa vos interea perquirite ſaltus.

Eodem loco interiori Africa gigni alique ferociores has belluas indicat

Iamq́; pererratis Libyæ flagrantibus oris
Legerat eximios Phœbi germana Leones
Heſperidas qui ſæpe fugant, ventoque citatis
Terrificant Atlanta iubis, armentaque longe
Vaſtant Aethiopum.

Inter

A Inter hæc prodigia ſunt *Camelopardales*, nam Plinius & Solinus ſupra laudati in Aethiopia eos collocaut, in Troglodytarum regione Strabo: Et qui hodie regiones illas luſtrarunt, confirmāt vera eſſe, quæ de hoc quadrupede Antiquitas prodidit, Epiſtolæ Antonij Fernandi Sociecatis Ieſu Presbyteri datæ Aniſio: apud Samuelem Purchaſium in Itinerario ſuo. *Vnum animal tam vaſtum eſt, in* Aethiopia, *vt eques rectus ſub dorſo illius tranſire poſſit, veſcitur ſolis frondibus, ex arborū cacuminibus, forma ſimilitudine accedit ad Camelum.* Natalis Comes in venatione. Lib.7.cap.6. Lib.x.

Aethiopum terris ſpeciem monſtrare Camelo
Et Pardi, cernes animalia mixta, Cameli
Hinc nomen commune tenent, & pardalis acris,
Forma genuſque feris tribuerunt nomina multis
Diuerſis, ſed Leucrocuta quia multa ſequuntur
Nullius certe illorum ſunt nomen adepta.

Hinc ſubit mirari, cur Heliodorus *Camelopardalim* dono Hydaſpi Aethiopū regi ab Auxiomatum populis oblatum admirationi fuiſſe Aethiopibus dicat, cum id animal is ea in regione, ex cō- Heliodorus notatus.
B ſenſu veterum recentiorumque, proueniat verba eius Latina, interprete Politiano, hæc ſunt, nam Græca non ſunt ad manum. *Poſtremo acceſſere Auxiomatarum legati, nō vectigales illi quidem, ſed amici, & fœdere iuncti, qui beneuolentiam rebus proſpere geſtis indicantes; cum alia & ipſi munera obtulerunt, tum imprimis animantem inuſitata ſpecie, naturaq́, ad cuius magnitudinem Cameli proceritas, color, pelliſq́, pantheræ, maculis veluti florentibus variegata, poſtremo infra aluum partes humi ſubſidebant, ſicuti in leonibus videmus, humeri, pedeſq́ priores, atq́ ipſum pectus, præter rationem cæterorum membrorum procera, tenuis ceruix, & quæ de reliqua corporis mole in olorinum collum ſe tenderet, caput Camelo ſimile, maior ipſa pene duplo, quam Libyſſa Struthi, ſubſcriptoſq́ velut oculos torue motans conniuebat, inceſſus autem animantium cæterarum terreſtrium, vel aquatilium diſſimilis, neque enim viciſſatim crura ſimul, ſed dextra pariter, deinde ſiniſtra vtraque agitabat, cumq; ijs ſuſpenſa proferebat latera, tractu motuq; tam facili vt eam, quo vellet, tenui capiſtro, vertici deuincto, veluti fortiſſimo vinculo, magiſter perduceret: hæc vt eſt conſpecta animans, omnem continuo multitudinem obſtupefecit, ſpecieſq; nomen inuenit ex ijs, quæ præcipua in corpore, ſicut eam ex tempore populus Camelopardalem appellarit.* Sed tota ea narratio, vt ipſa Hiſtoria, fabuloſa, nam prærerquam Lib. 10. Aethiop. Proceritas. Color. Pellis. Humeri. Pedes. Pectus. Ceruix. Collum. Caput. Magnitudo. Oculi. Inceſſus.
C quod animal illud Aethiopibus, apud quos generatur, Inuſitatum eſſe nō poterat, & ob id, nec admirationem mouere, ita qui illi Auxiomatarum populi? in quibus nati *Camelopardales* ſpectaculo tam inſolenti Aethiopibus eſſe porueruut? nugamenta mera.

Suſpicari poſſet in Aſia etiam *Camelopardalim* naſci, eſt enim populo Iudaico interdictū ne cibis quibuſdam veſcatur, aliorum vſus permiſſus, & in his *Camelopardalis* recenſetur, cum autē Terra ſancta, ſeu Paleſtina, tota ſit in Aſia, videtur aut ille ibidem loci natus, aut fruſtraneū fuiſſe præceprum, quod impium eſſet cogitare, quo eius in cibis vſus permitteretur. Locus autē in ſacro textu ſic ſe habet. *Ne comedatis quæ immunda ſunt, hoc eſt animal, quod comedere debetis, bouem, & ouē, & capram, ceruum, & capream, bubalum, Tragelaphum, Pygargum, Orygem, Camelopardalū.* ita textus vulgatæ verſionis, vox ea aliter paulo in Septuagintis *καμηλοπάρδαλιν*, ſed parum intereſt. Deuter.c.14

VENATIO CIRCENSIS ET SILVESTRIS.

D VENATIONEM eius Circenſem, & Amphitheatralem nemo deſcribit, vt ſuſpicer tantum populo oſtenſum, non etiam cum alijs feris aut gladiatioribus commiſſum, ſed iudicium fieri ſolidum poterit ex authorum locis infra citandis, proxīmo titulo, huc traho locum Martialis ex coniectura, & collatione loci Heliodori, licet plerique doctorum de Elephanto intelligi velint, ego optimo ſenſu ad Camelopardalin trahi cenſeo.

Et molles dare iuſſa quod choreas Lib.1.epigr.
Nigrō bellua nil negat magiſtro. 105.

Venarionem ſiluestrem operoſe deſcribit Oppianus, cuius verba, quia multum ad naturam huius quadrupedis intelligendam conducunt, apponam ex Cynegeticis.

Ἔννεπέ μοι καὶ κεῖνα, πολύθροος Μοῦσα λίγεια, Li.3.V.462
μικτὰ φύσιν θηρῶν, διχόθεν κεκερασμένα φῦλα,
Πάρδαλιν αἰολόνωτον, ὁμοῦ ξυνήν τε καμήλῳ
Ζεῦ πάτερ, ὅσσα νόησας, ὅς εἴδεα νῶϊ φύτευσας
ὅσσα βροτοῖσιν ὄπασσας, ὅς εἰναλίοις νεπόδεσσιν;

Oſ

Ος τοδ' ἐμήσαο, πάγχυ καμήλων αἰόλον εἶδος, E
Αμφιέσας ῥινοῖσιν ἀναιδέσι παρδαλίεσσι,
φαίδιμον, ἱμερόεν, τιθασὸν γένος ἀνθρώποισιν
Δειρή οἱ Ταναὴ, στικτὸν δέμας, οὔατα βαιὰ,
ψιλὸν ὕπερθε κάρη, δολιχοὶ πόδες, εὐρέα Ταρσά,
κώλων δ' οὐκ ἴσα μέτρα, πόδες δ' οὐ πάμπαν ὁμοῖοι.
Αλλ' οἱ πρόσθεν ἔασιν ἀρείονες, ὑστάτιοι δὲ
πολλὸν ὀλιζότεροι, κατὰ τ' ὀκλάζουσιν ὁμοῖοι,
ἐκ δὲ μέζης κεφαλῆς δίδυμον κέρας ἰθὺς ὀρούει,
οὔτι κέρας κεράεν, παρὰ δ' οὔατα μεσσόθι κόρσης,
Αβληχραὶ κροτάφοισιν ἐπαντέλλουσι κεραῖαι
Αρχίον, ὡς ἐλάφοιο, τέρεν στόμα, λεπταλέοι τε
ἐντὸς ἐρειρίδαται γαλακτόχροες ἀμφὶς ὀδόντες,
Αἴγλην παμφανόωσαν ἀπαστράπτουσιν ὀπωπαί, F
οὐρὴ δ' αὖτ' ἐλάφεια, θοαῖς ἅτε δορκαλίδεσσιν
Ἄκραισιν μετόπισθε μελαινομέναισιν ἐθείραις.

Latine ſic ſonant verbatim.

Dic mihi etiam illa ſonora Muſa, canora,
Mixta, naturam ferarum ex diuerſis confuſam habentia genera
Natura. *Pantheram variam tergo, ſimul communemque Camelo*
Iupiter pater, quot quantaque excogitaſti, quot genera nobis plantaſti?
Quot mortalibus largitus es, quot marinis piſcibus?
Qui hanc excogitaſti Camelorum prorſus variam figuram:
Dum induiſti pellibus ferocibus pantherinis
Illuſtre, placidum, ac manſuetum genus hominibus
Collum. *Collum ei longum, maculoſum corpus, aures breues,*
Corpus. *Exile ſuperne caput, longi pedes, lata planta,*
Aures. *Crurum vero non æquales menſura, pedeſque non ſimiles,*
Caput. *Sed anteriores ſunt longiores, poſteriores autem* G
Pedes. *Multo breuiores, & claudicantibus ſimiles:*
Planta. Crura. Cornua. *E medio capite cornu prorumpit recta geminum:*
Non tamen cornu corneum, ſed ſecundum aures in medio capitis
Molles ſupra tempora exoriuntur apices,
Dentes. *Amplum, quaſi cerui, rotundum os, tenueſque*
Oculi. *Intus infixi ſunt, & lactei circa dentes,*
Cauda. *Splendorem illuſtrem effundunt oculi,*
Cauda vero porro eſt ceruina, velocibus veluti damis
Summis pæne nigrantibus villis.

Oppianus notatus. Hæc ille, nec plura de ratione eum capiendi, & quod maxime intereſt ipſius, nihil de velocitate, quam *in Ichneumone, Vulpe, Struthiocamelo, lepore* haud quaquam ibidem loci omiſit, credo quia nuda deſcriptione contentus, reliquo, vt incognitis, conſulto abſtinuit: At Artemidorus Geographus vetuſtiſſimus, exiſtimauit omnium animantium eſſe citatiſſimum, & velociſſimum, quod a partium inconcinnarum confuſione negauit poſſe fieri Strabo, vt ex loco ſuperius laudato videri poteſt. H

QVOTIES IN Europa viſus?

Iul. Capitol. Oſtendit Gordianus Tertius. Capitolinus correctus.

ROMANI primum viderunt eum ludis a Cæſare exhibitis, vt ex Varrone, Dione, Plinio, & Solino ſuperius oſtenſum: ſæpius poſtea in Europam illatum reperio. nã Gordianus tertius oſtendit. *fuerunt ſub Gordiano Romæ Elephanti triginta & duo, quorum ipſe duodecim miſerat, Alexander decem, Alces decem, Tigres decem, Leones manſueti ſexaginta, Leopardi manſueti triginta, Belbi, ideſt Hyenæ decem, gladiatorum fiſcalium paria mille, Hippopotamus & Rhinoceros vnus, Archoleontes decem, Camelopardali decem,* legendum ex conſuetudine Græca & Latinis melioris notæ codicibus, *Camelopardales decem,*

A *decem, onagri viginti, equi feri quadraginta, & cætera huiuſmodi animalia innumera & diuerſa, quæ omnia Philippus ludis ſæcularibus vel dedit, vel occidit.* doleo nihil diſtincte de Camelopardalibus dixiſſe, vtrum illi in venatione circenſi, an in amphiteatro occiſi, confectique, an vero amicis donati. In Triumphi ſui pompa Aurelianus Auguſtus, Palmyrenis victis, & Zenobia regina capta, etiam duxit, & populo Romano oſtendit, ita enim Flauius Vopiſcus. *Capitolium Aurelianus inuectus eſt, vt illic caderet ceruos, quos cum eodem curru captos vouiſſe Ioui optimo maximo ferebatur, præceſſerunt elephanti viginti, feræ manſuetæ, libycæ, Paleſtinæ, diuerſæ, ducentæ, quas ſtatim Aurelianus priuatis donauit, ne fiſcum annona grauaret, Tigrides quatuor, Camelopardali, Alces, cætera talia per ordinem ducta.* ex bonis codicibus legendum monuit Iſaacus Caſaubonus, *Camelopardales, Alces.* Leoni quoque Imperatori narrat ſequioris æui hiſtoria Camelopardales dono oblatos. Suidas illuſtris teſtimonij. cuius ſunt hæc ex Latina VVolfij interpretatione, nam Græca non ſunt ad manum. *Sub Leone Imperatore Romanorum, Aethiopes attulerunt Camelopardales, & duos viros vecordes, ſtatura breuiſſima, quos Pygmæos Homerus appellauit.* locus Homeri, quem indicat eſt, puto lib. 3. Iliad. in principio.

Duxit Aurelianus.

Vopiſc' correctus.

Leoni Ang. dono miſſus.

In voce φρενοβλαβής.

B

— κλαγγὴ γεράνων πέλει οὐρανόθι πρὸ
Αἵτ' ἐπεὶ οὖν χειμῶνα φύγον, καὶ ἀθέσφατον ὄμβρον
Ἀνδράσι Πυγμαίοισι φόνον καὶ κῆρα φέρουσαι.

clangor gruum eſt in ſublimi aere
Quæ poſtquam frigus fugerunt, & immenſum imbrem,
Viris Pygmæis cædem & mortem ferentes.

Pygmæi.

Horum, vt id obiter attingam, meminerunt Geographi Strabo, Plinius, Solinus, Ariſtoteles, Iſidorus, Gellius, D. Auguſtinus Ciuitate Dei, Iuuenalis Satyra 13. & alij. ſed ad *Camelopardalim* redeo, qui a Sultano Babyloniorum rege ad Federicum Romanorum Imperatorem miſſus, vt teſtatum reliquit Vincentius Bellouacenſis, & ex eo idem reperit Albertus Magnus Tractatu de Animalibus, qui pleraq; alia ab illo autore mutuatus eſt, Federicus hic Ænobarbus fuit, de quo plenius Annales Germanici. Denique Laurentio Medicæo, literatorum ac literarum Mæcænati dono tranſmiſſum *Camelopardalim* plerique prodidere a Sultano, ſeque cum alijs ad eum ab eodem Principe muneribus tranſmiſſum vidiſſe Angelus Politianus teſtatur, & eiuſdem ſæculi ſcri-

C ptor ſuffragatur Philippus Beroaldus: & hæc de eo dicta ſufficiant.

Tractabilitatem in eo expreſſit Heliodorus ſupra, cui nihil addo.

Lib. 16 c. 8.

Federico Imper. oblatus.

Lib. 19 c 97.

Lib. 22 c. 1.

Laurēt. Medicæus habuit.

Miſcellan. cap. 3.

Notis Horatianis.

Tractabilitas.

DE SVE, SYNONYMIA, & Etymologia. Cap. XXXVI.

SVS recta ſequitur ratione, cum ſit, vt cæteræ quadrupedes, de quibus hoc libro eſt diſputatum, fiſſis pedibus, & ſolidis, ſed illa frequentior proprietas, definite Claudius Aelianus de proprietatibus Animalium. μώνυχα, δὲ ἵππος, ὄνος, βοῦς, ἔλεφας, αἴξ, χοῖρος. locus fœde eſt mutilatus, atque correptus, vtroque vitio ſic eum libero, & lego. μώνυχα δὲ ἵππος, ὄνος, δίχηλα δὲ βοῦς, ἔλαφος, αἴξ, χοῖρος. *ſolipeda, equus, aſinus, biſulca. Bos, Ceruus, capra, Porcus.* clare Ariſtoteles in Hiſtoria Animalium. τὸ δὲ τῶν ὑῶν γένος ἐπαμφοτερίζει, εἰσὶ γὰρ καὶ ἐν Ἰλλυριοῖς, καὶ ἐν Παιονίᾳ, καὶ ἄλλοθι, μώνυχες ὕες. *Genus ſane Suillum*

D *ambiguum eſt, nam & in Illyricis, & in Pæonia, & alijs in locis, Sues ſolipedes ſunt.* Hæc etſi vera videantur, eſt tamen vſitatior Suum biſulcorum tractatio, vt ipſe Ariſtoteles probat, vbi de partibus Animalium. Et quicquid de ea re ſit, inquiram plenius infra, vbi de Speciebus varijs agendum erit. Varijs nominibus hoc animal effertur, quorum Etymologias inueſtigabo: ſunt enim hæc tria nomina eadem, *Porcus, Sus, ſcropha.* Iſidorus Hiſpalenſis. *Porcus, quaſi ſpurcus, ingurgitat enim ſe cœno, luto immergit, limo illinit, Porcorum pilos ſetas vocamus, & ſetas a Sue dictas, a quibus ſutores vocantur, quod ex ſetis ſuant, ideſt conſuant pelles.* M. Varro in latinæ linguæ origine, & alii eum ſequuti. *Porcus, quod Sabini dicunt de Aprino porco Poridus, inde Porcus, niſi a Græcis, quod Athenis in libris ſacrorum ſcriptum eſt κάπρῳ καὶ πόρκῳ.* locus eſt difficillimus, & retractari vult. prioris partis verba immutata conſeruat Antonius Auguſtinus, vt ſit ſenſus, *Sabini catulum capri vocabāt Porcum,* Adrianus Turnebus ſuis in Varronem lucubrationibus aliter paulo, *Sabini dicunt a primo porco, inde porcus.* ſenſu valde obſcuro, multis mutatis Ioſephus Scaliger, *Sabini dicunt Aprum Porcum, proinde Porcus.* Dionyſius Gottofredus in obſeruationibus. *Sabini dicunt de Aprino Porco, Porrigus, vel Porgus, inde Porcus.* putaui legi poſſe, vt in Farneſiano Codice, diſerte videbatur, *Sa-*

Ratio ordinis.

Lib. 11. c. 37.

Aelian' correctus.

Lib. c. c. 1.

Lib. 3. c 14.

Porcus unde?

Lib. 12. c. 1.

Lib 4.

Varronis locus diſcuſſ'.

Kkkk *binis*

Digitized by Google

Lib. 15.
Cap. 2. num. 371.

binis Porcopor eſt puer Suis. nam *Por* laconibus & Dorienſibus eſt *Puer.* Feſt. Pompeius in fragmẽtis. *Quintipor ſeruile nomen frequens apud antiquos erat, a prænomine domini ductum, vt Marcipor, Gripor, quamuis ſint, qui a numero natorum quinto loco ex ancilla dictum putent.* Eadem Paulus in ſchedis, Feſti corruptor. erit ergo *Publipor filius Publij, Marcipor, filius Marci, Quintipor, filius Quinti,* Varro Epiſt. ad Fuſium apud Nonium. E

Quintiporis clodiant Foria ac poemata.

Varro correctus.

Et locus ille corruptus ita legendus.

Quintiporis Clodiani feria, ac poemata
Gargaridians.

Satyra Marcipor.
Lib. 24. c. 46
Porcus dictio Græca.
Lib. 2. c. 4.
Sus vnde?
Thyſus ſus.
Scrofa.

Eratq; *Marcipor* eiuſdem Varronis Satyra, in qua de ſeruitute diſſerebat, & herili imperio, ueteresque laudabat qui clementer & humaniter ſeruis imperabant, quos paucos & dominorũ gentiles habebant, contra homines ſuæ ætatis reprehendebat, qui tot agmina, tot legiones, ut ita dixerim, potius quam familias ſeruorum habebant, quibus aſpere & ſæuiter imperabant, ut exiſtimauit Adrianus Turnebus. redeo ad *Porci* deſitum ſermonem, ait Varro loco laudato eſſe dictionem pure Græcam, quod & uerum, nam πόρκος reperitur apud Lycophronem in Alexandria, idem ille M. Varro in re Ruſtica. *Porcus græcum eſt nomen antiquum, ſed obſcuratũ, quod nunc eum vocant* χοῖρον. ita ſe habet porcus. *Sus* pure etiam Græcum eſt, ὗς enim Latinis eſt *ſus, u,* ſane eſt υ, & ſpiritus aſper mutari ſolet in S. ut ὑπὲρ *ſuper,* & alia paria. M. Varro in re ruſtica, loco proxime ſupra laudato. *Sus Græcis dicitur* ὗς, *olim Thyſus dictus, ab illo verbo quod dicunt* θύειν, *quod eſt immolare, a ſuillo enim genere pecoris immolandi initium primum ſumptum videtur.* Dicitur & *ſcrofa,* ſed origine incerta, aut enim ſimplex eſt, & antiqua latinorum dictio, aut a *ſcrobe,* quam roſtro fodit, etymologia deriuari poteſt. F

SPECIES VARIAE,
& Differentiæ.

Solidipedes Sues.
Lib. 3. Aſini.
Lib. 11. c. 46.
Plinius Ariſtotelis tranſcriptor.
Lib. 2. c. 12.
Correctus.
In voce Emathia.
Muti.
Lib. 3. c. 35.
Alati.
Lib. 12. c. 38.
Artemõ ſcriptor.
Lib. 12. c. 9.
Cornuti.
Lib. 5. c. 27.
Lib. 17. c. 10.
Dinon ſcriptor.
Sine cauda.
P. 5. cap. 11.

NVLLVM animal magis diuerſum, nec in ullo genere, plures ſpecies deprehenduntur, ego percurram nobiliores. 1. cum natùra Suum ſit fiſſos pedes habere, reperiuntur & Solidipedes, dixi ſupra, & obſeruat Philippus Beroaldus Commentario in Apuleium: & Plinij locus eſt *Sues in Illyrico, quibuſdam in locis ſolidas habent vngulas, cornigera fere biſulca, ſolida vngula, & bicorne nullum, unicorne, aſinus tantum Indicus, vnicorne & biſulcum, Oryx, tales aſinus Indicus vnus ſolipedum habet, nam Sues ex vtroque genere exiſtimãtur: ideo fœdi earum:* locus eſt fœde corruptus, ſupplent nonnulli, *ideo feruntur diuerſi earum fœtus,* nam totus locus ex Ariſtotele tranſcriptus, quem conſule in Hiſtoria animalium. Nec prima quidem verba ſana ſunt, tu reſcribe, *Sues in Illyrico, & quibuſdam alijs in locis ſolidas habent vngulas,* ſcilicet in Pæonia, ſiue Emathia Macedoniæ regione, in Theſauro Geographico adnotauit vir doctus Abrahamus Ortelius. 2. eſt etiam Suũ ſpecies quædam in Macedonia, quibus nulla uocis aut grunnitus uſura, & ideo muti dicuntur ab Aeliano. 3. reperiuntur ſues alati eodem Aeliano autore, cuius narratio talis fere eſt. *apud Clazomenios Suẽ alatum exortum fuiſſe auditum eſt, qui Clazomenios vaſtaret agros, quod quidem ipſum in libro de Clazomeniorum finibus Artemon confirmauit, vnde illic locus decantatus, Sus alatus nominatur, id quod ſi cuiquam fabula videatur, non prohibeo, ego quod de animali dictum ab alijs, non ignorabã, non inuitus retuli.* Hic eſt Artemon ille, qui apud Athenæum a mollitie culpatur, cuiuſq; hiſtoriæ fabularum plenæ male audiebant, obiter ex Pindaro in obſeruationibus in Athenæum Iſaacus Caſaubonus, ſed hiſtoria illa penitus iniuria temporis periit. 4. memorantur ſues cornuti, vt ex Agatharchide proditum ab eodẽ Aeliano. Ἀγαθαρχίδης δὲ τὰς ἐν Αἰθιοπίᾳ ὗς κέρατα ἔχειν. *Agatharchides refert in Aethiopia ſues cornua habere.* & ex Dinone vetuſtiſſimo ſcriptore idem plenius definiuit. λέγει δὲ Δίνων ἐν Αἰθιοπίᾳ γίνεσθαι τοὺς ὄρνιθας τοὺς μονόκερως, ὗς τετράκερως, καὶ πρόβατα ἐρίων μὲν ψιλά, τρίχας δὲ καμήλων ἔχοντα. *Dinon autor eſt gigni in Aethiopia aues vnicornes, & ſues quadricornes, itemq́ ouillum pecus a lana quidem inops, veruntamen pilis Camelorum hirſutum.* Et Dinonis naturalis Hiſtoria periit, vt vix aliqua ſuperſit memoria, & in Philippinis quidẽ Aſiæ inſulis etiam hodie Porcos bicornes, tricornes, quadricornes videri, ex Pigafetta Samuel Purchaſius in Itinerario ſuo teſtatur. 5. Eſt & genus Suũ in Darieni Prouincia, nõ procul ab inerti illo freto, quod Americã mediã interſecat, & Mexico a Peru ſeiungit, hi caudis carẽt, cætera noſtris ſimiles, ſed paulo ampliori corpore, vt memorat Petrus Hiſpalenſis in noui Orbis deſcriptione. 6. viſuntur G H

& in

A & in nouo orbe Sues,quorum vngulæ in prodigioſam magnitudinem exereſcant,ſcilicet *ſeſquipedali menſura.* idque in Inſula *Cubagua* adnotarum ab eodem autore ibidem loci. 7.qui Americanas res diligentius ſunt executi tradiderunt ibidem eſſe Sues, quibus vmbilicus ſit in dorſo, & ex Petro Martyre, Ouiedo, Ioſepho Acoſta deſcribit Samuel Putchaſius. *Indiarũ porci in ſpina dorſi vmbilicum habent, gregatim incedunt, & homines aggredi audent, quorum tali, nouaculis ſunt acutiores, venatores ſuos venantur, & in arbores compellunt, qui deſuper eos facile interficiunt dum illi mordendo trunco immorantur.* 8.memorantur porci *gramine paſcentes in aqua quieſcentes*, vt ex Botero in Relationibus de Braſſilia liquet, *in vtroq́, inquit ille, elemento viuunt, anteriores pedes ad poſteriores collati, breuiores paulo videntur, vnde illi velocitatem nullam habent, ideoq́ cum venatores acrius inſtant, aqua ſe derepente committunt, vt quod a pedibus in terra præſidium ſperare nequeunt, in aquis natantes conſequantur.* 9.obſeruatum in Guiana duas ſpecies Suum reperiri, quorum nonnulli vmbilicum in dorſo habeãt maiores quidem, atque alterius generis, quam ſint illi de quibus ſupra, licet vmbilici loco illis haudquaquam diſſimiles: alii ſunt noſtris omnino ſimiles, ſed multo maiores, vt eſt in hiſtoria Guianæ Franciſci Sparræi apud Hackluytum. 10. illud etiam a fide di-
B gnis refertur, in eadem Braſilia Sues eſſe Hermaphroditas, & non modo ambiguæ naturæ, ſed ſubinde ſexũ commutant, & ex mare fit fœmina, & vice verſa, fœmina mas fit, quod Societatis Ieſu literis exploratum, Ioſepho ſcribente Anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo, notauit Simon Maiolus Canicularibus diebus. 11. in eiuſdem anni actis eadem literę indicatur. *Suem eſſe leonum colore, leporinis dentibus, molares antẽ illius dentes partim in mandibula ſuperiore, partim palato affixos, cauda carere, cicurẽ fieri, domo ad paſcua egredi, ac ſponte redire, canũ more.* 12.non omiſerim in Aſia, & maxime in Perſide *Sues agreſtes eſſe, qui in venatores & canes ſpinas iaculẽtur, nec niſi ictu deſtinato*, vt Marcus Polus autor eſt, ſuntq; iidem *bobus noſtratibus Europæis grandiores, quorũ molaris dens aliquãdo compertus eſt pondo quatuordecim*, ſi idem autor vera retulit. 13.ſunt etiam *Sues & Silueſtres*, de priori ſpecie hoc loco acturi ſumus, poſteriorem in ſequens caput reiecturi. 14.*Sues monſtruoſæ portentoſaq́ figura, nec minus naturæ*, in noua Hiſpania, in Vraba, in Portu veteri noui orbis Alumnus Ferdinandi Corteſii prodidit apud Ramuſium tomo tertio, ea deniq; repetit Petrus Hiſpalenſis, & Ouiedus in Summa, & alii, quos, tu lector, conſulere potes. Huc etiam *Piaculares* illi *Sues* reuocãtur, qui in prodigiorũ cõmemoratione, capite, pedibus, manibus, aut a-
C lia parte, humanis corporibus ſimillimi naſcũtur, quorũ cura ad aruſpices, & Põtifices, olim apud ſuperſtitioſos Ethnicos, pertinere credebatur, & nos infra expediemus. 15.deniq; ſpecies accidentaria a colore inducitur in Suibus, ſunt enim *ſubflaui, cinericÿ, ruffi, nigri, albi*, in quibus omnibus albi fœcundiſſimi, ruffi eſu ſuauiſſimi: ſed vix hoc ſpeciem variare poteſt.

Vt ſpecies Suum variæ, ita differentia eorundem notatur multiplex, ſunt enim *Vitellini, Flacciani, Laureati, Frontoniani, Caſiani, Hortulani, Tragani*, quorum conditur as exequitur fuſe L. Cęlius Apicius in re Culinaria, & alii. Sunt & quędam impropria, vt *Erinaceum* vocant Itali *Porchetto.* de quibus hic non agimus.

Vngulis miris. — *Lib.8.c.2.* — *Vmbilicũ in dorſo habentes.* — *In terra & aqua viuentes.* — *Duæ Species* — *Tom.3.* — *Hermaphrodita.* — *Colloq.7.* — *Leoni, Lepori, et cani ſimiles.* — *Bobus grandiores.* — *Lib.1.c.24* — *Lib.3.c.35* — *Cicures & domeſtici.* — *Monſtroſa.* — *Cap.19.* — *Humano capite.* — *Coloris varÿ.* — *Differentia Suum.* — *Lib.8.*

AEQVIVOCA.

D MVLTA hoc nomine haud contemnẽdæ autoritatis viri ſignificari aiunt, ante omnia pudendum muliebre denotatur. Cælius Rhodiginus. *Verum & nutrices naturam muliebrem* χοῖρον *ideſt Porcum vocabant, quod Ariſtophanes ſignificat, ex quo facetiſſime quibuſdã cõcinnatũ verbũ* χοιροπωλεῖν, *quod ſignificat Porcũ vẽdere. i. capturas corpore quærere.* & Etymologici. iãpridẽ adnotauit vir indefeſſę induſtrię Vlyſſes Aldrouandus immortali opere de Teſtaceis, qui cõſulatur. γυναικεῖον αἰδοῖον quaſi *muliebre pudendũ* audit apud Fauorinũ. Fons & origo vocabuli apud Suidã ex vetuſto autore. Ακροκορινθία ὄψεσθαι χοιροπωλήσοι. *Videris in Acrocorintho porcos vendituræ eſſe, ideſt fore meretrix Corinthi, vbi pudenda muliebria Porci appellãtur.* ita vertit Hierony. VVolfius, haudquaquã recte, quippe χοιροπωλεῖν *Porcũ vendere* eſt de vna ſingulari fœmina vſurpatũ, cui vnus tantũ ſit χοῖρος, è quo quæſtũ faciat, non plures, & locus eſt Ariſtophanis, qui de vno Porco vẽdito, nõ vero pluribus, neceſſario capiẽdus. Ne id tãtũ Græcanicæ fuiſſe cõſuetudinis videri poſſit, eãdẽ vim vocis in Latino receptã ſermone perſuadet M. Varro in Re ruſtica. *nã & noſtræ mulieres, maxime nutrices, naturã qua fœminæ sũt, in virginib⁹ appellãt Porcũ, & Græce* χοῖρον, *ſignificãtes eſſe dignũ inſigni nuptiarũ.* Apparet hinc nõ cuiuſlibet fęminę pudendũ χοῖρον eſſe aut dici, ſed virginis tantũ, vt iure ſint ea quæ illi de *Porco* aſſeruerũt ſupra laudati autores, reſtringẽda ad purũ virginitatis florẽ. 2. *Porcus* eſt & Piſcis, ſiue a formæ cõſonantia, quæ inter illum & quadrupedem eſt, vt aliis placet, ſiue a carnis in edendo conformitate, quod alii aſſeruerunt, & de eo paulo altius repetam: non in mari modo, ſed

Lib.25.c.26. — *Pudendam muliebre.* — *Lib.3.c.82.* — *VVolfii error.* — *Lib.2.c.4.* — *Piſcis Porcus quis?*

Lib. 12. c. 23. & aquis dulcibus alitur, nam inter Danubii piſces χοῖροι *Porci* numerantur ab Aeliano hiſtoria naturali: illud ſane longe admiratione dignius de eo exiſtimo *eſſe loquacem & habere vocis vſurã*. Vt ex Philoſopho obſeruat Gilbertus Cagnatus Annotationib. in Lucianum. Hoc tamen negauit vir doctus ſuis in Oppianum obſeruationibus, & diſſerui plene ad illud Claudiani lib. 2. in Ruffinum. E

Natura loquax.

Piſces muti.

Qui iuſto plus eſſe loquax, arcanaq́ fuerit
Prodere, piſcoſas fertur victurus in vndas
Vt nimiam penſent æterna ſilentia vocem.

Lib. 2. c. 18. Certe illa vera eſt ſententia Artemidori in Oneirocriticis. ἡ γυνὴ ἐν γαστρὶ ἔχουσα, ἰχθὺν εἰ ὑπολάβοι τεκεῖν, ὡς μὲν ὁ παλαιοὶ λέγουσιν, ἄφωνον γεννήσει. *ſi mulier praegnans piſcem ſe parere ſomniet, iuxta veterum ſententiam, mutum pariet*. etſi verum ſit ordinaria naturæ conſtitutiones *piſces eſſe mutos* tamen piſcis ποίκιλος *varie notatus tergo* vocalis eſt, licet negare id Pauſanias videatur. rario certa apud Ariſt. in Hiſtor. Animal. ἰχθύες ἄφωνοι μὲν εἰσιν, οὔτε γὰρ πνεύμονα, οὔτε ἀρτηρίαν, καὶ φάρυγγα ἔχουσι. *piſces ſunt vocis expertes, quippe qui neq́ arteriam, neq́ pulmonem, aut guttur obtineãt*. ſubdit deinde exempla quorundã piſcium, qui quod querulum aliquem ſonum edant, vocis vſurã habere ideo dicantur, & de Delphino ipſe noſter Aldrouandus; atq; idẽ erit de piſce Porco, cuius natura deſcripta non incongrue ab Iſidoro Hiſpalenſi. *Porci marini, qui vulgo vocantur Suilli, quidam eſcam quærans, more Suis, ſub aquis fodiunt, circa guttur enim habent oris officium, & niſi roſtrum arenis immergant, paſtum non colligunt*. C. Plinii ſententia his verbis continetur, ex Apione, cuius opera penitus perierunt. *Apion maximum piſcium eſſe tradit Porcũ, quem Lacedemonij Orthragoriſcum vocãt, grunnire eum cum capiatur*. neſcio quomodo hæc cũ Aeliani verbis ſupra laudatis conueniens, ille fluuiatilẽ piſcẽ, & in Danubio capi, iſte piſciũ maximũ facit, qui certe non videtur in fluuio alendus, accurate diſputat Rondeletius, qui conſulatur. Nec vt Porcus terreſtris tantũ roſtro arenas fodit, grunnit cum capitur, ſed Aprorum inſtar ſetis toto dorſo horreſcit eodem Plinio narrante. *Inter venena piſcium ſunt Porci marini ſpinæ in dorſo, cruciatu magno læſorum, remedium eſt limus ex reliquo piſcium eorum corpore*. ſed vt maior oſtendatur ſimilitudo, traditur Strabone autore *Thynnos* dici poſſe *Sues marinos* qa glãde ad littus deciduo veſcantur, & impingueſcãt. Eſt & *Porcus Niloticus*, ſeu ποτάμιος χοῖρος *fluuialis ſus*. de quo ex Strabone, & aliis accurate diſputat noſter Aldrouandus, nec indiligens eſt Geſnerus: & diſtinctius Iulius Cęſar Scaliger, qui Delphinorum quãdam ſpeciem ait eſſe, quam *Marſupas minores vocent aut Marſuinos quaſi maris Sues*, meminit Epicharmus in Nuptiis Hebes apud Athenæum. F G

In Arcaditis.

Lib. 4. c. 9.

Lib. 1. de Cetis c. 7.

Lib. 12. c. 6. Etymol.

Lib 32. c. 2.

Diſſ. lib. Plinij & Aeliani.

Lib. 15. c. 7.

Lib. 32. c. 5.

Lib. 4. de piſcib. c. 8.

Lib 7. pagin. 326.

ὗες, ὑαινίδες βούγλωσσοί τε καὶ κίθαρος ἐνῆς.
Sues, Hyænides, Solea, ac Citharus,

Et eodem in loco ipſe Epicharmus.

χαλκίδες τε ὗες τε ἱεραχίς τε χ᾽ ὠπτιῶν κύων.
Chalcides, Sues, Milui, ac pinguis Canis.

Sordidus, luxurioſus, indoctus. 3. *Porcus* eſt homo gulæ deditus, ac ſaginæ, illiteratus, ſordidus, quique porcinæ quam humanę conditioni ſit proximior. Suidas βοῦς ἕβδομος *Bos ſeptimus de hominibus ſtupidis, erat enim porcus ex farina*. Idem Βοιωτία ὗς. *Bœotius Sus de ſtupidis & indoctis*. & alias notum eſt Bæotos ſtupiditatis & ignauiæ argui ſolere ex tritiſſimo Horatii & Ciceronis conuitio. denuo Suidas τοῖς ἱπποκράτους ὑιέσιν ἔοικας. *Hippocratis filijs ſimilis eris teq́ vocabunt Blitomammam. hi deridebantur vt Suilli, & indocti, & Capitones*. ita capienda mens feſtiuiſſimi Plauti in Moſtellaria.

Act. 1. Sc. 1.

Dijq́ omnes perdant, oboluiſti allium,
Germana illuuies, ruſticus hircus, hara Suis. H

Li. 1. Epiſt. 4 Q. Horatii notus eſt de ſe ipſo verſus,

Cum ridere voles Epicuri de grege Porcum,

Iulii Cæſaris Scaligeri eſt lepidum epigramma.

Rogabat in conuiuio ſatis claro
Vbi ſederent nobiles magiſtratus
Ciſtertiorum floſculus Monotarum
Potiſſimum quæ a carnibus probaretur,
Nihil alios moratus vt decet fortem,
Statim Picatus dixit eſſe Porcinam:
Tum Præſul, ergo quid lepuſculis fiet,
Perdici, & Attagena, Phaſianoq́?
Hic ille nare bis terq́ permuncta,
Hoc, quod gerebas, vnctiore mantili,
Ceruice fluxa, pendulum librans mentum,
Suocanora labra more diſplodens;

Iſtas

Iſtas alendo ineptiuſculas, dixit,
Illam ſimillimam eſſe carnis humanę?
Macte, inquit ille, vera ſic auit vates
Veſter Galenus, de Canopicis ſcribens,
Vocans Aſellos a cibis aſellinis,
Non lędet is, qui vos vocauerit Porcos.

Plura infra hoc ipſo tractatu, vbi Denominata, & ardor in Venerem expedientur. 4. Porca in re ruſtica verbum eſt vſitatiſſimum, de cuius ſignificatione haud æque inter ſcriptores conuenit. Feſtus Pompeius definiuit ex Varrone. *quę inter duos ſulcos ſunt.* Idem alibi. *Imporcitor qui Porcas in agro facit arando, Porca autem eſt inter duos ſulcos terra eminens.* Feſti corruptor Paulus. *Porcę in agris ſunt dictę, quod porcant, ideſt prohibeant aquam frumentis nocere, nam crebriores ſulci lumę ſolent vocari.* Nonius Marcellus. *Porcę quam ſignificationem habeant, Varro deſignat lib. 1. de re ruſtica cap. 29. qua aratrum vomere lacunam Iſtriam facit, ſulcus vocatur, quod inter duos ſulcos elata terra, dicitur porca, quod ea ſeges frumentum porrigit.* ac deinde paucis interiectis ſubiungit. *Porcę*
B *ſunt ſigna ſulcorum, quę vltra ſe iaci ſemina prohibent, porcere enim prohibere ſępius legimus.* Accius Parergorum libro primo.

In Re Ruſtica. Lib. 14. Lib. 9. Cap. 1. num. 305.

Bene proſciſſas coſſigerare ordine porcas
Bidentes ferro tectas deruere.

Pacuuius Atalanta.

Magna te, vt verear eloqui, porcet pudor.

Ennius Telamone.

Dum me ſentit facere Pietas, ciuium porcet pudor.

Varro Maino.

Hunc Cereris miniſtra frugibus ſuis porcet.

Lucclius lib. 6.

Non te porro procedere porcent.

Hinc mendam eluo ab Vlpiani Iuriſconſulti textu, qui ex Sabino & Caſſio ita ait. *ſulcos eamę aquarios, quę Gręce Gincelicę appellantur, ſi quis faciat, aquę pluuię arcendę actione eum teneri* ait.
C Legendum eſt, *Elicę aut Helicę appellantur*, Græci ἴλικας, aut ἴλικας vocant. Dubius eſt, & variæ lectionis eiuſdem Vlpiani locus. *Vicinus loci ſuperioris pratum ita arabat, vt per ſulcos, itemque portas, aqua ad inferiorem veniret.* gloſſographorum mira inſcitia eſt, *portas* interpretantium, *quę portant aquam ad fundum inferiorem*, cum ſit legendum *porcas*. Feſtus Pompeius. *Elices ſulci aquarij, per quos aqua collecta educitur e liris.* Et alibi idem Grammaticus. *Incillę, foſſę, quę in vijs fiunt, ad deducendam aquam, ſiue deriuationes de riuo communi factę.* Et eodem libro. *Inlices, canales, in quos aqua confluit in vijs lapide ſtratis ab eliciendo dicti.* inde vox antiquis vſitata *inlicitores*, & *elicatores* gloſſæ Philoxeni. *elicatores* ὑδροχόοι. redeo ad porcam. Iſidorus Hiſpalenſis. *porcam* definit, *quę in arando extat, quod vero defoſſum eſt, liram dici.* gloſſæ Latino Græce *porca* τὸ μεταξὺ τῶν αὐλακῶν ὕψος, *quod in ſulcorum medio altiſſimum.* Sic explicatur non intellectus Claudiani locus.

Vlpian⁹ correctus. l. 1. ſſ. de aq. & aq. plu. Vlpiani varia lectio l. 25. ſſ. eod. Gloſſographi reprehenſi. Lib. 5. Lib. 9. Lib. 15. c. 9. Lib. 1. in Eutrop.

——— *Qualis ſitientibus aruis*
Arida ieiunę ſeges interlucet ariſtę.

6. *Suculam* appellant *machinam Tractoriam*, a forma, vt puto, quod ea Suis roſtrum referat,
D ſic *Equus, Aries*, & alia, apud Poliorceticos, inſtrumenta ſunt oppugnandis præſidijs. fuſe Adrianus Turnebus in Aduerſarijs. forma eius talis eſt, plura ligna rotunda vectibus traiectis, vtrinque pari longitudine extantibus, quæ dum verſantur, funis ductarius circa eos retorquetur: Galli, teſte Gulielmo Budæo, vocant *Turnum*, quod dum pōdera attrahat, circumagatur noſtrates *Gruem* a colli longitudine, appellant, de quo qui plura cupis, conſule Pollionem Vitruuium in Architectonice. & meminit Polybius, & Caſſiodorus, qui non ſunt ad manum, & non tam ad res bellicas pertinet, quam ad ruſticas, vt colligo ex Neratio Iureconſulto apud Vlpianum. *quod ſi regulis olea premant, & pręlum, & ſuculam, & regulas, & tympanum, & troclcas, quibus releuatur pręlum, dominum pręſtare oportere.* in melioris fidei codicibus, eſt, *olea prematur*, quod obſeruaſſe comperi viros doctiſſimos Spiegelium, Briſſonium, & nouiſſime Caluinum.

Machina Tractoria. Lib. 23. c. 30. Lib. 10. c. 4. et Cap. 5. L. 20. ſſ. loca. In Lexico Iuris.

 E

COITVS, PARTVS, fœtuum numerus, electio, vox.

Lib. 8. c. 51. AD naturam introſpiciendam accedo. ac de admiſſura quidem recte Plinius, & fu-
Tempus. ſe. *Suilli pecoris admiſſura a Fauonio ad æquinoctium verum, ætatis octauo menſe,*
Aetas. *quibuſdam in locis etiam quarto, vſque ad ſeptimum annum, in alijs erat, ad octauũ*
Fœtuum numerus. *annum. partus bis anno, tempus vtero quatuor menſium: numerus fœcunditati ad vi-*
Coitus. *cenos, ſed educare tam multos nequeunt: Diebus decem circa brumam ſtatim denta-*
Abortio. *tos naſci Nigidius tradit, implentur vno coitu, qui & geminatur propter facilitatem*
Senũ coitus. *abortiendi, remedium ne prima ſubatione, neque ante flaccidas aures coitus fiat, mares non vltra tri-*
matum generant, fœmina ſenectute feſſa, cubantes coeunt, comeſſe fœtus his, non eſt prodigium. Ex-
Lib. 2. c. 4. plicatior M. Varro in re ruſtica. *ad fœturam Verres duobus menſibus ante ſecernendi, optimum ad* F
admiſſuram tempus a Fauonio ad æquinoctium verum, ita enim contingit, vt æſtate pariat, quatuor
Tempus partus. *enim menſes eſt prægnans, & tunc parit, cum pabulo abundat terra, neque minores admittenda, quam*
anniculæ, contra Plinium, qui ſeptimo aut octauo menſe admitti ſolere aſſeruit. *melius viginti mẽ-*
ſes expectare, vt bimæ pariant, cum caperunt, id facere recte dicuntur vſque ad ſeptimum annum, ad-
Luto gaudẽt dum coeunt. *miſſuras cum faciunt. prodigunt in lutoſos limites ac luſtra, vt voluteutur in luto, quæ eſt illorum re-*
quies, vt lauatio hominis, cum omnes conceperunt, rurſus ſegregant Verres, hæc omiſit Plinius, vti
Mas fœminã vi genitura prauenit. & id, quod ſequitur. *Verris octo menſium incipit ſalire, permanet vt id recte facere poſſit, ad primum,*
deinde it retro, donec perueniat ad lanium. quod Varro omiſit, & Plinius aſſeuerauit Suem tam im-
Fœtus proprios deuorat, & homines. patienter famem ferre, vt proprium fœtum abſumat, alio cibo deficiente, veriſſimum eſt & expe-
rientia, & veterum teſtimonio. Claud. Ælianus. *Suillum pecus explendo abdomini tãtopere deditum*
eſt, vt ne proprijs quidem fœtibus ſuis parcat, neque helluationem ſuam ab humano corpore abſtineat,
Lib. 10. c. 16. *qua cauſa eſt, cur huiuſmodi animal impurum, deteſtabile, & voraciſſimum, apud Aegyptios ſummo*
odio habeatur. pergo porro, & naturam inueſtigo. Ariſtoteles in Hiſtoria Animalium. *Sub fœmina*
Lib. 2. c. 1. *Genitale.* *genitale ea continet parte, qua pecoris vbera habentur, & cum per libidinem turget ac prurit ad coi-* G
Aetas. *tum, ſurſum tantiſper hoc retrahit, vertitque foras, vt inde mari facilior ſit coitus, reſciſſum id longe,*
productius, & dehiſcens amplius eſt. Et de ætate verris ac ſcrofæ, qua generare, concipere, ac pare-
Lib. 5. c. 14. re ſolent eodem illo opere philoſophus. *Sues tum mares, tum fœminæ coire incipiunt menſe octauo*
ætatis ſuæ, quamquam mas, antequam ſit anniculus, prolem generat vitioſam, fœmina annicula pa-
rit, ſic enim tempus gerendi vteri exigit, ſed non omnibus locis eadem ætatis ratio eſt, vt dixi, iam e-
nim Sues, nonnunquam tam mares, quam fœminæ, quarto coeunt menſe, ſexto tamen ita, vt & proge-
Plinius Ariſtotelem trãſcribit. *nerare & educare poſſint.* Diligentius eodem opere executus eſt ea quæ ex illo Plinius antea tran-
ſcripſerat, ita ergo eo loco *Sues cicures vterum ferunt menſes quatuor, numerus partuum, plurimũ*
Lib. 6. c. 18. *ad vicenos, ſi tamen multos pepererint, educare omnes non queunt, ſeneſcentes etiam pariunt quidem*
Pluralitas fœtuum. *ſimili modo, ſed tardius coeunt, implentur vno coitu, ſæpius tamen ſuperuentum patiuntur, ea cauſa,*
quod poſt coitum humorem, quod nonnulli Apriam appellant, emittunt, quod quidem commune omni-
Apria. *bus incidit, ſed aliquæ vna cum hoc, ſemen etiam admiſſum eijciunt: fœtus, qui in vtero læſus minu-*
Metachar'. *tuſque fuerit, Metacharum dicitur, quaſi Poſthumum voces, quod in parte qualibet vulua accidere po-*
Primo ortus pereus. *teſt. cum ſcrofa peperit, primam mammam porco, qui primus natus eſt, præbet. Cauendum, ne prima* H
Aures flaccida. *ſubatione, ante auras flaccidas, coitus fiat, fruſtra etenim fuerit, at ſi plena iam auiditate, & deſiderio*
libidinis turgido admiſſura fiat, vnus, vt modo dixi, initus ſatis ſit. Hæc ita ſe habent, at de tempore
Tempus mẽſis quo coeũt. menſis, quo illi admiſſuram auidius expetunt, ex Aegyptiorum arcanis rationibus quippiam di-
Lib. de Iſide & Oſiride. uerſum adfert Plutarchus. ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ὗν ἀνίερον ζῷον ἡγοῦνται, ὡς μάλιστα γὰρ ὀχεύεσθαι δοκεῖ τῆς σελήνης φθινούσης, καὶ τῶν τὸ γάλα πινόντων ἐξανθεῖ τὰ σώματα λέπραν καὶ ψωρικὰς τραχύτη-
τας. *Suem quoque alienum a ſacris animal cenſent, quod maxime coeat luna decreſcente, & lac eius*
Caſtitas poſt cõceptum fœtum. *bibentium corporibus, lepram, aſperamque ſcabiem afferat.* Mitam continentiam, & caſtimoniæ præ-
rogatiuam expreſſit in ſuo ſexu & genere, apud eundem autorem Gryllus ille Circæus. *non hic, vt*
Pag. 990. *inter homines, fœminæ ſimulatione recuſationis ludunt, aut libidini fraudes, præſtigias, denegationeſ-*
que prætexere ſolent, neque mares ſtimulo & luxuria agitati, mercede, labore, atque obſequijs coitum
redimunt, ſed doli expertem, & ſine mercede tempeſtiuam ſectamur venerem, quæ ſtato anni tempore,
cupiditatem animalium, velut germen quoddam excitans, illico reſtinguit: addit deinde, quod Var-
roni videtur pugnare, qui Verres a cõceptu fetu ſeparandos cenſuit, ne iterum coirent. ὄντι τῷ θή-
λεως

A λιως προσιεμένου μετὰ τὴν κύησιν, οὔτε πειρῶντος ἔτι τοῦ ἄῤῥενος. *neque femella marem a conceptu ad-
mittente, neque aggrediente mare.* Hoc ſane verum in omnibus omnino brutis, plerique vererum *Bruta grauida coitũ non*
affirmauere. hinc ſcitum eſt apophthegma *Populia M. filia, qua miranti cuidam, quid eſſet, quapro-*
pter alia beſtia nunquam marem deſiderarent, niſi cum praguantes fieri vellent, verba ſunt Aurelij *cupiunt.*
Macrobij, *reſpondit, beſtia enim ſunt.* *Lib. 2. c. 11.*

De fætus multiplicitate, ac numero, varie autores diſſeruerunt, vſque ad vicenos procedere ſo- *Cauſa facunditatis.*
lere Plinius ex Ariſtotele ſupra laudatus indicauit, ego vſque ad triginta progreſſos docebo infra,
vbi de Augurijs. Tantæ fæcunditatis rationem ex Democrito reddit Aelianus. *Cur Sus & Canis* *Lib. 12. c. 16.*
ſint tam facunda, & multipara, Democritus cauſam adfert, quod multiplicem vuluam, & feminis cel-
las receptatrices multas habeant, eas omnes ſemen non vno nixu implet, ſed iterum, & ſapius illa pro-
ſeminantur, vt frequentia ſeminis receptacula impleantur. Sic coit, concipit, parit, educat ſuos fœtus *Electio.*
Sus, ſequitur vt de ratione pecus hoc eligendi dicatur. M. Varro in re ruſtica. *qui ſuum gregem ha-* *Lib. 2. c 4.*
bere vult idoneum, eligere oportet primum bona atate, ſecundo bona forma, ea eſt cum amplitudine mē-
brorum, praterquam pedibus, capite, vnicoloris verius quam varÿ, cum hac eadem vt habeant verres, *Color.*
B *videndum, tam vtique ſint ceruicibus amplis, boni ſeminis. Sues animaduertuntur a facie, a progenie,* *Deſcriptio.*
a regione cali, a facie, ſi formoſi ſint verres, & ſcrofa, a progenie, ſi porcos multos pariunt, a regione, ſi *Ceruix.*
potius ex his locis, vbi naſcuntur, amplas, quam exiles pararis. Emi ſolent ſic, illaſce ſues bonas eſſe, *Facies.*
habereque recte licere, noxiſque praſtare, neque de pecore morboſo eſſe, ſpondeſne? quid aut adÿciunt *Progenies.* *Regio.*
perfunctos eſſe a febri, & a foria. Hanc ſtipulationem in omnium animalium emptionibus, atque *Forma ī emptione, & ſtipulatio.*
adeo ſeruorũ diſtractionibus ſolemnem fuiſſe nemo ignorat, ſtipulabantur enim venditores man-
cipia & ſana eſſe, nec fugitiua. vt l. 32. ff. de euiction. & l. 4. ff. de ædil. edicto. Marculfus in formu *Lib. 2. c. 22.*
lis, & dixi ad illud Claudiani. *Lib. 1. in Eutrop.*

—— Medicum dum conſulit emptor.
Ne qua per occultum lateat iactura dolorem.

Conformia his apud Moderatum Columellam. *In omni genere quadrupedum ſpecies maris di-* *Lib. 7. c. 9.*
ligenter eligitur, quoniam frequenter patri ſimilior eſt progenies, quam matri. quare etiam in ſuillo
pecore probandi ſunt totius quidam corporis amplitudine eximÿ, & qui quadrati potius, quam qui lon- *Quadrati.*
gi, aut rotundi ſunt, ventre promiſſo, clunibus vaſtis, nec proinde cruribus aut vngulis proceris: am- *Venter.*
C *pla & glanduloſa ceruicis, roſtris breuibus & reſupinis, maximeque quod ad rem pertinet, mares opor* *Clunes.*
tet eſſe quam ſalaciſſimos, qui & ab annicula atate commode progenerant, dum quadrimatum agant, *Crura.*
poſſunt tamē etiam ſemeſtres implere fœminam. Scrofa probantur longiſſimi ſtatus, & vt ſint reliquis *Vngula.*
membris ſimiles deſcriptis verribus. ſi regio frigida & pruinoſa eſt, quam duriſſima denſaque & nigra *Ceruix.* *Roſtra.*
ſeta grex eligendus eſt, ſi temperata atque aprica, glabrum pecus, vel etiam piſtrinale album poteſt pa- *Aetas.*
ſci. fœmina ſus habetur ad partus edendos idonea fere vſque in annos ſeptem, quæ quanto fœcundior *Scrofa.*
eſt, celerius ſeneſcit. Annicula non improbe concipit, ſed iniri debet menſe Februario, quatuor quoque *Seta.*
menſibus fœta, quinto parere, cum iam herbæ ſolidiores ſunt, vt & firma lactis maturitas porcis contin *Menſes conceptionis, &*
gat, & cum deſierant vberius ali, ſtipula paſcantur, cæteriſque leguminum caducis frugibus, quæ to *partus.*
tidem pæne verbis, licet arctiore ſtilo, tranſcripſit Palladius Aemilianus. addit non inſalubre con- *Cibus porcellorum.*
ſilium. *Vbi facultas eſt tranſigendi, venditis, qui ſubinde nati ſunt, celerior matribus fœtura repara-*
tur. Deinde commode ſex a matre nutriri poſſe, plures non poſſe, quam octo, *ne exſucta deficiat.* *Palladius Columella trāſcriptor.*

Vocem etſi aliquibus porcis negatam ſuperius indicaui, tamen communior ſententia attribuit,
id χοίζειν Græci, Latini *grunnire* vocant, Iuuenale Satyra decimaquinta, & alijs autoribus. accedit
D Aelius Spartianus *familiare fuit illi, has quæſtiones Grammaticis proponere, vt dicerent, ſingula ani-* *Februar. c. 26.*
malia quomodo vocem emitterent, velut agni balant, porcelli grunniunt, palumbes minurriunt, vrſi *Grunnire.*
ſæuiunt, leones rugiunt, leopardi rictant, elephanti barriunt, ranæ coaxant, equi hinniunt, aſini rudi- *χοίζειν.*
unt, tauri mugiunt. Dicit ſe Iſaacus Caſaubonus locum hunc illuſtraſſe in Diatriba de vocibus a- *Ariſtophan.*
nimalium, quo opere ſe opes Græcæ linguæ cum Latinæ paupertate comparauit, ſed nihil in eo ge *Acharnaus.*
nere ab illo editum. Nonius Marcellus. *grunnire dicuntur Porci, quod eorum proprium vocis eſt.* Ci- *Act. 3. Sc. 3.*
cero Tuſculanarum lib. 5. *aut grunnitum, cum iugulatur Sus.* Varro Aboriginibus περὶ ἀνθρώπων *In Geta.*
φύσεως. *de hominum Natura. grunnit tepido lacte ſatur, mola mactatur porcus.* Laberius Sedigito. *Cap. 2. num. 356.*

Grunnientem aſpexi ſcrofam.

Ouidius aut quilibet alius Incertus Poeta in Elogia de Philomela

Sordida ſub paſcens ruris per gramina grunnit.

Illud non omiſerim vocem Porcorum *Gry* vocari. autor eſt Ioannes Tzetzes *Chilia. 4. c. 7*

Τὸ γρὺ ῥύπος τοῦ ὄνυχος, καὶ ἡ φωνὴ τοῦ χοίρου,
καὶ γρυτὴ δὲ σκευάρια μικρὰ τῶν ὀστρακίνων
Τὸ γρὺ γοῦν τὸ σμικρότατον ἅπαν σημαίνειν θέλει.

Gry

Gry vox porci.

Gry ſordes vnguis, atque vox porci, E
Et Gryte vaſcula pura ex teſtis,
Gry igitur minimum omne ſignificare vult.

Quod voce m humanam percipiant, & maxime paſtorum ſuorum Sucs, & quænam ſit ea vox, quam agnoſcant, & ſequantur, cui reſpondeant, in ſequentibus fuſe apetiam.

PASTVS, CIBVS, ſaginandi modus.

Locus paſcendi. Lib. 2. c. 4. Paluſtris. Lib. 7. c. 9. Montes. Campi. Silua.

PORCVM ſic conceptum, vtero geſtatum, natum, & electum conſequens eſt vt a matris vbere diſtractum nutriamus: id vt fiat, duo conſideranda, locus, & cibi qualitas; ac de loco quidem M. Varro in re ruſtica. *In paſtu locus huic pecori, porco, aptus vliginoſus; quod delectatur non ſolum aqua, ſed etiam luto: itaque ob eam rem aiunt lupos, cum ſint nacti ſues, trahere vſque ad aquam; quod dentes feruorem carnis ferre nequeant.* F latius in præcepto illo Iunius Columella excurrit. *Omnem porro ſitum ruris pecus hoc,* porcus, *vſurpat. nam & montibus & campis commode paſcitur, melius tamen paluſtribus agris, quam ſitientibus, nemora ſunt conuenientiſſima, quæ veſtiuntur quercu, ſubere, fago, cerris, ilicibus, oleaſtris, tamaricibus, corylis, pomiferiſque ſilueſtribus, vt ſunt ſpinæ albæ, grecæ ſiliquæ, Iuniperus, lotos, pinus, cornus, arbutus, prunus, & paliurus, atque Achrades pyri, hæ enim diuerſis temporibus miteſcunt, ac pene toto anno gregem ſaturant: at vbi penuria eſt arborum, terrenum pabulum conſectabimur, & ſicco limoſum præferemus, vt paludem rimentur, effodiantque lumbricos, atque in luto volutentur, quod huic pecori eſt gratiſſimum: quin etiam vt aquis abuti poſſint, namque & id feciſſe maxime per æſtatem profuit, & dulces eruiſſe radiculas aquatilis ſiluæ, tanquam ſcirpi iunciique, degeneriſque arundinis, quam vulgus cannam vocat: nam quidem cultus ager opimos reddit Sues, cum eſt graminoſus, & pluribus generibus pomorum conſitus, vt per diuerſa anni tempora, mala, pruna, pyra, multiformes nuces, ac ficum præbeat.*

Cap. 26.

Eadem verbis nonnihil mutatis Palladius Taurus retulit in Februario. *genus hoc,* porci, *in omnibus locis haberi poteſt, melius tamen agris paluſtribus,* G *quam ſiccis, præcipue ubi arborum fructuoſarum ſilua ſuppetit, quæ ſubinde maturis frugibus alterna per annum mutatione ſuccurrat, maxime locis graminoſis, & cannarum uel iunci radice nutriuntur.*

Loca graminoſa. Cibus. Lib 10. c. 73. Lib. 13. c. 18. Loti radix. Glandes. Lib. 16. c. 6. Fagea. Quernea. Cerrea. Iligna. Eſculea. Suberea. Roborea. Salamãdra.

Hæc de loco abunde ſint dicta, ſequitur victus ipſe, aut cibus, qui mirum quam varius, C. Plinius vix ſibi ſatisfacit; quædam eius loca adſcribam, *e biſulcis Sues omni cibatu, & radicibus aluntur.* & de loti radice agens alibi. *nec aliunde magis, quam purgamentis eius Sues craſſeſcunt.* at cũ glandibus frequentius, quam vllo alio cibo veſcatur, videndum ex eodem autore, quo glandium genere maxime capiantur, & an ex omnibus æqualiter comeſtis eadem caro generetur. ſic ergo. *glans fagea Suem hilarem facit, carnem coctibilem, ac leuem, & vtilem ſtomacho, iligna, ſuem anguſtam, nitidam, ſtrigoſam, ponderoſam, querna diffuſam & grauiſſimam. & ipſa glandium dulciſſima, proximam huic Cerream tradit Nigidius, nec ex alia ſordidiorem carnem, nec duram, Iligna tentari Sues, niſi paulatim detur, hanc nouiſſimam cadere: fungoſam carnem fieri Eſculo, robore, ſubere. qua glandem ferunt omnes & gallam, alterniſque annis glandem.* hæc ſunt glandium genera præcipua, quibus caro diuerſiſſima generatur, & infra diffuſe exquiram. nec hic omittam Salamandram impune nec arbori irrepere, ſed poma omnia veneno inficere, & edentes necare, *& tamen tanta vis veneni a Suibus manditur, domante eadem illa rerum diſſidentia.* H ait idem Plinius. alios percurro autores, qui obuia quæque de Suum cibis ſubminiſtrant.

Lib. 18. c. 4. Cap. 26. Hiemalis cibus. Lib. 7. c. 9. Vt recondatur. Faba. Quæ noceãt? Lib. 2. c. 4. Hordeum. Glandes homini & porco cõmunes. Lib. 7. c. 56.

Palladius Rutilius in re ruſtica in Februario. *deficientibus alimentis per hiemem, nonnunquam præbenda ſunt pabula glandis, caſtaneæ, vel frugum viliæ excrementa cæterarum.* apertius Modeſtus Columella. *Nec tamen propter hæc parcetur horreis, nam ſæpe de manu dandum eſt, cum foris deficit pabulum, propter quod plurima glans vel ciſternis in aquam, vel fumo tabulatis recondenda eſt. faba quoque & ſimilium leguminum, cum vilitas permittit, facienda eſt poteſtas, & vtique vere, dum adhuc lactant. viridia pabula pleruuque nocent, itaque mane priuſquam procedant in paſcua, conditiuis cibis ſuſtinendæ ſunt, ne immaturis herbis cietur aluus, eoque vitio pecus emacietur.* ſed & Varro in re ruſtica idem ante illos præſcripſerat. *hoc pecus,* porcus, *alitur maxime glande, deinde faba, hordeo, & cætero frumento, quæ res non modo pinguetudinem efficiunt, ſed etiam carnis iucundum ſaporem. Paſtum exigunt æſtate mane & antequam æſtus incipiat, ſubigunt in vmbroſum locum, maxime vbi aqua ſit, poſt meridiem rurſus leuito feruore paſcunt, hiberno tempore non prius exigunt paſtum, quam pruina euanuit, ac colliquefacta eſt glacies.* Glandibus autem non Sues modo, ſed & homines antiquitus veſcebantur C. Plinius. inuenit *frumenta*

Digitized by Google

A *menta Ceres, cum antea glande veſcerentur.* & alibi cum ſtomacho. *ſummumq́; munus homini datũ arbores ſiluæq; intelligebantur, hinc primum alimentum.* & multa apud Theophraſtum in hiſtoria Plantarum, qui, quia non eſt ad manum, conſulatur. Vetus Scholiaſtes Iuuenalis: *quia antea, fraga & glandem homines comedebãt.* Arnobius *ſit panis ex farre, aut, vt ſecula imitemur antiqua, ex callido cinere glandes.* L. Apuleius Milleſiis. *Vetuſtæ glandis ferino remoto pabulo.* Suidas perite in voce βάλανοι. *glandes palmarum, quales apud Græcos cernuntur. pro ſeruis reponebantur, quæ vero ipſis dominis aſſeruabantur, erant ſelecta, & vinum bibebant de glande palmæ.* Seruius Maurus Honoratus *in Chaonia Epirotica abundant glandes, quibus antea homines veſcebantur.* Vnde ad veteris vitæ parcimoniam, aut verius ſiluestrem cultum cum lautitia mutatum, ſignificandam, Puer quidã in Nuptiis Athænis ſolebat inclamare ἔφυγον κακὸν, εὗρον ἄμεινον *fugi peius, inueni melius*, quod tractum ab Arcadibus perſuadet vetus Oraculum apud Herodotum. *Lib. 12. præfat.* *Lib 3. c 9.* *Ad Sat. 14.* *V 187.* *Lib. 2.* *Lib. 11. prin.* *Vinũ ex glãde.* *Ad lib. 1. Georg.* *Lib. 1.*

Πολλοὶ ἐν Ἀρκαδίῃ βαλανηφάγοι ἄνδρες ἔασιν.
Multi in Arcadia glandiuori viri ſunt.

Sic Poetæ intelligendi. Sulpitia Poetria in Satyra

B *Glandibus, & puræ rurſus concumbere lympha.*

Feſtus Auienus ad Theodoſium Aug. *In Deſcript. Ter.*

Coniugibus natiſq́; ſimul cibus aſpera glando.

Atchæus vetus poeta apud Artemidorum in Oneirocriticis. Valerius Flaccus in Argonautic. *Lib. 2. c. 25.* *Lib. 1.*

— *Flaua quercum damnauit ariſta.*

P. Ouidius in Amoribus. *Lib. 3. eleg 9.*

Sed cibum glandes oracula prima ferebant,
Hac cibus.

Cl. Claudianus de Raptu Proſerpinæ. *Lib. 3.*

Quid nomen traxiſſe polo? quid profuit altum
Erexiſſe caput? pecudum ſi more pererrent
Auia? ſi frangant communia pabula glandes?

Ioannes Meurſius plura ad lycophronem. viri docti ad Q. Horatium. Aelias Viuetus ad D. Auſonii Monoſyllaba. *Pag. 213.* *Lib. 1. Sat. 3.*

C *Olim communis pecori cibus, atque homini glans.*

Sidon. Apollinaris Carmin. 9. & alii. Scio apud I. C. *glandis nomine omnes fructus contineri*, vt definitum a Caio. atq; ita *actio duodecim Tabularum* intelligitur. vt eſt in Vlpiani textu apud Imperatorem. ad Porcos redeo, qui glande pinguiores fiebant, ut hæc probant loca. Virg. li. 2. Geor. *Quilibet fructus.* *L. 236. ff. de verb. ſignifi.* *L. vn. C. de glande leg.*

— *Glandemq́; Sues fregere ſub vlmis.*

Et eodem libro ad finem.

Glande Sues redeunt læti.

Homerus, & ad eum in Odyſſæa locũ Didymus Grammaticus, & Euſtathius Archiepiſcopus. *Li. 13. V. 404*

Δήεις δέ γε σύεσσι παρήμενον, αἱ δὲ νέμονται
Πὰρ κόρακος πέτρῃ, ἐπί τε κρήνῃ Ἀρεθούσῃ
ἔσθουσαι βάλανον μενοεικέα, καὶ μέλαν ὕδωρ
Πίνουσαι, τὰ θ' ὕεσσι τρέφει τεθαλυῖαν ἀλοιφήν. *Glande pingueſcunt.*
Inuenies illic ſuibus aſſidentem, hæ autem paſcunt
Apud Coracis petram, ad fontem Arethuſam,
D *Comedentes glandem gratam, & nigram aquam*
Bibentes, quæ Suibus nutriunt florentem pinguedinem.

Præter laudatos cibos, erant alii, præſertim frugum quarumlibet retrimenta, aut purgamenta, vnde Paræmia vetus *Porcum colluuiarem* appellauit. Feſtus Pompeius. *Colluuiaris porcus dicitur, qui cibo permixto, & colluuione nutritur.* Erant denique & furfures in cibis Suum frequentes. Vnde Plautus in Captiuis lepido ſcommate. Colluuiaris Porcus. *Furfures.* *Act. 4. Sc. 2.*

Tum piſtores ſcrophipaſci, qui alunt furfuri Sues,
Quarum odore præterire nemo piſtinum poteſt
Eorum ſi quoinſquam ſcrofam in publico conſpexero
Ex ipſis dominis, meis pugnis, exculcabo furfures.

De ſagina agendum, ſed paucis; locus inſignis eſt Ariſtotelis in hiſtoria Animalium. τὰ δὲ κερατώδη τῶν ζώων, καὶ ἥμερα καὶ ἄγρια, καὶ ὅσα μὴ καρχαρόδοντα, πάντα καρποφάγα, καὶ ποηφάγα ἐστί, μὴ λίαν κατεχόμενα τῷ πεινῆν, ἔξω τῆς ὑός, αὕτη δὲ ἥκιστα ποηφάγον καὶ καρποφάγον ἐστί· ῥιζοφάγον δὲ μάλιστα ἡ ὗς ἐστι τῶν ζώων, διὰ τὸ εὖ πεφυκέναι τὸ ῥύγχος πρὸς τὴν ἐργασίαν ταύτην, καὶ εὐχερέστατον πρὸς πᾶσαν τροφὴν τῶν ζώων ἐστί· τάχιστα δὲ καὶ ἐπιδίδωσιν εἰς παχύτητα, ὡς κατὰ μέγεθος, πιαίνεται *Sagina.* *Lib. 8. c. 6.*

νεται γὰρ ἐν ἑξήκοντα ἡμέραις. Latine ſic ſonant. *Cornigera animalia tam fera quam urbana, & qui-* E
Radices edit. *bus dentes ſerrati non ſunt, omnia fruge herbaq; veſcuntur, niſi vehemẽter eſuriant, excepto ſue, qui*
minime herba frugumq; appetens eſt, ſed radicum maxime ex omnibus animalibus, quoniam rictu ap-
tiſſimo ad id negotij eſt, facillime etiam omnium idem hoc animal ad quoduis pabulum aſſueſcit, & ce-
lerrime quoq; in pinguedinem proficit, pro ſui corporis magnitudine: ſexaginta enim diebus pingueſcit
Explicat in ſequentibus deinde, varios ritus in porco ſaginando, & cibos, Latina apponam, quia
Græca egregie expreſſerunt. *Pingueſcit fame præfatigatus tridno, & cætera quoq; omnia fere melius*
Potus. *præfatigata fame pingueſcunt, ſaginant a triduo iam qui Sues obeſant, Thraces cum per ſaginam po-*
Cibi. *tum primo die præbuerint, poſt interpoſito vno die præbent, tũ duobus, deinde tertio, atq; ita ſubinde au-*
gendo numerum, vſq; ad ſeptimum, curant. pingueſcit hoc animal hordeo, milio, ficu, glande, pyro, cucu
Quies. *mere, ſed maxime tum hoc, tum cætera, quibus venter calidus eſt, quiete, immotione pingueſcunt.* Præ-
Cap. 21. cautio illa non leuis de glande eodem libro. καὶ πρὸς τὴν τροφὴν ἐστὶ χρήσιμον ἡ τίφα, ἄριστοι δὲ πρὸς τὸ
πιαίνειν καὶ τρέφειν, οἱ ἐρέβινθοι καὶ τὰ σῦκα, τὸ δὲ ὅλον μὴ ποιεῖν ἁπλῆν τὴν τροφὴν, ἀλλὰ ποικίλην, χαί-
ρει γὰρ μεταβάλλουσα, καθάπερ καὶ τὰ ἄλλα ζῶα, καὶ ἅμα φασὶ τὸ μὲν ἐμφυσᾶν, τὸ μὲν πιαίνειν τῶν
προσφερομένων τὰς δὲ βαλάνους μόνον ἡδέως μὲν ἐσθίειν, ποιεῖν δὲ ὑγρὰν τὴν σάρκα, καὶ ἐὰν ἐγκύουσαι F
Ficus. πλείους ἐσθίωσιν, ἐκβάλλουσιν, ὥσπερ καὶ τὰ πρόβατα. *In cibatu Tipha vtilis eſt, ſed præcipue alunt &*
Cicer. *opimant ficus & cicer: Cibus deniq; non ſimplex ſed varius, ſagina optima eſt, gaudent enim Sues pabu*
li mutatione, quemadmodũ & cætera animalia, tunc enim fieri aiunt cibi varietate vt partim infletur,
Abortus. *partim impleatur carne, partim opimetur. Glandes ſuauiter quidem a Suibus comeduntur, ſed carnẽ*
humidam faciunt, ſi ſolæ dentur, & ſi grauida glandem copioſius ederint, abortum faciunt, vt oues. Ex
Lib. 8. c. 51. illo paucis C. Plinius. *pingueſcũt ſexaginta diebus, ſed magis tridui inedia ſaginatione orſa.* Eſt etiã
Mytuli. genus quoddam conchæ marinæ, quam vocant *Mytulum*, quo pinguitudinem in Suibus vel gene
Lib. 3. c. 7. rari ſcripſit Leuinus Lemnius in occultis naturæ miraculis *Cõcharum hoc genus*, inquit, *quo litora*
oraq; maritima apud nos ſcatent, Mytulos vocant Muſſclen, mirifice ſues reficit, ſi affluẽtiore huius li-
quamine decoctum ijs obijciatur. miranda Apicii circa hanc ſaginam induſtria, aut veſania. *Inuentũ*
Lib. 8. c. 51. *M. Apicij*, verba ſunt Plinii, *fico, carica, ſaginatis, ac ſatie necatis, repẽte Mulſi potu dato.* qui locus e-
Ficus. get ſuſpenſa virga cenſoris. & ſic videtur legendus. *fico arida ſaginatis, ac ſiti necatis*, vel ſic, *fico &*
Carica. *carica ſaginatis, & a ſatietate necatis.* Nec minus pinguitudo cauſabatur *a caſtratione*. Plinius lo-
Plinius correctus. co iam vltimo laudato. *Vulua reſiſa celerius pingueſcunt*, adde ex Galeno, *& caro ſuauior fit.* Ae- G
Lib. 1. de Semine. lianus vero Præneſtinus quatuor res præſtare ad ſaginationem ſcribit ex Homero. primo vt luto
ſe volutare poſſint, & ideo vocat χαμαιευνάδας *quaſi humo volutatas* dicas, deinde vt cibos come-
Lib. 5. c. 45. dant, qui inflent, tertio, vt aquam limoſam, aut turbidam bibant, quarto denique vt Verres a ſcro-
Quatuor res ſaginant. fa ſecubet, mutua enim fœminæ cum mare ſocietas pinguitudinem impedit. Eſt apud eundẽ ſcri-
Odyſſ. lib. 14. princ. ptorem τῆς μελίας ὁ καρπὸς *fraxini fructus* ad Sues opimandos vtilis. Denique generalis illa eſt ci
Lib. 8 c. 9. borum Suum diuiſio, vt alius ijs æſtate, alius hieme, alius Verri inituro, alius ſcrofæ parturienti, a-
Fraxinus. lius lactanti, alius grauidæ, alius ægrotanti ſubminiſtretur, vt nullum animal ſordidius, nullum ci-
Generalis cibor. diuiſio. batu difficilius, in rerum natura, dicam & aliud non minus verum, nullum vtilius reperiatur. Illud
obiter adnotarim viliſſimos quoſque cibos tantum impendium explere. Horatius recte.

— *Hæc Porcis hodie comedenda relinques.*

Li. 1. Epiſt. 7. Pinguitudinem incredibilem Suum retulere pleriq;, in iis eſt M. Varro loco in re Ruſtica toties
Obeſitas mira. laudato, ſed fidem ſuperat quod ibidem habetur. *In Arcadia ſcio ſuem eſſe a me ſpectatum, quæ pro*
pinguitudine carnis, non modo ſurgere nõ poſſet, ſed etiam vt in eius corpore ſorex exeſa carne nidum
Lib. 11. c. 37. *feciſſet, & peperiſſet mures.* meminit tam prodigioſi facti C. Plinius. *pleriſq; animalium eſt pingui-* H
tudo ſine ſenſu, quam ob cauſam, Sues ſpirantes a muribus tradunt arroſas. Nec illud omiſerim hoc
Pinguitudo. loco *pinguedo* non eſſe vocem Latinam, ſed *pinguitudo*. alii præoccuparunt, & ego ad alia tranſeo.

VSVS IN CIBIS
apud Romanos.

SVILLI pecoris vtilitatem nihil æque teſtatur ac frequentiſſima eius in omnibus
Romanorum lautitijs, ac cupediarijs oblectamentis mentio, legum etiam Cenſo-
riarum crebra edicta, quibus id toties Ciborum genus interdictum reperitur, vbe-
Lib. 2. rei Ruſtic. c. 4. rem de re ea dicẽdi campum aperiunt. agmen ducat M. Varro. *Suillum pecus a na-*
tura donatum dicunt ad epulandum, itaq; ijs animam datam eſſe proinde ac ſalẽ, quæ
Lib. 8. c. 51. *ſeruaret carnem.* C. Plinii verba ſunt. *Neq; aliud ex animali numeroſior materia ganeæ, quinquaginta*
prope ſapores, cum cæteris ſinguli. Vt hæc planiora fiant, locum apponam ex Tito Liuio huic quam
tractamus

A tractamus rei peraccommodam. *Eſt enim res ſimillima cana Chalcidenſis hoſpitis mei, hominis & boni, & ſciti conuiuatoris, apud quem ſolſtitiali tempore comiter accepti cum miraremur, unde illi eo tempore anni tam multa, & varia venatio, homo, non quam iſti ſunt, glorioſus, renidens, cōdimentis ait varietatem illā, & ſpeciem ferinæ carnis ex manſueto Sue factam. Hoc dici apte in copias Regis, quę paulo ante iactata ſunt, poſſe, varia enim nomina armorū, & multa nomina gentiū inauditarū, Dahas, & Medos, & Caduſios, Elimæos, Syros omnes eſſe, haud paulo mancipiorū melius, propter ſeruilia ingenia, quā militū genus.* quā ſcitiſſimā fabellā ad redarguendā Antiochi Regis legati vanitatē excerpſere pleriq;, Hēricus Glareanus in Annotarionib. Liuianis, & Parœmiographus in Chiliadib. Eiuſmodi narrationis genus Græcis λόγος vocatur ex Ariſtotele Petrus Victorius in variis lectionibus, VVilhelmus Godeleuæus. Plutarchi nō eſt lōgè diſſimilis eiuſdē rei narratio. δειπνοῦντος αὐτοῦ παρὰ τῷ ξένῳ, καὶ μεμφομένου τὸ πλῆθος τῶν κρεῶν, καὶ θαυμάζοντος πόθεν οὕτω ποικίλης ἀγορᾶς εὐπόρησεν, εἰπεῖν τὸν ξένον, ὡς ὕεια πάντα ἐστὶν, τῇ σκευασίᾳ διαφέροντα καὶ τοῖς ἡδύσμασιν. μὴ τοίνυν, ἔφη, μηδὲ ὑμεῖς, ὦ ἄνδρες Ἀχαιοὶ, θαυμάζετε Ἀντιόχου δύναμιν, λογχοφόρους, καὶ ξυστοφόρους, καὶ πεζεταίρους ἀκούοντες, πάντες γὰρ οὗτοι Σύροι εἰσὶν, ὁπλαρίοις διαφέροντες. *Cū apud hoſpitē ſuū cænaret, & copiā* — 4 Decad. lib. 5. *Varia condimenta uenationem ferinā imitata.* — *Adag. ex uno multa facere.* — *Lib. 17. c. 10.* — *In Flaminio pag. 378.*

B *reprehēderet ferculorū, ſtuperetq́; unde tā variā venationē cōparaſſet, reſpōdiſſe hoſpitē, omnia ex manſueta Sue facta, paratu tātū, & cōdituris diſcrepātia. Nolite ergo, inſit, viri Achai, nec vos copias mirari Antiochi, cū haſtatos, ſpeculatores, & ſatellites audītis, nā omnes Syri ſunt armatura differētes.* ideq; aliis verbis reperit in Apophthegmatis. ἔφη γὰρ ἐν Χαλκίδι παρὰ τῷ ξένῳ δειπνῶν θαυμάζειν τὸ τῶν κρεῶν πλῆθος, εἰπεῖν δὲ τὸν ξένον, ὅτι ταῦτα πάντα ἐστὶ χοίρεια, ἡδύσμασι καὶ σκευασίαις διαφέροντα. *dixit ſe Chalcide apud hoſpitem in cæna quadam miratū fuiſſe multitudinē carniū, hoſpite vero ſibi dixiſſe, omnes illas ſuillas eſſe, cōdimētiſq́; duntaxat, & apparatione eas differre.* Feſtus Pompeius. *penē antiqui cōlā vocabant, quæ antiquitate etiānū offa porcina cū cauda in cænis puris, offa penita, vocatur.* eadē repetit Paulus Feſti corruptor. Aelius Spartianus in Geræ Principis lautioribus epulis, Porcelli meminit. ſic enim in vita eius. *habebat etiā iſtā cōſuetudinē, vt cōuiuia, & maxime prandia per ſingulas literas iuberet ſcientibus ſeruis, velut in quo erat Anſer, Aprugna, Anas, itē, pullus, perdix, pauus, porcellus, piſcis, perna, & quę in eā literā genera edulīū caderent, & itē, Faſianus, farta, ficus, & talia.* Hunc cōuiuii apparatū inſtituit Gera Auguſtus, ſed locus eſt mutilus, tu ſupplere po- — Pag. 197. — *Lib. 14.* — *Offa porcina.* — *Conuiuia ordine literarū diſpoſita.* — *Spartianus correctus.*

C tes *prandia per ſingulas literas iuberet, ſcientibus ſeruis diſponi*, aut *inſtrui*, aut aliquid ſimile, & locū quidem mancum eſſe adnorauit Caſaubonus, ſed non reſtituit. Multa eruditi ſaporis, & doctorū palato congrua condiuit in hanc rē Cælius Rhodiginus in Antiquis lectionib. quē cōſule. Artemidorus Daldianus in Oneirocriticis. ἄριστα δὲ πᾶσι τὰ χοίρεια, καὶ γὰρ εἰκὸς, ζῶν μὲν γὰρ χοῖρος, οὐδὲν εὔχρηστος ἀνθρώποις ἀποθανὼν δὲ, μᾶλλον ἐδώδιμος τῶν ἄλλων. *optima omnibus ſunt carnes porcina, atq́; id veriſimiliter, Porcus enim viuens nullius vtilitatis hominibus exiſtit, mactatus vero magis aliis animalibus nutrit.* Et paucis interiectis βελτίονα ἡ ἀναιρεθέντα καὶ τὸ μὲν ὀπτὰ δοκεῖν ἐσθίειν τὰ χοίρεια, παντελῶς ἀγαθὸν, προστίθησι δὲ τάχος ταῖς ὠφελείαις διὰ τὸ πῦρ. *ſuillas carnes aſſatas comedere, omnino bonum eſt, accedit autem & celeritas vtilitatis propter ignem.* Hoc ſenſu poetas intelligo veteres. Homerum in Odyſſæa. — *Lib. 19. c. 25.* — *Lib. 1. c. 71.* — *Suillam edere quid.*

Πεντήκοντα σύες χαμαιευνάδες ἐρχατόωντο
Θήλειαι τοκάδες· τοὶ δ' ἄρσενες ἐκτὸς ἴαυον,
Πολλὸν παυρότεροι, τοὺς γὰρ μινύθεσκον ἔδοντες
Ἀντίθεοι μνηστῆρες, ἐπεὶ προΐαλλε συβώτης
Αἰεὶ ζατρεφέων σιάλων τὸν ἄριστον ἁπάντων.

D *Quinquaginta Sues iacentes continebantur*
Fœminæ fœtæ, mares autem foris dormiebant
Multo pauciores, hos enim minuebant comedentes
Diuini Proci, quoniam mittebat ſubulcus
Semper ſaginatorum pinguium optimum omnium.

— *Heroico æuo Suilla in pretio.*

Interpres Latinus χαμαιευνάδες vertit *iacentes* peſſime, verti debuit *humicubæ*. Idem diuinus poeta paulo poſt, notat *Suillæ* diuerſitatem Heroico ſæculo, ſerui enim *macilenta* veſcebantur, *pinguior* in Dominorum vſus aſſeruabatur, vt præoccupat Ioannes Brodæus in Miſcellaneis. Homeri locus eſt, ad eum autem Euſtathius & Didymus — *Homeri Interpres reprehenſus.* — *Lib. 6. c. 1.*

Ἔσθιε νῦν, ὦ ξεῖνε, τά τε δμώεσσι πάρεστι
χοίρε᾽· ἀτὰρ σιάλους γε σύας μνηστῆρες ἔδουσιν
Comede nunc, o Hoſpes, quæ ſeruis adſunt
Porcina, at pingues porcos proci comedunt.

Antiphanes in Cyclope, cibos lautos enumerans.

ὗς οὐτομίας, δέλφαξ, δασύπους, ἔριφοι

Sus non ſectus, Porcellus, Lepus, Hadi. E

Leonides vetus poeta in Anthologia lib. 2. cap. 47.

Μὴ πάλι μοι μετὰ δόρπον, ὅτ᾽ ἐκ ἔτι γαςέρα πείθω
ἔνθατα, καὶ χοίρων ἄρτι τίθει τεμάχη.
Ne rurſus mihi poſt cænam, vbi non amplius ventri obtempero,
Sumina, & porcorum mox appone fruſta.

Et *Suillæ* præſtantiam in Didus magnificentia explicāda, Virgilius exhibet, ſiue Africani eam
Lib. 1. Aenei. in pretio habebant, ſiue ad Romanæ conſuetudinis vmbram reſpexit. ſic enim

Nec minus interea ſocijs ad littora mittit
Viginti tauros, magnorum horrentiā centum
Terga Suum: pingues centum cum matribus agnos,
Munera, lætitiamq́; Dei.

Martialis ex Porcorum progenie videri poteſt, adeo porcinam in omnibus cænis extollit, quædam
Lib. 7. epigr. 53. loca adſcribam:

Non porcus, non certis oues, non ona ſuperſunt. F

Lib. 8. epigr. 21. Et alibi videtur vili loco eam habere, certe longe Apro ugno poſtponit

Iunitas ad Aprum, ponis mihi, Gallice, porcum,
Hybrida ſum, ſi das, Gallice verba mihi.

Sat. 1. A. Perſius exprimens ruſticam opulentiam, ſic ait.

Et focus, & porci, & fumoſa palilia fæno.

In Saturnalibus. Denique ſolemnitas Saturnalium, non alio pæne cibo, certe non lautiori, tranſigebatur, notant viri docti, Iuſtus Lipſius in Saturnalibus, Scaliger ſenior. Multa habes in Antiquitatibus noſtris
Lib. 4. in fin. Romanis. Martialis multorum inſtar.

Iſte tibi faciet bona Saturnalia porcus,
Inter ſpumantes Ilice paſtus Apros.

Nec tantum varijs condimentis imitabantur ferinas carnes, ſed integros *Sues* apponebāt, Turdis & Ficedulis, aliarumque minutarum auium, ſed lautarum carnibus, ſaginæ modo, fartos, di-
Porcus Hortulanus. ctuſque inde Apicio & Platinę *Hortulanus Porcus* notat vir omniſcius Vlyſſes Aldrouandus tom.
2. Ornithologia. deſcribit in Nuptiali Darani Macedonis apparatu Hippolochus hunc Porcum, G
Lib. 17. c. 38. & ex eo Athenęus in Dipnoſophiſtis. ἐπεὶτ᾽ εἰσφέρεται πλοῦτος ἀντὶ δείπνου, πίναξ ἀργυροῦς ἐπὶ πά-
Lib. 4. princ. χος οὐκ ὀλίγον περίχρυσος, ὅσος ὥς τε δέξασθαι μέγεθος χοίρου τινὸς ὀπτοῦ, καὶ σφόδρα μεγάλου, ὃς ὕπτιος ἐπέκειτο, τὴν γαστέρα δεικνὺς, ἄνω πλήρη οὖσαν πολλῶν ἀγαθῶν, ἦσαν γὰρ ἐν αὐτῷ συνωπτημέναι κίχλαι, καὶ μῆτραι, καὶ συκαλλίδων πλῆθος ἄπειρον, καὶ ὠῶν ἐπικεχυμέναι κεκίθοι, καὶ ὄστρεα, καὶ κτένες, καὶ ἑκάστῳ πεπυρωμένος αὐτοῖς πίναξιν ἐδόθη. *allatus deinde eſt cæna loco opulentia, argēteus diſcus, non parum craſſus, circumauratus, tam amplus, vt Suem aſſum valde magnum contineret, in corecubantem ſupino corpore, aluum ſurſum conuerſam oſtendentem, & eam lautitijs omnibus refertam, aſſinamq́; ſimul inerant turdi, vulua, innumeræ ficedulæ, vitelli ouorum affuſi, oſtrea, pectines, datus il-*
Fartus alijs edulijs, & lautitijs. *le porcus adhuc igne calens conuiuarum ſingulis, vna cum ipſo diſco.* Suffarcire igitur Suem cicurem moris erat alijs delicatioribus cupedijs, vnde & *Porci Troiani* nomen inſanienti luxuria inductū,
Porcus Troianus. vt notant Paræmiographi, & Cincius autor eſt apud Aurelium Macrobium in Saturnalibus. *Ipſa vero edulium genera quam dictu turpia, quam Cincius, in ſuaſione legis Fanniæ, obijcit ſæculo ſuo, quod*
Lib. 3. c. 7. *Porcum Troianum menſis inferant, quem illi ideo ſic vocabant, quaſi alijs incluſis animalibus grauidum, vt ille Troianus equus grauidus armatis fuit.* Sed ſuperat luxum omnem Athenæi locus, cu- H
Lib. 9. pagi. 376. ius latina Dalechampij verſione ero contentus. *Cum deinde allatus nobis fuiſſet Porcus, cuius dimidium aſſatum magna induſtria areſecerant, dimidium vero alterum elixum aqua, ideoque molliuſcu-*
Vna pars elixa, altera aſſa. *lum, tanquam liquauerant: cunctis coci ſapientiam admiratione proſecutis, ob artis ſuæ peritiam glorioſus ille, ac de ſe magnifice ſentiens, quin veſtrum nemo, inquit, oſtendere poſſit, qua parte iugulatus eſt, aut qua venter impletus omniſariam lautitijs, nam & Turdis fartus eſt, & alijs auiculis, & portionibus quibuſdam abdominis porcarum, & vulua conciſis particulis, & ouorum vitellis, & Gallinis, quarum venter plenus eſt, tum vuluæ fruſtis, tum lautis bucceis, & lucanicis confectis ex carnibus minutim tritis, ac cum pipere ſubactis.* Ita ergo farciebatur Porcus, vt qua parte illa tum fuiſſet farctum agnoſci vix poſſet, aut qua parte occiſus, vnde Coqui, ibidem loci, ad conuiuas verba. ὑμεῖς οὖν ἐπιδείξατε, πῶς τε ὁ χοῖρος ἐσφάγη, καὶ πῶς ἐξ ἡμισείας μὲν ἐστὶν ὀπτὸς ἑφθὸς δὲ κατὰ θάτερα. *Vos itaque porcus quomodo iugulatus eſt indicate, atque etiam quomodo altera ex parte elixus eſt, aſ-*
Lib. 9. c. 5. *ſus altera.* Viri docti eſt obſeruatio, nec prætereunda, animaduerſionibus in Athenæum. *Elegans fuit illius Coqui artificium, qui Dipnoſophiſtarum menſa Porcellum intulit ab altera parte ὀπταλέον, καὶ κραμβαλέον aſſatum, & probe toſtum, ab altera vero ὡς ἂν ἐξ ὕδατος ἑψημένον ταχέως, iurulentum,*

A *ſum, vt pote in aqua coctum, tot hiſce verbis nihil aliud ſignificatur, niſi quod vno vocabulo paulo poſt*
dicitur ἐφθόν. *Accedebat aliud ſubtile commentum, quod erat* ἄσφακτος *hic Porcellus, vt loquitur Co* ἐφθὸν quid.
quus, neque vllum exhibebat veſtigium lecalis ſui vulneris, aut vllius apertionis, cum tamen non ſo-
lum exenteratus, verum etiam impenſa multa fartus & oppletus eſſet, quod ad farturam attinet, ſi-
milem habes locum libri quarti initio, ſed ſine vlla ſubtilitate: de iſto autem fuſe paulo poſt idem qui pa
rauerat coquus, lege ὑπογάστριων τε μέρη χοιρείων, *ſic melius libri: non* χοῖρον, *fartum ventris ex parti-* Athenæ. cor
bus porcinis; non vero *Porcorum.* rectus.

Sciendum non omnes *Sues* in conuiuiis expetitos, ſed *Porcellos* tantum, ſeniores enim ad fætu Porcelli.
ram cuſtodiebant, & ab eſu illarum abſtinebant, *Porcellis* tantum veſci ſoliti. Flauius Vopiſcus ex
Epiſtola Valeriani. *Panes militares mundos ſedecim, panes militares Caſtrenſes quadraginta, vini* In Aureliano.
menſalis ſextarios quadraginta, porcellum dimidium, gallinaceos duos. Et in eadem hiſtoria ad fi-
nem. *vehementiſſime autem delectatus eſt Phagone, qui vſque eo multum comedit, vt vno die ante*
menſem eius aprum integrum, centum panes, veruecem & porcellum comederet. Latinis *Porculus*, vt Porculus.
in textu Suetonii in vita Neronis cap. 33. *recoctum ſapius porculo obiecit.* in aliis eſt *porcello obiecit,* Porcellus.
B ſed parum intereſt, hinc *porculatio porculorum educatio, & porculator, porculorum cuſtos* apud rei ru Suetonius tẽtatus.
ſticæ ſcriptores non ſemel, & infra dicam. & *porcellus* vox vſitatiſſima: ſed & *Nefrens*, vt definiuit Porculatio.
ad librum octauum Aeneidos Seruius, *quilibet infans, cui non ſunt dentes,* ſed lata nimis ea ſigni- Porculator.
ficatio, propius noſtro inſtituto Varro in re Ruſtica. *Cum porci depulſi ſunt a mamma, Delici a qui-* Nefrens.
buſdam appellantur, neque iam lactentes dicuntur qui a partu decimo die habentur puri, ab eo appel- Lib. 2. c. 4.
lantur ab antiquis ſacres, quod tum ad ſacrificium idonei dicuntur primum, itaque apud Plautum in Delicius.
Manechmis, eum inſanum quem putat, vt pietur in oppido Epidamno, interrogat, quanti hic porci ſũt Lactens.
ſacres? ſi fundus, miniſtrat, dari ſolent vinacea, ac ſcopi ex vuis. amiſſo nomine lactentis dicuntur ne- Sacres.
frendes, ab eo, quod nondum fabam frendere poſſunt, id eſt frangere Iſidorus Hiſpalenſis. *frena dicta* lib. 20. c. 16.
ſunt, quod equos fremere cogant, vel hoc equi frendant, id eſt imprimant dentibus & obmordeant, vnde
& nefrendes dicti adhuc lactentes porculi, quod nondum aliquid frendant, id eſt comminuant dẽtibus.
Duplex ergo ſubrumi Porcelli apud veteres repræſentatur vſus, vel enim adhibebatur ſacrificiis,
vt infra fuſe aperiam. vel in conuiuiorum delitiis habebatur, quod iſta loca indicant. Cælius Api-
cius *Porcellum lacte paſtum* mirifice extollit, & gulæ helluonum commendat, variaque eius condi- lib. 8. rei Culinar. cap. 7.
C menta præſcribit, quæ videantur. Martialis de inſigni nepote. Lib. 3. epigr. 48.

Illic coronam pinguibus grauem Turdis,
Leporemq; leſum Gallici canis dente,
Nondumq; victam lacteum faba porcum.

Lacteum ibi vocat *Porcum* pro *nefrende*, qui tamen reuera *lactens* ab aliis. Lemma quadrageſi- Martialis
mum eiuſdem poetæ in Xeniis, eſt, *Porcellus lactens*, pro quo in editionibus Aldi, & aliis *lacteus* correctius.
male ſcribitur, & errorem illum Domitius Calderinus ſecutus. Calderini error.

Lacte mero paſtum pigræ mihi matris alumnum
Ponat, & Aetolo de Sue diues edat.

Eadem res δέλφαξ Græcis, non minore luxu apud illos fuiſſe cenſenda eſt, illi enim δέλφακες, δέλφαξ.
& δελφάκια pro *altili porcello* vſurpant. verba Athenæi in Dipnoſophiſtis, hæc ſunt. Δελφάκων τε δελφάκια.
σιτευτῶν ὁ φλυακογράφος Σώπατρος ἐν Βακχίδος γάμῳ οὕτος Lib. 14. pag.
ἵπου κλίβανος ἦν πολυδέλφαξ σιτευτὸς ἔτρυζε. 656.

Δελφάκια δὲ Αἰσχίνης εἴρηκεν ἐν Ἀλκιβιάδῃ οὕτως, ὥσπερ αἱ καπηλίδες τὰ δελφάκια τρέφουσιν. Ἀν-
D τιφάνης δ᾽ ἐν φυσιογνωμονικῷ.

καὶ γὰρ ἐκεῖναι τὰ δελφάκια πρὸς βίαν χορτάζουσιν.

καὶ ἐν Προτρεπτικῷ.

ἀντὶ δελφακίων τρέφεσθαι.

Altilium porcellorum ſic meminit Sopater nugarum & ridiculorum ſcriptor in Nuptiis Bacchidis. Porcelli altilis.

Sicubi furnus erat, ſtridebat multum Porcellus altilis.

Exiguos porcellos Aeſchines ſic dixit in Alcibiade veluti cauponariæ mulieres altiles porcellos nu-
triunt. Antiphanes in Phyſiognomico.

Nam per vim illa altiles porcos ſaturant.

Idem in Exhortatorio.

Altilium porcellorum loco nutriti.

Plato in Poeta extulit genere maſculino. dum dixit δέλφακα δεραιότατον *altilem porcellum cer-*
uicis maxime prolixa, vnde Varro ſua hauſit, *tum vtique ſint ceruicie ampla.* Sophocles in Iniuria, Sophoclis fabula vna,
quæ fabula intercidit. ...ryt.

ἰδεῖν ἐθέλω τὸν δέλφακα.

Digitized by Google

Comedere nolo Porcellum *altilem.* E

Et Cratinus in Vlyſſibus δέλφακας μεγάλους *Porcellos altiles magnos* vſurpauit. frequentior tamen Antiquorum vſus fæminino genere habet eandem vocem, vt Nicochares dixit κύουσαν δέλφακα *praegnantem porcellam altilem.* Eubolus in Aureo genere.

ὐκ ἀλεύθιον δέλφακα ὀδὸν θ' ἑςία καὶ μάλα καλήν.

Non contemnendam porcellam, ſed pulchram in conuiuio exhibuit.

Plato Comicus in Io.

Πρόσφερε δεῦρα δὴ τὴν κεφαλὴν τῆς δέλφακος.

Huc adfer caput iugulatæ porcellæ.

Theopompus in Penelope.

καὶ τὴν ἱερὰν ἡμῖν σφάττουσι δέλφακα.

Sacram vobis mactans porcellam altilem.

lib.3.c.16. Differentiam hanc grammaticalem animaduertit vir doctus in Athenæum. Et erat Epicharmi *Epicharmus* vetuſtiſſimi ſcriptoris, fabula δέλφαξ, quam laudant Euſtathius, Iulius Pollux, & Athenæus. Por- *Porcelli aſſi.* cellos iſtos aſſos apponebant, non elixos, vnde apparet celebrem eorum heroico ſæculo fuiſſe vſũ, F quo quidem, vt ex Scholiaſtis Homeri liquet, carnes omnes aſſabantur. Epicrates antiquus Comicus in Mercatore ſic eius meminit.

ὀυ χῆλις ἔνθα δελφακῶν ἐγὼ κρέα

κάλλις' ὄπωπα πυρὸς ἀκμαῖς ἠνθισμένα.

Huc ego profecto diuerſatus, Porcellorum carnem

Ignis vi aſpexi, efflorescentem pulcherrime.

Alexis in Improba.

τριοβολοκρεάσκον, ἀςεῖον, πάνυ

ὕειον, ὀπτὸν, καὶ θερμὸν, ἐυχυλώτερον

ὅταν ᾖ προσφέρον.

Tribus emptam obolis carnem, elegantem,

Suillam, aſſam, calentem, ſapientem iucundius

Cum apponet.

Aſſiorũ mos. Ptolemæus rex Aegypti libro nono ſuorum Commentariorum narrat de Aſſijs conſuetudine, G vbi iuuenes χοῖρον ὕιον *iuuenem porcum* adducere hoſpitibus in more habent, duos cubitos & ſemiſ- *Albi Porcelli delicatiores.* ſem altum, cui par eſſet corporis longitudo, coloris niuei, narrabantque loci incolæ, Eumenem Regem tales ab ijs magno ſtudio mercari ſolere, vel drachmarum quatuor millibus vnum. Magnum ſane pretium tam vulgaris pecoris, itaque albos hoſce nefrendes eodem, quo coquebantur, inſtrumento, ad menſam ferebant. teſtis eſt Aeſchylus.

ἐγὼ δὲ χοῖρον καὶ μάλ' ἐυθηλούμενον

Cribanus, teſtus, coci inſtrumẽtum. *τὸν δ' ἐν ὑποθοῦντι κριβάνῳ θύσω, τί γὰρ*

ὄψον γένοιτ' ἂν ἀνδρὶ τοῦδε βέλτιον;

Ego porcum opimum valde lactatum

In teſtu calente ponam, quod enim

Præſtantius hoc fuerit hominibus obſonium?

Idem autor rurſus.

λευκός, τί δ' οὐχὶ καὶ καλῶς ἠρτυμένος

χοῖρος, ἕψου, μὴ δὲ λυπηθεὶς πυρί. H

Albus porcus? quidni? iam pulcher & grandiuſculus eſt,

Aſſa, igne tam leni, vt te non offendat.

Denique Ariſtophanes Conuiualem hunc δέλφακα in Acharnenſibus deſcribit. Act.3.Sc.3.

νέα γάρ ἐςιν, ἀλλὰ δελφακουμένα

ἕξει μεγάλην τε καὶ παχεῖαν κ' ἐρυθράν

Cauda rubra, & magna probata *Ἀλλ' αἰ τράφειν λῇς ἁ δέ τοι χοῖρος καλά.*

Iuuencula eſt, ſed cum in porcam creuerit.

Caudam habebit rubram, magnam & craſſam,

Educare ſi placet, porca futura eſt ſpecioſa.

Tantum gulæ veteribus ſtudium, vt cum omnes animantes, atque adeo omnes pæne naturæ fætus abligurirent & conſumerent; mirum tamen delectum obſeruabant, & notis quibuſdam animalia profundæ ingluuiei ab ortu ipſo deſtinarent, & Græcorum inſolentia in hoc longe Romanos eſt prætergreſſa. & de Medica Suillæ ratione, late infra tractabitur.

EDVLIA

A

EDVLIA VARIA ex Suilla.

SIC ſe habet Porcus ipſe in Romanorum conuiuiis, at nunc ſigillatim varios eius vſus, variaque ſingularum partium nomina, formas, figuraſq; excutio. Ante omnia frequens *Suminis* vſus, *ſuminatam* enim *Suem* cum *lactente* coniungit Aelius Lāpridius, quod illi hæc delitiarum ratione proxima ſit. verba ſunt. *cum vilitatem populus Romanus ab eo peteret, interrogauit per Curionem, quam ſpeciem caram putarent, illi continuo exclamauerunt, carnem bubulam, atq; porcinam, tunc ille non quidem vilitatē propoſuit, ſed iuſſit ne quis ſuminatam occideret, ne quis lactantem, ne quis vaccam, ne quis Damalionē, tantumq; intra biennium, vel prope annum Porcinæ carnis ſuiæ & bubulæ, vt cum fuiſſet octominutalis libra, ad duos, vnumq; vtriuſq; carnis libra redigeretur.* (*Sumen.* *In Alexandro Seuero.*)
B Mira edicti grauitas ab octo minutis nūmis ad duos Porcinæ libram redegiſſe. locus videtur mutilus, itaq; ſupplendus, *ne quis Suem ſeminatam.* Eſt enim *ſuminata ſus*, uel ſaginata, ut uiris doctis placuit, uel quæ recens a partu ubera lacte diſtenta habet. nam *pinguiorem* interdum *partem* in uentre femellarum quadrupedum *ſumen*, in maſculorum uteris *abdomen* uocamus, & licet *ſumen*, quaſi *ſugimen* a Suibus uidelicet dixerint, tamen ſæpe pro quolibet ubere uſurpatum reperiemus. Lucilius Satyrarum lib. 4. (*Pretiū porcinæ mire minutum.* *Lampridius correctus.* *Suminata Sus.* *Abdomen.* *Sugimen.*)

Quod ſi nulla poteſt mulier tam corpore duro
Eſſe, tamen tenero moueat ſuccuſſa lacerto
Et manus vberior lactanti in ſumine ſidat.

Definit C. Plinius ad Palatum nepotum. *Sumen Suis vno die poſt partum occiſæ ſi modo fœtus non hauſerit*, locum ſupple, *ſi modo fœtus lac non hauſerit.* Petronius in cæna illa Trimalcionis lautiſſima. *Procurrerunt, ſuperioremque repoſitorij partem abſtulerunt, quo facto videmus infra, ſcilicet in altero ferculo altilia, & ſumina, leporemque in medio.* Poetæ præſertim ſumen extulerunt. Ariſtophanes in Tageniſtis, de ijs ſcilicet, qui in ſartagine frigunt, lautitias, ut apparet, culinares ea fabu- (*lib. 11. c. 37.* *Plinij locus ſuppletus.* *Tageniſtæ fabula Ariſtophanis pyt.*)
C la, quæ interijt, perſtrinxerat.

τῆς δέλφακος ὀπωρίνης ἤτριαῖον.
Porcę autumnalis ſumen.

Antidotus in Querula ὑπογάστριον, *quod ſub ventre ſit*, pro *ſumine* dixit apud Athenæum li. 14. C. Lucilius lib. 16. Satyrar. (ὑπογάστριον)

Fingere prętereà afferri, quod quiſque volebat,
Illum Sumina ducebant, atque Altilium lanx,
Hunc pontes Tiberinos duo inter captus Catillo.

Sunt qui *ſpectile* dictum contendant, aut uerius *Spetile.* Feſtus Pompeius. *Spetile vocatur, quod eſt infra vmbilicum Suis, carnis, proprij cuiuſdam habitus exos, qua etiam antiqui per ſe vtebantur. Plautus enumerandis vilibus obſonijs in Carbonaria ſic ait.* (*Spectile, aut Spetile.*)

Peto pernam, ſumen, ſueres, ſpetile, callum, glandia.

Vile Feſtus *ſumen obſonium* uocat, haudquaquam, ut uidetur, recte, quando inter primarias cupedias ſemper id fuerit, uel ipſo Plauto teſte, in Pſeudolo. (*Feſtus notatus.*)

D *Nam mihi hodie natalis dies eſt, decet eum omnes concelebrare.* (*Act. 1. Sc. 2 V. 33.*)
Pernam, callum, glandium, ſumen, facito in aqua iaceant, ſatis audin?
Magnifice enim volo ſummos viros accipere.

Et in Cuculione Act. 2. Sc. 3. V. 44.

Pernam, abdomen, ſumen, ſuis glandium. ain tu omnia hæc?
In carnario fortaſſe dicis.

Idem in Captiuis. Act. 4. Sc. 3.

Quanta pernis peſtis veniet, quanta labes larido?
Quanta ſumini abſumedo, quanta callo calamitas.

Alii poetæ. A. Perſius Sat. 1.

— *calidum ſcis ponere ſumen.*

Omitto Plutarchi autoritatem apud Cælium Rhodiginum, & Apicium, qui ex profeſſo Suminum præparationem, & condituram præſcribit. Martialis libro ſecundo epigramm. trigeſimoſeptimo. (*lib. 9. c. 12.* *lib. 7. c. 2.*)

Quicquid ponitur, hinc & inde verris, E
Mammas ſuminis, imbricemq́; Porci.

Et magis ad palatum helluonum lib. 13. epigr. 44.

Eſſe putes nondum Sumen, ſic vbere largo
Effluit & viuo lacte papilla tumet.

Abdomen. In maribus *abdomen* eſt illud idem, quod in ſcrofa *Sumen.* C. Plinius. *Antiqui abdomen vocabãt*
lib. 11. c. 37. *priuſquam calleret id, ſcientes, occidere non aſſueti.* Plautus ſupra laudatus. Iuuenalis tamen *abdomi*
Sat. 2. v. 86. *ne Porca* dixit, & *Montanum pinguem ventrem vocauit abdomen.* Erat in luxu illo erudito quædam
Sat 4 v. 107 Porci pars, quam dixerunt *Petimen* nepotes. Feſtus Pompeius. *Petimina in humeris iumentorum*
Petimen. *vlcera & vulgus nominat, & Lucilius meminit, eo nomine autem & inter duos armos ſuis quod eſt, aut pectus, appellari ſolitum teſtatur Nonius in deſcriptione Suilla.*

Petimine Porcino qui meruerat.

Callum. Sequitur *callus*, vel *callum* hoc eſt caro pinguior Suilla durata & mitum in modum denſata, vt
Lib. 8. c. 51. videatur callum a natura obduxiſſe, Plautus & Plinius locis ſupra citatis. & alibi quidem Plinius. *neque alio ex animali numeroſior materia ganeę, quinquaginta pęne ſapores, cum cęteris ſinguli. Hinc* F
Cenſoriarum legum paginę, interdictaque cęnis abdomina, glandia, teſticuli, vuluę, ſincipita verrina, vt tamen Publy Minorum poetę cęna, poſtquam ſeruitutem exuerat, nulla memoretur ſine abdomine, etiam vocabulo ſuminis ab eo impoſito, placuere autem & feri Sues, iam Catonis Cenſoris orationes Aprugnum exprobraut callum. meminit Plautus Captiuis Act. 4. Sc. 3. ſed deprauato loco eſt medicina opus.

Plautus correctus. *Dÿ immortales, vt ego iam callos pratruncabo tergoribus.*

Reſcribe leui opera ſic.

—— *callos pratruncabo tergoreos?*

Glandium. *Glandium* quoque memorãt in lautioribus epulis ſummo pretio habitum, eſt enim pars in Sue calloſa circa iugulum, ſic dicta, quod glandis figuram & duritiem referat, Plautus aliquot locis meminit. Et Martialis infra citandus in voce Vulua. Captiuis. Act. 4. Sc. 4.

Eſuriens deturbauit totumeum carne carnarium.
Arripuit gladium, pratruncat tribus tergoribus glandium.

Et in Menæchm. Act. 1. Sc. 3. ad finem. G

Iube igitur nobis tribus apud te prandium accurariet,
Atque aliquid ſcitamentorum de foro obſonarier,
Glandionie am, ſuillam.

Vulua. Nec *Vulua* non erat in delitiis, eam inſanientis & profundæ gulæ laſciuiam deſcribit Plinius.
lib. 11. c. 37. *Vulua eiecto*, aut exſecto, *partu melior, quã edito, eiectitia vocatur illa, hac Porcaria, primiparę Suis optima, contra effetis, a partu, preterquam eodem die Suis occiſa liuida ac macra, nec nouellarum Suum, praterquam primipararum, probatur, potiuſq́; veterum, dum ne effętarum, nec biduo ante partũ, aut poſt partum. huius & ſumen optimum.* Cælius Rhodiginus non indocte quædam huc ſpectan-
lib. 25. c. 26. tia prodit. Epicharmus apud Athenæum in Dipnoſophiſtis. *etſi* δίλφαξ *ſit porcus, tamen ſic pro-*
lib. 9. pagina *prie Sues vocantur, quibus ſunt vteri,* δελφύας *enim vuluas nuncupant, vnde petitur* τῶν ἀδελφῶν
375. *fratrum nomenclatura, & Interpretatio.* Vir doctus, ex Plutarcho, in Athenæum obſeruauit non
δελφύα. valde *Vuluarum* eſum fuiſſe antiquum. Certe ſciti conuiuatores duo vuluarum genera probarũt,
ἀδελφοί. quarum iſta, vt dixi, ἐκβολὰς a Gręcis, Eiectitia Latinis vocetur, illa ἐκτόμις, quæ & *Porcaria* dicta
lib. 3. c. 7. Plinio, eodem Athenæo teſte. Hanc vuluam eiectitiam Græci ſcriptores extulerunt. Hipparchus H
ἐκβολὰς. autor Aegyptiacæ Iliadis.
ἐκτομίς.

ἐν λοπάσιν μ' εὐφραίνει μήτρης καλὰ πρόσωπα
ἐκβολάδος, δέλφαξ ἐν κλιβάνῳ ἡδέα ὄζων.
In lanceibus ne delectat vulua pulchrę facies,
Eiectitia, ac porcellus qui ſuauiter in clibano oleat.

Sopater in Hippolyto.

Ἀλλ' οἷα μήτρα καλλίκαρπος ἐκβολὰς
δίεφθα, λευκανθεῖσα, χοῖρουτε δέμας.
Sed veluti fęcunda eiectitia vulua
Sopater correctus. *Elixa, dealbata, & Suis corpus.*

In ſecundo verſu male legebatur, nec vllo ſenſu probabili, ante meam correctionem.

—— τῦρουτε δέμας

Caſei

A — *Caſei corpus.*

Idem rurſus in Phyſiologo.

μήτρας ὑείας ὑκ ἀφεψηθεὶς τόμος
Suillæ vulua non elixum fruſtum.

Archeſtratus vetus & ipſe Comicus, condimenta ei ac præparationem præſcribit. *Vt condiatur?*

γαστέρα καὶ μήτραν ἑφθὴν ὑὸς ἔν τε κυμίνῳ
ἔν τ᾽ ὄξει δριμεῖ, καὶ σιλφίῳ ἐμβιβαῶσαν.
Suis ventrem, elixa porca vuluam, cum Cymino,
Cum aceto acri, & ſilphio accedentem.

Aelius Lampridius corruptus eſt in hac voce, in Heliogabalo. *exhibuit ſumina Aprugna per decem dies tricenu quotidie cum ſuis bulbis*, reſtituo, & lego. *tricena quotidie cum Suis Vuluis.* Error obuius, vt B. pro V. vſurpetur, quo nihil frequentius, non in libris modo, ſed & Inſcriptionibus ipſis. Lapis Caietæ apud Manutium & Gruterum. *Lampridius correctus. B. pro V. Pag. 541.*

D. M.
B TI. FLAVIO. T. F. TALLIONI.
MIL. VRB. COHOR. XI. VRB.
STIP. XI.
Q. B. A. XXX.
FL. ELPIS. MAT. P.

Aliam Inſcriptionem vide in Commentario in Corippum. Erat ea integra, & hodie fragmenta reſtant in Ponte viæ ſalariæ. *Li. 3. num. 6.*

HIC. VBI. CVRBATI. DIRECTA.
EST. SEMITA. PONTIS.

Ita Cuiacio teſte, in Pandectis Florentinis fuit *Abita patrimonia*, pro *auita*, *Cluentius Habitus* pro *Auito*. L. Apuleius Apologia. *vt bono potui poculum prælabitur*, pro *prælauitur*, quod eſt *prælauatur*. Ouidio *genitalia naulia* ſunt *nablia*, Fruterius notat, & Politianus. Martialis pelle detracta apponi ſolere innuit. *Lib. 7. epigr. 19.*

Et Punicorum pauca grana malorum,
C *Et excauata pellis indecens vulua.*

Et in Xenijs Epigram. 55.

Te fortaſſe magis capiet de virgine Porca:
Me materna graui de Sue vulua capit.

Q. Horat. lib. 1. Epiſt. 15.

Quicquid erat nactus prædæ maioris, vbi omne
Verterat in fumum, et cinerem, non, Hercule, miror,
Aiebat, ſi qui comedunt bona, cum ſit obaſo
Nil melius Turdo, nil vulua pulchrius ampla.

Folliculum & *Bulgam* veteres *vuluam*. Plinius loco ſupra proxime laudatus. *veſica iunctus vtriculus, vnde dictus vterus, quod alio nomine locos appellant, hoc in reliquis animalibus, vuluam.* Lucilius lib. 21. Satyrar. *Folliculus. Bulga. Locos.*

Ita vt quiſque noſtrum è bulga eſt matris in lucem editus.

De *larido* ſeu *lardo* paucis ago. definit Aurelius Macrobius in Saturnalib. *ſalitam carnem, quā*
D *laridum potamus, vt opinor, quaſi large aridam.* atque id quidem duplex, & pingue illud candidūq; ſuillum, quod vulgo audit lardum, ſed quælibet caro ſalita porcina, ac deinde arefacta rurſus. Nō placet quod ait ineptè Iſidorus dum a laribus deriuat. *lardum dicitur eo quod in domo repoſitū conſeruatur, nam antiqui domos lares dicebant. Taxea lardum eſt Gallice dictum, vnde dicit Afranius* *Lardum. Lib. 7. c. 12. Iſidorus reprehenſus li. 20 c. 2.*

In roſa Gallum ſaginatum pingui paſtum taxea.

Axungia ab vnctione vocata, Sebum a Sue dictum, quaſi Suebum, quod plus pinguedinis hoc animal habeat, ita ille tam bene vltima, quam male prima. fuit autem lardum cibus militaris, quod ex Diuo Gregorio Nazianzeno, in Athanaſio, Iacobus Cuiacius, probat reſcriptum Conſtantini Auguſti & Iuliani Cæſaris. *repetita conſuetudo monſtrauit expeditionis tempore, buccellatum ac panem, vinum quoque atque acetum, ſed & lardum, carnem veruecinam etiam, milites noſtros ita ſolere percipere, in duobus diebus buccellatum, in tertio die panem, vno die vinum, altero die acetum, vno die lardum, biduo carnem veruecinam.* Vulcatius Gallicanus narrat Auidium Caſſium multæ fuiſſe ſeueritatis. Nam *præter lardum, & buccellatum, atque acetum, militem in expeditione portare prohibuit, & ſi aliud quippiam reperit, luxuriem non leui ſupplicio affecit.* Eſt epiſtola Valeriani ad Zoſimionem Syriæ procuratorem, cuius hæc ſunt apud Trebellium Pollionē. *Salariū de noſtro priuato* *Taxea. Axungia. Sebum. Cibus militaris. L. 1. C. de erogat. milit. Annon lib. 12. In Claudio.*

uato ærario dabis annuos frumēti modios tria millia, hordei ſex millia, laridi libras duo millia. Hinc B

Coacti prouinciales ad lardum conferendum. intelligendum Edictum Conſtantini Principis L.4. C. de Erogatione militaris annonæ. *Præcipimus ſpecies annonarias vicinioribus limitibus a prouincialibus ad caſtra conferri:* quod etiam mandatum a Valentiniano & Valente Auguſtis, & confirmat Iulius Capitolinus in Gordianis. *nulla erat ciuitas limitanea potior, quæ totius anni in aceto, & frumento, & larido, atque hordeo, & paleis condita non haberet.* Vetus Scholiaſtes Iuuenalis. *Sicci terga Suis*, exponit *in crate pendens laridū.*

L. 6. C. de Annon. & Trib. lib. 10.
Ad Sat. 11. V. 84.

Qui meminit calida ſapiat quod vulua popina,
Sicci terga Suis, rara pendentia crate,
Moris erat quondam feſtis ſeruare diebus,
Et natalitium cognatis ponere lardum,
Accedente noua, ſi quam dabat hoſtia, carne.

Succidua. Rara ergo eius commendatio, etiam ad conuiuia Natalitia. Appellatur *Succidua*, vt Ioannes Britannicus vir doctus obſeruat. M. Varro loco toties laudato. *& qui non audierit patres noſtros dicere ignauum & ſumptuoſum eſſe, qui ſucciduam in carnario ſuſpenderit potius ab lanario, quam ex domeſtico fundo? M. Cicero. Iam hortum ipſi agricolæ ſucciduam appellant.* quomodo autem condia- F tur, docet Palladius Taurus in Decembri. *Pernas etiam & lardum conficimus non ſolum menſe hoc,* Decembri, *ſed omnibus, quos hiemalis algor aſtringit.* M. Plautus Captiuis Act. 4. Sc. 2.

De Senectute.
Vt condiatur?
Cap. 6.

Laridum atque epulas foueri foculis ardentibus.

Et in Menæchmis Act. 1. Sc. 3.

Glandionicam, Suillam, laridum.

Tenuiorū victus. Horat. lib. 2. Satyr. 6. tenuiorum victum & obuium, maximeque parabilem videtur facere.

O quando faba Pythagoræ cognata, ſimulq́;
Vncta ſatis pingui ponentur oluſcula lardo?

Et ibidem loci aliquot interiectis.

Aridum & ore ferens acinum, ſemeſaq́; lardi
Fruſta dedit.

Locus Martialis corruptus, in quo vilia edulia enumerantur lib. 5. epigr. 79.

Non deerunt tibi ſeſſiles propinqui. Errant alij.
Viles Cappadocæ, graueſq́; porri, G
Diuiſis Cybium latebit ouis
Ponetur digitis tenendus vnctis, male *vſtis,*
Nigra collicupus virens patella,
Algentem modo qui reliquit hortum,
Et pultem niueam premens botellus,
Et pallens faba cum rubente lardo.

Martialis correctus.

Carnarium. A *lardi* conſeruatione frugi illi & modeſti Romani, paucis contenti, nondum luxuria nata, *carnarium* vocare ſolebant, locum *Suillæ* reponendæ, quia tum rare carnes, niſi porcinæ, atque illæ a fundo, vt loquitur Varro ſupra laudatus, non a lanario, C. Lucilius.

Sed quid Mutino, ſubiectoq́; hic opus ſigno?
Vt lurcaretur lardum, & carnaria furtim
Patrum conficeret.

Perna.
Lib. 4. ling. Lat.

M. Varro in Manio.

— *Hac aduentribus accedunt cella,* H
Claues, clauſtra, carnaria, dolia.

Aſſum.
Elixum.
Iurulētum.
Succidua.
Tergus.
Perna.
Offula.
Inſicia.
Profectum.
Lucanica.
Faliſcum.
Fundulum.
τυφλὸν ἔντερον.
Farcimina.
Hila.

Lardo affinis *Perna*, nam eodem modo ſalitur, vt ex Aemiliano Palladio ſupra didicimus. M. Varro. *Hinc ad pecudis carnem peruentum eſt, Suilla ſic ab illis generibus cognominata, hinc primo Aſſām, ſecundo elixam, tertio è iure vtique cepiſſe natura docet, dictum aſſum, quod ab igne aſſueſcit, Vuidum eſt, quod humidum, & ideo vbi id non eſt, ſuccus abeſt, & ideo ſudando aſſum diſtillat calore, vt crudum nimium habet humoris, ſic excoctum, parum habet ſucci. Elixum eſt è liquore aqua deductum, & ex iure, quod iucundum magis conditione eſt. Succidua a Suibus concidendis, nam id pecus primum occidere cœperunt domini, & vt ſeruarent, ſaltre. Tergus Suis ab eo eſt, quod tegitur. Perna a pede Suis, a nomine eius. Offula dicta, vt offa minima in Sue. Inſicia ab eo quod inſecta caro, vt in carmine Saliorum eſt, quod in extis dicitur profectum, Murtatum a Myrto, quod eo large farinm inteſtinum craſſum. Lucanicam dicunt, quod milites a Lucanis didicerunt, qui & Falerys Faliſcum ventrem. Fundulum a fundo, quod non vt reliquæ partes, ſed ex vna parte ſola apertum, ab hoc Græco putos τυφλὸν ἔντερον appellaſſe (cæcum inteſtinum) ab eadem fartura farcimina in exteis appellata, a quo quod in eo tenuiſſimum inteſtinum fartum; Hila, ab Hilo dicta, id eſt minimo, quod ait Ennius, neque diſper.*

A *diſperdefacit bilum, quod in hoc farcimine ſummum quidam eminet, ab eo quod vt in capite apex, Apexabo dicta, tertium fartum eſt longabo, quod longius, quam duo Hila. Agumentum, quod ex immolata hoſtia deſectum, in iecore imponendo agendei cauſa. Maguentum a Magis, quod ad religionẽ magis pertinet.* Iſta quidem Varro nomina diuerſa Suillæ attulit, licet ſcriptura multis in locis deprauata, & hæc omnia, maxima ex parte ad ſacrificia pertinent: Et variam quidem ſcripturam viri docti obſeruarunt, & prima verba legunt, *Suilla ſic a ſuillis generibus*. de Iurulento obſeruãdum eſt, tertium quoddam parandæ Suillæ genus, quod neque aſſabatur, neque elixabatur, ſed cum iure ſuo in patina menſæ inferebatur, quod Itali *Huſſam* vocant Iſidorus Hiſpalenſis. *Ius coquinæ magiſtri a iure nuncupauetunt, quia ea lex condimenti eius.* corrigendum videtur. *Ius coquina Magiri a iure nuncupauerunt*, hoc condimenti genus apud nullum melius, quam Plautum expreſſum legere me memini, qui ſic in Aſinaria. Act. 1. Sc. 3.

Apexabo. Longabo. Aguměntum. Magnětum. Varia lectiones in Varronis textu. Lib. 20. c. 2. Iſidorus correctus.

Is habet ſuccum, is ſuauitatem, eum
Quouis pacto condias,
Vel patinarium, vel aſſum.

B Non tantum ergo carnes Suillæ, in iure ſic coquebantur, ſed quorumlibet quadrupedum carnes, atque adeo etiam piſces ipſi, ſed ad locum Varronis redeo, ſequitur poſtea, *& vt ſeruarent ſalire*, ita vulgata lectio, ſed meliores Codices præferunt *ſalere*, atque ita legit Diomedes Grammaticus lib. 1. cap. 4. deinde eſt ſcriptum. *Tergus Suis, ab eo, quod eo tegitur*, legendum omnino *Tegus ſuis*: ita enim & ratio nominis, & verſus Trochaici apud Plautum menſura ſuadent, ſic enim ille in Captiuis.

Salere. Tegus.

— *Callos detruncabo tegoribus.*

Et in octonario eadem ſabula.

Pratruncauit tribus tegoribus glandia.

Quod deinde ſubditur, *Perna a pede Suis*, longe aliter concipit Scaliger, *Perna a pede, Sueres a nomine eiuſdem*, veteres enim *Sueres* pro *Sues*, & *Boueres*, pro *boues* vſurpabant. Turnebus vero in Aduerſarijs. *Perna a pede, Sueris a nomine eius*, veteres quippe *Sucra*, pro *Suilla* efferebant. Mox in Varrone, *offula dicta, vt offa minima in Sue, refingendum offula, ab offa minima Suera*. De aliis infra dicam fuſius, contentus hic admonuiſſe, *Apexabo, longauo, augmentum, Magnentum* dictiones
C eſſe Hetruſcas, vt Arnobius lib. 7. nos docet, & ego fuſius ſum executus in Hetruria mea Regali, vbi de lingua Thuſcorum antiqua, nec ea hic repeto. Ad Pernas relictas regredior. quarum ſalſurã habe ex Catonis re ruſtica *caro carnem non tangat, poſt diem duodecimum eximantur, ſal detergatur, in vento per biduum, ſuſpendantur, ſpongia detergantur, oleo vngantur, biduo in fumo figantur, oleo & aceto permixtis perungantur, in carnario ſuſpendantur, ſic nec tinea, nec vermes nocebunt.* De tempore ſalſuræ idoneo, dubium non eſt, quin quolibet tempore frigido, ſal melius inhæreat. Palladius ſupra Decembrem præfiniuit, at in Februario Idem. *hoc tempore lardi, Echini ſalſi, raporum condiendorum, & Pernarũ iuſta confectio eſt.* Meminit Athenæus omniſcius. At quæ optimæ? è Gallia laudatiſſimas reperio, autore Varrone in re ruſtica. *E queis ſucciduas & optimas Gallia facere conſueuit, optimarum ſignum, quod etiam nunc quotannis è Gallia apportantur pernæ Romam Tomacinæ, & Taniaca, & Petaſiones* ſed quænam illa Gallia? Togata ſcilicet, quæ & Longobardia hodie dicta. docet Strabo infra laudandus, vbi de loco Suum agetur. Athenæus adſtipulatur, cuius hæc verba ſunt ex verſione Iacobi Dalechampij, quæ probiſſima eſt. *quoniam vero Petaſonis, quam Pernam vocant, portio cuique data eſt, agedum, ſermonem de illa nunc habeamus. & an quiſquam id*
D *nomen vſurpauerit, perſcrutemur, optima quidem Perna ex Gallia, quibus tamen nec cedunt aducta ex Aſiatica Cibyra, nec Lycia.* mox ex Strabone lib. 3. *Cerretanos*, maximam Hiſpaniæ gentem, prope Pampilonem, *excellentes Pernas* conficere aſſerit. Inter hodiernas Pernas prima gloria *Italicis*, ſecunda *Moguntinis*, nec inſuauis *Britannica*, & delicatiſſimæ *Rutenica*. Sed quibus maxime conuiuiis adhiberentur, diſquirendum. Vetus Comicus Ameipſias præcipuos vſus facere videtur in Solemnibus Sacrorum cænis, ita enim *κόννῳ barba.*

Voces Hetruſca. Lib. 1. c. 20. Salſura. Cap. 162. Quo tempore Cap. 16. Li. 2. pag. 57. Lib. 2. c. 4. Gallia Togata. Lib. 4 pagin. 657.

δ' ὅται μάλισθ' ἱερωσύνα
κωλῆ, τὸ πλευρὸν, ἡ μήτραρ' ἀριςερά.
In ſacrorum epulis perna maxime datur,
Latus, & dimidiati pars, ſiniſtra capitis.

Et liquet ſuſpicari adhibitam Nouendiali cænæ, ſeu ſilicernio, quod ad rogum tenuioris fortunæ hominibus dabatur, vt lib. 5. Antiquitatum Romanorum expeditum a me. firmat Euripides in Scirone

Aſiatica. Lycia. Cerretana. Italica. Moguntina. Britannica. Rutenica. In Epulis ſacris. In funebri conuiuio. Sciron fabula Euripidis interijt.

ὀυδὲ κωλῆνες νεκρῶν.
Nec mortuorum Perna.

Græci

Digitized by Google

κωλῆ. Græci ſane tum κωλῆν, τῆ κωλῆνα pro perna frequenter vſurpaſſe viſi ſunt. Eupolis in Antolyto. E

Σκέλη δὲ καὶ κωλῆνες εὐθὺ τοῦ ῥόθου.

Crura & petaſones ſtatim diluculo.

Ariſtophanes in Secundo Pluto, quæ fabula interijt.

οἴμοι δὲ καὶ κωλῆνες, ἣν ἐγὼ κατήσθιον.

Hei mihi; qualis fuit perna, quam comedi.

Idem poeta in Conuiuatoribus.

καὶ δελφακίων ἁπαλῶν κωλαί, καὶ χναυμάτια
πτερόεντα.

Porcellorum tenellorum petaſones, & cupediæ
Alatæ.

Marſa. Marſas Pernas memorat A. Perſius Satyr. 3. V. 74.

Perna Marſi monimenta clientis.

Quanto pretio Romæ fuerit, hæc autorum loca oſtendunt, Horat. lib. 2. Satyr. 2. alluſit ad Etymologiam. F

—— Præter olus fumoſæ cum pede pernæ.

M. Martialis lib. 10. epigr. 48.

—— cariſque tribus iam cœna ſuperſtes.

Plautus Captiuis Act. 4. Sc. 2.

—— Pernam, atque ophthalmium.

Et in Menæchmis Act. 1. Sc. 3. in fine.

—— Aliquid ſcitamentorum de foro obſonarier
Glandonicam, ſuillam, laridum, peronidem, aut
Sincipnt.

In Pſeudolo Act. 1. Sc. 2.

Pernam, callum, glandium, ſumen.

In Sticho Act. 2. Sc. 3.

Alij piſces depurgate, quos piſcator attulit,
Pernam & glandium deficite. G

Eſt *perna pars Petaſonis*, vt viri eruditi adnotarunt Philippus Paræus, Matthæus Raderus, &

Petaſonis pars perna. vtroque prior Adrianus Turnebus in Aduerſariis. Athenæus adſtipulatur πετασῶνος μέρος, ἣν πέρναν καλοῦσι. *Petaſonis pars, quam pernam vocant.* vtriuſque, tanquam diuerſorum præparationem

Lib 16. c. 16. Lib. 14. pag. 657. petere licet ex Cælio Apicio in re Culinaria, & B. Platina eodem opere. uideri poſſet *Petaſo & perna* etiam diſtingui ex uerbis Varronis, ſupra laudatis. Martialis ſæpe lib. 3. epigr. 77.

Lib. 7. c. 9. *Et pulpam dubio de petaſone vores.*

Lib. 6. Fuit ergo petaſo recens in delitiis, dum ſucco abundabat, ubi uero ſucco uento exhauſto uetulus erat, quod nos *rancidum* appellamus, & ingratus menſis, nec ullius pretii reputabatur, ſic intelligendi poetæ. Martialis lib. 13. epigr. 54.

Caretana mihi fiet, vel maſſa licebit
De Menapis, Lauti de Petaſone vorent.

Et eodem libro lemmate ſequenti.

Muſteus eſt, propera caros nec differ amicos
Nam mihi cum vetulo ſit petaſone nihil. H

D. Iuuenalis Satyr. 7. V. 119.

Quod vocis pretium? ſiccus petaſunculus, & vas
Pelamidum.

Hila. Varronem denuo illuſtro. *Hila* eſt farcimen, aut inteſtinum minimum, vt Feſtus Pompeius au-

Lib. 8. tor eſt, quanquam *Hila* ad inteſtinum referatur, *hilum* pro leuiſſima reſumatur, Lucilius lib. trigeſimo Satyrar.

Quodq́ue tuas laudes culpas, non proficis hilum.

Hira. Hira eſt apud Plautum Curculione Act. 2. Sc. 1.

Radices omnes pereunt, hira omnes dolent.

Stomachum languentem excitabat. Huius præcipuus vſus oppreſſum cibis ſtomachum releuare, & nouis epulis præparare. Horat. lib. 2. Satyr. 4.

Toſtis marcentem Squillis recreabis, & Afra
Potorem cochlea, nam lactuca innatat acri
Poſt vinum ſtomacho, perna magis, ac magis Hilis

Flagitat

A *Flagitat in morſus reſici.*

Offa etiam retractanda eſt, quam nos ſupra leuiter ex Varrone & Feſto deſcripſimus, fiebat autem ex inreſtinis Suillis, & qui parabant *Bubularij* dicti, in ludicro teſtamento Grunii Porcelli Corocotræ, inter legata variis relicta, Bubulariis legat ĩreſtina, Iſiciariis femora, & infra LARDIO. SIGN. OFFELLICVS. SIGN. meminir duobus locis Arnobius Contra gentes: & norus eſt locus; Iſidori Hiſpalenſis. *Offa eſt præcipue fruſtum edentium, cuius diminutiuum offellam dicit, vnde & Offarij coci, quia particulatim, idest offatim excoquunt. delira ſunt, quæ ſequuntur.* mentio apud poetas: Martialis lib. 12. epigr. 48. *Offa.* *Bubularij.* *Lib. 6.* Lib. 20. c. 2. *Offarij.*

Et quæ non egeat ferro ſtructoris ofella,

Parabilem & obuium cibum idem facit lib. 12. epig. 48. *Vilis cibus.*

Me meus ad ſubitas inuitet amicus ofellas,
Hæc mihi, quam poſſim reddere, cœna placet.

Nec magni pretii innuit lib. 14 epigr. 221.

Parua tibi curua craticula ſudet ofella.

B Plautus Milite Act. 3. Sc. 1.

Iube illud denuo tolli, hanc patinam remoue,
Pernam nihil moror.
Aufer illam offam porcinam,

Iuuenalis Criticis non intellectus, qui offam hanc penitam egregie deſcribit Satyr. 7. v. 82. *Iuuenalis nouo modo explicatus.*

Aſpice quam longo diſtendat pectore lancem,
Quæ fertur domino Squilla, & quibus undiq; cincta
Aſparagis, qua deſpiciat conuiuia cauda?
Cum venit excelſi manibus ſublata miniſtri.

Aurelii Prudentii locus inſignis, qui etiam in ſacrificiis deorum *offas* receptas docet.

Deaſciato ſupplicare ſtipiti,
Tetro cruore ſcripta ſaxa ſpargere
Aras ofellis obſecrare bubulis.

Nec minori olim in pretio helluonibus *Suum teſticuli*, vt ex legum Cenſoriarum querelis, & *Teſticuli*
C ſui ſeculi corruptela docet C. Plinius. *Hinc Cenſoriarum legum paginę, interdictaq; cęnis abdomina,* *Suis.*
glandia, teſticuli, vuluę, ſincipita verrina. C. Petronius in Trimalchionis cęna. *Structor impoſuerat* *Lib. 8. c. 51.*
ſuper Geminos, Teſticulos ac renes. hoc caſtiori voce νεφρὺς, communi dictione παραςάτας, Atheneus, Iulius Pollux, & Heſychius Illuſtrius, omnes magni nominis Grammarici apud Bourdelotium in Cõmentario, Petroniano id Latini *Polimenta* dixerunt, M. Plautus Menęchm. Act. 1. Sc. 3 *νεφροὺς quid vocent.* *παραςαται* *Polimenta.*

Iube igitur nobis tribus apud te prandium accurarier,
Atque aliquid ſcitamentorum de foro obſonarier,
Glandionicam, Suillam, laridum, Peronidem, aut
Sinciput, aut polimenta porcina, aut aliquid ad eum modum.

Imbrex dicitur idem: quod *Imbrices* ſint tegulę, per quas aqua defluat, inde *clypei imbricati* ab ea forma dicti, noti ex Vegetio & Modeſto de uocabulis militaribus, ſed & *Imbrex narium* in Arnobio, ſic *imbrex Porci* pars ea quę urina emittatur, inter delitias ciborum collocat Martialis lib. 2. epigram. 37. *Imbrex.* *Plaut Moſtell. Act. 1. Sc. 2. Milit. Act. 2. Sc 6.*

Quicquid ponitur, hinc & inde, verris,
D *Mammas ſuminis, imbricemque porci,*
Communemque duobus Attagenam,
Mullum dimidium, lupumque totum
Murenęque laſus, femurque pulli.

Credebatur Veneri parare. Philippides Comicus in renouatione, de gula Guathenę ſcorti *Veneris incentiua.*

ἐπείτ' ἐπὶ τούτοις πᾶσιν ἐκ ὄρχεις φέρον
πολλὺς, τὰ μὲν ξυνγύναια τ' ἀλλ' ἐκκιχίζετο
ἡ δ' ἀνθρωφόνος Γνάθαινα γελάσασα,
καλοί γε, φησὶν, οἱ νεφροὶ, νὴ τὴν φίλην
Δήμητρα, καὶ δύ' ἁρπάσασα κατέπιεν
ὡς θ' ὑπτίους ὑπὸ τοῦ γέλωτος καταπεσεῖν.

Secundum uerſum ſanum eſſe, contra Iacobum Dalechampium aſſertor eſt Iſaacus Caſaubonus, Latine ſic uertes.

Deinde poſt hęc omnia acceſſit, quę teſticulos ferebat
Multos muliercula, eoſque appoſuit,

Virorum

Virorum autem internecio, tum ridens Gnathæna E
Speciosi ſunt, inquit, renes hi, per charam
Cererem, arrepeoſq́; duos deuorauit,
Vt praviſu ſupini conuiuæ caderent.

Ariſtomenes in Præſtigiatoribus adiungendus eſt.

καὶ ὄρχεις ἥδιον οὖς, καὶ νεφροὺς ἐκάλουν
Manducarunt & teſtes antiqui, quos renes appellabant.

Sincipita. In cibos etiam delitioſos recepta *Sincipita verrina* ſeu *porcina*, vt in decretis Cenſoriarum legum luxus eo æuo reptimentibus, ex Plinio ſupra laudato, docui, & Plautus ibidem loci

Sinciput, aut polimenta porcina.

Caput Arietinum. Sic & *caput Arietinum* inter miſſilia apud Martialem, vt ex lemmate 211. lib. 14. conſtat, Iuuenalis adſtipulatur Satyr. 3. V. 291.

——— *Quis tecum ſectile porrum*
Sutor, & elixi veruecis labra comedit.

li. 9. pag. 384 Eodem ritu & pars anterior porcini capitis inter exquiſitas cupedias. Athenæus. ἦσαν δὲ καὶ ἡμί- F
κραιραι πολλαὶ δελφάκων. μνημονεύει δ' αὐτῶν Κρωβύλος ἐν ψευδυποβολιμαίῳ

οἱ σπλάγχν ἡμίκραιρα τακερὰ δέλφακος
ταύτης μὰ τὸν Δί' οὐχὶ κατέλιπον γ' ἐγὼ
οὐδὲν.

Adfuerũt & in eo conuiuio dimidiata capita multa Porcellorum, quorum meminit Crobylus in falſo Suppoſititio. nomen id fabulæ eſt.

Acceſſerunt ſincipita liquata Porcelli
Horum ego, per Iouem, reliqui
Nihil.

Nænius in Decuma apud Nonium.

——— *iam ego illi ſubiens*
Sublabrabo eſui illud Sincipue.

Ophthalmiũ. Plautus iocularitet *ophthalmium* vocat, licet non deſint, qui exiſtimauerint *piſces* quoſdam ſic dictos, ab *oculorum magnitudine*, & ideo Plinius *oculatam*, Ariſtoteles vero & Græci μελανόγραμμον, appellant, Robertus Conſtantinus, & alii, ſed falſo, eſt enim *ophthalmium* anterior pars capitis, in qua *oculi*, vnde illi nomen. Plautus vero in Captiuis Act. 4. Sc. 2. V. 71. G

Supplem. lat. ling.

Alium piſces praſtinatum abire. H. *hic vigilans ſomniat.*
AR. *alium porcinam, atque agninam, & pullos Gallinaceos.*
H. *ſcis bene eſſe, ſiſic vnde.* ER. *Pernam atque ophthalmium,*
Hornum Scombrum, & Trigonum, & Cetum, & mollem carnem.
H. *Nominandi tibi iſtorum erit magis, quam adeundi copia*

Fortaſſe idem erit *caput*, quod in delitiis enumerat Lucilius Satyrar. lib. 4.

Aſſequitur nec opinantem, in caput inſilit, ipſum
Commanducatur totum complexa, comeſtque.

Iſicia. De *Iſicijs* obiter tractandum: quid ea ſint Varro ſupra in libris de Latina lingua laudatus, do-
li. 9. pag. 376 cuit, deſcribit pulchre Leonides apud Athenæum, qui ἰσίκια *Iſicia* vocat, & vult dictionem eſſe Græcanicam, ſeu Atticam, cum Macrobius liquido poſt Varronem Latinam faciat, in quo Furius
Lib. 7. c. 8. Albinus, quaſi inſitium ab inſectione carnium vocati ſcribit, ſed Arnobius lib. 7. contra gẽtes vult H
Lib. 1. c. 20. vocem eſſe Hetruſcam, & ego obſeruaui in opere de Hetruria Regali. & ciuitate Romana, vt multas alias voces Thuſcas, donatam liquet, vel ex eo, quod Cælius Apicius eius præparationem in re
Paxam' notatur. ſua culinaria, habeat: vt merito culpari debeat Paxamus vetus ſcriptor Græcus, &, vt colligo, arte etiam cocus, cuius circumferebantur Commentarii *de re ruſtica, de paratu ciborum, de tinctura ar-*
Non facile digeruntur. *te* Suida autore. Illud ſane non omiſerim, Iſicia difficillimæ fuiſſe digeſtionis, aut concoctionis, & cauſa euidens apud Macrobium loco laudato, qui tranſcripſit Alexandrum Aphrodiſæum, & pæ-
Lib. 1. problemat. 22. ne verbatim expreſſit. Addit Varro, *in Saliorum carmine* olim *Iſicia* dicta, quod poſtea ſuo ſæculo nominatum fuerit *Profectum*: & familiare ſane in Latinorum ſacris vocabulum *Proſecare*, & *pro-*
Proſectum. Cap. 1. 1. Decad. lib. 5. In Apologet. *ſectum*. Sueton. Auguſto. *Nuntiata repente hoſtis incurſione, ſemicruda exta rapta foco proſecuit*. T. Liuius. *qui eius hoſtia exta proſecuiſſet, ei victoriam dari*. Q. Florens Tertullianus. *Gallum Aeſculapio proſecari mandauit Socrates*. Licinius Macer in Ornithologia.

——— *vulgari toſta vapore*
Cum virgis proſecta ferunt.

Sic Poetæ capiendi. Statius Papirius lib. 5. Thebaid.

vbi

A *—— vbi aduerſo dederat proſecta Tonanti.*

Lutatius Placidius vetus interpres ad eum locum, *proſecta dicũtur exta cum redduntur inſecta, & eſt vſus verbo ſacrificantium, particulæ enim minuta membrorum omnium, proſecta dicuntur in ſacris, quæ inferuntur aris.* M. Lucan. lib. 6.

—— laui calido proſecta cerebro.

Valerius Flaccus lib. 2. Argonaut.

Tum piceæ mactantur oues, proſectaque partim
Pectora.

P. Ouid. lib. 6. Faſtor.

Sic vbi libauit proſecta calentibus extis.

Et lib. 12. Metamorphoſ.

—— vt impoſuit proſecta, ſub æthere ponit.

Plaut. Pænulo. Act. 2. Sc. 1.

Abeo illinc iratus, vetuique exta proſecarier.

B Inde & *Proſiciæ*, vt notauit Barnabas Briſſonius in formulis. Arnob. lib. 7. *ſi omnes has partes, quas proſicias appellamus, dij amant.* Martian. Capella in Nuptiis Mercurii. *phyſiculatus extorum proſicijs viſcera loquebantur.* vide plura apud Briſſonium. ego pergo. *Lucanica*, ex carne porcina, a *Lucanis* populis, qui primi farcturam inuenerũt, nomen habent. Varro ſupra laudatus. longus eſt de ijs excurſus apud Athenæum quem vide. ſed & lib. 12 φύσκην *Lucanicam* vertit Interpres, & alibi fuſius ex Eubulo in Leda: κρέα δελφάκιον, χορδαί τ' ἐρίφων, ἧπαρ τε κάπρου, κριοῦ τ' ὄρχεις, χόλικές τε βοός, κράνια τ' ἀρνῶν, νῆστις τ' ἐρίφου, γαστὴρ τε λαγὼ, φύσκη χορδή, πνεύμων. ita in Latinum viri eruditi tranſtulerunt. *Proſicia. lib. 1. lib 1. Lucanica. li. 9. pag. 376*

Porcelli caro, lactes, ieiunumque inteſtinum hædi,
Apri iecur, veruecis teſtes ex'a bouis,
Agni caput, leporis venter, omaſum, flexuoſa
Inteſtina, pulmo, lucanica.

Martialis lib. 13. epigr. 34. lemma eſt lucanicæ.

Filia Picenæ venio Lucanica porcæ.

C Viri docti *omaſum* id inteſtinum, ex quo Lucanica fierent, vocant Dalechampius ad Athenæi librum nonum. Nænius Aulularia, ſiue, vt aliis placet. Ennius Herularia. *Omaſum.*

Præciſum, omaſum, pernam, callum, glires, glandia.

Non deſunt, qui cum *Lucanica* ἴσικον, ſeu *Iſiciam* confundant, ſed diſtinguunt omnes Latini ſcriptores, in his Apicius ſeparatim de ijs agit, eumque ſecutus Platina lib. 6. rei Culinariæ, ut appareat diuerſa eſſe. Vt *Lucanica* a Lucanis, ita *Phaliſci* farciminis ſuilli genus, *a Phalerijs* ſeu *Faliſcis* Hetruriæ ualidiſſima gente, nomen acceperunt. probaui hoc Faliſcorum inuentum multis in Hetruria Regali. ſic poetæ capiendi. Martialis lib. 4. epigr. 46. *Error quorundam. lib. 2. c. 1. & Cap. 6. Faliſci. lib. 3. c. 104.*

Et Lucanica ventre cum Faliſco.
Et nigri Syra defruti lagana.

P. Statius lib. 4. ſiluar. 9. Silua.

Non lardum graue, debiliſue perna.
Non Lucanica, non graues Faliſci.
Non Sal.

D Inter delitias è porcina carne exquiſitas *Tucetum* ponunt L. Apuleius deſcribit. Fotis *ſuis domi nis parabat, viſcum fartim conciſum, & pulpam fruſtatim collectam, abacum paſcue vinulentam, & quidem naribus iam ariolabar mihi tucetum perquam ſapidiſſimum.* notat Philippus Beroaldus *Tuceta* dici *regias eſcas*, ſed hoc unde ille hauſerit, quærat alius. Gloſſarium Iſidori. *Tucetum, bula condita apud Gallos Alpinos.* aliud gloſſarum ueterum fragmẽtum, ſiue excerpta Pithocana in quo *Tuatum* corrupte pro *Tucetum* legitur Callimachus *Tucetum. lib. 2. Mileſiar. Gloſſa veteres correcta*

—— Ambroſios redolent tuceta ſapores.

A. Perſius Satyr. 2. V. 41.

Poſcis opem neruis, corpuſque fidele ſenectæ
Eſto, age, ſed grandes patinæ, tucetaque craſſa
Annuere his ſuperos vetuere, Iouemque morantur.

Sunt *farta, farcimina, farturæ*, de quibus Varro ſupra aliquoties laudatus, & Iſidorus in Originibus, quos uide, & ſunt hodie in omnibus pæne Europæ regnis cupediæ illæ ſuilla, niſi in Scotia, ubi magnus illius pecoris prouentus, rarus in cibis uſus, Pariſienſes uocant *Cerebella Ceruellades*, *Salſitias* Mediolanenſes, *Mortadellam* Bononienſes, alii aliter; ſed ego ad condituram pergo. quæ *lib. 20. c. 2.*

duplex,

Digitized by Google

Salſura duplex.

duplex, una ſuperius expoſita eſt ex Varrone, & Palladio, debetque fieri Decembri aut Ianuario, E ut dictum eſt, ad ie etiam & Februarium peridoneũ ſalſuię; altera ratio la fa.g, *vt ſemper in muria caro libratim conciſa conſeruetur, nec vnquam vento aut fumo exponatur poſtque ſic condiri etiam*

lib. 12. c. 53.

ferventibus æſtatis caloribus, autor eſt Moderatus Columella in re ruſtica. Condimenta vero eius conuiuiis publicis inſtaurandis quæ fuerint, Cælius Apicius, & B Platina ſcriptis de culinaria libris expreſſerunt, & mihi non ſunt ad manum: & nonnihil obiter, ioculare illud Grunij Corocottæ Porcelli teſtamentum, attingit, quod quia lepidiſſimum eſt, & a Diuo Hieronymo laudatum, integrum hic apponam.

Epiſt. ad Euſtochium.

Grunij ludicrum teſtamentum.

M. Grunnius Corocotta Porcellus teſtamentum fecit, quod quoniam mea manu ſcribere non potui, ſcribendum dictaui, Magirus coquus dixit: veni huc euerſor domi, ſoluerſor fugitiue Porcelle, ego hodie tibi vitam adimo, Corocotta Porcellus dixit, ſi qua feci, ſi qua peccaui, ſi qua vaſcula pedibus meis confregi, rogo domine coce, veniam peto, roganti concede, magirus cocus dixit, transi puer, adfer mihi de culina cultrum, vt hunc porcellum faciam cruentum, porcellus comprehenditur a famulis, ductus ſub die xvi. Kal. Lycerninas, vbi abundant cyma, Clybanato & piperato coſſ. & vt vidit ſe moriturum eſſe, horæ ſpatium petijt, cocum rogauit, vt teſtamentum facere poſſet, inclamauit ad ſe ſuos parentes, F *vt de cibarijs ſuis aliquid dimitteret ijs, qui ait, Patri meo Verrino Lardino DO, LEGO, dari glandis modios triginta, & matri mea Veturrina Scrofa, do dari ſiliginis Laconicæ modios XL. & ſorori meæ Quirina, in cuius votum intereſſe non potui, do, lego dari hordei modios XXX. & de meis viſceribus DABO, LEGABO ſutoribus ſetas, rixatoribus capitinas, ſurdis auriculas, cauſidicis & verboſis linguam, Bubularijs inteſtina, Iſiciarijs femora, mulieribus lumbulos, pueris veſicam, puellis caudam, cynadis muſculos, curſoribus & venatoribus talos, latronibus vngulas, & nec nominando coco, do, lego, ac dimitto, popam, & piſtillum, quæ mecum detuleram a querceto vſque ad haram, liget ſibi collum de reſte. volo mihi fieri monimentum ex literis aureis ſcriptum, M. Grunnius Corocotta Porcellus vixit annos D.CCCC.XCIX. quod ſi ſemis vixiſſet, mille annos impleſſet. Optimi amatores mei, vel conſules vitæ, rogo vos, vt corpori meo benefaciatis, bene condiatis, de bonis condimentis nuclei, piperis, & mellis, vt nomen meum in ſempiternum nominetur, mei domini, & conſobrini mei, qui meo huic teſtamento interfuiſtis, iubere ſignari.*

Lucanicus ſignauit. Tergillus ſignauit. Nuptialicus ſignauit. Celſanus ſignauit.

Lardio ſignauit. Ofellicus ſignauit. Cymatus ſignauit. G

Kalendæ Lucernina.

Carei Saturnalium.

Cyma.

lib. 12. c. 7.

Afratum.

κύματα.

Cap. 16.

Ritum teſtamenti legitimi expreſſit, & ſingulas ceremonias autor quiſquis fuit, ad amuſſim eſt ſecutus, nam & tempus mortis *ad Calendas Lycerninas*, aut *Lucerninas* funus inſtruit, quas ego Decembrem menſem exeuntem intelligo, nam Kalendis Ianuariis Cærei noui mittebantur, quibus etiam Saturnalibus vtebantur, vt in Antiquitatibus Romanis docui, & multis Iuſtus L'pſius in Saturnalibus. Macrob. in Saturn. lib. 1. cap. 7. Martial. lib. 10. epigram. 87. per *Cymas*, vel intellige ſummitates olerum, quæ coquebantur cum larido, vel in muria aſſeruabantur, vt præſcribit Iunius Columella. Aut certe *Afratum* deſignat, genus porcini edulii teſte Iſidoro, quod ſpumeum dicitur, quia iure ſpumam referente, vt opinor, apparabatur, *κύματα* enim Græci fluctus vocant, aut forte a Iuriũ colore, eſt quippe cymatilis marinus aut cæruleus color, vt definit Nonius Marcellus. Titinnius in Setina.

Et quem color cymatilis deceat.

Sic in codice Commodiani antiquiſſimi ſcriptoris librarii inſcitia eſt, & quia nondum editus H eſt, apponam verba ex lib. 1.

Commodianus MS. correctus.

Neptunum facitis deum ex Saturno procreatum,
Et tridentem regit, vt piſcis ſufficere poſſit
Patet eſſe, deum Cumeralem, illi parate
Troianos non ille cum Apolline muros edixit
Vnde deus factus inops cimentarius ille,
Non Cyclopem genuit monſtrum, non Marſus & ipſe
Viuere non poterat de ſuo, quod ſtructura gerebat
Sic genuit generatus, qui fuit iam mortuus olim.

Tertius verſiculum mire afflictus, & pæne depoſitus, tu reſtitue

Neptunus Cumatilis Deus.

Patet eſſe deum Cumatilem, illi parete,

Quartum verſiculum ſic lege.

Troianos non ille cum Apolline muros eduxit?

Clibanus.

Redeo ad Porcelli teſtamentum *Clybanatus* a *clybano* in quo edulia illata, conſul nomẽ habet. Hipparchus autor Iliadis Aegyptiacæ.

ἐν λεπάον

A

ἐν λοπάσιν μ' εὐφραίνει μήτρης καλὰ πρόσωπα·
ἐκβολάδος, δέλφαξ ἐν κλιβάνῳ ἡδία ὄζων.
In lancibus me delectat vulua pulchra facies
Eiectitia, ac porcellus, in clibano ſuauiter olens.

Septem deinde Teſtes ex iure ciuili requiſiti, plenam vim & vigorem conceſſerunt, ſed & teſtium nomina ciborum porcinorum naturam & qualitatem ſignificant. nam *Lucanicus* a *Lucanicarum* fartura, *Tergillus a tergore, Cymatus a Cymis, ofellicus ab offarum præparatione, lardio a lardo,* vt ſupra, *Nuptialicus a Nuptiarum* ſolemnitate, qua mactabatur, vt infra dicetur. *Magirus* ſiue μάγειρος & cocus, eadem ſunt, reliqua ſunt antea explicata.

Sept. teſtes. — μάγειρος.

QVI POPVLI ABSTINERENT à Suilla, & qui ea veſcerentur?

B

ROMANOS mores attigi, nunc hiſtorica relatione excurram quibus odio Suilla, aut delitiis olim fuerit? Ante omnia ergo Iudæi ſuilla abſtinebant olim, & pertinaciter hodie etiamnum abſtinent, vt multiplici ſcriptorum teſtimonio comprobabo, quare inſignis eſt, & non ferendus error veteris Iuuenalis Scholiaſtis, qui ad Satyram 6. V. 159. Iudæi *maioribus porcis parcunt, minores manducant.* non illi a porcis tantum maioribus abſtinebant, ſed ab omni penitus porcinæ eſu. idque ex præcepto Dei Moyſi inuulgato, vt habetur Leuitici cap. 11. repetitumque Deuteronom. cap. 14. ita profani ſcriptores tamen, hoc diuinum mandatum ignorãtes, varias cauſas finxerunt, vt alter altero inſanior, & magis ridiculus videri poſſit. Strabo Amaſianus. ἐκ μὲν τῆς δεισιδαιμονίας αἱ τῶν βρωμάτων ἀποσχέσεις, ὧνπερ καὶ νῦν ἔθος ἐστὶν αὐτοῖς ἀπέχεσθαι. *ſuperſtitio innexit abſtinentiam a carnibus, quam etiamnum retinent.* C. Tacitus. *Sue abſtinẽt, memoria cladis, quod ipſos ſcabies quondam turpauerat, cui id animal obnoxium.* Calliſtratus & Policrates apud Plutarchum in Sympoſiacis exiſtimant eam abſtinentiam a religioſa quadam obſeruantia prouenire, aut cultu ſecreto, quo animal illud

C

proſequuntur. verba Polycratis hæc ſunt. ἐγὼ δὲ καὶ προσδιαπορῶ πότερον οἱ ἄνδρες τιμῇ τινι τῶν ὑῶν, ἢ μυσαττόμενοι τὸ ζῷον ἀπέχονται τῆς βρώσεως αὐτοῦ. τὰ γὰρ περὶ ἐκείνοις λεγόμενα, μύθοις ἔοικεν, εἰ μή τινας ἄρα λόγους σπουδαίους ἔχοντες οὐκ ἐκφέρουσι. *Ego quidem vehementer dubito, vtrum Iudæi in honorem porci, aut quod animal illud abominentur, eſu carnium ſuillarum ſeſe abſtineãt, nam quæ apud illos dicuntur, fabularum ſunt ſimilia, niſi fortaſſis habent ſerias quaſdam rationes, quas non efferunt.* Subdit deinde ibidem loci Calliſtratus ἐγὼ μὲν τοίνυν οἶμαί τινα τιμὴν τὸ ζῷον ἔχειν παρὰ τοῖς ἄνδρασι. *Ego itaque arbitror id animal in aliquo eſſe apud eam gentem honore.* Hæc eſt illa gentilium opinio inueterata Iudæos Animalis cuiuſdam occultati caput in adytis colere, quod nonnulli *Arietis*, caput, quidam *Aſini*, ſed & alii *Porci*, eſſe dixerunt. Verum iſta alii diſcutiant.

Iudæi Suilla abſtinebant. — *Scholiaſtes Iuuenalis errat.* — *Ex præcepto* — *Ex ſuperſtitione. lib. 16.* — *Ex metu ſcabies. lib. 5. Hiſto. princ.* — *lib. 4. quæſ. 5* — *A cultu religioſo.*

Celebre illud fuit Auguſti Principis apophthegma quod retulit Aurelius Macrobius, in hæc verba. *Auguſtus cum audiſſet inter pueros, quos in Syria Herodes rex Iudæorum, intra bimatum, iuſſit interfici, filium quoque eius occiſum, ait, melius eſt Herodis* Porcum *eſſe, quam filium.* Feſtiuum hoc Auguſti dictum excipit graue factum Antiochi Regis apud Suidam. *Antiochus Iudaicam gentem quæ ob inſolita tributa ſeditionem mouerat, rurſus ſubegit, templique donariis ſpoliatis, & omnibus

D

peruestigatis, ſigillum inuenit, librum tenens manibus, promiſſa barba, cui & lucernula auro diſtincta adſtabat, hac ſuillo inuncta ſanguine in templo reliquit, & Iudæis incolis multis talentis mulctatis, quæ tributi nomine penderent, in* Syriam *eſt reuerſus.* non minus memorabile eſt illud Hadriani Auguſti, qui veteres Hieroſolymas tot ſeditionum & impietatum nidum tandem deſtruxit, & nouam vrbem inibi fundauit, vocauitque *Æliam*, vt in Actis Concilii Niceni. *Epiſcopus Æliæ ab omnibus honoretur,* & late VVilhelmus Tyrius in ſacri belli hiſtoria, nec contentus caput genti abſtuliſſe, exilio etiam multauit Iudaici ſanguinis omnes, & dira ſupplicia edixit, ſi vnquam in Paleſtinam inſpicere auderent, vt Tertullianus autor in Apologetico eſt, ad vltimum *marmori Suem inſculpi fecit, & portæ affigi, quæ Bethleem ducebat, vt execrandum dirumque animal honoratum Iudæi acrius ingemiſcerent,* norat Petrus Pithæus, aut ſane, *vt illis Ianitoribus populum ſuperſtitioſum omni aditu prohiberet,* vt ait Samuel Purchaſius in Itinerario. vide narrationem Aurelii Caſſiodori. Hanc abſtinentiam deſcripſit lepide Iuuenalis Sat 6. V. 159.

Obſeruant vbi feſta mero pede ſabbata reges,
Et vetus indulget ſenibus clementia porcis.

Auguſti Apophthegma. lib. 2. c. 10. — *Antiochi Regis factum.* — *Et Adriani Aug.* — *Lib. 8. c. 2.* — *Sus in porta Hieroſolymarum.* — *Lib. 2. ſubciſiuor. c. 3.* — *lib. 2. c. 10.* — *In Chronico*

Et Satyr. 14, V. 96. E

Quidam ſortiti metuentem Sabbata patrem,
Nil præter nubes, & cæli numen adorant,
Nec diſtare putant humana carne Suillam.
Qua pater abſtinuit.

Iudæis Aegyptij ſimiles. A Iudæis, vt putatur, Aegyptiis hæc abſtinentia communicata, vt ex Herodoti Melpomene
colligunt viri docti, in his Ioannes Camers, Samuel Purchaſius, & eſt altius repetendum. Vel er-
go ex conuictu populi Hebraici Aegyptii circuncifionis turpitudinem, & a ſuilla abſtinentiam ad
didicerunt, vt Clementi Alexandrino & aliis viſum, vel ſane ſponte ſua animal id ob immundi-
tiem habuerunt, vt infra hic dicetur, vel quia leproſum eſt Sus animal, vſque adeo, vt ſi quem Ae-
gyptium in via forte terigerit, expiatum ſe ille non putet, niſi totum corpus, & veſtimenta ablue-
rit, vel quia morbum ſuum facile in homines diffundit. Plutarchus loco poſtremum laudato, vel
denique quia tam immodicæ & abominandæ gulæ ſolet eſſe, vt ne fœtui quidem ſuo parcat, vt
lib. 10. c. 16. eleganter apud Cl. Aelianum; quem locum tu vide, ego non tranſcribo, alii eum præoccupa-
Et Arabes. runt. Eadem opinio immunditiei ſordiumque deterruit Saracenos, qui Arabum ſunt progenies, F
atque illi quidem non minori religione, quam Iudæi, eſum porcinæ deuitabant. Iul. Solinus Poly-
Cap. 46. hiſtore, *Arabes nobiles monte Caſio, qui Scenitæ cauſam nominis inde ducunt, quod tentoriis ſucce-
dunt, nec alias domos habent, ipſa autem tentoria cilicina ſunt, ita nũcupant velamenta è Caprarum
pilis texta; præterea carnibus ſuillis prorſus abſtinent, ſane hoc animalis genus, ſi inuectum illo fue-*
Et Saraceni. *rit, moritur illico.* Eadem inquam opinio Saracenos, diu etiam ante Mahometis tempora, tetigit,
Lib. 3. cap. 2. qui a porcina cautiſſime ſibi cauebant, ex aliis Samuel Purchaſius notat. Eandem genrem impo-
Et Mahometani. ſtor Mahometus ſuis præceptis poſtea informauit, & ſupra omnia, illud religioſa cuſtodiendum
obſeruantia iniunxit, *ne carne porcina veſcerentur, neve vllis animalibus ſponte mortuis, & quibus*
Azoar 33. 34. *collum intorſum.* Alcorani hæc ſunt verba, vbi non *caro* modo *ſuilla*, ſed & *ſanguis inhibetur*. Por-
Cur? tentoſa cauſa abſtinentiæ Mahometanæ hæc fertur, *cũ arca Noa in vnũ latus inclinaſſet. Noe adhi
buit Deum in conſilium, qui iuſſit eum Elephantem producere, ex cuius fimo, humano admixto, ſtatim
ortus eſt Porcus, qui cænum illud roſtro repando eruit, & ex illo fætore, proceſſit è naribus Porci Mus,
qui e veſtigio tabulata Arcæ incæpit arrodere, id cum Noe non leuiter timeret, leonem in ſincipite per-
cuſſit, qui graueolenti illo ſuo halitu generauit felem, muri capitalem hoſtem, ita felis murem, Ele-* G
Et Mauri. *phas porcum peremerunt.* Sexcenta talia impio & execrando eo opere ſunt nugamenta. Reperio e-
tiam. *Mauros in China habitantes omnia pene arcana Alcorani obliuioni tradidiſſe, circumciſionem*
In Rela. Chinen. *& ſuillæ abſtinentiam illibato cultu obſeruare*, vt retulit Perera. Et eadem apud alios rerum Chi-
nenſium ſcriptores probata. qui res modernas Tartarorum memoriæ mandarunt, *abominandum*
Et Tartari. *hunc quadrupedem, quia immundum, nec vlla ratione in cibos admittendum* prodiderunt, in his eſt
Apud Hakluyt. tomo 3. Nauigat. Ioannes de Plano Carpini, alunt tamen & vicinis gentibus vendunt, factui inde vberem prouen-
tum. Denique Peſſinuntii in Galatia opulenta & valida ciuitas abſtinent omnino a ſuilla. Pauſa-
nia autore.

Veſcuntur Perſæ. Hi quidem abſtinent, ſed maior longe gentium numerus, certiorque populorum concordia ve-
ſcentium. Primum, illud omnino certum, letale inter Perſas, & Turcos odium eſſe, maxime reli-
gionis nomine inualeſcens, *vt Iſmael Perſa dicatur non modo Suillam ſuis ſubditis permiſiſſe, ſed
etiam porcum in aula delicate nutriiſſe, eique, in contemptum Ottomannorum, nomen Baiazetis impo-*
Cent. 3. c. 12. *ſuiſſe.* Philippus Camerarius in operis ſubciſiuis id ſcripſit. Eſt ſane memorabile, quod de *Canton*
Et Chinenſes. ciuitate Chinarum, quam incolæ vocant *Canceu*, reperi, *tantam ibi eſſe annonæ omnis generis abun-* H
*dantiam, vt die vno quoque ſex millia Suum, vndecim millia Anatum, cum infinita boum multitudi-
ne, conſumantur, præter aues feras, gallinas, cuniculos, ranas, Canes, piſces omnifarias, quod admira-
bile cenſebitur, ſi meminerimus ordinarium Chinenſium cibum eſſe oryzam puram aqua ſola decoctã.*
Hiſt. Chin. Hoc referunt Gaſpar de Cruz, Antonius Dalmeida Barros, & Eſcalanta quos vide. *Syri* quoque,
Et Syri. qui *immundum hoc animal*, forte ex Iudæorum vicinia, *reputabant, hodie tamen veſcuntur eo*, qui
lib. 1. c. 15. non ſunt Mahometano furori & impietati ſubiecti: Samuel Purchaſius in Itinerario. Varia eſt eti-
Et Phœnices. am *Phœnicum* circa hoc obſeruatio, nam *nonnulli eorum carnes ſuillas auide appetebant, quidam in
honorem Veneris, quam ſpecie Piſcis colebant, non abſtinebant modo ab ea, ſed profanum* abominan-
dumque id animal cenſuetunt, vt ex relatione Petri Martyris, & Tremellii, aliorumque legenti-
bus eſt obuium. plura in hanc rem infra expedientur, vbi de loco.

A

VSVS IN GENTILIBVS variorum idolorum ſacris

QVI diligenter de Hoſtiarum ratione inter Antiquos prodiderunt, teſtatum nobis reliquerunt, primos mortales non cruentis victimis deos ſuos placaſſe, ſed frugibus, floribus, farreis libis, placentiſque, & adoreis, & thure eos honoraſſe, vt autor eſt Porphyrius, poſtea aras cruentarunt animalium ſanguine, ac primi omniũ *Hyperbius Martis filius*, patris ſui immanitatem expreſſurus *animal occidiſſe* fertur, & *Prometheus bouem*, vt autor Plinius. veteris quidem æui frugalitatem collatam cum inſana poſteriorum temporum profuſione contulerũt multi, & ad eum ritum alludit Albius Tibullus lib. 4. ad Meſſallam in princip. Suillæ locus eſt. *Bos ſeptimus de hominibus ſtupidis. nã cum pauperes animal* B *nullum ſacrificare poſſent, taurum è farina fingebãt, cum autem ex animalibus immolentur, Ouis, Capra, bos, porcus, gallina, anſer, ſeptimus immolabatur ex farina, qui, quod inanimis eſſet, in prouerbiũ abiit.* cauſam autem cur porca cæſa fuerit, hæc a Plutarcho refertur libello de Solertia Animaliũ. *καὶ βῦς τις ἢ σῦς αἰτίαν ἔχει προκειμένων ἱερῶν γευσάμενος, ἐπιτήδειος ἀποθανεῖν. Deinde Bos aut Sus quod propoſita ſibi ſacra guſtaſſet, cauſam ſuæ necis præbuit.* cauſam huic affinem, ſed tamẽ diuerſam adferunt, quod noua ſata roſtro eruiſſet. Ouid.

Prima victima. *Lib. de Abſtinentia carniũ.* *Lib. 7. c. 56. fine.* *Cereri porca caſa.* *In βῦς ἑβδομος.* *Cur?* *Pag. 959.* *Lib. 15. Metamorph.*

Hoſtia Sus meruiſſe mori, quia ſemina pando
Eruerat roſtro, ſpemq́; interceperat anni.

Et lib. 1. Faſtorum.

Hic qui nunc aperit percuſſi viſcera Tauri,
In ſacris nullum culter habebat opus.
Prima Ceres auida gauiſa eſt ſanguine porca
Vlta ſuas merita cæde nocentis opes.
Nam ſata vere nouo teneris lactentia ſuccis
C *Eruta ſetigeræ comperit ore Suis.*
Sus dederat pœnas.

Si vera Porca defuiſſet, imaginariam ex auro, argentoque, aut quolibet alio nobili metallo atis admouebant. Ateius Capito apud Feſtum Pompeium. *Porcam auream aut argenteam dici ait Capito Ateius, quartſi numero hoſtiarum non ſint, nomen tamen earum habere, alteram ex auro, alteram ex argento factam adhiberi ſacrificio Cereali.* Eadem hæc victima *Præcidania* audit Feſtus eodem libro. *Præcidania porca, quæ Cereri mactabatur ab eo, qui mortuo iuſta non feciſſet, id eſt glebam non obieciſſet, quod mos erat facere iis prius, quam nouas fruges guſtaſſent.* de Tralatitio iſto ſepeliendi ritu plena manu in Antiquitatibus Romanis diſſerui. præcidaniam hanc porcam definit etiam Aulus Gellius in Noctibus Atticis. *Eadem quoque ratione verbi præcidaniæ quoque hoſtiæ dicuntur, quæ ante ſacrificia ſolemnia pridie cæduntur, porca autem præcidanea appellata, quam piaculi gratia ante fruges nouas fieri cœptas, immolare Cereri mos eſt, ſi qui familiam funeſtam, aut non purgauerant, aut aliter eam rem, quam oportuerat, procurauerant.* quibus id verbis, quave ſolemnitate fieri conſueuerit, ex Catone in re ruſtica docemur. *Priuſquam meſſem facies, porcam præcidaniam hoc* D *modo fieri oportet. Cereri porca præcidanea, porco fœmina, priuſquam haſce fruges condantur, far, triticum, hordeum, fabam, ſemen rapicium, thure, vino, Iano, Ioui, Iunoni prælato, priuſquam porcum fœminam immolabis, Iano ſtruem commoneto.* Varro libro tertio de vita populi Romani apud Nonium Marcellum. *Quod humanitus non ſit, hæredi porca præcidanea ſuſcipienda Telluri & Cereri, aliter familia pura non eſt.* Iſti vero teneriores erant porcelli, qui *quoniam puri ſunt ad ſacrificandum, ait M. Varro, vt immolentur, olim appellati* Sacres. dicũtur autem *Puri*, ſiue ad ſacrum idonei, quod cenſuerunt fieri quinto aut ſexto die. C. Plinius. Suis fœtus ſacrificio die quinto purus eſt. Idem valent *Sacres*, vt Varro iam inſinuauit, & viri docti obſeruarunt. M. Antonius Muretus, Hadrianus Turnebus, Iacobus Renardus in Coniecturis Plautinis, lib. tertio, cap. decimooctauo, nec ſoli Cereri, ſed & diis præſtitibus immolati ab iis qui inſani erant, aut mentis impotes, M. Plautus Menæchm. Act. 2. Se. 2.

Aurea porca Lib. 14. *Præcidania.* *Lib. 5. c. vlt.* *Lib. 4. c. 6.* Cap. 134. *Cap. 2. num. 724.* *Puri porcelli.* *lib. 2. rei Ruſtic. c. 1.* *lib. 8 c. 51.* *Sacres, & Sinceri.* *lib. 3. c. 18.* *Inſaniorum victima.*

Adoleſcens, quibus hic pretiis porci veneunt
Sacres, ſinceri? nummos eos a me accipe,
Iube te piari de mea pecunia,

Nam ego quidem inſanum eſſe te certo ſcio,
Qui mihi moleſtus homini ignoto.

Ob auctã familiam. Et aucta familia idem erat ſacrificium, hoc eſt liberata puerpera. Idem Plautus Rudente Act. quarto Scen. ſexta,

Atque adornare, vt rem diuinam faciam, cum intro aduenero
Laribus familiaribus, cum auxerunt noſtram familiam.
Sunt domi agni, & Porci Sacres.

In Myſticis initijs Eleuſinorum. lib. 10. c. 16. Nec illud omittendum, hanc eandem hoſtiam in myſticis ſacrorum Eleuſinorum initiis vſitatam receptamque olim a viris doctis traditum Aelianus in Animalium proprietatibus. *Tum Athenienſes in Myſterijs iure optimo Sues immolant, propter perniciem quam ſegetibus moliuntur, nam ex ſpicis ſæpe illas quæ nondum ad maturitatem peruenerunt, vaſtant, alias effodiunt.* Scholiaſtes Ariſtophanis, & Euſtathius multis, ſed illi non ad manum. *In Drachmas.* Suidas illud neſcio cuius antiquiſſimi ſcriptoris attulit. εἰς χοιρίδιον δάνεισόν μοι τρεῖς δραχμάς. *ad Porcellum emendum mutuo mihi tres Drachmas, de ijs qui vel morituri, vel initiandi erant, qui enim initiabantur, porcellum immolabant, quo viderentur in numerum piorum referri.* *In χοιρίων μυστηριακῶν.* Idem alibi. *In Cereris initijs porcus ſacrificabatur, ea enim beſtia illi deæ ſacra eſt.* ad expiationes valde hæc victima efficax credita. Idem Suidas. *ſolent Athenienſes porcellum mactare, & ſubſellia ſanguine aſpergere.* *In καθάρματα.* Nec id Athenienſium modo in more poſitum, ſed & aliis populis factitatum, ſiquidem idem genus ſacrificii apud Præſios Cretæ gentem, autore Stephano, inualuit, teſtis eſt Athenæus. *In Cretenſiũ ſacris. lib. 9. pagina 376.* Πραίσιοι δὲ καὶ ἱερὰ ῥέζουσιν ὑί, καὶ αὐτὴ προτελὴς αὐτοῖς ἡ θυσία νενόμισται. *Praſij quidem Sues immolant, quo ſacro ipſos initiari lege ſtatutũ eſt.* Multis hoc tractat vir doctiſſimus Antonius Muretus in variis lectionibus. Tibullus lib. 1. Eleg. vlt.

lib. 3. c. 7.

At nobis arata Lares depellite tela,
Hoſtiaq́, a pura ruſtica porcus hara.

Tibullus correctus. Poſterior verſiculus etſi in MSS. & editis ſic ſe habeat, & ſanum eſſe Achilles Tatius Neapolitanus liquido iuret, tamen fidenter corrigo.

Hoſtiaq́, a pura Myſtica porcus hara.

Act. 3. Sc. 2. Suaſor correctionis facetiſſimus Ariſtophanes in Acharnenſibus, vbi ſic Megaricus filias ſub larua venditurus.

Myſteriaci Porci.

Ἀλλ' ἀμφίθεσθε, καὶ τὰ δῦτα ῥυγχία
κἤπειτεν ἐς τοὺς ἄκκον, ὧδ' ἐς βαίνετε
ὅπος δὲ γρυλλιζεῖτε, καὶ κοΐζετε
κἠσεῖτε φωνὰν χοιρίων μυστηρικῶν.

Floreus Chriſtianus lepide vertit.

Sed & ſuilla hæc applicate roſtra, tum
In ſaccum hunc irrepite, grunnite, inſuper
Coiſsate, & porcarum vocem emittite
Quaſi Myſticam.

Flore' Chriſtian' reprehenſus. Vltima verba male tranſtulit, nam φωνὴ χοιρίων μυστηρικῶν, non eſt *vox quaſi myſtica porcarum*, ſed potius *vox Porcorum Myſticarum*, aut *Myſtericarum*. ſequitur enim apud eundem Comicum.

Sc. 3.

τί δαὶ φέρεις; χοίρως ἐγών γα μυστικάς.
Quid ergo adfers? Porcas mecum apporto Myſticas.

Genij hoſtia. lib. 3. Od. 17. Qui pluta de myſticis hiſce initiis cupis, adi ad Scholiaſtem Ariſtophanem in Pluto Act. 4. ſc. 2 fuit Porcus & Genii victima. Horatii Interpretes.

——— *cras Genium mero*
Placabis, & porco bimeſtri
Cum famulis operum ſolutis.

Telluri. Et victima eadem telluri. Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 7. *affirmant quidam, quibus Cornelius Labeo conſentit, hanc Maiam, cui menſe Maio res diuina celebratur, Terram eſſe, hoc adeptam nomen a magnitudine, ſicut & mater magna in ſacris vocatur, aſſertionemque æſtimationis ſuæ colligũt hinc, quod Sus prægnans ei mactatur, quæ hoſtia eſt propria Terræ.* Horatius.

lib. 2. Epiſt. 1

Cum ſocijs operum, & pueris, & coniuge fida,
Tellurem porco, Siluanum lacte piabant
Floribus & vino Genium.

Laribus. lib. 3. Od. 23. Lares etiam Sue placabantur, id probat locus ex Rudente Plautino paulo ſuperius a me allatus vbi de voce *Sacres*. addendus Horatius.

Si fru-

A *Si fruge placaris, & horna*
Fruge Lares, auidaq́; porca.

Et in Sermonibus lib. 2. Satyr. 3.

Non eſt periurus, neque ſordidus, immolet aquis
Hic porcum Laribus.

Et Bona Dea hanc etiam quadrupedem oblatam accipiebat. Iuuenalis Satyra ſecunda Verſ. octuageſimoquarto. *Bona Dea.*

Atque Bonam tenera placant abdomine porca
Et magno cratere Deam.

Aegyptii quoque Soli & Lunæ, ſues offerunt. Aelianus hæc habet. *Aegyptÿ vero, quibus perſuaſiſſimum eſt, Sues Soli & Luna inimiciſſimos eſſe, ſemel tantū, cum feſtos dies agitant, alias vero nunquam, nec huic ipſi, nec cuipiam alÿ deorum ſacrificant, idq́; propterea faciunt, quod execrandos & deteſtabiles ducunt.* nec minus Lucorum præſidibus victima Sus erat. Cato in rē ruſtica. *lucum conlucare Romano more ſic oportet, porco piaculo facito, verba ſic concipito, ſi deus, ſi dea es, quorum illud ſacrum eſt, uti tibi ius ſi & porco piaculo facere.* Nympharum non minus hoſtia & ipſe Porcus, ſic capio Martialem. *Solis Lunaq́. Lib. 10. c. 16* *Præſidis Luci.* B *Cap. 139.* *Nympharū. Lib. 6. epigr. 47.*

Siue Numa coniux, Trinia te miſit ab antro,
Siue Camanarum de grege Nona venis.
Exoluit votis hac ſe tibi virgine porca
Marcus.

Ioui ipſi oblatam Suem ſuadet Iuuenalis Sat. 13. V. 117. *Iouis.*

In carbone tuo charta pia thura ſoluta
Ponimus, & vituli ſectum iecur, albaque porci
Omenta.

Et Manibus Mortique hoc animal ſacrum. Virgil. *Mortis.*

Multa Boum circa mactantur corpora Morti, *Lib. 11. Aen.*
Setigeroſq́; Sues, raptaſq́; ex omnibus aris
In flammam iugulant pecudes.

C Contraria cauſa Sus Veneri immolata, quia id animal ei deæ multis de cauſis odioſum. Feſtus Pompeius. *Suillum genus inuiſum Veneri prodiderunt poetę, ob interfectum ab Apro Adonium, quem diligebat dea, quidam autem quod immundiſſimi ſint Sues ex omni manſueto pecore, & ardentiſſimæ libidinis, ita vt opprobrium mulieribus inde tractum ſit, cum Subare, & Subire dicuntur.* notauit Natalis Comes in Mythologia, & Strabo ex Callimacho in Iambis. *Veneris. lib. 17.* *Lib. 4. c. 13. lib. 9. pagina 301.*

τὰς Ἀφροδίτας, ἡ θεὸς γὰρ οὐ μία
τὴν κασινήτην ὑπερβάλλεσθαι πάσας τὸ φρονεῖν.

ὅτι μόνη παραδέχεται τὴν τῶν ὑῶν θυσίαν. poſteriorem verſiculum corruptum, ni tori ſuo reſtitue, & lege. *Callimachus correctus.*

τὴν κασινήτην ὑπερβάλλεσθαι πάσας τῷ φρονεῖν.
Veneres, hęc dea enim non eſt vna, cęteras
Sapientia omnes Caſtinęa vicerit.

Quia ſcilicet ſola Porci ſacrificium admittis. Scholiaſtes Ariſtophanis Acharnen. *Act. 3. Sc. 2.*

M. ὁμομητρία γάρ ἐστιν, κἠκ ταυτοῦ πατρός
D Αἰ δ᾽ ἂν παχυνθῇ, κἀναχνοανθῇ γ᾽ ἐν τριχί,
καλλιστός ἐστι χοίρος Ἀφροδίτᾳ θύειν.
D. Ἀλλ᾽ οὐχὶ χοῖρος τῇ Ἀφροδίτῃ θύεται.
M. οὐ χοῖρος; Ἀφροδίτᾳ μόνᾳ γε δαιμόνων
καὶ γίνεταί γε τᾶνδε τᾶν χοίρων τὸ κρῆς
Ἅδιστον, ἂν τὸν ὀβελὸν ἐμπεπαρμένον.

Sic ſonant hæc Latine.

M. *Quia ex eadem ſunt matre, & vno patre*
At cum pingues fuerint, & hirtis crinibus
Tum Veneri ſacrificare Porcam erit optimum.
D. *At Veneri Porca ſacrificare non ſolet.*
M. *Non Porca? imo ſoli Veneri ex Dis omnibus.*
Et harum Porcarum caro ſit ſuauiſſima,
Cum figitur Veru.

 Siluanus

Siluanus quoque Suem pro hoſtia habuit. Romæ enim ſub Capitolio, in vico, qui ab Ara cœli E
ducit in Piſcariam, ſupra oſtium domus cuiuſdam priuatæ, *Siluani ſimulachrum eſt rudi ſculptu-
ra, corpore toto nudo, exceptis pedibus cruribuſque, in quibus ocrea ſpartea, dextra falcem, ſiniſtra ra-
mum pineum gerens, a dextra, adſtat canis cum ara ad arborem, a ſiniſtra Porcus cum mactatore ſub*
Inſeript. pa- *quercu*, Smetius meminit in Inſcriptionibus, & Ianus Gruterus, & alii. ſubtus eſt.
gina 61.

TI. CLAVDIVS. CHRESIM. ET. CLAVDIVS. HERIDANVS.
ET. FELIX. FECERVNT. D. D.
SILV. SACR.

Huc pertinet illud Petronianum.

Et quandoque mihi fortuna arriſerit hora,
Non ſine honore tuum patiar decus, ibit ad aras
Sancte, tuas, hircus, pecoris pater, ibit ad aras
Corniger, & querulæ fætus Suis, hoſtia lactens,
Spumabit pateris hornus liquor.

Marti etiam cæſam Suem loquitur Titus Liuius in Decii voto. *Vulcano arma, ſiue cui alij diuo,* F
Martis. *deuouere velit, ſiue hoſtia, ſiue quo alio volet, ius eſto, Telo, ſuper quod ſtans conſul precatus eſt, hoſtem*
1. Decad. lib. 8. *potiri fas non eſt ſi potiatur, Marti Suouetaurilibus piaculum fieri*. Eius Martialis ſacrificii genus,
Suouetaurilia. & cauſas expreſſit in Seruii rebus idem ſcriptor. *Cenſu perfecto, quem maturauerat metu legis de in-
cenſu latæ, cum vinculorum minis mortiſq; edixit, vt omnes ciues Romani Equites pediteſque in ſuis*
1. Decad. lib. 1. *quiſque centurijs, in campo Martio prima luce adeſſent, ibi inſtructum exercitum omnem Suouetau-
rilibus luſtrauit*. Sacrum iſtud a tribus animalibus, ex quibus conſtabat, nomen accepit, *Sue, Oue,
Tauro*, ita Aſconius Pædianus vetuſtiſſimus Grammaticus. Gloſſæ Philoxeni Solitaurilia θυσία
Solitaurilia ἴκτος καὶ κριῶ, καὶ ταύρου *ſacrificium Verris & Ouis, & Tauri*. Vtroque ergo modo veteres dicebant
Lib. 17. ſcilicet *Solitaurilia* Hetruſca voce, & *Suouitaurilia* Romana, Feſtus Pompeius. *Solitaurilia hoſtia-
rum trium diuerſi generis immolationem ſignificant, Tauri, Arietis, Verris, quod omnes ea ſolida ſint
integriq; corporis, quia Sollum oſce totum & ſolidum ſignificat, vnde tela quædam ſoliferrea vocantur*
Sollum vox Oſca. *tota ferrea, & homo bonarum artium ſollers, & quæ nulla parte luxata cauaq; ſunt, ſolida nominãtur:
atque harum hoſtiarum omnium inuiolati ſunt Tauri, quæ pars caditur in caſtratione. Sunt quidam
qui putent ex tribus hoſtijs præcipue nomen incluſum cum ſolido Tauri, quod ampliſſima ſit earum,* G
*quidam dixerunt omnium trium vocabula confuſa, Suis, Ouis, Tauri, adfeciſſe id, quod vno modo ap-
pellarentur vniuerſa, quod ſit a ſollis & Tauris earum hoſtiarum ductum eſt nomen antiquæ conſue-
tudinis. Per vnum l. enuntiari non eſt mirum, quia nulla tunc geminabatur litera in ſcribendo, quam
conſuetudinem Ennius mutaſſe fertur, vtpote Græcus Græco more vſus*. Ergo antique & *Sollitaurilia*
Sollitaurilia dicta ante Ennium, vox ea tamen vſitatior, vt in Liuio ſupra laudato cõcepta. Quintilianus. *Nam*
lib. 5. *Suouetaurilia iam perſuaſum eſt eſſe ex Sue, Oue, & Tauro*. ſunt in Tacito aliquot loca. vt in Anna-
libus. *ſacrificantibus cum hic more Romano Suouetaurilibus litaret, ille equum placãdo amni*. Idem
lib. 4. in Hiſtoria eget Cenſoria manu. *Tum Heluidius Priſcus Prætor, præeunte Plato Æliano pontifice,
luſtrata boue Taurisque area, & ſuper ceſpitem redditis extis, Iouem, Iunonem, Mineruam, præſideſ-*
Tacitus correctus. *que Imperij Deos precatus, vti cœpta proſperarent*. Locus reſtituendus ſic. *luſtrata Suouetaurilibus
area*. M. Cato in re Ruſtica. *Agrum luſtrare ſic oportet, impera Suouitaurilia circumagi cum diuis*
Cap. 141. *volentibus, quodque eueniat, mando tibi Mani, vti illace Suouitaurilia, fundum, agrum, terramque
meam, quota ex parte ſiue circumagi, ſiue circumferenda cenſeas, vti cures luſtrare*. M. Varro in re iti-
lib. 2. cap. 1. dem ruſtica. *& quod populus Romanus cum luſtratur, Suouitaurilibus circumaguntur verres, aries,* H
taurus? Non prætermiſero hic ſolemne ſacrum Philippinarum Inſularum, quam ſolemnitatem
Solis. festiuam ſic habe. *In Megindanao Inſula multas obſeruant cæremonias in Sue mactanda, id genus*
Maſ. Tranſiluano. *eſt, vt apparet, ſacrificij, quod Soli offerunt; poſt cymbala & ſiſtra concuſſa, feles quaſdam in paropſidi-
bus repandis collocant, tum duæ vetulæ prodeunt, cum tubis ex oblongioribus cannis, & Solem cernua
adorant, & induta ſacerdotales veſtes, altera illarũ ſinciput ornat vitta, cui cornua duo aduexa, alte-
ra manu tænia alia protenſa, ita incipit ipſa ſiſtra concutere, choraas ducere, Solem inuocare, quam al-
tera ſequitur, ambæque iunctis manibus tripudia ducunt circa porcam, quæ ibi arbori vincta eſt, cor-
nuta continuo verba quædam ſubmurmurat Soli, reſpondente comite, mox cymbium vino plenum ma-
nu capit, & poſt occultas quaſdam iteratas cæremonias, porcæ fronti inuergit, quam poſt iterata tripu-
dia, lancea interficit, toto hoc mactationis tempore, exigua facula ardet, quam illa ore apprehenſam
mordet, altera tubas illas, ſeu cannas Porcino ſanguine abluit, & digitis ſanguini intinctis, primum
mariti ſui frontem notat, & veluti Stigmatys inuric, tum reliquorum omnium qui ſacro adſunt, tum
amictus ſacros exuunt, & ſolis fæminis manentibus, paratum epulum, in cathedris ſedentes, ordiun-
tur,*

A *tur, Porcam igne deglabratam continuo in fruſta ſecant, & ſolidam abſumunt.* Similia de rebus Aegyptiorũ apud eos, qui Orbis Noui Hiſtorias conſcripſerunt, tu adire potes, ego conſulto omitto.

VSVS IN LVSTRATIONIBVS.

HÆC de Sacris deorum Superorum, quibus Porca dicata, nunc de Inferorum, videbo, ac primum familiam funeſtam, piaculum aliquod graue admiſſum expiaturi, aqua pura, laureo ramo, face accenſa, ſulfure, ouo, & porca vtebantur. de ſingulis aliquid obiter delibabo, etiamſi ſupra ex Plauto quædam loca adducta ſint, tamen hic plenius agam, & dixi in Commentariis Claudiani ad illud de Sexto Honorii Conſulatu.

Sacrum Inferorum luſtrale ex Aqua pura. Lauri ramo Face ardẽte Sulfure. Ouo. Porco.

Luſtralem ſic, triſte, facem, cui lumen odorum
Sulfure caeruleo, nigroq́ bitumine fumat,
B *Circum membra rotat doctus purganda ſacerdos*
Rore proſpargens, & dira fugantibus herbis
Numina, terrificumq́ Iouem, Triuiamq́ precatus,
Trans caput auerſis manibus, iaculatur in aſtrum,
Secum rapturas cantata piacula tædas.

Ouum hic & Porcum omiſit. L. Apuleius. *nauem, ſummus ſacerdos tæda lucida, ouo; & ſulfure, ſolemniſſimas preces de caſto præfatus ore, quam puriſſime purificatam deę nuncupauit.* Ac de Sulfure quidem, vt Homerum omittam ad finem libri vigeſimi ſecundi Odyſſeas, Plinium, non vno loco, Sextus Propertius lib. 4. eleg. 9. *Lib. 11. Mileſiar.*

Terq́ meum tetigit ſulfuris igne caput.

Albius Tibullus lib. 1. eleg. 5.

—— te circum luſtraui ſulfure puro

Oua vero, quæ Luciano ſunt *καθαρσίων ῷα, expiationum oua,* Ouidius libro ſecundo de Arte coniunxit ſulfuri. *In Syria D.*

C *Nam veniet qua luſtret anus tectumq́ laremq́,*
Præferat & tremula ſulfur & oua manu.

Præclarus eſt Seruii Honorati locus ad Virgilium. ibi. *Ad lib. 6. Aeneid.*

————— aliis ſub gurgite vaſto
Infectum eluitur ſcelus, aut exuritur igne.

De *Porco luſtrali* aut *expiatorio* Scholiaſtes doctiſſimus Apollonii Rhodii ad Argonautica, vbi multa præclare. Suidas etiam. *Mos Athenis fuit luſtrare concionem, Theatra, denique conciliabula populi, minutiſſimis porcellis, quos luſtrales vocabant, hoc vero faciebant ii, qui, vel a circumeundo, vel a Veſta, Periſtiarchi dicebantur.* Iuuenalis Satyr. 6. V. 444. *Ad lib. 4. In καθάρσιον. Periſtiarchi*

Crure tenus medio tunicas ſuccingere debet,
Cædere Siluano Porcum.

In votis etiam Porcus valebat. Idem Satyr. 10. V. 354.

Et tamen vt poſcas aliquid, voueasq́ ſacellis
Exta, & candiduli diuina Tomacula Porci.

D Euſtathius rationes conſuetudinis adfert, & veterum quibuſdam locis idipſum probat, maxime ex Aeſchylo. Addendus ei Apollonius Rhodius lib. 4. Argonaut. V. 701. *Ad Iliad. li. 19.*

Πρῶτα μὲν ἀτρέπτοιο λυτήριον, ἦγε φόνοιο
Τειναμένη καθύπερθε, συὸς τέκος, ἧς ἔτι μαζοὶ
Πλήμμυρον λοχίης ἐκ νηδύος, ἄιματι χεῖρας
Τέγγεν, ἐπιτμήγουσα δέρην, ἄυτις δὲ καὶ ἄλλοις
Μείλισσεν χύτλοισι, καθάρσιον ἀγκαλέουσα
Ζῆνα, παλαμναίων τιμήορον ἱκεσιάων.
Primum quidem immutabilis expiationem iſta cædis
Producens deſuper fœtum Suis, cuius adhuc vbera
Turgebat recens enixa ex vtero, cruore manus
Tinxit, incidens collum, rurſus autem & aliis
Placabat luſtrationibus, expiatorem inuocans,
Iouem, ob eadem commiſſam, patronum ſupplicationum.

Vt verum eſt Sues primum omnino inter Ethnicos illos gentilitatis errore deluſos, ſacrificii genus, *Homines ſuccedanea Suibus hoſtia.*

Digitized by Google

nus,& victimam fuiſſe primam,ita illis ſucceſſerunt homines,& vt Porci antea,fuerunt idolis immolati,vt ex Phlegonte Tralliano legere memini. Vnde crebra in melioris notæ ſcriproribus feritatis illius cruētæ memoria. C. Suetonius. *trecentos ex dedititijs vtriuſque ordinis electos,ad aram Iulio extructam,idibus Martijs,Hoſtiarum more mactatos*. T. Liuius. *milites captos immolarunt,qua fœditate ſupplicij ignominia populi Romani inſignior fieret*. L. Sèneca. *Poſtquàm terra mariq́; pax parta eſt,non occidere conſtituat, ſed immolare?* copioſe Polybius Magapolitanus de Captiuis Romanis Carthagine immolatis. Poetæ. Sidon. Apollin Car. 2. E

Fragm. περὶ θαυμας. ἱςορ.
In Auguſt. c. 15.
1. Decad. lib. 7.
Lib. 1. de Clemen. c. 11.
Lib. 1. in fin.

—— Peregrino cecidit tua victima ferro.

Silius Italicus lib. 10. Punicor.

—— ſic victima prorſus
Digna cadat Decius.

Virgilius lib. 12. Aeneid.

—— Pallas, te hoc vulnere, Pallas
Immolat.

Claudianus de bello Gildonico. F

Agnoſcatq́; ſuum, trahitur dum victima fratrem.

Et de quarto Honorii Conſulatu,vbi plura.

Auguſtas par victima mitigat vmbras.

Populi Humanas victimas offerentes.

Et vt varijs Dijs *Sues* impenſi ad ſacrificia, ita nulla pæne gens eſt, quæ non idola ſua humano ſanguine ad aras effuſo placarit,quis enim neſcit quam inhumani fuerint dum homines immolarent, *Phenices, Arabes, Taurici, Galatæ, Armenij, Albani, Scythæ, Aegyptij, Heliopolitani, Blemmyes, Aethiopes, Galli, Germani, Britanni, Iſtri, Sarmatæ, Carthaginenſes, ipſa Italia?* Et qui Acta noui orbis legerunt,ignorare non poſſunt,etiam hodie;diritatem illam ijs in locis adhuc vigere. nam qui flumini *Pauuco* vicini ſunt,& *Zacloteuſes*,& *Texencani*, & *Mexicani*, & qui in *Nicaragua* ſunt, & in *Arma*, & in *Paucora*, & *Popayan*, & in ipſo regno *Peruano*, & Imperio *Inguas*,raro aliter idola ſua placant,quam hoſtiis humanis. ſed nos ad Porcum redimus: qui etiam in ſacro *Ambaruali*, ſiue *Amburbali* immolabatur,de quo vide Antiquitates Romanas,& Feſtum: Ioſephum Scaligerum Annotationibus in eum. Lucan. lib. 1. V. 594.

Ambaruale.
In Ampterminii.

Mox iubet & totam pauidis a ciuibus vrbem G
Ambiri,& feſto purgantes mœnia luſtro
Longa per extremos pomæria cingere fines
Pontifices.

VSVS IN AVGVRIIS.

TAGES & Bacchis Hetruſci, Melampus, Telegonus Græci,& Bigois Nympha, & quicumque alij *Acheronticos libros* poſteris reliquerunt, & Auguralem ſcientiā præceptis certis obſeruationum incluſerunt,hoc præ cæteris de *Sue* præſcripſerūt, fortunatum illius occurſum eſſe,& fælix præſagium. Seruius Honoratus Maurus, ex editione Danielis I. C. auctior. *de hac Sue alij dicunt,ſecundum Virgilium,quod in Italia inuenta ſit,alij quod ſecum eam,more nauigantium,Troiani portauerint, & oraculo cognouerint ibi condendam eſſe ciuitatem, vbi ſus illa fuiſſent inuenta, dicitur ergo in Campaniam fugiſſe, & inuentam in Laurolauinio,a qua Aſcanius poſtea Alba nomen impoſuit. Triginta capitum fœtus enixa, prodigiale hoc eſt, quo ſignificatur triginta annis regnaturus Aſcanius. Varro dicit etiam hoc ſigni fuiſſe,quod cum etiam alterius coloris porci,in fœtu huius porcæ fuerint albi tantum modo circa vbera reperti ſint.* Ipſe Virgilius ibidem loci. H

Ad lib. 3 Aenei. pag. 290

Signa tibi dicam,tu condita mente teneto,
Cum tibi ſollicito ſecreti ad fluminis vndam
Littoreis ingens inuenta ſub Ilicibus Sus
Triginta capitum fœtus enixa iacebit,
Alba ſolo recubans,albi circum vbera nati,
Is locus vrbis erit.

lib. 8. Aene. pag. 489.

Idem Grammaticus alibi. *Hanc autem porcam,vt diximus ſupra, ſecum habuere Troiani,quam amiſſam in Campania inuenerunt cum fœtu circa Laurentem agrum, quam ideo Aeneas immolauit Iunoni,quia ipſa dicitur Terra,vt eſt coniugis in gremium læta deſcēdit. Alij de ea Sue dicunt;habuiſſe eam Troianos,& vbi primum generaſſet,ibi certam ſpem ſedis concepiſſe, Alij in littore Laurenti inuentam,*

A *uentam, quam ſecutus Troianus, in eum montem perueniſſe, vbi poſtea Alba a colore porcæ, longa a po-
ſitione ſit condita. Enixa iacebit. participio vtens i augit hiſtoriam.* Ipſe Poeta,

Iamq́; tibi, ne vana putes hæc fingere Somnum
Littoreis ingens inuenta ſub Ilicibus Sus
Triginta capitum fœtus enixa iacebit,
Alba ſolo recubans, albi circum vbera nati,
Is locus vrbis erit, requies ea certa laborum:
Ex quo terdenis vrbem redeuntibus annis,
Aſcanius clari condet cognominis Albam.

Sed ne Poetæ credatur, verax ſcriptor, Romanæque Antiquitaris callentiſſimus M. Varro in re
ruſtica audiendus. *Parere tot oportet porcos, quot mammas habeat, ſi minus pariat, eſſe portentum: In* lib. 2. c. 4.
*quo illud antiquiſſimum fuiſſe ſcribitur, quod Sus Aeneæ Lauinij triginta porcos pepererit albos, itaq́;
quod portenderit, factum, triginta annis, vt Lauinienſes condiderint oppidum Albam, huius Suis ac
Porcorum etiam nunc veſtigia apparent Lauinij.* Vetus Scholiaſtes Iuuenalis. *Albam longam ſignifi-* Ad Saty. 12.
B *cat, quam condidit Iulus Aſcanius, Suis alba augurio, conceſſa nouerca ſui nominis ciuitate, id eſt La-* V. 71.
uinio. Ipſe Satyricus,

Spes vitæ cum Sole redit, tum gratus Iulo
Atq́; nouercali ſedes prælata Lauino,
Conſpicitur ſublimis apex, cui candida nomen
Scrofa dedit, lætis Phrygibus mirabile ſumen,
Et nunquam viſis triginta clara mamillis.

Quartum verſiculum varie legit idē vetus Scholiaſtes. *aut mirabile, quia triginta fœtus habuit,* Varia in Iuuenale lectio
aut miſerabile, quod miſeratum ſit Phrygibus. quare ſic legi poſſet.

—— *lætis Phrygibus miſerabile ſumen.*

Sed minus placet poſterior lectio. Sext. Propertius lib. 4. eleg. I,

Et ſtetit Alba potens, alba Suis omine nata
Hac vbi Fidenas longe erat ire vias,

Albius Tibullus lib. 2. eleg. 6.

C *Ante oculos Laurens caſtrum, murusque Lauini eſt,*
Albaque ab Aſcanio condita Longa duce.

Hanc cognatam licet, & ab Aſcanio conditam ciuitatem, vt memorant Liuius, & Iulius Soli- lib. 1.
nus. Romani tamen poſt annos plus minus trecentos, deſtruxerunt, nobiliſſimas familias Romam Cap. 8.
traduxerunt, & id ſolum honoratæ memoriæ ſupereſſe paſſi ſunt, vt magiſtratus Romani ibi ſacri-
ficarent, Strabone cum aliis narrante, & obiter cauſam fundationis habemus apud Statium Papi li. 5. pag. 158
nium in Siluis, lib. 3. Silu. 3.

Iugera noſtra tenens, vbi poſt Aenea fata
Solatus, Latijs ingeſſit montibus Albam
Aſcanius, Phrygio dum pingues ſanguine campos
Odit, & infauſta regnum dotale nouerca.

Neque ſane minor celebritas in Albano ſacro obſeruabatur, quam in Capitolino, vt ex Tito
Liuio perſuadet VVolfgangus Lazius in Commentariis Reipublicæ Romanæ. Et erat *Albanus* lib. 11. c. 3.
Agon a Domitiano inſtitutus, longe clariſſimus Poetarum certaminibus, vt præter Dionem, Sue- *Albanus Agon.*
D tonium, & alios Hiſtoricos apud Cenſorinum de die Natali, & Papinium Statium non vno loco,
videre poteſt,

VSVS IN FOEDERIBVS feriendis.

NVLLA publica fœdera ſine Porca feriri firmarique poterant, Iſidorus Hiſpalen-
ſis. *Alij fœdera dicta putant a porca fœde crudeliterque occiſa, cuius mors optabatur* lib. 18. c. 1.
ei, qui a pace reſiliſſet. Setuius Maurus Honoratus. *Fœdus dictum eſt vel a Fetiali-* Ad lib. 1. Aenei pag. 172.
bus, qui olim Fœdales dicti, id eſt Sacerdotes, per quos fiunt fœdera, vel a porca fœde, id Ad li. 8. Aenei. pag. 525.
eſt lapidibus occiſa, Et alibi. *fœdera, vt diximus, dicta ſunt a porca fœde & crudeliter
occiſa, nam cum ante gladijs configeretur, a Fetialibus inuentum, vt ſilice feriretur, ea cauſa, quod
antiquum Iouis ſignum lapidis ſiliceum putauerunt eſſe. Cicero fœdera a fide dicta putat. ſed huius por-*

cæ mors

Virgilius reprehenſus a Seruio. *cę mors optabatur ei,qui à pace reſiliſſet. Deinde Virgilium reprehendit. Falſo autem ait porca,nam ad hoc genus ſacrificij porcus adhibebatur. Ergo aut vſurpauit genus prout,timidi venient ad pocula damæ,aut certe illud oſtendit,quod in omnibus ſacris fœminini generis plus valent victimę,ſi autem per marem litare non poſſent,ſuccidanea dabatur fœmina,ſi autem per fœminam non litaſſent,ſuccidanea adhiberi non poterat:quidam porcam euphonię gratia dictam putant.* Hunc errorem alii arguunt, *Cõuincitur erroris ab aliis.* ſcribentes non porcam,ſed porcum fœderibus adhibitum. M. Varro in re ruſtica. *ab ſuillo genere pecoris immolandi initium ſumptum videtur,cuius veſtigia,quod initiis Cereris porci immolãtur,* *lib.2.c.4.* *& quod initiis pacis fœdus cũ feritur,porcus occiditur.* Fabius Quintilianus in Inſtitutionibus Ora- *lib 8.c.3.* toriis ſic fermo adſtipulatur. *Quædam non tam ratione,quam ſenſu iudicantur,vt illud,cęſa iungebant fœdera porca. fecit elegans fictio nominis,quod ſi fuiſſet,porco,vile erat.* Habent illi ſuffragatorem grauiſſimum contra Virgilium Titum Liuium in fœdere cum Albanis percuſſo. *ſi prior defixet* *lib.1.c.24.* populus Romanus *publico conſilio,dolo malo,tu illo die,Iupiter,populum Romanum ſic ferito,vt ego hunc porcum hodie feriam,tantoque magis ferito,quanto magis potes polleſque.id vbi dixit,porcum ſaxo ilice percuſſit.* Ecce ibi diſerte porcum,non porcam ſilice mactat. vt & alibi in eadem Hiſto- *lib.9 c.5.* ria *per quem populum fiet,quominus legibus dictis ſtetur,vt eum ita Iupiter feriat,quemadmodum* F *D.feſtus.* *a fœtialibus porcus feriatur.* Hæc etſi vera ſint,tamen non erraſſe Virgilium Nicolaus Erythræus *lib 14.* docte oſtendit,& calumnia eum liberat Feſtus Pompeius. *Quia confecto bello inter quos pax fieret,* *lib.6.* *caſa porca fœdus firmari ſolebat.* Idem Grammaticus alibi dubitanter viſus eſt aſſeruiſſe,& nec porcum,nec porcam nominauit. *Fœdus appellatum ab eo, quod in paciſcendo fœdere hoſtia necaretur. Virgilius,& caſa iungebant fœdera porca,vel quia in fœdere interponatur fides.* illuſtris illa ac præclara Virgilii defenſio ex C. Suetonii in vita Claudii. *Cap.25.* *cum regibus fœdus in foro icit,porca caſa,ac vetere fetialium præfatione adhibita.* Ipſius Virgilii verba tantopere controuerſa ſunt.

Poſt iidem inter ſe poſito certamine reges
Armati Iouis ante aras,pateraſque tenentes
Stabant,& caſa iungebant fœdera porca.

Si quis plura de fœderibus, eorum legibus,differentiis, formulis cupiat, adeat incomparabilis Barnabæ Briſſonii opus de Formulis. Illud hoc addiderim a tot eruditis omiſſum,publica percuſ- *lib.4.in fine* ſi iam fœderis acta lineis mappis perſcripta ad Saturni,aut cuiuſuis alterius Dei,ferri,conſeruarique conſueuiſſe. autor Liuius. *1.Decad.lib.4.* *prętermiſſa nominum Conſulum horum, Licinius Macer autor eſt, & in fœdere Ardeatino,& in linteis libris ad Monetę inuentos.* G

VSVS IN BELLIS.

VARIVM Porci in bello expeditioneque Romana vſum fuiſſe reperio, Ante omnia conſtat inter ſigna militaria eum locatum. Feſtus Pompeius. *Inter vexilla* *Lib.14* *Porci effigies inter militaria ſigna quintum locum obtinebat, quia confecto bello inter quos pax fieret,cęſa porca fedus firmari ſolebat.* Nec alibi apud tot rerum bellicarum ſcriptores, vlla mihi *Porci* inter militaria ſigna reperti mentio', niſi dicamus idem eſſe *Suem*,ſeu *Porcum*,& *Aprum*,de quo ſequenti tractatu diſquiretur. Certe inter ve- *lib.10.c.4* xilla priſcæ reipublicæ *Aprum* reponit C. Plinius. *Romanis eam,* Aquilam,*legionibus C. Marius in ſecundo conſulatu ſuo proprie dicauit,erat & antea prima cum quatuor aliis,Lupi,Minotauri,Equi,* *lib 10.c.vlt.* *Aprique ſingulos ordines anteibant.* Vide quæ in Antiquitatibus Romanis fuſe ſuper iis attuli,ad- H *lib.3.* dendus cultiſſimus Gulielmi Britonis locus.

Suſpirat blande Zephyrus,vexilla coruſcant
Impoſita aereo conto,longeq́; micanti
Lumine perſtringunt acies, non illa Draconum
Ora, nec informis Minoia probra iuuenci,
Nec qui ſopitis Lupus inſidiator oberrat,
Nec qui ſanguineos minitans Sus exerat vngues,
Sed rutilans Labarus fulgenti texitur auro,
Et tremulos iterat ſudo criſpante colores
Ingeminanſq́; volat ferali fulmine mortem.

Aciei forma Eſt in exercitu Cuneus quidam aut acies militaris,quam a forma *Porci caput* appellarũt,quia, vt opinor,prima frons hoſti obiecta tenuis,exilis, atque anguſta erat, ne facile tentari, aut rumpi poſſet, creſcentibus deinde ordinibus paulo laxior effuſiorque ſe dilatabat. Modeſtus libello de Vocabulis Militaribus, Aeneas, Aelianus in Tacticis, Polybius, Iuſtus Lipſius ad manum non

ſunt,

Digitized by Google

A ſunt, & conſuli poſſunt. Ammiani Marcellini locus eſt, *vergente in veſperam die, cum dux moras rũpere moueret, excedens erectis vexillis, in eos igneo miles impetu ferebatur, qui conuerſi, acieque denſiori contracta, aduerſus ipſum principem ſtantem, vt dictum eſt, altius omnem impetum cõtulerunt, cum oculis inceſſentibus, & vocibus truculentis. Cuius furoris amentiam exercitus ira ferre non potuit, eoſque imperatori acrius, vt dictum eſt, imminentes, deſinente in anguſtum fronte, quem habitum, caput porci, ſimplicitas militaris appellat, impetu diſiecit ardenti.* Plura quære apud VVoltgangum Lazium in Commentatus Reipubl. Roman. quædam huc ſpectantia in meis Commentariis ad illud Claudiani.

Lib. 17.
lib. 4 c. 3.
lib. 2. in Ruſin.

— *Et clypeis in ſe redeuntia iunctis*
Curuo paulatim ſinuantur cornua ductu.

Nec iniuria locum hoc animal inter acies militares inuenit, eſt enim bellicoſum, pugnax, & Marti ſacrum, vt fuſiſſime in *Apro* dicetur. Fulgentii Carthaginienſis ad Chalcidium Grammaticum verba apponam. *Nefrendes Diophantus Lacedamonius, qui de ſacris deorum ſcripſit, ait apud Meſſenios Ioui ſacrificari ſolere ſacram, quod ἑκατον φόνια appellatur, ſi quis enim centum hoſtes in-* B *terfeciſſet, Ioui hominem ſacrificabat apud Ithomen, quod ſacrificatum eſt a duobus, Ariſtomene Gorthyneuſi, & Theocio Eleo, ſicut Soſicrates ſcribit, ſed poſtquam hoc Athenienſibus diſplicuit, cœperunt offerre porcum caſtratum, quem nefrendem vocabant, quaſi ſine νεφροῖς, i. renibus. At apud Romanos Marcus Varro ſcribit Sicinium Dentatum centies & vicies pugnaſſe ſingulari certamine, cicatrices habuiſſe aduerſas quadraginta quinque, poſt tergum nullam, coronas accepiſſe viginti ſex, armillas centum & quadraginta, & iſtum Porcum primum ſacrum feciſſe Marti.* Hinc occaſionem ſumpſit Petrus Porcius poeta Placentinus ridiculum poema conficiendi in ſcriptũ *Pugna porcorum*, in quo omnes dictiones a P incipiant, initium eius.

lib. de priſ. Sermone.
Porcus Martis victima.
Pugna porcorum.

Plaudite, Porcelli, Porcorum pigra propago,
Pugnantes Porci pergunt pinguedine pleni
Per plateas plures, pecudum pars prodigioſa.

Huius meminere etiam Iulius Solinus in Polyhiſtore, & C. Plinius in ſeptimo. & alii. fuit & *Porcina* cibus militaris, ſupra attigi, & pluribus infra, vbi de *foro Suario*.

Cibus militaris.

C

VSVS IN SPECTACVLIS Theatralibus.

QVAM bellicoſum Sus animal ſit, ex Amphitheatralibus Romanorum ſpectaculis facile eſt dignoſcere, nam & ſæpe in arena productus, & ſemper ſumma populi voluptate pugnauit. L. Seneca mirifice extollit. *ridere ſolemus inter matutina arena ſpectacula, Tauri & Vrſi pugnam inter ſe colligatorum, quos, cum alter alterum vexarit, Sus confector expectat. Idem facimus, aliquem nobis alligatum laceſſimus, cum victo victorique finis aque maturus immineat.* Lipſio ſana hæc lectio non videtur, ego nec ſolus nec primus Crotone ſaniorem contendo. ſenſus eſt manifeſtus, cum Vrſus, & Taurus in ſcenæ arenam producti fuerunt, nec alter alterum cõficere potuit, Sus immiſſus vtrumque confecit, ideſt interfecit. Sane ea vox in ludorum cruentorum commiſſionibus ſolemnis fuit.

lib. 3. Ira ca. 43.
Senecæ locus aſſeritur.
Confectores.

D aliquoties apud Suetonium. *In Circo aurigas curſoreſque, & confectores ferarum, & nonnunquam ex nobiliſſima iuuentute produxit.* Et ruſus alibi. *ſuper quadrigarum certamina Troia luſum exhibuit, & Africanas, conficiente turma equitum Prætorianorum, ducibus Tribunis, ipſoque præfecto.* Et alio loco denuo. *Exhibuit autem ad ferrum etiam quadringentos ſenatores, ſexcentoſque equites Romanos, et quoſdam fortuna ac exiſtimationis integra ex yſdem ordinibus, confectoreſque ferarum, & varia arenæ miniſteria.* Sed & alibi. *Centenas varij generis feras ſæpe in Albano ſeceſſu conficientem ſpectauere plerique, atque etiam ex induſtria ita quarundam capita figentem, vt duobus ictibus quaſi cornua effingeret.* Trebellius Pollio in hac voce corruptus. *Cum Taurum ingentem in arenam miſiſſet exiſſeſque ad eum feriendum vector, neque per ductum decies potuiſſet occidere, coronam venatori miſit, muſſantibuſque cunctis quid rei eſſet quod homo ineptiſſimus coronaretur, ille per curionem dici iuſſit, Taurum toties non ferire difficile eſt.* Locum a deprauata operarum inſcitia corruptum eſſe liquet, ſic reſtituendus ſuo nitori, & ſic legendus. *exiſſetque ad eum feriendum venator*, aut ſecius, *exiſſetque ad eum feriendum confector*; & ſequentia itidem corrigẽda. *neque productum decies occidere potuiſſet.* vox ea aliquoties apud Manilium, ſed ille non eſt ad manum. C. Lucilius Satyrar. lib. 3 .

In Auguſto c. 43.
In Claudio c. 21.
In Neron. c. 12.
In Domit. c. 19.
In Gallienis
Trebellius Pollio correctus.
Iterum.

Conficit

— *Conficit ipſe comeſtque.* E

Mane in arenam productus. *Epiſt.7.* *Epiſt.70.*

Sus autem noſter matutinis ſpectaculis exhibitus, vt ex Seneca clarum. Idem rurſus Seneca. *mane Leonibus, & Vrſis homines, meridie ſpectatoribus ſuis obyciuntur.* Vt qui ſcilicet in arena cum beſtiis depugnauit mane, cum aliis gladiatoribus ſui ſimilibus, prandentibus ſub meridiem patriciis, mori certus deprę lietur. Et rurſus alibi idem. *cum adueheretur nuper inter cuſtodias quidam ad matutinum ſpectaculum miſſus.* Martialis lib. 13. epigr. 95.

Matutinarum non vltima præda ferarum
Sauus Oryx.

Calderini error. *lib.2. cap.15*

Domitium Calderinum peſſime hunc locum interpretantem iure reprehendit Georgius Merula, adi ad Iuſtum Lipſium in Saturnalibus. rurſus Martialis lib. 10. epigr. 25.

In matutina nuper ſpectatus arena
Mutius.

A Domitiano exhibitus

Raram *Suis* exhibiti mentionem depreheudo in arenariis commiſſionibus. Eidem Martiali debemus multum, qui a Domitiano productum ſic extulit in libro Spectaculorum epigr. 12.

Inter Cæſareę diſcrimina ſęua Dianę F
Fixiſſet grauidam cum leuis haſta Suem,
Exilijt partus miſera de vulnere matris
O Lucina ferox? hoc peperiſſe fuit?
Pluribus illa mori voluiſſet ſaucia telis,
Omnibus vt natis triſte pateret iter.
Quis neget eſſe ſatum materno funere Bacchum?
Sic genitum numen credite, nata fera eſt.

Caſum huic ſimilem ex Philippo epigrammatario Græco, Gratio, & Auſonio vir doctus contulit Matthæus Raderus, quem tu vide, ego non exſcribo, ipſe Epigrammatarius rem eandem deſcripſit.

Iſta graui telo, confoſſaque vulnere mater
Sus, pariter vitam perdidit, atque dedit.
O quam certa fuit librato dextera ferro,
Hanc ego Lucina credo fuiſſe manum. G
Experta eſt numen moriens vtriuſque Dianæ
Quaque ſoluta parens, quaque perempta fera eſt.

Explicat eleganti collatione epigrammatis ex Anthologia hanc venuſtatem ab oppoſitis, ſeu repugnantibus idem Raderus. pergit Martialis.

Sus fera, iam grauior, maturi pignore ventris
Emiſit fætum, vulnere facta parens.
Nec iacuit partus, ſed matre cadente cucurrit.
O quantum eſt ſubitis caſibus ingenium.

Plura ſequenti capite, vbi de Apro, & neſcio an Sus Cicuratus vnquã in Amphitheatro viſus, hic certe, quem populo Romano, Theatri ſui dedicatione, oſtendit, ferus fuit non domeſticus.

CVLTVS ET HONOR ei diuinus delatus. H

Lib.3.pag.96 *Colitur ab Argiuis.*

SACRVM animal Porcus, quemque Antiquitas Veneri dedicauerit. Athenæus in Dipnoſophiſtis. ὅτι δὲ ὄντως Ἀφροδίτῃ ὗς θύεται μαρτυρεῖ Καλλίμαχος, ἢ Ζηνόδοτος, ἐν ἱςορικοῖς ὑπομνήμασι, γράφων ὧδε. Ἀργεῖοι Ἀφροδίτῃ ὗς θύουσι, καὶ ἡ ἑορτὴ καλεῖται ὑςυρία. *Suem Veneri immolari teſtatur Callimachus ſiue Zenodotus, in hiſtoricis Commẽtarijs ſic ſcribens. Veneri Suem Argiui ſacrificant, eumque feſtum diem vocant Hyſteria.* Feſtum illud Hyſteria ſiue ὑςυρία, non recte, ſed ὑςήρια ſcribi debere iampridem viris doctis eſt animaduerſum, & neſcio quis vetuſtiſſimus ſcriptor Argiuus, patriæ ſuæ Antiquitatem illuſtrans apud Harpocrationem, vt puto, & Iulium Pollucem, meminit Iudex correctionis eſt Iſaacus Caſaubonus in Athenæũ: & copioſe Euſtathius ad Homerum. vetus Scholiaſtes Ariſtophanis ad Acharnenſes.

Athenæus correctus. *Hyſteria Suis ſolemnia.* *...3.c.25.* *...d.10.* *A...3. Sc.3.*

καλλιςός ἐςι χοῖρος τῇ ἀφροδίτῃ θύειν.
Ἀλλ' οὐχὶ χοῖρος τῇ ἀφροδίτῃ θύεται.

οὐ χοῖροσι

A *ὐ χοῖρος; ἀφροδίτᾳ, μόνα γε δαιμόνων.*

Tum Veneri ſacrificare Porcam erit optimum.

At Veneri porca ſacrificari non ſolet.

Non porcâ imo ſoli Veneri ex omnibus Dijs.

Calliſtratus Philoſophus apud Plutarchum in Sympoſiacis, putat coli ſolere a Iudæis, nã poſtquam deformitatem & ſordes obiecit, quibus odio eſſe hominibus poſſet, virtutes deinde, ac in hominem collata enumerat beneficia, quibus diuinitatem promereretur, concludit paucis. *καὶ ἴσως ἔχει λόγον, ὡς τὸν ὄνον δι' ἀναφήναντα πηγὴν αὐτοῖς ὕδατος τιμᾶσιν, οὕτως καὶ τὴν ὗν σέβεσθαι σπόρου καὶ ἀρότου διδάσκαλον γενομένην. Fortaſſe rationi hoc conſentit, ſicut Aſino ſuus eſt apud eos honor, qui fontem aquæ ijs demonſtrauit, ita Suem eos religioſe reuereri, vt ſationis & arationis magiſtram.* Aſinum autem diuinis ab eo populo honoribus cultum credula fuit apud Ethnicos opinio. de Sue ſolus hic, quod ſciam, autor eſt Plutarchus. Vt illud ab inuidia & calumniandi gentem illam vnius Dei colentem ſtudio profectum, & falſiſſimum eſt, ita veriſſimum diuinis honoribus Sues coluiſſe Cretenſes. Athenæus diſerte id ſcribit. *περὶ τῶν ὑῶν. ὅτι ἱερόν ἐστι τὸ ζῶον παρὰ κρησίν,*

lib. 4. quæſt. 5. Et Iudæis.

Et Cretenſibus.

li. 9. pag. 375

B *Ἀγαθοκλῆς ὁ Βαβυλώνιος ἐν πρώτῳ περὶ κυζίκου φησὶν οὕτως. μυθεύουσιν ἐν κρήτῃ γίνεσθαι τὴν διὸς τέκνωσιν ἐπὶ τῆς Δίκτης, ἐν ᾗ καὶ ἀπόρρητος γίνεται θυσία. λέγεται γὰρ ὡς ἄρα θηλὴν ὑπέσχεν ὗς, καὶ τῷ σφετέρῳ γρυσμῷ περισχνεῦσα, τὸν κνυζισμὸν τοῦ βρέφους ἀνεπαΐστον τοῖς παροῦσιν ἐτίθει. διὸ πάντες τὸ ζῶον τοῦτο περίσεπτον ἡγοῦνται, καὶ ὗας φησὶ τῶν κρεῶν οὐ δαίσαντο.* Latine ea ſic ſonant. *Suem ſacrum eſſe apud Cretenſes animal Agathocles Babilonius libro de Cyzico, vt legitur in Indice ſcriptorum, ad hunc modum, ſcribit. Iouem in Creta partu editum fuiſſe ad Dictam montem fabulantur, in quo & arcanum ſacrum peragunt: ferunt enim porcam mammas infanti præbuiſſe, & circumcurſantem grunnitu ſuo, ne a præſentibus exaudiretur, vagitum eius occultaſſe, quamobrem animal id ſumma veneratione dignum arbitrantur, & Suilla, inquit, ea gens non veſcitur.* locus contextus Græci haudquaquam ſanus videtur, & pro *περισχνεῦσα* legendum eſt *περιοιχνεῦσα*, quod eſt *circumcurſans*, male Critici quidam *περινηχνεῦσα*, falſa ſcilicet dialecto. deinde pro *κνυζισμὸν* lege *κνυζηθμὸν vagitum*. quod eſt *σφετέρῳ γρυσμῷ*, de vna tantum vſurpari non poteſt, quo nomine & Ariſtophanem Grammatici accuſant, & vetus Scholiaſtes Apollonium Rhodium ſuum, quod ſimili locutione ſit vſus, culpat. Antiphanis Comici vetuſtiſſimi locus apponatur, quo Suibus diuini-

Agathocles correctus.

C tas adſtruitur.

Ad lib. 3. Veneri Sus ſacra, & dilecta.

> ἔπειτα καὶ ἀκροκώλιον ὕειον
> Ἀφροδίτῃ, γελοῖον, ἀγνοεῖς ἐν τῇ κύπρῳ
> δ' οὕτω φιληδεῖ ταῖς ὑσὶ δέσποτα,
> ὥστε καταφαγεῖν ἀπεῖρξε τὸ ζῶον, δὲ τοὺς
> βοῦς ἠνάγκασε.

Antiphanes correctus.

In quarto verſu fœdum vitium eſt in re fœdiſſima, nam pro *καταφαγεῖν* quod eſt *comedere* lege *σκατοφαγεῖν*, quod eſt *ſtercoribus veſci*. & ſic Antiphanis verba Latine redduntur. *Ita Sues amat Venus, vt in Cypro cum cogeret ſtercoribus veſci, boues, ſues ea neceſſitate exemerit, imo facere vetuerit.* Et hoc mihi Antiphanes debet, qui primus in leges metricas verba ipſius compegerim. Boues autem, atque adeo homines in Cypro inſula, ſtercoribus victitabant. Feſtus Pompeius. *Cyprio boui merendam, Ennius Sotadico verſu cum dixit, ſignificat id, quod fieri ſolet in Inſula Cypro, in qua boues humano ſtercore paſcuntur.* conſulendi Paræmiographi, abiit quippe in prouerbium *Bouis Cyprij merenda*. ſiue *βοῦς κύπριος Bos Cyprius* apud Diogenianum & Suidam. ſunt uiri eru-

Stercora hominis in Cypro edũt, Boues.

lib. 3.

D diti, qui Feſtum falſitatis arguant, quod nulli animanti cornigero ſtercora edere conueniat, ſed conuincitur illorum error, & Feſto patrocinium præſtatur, cum Boues omnes in Bœotia *σκοτοφάδας ſtercus olentes* uocet Ariſtophanis Scholiaſtes, & C. Plinius dicat. *boues in Cypro contra tormina hominum excrementis ſibi mederi.* Cum ergo omnia animantia bruta in Cypro ſtercore humano veſcantur, ſibi Suem dedicatum Venus, ne ſtercore cum aliis ueſcatur, prohibet. Denique ob conculcata, & in humum depreſſa ſemina, ne ab auibus temere eruantur, Sues Aegyptus eſt deuenerata, quod eorum maxime induſtria occulerentur, quod proditum ab Aeliano. & infra dicam, ubi de Induſtria.

Feſtus reprehenſus. Defenſus.

In Plutum.

lib. 28. c. 20.

Et Aegyptij,

lib. 10. c. 16.

VSVS IN SACRO Nuptiali.

lib.2.c.4. QVANTI Suem fecerint priſci illi Aborigines, Hetruriæque incolæ, vex M. Varronis in re ruſtica verbis apparet. *Sus Græce dicitur ὗς, olim Thyſus dictus, ab illo verbo quod dicunt θύειν, quod eſt immolare, ab ſuillo enim genere pecoris immolandi initium primum ſumptum videtur, cuius veſtigia, quod initijs Cereris porci immolantur, & quod initijs pacis fœdus cum feritur porcus occiditur & quod nuptiarum initio, antiqui reges ac ſublimes viri in Hetruria in coniunctione nuptiali noua nupta & nouus maritus primum porcum immolant. priſci quoque Latini & etiam Græci in Italia idem feciſſe videntur, nam & noſtræ mulieres maxime nutrices, naturam, qua fœminæ ſunt, in virginibus appellant porcum, & Græce χοῖρον, ſignificantes eſſe dignum inſigni nuptiarum*. Præclarum hoc fuit F
Hetruſcorum, & vetuſtiſſimum inuentum in ſolemnitate nuptiali porcum immolare, quod in Hetruria mea Regali diligenter, vt potui, magis certe, quã debui, olim eſt diſquiſitam. & cætera quidem de nuptiali Latinorum, aliorumque populorum apparatu, in Antiquitatibus meis Romanis diſcuſſa inuenies, ad quas te remitto. Hoc neutiquam omiſerim, non minus ſolemnem adipẽ Suillum in Nuptiis fuiſſe, quam porcum in prima coniunctione. C. Plinii verba ſunt. *proxima in cõmunibus, adipis laus eſt, ſed maxime Suilli, apud antiquos etiam religioſi, certe noua nuptæ intrantes, etiamnum ſolemne habent, poſtes eo attingere*. Hæc etſi ſint veriſſima, alii tamen contradicunt, qui non adipe Suillo poſtes perungi volunt, ſed oleo. ita Seruius Maurus, *moris fuerat, vt nubẽtes puellæ, ſimul ac veniſſent ad limen mariti, poſtes antequam ingrederentur, propter auſpicium caſtitatis, ornarent laneis vittis, & oleo vngerent, vnde vxores dictæ ſunt, quaſi vnxores*. Eadem verbatim Iſidorus tranſcripſit, Et eadem habentur apud Donatum vtroque antiquiorem, in Hecyram Terentii. Scio & bonos autores eſſe qui aſſeuerent, nec oleo, nec adipe Suillo poſtes ſolitas nouas nuptas oblinere, ſed adipe Lupino, quod vel ipſo Plinio autore certum eſt, tanta inter veteres rerum varietas, & diſcrepantia. Antonius Codrus Vrceus Brixianus ex Herberia in Renouatione Bononiæ. G

lib.3.c.19. lib 5.c.37. lib.28.c.9. Vngere poſtes adipe Suillo. Ad lib 4. Aeneid. pagina 343. Et oleo. lib.9.c.8. Et adipe lupino. lib.1. ſiluar.

Iam Lupi promit noua nupta pingue,
Flammeum Nympha, Charites pudici
Pectoris Zonam, reficitq; currum
Pronuba Iuno,

Reliqua huc ſpectantia, paulo inferius exquirentur, & pleraque ſunt præoccupata.

DE PARTIBVS EIVS ſigillatim.

Setæ. Sutores. PARTES ſingulas iam percutro, a magis inutilibus exordior. *Setæ pili ſunt porcorum* etiamſi Horatius, Iuuenalis, Martialis, Plautus, & alii ad hirſutos homines id nomen traxerunt, Iſidorus. *Sutores nuncupati ſunt, quod inſertis filo porcorum ſetis, ſuant, id eſt conſuant, quaſi Setores*. & ſupra attigi. alter vſus in flagris ruſticis, aut verberibus, notat vir ornatiſſimus Ioannes Meurſius in Criticis exercitationibus, & autorem habet Sextum Propertium lib.4. Eleg.1. H

lib.19.c.34. Verbera, aut flagra. Part.2. pag. 81.

Verbera pellitus ſetoſa mouebat arator
Inde Licens Fabius ſacra Lupercus habet.

Setigeri. Vnde perpetuo epitheto *Sues Setigeri* dicuntur, Virgilius non vno loco. libro ſeptimo Aeneid. in limine.

Setigeriq; Sues, atque in præſepibus Vrſi,

Et lib.11. Aeneid. in funere Pallantis.

Setigeroſq; Sues, raptaſq; ex omnibus aris
In flammam iugulant pecudes.

Plura dixi ad illud Claudiani in Epigrammatis.

— *Hic ſetis ſanior, ille iuba.*

Sterens

A *Stereus* deinde *Sucerda* veteribus vocata, quaſi *Sus merda* vt opinor. itaque rectiſſime Philoxe- *Sucerda.*
nus in gloſſis. interpretatus *Sucerda* χοιρεία κόπρος. *Suillum ſtercus.* Feſtus Pompeius. *Succerda* *lib.17.*
ſtercus Suillum. Titinnius.

Quid habes niſi vnam arcam ſine claue?
Eaeondis Succerdam.

Male Feſtus *Succerdam* pro *Sucerda* poſuit, eſt enim prima breui. C. Lucilius lib. 30. Satyrar. *Feſtus correctus.*

Hic in ſtercore humi, ſabuliſq́, fimo, atque Sucerdis.

Lucilii etiam verſum corruptum eſſe liquet, in vulgatis Nonii editionibus, *in ſtercore humi. fa-* *Lucilius cor-*
buliſq́, deteriori ſenſu erat, tu lege *rectus.*

Hic in ſtercore humi, ſtabuliſq́, fimo, atq́ ſucerda.

Ab hoc *ſtercore* ſeu κόπρῳ dicti ſunt *Scurra*, *Copreæ*, vt ex Dione Cocceiano notat vir eruditiſſi- *Caprea.*
mus ad Feſtum ſuum, & Comes Ponzanius Marcellus Donatus, ex illo, vt exiſtimo, Annotationi- *lib.50.*
bus variis. Ex quo facile eſt maculam eluere ex codice Suetonii. *Interrogatum eum ſubito, & clare* *Pag.638.*
a quodam nano adſtante menſa inter capreas, cur Paconius, Maieſtatis reus tamdiu viueret? quid ſi- *In Tiberio c. 61.*
B bi vult *inter Capreas ſtare?* ad menſam Imperatoriam, corrige igitur, & lege, *a quodam Nano ad-* *Suetoni⁹ correctus.*
ſtante menſa inter Copreas. Idem rurſus Suetonius eget manu Critica. *Interdum ferula, flagrone,*
velut per ludum, excitabatur a tropeis, ſolebant & manibus ſtertentis ſocci induci, vt repente exper- *In Claudio*
gefactus faciem ſibi confricaret. corrigendus idem locus, vt antea, *per ludum excitabatur a capreis,* *c.8.*
nam quid ſint *tropei*, nemo deprehendet. Certe λεγωτοποιοὶ, Βωμολόχοι, vt Græci dicunt, *dicaces,* *Iterum Suetonius correctus.*
ſcilicet *ſcurræ*, quique *riſui mouendo* dicteriis ſuis in aula morarentur, ſic eo æuo appellati. Suidas.
Ἀςυνόμοι οἷς ἔμελλε περί τε τῶν αὐλητρίδων, καὶ ψαλτριῶν, καὶ κοπρολόγων. *Aſtynomi ſunt quibus cu-*
ræ ſunt Tibicines, ſaltatrices & ſcurræ ſeu *Copreæ*, & Græci vocant ἄνδρας κοπρίους *homines Co-*
preas, & κοπρίαι *Copreæ* in Sancta Synodo Epheſina tertia. Abdias Babylonius, ſi tamen autor il- *Tom.1.Sect.10.*
le bonus & legitimus, ac non verius ſuppoſititius in hiſtoria Apoſtolica. *audi domine rex, iſta ſterco-* *lib.6.*
ra abiicienda ſunt, & ex tuo regno emundanda, ne forte omnibus putredinem generent. vox κοπρίων *Stercora.*
Græcis vſitatiſſima eſt, Plutarcho, Straboni, & Georgio Cedreno, apud Iſaacum Caſaubonũ. Sed
& Latina ciuitate eadem vox donata. gloſſæ Iſidori. *Scurra qui incopriatur*, & rurſus, *Scurrula qui*
incopriat. Et Laberius Mimorum feſtiuiſſimus poeta fabulam ſcripſerat, cui titulus *Coprinum* fe- *Laberius correctus.*
C cerat, peſſime apud Nonium in *Cophino* citatur, ea ille fabulas aulicas, vt puto, muſcas, & importu-
nas adulantium præſtigias exagitabat. M. Varro in Modio apud eundem Nonium cap. 2. nu. 623.

Omnes videmur eſſe nobis feſtini
Belli, Saperdæ, cum ſimus κάπροι.

Qui locus Varronis eſt corruptus, Dionyſius Gothefredus legebat. *Cũ ſimus σάπροι.* ſed legẽdũ *Varro correctus.*

Belli, ſaperdæ, cum ſimus Copreæ.

Sed & ipſam dictionem Græcanicam Latina voce extulerunt. Idem Varro. *Copron.*

Non Herculeis poteſt, qui Augia agebat
Copron.

Sic per ludibrium Chriſtianæ pietatis apicem *Cyprianum*, quidam vir doctus apud Lactãtium *Coprianus.*
Firmianum, *Coprianum* vocare eſt auſus, vt Lipſio in electis pridem eſt obſeruatum. Adrianũ Tur- *lib.2.c.17.*
nebum cõſule in Aduerſariis, qui Copreas, honeſtiori vocabulo, vſurpaſſe, pro ſtercorariis ſcribit. *lib.22. c.31.*
vir tamen doctiſſimus Læuinus Torrentius ad vtrumque Suetonii locum, in veteris ſcripturæ de-
fendenda veritate conſtans eſt: & ego ex tam fætida diſſertatione exiturus, vnum addo ex Plinio. *lib.28.c.9.*
D *neque eſt occulta virium cauſa, quoniam id animal herbarum radicibus veſcitur, itaque etiam fimo* *Fimi Suilli*
innumeri vſus. Et alibi idem. *M. Varro Principatum dat Turdorum fimo ex auiariis, quod etiam ex* *uſus innumeri.*
pabulo boum, Suumq́, magnificat. Et paucis interiectis. *proxime ſpurcitias Suum laudant, Columella* *lib.17.c.9.*
ſolus damnat. Locus Columellæ ſic ſe habet in re ruſtica. *poſt hac, qua diximus, Ouillum, & ab hoc* *lib.2.c.15.*
Caprinum eſt, mox cæterorum iumentorum armentorumq́: deterrimum ex omnibus Suillum habetur.
Concors ei eſt Rutilius Palladius. qui illum, vt ſolet, verbatim tranſcripſit. *Stercus Aſinorum primũ* *lib.1.c.34.*
eſt, maxime hortis, deinde Ouillum & Caprinum, & iumentorum, porcinum vero peſſimum. ad alia
tranſeo, ſatis enim de excrementis. Succedat *Lac porcinum:* & ipſum non pars quidem Suilli cor- *Lac.*
poris, ſed quoddam genus excrementi. C. Plinius de eo. Lac *Suillum vtiliſſimum teneſmo, dyſente-* *lib.28.c.9.*
ria, necnon phthiſicis, hoc & mulieri ſaluberrimum qui dicerent, fuerunt, ſcilicet, ſi teneſmo, dyſente-
ria. aut phthiſi laboraret, vt Iacobus Dalechampius admonuit. Galenus vero nunquam meminit *lib.10. de ſimplic. medi. facult. pag.73.*
aut *fimi*, aut *lactis Suilli*, niſi vnico loco de poſteriori. qui ait illud eſſe *aquoſum valde & humidum.*
Contra Manethon ille apud Claudium Aelianum. *Manethonem porro Aegyptium ſumma ſapiẽtia* *lib.10. c.16.*
virum accepi dicere, eum qui Suillo lacte veſcatur, vitiliginibus & lepra oppletum iri, quod quidẽ mor- *Lepram generat.*

bos Aſiani omnes peſſime oderunt. Non eſt ille Manetho, quem in literarum ludibrium, & meliorũ E
Annij impoſtoris Suppoſititius Manetho. ſcientiarum dedecus, ridicule, patrum noſtrorum memoriæ, Ioannes Annius Viterbii, in vinea a ſe defoſſum, ac mox erutum, & compoſito ad ſe, cum Catonis fragmentis, Beroſo, Zenophonte, Sempronio, & aliis, ſuppoſuit. Porro eandem rem confirmat eo poſterior, Plutarchus. ſic enim ille
Lib. de Iſide & Oſiride pag 353. ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ὗν ἀνίερον ζῶον ἡγοῦνται, ὡς μάλιστα γὰρ ὀχεύεσθαι δοκεῖ τῆς σελήνης, καὶ τῶν τὸ γάλα πινόντων ἐξανθεῖ τὰ σώματα λέπραν καὶ ψωρικὰς τραχύτητας. *Suem quoque animal a ſacris alienum cenſent, quod maxime coeat Luna decreſcente, & lac eius bibentium corporibus lepram tetramq́; ſcabiem afferat,* Nec plura ibi, tranſeo ad *adipem Suillum*, de quo ſupra nonnihil, addo hic M. Varronem in re ruſtica. & C. Plinium.
Adeps. lib. 2. c. 1. lib. 28. c. 1. Axungia. *Adepe inueteratur duobus modis, aut cum ſale, aut ſincerus, tanto vtilior, quanto ſit vetuſtior: Axungiam etiam Græci appellauere eum in voluminibus ſuis, neque eſt occulta virium cauſa, quoniam id animal herbarum radicibus veſcitur, itaque etiam fimo innumeri vſus. quamobrem non de alia loquimur Sue*, quam quæ exeat, vbi radicibus herbarum veſcatur, non uero illa, quæ domi in hara concluſa alitur: *multo efficaciore fæmina, & quæ non peperit, multi vero præſtantior in Apris eſt,*
lib 7. Cõpoſ. Medicam. & gener. pagin. 263. Galenus ſæpiſſime adipem hũc commendat, & quibus conueniat, uel quibus obſit, diligenter exequitur multis locis. Iuuenalis Satyr. 6. V. 630. F

Cuſtodite animas, & nulli credite menſæ
Liuida materno feruent adipata veneno.

Iuuenalis duobus verſibus auctus Duos verſiculos Iuuenali hic addo ex veteris Scholiaſticæ autoritate.

Mordeat ante aliquid, quicquid porrexerit illa
Quæ peperit, timidus prægustet pocula poppas.

Pedes & roſtrum in pretio. De pedibus paucis præſumo. hos in delitiis eſſe, ac tuto ſine noxa mãducari poſſe, conſtans poſt Galenum medicorum eſt dogma. meminere plerique inter veteres. Antiphanes in Nuptiis.

——— ἐκτεμὼν χορδῆς μέσαιον
ποδῶν τε, καὶ ὠτίων, ἔτι δὲ ῥύγχους.
Cum excidiſſet mediam lactium partem,
Et pedum, & auricularum, & inſuper roſtri.

Theophilus in Pancratiaſte.

——— ἑφθῶν μὲν σχεδὸν
τρεῖς μνᾶς, λέγ᾽ ἄλλο, ῥυγχίον, κωλῆν πόδας G
τέτταρας ὑείους.
——— *Elixa carnis propemodum*
Libras tres, reliqua memora, roſtrum, armum, pedes
Quatuor Suillos.

Anaxilas in Coquis.

Ἀκροκώλι᾽ ἑψεῖν ἐστὶ, ῥύγχη, πόδας.
Extremos artus elixare, roſtra, pedes.

Idem poeta in Circe fabula.

δεινὸν μὲν γὰρ ἔχοντ᾽ ὑὸς ῥύγχος ὦ φίλε
Magnum habentem roſtrum Suillum o amice.

Denique idem in Campſo.

ῥύγχος φορῶν ὕειον ᾐσθόμην τότε.
Roſtrum ſuillum geſtans idem ſenſi.

Ariſtophanes in Proagone, Pherecrates in Nugis, Anaxandrides in Satyro, Axionicus in Chal H
lib. 3. pag. 95 Cerebrum. eide, Steſichorus in Venatione, Archippus in Amphytruone Secundo, Araros in Adonide. conſulantur apud Athenæum, quos non exſcribo. *Cerebrum Suillum*, & ipſum inter lautiſſimas cupedias, etiam ſi diu nullus cerebrum comedere, non dicam Suis, ſed ne vllius animalis, auderet, & ratio
Non edebatur. illa a neſcio quo veterum, allata, *quod omnes ſenſus propemodum Cerebro ineſſent*, quare apud Euſtathium, Prouerbium illud celebratur de homine impuro & flagitioſiſſimo. ὡς οὐδ᾽ ἂν ἐγκεφάλων γ᾽ ἔσθων λίποι. *hic ſine fine cerebra comederit.* tamen poſtea in vſu apud lautiſſimæ gulæ homines in-
lib. 2. pag. 65. ceperunt eſſe: verba interpretis Latini Athenæi hæc ſunt. *Cerebrum Suillum, eo veſci nos Philoſophi non ſinebant, aſſerentes ſi quis id guſtaret, par flagitium admitti, ac ſi roderet fabam, vetabantq́; non capita tantum parentum comeſſe, verum etiam animalium, quantumuis immũda & profana ſint, narrantes priſcos homines religioſe abſtinuiſſe. Apollodorus Athenienſis, ne veterum quidem vllum cere-*
Alba medulla. *brum nominaſſe ait.* recepere, inquam, poſtea nepotes, & λευκὸν μυελὸν *albam medullam* vocarunt, Sophocles in Trachiniis. Ariſtophanes tum inter primos fuit, qui ipſum cerebrum nominauit in epulatum apparatu ita enim

Ἀπολίσαι

A *Ἀπολέσαιμ' ἂν ἐγκεφάλου θρίω δύω.*
Perdiderim cerebri thria duo.

Eſt autem *Thrion particula cerebri garo condita, addito caſeo, obuoluta folio ficulneo.* Philocles & ipſe vetuſtiſſimus poeta. — *Thrion.*

οὐδ' ἂν ἐγκεφάλου γ' ἔδων λίπος.
Cerebri pinguitudinem non comedo.

Quæ vix facile ſiue Plinio intelliguntur. *hominibus hoc ſiue ſanguine, ſiue venis, & reliquis ſine pingui:* Cerebrum, ſcilicet. Vide Ariſtotelem. *Oculum* Suis perſpicacem valde volunt, ſed alterutro effoſſo, moritur, Ariſtotele teſte, quem alii ſecuti. C. Plinius. *Suem amiſſo oculo putant cito extingui, alioquin vita ad vigintiquinque annos, quibuſdam & vicenos.* Plutarchus in Sympoſiacis. *oculi porcorum ita dicuntur confracti, & humi defixi, vt nihil eorum cernant vnquam, quæ ſuperna ſunt, neque in cœlum intueantur, niſi ſupini contra naturam facti, pupillas ſurſum obuertant, ideo animal hoc alias clamoſiſſimum, vbi ſupinatum fuerit, tacere attonitum inſolenti conſpectu cœli, maiorique metu vociferationem eius reprimi putant:* Hoc omnibus Brutis commune, ſolique homini erectum vultum — *lib. 11. c. 37. Oculus. lib. 8. c. 51. lib. 4. c. 5.*

B deus conceſſit, vt apud pleroſque melioris notæ ſcriptores. L. Senecam Arnobium lib. 8. principio, Freculphum Lexonienſem in Annalibus lib. 1. cap. 3. Ouidium, notiſſimo loco, Silium Italicum. — *Lib. de vit. Beat. c. 32. lib. 15. Punicor.*

Nonne vides hominum vt celſos ad ſidera vultus
Suſtulit Deus, ac ſublimia finxerit ora,
Cum pecudum, volucrumque genus, formaſque ferarum
Segnem atque obſcœnam paſſim ſtrauiſſet in aluum.

Corippum Africanum lib. 2. Num. 2.

Produxit pronis animalia cætera membris,
Solum hominem rectum.

Dentes habent admodum firmos, nec vllis morbis obnoxios, Ariſtotele teſte in Hiſtoria Animalium. *ὗς δ' ὅλως οὐθένα βάλλει τῶν ὀδόντων. Sus nullum omninò dentem amittit.* Ex eo C. Plinius. *Dentes Suibus nunquam decidunt.* Illud memorabile, quod retulit Claudius Aelianus. *Suis viridem ſegetem depaſtæ dentes infirmiores poſtea ſemper reddi:* Sed hoc fuſius infra, vbi de ſolertia eius in Agricultura, agam. *Coſtas*, ſic breuiter tetigit idem Plinius, loco laudato. *Coſtæ homini tantum octo-* — *Dentes. lib. 2. c. 1. lib. 11. c. 37. lib. 5. c. 45. Coſta.*

C *næ, Suibus denæ, corniugeris tredecim, ſerpentibus triginta.* quem locum vir doctus aliter legit. *Coſtæ homini tantum duodenæ,* quæ verior eſt cenſenda lectio, niſi forte ſuperiores octonas intelligat veras, & legitimas, non adnumeratis quatuor aliis ſpuriis *lienem* interdum ſaluo Sue conſumi poſſe, pleraque probant, experientia, & doctorum autoritas. C. Plinius. *arbitrantur quidam hanc eſſe camaricem, ſed ad lienem præcipua eſt, ſi ſuccus eius expreſſus in vino bibatur: adeoque mirabilem eius antipathiam contra ſolum hoc viſcerum faciunt, vt affirment, ſi ex ea alueis factis bibant Sues, ſine liene inueniri.* Et alibi idem autem. *Inuenit & Teucer eadem ætate Teucrion, quam quidam Hemioniam vocant, ſpargentem iunceos tenues, folia parua, aſperis locis naſcentem, Auſtero ſapore, nunquam florentem, neque ſemen gignit, medetur lienibus, conſtatque ſic inuentam, cum exta ſuper eam proiecta eſſent, adhæſiſſe lieni, eumque exinaniſſe, ob id a quibuſdam Splenion vocatur: narrant Sues, qui radicem eius ederint, ſine ſplene inueniri.* quo in loco, quod Suum ſplenem perimat Teucrion herba, malim legere, *ob id a quibuſdam Aſplenium vocatur*, aut *Aſplenion.* De lingua aliquid delibandum, nam neci quidem gulæ intemperies pepercit, nam & linguas in conuiuiis auide porcinas eſitabant, ac deinde *σπένδοντες καὶ ἐπὶ ταῖς γλώσσαις ἐκ τῶν δείπνων ἀπιόντες. ſoliti facere libationes ſuper linguis cum* — *Plinij varia lectio. Lien. lib. 24. c. 9. lib. 25. c. 5. Splen. Plinij lectio varia. Lingua. Super ea libationes.*

D *è conuiuio diſcederent.* id verſu Homerico probat vir doctiſſimus in Animaduerſionibus, nec vero Suillum iecur tantopere nepotibus expetitum prætereo. Plinius. *adhibetur & ars iecori fœminarum, ſicut anſerum, inuentum M. Apicij fico, carica, ſaginatis, ac ſatie necatis, repente Mulſi potu dato.* de hoc autem cupediarum oblectamento Ariſtophanes in Tageniſtis, Alcæus in Paleſtra, Eubulus in Deucalione, Archilochus, Hegeſander Delphus abunde ſatisfaciunt, ab aliis laudati, nec repeto, & puto ab Vlyſſe Aldrouando, vbi de Anſere agebat, non prætermiſſos. vnius Alexidis in Medicamentario locus impræſentiarum ſufficiet. — *lib. 1. c. 14. Iecur. lib. 8. c. 51.*

κρεάδια, ποδάρια, ῥύγχη τινά, ὠτάρια
ὕειον ἡπάτιον ἐγκεκαλυμμένον.
Carnuncularum pulpas, pedes, roſtra quædam, auriculas,
Suillum iecuſculum circum opertum.

Varii certe modi iecinorum parandorum, hic, vt apparet, aliis cibis inuoluebantur, apud Athenæum libro tertio, *ſartagine frigebantur*, more Græcanico *in cinere torrebantur*, autore Hippocrate. viri docti conſulantur ad Iuuenalem Satyr. 5. V. 114. — *lib. 2. Mo. b. mulieb.*

Anſeris ante ipſum magnum iecur.

Ad Martialem lib. 13. epigram. 58. E

Aſpice quam magno tumeat iecur anſere maius.

Ad Horatium lib. 2. Satyr. 8.

Senſus. *Pinguibus & ficis paſtum iecur Anſeris albi.*

Odoratum, guſtum, & olfactum, in ea perfectione Sues habere, vt homines longe illis ſuperent,

Pag. 990. rationibus ex ipſius naturæ gremio depromptis probat, apud Plutarchum, Circeius ille Gryllus, nec ego id huc transfero.

AETAS. CASTRATIO, & Sagina.

Aetas. lib. 8. c. 51. PROPIVS ad naturæ ipſius inueſtigationem accedo. longiſſimum viuendi tempus expreſſit Plinius *Suem oculô amiſſo putant cibo extingui, alioqui vita ad quindecim annos, quibuſdam & vicenos.* cauſa præcipua, quod præter cæterorum animalium conditionem, quam citiſſime ad fœturam admittantur, & coitum appetant, F

Caſtratio. lib. 9. c. 50. vt ſupra eſt oſtenſum. Caſtrantur tam mares, quam fœminæ, ſed difficilius longe fœminæ, & maiori periculo. Ariſtoteles autor eſt in Hiſtoria Animalium. ἐκτέμνεται δὲ καὶ ἡ κάπρια τῶν θηλειῶν ὑῶν, ὥστε μηκέτι δεῖσθαι ὀχείας, ἀλλὰ πιαίνεσθαι ταχέως. ἐκτέμνεται δὲ νηστεύσασα δύο ἡμέρας, εἶτα κρεμάσαντες τῶν ὀπισθίων σκελῶν, τέμνουσι τὸ ἦτρον, ᾗ τοῖς ἄρρεσιν οἱ ὄρχεις μάλιστα φύονται. ἐνταῦθα γὰρ ἐπὶ ταῖς μήτραις ἐπιπέφυκεν ἡ κάπρια, ἧς σμικρὸν ἀποτέμνοντες

Apria. συῤῥάπτουσιν ἐκτίανονται. *Apria etiam ſcrofarum caſtratur, ne præterea coitum appetat, ſed breui tempore obeſetur, caſtratur autem cum biduo ieiunarit, ſuſpenſa pernis prioribus, recisa cute inter femina, qua maribus teſtes maxime continentur, hac enim parte adhæret vulnis Apria dicta, cuius exigua*

ſit pinguior *parte abſciſſa conſarcinant.* Duplex ergo caſtrandi finis, vel vt pinguior Sus fiat, vel vt coitu abſtineat, vt ſic *Apriam caſtrare* omnem libidinis fomitem penitus exſcindere, pari forma dixit Claudianus lib. 1. in Eutropium.

Quid neruos ſecuiſſe iuuat? vis nulla cruentam G
Caſtrat auaritiam.

lib. 7. c. 11. *Tempora caſtrationi idonea* maxime ſunt *ver & autumnus*, vt Iunius Moderatus Columella præſcribit modum deinde ibidem aperit, *aut cum duobus vulneribus impreſſis, per vnamquamque plagam ſinguli exprimuntur teſticuli, aut cum virilem partem vnam ferro reſectam detraxeris, per impreſſum vulnus ſcalpellum inſerito, & mediam quaſi cutem, qua interuenit duobus membris genitalibus, reſcindito, atque vncis digitis alterum quoque teſticulum educito, ſic fiet vna cicatrix.* atque

lib. 8. c. 51. poſterior hæc ratio ſpecioſior quidem eſt, ſed periculoſior. C. Plinius. *caſtrantur fœminæ quoq; Sues, ſicut Cameli, poſt bidui inediam, ſuſpenſa pernis prioribus, vulua recisa, ita celerius pingueſcunt.*

Plinius mutat ſententiã Ariſtotelis. Ariſtotelem ille, vt ſæpe ſolet, tranſcribit, ſed tamen ab eo diſſidet, nam in caſtratione ſuſpendi eos vult pedibus ſeu *pernis poſterioribus* Ariſtoteles, Plinius *prioribus*, ſed hæc res ad ruſticas pertinet.

lib. 18. c. 32. In caſtratione etiam Lunam obſeruant. eodem Plinio teſte. *Verres, Iuuencos, Arietes, hædos, decreſcente Luna caſtrato.*

Caro ſuauior. Eſt & tertia ratio cur Sues caſtrare moris fuerit, quod Caro ſuauior inde fiat vſque adeo, vt Suum grandiorum caſtratorum Sanguis commode edatur, vel Claudio Galeno te-

lib. 3. de Alimen. fac. ſte. *A Suibus ad fœminas* tractum caſtrandi exemplum, vt admonuit Ioannes Brodæus, & eſt autor Xanthus libro ſecundo Lydiorum. *Andramytem Lydorum Regem omnium primum mulieres ca-* H

Lib. 5. Miſcell. c. 3. *ſtraſſe, & loco Eunuchorum habuiſſe.* Athenæus. Sus priuſquam caſtretur, mas *Verres*, fœmina *ſcrofa*, vbi exſectus eſt, fœminæ nomen *Porca*, mari *Maialis* impoſitum reperio: & *Maialis* forte, quia

Lib. 12. pag. 515. ineunte Maio ſiue vere primo, vt dixi, caſtretur. M. Varro in re ruſtica. *caſtrantur Verres commo-*

Maialis. *diſſime anniculi, vtique ne minores quam ſemeſtres, quo facto nomen mutant, atque è Verribus dicun-*

lib. 2. c. 4. fin. *tur Maiales.* Et eodem libro rurſus idem. *propter quod diſcrimen maxime inſtitutum, vt caſtrentur*

Cap. 7. fin. *equi, demptis enim teſticulis fiunt quietiores, & ideo quod ſemine careant, ij canterij appellati, vt in*

Canterij. *Suibus Maiales.* Iſidorus in gloſſis. *Maialis porcus pinguis, quod dea Maiæ ſacrificabatur; quaſi ma-*

Maia Dea. *tri Mercurij.* quænam hæc *Maia* dea? *Mater Mercurij*, inquit gloſſographus, ea indubie, in cuius tutela menſis *Maius*, vnde & nomen. Porci iſti ſeu Maiales ludis, & feriis Compitalitiis cæſi, de

Cap. 57. quibus nonnihil Cato in re ruſtica, & ego plena manu Antiquitatibus Romanis. Sextus Proper-

lib. 4. c. 9. tius lib. 4. Eleg. 1. & Ioannes Paſſeratius ibi.

Parua ſaginati luſtrabant compita porci,
Paſtor & ad calamos exta litabat ouis.

Erunt

A Eruntibi *ſaginati, ſacrificijs apti*, vt M. Vatto in re ruſtica interpretatur. Eratque id hominum genus, qui ſaginam ideſt ſaginata animalia tantum venderent. Nicophon princę Comedię poeta. *Saginati.* *lib. 2. c. 1 fin.* *Sagina uenditor.*

Βιβλιοπώλαις, κοσκινοπώλαις, ἰγκριδοπώλαις. *ἰγκριδοπώλαι.*

Librorum, Cribrorum, Saginarum venditoribus.

Multus eſt Plautus. Moſtell. Act. 1. Sc. 1.

Quomodo occepiſtis, bibite, pergracamini,

Eſte, efferete vos, ſaginam cadite.

In eadem fabula & Actu Sc. 3. *Sagina pro loco.*

Iam iſta quidem abſumpta res eſt, noctes dieſq; eſtur.

Bibitur, neq; quiſquam parcimoniam adhibet, ſagina plane eſt.

Et interdum pro ipſis animalibus ſaginatis vſurpatur ſagina. Symmach. *ſaginę cędundę cura poſterior erit.* Philippus Paræus in Indice Plantino. *Pro Animalibus.* *lib. 1. Epiſ. 7*

B LOCVS ET NATVRA.

TANDEM illud expediendum, quo loco, aut quibus regionibus Sus commode viuat, quibus ali & prouenire non poſſit; primum ſciendum in Arabia nec viuere, nec naſci Suem, etſi forte eo inferatur, e veſtigio exſpirare, quod docet Iulius Solinus in polyhiſtore, loco ſuperius adducto. C. Plinius. *At in Arabia Suillum genus non viuit.* Vt de Aſiæ illa parte ibi ab eo affirmatum, ita de Africa in genere idem autor aſſeuerat. *mirabilius eſt in eadem inſula Ceruos, præterquam in Cydoniatarũ regione non eſſe, in Africa nec apros, nec ceruos, nec capreas, nec vrſos.* In Creta Inſula nullum Suem ferum eſſe, ex eodem loco conſtat. *In Olympo Macedonię monte non ſunt lupi, nec in Creta inſula, illi quidem non vulpes, vrſiue, atque omnino nullum maleficum animal, præter phalangium aranei id genus eſt, de quo dicemus ſuo loco. Mirabilius in eadem inſula Ceruos, præterquam in Cydoniatarum regione, non eſſe; item nec Apros, nec Attagenes, nec Herinaceos.* In India Suem nec gigni nec haberi autores habeo probatos. Claud. Aelianus. *Hęc etiam inter cętera quę circa animantes auippiam eximij habent, non præterierim Suem apud Indos, neque ferum, neque manſuetum naſci Cteſias prodit.* Copioſius ex eodem Cteſia rerum Indicarum & Perſicarum ſcriptore. *Porro apud Indos nullũ Suem, neque ferum, neque cicuratum naſci Cteſias Gnidius ait, & ſuilli generis vſum a ſe Indos deteſtari, & tantopere abeſſe ab eo veſcendo, quam ab humanis carnibus abhorrere.* periit id Cteſiæ opus, neque hoc, in fragmentis, quę circumferuntur, reperitur. *Non eſt in Arabia.* *lib. 8. c. 51.* *Nec in Africa.* *lib. 8. c. 58.* *Nec in Creta Inſula.* *Nec in India.* *lib. 3. c. 3.* *lib. 16. c. 37.*

C De locis, in quibus hoc pecoris viuat, non eſt multum laborandum, cum ſupra ex gentium pæne omnium conſenſu docuerim pleroſque populos porcina veſci, addo hic etiam in Terra Auſtrali vix bene adhuc detecta, verſus fretum Magellanicum, nihil eſſe animalium, quæ in noſtro orbe viuunt, ſaltem quadrupedum, præter *Bubalos, vaccas, Capras, & Porcos*, vt ex Heſſellio Gerardo perſpicuum eſt In detectione Auſtralis Terræ incognitæ per Petrum Ferdinandes de Quir. *Sunt in Terra Auſtrali.* Illud præclarum eſt, Galliam olim Togatam tam abundantem Suibus fuiſſe, vt maximum inde vrbi commodum. Strabo Amaſianus, *καὶ γάρ ἡ γεωργουμένη γῆ πολλοὺς καὶ παντοίους ἐκφέρει καρποὺς, καὶ αἱ ὕλαι τοσαύτην, ἔχουσι βάλανον, ὥστε ἐκ τῶν ἐντεῦθεν ὑοφορβίων ἡ Ῥώμη τρέφεται. Nam quę colitur terra omnis generis copioſos præbet fructus, & ſilua tantum glandis ſuppeditāt, vt ex porcorum gregibus, qui ibi paſcuntur, Roma fere alatur.* *Ex Gallia Togata Romã aduecti.* *lib. 5. pag. 151*

D Idem Geographus Galliam etiam Lugdunenſem eo nomine celebrat. *ὅθεν αἱ κάλλισαι ταριχεῖαι τῶν ὑείων κρεῶν εἰς τὴν Ῥώμην καταχομίζονται. Ex his optima Suilla ſalſamenta Romam perferuntur.* Nec ingloriæ ſunt Syracuſæ eo nomine. notum enim illud Græcorum prouerbium. *Et Gallia Lugdunenſi* *Lib. 4. pagin. 133.* *Et Syracuſis*

τυρὸς Σικελικὸς, ἐκ Συρακουσῶν σύες.

Caſeus Siculus, a Syracuſis Sues.

Hermippus Comicus.

Αἱ δὲ Συρακούσαι σῦς, καὶ τυρὸν παρέχουσι.

Inde Syracuſis aductus caſeus, & Sus.

Hoc pecus maxime Brutum inter omnia animantia. M. Varro in re ruſtica. *Itaque ijs Suibus animam datam eſſe proinde ac ſalem, qua ſeruaret carnem.* Ex illo C. Plinius. *Animalium hoc maxime brutum, animamque ei pro ſale datam haud illepide exiſtimabatur.* Nec plura ſuper hoc. *Brutum.* *lib. 2. c. 4.* *lib. 8. c. 51.*

E

SPVRCITIES, ET ſordium amor.

Lib.12.c.1.
Spurcitia, Spurius.
lib.17.
Subare.
Gauaet ſub cæno.
Tempore admiſſura.
Requies volutatio.
Varro correctus.
χαμαιευνάδες.
Loca paluſtria.
lib.7.c.9.

IN quo præcipue bruta hæc & belluina adeo natura conſiſtat inueſtigandum. Iſidorus. *Porcus, quaſi ſit ſpurcus, ingurgitat enim ſe cœno, luto immergit, limo illinit,* Horatius, *amica luto Sus. hinc etiam ſpurcitia, vel ſpurius nuncupatur.* Ea de cauſa cum Venus eſſet φιλόκαλος *munditiei ſtudioſa*, odio habuiſſe Suem, animal ab impuritate abominandum, fingebatur. Feſtus Pompeius. *Suillum genus inuiſum Veneri prodiderunt poetæ, ob interfectum ab Apro Adonium, quem diligebat dea; quidam autem, quod immundiſſimi ſint Sues ex omni manſueto pecore, & ardentiſſimæ libidinis, ita vt opprobrium mulieribus inde tractum ſit, cum Subare, & Subire dicuntur.* Exprimit M. Varro in re ruſtica. *In paſtu locus huic pecori aptus vliginoſus, quod delectatur non ſolum aqua, ſed etiam luto, itaque eam ob rem aiunt lupos, cum ſint nacti Sues, trahere vſque ad aquam, quod dentes feruorem carnis ferre non poſſent.* id præcipue curant ſubulci, vt admiſſuræ tempore lutum habeant, quo ſe volutent, & totum corpus demergentes oblinent. Idem Varro paulo infra. *Admiſſuras cum faciũt, prodigunt in lutoſos limites & luſtra, vt volutentur in luto, quæ eſt illorum requies, vt lauatio hominis.* locus non videtur ſanus, itaque corrigendum cenſeo. *Porro adigunt in lutoſos limites*, aut ſic, *producunt in lutoſos limites*, quid enim ſit *prodigere* hoc loco, non aſſequor: Hac de cauſa Homerũ ſcimus Sues χαμαιευνάδες quaſi *volutatrices, humi cubantes, aut cænoſo cubitu delectantes*, appellaſſe. qui eas diligentius ad fœturas habebant, obſeruarunt locum paſtui idoneum non eſſe ſiccũ, aut ſcabrum, aut aquarum penuria laborantem. Iunius Columella. *omnem porro ſitum ruris hoc pecus vſurpat, nam & montibus & campis commode paſcitur, melius tamen paluſtribus agris, quam ſitientibus.* Paucis interiectis ſubdit, *vbi penuria eſt arborum, terrenum pabulum conſectabimur, & ſicco limoſum præferemus, vt paludem rimentur, effodiantque lumbricos, atque in luto volutentur, quod eſt huic pecori gratiſſimũ, quin etiam vt aquis abuti poſſint.* Seruius Maurus Honoratus. *immundi Sues luto gaudentes.* C. Plinius. *In luto volutatio generi grata*, notum celebre eſt illud Heracliti Epheſii, qui dicere erat ſolitus. *Sues cæno lauari, vt cortales aues puluere & cinere.* id fuit, quod ſupra Varro requiem Suum lutum, vt lauationem hominum dicebat. Hoc non tantum Suibus domeſticis, ſed etiam Apris, commune, vnde *loca in quibus ſe voluunt*, id eſt volutant, Latini *volutabra* dixerunt. vt verbis vtar Seruii. ad lib. 3. Georgicon. inde tranſlate Cicero lib. 2. de Republica volutabũdum pro voluptatibus immerſo, vt Sues ſunt cæno, vſurpat. *cupido autem & expetenti, & libidinoſo, & volutabundo in voluptatibus.* Iſidorus. *volutabra appellata, quod ibi Apri volutentur.* alluſit C. Lucilius lib. 30. Satyr. F G

Abuti aquis lib.1.Georg.
lib.8.c.51.
Cæno lauari.
Apri vt Sues luto gaudẽt.
Volutabra.
lib.16.c.1.

> *Quid tu iſtuc curas, vbi ego obliner, atque voluter.*

Ita intelligendi poetæ. T. Lucretius lib. 5.

> *Multaque vincebant, vitabant pauca latebris,*
> *Setigeriſque pares Suibus ſilueſtria membra*
> *Nuda dabant terræ nocturno tempore capti,*
> *Circum ſe folijs, & frondibus inuoluentes.*

Varietas lectionis in Lucretio.

In tertio verſiculo MS. legit paruo admodum diſcrimine. H

> *Nudabant terræ.*

Et lib. 6. idem. quem locum varie Critici torſerunt. Dionyſius Lambinus ibi conſulatur.

> *At contra nobis cænum teterrima cum ſit*
> *Spurcities, eadem Subus hæc res munda videtur,*
> *Inſatiabiliter toti vt voluantur ibidem.*

Virgilius lib. 1. Georgic.

> ———— *non ore ſolutos*
> *Immundi meminere Sues iactare maniplos,*

Et lib. 3. eiuſdem operis.

> *Sæpe volutabris pulſos ſilueſtribus Apros*
> *Latratu turbabis agens.*

Iuuat volutatio ad ſaginam.
lib.8.c.6.

Verba Ariſtotelis Latina, quia fideliter verſa ex hiſtoria Animalium appoſui; cum etiam quod optime totam Porci noſtri naturam expreſſerunt. *Sus minime herba frugumque appetens eſt, ſed radicum maxime ex omnibus animalibus, quoniam rictu aptiſſimo ad id negotij eſt: facillime etiam omnium*

A *nium ad quoduis pabulũ aſſueſcit, & celerrime quoque in pinguitudinem proficit, pro ſui corporis magnitudine, ſexaginta enim diebus pingueſcit, quantum autem profecerit, ij cognoſcunt, quibus ea res curæ eſt, vbi ieiunium ad ſaginam conſtituerint, pingueſcit fame præfatigatus triduo, ſaginant a triduo iam, qui Sues obeſant. Thraces per ſaginam eum primo die potum præberint, poſt interpoſito vno die præbent, tum duobus, deinde triduo, atque ita ſubinde augendo numerum vſque in ſeptimum, curant. pingueſcit hoc animal hordeo, fico, milio, glande, pyro, cucumere, ſed maxime tum hoc, tum cætera, quibus venter calidus eſt, quiete immotioneq́ pingueſcunt. Cæterum Sues pinguiores redduntur etiam cum in luto ſe volutant.* Non igitur tantum grata eſt Suibus volutatio, ſed etiam neceſſaria, licet maxime inde fætor, & peſtifer veluti quidã odor ingratus ſit. Horatius lib. Epodon. od. 12. *Thracũ mos in ſaginãdo. Fœtor inde.*

Polypus, an grauis hirſutis cubet hircus in alis,
Quam Canis acer, vbi lateat Sus,
Quis ſudor vietis, & quam malus vndique membris
Creſcit odor.

B Horat. lib. 1. Epiſt. 2.

Qua ſi cum ſocijs, ſtultus cupiduſq́ bibiſſet
Sus domina meretrice fuiſſet turpis & excors,
Vixiſſet canis immundus, vel amica luto Sus.

Et rurſus lib. 2. Epiſt. 2.

Hac rabioſa fugit Canis, hac lutulenta ruit Sus.

M. Plautus Captiuis Act. 4. Sc. 2.

Tum piſtores ſcrofipaſci, qui alunt furfuri Sues
Quarum odore præterire nemo piſtrinum poteſt
Horum ſi quoiuſquam ſcrofam in publico conſpexero,
Ex ipſis dominis, pugnis meis, exulcerabo furfures.

Spurcum ergo quidlibet *obſcænum* interpretor, cum Nonio, & vt homines *ſpurcos, porcos* vocari ſolere ſupra eſt animaduerſum, ita impurum domicilium, aut ædes alicuius ſpurcitie illuuieq́ tædas *Haras* dixerunt. M. Varro lib. 1. de Prometheo. *In tenebris, ac Suili viuunt, niſi non forum hara, atque homines, qui nunc plerique, Sues ſunt exiſtimandi.* M. Cicero in Piſoniana. *Epicure noſter* C *ex hara producte, non ex ſchola.* M. Plautus Captiuis. Act. 2. Sc. 4. *Hara. Aedes ſordidæ.*

— *Herus in hara, haud ædibus habitat.*

Et in Moſtellaria Act. 1. Sc. 1. at te Iupiter.

Diq́ omnes perdant, oboluiſti allium,
Germana illuuies, ruſticus, hircus, hara Suis.
Canem capra commixta.

Quod eo admirabilius duco in ipſis ædibus regiis olim fuiſſe haras, ob perpetuam ſcilicet pecoris paſcendi curam, quæ priſcis illis heroibus fuit. Homerus ſupra laudatus. P. Ouidius Epiſtola Penelopes. *Regijs proxima.*

Hoc faciunt cuſtoſq́ boum, longæuaq́ nutrix,
Tertius immundæ cura fidelis haræ.

Sordium & illuuiei ei animali cura creſcit ex continuo in terram pronoque intuitu, quãdo omnia quidem animalia deorſum viſum dirigant, præter hominem, ſed præ aliis omnibus hoc Sui conuenire ſupra eſt oſtenſum. vnde Ouidii locus eſt peropportunus, vbi de Circea mutatione. D libro decimoquarto.

Spargimur ignotæ ſuccis melioribus herbæ
Percutimurque caput conuerſa verbere virga,
Verbaque dicuntur dictis contraria verbis,
Quo magis illa canit, magis hoc tellure leuati
Erigimur, ſetæq́ cadunt, biſidumq́ relinquit
Rima pedem, creſcunt humeri, & ſubiecta lacertis
Brachia ſunt.

Huc ſpectat fabula illa decantatiſſima de Sociis Vlyſſis in Sues a Circe conuerſis, quo voluptatum nimiarum illecebræ, & fædiſſima Suum natura pariter deſignantur, ſed infra loco ſuo id explicabitur.

 E

ARDOR IN VENEREM, & in menſa libido.

FAEDISSIMVM hunc altumque ſordium gurgitem excipit immoderatus coeundi appetitus, & vſque ad furorem Veneris frequentiſſimæ inſania. Feſtus Pom
Lib. 17. peius. *Suillum genus inuiſum Veneri prodiderunt poetæ, ob interfectum ab Apro Adonium, quem diligebat Dea, quidam autem, quod immundiſſimi ſint Sues ex omni manſueto pecore, & ardentiſſima libidinis, ita vt opprobrium mulieribus inde tractū*
Subare. Subire. Surire. *ſit, cum ſubare & ſubire dicuntur.* A Suibus ergo vox obſcœna deducta, *Subare*, & *Subire*, quaſi Suillam libidinem, indomitam quippe imitari. Eadem vox in quibuſdam codicibus Feſti eſt, *Surire*, adſtipulantur gloſſæ philoxeni *Surit. καπρᾷ.* rectiſſime ex Ariſtotele in Hiſtoria
lib. 6. c. 18. Animalium. *καὶ αἱ ὕες ὅταν ἔχωσι πρὸς τὴν ὀχείαν ἐρωτικῶς, ὃ καλεῖται καπρᾶν, ὠθοῦνται καὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Sues fœminæ cum libidine excitantur, quod Subare dicitur, vel homines aggrediuntur.* F
Homines impetunt. Et ſe armãt. qua ratione porro ſe arment, ex initio eiuſdem capitis docemur. *Commune autem omnium animalium eſt, vt cupidine voluptateque rei Venereæ maximè geſtiant, atque incitentur. ferociũt fœminæ in partu, mares tempore coitus. Sues feri acerrime ſæuiunt, quanquam imbecilles per id tempus ex coitu reddantur. dimicant inter ſeſe mirum in modum, armantes ſe, & cutem quam craſſiſſimam præparãtes indurãteſq́; attritu arborum.* Seruius Maurus Honoratus, *dicit Suem domeſticum, quem cicurem*
Ad lib. 3. Georg. pag. 131. In furorẽ acti. *vocant. hic enim vult probare non tantum feras, ſed & manſueta animalia amore in furorem verti. proſubigit, fodit terram, & pedibus impellit alternis, quod pugnaturi Sues facere conſueuerũt ad acquirendum robur, vnde etiam latera, & coſtas terentes, durant ea in futura certamina, & a pedũ motu, & ab attritione coſtarum.* Helenius Acrón vetus Grammaticus ad Horatium. *Subando metapho*
Epod. od. 12. *ra a Sue, quæ Subare dicitur. dum ergo tu caleſtantia libidine, rumpis ſtratum, vt in coitum properes.*
Subare. Subire. Porphyrio ibidem loci & ipſe vetus Horatii Interpres. *Subare proprie Sues dicuntur cum libidinantur, inde tranſlatio facta in cætera animalia.* Vetus Scholiaſtes Iuuenalis. ad Satyr. 2. V. 50.

Iuuenalis correctus. *Hiſpo ſubit Iuuenes, & morbo pallet vtroque.* G

Malim cum vetere Scholiaſte *Hippo*, vt ſit *equina libido Suillæ* coniuncta, fœdum hoc dictu, ſed verum de Heliogabalo apud Aelium Lampridium. *Ergo cum Hibernaſſet Nicomediæ, atque omnia ſordide ageret, inireturque a viris, & ſubaret, ſtatim milites facti ſui pœnituit.* Lexicon Latino Græ
ὀργᾷ. cum MS. *ὀργᾷ ὀργαν. complexum maris aut fœminæ appetere.* Lucretius lib. 4.

Lucretij loc. correctus.

Nam facit ex animo ſæpe, & communia quærens
Gaudia, ſollicitat ſpatium decurrere amoris
Nec ratione alia volucres, armenta, feræq́;
Et pecudes, & Equæ maribus ſubſidere poſſunt.
Si non ipſa, quod illorum ſubat, ardet abundans
Natura, & Venerem ſalientum læta retractat.

Penultimum verſiculum nonnulli deprauarunt, legentes,

—— *Quod illorum ſubito ardet.*

Horat. loco proxime laudato.

Indomitam properat rabiem ſedare, nec illi H
Iam manet humida creta, colorque
Stercore fucatus Crocodili, iamque ſubando
Tenta cubilia, tectaque rumpit.

Subatio. Hinc *Subatio coitus Suum* Plinio autore. *remedium, ne prima ſubatione, neque ante flaccidas au-*
lib. 8. c. 51. *res coitus fiat*, tantæ porro eſt, & tam indomitæ libidinis Sus, vt ne grauida quidem coitu abſtine-
Grauida Sus coit. at, ſed præter omnium animantium vel admittat, vel auide requirat. eodem Plinio teſte. qui ſic
Lib. 10. c. 63. fine. ait. *Quadrupedum Venerem prægnantes arcent, præter equam & Suem.* Illud vero non leuis hic fuerit obſeruationis, quod ibidem Plinius refert. *Equos, & Canes, & Sues coitum matutinum appetere,*
Mas ſpumat *fœminas autem poſt meridiem blandiri, diligentiores tradunt, Equas domitas ſexaginta diebus equire, antequam gregales, Sues tantum coitu ſpumam ore fundere, Verrem Subantis audita voce, niſi admittatur, cibum non capere vſque in maciem, fœminas autem in tantum efferari, vt hominẽ lacerent, candida maxime veſte indutum. rabies ea aceto mitigatur, natura adſperſo. Auiditas coitus putatur & cibis fieri, ſicut viro eruca, & pecori capa, quæ ex feris mitigentur, non concipere, vt anſeres, Apros vero tarde & ceruos, nec niſi ab infantia educatos.* Scio omnibus his contraria ab aliis tradi, ac præ

alijs,

A alijs, Gryllus ille apud Plutarchum miram Suum in coeundo continentiam & moderationem, ex naturæ fontibus deriuatam, probat, ſed receptam ſententiam omnes veteres amplectuntur, T. Pō- *Maialis.* ponius in Comedia cui titulus *Maialis*, apud Nonium, *Cap. 2. num. 876.*

Animos Venus veget voluptatibus,

Et quod rarum in alijs animantibus, in quibus fere fœminas pudor regit, hic non minore laſciuia fæmina in amplexus fertur, non minore inſania debacchatur, quam mas. Virgilium habeo autorem. *Vterque ſexus pari aſſe ctu.* *lib. 3. Geor.*

Tempore non alio Catulorum oblita leæna
Sæuior errauit campis, nec funera vulgo
Tam multa informes Vrſi, ſtragemq; dedere.
Per ſiluam tum ſæuus aper, tum peſſima Tigris,
Heu male tum Libya ſolis erratur in agris,
Nonne vides vt tota tremor pertentet equorum
Corpora, ſi tantum notas odor attulit auras?
B *At neque eos iam fræna virum, nec verbera ſæua*
Non ſcopuli, rupeſq; caua, atque obiecta morantur
Flumina, correptos vnda torquentia montes:
Ipſe ruit, denteſq; Sabellicus exacuit Sus,
Et pede proſubigit terram fricat arbore coſtas,
Atque hinc, atque illinc, humeros ad vulnera durat.

Qui locus manifeſti erroris Petrum Victorium conuincit, qui fidenter aſſeuerare auſus eſt, nullam vllibi in Georgicis Suum manſuetorum mentionem factam a Virgilio, cum tamen ſæpiſſime in eo opere Suum manſuetorum ſit natura deſcripta, hunc locum proxime laudatũ diſerte *de Sue domeſtica quam cicurem vocant*, intelligi debere, docet, & rurſus lib. 2, Georg. *Error inſignis Petri Victorij.* *Lib. 17. var. lect. c. 11.*

—— Glandemq; Sues fregere ſub vlmis

Et eodem libro ad fidem,

Glande Sues redeunt læti.

Et vide infra hoc tractatu vbi de Morbis Suum diſſeram ex eodem Virgilio in Georgicis, & C pluribus ſtultum hoc Victorii erratum detexi & reprehendi Commentario in Aeliani variam hiſtoriam. Præterieram pene Pythagoræorum pene Metempſychoſin tradidiſſe luxurioſos & Veneri pluſquam par eſſet, deditos, in Porcos mutatos, quod, quia abunde oſtenſum in Hetruria Regali mea, & in Commentariis in Claudianum lib. 2. in Ruffinum, contentus ero loco vnico illius poetæ mei, & altero Græcanici, meus ſic habet. *lib. 1. c. 7.* *lib. 3. c. 74.*

Nam iuxta Rhadamantus agit, congeſta ſuperni *Metempſychoſis.*
Curriculi, totoſq; diu perſpexerit actus,
Exæquat damnum meritis, & muta ferarum
Cogit vincla pati, truculentos ingerit Vrſis,
Prædoneſq; lupis, fallaces vulpibus addit,
At qui deſidia ſemper, vinoq; grauatus,
Indulgens Veneri voluit torpeſcere luxu,
Hunc Suis immundi fœdos detrudit in artus.

Aſſinia habet Anaxilas in Circe.

D τὺς μὲν ὀρεινόμους ὑμῶν ποιήσει δέλφακας
ἀλιβάτυς, τὺς δὲ πάνθηρας, ἄλλους ἀγριώτας
λύκους, λέοντας, ἐπὶ δὲ τῶν θηλειων.

Ita Iacobus Dalechampius vertit.

Paſcentem in montibus veſtrum quoſdam
Faciet errabundos porcos, ſeu Delphacas
Quoſdam Pantheras, alios Lupos, Leoneſq;
Ad venatum pernices.

Multa huc ſpectantia eruditæ lectionis reperies apud Aeliam Viuetum in Commentariis ad Auſonii epigrammata, quæ non exſcribo.

VORA-

E

VORACITAS, ET PRAETER naturam ingluuies.

Sus guloſus. lib.23.c.26.

Laphygmũ quid vocēt?

BELLVINVM hunc & brutum libinandi furorem peſtis deterior ſequitur profunda ingluuies,& fœtuum propriorum, præter Naturæ legem ab aliis animantibus obſeruatam, comeſtio. de immenſa voracitate Cælii Rhodigini eſt locus in lectionibus antiquis. *Inuenio & Laphygmum dici canum & Suum erudite inexplebilem vorandi auiditatem, inclinata vocabuli proprietate a verbo λάπτω, καὶ λαπάζω, καὶ λαφύσσω, ſorbeo, & deuoro, vnde ab impenſa magnitudine conuiuium ilapinē vocant magnificum, quod eo appoſui gratius, quoniam Rhodigini mei ex verbo veteri graeco parum excidentes, pro eo quod eſt λάπτειν, confinxere ſibi plebeiam vocem ſlapare.* Nec tantum cibum quemlibet ſibi appoſitum auidiſſime conſumit, ſed & porculos ſuos vorat, cauſa illa elegans apud Moderatum Columellam in re ruſtica. *illud autem quod ad religionem patris familias attinet, non putaui reticendum, ſunt quadam feroſæ quæ mandunt fœtus ſuos, quod cum ſit, non habetur prodigium, nam Sues ex omnibus pecudibus habentur impatientiſſime famis, ita vt aliquando ſi indigeant pabuli, non tantum alienam, ſi liceat, ſobolem, ſed etiam ſuam conſumant. Anceps* ſane inter Augures, & portentorum interpretes quæſtio fuit, an hæc Suis famelicæ immanis edacitas prodigium eſſet, & victima expiandum? reſponſumque a collegio, *prodigium non eſſe*. Columella proxime ſupra, & C. Plinius. *comeſſe fœtus his, non eſt prodigium*. M. Varro in re ruſtica, eadem aſſerit. Hinc Aeliani eſt exclamatio ſuper eo, *Porcus ſane iniquum iniuſtumque eſt animal, & ne cadaueribus quidem ſui generis abſtinet.* Magnam tamen illi pecori pietatem ineſſe, & religioſam in fœtu ſuo educando curam laudat Gryllus Circeius apud Plutarchum; ſed eloquentiſſimus ille ſcriptor ingenium eo opere ventilare voluit.

F

Famis impatiens. lib.7.c.11.

Non eſt prodigium. lib.8.c.51.

Cadauere pa[illegible]tur. lib.7.c.19.

PRAESAGITIO FVTVRORVM.

G

Prædicit peſtem. lib.6.c.16.

HÆC quidem in Sue noſtro culpanda videbantur, nunc ea quibus laudari debeat, exponamus. præ aliis eſt certa quædam rerum futurarum præcognitio, qua illum dotatum veteres prodiderunt. Aelianus in Animalium proprietatibus. Canes, boues, Sues, Capræ, ſerpentes, & beſtiæ aliæ cum impendentem peſtem, & ſterilitatē terræ, tum vero terræ motum, & cæli ſalubritatem, & frugum fertilitatem præſentiunt, neque tametſi ratione carent ab eorum, quæ ſibi aut ſalutem, aut perniciem adferre queunt, intelligentia aberrant. Pluuiam per eos ſignificari, apud eundem eſt autorem, licet codicibus nonnullis μυῖαι non ὗες *muſcæ* non *Sues* diſerte habeatur. nec iſta tantum Sues præſentiunt, ſed quaſcumq; acris ſubinde mutationes, teſtis eſt Plinius, qui poſtquam tempeſtatum præſagia hominibus denuntiata per cælos, res inanimes, elementa, rerumque principia oſtendit, ad aues deſcendit, atque vltimum ad quadrupedes. ſic enim: *pecora exultantia & indecora laſciuia ludentia eandem ſignificationem habent, & boues cælum olfactantes, ſeque lambentes contra pilũ, turpeſque porci, alienos ſibi manipulos fœni lacerantes.* ingruentem ruri quamlibet tempeſtatem itidem præſentiſcunt, obſeruatum id Germano Valenti. Virgilius in præſagiis ruſticis. lib. 1. Georg.

Et pluuiam. lib.7.c.8.

Et quoslibet cæli motus. lib.18.c.35. in fine.

Et tempeſtates.

H

Non tepidum ad Solem pennas in littore pandunt
Dilectæ Thetidi Alciones, non ore ſolutos
Immundi meminere Sues iactare maniplos.

Conuitia maligna.

Anima ei pro Sale.

Hoc ſi verum eſt, iniurii ſane Porco fuerunt illi, qui tam vtile animal, tamque ſagax, vſq; adeo depreſſerunt, vt nullum ei vilitate comparandum cenſerent, in his erat Chryſippus apud Ciceronem in Finibus. *Sus vero quid habet præter eſcam? cui, ne putreſceret, animam ipſam pro ſale datam eſſe dicit Chryſippus, qua pecude nihil genuit natura fœcundius.* Et rurſus idem Cicero. *non inſcite illud dictum videtur in Suem, animum illi pecudi datum pro ſale ne putreſceret.* ita vulgata editio Nizolii & aliorum, at Nonius legit *putiſceret*. Et plura apud Plutarchum in illo Circes Gryllo.

Cap.2. num. 706.

SOLER-

A

SOLERTIA ET INTELLECTVS vocis humanæ.

SCIENTIÆ iſti naturali accedat Solertia, quæ fortaſſe non minor, certe in aliquibus maior, quam in vllo quadrupede, depingit Phile. Cap. 14.

χῖνας δέ τις, βιτιςοὺς, τούτυς δὴ λέγω
τους ὗς δε ὑρῶν βιάλους, ἴσως οἰήσεται
Ἀλλ᾽ οὐδὲν εἶναι τοῖσδε πλὴν κρέρας μόνον
ἔχον ἀνθ᾽ ἁλὸς ψυχῆς τι. πρὸς τὸ διαμένειν
ἄφθαρτον, ἠδ᾽ ἄσηπτον, ὄψαρ ἔντροπον
ἔνεσθ᾽ ὅμως γε τοῖς δὲ νοῦ τι καὶ φρενὸς

B

Βλάψῃ σύας γὰρ οὐδὲ συννόμοις λύκους
γλυσμῷ συναθροισθέντας, ἠδὲ συςάτας
τόσσον παρέςι θάρσος ὁμονοητικόν.

Ea ſic Latina ciuitate donata ſonant,

Forte auſeres hos altiles, inquam, videns
Porcoſq́; diſtentos ſagina, duxerit *Anima pro ſale.*
Nil eſſe, carnem præter, illos quippiam,
Quæ pro ſale animam acceperit, putredine
Ne colliqueſcat, ferculum paſcens probe.
Sed mentis illis haud ineſt prorſus nihil, *Solertia lupis reſiſtunt.*
Nam nec Sues lupus aggredi compaſcuos
Ac congregatos audeat grunnitibus,
Concordia tantum prodeſt conſenſio.

Admirabilius eſt hac ſolertia, quæ quaſi naturalis eſt, quod voces etiam humanas & intelligũt *Voceṁ humanam intelligunt.*

C probe, & ijs parent. Aelianum habeo grauem autorem, qui ſic in Animalium proprietate. ἡ ὗς γνωρίζει τῦ συβότυ τὴν φωνὴν, καὶ ὑπακούει καλοῦντος κἂν ᾖ πλανηθεῖσα, πλησίον δὲ τύτυ τὸ μαρτύριον. *lib. 8. c. 19.* *Porculatoris vocem Suillum pecus ſic agnoſcit, vt etiamſi ab eo procul ſeductum fuerit, appellantem intelligat, cui quidem rei teſtimonium eſt, quod proxime ſequitur.* narrat deinde lepidam hiſtoriam, quam Latine, quia probe verſa eſt, attexam. *quum maris prædones ad Tyrrhenicam terram nauem pyraticam adpuliſſent, ex hara permultos Sues furto abactos impoſuerunt in nauim, quam ſoluentes ad nauigandum incubuerunt. Subulci præſentibus pyratis ſilentium tenebant, Sueſq́; eatenus abduci quieſcebant, quoad ex portu latrones ſe eripuiſſent, & a terra tantũ abeſſent ſpatÿ, quanto adhuc vox clamantis audiri poterat. Tum voce Suibus audiri ſolita, Suarũ quam maxime poterant, exclamãtes, eos retro verſos ad ſe reuocabant, porci primum, vt ſublatum clamorem, paſtorum exaudierũt, ſtatim ſe in alterum nauis latus compellentes, eam euerterunt, ita malefici pyratæ naufragio quam mox funditus perierunt, Sues vero ad ſuos enatarunt.* locum putaui corruptum eſſe, & probare volui an nõ, *Euertunt nauem.* ſic Aelianus forte ſcripſiſſet. τῇ γῇ οἱ τυῤῥηνικοὶ κακοῦργοι λῃςαὶ ναῦν ὡς προσέσχον. *Cum maris prædones Tyrrheni nauem ad terram adpuliſſent*, rectiſſime meo iudicio, Erant enim Tyrrheni ſeu He- *Aelianus inſigniter correctus.*

D truſci pyratica olim infames, vt multis ex Hyginio, Euſtathio, & aliis probabam in Hetruria Regali. videatur Diodorus Siculus in bibliotheca. Suidas, Zenodotus, Hermogenianus, & alii parœmiographi in voce δεσμοὶ τυῤῥηνοὶ *vincula Hetruſca*, quibus illi ſcilicet in terra captos mari vinctos abducebant. clare Athenæus in Dipnoſophiſtis. τυῤῥηνοὺς λῃςρικῷ τε βίῳ χρωπένους dixit *Hetruſcos pyraticam vitam agentes.* Iſidorus Hiſpalenſis. *Tubam a prædonibus Tyrrhenis excogitatã dicunt, cum diſperſi circa maritimas oras, non facile ad quamq́; prædæ occaſionem voce aut buccina conuocarentur.* Homerus in Hymno Bacchi. *Hetruſci pyrata* *lib. 3. c. 84.* *lib. 5. pagina 316.* *lib. 15. pagina 672.* *lib. 18. c. 4.*

λῃϛαὶ προγένοντο θοῶς ἐπὶ οἴνοπα πόντον
τυρσηνοί.

Latrones peruenere velociter ad nigrum pontum
Tyrrheni.

Et Euripides in Cyclope Act. 1. in limine.

ἐπεὶ γὰρ Ἥρα σοὶ λένος τυρσηνικὸν
λῃςῶν ἐπῶρσεν.

Poſtquam enim Iuno tibi genus Hetruſcum

Latronum immiſit. E

lib.8.c.51. Ad porcos redeo. C. Plinius *compertum agnitam vocem Suarij furto abactis, merſoq; nauigio in-*
Error Roberti Titij. *clinatione lateris vnius remeaſſe.* non parum hallucinatus eſt Robertus Titius, meo iudicio, qui lo
cum Ariſtophanis de hac voce Subulci intelligendum exiſtimauit in locis ſuis controuerſis, eoque
lib.3.c.12. nomine ab Iuone Villiomaro recte coercetur, officijq; & modeſtiæ admonetur. Verba Ariſtophanis, qui deſiderat, ea ſunt in Pluto. Act. 2. Sc. 1.

ὑμεῖς δὲ γρυλλίζοντες ὑπὸ φιληδίας
ἕπεσθε μητρὶ χοῖροι.

Vos igitur hac voluptate illecti, ite grunnientes
Porcam Sues ſecuti,

Et paucis deinde interiectis,

τὴν ῥῖνα σὺ δ' Ἀρίστυλλος ὑποχάσκων ἐρεῖς
ἕπεσθε μητρὶ χοῖροι.

Tum tu, vt Ariſtyllus, riſu modice diducto, intonabis
Matrem ſequare Porca. F

Martialis correctus. Sed tamen Martialis locus haud incommode huc transferri poteſt, nam cum legatur lib. tertio epigramm. 57.

Auidi ſequuntur villica ſinum porci.

Poterat vnica litera mutata, ſic legi.

Auidi ſequuntur villica ſonum porci.

Officiũ Suarij. Siue villica cibos oſtentet, ſiue voce gregem Suum vocet, parum intereſt, dummodo vtrumque
lib.2.c.4. fine. verum ſit, & naturam Suum explicet. M. Varro hanc intelligendi voces humanas facultatem non omnino naturalem eſſe contendit, ſed ab aſſidua cura Subulci. ſic enim præcipit in re ruſtica. *Subul-*
Bucina aſſueſcunt. *cus debet conſueſcere omnia, vt faciant ad bucinam. primo cum incluſerunt, cum bucinatum eſt, aperiunt, vt exire poſſint in eum locum, vbi hordeum fuſum in longitudine, ſic enim minus diſperit, quam ſi in aceruos poſitum, & plures facilius accedunt, ideo ad duodecim conuenire dicuntur, vt diſperſi ſilueſtri loco ne diſpereant,* Vox autem qua vocantur, eſt κοὶ κοί, ea enim eſt, ab onomatopæia, porcel-
κοὶ κοί. lorum vox. Ariſtophanes in Acharnenſibus Act. 3. Sc. 3.

χοῖρε, χοῖρε, κοὶ κοί.
Porce, Porce, Coi Coi. G

Mira in varijs rebus ſolertia. Sed & Plinius loco proxime ſupra laudato, multa adfert ſagacitatis & ſolertiæ porcinæ argumenta. ſic enim ibi. *quin & duces in vrbe forum nundinarium domoſq; petere diſcunt, & feri ſapiunt veſtigia palude confundere, vrina fugam leuare.* Hæc omnino conuincunt Suem intellectu, & ſagacitate naturali non carere. & non minus ſolertia celebrandum, quam cæteras quadrupedes: multa apud Plutarchum Gryllus differit in hanc rem.

MORBI ET REMEDIA.

VENIO ad infirmitates Suum, quas grauiſſimas perpetiãtur, & magno numero, quibus enumeratis medicinam adhibebimus. præeat Ariſtoteles in hiſtoria Ani-
lib.8.c.21. malium. Cuius verba, quia fideliter probeque ab Interprete verſa, Latina appo-
Tres Suum morbi. nam. *Quadrupedum, Sues tribus morborum generibus laborant, quorũ vnus Raucedo vocatur, quo maxime fauces maxillaq; inflammantur, ſed idem malũ vel quali-* H
Raucedo. *bet alia corporis parte contrahi poteſt, iam enim plerunq; in pedem, alias in aures incumbit, putreſcit protinus membrum, & vlcus ſerpit, donec ad pulmonem deueniat, quo tacto, mors ſe-*
Remedium. *quitur. creſcit hoc vitium celeriter, nec Sus quidpiam comedere poteſt, cum ita ægrotat. Curatur a por-*
Struma. *carijs, cum malum incipere ſenſerint, haud alio modo, quam tota abſciſſa, qua cæperit. reliqua duo ge-*
Dolor capitis. *nera eodem vocabulo nominantur Struma:* quorum alterum dolor capitis *grauitas eſt, quo plurimũ*
Albi profluuium. *laborare ſolent, alterum alui profluuium eſt, quod irremediabile incidit alteri ſuccurritur, ex vino adhibito naribus, eoq; ipſo dilutis, ſed difficulter eo quoque periculo ſubtrahitur, biduo enim aut qua-*
Remedium. *triduo interitus obuenit. rauceſcunt potiſſimum anno, quo montes abunde tulerint, & pinguiſſimi ſint. Iuuat mora celſi deinde in cibatu, & balneum multum & calidum, & vena ſublingua ſita cultello ſã-*
Grando. *guinem adacto detraxiſſe. Grandinoſi autem fiunt Sues, quorum crura, & collum, & armi, carne con-*
ſtant humidiore, quibus partibus vel grandines plurimum innaſcuntur. Caro dulcior eſt, ſi grandi-
Signa morbi. *nes habet paucas, ſed ſi multas, humida valde & inſipida eſt. facile qui grandent, cognoſcuntur, parte enim lingua inferiore grandines habentur, & ſi ſetam dorſo euellas, cruorem in radice pili euulſi videbis,*

A *debis, pedibus etiam poſterioribus ſtare non poſſunt, qui grandent, carent grandine, cum adhuc lactent*
tolluntur grandines tipha, qua vel in cibatu vtilis eſt. Latet hic morbus interdum in viuentibus, & — *Remedium.*
ideo coqui enecta Sue, an grandinoſa ſit carne, ſolent explorare. Suidæ verba ſunt. *Aut eſt laxo po-* — *Coqui explo-*
dice, aut grandinoſus, morbus autem eſt pecorum, qui viuentibus illis latet, mortuis & occiſis conſpici- — *rant.*
tur, carnibus enim illorum eſt admixta, & inſita grando. ſolent autem coci palo rictus porcorum poſt — *In χάλαζα.*
iugulationem aperire, & videre grandino ſi ne ſint, grando autem omne malum porcorum eſt. Aliud ab
his morbi genus in Suibus loquitur Moderatus Columella. *ſolet vniuerſum pecus ægrotare ita, vt* — *Grando.*
emacietur, nec cibos capiat, productumque in paſcua medio campo procumbat, & quodam veterno preſ — *lib. 7. c. 10.*
ſum ſomnos æſtiuo ſub ſole capiet. addit remedium deinde, ac poſt paucula intericcta, ait, *niſi pocu-* — *Pulmonarij.*
lis affatim ſatientur Sues, pulmonarios fieri. In fine capitis deinde ſubnectit eos *in magna ſiccitate* — *Splenitici.*
fieri ſpleniticos. remedium contra hæc mala eſſe, *domi continere, tamaricinis canalibus aquam ſub-* — *Remedia.*
miniſtrare. Sunt & *pediculi*, qui Suillum genus infeſtent, neque temere vllum animal quadrupes, — *Pediculi.*
præter Aſinum, pediculis caret, vt obſeruatum ab Vlyſſe Aldrouando noſtro erudito opere de In-
ſectis, ad quem te remitto. Sed frequentiſſimus Plinius in morbis Porcorum deſcribendis, medi- — *lib. 5. c. 3.*
B candis, aliquot loca adſcripſi *Morbum Verris vſque ad maciem, non tantum cibi abſtinentiam*, ait eſ — *A negato coi-*
ſe *ſi coitu prohibeatur*, locum ſupra attuli, vbi de ardore nimio in Venerem diſputabam. Et ex — *tu.*
Druydarum veteri diſciplina hæc alibi idem prodidit. *Iidem Samolum herbam nominauere naſcen-* — *lib. 10. c. 63.*
tem in humidis, & hanc ſiniſtra manu legi a ieiunis, contra morbos Suum, Boumque, nec reſpicere le- — *lib. 25. c. 11*
gentem, nec alibi quam in canali deponere, ibique conterere poturis. Hanc herbam *Pulſatillam* erudi- — *Samolus ſeu*
ti exiſtimarunt, & Bononienſes *Samiolo* hodie vocant, vt libro 11. Anguillara ſcribit. rurſus ex Ma- — *Pulſatilla.*
gorum nugamentis. *Atque etiam quadrupedes homines ſanauere, contra inflationes Boum, perfora-* — *lib. 28. c. 1.*
tis cornibus inſerentes oſſa humana, vbi homo occiſus eſſet, aut crematus, ſiliginem qua pernoctaſſet, — *Magica.*
Suum morbis dando. ſed has præſtigias ipſe Plinius execratur. Efficacius, vt exiſtimo, remedium eſt
in eodem illo ſcriptore. *Rubeta decocta, & in aqua potu data, Suum morbis medetur, vel cuiuſcum-* — *lib. 32. c. 10.*
que ranæ cinis. Sunt & alii Suum morbi, vt *lepra*, neque enim ipſi Sues leproſi ſunt, ſed etiam le- — *Lepra.*
proſos ſui lactis potu faciunt. vt Manethon Aegyptius prodidit, & ex eo Aelianus cuius locum ſu- — *lib. 10 c. 16.*
pra habes. quomodo morbi Suum detegantur, Plutarchus egregie, vbi de Oraculorum defectu. — *Vt pateat*
expreſſiſſe viſus eſt. τὴν δὲ ψυχὴν δοκιμάζουσι, τοῖς μὲν ταύροις ἄλφιτα, τοῖς δὲ χοίροις ἐρεβίνθους πα- — *morbus.*
C ρατιθέντες. τὸ γὰρ μὴ γευσάμενον, ὑγιαίνειν οὐκ οἴονται. *animam explorant, farinam Tauris, ciceres* — *Pag. 437.*
Suibus apponentes, ſi enim non guſtent, non eſſe ſanos indicant. Idem rurſus ἐπιλευκίαν καὶ λέπραν, — *lib. 4. Symp.*
vitiliginem & lepram generari docet. ex eſu carnis Suillæ, Et remedium præſentaneum Cancros — *c. 5.*
fluuiatiles comedere eodem autore in Gryllo. παρὰ τίνος γὰρ ἡμεῖς ἐμάθομεν νοσοῦντες ἐπὶ τοὺς πο- — *Vitiligo.*
ταμοὺς χάριν τῶν καρκίνων βαδίζειν. *nam a quo didicimus porci, quando ægrotamus, ad fluuium deſcē-* — *Cancri flu-*
dere, Cancrorum capiendorum gratia? Eſt & Hyoſcyamus herba præſentaneam Suibus ægritudi- — *uiales.*
nem adfert, quæ eſu *Cancrorum fluuiatilium* ſtatim tollitur dixi in Commentariis ad Aeliani va- — *Hyoſcyam⁹.*
riam hiſtoriam. Seruius Honoratus Maurus ad librum tertium Georgicon. *Angit, bene ait, quia* — *lib. 1. c. 7.*
Angina dicitur Porcorum morbus, qui occupat fauces. tuſſis anhela, ideſt qua totum corpus cōmoueat. — *Tuſſis.*
ipſe Virgilius loco iam laudato. — *Angina.*

Hinc Canibus blandis rabies venit, & quatit ægros
Tuſſis anhela Sues, & faucibus angit obeſis.

Idem ergo morbus Ariſtoteli χάλαζα *rancedo*, aliis ab effectu *tuſſis*, vulgari nomine *Angina*,
quæ etiam Græcis κυνάγχη, *quod Canes infeſtet*, λυκάγχη *quod Lupos diuexet*, appellari ſolet. gloſſæ — *κυάγχη.*
D philoxeni apud Ioſephum Scaligerum Annotationibus in Feſtum, & ἄγχυρα, ſiue etiam *Angui-* — *λυκαγχη.*
na, quod reperi a Dionyſio Gotefredo notatum, nec omiſit Adrianus Turnebus in ſuis aduerſa- — *ἄγχυρα.*
riis, quæ non ſunt ad manum. *Porrigo* etiam a *Porcis* nomen ſortita videtur, licet non tam porcos, — *Anguina.*
quam homines tabes ea afficiat, autore Cornelio Celſo, qui conſulatur. Iuuenalis Satyr. ſecunda, — *Porrigo.*
Verſ. octuageſimo. — *Scabies.*

——— *dedit hanc contagio labem,*
Et dabit in plures, veluti grex totus in aruis,
Vnius ſcabie cadit, & porrigine porci,
Vnaq; conſpecta liuorem ducit ab vna.

Sic M. Plautus intelligendus Moſtell. Act. 1. Sc. 3. V. 60. ita enim Seruius citauit.

In anginam ego me nunc velim verti
vt veneſica illi
Fauces prehendam, atque enicem ſceleſtam
ſtimulatricem.

Rurſus Trinummo. Act. 2. Sc. 4. V. 139.

Digitized by Google

Magis, Apage, dicas, ſi omnia ex me audiueris. E
Nam fulgurita ſunt hic alterne arbores,
Sues moriuntur hic angina acerruma,
Oues ſcabra.

συνάγχη. Cum Sues infeſtat, proprie vocatur *συνάγχη*, quaſi *ſuilla infeſtatio* aut verius *inflammatio*. Nonio Marcello autore, Lucilius lib. 30. Satyrar.

Inſperato abyt, quem vna Angina abſtulit hara.

Sunt & alii Suum morbi, aliaque remedia forſitan, ſed medicorum illa diſquiſitio eſt, non philologorum, & hæc ſunt præcipua, vel ipſo Ariſtotele teſte, & reliqua facile aliunde haberi poſſunt.

ANTIPATHIA.

Elephãtis S° hoſtis. INTRINSECVM malum morbi, extrinſecum hoſtes quibuſcum Sus letaliter diſſidet. Ante omnia cum Elephante capitalia odia exercet, quod & infra fuſiſ F
ſime dicetur, vbi de Strategematis, & obiter hic nonnihil attingo. ſemper ſane fuit
In πεπραγμένοις. obſeruatum grunnitum Suis Elephanti fuiſſe formidabilem. Suidas. *porco ſtatim de turre ſuſpenſo, periculum, quod ab Elephanto imminebat, effugerunt, quod id grunnitum Suis tetrũ moleſte ferens recedebat.*
lib. 1. c. 38. Aelianus. ὀῤῥωδεῖ ὁ ἐλέφας κεράστην κριὸν, καὶ χοίρου βοήν. *Elephas abhorret a cornuto Ariete, & Suis grunnitu.* addit more Græcanico deinde nugas, Romanos Pyrrhi regis victores hac arte fuiſſe, ſed de eo inferius diſquiretur. Idem rurſus
lib. 8. c. 28. inter occultas Naturæ proprietates reponit *cur Elephas horreat Porcum?* hanc antipathiam expreſſam habemus a Phile. Cap. 14.

καὶ δὴ τὸν ὗν, ζῶον ἐλέφας ὄντω μέγα
Ηδ᾽ ἀλκιμον, φοβεῖτ᾽ ἀκηκοὼς μόνον
γρυλλισμοῦ ἐγγύθ᾽ ὄντος, ἔιπε μὴ βλέπει
Quin & Sues tam grandis, elephas, bellua,
Robuſtaque exhorreſcit, hunc ſi audiuerit,
Vel grunnientem comminus, vel viderit, G

Et Lupis. Eſt & capitalis inimicitia inter *Lupum & Suem*, nam Ariſtoteles in Hiſtoria Animalium ait, *Lupo poſſe porcum obſiſtere.* & Phile ibidem loci expreſſit vide locum.

——— γὰρ οὐδὲ συντόμους λύκος
γρυσμῷ συναθροισθέντας, οὐδὲ συστάτας
τοσσον πάρεστι θάρσος ὁμονοητικόν.
Nam nec Sues Lupus aggredi compaſcuos,
Ac congregatos audeat grunnitibus,
Concordia tantum poteſt conſenſio.

Et Salamandris. Nec minus cum *Salamandris* graue ei diſſidium eſt, & non pacatur, niſi hoſtem ſuum deuorauerit, quod longe duco admirabile, nam cum ſalamandra peſtilentiſſimum ſit virus, a Suibus tamen
lib. 9. c. 28. impune manditur, quod ex Plinio ſupra eſt relatum, & addenda hic Aeliani autoritas idem diſerte affirmantis. *Suis carnes ſuauitate inter cæteras præſtare, vetus perſuaſio eſt, hoc quidem experientia non obſcure conſtat, ſi quando Sus Salamandram comederit, ipſum extra periculum eſſe, eos autem,*
lib. 28. c. 4. *qui Suis illius carne veſcantur, perire.* non diſſimilia Plinius. nec ſane quippiam mirabilius in rerũ H
natura, quam eſum veneni animali illi innoxium eſſe, mortiferum carnem ſuam guſtantibus, nota eſt hiſtoria de puella Alexandro oblata, quæ nutrita veneno, oſculo necabat, ipſa formæ ſpecioſiſſimæ, & vt videbatur, maxime ſanæ. ſed ad Suem redeo, qui non leuiter odit vnguentum omne,
Et Amaracino vnguento ſed præcipue *Amaracinum*, vt præoccuparunt Critici, Ludouicus Carrio, Philippus Beroaldus, Dionyſius Lambinus, & alii. vnde vulgatum illud inoleuit *Sui olere ſuauius cœnum, quam vnguentum*. T. Lucret. lib. 6.

Denique Amaracinum fugitat Sus, & timet omne
Vnguentum, nam Setigeris Subus acre venenum
Quod nos interdum tanquam recreare videtur.

Et Muſtela Naturalis etiam Sui cum Muſtela legitur diffidentia, & ratio eadem quæ in aliis, occulta, nec
lib. 10. c. 74. explicata facilis cõtrarietas. C. Plinius ſimpliciter. *diſſident Vulpes, & Nili angues, muſtelæ & Sues*
Et Hyoſcyamo. Illa quoque ſenſim a natura infuſa eſt pugna inter *Suem*, & *Hyoſcyamum*, ut herba ea comeſta ſtatim
lib. 1. c. 7. emoriatur, niſi *Cancros* illos *fluuiales* comedere poſſit, ut Claudius Aelianus ſcripſit in uaria
πάγουρος. hiſtoria. Cancros autem illos Græci *παγούρους* appellant, & Latini eam uocem ſua ciuitate donaſſe vi-

A ſe uidentur, Palladius Rutilius in re ruſtica. Et hoc memini alicubi apud Euſtathium Theſſaloni- *lib.1.c.35.*
cenſem, & Iſacium Tzetzem obſeruare. Nec bene *Scorpiones* conſulunt *Suibus*, quando in Scy- *Et Scorpioni*
thia Sus nullus morſum Scorpionis, qui terrę illius frequentiſſimus incola, cuitare poteſt, & fer- *bus.*
tur Scorpio magno impetu in Suem, quem ictu uno exanimat, nec ullum tanto malo remedium,
quod ex Ariſtotele notum in Hiſtoria animalium, & obſeruat Vlyſſes Aldrouandus egregio ope- *lib.8.c.29.*
re de Inſectis. Vix ullum ſane animal, cui plures hoſtes, nam & cum *Equo* capitalis *Sui* diſſenſus, *lib.5.c.11.*
& omnia hic pugnant, *odor teter, turpis grunnitus, fędus halitus*, omnia diſparia inter fędiſſimum *Et Equus.*
& generoſiſſimum pecus. ſed hoc aliis dictum. Denique uel *nouella virentia Suibus* ſunt exitialia,
ut in Februario habet Palladius, & cum id animalis nunquam amittant dentes, debiles tamen, & *Et nouellis*
tota uita infirmi redduntur poſt guſtatas ſegetes nouellas, natura pæne indomitam obſcæni peco- *ſegetibus.*
ris ingluuiem ſic plectente, quando aliter reprimi non poteſt.

HISTORICA.

B

PERCVRRENDA hic quædam ſunt, quæ etiamſi ad alia capita referri pote-
rant, tamen proprie ad relationem hiſtoricam ſpectant, quorum illud primum e-
rit de Suibus in Atho Monte referente Ariſtotele hiſtoria Animalium. *Morũ diuer* *Sues in Atho*
ſitatem loca efficiunt, vt montana & aſpera ſuas belluas reddunt & aſpectu efferatiores, *Monte.* *lib.8.c.29.*
& viribus robuſtiores, quam plana & mollora: Argumento eſt, quod de Sui-
bus Athi montis accepi, quorum ne fœminas quidem ſpectare mares inferioris ſitus
audent. Illud in Græcorum fabulis tritum *Suem Arcadiam* Iouem vberibus lactaſſe, & ne plora- *Sus Arcadia*
ratus puerilis proderetur grunnitu ſuo præcauiſſe, vti ſupra de *Sue Cretenſi* dixi, vbi de cultu me-
minit Claudius Galenus Opere de Compoſitione Pharmacorum ſecundum locos. *viginti drach-* *lib.9.c.4.*
mas ſeminis Hyoſcyami inijcere iubet, quod ænigmatice fabam Suis Arcadicæ appellat. Philo vetu-
ſtiſſimus Medicus in Antidoro.

Viginti & drachmas candentis conijce flammæ.
Et totidem faba poſt Suis Arcadicæ.

C Inter Herculis labores reponunt, nos infra pluribus, obiter Lucretius ſub initium libri quinti.

Quid Nemæus enim nobis nunc magnus hiatus
Ille Leonis obeſſet, & horrens Arcadiæ Sus?

Lego & Suem Crommyoniam præcipua dignatione in veterum monimentis. Strabo Amaſia- *Sus Crõmyo*
nus. ἡ δὲ κρομμυὼν ἐστὶ κώμη τῆς κορινθίας, πρότερον δὲ τῆς Μεγαρίδος, ἐν ᾗ μυθεύουσι τὰ περὶ τὴν *nia.*
κρομμυωνίαν ὗν, ἣν μητέρα τοῦ καλυδωνίου κάπρου φασὶ, καὶ τῶν Θησέως ἄθλων ἕνα τοῦ τὸν παραδιδόασι *lib.8.pagina*
τὴν τῆς ὑὸς ταύτης ἐξαίρεσιν. Crommyon pagus eſt agri Corinthii, olim Megarici, vbi fabulantur *262.*
Suem fuiſſe Crommyoniam, matrem Apri Calydonii, cuius Suis cædes inter ærumnas Theſei nu-
meratur. Plutarchus in Theſeo. ἡ δὲ κρομμυωνία ὗς, ἣν φαιὰν προσωνόμαζον, οὐ φαῦλον ἦν θηρίον, ἀλ-
λὰ μάχιμον καὶ χαλεπὸν κρατηθῆναι. ταύτην ὁδοῦ πάρεργον ὡς μὴ δοκοίη πάντα πρὸς ἀνάγκην ποιεῖν
ὑποστὰς ἀνεῖλε. καὶ ἅμα τῶν μὲν ἀνθρώπων τοῖς πονηροῖς ἀμυνόμενον οἰόμενος δεῖν τὸν ἀγαθὸν προσ-
φέρεσθαι, τῶν δὲ θηρίων, καὶ προεπιχειροῦντα τοῖς γενναίοις. μάχεσθαι καὶ διακινδυνεύειν. ἔνιοι δὲ φασὶ τὴν
φαιὰν λῃστρίδα γενέσθαι γυναῖκα, φονικὴν καὶ ἀκόλαστον, αὐτόθι κατοικοῦσαν ἐν κρομμυῶνι, σῦν δὲ ἐπι-
νομασθεῖσαν διὰ τὸ ἦθος καὶ τὸν βίον, εἶτα ὑπὸ Θησέως ἀποθανεῖν. vertit Hermannus Cruſerius. *Crom-*
D *myonia Sus, quam Phæam dicebant cognomine, fera erat non contemnenda, ſed pugnax, & haud qua-*
quam prompta ſuperatu, hanc obiter, ne omnia videretur neceſſitate agere, exceptam occidit, exiſti-
mans iuxta decere fortem virum homines improbos vt ad vindicandum ſe aggrediatur, & feras gene-
roſas pugna laceſſat, & cum iis depugnet. Sunt, Phæam qui mulierem fuiſſe atrocem & laſciuam la-
tronem referant, quę ibidem habitabat in Crommyone, Suem appellatam ex moribus, & vita, quæ ſit
inde a Theſeo trucidata. Et in Gryllo idem. ἀλλὰ καὶ κρομμυωνίαν τινὰ σῦν ἀκούεις, ἣ πράγματα *Pag.987.*
πολλὰ θῆλυ θηρίον οὖσα τῷ Θησεῖ παρέσχε. *ſed & Suem quandam Crommyoniam celebrari audis, quæ*
multum negotii Theſeo exhibuit. Plato in Lachete ſeu in fortitudine. δῆλον δὲ ὦ Νικία, ὅτι οὐδὲ τὴν
κρομμυωνίαν ὗν πιστεύεις σύ γε ἀνδρείαν γεγονέναι. *Conſtat itaque, O Nicia, quod neque Crommyoniam*
Suem fortem fuiſſe credas. Memoratur *Sus Cephiſodori* ſiue fabula fuerit illius comici, ſiue reuera *Sus Cephiſo-*
Sus educata a Cephiſidoro Plano, quem Nicoſtratus in Syro ait mollitiei, otio, ac deſidiæ mul- *dori.*
tum addictum prædicat, vt videretur *Sus* moribus impuris & luxuria eſſe. Eius mentio apud Iſaa-
cum Cauſabonum ſemel aut iterum in Obſeruationibus in Athenæum ſuis. Suidas contra ſenſit.
qui ait illum *antiquę Tragedię poetam, cuius fabulę ſint, Antilais, Amazones, Trophonius, & Sus.* *lib.3.c.22.et* *lib.8.c.*
Ex hac Tragædia hic verſus refert Cephiſodorus ἐν ὑΐ in Sue.

κρεάδιόν τι φαῦλον, ἢ ταριχίον. E

Carunca miſella quadam, aut Tarichium.

Nec minus & illud deprehendi.

δ' ὀψοφάγος, οὐδ' ἀδολέσχης.

Cum obſonij abligurritor ſis, ne tantum garrias.

Sus Parmenonis. lib. 5. quæſ. 1.

Vocabant etiam *Parmenonis Suem*, rem ſupra modum placituram, quod ea reuera talis fuit, deſcribente Plutarcho in Sympoſiacis, verba ſunt hæc, *alioquin enim quid paſſi, aut qua extrinſecus affectione accedente, Parmenonis Suem ita admirati ſunt homines, vt in prouerbium abiret? & quidem ferunt, Parmenone ob hancrem celebri, quoſdam idem æmulando certaſſe, cumq́; homines præiudicio occupati dicerent, bene hoc, ſed nihil ad Parmenonis Suem, quendam cum porcello ſub axilla geſtato prodijſſe, & cum vero Suis grunnitu, homines tamen dicerent, & quid hoc ad Parmenonis Suem? cum emiſſo in medium porcello arguiſſe, non veritatem eos in iudicando, ſed opinionem ſequi.* Hãc rem etiam alii attigerunt, an idem ſit ille Parmeno qui Nicanorem Philippo regi detulerit? vt faceta relatione Tzetzes complexus eſt, haud ſane affirmarim, tempus tamen non abhorret. Suidas & Harpocration meminerunt. Hoc minime omittendum, *Sergium* I. illius nominis Pontificem Maximum, cum vocaretur *os porci* obſcœnum id tanto faſtigio nomen exiſtimaſſe, & ideo mutaſſe, vnde mos in auguratis Pontificibus hodie durat, vt aliud nomen aſſumant. Anaſtaſius Bibliothecarius, & omnes Hiſtorici Eccleſiaſtici. Ex Euangelica hiſtoria, ſi lubet ad Iudaici populi ritus transire, inueniemus *Antiochum Syriæ Regem Iudæis porcinæ eſum imperaſſe, & Eleazarum id ſuaſiſſe*, vt habetur in ſacris literis: & *miram conſtantiam ſeptem fratrum* ex eadem relatione, *licet obſeruare, qui maluerunt fricturam ſartaginis pati, quam a lege* diſcedere, origo illius Antiochi violentæ iuſſionis eſt Machabæorum lib. 1. cap. 1. Ad Hodierna accedamus. Habent Bononienſes ſolemne feſtum, quod *Porcula* vocant, id contigit Anno 1281, hæc occaſio fuit, *Hieremei* potentes vrbe *Lambertazzios*, contrariam quippe factionem, exegerunt, illi Fauentiam ſe receperunt, & cum porcellum *Tibaldelli Zaratonis* quidam illorum abſtuliſſet, ille, diſſimulato dolore, vindictæ certus, amentem ſe finxit, dum *Hieremeos*, aperta noctu porta, Fauentiam induceret, qui *Lambertazzios* ad vnum omnes interficientes, & victoria præſenti potiti ſunt, & rempublicam in futurum ſuam metu liberarunt. Pompeius Vizanius Patricius Bononienſis in Hiſtoria. Fuiſſe ad Hieroſolymas capiendas a Chriſtiano exercitu bellicam machinam, nomine Suis, excogitatam docet Gulielmus Malmeſburienſis. *Vnum fuit machinamentum, quod noſtri Suem, Veteres vineam vocant, quod machina leuibus lignis colligata, tecto cratibus, tabuliſque contexto, lateribus crudis corijs communitis, protegit in ſe ſubſidentes, qui quaſi more Suis ad murorum ſuffodienda penetrant fundamenta.* de quo alii plerique. Ab eodem in Hiſtoria Nouella notatur in Anglia regno Henrici I *tam ingentem, & ſæuam peſtem ortam, vt plena porcorum hara ſubito vacuerentur, & integra Boum præſepia deſtituerentur.* Cumbræ conſulis Porcarius in Silua Andredeſvvald, Sigebertum Anglorum regem interfecit, vt narrat Henricus Huntindouienſis in hiſtoria Anglicana. Circa annum 987. ſi vera eſt narratio Rogeri de Honeden, *duæ Anglorum gẽti incognitæ peſtes, febres hominum & lues animalium, quæ Anglice Scitba nominatur, Latine autem fluxus interraneorum, dici poteſt, totã Angliam plurimum vaſtauerunt, hæc in porcos maxime ſæuijt.*

Parmeno qui? Chiliad. 6. c. 51. Sergius I. Pont. Antiochus Rex porcina eſum imperat. lib. 2. Machab. cap. 6. Cap. 7. Porcula Bononienſis feſtum. xxv. Auguſti. lib 4. pagina 150. lib. 4 hiſtor. pag. 79. Sus vinea. lib. 1. pagina 100. Suum peſtis. lib. 4. pagina 196. Annal. par. 1 145. Scitba.

F G

MAHOMETANA DELIRIA.

H

Sus exterabilis Mahometanis.

NON erat tanti, vt Mahometanæ impietatis placita circa Suem noſtrum referre vellemus, ſed tamen quia magna Orientalium populorũ portio, Lydi, Syri, Cappadoces, Lycij, Paphlagones, Galatæ, Armeni, Iberi, Albani, Hircani, Medi, Ponti incolæ, & qui mare Caſpium accolunt, Alcoranum venerantur, tã longe a Deo, quam a bona mente poſiti, videndum, quid de hoc pecore, quod tantopere abominantur, impoſtor ille prodiderit? Extant Commentarii Speculationum Mahometanarum, & explicationum legis, *Scala* dicti, ab Arabico ab Hermanno Dalmata verſi: ea verba ego Anglice tantum vidi, & ſic ſonant. *Qui in Paradiſo ſunt, illi cetis cibis non veſcentur, vt eſt porcina. Et ſi ſcire cupis, quare id animal eſt impurum, intelligendum tibi eſt Ieſum die quodam Iapetum a ſe amandaſſe, qui Hiſtoriam Arcæ diſcipulos doceret, qui retulerũt pondere rerum fœtidarum arcem in alterutrum latus propendere, ac inclinare, quare Noe conſilio cum Deo communicato, produci imperauit Elephantem, ex cuius fimo, humano admixto, ortus eſt porcus, qui cœnum illud roſtro cœpit inuertere, & funditus eruere, & ex eo fœtore, qui a naribus illius late ſe diffudit, progreſſus eſt Mus, qui ligna Arcæ encliſgio arroſit: Noe periculum hoc haud vulgariter veritus, iuſſus eſt Leonem*

Cap. 11. Ortus Porci. Ort' Muris.

ſincipite

A *ſincipite ferire,& ex haliſu graui Leonino felis proceſſiſſe,cum quo capitalis cum mure diſſenſio.* Hæ *Ortus felis.*
ſunt ridiculę affaniæ,& arundinei ponticuli,quibus legem ſuam firmauit ſubditis,& ratio tam in-
ſanæ amentiæ petitur ab ipſa horum animalium natura,eſt enim aliqua formæ proportio inter E-
lephantem & Suem,vt & Catum & Leonem licet ſumma ſit inter eas quadrupedes Antipathia, *Sus Elephāti*
vt ſupra oſtendi. hoc Scaliger Senior in Exercitationibus contra Cardanum, ex Alcorano, & ex *ſimilis.*
Scaligero Vlyſſes Aldrouandus deſumpſit,vbi de Culice in Inſectis diſputat. Et Ioannes Corne- *Exercit. 293*
lius Vrerucrius compilator Scriptorum Aldrouandi repetendum duxit in tractatu de Elephanto. *lib. 3. c. 5.*
Sed ad Alcoranum redeo,in quo grauis illa odii in *Suem* occaſio,quod omnes alios pæne colores *lib. 1. de Qua-*
exprimat,album,nigrum,flauum,rufum,alioſque,nunquam *viridi* conſpiciatur, quem Mahome *drup. c. 9.*
tani *ſolum diuinum,& prophetis dignum colorem* iudicarunt. quare cum Turcæ Hieruſalem expu- *Viridis co-*
gnarunt,circa annum milleſimum ducenteſimum decimum nonum, *Suem* quidem,quam *in mar* *lor.*
more Adrianum Cæſarem fixiſſe diximus,grauibus ludibriis habitam in fruſta comminuerunt,& *Hieroſolyma capta a Turcis.*
iuxta Sepulchrum Domini noſtri in ventos diſperſerunt,vt eſt in Itinerario. & plura ibi impiæ ſu-
perſtitionis veſtigia,quæ non libet calcare. *lib. 3. c. 5.*

B

POLITICA. ET de Porcinarijs.

INGENS in ciuili vrbis Romæ adminiſtratione circa hoc animal obſeruatio,nã
& *Caro porcina* frequentiſſime populo Romano diuidebatur,& erat *porcina* ven-
dendæ aut diuidendæ *præfectus*,& qui inferebant *porcinarii* dicti,& *forum* in vr-
be,quod *Suarium* dictum,de quibus omnibus ſigillatim ago. Ac primum,vt ole- *Porcina po-*
um,vinum,frumentum,& in annona arcta,panis Gradilis viritim diſtribuebatur, *pulo diuiſa.*
ita & Porcina. Zoſimus τῶν χοιρείων κρεῶν *Suillarum carnium* a Luciano præfecto di- *lib. 2.*
uiſarum meminit,ſed codex non eſt ad manum. quis autor ſit tantæ munificentiæ non eſt vſque
adeo exploratum. probabilius exiſtimo ad Aurelianum Auguſtum ritus illius exordium referen- *Auctor Aurelianus.*
C dum. ita enim in eius vita Flauius Vopiſcus. *nam idem Aurelianus & porcinam carnem populo Ro-*
mano diſtribuit,quæ hodieque diuiditur. de conſueta hac Porcinæ diſtributione capio Epiſtolam Va-
leriani Auguſti ad Ceionium Albinum Præfectum Vrbi. *Panes militares mundos, ſedecim, panes*
militares caſtrenſes,quadraginta,vini menſalis ſextarios quadraginta,Porcellum dimidium, Galli-
naceos duos,Porcinæ pondo triginta,bubulæ pondo quadraginta. Eiuſdem Principis altera Epiſtola
eſt ad Aelium Xifidium Præfectum ærarii,in qua, *tunicas multicias viriles decem,lineas Aegyptias*
viginti,mantelia Cypria paria duo,Tapetia Afra decem,ſtragula Maura decem,Porcos centum,oues
centum,conuiuium autem publicum edi iubebis Senatoribus. Et caro quidem iſta,non vt aliæ res, po-
puli impenſa,ſubminiſtrata,aut in vrbem inuecta, ſed gratuita Principum indulgentia ciuitati cõ *Gratuita.*
ceſſa: locum elegantem eiuſdem Vopiſci adpoſui. *ſtatuerat & vinum gratuitum populo Romano da* *In Aureliano ad finem.*
re,vt quemadmodum oleum,& panis,& porcina gratuita præberentur,ſic vinum etiam daretur,quod
perpetuum hac diſpoſitione conceperat. Hetruria per Aureliam vſque ad Alpes maritimas,ingentes a-
gri ſunt,iique fertiles ac ſiluoſi,ſtatuerat igitur dominis locorum incultorum,qui tamen vellent pre-
tia dare,atque illic familias captiuas conſtituere,vitibus montes conſerere,atque ex eo opere, vinum
D *dare.* Idem denuo. *In ſalario diurno,bubulæ pondo,porcinæ pondo ſex,caprinæ pondo decem.* ſic illud *In Probo.*
Aelii Lampridii intelligunt viri docti. *Congiarium populo ter dedit. donatiuum militibus ter,carnẽ* *In Alex. Se-*
populo addidit. vide quæ ſupra a me allata. Pomponius in Ruſtico. *uero.*

——— *Quid nunc vis fieri?*
Verrem ſume dapſile ac dilueide. *Pomponius correctus.*

Verſus Senarius Iambicus ſic fieret.

Hunc ſume Verrem,dapſile ac dilueide.

Ne porcina ciuitati deeſſet Corpus ſeu collegium inſtitutum fuit *Suariorum*, qui ſcilicet terra *Suarij.*
marique comportarent *Sues* annonæ vrbicæ ſufficientes,eratque delegatio Corporis illius in Sar *Corpus i Sar-*
dinia, vt eſt in libro Theodoſii Aug. legum Nouellarum. verba ſunt. *Patronis corporis Suariorum* *dinia.*
intuitu ſacræ vrbis Romæ imprimis hoc beneficium debere præſtari,vt delegatio,quæ his intra prouin- *Tit. 33.*
ciam Sardiniam præbebatur,de qua propter incertum nauigationis,illatio fluctuabat,ad arcam præto *Ad arcã Prætorianam reuocatum.*
rianam reducta cum aliis prouinciis ſub refuſione vniuerſorum titulorum,qui diſperſi ante hac pluri-
mum in reliquis habere probabantur,de vicinis prouinciis,ideſt de Lucania,ſex millia quadringento-
rum,Campania M.D.CCCCL. ſolidorum debita emolumenta oportet decerni. Reuocatum Suariorũ

corpo-

Digitized by Google

corporis delegatio ex Sardinia, ob crebra naufragii pericula, ibi collocata, fortiſsã, quia multę ini- E
Lib. 1. bi ſiluæ glandiferæ, alendo illi pecori aptæ Prudentius in Symmachum.

—— Melius quernas Sardinia glandes
Suppeditat.

Immunitas. Collegii illius immunitatem a principibus prioribus conceſſam ſic confirmant Theodoſius & Valentinianus Auguſti eadem illa conſtitutione. *Suarios ipſos nullius apparitionis, neque iniuria, neque diſpendys ſubiacere, manentibus circa eos, quæ ſuperiora ſcita ſanxerunt.* Et plenius in Codice Theodoſiano, titulo *de Suarys, pecuarys, ſuſceptoribus vini, cæteriſq. corporatis.* vbi ſic habet iuſ-
L. 6. ſio Valentiniani Theodoſii & Arcadii AAA. *Porcinary Vrbis æterni cum perugilem laborem populi Romani commodis exhibeant, id ſe diuæ memoria Gratia in beneficio meruiſſe proponunt, ne ſordidis vnquam muneribus ſubiacerent, illuſtris igitur autoritas tua diu altum præceptorum formam conſeruans, etiam cum interminatione competenti ſuo inſiſtat officio, quatenus id, quod & antea conſtitutum eſt, & nulla poſtmodum iuſſione mutilatum, indubitatum atque intactum faciat perdurare.* iidem Imperatores cauſas reſcindũt, *cur vires Suariorum conciderint,* eademque priuilegia *filys ipſorum* benigne indulgent, Arcadius & Honorius Imperatores, de quibus etiam in Codice Iuſtinianeo: F
L. 5. & paulo infra verba apponam. Hic præterire non poſſum, Suariis equorum uſum cõceſſum ex Va-
L. 7. lentis Auguſti reſcripto, ſic enim in Codice Theodoſio titulo *quibus equorum vſus cõceſſus eſt aut*
Tit. 17. lib. 11 *denegatus.* uerba ſunt. *poſtea ſanximus, vt Suary quidem equis vterentur, verum ad periculum ipſo-*
Equorum vſum habent. *rum pertinere cognoſcent ſi quid in his regionibus ſceleris eſſet admiſſum.* Curam hãc & ſollicitudi-
L. 3. nem porcinæ prouidendæ Imperatores modo *Suariam functionem,* modo *Suarium obſequium* ſo-
Suaria functio. lent appellare. *quoniam Suariorum corpus ad paucos deuenit, iubemus eos adſtante populo Romano di-*
Suarium obſequium. *cere, quibus excuſatio ſit delata, quibus prouenerit opus, vt in his medium publica rationis edoctis exemplum rei nauicularię proponatur. Itaque dignoſcant facultates proprias Suariorum eſſe obnoxias*
L. 1 d. Tit. *muneri, ac de duobus alterum eligant, aut retineant bona, quæ Suari e functioni deſtricta ſunt, ipſique Suario teneantur obſequio, aut alios quos volunt, idoneos nominent, qui neceſſitati eidem ſatisfaciãt,*
lib. 10. Epiſ. 34. *nullum enim vacare ab huius rei munere patimur.* Aurel. Symmachus. *Nouerat horum corporum miniſterio tantæ vrbis onera ſuſtineri, hic lanati pecoris inuector eſt, ille ad victum populi cogit armentũ, hos Suillæ carnis tenet functio, & pars vrenda lauacris ligna comportat, ſunt qui fabriles manus anguſtis operibus accommodant per alios fortuita arcentur incendia, iam caupones, & obſequia piſtoria,* G
frugis & olei baiulos, multoſq. ad id genus patriæ ſeruientes enumerare faſtidium eſt. Ad ſummam liquet priuilegium vetus magno impendio conſtare Romanis, iugi obſequio immunitatis nomen emerũt.
Porcinarij. Iidem dicti Porcinarii, ut in priuilegio Valentiniani Theodoſii & Arcadii Principum in Codice
L. 1. lib. 11. Iuſtinianeo extat his uerbis. *Porcinarij vrbis æterni cum peruigilem laborem populi Romani commodis exhibeant, ſordidis ſemper muneribus liberentur.* atque a Græcis χοιρεμπόροι quaſi *Suum ven-*
Tribunus fori Suary. *ditores* dicti. Hinc, ut nec deficeret tantæ utilitatis res, nec populo morboſi Sues offerrentur emendi, *Tribunus* erat *fori Suary* conſtitutus, ut in Notitiam utriuſque Imperii Scoti noſtri Anonymi,
Forum Suarium. obſeruat Guido Pancirolus, Et *forum* hoc *Suarium* uel *Syarium*, ut habet Onuphrius Panuinius
Cap. 12. in libello de quatuordecim urbis Romæ regionibus, quos Sues ſibi tantum uenderentur, ut forum Boatium, forum Cupedinarium, forum Piſcatium denominata accepimus, Extat uetus lapis ex
Pag. 282. nume. 4. ſchedis Vrſini & Kuibbii apud Gruterum. ſic ergo marmor Romanum.

DOMINO. NOSTRO.
FL. CLAVDIO. CONSTANTINO.
FORTISSIMO. AC. H
BEATISSIMO. CÆSARI.
FL. VRSACIVS. V. P.
TRIBVNVS. COHORTI.
VM. VRBANARVM.
X. XI. ET. XII. ET. FORI.
SYARI. . . . .

Meminit & Plautus in Captiuis Act. 4. Sc 3.

Quanta peſtis peruis veniet, quanta labes larido?
Quanta ſumini abſumedo, quanta callo calamitas?
Quanta lanijs laſſitudo? quanta Porcinarys?

Hoc addo cauſas ipſorum Suariorum, filiorum, aut hæredum in foro Vrbano, nec alibi tractari
lib. 11. Cod. L. 2. potuiſſe, decretum extat Arcadii & Honorii in dicto titulo *de Suarys, & ſuſceptoribus vini, & cæteris corporatis,* ubi ſic. *quicumque ex corporibus Suariorum, ſiue excipiendę neceſſitate litis adſtrictus, ſeu inferendę voluntate ſpontanea prouocatus, iudicium voluerit experiri, fori vrbani adiutoriũ præſtoletur.*

Digitized by Google

A *præſtoletur.* Porcinarii ergo, aut Suarii curam foro inferendorum Suum habebant, vendendis, ne fraus aliqua fieret, præerant præfecti fori Suarii, & hæc quaſi præcipua illius magiſtratus munia, ne morboſi aut grandinoſi pecoris caro venderetur, & ne non iuſtum pretio pondus cederet, quod dicitur *ad Exagium vendere*. id eſt trutinam. gloſſæ Philoxeni *Exagium* etiam in *pane vendendo* adhibitum teſtantur. vnde autoritas illa Aproniani præfecti vrbis, qua iniungitur, *vt ſublata micandi conſuetudine, pecora ſub exagio vendi, ita tamen vt lanio caput, pedes, & ſeuum lactans, & ſubgulare cedant, reliqua caro cum pelle & interaneis appendatur, & a venditore emptori præſtetur.* graue illud Iuliani Auguſti Edictum eſt Codice Theodoſiano: ibi enim, *quibus in rebus illud quoque a deceſſore tuo ſalubriter inſtitutum, quo Suarijs æſtimandi licentia denegetur, pondusque porcorum trutinæ examine, non oculorum libertate quæratur, ita videlicet, vt ne volenti quidem poſſeſſori tradere animal liceat, cuius modum non prius ponderatione certa deciderit Suarius. Animal vero a poſſeſſore tradendum, ob digeriem prius vnius noctis tantum ieiunitate vacuetur.* Hoc puto præceptum Suariis ad lanios etiam extendebatur, vt hodie per totam Italiam fieri videmus, vt nec illi pretio, nec emptores re ſua deſtituantur: Theodoſii & Valentiniani in Nouellis præclarum hoc eſt decre-

B tum. titulo *de pretio ſolidi, & ne quis ſolidum integrum recuſet, æquabilitas enim pretij, & commodū venditoris & omnium rerum venalium ſtatuta cuſtodiet, de ponderibus quoque vt fraus penitus amputetur, a nobis aguntur exagia, quæ ſub interminatione ſuperius comprehenſa ſine fraude debeant cuſtodiri.* A doctiſſimo Iacobo Cuiacio obſeruatum. conſtat autem *exagium ſiliquis vigintiquatuor*, vt ex Actuario lib. 5. Methodi, Zonara in Nicephora Phoca, & Nicandri Scholiaſte clarum eſt, vide Metium Voluſianum, Priſcianum Cæſarienſem, & Q. Rhemmium Palæmonem, & alios. Certe olim res omnes, adeoque pecunias ad pondus pendebant. Cornutus ad A. Perſii Satyram ſecundam V. 59. ex Plinio, Floro, Plutarcho, Silio Italico, Iuuenale & aliis dixi ad Corippum libro ſecundo Num. vlt.

Exagium. *Pondere vendita porcina.* *L. 4. d. Tit.* *Viui porci ad ſtateram empti.* *Nouella vnica.* *Exagiū quāti valeat?* *Opere de ponderibus.* *Pecunia penſitata.*

Hinc chartas ſubigunt flammis, hinc pondere fuſos
Exæquant ſolidos, & lancem pollice pulſant.

Claudian. lib. 2. in Eutrop.

—— *in geminas mutat prouincia lances.*

Sulpitia poetria in Satyra.

C —— *Trutina Galli fugere relicta.*

Redeo ad forum Suarium, in quo Edicta illa de Suariorum immunitatibus, & vendendæ porcinæ ratione, de quibus diximus, affigebantur, ſic enim Valentinianus & Valens præcipiunt. *hæc autem omnia æneę tabulę in foro Suario collocandę, ad æternam memoriam oportebit inſculpi.* Leges autem & Edicta ęneis tabulis aut columnis inſculpi, locisque publicis affigi conſueuiſſe notius eſt, quam vt hic dici debeat, & confirmatum, videbis a me in Antiquitatibus Romanis. nec hic repetendum duxi. Denique qui porcinam pendebant, dicti *Aginatores.* Feſtus Pompeius libro primo. *Agina eſt qua inſeritur Scapus Trutinæ, id eſt in quo foramine trutina ſe vertit, vnde Aginatores dicuntur.* Veteres Philoxeni gloſſæ *Aginari* τραχτίνειν negotiari, in iis tamen gloſſis vitioſe ϛρατίνισαι, & ϛρατίνει pro τραχτίνεσθαι, & τραχτίνει legitur, adi ad Nouellam Iuſtiniani trigeſimam cap. 2. quid ſit *Tractatores* Ioannis Sauatonis ad Sidonium Apollinarem diligentiæ debemus, vetus Scholiaſtes Iuuenalis ad illud Satyræ 1.

L. 4. d. Tit. *Foro Suario Edicta affixa.* *lib. 8 pagina 638.* *Aginator.* *Gloſſa philoxeni correcta.* *Tractatores.*

—— *iuriſq; peritus Apollo.*

D

IVRIDICA.

SVNT non pauca in Iuriſconſultorum libris ſuper hoc quadrupede diſſertata, ego aliqua delibabo. Ac primum quæſtio illa cebratiſſima eſt, quam proponit ex Pomponio Iureconſulto Vlpianus, & ex ipſis Apicibus iuris reſoluit. *Cum paſtori meo lupi porcos eriperent, hos vicina villa colonus cum robuſtis canibus, & fortibus equis, pecoris ſui gratia paſcebat, conſecutus eripuit, aut canes extorſerunt, & cum paſtor meus peteret porcos, quærebatur vtrum eius facti ſint porci, qui eripuit, an noſtri maneant? nam genere quodam venandi id erant nacti. Cogitabatur enim quemadmodum terra mariq; capta cum in ſuam naturalem laxitatem peruenerant, deſinerent eorum eſſe, qui ceperunt, ita ex bonis quoque noſtris capta a beſtijs marinis & terreſtribus deſinant noſtra eſſe, cum effugerint beſtiæ noſtrā proſecutionem, quis denique manere noſtrum dicet, quod auis tranſuolans ex area, aut ex agro noſtro ſubſtulit? aut quod a nobis miluus eripuit? Si igitur deſinit, ſi fuerit ore beſtiæ liberatum, occupantis erit, quemadmodum piſcis, vel aper, vel auis, quæ cum poteſtatem noſtram euaſerit, ſi ab alio capiatur,* ipſius

L. 44. ff. de acquir. rer. domin. *Sues a Lupo abducti.*

Porci nõ sũt fera natura. *ipſius ſit, ſed putat potius noſtrum manere, tamdiu, quamdiu recuperari poſſit, licet in auibus, in piſci-* E
bus, in feris, verum ſit, quod ſcribit. Ratio diuerſitatis ea eſt, quod feræ, aues, piſces, tamdiu noſtra
cenſentur, quamdiu aut in poteſtate noſtra manſerint, aut cum abierint, vel extra conſpectum nõ
ierint, vel animum reuertendi habuerint, ſecus mutant dominum, & fiunt primi inuolantis, at por
ci ferinæ naturæ non ſunt, ſed inter animalia domeſtica & cicurata cenſendi, ideo in retinentem
eos *duplex actio* vero domino conceditur *condictionis furtiuæ, & ad exhibendum.* vt concludit Vl-
L.d.in fine. Abacti. pianus. Altera ſane quæſtio in iure, nec ipſa leuis de *Porcis Abactis*, ſunt enim animalia *abacta, quæ*
per vim abiguntur, aut è loco paſtionis abſcedere compelluntur, quod crimen frequentiſſimum in
Seru. ad lib. 3. Georgico. Hiſpania, vt oportuerit Senatum Romanum ad Conſulem Bæticum ſuper ea decretum interpo-
pag. 137. nere. hinc *abactos caballos* dixit Aurelius Caſſiodorus in Variis, & *pœna abactorum* memoratur ſæ-
lib. 8. Epiſt. 32. pe in Codice Theodoſiano. titulo. *quibus equorum vſus conceſſus eſt, aut denegatus.* vbi ſic Valens
Aug. *hi vero, qui minime animos ab huiuſmodi vſurpatione deflectunt, Abactorum ſupplicio teneantur.*
L. 1. *tur.* Et rurſus. *ſub hac interminatione, vt hi, qui noſtræ manſuetudinis ſtatuta tentauerint violare,*
L. 2. d. t. *Abactorum ſupplicia tolerare cogantur.* Idem iterum Princeps ad Rufinum præfectum prætorio.
L. 3. d. t. *cum omnifariam vrbicarias regiones ab omni crimine, & aſſiduis Abactorum rapinis quietas eſſe cu-* F
peremus, eo vſque intentio noſtra proſpexit. Translate etiam *venter abactus* dicitur Paulo Iurecon-
L. 4. Sent. c. 9 ſulto, *aborſus* ſcilicet, fætu per violentiam aliquam eiecto, vt Græcis ἐγχυμονούμενος recte dicitur,
lib. 31. Eleg. 6. in ſynopſi Baſilicon. hæc tamen ſignificatio nonnihil detorta eſt, & frequẽtiſſimus vſus in proprio
lib. 6. c. 31. ſignificatu, ita L. Apuleius ſeptimo Mileſiarum, & Iulius Firmicus Maternus in Matheſi. Recep-
Abigeatus crimen. tius tamen eſt a Iuriſconſultis, & vſitatius, vt *porcos Abactos Abigeatus* appellatione vocent, & ſic
non *Abactores*, ſed *Abigei* cenſentur, & crimen ipſum Abigeatus, & delinquentes *Abigeatores*, ve
eſt in lege Dei, Græcis Ἀπελάται, vt ex gloſſariis antiquis Barnabas Briſſonius notat, & Iuſtinia-
Nouell. 22. nus docet, vt omittam Moſchopulum in libello de collectione Vocum Atticarum. & differunt. *fu-*
Abigei differunt a furibus. *res ab Abigeis ſola quantitate, nam qui ouem vnam, Suem vnam, ſurripuerit, vt fur coercetur, qui*
gregem, Abigeus. vt definit Claudianus Iureconſultus. Hic genuinus eſt ſenſus Calliſtrati Iurecon
L. 16. § quantitas. ff. de pœnis. ſulti, dum ſic diſcrimen inter Abigeum & furem conſtituit. *Oues pro numero abactarũ aut Abigeũ,*
aut furem faciunt, quidam decem oues gregem eſſe putauerunt, porcos etiam quinque vel quatuor aba
ctos, equum vnum, vel bouem, abigeatus crimen facere. Eſt & aliud diſcrimen inter Abigeos ipſos,
L. 3. ff. de Abig. nam grauiori pœna multatur, qui nobiliora animalia abegerit, quã qui viliora, deciſio eſt Hadria- G
ni Imperatoris ad Conſulem Bæticum apud Vlpianum. *Sciendum eſt qui Porcum, vel Capram, vel*
L. 1. d. t. *Herbicem abduxerit, non tam grauiter, quam qui maiora animalia abigit, plecti debet.* Locus eſt de-
Vlpian' correctus. prauatus, quid enim eſt *Herbicem abducere*? cæcutiunt & ineptiunt toto cælo Gloſſographi, cũ ſuo
Error gloſſographorum. Accurſio, tu lege, *vel Capram, vel Veruecem abduxerit.* E contra, augetur Abigeatus crimen, & na
tura ſua, in vilibus iſtis pecoribus abactis, leue, maius fit, ſi alterius criminis communio accedat, i-
ta miles, qui deſertionis poſtulatur, ſi Abigeatus intẽtetur, grauiori pœna caſtigatur, vt voluit Ar.
L. 5. §. qui. ff. de re milita. rianus Iureconſultus, & *pœna* quidem *Abigeatus eſt gladius*, vt ex locis laudatis apud Iureconſul-
tos deprehendas, etſi ſciam ad hoc & qualitatem perſonarum ſeu dignitatem, & pecora conſide-
Quinque porci gregem faciunt. rari ſolere, Illud ſane ſemel conſtituendum eſt, Abigeatum admitti, ſi quis quinque porcos abege
rit, vt ſuperiora probãt, addendus & Paulus. *Abactores ſunt, qui vnum equum, duas equas, totidẽq́;*
Lib. 5. Sent. tit. 18. *boues, vel capras decem, aut porcos quinque abegerit.* Denique Abigeatum multum Principes dete-
ſtati, vſque adeo vt cum nullus in ordinario vllo crimine reus, ſiue ſubſcriptione conſtitui poſſit,
hoc eſt, niſi Actor Prætori libellum cum crimine & ſubſcriptione ſua obtulerit, hoc crimen, puto,
quia a ruſticis plerumque intentatur, ſiue ſubſcriptione valere decernunt Honorius & Arcadius H
L. vn. C. de Abig. Principes, vide locum. Multa diſquirit Ianus Langlæus in Semeſtribus lib. 8. cap. 1.

RVSTICA.

NVNC ad res ruſticas nos conferamus, quas Suis induſtria non parum promotas
lib. 4. quaſ. 5 reperiemus. Plutarchus ſic narrat, in Sympoſiacis. τὴν δὲ ὗν ἀποχρήσασθαι καὶ τιμᾶ-
Agricultura Sus inuentrix. σθαι λέγουσι, πρώτη γὰρ σχίσασα τῷ προύχοντι τῆς ὀρυχῆς, ὥς φασι, τὴν γῆν. ἴχνος ἀρό-
σεως ἔθηκε, καὶ τὸ τῆς ὕνεως ὑφηγήσατο ἔργον. ὅθεν καὶ τοὔνομα γενέσθαι τῷ ἐργαλείῳ
λέγουσιν ἀπὸ τῆς ὑός. *Quod autem Sui parcitur, iſq́; in honore habetur, non caret ra-*
tione, prima enim Sus, vt aiunt, roſtro terram findens, veſtigium arationis impreſſit,
ac vomeris opus ſubminiſtrauit, quem Hynin inde dictum ſunt qui putent. Hoc ſi verum eſt, certe
Et vinearũ cultura. nec Ceres, nec Cereris miniſter Triptolemus celebrabuntur. At ne Baccho amplius Antiquitas
debeat, ob monſtratum vini vſum, hanc quoque Agriculturę partem Sus prima hominibus ape-
ruit.

A ruit. Taurus Palladius in re ruſtica ita extollit. *In porcis etiam illud eſt commodum, quod immiſſi vineis necdum turgentibus, vel exacta vindemia gramine perſecuto, diligentiam foſſoris imitantur.* *Febr. c. 26.* Atque hæc veriſimiliora videbuntur, ſi verba Eudoxi Latine facta apud Aelianum appoſuero. *lib. 6. c. 16.* *Aegyptios ait ab immolandis Suibus parcentes ſe abſtinere, quod poſtea quam ſementem fecerunt, eorum greges ad conculcandam, & proterendam frumentorum ſationem atque depellendam in altiorem terram, & humidiorem inducere ſoleant, vt hac quaſi occaſione terra obducta ne ab auibus ſemina exhauriantur.* Hæc ſane Aegyptiorum philoſophia circa Suem, vt in multis aliis eſt valde ridicula, nam nullum frugibus magis noxium viuere animal experientia teſtatur, & Antiquitatis is fuit cõſenſus, ideoque & Cereri immolatam ſupra docui, non alia de cauſa, quam quia & ſemina nuper in terram coniecta roſtro eruiſſet, & nouellas ſegetes mira ingluuie depaſcens, ſpem agricolæ ſoleret fruſtrari. *Frugib⁹ nocet.* Hoc inſigni & memorabili conſuetudine, atque illam confirmante lege Cypriorum docemur, apud quos inualuit, *vt poſſeſſores fundi a Suibus vaſtati, aut ſegetis depaſta, Sues, qui dãnum feciſſet, aut pauperiem, truncatis dentibus, plectere poſſent.* *Dentes Suibus trũcati.* Homeri interpres id aſſeuerat Euſtathius ad Odyſſ. Σ. & ex eo Ioannes Hartungus in memorabilium locorum enarrationibus. *Decur. 3. c. 8 §. 5.* Et

B vt ſemel dicam, longe aliter de Sue, atque Aegyptij, ſenſit Callimachus in Hymno Dianæ, V. 154.

Βάλλε κακοὺς ἐπὶ θῆρας, ἵνα θνητοῖσι βοηθὸν
ὡς ἐμὲ, κικλήσκωσιν, ἴα πρόκας ἠδὲ λαγωοὺς
οὔρεα βόσκεσθαι· τί δὲ κεν πρόκες, ἠδὲ λαγωοὶ
Ρέξειαν, σύες ἔργα, σύες φυτὰ λυμαίνονται.
Deijce noxias feras, vt mortales te auxiliatricem,
Sicut me inuocent, ſine capreas & lepores
In montibus errare quid enim Caprea & lepores
Perpetrant? ſues opera, Sues plantas vaſtant.

Et ea cauſa cur Subulcus Homericus Suem hoſpiti immolet, libro laudato V. 417.

Δὴν ἔχομεν πάσχοντες ὑῶν ἕνεκ' ἀργιοδόντων
Ἄλλοι δὲ ἡμέτερον κάματον νήποινον ἔδουσιν.
Diu habemus patientes Suum gratia albos dentes habentium,
Alij autem noſtrum laborem impune edunt. id eſt ruſticorum.

C Plura dixi in Mythologia, quam ante decennium ex autoribus nondum editis, vetuſtis Inſcriptionibus, & numiſmatis in lucem emiſi. & Mythologi omnes in narratione de Cerere.

MAGICA.

VT Agricolis noxium Sus animal, ita & in ſacris literis abominandum, plenius infra, hic tantum præſtigias circa eum retulero. id ſuppeditat Georgius Pictorius in Iſagoge de Dæmonibus Sublunaribus, ille enim narrat *Subulcum quendam fuiſſe, qui in Scipione ſuo vel baculo paſtorali ſchedulam nomine B. Blaſij inſcriptam habebat, cuius baculi vi & potentia porcos ſuos ab omni luporum vi & raptu tutos credebat, ac tantum ſchedulæ numinis tribuebat, vt etiam porcos in agris ſolos paſcendos abigeret. tamen contingente quodam tempore, cum gregi paſtor abeſſet, & quidam præteriens Dæmonẽ cuſtodire vidiſſet, illiq; dixiſſet, quid ipſe hic cuſtodiret? qui hominum ſalutis perſecutor foret peſſimus* *Sues Dæmon cuſtodit.*

D *reſpondit, porcos cuſtodio. retulit alter, cuius iuſſu? dæmon inquit, ſtultæ paſtoris confidentiæ: nam ſcedulam quandam ſuo baculo incluſit, cui diuinam adſcribit virtutem, vel inde, quod Sancti Blaſij nomine eſt inſcripta, & eam porcos ſuos a luporum iniuria defendere contra legem ſuam, credit, mihi falſa ſuperſtitione inhærens; vbi enim per me fuiſſet vocatus, & denuo vocatus, & non comparuiſſet, me ſancti Blaſij vice cuſtodiendum huc contuli, vt enim ſemper libens Dei & ſanctorum vices gero, ita & nunc libentiſſime, pro ſuo ſancto Blaſio, illi porcos cuſtodio, vt ſtultum hominem in ſua vana confidentia extollam, & roborem, ac eo perducam, vbi talem ſcedulam pluris, quam Deum faciat.* hanc ille fabellam ex Ioanne Trithemio deſumpſit, & ex eo referendam cenſuit doctiſſimus Delrio in diſquiſitionibus Magicis. Multa ex Magorum Druydumque vanitate circa Suem ex Plinio attuli, quæ ſatis oſtendunt quantopere Magicis incantamentis animal ſit Sus obnoxium. *Lib. 6. cap. 1. Sect. 1.* Nec vero minor eſt Cacodæmonis vis in Zytone Bohæmo Mago, qui porcorum & ipſe effigie, vt artis ſuæ ſpecimen præberet, vtebatur. verba Dubrauii ſunt. *Zyton artem ſuam oſtentans, nunc ſua, nunc aliena facie ſtaturaq; item in purpura ac ſerico, confeſtim in panno & lana ſordida regi ſe offerebat, ambulansq; in terra, ipſe tanquam in aqua aduauigabat, aliquoties equis rhedarijs vectum, gallis gallinaceis ad epirhedium ſuum alligatis proſequebatur: conuiuas præterea regis varie ludebat, interdum manus illorum,* *lib. 33 Hiſt.* *Zyton Magus.*

ne illas

ne illas in patinas porrigere valerent, in pedes Boum, interdum in vngulas equorum transformans: Et aliquoties fronti illorum cornua ceruina latiſſima adyciens, quoties videlicet è feneſtris ad ſubitum ſpectaculum proſpicerent, ne rurſus caput & ora ad menſas referre poſſent. Atque vt oſtenderet, ſe E

Sues ex fœno. *pecuniam quoque pro ſuo vſu facile conſtare poſſe, triginta Sues bene ſaginatos, ex manipulis fœni effinxit, illoſq; paſtum prope Michaelis cuiuſdam piſtoris locupletis extrudit, propoſuitq; venales, quo piſtor voluit pretio, hoc tantum emptorem monens, ne gregem nouum ad flumen lotum compellat, qua ille monitione neglecta, cernit in flumine manipulos fluitare, Suibus ſubmerſis. Ergo diu venditore quæſito atque in taberna vinaria tandem reperto, in qua porrectis pedibus in ſcanno recubabat, dum ſtomachabundus altero pede correptum excitare vult, cum a corpore penitus cum coxendice auellit, clare Zytone quiritante, & obtorto collo emptorem ad iudicem trahente.* Hiſtoriam ſuæ ætate deſcribit VVi-

lib. 2. pag. 37 lhelmus Malmesburienſis de geſtis Regum Anglorum. *Erant in ſtrata publica, qua Romam itur, duæ aniculæ, quibus nihil bibacius, nihil putidius, vno commorantes tugurio, vno imbutæ maleficio, hæ hoſpitem, ſi quando veniebat ſolus, vel equum, vel Suem, vel quodlibet aliud videri faciebant, & mercatoribus venum proponebant, nummos inde acceptos abligurientes.* vide quæ ſequuntur de Ephæbo circulatore in Aſinum verſo, & in humanam formam deinde regreſſo. pro *ſtrata* forte fuerit legen- F

Malmesburienſis correctus. dum *ſtrada*, ſic enim Itali viam publicam ſua lingua vocant, & ea voce plerique illo ſæculo vſi. vide *Antipathiam*.

STATVÆ.

ALBANI *Suem* originis ſuæ autorem ſtatua honorarunt, non minus quam Ro-

lib. 1. pag. 46 mani *Lupam*, ſupra in Auguriis, adde hic Dionyſium Halicarnaſſeum. τῇ δ' ἑξῆς ἡμέρᾳ τριάκοντα λέγεται χοίρους ἡ ὗς τεκεῖν. *poſtera die Sus triginta porcos peperiſſe*

Victima Penatium. *dicitur*. Hanc Suem Aeneas Diis penatibus immolauit, & locum, in quo ſacrificium peractum, Lauinienſes ſacrum reputabant, & inacceſſam ſeruabant, vt late

Pag. 774. exequitur idem Hiſtoricus. Origo Gentis Romanæ. *recordatum Aeneam, quod aliquando ei reſponſum eſſet, vrbi condenda quadrupedem futuram ducem, tum ſimulachris Deorum Penatium proſecutum, atque illum, vbi illa procubuit, enixaq; eſt porculos triginta, ibidem auſpicatum.* G

Cato in origine generis Romani, *Suem triginta porculos peperiſſe in loco vbi Lauinium fuerit*, ſcribit, ſtatua ergo Lauinii huic Sui in tam religioſi facti memoriam, erecta, non Albæ, vt ex Halicar-

Statua decreta Lauiny. naſſæi & Valerii Antiatis relatione videtur colligi, M. Varro in re ruſtica. *In quo illud antiquiſſimum fuiſſe ſcribitur, quod Sus Lauinij Aeneæ triginta porcos pepererit albos, itaque quid portenderit,*

lib. 2. c. 4. *factum triginta annis, vt Lauinienſes condiderint oppidum Albam, huius Suis ac Porcorum etiam nunc veſtigia apparent Lauiny, quod & ſimulachra eorum ahenea etiam nunc in publico poſita, & cor-*

Aerea ſtatua. *pus matris a ſacerdotibus, quod in ſalſura fuerit, demonſtratur.* Illud obiter non omiſerim ſimulachra ahenæa maximæ fuiſſe dignationis, ea enim materia ſtatuarum optima. Aurelius Caſſiodo-

lib. 8. epiſt. 2. rus. *ſimulachris aneis fides ſeruatur.* Plinius Iunior in Panegyrico Traiani. L. Seneca in Naturali-

lib. 6. c. 29. bus quæſtionibus. *quod æs vnius ſtatuæ diſruptum eſt.* C. Suetonius in Auguſto. *ſtatuam ære collatō*

Cap. 59. *poſuit.* Sidon. Apollinar. Carm. 8.

Vlpia quod rutilat porticus ære meo.

Claudianus correctus. Claudianus eget cenſoria virgula, ſic enim in præfatione ad Bellum Geticum,

At prior effigiem tribuit ſucceſſus amænam, H

Oraq; patricius noſtra dicauit honos.

Paucis mutatis legendum eſt.

At prior effigiem tribuit ſucceſſus ahænam.

Iterum. Et corruptus alter in eodem locus de Conſulatu Mallij.

Publica manſuris teſtantur vocibus æra,
Inde tibi Macedum tellus, ac condita Pella
Mania. lege, ſcredita Pella mania.

Seruius correctus. Ad Suis ſtatuam reuertor. & corrigo Seruium Maurum. *Siluium peperit & Albam condidit, ab*

Ad 1. Aenei. 188. *omne Porca Alba reperta, vel citu ciuitatis*, lege *ſitu ciuitatis*. vetus Lapis in Grutero ex Hiſpania Municipio Pontificenſi a Busbequio ad Lipſium miſſus, meminit & Antonius Auguſtinus.

Pag. 105. C. CORNELIVS. C. F. C. N. GAL. CÆSO. ÆD. FLAMEN. II. VIR.
MVNICIPI. PONTIFICIS. C. CORNELIO. CÆSO. F. SACERDOS.
GENI. MVNICIPI. SCROFAM. CVM. PORCIS. TRIGINTA.
IMPENSA. IPSORVM. D. D.

Apparet

A Apparet ex hac inſcriptione ſtatuam huic Porcæ etiam in Prouincijs poni ſolere, nec per Italiã *Et in Prouincijs.*
modo, ſed & in tranſmarinis regionibus, Romæ etiam illius memoriam ſtatua atque aris cultam *Et Romæ.*
euincit Nonij Marcelli locus. *Grundules lares dicuntur Romæ conſtituti ad honorem Porcæ, quæ tri-* *Cap. 2. num.*
ginta pepererat. Chriſtiani etiam in contemptum Iudæorum Porcarũ ſimulachra ædibus ſatis affi *357.*
gebãt. Adſcribam ea quæ tractatu de Iudęorum perfidia habet Simon Maiolus literatiſſimus An- *Pag. 814.*
tiſtes. *recordor cuiuſdam ſcrofæ, eſtq́, in ignominiam & confuſionem Rabbinorum Iudæorum, ad paro-*
chialis templi VViteberga, celeberrimæ Saxoniæ vrbis, muri, verſus ortũ antiquitus poſita, verba de-
inde ponit Laurentij Fabritij profeſſoris Hebraicę linguę VVitembergici. *quid dicemus de profun* *Orat de Sem-*
da Iudæorum ἀναιδείᾳ, venerat filius dei ſaluare populum ſuum, ac ſui eum non agnouerunt, mul- *hãphoraſch*
tis interiectis. *hanc fœditatem abuſus fœdiſſimi Schembamporaſch, vt religioſi Chriſtiani Iudæis ſibi co* *vſu & abu-*
habitantibus ob oculos ponerent, atque illos a ſuis ritibus & aris arcerent, vere ſacras ædes ingreſſi, *ſu.*
aduerſus ſanctam Trinitatem, aduerſus Chriſtum vnigenitum Dei filium naſcentem, patientem, &
ad cælos aſcendentem, aduerſus Mariam caſtiſſimam Chriſti genitricem, blaſphemias eiacularentur, *Sus in tẽpli*
ſcrofam, aut Porcam ſaxo inciſam aut pictam, in frontiſpicio portarum, aut templorum collocabant, & *veſtibulis.*
B *eorum conſpectui obijciebant: didicerant enim ex lege Dei Chriſtiani, ſcrofæ non ſolum eſum interdi-*
ctum eſſe, adeo, vt, qui comederent carnem Suillam, inter maximos legum diuinarum contemptores ha
berentur, qui quotidie Deo in faciem peccarent, ſed etiam ſacrificium Suillæ carnis fuit prohibitũ, qui
enim ſanguinem ſuillum afferebat, ille ſumma ignominia Deum afficiebat, ideo ſacrificia porcorũ non
inter conceſſa ſacrificia, ſed gẽtilium legibus, in ignominiam veri Dei introducta fuiſſe, alibi legimus.
Cum ergo Chriſtiani ſcirent non ſolum eſum & ſacrificium porcorum, ſed etiam imaginem Suis in lo-
co ſacro Iudæis eſſe inuiſam, ideo locis, quæ intacta ab acceſſu Iudęorum blaſphemorum eſſe volebant, *Cur?*
ſcrofas apponebant, non vt ſacrum locum fœdarent, vel Deum in ſuis ſanctionibus illuderent, ac qua-
dam ſacrificia probare, nonnulla improbare viderentur, ſed vt loca diuinis cultibus dicata impuris Iu
dęis redderent inuiſa, vt porcę imagine, ab eorum ingreſſu arcerentur. Iudęi enim hodierni non ſolum
Chriſtianos, ſed & loca, in quibus conuenitur ad præſtandum Deo cultum, extreme oderunt & abomi-
nantur. Hęc fuit cauſa ſcrofę templi VViteberge affixę. Eſt ea porca parieti lapideo inſculpta cum *Quid ſignifi*
inſcriptione *Rabbini Schembamporaſch.* pergit deinde & deſcribit imaginem, *offertur porca ſcul-* *cet?*
pta imago, videas ibi ingentem ſcrofam mamellis dependentibus ſtare, non alio modo, quam cum porcæ
C *lactantes grunnitu ſeu ſcreatu blandiore lac nutrimentale porcellis propinant, habet vero porca ſub*
ſe puerulos tres Iudaicos, quorum duo auerſa facie, ex ſcrofa ſugunt mamillis, tertius horum aperta
facie ſub aluo ſcrofæ, adſpectatores proſpectat, ſub collo ſcrofæ accurrit porcellus, vt cum pueris mamil
las Suis vna ſugat. in parte ſcrofæ poſteriore videbis grandæuiorem Iudæum, mitra profeſſionis rab-
binicæ ornatum, hic accumbens, videtur ſiniſtra caudam porcæ eleuare, & dextra pedem dextrũ Suis,
non in codicem, ſed in podicem eius limis oculis proſpectare, vt meditabundus, intentis ſenſibus, neſcio
quæ myſteria in Thalmud ſcrofæ rimari, tumultuanteſque inteſtinorum flatus audire, horum oraculo
edoctus, noui quippiam ad ſuos auditores Iudæos referre queat. Explicat deinde ſenſu literali quid
ſibi imago illa velit? *Totam hanc ſculpturam in odium Rabinorum, oſorum Dei, blaſphematorũ Meſ-*
ſiæ, & eius ſanctiſſimæ Matris, collocatam eſſe, certum eſt, qui cum toto grege Iudaico nihil ſapiunt, ni
hil oraculorum diuinorum ſacris Bibliorum libris comprehenſorum intelligunt, ſed mera Rabinica,
ſed potius Ethnica & diabolica tradunt & hauriunt dogmata, quique pro ſcaturientibus aquis in vi-
tam æternam, ſugunt lac Suillum, qui pro articulis Euangelicis, fimos & ſterquilinia amplectuntur.
Attende vero ipſorum παιδείαν, habent porcam magiſtram, porcarium pædagogum, & vt vno verbo di
D *cam, tota ipſorum doctrina eſt porculatio, omnes ipſorum doctores porculator, quam enim porcam olim*
Iudæi ad eſum & ſacrificium non admittebant, illam hodie Iudæi ignari ſibi magiſtram conſtituunt,
qui relicto ſacro codice, occupantur in magiſtra ſuę podice: Nec iuniores Iudæi ſalubrius lac ſugunt,
quam grandiores ſuppeditant quærunt hi omnia ſua myſteria in Thalmud porcino, ſugunt illi omnem
impuritatem ex mamillis porcinis, deſerto Chriſti adhærent ſcrofę, ſpreta doctrina Meſſiæ ſtercora vo-
rant, neglecto verbo vitæ, lac Suum lutulentum ſorbent.

Nec vero templis tantum hæ Suum imagines, ſed & diuerſorijs, ad quæ Iudæos diuertere nole *In diuerſo-*
bant, vt Berlini & alibi. Et varijs alijs locis ſacris *Suis* effigies, vt in magno templo Magdeburgi, *rijs.*
in ſacello, in quo Ottonis Primi Imperatoris eſt ſepulchrum, & in Curiæ Salisburgenſi, & in vrbe
Soraborum, ducatu Anhaltino, exteriori templi columnæ porca viſitur inſculpta, quæ fœditatem
illius populi impij & ſcelus, profanumque Thamuldicæ doctrinæ errorem oſtendunt. Et ſtatuam *A Romulo*
quidem Scrofæ huius Lauinij & Albæ fuiſſe in honore diu ante Romam conditam ſuſpicari licet, *erecta.*
eam vero Romæ erexit ipſe vrbis conditor Romulus, Caſſius Hemina vetuſtiſſimus Hiſtoricus a-
pud Diomedem Grammaticum. *Grundiles Lares a grundio antiquo verbo dictos accepimus, quos* *lib. 1.*
Romulus cõſtituiſſe dicitur in honorem ſcrofę, quę triginta pepererat porcos: hoc ita eſſe affirmat Caſ-

ſiue hiſtoriarum ſecundo.paſtorum vulgus ſine contentione conſentiendo,præfecerunt æqualiter imperio Remum & Romulum,ita vt in regno pares inter ſe eſſent,monſtrum fit Sus,parit porcos triginta, E

Locus Caſſii ſu ſpectus. *cui rei fecerunt Laribus Grundiles*. Poſtrema verba ſuſpicor non eſſe ſana, ſenſus eſt, Romulum & Remum facti nouitate permotos,quod ſcrofa triginta fetus edidiſſet,illam inter Lares Grundiles collocaſſe verborum contextum non attingo.

STRATAGEMATA.

Stratagema Romanorũ. lib.1.c.38. DE vſu Suis in bello,ſupra actum,hic ſtratagemata referenda,ante alia Romani occurrunt, qui cum Pyrrho primo hoſte peregrino varia quidem fortuna, ſed peſſimo euentu,bellum geſſiſſent, niſi Porcorum opera vſi eſſent. Aeliani verba ſunt. ἀῤῥωδεῖ ὁ ἐλέφας κεράστην κριὸν, καὶ χοίρου βοὴν, οὕτω τοίνυν φασὶ καὶ Ῥωμαῖοι τοὺς σὺν Πύῤῥῳ τῷ Ἠπειρώτῃ ἐτρέψαντο ἐλέφαντας, καὶ ἡ νίκη σὺν τοῖς Ῥωμαίοις λαμπρῶς ἐγένετο. *Ariete cornuto & Suis grunnitu abhorret Elephas.ſic Romanos Pyrrhi Epirota-* F
rum Regis Elephantes in fugam vertiſſe homines dicunt,victoriamque amplam ex eo bello retuliſſe.

Aelianus notatus. Hoc alias non legi, Porcis vſos Romanos vt Elephantos ſeu boues Lucas proterrerent, nam quomodo milites nunquam viſas belluas ſibi antea ſcire potuiſſent porcos abhorrere? quid? quod indubitatum eſt, *Proboſcide caſu a milite quodam abſciſſa,compertum mori belluam*, vt verbis vtar Flo-

lib.1.c.15. ri in Hiſtoria Romana. Ex eodem autore aliud eſt præclarum ſtratagema Megarenſium obſiden-

Et Megarẽſium. lib.16.c.36. te Antipatro, cuius verba Latina ſic ſonant. *Elephantum a ſuillo timere pecore iam dixi,nunc explicare placet,quod ad Megaram accidit,cum ab Antipatro Megarenſes obſiderentur,acerrimeque Macedones incumberent,primo in Sues pice liquida oblitos,oblitos incendium Megarenſes excitarunt,deinde ſic incenſos in hoſtem immiſerunt: hi itaque furore inflammati, cum in Elephantorum agmina incurrerunt,tum clamantes,nempe igne flagrantes,quaſi quibuſdam furijs Elephantos incitarunt, & grauiter perturbarunt, itaque nullum neque ordinem tenebant,neque amplius,quamuis a primo ætatis tempore domiti fuiſſent,manſuefacti erant,ſiue quod ſua recondita natura a ſuillo pecore lon-*

Sues cum Elephãtis educati. *ge abhorreant,grauique in id odio ſint,ſiue etiam quia horum abſonum vocis acumen perhorreant:cuius rei non ignari educatores generis Elephantini,vnacum Suibus pullos alunt,ex conſuetudine eos,* G
vt minus horreant. Hanc hiſtoriam tranſcripſit Claudius Minos præceptor in Alciati Emblema.

Polyænus ab Aeliano diſſidet. 123. & Polyænus retulit, ſed nonnihil ab Aeliano in narratione diſcrepans, quippe obſeſſorem non Antipatrum, ſed Antigonum facit, & verba Latini interpretis hæc appoſui. *Antigonus in op-*

lib.4.Stratagem. *pugnatione Megarorum Elephantos adduxit,Megarenſes Sues liquida pice vngebant,eaque incenſa dimittebant, quæ cum vrerentur igni, grunnientes incitato curſu in Elephantos incidebant, illi metu perterriti & conturbati,alius alio fugam faciebant. Antigonus poſtea Indis impoſterum mandauit, vt Sues cum Elephantis alerent, vt ad earum aſpectum clamoremque ferendum aſſueſierent belluæ*. Suſpicor diuerſum hoc eſſe facinus, nam quid Megarenſibus cum Indis? qui in Macedonia ſunt, aut vt alijs placet, in Theſſalia? Erunt ergo Megarenſes Græci ab Antipatro obſeſſi, Me-

Megari. gari Indiæ populi circa Indum, ab Antigono debellati. Aliud non minus memorabile Ptolomæi

Et Ptolomæi factum ex eodem Polyæni libro ad finem adferam. *Ptolomæus cum perdicca flumen iuxta Memphim tranſmitteret, & iam magna pars tranſiſſet, contraxit ex omni regione greges Caprarum, Suumque, & boum armenta, mandauitque vt quamplurima ſarmentorum onera ex vnoquoque iumento ſuſpenderentur,vt attracta maximum puluerem excitarent,qua a paſtoribus,atque etiam ab equi-* H
tibus agitata, magnam vim pulueris ſuſcitauerunt. ille vero ijs equitibus aſſumptis, qui erant reliqui,contra hoſtes duxit,qui ex puluere coniectur antes innumerabiles copias aduentare,repente fuga

Et Marij. *ſe mandarunt,& plurimi flumine perierunt,multi etiam viui capti ſunt.* Non abſimile his eſt, quod de Mario cum Teutonibus dimicaturo ad Aquas Sextias relatum in acta eſt, nam Marcello exiguam militum manum conceſſit, *adiunctis ei Agaſonibus & gregibus Suum armentorumque, vt*

Et Athea. *ſpeciem a tergo magni auxilij aduentantis,motu a lixis illis & animalibus puluere præberet*. Nec omittendum celebre facinus Atheæ Scytharum Regis, *qui cum aduerſus ampliorem Triballorum exercitum dimicaret,iuſſit a feminis & pueris,omnique imbelli turba,greges Aſinorum,Suum,& Boum ad poſtremam hoſtium aciem admoueri,& erectas haſtas præferre, famam deinde diffudit, tanquam auxilia ſibi ab vlterioribus Scythis aduentarent,qua aſſeueratione auertit hoſtem.* poſſent & alia huius farinæ adferri, ſed ea lectoris diligentiæ relinquo, contentus viam tutiſſimam aperuiſſe.

EMBLE-

A

EMBLEMATA.

PROFICIENDVM eſſe in virtute, aut *in dies meliora* ſpectanda Emblema hoc de *Sue* ſignificat, quod inter Andreæ Alciati eſt quadrageſimum quintum *Progrediendum ſemper.*

Roſtra nouo mihi ſetigeri Suis obtulit anno,
Hacque, cliens, ventri Xenia, dixit, habe.
Progreditur ſemper, nec retro reſpicit unquam,
Gramina cum pando proruit ore vorax.
Cura viris eadem eſt, ne ſpes ſublapſa retrorſum
Cedat, & in melius, quod ſit, & vlterius.

Claudium Minoem ibi loci conſule. aliud eſt non minus lepidum Hieronymi VVolfij de Naturali rerum Antiparhia, ſiue *quod idem prodeſt & nocet*.

B

Letiferam mandit Salamandram gutture Porcus
Innocuo, & pondus pinguius inde fluit.
O miras Naturæ artes, quod profuit vni
Hoc alijs, certa conditione nocet.

Eſt & illud Ioachimi Camerarij de Porco reſupinato, & ſubito obmuteſcente, & ad radios Solis expaueſcente, quo innuitur bruta s cogitationes nunquam terra leuati, nec ad cæleſtia ſe erigere, ac ne diuinæ quidem lucis patientes eſſe, verſus non ſunt ad manum, nec magni intereſt.

PRODIGIA.

HANC etiam profanæ veteriſque ſuperſtitionis partem attingamus, nihil erat, quod Quindecim viri, & oſtentorum Interpretes magis expiabant, quam oſtenta circa hoc animal. quædam ex libello Iulij Obſequentis de Prodigijs ſelegi. Cõſulibus Ser. Sulpito Galba, & C. Aurelio Cotta. *Fruſinone agnus cum Suillo capite, Sinueſſa porcus cum capite humano, fœda omnia & deformia, errantiſque in alienos fœtus natura viſa*. Cap. 46. Et M. Valerio Leuino II. M. Claudio Marcello IIII. coſſ. Cap. 37. *Tarquinijs porcus cum ore humano genitus.* Et Q. Veturio Philone Q. Cecilio Metello Coſſ. Cap. 41. *Ceræ Porcus biceps natus.* Cap. 48. Et Sex. Aelio Pæto T. Quintio Flaminio Coſſ. *natus Sinueſſa porcus cum humano capite.* Et T. Gracclio M. Inuentio coſſ. *Care porcus humanis pedibus & manibus natus.* Talia apud T. Liuium non vno loco, vt cum ait, Sueſſæ Auruncæ nuntiabant *agnum cum duobus capitibus natum, & Sinueſſa porcum capite humano.* Cap. 73. 4. Decad. libro 2. Prodigia autem non tam fuſe Hiſtorici, quam Poetæ deſcribunt, omnium cultiſſimi ſunt Virgilius ſub finem lib. 1. Aeneid. Lucanus lib. 1. Pharſaliæ ad finem, Claudianus lib. 1. in Eutropium in limine. quo modo prodigia hæc expiarẽtur ad illum locum Claudiani vltimo laudatum ex Græcis & Latinis diſſerui.

C

Conſule luſtrandi faſces, ipſoque litandum
Prodigio.

Et multa in Antiquitatibus meis Romanis inuenies, ſi modo tanti putabis, vt conſulas.

D

FABVLÆ ET MYTHOLOGIA.

PLVRIMÆ fabularum circa Suem ambages, nam Circen Socios Vlyſſis in Sues conuertiſſe antiquitas finxit. *Socij Vlyſſ. in Sues.* Iſidorus Hiſpalenſis. *fertur quadam Maga famoſiſſima Circe, quæ ſocios Vlyſſis mutauit in beſtias.* Seruius Honoratus Maurus. *Ad Eclog. 6.* *Scylla Phorci & Cretheidos Nympha filia, pulcherrima, quam cum amaret Glaucus marinus deus, dum ipſe amaretur a Circe, & eam contemneret, illa irata, fontem, in quo ſe Scylla ſolebat abluere, venenis tinxit, in quem cum deſcendiſſet puella, media ſui parte, in feram mutata eſt. Hanc poſtea Glaucus fecit deam marinam, quæ ſocios Vlyſſis in Porcos mutauit, & claſſem euertit.* *A Scylla.* quod alij omnes de Circe aſſerunt, id ille de Scylla, ſolus, quod ſciam, affirmauit, *A Circe.* & vt certum Circen veneficam huius Metamorphoſeos autorem, ita non ſolos Vlyſſis ſocios, ſed & Philonidæ illa etiam Sues reddidit, vt paulo infra dicam. *Et ſocij Philonidæ.* ſic poetæ. Homerus

lib.10.Odyſ. V.239.

φάρμακα λύγρ' ἵνα πάγχυ λαθοίατο πατρίδος αἴης E
Αὐτὰρ ἐπεὶ δῶκέν τε καὶ ἔκπιον, αὐτίκ' ἔπειτα
Ῥάβδῳ πεπληγυῖα, καὶ συφεοῖσιν ἐέργνυ,
οἱ δὲ συῶν μὲν ἔχον κεφαλάς, φωνήν τε δέμας τε,
καὶ τρίχας, αὐτὰρ νοῦς ἦν ἔμπεδος, ὡς τὸ πάρος περ
ὡς οἱ μὲν κλαίοντες ἐέρχατο, τοῖσι δὲ Κίρκη
Πάρ ῥ' ἄκυλον βάλανόν τ' ἔλαβε, καρπόν τε κρανείης
Ἔδμεναι, οἷα σύες χαμαιευνάδες αἰὲν ἔδουσιν.

Latine ſonant ſic verbatim. commiſcuit ἀνέμισγε

Venena nocentia, vt prorſus obliniſcerentur patria terra.
Ceterum poſtquam porrexitq́ & ebiberunt, ſtatim deinde
Virgula percutiens intra haras concluſit.
Illi Suum habebant capita, voceſq́, corporaq́
Et ſetas, ceterum mens erat firma, vt ante a
Sic hi quidem flentes concluſi ſunt, his ante Circe F
Appoſuit glandem Ilicis, fructumq́ Corni arboris
Edere, perinde ac Sues humi cubantes ſemper edunt.

lib. 14. Metamorp.

Euſtathius ad hæc cum illum, ex quo Latini omnes hauſerunt, operoſiſſime Ouidius,

—— miſceri toſti iubet hordea grani,
Mellaq́, vimq́ meri, & cum lacte coagula paſſo
Quiq́ ſub hac lateant furtim dulcedine ſuccos
Adycit, accipimus ſacra data pocula dextra,
Quæ ſimul arenti ſitientes hauſimus ore
Et tetigit virga ſummos dea dira capillos,
Et pudet, & referam, ſetis horreſcere cepi,
Nec iam poſſe queri, pro verbis edere raucum
Murmur, & in terram toto procumbere vultu,
Oſq́ meum ſenſi pando occalleſcere roſtro,
Colla tumere thoris, G

Act.2 Sc.1.

Ariſtophanes paulo aliter in Pluto,

ἐγὼ δὲ τὴν Κίρκην γε τὴν τὰ φάρμακ' ἀνακυκῶσαν
ἣ τοὺς ἑταίρους τοῦ φιλωνίδου ποτ' ἐν κορίνθῳ
ἔπεισεν, ὡς ὄντας κάπρους.

At ego omnibus modis Circen imitabor, quæ venenis
Ex arte confectis, ſocios Philonida apud Corinthum
Mutauit in fœdos Sues.

Lycophron in tenebroſa illa ſua Muſa,

ποίαν δὲ θηρόπλαστον οὐκ ἐπόψεται
δρακαίναν ἐγκυκῶσαν ἀλφίτῳ θρόνα
καὶ κῦρα κνωπόμορφον. οἱ δὲ δύσμοροι
γένοντες ἄγας ἐν συφοῖσι φορβάδες.

Quas nos ferarum figulam intuebitur
Dracena ſubiget vt farinis hordea, H
Fatumq́ vertet in feras, miſelli at hi
Querentur infortunium facti Sues.

lib. 7. Aenei. princ.

Virgilius hos ſecutus, Circes regiam deſcribit,

Hinc exaudiri gemitus, iraq́ Leonum
Vincla recuſantum, & ſera ſub nocte rudentum:
Setigeriq́ Sues, atque in Præſepibus Vrſi
Sæuire, ac forma magnorum vlulare luporum:
Quos hominum ex facie, dea ſæua, potentibus herbis,
Induerat Circe in vultus, ac terga ferarum.

Ratio manſit. *Pag 649.* *lib.18. c.17.* *Pag.450.*

Sic transmutatis intellectum manſiſſe, atq; etiam rationis vſum non penitus extinctum volunt, ſic Apuleius forma tantum Aſinum ſe induiſſe ait, & viuacem in cætera memoriam, idem Lucianus in Lucio aſſeruit, & vir doctus in Notis ſuis in eundem ſcriptorem, & ne quis id eſſe ita ſubdubitet, idem docet Diuus Auguſtinus in Ciuitate Dei. Mythologici, & præ alijs Fulgentius Carthaginienſis Epiſcopus, qui non eſt ad manum. Seruius Maurus loco laudato. *Dea ſæua, aut per ſe,*

aut

A *aut herbis potentibus ſana, Circe autem ideo Solis fingitur filia, quia clariſſima meretrix fuit, & nihil eſt Sole clarius. Hæc libidine ſua & blandimentis homines in ferinam vitam ab humana deducebat, vt libidini & voluptatibus operam darent, vnde datus eſt locus fabulæ apertæ.* Horatius. *Circe meretrix.* *lib. 1. Epiſt 2*

> *Sirenum voces, & Circes pocula noſti,*
> *Quæ ſi cum ſociis ſtultus cupiduſq; bibiſſet*
> *Sub domina meretrice fuiſſet turpis & excors,*
> *Vixiſſet Canis immundus, vel amica luto Sus.*

Sic igitur qui belluinas turpitudines ſectabantur, in fœdiſſimos belluarum Sues recte mutati ferebantur, quod idem exprimere voluit. *lib. 2. Saty. 3*

> *Cum rapies in iura malis ridentem alienis,*
> *Fiet aper, modo auis, modo ſaxum.*

Vt rem ridiculam auerſatur Iuuenalis. Satyr. 15.

> —— *tenui percuſſum verbere Circes*
> *Aut cum remigibus grunniſſe Elpenora porcis.*

B In priſtinam autem formam redierunt rurſus, quia amor illicitus non ſemper afficit, & immodicæ voluptatis ſaties ac pœnitudo tandem ſubit, Ouidius multis exequitur. Horatius. *Epod. od. 17*

> *Setoſa duris exuere pellibus*
> *Laborioſi remiges Vlyſſei*
> *Volente Circe membra, tum mens, & ſonus,*
> *Relapſus, atque notus in vultus honor.*

Potior mihi ratio viſa, Circen veneficam fuiſſe, herbarumque peritam. C. Plinius. *durat tamen tradita per ſuaſio in magna parte vulgi, veneficiis, & herbis id cogi, eamque nunc fœminarum ſcientiam prævalere. Certe quid non repleuere fabulis Colchis Medea, aliaque imprimis Italia Circe, diis etiam adſcripta, vnde arbitror natum, vt Aeſchylus è vetuſtiſſimis in poetica, refertam Italiam herbarum potentia diceret. multiq; Circeios, vbi habitauit illa, magno argumento etiamnum durante in Marſis a filio eius orta gente, quos eſſe domitores ſerpentium conſtat.* Eadem Dioſcorides, Strabo, & alii, ſed maxime poetæ, quorum aliquos adſcribo. Claudian. *Circe venefica perita herbarum.* *lib. 25. c. 2.* *lib. 1. in Ruffin.*

> ———— *funeſtarumq; poteſtas*
> C *Herbarum, quicquid letali germine pollens*
> *Caucaſus, & Scythia vernant in gramine rupes,*
> *Quas legit Medea ferox, quas callida Circe.*

Rurſus in laudibus Stiliconis. *lib. 2.*

> *Luxuries prædulce malum, quæ dedita ſemper*
> *Corporis illecebris, hebetat caligine ſenſus,*
> *Membraq; Circæis effœminat acrius herbis.*

Et in laudibus Serenæ vxoris Stiliconis.

> *Armauit quod Scylla canes, quod pocula Circe.*

Sane in Herbarum cognitione totam vim Magicarum artium veteres ponebant. poetæ id affirmant. P. Ouidius. *Magia ex herbis.* *lib. 1. Amor. elig. 14.*

> *Nec te cantatæ læſerunt pellicis herbæ.*

M. Lucan. lib. 6. Pharſal. V. 441.

> ——— *& terris aduena Colchis*
> D *Legit in Aemoniis, quas non aduexerat herbas.*

Rurſus Ouidius. lib. 2. de Arte.

> *Non facient, vt viuat amor, Medeides herbæ,*
> *Mixtaq; cum magicis Colcha venena ſonis.*

Et lib. 1. de Remedio Amoris.

> *Quid te Phaſiacæ iuuerunt gramina terræ*
> *Cum cuperes patria, Colchi, manere domo.*

Virgilius lib. 7. ad finem.

> —— *Marſis quæſitæ in montibus herbæ.*

Longa narratio Virgilii eſt in Didus inſania, conciliare amorem conantis herbarum veneficio, & Seruius Honoratus ad eum locum. Statius lib. 9. Theb. V. 735. *Ad libro 4 Aeneid. pag. 147.*

> —— *ſecretis quæ Colchides ipſa ſub antris*
> *Nocte docet, monſtratque feras quærentibus herbas.*

Silius Italicus libro octauo Punicorum. Inuentionem Magiæ herbariæ Circæ adſcribit. adi Strabonem.

Herbaria Magia inuictrix Circe.

Aeaea prolem anguitiam mala gramina primam E
Pramonſtraſſe ferunt,

Tibullus correctus.

Alb. Tibullus lib. 1. eleg. 2.

Sola tenere malas Medaa dicitur herbas.

Sic correxi, peſſime in codice Achillis Statii, & quibuſdam vulgatis codicibus.

—— tenere malas Medaa dicitur artes,

Sext. Propertius lib. 4. eleg. 7.

Sed tibi nunc mandata damus, ſi forte moneris,
Si te non totum Chloridos herba tenet.

Chloris.

Poſteriorem verſiculum ſic efferunt vulgaræ editiones, & defendi lectio poteſt, ex Incerti ſcriptoris autoritate, qui vna cum Cenſorino, ante Ludouici Carrionis curas, edebatur, is enim cap. 10. *Chloridem filiam* facit *Tireſia*, & vt videri poſſet, vt hunc augurandi ſcientia clariſſimum, ita iſtam magicorum veneficiorum peritam fuiſſe, & forte eadem eſt iſta *Chloris*, quæ aliis *Manto* appellatur, quæque apud Senecam in Oedipo, patri ſacrificãti ponitur comes. Hæc etſi tueri poſſent priorem lectionem, puto tamen ſic melius concipi. F

Propertius correctus.

Si te non totum Colchidos herba tenet.

Colchidos Herba.

Autor reſtitutionis Albinouanus in Elegia de Mecenatis obitu, quæ falſo adſcribitur Ouidio.

His te, Mecenas, iuueneſcere poſſe decebat
Haec vtinam nobis Colchidos herba foret.

Ipſe Propertius fauet lib. 2. eleg. 1.

Si mihi Circao pereundum eſt gramine, ſiue
Colchis Colchiacis vrat ahena focis.

Lib. 10. Mytholog.

Sus inuiſa Veneri.

Hæc quidem Hiſtorica eſt, moralis, & naturalis fabulæ huius explicatio, philoſophicam rationem ab Natali Comite require. ego nunc ad fabulas Aeſopæas me confero. Incertus Interpres è Græco ſic vertit. *Sus & Canis mutuo conuiciabantur, & Sus iurabat per Venerem, procul dubio, dentibus diſciſſurum Canem. Canis ad hac diſſimulanter, dixit, bene per Venerem nobis iuras, ſignificas enim ab ipſa vehementer te amari, quod impuras tuas carnes deguſtantem nequaquam in ſacellũ admittat, propter hoc igitur, ait Sus, magis pra ſe fert dea amare me, nam occidentem aut alio quouis modo ladentẽ omnino auerſatur, tu tamen male oles & viua & mortua. Adfabulatio eſt, Oratores eloquentes quælibet in vituperium ducta, in laudem vertere ſolere.* Gabriel Faernus ſic vinxit. G

Magna inuicem contentione exarſerant
Sus & Canis, magnamq́, voce diſſona
Rixam ciebant, atque acerba iurgia:
Tandem ſuperbis exacerbatus minis
Sus, per Venerem, ait, ſi mihi perrexeris
Moleſtus eſſe, dente te transfodero.
Tum Canis amaris ſalibus aſpergens Suem,
Bene, inquit, atque appoſite, eam iuras deam,
Quæ te odit adeo, vt qui ex tua impuriſſima
Carne ederis, eum illa arceat templo ſuo.
Imo potes, Sus inquit, hinc dignoſcere,
Quam diligat me diua, qua hunc, qui laſerit
Me, quique carnes dente violarit meas H
Eum, vt profanum, nolit ad ſe admittere.
Prudens vir, ea qua exprobat aduerſarius,
Ipſe in ſuam torquere nouit gloriam.

Lupi diſſidium cum Sue. Fab. 30.

Gulielmi Canonici ex Aeſopo hæc narratio eſt. *parturiebat Sucula, pollicetur ſe Lupus cuſtodem fore fatus, reſpondit puerpera lupi obſequio ſe non egere, ſi velis pius haberi, ſi cupiat gratum facere, longius abeat, Lupi enim officium conſtare, non praſentia, ſed abſentia.* adfabulatio eſt hæc. *multi officia efferunt, non tui, ſed ſui commodi amore.* Anienus ad Theodoſium Auguſtum.

Vaſtantem ſegetes, & pinguia culta ruentem
Ruſticus abſciſſa liquerat aure Suem:
Vt memor accepti referens monimenta doloris,
Vlterius teneris parceret ille ſatis.
Rurſus in excepti deprenſus crimine campi,
Perdidit indulta perfidus auris onus.
Nec mora, pradicta ſegeti caput intulit horrens,

A

Pau i ſed indignum congeminata facit.
Tum domini capium menſis dedit ille ſuperbis,
In varias epulas plurima fruſta ſecans.
Sed cum conſumpti dominus cor quæreret Apri
Impatiens, fertur quod rapuiſſe Cocus:
Ruſticus hoc iuſtam verbo compeſcuit iram,
Affirmans Holſdum non habuiſſe pecus.
Nam cur membrorum toties in damna rediſſet
Atque vno demens poſſet ab hoſte capi?
Hac illos præcepta monent, qui ſapius auſi,
Nunquam peccatis abſtinuere manus.

Sus animal inſipidum.

Sunt & fabulæ aliæ de Apro, ſiue Sue fero, & ſuis locis ſequenti tractatu expedientur, nam licet vtriuſque pecoris vna ſit, & earum natura, multa tamen de vno dicuntur, quæ in alterum quadrate commode non poſſunt.

B

NVMISMATA.

VARIIS *numiſmatis* plurimarum gentium, & variarum Romæ familiarum inſculptus *Sus* erat, vt ex Huberto Goltzio, Adolpho, Occone, Antonio Auguſtino, Gulielmo du Choux Gallico ſcriptore, & aliis, qui nō ſunt ad manum. Hoc vnum addiderim hic, primum pecuniarum characterem fuiſſe animalia, vt *Capram, Bouem, Ouem, Suem*, & ſimilia, quia, vt diuitiæ hominum, ætate ea in pecudibus erãt, ita æquum erat, monetam ſic ſignari. Critici obſeruant, & de Suillo numiſmate Philippus Beroaldus Commentariis in C. Suetonium. ibi enim autor ipſe refert Auguſtum diuiſiſſe *modo nummos omnis nota, etiam veteres, Regios, & peregrinos*. Ad eum locum viri docti. & de nota ſeu charactere Numiſmatum plenè alibi. Ac neſcio an nummi illi Romani veteres porcum prætulerint, ac non verius peregrini. ſic enim vir doctus Guidus Pancirolius ad Notitiam Imperii Orientalis.

Pecudibus ſignati nummi.

Ad Auguſt. c.75.

C

Id apud veteres non ſolum Aegyptios, ſed omnes alios populos, & principes, obſeruatum fuiſſe videmus, vt animali, fructu, vaſe, aliove ſigno depicto occultum aliquid ſignificarent, ſic Byzantij vuaracemum nummis imprimebant, Ilienſes Suem, Thebani Teſtudinem, Chij & Africani Spicam, his ſe abundare indicantes. & *Teſtudinem* præferebat numus *Peloponneſiorum*, vti *Cyzicenorum leporem*, & *Rheginorum* autore VVolfgango Lazio Commentariis Reipubl. Roman. Adeundi libri de re Numminaria doctiſſimorum Marguhardi Freheri, & Gaſparis VVaſeri: addendus Plutarchus in problematis Romanis. ἕτερο δὲ ἐχρήσατο νομίσματι, βοῦν ἔχοντι καὶ πρόβατον, καὶ ὗν, παράσημον: εὐποροῦντες ἀπὸ τῶν θρεμμάτων, μάλιστα, καὶ τὴν περιουσίαν ἀπὸ τούτων ἔχοντες. *alio etiam vſi ſunt numiſmate, cui Bos erat inſculptus, & Ouis, & Sus, quod re maxime pecuaria ſe alerent, indeque opes pararent.* Idem in Publicola. καὶ τῶν νομισμάτων τοῖς παλαιοτάτοις βοῦν ἐπεχάραττον, ἢ πρόβατον, ἢ σῦν. *Et vetuſtiſſimi nummi Boue, vel oue, vel Sue fuerunt ſignati.*

ONEIROCRITICA.

D

QVÆ ſomniorum circa *Suem* obſeruatio ſit, ex Artemidoro repetendum eſt. qui ſic ἄριστα δὲ πᾶσι τὰ χοίρεια, καὶ λὰρ εἰκὸς, ζῶν μὲν γὰρ χοῖρος οὐδὲν εὔχρηστος ἀνθρώποις ἀποθανὼν δὲ, μᾶλλον ἐδώδιμος τῶν ἄλλων, τὰ δὲ ἄλλα ζῶντα βελτίονα ἢ ἀναιρεθέντα, καὶ τὸ μετὰ ἐπτὰ δοκεῖν ἐσθίειν τὰ χοίρεια, παντελῶς ἀγαθόν, προστίθησι δὲ τάχος ταῖς ὠφελείαις διὰ τὸ πῦρ. *Optima omnibus ſunt carnes porcina, atque id veriſimiliter, porcus enim viuus nullius vtilitatis hominibus exiſtit, mactatus vero magis animalibus alijs nutrit, reliqua animalia meliora ſunt viuentia, quam mactata: ſed Suillas carnes aſſatas edere, omnino bonum eſt, accedit enim & celeritas vtilitatibus propter ignem.* rurſus idem ſcriptor. ζῶον δὲ χοῖρος καὶ τὰ ὅμοια τάχεως καὶ τὰ καλὰ, καὶ τὰ κακὰ ἐπάγει. *Ex animalibus vero, porcus & ſimilia, cito etiam tum bona, tum mala inducunt.* Achmes Seirimi F. ὁ χοῖρος εἰς πρόσωπον καταπεφρονημένου ἐχθροῦ δυνατοῦ κρίνεται, *porcus ad perſonam hoſtis, qui contemnitur, & tamen potẽs eſt, refertur.* Duodecim capita deinde ſigillatim de porco in ſomnis oblato interpretatur, quæ, quia facili negotio conſuli poſſunt, non exſcribo.

lib. 1. c. 72.

lib. 4. c. 12.

Cap. 281.

HIERO.

Digitized by Google

HIEROGLYPHICA.

MYSTICAS huius animalis apud Aegyptios antea innui,& Plutarchus ſæpe in-
Pernicies. gerit. 1.ergo *Perniciem* per Suem exprimebant,*quia nec lanas habet,& ſegeſes cor*
rumpit,nec mortuus prodeſt,niſi ad hebetandos ſenſus. Vnde iocus inclaruit Dioge-
Cogitatio terrena. nis Cynici. *Athletas non ſentire ictus,quia porcina alerentur.* 2. Senſus maxime
brutus,humique defixus,ac cogitatio rebus abiectiſſimis impenſa hac pecude no-
Vaniloquentia. tatur, ſupra ex Varrone,Plinio, & Cicerone,notatum. 3. *Vaniloquentia* typus eſt
Sus auerſo Elephanto inſiſtens, Pierius ex Horo Apolline, id maxime,quod ſacrum cum ſit ac di-
lib.8.c.9. ſciplinæ capax animal Elephas,Bruti Suis ſpeciem, odorem,abſonum grunnitum non fert,vide
Antipathiam ſupra. & adde locum Plinij. *proſternunt acies, proterunt armatos, ijdem minimo Suis*
ſtridore terrentur,vulneratiq́; & territi retro ſemper cedunt,haud minore partium ſuarum pernicie.
Puſillanimitas. 4 ſimili naturę contrarietate aiunt *Leonem*,ſi obuium habeat *Suem*,retro territum ſe recipere,non F
quidem, quod ſibi ab vllo animali leo metuat, ſed quia formam tam diſſonam ferre non poteſt.
Sophiſta. 5. Neç aliud Sophiſtarum Hieroglyphicum fuit,id enim interpretatur Philo Iudæus ſignificare
Fuga bonarum rerum. præceptum a Moyſi datum,vt Suilla abſtinerent,hoc eſt Sophiſtas euitarent. 6. qui merſum a bo-
narum rerum ſtudio animum deſcribere volebant,ponebant *Suem flores omnigenas*,ſed maxime
roſas conculcantem,vnde illud Cratetis *ὗς διὰ ῥόδων Sus ſuper roſas*,quod in opere illius eſt,quod
inſcripſit *γείτονας* vicinos,quicquid igitur lautum,aut delicatũ erat,id Suem offendebat, vt *igna-*
Ignaus Sus. *uus* iure vocetur. Fauſtus Andrelinus.

Canoſa ignaui non grunnit inertia porci,

Ouidius lib.4. Faſtor,

Bos aret,ignauam ſacrificate Suem.

Et ſupra in Antipathia. Augerianus,nec cultus,nec elegantis venæ poeta.

Et ſpurca ſordent cinnamarara Sui.

Profanus error. 7. Irreuerentiam & profanum errorem per Suem etiam denotabant, more ab Aegyptijs repe-
tito,vt autor eſt in Clio Herodotus. quare nec Scythæ porcum vlla ratione alebant,& flamẽ Dia- G
Voluptas nimia. lis eius guſtu,attactuque abſtinebat. 8. *ſordida voluptas* non alia figura,quam *Suis* ſignata,nam
cum omnium quadrupedum ſit ſalaciſſimus,omnes ſordium affectu ſuperat.ſupra dictum. Iouia-
nus Pontanus.

——————— *ſupra luſoſam*
A ſtabulis,vitreo perluis amne Suem.

Angelus Politianus in Nutricia.

Obſcanos hinc pelle Sues.

Indocilitas. 9. rudes affectus & *Indocilitatem Sus* figurabat, is enim inter omnia animantia ſolus nihil vn-
quam diſcit,quare Hippocratis filij inertes,& a paterna virtute degeneres Sues dicti: & Philoſtra
tus Arcadas inceſſit,vocatque *Suibus ſimiles*,ob hebetem ſcilicet ſenſum, auerſoſque a literis mo-
lib. de Clar. Grammat. c. 23. res: & Palæmon Vicentinus,Grammaticorum ſtolidiſſimus, Varronem Togatorum doctiſſimum
Porcum vocare non verebatur. Suetonio autore. Non me latet tamen a Spartanis inuentum, vt
Porcos in aciem militarem cogerent, & veluti ad militiam informarent, quod Plutarchus docet,
erantque,vt gallorum gallinaceorum,& Canum,& cothurnicum pugnæ,ita Suum marium luctæ H
Tarditas. Lacedæmone. 10. Ingenij obtuſioris *tarditas* hanc Indocibilitatem conſequitur,quod redunda-
uit in Bæotos, vnde Pindaro in Olympicis *Sus Bæotius* ſignificat tardo ad literas ingenio homi-
Salacitas. nes. Tzetzes ibidem Scholiaſtes. 11. nec minus ſalacitas per Suem expreſſa, alij de *Menis ſtatua*
abunde diſſeruerunt,& copioſe Muſonius libro de victu,& Plotinus, & Xenophon, vbi de Socra-
Profuſio. tis ritu conuiuia frequentandi. & ſupra in fabulis. vbi de Circe. 12. dapſilem conuiuandi appara-
lib 8.c.51. tum,inſolentem ingluuiei ganeam repreſentat *Sus,ex cuius ſolius carne quinquaginta ſapores con-*
Aeſtas. *ficiuntur*,vt Plinij verba vſurpem. & ſupra hoc tractatu,abunde.vt puto,diſſerui 13. quod certum
ſtatutumque coeundi, & pariendi tempus *Sus* ſeruet, imo, quod ineunte vere admiſſuram petat,
Certus numerus. in æſtate paritura,recte per eam *æſtatem* exprimi iurarunt. 14. tot parit ſcrofa porcellos,quot mã-
lib.2.c.4. mas habet,& ſi plures paucioreſve producat,prodigium eſt, vt voluit M. Varro in re ruſtica. vnde
Latro. recte per eam depictam *certus numerus* notabatur. 15. *Latrones* per *Sues* innui,teſtis eſt,quam ex
Ferocia. Platone,Strabone,Plutarcho,& alijs ſupra attuli,*de Sue Crommyonia*,relatio. 16. *ferocia bruta,bel*
luinaq́; vindictæ cupido,per Suem ſilueſtrem,nuntiata. Ariſtophanes Lyſiſtrate.

—— *Si per deum hodie me commonetis*

Soluam

Digitized by Google

A *Soluam ego Suem meum.*

17.per *Venerem* æſtatem,per *Suem*,qui vt hiems cænoſa eſt,pluuijs abundans,& hiſpida,ita il- *Hiems.*
le hiſpidus locis aquoſis & lutoſis gaudet Virgil.lib.4.Georg.

Fiet enim ſubito Sus horridus.

Sidon.Apollinar.Carm.5.

——— *velut hiſpidus alta*
Sus prope teſqua iacet,

18 *Sus tenebræ* eſt, & ideo nonnullorum opinio eſt Aegyptios ab eius animalis carnibus abſti- *Tenebræ*
nuiſſe,quod diuinitatem quandam præ ſe ferret,vt Aelianus & Plutarchus ſupra laudati,ſatis pro
bant, & maxime *Suem*.quia oculis infirmis,pro tenebris,obſeruãria mira coluerunt,quas luce an-
tiquiores longe eſſe comminiſcebantur. Eſſe autem *Suem* lumine admodum imbecillo,Aphrodi-
ſæus in Problematis autor eſt, 19.*diuino honore Suem* Cretenſes extulerunt,quod mammis ſuis Io *Diuinus ho-*
uem inibi lactauerit. abunde antea. 20.*Sus eſt militiæ* figura,vel quia animal eſt bellicoſum,& ſu- *nor.*
pra fidem pugnax,vel quia Aciem quandam a diſpoſitione vocabant *os porci*,& *frontem porcinam* *Militia.*
B ſupra,Hinc *Iouij* Milites *Suem rufi coloris ſedentem,ſed reliquo corpore ſubrecto in clypeis ferebant,* *Iouij.*
quorum marginem ruber circulus ambibat, hi ſub Diocletiano Auguſto ſumpſerunt exordium, &
militabant *ſub Illuſtri viro,Magiſtro peditum*. Hi quidem in pedeſtribus vexillationibus merebãt,
at ab *Honorio* Principe inſtituti *Honoriani* equeſtria ſtipendia faciebant *ſub Magiſtro equitum*, *Honoriani.*
his erat *Albus clypeus cum aureo vmbilico,quem luteus circulus claudebat,circulo inuitebantur duo*
dimidiati porci praſini coloris,altero alterum inſpectante. VVoltgang.Laz.in Commentariis Rei- *lib.5 c.5.*
pub.Rom.fuſe,& dictum a me in illud Claudiani. *de bello Gil-*
don.

Herculeam ſuus Alcides,Iouiamq́; cohortem
Rex ducit ſuperum,premitur nec ſignifer vllo
Pondere,feſtinant adeo vexilla moueri,
Neruius inſequitur,meritusq́; vocabula felix,
Dictaq́; ab Auguſto legio. Ideſt Honoriani.

21.*Sus Agricolationem* ruſticos docuit, ideo eo depicto illa intelligebatur,vnde & Porca ſulcus *Agricolatio.*
optimus habetur,ſupra multis.22.*Sus Expiatio*,ſeu ſacrum,quod dijs Manibus offerebatur ab ijs, *Expiatio.*
C qui graue aliquod delirium paſſi eſſent,& iam ad ſe rediſſent notum illud Plautinum Menechm. *Act.2. Sc.2.*

—— *Quibus hic Porci pretijs veneunt*
Sacres,ſinceri,nummum en a me accipe,
Iube te piari de mea pecunia;
Nam ego quidem inſanum eſſe te certo ſcio.

23.*Sus Iuramenti* imago,nam Homerus Agamemnonem inducit iurantem *per porcum*,& *por-* *Iuſiurãdum*
ci ſetas,& iurat euellentem,ac deinde iugulatum ab Agamemnone *porcum* Talthybius in mare
deuoluit.verba ſunt hæc Homeri in Iliade.de Talthybio. *li.19.V.251*

κάπρον ἔχων ἐν χερσὶ, παρίςατο ποιμένι λαῶν
κάπρου ἀπὸ τρίχας ἀρξάμενος.
Aprum tenens in manibus,aſtitit paſtori populorum
Apri ſetas delibans. hoc eſt abſcindens.

Et completo iuramento ipſe Imperator,

—— καὶ ἀπὸ ςόμαχον κάπρου τάμε νηλέϊ χαλκῷ
D τὸν μὲν ταλθύβιος πολιῆς ἁλὸς ἐν μέγα λαῖτμα
ῥίψ᾽ ἐπιδινήσας, βόσιν ἰχθύσιν.
—— *Et iugulum Apri abſcidit ſæuo ferro,*
Hunc quidem Talthybius cani maris in magnum fluctum
Iecit rotans,eſcam piſcibus,

24.*Nuptiarum* typus *Sus*,reperito ab Hetruſcis optimatibus ritu;qui ante nuptialem feſtiuita- *Nuptiæ.*
tem inchoatam *Suem* ſolebant immolare,ex Varrone, & Hetruria Regali mea, ſupra expoſitum.
addendus ſenarius ille Veteris Comici apud Paræmiographum. *Chiliad. 4.*
Cent.1.

Ἀπόλωλεν γ᾽ ὗς, καὶ τάλαντον, καὶ γάμος.
Perijt quidem Sus,& Talentum,& nuptiæ.

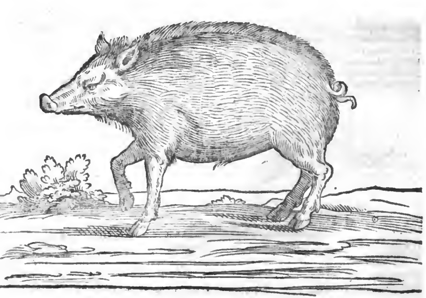
25.*Humana hoſtia Sus*,quia antiquiſſima ſæculorum memoria nullæ idolis victimæ,præter ho *Humana*
mines,in hanc diram feramque crudelitatem gentes pæne omnes conſpirauerant, donec *Sus* cæ- *Hoſtia.*
pit immolari , & vicariam, vt ita dixerim, lanienam pro homine ſubire incæperunt , Diophantus
Lacedæmonius libro de Sacris Deorum, aperte docet Athenienſes omnium primos impios ſacri-
ficandi homines ritus ſuſtuliſſe,& *porcum* dijs ſuis obtuliſſe, quanquam ſciam multa ab Appione

& Iu-

Iudæorũ impietas. *Orat. 3. contra Iulianũ.* *Ciborum varietas.* *Terra, Venus, Iuno.* *Lib. 11. toto.*

& Iuliano Parabata in Iudæos ſuper iſta re iaci, ſcilicet quod illi veterem humanæ hoſtiæ impietatem reduxerint, hoc fuſe inter noſtræ religionis Apices confurarunt, vel reprehenderunt contra Iulianum illum Apoſtatam, & Iudæos ipſos Adamantius & Chryſoſtomus. a6. pæne omiſerim variam ciborum opulentiam, multarumque epularum ſaginam, per *Suem* ſignificatam, unde trito prouerbio helluo profunde ſe ingurgitans, nec vllo ciborum generi parcens, *os porci* appellatus, quod id animal nulli omnino frugum, fructuum, radicum, animalium generi abſtineat, quin imo & cadaueribus quantũlibet putreſcentibus auide adlubeſcit, ſed nec proprijs fætibus parcit, monſtruoſo contra Naturam euentu, vt ſupra dictum eſt. Denique *Terra, Venus, Iuno*, alijque dij per *porci* emblema ſignificati, ſed minus longe petita illa ratiocinatio, & qui plura deſideras, lege Pierium in Hieroglyphicis, a qua hæc qualiacumque, de Myſtica Suum apud Aegyptios ſignificatione, magna ex parte deſumpſi. E

F

G

MEDICA CIRCA Suillam obſeruatio. H

De Remed. par fac. pag. 159. *li. 10 de Medic. ſimp. fac. pag. 75.* *De ſatu for. pag. 322.* *li. 10. de ſimpl. Med. fac. pag. 72.* *Lib. 2. Alim. fac. pag. 22.* *Lib 3. Alim. fac. pag. 25.* *Athletarum cibus.*

QVIA multa ſuperius de vſu Suillæ in edulijs allata, aliquid hic de Medicorum circa illam placitis ſunt delibanda. In genere conſtat *extremas partes.* ſine noxa manducari poſſe, ſunt enim *boni ſucci*, ut autor eſt Galenus. Eſt *in quartana febri ab omni Suilla abſtinendum.* Et *caſtrati porci maxime cum hominis temperatura cõueniunt*, quod de cicuratis, aut *domeſticis* omnino eſt capiendum: nam domeſticis *feri* ſunt *ſicciores.* nec id modo in interioribus ſpectandum, ſed etiam *in fatu.* Et ideo eius *caro hominibus conuenit*, uſque adeo ut *quidam hoſpites humanam carnem pro porcina vendidiſſe comperti.* & tempus anni comedendæ ſuillæ a ruſticis olim obſeruatum fuit *initium hiemis*, ratione *ab humiditate* illius animalis petita, eodem autore. & *omnium carnium firmiſſime nutrit*, quod *Athletis* ſeu Brabentis perſuaſit, vt *ne alia carne, quam ſuilla veſcerentur.* & Verrium quidẽ caro auſteri magis guſtus cenſebatur, *caſtratorum ſuauioris*, ibidem loci pagina 27. Et de *iecinore*, quia

A quia ſupra in delitiis fuiſſe demonſtrauimus, ſciendum hic, *omnia viſcera*, non tantum *iecur*, *meliora eſſe*, *ſi caricas comederint*, *& ficuum* præcipua etiam ad ſaginandos Sues, *ſecurque* mire augendum, commendatio, quod inde *ficatum* appellatur: idemq; in *hepate* obſeruatum, vt caricarum eſu commendabile fiat. Alia ſparſim apud illum, & alios Medicos, qui non ad manum. *De bon. & vit ſuc. pa. 35.*

PARÆMIÆ.

FREQVENTES etiam de *Sue* circumferuntur parœmiæ, aliquas adſcribam. 1. ἀντὶ κακῆ κυνὸς σῦν ἀπαιτεῖς. apud Suidam. *pro malo cane Suem repoſcis. prouerbium in eos qui bona pro malis repetunt*, ſiue vt Diogenianus vult, *pro re vili pretioſam*, Sus enim cibis eſt gratus, Canis nequaquam. *Sus pro Cane.*
B 2. Βοιωτία ὗς. *Bœtia Sus*, *de ſtupidis & indoctis* apud eundem Suidam. talis enim populi illius natura, notum ex Geographis, & Horatio. differentiam etiam vteri geſtationis ſic præſcribunt Grammatici ex Feſto Pompeio. qui ſic ait. *grauida eſt, quę iam grauatur conceptu: praegnans, velut occupata in generando, quod conceperit: Inciens, propinqua partui, quod incitatus ſit fętus eius.* primam & vltimam vocem alii illuſtrarunt ex gloſſis latinis P. Pithęi, in quibus, *grauidauit*, *impleuit*, vltima dictio ex iiſdem clara eſt. *Inciente, enitente, pariente, a ciendo & inuocando proximos quoſque auxiliatores.* locum ex origine gentis Romanæ ſic corrige. *ſcrofam etiam incientem, quam cum è naui produxiſſent, vt immolarent, & ſe miniſtrorum manibus eripuiſſet.* antea male legebatur *intimentem*, vt teſtis eſt Andręas Schottus. firmat correctionem Ouidius vulgato loco, plura in Antiquitatibus Romanis.

Sus Bœotia. *lib 7.* *Grauida.* *Pragnans.* *Inciens.* *Origo Gent. Rom. correcta.*

Lucinam Nixoſque pares clamore ciebam.

3. Elatum & illud prouerbij vice apud eundem Grammaticum. τοῖς ἱπποκράτες υἱοῖς εἴξεις.
C *Hippocratis filijs ſimilis eris: eeque vocabunt Blitomanniam, hi deridebantur, vt Suilli, & indocti, & Capitones. Eupolis in Demis, eos appellat ſubditos, & balantes filiolos, minimeque moribus commodis. Eorum nomina ſunt Teleſippus*, Demophon, *Pericles.* fons Prouerbij, vt puto ab Ariſtophane in Nubibus. ſcio alijs nominibus illos ab alijs vocari, ſed parum intereſt, dummodo conſtet longe a paterna illos virtute & exiſtimatione abfuiſſe, quod in Ciceronis, Marij, Catonis, aliorumque magnorum virorum filijs contigiſſe ſciunt omnes. 4. ὗς ὑπὸ ῥόπαλον. *Sus ſub fuſtem.* Prouerbium apud Dinolochum, *in eos qui ſeſe in pręſens periculum & perniciem conijciunt.* 5. Eſt & illud Ariſtophaneum in Prouerbii vicem detortum in eiuſdem obſeruationibus. *Vos, pre voluptate grunnientes, ſequamini matrem porcelli.* Videtur & nota gaudia continuo ſectantes, vſurpari. 6. A Diuo Hieronymo, prouerbium factum eſt, & Iuris Pontificii decretis inſertum. *Sus lota eſt in volutabro luti.* ſupra nos multis, vbi de Spurcitia. 7. *Sus Mineruam.* abiit in Adagium, quum indoctiſſimus doctiorem inſtruit. Extulere varii Diuus Hieronymus in Ruffinum. *prętermitto Gręcos, quorum tu iactas ſcientiam, & dum peregrina ſectaris, pęne tui ſermonis oblitus es, ne vetere prouerbio, Sus Mineruam, docere videatur.* vſurpat & in Epiſtola ad
D Marcellam. Euhemerus & Varro apud Feſtum Pompeium. *Sus Mineruam, in prouerbio eſt, vbi quis docet id alterum, cuius ipſe inſcius eſt, quam rem, in medio, vt aiunt, poſitam, Varro & Euhemerios ineptis mythis inuoluere maluerunt, quam ſimpliciter referre.* Celebre apophthegma eſt Demadis & Demoſthenis. ille enim cum obieciſſet. Δημοσθένης ἐμὲ βούλεται διορθοῦν, ἡ ὗς τὴν Ἀθηνᾶν. *Demoſthenes vult corrigere, Sus Mineruam.* alter reſpondit, αὕτη μέντοι πέρυσιν ἡ Ἀθηνᾶ μοιχεύουσα εἰλήφθη. *Atqui nuper hęc Minerua in adulterio fuit deprehenſa.* L. Cęſar Orator apud Ciceronem. *ſic ego, Craſſo audiente, primum loquar de facetijs, & docebo, Sus, vt aiunt, Oratorem eum, quem cum Catulus nuper audiſſet, fęnum alios aiebat eſſe oportere.* Et rurſus idem alibi. *nam etſi non Sus Mineruam, vt aiunt, tamen inepte quis Mineruam docet.* Q. Symmachus. *Quicquid in poetis lepidum, apud oratores graue, in Annalibus fidele, inter Grammaticos eruditum fuit, ſolus hauſiſti, iuſtus hares veterum literarum, ne mihi verba dederis, noui ego quid valeat adagio, Sus Mineruam.* Et alii meminere, nec eſt quicquam vulgarius. 8. affine huic eſt quod Theocritus ſcribit in Hodęporis.

Suilli blitei. *Filij Hippocratis.* *Act. 3. Sc. 3.* *Sus ſub fuſte.* *Voce θιλεῖα.* *Voluptas nota.* *Sus lota in luto.* *Sus Mineruam.* *lib. 19.* *Varro reprehenſus.* *Apophthegma Demadis & Demoſthenis.* *Plutarch. pagin. 803.* *lib. 2. de Ora.* *lib. 1. Arcad. quaeſt.* *li. 1. Epiſt. 3.* *Sus certat cũ Minerua.*

ὗς ποτ' Ἀθηναίαν ἔριν ἤρισε.
Cum diua eſt auſus Sus decertare Minerua.

E

Cum ſcilicet illiteratiſſimus, & naturæ ſtupidiſſimus quiſque, cum vitis omni eruditionis genere inſtructiſſimis audet concurrere: vt nuper barbarie ipſa barbariores, & toti mundo, non ſolũ Europæ, mendicitate viliſſima noti Hiberni, apud quos ne nomen vnquam literarum auditum, auſi ſunt, famoſo libello edito, Scotos & Scotiam vniuerſam impetere, ſed ſaxo, haud impune, nam Mendicabula barda ita repreſſi, vt Scotia inde illuſtrior, illi vero fronte impudentiſſima ſcurræ, doctrina & moribus veri Sues, nec vlla re, niſi circumforanea mendicitate noti, exemplum præſtare, & documento eſſe poſſent, quantum gloriæ gens noſtra poſſideat, quam contempta, nuda, mẽdica, eſſet Hibernia: id modo autores libelli illius de ſe dictum intelligant, quod propudium meretur. Prouerbium hoc ſic extulit Scholiaſtes Theocriti loco laudato ὗς ὤν πρὸς Ἀθήνην ἐρίζεις. *Sus cum ſis cum Minerua contendis*. alter quiſpiam Scholiaſtes Græcus ἐρίζειν dici vult *verbis contendere*, ἐρείδειν *factis aliquem lędere*. 9. Habet & illud vim Prouerbij, quod ex Luciano deducũr in Dialogis meretricijs. λεῖος μοί, φασί, χαιρέας, καὶ χοιρίσκος Ἀχαρνάνιος. *Lęuis, vt aiunt, mihi Chęreas, & Porcellus Acharnanius*. vſurpatur in mollem, delicatũ, & delitijs deditum, alluſione facta ad porcellum, quem in Acharnenſibus inducit Ariſtophanes, ſymbolum eorum membrorum, quibus ob ſcænæ voluptates peraguntur.

ἐρίζειν.
ἐρείδειν.
Sus Acarnanius.
Suem irritat

F

10. ὗν ὀρίνει. *Suem irritat*. in auidum rixarum dicebatur, ſus enim ferus recta petit eum, a quo læſus eſt, ſciunt enim venatores non lędentes modo Apros impetere, ſed & eos, qui cuſpidem ſolam, aut venabulum intentarint. 11. Ἀφροδίτῃ ὗν τέθυκεν. *Veneri Suem immolat*. de iis, qui munus haudquaquam gratum alicui offerunt. Suem quippe Veneri eſſe inuiſiſſimam & Agricolæ ſciunt, quod frugibus noceat, & fingunt poetæ, ob interfectum Adonidem: Aut certe gratum munus Veneri cenſebatur Sus, quia contrariis hoſtiis dii quondam placabatur, ſic Baccho Caper, quia vitem nouellam roſerat, oblatus, atque alia animalia aliis Diis. 12. ὗς λουσαμένη εἰς κύλισμα βορβόρου. *Sub lota redijt ad volutabrum luti*. de iis qui ad ſolitam peccandi libertatẽ redeunt, aut qui ad ſtultitiam ſuam, ſiue peccatum, volens regreditur, vt in ſacris habetur, & interpretantur ſacri Patres. vſurpat de peccatore D. Petrus eodem modo in Prouerbiis *Canis ad vomitum* per paræmiam dicitur. 13. valet hoc antiqui poetæ pro prouerbio apud Plutarchum, de Cauſis Naturalibus,

Suem Veneri immolat.
Sus in volutabro.
Epiſt. 2. c. 2.
Sus peperit.

μηκέτι νυκτὸς ὕειν, ἤκειν τέκνα ἀγροτέρα σῦς.

Non iam nocte pluet, Sus qua enitetur agreſtis.

G

Iocularites locum habet, ſi dicamus res trãquilliores fore, ſi rixis deditus, & moroſus quiſpiam Genio ſuo ſatisfecit, & inſolentiæ ſuæ potitus eſt fine. pertinet ad naturam Suum, maxime cicurorum, quæ cum pariant frequentiſſime, & tempus partui deligunt fere ſemper ineunte ęſtate, vt raręadmodum pluuię partum ſequantur: de agreſte etiam vſurpari poteſt, non incommode, quanquam ea nunquam niſi ſemel tota uita pariat. 14. Et hoc prouerbialiter effertur, ex ueteri poeta quopiam.

Partus Suũ.
Sus vuas corrumpit.

ἀποτίσεις χοῖρε γίγαρτα.

Acinos Sus improba pendes.

Verba videntur cuiuſdam villici ad Suem vuas nondum maturas corrumpentem, futurum minantis, vti hanc noxam ſanguine ſuo luat. quadrat in eum, qui puſillum commodum magno mali detrimento eruit. Sunt autem *Acini*, & *duracini* callo grauiſſimi, vt ait M. Sabellicus paraphraſi ſua in Suetonium. multa viri docti, maxime Læuinus Torrentius Commentario in Suetonium, & Plinius fons illi, & aliis de Acinis, aut Duracinis diſputantibus, vnde hauriant. duplex ea vua, aut edulis, a guſtu, ſic dicta, aut vino faciendo, quod ab auſtero etiam guſtu, & vuis illis *acinaticium* audit teſte Aurelio Caſſiodoro libro variarum duodecimo, & meminit Vlpianus I. C. ipſius Augu- H ſti Epiſtola apud Suetonium. *dum lectica ex regia domum redeo, panis vnciam cũ paucis acinis vuæ Duracinę comedi*. locum eſſe ſanum & textus ipſe ſenſuſque verborum abunde probat, & defendit Iſaacus Caſaubonus. 15. ὗς ἐκώμασεν. *Sus ſaltauit*. autore Diogeniano conuenit in eos, qui pręter decorum quicquam faciunt, quique inſperato rerum ſucceſſu elati, inſolentius ſe gerunt, Suidas & Zenodotus tetigere. Eſt quippe κωμάζειν Iuuenum amantium more, coronis, cantilenis, ſaltationibus, cæteriſque iuuenilibus oblectamentis inſanire, & in domos alienas, vt Sues facere ſolent, irrumpere Theocrit. Syracuſis.

Acina et Duracina vua quæ?
Cap. 76. lib. 14. c. 1.
L. 19. ff. vin. trit. & oleo leg.
Sus ſaltat.
κωμάζειν.

Ἀθρόος ὄχλος ὠθεῦνθ᾽ ὥσπερ ὕες.

Turba ſimul conſerta, Suum more irruit.

Porcinũ numen.
Iudæorum cultus.

16. *Porcinum numen* adagii vicem obtinuit, pro ridiculo & vili Deorum cultu, quod a Iudæis tractum, qui *caput porcinum*, vt ſæpe dixi, venerari credebãtur. Lepidum eſt Petronij epigramma.

Iudęus licet & porcinum numen adoret,
Et Cilli ſummas aduocat auriculas.
Ni tamen & ferro, ſucciderit inguinis oram,

Et niſi

Digitized by Google

A *Et niſi nodatum ſoluerit arte caput.*
Exemptus populo grata migrabis ab vrbe,
Et non ieiuna ſabbata lege premet.
Vna eſt nobilitas, argumentumq́ coloris
Ingenui, timidas non habuiſſe manus.

In ſecundo verſiculo mendum erat, legebatur, *Petronius correctus.*
Et cæli ſummas aduocet auriculas.

17. *Pinguis Porcus* de eo, qui immodice eſt obeſus, cuique ut Perſius ait Satyra prima, *Pinguis porcus.*
Pinguis aqualiculus propenſo ſeſquipede extat.

Vnde celebratum illud ueteris poetæ.
Παχεία γαςὴρ μέπτον ὲ τίκτει νέον.
Subtile pectus venter obeſus non parit.

Vis inde Adagio maior, quod nullum animal tantum pinguitudinis contrahit, atque Porcus,
B uel ipſo Galeno approbante, cuius uerba uide, neque enim exſcribo.

GRAMMATICA.

LEVIA ſunt hæc, ſed tamen non prætereunda: nam & huc etiam tenuium confert
cognitio, præſertim omnia ſcrutantibus. dicebant ergo *Suera* non *Sus* antiqui, ut *Suera.*
ex libro quarto Varronis de lingua Latina notant Critici, maxime Adrianus Tur
nebus in Aduerſarijs. ſic & plurali numero non *Suum*, ſed *Suuerum* in uſu, eodem *lib.14.c.1.*
modo. & *Bouerum* pro *Boum*, apud Catonem legi omnes ſciunt. Vnde, elegan- *Suuerum.*
ti uoce *Sueres*, partes carnis Suillæ, uetus illa Plauti fabula Carbonaria, quæ in- *Sueres.*
tercidit, appellat.

Ego pernam, ſumen, ſueres
Spetile, callum, glandia.

Dicunt & *Subus* pro *Suibus*. Plinius. *Subus pinguitudo ſine ſenſu.* & eodem loco paulo ante. *Ele* *Subus.*
C *phantis ventres quatuor, cætera Subus ſimilia.* Lucretius. *lib.11.c.37.*

—— *Setigeris Subus acre venenum eſt.*

Communiori uoce *Porcellum* dicimus, reperitur tamen & *Porculus*. Plauto autore, Menæchm. *Porculus.*
Act. ſecundo Sc. ſecunda.

Iubeas, ſi ſapias, porculum offerri mihi.

Et in Milite glorioſo Act. 4. Sc. 2.

—— *Quemq́ porculum impertitus eſt.*

Eadem phraſi Suculam pro lactente porculo idem Comicus extulit, quanquam tranſlata ſi- *Sucula.*
gnificatione, in Rudente Act. 4. Sc. 4.

—— *cum ſucula, & cum porculis.*

Gryllus autem eſt lacteus *Porcellus*, ſeu δέλφαξ, ut ſupra. id nomen feriæ illi diſputationi impo-
ſuit Plutarchus, quo de animalium ſolertia quæritur. unicum Aelii Lampridii locum in Helioga- *Gryllus.*
balo, quia uariæ omnino lectionis eſt, adpoſui. *quod quidem & in ludis ſuis exhibuit, cum & Vrſos* *Varia lectio in Lãpridio.*
decem, & decem Gryllos, & decem lactucas, & decem auri libras in ſorte habuit, vt vera ſortes eſſent
& fata tentarentur. In Codice regiæ Bibliothecæ decem *Grues*, nonnemo legit decem *glires*. ſed
nihil ad Suem noſtrum. *Porcetra* quid eſſet Helius Meliſſus Grammaticus libro *de loquendi pro-*
prietate apud Aulum Gellium in Noctibus Atticis, definiuit, *Matrona eſt, quæ ſemel peperit, quæ ſæ-* *Porcetra.*
pius, Materfamilias, ſicuti Sus, quæ ſemel peperit, Porcetra, quæ ſæpius Scrofa & quamquam ineptiſ- *lib.18.c.6.*
ſimum Scriptorem, conſtet ex eodem Gellio, eſſe Meliſſum, tamen uera ea eſt inter *Porcetram* & *Scrofa.*
Scrofam differentia: nam Pomponius uetus poeta unam ex ſuis *Atellanis Porcetram* inſcripſit. Ani- *Helius Meliſſus futilis*
malium omnium pinguiſſimum Porcus, ideo *pinguiſſimos Sues Petalidas dixerũt*, ait Cælius Rho- *ſcriptor.*
diginus in Antiquis lectionibus, *ex vitulorum ratione, qui a cornibus dici ſolent Petali, quando ce-* *Petalides.*
patala habent ea, ideſt patula, vel parua, exiliaq́, nam & petalas dicunt palmas minutas. Eſt & in *lib.25.c.26.*
porcino genere uarietas in naſcendo, ideo Sues ſerius naſcentes μεταχοῖρα *Metachœra* autore Ari-
ſtotele dixerunt. Denique *Siali* ſunt Porci mares, qui, ut pinguiores fiant, coitu prohibentur. Scio *μεταχοῖρον.*
eo uocabulo ſputum ſignificari. *Siali.*

 E

THEOLOGICA.

HABET & in ſacris literis ſignificationes ſuas Porcus, præcipuas tefetam, quando prohibetur diuino præcepto porcinæ eſus, in Leuitico & Deuteronomio, quia *immundum ſit animal, & ruminet, nec vngulam findat, fugam peccatorum* (*Fuga peccatorum.*) præcipi Lactantius, Firmianus exiſtimat, multis diſputat Sanctus Bernardus Epiſtola nonageſima octaua. Dum autem Euangelica hiſtoria fert *in Porcos Dæmones* ab Aſſertore ſalutis noſtræ *coniectos*, Diuus Auguſtinus interpretatur *immunditiæ ſymbolum eſſe Porcos*, (*Immūditia. lib. 6. c. 7.*) idque libris contra Fauſtum Manichæum. Rurſus idem differens in Sermonibus de verbis Domini. *Porcos Veritatis contemptores* (*Veritatis cōtemptus.*) exponit. Elegans & pia ratiocinatio apud Diuum Ambroſium libro ſexto in Lucam. *Porci ſunt, qui immundorum vſu animalium, vocis & rationis expertes, lutulentis vita ſua actibus, naturalium coinquinauerunt ornamenta virtutum, qui impetu feruntur in præceps* (*Præceps lapſus in peccatum.*), *quia nullius meriti contemplatione reuocantur, ſed tanquam è ſuperioribus ad inferiora per improbitatis procliue ſuffocantur in aquis, & fluido voluptatum æſtu hinc atque hinc feruntur incerti.* F Idem denuo ſanctiſſimus Doctor, vbi de filij Prodigi Hiſtoria *Porci ſunt in fætore, & ſordibus viuentes.* (*Vita in ſordibus.*) D. Hierony. Commentario in Matthæum, (*Cap. 8.*) videtur peccatum nomine Porcorum intelligere, quando ait *ex interfectione Porcorum hominibus ſalutis occaſionem præberi.* (*Peccatū gratiam impediens.*) Sed & Floreus Tertullianus lib. de Iudaicis cibis. *Cibo Suem prohibet aſſumi, reprehendit enim cænoſam, & luteam, & gaudentem vitiorum ſordibus vitam, bonum non in animi generoſitate, ſed in ſola carne ponētem.* (*Vitiorū ſordes.*) Plura in hanc rem pete a diligente, & erudito Theologo Alfonſo Toſtato in Leuiticum. (*Cap. 11. quæſtio. 23.*)

DENOMINATA.

ANullo fere Animalium plura denominationem acceperunt præcipua tantum perſequar. Primum *Suillos fungos* (*Suilli fungi. lib. 22. c. 23.*), quos Itali, vt Iacobus Dalechampius notat, *Porcinos* etiam hodie dicunt, hinc nomen ſuum hauſerunt, forte quia vt *Porcina* inter G carnes laudatiſſimi vſus, ita inter *fungos, iſti.* Præclare C. Plinius *fungorum lentior natura & numeroſa genera, ſed origo nonniſi ex pituita arborum, tutiſſimi qui rubēt callo, minus diluto robore, quam Boleti, mox candidi, velut apice Flaminis inſignibus pediculis, Tertium genus venenis accommodatiſſimum Suilli* (*venenis apti*), *familias nuper interemere, & tota conuiuia, Annæum Serenum præfectum Neronis vigilum, & Tribunos, & Centuriones, quæ voluptas tanta ancipitis cibi?* (*Annal. li. 13*) Hic eſt ille Annæus Serenus, cuius meminit Tacitus & cui Seneca libros de Tranquillitate inſcripſit, (*Epiſt. 64.*) & mortem deflet alibi. Hoc intelligendum ſi, vt collecti ſunt, comeduntur, at lauandi ſunt diligenter, & iunco transfixo in aere ſuſpendendi, quo inter delitias ſummas habeantur. (*lib 16. c. 8.*) idem Plinius. *Boletos, Suilloſq; gulæ nouiſſima irritamenta, quæ circa radices gignuntur, quercus probatiſſimos, robur autem & cupreſſus, & pinus, noxios.* (*Cibus.*) Ex hiſcibus helluonibus charus, licet *ſucci frigidiſſimi, glutinoſiſſimi, & craſſi*, vt Galenus definiuit, adeo *vt multi tam noxio alimento interierint* (*De Bonit. & vit. ſuc.*), eodem autore. quæ ſigna ſint bonorum, & quæ noxiorum Matthiolus diſquirit in Pedanium Dioſcoridem, (*lib 4. c. 28.*) & vt præparari, & conuiuiis inferri debeant, ex M. Apicio docemur, qui in re Culinaria, de ijs abunde. (*lib. 7. c. 13.*) Martialis lib. 3. epigramm. 60. H

Sunt tibi Boleti, fungos ego ſumo ſuillos.

Frequentiſſima apud Græcos mentio. Ariſteas.

Μύκαισι δ᾽ ὀρίχθεῖτο λαῖνον πέδον.

Fungos concupiſcit lapidoſus ager.

Poliochus Comicus Athenienſis.

ὤπτᾶτο καὶ μύκης τις ἐνίοτ᾽ ἄν.

Aſſabatur fungus interdum quiſpiam.

(*Strangulāt.*) Et letales hos ſuillos etiā Græci deprehēdere. Epicharmus ſtrāgulationis vim habere prodidit.

οἷον αἱ μύκαι ἄρ ἰπεσκληκότες πνιξεῖσθε.

Emaciati ac ſtrigoſi velut Suillis ſtrangulabimini.

Nicander in Georgicis.

οἰδαλέα, σύκολλα βάρη, πνιγόεντα μυκήτων.

Tumidi, glutinoſi, malefici, ſtrangulantes Suilli.

Ephippus & ipſe vetus poeta.

Yy

A *Ἵν ὥσπερ οἱ μύκητες ἀποπνίξωμί σε*

Et ſe, velut Suillus, ſtrangulem.

Eparchides narrat Euripidis poetæ familiam eſu ſuillorum extinctam. Vide epigramma apud Athenæum. Et vti Sus hominem ſtupidum, barbarum, inſipidum ſignificat, ita Suilli pro eodem vſurpantur. Plaut. Bacchid. *Act. 2. Sc. 3.* *Fatui, inconſiderati, per Suillos.*

Adeon' me fuiſſe fungum, vt qui illi crederem?

Eadem fabula Act. 4. Sc. 7.

Tanti eſt, quanti eſt fungus putidus.

Et in Trinummo. Act. 4. Sc. 2. *Ancipites.*

Pol hic quidem fungino genere eſt, capite

ſe totum operit.

Cibum ancipitem ſupra vocauit Seneca cum Plinio, & confirmat Iuuenalis Satyr. 5. V. 145.

Ad menſam quoties paraſitus venerit infans,

Vilibus ancipites fungi ponentur amicis.

B Ab hoc etiam quadrupede familiæ Romanę originem nominum ſuorum repetunt. *Suillij*, teſte Plutarcho in Problematis Romanis. *Familia. Suillij* *Cap. 40. pag. 274.* ἑτέρῳ δὲ νομίσματι ἐχρήσατο, βοῦν ἔχοντι καὶ πρόβατον, καὶ ὗν παράσημον, εὐπορούντες ἀπὸ τῶν θρεμμάτων μάλιστα καὶ τὴν περιουσίαν ἀπὸ τούτων ἔχοντες, διὸ καὶ τῶν ὀνομάτων πολλὰ τοῖς παλαιοῖς Συΐλλιοι καὶ Βουβολκοὶ καὶ Πόρκιοι ἦσαν, ὡς Φενεστέλλας εἴρηκεν. *Alio etiam vſi ſunt numiſmate, cui Bos erat inſculptus, aut Ouis, aut Sus, quod re maxime pecuaria ſe alerent, indeque opes pararent, hinc & nomina multa apud veteres ſunt deducta, vt Suilliorum, Bubulcorum, & Porciorum, autor Feneſtella.* Eadem paulo immutatis verbis narrat idem Publicola. *Pag. 103.* διὸ καὶ τὰς οὐσίας ἄχρι νῦν ἀπὸ τῶν προβάτων πεκύλια καλοῦσι. καὶ τῶν νομισμάτων τοῖς παλαιοτάτοις βοῦν ἐπεχάραττον, ἢ πρόβατον, ἢ σῦν. ἐτίθεντο δὲ καὶ παισὶν αὐτῶν, Συΐλλους, καὶ Βουβούλκους, καὶ καπραρίους ὀνόματα, καὶ Πορκίους. κάπρας μὲν τὰς αἶγας, πόρκους δὲ τοὺς χοίρους ὀνομάζοντες. *Vnde facultates ſuas a pecudibus peculium etiam nunc nuncupant, & vetuſtiſſimi nummi Boue, vel Oue, vel Sue, fuerunt ſignati; filijſque ſuis Suillijs, Caprarijs, Bubulcis, Porcijs nomina indiderunt.* vltima verba Latine reddi non poſſunt, ideo ab Interprete omiſſa, nam *Caprinum pecus* αἶγας, & *Sues porcos*, inquit, *dixerunt*. Ex hac gente fuit P. Suillius Germanici quæſtor, & accuſatus ſub Claudio, &

C pulſus in Balearicas Inſulas, vt C Tacitus fuſe narrat. Et alij eo nomine in hiſtoria Romana. fuerunt & *Porcij* a Porcorum videlicet cura dicti, Plutarchus locis proxime laudatis, & quicumque de rei pecuariæ inter veteres dignitate diſſeruerunt. M. Varro in re ruſtica. *lib. 3. Annal. & lib. 3.* *Porcij.* *lib 1. c. 1.* *Multa nomina habemus ab vtroq́; pecore, a maiore & minore, a minore, Porcius, Ouinius, Caprilius, ſic a maiore Equitius Taurus cognomina adſignificari, quod dicuntur, vt Annij Capra, Statilij Tauri, Pomponij Vituli, ſic a pecudibus multi alij.* Cognomentum hoc fuit *Catonum*, & aliorum, maxime *Liciniorum*, vnde *Porcij Licinij* veteris & celebris poetæ verſus referuntur ab Aulo Gellio. Sunt & ab eadem voce *Porcilij*, licet eos non a *Porcis*, ſed potius a *Porcijs* deriuatos exiſtimet Carolus Sigonius, libello de Nominibus Romanis. tu vide *Conſtantini Cenſuram* de nominibus impoſitiuis, quæ Tito Probo adſcribitur. & eſt cognomen hoc familiæ *Leccarum*, vide quamplurimos Porcios ſiue *Porcilios Licinios & Leccas* apud Titum Liuium tota pæne hiſtoria. *lib. 17. c. 21.* *Porcilij.* *Verres* cognomen dedit clariſſimæ genti, ex qua C. Verres fuit, qui Cn. Pompeio, & M. Craſſo Coſſ. Siciliam obtinuit, & per triennium fœde, auare, crudeliter adminiſtrauit, & ſuccedente Metello, a Siculis eſt accuſatus, patrocinante Cicerone, in quem eloquentiſſimæ extant actiones, quæ *Verrinæ* dicuntur. Et eſt viuax leporiſque plenũ Ci- *Verres.* *Verrinas.*

D ceronis in eundem dicterium, ex pecoris illius, vnde illi gentilitium nomen erat, natura depromptum. *nam nos quidem quid facimus in Verre, quem in luto volutatum totius corporis veſtigijs inuenimus?* Hinc etiam & clarum *Verriorum* genus, ex qua Verrius Flaccus inſignis Grammaticus oriundus: Cuius ſchediaſmata ad nos peruenerunt: Eſt enim Verres Porcus Maſculus non caſtratus ineundis Suibus ſeruatus, vnde illud in Agricolarum paſtorumque ore frequens, *decem Verres centum Suibus ſufficere.* *Verrij.* *Scrofa* & ipſa cognomen dedit. M. Varro in re ruſtica. *ignorare, inquit videre, cur appeller ſcrofa, itaque vt etiam hi propter ſe ſciant, cognoſce meam gentem Suillum nomen non habere, nec me eſſe ab Eumæo natum, auus meus primum appellatus eſt ſcrofa, qui quæſtor cum eſſet Licinio Neruę Prętori in Macedonia Prouincia relictus, qui præeſſet exercitui, dum pręt or rediret, hoſtes arbitrati habere ſe occaſionem victoriæ, impreſſionem facere cęperunt in caſtra. auus eum cohortaretur milites vt caperent arma, atque exirent contra, dixit celeriter ſe illos, vt ſcrofa porcos, diſiecturum: id quod fecit. nam eo prælio hoſtes ita fudit, & fugauit, vt eo Nerua Prætor Imperator ſit appellatus, auus cognomen inuenerit, vt diceretur Scrofa, itaque proauus, ac ſuperiores nemo appellatus Scrofa, nec minus ſeptimus ſum deinceps Prætorius in gente noſtra. Nec tamen defugio quin dicam, de ſuillo pecore.* *Scrofa.* *lib. 2. c. 4.* fuit ergo cognomentum hoc familiæ Tremelliæ, ex qua oriundus Tremellius ille

lib.1.c.1. Grylli. ſcrofa, qui a Varrone introducitur in re ſua ruſtica, quique *rem ruſticam*, vt ait Iunius Columella, *eloquentem reddidit*. Inter gentes Romanas *Gryllos* reperio. Martialis lib.1.epigr.60. E

Redde Lupi nobis, tenebroſaq; balnea Grylli,
Tam male cum cœnem, cur bene, Flacce, lauor?

Familia. Balnea hæc tenebricoſa Grylli iterum memorat, lib.2.epigr.14. ſed in qua parte vrbis ſit, non inueni apud Topographos: ſed publica ſuſpicor fuiſſe.

Nec Fortunati vitat, nec balnea Fauſti,
Nec Grylli tenebras, Aeoliamq; Lupi.

Pictura. lib.35 c.10. fin. lib.29.c vlt. lib.12.c.3. Aruina. Eſt præterea nomine Grylli picturæ cuiuſdam ridiculæ genus expreſſum, cuius autor Dionyſius Pictor reſte Plinio. Apud eundem Plinium. *Gryllus eſt animal cui magnam autoritatem tribuit Nigidius, maiorem Magi, quoniam retro ambulet, terramq; terebret, ſtridat noctibus. venantur eum formica circumligato capillo in cauernam eius coniecta, efflato prius puluere, ne ſeſe condat, ita formica complexu extrahitur*, vide vauratum plura inibi argumenta. locum eum exſcribit, vt ſolet, Iſidorus, & addit. *Grillus a ſono vocis nomen habet. Aruinas* quoque ab hoc pecore nomen accepiſſe existimo, nam cum Virgilius lib.7. Aeneidos dixiſſet. F

Pars læues clypeos, & ſpicula lucida tergent
Aruina pingui.

lib.11.c.1. Cognomina a vitio corporum. lib.1 c.11. 1.Decad.lib. 8 fine. 1.Decad. libro 9. lib.11.epigr. 42. Seruius Maurus ſubdit. *Aruina eſt pingue durum, quod eſt inter cutem & viſcus, alij Aruinæ nomine Laridum intelligunt, ſecundum Suetonium in libro de vitijs corporalibus.* Sed opus illud Suetonii interiit. Iſidorus in Etymologiis. *Aruina eſt pinguedo cuti adhærens.* puto ergo a vitio corporis id nomen impoſitum, ſicut *Halas* dicebant *a fœdo oris halitu, Coſſos a rugoſo corpore, Plautios a planis pedibus, Plancos a vola pedum lata, Pauſas, a pedum latitudine, Valgios, a Suris introrſum intortis, Malicos a malis tumentibus, Bruncos a producto ore, Ceneſtellas a Caluitie.* vt eruditiſſimus Andreas Tiraquellus ad Alexandri Neapolitani dies Geniales fuſe exquirit. Eadem ratione *Aruina* a pingui obæſoque corpore nomen fuerint ſortiti, ex hac familia cenſentur multi præclari nominis Romani, In his eſt *A.Cornelius Aruina* dictator apud Liuium. & *P.Cornelius Aruina* Conſul cum Q. Martio Tremulo. eodem autore. Sues ſane præ omnibus animalibus & pinguiſſimos eſſe, & plus aruinæ habere, non experientia modo probat, ſed & Medicorum placita. Martialis.

Pingues Lygde Sues habeat vicinus Iolas. G

Porculatio. lib.2.c.4. lib.7.c.9. Porculator. Ab huius pecoris cuſtodia *Porculatio* dicta. M. Varro in re ruſtica. *In nutricatu, quam porculationem appellabant, binis menſibus ſinunt porcos cum matribus, ſed eos, cum iam paſci poſſunt, ſecernunt.* Hinc & *Porculator*. Moderatus Columella. *itaque porculatoris maximum officium eſt, vt vnamquamque cum ſua prole claudat, qui ſi memoria deficitur, quo minus agnoſcat cuiuſque progeniem, pice liquida eandem notam ſcrofa & porcis imponat, & ſiue per literas, ſiue per alias formas, vnumquemq; fœtũ cum matre diſtinguat, nam in maiore numero diuerſis notis opus eſt, ne confundatur memoria cuſtodis.* qui antea Porculator ei dictus, hic dicitur idem cuſtos. Idem in præfatione ad librum primum *Porculatoris vero & ſubulci diuerſa profeſſio, diuerſæ paſtiones, nec eundem glabra Sues, denſaq; calibatum, nec eandem educationem cultumq; quærunt.* Illud vltimum obiter obſeruamus, domeſticã

Subulcus. educationem porcorum porculatori committi, donec ſecernantur a matre, tum ſubulcus curam ſuſcipit. Virgilius Eclog.10.

Venit & Vpilio, tardi venere ſubulci,
Vuidus Hiberna venit de glande Menalcas.

Cap.15. ὑφορβός. Seruius Maurus. *Subulci dicuntur paſtores porcorum, qui per hiemem glandem colligunt, ideſt in hiemem reponunt.* Septuaginta apud D.Lucam, in Euangelio, Periphraſtice dixit ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ βόσκειν χοίρους. *miſit illum in villam ſuam vt paſceret porcos.* Græcis ὑφορβός. Homerus lib.14.V.414.Odyſſ. H

— ἑτάροισιν ἐκέκλετο δῖος ὑφορβός.
Socijs præcepit diuinus Subulcus.

συβώτης. Apud eundem συβώτης dicitur lib.21.V.379.

τὰ δὲ τόξα φέρων ἀνὰ δῶμα συβώτης.
Arcus ferens domum Subulcus.

σύφεος. *Eumæus* autem nominatiſſimus eſt *Subulcus* apud Homerũ lib.22.Odyſſ.V.190. ſic σύφεος eſt *Suille*, hara ſcilicet eidem lib.14 Odyſſ.V.70.

Βῆ δ' ἴμεν ἐς συφεοὺς, ὅθι ἔθνεα ἔρχατο χοίρων.
Perrexit ire ad Suilia, vbi grex continebatur Porcorum.

Quid eſſet *Suarij, Porcinarij, Porcarij*, item *præfectus fori Suarij*, aliaque id genus, ſupra, vt potui, deduxi, & qui plura in naturam Suum cupis, adi ad opus *de Nobilitate Porci* D. Cognaci in Senatu

A natu Allobrogum Camberiæ præſidis, non vidi opus, ſed magna illius viri fama, maius meritum, varia lectio, limatum iudicium, quid plura? quæ hic oſcitanter tacta, aut omiſſa, ibi copioſe digeſta reperias, nec fama fallit.

DE APRO, LOCVS, ET GENERATIO. Cap. XXXVII.

QVÆCVMQVE de natura *Suis* antea a nobis ſunt dicta, omnia, paucis exceptis, in *Aprum* quadrant, eſt enim vtrique quadrupedi eadem natura, ortus, partus, victus, forma, inclinatio, niſi quod hic domeſticus, & eicuratus, ille ſylueſtris & ferinæ vitæ. quare a Græcis *σύαγρος*, & *ὗς ἄγριος* dicitur, vt ex Homero, Aeliano, Artemidoro, & Ariſtotele, alijſque paulo poſt laudandis apparebit. M. Varro in re ruB ſtica. *de Suibus nemini ignotum, niſi qui Apros, non putat Sues vocari.* nec multum diſſimiliter Iſidorus. *Aper à feritate vocatus, ablata E litera, & ſubrogata P. vnde apud Græcos ὗς ἄγριος dicitur idest ferus, omne enim quod ferum eſt, & immite, abuſiuè agreſte vocatur.* quæ hic ergo ſubiectimus, ſpicilegia tantum erunt laborioſi illius Autumni, aut ἐπιφυλλίδες, ſeu racemationes anteactæ vindemiæ. Primum de loco quæro, qui idem cum *Suibus*, vel ſane exigua differentia, niſi quod Plinius ad finem libri octaui dicat *in Africa nec Apros* eſſe, *nec Ceruos, nec capreas, nec Vrſos*, quam verè dicat in Africa Vrſos nõ eſſe, viderint alij, ego ſcio Aceſtem *pelle Libyſtidis Vrſa* apud Virgilium indui, & ex Iuuenale, Martiale, Statio, & Solino *productas* in Amphitheatrum Romanum *Vrſas Numidicas*, quin imo Bicrius vetus ſcriptor, & Ludouicus Mormolius recens autor, qui Numidiam luſtrarunt, teſtantur ibi *Vrſas* videri, quare putarim legendum, *Nec Vros.* ad *Apros* redeo, quod in Africa non eſſe teſtis. Cl. Aelian. *ἐν δὲ Λιβύῃ συῶν ἀγρίων ἀπορία ἐστὶ, καὶ ἐλάφων. In Africa nulli neque Apri ſunt, neque Cerui.* Interdum ſono ſeu voce carent. C. Plin. *Multũ tamẽ in ijs refert & locorum natura, muta in Macedonia rana traduntur, muti & Apri.* Eſt obſeruatum a recentioribus, qui res Aſiaticas memoriæ prodiderunt, *eſſe Apros prope Scaſſem Perſidis vrbem, qui cũ* C *ſciunt ſe petu, ingentes lapides eminus in homines et Canes librent*, & grande interdum iis damnum adferant. quod retulit Marcus Polus. In eodem illo tractu Perſidis, dicunt eſſe *Apros tãtæ magnitudinis, vt Boues etiam grandiſſimos Europæos, corporis mole longè ſuperent*, & totius quidem corporis proportio vel ex eo facile elici poteſt, quod *dentes* eorum quidam reperiantur *molares, quorum ſinguli ſint pondo quatuordecim.* vt idem Marcus Polus autor eſt. Relicto orbe igitur reliquo de ſolis Italicis Apris ago, & ſane nulla prouincia vberiori Aprorum prouentu ſe poteſt iactare. celebrãtur enim *Apri Marſi.* idest *Sabellici.* vt exponit Helenius Acron ad illud Horatij lib. 1. od. 1.

Ordinis ratio. — *σύαγρος. ἄγριος ὗς.* — *lib. 1. c. 11.* — *lib. 12. c. 1.* — *Aper Sus ferus.* — *Non ſunt in Africa.* — *Plinius correctus.* — *lib. 17. c. 10.* — *Muti.* — *lib. 11. c. 51.* — *venatores petunt.* — *lib. 1. c. 24.* — *Grandes.* — *lib. 3. c. 35.* — *Marſi.*

Seu rupit teretes Marſus Aper plagas.

De *Vmbris & Laurentibus*, idem lib. 2 Sat. 4. *Vmbri. Laurentes.*

Languidus in cubitum iam ſe conuiua reponet
Vmber, & Ilignа nutritus glande, rotundas
Curuet Aper lances, carnem vitantis inertem:
Nam Laurens malus eſt vluis, & arundine pinguis.

Vmbros celebrant poetæ. Stat. lib. 4. ſilu. 6. *Vmbri.*

D *Ah miſeri quos noſſe iuuat, quid Phaſidis ales*
Diſtet ab Hiberna Rhodopes grue, quis magis anſer
Exta ferat, cur Thuſcus aper generoſior Vmbro.
Lubrica qua recubent conchylia mollius alga?

Catull. epigramm. 37.

Quare metuendus et mihi, bone ignati,
Si Vrbanus eſſes, aut Sabinus, aut Tiburs,
Aut parcus Vmber, aut obeſus Hetruſcus
Aut lanuuinus acer.

Locus corruptus eſt, Petrus Daniel ex MS. lexico apud Turnebum lib. 14. cap. 8. legit. *Catullus correctus.*

Aut pinguis Vmber.

A. Perſius Satyr. 3. V. 74.

De locuplete penu defenſis pinguibus Vmbris.

Reuera legendum eſt. Emericus Cruceius.

Aut Porcus Vmber, aut obeſus Hetruſcus.

Herbaria Magiæ inuẽtrix Circe. Tibullus correctus.

Aeaæa prolem anguitiam mala gramina primam E
Præmonſtraſſe ferunt.

Alb. Tibullus lib. 1. eleg. 2.

Sola tenere malas Medaa dicitur herbas.

Sic correxi, peſſime in codice Achillis Statii, & quibuſdam vulgatis codicibus.

—— *tenere malas Medaa dicitur artes,*

Sext. Propertius lib. 4. eleg. 7.

Sed tibi nunc mandata damus, ſi forte moueris,
Si te non totum Chloridos herba tenet.

Poſteriorem verſiculum ſic efferunt vulgatæ editiones, & defendi lectio poteſt, ex Incerti ſcriptoris autoritate, qui vna cum Cenſorino, ante Ludouici Carrionis curas, edebatur, is enim cap. 10. *Chloridem filiam* facit *Tireſia*, & vt videri poſſet, vt hunc augurandi ſcientia clariſſimum, ita iſtam magicorum veneficiorum peritam fuiſſe, & forte eadem eſt iſta *Chloris*, quæ aliis *Manto* appellatur, quæque apud Senecam in Oedipo, patri ſacrificãti ponitur comes. Hæc etſi tueri poſſent priorem lectionem, puto tamen ſic melius concipi. F

Chloris. Propertius correctus.

Si te non totum Colchidos herba tenet.

Colchidos Herba.

Autor reſtitutionis Albinouanus in Elegia de Mecenatis obitu, quæ falſo adſcribitur Ouidio.

His te, Mecenas, iuueneſcere poſſe decebat
Hac vtinam nobis Colchidos herba foret.

Ipſe Propertius fauet lib. 2. eleg. 1.

Si mihi Circao pereundum eſt gramine, ſint
Colchis Colchiacis vrat ahena foris.

Lib. 10. Mytholog. Sus inuiſa Veneri.

Hæc quidem Hiſtorica eſt, moralis, & naturalis fabulæ huius explicatio, philoſophicam rationem ab Natali Comite require. ego nunc ad fabulas Aeſopæas me confero. Incertus Interpres è Græco ſic vertit. *Sus & Canis mutuo conuiciabantur, & Sus iurabat per Venerem, procul dubio, dentibus diſceſſurum Canem. Canis ad hac diſſimulanter, dixit, bene per Venerem nobis iuras, ſignificas enim ab ipſa vehementer te amari, quod impuras tuas carnes deguſtantem nequaquam in ſacellũ admittat, propter hoc, igitur, ait Sus, magis pra ſe fert dea amare me, nam occidentem aut alio quouis modo lædentẽ omnino auerſatur, tu tamen male oles & viua & mortua. Adfabulatio eſt, Oratores eloquentes quælibet in vituperium ducta, in laudem vertere ſolere.* Gabriel Faernus ſic vinxit. G

Magna inuicem contentione exarſerant
Sus & Canis, magnamq́, voce diſſona
Rixam ciebant, atque acerba iurgia:
Tandem ſuperbis exacerbatus minis
Sus, per Venerem, ait, ſi mihi perrexeris
Moleſtus eſſe, dente te transfodero.
Tum Canis amaris ſalibus aſpergens Suem,
Bene, inquit, atque appoſite, eam iuras deam,
Qua te odit adeo, vt qui ex tua impuriſſima
Carne ederit, eum illa arceat templo ſuo.
Imo potes, Sus inquit, hinc dignoſcere,
Quam diligat me diua, qua hunc, qui læſerit
Me, quique carnes dente violarit meas H
Eum, vt profanum, nolit ad ſe admittere.
Prudens vir, ea qua exprobat aduerſarius,
Ipſe in ſuam torquere nouit gloriam.

Lupi diffidium cum Sue. Fab. 30.

Gulielmi Canonici ex Aeſopo hæ narratio eſt. *parturiebat Sucula, pollicetur ſe Lupus cuſtodem fore fatus, reſpondit puerpera lupi obſequio ſe non egere, ſi velit pius haberi, ſi cupiat gratum facere, longius abeat, Lupi enim officium conſtare, non præſentia, ſed abſentia.* adfabulatio eſt hæc. *multi officia eſſtrunt, non tui, ſed ſui commodi amore.* Anienus ad Theodoſium Auguſtum.

Vaſtantem ſegetes, & pinguia culta ruentem
Ruſticus abſciſſa liquerat aure Suem:
Vt memor accepti referens monimenta doloris,
Vlterius teneris parceret ille ſatis.
Rurſus in excepti deprenſus crimine campi,
Perdidit indultæ perfidus auris onus.
Nec mora, prædicta ſegeti caput intulit horrens,

Pana

A *Pani ſed indignum congeminata facit.*
Tum domini captum menſis dedit ille ſuperbis,
In varias epulas plurima fruſta ſecans.
Sed cum conſumpti dominus cor quęreret Apri
Impatiens, fertur quod rapuiſſe Cocus:
Ruſticus hoc iuſtam verbo compeſcuit iram,
Affirmans ſtolidum non habuiſſe pecus. *Sus animal inſipidum.*
Nam cur membrorum toties in damna rediſſet
Atque vno demens poſſet ab hoſte capi?
Hac illos præcepta monent, qui ſæpius auſi,
Nunquam peccatis abſtinuere manus.

Sunt & fabulæ aliæ de Apro, ſiue Sue fero, & ſuis locis ſequenti tractatu expedientur, nam licet vtriuſque pecoris vna ſit, & earum natura, multa tamen de vno dicuntur, quæ in alterum quadrare commode non poſſunt.

B

NVMISMATA.

VARIIS *numiſmatis* plurimarum gentium, & variarum Romæ familiarum inſculptus *Sus* erat, vt ex Huberto Goltzio, Adolpho, Occone, Antonio Auguſtino, Gulielmo du Choux Gallico ſcriptore, & aliis, qui nõ ſunt ad manum. Hoc vnum addiderim hic, primum pecuniarum characterem fuiſſe animalia, vt *Capram, Bouem, Ouem, Suem,* & ſimilia, quia, vt diuitiæ hominum, ætate ea in pecudibus erãt, *Pecudibus ſignati nummi.* ita æquum erat, monetam ſic ſignari. Critici obſeruant, & de Suillo numiſmate Philippus Beroaldus Commentariis in C. Suetonium, ibi enim autor ipſe refert Auguſtum diuiſiſſe *modo numos omnis nota, etiam veteres, Regios, & peregrinos.* *Ad Auguſt. c. 75.* Ad eum locum viri docti. & de nota ſeu charactere Numiſmatum plene alibi. Ac neſcio an nummi illi Romani veteres porcum prætulerint, ac non verius peregrini. ſic enim vir doctus Guidus Pancirolius ad Notitiam Imperii Orientalis.
C *Id apud veteres non ſolum Aegyptios, ſed omnes alios populos, & principes, obſeruatum fuiſſe videmus, vt animali, fructu, vaſe, aliove ſigno depicto occultum aliquid ſignificarent, ſic Byzantij vua racemum nummis imprimebant, Ilienſes Suem, Thebani Teſtudinem, Chij & Africani Spicam, his ſe abundare indicantes,* & *Teſtudinem* præferebat numus *Peloponneſiorum,* vti *Cyzicenorum leporem,* & *Rheginorum* autore VVolfgango Lazio Commentariis Reipubl. Roman. Adeundi libri de re Numminaria doctiſſimorum Marguhardi Freheri, & Gaſparis VVaſeri: addendus Plutarchus in problematis Romanis. ἔτερο δὲ ἐχρήσατο νομίσματι, βοῦν ἔχοντι καὶ πρόβατον, καὶ ὗν, παράσημον: εὐποροῦντες ἀπὸ τῶν θρεμμάτων, μάλιστα, καὶ τὴν περιουσίαν ἀπὸ τούτων ἔχοντες. *alio etiam vſi ſunt numiſmate, cui Bos erat inſculptus, & Ouis, & Sus, quod re maxime pecuaria ſe alerent, indeque opes pararent.* Idem in Publicola. καὶ τῶν νομισμάτων τοῖς παλαιοτάτοις βοῦν ἐπιχάραττον, ἢ πρόβατον, ἢ σῦν. *Et vetuſtiſſimi nummi Boue, vel oue, vel Sue fuerunt ſignati.*

ONEIROCRITICA.

D

QVÆ ſomniorum circa *Suem* obſeruatio ſit, ex Artemidoro repetendum eſt. qui ſic *lib. 1. c. 72.* ἄριστα δὲ πάντα τὰ χοίρεια, καὶ λὰρ εἰκός, ζῶν μὲν γὰρ χοῖρος οὐδὲν εὔχρηστος ἀνθρώποις ἀποθανὼν δὲ, μᾶλλον ἐδώδιμος τῶν ἄλλων, τὰ δὲ ἄλλα ζῶντα βελτίονα ἢ ἀναιρεθέντα, καὶ τὸ μετὰ ἐπτὰ δοκεῖν ἐσθίειν τὰ χοίρεια, παντελῶς ἀγαθόν, προστίθησι δὲ τάχος ταῖς ὠφελείαις διὰ τὸ πῦρ. *Optimæ omnibus ſunt carnes porcinæ, atque id veriſimiliter, porcus enim viuus nullius vtilitatis hominibus exiſtit, mactatus vero magis animalibus aliis nutrit, reliqua animalia meliora ſunt viuentia, quam mactata: ſed Suillas carnes aſſatas edere, omnino bonum eſt, accedit enim & celeritas vtilitatibus propter ignem.* rurſus idem ſcriptor. ζώων δὲ χοῖρος καὶ τὰ ὅμοια ταχέως καὶ τὰ καλά, καὶ τὰ κακὰ ἐπάγει. *Ex animalibus vero, porcus & ſimilia, cito etiam tum bona, tum mala inducunt.* *lib. 4. c. 11.* Achmes Seirimi F. ὁ χοῖρος εἰς πρόσωπον καταπεφρονημένου ἐχθροῦ δυνατοῦ κρίνεται. *Cap. 281.* *porcus ad perſonam hoſtis, qui contemnitur, & tamen potẽs eſt, refertur.* Duodecim capita deinde ſigillatim de porco in ſomnis oblato interpretatur, quæ, quia facili negotio conſuli poſſunt, non exſcribo.

 E

HIEROGLYPHICA.

Pernicies. MYSTICAS huius animalis apud Aegyptios antea innui,& Plutarchus ſæpe ingerit. 1.ergo *Perniciem* per Suem exprimebant,*quia nec lanas habet,& ſegetes corrumpit,nec mortuus prodeſt,niſi ad hebetandos ſenſus.* Vnde iocus inclaruit Diogenis Cynici. *Athletas non ſentire ictus,quia porcina alerentur.* 2. Senſus maxime brutus,humique defixus,ac cogitatio rebus abiectiſſimis impenſa hac pecude notarut, ſupra ex Varrone,Plinio, & Cicerone,notatum. 3. *Vaniloquentia* typus eſt *Sus auerſo Elephanto inſiſtens*, Pierius ex Horo Apolline, id maxime,quod ſacrum cum ſit ac diſciplinæ capax animal Elephas,Bruti Suis ſpeciem, odorem,abſonum grunnitum non fert,vide Antipathiam ſupra. & adde locum Plinij. *proſternunt acies,proterunt armatos,ijdem minimo Suis ſtridore terrentur,vulneratiq́ & territi retro ſemper cedunt,haud minore partium ſuarum pernicie.* 4 ſimili naturę contrarietate aiunt *Leonem*,ſi obuium habeat *Suem*,retro territum ſe recipere,non quidem, quod ſibi ab vllo animali leo metuat, ſed quia formam tam diſſonam ferre non poteſt. 5.Nec aliud Sophiſtarum Hieroglyphicum fuit,id enim interpretatur Philo Iudæus ſignificare præceptum a Moyſi datum,vt Suilla abſtinerent,hoc eſt Sophiſtas euitarent. 6.qui merſum a bonarum rerum ſtudio animum deſcribere volebant,ponebant *Suem flores omnigenas*,ſed maxime *roſas* conculcantem,vnde illud Cratetis ὗς διὰ ῥόδων *Sus ſuper roſas*,quod in opere illius eſt,quod inſcripſit γέιτονας vicinos,quicquid igitur lautum,aut delicatū erat,id Suem offendebat, vt *ignauus* iure vocetur. Fauſtus Andrelinus.

[Margin: *Cogitatio terrena.* — *Vaniloquentia.* — *lib.8.c.9.* — *Puſillanimitas.* F — *Sophiſta.* — *Fuga bonarum rerum.* — *Ignaus Sus.*]

Canoſa ignaui non grunnit inertia porci.

Ouidius lib.4. Faſtor.

Bos aret,ignauam ſacrificate Suem.

Et ſupra in Antipathia. Angerianus,nec cultus,nec elegantis venæ poeta.

Et ſpurca ſordent cinnama rara Sui.

Profanus error. 7.Irreuerentiam & profanum errorem per Suem etiam denotabant, more ab Aegyptijs repetito,vt autor eſt in Clio Herodotus. quare nec Scythæ porcum vlla ratione alebant,& flamē Dialis eius guſtu,attactuque abſtinebat. G *Voluptas nimia.* 8.*ſordida voluptas* non alia figura,quam *Suis* ſignata,nam cum omnium quadrupedum ſit ſalaciſſimus,omnes ſordium affectu ſuperat.ſupra dictum. Iouianus Pontanus.

——— *ſupra lutoſam*

A ſtabulis,vitreo perluis amne Suem.

Angelus Politianus in Nutricia.

Obſcanos hinc pelle Sues.

Indocilitas. 9.rudes affectus & *Indocilitatem Sus* figurabat, is enim inter omnia animantia ſolus nihil vnquam diſcit,quare Hippocratis filij inertes,& a paterna virtute degeneres Sues dicti: & Philoſtratus Arcadas inceſſit,vocatque *Suibus ſimiles*,ob hebetem ſcilicet ſenſum, auerſoſque a literis mores: & Palæmon Vicentinus,Grammaticorum ſtolidiſſimus, Varronem Togatorum doctiſſimum Porcum vocare non verebatur. Suetonio autore. Non me latet tamen a Spartanis inuentum, vt Porcos in aciem militarem cogerent, & veluti ad militiam informarent, quod Plutarchus docet, erantque,vt gallorum gallinaceorum,& Canum,& coturnicum pugnæ,ita Suum marium luctæ H Lacedæmone. *Tarditas.* 10.Ingenij obtuſioris *tarditas* hanc Indocibilitatem conſequitur,quod redundauit in Bæotos, vnde Pindaro in Olympicis *Sus Bæotius* ſignificat tardo ad literas ingenio homines. Tzetzes ibidem Scholiaſtes. *Salacitas.* 11.nec minus ſalacitas per Suem expreſſa, alij de *Menis ſtatua* abunde diſſeruerunt,& copioſe Muſonius libro de victu,& Plotinus, & Xenophon, vbi de Socratis ritu conuiuia frequentandi. & ſupra in fabulis. vbi de Circe. *Profuſio.* 12.dapſilem conuiuandi apparatum,inſolentem ingluuiei ganeam repreſentat *Sus,ex cuius ſolius carne quinquaginta ſapores conficiuntur*,vt Plinij verba vſurpem.& ſupra hoc tractatu,abunde.vt puto,diſſerui *Aeſtas.* 13.quod certum ſtatutumque coeundi, & pariendi tempus *Sus* ſeruet, imo, quod ineunte vere admiſſuram petat, in æſtate patitura, recte per eam *æſtatem* exprimi iurarunt. *Certus numerus.* 14.tot parit ſcrofa porcellos,quot māmas habet,& ſi plures pauciore ſve producat,prodigium eſt, vt voluit M.Varro in re ruſtica. vnde recte per eam depictam *certus numerus* notabatur. *Latro.* 15.*Latrones* per *Sues* innui,teſtis eſt,quam ex Platone,Strabone,Plutarcho,& alijs ſupra attuli,*de Sue Crommyonia*,relatio. *Ferocia.* 16.*ferocia bruta,belluinaq́ vindictæ cupido,per Suem ſilueſtrem*,nuntiata. Ariſtophanes Lyſiſtrate.

[Margin: *lib de Clar. Grammat.c.23.* — *lib 2.c.51.* — *lib.2.c.4.*]

—— *Si per deum hodie me commonetis*

Soluam

Digitized by Google

A *Soluam ego Suem meum.*

17.per *Venerem* æſtatem,per *Suem*,qui vt hiems cænoſa eſt,pluuijs abundans,& hiſpida,ita ille hiſpidus locis aquoſis & lutoſis gaudet Virgil.lib.4.Georg. *Hiems.*

Fiet enim ſubito Sus horridus,

Sidon.Apollinar.Carm.5.

—— *velut hiſpidus alta*
Sus prope teſqua iacet,

18 *Sus tenebræ* eſt, & ideo nonnullorum opinio eſt Aegyptios ab eius animalis carnibus abſtinuiſſe,quod diuinitatem quandam præ ſe ferret,vt Aelianus & Plutarchus ſupra laudati,ſatis probant, & maxime *Suem*.quia oculis infirmis,pro tenebris,obſeruãtia mira coluerunt,quas luce antiquiores longe eſſe comminiſcebantur. Eſſe autem *Suem* lumine admodum imbecillo, Aphrodiſæus in Problematis autor eſt, 19.*diuino honore Suem* Cretenſes extulerunt,quod mammis ſuis Iouem inibi lactauerit, abunde antea. 20.*Sus eſt militia* figura,vel quia animal eſt bellicoſum,& ſupra fidem pugnax,vel quia Aciem quandam a diſpoſitione vocabant *os porci*,& *frontem porcinam* *Tenebra* *Diuinus honor.* *Militia.*

B ſupra,Hinc *Iouij* Milites *Suem ruſi coloris ſedentem,ſed reliquo corpore ſubrecto in clypeis ferebant, quorum marginem ruber circulus ambibat*, hi ſub Diocletiano Auguſto ſumpſerunt exordium, & militabant *ſub Illuſtri viro,Magiſtro peditum*. Hi quidem in pedeſtribus vexillationibus merebãt, at ab *Honorio* Principe inſtituti *Honoriani* equeſtria ſtipendia faciebant *ſub Magiſtro equitum*, his erat *Albus clypeus cum aureo vmbilico,quem luteus circulus claudebat,circulo inuehebantur duo dimidiati porci preſini coloris*,altero alterum inſpectante. VVolfgang.Laz.in Commentariis Reipub.Rom.fuſe,& dictum a me in illud Claudiani. *Iouij.* *Honoriani.* *lib.5 c.5.* *de bello Gildon.*

Herculeam ſuus Alcides,Ioniamq́ cohortem
Rex ducit ſuperum,premitur nec ſignifer vllo
Pondere,feſtinant adeo vexilla moueri,
Neruius inſequitur,meritiſq́ vocabula felix,
Dictaq́ ab Auguſto legio. Ideſt Honoriani.

21.*Sus Agricolationem* ruſticos docuit,ideo eo depicto illa intelligebatur,vnde & Porca ſulcus optimus habetur,ſupra multis. 22.*Sus Expiatio*,ſeu ſacrum,quod dijs Manibus offerebatur ab ijs, *Agricolatio.* *Expiatio.*

C qui graue aliquod delirium paſſi eſſent,& iam ad ſe redijſſent notum illud Plautinum Menechm. *Act.2. Sc.2.*

—— *Quibus hic Porci pretijs veneunt*
Sacres,ſinceri,nummum en a me accipe,
Iube te piari de mea pecunia:
Nam ego quidem inſanum eſſe te certo ſcio.

23.*Sus Iuramenti* imago,nam Homerus Agamemnonem inducit iurantem *per porcum*,& *porci ſetas*,& iurat euellentem,ac deinde iugulatum ab Agamemnone *porcum* Talthybius in mare deuoluit.verba ſunt hæc Homeri in Iliade.de Talthybio. *Iuſiurãdum* *li.19.V.251*

κάπρον ἔχων ἐν χερσὶ, παρίστατο ποιμένι λαῶν
κάπρου ἀπὸ τρίχας ἀρξάμενος.
Aprum tenens in manibus, aſtitit paſtori populorum
Apri ſetas delibans. hoc eſt abſcindens.

Et completo iuramento ipſe Imperator,

D —— *καὶ ἀπὸ στόμαχον κάπρου τάμε νηλέϊ χαλκῷ*
τὸν μὲν ταλθύβιος πολιῆς ἁλὸς ἐς μέγα λαῖτμα
ῥίψ᾽ ἐπιδινήσας, βόσιν ἰχθύσιν.
—— *Et iugulum Apri abſcidit ſæuo ferro,*
Hunc quidem Talthybius cani maris in magnum fluctum
Iecit rotans,eſcam piſcibus,

24.*Nuptiarum* typus *Sus*,repetito ab Hetruſcis optimatibus ritu;qui ante nuptialem feſtiuitatem inchoatam *Suem* ſolebant immolare,ex Varrone, & Hetruria Regali mea, ſupra expoſitum, addendus ſenarius ille Veteris Comici apud Paræmiographum. *Nuptia.* *Chiliad.4.* *Cent.1.*

Ἀπώλολεν γ᾽ ὗς, καὶ τάλαντον, καὶ γάμος.
Perijt quidem Sus,& Talentum,& nuptiæ.

25.*Humana hoſtia Sus*,quia antiquiſſima ſæculorum memoria nullæ idolis victimæ,præter homines,in hanc diram feramque crudelitatem gentes pæne omnes conſpirauerant. donec *Sus* cæpit immolari , & vicariam, vt ita dixerim, lanienam pro homine ſubire incæperunt , Diophantus Lacedæmonius libro de Sacris Deorum, aperte docet Athenienſes omnium primos impios ſacrificandi hominum ritus ſuſtuliſſe,& *porcum* dijs ſuis obtuliſſe, quanquam ſciam multa ab Appione *Humana Hoſtia.*

& Iu-

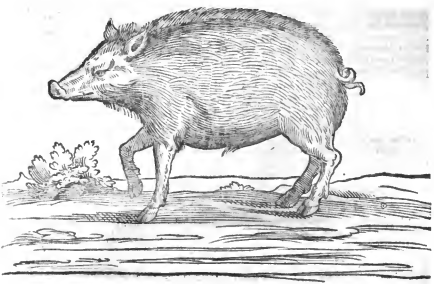
Digitized by Google

Iudæorũ impietas. *Orat. 3. contra Iulianũ.* *Ciborum varietas.*

& Iuliano Patabata in Iudæos ſuper iſta re iaci, ſcilicet quod illi veterem humanæ hoſtiæ impietatem teduxerint, hoc fuſe inret noſtræ religionis Apices confutarunt, vel reprehenderunt contra Iulianum illum Apoſtatam, & Iudæos ipſos Adamantius & Chryſoſtomus. 26. pæne omiſerim variam ciborum opulentiam, multatumque epularum ſaginam, per *Suem* ſignificatam, unde trito proucibio helluo profunde ſe ingurgitans, nec vllo ciborum generi parcens, *os porci* appellatus, quod id animal nulli omnino frugum, fructuum, radicum, animalium generi abſtineat, quin imo & cadaueribus quantũlibet putreſcentibus auide adlubeſcit, ſed nec proprijs fœtibus parcit, monſtruoſo contra Naturam euentu, vt ſupra dictum eſt. Denique *Terra, Venus, Iuno,* alijque dij per *porci* emblema ſignificati, ſed minus longe petita illa ratiocinatio, & qui plura deſideras, lege Pierium in Hieroglyphicis, a qua hæc qualiacumque, de Myſtica Suum apud Aegyptios ſignificatione, magna ex parte deſumpſi. E

Terra, Venus, Iuno. *Lib. 11. toto.*

F

G

MEDICA CIRCA Suillam obſeruatio. H

De Remed. par. fac. pag. 159. *li. 10 de Medic. ſimp. fac. pag. 75.* *De ſatu ſor. pag. 322.* *li. 10. de ſimpl. Med. fac. pag. 72.* *Lib. 2. Alim. fac. pag. 22.* *Lib 3. Alim. fac. pag. 25.* *Athletarum cibus.*

QVIA multa ſuperius de vſu Suillæ in edulijs allata, aliquid hic de Medicorum circa illam placitis ſunt delibanda. In genere conſtat *extremas partes*. ſine noxa manducari poſſe, ſunt enim *boni ſucci*, ut autot eſt Galenus. Eſt *in quartana febri ab omni Suilla abſtinendum.* Et *caſtrati porci maxime cum hominis temperatura cõueniunt*, quod de cicuratis, aut *domeſticis* omnino eſt capiendum: nam domeſticis *feri* ſunt *ſicciores*. neç id modo in interioribus ſpectandum, ſed etiam *in fatu*. Et ideo eius *caro hominibus conuenit*, uſque adeo ut *quidam hoſpites humanam carnem pro porcina vendidiſſe comperti*. & tempus anni comedendæ ſuillæ a ruſticis olim obſeruatum fuit *initium hiemis*, ratione *ab humiditate* illius animalis petita, eodem autore. & *omnium carnium firmiſſime nutrit*, quod *Athletis* ſeu Brabentis perſuaſit, vt *ne alia carne, quam ſuilla veſcerentur*. & Verrium quidẽ cato auſteri magis guſtus cenſebatur, *caſtratorum ſuauioris*, ibidem loci pagina 27. Et de *iecinore*, quia

A quia ſupra in delitiis fuiſſe demonſtrauimus, ſciendum hic, *omnia viſcera*, non tantum *iecur*, *meliora eſſe*, *ſi caricas comederint*, *& ficuum* præcipua etiam ad ſaginandos Sues, *iecurque* mire augendum, commendatio, quod inde *ficatum* appellatur: idemque in *hepate* obſeruatum, vt caricarum eſu commendabile fiat. Alia ſparſim apud illum, & alios Medicos, qui non ad manum. *De bon. & vit ſuc. pa. 15.*

P A R Æ M I Æ.

B FREQVENTES etiam de *Sue* circumferuntur paræmiæ, aliquas adſcribam. 1. ἀντὶ κακῶ κυνὸς σῦν ἀπαιτεῖς. apud Suidam. *pro malo cane Suem repoſcis. prouerbium in eos qui bona pro malis repetunt*, ſiue vt Diogenianus vult, *pro re vili pretioſam*, Sus enim cibis eſt gratus, Canis nequaquam. *Sus pro Cane.* 2. Βοιωτία ὗς. *Bœtia Sus, de ſtupidis & indoctis* apud eundem Suidam. talis enim populi illius natura, notum ex Geographis, & Horatio. *Sus Bœotia.* differentiam etiam vteri geſtationis ſic præſcribunt Grammatici ex Feſto Pompeio. qui ſic ait. *lib 7.* *grauida eſt, quę iam granatur conceptu: praegnans, velut occupata in generando, quod conceperit: Inciens, propinqua partui, quod incitatus ſit fętus eius.* primam & vltimam vocem alii illuſtrarunt ex gloſſis latinis P. Pithęi, in quibus, *grauidauit*, *impleuit*, vltima dictio ex iiſdem clara eſt. *Granida. Prægnans. Inciens.* *Inciente, enitente, pariente, a ciendo & inuocando proximos quoſque auxiliatores.* locum ex origine gentis Romanæ ſic corrige. *ſcrofam etiam incientem, quam cum è naui produxiſſent, vt immolarent, & ſe miniſtrorum manibus eripuiſſet.* antea male legebatur *intimentem*, vt teſtis eſt Andręas Schottus. *Origo Gent. Rom. correcta.* firmat correctionem Ouidius vulgato loco, plura in Antiquitatibus Romanis.

Lucinam Nixoſque pares clamore ciebam.

3. Elatum & illud prouerbij vice apud eundem Grammaticum. τοῖς Ἱπποκράτους υἱέσιν ἔοικας. *Suilli bliteí.*
C *Hippocratis filijs ſimilis eris: teque vocabunt Blitomanniam, hi deridebantur, vt Suilli, & indocti, & Capitones. Eupolis in Demis, eos appellat ſubditos, & balantes filiolos, minimeque moribus commodis. Eorum nomina ſunt Teleſippus*, Demophon, *Pericles*. fons Prouerbij, vt puto ab Ariſtophane in Nubibus. *Filij Hippocratis. Act. 3. Sc. 3.* ſcio alijs nominibus illos ab alijs vocari, ſed parum intereſt, dummodo conſtet longe a paterna illos virtute & exiſtimatione abfuiſſe, quod in Ciceronis, Marij, Catonis, aliorumque magnorum virorum filijs contigiſſe ſciunt omnes. 4. ὗς ὑπὸ ῥόπαλον. *Sus ſub fuſtem.* Prouerbium apud Dinolochum, *in eos qui ſeſe in pręſens periculum & perniciem conijciunt.* *Sus ſub fuſtē* 5. Eſt & illud Ariſtophaneum in Prouerbii vicem detortum in eiuſdem obſeruationibus. *Vos pręvoluptate grunnientes, ſequamini matrem porcelli.* Videtur & nota gaudia continuo ſectantes, vſurpari. *Voce θιλυδία.* 6. A Diuo Hieronymo, prouerbium factum eſt, & Iuris Pontificii decretis inſertum. *Sus lota eſt in volutabro luti.* ſupra nos multis, vbi de Spurcitia. *Voluptas nota.* 7. *Sus Mineruam.* abiit in Adagium, quum indoctiſſimus doctiorem inſtruit. Extulere varii Diuus Hieronymus in Ruffinum. *prętermitto Gręcos, quorum tu iactas ſcientiam, & dum peregrina ſectaris, pęne tui ſermonis oblitus es, ne vetere prouerbio, Sus Mineruam, docere videatur.* *Sus lota in luto* vſurpat & in Epiſtola ad
D Marcellam. *Sus Mineruam.* Euhemerus & Varro apud Feſtum Pompeium. *Sus Mineruam, in prouerbio eſt, vbi quis docet id alterum, cuius ipſe inſcius eſt, quam rem, in medio, vt aiunt, poſitam, Varro & Euhemerius ineptis mythis inuoluere maluerunt, quam ſimpliciter referre.* *lib. 19. Varro reprehenſus.* Celebre apophthegma eſt Demadis & Demoſthenis. ille enim cum obieciſſet. Δημοσθένης ἐμὲ βούλεται διορθοῦν, ἡ ὗς τὴν Ἀθηνᾶν. *Demoſthenes vult corrigere*, *Sus Mineruam.* alter reſpondit, αὕτη μέντοι πέρυσιν ἡ Ἀθηνᾶ μοιχεύουσα εἰλήφθη. *Atqui nuper hęc Minerua in adulterio fuit deprehenſa.* *Apophthegma Demadis & Demoſthenis. Plutarch. pagin. 803.* L. Cęſar Orator apud Ciceronem. *ſic ego, Craſſo audiente, primum loquar de facetijs, & docebo, Sus, vt aiunt, Oratorem eum, quem cum Catulus nuper audiſſet, fęnum alios aiebat eſſe oportere.* *lib. 2. de Ora.* Et rurſus idem alibi. *nam etſi non Sus Mineruam, vt aiunt, tamen inepte quis Mineruam docet.* *lib. 1. Acad. quæſt.* Q. Symmachus. *Quicquid in poetis lepidum, apud oratores graue, in Annalibus fidele, inter Grammaticos eruditum fuit, ſolus hauſiſti, iuſtus hæres veterum literarum, ne mihi verba dederis, noui ego quid valeat adagio, Sus Mineruam.* *li. 1. Epiſt 3.* Et alii meminere, nec eſt quicquam vulgarius. 8. affine huic eſt quod Theocritus ſcribit in Hodęporis. *Sus certat cū Minerua.*

ὗς ποτ᾽ Ἀθηναίαν ἔριν ἤρισε.

Cum diua eſt auſus Sus decertare Minerua.

Cum

Cum ſcilicet illiteratiſſimus, & naturæ ſtupidiſſimus quiſque, cum viris omni eruditionis gene re inſtructiſſimis audet concurrere: vt nuper barbarie ipſa barbariores, & toti mundo, non ſolũ Europæ, mendicitate viliſſima noti Hiberni, apud quos ne nomen vnquam literarum auditum, auſi ſunt, famoſo libello edito, Scotos & Scotiam vniuerſam impetere. ſed ſaxo, haud impune, nam Mendicabula barda ita repreſſi, vt Scotia inde illuſtrior, illi vero fronte impudentiſſima ſcurræ, doctrina & moribus veri Sues, nec vlla re, niſi circumforanea mendicitate noti, exemplum præſtare, & documento eſſe poſſent, quantum gloriæ gens noſtra poſſideat, quam contempta, nuda, mẽdica, eſſet Hibernia: id modo autores libelli illius de ſe dictum intelligant, quod propudium meretur. Prouerbium hoc ſic extulit Scholiaſtes Theocriti loco laudato ὗς ἄν πρὸς Ἀθήνην ἐρίζεις. *Sus enim ſis cum Minerua contendis*. alter quiſpiam Scholiaſtes Græcus ἐρίζειν dici vult *verbis contendere*, ἐρείδειν *factis aliquem lędere*. 9. Habet & illud vim Prouerbij, quod ex Luciano deductũ in Dialogis meretricijs. λεῖος μοί, φασί, χαιρέας, καὶ χοιρίσκος Ἀκαρνάνιος. *Lęnis, vt aiunt, mihi Chęreas, & Porcellus Acharnanius*. vſurpatur in mollem, delicatũ, & delitiis deditum, alluſione facta ad porcellum, quem in Acharnenſibus inducit Ariſtophanes, ſymbolum eorum membrorum, quibus ob ſcœnæ voluptates peraguntur. 10. ὗν ὀρίνει. *Suem irritat*. in auidum rixarum dicebatur, ſus enim ferus recta perit eum, a quo læſus eſt, ſciunt enim venatores non lędentes modo Apros impetere, ſed & eos, qui cuſpidem ſolam, aut venabulum intentarint. 11. Ἀφροδίτῃ ὗν τέθυκεν. *Veneri Suem immolat*. de iis, qui munus haudquaquam gratum alicui offerunt. Suem quippe Veneri eſſe inuiſiſſimam & Agricolæ ſciunt, quod frugibus noceat, & fingunt poetæ, ob interfectum Adonidem: Aut certe gratum munus Veneri cenſebatur Sus, quia contrariis hoſtiis dii quondam placabatur, ſic Baccho Caper, quia vitem nouellam roſerat, oblatus, atque alia animalia aliis Diis. 12. ὗς λουσαμένη εἰς κύλισμα βορβόρου. *Sub lota redijt ad volutabrum luti*. de iis qui ad ſolitam peccandi libertatẽ redeunt, aut qui ad ſtultitiam ſuam, ſiue peccatum, volens regreditur, vt in ſacris habetur, & interpretantur ſacri Patres. vſurpat de peccatore D. Petrus eodem modo in Prouerbiis *Canis ad vomitum* per parœmiam dicitur. 13. valet hoc antiqui poetæ pro prouerbio apud Plutarchum, de Cauſis Naturalibus,

Margin: ἐρίζειν. ἐρείδειν. *Sus Acarnanius. Suem irritat. Suem Veneri immolat. Sus in volutabro. Epiſt. 2. c. 2. Sus peperit.*

E F

μηκέτι νυκτὸς ὗεν, ἤκεν τίκτη ἀγροτέρα σῦς.

Non iam nocte pluet, Sus qua enitetur agreſtis.

Iocalariter locum habet, ſi dicamus res trãquilliores fore, ſi rixis deditus, & moroſus quiſpiam Genio ſuo ſatisfecit, & inſolentiæ ſuæ potitus eſt fine. pertinet ad naturam Suum, maxime cicurorum, quæ cum pariant frequentiſſime, & tempus partui deligunt fere ſemper ineunte ęſtate, vt raro admodum pluuię partum ſequantur: de agreſte etiam vſurpari poteſt, non incommode, quanquam ea nunquam niſi ſemel tota uita pariat. 14. Et hoc prouerbialiter effertur, ex ueteri poeta quopiam.

Margin: *Partus Suũ. Sus unas corrumpit.*

G

ἀποτίσεις χοῖρε γίγαρτα.

Acinos Sus improba pendes.

Verba videntur cuiuſdam villici ad Suem vuas nondum maturas corrumpentem, futurum minantis, vti hanc noxam ſanguine ſuo luat. quadrat in eum, qui puſillum commodum magno mali detrimento eruit. Sunt autem *Acini*, & *duracini* callo gratiſſimi, vt ait M. Sabellicus paraphraſi ſua in Suetonium. multa viri docti, maxime Læuinus Torrentius Commentario in Suetonium, & Plinius fons illi, & aliis de Acinis, aut Duracinis diſputantibus, vnde hauriant. duplex ea vua, aut edulis, a guſtu, ſic dicta, aut vino faciendo, quod ab auſtero etiam guſtu, & vuis illis *acinatitium* audit teſte Aurelio Caſſiodoro libro variarum duodecimo, & meminit Vlpianus I. C. ipſius Augusti Epiſtola apud Suetonium. *dum lectica ex regia domum redeo, panis vnciam cũ paucis acinis vuæ Duracinę comedi*. locum eſſe ſanum & textus ipſe ſenſuſque verborum abunde probat, & defendit Iſaacus Caſaubonus. 15. ὗς ἐκώμασεν. *Sus ſaltauit*. autore Diogeniano conuenit in eos, qui pręter decorum quicquam faciunt, quique inſperato rerum ſucceſſu elati, inſolentius ſe gerunt, Suidas & Zenodotus tetigere. Eſt quippe κωμάζειν Iuuenum amantium more, coronis, cantilenis, ſaltationibus, cæteriſque iuuenilibus oblectamentis inſanire, & in domos alienas, vt Sues facere ſolent, irrumpere Theocrit. Syracuſis.

Margin: *Acina et Duracina vua quæ? Cap. 76. lib. 14. c. 1. L. 19. ff. vin. trit. & oleo leg. Sus ſaltat.* κωμάζειν.

H

Ἀθρόος ὄχλος ὠθεῦνθ' ὥσπερ ὕες.

Turba ſimul conſerta, Suum more irruit.

16. *Porcinum numen* adagii vicem obtinuit, pro ridiculo & vili Deorum cultu, quod a Iudæis tractum, qui *caput porcinum*, vt ſæpe dixi, venerari credebãtur. Lepidum eſt Petronij epigramma.

Margin: *Porcinũ numen. Iudæorum cultus.*

Iudęus licet & porcinum numen adoret,

Et Cilli ſummas aduocat auriculas.

Ni tamen & ferro, ſucciderit inguinis oram,

Et niſi

A

Et niſi nodatum ſolnerit arte caput.
Exemptus populo grata migrabit ab vrbe,
Et non ieiuna ſabbata lege premet.
Vna eſt nobilitas, argumentumq́ coloris
Ingenui, timidas non habuiſſe manus.

In ſecundo verſiculo mendum erat, legebatur, *Petronius correctus.*

Et cali ſummas aduocet auriculas.

17. *Pinguis Porcus* de eo, qui immodice eſt obeſus, cuique ut Perſius ait Satyra prima, *Pinguis porcus.*

Pinguis aqualiculus propenſo ſeſquipede extat.

Vnde celebratum illud ueteris poetæ.

Παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον.
Subtile pectus venter obeſus non parit.

Vis inde Adagio maior, quod nullum animal tantum pinguitudinis contrahit, atque Porcus, uel ipſo Galeno approbante, cuius uerba uide, neque enim exſcribo.

B

GRAMMATICA.

LEVIA ſunt hæc, ſed tamen non prætereunda: nam & huc etiam tenuium confert cognitio, præſertim omnia ſcrutantibus. dicebant ergo *Suera* non *Sus* antiqui, ut *Suera.*
ex libro quarto Varronis de lingua Latina notant Critici, maxime Adrianus Turnebus in Aduerſarijs. ſic & plurali numero non *Suum*, ſed *Sunerum* in uſu, eodem *lib. 14. c. 1.*
modo. & *Bouerum* pro *Boum*, apud Catonem legi omnes ſciunt. Vnde, eleganti uoce *Sueres*, partes carnis Suillæ, uetus illa Plauti fabula Carbonaria, quæ intercidit, appellat. *Suuerum. Sueres.*

Ego pernam, ſumen, ſueres
Spetile, callum, glandia.

Dicunt & *Subus* pro *Suibus*. Plinius, *Subus pinguitudo ſine ſenſu*. & eodem loco paulo ante. *Elephantis ventres quatuor, cætera Subus ſimilia*. Lucretius. *Subus. lib. 11. c. 37.*

C

—— *Setigeris Subus acre venenum eſt.*

Communiori uoce *Porcellum* dicimus, reperitur tamen & *Porculus*. Plauto autore, Menæchm. Act. ſecundo Sc. ſecunda. *Porculus.*

Iubeas, ſi ſapias, porculum offerri mihi.

Et in Milite glorioſo Act. 4. Sc. 2.

—— *Quemq́ porculum impertitus eſt.*

Eadem phraſi Suculam pro lactente porculo idem Comicus extulit, quanquam tranſlata ſignificatione, in Rudente Act. 4. Sc. 4. *Sucula.*

—— *cum ſucula, & cum porculis.*

Gryllus autem eſt lactens Porcellus, ſeu δέλφαξ, ut ſupra. id nomen feriæ illi diſputationi impo- *Gryllus.*
ſuit Plutarchus, quo de animalium ſolertia quæritur. unicum Aelii Lampridii locum in Helioga- *Varia lectio*
balo, quia uariæ omnino lectionis eſt, adpoſui. *quod quidem & in ludis ſuis exhibuit, cum & Vrſos* *in Lãpridio.*
decem, & decem Gryllos, & decem lactucas, & decem auri libras in ſorte habuit, vt vera ſortes eſſent
& fata tentarentur. In Codice regiæ Bibliothecæ decem *Grues*, nonnemo legit decem *glires*. ſed
nihil ad Suem noſtrum. *Porcetra* quid eſſet Helius Meliſſus Grammaticus libro *de loquendi pro-* *Porcetra.*
prietate apud Aulum Gellium in Noctibus Atticis, definiuit, *Matrona eſt, quæ ſemel peperit, quæ ſa-* *lib. 18. c. 6.*
pius, Materfamilias, ſicuti Sus, quæ ſemel peperit, Porcetra, quæ ſæpius Scrofa & quamquam ineptiſ- *Scrofa.*
ſimum Scriptorem, conſtet ex eodem Gellio, eſſe Meliſſum, tamen uera ea eſt inter *Porcetram* & *Helius Me-*
Scrofam differentia: nam Pomponius uetus poeta unam ex ſuis *Atellanis Porcetram* inſcripſit. Ani- *liſſus futilis*
malium omnium pinguiſſimum Porcus, ideo *pinguiſſimos Sues Petalidas dixerũt*, ait Cælius Rho- *ſcriptor.* *Petalides.*
diginus in Antiquis lectionibus, *ex vitulorum ratione, qui a cornibus dici ſolent Petali, quando ee-* *lib. 25. c. 26.*
patala habent ea, ideſt patula, vel parua, exiliaq́, nam & petalas dicunt palmas minutas, Eſt & in
porcino genere uarietas in naſcendo, ideo Sues ſerius naſcentes μεταχοῖρα *Metachera* autore Ari- *μεταχοῖρα.*
ſtotele dixerunt. Denique *Siali* ſunt Porci mares, qui, ut pinguiores fiant, coitu prohibentur. Scio *Sialı.*
eo uocabulo ſputum ſignificari.

THEOLOGICA. E

Fuga peccatorum. *Immūditia. lib. ſ. c. 7.* *Veritatis cōtemptus.*

HABET & in ſactis literis ſignificationes ſuas Porcus, præcipuas referam, quando prohibetur diuino præcepto porcinæ eſus, in Leuitico & Deuteronomio, quia *immundum ſit animal, & ruminet, nec vngulam findat, fugam peccatorum* præcipi Lactantius, Firmianus exiſtimat, multis diſputat Sanctus Bernardus Epiſtola nonageſima octaua. Dum autem Euangelica hiſtoria fert *in Porcos Dæmones* ab Aſſertore ſalutis noſtræ *coniectos*, Diuus Auguſtinus interpretatur *immunditia ſymbolum eſſe Porcos*, idque libris contra Fauſtum Manichæum. Rurſus idem diſſerens in Sermonibus de verbis Domini. *Porcos Veritatis contemptores* exponit. Elegans & pia ratiocinatio apud Diuum Ambroſium libro ſexto in Lucam. *Porci ſunt, qui immundorum vſu animalium, vocis & rationis expertes, lutulentis vita ſua actibus, naturalium coinquinauerunt ornamenta virtutum, qui impetu feruntur in præceps, quia nullius meriti contemplatione reuocantur, ſed tanquam è ſuperioribus ad inferiora per improbitatis procliue ſuffocantur in aquis, & fluido voluptatum æſtu hinc atque hinc feruntur incerti*. Idem denuo ſanctiſſimus Doctor, vbi de filij Prodigi Hiſtoria *Porci ſunt in fætore, & ſordibus vincentes*. D. Hierony. Commentario in Matthæum, videtur peccatum nomine Porcorum intelligere, quando ait *ex interfectione Porcorum hominibus ſalutis occaſionem præberi*. Sed & Floreus Tertullianus lib. de Iudaicis cibis. *Cibo Suem prohibet aſſumi, reprehendit enim cœnoſam, & lutetam, & gaudentem vitiorum ſordibus vitam, bonum non in animi generoſitate, ſed in ſola carne ponētem*. Plura in hanc rem pete a diligente, & crudito Theologo Alfonſo Toſtato in Leuiticum. F

Præceps lapſus in peccatum. *Vita in ſordibus.* *Cap. 8.* *Peccatū gratiam impediens.* *Vitiorū ſordis.* *Cap. 11. quæſtio. 23.*

DENOMINATA.

Suilli fungi. lib. 22. c. 23.

A Nullo fere Animalium plura denominationem acceperunt præcipua tantum perſequar. Primum *Suillos fungos*, quos Itali, vt Iacobus Dalechampius notat, *Porcinos* etiam hodie dicunt, hinc nomen ſuum hauſerunt, forte quia vt *Porcina* inter carnes laudatiſſimi vſus, ita inter *fungos, iſti*. Præclare C. Plinius *fungorum lentior natura & numeroſa genera, ſed origo nonniſi ex pituita arborum, tutiſſimi. qui rubēt callo, minus diluto robore, quam Boleti, mox candidi, velut apice Flaminis inſignibus pediculis, Tertium genus venenis accommodatiſſimum Suilli, familias nuper interemere, & tota conuiuia, Annæum Serenum præfectum Neronis vigilum, & Tribunos, & Centuriones, quæ voluptas tanta ancipitis cibi?* Hic eſt ille Annæus Serenus, cuius meminit Tacitus & cui Seneca libros de Tranquillitate inſcripſit, & mortem deflet alibi. Hoc intelligendum ſi, vt collecti ſunt, comeduntur, at lauandi ſunt diligenter, & iunco transfixo in aere ſuſpendendi, quo inter delitias ſummas habeantur. idem Plinius. *Boletos, Suilloſq; gulæ nouiſſima irritamenta, quæ circa radices gignuntur, quercus probatiſſimos, robur autem & cupreſſus, & pinus, noxios*. Ex his cibus helluonibus charus, licet *ſuccē frigidiſſimi, glutinoſiſſimi, & craſſi*, vt Galenus definiuit, adeo *vt multi tam noxio alimento interierint*, eodem autore. quæ ſigna ſint bonorum, & quæ noxiorum Matthiolus diſquirit in Pedanium Dioſcoridem, & vt præparati, & conuiuiis inferri debeant, ex M. Apicio docemur, qui in re Culinaria, de ijs abunde. Martialis lib. 3. epigramm. 60. G H

venenis apti *Annal. li. 13* *Epiſt. 64.* *lib 16. c. 8.* *Cibus.* *De Bonit. & vit. ſuc.* *lib 4. c. 28.* *lib. 7. c. 13.*

Sunt tibi Boleti, fungos ego ſumo ſuillos.

Frequentiſſima apud Græcos mentio. Ariſteas.

Μύκαισ δ' ὀρέχθει τὸ λαῖον πέδοι.

Fungos concupiſcit lapidoſus ager.

Poliochus Comicus Athenienſis.

ὤπτατο καὶ μύκης τις ἐνίοτ' ἄν.

Aſſabatur fungus interdum quiſpiam.

Strangulāt. Et letales hos ſuillos etiā Græci deprehēdere. Epicharmus ſtrāgulationis vim habere prodidit.

οἷον αἱ μύκαι ἄρ ἐπεσκηλότες πνιξεῖσθε.

Emaciati ac ſtrigoſi velut Suillis ſtrangulabimini.

Nicander in Georgicis.

οἰδαλέα, σύκολλα βάρη, πνιγόεντα μυκήτων.

Tumidi, glutinoſi, malefici, ſtrangulantes Suilli.

Ephippus & ipſe vetus poeta.

A *Ἵν᾽ ὥσπερ ὁι μύχητες ἀποπνίξαιμί σε*

Et te,velut Suillus,ſtrangulem.

Eparchides narrat Euripedis poetæ familiam eſu ſuillorum extinctam. Vide epigramma apud Athenæum. Et vti Sus hominem ſtupidum, barbarum, inſipidum ſignificat, ita Suilli pro eodem vſurpantur. Plaut. Bacchid.

Adeon' me fuiſſe fungum, ut qui illi crederem? *Act. 2. Sc. 3.*

Eadem fabula Act. 4. Sc. 7. *Fatui, inconſiderati, per Suillos.*

Tanti eſt, quanti eſt fungus putidus.

Et in Trinummo. Act. 4. Sc. 2.

Pol hic quidem fungino genere eſt, capite *Ancipites.*

ſe totum operit.

Cibum ancipitem ſupra vocauit Seneca cum Plinio, & confirmat Iuuenalis Satyr. 5. V. 145.

Ad menſam quoties paraſitus venerit infans,

Vilibus ancipites fungi ponentur amicis,

B Ab hoc etiam quadrupede familiæ Romanę originem nominum ſuorum repetunt. *Suillij*, teſte Plutarcho in Problematis Romanis. ἑτέρῳ δὲ νομίσματι ἐχρήσαντο, βοῦν ἔχοντι καὶ πρόβατον, καὶ ὗν παράσημον, εὐποροῦντες ἀπὸ τῶν θρεμμάτων μάλιστα καὶ τὴν περιουσίαν ἀπὸ τούτων ἔχοντες, διὸ καὶ τῶν ὀνομάτων πολλὰ τοῖς παλαιοῖς Συίλλιοι καὶ Βουβολκοὶ καὶ Πόρκιοι ἦσαν, ὡς φαινεστέλλας εἴρηκεν. *Alio etiam uſi ſunt numiſmate, cui Bos erat inſculptus, aut Ouis, aut Sus, quod re maxime pecuaria ſe alerent, indeque opes pararent, hinc & nomina multa apud veteres ſunt deducta, vt Suillorum, Bubulcorum, & Porciorum, autor Feneſtella.* Eadem paulo immutatis verbis narrat idem Publicola. διὸ καὶ τὰς οὐσίας ἄχρι νῦν ἀπὸ τῶν προβάτων πεκύλια καλοῦσι. καὶ τῶν νομισμάτων τοῖς παλαιοτάτοις βοῦν ἐπεχάραττον, ἢ πρόβατον, ἢ σῦν. ἐτίθεντο δὲ καὶ παισὶν αὐτῶν, Συίλλους, καὶ Βουβούλκους, καὶ καπραρίους ὀνόματα, καὶ Πορκίους. κάπρας μὲν τὰς αἶγας, πόρκους δὲ τοὺς χοίρους ὀνομάζοντες. *Vnde facultates ſuas a pecudibus peculium etiam nunc nuncupant, & vetuſtiſſimi nummi Boue, vel Oue, vel Sue, fuerunt ſignati; filijſque ſuis Suillijs, Caprarijs, Bubulcis, Porcijs nomina indiderunt.* vltima verba Latine reddi non poſſunt, ideo ab Interprete omiſſa, nam *Caprinum pecus* αἶγας. & *Sues porcos*, inquit, *dixerunt*. Ex hac gente fuit P. Suillius Germanici quæſtor, & accuſatus ſub Claudio, & *Familia. Suillij* *Cap 40. pag. 274.* *Pag. 103.*

C pulſus in Balearicas Inſulas, vt C Tacitus fuſe narrat. Et alij eo nomine in hiſtoria Romana. fuerunt & *Porcij* a Porcorum videlicet cura dicti, Plutarchus locis proxime laudatis, & quicunque de rei pecuariæ inter veteres dignitate diſſeruerunt. M. Varro in re ruſtica. *Multa nomina habemus ab vtroq; pecore, a maiore & minore, a minore, Porcius, Ouinius, Caprilius, ſic a maiore Equitius Taurus cognomina adſignificari, quod dicuntur, vt Annij Capræ, Statilij Tauri, Pomponij Vituli, ſic a pecudibus multi alij.* Cognomentum hoc fuit *Catonum*, & aliorum, maxime *Liciniorum*, vnde *Porcij Licinij* veteris & celebris poetæ verſus referuntur ab Aulo Gellio. Sunt & ab eadem voce *Porcilij*, licet eos non a *Porcis*, ſed potius a *Porcijs* deriuatos exiſtimet Carolus Sigonius, libello de Nominibus Romanis. tu vide *Conſtantini Cenſuram* de nominibus impoſitiuis, quæ Tito Probo adſcribitur. & eſt cognomen hoc familiæ *Leccarum*, vide quamplurimos Porcios ſiue *Porcilios Licinios & Leccas* apud Titum Liuium tota pæne hiſtoria. *Verres* cognomen dedit clariſſimæ genti, ex qua C. Verres fuit, qui Cn. Pompeio, & M. Craſſo Coſſ. Siciliam obtinuit, & per triennium fœde, auare, crudeliter adminiſtrauit, & ſuccedente Metello, a Siculis eſt accuſatus, patrocinante Cicerone, in quem eloquentiſſimæ extant actiones, quæ *Verrinæ* dicuntur. Et eſt viuax leporiſque plenũ Ci- *lib. 3. Annal. & lib. 3.* *Porcij. lib 1. c. 2.* *lib. 17. c. 21.* *Porcilij.* *Verres.*

D ceronis in eundem dicterium, ex pecoris illius, vnde illi gentilitium nomen erat, natura deptromptum. *nam nos quidem quid facimus in Verre, quem in luto volutatum totius corporis veſtigijs inuenimus?* Hinc etiam & clarum *Verriorum* genus, ex qua Verrius Flaccus inſignis Grammaticus oriundus: Cuius ſchediaſmata ad nos peruenerunt: Eſt enim Verres Porcus Maſculus non caſtratus in eundis Suibus ſeruatus, vnde illud in Agricolarum paſtorumque ore frequens, *decem Verres centum Suibus ſufficere.* *Scrofa* & ipſa cognomen dedit. M. Varro in re ruſtica. *ignorare, inquis videre, cur appeller ſcrofa, itaque vt etiam hi propter ſe ſciant, cognoſce meam gentem Suillum nomen non habere, nec me eſſe ab Eumæo natum, auus meus primum appellatus eſt ſcrofa, qui quæſtor cum eſſet Licinio Neruę Prętori in Macedonia Prouincia relictus, qui præeſſet exercitui, dum prętor rediret, hoſtes arbitrati habere ſe occaſionem victoriæ, impreſſionem facere cœperunt in caſtra. auus cum cohortaretur milites vt caperent arma, atque exirent contra, dixit celeriter ſe illos, vt ſcrofa porcos, diſiecturum: id quod fecit. nam eo prælio hoſtes ita fudit, & fugauit, vt eo Nerua Prætor Imperator ſit appellatus, auus cognomen inuenerit, vt diceretur Scrofa, itaque proauus, ac ſuperiores nemo appellatus Scrofa. nec minus ſeptimus ſum deinceps Prætorius in gente noſtra. Nec tamen deſugio quin dicam, de ſuillo pecore.* fuit ergo cognomentum hoc familiæ Tremelliæ, ex qua oriundus Tremellius ille *Verrinæ.* *Verrij.* *Scrofa. lib. 2. c. 4.*

A natu Allobrogum Camberiæ præſidis,non vidi opus, ſed magna illius viri fama,maius meritum, varia lectio, limatum iudicium, quid plura? quæ hic oſcitanter tacta,aut omiſſa,ibi copioſe digeſta reperias:nec fama fallit.

DE APRO, LOCVS, ET GENERATIO. Cap. XXXVII.

Ordinis ratio.

QVÆCVMQVE de natura *Suis* antea a nobis ſunt dicta,omnia,paucis exceptis,in *Aprum* quadrant,eſt enim vtrique quadrupedi eadem natura,ortus,partus, victus,forma,inclinatio,niſi quod hic domeſticus,& cicuratus,ille ſylueſtris & ferinæ vitæ,quare a Græcis σύαγρος,& ὗς ἄγριος dicitur,vt ex Homero,Aeliano,Artemidoro,& Ariſtotele,alijſque paulo poſt laudandis apparebit. M. Varro in re ruB ſtica. *de Suibus nemini ignotum,niſi qui Apros,non putat Sues vocari.* nec multum diſſimiliter Iſidorus. *Aper à feritate vocatus,ablata E litera,& ſubrogata P. vnde apud Græcos ὗς ἄγριος dicitur.ideſt ferus,omne enim quod ferum eſt,& immite,abuſiuè agreſte vocatur.* quæ hic ergo ſubiectimus, ſpicilegia tantum erunt laborioſi illius Autumni, aut ἐπιφυλλίδες, ſeu racemationes anteactæ vindemiæ. Primum de loco quæro,qui idem cum *Suibus*,vel ſane exigua differentia,niſi quod Plinius ad finem libri octaui dicat *in Africa nec Apros* eſſe, *nec Ceruos,nec capreas,nec Vrſos*, quam verè dicat in Africa Vrſos nõ eſſe,viderint alij,ego ſcio Aceſtem *pelle Libyſtidis Vrſæ* apud Virgilium indui,& ex Iuuenale,Martiale,Statio, & Solino *productas* in Amphitheatrum Romanum *Vrſas Numidicas*, quin imo Bictius vetus ſcriptor, & Ludouicus Mormolius recens autor, qui Numidiam luſtrarunt, teſtantur ibi *Vrſas* videri, quare putarim legendum, *Nec Vros.* ad *Apros* redeo,quod in Africa non eſſe teſtis. Cl. Aelian. ἐν δὲ λιβύῃ συῶν ἀγρίων ἀπορία ἐςὶ,καὶ ἐλάφων. *In Africa nulli neque Apri ſunt,neque Cerui.* Interdum ſono ſeu voce carent. C. Plin. *Multũ tamẽ in ijs refert & locorum natura,muta in Macedonia ranæ traduntur,muti & Apri.* Eſt obſeruatum a recentioribus,qui res Aſiaticas memoriæ prodiderunt,*eſſe Apros prope Scaſſem Perſidis vrbem,qui cũ* C *ſciunt ſe peti,ingentes lapides eminus in homines et Canes librent*,& grandè interdum iis damnum adferant.quod retulit Marcus Polus. In eodem illo tractu Perſidis,dicunt eſſe *Apros tãtæ magnitudinis,vt Boues etiam grandiſſimos Europæos,corporis mole longè ſuperent*,& totius quidem corporis proportio vel ex eo facile elici poteſt,quod *dentes* eorum quidam reperiantur *molares,quorum ſinguli ſint pondo quatuordecim.* vt idem Marcus Polus autor eſt. Relicto orbe igitur reliquo de ſolis Italicis Apris ago,& ſane nulla prouincia vberiori Aprorum prouentu ſe poteſt iactare. celebrãtur enim *Apri Marſi*.ideſt *Sabellici*.vt exponit Helenius Acron ad illud Horatij lib. 1. od. 1.

σύαγρος. ἄγριος ὗς.
lib. 1. c. 11.
lib. 12. c. 1.
Aper Sus ferus.
Non ſunt in Africa.
Plinius correctus.
lib. 17. c. 10.
Muti.
lib. 11. c. 51.
venatores petunt.
lib. 1. c. 24.
Grandes.
lib. 3. c. 35.
Marſi.

Seu rupit teretes Marſus Aper plagas.

De *Vmbris & Laurentibus*,idem lib. 2 Sat. 4.

Vmbri.
Laurentes.

Languidus in cubitum iam ſe conuiua reponet
Vmber,& Ilignæ nutritus glande,rotundas
Curuet Aper lances,carnem vitantis inertem:
Nam Laurens malus eſt vlnis,& arundine pinguis.

Vmbros celebrant poetæ. Stat. lib. 4. ſilu. 6.

Vmbri.

D *Ah miſeri quos noſſe iuuat,quid Phaſidis ales*
Diſtet ab Hiberna Rhodopes grue,quis magis anſer
Exta ferat,cur Thuſcus aper generoſior Vmbro.
Lubrica qua recubent conchylia mollius alga?

Catull. epigramm. 37.

Quare metuendus es mihi,bone ignati,
Si Vrbanus eſſes,aut Sabinus,aut Tiburs,
Aut parcus Vmber,aut obeſus Hetruſcus
Aut lanuuinus acer.

Locus corruptus eſt,Petrus Daniel ex MS. lexico apud Turnebum lib. 14. cap. 8. legit.

Catullus correctus.

Aut pinguis Vmber.

A. Perſius Satyr. 3. V. 74.

De locuplete penu defenſis pinguibus Vmbris.

Reuera legendum eſt. Emericus Cruceius.

Aut Porcus Vmber,aut obeſus Hetruſcus.

Lucani. De Lucano idem libri eiuſdem Satyr.8. E

In primis Lucanus aper leui fuit Auſtro
Captus, vt aiebat cana pater.

Hetruſci. Sed pretio & bonitate, atque etiam vicinia, omnibus aliis prælati *Hetruſci*, quod ea regio amplos & ſiluoſos, & ingentes apros haberet, vt ait Flauius Vopiſcus in Aureliano, & eadem ſentit
lib.1.c.10. Rutilius Numatianus libro primo Itinerarii, ego abunde diſſerui in Hetruria Regali. meminit Martialis lib.7. epigramm.26.

Thuſca glandis Aper populator, & ilice multa
Iam piger, Aetola fama ſecunda feræ.

Idem in vulgatis editionibus corruptus lib.12. epigr.14. Vbi ſic plerumque legitur.

Si te delectant animoſa pericula, tu ſcis
Tutior eſt virtus, inſidiemur apris.

Martialis correctus. Sed leui mendo ſic locus liberatur.

Si te delectant animoſa pericula, Thuſcis,
Tutior eſt virtus, inſidiemur Apris. F

Generatio. Si quid addendum ſit ijs de Suum generatione ſuperius dictis, ſuppeditabit Ariſtoteles in Hi-
lib.5.c.14. ſtoria Animalium. *Apro ad triennium coeundi probitas edurat, vetuſtioribus proles deterior gignitur, nullus enim præterea profectus ei accedit, nulla virium recreatio: ſolet inire pabulo ſatiatus, &*
Coitus. *cum alteram non ſubegerit, vel initus breuior agitur, & fœtus corpore minore creatur. Pauciſſima Sus edit prima parturitione, viget ſecunda, nec ſeneſcens copia fœtus deficitur, quamquam lentius coit, vbi vero decimum quintum annum nacta eſt, non præterea generat, ſed efferatur: ſi pinguet, ocyus, &*
Aetas. *iuuenis, & ſeneſcens, mouetur ad coitum, ſi grauida admodum pingueſcat, efficitur vt fœta minus habeat lactis. Proles, quod ad ætatem optima eſt, cum vigent parentes, quod ad tempus, præſtantior quæ*
Fœtus. *Tempus.* *hiemis initio gignitur, deterrima quæ æſtate. quippe quæ parua, exilis, & perhumida ſit. Mas ſi pinguet, inire omnibus anni temporibus poteſt, nec ſolum interdiu, ſed etiam noctu, aut certe matutino potiſſimum tempore; ſeneſcens autem, minus ſubinde agit, vt dictum eſt. Sæpe qui vel per ætatem, vel per infirmitatem ſuæ naturæ nequeunt expedite coire, cum fœmina impotens ſuſtinendi maris feſſa clunes*
Conceptio. *dimittat, cubantes vna cum fœmina coeunt. Concipit præcipue Sus, cum præ libidine geſtiente pruriens, auriculas flaccidas demittit, aliter ſemen a vulua reſpuitur, vel ipſumque euaneſcit.* quod de cu- G
lib.8.c.51. bitu, breuiter Plinius *fœminæ ſenectute feſſæ cubantes coeunt.* Expreſſius autem omnia idem Philo-
lib.6. Hiſtor. c.28. ſophus pertractat. αἱ δὲ σύες αἱ ἄγριαι τοῦ χειμῶνος ἀρχομένου ἀχεύονται, τίκτουσι δὲ ἔαρος, ἀποχωροῦσαι εἰς τοὺς δισβατωτάτους τόπους, καὶ ἀποκρήμνους μάλιστα, καὶ φαραγγώδεις, καὶ συσκίους. διατρίβει δὲ ὁ ἄρρην ἐν ταῖς ὑσὶν, ὡς ἐπιτοπολὺ ἡμέρας τριάκοντα. τὸ δὲ πλῆθος τῶν τικτομένων, καὶ ὁ χρόνος τῆς κυήσεως, ὁ αὐτός τε, οἷς καὶ ἐπὶ τῶν ἡμέρων ὑῶν ἐστὶ. τὰς δὲ φωνὰς παραπλησίους ἔχουσι τοῖς ἡμέροις, πλὴν μᾶλλον ἡ θήλεια φωνεῖ, ὁ δὲ ἄρρην σπανίως. τῶν δὲ ἀρρένων καὶ ἀγρίων οἱ τομίαι μείζους γίνονται καὶ χαλεπώτεροι, ὥσπερ καὶ Ὅμηρος ἐποίησε.

θρέψεν ἐπὶ χλούνην σῦν ἄγριον, οὐδὲ ἐῴκει.
θηρί γε σιτοφάγῳ, ἀλλὰ ῥίῳ ὑλήεντι.

Γίνονται γε τομίαι, διὰ τὸ νέους οὖσιν ἐμπίπτειν νόσημα κνησμὸν εἰς τοὺς ὄρχεις, εἶτα ξυόμενοι πρὸς
Locus part. τὰ δένδρα ἐκθλίβουσι τοὺς ὄρχεις. *Sues feræ principio hiemis coeunt, vere pariunt, petentes maxime inuia, anguſta, prærupta, & opaca, mas cum fœminis conuerſari dies triginta, magna ex parte ſolet, nu-*
Vox. *merus, partus, & tempus ferendi idem atque in cicuratis Suibus eſt, vox etiam ſimilis, ſed fœmina vocalior eſt, mas raro vocem emittit mares caſtrati maiores, ſæuioreſque euadunt, vt ſcite Homerus* H
fingit, cum dicit.

Nutriit exſectum ſiluis horrentibus Aprum,
Inſtar non bruti, ſed dorſi montis opaci.

Caſtratio. *Caſtrantur, quod recentibus adhuc morbus incumbit in teſticulos, quo atterentes eam partem ad arbores, ſibi teſticulos extinguunt.* Vti partus idem Apris & Suibus domeſticis habetur, ita & victus,
Potus. qui in cibo & potu. & potus quidem aqua turbida, & commoto limo cænoſa. Seruius Maurus Honoratus ad Virgilii Eclogam ſecundam. *Apri puros fontes cænoſos efficiunt.* ipſe Bucolicus.

— *liquidis immiſi fontibus apros.*

Et lib.3. Georgicon. I

Sæpe volutabris pulſos ſiluestribus apros
Latratu terrebis agens.

Cibus. Nec cibus alius Apri, quam cicurati porci, glandes, poma, hordeum, herbæ, lumbrici, radices, talia. M. Martialis lib.14. epigramm.70.

Ille bonus faciet tibi Saturnalia porcus,

Inter

A *Inter ſpumantes Ilice paſtus apros.*

Adde & ficus aridas ſupra modum quadrupedem illum appetere. locum pulcherrimum Claudi Aeliani apponam. *In Armenia excelſum ſaxum auditione accepi permultam aquam emittere, atque ſub ipſum ſubijci fontem vndequaque quadratum, tres paſſus altum, ſingulaque eius latera ſtadij dimidium occupare, & ſimul cum aqua piſces frequentes excidere, cubiti magnitudine, tum maiores, tum non multo minores, & ex ijs partim delabi ſemimortuos, partim adhuc palpitantes, ad mortem præcipitare, & peruagatum eſt eos eſſe colore nigerrimos, & non aſpectu inſuaues: veruntamen ſi quid eorum vel homo, vel fera beſtia guſtarit, ſtatim mori. propterea vero Armenios, quod ferarum multitudine redundent, primum eos collectos ad ſolis radios exſiccare, deinde hauſta piſcium aſpiratione graui, & peſtilenti, aut excitato inde puluere hauſto pereant, ore, & naribus obturatis hoc piſcium genus contundere, & in farinam redigere, & in ficus admixtas, in ea loca, quæ maxime abundant feris, diſſeminare, beſtiæ vt primum eas attigerunt, ſtatim moriuntur, atque ea fraude Apri, feræ capræ, Cerui, Capræ, Vrſi, Aſini ſilueſtres necantur, nam eiuſmodi animalia ficuum, & farinarum auidiſſima ſunt. perimuntur vero hoc modo, quod nimium abundent, iam vero alio*
B *modo tollunt Leones, Pardales, Lupos, nam in domeſticarum ouium aut caprarum diſciſſum latus, quatenus manus inſeri queat, farinas ex ijs piſcibus abdunt, poſt vero hanc eſcam ad eos alliciendos obijciunt, ac cum eiuſmodi quippiam Leo, Pardalis, Lupus guſtarint, continuo moriuntur. Eſt autem cum omnis Armenia mater & nutrix ferarum, tum præcipue campeſtris circa flumina.*

Ficus aridæ *lib. 17. c. 31.* *Piſces miri.* *Armenia ferarũ ferax.*

SYNOMIA ET BREVIS Deſcriptio.

HABET *Aper*, non minus quam *Sus*, ſuas varias ſignificationes. 1. eſt piſcis eo nomine. C. Plinius. *mollia & cruſta intecta nec vocem, nec ſonum vllum habere, ſed & cæteri piſces, quamuis pulmone & arteria careant, non in totum, ſine vllo ſono ſunt,*
C *ſtridorem dentibus eum fieri cauillantur, & is qui Caper vocatur, in Acheloo amne, grunnitum habet, & alij de quibus diximus.* locum corruptum eſſe, & librariorum incuria deprauatum cuilibet liquet. corrige itaque & lege, *Et is qui Aper vocatur in Acheloo amne, grunnitum habet*. Atque ita in veteri codice fuiſſe teſtis eſt Conradus Geſnerus, & ita cenſuit legendum Hermolaus Barbarus, ſed & ratio ipſa ſuadet legi debere, nam totum illum locum. vt plures plerosque ex Ariſtotele exſcripſit Plinius, imo totum illud ſuum caput ex libro quarto hiſtoriæ Animalium capite nono formauit, vbi κάπρος legitur, & Theodorus Gaza vertit peritiſſime, *Aper*. in qua voce vertenda quamplurimi viri doctrina illuſtres exerrarunt, aliquoties Gentianus Heruæus, magnus alioquin vir, lapſus eſt, & Franciſcus Sylburgius, & Hermannus Cruſerius, dum illud Plutarchi ex libro περὶ ἀοργησίας *de non iraſcendo* καὶ γὰρ κάπρον φριξαύχενα ἢ μόνον γυνὴ. vertunt, *etenim ferocem, non modo mulier Caprum*, peſſime, vertendum fuerat *Aprum*. eidem errori affinis fuit Gyraldus in Philonidis verſione, id fugit interpretem veterem Xenophontis in Hippice. μὴ ὥσπερ κάπρου προσαίτης πεφύκος, ſic reddentem, *non oriatur ceruix tanquam Hirci prona*, vertendum erat, *Apri*. Eundem errorem incurrit vir doctus, qui Lati-
D ne reddidit Clementem Alexandrinum, vide in Pædagogo libro primo capite ſeptimo; & libro ſecũdo capite primo, & libro tertio capite tertio, quibus omnibus locis κάπρον vertit male *Caprum*. nec maior felicitas fuit Interpretis Diodori Siculi, qui eandem vocem male tranſtulit libro quarto capite ſecundo Rondeletius putat eundem eſſe piſcem κάπρισκον *Capriſcum* Oppiani, ſed duplici errore, nam neque *Capriſcus* Apro ſimilis, ſed *Capro*, nec in fluuio capitur, vt *Aper*, ſed in mari: huius figuram habes apud Vlyſſem noſtrum Aldrouandum erudito opere de Piſcibus, ad quem te remitto, tanti enim nominis virum ornare cupio, non tranſcribere. Et quidni, cum idem ſit *Sus quadrupes & Aper*, idem quoque ſit *Sus marinus cum Apro marino*, item & *Porcus fluuialis, cum Porco ſilueſtri? Suem* ſane *Piſcem* Ouidius celebrat in Halientici fragmento.

Et nigrum niueo portans in corpore virus
Lolligo, Durique Sues.

Piſcis. *lib. 11. c. 51.* *Plinius correctus.* *Plinius Ariſtotelis exſcriptor.* *Gentiani Heruæi error.* *Et Sylburgij Et Herm. Cruſerij.* *Et Gyraldi.* *Et interpretis Xenophõtis.* *Et interpretis Clemẽtis Alexãdrini.* *Et interpretis Diodori Siculi.* *Et Rondeletij.* *lib. 3. c. 11.* *Sus piſcis.*

Rurſus Aper familia erat Romana, aut potius nomen multarum familiarum. nobilis illa eſt de Diocletiano Auguſto Hiſtoria, quam huc ſpectantem apponam, vti eam ex alijs exſcripſit Cælius Rhodiginus. *Agenti in Gallia Diocletiano dicebat Dryas, nimium, Diocletiane, auarus, nimiũ parcus es, cui per iocum is, tum ero largus, cum Imperator fuero, at Dryas, noli Diocletiani iocari, nã Imperator*

Aper nomen familiæ. *lib. 25. c. 26.*

perator

perator eris, cum Aprum occideris: ex eo venationibus deditus Apros forte oblatos enixius occidebat, acti euentum expectans, quo eſt fruſtratus, donec præfectum Prætorio Aprum interemit. Vnde cum diu incaſſum & venaretur, & Apros occideret, quaſi de Dryadis fallaci pollicitatione, aut ſuo infortunio conquerens ſubinde ingerebat, *ego quidem Apros occido, ſed pulpamento alter veſcitur.* A profanis ad ſacra migrantes, *Aprum* Tullenſium antiſtitem magna vitæ continentia vixiſſe reperimus, & Sanctorum numero adſcriptum cultumque decimoſeptimo Kalendis Octobris, vt retulit Ioannes Molanus ad Vſuardi Martyrologium. Et *Troſius Aper* Grammaticus Philoſophum & Imperatorem Antoninum docuit Iulio Capitolino autore. Et *Apro & Pollione conſulibus* Imperator vocatus eſt Commodus, vt in Aelio Lampridio legitur. eodemque rurſus conſule idem Imperator triumphauit. Et *Aper Arrij* cognomento, ſocer Numeriani Auguſti, factione concitata imperium ſtrenuè inuaſit, ſed ipſo tumultu interfectus pœnas defectionis luit, Flauio Vopiſco ſcribẽte. Nec prætererim epigramma de *Vrſo & Apro* fratribus, quod ad S. Mariæ Rotundæ legitur Rauennæ in tumulo Theodorici Regis, & ſic ſe habet.

Aper Prætorio Præfectus.
S. Aper Epiſcopus.
Aper Grammaticus.
Aper Cõſul.
Aper ſocer Numeriani Aug.
Aper & Vrſus fratres.

Vna Ioannina domus hos produxit alumnos,
Libertatis opus contulit vna dies.
Naufraga mors pariter rapuit, quos iunxerat ortus
Et duplices obitus Mors periniqua dedit:

Quamplurimi apud Martialem eo nomine celebres, vt lib. 10. epigr. 15.

Dotata vxori cor arundine fixit acuta:
Sed dum ludit Aper, ludere nouit Aper.

Martialis correctus.

Inſulſum geminare erat ludere, itaque putaui corrigendum,

Sed dum ludit Aper, lædere nouit Aper.

Et lib. 11. epigramm. 35. lepidiſſimo acumine.

Aedes emit Aper, ſed quas nec noctua vellet
Eſſe ſuas, adeo nigra vetuſq; caſa eſt.
Vicinos illi nitidus Maro poſſidet hortos,
Cœnabit bellè, non habitabit Aper.

Et de alio lib. 12. epigramm. 30.

Siccus Sobrius eſt Aper, quid ad me?

Et libro eodem epigramm. 71. ſed quia locus varie legitur, vide Adrianum Turnebum lib. 27. Aduerſarior. cap. 31.

Tunc cum pauper erat, non ſitiebat, Aper.

Nunc Aprum ſuccincte deſcribam, idque ex poetis præcipue, quorum primus Oppianus Cilix lib. 3. V. 364. Cynegeticis, quo loco non tam corporis, quam Naturæ deſcriptio continetur.

κάπρος ἐνυάλιος δὲ μέγ' ἔξοχος ἐν θήρεσσιν
εὐνὰς μὲν ποθέει πυμάτοις ἐνὶ βένθεσι κρημνῶν
ἔξοχα δὲ στυγέει δοῦπον πολυηχέα θηρῶν
θηλυτέρῃ δ' ἀλίαστος ἐφορμαίνων ἀλάληται
καὶ μάλ' ἐρωμανέων σφριγᾷ, κατὰ δ' αὐχένας ὀρθὰς
φρίσσουσι τρίχες, οἷα περισσολόφων πηλήκων
ἀφρὸς ἀποσταλάει τε κατὰ χθονός, αὐτὰρ ὀδόντων
πολλὸν ἐπικροτέει λευκόχροον ἄθματι θερμῷ
καὶ χόλος ἀμφὶ γάμοισι πολὺ πλέον ἢ ἐπερ αἰδώς
θηλυτέρη δ' εἰ μέν κεν ὑποπτήξασα μένησιν
ἔσβεσε πάντα χόλον, κατὰ δ' ἔνσασε θηρὸς ἐρωήν.
εἰ δέ κ' ἀνηναμένη φεύγῃ φιλοτήσιον εὐνὴν
αὐτίκ' ὀρινόμενος θερμῷ πυρόεντι μένοντι
Ἢ γάμον ἐξετέλεσσεν ἀνάγκῃ ἶφι δαμάσσας,
ἢ νέκυν ἐν κονίῃσι βάλεν γενύεσσιν ὀρύξας.

Quæ ſic verbatim reddidimus.

Aper autem martius valde excellens eſt inter feras
Concubitus appetit extremis in vallibus præcipitiorum.
Valde odit autem ſtrepitum ſonorum ferarum:
In fœminam vero pertinax irruens oberrat, — *Coitus.*
Et admodum amore inſaniens laſciuit, circa collum arrecta
Horrent ſetæ inſtar criſtarum galearum:
Spumamque diſtillat in terra, at dentibus — *Spuma.*

Copioſam

A *Copioſam pulſat candidam anhelitu feruido:* *Iracundia.*
Et bilis circa coitum multo maior, quam verecundia.
Fœmina vero ſi quidem ſuccumbens maneat,
Extinguit omnem iram, conſopitq́ feræ impetum,
Sin autem auerſata fugiat connubialem lectum
Illico percitus calido & igneo aſtro
Aut nuptias facit, vt fortiter cogens, *Fœminā recuſantem necat.*
Aut mortuam in puluere abijcit malis irruens.

Claudianus Poematio de laudibus Herculis.

Manalium petis inde nemus, fletamq́ colonis
Arcadiam, & ſteriles raro iam robore ſiluas,
Namque hic immenſa membrorum mole cruentus *Dentes.*
Indomitus regnabat aper, ſoloq́ tremendus
Corpore, lunatis findebat dentibus ornos,
B *Sternebatq́ ſuos lugentia rura colonos.*
Horrebant triſidis nigrantia corpora ſetis, *Setæ.*
Duratoſq́ armis ſcopulos, totoſq́ per artus
Difficilis potuiſſe mori, non ſpicula in illum,
Nodoſumve rapis grauato pondere robur,
Armati viduatur honos, nec vulnera virtus *Debilis oculorum acies.*
Extemplo tibi facta timet, iamq́ arripis vltro
Spumantem, cogiſq́ diem ſufferre tuendo
Atque ſupinando mirantem numina vinci
Argolici victor portas ſub tecta tyranni.

Verſus ille corruptiſſimus, in omnibus editionibus, quas hactenus vidi, corrigi ſic poteſt. *Claudianus correctus.*

Nodoſumve rapis geminato pondere robur.

Deſerta loca & inuia teſqua Aprum amare Ariſtoteles ſupra, & Oppianus aſſeruerunt, præcipue dum coit aut parit, & adſtipulatur Ouidius in fabula Canentis lib. 14. Tranſmutationum. *Teſqua amat.*

C *Dixit, & effigiem nullo cum corpore falſi*
Finxit Apri, præterq́ oculos tranſcurrere regis
Iuſſit, & in denſum trabibus nemus ire videri,
Plurima qua ſilua eſt, & equo loca peruia non ſunt:
Haud mora continuo prædæ petit inſcius vmbram
Picus, equiq́ celer ſpumantia terga relinquit
Spemq́ ſequens vanam, ſilua pedes errat in alta.

Penultimus verſus non videtur ſanus, melius fuerit epitheta mutare. *Ouidius correctus.*

—— *Equiq́ celer ſpumantis terga relinquit.*

Horatius libro Epodon od. 5. naturam ferocem bene videtur expreſſiſſe.

Horret capillis, vt marinus, aſperis
Echinus, aut currens Aper.

Currens ideſt furens, ait Helenius Acro, vt inhorruit armos, ſic *Aprum*, ſeu *Suem Horridum* dixit Virgilius in fabula Prothei, & *Horrentem* Ouidius, ex Tito Lucretio. vnde illa Epitheta poetis *Horrens. Horridus. Hirtus. Hirſutus. Iracundus. Cur?*
D vſurpata, *horridus, horrens, hirtus, hirſutus* implacabilem belluæ iſtius truculentiam notant. cauſa ea ex Ariſtotele bona libro ſecundo de partibus Animalium cap. 4 *fibræ ſolidæ terrenæque ſunt, itaque quaſi fomenta in ſanguine efficiuntur, feruoremq́ per iram accendunt, ex quo fit, vt Tauri & Apri animoſi, iracundi, furibundiq́ ſint, ſanguis enim eorum fibris refertior eſt.* ita poetæ. Ouidius libro 1. Metamorph.

Non Aper iraſci meminit, non fidere curſu
Ceruæ, nec armentis incurrere fortiter Vrſi.

L. Apuleius libro octauo Mileſiarum. *ſed eum Aper furens inuadit iacentem.* & ibidem loci. *tum Aper immanis atque inuſitatus exſurgit.* L. Sen. Thyeſte.

At ille, vt altis hiſpidus ſiluis Aper.

Papinius Statius lib. 8. Thebaid. V. 531.

Qualis ſetigeram lunata cuſpide frontem
Strictus Aper, penitus cui non infoſſa cerebro
Vulnera, nec felix dextra tenor, in latus iras
Frangit, & experta iam non venit obuius haſta.

Statius correctus.

Primus verſiculus haud recte conceptus, lege. E

— *Setigeram lucana cuſpide frontem.*

Apri enim *Lucani* ferocia inſignes. remittit tamen multum de illa ſæuitia & iracundia, ſi ſe inferiorem ſentiat, præclare idem Papinius lib. 1. Achilleid. V. 460.

Indago.

— *ſic torua feras indago latentes*
Claudit, & admotis paulatim caſſibus arctat.
Illæ ignem ſonitumq; pauent, diffuſaq; linquunt
Auia, miranturq; ſuum decreſcere montem,
Inq; vicem ſtupuere greges, ſocioq; timore
Manſueſcunt ſimul hirtus Aper, ſimul Vrſa, Lupuſq;
Cogitur.

Linea.

Quam ille *indaginem* vocat, alijs *linea* eſt, quare Ceruus prætenta penna purpurea pauorem ſignificat apud Hieroglyphicorum ſcriptores. Virgilius lib. 3. Georgicon. V. 374. Et lib. 12. Aenei. V. 750. Aurelius Nemeſianus Cynegetico.

Linea quin etiam magnos circundare ſaltus F
Qua poſſit, volucreſq; metu concludere prædas.

Et paulo poſt ibidem loci.

— *lineumque vetat conſcendere ſeptum.*

L. Seneca Hippolyto Act. 1. Sc. 1. & ibi Delrio doctiſs.

Picta rubenti linea penna
Vano claudat terrore feras.

Formido.

Et ab effectu formidinem dixerunt Oppianus libro primo Cyneget. Verſ. 157. inter arma venatoria ponit.

Σπαρτόδετον μήρινθον. E ſparto tortam formidinem.

Et lib. 4. eiuſdem operis V. 386.

πουλύχροα δείματα θηρῶν.
Verſicoloria terricula menta ferarum.

lib. 5. c. 5.
lib. 1. Epiſt. 53.

Diuus Hieronymus in Dialogo Luciferiani & Orthodoxi. Turnebus in Aduerſarijs. Aurelius Symmachus. *nodoſa retia, pennarum formidines & ſagaces canes, omnemque rem venaticam meliorum oblitus affectas.* P. Ouidius lib. 5. Faſtor. G

— *Terret pauidos formidine Ceruos.*

Et lib. 1. de Remedio Amoris eadem phraſi.

Aut pauidos terret varia formidine Ceruos,
Aut cadat aduerſa cuſpide fixus Aper.

Sagacitas.
lib 8. c. 27.
Plinius ſuppletus.
Muſicam amant.
lib. 11. c. 46.
lib. 6. c. 18.

Iam nec ſagacitatem huius quadrupedis præterierim. C. Plinius *Ciconia origano, vulneri admoto* ſupplet codex Manuſcriptus. *hedera Apri in morbis ſibi medentur, & Cancros veſcendo, maxime mari eiectos.* alius liber præfert. *Cancris veſcendo, maxime mari eiectis,* ſed parum intereſt. Addo & Muſicam impenſius amare Cl. Aeliano teſte in natura Animaliũ. cuius verba in ſequentibus producam. Et vt plene Naturalem Apri propenſionem exploratam habeas, adi ad Ariſtotelis Hiſtoriam Animalium Theophraſtum eius diſcipulum, & alios, & omnia cum Sue cicurato, vt dixi communia.

VENATIO SILVESTRIS & Circenſis. H

Hetruſcorũ mos.

CAPIEBANTVR aut formidine, vt ſupra proxime dictum, aut Muſico concentu deliniti. Claudi Aeliani locum integrum adpoſui, quia a Iuſto Vultero fideliter Latine redditum. *Tyrrhenorum ſermone peruulgatum eſt, Apros & Ceruos apud eos, cum retibus, & Canibus, vt venationis vſus ferre ſolet, tum multo maxime Muſica adiumento capi, quod quidem ipſum quemadmodum fiat, iam dicam, circumiectis retibus, & cæteris inſtrumentis accommodatis ad faciendas beſtijs inſidias, collocatis, homo ad tibiam canendi peritus, quoad eius fieri poteſt, omnem cantus contentionem remittit & relaxat, & quilibet ad canendum ſuaue præclare vſurpat, & ſenſim pedetentimque progrediente illa in montium vertices & conualles, & denſa frutetis loca, atque vt omnia breuiter explicem, in omnia luſtra ferarum & cubilia, tibia cantus influit, ac nimirum primo in eorum aures influentis ſoni inſolen*

tia

Digitized by Google

A *tis ipſos exterret, deinde cum impotenti voluptate aures tenentur, tum nullo negotio comprehendun- tur, tantusq́; ſuauitate permulſi & deliniti, in earum qua procreauerint, & domeſticarum ſedium obliuionem veniant. etiamſi feræ beſtiæ non a locis, vbi verſari aſſueuerunt, aberrare ſolent: ſic igitur Tyrrhenæ beſtiæ paulatim tanquam ſuadæ illecebra ducuntur, & quaſi cautu per ſtrictæ, in laqueos ſe inſerunt, quibus illaqueatæ comprehenduntur.* Seruius Maurus optimus Virgilii Scholiaſtes, *Setoſi caput hoc Apri. ſi Apri, tanquam venator, ſi Capri, tanquam paſtor.* videtur diuerſam lectionem aſſeuerare, vt ſit. *Setoſi caput hoc Capri.* Rurſus ad illud. *Aut acres venabor Apros. Parthenius mons Arcadiæ, dictus a virginibus, id eſt ἀπὸ τῶν παρθένων, quæ illic venari conſueuerant.* Eratque hic venatus omnium periculoſiſſimus, nam *nunquam ſine ſtrage canum, aut hominum, aut vtriuſque ille contingebat:* vt ex Xenophontis venatione ſeu Cynegetico liquet, vnde venatoribus noſtratibus & Gallis prouerbium frequens & verax *Cerui chirurgus, Apro Sandapila:* quia ſcilicet vulnera a Ceruo inflicta curari poſſunt, Aprina mors præſens inſequitur, notat Matthæus Raderus vir doctiſſimus ad Martialem, appoſite ad periculum hoc Ouidius lib. 2. ἁλιευτικῶν.

Muſica Apri capitur

Ad Eclog. 7. Varia lectio in Virgilij. Eclog. 10. Venatio periculoſa.

lib. 12. epigr. 14.

Nam neque læſus Aper media tam ſæuus in ira eſt
B *Fulmineo rabidos dum rotat ore Canes.*

Et in fragmento Halientici,

Quid niſi pondus iners, ſtolidæq́; ferocia mentis,
Actus Aper ſetis iram denuntiat hirtis?
Et ruit oppoſiti nitens in vulnera ferri,
Preſſus & emiſſo moritur per viſcera telo.

T. Lucretius lib. 5, dum belluarum vires deſcribit.

Ac validis ſocios cædebant dentibus Apri.

C. Suetonius in Augusto. *Diomedem diſpenſatorem, a quo ſimul ambulante, incurrenti fero Apro repente per metum obiectus eſt, maluit timiditatis arguere quam noxæ, remque non minimi periculi, quia tamen fraus aberat, in locum vertit.* voluptatem hanc Romanis ordinariam fuiſſe & ex hiſtoricis, & poetis paſſim docemur, Martialis lib. 12. epigramm,

Cap. 67. Auguſti periculum. Frequens ea voluptas.

Retia dum ceſſant, latratoresq́; Moloſſi,
Et non inuento ſilua quieſcit Apro.

C Et lib. 14. epigramm. 30. lemma eſt Venabula,

Excipient Apros, expectabuntq́; Leones,
Intrabunt Vrſos, ſi modo firma manus.

Et lemmate ſequenti, culter venatorius,

Si deiecta geres longo venabula roſtro,
Hic breuis in grandem cominus ibit Aprum.

Venabulum Seruius ad 4 Aeneid. pag. 321. Culter. lib. 2. c. 7.

Erant qui ad retia hæc cum venabulis, aut cultris ſtarent, parati impetum ferarum excipere, vt in Antiquitatibus Romanis dixi. Sidonius Apollinaris V. 199. Carm. 7. & Ioannes Sauaro multa & erudita collegit ad eundem lib. 8. Epiſt. 6. quem vide. duobus ego locis contentus ero. L. Senecæ in Hippolyto in limine,

Tibi libretur miſſile telum,
Tu graue dextra, læuaq́; ſimul
Robur lato dirige ferro,
Tu præcipites clamore feras
D *Subſeſſor ages, tu iam victor*
Curuo ſolues viſcera cultro.

Subſeſſor.

Papinij Statij lib. 2. ſilu. 5.

Occidis altarum vaſtator docte ferarum,
Non grege Maſſylo, curuaq́; indagine clauſus,
Non formidato ſupra venabula ſaltu
Incitus, aut cæco caueæ deceptus hiatu,
Sed victus fugiente fera.

Qui ad retia ſedebat, vulgato venantum vocabulo dicebatur *Cluſor Statarius* Sidonius Apollinaris, & viri docti. idem ἀρκυώρον φύλαξ *retium cuſtos* Xenophonti Cynegetico non vno loco, quod Aemilius Portus obſeruauit. Elegans locus Plinii Iunioris. *Apros tres, & quidem pulcherrimos capi. ipſe? inquis ipſe, non tamen omnino vt ab inertia mea, & quiete diſcederem, ad retia ſedebã, erant in proximo, non venabulum aut lancea, ſed ſtilus & pugillaris.* D. Auſonius Epiſtola quinta.

Cluſor ſtatarius. Lib. 2. Epiſt. 2. Retium cuſtos. Pagina 983. 984. 986. Lib. 1. Epiſt. 6.

An cum fratre vagos dumeta per auia Ceruos
Circumdas maculis, & multa indagine pinnæ?

Aut

Aut ſpumantis Apri curſum clamoribus vrges E
Subſidiſq́; fero? moneo tamen, vſque recuſes,
Stringere fulmineo venabula cominus hoſti.

Neceſſarius ſane retium in venationibus Aprorum vſus fuit, ſic Iulius Pollux in Onomaſtico ἄρκυς, καὶ δίκτυα, καὶ ἐνόδια, *retia, laquei, caſſes*, & retibus quidem linum præſcribit Aegyptium, Colchicum, Carthaginienſe, aut Sardienſe, ſeu mauis Sardianum. vide locum. retia iſta aliis validiora robuſtioriſque texturæ vocabant *Apraria*, apris ſcilicet capiendis idonea ſic Paulus I.C. in Sententiis. *retia apraria, & cætera venationis inſtrumenta continebuntur*. quænam autem ſint hæc venationis inſtrumenta, abunde docet Vlpianus I.C. lege duodecima ff. de fundo inſtructo & inſtrumento legato. & quod huic facit, idem Paulus ſuppeditat. cuius hæc ſunt, *fundo legato vti optimus maximuſq́; eſt, retia capraria, & cætera venationis inſtrumenta continebuntur, quę etiam ad inſtrumenta pertinent. ſi quæſtus fundi ex maxima parte in venatione conſiſtit*. locum eſſe corruptum in aperto eſt, vel ex priore loco ipſius Pauli, itaque corrigendum eſt, *retia Apraria, & cætera venationis inſtrumenta*. Textum coinquinatum gloſſa impurior ſecuta eſt, ſic enim illa. *legaui tibi fundum, vti optimus maximus eſt, Certe continentur legato retia capraria, & cętera inſtrumenta venationis*, & idem error eadem medicina ſananda, ſcribendumque *retia Apraria*. Viuianus, qui fætidiſſimis ſuis ſcoriis nitidum Iuriſprudentiæ Romanæ corpus conſpurcauit, in maiori delirio eſt, nam in legis laudatæ explicatione. *legaui tibi fundum cum mancipijs & pecoribus, & cum omni inſtrumento ruſtico & vrbano, & poſtea deceſſi modo quęritur, an pertineat ad te legatarium peculium Actoris ſerui ſeu Caſtaldionis, qui erat ex eodem fundo, & qui defunctus erat ante me teſtatorem*. F

Retia. *lib.5.c.4.* *Apraria retia.* *lib.3.tit.7.* *l.12. ff. de inſt. & Inſtrum. leg.* *Paulus I.C. correctus.* *Gloſſa correcta.* *Viuiani error.*

Ignorantia non ferenda, *Caſtaldionem* in ſeruorum numero exponere, quod nos breui excurſu demonſtrabimus. Primum *Caſtaldionem* apud nullum bonum ſcriptorem legi, *Caſtaldum, Guaſtaldium, aut Gaſtaldeum* in multis monimentis reperio. ſuntque non villicus, colonus, Venator, aut ſeruus aliquis actor, vt imperite voluit Viuianus, ſed Princeps Prouinciæ magiſtratus, vt recte notatum a docto Volaterrano, & facile id conuincitur ex optimis & certæ fidei autoribus, Anaſtaſio Bibliothecario in vita Gregorij Tertij pagina centeſimanona, Paulo VVarnefrido in Hiſtoria Longobardica, Et Leonis Marſicani Cardinalis verba clara ſunt, in hiſtoria Caſinate, & Præſidē, aut Præfectum Prouinciæ fuiſſe oſtendunt, vocem eam Longobardicę originis, & a Longobardis Principibus inuectam dignitatem fuſe probaui in Hetruria Regali. At Amerbachius interpretatus eſt ex idiomatis Germanici hodierni vigore *Caupones*, vt Nicolaus Seratius erudite notat, & refellit noua editione Bibliothecæ Sanctorum Patrum Tomo octauo. Et ſane manifeſti erroris Amerbachius conuincitur, vel ex ijs, quos iam laudaui, autoribus, vel ex Epiſtola Gregorij Secundi Pontificis, quæ numero eſt centeſima vigeſima tertia inter Bonifacij Epiſtolas, vbi *Comitibus Caſtaldi præponuntur*, quod neque de Caupone, vt voluit Amerbachius, neç de ſeruo intelligi poteſt, vt gloſſatori inepto viſum, & multa illius farinæ apud illum. G

Caſtadus. *Guaſtadius.* *lib.5. pagin. 122.* *lib.5.c.29.* *lib.1.c.28.* *lib.6.c.2.* *Amerbachij error.* *Prior Comite.*

Ad venationem Apri redeo, ad quam *Canes electi Apraŗij*, ideſt alijs valentiores robuſtioreſque. Autorem habeo Xenophontem in Venatione. πρὸς δὲ τὸν ὗν ἄγριον κεκτῆσθαι κύνας Ἰνδικὰς, κρητικὰς, λοκρίδας, λακαίνας, ἄρκυς, ἀκόντα, προβόλια *At in Aprum ſilueſtrem Canes comparet Indicas, Creticas, Locrenſes, Lacanas, caſſes, iacula, venabula*, de hac Apri per Canes venatione Ouidius lib. 10. Metamorph.

Canes Aprarij. *Pag.991.*

Per iuga, per ſiluas, dumoſ, & ſaxa, vagatur
Nuda genu veſtem ritu ſuccincta Dianę,
Hortaturq́; Canes, tutęq́; animalia prędę, H
Aut pronos lepores, aut celſum in cornua taurum,
Aut agitat damas: at fortibus abſtinet Apris,
Raptoreſq́; Lupos, armatoſq́; vnguibus Vrſos
Vitat, & armenti ſaturatos cæde Leones.

Et eodem libro ad finem.

Forte Suem latebris, veſtigia certa ſecuti
Excinere Canes, ſiluiſq́; exire parantem
Fixerat obliquo iuuenis Cynyreius ictu:
Protinus excuſſit pando venabula roſtro
Sanguine tincta ſuo, trepidumq́; & tuta petentem
Trux Aper inſequitur.

Canes Scotici *lib.2. epiſto. 77.*

Canes iſtos & mole vaſtiſſimos, & ferocia præcipuos exigebant, vt habebantur, præter nominatos a Xenophonte ſupra, *Canes Scotici*, ſiue *Britanni*, Q. Symmachi locus eſt obuius. *vt nunc ſeptē Scoticorum Canum probauit oblatio, quos pręluſionis die ita Roma mirata eſt, vt ferreis caueis putaret aduectos.*

A *aductos*. de ijs late Simon Maiolus in laborioſiſſimo opere diebus Canicularibus, & Hector Boethius in patria hiſtoria. Aurelius Nemeſianus, & pleríque alij Britannos appellauere. *lib. 6. pag.*

Canes Britanni.

> *Sed non Spartanos tantum, tantumve Moloſſos*
> *Paſcendum catulos, diuiſa Britannia mittit*
> *Veloces, noſtrique orbis venatibus apros,*

Gratius, Ouidio antiquior, in Cynegetico,

> *O quanta eſt merces, & quanta impendia ſupra?*
> *Si non ad ſpeciem, mentituroſque decores,*
> *Protinus hæc vna eſt catulis iactura Britannis.*

Plura dixi ad illud Claudiani, *lib. 3. laud. Stilic.*

> —— *varia formis & gente ſecuntur*
> *Ingenioque canes, illa grauioribus apta*
> *Morſibus, hæ pedibus celeres, hæ nare ſagaces;*
> *Hirſutæque fremunt Creſſæ, tenueſque Lacænæ,*
> *Magnaque Taurorum fracturæ colla Britannæ,*

Nota in Oppian. pag. 45

B Q. Symmachus, *incertus agricola in officia diuerſa diſcurrit, alij ſcalis ad arborum ſumma perrepunt, pleríque condita muſta defæcant, nonnulli aprorum odora veſtigia canum ſagacitate diſquirunt, & ferarum domos indago ſollicitat.* Virgilius libro quarto Aeneidos de Iulo pericula iuueniliter amante, *lib. 3. epiſ. 23*

> *Spumantemque dari, pecora inter inertia, votis*
> *Optat Aprum,*

Hæc venatio plerumque etiam in Ceruos occupata, nam etſi id animal natura pauidum eſt, tamen iiſdem fere modis capitur, Aurelius Symmachus rurſus. *ideo neceſſitatem tibi a filio meo ſcribis iniectam, vt publici negotij excuſatione purgeris: alterum igitur religioni tuæ ex vtroque faciendum eſt, vt aut Ceruorum & Aprorum copias mittas, aut in conſpectum amici celerius reuertaris.* ita capiendum eſt illud Varronis in Satyra ὄνος λύρας, Aſinus lyram, *Venatio eadē Ceruorū. lib. 8. epiſ. 52*

> —— *nempe Sues ſiluaticos*
> *In montibus ſectaris venabulo aut Ceruos.*

C Omnibus notum eſt venationem rem eſſe nobiliſſimam, & heroicis ſæculis vſitatam, & maxime in Italia *aſper victu venatus alebat*, vt poetæ verbis vtar, tamen id quod dicam, obſeruationis eſt meæ, nec a quoquam adhuc notatum, Italos illos primos non voluptate aliqua ductos venatui operam dediſſe, ſed cogente neceſſitate, vt ſcilicet ſe a feris tuerentur. verba Seruij Mauri ex Codice Manuſcripto Fuldenſi excerpta a Iacobo Bongartio, & in lucem emiſſa a Petro Daniele Iureconſulto, hæc ſunt ex Sanſeio vetuſtiſſimo ſcriptore. *Sanſeius Latium dictum ait, quod illi latuerunt incolæ, qui quoniam in cauis montibus vel occultis, cauentes ſibi a feris belluis, vel a valentioribus, vel a tempeſtatibus habitauerint, Caſſei vocati ſunt, quos poſteri Aborigines nominauerunt, quoniam alijs ortos eſſe recognoſcebant, ex quibus Latinos etiam dictos.* Hæc de venatione ſiluestri, quam ſcite expreſſit Silius Italicus, cuius hæc ſunt Punicorum lib. 2.

Ioachim Zehner. Sacr. adag.
Venatio Italis a metu nō voluptate.
Pag. 11.
Sanſeius autor antiquiſſimus.
Caſſei.
Aborigines.

> *Fulmineus ſeu Spartanis latratibus actus*
> *Cum ſiluam occurſu venantum perdidit, hirto*
> *Horreſcit ſaeuus dorſo, & poſtrema capeſſit*
> *Prælia, candentem mandens Aper ore cruorem:*
> D *Iamque gemens geminum contra venabula torquet.*

Vltimum verſiculum corrige. *Silius correctus.*

> —— *gemens geminum intra venabula torquet.*

Dente ſcilicet venatoria inſtrumenta tentat, ſi poſſit euadere. Iulius Scaliger libro quinto poetices capite decimoquarto, culpat Silium, quod *gemere* dixerit *Aprum*, at ego, naturam eius ſic expreſſam optime, contendo, quippe non tantum *gemit* deprehenſus, ſed & *fletum emittit*, obſeruatumque *Apri lachrymam eſſe ſalſam, Cerui dulcem.* *Defenſus.*

In Circo etiam *Aprum* inter belluas ferociſſimas producebant, aut in Amphitheatro id paſſim in ſpectaculorum monimentis probatum, ideo paucorum locorum teſtimonio contentus, a Iulio Capitolino incipiam. *Quæſturam magnificentiſſime geſſit. Aedilitatis ſuæ tempore feras Libycas vna die centum exhibuit, vrſas vna die mille, extat ſilua eius memorabilis in domo roſtrata Cn. Pompeij quæ ipſius, & patris, & proaui fuit, quam Philippi temporibus veſter fiſcus inuaſit. In qua picturæ etiam nunc continentur Cerui palmati ducenti mixtis Britannis, equi feri triginta, Oues feræ centum, Alces decem, Tauri Cypriaci centum, Struthiones Mauri miniati trecenti, Onagri triginta,*

In Gordianis.
Silua in ludis.

Apri centum quinquaginta, Ibices duo, dama ducentæ: Hac autem omnia populo rapienda conceſſit die muneris, quod ſextum edebat. In eadem hiſtoria poſtea ſubdit, vt aliud ſpectaculorum genus exprimat, nam cum hic populo libertas data fuerit rapiendi, ſecumque abducendi, quas poſſent, feras nonnunquam feræ illæ vel oſtendebantur tantum, gratæ ſcilicet populo, ob nouitatem futuræ, vel in arena conficiebantur a gladiatoribus, de primo, locus allatus abunde probat. de ſecundo paulo infra, de vltimo locus iſte Capitolini, oſtendit ſub Gordiano Romæ Elephanti triginta duo. integrum in Camelopardale ſupra proximo tractatu produxi, de ſecunda populi voluptate. E

In Probo.

Flauij Vopiſci eſt præclarus textus. *Venationem in Circo ampliſſimam dedit, ita vt populus cuncta diriperet, genus autem ſpectaculi fuit tale. Arbores validæ per milites radicibus vulſæ connexis longe lateque trabibus affixæ ſunt, terra deinde ſuperiniecta, totuſque Circus ad ſiluæ compoſitus ſpeciem gratia noui effronduit, immiſſi deinde per omnes aditus Struthiones mille, mille Cerui, mille Apri, mille damæ, Ibices, oues feræ, & cætera herbatica animalia, quanta vel ali potuerunt, vel inueniri, immiſſi deinde populares, rapuit quiſque quod voluit. addidit alio die in Amphitheatro vna die centum iubatos Leones, qui rugitibus ſuis tonitrua excitabant, qui omnes a contiſicys interempti ſunt*, ſic lego, male antea, *non magnum præbentes ſpectaculum, cum occidebantur, neque enim beſtiarum impetus ille, qui eſſe ab eis egredientibus ſolet. Occiſi ſunt præterea multi, qui diripere volebant, ſagittis. Editi deinde centum Leopardi Libyci, centum deinde Syriaci, centum Leanæ, & Vrſi ſimul ducenti, quarum omnium quidem ferarum magnum magis conſtat fuiſſe ſpectaculum, quam gratum.* Silua hæc erat, arbores radicitus euulſæ, vt in Circum magna machinarum induſtria perlatæ, vt ex Athenæo docemur libro quinto, ita fiebat, vt verum naturalemque feris locum æmularentur, quo certior deinde pugna eſſet. quod nonnulli lectionem variam inuehere voluerint, vt pro *herbatica animalia* legerent, *erratica*, non placet, nam rerum naturalium ſcriptores *ζῶα ποιηφάγα animalia herbis veſcentia*, vocant nonnulla, vt ſunt bos, Capra, aſinus, & talia, alia ſunt *καρποφάγα fructu victitantia*, vt Aper hic, Camelopardalis ſupra. autore Ariſtotele. ſunt & qui *κρεοφάγα* inter ſpecies ponant, ſeu *carne veſcentia*, vt ſunt Leo, Lupus, Tigres, aliaque eius farinæ, & ſecundum hanc naturæ diuerſitatem, varia etiam erat venatio, nam conficiebant quaſdam feras conto, alias cultris, nonnullis necandis vtebantur lancea, ſagittiſque, quod alijs iam plene præoccupatum.

Silua Circi.

Vopiſcus correctus. F

Raptor populus occiſus.

Vopiſci lectio defenſa.

ποιηφάγα.

καρποφάγα

κρεοφάγα.

Feras has vel ipſas ex arena rapiebant viuas, ſuique iuris eſſe faciebant, vel non feras, ſed teſſeras populo ludorum editores Principeſve permittebant, & eas, dum iacerentur, *Sparſionem*, aut *Miſſilia*, vocabant, dum a plebe raperentur, *Rapinas* dicebant. Sparſio quidem olim ſtante libertate a magiſtratibus fieri ſolita, mutata Reipublicæ forma non niſi coronatis Principibus indulta, vt ex Paulo VVarnefrido in Hiſtoria Longobardica adnoto, Græci *ἐπικόμβια* autore Curopalate, ſeu Georgio Codino, dicunt. Statius lib. 1. ſilu. vltima. G

Sparſio.

ἐπικόμβια.

Iam noctis propioribus ſub vmbris
Diues ſparſio quos agis tumultus?

Imbrem, & *nubes*, a teſſerarum multitudine, vſurpari competio. Papinius ibidem loci.

Nubes.

Inter quæ ſubito cadunt volatu
Immenſa volucrum per aſtra nubes.

Paulo antea dixerat.

Non tantis Hyas inſerena nimbis
Terras obruit, aut ſoluta pleias:
Qualis per cuneos, hiems Latinos
Plebem grandine concutit ſerenam: H
Ducat nubila Iupiter per orbem,
Et latis pluuias minetur agris,
Dum noſtri Iouis hi ferantur Imbres.

Imbres.

Corippus meus, elegantiſſime, etſi Africanus, in coronatione Iuſtini Minoris libro quarto Numero primo.

Diſpoſuere gradus, quo ſtaret in ordine longo
Diuiſum in turmas, atque in ſua corpora vulgus,
Poſſet & exertas ad munera tendere palmas,
Liberius ſpectare oculis, manibuſque fauere,
Et donis aptare ſinus, quæ plurima conſul
In plebes miſſurus erat, palmaſque capaces
Tendere, quo veniens late pluat aureus Imber.

Rapina.

Rapinam vero, quia auidiſſima plebs aut numiſmata deſuper pluentia, aut feras ipſas, aut teſſeras

feras

A feras ludicras, rapiebat, appellarunt. Martial. lib. 8. epigramm. 78.

Omnis habet ſua dona dies, nec linea diues
Ceſſat, & in populos multa Rapina cadit.
Nunc veniunt ſubitis laſciua numiſmata nimbis,
Nunc dat ſpectatas teſſera larga feras *Teſſera.*
Nunc implere ſinus ſecuros gaudet, & abſens
Sortitur dominos, ne laceretur auis.

Ac *teſſera* quidem huius Circenſis mentio apud Proculum I.C. & alios. manibus exporrectis longeque exertis miſſilia ea rapiebant, in ſinus auide condebant. Statius loco laudato.

Deſunt qui rapiant, ſimulq́; pleni
Gaudent, dum noua lucra comparantur.

Ideſt quod auare auideque rapere Græci κοίλην χεῖρα *manum cauam* vocant. Ammianus Marcellinus. *non vt moris eſt, expanſa chlamyde, ſed cauata manu*, malim *caua, ſuſcepit, at Imperator, rapere, inquit, non accipere, ſciunt Agentes in rebus*. erat ergo auaritiæ argumentum cauam manum protendere, cōtra modeſtiæ expanſo togæ ſinu Sparſiones accipere. Suetonius in Auguſto. *cauam manum aſſe porrigentibus prabent*. Albius Tibullus. *Manus caua. lib. 16. Ammianus correctus.* B *Cap. 91.*

Illa caua pretium flagitat vſque manu. *lib. 2. eleg. 4.*

Caſſelius Durantius notat, & probatio plena apud Laberium Mimum in poematis Veterum pagina centeſima quadrageſima, & Rutilium Numatianum libro primo Itinerarij, qui non ad manum Corippus lib. 4. Num. 2.

— *Prætendunt dextras, & prœmia ſumunt,*

Et eodem libro Num. 3.

— *Palmaſq́; ſinuſq́; parabant.*

Cauæ manus elegantiſſima deſcriptio in Claudiano meo, dum Ruffini inexplebilem diuitiarum cupiditatem inſimulat, hiſtorica narratio apud Sozimum, Socratem, Euagrium, aliosque hiſtoriæ Eccleſiaſticæ autores. ſic ille. *lib. 2. in Ruffin.*

Dextera quin etiam ludo conceſſa vagatur
Aera petens, panaſq́; animo perſoluit auaro
C *Terribili lucro, vinoſq́; imitata retentus*
Cogitur adductis digitos inflectere neruis.

Sed qui plura cupis ſuper iſtis ferarum in Circo aut amphitheatro rapinis, adi ad Curopalatem ſeu Georgium Codinum libello de officijs Aulæ Conſtantinopolitanæ: & ſuper ea re multa conſtituit Iuſtinianus Imperator, vt eſt in Conſtitutione Nouella centeſima quinta, & Henricus Schrimgerus Scotus ad eum locum. Denique cum immenſa eſſet profuſio, & nouo Imperatori ſæpe damno cederet tanta munificentia, id ne fieret impoſterim, lata lege in perpetuum canit Leo Auguſtus. ita tamen, vt ipſis Imperatoribus neceſſitas abſtinendi non eſſet, ſed tantum Magiſtratibus ordinarijs, Conſuli, Quæſtori, Prætori, & alijs, ipſi ſane Principes magnificentiſſime, diu poſt Leonis conſtitutionem, in hiſce ludis populo exhibendis, ſe geſſerunt, vt ex Niceta Choniate, Nicephoro Gregora, Zonata, & Cedreno notum. Ad Apri Circenſem vſum reuertor. hic certe vel interficiebatur, vt ex Martiali in libello de Spectaculis conſtat epigrammate duodecimo, & duobus ſequentibus: & ad ea Theodorus Marcilius. Iuuenalis Satyr. 1. V. 24. *Pag. 180. Miſſilia vetita. Nouell. 94. Duplex Apri in arena vſus.*

Cum tener vxorem ducat ſpado, Mania Tuſcum
D *Figat aprum, & nuda teneat venabula mamma.*

Guntherus Ligurini lib. 4. alluſit.

Vaſtus Aper fuſo procumbit ſanguine Circo
In medio.

Ipſam feras conficiendi figuram pingit pulcherrime Claudianus. lib. 2. in Ruffin.

Vt fera qua nuper montes amiſit auitos,
Altorumq́; exul nemorum damnatur arena
Muneribus commota ruit, vir murmure contra
Hortatur, nixuſq́; genu venabula tendit,
Illa pauet ſtrepitus, cuneoſq́; erecta Theatri
Suſpicit, ac tanti miratur ſibila vulgi.

Sic emendaui, antea erat contrario ſenſu, *cuneoſque erecta theatri deſpicit*, at ſi *pauet*, quomodo *deſpicit*? deinde illud adiectum *tanti vulgi*. non placet, nec feræ admirationem exprimit. vel cicuratarum beſtiarum ritu in pompa circumducebatur, vt ex eodem Martiale notum. *Claudianus correctus. Notatus. lib. 1. epigr. 105.*

Digitized by Google

Picto quod iuga delicata collo E
Pardus ſuſtinet, improbaque Tigres
Indulgent patientiam flagellis,
Mordent aurea quod lupata Cerui,
Quod frænis Libyci domantur Vrſi,
Et quantum Calydon tuliſſe fertur
Apri Cicurati. *Paret purpureis Aper capiſtris,*
Turpes eſſeda quod trahunt Biſontes,
Et molles dare iuſſa quod choreas,
Nigro bellua nil negat magiſtro,
Quis ſpectacula non putet Deorum?

Metellus Tergerſenſis aut Tegerſcenſis in Quirinalibus.

Præbent applicitas quoque
Ludi forte feras Iona plurimas, F
Quæ donaria publica
Ionia in ludis. *Nomen ducta trahunt Ionio mari.*
Panthera, Tigrides, Leo,
Campos innumeri ſanguine martios
Pardi, Linx, Aper, imbuunt.
Inſumunt hominum prælia beſtiæ;
Id perpes faceret dies
Ludi parturiunt omne genus ſuum.

Cicurabantur Apri, vt & omnia animalia alia ferinæ naturæ, Varrone teſte, vt ſupra locus adductus probat, ſed hoc diſcrimine, quod raro, certe nonniſi ſemel cõcipiant, aut pariant. rationem ex Ariſtotele, & Alexandro Aphrodiſæo petę in Problematis. quam feræ manſuetudinem ſic habe. ex Statio lib. 5. Thebaid.

(lib. 2. rei Ruſtic. c. 1. — Cicuratarũ ferarum Natura.)

Vt fera quæ placido rabiem deſueta magiſtro
Tardius arma mouet, ſtimuliſq; & verbere crebro G
In mores negat ire ſuas.

Et lib. 1. Thebaid.

Vt Leo materno qui raptus ab vbere, mores
Accepit, pectiq; iubas, hominemq; vereri
Edidicit, nullaſq; ruit, niſi iuſſus, in iras
Si ſemel aduerſo radiauit lumine ferrum,
It iurata fides,

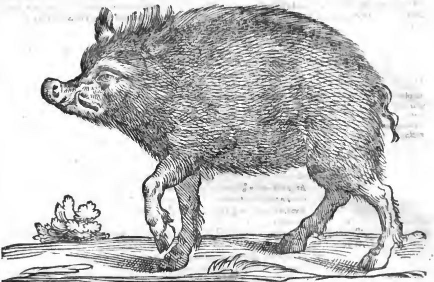
M. Lucan. lib. 4. Pharſal.

Sic vbi deſuetæ ſiluis, in carcere clauſæ
Manſueuere feræ, & vultus poſuere minaces,
Atque hominem didicere pati, ſi torrida paruus
Venit in ora cruor, redeunt rabieſq; furorq;
Admonitæq; tument guſtato ſanguine fauces:
Feruet, & à trepido vix abſtinet ora magiſtro.

Quæ vltima ex Naturæ arcanis petita ſunt, nam cicuratæ beſtiæ lambunt quidem cutem, nec H feritatis reminiſcuntur, at ſi ſemel ſanguinem hominis guſtarint, redeunt ad ingenia ſua, quod de Leone narrat Plinius.

PVGNA.

A

B

C

P V G N A C I T A S, & de Dentibus.

INSIGNEM pugnacitatem & fortitudinem Apri multa loquuntur, ante omnia vel illud, quod virum fortem Apro conferant poetæ. diſerte Plutarchus in Gryllo. ὅλως δὲ, εἰ πρὸς ἀνδρείαν οἴεσθε βελτίους εἶναι τῶν θηρίων, τί ποτε ὑμῶν οἱ ποιηταὶ τοὺς κράτιστα τοῖς πολεμίοις μαχομένους, λυκόφρονας καὶ θυμολέοντας, καὶ συὶ ἰκέλους ἀλκὴν προσαγορεύουσιν; ἀλλ' οὐ λέοντά τις αὐτῶν ἀνθρωπόθυμον, οὐ σῦν ἀνδρὶ εἴκελον ἀλκὴν προσαγορεύει. Incidit interpres, vt videtur, in codicem corruptum, *Apro fortis viri comparati.*

D nam haudquaquam locum hunc fideliter reddit, ego ſic latinitate donaui. *Denique ſi fortitudine vos ſuperare feras putatis, cur poetæ veſtri eos, qui fortiſſime in bello pugnant, Luporum, Leonum aut Apri, robori ſimiles perhibent, cum viciſſim nemo Leonem, aut Aprum*, hæc verba interpres omiſerat inconſulto, *homini, animo vel robore ſimilem dicat?* pulchra quadrupedum hæc eſt, apud Ariſtotelem in hiſtoria Animalium, diuiſio διαφέρουσι κατὰ τὸ ἦθος, τὰ μὲν γὰρ πρᾶα, καὶ δύσθυμα, καὶ οὐκ ἐνστατικὰ, οἷον βοῦς, τὰ δὲ θυμώδη καὶ ἐνστατικὰ, καὶ ἀμαθῆ, οἷον ὗς ἄγριος, τὰ δὲ φρόνιμα καὶ δειλὰ, οἷον ἔλαφος καὶ λαγὼς, καὶ δασύπους, τὰ δὲ ἀνελεύθερα, καὶ ἐπίβουλα, οἷον οἱ ὄφεις, τὰ δὲ ἐλεύθερα, καὶ ἀνδρεῖα καὶ εὐγενῆ, οἷον λέων, τὰ δὲ γενναῖα καὶ ἄγρια καὶ ἐπίβουλα, οἷον λύκος. *Differunt ſecundum mores, nam alia mites, remiſſe, ac minime pervicaces ſunt, vt Bos, alia animoſa, pervicaces, omnino bruta, vt Sues ſilueſtres, alia ingenioſa & timida, vt Cerui, Lepores, Daſypi, aliæ illiberales, perfidæ, inſidioſaque ſunt, vt ſerpentes, alia liberales fortes & nobiles, vt Leones, alia generoſe, feroces, inſidioſe, vt Lupi.* vide quę ſequuntur. Hinc vetuſtas cum fortiſſimo Deo Marti animal generoſiſſimum addicere vellet, Aprum in eius tutela eſſe voluit, dixi multis ad illud Claudiani in Epigrammatis.

Interpretis Plutarchi negligentia.

lib. 1. c. 1. Animalium brutorũ mores.

Aper Marti ſacer.

> *Toruus Aper, fuluusq; Leo, coiere ſuperbis*
> *Viribus, hic ſetis ſæuior, ille iuba.*

Apri & Leonis collatio.

Hunc Mars, hunc Cybile laudat, dominatur vterque E
Montibus, Herculeus ſudor vterque fuit.

Heroum veſtis.

Hanc inuitæ in Apro fortitudinis opinionem auget veterum conſuetudo, qui Heroes ferarum pellibus veſtiunt, ſic apud Lucanum Antæus & Hercules pellem geſtant Leonis, Paris Alexander, Homero teſte, Leopardi exuuijs veſtitur, Bacchi geſtamen eſt tergus Tigrinum, in Claudiani Raptu lib. 1. in limine, ita Aper Tydeum ornat, ſic enim Statius lib. 1. Thebaid. V. 394.

Cui Phœbus generos, monſtrum exitiabile dictu,
Mox adaperta fides, æuo ducente canebat
Setigerumq́; Suem, & fuluum aduentare Leonem.

Et paulo poſt in eadem narratione. V. 481.

Implexis melius id eſt cõſertis. Statius correctus.

Hic primum luſtrare oculis, cultusq́; virorum
Telaq́; magna vacat, tergo videt huius inanem
Impexis vtrinque iubis horrere Leonem,
Illius in ſpeciem, quem per Teumeſia Tempe,
Amphitryoniades fractum iuuenilibus annis F
Ante Cleonæi veſtitur prælia monſtri.
Terribiles contra Setis, ac dente recuruo,
Tydea per latos humeros ambire laborant
Exuuiæ, Calydonis honos.

Idem lib. 6. Thebaid. V. 834.

Ergo vbi luctandi iuuenes animoſa citauit
Gloria, terrificos humeris Aetolus amictus
Exuitur, patriumq́; Suem, leuat ardua contra
Membra.

Quo maior terror, pellibus iſtis dependuli pili, iubæ, dentes, vngues, Statius ſupra, *dente recuruo*, & lib. 9. Thebaid. V. 687.

Venator raptabat equus, quem diſcolor ornat
Tigris, & auratis aduerberat vnguibus armos,
Colla ſedent nodis, & caſtigata iubarum G
Libertas, nemoriſq́; nota ſub pectore primo
Iactantur,

Claudius in limine poetici operis.

——— latusq́; ſimul procedit Iacchus
Crinali florens hedera, quem Parthica velat
Tigris, & auratos in nodum colligit vngues.

Virgilius notatur.

Exemplum illi ſecuti Maronis, qui libro quinto Aeneid. vbi Seruius notat Virgilium impropriæ locutionis.

——— tergum Gatuli immane Leonis
Dat Salio, villis oneroſum, atque vnguibus aureis.

Clypeis inſculptus. VVolfg. Lazi lib. 9 Reipub. Rom.

Progredior, Aprique robur ex eo oſtendo, quod animoſiſſimi quique milites clypeis ſuis eum inſculpere conſueuerint, nam vt verum eſt tyrones clypeos albos geſtaſſe, id eſt puros, nulloque emblemate notatos, ita veteranos animalium variorum figura ſcuta ſua inſignire ſolitos notum, vt Leonum, Tigridum, Muſcarum etiam, vt ait Plutarchus in Laconum Apophthegmatis: quæ H Iuſtus Lipſius, vt puto, in Militia Romana, abunde docuit. Aprum vero clypei geſtamen aut notam fuiſſe, clarum ex Euripidis Phæniſſis. V. 1114.

καὶ πρῶτα μὲν προσῆγε νηΐταις πύλαις
λόχον πυκναῖσιν ἀσπίσι πεφρίκοτα
ὁ τῆς κυνηγοῦ Παρθενοπαῖος ἔγγονος
ἐπίσημ' ἔχων οἰκεῖον ἐν μέσῳ σάκει,
εκηβόλοις τόξοισιν Αταλάντην κάπρον
χειρουμένην Αιτωλόν.

Vertit Gulielmus Canterus.

Et primum quidem adduxit ad Neitas portas
Cohortem crebris clypeis horrentem.
Parthenopæus filius venatricis
Tenens domeſticum ſignum in medio clypeo
Atalantem, qua arcu procul iaculante Aprum

Aetolum

A

Aetolum domabas.

Paucis interiectis,ab aliorum opinione,totaq; Antiquitate diſcedens,Tydeo dat pellem Leonis,pro pelle Apri.ſic enim

Ομολώισι δὲ τάξιν εἶρε πρὸς πύλαις
Τυδεὺς,λέοντος δέρος ἔχων ἐπ' ἀσπίδος
χαίτῃ πεφρικός,δεξιᾷ δὲ λάμπαδα
Τίταν Προμηθεὺς ἔφερεν.
Ad portam vero Homoloida tenebat locum ſuum
Tydeus,habens in clypeo pellem Leonis
Setis horrentem,dextera vero facem
Gigas Prometheus praeferebat.

Euripides notatus. Tydeus Marte genitus. Luctat.ad V.464.r.Theb. Ideo Aprum non Leonem geſtabat.

Addo inſuper, nonnullas gentes Apros in aciem producere ſolitas, eorumque robore & praeſidio aduerſus hoſtem vti conſueuiſſe. Locus eſt ex Lucretij quinto,quem,quia varie a Criticis tentatum integrum apponam, cum lectionum varietate margini adſcripta, prout ex optimis exemplaribus excuſis,aut manuſcriptis compertum habuero,& quas, vel Obertus Giphanus, vel Dionyſius Lambinus,ſuppeditarunt.

B

Apri militiae loco.

Tentarunt etiam Tauros in moenere belli
Expertiq; Sues ſanos ſunt mittere in hoſtes
Et validos Parthi prae ſe miſere Leones.
Cum doctoribus armatis ſaeuiſque miniſtris
Qui moderarier his poſſent,vincliſque tenere:
Nequicquam quoniam permiſta caede calentes
Turbabant ſaeui nullo diſcrimine turmas,
Terrificas capitum quatientes vndique criſtas,
Nec poterant equites fremitu perterrita equorum
Pectora mulcere,& fraenis conuertere in hoſtes:
Irritata Leae iaciebant corpora ſaltu
Vndique,& aduorſum venientibus ora petebant
Et nec opinantes a tergo diripiebant:
Deplexaeque dabant in terram vulnere victos,
Morſibus affixa validis,atque vnguibus vncis:
Iactabantque Sues Tauri,pedibuſque terebant
Ac latera ac ventres hauribant ſubter equorum
Cornibus,ad terramq; minanti mente ruebant:
At validis ſocios caedebant dentibus Apri,
Tela infracta ſuo tingentes ſanguine ſaeui,

Munere.*non aeque bene.* Partim prae ſe.*male.* Doctoribus.*ferendum.* Hos poſſent.*bene.* Ex lib.1.terrificas capitum quatientes numine criſtas. Ora patebãt *male.* Depexaeque.*non malum,vt nec deuexae.* Volnere victos.

C

Generoſius habebat codex alius.

In ſe fracta ſuo tingentes ſanguine tela.
Permiſtaſque dabant equitum peditumque ruinas
Nam tranſuerſa feros exibant dentis adactus
Iumenta,aut pedibus ventos erecta petebant
Nequicquam,quoniam a neruis ſuccisa videres
Concidere,atque graui terram proſternere caſu.
Sic quos ante domi domitos ſatis eſſe putabant,
Effeureſcere cernebant in rebus agendis
Vulneribus ,terrore.fuga,clamore,tumultu.
Nec poterant vllam partem reducere eorum.
Diffugiebat enim varium genus omne ferarum
Vt nunc ſaepe boues Lucae,ferro male mactae
Diffugiunt,fera facta ſuis cum multa dedere.
Sic fuit,vt facerent.

Priore duobus,vt puto,ſpurius.

D

Si quos.*male fera fere ſuper fera.* Eff ruiſcere.*probe.*

Verſum illum uarie concipiunt codices.

Vt nunc ſaepe boues templis ferro male caeſae
Diffugiunt,

Effugiunt.*perinde.* cum fata.*bene.*

Sed lectio prior melior,nã praeterquã quod *boues Lucae* dici *Elephantes*,quia bello Tarẽtino cũ Pyrrho geſto in Lucania primũ a populo Romano uiſos narrãt Plutarchus,Liuii Epitomaſtes Florus & alii,adſtipulãtib⁹ Plinio & Solino,loquẽdi ea ratio gemina magis Lucretio,q̃ ſupra dixerat

Boues Lucae.

Inde

E

Inde boues Lucas turrito corpore, tetros
Anguimanos, belli docuerunt vulnera Pœni
Sufferre,

Metellus Tegetenſis in Quirinalibus,

Turmas belligeras vehit
Turri diſpoſitas Indica bellua
Caſtris mobilibus, fuit
Innox pugna diu, pereita beſtijs.
Quas curſus vice prapetes
Certarunt celeres vincere velites;
Illa ſed celeres runnt,
Acres horridulo gutture barriunt;
Hoſtes ore trunci petunt,
Et proboſcidibus proxima verberant;

F

Queis nomen vetus hoc erat,
Lucas noſſe boues plebs auet vrbica;
Hos Lucania primitus
Vrbi victa dedit ſub duce nobili.

Denique conſtat ſenſus Lucretio, qui veterum militiam comparat cum poſteriorum ætatum vſu, nam vt illi primi mortales *Tauris, Apris, Leonibus* in turmas militares diſpoſitis vtebantur, & vt milites habebant, ſic qui inſecuti ſunt, meliori ſane euentu *Elephantes* ſub ſignis habuerunt. Et intermiſſum de fortitudine *Apri* ſermonem lubens repeto cuius præclarum teſtimonium in Clitophontis & Leucippes amoribus apud Achillem Tatium in limine libri ſecundi, verba Hannibalis Crucei ſunt Latini interpretis, nam Græca non ſunt ad manum. *Illa deſcriptam ab Homero Suis cũ Leone pugnam primum, aliud deinde mollius etiam, roſa ſcilicet laudes cecinit.* Et Homerus quidem præclare illum laudat lib. 17. Iliad. in limine.

G

οὔτ' οὖν Παρδάλιος τόσσον μένος, οὔτε λέοντος,
οὔτε συὸς κάπρου ὀλοόφρονος, οὗ τε μέγιστος
θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι περὶ σθένεϊ βλεμεαίνει
ὅσσον Πάνθου υἷες ἐϋμμελίαι φρονίουσιν.

lege φορέουσιν. Homer⁹ correctus.

Neque igitur Pardi tanta vis neque Leonis
Neque Suis Apri perniciosi, cuius maximus
Animus in pectoribus magno robore furit,
Quantum Panthi filij pugnaces ſuperbiunt,

De dentibus, in quibus præcipua fortitudinis ſigna, nonnulla delibo: Sunt illi contrario ſitu ac Elephantorum, nam Elephantis deuexi ſunt, Suibus fetis ſurſum vncos tendunt, & ſunt exerti, quare ἄῤῥενες ὕες χαυλιόδοντας ἔχουσι ait Ariſtoteles in hiſtoria Animalium. *Sues mares exertos dentes habent.* Et ſunt veluti arma ei quadrupedi a natura conceſſa, quibus & ſe ab aliorum animantium iniuria tueatur, & homines impetat. Hieronym. Augerianus,

Exerti dentes. lib. 2. c. 1.

——— *Exerto dente cruentus Aper.*

Dentium horum magnitudo eſt ſupra fidem, vt hic videre potes, vbi de venatione ſilueſtri ago & Iacobus de Vitriaco Epiſcopus Acconenſis & Cardinalis in Hiſtoria Hieroſolymitana. *ſunt ibi porci,* feti ſcilicet, de illis enim eo loci agit, *magna & mira magnitudinis, habentes dentes cubiti vnius,* eleganter Sidonius Apollinaris, H

lib. 1. c. 86.

Carm. 23. V. 291.

Formam impoſuit Apri, caputq́ ſetis
Et tergum aſperat, hiſpidiſue malis
Laue incuruat ebur, vel ille fingit
Hirtam dorſa feram repanda tela
Attritu aſſiduo cacuminantem.

Et Carm. 5. V. 91. dentis vſum, vt alij, non male depingit,

——— *velut hiſpidus alta*
Sus prope teſqua iacet, clauſuſq́ cacuminat albis
Ob nigrum telis, grauidum circumlatrat ingens
Turba Canum, ſi forte velit concurrere campo:
Ille per obiectos vepres timet, atque ſuperbit
Vt tennis, fortiſq́ loco, dum proximus Eia
Venator de colle ſonet, vox nota magiſtri

Laxatam

Digitized by Google

A *Laxatam reparat rabiem, tum pectora cæcus*
Faſtidit ſentire furor.

Venatoris vox.

Hos pugnaturi exacuunt Plutarcho teſte in Gryllo. & Euſtathius Homeri Scholiaſtes multis, tam periculoſum ab ijs eſt vulnus, vt nullum omnino remedium veteres cognouerint, eratque vulgaris opinio eodem modo ſe habere fulmine afflatos, ac Aprini dentis impreſſione violatos, vnde *fulmineus Aper*, & *fulminei dentes* audiunt, Silius Italicus ſupra. Richardus Bartolinus Auſtriados libro ſeptimo.

Acuunt pugnaturi.

Fulminei.

Tum vero haud aliter ſcopuloſa Cerannia trauans,
Venantum telis Sus Epirotica ſæuit,
Et fremit horrendum, calidoq́ eſſulminat ore,
Protinus irarum frendens retinacula ſoluit.

Ouidius lib. 10, Metamorph. vbi ſic Venus.

Fulmen habent acres in aduncis dentibus Apri.
Inuiſumq́ mihi genus eſt.

B Oppianus Cilix lib. 3. Cyneget. V. 380. ex Xenophonte.

ἔστι δέ τις κάπροιο φάτις πέρι, λευκὸν ὀδόντα
λάθριον ἐντὸς ὅμεν μαλερὴν πυρόεσσαν ἐνιπὴν
σῆμα δ' ἐφημερίοισιν ἀριφραδὲς ἐρρίζωται:
ὁππότε γὰρ πολὺς ὄχλος ἐπήτριμος ἀγρευτήρων
σὺν κυσὶν εὐτόλμοισι ποτὶ χθόνα θῆρα βάλωνται
Αἰχμῇσιν δολιχῇσιν ἐπασσύτερον δαμάσαντες
δὴ τότ' ἀπ' αὐχένος εἴ τις ἀειράμενος τρίχα λεπτὴν
θηρὸς ἔτ' ἀσθμαίνοντος ἐνιχρίμψειεν ὀδόντι
Αἶψα μάλα σφαιρηδὸν ἀνέδραμεν αἰθομένη θρίξ,
καὶ δ' αὐτοῖσι κύνεσσιν ἐπὶ πλευρῇς ἑκάτερθεν,
ἔνθα συὸς γονύων πελάσαν αἴθωνες ὀδόντες
ἴχνεα πυρσευθέντα διὰ ῥινοῖο τέτανται.

Latine ſic commode reddentur.

Oppianus Xenophōtis trā ſcriptor.

C *Eſt vero quadam de Apro fama in albo dente*
Occultam ineſſe ardentem & igneam vim,
Signum autem hominibus certo conſtat eius rei
Quando enim magna turba conferta venatorum
Cum canibus audacibus humi feram proſtrauerint
Haſtis longis cateruatim domitam,
Si quis tunc de ceruice ſublatum pilum tenuem
Feræ adhuc anhelantis admoueat denti,
Illico valde in gyro conuoluitur aduſtus pilus:
Atq́ etiam in ipſis canibus ſuper latera vtrinq́ ſecus
Vbi Apri malarum admoti ſunt ardentes dentes
Veſtigia vſtulata per pellem extenſa ſunt.

Mirū igneæ naturæ experimentum.

Martialis lib. 11. epigramm. 70.

Fulmineo ſpumantis Apri ſum dente perempta,
D *Quantus erat, Calydon, aut Erymanthe tuus.*

Et quia hæc naturalia illi, vt dixi, arma, & aduerſus quorumlibet animalium iniurias validum munimentum, vt ait Martialis lib. 13. epigramm. 94.

Dente timetur Aper,

Ideo *lapides quoſdam politos & leuigatos affectat, quibus admotis dentes ſuos & mundet Aper, & acutos reddat, ſi vis hoſtilis ingruat*, vt cum alijs, prodidit Claudius Aelianus, ſed & alibi. τὸν σὺν τὸν ἄργιον φασὶ μὴ πρότερον ἐπί τινα φέρεσθαι πρὶν ἢ τοὺς χαυλιόδοντας ὑποθῆξαι. μαρτυρεῖ δὲ ἄρα καὶ τοῦτο ὅμηρος, λέγων.

Lapidibus leuigatos eos polit.
lib. 6 c. 1.
lib 5. c. 45.

—— θήξας λευκὸν ὀδόντα.

Aprum priuſquam in aliquem inuadit, dentes exacuere ferunt, cuius rei teſtimonio Homerus eſt, cum ait.

—— *acuens album dentem.*

Dentes iſtos mire miro candore affectos aiunt, vnico id probabitur carmine Hadriani Imperatoris, qui Boryſthenem Equum ſuum venatorium tumulo & Epitaphio honorauit, vt ſcribit Dio Cocceianus, aut verius Ioannes Xiphilinus ex eo verba ſunt.

Albi ſunt.

Lib. 69. pag. 792.

Bory-

Epitaphium Equi Boryſthenis.

Boryſthenes Alanus E
Cæſareus veredus,
Per æquor & paludes
Volare qui ſolebat,
Pannonios nec vllus
Apros in ſequentem,
Dente Aper albicanti,
Auſus fuit nocere.
Vel extima ſaliua
Sparſit ab ore caudam,
Vt ſolet euenire,
Sed integer iuuenta,
Inuiolatus artus,
Die ſua peremptus,
Hic ſitus eſt in agro. F

Timenda dentium vulnera.

Timenda ſane ac iure perhorreſcenda igneorum horum dentium vulnera Phlegon Trallianus in excerptis hiſtoricis, qui non ad manū, probat, & luculento verſu Statius lib. 6. Thebaid. V. 86c.

Prato. meli°.

Non ſic ductores gemini gregis horrida Tauri
Bella mouent, coniux medio ſtat candida campo
Victorem expectans, rumpunt obnixa furentes
Pectora, ſubdit amor ſtimulos, & vulnera ſanat
Fulmineus ſic dente Sues, ſic hiſpida turpes.
Prælia villoſis ineunt complexibus vrſi,
Vis eadem Oenidæ.

Senio curuati.

Creſcente ætate, & ſæuio inualeſcente, curuabantur magis dentes, vt Leones vnguibus augeri, Tauris, & Ceruis cornua, ætate ipſa, grandiora fieri vetus perſuaſio eſt, nec non teſtimonio Ariſtotelis & Xenophontis confirmata, ideo Statius ſupra laudato loco *lunatam cuſpidem* hoc eſt dētem ad Lunæ dimidiatæ effigiem incuruatum, appellauit. dixi multis ad illud Claudiani.

Lib. 3. laud. Stil.

Dalmatia lucos, abruptaq; brachia Pindi G
Sparſa comam Britomartis agit, tu Gallica cingis
Luſtra Leontodame, Germanorumq; paludes
Eruis: & ſi quis defenſus arundine Rheni,
Vaſtus Aper nimio dentes curuauerat æuo.

Acuti valde Sica dicti.

Tam acuti illi, & fortes, vt nihil non rumpant obuium, ſcindantque, quare a Sidonio Apollinare in Carminibus ſæpe, & alijs, *ſicæ* vocantur, quod ſicarum more res quaslibet violent atque comminuant, Ioannes Sauaro eruditiſſimus multa collegit. Hadriani pulchrum carmen.

Ecce protinus horridus feroxq;,
Ore ſpumat Aper, fremitq; dente,
Voluens trux oculos, modo huc, modo illuc,
Dorſo horrentibus hiſpidisq; ſetis.
Calloſa cute, caute duriore.

Et breuiter in laude Herculis dixerat Claudianus.

—— *Lunatis findebat dentibus ornos.* H

Affixi domibus.
Lib. 5. epigr. 68.
Aut templis

Denique ſolebant domibus ſuis venatores, aut etiam Dianæ fauo dentes hos ſuſpendere, eratq; id aut nobilitatis aut religionis argumentum. Q. Symmachus. *ſuppetere nobis plenam roboris valetudinem, ferarum indago teſtatur, hæc igitur prima mihi de vobis gaudij cauſa eſt, quod ruſticis voluptatibus ſauitatem innatis, ſecundus lætitiæ gradus eſt, venatu capta meruiſſe, nam vt honori numinum datur cornua ſacrare Ceruorum, & aprinos dentes liminibus affigere, ita amicorum cultui dedicantur libamenta ſiluarum.* Seruius ad illud Virgilij. *Setoſi caput hoc Apri*, & paſtores & venatores Dijs venationibus præſidibus ſuſpendere ſolere docet. ipſe Bucolicus.

Eclog. 7.

Setoſi caput hoc Apri, tibi Delia, paruus,
Et ramoſa Mycon viuacis cornua Cerui
Si proprium hoc fuerit. ſupple, dedicat, aut ſacrat.

Eidibus Auguſti.
Lib. 2. c. 2. & c. 7.

Et cum dentibus his, quicquid erat inſtrumentorum venatoriorum, ſuſpendebatur, quod ſolēne fieri Eidibus Auguſti, quia tum Diana ipſa ferarum venatione abſtinere credebatur, Scholiaſtes Pindari apud Ioannem Brodæum notis in Anthologiam, & ego multis Antiquitat. Roman.

A

VSVS IN CONVIVIIS, & luxus.

INCREDIBILIS ſane nec ferendus priſcorum luxus circa hunc quadrupe-
dem, nam & tam ſæpe, varie, magna copia, eo veſcebantur Græci Latinique, vt fi-
dem ſuperent ea quæ iam ſum dicturus. Primum de condimentis varijs ſuſe Cæ-
lius Apicius. in re Culinaria, & eius ſimia B. Platina. nonnihil obiter C. Plinius, v- *lib.8.c.1.*
bi de Myrto, *Succorum natura præcipuam admirationem habet in myrto, quando ex* *lib.15.c.29.*
vna omnium, olei viniquc bina genera fiunt, item Myrtidanum, vt diximus, & alius *Myrto conditur.*
vſus baccæ fuit antiquos, antequam piper reperiretur, illius obtinens vicem, quodam etiam generoſi
obſonij nomine inde tracto, quod etiam nunc Myrtarum vocatur, eademque origine Aprorum ſapor cõ- *Murtarum.*
B *mendatur, plerumque ad intinctus additis Myrtis. indeque* intelligenda ſunt ea apud Varronem li-
bro quarto linguæ Latinæ. *Murtaium a Myrto, quod ea large fartum inteſtinum craſſum*, verba
ſunt Aelij Spartiani. *huius voluptates ab ijs, qui vitam ipſius ſcripſerunt, multæ referuntur equidem* *In Aelio Vero.*
non infames, ſed aliquatenus diffluentes, nam tetrapharmacum, ſeu potius pentetrapharmacum, quo
ſemper poſtea Adrianus eſt vſus, ipſe reperiſſe dicitur, hoc eſt ſumen, Faſianum, pauonem, pernam cru *Pentepharmacum.*
ſtulanam, & Aprugnam, de quo genere cibi aliter refert Marius Maximus, non pentepharmacum,
ſed tetrapharmacum appellans. diuerſiſſima poſtremorum verborum eſt lectio, ſcilicet, *ſumen, faſia* *Varia lectio in Spartiano*
num, pauonem, pernam, cruſtula, & aprugnam, ſed vitioſa omnia, nam ſic non tetrapharmacum eſ
ſet, aut pentepharmacum, ſed hexpharmacum, ideo prior lectio retinenda. *Aprugnum* hoc voca- *Aprugnum.*
runt. ſupra multis, vbi de *Vuluarum* differentia in *Sue* egimus: id deplorant Orationes M. Cato-
nis Cenſorij referente C. Plinio. *Iam Catonis Cenſoris orationes Aprugnum exprobrant callum, in* *lib.8.c.51.*
tres tamen partes diuiſo, media ponebatur, lumbus aprugnus appellata. Martialis feſtiuum eſt epi-
gramma lemmate 44. lib. 1. Raderus ibi.

Bis tibi triceni fuimus, Mancine, vocati,
Et poſitum eſt nobis nil here, præter Aprum.
C *Non quæ de tardis ſeruantur vitibus vua,*
Dulcibus aut certant quæ Melimela fauis.
Non pyra, quæ lenta pendent religata geniſta,
Aut imitata breues punica mala roſas.
Ruſtica lactentes nec miſit ſiſcina metas,
Nec de Picenis venit Oliua cadis.
Nudus Aper, ſed & hic minimus, qualiſq́; necari
A non armato pumilione poteſt,
Et nihil inde datum eſt, tantum ſpectauimus omnes;
Ponere Aprum nobis ſic & arena ſolet.
Ponatur tibi nullus Aper poſt talia facta:
Aut tu ponaris, ceu Charidemus, Apro.

Frequentiſſimus ille in hac lautitia, aliquot loca adſcripſi. lib. 3. epigr. 13.

D *Dum non vis leporem, dum non vis carpere nullum*
Et plus, quam patri, Næuia, parcis Apro.

Libri eiuſdem epigramm. 49.

Putidus eſt, toties ſi mihi ponis Aprum. *Ponere. verbum conuiuale.*

Et eodem poſtea libro epigramm. 74.

Nec Mullus, nec te delectat, Batice, turdus,
Nec Lepus eſt vnquam, nec tibi gratus Aper.

Lib. 7. epigramm. 19. Glandulas commendat.

Ter poſcit Apri glandulas, quater lumbum. *Glandulæ.*

Eiuſdem libri epigramm. 58. vulgarem cibum eſſe inſinuat.

Non cænat ſine Apro, noſter, Tite, Cæcilianus.

Libro eodem epigramm. 77. lautos cibos enumerans.

Sumen, Aprum, Lepores, Boletos, Oſtrea, Mullos.

Et lib. 8. epigramm. 22.

Inuitas ad Aprum, ponis mihi, Gallice, Porcum.

Lib.9.epigramm.15.argute. E

Aprum amat,& Mullos,& ſumen,& oſtrea,

Lib.12.epigramm.18.pari omnino ſententia.

Cænat Boletos,Oſtrea,Sumen,Aprum.

Libri eiuſdem epigramm.48.inſanum luxum taxat.

Boletos,& Aprum,ſi tanquam vilia ponis,

Auſter cibos putreſacit.

Horatius meminit lib.2.Satyr.2,

Præſentes Auſtri coquite horum obſonia,quamuis

Putet Aper,Rhombuſq; recens.

Cibus Paleſtritarum.

Athletæ & Paleſtritæ,non alio cibi genere paſti,quod is & ſolidus maxime eſſet.& firmiſſimam conſtitutionem facit,Hieronymus Mercurialis obſeruauit,& nos ſupra in Porco, Martialis libro tertio epigramm.octuageſimo,

Partitur Apri glandulas Paleſtritis.

ἀσχέδωρος.

Lautiſſimas ex Apro Cupedias Siculi faciebant,quibus *ἀσχέδωρος Aſchedorus* dicitur,vt Æſchylus in fabula,cui Phorcides nomen poſuit,perijtque & Cleomenes Reglenſis,vterque diu in Sicilia verſatus,teſtantur.& Antiphanes in Cyclope, F

τράγος ὑλιβάτης,αἶξ οὐρανία κριὸς
τομίας,κάπρος ἐκτομίας,ὗς ὀυτομίας.

Caſtrati Apri meliores.

Hircus per ſiluas errans,capra cæleſtis,Aries
Exciſus,aper caſtratus,Sus integer.

Quæ gulæ diuerſitate a coquis exhiberetur, inferreturq; Aper conuiuiis,nemo ſuauius meliuſve Claudiano meo expreſſit,cuius hæc ſunt.lib.2.in Eutrop.

Diuerſitas obſoniorum.

Mergitur,& pingui ſuſpirat robore moles,
More Suis,dapibus quæ iam deuota futuris
Turpe gemit,quoties Hoſtis mucrone coruſco
Amatur,cingitq; ſinus,ſecumq; volutat,
Quas figat verubus partes,quæ fruſta calenti
Mandet aqua,quantoq; cutem diſtendat Echino,
Flagrat opus,crebro pulſatus perſtrepit ictu,
Contexit,varius penetrat Calcedona nidor.

Aſſatum.
Elixum. G

Viliſſima pars Apri cenſebantur *Clunes*,Iuuenalis cum ſtomacho Satyr.5.in fine,

Clunes pars deterior.

Spes bene cænandi vos decipit,ecce dabit iam
Semeſum Leporem , atque aliquid de clunibus Apri,
Ad vos iam veniet minor altilis.

Necabãt in culina.

Hunc ipſi coqui in culina necabant , viuum eo perductum, quo illud Martialis, pertinere vult Lipſius,lib.1.epigramm.50.

Mactabis & vernas apros.

Carpus.

Nec minus ab ijſdem cocis in culina ſcindebãtur,& erat præter cocum, qui edulia in fruſta ſcinderet perite cultello circumducto,dictus Petronio *Carpus*,Iuuenali *Chironomon*,Martiali *Structor*,alijs alio vocabulo,vt libro quinto Antiquitatum Romanarum fuſe,vt puto,oſtendi:in culina autem Carpus ille Aprum diſſecabat,in pergula inferebat menſæ. Vetus Scholiaſtes Iuuenalis ad Satyr.11.Verſ.139.

Sed nec Structor erit , cui credere debeat omnis H
Pergula,diſcipuli Tryphæri doctoris,apud quem
Sumine cum magno Lepus,atque Aper,& Pygargus,
Et Scythicæ volucres,& Fœnicopterus ingens,
Et Gætulus Oryx,hebeti lautiſſima ferro
Cæditur,& tota ſonat vlmea cæna ſuburra,
Nec fruſtum Capreæ ſubducere,nec latus afræ
Nouit auis noſter tirunculus,

Pergula.repoſitorium ciborum.
Schola ſciſſorum.

Apri integri

Sed iam incredibilia narro. ſolidos Apros menſis illatos, & veluti nauſeabundos cibos ſtatim amotos,vt melioribus locus eſſet. Flauius Vopiſcus in Aureliano,ad finem. *Vehementiſſime delectatus eſt Phagone,qui vſque eo multum comedit vt vno die ante menſam eius,aprum integrum,centum panes,veruecem & porcellum comederet,biberet autem,infundibulo appoſito,plus orca*. Vetus Scholiaſtes Iuuenalis ad Satyr.1.V.141.*apud antiquos munificentia videbatur apparatior,ſi in conuiuio Aper integer fuiſſet adhibitus*.ipſe Satyricus.

Nullus iam paraſitus erit,ſed quis ferat iſtas

Luxuria

Digitized by Google

A *Luxuriæ ſordes? quanta eſt gula, quæ ſibi totos*
Ponit apros animal propter conuiuia natum?

Tam inſanientis luxus deteſtationem proſequuntur paſſim autores, inuentorem prodit C. Plinius his verbis *ſolidum Aprum Romanorum primus in epulis appoſuit P. Seruilius Rullus, pater eius Rulli, qui Ciceronis conſulatu legem agrariam promulgauit, tam propinqua origo nunc quotidianæ rei eſt, & hoc annales notarunt horum ſcilicet ad emendationem morum, quibus notata quidem cæna, ſed in principio bini ternique pariter mandantur Apri*. Nec vnum tãtum Aprum, ſed duos, ſed tres, vna cæna apponebant, vt vltima verba Plinij abunde probant. ſed leuia ſunt hæc, præ ijs quæ ſequuntur, nam cum fumantes tricliuio ſolerent eos inferre, & neſciretur hora certa cænæ, toto tempore pomeridiano aſſabant, vt hora cænæ e toſtu & veru Aper eſſet calidus. Plutarchus. *Expoſuit auo noſtro Lamphiæ Philotas Amphiſſenſis medicus, fuiſſe ſe id temporis Alexandriæ cauſa ſtudiorũ, cui, quod conſuetudo cum vno ex coquis regijs intercederet, impulſum ſe iuuenem ab illo, vt ſplẽdorem & apparatum cænæ vnius contemplaretur, inductus igitur in culinam, vt inter multa alia vidit octo apros aſſari, numerum ſe miratum fuiſſe conuiuarum, ibi riſiſſe cocum, ac dixiſſe, non eſſe frequentes* B *conuiuas, ſed circa duodecim, vnum quodque ferculum ponendum in vigore, quod momento deflorеſcat, etenim fieri poſſe, e veſtigio cænare vt Antonius velit, vel paulo poſt, vel forte traducat tempus poculo poſcendo, vel ſermone aliquo illato, vnde non vna inquit, ſed multæ parandæ ſunt cænæ ſi quidem difficile coniectu tempus eſt*. Iſta etſi grandis eſt apparatus, longe tamen a Caranіcæna ſuperatur, vt ex deſcriptione Athenæi libro quinto conſtat, in qua vnicuique conuiuæ ſuus aper cum diſco patinaue argentea dabatur, locum in *Sue* ſupra produxi. Ab enormi hac & profunda luxuria *Apros Milliarios* vocabant, hoc eſt *mille librarum*, autores illuſtres meminerunt. M. Varro in re ruſtica. *an ne dulcior eſt fructus apud te ex bubalo pecore, vnde apes naſcuntur, quam ex apibus quæ ad villam in aluearijs opus faciunt & num pluris nunc tu e villa illic natos verres lanio vendis, quam hic Apros Macellario Seius? qui minus ego, inquit*, locus eſt deprauatus. & ſic corrigendus, & noua inter punctione diſtinguendus. *Natos verres lanio vendis, quam hic Apros Milliarios? Seius, qui minus ego, inquit*. L. Seneca grauiter, vt ſolet. *non eſt quod te nimis laudes, ſi contempſeris aureos lectos, & gemmeam ſupellectilem quæ eſt enim virtus ſuperuacanea contemnere? tunc te admirare, cum contempſeris neceſſaria. Non magnam rem facis, quod viuere ſine regio apparatu potes, quod non deſideras A-* C *pros, nec linguas phœnicopterorum, & alia portenta luxuriæ, iam tota animalia faſtidientis, & certa membra ex ſingulis eligentis*. Martialis ab hac mente capiendus, & cæcutiunt Interpretes.

Autor luxus lib.8.c.51.
Duo aut tres vna cæna.
Octo interdũ
In Antonio pag 918.
Incertum cænæ tempus.
Pro numero conuiuarum
Milliarij Apri,
lib.3.c.2.
Varro correctus.
Epiſt.110.
Lib 9. epigr. 49.

Inter quos rari laurentem ponderis Aprum
Miſimus, Aetola de Calydone putes.
At tu continuo populumq; patresq; vocaſti,
Ructat adhuc Aprum callida Roma meum.
Ipſe ego, quis credat? conuiua nec vltimus hæſi:
Sed nec coſta data eſt, caudave miſſa mihi.
De quadrante tuo quid ſperem, Gallice? nulla
De noſtro nobis vncta venit Apro.

Aprorum ergo quædam partes minus vtiles conuiuijs, & viliores, quam vt menſis inferri deberent, ideo dono clientibus tranſmittebantur, vt omittam Medicorum ſententiam *octauam Apri partem in ſanguine, & pilis abſumi*. Nec tantæ voracitati ſiluæ omnes Europæ nemorave ſuffeciſſent, niſi helluones gulæ ſuæ proſpexiſſent, nam & domi ſaginabant, & caueis, viuarijſque Apros D alebant, qui ſiluestres imitarentur, & noua ſubinde ſobole Nepotibus ſufficerent, dixi in Hetruria Regali, vetus Scholiaſtes Iuuenalis ad V. 115. Satyr. 5. agnoſcit. ipſe poeta.

Partes minus vtiles.
Alebãtur domi Apri.
lib.3.c.94.

Anſeris ante ipſum magni iecur, anſeribus par
Altilis, & flaui dignus ferro Meleagri
Spumat Aper.

Vltimum verſiculum corrigendum putant viri docti, quibus vltro aſſentior, & lego.

Iuuenalis correctus.

Fumat Aper. paulo infra.

Martialis manifeſte lib.9. epigramm.90.

Vt captum teneas, capto quoque munera mitte.
De cauea fugias ne male paſtus Aper.

Inferebantur calidiſſimi, & adhuc a foco fumantes, Plutarchus ſupra, & Iuuenalis proxime correctus, Martialis lib.14. epigram.221.

Fumantes illati.

Parua tibi curua craticula ſudet ofella,
Spumeus in longa cuſpide fumet Aper.

Circa calentem & e veru ſtillantem Aprum illati varij fructus, poma, nuces, far, glandes, & alia *circa glãdo*

illius generis, *vel vt inter illa captus videri poſſet, vel vt i illis damna intuliſſe*, vt doctor meus Iuſtus Lipſius in Poliorcetis ſcripſit, Iuuenalis locum ſupra attuli, in varijs edulijs, vbi de offa, Horatij addendus lib. 2. Satyr. 8. ſtatim in limine. E

lib. 3. c. 1.

Imprimis Lucanus Aper leni fuit Auſtro
Captus, vt aiebat cenæ pater, acria circum
Rapula, lactucæ, radices, qualia laſſum
Peruellunt ſtomachum, ſiſer, alec, fæcula Coa.

In patinis.

In grandioribus autem patinis illati Apri, ſupra in Carani Macedonis delicioſis epulis, & inter Romanos Horatius lib. 2. Satyr. 4.

Nec ſatis eſt cara piſces auertere menſa,
Ignarum quibus eſt ius aptius, & quibus aſſis
Languidus in cubitum iam ſe conuiua reponet.
Vmber & Iligna nutritus glande, rotundas
Curuet Aper lances carnem vitantis inertem.
Nam laurens malus eſt. F

Dimidiatus Aper.
Cap. 34.

Hinc corruptiſsimis moribus laudes mereri videri volebant Tiberius Princeps, dum dimidiatum Aprum apponeret. verba Suetonij ſunt. *cenſuit Annonam macelli, Senatus arbitrio, quotannis temperandam, dato ædilibus negotio popinas ganeaſq́; vſque eo inhibendi, vt ne opera quidem piſtoria venalia proponi ſinerēt: & vt parcimoniam publicam exemplo quoque iuuaret, ſolemnibus ipſe cœnis, pridiana ſæpe, ac ſemeſa obſonia appoſuit, dimidiatumq́; Aprum, affirmans omnia eadem habere quæ totum*, quid ſit autem dimidiatus Aper diſputat accurate Aulus Gellius in Noctibus Atticis. C. Lucilius,

lib. 3. c. 14.

Vno oculo, pedibuſq́; duobus dimidiatus
Vt Porcus.

Vſus antiquus.

Vt verum eſt a Rullo luxum, ſolidos Apros ſimul cōuiuijs inferendi, moremque excogitatum, ita diffitendum non eſt, quin antiquiſsimus fuerit vſus moderate ijſdem vtendi. teſtis idoneus de vetere republica M. Plautus. Pœnulo Act. 3. Sc. 2.

Quid opus eſt verbis? callum aprugnum
callere aque non ſinam. G

Et in Perſa Act. 3. Sc. 5. in limine. iocoſe.

Satin' tenes? magis calleo quam aprugnum
callum callet.

Sanguis Apri.
lib. 11. c. 38.

Et alijs quoque ex eodem poeta locis antiquitas probari poſſet, ſed hæc ſint ſatis. vnum addo de ſanguine Apri, fuiſſe interdum inter cibos, hodieque etiam pleræque gentes ex eo inteſtina farciunt, & tarcimina boni ſaporis condiunt. C. Plinius medice definiuit. *Sanguis Aprorum, & Ceruorum, Caprearumq́; & Bubalorum omnium non ſpiſſatur*, Hæc ille, vt multa alia ex Ariſtotele, & ex eo Galenus, hauſerunt.

STRATAGEMA.

lib 3 c. 3.

Hannibalis ſtratagema.

EXIGVVM hoc, nec tamen omittendum, Iulius Frontinus in ſtratagematis. *Hannibal apud Tarentum, quæ præſidio Romano, duce Liuio tenebatur, Eonium quendam Tarentinum, quem ad proditionem ſollicitauerat, eiuſmodi fallacia inſtruxit, vt ille per cauſam venandi noctu procederet quaſi id per hoſtem interdiu non liceret, egreſſo ipſi Apros ſubminiſtrabant, quos ille, tanquam ex captura Liuio offerret, idq́; cum ſæpius factum eſſet, & ideo minus obſeruaretur, quadam nocte, Hannibal venatorum habitu Panos comitibus eius commiſcuit, qui cum onuſti venatione quam ferebant, recepti eſſent a cuſtodibus, protinus eos adorti occiderunt, tunc fracta porta immiſſus cum exercitu Hannibal, omnes Romanos interfecit, exceptis his, qui in arcem refugerant, alij legunt præfugerant*, ſed optime legetur *profugerant*. Narrat proditam vrbem Tarentum Liuius ſpecie quidem venationis, ſed proditionis autorem non *Eonium*, ſed *Niconem*, & *Philopemenem* Coniurationis Principes, & venator fuit *Philopemenes*, nec vlla tamen *Aprorum* eo loci mentio eſt. H

Frontini varia lectio.
3. Decad. li. 5
Liuio non conuenit cum Frontino.

MORA.

A

MORALIA.

HANC etiam Aprinæ naturæ partem accommodabimus ad humanæ vitæ ſocietatem ſancte colendam, ea enim ferarum, & vel maxime Aprorum conditio eſt, in ſui generis ſobolem non ſæuire. Vetus Scholiaſtes Iuuenalis ad Satyr. quintadecima Verſ. centeſimo quinquageſimo nono. *nec ſerpens ſerpentem comedit, nec fera ſui generis feram. Varro. Canis caninam non eſt, nec Aper a ſua gente perimitur*, ipſe Satyricus.

Sed iam ſerpentum maior concordia, parcit
Cognatis maculis ſimilis fera, quando Leoni
Fortior eripuit vitam Leo? quo memore vnquam
Expirauit Aper maioris dentibus Apri?
B *Indica Tigris agit rabida cum Tigrida pacem*
Perpetuam, ſæuis inter ſe conuenit Vrſis.
Aſt homini ferum. & quæ ſecuntur.

Sunt tamen, qui affirment acerrimas inter Apros ipſos pugnas committi. vnicum locum Statij Papinij adpoſui lib. 11. V. 531. Thebaid.

Statius Iuuenali cõtradicit.

Fulmineos veluti præceps cum cominus egit
Ira Sues, ſtrictiſq; erexit pectora Setis,
Igne tremunt oculi, lunataq; dentibus vncis
Ora ſonant, ſpectat pugnas de rupe propinqua
Venator pallens, canibuſq; ſilentia ſuadet.
Sic auidi incurrunt.

Iratus Aper

Penultimum verſiculum vexat Iulius Cæſar Scaliger in Critico, quod *venator* non proprie dicatur *pallens*, qui potius dicendus eſſet *gaudens*, quod ex duorum *Aprorum* lucta, prædam facilem eſſet habiturus. ſed Statio ſua dignitas aduerſus Criticum, libere nimis omnia culpantem, & veluti impune graſſantem, conſtat, nam nihil aliud eſt *pallere* quam *gaudere*, phraſi vſitata illi, vt lib. 1. Thebaid. V. 620.

Statius defenſus.

C

Pallens ideſt gaudens.

Magnaq; poſt lachrymas etiamnum gaudia pallent.

Imitatus illum Claudianus lib. 2. laud. Stil.

Sollicita iuxta palleſcunt gaudia matris.

Et alibi idem ille dixerat.

—— *Vineq; etiam palleſcit in auro.*

Hanc ferarum concordiam cum naturæ humanæ diſſidijs, & nocendi alijs propenſione Nicolaus *περὶ ἠθῶν de moribus* ſcripto vetuſtiſſimo opuſculo, contulit, & eum alij ſecuti, præſertim Pythagorici, & Stoici.

AVGVRIA.

D

SICVTI Albam longam domeſticæ Suis omine & augurio conditam ſupra oſtendi, ita hic Mediolanum a feri Suis præſagio conditam oſtendam: licet Marcus Cato in Originibus autorem eius faciat *Medum potentem Inſubrum Principem*. Hanc male in Aquitania locat Stephanus Byzantinus libello de Vrbibus, peius in Germania Ptolomæus conſtituit, cum ſit ad Alpium radices in Gallia Togata, vt ex multis docui in Hetruria Regali libro quarto capite nonageſimoquatto, & videantur Flauius Vopiſcus in Carino in limine, Chronica Baſſiana, Carolus a Baſilica Petri Epiſcopus Noarienſis, Galuanus a Flamma MS. in Bibliotheca Ambroſiana, Triſtanus Caluus MS. ibidem, & Paulum Morigeam ordinis Ieſuatorum, vt veteres omittam, Marcello Plutarchum, Polybium lib. 2. pag. 122. Ammianum lib. 15. in fine, Tacitum, Strabonem, Plinium, Gottefredum, Viterbienſem in Chronico, & alios. Autores Thuſci tum præclaræ vrbis. Iuo Carnotenſis MS. *Mediolanum ad Alpes fundauere Thuſci, Galli ijs expulſis. perfecere, ac ex pagis iuſtam vrbem reddidere augurium nomen dedit, quod, dum fundamenta iacerentur, Sus lanatus inuentus dicitur*. Iſidorus Hiſpalenſis. *vocatum Mediolanum ab eo quod ibi Sus in medio lanea perhibetur inuenta.* Et Suem quidem hunc laneum, ſiue Aprum, ad mores manſuetos & ciuiles incolarum mores transducen-

Mediolani ortus.

Stephani error, & Ptolomæi.

Pag. 301.

Part 9. pag. 231.

In Coſmographia.

Relictus in Hetruria in bibliotheca mea.

lib 15. c 1.

Sus lanea.

dum reor, vt pro ſetis ſcilicet horridis lanam molem geſtarit autores non vulgati. Claudian. Ne- E
pt. Honor.

Continuo ſublime volans ad mœnia Gallis
Condita lanigeris, ouis oſtentantia pellem
Peruenit.

Claudianus correctus. Emblem. 2. Locus eſt corruptus, vt ex dictis apparet & ex Iuſtino lib. 20. in fine, & Alciato corrige.

— Sublime volans ad mœnia Gallis
Condita, lanigera Suis oſtentantia pellem,

Sidon. Apollinar. lib. 7. Epiſt. 17.

Et quæ lanigero de Sue nomen habet,

Erricus Monachus lib. 5. de vita S. Germani.

Vlteriora petens claram defertur in vrbem,
Quam Mediolanum fertur dixiſſe vetuſtas,
Fama ferit, quamquam famæ non creditur omni,
Quondam inteſtinis flagrans quod Gallia bellis, F
Expulerit proprios violento Marte colonos
Sedibus a proprijs, Latio qui forte coacti,
Hanc conſtruxerunt collatis ſtipibus vrbem;
Dicentes Medio facti de nomine lanum,
Quod cum prima nouis ſtruerent fundamina muris,
Lanea Sus media perhibetur parte reperta,

Herric⁹ correctus. Verſus ſeptimus corruptus eſt forte eſſet,

Hanc conſtruxerunt collatis ſtirpibus vrbe,

Aut aliquid ſimile ſupponendum, *viribus*, aut aliud, tu lector videris.

HISTORICA.

Lib. 69. pag. 792. NEC hoc non referam. fuit Hadrianus Auguſtus ἐν τῷ περὶ τὴν θήραν ἐπιδέξιος, ὡς καὶ μέγαν ποτὲ σῦν μιᾷ πληγῇ καθελεῖν, Verba ſunt Dionis Cocceiani, *adeo agilis in venationibus, vt Aprum quantumlibet maximum vno ictu cōficeret.* Aliud ex eodem adducendum pari argumento, aut ſane ex eius fragmentis apud Ioānem Xi- G
Lib. 75. pag. 853. philinum ἀφικόμενος δὲ ἐς τὴν προειρημένην Νίσιβιν ὁ Σεβῆρος, ἐνέτυχε συῒ μεγίστῳ, ἱππέα τε γὰρ ἔκτεινεν ὁρμήσας καταβαλεῖν αὐτὸν πειρώμενον καὶ τῇ ἑαυτοῦ ἰσχύϊ θαρρήσαντα μόλις δὲ ὑπὸ πολλῶν στρατιωτῶν συλληφθεὶς τε καὶ σφαγεὶς, τριάκοντα τὸν ἀριθμὸν ὄντων τῶν συλλαβόντων αὐτὸν τῷ Σεβήρῳ προσεκομίσθη. *poſtquam Seuerus Niſibin venit, reperit Aprum maximum, qui magno impetu equitem deiecerat ex equo, atque interfecerat, dum is ſuis viribus conaretur ipſum conficere, tandem vero a triginta militibus captus caſuſq; ad Seuerum perlatus eſt.* ita vertit In-
Interpres Dionis notatus. terpres Dionis, nec bene, melius Fridericus Sylburgius Notationis in Xiphilianam Dionis Epitomen. *Is enim equitem viribus ſuis fretum, ipſumq; proſternere aggreſſum, impetu ſuo interemerat, ac vix tandem a multis militibus comprehenſus, & iugulatus, triginta enim numero fuerant, qui eum*
Regis Scotiæ mors. *comprehenderant, ad Seuerum perlatus eſt.* Vir quidam Gallus nec indoctus, nec indiligens in illa
Error ſcriptoris Gallici ſua hiſtorica farragine, quam vocat *locos communes* retulit *Ferquhardum ſecundum Scotiæ regem* H
ab Apro percuſſum interijſſe, ſed errat ille, nam ex Hectore Boethio, Ioanne Leslæo, & alijs omnibus hiſtoricis noſtratibus certum, regem illum non Apri, ſed Lupi vulnere ſuperueniente hydrope, corruptiſque reliquis putredine membris, interijſſe.

ONEIROCRITICA.

SOMNIORVM ſignificationes de Porco & Apro ſunt communes, hic tamen
Cap. 281. nonnihil retractabo. Achmes Scirimi F. ἐὰν ἴδῃ τις ὅτι ἐπολέμησε χοῖρον ἄγριον, ἐχθρὸν δυνατὸν καὶ πολὺ ἐξόπλιστον πολεμήσει. *ſi quis viſus fuerit manum conſerere*
Hoſtis pot. *cum porco ſilueſtri, cum hoſte potente & egregie inſtructo bellum geret.* rurſus in ſequentibus ſic habet. εἰ δὲ ἴδῃ ὅτι ἐπωχεῖτο συάγρῳ, ἄνδρα μέγιστον ἐχθρὸν καταδουλώσει, εἰ δὲ ἐστὶν ὁ ἰδὼν πτωχός, εἰς ὕψος καὶ πλοῦτον μέγαν ἥξει. *ſi quis Apro inſidere vi-*
Victoria. *ſus ſibi fuerit, hoſtem ſuum, virumque ampliſſimum in ſeruitutem rediget, ſi is qui ſomnium habuit,*

pauper

A *pauper eſt, ad conditionem excelſam, & magnas opes euehetur.* paulo poſt. εἰ δὲ ἴδῃ ὁ βασιλεὺς ὅτι σύαγρους ἤνεγκαν αὐτῷ, ἢ αὐτὸς ἐθήρευσεν κυνηγῶν ἐχθεὺς δυνατοὺς ἀναλόγως δεσμώσει καὶ συνάξει. *ſi rex viuere viſus fuerit allatos ſibi ſilueſtres apros, vel quod eos ipſe venando ceperit, hoſtes poentes, pro conſpectorum Aprorum ratione, vinctos colliget.* inſignis eſt locus Artemidori Daldiani, quem adpo nam. σύαγρος, ὅτι ἐν τε καὶ χειμῶνα βίαιον σημαίνει τοῖς ὁδεύουσιν ἢ πλέουσιν, καὶ τοῖς δικαζομένοις δὲ, ἐχθρὸν δυνατὸν ἅμα καὶ βίαιον, καὶ ἀγνώμονα φωνῇ μιαρᾷ πολλάκις κεχρημένον, γεωργοῖς δὲ ἀφορίαν, διὰ τὸ λυμαίνεσθαι τὰ φυτά, καὶ τῷ γαμοῦντι, οὔτε εὔνουν, οὔτε ἐπιεικῆ τὴν γυναῖκα παρίστησι. οὐδὲν δὲ θαυμαστόν, εἰ καὶ σύαγρος γυναῖκα σημαίνει, καὶ γὰρ εἰ κακόζηλον, ἀλλ' οὖν ὑφορᾶται εἰς ἐπίδειξιν ὡς πολλάκις ἐτήρησα καὶ προκαλεῖται τὸ ζῷον, καὶ εἰκότως γυναῖκα σημαίνει, οὕτω γὰρ λέγονται αἱ καταφερεῖς, καὶ τὸ κάπρος κακοδαίμων Μένανδρος φησίν. ſic Latine ſonant. *Aper tempeſtatem & pluuiam violentam ſignificat, his qui iter faciunt aut nauigant, & litigantibus aduerſarium potentem, ſimulque violentam ac perfidum, ſceleſta voce ſæpe vtentem: agricolis autem ſterilitatem, propter quod plãtas peſſundet: & ducenti vxorem neque benignam, neque manſuetam coniugem copulat. nihil vero mirũ eſt, ſi Aper mulierem etiam ſignificat nam ſi inepte moliatur mulier, certe reperietur & Aper exemplum ſui edens ſicut ſæpe obſeruaui, quia & prouocatur hoc animal, & merito vxorem ſignificat,*

Hoſtes vincti. lib. 2. c. 12. Tempeſtas. Aduerſarius. Sterilitas. Vxor non benigna.

B *ſic enim dicuntur, quæ ad libidinem ſunt procliues. ſed & Aprinum Menander infelix dixit.* locũ non eſſe ſanum docti deprehenderunt, & Nicolao Rigaltio autore corrigendus ſic. οὕτω γὰρ λέγονται αἱ καταφερεῖς, καὶ τὸ κάπρος, τὸ αἰδοῖον μὲν ἀνδρὸς φασί. *& per nomen Aper, genitale viri dicunt.* eadem Suidas. κάπρος τὸ αἰδοῖον τοῦ ἀνδρός. *Aper genitale viri,* vt dicunt *ſubare, ſubire, ſurire,* pro libidinari, ita *Aprire* erit *in Venerem ruere,* deſumpto vocabulo a Natura illius quadrupedis, qui valde pronus eſt in coitum, & libidinoſus. Philoxeni gloſſæ καπρῶ *prurio.* Rurſus Artemidorus. καὶ τὰ βίαια, καὶ τραχέα, καὶ ἀσύμβλητα, καὶ δυσσυμβούλευτα, ὁμοίως ἑαυτοῖς προσαγορεύουσιν ἀνθρώπους, ὡς σύαγρος καὶ ἄρκτος. *& violenta, & aſpera, & implacabilia, & temeraria, ſimiles ſui eſſe homines præſagiunt, velut Aper & Vrſus.* hæc quidem veterum fuit ſuperſtitio, ſed omnium rerum euẽtus a Deo, nõ a fallacibus hominũ cogitationibus, nã vt recte Nicephorus Patriarcha Conſtantinopolitanus

ψευδεῖς ὀνείρους κοιλίας ὄνθ' εἰ γόμος.

Falſa in ſomnia ventris exhibet ſarcina.

Infelicitas. Artemidorus correctus. Genitale viri. Aprire. lib. 4. c. 58. Violenta. Aſpera. Implacabilitas. Temeritas.

C

FABVLÆ. ET MYTHOLOGICA.

INNVMERÆ circa hunc quadrupedem ſunt fabulæ, primum *Picens* apud Ouidium in Metamorphoſi *in Aprum* mutatur, deinde *Adonidem*, natũ ex Myrrha arbore Veneri adeo dilectum, *Aper interemit*, quare odium illius deæ adeo magnum in genus illud creuit, vt templi ſui aditu carnem porcinam tãgentes arceat dixi ſupra. vide Feſtum in voce *Suillum.* Plutarchus clare. εἰ δὲ δεῖ καὶ τὰ μυθικὰ προσβαλεῖν, λέγεται μὲν ὁ Ἄδωνις ὑπὸ τοῦ σύος διαφθαρῆναι. ſi vero etiam fabuloſa licet huc adferre, fertur Adonis interfectus a Sue. hæc late exquirit omnia ſacrificia Adonidi exhibita, & concludit Meragenes vnum eundemque eſſe Adonidem & Bacchum, quanquam ſiorum vtriuſq; liceat intueri diuerſos reperiemus, nam Bacchus Semeles ex Ioue filius, Adonis vero Cyniræ Regis, cum tota antiquitate Claudius Aelianus in Naturali hiſtoria. & in Elymæa quidem regione eius templum fuiſſe a manſuetis Leonibus cuſtoditum, qui cibum oblatũ caperent a con-

Picens in Aprum. lib. 7. lib. 4. Symp. c. 5. Idem cũ Baccho. lib. 9. c. 36.

D uiuis aduenis, decenterque, & ſine vllo damno diſcederent. fabulam vero narrat Seruius Maurus Honoratus. *in Cypro inſula regnauit Cyniras filiam habens Myrrham nomine, quæ Solis ira in amorem incidit patris, cum quo etiam miniſterio nutricis concubuit, namq; nutrix Myrrhæ dixit. Cinyræ, eſſe quandam puellam, quæ eius amore flagraret & concubitum noctu in tenebris propter verecundiã expeteret virginalem. hoc, Cinyras incitatus libidine, pollicitus eſt, cupiens deinde videre vultus puellæ, iuſſit lumen inferri, viſamq; filiam perſequi cum gladio cœpit, vt interficeret, quæ grauida de patre, aufugit in ſiluas, ibiq; mutata eſt in arborem nominis ſui ſed infantem conceptum in cortice retinuit, & poſtmodum dente Apri exciſum emiſit in lucem, qui a nymphis educatus, Adonis cognominatus eſt, quem quia Venus amauit, Mars in Aprum transfiguratus, occidit, quem multi commiſeratione Veneris in roſam conuerſum dicunt.* Aliter deinde eandem fabulam refert, ſed parum refert, dummodo in præſens ab Apro peremptum conſtet. aliam etiam fabulam de eodem *Adonide & Melo* attexit, quam vide. paulo aliter idem ille narrat. *percuſſa, vt quidam volunt, a patris gladio, vt quidam, ab Apro paruulum edidit, quem educatum Nymphæ Adonim appellauerunt. hunc Venus vehementiſſime dilexit, & cum ira Martis ab Apro eſſet occiſus, ſanguinem eius vertit in florem, qui nunquam vento decuti dicitur,* diſſentit a ſe ipſo Seruius, non modo ab alijs, nam cum antea dixiſſet Martem in Aprum

lib. 12. c. 23. Ad Eclog. 10. Fabula Adoniaſis. Aper obſtetrix. Mars in Aprum. Ad Eclog. 8. pag. 4. Ad lib. 5. Aeneid. 365. Non in viũ ſed in florẽ.

prum conuerſum interemiſſe Adonidem, hic tantum ab Apro volente Marte id factum teſtatur, E
Veneri iuncłus. & non in roſam ei mutatum, ſed in alium florem, vult. Vbicumque autem Veneri ara aut imago erat, ibi iunctis ſacris colebatur Adonis, obſeruaui in Mythologia mea nuper ante annos nouem edita cap. 22. quæ non eſt ad manum, ſed ex Seruio id conſtat. *Ad lib. 7. Aeneid. 482.* *Virbius eſt numen coniunctum Dianæ, vt matri deum Attis, Mineruæ Erichthonius, Veneri Adonis.* ſed ad Aprum, eius occiſorem, redeo. Hunc Venus ligari, & ad ſe adduci præcepit, narrat Theocritus Acdilio 30.

Πᾶσαι δρωμόντες ὕλαν,
συγνὸν τὸν ὗν ἀνεῦρον,
δήσαν τε κἀπέδησαν.

Aper vinctus.

Per omnem currentes ſiluam,
Triſtem Suem inuenerunt,
Et vinxerunt, atque alligarunt.

Idyll. 1. Eius epitaphium eſt apud Bionem Smyrnæum, & res eſt notiſſima. Nonnus Panopolitanus libro 41. Dionyſ. V. 204.

— μούνην δὲ συῶν οὐκ ἤθελε λεύσσειν F
τερπωλὴν, ἅτε μάντις, ἐπεὶ συὸς εἰκόνι μορφῆς
Αρης καρχαρίδων θανατηφόρον ἰὸν ἰάλλων,
Ζηλομανὴς ἤμελλεν Αδώνιδι πότμον ὑφαίνειν.

— ſolam vero Suum non voluit cernere
Oblectationem, tanquam vates, poſtquam Suis imagine forma
Mars validos dentes habens, mortiferum telum emittens
Zelo furens, voluit Adonidi interitum texere.

Lactuca eſus Phanoclis vetuſtiſſimi poeris epigramma habes apud Plutarchum. Nicander Colophonius in Gloſſis refert Adonidem lactucam comediſſe, & mox ab Apro fuiſſe interemptum, & ideo in lactucis mortuum Venus abſcondir, Eubulus in Aſtytis, quod a Callimacho etiam proditum eſt, ratio eſt, quod lactuca frigidæ ſit naturæ, & ideo Apro inuiſa, qui calidi ſanguinis, & in libidinē proni eſt, quare Ibycus Pythagoricus vocauit lactucam *Eunuchum*, quod a Venere ſcilicet auertat, Amphis etiam comici antiquiſſimi verſus in *Ialemo* ideſt fatuo Athenæus ponit lib. 2. Plura fabulæ iſtius arcanis ſignificationibus Pauſanias in Bæoticis, Scholiaſtes Theocriti, Lucianus in Syria G Dea ſuppeditabunt. quid fabularum in Apro Meleagri vanum eſſet repetere, qui volet ea, adeat *Meleagri Aper.* Ouidij Metamorphoſin, Homerum libro primo Iliadis, & interpretes, Natalem Comitem in Mythologia. Vetus Scholiaſtes Iuuenalis ad Satyram quintam. *Lib. 7. c. 3.* *Propter Calydonium Aprum, quem irata Diana, quod contempta eſſet ab Oeneo in ſacrificijs, agris ſuis immiſerat, quem Meleager filius occidit.* *Calydonius. Luctat. adv. 451. 1. Thebaid.* Tzetz. Chiliad. 7. cap. 102.

Σοτήριχος καὶ ὅμηρος, καὶ ἄλλοι δὲ μυρίοι
περὶ τοῦ κάπρου μέμνηνται τοῦδε τοῦ χαλυδῶνος.

Soterichus, & Homerus, atque alij complures,
Apri meminerunt huiuſce Calydonij.

Herculis labor. *Aprum inter Herculis labores.* tertium numerarunt, qui Aetoliam longe, lateque vaſtabat, hūc Hercules per immenſas & profundas ſectatus niues, viuum cepit, vinxit, & Athenas perduxit. Idē Tzetzes Chiliade tertia capite octauo. hic varia nomina apud autores habet, nam ab Erymantho *Præfat. lib. 3 de raptu.* Arcadiæ monte, vt Heſychius vult, *Erymanthus eſt.* Claudian.

Erymanthius

Non Erymanthei gloria montis Aper. H

Auſonius in Græcis epigrammatis.

τὸ τρίτον αὖτ' ἐπὶ τοῖς ἐρυμάνθιον ἔκτανε κάπρον.

Tertium opus Erymanthium interfecit Aprum.

Arcadius. Ab ipſa regione quam depopulatus erat, *Arcadius* a nonnullis dicitur. Lucret. lib. 5.

— aut horrens Arcadius Sus.

Martialis lib. 9. epigramm. 104.

Addidit Arcadico terga Leonis Apro.

Nemeaus. Et lib. 5. epigramm. 66.

Aſtra polumq; dedit, quamuis obſtante nouerca,
Alcida Nemeæ terror, & Arcas Aper.

Aetolus. M. Plautus Perſa Act. 1. Sc. 1.

Superauit ærumnis is ſuis ærumnas Herculis
Nam cum Leone, & cum excetra, cum ceruo, cum
Apro Aetolico.

Cum

A *Cum auibus Stympalicis, deluctari manelim.*

Ab vrbe Arcadiæ *Manalo* dictus *Manalius*, cum Geographis Strabo. Martial. Spectacul. epi- *Manalius.*
grammate vigeſimoſeptimo.

Arcas Manalium non timuiſſet Aprum.

A Tegea etiam vrbe Arcadiæ *Tegeaus*. Ouid. Epiſt. Deian. *Tegaus.*

Vt Tegaus Aper Cupreſſifero Erymantho
Incubat.

Hunc deſcribam ex Ouidio, qui verſus ſuauiſſimi recte in fine huius tractatus ponentur, nihil e-
nim magis exprimit huius pecoris naturam, ita ergo ille. *lib.8 Meta-morph.*

Miſit Aprum, quanto maiores herbida Tauros *Magnitudo.*
Non habent Epirus, ſed habent Sicula arua minores.
Sanguine & igne micant oculi, riget horrida ceruix, *Oculi.* *Ceruix.*
Et ſeta denſis ſimiles haſtilibus horrent.
Stantq́; velut vallum, velut alta haſtilia ſeta: *Seta.*
B *Feruida cum raucolatos ſtridore per armos* *Spuma.*
Spuma fluit, dentes aquantur dentibus Indis, *Dentes.*
Fulmen ab ore venit frondes afflatibus ardent. *Fulmen.*

Nil aliud, quam vitiorum fugam, virtutiſque amplexum vetuſtas voluit per bruta iſta furentia
domita, vnde Andreas Alciatus Emblemate 137 *furorem & rabiem virtuti* cedere debere, ex hac *Vitia domita.*
tabulæ ueteris an.bage, aſſeruit quod copioſe Heraclides Ponticus in Allegorijs Homericis exe-
quitur, & parta omnino in diuinis illis Lactantij Firmiani inſtitutionibus, nóncó L. Apuleius, qui *lib 1. c 9.*
conſulantur. Ab illis ad Aeſopicas migremus Tabulas, ex Aniano ſcriptore Græco Gulielmus Her- *lib 4. Florid.*
mannus tabulam *de Apri aure bis abſciſſa ab ruſtico ob ſegetes violatas*, at ea ſupra in Sue relata eſt;
Alia ſic habet, *dum iners Aſinus irridebat Aprum, ille indignatus frendebat, malum quidem ignauiſſi-*
me futuras meritus, ſed etiam ſi tu pœna fueras dignus, tamen ego indignus, qui a te pœnas ſumam. Innuit tabula *ignauiam per ſe contemptu tutam.* Gabriel Faernus Fab. 107. *Ignauia contemptus.*

Dentes retuſos arbore exacuens Aper
Satagebat, atque hunc forte prateriens via
C *Vulpes rogauit, cur ſine vlla prælij*
Neceſſitate acuere dentes tenderet,
Nam abs re ego, inquit ille, ſic facio, o bone,
Nam cum ingruit periculum, & aduerſarius,
Ad ſanguinis vitaq́; diſcrimen vocat,
Haud ſane acuere tum vacat dentes mihi.
Itaque otij, & ſecuritatis tempore
Arma apparo, ſtringenda cum vſus venerit.
Paratus animo contra iniqua caſuum
Aut vincet illa, aut fortius certe feret.

MEDICA.

D MEDICAS obſeruationes ex *Sue* ſupra executus ſum, & plenius ex ueterum de-
creto Vincentius Bellouacenſis, paucula reſtant hic attexenda: atque ea quidem *lib.19. c.74.*
ex unico Plinio, uel quia primus ille Medicinam Latine loqui fecit, uel quia ſolus
ex illius ſcientię myſtis apud me ſic ergo ille. *lumborum dolores, & quacumque alia* *lib.28. c.13.*
mollire opus ſit, Vrſino adipe perfricare conueniet, cinerem Aprini aut Suilli fimi inue- *Cinis fimi.*
terati, aſpergi potioni vini. locum tranſpoſitum eſſe uidit Iacobus Dalechampius, *Plinij locus*
& in ordinem redegit, ſed totum caput non exſcribo. Plinius eodem capite paulo poſt. *lienem ſe-* *tranſpoſitus.*
dat fel Apri vel Suis potum, vel ceruini cornus cinis in aceto. Sed fuſius alibi, eodem illo libro. *Veſica* *Fel.*
calculorumq́; cruciatibus auxiliatur vrina Apri, & ipſa veſica pro cibo ſumpta, efficacius, ſi prius fu- *Cap.15.*
mo maceretur vtrumq́;, veſicam elixam mandi oportet, & a muliere fœmina Suis, inueniuntur & in *Vrina.*
iecinoribus eorum lapilli, aut duritie lapillis ſimiles, candidi ſicut in vulgari Sue, quibus contritis at-
que potis in vino, pelli calculos aiunt, ipſi Apro tam grauis ſua vrina eſt, ut niſi egeſta, fuga non ſuffi-
ciat, vel vt deuinctus opprimatur exuri illa tradunt eos. Paucis interiectis. *Verendorum carbunculis* *Cerebrum.*
cerebrum Apri, vel Suis, ſanguiſq́;. Paulo poſt. *Vrinæ incontinentiam cohibet veſica aprina ſi aſſa mā-* *Sanguis.*
datur. Vngularum Apri vel Suis cinis potioni inſperſus, veſica fœmina Suis combuſta ac pota. Eodem *Veſica.*

rurſus

Digitized by Google

Cap.17. Fimus. Spuma.

rurſus libro. *Hydropicis auxiliatur veſica Apri paulatim data in potus, efficacius, quæ inaruerit cum veſica ſua.* interiectis paucis. *Luxatis recens fimum* Aprinum *vel Suillum, Verris ſpuma recens cum aceto.* uaniſſima uide illo ipſo libro capite quarto, quę non exſcribo. & friuolum ea perſequi, quę & ſcribenti laborioſa, nec legenti iucunda. E

MI LECTOR.

HÆC qualiacumque vltimis his quinque hiſtorijs exornandis, in obſequium optimi Senatus, memoriam clariſſimi Vlyſſis, gratiam Illuſtriſſimæ familiæ Aldrouandæ, gloriam nobiliſſimæ Academiæ Bononienſis, adparaui, ſi non vt debui, certe vt potui, meliora tibi exhibiturus, ſi Bibliotheca mea in Hetruria non hæſiſſet, fruſtra iam toto anno vertente ſperata, dum benigniſſimi Principis propenſionem nequiſſimi quidam creditores debitaque augentium præpoſteræ artes, non omnes taxo, indies morantur, ſed vt a clientela quam ſereniſſimæ familiæ voui, nihil horum me vnquam abſtraxit, ita nec librorum defectus ab incæpto deterruit, quin tantæ Illuſtriſſimi Senatus magnificentiæ par eſſe cuperem. Et illud non perfunctorie te ſcire intereſt, certe mei multum refert, cum D. Vlyſſis Aldrouandi nomine, Rhinoceros, Camelus, Camelopardalis, Sus, & Aper a me edantur, nec illius viri maximi libros, ſcripta, ac ne parietes quidem Muſæi vnquam vidi, ſed inter graues occupationes meas feſtinanti calamo effuſa, dum & acerrimo pedum dolore conflictarer, & famoſo Anonymi mendicabuli libello reſpōderem, atque etiam opuſculum de Triplici Iuramento, Veritati conſecrarem. potuiſſes, inquit differre, ſed non licebat, nam hiſtoriam hanc Naturalem Senatus impoſuit, cuius mandatis parere, honorificum ſemper ducam. Mendica deliria atque ſceleſtam ignauiam Anonymi redargui, & Patriæ intererat, & populares vrgebant, vltimum conſcientia, & puræ Veritatis amor exegerunt. Datum fuit S.C. III. Eid. Apriles, M.DC.XX. ego calamum pono. VII. Eid. Sextil. F

G

FINIS.

SVPPLEMENTVM
VARIARVM APPELLATIONVM,
Seu Nomenclator diuerſorum idiomatum veterum, & recentiorum per totum hoc Volumen.

Agnus. Cap. VIII.

G*Rae.ἀμνος.vul.grae.ἀρνὶ.Scot.Lamb.Hetruſc.Idulis.Hebr.Se.keſeb.Kebes.Arab.Carim.Septuag.Monim.Hiſpan.Cornero.Ital.Agnello.Gal.Agneau.Germ.Lamblein.Belg.Lam.Angl.Lam.Hogge.*

Alce. XXXII.

Grae.Α'λκη.Hebr.Zamer.Germ.Ellendi.Heluet.Elche.Illyr.Loſ.Polon.ſovvod. Ital.magno animali.Gall.la grande beſte. Scot.great beaſt. Moſcouit.Loſſos.

Aper. XXXVII.

Hebr.HaZir.Grae.σύαγρος.Ital.Cinghiale.Gall.Sāglier.grae.vulg.μόνιος. Hiſp.puerco ſilueſtre.German.VVildſchVVein.Angl.Bore.Illyr.VVeprZ.Scot.VVyldbeare.

Aries. VIII.

Grae.ἀρνω Κρίος.*Hetruſc.Aringa.German.VVider.Scot.Rame.Afric.Adimain.Hebr.Gel.Chald.dikerim.Arab.Kabsa.Ital.Ariete.Gall.Belier.Hiſp.Carnero.Heluet.Kamchen.*

Biſons. Cap. III.

Grae.βισσων βισων βισων.oppian. German.Viſent.Moſcouit.Auvverochſen.

Bonaſus. Cap. IV.

*Grae.βόνασος.Illyr.βόλινθος.Paonic.μόναχος.Arabic.Euchires.*Latin.*Vacca Indica.*

Bos. Cap. I.

*Grae.*Βοῦς.*Heb.Bakar. Schor.Aleph. Ital Boue.Gall.Beuf.Hiſp.Buey. Germ.Ochs.Rind.* Belg *os.Angl.oxe.Illyr.vul.Sco.Naut.Auſſe.Chald.Thor.Arab.Bakcra.Perſ.Nadgaucha.*

Bubalus. Cap. VI.

Hebr.Meriah. Chald. Turebalah. Arab.Taietal.Perſ.Badek. Perſ.Cuezcobi. Grae βούβαλος. Septuag ὄρυξ.Gall Beuffle.Ital.Bouſali.Hiſp.Bufano.Germ.Beuffel.Angl.Bugil.Illyr.Bauvvol.

Camelopardalis. Cap. XXXV.

Hebr.Zamer.Chald.Deba. Arab.Saraphaph. Perſ.Seraphaph.Grae καμη λοπάρδαλις. Sic Septuaginta.Ital.Giraffa Gyraphan.Zirafa. Hetruſ.Oraſius.Latin.Oraſinus,vel Cameloparďus. Aethiop.Nabis.Aegypt.Anabula.

Camelus. Cap. XXXIV.

Hebr.Gamal.Chald.gamela.Arab gemal.Perſ.Schetor.Sarac.Shymel.Ital.Camelo.Hiſp.Camello.Gall.Chameau.Germ.Ramelthier.Illyr.Velblud.Angl.Camel.

Capra. Cap. IX.

Grae.αἴξ.κάπρος.Hebr.Car.Cretenſ.καρανὰ.Chald.Eza. Arab. Shaah. Perſic. buz. Arab. Vulga.Maez.Sarae.Auſe.Germ.geiſſ Belg.geit. Angl.gote.Scot.gaite. Illyr.coZa.Gall.Chieure. Hiſpan.Capra.Ital.capra.

Index Vocum variarum.

Caprea. Cap. XVI.

Grac. δόρκος. Hebr. Bikerab. Illyr. Sarna. Hiſp. Zorlito. Nauarr. Cabronzillo Germ. Rech. Ital. Caurioli. Gall. Cheureul. Angl. Roo. Scot. Rea. Arab. Gazel.

Cerua. Cap. XXVII.

Ital. cerua. Hiſp. ciorua. Gall. biche. Germ. hinden. Polon. Lany. Angl. hynd. Scot. dea.

Ceruus. ibid.

Grac. ἔλαφος. Lacon. βίρκιος Creten. ἀσίρκιος. Hebr. aial. Arab. aialı. Chald. aiela. Perſic. genaſen. Ital. ceruo. Hiſp. cieruo. Gall. cerf. Angl. hiert, hert. Polon. telyeзy. German. hirſſ. hirſch. Scot. hart.

Dama vulgaris. Cap. XVIII.

Grac. Vulga. platagoni. Hiſp. gamo cozza. Germ. damlein. Gall. daine. Ital. Daino. Angl. Fellovvdeare. Polon. lany. Arabic. Algazel. Creten. ἄγριμι. Scot. Hayne.

Dorcas. Cap. XI.

Hebr. Zebi. Grac. αἴγαγρος Ital. camozza. Hiſpan. capramontes. Ang. VVildegoot. Germ. gembs. gambs. Polon dryka. Koza. Scot. VVildgeat. Bohem. Korytansky Koslyk.

Dromas. Cap. XXXIV.

Grae. δρομὰς. Hebr. Kirkarot. bikra. Chald. Hogenain Arab. Kudanuuan. Ital. Dromedaria. Gall. dromedaire. Angl. Suift, shecamel. Scot. Dromedarix.

Hœdus. Cap. IX.

Grae. ἔριφος. Sabin fædus. Hebr. Gedi. Chald. Gadaia. Perſ. Buskahale. grac. vul. ἐρίφι. Ital. cauretto, caurezo. Rhat. Vzol. Hiſp. Cabrito. Gall. heureau. German. gitze. Angl. Kydd. Polon. Koziel.

Hircus. ibid.

Grac. τράγος. Hebr. Atud. Chald. Zephirah. Arab. atudi. Perſ. Buzgalata. Phryg. Becco. Septuag. ὑψωθῆναι. Sarac. hamp. Hiſ. Cabron. Ital. capron. Becco. Germ. geisboek. Gall. Buc. Belg. Bock. Illyr. Kozel. Scot. Buck. Angl. Gote Buke.

Ibex. Cap. XIII.

Grae αἴξαλος αἴξ Hebr. Ako. Gall. Steimber. Heluet. Ybſchen. Ybſchgeiz. Illyr. Kozorozjecz. Belg. VVildgheidl. Hetruſc. Rota. Germ. Steinbock. Septuag. τραγέλαφος.

Maialis. Cap. XVII.

Grac. γρομφὰς. Hetruſc. Thytes, voce graca. Varro. Ital. lo porco caſtrato. Gall. porc chaſtre. German. Barg. Angl. Geldit ſovv. Heluet. galts. Londin. Barovvhogge. Scot. Libbie ſovve.

Moſco. Cap. XX.

Grac. μόσχος. Arab. Miſch. grae. vulg. abonafa. Ital. Muſchio. Gall. Muſque. Hiſp. Muſci. Angl. Muske. Illyr. pizmo. Belg. Móſcelliaet. German. biſem. Hebr. Boſem.

Ouis. Cap. VIII.

Grac. πρόβατον. Gall. Brebis. Hiſpan. Oucia. German. S. haaff. Heluet. Mæcherling. Suen. einouvv. Heb. Zon & Zoneeh. Chald. Ana. Arab. Genas. Perſ. Goſpandt. Sarac. Ganame. Belg. Schaep. Scot. Heirth. Angl. Scheepe. Illyr. Ovveze. Madagaſc. Agarono.

Pygargus. Cap. XV.

Hebr. diſchon. Grac. πύγαργος. Perſ. buzkohi. Hetruſc. Albicilla.

Porca. Cap. XXTVII.

Hebr. chaſerah. Grac. κλῶπης. σκρόφα. Ital. porca fattrice. Rauennat. Troia. Gall. Truye. Germ. Suvv. Mor. Ang. Sovve. Illyr. Svvinie. μόνορχις. Homer.

Porcellus. ibid.

Grac. δέλφαξ. Ital porchetto. Gall. Cochon. German. Spanfarle. Angl. pygge. Scot. Gryſſe. Belg. Scuvvle.

Rangifer. Cap. XXXI.

Gall. Ranglier. German. Reuſchieren.

Rhinoceros. Cap. XXXIII.

Grac. Ρινόκερος. Hebr. Reem. Chald. Karas, Karasb. Arab. Archa. Ind. Sandabenameth. Aethiop. Rhiſes. Latin. bos Aethiopicus eſt, non Aegyptius.

Sus. Cap. XXXVI.

Grae. σῦς. χοῖρος. Κάπρος. γρομφος. θύτης. Hebr. Chaſir. Chal. Chaſira. Arab. Kaniſir. Perſ. Maranbuch. Ital. porco. Septuag. ὗς. Florent. Ciacco. Gall. porceau. Hiſpan. Puerco. German. Schvvyn. Cretenſ. μάρἰν.

μάριν. Perſ.vulg.Marcu. Angl.poro hogge. Scot. Svvyne. Illyr.praſe.Heluet.Aber.

Taurus. Cap. I.

*Græc.ταῦρος.Hebr.Toro.Chald.Tor.Ital.Toro.*Belg. *Bo.Gall.torcau. Hiſpan toro. Luſitan.Buÿrezia. German.Stier. Belg.Bulleÿ. Danie.Varimbg. Illyr.Tunceʒi. Suenie.Varren. Scot.Stot. Angl. Bulle.*

Vacca. ibid. Matrix et Iugalis.

*Hebr.para.Græc.βυθηλεία.Illyr.Damalis.Gall.Vache.Hiſpan.Vaca.German.*Kue.*Suen.Kube.Belg.* Koe. *Angl.Kovve. Scot.*Koyac. *In Inſula S. Laurentiÿ Agomba.Sarac.Baceara.*

Veruex. Cap. VIII.

Græc.κτίλος.Gall.mouton.Ital Caſtrone. Angl.VVether.German.Hammel. Hetruſc.Anſecera. Scot: Dunvval.Heluet.VVider.

Vitulus. Cap. I.

Hebr.Egel. Arab.Egela μόσχος. Septuag.*μοχάρου. Gall.Veau.Ital Vitello.Hiſp.ternera.Germ.Calb. Belg.Calf.Angl.calfe.Scot.Stirk.Perſ.Goſalai.Sarac.Heſel.Græc.vulg.μουκαρι.*

Vrus. Cap. II.

*German.Vrochs.Belg.Vros.Bauaric.Auuerochs.Polon.Thur. Moſcouit.Tur. Angl.Bugles. Scot.buffes.*Laponic.*Elg.Lituan Zumbro.*Illyr.*Zubron.*

Elenchus Vocum Græcarum.

A

Ἄγραυλοι.346.
ἄδελφοι.952.
αἴγαυρος.725.
αἰγίβοτος.636.
αἰγίλοψ.676.
αἶξ.620.
ἀμνόοι.375.394.
ἄμορφος.927.
ἀχήδωρος.1032.

B

Βίσσων.353.
βοίδιον.31.
βόσκημα.375.
βοτοὶ.375.
βυβαλίς.363.
βυβύλεια.27.
βυκολος.75.
βύκρανον.34.
βύπρωρον.276.
βρεφηφέρμδου.394.

Δ

Δάμαλις.27.
διλφάκια.949.
δίλφαξ.949.
διλφύα.952.
δίκυρτος.907.
δίτυλος.907.
διφθέρα.715.
δορκος.721.

E

Ἑκατομβοιῶν.276.
ἐκβολάς.952.
ἐκτόμις.952.
ἐλαφυβολία.810.
ἐλαφύβολος.810.
ἴλικαι.941.
ἔντομα.575.
ἐπικόμβια.1022.
ἐφθὸν.949.

Θ

Θρέμμα.376.

θύειν.933.

K

Καθάρσιον.967.
καπρᾶ.982.
καπρῶ.1037.
κάρα.376.
κάρνος.376.
καρποφάγα.1022.
κεκρύφαλος.631.
κεραίδες.377.
κοῖκοι.986.
κοίζειν.343.
κολλα.37.
κοπρία.975.
κρεοφάγα.1022.
κωμάζειν.1008.

Λ

Λάσαυροι.27.
λυκάγκη.987.

M

Μάγειρος.961.
μαντάκιον.395.
μαντόφοροι.394.
μέλας ζωμός.698.
μεταχοίρος.1009.
μήκαδες.622.
μῆκα.377.
μηλοβάται.377.
μυαάς.622.
μοσχεύματα.746.
μόσχος.31.

N

Νεβρός.721.
νεβρίζειν.845.
νεφρός.

O

Ὄργαν ὀργᾶ.983.
ὀρθοκέρχος.42.

Π

Πανθὴς.927.
παράσαται.957.
πίταλα.29.
παμφάγα.1022.
πολυδίψιος.922.
πόρκος.938.
πρόκα.721.
πρυων.32.

Σ

Σκαλίδες.771.
σρίπτα.728.
συβώτης.1112.
σύφιος.1112.
σφάγιον.380.

T

Ταχύδρομα.772.
τραγέλαφος.730.
τραγίζειν.679.
τραγίζοντες.624.
τραγος.624.

Υ

Ὑρδοσκόπα.941.
ὑπογάστριον.951.
ὗς.937.
ὑστίρια.972.
ὑφορβὸς.1112.

Φ

Φιλοσοργία.913.

X

Χάλαζα.987.
χαμαιπάδες.946.
χίμαιρα.622.
χιτώνες.859.864.
χοιροπωλεῖν.939.
χοῖρος.938.

Ψ

Ψάλτριοι.975.
ψίναθον.622.

INDEX

INDEX ACCVRATISSIMVS

Rerum præcipuarum toto hoc volumine, ſed maxime rei Antiquariæ Hiſtoricæ, & Naturali vtilis.

A

Abdomen. 951. 952.
Abigei. 479. Crimen. 994.
Achilles æquo nutritus, & eius velocitas. 847.
Acheronticè libri. 968.
Acies porci caput. 970.
Actæonis fabula. 829.
Adamas hirci ſanguine facile diſſoluitur. 701.
Adeps Taurinus. 300.
Adonis fabula. 1037.
Agnus. 374. Frus ex herba. 392. Menſura genus. meretrix. 393. Varia genera, appellationes, Synonyma. 396. Audax. 418. Vide Ouis, vt educandus. 439. Sacrificatus. 582. in cibis. 592.
Agonalia. 208. 580.
Agricultura ſtudiũ. 19. Inuentio & alia multa. 318
Alba longa condita. 969.
Album Tabula. 922. Ambidens. 374.
Alce fera vera, Alcida fabuloſa. 866. idem cũ magno animali. 868. Aſtus, curſus. 871. antipathia. 874
Alcorani nugæ. 900.
Aleph. bos. 33.
Amalthea cornu. 256. Fabula de eo. 668. Myſtica expoſitio. 669. Capra. 673. Prouerbium. 684.
Amaranthus. 312.
Amaracinum vnguentum. 988.
Ambaruale ſacrum. 968.
Ammon. 610. 617.
Amurca. 77.
Anabula non eſt Camelopardalis. 933.
Ana quale animal. 381.
Animalia immolanda 187.
Aper biſulcus, locus, & generatio. 1013. Synonyma, deſcriptio. 1015. Venatio circenſis, & ſilueſtris. 1018. Pugnacitas, dentes. 1025. Vſus in cõuiuys; luxus. 1031. ſtratagema. 1034. Moralia, auguria. 1035. hiſtorica, oneirocritica. 1036. fabula, mythologica. 1037. medica. 1039.
Aper Sus ferus. 1013. piſcis, familia. 1015. Cicur. 1024
Apes ex bobus. 22. 277.
Apex a bo vox Hetruſca. 955.
Apis bos. 156. Vulneratus à Cambyſe. 238.
Aprugnum delicatiſſimus cibus nepotibus. 1031. & antiquiſſimus. 1034.
Arator bos. 43.
Arcuum chordæ ex pilis. 891. ex cornu. 861.
Aries. 382. Synonyma, bellica machina. ibid. & ſequ. Signum cæleſte. 385. Nauis, vas, ornamentum columna, piſcis. 388. idem cũ vitulo marino fluuius prouentorium, ſepulchrum. 389. Cretenſis. 407. Vide ouis. pugnacitas. 419. Sacrificat put in delitys. 958.
Armentum. 34.
Aruina. 1112.
Augia ſtabulum. 18.
Augina. 987.
Augmentum dictio Thuſca. 955.
Augury inuentio. 968.
Axungia. 953.

B

Bakar. 33.
Balnearia ex argento. 886.
Balnea Romana. 885.
Bannum. 480.
Batani. 22. Venatio. 818.
Becco quid ſit. 630.
Bela. 453.
Bela. 478.
Bezoarticus caper. 755. Lapis. Synonyma etymologia. 757. Vide lapis.
Biga. 34.
Bimarcus Satyra, Varronis. 905.
Biſons. 347. 351. deſcriptio, hiſtorica. 353. & ſeq. capiendi ratio. Vſus in medicina, in ſpectaculis. 357
Biſulcorum vtilitas. 13. per totum.
Bonaſus. 347. 350. genus, forma, deſcriptio. 358.
Bos Luca. 1027.
Bos. 13. honoratus. 16. non licet occidere. 16. & 17. ſi. Pro pelle. 22. Piſcis. 22. auis. 16. Trion. 23. Genus, forma, deſcriptio. 35. partes. 38. electio. 40. Locus. 45. natura, mores, ingenium. 56. libido, coitus, partus. 68. Curatoris officiũ. 75. Cibus, potus. 85. greſſus, inceſſus, caſtrandi ratio. 92. domandi ratio. 92. Vox 98. affectus. 99. præſagia. 109. Sympathia. 110 oracula. 121. prodigia. 123. inſomnia. 139. Hieroglyphica. 140. Symbola. 142. pictura. 143. ſimulachra. 144 numiſma. 148. inſignia. 155. apophthegmata. 156. epigrãmata. 157. problema. 158. leges. 161. moralia myſtica. 164. in ſacrificys Hetrcorũ. 187. in ſacris gentium. 203. Idololatria. 236. hiſtorica. 247 mythologica. 259. apologi. 264. denominata. 273. epitheta. 287. Vſus in cibis. 288. in medicina. 297. in agricultura. 318. aduecturã. 323. in ſpectaculis. 325. in bello. 327. ad pœnam. 329. cory vſus. 334. partium variarum vſus. 344.

Digitized by Google

Bubalus. 13. D.
Bubali deſcriptio. 363. 365. *Locus, vox, mores, ingenium vſus, in medicina*. 367. *Vſus in colendis agris, prouerbia*. 368 *plene*. 375.
Bubulcus. 273. 274.
Buccera ſecla. 23. 277.
Buccina. 330. *Bufiris. butyrum, Buthus, bolitũ*. 278.
Buculus bucula. 30.
Budaus reprehenſus. 928.
Bronchi. 886.
Bruchi. 53.

C

CAdauera varie condita. 987.
Cadmus. 15.
Caledonia Silua. 45.
Callum. 952.
Cameloparдalis. 927. *Deſcriptio, natura*. 929. *Etymon, varia nomina*. 932. *Quando primum Romæ, vſus in ſpectaculis*. 933. *Locus, vſus in cibis*. 934. *Venatio circenſis, & ſilueſtris*. 935. *Quoties in Europa viſus*. 936.
Camelus biſulcus. 13 *Dentes*. 2. *Frequens de eo relatio*. 889 *Etymon, Synonyma, generatio, partus, genitale*. 890. *Deſcriptio, an fera, an pecus*. 892. *Locus, quando primum Romæ. & vſus in ſpectaculis*. 893. *Vſus in bello*. 893. *In itineribus*. 896. *In oneribus ferendis, in conniuys*. 898. *In ſacris*. 899. *In ſacris certaminibus, cultus*. 900. *In veſtitu, & fullonia*. 901. *Partium vſus in medicinis*. 902. *De partibus ſigillatim*. 903. *Cibus, ruminare*. 904 *Potus, continentia, variæ ſpecies, velocitas*. 906. *Vindicta*. 910. *Rabies, docilitas, Muſices amor*. 911. *Verecundia, reuerentia in matrem*. 912. *Pietas, prolis amor*. 913. *Antipathia, hoſtilitas*. 914. *Morbi & temperatura*. 915. *Caſtratio vtriuſque ſexus*. 916. *Ornamenta*. 917. *Aetas, hiſtorica de vectura, mythologica*. 919. *Numiſmata*. 920. *Figmenta, Camelarium, Camelaſium, Camelaſia*. 921. *Paræmia, oneirocritica, hieroglyphica*. 923. *Theologica, myſtica*. 924. *Denominata*. 925.
Canes Apraryj. 1020.
Caper piſcis. 627. *Cyniphia, Cretenſes, Damaſcena, alia*. 636. *Superbia* 639. *Zelotypia*. 642. *Regibus honorata*. 657. *Nutrit Deos*. 667. *Pellis*. 915. *& ſequent*.
Capra ſidus. 620. *Meteorum, machina, tormentum*. 621.
Capra. 619. *Aequiuoca ſynonyma, etymologia. ibid. Genus, forma, deſcriptio*. 631. *Electio*. 633. *Locus*. 634. *Natura, mores, ingenium, libido*. 638. *Cibus, potus*, 643. 647. *Vox*. 646. *Sympathia, antipathia*. 647. *Coitus partus, educatio*. 653. *Affectus, corporis, eorumque cura*. 655. *Præſagia, auguria, portenta*. 656. *Epigrammata*. 658. *Simulachra, pictura*. 662. *Hieroglyphica, emblemata*. 663. *Symbola, Numiſmata*. 665. *Apophthegmata, hiſtorica*. 666. *Apologi*. 667. *Metamorphoſes, myſtica*. 670. *Problemata, epitheta, cognominata*. 673. *Phyſionomica*. 682. *Prouerbia*. 683. *In ſacris gentium*. 686. *In cibis*. 694. *In medicina*. 699. *Vſus varij*. 713. *Silueſtris*. 719.
Capreolus, forma, deſcriptio. 738. *Natura, mores, capiendi ratio, vſus in cibis*. 739.
Caprimulgus auis. 649.
Carauana ſeu comitatus Turcicus. 897.
Carpus. 1032.
Carnarium locus reponendæ porcinæ. 959.
Caſeus. 45. *Medicina*. 308. *Marzolinus*. 367. *Cynthius*. 406. *Vt fiat*. 434.
Caſtratio debilitat nerue? 916.
Cephiſodori Sus. 989.
Ceruus biſulcus. 13.
Ceruus etymologia. 679. *Synonyma*. 771. *genus, forma, deſcriptio*. 773. *Locus*. 781. *Natura, mores, ingenium, docilitas*. 786. *Libido, coitus partus*. 798. *Sympathia, antipathia*. 799. *Aetas* 808. *Vox, capiendi ratio, venatus*. 810. *Præſagia, auguria, ſomnia*. 819. *Stratagema*. 820. *Problema, epigrammata*. 821. *Emblemata, ſymbola*. 822. *Epitheta, numiſmata*. 825. *Apophthegmata apologi*. 826. *Fabuloſa*. 827. *Hiſtorica*. 830. *Myſtica*. 832. *Prouerbia*. 838. *Denominata, cognominata*. 839. *Vſus in ſacris*. 842. *in cibis*. 845. *in medicina*. 847. *Vſus aly*. 861.
Ceruorum tria genera. 859.
Ceruus palmatus. 862.
Chymici libri exuſti. 612.
Chloris. 1002.
Cicurata fera natura. 1024.
Circes fabula. 999. *Venefica*. 1001.
Clitumnus. Fl. 50. 206.
Clodoneus Rex. 832.
Coloniarum deductio. 20.
Colonica. 401.
Collops. 37.
Colluuiaris porcus. 945.
Confectores. 971.
Copron Copreanus. 975.
Corium. 37.
Cory vſus in ſcutis, galeis. 334. *in tentorÿs*. 339. *in nauigÿs*, 340. *in canali, ſcalis, teſtudine bellica, caſtibus pugilum*. 341. *in baltheis, nummis, follibus, ſcuticis, lecticis, calceis ibidem. Bonoſi*. 360. *Ouis*. 399. *Capræ*. 692. *Cerui*. 861. *Palmati*. 862. *Alces*. 870.
Cornu Amalthea. 256. 668. *Pocula, guttus, lucerna, librorum ornamenta, arcus ex ÿs*. 332. *Cornuum differentia*. 8. *& ſequent*. 35. 37. *Bouina*. 35. *Vri, biſontis*. 350. 353. *Bonaſi*. 358. 359. *Deſcriptio*. 32. *Bubali*. 368. *Elephanti*. 388. *Arietis*. 396. *Hirci*. 634. 640. *Capri*. 707. *Dorcadis*. 726. *Damæ*.

ma.730.Vulgaris.741.Cerui.769.Qualia.773.
& ſequent.Vſus eorum.861.Cerui palmati.862.
Alces.840. Rhinocerotis,878.881. Diuerſitas
eorum.888.
Cornuti,ideſt boues.34.
Corocotta Grunij teſtamentum.960.
Coronarium aurum.921.
Corontus.bos.42.
Cribanus,ſeu eſtus coqui inſtrumentum.950.
Currus bellici deſcriptio.896.
Cytiſus.85.427.

D

Dalechampij error.899.
Dama.729. Vulgaris.741. Deſcriptio.cornua,Vſus in cibis.in medicina.742.
Decius Mus.20.
Delphicus Tripus.656.Oraculum.660.
Dentes Aprorum.1025.1028. Vide partes Bouis,ouis,Capra,Cerui,Cameli,Suis,& Apri.
Dextra manus dignitas.1023.
Dorcades Solem referunt.844.
Dorcas ſilueſtris capra,etymologia.720. Locus,natura,mores,prouerbia.723. Vſus in cibis,in medicina.724. Eadem cum Rupicapra.725. Genus,forma,deſcriptio,hiſtoria tota.726. Denominata.728.Vſus in cibis,in medicina.729.
Dos.20.
Dromedarij Cameli.910.913.

E

ELaphebolia ſacra.771.739. Feſta Græcorum.843.
Elaphoboſcorodon,vel Elaphoſcorodon quid ſit.941.
Elaphoboſcum.840.
Elaphoneſtis,ſtoradum vna à ceruis nominata.842.
Elend quod miſeram ſignificat,pro Alce.867.
Eleuſinijs immolatur porcus.864.
Elephantis cum Rhinocerote pugna.881.& ſequent.
Ortus.990.Boues Luca.1027.
Elhardi Lubini error.926.
Elices.941.
Emanuel Luſitania Rex.882.
Eueuus amatoriorum Scriptor.890.
Epiboon.230.
Epimenides.35.574.
Equa velociores equis.900.
Equiceruus.863.858.
Equus.13. Non abſtinet à matre.891. Niſaus.909.
Ornamenta.918.
Eretria.47.
Erymanthius Aper Herculis Labor.1038.
Erythra.48.
Exagium.993.

F

FAbularum præcipui Scriptores.919.
Faciei medicamen.861.
Faliſcum.94.954.Quid ſit.959.
Farcimina porcina.954.
Federicus Auguſtus.937.
Felis ortus.991.
Fenum in cornu.56.
Fera Libyca.934.
Ferquhardi Scotiæ regis mors.1036.
Fibra in ſacris.125.
Fimus bouinus.316. Ouinus.598. Dorcadis.725.
Ibicis.733. Dama vulgaris.742.Ceruinus,861.
Suillus.975.
Fluij tauri vultu.57.
Fœderis ritus.589.Porca immolata.969.
Folliculus.953.
Forda bos.74.
Forices,foricarij.902.
Formica auri cuſtodes.913.
Formido in venationibus.1018.
Forum Suarium.992.
Francorum venatio.810.
Fraus in oraculis.121.
Fructus quilibet glans dictus.945.
Fullonia.901.
Fungi.1010.
Furfuribus Sues paſcere.945.
Furti pœna.162.

G

GAbrias fabularũ autor Platone antiquior.919.
Galatarum mos.211.
Galenus tranſcribit Ariſtotelem.902.
Gallieni Cæſaris munificentia.888.
Gauame.381.
Gangamela.925.
Gaza in verſione Ariſtotelis error.879.
Gazel Arabum eſt capra.738.
Germanorum mos.15. Boues.47.
Geſneri error.888.
Glandium genera.944.
Glandium Suillum in pretio.952.
Graminoſa loca Suibus proſunt.944.
Grallatores.790.
Grex.34.Quorum ſit.892.
Grunire vox porcellorum.943.
Grunij Corocottæ teſtamentum ludibrum antiquum.960.
Gaylli.1009.Familia.1112.
Gry varia ſignificat.943.
Gutti ex cornu Rhinocerotis, in balneis Romanis.885.

Hara.

H

HAra.981.
Hædus.13.Sidus.620.Synonyma.630.maximus.634.
Hecuba dolor.65.
Helleſpontus.608.
Heliodori elegantiſſimi lapſus.935.
Herba in veneficijs.1001.
Hermaphrodita Sues.939.
Heroum veſtes ferarum domitarum pelles.1026.
Hetruſci pirata.985.Voces.955.Apri.1014.Mos in venatione.1018.
Hiberni quales hodie.1008.
Hinnulus.30.844.ex eius oſſibus tibia.861.
Hippelaphus.863.858.
Hippopotami.936.
Hira.957.
Hircoceruus.863.858.
Hircus.619.Vide capra & hædus,bezoarticus.755.
Hirquitalli.679.
Honoriani.1005.
Hordeum cibus Cameli.924.Liba.909.Suis.944.
Hortulanus porcus.948.
Hoſtia.126. Salutaris.191. Pura.204. Humana. 1005.
Hyæna non mutat ſexum.881.
Hydropis curatio 658.
Hyſteria feſtum Veneris,quo porca immolatur.972.

I

IAſonis fabula.612.
Ibex Capra ſilueſtris.730. deſcriptio,mores,natura.731. Vſus in medicina.733.fabuloſa.734.
Imber pro lutucra ſparſione.1022.
Imbrex in porco quæ pars.957.
Imporcitor.941.
Indago.1018.
Io Dea,& mythologia eius.263.
Ionia miſſilia in ludis.1024.
Iphigenia fabula.829.
Ira in belluis.883.
Iſicia.958.
Iſis Dea.139.Statua cornuta.262.
Italia vnde.19.29.
Iudæi Suilla abſtinebant.961.impietas.1005.cultus Dei.10081.
Iuis.32.
Iumentum.34.
Iunix.28.
Iuſiurandum.1005.
Iuuencus.27.electio.41.

L

LAbia bouina.37.Camelopardalis.930.
Labyrinthus.253.
Lais meretrix.923.
Lampadophoria.230.
Lanæ honor.372.Solox.400.Francica.403. Appula, Arabica.404. Aſiatica, Betica.405. Belgica,Canuſina.406.Gallica.407. Hiſpanica, Indica.408. Libyca.410.Mileſia,Mutinenſis.411.& ſeq.ratio habenda.432.Vſus.599.600.
Lauſtarocacabus.27.
Lapis Bezoar ab Hirco dictus.755.Synonyma,etymologia.757.Ortus,forma,adulteratio.758.Vſus in medicina.760.Medicina varia ex eo.761.762.
Lapis in ceruo inuentus. 855.
Lardum aut laridum.953.
Larini boues.29.
Lelius bobus donatur.20.
Leuius primus poeta Latinus,non Liuius.905.
Libyca fera.934.
Longæuo vox Hetruſca 955.
Lucanica 959.
Lucani Apri inſignes.1018.
Lucilius affectator nimius Græci ſermonis.886.
Ludi Bubetij.19.Seculares.152. Tauri.275. Scenici.325. Florales.481. Aedilitij.882. Circenſes. 934.amphitheatrales.935.
Luſtrationis ritus.967.
Luto Sus gaudet.942.980.1007.
Lyricorum proemium.21.

M

MAgnum animal,idem cum Alce.868.Vide fuſe in Alce.
Mago rei ruſticæ ſcriptor vetuſtiſſimus.916.
Mahometi aſinus.66.deliria.990.
Matalis.983.
Mamma.12.
Manſum.35.
Marcipor Varronis Satyra.938.
Mediolanum.1035.& ſequent.
Medulla.12.299.598.caprarum.704.ceruina.853. ad quid conducat.861.Suis.976.
Menſæ pantherinæ.928.
Mercurialis ridiculus error.886.
Metachærus.942. Quid ſit.1009.
Milliarij Apri.1033.
Miſſilia in ludis vetita.1023.
Monoceros.878.differt à rhinocerote.888.
Morbi boum.99.Ouium.437.Cameli.915.
Moſchion.31.
Moſchi capra quæ ſit.743.natura,mores,cibus,capiendi ratio.745.
Moſco odoramentum. Synonyma, etymologia, ortus. 746. Varia eius gratia,electio.747. adulteratio. 749. cõſeruatio,emblema,denominata.750.Vſus medicus,Vſus alij,nocumenta.752.
Mulcta.20.372.
Mummia vnde in Arabia?897.

Myronis

Myronis bucula. 145.
Myrtarum cibus exquiſitiſſimus. 1031.
Myſteriaci porci. 964.
Myſtica in boue. 164. *in Vro.* 353. *in oue.* 501. *in Capra.* 670. *in ceruo.* 832.
Mytuli. 946.

N

N*Abis quadrupes Camelopardalis dicta.* 933.
Naſus ſedes irriſionis. 887.
Nebrides Bacchi Sacerdotes dictæ. 883. *Cameli caput amputaſſe cur dicta?* 906.
Nefrendes. 971.
Nicon meretrix. 674.
Nummarii rei ſcriptores. 920.
Nummi varij. 149.
Numiſmatum Scriptores recentiores. 1003.
Numiſmata bouis. 148. 340. *Ouis.* 465. *Capra.* 665. *Ibi. is.* 734. *Cerui.* 823. *Rhinocerotis.* 883. *Cameli.* 920. *Suis.* 1003.
Nuptiale Thuſcorum ſacrificium porcus. 974.
Nympharum capra victima. 691.

O

O*Beſitas in Sue miranda.* 946.
Oculi bouini. 38. *remedia humanis.* 705.
Oeſipus. 584. 601.
Offa. 947. *quid ſit.* 954. 957.
Omaſum. 959.
Ophthalmium. 958.
Opilis. 430.
Opima victima. 14.
Oracula. 121. *& ſequent. delphica.* 660.
Oraſius. 933.
Oryx. 764. *oppianei deſcriptio.* 766. *biſulcus.* 938.
Oſſa duriora 38. *in corde.* 36. *cerui.* 781. *Cameli.* 921
Oſiris. 239.
Ouatio. 575.
Ouis fera. 932.
Ouis. 13. *cura.* 370. *Vtilitas.* 371. *Synonyma, æquiuoca.* 374. *genus, deſcriptio, differentia.* 396. *fera.* 401. *locus.* 402. *Solis, Arabia.* 404. *electio.* 414. *natura, mores, ingenium.* 415. *coitus, partus.* 421. *cibus, potus.* 426. *paſtoris officium.* 430. *affectus corporis, eorumque curatio.* 437. *caſtrandi ratio.* 444. *admiranda, Sympathia, Antipathia.* 445. *Vox.* 453. *ætas præſagia.* 454. *auguria, prodigia.* 456. *Somnia.* 461. *Hieroglyphica, Icones, Simulachra.* 462. *Numiſmata, emblemata.* 465. *epigrammata.* 467. *apophthegmata.* 470. *problemata.* 471. *epitheta.* 472. *Similitudines.* 473. *hiſtorica apologi.* 475. *leges.* 376. *in ſacris hebræorum.* 482. *myſtica.* 501. *in ſacris gentium.* 572. *cognominata.* 583. *in fœdere ſanciendo, in bello indicendo.* 588 *in equitatione, in cibis.* 590. *in medicina.* 592. *in externis.* 604. *mythologica.* 607. *metamorphoſes.* 617. *prouerbia.* 618.

P

P*Alladius Columellæ tranſcriptor.* 916.
Pallere pro gaudere. 1035.
Pan. 37. 616. 664. *quis Deus.* 665. *eius ſtatua, victima, cultus, originatio.* 664. *natiuitas.* 670. *epitheta.* 674. *ſol. cultus.* 692.
Pardus. 927. *menſa pantherina.* 928.
Parmenionis Sus. 990.
Parricida. 477.
Partes corporis humani dicatæ Dijs ſingulæ. 887.
Paſcuum. 14. 478.
Paſiphæ regina. 253.
Paſtoritiæ rei dignitas. 370. *Paſtoris officium.* 430.
Patales boues. 29.
Pecoris diſtinctio. 33. *quid?* 34. *definitio.* 892.
Peculium. 14. 370.
Pecunia. 14. 370.
Pentepharmacum. 1031.
Perna. 954. *& ſequen.*
Perſarum Reges. 896.
Peſtis cauſa. 100. *Vt fugetur.* 713.
Petalis. 29.
Petaſo. 956.
Phalaris tyrannus. 146.
Phrygum mos. 17.
Phrygum ſermo antiquiſſimus. 630.
Pilus. 37. Vide *Bos. Camelus, Sus, & animalia reliqua.* 471. *Capra.* 707. *Cameli, Veſtes ex ijs.* 900. 925.
Pinguitudo. 946.
Plinius tranſcribit Ariſtotelem ſæpe. 917. 942.
Polimenta. 957.
Pomponius Bononien. 905. 1009.
Porcelli alciles. 949.
Porcetra. 1009.
Porcij, Porcilij. 1011.
Porcinarij. 991.
Porculatio. 1112.
Porcus quid? 937. *Vide Sus. Varia ſpecies.* 948.
Porgus vox Sabina. 937.
Porricere. 211. *Verbum ſacrorum.* 900.
Porta. 32. *prin. pella. par. parab.* 16.
Præcidania. 963.
Proditionis, ſeu perduellij pœna. 919.
Profectum quid. 958.
Pygargus. 737. *natura, mores, deſcriptio. ibid. & obiter.* 859.
Pygmæi. 937.
Pyrrhica. 27. 47. *Saltatio armata, & bellica.* 922.

Qua-

Q

QVadriga. 34.
Quadrupedum diuiſio. 1. & ſeq. per totum.
Quies Suillo pecori prodeſt 946.
Quintipor vox Sabina. 937.

R

RAngifer. 13. idem Raingus, & ramifer, Cerui genus. 863. deſcriptio. 864. ribus, genera varia, lac, pelles, caro. 865.
Rapina vox Circenſis. 1022.
Reicula oues. 437.
Retia venatoria. 1019.
Rhinoceros. 878. auis, beſtia, piſcis. ibid. generatio, coitus. 879. natura, deſcriptio, ſexus, locus. ibidem cornu, cum elephanto pugna. 881. Quando in Europa primum viſus. 882. Vſus in ſpectaculis Romanis, & cruentus conflictus, cornu quale. 883. cornu vſus in balneis. 885. paramia. 886. hieroglyphica. 887. Species variæ, quoties Romæ viſus, venatio. 888.
Rhodomannus reprehenſus. 929.
Robortelli error. 934.
Ros. 32.
Ruminare. 1. ruminalis dea. ruminalis ficus. 16. ruminatio ceſſat 105. 139. animalia ruminantia. 904. 905.

S

SAgina. 945. 978. & ſeq. cano iungatur. 980. ceruus ei ſacer. 844. Vide ſacrificia.
Sacrificia Hebræorum. 187. gentium. 103. Romanorum. 212. Vide hoſtia, & victima. Græcorum. 224 ex oue. 572. ex capra. 686. ex ceruo. 841 ex Camelo. 900. ex Sue. 963.
Salem oues edunt. 426. 439.
Saluſtij grauis lapſus. 894.
Schor. 32.
Schœnum herba. 905.
Scitha quid Anglis? 990.
Scrofa 938. Vide Sus. 1009.
Scuta. 334 & ſequen.
Semiramidis expeditio. 894.
Sepulchra Arietes habebant calatos. 463. 587.
Serapis 33. 238.
Seta porcina. 974. Aprorum. 1117.
Silua Circi. 1022.
Sincipita. 958.
Sol Tauriformis. 25.
Sollum vox oſca. 966.
Solox lana. 400.
Sootici cerui. 785. Canes feroces. 1020.
Soſulares Camelorum in itineribus. 917.
Spectacula Romana quam cruenta? 885. Vide. Ludi Matutina. 972.
Spetile. 957.
Staiua. 996.
Struthiocameli natura, deſcriptio. 926.
Subare. 980. eſt laſciuire. 982.
Sucerda. 975.
Succidua quid. 954.
Sueouetaurilia. 966.
Sutra. 1009.
Suilla pretium, varietas, vſus. 947.
Sumen. Suillum in pretio. 951.
Sus. 13. potalis. 29. biſulcus. 937 Synonima, etymologia. 937. Species variæ, differentia. 938. æquinoca. 939. coitus, partus, fœtuum numerus, electio, vox. 942 paſtus, cibus, ſaginandi modus 944. Vſus in cibis apud Romanos. 946. edulia varia ex eo. 951. qui populi Suilla abſtinerent. 961. in gentilibus ſacris. 963. in luſtrationibus. 967. in augurijs. 968. in fœderibus feriendis. 969. in bellis. 970. in ludis. 971. cultus, & honor diuinus. 972. in ſacro nuptiali. partes ſigillatim. 975. ætas, caſtratio, ſagina. 928. locus, natura. 979. Ardor in Venerem, libido. 981. Voracitas, præſagitio futurorum. 984. Solertia, intellectus vocis humanæ. 985. morbi remedia. 985. antipathia. 988. hiſtorica. 989. Mahometana deliria 990. politica. 991. Iuridica. 993. ruſtica. 994. Magica. 995. Itatua. 996. ſtratagemata 998. emblemata, prodigia fabula. 999. Numiſmata. 998. Oneirocritica. 1003. Hieroglyphica. 1004. Medica. 1006. Paræmiæ. 1007. Grammatica. 1009. Theologica, Denominata. 1010.
Syracuſanus Sus. 979.

T

TArandus. 859.
Tarentum cur molle? 413.
Taurus. 23 mons. 23. mons. 24. populus. ibidem. Fluuius. 25. Sidus. 16. Monſtrum. 26. Auis, inſignum. pudendum. 16. optimus. 41. ira. 56. Apollini ſacer. 225. aliorum deorum. 226. 228. Mythologia. 250. Vide bos. pugna. 325
Tauroſcytha. 24.
Telephus. 830.
Tellus dea & eius ſacrificium. 230.
Teſqua. 1117.
Teſticuli Suis 957.
Teſtudo machina. 384.
Theba. 34.
Theodeberti regis mors. 45.
Thuro 856.
Tibia ex oſſe. 861.
Taxaris. 18.
Tragædia originatio. 681. Pelles in ea caprina. 715.

Trage-

Digitized by Google

Tragelaphus. 862. *natura, etymon, deſcriptio.* 858. 863.
Tragus, capra, piſcis, in Vitibus. 625. *nardi genus.* 627.
Tributum, bos. 21. *ouis.* 372.
Triga. 34. *ſi.*
Triones. 23.
Tripodis delphici initium. 656.
Turnum. 941.
Tyrrheni prædones. 985.

V

V*Accarum vtilitas.* 22. *libido.* 27. *pugna.* 61. *libido.* 71. *hoſtia.* 122. *à dæmone poſſeſſa.* 248.
Vaſatus quis. 886.
Vellus vide lana. & ouis, aurei velleris hiſtoria. 607.
Venabulum venatorium quid & quale. 1019.
Venationis laus & commoda. 769. *inſtrumenta.* 1018. *periculoſa Apri.* 1019.
Veneri Sus hoſtia. 1008. *Vide in ſacrificijs Bouis, Ouis, Capræ, Cerui, & aliorum quadrupedum.*
Ventrium nomina. 2. *ouium.* 398. *Camelorum quatuor.* 925.
Verres verrinas. 1011.
Victima opima. 14. *coronata.* 204. *omnium prima.* 963.
Vitula dea. 28.
Vitulus. 14. *Vnde dictus.* 28. *Vitulari, Vitellus.* 16.
Vlyſſis Socij in porcos. 999.
Vmbri Apri delitijs apti. 1013.
Volutabra porcorum ſaginæ vtilia. 980. 1007.
Vrus bos ferus. 346. *genus differentia, forma, deſcriptio.* 347. *capiendi ratio.* 352. *myſtica.* 353. *pugna cum Rhinocerote.* 883.
Vua Duracina. 1008.
Vulua porcina in pretio. 952. 953.

Z

Z*Ambelotum.* 716.
Zambres Iudæus cum S. Silueſtro contendit. 249.
Zelotypia typus Camelus. 924.
Zenobia regina. 937.
Zumbro. 347. *Zubro idem. ibid. &* 860.

Finis Indicis.

Q

QVadriga.34.
Quadrupedum diuiſio.1.& ſeq.per totum.
Quies Suillo pecori prodeſt.946.
Quintipor vox Sabina.937.

R

RAngifer.13. idem Raingus,& ramifer, Cerui genus.863. deſcriptio.864.cibus,genera varia,lac,pelles,caro.865.
Rapina vox Circenſis.1022.
Reicula oues.437.
Retia venatoria.1019.
Rhinoceros.878. auis,beſtia,piſcis.ibid. generatio, coitus.879.natura,deſcriptio,ſexus,locus.ibidem cornu,cum elephanto pugna.881. Quando in Europa primum viſus.882. Vſus in ſpectaculis Romanis,& cruentus conflictus, cornu quale.883. cornu vſus in balneis.885.parcmia.886. hieroglyphica.887.Species variæ,quoties Romæ viſus,venatio.888.
Rhodomannus reprehenſus.929.
Robortelli error.934.
Ros.32.
Ruminare.1.ruminalis dea.ruminalis ficus.16 ruminatio ceſſat 105.139. animalia ruminantia.904.905.

S

SAgina.945.978.& ſeq.cauo innatur.980.ceruus ei ſacer.844.Vide ſacrificia.
Sacrificia Hebreorum.187.gentium.203. Romanorum.212.Vide hoſtia,& victima.Græcorum.224 ex oue.572.ex capra.686.ex ceruo.841 ex Camelo.900.ex Sue.963.
Salem oues edunt.426.439.
Saluſtij grauis lapſus.894.
Schor.32.
Schoenum herba.905.
Scitha quid Anglis?990.
Scrofa 938.Vide Sus.1009.
Scuta.334 & ſequen.
Semiramidis expeditio.894.
Sepulchra Arietes habebant calatos.463.587.
Serapis 33.238.
Seta porcina.974.Aprorum.1117.
Silua Circi.1022.
Sincipita.958.
Sol Tauriformis.25.
Sollum vox oſca.966.
Solox lana.400.
Sootici cerui.785.Canes feroces.1020.
Sotulares Camelorum in itineribus.917.
Spectacula Romana quam cruenta?885. Vide. Ludi Matutina.972.
Spetile.957.
Statua.996.
Struthiocameli natura,deſcriptio.926.
Subare.980.eſt laſciuire.982.
Sucerda.975.
Succidua quid.954.
Sueouetaurilia.966.
Sumra.1009.
Suilla pretium,varietas,vſus.947.
Sumen.Suillum in pretio.951.
Sus.13.potalis.29.biſulcus.937 Synonima,etymologia.937. Species variæ,differentia.938. æquiuoca.939. coitus,partus,fœtuum numerus,electio, vox.943 paſtus,cibus.faginandi modus 944.Vſus in cibis apud Romanos.946. edulia varia ex eo.951.qui populi Suilla abſtinerent.961.in gentilibus ſacris.963. in luſtrationibus.967. in augurys.968. in fœderibus feriendis.969. in bellis.970. in ludis.971. cultus,& honor diuinus.972. in ſacro nuptiali.partes ſigillatim.975. ætas, caſtratio,ſagina.978. locus,natura.979. Ardor in Venerem,libido.981. Voracitas,præſagitio futurorum 984. Solertia,intellectus vocis humanæ. 985. morbi remedia.985. antipathia.988. hiſtorica.989.Mahometana deliria 990.politica.991. Iuridica.993.ruſtica.994.Magica.995.Hæina.996.ſt rasagemata 998.emblemata,prodigia fabula.999.Numiſmata.998.Oneirocritica.1003. Hieroglyphica.1004. Medica.1006. Paræmia.1007.Grammatica.1009.Theologica,Denominata.1010.
Syracuſanus Sus.979.

T

TArandus.859.
Tarentum cur molle?413.
Taurus.23 mons.23.mons.24.populus.ibidem. Fluuius.25.Sidus.16.Monſtrum.26.Auis,inſectum. pudendum.16.optimus.41.ara.56.Apolloni ſacer.225.aliorum deorum.226.228.Mythologia.250. Vide bos.pugna.325
Tauroſcythæ.24.
Telephus.830.
Tellus dea & eius ſacrificium.230.
Teſqua.1117.
Teſticuli Suis 957.
Teſtudo machina.384.
Thebæ.34.
Theodeberti regis mors.45.
Thuro 856.
Tibia ex oſſe.861.
Taxaris.18.
Tragœdia originatio.681. Pelles in ea caprinæ 715.

Trage-

Digitized by Google

Tragelaphus. 862. *natura, etymon, deſcriptio*. 858. 863.
Tragus, capra, piſcis, in Vitibus. 625. *nardi genus*. 627.
Tributum, bos. 21. *ouis*. 372.
Triga. 34. *fi*.
Triones. 23.
Tripodis delphici initium. 656.
Turnum. 941.
Tyrrheni pradones. 985.

V

VAccarum vtilitas. 22. *libido*. 27. *pugna*. 61. *libido*. 71. *hoſtia*. 122. *à dæmone poſſeſſa*. 248.
Vaſatus quis. 886.
Vellus vide lana. & ouis, aurei velleris hiſtoria. 607.
Venabulum venatorium quid & quale. 1019.
Venationis laus & commoda. 769. *inſtrumenta*. 1018. *periculoſa Apri*. 1019.
Veneri Sus hoſtia. 1008. *Vide in ſacrificijs Bouis, Ouis, Capræ, Cerui, & aliorum quadrupedum*.
Ventrium nomina. 2. *ouium*. 398. *Camelorum quatuor*. 925.
Verres verrinas. 1011.
Victima opima. 14. *coronata*. 204. *omnium prima*. 963.
Vitula dea. 28.
Vitulus. 14. *Vnde dictus*. 28. *Vitulari, Vitellus*. 16.
Vlyſſis Socij in porcos. 999.
Vmbri Apri delitijs apti. 1013.
Volutabra porcorum ſaginæ vtilia. 980. 1007.
Vrus bos ferus. 346. *genus differentia, forma, deſcriptio*. 347. *capiendi ratio*. 352. *myſtica*. 353. *pugna cum Rhinocerote*. 883.
Vua Duracina. 1008.
Vulua porcina in pretio. 952. 953.

Z

ZAmbelotum. 716.
Zambres Iudæus cum S. Silueſtro contendit. 249.
Zelotypia typus Camelus. 924.
Zenobia regina. 937.
Zumbro. 347. *Zubro idem ibid. &* 860.

Finis Indicis.

Bononiæ, Typis Sebaſtiani Bonomij. 1621.
Superiorum Permiſſu.

Impenſis Hieronymi Tamburini.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google